

Pellegrini
Praxis
Vicarioru

A 1

PRAXIS VICARIORVM

Et omnium in vtroq; Foro Iusdicentium

QVATVOR PARTIBVS COMPREHENSA.

In Prima continentur omnia, quæ ad Vicariorum quorumcumque potestatem, atque officium pertinent.
In Secunda traditur Praxis procedendi in Causis Ciuilibus.
In Tertia Methodus in Gradu Appellationis.
In Quarta verò habetur exactissima Practica Criminalis.

Cum obseruationibus Vtriusque Iuris. Imò & Municipalis Regni Neapolitani Necnon Formulis singulorum Actorum Iudicialium

Omnia ferè complectens, quæ per Pontificias; ac Cęsareas leges; Conciliorum Decreta; Sacrarum Congregationum Declarationes; ac Sacræ Rotæ Decisiones ad hæc sancita fuerunt.

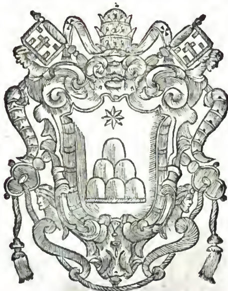
Opus, nedum Vicarijs, & Episcopis: verum etiam Iudicibus sæcularibus, Regularium Prælatis; Causarum Patronis; omnibusque alijs in vtroque Foro versantibus vtilissimum, ac necessarium.

A V T H O R E

D. AB. CAROLO PELLEGRINO

Ciuitatis Castriuillarum V. I. D. & Prothonot. Apost.

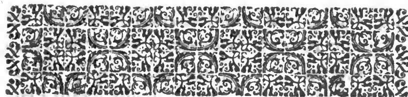
Cum triplici Indice copiosissimo: Doctorum: Tractatuum: ac Rerum notabilium.

ROMAE, Typis Michaelis Herculis. M. DC. LXVI.

SVPERIORVM PERMISSV.

SANCTISSIMO.

BEATISSIMOQ. PATRI

ALEXANDRO

PAPAE VII.

CAROLVS PELLEGRINVS. P. P. P.

D Tuæ Sanctitatis pedes humillimè prouolutus, posteriores hosce qualescumque labores, tuæ iterùm audeo Maiestatis oculis sistere, Beatissime Pater, qui Solis instar, mea quæcumq; despicabilia non dedignaris. Illius quippe Imaginem exprimis, ac geris vices, qui humilia respicit. Quem verò aptiùs Patronum peteret, quàm Summum Christi Vicarium, animatamque Virtutum Praxim, Praxis hæc Vicariorum? Ordinem sanè Iudiciarium quis non supremum in terris Iudicem, viuum disciplinæ ordinem, Iustitiæ assertorem, criminum vindicem, Iurisque omnis, ac potestatis fontem,

didicerit non dedecere? Minima verò hæc, tèr Maximo Principi ea mente dicare libuit, vt magna reddantur, ac fausto tutante sidere, viles omninò glebæ aurescant. Regius docuit Psaltes, oculos, animosq; sustollere in Montes, vnde veniet auxilium mihi. Venit autem; nam & ea es potestate, qua proximè ad Deum accedis: eaque polles humanitate, qua merita supplicũ excedis, & vota. Interim voti Reus, Immortalitatis ad tholum tuæ, sacratum hoc volo grati animi anathema. Excipe; foue, Pater Sanctissimè, diùque Orbis bono incolumis viue.

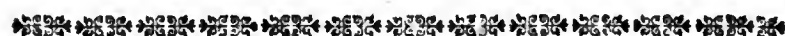
AD LECTOREM BENEVOLVM.

CCASIONEM scribendi, si petas, amice Lector, edissero. Vicarij munus cum pluries, licet indignus, obirem, illud iugiter cordis auribus altius resonabat: *Ministerium tuum imple*. Accedebat amantissimi Genitoris monitum salutare, ne me totum committerem Actuarijs, qui sæpe (probis exceptis) vel imperitia, vel auaritia, Iudicis animum, existimationemque subuertere non erubescunt. Quamobrem priuato calamo pleraque adnotare contigit, ac seligere, quibus propriæ conscientiæ, ac memoriæ consultum putarem. Quæ cum in oculos plurium peruenissent, visa primum non improbari; tum inde vrgeri, vt communi Iusdicentium, præcipuè Tyronum commodo, eorum maximè, qui Tribunalium, Canonum, & legum prorsus ignari, ad officia quandoque, vt humanum est, Magnatum fauoribus euehuntur. Eaque potissimum ratio inualuit, quod sæculo, scriptorum feracissimo, ac florentissimo, vix vnus, aut alter ad legalem Practicam, tamdiu omnium votis expetitam, se conuerterit. Quod licet alijs, doctrina, & auctoritate longè præstantioribus relinquendum esse sat intellexerim; memini tamen S. Augustini sententiam, nedum hæresum neci, sed cuilibet aptam indigentiæ: optandum esse, vt scribant omnes, etsi eadem alijs verbis fortasse scripturi. Ediderint doctissimi quique præclara volumina; sed alius aliud argumentum suscepit Theoricè explicandum, hic Ciuilem dumtaxat Praxim: alter vero Criminalem exegit. Verùm; non omnes: tanta librorum copia, tantóque otio abundant, vt ex tam varijs, ac prolixis tractatibus, quæ suo singuli muneri debeant, breui cognoscere possint. Quod itaque desiderari videbatur, omnia in vnum corpus redegi; ex quo vno veluti armamentario, quilibet paruo tempore, facili sumptu, nec magno labore instrui queat. Idcircò præter Formulas, quæ Practicæ necessariæ sunt, Notationes, ac Citationes Vtriusque Iuris, ac Doctorū tum veterum, tum Recentiorū, necnon Sacrarū Congregationum Decreta, ac Sacræ Rotæ Decisiones in qualibet materia ad progressum ordinis Iudiciarij spectantes adieci: adeo vt vel hoc solo liber hic maximè profuturus videatur, quod lectorem ad Auctores ex professo rem tractantes pleniùs imbuēdum manuducat.

Cæterùm, ne angustis limitatum finibus credas, ex titulo, quo affigitur Vicariorum. Nam etsi istorum in primis muneri prospicere, non ignarus mali, didicerim; ea tamen id lege factum est, vt nedum Ecclesiasticis Iudicibus, ac Prælatorum Vicarijs: verum etiam cuicumque Iudici sæculari in suo foro vsui esse possit; indeque ordinari Iudicia non modo ad terminos Iuris communis, sed iuxta stylum, ac ius municipale Regni Neapolitani, cuius Pragmaticæ, & consuetudines passim adducuntur, & ponderantur. Quin & vlterius Regularium superiores, magnum hinc spero commodum percepturos in regulandis Iudicijs Criminalibus, absque nullitatum, aliorumque defectuum irreptionibus. Hoc postremò te monitum cupio, singulas huius Voluminis Partes, ita ab inuicem solutas esse, ac independentes, vt quælibet seorsìm, absque alterius consortio prodire possit. His ergo interea fruere, dum aliæ non minus vtiles Practicæ posteriori volumine digeruntur. Iam verò scriptionis ordinem, & Methodum, Index apertiùs

tiùs explicabit. Quidquid tandem vtilitatis reperies, vni bonorum Auctori Deo acceptum referas; Quidquid autem erratum, hoc est humanum, offenderis, humaniter excusa, & corrige. Hos, fateor, qualescumq;labores, incultos quidem, & illimatos dedi, vt ijs vtantur, qui volent, donec aliquid elegantiùs, & vberiùs ab aliquo in eodem genere prodeat.

Imprimatur, si videbitur Reuerendiss. P. Mag. Sac. Palat. Apost.

O. Episc. Patrac. Vicesg.

OPus, cui titulus: *Praxis Vicariorum, &c.* Authore D. Abb. Carolo Pellegrino, iussu Reuerendiss. Patris Hyacinthi libelli Sac. Palatij Apostolici Magistri, attentissimè perlegi, nihilque in eo, quod orthodoxæ fidei, Ecclesię sanctionibus, bonisuè moribus aduersetur, offendi; quin potiùs ob grauissimas quæstiones, opinionum selectu illustres, solidamque doctrinam, tot Authorum eruditione refertam, publicæ vtilitati proficuum; imò necessarium, adeoque typis dignissimum censeo.

Dominicus Gallesius I.V.D.& in Romano Archygimn. Iuris Canoniti Ord. Profess.

Imprimatur,
Fr. Hyacinthus Libellus Sac. Pal. Apost. Mag.

IN

IN AVCTOREM

Librum typis committere renuentem.

ELOGIVM.

Reus es, Pellegrine.
Ad Astrææ Tribunal propera.
Iuridicus Orbis accusat, queriturquè,
Lucem te Libro inuidere, quem videre cuncti desiderant.
Virtus celata sterile bonum est.
At ne bonum quidem, dùm sui non est diffusiua.
Thesaurus occultus, frustra Thesaurus dicitur, quia ditat neminem.
Lucerna, quæ latet sub modio, Lucerna quid appellatur, si nemini lucet?
Reuiuisceret iterum ploraturus Democritus,
Si veritatem puteo denuò inclusam aspiceret.
Audi latinæ togæ gloriam: *non nobis tantùm nati sumus.*
Audi Satyricum: *Scire tuum nihil est, nisi te scire sciat alter.*
Reus sanè, alter ait, non est Pellegrinus.
Suæ sapientiæ mysteria Hieroglyphicorum Aegyptus circumsepsit inuolucris.
Apollonius inuitum se ait Veterum secreta pandere.
Proteus nunquam sponte sua liber loquebatur oracula.
Si Nili origo deprehensa esset, è Paradiso scaturire non diceretur.
Lysis, Epaminundę Doctor, Hypparcum eo nomine reprehendit, quòd in publico philosopharetur.
Plotinus, & Origenes iurarunt, ne Ammonij dogmata ederent.
Sphynges insculptæ, Isidis simulacrum, Harpocrates, digito ad os admoto, quid nisi silentium indicant?
Non edet sanè typis Librum.
Blattæ, ac tineæ potiùs domi edant.
Suam tandem profert Astræa sententiam.
Tradendus typis Liber est, Pellegrine.
Anteponenda priuatis sunt publica.
In lucem edatur, quod Iuridico Orbi lucem addere potest.
Vel ipsa tuæ Familiæ te condemnat Tessera.
Hæc gentilitium *Librum* super *Montibus* apertum proferens,
Tuum *CAROLE* quoq; Librũ super Aeternitatis Montibus palam infert aperiendũ.
Aperi.
Reus es, Pellegrine.

Ioannis Francisci ab Iesu Maria Coriol. Hydr. ex Cler. Paup. Matris Dei Schol. Piarum. Romæ in Collegio Nazareno Eloquentiæ Professoris.

EIVSDEM

EIVSDEM AD EVNDEM.

EPIGRAMMA EMBLEMATICVM.

Quis præſaga neget concedi Stemmata Cælo,
Quæ gerimus clypeo, Carole, quiſque ſuo?
En tua tergemino firmatur teſſera *Monte*,
Inſtruitur *Libro*, nobilitatur *Aue*,
Quam meritò! *Stabilis* fortunæ deſpicis iras,
Magnaq; dùm pergis *Scribere* ad Aſtra *Volas.*

IN LAVDEM AVTHORIS

ASTRAEAM ALLOQVITVR:

Linque Polos, Aſtræa, lubens, & lapſa per auras
Huc propera lances, diua referre tuas.
CAROLVS en reuocat, qui ne te ſidera tardent,
Cincta quibus graderis conſpicienda comas;
Imprimit in libro ter-ſancti Principis Aſtrum
Pulchriùs an Cælo, quo decoreris, habes?

Andreas Peſchinllius.

SERIES

SERIES PARTIVM,

Tractatuum, ac Sectionum hoc Tomo Contentarum,

PARS PRIMA.

De officio, & Potestate Vicariorum.

PARS SECVNDA.

Continet Practicam Ciuilem de modo fomandi Processus Ciuiles.

PARS TERTIA.

De modo procedendi in secunda instantia per Appellationis gradum.

PARS QVARTA.

Continet Practicam Criminalem de modo formandi Processus Criminales.

PARTIS PRIMAE.

SS *Sub-*

PARTIS II.

Practicæ Ciuilis.

Sub-

SECTIO TERTIA.

PARTIS III.

Secundæ Instantiæ.

PARTIS IV.

Practicæ Criminalis.

F I N I S.

CATA-

CATALOGVS AVCTORVM,

Qui in hoc Volumine allegantur.

Prosper

Prosper Caraulta.
Cardinalis *Alexandrinus*.
Cardinus.
Cardosius.
Thomas Carleualius.
Alphõsus Carmẽsis.
Carolus à *Basilica Sancti Petri*.
Horatius Carpanus.
Carpzouius.
Alexander Carrerius.
Flaminius Chartharius.
Paulus de Castro.
Alphons de Castro.
Ferdinandus Castro Palaus.
Bartholomeus Cassaneus.
Franciscus Casonius.
Franciscus Cassonus.
Mendez à Castro.
Francisc. de Castil lo
Andreas Castaldus.
Gulielm. Cassadorus
Borgnius Caualcanus
Horatius Caualcan.
Iacobus Cardinal. Caualerius.
Ioannes Cephalus.
Antonius Maria Cencius.
Cœlestinus.
Camillus Celsus.
Cornelius Cencius.
Ludouicus Cencius.
Centulinus.
Petrus Cenedo.
Hieronymus Cenedo.
Bartolom. Cæpolla
Ioannes Ludouic. Cerdanus.
Hieronym. Ceuallos.
Laurentius Chicronius.
Diuus Chrisostom.
Flauius Cherubinus.
Ioannes Baptista Ciarlinus.
M. Tullius Cicero.
Laertius Cherubinus.
Cynus.
Cyrillus.
Iulius Clarus.
Claudianus.
Ioannes Baptista Coccinus.
Diuersa Concilia, nimirum.
Antiochenum.
Aurelianense.
Bracharense.
Constantiense.
Coloniense.
Lateranense.
Nicenum.
Tridentinum.
Sacra Congregatio. Concilij.
Episcoporum.
Immunitatis.
Regularium.
Rituum.
Corpus Iuris Ciuilis, & Canonici.
Paulus Comitolus,
Ioannes Baptista Contardus.
Aegidius Coninch.
Corbulus.
Antonius Maria Coratius.
Ioannes Corrasius.
Antonius Corduba.
Lancellottus Corrad.
Io. Bapt. Conrado
Petrus Philippus Corneus.
Corradinus.
Antonius Maria Cospius.
Petrus Corsettus.
Antonius Corsettus,
Io. Baptista Costa
Stephan. Costa.
Didacus Couarruuias
Aymon Crauetta.
Ioannes Crotus.
Marcus Anton. Cucchus.
Iacobus Cuiacius.
Crescentius.
Raphael Cumanus.
Francisc. Cremona.
Cumianus.
Rochus de Curte.
Curtius Senior.
Curtius Iunior.

D

Propheta Dauid.
Tiberius Decianus.
Philippus Decius.
Deuteronomium.
Antonius Diana.
Bernardus Diaz.
Didacus.
S. Dionysius.
Hyacintus Donatus
Leonardus Duardus
Petrus Duenas.
Franciscus Duarenus.
Gulielmus Durand.
Dynus *Muxellanus*.

E

Benedictus Aegidius.
Iacobus Aegidius.
Paulus Eginettus.
Hector Emilius.
Henricus Enriquez
Antonius Escobar.
Nicolaus Eneradus.
Marcus Antonius Eugenius.
Nicolaus Eymericus.

F

Antonius Faber.
Ioannes Faber.
Andreas Facchineus.
Prosper Fagnanus.
Stephanus Fagundez,
Aeneas de Falchonibus.
Lodouicus Falconius.
Ioannes Fantonus.
Fanuccius.
Prosper Farinacius.
Hieronymus Fharaonius.
Fastolus.
Franciscus Federicus.
Felinus *Sandeus*.
Io. Bapt. Fenzonius.
Fernerius.
Ioannes Franciscus Ferentillus.
Io. Bapt. Ferrettus.
Vincentius Filiucius.
Lactantius Firmian.
Flores de Mandez.
Petrus Follerius.
Ioannes Petrus Fontanella.
Stephanus Forcatulus.
Philippus Franchus.
Vincent. de Franchis.
Raphael Fulgosius.
Paulus Fuschus.

G

Antonius Gabriel.
Hieronymus Gabriel.
Andreas Gaillus.
Andreas Galganett.
Lander Galganettus.
Aemilius Gallus.
Galuppus.
Francescus Gallettus.
Antonius Gama,
Henricus Gandauẽsis
Petrus Andreas Gambarus.
Horatius Gãbacurta
Nicolaus Garzia.
Bartholomaeus Gattantus.
Aulus Gellius.
Ioannes Geminianus.
Cornelius Gemma.
Iacobus de S. Georgio.
Sacra Genesis.
Marcus Antonius Genuensis.
Genzalis
Anestasius Germonius.
Gerardus.
Anastasius Germon.
Petrus Gherardus.
Franciscus Ghisiler.
Maius Giurba.
Glosa.
Goffredus.
Anton. Gomez.
Gondislaus.
Hieronymus Gonzalez ad Regul. Cancell.
Iacobus Graffius.
Thomas Grãmaticus
Donatus Grammaticus.
Ludouicus Granada.
Carolus de Grassis.
Achilles de Grassis.
Cæsar de Grassis.
Hieronymus Gratus.
Stephanus Gratianus,
Nicol. Antonius Gratius.
Gregorius XV.
Petrus Gregorius.
Gregorius XIII.
Diuus Gregorius.
Greballus.
Bernardus Greue.
Paulus Grillandus.
Sebastian. Guazzinus
Gulielmus de Benedictis.
Guido Papa.
Ioannes Guttierez.
Bartholomeus Gyptius.

H

Homo bonus de Bonis.
Signorolus de Homodeis.

Vin-

Vincent. Hondedeus.
Petrus Henriquez.
Francisc. Herculanus
Diuus Hieronymus.
Poeta Horatius.
Cardinal. Hostiensis.
Hugo *de S. Victore*
Hyppolit. *de Marsiliis.*

I

Ioannes Andreas.
Peregrinus Ianninus.
Iason.
Igneus.
Innocentius.
Ioannes de Imola.
Alexander de Imola.
Iodochius.
Io. Baptista Ioseph.
Dominic. Intrigliolus
Nicolaus Iotriglioli.
Andreas de Isernia.
Marius Italia.
Michael Iustinianus.
Amodeus Iustinus.

L

Imola Laderchius.
Lambertengus.
Lambertus.
Lambertinus.
Ioannes Paulus Lancellottus.
Iafredus Lanfrancus.
Hieronymus Lanchus.
Abbas Lapus.
Nicolaus Layman.
Paulus Layman.
Iulius Lauorius.
Hieronym. Laurẽtius.
Valent. Laurentius.
Martinus Ledesma.
Petrus Ledesma.
Batholom. Ledesma.
Ioannes de Londris.
Alfonsus de Leone.
Franciscus de Leone.
Lauinius Lenius.
Camillus Lepidus.
Leonardus Lessius.
Io. Baptista Lezzana.
Ioannes Lignanus.
Lodouicus Lopez.
Melchior Lotterius.
Cæsar Loccatellus.
Ioseph Ludouicus.
Io. Baptista Lupus.
Ioan. de Lugo *Card.*
Franciscus de Lugo.

M

Propheta Malachias.
Magalottus.
Hieronymus Magomus.
Ioannes Maiorius.
Simon Maiolus.
Philippus Maynardus.
Marius Malderius.
Ioannes Malderus.
Albertus Malet.
Quintilianus Mandosius.
Maldorus.
Mangillus.
Franciscus Cardinalis Mantica.
Marcus Mantica.
Antonius Maria Marchetius.
Marcabr. ab Anguillara.
Ioannes Baptista Marchesanus.
Franciscus Marcus.
Hercules Marescottus.
Lodouicus Marotus.
Marianus.
Donatus Antonius de Marinis.
Hyppolitus de Marsiliis.
Manuel.
Robertus Maranta.
Marta.
Martinus Pap. V.
Iosephus Mascardus.
Garcias Mastrillus.
Ioannes Antonius Masuerus.
Masullus.
Ioannes Antonius Massobrius.
Mazimiz.
S. Matthæus.
Mattesilaus.
Mauz.
Ioannes Mauritius.
Maurus.
Mazzolius.
Martinus.
Paulus Merenda.
Merolla.
Marcellus Megala.
Flores de Mendez.
Ferdinandus Menchiaca.
Bartholom. Medina.
Sebastianus Medices.
Iacobus Menochius.
Ioannes Milleus.
Minadous.
Ludouicus Miranda.
Andreas Molfesius.
Lodouicus Molina Th.
Lodouicus Molina Iure cons.
Franciscus Molina.
Antonius Monachus.
Ioannes Monachus.
Ioannes Maria Monticellus.
Petrus August. Morla.
Isidorus Mosconius.
Ioannes Petrus Monetta.
Hieronymus Moguntinus.
Moronus.
Moledus.
Molfesius.
Emanuel Moure.
Moscarius.
Bernardinus Muscatellus.
Ioannes Mohedanus.
Moaldes.
Sebastianus Monticulus.
Mysingerius.

N

Antonius Naldus.
Georgius Natta.
Marcus Anton Natta.
Petrus Nauarra.
Martinus Nauarra.
Neocesarensis.
Sebastianus Neapodanus.
Nepos à montis Albano.
Antonius Negusantius.
Ioannes Neuizanus.
Sebastianus Næuius.
Alexander de Neuo.
Antonius Nicasius.
Nicellus.
Ioannes Antonius de Nigris.
Felix Nicolius.
Baldus Nouellus.
Iacobus Nouellus.
Ioannes Maria Nouarius.
Ioannes Antonius Nouarius.

O

Odofredus.
Sforza Oddus.
Ioannes Oinotimus.
Oldradus.
Osaschus.

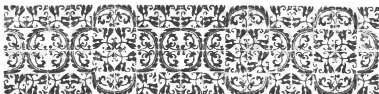
P

Fuluius Pacianus.
Statilius Pacificus.
Castrus Palaus.
Ioannes Petrus Papiensis.
Gabriel Cardinal. Paleottus.
Petrus Paludanus.
Sanctus Paulus Apostolus.
Ioannes Papponius.
Papazonius.
Papinius.
Petrus Paulus Parisius.
Flaminius Parisius.
Hieronymus Paulus.
Ioannes Franciscus Pauinius.
Suarez à Paz.
Franciscus Pegna.
Petrus Pella.
Pelagius II.
Ludouicus Peguera.
Marcus Antonius Peregrinus.
Achilles Personalis.
Franciscus Personalius.
Calderinus Pereira.
Gabriel Pereira.
Gaspar Perusinus.
Lucas Petus.
Lucas de Penna.
Ioannes Petrus.
Diuus Petrus.
Laurentius de Peyrinis.
Phanuel.
Pancius de Phanuciis.
Hieronymus Pharaonius.
Pignatellus.
Pileus.
Bartholomæus Philippus.
Ioannes Angelus Pisanellus.
Paulus Piasecius.
Ioannes Picus.
Thomas Piper.
Philippus Pirouanus.
Gregorius Pictor.
Laurentius de Pinù.
Pius V.
Ioannes de Platea.

Hiero-

F I N I S.

PARS

PARS PRIMA.

MONITA GENERALIA

Pro Illustriss. DD. Episcopis in eligendis Vicariis Generalibus.

SVMMARIVM.

1 *Causam damni dans, de damno tenetur.*
Mala electio est in culpa. ibid.
Conditiones boni Vicarij; secundum S. Carolum.

2 *Ciuis, & non exterus Vicarius assumendus*
Exterum S. Carolus requirebat, & quare.
Exterum etiam Sac. Congreg. postulat
Aliquando Diœcesanum permittit ex caussis legitimis.

3 *Qualitates Boni Vicarij.*

4 *Clericus esse debet Vicarius.*
Coniugatus minimè, nisi in iurisdictione temporali.
Bigamus neque potest esse Vicarius.
Laicus non potest esse Vicarius, bene tamen Consultor, vel Assessor Episcopi.

5 *Monachus non potest esse Vicarius*
Religiosus ex Mendicantibus, neque potest
In aliquibus casibus potest.

6 *Nepos Episcopi Vicarius esse nequit*
Fratres Episcopi nequaquam
Consanguinei minimè
Aliquando possunt esse.

7 *Aetas requisita in Vicario Episcopi.*

8 *Doctor Vtriusque Iuris debet esse Vicarius*
Saltem sit Doctor in Iure Canonico.

9 *Canonicus Capituli potest esse Vicarius Episcopi,*
Sed tamen exterus
Canonicus Regularis potest esse Vicarius Episcopi.
Pœnitentiarius Canonicus non potest esse Vicarius Episcopi.
Parochus non potest esse Vicarius Episcopi

1 VM ferè innumera sint mala, quæ ex malo officiali procedunt, de quibus Episcopus in die Iudicij Domino Deo rationem reddere debet, nam sanguis Subditorum, de Prælatorum manibus requiret. *cap. irrefragabili. vbi gloss. verb. sanguis eorum. de offic. ordin. cap. qualiter, & quando.* 24. *§. penult. de accusat. cap. quamuis, de re iudic; cap. ante omnia* 40. *dist.* DD. apud Barbos. *de offic. & pot. Episc. p.* 1. *tit.* 2. *gloss.* 2. *per tot. & par.* 3. *alleg.* 107. *num.* 31. quia qui causam damni dat, damnum fecisse videtur; *cap. sicut de testib. & attest. can. pasce.* 86. *dist. can. student.* 50. *dist. cap de cætero. de homic. l. qui occidit, §. penult. ff. ad leg. aquil. l. nihil interest, ff. ad leg. Cornel. l. illicitas, §. sicuti, ff. de offic. præs.* etenim mala electio est in culpa. *cap. quia frustra de vsur. cap. an sit, §. respõdemus, de appell. & cap. constitutis, eod. tit. cap. pastoralis, il primo de iur. patr. vbi gloss. verb. in quo, l. si solutus, ff. de solut. l. isti quidem, ff. quod met. caus. l. semnis, §. si verò postquam, C. de iur. delib.* & meliùs *in l. uel per litteras, ff. si mens. fals. mod. dix. & in l. nam & seruius, §. mandato tuo, ff. de neg. ges.* Ideò magna cum prudentia procedere debet Episcopus in assumẽdo, & deputando Vicario, & omnem diligentiam facere tenetur, vt inueniat Virũ probum, & idoneum, nec oscitanter procedat in huiusmodi electione; sed talem quærere debet, contrà quem nihil mali opponi possit; aliàs vltrà peccatum, quod incurrit, vt diximus, tenetur in foro fori de facto sui Vicarij, cum sibi imputetur,

si malum Vicariũ elegerit, teste Hostiens. & gloss. *in cap. adhaec. de offic. archid.* & Bald. in Margar. Innoc. *in uerb. Episcopus*, quia facta à Vicario, censentur facta ab Episcopo. *c. Romana de appell. in 6.* Rot. *decis. 431. in antiq. & decis. 278. in nouis. & decis. 266. par. 1. diuers.*

In primis igitur debet esse persona qualificata, & bonis moribus prædita, & qui habeat omnes qualitates, & requisita, quæ S. Carolus Borrhomæus desiderabat, de quibus Carolus à Basilica S. Petri *in vita S. Caroli, lib. 7. c. 36. Acta Eccles. Mediolanen. p. 1.* sic ait: *Vicarium verò Generalem in primis grauem, pietate, religioneque præstantem, doctrina spectatum, Iurisconsultum, tùm præterea disciplinæ sacræ studio incensum, Sacerdotem eligebat.*

2 Secundò debet esse ciuis, & non exterus, quò ad fieri potest, vt notos habeat hominum mores illius Diœcesis, Sbroz. *lib. 1. de offic. Vic. q. 34.* Cuccus. *Instit. iur. Can. de Vic. Episc. num. 53.* Foller. *pract. crim. Can. cap. 1. p. 1. mor. nu. 117.* Sed tamen in hoc S. Carolus aliter sentiebat, vt tradit idem Carolus *in eius vita vbi supra dicens: Hos verò nempè Vicarium Generalem, & duos alios, qui tùm ad ciuilia, tùm ad criminalia deputabantur, adhibere exteros solebat, nè fortè amicitia, propinquitate, gratia, aut verò metu adducti, Ius aliquo modo, aliquandò uiolarent, minusuè liberè dicerent*; refert Homobon. *de bonis, de humana vita statibus, cap. 7. vers. vbi commodè.* Hodiè autem non potest esse Vicarius originarius Ciuitatis, vel Diœcesis, nè deuiet à recto tramite iustitiæ, vel se reddat partibus suspectũ, propter consanguinitates, affinitates, familiaritates, & alias attinentias, vt pluries declarauit Sac. Congreg. Episcoporum *in vna Ostunen. 28. Iulij 1587. & in Spalatren. 9. Martij 1593. & in Senogallien. 10. Februarij 1598. & in Sutren. 16. Nouembris 1640. & alibi sepissimè.* Solet tamen aliquando Sac. Congreg. dispensare, si non reclametur per Diœcesanos multis ex causis. Primò quandò Episcopus adhuc extraneum idoneũ inuenire nequit, vt *in vna Melphiten. 11. Aug. 1645. & Funden. 25. Maij 1646. & Oppiden. 24. Augusti eod. an. & in vna Ciuitatis Plus 23. Aug. 1647. & Tropien. 29. Ianuarij, & Narnien. 18. Febr. eod. an.* Secundo quando Vicarius exterus, non possit tàm citò accedere, Sac. Congr. *& in vna Melphiten. 6. Octobris 1645.* Tertio propter tenuitatem fructuum Ecclesiæ. ead. Sac. Congreg. *in vna Sutren. 7. Decembris 1640. & Funden. 29. Septembris 1645.* Quarto propter aëris intemperiem. Eadẽ *in vna Funden. 29. Septembris 1645.* Quinto propter notitiam bonarum qualitatum talis Vicarij Diœcesani, qui sit eximius in regimine. Eadem Sac. Congreg. *in vna Montisfasconis 4. Septembris 1648. & in vna Ciuitatis Plus 4. Martij 1649.*

3 Tertiò debet eligi persona qualificata, circumspecta, bonæ, & approbatæ vitæ, timens Deum, veridica, liberalis, tẽperata, fortis, magnanima, mansueta, docta, & quæ non declinet, nec ad dexterã, neque ad sinistram, vt monent Foller. *in pract. crim. can. p. 1. mor. num. 116.* Cucc. *Inst. iur. can. de Vic. Episc. num. 44.* Sbroz. *lib. 1. de Vic. Episc. q. 33. num. 1.* Rebuff. *in Pract. benef. tit. de Vic. Episc. num. 28. & 33.* & Pauin. *de pot. Cap. Sed. vac. 2. p. princ. q. 10. num. 34.*

4 Quartò debet Episcopus eligere in Vicarium Clericum, saltem primæ tonsuræ, non verò laicum, *cap. in noua 16. q. 7. cap. decernimus vbi* Abb. *num. 12.* Felin. *num. 6.* & Dec. *num. 15.* & Alij *de Iudic.* Lancellot. *Inst. Can. tit. de offic. Vic. §. 1.* Rebuff. *in pract. benef. tit. de Vic. Episc. n. 35.* Sbroz. *vbi supra q. 8. n. 2. & q. 31.* Barbos. *de off. & pot. Episc p. 3. alleg. 54. num. 4.* qui multos allegat: Non tamen potest esse Clericus coniugatus, licet cum vnica, & Virgine, Reb. *vbi sup. n. 36.* Sbroz. *q. 31. n. 5. cum seqq.* Barb. *ibid. n. 6.* Sanchez *de matrim. lib. 7. disp. 46. n. 14.* Sac. Congr. Episc. *in vna Trabuen. 11. Septemb. 1612.* Garz. *de benef. p. 5. cap. 8. n. 3.*

Limitatur tamen, si Episcopus habeat iurisdictionem temporalem, nam tunc potest in ea nominare Clericum coniugatũ in Vicarium. Marcell. Vulpe. *in prax. iudic. for. Eccles. c. 40. n. 13.* Camil. Borel. *in sum. decis. tom. 1. tit. 8. n. 20.*

Neq; potest esse Vicarius Episcopi Clericus Bigamus, quia omni priuilegio clericali priuatus existit, *ex cap. vnic. de Bigam. in 6.* Azor. *p. 2. lib. 6. cap. 4. q. 12.* Garz. *de benef. p. 5. c. 8. n. 4.* Barb. *vbi prox. n. 11.* Sbroz. *q. 30. n. 5.* Imò Bigamus, neque effectus iterum Clericus, poterit esse Vicarius, nisi prius solutus fuerit ab impedimento Bigamiæ, Garc. *ibid. n. 5.* Barb. *ibid.* Moscon. *de pot. militan. Eccles. lib. 1. p. 1. cap. 16. fol. mihi 270.* Conrad. *in templo omn. iudic. lib. 2. cap. 6. de Vic. Episc. §. 1. num. 2. & 6.*

Licet autem Laicus non possit esse Vicarius Episcopi, vt supra diximus; potest tamen esse eius Assessor, & Cõsultor, etiam in causis criminalibus contrà Clericos, ità Abb. *in cap. decernimus, n. 24.* vbi etiam Felin. & Alij. *de iudic.* Barb. *ibid. num. 7.* Sbroz. *q. 31. n. 10. & 12.* nam vti minister Iudicis Ecclesiastici, & cum assistentia alicuius Clerici. potest cognoscere de causis Clericorum, *cap. Mennam 2. q. 5.* Aufrer. *in tract. de potest. iud. laic. super person. Eccles. reg. 2. nu. 21.* Carol. de Graff. *de effect. cleric. eff. 1. n. 864.* Barbos. *vbi supra nu. 8.*

5 Neque potest esse Vicarius Generalis

lis Episcopi, Monachus, vel Religiosus de Mendicantibus, vel strictioris non mendicantis Religionis, quia dedecet, eos extra claustra degere, & inconueniens est, vt iustitia administretur à Theologis, qui non sunt Iurisconsulti *ex Clem VIII. constit.* 60. §.19. Sac.Congreg. Episcop.*in vna Caputaquen.*17.*Decemb.*1591.

Potest tamen Monachus, vel Religiosus esse Vicarius cũ cõsensu Abbatis, vel Superioris, si habeat licentiam Apostolicam degendi extrà claustra. Ead.Sac.Congreg. *in vna Caputaquen.*17.*Nouembris* 1593. Fusc. *de visit.lib.*2.*cap.*15.*nu.*100. Sbroz.*lib.*1.*q.*38. Ricc.*collect.*143.*in fin.*Barb. *vbi sup. num.*12. Rot. *decis.*3. *in antiq. de offic.Vic.* Rebuff. *ibid. num.*30. *cum seqq.*

6 Neque potest Episcopus assumere in Vicarium suum Nepotem, siuè sit filius fratris, siuè sororis ipsius Episcopi, Sac. Congreg.*in vna Ostunen.*19.*Septemb.*1577.& *in Muren.*4. *Februarij* 1611. *Tranen.* 17. *Iunij* 1622. & *in vna Mileten.*18. *Iunij* 1624. & 8. *Iunij* 1646.& 11.*Octobris* 1647. & 2. *Octobr.* 1648. Neq; potest eligere fratrem Doctorem, multò minus, si non sit Doctor. Ead. Sac. Congreg.*in vna Comen.*2.*Decemb.*1578. & 20.*Ianuarij* 1579. & *Messanen.* 11.*Ianuarij* 1600. Neque Patruelem, aut alium consanguineum. Ead.Sac.Congreg.*in vna Tarentinen.* 6. *Aprilis* 1611. & *Arianen.* 1636. Nisi hoc Sacra Congreg. ad aliquod tempus concedat, propter bonas qualitates subiecti, vel propter peuuriam aliorum idoneorum. Ead. Sac. Congreg. Episc. *in vna Nullius Piscien.* 1.*Octob.*1655.

7 Debet Episcopus in Vicarium eligere Virum ætate maturum, saltem qui ætatem habeat 25. annorum, *cap.cum in cunctis,* §. *inferiora, vbi* Abb. & Dec. *num.*5. *de elect.* Azor.*p.*2.*Inst.moral.lib.*4.*cap.*43.*q.*10. & *q.*2. *num.*65.Barb. *de off. & pot.Episc.p.*3. *alleg.*54. *num.*3.*in fin.* Sbroz.*de offic.Vic.lib.*1. *q.*35. *n.*2. & quod maius est, Episcopus super ætate prædicta, dispensare nequit, ita Cardin. *in Clem.*1. *q.*38. *num.*25. *de offic. Vic.* adducens opinionem Archidiac. *in cap. licet canon. de elect.in* 6. contrarium asserentis, communiter reprobari, Abb. *in d. cap. cum in cunctis,* §.*inferiora,n.*3.Sbroz. *ibid.num.*6.Homobon. *de human.vit.stat.cap.*7.*vers.atas.*

8 Debet insuper Episcopus eligere in Vicarium, Virum, non solùm moribus, ætate, & alijs suprà enumeratis qualitatibus præditum; verùm etiam, qui sit scientia ornatus, vt tradit Rebuff. *in prax. benef. de Vic. Episc. num.*28. propterea debet esse Doctor in vtroque iure, & si cõmodè habere non possit, saltem sit Doctor in Iure Canonico, vid. Sbroz. *lib.*1. *q.*36. *vbi nu.*5. *cum seqq.* concludit, Vicarium debere esse necessariò Doctorem, ob rationes ibi assignatas; tractare enim debet causas matrimoniales, & alias materias ecclesiasticas, in quibus non potest Vicarius bene iudicare, si ignoret leges, vel saltem Sacros Canones, Rot. *decis.*84.*aliàs* 788. *in antiq.tit. de rescript. textus in cap fin.vbi* Abb.& *Alij de consang.& affin.c penult in fin.de restit. in integr.* Bertach. *in tract.de Episc. lib.*4. *p.*7. *tit.de Vic. Episc. num.*14. Sbroz.*vbi prox.lib.*2.*q.*43.*nu.*5. Sac.Congreg.Episcop. *in vna Putinianen.*28. *Augusti* 1582.& *Triuentina* 6. *Octobris* 1645. Quod procedit non solum in Episcopo Iurisconsulto, verùm etiam a fortiori in Episcopo, qui sit Theologus, vel alterius professionis, nè semper indigeat Assessore. Ead. Sac.Congreg. *in vna Arbinen.*23. *Aprilis* 1591. & *Catacen.* 11.*Maij* 1594.& *in Montefiasconen.*12. *Augusti* 1650. Nec sufficit si sit Theologus, & interim, quod prouidebitur de Doctore, dabitur Doctor de Consultore. Ead.Sac.Congregar. *in vna Surrentinen.*15.*Nouemb.*1605. Aliquando tamen concessit Sacra Congregatio, posse haberi Vicarium non Doctorem, aliàs tamen idoneũ, præsertim dum Episcopus est Iurista. Ead.Sac.Congreg.*in vna Trabunen.*15.*Iunij* 1590. & *Oritana* 29. *Martij* 1593. Potest tamen in hoc casu habere non Doctore m, etiam ad tradita per Nauar. *conf.*1. *de offic. Vic.*Garz. *de benef.tom.*1.*p.*5.*cap.*7.*num.*17. & Sac.Congreg.Concilij *Super cap.*16.*sess.*24. *de reform.* de qua Sbroz.*in addit.ad q.*36.*lib.*1. *num.*12.*de offic.Vic.*

9 Potest autem Episcopus eligere sibi in Vicarium vnum ex Canonicis de gremio Capituli, modò sit exterus. Sac. Congreg.Episc.*in vna Trabunen.*3.*Septemb.*1601. & *Messanen.*23.*Iulij* 1603.Foller.*super Const. tit.de Sacrosanct. Eccles nu.*75. Cardin. *in Clem. statutum de elect. & conf.*53. *incip. Decanus*, *de quo* Felin. *in cap. cum olim de re iudic. col.* 10. Sbroz. *lib.*1.*de offic.Vic. q.*42.*n.*1. Imò si non potest alio modo sibi commodè prouideri, licet assumere Canonicum, etiam Regularem, Cucc. *Inst. iur.Can.de Vic.Episc.lib.* 2.*n.*57.Paris. *conf.*40.*n.*19.*in* 4. DD. *in cap. si quis, dist.*68. Sbroz. *lib.*1.*q.*37.*nu.*1. Qui monentur ratione, nam Canonici Regulares, per seipsos, Clerici censentur, *ex cap. generaliter,*16.*q.*1.D.Thom.2.2.*q.*169.*art.*4. *ad secundum,*Sbroz.*ibid.num.*2.Non tamen potest esse Vicarius Episcopi Canonicus Pœnitentiarius, nè suspicionem ingerat, quod in administratione iustitiæ, vtatur scientia cõfessionis, nisi esset tantæ opinionis apud omnes, vt excluderetur huiusmodi suspicio. Sac. Congr.Episc. *in vna Arminen.* 28. *Ianuar.*1611.& 13.*Maij.*& 15.*Iulij eod. anno.*

Limitatur etiam nè possit Episcopus in Vicarium eligere Parochum, etiam si habear Parochiam in eadem Ciuitate, multò magis, si extrà Ciuitatem, & multò fortiùs, si extrà Diœcesim. Ratio est, quia tenetur residere in Parochia, & generaliter loquendo,incompatibilia sunt officia in eadem persona, esse Parochum, & Vicarium, nam vt quis benè exerceat alterũ ex dictis officijs,alteri necessariò deesse cogitur; Sac.Congreg. *in vna Sutren.* 16. *Nouemb.*1640. Neque potest Vicarium retinere, sub prætextu, quod habeat Coadiutorem in Parochia. Ead.Sac.Congreg.*in vna Albinganen.*8.*Iunij* 1621.

Fallit tamen cõclusio hæc in Archidiacono, qui licet habeat curã animarũ,nihilominus cũ sit Vicarius natus, potest exercere Vicariam Episcopi,ipso, eiusque officialibus absentibus, absque alia commissione, *textus cum gloss.in cap.*1.*cap.adhæc* §. *secundum, & §.item epistola de offic. Archid.* Hostiens *in summ.eod.tit.num.*1. Sbroz. *lib.*1. *q.*3. *num.*3.

Monita Generalia pro RR. DD. Vicarijs Generalibus.

SVMMARIVM.

Vicariatus est Dignitas.

1 *Possessio Vicariatus quomodo capienda*
Forma litterarum Vicariatus.

2 *Timor Domini semper præ oculis habendus.*

3 *Missam quotidiè Vicarius, vel dicat, vel audiat.*

4 *Dignitatis decorem seruare Vicarius debet ornamenta interiora, & exteriora habere.*

5 *Exemplaris absque vitijs esse debet Vicarius.*

6 *Grauis, & moderatus, non mollis, & effeminatus.*

7 *Loquacitatem fugiat Vicarius.*

8 *Gestuum modus seruandus.*

9 *Honestatem colat Vicarius.*
Practicam bonorum habeat.

10 *Humilis, non superbus sit Vicarius.*

11 *Patiens,mitis,pius,& mansuetus.*
Iracundiam fugiat.
Vindictam non quærat.

12 *Rigor absit à Vicario.*

13 *Austeritatem euitet Vicarius.*
Cadere ipse nunquam debet.

14 *Amicitiæ particulares fugiendæ à Vicario.*
Commessationes itidem.
Familiaritas contemptum parit.
Frequens populus vitandus.
Monialium Monasteria non frequentanda.

15 *Hospitalitatem amet Vicarius.*
Pietatis opera exercenda.

16 *Inimicitias componat Vicarius.*
Lites cito determinandæ.
Lites intricatæ compromittendæ.
Compromissum quando permissum.

17 *Incessus Vicarij grauis.*
Corporis compositio laudatur.
Risus fugiendus.
Armorum vsus prohibitus Clericis.
Ludus prohibitus Clericis, sed non scaccorũ.

18 *Habitus Clericalis, qualis esse debet Vicario.*
Vestes Clericorum, quales.

19 *Tonsura Clericorum, qualis.*

20 *Auaritiam fugiat Vicarius.*
Auarissimum clericorum genus.

21 *Cancellarijs non se remittat Vicarius.*
Nobilitas vera, quæ.
Seruitores Vicarij, quales.

22 *Stylus Curiæ seruandus à Vicario.*
Non alterandus.
Taxa Tribunalis seruanda.

23 *Honoret Vicarius omnes Capitulares, & magnates Diœcesis.*
Honor charior omnibus rebus.
Doctores honorandi.

24 *Studere quotidiè debet Vicarius.*

25 *Requisita diuersa recensentur*
Voluntas benefaciendi habeatur.

IN præcedentibus Monitis multa asseruimus necessaria requisita pro recta Vicariorum electione, verùm quia omnia se rendunt ex parte Episcoporum illos eligentium: Ideò necessariò subiungenda veniunt alia, quæ se habeant ex parte ipsorũ Vicariorum, adhoc vt dignos se præbeant in huiusmodi Vicariatus dignitate. Quod autem Vicariatus sit dignitas, probatur in *Clem. & si principalis de rescript.* vbi habetur quod rescripta Papæ possunt dirigi Vicario Generali, Rebuff. *in pract.benef.p.*1.*tit.de Vic.Episc.n.*4. quia dicitur in dignitate esse.

1 Debet igitur in primis Vicarius Generalis Episcopi, postquam electus fuerit, capere possessionem, ad quam de iure communi tenentur omnes officiales, *Bart. in l.* 1.*C.de maiuma lib.*11.*& not.in cap.Regni Neap. incip. scire vos volumus, & in cap.electionem,vbi* Niger.*num.*11.quæ possessio fit hoc modo. Primo præmonet Capitulum, quod velit possessionem capere hora tali; quo conuocato ad sonum campanæ more solito in Ecclesia Cathedrali,siuè in Sacristia, ostẽdit Capitulo litteras Patentiales Episcopi, quæ necessariæ sunt. *cap.cum iure de offic.de leg. l.vnic. C. de mand. princ.* Rebuff. *ibid.n.*8. Barb. *de pot.Episc.p.*3.*alleg.*54.*num.*55. Deindè debet illas per Ordinarium Notarium, siuè Cancellarium Curiæ Episcopalis legi facere,

facere, clara, & intelligiblli voce, vt ab omnibus audiatur, posteà solet cani hymnus: Te Deum laudamus, & notatur ab eodem Notario actus possessionis in Actis Curiæ, & in eisdem litteris patentialibus, siuè mandato Episcopi tali, vel simili modo: In Dei nomine. Amen.

Perillustris, & Reuerendiss. Dominus N. possessionem cepit sui Officij Vicariatus mediante mandato Illustriss. & Reuerendiss. Episcopi N. præsentibus omnibus Dominis Canonicis, & Dignitatibus Capituli huius Cathedralis Ecclesiæ die tali. mens. talis. hora tali. In quorum fidem &c.

Datum in Ciuitate N. die.. Mens. An. &c.
N. Notarius.

Forma autem, sub qua solet concipi mandatum Episcopi Vicarium eligentis, est, quæ sequitur infrà, vbi de Vicario Episcopi agitur, *in fine Sectionis secunda*; quam tradunt DD. communiter, Barb. *vbi supra n.*56. Sbroz. *lib.* 1. *de offic. Vic. q.* 70. *in fine*, Rebuff. *vbi supra in tit. forma Vicariatus, Archiepisc. & alior. Collator.*

Quæ forma est comunis virtualiter Episcopis, Archiepiscopis, Patriarchis, & aliis iurisdictionem habentibus; quæ concedi solet, plus, minusuè ampla, ad eorum libitum; vel cum maiori, aut minori restrictione facultatum, quas concedere potest Episcopus suo arbitrio, prout sibi placuerit; quæ forma, seù mandatum testibus inscriptum, & munitum esse debet, Rebuff. *in prax. benef. p.* 1. *tit. de Vic. Episc. num.* 8. & 13. Barb. *p.* 3. *de Episc. alleg.* 54. *n.* 55.

2 Debet secundò Vicarius habere Deum præ oculis in omnibus suis actionibus; timentibus enim Deum, omnia cooperantur in bonum, Dauid *Psal.* 30. & 33. & *Eccles.* & *Prouerb. c.* 14. dicitur: à timore Dei riuulus gratiæ, D. Bernardus *super Cant. serm.* 54. D. Antonin. *p.* 1. *tit.* 6. *c.* 10. §. 5.

3 Debet item quotidie, antequàm aggrediatur expeditiones negotiorum, vel sacrum facere, si sit Sacerdos, vel Missam audire, si sit simplex Clericus, sicuti etiam Episcopus, *cap. fin. de priuil. lib.* 6. Abb. *in cap.* 1. *n.* 10. *de vit. & honest. cler. & in Clem.* 1. *n.* 3. *de celebr. Miss.* quidquid dicat Zerola *in prax. Episc. p.* 1. *verb. Episcopus* §. 36.

4 Debet seruare decorem Dignitatis, præbendo se ornatum virtutibus, & bonis moribus, qui sunt ornamenta interiora. *can.* 1. *dist.* 40. *vbi per totam*; Clericorum enim (& à fortiori Vicariorum) talis, tantaque præstantia est, vt nulla secularis illi similis esse possit, *cap. Sacerdotibus*, 11. *q.* 1. *cap. duo sunt* 12. *q.* 1. *cap. denique*, 4. *dist. cap. admittuntur*, 54. *dist. cap. reperiuntur*, 1. *q.* 1. *l. officiales*, *C. de Episc. & Cler. l. atrocem*, *C. de minor.* Tiraq. *de nobilit. cap.* 9. nam quo maiori quispiam dignitate, & honore præfulget, eò nobilioribus, & excellentioribus animi & corporis gradibus debet esse conspicuus, & præstâs, *d. c.* 1. & *per tot.* 40. *dist. cap. vilissimus*, 1. *q.* 1. *cap. licet* 8. *q.* 1. Et non solùm debet esse plenus virtutibus interioribus: verum etiam exterioribus, quæ versantur circa habitum, incessum, conuersationem, & alia huiusmodi.

5 Debet esse immunis à vitijs, & peccatis publicis. Ratio est, tùm quia ipse debet aliorum peccata, & vitia detergere, & curare, *vt in c. qui fine, c. iudicet, cap. in granibus, cap. postulatus, & cap. Sacerdos*, 3. *q.* 7. *cap.* 1. *de pænit. dist.* 6. D. August. *lib.* 1. *de Serm. Domini in monte, c.* 6. *tom.* 4. tùm etiam quia debet esse exemplo toti Populo & Clero, *cap. in Sacerdotibus*, 61. *dist.* Dec. *in cap. cum in cunctis, in princ. num.* 19. *de elect. c nemo*, 81. *dist. l.* 2. §. *idem ait, ff. nè quid in loc. public.* Et insuper, quia nemo potest alium corrigere, qui tacitus respondeat eadem commisisse, *cap. esto*, 95. *dist. cap.* 1. & *per totam*, 32. *q.* 6. *d. cap. iudicet*, 3. *q.* 7. Prælati enim, qui peruersa perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad Subditos suos perditionis exempla transmittunt, *cap. præcipuè.* 11. *q.* 3. *cap. nulli fas*, 25. *q.* 1. Decius *cit. n.* 19.

6 Non se ostendat mollem, effeminatum, aut deliciosum, neque durum, aut rusticum, iuxta tradit. per Cicer. *lib.* 1. *de off.* sed grauem, moderatum, & iustum, vt à simili notatur in *Pragm.* 1. *Regn. sub tit. de Sac. Reg. cons in antiq.* de officialibus laicis.

7 In verbis parcus, non nimis facilis ad loquẽdum; melius est enim pauca idoneè effundere, quàm multis verbis inutilibus homines pregrauare *l. tanta*, § *contrariũ C. de vet. iur. enucl. cap.* 1. 43. *dist.* Ideoque loquacitatem fugiat, quæ est odiosa. Ecclesiast. 32. & *cap.* 1. §. 1. *vers. quoties*, 25. *dist.* Bart. *in l. proximè, ff. de his quæ in test am. de len.* Discretus autẽ in silentio, sicut cautus in verbis, nam veluti incauta locutio in errorem trahit, ità indiscretum silentium eos, qui erudiri poterunt, in errorem derelinquit, *cap.* 1. *dist.* 43. D. Gregor. *homil.* 11. *in Ezechielem*, Bed. *in Leuit.* 5.

8 In vultu, & in manibus debet quilibet seruare decorum; multò plus Vicarius, qui tenetur seruare modum, nè per vultus mutationem, aut per manuum motus detegat animi sui passiones, aut pietatis, aut iræ, siuè his, qui ægrè ferunt suas reprehensiones, vel superioritatem: siuè his, qui illum rogant de aliquo, cum non sit recti Iudicis patefacere animum suum, DD. *in l. obseruandum per illum textum, ff. de offic. præs.*

9 Debet esse pudicus, honestus, ac castus, & in aspectu oculorum modestus, sicuti

cuti tenentur cęteri clerici *cap.1.43.dist.cap. qui viderit, 32.q.5. cap.decernimus, & per tot. 27. 29. 30. 31. & 32. dist. cap propositisti;cum seq. 82.dist cap.1. & per tot: 15.q.8.cap à multis de ætat.& qualit.cap. vt clericorum, de vit. & honest. cler.* & cum mulieribus non conuersari. *cap.sed si fortè, cap.volumus, cap in omnibus, cap non oportet, cap.clerici, & cap. ad ornatum.81.dist.& tot.tit de cohabit.cler. cum mulier.* Cum viris inhonestis practicam non habeat, multò minus cum mulieribus, vt diximus, & à fortiori cum iuuenibus numquam.

10 Debet esse humilis, tractabilis, benignus,non superbus, non iactabundus,nō mendax, nec fallax, nè impleatur illud Prophetæ *Sophon. 3.* & Malach. 1. *de quibus in cap. oportet, 81.dist.*

11 Debet esse patiens,mitis, pius,mansuetus, & non perturbati sensus, sicut decet clericos, *cap.studeat, 50 dist. cap. 1. & per tot.45.dist.c.1.§.1.23.q.1.cap si Episcopus, 11. q.3.cap.1.& tot.tit.de cler. percuss. cap. suscepimus, in fin.de homic.* Diu. Chrysostom. *lib. 1. de Sacerd.* Diu. August. *ad fratres in exem.* Non sit iracundus,sed lenis; Ira enim sæpe in crimen adducit,*cap cum apud Thessalonicā & cap. summoperè.11 q.3.* Diu.Paul. *ad Rom. 12. date locum iræ; & 2. ad Timot. 4. & 2. ad Timot.2. cap.1.& cap.cum beatus, 45. dist.cap. ira,11.q.3.*patienter sufferat subditos,etiam si prouocetur ab illis. Afflict. *in Const.t. quæ incipit, obseruent, §. eos,* multò minus debet esse vindicatiuus, nam si vindictam sumere de iniurijs, & inimicis, non decet Christianos, *cap.1.§.1. 23.q.1. & cap.1. §.1. 23. q.3.* inimicorum etiam vindicta Deo seruanda est,Diu.Paul *ad Rom.22.* D August. *serm.22.de S.Stephano c.1. & c. hæc autem vita. & ferè per tot.23. q.4.* multò magis dedecet Clericum,Gloss. *in cap. Solonitanæ, verb.locani,63.dist.* Hostien. *in cap.olim num.5.& 8 de iniur,* Felin. *in cap.contingit nu,5.* vbi etiam Abb. *n. 11. de sent. excom.* Farinac. *de diuers. crim. tom,1.p.2.q. 105.num.373.* Et cò fortius dedecet Vicarium, qui alios regere debet; Pastor etenim, non percussor esse necesse est, *c.1.& per tot. 86.dist.cap.fin.94.dist.cap.esto subiectus 95.dist.*Diu.Petr.1 *c.5.*Concil.Trid. *sess.13. cap.1.de reform.*

12 In reprehendendo, seueritatem, & rigorem, cum moderamine, & lenitate misceat,rigor enim à clericis abesse debet, *cap.1.de dol.& concum;* quia plus agit cohortatio,& beneuolētia cum charitate, quàm seueritas, & comminatio cum potestate, *cap.licet 1.& cap. licet 2. dist. 45.* Salomon enim ait. *Ecclesf.7.* noli esse nimis iustus,nā qui multum emungit, elicit sanguinem, *cap.denique, 4.dist.* debet enim esse rigor,sed non exasperans; zelus, sed non immoderatæ fæuiens; pietas, sed non plusquam expediat,parcens,Diu.Greg. *in moral.lib.20. p.4.& in pastoral.p.2.cap.6.& cap disciplina, c. omnis, cap.duæ, cap.sunt namque, cap. vera, & cap.recedit, 45.dist.cap serpens, in fin. & cap. libenter, de pœnit.dist* 1. Concil.Trident. *d.sess. 13. cap.1.de refor.*Bellet.*disq. Cler.p.1. de dist. cler.§.15.n.95.*

13 Abstinere omninò debet à cędendo aliquem propriis manibus, nè exponat se periculo, vt illi amittatur respectus, *ex c. non liceat. 86. dist.* vbi gloss. allegat multos alios textus; per alios tamen potest,vbi necessitas postulauerit; medium autem tenere debet, ità vt non se exhibeat nimis austerum, nec nimis mitem, nè odium, aut contemptus indè oriatur, *l. ne quidquam, §. vbi decretum, ff.de offic. Proconsl.l.obseruandum, ff.de offic.præs.*Bellet.*ibid.*

14 Non debet Vicarius habere familiaritatem, & amicitiam particularem alicuius,sed cū omnibus ęqualitatem seruet; Multo minus debet conuiuare cum Subditis. *Prouerb.23.*D.Paul. *ad Rom.c.13.* Aul. Gel. *infr.* Prohibentur enim Clericis commessationes *cap commessationes, c multis, cap. non licet, 44.dist.cap.1. nè cleric. vel monac.* Aul. Gell. *lib.11. cap.23.*Bellet. *vbi sup.§.27. n.3.* Neque cum illis nimis familiariter conuersari, nimia enim familiaritas contemptum parit, *cap quando, 86.dist. l obseruandum ci; ff. de offic.præsid,* Neque per plateas continuè discurrat, vel per loca, vbi frequens est Populus, nè fatuus reputetur, & imprudens in seruando decorem, & officij maiestatem. Gloss. *in d.cap quando,86. dist.*Multò autem fortius abstinere debet,tanquam ab igne ab amicitiis monialium, si in Diœcesi adsint, nè aperiat aditum murmurationibus subditorum,& scandalum pariat, cum non modico interesse;honoret autem omnes,quandò occurret alloqui cum illis, quia honor illis est exhibendus, tanquàm Christi sponsis. Gloss.*in cap.virginibus sacris, verb.intesta. 27.q.1.* Neque ipsarum monasteria frequentare debet, sed rarò, propter necessitatem aliquam; vel rationabilem causam, vt Clericos decet, *cap.vt Clericorū, de vit.& honest.cler. cap. monasteria, vbi* Gloss. *eod.tit.*Sanchez *in præc.Decal.tom.2.lib.6 cap. 16.n.108.& 111.*

15 Debet Hospitalis esse, nam non posset aliis esse hospitalitatis hortator, si ipse propriam domum hospitibus claudat, *cap.1.& per tot 42 dist.cap.1. 85. dist. cap. fin. 16 q.1.*Diu.Paul. *ad Hæbr.13.& ad Rom 12. cap.2.de suppl.negl.prælat.in princ.*Conc.Trid. *sess.25.cap.8.de reform.* Diu.Hieronym. *epist. ad Oceanum de vit.cleric.*Rebuff. *de congr. port.*

q.2.

q.2 n.12 & 13. Bellett.*disq.cler.p.1. tit. de distip.cler. §.15.num.75.* nè enumeretur inter eos, quibus in iudicio dicetur: hospes erã, & non collegistis me. *Matth.25. cap.1. §.1. dist.42.* Abraam enim, & Loth per hospitalitatis opera, Deo placuerunt, & Angelos hospitio habere meruerunt. *Gen 18. & 19.* Diu.Paul *ad Hebr.13.d.cap.1.§.1.& cap. quiescamus.42. dist. cap.1. 85.dist.* ad opera enim charitatis tenentur clerici esse propensi. *cap.1. cum ibi not. de empt.& vend.*

16 Tenetur Vicarius subditos discordes, ad concordiam reuocare, & inimicitias componere; *cap. placuit, 90. dist.* Imò poterit illos excommunicare, si pertinaciter reconciliationem recusauerint, *d. cap. placuit, & can. perlatum. dist. 90.* Etsi in hoc negligens fuerit, peccat mortaliter, licet in alio, sit veniale. Gloss.*in cap 1.§.1. vers. quoties. verb. neglexerit. 25.dist.* Felin. *in rubr. de treg.& pac.n.5.*

Quemadmodum enim laborare debet quilibet, vt lites quàm citius componantur. *l. quidem, ff. si cert. petat, l. congruit*, ibi Bart.& DD. *& l.illicitas.§.ne potentiores, ff.de offic.præsid.§.deindè Auth.de mand.Princip cap. si primates. 5.q.2. cap.finem de dol. & contum*, Gloss.1 *in cap.discordantes.90.dist.* Afflict. *dec. 13.in fin.& decis.149.n.6.* Grauat. *ad Vestr. in Prax.ciu lib.3.cap. 1. lib.11.* Hostien. *in cap. conquerente.n.5.de offic.ord.* Ità Vicarius à fortiori adhoc tenetur, & si prius eos admonuerit, vt ad concordiam deuenirent, & adhuc lis inter eos durat, potest illos per censuras compellere, si diù lis durauerit. *can. studendum,& d.cap.placuit. 90. dist.* & ibi Gloss. Felin.*vbi supra*, Barbat. *consl 1. vol.3. n.2. vers. et adduco*, Bellet. *disq cler.p.1.de sau. cler.real.§.5.n.93.* Necnõ potest subditos cõpellere ad compromittendum, quando lis diù durauit, & causa est nimis intricata; non solum si causa sit criminalis, verùm etiam si sit ciuilis, *ex d.can.placuit*, vbi gloss: & DD. *90. dist.* Abb. *in rubr. de treg. & pac. n.1.vbi etiam* Felin. *num.5.* Butr. *in cap.1. vbi etiam* Imol. *de mut. petit.* Afflict. *decis. 149. n.6. et ibi* Vrsill. *nu.8.et 9.* Similiter quando imminet timor armorum, si partes non conciliantur Angel. *in l. 29.ex his versic, sed succedit dubitatio. ff. de verbor. oblig.* Felin. *vbi sup.n.5.vers.fallit quartò, qui n.6.* alios casus enumerat; licet regulariter, non possit iudex partes litigantes cogere ad compromittendum, nisi sit inter consanguineos. *§.fin.Auth.vt lic.matr.* & ibi DD. Abb. *in d. rubr.de treg.et pac.n.1. vbi etiam* Felin. *num11.* Bart. *in l. furti. §. qui iussu, vbi* Bald. *ff. de infam.* Imò potest compellere vnum ex aduersarijs ad præstandam cautionem de nõ offendendo alterum, neque suos, vbi veri-similiter timet vna pars ab alia offendi, Felin. *in d.rubr.de treg.et pac.n.10.* Abb.*ibid.n.2.* Roman *consl 243.* Clar.*in §.fin.q.47.n.3.*

17 Debet esse grauis in incessu, recordando se non modò esse clericum, verùm etiam Vicarium, & officialem, vt grauitate itineris, mentis maturitatem ostendat. *can.fin. 41. dist.* Diu.Paul. *1. ad Timoth. 2.* & Diu.Gregor. *in lib.1 Reg.c.2.* Incompositio enim corporis, mentis inæqualitatem indicat ex Diu. August.*epist.109.ad monac. d.can. fin.41.dist*, Diu.Gregor *in pastoral.p.3.admon, 24.* Neque debet multum ridere, quia risus effusus, & multus, animi leuitatem indicat ex Diu.Basil. *in Enchirid. cap.43.* Diu. Bernar.*lib 2 de honest. vit.* Neque arma deferre debet, quæ sunt prohibita, nõ solùm clericis, *ex can. 1. cum à Iudæis, can. non pila, can clerici,& can.quicumque. 23.q.vlt. cap.2 vbi* Abb,*n.1.de vit.et honestat.cler.Clem.1. eod.tit. cap.1.§. si clericus. de pace tenend.* Verùm etiam de iure comuni omnibus, etiam laicis. *l,2.vbi* Bart.& Angel. *ff ad leg.Iul de vi. publ l.1.C.vt armor.vsus.lib.11. l armorum. ff. de verb.signific. Auth.de armis per tot.*Roman. *sing.267.* Corn.*consl.2 n.4 vol.3.* Arma enim clericorum sunt, lacrymæ, & orationes. *can.ferrum.50 dist.can fin.36.dist.can. porro. 16. q.3.can.conuenior, can non pila: cap. quicumque, & can.reprehensibile.23.q.8.* Quod limitatur vbi sit necessitas ad sui defensionẽ,*d.cap.2. vbi* Abb. *n.8.* & Bal. *n.2.de vit. et honest.cler, cap.1.de restit.spol.* Imo & familiares armatos adhibere potest in tali, vel simili casu, & secum etiam illos ducere, Dec.*consl 151. n.21.*Bellett. *disq. cler. p. 1. de disc. cler. §.18. n 15.* Neque debet Vicarius ludere, aut ludis interesse, qui clericis sunt prohibiti. *can.Episcopus, vbi* Gloss.1. & DD. *communiter. 35.dist.cap.inter dilectos de excess.prælat.cap.clerici officia, et ibi* Gloss. *verb. ad aleas*, & Abb. *n.4.de vit.et honest.cler.cap.1. ne cler. vel monaci. Auth. interdicimus,C.de Episc.et cler.*Conc. Trident *sess.22.c.1.et sess.24.cap.12.de reform ante fin.* Latrunculorum verò, siuè Scacco rum ludo, aliquandò, animi leuandi gratia ludere non reprobatur.Lopez ad Diaz. *cap.73.vers. sed an clericos*, Abb. *in cap. lator, n 4.de homic.et in d.cap.clerici officia,n.4. vers.ex hoc intellectu. de vit. et honest. cler.* Bellett. *p.1. §.24.num.7.*

18 Debet incedere in habitu clericali per Ciuitatem,& Dœcesim. *can.1.et per tot. 41.dist.can.his igitur. 23.dist cap.clerici.2 de vit. honest.cler.* Dec. *in cap. cum in cunctis, in princ. n.8. de elect.can cleric.41.dist.et can.quisquis.ibid. vbi* Gloss. not. Sbroz. *de offic.Vic. lib.1.q.32. n.2.* qui habitus consistit in duobus, in vestibus nimirum,& tonsura, Gloss. *in cap.11 de cler.coniug.in 6. in casus figurat.*Conc.Trid. *sess.23.*

seß.23.cap.6.de reform. Vestes autem debent esse demissę vsque ad talos, *can. penult. 23. dist.* Gloss. *in clem. 2. verb. videatur de vit. et honest. cler.* Ccpol. *conf. 11. n. 31.* Sac. Congreg. Concil. *super cap. 6. §. habitus seß. 23.* Conc. Trid. & latè Carol de Graff. *de effect. cleric. In prælud. à n. 155. cum plurib. seqq.* Sed iter faciendo licitum est clericis vti vestibus breuioribus, secundum morem regionis. *can. episcopi. 21 q. 4. d clem. 2.* ibi *nisi causa rationabilis,* Add. ad Capel. Tholos. q. 256. Bellet. *disq. cler.* §. 16. *n. 12. et 17.* non debent tamen esse nimis fulgidæ, virgatæ, nec variatis texturis fericis, neque variorum colorum. *can. præcipimus. 21. q. 4. can. omnes. ead. cauf. & q. cap. clerici officia. de vit. et honest. cler. d. clem. 2. eod. tit.* Bellett. *ibid. n. 4.* Carol. de Graff. *loc. cit. num. 158. cum seqq.* vt procul fit omnis ornatus superfluus, & iactantia, *d can. omnis, et clem. 2. cap. 1. ne cler. vel mon.* sed debent esse humiles, honestæ, decentes, ac ordini clericali congruentes, *can. nullus. can. episcopi, cap. finè, d. cap omnis, et d cap. præcipimus. 21. q. 4 can. clerici qui comam, 23. dist. d. clem. 2. de vit. et honest. cler.* Trident. *seß 23. cap. 6. et seß. 24. cap. 12. ver. vestitu insuper de reform.* Diu. Bernard. *serm. 9. de benè viuen.* Nec propterea sint fordidæ, dissolutæ, aut laceræ, vel nimis viles, etiam si fiat humilitatis causa, nè vilescat dignitas clericalis; nam ficut reprobatur omnis iactantia, & vanitas: ità non laudatur nimia humilitas. *can. 1. §. 1. et can. parsimoniam. 41. dist. can. nullum, 21. q. 4.* Abb. *in cap clerici officia. n. 17. de vit et honest. cler* D. Hieronym. *epist 21. ad Eustach. de custodia virginum, et serm. de ascensione.* §. 1. talis enim quis esse præsumitur, qualis est habitus, quem gestat. *cap. in audientia, et ibi* Abb *n. 7. et cap. contingit. 2. de sent. excom. c si iudex laicus. eod. tit. in 6. l. item apud. §. si quis virgines, ff. de iniur.* Abb. *in cap si vero 2. num. 3. et 6. et ibi* Felin. *in princ, de sent. excom.*

19 Debet itidem Vicarius, ficut cæteri clerici, imò multo magis, vt fit illis exẽplo, deferre tõsuram, & coronam per modum sferæ. *can. prohibitæ, et can. penult 23. dist. cap. duo sunt. 12. q. 1. cap. clerici officia, de vit. et. honest. cler.* Genuen. *in prax. Archip. Neap cap. 7. n. 8.* tonsura autem consistit in non nutriendo comam, & barbam, est enim prohibitum clericis comam nutrire. *d. can. prohibitæ, et can. clerici qui comam, can. si quis ex clericis, et can. penult. 23. dist.* ficut etiam, & barbam. *cap. clericus, neque comam; et cap. clericis, de vit. et honest. cleric.*

20 Non inhiet pecuniis, malis artibus, & illicitis modis illas à subditis extorquendo, quia auaritia est radix omnium malorum. *cap. auaritiæ. de præbend. cap. quia radix. de pæ. dist. 2. cap. bonorum. 47. dist.* Diu. Paul. 1. *ad Timoth. 6. can. Diaconi. 4. dist. 93.* excecat enim animos clericorum cupiditas, & auaritia *cap. auaritiæ, de elect. in 6.* qui sunt etiam alioquin, vt plurimum auarissimi. Gloss. *in cap. pluribus, verb maioris de præbend. in 6. et in d. cap auaritiæ. ver. cæcitas de elect. eod. lib.* Io. Andr. *in cap. peruenit. de censib* Socc. sen, *conf. 15. n 18. vol. 1.* Et nõ solum in sua persona auaritiã vitare debet: verum etiam in suis ministris, & famulis *cap. cum ab omni. de vit. et honest. cler. cap 1. § procurationes. de cens. lib. 6.* Concil. Trident. *seß. 21 de refor. cap. 1.*

21 Non multum credat Cancellatijs, seù Notarij Curiæ, vel alijs Ministris, semper se remittendo eorum dictis in negotijs iudicialibus, nè decipiatur ab illis, cum vt plurimùm sint homines ordinariæ conditionis. & propterea aliquando vitijs dediti, nisi sint probatæ vitæ viri, vt in multis curijs Ecclesiasticis vidi quosdam clericos nobiles tractus habentes, cũ non claritas natalium, sed boni mores, & virtutes, nobilem faciant. *cap 1. §. 1. cap. illud, cap. quælibet, cap non loca, cap. antè, et cap. qui præsumus. 40. dist. et cap. sicut excellentiam. vers. non gradus. 23. q. 4. cap. venerabilis, de præbend.* Bellet. *vbi supra* §. 15. *n.* 5. Debet igitur habere circà se viros boni testimonij, graues, & doctos, & in cubiculo non permittere, quod illi seruiant aliæ personæ, quàm ætate maturæ, & Clerici maiores. *can. cum Pastoris; & can. vlt. 2. q. 7.*

22 Non debet aliquo modo stylum curiæ Episcopalis alterare, quia stylus curiæ pro lege habetur, & est obseruandus, vt post Alios not. Roland. *conf. 70. num. 12. vol. 1.* Menoch. *de recup. poss. in 1. resp. causa finarien. num. 19.* Redoan. *de spol. q. 7. nu. 18.* Sed illum seruet, si sit bonus, maximè in exigendis sportulis, & emolumentis actorum, & contentus sit solitis ipsius Tribunalis. *Rot. decis. 212.* Sac. Congreg. Concil. *in Taurinen. 7 Septembris 1630.* Sellius *in Select. canon. cap. 42 num. 15.* Felin. *in cap. licet. col. 1. de offic. ordin.* Etsi abusus, & corruptelæ sint, illos aboleat, & tollat, quantum in se est; & curare debet, nè Cancellarij, siuè Notarij, Subditos grauent in emolumentis exigendis pro singulis actis. Ead. Sac. Congreg. Concil. *in vna Viennen. 8. Martij 1602,* & quæ gratis sunt concedenda, gratis dari studeat, de quibus, infr vbi taxa expeditionum ponetur; *par. 5. prax. vlt.* deprompta ex declarationibus Sac. Congr. ex Barbos. *de pot. Episc. p. 3. alleg. 107. num. 28. & seqq.* & Flosc. *verb. taxa;* secundum taxã iustam, quæ in tabula quadam scribi curet, & exponi publice mandet, omnibus exposita, qui ipsam videant, sine difficultate, & legant, quando placet. Sac, Congreg.

greg. Episcop. *in vna Galipolitana* 26. *Iunij* 1590. *et in vna Cathacen.* 16. *Augusti* 1641. *et* 1. *Augusti* 1643.

23 Honoret Dignitates, & Canonicos Cathedralis, ac Parochos, & Ministros Ciuitatis, & totius Diœcesis; Nec non Nobiles, & Magnates, si casus occurrat, vt ad ipsum accedant. Non sit austerus in ceremonijs, nè amittatur respectus ab eis, honor enim est hominibus charior omni alio bono temporali. *cap. nisi*, §. *prograui*, *de renunc.* Luc. de Penn. *in l. filios C. de decurion. lib.* 10. Cassan. *in Cat. Glor Mund. p.* 1. *consid.* 2. *num.* 6. *et per tot. consid.* 6. & ideò homines dedignantur, quando non honorantur, quia honor, & vita æquiparantur, & pari passu ambulant. *l. iusta ff. de manumiss. vind.* Ias. *in l. admonendi.* 95. *col. vers. tertio expedita*, *ff. de iureiuran.* Debet etiam honorare Doctores, & Alios Virtuosos, nam illis honor est debitus de iure, *l. fin. in princ. C. de stat. et imagin.* Arist. 3. *et* 4. *Ethic.* & non administrans honorem cui debetur, puniendus est. *l. singuli, et l sciant, C. de offic. diuers iudic.* Imò honorem exhibere debet prædictis, & Alijs in litteris scribendis, dando illis solitos titulos, absque diminutione, aliàs inimicitiis fomentum sibi parabit.

24 Studeat quotidiè certis quibusdam horis, nè erret in iustitiam Subditis ministrando, & antequàm veniat ad actum sẽtentiæ ferendæ, omnem adhibeat diligentiam, vt secundum Sacros Canones, & leges, ac Doctores illam ferat, & non per pecuniam, ne in laqueum incidat diaboli; præter onus restiturionis parti læsæ Hostiens *in cap. bonæ memoriæ el* 1. *de postul. Prælat. can. concussionis, can leg. Iulia, & can. eadem*, 1. *q* 1.

25 & vltimo. Debet esse arbor fortitudinis, habere corticem veritatis, medullã æquitatis, frondes sagacitatis, qui enim iudicaturus est Populum, adhibere debet diuersas cautelas, & varia remedia, vt singulis iustitiã rectè ministrare valeat. Bald. *in sua pract. iudic. tit. de cautel. et remed. num.* 2. 6. *et* 7. Et insuper habere debet odorosos flores honestatis, & fructus vbertimos bonarum operationum, Foller. *in pract. crim. in princ. vers. studeat se ornare bene viuendo moribus*. Tandem semper habere debet bonam voluntatem benefaciendi, & prodesse omnibus, & meminisse, officium aliquando defuturum, amicitias autem, vel inimicitias, ac restituendi obligationes, semper perseueraturas, cum animæ, & corporis non mediocri iactura.

Reliqua bona requisita, curet ex se habere Hæc pauca tamen enumerasse sufficiat.

SECTIO PRIMA.

De Vicario Generali in genere.

SVMMARIVM.

1 *Nominis ethymologia præcognoscenda in omnibus.*

2 *Vicarius vndè dicatur.*

1 Quoniam in vnaquaque scientia is præscribitur ordo, vt ab his, quę generalia sunt, ac in vniuersum tradita, successiuè ad specialia, singulariaque descendatur *ex tex in l.* 1. *ff. de orig. iur. et in l.* 1. *ff si cert pet et* §. *his igitur. Inst. de iust. et iur.* Gloss *in rubr de reg. iur. lib.* 6. Sic rerum omnium finitiones, primùm ex genere, deinde ex differentijs constituuntur. Arist. *lib.* 6. *topic. et* 8. *Metaph.* Vnde in primis nominis ethymologiam præcognoscere oportet in qualibet re, de qua sermo instituitur, ex Arist. *in lib. poster.* scire enim quid nominis, principium est doctrinæ. Tiraquell. *de nobilit. cap.* 31. *num.* 456. siquidem ignorata, ac prorsus incognita rei nomenclatura, difficilè eiusdem essentia inueniri potest. Iurisconsultus. *in l* 1. *ff. si cert. pe* Bald. *in præl. feud. vol.* 3. vt in sensibus hominum cõtingere plerumq; videmus, nam cum aliquid longè distans conspicimus, non statim cognoscimus, sed primum ex motu, animal iudicamus, incerti adhuc rationis capax, expers nè sit; tum propinquiores facti, animal rationabile deprehendimus: demum certiori iudicio, Titium, non Sempronium esse discernimus. Gribal. *lib.* 1. *de rat. stud. cap.* 3. §. *quoties*. Vt igitur materia præsens clarior, & facilior omninò reddatur. iuxtà Gloss. *in proæm instit.* §. *eadem*, cum concordantibus adductis per Menoch. *lib.* 1. *de arbitr. Iud. q.* 1. *in fin.* & per ordinem perfectè procedatur, vt monet Diu. Paul. *ad Corinth.* 14. Nomen Vicarij exponemus.

2 Dico itaque, quod Vicarius dicitur à vice, quam gerit, vel qua alicuius muneri, seu officio, vel loco succedit. Salicet. *in præfat. Codicis*. Hinc fit quod, Vicarius omnia potest facere, quæ pertinent ad iurisdictionem illius, cuius vices gerit. *lib.* 1. *C. de offic. eius, qui gerit vices alter*, *cap. vlt.* 93. *dist. cap.* 1. 94. *dist.* notat Gloss. *in cap. sua Nobis verb. Vicarij, de offic Vicar.* exceptis quibusdã, quæ speciale mandatum requirunt, *arg. cap. quod translationem de offic. legat. et cap.* 2. *de offic. Vicar. in* 6. vbi Gloss. de quibus infrà.

Omnia verò, quæ hic dicēda occurrũt, maioris claritatis, ac distinctionis gratia, per subsectiones de more expediam.

SVBSECTIO PRIMA.

De Diuisione Vicariorum.

SVMMARIVM.

1 *Vicariorum Diuisio.*
2 *Nati, seù legitimi, qui dicantur.*
3 *Foranei, qui sint.*
4 *Datiui Vicarij, qui.*
5 *Episcopus potest Vicarium facere ex se, siuè Capituli consensu, & sic remouere.*
6 *Potest Episcopus plures Vicarios facere.*
7 *Vicarij facti à lege.*
Summus Pontifex dicitur Christi Vicarius.
Episcopi sunt Apostolorum successores, & Vicarij ipsorum.
Sacerdotes sunt Vicarij Discipulorum Christi.
8 *Vicarij facto hominis, qui*
Vicarius Vrbis Romæ, quis.
Vicarij Cardinalium, qui.
Vicarij Prælatorum,
Vicarij Capitulares.
Vicarij secundum Ius Canonicum, qui.
Vicarij secundum Ius Ciuile, qui.

1 VT autem rectè, & ordinatè procedamus, post nominis æthymologiam ex præcepto Aristot. *in lib. poster. et 6, Topic.* prius diuisionem Vicariorum facere oportet, & eorum genera distinguere, acceptionesque declarare, & posteà definire, nam qui bene distinguit, proximus est veritati. Salic. *in præfat. Codic.* Partitio enim, animum legentis incitat, mentem intelligentis præparat, & memoriam artificiosè reformat. *l. 1. ff. de except. dol. Inst. de leg. §. sed nou vsque;* Gloss. *in §. igitur. vers. easdem. Instit. in proœm.* Ideò sciendum est, quod multipliciter in Iure, tàm Canonico, quàm Ciuili, & à Doctoribus, Vicariorum genera capiuntur. sed principaliores sunt, qui in tres principales species diuiduntur. Quidam enim Vicarij dicuntur Nati, seù Legitimi; Alij appellantur Foranei: Alij verò sunt Datiui, seù Constituti, qui Generales nuncupantur, sub qua specie, etiam Apostoli continentur, de quibus singulis infrà suis locis quædam pauca subiungam.

2 Nati seù legitimi Vicarij sunt illi, qui ab ipsa lege constituti sunt, vt Archidiaconus, & Archiptesbyter, *cap. 1. et cap. adhæc de offic. Archidiac.* illis verbis: *sciat se Vicarium esse in omnibus, et ibi: ad vicem sui Episcopi Vicarius reperiatur, et cap. vt singulæ de offic. Archipresb.* Marant. *de ord. iudic p. 4. dist. 5. in princ. nu. 7.* Zerol. *in prax. Epis. p 1. verb. Archid.* Rebuff. *in prax. benef. tit. de form. Vicar. num. 119.* Sbroz. *de offic. Vicar. lib. 1. q. 2. num. 3.* Barb. *de pot. Epis. p. 3. alleg. 54. nu. 17.*

3 Foranei Vicarij sunt illi, qui constituuntur ab Episcopis in aliquo Oppido suę Diœcesis, vel in certa parte illius, vt ibi exerceant iurisdictionem limitatè, vel ad omnes causas illius loci, vsque ad processus compilationem inclusiue, vel vsque ad certam summam. Gloss. *in cap. 1. verb. foraneus, de offic. ord. lib. 6. et in clem. 2. verb. foraneo, vbi.* DD. communiter. *de rescript.* Marant. *vbi sup. num. 14.* Felin. *in cap. cum causam. il 1. num. 8. vbi etiam* Abb *num 2. de offic. deleg.* Sbroz. *vbi sup. q. 13. num. 1.* Bartol. *ibid. num. 18.* Qui dicuntur etiam delegati ad certum genus causarum, cum illis cōmittantur certæ causæ aliquādo in genere distinctæ. Bart. *in l. more, num. 14. ff. de iurisd. omn. iud.* Alex. *in l. 1. num. 76. et seq. ff. de offic. eius.* Interdum dicitur Foraneus, qui constituitur solùm in Ciuitate, vbi Episcopus residet, sed limitatè, non ad vniuersitatem causarum. Sanchez. *de matrim. lib. 3 disp. 29. num. 11.* Barb. *vbi supra num. 18. in fin.* Sbroz. *lib. 1. q. 23. num. 4. et 9. 29. num. 1.* vbi multa congerit ad propositum; & nos infr. *Sect. 7. per tot.*

4 Datiui Vicarij, seù Generales constituti, sunt illi, qui constituuntur ab Episcopis, & Alijs iurisdictionem ordinariam habentibus, vt eorum vices gerant in eisdē Tribunalibus, & locis, in quibus ipsimet ius dicere solent. Bart. *in l. 1. in fin. ff. quis, et à quo;* Couar. *lib. pract. qq. cap. 4. num. 3.* Marant, *de ord. iudic. p. 4. dist 5. n. 8.* Sbroz. *ibid q. 2. n. 4* Ventr. *pract. annot. vol. 2. annot. 14. §. 1. n. 2.*

5 Possunt autem Vicarij Generales creari ab Episcopis, sinè consensu Capituli, & illos remouere possunt ijdem Episcopi, sinè eiusdem consensu etiam. Hostien. *in sum. de offic. Vic. §. in quibus. vers. sed nunquid,* Rebuff. *in pract. benef. tit. de Vic. Episc. p. 1. n. 1.* & ad eorum libitum quandocumq; Sbroz. *lib. 1. q. 45. num. 9.* & dicemus infr. *Sect. 2. Subsect. 6. num. 2. cum seqq. et sect 4. subsect. 3. num 2.*

6 Potest similiter Episcopus plures Vicarios Generales in sua Ciuitate, & Diœcesi constituere, non tantùm vnum, cum de iure detur illi talis facultas. *cap. quoniam. de offic. ord. cap. ad hæc. de offic. archid. cap. 1. de celebr. miss.* Rebuff. *in pract. benef. p. 1. tit. de form. vicariat. n. 203.* Zerol. *in prax. Episc. p. 1. verb. Vicarius. n. 1.* & Nos infr. *Subsect. 5. n. 10.*

7 Alij Doctores diuersimodè Vicariorum genera diuidunt. Quidam enim largo modo comprehendentes, asserunt, alios esse Vicarios, sinè facto hominis à lege ipsa, alios verò facto hominis. Marant. *vbi prox. num.*6. Mandos. *in reg Cancell.* 14. *q.*6.*num.*16. Qui à lege sinè facto hominis sunt, rursus subdiuiduntur in tres species: in prima collocantur Summi Pontifices, qui Vicarij Christi appellantur. *cap. quamuis.* 21.*dist. et c. omnes* 22. *dist. cap. inter corporalia. de transf Episc* Gloss. *in clem.*1. *verb. vndecumque de iudic.* quia gerunt vicem Dei in terris. *cap. quanto de translat. episc. cap. ad apostolicæ*, §.*nos. de re iudic.in* 6. Neque obstant, *tex.in can.Ego Ludouicus.*63. *dist.can. Constantinus.* 96,*dist. et can. quoties.*1. *q.* 7. in quibus Summus Pontifex appellatur Vicarius Petri: Nam respondetur, quod impropriè sic dicitur; Vel secundum Gloss. *in clem.* 1. *verb.vicarium. de iureiuran*: & Nauar. *in cõm. de Iobel. cap.*20.*in fin.* intelligi debent, quod exercet eamdem vicariam, quam Petrus exercuit. In secunda specie collocantur Episcopi, qui sunt Successores Apostolorum, & eorum vices gerunt. *can.legimus*93. *dist.can.in nouo. dist.*21. Concil. Trident. *sess.* 23.*c.*4. *can. quorum vices.dist.*69. Gloss.*in can. porro.*66.*dist.*Et ideò dicuntur Vicarij Apostolorum. *cap.*1.§.*perfrontis. vbi* Abb.*de sac. vnct.* & sunt veluti Pontifices in eorum Diœcesibus, & Summi Sacerdotes. *can.insolita; et.can de persona.* 11. *q.*1. *d.cap.*1.§. *perfrontis, et tradit* Bertac.*in tract.de Episc.in prælud.num.*13. In tertia specie collocantur Sacerdotes, qui gerunt vices Discipulorum Domini Nostri Iesu Christi. *can. accusatio, in fin.* 2.*q*,7.*can.in nouo tit.*21.*dist.*Conc. Trid. *sess.*13.*cap.*5. *in decr. de confess.*

8 Qui verò facto hominis constituuntur, in alias species quoque subdiuiduntur, nam Alij creantur, secundum Ius Canonicum, & Alij secundum Ius Ciuile.

Secundum Ius Canonicum est, Vicarius Vrbis Romæ, qui gerit vices Summi Pontificis, & habet iurisdictionem in Clericos Vrbis, non extrà. *cap.tua nobis de offic. vicar. vbi* DD. sicut Ordinarij in Clericos eorum Diœcesum, Mandos. *d.reg.*41.*q.*16. *num.*5. Vant. *de nullit.ex defect.iurisd.num.*13. Sbroz, *lib.*1.*de offic. Vicar. quæst.* 3. *num.* 19. *de quo infr.Sect.*6.*n.*2.Secundo loco sunt Vicarij Generales, per Sedem Apostolicam ad certam Prouinciam regendam destinati, vt ibi Ius dicant, de quibus Sbroz. *vbi prox.num.*20.

Tertio loco sunt Vicarij Cardinalium Legatorum de Latere. Abb. *in cap.nouit. de iudic.*

Quarto loco sunt Vicarii Cardinalium in Ecclesijs eorum titulo subiectis, in quibus ipsi habent iurisdictionem Episcopalē. Abb. *in cap.bis quæ num.*1. *et cap. tua. num.* 5. *de offic. vicar.* Fuscus *in tract.de visit. et regimen. Eccles. cap.*2 *num.*5.

Quinto loco sunt Vicarij Legatorum natorum, vt in quibusdam Regnis Vltramontes, veluti in Anglia, Vicarius Archiepiscopi Cantuariensis, Eboracen. in Gallia Archiepiscopi Rhemen; in Italia Archiepiscopi Pisani, & in Germania Archiepiscopi Salisburgensis; de quibus Abb. *in cap.*1.*num.* 1.*de offic.deleg.* Gemin. *in cap.*1. *de fil. presbyt et in cap.* 1. vbi Franc. *de appell. in sexto.*

Sexto loco collocantur Vicarij Prælatorum, qui in tres diuiduntur classes; Alij enim sunt Primatis, seu Patriarchæ; Alij Archiepiscopi; & Alij Episcopi, qui dicitur Vicarij creati, cum ad nutum prædictorum fiant, & remoueantur. Bero. *in rubr de offic.deleg.num.*9. Hostiens. *in summ. de offic. ordin.* §.*sunt autem*, Boer. *in tract. de auctor. mag. Cons. num.*50. *cum seq.* Lancellott. *Inst.iur.can. tit de Episc.et Summ.Pontific. et ibi* Gloss. *in verb.tripartitus, latè* Paul. *de pot.cap. Sed. vac. prælud.*6 *num.*13. Sbroz. *cit.lib.*1. *de offic.vic.q.*3.*num.*25. Rebuff. *in pract benef.tit. form.Vicar. Archiep.* Concil.Trident. *sess.*24. *cap.*3.*de reform.*

Ex istis Alij sunt Generales ad omnes causas deputati, *vt in cap fin.de offic.vic.lib.*6. Gloss. *in cap.*2. *eod. tit.Clem. et si principalis de rescript.*cum Gloss.1. *in verb. Foraneus*, Bart. *in l.*1. *in fin.ff. quis, et à quo*, Sbroz. *vbi suprà q.*8. Rebuff. *ibid. tit.de Vic.Episc. num.*6. Alij verò sunt Vicarij Foranei ad certos actus tantùm, vt suprà diximus, *et latius infr. Sect.* 7.*per tot.*

Septimo loco succedunt Vicarij, qui cõstituuntur à Capitulis Cathedralium Ecclesiarum, Sedibus Episcopalibus per mortem Episcoporum vacantibus, qui communi vocabulo, Vicarij Capitulares appellantur. *cap.vnic.* & ibi Gloss. *de maior.et obed.in* 6. Abb. *in cap cum olim.not. vlt num.*2 *eod.tit. in antiq.* Sbroz. *lib.* 1. *q.*16. Concil. Trident. *sess.*24.*de reform.cap.*16. de quibus infr. *Sect.* 4. *et* 5.

Sunt multæ aliæ species Vicariorum, de quibus, qui videre cupit, adeat Doctores allegatos, & præsertim, Sbrozium vbi dximus, qui secundum Ius Canonicum deputantur.

Adsunt & aliæ Species Vicariorum, qui secundum Ius ciuile creantur; nam Alij sunt, qui Vicarij Dei appellantur in temporalibus, vt Imperatores, Reges, & Principes. Bald. *in c. significantibus in fin. de offic. deleg.* Curt.sen. *cons.*65.*num.*5.*circà med.vers.* sic

sic etiam tex. Cephal. *consf.* 301. *num.* 20. *in* 3. *vol.et consf.*369.*num.*71.

Alij sunt Vicarii, qui ab ipsis deputantur in locum eorum in Imperiis, Regnis, Principatibus, &c. Bald. *in l.*1. *C. vbi, & apud quem*, Marant. *de ord.iud p.*4.*dist.* 5. *n.*9. Sbroz.*ibid.q.*3.*num.*44.

Alii sunt, qui deputantur à Principibus in Castris, & Oppidis. Bart. *in l.iubemus.* 2. *num.*12.*C.de Sacrosf. Eccl.* Rol.*consf.*75. *nu.*11. & 16.*vol.*3.Foller.*super Const.Regni tit.de offic. Iustitiarij num.*4.*cap.Iustitiarij per Prouincias.*

Alii sunt, qui deputantur ab eodem Superiore in locum eorum, qui prius deputati fuerant. *text et Glosf.in l.*2. *C.de offic.eius qui vic.alter ger.*Hostien.*in sum de offic.vic.n.*1. Marant.*ibid.p.*6 *dist.*5.*num.*7.Rebuff.*in prax. benef.tit.de vic episc.num.*240.Sbroz.*ibid.n.*39. de quibusdam aliis Vicariorum Speciebus, ad pleniorem totius materiæ notitiam, habes infrà *sect.* 8 *per tot.* Omittimus tamen, & quidem data opera multas alias Vicariorum Species, cum non faciant ad propositum nostrum. Hæc tamen pauca sufficere existimaui pro introductione ad practicæ materiam.

SVBSECTIO SECVNDA.

De Vicarij Generalis multiplici acceptione.

SVMMARIVM.

1 *Vicarij solent quandoque appellari officiales in locis Vltramontanis, & Vltramarinis. Hæc vocabula synonyma sunt.*
2 *Vicarius Episcopi appellatur aliquando Deputatus. Item Commissarius.*
3 *Missus Dominicus. Interdum appellatur Nuncius.*
4 *Visitator. Item suffectus.*
5 *Substitutus similiter dicitur.*
6 *Ordinarius item.*
7 *Procurator Episcopi aliquando nominatur.*
8 *Aeconomus etiam dicitur.*
9 *Locum tenens item.*
10 *Vicesgerens similiter.*
11 *Vicedomius quoque vocatur.*
12 *Legatus item appellatur, quæ omnia vocabula sunt synonyma.*
13 *Vicariatus Episcopi quo Iure fuit introductum.*

1 EST hoc loco aduertendum primò, quod Vicarii Generales, qui, vt diximus suprà, Datiui appellantur, solent quandoque appellari officiales Episcoporum in expeditionibus Romanæ Curiæ, vt in Breuibus, Dispensationibus, Delegationibus,& huiusmodi scripturis,quæ mittuntur extrà Italiam, Vltramontes, vt in Hispaniam,Galliam,Germaniã,Poloniam,& in Vltramarinas Prouincias,in quibus cultus catholicus reperitur, & tali modo scribitur: *Dilecto filio officiali Parisien. siuè Viennen.* Sed licet vocentur officiales, tamen Vicarius, & officialis Episcopi, sunt omninò vnum, & idem. *cap.licet, cap.fin. de offic. vic in sexto.* Rot. *in addit.decis.*2.*num.*2. *eod tit, in nouis.* & habēt iurisdictionem ordinariã; *cap.sua de offic.vic.cap.licet eod.tit in sexto.*Abb. *in cap.fin.num* 2.*de fid instrum* Felin. *in rubr.de offic.deleg num.*4. Ias *in rubr. de offic.eius num.*2. Innocent.*in cap.tua nobis, de offic. vic.*

Quando autem mittuntur expeditiones per totam Italiam, Vngariam, Dalmatiã, Epyrum, siuè Albaniam, Sclauoniam,Cyprum, Cretam, & partes Orientales; necnon ad Insulas Italiam adiacentes, vt Siciliam, Sardiniam, & Corsicam, Cancellaria Romana semper vtitur nomine Vicarii hoc modo

Dilecto filio Vicario Venerabilis fratris nostri Archiepiscopi Neapolitani in spiritualibus Generali. Menoch. *consf.*51. *num.*36. & 38. *vol.*1. vbi adducit Hieronym. Paul. *in pract. Cancellariæ fol. mihi* 7. *et* 8. Mandosf. *reg. Cancell. q.*6 *num* 10.& *in tract.de commisf. in commissione per Breue.* 28.*verb. Vicario Bononien.* Sbroz. *de offic.vic.lib.*1.*q.*2.*n.*10. At verò ista nomina non differunt inter se in effectu, cum vnum, & idem sint, vt diximus suprà *vers. officialis*, sed tantum in vocabulo, non in re,nam synonyma sunt, Mandosf. *vbi supra* Gonzal. *ad regul.*8. *Cancell.glosf.*5.§.3.*num.*8. Menoch. *ibid num* 38. Couarr. *lib.*3. *variar. cap.*20.*num.*46. Rebuff. *in prax. benef. p.*1. *in form,Vic. Archiep num.*24. Sbroz.*ibid.num.*23. Qua forma supradicta non adhibita, Bullę non carent suspicione falsitatis. Cucc.*Inst. iur. can. lib* 2. *de vic. tit.*8: *num.*5. Alphonsus Carmon.*tract.de incompat.benef p.*1.*c.*15.*n.*1. Sbroz. *ibid.num.* 10.*in fin.*

2 Appellatur quandoq; Vicarius aliis nominibus, vti deputatus, & Commissarius. Mandosf. *ibid.q.*6.*num.*10.

3 Quandoque etiam Missus Dominicus. siuè Nuncius. *cap.* 2. *vbi* Glosf. *verb. admissum. de frig. et malefic.*Glosf*in cap.*2.*verb. officialem de offic. vic.lib.*9.Mandosf. *ibid.*

4 Quandoque Visitator, & suffectus. *cap.fin.de suppl.negli.prel.* Mandosf.*ibid.n.* 14. Sbroz *ci.num.*14.

5 Quandoque appellatur substitutus. *clem.* 1.& 2.*de heret.*Panin.*de pot.cap.Sed.vac.* 2.*p.prin. q.*16.*in prin.*

6 Quan-

6 Quandoque Ordinarius. Gloss. *in c. Romana in prin. ver. generaliter de appell. in 6.* DD. communiter *in rubr ff de officio eius.*

7 Aliquando Procurator Episcopi. *c. petitio,* vbi DD. *de procur.* Franc. *in rubr. de offic. vic. in 6. col. 2. vers. et aduerte.*

8 Interdum Aeconomus. *can. in noua. 16. q. 7. can. cum simus. 6. q. 3. can quoniam. 89. dist.* Abb. *in cap. quoniam num. 3. de offic. ord.*

9 Sæpè vocatur locũ tenens. Marant. *de ord. iud. p. 4. dist. 5. num. 6.* Couar. *lib. 3. var. res. c. 20. num. 4.*

10 Quandoque Vicesgerens. Marant. *ibid. num 9.* Alex. *in rubr. de offic. eius. num. 14. & 17.*

11 Aliquando Vicedominus. Abb. *in cap. 2. num. 3. nè Prælat. vic. suas.* Specul. *lib. 1. tit. de Vicedomino.* Turrecrem. *in can volumus. 89. dist. et can. Diaconum cum seq. ead. dist.*

12 Quandoq; tandem appellatur Legatus. *l. vicarius, ff. de leg.* Rebuff. *in pract. benef. tit. de form. vic. Arc. num. 64. et 65.* Sbroz. *ibid. num. 22.* Barb. *in tract. de præs. Card. 2. p. in prælud.* Boer. *tract. de ord. gratiæ ver. so nu. 9.* Quidquid autem sit de istis relatis nominibus, quibus appellari solet Vicarius, quæ sunt potius synonyma, & in effectu non differunt, secundum DD. & Specul. *tit. de offic. vic.* Gloss. *in l. 2. C. de offic. eius qui vic. alt. ger. verb. rectorum,* Rebuff. *d. num. 24.* Diaz *in pract. crim. can. cap. 3. num. 4.* aliquandò tamẽ differunt in potestate, nam Vicarius potest omnia facere, quæ potest officialis, sed nõ è conuerso. Federic. *de sen. cons. 302. num. 4. et cons. 110. col. 3. vers. moueor. in primis vol. 4.* & Sbroz. illum referens *vbi sup. q. 7. n. 2.*

SVBSECTIO TERTIA.

Quid sit Vicarius.

SVMMARIVM.

1 *Definitio Vicarij.*
2 *Definitionis requisita.*

1 Viso de Vicariorum diuisione & de eorũ multiplici acceptione, oportet definire Vicarium, seruato Aristotelis præcepto *in lib. 6. topic. et in lib. poster. & 8. met.* asserentis, non debere deueniri ad definitionem, nisi facta diuisione eius, de quo agendum erit: Aduertendum tamen est, quod Vicarius in Iure ciuili, lato sumpto vocabulo, dicitur ille, qui in locum alterius Magistratus, absentis scilicet, mortui, vel impediti substituitur ab eodem, qui à lege ad id potestatem habet, vt deducitur *ex l. 1. ff. de tutor, et curat. dat. ab his, et ex l. vicarius alieni muneris, ff. de legation.* Cuccus. *Inst. iur. can. lib. 2. de vic. 8. tit. num. 4.* Mandos. *regul. Cancell. 14. rescr. q. 6. num. 2. post* Cuiac. *lib. 1. quæst. Papin. sup. l. 5 ff. de offic. Procons.* Morl. *in empor Iur. tit. 2. in prælud. num 84.*

Hinc est, quod Nos, qui de illo Vicario agere intendimus, qui iurisdictionem Episcopalem exercet, vt sunt Vicarij Episcoporum, qui ipsorum Vice funguntur, dicimus, quod Vicarius Episcopi est ille, qui Episcopi vices gerit in eodem Tribunali, in quo iudicare solet Episcopus, *vt in rubr. de offic. vic.* Hostiens. *in sum. eod. tit. n. 1.* Bero. *in rubr. de offic deleg num 2.* Rebuff. *in pract. benef. tit. de vic. episc. num. 4.* Sbroz. *lib. 1. de offic. vic. q. 2. num* 1. Quæ est potius descriptio, quàm definitio, secundum Bart. *in l. 1. in in fin. C. quis, et à quo* Marant. *de ord. iud. p. 4. dist. 5. num. 8.* Couar. *lib. pract. q. cap. 4. num. 3.* Cum enim vulgata sit regula Iuris, quod omnis definitio in iure sit periculosa, *l omnis definitio. 202. ff de reg. iur.* non est multum insistendum in definitionibus, quia sunt potius descriptiones, seù notificationes à posteriori sumptæ. Verum quia ista descriptio potest cõuenire solis Vicarijs Episcoporum, ideò benè procedere potest, nam omnis bona definitio, debet conuerti cum suo definito, & non conuenire alijs, quàm rei definitæ, *iuxtà tex. in l. 1. §. dolum, ff de dolo,* DD. *in l. 1. in princ ff. de acquir. poss. et in d. l. omnis definitio, ff de reg. iur.* & insuper constare debet genere, & differentijs. Arist. *6. topic. et 7. Metaph.* quæ in nostra definitione obseruãtur, nam dicitur Vicarius, loco generis, cõprehendens omnem personam vicem alterius gerentem, *l. 2. vbi* Gloss. *verb. rectorum, C. de offic. eius, qui vic. alt. ger. l. vicarius, ff. de leg. cap. penult. vbi* DD. *de offic. vicar.* Dicitur deindè in eodem loco, & Tribunali, loco differentiæ, nè intelligatur de Archipresbyteris, qui in aliquibus Ecclesijs, vices Episcopi gerunt. Hostiens. *in sum. tit. de offic. Archipresb. num. 2.* Necnon ad differentiam Foraneorum Vicariorum, qui in aliquo loco Diœcesis iurisdictionem Episcopalem exercent, non in eodem loco, vbi Episcopus residet, & Vicarius Generalis ipsius, iurisdictionem exercet; Gloss. *in clem. etsi principalis. verb. Foraneus. de rescript. et in cap. 1. eod. verb. Foraneus. de offic. ord. in 6. et vtrobique* DD. *et in rubr. ff. de offic. eius.* Et demum bene procedere potest nostra definitio, quia conuenit etiam æthymologiæ Vicarii, quam posuimus *sup. sect. 1. nu.* 1. ideò propter æthymologiæ consonantiam, erit admittenda, quia in ea consistit vocabuli substantia, & est optimum argumentum Euerard. *in Topic. iur. in loco*

ab

ab æthymologia vocabuli. Et quatenus alicui non placeret ista definitio, seu descriptio, nō est magnificandum, quia Philosophorum, & Scholasticorum est, quiditatem, & essentiam rei propriè explicare. Dec. in d. l. omnis definitio. num. 3. ff. de reg. iur. Nos tantum contenti illa, quæ constat genere, & differentia, ad tradita per Doctores in l. 1. in princ. ff. de acquir. poss. Arist. 6. topic. et 7. Met. Decius in d. l. omnis definitio: nullam habentes considerationem eorum, quæ contrà rerum definitiones obiicere solent, quidàm ex Doctoribus. in d. l. omnis definitio, ff. de reg. iur. in l. 1. ff. de testam. l. 1. ff. de dolo, d. l. 1. ff. de acquir. poss. et in rubr. Decret. de probat.

SECTIO SECVNDA.

De Vicario Generali Episcopi.

Officium Vicarii Generalis Episcopi fuit introductum de Iure Sacrorum Canonum; quia de Iure Ciuili, Vicarius Episcopi non fuit cognitus. Riminal. iun. in rubr. ff. de offic. eius num. 159. Cardinal. in clem. 1. n. 19. de offic. vic. Sed in sexto Corporis Canonici sæpè sæpius fit mentio de Vicario Episcopi, licet in Decreto, quod est volumen Gregorianum, & antiquum paucis in locis, & raro nominetur. Hanc quęstionem tetigit Sbrozius. lib. 1. de offic. vic. quæst. 8.

SVBSECTIO PRIMA.

De his, quæ Vicarius Generalis Episcopi facere potest cum mandato generali.

SVMMARIVM.

1 *Vicarius Generalis in spiritualibus, & temporalibus constitui debet.*
Spiritualia, quæ sint, ibid.
Temporalia, quæ, ibid.
2 *Simpliciter constitutus absque expressione in spiritualibus, & temporalibus, censetur in spiritualibus tantum.*
3 *Vigore clausulæ generalis, non potest facere, nisi quæ in mandato generali continentur.*
4 *Sine mandato speciali potest instituere præsentatos.*
5 *Dispensare item potest in irregularitatibus occultis.*
6 *Dispensare etiam in homicidio casuali occulto.*
7 *Dispensare etiam cum ordinato antè ætatem.*
8 *Excomunicationes ferre, sicut Episcopus.*
9 *Monitoria ad finem reuelationis potest facere.*
10 *Facere potest quò ad iurisdictionalia, omnia, quæ Episcopus potest.*
11 *Substituere sibi Vicarium ad tempus potest;*
12 *Cognoscere potest de causis mensæ Episcopalis.*
13 *Exequi etiam commissiones Vicarii Capitularis.*
14 *Iudex esse potest in causa Episcopi.*
15 *Delegatus Papæ esse potest.*
16 *Iurisdictionem exercere potest, vbi non requiritur mandatum speciale.*
17 *Audire potest Confessiones fidelium, & subdelegare ad absoluendum casus reseruatos.*
18 *Commissiones nomine officii exequitur.*
19 *Præcedit omnes de Capitulo.*
Ampliatur, & limitatur in aliquibus.
20 *Recusari potest vt suspectus, suspecto Episcopo. Limitatur si sit Delegatus Apostolicus.*
21 *Salarium petere potest ab Episcopo, etiam non conuentum.*
Ampliatur, & limitatur in quibusdam Casibus.
22 *Exercere potest omnia, sicut Episcopus.*
23 *Brachium sæculare implorare potest.*
Casus, in quibus Episcopus implorat auxilium brachy sæcularis.
Iuridictio vna debet aliam adiuuare.
24 *Episcopi Vicarius carcerat laicos in causis mixti fori.*
Crimina mixti fori, quæ.
Præuentioni est locus in illis.
Casus, in quibus Episcopus procedit contrà laicos.
25 *Vicarius potest Clericos torquere sinè metu irregularitatis.*
Imò potest per manus laicorum.
26 *Potest etiam sinè scrupulo irregularitatis assistere torturæ cum iudice laico, licet tortus veniat condemnandus ad mortem.*
27 *Vicarius carcerans Clericos iniustè incurrit in excomunicationem Canonis si quis suadente.*
Carcerare potest iustè Clericos præcedente informatione, etiam per laicos.
Carcerare laicos potest in causis Ecclesiasticis.
Carcer infamat.

1 Vicarius Generalis debet constitui ab Episcopo in spiritualibus, & temporalibus, & non sufficeret, si crearetur in spiritualibus tantum, vel in temporalibus, quia sub tali forma verborum non

non esset Vicarius Generalis. *cap. vlt. & c. penult. de suppl. negl. prael. in sexto*, Pauin. *de off. & pot. cap. Sed. vac. p. 2. q. 10. num. 6.* Rebuff. *in pract. benef. p. 1. tit. de vic. Episc. num. 18. & in form. vic. nu. 16.* Barb. *de pot. Episc. p. 3. alleg. 54. num. 57.* Sbroz. *de offic. vic. lib. 1. q. 25. num. 1. cū seqq. vbi nu. 4.* allegat Doctores contrarium tenentes, *& q. 26.* vbi etiam ait de Vicario constituto in temporalibus tantum. Cum enim Ecclesia habeat & spiritualia, & tēporalia. *can. si quis 1. q. 3.* ideò debent in forma Vicariatus ambo exprimi. *cap. 2. de offic. vic. lib. 6. cap. 3. de consuet. eod. lib. cap. 1. de off. ord. ibid. cap. Romana. de appell. cap. statutum, & cap. fin. de haeret. lib. 6.* In spiritualibus consistit potestas excommunicandi, suspendendi, interdicendi, conferendi, instituendi, confirmandi, eligendi, & puniendi; collatio enim Sacramētorum ad spiritualem potestatem pertinet; Sic etiam potestas fori poenitentialis, votorum dispensatio, & commutatio similiter. *cap. quaerenti. verb. signi. cap. 1. & cap. cum in Ecclesia. cap. veniens, cap. ad aures. de Simonia, cap. ad probandum. de re iudic.* alia habentur *in cap. Messana, & cap. Sacrosancta. de elect. cap. constitutus. de relig domib. cap. si iudex laicus. de sent. excom. in sexto, & Clem. dispendiosam. de iudic.* vbi gloss. Rebuff. *vbi sup. num. 18.* Administratio autem in temporalibus consistit in iudicio, & extrà iudicium; In iudicio, quando Episcopus habet iurisdictionem temporalem pleno iure, quò ad merum, & mixtum imperiū, *cap. conquestus de for. compet. cap. vlt. ne cler. vel monac. in sexto*: Extrà iudicium consistit administratio in omni Specie alienationis, census constitutionis, redditus, & pensionis collectionis, &c. *cap. si quis presbyterorum. de reb. Eccles. non alien. cap. vestra de locat. cap. 1. ne praelat. vic. suas, Clem. 1. de reb. Eccles. non alien. l. lex quae tutores. C. de administ. tutor.* Rebuff. *ibid. num. 20. & 21.* Sbroz. *item q. 26. num. 2.*

2 Constitutus autem Vicarius ab Episcopo simpliciter, non expressò in spiritualibus, tunc censetur constitutus Generalis in spiritualibus tantum. Diaz *in pract. crim. can. cap. 3. num. 3.* Sbroz. *q. 27. n. 1.*

3 Sed quaeritur, num in generali Vicarii constitutione, concessa intelligantur tantùm expressa, vel extendantur ad alia non expressa, vigore clausurae: *Dantes, & concedentes ei plenam, & liberam potestatem*? Respondetur venire tantum ea, quae in generali mandato continentur. *arg. tex. in l. procurator cui, ff. de procurat.* Barbos. *vbi supr. num. 59.* Rebuff. *ibid. num. 30.* Non tamen potest facere ea, quae mādatum exigunt speciale, vigore dictae clausulae generalis. *cap. qui generaliter. de procur. in sexto*, Gloss. *vlt. in cap. 2. de offic. vic. lib. 6.* Imò non potest omnia facere non expressa, etiam si Episcopus diceret: *Constituo te Vicarium meum vniuersalem cum facultate, & potestate vt omnia loco mei efficere possis, quae Ego possum, etiam si talia sint, quae speciale requirant mandatum*; Nam etiam tunc talis Vicarius, sic generaliter constitutus, non habebit facultatem efficiendi quidquid speciale mandatum requirit *cap. ex frequentibus de consitut.* Sylua *tract. de benef. 2. p. q. 14. & 4. p. q. 7. in princ.* Boer. *decis. 30. num. 4.* Zerol. *in prap. Episc. p. 1. verb. vicarius, §. 14.* licet contrarium asserat Rebuff. *vbi sup. num. 126. & 137.* & vid. DD. allegatos à Barbos. *d. alleg. 54. num. 59.* Molina. *de iust. tract. 5. disp. 10. n. 9.* Gloss. *in praecit. c. 2. de offic. vic. lib. 6.*

4 Potest autem Vicarius generalis sinè hac speciali facultate instituere praesentatos ad Iuspatronatus. *d. cap. ex frequentibus. de instit.* Sylua *loco sup. cit.* Boer. *d. decis. 30. num. 4.* tamen Rebuff. *vbi proximè 137.* & Barbos. *d. alleg. nu. 70.* contrarium afferunt.

5 Potest Vicarius dispensare in omnibus irregularitatibus ex occulto delicto prouenientibus, excepta ea, quae oritur ex delicto voluntario, nec non exceptis alijs deductis ad forum contentiosum. Potest similiter absoluere ab omnibus casibus occultis Sedi Apostolicae reseruatis Concil. Trident. *sess. 24. cap. 6. de reform.* & Franc. Leo *in Thes. for. Eccles. p. 1. cap. 10. nu. 8. vers. nono fallit.* Zerola. *ibid. §. 16.* De quo infr. *hac ead. p. 1. Sect. 2. subsect. 1. n. 41.*

6 Potest dispensare cum occidēte aliquem casu, & homicidium est occultum, quia concilium loquitur solùm de homicidio voluntario, non de casuali Armilla, *verb. irregularitas, num. 13.* Nauar. *cap. 27. num. 220. not. 3. in fin.* Zerola *vbi supr. §. tertium dubium*.

7 Potest dispensare cum ordinato antè legitimam aetatem scienter exercente ordinem, ex quo fit irregularis, quia irregularitas haec est cum delicto. Zerola. *ibid. §. quartum dubium*.

8 Potest excommunicationes omnes facere, quas potest Episcopus, quia idem faciunt Consistorium. *Clem. 2. de rescript & ibi* Gloss. *cap. 2. de consuet. lib. 6.*

9 Item potest cōcedere monitiones, seù excommunicationes ad finem reuelationis pro rebus deperditis, seù subtractis fieri solitas, licet Concil. Trident *sess. 25. cap. 3. de reform. in princ.* videatur id concedere solùm Episcopo, cum dicat: *à nemine prorsus, praeterquam ab Episcopo decernantur*. Ratio est, quia Vicarius, quò ad iurisdictionalia, potest omnia facere, quae ipse Episcopus potest. Barbos. *de pot. Episc. p. 3. alleg. 96. n. 7.* Franc. Leo *in Thes. for. Eccles. p. 1. c. 10. num. 6.*

vers.

vers. Foranei, & p.3. cap.7. num. 17. Aloys. Ricc. *prax.for.Eccles.decis.*270.*in prim. edit.& resol.*235.*num.*4. *in edit.*2.Garzia *de benef.p.*5. *cap.*8.*nu.*98. vbi ait sic declaratum per Sacram Congregat. his verbis; *Vicarius Episcopi potest concedere litteras monitoriales,&c.*vbi ait dictam Sacram Congregationem, *super Conc Trident.d.c.*1. *pluries*, ita declarasse. Et de hac materia *vide infra part.* 5. *prax.* 8. *à num*.10.*tom*.2.

10 Potest facere omnia ea, quæ Episcopus potest, quò ad iurisdictionalia, si Episcopus hoc sibi specialiter cōcessit, quò ad ea, quæ speciali cōcessione concedi debent, vel generaliter ea, quæ generali clausula conceduntur. *tex. & gloss. in cap.* 2. *de offic.vic.in* 6. Zerola. *verb.vicarius. p.*1. §.*decimumnonum*.

11 Potest Vicarius Generalis Episcopi sibi substituere alium Vicarium ad modicum tempus. Gloss.*in Clem vt professores. verb locum. de regul.* & Gloss. *in cap.*1. *de offic. vic.in* 6. Marant.*p.*4.*de ord.iud dist.*5. *num*.22. Vel quando causa esset necessaria, quia fortè est infirmus, vel esset absentandus pro modico tempore. Barb.*de pot Epis.p.*3. *alleg*.54. *num*.100. *& infra hac ead. p.*1. *sect.*2. *subsect.*2.*num*.45.*vers.sed tamen*.

12 Potest Vicarius Episcopi cognoscere de causis mensæ Episcopalis, & iudicare, prout iustum fuerit. Sac.Congreg. *Episc. in vna Lesinen.*3.*Octobris* 1586.

13 Potest item exequi commissiones, & litteras Apostolicas, quæ prius directæ fuerant Vicario Capitulari, non adhuc executæ. Ead.Sac. Congr. *in vna Parmen.* 6.*Augusti* 1614.

14 Potest similiter Vicarius Generalis esse Iudex in causa Episcopi, nec quando datur suspectus, eliguntur arbitri, sed tamen de stylo Signaturæ datur adiunctus. Addit.*ad decis.Rot. decis.*1.*de offic.vic. in nouis.* Zerol.§ *vlt.vbi sup.*

15 Delegatus Papæ esse potest, & executor Gratiarum Apostolicarum, quia est in Dignitate constitutus. *Clem. & si principalis. vbi* Gloss. *de rescript.* Rebuff. *vbi sup. num*.27.

16 Potest exercere iurisdictionem ciuilem, & criminalem, & exercere vices Episcopi, in omnibus in quibus de iure nō requiritur speciale mandatum Hieronym. Vener. *in exam.Episc.lib.*4. *cap.*13.*num*.8.

17 Potest audire confessiones fideliū ex vi mandati generalis. Ricc.*in prax.aurea resol.*284.Barb. *de Episc. p,*3.*a.alleg.*54.*nu.*92. Monet.*de commut. vlt.volunt. c.*7. *num*.42. & Subdelegare alium ad absoluendos casus reseruatos, si ipse habuit ab Episcopo specialem facultatem adhoc faciendum, quia est actus iurisdictionis. Nauar. *cons.* 22. *de pœnit.* Iason. *in l.à iudice, C.de iudic. Vener. vbi sup nu.*21.vid.Sanch. *de matrim.lib.*3. *disp.*29. *num*.14.*& seqq.&* Ventriglia *practicar. annot. vol.*2.*annot.*14.§.2.*num*.28.

18 Agere potest, quæ committuntur à Romano Pontifice, Episcopo, nomine officij. Zabarell. *in Clem.*2.*q.*9. *num*.8.*de rescri.* Dec. *in cap.& quoniam. eod. tit.*Venet.*loc. cit, num* 23.

19 Præcedit, etiā si sit Canonicus, omnes alios Capitulares in Choro, Capitulo, & in actis publicis, si assistat; vti Vicarius, etiam si sit Canonicus, & habeat insignia Canonicorū. Gloss.*in cap.à collatione. verb.prælatis. de appell. in* 6. Gemin. *ibid. num.*6. Nauarr. *fusè in cons.*1.*cap.*2.*de maior.& obed.* Sac. Cōgregat. *in vna Montis Realis* 20.*Augusti* 1586. *& Lesinen* 3.*Octobris eod.ann.& in vna Vicentina* 16. *Martij* 1604 Quod habet locum, etiam Episcopo præsente. Menoch. *cons.* 257.*num*.94.Sbroz.*lib.*2.*q.*25. *num*.12. Ventriglia *d.volum.*2. *annot.*14. §. 2.*num*.1. Ampliatur etiam si Archidiaconus haberet primam Sedem, post Episcopum; & non solùm præcedere debet Archidiaconum, verùm etiam Abbates, Archipresbyteros, & alios Prælatos Episcopo inferiores. Sbro. *ibid.num.*11.Barb. *de Episc.p.*3.*pract. alleg.*64. *num*.144. Præcedit etiam Gubernatori Ciuitatis, si est laicus, in functionibus Ecclesiasticis. Aloys.Ricc. *in prax. for.eccles.decis.* 580.*in prim.edit.& resol.*555.*in secund.edit.* Sac.Congreg. Episc. *in vna Ciuitatis Castelli* 2.*Aprilis* 1591.Barb.*loc.cit.* limitatur quando adesset aliquis Canonicus, qui esset Episcopus, nam præcederet omnibus Canonicis, & Dignitatibus. Nicol. *in floscul. verb.Vicarius generalis, num.*44. *limit.*1.

20 Potest recusari, vt suspectus, ex suspicione Episcopi, quàmuis contrà Vicarium nulla adsit suspicio. *cap.insinuante, vbi* Abb.*num.*2.*de offic.deleg.*Gloss.*in cap. si contra vnum. eod.tit. lib.*6. Marant. *de ord. iudic. p.*6. *act.*2.*num*.28. Rebuff. *in prax.benef. tit. form. vicar.num.* 190. Barb. *vbi prox. num.*149. Limitatur tamen, vt non possit recusari, vt suspectus Vicarius, quando est Delegatus à Papa, propter suspicionem Episcopi. Farinac. *in Fragm.p.*2.*nu.*759. Sbroz.*lib* 3.*q.*14 *à num*.8. Barb. *ibid. num.*150. Contrarium tamen ait Piasec. *in prax.par.*2. *cap.*4. *art.*1. *num*.15.*vers Episcopo etiam*, scil. quod etiam si causa sit delegata à Sede Apostolica, possit Vicarius recusari.

Quando verò est suspicio contrà Vicarium, non potest Episcopus recusari. *cap. si contra vnum, de offic.deleg.in* 6.*in fin.*Rebuff.*vbi prox.n.*191.Sbroz.*lib.*3.*q.*15.Barb. *cit.n.*149. *vers.limita tamen*.

21 Sa-

21 Salarium potest petere Vicarius ab Episcopo, quia tenetur illi congruum Salarium subministrare. *cap.si Episcopus*. vbi Gloss.*in verb. illi, & verb. ipse, & ibi* DD. *de offic.vic.in 6. & in cap.inter cætera*, *cum* Gloss. *verb.necessaria:de off.ord.* Sbroz.*lib.3.q.44.n.3.* ac omnia necessaria ei prębere, nam nemo tenetur suis stipendijs militare. *can.tam nunc 28.q.1.cap.cum ex officiis de præscript.* Specul. *tit.de Salario in princ.*Carauit.*super Rit.Magn. Cur.9. per tot.* Sbroz. *lib. 1. q.55. per tot.* Piasec. *in prax. episc.p.2.cap.4.art.1.num,20.in fin.* Quod debetur illi, etiam si à principio nō sit taxatum, vel conuentum inter ipsos; Seraphin. *decis.Rot.Rom.74. per Marchesan. p.1. fol.*1192.Barb.*vbi sup. num.*178. Imò potest illud petere mortuo Episcopo à Capitulo de bonis Ecclesiæ vacantis, pro toto tempore, quo vixit. Sbroz.*d.q.55.num.3.* Non potest tamen petere Salarium non conuētum ab Episcopo successore pro seruitio præstito suo prædecessori. Putcus *decis. 43. lib.2.*Flamin.Paris.*de resig.lib.1.q.16. nu.53.* Barb.*ibid.num.*179.

Quod Salarium non potest esse minus quinquagenis aureis pro quolibet anno. Sic declarauit Sac. Congreg. Episc. *in vna Vintimilien 8.Martij* 1606. Vel centenis monetæ. Ead.Sac.Congreg. *in vna Caietana 5. Februarij* 1616. Non potest tamen loco Salarii, seù prouisionis, Episcopus assignare Vicario emolumenta Cancellariæ, vt euitentur fraudes. Ead.Sac. Congregat. *in vna Senogallien.16.Octobris* 1604.

22 Tandem Vicarius Episcopi, qui habet generalem legitimam facultatem, potest omnia regulariter, quæ Episcopus, exercere; ideò sicut Episcopus, cuius vices gerit, est honorandus. *can. præcipimus. 33. dist.* Roman.*Singul.*362. Rebuff.*in prax. benef.de Vic.Episc.num.7.* Quàmuis autem tribuatur illi ordinaria iurisdictio per generale mandatum, intelligi hoc debet, quò ad vniuersitatem causarum; potestas tamen inquirendi, corrigendi, excessus puniendi, & à beneficiis, officijs, vel administrationibus amouendi, non comprehenditur, nisi hæc specialiter sibi committantur. *cap.licet de offic.Vic.lib.6.* Franc.Leo. *in Thes.for eccl. p.1.cap.10.nu.11.vers.quamuis, & dicem.infr. ead.sect.2.subsect seq.nu* 1.

23 Ex dictis. Primo quæritur hic: An Vicarius Episcopi possit petere à Iudice laico auxilium brachii sæcularis in causis, in quibus potest Episcopus?

Respondetur affirmatiuè *per tex. in can. Princeps, can.administratores 23.q.5.*Menoch. *de arbitr.iud.lib.2.centur 5 casu 452.n.2.* Bald. *cons 91.vol.5.* Sbroz. *lib.2.q.190.nu.3* Quod si Iudex laicus negligat darę, potest compelli per censuras ecclesiasticas, *cap. administratores.23.q.5 cap. 2.§.per tempora*, vbi Gloss. *in verb.contra eum de maledic.c.1.*& ibi Gloss. *verb.publicum*, & DD. *de offic.ordin.*Menoch. *d casu 452.num.4.* Genuens *in prax. Archiep. Neap.cap.44.num.*1.Barb. *de Episc. p.3. alleg.* 107. *num.25.* Sbroz. *ibid. num.5.* & ego *ipse infra par.4. sect.7. num.33.* vbi alias pœnas pono. Ratio est, quia Vicarius ratione iurisdictionis inuocare potest brachium, sicut Episcopus. *d. cap. 1. vbi* Canonistæ, *de offic.ordin. cap.dilecto de sent. excommun. in 6.* Concil. Trident. *sess.24. cap.8. & sess.25. de regul.cap.5.& sess.25.de reform. cap.3.* Bonac. *in Bull.Cæn.disp.1.q.20. punct.3. §.2.numer.1.* Gratian.*discept.forens. cap.66.num.8. cum seq.* Genuens. *cit.cap.44.*Menoch.*ibid.*Molin. *de brach.sæcular.cap.14.* Ridolphin. *eod tract.nu.* 46. Barb.*ibid num.23.*Couar.*lib. pract. quæst. cap.10.* Foller. *super Constit. Regn. tit. de nou. Federici Codic. compilat. cap. post Mundi machinam*, vbi docet modum, & tradit practicam inuocandi brachium, *num.90.91. 93. & 101.* & idem Foller. *in pract. crim canon. 2.par.iudic.tit.non compar. contum.rep. fol. mihi 160.num.68.* & ego ipse *infr.in Pract.simil. p. 4.sect.7.in fin.*

Neque potest Iudex sæcularis negare, sub prætextu, quod voluerit prius instrui, ex actis ab Ecclesiastico Iudice factis. Segura Dauolos. *in Directorio Iudic.Ecclesiastici p.2.cap.3.num.33.*Bonac. *vbi sup. §.3.num.1.* Monet. *de conseruat.cap.8 num.7. & 8.* Barb. *ibid.num.26.& 27.* An autem debeat Ordinarius antè implorationem brachij præmittere censuras: *vid.* Dian.*p 1. tr.2.res.121.* vid.etiam dicta per me *infr d.p.4.sect.7.n.32.* Excommmunicatio autem prædicta còntrà Iudices negantes auxilium, est ferendæ sētentiæ, non latæ, quia cadit sub. *can. administratores 23. q.5.* de qua Tolet. *lib. 2. c.37. num.1.* Quod autem sit excommunicatio latæ sententiæ ipso facto, tenent Anton. Thesaur. *in prax.Eccles.de pen eccl. p.2. verb. Iudices laici cap.1. vers. declara tertio*, & Hieronym. Vener. *in exam. episc. lib. 4. cap. 13. num.34.*

Casus autem quandò Iudex Ecclesiasticus implorare potest auxilium brachii sæcularis, sunt. Primo quando non potest exequi suam sententiam per se in causa mortis. Secundo quando non habet sufficientes vires ad capiendum aliquem. Tertio quando timetur de aliqua resistentia. Quarto quando ità est impeditus, vt non possit vti sua iurisdictione. Quinto quando mandatum Iudicis Ecclesiastici expirat. Vltimo in omnibus casibus sibi necessariis, cum Tridentinum dictis in locis, dicat; *vbi opus fuerit, si necesse est, &c.* vt notat

Abb;Felin.& Alciat.*in d.cap.1. de offic. ordin.* Sbroz.*ibid.num.7.& in aliis not.*à Barb.*de iur. eccl.lib.1.cap.39.num.69. & 70.* quia vna iurisdictio debet alteram adiuuare. Trident. *sess.24.cap.8.can.quoniam 10.dist.can.nec licuit. 17.dist.can.cum.ad verum 96.dist.capit.quoniam in plerisque in fin de offic.ordin.*

Vnde etiam Ecclesiasticus tenetur Iudici laico petenti eius brachium impertire, & si negabit, poterit à Metropolitano cōpelli; Couar.*d.cap.10.sub num.10.*Barb. *ibid. num.71.* & Nos. *infr. sect.3.subsect.2.num.27.* De reliquis,quò ad brachium,vide *infrà p.4.in pract. crim. sect.7.num.31. cum seqq. & in par.5.prax.10.num.15.cum.seqq.*

24 Quæritur secundo. An Vicarius Episcopi possit carcerare laicos in delictis mixti fori, an tantummodò per censuras, contrà eos procedere?

Respondetur, posse Episcopi Vicarium in huiusmodi delictis procedere contrà laicos, etiam per viam capturæ. Felin. *in cap. cum sit generale, num. 20. de for. compet.* latè Aufrer. *in Clem. 1. q.5. de haeret. & in tract. de pot. Eccles. super laicos in princ.* Couar. *pract. quæst.cap.10.num.2.* Sbroz. *lib.2.q.152. nu.1.* licet contrarium asserant Clarus *in §. fin. pract.crim. q.37. vers. vnum tamen,* Carol. de Graff. *de effect.cler.effect.1. nu.602.* Sed à prima opinione non est recedēdum, maximè vbi consuetudo est, carcerandi laicos per Episcopos, Bald. *in cap. significasti de offic. deleg.* & testatur etiam Clar. *ibid in fin. d.q.37.* & sic declarasse Sacram Congregationem tempore Gregor.XIII. refert.Iacob.Berett. *in suis consil..declar 3. per tot. vbi conf.4.* habetur de familia armata Episcopi. Datur autem in illis præuentio Iudici ecclesiastico, & sæculari, *l.si quis postea & ibi DD.C. de Iudic.* Bald. *in l. si pluribus in princ. ff.de legat.1.* præfertur tamen præuentio realis verbali. ità vt si vnus citet, alter carceret, iste remanet Iudex. Leo. *in Thes.for.eccles.p.1.cap.9. num.19.* Barb.*de iur.eccles.lib.1.cap.39.§.5.num.37.*

Crimina autem mixti fori multa sunt, de quibus quædam enumerat Gloss. *fin. in cap cum sit generale, de for.compet.* & in his datur præuentio Iudicibus prædictis, ecclesiastico scilicet, & sæculari, videlicet, crimen sortilegii, Adulterii, Incestus, Concubinatus, Stupri,&c. huiusmodi, de quibus Nos latissimè *infrà p.5.prax.10.§.1.* Cuccus.*Inst. iur.can.de Episc. tit.6. num.100.* Clar. *in pract. crim.§.adulterium, §.fornicatio,& sic de reliquis, & in §.fin.q.18. & 37.* latè Bellett. *Disq.cler. p.1.de fauor.cler.real.§.4.per tot.*

Casus autem, in quibus Episcopus procedere potest, contrà laicos, recenset Cucchus *ibid.num.87.cum seqq.* Bertacch. *tract.de Episc.lib.4.p.2.tit.de auctor.Episc.circà Spirit. à num.5. vsque ad 18.* & Senat. Pedemontan. *quæst.103.* & Nos *infrà dicta part.5. prax.10. per tot.*

25 Quæritur tertio; An Vicarius Episcopi possit reos Subditos torquere, in casibus, in quibus tortura venit danda,absq; metu irregularitatis? Ratio dubitandi est, quia per Card. *in cap. 1. nè cler. vel monac.* quem refert Felin. *in cap.cum illorum nu.12. de sentent excomm.* dicitur, quod bonum est, si clericus torquens, petat dispensationem irregularitatis, nam per torturam, debilitantur membra, *vt notat* Abb.*in cap. accusasti, in fin. de accus.* Angel. *de malefic. in verb. membrum,num.8.* Bald. *in l. non sunt liberi, in 2.lectura, ff. de stat.hom.*Sed hoc non obstante, ad dubium:

Respondetur affirmatiuè. *per tex. in cap. illi,qui. versic.religiosus tortor.5.q.5.*Gloss. *in c. presbyteri, el primo 5.q.6.* Abb. *in cap.vniuersitatis num.5. de sent. excomm. vbi etiam* Felin. *num.2.*Diaz. *in pract.crim canon cap.117.n.15.* Imò non solùm potest ipse Vicarius torquere clericos per se, absque metu irregularitatis, verum etiam, potest mandare, vt torqueantur clerici per manus laicorum, quia hodiè difficilè est inuenire clericos, qui vtantur arte Ministri iustitiæ, & in torquendo, requiritur peritia ligandi, & soluendi, & aptandi brachia. Nauar. *in man. cap.27.num 82 not.24.* Diaz. *vbi sup.* Sbroz. *lib.2.q 153. num.5.* Non obstante quod de iure Episcopus, vel eius Vicarius faciens clericum torquere per laicos, sit ipso iure excommunicatus, vt refert Felin. *in cap. vniuersitatis cit.num.2.*Decius *in cap. dilectis in princ. de appell.* Diaz. *vbi sup. num. 7.* quia aliud seruatur de consuetudine, *Abb. in d. cap.vniuersitatis num.6. & in cap.vt fama n. 8. de sent.excomm.* quem citat Diaz. *ibid.num.6.* Foller. *in pract. crimin canon. fol.260.num.11.* Clar. *in pract. crimin. §.fin. quæst.64. vers. hic quæro.*

26 Sed quid, si Vicarius assistat torturę alicuius cum Iudice laico, qui posteà condemnatus fuit ad mortem, an ex hoc efficiatur irregularis?

Respondetur negatiuè; cum Cæpoll. *cons. crimin 78. per tot.* vide etiam Baiard. *in Apostil.ad* Clar. *in §.fin.prædict.q.40. in fin.*

27 Quæritur quarto. An Vicarius,vel Episcopus carcerans clericū iniustè incurrat in excommunicationem?

Respondetur affirmatiuè, *per* Gloss. *in cap.si clericos, de sent.excom.in 6. notab.2. & in Clem frequens, ver. capiunt, de excess.Prælat.*vbi Abb. *num.4.* Imò incideret in excommunicationem Canonis *si quis suadente 17.q.4. & in illam d.cap.si clericos*, & ibi notat Ioan. Andr.

Andr. *in ver. commiss.* Abb *in cap. cum non ab homine in fin. de iudic.* Corn. *conf.* 325. *lit. C. lib.* 4 Genuens. *in prax. Archiep. Neap. c.* 34. Piasec. *in prax. Episc. p.* 3. *cap.* 4. *art.* 14. *num.* 2. *in vltim. impress.* Clar. *in pract. crimin. lib.* 5. §. *fin. q.* 28. *vers. quaero numquid*. Ideo caueat Vicarius carcerando Clericos ex quauis leui causa, propter dictum periculum incidēdi in excommunicationem. Et quia carcer infamat, debet maturè ad carcerationem deuenire, & non, nisi praeuia informatione, nam vltrà infamiam, generat etiam praeiudicium irreparabile, vt not. Felin. *in cap. cum super num.* 17. *de re iudic.* Iason. *in l. si se non obtulit*, §. *condemnatum*, *ff. eod. tit.* & Archid. *in cap. tantis* 85. *dist.* ait, ex sola accusatione infamari.

Potest autem Clericos carcerare, absq; scrupulo, si sit iusta causa, non solùm in poenam, sed etiam causa custodiae, si sit de fuga suspectus. *cap. dilectis, de appell. d. cap. si clericos de sent. excom. in* 6.

Et etiam laicos carcerare potest in criminibus ecclesiasticis. *Clem* 1 *de haeret.* Aufer. *de pot. Eccles. in laicos sub princ & dixmus sup. in delictis mixti fori, num* 24. Mart. *de iurisd. p.* 2 *cap.* 29 *per tot.* Imò potest vti opera laicorum in carcerando, & tunc, neque ipsi laici incurrent excommunicationem in capiendo clericum, etiam si percutiant, si se defendat. Hostiens. *in sum. de sent. excom. num.* 4. Angel. *verb excommunicatio,* 5. *num* 6. Suarez. *de censur disp.* 22. *sect.* 2. *à num.* 40. Piasec. *ibid. num.* 4.

SVBSECTIO SECVNDA.

De his, quae Vicarij Generales facere nequeunt, si non habeant ordinem Episcopalem, & quae neque possunt, sine speciali mandato.

SVMMARIVM.

1 *Vicarius, & Episcopus, vnum, & idem Tribunal faciunt.*
Honorandi sunt Vicarii, & Episcopi.
Ea, quae sunt ordinis Episcopalis, facere nequeunt Vicarij.
Consecrare nequeunt Ecclesias, & Altaria.
Benedicere calices, neque possunt Vicarij.
2 *Chrisma, & Oleum sanctum, neque.*
3 *Interuenire in consecratione Episcoporum nequeunt.*

Prax. Vicar. Caroli Pellegrini Pars I.

4 *Chrisma pueris conferre, nequeunt Vicarij.*
5 *Neque Ordines.*
6 *Neque degradare.*
7 *Neque Indulgentias concedere possunt, & latiùs, num.* 34. *infr.*
8 *Capitula corrigere, visitare, & emendare non possunt.*
9 *Neque reconciliare Ecclesias consecratas.*
Neque Oratoria, & Cimiteria in ipsis.
Ea, quae sunt ordinis Episcopalis, Vicarij non episcopi facere nequeunt.
Ordinis Episcopalis, quae?
Dignitatis Episcopalis, quae?
Iurisdictionis Episcopalis, quae?
10 *Duos Capellanos in Missa habere nō possunt.*
Neque quatuor candelas accensas.
11 *Neque paramenta de Altari sumere possunt.*
12 *Anuli vsus etiam prohibetur in Missa Vicarijs, licet sint Pro honotarij Apostolici.*
Candelae benedictae, Palmae, & Thus, dari debent Vicarijs antè Canonicos tunc assistentes.
Functiones facere nequeant, absente Episcopo.
Neque prohibere, vt officium, non inchoetur, antè quàm ipsi veniant.
Neque benedictionem Diacono, vel Praedicatori dare possunt.
13 *Beneficia conferre non possunt, sinè speciali mandato.*
14 *Neque resignationes admittere.*
15 *Neque vnire beneficia, vel vniones reuocare.*
16 *Neque Supprimere beneficia.*
17 *Neque Iuspatronatus erigere.*
18 *Neque praesentatum instituere in Iurepatronatus.*
19 *Neque Iuspatronatus reseruare.*
20 *Neque Iurispatronatus donationi, assensum praestare.*
21 *Neque ad Iuspatronatus Episcopi praesentare.*
22 *Neque Parochias erigere, aut beneficia, vel dignitates creare.*
23 *Neque pensiones imponere.*
24 *Neque Aeconomum Ecclesiae constituere.*
25 *Neque deponere ab ordine, vel beneficio, & officio.*
26 *Neque exilio Clericum condemnare, vel ab illo reuocare.*
Fustigare. an possint, & verberare.
27 *Neque Ecclesias dirutas in matrices erigere.*
28 *Neque Ecclesiae statum mutare valent.*
29 *Neque alienare res Ecclesiae in casibus permissis.*
30 *Neque haeresis crimen cognoscere.*
31 *Neque poenitentias publicas imponere.*
32 *Neque explorare voluntatem Virginis monachandae.*
33 *Neque monasterij aedificationi consentire.*
34 *Neque indulgentias concedere.*

35 Neque confessionum licentiam aliis concedere possunt Vicarij, sinè speciali mandato.
36 Neque studendi licentiam Monachis subditis concedere.
37 Neque matrimoniales causas tractare.
38 Neque in monitionibus matrimonij dispensare.
39 Neque interdicta relaxare.
40 Neque monitoria excommunicationis decernere.
41 Neque absoluere ab irregularitatibus.
42 Neque ab excommunicatione Canonis si quis suadente.
43 Neque à casibus Episcopo reseruatis.
44 Neque dimissorias ad ordines concedere.
45 Neque substituere Vicarium.
46 Neque visitare Diœceses.
47 Neque Synodum congregare.
48 Neque charitatiuum subsidium imponere.
49 Neque cathedraticum exigere.
50 Neque Procurationem,
51 Neque quartam funeralem.
52 Neque dispensare in casibus Episcopo permissis.
Casus permissi Episcopo dispensandi, qui?
53 Neque dispensationes Episcopis commissas cognoscere.
54 Neque Pias voluntates exequi.
55 Neque alienationibus rerum Ecclesiæ decretum imponere.
56 Neque causas restitutionis in integrum cognoscere.
57 Neque purgationi Canonicæ iuramentum dare.
58 Neque cognoscere, quę meri imperij sunt.
59 Neque causas primæ instantię Metropolitano concedere.
60 Neque causas Episcopis delegatas cognoscere.
61 Neque represalias concedere.
62 Neque causas feudales tractare.
63 Neque exemplaribus auctoritatem præstare.
64 Neque causas criminales expedire.
65 Neque reum condemnatum absoluere.
66 Neque Clericorum bona confiscare.
67 Neque pœnas corporales in pecuniarias commutare.
68 Neque causas beneficiales cognoscere.
69 Neque causas futuras tractare.
70 Neque exercendi iurisdictionem Episcopis expulsis facultatem dare.
71 Clausula generalis in mandato, quid importet.
72 Expressio omnium casuum, non est necessaria in commissione Vicariatus.

1 QVoniam Vicarij Generales, vt supra demonstrauimus, vnum, & idem Tribunal, ac consistorium cum Episcopo cõstituunt, *cap. Romana, vers. eorum vices, & vers. vnum sit consistorium, de appell. in* 6. Sbroz. *de offic. vic. lib.* 1. *q.* 23. *num.* 7. Gloss. *antepen. in Clem.* 2. *de rescript.* & Rot. *decis.* 9. *de offic. vic. in antiq.* Leo. *in Thes. for. eccl. p.* 1. *cap.* 10. *num.* 10. Ideò regulariter possunt omnia exercere, si sint legitima facultate constituti, quæ ipsimet Episcopi constituentes facere possunt, his tamen exceptis, quæ prohibita inueniuntur, *cap.* 2. *&* 3. *de offic. vic. in* 6. cum eorum vices gerant, & propterea sicut Episcopi sunt honorandi, *cap. præcipimus* 33. *dist.* Rebuff. *de vic. episc. n.* 7. Roman. *singul.* 362. Nam ad hoc officium exercendum etiam Episcopi, & Cardinales fuerunt assumpti, vti Vicarij Episcoporum. Rebuff. *in prax. benef. tit. form. vic. nu.* 35. 39. *&* 68. Mandos. *reg. Cancell.* 24. *de malè promot. q.* 6. *num.* 16. Sbroz. *lib.* 1. *q.* 44. *iuxtà tradita in d. c. præcipimus,* 33. *dist.* Roman. *prac. singul.* 362. Rebuff. *vbi sup. de vic episc. nu.* 7. Sunt enim Vicarij ad exemplum, 72. Discipulorum Christi, vt in Concilio *Neocæsarensi habetur, cap.* 13. & prius dicebantur Corepiscopi. *ibid.* De quibus fit mentiò in *cap. quamuis, dist.* 68. *cum seq.*

Regulariter Vicarij possunt exercere absque speciali mandato, omnia ea, quæ sunt iurisdictionis, *cap. fin. vbi DD. de offic. vic in* 6. Felin. *in cap. eam te num.* 17. *in princ. de rescript.* Rebuff. *vbi sup. tit. de deuolution. num.* 63. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 35. *num.* 2. quæ autem spectant ad dignitatem Episcopi, exercere non possunt, sinè speciali mandato, Sbroz. *lib.* 1. *q.* 65. *num.* 1. Attamen regula hęc generalis, in multis casibus restricta fuit à Summis Pontificibus in iure Canonico, & Ciuili nouissimo, ità vt quædam, absque speciali mandato Episcoporum, Vicarij Generales facere non possint, *cap. pen. et vlt. vbi* Gloss. & DD. *de offic. vic. in* 6. quale vèrò sit mandatum speciale, not. Sbroz. *d. lib.* 1. *q.* 65. *num.* 2. maximè quæ sunt de maioribus; de quibus infr. Idem Sbroz. *lib.* 2. *q.* 6. *num.* 2. & ea quæ speciali iure competunt Episcopo, non veniunt sub generali mandato Vicarij. Idem *in d. l.* 2. *quæst.* 29. *num.* 4. Quædam verò similiter facere nequeunt per seipsos, quæ sunt ordinis Episcopalis, etiam si Episcopi speciale mandatum cõcederent.

Et Primò non possunt Vicarij Generales episcoporum consecrare Ecclesias, & Altaria, & benedicere calices, quia hæc spectant ad episcopos, ratione ordinis episcopalis. *can. quamuis,* 68. *dist. & cap. vnic. §. fin. de sacr. vnction.* Sbroz. *d. lib.* 2. *q.* 5. *de offic. vicar. num.* 1. *&* 10. *& q.* 6. *seq. et* 2. *per tot.* Rebuff. *de vic. num.* 33. *&* 168. Franc. Leo *in Thes. for. eccles. par.* 1. *cap.* 10. *num.* 12. Benè tamen possunt hæc facere, si habeant priuilegium Apo-

Apostolicum, præcit: Franc. Leo *in Thes. for. eccles. in d p. 1. cap. 10. num. 12. vers. fallit tertio*, Rebuff. *vbi sup. tit. form. Vicar. num.* 170. alia verò, quæ episcopis competunt ex priuilegio, sine mandato speciali, non possunt Vicarij exercere. Sbroz. *lib. 2. q. 29. n. 5.*

2 Non possunt conficere Chrisma, & Oleum sanctum infirmorum, & cathecumenorum, quæ episcopis tantum facere, concessum fuit in die Cœnæ Domini. *dicto cap. vnic. vers. manus episcopi de sacr. vnct.* Rebuff. *in prax benef. p. 1. tit. form. vic. Archiep. nu.* 40. hæc enim facere, episcopis concessum fuit de iute speciali ratione ordinis.

3 Non possunt interuenire in cõsecratione episcoporum, in qua requiruntur tres Episcopi, cum Metropolitano, extrà Romanam Curiam, ideò in hoc non possunt episcopi vicem gerere. *cap. episcopi, & ibi* Glos. 1. *& cap. cum prouinciales 64. dist. can. fin. 66. dist. can. episcopi, 80 dist. & cap. vnic. in princ. de sacr. vnction.*

4 Non possunt Vicarij Episcoporum Sacramentum Chrismatis pueris non confirmatis conferre, quia hoc Sacramentũ antiquitus ab Apostolis tantummodò agebatur, & post illos episcopis tantum permissum fuit. *cap. de his, & cap. manus quoque, de consecrat. dist. 5. et d. cap. vnic. §. per frontis de sac. vnction.*

5 Neque possunt ordines conferre, cũ sit facultas solum Episcopis concessa, ratione ordinis, *can. quamuis, præcit. 68. dist.* Gloss. 1. *in cap. quia periculosum, de sent. excom. in sexto.*

6 Actualiter, & solemniter degradare non possunt ordinatos, quia facultas hæc, solum Episcopis reseruata reperitur, *cap. 1. de heret. cap. si quis, cum seq. 15. q. 7. cap. degradatio, de pœn. lib. 6.* Conc. Trid. *cap. 4. de refor. sess. 13.*

7 Non possunt indulgentias cõcedere, quas possunt Episcopi; Neque hoc permittitur Alijs Prælatis, Episcopis inferioribus. *cap. accedentibus de excess. prælator.* Nauar. *de Indulg. notab. 7. num. 2. tom. 3.* licet contrarium dicatur per DD. de quibus. *infr. num. 34.* nisi ex priuilegio Apostolico illis concedatur, quia sunt gratiæ, *vid. in cap. cum ex eo; & cap. nostro. de pœnit. & remiss.* vbi DD. communiter, Rebuff. *vbi supra num. 172.*

8 Corrigere, visitare, & emendare Capitula Cathedralium Ecclesiarum, non licet Vicarijs Episcoporum, sed tantum ipsis Episcopis, consuetudinibus, & concordijs quibuscumque non obstantibus, Concil. Trid. *cap. 4. de reform. sess. 6.* & Sacr. Congreg. Concil. *super eod. cap. 4. sub titul. Brixien. §. qui visitare, & §. Capitula Cathedralium.* Neque Episcopis absentibus, possunt Vicarij Generales ipsorum conuocare Capitulum; Neque de rebus Capituli agere; Neque à Canonicis ad Capitulum vocari, nisi sint Canonici. Concil. Trident. *sess. 25. de reform. cap. 6.* Limitatur tamen, si in aliqua Ecclesia, maiorem Vicarii auctoritatem habent ex priuilegio, vel consuetudine, *ibid.*

9 Reconciliare non possunt Vicarij Ecclesias consecratas, quæ pollutæ sunt, hoc enim solis Episcopis facere permittitur, *cap. aqua per Episcoporum vbi* Abb *n. 1. de consecrat. Eccles. vel altar.* Rebuff. *in prax. benef. de Vic. nu.* 168. Idem dicitur de Capellis, Oratorijs, & cimiterijs pollutis in Ecclesiis consecratis. *cap. vnic. de consecr. eccl. vel alt. in 6.* Rebuff. *ibid. n.* 158. ex priuilegio tamen Apostolico, aliquando Episcopi possunt simplici Sacerdoti facultatem hanc reconciliandi delegare, aqua tamen per ipsos exorcizata. Franc. Leo *in thes for. Eccl. p. 1. cap. 10. prac. n. 12. vers. fallit* 8. Barb. *de pot. Episc. p. 3. alleg. 54. n. 83.* Sbroz. *lib. 2. q. 5. n. 4.*

Et regulariter Vicarij Generales, facere nequeunt omnia ea, quæ ardua, maiora, & reseruata sunt, nam illa non veniunt in generali mandato. *cap. 2. vbi DD. post.* Gloss. *de offic. leg.* Geminian. *cons. 38 n. 10.* Abb. *in cap. pruden: iam. §. sexta. col. 2. de offic. deleg.* Paris. *cons. 10. n. 7. vol. 4. cum* Alijs per Roland *cons. 75. n. 20. cum seqq. vol. 3.* Ideoque in his opus erit speciali mandato; vt sunt omnia ea quæ sunt ordinis Episcopalis, si non sint Episcopi ipsi Vicarij, vt aliquando accidit. Neque Episcopi ea delegare possunt his, qui non sunt eodem ordine insigniti; Ea enim, quæ sunt certo ordini ex Diuina dispositione tributa, committi nõ possunt Alijs, qui illum ordinem non habeant. Gloss. *penult. in d. cap. aqua; & ibi* Abb. *n. 2. & 8. de consecr. Eccl. vel alt.* Ea verò, quæ sunt Iurisdictionis, vt iudicare, excomunicare, absoluere, Beneficia conferre, & cætera huiusmodi, possunt Episcopi, Vicarijs aut Alijs Ecclesiasticis personis demandare. Glos. *fin. in cap. transmissa. de elect.* Quæ autẽ sint Iurisdictionis Episcopalis, tradit. Sbroz. *lib. 2. q. 4.* Non autem ea, quæ sunt ordinis Episcopalis, cum illa acquirant per consecrationem. *cit.* Glos. *in cap transmissa,* Ioan. de Sylu. *trac. de benef. p. 1. q 2. col. 11.* Leo *in Thes. for. Eccles. p. 1. c. 10. nu. 12. fall. 8. in fin.* Sbroz. *lib. 2. q. 5.* Rebuf. *in prax benef. de vic. epis. n. 170. & tit. de deuolutionib. n. 66.*

Possunt tamen Episcopi, Vicariis non Episcopis, speciale auctoritatem dare, cõmittẽdi alicui Episcopo ea, quæ sũt ordinis Episcopalis. Sbroz. *d. lib. 2. q. 12. n. 1. & seqq.* Rebuff. *in cit. prax. benef. p. 1. n. 171. tit. for. vic.*

Ar-

Archiep. Illa autem, quæ ad ordinem Episcopalem tantum pertinent, sunt Ecclesias, Altaria, Calices, Oratoria, ac cœmeteria ædificare, benedicere, consecrare, cæteraque loca, vestes, campanas, mappas, & vasa diuino cultui deputata, & eadem polluta, reconciliare, Abbates, & Abbatissas, ac moniales benedicere, & si est Archiepiscopus suffraganeos. chrisma, oleum catechumenorum, & infirmorum conficere die Iouis Sancta, pueros, & puellas baptizatas confirmare, Clericos ordinare, pontificalia exercere, & cętera huiusmodi, quæ Episcopo competunt, ratione ordinis. *cap. quamuis.68.dist.can.perlectis.* 25. *dist. cap. quod sicut.§. pręterea; & ibi* Gloss. *verb.sinè pallio, & in cap.transmissam.verb.de dotalibus,& vtrobique* Abb. *de elect. cap. aqua, & ibi* Gloss. *verb.iurisdictionis vbi etiam* Abb.*n.2.de consecr. Eccl.vel Altar. c.inter corporalia detransl.episc. cap. vnic. §.frontis de sacr.vnct. c.accedentibus. vbi* Abb.*n.2.de excess. prelat.* Specul. *de iurisd. omn. iud.n.28.* Bursat.*consil.*125. *n.* 36.*vol.* 1. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 2. Rebuf. *in pract. benef. tit. form.vic.Archiep.n.* 32. *vsque ad* 41. Barb *de pot Epis. p.1.tit.1.c.1.n.9.& 10.vbi fusè.*

Alia verò multa sunt, quæ Episcopis cōpetunt, ratione Dignitatis, vt habere vsum Mitræ & pontificaliū, & quandoq; ex priuilegio vsum pallii, patemum honorem, & reuerentiam à Principibus Mundi, concedere indulgentias, & sacramēta Diœcesanis ad eum recurrentibus, audire cōfessiones, prædicare, publicas, & solemnes iniungere pœnitentias, dispensare in quibusdam, Diœcesanam Synodum celebrare, & ad Archiepiscopum conuocare Cōcilium prouinciale, iudicare Clericos, causas matrimoniales cognoscere, dimissorias siuè commendatitias ad ordines, & Sacramenta concedere, decimam oblationum in casi bus à iure expressis, Synodaticū, vel Cathedraticum, quartam funeralium exigere, nec non procurationem, ratione visitationis, pro modo facultatum ecclesiæ subsidium charitatiuum ex causa, & ius census, & similia, quæ ad Dignitatem episcopalē pertinent. *cap.accedentibus.vbi* Abb. *n.2.de excess.prel.cap.vt Apostolicæ cum ibi. not. per DD.de priuil.in.6.cap. conquerente. vbi latè* Abb. *n.2.de offic.ord. c.cum. olim.de censib. cap. dilectus.de offic.ord.vbi* Abb. *& DD.& in cap. at si clerici.§. fin. vbi* Dec. *n.* 20. Lancellot. *Inst.iur.can. de elect.§. penult.& fin.* Menoch. *de arbitr.iud lib.2.cas.*178 Cucc. *Inst.iur. can. de Vic.Epis.n.*51.*& seq.lib.2. &. de Episc. à n.* 30.*vsque.ad.* 70. *& per tot.* Sbroz. *lib.* 2. *q.*3. Barb *de episc. vbi supr.* Ea enim, quę sunt dignitatis episcopalis, possunt ab episcopis, Vicarijs committi. *d.cap. accedentibus in fin.vbi* Abb, *& Alij* & Felin. *in cap. his quibus in princ.de offic.ord* Archid.*in c.placuit.per illum tex. de pœnit. dist.* 6. Sbroz. *lib.*2. *q.*17. *num.* 3.

Illa tandem, quę competunt episcopis, ratione iurisdictionis, sunt: habere subiectionem subditorū, recipere ab illis iuramentum, electos sibi subditos confirmare, nouas erigere Parochias, & ecclesias, etiam Collegiatas, ex priuilegio erectas, collapsas, reædificare, & restaurare, in matrices ecclesias ex causa transferre, eligere, præsentare, presentatos instituere, destituere, beneficia vnire, conferre, eorum resignationes recipere, eadem resignata conferre, alienare, inuestire, causas omnes ad forum episcopalem spectantes, cognoscere, & iudicare, visitare, reformare, ordinare, facere edicta, Constitutiones, & præcepta exequi, & reuocare, carcerare, torquere, cōdemnare delinquentes, etiam ad perpetuos carceres, corrigere, mulctare, excommunicare; absoluere, suspendere, interdicere, deponere, degradare, degradatos Curiæ sæculari tradere, brachiū sæculare inuocare, mitigare pœnas, indulgere iuramentum purgationis, delinquentibus etiam indulgere, & gratiam facere in casibus à iure permissis, pias exequi voluntates, & reliqua huiusmodi, quæ sunt iurisdictionis Episcopalis. De quibus, *tex. in cap. conquerente, vbi latè* Abb. *num.2.de offic. ord.cap.cum ab ecclesiarum, vbi* Gloss. *verb. ecclesiastica sententia eod.tit.* Gloss.*in c.transmissa, praecit.verb.de dotalib.& ibi* Abb. *de elect.& in d.cap. aqua, verb. iurisdictionis de consecr. eccles. vel altar. & in cap. quod Sedem de offic. ord.vbi* Abb. *num.*5.DD.*in cap. at si clerici. §. fin. vbi* Dec. *num.* 20. *de iudic.* Specul. *de iurisd. omn. iud. num.*28. Paris *cons.*34. *& cons.* 22. *vol.*4. Bald. *cons.*478. *num.* 1. *volum.*4. *& in l. si quis §.in omnibus, col.* 1. *C. de episc. & cler.* Sbroz. *vbi sup. lib.* 2. *q.*4. Barb. *vbi proximè, et Alij per ipsos adducti.*

10 Non possunt Vicarij Generales, quando celebrant habere duos Capellanos, siuè Clericos, qui illis cum coctis inseruiant, etiam si sint Prothonotarij, siuè Vicarij Apostolici.

Neque in altari quatuor candelas accensas tenere, nisi hoc fieret in illo altari, propter solemnitatem diei festi, Sic declarauit Sac. Congregatio Rituum 7. *Augusti* 1627. Gauant. *in Rubric.Missalis par.* 1. *tit.*20. *vers.cum candelis, ver. an possit, & in Manual.episc verb.missa ritus, num.*11.

Neque possunt facere circulum in missa solemni, antè episcopum cum canonicis, ad Gloria, Credo, Sanctus, &c. Sacr. Congreg. Rituum. *in Maceraten.*28. *Septemb.* 1630.

1630 *teste* Barb. *in collect. decis. Apost. coll.* 715. *num.* 18.

11 Neque licet Vicarijs sumere paramenta de altari: quia hoc facere, solis episcopis celebrare volentibus, permittitur. Eadem Sac. Congr. 7. *Iulij* 1612. Gauant. *in Manual. episc. d. verb. missæ ritus. nu.* 10. Hoc tamen facere licet, propter necessitatem, cum scilicet alius locus congruus nō adest vt possit sacris vestibus indui. Et tunc non in medio altaris, sed in cornu Euangelij, sicut alij Sacerdotes faciunt, in casu simili paramenta ipsa accipiant. Gauant. *in rubr. miss. p.* 2. *tit.* 2. §. 1. *in princ.* Ead. Sac. Congreg. Rit. *declarauit* 7. *Iulij* 1612.

Neque baldachinum erigere, absente episcopo, in Ecclesijs exemptis, inuitis monachis. Sac. Rit. Congreg. *in causa Congregationis Casinen.* 10. *Iulij* 1621. *teste* Aldano *in compendio Canon. resol. lib.* 3. *tit.* 48 *num.* 32. *referente.* Barb. *in collect. decis. Apost. collect.* 715. *num.* 5.

12 Neque Vicarijs anulo vti licet, tempore, quo celebrant, licet sint Prothonotarij Apostolici, non participantes. Eadem Sac. Congreg. 11. *Februarij* 1623. Gauant. *in Manual. episc. verb. missæ ritus, num.* 12. & & multò minus, si sint Canonici Cathedralium. Eadem Sac. Congreg. 20. *Nouembris* 1629. Gauant. *ibid. n.* 13.

Debent tamen in missis solemnibus, & functionibus publicis honorari in Choro, Ecclesia, & vbique; vndè debent illis dari candelæ benedictæ, palmæ, & thus antè Canonicos, & dignitates, exceptis his, qui cum paramentis assistunt. Sac. Congreg. *in vna Bisinianen.* 26. *Maij* 1600. Nicol. *in Flosc. verb. Vicarius Generalis num.* 44. *vers. vnde Vicario.*

Non per hoc tamē, potest Vicarius facere functiones episcopales, absēte, vel impedito Episcopo, sed spectat facere ad primā dignitatem Capituli, & successiuè ad alios. Sic declarauit Sac. Rit. Congreg. *in Algaren. et Brundusina* 20. *Decembris* 1601. *et in alia Brundusina* 5. *Februarij* 1614. *et in Alatrina* 22. *Ianuarij* 1618. *teste* Barbos. *vbi sup. collec.* 715. *num.* 6.

Neque potest prohibere Canonicis, nè officium inchoetur, donec ipse veniat, sed statim signo dato, inchoari debet. Sac. Rit. Congreg. *in vna* 25. *Februarij* 1606. *referente.* Barbos. *ibid n.* 8.

Neque potest dare benedictionem Diacono, antèquam Euangelium cantet.

Neque Prædicatori benedicere, antè quàm pulpitum ascendat. Sac. Rit. Congr. *in Pacen.* 17. *Martij* 1607. *refert.* Sellius. *in Select. Canonic. c.* 46. *num.* 54. Barb. *ibid n.* 9.

Multa alia non possunt facere Vicarij, de quibus supradicti DD. nimirùm, Sellius, Aldan. & Barbos. *locis cit.*

13 Non possunt Vicarij Generales cōferre Beneficia, nisi specialiter eis talis facultas concedatur ab Episcopis, nam aliàs non comprehenderetur in mandato generali, etiam cum amplissimis clausulis concesso, quia hoc est de maioribus, quæ non veniunt sub generali mandato, *cap. nemo de consecr. dist.* 1. *cap.* 2. *et vlt. de offic. vic. in* 6. vbi DD. communiter, Zerol. *vbi sup. in prax. episc. p.* 1. *verb. Vicarius,* §. 9. Marant. *p.* 4. *de ord. iud dist.* 5. *num.* 59. Rebuff. *in prax. benef. tit. form. vic. num.* 6. Barb. *de episc. p.* 3. *alleg.* 54. *num.* 6. Sbroz *lib.* 1. *q.* 7. *num.* 11. *et lib.* 2. *q.* 71. Ideoque practicari solet à peritis Vicarijs, vt quando cōferunt beneficia, ex hac speciali concessione, asserunt in Bullis, hanc facultatem habere. *arg. cap. cum in iure, de offic. deleg cap. præterea, de dilat.* Zerol. *vbi sup.* Non tamen per hoc, quod episcopus hanc facultatem Vicario suo dedit, priuatur iure collationis. Azor. *p.* 2. *lib.* 3. *cap.* 44. *q.* 12. vbi tractatur etiam, quid agendum, si eodem die conferat Vicarius vni, & episcopus alteri, & tangit Idem etiam. *q.* 113.

Quæ facultas conferendi beneficia extenditur, etiam si sint extrà Diœcesim. Gloss. *in cap. nouit. de offic. leg.* Rebuff. *ibidem n.* 227. *et seqq.* vbi limitat hoc multis modis, de quibus ipsum consule.

14 Resignationes beneficiorum admittere, sinè speciali mandato, Vicarij non possunt, nec eas approbare; neque ipsorū permutationes admittere, *cap. quæsitum, de rer. permut.* Zerol. *ibid.* §. 10. Rebuff. *vbi sup. num.* 104. *cum plur. seqq* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 130. Barb. *ibid. n.* 66. Imò neque habentes facultatem approbandi resignationes factas, causa permutationis, possunt resignata beneficia permutantibus coferre, absque speciali facultate, & mandato conferendi. Rot. *decis.* 5. *aliàs* 397. *n.* 2. & 3. *in nouis, quam affer.* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 71. *nu* 9. Rebuff. *vbi sup. nu.* 104 & 106.

15 Neque beneficia vnire possunt, neque vniones reuocare, aut Ecclesias diuidere, sinè speciali mandato. latè Locter. *de re beneficiaria lib.* 1. *q.* 28. *à n.* 118. Garz. *de benef. p.* 12. *c.* 2. *n.* 69. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 115. Barbos. *ibid. n.* 72.

16 Neque beneficia supprimere valēt absque speciali mandato. Ricc. *in collect. decis. p.* 1. *collect.* 143. *post princ.* Sbroz. lib. 2. q. 117. Barb. *n.* 71.

17 Neque Iuspatronatus erigere, neque consensum præstare ipsius fundationi, sinè speciali mandato possunt. Ricc. *decis. Curiæ Archiep. Neap. p.* 1. *decis.* 140.

18 Neque instituere possunt, absque spe-

speciali mandato episcoporum, Præsentatum à Patrono in Iurepatronatus vacante. Rebuff. *in prax. benef. form. vicar. num.* 126. *& in addit. ad reg.* 13. *Cancell. verb. aut Vicarios perpetuos, verf. item Vicarius Generalis*, Rolánd. *conf.* 47. *num.* 45. *vol.* 1. qui multas adducunt rationes. Sed tamen in contraria sunt sententia communiter DD. in hoc, asserentes, posse Vicarios, absque speciali mandato, electos confirmare, & præsentatos instituere. Gloss. *in cap. fin. de offic. vic. in sexto, verb. non possunt, per tex. in cap. ex frequentibus de institut. vbi* Glofs. *uerb. officialium, &* Abb. Comar. *lib.* 3. *uariar. cap.* 20 *nu.* 7. Viuian. *in prax. Iurispatr. p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 3. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 111. Garc *de benef. p.* 5. *cap.* 8. *num.* 84 *et p.* 8. *n.* 50. Barb. *p.* 3. *de episc. alleg.* 54. *nu.* 70. Zerol. *p.* 1. *prax. epis. verb. Vicarius*, §. 14.

19 Neque Iuspatronatus reseruare alicui possunt, ex causa donationis, fundationis, vel constructionis, absque speciali cõcessione Garc. *de benef. p.* 5. *cap.* 9. *nu.* 43. Viuian. *in prax. Iurispatr. p.* 1. *lib.* 1. *c.* 1. *n.* 24. *in* 1. *edit* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 31. *n.* 4. Gratian. *discept. Forens. c.* 303. *n.* 12. Barb. *ibid. n.* 74. *Rot. Rom. apud* Fatinac. *decis.* 337. *n.* 5. *p.* 2. *recent. & decis.* 257. *n.* 2. *p.* 2. *recent.*

20 Neque donationi Iurispatronatus auctoritatem, vel decretum interponere, nec assensum præstare valent, finè speciali mãdato, quia hoc est de iurisdictione gratiosa, non necessaria, *vt in d. cap. vnic. de Iurepatr. in.* 6. Ricc. *in prax. aur. resol.* 469. Zerola *ibid.* §. 11. Sbroz. *lib.* 2. *quæst.* 198. Barbos. *num.* 75.

21 Neque præsentare possunt ad Iuspatronatus, finè speciali concessione, quod ad Episcoporum spectat præsentationem. Lambert. *de iurepatr. p.* 3. *lib.* 2. *q.* 110. *n.* 2. Garc. *de benef. p.* 5. *c.* 8. *n.* 82. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 110. *num.* 2 Barb. *ibid. n.* 82.

22 Neque nouas Parochias erigere possunt, nec alia Beneficia creare, finè speciali mandato; Neque in creatione nouæ Dignitatis auctoritatem præstare. *cap. nemo. vbi*. Gloss. *verb. veniat per se, vel per alium de consecr. dist.* 1. Rot. *in Segrobicen. Capellaniæ.* 22. *Aprilis.* 1625. *coràm Vbaldo, quam ast fert* Barb. *vbi sup. n.* 76. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 117. *n.* 2. *& eod. lib. q.* 31. *nu.* 4. Garc. *de benef. p.* 5. *c.* 9. *num* 75.

23 Neque pensiones imponere super beneficijs, in quibus Episcopis permitteretur, ob aliquam iustam causam. Monet. *de Commut. vlt. volun. c.* 5. *n.* 496. Bero. *conf.* 18. *n.* 10. *vol.* 1. Sbroz *lib.* 2. *q.* 71. *n.* 24.

24 Neque Aeconomum Ecclesiæ cõstituere valent, absque speciali concessione. Felin. *in cap. quoniam. in fin de offic. ord.* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 55. *n.* 2. De illo autem Aeconomo intelligitur, qui vicem Episcopi gerit in colligendis fructibus, & redditibus in Clericos, & pauperes distribuendis, non de aliis, qui possunt poni, vigore generalis mandati. Barbos. *p.* 3. *de Epis. pot. d. alleg.* 54. *num.* 78.

25 Neque ab ordine aliquem deponere, aut à Beneficiis, officijs, vel administrationibus amouere Vicarii valent, finè speciali mandato suorum Episcoporũ. *cap. licet. de offic. vic. in.* 6. *vbi DD. communiter*, Gloss. *in cap.* 1 *verb. episcopos. de capell. monac. in* 6. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 111. *n* 7. *& q.* 130. *num.* 4.

26 Neque possunt aliquem Clericum exilio condemnare, aut ab exilio reuocare, fine speciali concessione. Abb. *in cap.* 1. *n.* 3. *de calumn. & in cap cum non ab homine. n.* 4. *de iud.* Diaz. *in pract. Crim Canon c.* 126. *in prin. n.* 3. *&* 4. Foller. *in pract. crim. can.* 3. *p. iud. tit. etsi confessi aut conuitti, num.* 15. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 155. *n.* 2 *&.* 156. *num.* 4. Barb. *ibid. num.* 79. An autem vti possint pęna fastigationis. vide Petr Grillan. *tract. de relaxat carcer. q.* 5. *&* Diaz. *in pract. crim. can. c.* 125. *n.* 6. quos refert. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 154. *n.* 3. vbi affirmatiuè concludit; verberari enim possunt Clerici in minoribus, & in culpis leuibus, *tex. &* Gloss. *in cap cum Beatus,* 45. *dist.* Diaz *ibid; num.* 2. Sbroz. *d. q.* 154. *nu.* 7. *&* tunc non faciant per se. *can. non licet.* 89. *dist* sed per ministrum ecclesiasticum Sbroz. *ibid. num.* 8.

27 Neque Ecclesias dirutas, & vetustate collapsas, quæ instaurari non possunt ob inopiam Parochianorum, & ecclesiarum, in Matrices erigere, vel in alias viciniores ecclesias transferre, absque speciali mandato, possunt Vicarij. Franc. Leo *in Thes. for. eccl. p* 2. *c.* 16. *n.* 16. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 117. *n.* 3. Barb. *ibid n.* 81.

28 Neque statum mutare valent alicuius ecclesiæ, etiam in casibus, in quibus possent episcopi, finè mandato speciali. Monet. *de cõmut. vlt. vol. cap.* 11 *n.* 358. *&* 160.

29 Neque alienare res ecclesiæ in illis casibus, in quibus episcopis permittitur, finè speciali mandato possunt Vicarii. Abb. *conf.* 88. *num.* 6 *col.* 5. *uers secundò potest se tueri*, Sbroz. *lib.* 2. *q.* 118. *num.* 2. & Ego *infr num.* 55. Ratio est, quia est de arduis; ardua verò fieri non possunt finè speciali mandato. DD. *in cap. adhæc*, maximè Abb. & Innocen. *de offic Archid* Rebuf. *in prax. benef. tit. de union. reuoc num.* 24. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 117. *num.* 4. *cap nouit. et per tot. de his quæ fiunt à Prælat. finè conf. cap.* Idem Sbroz. *in d. lib.* 2. *q.* 44. *n.* 5. *q.* 115. *n.* 5. *et q* 118. *n.* 4. Neque maiora facere, vt Nos *infr. dicemus sect.* 4. *subsect.* 4. *n.* 6.

30 Neque de hæresis crimine cognoscere valent Vicarij, finè speciali mandato;

to, ità Couar. *lib 3.var.res.c.20.nu.3.* Sbroz. *lib.2.q.161.n.4.* Vnum tamen est hic aduertendum, quod Vicarij, neque de licentia episcopi, possunt absoluere subditos in foro conscientię à crimine hæresis, quia hoc competit solùm episcopis, vigore concessionis Concil. Trid. *sess.24. de reform. cap.6.* ibi: *eis tantùm, non eorum Vicariis sit permissu*, quod aduertit, Cuccus. *Inst. iur. Canon. de episc.num.191.* Sbroz. *lib.2. q.20.* Practica verò procedendi in causis hæresis, habetur *infr.tom.2.p.5.prax.1.*

31 Neque subditis publicas pœnitentias imponere; aut publicè pœnitentes reconciliare valent, sinè speciali mandato. Genuen. *in prax. Archiep.Neap.c.43. in nouis.* Sbroz. *lib.2.q.17.n.2.*

32 Neque explorare voluntatem Virginis, habitum regularem suscipere volentis, & posteà professionem emittere, an coacta, vel seducta sit, vel sciat quid agat, seruata dispositione Conc. Trident. *cap.17. de regul. sess.25.* Vicarii possunt, nisi adhæc specialiter deputati sint, vel absentibus, vel impeditis episcopis. Sbroz. *lib.2 q.208.*

33 Neque assensum præstare possunt, aut auctoritatem interponere ædificationi monasterij in alicuius testamento relicti; sinè speciali mandato, & illi Abbatissam præficere, & si corrupta sit, dispensare, ità Calderin. *cons.3.de offic.vic.quem refert.* Sbroz. *eod.lib.2.q.199.n.1.*

34 Neque Indulgentias cōcedere possunt, sine speciali mandato Rebuff. *in prax. benef.in form Vic. Archiep.nu.172.* Sbroz. *lib.2. q.40.num.2.& 3.* Iul. Lauor. *de Indulg par.2. cap.11.nu.51.* Barb. *p.3.de episc.alleg.54.n.90.* Ratio est, quia hoc est de maioribus, & nō veniunt, sub generali mandato, nisi accedat speciale mandatum *cap nemo, de consec. dist.1.* Calderin. *cons.3.incip. an vicarius.tit. de offic. vic.* Rebuf. *ibid.* Sunt tamen multi DD. aliter sentientes, nempè, quod non possint vicarij illas concedere, etiam accedente mandato speciali, quia tenent, hoc episcopis prouenire, ratione ordinis episcopalis, *vt diximus num.7.* & Franc. Leo *in thes. for. Eccl. p.1.c.10. num.12. vers. fallit nono.* Contrarium tamen seruatur, quia concedere indulgentias, non est ordinis episcopalis, sed potius dignitatis, seù iurisdictionis, *cap. accedentibus, & ibi* Abb. *num.2. de excess. prælat: cap.cum olim in fin.de maior. et obed. et cap.dilectus, in fin. de offic.ord.* Pauin. *de offic. et potest. cap. Sed.vac.1.p.princ.* Sbroz. *d.q.40.n.2.lib.2.* & Nos *sup.nu.9.vers.alia verò multa;* Et ideò potest concedi hæc facultas ab episcopis suis vicariis, etiam non Sacerdotibus; cum illis cōpetat ratione dignitatis, etiam si ipsi episcopi non sint consecrati, sed tantùm electi, & confirmati, imò dato, quod ipsi non sint Sacerdotes. Pauin. *vbi sup. q.4. num.4.* D Thom *in 4.sent.dist.2.q.3.& dist.23. art.2.* Sbroz. *vbi prox.num.6.*

35 Neque possunt sinè mandato speciali, concedere aliis Sacerdotibus licentiam confessionis audiendæ. Hostiens. *in summ.tit.de pœnit. §.cui confitendum,in fin.* Sot. *in 4.dist.18.q.4.& 14.num.3.* Sanchez *de matrim.lib.3.disp.29.num.14.* qui tamen numero sequenti contrariam sententiam veriorem vocat, Barb. *de episc.p.3.alleg.53. nu.91.* Benè tamen ipsi vicarij ex vi mandati generalis, possunt Fidelium confessiones audire. Ricc. *in prax. Aur. res. 283.* Monet. *de commut.vlt.vol c.7.n.42.*

36 Neque sinè mandato speciali possunt licentiam concedere alicui monaco vacandi studiis, & proficiscendi in locis, vbi Episcopi. loco Abbatis sunt. Abb *cons. 88. num 5. vol.1. & not. in cap. causam, quæ de indic.* Pauin. *de offic. et potest. cap. Sed. vacan. 2. par. princ quæst.8. nu.25.* Sbroz. *lib.2.q.201. num 2. & 3.*

37 Neque possunt matrimoniales causas cognoscere, aut eas tractare, sine speciali concessione. Ledesm. *de matrim. q.45. art.1.punct 3.dub.4.* Rebuff. *vbi sup num.155.* Sbroz. *lib.2 q.41.num.2.* Barb. *vbi sup.num.94.* & Alii per supradictos allegati.

38 Neque possunt dispensare in monitionibus matrimonii, etiam iusta causa interueniente, Menoch. *de arbitr. iud. casu 453. num 5. et cons.69.à num.55.* Garc. *de benef p.5.cap.8.à nu 50.* Contrarium tamen in praxi seruatur, nam pōssūt Vicarij Episcoporum denunciationes remittere, nisi expresse eis prohibeatur. Genuens. *in prax. Archiep Neap.cap.26.num.1.* Guttier. *de matr. cap.59.num.11.* Sperell. *in decis For.eccles.decis. 97.num.1.* Sbroz. *lib.2.q.43.num 28. & 29.& q 202.num.2.* Barbos. *de episc p.2.alleg 32.n.29.* Sanchez *de matrim lib.3. disp 7. num.9.& 10.* Bonac. *de matr.q.2. punct.6 n.7. vers.dixit.*

39 Neque possunt cum mandato generali, nisi speciale accedat, interdicta relaxare, siue ab homine, siuè à iure sint. Sbroz. *lib.2.q.185.num.2.cum seqq.* Barb *p.3. de episc.alleg.54.nu.96.*

40 Neque possunt sinè speciali concessione, monitoriales litteras, seù excommunicationis ad finem reuelationis, pro rebus ablatis, seù deperditis, decernere, & relaxare, Savr. *in Claui Reg.lib.9.cap.15.n.21.* Marcel. Vulp. *in prax iudic.for.eccles.c.2 n.4.* Barb. *de episc. p.3. alleg.96. num.6.* vbi affert Sacram Cōgregationem Concilij sic pluries declarasse: Non desunt tamen Doctores, qui contrarium sentiant, de quibus dixi: *sup. eod.par.1. sect.2. subsect.2. num.9.*

41 Neque possunt absoluere ab irregularitatibus, & suspensionibus ex delicto occulto prouenientibus, sinè particulari mandato. Rebuff. *in prax. benef. de form. vic. num.* 179. *cum seqq.* Vgolin. *de potest. episc. c.* 3. §. 7. *num.* 2. *vers. postremò*. Suar. *de censur. disp.* 41. *sect.* 2 *num.* 8. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 20. & *q.* 179. *num.* 1. *et q.* 180. *num.* 2. *et q.* 184. *num.* 1. Barb. *de episc. p.* 2. *alleg.* 39. *num.* 10.

42 Neque absoluere possunt ab excõmunicatione Canonis, *si quis suadente diabolo*, 17. *q.* 4. sine speciali mandato, in casibus episcopis permissis. De quibus *in cap. de cætero, de sent. excomm.* & *in cap. in his quibus*, vbi DD. communiter, *de offic. ord.* & *in cap. ea noscitur, vbi* Abb. *de sent. excom.* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 180. *num.* 1.

43 Neque à casibus reseruatis ab ipsis episcopis absoluere possunt vicarii, absque particulari concessione, cum non veniant in generali mandato. Hostien. *in sum. de pænit.* §. *cui confitendum, vers. quod si episcopus*; Rebuf. *in prax. benef. vbi sup. num.* 179 Sbroz. *lib.* 2. *q.* 19. *num.* 5. Barb. *de episc. p.* 3. *alleg.* 54. *num.* 116. Casus autem reseruati episcopis enumerantur à Gloss. *in cap.* 2. *de pænit.* & *remiss. in* 6. Lancellot. *Inst. iur. can. lib.* 2. *de pænit.* & *remiss.* §. *illud etiam*. Cucc. *Inst. iur. can. de episc. num.* 231 Plot. *de Sacram. p.* 4. *c.* 5. & 6. Sbroz. *lib.* 2. *d. q.* 19. *n.* 1.

44 Neque dimissorias, neque commendatitias litteras ad ordines suscipiẽdos Clericis Diœcesum, in quibus vicarii sunt, concedere, sine speciali mandato possunt; Vel nisi episcopis in remotis agentibus. *cap. cum nullus, vers. officialis*, & §. *episcopo, vbi* Gloss. *verb. in remotis, de temp. ordin. in sex o*, Vener. *in exam. episc. lib.* 1. *cap.* 16. *num.* 12. Rebuff. *ibid num* 47 Sbroz. *lib.* 2. *q.* 41. *num.* 8. Barbos. *de episc. par.* 2. *alleg.* 7. *num* 9. Ricc. *in prax. aur. resol.* 18. vbi dicit, in remotis esse si Vltramontes sint. Et tunc pro dictis litteris; nihil accipere possunt etiam spontè oblatum. Conc. Trid. *sess.* 21. *de reform. cap.* 1. Notarius verò, decimam auri partem habere potest. Sbroz. *lib.* 1. *q.* 42 *n.* 4. de quo infrà *tom.* 2. *prax.* 23.

45 Neque substituere possunt Alios vicarios, sinè speciali concessione præcedente, & ad modicum tempus tantùm, & ex iusta causa, de Episcoporum consensu. *cap. clericos de offic. vicar.* Gloss. *in cap.* 1. *verb. ipsius, eod. tit. in* 6. Ricci. *in collect. decis. par.* 1. *collect.* 143. *in med.* & *in prax. aur. resol.* 113. Rebuff. *vbi sup. num.* 73. Maranta *de ord. iudic. p.* 4. *dist.* 5. *nu.* 22. Molin. *de iust. tract.* 5. *disp.* 10. *num* 8. Barbos. *p.* 3. *de episc. alleg.* 54. *num.* 99. Zerola *in prax. episc. par.* 1. *verb vicarius*, §. 21. *vers. quar. um dubium*, Sbroz. *lib* 2. *q.* 66. *d n.* 1. Sunt tamen quidã Doctores, qui sentiunt, posse vicarios sibi alios substituere, ad modicum tempus, ex causa, & cum episcoporum consensu; etiam sinè potestate substituendi. Put. *decis.* 168. *num.* 1. Sbroz. *d. q.* 66. *num.* 17. sed melius Ricci, *d. resol.* 113. *vers. amplia*; Rota *in vna Oriolen. Beneficiorum coràm Seraphino*, 21. *Maij* 1593. inter impress. Seraph. *decis.* 1026. Barbos. *vbi proximè nu.* 100. Imò quod possunt vnam, vel plures causas delegare. Gloss. *d. cap.* 1. *verb. ipsius, de offic. vicar. in* 6. Sanchez *de matrim. lib.* 3. *disp.* 7. *num.* 21 Barb. *ibid num.* 101.

46 Neque possunt Diœceses visitare, sinè speciali mandato, quia visitatio videtur Episcopis tantùm reseruata, qui per se ipsos visitare tenentur singulis annis, & ipsis legitimè impeditis, per suos Vicarios. *can. decernimus*, 10. *q.* 1. *can. episcoporum cad cau s.* & *quæst. cap. inter cætera. de offic. ord. cap. si episcopus, eod. tit. in* 6. Concil Tolet 4. *cap.* 36. Trident. *sess.* 7 *cap* 8. *de refor.* & *sess.* 24. *cap.* 3. *de refor.* Sbroz. *lib.* 2 *q.* 120 *num.* 2. Rebuff. *vbi supra num.* 100.

47 Neque Synodum Diœcesanam congregare, & celebrare valent, absque præuia concessione. Gloss. *in cap. tua nos. verb Vicarij, de offic. vic.* & *in cap. quod ad translationem verb. reseruata.* illis verbis *item congregatio de offic. legat.* Rebuff. *in Prax. Benef. de form. vicar. n.* 151. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 46. *n.* 1. Barbos. *d. p.* 3. *alleg.* 54. *num.* 103.

48 Neque Charitatiuum subsidium imponere, vel exigere possunt, absque speciali mãdato. Azor. *Inst. moral. p.* 2. *lib.* 9. *c.* 14. *q.* 5. *vers. Vicar.* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 48 *num.* 6.

49 Neque Cathedraticum, seù Synodaticum, quod Episcopis debetur, ratione subiectionis & non excedit duos solidos argenteos, vel aureos, secundum loci consuedudinem. *cap. conquerente. de offic. ord. cap. pastoralis, de dona*. Franc. Leo *in thes. for. eccles. p.* 2 *c.* 14. *n.* 5. Barb. *p.* 3. *de. Episc. alleg.* 86. *nu.* 40. Bellett. *Disq. Cler. p.* 1. *tit. de Clerico debitore.* §. 15. *n.* 7. sine speciali mandato exigere possunt. Sbroz. *d. lib.* 2. *q.* 48. *num* 6.

50 Neque Procurationem, ratione visitationis, exigere valent, nisi specialiter committatur. *cap. cum venerabilis de relig. dom. cap. cum ex officij vers. nos igitur de prescript cap. procurationes. de cens. in.* 6. Barbos. *d. p.* 3. *alleg.* 73. *num.* 43. Sbroz. *d. q.* 48. *num.* 6.

51 Neque Quartam funeralem, quæ debetur episcopis, vel Parochis. *Clem. dudũ. de sepultur. cap.* 1. & 4. *cum alijs, eod tit. e. cum quis, eod tit. in* 6. ex mortuarijs exigere possũt, nisi specialiter ipsis demandetur. Sbroz. *loc. sup. cit.* Ancaran. *cons.* 60. *n.* 2.

52 Neque dispensare possunt in casibus, in quibus possunt episcopi, nisi ipsis hæc facultas specialiter demandetur. Guttier.

tier. *Canonic.lib.* 1.*cap.* 19 *num.* 15. Rebuff. *vbi sup.num.*44. Monet *de commu:.vlt.volun.cap.* 5. *num* 478. Sbroz.*lib* 2.*q.*34.*num.*3. Casus autem, in quibus Episcopi dispēsare possunt, vel iure ordinario; vel auctoritate delegata per summum Pontificem, ponuntur per Doctores. De iure ordinario tradunt cōmuniter DD. *in cap.at si clerici*, §.*fin. de iudic.* Specul.*in tit de Dispensat.* §. *nunc de Episcoporum. à num.* 1.*vsque ad* 22. vbi ponit centum sexaginta tres casus, & Bertach. *de auctor. & potest. episc. circa spiritualia* vbi ponit 133. *casus*. Casus verò de iure delegato, ponūt Abb. Felin. & Alij, *in cap. fin. de offic. deleg.* Sbroz.*lib.* 2. *q.*33 *num.* 1. Paul. Borgas. *in tr. de irreg. & dispens.* 3.*p.tit.de disp episc.per tot.&* Cucc. *Inst.iur. canon. de Episc. num.*338. *cum seqq.*

53 Neque simpliciter cognoscere possunt dispēsationes sibi commissas ab Episcopis, in casibus permissis, nisi cum causæ cognitione, alias Episcopi non possunt illis committere. Rot. *decis* 8.*incip. Episcopus committit. in fin. tit. de offic. vicar. in vltim.* Sbroz. *lib.* 2.*q* 34 *num.* 3.

54 Neque pias defunctorum voluntates exequi possunt, absque speciali concessione. Bald.*in l.nulli n.*8.*C. de probat.& in cap. cum causis.de elect.* Tiraquell. *de priuil.piæ causæ priuil.*31. *in fin.* Sbroz. *lib.*2.*q.*49. *num.* 2.*& q.*50.*num.*1.*& q.*51.*num.* 1.

55 Neque Alienationibus rerum Ecclesiarum decretum interponere, seu trāsigere, sinè speciali mandato, in casibus, quibus possunt Episcopi, Zerol.*in prax.episc. verb.Vicarius,p.*1.§.12. Abb. *cons.*88.*num.*6. *col.*5. *vers. secundò potest*; Sbroz. *lib.*2. *q.*118. *num.*2. Barbos. *de episc.p* 3.*alleg.*54.*num.*106. Rebuff. *in prax. benef. de form. vicar.n.*184.

Possunt autem episcopi consensum, & auctoritatem præstare alienationi rei immobilis parui valoris, vt si sit aliqua parua vinea, domuncula, seu terrula Ecclesiæ, sine assensu Apostolico, & sine solemnitatibus requisitis, *in extrauagant. Ambitiosæ, de reb.ecclesi.non alienand. per text.in cap.Terrulas*, 12.*q.*2. sed tamen tria requiruntur copulatiuè in tali alienatione de consensu episcopi facienda. Primo vt res sit exigua & modica. Secundo quod non sit Ecclesiæ vtilis, & Tertio, quod sit necessitas, ita Redoan. *de reb eccles.non alienand.q.*13.*n.*19.*& q.*51. *cap.*8.*&* 20.*n.*6. Rebuff. *in compend. aliena. num.* 122. Riccius *in prax.fori ecclesi.dec.*39. *in prima edition. & resol.* 36, *in secunda edit. & in prax.aurea, resol.*383. Barbos.*vbi sup alleg.*95. *num.*50. Quod quidem procedit, etiam post prædictam extrauagantem, quia neque in illa restringitur dispositio. *dicti cap.terrulas*, neque in generali prohibitione veniunt modica, Abb. *in cap.vt super. de reb ecclesi.non alien.* & ita fuisse decisum, & declaratum per Sacram Congregationem testatur, Quarant. *in summ. Bullar. verb. alienatio rer. Ecclesi.nu.*14. & Marcell. Vulp. *in Prax. Eccl. c.*6.*n.*26.

Sed quæritur, quæ nam res dicatur modica, & exigui valoris ad hunc effectum?

Respondetur, quod licet Gloss. *in d. cap. terrulas.verb. exiguas*, dicat, si fortè non valeat vltra 20. solidos, idest 20. aureos, vt declarat Archid.*in cap si quos, ead.caus.*12.*& ead.q.*2. veritas tamen, & communis practica ab omnibus obseruata est, quod hoc Iudicis Ecclesiastici arbitrio remittitur. Vnde Episcopus diiudicabit, quæ summa valoris rei Ecclesiæ dicatur modica, attenta conditione temporum, qualitate rei, consuetudine loci, Ecclesiæ alienantis facultate, necessitate, & vtilitate, & simili, vt tradit, Redoan.*vbi sup. q.*10. Quarant. *ibid. d.n.*41. Ricci. *resol.*35.*in fin.* Bonacin.*tom.*1. *de alienan. bon. Eccl.disp.*2.*q.vnic.pun.*4.*num.*3. Genuens. *in Prax. Archiep.Neapol.c.*75.*de alienan. rer.eccl.nu.*4. *vers In contrarium est veritas*; Piasec. *in Prax, Episc. par.* 2. *cap.*5. *art. vltim. num.*30.

Arbitrium autem Episcopi extendi potest vsque ad summam quinquaginta aureorum, alibi vsque ad viginti, alibi vsque ad 40. & alibi vsque ad decem, siue minus, siue plus, attentis qualitatibus, & cōditionibus locorum, rerum, & personarum, vt dictum est, & obseruat, Mascard. *de probation.conclus.*75.*num.*27. Vulp *d cap.*6. *num.*32.

Et est notandum, quod dispositioni, *dicti cap. terrulas*, non est derogatum neque per Concilium Tridentinum, *sess.*25. *de reform. cap.*11. neque per *dictam extrauag. ambitiosæ*, vt sic declarasse Sacram Congregationem testatur. Quarant *d num* 41. Vulp. *d cap* 6. *num.*26. & Alij. Vnde sequitur, quod locatio vltra triēnium de rebus Ecclesiæ minimis, non cadit sub prohibitione Sacri Concilij, vbi supra, neq; *d.extrauag.* Barbos. *loc. cit. num.* 51. *in fin.*

56 Neque causas restitutionis in integrum cognoscere possunt, nisi eis specialiter committatur. Sanchez. *de matrim. lib.*2. *disp.*40.*n.*12.*in fin.* Sbroz. *lib.*2.*q.*35.*n.* 4. *& latiùs lib.*3.*q.*13.*n.*1. *cum seqq.* vbi simpliciter tenet, posse Vicarium concedere restitutionem in integrum, cum quibusdam declarationibus.

57 Neque iuramentum purgationis Canonicę deferre possunt, sinè speciali mandato. Speculat.*de iurisd. omn.iud. vers secundum Canones.* Bertach. *de Episc. tit. de vic. Episc. num.* 12. *in fin.* vbi dicunt, hoc esse

meri imperij. Sbroz. *lib.2.q.*167.*nu.*2.

58 Neque cognoscere valent ea, quæ sunt meri imperij, quia hęc non veniunt, nisi specialiter eis demandetur. Alex. *in l.*1. *n.*72.*&* 74. *ff. de offic. eius per tex. in cap.*2. *de offic. vic. lib.*6. Gloss. *in cap. quod ad translationem.verb.reseruata circà med.de off legat.*Sbroz. *lib.*2.*q.*56. *n.* 1. *vbi n.*4. *&* 3. declarat, quæ veniant sub mero, & mixto imperio.

59 Neque consentire possunt, vt Metropolitanus, siuè alius, cognoscat causas Clericorum in prima instantia, omisso medio appellationis, prorogando illis iurisdictionem. Ferrett. *consf.*107.*n.*1. Sbroz. *lib.*2. *q.*204.

60 Neque cognoscere valent specialiter commissa, seu delegata episcopis à Papa, nisi in rescripto apponerentur hęc verba. *Venerabili Fratri episcopo.N.finè Dilecto Filio, Vicario eius Generali.* Zerola. *in Prax. episc.p.*1.*verb.vicarius.*§. 21.*dub.*5.Campanil. *in diuers.Iur.Canon.Rubr.*11.*cap.*23.*num.*148. Sbroz. *lib.*2.*q.*36.*n.*4.*&* *q.*135.*nu.* 1. Barbos. *vbi proximè.num.*111.

61 Neque represalias concedere possunt, finè speciali mandato. Sbroz. *lib.*2. *q.*165.*n.*1. Barbos. *ibid.num* 14. vbi allegat multos Doctores, tractantes materiam Represaliorum, præsertim Bart. *in speciali trac. de Represalijs.*

62 Neque Feudales causas tractare valent, & illas cognoscere, nisi speciale mandatum accedat.Card. *in Clem.*1.*nu.*19. *de offic.Vic. per tex. in cap.verum de for. compet.* Sbroz. *lib.*2 *q.*125.*num.*5.

63 Neque auctoritatem præstare exẽplaribus ex originali sumptis, vt habeant eandem vim cum originali mandato. *cap. fin. verf.coram ordinario Iudice, vel delegato ab eo specialiter. præsententur de fid. instrum.* per quem tex. ità ibi tenuerunt Goffredus, & Hostiens. Decian. *resp.*24.*num.*44.*vol.*1.

64 Neque criminales causas expedire, aut inquirere, corrigere, vel punire Subditorum excessus, finè mandato speciali possunt. *cap.licet.*2.*de offic.Vic.in*6. vbi Arch. & DD.Soccin. *in cap.qualiter,& quando num.* 162.*de accusat.*Marant.*in aur.spec.*4.*p.tit an sit iudicium ord. vel de leg. n.*16. Rebuff. *in Prax. benef.de form vic.n.*152.*&* 166.*&* 173.Sbroz. *lib.* 2.*q.*143.*n.*1.Barbos.*vbi supr. n.*117. Sanchez. *lib.*3.*de matrim.disp.*29.*n.*16.*in princ.* & Ego ipse *infr.p.*4.*in pract.crim sect.*17.*n.*27.

65 Neque condemnatum reum absoluere possunt, finè mandato speciali. Rip. *in l.qui condemnare n* 9.*verf.sed certè.ff.de re.iudic.* Menoch. *de arbitr. lib.*1. *q.*49. *nu.*28. Sbroz. *lib.*2.*q.*38.*n.*1.*&* *q.*156.*num.*4. siue vt dicitur, gratiam facere, Rebuff. *in prax.benef.de form.vic.n.*176.*&seqq.*Sbroz *d.q.*38.*lib.* 2.*num.*1.*&* 2.*vbi* plures DD.allegat.

66 Neque confiscare Clericorum bona, nisi ipsis specialiter demandetur.Bald. *in l.imperatores.in fin ff.de off.pref.Vigil.* Sbroz. *lib.*2.*q.*158.*num.*2.

67 Neque pœnas corporales in pecuniarias cõuertere valent, finè speciali concessione. *cap licet. vbi* Gloss. & DD. *de pæn. & cap.in Archiepiscopatu,de rapt.* Cucch. *Inst. Iur.Can.de vic.tit.*8.*num.* 109.Rebuff. *vbi sup. num.*153.

68 Neque beneficiales causas cognoscere possunt, finè speciali mandato, quia sunt priuilegiatæ. *Clem. dispendiosam.de iudic.* Rebuff. *vbi sup.num.*156.

69 Insuper nequeunt Vicarij futuras causas cognoscere, etiam si episcopi in commissione Vicariatus specialiter ipsis, illas committeret, dicendo.*Causas tàm præsentes, quam futuras auctoritate ordinaria, vel delegata nobis competentes, committimus.* Ratio est, quia nullam in eis iurisdictionem habent tempore, quo committunt, ideò delegare non possunt Rot. *decis.*157. *Nota quod episcopus,in antiq.decis.*1.*sub.tit.de offic. deleg. & decis.*897. *episcopus in eisdem sub tit. de offic. Vic,decis.*9. Rebuff. *ibid. num.*159.

70 Neque tandem finè speciali mandato, possunt dare licentiam episcopis expulsis à suis Diœcesibus, exercendi iurisdictionem in Diœcesi, vbi sunt Vicarij, Rebuff. *vbi sup.n* 178. Sbroz. *lib.*2.*q.*206.*n.* 2.*per tex.&* Gloss. *Clem.*1.*verb. Diœcesanis de for.compet.* episcopi enim expulsi a suis Diœcesibus possunt procedere contrà expulsores, vbicumque fuerint, de licentia tamen episcopi Diœcesani. *Clemens V. in Concil. Viennen.*

71 Solet in Commissione Vicariatus apponi clausula generalis. *Ad omnia alia, & singula faciendi, & committendi, etiam si maiora fuerint, & quæ mandatum exigant speciale prout ad ipsius Vicariatus, & officialatus officiũ noscitur quomodolibet pertinere, &c.* Quę sufficit etiam ad cognoscendum de nõ expressis, si quędam de requirentibus speciale mandatum, anteà concesserit episcopus, Hostiens. *in cap.significasti. per illum textũ de offic. Archid.cap.sedes.de rescript.*Gloss.*in cap.*2. *in fin.vbi DD. de offic. Vic. lib.*6. Sbroz. *lib.*1. *q.*65.*n.*5.*&* *q.*67.*n.*3.*per optim. tex. in cap. qui ad agendum.*§. *sed si aliquis.de procur. in*6. Couar. *lib.*1.*var.resol.c.*6.*n.*2.*&* 3.*&* *lib.*2.*c.*5.*n.*8 sunt tamen quidam Doctores, qui asserũt, talem clausulam non extendi, nisi adsimilia, vel minora: non autem ad maiora, *iuxtà textum.in Clem.non.potest de procur.* Monet. *de commut.vlt.vol.c.*5.*n.*479. Rebuff. *vbi sup. num.*182.*et seqq.*

72 Notandum est insuper, non omnes su-

supradictos casus exprimendos esse in Vicariatus commissione, sed sufficere aliquos tantum exprimi, cum prædicta tamen clausula generali *Ad omnia, & singula &c.* vt *not. per text. in d. cap. qui ad agendum. §. sed si aliquis. de procur. in 6.* Sanch. *de matrm. lib. 3. disp. 29. nu. 8.* Sbroz. *vbi sup.* Barb. *ibid. num. 124.*

SVBSECTIO TERTIA.

An Vicarius Generalis Episcopi, habeat ordinariam, vel delegatam iurisdictionem?

SVMMARIVM.

1 *Iurisdictio Vicarij Generalis ordinaria est, non Delegata.*
Contrarium tenent quidam Doctores.
2 *Iurisdictio penes duos residere non potest.*
3 *Iurisdictio ordinaria à lege descendit*
Omnis res dissoluitur eo modo, quo nascitur.
4 *Iurisdictio ordinaria non conceditur ab Episcopo.*
5 *Vicarius cum Episcopo vnum tribunal faciunt.*
6 *Iurisdictio ordinaria durat etiam mortuo concedente.*
7 *Iurisdictio ab Episcopo locari non potest.*
8 *Neque Ius nominandi ad Vicariatum.*

1 Respondetur, quod Vicarius Generalis habet ordinariam iurisdictionem, non delegatam, ità Gloss. *in cap. 2. verb. officialem. de offic. vic. in 6. & in cap. romana, verb generaliter, de appell. in 6. & in c. perlectis verb. & iurgia dist. 25.* Couar. *pract quæst. c. 4. num. 8.* Marant *de ord. iudic. p. 4. dist. 5. n. 12. & 13.* Sbroz. *lib. 2. q. 55. n. 9.* Barbos. *de Epis. p. 3. alleg. 43. nu. 26. vbi. n. 43. Doctores adducit sic sentientes* Garz. *de benef. p. 5. c. 8. num. 21.* Sanchez. *de matrm. lib. 3. disp. 29. q. 1.* siuè dicatur, quod illā habeat à lege statim, ac Vicarius constituitur, vt est Gloss *in cit. c. romana. verb. generali er. vers. uel dici posset. in princ.* Abb. *in cap. 2. in fin. ne Prælat. vic. suas* Sbroz. *ibid. n. 14. & 26.* siuè quod illam habeat ab Episcopo constituente, vt tenet Couar. *lib. 3. var res. c. vlt. n. 4.* Garz *de benef. p. 5. c. 8. n. 24.* Vndè concludendum est, ordinariam esse quomodocumque illi proueniat, quia certum est, illam habere, & titulo, & officio Vicarius. Molin. *de iust. tom. 6. disp. 8. n. 2. & 3.* & Morla *in emporio iuris. p. 2. tit. 2. in prælud. num. 88.*

Non desunt tamen Doctores non infimæ auctoritatis, qui asserant, Vicarii Generalis Episcopi iurisdictionem, delegatam esse, non ordinariam, ità Alex: *in rubr ff. de offic. eius*, Goffred. *in summ. de offic. Vicar n. 2. relatus à* Gloss. *in. d. cap. romana verb. generaliter.* Alciat. *in rub. de offic. ord. n. 24.* Sot. *in 5. dist. 18. quæst. 4. art. 3. vers. circà concessiones, cum* Aliis, quos refert Barb. *vbi sup n. 30. in fin.* qui mouentur multis rationibus, & argumentis.

Primo. Episcopus ordinariam habet iurisdictionem. *cap. Episcopus. de offic. ord. in 6. cap. conquerente. cap cum dilectus. eod. tit. in. antiq. cap. cum venerabilis de except.*

2 Ergò in personam sui Vicarii, eandem iurisdictionem transferre non potest, nam esset absurdum, & naturali rationi repugnaret, quod vna, & eadem iurisdictio penes duos insolidum resideret, veluti vna possessio, non potest esse penes duos. *l. 3. §. ex contrario, ff. de acquir. poss. l. si vt certo, §. si duobus vehiculum. ff. commod.* ità nec iurisdictio; validum enim est argumentum de possessione ad iurisdictionem. *l. qui furere, 20. ff de stat. homin.*

Ad hoc tamen respondetur, quod argumentum à iurisdictione ad dominium, seù possessionem, non rectè procedit, ob diuersitatem rationis, inter vnum, & alterū. Farinac. *decis. 696. in nouis, alias par. 4. diuers.* Sbroz. *lib. 2. d. q. 55. num. 28.*

3 Dicunt secundo: iurisdictio ordinaria ea dicitur, quæ à lege datur, & descendit. *l. & quia, ff. de iurisd. omn. iud.* Vestr. *in prax. cap. 3. num. 2.* Vanz. *de nullit. tit. de nullit. sent. ex defect. iurisdict. num. 32.* Molin. *de primogen. lib. 1. cap. 25. num. 11. & 12.* Sed in vniuerso corpore vtriusque iuris, nullus canon, aut lex reperitur, in qua Vicariis Episcoporum tribuatur iurisdictio, ergo ordinaria non est, sed delegata, quam illi habent.

Ad hoc respondetur, quod licet nullus canon iuris Canonici, aut lex iuris Ciuilis reperiatur, quæ expressè iurisdictionem ordinariam tribuat Vicariis, tamen cum permittatur Episcopis Vicarios constituere per Ius Canonicum, *cap. cum episcopus de offic. ord. cap. vt officium, & cap. vlt. de hæret. in 6.* Ideò Vicariorū iurisdictio cū ab Episcopis tribuatur, permittentibus Pontificibus, & non contradicentibus, certè ab ipsis electi censentur, & consequenter ordinaria iurisdictio tributa intelligitur.

Dicunt tertio. Si iurisdictio Vicarii fuisset ordinaria, vtique esset perpetua, nec tempore aliquo finiretur *d. l quia*, vbi Doctores communiter; sed iurisdictio Vicarii ad nutum per Episcopum tollitur, & reuocatur. *vt not in Clem. 2. ver. per electionem.* vbi

DD.

DD. *de rescript. & in Clem fin.de procur.* Abb. *in cap. postulasti, & in cap. quoniam abbas nu.2. de offic. deleg.* Sbroz. *lib. 3.q.6. num.7.* Rebuff. *tit.form.vicar.num.* 192. ergo non est ordinaria, sed delegata.

Ad hoc etiam respondetur, quod sicut Vicarii ordinaria iurisdictio a lege tribuitur per Episcopi nominationem, ità iurisdictio reuocatur per contrariam eius voluntatem, Ratio est, quia omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissoluitur, *cap. omnis res.de reg. iur. in 6. can. omnes, 27. quæst.2. l. nihil tam naturale, ff. de reg. iur.*

4 Dicunt quarto. Vicarius Generalis ab Episcopo constituitur, sed iurisdictio ordinaria ab Episcopo concedi nõ potest. *can. à iudicibus, verſ. ordinarij verò ſunt, 2. q.6.* ergò huiusmodi Vicarius non habet ordinariam iurisdictionem, sed delegatam.

Respondetur, quod licet Episcopus Vicarium constituat, non recipit tamen iurisdictionem ab Episcopo, sed à lege, ministerio, & nominatione Episcopi. Sbroz. *lib.2.q.55.num.* 26. Sanchez *de matrim. lib.3. disp.29.num.23.*

5 Dicunt quinto. Vicarius gerit vicem Episcopi, & vnum, & idem Tribunal cum ipso constituit, *d. cap. romana, verſ. eorum vices ſupplendo, & verſ. vnum ſit conciſtorium, de appell. in 6. & cap.2.de consuet.eod. libr. vbi DD.* Barb. *de Epiſ.p.3.alleg.54.nu.45.* Sbroz. *lib.1. de offic.vic.q.24.num.7.* Sed qui alterius vice fungitur, nihil proprium habet. Papin. *in l.1. §.qui mandatam, ff.de offic. eius, l. & ſi prater, eod. tit. & l.solet.ff.de iurisd. omn. iudic.* ergò Episcopi Vicarius delegatam, non ordinariam iurisdictionem habet.

Respondetur, quod non rectè deducitur, eum, qui alterius vicem gerit, iurisdictionem ordinariam non habere; nam Legatus Papæ vicem eius gerit. *cap. 2. de offic. legat.* & tamen ordinariam iurisdictionem habet. *c.1. eod.tit.lib.6.vbi DD.* Sahag. *in rubr de offic. deleg.* Sanchez. *dicta disput.29. num.13.*

Ad aliam rationem, quod vnum, & idem Tribunal constituant Vicarius, & Episcopus.

Respondetur, quod licet Iudex delegãs, & Vicarius, qui eius vicem gerit, vnum Tribunal constituant, magna tamen datur differentia, vt inter titulum, *de offic.deleg. & titulum, ff. & C.de offic.eius,* nam delegatus, de quo in *tit. de offic. deleg. & offic.eius cit.* in iurisdictione fungitur officio delegãtis, sinè vllo officio, cui talis iurisdictio adhæreat, sed ex sola delegatione; at Vicarius; de quo loquitur, *cit.titulus, C.de offic. eius*, licet vicem alterius gerat, est sub ratione officii, & tituli Vicariatus, cuius ratione iurisdictio tribuitur, non ratione solius commissionis, seù delegationis Bellon. *lib.1. c. 12. num.2.prop.fin.*

6 Dicunt vltimo. Iurisdictio ordinaria, & delegata differunt inter se, nam ordinaria permanet, licet moriatur concedens, etiam post mortem, *cap.legatos, de offic. legat.in 6.l.more maiorum ff.de iurisdict.omn. iudic.* Menoch. *de arbit.lib.1.q.69.nu.2.* Sanch, *de matr lib.8.disp.28.num. 4.& seq.* Petr.Gregor. *Syntag.iuris, lib.47.cap.32. num.2* Delegata verò finitur morte delegantis, re tamen integra, *cap.relatum,de offic deleg.can 51. delegatus, eod.tit.in 6. l.eum qui, cũ duabus seqq. ff.de iurisd.omn. iud.* Sed iurisdictio Vicarii expirat per mortem Episcopi. *Clem. fin. vbi* Gloss *verb.contestata,de procur.& ibi DD.scribentes;* Abb *in cap.1.num.5 nè Sed.vacan.* Paris.*conſ.89. num.6. volum.4.* Sanchez *de matr. lib.3. disp.30.à num.1. cum seq.* Sbroz. *lib. 3. q.44.* ergò Vicarii iurisdictio maiorem cõnexionem habet cum iurisdictione delegata, quàm cum ordinaria, cum magis illi cohæreat, quàm huic.

Ad quod respondetur, quod iurisdictio Vicarii, non consistit intrinsecè, per se, ac principaliter in eo, sed tanquam accessoria alterius, videlicet Episcopi, *iuxtà not.in dicto cap. romana, de appell in 6. & d. cap.2. de offic. vic eod.libr.* etenim iurisdictio in his terminis, non datur Antonio, vel Francisco Vicario, sed tribuitur ei, quem Episcopus Vicarium constituit, ideò mortuo Episcopo, cessat. Quintanad. *lib.2. de iurisdict. nu.14.* multis exemplis hoc confirmans.

Quibus igitur omnibus argumentis reiectis, firma remanet nostra conclusio, quod Vicarius Episcopi, ordinariam habeat iurisdictionem, non verò delegatam, vt DD.pro contraria sententia allegati asserunt.

7 Sed quæres hic; numquid possit Episcopus iurisdictionis suæ exercitium, siuè Vicariatum locare?

Respondetur negatiuè, *per tex. in cap. præterea, cum seq.nè Præla.vic. suas;* Abb. *in cap. dudum, num. 37. de elect.* Imò si venderet iurisdictionem spiritualem, simoniam committeret.Innoc.& Hostiens. *in cap.præterea. præcit; nè prel. vic. suas;* non tamen incideret in excommunicationem, & pœnas. *Extrauagant. 2. de simon.* quia illa non habet locum, nisi circà ordinem, & beneficia, vt not. Nauar. *conſ.68. de simon. in antiq.* Non verò incurreret simoniam, si locaret iurisdictionem in temporalibus; abstinere tamen debet à tali locatione, cum tale lucrum sit turpe, & grauiter peccat, locans hanc iurisdictionem: Abb. *in d. cap. præ-*

praeterea num. 1. Iustitia enim non debet fieri venalis ab Episcopo. *can. vendentes.* 1. *quaest.* 3.

8 At vero, quid si non vendatur, aut locetur, aut pretio concedatur iurisdictio, aut Vicariatus, sed tantum facultas nominandi Vicarium, an possit hoc fieri per Episcopum?

Respondetur negatiuè, cum & hoc prohibitum sit expressis verbis. in Sac. Concil. Trident. *sess.* 25. *de refor. cap.* 11. & vid. Abb. *in cap.* 1. *ne Praelat. vic. suas.*

SVBSECTIO QVARTA.

An à Vicario Episcopi, eiusque sententia Diffinitiua possit appellari ad Episcopum constituentem.

SVMMARIVM.

1 *Appellari non potest à Vicario ad Episcopum à sententia diffinitiua.*
Vicarius, & Episcopus vnum Consistorium faciunt.
Appellatio quid sit. ibid. Quae sint de substantia appellationis.
2 *Appellatio praedicta à Vicario ad Episcopum non potest introduci per consuetudinem.*
3 *Appellatio praedicta, neque per viam supplicationis admittitur.*
4 *Appellatio praedicta nō admittitur, neque partibus consentientibus.*
5 *Appellatio praedicta, neque extraiudicialiter admittitur.*
6 *Appellatio praedicta fit ab interlocutoria Decretum interlocutorium potest pluries mutari.*
7 *Appellatio praedicta admittitur in causis Delegatis.*
8 *Appellatio praedicta admittitur in nullitatibus allegandis.*
9 *Appellatio datur à Vicarijs foraneis ad Episcopum.*
10 *Appellatio praedicta datur in causa suspensionis.*
11 *Appellatio praedicta datur, quando non est Generalis Vicarius.*
12 *Appellatio praedicta datur à collatione beneficij facta à Vicario Generali.*

1 Respondeo negatiuè, nam cum appellatio sit de minori Iudice ad maiorem prouocatio, vt dicit Gloss. *in cap. non putamus, verb. officiali, de consuet. in* 6. *et DD. in tit. de appellat.* ideò non appellatur à sententia diffinitiua Vicarij ad Episcopum, quia sunt vna, eademque persona, quò ad hoc; vnum, & idem tribunal facientes, ac vnum tantum simul consistorium constituentes; Vndè cum aequalis sit vtriusque iurisdictio, de vno ad alium appellari minimè potest, nam de substantia appellationis est, vt de inferiori, ad superiorem deferatur, non adaequalem, vel ad eundem. *can. anteriorem.* 2. *q.* 6. *l.* 1. *§. ab eo ff. quis, et à quo appell. l. praecipimus. C. de appell.* Propterea non datur appellatio à Vicario Generali Episcopi ad ipsum Episcopum. *cap.* 2 *de consuet. lib.* 6. *c. romana, de appell. eod. lib. & cap. si contra de offic. deleg. vbi DD. communiter.* Bart. *in l.* 1. *in fin. ff. quis, & à quo appell.* Sbroz. *de offic. Vic. lib.* 1. *q.* 22. *n.* 1. *& lib.* 3. *q.* 2. *n.* 1. Marant. *de ord. iudic. p.* 6. *act.* 2. *vers. et quandoq; appellatur a. n.* 280. Rebuf. *in prax. benef. de vic. epis. num.* 6. Barb. *de Epis. p.* 3. *alleg.* 54. *n.* 46. cum fere innumeris per ipsos adductis. Esset enim appellare ab codē ad eundem, & sic non esset distinctio personarum, inter Iudicem à quo, & Iudicem ad quem, vt aduert it Dec. *in cap dilecti el.* 3. *nu.* 4. *in gloss.* ibi. *idem credo. de appell.*

2 Quod est adeò verum, vt neque valeat consuetudo in contrarium. *d. cap.* 2. *de consuet. lib.* 6. *& d. cap. romana, de appell. eod. lib.* Abb. *in cap. cum terra, n.* 1. *de elect.* Sbroz. *d. lib.* 3. *q.* 2. *n.* 14.

3 Ampliatur primo, vt à Vicario Generali, nec supplicatio dari possit ad Episcopum, nisi pro restitutione in integrum, aduersus sententiam. Marant. *d. p.* 6. *tit. & quādoque appellatur, num.* 382. Zerol. *in prax. epis. p.* 1. *verb. Vicarius,* §. 5. Sbroz. *lib.* 3. *quaest.* 12. *num.* 11 *& q.* 13. *num.* 6. Barb. *cit. num.* 49.

4 Ampliatur secundò, vt neque partibus consentientibus possit appellari à Vicario ad Episcopum, vnde si de facto fieret, processus nullus, & inefficax esset. Card. Tusc. *lit. A. conclus.* 349. *num.* 5. Ioann. Andr. *in cit. cap.* 2. *de cons. lib.* 6. *& ibi* Domin. *num.* 3. & Philip. Franc. *nu.* 10. Sbroz. *d. lib.* 3. *q.* 2. *nu.* 11. *&* 12. Barb. *ibid. num.* 48.

5 Ampliatur tertio, vt neque possit interponi appellatio extraiudicialiter. Rot. *decis.* 7. *n.* 2. *de offi. vic. alias* 371. *in nouis.* Sbroz. *ibid. n.* 10.

6 Benè tamen verum est, quod appellari potest à Vicario ad Episcopum ab interlocutoria sententia, quae non sit iam exequtioni demandata; nec causae finem imponat; nec sit geminata; neque transierint decem dies. Cald. Pereira *quaest. forens. lib.* 1. *q.* 9. *per tot. à num.* 1. *vsque ad* 19. *& de potest. nom. cap.* 2. *num.* 38. Stephan. Gratian. *discept. for. cap.* 155. *num.* 16. *cum seq.* alias non prohibetur appellatio per viam recursus à grauamine illato. Gloss. *in d. cap.* 2. *de consuet.* *in*

in 6. in verb. officiali, vbi Gemin. num. 3. & Franc. nu. 4. Put. lib. 2. decis. 502. & decis. 15. de appell. Sbroz. d. lib. 3. q. 2. nu. 16. Rot. decis. 3. aliàs 310. de offic. vic. in nouis. Ratio est, quia Iudex potest mutare, & emendare Decretum, quod interloquendo pronunciauit, l. quod iussit, 14. ff. de re indic. l. qualem, 19. §. dicerem, aliàs l. dicere, §. vndè videndum, ff. de arbitr. c. cum cessante, 69. de appell. Ricc. in collect. decis. p. 5. coll. 1474. vers. limita, latè Cald. Pereir. quæst. for. lib. 1. q. 9. non solùm semel, vel bis, vel ter, sed etiam millies, si opus fuerit. Gratian. discep. forens. cap. 147. num. 11. & cap. 155. num. 16. Barb. vbi sup. nu. 51.

7 Limitatur secundo, vt admittatur appellatio à Vicario ad Episcopum, de causis ei specialiter delegatis, quæ non veniunt sub generali commissione Vicariatus, quia in his Vicarius, delegatam iurisdictionem, non ordinariam habet, & ab eo ad Episcopum, prouocari potest. Gloss. in cap. 2. verb. officialem, de offic. vic. lib. 6. vbi DD. Sbroz. lib. 2. q. 55. num. 35. Sanchez de matrim. lib. 3. disp 29. num. 6. Barb. ibid nu. 52. Quod intelligitur si prædictæ causæ committantur, & delegentur Vicario ab Episcopo separatim, & diuisim, non simul cũ generali commissione, vt aliquando fit, quia tunc in omnibus ordinariam iurisdictionem consequitur, & in his non datur appellatio. Sanchez d. lib. 3. disp. 29. d num. 6. Nicol. Garc. de benef. p. 5. c. 8. n. 41.

8 Limitatur tertio, vt de Vicario ad Episcopum, dici possit de nullitate sententiæ, non obstante, quod non detur appellatio. Vant. de nullit. tit. coràm quo null. nu. 20. in fin. Cucc. Inst. iur. can. de vic. episc. nu. 126. Sbroz. d. q. 2. n. 24.

9 Limitatur quarto, vt a Vicariis Foraneis appellari possit ad Episcopum, vt cap. Romana, §. Archidiaconis, de appellat. in 6. & suo loco fusius dicetur, vbi de Vicario Foraneo agetur, infr. sect. 7.

10 Limitatur quinto, vbi agitur de causa suspicionis Vicarij, quia tunc Episcopus cognoscere potest. Tuscus. tom. 8. conclus. 186. num. 2.

11 Limitatur vltimo, quandò Vicarius non habet commissionem generalem in spiritualibus, & temporalibus, quia tunc talis Vicarius, non facit vnum, & idem Tribunal, & consistorium cum Episcopo. Tuscus vbi sup. n. 4.

12 Quæri potest hic, an in criminalibus à sententia Vicarij, possit appellari ad Episcopum?

Ad quod respondetur, quod sic, ità Diaz. in pract. crim. canon. cap. 3. & Marant. de ord. iudic. p. 4. dist. 5. num. 16. & d. p. 6. act. 2. vers. & quandoque appellatur, n. 384.

13 Appellatur etiam ad Episcopum à collatione beneficii facta à Vicario Generali, si non habeat mandatum speciale ad hoc faciendum. Rot. decis. 7. in nouis. tit. de offic. vic. Zerol. in prax. episc. verb. Vicarius, par. 1. §. 4. Marant. locis cit.

SVBSECTIO QVINTA.

An Episcopus cogi possit ad constituendum Vicarium Generalem; & an possit plures constituere, cum eadem facultate generali.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus Vicarium constituere tenetur.*
2 *Limitatur, si esset captiuus.*
3 *Limitatur etiam, quando possessionem non est adeptus.*
4 *Limitatur item, vt non possit perpetuum Vicarium creare.*
5 *Secunda sententia, quod Episcopus non tenetur Vicarium creare.*
6 *Ex his, quæ voluntariè fieri solent, non acquiritur ius alteri.*
7 *Vicarius potest stare in quacumque parte Diœcesis.*
8 *Limitatur, si Episcopus sit negligens in expediendis causis, nam tunc tenetur Vicarium facere.*
9 *Vicarius Apostolicus habet auctoritatem priuatiuè, quò ad Episcopum.*
10 *Episcopus plures Vicarios in sua Diœcesi, constituere potest.*
11 *Limitatur, vt debeat constituere illos in loco vbi sedem habet.*
Generalis Vicarius quis dicatur?
12 *Ampliatur, vt illos possit habere de consuetudine.*
13 *Ampliatur 2. si habeat plures Diœceses vnitas.*
14 *Tribunalia tamen plura, sicut habet dominia, non potest habere.*
15 *Appellatio ab his Vicarijs, non defertur ad Episcopum, sed ad Metropolitanum.*
16 *Fallit in causis hæresis.*
17 *Episcopus duas habens Diœceses, cogi non potest ad tenendum duos Vicarios.*
18 *Et unum constituendo, ad illum recurrere debent subditi alterius Diœcesis.*

1 IN hoc dubio, an Episcopus teneantur constituere Vicarium Generalē in sua Diœcesi, ità vt ad hoc cogi possit per superiores, inuenio duas Doctorum sententias, de directo contrarias. Prima est,

est, affirmatiua, nempè, quod cogatur Episcopus tenere Vicarium *per text. in cap. inter cętera, & cap. quoniam. de offic. ord. & ibi. Abb n.* 3. Sylua *in tract. de benef.* 1. *p. q.* 5. *n.* 174. Bald. *in l. [aliquando, num.* 1. *in.* 4. *opp. ff. de offic. Proconsf.* Boer. *decis.* 347. Couarr. *lib.* 3. *var. resc.* 20. *num.* 4. Foller. *in prac. crim. Can.* 1. *p. moral. n.* 74. Sbroz. *lib.* 1. *q.* 46. *n.* 2. *cum.* innumeris Alijs per Ipsum adductis. mouentur ratione, quia Episcopus tenetur Ecclesiæ suæ constituere Acconomū generalem, & eo negligente, tenetur illum creare Archiepiscopus; & iste Aeconomus Vicarius dicitur, qui vices Episcopi gerat, etiam in iudicandis Clericis, *tex. est in cap. in noua.* 16. *q.* 7. *& in can. cum simus.* 9. *q.* 3. *& in can. quoniā.* 89. *dist. & in can. volumus. ead. dist.*

2 Limitant tamen DD. si Episcopus esset captus à Turcis, quia tunc non potest, nec Vicarium constituere, nec beneficia conferre Rebuf. *in concord. Franc rubr. de collat.* §. *teneantur in verb. aut eorum Vicarijs &* Mandos *in reg. cancellar.* 24. *de male promotis. q.* 6. *num.* 13.

3 Limitatur 2. quando non adhuc possessionem episcopatus apprehenderit, licet sit declaratus episcopus, Abb. *in cap. qualiter. in* 1. *notab. de elect.* Felin. *cons.* 40. *n.* 7. Sbroz. *ibid. num.* 15.

4 Limitatur 3. vt non possit deputare Vicarium, perpetuum, nisi ex legitima causa; & tunc non ligat Successorem in episcopatu; si illum deputatum à suo prædecessore amouere voluerit Put. *decis* 4. *de offic. Vic.*

5 Secunda vero Doctorum sententia, est negatiua, nempè non teneri episcopum creare Vicarium, quam sequitur Rot. Roman. apud Put. *decis.* 43. *lib.* 2. Mohedan. *decis.* 4. *de offic. Vic. & fuit dictum in vna Calaguritana fructuum.* 18. *Martij.* 1583. *coràm Bubalo, quæ est inter decisiones. diuers. decis.* 222. *nu.* 5. *p* 2. *quas refert.* Ricci. *in collect. decis. p.* 5. *collect.* 1602. *& nouissimè in vna. Viterbien. & Tuscan. Vicarij, Veneris.* 3. *Martij.* 1617. *coràm Caualerio inter eius impressas decis.* 418. Et de facto denegauit manutentionem cuidam communitati contrà episcopum, quem volebat compellere ad retinendum Vicarium Generalem in illo loco *est decis.* Caputaquen. 306. *n.* 3. *p.* 1. Caualer. *decis.* 418. *cit. n.* 9. Post. *de manut. obseru.* 53. *n.* 9. Card. Tuscus. *pract. concl. verb. mandatum de manutenendo conclu.* 69. *n.* 6. Barb. *de pot. Epis. p.* 3. *alleg.* 54. *num.* 125. Ratio est, quia in facultate episcopi est, an velit Vicarium retinere. Post. *de manutent. vbi sup.*

6 Ex ijs enim, quæ fiunt, seu fieri solent, vel permittuntur iure facultatis, vel ex gratia, & voluntate aduersarij, nullum

quæritur Ius, nec oritur possessio, vel quasi, quæ sit attendenda. Pontan. *de spol. lib.* 2. *c.* 16. *nu.* 166. Pacif. *de Saluiano interdict. inspect.* 1. *c.* 6. *num.* 30. Ricc. *in collect. decis. collect.* 1253. *in fin.* Mantic. *decis* 276. *num.* 2. Rot. Rom. *decis.* 297. *sub num.* 4. *p.* 2. *diuers. & decis.* 397. *num.* 3. *& decis.* 640. *nu.* 3. *p.* 2. *recent.*

7 Ideò in potestate ipsius episcopi est, Vicarium retinere in quacumque parte suæ Diœcesis *optim: est tex. in cap. cum episcopus, de offic. ord. in* 6. *vbi* Gemin & Archid. *n.* 7. Rot. *apud* Postium *post tract. de manuten. decis.* 159. *num* 3. Sbroz. *de offic vic lib.* 1. *q* 57.

8 Limitatur tamen prędicta conclusio negatiua, vt si episcopus negligat expeditionem causarum, præsertim si sit Theologus, non Iurista, quia tunc compellitur constituere Vicarium, vt sæpè Sac. Congr. Episc. diuersis temporibus præcipere consueuit; & si perseuerauerit in negligentia, mittitur illi ab Vrbe vicarius, vel aliundè pro tali officio exercendo, vel cum Breue Apostolico, vel cum litteris Sacræ Congregationis, vel cum patente episcopi, qui fuit adhoc compulsus.

9 Reuera tamen, talis vicarius missus ab Vrbe talibus modis, est verè vicarius Apostolicus, & iurisdictionem habet priuatiue, quò ad episcopum, nec episcopus illum remouere potest. Sac. Congr. Episc. *in vna Sauonen.* 17. *Septembris* 1605. *& in vna Motulen.* 5. *Augusti* 1650. *& in vna Ciuitatis Castellanæ* 2. *Aprilis* 1591. *& Mediolanen.* 8. *Februarij* 1594. *et Bisinianen.* 18. *Martij* 1632. *& in vna Castren.* 26. *Martij eod. anno.* Cui sententiæ adhæreo, nō autem primæ, quia hodiè in praxi seruatur. Et de facto accidit mihi anno 1646. dum essem Vicarius Apostolicus S. Marci in Calabria, cum litteris Sacræ Congregationis.

Ad secundum dubium, An scilicet episcopus possit plures vicarios generales in sua Diœcesi constituere, si voluerit, non vnum tantum?

10 Respondeo affirmatiuè, quia facilius expediuntur causæ per plures, quàm per vnum, *cap. quoniam de offic. ord cap. adhæc. de offic. Archid. cap.* 1. *de celebr. miss. Glem. & si principalis, & ibi Card. num.* 3. *iuncta gloss. de rescript. cap prudentiam, vbi* Abb. *num.* 10. *de offic. deleg.* Vgolin. *de offic. & pot episc. cap.* 4. § 6. *num.* 4. Rebuff. *in pract. benef. tit. form vic. Archiep. nu.* 203. Sbroz. *lib* 1. *q.* 50. *n* 4. Barb. *de episc. pot. p.* 3. *d. alleg.* 54. *num.* 126. Zerol. *in prax. episc. p.* 1. *verb. Vicarius num.* 1. maximè si Diœcesis sit multum ampla. Et potest illos tali modo constituere, vt Alter ab altero non dependeat, & quod sint æquales. Imò tàm in solidum, quàm simpliciter, & pro parte. Vel quod vnus sit principaliter

alter

alter minus principaliter, etiam si constituatur, vnus in vno loco, & alter in alio loco: nam non attenditur generalitas loci, sed generalitas commissionis causarum, & sic facerent vnum consistorium cum episcopo. Syluest. *verb. vicarius*, §. 4. *vers. primum*, Gloss. *in dict. Clem. & si principalis, vbi* Card. *num. 3. de rescript.* Felin. *in d. cap prudentiam, num. 1. de offic. deleg.* Sbroz. *vbi sup. nu. 5.* Zerol. *in prax. episc. p. 1. uerb. vicarius*, §. 1.

11 Limitatur tamen, vt eos constituere episcopus debeat in loco, vbi Sedem habet, nam Generalis Vicarius ille dicitur, qui constitutus est cum generali potestate in loco, vbi episcopus Sedem habet. Bart. *in l. 1 in fin. ff. quis, & à quo appell.* Marant *de ord. iudic p. 4. dist. 5. num. 8.* Sbroz. *lib. 1. q. 28. n. 7. & q. 69. num. 2.* Barbos. *vbi supra n. 127.*

12 Ampliatur prædicta conclusio, vt possit episcopus plures habere vicarios, si ità seruetur de cõsuetudine. Quarant. *verb. Capitulum Sede vac.* Sac. Congregat. Episc. *in vna Lancianen. 28. Martij 1599. & 21. Februarij 1614. ibidem.*

13 Et à fortiori si habeat plures Ciuitates, vel Diœceses vnitas, nam tunc debet pro vnaquaq; tenere suum vicarium generalem. Ead. Sac. Congr. *in vna Surren. 7. Iunii 1594.*

14 Non debet tamen habere plura Tribunalia, vel plures vicarios, iuxtà numerum dominiorum, ad quæ Diœcesis se extendit. Sac. Congreg. *in vna Aquensis 16. Februarij 1604.* Nicol. *in Flos. uerb. vicarius generalis, nu. 40. in fin.* Et quia, vt diximus, omnes sic generaliter constituti, faciunt idem; & vnum Tribunal cum episcopo.

15 Sicuti si esset vnus generaliter constitutus, ideò ab istis non posset appellari ad episcopum, vt disponitur, *in cap. 2. de consuet in 6. c. romana, de appell. eod. lib.* sed appellatio defertur ad Metropolitanũ, si non sit exemptus episcopatus.

16 Fallit tamen in causis religionis, seu hæreseos, quia in istis non appellatur ad Metropolitanum, sed immediatè ad Papam, siuè ad supremum Inquisitionis Tribunal *cap. vt debitus in fin. & ibi* Gloss. *uerb. causis de appell.* Apostill. Pegn *in Director. inquis, com. 31. in 3. p.* Zerol. *p. 1. prax. episc. uerb. vicarius*, §. 1. *in fin.* Quod si noluerit episcopus duas habens Diœceses vnitas, duos vicarios æque principaliter generaliter creare, adhoc cogi non potest, quia vicarius constitutus in vna Ciuitate, vbi Sedem habet, censetur constitutus in altera, vbi sedem non habet, Cardin. *in Clem. 2. q. 2. de rescript. quem citat* Sbroz. *lib. 1. q. 27. num. 10.* Barb. *vbi sup. num. 130.* Ratio est, quia respectu Episcopi, reputantur vna Diœcesis, & potest in vna residendo, explere factum alterius. Rebuff. *in prax. tit. de vnion. benef. num. 16.*

18 Quod si vnum constituat vicariũ, ad illum debent accedere subditi vtriusq; Diœcesis. Rebuf. *vbi prox. nu. 52. vers. quarto conueniri poterunt.* Rot. *in Viterbien. & Tuscanen. Vicarij Veneris 3. Martij 1617. coràm Caualerio, quam affert* Steph. Grat. *tom. 4. discept for. cap. 655.* Barbos. *vbi sup. n. 130. in fin.*

SVBSECTIO SEXTA.

Quibus Modis expiret Iurisdictio Vicarij Generalis Episcopi.

SVMMARIVM.

1 *Iurisdictio Vicarij expirat multis modis.*
2 *Expirat per reuocationem tacitam, vel expressam.*
3 *Reuocatio ad notitiam Vicarij venire debet.*
4 *Remotio Vicarij sinè causa, non approbatur.*
5 *Causæ iustæ, pro quibus remoueri potest.*
Quando non benè gubernat.
Nec certiorem facit sacram Congregationẽ de grauibus causis.
Si scribit irreuerenter ad Sac. Congreg.
Si DD. Cardinales non magnifaciat.
Si caret prudentia.
Si excommunicatus existat.
Si mandatis Sacr. Congregationis non obediat.
Si sit oriundus ex Diœcesi.
Si sit Religiosus.
6 *Reuocari potest Vicarius ab Episcopo, non obstante iuramento de non reuocando.*
7 *Reuocari non potest multis ex causis.*
Quandò esset confirmatus à Papa.
Quando reuocatur, vt infirmentur gesta ipsius.
Quando est factus per viam conuentionis à Papa approbatæ.
Chorepiscopi qui sint.
Quando est Apostolicus à Papa datus.
Neque quando factus fuit per viam compromissi, & gratiæ.
Neque si sit à lege datus.
8 *Gesta per Vicarium reuocatum sunt nulla, si reuocationem sciat.*
9 *Morte Episcopi finitur Vicarij iurisdictio.*
10 *In duobus casibus durat iurisdictio Vicarij, etiam mortuo Episcopo.*
Primo si causa commissa fuit sub expresso nomine proprio.
Secundo si ignoraret mortem Episcopi.
11 *Successor in Vicariatu, an cognoscere possit causas cœptas à suo Prædecessore.*

12 Cessat

12 *Cessat similiter iurisdictio Vicarij per translationem Episcopi ad alium Episcopatum.*
13 *Cessat etiam, si Episcopus sit excõmunicatus vitandus.*
14 *Vicario excommunicato, non excõmmunicatur subuicarius, nisi participaret in crimine. Secus etiam si sit constitutus ab Episcopo, non à Vicario.*
15 *Excõmunicato Vicario preterito, non erit excommunicatus Vicarius successor.*
16 *Cessat etiam Vicarij iurisdictio per Captiuitatem Episcopi.*
Mors ciuilis naturali equiparatur.
17 *Cessat item iurisdictio per ingressum. Religionis Episcopi.*
Mors naturalis, & Religio equiparantur.
18 *Cessat item per Renunciationem.*
19 *Cessat item per Depositionem, vel Relegationem Episcopi.*
20 *Cessat item per Permutationem Episcopatus, sed non statim.*
21 *Syndicari non potest Vicarius post officium.*
22 *Vicarius offendens Metropolitanum, per eundem punitur.*
23 *Vicarius delinquens in officio, à quo puniatur.*

VIdimus in Superioribus, quantum se extendat auctoritas, & iurisdictio vicarij generalis; hoc autem loco, necesse est videre, quomodo expiret, vel vsq; quò duret eius iurisdictio.

1 Quarè est primo loco notandum, quod finitur, & expirat eius iurisdictio pluribus modis. Primò reuocatione episcopi. Secundò morte naturali eiusdem. Tertiò translatione eiusdem ad alium episcopatum. Quartò morte ciuili ipsius, vt si sit excommunicatus, suspensus, vel interdictus. Quintò captiuitate eiusdem. Sextò per ingressum Religionis episcopi. Septimò per renunciationem, seu cessionem, vel resignationem. Octauò per depositionem. Nonò per relegationem. Decimò per permutationem, vel aliam similem causam, per quam cessat episcopi iurisdictio.

2 Finitur igitur, & expirat vicarii iurisdictio per remotionem, seu reuocationem ipsius ab Episcopo factam, quæ duobus modis fieri solet: expresse scilicet, & tacitè. Expressè fit, quando nominatim episcopus aufert illi potestatem, *vt in l. iudicium soluitur, ff. de iudic.* Tacitè fit, quandò constituit secundum vicarium, quia tunc videtur primum reuocasse, *cap. clericos, de offic. vic. DD. in cap. non iniustè de procur.* Rebuff. *in prax. benef. de form. vic. Archie. nu.* 201. Sbroz. *de offic. vic. lib.* 3. *q.* 33. *num.* 1.

Sed contrariam sententiam sequuntur Boer. *q.* 347. *n.* 7. Roman. *sing.* 57. *in fin. post Gloss. in cap. Gallarum,* 23. *q.* 5. *cum Alijs not.* per Sbroz. *d. q.* 33. *num.* 2.

Possunt tamen conciliari sententiæ, vt tunc censeatur reuocatus primus vicarius per constitutionem secundi, quandò expressè, vel tacitè potest colligi ex verbis secundi, quod per creationem secundi reuocauerit primum, *cap. penult. de procur. in sexto.* Rebuff. *ubi sup num.* 195. Vndè si episcopus notificare faciat primo constitutionem Secundi, tunc tacitè censetur reuocatus primus, licèt expressè non reuocauerit, & isto casu gesta per primum, amplius non valent, post notificationem, *l. si fortè, ff. de offic. Procons.* Bald. *in l. solent,* §. *sicut. ff. eod. tit.* Innocen. *in cap intimasti, de appell.* Sbroz. *d. q.* 33. *c.* 4. Rebuff *ibid. n.* 206.

3 Reuocatio autem potest fieri, siuè per procuratorem, siuè per nuncium, siuè per amicum; dummodò perueniat ad vicarij notitiam. Alij tenent, quod fieri debet notificatio reuocationis per ipsumet episcopum, siuè eius Secretarium, vel etiam per secundum Vicarium, & tunc quomodocumque fiat, sufficit Boer. *decis* 347. *uer. vicarius à nu.* 14. *vsque* 17. *per Gloss. in Clem. causam,* §. *intimatio, de elect. uerb. plena,* Gloss. *in cap. cupientes, uerb. notitia, de elect. in* 6. Felin. *in cap. cæterum, col.* 8. *uers. valet processus de rescr.* Calder. *cons.* 4. *de offic. vic.* Rebuff. *ibid. n.* 211. Sbroz. *d. q* 33. *n.* 9. *cum seqq.*

4 Est tamen notandum, quod in remotione Vicarii, debet haberi ratio honoris ipsius, & proptereà magna cum circũspectione est facienda; nec sinè graui causa, alias reintegrari potest per Sacram Cõgregationem Episcoporum. Sic declarauit, Ead. Sac. Congreg. *in vna Spalatren.* 3. *Iulij* 1601. *& in vna Trabunen.* 7. *Septemb. &* 8. *Octobris* 1649.

5 Causæ autem iustæ pro quibus remoueri potest vicarius, plures sunt: Prima est, si de vicario audiantur multæ querelæ. Ead. Sac. Congregat. *in vna Spalatren.* 5. *Februarij* 1601.

Secunda est, quando non benè gubernat, nec certiorem facit Sacram Congreg. de causis magni momenti in defectu, vel absentia Episcopi, Ead. Sac. Congr. *in vna Agrigentinen.* 27. *Octobris* 1603. *& in vna Tranen.* 3. *Decembris eod. anno.*

Tertia causa est, si scribat irreuerẽter ad Sac. Congreg. eiusque DD. officiales Ead. Sac. Congr. *in vna Rietina* 3 *Septemb.* 1601.

Quarta est, si aliquem ex S. Rom. Ecclesiæ Cardinalibus, ea, qua decet reuerentia non tractet. Ead. Sac. Congr. *in vna Sauonen.* 19. *Nouemb.* 1655.

Quinta est, si caret circumspectione, & prudentia, licet in reliquis idoneus esset. Ead. Sac Congreg. *in vna Placentina* 11. *Septembris* 1601.

Sexta causa est, si excommunicatus existat. Sac. Congreg. *in vna Placentina* 18. *Iunij* 1649.

Septima est, si mandatis Sacræ Congregationis obedire renuit. Sac. Congr. *in vna Parmen.* 17. *Augusti* 1645. *& in una Asculana* 23. *Aprilis* 1649.

Octaua est, si oriundus fuerit ex ciuitate, vel Diœcesi. Sac Congreg. *in una Pistorien.* 19. *Octob.* 1625. *& Sutrinen.* 16. *Nouemb* 1640. *& in vna Ostunen.* 28. *Iulij* 1587. *& Spalatren.* 9. *Martij* 1593. *& Senogallien.* 10. *Februarij* 1598.

Nona est, si Regularis sit, vel religiosus. Ead. Sac Congreg. *in vna Istrien.* 16. *Octob.* 1615. *& Spalatren.* 12. *Aprilis* 1619.

Notandū est similiter reuocari, & remoueri posse Vicarium per Episcopum, etiam si iurasset episcopus illum non reuocaturū. Gloss. *singul. in cap. fin. de procur. in* 6. Anton. Gabr. *comun. lib.* 2. *tit. de iureiuran. concl.* 1. *n.* 14. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 32. *num.* 5. Rebuff. *in prax. benef. de form. vic. num.* 193. Barbos. *de episc p.* 3. *alleg.* 54. *num.* 145. *in fin.* & Nos *infra sect.* 7. *subsect.* 1. *num.* 27. Debet tamen prius absolui à iuramēto, alias euadit periurus. Gloss. *in pracit cap. fin.* Felin. *in cap. ex parte Decani, vers. dict. cap. fin. in ampliat. de rescript.* Rebuff. *ibid.* Sbroz. *d. q.* 32. *num.* 8.

7 Non potest tamen reuocari Vicarius multis ex causis. Primò quando cōfirmatus esset à Papa, nam tunc non potest Episcopus illum reuocare. Cucc. *Inst. iur. can. de vic. episc. n.* 139. Rebuff. *ibid n.* 194. Sbroz. *ead. q.* 32. *num.* 11. Quod intelligitur si confirmatus esset à Papa ad vitam, non si simpliciter facta esset confirmatio. Rebuff. *vbi sup. num.* 195. & Sbroz. *ibid num.* 12. Secundo non potest reuocari, quando reuocatio fit ad effectum infirmandi gesta per ipsum, quia res tunc non est integra. *cap. in causis, de elect.* Rebuff. *vt sup. nu.* 196. Tertiò non potest reuocari, quando factus est per viam conuentionis à Summo Pontifice approbatæ, vt olim fiebat in Chorepiscopis, Rebuff. *ibid. num.* 209. Sbroz. *vbi sup. num* 13. Quid autem sint Chorepiscopi? *vide tex. &* DD. *in cap. chorepiscopi* 68. *dist.* Lancell. *inst. iur. can. de chorepisc. vsu sublato*.

Sed hic est notandum, quod licet Vicarius ab Episcopo electus, sit confirmatus à Papa, potest adhuc remoueri ab ipso Episcopo, inconsulto Papa, si est, vt mox diximus, Iacob. Laurent. *de iudic suspect. cap.* 4. *num.* 9. *&* 11. *post med.* Quod tamen non procedit in Vicario à Papa immediatè electo qui propriè Vicarius Apostolicus dicitur, de quo infrà sermo habebitur, *hac ead. p.* 1. *de Vicar. Apost. sect.* 6. *per tot.*

Quartò non reuocatur, quando fuit illi collata facultas per viam compromissi, & gratiæ, quia tunc etiam re integra, non potest reuocari, *cap. causam quæ vbi DD. de elect.* Rebuff. *ibid num.* 197. Quintò non potest reuocari Vicarius a lege datus, vt procedit in Archidiacono, qui à iure habet Vicariatum inhærentem personæ, Abb. & Alij, *in cap.* 1. *in fin de offic. Archid.* Rebuff. *ibid. n.* 199. Sbroz. *loc. præcit. n.* 14. sed hoc aliter hodie procedit.

8 Notandum insuper, quod reuocatio Vicarii, debet ei notificari, vt suprà diximus, adhoc, vt se abstineat à iurisdictione exercenda, aliàs gesta per ipsum, etiam post reuocationem, ipso tamen ignorante, valebunt: veluti à contrario nullius essent roboris, & momenti omnia ea, quæ post reuocationem fecerit, si illi notificata fuerit. Robert. Lancell. *de attentat. p.* 2. *cap.* 10. Put. *decis.* 470. *num.* 1. *lib.* 2. Roman. *sing.* 58. *&* 616. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 32. *num.* 16. Rebuff. *in Prax. benef. tit. de Simon. in resign num.* 34. *& seq. par.* 3. Idem dici debet, si Vicarius post finitum officium, vel renunciatum, vellet cognoscere de causis sibi commissis sub nomine dignitatis. Gloss. *in Clem.* 2. *verb. principalis, vbi DD. de rescript.* Abb. *in cap. quoniam, num.* 10. & Felin. *num.* 7. *de offic. deleg.* Sbroz. *lib.* 3. *q.* 47. *num.* 1. Secus tamen est in causis, quæ sibi delegatæ fuerant, sub nomine proprio, quia tunc posset de illis cognoscere, etiam finito officio. Gloss. *in cit. Clem.* 2 Abb & Felin. *ibid.* Sbroz. *dict. lib.* 3. *quæst.* 46. *num.* 1. & Nos *infrà d sect.* 6. *num.* 37.

9 Secundus modus, quo cessat, & finitur iurisdictio Vicarii est, per mortem episcopi. Ratio est, quia cum Episcopus, & Vicarius constituant vnum, & idem Tribunal, per mortem alterius, expirat iurisdictio Vicarii, quę dependet ab Episcopo ipsum cōstituente. *Clem. fin. & ibi* Gloss. *verb. contestata, de procur.* vbi communiter DD. *cap. si gratiosè de rescript. in* 6. *cap. illa; & cap. fin ne Sed. vac. cap. ad abolendam, in princip. de hæret. cap. cum olim. de maior. & obed. cap. quia, vbi* DD. *de iudic.* Abb. *in cap. extirpandæ,* §. *quia verò num.* 14. *de præbend.* Rebuff. *ibid. de form. vicar. num.* 216. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 44. Barb. *de episc. p.* 3. *d alleg.* 54. *num.* 151. Sanchez *de de matrim. lib.* 3. *disp.* 30. *per tot.* Quod adeò verum est, vt Vicarius mortuo Episcopo, nō possit ampliùs cognoscere, neque causas iam cœptas, ipso viuente, & ipsas expedire, perficiendo, quod deficiebat. Henriquez. *in summ. lib.* 3. *cap.* 21. §. 5. *litt S.* licet dicat, iurisdictionem, non expirare de per se.

sed

sed deponi per Capitulum. Specul. *tit. de iudic. ordin. & de auditorib. uers. nota quod Vicarius*, Sbroz. *lib.* 4. *q.* 45. *nu.* 3.

10 In duobus tamen casibus, potest Vicarius, etiam mortuo Episcopo cognoscere causas ceptas. Primus est, quãdo causa commissa illi fuit, sub expresso nomine proprio, non sub nomine Dignitatis Vicarij, quia tunc censetur electa industria, & idoneitas personæ. latè Sperell. *decis.* 31. *n.* 12. *cum seq.* Glofs. *in Clem.* 2. *verb. principalis. de rescript.* Sbroz. *lib.* 3. *q.* 46. *n.* 3. Alter casus est, quando Vicarius ignorat morrẽ episcopi longè distantis, quia tunc valent omnia per ipsum gesta, etiam post mortem episcopi, Gratian. *discept. Forens. c.* 18. *num.* 50. Sanchez. *d. lib.* 3. *disp.* 22. *n* 59. *& disp.* 30. *n.* 4. Sperell. *decis.* 30. *num.* 3.

11 Sed quæritur hic. An successor in Vicariatu, possit cognoscere de causis delegatis Vicario suo prædecessori, nomine officij Vicarij, de quibus antè quàm remoueretur, vel alio modo cessaret eius iurisdictio, iam ceperat cognoscere. Et respondeo, quod in hac quæstione non concordant Doctores; Quidam enim asserunt, Successorem in Vicariatu, succedere in cognitione causarum prędecessori delegatarum; ità Glofs. *in Clem* 2. *de rescript. vbi* DD. *communiter* Abb. *in cap. quoniam. n.* 10. *de offic. deleg. vbi* Berous. *late n* 100. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 49. *n.* 4. Fusiùs Hier. Gabr. *cons.* 32. *n.* 7. *cum seqq. lib.* 2. *præsertim n.* 6. *&* 25. Quidam verò Alij contrarium tenentes firmãt, successorem in Vicariatu, non posse cognoscere de causis suo prædecessori delegatis. Bart. *in l. quod. Principi. in fin. & in l. more. ff de iuris. omn. iud.* Gigas. *cons.* 48. Caualcan. *decis. Firmz.* 40. *n.* 2. vbi de communi testatur, Achill. *Rotæ decis.* 331. Capuraq. *decis.* 397. Mantic. *de coniectur. vlt volunt. lib.* 8. *tit.* 17. *n.* 3. Sbroz. *ibid n* 3. Sed prima sententia magis placet, quia dignitas Vicariatus semper durat, & nunquam desinit esse, siuè moriatur, siuè reuocetur, siuè amoueatur Vicarius. *cap. si gratiosè. de rescript. in* 6. vbi DD. *cap. quoniam vbi* Abb. *n.* 10. *de offic. deleg.* & ità vidi in praxi seruari, reiectis subtilitatibus pro contraria sententia adductis. Potest tamen conciliari contrarietas, recurrendo ad cõiecturas; an scil. Papa delegando causam Vicario episcopi, respexerit potius ad Tribunal episcopi, quàm ad personam Vicarij; quia in tali casu Vicarius Successor, poterit cognoscere; secus si rationem habuit personæ Vicarij, nam tunc, non potest successor procedere. Abb. *in d. cap. quoniam. n.* 11. *vbi* Butrius. *n.* 20. *&* 25. *de offic. deleg. latè* Gabriel. *d. cons.* 32. *n.* 1. *&* 2. Sbroz. *lib.* 4. *q.* 49. *n.* 9. *qui seq. quest.* infert. ex hoc, quod legatum factum Vicario, non debetur successori, si moriatur Vicarius legatarius, antè testatorem.

12 Tertius modus, quo cessat iurisdictio Vicarij episcopi, est per translationem eiusdem ad alium episcopatum Ratio est, quia cessat iurisdictio episcopi translati, sicut per mortem *Not. in cap. inter, & cap. fin. de transla. epise.* Gloss *in cap. si propter. verb. vacabit. vbi DD. communiter. de rescript. in* 6. *& in cap. si. episcopus, ver. mortem. de suppl. neglig. prælat. eod. lib.* Vant. *de nullitat. ex defectu mandat. nu.* 168. *&* 171. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 42. *num.* 4. Rebuff. *ibid. n.* 219. Et consequenter expirat etiam iurisdictio Vicarij in eodem episcopatu, & Diœcesi, in qua episcopus illum constituens, erat prius episcopus, ex communi regula. *l. cum quis. in princ. C. de solut. l. si cornelius. vbi* Bart. *ff eod. tit. latè* Couar. *cons.* 95. *vol.* 2. *vers. principaliter* Vantius, & Sbroz. *vbi sup.* quod cessante causa, præsumitur cessare etiam voluntas, & mandatum; quod ea conditione videtur factum, vt scilicet si res integra in eodem statu permaneret; Ideò cum principalis constituens, episcopus nimirùm, desinat esse dominus, vel quasi illius rei, cuius contemplatione constituerat Vicarium, cessat quoque necessariò illius iurisdictio. Quod est adeò verum, vt cesset Vicarij iurisdictio, etiam si episcopus translatus, ignoraret translationẽ episcopatus, nam adhuc gesta per Vicariũ post translationem episcopi, etiam illam ignorantis, non essent valida. Calder. *cons. vlt de sent. & re iud.* Franc. Marc. *q.* 1120 *n.* 4. *& seq. & n.* 11. Ratio est quia potestas episcopi abdicata erat tunc temporis ab ipso, & consequenter à Vicario *cap. quia in cunctis. §. adijciebatur. de conceß. præbend. in* 6. Franc. *in cap. cęterum de rescript.* Sed hoc est inteligendum, si summus Pontifex translationem admisit, aliàs non Franc. Marc. *d q.* 1120. *num* 4. *& seq.* Calderin. *ibid.*

13 Quartus modus; quo finitur iurisdictio Vicarij est, si episcopus, qui illum constituit, sit maiori excommunicatione ligatus, & publicè denunciatus, aut suspensus, vel interdictus. Ratio est, quia sicut per excommunicationem suspenditur episcopi iurisdictio *cap. ad probandum de re. iud. can. audiuimus.* 14. *q.* 1. *DD. communiter. in cap. suscitatus. de rescrip.* Suarez. *de cens. disp.* 13. *sect* 2. *n.* 15. Sayrus *de censur. lib* 2. *c.* 6. *n* 1. ita similiter suspenditur iurisdictio eius Vicarij, quæ est accessoria, & vnum facit consistorium cum episcopo. *c.* 1. *vbi* Glofs. *verb. ipsius officialis in fin de offic. Vic. in* 6. Glofs. *& DD. in Clem. vlt de procur.* Rebuff. *in prax. benef. de for. vic. nu.* 217. Sayr. *vbi sup. num.* 19. Barb. *p.* 3. *de episc. alleg.* 54. *n.* 146. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 17.

q.17.n.1. Zerol. *in Prax. epist. verb. Vicarius.* §.8. Ex quo infertur, quod si tunc temporis Vicarius conferat beneficium, vel ipsemet episcopus conferens efficeretur irregularis, & collatio non valeret. Aretin. *in cap. cum non ab homine. col.pen. de iud.* Rebuff. *ibid.n.2.* Paris. *cons.89.n.5.vol.4.* Sayr. *vbi sup.* Quod habet locum, etiam si Vicarius & episcopus adhuc ignorarent excommunicationem Gloss.& DD. *in cap. penul.de cler. excom ministr.* Abb. *& Alij in.cap. pastoralis.§. verum.de appell.* Rebuff. *vbi sup.n.218.* Sbroz. *ibid. n.8.* secus tamen est, si episcopus esset toleratus, vel occulte excommunicatus, nam tunc fauore publici Iuris, ex comuni opinione, pro non excommunicato haberetur, & sic collatio valeret. Abb. *in cap. veritatis.n.4.de sent.excom.* Felin. *in cap.ad probandum.n.6.re.ind.* Barbos *ibid.n.147.* Sbroz. *num.6.&.7.* Paris. *vbi sup.in fin.*

14 Sed queritur hic, numquid si Vicarius habeat subuicarium, ipso excommunicato, cesset iurisdictio eius subuicarij, & sit excommunicatus Subuicarius; sicut excommunicato episcopo, cessat iurisdictio Vicarij. Respondetur negatiuè. *ex cap.1.vbi DD. communiter. de offic. vic.in 6.* Pauin. *de pot cap.sed.vac p.2.prin. q 10. nu.2.* Sbroz. *lib.3. q.18.* Cucch. *Inst. Iur. Can. de Vic.lib.2.tit. 8. nu.11.* nisi Subuicarius participaret cum Vicario excommunicato.in crimine criminoso,quia tunc esset excommunicatus. *d.cap.1. de offic.vic.in 6.*vbi Ioan. Andr. *in verf.qui,* Innoc & Archid. *in verf. excommunicationis, per tex.in cap. si concubinæ. de sent. excom.* Sbroz. *n.3.* Quod si Subuicarius habuit iurisdictionem ab episcopo, & non à Vicario, tunc excommunicato Vicario, non esset excommunicatus Subuicarius, si excommunicatio fuit lata, propter delictum Vicarij personale; secus si onus erat reale, inhærens officio, tunc enim Subuicarius esset excommunicatus; sed primo casu, licet Subuicarius non esset excommunicatus, gesta tamen ab ipso, post excommunicationem Vicarij, non valerent. Archid. *in d.cap.1.verb.excommunicationis maioris.* Franc *ibid. in.2. notab.* Rot. *decis.4.aliàs 378.nu.2.tit. de offic. vic in nouis.* Pauin. *vbi sup.n.20.*Sbroz. *ibid. nu.4.5.& 6.* Et sicuti Vicarius mortuo episcopo, non potest perficere causas cęptas eo viuente, ita Subuicarius non poterit cognoscere de causis cęptis, antè excommunicationem Vicarij, post eius excommunicationem. *DD. communiter. in d. cap.1. relati à* Sbroz. *ibid num.11.*

15 Sed numquid excommunicato Vicario, erit etiam excommunicatus eius successor, in Vicariatu?

Respondetur negatiuè, per ea, quæ DD. communiter dicunt *in cap. quoniam, vbi* Abb. *num.8.* & Bero. *num.101.de offic. deleg.per d cap.1.de offic.vic.in 6.* Cucc. *vbi supr. n.12.* Sbroz. *lib.3.q.19.*

16 Quintus modus, quo finitur Vicarii iurisdictio est, per captiuitatem Episcopi, quæ mors ciuilis dicitur, *l.pater in princ. l.in omnibus, ff.de captiuis,* nam toto tempore, quo in manibus hostium, captiuus detinetur Episcopus, eius Vicarius; nec excommunicare potest, nec alia facere, quæ iurisdictionis sunt, quia mors ciuilis, naturali æquiparatur, & eundem parit effectum, & iurisdictio ad Capitulum deuoluitur, *c.si episcopus,* vbi Gloss. *de suppl.neglig.Prælat.in 6.* Gallett. *in Margar.casuum conscientiæ,verb. vicarius,antepen.* Sayr. *de censur.lib.1.c.5.n.39.*

17 Sextus modus, quo Vicarius non potest amplius exercere iurisdictionem, est si Episcopus ingrediatur Religionem, quia dicitur mortuus mũdo, nam æquiparantur, mors naturalis, & ingressus Religionis. *c.in. placuit, il secondo,* vbi Gloss. *verb. mortuus,16.q.1.& can.nullus, il secondo, 2.q.7. l. res vxoris, C.de donat.inter vir. & vxor.*

18 Septimus modus, quo expirat Vicarij iurisdictio est, per renunciationem; nam adhuc renunciatio Episcopatus, siuè cessio, vel resignatio, eundem parit effectum, & Cathedralis vacare dicitur per renunciationem, sicuti per mortem Episcopi, *cap.1.de renunc.in 6.* Gloss. *in cap.si cui nulla verb. moritur, de præbend.eod.lib.& in cap. si episcopus, verb.mortem, de rescrip eod.lib.DD. communiter in cap.2. de præbend. in 6.* Franc. Marc. *q.1120. num. 2.* Quo fit, vt Vicarii iurisdictio, cesset per mortem ciuilem episcopi, sicuti per mortem naturalē. Cucc. *Inst.iur can.de Vic.Episc.num.153.* Rebuff. *in prax.benef.n.219.* Barbos. *de episc.p.3.alleg.54. num.154.* Sbroz. *lib.3. q.42. num 2.* Gesta tamen ipsius Vicarii, post resignationem, Ecclesiæ valent, antequàm notitiam habeat resignationis. Peregrin. *decis.Rot.158. lib. 2.*

19 Octauus, & Nonus modus principalis, quo cessat Vicarij iurisdictio, est, per Depositionem, vel Relegationem, quæ sunt similiter mors ciuilis, & quantum adhoc, æquiparantur morti naturali. Gloss. *in cap.si propter tua debita, verb.vacabant, de rescript. in 6. & cap.si episcopus, vbi* Gloss. *verb. mortem, de suppel.negl.prælat.eod.lib.6.* Calder. *cons.vlt.tit.de sent.& re iud.* Et sicuti per mortem naturalem Episcopi, vacat Ecclesia, & cessat iurisdictio Vicarii, vt suprà diximus, *per cap.si gratiosè de rescript. in 6. c. illa, & cap.fin.nè Sed.vac. cap. ad abolendam, de hæret. cap.quia, vbi DD. communiter, de iudic.* ità

per

per depositionem, vel relegationem eiusdem, cum ambo mortis naturalis effectus sortiantur, vt probat Cucc. *Inst. iur. can de vic.episc.d.num* 163. Sbroz *lib.3. q.42. num* 4. Canonistæ omnes *in cap.qualiter, & quando, il secondo, §. licet, ubi* Abb. *num* 1. & Felin. *num.* 51 *de accusat.*

20 Vltimus modus, quo expirat Vicarij iurisdictio est, per permutationem Episcopatus cum alio, quia etiam in isto casu vacat Ecclesia. Glos. *in d.cap.si propter ver. uacabunt de rescrip..in* 6. Sbroz. *vbi sup n.*11. Benè verum est, quod quando Episcopatus permutatur cum alio, non reuocatur ipso iure Vicarij iurisdictio, sicuti per mortem, sed reuocari solet per nouum Episcopum primus vicarius; Vnde vsquequo, non reuocauerit illum, valebunt omnia gesta, antè reuocationem ipsi notificatam. Calderin. *cons* 4. *de rescript,* Soccin. *cons.* 27. *lib.*3. Cucc. *vbi sup num.*156. Rebuff. *ibidem num.*225. *cum seq.* Secus est per secundi vicarij Constitutionem, quia tunc cessat omnino primi iurisdictio: quomodocumque ad eius aures deueniat secundi vicarij creatio, de quo Paul. Castr. *cons.*158. *vol.*1. *& Alij congesti per* Sbroz. *d.lib.3.q.33. d nu.*1. *cum seqq.*

21 Sed quæritur: An Episcopi vicarius finito officio vicariatus, teneatur dare Syndicatum, & reddere rationem suæ administrationis, sicuti cæteri officiales, & iudices, vniuersaliter tenentur?

Respondetur negatiuè. Ità fuisse declaratum à Gregorio XIII. in quadam Const. de anno 1578. directa Clero, & Communitati Tarentinen. refert Barbos. *lib.* 1. *de iur. eccles.cap.*32.*num,*136. *vers. Denique Vicarius; & in.precit.p.3.de pot.episc.alleg.*54.*n.*183. vbi ponit formalia verba Bullæ, affert etiã Genuens. *in Prax. Archiep. Neap. cap.*58 *in nouis. edit.* & Homobonus de Bonis, *de humanæ vitæ statibus, cap.7.in fin.* Marcell. Vulp *in Prax. eccles. cap.*44. *num* 19. vbi dicit, quod licet Summus Pontifex, loquatur in dicta Bulla de Clero, & Populo Tarentino, quia tamen lex comunis est, extendi debet ad omnes alias Ecclesias; & de facto sic seruatur, vt Vicarij generales Episcoporum, non dent Syndicatum finito officio. Cum enim prætenderent Clerus, & Comunitas, vt vicarij essent obnoxij Syndicatui, respõdit Summus Pontifex, Vicarios, & Officiales; siuè generales, siuè particulares, etiam Foraneos nuncupatos, nullo modo ad aliquem Syndicatum teneri, aut eidẽ, sub quouis prætextu, obnoxios esse. Neque obstat, quod asserunt multi Doctores, quod Vicarius Episcopi, tenetur finito officio stare syndicatui, sicut Alij officiales, & Iudices Ciuitatum. *ex rub. Vt omn. iudic. tam ciuil. quàm crim in Authent. cũ nigro in uerb. vicarius; tradit* Paris de Put. *in tractat. de synd. in princ.* Carauit. *super Rit Magn. Cur. vicar.* 265. *per tot.* Pauin. *de po. cap.sed.vacan. p.*2. *q.*8. Sbroz. *lib.3. q.52. & Alij.* Qui mouentur ratione comuni; quod scilicet, omnis homo, qui administrationẽ alicuius exercet, regulariter tenetur reddere rationem, iuxtà illud Euangelij: *Redde rationem villicationis tuæ.* Lucæ 16. *cap. qualiter, & quando, il 2. de accusat* Soccin. *cons.*413. Roland. *cons.* 49. *num.*2. *vol.*1.

Nam respondetur, quod loquuntur secundum ordinariam regulam iuris comunis, iuxtà quod, priùs tenebantur ad syndicatum; Sed aliter seruatur hodie post Cõstitutionem prædictam Gregorianam, in Episcoporum vicariis, & per alias etiam Constitutiones particulares Summorum Pontificum, & per Sacræ Congregationis Episcoporum negotijs præpositæ Decreta. Ratio est, quia si errauerint Vicarij, Episcopi prouidebunt, prout iustum fuerit. Ead. Sac. Congregat. Episc. *in vna Tarentinen.* 1601. 20. *Augusti*, maximè in causis suspicionis, deputando delegatum, si ipsimet causam cognoscere nolunt, vel non possunt, quia & ipsi quoque sint suspecti; & dimittendo ipsi delegato liberam iustitiæ administrationem. Ead. Sac. Congregat. *in vna Brundusina* 13. *Octobris* 1592. Et insuper aliter seruatur de consuetudine, à qua non est recedendum. Clar. *in pract. crim.* §. *fin.q.*35 *vers fuit aliquando*; maximè vbi esset talis consuetudo, ab Episcopo, vel alio Superiore confirmata, vt inquit Anchar. *cons.* 18. *num.* 2. *cum seqq. & refert* Sbroz. *de off.vic. lib.3.q.52.n.*3.

22 Notandum insuper est, quod si aliquis Vicarius, offendat iurisdictionem Metropolitani, non deferendo appellationi legitimè emissæ, & illius inhibitionem paruipendat, tunc poterit per eundem Metropolitanum censuris Ecclesiasticis, compelli, & coerceri, secundum sacros Canones. *cap.*1. *de offic. vic. in* 6. *cap. romana Ecclesia, in princ. de appell. not. in cap. pastoralis, de offic. ord. vbi Canonistæ.*

23 Aduertendum est vltimo. Quod si Vicarius Episcopi delinquit in officio, vel iniustitiam faciat litigantibus, vel alio modo crimen committat, puniri debet per Episcopum, sicut potest quilibet alius Magistratus coercere officialem suum, omni appellatione remota. *l. nulli officialium, C. quor. appell. non recipiunt. posita per* Gratianũ *in can. et qui appellat.* §. *nullis quoque* 2. *quæst.*6. Lotter. *de re beneficiar. lib.*1. *q.*22. *num.* 100. *cum seqq.* Carauit. *Rit.*49. *num.*10. Quod intel-

telligendum est, si delinquat, vt quilibet alius priuatus, non in his, quæ iurisdictionem tangunt. Gloss. *in cap. 1. ver. ex rationabili, de offic vicar. in sexto.* vbi Archid. & Alij, Sbroz. *lib. 3. q. 57. num.* 8. Si verò delinquat in his, quæ sunt iurisdictionis, punitur ab Archiepiscopo. Gloss. *in d. cap. 1. ibid.* Innocen. & Archid. *in cap. romana, §. fin. de for. compet. in* 6. Sbroz. *ibid. num.* 4. Non autem ab ipso Episcopo, nè sit iudex, & pars, & nè iudicet in causa propria, quod est prohibitum Bald. *in l. si quis, num. 6. C. de episc. & cler. & in l. 1. in fin C. nè quis in sua caus. iud.* Sbroz. *lib. 2. q. 138. num.* 1. Contrarium tamen tenent quidam Doctores, qui sic in praxi seruari communiter asserunt, itā Specul. *tit. de compet. iud. adit. §. sequitur, num.* 3. Bald. *in addit. in §. fin. vers. officiales;* Capic. *decis.* 137. *num.* 7. Foller. *super Constit. Regn. tit. de Magist. iudic. cap. magister iustitiarius, n. 36. cum seqq.* Sbroz. *vbi sup. num.* 2.

Forma Litterarum Patentialium Vicariatus Episcoporum.

N. Patritius Ciuitatis N. Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus N. Baro &c.

ADmodum Reu. Domino N. Salutem in Domino. Pietati, integritati, & doctrinæ tuæ confidentes, te Vicarium nostrum Generalem in spiritualibus, & temporalibus constituimus, cum facultate, vt non solum causas etiam matrimoniales cognoscere possis; sed etiam inquirere, corrigere, & punire quomodocumque excessus; Clericos à suis beneficijs, & officijs, vel administrationibus amouere, & ijs priuare, Beneficia qualibet, etiam resignata, & in posterum constituenda conferre; beneficiorum resignationes recipere, causas beneficiales, etiam institutione non sequuta cognoscere, beneficia vnire, in Iuspatronatus constituere, & eius donationi impartiri, in alienatione bonorum Ecclesiasticorum, & in transactionibus in eo genere factis auctoritatem interponere, & hæc omnia in casibus à iure permissis; Visitare Ecclesias, Monasteria, & pia loca, Synodum conuocare, & celebrare, dispensare in omnibus casibus Nobis permissis, omniaque alia facere, quæ in hac Diæcesi generales Vicarij facere consueuerunt, etiam si speciale mandatum requirerent; quæ omnia ad præscriptum Sac. Canonū, decretorumq; & ordinum huius Diæcesis, ac nostrorum geras, & administres, cum omnibus, & quibuscumque honoribus, & prærogatiuis in similibus consuetis, ac cum lucris, & gagijs, & emolumentis solitis &c. Mandantes, & præcipientes tenore præsentium quibuscumque subditis nostris in virtute sanctæ obedientiæ, quatenus te prompto animo, & benigno recipiant affectu, teque tanquàm Vicarium, & Officialem nostrum, & nostræ Cathedralis Ecclesiæ, & Diæcesis (vt præmittitur recipiant, & admittant, ac tibi pareant, & audiant. Præsentibus valituris ad nostrum beneplacitum. In quorum omnium, & singulorum fidem has præsentes nostra manu subscriptas, solitique sigilli impressione munitas faciendas duximus. Datum &c. Die &c. An. &c.

N. Episcopus &c.

sigill. †

N. Secretarius.

ALIA FORMA.

N. Dei, & Sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Episcopus N.

Dilecto Nobis Perillustri, & Admodum Reu. Domino N. Ciuitatis N. Prouinciæ N. salutem in Domino &c.

INgens negotiorum, causarumque multitudo in foro nostro Episcopali N. in dies magis, magisque emergentium, Nos timere facit, nè Ecclesia nostræ sollicitudini concredita, Nobis circà alia valdè occupatis in spiritualibus, & temporalibus aliquod sentiat incommodum, quod facile contingere poterit, nisi sedulò inuigilantes de aliqua persona idonea, per quam pro temporis opportunitate, Ecclesiastica negotia (vt decet) expediantur, prouidere curemus. Quâ propter cupientes, & volentes in dicto nostro Episcopatu Generalem Vicarium, atq; in temporali iurisdictione Vicecomitem constituere; te antè dictum Admodum Reu. N. cuius probitatem, morum honestatem, in rebus agendis industriam, prudentiam, aliaque laudabilia virtutum tuarum merita, iam dudum plenè cognouimus, ad huiusmodi munus tenore præsentium eligimus, & deputamus, Cum honoribus, oneribus, & facultatibus, quæ tàm de Iure, quàm de consuetudine ad huiusmodi officium; quomodolibet spectant, præter quàm facultate à Casibus nobis reseruatis absoluendi; vel eam alijs Confessarijs, licet à Nobis approbatis, concedendi; Et cum emolumentis solitis, & consuetis, licitis tamen; De quibus côtentus sis, & esse debeas, absq; ullo salario; mandantes propterea tam R. R. DD. Canonicis dictæ nostra Cathedralis Ecclesiæ, quam alijs presbyteris, & Clericis secularibus, & regularibus; Nec non alijs nostræ Diæcesis N. at-

N. alique in ea quouis modo commorantibus, cuiuscunque sint gradus, status, Dignitatis, & conditionis; Nec non Gubernatori, & hominibus dictæ nostræ Iurisdictionis temporalis, quod te in Vicarium, & pro Vicario nostro Generali, & Vicecomite recipiant, tibique in omnibus ad tuum Vicariatus, Vicecomitatusq; officium spectantibus, promptè, & libenter obediant, & pareant, prout de Iure facere tenentur. Siquis verò temerè ausus fuerit contrauenire, sciat, se pænas, tàm Iuris, quàm nostri arbitrij incursurũ. In quorum &c. Datum &c. die &c. An. &c.

N. Episcopus N.

Locus † sigilli

N. Secretarius.

ALIA FORMA
diuerso modo.

N. Dei, & Apostolicæ Sedis gratia
Episcopus N.

Dilecto filio Reu. D. N. I. V. D. Ciuitatis N. Diœcef. N. Salutem, & sinceram in Dom. Caritatem. Cum decreuerimus iustis causis animum nostrum mouentibus nouum Vicarium in spiritualibus & temporalibus Generalem deputare; confisi de tua in rebus agendis dexteritate, ex imia fidelitate, & conscientiæ candore, te nostrum in spiritualibus, & temporalibus Vicarium Generalem constituimus, nominamus, & deputamus; Cum generali, & omnimoda facultate audiendi, & decidendi, causas ciuiles, criminales, meras, & mixtas, inijsque, subdelegandi, carcerandi, mulctandi, censuras ferendi in forma amplissima ad beneplacitum nostrum. Monentes proindè nostros Diœcesanos, vt tibi in prædicto officio promptè obediant, & auxilium præstent opportunũ. Quod si quis tibi resistere, aut non obedire audebit, congruam sentiet vltionem: In quorum testimonium has nostras litteras fieri iussimus per nostrum Cancellarium, subscriptione nostra, & sigillo roboratas. Datum &c. Die &c. Ann &c.

N. Episcopus N.

Locus † sigilli

N. Secretarius.

Forma substitutionis Vicarij Generalis penes Acta Curiæ &c.

In Christi nomine. Amen

Perillustris, ac Reuerendissimus Dominus N. V. I. D. Abbas, Prothonotarius Apostolicus, ac Illustriss. & Reuerendiss. Domini N. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius Generalis &c. Volens se absentare à Ciuitate N. causa eundi ad visitationem generalem totius Diœcesis (Vel, &c. si Discedat ob aliud negotium *ad effectum ut Iustitia omnibus equaliter administretur in ijs quę ad officiũ Episcopalis regiminis pertinent, substituit, deputauit, & in eius locum posuit, vsque ad eius reditum Admodum Reu. D. N. cum auctoritate in forma &c. omni modo &c.*

N. Vicarius Generalis.

Præsentibus ibidem. N. & N. testibus &c.

N. Cancellarius &c.

Aliquando fit per ipsummet Episcopum huiusmodi substitutio per litteras Patentiales in forma, &c.

SECTIO TERTIA.

De Vicario Archiepiscopi, seu Metropolitani.

SVMMARIVM.

1 *Archiepiscopus, & Metropolitanus idem sunt.*
2 *Quod probatur ex multis iuribus.*
3 *Dictio*: videlicet, *importat declarationem eiusdem rei.*
4 *Archiepiscopus aliquando sumitur pro Primate, vel Patriarcha.*
5 *Archiepiscopus dicitur Princeps Episcoporũ.*
6 *Metropolitanus dicitur a mensura Ciuitatuũ.*
7 *Metropolis vnde dicta.*
8 *Archiepiscopus est ęqualis Episcopo, quoad potestatem ordinis; maior temen, quoad priuilegia.*

1 IN presenti sectione, in qua de Vicario Archiepiscopi agitur, operæ pretium duxi præmittere, quod Archiepiscopus, & Metropolitanus vnum, & idem sunt in substantia; quamuis in nomine diuersi videantur, vt probatur ex *ordinar. Roman. tit. qualiter Episcopus in Roma-na*

r.a Ecclesia ordinetur & traditur per Rebuf. *in concord. tit. de collation. §. 1. in princ. in glos. verb. Metropolitana*, Raban. Maur. *de instiut. cleric. lib 1. c. 5. de ordine tripartito Episcopor.* Barbos. *de offic. & pot episc. p. 1. tit. 1. c. 6. n. 12. & de iure ecclesiastic. lib. 1. c. 7. nu. 4.* Pauin. *de offic. & potest. capitul. sed. vacant. præelud. 6. n. 14.* Azor. *Instit. moral. p. 2 lib. 3. c. 33. q. 4.* Et Alij.

2 Quod quidem vltra supradictos Doctores optimè colligitur, *ex cap. pastoralis. in princ. de offic. ordinar. & Extrauagant. Saluator. de præbend.* & benè, ac expressè habetur in textu *cap. referente. de præbend.* in illis verbis. *Ad Metropolitanum, videlicet Remensem Archiepiscopum.*

3 Vnde cum natura dictionis. *Videlicet* sit decalarare eandem rem, vel personam, per tex. *in cap. transmissæ de eo, qui cognou. consangu. vxor. suæ.* ibi *vxore sua defuncta, filiam eius priuignam, videlicet propriam, & in cap. Sacrosancta. de elect. & in cap. nouimus de verb. signif.* probatur etiam *in l. videlicet ff. ex quib. caus maior. & in. l. videlicet. ff. de pactis & in l. si quis. § si in venditione, ff commun. præd.* Gloss. *in Clement causam. uerb. videlicet. de elect.* Gloss. & Bart. *in. l. 1. n. 2. ff. ad leg. Aquil.* & Alii penes Barbos. *de dictionib. vsu frequentiorib. diction. 423. n. 1.* ideo non est dubitandum.

4 Neque obstat dictum Isidori. *lib. 7. Etymolog c. 12.* vbi videtur essefere Archiepiscopum, & Metropolitanum differre inter se. Nam respondetur, quod ipse sumpsit nomē Archiepiscopi pro Patriarcha, vel Primate; nomen verò Metropolitani pro Archiepiscopo posuit, ità habetur per Gloss. *in cap. Cleros. §. ordo. verb. Archiepiscopis. dist. 21.*

5 Archiepiscopus autem dictus est, quasi Princeps Episcoporum, quia præest Episcopis suæ Prouinciæ. Isidor. *d. lib. 7. etymolog. c. 12.* debet enim Archiepiscopus habere sub se aliquos Episcopos, puta decem, vel vndecim, vt habetur *in cap. scitote 6. q. 3.* & notatur per Gloss. *in præcit. cap. cleros, §. ordo, ver. à mensura dist. 21.*

6 Hinc est, quod hac eadem ratione dicitur Metropolitanus à mensura Ciuitatum, quas sub se continere solet, vt inquit Pelagius *Pap. II. epist. 1 omnibus Episcopis*, relatus *in d. cap. scitote 6. q. 3.* & Gloss. *in d. cap. cleros, verb. à mensura.*

Neque obstat, quod inueniantur multi Archiepiscopi, qui non sint Metropolitani, & nullum habeant Episcopum Suffraganeum, vt sunt in Regno Neapolitano, Archiepiscopus Nazarenus, Rossanensis, Lancianen. & alibi Alij.

Nam respondetur, quod hoc accidentaliter est, & casus rarus existit. Nos verò loquimur de communi regula. Sicuti neque necesse est, quod semper habeat decem, vel vndecim Episcopos sub se, vt dicatur Archiepiscopus, seu Metropolitanus, *iuxta præcit. tex. cap. scitote 6. q. 3.* nam sufficit, si habeat vnum Episcopum sub se, vel duos, aut tres, vel plures Suffraganeos, & adhuc dicitur, & est Archiepiscopus, seu Metropolitanus, quia constitutio *d. cap. scitote* non fuit perpetua lex, sed accommodabilis ad necessitates Prouinciarum nutu Summi Pontificis numerum Episcoporum declarantis; vt notat Petr. Greg. *in lib. 15. syntagmat. iuris c. 11. n. 3.*

7 Vel dicitur Metropolitanus à Metropoli Ciuitate, seu Matrice aliarum Ciuitatum Suffraganeorum Episcoporum; vnde Ciuitas, in qua residet Archiepiscopus, Metropolis dicitur, quia est caput Prouinciæ sibi subditæ; Prouincia autem dicitur totus circuitus territorij omniū Diœcesum Episcopatuum, & Episcoporum, sibi subiectorum. *de quo vid.* Couarr. *lib. 1. practicar. quæst. c. 19. num. 2.* Gambar. *de offic. & potest. Legati à latere tit. de varijs ordinariorum nominibus, num 34. cum seqq.* Dionys. Paul. *in tractat. de vera quatuor Patriarchar. Sedium erection. cap. 1. num. 23* Barbos. *de iure Eccles. lib. 1. cap. 7. nu. 2. & 3. & de offic. Episc. p. 1. tit. 1. cap. 6. nu. 12.* Alciat. *lib. 2. disput. c. 23. circ. fin.* Forcat. *dialog. 61. n. 4.*

8 Hinc deducitur, quod Archiepiscopus est maior Episcopo, solū in iurisdictione, non in substantia ordinis, & characteris Episcopalis. Card. Zabarell. *in Clement. Archiepiscopo. num. 7. de priuil.* in eo enim eandem habent auctoritatem, quoad potestatem spiritualem. Barbos. *de iur. Eccles. d. lib. 1. cap. 6. num. 1. cum seq.* Est tamen Archiepiscopus magis priuilegiatus, quā Episcopus *cap. seruatis, & cap. igitur 25. q. 2.* cuius præstantia dicitur auctoritatis Metropolitanæ, *cap. sollicitudinem de appell. cap de his, dist. 12. cap. final. dist. 50.* & præcellit honore cæteros Episcopos. Gemin. *in cap. per singulos il 2. 9. q. 3.*

SVBSECTIO PRIMA.

De Vicarij Archiepiscopalis Iurisdictione in genere.

SVMMARIVM.

1 *Appellatio ab Episcopis defertur ad Archiepiscopum Metropolitanum, & n 5.*
2 *Vicarius Archiepiscopi eandem habet auctoritа-*

ritatem in sua Diœcesi Archiepiscopi, sicut Vicarius Episcopi in sua Episcopali.

3 *Similem auctoritatem habent Vicarij Primatis, vel Patriarchæ in proprijs Diœcesibus.*

Non differunt Episcopi ab Archiepiscopis, Primatibus, vel Patriarchis, quò ad potestatem ordinis, sed tantùm quò ad iurisdictionem. ibid.

Archiepiscopus habet iurisdictionem ordinariam in propria Diœcesi, in subditos verò Suffraganeorum, Metropolitanicam. ibid.

4 *Archiepiscopi nullam habent iurisdictionem in subditos Suffraganeorum, nisi in casibus in iure expressis.*

6 *Appellationum causæ inter subditos Suffraganeorum, per Vicarium Archiepiscopi cognoscuntur.*

6 *Et tàm in spiritualibus, quàm temporalibus.*

7 *Si appellatum fuit ab interlocutoria, remanet Iudex in tota causa.*

8 *Casus, in quibus non appellatur ab Episcopis Suffraganeis ad Archiepiscopum.*

9 *In causis Sanctæ Inquisitionis.*

10 *Item in compulsione aliorum subditorum, qui non fuerunt partes in causa.*

11 *Item à Delegato Episcopi.*

12 *Item quando Vicarius Archiepiscopi conuenit coràm se subditum Suffraganei.*

13 *In tribus tantum casibus appellatur ad Metropolitanum, scilicet à sententia diffinitiua; ab Interlocutoria vim diffinitiuæ habente; & à Grauamine irreparabile.*

In quo differant sententia diffinitiua ab interlocutoria.

14 *Quod sit grauamen irreparabile.*

15 *A quo grauamine appellari possit.*

16 *Quando admitti debet appellatio à grauamine comminatæ torturæ.*

17 *Appellatio à comminata excommunicatione, quando admittatur.*

18 *In prima instantia, extrà casus permissos, non debet admitti appellatio à Metropolitano.*

19 *Appellatio debet proponi coràm Iudice à quo idest suffraganeo.*

Limitatur in aliquibus casibus. ibid.

20 *Differentia appellationis ab interlocutoria, & appellationis à diffinitiua.*

21 *Non licet Vicario Archiepiscopi ferre excommunicationem in Suffraganeos, existente Archiepiscopo in Prouincia.*

22 *Iudex à quo potest arctare terminum appellanti ad prosequendum.*

Limitatur in Beneficialibus, ibid.

23 *Metropolitanus adiri potest per viam querelæ. Et quomodo procedat ...*

24 *Excommunicatus appellans, quomodo absoluatur à Metropolitano.*

25 *Excommunicatus appellans, potest absolui cū reincidentia à Suffraganeo.*

26 *Appellatio ab excommunicatione vltrà decem dies conceditur.*

27 *Appellatio ab excommunicatione, non suspendit executionem.*

28 *Post latam excommunicationem possunt affigi cedulones, etiam infrà terminum decem dierum ad appellandum concessum.*

29 *Appellatio datur à declaratoria excommunicationis, ante; non post declaratoriam.*

Praxis obseruanda in declaratoria excommunicationis.

30 *In delictis notorijs non datur appellatio à declaratoria.*

31 *Metropolitanus est Iudex competens Suffraganeorum Episcoporum.*

32 *Metropolitanus quando sit iudex competens, si lis sit inter Episcopum Suffraganeum, & subditum ipsius Suffraganei.*

33 *Appellatio, an suspendat interdictum, remissiuè.*

34 *Quando Iudex à quo, possit exequi sententiam suam.*

VT perfectior notitia habeatur à Vicarijs de tota materia Vicariatus officium comprehendente, conueniens est, percurrere, & prælibare quædam de facultate Vicarij Archiepiscopalis; successiuè deindè tangere breuiter, quæ spectant ad Vicarios Capitulares; & tandem videre, ad quid se extendat facultas Vicariorum Apostolorum, & Foraneorum.

1 Cùm itaq; à sententijs latis à Vicario Episcopi, non appelletur ad ipsum Episcopum, quia, vt diximus, vnum consistorium, & vnum Tribunal constituunt Vicarius, & Episcopus. *cap. romana, vers. eorum vices, & vers. vnum sit consistorium, de appel in* 6. Gloss. *antepen. in Clem.* 2. *de rescript.* & Nos *suprà sect.* 2. *subsect.* 4. *n.* 1. Sed appellatio deferatur ad Archiepiscopum, seù Metropolitanum, si sit Suffraganeus, aliàs ad Papam, *d. cap. romana, vbi* Gloss. & DD. & *in cap.* 2. *de consuet. eod. lib.* 6. *Apostil. ad Specul. tit. de appell.* §. *nunc tractemus, vers. tertio.* Conc. Trid. *sess.* 13. *c.* 1. *in fin.* & *c.* 2. & *sess.* 24. *c.* 20. *de reform.* meritò igitur, videndum erit de potestate Vicarij Archiepiscopi in subditos eiusdem Archiepiscopi constituentis, ac etiam in subditos Suffraganeorum Episcoporum ipsius Archiepiscopi Metropolitani.

2 Aduertendum est ergò primò, quod Vicarius Archiepiscopi, succedit in iurisdictione Archiepiscopali, eo modo, quo Vicarius Episcopi in episcopali, nam Ar-

chiepiſcpus in ſua propria Diœceſi habet omnia iura, poteſtatem, & obligationes, quas habent cæteri Epiſcopi in ſuis Dięceſibus, & ſunt veluti omnes alij Epiſcopi, *vt not.* Barboſ.*de iur.eccleſ.p.1.c.7.n.15.*ideò debet conſtitui Vicarius Generalis, etiam ab Archiepiſcopo, nè fiat fraus Concilio Lateranenſi, *in cap.fin.vbi* Gloſſ.*& DD.de offic.Vic.& cap ſtatutum de præbend.in 6. cap.conſtitutus; & cap.fin.de conceſſ.præbend.vbi* Gloſſ. *et DD.* vt exerceat iuriſdictionem, & habeat eandem auctoritatem, quam ipſemet Archiepiſcopus habet in ſubditos; cum etiam Vicarius Archiepiſcopi, vnum, & idem Tribunal conſtituat cum Archiepiſcopo, ſicut diximus de Vicario Epiſcopi. Quod habet locum ſimiliter in Vicario Primatis, vel Patriarchæ. Vndè ab iſtis Vicarijs nō appellatur ad Archiepiſcopum, vel Primatem, aut Patriarcham, ſed ad Papam, *d.c. romana de appell. in 6.in princ. vbi DD.cap.non putamus, vbi etiam DD. de conſuet.eod.lib.6.c.ſi contra, in fin de offic deleg.eod lib.DD.in Clem. ſi principalis de reſcript.* Sbroz *lib.3.q.2. num.1.* propter eandem rationem adductam de Vicario Epiſcopi, quia ſcilicet per ipſos conſtituitur vnum, & idem Tribunal, & eſſet appellare ab eodem, ad eundem, & non intercederet differentia perſonarum Iudicis à quo, & Iudicis ad quem, vt dicitur, *in d cap romana. & in cap.2.de for. compet. & not.*, Decius *in cap.dilecti il 3. nu.4. in gloſſ. ibi idem credo. de appell.* contrà diſpoſitionem Sacrorum Canonum, nam appellatio eſt, de minori Iudice, ad maiorem prouocatio Gloſſ. *in c.non putamus, verb.officiali de conſuet. in 6. DD. communiter in tit. Decret. de appell.*

3. Animaduertendum eſt ſecundo, quod Vicarii Archiepiſcopi, vel Primatis, aut Patriarchæ in Archiepiſcopali Eccleſia, ſiuè Primitiali, vel Patriarchali, in quibus per eoſdem conſtituuntur Vicarii generales cum amplis facultatibus agendi omnia, & ſingula, etiam quæ mandatum exigunt ſpeciale, habent iuriſdictionem in illa Diœceſi, æquè ac Vicarius Generalis in Diœceſi Epiſcopali, vt ſuprà diximus; & ideò omnia, quæ dicta ſunt de Vicario Epiſcopi, habent etiam locum in Vicario Archiepiſcoipi, Primatis, vel Patriarchę in eorum Diœceſibus, cum nulla detur differentia, inter Epiſcopum, Archiepiſcopum, Primatem, & Patriarcham, quo ad poteſtatem ordinis, & conſecrationis, ſed ſolùm quò ad poteſtatem iuriſdictionis, Aluarottus, & Præpoſit. *in tit. de Epiſc. vel Abbat. §.1. col.6.* Conſtat enim Epiſcopos eſſe inferiores Archiepiſcopis; Archiepiſcopos, inferiores Primatibus; Primates verò inferiores Patriarchis; licet quidam dicant, inter Patriarchas, & Primates, nullam dari differentiam, niſi quò ad nomina, *per text.in cap.1.& 2. 99.diſt.cap duo ſimul de offic.ord.* Gloſſ. *in cap.coram de in integr. reſtit.* Caſſan. *in Catal.glor.mund.p.4 conſid.9. in princ.* ſed re vera datur aliqua differentia, vt notat. D.Antonin. *in ſumm. par.3.tit.20. cap.4.in princ.* Barboſ. *de pot.Epiſc.p.1.cap.6. num.7.cum ſeqq.* Maioritas tamen prædictorum, conſiſtit in eo, quod Patriarchæ, ſeu Primates præſunt pluribus Prouincijs, ſeu Archiepiſcopis; Archiepiſcopi pluribus Diœceſibus, ſeu Epiſcopis, qui Suffraganei dicuntur, *can. ſcitote 6. q. 3.* Epiſcopi verò præſunt pluribus Parochijs. Michael Ferrus, *in trac.de praced.& Prælat.Eccleſ.q.4. d.n.1.* Layman. *de Prælat.Eccleſ.elect.cap.14.q.151.* Barboſ. *vbi ſup. n.10.* Archiepiſcopus idem eſt, vt dictum fuit ſupra, ac Metropolitanus, qui in numero Ciuitatum conſtituitur, *d.cap.ſcitote 6 q.3.* nam vnum, vel plures Epiſcopos ſub ſe habet. Petr. Gregor. *Syntagmat.iur lib.15.cap.11.num.3.* Rebuff. *in concordan ti:.de collation §.1. verb.Metropolitana;* Barboſ. *ibid.nu.12 & de iur.Eccleſ p.1.c.7. num.4.* Non eſt tamen neceſſe, vt plures ſub ſe habeat Ciuitates *DD.loc.cit.*

Archiepiſcopus in propria Diœceſi, epiſcopalem ordinariam iuriſdictionem exercet; in Diœceſibus Suffraganeorum, Metropolitanicam; neutram tamen, antèquā pallium ſuſcipiat. exercere poteſt, *cap.ſignificaſti, de elect. cap.niſi ſpecialis de auctor.& vſu pallii, & cap.antiqua.de priuil.* Barboſ. *loc ſup. cit.cap.13.* Genuenſ. *in Prax. Archiep. Neap. cap.88. per tot.* Lel. Zecch. *de ſtatu Reuerendiſſ. Archiep.* Azor. *Inſt moral.p.2. lib.3. c.34. q.9.cum ſeqq.*

4 Animaduertendum tertio, Archiepiſcopum, nullam regulariter habere iuriſdictionem in ſubditos Suffraganeorum, niſi tantùm in caſibus à Iure expreſſis. *cap. paſtoralis.de offic ord.vbi* Gloſs.*verb inuitum; et verb.excep c.romana.c.venerabilib.de ſent.excom. in.6.cap.1.de ſuppl.negl prel.eod.lib.* Lott. *de re benef.lib.1.q.22.n.37.* Seraph. *dec.1212.n.2.& dec1222.n.3.* Idem etiam dicitur in caſibus ſimilibus, quia dictio *tantùm*, nō excludit caſus ſimiles. *l.ob as, C.de præd.minor.vbi* Gloſs. *& l.ſi mora. verb. dumtaxat, ff.ſolut.matrim.& in l.vlt.C.de reuoc.donat.ità notabiliter* aduertit Felin.*in cap.paſtoralis.nu.3.de reſcrip.* Et conſequenter, Vicarium ipſius, eandem limitatam habere facultatem, concludendum venit. Quapropter debet Vicarius in citationibus, quas relaxat contrà ſubditos Suffraganeorum, exprimere caſum ipſum exceptum in Iure, nè ſpernatur eius iuriſdictio, aliàs citatus non tenetur comparere. Scaccia *de appell.q.8. ſub num.98. dec. 4*

Qua-

Quarant. *in summ. Bullar. verb. Archiepiscopi authoritas n.* 12. Genuens. *in Prax. num.* 102. Imò est adeò limitata eius iurisdictio in subditos Suffraganeorum ad causas appellationum tantum, extra casus exceptuatos, & expressos in Iure, vt aliàs, nullam prorsus in prædictos habeat iurisdictionem, etiam ipsis volentibus, nisi expressè consentiant ipsi Suffraganei. Scaccia *in d. trac. de appell. q.* 19. *remed.* 2. *num.* 54. *& q.* 17. *limit.* 47. *membr.* 3. *n.* 11. Barbos. *de potest. Epis. p.* 1 *tit.* 4. *num.* 2. *prop. fin.*

5 Appellatur itaque à sententijs Vicariorum Episcopalium, ad Tribunal Archiepiscopi, vbi per ipsius Vicarium cognoscitur causæ appellationum inter subditos Suffraganeorum. *cap. pastoralis. de offic. ordin. cap. dilectus. cap. cum causam cap. sollicitudinem de appell cap.* 1. *de for compet. in.* 6. *cap. romana, de appell. eod. lib.* Couarr. *pract. cap.* 9. *n.* 2. Quarant. *vbi sub verf.* 18. Genuens. *ibid. c.* 88. *n.* 8. Scaccia *de appell. q.* 8 *n.* 86. *cum seqq.* Seraphin. *decis.* 1183. Sbroz. *lib.* 3. *q.* 2. *nu.* 1. Hoc autem loco, præmittendum, notandum que erit, quod omnia, quæ inferius referentur ad Archiepiscopi iurisdictionem facientia, ea similiter, quibusdam tantum ordinis episcopalis exceptis, ad ipsius Vicarium Generalem, mandatum speciale habentem spectare, cum exercitium iurisdictionis habeat, *vt sup. diximus*, & habetur *infr. subsect. seq. nu.* 49. Quæ supra firmata conclusio, vt à sententijs Vicariorum Episcopalium, appelletur ad Tribunal Archiepiscopi, est adeò vera, vt si Episcopus Suffraganeus, post appellationem, promoueatur in Archiepiscopum, possit esse Iudex appellationis à sententia, quam ipse protulit, dum erat Episcopus; conuenit tamen, vt ipse se abstineat, illam causam cognoscere, & alteri delegare. Scaccia. *de appell. q.* 2. *n.* 15. *& q.* 8. *nu.* 86. *vers. extende primo*, Petr. Gregor. *tract. de appell. lib.* 4. *c.* 17. *sub. nu.* 9. *cum seqq.* Barbos. *vbi sup. num.* 62.

6 Ampliatur secundò, quod appellatur ab Episcopo ad Archiepiscopum, tàm in temporalibus, quàm in spiritualibus. *cap. romana. §. debet. de appell. & recusat. in.* 6. Quarant. *in summ. Bullar. d. verb. Archiepiscopi authoritas. num.* 13. *vers. ampliatur tamen*, Scaccia *d. q.* 8. *d. num.* 9.

7 Ampliatur tertio, vt in causa appellationis ab interlocutoria, in qua pronunciatum fuit, benè appellatum, remaneat Archiepiscopus, Iudex in toto negotio principali. Scaccia. *d. tract. de appell. q.* 18. *limit* 47. *membr.* 3. *num.* 7.

8 Est tamen Aduertendum; quod dantur plures casus, in quibus non appellatur ab Episcopo, ad Archiepiscopum Metropolitanum.

9 Primus est, in causis sancti Officij, in quibus ab Episcopo, appellatur ad Papam, propter negotiorum grauitatem, non ad Archiepiscopum. Pegna. *in Direct. Inquisit. p.* 3. *Comment.* 31. Genuens. *in prax. Archiep. Neap d. cap.* 70 *num.* 8.

10 Secundus. Casus est, in compulsione Aliorum subditorum, qui non fuerunt partes in causa, quia tunc, à grauamine Vicarij Episcopi, recurrendum est ad ipsum Episcopum, non ad Archiepiscopum. Abb. *in cap. pastoralis nu.* 12. *de offic. ordin.* Genuens. *loc. prox. cit. nu.* 7. *vers. declara primo.*

11 Tertius casus est in Delegato Episcopi, nam ab ipso non appellatur ad Archiepiscopum, sed ad Episcopum delegantem, nisi Episcopus delegaret causam in fraudem, quia tunc appellaretur ad Archiepiscopum. Franc. *in cap. dilectus il.* 3. *de appell.* Genuens. *ind. c.* 70. *num.* 7. *vers. limita secundo.*

12 Quartus casus est, quando Archiepiscopi Vicarius; conuenit coràm se aliquem subditum alicuius Suffraganei, quia tunc Episcopus Suffraganeus, debet appellare ab isto grauamine ad superiorem Archiepiscopi, non ad ipsummet Archiepiscopum, Geminian. *in cap. romana.* 3. *§. Archidiaconis. sub. nu.* 4. *cas.* 2. *vbi* Franc. *num.* 4. *limit.* 8. *de appell. in.* 6. Soccin. *reg.* 23. *fallent.* 8. Scaccia *vbi sup. q.* 7. *num* 107.

13 Est secundo aduertendum in hac materia appellationis, quod de Iure nouissimo Sacri Concilij Trident. *in sess.* 24. *cap.* 20. *de reform.* in tribus casibus solùm appellari potest à Suffraganeis ad Metropolitanum.

Primo à Diffinitiua, quæ imponit vltimam manum liti.

Secundo ab Interlocutoria, habente vim Diffinitiuæ.

Tertio à grauamine irreparabile, quod per Diffinitiuam reparari non potest Concil. Lateranen. *sub. Leone X. sess.* 10. *§. Sacro.* Concil. Trid. *sess.* 13. *c.* 1. *de refor. in fin.* Boer. *decis.* 79. *num.* 8.

Quæ autem sit Differentia inter sententiam Diffinitiuam, & Interlocutoriam simpliciter, vide Bald. *in l.* 1. *in princ C. sent. rescind. non poss.* Marant. *in Pract. p.* 6. *in tit. de sentent. d. nu.* 1. *vsque ad.* 46. *& per Nos infr. par.* 2. *sect.* 3. *de sentent. subsect.* 1. *n.* 15.

14 Sed quæritur; quid sit grauamen irreparabile? Respondetur, grauamen irreparabile dici omnem actum irretractabilem, vt est, excommunicatio, carceratio, tortura, & alia huiusmodi. Abb. *in cap.*

in cap cum in contemplatione num. 4. de reg. iur. Marant. 6. *p. de appell. n.* 216. Bald. *in margarita. Innocent. in verb appellari.*

15 Est tamen hic notandum, quod non ab omni carceratione appellari potest ad Metropolitanum, sed tantum modò, quandò Suffraganeus grauaret subditum in carceratione. Philip. *in cap. super eo. il* 2. *col.* 1. *de appell. & in cap. ex parte. il.* 1. *col.* 2. *eod. tit.* vt putà si quis detineretur iniustè; vel quandò causa esset in limine expeditionis, & Suffraganeus nollet eum expedire, sub prætextu, quod habeat biennij tempus ad expediendā causā. Conc. Trid. *sess.* 24. *c.* 20. nam dato, quod nomine causę veniat, tàm ciuilis, quàm criminalis, prout sumunt Cardin. *in Clem.* 1. *q.* 18. *de offic. Vicar.* Marant. *vbi sup. p.* 5. *nu.* 66. hoc tamen est intelligendum, quandò causa, non esset benè instructa, & non esset compilatus processus informatiuus: sed quando omnia sunt complera, & non restat, nisi vt expediatur causa, tunc si Suffraganeus dètinet carceratum, iniustè detineret, & ideò carceratus Iure appellaret, tanquàm grauatus. *cap.* 1. *de appell in* 6. *cap. non ità.* 2. *q.* 6. *& cap. cum sit romana. de appell.* De quo vide Genuens. *in Prax. Arch. Neap c.* 88. *n.* 4. Secus est, quando Suffraganeus adhuc compilaret processum informatiuum, quia hoc casu, si carceratus appellaret, non esset per Vicarium Metropolitani admittenda appellatio, tanquàm friuola, quia aliàs Suffraganeus non posset aliquem subditum carcerare, quin semper carcer diceretur grauamen irreparabile, & sic delùderetur Tribunal Suffraganeorum. *cap. de priore. de appell. l. quoniam Iudices. C de appell.* Rot. *decis* 1 *vt lite pendent. in nouiss. n.* 7. *& ibi Addent.* Bart *in l apertissimi, in* 5. *notab. C. de iud.* Zerol. *in Prax. episc. p.* 1. *verb. appella io*, §. 6. *ante fin.* Staphil. *de litt. Grat. num.* 1. *cum seqq.*

16 Aduertendum est etiam, quod ex prædictis rationibus, non debet à Vicario Archiepiscopi admitti appellatio à comminata tortura, sic simpliciter interposita, quando scilicet processus fuit ritè, & rectè compilatus, concessis defensionibus, & repulsa, & facta publicatione, ac audito reo in omnibus suis iuribus, cum Procuratore, & Aduocato, & indicia non essent adhuc euacuata per defensiones, & alia acta; nam tunc videtur potius interponi appellationem ad dilatandum, & ad euadendam pœnam delicti, cum non sit grauamen; & ideò admitti non debet prædicta appellatio à comminata tortura, tamquam friuola, Diaz. *in pract. crim. can. c.* 117. Couar. *pract. quæst. c.* 23. *n.* 5. *concl.* 1. *vers. tertiò*, Faller. *in pract. crim. canon. fol. mihi* 258. *nu.* 5. Nauar. *in cap. inter verba, concl.* 64. *prop. fin.* 2. *quæst.* 3.

17 Similiter est aduertendum, quod à comminata excommunicatione, debet per Vicarium Archiepiscopi admitti appellatio, *cap per tuas, de sent excomm. cap. ad audientiam. de appell. cap. solet, de sen. excomm. in sexto, cap. venerabilibus*, §. *sed si, de sent. excomm. eod. lib. cap. ad reprimendam, de offic. ord.* Guid. Pap. *q.* 436. *num.* 33. *&* 15. *& q.* 75. *num.* 2. Syluest. *in verb. excommunicatio*, 2. *num.* 1. *& verb. absolutio*, 2. §. 7. Zerola *vbi sup.* §. 9. Nauar. *c.* 27. *in Manual n.* 4.

Fallit tamen in notoriis, & publicis criminibus, in quibus non debet admitti appellatio, *cap. peruenit. cap. pastoralis*, §. *vero. c. cum sit romana*, §. *præterea, de appell.* Abb. *in cap. Parochianos, n* 2. *de pænit. & remiss.* Couar. *in c. alma mater, p.* 1. §. 2 *n.* 9.

18 Ex supradictis est valdè notandum, quod non omnis appellatio est admittenda à Vicario Archiepiscopi, nè de facili tollantur causæ Suffraganeorum, & eorum Tribunalia parui pendantur. Guid Papa, *q.* 236. *& q.* 74. *num.* 2. Rot. *decis.* 58. *de appell. in nouis. per tex. in l. si quis prouocatione, C. de appell can. non ità* 2. *q.* 6. Et ne Suffraganei spernant inhibitiones; nam cauetur in Sac. Concil. Trident. *sess.* 13. *cap.* 1. *de reform. & sess.* 24. *cap.* 20. *de reform.* quod nec Episcopus, nec Vicarius tenentur assentiri quibuscumque inhibitionibus, & deferre cuicumque appellationi friuolæ, nisi in illis tribus casibus, de quibus *sup. diximus n.* 12. Quod etiam disponitur per Constitutiones Pontificias, & per Declarationes Sac. Cōgregationis; Adest enim Bulla *Greg. XIII.* quæ est 24 *fol.* 1220. *in Bullar.* Sac. Congreg. *ità declarauit penes* Zerol. *in Prax. episc. p.* 1. *d. verb. appellatio*, §. 10. & Concil. Trident. *vbi sup ex tex. in cap. cum contingat. de for. compet.* quibus in locis dispositum inuenitur, vt Archiepiscopus non debeat se ingerere in causis, quæ agitantur coràm eius Suffraganeis in prima instàtia, cum non teneantur deferre appellationibus, nisi in supradictis tribus casibus.

19 Sed quæritur, an appellatio sit proponenda coràm Suffraganeo, qui dicitur Iudex à quo, & ab eo admitti, vel sufficiat habere recursum ad Metropolitanum Superiorem, qui dicitur Iudex ad quem?

Respondetur, quod appellatio, debet proponi ab appellāte coram Iudice a quo, *vt probatur in c. vt debitus, de appell. vbi* Gloss. *verb. & dicatur*; & simul exponi debent coràm eodem, causæ grauaminis in specie. Gloss. *ibid.* Marant. *p.* 6. *tit. de appell. nu.* 153. Sufficit tamen aliquando appellare facto, idest, per arreptionem itineris ad Superiorem.

triorem, *cap. dilecti el 2. de appell.* Quando autem sufficiat sic appellare. vide Gom. *in q.11.& in tit.de impetr.benef per ob fam.col.2.* Cardin.Grillan. *de fuga carcer nu.29.* Foller. *in Pract.for.fac.2 p.2.partis verf.verum si citati comparent.&c.nu.7.* Boer.*decif.1.nu.24.* Guid. Pap. *q.25. & q.436. num.5. & 59. & 62. & 67. per tot.*

20 Quæritur secundò. Quæ nam sit differentia inter appellationem ab interlocutoria, seù grauamine, & appellationem à diffinitiua, quò ad Iudicem ad quē?

Respondetur, quod si appellatur à grauamine antè sententiam diffinitiuam, & rationabiliter appellatum fuerit, tunc Iudex ad quem, remanet Iudex etiam in causa principali, postquàm cognouerit de grauamine illato, & pronunciauerit benè appellatum; secus in diffinitiua, nam tunc statim per appellationem, Metropolitanus, remanet iudex in toto negocio principali, absque tali cognitione præcedenti, *text.et Gloss.in pracit.cap. vt debitus, verb. alioqui, de appellat.& in cap.1.verb.prætermisso, de for. compet. in 6.* Marant. *p.4. dist.6. num.26.* Couar. *pract.quæst.cap.5.num.5.conclus.1.* An autem semper cognito de grauamine, deuoluatur negotium principale ad ipsum Metropolitanum. vide Gom. *in cap. si annum num.11. de iudic. in 6. cap. olim. de except.* Rot. *decis.1.de offic.deleg.in nouis. & ibi Adden. num.2.* Couar. *d.c.9.nu.5.* per quinque conclusiones.

Secunda differentia est, quod dùm appellatur ab interlocutoria, non suspenditur iurisdictio Iudicis, à quo. Neque per Iudicem, ad quem, reuocantur attentata, antequàm inhibeatur Iudici, à quo, *cap.nō solum de appell. lib.6.* Guid.Papa.*q.74.* Quod intelligitur, nisi Iudex, à quo detulisset appellationi, nam tunc ligantur eius manus ipso facto, Marant. *6.p. de appell.nu.182. & 209.* Rot.*decis.1.de offic.deleg.in nouis.*

Tertia differentia est, quia appellatio ab interlocutoria iustificatur ex deductis, & non ex deducendis *Clem appellanti, de appel.& ibi* Gloss. *verb.probandis.*

21 Quæritur tertiò, an liceat Vicario Generali Archiepiscopi inhibere Suffraganeis, sub pœna excommunicationis?

Respondetur negatiuè, *cap.2.de offic deleg. vbi* Gloss. *verb.aliter in 6. cap.1. de cler. venat.* Staph. *de litt gratia, fol.291.num.4.* Quod est valdè notandum ab omnibus Ordinarijs, & Delegatis Apostolicis, quando inhibent Episcopis, nè in errorem incidant. Ratio est, quia Vicarius Archiepiscopi non potest ferre sententiam, vel exercere iurisdictionem, vel promulgare censuras Ecclesiasticas in Suffraganeos, existente in Prouincia Archiepiscopo, *cap. 1. §. officiales, de offic.ord.in 6.* vbi Gloss.& Gemin.*cap.2.verb. alter.præcit de offic. deleg eod. lib.6.* Staphil. *de litt gratiæ, fol.291.nu.4.* Quod procedit, propter reuerentiam dignitatis Episcopalis; Sed intelligitur de sententia diffinitiua cēsurarum, & non quando Vicarius Generalis Metropolitanus inhiberet, sub pœna suspensionis; seù interdicti. Rebuff. *in prac. benef. de form.Vic.num.164.* Bertach. *in tract. de episc.in 7.p.lib.4. q.10.* Zerol. *in prax. episc. p.1.verb.appellatio, §.7.*

22 Quæritur quarto, an Iudex, à quo, scilicet Suffraganeus, possit arctare terminum appellanti, ad prosequendum appellationem, & petendum Apostolos?

Respondetur affirmatiuè; potest enim arctare terminum ad prosequendam, & illum limitare, *cap.personas, cap.cum sit romana; cap.ad aures, cap.sæpè, cap.oblatæ, cum similibus de appell.*Marant.*6.p.tit de appell.n.205.* Fallit tamen hoc in Beneficialibus, vbi nō potest arctari terminus iuris ad prosequendum, nisi vtraque parte consentiente. Gloss. *in cap.penult.de offic. ord in 6.* Marant. *loc.cit. num.415.* Felin. *in cap. cum sit, col. fin. & cap.constitutus, il 2. col.1. de appell.* Rot. *decis.85. de appell. in antiq. & decis.32. eod. tit.in nouis.*

23 Quæritur quinto, an possit adiri Metropolitanus per viam quærelæ, quando sublatum esset remediū appellationis?

Respondetur affirmatiuè; ità Gloss *in cap.ad reprimendam, verb suspendatur, in fin. de offic. ord.vbi* Abb. *& in cap litteris, col vlt.eod. tit.& in cap.dilecto. de appell.* Felin.*in cap. directè. col.penult.eod.tit.* idem Felin.*in cap.lator, col.4.de iud.* Marant.*6.p de appell.nu.115.cum seqq. & tit.de sentent. num. vlt.* Contrarium tamen tenet Couar. *pract.quæst. cap.9. nu.2. per text.in cap.1.de offic. legat.* Ratio ipsius est, quia per viam quærelæ, ille tantum Iudex potest adiri, qui absque appellatione, potest causam cognoscere; sed Archiepiscopus non est Iudex, nisi in gradu appellationis, ergo, &c. Probabilior tamen mihi videtur prima sententia, nam à Suffraganeo, qui committit, aliquid iniustitiæ in causa, potest tunc adiri Metropolitanus per viam quærelæ, nam in hoc casu, Suffraganeus fit reus Metropolitani, & quærelans actor; vndè cognita iustitia causæ, potest præcipere Suffraganeo, vt sententiā reuocet, vel quod reuideatur in audientia Metropolitana. Couar. *pracit.loc c.10. n.1. vers.eadem ratione,* Marant. *ibid.n.115.* Abb. *in c. sacro. n.6.de sent.excom.*

24 Quæritur sexto, an appellans à sententia excommunicationis Suffraganei ad Metropolitanum, possit absolui, antè co-

cognitionem causæ, ab ipso Metropolitano?

Respondetur affirmatiuè, *c. venerabilibus, § porro de sent excom. in 6. cap. per tuas. eod. tit. & libro*. Quæ absolutio appellari solet habilitatio, ad finem, vt possit agere in Iudicio. Verùm quia ex hac absolutione oriuntur multa absurda, nam appellans, videns se absolutum tali modo, vel habilitatum, non æstimaret censuras Suffraganeorum: Propterea procedendum est alio modo: nimirùm; Iudex ad quem recepta appellatione, inhibet Iudici à quo, vt perdies aliquot, non procedat ad vlteriora, & transmittat acta, quibus transmissis, & visis, potest iudicari, iuxtà *d. cap. venerabilibus. §. fanè. de sent. excom. in. 6.* Et si inuenerit benè appellatum, & malè iudicatum, tunc, vel ipsemet absoluet appellantem, vel remittat ad Suffraganeum, vt cum absoluat. Anchar. *in cap solet. num. 3. de sent. excom in. 6.* Abb. *in cap pertuas. nu. 2. eod. tit.* Ità seruari vidi, quando appellatur post excommunicationem; si verò autè, superior inhibet, *vt suprà*; Et cognita causa de iniustitia, præcipit Suffraganeo, vt ad vlteriora non procedat, secundum doctrinam Abb *in. cit. cap. per tuas. num. 13.* Vide Gloss *in cap. 1. verb. prætermissa, de for. compet. in 6.* Gloss. *in cap vt debitus, verb. alioqui de appell* Couar. *in c. alma mater 1. p. §. vlt. à n. 7. cum seqq.*

25 Quæritur septimo, an possit Iudex à quo, idest Suffraganeus absoluere ad tempus appellantem excommunicatum, pendente lite?

Respondetur affirmatiuè. Ità Couarr. *vbi sup §. 11. à num. 6* quia licet excommunicatio, non possit suspendi, tamen non impedit, quin ab ea possit concedi absolutio ad certum actum, vel certum tempus, quo finito, ille sic absolutus, reincidat in eamdem excommunicationem, vt prius; quæ absolutio dicitur cum reincidentia, *facit tex. in c. veniens; il 2. in fin. de restit. c. de cætero, & ibi* Abb *n 2. de sent excom.* vt fit adueniente magno festo, vel quando reus vult, pro sui detensione, quærere testes, vel scripturas, *c. 2. in 2 respons de sent. excomm in 6. vbi* Gloss. *& DD.* Hæc enim absolutio, non pertinet ad ordinem, sed ad iurisdictionē, Innoc. *in cap: tanta, nu. 3. de excess. prælat.* Sylu. *verb. absolutio, 1. num. 2.* Nauar. *in man. c. 27. num. 41.*

26 Quæritur octauò, an liceat appellari à sententia excommunicationis Suffraganei ad Metropolitanum, etiam elapso termino decem dierum?

Respondetur negatiuè, de Iuris rigore, nam transactis decem diebus ad appellandum concessis, non potest excommunicatus amplius appellare. Abb. *in cap ad reprimendam de offic. ord.* Gloss. *in cap. cum cessante. de appell.* Marant. *de appell. d. n. 115. cum seqq.* Sed tamen de æquitate, admittitur per Iudicem appellatio, etiam post lapsum decem dierum. Gloss. *in d. cap. ad reprimendam verb. suspendatur. vide* Bald. *in Margarit. innoc in verb. sententia excommunicationis.* Guid. Papa. *q. 74. n. 8.* Ratio est, quia excommunicatio, est sententia interlocutoria. Gloss. *in sum. 2. q. 1.* Felin. *in rubr. de re. iud. col. 9.* Marant. *6. p. tit. de senten. n. 40.* Abb. *in rubr. de re. iudic. & in rubr. de sent. excomm.* Neque transit in rem iudicatam, propter periculum animæ; & hoc quò ad publicam vtilitatem, quæ concernit animas; sed quò ad priuatum, benè transit. Gloss. *in cap. cum cessante. verb. comminando de appell.* Abb *in cap. consanguinei col. pen. de. re. iudic.* & Nos *infr. p. 2 sect. 3. subsect. 2. n. 57.* Et quia interlocutoria est, non ligat manus Iudicis, quin transacto decemdio, possit eam reuocare, vel reum absoluere. Rot. *decis. 3. de offic. Vic. in nouis.* Felin. *vbi sup. col. 9.* Innocen. *in cap. Sacro. n. 13. de sent. excom* Syluester. *verb. appellatio. num. 8.*

27 Et est notandum, quod appellatio ab excommunicatione, non suspendit illam, quod est commune omnibus aliis censuris Ecclesiasticis. Ratio est, quia Censuræ ferunt secum executionem inseparabiliter. *cap. ad hoc. il. 2. cap. pastoralis. §. verum. de appell.* Bald. *vbi sup. verb. Interdictum.*

28 Ex dictis oritur dubium, An Iudex post latam sententiam excommunicationis contrà aliquem, possit ante decemdium relaxare cedulones; vel debeat expectare lapsum decem dierum ad appellandum concessorum?

Respondetur, posse Iudicem Ecclesiasticum, post latam sententiam declaratoriam, statim mandare affigi cedulones, etiam durante dicto termino; & hoc propter rationem allatam, quia excommunicatio, fert secum executionem; Tantò magis, quia cedulonum affixio, non est, nisi sententiæ manifestatio, siuè potius executionis promulgatio, & non executio, quæ statim sequitur sententiam; Illi enim dies, conceduntur ad appellandum, non ad impediendam denunciationem. *cap. pastoralis. §. verum praecit.* Gloss. *in c. non solum verb. innouata. de appell. in 6.* Gloss. *in cap. venerabilibus. §. porro. verb. appellatum. de sent. excom. in. 6.* Couarr. *pract. quæst. c. 23. n. 3. ver. illud*, Marant. *6. p. tit. de appell. num. 178.* Et ratio rationis est, quia cum appellatio à sententia excommunicationis, non impediat illius executionem, multò minus im-

impedire debet cedulonum affixionem. DD. *loc. sup citatis*, quibus adde Zerol. *in Prax. Episc. p. 1. verb. appellatio. §. 14. in med.*

29 Sed aduertendum est, quod cum à declaratoria excommunicationis possit appellari, est obseruanda talis praxis, vt scil. Iudex, qui vellet declarare aliquem incurrisse sententiam excommunicationis, illumque citaret ad dicendum causam, quare non debet declarari excommunicatus; tunc illo non comparente, debet expectare decem dies, quia aliàs si ferat sententiam declaratoriam, & decernat affixionem cedulonum, & ille appellaret antè sententiam declaratoriam, illa appellatio, impediret sententiam declaratoriam, quia datur appellatio ab illa; secus tamen si appellaret, post declaratoriam, quia tunc non impediretur sententia declaratoria. Felin. *in cap. cum. non ab homine. col. fin. de iudic.*

30 Fallit tamen hoc in delictis notoriis, vt in publica Clerici percussione, vel publico adulterio, & similibus, in quibus non obstante appellatione Rei à declaratoria, non per hoc impediretur exequutio, & cedulonum affixio. *cap. peruenit. il primo de appell.* Abb. *in Clem. 2. nu. 6. de pen.* Couarr. *in cap. alma mater. 1. p. §. 2. n. 9. de sent. excom. in. 6.* Quæ autem delicta dicantur notoria. vide infr. *p. 5. Prax. 17.* vbi denotoriis criminibus agitur.

31 Sed quæritur. An Metropolitanus sit, vel possit esse Iudex competens inter Episcopos suos Suffraganeos?

Respondetur affirmatiuè, si lis versetur inter Episcopos Suffraganeos, quia tunc Archiepiscopus est eorum Iudex competens; *cap. sanè de for. compet.* Gloss. *in cap pastoralis. verb. mutuum. de offic ordin* Couarr. *pract. quæst. c. 9. ver. 2. & Nos. infr. subsect. seq. num.* 19. Quod est adeò verum, vt quicumque habeat actionem cõtrà Episcopum, possit illum conuenire coram Archiepiscopo. *can. cognouimus.* 10. *q.* 5. Abb. *in. d. cap. pastoralis.*, & *ibi* Alij; Sed in criminalibus non potest conueniri coràm Metropolitano, nam de delictis maioribus, depositione dignis, cognoscit solus Papa; de minimis, Concilium Prouinciale. Concl. Trid. *sess. 24. de refor. cap. 5.*

32 Quæritur insuper; An Archiepiscopus sit, vel esse possit Iudex competens similiter, quando lis versatur inter Episcopos, & eorum Subditos?

Respondetur cũ distinctione: si Episcopus est Reus, & subditus Actor, tũc Archiepiscopus, est Iudex competens Episcopi, *can. si clericus.* 11. *q.* 1. & *ibi* Gloss. *verb auditur.* Ratio est, quia Actor sequitur forum Rei.

can experientiæ; & *can. si quisque*, 11. *q.* 1. *cap. sanè.* & *cap. cum sit generale. cap. si clericus. de for. compet. l. in criminali C. de iurisd. omn. iud. l. iuris ordinem. C. eod. tit l. 2. C. vbi, & apud quem*: Si verò Episcopus est Actor, & subditus Reus; tunc debent eligi arbitri, ad quos eligendos, Episcopus ipse, cogere potest subditos. Gloss. *in d. cap. si clericus, verb. arbitros.* Abb. *in cap. cum Apostolus. nu. 4. de censib.* Marant. *6. p. tit. de appell. nu.* 376. & Barbos. *de pot. Episc. p. 1. tit. 4. n.* 28. Est tamen notandum, quod à sententia istorum arbitrorum, non appellatur ad Metropolitanum, sed ad Papam Gloss. *in cap arbitris. de appell. in. 6.* vide Concil. Anthiochen. *c. 4. & c. 15.* Capyc. *decis.* 137. *num.* 3. & 4. Isern. *in Vsib. Feudor. rubr. vlt. in fin. num* 16.

33 Quæritur vltimo; An appellatio suspendat interdictum, & cessationem à Diuinis?

Respondetur remissiuè, cum sit quæstio nimis intricata, & quæsitum protraheretur in Tractatum, si illi immorare vellem. vide Couarr. *in cap. alma mater §. 2. n. 1. de sent. excom. in vbi latè.*

34 Similiter respondetur remissiuè ad dubium, Quando scilicet Iudex à quo, possit exqui sententiam suam, si non detulit appellationi, propter eàdem rationẽ, vt scilicet breuitati consulam; vide enim Bald. *in Margarit: Innocen. in verb. Iudex*, vbi multos enumerat casus practicabiles.

SVBSECTIO SECVNDA.

De iurisdictione Archiepiscopi in Suffraganeos, & de Casibus, in quibus potest procedere absque gradu appellationis.

SVMMARIVM.

1 *Casus, in quibus Metropolitanus iurisdictionem habet in Episcopos Suffraganeos, plures sunt, videlicet, si Episcopus Suffraganeus, non seruet eundem ritum in diuinis Officijs celebrandis, vt Metropolitana Ecclesia.*
2 *Potest cogere ad seruandum Sacros Canones.*
3 *Potest cognoscere causas subditorum Suffraganei, ratione bonorum.*
4 *Cognoscit etiam causas, ratione loci.*
5 *Cognoscit causas appellationum.*
6 *Quando subditus Episcopi solutus ab illo, nõ vult Episcopo obedire.*
7 *Si sit causa criminalis inter Episcopum, & subditum suum.*

8 *Si subditus litiget ciuiliter cum proprio Episcopo.*

9 *Quando Canonici nolunt obedire Episcopo.*

10 *Quando Episcopus negligit facere, quod tenetur.*

11 *Cogit Episcopum, vt Aeconomum faciat.*

12 *Item cogit ad Synodum faciendam.*

13 *Item, vt constituat Archipresbyterum ruralem.*

14 *Item potest absoluere subditum Suffraganei, & Episcopum cogere ad deferendum appellationi.*

15 *Cogit Episcopum negligentem erigere Seminarium.*

16 *Eligit ministros vacante Sede Episcopali.*

17 *Cognoscit de iniustitia sententiæ excommunicationis Suffraganei.*

18 *Cogit Episcopos ad soluendam procurationem visitando Prouinciam.*

19 *Est Iudex competens suorum suffraganeorum.*

20 *Cognoscit differentias Suffraganeorum in confinibus.*

21 *Dispensat in Votis, & Iuramentis Suffraganeorum.*

22 *Confert beneficia vacantia per negligentiam Suffraganei.*

23 *Instituit præsentatum à Patronis, per negligentiam suffraganei.*

24 *Instituit etiam in Curatis, si Suffraganeus negligit.*

25 *Cogit Suffraganeum, & subditum pro testimonio ferendo.*

26 *Exequitur vltimas voluntates, Episcopo negligente.*

27 *Cogit Episcopum ad auxilium præstandum Iudici sæculari.*

28 *Absoluit subditum Suffraganei, negligente illo.*

29 *Dispensat in subditos Suffraganei, ipso negligente.*

30 *Cogit Episcopum ad faciendum sibi vicarium idoneum.*

31 *Potest Episcopos Suffraganeos excommunicare, suspendere, & interdicere in casu permisso.*

32 *Potest etiam Vicarius ipsius, ipso absente, hæc omnia facere.*

33 *Excommunicat Vicarium Episcopi Suffraganei, causa rationabili existente.*

Causæ sunt: si impediat appellationem.

Si delinquit in commisso officio.

Si delinquit in iurisdictione; & ibidem. num. 35.

Si exercet iurisdictionem Episcopi excommunicati.

Si non seruat priuilegia Sedis Apostolicæ.

Si sit incorrigibilis, criminosus.

34 *Extrà numeratos casus, non habet iurisdictionem in Vicarios Suffraganeorum, nisi vt in cæteros eorum subditos.*

35 *Coercet autem Vicarios, si delinquant in officio, non deferendo eius appellationi.*

36 *Aliàs Vicarij Suffraganeorum, non possunt ab Archiepiscopo puniri, sed ab Episcopis eorum.*

37 *Vocare potest Suffraganeos ad Concilium Prouinciale, in quo ipse est caput, et præsidet omnibus.*

38 *Cogere potest subditos Suffraganeorum in tollenda mala consuetudine.*

39 *Potest punire subditos Suffraganeorum sibi, vel suis iniuriam facientes.*

40 *Potest exulare à tota Prouincia delinquentes in sua Diœcesi.*

41 *Cogere potest Regulares vagabundos per Prouinciam, vt ad Monasteria redeant,*

42 *Potest similiter cogere Regulares, etiam exemptos, ad obseruandum Decretum Concilij de Regularibus.*

43 *Potest similiter auctoritate Apostolica compellere Abbates, & alios Prælatos Regulares, vt prædicetur in Ecclesiis exemptis in sua Prouincia.*

44 *Potest exercere iurisdictionem in Ecclesia Suffraganea, non existente Capitulo in illa.*

45 *Potest facere Vicarium Sede Episcopali Suffraganea vacante, ob negligentiam Capituli.*

46 *Potest mittere Quæstores per Prouinciam pro fabrica Ecclesiæ Metropolitanæ.*

47 *Potest mittere edicta per totam Prouinciam, in casibus ad suam iurisdictionem pertinentibus.*

48 *Potest interdicere aliquibus Prædicationem per totam Prouinciam.*

49 *Vicarij Archiepiscoporum possunt omnia facere, quæ ipsi Archiepiscopi possunt, si mandatum speciale habeant, nonnullis exceptis, quæ ordinis sunt.*

50 *Neque possunt Vicarij exercere, quæ sunt, dignitatis Archiepiscopalis.*

DIximus in præcedenti *subsect.* 1. *num.* 4. Archiepiscopum nullam habere iurisdictionem in Episcopos Suffraganeos, eorumque subditos, nisi in casibus in iure expressis. Ideò videndum est in præsenti, qui sint isti casus in iure excepti, & expressi.

1 Primus igitur casus, qui ponitur per *Gloss. in cap. pastoralis de offic ord. verb. exceptis vbi quidam alij enumerãtur*, est, quod Archiepiscopus potest cogere suos Suffraganeos Episcopos, vt obseruent eundem modum in Diuinis officijs celebrandis, quem seruat Ecclesia Metropolitana, si ab illo deuient; *ità text. in cap. de his 12. dist.* Quarant.

in

in sum.Bullar.verb.Archiepiscopi auctoritas, n.7. verf.decimum, & 22. Syluest. verb. Archiepiscopus, sub n.2. Barbos. in Collect.ad cap. pastoralis,de offic.ord.in 6.

2 Secundus casus est, vt possit iniungere Suffraganeis, vt obseruent Sacros Canones in materia simoniæ, aliàs ipse Metropolitanus, pœnam infliget. cap.dilectus il 2.de simon. Genuens. in prax. Archiep. Neap. cap.88.num.26.

3 Tertius casus est, vt possit Metropolitanus cognoscere causas subditorum Suffraganei, si habeat prædium in suo Archiepiscopatu, cap.fin.de for.compet.cap. sanè, eod. tit.

4 Quartus est, quando subditus Suffraganei delinquit in Diœcesi Archiepiscopali, nam tunc fit Ordinarius, c. placuit 6.q.3.cap.1.& per tot.3 q.6.Barbos.de iur. Eccles.lib.1.cap.7.num 83.& de pot.episc.par.1. tit.4.num.2. Et potest illum iudicare, ratione criminis; quod tamen est comune omnibus alijs Ordinarijs Iudicibus, qui cognoscunt exteros delinquentes in suis iurisdictionibus, ratione loci, arg.cap sanè, & cap.fin.de for.compet. vbi Gloss. & in d.cap.pastoralis, de offi.ord.verb. exceptis, vers. & iste casus; quia causa ibi agenda est, vbi crimen committitur, can 1.& per tot.3. q.6. can. placuit, 6.q.3.

5 Quintus casus est, quando defertur causa ad ipsum Metropolitanum per appellationem, in his casibus, de quibus supra diximus, præsertim prox. num. 13. cap. duo,de offic ord. c.1. de officlegat. cap. peruenit, 11. q. 1.

6 Sextus est, quando subditus Episcopi absolutus ab Archiepiscopo, non vult parere Episcopo, cap.ad recipiendum, de offic. ord.

7 Septimus casus est, si sit causa criminalis inter Episcopum,& subditum suũ, tunc illa causa deduci debet ad Synodum, in qua præest Archiepiscopus, canon. 1. 6. quæst.2.

8 Octauus est, si Clericus habeat ciuilem causam contrà Episcopum suum, can.si clericus 11.q.1.& diximus sup.prox. precedent. num.31. & 32.

9 Nonus casus est, quando Metropolitanus Suffraganeorum Canonicos corriget in casu inobseruantiæ censurarum ab Episcopis latarum, cap.irrefragabili,§.cæterũ, ver. delegatus, de offic. ord. Genuens. in Prax. Archiep.Neap.c.88.n.15.

10 Decimus est, quando Episcopus negligens est, ad faciendum id, quod debet; Metropolitanus potest illum corrigere. Abb. in cap.si quis contrà clericum, nu. 40. de for. compet. Quarant. vbi sup. num.9. vers. decim.quart, Genuens. ibid. dict. cap. 88. & seq. Felin. in cap. pastoralis, de offic. ord.

11 Ideoque potest cogere, vt constituat Aeconomum,can.cum simus,9.q.3.can. in noua, 16.q.7. Felin. in cap.pastoralis,cit.n.6. Nec non, vt constituat sibi Vicarium Generalem,quem tenetur habere, secundùm Abb in cap.quoniam, de offic.ord. Sbroz. lib.1. q.57. sed Felin. in dict. cap, quoniam, ait,Episcopum, non teneri constituere sibi Vicarium, maximè quandò Episcopus est Doctor Iuris, & habilis ad regendum, & ità sæpissimè censuit Rota, & Sacra Congregatio, vt diximus sup.sect.2. subsect. 5.n.1.cum seqq. latè & signanter n. 5.

12 Similiter potest compellere Episcopum Suffraganeum ad faciendam Synodum quotannis, cap. sicut, de accusat. sicut tenetur de iure Concilij Trid. sess.24.cap.2. de reform.

13 Similiter, vt constituat Archipresbyterum ruralem, vt tenetur, ex cap.fin. de offic.Archipresb.

14 Similiter potest absoluere excommunicatum subditum Suffraganei, licet contrarius appellet, & cogere Episcopum, vt deferat appellationi, cap.qua fronte, §. sanè, de appell. vbi Gloss. cap. per tuas, de sent. excomm.

15 Similiter potest cogere Episcopum Suffraganeum, si negligit erigere Seminarium. Concil. Trident. sess.23. cap.28. de refor. Est autem hic aduertendũ, quod per negligentiam Episcopi, circà illud, quod facere debet,deuoluitur facultas ad Archiepiscopum, d.can.cum simus,9.q.3. cap.1. §.notoria, de censib. in 6. Felin. in d. cap. pastoralis, de offic,ord. vbi de comuni testatur. Quidquid dicat Abb. in cap.si quis contra, de for. compet. vbi admittit in duobus casibus tantùm, scilicet, in absolutione ab excommunicatione, à qua,Episcopo nolente absoluere, Archiepiscopus absoluit, cap. ad reprimendam, de offic. ord. & in correctione criminum notoriorum, iuxtà c.1. §.notoria, de censibus in sexto. cui Felin.respondet, vbi supra.

16 Vndecimus casus est, quandò defuncto Episcopo Suffraganeo, Ecclesia vacans, non habet idoneos Clericos, vt bona ipsius ministrent, nam tunc Metropolitanus illos eligit, vt bona pro Successore fideliter ministrent. can. non licet, e'l 2. 12. q. 2.

17 Duodecimus casus est, quando Episcopus Suffraganeus iniustam sententiam excommunicationis contrà suum subditum protulit, & euidenter apparet; nam tunc Metropolitanus cognoscet, capit. sollicitudinem, de appellat. §. nos igitur

igitur, *vers. si verò notorium*, *vbi* Gloss.

18 Decimus tertius casus est, quando visitat Prouinciam suam, idest Diœceses Suffraganeorum, quia tunc potest compellere illos ad procurationem exhibendam, quacumque appellatione remota, *cap. cum ex officij. de præscript. vbi* Gloss. *cap. sopite, de censib. cap. cum nuper. eod. tit.*

19 Decimus quartus est, quando est aliqua lis inter Episcopos suos Suffraganeos, nam tunc Metropolitanus est Iudex competens ipsorum, Gloss. *in cap. pastoralis, verb. inuitum, de offic. ord. cap. sanè, de for. compet.* Couar. *pract. quæst. cap. 10. in princ. vers. eadem ratione*. Imò potest cogere Suffraganeos, vt Iudex cogit suos subditos, iustitia mediante. Innoc. & Alciat. *in d. cap. pastoralis; & cap. sanè*, Couar. *ibid. latè*, quia est Iudex Ordinarius omnium Episcoporum suæ Prouinciæ, vt diximus *sect. praeced. num. 31. cap. qua cognouimus 20. q. 3. cap. sollicitudinem, de appell.* Abb. *in d. cap. pastoralis, num. 2.* Gonzal. *ad regul. 8. Cancell. gloss. 42. num. 16.* Sbroz. *de off. Vic. lib. 2. q. 58. in princ.* Genuens. *in Prax. Archiep. Neap. d. cap. 88. num. 2.* Barbos. *de potest. episc. p. 1. tit. 4. nu. 27.* Quarant. *in sum. Bullar. verb. Archiepiscopi auctoritas num. 10. vers. decimasexta*. Hoc tamen intelligitur de causis tantùm ciuilibus, non de aliis. Abb. *in d. cap. pastoralis, n. 2.* Sbroz. *vbi sup. n. 6.* Barbos. *ibid num. 28.* Lotter. *de re benefic. lib. 1. q. 22. num. 29.*

20 Decimus quintus est, quod Metropolitanus potest cognoscere differentias Suffraganeorum super perceptione iurium Episcopaliũ in Ecclesia, quæ est sita in cõfinio duarum Diœcesum, & illos cogere, vt cõcordent. Bellenc. *tract. de charitatiuo subsidio, q. 52.* Prosp. de Aug. *in addit. ad Quar. d. verb. Archiepiscopi auctoritas, vers. 40.*

21 Decimus sextus est, nam Archiepiscopus potest dispensare in votis, & iuramentis Episcoporum Suffraganeorum. Sanchez. *in præcept. Decalog. tom. 1. lib. 4. c. 38. n. 16.* Molfes. *in summ. mor. Theolog. trac. 11. c. 15. n. 111.* Sed quod in hoc standum sit consuetudini, probat Suarez. *de relig. lib. 6. de voto. c. 11. num. 3.*

22 Decimus septimus est, quando Episcopi Suffraganei sunt negligentes in collatione beneficiorum, intrà semestre tempus, nam tunc deuoluitur ad Archiepiscopum collatio, & ipse habet aliud semestre ad conferendum. Quod si ille non conferat, deuoluitur ad Primatem, posteà ad Patriarcham, vltimò ad Papam. *cap. licet. de suppl. neglig. prælat.* Abb. *in cap. 2. de concess. prabend. num. 7.*

23 Decimus octauus est, nam si Episcopus noluerit instituere, intrà duos menses præsentatum in Iure patronatus à patronis, illum instituet Archiepiscopus, quem possunt adire patroni, *ex Bulla Pij. V. In Conferendis. mox citand.* Abb. *in c. ex parte, de concess. preb.* Roch. *de iure patr. q. 5. n. 12.* Campanil. *in diuersor. Iuris. Canon. rubr. 12. c. 13. n. 475.* Barbos. *in collect. ad. cap. nullus. n. 2. de iure patron.* Rot. *decis. 4. de iure patron. in nouis.* Ab Episcopo tamen exempto, collatio deuoluitur ad Papam. Campanil. *ibid. num. 484.*

24 Decimus nonus est, in Beneficiis Curatis de Iure patronatus, in quibus, si Episcopus est negligens in instituendo infrà duos menses, Patroni possunt adire Archiepiscopum, qui instituere potest. *Constitutio Pij. V.* quæ incip: *In conferendis sub die. 16. Maij. 1567,* Quarant. *in summ. Bullar. verb. Beneficiorum Parochialium collatio.*

25 Vigesimus casus est, quando Episcopus est negligens in cogendo subditos pro perhibendo testimonio, & alia opportuna in causis faciendo, nam tunc potest Archiepiscopus cogere, & Suffraganeum, & subditum eius. Barbos. *in collect. ad cap. pastoralis. n. 11. de offic. ord.* Abb. *in cap. si quis contra clericum. n. 7. & in repet. d. nu. 40. de for. comp.* Quarant. *in sum. Bullar. verb. Archiepiscopi auctoritas. num. 14. litt. M.*

26 Vigesimus primus casus est, si Episcopus est negligens in executione vltimarum voluntatum, nam tunc Archiepiscopus exequi potest Abb. *in d. cap. pastoralis. in princ.* Genuen. *vbi sup. c. 88. n. 3. ad fin.* Marta. *de iurisdict. p. 2. c. 10. n. 4. in med.* nouissimè Franc. Carpi. *de executor. testament. lib. 1. cap. 22. num. 77.*

27 Vigesimus secundus est, vt Metropolitanus possit cogere Episcopum, ad exhibendum auxilium Iudici sæculari petenti, si abnegauit. Couarr. *pract. quæst. c. 10. sub. n. 10.* quia cum Iudex laicus cogi possit ad dandum brachium sæculare Iudici Ecclesiastico, vt diximus sup. *sect. 2. subsect. 1. num. 23.* ità Ecclesiasticus, tenetur auxilium dare Iudici laico, nam vna iurisdictio, debet iuuare alteram. Trid. *sess. 24. cap. 8.*

28 Vigesimus tertius est, vt possit absoluere Archiepiscopus subditum Suffraganei, quem ipse non vult absoluere. *cap. ad reprimendam. de offic. ord.*

29 Vigesimus quartus est, quod possit dispensare in subditis Suffraganei, quãdo ipse denegat dispensationem, & dispensatiò est debita, ratione personæ, loci, ætatis, temporis, pietatis, necessitatis, & vtilitatis Ecclesiæ. *text. singularis, in can. vt constituerentur. & can. Domino nostro. dist. 50. latè* Rebuff. *in Prax. dispensation. ad plura* bene-

benefic n. 8. & no'at. Genuens. in *d. c. 88. nu. 3. post med.* Sanchez. *in praecep. Decal. tom. 1. lib. 4. cap. 38. num. 12.*

30 Vigesimus quintus est, vt Archiepiscopus, possit cogere Suffraganeum ad constituendum sibi Vicarium Idoneum, quando ipse non est idoneus ad regendum, vel commodè regere non potest. Abb. *in cap. quoniam. de offic. ord.* Sbroz. *de Vic. Episc. lib. 1. q. 57.* sed Felin. *in d. c. quoniam; contrarium tenet,* & sic Rota, & Sacr. Congr. *censuerunt sæpissimè, vt dixi sup. num. 11.*

31 Vigesimus sextus casus est, nam Archiepiscopus potest Suffraganeos excommunicare, suspendere, & interdicere, succedente casu, *cap. 1. §. fin. de offic. ord. in 6. cap. venerabili. vbi* Abb. *de sent. excom.* Gloss. *in cap. de his. e'l 3. dist. 12. & in cap. postulastis. n. 11. de cler. excom. celebr. vide* Concil. Antioc. *can. 14. & 15.* Quarant. *d. verb. Archiepiscopi auctoritas. n. 8. vers. 13.* Genuens. *vbi sup. n. 6.* Debet tamen Archiepiscopus in coërtione Suffraganeorum seruare formam *cap. 2. de offic. deleg. in 6.* videlicet, quod primo debet prohibere ingressum Ecclesiæ, vel interdicere ministerium sacerdotale; deindè debet suspendere ab officio; vltimo loco, excommunicare. Verùm si contrà talem formam, lata sit excommunicatio, valet. Genuens. *in pract. prax. Arch. Neap. d. c. 88. n. 6.* Ioann. Andr. & Domin. *in d. cap. 1. de offic. ord. in 6.*

32 Quod ampliatur in Vicario Archiepiscopi, vt ipse possit Suffraganeum suspendere, interdicere, & excommunicare, absente tamen Archiepiscopo, non præsente. *d. cap. 1. §. fin. de offic. ord. in 6.* Bertach. *de Episc. p. 7. lib. 4. tit. de Vic. Episc. q. 10.* Sbroz. *de Vic. Episc. lib 2. q. 58. n. 3.* Foller. *in pract. crim. can. p. 1. moral. n. 123.* propter reuerentiam Episcopalis dignitatis. *cap. 2. de offic. deleg. in 6. cap. romana. §. officiales; vbi* Gloss. & Canonist. *de offic. ord. in. 6.* Abb *in cap. si quis contrà. in prim. & 2. lectur. nu. 29. & 34. de for. compet.* Rebuff. *in prax. benef. de form. vicar. n. 164.* Sbroz. *vbi sup. n. 2.* & Genuens. *ibid.* Quod si Episcopus nõ fuerit consecratus, Vicarius, etiam præsente Archiepiscopo, illum excommunicare poterit. Cucch. *Inst. Iur. Can. lib. 4. tit de consecr. Episc. n. 6. & tit. de Vic. Episc. num. 123.* Sbroz. *vbi sup. num. 3.*

33 Ampliatur secundo, quod Archiepiscopus possit excommunicare Vicarium, vel officialem Episcopi Suffraganei, causa rationabili existente. *cap. 1. & ibi* Gloss. *verb. rationabili. de offic. vic. in 6.* Archid. *in cap. 1. de offic. ord. eod. lib. 6.* Sbroz. *lib. 2. q. 59. num. 6.*

Causæ autem rationabiles excommunicandi Vicarium, sunt, quando Vicarius impedit causam appellationis delatam ad Archiepiscopum; Vel si deliquit circà officium commissum; Vel si peccaret in his, quæ sunt iurisdictionis; Vel si vteretur iurisdictione Episcopi excommunicati, Vel si non seruat priuilegia Sedis Apostolicæ; Vel sit criminosus, & incorrigibilis; recenset Gloss. *in d. cap. 1. de offic. ord. in 6.* vbi Archid. *in princ. &* Gem. *n. 6. in princ. refert* Sbroz. *d. q. 59. num. 6.*

34 Aliàs enim Archiepiscopus, vel eius Vicarius, non habet iurisdictionem in Vicarios Suffraganeorum, nisi in casibus lege Metropolitana concessis, vt in cæteris subditis Suffraganeorum. *d. cap. romana. §. nec etiam. & §. fin. vbi* Innoc. Archid. Abb. & Alij. *de for. compet. in 6.* Gloss. *in d. cap. 1. verb. rationabilis. de offic. vicar. in 6.* Sbroz. *d. q. 59. num. 1.*

35 Declaratur dicta conclusio, vt Archiepiscopus, possit coercere Vicarios Suffraganeorum, si delinquant in officio, proferendo scilicet sententiam per gratiam: Vel si sententiam excõmunicationis proferant sinè scriptis, vel absque trina monitione, *iuxtà cap. sacro de sent. excom. & cap. 1. eod. tit. in 6.* Vel si offendant iurisdictionem Metropolitanam, non deferendo appellationi legitimè emissæ: Vel si inhibitionem illius paruipendant: Vel si notoriè, & grauiter offendant partes litigantes, iniustitiam faciendo. *d. cap. 1. de offic. vicar. in 6. cap. romana, in princ. de appell.* Lotter. *de re benef. lib. 1. q. 22. nu. 100.* secus si delinquant extra officium. Domin. Franc. & Alij. *in cap. 1. §. fin. de for. compet in 6. per expressum textum in cap. 1 de offic. vic. in 6.*

36 Alioquin, nisi propter notorietatem, & grauitatem criminis facta sit deuolutio ad Archiepiscopum, vt diximus, punitio Vicarij pertinet ad ipsum Episcopum, qui habet facultatem à Iure, prout quiuis alius magistratus coercendi officialem suum, appellatione remota, vt disponitur in *l. nulli officialium, C. quomod. appell. non recip.* Gratian. *in cap. ei qui appellat. §. nulli quoque. 2. q. 6.* Barbos. *de. pot. Episc. p. 1. tit. 4. num. 18.*

37 Vigesimus septimus casus principalis est, quod Archiepiscopus vocare potest Episcopos Suffraganeos ad Concilium Prouinciale, *vt habetur. in. 18. dist. per totam.* Concil. Trid. *sess. 24. c. 2. de reform.* Genuens. *vbi sup. d. 88. n. 27.* In quo ipse est Præsidens. *can. placuit. 18. dist.* Gloss. *in d. cap. pastoralis. ver. exceptis de offic. ord.* & caput totius Concilij Prouincialis. *18. dist. per totam.* Trid. *sess. 24. de reform. c. 2.* Abb. *in cap graue. num. 8.* & Imol. *n. 10. de præbend.* & est Iudex principalis in Concilio. *can. 1. 34. dist.* & ad ipsum spe-

spectat principaliter iudicare de consilio aliorum Episcoporum, Card. Alex. *in cap. de eo, dist. 50.* Reliqua ad materiam Concilii Prouincialis Archiepiscopi Metropolitani, *ponit* Quarant. *in summ. Bullar. verb. Concilium Prouinciale*; *&* Genuens. *vbi sup. cap. 89. per totum latè*.

38 Vigesimus octauus casus est, quod potest exercere iurisdictionem in subditos Suffraganeorum, in concernentibus totam Prouinciam, vti est, in tollendo prauam consuetudinem, *cap. ad extirpandas*; *& cap. fin. de filijs presbyt. cap. ex frequentibus de institut.* Abb. *in cap. pastoralis in princ. de offic. ord.* *vbi* Felin. *num. 7.* Quarant. *ibid. Archiepiscopi auctoritas, num. 25. vers. 20.* Genuens. *d. c. 88. num. 11.*

39 Vigesimus nonus est, quod si subditi suorum Suffraganeorum sibi notoriè iniuriam fecerint, vel nuncis, siue aliis de sua familia, dum in Prouincia sua exercet iurisdictionem, tàm si impediant iurisdictionem, quàm si non impediant, potest illos punire. *cap. 1. de pen. in 6.* Quarant. *dicto verb. Archiepiscopi auctoritas, vers. 21. vbi* Prosp. de August. *in addition.* & Genuens. *in Prax. cit. Archiep. N cap. d. cap. 88 nu. 13* Ampliatur, vt Archiepiscopus, possit punire iniurias etiam occultas, dummodò de illis constare aliquo modo possit; Hostiens. & Archidiac. *in cap. 1.* Prosp. de Aug. *ibid.* & Genuens. *in sup. citat. c. 88. n. 21.*

40 Trigesimus casus est, quod Archiepiscopus potest exules facere à tota Prouincia, delinquentes in sua Diœcesi, *cap. 2. de arbitr. cap. tuarum de priuileg.* Quarant. *vbi prox. vers. 39.* Genuen. *in supracit. cap. 88. n. 22.* Barbos. *de iur. Ecclef. lib. 1. c. 7. n. 82.*

41 Trigesimus primus est, quod in tota Prouincia, potest cõpellere quoscumq; Regulares vagabundos, & apostatas, vt redeant ad sua monasteria, monẽdo priùs Episcopos Suffraganeos, vt id exequantur; deindè aduertẽdo Superiores Regulariũ, vt eos reducant; quibus omnibus negligentibus, ipse compellet, non modò Regulares, verum etiam Superiores. *per textum in cap. quanto, de offic ord. refert,* Genuen. *vbi sup. in cit. c. 88. num. 25.*

42 Trigesimus secundus casus est, quod potest conuocare Regulares, in cuius Prouincia, monasteria, sub immediata Sedis Apostolicæ protectione sita sunt, negligẽtes exequi Decretum Concilii Tridentini *in sess. 25. de Regular. cap. 8.* tanquam Sedis Apostolicæ Delegatus; *per tex. in cap. quanto. de offic. ordin. vbi communiter DD. & præsertim* Anton. *num. 6.* Quarant. *in dict. verb. Archiepiscopi auctoritas, vers. 37. in med.*

43 Trigesimus tertius est, quod similiter, tanquam Sedis Apostolicæ Delegatus, potest cõpellere Abbates, & Prælatos Regulares negligentes, vt prædicatio sacri Euangelii fiat in Ecclesiis Prouincialibus, subiectis monasteriis in nulla Diœcesi existentibus, Sac. Conc. Trident. *sess. 5. de reform. cap. 2.* Quarant. *vbi suprà in dict. vers. trigesim. septim.*

44 Trigesimus quartus est, quod Archiepiscopus, potest exercere iurisdictionem, & vacante Sede Metropolitana, Capitulum, si Ecclesia Cathedralis Suffraganea non habeat Capitulum actu, sed habitu; vel quando nullus Canonicus est in sacris in ipsa Ecclesia Suffraganea, Notat Pauin. *de offic. & potest. cap. Sed. vac. p. 1. q. 10. sub num. 5.* Prosp. de August. *in addit. ad* Quarant. *d. verb. Archiepiscopi auctoritas, post vers. 40.*

45 Trigesimus quintus casus est, quod potest deputare Vicarium, seù Officialem in Ecclesia Suffraganea, si infrà octo dies, post mortem Episcopi Capitulum non prouiderit, vel non idoneum elegerit, ex Decreto Concilii Trid. *sess. 24. de reformat. cap. 16.* referunt. Quarant. *d. verb. Archiepiscopi auctoritas. vers. 36.* & Genuens. *d. cap. 88. num. 7.* Raguf. *de Iur. Canonic. in cap. quæ. sit. 37. nu. 1.* Verum hodiè vt plurimum practicatur, vt vbi Capitulum negligens est infrà dictum tempus eligere, vel eligit non idoneum, vel non seruat formam præscriptam à Sacro Concilio, statim ac notitiam habuerit Sacra Congregatio Episcoporum, mittit Vicarium Apostolicum, vt suo loco inferiùs dicemus.

46 Trigesimus sextus est, quod Archiepiscopus, vel eius Vicarius, potest mittere quæstores eleemosynarum per totam Prouinciam pro fabrica Ecclesiæ Metropolitanæ, quibus tamen, si à subditis Suffraganeorum resistitur, vel non paretur, non possunt eos citare; *cap. 1. de pænit. & remiss. in 6.* vbi Franch. dicit procedere pro quolibet alio opere pio. Quarant. *d. verb. Archiepiscopi auctoritas vers. 26.* Barbos. *de Iure Ecclef. lib. 1. cap. 7. n. 28.* Genuens. *loc. cit. n. 14*

47 Trigesimus septimus casus est, quod potest mittere edicta per totam Prouinciam, in casibus ad suam iurisdictionem pertinentibus. Gemin. & Franc. *in cap. 2. de supplen. negligent. Prælator. in 6.* Quarant. *ibid. versic. 27.* Genuens. *in. d. cap. 88. num. 16.*

48 Trigesimus octauus est, quod potest interdicere prædicationis officium aliquibus, per totam suam Prouinciam, *vt in cap. tuarum. de priuileg.* Quarant. *d. verb. Archiepiscopi auctoritas. vers. 34.* Genuens. *d. cap. 88.*

cap.88.n.21. Barbos. *de Iur.Eccl. lib.1. cap.7. num.81.& de pot.Episc. p.1.tit.4.num.45.*

49 Est autem notandum, quod in omnibus supra numeratis casibus, eãdem iurisdictionem, & auctoritatem tetinent Vicarij Archiepiscoporum, ac habent ipsi Archiepiscopi à iure, vel ab homine, si mandatum generale, & speciale dederint, vt omnia, & singula facere possint in his, quæ iurisdictionis sunt, vt ipsismet facere permittitur, vbi de consuetudine non prohiberentur, vt notant *DD. in sæpè cit. c. pastoralis de offic. ordin. & in cap. Romana, de for. compet.in 6.*

50 Notandum est vltimo loco, quod multa alia facere possunt Archiepiscopi in suis Prouincijs, quæ non possunt communicare eorum Vicarijs, præsertim, quæ sunt Ordinis Episcopalis, vel dignitatis Archiepiscopalis, vt deferre Crucem antè se, vti pallio, dare benedictionem, &c. huiusmodi, de quibus Quarant. Genuensis, Barbos. & Alij in suis locis sup.cit.

SVBSECTIO TERTIA.

De quibusdam casibus, in quibus Archiepiscopi liberè in Suffraganeos iurisdictionē exercere nequeunt, & cõsequenter neque Vicarij ipsorum, sed limitatiuè, secundum Sacros Canones, & Sacrarum Congregationum Decreta.

SVMMARIVM.

1 *Casus, in quibus Archiepiscopi limitatam iurisdictionem habent. Primus est, quod non potest committere causas appellationis, nisi vt in Ciuitate agitentur, vel vbi causæ ipsæ sunt.*

2 *Non potest cogere subditos Suffraganei ad suscipiendas commissiones eius.*

3 *Visitatorem dare non potest Ecclesiæ Suffraganeæ vacanti, si Capitulum benè administret.*

4 *Non cogit Populum, sed Ecclesiam pro solutione procurationis.*

5 *Expensas in Visitatione Prouinciæ, ab Ecclesiis pauperibus, non exigit.*

6 *Inquirere non potest delicta subditorum Suffraganei, etiam Episcopo negligente, cogit tamen illum.*

7 *Dimissorias ad ordines non concedit, visitando Prouinciam, subditis Suffraganeorum.*

8 *Visitare non potest Diœceses suffraganeorum, nisi causa cognita in Concilio Prouinciali.*

9 *In causis primæ instantiæ Suffraganeorum, non potest se ingerere.*

10 *Neque exemptionem cōcedere subditis suffraganeorum in prima instantia.*

11 *Neque statuta concedere potest, totam Prouinciam obligantia.*

Metropolitanus non potest à Conc. Prouinciali puniri. ibid.

12 *Neque potest officiales facere in Diœcesibus Suffraganeorum pro causis futuris.*

13 *Non potest reuocare censuram latam contrà appellantem.*

14 *Neque potest præfigere terminum Suffraganeis in expeditionibus causarum.*

15 *Absoluere non potest excommunicatum appellantem, subditum suffraganei, sed ad illū mittere debet.*

16 *Exequi non potest sententias ciuiles Suffraganei, nec exigere pœnam in criminalibus.*

17 *Commissarium contrà Suffraganeos expedire non potest, inconsulta Sacra Congregatione.*

18 *Monitoria excommunicationis in forma*: Significauit; *publicare non potest in Diœcesi suffraganei.*

19 *In festis seruandis, non inhibet suffraganeis.*

20 *Neque in materia Immunitatis Ecclesiasticæ.*

21 *Excommunicatos à suffraganeis absoluere nequit, nisi in casu appellationis.*

Limitatur in multis casibus.

22 *Excommunicare non potest Populos suffraganeorum.*

23 *Compellere non potest subditos suffraganeorū pro testimonio ferendo.*

24 *Neque in integrum restituere potest aduersus sententiam suffraganei.*

25 *Neque cognoscit de nullitate sententiæ inter subditos suffraganeorum.*

26 *Neque grauare potest Suffraganeos, occasione Visitationis.*

27 *Neque reuisitare Suffraganeorum loca semel visitata, antè quàm totam Prouinciam visitet.*

28 *Non potest recipere procurationem in pecunia à subditis Suffraganeorum, nec munera.*

29 *Visitando Prouinciam, non debet magnum comitatum ducere.*

30 *Non potest cogere subditos Suffraganeorum vt suam delegationem accipiant, aut sententiam exequantur.*

31 *Non potest esse iudex pro salarijs Aduocatorum, & Procuratorum sui fori contrà subditos Suffraganei.*

32 *Non*

32 *Non potest ferre censuram contrà officiales Suffraganei, si noluerunt comparere coràm eo.*

33 *Neque citare in causa appellationis, nisi appellatio sit legitima.*

34 *Non potest eximere ab Episcopo appellantem in alijs causis, quàm in illa appellationis.*

35 *Neque facere Vicarios Foraneos in Diœcesi Suffraganeorum.*

46 *Neque pœnas pecuniarias imponere potest subditis Suffraganei, nisi vbi excommunicare potest.*

37 *Neque iudicare potest subditos Suffraganeorum, nisi in casibus permissis.*

38 *Neque extra suam propriam Diœcesim, in Diœcesi Suffraganeorum, nisi quod expressum in iure inuenitur.*

1 Sequuntur enumerandi hic casus, in quibus non conceditur de iure facultas Archiepiscopis, & cõsequenter eorum Vicarijs generalibus exercendi liberã iurisdictionem in Episcopos Suffraganeos, sed tantummodò limitatam, quorum.

Primus casus est, quod Archiepiscopus, vel eius Vicarius non potest audire, vel committere alteri, causas, quæ per appellationem, aut alio quouis iure Metropolitanico deferuntur ad ipsum, vt agitentur alibi, quàm in sua Ciuitate, vel Diœcesi; aut in eis, in quibus fuit appellatum, vel causæ ipsæ consistunt, nisi aliud sibi competat de consuetudine, *cap. vt litigantes de offic. ordin. lib. 6.* Et hoc fuit dispositum, vt euitentur expensæ.

2 Secundus casus est, quod non potest compellere subditum sui Suffraganei ad suscipiendas commissiones eius in causis, nisi aliud de consuetudine obseruetur, *per textum in cap. romana. de for. competent. lib. 6. & in cap. pastoralis. de offic. ordinar.*

3 Tertius casus est, quod non potest Archiepiscopus dare visitatorem Ecclesiæ Suffraganeæ vacanti, si capitulum benè administrat. *textus. in cap. Ecclesiæ. de supplend. neglig. Prælat. lib. 6.*

4 Quartus casus est, quod non potest compellere populum visitatum, quando facit visitationem per Prouinciam, ad soluendam sibi procurationem, sed tantùm Ecclesiam. *per textum in can. placuit. 10. q. 3.*

5 Quintus casus est, quod non potest petere expensas, quas facit eundo, pro visitatione facienda in Prouincia, quando Ecclesiæ, quas visitat, pauperes existunt, sed tunc de suis redditibus viuere debet; & si vno die expedire visitationem non potuerit, pluribus diebus, vt oportuerit, procurandus erit. *de hoc habemus textum in can. placuit. 10. q. 1.* Innocent. & Archidiac. *in cap. 1. de censib. in 6. verb. procurationes, in quo* citato capitulo, præscribitur modus visitandi, & refert etiam Diuus Antonin. *in 3. part tit. 20. cap. 5. §. 4. & 5.*

6 Sextus casus est, quod non potest Archiepiscopus inquirere delicta subditorũ Suffraganei, si Episcopus Suffraganeus negligat hoc facere, cum hoc non reperiatur expressum in iure Canonico, ità dicit Innocent. *vbi suprà citat. c. 1. in verb. inquirant*, allegans adhoc *arg. cap. quia cognouimus 10. q. 3.* Potest tamen cogere Episcopum Suffraganeum, vt procedat, aliàs ipse puniet. *can quorumdam. 34. dist.*

7 Septimus casus est, quod non potest Archiepiscopus concedere dimissorias subditis Suffraganeorum, dum visitat Prouinciam, quia non reperitur hoc in iure permissum; ità Franc. & Geminian. *in cap. final. de censibus. in. 6.* Barbos. *de potest Episc. part. 1. tit. 4. num. 49.*

8 Octauus casus est, quod Archiepiscopus hodiè attenta noua dispositione Concilij Trid. *sess. 24. c. 3 de reform.* non potest visitare Diœceses Suffraganeorum, nisi causa cognita, & probata in Concilio prouinciali, & tunc visitando habebit easdem facultates, quas antè concilium habebat de iure comuni. *Henriquez lib. 6. de pœnit. c. 14. num. 9. in text. & in comuni litt. Z.* Sanchez *in præcpt. Decal. tom. 1. lib. 2. cap. 11. num. 6. relat. à* Barbos. *vbi sup. n. 50. in fin.*

9 Nonus casus, quod non potest se ingerere in causis suorum Suffraganeorũ, quæ agitantur coram eis in prima instantia; & si se ingerat, sperni potest eius inhibitio. Concil. Trident. *sess. 13. cap. 1. de refor. & sess. 24. cap. 20. de reform. adest Bulla Greg. XIII. quæ est 24 fol. 1220. in Bullar.* Sacra Congregat. Episcoporum, *declarat.* 181. & 211. penes Zerol. *in Prax. episcop. p. 1. verb. appellatio, vers. Ad decimum.*

10 Decimus est casus, quod non potest cõcedere aliquam exemptionem subditis suffraganeorum in prima instantia. Ita declarauit Sac. Congregat. Episcoporũ, *in vna Montis realis 2. Decemb. 1699. & in Syracusana eod anno.*

11 Vndecimus est, quod non habet facultatẽ Archiepiscopus Metropolitanus condendi statuta, & leges totam Prouinciam obligantes, quia est inferior Concilio Prouinciali, cuius decretis obligatur; etiam ex vi coactiua, & licet in eo primam sedem teneat; nec possit à Concilio Prouinciali puniri. vt colligitur, ex *cap. sicuti graue de præbend. et docet* Sanch. *lib. 8. disp. 18. num. 73.* est tamen inferior, vt dictum est

est, toto concilio; *Bonac. tom. 1. de legib. disp. 2. q. 2. punc. 3. num. 4. & q. 1. punc. 3. num. 25. & q. 1. punc. 6. num. 22.* & sic non potest ipse solus totam Prouinciam obligare.

12 Duodecimus casus est, quod non potest Archiepiscopus in Diœc. Suffraganeorũ sibi facere officiales pro causis futuris, *vt habetur in c. 1. de offic. iud. ord. in 6.* Quod si per consuetudinem tale ius habeat, nõ possunt officiales inhibere, ante appellationem, *d. cap. 1.* & Sac. Congreg. Episc. *in vna Vulturarien. 13. Maij 1603.*

13 Decimus tertius est, quod nõ potest reuocare censuram latam à proprio Ordinario contra appellantem, *cap. romana, §. sententias de appell. & recusat. in 6.*

14 Decimus quartus casus est, quod non potest præcipere suffraganeo, vt expediat aliquam causam, intra certum terminum, puta viginti, vel triginta dierum ita declarauit Sac. Congreg. Episc. *in vna Muren. 13. Aprilis 1612.*

15 Decimus quintus est, quod Archiepiscopus non potest absoluere sic simpliciter illum, qui de excommunicatione appellauit ad ipsum, sed remittere debet ad Episcopum, qui excommunicauit; quomodo autem hoc procedat, vid. *tex. in cap. ad exprimendam de off. ord.*

16 Decimus sextus casus est, quod nõ potest exequi sententias ciuiles, nec exigere pœnas criminales delictorum; ex eo, quod ipse confirmauit sententiam suffraganei; Sac. Congreg. Episc. *in vna Squillacen. 6. Martij 1618.*

17 Decimus septimus est, quod non potest Archiepiscopus expedire commissarium contra suos Suffraganeos, sine licentia Sacræ Congregationis, ita declarauit, Sacr. Congregat. Episc. *in vna Vmbriaticen. 25. Maij 1629.*

18 Decimus octauus casus est, quod non potest publicare monitoria excommunicationis ad finem reuelationis in forma: *Significauit*: in Diœcesi sui Suffraganei *cap. 1. Romana de off. ordin in sexto.* Sacr. Congregat. Episcop. *in vna Alessanen. 15. Septembris 1603.*

19 Decimus nonus est, quod nõ potest inhibere Suffraganeis in materia obseruationis Festorum. ita declarauit Sacr. Congregat. Episc. *in vna Beneuentana 11. Ianuarij 1622.*

20 Vigesimus casus est, quod Archiepiscopus non potest similiter inhibere Suffraganeis, nec se ingerere in causis Immunitatis Ecclesiasticæ; sed remittere debet ad Sanctam Sedem Apostolicam eos, qui recurrunt ad ipsum, sic declarauit Sacra Congregat. Episcop. *in vna Anglonen. 23. Septemb. 1624. & in alia Policastren. eod. ann.*

21 Vigesimus primus casus est, quod non potest Archiepiscopus absoluere excommunicatos à suffraganeis, vel officialibus ipsorum, nisi in casu appellationis, *cap. Venerabilibus de sent. excomm. in 6.* Limitatur in multis casibus. *vt ibid. §. Porrò.* Nimirum si suffraganeus offerat se probaturum, quod ex iusta causa excommunicauit in contumacia, nisi reus proponat se non esse contumacem, quando impeditus potuit comparere, secus si fatetur suam cõtumaciam, vel alias sit manifesta. In hoc tamen adde, si Reus velit probare, se non esse contumacem, non debet absolui; nisi data cautione de stando iudicio Ecclesiæ, & facta solutione expensarum Item si suffraganeus excommunicauit, ex eo quod Reus nõ comparuit in certo loco, & Reus velit probare, quod locus non erat sibi notus, non obstante, quod antea hoc non opposuerit, nam tunc est absoluendus, quia contumacia est solum præsumpta.

22 Vigesimus secundus casus est, quod non potest Archiepiscopus Populos suffraganeorum excommunicare. *Calistus I. epist. 2. cap. nullus, 9. q. 3.*

23 Vigesimus tertius casus est, quod non potest Archiepiscopus compellere subditos Episcopi suffraganei ad perhibẽdum testimonium in causa appellationis, nisi aliud sit de consuetudine; eo tamẽ casu potest, quando Episcopus nollet cõpellere. *Genuen. in Prax. Archiep. Neap. cap. 70. aliàs 88. num. 7. vers. declara primo.*

24 Vigesimus quartus casus est, quod non potest restituere in integrum, aduersus sententiam Episcopi suffraganei, quia Archiepiscopus nõ potest adiri, nisi per uiam appellationis, vt sæpè diximus, *not.* Abb. *in cap. vlt. in fin. de restit. in integ.* Scacc *in tract. de appell. q. 19. remed. 1. conclus. 6. num. 85. in fin. & remed. 2. n. 61. vers. ad quartum.*

25 Vigesimus quintus casus est, vt Archiepiscopus nõ possit cognoscere de nullitate sententiæ, inter subditos suffraganeorum, absque appellatione. Fran. *in cap. 1. §. post hæc, sub num. 7. vers. sed aduerte, de appel. in 6. & in cap. dilecto sub num. 63. vers. secundus casus eod. tit.* Felin. *in cap. in litteris antè fin. vers. secundus casus est de offic. deleg.* Genuens. *vbi proxim. d. nu. 7. vers. limita quarto,* Scacc. *ibid. q. 19. remed. 1. concl. 6. n. 85.*

26 Vigesimus sextus casus est, quod non potest grauare suffraganeos, occasione visitationis. Concil. Constant IV. *cap. 9. & 19.*

27 Vigesimus septimus est, quod non potest ad visitata loca suffraganei redire denuò, antequam visitet totam Prouinciam,

ciam, nisi à Diœcesanis locorum requiratur, *cap. 1. §. ex quo de censib. in 6.* vel nisi ratio id postulet. *ibid. § postquam.*

28 Vigesimus octauus casus est, quod non potest recipere procurationem in pecunia, nec munera à subditis suffraganeorum, & si recipit, tenetur restituere in duplo, *d. cap. 1. § procurationes.*

29 Vigesimus nonus est, quod nō potest visitans Prouinciam secum ducere magnū numerum personarum, & equorum, ideo non debet excedere numerum quinquaginta. Conc. Later. *3. c. 4.*

30 Trigesimus casus est, quod non potest cogere subditos suffraganeorum, vt suam delegationem accipiant, vel sententias exequantur, *cap. 1 § neque de for. compet. in 6.*

31 Trigesimus primus est, quod non potest esse Iudex cōpetens pro salariis Aduocatorum, & Procuratorum sui fori, contrà subditos suffraganeorum, *d. cap. 1. §. nec etiam de for compet. in.*

32 Trigesimus secundus casus est, quod non potest ferre censuram contra officiales suffraganei, ex eo quia citati noluerunt comparere coràm eo, *d. c 1. §. fin.*

33 Trigesimus tertius casus est, quod non potest citare in causa appellationis ab Episcopo, nisi causa appellationis fuerit sufficiens, & legitima, *cap. Romana, §. cum autem de appell in 6.*

34 Trigesimus quartus casus est, quod non potest eximere ab Episcopo eum, qui ad ipsum appellauit, in aliis causis, quàm in illa appellationis, *d. cap Romana, §. cum vero.*

35 Trigesimus quintus casus est, quod non potest facere officiales suos foraneos in Diœcesi suffraganeorum, *cap. 1. de offic. ordin in 6.* Neque potest disponere in eadē Diœcesi. *ibid.* Neque potest in dictis Diœcesibus cōstituere officiales, vt cū fuerit ad se appellatū, faciāt citationes, inhibitiones, &c. *ibid.* Neq; pro causis futuris, *vt diximus sup. num. 12.* Sed quando facta est appellatio, & causa est deuoluta, tunc potest in ea causa officiales constituere, quia habet iurisdictionem, *d. cap. 1. de offic. ord. in 6.* vbi *in §. officiales,* habetur non posse Metropolitani officiales, contra suffraganeos subditos, censuras ferre.

36 Trigesimus sextus est, quod non potest pœnas pecuniarias imponere subditis suffraganeorum, nisi in casibus, in quibus potest excommunicare, vt habetur in *cap. venerabilibus, §. denique, de sent. excom. in 6. & nos sup. vigesimus*

37 Trigesimus septimus casus est, quod nō potest iudicare Episcoporum suffraganeorum subditos; neque aliquid in eorum Diœcesibus facere, nisi expressè reperiatur ipsi cōcessum in Iure, *cap. 1. de for. comp. in 6. cap. pastoralis de offic. ordinar. cap. nullus Primas, 9. q. 3. quod ante dispofuerat* Cœlestinus I. *epist. 4.* & *Nos sup. diximus, & seq. n. dicemus.* Potest tamèn causas iudicare ad instantiam Episcoporum suffraganeorum, Concil. Nicen. ex Iulio I. *cap. 14. cap sacro, cap. Archiepiscopus, cap. si autem, & cap. nullus Primas cit. 9 quæst. 3.* Adrian. I. *in decret, cap. 14.*

38 Tandem est aduertendum, pro regula generali, quod Archiepiscopus Metropolitanus, extra suam propriam Diœcesim, nihil potest facere, nisi quatenus reperiatur in Iure expressum, vt possit in Diœcesibus suffraganeorum, *vt in cap. Romana, & cap. Venerabilibus de sent. excom. in 6. cap. 1. de suppl neglig. Prælat. eod lib.* & dictum fuit suprà *subsect. 1 num. 4.* Vel quatenus de consensu Episcoporum suffraganeorum, Ipsi permittitur, vt decreuit Papa Iulius I. *epist. 2. cap. 23.* Lucius I. *epist. vnic.* Conc. Lucen. *2. cap 4.* Adrian. I. *in decr. cap. 46.* Zaccharias *epist. 7. cap. 1. cap. per singulas; c. conquestus, & cap. Episcopo, 9. q. 3.*

Forma Vicariatus Generalis Archiepiscoporum eligentiū pro Vicario Generali, aliquem Episcopum suffraganeū, vel Titularem, aut Alium in ordine Episcopali constitutum.

Vniuersis præsentes litteras inspecturis &c. N. de N. Dei, ac Sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Archiepiscopus N. salutem in Domino.

N*Oueritis, quod Nos attendentes multiplices occupationes nostras, & curam animarum, quæ Nobis subiecta sunt, & quod etiam nobis cura est munera nostra Aliis impartiri, qui Idoneitate, scientia, moribus, & ætate reperti sint probatissimi. Considerantes igitur probitatem, scientiam discretionem, legalitatem, & industriam Illustriss. & Reuerendiss. Domini Episcopi N. Ipsum nostrum Vicarium Generalem in Ecclesia, Ciuitate, & Diœcesi nostra tàm in spiritualibus, quàm in temporalibus tenore præsentium facimus, constituimus, & creamus (citra tamen reuocatio-*

nem

nem Aliorum Vicariorum nostrorum per Nos alias institutorum) si verò voluerit reuocare, dici poterit. (*reuocando per presentes omnes alios Vicarios, &c.*) *Dantes, & concedentes eidem plenam, & liberam potestatem; & mandatum speciale, Ecclesias, Altaria, oratoria, & cæmeteria edificata benedicendi, & consecrandi, cæteraque loca, & vasa, Vestesque diuino Cultui deputata, & eadem polluta reconciliandi; Episcopos Suffraganeos, Abbates, & Abbatissas ac moniales benedicendi, Chrisma, Oleum Cathecumenorum, & Infirmorum conficiendi Die Iouis sancta; Pueros, & puellas baptizatas confirmandi, vsumque Pontificalium exercendi, & reliqua conficiendi, quæ ordinis sunt Episcopalis, vel prædicta omnia, & singula committendi, vt fiant, & exerceantur per Alium Episcopum; Nec non Indulgentias concedendi in casibus à Iure permissis; Exhibendi Sacramenta Diœcesanis; Ad eum recurrentibus, confessiones audiendi, prædicandi, & solemnes pænitentias iniungendi; Synodum Diœcesanam celebrandi, Prouincialem Concilium conuocandi, Dimissorias siuè commendatitias ad ordines, & Sacramenta concedendi, Clericos iudicandi, causas matrimoniales cognoscendi, & decidendi, Decimam oblationum in casibus à Iure expressis, nec non Synodaticum, vel cathedraticum, quartam funeralium, procurationem Visitationis, subsidium Charitatiuum, & ius census in casibus à Iure permissis exigendi, & reliqua faciendi, & exercendi, quæ sunt Dignitatis Episcopalis; Nec non subiectionem subditorum nostrorum, & reuerentiam, ac iuramenta ab ipsis recipiendi, electos sibi subditos confirmandi, nouas Parochias erigendi, rectas collapsas conficiendi, in Matrices Ecclesias trāsferendi, eligendi, præsentandi, præsentatos instituendi, destituendi, Beneficia conferendi, pensiones super illos imponendi in casibus à iure, vel consuetudine permissis, resignationes illorum recipiendi, eadem resignata conferendi, inuestiendi, alienandi, dispensandi, vota commutandi in casibus Nobis permissis, causas omnes ad forum Episcopalem spectantes, & pertinentes cognoscendi, & decidendi, etiam feudales, visitandi, reformandi, præcepta, & edicta faciendi, ac nouas constitutiones decernendi, illasque exequendi, corrigendi, mulctandi, excommunicandi, anathematizandi, absoluendi, etiam à casibus quibuscumque Nobis referuatis, suspendendi, interdicendi, deponendi, delinquentes incarcerandi, torquendi, condemnandi, tam ad tempus, quam ad perpetuos carceres, prout sibi conuenire videbitur; causasque omnes criminales cognoscendi, & decidendi, Clericos degradandi, brachium sæculare inuocandi, pœnas mitigandi, gratias faciendi delinquentibus, prout sibi videbitur expedire, purgationes indicendi, pias voluntates exequendi, & easdem commutandi, vnum vel plures Vicarios loco eius cum eadem, & simili, vel minori auctoritate faciendi, creandi, & substituendi, & cætera omnia, quæ sunt Episcopalis, et Archiepiscopalis iurisdictionis exercendi, & terminandi: Ac omnia alia, & singula faciendi, & committendi, etiam si talia essent, quæ mandatum exigerent speciale, & maiora, ac grauiora expressis, prout ad Vicariatus officium noscitur quomodolibet pertinere; cuius gesta, sententias, & mandata, rata, & grata habere promittimus. Mandantes quibusumq; ad quos spectat, sub pœna excommunicationis, quam ex nunc, prout ex tunc ferimus in his scriptis, quatenus ipsum N. tamquam Vicarium, & offitialem nostrum recipiant, suscipiant, & admittant, ac eidem in his, quæ ad Nos, & iurisdictionem nostram ordinariam qualitercumque spectant, vel spectare poterunt, faueant, & assistant, & efficaciter obedire teneantur. In quorum testimonium has nostras literas fieri iussimus per Cancellarium, & Notarium nostrum subscriptione nostra, ac maioris nostri sigilli impressione roborata, &c. Datum N. &c. die N. &c. anni N. &c.*

N. Archiepiscopus N.

Locus † sigilli

N. Notarius &c.

FORMA EISDEM alio modo.

N. Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Archiepiscopus N. &c.

C*Vm ex Apostoli voce, deceat Nos, tamquam positos a Spiritu sancto, regere Ecclesiam nostram sanguine Iesu Christi acquisitam, & propterea quantum in nobis est curare, vt cuncta adimpleantur ex omni parte, quæ pertinent ad primum ordinem hierarchicum, nec non ad dignitatem nostram, & iurisdictionem, attendentes necessitatem, in qua semper constituti sumus, propter multiplices occupationes nostras, & curam animarum, quæ nobis subiecta sunt; curæ etiam nobis fuit, munera nostra alijs impartiri, qui moribus, scientia, & ætate reperti sunt probatissimi. Idcirco considerantes probitatem, ætatem, atque scientiam Domini N. Iuris Vtriusq; Doctoris, reuocantes in primis quemcumq; Aliū Vicarium, & officialem nostrum hactenus per nos constitutum, præfatum N. constituimus, & creamus Vicarium nostrum generalem in Ecclesia, Ciuitate, & Diœcesi nostra, tàm in temporalibus, quā in spiritualibus, dantes, & concedentes eidem, plenam, & liberam potestatem, & mandatum speciale.* Exhibendi *Sacramenta Diœcesanis &c,* vt supra.

Reliqua ponantur, vt in alia forma prox. præcedēti ab illo versiculo exhibendi, &c. avsq; in finem &c. si easdem facultates concedere voluerit &c. alias ponātur illæ tantum, quæ illi placuerint &c.

ALIA FORMA
diuerso modo.

Vniuersis præsentes litteras inspecturis N. Dei, ac Sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Archiepiscopus N. salutem in Domino.

Noueritis, quod Nos attendentes multiplices occupationes, & residentiam, quam oportet nos necessariò in Curia Romana facere, propter officij nostri N. Sanctiss. Domini debitū tribuere, ex quo nostra Ecclesia in defensione iuriū suorum, nostrique subditi in auditione causarum, & redditione iustitiæ, non modicum possent recipere detrimentum, ac læsionem. Considerantes igitur probitatem, legalitatem, scientiam, discretionem, ac industriam discreti viri N. de N. Clerici, iurium Doctoris, ipsumque N. nostrum Vicarium generalem in spiritualibus, & temporalibus, & officialem in Archiepiscopatu nostro N. tenore præsentium facimus, constituimus, & creamus, citrà tamen reuocationem aliorum Vicariorum nostrorum per nos alias constitutorum, dantes, & concedentes eidem N. vnà cum alijs Vicarijs nostris plenam, & liberam potestatem, etiam circa ea, quæ mandatum speciale requirunt, cum illegitimè natis, vt ad minores ordines promoueri, & beneficia simplicia recipere, & retinere valeant, dispensandi, litteras commendatitias, & dimissorias ad omnes, etiam sacros ordines concedendi, & in ipsis ministrandi, beneficia, & officia in Ecclesia, Ciuitate, & Diœcesi nostris, ad nostram collationem qualitercumque spectantia conferendi, & commendandi, & vniendi beneficia, resignationesque recipiendi, & beneficia resignata conferendi. Visitationes faciendi, Synodos celebrandi, & committendi causas criminales, & ciuiles, matrimoniales, & beneficiales, & quascunque alias tàm principales, quàm incidentes, & per appellationem deuolutas, & in posterum deuoluendas, & quæ ad dictam nostram Ecclesiam pertinebunt, de iure, vel consuetudine audiendi, & de ipsis cognoscendi.

Et ex officio inquirendi, Ecclesias, capellas, & oratoria, ac cimiteria polluta reconciliandi, & personas omnes in nostra Ciuitate, & Diœcesi, & in tota nostra Prouincia, prout adnos de iure metropolico spectat, & pertinet, siuè sint prælati, Abbates, Priores, & aliæ Ecclesiasticæ personæ quocumque nomine censeantur, puniendi, deponendi, corrigendi, & mulctandi sinè acceptione personarum, prout delictorum qualitas, & excessus quantitas exegerint, & enormitas delinquentis, suspendendi, interdicendi, excommunicandi, præcepta, & mandata faciendi, ipsaque exequendi, & condemnandi ad perpetuos carceres, vel ad tempus, pœnas mitigandi, à sententijs excommunicationis, & à quibuscunque alijs casibus nobis reseruatis absoluendi, prout sibi videbitur conuenire, & in ipsis criminibus, in quibus nobis, vel aliàs à iure permittitur, vel constitutionibus Synodalibus, vel prouincialibus dispensandi, & absoluendi, prout eidem N. videbitur, expedire, sententias proferendi.

Et omnia alia, & singula faciendi, & committendi, etiam si maiora fuerint, & quæ mandatum exigant speciale: prout ad ipsius vicariatus, & officialatus officium noscitur quomodolibet pertinere, cuius sententias, & mandata, prout ritè lata fuerint, ra a. & grata habere promittimus, & faciemus authore Deo, inuiolabiliter obseruari, præcipimus, & damus in mandatis tenore præsentium omnibus, & singulis nostris subditis in virtute sanctæ obedientiæ, & sub excommunicationis pœna, quam in omnes, & singulos rebelles, ex nunc, prout ex tunc ferimus in his scriptis, quatenus ipsum prompto, & benigno excipiant affectu, eumdemq; N. tanquam Vicariū, & officialem nostrum, & prædictæ nostræ Ecclesiæ, vt præmittitur, recipiant, suscipiant, & admittant, ac eidem in his, quæ secundum Deum ad nos, & iurisdictionem nostram ordinariam qualitercunque spectant, vel spectare poterunt, pareant, & efficaciter obediant, prout obedire, & parere tenentur Nobis Archiepiscopo prælibato. In cuius rei testimonium, has &c. Datum &c.

N. Archiepiscopus &c.

sigill. † locus

N. Secretarius.

SECTIO

SECTIO QVARTA.

De Vicario Capitulari Cathedralis Ecclesiæ.

SVMMARIVM.

1 *Cathedralis Ecclesia, quæ?*
2 *Sub nomine Ecclesiæ simpliciter, in dubio intelligitur Cathedralis.*
3 *Cathedraticum, quid sit?*
4 *Cathedralis Ecclesia est dignior alijs Diœcesis.*
5 *Decimas percipiendi ius habebat antiquitùs in tota Diœcesi.*
6 *Hodie tamen habet in territorio Ciuitatis tantum regulariter.*
7 *Cathedralitas quibus modis probetur.*

5 ACturus in præsenti Sectione quarta de Vicario Capitulari Ecclesiæ Cathedralis in genere, præmittere necesse est, quod cathedralis Ecclesia dicitur illa, in qua residet Sedes, seù Cathedra Episcopalis; & ideo, quia penes ipsam est cathedra episcopi, nomen sūpsit cathedralis, vt ex D. Hieronymo notat Tostat. *sup. Matth. cap.1.q.70.* vbi ait, quod cathedra propriè dicitur Sedes Episcopi, & Doctoris, & per eam magna prędictorū dignitas, & præcellētia designatur. Prout antonomasticè per Cathedram Diui Petri Ecclesia Romana denotatur. Ioan.Scotan. *contra hæreticos interrogation. 5. de Primatu Petri, & Ecclesiæ Romanæ, fol.87. vers. subijciam.*

2 Vnde à simili aduertēdum est, quod in dubio nomine Ecclesiæ simpliciter absque alia expressione sancti particularis, intelligitur Ecclesia Cathedralis ex antiquo stylo Romanæ Curiæ. Rota Rom. *decis.233.num.4.& 13.p.1.diuers. & in Cæsaraugustana Cathedralitatis 1. Martij 1630. coram D.Coccino*, notant autem Abb. *in cap. cum super num.6. de sepultur.* Gloss. *in cap. quamuis, ver. non extendit, de præbend. in 6.* vbi etiam Monach. *num.5.* & Gemin. §. *fin. num. 10. post med.* Mandos. *sup. Regul. Cancell. reg. 26. quæst.3. num.5. & 6. circa fin. vers. Romana autem*, Gratian. *discept. for c.89.n.32.*

3 Hinc fit, quod in honorem cathedrę episcopalis debetur episcopo quolibet anno à singulis Parochijs, & alijs Ecclesię suæ Diœcesis Cathedraticum, vltra procurationem moderatam; illud autem de generali consuetudine possunt episcopi petere pro Ecclesię cathedralis reparatione, aut alia causa, & constat regulariter vno, vel duobus solidis pro qualibet Ecclesia, nisi aliud seruetur ex immemorabili consuetudine. Gloss. *in sum. & in cap.1. & cap. inter cætera 10.q.3.*

4 Cathedralis Ecclesia est dignior cæteris aliis Ecclesiis Diœcesis, & ideo est ei assignandus sublimior locus. Rot. *decis. 3. n.1. & 2. tom.5. recent.*

5 Habet quoque ius exigēdi decimas, in tota Diœcesi, vbi facta non sit Parochiarum diuisio, quia antiquitùs ante factam talem diuisionem decimæ totius Diœcesis ad solos episcopos spectabant, qui tunc temporis soli erant Parochi, & ad illos pertinebat cura animarum totius Diœcesis, *cap episcopus, & cap percipimus*, 12. q.4. cæteri verò Sacerdotes erant tamquam eorum coadiutores, *cap. in nouo*, 21. *dist.* Facta deinde Ecclesiasticorum redditiuum diuisione, *iuxta tex. in cap. de redditibus, & in cap. quatuor*, 12. q.2 constitutæ fuerunt Parochiæ cum suis particularibus territoriis, singulæ singulis Sacerdotibus attributæ, & sic quisque propriam animarum curam haberet. *cap.1.* 13. q 1. Sylua *de benefic. p.1. q.4. n.13.* Nauar. *in cap placuit in princ. de pœnit. dist.6.* Vnde hodie Parochis debentur decimæ ratione administrationis Sacramentorum, quam Parochianis faciunt. DD. apud Barbos. *de iur. eccles lib.3. cap.26. §.2. num.7.*

6 In Territorio tamen Ciuitatis cathedrali soli competit facultas exigendi decimas, *cap. quoniam, & cap. cum contingat*, vbi Gloss. & DD. *de decimis*, Rota *in Pampilonen. congrua 7. Aprilis 1595. coram Card. Mellino, & in decis. 429. coram Greg. XV.* Rebuff. *in tract. de decim. q.6. num. 12.*

Hinc est, quod Episcopus habet intentionem fundatam de iure comuni super decimas, ratione Ecclesiæ cathedralis, cuius dicitur Parochus propriè, & immediatè. *cap. dudum de decimis*; non verò aliarum Ecclesiarum Parochialium suæ Diœcesis. Rot. apud Coccin. *decis. 38. num.1. & decis. 254. num.4.* & apud Postium. *post tract. mandat. de manutenend. decis. 157. num.1. & 2. & decis. 187. num.6. & decis. 211. num.4.* Monet. *de decim. cap.7. num.7.* Rebuff. *eod tract. quæst.7. num.9.*

7 Ad probandam tamen cathedralitatem, non sufficit ius prædictum colligēdi decimas tantùm: sed plura alia requiruntur, vt tradit Rot. *in d. Cæsaraugustana Cathedralitatis, in versic. quintum, &c.* nimitū antiquus vsus celebrandi festum dedicationis. Gregor. *decis 493. num.12.* Rot. *decis. 616. num.4. & 6 p.1. rec.*

Item ius extrahendi defunctorum cadauera ex alienis Parochijs, *c. ex parte il 1. cap. cum*

eum liberum, e. cum ſuper, cap. in noſtra vbi DD. *de ſepult.*

Item delatio Sanctiſs. Sacramenti in eius feſto cum proceſſio à cathedrali ſit incipienda & ibidem finienda, vt declarauit Sacra Rituum Congregatio, *in vna Tuſcanen ſub die 19. Auguſti 1619.*

Item aſſeruatio Olei ſancti. Ead. Sacr. Congr. *vbi proximè.*

Item prærogatiua præeminentiæ ſupra alias Eccleſias, de qua in ſimili Put. *dec. 343 lib. 2. in correctis.*

Poteſt etiam Cathedralitas probari ex hiſtoriis, & ex teſtibus; & quando de ea agitur incidenter, etiam ex ſola quaſi poſſeſſione. Rot. apud Duran. *dec. 331.*

His pro introductione Iuuenum prænotatis, quæ ad materiæ intelligentiam, tamquam prologomena non parum deſeruire poterunt, ad alia tranſeamus, & ſic erit.

SVBSECTIO PRIMA.

De Iurisdictione Vicarij Capitularis Cathedralis Eccleſiæ.

SVMMARIVM.

1 *Capitulum Cathedralis Eccleſiæ ſuccedit in iuriſdictione Epiſcopi mortui, in his quæ ſunt ordinariæ iuriſdictionis.*

2 *Sunt qui aſſerunt non ſuccedere pleno Iure, ſed communis ſententia eſt affirmatiua.*

3 *Tenetur Vicarium conſtituere infra octo dies poſt mortem Epiſcopi.*

4 *Ante Concil. Trident. iuriſdictio exercebatur à Capitulo mortuo Epiſcopo.*

5 *Iuriſdictio eſt penes totum Capitulum infra octo illos dies, non penes Archidiaconum.*

Archidiaconus Vicarij vices non gerit infra dictos octo dies; ſed totum Capitulum.

Quando poteſt adminiſtrare, num. 23.

Ex diuerſis non fit illatio.

6 *Capitulum non arctatur Vicarium facere intra pauciores dies, quam octo.*

7 *Quid facere debet Capitulum infra illos octo dies.*

8 *Electio Vicarij Capitularis quomodo facienda.*

9 *Electio Vicarij vnica vice fieri debet.*

10 *Electio prædicta fieri poteſt ad tempus, melius tamen eſt, ſi fiat ſimpliciter.*

11 *Vicarius Capitularis eſt eligendus de gremio Capituli.*

12 *Debet eligi Doctor, alias electio eſt nulla.*

Electio quando deuoluatur ad Metropolitanum, ibid. num. 3. & 17.

In caſu neceſſitatis poteſt eligi non Doctor.

Vicarius Epiſcopi, ſi ſit Doctor, confirmari poteſt, aliàs non.

13 *Electio ſecundum declarationes Sacræ Congregationis eſt facienda.*

14 *Parochus eiuſdem Ciuitatis poteſt eſſe Vicarius Capitularis, extraneus non.*

15 *Inquiſitus de aliquo delicto non poteſt eligi Vicarius Capitularis.*

16 *Ætas Vicarij Capitularis 25. annor. vel 23. ex neceſſitate.*

17 *Vnus eligi debet, non plures, aliàs electio deuoluitur ad Metropolitanum.*

18 *Plures Vicarij eligi poſſunt, vbi viget talis conſuetudo.*

19 *Vicarius electus non poteſt amplius reuocari ſine licentia Sac. Congregationis.*

20 *Cauſæ, pro quibus reuocari poteſt Vicarius Capitularis.*

21 *Eligere non poteſt Capitulum, quando Vicarius Epiſcopi eſt miſſus à Papa, vel Sacra Congregatione.*

22 *Neque ante veriſimilem notitiam mortis, aut tranſlationis Epiſcopi.*

23 *Neque Epiſcopo abſente, ſi ipſius Vicarius moriatur.*

Captiuitate Epiſcopi iuriſdictio ad Capitulum deuoluitur.

24 *Electio Vicarij debet eſſe ſine conditione.*

25 *Aſſeſſor Vicarij Capitularis, quando permutatur.*

26 *Electio Vicarij ſine reſtrictiua.*

27 *Emolumenta Sedis vacantis, vbi ſit conſuetudo, quomodo diuidenda.*

28 *Vicarius electus cum aliqua reſtrictiua, poteſt illa ſpreta liberè exercere iuriſdictionem.*

29 *Mora Capituli in eligendo purgari non poteſt.*

30 *Salarium competens Vicarius Capitularis habere debet, & quomodo.*

31 *Diſtributiones, & fructus, quando lucretur Vicarius Capitularis. & n. 34.*

32 *Electionis nullitas à quo cognoſcenda.*

33 *Pluribus Vicarijs electis propter diſcordiam quis remaneat.*

34 *Præcedentia Vicario Capitulari competit, & quomodo.*

35 *Mortuo primo Vicario Capitulari, electo, etiam à Metropolitano ob negligentiam Capitulum elegit denuo.*

36 *Capitulum poſt electionem Vicarij, nullam exercere poteſt iuriſdictionem.*

1 Ca-

1 Capitulum, Cathedralis Ecclesiæ sede Episcopali vacante, statim post mortem sui Episcopi, ipsius vice fungitur, & succedit in omnibus, quæ sunt Iurisdictionis ordinariæ, exceptis casibus expressis in Iure. *cap. his quæ, cap. cum olim de maior. & obed. cap. vnic. eod. tit. in 6. cap. ad abolendam. de haret. cap. penult. & cap. fin. de suppl. neglig. Prælat. in 6. & extrauag. Execrabilis. verf. cæterum. de præbend. facit etiam cap Is, cui de elect. in 6.* Abb. *in d. cap. cum olim. n. 2. & in cap. 1. n. 4. ne sede vacan.* Conc. Trid. *seß. 24. nu. 4. de reform. cap. 16.* Pauin. *de offic. & Potestat. Capituli sede vacant. 1. p. q. 1.* Rebuff. *in Prax. Benefic. p. 1. de deuolution. num. 58 cum. seqq.* Garz. *de benefic. p. 5. c. 7. num. 4* Barbos. *de pot. Episc. p. 3. allegat. 54. num. 157.* Sbroz. *de offic. Vicar. lib. 1. q. 15. & 16.* Suarez *de censur. tom. 5. disp. 50 sect. 5. nu. 6. &* Alij penes Dian. *p. 8. tract. 4. resol. 1. vbi fusè.*

2 Non desunt tamen Doctores, qui asserant, Capitulum, sede vacante, succedere solùm in his, quæ sunt iustitiæ, & necessitatis, non autem, in his quæ sunt gratiæ, seù voluntariæ iurisdictionis. *ita Ioan. Andr. in cap. vnic. de maior. & obed. in 6.* Gloss. *in Clem 1. §. 1. ver. Capituli de hæret.* expessè dicit, quod Capitulum est necessarius, non voluntarius administrator, Felin. *in cap. cum olim prac. de maior. & obed. n. 4. ad. 8. q. & n. 6. ad. 13. q.* vbi ait Glosam illã esse communiter approbatam, *Paris. de resignat. benef. lib. 7. q. 23. n. 13. 35. & seq.* Quarant. *in sum. Bullar. verb. Capitulum sede vacante sub n. 1. verf. 3. intellige, q. 2.*

Magis autem communis sententia, & ab omnibus recepta, est quod succedat in omnibus pleno iure, tàm in his quæ sunt iurisdictionis necessariæ, & contentiosæ quam voluntariæ, & gratiosæ, exceptis nonnullis casibus in Iure expressis, vt suprà diximus, *& tradit* Selua *de Benefic. 2. p. q. 11. n. 4. &* Pauin. *de pot. cap. sed. vac. 1. p. q. 5.* Nauar. *consil. 7. de fil. presbyt.* Guttierez *canonicar. quæst. lib. 1. cap. 11. num. 10. &* Alij apud Dian. *d. p. 8. tr. 4. res. 3.*

3 Quapropter ex eo, quia capitulum succedit Episcopo in tota iurisdictione ordinaria, siuè contentiosa, siuè voluntaria, & ad illũ deuoluitur iurisdictio per mortem ipsius Episcopi, vt in dictis iuribus, *præsertim cap. vnic. & ibi* Gloss. *de maior; & obed. n 6.* & ipsius vice fungitur, tàm in spiritualibus, quàm in temporalibus *cap. pen. & vlt de suppl. neglig. Prælat in. 6. & cap. Is, cui de elect. in 6.* Ideo tenetur, sicut Episcopus tenebatur, Vicarium Generalem constituere vel existentẽ cõfirmare infrà octo dies, post mortem Episcopi, qui sit Doctor, vel licentiatus in Iure Canonico, vel aliàs quantum fieri poterit Idoneus, Quod si secùs fecerit, huiusmodi deputatio deuoluitur ad Metropolitanum. Sacr. Concil. Trid. *seß. 24 de refor. cap. 16. vbi per hæc verba disponitur. Item officialem seù Vicarium infra otto dies post mortem Episcopi constituere, vel existentem confirmare omninò teneatur, qui saltem in Iure Canonico sit Doctor, vel licentiatus, vel alids, quantum fieri poterit, idoneus, si secus factum fuerit, ad Metropolitanum deputatio huiusmodi deuoluatur.* Quod intellige, si Ecclesia sit Suffraganea; si verò exempta, ad Episcopum viciniorem; Et si Capitulum negligens fuerit in Electione, vacante sede Metrapolitana, tunc electio illa deuoluitur ad antiquiorem Episcopum ex Suffraganeis. Trident. *dict. cap. 16. de reform.* Barb. *de iur. Eccles. lib. 1. cap. 32. num. 28. cum seqq.*

4 Ante autem Concilium Trident. de Iure communi non tenebatur Capitulum Vicarium constituere, Sede vacante, sed poterat per se iurisdictionem exercere, Felin. *in cap. cum olim n. 4. de maior. & obed.* post verò Concilium tenetur eligere infra octo dies.

5 Sed quæritur hìc, an infra illos octo dies iurisdictio exerceatur à toto Capitulo, vel ab Archidiacono, qui est caput Capituli?

Respondetur, quod spectat exercitium iurisdictionis ad totum Capitulum insolidum, non ad Archidiaconum. Quarant. *in summ. Bullar. verb. Capitulum sede vacante, §. duodecimò quarò, verf. terminum,* Riccius *in decis. curiæ Archiep. Neap. p. 4. decis. 305. num. 3. & post resol. 505. in notab de mater. Vicar. à capitulo sede vac. verf. 1.* Quidquid dicat Sbroz. *de offic. Vicar. lib. 1. q. 61. num. 1. &* Foller. *in comment. ad constitutionem Regni. Peruenit ad audientiam nostram, tit. de sacrosanct. Eccles. n. 75.* Abb. *in cap. dilecto, num. 3. de offic. Archid. vbi firmat;* Archidiaconum gerere vices Vicarij sede vacante, dum agitur à Capitulo de electione Vicarij. Nec suffragatur, *text. in cap. 1. & in cap. ad hæc de offic. Archid.* nam loquuntur, quando Episcopus adhuc viuit, non quando sedes episcopalis vacat; & ex diuersis nõ fit illatio, *l. si rem cum eo, in princ. ff. de iurisd. omn. iud. l. si domus, ff. de seruit.* Glos. *in l. si maritus, verb separata, C. de donat. int vir. & vxor.* Nunc autem cessat omnis disputatio ex declaratione Sac. Congreg. Conc. *sub die 19. Septembris 1620.* vbi disponitur, iurisdictionem residere penes Capitulum, non penes primam dignitatem.

6 Quæritur secundò, an Capitulum possit cogi ad creandum Vicarium, intra pauciores dies, quam octo?

Re-

Respondetur, non posse cogi, & arctari ad huiusmodi electionem, sed gaudere termino à Sac. Concilio dato, & interim per se administrare. Quarant. *vbi sup. verf. terminum*, Barbos. *de ep p.3. alleg. 54. nu. 163. in fin.*

7 Ante electionem Vicarij, debet Capitulũ, statim ac notitiam vacationis habuerit, siuè per mortẽ Episcopi, siuè per translationem, siuè alio modo vacauerit, supplicationes, preces, & processiones facere per Ciuitatem, & indicere Clero, vt idem faciat per Diœcesim, orando; vna cum Populo, Deum, vt bonum Prælatum dignetur concedere, & vtilem suæ Ecclesiæ. Trident. *sess. 24. cap. 1. de reform.* vbi multa alia præscribuntur ad materiam facientia.

8 Electio Vicarij capitularis debet fieri à capitulo more solito capitulariter congregato, & per secreta suffragia, alioquin mala est, vt declarauit Sac. Congreg. Episc. *in vna Siculana 18. Nouembris* 1625. & Congr. Concil. *sup. cap. 6. de reform. sess. 25.* licet aliter teneat. Zerol *in prax. episc. p. 1. verb. capitulum, §. 3. in fin.* vbi ait. quod Sacrũ Conc. ibi loquitur de electione Superiorum Regularium, non secularium, idem tenet, Garz. *de benef. p. 5. cap. 7. num. 21.* & Dian. *p. 8 trac. 4. resol.* 60. Sed contrarium est verius, & ita seruari debere secundum mentem Sacræ Congregationis Episcoporum, & Concilii monet Illustriss. D. Abb. Michael Iustinianus *in suis constitutionib. Iustinianis Ecclesiast. lib. 2. tit. 4. cap. 42. §. 42. litt. S. n. 11.*

9 Et licet capitulum possit iteratis vicibus ad Vicarij electionem deuenire, cũ hoc non reperiatur prohibitum in iure: tamen absque graui causa hoc facere non debet: ita declarauit Sac. Congreg. Episc. *& Reg. in Messanen. 6. Martij* 1618.

10 Potest Capitulum eligere Vicariũ ad tempus, puta ad annum, apponendo in commissione hanc clausulam, vt scilicet duret per annum, vt declarauit Sac. Congregat. Concil. *sub die 17. Iunij* 1617. vel per sex menses, non tamen per tres menses. Meliùs tamen erit, si simpliciter eligat. Sac. Congrg. Episc. *in Caietana 28. Octobris* 1587. facta tamen electione simpliciter, sinè temporis limitatione, durabit Vicarij iurisdictio toto tempore vacationis sedis, *Barbos. de Ep. p. 3. alleg. 54. nu. 173.*

11 Debet eligi Vicarius Capitularis vnus, qui sit de gremio Capituli, si adsit idoneus; Sacra Congr. Episc. *in vna Traulen 22. Februarij* 1597. *& in vna Nepesina 10. Iunij* 1602. Dian. *p. 8. trac. 4. ref. 57.*

12 Et vt sit Doctor, alias electio est nulla Sac. Congreg. Episc. sic declarauit, *in vna Tranen. 25. Febru.* 1597. *& in Puteolana 27. Martij* 1653. Garz. *de benef. tom. 1. p. 5. n. 10.* Dian. *d. p. 8. tr. 4. resol.* 56. & electio deuoluitur ad Metropolitanum. Sac. Congregat. *in vna Mazaren. 23. Decembris* 1603. *ex* Trid. *sess. 24. de reform. cap. 16.* Nec sufficit, quod sit Magister in sac. Theologia. Sac. Congreg. *in vna Boumen 9. Ianuarij* 1601. vbi iussit remoueri Decanum non Doctorem, & eligi Archidiaconum Doctorem.

Habilis tamen non Doctor tolerari potest, si Doctor haberi non possit. Sac. Congreg. *in Puteolana 23. Iulij* 1603. Debet tamen Vicarius non Doctor eligere sibi cõsultorem bene visum in casibus, in quibus habere debet consilium Doctoris. Barbos. *de canon. & dignit. cap. 42. n. 52.*

Potest tamen Vicarium Episcopi mortui confirmare, si sit Doctor, aliàs non, vt declarauit Sac. Congreg. *sup. d. cap. 16. sess. 24. de reform.* de qua Sbroz. *in addition. ad q. 36. lib. 1.* quia Episcopus potest habere Vicarium non Doctorem cum sit ipse Doctor notat. Nauar. *consil. vnic. de offic. vic.*

13 Aduertendum est, quod in materia electionis Vicarij Capitularis Sacra Congregatio Episcoporum, & similiter Sacri Concilij sæpè sæpius irritauerunt electiones, secundum rationes pro temporum diuersitate allegatas; ideò fieri debet electio, quantum fieri potest, secundum declarationes ipsarum; licet aliter Doctores discurrant; vti experientia patet, & innuit Barbos. *d. cap. 42. ferè per totum.*

14 Quare potest in Vicarium Generalem Capitulum eligere Canonicum eiusdem Ecclesiæ, qui in eadem Ciuitate, & Ecclesia curam quoque gerit animarum, ita Sacr. Congregat. Episcoporum, *in Orien. 19. Martij 1619. & 19. Iulij*, vbi fuit etiam declaratum, quod contrariæ decisiones intelliguntur de Parocho rurali, refert Barbos. *d. cap. 42. de canon. & dign. n. 38.* & Dian. *d. p. 8. trac. 4. ref. 58.*

15 Non debet tamen eligere Inquisitum ante absolutionem, *contra dispositionem, cap. omnipotens Deus 4. de accusat.* quia aliàs committeret Sacra Congregatio electionẽ alicui Episcopo viciniori, vt denuò alium eligat idoneum de gremio capituli eiusdẽ. Sac. Congregat. Episcop. *21. Maij 1656. in Montepelusana Episcopo Grauina.*

16 Debet eligere capitulum, in Vicarium, vnum, qui habeat ætatem 25. annorum, si haberi possit; aliàs permittitur, vt sit in ætate 23. annorum, si est idoneus, sed non semper expedit. Sac. Congreg. *11. Augusti* 3614. *n.* 29.

17 Non potest eligere Capitulum in Vicarium capitularem, nisi vnum tantũ, & si

& si eligat plures, electio deuoluitur ad Metropolitanum, Sac. Congregat. *in vna Cassanen. 6. Augusti* 1596. *& in vna Bobien.* 12. *Martij* 1607. *& in vna Potentina* 30. *Augusti* 1641. Si tamen plures successiuè elegit, primò electus debet continuare, dummodò habeat requisita. Sac. Congr. *in Velletrana* 11. *Septembris* 1623. Quidquid aliter dixerit. Garz. *de benef. par.* 5. *cap.* 7. *num.* 36. Sbroz. *lib.* 1. *q.* 50. *& q.* 60. *num.* 3. Genuen. *in prax. Archiep. Neap. c.* 87. *n.* 2.

18 Potest tamen capitulum duos Vicarios constituere, vt alternis mensibus Vicariatus munere fungantur, si legitimā habeat consuetudinem ab immemorabili seruatam, sinè interruptione, & electi sint præditi omnibus qualitatibus, *quas* Trid. *d. cap.* 16. *de reform sess.* 24. requirit, ità declarauit Sac. Congreg. Concil. *in vna Panormitana* 31. *Maij* 1592. *& in Salernitana die* 26. *Iunij* 1589. quas refert per formalia verba. Add. ad Garz. *vbi sup. n.* 37.

19 Est tamen aduertendum, quod facta semel per capitulum electione Vicarij capitularis, non potest illum ad libitum Idem reuocare, & nouum constituere; est enim hoc prohibitum per Sacr. Congreg. Episc. *in Messana* 1. *Septemb.* 1603. *& 6. Martij* 1618. & refert Riccius *in Collect. de cis. p.* 5. *collec.* 3602. *in fin. et in decis. Curiæ Archiep. Neap. decis* 178. *p.* 4. licet Garz. *d par.* 5. *cap.* 7. *num.* 22. *in addit.* Sbroz. *lib.* 3. *quæst.* 37. *et* Zerol. *in prax. episc. p.* 1. *verb. Vicarius*, §. 21. *vers. secundum dubium*; aliter sentiant, cum Aliis per ipsos allegatis, nam hodiè standū est decis. Sacræ Congregationis, vt ait Genuens. *d. cap.* 84. *seù* 86. Quaranta *in summ. Bullar. verb. capitulum sede vacante n.* 3.

Si tamen adesset iusta causa illum reuocandi, debet priùs habere licentiam à Sac. Congreg. Episcoporum, Ead. Congreg. *in vna Neapolitana* 1. *Septemb.* 1603. *ità declarauit*, quam per extensum refert Genuens. *vbi sup.* & Quarant. *ibid.* & Barbos. *in collectan. decis. collect.* 716. *num.* 16. *qui num.* 17. inquit non posse per capitulum reuocari Vicarium prædictum, etiam si electus fuit cū clausula, 'quod possit reuocari ex causis sibi benè visis, vt declarauit Sac. Congreg. Concil. *in Ecclesiien* 1. *Aprilis* 1628. quæ remisit ad Congregationem Episcoporum, vt cognosceret causam, vt refert Bonsadin. *Thesaur. ecclesiast. decis. resol.* 51. *num.* 22.

20 Plures autem dantur causæ, propter quas remoueri potest Vicarius capitularis, vt indignus: Prima est, si patitur aliquid fieri, contra libertatem ecclesiasticām. Sac. Congregat. Episc. *Capitulo Matheranen.* 17. *Iulij* 1601.

Secunda est si Vicarius capitularis non resideat. Sac. Congregat. *in vna Trinentina* 7. *Iunij* 1622.

Tertia si est debitor capituli, Sac. Congregat. *in vna Nullius Altamuren.* 13. *Iulij* 1646.

Quarta si accipit pecuniam pro dimissoriis, quam iussus à superioribus non restituit statim. Sac. Congr. *in vna Tranen.* 17. *Maij* 1604.

Quinta si patitur multas exceptiones, & propter malos mores redditus sit exosus Clero, & Populo. Sac. Congr. *in vna Neapolitana* 26. *Ianuarij* 1604.

Sexta si sit Vicarius capitularis in Metropolitana, & sine causa inhibet Suffraganeo, vel eius Vicario exercitium sui officij. Sac. Congreg. *in vna Tarentina* 17. *Ianuarij* 1600, *& in Matherana* 8. *Maij* 1604.

21 Sed est aduertendum, quod capitulum non potest deuenire ad electionem Vicarii capitularis, post habitam notitiam mortis vel translationis episcopi, quando Vicarius episcopi defuncti, vel translati missus fuerat à S. Sede Apost. vel a Sac. Congr. Episc. sic declarauit ead. Congr. *in Aquilana* 4. *Augusti* 1578. quia durat etiam Sede vacante. Ead. Congr. *in vna Licien.* 17. *Nouemb.* 1590. argum *c. penult. iunct.* Gloss. *in verb. mortem de suppl. neglig. prel. in* 6.

22 Neque potest deuenire ad electionem Vicarij prædicti, ante verisimilem notitiam vacationis, aliàs electio est nulla; licet capitulum certum esset de imminenti morte, vel translatione Episcopi. Sac. Congregat. Episc. *in vna Neritonen.* 24. *Maij* 1652. *ex cap. Bonæ il* 2. *de elect.*

23 Neque propter solam absentiam Episcopi potest capitulum constituere Vicarium capitularem, licet moreretur, vel alio modo deficeret Vicarius Episcopi; sed recurrendum est ad Sanctam Sedem Apostolicam pro prouisione, quando non potest certiorari Episcopus, vt constituat aliū Sac. Congreg. Episc. *in Messana* 11. *Ianuarij* 1616. *ex d. cap. penult. verb. mortem, vbi* Gloss. *de sup. negl. Prel. in* 6. & interim administrabit Archidiaconus, qui est Vicarius natus, vt notat Sbroz. *lib.* 1. *q.* 2. *num.* 10. & Nos *diximus sup. de Vic. Episc. sect.* 1 *subsect.* 2. *num.* 2. Secus tamen esset, si Episcopus detineretur captiuus in manibus hostium, quia tunc Vicarium capitularem eligere posset, *vt notauimus sup. hac ead. p.* 1. *sect.* 2. *subsect.* 6. *nu.* 16. & dicemus *infra hac eadem sect.* 4. *subsection.* 5, *num.* 6.

24 Est similiter aduertendum, quod capitulum, sede vacante, in electione Vicarij capitularis debet seruare formam Decreti Sacri Concilij Tridentini *sess.* 24. *cap.* 16. *de reform.* simpliciter, absque vlla

adiunctione, aut restrictione; vel cum aliqua clausula mutationis, vel reuocationis, ad beneplacitum; sed vt liberè, tamquam Ordinarius possit iustitiam administrare, aliàs esset nulla electio. ita Sac. Congreg. Episc. *in vna Caietana 20, Octobris 1587.*

25 Quapropter non potest deputare Assessorem Vicario capitulari, nisi ipse ex se in aliquibus casibus vellet vti Assessore sibi benè viso; aliàs deputatio Assessoris facta à capitulo esset nulla, & inualida. Sac. Congreg. Episc. *in vna Acerrarum 22. Nouembris 1604.*

26 Neque potest capitulum apponere restrictiuam, vt Vicarius capitularis non possit procedere, contra aliquem capitularem absque consensu capituli. Sac. Congr. *in vna Legien. 26. Iulij* 1593. Vel sine adiunctis, *in vna Salernitana* 16. *Iunij* 1628. nisi Ecclesia gaudeat priuilegio adiunctorum, sicut Episcopus faciebat. *Vener. in exam. Episc. lib. 4. cap. 1. nu. 28.*

27 Neque potest apponere in electione conditionem, vt participet capitulum de emolumentis ex officio vicariatus prouenientibus Sac. Congreg. *in vna Brundusina 8. Maij* 1606. Nisi capitulum habeat priuilegium percipiendi emolumenta iurisdictionis tempore Sedis vacantis, & tunc si capitulum sit canonicorum sæcularium, diuidenda sunt æqualitar inter se; si verò sit canonicorum Regularium, qui votum paupertatis emittunt, debet ea expendere in communi. *Idem Vener. vbi proximè n. 37.*

28 Neque potest capitulum reseruare sibi facultatem signandi supplicationes; distribuendi conciones; vel habendi superintendentiam Seminarij. Sac. Congr. *in vna Tudertina 11. Decemb.* 1654.

Vel faciendi gratiam condemnatis ab ipso Vicario, vel cognoscendi de causis suspicionis ipsius Vicarij, ac Iudicem non suspectum partibus deputandi; vel cũ alia restrictiua in solita. Quod si Vicarius capitularis electus fuerit cum huiusmodi conditionibus, poterit, nihilominus liberè vti sua iurisdictione, absque vllo respectu supradictarum conditionum. Ita declarauit Sac. Congreg. Episc. *in Salernitana 16. Iulij* 1628. Nec est audiendus Quarant. *vbi sup. nu. 15. vers. item erit obseruandum*, vbi ait posse capitulum in actu deputationis Vicarij sibi aliqua reseruare.

29 Est itidem aduertendum, quod postquam Metropolitanus, ob negligentiam Capituli Suffraganei non constituentis Vicarium Capitularem infra octo dies, deputauit Vicarium, non potest amplius Capitulum negligens purgare moram, & eligere. Sac. Cong *in vna Mazarien. 27. Octobris.* 1603. Neque licet moram purgare transactis octo diebus, etiam re integra, antè quàm Metropolitanus deputet Vicarium. Suarez. *tom. 5. de cens. disp. 28. sect. 3. num. 3.* vbi ait, capitulum, quod Sede vacante non constituit Oeconomum, vel Vicarium, tempore, & modo præscriptis à Sacro Concilio Tridentino, priuari pro ea vice facultate illos constituendi; quod etiam tenet Quaranta *in sum Bullar. verb. Capitulum sede vacante nu. 4.* Quid quid dicat Garz. *de benef. p. 5. cap. 7. n. 7.* vbi tenet posse Capitulum, re integra, antè quàm Metropolitanus eum deputet, moram purgare: Quod confirmat verbis Sequentibus. *d. cap. 16.* Conc. Trid. *sess. 24.* vbi Concilium inquit, quod si Ecclesia Metropolitana fuerit; aut exempta, Capitulum, quod in deputatione Vicarii negligens fuerit, tunc antiquior Episcopus ex Suffraganeis in Metropolitana, & propinquior in exempta, Vicarium posset constituere. Ex quibus verbis colligit ipse, quod ista deuolutio fiat solum ad effectum, vt possit suppleri negligentia Capituli, & per ea declaratur verba præcedentia, ergò poterit moram purgare. sed contrarium est verius per declarationem Sacræ Congregationis Concilij aliter sentientis. Quod si Capitulum non eligit Vicarium in tempore, nec Metropolitanus negligentiam suppleuit, tunc deputatur Vicarius Apostolicus à Sacra Congregatione, *vt accidit in vna Sutrinen. 10. Iunij.* 1603.

30 Est insuper notandum, quod potest Capitulum, imò debet salarium competens constituere Vicario Capitulari, nam non debet propriis stipendiis militare *cap. tam nunc. 28. q. 1. prop fin. versic. quis militat, & cap. cum ex officijs de præscrip.* sed habere debet competens salarium, sicut quilibet alius extraneus Vicarius, debet tamen deducere expensas, quas domi facturus esset, ex eo quia tenetur residere, propter Ecclesiæ seruitium, vt notat Pauin. *de pot. cap sed. vacant. p. 2. princip. q. 10. num. 5.* Foller. *super Const. Reg. tit. de Sacr Eccles n. 75.* Sbroz. *lib. 1. q. 55. n. 7.* Quarant. *vbi prox. versic. septimo dubitatur.* sic etiam declarauit Sacra Congregatio *in vna Ventimilien. 15. Octobris.* 1601. Quod potest esse ad rationem scutorum quatuor pro singulis mensibus, vt declarauit Sac. Cong. *in vna Casalen. 21. Augusti.* 1654. Non tamen debet esse maius eo, quod habebat Vicarius Episcopi defuncti Sac. Cong. *in Vintimilien. 15. Ianuarij* 1602.

31 Sed quæritur hic, an Vicarius Capitularis lucretur fructus, licet non inseruiat Ecclesiæ officijs in Choro?

Re-

Respondetur affirmatiuè, quia censetur inseruire Ecclesiæ, & habetur tanquàm præsens. *cap. ad audientiam de cler. non resid.* Rot. *dec.22.n.6.p.2.diuers.* Monet. *de distrib. quotid.p.2.q.11.n.89.* Pauin. *vbi sup.n5.praecit.* Quarant. *ibid num.8.* Garz. *de benef.p.3.cap.2.n.358.* Gonzal. *ad reg.octauam.Cancell.gloss.6.n 264.* Quod habet locum de iure, etiam cessante consuetudine. *per cap.ex parte,2. de cler.non resid.* non solum in fructibus, verum etiam in distributionibus quotidianis, si est præsens in loco, vbi est Ecclesia, *cap.vnico de cler.non resid.in 6.& ibi DD.* Couarr. *lib.3. variar cap.31.n.8.versic.optimè,* Zerol. *in prax. Epis.p.1.ver.distributiones quotidianæ. §.3.vers. septimo. debentur,* nisi adsit consuetudo non lucrandi distributiones, *vt not.Prosp. August. in add.ad* Quarant. *d.verb. capitulum sed.vac. n.8.in.fin.* Monet. *d.q.11.nu.83.* & Garz. *vbi prox.num.360.vt.in simili tradit* Sbroz. *in Vic. Epis.lib.1 q.43.n.3.* & Nos *infr. subsect.4.n.9.* vbi dicēmus secus esse in Vicario Episcopi, quia ipse seruit Episcopo, non Ecclesiæ.

32 Est similiter aduertendum, quod si in electione Vicarij Capitularis non interfuerint omnes de Capitulo, sed Aliqui dicerent de nullitate, ex eo quia non fuerunt vocati, vt accederent ad electionem, nec auditi, nullitas hæc proponi debet coram superiore Capituli, per quem cognoscetur de prædicta nullitate, & si per ipsum fuerit electio irritata, propter huiusmodi causam, tunc non deuoluitur facultas ad Metropolitanum, sed poterit capitulum iterum, & denuò congregari, & ad legitimam Vicarij Electionem deuenire, vt respondit Sac. Cong. *penès* Quarant *d verb.Capitulum sed.vac.in fin.*

33 Quod si in electione Vicarij discordia esset inter Canonicos, & plures eligerentur, remanere debet, cæteris remotis, magis idoneus, & habens qualitates Concilij Quarant. *ibid.vers.secundò dubitatur.* Ricci. *resol.505.vers.2.*

34 Sed quæritur, an Vicarius Capitularis debeat præcedere omnes Canonicos, & dignitates, excepta prima, post pontificalem?

Respondetur affirmatiuè ità Sac.Cong. *declarauit an.1603.in vna Assisien.de mense Augusti.* si verò lucrari veluerit distributiones quotidianas, & sit Canonicus interessendo Choro, debet habere solitam vestem Canonicalem, & sedere in loco proprio sui Canonicatus, neminem antiquiorem præcedendo. Rot. *in Lucana beneficij.18.Decembris.1579.coràm Seraphino relata ab* Alois. Ricc. *in resol.499.n.8.secund.edit. & not.etiam in prax.for. Eccles. decis.475. in prim. edit. Et* *Ead.*Rot. *decis.288.n.2.apud* Farin *p.2.recens.* Barb. *de pot.Ep.p 3 alleg.54.n.167.& in simili not.* Sbroz. in Vicario Episcopi si sit canonicus, nam tūc sedere debet in loco suo, si vult lucrari distributiones *ut in lib.2.de Vic. Episc.q.45.num.17.vbi multos allegat* Barb. *de iur.eccles.lib.1.c.32.num.39.& 40* Dian. *p.8.tr.4.res.67.* si verò noluerit habere distributiones, debet præcedere omnes, vt diximus; nō tamen potest occupare sedem Archidiaconi in Ecclesia, sed sedere debet in alia sede portatili, ità declarauit Sacra Cong. Rituum *in Nucerina 10 Aprilis* 1601 *quam refert* Barbos. *ibid num.42.*

34 Quæritur secundo, ad quem spectet noua electio Vicarij, si primo electus à capitulo, vel à Metropolitano moriatur?

Respondetur, quod ad capitulum deuoluitur electio. Quarant. *vbi sup.n.4.* Gauant. *in Enchir.ver.capitulum sed.vac.n.22.*

36 Quæritur tertio, an Capitulum sede vacante, post electionem Vicarij, possit aliquam iurisdictionem exercere?

Respondetur negatiuè. per Garz. *tom.1. de benef p.1.c.7. n.25. & seq.* Ratio est, quia tota iurisdictio episcopalis transit ad Vicarium capitularem, post electionem priuatiuè, quoad capitulum, non cumulatiuè; ita Sac.Congr.Episc. *in vna Hydruntina. 1.Octobris. 1655. & in alia Neritonen. 17.Septembris. eiusdem anni* Non desunt tamen Alij, qui contrarium asserant. *de quibus* Meroll *tom.3.disp.7.c.7.dub.25.n.252.& seq.* & Dian. *p.6. tr.7. resol.41.* sed tamen à prima sententia negatiua non est recedendum.

SVBSECTIO SECVNDA.

De hic, quæ Vicarius Capitularis facere potest de iure Ordinario.

SVMMARIVM.

1 *Capitulum succedit Episcopo in his, quæ competunt de iure communi.*
Casus, in quibus Vicarius capitularis iurisdictionem ordinariam habet.
2 *Dimissorias ad ordines infra annum his, qui arctati sunt beneficijs concedere valet.*
3 *Non arctatis non potest infra annum concedere.*
4 *Potest illas dare præsentato ad Iuspatronatus infra annum.*

5 *Dimissorias predictas potest dare post annum omnibus subditis.*
6 *Pontificalia exercendi licentiam concedere potest extero Episcopo; sed cum cautela, c.Pontifices 7.q.1.*
7 *Vicarius capitularis totam iurisdictionem habet, etiam in his, quæ sine mandato speciali Vicarius Episcopi non potest.*
8 *Vicarius predictus priuatiuè, quoad capitulum iurisdictionem habet.*
9 *Iurisdictio dicti Vicarij est eadem, quam Episcopus habebat.*
10 *Litteras commendatitias Curatis studere volentibus concedit infra annum.*
11 *Visitare potest Diœcesim, etiam absque mandato capituli.*
12 *Visitatorem facere potest, ipso impedito, si lapsus sit annus ab vltima visitatione.*
13 *Synodum Diœcesanam celebrare valet, post annum ab alia.*
14 *Examinatores Synodales ibi creare potest.*
15 *Præsentatos admittit, & instituit.*
16 *Concursum ad Parochiales vacantes facit.*
17 *Reconciliat Ecclesias non consecratas.*
18 *Causas matrimoniales cognoscit, sine speciali mandato capituli; criminales verò non.*
19 *Litteras exequitur Apostolicas episcopo mortuo directas.*
20 *Similiter & directas eius Vicario sub nomine Vicariatus, sed contrarium est verius, & seruatur.*
21 *Litteras approbationis de vita, & moribus concedit.*
22 *Dispensat in irregularitatibus occultis.*
23 *Visitat moniales non exemptas.*
24 *Visitat exemptas, vt Delegatus Apostolicus.*
25 *Parochialibus vacantibus Oeconomum deputat.*
26 *Substituere potest sibi Vicarium ad modicum tempus.*
27 *Sine adiunctis procedere potest, si Episcopus poterat prius.*
28 *Delegatus Apostolicus esse potest in causa hæresis, si 40. annum habeat.*
29 *Resignationes beneficiorum recipit; & quomodo.*
30 *Beneficia confert, si ad Episcopum spectabat collatio.*
31 *Permutationibus beneficiorum cõmunium capitulo, & episcopo consentire potest.*
32 *Vnire potest beneficia ex causa.*
33 *Priuare Beneficiatos in casibus episcopo permissis.*
34 *Commendare Ecclesias potest ad tempus.*
35 *Aedificandi Ecclesiam licentiam concedit.*
36 *Dispensat cum illegitimis ad minores ordines, & ad simplex beneficium, cum causa.*
37 *Dispensare potest in omnibus, quæ de iure episcopis competunt ex iurisdictione.*
38 *Indulgentias concedere valet.*
39 *Confessarium, vti Pænitentiarium, pro Sede vacante tantum eligere potest.*
40 *Censuras ferre potest, & ab illis absoluere, nisi specialiter prohibeatur.*
41 *Electiones Religiosorum infirmare, vel confirmare potest.*
42 *Statuta facere potest totam Diœcesim obligantia.*
43 *Exequi potest vltimas voluntates, si iure ordinario episcopo competebat.*
44 *Religiosos exequutores testamentorum compellere potest ad rationes reddendas.*
45 *Administratores piorum locorum compellit simili er ad rationes reddendas.*
46 *Causas omnes cognoscere potest in prima instantia, quæ ad Episcopum spectabant. Etiam Hæresis.*
47 *Interstitia remittere potest, vt Episcopus poterat.*
48 *Vltimas voluntates commutare potest.*
49 *Matrimonio assistere ualet, & alteri Sacerdoti assistendi licentiam concedere.*
50 *Charitatiuum subsidium pro episcopo exigere potest.*
51 *Licentiam nouitiis donationem faciendi ante duos menses professionis concedere potest.*
52 *Confessarios ad confessiones approbare potest.*
53 *Inquirere potest de delictis extra uisitationem.*
54 *Syndicare officiales potest.*
55 *Testimoniales de vita, & moribus facere potest.*
56 *Monitoria ad finem reuelationis concedere potest.*
57 *Ea, quæ speciale mandatum requirunt capituli facere nequit. absque illo.*
58 *Dispensare valet in censuris occultis vigore, Conc. Trid. cap. 6. de reform. sess. 24.*
59 *Item in hæresi occulta.*
60 *Item in casibus Pontificijs, in quibus non est facilis recursus ad Papam.*
61 *Item absoluit ab excommunicatione ob percussionem Clerici in casibus Episcopo permissis.*
62 *Capitulum dicitur successor, non Vicarius episcopi in iurisdictione.*
63 *Cognoscit laicos, si iurisdictionis temporalis illius sint.*
64 *Succedit in iurisdictione ex consuetudine episcopo competente.*
65 *Gratiam facere etiam potest.*
66 *Episcopus est Princeps in sua Diœcesi.*
67 *Clericos seluaticos creare potest Vicarius capitularis.*

1 CVm Capitulum, sede vacante, succedat Episcopo in his, quæ illi competunt de Iure communi, non vero in his, quæ sunt de iure speciali, siue delegato, vt per Doctores communiter *in cap.*

eam

eam te, *vbi* Felin. *nu.17 de rescript.in cap.cum olim de maior & obed.& in cap.verum.nu.17.de for.compet.* Abb. *in cap.quoniam nu.15.de offic. deleg. Roman conf.* 56. *vbi* Mandos. *in addit. n.14. &* Decius.*conf.128.col.1.*& Nos *dicem. infr.n.37.& subsect.seq.n.1.* Ideo & Vicarius Capituli succedit eodem modo, quia non potest plus iuris habere, quam capitulum habet *l nemo plus iuris ff de regul.Iur.* Felin. *in proxime cit. cap.cum te nu.17.* Cucc. *Instit. Iur.Can.lib.2.de offic.Vic.num.39.*

Quare referam hic casus, in quibus authoritatem habet Vicarius Capitularis, secundum ius cõmune, & decisiones Sacrarum Congregationum Episcoporum Concilij, & Rituum, licet post huiusmodi compilationem, inuenissem alium Doctorem, quem priùs non videram, qui similem ordinem in aliquibus tenuerat. diuersimodè tamen.

2 Potest igitur prædictus Vicarius cõcedere litteras dimissorias ad ordines infrà annum in arctatis Beneficijs, tam habitis quam habendis, *vt in cap.licet Canon de elect. in 6.*Trident *sess.7.c.10.de ref.*Zerol. *in Prax. Epis.p.1.verb.Capitulum* §.1.*vers. secundum*, Rebuff. *in Prax.Benef.de deuolution.p.1.nu.67. per cap.cum. nullus.§ Episcopo de temporib. ordin.in 6.*

3 Aliis tamen, qui non sunt arctati occasione Beneficij recepti, vel recipiendi dictas Dimissorias concedere non potest *vt dicemus infrà sect. seq.num.4.* aliàs incurret pœnas comminatas à Sac.Conc.Trid.*sess. præd 7.c.10.de ref.& sess.23.c.itidem* 10.*de ref.*

4 Potest similiter Vicarius Capitularis concedere litteras Dimissorias ad primam tonsuram ei, qui est præsentatus à Patronis laicis ad Beneficium Ecclesiasticum ipsorum, vt illud obtinere valeat. Sacr. Congr.Conc. *ita declarauit sup.cap.10 de ref. sess.7. de qua* Garz. *de Benef.p.5.c 7.n.93.* Aluin. *de potest. Episc. Abbatum, & Abbatissar. c.27. sub num.1.* Barbos. *de Canonic. & dignitatib.cap 42.num.118.*

5 Potest autem litteras dimissorias ad ordines ad quoscunque subditos concedere post annum sedis vacantis, & facultatem ordinandi in Ecclesia vacante, vt etiam declarauit Sac Congreg. *vbi sup.de qua idem* Garz. *vbi proximè declarat. prima.*

6 Potest etiam Vicarius Capitularis, sede vacante concedere licentiam extero Episcopo exercendi Pontificalia in Ecclesijs Diœcesis, & ordines conferendi, tam clericis suis subditis, quam etiam exteris habentibus litteras suorum Episcoporum, iuxta tamen formam Decreti Sacræ Congreg. Concilij, *vbi sup sess.7.c.10.de reform.* Put. *decis.407.lib.2.* Nauar. *conf.44.de temporib ordinat.* Quarant. *in sum. Bullar. verb. capitulum sede vacan.q.10.sub num.1. vers.Subnectitur congruè,& q.11.* Garz. *d. n.93.ad clar.5.* Henriq.*in sum.lib.10.cap.22.*

Et similiter potest dari licentiam episcopo extero confirmandi, Ecclesias consecrandi, reconciliandi,&c. ad vsum Pontificalium spectantia in sua iurisdictione. Sac. Congregat. *in vna Nepesina 15.Decemb.* 1603.

In omnibus autem casibus, in quibus concedit licentiam Episcopo extero exercendi Pontificalia in Diœcesi debet vti cautela tradita, *in cap. Pontifices 7. q.1.* idest vt præstet cautionem, quod ex hoc nullũ sibi ius in Ecclesia vendicabit, vt tradunt, Gloss.& DD. ibi.

7 Potest exercere Vicarius capitularis totam iurisdictionem capitulo competentem, etiam in illis casibus,in quibus Vicarius Episcopi non posset sine speciali mandato. Ratio est, quia cum Concil. Trid. *sess.24.cap.16.de reform.*arctet ad capitulum ad eligendum Vicarium, infra octo dies, qui totam iurisdictionem exerceat, non videtur necessaria alia specialis commissio. Dian. *p.6.tract.7.resol.41.in princ. vers.secundò videtur; vide tamen infrà num.57.*

8 Maximè,quia per declarationes Sacræ Congregationis, Ipse Vicarius priuatiuè quoad capitulum, nõ cumulatiuè, iurisdictionem obtinet. Sac.Congr. Episc. *in vna Hydruntina 1. Octobris* 1655. *& in alia Neritonen.17. Septemb.eiusdem ann. & diximus subsect.præced.n.36.*

9 Et eius iurisdictio eadem est in his, quæ sunt iuris comunis, quæ fuit Episcopi. Sac. Congregat. *in vna Rietina 21. Nouembris* 1603.

10 Potest litteras cõmendatitias dare clericis animarũ curam habẽtibus ad studiũire volentibus,quia nõ sunt dimissoriæ ad ordines. Innoc. *in cap.1. num.1. & 2. de cleric. peregr.* Ab.Panorm. *in cap. relatæ nu.4. & in cap.fraternitati,n.6.de cler.non resid.*Zerol. *in prax. episc.p.1. verb. capitulum,* §.*Ad secundum.*

11 Potest item Vicarius capitularis visitare Diœcesim, quamuis id à capitulo specialiter ei non fuerit commissum. Sac. Cõgreg.Conc. 1591. 21. *Aprilis,de qua* Garz. *in addit.ad d.cap.7.n.29.*Barbos.*de iur.eccles.lib.1. cap.32.n.67.cum seqq.*

12 Imò si ipse noluerit per se visitare potest Visitatorem deputare *DD. supr. cit.* Quod si ipse visitet, decreta quæcumque facere potest, dummodo sit lapsus annus à postrema visitatione. Nec faciat nouitates, Sac. Cong. Episc. *in vna Lancianen.* 10. *Iunij* 1629. *& in alia Pampilon.3.Febr.eod.an.*

& in

& in alia Materanen. 10. Decemb. 1604. & 12. Ianuarij et tot tit. Decret. extr. Ne sede vacāte aliquid innouetur, & Sac. Cong. Conc. 3. Febr. & 10. Decembris 1629. cum famulatu & comitatu solito, à Sac. Conc. Triden. sess. 21. cap. 3. de reform. præscripto. Ita Sac. Congr. Concil. in Liman. 10. Maij 1629. de qua Barbos. de can. & dign. cap. 42. num. 70. & vbi sup. num. 71.

13 Potest Diœcesanam Synodum cōgregare, elapso tamen anno ab altera Synodo vltimo loco celebrata. Gauant. in Prax. Diœcess. Synod. p. 1. cap. 2. in annotat. nu. 3. Massobr. de Synod. Diœcess. cap. 2. dub. 4. Sac. Congr. Conc. ann. 1577. Capitulum Toletanum; de qua Garz. p. 9. c. 2. num. 8.

14 Potest eo tempore, quo facit Synodum eligere examinatores Synodales, extra vero illam non poterit, sed vti debet electis anteà, Sac. Congregat. Episc. in vna Neapolitana 12. Ianuarij & 26. Ianuarij 1604.

15 Potest admittere clericos præsentatos ad Iuspatronatus à Patronis, & illos instituere, cap. 1. de institutionib. in 6. Viuian. de iurepatron. p. 2. lib. 12. cap. 2. num. 6. Pauin. de pot. cap sede vac. 2. p. q. 4. & 5. Garz. de benef. p. 5. cap. 7. num. 54. Barbos. p. 3. de episc. alleg. 72. num. 183. & de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. n. 63. vers. item in confirmandis, & n. 95.

16 Item cōcursum ad Parochiales vacantes tempore sedis vacātis facere potest, vt poterat Episcopus, seruata forma Sacri Conc. Tr d. sess. 23. cap. 18. de ref. magis idoneum eligere, & approbationem ad Sanctiss. Dominum, eiusque Eminentissimum Cardinalem Datarium mittere pro confirmatione electionis, ita declarauit Sacra Congregatio Episc. in vna Rauennaten. 3. Februa. 1604. de qua Garz. de benef. par. 9. cap. 2. num. 7. & in alia Toletana; de qua idem Garz. p. 11. cap 4. num. 79. Gauant. in Manual. episc. ver. capitulum sed vacant. num. 31. Lotter. de re benefic. lib. 2. q. 2 num. 36. Quidquid asserat Meroll. tom. 3. disp. 7. c. 7. dub. 15.

Neque obstat, quod non possit beneficia conferre, vt dicemus in seq. subsect. num. 16. & ideò neque curata, vt censuit Rot. in vna Abulen. Parochialis 22. Iunij 1594. coram Domino Blanchetto, quam refert Barbos. de can. & dignit. cap. vlt. num. 110. & de iur. eccles. lib. 1. cap. 37. num. 109. Ead. Rot. in alia 1. Februa. 1593. coram D. Mellino, de qua Garz. d. n. 79. Nam respondetur, quod concursum facere, & approbare magis idoneum repertum, ac illum ad summum Pontificem mittere pro collatione, non est conferre, vt clarè de per se patet.

17 Potest Ecclesiam nō consecratam reconciliare. Sac. Congreg. Rituum in vna Hydruntina. 15. Decembris 1632. Bonfadin. in Thesaur ecclesiast. decis. resol. 51. num. 23.

18 Potest idem Vicarius capitularis, ex mandato Generali capituli, cognoscere causas matrimoniales, non tamen causas criminales, sine mandato speciali. Sac. Congreg. Concil. die 30. Maij. 1602. de qua Aldan. in compend. canonic. quæst. lib. 1. tit. 43. num. 47. Pauin. de pot. cap. sed vacant. p. 2. q. 10. num. 17. Barbos. p. 3. de episc. alleg. 54. nu. 175. & de iur. eccles. lib. 1. c. 32. n. 72. & n. 202. Sed tamen in Praxi seruatur, quod quotiescumque eligitur Vicarius capitularis à capitulo, datur illi omnis facultas, quam capitulum habet, & dare potest, etiam in his, quæ speciale mandatum requirunt.

19 Potest executioni demandare litteras episcopo defuncto per Sac. Congregationem directas & ab illo non executas. Sac. Congreg. Episc. die 10. Aprilis 1615. de qua Barbos. de canonic. & dignit. cap. 42. n 60. Dian. par. 5. tract. 14. resol. 29. & infr. num. 55. Secus erit in commissionibus Apostolicis in forma dignum: nā istas litteras exequi non potest, vt dicemus infra subsection. seq. num. 29.

20 Potest exequi similiter litteras ad Vicarium episcopi mortui directas, sub nomine Vicarij. Sac. Congreg. Episc. 5. Febr. 1601. de qua Gauant. in man episc. verb. capitulum sede vacan e, num. 53.

Negat tamen Rot. in vna Ilerdensi 4. Maij 1588. coram Seraphino. Idem tenet Garz. de benef. p. 6. c. 2. d n. 45. & laré; Leo similiter in Thes. for. eccles. p. 1. c. 10. num. 8. fallentia quarta, & Barbos. de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. n. 57. cum seqq. & de communi obseruantia testatur, & plures declarationes S. C. affert. & infr. subsect. seq. num. 29.

21 Potest etiam ante lapsum anni dare litteras testimoniales obtinenti facultatem à Papa suscipiendi ordines de licentia Ordinarij, hoc est de vita, & moribus approbationem. Nauat. cons. 19. de tempor ordinat. Piasec. in prax. episc. p. 1. cap. 1. num. 13. vers. capitulum, Barbos. de pot. episc. p. 2. alleg. 7. num. 14. Quarant. in sum. Bullar. verb. capitulum sede vacante, q. 10. Idem Barbos. de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. n. 122.

22 Potest itē Vicarius capitularis absoluere ab irregularitatibus, & censuris ex delictis occultis Sedi Apostolicæ reseruatis prouenientibus, in quibus concessum est episcopis, vigore Conc. Trid. sess. 24. de refor. cap. 6. posse absoluere; cum capitulum sede vacante, eamdem habeat facultatem, quā habet episcopus in his, quæ iure communi veniunt, vt sup. dixim. num. 1. ita declarauit Sac. Congreg. Conc. die 3. Decemb. 1632. de qua Barbos. de canon. & dign. d. cap. 42. nu. 62. in fin. Idem Barbos. de episc. p. 2. alleg. 39. n. 16. & de

*& de iur. eccles.lib.*1.*cap.*32.*n:*62.*in fin.& late n.*82. Dian.*p.*4.*tr.*4.*resf.*21 1.*verf. notandum est* Garz.*de ben.p.*5.*c.*7.*num.*41.*et p.*7.*c.*11.*n.*21. Sayr. *in Clau.Reg.lib.*6.*c.*11.*n.*84. Quidquid aliter sentiat Bonac.*de cens.disp* 7.*q.*5.*pun.*1. *&* Alter.*de cens.tom.*2.*disp.*6.*de suspens.c.*3.*&* Piasec. *in Prax Episc.p.*2.*c.*1. *art.*3.*n.*81. vbi affert declarationem Sacræ Congregationis Concilij *de qua Nos infr.nu.*55. & Leo. *in Thes.for.Eccl.p.*1.*c.*10.*n.*8.*fallent.*8.*&* 9.

23 Potest Idem Vicarius capitularis moniales non exemptas visitare, exemptas verò non potest Pauin. *de potest. capit. sede vac.p.*1.*q.*7. Azor. *lib.*3. *cap.*37.*q.*15. Garz. *de ben.p.*5.*c.*7. *nu.*45. & Leo. *in Thes.for.eccl. p.*1. *cap.*10. *num.*8. *fallent.*10. Barbos. *de iur. eccles.lib.*1.*cap.*32.*n.*71.*vers.extende*.

24 Potest tamen moniales exemptas visitare in ijs, in quibus datur Episcopis facultas perpetua visitandi, tamquam Sedis Apostolicæ delegatis, vt in Conc. Trid.*sess.*25.*de regular.c.*9.*ita* Molin. *de iustit. tr.*5.*disp.*11.*n.*8. Garz. *in addit.ad.d.c.*7.*n.*47. Barbos. *de Canon.& dignit c.*42.*nu.*107. *& de iur-eccl.lib.*1.*c.*32.*n.*71.*in fin.* Ratio est, quia ista delegatio fit Episcopo in perpetuum, & sic transit ad capitulum, cum sit pars iurisdictionis ordinariæ, non ad tempus *vt notatur per supradictos DD. locis cit.*& Nos *dicemus infrà subsect. seq.num.*31.

25 Potest Idoneos vicarios parochialibus vacantibus deputare, donec de Rectore prouideatur, & proponere edicta pro concursu *vt sup. dix. num.*16. ita Sac. Congreg.Conc. declarauit, *quam adducit* Aldan. *in compendio Canonicar resolut.lib.*1.*tit.* 42.*n.*46. Molin.*de iustit.tract.*5.*disp.*11.*nu.*11. *vers.licet.* Barbos. *d.lib.*1. *de iur.eccles.cap.*32. *num.*92.

26 Potest item Vicarius capitularis substituere sibi Vicarium, ad modicũ tempus, propter eius absentiam, vel infirmitatem, non verò capitulum. Sacr.Congr.Conc. *sup.d.c.*16.*de.ref.sess.*24.*de qua* Garz. *de benef. p.*5.*d.c.*7.*num.*23.*declarat.*6. Pauin. *de pot.cap. sed.vac.p.*1. *q* 10. Barbos. *de iur. Eccles. lib.*1. *c.*32.*n.*56.*vers.Non potest. & ead.*Sac.Congr. Conc.7.*Maij.*1600.*de qua* Barbos.*in coll. doc. apost.*717.*num.*9.

27 Potest procedere, sine adiunctis, secundum dispositionem Sac. Conc. Trid. *sess.*25.*c.*6.*de refor.* si Episcopus, dum viuebat auctoritatem habebat procedendi, sine illis; si verò Episcopus hoc priuilegio non gaudebat; ita nec Vicarius capitularis illius Ecclesiæ. Sac. Congreg. Concil. *penès* Garz.*vbi sup.de benef.p.*5.*cap.*7.*num.*32. *declarat.*8.

28 Potest etiam Vicarius capitularis esse Delegatus Apostolicus in causa hæresis, si attigerit annum quadragesimum suæ ætatis, aliàs gesta per ipsum non valent, etiam si non opponatur. Pauin. *de pot.cap. sed.vac.*2.*p.princ.q.*10. *num.*9.*quod antè dixerat* Gloss.*inClem* 2.*verb.committi de.haeret.*Sbroz. *de offic.Vic.lib.*1.*q.*35. *nu.*8. In cognoscendo autem de crimine hæresis, prout poterat Episcopus, vt in Reis comprehendendis, iudicandis, & puniendis, non requiritur delegatio cum habeat facultatem a Iure Gloss. *in cap. ad abolendam ver. prærogatiuâ de haeretic.* Dian. *p.*4. *tr.*8. *resol.*33. Barbos. *de iur.eccles.lib.*1.*c.*32.*num.*66.

29 Potest resignationes Beneficiorum recipere, si tria concurrant; Primo, scilicet quando fieret ex causa necessaria, non libera; Secundo quando collatio spectat ad Episcopum,& capitulum simul. Tertio quando talis resignatio, & collatio fiunt ante prouisionem factam de Prælato in Consistorio, etiam antequam possessionem capiat. Garz *de ben.p.*11.*c.*3.*n.*256. *&, c.*4.*d.n.*75. Sbroz. *de Vic. Ep.lib.*2.*q.*71.*n.*12. Barb. *de.pot Ep. p.*3. *alleg.*69. *nu.*8 *& de iur. Eccl.lib.*1. *c.*32.*n.*96. Quarant. *in sum.Bull.d. verb. c.sed.vac.q.*9. *propè fin.vers.quarto limita.* Zerol. *in Prax. Episc.p.*1. *verb. Capitulum,* §. *Ad quintum*, Dian. *par.*8. *tract.*4. *resolut.*28. *vbi latè*.

30 Potest ea Beneficia conferre, quorum collatio prius spectabat ad Episcopum per deuolutionem, ob negligentiam inferioris. Abb. *in cap.*2. *nu.*1.*Ne sed.vacant.* Quarant. *vbi supra q.* 10. Alia verò beneficia non potest conferre per Bullam Pij.V. *edit. ann.*1568. *& notat* Zerol. *vbi sup. in fin. &* Nos *dicemus subsect. seq. num.* 16. *&* 19.

31 Potest similiter in Beneficiorum Permutationibus auctoritatem interponere & consensum præstare; quando collatio partim spectat ad capitulum,& partim ad Episcopum, non in alijs casibus. Quarant. *ibid.q.*10 Barbos.*de iur.eccles.lib.*1.*c.*32. *n.*97.Garz.*de benef.p.*11.*c.*4.*d n.*75.Bonacin. *de simon.q.*4.§.12.*num.*7. *vers. Alij verò* Dian. *p.*8.*cit.tr.*4. *res.*29.

32 Potest vnire Beneficia, ex causa, in omnibus casibus, in quibus potest Episcopus, dummodò nihil præiudicetur iuri Episcopali Quarant. *ibid.q.*9.*vers.quæ conclusio*. Zerol. *in Prax. Ep.p.*1.*verb.vnio.* §.11.*& p.*2.*verb. capitulum* §.4. Barbos. *d.lib.*1. *c.*32. *n.*98. Garz. *de benef.p.*12.*c.*2.*n.*67.*&* 68. non tamen capitulo vnionem facere. *vt infr. subsect.seq.num.*12.

33 Potest priuare beneficiatos eorum beneficijs, seruatis seruandis, in casibus Episcopo permissis Quarant. *ibid.*

34 Potest commendare Ecclesias ad tem-

tempus, donec prouideatur. Quarant. *loc cit.* Zerol *in prax. ep. p. 1. d. verb. capitulum §. ad quintum* Rebuff. *in prax. ben. tit. de deuolut. n. 77. & 80.* Molin. *de iust. tr. 3. disp. 11. n. 11. vers. licet.* Barbos. *de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. num. 94.*

35 Potest dare licentiam ædificandi Ecclesiam. Quarant. *vbi sup.* Et vt acquiratur Iuspatronatus. Lambertin. *de iurepatr. lib. 1. p. 1. q. 5. art. 9.* Pauin. *de pot. cap. sed. vac. p. 5. q. 1. n. 5.* Garz. *de benef. p. 5. cap. 9. num. 79.* Barbos. *de episc. p. 3. alleg. 70. num. 32.*

36 Potest dispensare cum illegitimis, etiam ex damnato coitu, ad minores ordines; & ad beneficium simplex, cum causa. Nauarr. *consil. 31. quod. incipit. an capitulum de tempor. ordin. in antiq. & consil. 7. de fil. presbit. in non.* Quarant. *vbi sup. versic. secundo quæro*, Barb. *de potes. Episc. p. 2. alleg. 45. n. 25. & de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. num. 81.*

37 Potest dispensare regulariter in omnibus iis, in quibus potest episcopus, ratione iurisdictionis episcopalis, vt obseruat Enriq. *in sum. lib. 14. de irregular. cap. 20. §. 1.* Molin. *de iust. tract. 2. disp. 11. num. 5.* Sayr. *in clau. Reg. lib. 6. cap. 11. num. 84.* Barbos. *vbi prox. num. 26. & de iure ecclesiast. lib. 1. cap. 32. num. 81.* Ratio est, quia cum capitulum. Sede vacante succedat Episcopo defuncto in omnibus his, quæ ad ordinariam iurisdictionem Episcopi spectabant de iure communi, exceptis nonnullis speciali iure prohibitis, vt diximus *sup. n. 1. & dicem. infrà subsect. seq. num. 1.* & notat Rebuff. *in prax. benef. tit. de deuolut. à num. 57.* Pauin. *de potest. Episc. sed. vac. p. 1. cap. 3. num. 3.* Guttier. *canon. quæst. lib. 1. cap. 3. num. 10.* Sayr. *ibid.* & Barb. *vbi prox. num. 27.* Ricci. *in prax. for. Eccles. decis. 57. in prim. edit. & resol. 305. nu. 4. in 2. edit.* vbi ait quod capitulum succedit in omnibus; quæ sunt iurisdictionis, tàm contentiosæ, quàm voluntariæ, ideò Vicarius à capitulo electus, potest omnia facere, quæ capitulo competunt, cum per Concil. *ibid. d. sess. 24. cap. 16. de reform.* tota iurisdictio transfundatur in Vicarium electum, vt etiam diximus *sup. num. 7. & seq.* vt iurisdictionem capitulo competentem in spiritualibus, & temporalibus administret. Rebuff. *vbi sup. num. 62.* etiam in his, quæ mãdatum exigunt speciale. Genuens. *in prax. Archiep. Neap. cap. 86. num. 5.* Garz. *de benefic. par. 5. cap. 7. num. 28.* Barbos. *de iur. eccles. lib. 1. d. cap. 32. num. 103.*

38 Potest cõcedere Indulgentias, quia hęc facultas Episcopo competit, ratione iurisdictionis, Syluest. *verb. indulgentia, & vers. capitulum, §. 10.* Zerol. *in prax. Episc. p. 1. verb. indulgentia, §. ad secundum,* vbi affert paritatem, quod etiam Vicarius generalis Episcopi potest indulgentias concedere, si adhoc speciale mandatum habeat, ex Rebuff. *in prax. benef. de for. vicar. n. 172.* Pauin. *vbi sup. p. 1. princ. q. 4.* Barbos. *d. lib. 1. cap. 32. num. 91. & de ep. p. 2. alleg. 88. n. 21.*

39 Potest creare confessarium, tamquam Pœnitentiarium, sed durante sede vacãte, qui absoluat in casibus, etiam Episcopo reseruatis, vt notat. Abb. Panorm. *in cap. his quæ de maior. & obed.* Gloss. & DD. *in cap. 2. de pœnit. & remiss.* Rebuff *vbi sup. tit. de deuolut. num. 63.* Barbos. *de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. num. 64.* Quod intellige de simplici confessario, qui gerat vices pœnitentiarij, non quod reuera possit conferre præbendam Pœnitentiarij. Garz. *de benef. par 5. cap. 4. num. 150.*

40 Potest similiter suspendere, excõmunicare, interdicere, priuare, & absoluere. *cap. his, quæ in fin. de maiorit. & obed. c. vnic. eod. tit. in 6.* Rebuff. *vbi proximè*, & Alij apud Dian. *p. 8. trac. 4. res. 11.* quare poterit absoluere ab excommunicatione, à qua poterat Episcopus, nisi ei fuerit à Sede Apostolica specialiter prohibita, seu interdicta potestas, *vt in d. cap. vnico habetur,* Syluest. *in sum. verb. capitulum, §. 2.* Suar. *de cens. tom. 5. disp. 7. sect. 2.* Barbos. *de iur. eccles lib. 1. cap. 32. nu. 62. & 65. & 80.* Nec non poterit excommunicationis monitoria concedere ad finem reuelationis pro rebus deperditis, *vt dicem. inferius num. 56.*

41 Potest confirmare, vel infirmare electiones Religiosorum, sicut poterat Episcopus, vt de Præpositis Religionum, & similibus, *cap. cum olim, vbi* Gloss. & DD. *de maior. & obed.* Barbos. *ibid. num. 63.*

42 Potest etiam statuta facere, quæ totam Diœcesim obligent, etiam tempore Episcoporum successorum, Pauin. *de potest. capit. sed. vacant p. 1. q. 6.* Sbroz. *de offic. Vic. lib. 2. q. 187. num. 5. & 6.* Zerol. *in prax. episc. p. 1. verb. capitulum, §. 15.* Card. Tusch. *practicar. conclus. tom. 1. litt. C. conclus. 53. num 1.* Marcel. Vulpe. *in prax. eccles, cap. 44. num. 16.* Quarant. *d. ver. capitulum sede vac. vers. quarto quæro,* Barbos. *de iur. eccles. lib. 1. cap. 32. vbi declarationes Doctorum affert,* qui intelligunt de illis statutis, quæ ad ipsum capitulum pertinent, quomodo scilicet congregari debeat; distributiones diuidere inter se, & huiusmodi; vel sint iusta, & vtilia Ecclesiæ, & mensæ episcopali; vnde non poterit statuere, vt charitatiuũ subsidium in futurum minuatur, Barbos. *ibid. & de pot. episc. p. 3. alleg. 87. num. 14.*

43 Potest item exequi, vltimas defunctorum voluntates, quatenus iure Ordinario competebat Episcopo, Pauin. *ibid. p. 2. q. 7.* Zerol. *vbi sup. p. 2. §. 6.* Quarant. *ibid. vers.*

vers. septimo quaro. Barbos. ibid. num. 76. & de episc. p. 3. alleg. 82. nu. 31. secus est in executione testamentorum, quæ competit Episcopo iure speciali, nam tunc non poterit. Pauin. ibid. vers. respondeo, Azeued. cons. 11. num. 9.

44 Potest compellere Religiosos, qui fuerunt exequutores testamentarij ad reddendas rationes administrationis. Pauin. de pot. cap. sed vac. d. p. 2. q. 7. nu. 6. Azor. Inst. mor. p. 2. lib. 3. c. 39. sub q. 6. Barbos. p. 3. de episc. alleg. 82. num. 35.

45 Potest exigere rationes ab administratoribus piorum locorum. Quarant. vbi sup. vers septimò; Zerol. ibid. p. 2. verb. capitulum, §. 9. Barbos. par. 3. de episc. alleg. 75. num. 61.

46 Potest cognoscere quascumq; causas in prima instantia, vigore Concil. Trident. sess. 24. de reform. cap. 20. ad Episcopum pertinentes cum illi succedat in omnibus, quæ sunt iurisdictionis, etiam voluntariæ. Aloys. Ricci in Praxi Aurea resol. 130. Barbos. d. p. 3. alleg. 81. num. 6. Nouarius in tit. capit. sede vacante num. 7. in summ Bullar.

Potest cognoscere etiam causas hæreticales, iuxta tamen text. cap. ad abolendam de heretic.

47 Potest item remittere interstitia; dispensando in illis cum ordinandis, sicut Episcopus potest virtute Concilij Trident, sess 23. de reform. cap. 11. 13. & 14. ex causis ibi expressis. ita declarauit Sac. Congreg. Concil. de qua Marcell. Vulp in Prax. Ecclesiast. cap. 44. num. 27 Garz. de benef. d. par. 5. cap. 7. nu. 92. Barbos. de iur eccles lib. 1. cap. 32. num. 128. & in collectan. decis. Apost. collec. 717. num. 10.

48 Potest similiter vltimas voluntates commutare in casibus, in quibus de iure communi posset Episcopus; vt notatur per Cuccum. Instit. canon. lib. 2. tit. 9. num. 82. Monet. de commutat. vltim. volunt. cap. 5. num. 427. cum seqq.

49 Potest etiam matrimonio celebrãdo assistere; & alteri Sacerdoti assistendi licentiam concedere, iuxta Concil. Trid. dispositionem sess. 24. de reform. matrim. cap. 1. ita Sanchez de matrim. lib. 3. disp. 28. num. 5. Guttierez eod. tit. de matrimon. cap. 66. num. 9. Barbos. de pot. epis. p. 2. alleg. 32. nu. 123. Dian. p. 8. tr. 4. ref. 49. & Alij apud ipsos.

50 Potest etiam charitatiuum subsidium Episcopo competens exigere. Bellencin. de charitatiuo subsidio q. 17. Barbos. lib. 1. cit. c. 22. num. 83. de iur. eccles.

51 Potest quoque licentiam dare, vt Nouitij, antequam professionem faciant, possint disponere de suis bonis, & donationem vel cessionem facere cuicumque voluerint, per duos tamen menses ante professionem secundum formam Concilij Trid. sess. 25. de regul. cap. 16. ita Sanchez in Præcept. Decal. tom. 2. lib. 7. cap. 5. num. 68. Barthol. à S. Fausto in Thesaur. relig. lib. 5. q. 195. Peregrin. in const. Cler. Regul. p. 2. cap. 1. litt. C. §. 261. Tambur. de iure Abbatiss. disp. 4. q. 10. n. 3. Barbos. de episc. p. 3. alleg. 99. n. 5.

52 Potest item approbare, & exponere confessarios ad audiendas confessiones subditorum, cum hoc sit actus iurisdictionis, non ordinis episcopalis, aut dignitatis. Suarez. tom 4. de pænit disp. 28 sect. 5. num. 5. Henriq. in sum. lib. 3. de pænit. cap. 6. in princip. Fagundez in 5. eccl. præc lib. 7. præc. 2. cap. 2. n. 54. Barbos de iur. eccl. d lib. 1. cap. 32. n 100. Ludouic. à Crux. in Bulla Crucia æ, disput. 1. cap. 2 dub. 24. num. 2. quem refert Dian. p. 8. trac. 4. ref. 46.

53 Potest similiter inquisitionem facere contra certas personas de delictis, extra visitationem, cum in puniendis criminibus, & reformandis moribus eamdem habeat auctoritatem, quam Episcopus habebat. Rot. decis. 166. p. 1. num. 2. in recentior. Federic. de Senis, cons. 16. n. 1. in fin.

54 Potest etiam munus syndicandi officiales exercere; Sicut Episcopus. Rot. d. decis. 166. num. 3. & 4. vbi respondet contrariis, ratio est, quia syndicare est actus iurisdictionis. Paris de Puteo in tract. de syndicatu rubric de offic. syndicatus, §. Iudices ad syndicatum num. 9. Et autem, quæ sunt iurispictionis, vt diximus, exercere potest Vicarius capitularis, nisi expressè prohibita reperiantur.

55 Potest etiam infra annum concedere testimoniales de vita, & moribus ordinando per Breue Apostolicum ab alieno Eoiscopo extra Diœcesim. ita Marchinus de Sacramento Ordinis tr. 1. p. 6. cap. 3. n. 17. Molin. de iustit. tom. 6. trac. 6. disp. 11. num. 14. Dian. p. 8. trac. 4 ref. 42.

56 Monitoria ad finem reuelationis potest Vicarius capitularis cõcedere, quia est actus iurisdictionis necessariæ, vt est excommunicationis promulgandæ facultas, Mart. de iurisdict. p. 3. cap. 4. nu. 53. Franc. Leo. in Thes. for. eccles. p. 3. cap. 7. num. 18. Pauin. loc. cit. de pot cap sed. vacan q. 1. p. 1 Campanil. in diuers. iur canon. rubr. 11. cap. 15. nu. 106. Sayr. de censur. lib. 1. cap. 9. num. 33. Lazzar. de monit. sect. 1 q. 7. Marcell. Vulp. in Prax. eccles. cap. 2. num. 6. Theophil. Raynaud. de monitor. eccles. p. 1. cap. 1. q. 10. Escobar. in tractatib. selectiss. tract. 2. p. 2. q. 2. §. 3. num. 98. & ita declarauit Sac. Congreg. Conc. die 26. Octob. 1590. Barbos. de episc. p. 3. alleg. 96. num. 10. Dian p. 8. trac. 4 ref. 17.

57 Sed cum dictum sit, sup. num. 22. posse Vicarium capitularem absoluere, seu di-

diſpēſare ſuper omnibus irregularitatibus ſuſpenſionibus, & cenſuris ex delicto occulto prouenientibus, à quibus poteſt Epiſcopus vigore facultatis Sac. Concilij Tridentini *ſeſſ.24. de ref. cap. 6.* vt vltra citatos DD. ibi Meroll. *tom.3. diſput.7. cap.7. dub.1. num.26.* Dian. *p.7. trat.2. reſol.3. & p.8. trac.4. reſol. 7.* Riccius *in Prax. tom.3. reſol.295.* rationem aſſignabo infra *ſubſect. ſeq. num. 34.* præter aſſignatam in præc. n.22.

58 Nunc dubium eſt, an poſſit abſoluere ab hæreſi occultâ? & affirmatiuam partem tuentur Baldell. *tom.2. lib.1. diſp.48. n.21.* vbi plures Alios allegat hanc ſententiam tenentes, ita etiam tenet Fagundez *in Decal. tom 1. lib.1. c.15. nu.19.* & Alij apud Dian. *p.8. præc. tr.4. reſ.8.* & ratio eſt, quia hæc poteſtas ſpectat ad capitulum iure ordinariæ iuriſdictionis, nam licet capitulum non ſuccedat Epiſcopo in his, quæ illi conueniunt iure ſpeciali delegato, *vt dicemus in ſeq ſubſect. n 1. cum ſeqq.* & notat Syluest. *verb. capitulum. nu.3.* ſuccedit tamen in illis, quæ competunt iure ſpeciali ordinario Abb. *in cap. verum. n.9. de for. comp.* Felin. *in cap. cam te. nu.17. de reſcr.* Sanchez. *lib.8. de matrim. diſp.8. nu.110.* & talis ſine dubio eſt poteſtas iſta diſpenſandi, vigore Concilij quia non datur perſonæ, ſed dignitati, & officio in perpetuum; vt benè aduertit Sanchez. *lib.2. de matr diſput.40. num.14.*

59 Poteſt ſimiliter diſpenſare in caſibus, & cenſuris Summo Pontifici reſeruatis, quando non eſt facilis recurſus ad Papam. Meroll. *tom.3. diſp.7. c.7. dub.1. n.12.* quem refert, & ſequitur Dian. *p.8. trac.4 reſ.9.*

60 Item abſoluere poterit Vicarius capitularis ab excommunicatione Canonis *ſi quis ſuadente Diabolo* 17. q.4. quæ incurritur ob Clerici percuſſionem, in caſibus Epiſcopo permiſſis, quia capitulū ſuccedit in iuriſdictione Epiſcopi, & ſic abſoluere poteſt ab excōmunicatione lata, tam à Iure, quam ab homine, quando Epiſcopus abſoluere poteſt. textus eſt expreſſus *in cap. vnic. de maiorit. & obed. in.6.* Meroll. *tom.6. tr.5. diſp.11. n.6.* & Dian. *vbi ſup. reſol. 12.*

Neque obſtat textus *in cap. peruenit, de ſent. excom.* vbi facultas Epiſcopis conceſſa abſoluendi ab excommunicatione canonis *ſi quis ſuadente præc.* quando eſt leuis percuſſio, videtur reſtricta in perſona Epiſcoporum tantum, & conſequenter extendi non poteſt ad Alios, vt probatur ex illis verbis. *tuæ fraternitatis arbitrio duximus committendum, &c.*

Nam reſpondetur, quod illa verba referuntur ad Alios Prælatos Epiſcopis inferiores, non ad capitulum, & conſequenter ad Vicarium capitularem, quia non eſt inferior Epiſcopo, quo ad iuriſdictionem; ſed par, cum eadem auctoritate vtatur, ac Epiſcopus, dum viuebat vtebatur, & dum in ea, per eius mortem ſuccedit, eandem omninò poteſtatem, tamquam ſubrogatum habet. *arg. tex. in cap. Is, qui in ius. de regul. iur. in 6.*

61 Hinc fit, quod capitulum dicitur ſucceſſor Epiſcopi in iuriſdictione, non eius Vicarius, vt eſt Vicarius Generalis ab eo conſtitutus, dum viueret. ita Abb. *in cap. cum olim. notab. 1. de maior. & obed.* poſt Gloſs. *in cap. 1. eod. tit in 6.* Roman. *conſ.506. num.13. in fin. & ibi* Mandoſ. *litt. I.* vbi de communi teſtatur, & Federic. de Senis. *conſ.30. num.6.*

62 Poteſt ſimiliter cognoſcere perſonas ſæculares, in quibus Epiſcopus iuriſdictionem temporalem habebat. *arg. tex. in cap. conqueſtus. de for. compet. & cap. romana. §. debet. de appellat.* Meroll. *tom.3. diſp.7. c.7. dub. 1. num.9.* Rodriquez. *in ſum. tom. 1. cap.71. num.2.* Dian. *p.8. tr.4. reſ.16.* Ratio eſt, quia capitulum, vt pluries dictum eſt, ſuccedit in iuriſdictione Epiſcopi, quam de iure ordinario illi competebat.

63 Sed dubium eſſe poteſt, an ſuccedat, etiam in iuriſdictione quæ Epiſcopo competebat ex conſuetudine? & reſpondetur affirmatiuè, cum Molin. *de iuſtit. tom 6. tract.5. diſp.11. num.10.* Meroll. *tom.3. diſ.6 cap.7. dub.11. num.12.* Azor. *p.2. lib.3. cap.39. q.7.*

64 Item poteſt gratiam facere ſubditis qui per ſententiam ad aliquam pœnam condemnati fuerunt, quia eſt de iuriſdictione ordinaria; Poteſt ſimiliter diſpenſare, & remittere pœnas, etiam per Epiſcopum mortuū impoſitas. Ioan. Maria Nouarius. *p.1. quæſtionum forens. q.102.* Io. Ant. Nouar. frater *in ſumm. Bullar. tit. de capit. ſed. vac. num.12.* Riccius. *tom.1. Praxis for. eccleſ. reſol.302.* & Marcell. Vulp. *in Prax. eccleſ. cap.44. num.27.*

Quidquid in contrarium aſſerant Ioan. Baptiſta Coſta *de remed. ſubſidiar. remed. 115. num.9. & de iudic. num.45.* Mantic. *tom.2. de tacit. conuent. lib.25. tit.8. num.11.* qui mouentur ea ratione, quia gratiam facere eſt de reſeruatis Principi, vt tradit Bart. *in. l. acta. ff. de re iudic.* Salicet. *in. l. cum. indulgentia. C. de ſentent. paſſ.* Boſſ. *in Prax tit. de remed. ex. ſola Clement. Princip. num.41.*

65 Sed contrarium eſt verius, quia vltra quod gratiam facere eſt iuriſdictionis, vt dictum eſt, Epiſcopus in ſua Diœceſi eſt verus Princeps Eccleſiaſticus, & non Vicarius Pontificis. Bellarmin *lib.1. de Roman. Pontific. cap.3. in fin.* Vnde ſequitur,

quod

quod idem sit capitulum, & consequenter Vicarius ab eo electus, quia est Episcopi successor, quoad iurisdictionem, siuè illa sit contentiosa, siuè voluntaria.

66 Potest similiter Clericos creare seluaticos (vt dicitur in Regno Neapolitano qui sunt merè laici, sed seruitio alicuius Ecclesiæ deputati, puta ad campanas pulsandas, ostium claudendum, & aperiendum, lampades accendendum, organorũ folles eleuandum, Ecclesiam verrendum, & cætera huiusmodi faciendũ; qui gaudēt priuilegio fori in criminalibus tantum, ex declarationibus Sac. Congregationis Episcoporum, & aliquando in ciuilibus vbi talis viget consuetudo, vt in quibusdam Diœcesibus Calabriæ) & ratio est, quia cum Capitulum succedat Episcopo in omnibus, quæ ipsi competebant, tanquam Ordinario, poterit vtique illos etiam Vicarius capitularis creare, & seruitio Ecclesiæ assignare, nam post Episcopi mortem verè dicitur Ordinarius. Notarius *in opusculo Noui iuris Pontificij conclus 1. num 4. sub rubric. de causis prima instant. coram locor. ordin. tract. ind. & infra bienn. termin.* Riccius *in Prax. tom. 4. resol.* 227. Dian. *p. 8. tr. 4. res.* 51.

67 Est autem aduertendum pro complemento totius materiæ, de qua supra egimus, quod eo ipso, quod Vicarius Capitularis electus est à capitulo, non potest facere omnia ea, quæ speciale mandatum requirunt, si illud non habeat, nec veniunt vigore mandati generalis. ita declarauit Sacr. Congregatio Concilij *die 4. Decembris 1632. in vna Camenecen.* in qua dubitatum fuerat pro parte dicti Episcopi Camenecen. an facultas competens Episcopis vigore Concilii Trident. *cap. 6. sess. 24. de reform.* transferatur in Vicarium capitularem, sede Episcopali vacante, & Sacra Congregatio Cardinalium, Concilij Tridentini Interpretum inhærendo declarationibus aliàs factis, respondit, eam facultatem transferri in Vicarium capitularem sede episcopali vacante, dummodò talis facultas specialiter per Capitulum eidem Vicario tributa fuerit, de qua declaratione. Piasec. *in Prax. episc. p. 2. cap. 1. art. 3. num.* 18. Rot. ità etiam tenuit *in Maurianen. pensionis 25. Iunij 1626. coram Domino Pirouano in fin. & in Burgen. Canonicatus coram Domino Gypsio, Addit. ad* Garz. *de benef. p. 5. cap. 7. num. 29. vers. sed postea;* licet contrarium afferant quamplures Doctores, magnæ auctoritatis, simpliciter affirmantes in Vicarium electum à capitulo sede vacante, eo ipso transire totam iurisdictionem capitulo competentē, nec esse necessariam commissionem particularem, & impartitionem specialis mandati quo ad ea, quæ non transeunt in Vicarium Episcopi sinè mandato speciali, ità Guttierez *Canon. quæst. lib. 1. cap. 11. num. 10. vers. sed quod hodiè;* Geniten. *in prax. Archiep. Neap. cap. 86. nu. 5.* Molin. *de iust. tract. 5. disp. 11. num. 4.* Garz. *de benef. p. 5. cap. 7. num. 28. & dixim. sup. nu.* 5. Mouentur ratione, nam cum Concilium arctet capitulum ad constituendum Vicarium infrà octo dies. *sess. 24. cap. 16. de reform. vt dixim. sup. subsect. præc. num. 3.* qui totam iurisdictionem administret, non videtur necessaria alia specialis commissio, & delegatio particularis; sed tamen à prima opinione non est recedendum, & ideò asserendum est in Vicarium capituli simpliciter constitutum, non transire ea, quæ requirunt speciale mandatũ, etiam post Concilium Tridentinum, nam nihil sanciuit de hoc, sed tantum arctauit capitulum ad constituendum Vicarium infra octo dies, & nihil aliud disposuit. Vnde casus omissus remanet in dispositione iuris communis, quando lex noua nihil disponit. *arg. l. Aurelius, §. testamentum, 12. ff. de leg.* Dec. *in rubric. de confess. vlt. num.* 2. Ante autem Concilium, in Vicarium capitularem non trãsiebat maior potestas, quàm in Vicarium Episcopi, vt tradit Pauin. *de pot. cap. sed. vacant. q. 10. 2. p. num.* 17. Mandos. *in regul. 24. Cancell. q. 6. num. 10. &* Sbroz. *de Vic. Episc. lib. 2. q. 41. nu.* 5. Quaranta *in summ. Bull. dict. verb. capitulum sed. vacant. quæst. 2. & num. 15. vers. circà quam commissionem;* ergo cessat omnis dubietas, cum etiam accedant prædictæ declarationes Sacræ Congreg. Concilij & Rotæ Romanæ decisiones.

SVBSECTIO TERTIA.

De his, quæ Vicarius Capitularis facere non potest.

SVMMARIVM.

1 *Vicarius Capitularis succedit loco Capituli in iurisdictione episcopali in his, quæ de iure communi Ordinario sunt non iure delegato.*

2 *In his, quæ iuris delegati sunt non succedit.*

3 *Quæ sint iuris specialis, sed perpetuò annexa iurisdictioni ordinariæ.*

4 *Dimiſſorias ad ordines non arctatis infra annum concedere non poteſt.*

Pœna, quæ incurritur à Vicario capitulari concedendo dictas dimiſſorias infra annum. ibid.

5 *Arctati, qui dicantur.*

6 *Neque poteſt illas dare, etiam ſi capitulum exemptum territorium cum iuriſdictione habeat.*

7 *Poſt annum verò poteſt indiſtinctè illas dare arctatis, & non arctatis.*

8 *Et tunc ad Vicarium, non ad Capitulum ſpectat dare, ſubditis tamen.*

9 *Pontificalium exercitium dare Epiſcopo extero, an poſſit infra annum pro regularibus ordinandis. remiſſiuè*

10 *Dimiſſoriæ Vicarij capitularis, in caſibus permiſſis, non expirant per aduentum noui Epiſcopi, ſi non annullat.*

11 *Dimiſſorias prædicti Vicarij poteſt nouus epiſcopus annullare per edictum.*

12 *Innouare quidquam non poteſt ſede vacante in præiudicium Eccleſiæ.*

13 *Neque alienare bona Eccleſiæ dicto tempore.*

14 *Neque bona Eccleſiæ relicta occupare.*

15 *Emolumenta iuriſdictionis Epiſcopo nouo conſeruare debet.*

16 *Beneficia conferre non poteſt toto tempore vacationis ſedis Epiſcopalis.*

17 *Etiam ſi collatio ſpectaret ad Epiſcopum cū conſenſu ſui capituli.*

18 *Poteſt tamen, ſi collatio ſpectaret ad Epiſcopum, & capitulum ſimul.*

19 *Poteſt ſimiliter conferre beneficia deuoluta.*

20 *Doctores facere non poteſt, vt Epiſcopus poterat, ſi ex priuilegio habebat facultatem hanc.*

Notarios verò ſic.

21 *Non poteſt ſupprimere beneficia, & capitulo vnire.*

22 *Neque donationem Iuriſpatronatus confirmare.*

23 *Neque monaſteria exempta viſitare.*

24 *Neque examinatores Synodales ſubſtituere poteſt in locum demortuorum infra annum.*

25 *In feudum dare bona Eccleſiæ non poteſt.*

26 *Neque Pœnitentiarium creare.*

27 *Neque licentiam abſentandi Canonicis dare, etiam ſi ad breue tempus eſſet.*

28 *Neque facere, vt Canonici non reſidentes, pro præſentibus habeantur.*

29 *Neque commiſſiones Apoſtolicas in forma dignum exequi, Epiſcopo, vel eius Vicario directas.*

30 *Neque cauſas delegatas Vicario Epiſcopi cognoſcere poteſt.*

Cauſæ prædictæ tranſeunt ad Vicarium noui Epiſcopi.

Delegationes Apoſtolicæ, ſede Epiſcopali vacante, non committuntur Vicario capitulari.

31 *Neque Confeſſarios Regulares examinare iterum, ſi licentiam habeant ſine limitatione.*

32 *Neque prohibere poteſt, ne ſubditi ordinentur.*

33 *Neque cauſas expedire, imminente Epiſcopi prouiſione.*

34 *In multis, quæ delegati iuris ſunt, ſuccedit Vicarius per epicheiam.*

35 *Caſus, in quibus Epiſcopi tamquam delegati Apoſtolici procedere poſſunt.*

Iuriſdictio delegata, quæ.

36 *Iuriſdictionis prorogatio, quæ.*

37 *Commiſſiones ordinariæ Epiſcoporum, & Aliorum, quæ.*

38 *Rationis diſparitas, cur in delegata iuriſdictione non ſuccedat Capitulum.*

1 VIdimus ſupra in præcedenti ſubſectione omnia ea, quæ Vicarius Capitularis facere poteſt, quæ vt plurimū ſunt iuriſdictionis ordinariæ, in qua ſuccedit Epiſcopo in his, quæ iuris communis ſunt, vt diximus, quæ Epiſcopo competūt de iure communi tantum; non iure ſpeciali delegato; niſi expreſsè prohibeatur; *vt notatur in text. cap. Paſtoralis, § præterea de offic. ordin. &* Gloſs. *in Clem.* 1. §. *Duro tamen, verb. capituli de hæretic.* & Abb. *in cap. cum olim, num.* 2. *de maiorit. & obed. col.* 3. *in med. dubit.* 5. Felin. *in cap cum omnes, num.* 10. *de conſt.* Pauin *de pot cap ſede vac. p.* 1 *princ q.* 10. Marant. *in pract. diſt.* 5. *num.* 66. Garz. *de benef. par.* 5. *cap.* 7. *num.* 38. *cum ſeqq.* Barboſ. *de pot. epiſc. p.* 2. *alleg.* 45. *num.* 27. *& p.* 3. *allegat.* 54. *num.* 157. *& de iur. eccleſ. lib* 1. *cap.* 32. *nu.* 104. *cum Alijs per ipſos allegatis, & dix ſubſect. præc. num.* 1.

2 Verum quia multa alia ſunt, quæ competunt Epiſcopo nō iure proprio, ideſt de iure communi, & iuriſdictione ordinaria; ſed iure alieno, ideſt iuriſdictione delegata; in his non ſuccedit capitulum, & cōſequenter Vicarius capitularis, vt cēſuit Rot. *dec.* 6. *de offic. deleg. in antiq.* Sbroz. *de Vic. lib.* 1. *q.* 16. *num.* 1. *& lib.* 2. *q.* 135. *n.* 4. Genuen. *in Prax. Archiep. Neap. cap.* 85. Garz. *vbi ſup. num.* 42. Quarant. *in ſumm. Bullar. ver. capitulum ſede vacan. num.* 1. *circa princ. verſ. ſubſequenter.* Meroll. *tom.* 3. *diſp.* 3. *cap.* 7. *dub.* 1. *n.* 15. vbi tredecim Doctores hanc negatiuam ſententiam tenentes allegat, Solorzan. *de Indiarum iure, tom.* 2. *lib.* 3 *cap.* 13. *num.* 4. Barboſ. *loc. ſup. cit. lib.* 1. *cap.* 32. *num.* 108. Leo *in Theſaur. for. eccleſ. p.* 1. *cap.* 10. *num.* 8. *fallent.* 4. Non deſunt tamen DD. affirmatiuam

ſen-

ſentohtiam tenentes, quos refert Dian. *p. 8. trac. 4. reſol. 2. verſ. non deſunt*. Ideò de his in ſpecie erit aliquid inquirendùm, adhoc, vt Vicarius capitularis de illis notitiam habeat, & quorum ignorantia facile in errorem aliquem incidere poſſet.

3 Sunt tamen nonnulla, quæ competunt quidem Epiſcopo iure ſpeciali, ſed perpetuò annectuntur iuriſdictioni, quæ tranſeunt cum iuriſdictione ordinaria, de quibus infra *num. 34. cum ſeqq.*

4 Dico igitur, quod non poteſt prædictus Vicarius capitularis, infra annum dare dimiſſorias, etiam ad primam tonſuram non arctatis, occaſione beneficii recepti, vel recipiendi. Conc. Trident. *ſeſſ. 7. cap. 10.* & ſi dederit non arctatis, incidit in pœnam interdicti. iuxta diſpoſitionem eiuſdem Concilij, & *ſeſſ. 23. cap. 10. de refor.* ſi verò ſint ordinati, in maioribus remanent ſuſpenſi ab executione ordinum ad beneplacitum futuri Epiſcopi; & in minobus ſub pœna nullitatis priuilegij clericalis, ſed poſt ſententiam. Quæ pœna per Conſtitutionē Vrbani VIII. aduerſus malè promotos, de qua Barboſ. *d. cap. 32. n. 131.* locum habet, quamuis illis vſus non fuerit Is, cui litteræ conceſſæ fuerunt; quia actus iam fuit conſummatus, quoad Vicarium concedentem. ita reſoluit Sac. Congregatio Concilij penès Garz. *de beneſ. p. 5. cap. 7. num. 92. in addit.* Barboſ. *de iur. eccleſiaſt. lib. 1. cap. 32. num. 116.* vide ad ſaturitatem Dian. *d. p. 8. trac. 4. reſol. 41. cum duob. ſeqq.*

5 Sed quæritur hic; qui dicantur arctati?

Reſpondetur, quod laici præſentati à Patronis, vel qui ſunt præſentandi ad aliquod beneficium, dicuntur arctati, ad effectum, vt Vicarius capitularis poſſit infra annum dimiſſorias ad primam tonſuram concedere. Ita reſoluit Sacra Congregat. Concilij. *Die 13. Ianuarij* 1594. *in vna Squillacen.* de qua Barboſ. *vbi ſupr. num. 118.* & eod. ann. Congregat. Epiſc. *3. Ianuarij penes* Gauant. *in Enchir. verb. capitulum ſede vacan. num. 29.* Quarant. *d. verb. capitulum ſede vac. verſ. Decimoquarto*, Ricci. *in Prax. Aur. reſol. 106.* Maiol. *de irregular. lib. 4. cap. 2. n. 3.* & latè Barboſ. *d. c. 32. n. 126. & ſeqq.*

6 Neque poteſt infra annum dimiſſorias ad ordines concedere, etiam ſi capitulum haberet territorium diſtinctum, & exemptum, & pacificè poſſideat ab immemorabili, & in eo iuriſdictionē ordinariam habeat. Quarant. *vbi proximè*; Ricci. *in Dec. Cur. Archiep. Neap. p. 4. dec. 185.*

7 Poſt annum verò poteſt Vicarius capitularis concedere dimiſſorias prædictas indiſtinctè arctatis, & non arctatis, abſq; metu pœnarum; ſuſpenſionis ſcilicet Vicario, & interdicti capitulo à Sacro Concilio Tridentino comminatarum. *d. ſeſſ. 7. cap. 10. de ref. & ſeſſ. 23. cap. 10. etiam de refor.* quibus in locis fuit illi ſublata, & ſuſpenſa hæc facultas per annum, cum ante concilium licitum erat de iure communi illas concedere. *cap. cum nullus, §. Epiſcopo de temporib. ordinat. in 6.*

8 Et tunc ſpectat ad Vicarium, non ad capitulum huiuſmodi dimiſſorias dare; prout Sac. Congreg. Epiſc. Vicario capitulari Noapolitano reſcripſit, *ſub die 12. Ianuarij* 1604. *& in vna Alcriana 24. Ianuarij* 1653. *de quibus* Barboſ. *d. lib. 1. de iur. eccleſ. cap. 32. num. 120.* & Nicol. *in floſc. verb. Vicarius capitularis, ſub nu. 70. licet* Marcel. Vulp. *in Prax. eccleſ. cap. 44. num. 27. dicat contrarium.*

Debent tamen eſſe ſubditi Diœceſis illi quibus dimiſſoriæ conceduntur. Sac. Congreg. Epiſc. *in vna Nullius 5. Ilaris* 1602. *& in vna Inſulana 2. Iulij. eod. ann.*

9 Neque poteſt durante anno vacationis ſedis epiſcopalis, Vicarius prædictus dare licentiam Epiſcopo extero commoranti in Diœceſi, vt ordinet regulares, etiam prævio examine per ipſum Vicariū facto, propter rationes allatas à Raguc. *de voce canonic. q. 39. num. 4.* contrarium tamen aſſerunt Nauar. *conſ. 27. de temp. ordin.* Quarant. *d. verb. capitulum ſede vac. q. 11.* Genuēn. *in Prax. Archiep. Neap. cap. 87. num. 33.* Piaſec. *in prax. epiſc. p. 1. cap. 1. num. 13. verſ. capitulum,* Barboſ. *d. cap. 32. num. 124. & dixim. ſubſect. præc. num. 6.*

10 Sed quæritur hic, an Dimiſſoriæ à Vicario capitulari, ſede vacante, poſt annum, vel infra annum in caſu permiſſo, ritè, & rectè conceſſæ, expirent per ingreſſum moderni Epiſcopi?

Reſp. illas nō expirare, ob illam rationē, quia gratia ſemel obtēta nō expirat morte concedentis. *cap. ſi ſuper gratia de offic. deleg. in 6. cap. cui nulla de præbend. eod. lib. 6.* ita tenet Quarant. *in ſum. Bullar. d. verb. capitulum ſede vacante verſic. ſecundò dubitatur* Gonzal. *ad regul. 8. cancellar. gloſ. 12. num. 37.* Ledeſm. *in ſum. p. 1. de Sacram. ordin. cap. 8. concl. 4.* Guttier. *canonicar. lib. 2. cap. 17. num. 12.* Barboſ. *d. c. 32. lib. 1. de iur. eccleſ. num. 129.*

11 Benè tamen verum eſt, quod nouus Epiſcopus poteſt omnes dimiſſorias à Vicario Capitulari conceſſas per edictum reuocare; nec non omnes aliàs ab Epiſcopis prædeceſſoribus conceſſas ſimiliter annullare, vt tenet Rebuff. *in Prax. Beneſ. tit. de formalit. dimiſſor. num. 44.* Bonacina verò indiſtinctè tenet valere Dimiſſorias, niſi expreſſè reuocentur per nouum Antiſtitem. *de ſuſpenſionib. omnib. in particulari. tom. 3. diſp. 3. q. 1.*

q. 1. *punc.* 11. *n.* 26. vbi affert consilium Gutierez. *vbi sup.* qui suadet Episcopis, ad quos Dimissoriæ diriguntur, vt si tempore præsentationis ipsarum, nouerint à nouo Antistite captam fuisse possessionem, vel ipsum in Episcopatu adesse, illas non admittant, nisi confirmatæ, seù nisi nouæ litteræ concessæ fuerint ab ipso, vel ab eius officiali, ad hoc speciale mandatum habente. Idem refert Barbos. *vbi proximè d. num.* 129.

12 Non Potest aliquid innouare in his quæ pertinent ad Ius Ecclesiæ, aut Episcopi, cum non sit qui ius Episcopale tueatur, *cap.* 1. *ne sede vacant. cap. cum omnes. de constitutionib.* Abb. *in cap. cum olim. de maior. & obed.* nisi in his, quæ ad capitulum spectant, absque preiudicio iurium Episcopalium, vt dix. *sup. subsect. prac. num.* 42.

13 Neque potest tempore sedis vacantis, res, aut iura Ecclesiastica alienare, aut permutare. *cap. si qua de rebus* 12. *quæst.* 2. Gloss. *in. d. cap. cum olim de mai. & obed.* licet locare bona Ecclesiæ possit, vt notat Pereira *de empt. & vendit. cap.* 26. *num.* 14.

14 Neque potest occupare bona relicta in sede vacante, & eo tempore collecta, neque illa dissipare, vel consumere, aut aliquo modo in proprios, aut alienos vsus conuertere; & non solum ipse Vicarius, verum etiam quilibet alius; Quod si fecissent suspensi ab officiis, & beneficiis, non obstantibus consuetudinibus, vel statutis, etiam iuratis, & à sede Apostolica confirmatis. *ita expressè deciditur in tex. in cap. quia sæpe.* 40. *de election. in* 6. *& colligunt* Suarez. *tom.* 5. *de censur. disp.* 28. *sect.* 3. *num* 6. Rainer. *in catalogo. censurar. & irregularit. tit. de suspensionib. c.* 4. *suspens.* 2. & Bonacin. *tom.* 2. *de suspensionib. omnib. in particulari disp.* 3. *q.* 4. *punct.* 15. *per tot.*

15 Non potest lucrari emolumenta ex iurisdictione Episcopali prouenientia, licet ipsius iurisdictionem habeat sed ipsa reseruare debet Episcopo successori *Clementin. statutum de election.* si ad Episcopum Ecclesia non vacante pertinuissent. ita Sac. Congr. Concilij *in Agrigentina* 17. *Aprilis* 1627. *teste* Aldan. *in compedio Canonicar. resol. lib.* 3. *tit.* 8. *num.* 17. quem refert Barbos. *in collectan. ad* Conc. Trid. *sess.* 23. *de ref. cap.* 11. *num.* 9. *& in collectan. Decis. Apost. collect.* 281. *num.* 1. *&* Marcell. Vulp. *in Prax. Eccles. c.* 44. *num.* 13. *&* 14. Verba autem formalia Sacræ Congregationis sunt sequentia: Congregatio Concilij censuit, emolumenta tempore vacationis sedis Episcopalis obuenientia ex iurisdictione, & sigillo, aut aliàs vndecunque, quæ ad episcopum, ecclesia non vacante pertinuissent, ad capitulum minimè spectare, nisi Apostolico priuilegio illi concessa fuissent; sed debere futuro episcopo reseruari; ex his tamen emolumentis deducendum esse rationabile salarium Vicario constituendum, & persoluendum; Quod si ex priuilegio Apostolico capitulo competerent, non posse Canonicos, si Regulares sint, & tria vota emiserint, inter se diuidere. Quomodo autem sit constituendum salarium, *dixim. sup. ead. sect.* 4. *subsect.* 1. *num.* 30.

16 Neque potest tempore sedis vacantis conferre Beneficia spectantia ad solam collationem Episcopi, *cap.* 2. *Ne sede vacante, cap. quanto & cap. ea noscitur de his, quæ fiunt à Prælat. sin. consen. cap. cap.* 1. *de institut. in* 6. Gloss. *in cap. his, quæ de maior. & obed.* Zerol. *in Prax. episc. p.* 1. *verb. capitulum* §. *ad quintum,* Rebuff. *in Prax. benef. de deuolution. nu.* 70. 71. 88. *&* 90. Leo *in Thes. for. Eccles. p.* 1. *cap.* 10. *num.* 8. *vers. tertiò fallit.* Barbos. *de iure Eccles. lib.* 1. *d. cap.* 32. *num.* 109. Garz. *de benef. d. p.* 5. *c.* 7. *n.* 15. *latè* Meroll. *to.* 3. *disp.* 7. *cap.* 7. *dub.* 7. Dian. *p.* 8. *tr.* 4. *ref.* 25. *cum seqq.* eorum enim dispositio est reseruata episcopo successori. *cap. vnico.* §. *cum verò. Ne sede vacante. in* 6. quia collatio est fructus Beneficii. Gloss. *in d. cap. cum olim de maior. & obed.* fructus autem futuro successori reseruantur. *cap. quia sæpe de elect. in* 6. *Clement. statutum. eod. tit. cap. cum nos de offic. ordin. cap. fin. eod. tit. in* 6. & insuper, quia collatio est quædam species donationis. *cap. fin. de offic. vicarii. in* 6. *cap. si tibi absenti de præbend. eod. lib.* 6. nam Prælatus in conferendo Beneficia, vtitur liberalitate quadam. *cap. relatum, vbi hos. de præbend. cap. potest electionem in princ. de concession. præben. d.* Donare autem non possunt, nisi qui liberam bonorum administrationem habent, *l. contra,* §. *si filii, ff. de pact. l. filius,* §. 1. *ff. de donation.* Sed Capitulum liberam administrationem iurisdictionis episcopalis non habet, vt supradiximus. Ideò sede vacante conferre beneficia minimè potest.

Hodie tamen per regulam secundam, & tertiam Cancell. à Clemente VIII. editas, reseruatur collatio Sedi Apostolicæ, vsque ad diem pacificæ possessionis episcopatus. Adest etiam Constitutio Papæ Pii V. quæ incipit *Sanctissimus*, in qua idem disponitur.

17 Quod locum habet, etiam si collatio spectaret ad episcopum cum consensu, vel consilio Capituli; quia adhuc capitulum sede vacante conferre non potest, vt probatur *in d. cap. vnico,* §. *cum verò. ne sede vacante in* 6. Sed ad Summum Pontificem pertineret conferre. Pauin. *de pot. capituli sede vacante, p.* 2. *q.* 1. *in princ.* Nauar. *cons.* 20. *n. vlt. de preb.* Barb. *d. lib.* 1. *de iur. eccl. c.* 32. *n.* 112

18 Si

18 Si verò prouisio beneficij spectat ad Episcopum & capitulum simul, & prouidetur per concursum suffragiis capituli, & Episcopi, tunc capitulum sede vacante conferre potest huiusmodi beneficia, *vt habetur in d.cap.1. ne sede vacante in 6* Nauar. *ibid.* Molin. *de iust.tract.5.tom.6.disp.11. n.13.*Barbos.*ibid.vers.Quando*.

19 Idem firmatur in beneficiis ad episcopum pertinentibus, ratione Dignitatis, quando ad ipsum deuoluuntur, ob negligentiam, vel delictum inferioris, nam tunc capitulum conferre potest. Zerol. *in Prax. Episc.p.1,verb. capitulum præcit.* §.5. *& p.2. eod. verb.* §.10. Molin. *vbi sup. num* 12. Barbos. *ibid. numer* 110. *vers. vtrum autem*, Lel.Zecch. *de benefic.& pension.cap.5. num.5.* quia deuolutio pertinet ad iurisdictionem Episcopalem, ad quam succedit capitulũ. Contrarium tamen tenet Abb.*in d.cap cum olim n.3.vers.sed circa de mai & obed.*& Pauin. *d p.2 q.2.num.*10. Rebuff. *d tit.de deuol nu.*93. & Garz. *d.p.5. cap.7. num.*53. *&* 54. vbi intelligit de collatione libera, non in confirmatione, vel institutione. Barbos.*ibid.vers. Verum contrarium*.

20 Neque potest Vicarius capitularis, scholares doctorare,& priuilegio Doctorãdi vti, quod competebat Episcopo; quia priuilegium non transit in capitulum sede Episcopali vacante, cum sit ius speciale. Cardinal. *in cap. verum, in princip.* vbi Abb. *num.*10. *de for. compet.* & idem Abb. *in cap. cum olim in fin. de maior. obed.* vbi Felin *nu.*7. Rebuff. *in Prax. benef. de deuolut. num.*69. & Sbroz. *de offic. Vicar. lib.*2. *quæst.* 29. *num.* 6. Si verò Episcopus posset de iure communi ordinario, tunc illa facultas transiret ad capitulum. Sbroz. *ibid.num.*8. Notarios tamen creare potest, sicut Episcopus. Pauin. *de pot.cap. sede vacante, q.*10. *num.*12. Sbroz. *num* 10.

21 Neque potest supprimere beneficium, & vnire capitulo, ita declarauit Sac. Congregat. Concil, *sup. cap.*15.*de refor. sess.*24.*& in vna Hieracen.* respondit, non licere capitulo, etiam sede vacante, supprimere portiones, vigore huius decreti, vt per Monet. *de distrib. p.*1 *q.*5. *num.*29. Garz. *de benef. p.*12.*cap.*2.*num.* 68. Azor. *instit.mor. par.*2.*lib.*3.*cap.*38.*q.*9.*in med.* Barbos. *de potest. Episc p.*3.*alleg.*67. *num.*3. *& de iur. eccles.lib.*1. *cap.*32.*num.*112. Sicut sede plena non potest consentire vnioni faciendæ ipsi capitulo directè, & principaliter, sed requiritur auctoritas Papæ, *Clement.si vna,* §.*fin. de reb.eccl.non alien.*

22 Neque donationem Iurispatronatus confirmare, nam in illa debet necessario interuenire Episcopi consensus, vt notat Gratian. *discept forens.cap.*303.*nu.*10. *cum seqq.* Barbos. *d. p.*3. *alleg.*71. *num* 23. Lambertin. *de iurepatr. lib.*1.*p.*2. *q.*1.*art.*2. *num.*3. *& art.*4.*per tot.*Ciarlin.*controuers. forens.lib.*1. *cap.*107. *num.*84. Rota apud Farinac. *decis.* 257 *num.*1. *par.*2. *recent. & decis.*576. *part.*1. *recent.*

23 Neque potest monasteria exempta etiam si monialium sint, visitare, nisi ad sit alicubi contraria consuetudo visitandi ex præscriptione vel priuilegio, vt colligitur ex Concil.Trident. *sess.*24.*de reform.c.*3. *vers.Visitatores,* & notant Azor. *Instit.moral. lib.*3.*cap.*40.*q.*8. Barbos. *de episc.p.*3.*alleg.*73. *num.*26. vbi verò talis consuetudo non est, non potest visitare, ità censuit Rota *in vna Burgen. Iuris visitandi* 1588. *coram D. Orano*, vt refert idem Barbos. *ibid. num.* 25. *sed vide quæ diximus sup.sect. præc.n.*23.*&* 24.

24 Neque potest substituere nouos examinatores in locum examinatorum absentium, vel defunctorum, tempore sedis episcopalis vacantis, infra annum, pro concursu Parochialium, iuxta formam traditam à Concil. Trident *sess.*24.*de refor. cap.*18. *post text. in cap.fin de elect.in* 6.*vbi DD.* Sed curare debet, vt elapso anno Alij in locum demortuorum sufficiantur, seu eligantur in Synodo; alioquin pro legitimis non habentur, qui superierunt. ita declarauit Sacra Congregatio Concil *sup.d.cap.* 18. *in verb Idoneum & in verb. ab eius Vicario generali.* de qua Add. ad Sbroz. *lib.*2.*q.*211. *sub num.*6. Garzias *de benefic. part.*9. *cap* 2. *num* 78.

25 Neque potest in feudum concedere bona Ecclesiæ, quia capitulum non succedit Episcopo in iurisdictione feudali, *vt not gloss. in cap. verum verb. quæstio. de for. comp.& ibi* Abb. *num.*8.*&* 9.Leo. *in Thesau. for. Eccles.p.*1.*cap.*10.*num.*8.*fallen.*7.

26 Neque potest Pænitentiarium creare, occurrente vacatione Pœnitentiarij, tempore vacationis sedis Episcopalis, etiã si collatio præbendarum capitularium sit communis Episcopi, & capituli, vel etiam solius capituli, sed spectabit ad Papam, Garz. *de benef.tom.*1.*p.*5.*cap* 4.§. *nu.*145. vbi tradit rationem, quia electio personæ, & prouisio officij Pœnitentiarij ad solũ Episcopum spectat, *vt dix.sup.num* 16. & capitulum non succedit sede vacante in prouisione beneficiorum ad Episcopum spectante. *cap.illa nè sede vacan* Benè tamen durante vacatione sedis,posset confessariũ eligere, qui habeat eamdem facultatem absoluendi à reseruatis, sicut Pœnitentiarius potest, *vt dix. sup. subsect. præc. num.*39. Vndè debet sano modo intelligi doctrina Rebuff *in prax. benef. tit. de deuolut. num.*63. vbi

vbi inquit posse capitulum creare Pœnitentiarium, &c. quia loquitur de confessario simplici constituendo à capitulo, vt sede Episcopali vacante possit absoluere à casibus Episcopo reseruatis, cuius officium, creato Episcopo, expirat, cum nullã præbendam annexam habeat, vt est in Pœnitentiario, qui ad præscriptum Sac. Concilii *sess.* 24 *de refor. cap.* 8. debet deputari cũ vnione præbẽdæ; & ità in terminis censuit Sac. Cong. Concil. *super. d cap.* 8. vacante sede Episc. Ianuen. *de qua Garz. vbi prox. in Addit. ad num.* 150.

27 Neque potest dare licentiam absentiæ Canonicis, & præbendatis; sicut neque capitulum coniunctim potest eos habere pro præsentibus, vltrà tempus trium mensium à Concilio Tridentino concessum *sess.* 24 *de refor cap.* 12. *& sess.* 6. *de ref. cap.* 2. ne quidem ad breue tempus ex causa iusta, licet non comprehensa in iure, sed ex quadam Consuetudine; quia dici debet potiùs abusus; vbi non firmatur eius iustitia à Iure, vel legitimo statuto Ecclesiæ. Couarruu. *lib.* 3. *varior. cap.* 13. *sub. num.* 9. Garz. *de benef. tom.* 1. *p.* 3. *cap.* 2. § 2. *num.* 417. *Idem tenet* Rutil. Benzon. *Episcopus Lauretanus in speculo Episcopor. de fuga lib.* 1. *disp.* 1. *q.* 7 *in fin. versic. & his tribus conclusionibus fol mihi* 125. *à tergo.* hæc tamen conclusio supra exposita habet locum in capitulo, etiam sede Episcopali plena, & extensiuè ad capitulum sede vacante, propter identitatem rationis, quia si permitteretur capitulis abeundi licentias cõcedere, omitteretur omninò seruitium Ecclesiæ, cum singuli sibi inuicem frequentissimè idem facerent pro libito, ex quo maximum absurdum oriretur, nam sine causa rationabili, & iusta huiusmodi licentiam darent, & sic seruitium Chori, & Ecclesiæ in detertus abiret.

28 Neque potest facere, vt Dignitates vel canonici, qui nunquam in ecclesia resederunt, & fidei professionem non emiserunt, habeantur pro præsentibus; & fructus percipiant, etiam si sint absentes pro causis, & negotiis capituli; aut occupati sint in causis & officijs sanctæ Inquisitionis. ita Sacra Congreg. Concil. Trident. *sup. cap.* 12. *de reform. sess.* 24. *ad tertium dubium respondit, de qua* Garz. *de. benef p.* 3. *cap.* 3. *n.* 51. *&* 52. vbi affert formalia verba declarationis Sacræ Congregationis.

29 Neque potest exequi commissiones Apostolicas in forma: Dignum: & alias directas episcopo, vel eius Vicario. Sacra Congregatio Concilij 2. *August.* 1631. *vide quæ diximus sup subsect. præced. n.* 19. *& seq. & dicem. subsect seq. num.* 11.

Quod non possit exequi delegationes factas Vicario Episcopi generali, tenet Federic. de Senis *cons.* 30. *ante. nu.* 1. *vers. suo iure agitur.*, *&* Felin. *in cap. cum olim de maior. & obed. vide* Garz. *de ben. p* 6. *cap.* 2. *num.* 44. *cum seqq. præsertim in addit. ad num.* 58. Quod autem non possit exequi ea, quæ competunt episcopo iure delegationis, vt in causa hæresis, firmant DD. allegati à Dian. *p.* 4. *tr.* 8. *resol.* 33. *vers. sed an capitulum.*

30 Neque potest cognoscere causas Vicario episcopi mortui delegatas, quia iurisdictio delegata non transit in capitulum, vt supra notauimus; ita Abb. *in d. cap. cum olm. num.* 2. *vers. quintò dubitatur. in ver. Episcopo delegato de maior. & obed &* Dec. *in cap. quoniam abbas. num.* 21. *de offic. deleg.*

Sed causæ prædictæ delegatæ Vicario vti dignitati, nõ expresso nomine proprio, transeunt in Vicarium generalem successorem, vt tenet Abb. *in d. cap. quoniam abbas num.* 10. *& Alijs*, quos refert Leo. *in Thes. for. eccles. p.* 1 *cap.* 10. *num.* 8. *fallentia* 4. *& Alij quos notaui sup. subsect. praced. num.* 19. *&* 20. Et ita seruatur hodie de stylo Romanæ Curiæ, nam omnia ea, quæ solent committi Episcopo, vel eius Vicario generali, siuè sint collationes beneficiorum, siuè dispensationes, vel absolutiones, aut monitoria, vel aliæ quæcumque gratiæ, quæ vigore, *cap. statutum de rescript. in* 6. & Concil. Trid. *sess.* 25. *de reform. cap.* 10. sede plena delegantur Episcopis, siuè eorum Vicarijs generalibus; aut Iudicibus Synodalibus, vel Alijs in dignitate ecclesiastica constitutis, semper sede Episcopali vacante, committuntur aliis Ordinariis vicinioribus. de quo stylo testatur Heronym. Paul. *in Pract. Cancellariæ in princ. vers. circa qualitatem*, & patet omnibus curialibus, & refert Garz. *de ben. p.* 6. *cap.* 2 *n.* 44.

31 Neque potest suspendere, & iterũ examinare Confessarios Regulares ab Episcopo defuncto examinatos, & simpliciter approbatos; absque præfixione temporis, vel ad tempus nondum elapsum, propter priuilegium, quod habent à Clemente IV. de quo Diana *p.* 3. *tr.* 2. *resol.* 27. *vers Notandũ est, & p.* 4. *tr.* 4. *res.* 200. *in fin.*

32 Neque prohibere potest, ne quis sede vacante promoueatur ad ordines. Sac. Congreg. Episc. *in vna Syracusana* 13. *Martij* 1604.

33 Neque potest, nec debet expedire causas, quæ patiuntur dilationem, imminente prouisione Ecclesiæ, nisi fuerint sibi specialiter delegatæ; sed relinquere expeditionem nouo Episcopo. ita declarauit Sacr. Congrg. Episc. *in vna Narnien.* 15. *Maij* 1601 *&* 21. *Maij eiusdem anni. & in Neapolitana*

tana 17. *Maij* 1594. Debet similiter tali tẽpore imminentiæ Episcopi noui abstinere à dandis dimissorijs, seu testimonialibus ad ordines. Ead. Sac. Congreg. Episc. *in vna Brixien.* 20 *Nouemb.* 1654.

34 Est autem aduertendum, quod prædicta regula generalis, vt Capitulum, & sic Vicarius ipsius, non succedat in iurisdictione episcopali in his, quæ ad Episcopum spectant, non iure communi Ordinario, sed iure delegato, vt *diximus sup. num.* 2. fallit in multis casibus, in quibus Capitulum eamdem iurisdictionem habet, sicut Episcopus habebat, licet illa sit ei specialiter delegata, puta in delegationibus perpetuis, Episcopis factis à Sac. Concil. Trident. & sac. Canon. vt procedere possint, tãquam Sedis Apost. Delegati: licet enim illa facultas cõpetat Episcopis, iure delegato; tamen competit eisiure communi speciali, ex iurisdictione Ordinaria ipsis tributa, in illis casibus, & illa iurisdictio delegata est effecta pars iurisdictionis ordinariæ, cum sit perpetuò annexa dignitati episcopali, & ideo illa iurisdictio per epicheiã (nisi contrarium colligatur de mente Sac. Concilij, aut Pontificis) transit ad Capitulum sede vacante, tamquam ordinaria non delegata, vt inquit Molin. *de iust. to.* 6. *tr.* 5. *disp.* 11. *n.* 8. *&* 9. ita Enriq. *in sum. l.* 6. *c.* 16. §. 1. Rodriq *q. regul. to.* 1. *q.* 61. *art.* 9. Suar. *to.* 4. *de pœnit. disput.* 30. *sect.* 2. *n.* 4. Genuen. *in prax. Archiep. Neap cap.* 66. *num.* 22 *& cap.* 85. *nu.* 11. Garz. *de benef. par.* 5 *cap.* 7. *num.* 41. Barbos. *lib.* 11 *de iur eccles. cap.* 32. *num* 71. *&* 105. 6. 7. Quibus in locis DD. præcitati exemplificant prædicta in casu Concilij Tridentini *sess.* 24. *de reform. cap.* 6. de absolutione à censuris in delictis occultis, de quo latè Dian. *d. par.* 8. *trac.* 4. *resol.* 7. Riccius *in Prax tom.* 3. *resol.* 265.

35 Sed in hac æquiuoca conclusione, ne erretur, seruanda erit regula tradita à Garzias. *vbi supra numer.* 48. aliud enim est, dari à iure iurisdictionem delegatam Episcopo, ita vt procedat auctoritate Apostolica, in casibus specialibus, & particularibus, & tamquam delegatus Sedis Apostolicæ, vt in terminis *Clement.* 2. *Antecedentes de stat. monach.* & Concil. Trident. *sess.* 25. *de regul cap.* 9. vbi de iurisdictione monasteriorum exemptorum agitur, & in terminis *cap. irrefragabili de offic. ordin.* §. *cæterum, & cap. ad abolendam in fin de hæret. & cap.* 1. §. *fin. de stat. regul. in* 6. *& Clement.* 1. *de suppl end. negl. Prælat. & Clement.* 1. *Quia contingit de religios. domib.* & in hac iurisdictione non succedit Capitulum sede vacante.

36 Et aliud est, dari à Iure, seu Concilio iurisdictionem Episcopo in aliquibus casibus, quam aliàs non habebat, prorogando, & extendendo eius iurisdictionem, & potestatem ordinariam, itaut Episcopus iure proprio, & tamquam ordinarius procedat non tamquam delegatus particularis & in hac succedit capitulum sede vacante, vt in iurisdictione, quam habet Episcopus ex consuetudine de qua Abb. *in cap. cum olim. q.* 10. *de maior. & obed.* Pauin. 1. *p. q.* 99. *num.* 7. Genuens. *cap.* 85. *num.* 13. *in Praxi.* Molin *d. disp.* 11. *num.* 10. *& in terminis* Conc. Trid. *sess.* 24. *de ref. cap.* 6. *de qua* Garz. *ibid. num.* 40. *&* 41. ita etiam succedit capitulum in iurisdictione Delegata, quando tollitur & remouetur obstaculum exemptionis *vt in Clement.* 1. *de test. am. & in Clem.* 1. *de sepult.* quia tunc reducitur casus ad terminos iuris communis; vt ait Pauin. *vbi sup q.* 10. *num.* 4. *vbi nu.* 3. dat regulam quod quando verba. *authoritate apostolica.* coniunguntur cum verbis. *concedimus facultatem.* non faciunt iurisdictionem delegatam, sed benè quando iunguntur potestati faciendi, &c.

37 Sunt enim quædam cõmissiones, quę solũ diriguntur ordinarijs, nõ alijs, vt Gratiæ in forma *Dignum* iuxta constitutionem Pii. V. *editam an.* 1602. & Dispensationes matrimoniales iuxta Concil. Trident. *sess.* 13. *de refor. c.* 2. & in his de stylo Curiæ. neque succedit capitulum, quia sunt delegationes speciales; aliæ sunt quæ fieri solent, non solum Ordinarijs locorum, sed etiam alijs personis in Dignitate constitutis, vt executiones gratiarum, beneficiorum in forma Gratiosa, aut in forma cõmissaria; executiones pensionum, & Delegationes causarum, & litium, & in his succedit capitulum eiusque Vicarius, quia sunt delegationes ordinariæ *vt ait* Garz. *d. p.* 6. *cap.* 2 *dub.* 4. *in addit ad. num.* 58.

38 Rationem disparitatis quare capitulum nõ succedat in delegationibus Episcopo factis particulariter, assignat Molin. *de iust. tom.* 6. *tr.* 5. *disp.* 11. *num.* 8. *&* 9. vbi tradit etiam regulam, distinguendo tali modo: Quando aliquid iurisdictionis in perpetuum committitur muneri Episcopali ex delegatione Sedis Apostolicæ, vt ex officio deinceps competat Episcopis; tunc capitulum in dubio succedit in huiusmodi iurisdictione in perpetuum Episcopali muneri delegata, nisi aliud aliunde legitimè colligatur ex mente delegantis: Quando verò traditur iurisdictio Episcopo, sub Nomine Dignitatis, & consequenter, etiam eius successori, a summo Pontifice delegato ad aliquam peculiarẽ tantum causam vel negotium, *iuxta textum in cap. quoniam abbas de offic. delegat.* tunc iurisdictio ista delega-

legata non transit in capitulum sede vacante; & ita procedit regula ordinaria Doctorum, *de qua sup. num. 2.* quia supposita perpetuitate delegationis, per quam id, de quo actum fuerit, annectitur in perpetuum episcopali muneri, non principaliter in vtilitatem Episcopi, eiusque priuilegiũ, sed in bonum eorum, in quos ea iurisdictio taliter delegata exercetur, vel in bonum Aliorum, aut Ecclesiæ, consequitur eamdem iurisdictionem, censendam esse, vt accessorium, imò vt partem totius iurisdictionis episcopalis in communi, ac proinde, vt talem transituram in Capitulum, in quo sede vacante per viam regulæ transit tota episcopalis iurisdictio, vt optimè aduertit Molin. *d. num. 8.* Barbos. *de iur. eccl. lib. 1. d. cap. 32. num. 107.* quem refert, & sequitur Ventriglia *in suis practicis annotationib. vol. 2. annot. 15. §. 1. nu. 10.*

SVBSECTIO QVARTA.

De quibusdam differentijs, quæ inueniuntur inter Vicarium Episcopalem, & Vicarium Capitularem.

SVMMARIVM.

1 *Vicarius Capitularis debet esse Doctor, si adsit, alias electio est nulla.*
Vicarius Episcopi potest confirmari à Capitulo, si sit Doctor, aliàs non.
2 *Vicarius Capitularis non potest ad libitum remoueri.*
Vicarius Episcopi ad libitum remouetur.
3 *Vicarius Capitularis non potest esse, nisi vnus.*
4 *Vicarius Capituli non potest fieri cum limitatione.*
5 *Vicarius Capituli debet esse de Gremio Capituli.*
6 *Vicarius Capituli habet totam iurisdictionem absque mandato speciali, etiam in maioribus, & arduis.*
Vicarius vero Episcopi ea, quæ sunt de maioribus sine speciali mandato agere nequit.
7 *Vicarij Capitularis iurisdictio incipit morte naturali, vel ciuili Episcopi.*
8 *Vicarij prædicti iurisdictio durat vsque ad possessionem noui Episcopi.*
9 *Vicarius Capituli absens à Choro lucratur fructus.*
Vicarius Episcopi non lucratur.
10 *Vicarius Capituli salarium non conuentum petere potest.*
Vicarius Episcopi, non potest.
11 *Vicarius Capitularis exequi non potest commissiones Apostolicas, Vicario Episcopi mortui directas.*
Vicarius Episcopi potest.
Congregationum Decreta variant aliquando pro temporum diuersitate.
12 *Vicarius Capitularis monasteria erigendi licentiam non potest dare.*
Vicarius Episcopi potest.
13 *Vicarius Capitularis recusari non potest vt suspectus, ex leui causa.*
Vicarius tamen Episcopi recusari potest, etiam ex Episcopi suspicione.
14 *Vicarius Capitularis syndicatum dare compellitur.*
Vicarius Episcopi non.

1 Sicut itaque in multis conueniunt Vicarius Episcopalis, & Vicarius Capitularis in exercitio iurisdictionis; sic inter illos multæ constituuntur differentiæ.

Prima est, nam Vicarius episcopi potest esse quilibet, etiam quod non sit Doctor, (aliquãdo, maximè quando Episcopus est Iurista,) si aliàs idoneus sit, & alias qualitates habeat ad Vicarium requisitas. Garz. *de benef. tom. 1. p. 5. cap. 7. nu. 17.* & Sac. Congregat. Episc. pluries declarauit de quibus *sup. in Monit. generāl. Episcopor. num. 8. in fin.* Vicarius verò Capituli debet necessariò esse doctor, si sit in capitulo, aliàs electio esset nulla; imò non potest cofirmari Vicarius Episcopi in Vicarium capitularem, si non sit Doctor, vt declarauit Sac. Congregat. Conc. *sup. cap. 16. de reform sess. 24. de qua* Sbroz. *in addit. ad q. 55. lib. 1. de offic. vic. num. 2.* Nauar. *cons. 2 de offic. vic* Riccius *in Prax. for. eccles. decis 477. num. 2. & in collectan. decis. p. 5. collect. 1602.* Barbos. *de episc. par. 3. alleg. 54. num. 168.* Henriq. *cons. 90.* Garz. *vbi sup. nu. 9. cum seqq.* & Nos suprà *hac ead. sect. 4. subsect. 1. num. 12.*

2 Secunda differentia est, nam Vicarius Episcopi potest ad nutum, & arbitriũ eiusdem Episcopi remoueri quandocumque illi placuerit. Gloss. *in Clement. fin. de procur. & in Clement. & si principalis in verb. per electionem,* vbi Abb. *num. 9. de rescript.* notat Sbroz. *lib. 1. q. 45. num. 9. & lib. 3. q. 32. à num. 1.* Rebuff. *in Prax. de for. Vic. num. 192.* Hostiens. *in sum. de offic. Vic. §. & in quibus vers. sed numquid;* & Nos diximus *sup. sect. 1. subsect. 2. num. 5.*

Vicarius verò capitularis post electionẽ legitimè factam, non potest à capitulo re-

mo-

moueri, si fuit electus absque limitatione, sed simpliciter, & eius iurisdictio durabit toto tempore vacationis sedis, vt notat Quarant. *in summ. Bullar. verb. capitulum sede vacante propè finem, vers. circa quam commissionem*. Barbos. *d. alleg.* 54. *num.* 173. & Nos *diximus sup. hac eod. sect.* 4. *subsection.* 1. *num.* 10. Imò si capitulum voluerit cum causa legitima reuocare Vicarium electum non potest nisi causa à Sac. Congreg. approbetur, ita Sac. Congreg. Episc. *in vna Messinen.* 1. *Septembr.* 1603. *& in alia Messinen.* 6. *Martij* 1618.

3 Tertia differentia est, nam Episcopi Vicarius potest esse non solum vnus, sed plures eligi possunt, *vt notauimus sup. sect.* 2. *subsect.* 5 *num.* 10.

Vicarius autem capitularis non potest esse, nisi vnus tantum, nisi esset immemorabilis consuetudo in capitulo plures eligendi, vt notat Quarant. *vbi sup. num.* 4. *vers. nonò dubitatur*, vbi ait sic declarasse Sacram Congregationem. Quidquid dicat Sbroz. *lib.* 1. *q.* 50. *num.* 3. de quo vid. Garz. *de benef. p.* 5. *cap.* 7. *num.* 36. *&* 37. & Nos *diximus sup. ead. sect.* 4. *subsect.* 1. *num.* 17.

4 Quarta differentia est, nam Vicarius Episcopi potest eligi ab Episcopo, cum limitatione, & sine limitatione, quia Episcopus potest illi dare maiorem, vel minorem facultatem, prout sibi placuerit.

Vicarius verò capituli non, vt notauimus *sup. ead. sect.* 4. *subsect.* 1. *n.* 24. *cum seqq.*

5 Quinta differentia est, nam Vicarius episcopi potest esse quilibet exterus ad sui ipsius libitum, imo tenetur episcopus exterum eligere, vt diximus supra in *Monit. gener. Episc. num.* 2 *vers. Hodie autem*.

Vicarius vero capituli debet esse de gremio eiusdem, si adsit idoneus, vt notauim. *ibid. num.* 11.

6 Sexta differentia est, nam Vicarius episcopi totam iurisdictionem, sine speciali mandato exercere nequit; nam ea, quæ sunt de maioribus, & arduis, de quibus actum est supra *sect.* 2. *subsect.* 2. *num.* 9. *&* 29. à Vicario episcopi tractari nō possunt, nisi ei specialiter demandentur; quia illa sub generali mandato non veniunt, *cap. pen. & fin.* vbi DD. *de offic. Vic. in* 6. *cap. quod translationem de offic. deleg.* Cardin *in Clement.* 1. *n.* 19. *de offic. Vicar.* Sbroz. *lib.* 2. *q.* 6. *num.* 2. & Nos *loc. cit. num.* 1.

Maiora autem sunt, quæ ad Dignitatē ordinem & iurisdictionem episcopalem spectant, & mandatum exigunt speciale. *cap. nemo, de consecr. dist.* 1. latè Couar. *lib.* 3. *variar. resolut. c.* 20. *num.* 3.

Vicarius verò capituli totam iurisdictionem capitulo competentem habet statim, ac electus fuerit, etiam in illis casibus, in quibus Vicarius episcopi non habet absq; speciali mandato; esto quod in mandato capituli non exprimatur clausula, *Cum mandato speciali*, vt fieri debet in commissione Vicarii episcopi. Et ratio est, quia cum Sac. Trident. Concilium *sess.* 24. *c.* 16. arctet capitulum ad eligendum Vicarium, qui totam iurisdictionem exerceat, non videtur necessaria alia specialis commissio Garz. *de benef. p.* 5. *c.* 7. *nu.* 28. Dian. *p.* 6. *tr.* 7. *res.* 41. maximè quia priuatiuè Vicarius, non cumulatiuè cum capitulo iurisdictionem habet, vt declarauit Sac. Congregat. Episc. *in vna Hydruntina* 1. *Octobris* 1655. *& in alia Neritonen.* 17. *Septembris eiusd. ann.* & Nos *diximus sup. hac ead. sect.* 4. *subsect.* 2. *n* 8.

Contrarium tamen tenent Barbos. *de episc. p.* 3. *alleg.* 54. *num.* 175. *circa fin.* Castro Palao *in opere moral tom.* 2 *tr.* 13. *disp.* 2 *punct.* 29. *nu.* 5. quorum sententiam amplexa est Rot. Rom. *in vna Mauritanensi pensionis die* 25. *Iulij* 1626. *coram Pirouano*, vt obseruat idem Barbos. *de canonic. & dignit. cap.* 42. *nu.* 103. & Nonarius *in summ. Bullar. tom.* 2. *tit. de capitul sede vacant. num.* 10.

7 Septima differentia est, nam Vicarii episcopi iurisdictio finitur morte naturali vel ciuili episcopi, *vt diximus sup. sect.* 2. *subsect.* 6. *n.* 9. per DD *ibi allegatos*.

Vicarij verò capitularis iurisdictio incipit morte episcopi naturali, vel ciuili, vt habetur in Concil. Trid. *sess.* 24. *de reform. cap.* 16. & Nos *diximus sup. ead. sect.* 4. *subsect.* 1. *d. num.* 1. *cum seq.*

8 Octaua differentia est, nam Vicarius episcopi desinit esse talis, statim admissa translatione episcopi in concistorio Cardinalium, vt declarauit ex Sac. Congreg. Concil. Trid. *consilio SS. D. N Vrbanus PP. VIII. in sua Constit. edita die* 20. *Martij* 1625. *quæ incipit: Nobis nuper*, quam refert Barbos. *p.* 3. *de episc. d. alleg.* 54. *n.* 161. *in fin.*

Vicarius verò capituli continuat iurisdictionem capituli vsque ad realem possessionem episcopi, nec sufficit, vt sit electus, vel confirmatus, & admissus in concistorio, nisi possessionem capiat, vt notat Pauin. *d. tract. de pot. capit. sede vac.* 2. *p. q.* 10. *nu.* 9. Quarant. *in summ. Bull. verb. cap. sede vac. n.* 13. *vers. decimotertiò dubitatur*, & Nos *dicem. infra subsect.* 6. *num.* 1. *& seq.*

9 Nona differentia est, nam Vicarius episcopi si sit Canonicus capituli non lucratur fructus si horis Canonicis Choro non interfit; quia deseruit episcopo, non Ecclesiæ. Rota *decis.* 222. *num.* 5. *p.* 2. *diuers.* etiam si ab immemorabili tempore seruatum fuerit, vt debeantur, vt decisum refert Garzias, *in addition. ad cap.* 2. *num.* 359.

cum seq.p.3. de benefic. vid. Sbroz. *lib.1.q.43.*

Vicarius verò capituli si sit Canonicus excusatur à residentia, & lucratur fructus, quia Ecclesiæ seruit, & præsens esse censetur *cap. ad audientiam de cleric non resid.* Ioan. Franc. *in tract. de potest. cap. sede vac q.10. secundæ partis, col.2. vers. sed numquid*; Quarant. *eod verb. cap. sede vac. vers. octauò dubitatur in fine*; Rebuff. *in Prax. ben. de Vicar. episc. nu.5.* vbi ait, nisi consuetudo Ecclesiæ illum absentem non excuset, & Barbos. *vbi supra, num.165. vers. Qui dum à Choro, & num.178.* vbi dicit, quod distributiones quotidianas, seclusa consuetudine, statuto, vel priuilegio non lucratur; de quo vid. Garz. *vbi supra; vide quæ diximus sup. subsect.1.n.31.*

10 Decima differentia est, nam Vicarius Episcopi non potest salarium non cõuentum ab Episcopo petere nisi probatis duobus extremis, nimirum quod Episcopus solitus esset conducere, & Vicarius locare operas suas, *secundum* Alex. *consil. 109. lib.3. Dec. cons. 132. in fin.* Barbos. *vbi proximè. num.178. vers. & cum fuisset dubitatum.* saltem non potest petere salarium non conuentum à successore Episcopo pro seruitio præstito eius prædecessori. Put. *dec. 43 lib.2.* Flamin. Paris. *de resignat. lib.1. q.16. num.53. de quo nos etiam egimus sup. sect.2. subsect.1. num.21.*

Vicarius verò Capitularis potest petere, quia debet habere salarium sicut quilibet extraneus. Sacr. Congregat. Episcop. *in vna Ventimilien.* 15. *Octobris* 1601. Ad rationem scutorum quatuor pro singulis mensibus. Ead. Congr. *in vna Casalen.* 21. *Augusti* 1654. Non tamen maius eo, quod habebat Vicarius Episcopi defuncti. Ead. Congr. *in vna Ventimilien.* 15. *Ianuarij* 1602. Debet tamen deducere expensas, quas domi facturus esset, tamquam reputatus præsens propter seruitium Ecclesiæ. Pauin. *de pot cap sed. vac. p.2. q.10. num.5.* Sbroz *lib.2. q.55. num 7.* Quarant. *vbi sup vers. septimò dubitatur.* Barbos. *dict. n.178. in princ.* Barbos. *de iur. eccles. lib 1. cap 32. num.60. vers. Vicarius capitularis, & nos dix. sup. sect.4. subsect.1. num.30.*

11 Vndecima differentia est, nam Vicarius Episcopi potest exequi litteras Apostolicas directas Vicario suo prædecessori, siuè Episcopo prædecessori Episcopi, qui illum constituit dum viuebat. *vt tradunt DD adducti à* Sbroz. *lib.3. q.49. num.1. & seqq.* & Nos *sup sect.2 subsect.6. num.11.*

Vicarius verò Capitularis non habet talem facultatem illas exequendi. Sac. Congregat. Episc. *in vna Motulen.* 17. *Decembris* 1577. *de quo* Nos *etiam sup. subsect. præced. num.29.*

Poterit autem exequi Breuia Benedictionum generalium, vel alia mandata, siuè litteras directas episcopo defuncto, vel eius Vicario sub nomine officii, nisi talis potestas ei auferatur, vel limitetur à Sacra Congregatione. *ita ead.* Sac. Congr. *in vna Tranen.* 26. *Ianuarij.* 1604. *& in Neapolitana* 10. *Februarij eiusdem anni.* quas refert Barbos. *de iur. eccles. lib.1. cap.32. num.60. &* Dian. *p.5. tr.14. res.29.*

Tutius tamen erit, si facultatem exequendi à Sacra Congregatione petierit, quæ facillimè concedet, & hoc ad euitandos scrupulos, cum decreta Congregationum variari soleant, secundum temporũ diuersitatẽ, & pro accidentium varietate, vt notatur *in vna Acerrar.* 6. *Septemb.* 1604. *& in Acerentina* 24. *Octobris* 1620. In quibus semper concessum fuit Vicario capitulari huiusmodi facultas exequendi Breuia directa episcopo mortuo, siuè eius Vicario.

12 Duodecima differentia est, nam Vicarius episcopi potest concedere licentiam erigendi noua monasteria monialium *in vim cap.3 sess.25.* Conc. Trid. *de regular.* cum mandato speciali, *vt notauim. sup. sect.2. subsect.2. num.33.*

Vicarius verò Capitularis minimè potest. Sac. Congr. episc. 19. *Februarij* 1633. *de qua* Lezana *Verb. monasteria Regularium num.3.*

13 Decima tertia differentia est, nam Vicarius episcopi recusari potest, vt suspectus ex suspitione episcopi, quamuis contra Vicarium nulla adsit suspicio. *cap. insinuante, vbi* Abb. *num.2. de offic. deleg.* Gloss. *in cap. si cõtra vnum verb. Episcopi de offic. deleg. in 6.* Marant. *de ord. iudic. p.6. nu.28. cum Alys adductis per* Barbos. *de Ep. p.3. alleg.54. n.149.* Sbroz. *lib.3. q.14. & 16.* & Nos *dix. sup. sect.2. subsect.3. num.20.*

Vicarius verò Capitularis non potest recusari pro qualibet causa, sed si adsit legitima causa illum recusandi, tunc recurrendum est ad ipsum capitulum, quod potest eligere Arbitros, ad hoc vt cognoscant causas suspicionis, quæ sunt proponendæ eadem modo, quo erant proponendæ coram episcopo, si viueret. Quod si Arbitri iudicauerint causas suspicionis militare, tunc capitulum talem causam à Vicario auferre debet, & alteri committere. Quarant. *in d Verb. capit. sed. vac. num.5.* Marcell. Vulp. *in Prax. Eccles. cap.25. nu.19.* Barbos. *vbi sup. n.150. vers. vbi verò. in med.*

14 Decima quarta differentia est, nam Vicarius episcopi, post finitum officium Vicariatus, non tenetur stare syndicatui, vt expressis verbis declaratum fuit à Papa

Gre-

Gregorio XIII. in quadam Bulla *ann.* 1578. *directa Clero, & communitati Tarentinen. de qua* Marcell. Vulp. *in Prax. Ecclesiastica cap.* 44. *num.* 19. vbi obseruat, quod licet illa Constitutio Tarentina sit particularis, tamen venit extendenda ad omnes, cum sit lex generalis *vide quæ diximus sup.sect.2.subsect.6. num.21.* & Quarant. *inferius citand.*

Vicarius autem capituli, sede vacante, finito officio tenetur stare syndicatui, & reddere rationem suæ administrationis episcopo successori, non capitulo; etiam si reddidisset illam capitulo, & ab eo, vel à Deputatis, seu syndicatoribus ipsius obtinuisset liberationem; iuxta dispositionem Sacri Concilij Tridentini *sess.24. cap.16 de reform. ibi. rationem exigat.* sic etiam censuit Sac.Congr. episc. *in vna Cathanensi 13.Ianuarij* 1600. *& in alia Hydruntina 19.Maij* 1623. Etiam si esset remotus à Sacra Congregatione de eius licentia. *Ead. Congr. in vna Materanen 16.Iulij* 1601. tradit idem Quarant. *in sum. Bullar d. verb. cap.sed vac. vers.Dubitatur denique num.* 14. vbi asserit cōtrarium seruari de consuetudine in Vicario Episcopi, contra Pauin. *d.tract.de potest. cap.sed.vac.2.p.q.8.* & Sbroz. *de off.vicar.lib.3. q.52.* qui loquuti sunt attento iure communi, per quod teneretur etiam Vicarius Episcopi rationem reddere suæ administrationis; sed contrarium seruatur, vt diximus, de consuetudine, secundum dispositionem prædictę constitut. Gregorianæ, & declarationum Sacræ Congregationis. *Idem dicit* Aloys. Riccius. *in Prax.Neap.decis.* 481. *in prima edition. & resolut.* 504 *in secunda edition* Marcell.Vulp. *in Prax. Eccles.cap.44. n.19.& nouissimè* Barbos. *de episc.p.3.alleg.54. num.181.& de iur eccles.lib.1.cap.32.num.136. versic.Denique Vicarius capitularis. &* Armendar. *in addition. ad recōpilat. legum* Nauarræ *lib.1.tit.18.l.7.de episcopis.n.99.* vbi ait, posse Episcopum per se rationem administrationis officij gesti à Vicario capituli sede vacante constituto exigere; atque in aliquo delicto compertum reum punire posse, quod etiam obseruant Vgolin. *de offic.episc. cap.2.§.2. num.2. & Idem* Ricci. *in decis. Cur. Arch.Neap.decis.291.p.4.*

SVBSECTIO QVINTA.

De Casibus, in quibus Capitulum Iurisdictionem habere incipit, & consequenter Vicarium Capitularem eligere potest.

SVMMARIVM.

1 *Per mortem Vicarij relicti ab Episcopo in remotis degente, succedit Capitulum in iurisdictione.*
2 *In remotis degere, quis dicatur?*
3 *Excommunicatus priuatur iurisdictione.*
4 *Si Vicarius eijceretur à Principe sæculari, Capitulum similiter eligeret.*
5 *Melius faceret, si Sacram Congregat. Episcoporum consuleret.*
6 *Si Episcopus caperetur ab hostibus fidei, similiter Capitulum eligeret Vicarium de iure.*
7 *Si Episcopus transferretur ad aliam Ecclesiam similiter.*
8 *Translatio Episcopi ad aliam Ecclesiam à Papa tantum fieri potest, & quare.*
9 *Per ingressum religionis Episcopi, vel per depositionem, relegationem, vel similem modum, Capitulum succedit.*
10 *Mors ciuilis naturali æquiparatur.*
11 *Per excommunicationem Episcopi similiter.*

1 Quodlibet Capitulum Cathedralium, siuè Aliarum Ecclesiarum iura quasi episcopalia habentium, iurisdictionem habere incipit, & cōsequenter ius obtinet creandi, & erigendi Vicarium Capitularem cum plena facultate, iuxta dicta in præcedentibus subsectionibus, in pluribus, & diuersis casibus; in quibus vacare, vel quasi, dicitur Ecclesia, quia Capitulum succedit in iurisdictione episcopali, per vacationem; vel quasi vacationem. Quorum

Primus est, si Episcopus degeret in remotis partibus, siue ob seruitium Sedis Apostolicæ, vti Nuncius alicuius Regis, vel Principis: siuè ob necessitatem, vel vtilitatem propriæ Ecclesiæ, vel ob aliam iustam causam; & Vicarius Generalis ab ipso relictus in Episcopatu mortem cum vita commutaret, sine aliqua prouisione eius-

eiuſdem Epiſcopi; tunc Capitulum eligere poteſt Vicarium Capitularem cum pleno Iure, omnimodaq; iuriſdictione æquè ac ſi Epiſcopus fuiſſet mortuus, quia longa abſentia æquiparatur morti. Cardinal. *in Clement. vnic. q. 18. in fin de offic. vicar.* Boniſac. *in Clem. 1. §. volumus, q. 5. de for. compet.* ita tenent Quarant. *in ſum. Bullar. verb. Archiepiſcopi authoritas, nu. 22.* Proſper de Auguſt. *in addit. ad eund.* Quaranta *in verb. Capitulum ſede vacante, num. 12. verſ duodecimò. dubitatur in 1. edition.* Hanc opinionem ſequuntur, Genuenſ. *in Prax. Archiep. Neapol cap. 86. num. 11.* Monct. *de commutation. vltim. volunt. cap. 5. num. 418.* Graff. *tom. 2. conſtit. tit. de elect. conſil. 1. num. 4.* Ventriglia primum Canonicus Capuæ, poſtea verò Epiſcopus Caſertanus, *in 2. tom. practicar. annotat. de capit. ſede vac. annot. 15. §. 1. num. 3.* Eruditiſſimus, ac mihi non mediocri amicitia iunctus D. Michael Abbas Iuſtinianus Patritius Ianuenſis ex Dominis de Scio *in ſuis conſtitutionib. Iuſtinianis Eccleſiaſticis lib. 2. tit. 4. c. 42. §. 42. litt. S. num 5. fol. mihi 325.* Barboſ. *de pot. epiſc. p. 3. alleg 52. num. 3.* Dian. *p. 8. tract. 4. reſol. 4. verſ. ſed difficultas eſt*, & Alij penes ipſos.

2 Sed quæritur, quando dicatur quis in remotis eſſe?

Reſpondetur, quod in hoc certa regula tradi non poteſt, cum diuerſimodè iura diſponant, vt tradit Gloſ. *in cap. nihil eſt, §. cæterum verb. vltra Italiam de electiion.* vbi plures textus allegat; ſed veritas eſt, tunc Epiſcopum, & quemcumque alium in remotis eſſe dici, quando in breui eius præſentia haberi non poteſt, *cap. vnic. §. fin.* vbi Gemin. *ne ſede vacant. in 6.* Gloſ *in cap. cum nullus, verb. remotis, de tempor ordinat. eod. lib. & in d. verb. vltra Italiam.* Addent. ad Quarant. *in d. verb. capitulum. num. 12.* Meroll. *in Theolog. moral. 3. p. diſp. 7. cap. 7. num 6.* & Alij, de quibus *ſup. ſect. 2. ſubſect. 2. num. 44.*

3 Secundus caſus, in quo capitulo competit ius electionis Vicarij, eſt, ſi Vicarius ab Epiſcopo in remotis degente in Epiſcopatu relictus, excommunicaretur, quia tunc militaret eadem ratio, ac ſi mortuus eſſet, cum excommunicatus iuriſdictionem exercere nequeat. *argum. cap. decernimus*, vbi DD. *de ſent. excom. in 6.* Soccin. *in cap. Sacris. num. 245. de ſent. excom.* Sayr. *de cenſur. lib. 2 cap. 6. num. 15.* & dicam infra *nu. 11.* ita tenet Idem Iuſtinian. *vbi ſup. n. 7.* quem in hoc libentiſſimè ſequor; ob efficaciſſimam rationem præfatam.

4 Tertius caſus eſt, ſi Idem Vicarius Epiſcopi in remotis partibus exiſtentis, à ciuitate, & Prouincia, ob potentiam alicuius Principis ſæcularis, eiiceretur; quia etiam tunc haberetur pro mortuo quo ad officium Vicariatus. Bobadill. *in ſua Politica lib. 2. cap. 18. à num. 60.* Salgado *de Regia protection. p. 1. cap. 2. nu. 273. cum ſeqq.* Cened. *canonicar. quæſt. lib. 1. q 45. nu. 24.* Ioſeph. Seſſe. *de inhibit. c. 8. §. 3. n. 98.* D. Franc. de Amaya. *ad l. 60. num. 40. C. de decurionib. lib. 10.* ſequitur Barboſ. *loc. cit.* & Iuſtinian. *ibid.*

5 Benè tamen verum eſt, quod melius eſſet, ſi in tali caſu haberetur recurſus per capitulum ad Sacram Congregationem Epiſcoporum, certiorando illam de huiuſmodi vacatione Vicariatus, & ab illa facultatem recipere eligendi Vicariũ ad modum prouiſionis, donec Epiſcopus nouum Vicarium eligeret; *iuxta ea quæ dixim ſup ead ſect. 4. ſubſect. 1. num. 23.*

6 Quartus caſus eſt, ſi Epiſcopus efficeretur captiuus ab inimicis Catholicæ fidei, puta à Turcis, Saracenis, Paganis, Hæreticis, Schiſmaticis, & huiuſmodi; quia tunc diceretur mortuus ciuiliter, & in hoc caſu mors ciuilis æquiparatur morti naturali. *cap. ſi Epiſcopus, vbi Gloſs. in verb. mortem, & verb. ſed. capitulum. & verb. paganis, verſ. nota primò. de ſupplend. neglig. Prælat. in 6.* Rot. *in Burgen. 10 Martij 1597. coram D. Orano.* notant Riccius *in Prax. for. eccleſ. par. 1. reſol. 543.* Barboſ. *de poteſt. Epiſc. p. 3. alleg. 52. num. 3.* Dian. *p. 8. tract. 4. reſol. 4.* Mareſcott. *variar. reſol. lib. 2. cap. 15. num. 38.* Iuſtinian. *vbi ſup. num. 2.*

7 Quintus caſus eſt, ſi Epiſcopus tranſlatus fuerit ad aliam Eccleſiam, nam tunc poſt eius propoſitionem in Sacro Cardinalium, cum ſummo Pontifice Conciſtorio factam, etiam ante litterarum Apoſtolicarum de altera Eccleſia expeditionem; & antequam alterius Eccleſiæ, ad quam tranſlatus fuit, poſſeſſionem capiat, capitulum eligere poteſt Vicarium capitularẽ, infra octo dies computandos à die ſcientiæ iuxta formam traditam in ſacro Concil. Trid. *ſeſſ. 24. de reform. cap. 16.* habetur in conſtitutione bon. mem. *Vrbani VIII. quæ incipit. Nobis nuper.* Rot. *deciſ 475. p. 1. recent.* & notatur per DD. quos refert Ioan. Carol. Antonell. *in lib. inſcript. de regimine Eccleſiæ Epiſc. lib. 4. cap. 7. §. 5. num. 52. verſ. Item Eccleſia & dicem inſr. ſubſect. 5. nu. 3. & Barboſ. de Iur. Eccleſ. lib. 1. cap. 32. num. 32.* Dian. *d. p. 8. tr. 4. reſ. 33.*

8 Hæc autem tranſlatio de vna ad aliã Eccleſiam à ſolo Papa fieri poteſt. Concil. Conſtantienſe *ſeſſ. 39. cap inter corporalia, & cap. licet in tantum de translation.* Et ſine magna neceſſitate fieri non debet. Concil. *præd. vbi ſup.*

Cauſæ, ob quas fieri poteſt tranſlatio habentur *in cap. mutationes. cap. ſtatas, & cap.* rem-

temporis. 7. q. 1. in Concil. Constantiens. *d. sess. 39. & in Epist. 8. Ioannis VIII. & in Epist 1. & 10. Pelagij II.*

9 Sextus casus est, si Episcopus ingrediatur aliquam Religionem, nam tunc post admissionem summi Pontificis ad resignationem Ecclesiæ, capitulum succedit in Iurisdictione Episcopali, & sic eligere potest Vicarium, qui illam administret, sicuti etiam facere potest, si Episcopus episcopatum cum alio permutauerit, resignauerit, vel alio modo ab illus iurisdictione se abdicauerit; vel si ob delictum relegetur, aut deponatur, vel alio simili modo iurisdictione priuetur.

10 Ratio est, quia dicitur mortuus ciuiliter, & mors ciuilis æquiparatur naturali, vt tradit Gloss. *in d. cap. si. Episcopus iuer. mortem de suppl. negl. pral. in 6. & dictum est supra n. 6.* & eumdem sortitur effectum, mors ciuilis, prout naturalis Sayr. *de censur. lib. 1 cap. 5. num. 39.* Sbroz. *lib. 3. de offic. vicar. q. 42.* Barbos. *de pot. episc. alleg. 54. num. 154.* quem refert, & sequitur Iustinian. *vbi supra. num. 4.* Vnde in huiusmodi casibus capitulum iurisdictionem administrare debet. *d. cap. si Episcopus, & cap. 2. praced. de suppl. negl. pral. in 6.* Gallettus. *in Margarita casuum conscientiæ verb. Vicarius. antepenult.* vide, quæ dixi *sup. sect. 2. subsect. 6. num. 16. & per tot.*

11 Septimus casus est, si Episcopus excommunicetur maiori excommunicatione, & fuerit publice denunciatus, nam tunc iurisdictione priuabitur, non solum ipse, per textum *in cap. ad probandum. de rè iudic. capit. audiuimus. 24. q. 1.* DD. communiter *in c. suscitatus de rescript.* Suarez *de censur. disput. 13. sect. 2. num. 15.* verum etiam Vicarij Generalis ab eo constituti iurisdictio suspendetur, tamquam accessoria; cum vnum, & idem Tribunal, & consistorium cõstituant Episcopus, & Vicarius, probatur *in tex. cap. 1.* vbi Gloss. *verb ipsius officialis in fin* & Franch. *notab vlt de offic. vicar. in 6.* Sanchez. *de matrim. lib. 3. disp. 30. num. 5.* Zerol. *in Prax. Episc. p. 1. verb. vicarius. §. 8.* Marant. *in spec Aur. 4 p. dist. 5. num. 75.* Barbos. *vbi sup. num. 146.* Sbroz. *de off. vicar. lib. 3. q. 17. à nu. 1.* & Alij plena manu per ipsos allegati.

12 Octauus, & vltimus casus, quamuis sit principalis & præcipuus, quoad hunc effectum, est, si Episcopus moriatur, nam tunc capitulum intra octo dies, si fuerit in Diœcesi, aut infra eundem terminum à die scientiæ mortis illius, & vacationis Ecclesiæ, Vicarium capitularem eligere tenetur, iuxta formam traditam in Sac. Concil. Trid. *sess. 24. de reform. cap. 16.* quia ad capitulum deuoluitur iurisdictio Episcopi per eius mortem sine sit contentiosa, siuè voluntaria, *cap vnic.* vbi Gloss. *de maioris. & obed. in 6.* & latè dix. *sup. subsect. 1. nu. 1. cum seqq* Et Ad summum in omnibus casibus, in quibus finitur iurisdictio Episcopi, eiusque Vicarii, de quibus egimus supra *sect. 2. subsect. 6. per tot.* incipit iurisdictio capituli Cathedralis, vel alterius Ecclesiæ iura quasi Episcopalia habentis; & sic eligere potest Vicarium capitularem, qui iurisdictionem Episcopalem exerceat, iuxta superius tradita.

SVBSECTIO SEXTA.

Quomodo finiatur iurisdictio Vicarij Capitularis.

SVMMARIVM.

1 *Vicarij Capitularis iurisdictio cessat per possessionem noui Episcopi.*

2 *Vacare dicitur Ecclesia vsque ad præsentationem litterarum Apostolicarum Capitulo factam.*

Administratio Episcopatus competit Episcopo, post dictam præsentationem litterarum Capitulo.

3 *Vacat Ecclesia in casu translationis, statim admissa in Consistorio translatione.*

4 *Cessat etiam iurisdictio Vicarii per suspensionem, vel interdictum Capituli, aut per priuationem iurisdictionis.*

5 *Cessat eius iurisdictio, etiam si esset electus à Metropolitano, ob negligentiam Capituli.*

6 *Cessat etiam, finito tempore præfixo à Capitulo.*

Electus simpliciter, durat toto tempore vacationis sedis.

7 *Vicarius Capitularis electus à Metropolitano, ob negligentiam Capituli, potest remoueri ab eodem ad libitum.*

8 *Cessat similiter iurisdictio ipsius, si mittitur à Papa Vicarius Apostolicus.*

9 *Cessat etiam, si remoueatur à Sacra Congregatione, vel vocetur ad Vrbem.*

1 Visum fuit in præcedenti subsectione, quibus in casibus capitulum iurisdictionẽ habere incipiat, & cõsequenter ius obtineat eligendi Vicarium capitularem, qui iurisdictionem episcopalem, ad quam succedit quodlibet capitulum, in casu vacationis sedis, exerceat; in præsenti videndum remanet, qualiter cesset, finiatur,

tur, & expiret iurisdictio prædicti Vicarij à capitulo constituti, sede episcopali vacante, altero ex modis ibidem enunciatis, ita vt amplius nõ possit se intromittere dictus Vicarius in his, quæ iurisdictionis episcopalis sunt, vt prius poterat, statim ac sedes episcopalis cessat esse vacans. Vacare autem tunc desinit, quando episcopus adeptus est possessionem episcopatus. vt notat Rauin. *de pot. capit. sede vac. p.2. q.10. nu.19.* Marcell. Vulp. *in Prax. eccles. cap.44. num.32.* Nec sufficit, quod episcopus sit electus, quia episcopus nominatus non potest Vicarium constituere in Ecclesia, in qua nominatus est, & illũ illuc mittere, sed priùs oportet, vt capiat possessionem episcopatus, & ostendat Bullas capitulo, & Clero more solito. Quarant. *in summ. Bullar. verb. capitulum sede vacante, num.13.* Aliàs prædictus Vicarius capitularis continuabit exercitium iurisdictionis.

2 Ratio conclusionis est, quia sedes episcopalis intelligitur semper vacare, vsquequò litteræ Apostolicæ Prælati nouiter prouisi de illa Ecclesia, cuius sedes vacabat, non fuerint præsentatæ capitulo; vt habetur *in text. Extrauag. Iniunctæ de election.* vt notant Rebuff. *in Prax. benef. tit. de Simon. in resignat. num.11.* Henriq. *consf.29. num.4.* Aloif. Ricci. *in Prax. fori eccles. decis. 376. in prim. edit. & resol. 360. in secunda edit.* Marcel. Vulp. *in Prax. eccles. cap.44. num. vltim.* Barbos. *de iur. eccles. lib.1. cap.12. num.136. vers. dicetur autem; & de pot. episc. p.3. alleg.54 n.160.* Nam episcopus nouiter prouisus de aliquo episcopatu non potest illum administrare, nisi litteris expeditis in Curia Romana, & ostensis capitulo, vt notant etiam Azor. *Instit. moral. p.2. lib.3. cap.29. q.9. vers. cæterum*; Flam. Parif. *de resignat. lib. 8. q.5. num.33.* Gratian. *disceptat. forens. cap. 27.* & Gonzal. *ad regul. 8. Canc. gloss.15. §.2. n.88.*

3 Quo verò ad vacationem Ecclesiæ, vt possit capitulum habere iurisdictionem episcopalem, quando Prælatus transfertur ab vno ad alium episcopatum; licet ad illum episcopatum, ad quem transfertur, nullum habeat ius, quoad Vicarii constitutionem, quia illum facere non potest, vt diximus, ante actualem, & realem possessionem; tamen quantum pertinet ad episcopatum, à quo transfertur, idest quem dimittit, aliter se res habet; nam statim ac admissa fuerit in consistorio Romani Pontificis eius translatio, cessat eius iurisdictio & ex eo tempore dicitur vacare Ecclesia, quo ab illius vinculo absoluitur. Vnde statim ac capitulum huiusmodi notitiam habuerit ex testimonio, seu documento D. Secretarij Sacri Collegij; vel alio modo ad eius aures deuenlat illius translatio, & admissio, poterit illi indicere, vt abstineat à iurisdictionis ordinariæ exercitio; & illicò potest ea iurisdictione vti, sedem vacantem publicare, & officialem seu Vicarium Generalem ad præscriptum Sac. Conc. Trident. *sess.24 de ref. cap. 16.* constituere, & eligere seruatis seruandis; *vt habetur in constit. quæ incipit: Nobis nuper SS. D. N. Vrbani Papæ VIII. edit. die 20. Martij 1625.* Hoc incidenter, sed suo loco vberius, *sup. subsect. 5. n.7.*

4 Finitur similiter Vicarij Capitularis iurisdictio, si fortè capitulum, sede vacante, ex aliqua iusta causa, suspensionis censuram incurrat, vel ecclesiastico interdicto irretiatur, & iurisdictionis vsu priuetur, quia tunc Vicarius capituli iurisdictionem exercere non posset, *vt notat* Suarez. *de censur. disp.7. sect.3. num.13.* licet contrarium teneat Vgolin. *in tract. de censur. tab.1. cap.4. §.2.* nam iurisdictio, & officium Vicarij capitularis, eiusque vis, & potestas dependet, & originem trahit ab ipso capitulo; vnde suspenso capitulo, erit etiam suspensus eius Vicarius, vt notat Quarant. *d. verb. cap. sed. vac. num.13. vers. Idem erit.*

5 Sed quæritur, quid si Vicarius fuerit electus à Metropolitano, ob negligentiam capituli, non ab ipso capitulo, vt disponitur à Sac. Conc. Trid. *vbi sup. d. cap.16.* an etiam hoc casu, suspenso capitulo, erit suspensus Vicarius?

Respondetur affirmatiuè, cum Suar. *vbi sup. d. sect.3. num.13.* quia negligentia capituli facit solum, vt deuoluatur ad Metropolitanum facultas eligendi Vicarium, non verò vt ad ipsum deuoluatur iurisdictio capituli; aliàs ipse auctoritate ordinaria excommunicare, & absoluere posset, & alia omnia facere, quæ Episcopus posset; quod non procedit; sed per Concilium Tridentinum, vbi supra non deuoluitur ad ipsum, nisi ius deputandi, seu constituendi Vicarium, nomine capituli, & huiusmodi Vicarius taliter constitutus habet iurisdictionem, non ab ipso Metropolitano, sed pendentem à iurisdictione, quæ residet in ipso capitulo; nam Tridentinum Concilium noluit, iurisdictionem capituli, ob eius negligentiam non deputandi Vicarium intra octo dies, in Metropolitanũ deuolui; sed tantum modò intendit compellere capitulum, & obligare ex quadam præcisa necessitate ad nominandum Vicarium, intra terminum octo dierum præfixum; ergo Vicarius constitutus à Metropolitano adhuc incurreret censuras capituli; hoc est cessaret eius iurisdictio, si illa à capitulo interdiceretur.

7 Est

6 Est etiam aduertendum, quod cessat Vicarii capitularis iurisdictio, statim ac finitur terminus præfixus à capitulo, si ad tempus determinatum, puta ad annũ, vel sex menses fuit deputatus, vt notat Quarant. *d. verb. capitulum sede vacante in sum. Bullar. nu.* 13. licet autem possit ad tempus constitui, vt iurisdictionem exerceat, vt declarauit Sacra Congregatio Concilii de qua Garz. *de benef. to.* 1. *p.* 5. *in addition. ad c.* 7. *num.* 37. meliùs tamen faciet capitulum, si absolutè eliget, absque præfixione temporis. Sacra Congregatio Episcoporum. 29. *Octobris* 1587. Et eo casu durabit eius iurisdictio toto tempore vacationis sedis Episcopalis. Barbos. *de potest. Episc. p.* 3. *alleg.* 54. *num.* 173. & Nos *diximus sup. subsect.* 1. *nu.* 10. *in fin.*

7 Aduertendum quoque est, quod si Vicarius capitularis fuit deputatus à Metropolitano in sede vacante, in vim *dicti cap.* 16. *de ref. sess.* 24. Conc. Trident. quando capitulum, ad quod spectabat electio, illũ non deputauit intra tempus à Concilio præscriptum, potest dictus Vicarius amoueri ad nutum ipsius Metropolitani; vt declarauit Sacra Congregatio Concilij in Liman. 29. *Septembris*. 1623. de qua Solorzan. *tom.* 2. *de iure Indiarum lib.* 3. *cap.* 13. *num.* 65. & Barbos. *de Canonic. & Dignit. c.* 43. *num.* 48.

8 Tandem est aduertendum, quod vt plurimum terminatur Vicarii capitularis iurisdictio; cum mittitur Vicarius Apostolicus à Papa, vel Sacra Congregatione Episcoporum; quod fit si Ecclesia diù vacauerit; vt censuit, ead. Congreg. *in vna Aleriana.* 28. *Iunij* 1649.

Præsertim si adsint inconuenientia in administranda iustitia ead. Congr. *in vna Vgentinen.* 17. *Septembris* 1655.

9 Similiter cessat iurisdictio Vicarij prædicti si remoueatur à Sacra Congregatione; vel vocetur ad vrbem pro iustificandis rebus, de quibus fuit inculpatus. Ead. Congregat. *in vna Spoletana* 15. *Nouemb.* 1600. & *Assen.* 30. *Septemb.* 1650. & *in alia Monopolitana* 2. *Maij* 1653.

10 Tandem est aduertendum hic, quod quomodocumque Vicarius capitularis remoueatur à Sacra Congregatione, & mittatur Aliquis alius eius loco cum auctoritate Apostolica, nullo modo poterit capitulum illum recusare, non obstante quod exceptiones, aut causas aliquas habere prætendat, vel reuera cum effectu habeat; sed huiusmodi Vicarium à Sacra Congregatione missum omninò acceptare tenetur; & interim exceptiones, ac prætentiones, quas habere prætendit eidem Sacræ Congregationi proponat, & ab ea resolutionem expectet.

Neque ante ipsam, ad electionem alterius Vicarij deuenire licet, quocumq; prætextu nõ obstante. ita declarauit Sac. Episcop. Congr. *in vna Alerianen.* 10. *Maij* 1655. existente ibidem Vicario Apostolico Illustriss. D. Abb. Michaele Iustiniano, qui in suis *constitutionib. ecclesiast. lib.* 2. *tit.* 4. *cap.* 42. §. 42. *litt. S. num.* 35. litteras Sacræ Congregationis, sic declarantis, penes se habere testatur.

FORMVLA

Creandi Vicarium Capitularem.

Nos Canonici, & Capitulum Cathedralis N. sede vacante per obitum bonæ memoriæ N. Episcopi &c. Reuerendo N. salutem in Domino sempiternam. Cum ex Sacrorum Canonum dispositione, Ecclesiarum Cathedralium capitula in deficientium Episcoporum (præsertim si ex humanis eximi contigerit) locum subrogentur, eisque in spiritualibus, & temporalibus succedant; eorum munus erit viduatis Ecclesiis ità consulere, vt ministrorum solertia, & diligentia viduitatis incommoda minimè sentiantur. Nè igitur supradicta Ecclesia nostri culpa aliquid detrimenti in spiritualibus, & temporalibus patiatur; Nos dictis Sacris Canonibus, & Concil. Trid. Decretis obtemperare volentes, vocatis omnibus, & singulis Canonicis infrà tempus à dicto Concilio statutum, ad Vicarium, qui vices nostras sustinere debeat deputandum, congregatisque ijs, qui debuerunt, voluerunt, & potuerunt interesse, habitisque interessentium votis, de consensu, & voto eiusdem capituli, te Reuerendum N. de cuius probitate, scientia, & sufficientia, confisi, generalem in spiritualibus, & temporalibus Vicarium nostrum in prædicta Ecclesia Cathedrali; Ciuitate, & Diœcesi, tenore præsentium deputamus, creamus; & constituimus (per menses sex, ...) vel (Episcopali sede vacante) cum omnibus, & singulis facultatibus, priuilegijs, & honoribus, oneribus, præminentijs, & prærogatiuis, ad huiusmodi munus exercendum necessarijs, & opportunis. Dantes tibi plenam, & liberam potestatem, omnia, & singula exercendi, quæ capitulo sede vacante in vtroque foro à iure permittuntur, & deindè causas omnes, tam ciuiles, quã criminales, & mixtas, etiam hæresis, & matrimoniales audiendi, prouidendi, & decidendi, cum facultatibus excommunicandi, & censuras proferendi, cum voto tamen ordinariorum consultorũ nostræ curiæ in sententiando, & proferendo ad actus,

actus, quorum grauamen per appellationem, à diffinitiua reparari non potest; nec non ea omnia faciendi, quæ nos facere, & mandare possumus, etiam si speciale mandatum requirant. Reseruantes nobis collationem beneficiorum; eorumque institutiones ad capitulum spectantem, deputationem examinatorum, officialium, actuariorum, & ministrorũ Curiæ, regimen Seminarij, facultatem cognoscendi de causis suspicionũ, et denegata iustitia, constitutis (seruatis de iure seruandis) alteri delegandi. Volumus autem, vt concedere licentiam ordinandi etiam ad primam tonsuram (in casibus à Sacro Concilio Tridentino capitulo permissis) & prouidere de prædicatoribus in aduentu, & quadragesima; ac dispensare in foro exteriori, etiam quò ad temporum interstitia, & casus reseruatos de nouo facere non possis absque expresso nostro consensu particulariter habito. Nec approbare confessores, ordinandos, & ad beneficia obtinenda; nisi præuio examine ab examinatoribus deputatis, quorum approbationes per Secretarium annotentur in libro. In casu verò infirmitatis, vel absentiæ substituere non possis, vel causas delegare, sed in his casibus prouisio ad Nos spectare debeat. Præcipimus itaque vniuerso Clero huius Ciuitatis, & Diæcesis, alijsque huius Ecclesiæ iurisdictioni subiectis, quatenus te in Vicarium, officialemque nostrum generalem recipiant, tibique in omnibus præmissis pareant, & obediant. Dantes tibi vices, & voces nostras &c. Contradictores, & inobedientes pœnis, & censuris Ecclesiasticis, compescendi, & ità Vicarium te deputamus, cum solutione salarij, per eum, cui incumbit, facienda. In quorum fidem præsentem scribi iussimus per Notarium nostræ Curiæ, & manu propria subscripsimus. Datum in nostro Capitulo Cathedralis Ecclesiæ N. Die . . . . Anno

---

SECTIO QVINTA.

De Vicario Capituli Collegiatæ Nullius Diæcesis.

SVMMARIVM.

1 *Collegiata Ecclesia, quæ sit.*
Collegiata dupliciter accipitur.
2 *Quod disponitur in capitulis Cathedralium locum habet in capitulis Collegiatarum.*
3 *Collegiata capitulum tenetur Vicarium capitularem eligere, vacante sede sui Prælati.*
Vicarius collegiatæ succedit in iurisdictione sui Prælati sicut Vicarius Cathedralis, & num. 5.
4 *Collegiata Cathedrali subiecta potest eligere Vicarium Foraneum, si sit talis consuetudo.*
5 *Vicarius capitularis Collegiatæ potest esse non Doctor.*
6 *Compellere potest capitulum ad tenendum lectorem Theologiæ.*
7 *Prohibere potest, ne canonicus subdiaconus habeat vocem in capitulo.*
8 *Collegiata fit à tribus canonicis.*
Duo congregationem faciunt.
Decem homines plebem.
Quindecim Turbam.
Decem oues gregem.
9 *Collegiata secundi generis præcedit omnibus Ecclesijs simplicibus.*
10 *Collegiata debet habere congruam dotem.*
11 *Collegiata non potest fieri ab Episcopo.*
Contrarium tenent quidam Doctores.
12 *Canonici collegiatæ tenentur ad residentiam.*
Et ad missam quotidianam.
Et ad chorum, vt lucrentur fructus.
13 *Collegiata insignis præcedit alijs nõ insignibus etiam antiquioribus.*
14 *Collegiata exempta subijcitur Episcopo, quoad visitationem tantum.*
15 *Dispositio Conc. Tridentini super modo procedendi in cathedralibus cum adiunctis habet locum etiam in collegiatis.*
16 *Præcedentia inter canonicos collegiatæ quomodo seruanda.*
17 *Præcedentia inter canonicos, & Regulares quomodo procedat,*
18 *Præcedentia inter canonicos, & Parochos in associandis cadaueribus mortuorum, quæ.*
19 *Præcedentia inter canonicos, & Alios in Synodalibus functionibus, & processionibus, quibus danda.*
Pro canonicis est, etiam si priùs non habebant.
Etiam si in executione collegiatæ, sit clausula; sine præiudicio.
20 *Canonici collegiatæ quomodo Thurificandi.*
21 *Professio fidei an facienda à canonicis collegiatæ, sicut à canonicis cathedralis.*
22 *Capitulum simpliciter nominatum in dubio intelligitur de capitulo cathedralis, non collegiatæ.*
Sicut cum dicitur Ecclesia, intelligitur de cathedrali.
23 *Vicarius collegiatæ non potest monitoria excommunicationis concedere pro rebus deperditis.*

1 Sunt

1 Sunt Ecclesiæ quædam, quæ capitulum cum Dignitatibus, & Canonicis habent, & nullius Diœcesis nuncupantur; quæ quidem sub nomine collegiatarum veniunt. Collegiatæ etenim Ecclesiæ in duplici sunt differētia, ac in duas diuiduntur species, seu classes: Aliæ enim sunt subiectæ Ecclesię Cathedrali, in cuius Diœcesi sitæ inueniuntur: Aliæ verò sunt collegiatæ, quæ inueniuntur quidem intra fines alicuius Diœcesis, non tamen subiectæ sunt cathedrali, neque Episcopo illius Diœcesis, in qua sitæ sunt, sed exercent iurisdictionem particularem ex se ipsis independenter ab Episcopo, & subijciuntur immediatè suo proprio Prælato, postea Sanctæ Sedi Apostolicæ, siue Alteri ordinario, vel Metropolitano, ex priuilegio particulari, & istæ dicuntur *Nullius Diœcesis*; vti sunt in Apulia Ecclesia Archipresbyteralis Ciuitatis Altamurę, Cirignolæ, Putignani, Prioratus Barij; in Calabria Abbatia Mileti,& Aliæ quam plures in Regno Neapolis, & in alijs Prouincijs. Ambæ autem faciunt Capitulum constitutum ex Dignitatibus,& canonicis præbendatis, sicut capitulum Cathedralis, & de istis loquimur hic.

2 Aduertendum est itaque quod ea, quæ disponuntur in Cathedralibus, locum obtinent in collegiatis, vt habetur in Sac. Concil. Trident. *sess.22. de reform. cap.4.* de præbendis, Dignitatibus, Personatibus, canonicatibus, officijs, portionibus, &c. in quibus præcipit, omnes, qui aliquam ex prædictis dignitatibus obtinuerint, cui sit annexus aliquis ordo sacer, debere intra annum, illum suscipere, nisi adsit impedimentum legitimum; Nec non per se ipsos illud munus exercere, sub pœnis ibi contentis.

Similis etiam habetur dispositio Concilij Trident. *sess.25. de reform.cap.7.* vbi disponitur, quod in Ecclesiis cathedralibus, non admittatur accessus,& regressus beneficiorum, & hæc quoque locum habet in collegiatis. Et alibi pluries. Ideo omnia ea, quæ diximus *sect.4.praced. per tot* de Vicario capitulari Cathedralis locum habēt in Vicario capitulari collegiatarum.

3 Quapropter capitula collegiatarum secundæ speciei,quæ nullius Diœcesis sūt, vacante sede suorum Prælatorum, cuiuscumque nominis sint, qui ordinariam, & quasi episcopalem iurisdictionem habent, debent eligere Vicarium capitularem, eodem modo, & eisdem legibus capitulis cathedralium præscriptis à Sacro Concil. Trident. *sess. 24. de reform. cap.16.* de quibus diximus *sup. subsect. 1. à num. 1. cum seqq.* cum, & ipsarum quodlibet capitulum succedat in iurisdictione sui Prælati, sicut capitulum cathedralis succedit in illa loco sui Episcopi; ideo debet Vicarium creare intra octo dies, cum alijs conditionibus ibi enumeratis, & examinatis, nam vt diximus, de pari ambulant in hoc propter identitatem rationis, cum quadam tamen diuersitate; nam Vicarius capitularis cathedralis necessariò debet esse Doctor, si adsit, alioquin electio esset nulla; Vicarius autem capitularis collegiatæ Nullius, de qua sermo noster est, potest esse vnus, qui non sit Doctor.

4 Aliæ verò collegiatæ primæ classis nullam habent iurisdictionem, & consequenter vicarium eligere non possunt, sed electio ipsius sede vacante spectat ad capitulū cathedralis,nonillius collegiatę cathedrali subiectæ, vt declarauit Sac. Congr. Episc. 1647. 13. *Septemb.& mox dicemus nu.5.*

Potest tamen huiusmodi collegiata cathedrali subiecta eligere vicarium Foraneum in illo loco, vbi est collegiata, si sit talis consuetudo, qui postea erit confirmandus à vicario capitulari cathedralis, aliàs non. ita declarauit etiam Sac.Congr. Episc. *in vna Brundusina 16. Ianuarij 1604. & 10. Ianuarij 1605.*

5 Vicarius, inquam, collegiatæ prædictę nullius non debet necessariò esse Doctor, aut licentiatus in iure canonico, nec de eo loquitur Sac. Trident. Concilium *d. cap.16.* vt Sac. Congregat. Cardinalium Trident. Conc. Interpretum declarauit, *sup. dicto cap.16.ann.1585. 12. Septembris* vbi fuit dubitatum,an extendatur *dictum. c.16.* ad Ecclesiam collegiatam, defuncto eius Prælato, qui ordinariam iurisdictionem,& omnia iura episcopalia habebat; & Cōgr. censuit negatiuè; vt refert Garz. *de benef. tom.1.p 5. cap.7. num. 20.* Ratio est, quia si non est necesse, vt hic Prælatuus mortuus sit Doctor, ergo nec etiam Vicarius; vt considerauit Sac. Congreg. *ibid.* & notat Sbroz. *in addition. ad q.36.lib.1.* Aloif. Ricci. *in collectan. decis p.5.collectan.1602.* Raguf. *de voce canonic. in Ecclesia, q.37.num.6.* In alijs autem capitulum collegiatæ sede vacante succedit in iurisdictione sui Prælati, sicut capitulum cathedralis in iurisdictione Episcopi,etiam quoad ius visitandi, vt censuit Rota *in Burgen. iurisdictionis 22. Iunij 1611.* apud Farinac. *p.1.recent. decis.346.n.5.* notat Barbos. *de potest. Episc. par.3. allegat.73.n.27. vers. sicut.*

6 Sed sunt notanda quædam singularia quoad materiam collegiatarum; & Primò quod Vicarius capitularis collegiatæ, potest

test compellere capitulum ad tenendum vnum Lectorem Theologiæ, quia sic disponitur in Concil. Moguntin. 4. *cap.* 67.

7 Similiter idem Vicarius non debet permittere, vt canonicus collegiatæ, qui non est subdiaconus, habeat vocem in capitulo, quia hoc esset contra dispositionem Concilii Tridentini *sess.* 22. *de ref. c.* 4. in quo prohibetur per hec verba: *Quicumque in cathedrali, vel collegiata, sæculari, vel regulari Ecclesia diuinis mancipatus officiis in subdiaconatus ordine, saltem constitutus non sit, vocem in huiusmodi Ecclesiis in capitulo non habeat, etiam si hoc sibi ab Aliis liberè fuerit concessum, &c.*

8 Est aduertendum similiter, quod Collegiatam faciunt, etiam duo, vel tres canonici, adminus, vt ait Gloss. *fin. in cap. cum sicut de consecrat. eccles. vel altar.* quia iste numerus trium canonicorum sufficiens est ad constituendum capitulū collegiatæ, vt tradit Felin. *in cap. accedentibus n.* 1. *vers. & nota de prascr.* Roman. *conf.* 436. *nu.* 6. Specul. *lib.* 3. *tit. de notoriis criminib. particul.* 1. §. 8. *tam de notorio, vers. quidam tamen n.* 6. Lambertin. *de Iurepatr. p.* 1. *lib. q.* 5. *in princ. nu.* 5. Canaler. *decis.* 649. *num.* 6. Rot. *in Asculana Plebania coram D. Merlin.* de qua Barbos. *de iur. eccles. lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 8. tres enim constituunt collegium, *l. Horatius ff. de verb. signific.* Duo faciunt Congregationem *cap.* 1. *de elect.* vbi gloss. Decem homines faciunt Plebem, *cap. vnic.* 10. *quæst.* 3. §. *eadem verb. mancipia.* Quindecim faciunt Turbam, *l. Prætor, ait,* §. 1. *ff. de vi bon. rapt.* Decem oues, vel quinque Porci faciunt gregem, *l. oues, ff. de abig.*

9 Quia vero Ecclesiæ collegiatæ secundi generis sunt secundæ post Cathedrales, vt habetur in Concil. Colon. 2. *p.* 3. *cap.* 2. & spirant institutum primitiuæ Ecclesiæ. Concil. *præd. ibid cap* 4. & magnā habent præeminentiam: possunt in publicis processionibus deferre propriam crucem, etiam præsente capitulo cathedralis, dummodo dignior locus relinquatur cathedrali, vt censuit Sacra Rituum Congregatio *in vna Anconitana* 24. *Augusti* 1609. & præcedunt omnibus aliis simplicibus, vel his quæ tantum Parochiales sunt. eadem. Sac. Rit. Congr. *in Nolana* 10. *Iulii* 1602. *& Senogallien.* 23. *Martii.* 1619. etiam si illis cederet locum, antequam in collegiatam erigeretur ead. Congr. *in Terracinen. Sonnino* 24. *Februarii* 1606. notat Sell. *in selectis, Canonicis. cap.* 24. *num.* 32.

10 Ideo ad seruandum decorē, collegiatæ habere debēt congruam dotem, quæ tanta esse debet, vt sufficiat Canonicis in illa seruientibus, secundum quantitatem, & numerum collegiatorum. Abb. *in d. cap. cum sicut de consec. eccl. vel altar. nu.* 5. *vbi etiam Gloss.* 1. *& Gloss. in cap.* 1. *verb necessitate in fin.* 21. *q.* 1. *ad textum. in cap. placuit* 1. *q.* 2. *cap. nemo.* 2. *de consecr. dist.* 1. *Authent. vt null fabr. orator. dom. col.* 5. *& ibi* Bart. Lambertin. *de iurepatr. lib.* 1. *p.* 1. *q.* 5 *art.* 21 *nu.* 5. *versic. Dominus Paulus de Cittad. & num.* 13. vbi subdit, quod est etiam habenda ratio, vt Canonici Collegiatę possint hospitalitatem seruare, & iura Episcopalia soluere, & visitantes procurare, vt notat Gloss. *fin. in d. cap. cum sicut de consecr. eccl. vel altar.*

11 Sed quæritur hic, an Episcopus possit Ecclesiam aliquam in Collegiatam erigere?

Respondetur negatiuè, cum Rebuff. *in Prax. Benef. p.* 1. *tit. de erect. in collegiatam,* Riccius. *in decis. cur. Archiepis. Neapol. p.* 3. *decis.* 66. Azor. *instit. mor. p.* 2. *lib.* 5. *num.* 112. *& Alij relati à* Barbos. *d. lib.* 2. *de iur. eccles. cap.* 6. *nu.* 1. *vers. Ego tamen.* Filliucc. *de benef. cap.* 3. *nu.* 112. Rot. apud Paul. de Rubeis. *decis.* 99. *num.* 9. *tom.* 3. *diuers. alias. par.* 3. *recent. & censuit* Sac. Congreg. Concil. *in vna Conuersana.* 27. *Iunij* 1629. de qua Lotter. *de re beneficiar. lib.* 1. *q.* 14. *nu.* 49. *& declarauit similiter* Sac. Congr. Episc. non posse Collegiatam erigi, nisi à solo summo Pontifice. *in vna Tropien.* 22. *Iulij* 1583. *& in alia Boianen.* 11. *Octobris. eiusdem anni, & in alia Messanen.* 4. *Iunii* 1602. *& in alia Aurien.* 23. *Maii.* 1614. Quod est adeo verum, vt erectio facta ab Episcopo, etiam cum reseruatione beneplaciti Apostolici, nulla sit, antequam obtineatur, non obstante appellatione, vel inhibitione Rotali. ita Ead. Sac. Congr. Epsc. 1612. *in vna Neocoteranen.* 16. *Martij. & 2. Maij.* 1612. *& in alia Mondouinen* 27. *Nouembris* 1654. *& in alia Syracusana.* 30. *Aprilis.* 1655. Ideo stantibus declarationibus prædictis, non sunt audiendi Doctores, licet alias magnæ auctoritatis, qui tenent, Episcopum posse erigere Parochialem Ecclesiam in Collegiatam, *per text. in cap. quoniam de vit. & honest. Cleric.* & ibi Abb. *antiq. num.* 1. *&* Ioan. Andr. *nu.* 3. Butr. *num.* 2. *in fin* Abb. Panorm. *num.* 1. *&* 6. & Imol. *num.* 1. *vbi testatur de communi, quod aliquando sequuta fuit* Rot. *in Regien. vnionis* 12. *May* 1625. *coram D. Coccino. & Garz. de benef. p.* 12. *cap.* 5. *num.* 4. *& fin.*

12 Quæritur secundo, an Canonici Collegiatæ teneantur ad residentiam?

Respondetur affirmatiuè, si redditus nō sint nimis tenui, vt declarauit Sac. Congreg. Episc. *in vna Albanen.* 9. *Ianuarij.* 1602. *& in alia Anagnina.* 17. *Decembris. eiusdem anni, & in alia* 28. *Iunij.* 1603.

Imò tenentur ad cantandam singulis diebus missam conuentualem, & ad Chorum,

rum, si Clerus sit numerosus Ead. Sac. Congr. *in vna Ceretanen.* 14. *Ianuar.* 1603. & si quis in Collegiata voluerit recipere fructus præbendæ, debet interesse horis diuinis in Choro, alioqui distributiones non lucratur. *cap. vnic. de cler. nō resid. in* 6. Rebuff. *in concord. tit. de collocationib. §. Volumus. verb. collegiatis*.

13 Quæritur tertio, an Collegiata nuper erecta præcedat Alijs Ecclesijs?

Respondetur cū distinctione: aut enim est simplex collegiata, & tunc non habet præcedentiam super alias. Sac. Cong. Ep. *in vna Nolana.* 29. *Maij* 1661. *pro collegiata Terræ Summæ seu Vesuuij*.

Aut est collegiata insignis, & tunc ab eius erectione præcedit alijs Collegiatis, non insignibus, quamuis antiquioribus, vt censuit Sac. Rituum Congreg. *in Firmana.* 24. *Maii.* 1612. notat Aldan. *in compend. canon. resol. lib.* 1. *tit.* 7. quamuis erectio facta fuerit cum clausula sine præiudicio alterius. ead. Sac. Congr. Rit. *in Nolana* 20. *Aprilis* 1602. *& in nullius seu Firmana* 24. *Martij* 1602. quarum meminit Sellius *vbi supra in select. can cap.* 24. *num.* 33.

Insignis autem dicitur illa, cui à summo Pontifice tale priuilegium conceditur, vt ita vocetur; aliàs remanet in terminis iuris cōmunis. In quo non conueniunt Doctores, ad declarandū, quæ nam dicatur collegiata insignis; Card. *enim Mant. decis.* 175. *n.* 1. *ait* non posse dici insignem ex numero Canonicorum exiguo, modicis redditibus, & qualitate seruitij; subditque hoc esse arbitrarium. per DD. *in cap statutum de rescript. in* 6. & Alberic *in Diction. verb. insignis, &* Menoch. *de arbitr. cas.* 1580. *num* 4. Potest fieri dijudicatio insignitatis ex qualitate loci, vt cēsuit Sacra Rituum Congregatio *in vna Collegiata Ecclesia Sancti Pauli Ciuitatis Noue Firmana Diœcesis* penes Barbos. *vbi sup. num.* 15. vbi habetur, quod ad instantiā D. Ludouici Centofioreni, declarauit dicta Congregatio, prædictam collegiatā dici insignem, eò quod oppidum, in quo sita erat, poterat dici insigne ex numero quatuor mille habitatorum, hoc est focularium 820. quatuor monasteriorum Regularium, & vnius Sanctimonialium ibi existentium, ex copia Peritorum & Nobilium; refert Ioan. Anton. Massobr. *in tr. synod. Episc c.* 4. *dub.* 14. *n.* 9. *& seq.* De loco insigni, quis dicatur. vid. Nauar. *consil.* 1.

14 Quæritur quarto, an Collegiata exēpta subijciatur Episcopo, quoad visitationem?

Respondetur affirmatiuè secundum dispositionem Sac. Concil. Trid. *sess.* 6. *de reform. cap.* 4. *& sess.* 25. *de refor. cap.* 6. Quando verò Episcopus potest visitare Ecclesiam Collegiatam, tunc potest visitandi facultatem subdelegare, sed opus est subdelegatione speciali, vt declarauit Sacra Congr. Conc. *in Lucana* 1. *Februari* 1631. *penes* Sell. *vbi sup. num.* 33.

15 Quæritur quinto, an dispositio *dict. c.* 6. Conc. Trid. vbi disponitur, quod ad visitationem Episcopi, & de modo procedendi cum canoncis adiunctis, & alijs, habeat locum in collegiatis exemptis?

Et respondetur affirmatiuè, vt censuit Rota apud Farinac. *decis.* 709. *num.* 3. *& decis* 715 *num.* 2 *in.* 1. *collectan.* limitatur autem prædicta conclusio, vt non habeat locum in collegiata erecta in Cathedralem, quæ prius non erat exempta, nam ista non comprehenditur sub dicto decreto Conc. *cap.* 6. *de ref. sess.* 25. ità declarauit Sac. Congreg. Conc. penes Armend. *in addit. ad recopilat. leg.* Nauar. *lib.* 1. *tit.* 18. *l.* 7. *de episc. n.* 88 notat Barbos. *de ep. d. p.* 3. *alleg.* 72 *n.* 4. *in fin.*

16 Quæritur sexto, quomodo gerere se debeat Vicarius capitularis Collegiatæ in causis præcedentiæ inter canonicos?

Respondetur, seruare faciet, vt canonici ecclesiæ collegiatæ antiquiores tempore, licet non sint ordine presbyteri, præferantur Canonicis presbyteris iunioribus, vbi viget talis consuetudo, & vbi Præbendæ non sunt distinctæ ita censuit Sac. Rit. Congregat. *in vna Vrbis Sanctæ Mariæ Rotundæ* 16. *Decembris* 1606. *& in alia Vrbis S. Augusti* 1602. vbi dicitur hoc procedere tantū in Ecclesijs collegiatis vbi talis est cōsuetudo; nā in cathedralibus, si Præbendæ non sint distintæ, & omnes requirant ordinem presbyteralem, præcedunt secundum ordinem receptionis; at si primò receptus non sit sacerdos, donec ordinetur, præcedit sacerdos secundò receptus, sed eo ordinato, restituit præcedentiam; vt tradit Sellius *in selectis canonicis c.* 11. *num.* 74. & Barbos. *in collectan. Decis. Apostolicar. collect.* 91. *num.* 5.

17 Quæritur septimo, quomodo seruari faciet Vicarius prædictus inter canonicos collegiatæ, & regulares in materia præcedentiæ?

Respondetur, quod faciet obseruari, vt canonici collegiatæ, & Alij clerici sæculares semper præcedant Regularibus, etiam in ipsorum Regularium ecclesijs ita declarauit Sac. Congreg. Rit. *in Tullen.* 12. *Martij.* 1616 *& in Firmana Terræ Sanctæ Victoriæ* 31. *Martij.* 1618. *de quibus* Sell. *vbi prox. num.* 91. & Barbos. *ibid. num.* 32. *& de canonic. & dignitatib. cap.* 18. *num.* 69.

Quæ-

18 Quæritur octauo, quid fi lis fit inter canonicos collegiatæ, & Parochos fuper præcedentia in funeribus?

Refpondetur, quod Vicarius facere debet, vt canonici collegiatæ in funeribus defunctorum præcedant Parochos vt cenfuit Sacra Rit. Cong. *in Sutrina*. 30. *Augusti* 1602. *& 2. Augusti* 1603. *& in Meluten*. 18. *Nouembris* 1606. *& in Hostien. Terræ Cort*. 9. *Maij* 1617. *& in Prænestina Cauarum*. 14. *Augusti* 1618. vbi declaratum fuit præcedentiam femper, & vbique competere Archipresbytero, & canonicis Ecclefiæ collegiatæ Sanctæ Mariæ fupra parochum S. Stephani, etiam in affociandis funeribus defunctorum propriæ ipfius parochiæ, de qua Barbof. *d. collect*. 91. *num*. 33.

19 Quæritur nono, quid feruandum inter canonicos collegiatæ, & Rectores curatos ac Plebanos Ecclefiarum parochialium in functionibus & proceffionibus publicis?

Refpondetur, quod Vicarius curam habebit, vt præcedant canonici collegiatæ omnibus Rectoribus, curatis, Plebanis, ac presbyteris Ecclefiarium parochialium, tàm in publicis proceffionibus, quàm etiam in functionibus Synodalibus eadem Sac. Rit. Congreg. *in Verulen*. 11. *Decembris* 1613. *& in Senogalien*. 23. *Martij*. 1619. *&* 4. *Aprilis*. 1620.

Quod habet locum, etiam fi antè erectionem in collegiatam, mixtim incedêrent clerici illius Ecclefiæ cum dictis Rectoribus, vt declarauit ead. Congreg. *in Syracusana* 20. *Decembris* 1601.

Nec etiam fi inferiores Ecclefiæ effent antiquiores, & fuiffent in quafi poffeffione præcedendi Ecclefiæ collegiatæ, antè erectionem in collegiatam. Ead. Sac. Congreg *in vna Illerden. præeminentiarum* 26. *Iunij* 1602. vbi dicitur hoc procedere, etiam fi in erectione adfit claufula (*finè præiudicio alicuius*) vt tradit idem Barbof. *in tract. de canon. cap*. 18. *num* 67.

20 Quæritur decimo, quomodo thurificari debeant canonici collegiatæ, duplici ne, an triplici ductu thuribuli?

Refpondetur, quod thurificari debent duplici tantum ductu; clerici verò Ecclefiarum Parochialium vnico tãtùm ductu; ità Sac. Congreg. Rit. *in Cæsaraugustana de Darocca* 19. *Ianuarij* 1613. de qua Sellius, *d. cap*. 11. *num*. 98. *Select. canon*. & Barbof. *d. collect*. 91. *num* 39.

21 Quæritur vndecimò, an difpofitio Sac. Concil. Trident. *sess*. 24. *de refor. c*. 12. *verf. prouifi etiam*, vbi agitur, quod prouifi de canonicatibus, & dignitatibus in Ecclefiis Cathedralibus facere debeant profeffionem fidei, non folùm coram Epifcopo, fed etiam in capitulo intrà duos menfes ad minus, à die adeptæ poffeffionis, alioquin fructus non faciant fuos, nec poffeffio illis fuffragetur, habeat locum, & extendatur huiufmodi obligatio emittendi profeffionem fidei etiam ad canonicos, feù Dignitates in Ecclefijs collegiatis?

Refpondetur negatiuè; cum Concilium loquatur tantum in prouifis de canonicatibus, & Dignitatibus in Ecclefijs cathedralibus, non in Ecclefijs collegiatis, vt tradit Sanchez *in præcep. Decal. lib*. 2. *cap*. 5. *num*. 1. *& ità censuit Sacr. Congregatio eiusdem Concil. supradicto versic. prouisi etiam, cap*. 12. *de reform. sess*. 24. in quo declarauit non extendi ad canonicos in collegiatis, de qua Garz. *de benef. p*. 3. *cap*. 3. *nu*. 11. *&* 12. & nouiffimè Barbof. *de iur. eccles. lib*. 1. *cap*. 21. *num*. 65. *& de pot. episc. par*. 3. *alleg*. 61. *num*. 15. Bonacin. *in prim. Eccles. præcep. disp*. 3. *quæst*. 2. *punct*. 4. §. *num*. 9. contra Zerol. *in prax. Episc. p*. 1. *verb. beneficium*, §. 5. *vers. Dico quartò*, & Vgolin. *de potest. Episc. cap*. 50. §. 16. *num* 3. exiftimantes canonicos, & dignitates Ecclefiarum Collegiatarum teneri ad profeffionem fidei emittendam.

22 Eft tandem aduertendum quod vbicumq; fit mentio de poteftate capituli, finè fede vacante, fiuè plena, femper intelligi debet de capitulo cathedralis Ecclefiæ, non de Collegiatæ, nam ipfius capitulum dicitur potius Canonicorum Collegiatæ, & femper fieri debet in fpecie mẽtio ipfius, aliàs femper, vt diximus, intelligitur de capitulo cathedrali, non collegiatæ, quæ poteftatem huiufmodi non obtinet, *cap. Sanctorum* 70. *dist*. nam cum Ecclefia exprimitur, tunc nomine Ecclefiæ folùm cathedralis continetur, *c. ap. cum clerici de ver. signif.* notat Barbof. *de iur. eccl. lib*. 1. *c*. 32. *num*. 136.

Reliqua de materia collegiatæ, vltrà fupradictos DD. vid. Felin. *in cap. accedentes de præscrip. num*. 2. *glos. & DD. in cap. dilecta de excess. prælat*. Lambertin. *de iur. patron. par*. 1. *lib*. 2. *q*. 5. *art*. 1. Cucch. *Inst. maior. lib*. 4. *tit*. 1. *& num*. 5. Mafcard. *de probat. concl*. 585. Zecch. *de Republ Eccles. cap*. 28. *de præpos. seù Rector. colleg. Eccles.* Fufcum *de visit. lib*. 2. *cap*. 1. & Menoch. *de præsumpt. lib*. 3. *præsumpt*. 90. *à num*. 20.

23 Infuper eft notandum, quod Vicarius collegiatæ Nullius Diœcefis, fi non habeat priuilegium particulare, non poteft concedere monitoria excommunicationis ad finem reuelationis pro rebus deperditis poft Concilium Tridentinum; fubditi enim illorum debent Sanctam Sedem Apo-

Apostolicam adire, vt illa obtineant, ita declarauit Sacr. Congregatio Concil. *sup. cap. 3. de reform. sess. 25.* licet prius dispositũ fuerat, *ibid. §. quapropter*, referunt Vgo. lin. *de pot. Episc. cap. 45. in princ. vers. excipiuntur*, Leo in *Thes. for. Eccles. p. 3. cap. 7. num. 18. vers. cæteri, & num. 19.* Barbos. *p. 3. de episc. alleg. 96. num. 12.*

FORMVLA

Vicariatus Capitularis Ecclesiæ Collegiatæ Nullius Diœcesis.

Nos Archidiaconus, Canonici, & Capitulum Collegiatę Ecclesię N. nullius Diœcesis sede vacante per mortem bonæ memoriæ N. Prælati dictæ Ecclesiæ R. D. N. de N. (*si sit Doctor ponatur V. I. D.*) salutem in Domino sempiternam.

CVm ex sacrorum Canonum dispositione, Summorumque Pontificum priuilegijs Ecclesiarum Collegiatarum Capitula, quæ nullius Diœcesis sunt, ad instar Cathedralium Capitulorum, in deficientium Prælatorum locum subrogentur, eisque in spiritualibus, & temporalibus succedant; eorum munus erit viduatis Ecclesiis ita consulere, vt Ministrorum solertia, atque diligentia, viduitatis incommoda minimè sentiri permittant. Ne igitur supradicta Ecclesia nostri culpa aliquid detrimenti in spiritualibus, vel temporalibus patiatur: Nos dictis sacris Canonibus, Summorumque Pontificum priuilegijs, & Sacri Tridentini Concilij decretis, vt par est, obtemperare volentes: Vocatis omnibus, & singulis Canonicis intra tempus octo dierum à dicto Concilio statutum, ad Vicarium, qui vices nostras sustinere debeat, deputandum; Congregatisque ijs, qui debuerunt, potuerunt, & voluerunt interesse, qui duas capituli partes excedebant, siuè complebant: habitis capitulariter secretisque suffragijs, siuè votis omnium, seù maioris partis interessentium, & vt præmittitur Congregatorum. Te R. D. N. de N. (siuè V. I. D.) *supradictum, de cuius probitate scientia, & solicitudine, plurimum in Domino confidimus. Generalem in spiritualibus, & temporalibus Vicarium nostrum, in prædicta Ecclesia Collegiata nullius Diœcesis, Ciuitate, & locis ipsi subiectis* (siue Diœcesi,) *tenore præsentium deputamus, facimus, creamus, & constituimus Prælati nostri sede vacante. Cum omnibus, & singulis facultatibus, priuilegijs, honoribus, & oneribus, præeminentijs, & prærogatiuis, ad huiusmodi munus exercendum necessarijs, & opportunis. Dantes tibi plenam, & liberam potestatem omnia, & singula exercendi, quæ capitulo sede vacante in vtraque foro à iure, vel priuilegio permittuntur; & proinde causas omnes, tam ciuiles, quàm criminales, & mixtas, etiam hæresis, & matrimoniales, audiendi, cognoscendi, prouidendi, & terminandi, ac decidendi; cum facultate excommunicationem, aliasque ecclesiasticas censuras, & pœnas ferendi, & intelligendi. Necnon ea omnia faciendi, mandandi, & exequendi, quæ nos facere, mandare, vel exequi possemus, etiam si requirant speciale mandatum.* (si Vicarius non sit Doctor addatur:) *Cum voto tamen idonei Consultoris I. V. D. tibi benè viso in sententiando; & procedendo ad actus quoscumque irretractabiles, & qui consilio videbuntur indigere. Præcipimus itaque vniuerso Clero huius Ciuitatis, & iurisdictionis* (siuè Diœcesis, si illam habeat,) *alijsque huius Ecclesię iurisdictioni subiectis, quatenus Te in Vicarium, Officialemque nostrum Generalem, vt præmittitur, recipiant; Tibique tamquam tali in omnibus præmissis pareant & obediant. Dantes tibi voces, & vices nostras, &c. Contradictores etiam, vt rebelles pœnis, & censuris ecclesiasticis compescendi. In quorum fidem præsentes scribi iussimus per infrascriptum nostræ Curiæ Notarium, manu propria subscripsimus, & sigilli nostri Capitularis fecimus impressione muniri. Datum N. &c. die &c. ann. &c.*

N. Archidiaconus.

N. Canonicus.

N. Canonicus, & sic de singulis.

Loco sigilli †

N. Notarius.

SECTIO

SECTIO SEXTA.

De Vicario Apostolico.

SVMMARIVM.

1 *Vicarius Apostolicus quis sit.*
2 *Vicarius Papæ dicitur etiam Apostolicus. Eius iurisdictio qualis.*
3 *Causæ mittendi Vicarium Apostolicum. Primo. Si Episcopus male gubernet.*
2 *Si sit sordidus.*
3 *Si sit senex.*
4 *Si sit suspensus à iurisdictione.*
5 *Si non expediuit Bullas per multos annos.*
6 *Si sit morosus in pensione soluenda.*
7 *Si sit processandus.*
8 *Si vocatur ad Vrbem.*
9 *Si non resideat.*
10 *Si non vult recipere Vicarium missum ab Vrbe.*
11 *Si moriatur morte violenta.*
12 *Si Capitulum in electione Vicarij Capitularis non concordauit.*
13 *Si Capitulum elegit indoctum.*
14 *Si Vicarius Capitularis vocatur ad Vrbem.*
15 *Si Ecclesia diù vacauit.*
16 *Si interesse Cameræ Apostolicæ ita requirit.*
17 *Si negligit Episcopus exequi decreta Visitationis Apostolicæ.*
18 *Propter vtilitatem Ecclesiæ.*
19 *Propter aliquos graues respectus.*
20 *Propter inhabilitatem, vel impedimentũ Episcopi.*
4 *Vicarij Apostolici iurisdictio, est eadem ac Episcopi,*
Appellatio à Vicario Apostolico defertur ad Metropolitanum.
5 *Vicarius Apostolicus exequi potest commissiones Apostolicas Episcopo, siuè eius Vicario directas.*
Habet omnes prærogatiuas episcopales.
6 *Visitare potest Diœcesim.*
Episcopus in tali Visitatione non potest, nisi confirmare pueros.
Taxatur modus expensarum à Sac. Congregatione.
7 *Synodum celebrare potest, sine Episcopo.*
8 *Concursum facere potest ad Parochiales vacantes.*
9 *Inuigilare debet super manutentione introitus mensæ episcopalis.*
10 *Non se intromittat in redditibus mensæ episcopalis, nisi pro sua prouisione.*
11 *Dimissorias ad ordines concedere non potest. In Statu Ecclesiastico potest.*
De iure communi potest concedere, cum ista facultas veniat in iurisdictione, sed à Cõgregatione prohibetur.
Conceditur tamen facillimè talis facultas.
12 *Beneficia simplicia conferre nequit.*
13 *Neque processare Vicarium Episcopi. Par in parem non habet imperium.*
14 *Neque in causis Episcopi se intromittere potest.*
Minor in maiorem ius dicere non potest.
15 *Episcopus contra Vicarium Apostolicum nihil agere potest, neque post officium.*
16 *Neque potest Vicarium Generalem tenere tempore Vicarij Apostolici.*
Neque exequi litteras Apostolicas sibi directas, sub nomine Dignitatis, sed Vicarius.
17 *Vicarius Apostolicus non est associandus à canonicis, vt Episcopus.*
18 *Neque thurificandus est ter in missa solemni, vt Episcopus.*
Neque triplici ductu thuribuli, præsente Episcopo, sed duplici.
19 *Neque liber Euangeliorum osculandus traditur.*
20 *Neque duos Clericos potest habere dum missam celebrat.*
21 *Neque quatuor candelas accensas.*
22 *Neque functiones episcopales facere potest.*
23 *Neque paratus, vt Vicarius missas solemnes cantare, reliquias ferre, &c.*
24 *Non debet scribere Romam pro qualibet re leui, sed tantum pro re graui*
25 *Neque instigator sit in foro laicali.*
26 *Neque depositis fictis monialium se intromittat.*
27 *Vicarius Apostolicus durat, etiam mortuo Papa.*
28 *Vicarius Apostolicus Episcopi durat, etiam ipso mortuo.*
29 *Vicarius Apostolicus, sede vacante, potest omnia facere, vt Vicarius capitularis.*
30 *Tenetur residere in Diœcesi.*
Neque potest discedere vocatus à Principe.
Neque, vt ad Vrbem accedat.
31 *Præcedentiam habet in Choro, si non sit canonicus.*
32 *Salarium, seù Prouisionem habere debet, à die possessionis, cum accessu, & recessu.*
Nisi sit in eadem ciuitate.
33 *Prouisio non semper est eadem.*
34 *Prouisio ab ipsomet recipitur propria auctoritate, si retardetur.*

35 Emo-

35 *Emolumenta Vicariatus sunt sua, non quæ ex sigillo proueniunt.*
36 *Causæ pro quibus remouetur Vicarius Apostolicus.*
1 *Prima. Si Episcopus non sit soluendo.*
2 *Si Ecclesia fuit prouisa de Pastore.*
3 *Si Episcopo restituatur iurisdictio.*
4 *Si pecuniam indebitè extorquet.*
5 *Quando non defendit immunitatem ecclesiasticam.*
6 *Quando detegitur aliqua infamia.*
7 *Si cum banditis conuersetur.*
8 *Si filios bastardos habeat.*
9 *Si illicitè negotietur.*
10 *Si sit exosus Populo, & clero.*
11 *Propter interesse camerale.*
12 *Si cum monialibus practicetur.*
37 *Finito officio non potest cognoscere causas inceptas, & non finitas.*
Limitatur in Canonico Ecclesiæ.

VT totam materiam ad officium Vicarij spectantem percurramus, necesse est etiam aliqua prælibare de Vicario Apostolico; cum & ipse iurisdictionem ordinariam in Episcopatu, ad quam aliquando mittitur, exerceat; & ius, iustitiamque administret, & dicat, inter subditos illius Diœcesis,

1 Est igitur præmittendum pro perfectiori, & pleniori notitia, quod Nos loqui intendimus de illo Vicario Apostolico, qui mittitur à Summo Pontifice cum Breui, vel à Sacra Congregatione Episcoporum, & Regularium, ex aliqua legitima causa, cum litteris eiusdem, ad regendam aliquam Ecclesiam, cum facultate administrandi totam iurisdictionem Episcopalem, aliquibus tamen exceptis casibus in particulari. Quod solet fieri aliquando sede Episcopali plena, & aliquando sede vacante.

2 Non autem de illo Vicario Apostolico, qui deputari solet a Papa in Vrbe de potestate ordinaria, & est aliquis Cardinalis ad vitam, qui iurisdictionem habet in Vrbe Romæ tantum, non extra Vrbem, præsertim vltra districtum, nisi ei specialiter commissa fuerit. *cap. sua nobis de offic. Vicar.* Istius iurisdictio in Vrbe est tamquam ordinarii in sua Diœcesi; & extenditur, etiam ad exemptos per constitutionem primam Pauli II. quæ incipit: *Licet Ecclesiarum, & per constitutionem 28. Iulij II.* incip. *Decet*: & per allani Pauli III. quæ incip: *Licet 36. eiusdem.* in quibus præscribitur huiusmodi Vicarij iurisdictio in Vrbe, vt extendatur super omnes Ecclesias, & personas exemptas, & non exemptas; Necnon ad Iudæos, Hospitalia, sodalitates, causas matrimoniales, & vsuræ. Habet familiam armatam ad coercenda delicta. Pauin. *de offic. & pot. capituli sede vac. p. 2. q.* 10. Cognoscit etiam Clerum Romanum; & causas periurij, & blasphemiæ, &c. de quo agitur, *in cap. Sua Nobis, de offic. vic* & notatur à Sbroz *de offic. vic. lib. 1. q. 3. n.* 19. Azor. *Instit. moral. p. 2. lib. 5. cap. 39. de Vicario Vrbis* Vestr. *in Pract. lib. 2. cap.* 6. Galganet. *de iure public. lib. 3. tit. 36. nu.* 7. P. Laurent. Brancat. à Laurea omni eruditione præditus, Patria mihi conterminus, sed propior amicitia, *in suo Epit. Sacr. Canon verb. Vicarius Papæ.* Rot. *in Firmana pensionis* 15. *Decemb.* 1627. *coram D. Duran.* Non cognoscit tamen iste Vicarius Vrbis de causis sub titulis Eminentissimorum Cardinalium, vt optimè aduertit Illustriss. D. Prosp. Fagnan. *in repetition. cap. His, quæ de maiorit. & obedient.*

3 Vicarius igitur supradictus, qui mittitur à Papa cum Breui, vel à Sacr. Congregatione Episcoporum cum litteris, ad regendam aliquam Ecclesiam cum tota iurisdictione Episcopali, qui Apostolicus dicitur; ea omnia ibi facere potest, quæ & ipse Episcopus, exceptis Pontificalibus, vt habetur *in cap. fin. dist. 61. & in cap. Is, cui de elect. in* 6. Et propter plures, & diuersas causas mitti solet, vt obseruatum est in Sacra Congr. Episcoporum.

Prima est, si contra aliquem Episcopum adsint quærelæ, quod malè regat, & gubernet Ecclesiam; vt censuit, ead. Sac. Cōgregat. *in vna Vulturaren. 22. Nouemb.* 1664. *& in alia Saffaren. 6. Augusti* 1601.

Secunda est, si Episcopus sit sordidus, & committit extorsiones, iniustè extorquendo à subditis pecuniam. Ead. *in vna Theanen.* 15. *Ianuarij* 1602. Maximè quando per subditos petitur à Sac. Congreg. vt mittat Vicarium Apostolicum. Ead. *in vna Tranen. 23. Iulij* 1602.

Tertia causa mittendi Vicarium Apostolicum, est, quando Episcopus est senio confectus, itaut propter grauem ætatem, impeditus, & ferè prorsus inhabilis reperiatur. Eadem *in vna S. Agathæ 7. Decembris* 1582.

Quarta causa est, si Episcopus est suspensus à iurisdictione. Ead. Congreg. Episcop. *in vna Tranen. 19. Maij* 1645. *& in alia Bisinianen. 9. Iunij & in alia Lancianen. 23. Iunij eodem anno, & in alia Tranen. 8. Februarij* 1650 *& in alia Lancianen. 10. Martij & 30. Septemb. eod. ann. & in alia Alatren. 5. Maij* 1651. *& in alia Molfitana 2. Maij* 1653.

Quinta est, quando Episcopus non expediuit Bullas, post multos annos, postquam fuit prouisus, & percepit fructus

Episcopatus, solum cum Breui. Ead. Congregatio, *in vna Offeranen. 9. Septembris. 1645.*

Sexta est, quando est morosus in soluẽda pensione. Ead. Congreg. Episcop. *in vna Auellinen. 17. Augusti 1646. & in alia similiter Auellinen. 20. Aprilis 1663.* me præsente in Curia.

Septima est, si formandus sit processus contra Episcorum. Ead. Congreg. *in vna Anglonen. 17. Maij 1642.*

Octaua causa est, si Episcopus vocatur, vt Romam accedat, in pœnam quasi, suæ malæ vitæ. Ead. Congr. *in vna Cotronen. 2. Maij 1653.*

Nona est, quando Episcopus non vult residere. Ead. Congregatio *in vna Cassanen. 23. Martij 1619.*

Decima est, quando Episcopus non vult recipere Vicarium missum ab Vrbe, vel impedit ei iurisdictionis exercitium. Ead. Congreg. *in vna Theanen. 8. Nouembris 1614. & in alia. 21.* eiusdem mensis *eodem anno.*

Vndecima est, quando Ecclesia vacaret per mortem violentam Episcopi. Ead. Congr. *in vna Arianen. 8. Decembris 1645.*

Duodecima est, quando sede Episcopali vacante, capitulũ non concordauit in electione Vicarij capitularis, iuxta formã cõcilij, & sic plures adsunt Vicarij capitulares à diuersis de capitulo facti. Ead. congr. *in vna Motulen. 8. Nouembris 1647. & in alia Triuentinen. 2. Martij 1646.*

Decimatertia est, quando capitulum elegit Vicarium indoctum, sede vacante, & propter eius imperitiam multa insurgunt inconuenientia. Ead. Congreg. *in dicta Triuentinen. 2. Martij. 1646. & in alia Tropien. 18 Iulij eodem anno & in alia Motulen 8. Nouembris 1647.*

Decimaquarta est, quando Vicarius capitularis vocatur ad Vrbem pro sua iustificatione, vel remouendus sit prolegitimis causis: Ead. Congreg. *in vna Spoletana. 13. Nouembris 1600. & in alia Asten. 30. Septembris 1650. & in alia Monopolitana. 2. Maij 1653.*

Decimaquinta est, quando Ecclesia diu vacauit. Ead. Congreg. Episc. *in vna Aleriinen. 28. Iunij. 1649.* præsertim si subditi in administratione iustitiæ aliquod inconueniens experiantur. *Ead. in vna Vgentinen. 17. Septembris 1655.*

Decimasexta est, quando Thesaurarius Generalis, propter interesse Cameræ Apostolicæ ita censet expediens, vt mittatur Vicarius Apostolicus. Ead. Congreg. *in vna Aleriinen. 10. Iunij 1650.*

Decimaseptima est, quando ordinarius negligit exequi decreta visitationis Apostolicæ, & admonitus in id inuigilare non curat. Ead. Congreg. *in vna Soanen. 8. Maij 1580.*

Decimaoctaua est, ad hoc vt magis prospectũ sit Diuino seruitio, quieti Animarum, & bono seruitio Ecclesiæ, & cleri. ead. Congr. *in Consentinen. 10. Iunij 1650.*

Decimanona est, quando expediens à Sacra Congregatione iudicatur mittere Vicarium Apostolicum, propter aliquos grauissimos respectus. ead. Congreg. *in vna Arianen. 8. Decembris. 1645.* Regulariter tandem deputatur Vicarius Apostolicus, propter episcoporum inhabilitatem & impedimẽtum, de quibus Mandos. *in regul Cancellar. 24. de male promotis. q. 6. nu. 13.* Rebuff. *in tract. de nominatione. q. 8. num 28. & in concordatis. Franciæ tit. de collationib. § Præfatique ordinarij in verb. conferre.*

4 Est autem aduertendum, Primo quod Vicarius Apostolicus eandem habet iurisdictionem, quam habebat Episcopus, & actualiter habet in potentia, licet per Vicarij Apostolici deputationem, impeditum sit sibi iurisdictionis exercitium. Hinc est, quod à sententijs Vicarij Apostolici appellatur ad Metropolitanum, nõ ad Papam. vt declarauit Sac. Congr. Episc facto verbo cum SS. Papa bon. mem Gregorio XIII. *in vna Salernitana 7. Iunij 1580. & in alia Caputaquen. 22. Aprilis 1586.* & Regulariter potest omnia facere, quæ possunt sui principales, vt tradit Ioan. Picar. *consf. 52. num. 164. inter. consil. Menoch. lib. 1. de mente Bartoli in l. 1. § hi quibus ff. de leg. 3. in l. filius ff. de legat. & in l. comperimus in fin. C. de proxim. Sacr. Scrinior. lib. 12.* Sbroz. *lib. 2. quæst. 64. num. 6.*

5 Aduertendum est similiter secundo, quod vltra potestatem ordinariæ iurisdictionis sibi traditæ, concedi solent multæ aliæ facultates pro temporum diuersitate; Inter quas solet exprimi in Breui Pontificio, (cuius habetur in fine præsentis sectionis exemplar; sicut & litterarum Sacræ Congregationis) vt possit exequi litteras Apost. Episcopo, vel eius Vicario, directas æquè ac si diregerẽtur ipsimet Vicario Apost. ita declarauit etiam in casu dubio Sac. cong. Episc. *in vna Assisien. 10. Maij 1583 & in vna Bisinianen. 18. Maij. 1632.* Ratio est, quia omnes prærogatiuas Episcopi cõsequitur, vt declarant in simili Alexand. *in l. & quia ad fin. ff. de iur. omn. Iudic.* Dec. *in cap. quoniam* Abb. *num. 15. in fin. de offic. delegat.* probat Bart. *in l. filius præcit. ff. delegat* notat Sbroz *lib. 2. q. 135. n. 6.*

6 Potest similiter visitare Diœcesim, eum & ista facultas specialiter ei tribua-

biatur. Est autem in hoc aduertendum, quod si cum ipso visitet etiam Episcopus, non potest Episcopus se ingerere in visitatione, sed solùm in exercitio Pontificalium, confirmando, vel aliquid simile faciendo, quod ad ordinem Episcopalem spectaret, si non sit ei interdictum.

Et ne eo casu Clerus duplicibus expensis grauetur, præscripsit modum, & formam Sacra Congregatio Episcoporum, vt scilicet non possint Episcopus, & Vicarius Apostolicus simul ducere secum plusquam quinque personas. ita declarauit *in vna Caiacen.* 20. *Aprilis* 1601. *& in alia Consentinen.* 19. *Nouemb.* 1632. *& in alia Bisinianen.* 23. *Augusti* 1652.

7 Quando autem Synodum celebrare voluerit, cum talem facultatem habet, hoc facere debet, sine interuentu Episcopi. ead. Sac. Congregat. *in vna Lucien.* 22. *Septembris* 1628.

8 Potest similiter facere concursum in Parochialibus vocantibus, eligere magis idoneum, ac fidem mittere ad Datariam; vel ad episcopum, respectiuè. Ead. Congr. *in vna Licien.* 9. *Iunij* 1628. *& in alia Bisinianen.* 16. *Maij* 1653. Cum ad ipsum Vicarium Apostolicum hoc spectet, non ad Episcopum, qui non habet, nisi administrationem ordinis, nisi sit ipsi interdicta etiam ista administratio.

9 Potest etiam, immò debet inuigilare super manutentione introituum mensæ episcopalis, cum ad ipsum hoc spectet. ita eadem Sacr. Congregat. *in vna Tranen.* 7. *Iunij* 1652.

10 Non tamen potest se intromittere in redditibus mensæ, nisi in quantum sibi debetur pro suis prouisionibus, & interesse, non in alijs. ead. Congr *in vna Caputaquen.* 8. *Octob.* 1585. *&* 20. *Octob. eiusd. ann. & in alia Lancianen.* 17. *Nouemb.* 1646.

11 Neque potest Dimissorias ad ordines concedere, cum hæc facultas illi in specie auferri soleat in Breui; vt pluries censuit Sac. Congr. Episc. *præsertim in vna Tranen.* 9. *Iunij* 1645. *& in alia Vgentinen.* 8. *Octob.* 1635.

In statu tamen Ecclesiastico solent in Breui prohiberi solùm dimissoriæ pro sacris ordinibus, non pro minoribus. eadem Sac. Congregat. *in vna Terracinen.* 26. *Iunij* 1648.

De Iure autem communi canonico posset Vicarius Apostolicus dimissorias prædictas concedere, cum veniat ista facultas comprehensa in his, quæ sunt iurisdictionis, non ordinis episcopalis, *textus est, cum Gloss. in cap. Is, cui de elect. in* 6. & olim Sac. congregatio concedere solebat, vt refert psit Vicario Apostolico. *Soanen. sub die* 26. *April.* 1580 quidquid in contrariū dicant. Pauin. *de pot. cap. sede vac. p* 2. *q.* 10 *num.* 36 & Sbroz *lib.* 2. *q.* 41. *n.* 6.

Stante verò hac prohibitione hodie nō potest dimissorias concedere, neque illis, qui rescriptum solitum obtinuerunt à Sac. congregatione: *Expectent ætatem.* sed adueniente ętate debent supplicare de nouo. eadem congreg. *in vna Tranen.* 30. *Decembris* 1650.

Hæc tamen facultas solet à Sacra congregatione facilè concedi, saltem ad tempus limitatum puta ad annum, præsertim illis, qui valdè distaut ab Vrbe. ead. congregar. *in vna Larinen* 3. *Augusti* 1622. *& in alia Nullius Pinaroli* 11. *Augusti* 1645.

12 Neque potest beneficia simplicia cōferre, quia in Breui Papæ, quando mittitur Vicarius Apostolicus ad aliquem episcopatum, solet auferri illi talis facultas in specie. Quare ad Episcopum spectabit eorum collatio, nisi auferatur expressis verbis in Breui Apostolico; In quo aliquando conceditur Vicario Apostolico facultas, vt possit conferre Parochiales Ecclesias vacantes in mensibus ordinarij. Quod si hoc expresè cautum in Breui non inueniatur, spectabit ad Episcopi collationem, & remanebit ipsi libera facultas conferendi in suis mensibus de iure ordinario. ita declarauit Sacra congregatio Episcopor. *in vna Tarentina* 3. *Decemb.* 1586.

13 Neque potest informationes sumere contra Vicarium suum Antecessorem, neque sequestrare bona, vel iura ipsius, ad instantiam alicuius personæ, quantumuis priuilegiatæ; sine speciali licentia, & concessione Sacræ congregationis; propter rationem communem. quia par in parem non habet imperium, *cap Innotuit*, §. *quamuis verb. in parem de election l. nam & magistratus, ff. de recept. arbitr. & l. ille à quo*, §. *tempestiuum, ff. ad Trebellian.* ita declarauit. ead. congregat. *in vna Larinen.* 15. *Decemb.* 1587. *&* 1588. *& in alia Assisien.* 21. *Iunij eodem anno.*

14 Neque à fortiori potest se intromittere Vicarius Apostolicus in causis personam Episcopi concernentibus, siuè in ciuilibus, siuè in criminalibus, siuè in mixtis; quia minor in maiorem ius dicere minimè valet. *cap. inferior, & cap. denique* 21. *dist. in verb. maiore, vbi gloss.* vbi habetur, quod Iudex minor non potest exercere iurisdictionem suam, præsente maiore Iudice, quod probatur etiam in *cap. presbyter* 95. *dist. & l. vlt. ff. de offic. proconf.* ergò multò minus poterit imperium, & iurisdictionem in maiorem exercere; nisi super his specialiter

liter illi concedatur à Summo Pontifice, vel Sacra congregatione; vt censuit *in vna Caiacen.20.Aprilis* 1640.

15 Et à contrario neque Episcopus vllam habet iurisdictionem, & auctoritatem in Vicarium Apostolicum, ita vt si ipse delinquit, nec informationes capere possit contra ipsum, ne quidem officio finito. Et multo minus poterit edicto aliquo ipsius honorem deturpare, vt declarauit eadem Sacr. congregat. *in vna Theanen.* 30. *Martij* 1612. *& in Monopolitana* 16. *Octobris* 1627.

16 Neque potest Episcopus tenere Vicarium Generalem, tempore, quo adest Vicarius Apostolicus, nec aliquo modo se intromittere valet in negotijs iurisdictionem tangentibus. Imò neque potest exequi litteras Apostolicas sibi directas, sub nomine dignitatis, vt declarauit ead. Sac. congregat. *in vna Nolana* 27. *Septemb.* 1641.

17 Est præterea aduertendum tertio, quod Vicarius, licet Apostolicus non potest compellere canonicos ad deducendū illum à Palatio ad Ecclesiam; & ab Ecclesia ad Palatium, quia hoc est proprium priuilegium episcopi, ead. congr. sub die 28.*Augusti* 1589.*fol*.268. §.10.

18 Neque potest prætēdere huiusmodi Vicarius, vt sibi ter detur incensum, inter missarum solemnia, nempe in principio missæ; Post Euangelium; & in Offertorio; sed semel tantum dari debet in offertorio, & non amplius. Et tunc, si episcopus sit præsens, bis ducto thuribulo; si absens ter ducto. ead. congreg. *in Caietana* 14. *Ianuarij* 1595.

19 Neque potest prætendere, vt sibi deferatur osculandus liber Euangelii, nisi sit episcopus, quia hoc est priuilegium solis episcopis concessum, vt declarauit ead. Sac. congr. Episc. 28.*Augusti* 1589.*fol*.268. de qua Gauant. *in Manual.Episc.verb. Missarius num*.19.

Quod habet etiam locum in Vicario Generali episcopi, in Gubernatoribus, & Alijs ministris, qui non sunt Prælati maiores, vel Magni Principes, vt declarauit Sac. congreg. Episcop. 22.Augusti 1589. de qua Gauant. *ibid num*.18.

20 Neque potest habere duos clericos cum coctis, quando celebrat, vt ipsi inseruiant, etiam si sit Prothonotarius Apostolicus.

21 Neque potest quatuor candelas accensas in altari tenere, dum similiter celebrat, nisi hoc fieret ibi propter festiuitatem currentem. ita declarauit Sacra Rit. Congregatio 7. *Augusti* 1627. Gauant. *in rubric.Missal p*.1.*tit*.20.*vers.cum candelis verb. an possit,& in man Episc.vbi sup.num*.11.

22 Neque potest facere functiones episcopales, absente, vel impedito Episcopo; sed hoc spectare ad primā Dignitatem, & successiuè ad alios seniores de capitulo declarauit Sacra congreg. Rituum. *in vna Algaren. & Brundusina* 20. *Decemb.* 1621 *& in alia Brundusina* 5.*Februarij* 1614. *& in Alatrina* 22. *Ianuarij* 1618. *de quibus* Aldan. *in cōpendio canonicar. resol. lib*.1. *tit*.43. *num*.34. & Barbos. *in collectan.decision.Apostolicar. collect.* 715.*num*.6. de reliquis, quæ sunt communia omnibus Vicarijs, *vide sup. sect.* 2. *subsect*.2. *à num*.10. *cum seqq.*

23 Neque potest Vicarius vti Vicarius missas solemnes cantare; Sanctiss. Sacramentum, aut sacras Reliquias paratus deferre; nec ali s functionibus ecclesiasticis se immiscere, sed tantum præesse. vt omnia suo ordine rectè fiant, vt declarauit Sac.congr. Episc. *in vna Sassaren.* 14.*Aprilis* 1592.*& in alia Bisinianen*.16. *Maij* 1600.*& in Spoletana* 22. *Decemb*.1611.*& in vna Ortonen.* 19. *Septemb*. 1627.

24 Est etiam aduertendum quarto, quod non debet Romā scribere pro qualibet re leui occurrente in Diœce. Ead. *in vna Theanen*. 14.*Nouemb.* 1601.

Sed benè pro re graui, nimirum pro delicto commisso contra Episc. Ead. *in vna Theanen*.1. *Octob.* 1602.

Et similiter pro alijs occurrentijs grauioris momenti, in defectum Episcopi. Ead. *in vna Castren*.26.*Nouemb.* 1602.

25 Non debet tamen instigatorem agere contra carceratos in foro laicali; vt declarauit Sacr.congreg. Episc. *in vna Reatina* 19. *Iunij* 1601.

26 Neque debet præstare auctoritatē depositis fictis monialium, aliàs incurrit pęnam, vt teneatur de proprio. ita declarauit. ead. Sac.Congreg. *in vna Reatina* 26. *Ianuarij* 1604.

27 Est insuper aduertendum quintò; quod Vicarius Apostolicus dèputatus à Papa, durare solet absque controuersia, etiam Sede Apostolica vacante, vt declarauit. Eadem congregat. *in vna Licien.* 17. *Nouembris* 1590. *& eodem ann. in Castellanetana*.

28 Imò si Vicarius Episcopi mortui fuerat missus à Papa, vel à Sacra Congregatione, non potest per capitulum sede vacante expelli, & nouus Vicarius capitularis eligi. Ead. *in vna Aquilana* 4. *Augusti* 1578.

Solet tamen ex abundanti Sac.Congregatio occurrēte casu vacationis Sedis prohibere capitulis, vt non procedant ad electio-

ctionem Vicarii capitularis. Ead. Sac. congreg. *in Spoletana 2. Aprilis* 1591. *& in Licien. 22. Decembris* 1628. *& in Bisinianen. 2. Augusti* 1647.

29 Quod si Vicarius Apostolicus missus sit, sede vacante, potest expedire litteras, quæ Vicarijs episcopalibus dirigi solent, ac dare dimissorias ad ordines post annum, & infra annum arctatis, ac si esset Vicarius capitularis, nisi hoc ei specialiter prohibitum sit. ead. Congr. *in vna Aquilana* 22. *Septemb.* 1628. de quo Nos sup. *sect.* 4. *subsect.* 2. *num.* 2.

30 Est etiam aduertendum sexto quod Vicarius Apostolicus tenetur residere in Diœcesi, ad quam regendam missus fuit; nec potest ab ea ad longum tempus discedere, & alium substituere, absque præuia licentia Sacræ Congreg. Episcoporum, vt Eadem declarauit. *in vna Spoletana.* 19. *Iunij* 1647. Quod habet locum, etiam si fit vocatus ab aliquo Principe, nam neq; tunc potest. Ead. *in vna Massanen.* 27. *Maij* 1603. *& 28. Nouembris fol.* 140.

Neque potest absque dicta licentia discedere, etiam si sit accessurus ad Vrbem. Ead. *in vna Reatina.* 12. *Decembris* 1600.

31 Aduertendum quoque est, septimo loco, quod Vicarius Apostolicus debet habere in choro, si non sit Canonicus, præcedentiam supra omnes; ideò debet sedere in digniori sede, non tamen in solio Episcopali, vt declarauit Sac. Congr. Episc. *in vna Caietana.* 22. *Ianuarii* 1596.

Quod si dign or sedes chori esset occupata; tunc dignitates, & Canonici descendere debent inferiùs vno gradu, relinquendo maiorem ipsi Vicario. Ead. 20. *Augusti* 1589. *fol.* 268. §. 8. *& in vna Licien.* 14. *Augusti* 1590. *fol.* 189.

32 Est quoque aduertendum. octauo loco, quod Vicarius Apostolicus debet habere salarium scutor. ducentorum monetę romanæ pro singulis annis ab Episcopo, vel à mensa Episcopali, sede vacante, nisi in Breui Pontificio aliter exprimeretur, & insuper scuta quinquaginta eiusdem monetæ pro accessu, & recessu; idest. 25. pro accessu, & totidem pro recessu; aliquando tamen taxatur minus, vel plus, secundum locorum distantiam. Ead. Congr. *in vna Caputaquen.* 20. *Septembris* 1580. *& in vna Caiaten.* 17 *Februarij* 1603. *& alibi pluries.*

Quæ prouisio, seu salarium non incipit currere à data Breuis, sed à die possessionis & ingressus in Ciuitatem, quando cæpit iurisdictionem exercere. Ratio est, quia pro viatico dantur sibi expensæ accessus; vt dixit Eadem *in vna Brundusina.* 10. *Iunij* 1611. *& in vna Caiacen.* 23. *Nouembris* 1640.

Quod si deputaretur Vicarius Apostolicus aliquis, qui in eadem Ciuitate residet, non posset iste prætendere expensas accessus neque recessus, si ab ea reuera non recederet. ead. congr. *in vna Bisinianen.* 9. *Iunij* 1645. *& in vna Triuentina.* 2. *Martij* 1646.

Neque potest, vsque quo discedat, summam taxatam pro recessu prætēdere. ead. Congreg *in vna Caiacen* 23. *Nouemb.* 1640.

33 Sed quæritur hic, an eadem prouisio debeatur Vicario Apostolico semper eodem modo?

Respondetur, quod si Episcopatus habeat tenues redditus, & detracta prouisione prædicta non posset cum residuo decenter substentari, deberet vtique fieri noua taxatio, & diminui prædicta prouisio, habita ratione paupertatis Episcopi, vt Ead. declarauit. *in vna Nullius Altamura.* 7. *Decembris.* 1604. *& in alia* 2. *Augusti* 1647.

Quæ moderatio potest, imò debet fieri ad scuta cētum quinquaginta, & aliquando ad centū pro prædicta ratione paupertatis, & tenuitatis redditiuū Episcopalium. Ead. Congregatio. *in vna Ferentinen.* 22. *Augusti* 1653. *& in alia Cotronen.* 3. *Octobris eiusdem anni.*

34 Quæritur secundo quomodo debeat satis fieri Vicarius de ipsa prouisione?

Respondetur, quod solet Sacra Congregatio in litteris commissionalibus, vel Summus Pontifex in ipso Breui Vicariatus Apostolici, concedere eidem Vicario facultatem, vt sumere possit suam prouisionem ex redditibus mensæ, propria auctoritate, si illi, ad quos spectat soluere de quadrimestri in quadrimestre anticipata solutione, negligentes fuerint, & sic posset idem Vicarius auctoritate Apostolica fructus mensæ Episcopalis sequestrare, quousque satisfactionem reciperet. Ead. Congreg. *in vna Caiacen.* 29. *Nouemb.* 1600. *& in alia Theanen.* 17. *Septembris* 1602.

35 Est aduertendum præterea, nono quod Vicarius Apostolicus, vltrà prouisionem prædictam, vnà cum accessu, & recessu, debet habere solita emolumenta Vicariatus, & honoraria pro decretis; Nō tamen habere debet, nec recipere potest emolumēta, quæ proueniunt ex sigillo, illa enim spectant ad Episcopum, siuè ad mēsam, vt declarauit eadem Congr. *in vna Aquilana* 24. *Octobris* 1585. *& in alia Theanen.* 21. *Augusti* 1615.

36 Præterea est aduertendum, quod Vicarius Apostolicus remoueri solet pluribus ex causis; quarum.

Prima est si Episcopus siuè alius Prælatus non possit soluere tantam prouisionem,

nem, & non bt potens ad continuandũ, vt declarauit. ead. Congr. Episc. *in vna Nullius Altamuræ 19 Nouembris* 1602.

Secunda est, quando Ecclesia fuit prouisa de Pastore, si Vicarius Apostolicus fuerat missus tempore sedis vacantis. ead. Congreg *in vna Ciuitatis Castell.ma.7.Nouembris* 1653.

Tertia est, quando Episcopo restituitur regimen Ecclesiæ. ead. Congr. *in vna Beneuentana.14 Februarij* 1652.

Quarta est, si pecuniam recipit pro eo, quod non debet. eadem Congregatio.

Quinta quando non defendit libertatem Ecclesiasticam, & iura Ecclesiæ, & Ecclesiasticarum personarum. *Eadem congregatio*.

Sexta est, si fuerit publicè tortus, & prius ignorabatur, vel aliquam aliam infamiam sit passus, & posteà detegatur. *eadem congregat.*

Septima est, si damnatus fuit causa bannitorum, quia fortè cum ipsis conuersatus sit.

Octaua est, si filios bastardos habeat, & prius similiter ignorabatur. *eadem congregat.*

Nona, si negotia illicita gerit. *Eadem congregat.*

Decima est, si clero, & Populo non est acceptus, vt declarauit ead. Congreg. *in vna Hydruntinen.6.Augusti* 1601. *& in alia Materanen.22.Ianuarij* 1602. *& in Ferentinon. 17.Septembris eod anno,& in alia Fauentina.20. Aprilis.*1603. *& in alia Sypontinen. & in alia Lauretana.28.Iunij eiusdem anni & in alia Assisien.3. Februarij* 1604.

Vndecima est, propter interesse camerale. ead. Congreg. *in vna Alerianen.10.Iunij* 1850.

Duodecima est si fuit illi à Sacra Congregat. prohibitus accessus ad monasteria monialum, & adhuc nõ abstineat. ead Congr. *in vna Terracinen.10.Nouembris* 1645.

In quo casu iste talis redditur omninò incapax ad huiusmodi dignitatem obtinendam alia vice, imò neque debet iste talis, nec Vicarius foraneus amplius deputari. ead. *in alia 6.Octobris* 1645.*fol.*113.

Sunt & aliæ causæ, pro quibus remoueri solet Vicarius Apostolicus, pro temporum, locorum, & personarum diuersitate; quibus attentis, solet Sacra congregatio scandalis, & inconuenientibus opportunè prouidere.

Solet tamen remouendus moneri, vt sponte sua licentiam petat. ead. congregatio, *in vna Ciuitatis Castelli 20. Augusti* 1601.

Sed non propter hoc quod priuatur Vicariatu Apostolico, remanet priuatus aliis officiis. ead. congreg. *in vna Materanen.17. Septemb.* 1601.

37 Demum est aduertendum, quod Vicarius Apostolicus, sicut & quilibet Alius, post finitum, vel renunciatum officium non potest cognoscere de causis, quæ tempore Vicariatus sibi commissæ, & delegatæ fuerant, sub nomine Dignitatis Vicariatus iuxta tradita per. Gloss. *in Clem 2.vers.principalis,vbi Card.n.*7.& Imol. *nu.*11.*&* 13.*de rescript.* Abb. *in cap quoniam, num.*10.*cum seq.* Imol. *col.*8.*&* Felin. *num.*7. *de offic.deleg.*Barbat ad Bartol. *in l.quod Principi, ff.de legat.*2. Roland. *consil.*39. *num.*16. *vol.*1. Sbroz *lib.*3.*q* 47 *num.*1.*cum duob.seqq.*

Licet secus sit de Canonico Ecclesiæ Cathedralis, vel alio Prælato, nam isti etiam post finitum officium vel renunciatum Canonicatũ cognoscere possunt causas sibi prius commissas, quia si desinunt esse Canonicus vel Prælatus, non desinunt esse Iudices. Franc. *in cap.statutum col.*2. *in princ.de rescript in.*6. Bald. *in l.generaliter n.*9. *C.de Episc. & cler.* Felin. *ibid. num.*5. Sbroz. *ibid.num.*4. *&* Barbos. *de Episc.p.*3.*alleg.*54. *nu.*155. *&* 156. & ita declarauit Sac. Congr.Episc. *in vna Min. obseruant.4.Maij.*1604.

FORMVLA

Breuis Apostolici Vicarij à Summo Pontifice destinati.

N. PP. N.

Dilecte fili salutem & Apostolicam bendictionem.

Pro nostri Pastoralis officii munere iis potissimum in vigilare debemus, quæ curam Dominici Gregis, vt in viam mandatorum Domini ad salutem dirigatur omninò respiciunt, Volentes igitur Ecclesiæ N. ad præsens Pastoris solatio destitutæ de Vicario Apostolico prouidere & de tuis fide, prudentia, integritate, & doctrina plurimum in Domino confisi sperantesque quod ea, quæ tibi commiserimus, cumulate sis expleturus; de Venerabilium Fratrum nostrorum, S.R.E. Cardinalium negotijs Episcoporum, & Regularium præpositorum consilio, Te in Ciuitate, & Diœcesi N. Vicarium & Officialem generalem commissarium, in spirtualibus, & temporalibus Apostolica auctoritate tenore præsentium, ad nostrum,

strum, & Sedis Apostolicæ beneplacitum, durante vacatione sedis dictæ Ecclesiæ N. constituimus, eligimus, facimus, & deputamus cum eadem auctoritate facultate, & potestate, quoad exercendum ea, quæ iurisdictionis etiam voluntariæ existunt (excepta tamen facultate beneficia ecclesiastica conferendi, ac litteras commendatitias, ac dimissorias ad sacros Ordines concedendi, quas Episcopus N. pro tempore existens habere, & exercere solet in vniuersa Diœc.) in foro conscientiæ, & contentioso, & aliàs quomodocumque: & qualitercumque, necnon Ecclesias, & loca pia omnia, etiam Monialium Monasteria, etiam exempta, quoad clausuram ad Sacri Concilij Tridentini præscriptum visitandi, & reformandi, ac in visitatione huiusmodi quam celerrimè, & debita cum diligentia procedendi, Synodum celebrandi, Iudices, consiliarios, Vicarios Foraneos, Notarios, actuarios magistros actorũ, procuratores, Fiscales, exequutores, omnesque alios, & singulos officiales, tam maiores, quam minores curiæ Episcopalis, quibuscumque nominibus censeantur in Ciuitate, & Diœcesi prædictis, quotiescumque opportunũ fore iudicaueris, & alias iuxta solitum remouendi, & alios in eorum locum eligendi, deputandi, & subrogandi, mulctasque & pœnas pecuniarias apud aliquem probum, & idoneum virũ per te de clero eligendum, deponendi pijs vsibus arbitrio tuo applicandas, quascumque litteras Apostolicas Episcopo prædicto, seu eius Vicario directas, ac dirigen. æque, ac si tibi specialiter dirigerẽtur aperiendi, & exequendi, litteras monitoriales in forma significauit pro rebus deperditis, seu furto sublatis, iuxta præscriptum dicti Concilij Tridentini, ac Bullæ felic. record. Pij PP. V. Prædecessoris nostri concedendi, in beneficijs de Iurepatronatus, eiusque erectione, constitutione, necnon locationibus emphyteuticis, alienationibus, & permutationibus bonorum ecclesiasticorum, iuxta formam Sacrorũ Canonum, & constitutionum Apostolicarum auctoritatem, & consilium præstandi, causas criminales, ciuilesque, & beneficiales, ac matrimoniales, & alias quascumque principales, & incidentes, etiam per appellationem deuolutas, & quæ ad Episcopum. N. quouis modo pertinent de iure; vel consuetudine in Ciuitate, & Diœces. prædictis cognoscendi, audiendi, committendi, fineque debito terminandi, contra delinquentes per inquisitionem, etiam ex officio prout iuris fuerit procedendi, eosque corrigendi, mulctandi deponendi, & excommunicandi, suspendendi, & interdicendi, pœnarumque, & sententiarum earumdem moderationem, & mitigationem tibi reseruandi: necnon censuras, & pœnas ipsas in casibus à iure permissis aggrauandi, & reaggrauandi, & ab illis aliisque casibus Episcopo prædicto reseruatis prout tibi videbitur conuenire, in vtroque foro absoluendi, & absolui faciendi, & exercendi, quæ prædicto Episcopo ratione iurisdictionis de iure, & consuetudine competunt in præmissis & circa ea, etiam si talia forent, quæ magis specialem, & expressam exigerent commissionem, & cum facultate substituendi in casu necessitatis cum simili, vel limitata facultate, & potestate; Volumus autem quod pro tua, & familiæ tuæ substentatione, ex redditibus Ecclesiæ prædictæ prouisio annua ducentorum scutorum monetæ Romanæ, & eius rata de quadrimestri in quadrimestre anticipata solutione persoluatur vltra emolumenta ordinaria, & extraordinaria licita solita, & consueta, & ratione muneris Vicarij huiusmodi competentia dumtaxat itaut si ij ad quos spectat, in solutionibus, vel earum aliqua defecerint suo tempore elapsis decem diebus ex fructibus mensæ Episcopalis pro deficienti portione, quæ tibi videbitur, propria auctoritate capere, & exigere liberè, & licitè possis, & valeas, simulq; habitationem commodam in Palatio Episcopali pro tempore officij, necnon expensas accessus, & recessus habere debeas. Contradictores quoslibet, & rebelles, ac præmissis non parentes cuiuscumq; status, gradus ordinis, vel conditionis existant pœnis pecuniarijs pijs vsibus arbitrio tuo applicandis, ac etiam per censuras, & pœnas ecclesiasticas, aliaque opportuna iuris, & facti remedia, appellatione postposita, compescendo, inuocato etiam adhoc, quatenus opus fuerit auxilio brachij secularis, non obstan. constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac dictæ Ecclesiæ, etiam iuramento confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus priuilegijs, quoque indultis, & litteris Apostolicis in contrarium præmissorum quomodolibet concessis, confirmatis, & innouatis, Quibus omnibus, & singulis, illorum tenores præsentibus pro plene, & sufficienter expressis habentes, illis aliàs in suo robore permansuris, ad præmissorum effectum specialiter, & expressè derogamus, cæterisque contrarijs quibuscumque. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Maiorem sub Annulo Piscatoris die . . . . Mensis N. Ann. . . . Pontificatus Nostri Anno. . . .

N. de N.

Foris. Dilecto Filio N. de N. Doctori, &c.

FORMA

FORMA

Litterarum Sacræ Congregationis pro deputatione Vicarij Apostolici.

AL Capitolo N. Attesa la partenza del Dottor N. Vicario Capitulare deputato della Sac. Congregatione per cotesta Chiesa, accioche il gouerno della medesima non riceua alcun pregiuditio. Questi Eminentiss. Signori &c. hanno deputato in suo luogo il Dottor N. della cui habilità hannno certa notitia con la prouisione di diece scudi il mese oltre gli emolumenti dell'offitio, Decente habitatione nel Palazzo, ò altroue à spesa di cotesta mensa, de l'accesso, e recesso à suo tempo, communicando al medesimo, in virtù della presente tutte le facoltà solite à concedersi à Vicarij Apostolici eccettuata però la collatione de Beneficij, e la concessione delle lettere Dimissoriali, & Io lo significo alle SS. VV. acciò gli ne diano il possesso, e gli prestino la douuta vbbidienza. Roma à di &c. fol.

N. Vescouo di N.

Secretario.

Est autem aduertendum, quod suprascripta forma litterarum Sacræ Congregationis Episcoporum pro deputatione Vicarij Apostolici non est semper eadem in omnibus casibus talis deputationis, sed variari solet tam in substantia, quam in accidentalibus qualitatibus, secundum diuersitatem, & varietatē circumstantiarum, Rerum, Temporum Locorum, & Personarum; vt experientia docet. Hoc tamen loco istam apponere placuit pro pleniori notitia materiæ, non quod necessaria fuerit; prout neque exemplar præcedentis Breuis Apostolici.

SECTIO SEPTIMA.

De Vicario Foraneo.

SVMMARIVM.

1 *Vicarius Foraneus quis?*
2 *Foraneus vnde dictus.*
3 *Aliquando in Ciuitate Episcopali tantum deputatus dicitur Foraneus.*
4 *Delegatus ad certum genus causarum dicitur etiam talis.*
5 *Aliquando dicitur Delegatus ad vniuersitatem causarum.*
6 *Delegatus ad vnum actum particularem non dicitur Vicarius Foraneus.*
7 *Foraneus abusiuè dicitur Vicarius.*
8 *Foraneus propriè appellandus potius Delegatus, quam Vicarius.*
9 *Vicarius propriè dicitur Generalis, non Foraneus, etiam si sit delegatus ad vniuersitatem causarum.*
10 *Neque dici potest Ordinarius, etiam si sit delegatus ad vniuersitatem causarum.*
Nec facit vnum, & idem Tribunal cum Episcopo, ibid. & n seqq.
11 *A sententia Vicarij Foranei appellatur ad Episcopum, vel eius Vicarium Generalem.*
Differentia multa inter Ordinarium, & delegatum remissiuè.
12 *A sententia tamen ipsius, vti particularis delegati, appellatur ad Episcopum, non ad Vicarium.*
Delegatus in vna causa ab Episcopo, est maior Vicario Generali in illa causa, nam
Delegatus Principis est maior Ordinario in causa delegata.

1 SVccedit postremò loco, de Vicarij Foranei potestate, aliqua breuiter attingere, ne quidquam intactum remaneat, quod ad officium Vicarii spectare quouis modo potest. Vicarius igitur Foraneus, ille dicitur, qui ab Episcopo, seu ab alio iurisdictionem ordinariam habente, constituitur, & deputatur in certa parte Diœcesis, vel ad certos actus tantum, *cap. 1. in princ. & ibi* Gloss. *verb. Foranei de offic. ordin. in 6. & Clem. 2. in fin. ver. Foraneo de prescript.* Ad differentiam Vicarij Generalis, qui ad totam Diœcesim regen-

regendam ponitur. Gloss. praecit. in Clem. 2. quae incipit. & si principalis.verb. Foraneo de rescript.& in d. cap.1.verb.Foraneis de offic ordin. in 6.& vtrobique Doctores cōmuniter & in rubr. ff. de eius. Felin. in cap. cum causam el primo num 8.vbi Abb. num. 3.de offic.deleg. Marant. de ord.iudic.p.4.dist.5.princ nu.14. Couarruu. lib.practicar.quaestion.cap.4 num.8.Sbroz.lib.1. q.13.num.1. Barbos. de Episc. p.3. alleg.54. num.18. Garz. de benef.tom.1.p.5.cap.8.n.29. & Leo. in Thes.for.Eccles p.1. cap.10. num.6. vers.Foranei.

2 Dicitur Foraneus, quia foris, idest extra locum, in quo sedes Episcopalis est, Episcopi vice fungitur; ad differentiam Vicarij Generalis, qui in eadem Ciuitate, vbi Episcopus residet, constituitur, vt notat Archid. Imol. & Abb. post Gloss. in d. cap.1.verb.Foraneus.

Vel dicitur Foraneus, quia forum teneat; vel quia de foris veniat, vt ait Gloss. in d. cap.1. verb. Foraneus, Syluest. in summ. verb.Vicarius. num.4.in princ. Rebuff. in Prax. benef. tit. de forma:3.& declarat.nouae prouision; verb.officiał Episc.num.1. Sanchez de matrim. lib.3.disp.29.num.10. Interdum Decani Rurales dicuntur Vicarij Foranei cap ad haec de offic.Archid. Gloss. in d.Clem.2.de rescr.

3 Aliquando Vicarius Foraneus dicitur, etiam ille, qui constituitur ab Episcopo in Ciuitate tantùm, vbi iresidet ipsemet Episcopus. Cardinal. in d Clem.2. n.3.de rescript.quia tunc non faceret vnum, & idem Tribunal cum Episcopo, & sic non diceretur Vicarius Generalis.vt notat Sbroz. lib.1.q.23.num 4.& melius eod.lib.q.29. num.1.& Sanch. vbi sup.num.11.

4 Sed propriè ille Foraneus appellatur, qui vt diximus, in aliqua parte dioecesis, vel in aliqua Parochia, & ad certos actus deputatur,vt notatur per Gloss.in d.Clem.2. verb. Foraneo vbi Cardin.n.3 DD. communiter in cap Romana de offic.ordinar.in 6.Qui dicitur etiam Delegatus ad certum genus causarum, quia certae causae in genere distinctae illi demandantur, vt tradit Bartol. in l. more, num.4. ff. de iurisd.omn. iud. Alexand. in l. 1. n.76. & seq.ff.de offic.eius.

5 Interdum tamen dici solet Vicarius Foraneus etiam ille, qui delegatur ad vniuersitatem causarum, secundum Bartol. in l.1. in fin.ff.quis, & à quo; Abb. in cap. relatum, num.8.de offic.deleg. Sbroz lib.1.d.q.13. num.7.

6 Sed quaeritur hic, an ille, qui deputatur ab Episcopo ad aliquem actum specialem tantum, possit dici Vicarius Foraneus?

Respondetur negatiuè, nam talis deputatus ad vnum actum specialem, puta ad absoluendum aliquem à peccatis occultis, & Sedi Apostolicae reseruatis, praeuia dispensatione Sanctae Sedis praedictae, secundum formam cap.6.de ref in Conc. Trident. potius dici deber Vicarius specialis; quam Foraneus, vt notat Sbroz lib.1.q 14 num.1. Ego dicerem, huiusmodi posse potius dici Delegatum particularem, non Vicarium, quia illi particulariter committitur, & delegatur solummodò actus ille nudus, & simplex absoluendi, & nihil aliud. per tex. in d.cap. 6. de ref. vid. Couar. in lib. practicar. quaestion.d cap 4. nu.8. Ille namque Vicarius propriè dicitur, qui vicem gerit pro Episcopo in eadem loco, & tribunali, in quo residet Episcopus, vt notatur per Bart. in d. l.1.in fin ff. Quis,& à quo quem sequutus est Marant. de ord.iud d p.4.dist.5.num.8.Couar. ibid. & Sbroz lib.1.q.20. num.2.

7 Ex qua Bartoli doctrina, vbi proximè colligitur, Vicarium Foraneum abusiuè,largo modo, & impropriè dici Vicariū, non propriè, quia Foraneus nō gerit vices Episcopi in eodem loco, vbi ipse episcopus residet, sed in alia parte Dioecesis. Vnde potius dici debet delegatus episcopi quam Vicarius, vt probat Gloss. in d.Clem.2. verb. Foraneos, vbi expressè inquit, Officiales Foraneos episcopi esse delegatos, non Vicarios, quam sequitur ibi Ancharan. col 2. & Alij Hostiens. de offic. Vicar.num. 2. Felin. in rubr. de offic.deleg.nu.41. Couar.ibid & Sbroz d. q.20. num.4. vbi respondet ad incontrarium adducta, quod dici possit Vicarius, quia etiam ille gerit vices episcopi in illa parte Dioecesis, seu in illis actibus, in quibus fuerunt constituti; inquit enim quod gerit vices, vt delegatus, non vt Vicarius, nam & delegati gerunt vices delegantis, vt ait Alexand. in rubr. de offic. eius num 16. in fin. Cardinal. in Clem 2.num.2. de offic. Vicar. & Menoch. de arbitr. Iudic. lib. 1. quaest. 12. num.5.

8 Est autem adeò verum, quod Vicarius Foraneus sit potius delegatus, quam Vicarius appellandus, vt etiam si ipse sit constitutus ad vniuersitatem causarum, adhuc dicatur Delegatus Episcopi, nō Vicarius, quia delegatus dicitur ille, cui omnes causae vnius territorii committuntur; vt probat Gloss. in l. 1. in princ vers.ab eo, ff. Quis, & à quo, vbi Bartol. in fin. Salicet in l.à Iudice col 1. in fin. vers. quaero ad declarationem, & ibi Iason. num 8. C de iudic. Felin. in cap.causam matrimonij, num 7. in fin. de offic. deleg. quos refert Sbroz. d.lib.1. q.22. num.1. Tribus enim modis dici potest quis delegatus; vel si sit ad vniuersitatem causarum

nius loci; Vel si sit constitutus ad certum genus causarum, vt ad aliquas causas, aut actus in genere distinctos; vel si committatur aliqua causa particularis, vt notat Felin. *in rubr. de offic. deleg. num.* 4. Couar. *d. lib. pract. quaest. cap.* 4. *num.* 8.

9 Neque per hoc, quod aliquando Vicarius Foraneus constituatur delegatus ad vniuersitatem causarum alicuius loci, dici potest propriè Vicarius; cum illud nomen spectet solùm ad Vicarium Generalem; qui gerit vices episcopi in eodem loco, & tribunali, vbi episcopus residet. vt per Bartol. *in d. l.* 1. *ff. Quis, & à quo; notauimus sup.* & in eo, præsente episcopo, cognoscit omnes causas totius Diœcesis spectantes ad illud forum, Couarru. *vbi supra.* Marant. *ibid.* & Alii per Sbroz. adducti, *q.* 23. *lib.* 1. Foraneus verò cognoscit solum in aliquo loco, vel in certa parte, vel ad aliquos actus, vel ad certas causas limitate, vt notant communiter DD. & Gloss. *in d. Clem.* 2 *verb. Foraneus de rescript. & in cap. Romana in fin. de offic. ordin. in* 6. *& in cap. Romana de appellat. eodem lib. & in rubric. ff. de offic. eius.*

Et est obseruandum, quod licet Vicarius cõstitueretur ab Episcopo in ciuitate, in qua ipse residet, & non cum facultate generali cognoscendi de omnibus causis totius Diœcesis, adhuc diceretur Vicarius Foraneus, non obstante doctrina Bartoli, *dict. l.* 1. vt notat Ancharan. *in d. Clem.* 2. & Sbroz. *lib.* 1. *q.* 29. *num.* 1.

10 Hinc fit, quod Vicarius Foraneus quomodocumque constituatur altero ex tribus modis supra enumeratis, numquam facit vnum, & idem Tribunal cum episcopo, vt facit Vicarius Generalis, vti suo loco diximus. Neque dici potest Ordinarius, vt Vicarius Generalis. *d. cap. Romana de appell. in* 6. Gloss. *in cap.* 2. *verb. ordinarium,* vbi Hostiens. *nu.* 2. *de offic. vicar. in* 6. Abb. *in cap. decernimus num.* 12. *de iudic.* Sbroz. *lib.* 1. *prac. quaest.* 23. *num.* 5. Couar. *lib.* 3. *variar. resol. cap.* 20 *num.* 4. Sed delegatus, vt inquit, Gloss. *in d. Clem.* 2. & Bartol. *in d. l.* 1. Marant. *de ord. iudic.* 4. *par. dist.* 2. *princ. num.* 8. Couar. *ibidem.*

11 Et propterea à sentẽtia Vicarij Foranei datur appellatio ad Episcopum, vel eius Vicarium Generalem, sicut à quolibet alio delegato, quia non facit vnum, & idem Tribunal, & consistorium cum Episcopo. Gloss. *communiter recepta in Clem. & si principalis, verb. foraneo de rescript. sype cit.* DD. communiter *in d. cap. Romana de offic. ordinar. in* 6. Marant. *ibid. dist.* 54. *numer.* 14. Sbroz. *lib.* 1. *q.* 23. *num.* 9. & latius *lib.* 2. *q.* 55. *num.* 33. *& q.* 62. *num.* 6. Couarr. *pract. quaest. cap.* 4. *num.* 7. Sanch. *de matrim. lib.* 3. *disp.* 29. *num.* 10. *&* 12. Garz. *de benef. tom.* 1. *par.* 5. *cap.* 8. *num.* 29. *cum seqq.* & Alii allegati per Barbos. *de pot. episc. p.* 3. *alleg.* 54. *nu.* 21. & 22. Secus est in Vicario Generali, à quo non datur appellatio ad episcopum, quia esset appellare ab eodem ad seipsum, vt habetur in *d. cap. Romana,* vbi Innoc. & Archid. *de appellat. in* 6. Rebuff. *in pract. benef. de vic. episc. num.* 6. Bertachin. *in tract. de episc. tit. de vic. episc. n.* 15. & Nos diximus *sup. vbi de vic. episc. sermo fuit.*

Et hæc est vna ex principalioribus rationibus, quod vicarius Foraneus largò modo, & impropriè dicatur vicarius, nam propriè est delegatus; inter quem, & vicarium constituuntur multæ differentiæ, vt notat Sbroz. *d. lib.* 1. *q.* 23. *num.* 1. & tradit Soccin. *in cap. qualiter num.* 180. *de accusat.* Sed omnium latissimè, & melius Marant. *de ord. iud. d. p.* 4. *d.* 5. *tit. An sit iudicium ordinarium, vel delegatum à num.* 23. *vsque ad fin.* vbi enumerat disertissimè quadraginta differentias, quæ extant inter Ordinarium, & delegatum; ex quibus magni, & diuersi effectus oriuntur.

12 Sed quæri potest hic: quid seruandum, si episcopus committat aliquam causam Vicario foraneo, seu alteri expediendam, an ab isto delegato appelletur ad vicarium Generalem, vel ad ipsum met episcopum, omisso medio Vicarij?

Et respondetur, debere appellari ad Episcopum, nõn ad Vicarium. Abb. *in cap. dilecti il terzo, num.* 3. *de appell.* Cassan. *in cat. Glor. mund. p.* 7. *consid.* 20. *vers. & ex his infert;* nisi episcopus esset absens, vt ex Abb. *vbi sup. & in cap. si quis contra in* 1. *lectur. num.* 25. *& in secunda num.* 30. *de for. comp.* vbi Dec. *num.* 3. notat Sbroz. *lib.* 3. *q.* 6. *num.* 1. *& seqq.* Ratio est, quia Delegatus ab episcopo, maior est vicario episcopi in illa causa, & ideo ab illo non debet appellari ad vicarium episcopi; *Roman. singular.* 598. *quod incipit: Tu habes titulum,* Guid. Pap *q.* 272. Pro qua sententia adducitur textus *in cap. studuisti de off. deleg.* vbi de causa specialiter commissa delegato per Papam, legatus Generalis nõ potest se impedire in illa, quia quoad illam causam, delegatus censetur maior ipso legato, vt ibi, *& in cap. pastoralis, §. praeterea de offic. ordin.* vbi habetur, quod excommunicatus per delegatum Papæ, etiam eo defuncto, non potest absolui ab Alio, quam à Summo Pontifice. Episcopus enim delegando alteri causam, videtur auferre in illa causa iurisdictionem Vicario Generali, *d. cap. studuisti,* & notat Sbroz. *vbi sup. num.* 5. *& lib.* 2.

& lib. 2. *q.* 62. *num* 9. *&* 10. vbi dicit quod DD. communiter *in rubr. ff. de offic. eius*, asserunt, quod Delegatus Principis est maior ipso Ordinario in illa causa sibi Delegata, ergo etiam Delegatus episcopi in illa causa.

Non desunt tamen Doctores non spernendæ auctoritatis, qui contrariam partem tueantur; quod scilicet à Delegato episcopi possit appellari ad vicarium, ob diuersas rationes; quos vide apud Sbroz. *ibid. num.* 11. *cum seqq.* qui *num.* 20. concludit, primam sententiam negatiuam magis communem esse, & ideo ille hanc libenter amplectitur, & sequitur, cum declaratione tamen Abbatis *in dict. cap. si quis contra nu.* 25. *&* 30. *prima & secunda lectura, & d. cap. dilecti il terzo, num.* 3. nimirum si episcopus sit præsens, secus si sit absens.

SVBSECTIO VNICA.

De Iurisdictione Vicarij Foranei.

SVMMARIVM.

1 *Episcopus tenetur Vicarios Foraneos in Diœcesi facere.*
2 *Eligi debent Vicarij Foranei saltem Rectores Parochialium.*
3 *Sunt amouibiles ad nutum Episcopi.*
4 *Eorum iurisdictio est limitata.*
5 *In criminalibus non possunt se intromittere, nisi informatiuum processum faciendo.*
Forma facultatum semper inspicienda.
6 *Partem pœnarū habere debent in mulctis violationis festorum.*
Ipsis licentiam dare competit operandi die festo.
7 *Præcedentia illis non competit, ratione foraneitatis.*
8 *Præcedunt tamen in Congregationibus tantum non ante, nec post.*
9 *Non debetur honor Thuris, et pacis ante alios*
Et in Choro cum cotta stare debent.
10 *Residere debent in loco, vbi creantur.*
11 *Congregare possunt presbyteros sui Vicariatus singulis mensibus ad conferendum inter se difficultates Ecclesiæ.*
12 *Inquirunt de vita, & moribus Clericorum.*
13 *Conclusiones Quæstionum in libro registrare tenentur.*
14 *Visitent regionem suam certo anni tempore.*
Prax. Vicar. Caroli Pellegrini Par. I.
15 *Indicare debent Episcopo Parochos inhabiles ad concionandum.*
16 *Conueniant omnes simul coram Episcopo certo anni tempore, vt ipsum informent de rebus occurrentibus. Ante, & post dictam Congregationem seruent solitum.*
17 *Congregent alia vice Parochos ad Synodi negotia tractandum.*
18 *Curatos non residentes significare Episcopo debent.*
19 *Nomina excommunicatorum Regularibus mittere debent.*
20 *Non habent maiorem partem in funeralibus, sed solitum, ac si non essent Vicarij.*
21 *Non possunt Canonicis prohibere, ne congregentur, sine eorum licentia.*
22 *Neque innouare aliquid in punctando absentes à Choro.*
23 *Non tenentur aliquid dare ministris Episcopi per Diœcesim discurrentibus, nisi cubile, & lumen.*
24 *Omnes Diœcesani debent illis obedire.*
25 *Non potest Foraneus esse Delegatus Apostolicus, nisi ex certa scientia Papæ.*
26 *Foraneus dependet à Generali Vicario.*
Limitatur, si sit Delegatus particularis.
27 *Vel si eximat illum Episcopus à potestate Vicarij Generalis.*
28 *Episcopus potest inhibere Vicario Generali, ne in aliqua causa iudicet.*
29 *Foraneus non restituit in integrum.*
Nisi sit Delegatus ad vniuersitatem causarum.
30 *Neque causas hæresis, matrimoniales, & criminales cognoscere potest.*
31 *Neque monitoria excommunicationis concedere valet.*

1 AD hoc vt maiori cum diligentia ea, quæ Episcopus exequi debet erga subditos, accuratiùs peragantur, & officij sibi commissi partes vigilantiùs adimpleantur, necesse omninò est, vt Vicarios Foraneos per Diœcesim deputet, & constituat, vt habetur in Conc. Mediolan. 1. *p.* 2. *tit. de Vicariis Foraneis.*

2 Ad hoc munus Vicarij Foranei erūt eligendi, & constituendi Archipresbyteri, & Præpositi locorum, vel Alij in dignitate ecclesiastica constituti; sin minus eligantur Rectores Ecclesiarum Parochialium Diœcesis, quantum possibile erit. vt habetur eod. Conc. Mediol. 1.

3 Qui possunt amoueri arbitrio episcopi quotiescumque voluerit, & luent pœnas, si malè se gesserint in officio. *ibid.*

4 Iurisdictio Vicariorum est omninò limitata, nam semper concedi solet, vel

in certo loco, vel parte Diœcesis, vel vt possint cognoscere causas ciuiles ibidem occurrentes, vsque ad certam summam, puta sex ducatorum, plus, minusúe, prout libuerit, ne partes pro qualibet re leui cogantur semper adire ciuitatem, & comparere coram Vicario Generali. ita censuit Sac. Congr. Episc. *in vna Troian.* 27. *Martij* 1590.

5 In criminalibus verò eorum iurisdictio non extenditur, nisi vt possint informationes capere, & formare processum informatiuum, ad effectum illum trāsmittendi ad Vicarium Generalem cum relatione totius facti. ità declarauit Ead. congreg. *in vna Motulensi 9. Iunij* 1592.

Quod si adsit cōsuetudo, vt omnes causæ cleri alicuius oppidi, tàm ciuiles, quàm criminales, & mixtæ (exceptis ijs, pro quibus pœna corporis afflictiua venit imponenda) per Vicarium Foraneum illius oppidi cognosci debeant, sunt rel nquendi in ea possessione, vel quasi, cum concedi possit mandatum de manutenendo, & de facto, sic declarauit Eadem Congregat. *in vna Tarentina pro Oppido Martina 7. Iulij* 1567.

In hoc autem est obseruanda forma constitutionis Vicariatus Foranei, siue litterarum vt d citur, testimonialium, quia ipsæ cōstituunt essentiam facultatum ipsis delegatarum, vt habetur in tex. *l. Iulianus, ff. ad exhib. & l. diligenter. ff. mandat. cap. cum dilecti*, vbi latè Felin. *col. 6. vers. de forma obseruantia de rescript.* Abb. *in cap. tua, num. 5. de offic. vic. & consil. 88. nu. 6. col.* 5. *volum.* 1. Bald. *ad nostrum propositum in l. aliquando, num. 4. ff. de offic. proconf.* & Bartol. *in l. vicarius, ff. de legat.*

6 Debent Vicarij Foranei habere pro suis emolumentis tertiam partem pœnarum, quæ à violatoribus festorum exiguntur, quia vbique seruatur, quòd pœnæ prædictæ applicentur Vicarijs Foraneis, & eorum executoribus, & ita censuit eadem Sac. Congreg. Episc. *in vna Theanen. 5. Februar.* 1591.

Ad Vicarium enim Foraneum, potiùs quàm ad Archipresbyterum loci spectat dare licentia operandi die festo, & contrauenientes mulctare, *ead. 18. Nouemb.* 1597. Quæ licentia inscriptis concedi debet, non oretenus. *Ead. 21. Augusti* 1615. de quibus Gauant. *in Man. Episc. verb. Festi dies in addit. num. 1. & 2.*

7 Dicti Vicarij Foranei nullam habēt præcedentiam, ratione sui officij, in Choro, in sessionibus, processionibus, & aliis actibus, & functionibus ecclesiasticis, suprà Archipresbyterum, & alios presbyteros loci ipsis Vicariis antiquiores, & dignio res; ex eo solùm, quod sunt Vicarij Foranei, nisi contrarium haberetur de consuetudine; neque super hoc innouatio fieri debet, præsertim sede vacante; Sed debēt stare, sedere, & incedere in loco solito suæ receptionis, & dignitatis, ac si non essent Vicarii, tàm cum cocta, quā sine illa, non obstante quacunque ordinatione Episcopi in contrarium. Ead. Sac. Congr. Episc. *in vna Orien 9. Ianuarii* 1587. *& in alia Nol. 15. Septēbris eod. ann. & in alia Traien. 2 Aprilis* 1601.

8 In congregationibus autem, quæ singulis mensibus fiunt demādato Episcopi, (vbi talis viget consuetudo) præcedere debent omnibus prædictis, tamquàm Episcopi delegati, non tamen in processionibus, missis, & aliis, quæ fiunt antè congregationem. Sac. Congreg. Rit. *in vna Brundusina 17. Nouemb.* 1600. *& in Oritaten. & Catenten. eod. die, & ann. & in Marsicen. Spoletan. & Bononien. 11. Aprilis* 1601. *& in Regien. 2. Martij* 1602. *& in Tropien. 25. Ianuary* 1603. & alibi sæpissimè, quarum omnium meminit. Aldanus *in compend. Canon. resol. lib. 1. tit. 43. num. 52.* relatà Barb. *in collect. decis. Apost. collect. 718. num. 2. & de iur. eccles. lib. 1. cap. 24. num. 57.*

Quod habet locum non obstante quacumque contraria consuetudine, vt nouissimè censuit. Ead. Sac. Congregat. Rit. *in Syracusana 8. Iunij* 1603. de qua idem Barb. *n. 3. vbi sup.*

9 Neque ratione officii Vicariatus debent antè alios habere thuris, & pacis honorem, & in processionibus, & Choro vti debent cocta, sicut alij Presbyteri. Eadem Congr. Rit. *in vna Tranen. 24. Septemb.* 1605. de qua Aldan. *d tit. 43. n. 54.*

10 Debent dicti Vicarii residere in eisdem locis, vbi constituti fuerint, vel in alio non multum distanti. Sac. Congreg. Episc. *in vna Troian. 22. Decemb.* 1646. Locus autem debet esse oppidum numerosum à ciuitate remotum, & ibi teneri debet Vicarius Foraneus secundum solitum.

11 Habent facultatem prædicti Vicarii Foranei in vnum congregandi semel in in mense presbiteros Regionis, seù loci, vt conferant interse super difficultatibus Parochiarum, & Curis Animarum. Concil. Prouinc. Mediolanen. *1. p. 2. tit. de Vic. Foran.*

12 Eorum officium est etiam inquirere de vita, & moribus Clericorum, & an eorum incuria Diuinus cultus aliquid detrimenti patiatur. Idem. Concil. *vbi sup.* Inquirere debent, an Parochi, & Presbyteri illius loci, sibi commissi, habeant libros, quos tenere debent; an obseruent

De-

Decreta Synodalia, & de his omnibus ad Episcopum relationem faciant. *ibid.*

13 Custodiant librum, in quo describantur conclusiones ab Episcopo approbatæ tàm quæstionum explicatarum, quā explicandarū. Conc. Prouinc. Mediolan. 2

14 Visitent Regionem quisque suam à die Sancti Martini vsque ad festum S. Ambrosij Conc. Prouinc. Mediolanen. 5. nisi longiori tempore sit opus.

15 Antè primam Dominicam Aduentus mittant ad Episcopum indicem Parochorum, vbi opus sit, quibus minus idoneis ad concionandum, dandus erit Concionator in Quadragesima. Concil. Prouinc. Mediolanen. 7. Hæc omnia intelligat prudens Lector in terminis habilibus vbi adest consuetudo.

16 Hebdomada penultima ante Septuagesimam conueniant omnes Vicarij Foranei coram Episcopo, nisi aliud præscribatur. Concil. Prouinc. 5.

Antèquàm veniant, congregatis Parochis sibi subditis, colligant ea, quæ referre debent Episcopo. *ibid.* Cum ad Ciuitatem accedunt, primò Episcopum adeant, & de singulis referant. Concil. Mediol. 1. *vbi sup.* cum redierint, quisque suos iterum conuocet, moneatque de quibus iusserit Episcopus. dict. Concil. Prouinc. 5.

17 Feria secunda post Octauam Paschatis, si dies festus non est, alioquin prima die feriali, iterum conuocent Parochos, & colligant, si quæ inciderint post Dominicam Septuagesimæ, & quæ similiter ad Episcopum pro synodo referri oportebit. *ibid.* Et licet Synodus non habeatur, ob aliquam causam, prædicta tamen nè omittantur. *ibid.*

18 Tenentur significare Episcopo curatos non residentes in sua Regione. Concil. Mediolanen. 1. *p. 2. tit. de resident.*

19 Tenentur etiam transmittere nomina eorum, qui non communicarūt in Paschate, ad Regulares, vt sciant; post quam fuerint interdicti, vel excommunicati. Id. prouinc. 7.

20 Vicarij Foranei, qui sunt Canonici, non debent habere maiorem portionem ex funeralibus, quàm si esset simplex Canonicus: ità declarauit Sac. Congr. Rit. *in Bouinen. Castri Sancti Ioannis die. 7. Octobris* 1617. *quàm ex* Aldan. *d. tit. 43. num.* 55. refert Barbos. *d. collect.* 718. *num.* 4.

21 Non possunt prohibere Canonicis, nè capitulum faciant, sinè sua licentia, contrà vsum Ecclesiæ. Sac Rit. Congr. 16. *Decemb.* 1616. *& in Orien. Cælia.* 16. *Decembris* 1606. quam refert Selli us *in select. canon. tit.* 46. *num.* 57.

22 Neque possunt mulctare Clericos, vel presbyteros, qui non veniunt ad horas Canonicas, vltrà solitum punctum amissionis distributionum quotidianarum. Sac. Rit. Congr. *in Brundusina. 4. Maij* 1606. de qua ex Aldano *vbi sup num.* 56. Barbos. *vbi prox. num* 5.

23 Non tenetur soluere Vicarij Foranei, vel alij Rectores Cursoribus, aut aliis Episcopi ministris per Diœcesim discurrentibus quidquam, sed tantum ministrare debent cubile, & lumen; & si victum eis præbeant, ab Episcopo repetere possunt. Sac. Congreg. episc. Vicario Apostolico *Licien.* 5. *Februarij* 1591. quod intellige si à principio habuerunt animum repetendi. ead. Congr. *in vna Balneoregien.* 6. *Augusti* 1602.

24 Vicariis Foraneis obedire debent omnes Curati, & Alij Clerici, cuiuscunque dignitatis sint, aliàs per episcopum puniri possunt. Concil. Mediolanen. 1. *p. 2. d. tit. de vicar. foraneis.*

25 Est autem aduertendum, quod vicarius Foraneus Episcopi non potest esse Delegatus Papæ. *Clem. & si. de rescript. vbi Glos. & DD. in. §. officiali verb foraneo;* dicunt, quod ideo non potest esse Delegatus Apostolicus vicarius Foraneus, quia habet delegatam iurisdictionem episcopi, non ordinariam, notat Sbroz. *lib 2. q. 23. n. 8.* sed Ancar. Card. & Imol. *in d. Clem. & si principalis 2. de rescr.* addunt aliud quod scilicet Foraneus non dicitur habere Dignitatem, quod notat Rebuff. *in Prax. benef. tit. de nullit. sent. & defect. iurisd deleg. num.* 66. limitatur tamen conclusio, vt si delegatio fieret foraneo ex certa scientia Pontificis, tunc enim valeret Gloss. *in d. Clem. & si principalis in fin.* Sbroz. *ibid n. 9. &* Barbos. *de iur. Eccles. lib. 1. c. 15. n. 29. & de episc. p. 3. alleg* 54. *n.* 139.

26 Sed quæritur hic, an vicarius Foraneus dependeat à vicario Generali, & eidem subditus sit?

Respondetur affirmatiuè; cum Cardinal. *in Clem. 2. præcit. de rescript. num.* 24. *&* 25. quia ab eius sententia ad vicarium Generalem appellatur vt notauimus *sup sect.* 7. *num.* 10. & Alij per Sbroz. *lib. 2. q.* 62. limitatur tamen conclusio, quando per Episcopum aufertur à potestate vicarii generalis, propter aliquam causam sibi delegatam; vt ex Card. *d. nu.* 24. notat Sbroz. *ibid. nu.* 8. quia tunc in illa causa sibi delegata est maior ipso vicario, ad instar Delegati Principis, qui est maior ipso ordinario in causa delegata, vt concludunt communiter DD. *in rubr. ff. de offic. eius. &* notauimus *sup. sect.* 7. *num.* 12.

27 Vel si eximat omninò Episcopus ipsum

ipsum Foraneũ à Generali Vicario, quia sicut potest vicarium Generalem ad libitum reuocare, vt probatur *in d. Clement. 2. verb per electionem; vbi DD. de rescript. sup. cit. Clement. fin. de procurat.* Bald. *in l. solent num. 6. ff. de offic. Proconf.* Barbat. *in cap. postulasti in 1. notab. ad fin de rescript. & in c. quoniam Abbas num. 37. vbi* Abb. *num. de offic. deleg.* Rebuff. *in prax. Benef tit form. Vicar. Archiep. num. 192.* & Nos *notauim. sup. sect. 2 subsect. 6. num. 2. cum seqq. præsertim. nu. 6.*

28 Sic potest Idem Episcopus inhibere Vicario Generali, ne aliquem cognoscat vel in aliqua certa causa iudicet, *per l. iudicium soluitur ff. de iudic. cap. vt nostrum* vbi DD. *de appellation cum adductis* per Innocen. & Alios *in cap. Romana de appell. in 6.* Capell. Tolos. *decis. 480.* Marant. *de ordin. iudic. p. 4. dist. 16. num. 58. & seqq.*

29 Quæritur secundò, an Vicarius Foraneus possit concedere restitutionem in integrum, sicut Vicarius Generalis?

Respondetur negatiuè, cum Abb. *in cap. pen. num. 7. de restit. in integr.* Iacob. de Sancto Georg. *in l. aduersus. num. 5. C. si aduers. rem iudicat* Odd. *in tract. de restit. in integr. p. 1. q. 33. art. 22. num. 159.* limitatur tamen per Abb. *vbi sup.* Quando Foraneus est delegatus ad vniuersitatem causarum, tunc enim potest restituere in integrum, vt notat Sbroz. *lib. 3. q. 12. num. 3.*

30 Est aduertendum tandem, quod Vicarius Foraneus cum sit Iudex inferior non potest cognoscere causas hæreticæ prauitatis, neque causas matrimoniales, nec criminales, quia omnes prædictæ sunt Episcoporum tantum iurisdictioni, & examini reseruatæ à Concil. Trident. *sess. 24. de reform. cap. 20. §. Adhæc.*

31 Neque potest concedere litteras monitoriales pro occultis, deperditis, aut subtractis rebus ad finem reuelationis, quę vulgó dicitur monitoria excõmunicationis, quia etiam hæc Episcopi solũ modo, aut eorum Vicarij Generales, cum speciali mandato, & sufficienti facultate cõstituti, concedere & relaxare possunt. Conc. Trid. *sess. 25. de reformat. cap. 3.* Vicarij enim Generales, vt supra; etiam in alijs casibus censuras ferre, & promulgare possunt. *cap. 1. & cap. licet; iunct.* Gloss. *de offic. vicar. in 6.* & ideo etiam hæc monitoria excommunicationis relaxare valent prædicti Vicarij Generales vt notant DD. *mox citandi, præsertim* Barb. *n. 7. & dix sup sect. 2. subsect. 1. n. 9.* Non autem Vicarij Foranei, qui sunt officiales inferiores. Lazzarius *in tr. de monitor. sect. 2. q. 5. n. 9.* Vgolin. *de pot. Episc. cap. 45. in princ. versic.* excipiuntur, Riccius *in Prax. rer. for. Eccl. resol. 235. in fin. in 2. edit.* Escobar. *in tractatu selectissim. tr. 2. p. 2. q. 2. §. 3. num. 56.* Ipsi enim nequeunt huiusmodi monitoria concedere quod procedit etiam in alijs Prælatis Episcopis inferioribus, etiam si sint exempti, ac nullius Diœcesis vt tradit Vgolin. *de potest. Episc. vbi sup.* Leo *in Thes. for. eccles. p. 1. cap. 10. num. 6. & p. 3. cap. 7. num. 18. & 19.* Genuens. *in Prax. Arch. Neap. cap. 1. num. 3. & Alij alleg.* à Barbos. *de Episc. p. 3. allegat. 96. nu. 3. & 12.*

Possent tamen Episcopi ipsis Vicarijs Foraneis specialiter, & expresse talem facultatem concedendi monitoria delegare, & committere, dummodo sint viri integerrimi, & circumspecti, & non aliàs, vt decisum refert Gallett. *in Margarita Casuum conscientiæ. verb. littera. 2.*

FORMVLA

Commissionis Vicariatus Foranei.

N. Episcopus N. &c.

Dilecto nobis in Christo R. N.

Cvpientes in Oppido N. nostræ Diœcesis de idonea persona prouidere, quæ Vicariatus Foranei officium in omnibus ad huiusmodi munus spectantibus benignè pro totius Cleri, & Populi quiete, & salute, exercere possit, non valentes propter ardua, variaque negotia, ob distantiam locorum, Nos, & Vicarius noster Generalis, personaliter vbique locorum, prout optaremus interesse, propterea de tua confisi fide, prudentia, probitate, & integritate, auctoritate, qua fungimur in prædicto Oppido te in Vicarium Foraneum, cum omnibus honoribus, oneribus, emolumentis, & prærogatiuis in forma solitis per præsentes facimus, constituimus, & deputamus ad nostrum beneplacitum. Cum potestate omnes deprauatos mores in personis Ecclesiasticis tibi subditis, corrigendi, & emendandi, informationes ad instantiã partis, vel ex officio contrà illos in crimine concubinatus, blasphemiæ, & aliorum spiritualium, vel mixti fori delictorum, etiam contrà laicos capiendi, processus formandi, & vsque ad sententiam diffinitiuam exclusiuè in omnibus causis procedendi, illosque formatos ad nos originaliter transmittendi, præcepta Canonicis, & Presbyteris, & cæteris Ecclesiasticis personis tibi subiectis, sub pœnis tibi benè visis de se ad nos præsentando faciendi, non parentes carcerandi, in causis ciuilibus

bus vsque ad summam scutorum tot . . . in exe, quantiuis vero, & in quibus non est tela iudiciaria-seù decretum definitiuum non est interponendum vsque ad quamlibet summam cognoscendi, & terminandi: Festiuitates, & alia, quæ mandat, & præcipit Sancta Mater Ecclesia seruari mandandi, reliquaque omnia faciendi, gerendi, & exercendi, quæ similes Vicarij Foranei, facere, gerere, & exercere solent. Mandantes omnibus & singulis, Canonicis, Presbyteris, Clericis, cæterisque, ad quos spectat, vt te in Vicarium Foraneum, vt suprà recipiant, admittant, recognoscant, & obediant, sub pœna scutorum auri in auro quingentorum, & in subsidium excommunicationis. In quorum fidem has præsentes manu nostra subscriptas, & nostro sigillo solito munitas fieri fecimus. Dat. &c.

SECTIO OCTAVA.

De diuersis Alijs Vicarijs.

SVMMARIVM.

1 Vicarij Beneficiorum duplices.
2 Vicarius perpetuus est, qui deputatur in vnionibus Ecclesiarum ab Apostolica Sede.
3 Sunt etiam illi, qui deputantur Ecclesijs exemptis ab Ordinarijs præuio examine.
4 Dicti Vicarij non possunt remoueri à Prouiso.
5 Vicaria perpetua est Beneficium.
6 Congrua portio debet illis assignari; & quæ illa sit.
7 Vicarius perpetuus non potest sibi alium substituere.
8 Neque potest duos vicariatus habere, quia tenetur residere.
9 Si efficiatur Curatus, cessat esse Vicarius.
10 Beneficium de nouo impetrans debet exprimere vicariatum.
11 Si habeat alia curata, tenetur resignare.
12 Beneficia cum vicariatu dicuntur curata.
13 Deputatio Vicarij perpetui per Episcopum facienda est in actu visitationis.
14 Fieri potest etiam in Ecclesijs exemptis.
15 Item etiam si in litteris vnionis fuerit aliter cautum.
16 Debet tamen deputationem facere cum causa.
17 Arbitrium regulatur à iure.
18 Deputatio prædicta facienda est citatis citandis.
19 Casus, in quibus deputatio prædicta fieri nequit.
20 Vicarij temporales, qui sint.
21 Causæ deputandi Vicarium temporalem plures sunt nimirum:
Si Parochus sit absens, vel impeditus.
Si Parochialis vacat.
Si quis duas habet Parochias.
Si Parochus sit nimis occupatus.
Si velit peregrinari.
Si non intelligit linguam Parochianorum.
Si pergit ad prædicandum.
Si adsit vtilitas, aut necessitas Ecclesiæ.
Si Rector religiosus efficiatur.
Si adsit augmentum Diuini cultus.
Si Rector non habet ætatem.
Si cura animarum sit vnita mensa Episcopali, vel Capitulo.
Si aliud beneficium iniungitur.
Vel quando Vicariæ perpetuæ vniuntur; nam tunc datur Vicarius temporalis, quia non sunt amplius perpetuæ.
22 Vicaria temporalis non est Beneficium, sed stipendium, ideo
Non potest quis ordinari ad eius titulum.
Non gaudet prærogatiuis vicariæ perpetuæ.
23 Nominatio temporalis Vicarij ad Ecclesias exemptas vnitas, Spectat ad Superiorem Monasterij, non ad Episcopum.
Examen, & approbatio ad Episcopum.
24 Vltimus status inspicitur in dubio, an sit vicaria perpetua, vel temporalis.
25 Vicarius perpetuus Parochialis præcedit temporali de Cathedrali.
26 Vicarij Parochorum, qui
27 Si Parochus ex priuilegio habeat duas Parochias, vni ex illis datur Vicarius.
28 Vel quando Parochus est illiteratus.
29 Vel quando datur Ecclesiæ vacanti.
30 Vel quando expedit dari temporalem, & non perpetuum Ecclesijs vnitis.
31 Vicarij Regularium, qui.
Ipsi sunt Superiores, absentibus Prioribus.
32 Vicarij Generales Religionum habent eamdem auctoritatem, ac Generales absentes.
33 Vicarij Monialium quales
Vicaria monialium electio, quomodo fiat.
34 Vbi eligantur à Monialibus, Episcopus non se ingerat.
35 Superiores monialium triennio durant.
Viaria potest eligi, post triennium immediatè ab Abbatissatu.
36 Vicaria eligitur, quando Abbatissa male gubernat.

Pro

PRo complemento totius materiæ,officium Vicarij concernentis,vt plenior de omni Vicariorum Genere notitia habeatur, obseruandum est, quod vltra species Vicariorum supra enumeratas, dantur in Iure Canonico Alii Vicarii, largo tamen modo; nam Alij sunt Vicarij Ecclesiarum, seu Beneficiorum; Alii sunt Vicarii Parochorum, Alii Vicarii Regularium; Alii Monialiũ, & sic de reliquis; de quibus singillatim quędam breuiter, vt de Aliis fecimus, prælibare, & obiter percurrere non pigebit, cum quædam alia tetigerimus de aliis Vicariis *sup. sect.1. subsect.1.*

1 Dico igitur, quod dãtur vicarii Beneficiorum & Ecclesiarũ, qui sunt in duplici differentia; nam Alii dicuntur Perpetui: Alii temporales,secundũ Abb. *in cap.extirpande.§.qui verò n.5.de præbend.* Azor. *Instit. moral p.3.lib.3.c.6.* Paul.Laym. in Theolog. *moral.lib.4.tit.2.cap.5.num.8.*

2 Perpetui sunt illi, qui deputantur, quando fit vnio Ecclesiarum Parochialiũ, siue Beneficiorum accessoriè, nam tunc in Ecclesia,seu Beneficio vnito relinqui solet vicarius perpetuus, qui illi deseruiet; & tali casu, qui habet Beneficium vnitum, non poterit illi deseruire per se, inuito vicario perpetuò. *per.text in cap.extirpende.§.qui verò de prăbend.cap.1 eod.tit.in 6. & in cap. vnic de capell.monach. in 6.* Abb. Pan. *in cap. Perpetuus de fid. instrum.* DD. communiter *in Clem.vnic.de offic.Vicar.* de quibus Rebuff. *in Prax. Ben p.1 tit.de Vicar. perpet. per tot. & Alii alleg.* à Barbos. *de iur. Ecclesi.lib.3 cap.6. num.3*

Et isti habere debent omnes conditiones Parochorum, *d Clem.vnic. de offic. vicar.* quia Vicarius perpetuus dicitur Curatus, & Pastor Animarum,vt aduertit D.Prosp. Fagnanus, *in cap. ex parte, num. 67. de cleric. non resid.*

Hinc est, quod tenetur ad residentiam in Ecclesia titulari, sicut cæteri Parochi. *cap 1.& cap.fin.de offic.vic.*vbi idem Fagnan. *num.2.* & postea in eodem *cap. fin. num.25.* tradit huiusmodi Vicarium perpetuum teneri infra annũ suscipere ordinem Presbyteratus, si tempore, quo fuit factus vicarius perpetuus non erat sacerdos.

3 Sunt etiam vicarii perpetui, qui deputantur ab ordinariis locorum, Monasteriis, Conuentibus Hospitalibus, Collegiis aut aliis Ecclesiis, & Beneficiis, in quibus pro regimine,& cura Animarum illis subiectarum, sunt erectæ vicariæ perpetuæ Apostolica auctoritate; Et tunc post erectionem prædictam vicarii huiusmodi admitti debẽt auctoritate ordinaria, præuio examine, iuxta formam Sac.Concil. Trid. *sess.24.cap.16. de reform. & sess. 25. de Regul. cap.11.* & asserunt DD. adducti à Garzia *de beneficiis tom.2.p.9.c.2.§.2.n.28 5.*

4 Huiusmodi Vicarii Ecclesiarum, seu Beneficiorũ dictis piis locis perpetuò vnitorum, & annexorum,secundum Trident. *sess.7.de reform cap.7.* non possunt, sine graui causa ab illis amoueri à Prouiso de illa Ecclesia, vel ab ordinario, *cap.ad hæc,* & ibi Gloss. *verb.remouere de offic.vicar. & d. cap.1. de capel.monach. in 6.* Abb. *in cap. extirpandæ præc. §.qui verò, num.9.de præb.* Rot. *decis.24. num.1. de præbend.in nou.* & Sac. Conc. Trident.*d.cap.7.de ref.sess.7.*

5 Ratio est, quia vicaria perpetua verè est beneficium. Rot. *decis. 2. num. primo, de excessib. Prælat. in nou.* Garz. *loc. proximè citat.*

Et ideò remoueri minimè potest, vt notatur in *d.Clem.vnica de offic.vic. & d. cap. adhæc* vbi Abb. Etiam si Rector principalis moriatur, vt habetur *in d.cap adhæc,*& Abb. & Alii tradunt in *d.§.qui verò*; nam beneficia debent esse perpetua, *cap. Sanctorum, 70. dist.* Gloss. & DD. *in cap.fin.de tempor.ordinat.in 6.* Rebuff. *d tit de.vic.perp.n.15.*

6 Isti Vicarii debent habere congruã fructuum portionem, quæ tamen non sit maior centum, nec minor quinquaginta scutorum annis singulis ab ordinariis locorum assignanda; nisi auctoritate Apostolica in erectione aliter assignata fuerit, vt statuit Pius V. *in Bull.seu constit.47.quæ incip: Ad exequendum*: Kalend.Nouembris 1597. apud Cherubin. *in Bullario tom.2. pag.243.* quæ summa fit, computatis omnibus etiã incertis emolumentis, & aliis obuentionibus cõmuniter percipi solitis, vt in *d. const. 47. habetur,*de qua Guttier.*cons.8.num.3.cum seqq.* Valenzuel.*cons.54.tom.1.& Rot.* apud Paul de Rubeis *decis.* 230. *num.2. p.6. recentior. alias tom.2. diuers.* & Barbos. *mox citand. num.43.*

Aliàs Ecclesiæ Rector priuetur Ecclesia. *d.cap. extirpandæ, §. qui verò de præb.* Concil. Lateran.3. *tit. de Vicariis, cap.1. & 2.* Conc. Lateran.4. *cap.32.*Concil.Germanic.1.*cap. 12.* Concil.Coloniens.2. *par.8. cap.3. & 4.* Concil.Moguntin.4.*cap.80.* & Concil.Trident. *sess.7.de ref. cap.5.* quæ refert P. Laurent. Brancat. à Laurea *in Epit. sacror. Can. verb.Vicarii, & Vicariatus Ecclesiarum, §. 12.* vide super hoc Barbos. *de iur. Ecclesi. lib.3. cap.6.num.40.* vbi ponderat septem loca Concilii Tridentini, in quibus fit mentio huius congruæ portionis.

7 Huiusmodi Vicarius perpetuus non potest substituere sibi Alium Vicarium.

cap.

cap. Clericos de offic. Vic. Concil. Lateran. 3. *tit. de Vicarijs, cap. 3.* Barbos. *de iur. eccles. lib. 3. cap. 6. num. 37.*

8 Neque vnus potest plures vicariatus habere, *cap. prouidens de offic. vic.* Concil. Later 3. *vbi sup. num. 6.* quia tenetur seruire Ecclesiæ, in qua est vicarius, & ibi residere, *cap. fin. de offic. vic.* & Conc. Londin. 2. *cap.* 15.

9 Quod si adeptus sit officium curati, cessat à vicariatu. *cap. Ad audientiam de offic. Vicarij.*

10 Et iste Vicarius perpetuus, si habeat vnde viuat, impetretque beneficium, non facta mentione de vicariatu, nulliter impetrat. *cap. postulasti de rescript.*

11 Et si habeat alia beneficia curam Animarum habentia, tenetur resignare. Conc. Londin. 2. *ca.* 11.

12 Beneficia enim, quæ huiusmodi vicarias perpetuas habent, dicuntur curata saltem habitu. Rot. *decis. 2. de offic. vicar. in antiq.* Felin. *in cap. postulasti, n. 1. de rescript.* ideo multi DD. asseruerunt in ipsis debere fieri concursum, seruata forma Conc. Trid. *sess. 24. de reform. cap. 18. vt sup. notauimus*, & tradit Leo *in Thes. for. eccl. p. 1. c. 10. n. 5. ve s. secundò sunt*, Rebuff. *in Prax. benef. cit. tit de vicar. perpet. num. 14. & in tract. de nomination. q. 9. num. 8.* Less. *lib. 2. cap. 34. num. 3.* & Alii penes Garz. *de benef. tom. 2. p. 9. cap. 2. §. 2. nu. 286.* quamuis ipse *num. 289.* contrarium teneat, & ita Sacra Congr. sup Conc. Trid. *sess. 7. de reform. cap. 7.* penes eumdem Garz. *num. 294.* declarasse refert, quem sequitur Barb. *de iur. eccl lib 3. cap 6. n. 35.* & Alii apud ipsum. In facti tamen contingentia quælibet harum sententia sequi potest, cũ vtraque æqualiter probabilis mihi videatur.

13 Sunt tamen hic notanda quædam valdè necessaria: Quorum primũ est, quod licet possit Episcopus vicarios perpetuos deputare in quibuscumque beneficiis Curatis, quæ vnita reperiuntur Ecclesiis Cathedralibus, Collegiis, & Monasteriis, non obstantibus priuilegiis, & exemptionibus quibuscumque, iuxta *cap. ad hæc de offic. vic.* & hodie habetur in Concil. Trident. *sess. 7. de reform. cap. 7.* hanc tamen deputationem facere debet in actu visitationis, non extra illam, vt probatur, *in d. cap. 7.* Sac. Concil. Trident. & aduertit Barbos. *de potest. Episc. p. 3. alleg. 72. num. 190.* vbi de institutione in Iurepatronatus agit; quamuis Pac. Iord. *in suis elucubration. diuers. tom. 2. lib. 9. tit. 1. de dispensat. num. 482.* dicat hoc procedere tantũ in beneficiis, & locis Regulariũ exemptis, in quibus extra visitationem Ordinarius iurisdictionem non habet, non in aliis, & allegat Garz. *de benefic. tom. 2. par. 11. cap. 2. num. 12.* idem tenentem.

14 Secundum est, posse Episcopum vicarios prædictos deputare in quibuscũque Ecclesiis, & monasteriis quantumuis exemptis, quomodocumque eis, eorumque mensæ vnitis, vt colligitur ex Sacr. Conc. Trident. *vbi supra*, & declarauit Sacra Congregatio Concilii super decreto *d. cap. 7.* de qua idem Garz. *loc cit num 9.* Nauar. *cons. 11. num. 9. de statu monach. in nouis*, Flores de Mena. *variar. lib. 1. q. 10. n. 39.*

15 Tertium est, posse episcopum huiusmodi vicarios constituere, etiam si in litteris vnionis apposita fuerit clausula, vt possit in illis seruitium prçstari per vicarios amouibiles, vt tenet Garz. *vbi sup num. 7.* afferens verba Sacræ Congregationis Cõcilii sic declarantis: *Per hoc decretum tollitur consuetudo immemorabilis, vt in illis beneficijs vnitis deseruiatur per Cappellanos amouibiles, si aliter Episcopo videbitur*: contrarium tenet Flores de Mena *loc. cit. num. 44.* qui tamen intelligi potest de litteris emanatis ante Concilium, non post, quia posteriora derogant prioribus, *l. sed & posteriores. ff. de legib. l. cum in plures, §. locator horrei, ff. locati, l. 1. in fin. ff. de stipulat seruor. l. si vnus, §. pactus, ne peteret ff. de pact.*

16 Quartum est, quod licet episcopus possit vicarias perpetuas erigere, vt supra dictum est, hoc tamen facere debet cum iusta, & legitima causa, non liberè, & simpliciter, iusta causa non existente; quia Concilium cõcedit Ordinariis facultatem id faciendi, si eis expedire videbitur, quæ verba denotant arbitrium boni viri, ratione regulatum, ad tradita per Bartol. *in l. alio, num. 8. ff. de alment. & cibar. legat.* Corn. *consil. 173. col. 3. vers sed dubium facit, volum. 3.* Menoch. *de arbitrar. lib. 1. q. 8. num. 29. cum. duob. seqq.* nouissimè Theodos. de Rubeis, *in singularib. Rota tom. 2. p. 4. clausula 176. nu. 1.* & latè Noguerol. *allegation. iur. tom. 1. allegat. 10. num. 82. cum seqq.*

17 Et ratio à priori est, quia arbitrium regulatur à iure, vt pluries censuit Rota, & signanter, *decis. 179. num. 1. & decis. 235. num. 1. & decis. 247. num. 1. p. 1. recentior. & decis. 587. num. 1. par. 2. recent. & decis. 11. num. 3.* apud Paris. *post tract. de Saludan. interdict. & decis. 236. num. 1.* apud Cenc. *de censibus, & decis. 119. num. 1.* apud Zacchiam *post tractat. de obligat. Cameral.* Gregor. *decis. 11. num. 3.* & nouissimè pluries, de quibus alibi. Hinc fit, vt perpẽdere debeat, an vtilitas, aut necessitas Ecclesiæ adsit in tali deputatione.

18 Quintum est, non posse Episcopum deputationem huiusmodi Vicariorum facere, nisi citatis citandis, & auditis partibus; vt tenet Flor. de Men. *d q. 10. num. 8.* & Garz. *d. p. 11. cap. 2. num. 10. & 11.* vbi ait,

posse à tali decreto appellari quoad effectum suspensiuum, & deuolutiuum; nisi fiat in actu visitationis; nam tunc solùm admittitur appellatio quoad effectũ deuolutiuum, non suspensiuum. Flor. de Men. *ibid.num.*75. Pac.Iordan. *loc.cit num.*481. & Alij

19 Sunt tamen multi casus, in quibus Episcopus non potest Vicarios perpetuos deputare. Quorũ primus est, si in Beneficiis vnitis monasterijs Regularium deputentur Religiosi idonei per ipsum Episcopum pro vicarijs temporalibus, vt habetur in Bulla Pij V. 46. incip. *Ad exequendum*.

Secundus est, quando vnio facta est per viam pacti, & concordiæ, cum clausula, vt deseruiri possit in illis per vicarium ad nutum amouibilem; & concordia fuerit per Summum Pontificem approbata. Flores de Men. *d.q.*10 *n.*41

Tertius est, quando à tempore immemorabili vnio facta fuit, & semper seruierunt Vicarij amouibiles, cum cõsensu episcopi. Idem Flor. de Men. *præcit.q.* 10.*n.*44.

Quartus est, si beneficium esset vnitum cum clausula deseruiendi per Vicarium amouibilem ex priuilegio remunerationis gratiæ concesso. Idem Men. *num.*46.

Quintus est, quando pro bono pacis, & pro tollendis litibus, ac pro bono seruitio beneficij expediret per Vicarium amouibilem gubernari Ecclesiam. Idem *n.* 47.

Sextus, quando particulariter, & per se fuit vnita vicaria perpetua. Idem *n.* 48.

Septimus est, quando per priuilegium Pontificium, post Tridentinum Conciliũ fuit concessum, vt beneficium vnitum gubernari, & administrari possit per vicarium ad nutum amouibilem, quia tunc, sicut in alijs prædictis casibus, non potest Episcopus vicarium perpetuum deputare. Idem Men. *d.q.*10.*n.*49.*&* 50. Sanchez *in præcept. Decal.tom.*2.*lib.*7. *&* 19.*num.*191. Barbos. *d. allegat.*72.*num.*190.*vers.Vltra quem casum*.

20 Vicarij verò temporales illi dicuntur, qui deputantur Apostolica auctoritate ad regimen Terrarum Status Ecclesiastici in temporalibus, secundum Abb. *in d.* §.*qui verò cap. extirpandæ de preb.nu.*9. Roman.*cons.*59.*num.*2. *in fin.& nu.*3. Felin. *in c. pastoralis, num.*1. *de rescript.*

Necnon illi, qui mittuntur à Papa, vel à Congregatione Episcoporum, & Regularium ad regimen Cathedralium in spiritualibus, & temporalibus, ob malam Episcoporum administrationem; qui propriè Vicarij Apostolici appellantur, de quibus *sup.notauimus sect.*6. Leo *in Thes.for.eccl. p.*1. *cap.*10 *num.*6 *vers.Vicarij etiam*.

Propriè tamẽ ille dicitur Vicarius temporalis, qui auctoritate alicuius, in locum alterius, ad tempus, vel ad voluntatem constituentis, sufficitur, vt tradit Gonzal. *ad reg. Canc. glos.*5. §.3. *num.*12. Layman. *in Theol mor.lib.*4.*tit.*2.*c.*5.*n.*8.*vers.vicarij*, Azor. *instit.moral.p.*2.*lib.*3.*c.*6.*q.*1.*in fin.* quia vicaria temporalis dicitur illa, quæ duratura est ad tempus, non in perpetuum. Barbos. *de iur.eccl.lib* 3.*c.*6.*num.*52. vbi ex Gonz. *vbi sup.num.*37.

21 Enumerantur quindecim causę, propter quas fit deputatio Vicarii temporalis, seù œconomi ab Episcopo de iure cõmuni; puta quando ex legitima causa Rectoribus Ecclesiarum Parochialium absentibus, suspensis, impeditis, aut inhabilibus deputantur ab Episcopis cum cõgrua fructuum portione, vt in *cap.relatum de cler. non resid.cap.non oportet de consecr.dist.*5.*& cap.peruenit il* 2. *de appellat. & cap. cum ex eo de elect. vers.porrò septennio in* 6. & Concil. Trident. *sess.*6.*de ref.c.*2.*& sess.*7.*de ref. c.*5.*& sess.*21.*de ref.c.*6. Vel quando Parochialis vacat, & datur illi Vicarius ad seruiẽdum, donec de Rectore prouideatur. Conc.Trid.*sess.*24. *de ref c.*18. Vel quando quis duas habet Parochias, *cap.& temporis* 26.*q.*11. Vel quando Rector est nimis occupatus, *c. Ad hęc de off. Archid.& cap.*1.*de celebr missar.* Vel quando Rector peregrinatur. *c.fin de vot.* Vel quando ægrotaret. *c.*3.*& tot.tit.de Cler. ægrot.* Vel quando Rector non intelligit linguam populi illius. *c.*5.*de offic ordin.* Vel causa prædicationis *c.inter cætera de præb..c.quod Dei timorem de stat monach.* Vel propter vtilitatẽ, aut necessitatem Ecclesiæ *c.exposuisti de præben.* Vel quando Rector Religionem ingreditur. *c de Monach.de præbend.* vel ad incremẽtum Diuini cultus. *c. illud, c. nihil.*7.*q.*1. vel quando Rector non habet ætatem.*cap.*2.*de ætat.& qualit.* vel quando beneficium est vnitum mensæ Episcopali, vel capitulari. Gloss.*in Clem* 1.*verb.ad mensã de excessib.Prœl. Clem.*1. *de suppl. neglig. Prælat.* vel quando aliud beneficium iniungitur. Gloss. *in Clem. vnic.verb. parochialium de offic.Vicar.* Vel quãdo Vicariæ perpetuæ vniuntur, quia tunc efficitur temporalis Ecclesia. Gambar. *de offic.legati in vniendo, num.*1021 Gonzalez *d.* §.3.*num* 16.

22 Est autem aduertendum, quod vicaria prædicta temporalis, & ad nutũ amouibilis non est beneficium, vt vicaria perpetua, nec titulus beneficialis, quia non confertur in titulum, sed est simplex salarium seù stipendium. Rebuff. *de nominat. q.*14.*num.*63. *& in Prax.benef.tit. de dispensat. ratione ætatis. verb. earum perpetuæ vicariæ.* Garz. *de benef.tom.*1.*p.*1.*c.*2 *n.*93. Barb.*lib.*3. *iur.eccl.d c.*6.*n.*58. Gonz.*d.glos.*5.§.3.*nu.*35.

Vnde

Vnde non subiacet nominationibus; Nec cõprehenditur reseruationibus. Nec ad eius titulũ potest quis ordinari; vt probatur per DD. *alleg. à* Barbos. *vbi sup. n.*59. Ideo dicti Vicarii temporales non gaudẽt prærogatiuis Vicariorum perpetuorum. Gonzal. *d* §.3. *num.*40. Neque obligantur ad horas Canonicas, ratione vicariæ temporalis, nisi in aliquibus casibus, notatis à Suar. *de relig. tom.*1. *lib.*4. *de hor. canon. cap.*22. *num.*15. Barbos. *ibid. nu.*62. Layman. *in sua moral. Theol. lib.*4. *tract.*2. *c.*5. *num.*8. *vers. temporales autem Vicarii.*

23 Nominatio verò huiusmodi Vicariorum ad nutum amouibilium spectat ad Prælatum monasterii, cui beneficium est vnitum, & Episcopus solum debet approbare, admittere, & licentiam administrãdi Sacramenta dare, si Vicarius idoneus inuentus fuerit; quem potest examinare, nec vlla alia requiritur collatio, aut institutio; vt habetur in Bulla 46. Pij V. *de Vicarys perpet. in Paroch. vnit. monast.* & notat Flores de Men. *variar. lib.*1. *q.*10. *num.* 26. Garz. *vbi proximè d.n.*93. *&* *p.*9. *cap.*2. *n.*295. vbi tamẽ loquitur de perpetuis, & ex vtroque refert Barbos. *ibid. n.*63. vbi *n* 64. inquit; sic fuisse decisum, *in Ianuen. Parochialis Sancti Andreæ* 19. *Aprilis* 1627. *coram D. Duran. inter eius impress. dec.*74. quam affert Viuian. *post Prax. Iurispatr. decis.*86. *num.*2. Piasec. *in Prax. episc p.*2. *cap.*3. *n.*46. *in antiqua impress.* & Pac. Iordan. *Diuersar. elucubrat. tom.* 2. *lib.*9. *tit.* 1. *de dispensat n.*483.

24 Est etiam aduertendum, quod in dubio, ad sciendum, an sit vicaria perpetua, vel temporalis, attendendus est vltimus status, vt tradit Gonzal. *d. gloss.* 5. §. 3. *num.*18. & Garz. *de benef. tom* 2. *p.*11. *c.*2. *n.*16.

25 Sed quæritur; An Vicarii temporales & amouibiles Ecclesiæ Cathedralis præcedant vicariis perpetuis Ecclesiarum Parochialium?

Respondetur negatiuè; sed ipsi Vicarii perpetui Parochialium potius præcedere debent illis de Cathedrali. ita declarauit Sacra Rituum Congregatio. *in Terulen.* 16. *Sep embris* 1606. vt refert Aldan. *in compendio Canonicar. resolution. lib.*1. *tit.*43. *num.*58.

26 Alii Vicarii dicuntur Parochorum & sunt, (propriè tamen loquendo) illi, qui deputantur ab Episcopis in Parochiis ad curam animarum exercendam, quando Parochus habet temporale indultum, vel impedimentũ non residendi; de quibus loquitur Concilium Tridentinum. *sess.*6. *cap.*2. (nam largè omnes supradicti Vicarii temporales dici possunt, Vicarii Parochorum.)

27 Vel quando aliquis Parochus ex priuilegio Papæ est dispensatus, vt retinere possit plura curata Beneficia; quia tunc deputatur Vicarius cum congrua portionis assignatione, illi Parochiæ, cui Parochus superesse non potest, de quibus Trident. *sess.*7. *cap.*5. *de ref.*

28 Vel quando ab Episcopis, etiam tamquam Apostolicæ Sedis Delegatis, Parochis illiteratis, & imperitis, si aliàs honestæ vitæ sint, dantur Vicarii seu coadiutores ad tempus cũ congrua portione fructuũ de quib. Conc. Trid. *sess.*21. *de ref. c.*6.

29 Vel quando ab Episcopo constituitur Vicarius, cõmuni vocabulo Oeconomus dictus, Parochiali vacanti, donec ei de Rectore prouideatur, de quib. Conc. Trid. *sess.*24. *de ref. cap.*18. *&* *sup notau.*

30 Vel quando Parochiis perpetuò aliis Ecclesiis vnitis, pro bono Ecclesiarum regimine, expedit vt dentur ab Episcopis Vicarii temporales, licet sint deputandi perpetui. vt probatur per Trid. *sess.*7. *de ref. cap.*7. in quo videtur moderari, quod disponitur: *in cap. extirpandæ. §. qui verò de præbend.* in quo statuitur, quod dentur vicarii perpetui, & Concilium dat facultatem Episcopis deputandi temporales, si ipsis videbitur expedire.

31 Alii sunt Vicarii, qui dicũtur Vicarii Regularium superiorum, qui vices eorum gerunt in monasteriis seu conuentibus Religiosorum, & ad ipsos spectat officium superioris facere, absente Priore, seu superiore conuentus, non ad Religiosum, qui per turnum inuenitur hebdomadarius chori. vt declarauit, auferendo abusum prædictum, Sac. Congreg. Episc. *&* *Regular.* 7. *Maii ann.*1627. *fol.*212. vbi fuit ponderatus textus *in l. Tutor.* 20. *ff. de testamen. ar. tutel.*

32 Item sunt Vicarii Generales Religionum, & Congregationum Regulariũ, vt Congregationis Fratrum Discalceatorum S. Augustini. qui possunt eadem facere, quæ possunt alii superiores Generales, ipsis tamen absentibus. vt declarauit Sac. Congreg. *Visitationis Apostolicæ die* 26. *Maij* 1626. de qua Aldan. *in compend. Can. resol. d. lib.*1. *tit.*43. *num.*55. Nec non S. Francisci de Paula; qui deputantur in Prouinciis à correctore Generali totius ordinis; *vt refert* Laurent. de Peyrin. *de priuilegiis Regularium ad constitut.* 14. Leonis X. *num* 4. Et sic de singulis Religionibus, vbi constituuntur Vicarii Generales, qui Generalibus ipsis deficientibus possunt facere omnia, quæ Generales poterant, vsquequo eligantur denouo; vel si sint absentes vsquequo ad Prouincias, vbi Vicarios habent, redierint. *Clement extra in fin. de verbor. significat.*

De aliis in qualibet Religione vide Docti-

ctissimum, ac meritissimum P. Brancatum *in Epitom. Sacror. Canon. in Verbis quarumlibet Religionum propriis suis locis. vt Verb. Monachi Cassinenses, Camaldulenses, Carthusiani, Cistercienses, & sic de Reliquis: Item Verb. Fratres Mendicantes, &c.*

33 Aliud vicariorum genus est illud, quod appellatur monialium; in monasteriis enim illarum solent constitui quædam moniales antiquiores in vicarias, seu Præfectas superiores, siue in Abbatissas, quarum electiones fieri debent per secreta suffragia, & vota, & nomina eligentium publicari non possunt; aliàs electio est nulla, & electa est inhabilis ad alia officia, vt habetur in Concil. Trid. *sess. 25. de regularib. cap. 6.* cuius electionis Praxim habes infrà. *tom. 2. par. 5 Pract. 16.*

34 Est tamen obseruandum, quod si huiusmodi vicariarum, & aliarum superiorum monasteriorum electio per ordinationes, & constitutiones monasterii, spectet ad Abbatissas, & Discretas, & ad Episcopum pertineat tantum illas confirmare, ità seruari debet; nec Episcopus aliud prætendere potest. vt declarauit Sac. Cōgr. Episc. *& Regular. in vna Lamacen. 26. Octobris ann.* 1604.

35 Obseruandum est præterea, quod vicariæ, Præfectæ, & aliæ superiores monasteriorum monialium non possunt durare, vltra tres annos, & postea vacant officio, vt de Abbatissis, & aliis Italiæ Præfectis disponitur *in constit.* 80. Gregor. XIII. & in Concil. Mediolanen. 1. *p. 3. tit. de Præfectis &c. monialium.* Per istam tamen Gregorii XIII. constitutionem, neque per aliam alterius Pontificis, non prohibetur, ne possit eligi vicaria, quæ triennio immediate præcedenti fuit Abbatissa; dummodo eadem vicaria non sit prima Superiorissa monasterii, sed subsit Abbatissæ pro tempore existenti, vel alteri Superiorissæ. Ead. Congregat. *in vna Cremonen. 28 Iulii.* 1628. *& in alia 22. Septembris eod. ann.* Nisi in monasterio adesset contraria consuetudo.

36 Obseruandum tandem, quod huiusmodi vicariæ deputatio fit etiam, quando in aliquo monasterio, ob malum alicuius Abbatissæ regimen succedunt incōuenientia; & tunc eligitur aliqua ex monialibus senioribus, ac monasticæ disciplinæ zelantioribus; sine cuius participatione, & consensu Abbatissa nihil possit facere, & decernere. vt declarauit Ead. Congreg. *in vna Montisregalis. 9. Nouembris* 1629.

Et hæc pauca dixisse sufficiat in materia omnis generis Vicariorum, veluti Prolegomena, & viam sternentia ad proprium institutum Praxis. Ad quam in aliis sequētibus Partibus opportunè tradendam gradum facimus.

Ad Laudem, & Gloriam Omnipotentis DEI, Beataque Virginis MARIAE & Omnium Sanctorum.

FINIS PRIMAE PARTIS.

In Conceptione Tua Virgo Immaculata Fuisti,
Ora Pro Nobis Patrem, Cuius Filium Peperisti.

PRAXIS

PRAXIS VICARIORVM CAROLI PELLEGRINI CASTRIVILLARENSIS

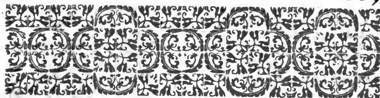
PARS SECVNDA

In qua traditur methodus formandi Processus ciuiles in vtroque foro, tùm Ecclesiastico: tùm Sæculari; ad formam Iuris communis; nècnon municipalis Regni Neapolitani.

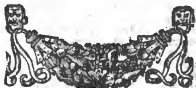
Cum obseruationibus Sacrorum Canonum, legum, & Doctorum. Formulas insuper totius ordinis iudiciarij fusè complectens:

Iudicibus, Aduocatis, & Causidicis omnibus, etiam Laicis perutilis, ac necessaria.

IDEA, ET MEDVLLA TOTIVS PRACTICAE CIVILIS, *HAC SECVNDA PARTE CONTENTÆ.*

NTEQVAM Sectiones de more doctrinales instituam: Memoriæ, ac facilitati legentium, præcipuè non adeò versatorum, consulens: Compendiariam hic totius Ciuilis Practicæ Ideam, ac impressam veluti, atque extractam ordinis iudiciarij Medullam tradere visum fuit; vt primo quisque obtutu, ac breuissimo lectionis excursu, statim præoculis habeat, quæ in tota Parte fusiûs pertractantur.

De Libello.

IVdicium Ciuile principium sumit à Libello, seù comparitione Actoris; Ipse enim siue per se, siuè per Procuratorem comparet coram Iudice, cui porrigit libellum, in quo petit, se debere consequi aliquid ab Aliquo; vel instat aliquid aliud sibi fieri.

Iste debet esse clarus, adhoc vt Reus conuentus deliberare valeat, an liti cedere, vel contendere voluerit; alioquin Vicarius, siuè quilibet Alius Iudex illum admittere non debet; sed potius reijcere, quia secundum illum fiunt per Actorem ipsum facienda probationes, & formandi Articuli, super quibus examinantur testes; Necnon Iudex sententiam dare debet conformem libello. De quo habetur infrà *sestion. 1. subsect. 1.*

De Citatione Rei conuenti.

POst libelli porrectionem fit citatio per Iudicem super eodem, adhoc vt Reus Conuentus illius petitionis ab Actore factæ notitiā habeat; sine appositione alicuius pœnæ; solet tamen in Aliquibus Curiis tali casu procedi per viam mandati pœnalis, quod fit ad instantiam Actoris aliquid petentis, in quo requiritur, vt apponatur terminus aliquorum dierum, cum verbo: *Peremptorie*: adhoc vt Reus possit legitimè comparere intra terminum illorum dierū, habita ratione distantię loci.

Ista Citatio intimanda est Reo de Persona, si commodè haberi poterit; Alias domi suæ solitæ habitationis exequenda, dimissa copia. Qua exequuta altero ex supradictis modis, fieri debet relatio à cursore, seù ministro curiæ, qui citauit, super exequutione. Et hæc aliquando fit per No-

Notarium in calce eiusdem citationis, seù mandati, medio iuramento dicti ministri: Aliquando verò scribitur per ipsummet Ministrum cum sua subscriptione, & duorum testium, vbi copia hominum scribere scientium fuerit; aliàs apponenda erunt ipsorum nomina, & cognomina; Annotãdo etiam diem Mensis, & Anni, iuxta stylum propriæ Curiæ, in qua ius dicitur. est benè verum, quod in quibusdam Curijs non expeditur citatio particularis, sed notificatur Reo idem libellus, cuius copiam habere debet. Et de his habetur, *tùm in præfata subsect. 1. tùm in subsect. 2.*

De Contumacia Rei conuenti.

QVòd si Reus conuentus citatus non comparuerit in iudicio, neque per se, neque per alium suo nomine, ad dicendum, & allegandum quidquid dicere, & allegare voluerit, accusantur contra ipsum contumaciæ; ita tamen, vt si in citatione, seu mandato appositus fuerit terminus duorum dierum Reo ad comparendum post intimationem, & citatus fuit prima die Septembris, (verbi gratia) Prima contumacia accusari debet die tertia eiusdem mensis, dummodo sit dies iuridica, non festiua; nam tùnc accusabitur die sequenti.

Quod intelligendum est, vbi proceditur de iure ordinario, non in iudiciis summariis, in quibus non seruatur ordo, & figura Iudicij; neque proceditur per apices iuris, sed sine illis, sola facti veritate inspecta.

Vltima verò contumacia incusanda est post lapsum trium dierum à die primæ cõtumaciæ incusatæ; Si Reus conuentus præsens fuerit in loco iudicij.

Si enim esset extra Territorium Iudicis, incusari debet infra duos menses; si in territorio, & iurisdictione, sed non in loco iudicij, infra mensem, ad electionẽ Actoris; qui numerandi sunt à die primæ contumaciæ.

Si verò in vltima contumacia Reus cõuentus comparuerit, vel eius Procurator, aut Alius suo nomine, legitimè tamen, cum eius mandato; admittendus erit, tam si eodem tempore, quo vocatur in Banco Iuris compareat; quam altèr; & cum illo procedetur ad vlteriora. Et de hac habetur *infrà ead. sect. 1. subsect. 3.*

De Primo & Secundo Decreto.

AT si nemo comparuerit, condemnandus erit in contumacia. Vnde interponitur primum Decretum; vel datur terminus in causa in cõtumaciam, ad electionem Actoris.

Et tunc, si Actor eliget viam condemnationis ad possessionem ex primo decreto, expediendæ sunt litteræ exequutoriales, seù (vt alibi dicitur) mandatum exequutiuum ex primo decreto; quarum vigore Actor ponitur in possessione bonorum Rei conuenti pro quantitate in libello petita.

Poterit tamen Reus contumax dictam cõtumaciam intra tres menses à die interpositionis primi decreti computãdos, purgare; Sed soluere debet omnes expensas in Iudicio ab Actore factas, his tantùm exceptis, quæ in primo mandato, & prima contumacia factæ fuerunt; istæ enim non soluuntur; & insuper dare tenetur cautionem in forma de stando Iuri, & constituere Procuratorem in loco Iudicij instructũ, repetibilem, & curiæ notum; & sic contumaciam purgabit.

Quando autem Reus conuentus persistet in contumacia per dictos tres menses numerandos à die, quo Actor positus fuit in possessione bonorum ipsius Rei ex primo decreto; tunc ipsis elapsis citatur denuo ad videndum interponi secundum decretum intra terminum aliquot dierum habita ratione ad loci distantiam. Quo casu si comparuerit in termino adimplendo omnia ea, quæ paulò antè diximus, admittendus erit vt supra.

Sed si Reus conuentus nullo modo cõparuerit, accusata prima contumacia, & elapso triduo, exequi debet citatio, vocando Reum in Banca, vt dicitur, idest curia sedente pro Tribunali, & tunc prouidebitur mediante decreto, procedẽdum esse contra ipsum debitorem ad omnes & singulos actus in sua contumacia faciendos.

Post quod Actor præsentabit libellum, seù petitionem, in qua petet adiudicationẽ bonorum exequutorũ, vigore primi decreti, in quibus immissus fuit in possessione pro quantitate sui crediti; mediante tamen appretio expertorum. Deinde in eadem petitione dandus est terminus in contumacia Rei, & Actor suas probationes facere tenebitur, se esse creditorem in ea quantitate, & quod bona exequuta fuerunt, & sunt eiusdem sui debitoris.

Quo facto fit Publicatio, & conclusio in causa, & Iudex interponit secundum decretum, in quo declarare debet, debitorem esse legitimum contumacem; & bona exequuta esse adiudicanda Creditori pro quantitate sibi debita, mediante appretio Expertorum, ad effectum, vt de illis di-

diſponere valeat, vt verus dominus. Quod Decretum legendum eſt formiter Curia pro Tribunali ſedente, in cõtumacia dicti debitoris; & deinde elapſis decem diebus ad appellandum conceſſis, expediuntur litteræ exequutoriales pro exequutione ſecundi decreti; cum aliàs ſine illis exequi minimè poſſit.

Poſt tamen hoc ſecundum decretum Reus gaudebit tempore vnius menſis, intra quem comparere poterit, & recuperare bona adiudicata creditori, ſi debitum, & expenſas ſoluerit; poſt lapſum verò menſis audiri non poterit; niſi probaret, quod fuiſſet legitimè impeditus. de quibus omnibus habetur infra *ead. ſect. 1. ſubſect. 4.*

De copia Libelli, & Scripturarum.

QVod ſi Reus Conuentus poſt citationem, ſeù intimationem libelli, ſiuè petitionis Actoris ſibi iuridice factam comparuerit in Curia, habere debet copiam libelli, vt deliberare poſſit, an cedere, vel contendere voluerit. *De quo ibidem ſubſection. 5.*

De Exceptionibus declinatorijs, & Dilatorijs.

EX illo autem tempore allegare poterit Reus ſua Iura, & opponere exceptiones, quas habere prætendet, ante tamen litis conteſtationem. Interquas primum locum obtinent, quæ Perſonam Iudicis reſpiciunt, & fori declinatoriæ dicuntur; & iſtæ Iudicij vires eneruant, & declinare faciunt forum, itaut ad vlteriora procedi non poſſit, abſque actorum, & proceſſus nullitate; vt ſi quis priuilegium habeat à Iure exemptionis, propter quam dicit de Iudicis incompetentia, vel gaudeat priuilegio electionis, aut variationis fori; & hæ multipliciter contingere poſſunt. *prout habetur d. ſect. 1. ſubſect. 6. inter ſecat. 1.*

Iſtæ autem exceptiones declinatoriæ, & incompetentiæ Iudicis opponendæ ſunt ante omnes alias; alioquin ſi opponerentur aliæ exceptiones dilatoriæ, vel peremptoriæ, videretur conſentiri in Iudicem.

Declinatur autem forus ſeptem modis, vt videri poterit loco præcitato, preſertim ex litis pendentia in alio Tribunali, vel ex quo cauſa ſit compromittenda, quia vertitur inter conſanguineos, aut affines vſque ad certum gradum, iuxta locorum conſuetudines & ſtatuta particularia, & tunc cauſa remitti debet ad ſuum proprium Iudicem.

Quod ſi iudicium fundatum remaneat coram eodem Iudice, qui Reum conuenit, non obſtantibus oppoſitis; tali caſu poterit Reus conuentus alias exceptiones dilatorias opponere, quæ Perſonam Actoris reſpiciunt; & Iſtæ de ſui natura negotium principale ad longum aliquatenus protrahunt; prout ſunt, exceptio legitimationis perſonæ Procuratoris Actoris; Item exceptio filiationis, ceſſionarij, donatarij, hæredis, & ſimiles. Item ſi agat vti Tutor, Curator, Syndicus, &c. *de quibus habetur ibid. interſecat. 2.*

Similiter opponere poteſt Reus exceptiones dilatorias, quæ Perſonam ipſiuſmet reſpiciunt, prout ſunt exceptiones carentiæ, & incompetentiæ actionis; cautionis expenſarum; termini ad denunciandum; Excuſſionis principalis; Reconuentionis; laudationis in authorem; & aliæ, *de quibus habetur ibid. interſec. 3.*

Opponuntur tandem aliæ exceptiones dilatoriæ, quæ cauſæ, ſeù Actionis qualitatem reſpiciunt, nimirum ineptitudinis, vel obſcuritatis libelli; petendo vt Actor illum declaret in tali, vel tali parte; temporis anticipationis; dilationis quinquennalis, & aliæ, *de quibus habetur ibid. interſecat. 4.*

De Exceptionibus Peremptorijs.

OPponere ſimiliter poterit Reus exceptiones peremptorias, quæ quidem non protrahunt iudicium, ſed illud omninò ceſſare faciunt; vti eſt exceptio litis finitæ; Periurij; Rei iudicatæ; Tranſactionis; Nullitatis proceſſus; Pacti de non petendo; & aliæ, quæ impedimentum præſtant, ne ad vlteriora procedi poſſit in cauſa. *Et de Iſtis habetur ead. ſect. 1. ſubſect. 7.*

De Litis Conteſtatione.

POſtquam autem oppoſitæ, & diſcuſſę fuerunt prędictæ omnes exceptiones; & quædam ex illis admiſſæ, aut omnes reiectæ extiterint, ſiuè per Iudicem; ſiuè per Actorem; vel forſan reſeruatæ ad merita cauſæ, ideſt ad deciſionem litis, fit litis cõteſtatio. *De qua habetur ſection. 2. ſubſect. 1.*

De Iuramento Calumniæ.

DEinde preſtari ſolet Iuramentum Calumniæ, euitandæ ſcilicet tam per Actorem, quam per Reum. *De quo ibid. ſubſect. 2.*

De Termino Probatorio.

SVccessiuè datur terminus in causa ad probandum incumbentia intra aliquot certos dies, qui est vtrique parti cōmunis; videlicet Actori, ad faciendum suas probationes; & Reo conuento ad faciendum suas defensiones. *De quo d sect. 2. subsect. 3.*

De Positionibus.

DAto termino prædicto fieri solent aliquando Positiones, super quibus respondendum est per partem aduersam, ad effectum vt releuentur ad inuicem ab onere probandi. *Et de his habetur ibid. subsection. 4.*

De Articulis.

QVod si partes per positiones nullum senserint commodum probationis, producere solent Articulos, super quibus examinantur Testes in vim probationum, præcedente citatione partis aduersæ ad videndum illos iurare, & in eodem termino per aliam partem exaduerso principalem producuntur Interrogatoria, super quibus interrogandi sunt prius Testes & postea respondeant Articulis. *De quibus habetur ead. section. 2. subsect. 5.*

De Testium productione, & examine.

POst Articulorum, & Interrogatoriorū productionem, fit citatio ad Testes vt accedant ad curiam ad se examinandū super illis; & eodem contextu citatur pars aduersa ad videndum ipsorum testium iuramenta de veritate dicenda super contentis in Articulis, & Interrogatorijs. *Et de his habetur ead. sect. 2. subsect. 6.*

De Testium Absentium Examine; eorumque nominatione.

VBi verò examinandi erunt testes absentes extra locum Iudicii, fieri solet ipsorum nominatio; & petuntur litteræ commissoriales, seù missiuæ, vel remissoriales ad partes, quæ diriguntur Iudicibus ordinariis locorum, in quibus testes examinandi inueniuntur, dummodo suspecti non fuerint. Post transmissionem litterarum, Iudex remissorialis monet partes ad intereßendum Iudicio examinis testium, assignando locum, & tempus certum, & postea succeßiuè seruatis seruandis, illos examinabit super Articulis Actoris, & Interrogatorijs Rei conuenti, vel è conuerso, in termino citationis. Necnon partes ipsas principales, tanquam magis idoneos, iurare faciendo de veritate dicenda super his, quæ scire credunt & adimplendo etiam omnia alia necessaria. *de quibus in d sect. 2. subsection. 7.*

De Publicatione Testium.

COmpletis deinde probationibus, absolutisque testium examinibus, fit publicatio in causa; per quam manifestantur vtrique parti omnia dicta testium. *Et de ea habetur ibid. subsection. 8.*

De Repulsa, seù Reprobatione Testium.

PEracta Publicatione in causa, & visis per partes collitigantes testium examinibus, peti solet ab altera ex ipsis repulsatio, seù reprobatio ipsorum testium examinatorum. Qua per Iudicem concessa repulsantur intra terminum assignatum testes pro parte aduersa examinati, & approbantur Alij examinati pro se. Terminus autem Repulsæ, est medietas termini probatorii, itaut si terminus ad probandum, fuerit octo dierum iste ad repulsandum testes, erit quatuor dierum; & currit de momento ad momentum. Expleto examine testium reprobatorum, fit publicatio in causa Repulsæ. *De quibus omnibus habetur ead sect. 2 subsect. 9.*

De Repulsa Repulsæ.

DEinde si altera pars aduersa reprobare voluerit testes reprobatorios, petere potest Repulsam Repulsę, idest alium terminum ad repulsandum testes examinatos pro repulsa testium examinatorum in termino probatorio. Iste autem terminus concedendus est, breuissimus tamen, & sic erit medietas termini primæ Repulsæ, idest dierum duorum tantum. Peracto postea examine fit etiam publicatio in hac secunda repulsa; & tunc regulariter non datur alius terminus; nisi aliquis ex litigantibus esset priuilegiatus. *prout notatur ibid. subsection. 10*

De Restitutione in Integrum.

SI verò Partes litigantes essent Personæ priuilegiatæ, quibus competeret beneficium restitutionis in integrum, vti est Mulier, Minor, Ecclesia, Persona Ecclesiastica, Vniuersitas, Fiscus, & similes; petere po-

potuerint primam, & secundam restitutionem in integrum; quæ in Regno Neapolitano appellantur primum, & secundum beneficium. Tali casu Terminus primæ restitutionis, seu primi beneficii erit medietas termini probatorii concessi in causa principali; Terminus verò secundi beneficii erit medietas termini primi beneficii; veluti fit in Repulsa, & in Repulsa Repulsæ. Et in istis fieri etiam possunt Testium nominationes eodem modo, & forma, vt fit in termino probatorio. Et ab vtraque parte dari possunt Articuli Contrarii. Quod si Ambæ partes, hoc est, tàm Actor quam Reus conuentus essent Personæ priuilegiatæ; tunc essent in causa quatuor beneficia, duo pro qualibet parte; & qualibet vti posset beneficio alterius, quia quilibet terminus beneficiorum est cõmunis vtrique parti. *Et de his omnibus agitur eadem sect. 2. subsection. 11.*

De Conclusione in Causa.

PEractis omnibus probationibus in beneficiis; & factis tandem publicationibus in quolibet ex illis, fit conclusio in causa, quæ operatur, ne amplius fieri possint aliæ probationes post ipsam, cũ indicatur renunciatum vlterioribus, quia aliàs causæ fierent immortales, & nunquam finem haberent. Verùm de consuetudine Canonica, & stylo supremorum Tribunaliũ concipi solet conclusio in causa sub quadam verborum forma, vt non præcludatur omninò via, nouas scripturas producendi. Quare facta conclusione præsentari possunt scripturæ cum breui termino, Iudicis arbitrio, ad illas concomitandum per testes, si publicæ fuerint; qui terminus erit similiter communis alteri parti ad illas impugnandum. Si verò scripturæ fuerint ex priuatis concomitari per testes minimè potuerint. *Prout habetur ibidem subsection. 12.*

De Monitione ad allegandum in Iure, & in Facto.

QVibus omnibus expletis firma prorsus remanet conclusio, & tunc monentur, ac citantur ambę partes ad dicendum, & allegandum coram Iudice oretenus, & in scriptis, in Iure, & in Facto, cum Aduocatis, & Procuratoribus, ad effectum discutiendi probationes factas, vt possit tandem Iudex ad sententiam deuenire. *De qua habetur ead. sect. 2. subsect. 13.*

De Modo videndi Processum.

DEinde Iudex produci sibi per Notarium Causæ facit Acta omnia, ad effectum illa diligenter perscrutandi, vt ex his rectam sententiam nemini præiudicialem proferre valeat. Quod vt faciliùs succedat, diligentias quasdam facere debet *Et de his agitur ibid subsect. 14.*

De Citatione ad Sententiam.

SVccessiuè postquam omnia benè perpenderit, ac rimatus fuerit, citare ac monere tãdem faciat ambas partes ad audiendam sententiam diffinitiuè proferendam cum termino peremptorio; quæ nominatim, & specificè fieri debet, aliàs sententia nullum produceret effectum. Prout habetur *ead. sect. 2. subsect. 15.*

De Sententia.

POstremò absolutis omnibus necessariis ad benè formandum Processum, de quibus in superioribus dictũ est, debet Iudex sententiam diffinitiuam secundum Sacros Canones, leges ciuiles, Iura municipalia, & graues Doctores proferre, quæ condemnationem, vel absolutionem, continere debet Rei conuenti; aliàs non valeret. Et similiter multa alia requisita in se continere debet sententia vt valida sit. *De quibus plenè habetur in sect. 3. subsect. 1.*

De Exequutione Sententiæ.

POst sententiam cõsequitur necessariò; vt si valida fuerit, & ab ea per Reum condemnatum nõ fuerit infra decem dies appellatum, debitæ exquutioni demandetur. Quod quidem in quibusdam casibus succedere solet, non obstante appellatione. *Prout latè probatur ead sect. 3. subsect. 2. & inferiùs Par. 3. per tot.* vbi de iudicio appellationis sermo erit. Et de his hactenus.

Premissa quædam ad vberiorem intelligentiam.

SVMMARIVM PRAEMISSORVM.

1 AGgressurus in præsenti Practicam Iudiciariam Ciuilem, Vtriusque fori; Ecclesiastici scilicet, & sæcularis, ad ritè & rectè iudicia Causarum Ciuilium peragenda, pro pleniori Tyronum notitia, ante actorum iudiciarii ordinis elucidationem, quædam præfari non omninò inutile esse duxi. Vnde prenoto, ordinem Iudiciarium, hoc est litigandi, & placitandi in Iudicio vsum, ex Iure Diuino originem habuisse. Nam postquam Dominus Deus primum nostrum Parentem Adam de limo terræ in campo Damasceno ad sui imaginem formauerat, *vt habetur Genes. cap. 1. & 2. & cap. Hac Imago, 33. q. 5. & cap. Illud distinct. 40.* vbi Gloss. *in verb. Extra Paradisum*; & Ego ipse notaui in meo *Museo Historico-legali. lib. 1. par. 6. cap. 12. circ. princ.* posuit eum in Paradiso voluptatis, vt operaretur, & custodiret illum, iniunxitq; ei Deus legem, vt de omni ligno Paradisi comederet, de ligno verò in medio Paradisi posito, ne comederet, in quacunque enim hora comederet, morte moreretur cum autem non esset bonum hominem esse solum, & obdormisset Adam, tulit Deus vnam de costis eius, & ædificans in mulierem, adduxit eam ad Adam, eique in matrimonium collocauit. Genes. *d. c. 1. & 2.* Cum verò hæc prima mulier, vidisset lignum, quod esset bonum ad uescendum, seducta ab Antiquo serpente humani generis hoste; quod nequaquam morte mo-

reretur, Iuxta preceptum Domini, tulit de ligno vetito, & comedit; deditque viro suo, qui etiam comedit. Genes. *cap. 3*. Sed cum Dominus Deus redargueret Adam de inobedientia quod comedisset de ligno vetito Paradisi voluptatis, contra legem sibi impositam, Ipse quasi Actori exceptionē opponens ad se exonerandum, relationem criminis conuertit in coniugem Euam, imo in ipsummet coniugis authorem, Deum Optimum Maximū, dicens: *Mulier, quam dedisti mihi sociam, decepit me, & comedi* Genes. *cap. 3. & cap. serpens. de pænit dist. 1.* & aduertit specul. *in Proœm. lib. 1. num. 24.* Vnde postea formato quasi Iudicio, successit sententia Dei iudicantis: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Genes. *ibid. cap. in capite dist. 50.*

2 Practica autem Iudiciaria originem sumpsit ex lege Veteri; quia Deus per Moysen ait. *Deuteronom. cap. 19. Non stabit testis vnus contra aliquem, quidquid illud peccati, & facinoris fuerit, sed in ore duorum, aut trium testium stabit omne verbum, &c.* & habetur *in cap. nouit. de iudicijs, & cap. in omni, & cap. licet de testib.*

Postea verò approbata fuit, & extensa de Iure positiuo, à quo emanauit quædam forma particularis, & spiritualis, quæ seruari deberet in iudicijs, ad lites breuius terminandas, & dirimendas nam & Apostoli, & Summi Pontifices eorum successores varios Canones ad hunc finem, & effectum Sanctissimè ediderunt, vt habetur *in cap. 2. 3. & 4. dist. 10. & cap. Sancta 15. dist. & dist. 16. tot.* & ex infra notandis apparebit.

3 His prælibatis non erit, inquam inutile quædam pauca præmittere; & explanare; nimirum quid sit Iudicium, quot eius species, quę personæ illud constituant, & quæ sint de substantia ordinis Iudiciarij; quia vt ait Baldus *in prælud. Feudor. in prim. column.* non statim iniciendæ sunt manus in messem particularem, sed paulatim, & post cognitionem generalium, nam cognitis generalibus, deuenitur ad cognitionem singularium & particularium, *l. 1. ff. de orig. iur. §. His igitur Instit. de iust. & Iur.* Gloss. *in rubr. de reg. iur. in 6.* Vnde expedit præmissa facere, quia ex præmissis sequuntur, vt plurimum demonstrationes, quinimò cognoscitur vis causæ finalis cuiusque rei, vt probatur *ex d. l. 1. ff. de origin. iur. & l. Pacumenius, ff. de hæred. instit.* & in omnibus his, quæ ordinem in se habent, præmittenda sunt præludia quædam vtilia, vt notatur, *in §. fin. collat. 8. Authent. In medio litis non fieri sacras formas.* Vnde fit.

PRAEMISSVM I.

De Iudicio in genere.

4 DIco igitur, quod Iudicium est legitimus actus trium Personarum, Iudicis scilicet Actoris, & Rei; ita Hostiēs. *in summ. de iudicijs in princip.* Ioan. Andr. *in addit. ad specul. lib. 1. in tit. de Actore, §. 1. litt. A. in princ.* & Alii communiter *in tit. de iudic.* Glosa verò *in cap forus, de verb. signif. in verb. iudicium*, ait, iudicium esse legitimum actū duarum personarum, actoris, & rei super eadem quæstione sub eodem iudice contracta; locus autem, vbi iudicium exercetur, dicitur forus, vt habetur *in d. cap. forus.*

Non obstat tamen, quod sint aliqua iudicia, in quibus non interueniant omnes supradictæ tres Personæ, vt in iudicio inquisitionis generalis, vbi non est persona actoris, vel Rei, de quo *in cap. bona de elect.* Et in Iudicio specialis inquisitionis, quæ fit officio Iudicis tantum, nemine instigante, vt *in cap. qualiter, & quando. il secondo de accusation.*

Nam respondetur, quod ibi fama, quæ præcedere debet, habetur loco actoris, vt *ibid. notatur*. Neque obstat, quod in Iudicio, vbi agitur de crimine notorio, non interuenit persona actoris.

Nam respondetur, quod ibi notorium gerit vicem accusatoris interpretatiuè; vt colligitur *ex cap. manifesta 2. q. 1. cap. ad nostram de iure iur. cap. quoniam, de fil presbyt. cap. euidentia de accusat.* Vnde firma remanet supracitata diffinitio iudicij, quod sit actus legitimus trium Personarum, Iudicis, Actoris, & Rei.

5 Quod si quis dicat, huiusmodi definitionem Iudicii non esse vndequaque veram, quia in iudicio interueniunt Aliæ Personæ, vltra supradictas tres, vt sunt Procurator, defensor, excusator, coniuncta persona, Tutor, Curator, Syndicus, Oeconomus, & similes, de quibus speculat. *in lib. 1. particul. 3. per tot.* sub diuersis rubricis egit.

Respondetur, quod huiusmodi Personę non sunt necessariæ in iudicio ad substantiam illius, sed admittuntur alieno nomine, agendo, vel defendendo, non nomine proprio, vt Iudex actor, & Reus, qui sunt de substantia.

6 Idem dicendum de Aliis Personis, quæ nec agunt, nec defendunt, sed adminiculum præstant ipsis causis, quæ in iudicio

cio actitantur, vt sunt causarum Patroni, seù Aduocati; de quibus est sermo in *cap. 1. q. 4. cap. pastoralis. de iudic. cap. 1. vt lite non contestat. cap. forus, §. in omni, de verb. signif. & tit. Decretal. & ff. de postul. per tot.*

De iure verò Regni loquitur Regia Pragmatica, quæ incipit: *Quum a die*: ibi: *sine præsentia Procuratoris, vel Aduocati*; & cōstitutio Regni, quæ incipit: *Hac edictali lege. sub rubrica de salario Aduocatorum*; & constitutio Regni, incip. *Iustitiarios, sub rubric. vt Iustitiarij habeant certos Aduocatos*; & constitutio Regni, incip. *Lege præsenti, sub rubr. de dandis Aduocatis, pupillis, & Aliis miserabilibus personis*, & constitutio: *Aduocatorum officium sub rubric. de Aduocatis ordinandis*; & constitutio *Aduocatos, tit. de præstatione Sacramenti ab Aduocatis*.

7 Sunt præterea aliæ personæ, quæ interueniunt in iudicio, & non sunt de substantia, sed præstant adminiculum ipsis causis, vt sunt Notarii, seù Cancellarii, seù (vt in Regno vulgò dicuntur) Actorum Magistri, qui iudicii acta conscribunt, de quibus loquitur textus *in cap. quoniam contra de probationib.* & de iure Regni loquitur cōstitutio, quæ incipit: *In locis Demanij*, ibi: *propter Iudicem & Actorum Notarium*; & alia constitutio Regni incip. *Cum iuxta prouidum sub rubr. de salario Baiulorum, Iudicum, & Notariorum Curiæ*; & constitutio: *Iustitiarij per Prouincias*: ibi; *Assessores etiam, & Actorum Notarios*.

8 Item interuenit Nuncius, seù Cursor, seù Baiulus, seù Apparitor, seù seruiēs curiæ, qui alia nomina sortitur; & hic citat partes in omnibus actis iudiciariis, & postea refert in scriptis Notario, se citasse, vt habuit in commissis, de quibus loquitur text. *in cap. prudentiam 1. respons. de offic. deleg. & cap. cum parti. de appell.* & de Iure Regni loquitur constitutio. *In ciuilibus causis sub rubric. de apparitorib. & eorū salario*, & constitut. *edictorum*. ibi. *per specialem citantis nuntium de litteris ci atorijs* & constitut. *citationis litteræ. eod.* & Regia Pragmatic. 2. *in ordine*, quæ incipit. *Quilibet agere volens*; Et istæ personæ neque sunt de substantia Iudicii, sed adminiculum tantum præstant, nam de substantia, vt diximus, solum ille tres personæ sunt, nimirum Iudex, Actor, & Reus.

PRAEMISSVM II.

De speciebus Iudicij.

9 PRænotato quid sit iudicium, & incidenter viso de Personis non necessariis ad ipsius substantiam, rectus ordo postulat videre, quotuplex sit iudicium, nam & hoc scire, non parum prodest iudicium exercenti.

Dico igitur, quod Iudicium triplex est: Ciuile, Criminale, & Mixtum.

Ciuile dicitur illud, cuius finis tendit tantummodo ad commodū partis. Gloss. *in l. prætor. ff. de sepulcr. viol.* & est etiā triplex: ordinariū, summariū, & Exequtiuū *Ordinarium* dicitur omne illud, in quo agitur via ordinaria, non vigore obligationis cameralis, nec Clausulæ Quarantigiæ, nec alterius scripturæ, quæ habeat executionem paratam: & sic est omne iudicium in curiis Ecclesiasticis, nisi in causis priuilegiatis, vt infrà. *Summarium* dicitur omne illud, in quo agitur summariè sine ordine iudiciario, vt sunt causæ priuilegiatæ à Iure, vel ab homine, veluti in possessorio iudicio Retinendæ, Adipiscendæ, & Reintegrandæ; de quibus infra suo loco dicemus. *Executiuum* verò dicitur illud, quod habet paratam executionem, in quo, non attenduntur exceptiones, quæ altiorem requirunt indaginem; vt fit etiam in quolibet iudicio possessorio, in quo non admittuntur exceptiones respicientes petitorium.

10. Quapropter est valde aduertendū, ne procurator, vel Aduocatus iudicium exequutiuum, vel summarium faciat ordinarium, in maximum causæ præiudicium; vt si quis agere debeat vigore obligationis cameralis, vel in Regno vigore instrumenti quarentigiati, & intentet iudicium ordinarium per viam libelli; vel si Iudex in sententia dicat *N teneri, & obligatum esse*, nam tali casu, licet de sui natura, & ex forma obligationis Cameralis, & iudicii exequutiui, non daretur appellatio; tamen ex modo procedendi, causa euaderet appellabilis. Vnde traditur cautela, quando sumus huiusmodi iudiciis exequutiuis, & pars aduersa petit terminū ad probandum, vel producit aliquam scripturam, quæ de per se sola non potest impedire exequutionem, vt scilicet fiat talis, vel similis protestatio, iuxta stylum Cuiusque propriæ Curiæ: videlicet.

Talis de tali contra asserta Iura N. pro nunc dixit

dixit generalia verba, & c saluo iure, &c & his saluis, non esse admittenda in præiudicium obligationis Cameralis, & iudicij possessorij executiui, alias, &c. omni, &c.

Et tunc Iudex debet petitum terminum ad probandum concedere, contra obligationem cameralem; vel iura producta admittere, sine præiudicio obligationis cameralis, seu iudicij possessorij.

11 Item est aduertendum, ne cumuletur iudicium petitorium, cum possessorio, quia iudicium fieret ordinarium, & daretur appellatio. Vnde non inutilis etiã cautela datur, vt quando agitur iudicio possessorio, producatur coram Iudice protestatio suspensionis petitorii, quę potest sub hac, vel simili forma concipi, videlicet.

Talis de tali, vel N. procurator N. comparet in Curia Episcopali N. declarans se in præsenti iudicio velle agere in summarijssimo possessorio, nõ in petitorio, & ideo protestatur, quod si aliquid dictũ fuit, vel in futurum dici, aut produci contigerit; Id solũ dictum, & productum esse intelligatur ad corroborandum, & coadiuuandum ipsum possessorium Quod petitorium ex nunc suspendit, & pro suspenso habet, protestans, quod per quemcumque actum faciendum, etiam huic contrarium, non intendit à suspensione prædicta recedere, nisi de hac expressam fecerit mentionem, & ita protestatur, non solum isto, sed omni meliori modo, &c.

Fieret etiam appellabilis causa, quando Iudex in sententia condemnaret reum ad restituendum fructus, ratione mixturæ. Vnde alia traditur cautela, vt scilicet condemnet illum ad restituendum fructus per capita separata, quia tunc, quoad possessionem, daretur quidem appellatio; non verò quoad fructus. Veluti si diceretur ver. gra. *Dicimus, declaramus, & sententiamus, talem esse reintegrandum, & possessionem talis agri relaxandam, &c* deinde dicatur: *Et insuper pari nostra sententia dicimus, talem teneri ad restituendum fructus à die occupatæ possessionis indebitè perceptos, &c.*

12 *Criminale* verò Iudicium est illud, cuius pœna applicanda venit Fisco. Butr. *in rubric. de iudic.*

Mixtum iudicium est illud, in quo agitur de crimine, ciuiliter tamẽ pro interesse. *cap. Tua. de procurat. & cap. super his de accusat.*

13 Diuiditur secundo Iudicium ex parte formæ; & sic duplex est, ordinariũ scilicet, de quo *in cap. examinata de iudicijs*, & extraordinarium, de quo *in c. nouit eod. tit.*

14 Diuiditur tertio, Iudicium ex parte materiæ, & tunc etiam duplex est; aliud enim est spirituale, de quo *in Clemen. dispendiosam de iudicijs*: aliud verò est temporale, de quo *in cap. Venerabilis. eod. tit.*

15 Diuiditur quartò, ex parte quantitatis, & hoc quadruplex est; Vniuersale, generale, speciale, seu singulare, & commune;

Vniuersale iudicium, dicitur illud, quod continet vniuersum ius, de quo habetur *in cap. conquerente, de offic. ordin.* & de iure ciuili est petitio hæreditatis, vt habetur *in l. 1. & in l. sed & si, §. fin. ff. de pet. hæred. & l. 1. in fin. ff. si pars hæred petat.*

Generale iudicium, differt ab vniuersali, nam licet sub se contineat plura capitula, non tamen continet vniuersum ius; de quo habetur, *in cap. cum Ecclesia, de cauf. possess. et propr.* & de iure ciuili est actio pro socio, tutelæ, negotiorum gestorum, &c. de quibus habetur *in l. 1. ff. de tit. & ration. distr. l. solemus, ff. de iudic. l. arbitri, ff. pro socio: & alibi.*

Singulare, seu speciale iudicium, est illud, in quo petitur res particularis; vel intentatur actio particularis, vt est actio rei vendicationis, depositi, commodati, & similium, de quibus in *cap. significantibus, & cap. dilecti de libell. oblat.*

Commune tandem iudicium. est illud, in quo intentatur actio communis, vt finium regundorum; familiæ ercifcundæ, & communi diuidundo: de quibus in *cap. ex litteris. de probation. & cap. deinde 26. dist. & cap. numquid 28. q. 1.* & commune iudicium dicitur, quia in his actionibus, tam actor gerit vicem Rei, quam Reus gerit vicem Actoris in probationibus faciendis, vt habetur *in d. cap. ex litteris, §. ad quod vbi* Gloss. *in ver. vices duorum.*

PRAEMISSVM III.

De tribus Personis ad Iudicij substantiam requisitis, & Primo de Iudice.

16 Firmauimus supra, tres Personas esse de substantia Iudicij, Iudicem scilicet, Actorem, & Reum; ideò de singulis erit videndum; Et Primò de Iudice; de quo sunt plura examinanda. Primo, Quid sit Iudex. Secundo, Quotuplex sit. Tertio, Quis possit, vel non possit esse Iudex. Quarto, Qualis esse debeat Iudex.

Circa primum est notandum, quod Iudex est ille, qui in iudicio causas iudicat, dicitur enim Iudex, quasi ius dicens, vel ius dans, aut dictans populo. *cap. forus, §. in omni. de verb. signific.* qui debet esse iustus, vt

vt possit aliis ius dare, alias non meretur nomen Iudicis, si in eo iustitia non sit, vt habetur *in d.§.in omni* cum iustitia, quæ virtus est, vt *cap. cum renunciatur.23.q.1.* non possit stare cum homine scelerato, *capit. prac.forus in fin.de verb.signif.*

17 Hinc fit, quod iniustitiam & peccatum committeret, si iudicaret scientia priuata, & non vt Iudex, secundum allegata, & probata, per tex. *in capit. iudicet 3. q.7.& cap.Deus Omnipotens.§.quando autem.2. q.1.cap. summopere.11.q.3. & cap.pastoralis.§. quia verò de offic.deleg.* Ratio est, quia Iudex in iudicando non potest vti scientia priuata, sed iudicare debet, secundum allegata, & probata in iudicio. Diu. *Thom.2.2.q.67. art.2.* Bartol. *in l illicitas.§.veritas ff. de offic. præsid.* Ioan-Andr.ad speculat. *in lib.2.tit. de disput.& allegat.aduoc.§.satis.6. num.13.* Sayr. *in Clau.Reg.lib.12.n.8.* Tolet.& ibi Addent. *in sum.lib.5.c.57.n.3.* & Alij.

18 Circa secundum, *quotuplex sit Iudex*, est notandum, Iudicem triplicem esse, ordinarium scilicet, Delegatum, & Arbitrum. *Ordinarius* dicitur ille, qui habet territorium, & in eo potestatem habet iudicandi à se, & iure suo proprio, vt sunt Episcopi, Præsides Prouinciarum, & Alij, de quibus habetur *in tot. tit. de offic Iudic. ordinar.*

19 Habet autem Iudex ordinarius iurisdictionem à Sac.Canonibus, vel à lege. Secundo à lege animata, vt est Sũmus Põtifex, Episcopus erga suum Vicarium Generalem, Imperator, vel Princeps superiorem non recognoscens. Tertio à consuetudine; Quarto ab Vniuersitate approbata, de quo Gloss. *in l. & quia ff. de iurisdit. omn. Iudic.* & Larius Speculat.*in lib.1.rubr.de offic. ordinar.* per tot.

20 *Iudex Delegatus* est ille, qui vtitur iurisdictione aliena, & habet potestatem cognoscendi causas ex alterius commissione, vt est ille, cui committitur cognitio alicuius causæ particularis per rescriptum Papæ, vel eius Legati à Latere, aut Episcopi. *cap.pastoralis, & cap.super quæstionum.§.1. &.§.eius de offic.delegat.& l.1. in fin.ff. de offic. eius cui mandat est iurisd*

21 Delegatus à Principe potest alteri suam iurisdictionem subdelegare. *d cap.pastoralis, & cap super quæstionum*, etiam contra voluntatem partium, ac non obstante, quod in rescripto delegationis sit clausula: *oneramus conscientiam tuam*, vt notat Angel. *in Auth. ad hac. C.de iudic.* & Paul.de Castr. *in l.à Iudice num.7.* vbi etiam Alberic. *nu.5. C.de iudic.*

Si verò sit Delegatus ab Inferioribus, nõ potest alterũ subdelegare, nisi in rescripto delegationis fuerit ei data facultas subdelegandi. Abb. *in cap.cum Bertoldus. nu.24. de sent.& re iudic.* Bald. *in l.non distinguimus.§. de officio nu.4.ff.de recept. arbitr.* latè Speculat. *lib.1.tit.de Iud.deleg.§.1.d n.2 cum.seqq.*

22 Arbiter verò est ille Iudex, qui de partium consensu eligitur, vt possit iudiciũ facere, & sententiam proferre super re litigiosa, quam in eum cõpromittunt ipsę partes litigantes, sub aliqua pœna. *cap.à Iudicibus, cum cap.seq.2.q.6. & rubr. de arbitr. per to.* Vel si loco pœnæ ponatur aliqua res in pignus, ad hoc, vt stetur eius sententiæ metu pœnæ, vel pignoris amissionis. *cap. dilecti de arbitr.& l.1.C.de recept.arbitr.& l.non distinguemus.§.1.l.litigatores.§.1.& l.non cogendum ff.eod.tit.* Vel si compromittatur medio iuramento de stando eius sententiæ. *cap. omne 22.q.1.cap.2.& cap.per tuas de arbitr.*

23 A sententia Arbitri, (quæ in iure dicitur laudum) non appellatur, sed recurritur ad arbitrium Boni Viri (idest Iudicis. *l.continuus.§.cum ita ff. de verb oblig.*) *cap. Quintauallis.& cap. veniens. de iureiur.l si societatem secunda §.arbitrorũ ff pro socio.l diem proferre.§.stari ff.de rec.arbitr. & l.1.C.eod. tit.*

Potest tamen à parte solui pœna apposita in compromisso, & non stare sententiæ Arbitri, nisi sit apposita in compromisso clausula: *Rato manente pacto, &c.* quia tunc talis clausula operatur contra contrauenientem. Marta *de clausul.p.1. clausf.141. in vlt. edit. alias 125.in 6.* Casu verò quo appellatur à laudo, non potest agi ad pœnam compromissi. Puteus *decis.384.lib.2.in nou.*

24 Datur etiam Arbitrator, qui differt ab Arbitro; nam arbiter eligitur à partibus, vt iudicet super litigiosa re, vt *in tit. de Arbitr.ferè per tot.* & debet Iuris ordinem seruare, *vt in l 1.ff. de rec.arbitr.* Arbitrator verò est amicabilis compositor, non, vt iudicet, sed vt componat aliquam differentiam, & pacificet partes, vt in societate. *d.l.si societatem.2.§ arbitratorum ff.pro socio.* Et iste non tenetur iuris ordinem seruare, nec statur eius sententię, si sit iniqua, sed reducitur ad arbitrum boni viri *d.c. Quintauallis & c.veniens de iure iur. & d.l.si societatem.§. arbitrorum, & l.vnde si Neruæ.ff. pro soc.& l.si libertus ff.de oper.libert.* ita vt recursus habeatur ad superiorem. *cap.2.de arbitr. & l.pen.ff.de rec.arbitr.*

25 Datur etiam Arbiter Iuris, & est ille, qui eligitur de necessitate statuti, & similiter quando Iudex allegatur suspectus, nam tunc debent eligi arbitri ex necessitate Iuris, ad cognoscendum de suspicione. *l.fin.& ibi* Bart. & DD. *C. de iudic.* & habetur *in cap.suspicionis de offic.deleg. & in cap.ab arbitris eod. tit. in 6.* similiter quando ex-

extaret ſtatutum, quod cauſę inter coniunctos compromittantur; tales arbitri dicuntur Iuris, ſecundum Abbat. *in cap. cum dilectus col. 7. de arbitr.* De materia arbitri, & arbitratoris, vid. Speculator. *in lib. 1. p. 1. de Arbitro, & Arbitratore per tot. vbi latè* de arbitro verò Iuris vid. Marant. *in ſpec. aur. p. 4. diſt. 14. n. 3. & 4.*

26 Similiter inueniuntur Alii, qui exercent etiam Iudicis officium, vltra ſupra notatos, vt eſt Aſſeſſor, Auditor, & ſimiles, de quibus idem Speculator *vbi ſup. rubr. de Aſſeſſore & rubr. de Auditore.* Eſt autē *Aſſeſſor* ille, qui aſſidet, & aſſiſtit Iudici imperito in cauſę cognitione, & illum inſtruit ad rectè decidendum cauſam, vt habetur *in cap. ſtatutum. §. aſſeſſorem autem. de reſcript. in 6. et l. 1. C. de aſſeſſorib.* Qui alio vocabulo dicitur Conſiliarius, & de eo ponit particularem rubricam Speculat. *in lib. 2. de requiſitione conſily, vbi latè.* Iſte autem aſſeſſor, ſeù conſiliarius non habet iuriſdictionem. *l. 2. C. de aſſeſſor.* & Carauit. *ſuper Rith Magnæ Curiæ Vicariæ r. t. 295. num. 2.* Quapropter Clericus poteſt eſſe Aſſeſſor Iudicis laici in cauſa ciuili, quia aſſeſſoris officium non eſt publicum. *l. 4. C. de aſſeſſ.* & publica officia ſunt Clericis prohibita, non priuata *l. placet. C. de Epiſc & Cler.* Non tamen poteſt in cauſis criminalibus, in quibus infertur pœna ſanguinis *capit. ſententiam. Ne Clerici vel monac.* ſimiliter laicus poteſt eſſe aſſeſſor Iudicis Eccleſiaſtici. Abb. *in cap. ſuper quæſtionum. n. 16 de offic deleg.*

Aſſeſſor punitur, aliquando pluſquam Iudex faciens *cap tanta in fin. 86. diſt. capit. qui conſentit. 11. q. 3.* Speculat. *de aſſeſſ. §. 6. num. 1.* quia plus eſt ſuadere quam cōpellere. *l. 1. §. ſuadere ff. de ſerv. corrupt.* Vnde tenetur de malo conſilio. Bartol. *in l. 1. ff. de offic. aſſeſſ.*

Poteſt tamen allegari ſuſpectus ex cauſa licet non habeat iuriſdictionem, & ſi iudex non admittit ſuſpicionem, fit ipſe ſuſpectus, Abb. *in cap. 1. num. 14. de iudic.* Et ſi grauat partem, poteſt ab eo appellari. *arg. cap. ex parte de priuil.* quia eadem viget ratio, ac de iudice.

27 *Auditor* verò dicitur ille, cui ab aliquo iudice aliquid de medijs cauſæ committitur, puta aliquis certus articulus audiendus, vel examinandus; vel vt probationes in cauſa recipiat, vel examini teſtū interueniat, & ſimil. Speculat. *vbi ſup. rubr. de Auditore.* A quo non appellatur, niſi modum; vel fines mandati excedat, vel ſit verè ſuſpectus ex cauſa. *capit. ſuper quæſtionum. §. verum, & §. ſeq. in fin. de offic. deleg. cap. à Iudicibus. 2. q. 6.* communiter autem Auditor dicitur Iudex delegatus, & alius, qui poteſt ſententiam proferre diffinitiuam, ſed impropriè.

28 *Circa tertium, quis poſſit*, vel non poſſit eſſe Iudex, dico, quod ex pluribus cauſis regulariter quis prohibetur eſſe iudex. de Iure.

Primo, ex natura, vt ſi quis ſit impubes, ſurdus, mutus, furioſus, mentecaptus, de quibus. infra. *n. 32. cum ſeq.*

Secundo, ex lege, ipſa namque prohibet iudicem fieri Excommunicatum, irregularem, Hæreticum, Paganum, & omnes alios, qui ſub alterius poteſtate ſunt.

Tertio ex ſexu, & moribus, nam ex hoc capite prohibetur mulieribus fieri iudices, propter earum inconſtantiam, & mutabilitatem. *cap. dilecti fily de arbitr.*

Quarto, ex ſtatus qualitate; ex quo capite prohibētur omnes illi, qui à iure priuati ſunt honoribus, & ſic ſeruus nō poteſt eſſe iudex, quia de iure ciuili habetur pro mortuo. *l. Caſſius ff. de Senator l. cum lege. ff de rec. arbitr.* Abb. *in cap. cum dilecti n. 17. de confirmat vtil. vel inutil.*

29 *Circa quartum*, Qualis debet eſſe iudex, dico quod iudex, præſcindendo ab Eccleſiaſtico, vel ſæculari, multis qualitatibus, & virtutibus præditus eſſe debet, ab omnibus vitiis alienus, quia ſic iudicandi munus expoſcit. Multas conditiones, & requiſita ad bonum iudicem Eccleſiaſticū conſtituendū, congeſſi ſuprà *Par. 1. in Monit. gener. Epiſ. et Vic* vbi multas auctoritates adduxi; hoc autem loco alia requiſita cōpendiosè enumerabo, prout collegi tū ex Specul. *in lib. 1. tit. de offic. ordin. & tit. de iudic. deleg. præſertim. §. ſupereſt.* vbi Ioan. Andr. tum ex Marant. *in Pract. p. 6. actu. 2. rubr. & quandoq; appellatur*, necnō ex Abb. Felin. Bald. & aliis.

Debet itaque quilibet iudex in primis eſſe timoratæ cōſcientiæ, & ſemper Deum, maximè in ferendis ſententiis, præoculis habere, à quo & ipſe iudicandus erit; ſtudeat etiam charitatem erga ſubditos, tamquam ſuos proximos habere, ideo debet eorum cauſas charitatiuè iudicare, non aliqua paſſione, aut odio impulſus, eoſq; quoties opus fuerit benignè non aſperè audiat, Allegationes, & ſcripturas in iure, & in ſcriptis recipiat, videat, & animaduertat. Alicuius tamen partis temerè allegantis petitionibus ſilentium imponat, & aditum præcludat; veritatem inquirat, iura vtriuſque partis cum attentione, & diligentia perpendat; ſecundum leges iudicet, & ab ipſis arbitrium ſuum temperet. lites, quantò citius potuerit, terminare faciat, controuerſiaſque dirimat, vel per ſententiam, vel concordando partes. Quas ab expenſis ſuperfluis, & à grauaminibus, quo-

quoad fieri potest, releuet. Violentias prohibeat. Iniurias subditis illatas inultas, & impunitas non relinquat. Facinorosos debitis pœnis puniat. Viros probos nõ contemnat. Neutralitati studeat. Vtilitati subditorum inuigilet. Carceratos sæpè visitet, eisq; de omnibus necessarijs prouideri curet. Rerum omniũ ordinẽ inquirat. Cuncta rectè inspiciat, & maturè disponat. Sit placidus cum subditis, mitis, æquus, secretus, fidelis, fortis, patiens, non facilis ad credendum, neque nimis durus; neque facilis apprehensionis, & difficilis ad deponendum malam informationem. Vtramque partem intelligat. In causarum processibus nil vendicet odium, fauor vsurpet, timor exulet. Premium, aut ipsius spes iustitiam non corrumpat. Lachrymis aditum præcludat. In melius sit semper flexibilis. Mitiorem partem in sententiando accipiat, & sequatur. A predecessore in officio, & à senioribus Viris probis, de necessarijs ad officium, informationem accipiat, vt de stylo Curiæ, de statutis, Aduocatis, procuratoribus, causidicis, & de omnibus aliis pertinentibus ad bonum, laudabile, & perfectum regimen, ne in diuersos errores incidat. Caueat ab omni vitio, præsertim ab omni genere libidinis. studeat ne Auaritia illum succumbat. Abstineat à partialitatibus, compaternitatem non contrahat. Fugiat à gratificationibus; Amorem non admittat. A nimia familiaritate cum subditis caueat. Odium expellat. Timorem exulet. In excandecentiã nõ incidat; à concussionibus abstineat. subornari per pecuniam se non faciat; Et tandem Virtutibus omnibus studeat, itaut Quemlibet aliqua virtute præclarum imitari curet, & sic officium suum adimplebit, & à Deo bonorum operum retributionem accipiet in æterna vita; & è contratio; malorum pœnas æternas sustinebit.

30 *Secunda Persona* in iudicio necessaria de substantia; est *Actor*, & ille dicitur talis, qui suo nomine agit, vel accusat, aut cõparet in Iudicio, petendo aliquid ab aliquo. Qui debet dare libellum in scriptis, alias non est admittendus ad litigandum. *cap. 1. de libell. oblat.* & in libello debet clarè exponere factum. *cap. dilecti filii de iudicijs*, declarando rem, de qua litigat. *cap. significantibus de libell. oblat.*

Et debet adire Iudicem competentem ipsius Rei ad illum conueniendum pro re, quam petit. *l. adire C. de iurisd. omn. iudic.* quia regulariter Actor sequitur forum Rei, *cap. experientiæ, & cap. si quisquam. 11. q. 1. cap. cum sit generale. de for. compet. & cap. statutum. § cum verò de rescript. in 6.* Quod fallit in quibusdam casibus in quibus reus trahitur ad forum Actoris ver. gra. ratione iuramenti. *vt in cap. vlt. de for. compet. in 6.* Item ratione cõsuetudinis, vt quando Clerici trahunt laicos ad forum Ecclesiasticum in causa ciuili per *d. cap. cum sit generale*, & notatur *in cap. si Clericus. eod. tit. de for comp.* vbi Abb. dicit illum textum esse singularem, & simil.

Quis autem possit agere, vel non; traditur regula generalis, quod scilicet omnis, qui expressè in iure non prohibetur, agere potest. arg. text. *in cap. cum locum de sponsal. & l. mutus ff de procur. cum simil.* quia viso vno contrariorum, cognoscitur per consequens & reliquum. *cap. sicieus 88. dist. & l. 1. ff. de his qui sunt sui, vel alien. iur.*

Quando Actor citat partem aduersam, & posteà non comparet in termino, tenetur ad expensas, vsque eò factas à Reo. *cap. 1. de dolo, & contumac. in 6.* & tunc non conceditur alia citatio, nisi cauerit, quod compatebit in termino. *vt in d. cap. 1. habetur* Et ipso contumace existente, recipi debent testes, & ferri sententia etiam lite nõ contestata. *cap. causam de dol. & contum.*

Et si habeat plures lites contra eumdem Reum, non potest eodem tempore illas coram pluribus Iudicibus mouere, præsertim si iudices distent; alias rescripta impetrata erunt nulla, & tenebitur ad expensas Reo sic defatigato. *cap. dispendia de rescript. in 6.* Et si petat rem ex certa causa si causam non probet, succumbit. *cap. abbate de sent. & reiudic. in 6.* petendo verò rem in genere, sine expressione causæ, quid agere debeat iudex in tota causa, habetur *ibid.* Si habuit decretum pro se, vt mitteretur in possessionem, & non fuit admissus, post annum efficitur possessor. *cap. contingit. de dol. & contum.* Et potest mitti in possessionem causa custodiæ, si lite non contestata reus sit contumax. *cap. tuæ fraternitatis. vt lite non contest.*

Actore non probante Reus absoluitur. *cap. vnic. vt Ecclesiast. Benefic. sin. dimin. conf.* Et ipse non potest facere, quod Reo non licet. *cap. non licet. 32. de regul. iur. in 6.*

31 Contra Actorem potest opponi exceptio de ætate, vt si sit minor 14. annis; nam tunc non potest agere, accusare, vel conueniri, sed tutor eius. *cap. ex parte de appellat. l. clarum C. de actor. præst. l. 1. & 2. C. qui legit. pers. stand. in iud. hab. & l. 1. ff. de administr. tutor.*

Admittitur tamen minor in iudicio ad agendum in quibusdam casibus, qui non intentantur in figura iudicii, vt in petenda bonorũ possessione. *l. bonorum quidem, C. qui admitti ad bonor. poss. & l. si infanti, C. de iur. delib.*

delib. & in Aliis de quibus Speculat. *lib.1. de Actore, §.1.num.1.& seq.*

32 Potest etiam opponi contra Actorem exceptio, quod sit prodigus, demens, surdus, mutus, fatuus, vel orphanus, vel in aliis casibus, in quibus quis non potest esse in iudicio, sine curatore, vt habetur *in §. prodigus, & §.mulieri, Instit.qui testam.fac.poss. & l dabimus; l.vel surdo, cum l.seq.ff.de priuileg. credit.& l.1.§.fin cum l seq. ff. de postulan. & l. consil.in princ ff.de curat.furios. & l. curator, ff. eod & l si tibi, §.vnius, ff.de opt. leg. & l.si curatorem, C. de in integr.restit. & l. orphanotrophos. C.de episc.& cleric.& cap.insanis, § tria in princ. 3.q.7.*

33 Item potest opponi contra Actorē, quod sit excommunicatus, & de hoc in quacumque parte iudicii; vt habetur in *cap.exceptionem, & cap.à Nobis. & cap.cum inter in fin. de exception. cap.prudentiam, §.sexta, de offic.deleg.& cap.audiuimus 24.q.1.& l.placet C.de Sacrosanct.Eccles. & Authent. sed & quæcumq; C.de Episc.& cler. & §. Nulli collat. 9. Auth de sanctiss.Episc.*

Potest tamen appellare, & appellationē prosequi, *cap.fin.cap dilecti, cap.dilecta,& cap. seq.de exception.*

Quod procedit etiam in Reo, qui recōuenire non potest. *cap. cum inter. in fin de except.*

34 Item potest opponi exceptio contra Actorē, quod sit deportatus, qui non agit, sed Fiscus, qui in bonis eius succedit. *l. si debitor ff.de fideiuss. l.quoties, ff.de donat.l.si quis post C.de bon damn.*

35 Item quod sit infamis, qui non potest agere, *cap.prohibentur 2.q.1. cap.constituimus 3.q 5.cap.infames 6.q.1, cap.licet de test.cap. inter dilectos, de excess.prælat. & l.vnic.C.de infa. lib.10.et l.criminis; C.de his, qui accusar.non poss.*

36 Item quod sit periurus, qui non potest agere, nec habere rem, quam petit. *c.paruuli 22 q.5.cap.querelam, de iureiur. cap.2. in fin.de fideiuss.cap.dilecti, de except.l si quis maior, C.de transact.*

Sunt & aliæ multæ exceptiones, quæ opponi possunt contra Actorem, quas si percurrere vellem, excresceret opus, ideo qui illas videre cupit, adeat Speculat. *vbi sup. tit.de Actore, particul.2.per tot.*& Ioan.Andr. *ibidem.*

37 Potest tamen etiam Actor excipere, quod non cogitur inuitus agere, vel accusare, vt in *tot tit. C.Nemo inuitus agere, vel accusar.& l.creditores, C.de pignor.*

38 *Tertia Persona* ad substantiam iudicii necessaria, est *Reus*, qui dicitur à re, quæ petitur ab illo per Actorem. *cap. forus. de verbor. signific.* Sicut autem cōtra Actorem dantur exceptiones, de quibus ex parte vidimus supra, sed fusius infra: sic Reo cōpetunt defensiones. Vnde si Clericus citetur ad soluendum aliquid coram iudice laico, competit illi defensio, quod non potest trahi coram tali, sed coram Ecclesiastico; imo neque volens ipse potest coram laico comparere, neque in causis ciuilibus, neque in criminalibus; nec potest huic iuri renunciare, quia est priuilegium concessum ordini Clericali in genere, non Clerico in specie. *cap. in olita, cap. placuit, & cap. continua 11.q.1.cap.si diligenti de for.compet.& l.cum Clericis, C.de episc.& cler. & Authentica statuimus, & Auth. sed hodie, C.eod tit. & in §. si quis autem contra. Authentica de sanctiss episc. & in eod. Authent. tot tit. ut Clerici apud prop. Episc.*

Nisi ratione feudi, vel reconuentionis, & in aliis casibus, qui notantur in summa. *& cap.clericum 11.q.1.* & Speculat. *in lib. 2. tit de competentis Iudicis additione §.1.n.21. vers. In clericis autem.*

Item, quando quis se obligauit alicui, sub pœna, iudicio sisti, si postea conueniatur, potest se defendere, quod habet semestre tempus à iure, *vt in l.sancimus, C. de fideiuss.*

39 Item, si miles conueniatur coram alio Iudice, quam coram magistro militū, potest opponere exceptionem incompetētiæ. *cap nullus omninò 7.q.1. & l.2.ff. de re milit & l magisteria, C.de iurisd. omn. iud.* Quod procedit in militante tantum. *l.fin. in fin.ff. de accusat.*

40 Item scholaris potest se defendere, si conueniatur coram non suo iudice, sicque se tueri exceptione, quod debet conueniri coram Magistro, vel coram iudice loci, vel sub Episcopo, sub quo maluerit, vt habetur *in proœm. ff.§. & hæc omnia, & §. seq.& l.habita, C.ne filius pro patre, in legib. Federici.* & hoc de iure, quidquid sit hodie de consuetudine in quibusdam locis.

Idem dicendum de omnibus Aliis, qui nominantur, in *cap. constantinus 96. dist. & l. 2.3.& 4 ff.de in ius uocand.* & in aliis, quos recenset Speculat. *lib.1. tit. de Reo. particul.2. per tot.* & regulariter omnes exceptiones, quæ facere possunt ad defensionem Rei, & omnes aliæ, quæ possunt opponi contra Actorem, competunt Reo ad sui defensionem.

41 Quoad Reum sunt notanda plura. Primum, quod ipse non tenetur probare, quod negat; sed actor, seu accusator. *cap. quod autem, & cap.accusator 6.q.5.* Secundum, quod non potest trahi extra suam Ciuitatem, vltra vnam Dietam, neque ad Ciuitatem Actoris. *cap.statutum, §. cum autem, de rescrip.in 6:* nam regulariter iudicandus est

in loco, in quo reperitur, & non aliò trahendus. *cap. si quis clericus 3. q.6.*

Tertium est, quod in suo foro est audiēdus, & hunc debet sequi actor. *cap. si quis Episcoporum, & cap. pulsatus 3.q.6.c.experientiæ, cap.si quisquā 11.q.1.cap. præterea de testib. cogend.cap.sane de for compet.e: c.cum sit generale. eod.tit.& c.statutum, §.cum vero de rescr. in 6.*

Quartum est, quod Reorum confessiones aduersus Alios non debent admitti, (præter casus ad Sanctum Officium spectantes) *cap.nemini, & cap.vlt. 15.q.3.*

Quintum, quod Reo absente non est audiendus accusator. *cap. absente eo, & cap. necesse est 3.q.9.*

Sextum, quod Reus præsens est conuincendus, postea iudicandus. *cap.non oportet; cap.habetur. cap.reuera; cap.absente Reo, cap.absente aduersario; cap. absens, & cap. charta 3. quæst.9.*

Septimum, quod Reus non potest aliū accusare, nisi prius se purget, *cap. neganda; cap.non est credendum: & cap prius est 3. q.11. & cap qui crimen 6. q.1.*

Octauum, quod non dicitur Reus, qui peccauit non ex voluntate, sed ex necessitate. *cap.illa cauenda, & cap. aliquos 15.q.1.*

Nonum, quod non tenetur respondere libello actoris in actione personali, nisi exprimatur causa petendi. *cap. dilecti filij de libell.oblat.*

Decimum, quod non tenetur dare actori suas scripturas contra se facientes. *cap.1. de probat.*

Vndecimum, quod Reus recedens à iudicio, relicto procuratore ad agendum.est contumax, & condemnatur ad expensas. *cap.constitutis de procurat.*

Duodecimum, quod si non potest inueniri, vt citetur, sufficit ponere citationes illius in Ecclesia rei sitæ. *cap. fin. de dol. & contum.*

Decimum tertium, quod ipsi potiùs erit fauendum, quam actori, si iura vtriusque sint obscura. *cap. cum sunt 11. de regul. iur. in sex.*

PRAEMISSVM IV.

De Substantialibus Processus, seu ordinis Iudiciarij.

42 VIso vsque modo de Personis, quę sunt de substantia ipsius iudicij; & de Aliis, quæ præstant adminiculum in causis; Nunc videndum est de substantialibus processus, aut ordinis iudiciarii.

De substantia igitur sunt quinque. Primo, libelli oblatio. Secundo, litis contestatio. Tertio, Publicatio in causa. Quarto, Conclusio in causa. & Quinto, sententiæ Prolatio.

De libelli oblatione agitur *in cap. 2. de libelli oblation. in fin.* vbi Gloss. *& in Clem. sæpè de verbor. signif.* & ibi Gloss. *verb necessario, & in Authent. offeratur. C.de litis contestat.& in l.1.ff eod.tit.& in l.edita actio, C.eod.tit.*

Et de iure Regni Neapolitani, habetur *in Regia Pragmatica 1. sub tit. de ordine Iudiciorum*, quæ incipit: *Dispendia litium*, & in *capitulo Regni*, quod incipit: *Detestantes*.

43 De litis contestatione agitur, *in cap. Dudum 2 de election. & in cap. exhibita de iudiciis, vers. lite nondum super eodem negotio contestata, & in cap. vnic. de litis contestat. & in cap. prout. de dol.& contumac. & in cap.cum causam de iuram. calumn.* Licet autem de iure communi litis contestatio sit fundamentum, & angulus iudicii, vt inquit Bald *in d.cap. vnic.de lit.contest.* tamen de iure Regni Neapolitani in Tribunalibus sæcularibus non fit litis contestatio, quia causæ sunt summariæ, & *per dictum cap. Regni: Detestantes*, fuit sublata; sed ille actus, qui immediatè sequi solet, post litis contestationem, vt est datio termini, habetur pro litis contestatione. Sed Alii Doctores Regnicolæ asserunt, litis contestationem fieri per citationem, & responsionem Rei; vt infrà latiùs.

44 De publicatione in causa agitur à Canonistis *in cap. causam quæ de testib.* & a Gloss.1. *in l.prolatam verb solitum, C.de sentent. & interlocut.omn. Iudic* Potest tamē in multis casibus omitti, si non petatur à partibus. *DD, in cap.fraternitatis, de testibus* secus tamē si petatur à partibus, nam tunc si non fiat publicatio, vitiatur processus.

De iure Regni agitur de ea in Regia Pragmat. quæ incipit: *Cursu dilationum.*

45 De conclusione in causa agitur *in d. Clem. sæpè de verb.signif.* vbi Gloss. *in ver. Conclusione*, & Gloss. *in cap.cum dilectus de fid. instrum.& in cap.quoniam contra de probationib. & in cap. pastoralis, de caus. possession. & propriet.*

Et de iure Regni Neapolitani, habetur in Pragmatica, quæ incipit: *Conclusione*.

46 De prolatione sententiæ, quoad nostrum propositum agitur in *cap. quoniam contra de probat.* & quod proferatur in scriptis habetur *in cap.fin.de re iudic. in 6. & in l. fin. C. de sent.ex breuic.recit.vers.de script.recitatione proferri.* de qua latissimè Speculat. *lib. 2. particul.3.in rubr. de sententia, & quæ ipsam sequuntur*, vbi per nouem §.§. plena manu materiam examinat.

Et

Et de iure Regni Neapolitani agitur in Pragmatica, quæ incipit: *Carolus Quintus*, & DD. Regnicolæ, de ea agunt Paris de Puteo *in tract. de syndicat. vers. sententia, per decem capita*, & Marant. *in Spec. Aur. 6. p. vers. & demum fertur sententia* & Alii; de quibus omnibus nos agemus infra in progressu Practicæ fusiùs.

47 Est autem aduertendum, quod ordo iudiciarius in formandis processibus in nostris Tribunalibus Ecclesiasticis, & de iure communi non debet prætermitti, cõfundi, vel præposterari, alias ex omissione, confusione, vel præposteratione nasceretur, & fieret nullitas iudicii, seu processus, vt habetur *in cap. qualiter, & quando* 1. *de accusationib. & 2. q. 1. per tot.* & expresse, *in cap. ei, qui appellat. vlt. §. diffinitiua 2. q. 6.* & latè Speculator *loc. prox. cit. d. particul. 3. §. 8. iuxta propositum*.

Nec potest prætermitti, etiam de consensu partium, Gloss. notabilis *in cap. de causis, de offic. deleg. in verb. consensu par ium, & in Clem. sæpe de verb. sign in ver. irritandus gloss. vlt.*

Prætermissio autem, confusio, vel præposteratio ordinis iudiciarii esset, si primò proferatur sententia, & postea fiat scriptura, vel prius fiat publicatio, quam litis cõtestatio, & sic de reliquis actibus iudiciariis, vt notat Gloss. *in l. prolatam, ver. solitum, C. de sent. & in ei loc. omn iud.*

48 Alii verò actus iudiciarii particulares, qui in formandis processibus fiunt, vt exceptiones, replicationes, probationes, quod sententia non feratur sub conditione, & quod non prius pronuncietur de possessione, quam de proprietate, appellationes, & alii id genus, de quibus infra patebit, non sunt de substantia processus, vel ordinis iudiciarii, & ideo si omittatur aliquis ex ipsis, non nascitur nullitas, & sic sententia valeret, vt obseruat Gloss. 1. *in c. 1. 2. q. 1. & cap. biduum 2. q. 6. & l. 1. C. de appell.*

49 Est item aduertendum, quod ex istis actibus particularibus, Aliqui sunt ordinatorii litis, & processus: Aliqui verò sunt Instructorii causæ, seu ad litis decisionem.

Ordinatorii, seù ad litis ordinationem, sunt citationes, replicationes, satisdationes, iuramentũ calumniæ, & similes actus iudicii Ordinarii.

Actus verò instructorii, seù decisorii causæ, aut litis, sunt attestationes, confessiones, probationes, instrumenta, priuilegia, scripturæ, & alia, quæ factum respiciunt, iuxta tradit. per Hostiens. & Innoc. *in cap. causam. 1. de testib. & in d. Clem. sæpè de verb. signif in gloss. facit ad hoc*.

50 Tandem est aduertendum, prædictos actus iudiciarios non semper seruandos esse æqualiter in omnibus causis, ob earum differentias. Nam aliquæ causæ, seu lites sunt priuilegiatæ à iure; Aliæ ab Homine, & alię à natura causarum: ideo ordo supradictus per omnia necessariò, vel non exposcitur, vel in eis nullo modo seruatur.

Causæ igitur priuilegiatæ à iure sunt causæ Beneficiales, matrimoniales, decimales, vsurariæ, & ipsas tangentes, vt habetur *in Clement. Dispendiosam de iudic.* sic & causa hæresis, *vt in cap. fin. de hæret. in 6.* & in illis procedi potest simpliciter, & de plano, absque figura iudicii, sed summariè sola facti veritate inspecta. Vt fit in Regno Neapolitano, in quo hodie omnes causæ sunt summariæ, per *Capitul. in Regni*, quod incipit: *Detestantes*, vbi latè Paris de Put. *de syndic verb sententia, & per Regiam nouellam Pragmat. 1. in ordine*, quæ incipit: *Dispendia litium*: de Summariis, Marant. *in Aur. Spec. latè p. 4. dist. 9. per tot.*

Quod si iudex voluerit ordinem iudiciarium in his causis summariis obseruare, vtique potest, ad tradita per Bald. *in l. nulla circ fin ff. de legib. & in l. testamentum notab. 3. C de testam. argum text. in cap. nouit. de iudic.* & ibi Innoc. *in 1. col. post princ.* vbi ait, quod ordinem seruare, non potest nocere, & latè Felin. *in cap. cum dilecta, col. 14 de rescrip. vers. ampliatione*.

51 Causæ priuilegiatæ ab Homine sũt illę, quę committuntur à Principe alicui, cum facultate, vt possit procedere summariè, & de plano, sine strepitu, & figura iudicii; & in his iudex non tenetur similiter ea, quæ sunt de substantia iudicii, vsquequaque obseruare; vt est libelli oblatio, litis contestatio, conclusio, publicatio, & sententia, nisi partes contradixerint, vt habetur *in Clement. sæpè de verbor signif.* in qua traditur forma procedendi in causis à Principe commissis summariè, & de plano. Quis autem possit causas sic committere, vid. Gloss. *in cap. fin. de hæretic. in 6. verb. figura*, vbi ait, inferiorem à Principe, seù Papa non posse causas ita committere sublato iuris ordine, imò neque Legatum à Latere; de quo latè Felin. *in cap. 1. §. 1. col. 1 vers. legatus non committit de rescript.* & Speculat *lib. 1. rubric. de legat. §. 4. superest, num. 4. & 5.*

52 Causę verò priuilegiatę ex natura causarum, sunt causę notorię, in quibus non exigitur ordo iudiciarius, vt dicemus infr. *tom. 2. p. 5. prax. 17. per tot.* in illis enim ordo est ordinem non seruare, *vt in cap. ad nostram 3. de iureiuran.* de quo *in cap. Tua, & in cap. vestra, de cohabitation. cleric. & mulier.*

Et

Et similiter causę, in quibus non proceditur ad instigationē alicuius, sed ex officio iudicis per Inquisitionem, *vt in cap. quoniam frequenter*, §. *sunt & alij*. *Vt lite non contestat.* His prænotatis transeamus ad Practicam formandi processus Ciuiles.

SECTIO PRIMA

De ordinatorijs Processus à principio causæ, vsque ad litis contestationem exclusiuè.

INcipit Practica Ciuilis, quæ in vtroque foro, tum Ecclesiastico, tum sæculari communiter seruatur in omnibus Tribunalibus, quæ regulantur, secundum Ius commune; & similiter in Tribunalibus Regni Neapolitani, quæ regulantur secundum ius municipale eiusdem Regni.

Practica Diuisio.

DIuidam itaque illam in tres Sectiones imitatus in hoc Speculatorem Patrē Practicæ *in lib. 2. in princ.* quia diuisio, vt inquit Gloss. & Add. *in proœm. Instit.* §. *igitur. vers. easdem* animum legentis incitat, mentem intelligentis præparat, & memoriam artificiosè reformat, & quæ sunt benè diuisa, melius intelliguntur *l. 2.* §. *cuiusque ff. de verb. sign.*

Prima igitur Sectio principium habebit ab initio litis, seù causæ, & sic continebit omnes actus ordinatorios processus à porrectione libelli, vsque ad contestationem litis exclusiuè. Secunda, à cōtestatione litis, vsque ad sententiam exclusiuè. Tertia verò, à sententia, vsque ad eius exequutionem inclusiuè, vbi appellatum non fuerit; quia si appelletur, suspenditur exequutio. *cap. venientes. de iureiur. cum simil.* Quælibet tamen sectio plures actus principales Iudicij continebit, vt infra videbitur.

Porrò in quolibet actu, dilucidabimus omnia necessaria ad Iudiciū: Primò, per ius cōmune Canonicū, & ciuile, vt possit omnibus deseruire. Secundo loco, per ius Regni Neapolitani, vt illi etiam, qui in tam vasto Regno, (quod duodecim Prouincias complectitur, & in se continet Archiepiscopatus 21. Episcopatus 119. Ex quibus omnibus 24. sunt ad Regiam præsentationem, reliqui sunt Pontificiæ collationis,) ius dicunt, vtilitatem recipiant; Quia in Multis Tribunalibus Ecclesiasticis eiusdē Regni practicatur idem stylus Curiæ sæcularis, resecatis tantum quibusdam, semper tamen cum Theoria, associabo Praxim.

In prima igitur Sectione continebuntur actus tam principales, quam minus principales iudicij, per plures Subsectiones distincti, vt est actus libelli oblationis, citationis, Contumaciarum, exceptionum, &c. In Secunda habebitur litis contestatio, terminus probatorius, Articulorum positiones, examen testium, Publicatio, Repulsa, Repulsa repulsæ, Primum & Secundum beneficium, conclusio, citatio ad dicendum, &c. In Tertia tandem erit actus prolationis sententiæ. itaque sit.

SVBSECTIO PRIMA.

De Libello, qui est primus Actus de substantia Iudicij,

SVMMARIVM.

1. *Libellus est fundamentum totius iudicij.*
2. *Libelli multiplex acceptio.*
3. *Libelli species, quot?*
4. *Libellus; quid sit.*
5. *Libelli nomina diuersa.*
6. *Libellus constat ex tribus.*
7. *Libellus continere debet quinque; & quæ?*
8. *Libellorum Clausulæ salutares, quæ?*
9. *Libelli obscuritas euitanda.*
10. *Causæ omnes in Regno sunt summariæ.*
11. *Clausula:* sine figura iudicii, *quid importet Lites sunt celeriter expediendæ.*
12. *Libellus qualiter concipiatur. Forma libelli.*
13. *Præsentationis libelli forma.*
14. *Forma Decreti processus ad vlteriora in libello.*
15. *Decretum super obscuritate libelli.*
16. *Intimationis iudicii Decretum.*
17. *Intimationis, & Citationis differentia.*
18. *Citari debet pars aduersa in omnibus actis. Decretum probationis solutionis mercedis.*
19. *Decretum de stando iuri, & iudicatum soluendo.*
20. *Assecurationis iudicij forma.*

Suspectus de fuga carceratur mediante decreto.

21 *Mandatum de capiendo, eiusque forma.*
Carcerari nemo potest, sine mandato Iudicis.

22 *Relatio Citationis libelli, qualiter fieri per Nuncium debeat, eiusque forma.*

1 QVoniam iudicium non potest stare in incerto, ideo fieri debet libellus; nam omnia acta, & sẽtentia iudicis fundãtur in libello, ipse enim est fundamentum totius iudicij, propterea benè formari debet, aliàs nullitas resultaret. *l. vt fundus. ff. commun. diuidun.* §. *vt rarò institution. de action.* De libello igitur plura videnda erunt quam breuissimè. Primò quotupliciter sumatur, Secũdo, quotuplex sit. Tertio, quid sit. Quarto, quot nominibus appelletur. Quinto, ex quibus constet. Sexto, quæ sint in eo exprimenda. Septimo Quę clausulæ poni possint in eius fine.

2 *Quoad primum*, est notandum, quod libellus multipliciter sumitur. Primo enim sumitur pro paruo libro, seu Codice *cap. 2. de summ. Trin. & fid. Cath. l. 1. ff. de tab. exhib.* Secundo accipitur pro precibus Imperatori oblatis *l. 1. C. quand. lib. princ. dat. fac lit. cõtest.* Tertio sumitur pro iudicis delegatione *l. nec quicquam.* §. *vbi decretum ff. de offic. proconf.* Quarto Sumitur pro libello repudij, quem maritus mittit ad vxorem, & è contrà. *cap. non Satis. 32. q. 2.* Quinto Sumitur pro scriptura infamatoria, *vt in tit. C. de fam. libel.* Sexto pro scriptura recusationis *l. apertissimi C. de iudic.* Septimo pro scriptura appellationis *l. 1.* §. *fin ff. de appell.* Tandem, omissis reliquis acceptionibus, quas ponit Specul. *lib. 4. Rubr. de libell. concep. par. 1.* §. *3.* sumitur pro parua cartula, in qua actor declarat suam intentionem, & ità capitur hic, & *Auth. offeratur. C. de lit. contest. & in.* §. *Sancimus. & ibi gloss. verb. libellus. Auth. de exhib. reis*, & ita quoque sumitur in Regno *in Reg. Prag. 1. de ord iudic.* quæ incip. *dispendia litium*; *& in capit. Regni*, quod incip. *detestantes.*

3 *Quò ad secundũ*, est notandum, quod dantur quinque species libellorum. Primo datur libellus accusatorius, qui offertur In causis criminalibus, *vt in l. libellorum ff. de accus.* & cõmuniter dicitur quærela. *c. maximianus. 81. dist. cap. querelam de iureiur. et cap. querelam de procur.* Secundo dicitur libellus recusatorius, lperquem iudex recusatur, vt suspectus, *de quo in l. apertissimi. C. de iudic.* Tertio dicitur libellus refutatorius, qui tamquàm obscurus refutatur, de quo *in l. ampliorem.* §. *in refutatorijs C. de appell. & nos inferius.* Quarto dicitur libellus reclamatorius, *de quo in cap. 2. de lib. oblat.* Vltimus dicitur libellus conuentionalis, quo actor conuenit reum in iudicio in ciuilibus, *de quo in cap. 1. & fin. de libell oblat. & in d. Auth. offeratur. C. de lit. contest* & de hoc loquimur in præsenti.

4 *Quò ad Tertium*, est notandum, quod libellus est breuis scriptura claram continens Actoris intentionem, *ità Cyn. in d. Auth. offerantur.* Dicitur: *breuis* quia faciens libellum, debet vti breuibus verbis in ipsius formatione, aliàs refutandus est, *vt in l. ampliorem.* §. *in refutatorijs C. de appell* Dicitur: *scriptura*, quia debet fieri in scriptis, vt iudex possit ferre sententiam conformẽ libello *l. vt fundus. ff. commun. diuid. l. fin. C. de fideicom. liber.* Et licet In Regno non semper detur sententia conformis libello, propter *d. cap. Regn. detestantes*, vt not. Gramm. *decis. 15. num. 3. & decis. 19.* & Carauit. *in Rit. Mag. Cur. Vic. 188. num. 10.* Contrarium tamen videmus seruari in omnibus Tribunalibus, tàm Sacri Concilij, quàm magnæ Curiæ Vicariæ, in quibus semper sententiæ sunt conformes libellis. Dicitur: *claram continens intentionem*, quia debet esse clarus, non obscurus. *l fin. C. de ann. except.*

Est tamen obseruandum, quod in Regno Neapolitano pro libello sufficit talis, qualis petitio, qua reus possit deliberare, nùm velit cedere, vel contendere, vt habetur *in d. Reg prag. 1. dispendia litium.* Dicitur tandem: *Actoris*, quia primus libellus in iudicio porrigitur per Actorem, licet aliquandò offeratur etiam à Reo aduersario, *vt infra dicemus.*

5 *Quò ad quartum*, est notandum, quod libellus varijs nominibus appellatur, tàm de iure communi, quàm de iure Regni; vocatur enim aliquando petitio; *vt patet in cap. vnic. vt lit. non contest. & cap. dudum. 2.* §. *licet autem. de elect.* & ità vocatur in Romana Curia à plerisque. Differt tamen noster libellus à petitione: Primo quia libellus fit in scriptis. sed petitio fit aliquandò oretenus, *vt in.* §. *tripli. inst. de action.* Secundò, quia libellus offertur in principio litis, petitio verò fieri solet in medio, & in fine litis. Tertio, quia libellus conficitur solemniter, vt diximus; petitio verò sufficit talis, qualis sit, vt possit reus deliberare, an velit cedere, vel contendere. Ias. *in l. non. solum.* §. *morte. n. 46. ff. de nou. oper. nunc.* & Pract. Papiens. *in form. act. realis.*

6 *Quò ad quintum*, est notandum, quod libellus constat ex tribus; scil. ex narratione facti, ex medio, seu causa concludendi, & ex cõclusione. Bart. *in l. si prius col. 6. ff. de nou. oper. nunc.* sequitur Ias. *in* §. *omnium num. 114. inst. de act.* Exempli gratia: peto à Titio

Titio centum;Eccè *narratio*;quia mutuaui, eccè *causa concludendi*; ideò peto, eum condemnari ad soluendum, eccè *conclusio*. Et ex his propriè efficitur libellus.

7 *Circà sextum*, est notandum, quod libellus in causis ciuilibus debet cōtinere quinque requisita; scil.nomen actoris, rei, iudicis, rei,quę petitur, & causam, propter quam petitur; vndè versus

Quis, quid, corām quo, quo iure petatur, & à quo.
Rectè compositus quisque libellus habet.

quos affert Specul. *loc. cit.* §.4. *in princ.* Primò igitur cōtinere debet nomen Actoris, qui agit. *arg. tex. in cap. querelam de elect. & cap.forus* §. *in omni de verb. sign.* & si agat Prælatus nomine Ecclesiæ, debet exprimi nomen Ecclesiæ. *cap.inter dilectos de fid. instrum* quia Prælatus non habet dominium directum in Ecclesia, sed vtile *Auth. sed hoc.C de Episc.& Cler.* similiter si agat Syndicus,nomine Cōmunitatis,debet exprimi nomen Communitatis,Specul. *d.tit.de libel. concept.*§.9. Item tutor nomine pupilli, nisi pupillus sit infans *l.1.ff. de admin. tutor.* Secundo nomen Conuenti, idest Rei, vt si Titius agat contrà Sempronium;& si agat contrà Ecclesiam,debet agere contrà Prelatum ipsius; ità etiam contrà Tutorem, nomine pupilli, & contrà Syndicum, nomine Communitatis, *vt in d.l.1.*& ibi DD. Tertio, nomen iudicis ordinarii, vel delegati, siuè Curiæ, vbi comparet, & tunc sufficit ponere nomen dignitatis, putà coràm Illustriss. D. Episcopo N. vel coràm Reuerendiss. D. Vicario Generali N. vel coràm Iudice, vel Viceprincipe,vel Viceduca, vel in Curia Episcopali N. vel Ducali & Baronali N.&c. Quarto,exprimitur res, quæ petitur; & si sit immobilis, debet designari cum suis confinibus, saltem duobus, aliàs libellus esset obscurus, *l. si in rem.ff.de rei vindic.& l.forma ff.de censib.*si verò est mobilis, debet designari cum suis qualitatibus *arg pręd. iurium.* Sexto continere debet causam,propter quam res petitur, *vt in cap.dilecti de iudic.&.*§.1.*in fin.Instit. de act.* & quando intentatur actio personalis in contractibus, debet denominari contractus. Ias.*in d.*§.*omnium.*Specul.*lib.*2.*par.*1. *rubr.de act. seù petit.*§.1. & in actione reali debet exprimi dominium. Ias. *loc.cit.* Causa autem debet esse concludens, alioquin nihil ageret. Glos. & Abb.*in cap.*1. *de libell. oblat.cap.dilecti, & cap.examine de iudic.* Glos. *in l.*2.§.*circà ff.de dol.mal except.* Bart. & Alij *in l.edita.C.de edend.* Nomen autem actionis non est exprimendum in libello. *cap.dilecto de iudic.* Qua autem lingua debeat fieri libellus, attendendæ sunt consuetudines locorum. Romæ tamen semper fit latina lingua, non nimis eleganti, sed intelligibili, & in aliquibus Curiis, fit etiam vulgari lingua.

8 *Quò ad vltimum* est notandum,quod in fine libelli, solent apponi, quædam clausulæ salutares, quarum vnaquæque producit suum effectum particularem. Prima est, *super quibus omnibus, & eorum singulis peto ius, & iustitiam mihi ministrari*, & ista clausula saluat libellum ab omni ineptitudine. Abb. *in cap.cum dilecti de ord. cognit.* & similiter operatur,vt censeatur intentatum remedium magis vtile ipsi petenti. DD. apud Barbos. *de clausc. vsu frequent. claus.*76. *num.*2. Secunda clausula est: *Hoc, & omni alio meliori modo, &c.* & hæc operatur in capite dubio, vt libellus nō intelligatur in fanorē rei *l.si quis in entione.ff.de iudic.* De vi, & effectibus huius clausulæ vide latè Barbos. *loc.cit. claus.* 95. *per tot.* Tertia clausula est, *Non se astringens, &c.* quæ operatur, vt actor non teneatur probare qualitatem, deductam in libello. Bartol. *in l. diuus, ff. de re iudic.* Marant. *de ord. iudic. par.*6. *tit. de libell. oblat. numer.* 17. Quarta clausula est: *Protestans se de omnibus damnis, expensis, & interesse,passis,et patiendis*; Et per istā clausulam actor videtur interpellare Iudicem, vt,in casu succumbentiæ cōdemnet reum ad expensas, *iuxtà l.properandum,* §.*si autem, C de iudic.* Cardosius *in prax. iudic.& aduoc. verb. clausula* 11. Marant. *vbi sup. num.* 18. Item operatur,vt si Iudex interpellatus pro expensis, non condemnet victum reum victori, teneatur de suo soluere. DD. *in d.* §. *sin autem*, aliàs parte non petente, Iudex non potest victum in expensis condemnare, Glos *vlt.in cap.fin.de rescript.* Viuius.*to.*1. *com.opin.lib.*4. *tit.*1. *num.*95. *vers. hocque intelligitur.*

9 Est tamen aduertendum in præsenti materia libelli pro versantibus in Tribunalibus Regni, quod licet pro libello possit dari talis qualis petitio,quia omnes causæ sunt summariæ, vt diximus, ideo sufficit talis qualis petitio, ex qua reus possit deliberare,an velit cedere vel contendere, iuxta *cap.offeratur* 3.*q.*3.*& l.*1. *ff. de edend.* & propterea *per Pragm.*1.*Dispendia litium* ineptitudo libelli fuit sublata, quæ olim erat in magna consideratione, *l.amphorem*, §. *in refutatoris, C.de appell.* tamen non fuit sublata qualitas obscuritatis libelli, & ideo, quando libellus esset obscurus, reus petit, vt actor declaret libellum in partibus obscuris, vt possit se defendere. Cæpoll. *cautel.*106.quæ incipit: *Quando libellus*, & Afflict. *in constit, Regni: exceptiones nu.*37.*&* 38.

& ita

& ita videmus hodie passim practicari in omnibus ferè Tribunalibus.

10 Aduertendum secundo, quod licet in eodem Regno omnes causæ ciuiles, & mixtę expediri debeant summariè, & de plano, sola facti veritate inspecta, & fine figura Iudicij, *vt in d. Pragm. 1. Dispendia. de ord. iudic. & capitul. Regni: Detestantes*: tamen non sunt omittendę in illis probationes necessariæ, vt notat Plotinus *in rubric. de verbor. obligat. lib. 5. num. 15.* quia per dicta iura non sunt sublatæ. Et ratio est, quia probationes, & defensiones sunt inuentę de iure diuino, in quo statuitur, vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum, vt Deuteronom. *cap. 19. & cap. nouit. de iu-dic.* & etiam de iure Canonico & Ciuili, vt *in tit. de probat.*

11 Sed quęret quis, quid importet illa clausula mox enunciata; *sine figura iudicij?* Respondetur, per illam importari sublatum esse ordinem iudiciarium, qui in iudicio obseruari solet; vt per Gloss. *in cap. statuta quadam, vers. summa de haret. in 6 et in Clement. sæpè in verb. non exigat de verb. signif.* Archid. & Alii *in cap. indemnitatibus, de elect. in 6.* Bartol. *in extrauag. Ad reprimendum:* & Bald. *in l. nec quidquam, §. de plano, col. 2. ff. de offic. procons.* Est tamen obseruandum, quod non omnis ordo iudiciarius censetur sublatus per istam clausulam in causis summariis ciuilibus, & mixtis; nam solemnitates iuris, per quas deueniri debet ad prolationem sententię, de quibus Nos inferius dicemus in præsenti Practica, non censentur sublatę; sed solùm intelliguntur sublatę dilationes, & oppositiones frustratoriæ, quæ aliquando solent dari, & recipi in iudicio, ob quas multi ad ægestatem redacti sunt, vt habetur in *Authent. Vt differentes Iudices*; Necnō videntur sublatę solemnitates, quæ olim requirebantur in formando libello. *l. 2. C. de formul. sublat.* de quo Vincent. de Franch. *decis. 245.* Item sunt sublatæ ferię vindemiarum, & messium. Gloss. *in constitutione Regni: Baiulos omnes*; de quibus *in l. 1. C. de ferijs, & in Auth. offeratur, C. de lit. contest.* & hoc, vt lites celerius expediantur, *iuxta cap. iurgantium de sent. & re iudic. & cap. finem litibus, de dol. & contum. & l. properandū, C. de iudic.* Reliqua de ista clausula vid. plenè congesta per Marant. *in Specul. Aur. p. 4. dist. 9. num. 11.* vbi etiam notat quid importet alia clausula: *sola facti veritate inspecta à num. 32. vsque ad num. 50.* & de ista clausula vid. DD. apud Barbos. *de clausulis vsufrequentiorib clauf. 163. per tot.* vbi latè.

12 Tandem obseruandum est, quod libellus formari, & concipi debet tali modo, vt essentialia superius notata cōtineat; quamuis sub diuersa verborum forma factum exponatur, secundum rerum varietatem, Regionum obseruantiam, & Curiarum stylum, vt traditur per Speculator. *in lib. 4. de libell. conception. §. 12.* Solet autem regulariter esse talis, vt sequitur, vel huic similis, videlicet

Forma Libelli.

In Episcopali Curia N. comparet N. de N. Vel: *Coram Illustriss. & Reuerendiss. D. Episcopo N.* Vel *coram Perillustri, & Reuerendiss. D. Vicario Generali N. comparet N.* & Dicit *anno elapso mutuasse Titio N. centum scuta gratis, gratia, & amore, qui promisit restituere infra duos menses. Verum quia iam sunt transacti, non solum duo, verum etiam quatuor menses, & non curauit, neque curat realiter, & cum effectu prædicta centum scuta ipsi comparenti restituere in graue eius damnum, præiudicium, & interesse: Propterea comparens ipse petit, & instat prædictum Titium N. cogi, & compelli ad restituendum prædicta scuta centum; alias protestatur de omnibus damnis expensis, & interesse, &c. super quibus omnibus &c. Non se astringens, &c. Et ita, &c. Hoc, & omni alio meliori modo, &c.*

Quod si compareat prælatus, nomine Ecclesiæ; vel Syndicus, nomine Vniuersitatis; aut Tutor, seu Curator, nomine pupilli; aut Procurator, nomine alterius, formatur libellus, nomine personarum, pro quibus intentatur iudicium, vt superius diximus.

Facto libello, iuxta morem Regionis, vt dixi, dummodo essentialia prænotata contineat, offertur iudici, vel ei, qui in curia, in qua comparet actor, vel procurator officium habet recipiendi libellum, qui diuersimode etiam vocatur pro varietate Regionum, nam in quibusdam vocatur Notarius, vt Romæ; in aliis dicitur Cancellarius, alibi Actuarius, seu Magister actorum, vt in Regno, & alibi aliter. Qui tamen recipiendo libellum, debet referre in scriptis in principio, vel in fine ipsius libelli, iuxta locorum consuetudines, apponendo diem, mensem, & annum, & per quem fuit præsentatus. Exempli gratia.

Forma Præsentationis.

13 *Præsentatus fuit per N. de N. die tali mensis N. anni N. &c. N. de N. Actuarius, &c.* Et in quibusdam Curiis ponitur etiam *hora tali, &c.*

Vel alio modo.

Die tali mensis N. in Ciuitate siuè loco N.

præsentata fuit comparitio, seu libellus coram Reuerendiss. D. Generali Vicario N. per comparentem petentem, &c.

Solet autem in quibusdam locis pro tali præsentatione libelli solui quædam parua pecuniæ quantitas.

Debet se subscribere Notarius, seu Actuarius, si nō sit defectiuus libellus, nam alias non est admittendus, vt diximus, & si admittatur, potest per Reum opponi, quando citatur, vt dicemus.

14 Sed si libellus contineat omnia essentialia, & sit bene formatus, & nihilominus opponitur à parte aduersa, vt fieri solet à quibusdam Procuratoribus, (qui potius procurant implere marsupia, quam vtilia agere pro clientibus,) Iudex non habita ratione huiusmodi oppositionis faciat Decretum modicum, ver.gr.

Forma Decreti Processus ad vlteriora.

Et per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium N. fuit prouisum, quod oppositis non obstantibus procedatur ad vlteriora, & ita, &c.

N. Vicarius Generalis.

N. Actuarius &c.

Vel vt alibi fit.

Qui, &c. Viso, &c. mandauit procedi ad vlteriora, oppositis minimè obstantibus, omni, &c.

15 Si verò libellus sit obscurus, vel alio modo defectiuus, potest iudex facere præceptum; vel decretum, quod Pars aduersa declaret libellum in partibus obscuris. Vel si sit defectiuus, quod admitti non debet; & tunc fieri solet tale, vel simile decretum, videlicet.

Forma Decreti pro declaratione Libelli.

Et per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium N. fuit prouisum, et decretum declarandum esse libellum præfatum per dictum N. porrectum, dictumque, quod dictus N. Actor declaret illum in tali, vel tali parte, alias non esse admittendum, prout non admitti mandatur, & ita, &c. Hoc suum, &c.

Vel sub alia forma.

Qui Dominus, &c. mandauit declarari libellū præfatum in tali loco; aliàs non admitti. Et ita &c. omni, etc.

Vel alio modo.

Per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium N. fuit dictum fore, et dandum esse locum oppositioni N. de N. super defectibus libelli N. de N. et proinde non esse admittendum, prout non admittitur, et ita, etc. Hoc suum, etc.

N. Vicarius Generalis.

N. Notarius.

16 Quod si libellus sit rectè formatus, & non defectiuus, fit decretum à iudice, vt intimetur parti, quod fit sine solemnitatibus, simpliciter tantum, tali, vel simili modo, iuxta stylum Regionis, videlicet.

Decretum intimationis Iudicij.

Et per Dominum Vicarium Generalem N. visa petitione huiusmodi N. de N. fuit dictum, quod omnia prædicta intimentur N. de N. parti aduersæ, et ita, etc. Hoc suum, etc.

N. Vicarius Generalis.

N. Actuarius.

Vel alio modo; videlicet.

Qui, etc. comparitionem, seu libellum factum pro parte N. de N. contra talem de tali, in tali causa admisit si, et inquantum; et intimari mandauit dicto tali de tali, omni, etc.

N. Iudex.

Vel *N. Cancellarius.*

Semper decreta huiusmodi sunt firmāda, vel à iudice, vel à Notario, seu Cancellario, aut Actuario, secundum consuetudinem, & stylum Curiarum, & Regionum.

17 Est tamen aduertendum, quod intimatio, & notificatio cuiuscumque actus iudiciarii idem operatur, ac citatio: Differunt autem solum in hoc, quod regulariter citatio præcedit actum, intimatio verò subsequitur.

Est aduertendum Secundo, quod in quibusdam causis minimis ver.gr. in petitione, quam faciunt serui super salario, quod à Dominis habere prætendunt, vel ab aliis operariis in petenda mercede; & in aliis similibus, solet fieri talis qualis petitio, & vulgò dicitur *memoriale* breuiter continens quidquid petitur; & præsentatur iudici, qui summariè habita cognitione de eo, quod petitur pro seruitio probato per testes, vel alio modo, fit præceptum Debitori, quod soluat statim, alias exequetur contra ipsum; & si debitor comparet, dicens, se soluisse, debet osten-

dere,

dere, vel probare solutionē statim, si possibile erit, alioquin assignatur ei competens terminus, quo elapso, & non probata solutione, condemnatur ad debitum, & ad interesse.

18 Semper tamen debet citari pars aduersa; quia citatio est fundamentum, & principium essentiale cuiuscumque iudicij, & ordinis iudiciarij. Gloss. *in cap. Ecclesia S. Mariæ de constit.* Et habetur *in tex. cap. 1. de caus. poss. & propr.* non posse contra inauditam partem aliquid diffiniri. Vnde notabiliter inquit Imper. *in text. §. vltim. Instit. de pœna temerè litigant.* omnium actionum instituendarum principium ab ea edicti parte constitui, quæ est de in ius vocando.

Solet autem, quando assignatur terminus Debitori ad probandam solutionem, vt diximus, fieri sequens, vel simile decretum. videlicet.

Forma Decreti ad probandam solutionem factam.

Et per D. Gener. Vic. N. fuit prouisum N. de N. fore, & esse admittendum ad probandam solutionem, prout admitti mandatur, & proinde fuit datus terminus dierum tot. ad producendum testes, & probandum, &c. quibus productis, si probauerit, absoluatur, si verò non probauerit, ex nunc pro tunc condemnatur ad soluendum, &c. & ita, &c. Hoc suum &c.

N. Vicarius Generalis &c.

N. Act. &c.

19 Sed si datur petitio in libello formali & citata pars compareat, & confiteatur debitum, fiat præceptū, vt soluat infra tot dies, ad tradita per DD. *in Clem. sæpè de verb. signif.* & si sit suspicio de fuga, fiat decretū, quod det pignus, si habeat in bonis, vel det fideiussorem idoneum in Ciuitate benè stantem, aliàs luat in carcere. Si verò confiteatur quidem debitum, at non simpliciter, sed conditionatè cum aliqua qualitate, tunc dare debet cautionem de stando iuri, & de soluendo quod iudicatum fuerit; & per hoc assecurari debet iudicium, quando persona est aduena, & suspecta; quo assecurato datur illi terminus ad probandum summariè, & de plano solutionem, mediante tali, vel simili decreto, videlicet.

Decretum de stando Iuri.

Et per D. Gener. Vicar. N. fuit prouisum, quod N de N. præstet idoneam cautionem de stando Iuri, et indicatum soluendo; cum termino dierum tot ad probandam solutionem, alias, etc. et ita, etc. Hoc suum, etc.

N. Vicarius Generalis, etc.

N. Actuarius, etc.

20 Si uerò Debitor fideiussorem dare recusauerit, vel habere non potuerit, & Actor institerit, quod assecuretur de persona Debitoris suspecti de fuga; tunc iudex summariè cognoscit de debito, & de suspitione fugæ, medio iuramento creditori præstito super suspitione, & si debitum excedat duos aureos, faciat hoc decretum, vel simile, videlicet.

Decretum carcerandi supectum de fuga.

Et per D. Generalem Vicarium N. visa probatione debiti, visoque iuramento per N. præstito de suspicione fugæ N. ex causis superuentis post obligationem, ac constito summariè de eis, & de alijs, &c. fuit prouisum, & decretum dictum N. capiendum fore, & esse; ad effectum assecurandi iudicium, prout præsenti decreto capi & assecurari mandatur, & ita &c. Hoc suum, &c.

Vel vt alibi fit.

Qui, &c. Viso iuramento præstito de suspicione fugæ N. ex causis &c. ac constito sibi summariè de eis, & de alijs, &c. mandauit dictum N. capi ad effectum assecurandi iudicium, omni modo, &c.

21 Quo facto expeditur *mandatum suspicionis fugæ* de capiendo, &c. tali, vel simili forma.

Forma mandati de capiendo, &c.

De mandato Perillustris, & Reuerendiss. D. Generalis Vicarij N. siuè &c. & ad instantiam N. principalis capiatur de fuga suspectus N. ex aduerso principalis, & captus carceretur, & non relaxetur, donec dictum instantem de scutis tot integrè satisfecerit, vel alias cum eo concordauerit; aut idoneè cauerit de stando iuri, & iudicatum soluendo. Quoniam docto de credito in actis Mei Notarij, &c. ac ipsum de fuga suspectum iurato, Dominus ita mandauit, &c. Dat. die, &c.

N. Vicarius Generalis &c.

N. Notarius &c.

Quod autem possit fieri ista citatio realis, quando debitor est suspectus de fuga, probatur *in l. ait prætor. §. si debitorem*, vbi Bartol. *ff. quæ in fraud. creditor.* notat plenè Alexand. & Iason. *in l. 1. ff. de iurisd. omn. iudic.* idem Iason. *in l. si ab arbitro ff. qui satisdare co-*

eogant.& ind.vinum.col.4 & 5.ff si cert. peta: & in prime.insti ut. de actionib.col.11.& 12 & Felin. *in cap.1.col.7.de iudic.* quibus in locis declarantur omnia requisita ad capiendum debitorem suspectum de fuga. Imò potest capi talis suspectus de fuga, propria auctoritate, etiam per priuatum, sine Iudicis cõmissione; vt habetur *in dicto §. si debitorem*; quod regulariter fieri prohibetur, nisi præcedat mandatum Iudicis, vt est textus *in l. Neminem, C. de exhibend. reis*, & ibi communiter notant DD. & Bald. *in l. si quando in 12.q.C.de testib.*

Est tamen aduertendum, quod, si reus debitor opposuerit, quod causa fiat ordinariè, tunc arbitrabitur Iudex, an causa digna erit, quod ordinariè fiat, nec nè. Si verò sit modica summa, & causa non indigeat dilatione, propter legitimas causas animum Iudicis dignè mouentes, summariè procedendum arbitrabitur. Et si reus simpliciter confessus fuerit debitum, fieri debet præceptum, vt soluat, etiam die feriato, & non sedendo pro Tribunali, & ita practicatur in Tribunalibus ecclesiasticis, etiam in foro conscientiæ.

22 Tandem est obseruandum, quod præsentato libello, & dicto per Iudicem, quod intimetur parti, vt supra notauimus, consignatur hæc prouisio per partem alicui Nuncio, seù Cursori, qui officium habeat citandi partes litigantes, qui diuersis nominibus, vt diximus nuncupatur, secũdum diuersitatem Regionum. Et ad faciendam citationem parti aduersæ, non requiritur commissio Iudicis, si sit persona publica approbata in tali officio, & potest illam exequi exercendo suum officium, citando partes per totum territorium illius Iudicis: alias extra tale territorium debet implorare brachium, & habere licentiam illius Curiæ; nisi sit cursor alicuius Tribunalis superioris. vid. Bartol. *in extrauag. ad reprimendum, vers. per Nuncium, let in l. 1. §. præsidis.ff. de requir.reis* &. in Regno adest *Pragmat.* quæ incipit: *Quilibet agere*, vbi cauetur, quod nuncius, seù cursor, porterius, seù baliuus executa citatione per citationẽ partis debet referre se citasse personaliter, vel ad habitationis domum coram duobus testibus, qui se subscribere debent, vbi fieri potest; alias sufficit, quod nominet eos in relatione, & aliter facta citatio non valet, & ipse incurrit quandam pœnam duorum ducatorum; maximè si fiat extra territorium, quia tunc semper requiritur subscriptio duorum testium, Bart. *in d.vers. per nuncium*, & Speculat. *lib.2. partic.1. de citatione num.* vbi latè.

Forma autem relationis Nuncij.

Solet per eumdem in quibusdam curiis concipi hoc, vel simili modo.

Refero Ego N. de N. cursor, etc. die. . . mensis. . . . anni. . . me citasse N. de N. coram N. & N. personaliter, etc. vel domi suæ solitæ habitationis, etc. et in fidem, etc.

N. de N. Cursor etc.

N. Fui præsens pro teste etc.

N. Fui etiam præsens etc.

Vel alio modo, vt fit alibi per manus Notarij, seù Actuarij Curiæ.

Die tali. . . mens. . . . ann. . . . Castriuillarum ver. gr. *N. de N. ordinarius seruiens Episcopalis Curiæ Castriuill. cum iuramento retulit mihi infrascripto Actuario, se hodie predicto die, vel tali die citasse personaliter N. de N. vel domi suæ solitæ habitationis, modo, & forma sibi commissis, etc. & in fidem, etc.*

N. Actuarius, etc.

SVBSECTIO SECVNDA.

De Citatione Rei conuenti.

SVMMARIVM

1 *Citatio quid sit?*
2 *Citatio quotuplex sit?*
3 *Citatio Realis, quæ?*
Litteræ executoriales, quæ?
4 *Citatio verbalis, quæ?*
5 *Citatio inscriptis, quæ requisita habere debet.*
6 *Citatio necessaria est in omnibus.*
7 *Citatio per edictum, quæ, & quando fiat.*
8 *Citatio per proclamationem, quæ, & quando fiat.*
9 *Citatio per campanam quando fiat.*
10 *Citatio circumducta, quando dicitur.*
11 *Citationis validitas pendet ex quattuor.*
12 *Peremptorius terminus an sit de essentia citationis.*
Citatus cum termino peremptorio sufficit si compareat in vltimo termino.
13 *Cursor seù nuncius citans quid seruare teneatur.*
14 *Relatio citationis nuncij debet esse clara, & certa.*
15 *Citatio redditur inualida pluribus modis.*
16 *Prauentio locum habet in citatione.*
17 *Clericus delinquens tempore clericatus, si fiat laicus, punitur ab Ecclesiastico Iudice.*

18 Cle-

18 *Clericus relegatus à suo Iudice, si pendente relegatione efficiatur Laicus, & frangat relegationem à quo puniendus.*
19 *Laicus debitor, effectus Clericus conuenitur ab Ecclesiastico Iudice.*
20 *Citatio redditur nulla ex loco pluribus modis.*
21 *Citatio nulla ratione temporis.*
22 *Dies termini citationis non computatur in termino.*
23 *Citatus qua hora termini comparere teneatur.*
24 *Feriæ in citatione seruandæ, quæ?*
25 *Delegatus citare debet cum inserta forma delegationis.*
26 *Delegatus quis dicatur.*
Decretum Delegati super receptione delegationis.
Decretum ad dicendum contra delegationem.
27 *Delegationis forma.*
28 *Præsentatio delegationis Pontificiæ qualiter fiat.*
29 *Citationis forma cum inhibitione per delegatum, & 31.*
30 *Decretum aperturæ Actorum per delegatum factorum.*
31 *Apertura Breuis delegationis cum inhibitione.*
32 *Attentata dicuntur omnia gesta post inhibitionem, & ideo nulla.*
33 *Citationis effectus quinque.*

1 CItatio igitur est secundus actus principalis, qui fit in iuditio, vt diximus; Qua propter, cum sit fundamentum ordinis iudiciarij, vt habetur *in cap. quoniam contra de probat. & cap. inter quatuor de maior. et obed.* & tradit. Gloss. *in cap. Ecclesiæ S. Mariæ de constit.* ex omissione ipsius oritur nullitas processus omninò insanabilis, vt aduertit Vant. *de nullit. rubr. de nullit. ex defectu citationis, n. 55.* Vnde plura de ea per Nos examinanda erunt, in hoc etiam imitati Specul. *in præcit. lib. 2. de cit.* Primo igitur videbimus, quid sit citatio. Secundo, Quotuplex sit. Tertio, Quæ requirantur ad eius validitatem. Quarto, Quot modis reddatur inualida. Vltimo, Qui sint eius effectus.

Quoad primum est notandum, quod citatio est in ius vocatio, DD. *communiter in rubric. ff. & C. de in ius vocand.* & DD. Regnicolæ *super constit. Regni; edictorum; et sup. alia constitut. citationis forma, et Pragmat. Quilibet agere. de ord. iudic.* Dicitur autem à verbo *Cio, cies*; quod vocare significat. Teste Virgil. 6. *Aeneid.*

Aere ciere Viros, Martemque accendere cantu.

Et sicut tuba ciet, seù vocat, & excitat ad bellum: sic nuncius, seù cursor, aut baiulus per citationem excitat, & vocat reos ad Iudicium. Ex quo fit, vt in aliquibus curiis fiant citationes tubis, iuxt. text. *in §. 2. Authent. de iudic.* & ita fit Neapol. in Tribunali Magnæ Curiæ Vicariæ. Diuersimodè tamen appellatur citatio de iure communi, & de iure Regni; Nam de iure communi dicitur in ius vocatio, *vt tot. tit. ff. & C. de in ius vocando*: De iure verò Regni aliquando intimatio, *iuxta Clement. 1. de appellat.* aliquando notificatio, vt *in d. constit. Regni: Citationis forma*; & aliquando dicitur citatio, vt *in d. Pragm. Quilibet agere, & in tit. de citationib.*

2 *Quoad secundum*, est notandum, quod multiplex est citatio. Prima enim dicitur realis, seù personalis, quæ est, quando quis carceratur, & capitur de persona, *vt in l. 2.* & ibi Gloss. Bart. & Ias. *ff. de iurisd. omn. iudic. & l. consentaneum. C. quomod. & quand. iud.* Et ista regulariter fieri non potest in causis ciuilibus, nisi præcedente commissione iudicis. *l. neminem. C. de exhibend. reis*; quæ commissio in Regno appellatur *littera executorialis*.

3 Fallit tamen regula in debitore suspecto de fuga, *vt sup. notau. subsect. præc. n. 21.* nam in tali casu potest capi, sine commissione iudicis *per l. ait prætor. §. si debitorem. ff. quæ in fraud. cred.* constare tamen prius debet de credito, alioquin non potest arrestari debitor. DD. Regnicol. *in d. const. edictorum.*

4 Secunda species citationis dicitur verbalis, & est illa quæ fit viua voce, *iuxta text. in cap. cum dilecti. vers. viua voce de dol. & contum.* de qua Specul. *d. lib. 2. de citation. §. 4. sequitur.* & in Regno habetur *in d. constit. edictorum*, vt si iudex imponat oretenus cursori, seù nuncio, vt citet aliquem.

5 Tertia dicitur citatio in scriptis; quæ fit per litteras citatorias, & est illa quæ fit per nuncium, commissione iudicis præcedente *cap. cum parati. de appell.* Quæ debet habere septem requisita; de quibus Specul. *loc. cit. §. 5.*

Primo, debet continere nomen iudicis citantis, qui necessario debet esse competens; *l. fin. ff. de iurisd. omn. iudic.* & dicemus inferius *in vers. Quoad quartum n. 15.*

6 Secundo, nomen citati: Gloss. *in cap. cum in multis ver. quorum de rescr. in 6.* vbi est obseruandum, quod in quolibet actu, & de qualibet re quis citari debet. *l. de vnoquoque ff. de re iudic.* Et licet per tex. *in l. 1. 2. & 3. ff. de in ius vocan.* quædam personæ non sint citandæ: tamen de iure Regni *per Ritum Magnæ Cur. Vicar. 46.* omnes citandi sunt. Et si sit infans, qui *per l. quisquis. ff. de in ius vocand.* citari non potest, erit citandus ille, qui

qui curam illius habet; *vt in d. rit.46.* per quem videtur correctus text. *in d.l.1.2.& 3. de in ius vocand.*

Tertio, continere debet nomen eius, ad cuius instantiam fit citatio; vt notatur per Felin. *in cap.1.col.2.de iudic.& per const. Regn. cit. edictorum.*

Quarto, causam, propter quam quis citatur. *d. pragm. quilibet agere.*

Quinto, tempus, infra quod citatus cōparere debeat, vnde si fiat citatio, quod quis compareat die Lunæ, Martis,& Mercurij; sufficit, quod compareat in fine diei Mercurij, quia censetur vnica citatio. Andr. de Isernia *in d.constit.citationis forma.*

Sexto, locum, in quo comparere debet citatus, si sit Iudex delegatus, qui citat, quia iudex ordinarius non tenetur exprimere locum in citatione;sed sufficit dicere quod compareat in loco solitæ audientiæ. per *text. in cap cum parati.de appellat.*

Septimo, debet exprimi verbum: *peremptoriè*, idest vt citatus compareat peremptoriè tali tempore, de quo Speculat. *d. lib.2. de citation.§.3.* & ibi Ioan. Andr. & Nos inferius dicemus. Hæc omnia continere debet citatio, quæ fit per litteras citatorias, maximè in Regno.

7 Quarta species citationis est illa,quę fit per edictum, de qua loquitur *text. in cap. fin.de dol.& contum & Clement.1.de iudic. & in Regno d.pragm.quilibet agere.* Est autem huiusmodi citatio, quando citatur aliquis absens, vel Alij interresse prætendentes,quorum præsentia haberi non potest in iudicio, vt not. Bartol. *in extrauag. ad reprimendū vers. per edictum*, & ex nostris Regnic. Capycius *decis.18.& 101.*

Vbi est aduertendum, quod hæc citatio per edictum in Regno practicari solet per iudices laicos, quando aliquis Clericus spoliat de facto laicum sua possessione, nam tunc laicus recurrit ad iudicem laicum, qui facit citationem per edictum dicens: *ex quo talis de tali est spoliatus sua possessione si quis aliquod interesse prætendat, compareat intra tot dies coram eo, quia intendit præsentem causam expedire &c.* Inqua citatione non nominat Clericum spoliatorem; *iuxta tria capitula Regni: ad Regale Fastigium : Omnis prædatio : & Finis præcepti charitas* de quib. agit Afflict. *decis.2. num.24.* Quidquid tamen sit de priuilegio prædictorū trium capitulorum, notat Francus *decis.163. in fin.* quod officiales Baronum huiusmodi citationes facere non possunt, cum per dicta capitula hoc tantum permissum sit Sacro Regio Consilio, & Regijs Audientijs Prouinciarum. Hæc citatio fit quandoque ad totam causam, *vt in cap. fin.de elect.in 6. & cap. cum dilecti de dol. & cont. & cap.auditis de procur.*

8 Quinta dicitur citatio per proclama, & est quando citantur omnes, qui sua interesse putauerint, quæ fit quando hæres vult conficere inuentarium *iuxta text.in l. fin.§.si præfatum.C.de iur.deliber.* tunc enim citat creditores, vt intersint confectioni inuentarij.

9 Sexta dicitur citatio per Campanā, quæ fit, quando pulsatur campana ad cōgregandum Populum ad consilium, vel aliquid aliud agendum, vel officiales, vel ministros Ciuitatis, *ad not.in l.2. C. de incol. lib.10.* Vel quando vocantur Canonici, vt congregētur ad interessendum Capitulo. Gloss. *in cap.si capitulo de concess.præbend. in 6.* Vel quando vocatur Populus ad persequendum banditos, vel latrones, aut grassatores viarum, vel contra Turcas ad loca Christianorum accedentes. Abb. & Ioan. Andr. *in cap.1.de offic.custod.* vbi latè agunt de signis Campanarum, cum multis alijs curiosis, & Ego ipse in meo *Museo Historicolegali. lib.1.p.1.c.2.verb.campana.*

10 Vltima dicitur circumducta, quæ de iure Regni fit dupliciter, respectu temporis, & respectu contumaciarum. Respectu temporis circumducitur, quando à die concessæ citationis lapsi fuerint sex menses, & Actor non fecit citare Reum; & tunc si cum illa citatione faceret citare, non teneretur Reus comparere, quia citatio est circumducta; vt habetur in Rit. *Magnæ Cur.Vic.123.* Respectu verò contumaciarum accusandarum fit, quando accusatur contumacia vltra tempus præscriptum, nam si quis citatur intra ciuitatem Neapolis, erunt accusandæ intra mensem, si verò citatur exterus, extra Neapolim, cōtumacia debet accusari infra duos mēses; alioquin non potest accusari, quia citatio esset circumducta; *vt disponitur in Rit. Magn. Cur. Vic. prac.123. & la è in addit. Batij super constit. Regni incip. eorum fraudes litt. C. vers. citationem.*

11 *Quoad tertium*, est notandum, quod ad validitatem citationis plura requiruntur. Duo scilicet ex parte iudicis, & duo ex parte Nuncij, seu Cursoris. Ex parte iudicis requiritur primo, commissio ipsius Bart. *in l. neminem C. de exhib. reis.* Et de iure Regni *notatur in constit. edictorum, & in Rit. 112. & 114. & in d. pragm. quilibet agere.* Quod fallit, quando nuncij, seu cursores sunt publici, vt supra diximus, prout sunt Romæ, & Neapoli, qui matriculantur, & præstant iuramentum de benè ministrando; nam tunc statur ipsorum dicto, *vt in constit. Clem. VIII. 24 incip. accepimus*; & in Re-

Regno *per pragm. 36. de offic. magistr. iustit.* absque præcedenti commissione iudicis.

Non creditur tamen de iure Regni nuntio asserenti, se citasse talem, nisi interueniat præsentia duorum testium, vel testimonium alicuius personæ publicæ, vt habetur *in constit. Regni: citationis litteræ sub rubr. de assignatione litterarum citatoriarum, & d. Pragm. 2. in ord. quæ incip. Quilibet agere* maximè si fiat extra territorium iudicis citantis, vt supra dictum est.

Sed de iure communi statur simplici assertioni nuncij, & creditur ei *per cap. cum parati de appellat. & cap. quoniam contra* & ibi Gloss. *in verb. citationes de probation.* & ita seruatur in Tribunalibus Ecclesiasticis, & ego practicaui cum essem Vicarius Apostolicus S. Marci, Mileti, & alibi. Quod intelligitur, quando refert se citasse, cum iuramento; iuxta tradita per Angel. *in l. si vacantia col. 5. C. de bon. vacan. lib. 10. per l. Theopompus ff. de dot. præleg.* sequitur Alex. *consil. 336. incip. Clarissime Domine in 3. col.* nisi iurasset à principio, iuxta Gloss. *in d. cap. cum parati,* quia tunc sufficeret. vid. Menoc. *de arbitrar. iudic. cas.* 112. per tot. vbi latè quando sit credendum Nuntio, & quando non.

Sed quæret quis? Est citatus Titius effectiuè per nuncium, sed non comparuit in termino; quia fuit impeditus; ob infirmitatem, vel augmentum fluminis, vel ob tempestatem, vel aliam causam, quam quidem tunc probare non potest; quid agendum?

Respondetur, standum esse suo proprio iuramento; textus est *in l. scire oportet. §. sufficit vers. cum enim quis ff. de excus. tutor.* Qui textus est notabilis; cum sit casus, qui quotidie occurrere potest.

12 Secundum requisitum exparte iudicis est, quod fiat cum termino peremptorio in Regno; alias non valeret, vt habetur *in d. constit. edictorum. §. citatio. sub rubr. de litteris citatoriis,* quod fiet vnica citatione quæ peremptorium contineat pro omnibus; vbi Gloss. *in ver. continebit* ait citationem aliter factam, quam prout ibi præscribitur, non valere, & condemnationem in reum esse ipso iure nullam, *per tex. in l. ea, quæ C. quomodo, & quand. iud.*

Sed de iure communi secus seruatur, nam in prima citatione non apponitur peremptorium *per l. consentaneum C. eod. tit. Quom. & quan. iud.* nisi fieret ex causa *l. contumacia ff. de re iudic.* Et casus esset, propter distantiam locorum, vel si res ipsa celeritatem requireret, *vt in c. cum ex litteris de restit. in integr.* Hodie tamen tam in foro Ecclesiastico, quam sæculari moribus est receptum, vt citatio fiat vnica, & peremptoria. Terminus autem peremptorius debet esse competens, alias si esset nimis breuis, dari posset appellatio *per tex.* Gloss. *& DD. in cap. 1. de dilation.*

Sed quæritur, quid si in foro aliquo Ecclesiastico fierent tres citationes, & reus citatus non comparuerit in prima, sed in vltima citatione, debet ne condemnari in expensis factis in prima citatione?

Respondetur affirmatiuè *vt habetur in cap. querelam de procurator.* DD. communiter *in l. Sancimus C. de iudiciis,* & Specul. *lib. 2. particul. 3. de expensis, §. 3. fiante n. 6.*

Quod si citatio fieret vnica pro tribus cum termino peremptorio, in quo assignarentur tres ver. gr. dies pro primo, tres pro secundo, & tres pro vltimo termino peremptorio, & reus non compareret, neque in primo, neque in secundo, sed tantum in vltimo termino peremptorio, & actor incusaret contumaciam in primo termino; tali casu non teneretur reus soluere expensas primæ contumaciæ, quia sufficeret quod comparuerit in vltimo termino ita Speculat. *de citatione. §. 3. viso.* & ibi Ioan. Andr. Hinc practicatur; quod in vltimo termino accusantur contumaciæ, quia reus cum sit peremptoriè citatus, sufficit comparere in vltimo peremptorio.

13 Alia duo requisita ad validitatem citationis exparte nuncij, seu cursoris, sunt, quod ipse citet, seu exequatur citationem. & tenetur ad id. Bald. *in l. fin. C. de feriis.* Secundo, quod faciat relationem cum subscriptione duorum testium, quando fit citatio in loco, in quo haberi possunt. vbi verò non sint homines, qui sciant scribere, debet referre, citationem fuisse factam coram duobus testibus, quos nominare debet, aliàs esset nulla in Regno. *per d. Pragm. 2. Quilibet agere,* quod fallit in Porteriis Sacri Consilij, qui in relatione nominant tantum nomen citati, absque testibus *per Pragmat. 28. sub tit. de offic. Sac. Reg. Cons.*

14 Relatio verò nuncij, quæ est de essentia citationis. Felin. *in cap. gratum de offic. & pot. iud. deleg.* debet esse clara, & certa non obscura, & incerta. Bart. *in l. 4. §. prætor, ait num. 13. ff. de damn. infect.* & Grammat. *consil.* 152. obscura autem diceretur, si diceret nuncius, se citasse coram gentibus domus citati. Vnde per relationem sic factam vidi impediri liquidationem instrumenti via ritus Magnæ Curiæ Vicariæ, cum essem Neapoli, & versarer in Sacro Consilio pro practica recipienda, per ea, quæ tradit Carauit. *super rit. 166. num. 16. & rit. 169. n. 20.*

15 *Quoad quartum,* est notandum, quod cita-

citatio redditur inualida pluribus modis: nimirum ex qualitate personæ: ex conditione loci: Ratione temporis. & ex forma citationis. Ex qualitate personæ redditur inefficax, quando iudex incompetens esset, & citaret aliquem non sibi subditum. Gloss. *in Clem. vnic. de sequestr. poss. & fruct.*

16 Bene verum est, quod si quis fuerit legitimè citatus à iudice competente, & postea fit effectus alterius iurisdictionis, & fori, potest cognosci à primo iudice, qui legitimè prius citauit, quia per præuentionem citationis perpetuauit iurisdictionem *cap. pen. de for. compet.* & notatur *in c. cum ab Ecclesiarum de offic. ordin. et in c. cum contingat de for. comp* quia vbi est locus præuentioni; qui præuenit, fit competens. Quod procedit etiã in Delegato, *vt in cap. vt debitus honor. de appell.* & est Gloss. *singul. in Clem. 2. ver. ad partem vt lit pendent.* & DD. communiter *in cap. licet vndique & in cap. relatum, & in cap. gratum de offic. deleg.*

17 Vnde infertur, quod si Clericus commiserit homicidium, & postea efficiatur laicus, puniri debet à Iudice Ecclesiastico, quia attenditur tempus commissi delicti, secundum Bald. *in l. affinitatis, C. commun. de legat.* Grammat. *decis.* 10.

Secundo infertur, quod laicus relegatus à Iudice sæculari, si durante relegatione efficiatur Clericus, & post clericatum frangat relegationem, debet cognosci à Iudice Ecclesiastico, quia est nouum delictum commissum à persona exempta. Vinc. de Franchis *decis.* 395.

18 Tertio inferri posset, quod si clericus fuit relegatus à Iudice Ecclesiastico, & pẽdente relegatione fiat laicus, frangendo relegationẽ, debet puniri à Iudice laico, quia est effecta noua persona, cuius status mutatus est. Alber. de Rosat. *in l. meminisse, ff. de offic. proconf.* & Franch. *vbi sup.* sed contrarium est verius per ea, quæ tradit Genuens. *in Prax. Archiep Neap. cap. 9. num. 3.* & ita seruatur, vt puniatur à Iudice Ecclesiastico, & non à sæculari.

19 Quarto infertur, quod si laicus se obligauit pęnes acta curiæ sæcularis, & postea efficiatur Clericus, talis obligatio non habet executionem paratam in foro sæculari, sed accusata obligatione in foro sæculari expediuntur litteræ executoriales, & præsentantur Iudici Ecclesiastico, pro executione, qui citat Clericum ad dicendum causam, quare dictæ litteræ non sint contra ipsum exequendæ; qui si compareat, & alleget exceptiones legitimas, datur terminus ad illas probandas summariè, sed si non probauerit, vel non allegauerit exceptiones, Iudex Ecclesiasticus faciet exe-qui, contra ipsum realiter, & personaliter. ita Genuens. *vbi sup. cap. 16. num. 3.* quæ praxis sumpta est ex Andr. de Isern. & Afflict. *sup. const. Regn. si Baiulus quem.*

Quinto infertur, quod Clericus, qui se obligauit in instrumẽto habente paratam executionem, si postea efficiatur laicus, potest conueniri in Curia Ecclesiastica, vt notat Paul. de Castr. *in l. 2. C. vbi de ratiocin. agi oport.* sed Genuens. *d. cap. 16. num. 3* ait, hoc procedere tantum in gestis per Clericum ratione officij Notariatus, quod gerebat in Curia Ecclesiastica; nam si postea efficitur laicus, conueniri debet in Curia Ecclesiastica, ratione officij; in Alijs minimè.

20 Secundo, redditur nulla citatio ex conditione loci, & hoc contingit multipliciter. Primo, quando non est facta personaliter, vel in domo solitæ habitationis. Bart. *in l. 4. §. prætor ait ff. de damn. infect. & d. Pragm. agere volens.* Et si nuncius referat, se citasse domi, non addendo solitæ habitationis, intelligitur in domo solitæ habitationis. Franc. *decis.* 322. Secundo, quando locus non est de iurisdictione citantis, *l. fin ff. de iurisd. omn. iudic.* Andr. de Isern. *in constitutione Priuilegia.* Tertio, quando citatus est in loco ipsi citato non tuto, ob inimicitias, pestem, aut bellum. *cap. ex parte de appell. Clement. 1. de for. comp.* Isern. *loc. cit.* & Afflict. *decis.* 29. Quarto, quando locus, in quo quis citatus fuit, nõ est honestus, nam tunc non tenetur comparere. Isern. *ibidem. facit cap. statutum. §. cum vero de rescript. in 6.* Vltimo, quando citatus distat à loco per duas dietas, tunc enim non tenetur comparere. *d. cap. statutum, §. cum verò, & §. cum autem.* Hoc tamen procedit in delegato, non in Iudice Ordinario, qui potest citare in Regno, etiam vltra duas dietas, & citatus tenetur comparere dato ei competenti termino per *constit. citationis littera cit.*

21 Tertio, redditur elusoria, & inualida citatio, ratione temporis, & est, quando quis citatur in die feriata, tam ad honorem Dei, quam ad hominum necessitatem, quia tunc citatus non tenetur comparere. Hostiens. *in cap. vlt. de ferijs,* DD. *in l. ex quocumque, ff. si quis in ius vocat. non ierit.* Et in Regno est *ritus* 116. est tamen obseruandum, quod in citatione possunt attendi duo tempora. Primum est, quando expeditur à Iudice, & hæc potest fieri etiam in festo: *l. 2. C. de ferijs, & rit. cit.* 116. Secundum est, quando fit actualiter citatio, & iste actus citandi non potest fieri, nisi die iuridica, *per cap. quoniam contra. de probat. & habetur in d. rit.* 116.

Quod si fuerit iuridicè facta, quoad vtrum-

vtrumque tempus, & vltimus dies termini præfixi incidit in diem feriatum, tunc valeret citatio, quia à principio valida fuit. & citatus tenetur comparere die sequenti. *cap. cum dilecti de dol. & contumac.* & in Regno est *rit. Magn. Cur. Vicar.* 80. cuius est initium: *Item quod tam in ciuilibus. sub rubr. de contum. accusan.*

In Curijs autem Ecclesiasticis ad euitāda dubia, practicari solet, quod in citationibus apponantur quædam verba expressè hoc declarantia, videlicet *Compareas decima, vel tali die, si quidem iuridica fuerit, alioquin proxima die iuridica sequenti*; & ita consulit fieri debere Ioan. Andr. *in c. 1. de ferijs* quia potest esse, vt idem dies apud Iudicē non sit feriatus; apud citatum verò sic: *vid. infr. in Practic. crimin. canon. par. 4. Sect. 6. num. 32.*

22 Sed quæritur, an dies termini in citatione appositi computetur in termino, ita vt si fuerit dictum: *Decima die compareas*; Si in decima die non comparueris, dici possis contumax?

Respondetur negatiuè. *cap. 1. de restit. spol. in 6. & arg. cap. super eo 2. in fine de appellat. cap biduum verf. sed aduersus 2. q. 6. cap. progeniem 35. q. 3. cap. pia, §. si quis igitur de except. et l. anniculus, ff. de verbor. signif. l. vbi lex. ff. de reg. iur.* Specul. *lib. 2. practit. de citatione, §. 3. viso. num. 17. & eod lib. de dilationib. §. 1. num. 4.* Tiraquell. *de retract lignag. §. 1. gloss. 11. à nu. 18. vsque ad 42* & in Regno est *ritus. Magn. Cur. Vicar. incip. item seruat sub rubr. de cit.* Quod fallit in termino dato ad appellandum, qui currit de momento ad momentum, vt suo loco inferius *par 3. dicemus*, & latè tradit Specul. *eodem lib. 2. de appellationib. §. 5. restat. num. 3.*

23 Quæritur secundo, qua hora diei termini teneatur reus comparere, quando non apponitur certa hora?

Respondetur, quod potest comparere in fine illius diei, ante noctis tenebras, & ideò Iudex tenetur illum expectare vsq; ad noctem *cap. consuluit de offic. deleg.*

De æquitate tamen poterit illum expectare in sequentem diem; ideò bonum est habere Iudicem beneuolum; vnde ait Abb. *in d. cap. consuluit.*, malè facere quosdam, qui exasperant Iudices, nam in arbitrarijs est valde vtile illos propitios habere. Quod nō solum procedit in Curijs Ecclesiasticis, & in quibusuis alijs, in quibus seruatur Ius commune: verum etiam in Regno, vbi adest *ritus incip. item seruat ipsa Curia sub rubric. de practica super banditis, & condemnat.* ex benignitate reus poterit comparere vsque ad primum somnum, vt vtar verbis eiusdem ritus.

24 Et est obseruandum, quod in Regno feriæ Messium, & Vindemiarum ad vtilitatem hominum introductæ, non obseruantur, vt notat Gloss. *sup constit. Baiulos omnes.* Sed tantum feriæ Sanctorum, quorum festa sunt in Kalendario, quibus renunciari non potest, nisi de partium consensu; & vsu Populi. Gratian. *respons. 119. num. 40. lib. 1.* & aliæ, quæ fiunt in Tribunalibus Sacri Regij Consilij, & Magnæ Curię Vicariæ tempore æstiuo à die 16. Iulij, vsque ad Kal. Septembris. Sunt & feriæ repentinæ aliquando ex aliquo accidenti, vt ob natiuitatem Principis: ob aliquam Victoriam & similium, *l. 1. C. de Episc. & cler.* vid. Speculat. *lib. 2. de ferijs.*

25 Quartò redditur inualida, & elusoria citatio, & forma citationis, ratione formæ non seruatæ in ipsa citatione; & est quando delegatus à Principe; vel ab Ordinario non citat cum inserto tenore suæ delegationis, & commissionis. *cap. preterea de dilationib. cap. cum Iure peritus. de offic. delegat.*

26 Delegatus autem ille dicitur, qui vtitur iurisdictione aliena, & habet potestatem cognoscendi in causa ab aliquo superiore sibi commissa per rescriptum speciale, *vt notauim. sup in præmiss. nu. 20. & 21.* Qui commissionem recipere debet cum omni reuerentia, paratum se offerendo ad exequutionem eorum, quæ in ea continentur. Et si necesse sit, deputare debet locum, in quo ius dicere velit, Notarium, seu Actuarium, & horam statuere ius dicendi, cum omnibus alijs adhoc necessarijs. Et in primis solet fieri Decretum receptionis litterarum commissionalium tali, vel simili forma in eodem rescripto, seu litteris, videlicet.

Decretum receptionis litterarum commissionalium.

Et per D. N. de N. fuerunt receptæ quædam litteræ SS. in Christo Patris & Domini Nostri Diuina Prouidentia ALEXANDRI Papę VII. ver. gra. vel Illustriss. & Reuerentiss. D. Episcopi N. *vel &c. qui, ea, qua decet reuerentia illas aperuit, & obtulit se paratum eisdem parere, ac ius, & iustitiam ministrare, citationemque cum inhibitione in illarum vim commisit, & exequi mandauit; talem* N. *in causa Notarium esse dixit, & declarauit, & pro iuridico foro sibi in causa domum talem . . . . seu palatium elegit, ac deputat, vbi ius in causa, de qua in dictis litteris, reddetur, hora tali . . . &* ita

ita per hoc suum, &c. omni modo meliori, &c. Datum,&c. die &c.

N. de N. *Delegatus, &c.*

N. *Notarius &c.*

Solet à quibusdam seruari, quod fiat citatio ad *dicendum contra commissionem*, & personam Iudicis, cum copia commissionis, & tunc fit tale, vel simile decretum, videlicet.

Decretum ad dicendum contra Delegationem.

*Et per D.*N. *de* N.*Delegatum fuit prouisum, quod detur copia petita litterarum commissionalium, cum termino ad primam ad dicendum, tam contra commissionem, quam contra personam Iudicis, & mandauit ad ulteriora procedi, iuxta formam commissionis, et ita, &c. omni,&c.*

Ab aliquibus verò iste terminus ad opponendum non datur, sed statim expeditur citatio cum inhibitione in vim commissionis, & rescripti, cum inserta forma illius, & committitur citari partes aduersas.

27 Forma *autem Commissionis, seu delegationis* ordinariorum, quæ fit in memoriali, quando petitur causæ delegatio, talis, vel similis esse solet: videlicet.

Delegationis causæ forma breuissima.

Attentis narratis, causam committimus Adm. Reu. Abb. N. *Parocho Sancti* N. *loci* N. *siuè Reu.* N. *Vicario Foraneo* N. *cum facultate citandi, inhibendi, procedendi, eamque etiam summariè terminandi, prout Iuris, & de Iure, ac etiam dictum Oratorem à vinculo iuramenti absoluendi, quatenus, &c. ad effectum ciuiliter agendi tantũ, &c.* Non *obstantibus, &c. omni,&c. Datum* N. *&c. die,&c.* N.*Episcopus* N.

vel N. *de* N.*Vicarius Generalis.*

N. *Notarius.*

Vel alio modo.

Reuerendus N. *de* N. *vna cum* N. *de* N. *seruatis seruandis, citatis citandis, auditis partibus procedant in causa supradicta, prout de iure, etc. Emolumenta verò Actorum ad nos transmittantur. quoniam, etc. Dantes,etc. Et ita, etc. Datum* N. *die, etc.*

28 In aliquibus verò Curiis, quando porrigitur Breue Pontificium, per quod delegatur aliqua causa alicui Vicario Generali, solet *fieri præsentata tali forma*: videlicet.

Forma præsentationis Breuis Pontificij.

Die tali, etc. mense etc. anni, etc. (Castriuillarum ver. gra.) præsens Breue Apostolicum præsentatũ fuit coram Reuerendiss. Domino Generali Vicario, Apostolico Delegato per N. *de* N. *Terra* N. *petentem, etc. & in fidem, etc.*

N. *Actuarius.*

Per quem Reuerendissimum Dominum fuit receptum supra caput, omni, qua decet reuerentia, & promptum, ac paratum se obtulit obedire, iuxta ipsius seriem continentiam, & tenorem. etc. Pro cuius obseruantia mandauit expediri prouisiones in forma, etc. & ita, etc.

N.*Vicarius Gen. Apost. Delegatus.*

N. *Actuarius.*

29 Forma Citationis cum inhibitione.

N. Episcopus N.

Ab N. de N. V. I. D. Eiusdem Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini Episcopi N. Vicarius, & officialis Generalis, & Apostolicus Delegatus, &c.

Seruientibus nostræ Curiæ, vel aliarum quarumuis, &c. Significamus, qualiter nobis in nostra Curia fuit præsentatum Breue Apostolicum sub Anulo Piscatoris, non abrasum, non laceratum, neque in aliqua parte vitiatum pro parte N. *de* N. *Terra* N. *Cuius tenor talis est:* (& inseratur) *& facta nobis instantia pro debita prouisione facienda, Nos enim, etc. ideò vobis vt suprà tam dictis dicimus, committimus, & Apostolica, qua in hac parte fungimur authoritate mandamus, quatenus quis vestrum fuerit requisitus ad omnem instantiam, & requisitionem* N. *de* N. *personaliter se conferat ad præsentiam Reuerendiss. Domini Generalis Vicarij Ciuitatis* N. *Actuarij, Scribarum, totiusque Curiæ Episcopalis dictæ Ciuitatis, ipsosque, & quemlibet ipsorum citet, & inhibeat, prout Nos præsentium tenore citamus, & inhibemus, quatenus infrà terminum dierum tot, vel quàm citiùs poterint ad Nos, nostramque Reuerendiss. Curiam Episcopalem, Apostolicam Delegatam transmittere habeant, & debeant copiam integram in forma valida, sigillatam, vt de e, omnium, & singulorum. Actorũ in dicta causa fabricatorum, & ad eam amplius non se intromittant, tanquam ad Nos legitimè introductam, sed abstineant terminis, in quibus, &c. Nec non inhibeat partem exaduerso, quatenus si sua putauerit interesse, infrà eundem terminum personaliter, vel legitimè comparere habeat, & debeat ad videndam aperturam dicti processus, aliàs, &c. cauti de contrario sub pœna ducatorum mille*

mille auri de Camera. & pro illis mandati executum, & in Iuris subsidium Ecclesiastici interdicti, quo ad Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium, & excommunicationis, quo ad Actuarium, & alios, etc. citentur, etc. & referatur in forma, et. quoniam, etc. In quorum, etc. Datum, etc. die, etc.

N. *Vicarius Generalis, & Apostolicus Delegatus, etc.* N. *Actuar. etc.*
Locus † Sigilli.

30 Fit relatio nuntij se executum fuisse modo, & forma, vt habuit in commissis, &c. Transmisso postea processu fit sequens decretum, vid.

Decretum aperturæ Actorum, siuè litterarum commissionalium.

Per Admod. Ill. & Reu. D. Generalem Vicarium Mileten. ver. gra. Apostolicum Delegatum fuit facta apertura Actorum à Reuerendiss. Curia N. transmissorum, cum termino dierum trium ad illa percunctandum, & ità per hoc suum, etc. & intimetur, etc.

N. *Vicarius Generalis, & Apost. Delegat. Prouisum, etc. die, etc. C. S. P. Tr.*
N. *Actuarius.*

31 Fit etiam huiusmodi citatio cum inhibitione, & apertura Breuis, alio modo, videlicet.

Forma aperturæ Breuis delegationis cum inhibitione.

N. *de* N. *&c. & in causa huiusmodi Apostolicus Delegatus, &c.*

Tibi N. de tali loco. & omnibus Aliis, & singulis sua communiter, vel diuisim quomodolibet interesse putantibus, & in executione præsentium nominan. & cognominan. Salutem.

Noueritis nuper coram Nobis personaliter cõparuisse N. de N. procuratorem talis de tali, & eiusnomine &c. & actualiter, & facto exhibuisse, ac produxisse Breue Apostolicum sub Anulo Piscatoris clausum, & sigillatum Nobis directũ, quod petijt per nos recipi, & admitti, ac fieri, & exequi, prout in eo, litterasque citato[illegible] in forma fieri, et cõmitti, cuiusquidẽ Breuis Apostolici tenor talis, est Videlicet (& inferatur totus tenor Breuis) *Nos verò volẽtes Nobis cõmissa exequi, & debitæ exequutione demandare, prædictũ Breue Apostolicum, omni, qua decuit reuerentia recepimus, & admisimus, atque obtulimus nos paratos exequutioni demandare omnia in eo contenta, litterasque citatorias, & inhibitoriales in forma fieri commisimus. Quo circa tenore præsentium Vobis omnibus, & singulis supra et infrascriptis, & vestrum cuilibet prædicta omnia, & singula notificamus, & intimamus, ac deduci volumus, & mandamus, ne de præmissis aliquam ignorantiam allegare, seù prætendere valeatis; Et insuper vos, & Vestrum quemlibet citamus, & requirimus, & monemus, quatenus infra terminum &c. post præsentium exequutionem Vobis assignatum, coram Nobis legitimè compareatis, & quilibet Vestrum comparere debeat cum omnibus suis iuribus ad dicendum, & allegandum quicquid vultis, & potestis contra dictam Nobis factam commissionem, & allegandũ causam quare non debeamus in huiusmodi causa ad vlteriora procedere; ac ad assistendũ ad omnes, et singulos alios actus in huiusmodi causa faciendos necessarios et opportunos, vsque ad sententiam diffinitiuam et ad ipsam audiendam tempore debito ferendæ sententiæ. Inhibentes quoque Vobis, et Vestrum cuilibet per præsentes sub pœna scutorum tot . . . . Cameræ Apostolicæ applican. etc. et in iuris subsidium, etiam excõmunicationis, ac nullitatis attentarũ, et innouatorum, quatenus visis, et receptis præsentibus etc. huiusmodi causa sic coram Nobis indecisa pendente, nullam noxam faciatis, aut fieri permittatis contrà supradictum talem de tali, eiusque res, et bona, fideiussores, depositarios, et inquilinos, in nostræ iurisdictionis, ac litis pendentiæ, et Sedis Apostolicæ vilipendium, seù contemptum. Quod si secus factum fuerit, id totum reuocare, et in pristinum statum reducere curabimus, iustitia mediãte In quorum fidem etc. Dat. etc. die etc. Ann. etc.*

Aliam similem citationem vigore delegationis Apostolicæ vide inferiùs *Subsect. 6. intersecat. 4. num. 52.*

32 Quod si post citationem Inhibitionis de facto fuerit quidquam gestum contra formam citationis, hoc diceretur attentatum, seù innouatum, quia citatio facit litem pendere, ita vt nihil postea possit innouari *Clement. 2. Vt lite pendente*, & proinde Iudex Delegatus totum reuocabit & in statũ, in quo erat tempore inchoatæ litis, parte petente, reducet, quibusdam tamen casibus exceptis, de quibus Lancellottus de *attentatis*, & notant Vestrius in sua Prax. & Marant. *in Spec. aur. par. 6. vers. & quandoque appellatur, n. 171. cum pluribus seqq.* Nos latè infra *p. 3. sect. 5. per tot.*

33 *Quo ad quintum*, scilicet qui sint effectus citationis; est notandum, quod principales eius effectus sũt quinque, licet Iaf. *in rubr. C. de in ius voc.* plures enumeret.

Primus, est, quod per citationem perpetuatur iurisdictio iudicis citantis *cap. gratum. de offic. iudic. deleg. cap. cum ab Ecclesiarũ de offic. ordinar. cap. dudum. contingat de foro compet.* & Nos *sup nu. 16.* & sic inducitur litis pendentia *Clem. 2. vt lite pendent.* & sic non potest aliquid innouari.

Secundus effectus est, quod per solam citationem interrumpitur præscriptio. *l. sicut & l. omnes. C. de præscription. trigint. vel quadrag. annor.*

Tertius est, quod citatio dat præuentionem. *cap. proposuisti de for. comp.*

Quartus est, quod citatio prohibet variationem fori ipsimet actori. Gloss. *in cap. quoniam contra de prob.*

Quintus est, quod per citationem quis efficitur contumax, si citatus à iudice, vt compareat in iudicio, non comparuerit in termino sibi præfixo *l. contumacia ff. de re iudicat.*

SVBSECTIO TERTIA.

De Contumacia Rei conuenti.

SVMMARIVM

1 *Contumacia quid sit?*
2 *Contumacia, vnde dicatur.*
3 *Contumacia triplex: Vera, ficta, et notoria.*
4 *Contumax quando efficiatur de iure communi.*
5 *Contumax quomodo fiat de iure Regni.*
6 *Citationis forma super iudicio liquidationis instrumenti.*
7 *Contumaciarum forma.*
8 *Liquidationis instrumenti Decretum.*
9 *Littera exequutoriales in vim supradicti decreti; seu mandatum exequtiuum realiter, et personaliter.*
10 *Contumacia non incurritur pluribus modis.*
11 *Contumax quibus pœnis puniatur.*
12 *Causæ in Curijs Ecclesiasticis sunt ordinariæ, regulari er.*
13 *Contumax non auditur, nisi refectis expensis.*
14 *Contumax mulctari potest.*
15 *Mulcta pro contumacia in Regno, quæ sit.*
16 *Contumax carcerari potest.*
17 *Contumax excommunicari potest, in subsidium tamen.*
18 *Contumax appellare nequit.*
19 *Contumax habetur pro confesso, et conuicto, et quando.*
Decretum, quod contumax habeatur pro confesso.
20 *Pœna prædictæ contra contumaces, quando locum habeant.*
21 *Actor contumax in non comparendo quam pœnam patiatur.*
22 *Contumacia purgatur per expensarum refectionem, et per cautionem de stando iuri.*
23 *Contumacia purgatur similiter per comparitionem de sero vltimi peremptorij.*

1 Quia ex effectibus citationis est, quod Reus conuentus, si non comparuerit, postquam citatus fuit, efficiatur contumax; ideo de contumacia agendum succedit in præsenti. Est autem aduertendum, quod Nos loquemur tantum de contumacia, quæ incurritur in causis ciuilibus, non in criminalibus, cum diuersimodè in ipsis procedatur, de qua tamen dicemus infrà *par. 4. Pract. crim. sect. 7. per tot.* Imò etiam quoad causas ciuiles diuerso modo proceditur in Curijs Ecclesiasticis, & aliter in Curijs sæcularibus, vt patebit ex infra dicendis, & in istis, alio modo, vbi seruatur ius commune, alio verò vbi de iure Regni proceditur.

Vnde, vt materia contumaciæ perfectè habeatur; plura videnda erunt & Primo, quid sit contumacia, & vnde dicta. Secundo, quotuplex. Tertio, requisita contumaciæ quæ sint. Quarto, quibus modis non incurratur. Quinto, quibus pœnis puniatur contumax. Vltimo, Quot modis purgari possit contumacia.

Quò ad Primum, est notandum, quod de iure communi, contumacia, est ille actus inobedientiæ, quem facit Reus citatus à Iudice quando non venit ad iudiciũ in termino peremptorio; vel si veniat, non obediat, vel illicentiatus recedat, vt colligitur *ex cap. certum. 11. q. 3. cap. de illicita 24. q. 3. cap. si quis autem 18. dist. cap. ex litteris de excess. prælat. cap. causam, quæ de dol. & contum. l. contumacia ff. de re iudicat. l. ab eo C. quomod. & quand. iud.* cum similib.

Et de iure Regni dicitur etiam, quando quis citatus non facit copiam sui in termino sibi dato; de quo loquitur *Pragm.* quæ incipit. *Relatione. & constitutio Regni* quæ incipit. *Contumax.* & alia incip. *Post litem contestatam.*

2 Circa Secundam partem, vnde dicatur; est notandum, quod contumacia dicitur à contemnendo, quia legitimè citatus, cum non comparet coram iudice, videtur illum contemnere. Vel dicitur à dictione; *con*; & verbo: *tumeo*: nam citatus, dum non comparet, quasi simul inflatur, quod non obediat ipsi iudici, ita Cardin. *in Clem. 1. q. 8. de dol. et contumac.*

3 *Quò ad secundum* est notandum, quod contumacia triplex est: vera, seu expressa; Ficta seu præsumpta seu tacita, seu interpretatiua; & alia euidens, seu notoria. Vera est, quando quis fuit personaliter citatus, vel in domo solitæ habitationis, & citatio peruenit ad eius notitiam, & nihilominus ipse non comparuit *l. ex consensu §. fin. ff. de appel.*

appellat. Bartol. *in.l. sin autem reus.C.de iudic.* & Speculat. *lib.2. partic.1. de contumacia.§.1. n.2.* de qua loquitur *dicta Pragmatica relatione, et constitutio contumax*.

Ficta, seù tacita dicitur, quando quis latitat se, ne citetur, vel impedimentum præstat, ne citatio ad eius aures perueniat, vel qui fuit citatus in domo cum tribus citationibus, licet non fuerit inuentus. Specul.*loc.cit.*& de huiusmodi loquitur *constitutio Regni si quis post litem*.

Euidens verò cōtumacia dicitur, quando citatus expressis verbis dicit nuntio, seù cursori citanti, se no le comparere. Gloss. *in Clementin.vnica de dolo, & contumac.in verb. manifestè*.

Vnde est obseruandum, quod multum refert scire, quando quis sit verus contumax, quando fictus, & quando euidens, quandoquidem diuersis pœnis subiacet vnus, & diuersis alius. quando autem quis dicatur contumax,notatur per Gloss.*in cap.2.de dol. & contum. his versib.*

Non veniens, non restituens, cuiusque recedens,
Nil dicens, pignusq; tenens, iurare ne volens;
Obscurusq; loquens, isti sunt iure rebelles.

4 *Quò ad tertium* est notandum, quod ad hoc, vt quis dici possit contumax de iure communi requiritur, quod tribus vicibus citetur, & in vltimo peremptorio per Actorem accusetur contumacia. ita habetur *in.l.peremptoria, & l. post edictorum, ff de iudic.& l.consentaneum*, & ibi Bartol. *C. quomodo, & quand iud.*

5 De iure vero Regni in ciuilibus requiritur,quod Actor in vltimo perēptorio accuset cōtumaciam die sequentis deinde elapso triduo accuset vltimam contumaciam in prima die iuridica, vt disponitur *in d.Pragmat.incip.relatione*. Verb.grat. cadit dies termini peremptorij citationis in die.5.mensis iunij, tunc accusatur prima contumacia, eo modo, prout inferius, die 6.quæ sequitur,si non sit dies festiuus,quia tali casu est expectandum vsque ad aliam diem iuridicam, Deinde expectatur triduum, nimirum die septima, octaua, & nona, nihil agendo; Quo elapso,die decima sequenti si iuridica fuerit, accusatur vltima contumacia.

Sed vt rectius procedamus, expedit quidem ponere practicam contumaciarum in Iudicio liquidationis instrumenti, vigore Ritus Mag. Cur. Vic. 166. & 179. quæ quotidie occurrit in Curiis Ecclesiasticis præsertim in Regno, contra Clericos fieri, vt ex ea colligatur praxis in alijs causis. Quod iudicium fit tali modo; comparet in Curia coram Domino Vicario Generali Titius talis, & porrigit libellum contra Sempronium Clericum, in quo instat procedi cōtra illum vigore instrumenti, quod de facto præsentat; tunc Vicarius mandat citari dictum Sempronium tali vel simili modo: videlicet.

Citationis forma super liquidatione instrumenti.

Ponitur Titulus, *vt sup.Subsect.2.num.29.*

6 *Ad omnem instantiam, & requisitionem Titij talis Ciuitatis, seù terræ N.&c. citetur per vnum ex seruientibus nostris, Clericus Sempronius.N.quatenus prima die iuridica hora causarū solita personaliter comparea. coràm Nobis, & nostra Curia responsurus eodem instanti super tenore publici, & liquidi instrumenti in Actis dictæ Curiæ præsentati, & in vltimo peremptorio termino contrà ipsum liquidandi iuxta ipsius formam pro ducatis centum capitalis, & pro tertijs hucusque decursis, & non solutis; tantò minus, quantò per veras apocas de recepto apparuerit soluisse, alias &c. quoniam &c.Datum Castriuill. (Ver.Grat.) die 1.Februarij 1666.*

N.Vicarius Generalis *N.Notarius &c.*

Fit relatio nuntij, seù cursoris in forma, de qua diximus supra *subsect.1 de libell.n.23.* postea accusantur contumaciæ sub tali,vel simili forma, videlicet:

Forma Contumaciarum.

7 *Die quinta Februarij 1666. Castriuillarum, ver.gr. in Palatio Episcopali Curia sedente pro Tribunali, etc. & instante supradicto Titio tali, & petente, etc. incusata fuit prima contumacia in forma, etc.* *N. Actuarius, etc.*

Die nona. mens. Febr. Castriuillarum, non fuit recta Curia, quia fuit dies Dominica.

Die decima eiusd. mens. prædicti. Castriuillarum in Palatio Episcopali Curia sedente, etc. instante supradicto Titio tali, et petente, etc. accusata fuit vltima contumacia in forma contrà prædictum D. Clericum Sempronium, et instetit liquidari instrumentum pro petita summa ducatorum centum capitalis pro nunc, saluo iure pro tertijs huc vsque decursis, etc. in forma,etc.

Qui vocatus in Banco iuris non comparuit, nec ipse Sempronius, neque alius pro eo, & ideò reputatus fuit contumax, et in fidem, etc. & iudicialiter promissum. vt infra, etc.

N. Actuarius, &c.

Quo facto solet de benignitate,& æquitate expectari altera dies, vel citari denuo ad primam diem; alibi verò statim fit sequens decretum: videlicet.

De-

Decretum super liquidatione Instrumenti.

8 *Et per Reuerendiss. Dominum Generalem Vicarium in contumaciam supradicti Clerici Sempronii fuit prouisum, & decretum stante eiusdem contumacia in non curando mandatis Curiæ obedire, fore, & esse contra ipsum procedendum ad liquidationem prædicti instrumenti, & promdè delato iuramento supradicto Titio tali, pro vt manu tactis scripturis formiter in manibus nostris iurauit, &c. & incusauit prædictum instrumentum pro dicta summa, saluo iure residui, &c. & sic fuit liquidatum prædictum instrumentum, pro ducatis centum, pro quibus pœna Curiæ, &c. ac expensis, etc. nec non fuit pariter prouisum, quod exequatur contrà prædictum Clericum Sempronium realiter, & personaliter, pro vt præsenti decreto exequi mandatur, etc. & expediantur litteræ exequutoriales in forma, &c. & ita per hoc suum, etc. N Vicarius Generalis.*

Prouisum Castriuillarum die decima tertia Februarij Cur. Sed. Pro Trib. etc. præsentibus N. N. & N. N. Actuarius.

9 Forma litterarum executorialium in vim supradicti Decreti.

Ponatur Titulus, etc.

Nunciis, & seruientibus nostris, vel aliarum quarumuis Curiarum, etc. insolidum, etc. Ad omnem instantiam, & requisitionem Titij talis exequatur realiter, & personaliter contrà, & aduersus D. Clericum Sempronium pro ducatis centum capitalis, necnon pro alijs ducatis quindecim pro pœna, & expensis, ac expeditione præsentium, & pro vestro iusto, et competenti salario; et hoc virtute liquidationis instrumenti factæ, et decreti, vt in actis, etc. quâ executione facta in calce præsentium adnotetis bona executa, & penes fidam personam Ecclesiasticam ponatis; si contigerit exequi in bonis, etc. Si verò de persona, ad nostros carceres ducatis, etc. in quibus permaneat donec integrè soluerit, vel alio modo concordauerit, etc. Damus, etc. mandamus etc. quoniam, etc. Dat. Castriuill. in Episc. Palat. die 14. Febr. 1666. N. Vicarius Generalis. N. Actuarius,

Reliqua quoad Instrumentorum liquidationem via Ritus, vide apud Marant. *in Spec. Aur. p. 6. act. 8. à num. 1. vsque ad 32. &* ibi Fe ler. *in addit.*

10 *Quoad quartum* est notandum, quod ex pluribus causis & rationibus contumacia non efficitur:

Primo, quando Curia non regitur illo vltimo peremptorio; nam tunc si citatus non comparuerit, non per hoc efficitur contumax. *l. ex quâcumque*, & ibi Glo. *ff. si quis in ius vocatus non ierit.*

Secundo, non efficitur contumax, si reus citatus non comparuerit, ob aliquam infirmitatem, quæ illi superuenerit. *l. quæsitum, ff. de re iud.* nisi sit leuis, quæ non impediat. In Regno tamen per *Ritum Magn. Cur. Vic.* 176. non excusatur quis à contumacia, propter infirmitatem, nisi habeat fidem medici, quam Iudici præsentare tenetur.

Tertio, quando fuit citatus à minori Iudice, & postea vocatus est ad Tribunal supremum. Alexand. *in l. 2. §. 2. ff. si quis caution.*

Quarto excusatur, propter infirmitatē consanguineorum suorum. Idem Alex. *in d. l. quæsitum, ff de re iudic.*

Quinto excusatur, propter paupertatem, vt si non haberet vestes proprio statui decentes ad comparendum. Marant. *in Aur. Spec. par. 6. in 2. membr. iuditial ver. & aduertatur circa contumacias. num. 5. & seq.* vide infra par 4. alios casus, *in Pract. crimin. sect. 7. num. 8.*

11 *Quoad quintum* est notandum, quod diuersis pœnis punitur contumax de iure communi; Quarum prima est, quod patitur missionem in possessionem ex primo decreto, pro quantitate debiti. *l. fulcinius, §. 1. ff. ex quib. caus. in possess. eatur, l. si finita, §. Iulianus, ff. de damn. infect. & tot. tit. ff. & C. de bon. author. Iudic. possid.* quæ pœna procedit etiam de Iure Regni, *per dictam Pragm. relatione*: in qua tamen additur esse in electione actoris, an velit se immitti in possessionem bonorum rei cõtumacis pro quantitate debiti ex primo decreto, vel petere terminū ad probandum. Et si Reus post interpositionē primi decreti perseuerauerit in contumacia, peruenitur ad interpositionē secundi decreti, per quod Actor missus in possessionem ex primo decreto, declaratur verus dominus bonorum contumacis, *vt habetur in dicto §. Iulianus*; Bartol. *in l. dum proponas, C. de bon. author. Iud. possid.* & in Regno, est alia *pragmatic. incip. Reo*, Et ista missio in possessionem fit per viam mandati executiui, sine mediantibus litteris executorialibus in Regno, quæ sunt expediendæ more solito per Actuarium, quarum forma potest desumi ex alijs similibus.

12 Est tamen aduertendum, quod ea, quæ diximus procedunt tam de iure communi, quàm de Iure Regni in Curiis sæcularibus; in Curiis verò Ecclesiasticis, vbi regulariter omnes causæ sunt ordinariæ, non potest peti talis terminus ad probandum,

dum, quantumcumque reus sit cōtumax, quia tali casu si proferretur sententia diffinitiua, esset ipso iure nulla cum toto processu desuper fabricato, eò quod deficeret litis contestatio, quæ totius iudicij fundamentum dicitur, *vt in cap. dudum 2. de elect. cap. exhibita de iudic. & cap. vnic. de litis contest.* Quod tamen fallit in causis priuilegiatis, inquibus proceditur summariè, etiam in Curiis Ecclesiasticis, *vt diximus sup.* Vnde concludendum est, quod si agatur in foro Ecclesiastico, reali, vel personali actione, tunc Actor mittitur in possessionem ex primo decreto & postea ex secundo, *iuxta cap. quoniam frequenter, §. in alijs. Vt lite nō cont.* & nō potest petere terminum probatoriū Actor, vt petitur in foro sæculari vbi non requiritur litis contestatio, quia in Regno, vt etiam diximus, causæ sunt summariæ, & datio termini habetur loco litis contestationis, vt suo loco latiùs dicemus.

Quid autem sit primum, & secundum decretum dicemus inferiùs *seq. subsect. 4.*

13 Secunda pœna est, quod cōtumax non auditur, nisi reficiat expensas Actori. *l. Sancimus, C. de iudic.* Deductis tamen expensis primi mandati, seu prouisionis primo loco expeditæ; ac etiam deductis aliis factis in prima contumacia. Et si voluerit recuperare possessionem per reuocationem primi decreti tenetur præstare cautionem de stando iuri, *per Auth. ei qui iurat, C. de bon. au. h. iud. possid.*

14 Tertia pœna est, quod potest mulctari pœna pecuniaria *l. 1. ff. si quis in ius voc. non obtemp. l. 2. ff. si quis in ius vocat non ierit*; quod intelligitur si sit verus contumax, non fictus. Isern. *sup constitut Regni: Reintegratione.*

15 Pœna verò, quę à contumace soluitur, nomine mulctę, in Regno est nouem vnciarum, *per d. const. it. reintegratione, & per rit. Magnæ Cur. 239.* Sed quoad dictam pœnam est attendenda consuetudo locorum.

16 Quarta pœna cōtumacis est, quod potest carcerari. *l. consentaneum. C. quomod. & quand. iud §. si verò. Auth. de exhib. reis,* & Isern. *in constit si quis post litem in princ* Quod tamē in ciuilibus nescio an seruetur in Praxi, numquam enim vidi carcerari contumacem, nisi in criminalibus.

17 Quinta pœna est, quod potest excommunicari. Gloss. *in cap. 1. de dol. & contum. & in cap constitutus de sent. excom. in 6.* Felin. *in cap. 1 col. 5. ver vtrum de iudic.* Bald. *in l. 3. vers. notandum C. de procur.* Sed hæc pœna procedit in criminalibus, non in ciuilibus, Quod si possit haberi exequutio realis, vel personalis, non debet excommunicari, iuxta mentem Sac. Concil. Trid. *sess. 25. de reform. cap. 3.* vt suo loco dicemus infrà *p. 4. in Practic crimin. sect. 7. num. 5. & p. 5. prax. 7. num. . . .*

18 Sexta pœna est, quod verus contumax amittit beneficium appellationis. *l. et consensu. §. fin* & ibi Gloss. & Bart. *ff. de appell. l. 1. C. quor. appellat. non recip.* Butr. & Innoc. *in cap. tenor de re iudic.*

19 Septima est, quod in non respondendo positionibus, vel nolendo iurare de calumnia, habetur pro confesso. *cap. si post præstitum de confess. in 6.* vbi DD. *& l. 2. §. quod si actor.* & ibi DD. *C. de iuram. calumn.* Et de positionibus *est regia Pragm. in Regno, quæ incipit Quinta die & rit. Magnæ Cur. Vicar. 250.* per quem seruatur, quod Reus citetur tribus vicibus, vt veniat ad se examinandum responsurus super articulis, & in vltima citatione inseritur tenor articulorum, & postea interponitur decretum, quod habeatur pro confesso, & à tali decreto non datur appellatio, *vt in d. rit habetur* nisi sit absens las. *in l. 1. §. fin. col. 4. ff. si quis in ius voc. non ab temper.* quia absens non potest haberi pro confesso. Quod decretum solet concipi sub tali, vel simili forma.

Decretum contra contumaciem, quod habeatur pro confesso.

Et per Dom. N. visa contumacia N. non respōdentis positionibus pro parte. N. Actoris productis fuit prouisum, & declaratum illas haberi pro cōfessatis, vel alias negatis, prout dicto producenti magis prodest, & d. N. contumaci, & respondere neganti magis nocet. & ita, &c. omni, &c.

Multas alias pœnas contra contumaces inflictas, si quis videre cupiat, adeat Marant. *in spec. Aur. 6. p. memb. 2. iud. à nu. 9. vsq; ad 37.* vbi etiam quędam ex istis inuenies; & Afflict. *sup. constit. Regni: contumacem, in princ.* & Foller. *in Pract. crim fore sæcul. vers. Baniantur. à num. 14. cum plur. seqq.* & Nos dicem. infr. *in Pract. crim can. p. 4. sect. 5. n. 12.*

20 Est tamen aduertendum, pœnas contra contumaces, tunc locum habere, quando petitur aliquid dari, vel fieri, secus si fiat citatio per edictum, vt quicumque sua putauerint interesse, comparerent, quia talis citatio est voluntaria, non necessaria, quæ arctet ad comparendum. Castrens. & Alex. *in l. testamenta C. de test.* Afflict. *decis. 2. & 24.* Et similiter, quod numquam proceditur per iudicem in ciuilibus contra contumaces ad aliquem actū nisi altera parte instante. Bart. *in Auth. ei qui appellat. in fin. C. de tempor. appellat.* de qui Adden. ad Marant. *in spec. par. 6. membr. 2. num. 5. . . .*

21 Sed

21 Sed quæritur, quid iuris, si sit cõtumax Actor in non comparendo, vt si citari fecerit Reum, qui quidem comparuit in vltimo peremptorio, sed ipse actor non comparuit?

Respondetur, nullam aliam Actorem incurrere pœnam, nisi quod euanescit, & circumducitur citatio. *l. & post edictum. §. 1. ff. de iudic.* ac Reus liberatur ab obseruatione iudicij, & ipse actor soluet expensas reo, & non admittetur vlterius in causa, nisi sufficienter cauerit de comparendo in posterum, *vt habetur in cap. actor. de dol. et contumac. in 6.* & notatur *in l. eum qui temerè ff. de iudic.* Et in Regno adest *constit. incip. spontè volentibus*, & ibi Isernia. adstipulatur etiam *ritus Magn. Cur. Vicar. incip. item seruat ipsa Curia sub rubr. de pract. super condemnationib. fiend. ad sextam* & Grammatic. *decis. 83.* Et in criminalibus actor contumax punitur ad Sextam partem bonorum mobiliũ, vltra expensas. *per constit. Regni: Accusatorum temeritas.*

22 *Quoad vltimum* est notandum, quod contumacia purgari potest. Primo per refectionem expensarum, & præstando etiam cautionem de stando iuri, *vt habetur in Pragmatic. relatione in fin.* sed refectio expensarum non procedit, quando minor fuit effectus contumax, & vult purgare contumaciam, quia non soluit expensas actori; & similiter quando citatus, iusta causa impeditus non potuit comparere. Afflict. *decis. 29. nu. 3.* satisdatio verò de stando iuri, præstanda est in loco iudicij non domicilij, Afflict. *decis. 37.*

Sed quid iuris, quando contumax purgata contumacia per refectionem expensarum, voluerit opponere exceptionem declinatoriam fori, an admittatur?

Respondetur negatiuè. *per l. si fideiussor. ff. qui satisdar. cogant.* Quod est in odium contumaciæ.

23 Secundo purgatur contumacia per comparitionem de sero in vltimo termino peremptorio, quæ potest fieri, vsq; ad mediã noctem in Regno ad primum cantum Galli; vt notant Regnicolæ *super capitul. Regni. item si quis bannatur.* Franch. & ibi Add. *decis. 685.* Et si agatur super liquidatione instrumenti, vigore ritus Magnæ Curiæ Vicariæ 166. et 169. debet comparere per se, non per Procuratorem, vt *in dictis ritib. habetur*, licet de æquitate admittatur comparitio, etiam per consanguineos, aut per Procuratorem; cuius quidẽ comparitionis forma talis esse solet in Tribunali laicali supremo M. C. V. videlicet.

In Magna Curia Vicariæ comparet N. dicens die tali . . . contra ipsum fuisse liquidatum instrumentum in eadem die ad istantiam N. Et quia comparens ipse tempore liquidationis, iusto impedimento detentus comparere non potuit, Ideo comparet nunc de sero, et instat contra ipsum non procedi ad iuris pœnam, offerens se velle comparere in eadem Magn. Cur. Vicar. ad omnem requisitionem ipsius. ita dicitur isto, & omni alio meliori modo, &c.

SVBSECTIO QVARTA.

De Primo, & Secundo Decreto,

SVMMARIVM.

1 *Primum Decretum, est missio prima in possessionem bonorum Contumacis.*

2 *Missio inpossessionem ex primo decreto actione personali, & actione reali, an distinguatur.*

3 *Secundum decretum, est secunda missio in possessionem bonorum contumacis.*

4 *Secundum decretum est diffinitiuum, non interlocutorium.*

5 *Tempus necessarium inter primum, et secundum decretum.*

6 *Appretium legitimum præsumitur ex diuturna possessione.*

7 *Secundum decretum in omnibus causis interponi potest.*

8 *Contumax perseuerans in contumacia condemnari potest per sententiam.*

9 *Differentia inter primum, & secundum decretum.*

10 *Summarium iudicium, quando dicatur.*

11 *Secundum decretum transfert verum dominium, primum verò detentionem tantum.*

12 *Missionis in possessionem ex primo decreto Forma decreti.*

13 *Mandatum exequtiuum, siue litteræ exequtoriales realiter tantum.*

14 *Contumax impeditus restituitur. Reuocationis mandati forma Decreti.*

15 *Citationis forma ante secundi decreti interpositionem.*

16 *Secundum decretum qualiter interponendum. Adiudicatio bonorum per secundum decretum, quomodo firmetur, & eius decreti forma.*

1 DIximus supra *in preced. Subsect. nu. 11.* quod inter alias pœnas, quibus punitur contumax, vna est, quod patiatur missionem in possessionem ex primo decreto pro quantitate debiti; & si perseueraue-

rauerit in contumacia, deuenitur ad interpositionem secundi decreti; Ideò videndum erit, quid sit primum decretum. Secundo, quid sit secundum decretum. Tertio, quod tempus requiratur, vt vtrumque fiat. Quarto, An detur differentia inter vtrumque.

Quoad primum est notandum, quod primum decretum est prima missio in possessionem, quæ fit per Iudicem in bonis cõtumacis eo ipso, quod incipit esse contumax, & fit pro mensura debiti tantum, quando agitur actione personali. *l. cum proponas, C. de bon. author. iud. poss. l. Fulcinius, §. 1. ff. quib. ex caus. in poss. eat. & l. si finita. §. Iulianus, ff. de damn. infect.* vbi Bart. & DD. Si verò agatur actione reali, tunc mittitur actor in possessionem totius rei petitæ. *l. si quis emptionis. §. sed si quis. C. de præscript. 30. vel 40. annor.* & habetur *in cap. contingit, & cap. prout de dol. & contum* Et de iure Regni *est constitut. quæ incipit: Rei vendicatione, & pragm. incip. Reo,* & ad talem effectum, sunt expediendæ litteræ exequutoriales, vel mandatum executiuum, vt inferius.

2 Sed quæritur quanta sit ista mensura debiti?

Respondetur, quod debet esse tanta, vt res valeat plusquam erit debitum. Gloss. *in Authent. Et qui iurat. vers. & mensuram. C. de bon. author. Iudic. possiden.* sequitur Luc. de Pen. *in l. quoties column. penult. C. de dignitat. lib. 12.*

Quæritur secundo, an detur aliqua differentia inter missionem in possessionem ex primo decreto actione personali, & missionem actione reali?

Respondetur affirmatiuè, nam si quis missus fuerit in possessionem actione personali, nullum acquirit dominium, sed tãtum consequitur detentionem, causa custodiæ, vt habetur *in d. l. cum proponas*, vbi Bart. *l. 3. §. fin. & l. si quis ante, ff. de acqui. poss. & l. Is, qui in princ. ff. quib. ex caus. in poss. eat.* lucratur tamẽ fructus, quos tenetur computare in sortem principalem. Bart. *in l. si finita prae. §. Iulianus, num. 5. ff. de damn. infect.*

Sed quãdo agitur actione reali, & actor missus fuit in possessionem bonorum contumacis ex primo decreto, tunc efficitur verus possessor, vt habetur *in d. cap. contingit, & cap. prout de dol. & contum.* & per DD. *in d. l. 3. §. fin. ff. de acquir. poss.*

3 *Quoad secundum* est notandum, quod secundum decretum, est secunda missio, quæ fit per Iudicem, contra eumdem reũ contumacem perseuerantem in contumacia, DD. *in praalleg. iurib.* Hoc autem maius affert præiudicium, quam primum, quia transfert veram possessionem Actori, vt habetur, *in d. l. 3. §. fin. iunct.* Gloss. *in verb. nobis ff. de acquir. poss.*

Transfert etiam dominium, si reus erat dominus: alias vsucapiendi conditionem. Gloss. & Bart. *in l. prætoris. in princ. & in d. l. si finita. §. Iulianus, ff. de damn. infect.* & Gloss. *in l. 2. in fin. ff. si ex nox. caus. agat.*

4 Sed quæritur, an hoc secundum decretum dicatur interlocutorium, vel diffinitiuum;

Respondetur esse diffinitiuum, vt testatur Goffred. *in Authent. Qua in prouincia. C. vbi de crim. agi oport.* sequitur Guid. Pap. *decis.* 10 & ideo non potest à Iudice reuocari, veluti posset, si esset interlocutorium. *l. quod iussit ff. de re iudic.*

Est tamen aduertendum, quod ante interpositionem secundi decreti debet reus citari de nouo ad videndum interponi secundum decretum infra competentem terminum; quo casu si comparet, & adimplet omnia refectis expensis, erit admittendus.

5 *Quoad tertium* est notandũ, quod tempus, in quo reus perseuerare debet in cõtumacia, adhoc, vt deueniri possit ad interpositionem secundi decreti, est arbitrariũ Iudici de Iure communi, secundum Ciuilistas, vt notat Bartol. *in d. l. cum proponas, C. de bon. auctor. Iud. poss.* secundum verò Canonistas de æquitate Canonica, requiritur lapsus vnius anni à die primi decreti, vt possit Iudex deuenire ad interpositionem secundi decreti. Felin. *in cap. consuluit col. 2. de offic. deleg.* vbi testatur de communi, nisi aliter suaderet aliqua iusta causa.

De Iure verò Regni statutum est, quod si Reus perseuerauerit in contumacia per tres menses numerandos à die interpositionis primi decreti; tunc ipsis tribus mẽsibus elapsis potest deueniri ad interpositionem secundi decreti; Quo concesso habet reus alium mensem, infra quem potest recuperare tenutam, dummodo soluat debitum Actori, vna cum expensis. Elapso verò mense post secundum decretum Actor efficitur verus dominus, & possessor irreuocabilis illius rei, ad quam missus est in possessionem. Sed res debet illi adiudicari mediante appretio pro mensura debiti. ita habetur *in Pragmat. quæ incip. Relatione*, & in alia, *quæ incip. Reo*. Et ante secundum decretum potest reus quandocũque voluerit infra tres menses recuperare tenutam, soluendo expensas, & præstando cautionem de stando Iuri, & hoc procedit, tam de Iure Regni, quam de Iure communi. *per d. Authent. & qui iurat. C. de bon. author. Iud. poss.*

6 Sed quæritur, quid iuris, si actor fuit missus in possessionem rei, ob contumaciam Rei ex secundo decreto, sed non mediante appretio facto per appretiatores, & diù stetit in possessione, num per istam diuturnam possessionem possit præsumi, quod interuenerit appretium, iuxta dispositionem *d. pragm. Reo*?

Respondetur affirmatiuè, auctoritate Baldi *in l. qui aliena. §. 1. ff. de acquir. hered. &* ita decreuisse sacr. Conc. Neapol. testatur. Afflict. *in decis. 368. n. 3.*

7 Quæritur secundo, an secundum decretum possit interponi in omnibus causis?

Respondetur affirmatiuè, cum Bartol. *in l. prec. si finita §. Iulianus colum. antepen. ff. de damn. infect* & est *text. in d. Auth Et qui iurat, & in d. l. Fulcinius. §. 1, & 2.* & ibi Bart. *ff. quib. ex cauf. in poss. eat.* Quidquid dicat Glos. *in l. iubere cauere. ff. de iurisd. omn. iudic.* vbi tenet, quòd solùm in causa damni infecti, & non in aliis possit interponi secundum decretum, quia communiter contrarium tenent omnes, vt testatur Marant in *Spec. Aur. p. 6. membr. 2. num. 12. circa fin. vers. in quibus autem causis*, videatur Speculat. *in lib. 2. partic. 1. rubr. de primo decreto, §. 3. restat n. 1.*

8 Quæritur tertio, quid Iuris, quando Actor non elegit interpositionem secundi decreti, post missionem in possessionem ex primo decreto, si reus perseuerauerit in contumacia; sed elegit dationem termini probatorii in Regno, *iuxta d. pragm. relationes* & processus fuit compilatus per actus ordinarios, etiam in contumacia, numquid possit ferri sententia contra reum contumacem, si perseuerauerit in contumacia?

Respondetur affirmatiuè, nisi moriatur primus Iudex, coram quo fuit compilatus processus in contumacia; aut iusta causa mutetur; quia tunc fieri debet citatio à nouo Iudice successore, non obstante formatione processus facta à primo Iudice, qui processit in contumaciam, ita decreuisse sacrum Cōcilium testatur Minadous *decis. 28.* & Franc. *decis. 457. num. 3.* Quod est menti tenendum, quia quotidie occurrere solet.

9 *Quoad quartum* est notandum, quod inter primum, & secundum decretum dantur duæ differentiæ. Quatum prima est, quod ad interponendū primum decretum, sufficit, vt summariè constet de debito petito, per testes, vel per iuramentū Actoris, vt inquit Glos. *in d. l. Fulcinius. §. 1. vers. oportet. ff. quib. ex. caus. in poss. eat.* vt habetur in *constit. Regni: contumacem;* & in alia, *si quis post litem contestatam;* & in alia: *Quæstiones Iurisperitorum, num. 9.* Sed ad interpositionem secundi decreti, est necessaria plena causæ cognitio, vt colligitur *ex d. l. cum proponas, C. de bon. auctor. iud. poss.* vbi Bart. & Afflict. *in d. constit. Quæstiones Iurisperitorum.* Ratio est, quia ex primo decreto non nascitur tantum præiudicium; sed ex secundo decreto maximum paratur præiudicium, quia transfertur vera possessio, & dominium; *vt sup. vidimus.*

10 Sed quæritur, quid dicatur summariè probari?

Respondetur cum Andr. de Isern. *in proxim. citat. const. quæstiones Iurisper.* quatuor modis aliquid dici summariè fieri.

Primo, quantum ad probationem, vt in casu nostro, & habetur *in l. Thesaurus. ff. ad exhiben.*

Secundo, quando aliquid cognoscitur, non dato libello *vt in d. Authent.* Et qui iurat. C. *de bon. author. iud. poss. & l. de submersis. C. de naufrag. lib. 11.*

Tertio, quantum ad exequendum. *Authent. nisi breuiores. C. de senten. ex breui. recitand.*

Quarto quando sumus in exequutione sententiæ, quæ, à Iudice debet exequutioni mandari summarie, & de plano. *l. à Diuo Pio, §. si super, ff. de re iudic.* Isernium sequitur Afflict. *in ead. cit. const. Quæstiones Iurisp. num. 9.*

11 Secunda differentia inter primum, & secundum decretum, est, quod Actor per interpositionem primi decreti acquirit solummodo nudam detentionem, custodiæ causa, vt superius dictum fuit, sed per secundum decretum fit verus dominus, & possessor irreuocabilis, vt habetur *in Iuribus allegatis sup. in præced. subsect. n. 11.* & ideo debet plenè constare de debito per instrumenta, vel per testes, secundum Bartol. *in d. l. cum proponas, & in l. fin. §. sin. autem. C. de bon. author. Iudic. poss. & in d. l. Fulcinius, §. cum hoc, ff. quib. ex caus. in poss. eat.*

12 Huiusmodi missio in possessionē, vigore primi, vel secundi decreti fieri solet, tali, vel simili modo, videlicet.

Decretum missionis in possessionem ex primo decreto.

Et per Dom. Generalem Vicarium N. Viso libello & petitione N. contra talem N. producto & contumacia eiusdem talis N. Rei conuenti nihil respondentis, neque excipientis contra dictum libellum, fuit prouisum, & decretum, fore, & esse relaxandam executionem contra dictum talem N. Reum conuentum in pœnam contumaciæ ex primo decreto super tali re pro petita summa, & expensis ex primo decreto (siuè ex secundo mediante appretio, &c.) *prout exequatur in possessionem*

mitti mandatur, &c. & ita, &c. hoc suum, &c. Et expediantur litteræ exequutoriales siue mandatũ executiuum in forma, &c. Datum, &c.

Vel alio modo, vt alibi fieri solet: videlicet.

Qui, &c. Visa petitione N. contra N. de N. producta, & contumacia eiusdem N. de N. Rei conuenti nihil exeipientis contra dicta petitionem, tenutam petitam concessit super bonis, de quibus in petitione pro summa in instrumento contenta, vna cum expensis, & mandatum quodcumque necessarium, & opportunum fieri mandauit, & relaxauit, &c. omni, &c.

13 Deinde expeditur mandatum executiuum tali, vel simili forma, videlicet.

Mandatum executiuum realiter tantum.

Exequatur realiter. & in bonis ad instantiam N. de N. contra, & aduersus talem de tali Reum conuentũ, & cõtumacem pro summa scutorum tot vigore decreti, & ex causis, de quibus in processu, &c. factaque exequutione mittatur in eorum possessionem N. in contumaciam N. nec non pro scutis tot pro expensis, & præsentium expeditione, &c.

Vel alio modo, prout solet alibi fieri.

Vobis omnibus, & singulis executoribus Nostræ Curiæ salutem, &c.

Tenore præsentium præcipimus, & mandamus, quatenus visis præsentibus, & postquam pro parte nostra, & ad instantiam N. fueritis requisiti, vel ad vestram notitiam deductum fuerit; siuè alter vestrum fuerit requisitus, sub pœna scutorũ tot . . . applicandorum, &c. debeatis, & quilibet vestrum debeat accedere ad talem domum, vel tale prędium, & in possessionem ipsius N. de N. ponatis, & immittatis, amoto ex illo quouis alio detentore, & sic immissum manuteneatis, & defendatis, & hoc virtute nostræ sententiæ, seu, &c. Dantes, &c. Datum, &c. die, &c.

N. Iudex, &c. *N. Notarius, &c.*

Vel alio modo.

Ponatur Titulus, etc. vt in aliis formulis.

Per vnũ ex seruientibus nostræ, vel quarumuis Curiarum, &c. ad omnem istantiam & requisitionem N. exequatur realiter tantum contra N. pro summa ducatorum tot. . . per ipsum dicto N. debita, ex causa tali, & alias prout in actis, &c. in eius contumacia in vim nostri decreti, &c. nec non immittatis in possessionem bonorum exequutorum N vigore eiusdem nostri decreti, &c. Et pro expensis, & pro præsentium expeditione, & suo iusto, & competenti salario, &c. Dantes, &c. In quorum, &c. Datum, &c. die, &c.

Sequitur relatio nuncij super executione.

14 Quod si Reus post immissionem bonorum ex primo decreto, iuxta supradicta, comparuerit, & allegauerit se iustè, & legitimè fuisse impeditũ, probato summariè impedimento, & refectis expensis, admittetur ad iudicium, vt se defendat; Præstita etiam cautione de stando Iuri in forma &c. & constituendo procuratorem in loco iudicij benè instructum, reperibilẽ, & Curiæ notum, & tunc dicetur coutumaciam purgasse, & sic fieri solet aliud decretum, in quo reuocatur mandatum relaxatum in contumaciam, tali vel simili modo: videlicet.

Decretum reuocationis mandati.

Et per Curiam Episcopalem N. siuè aliam, &c. Visis probationibus summariè captis super legitimo impedimento N. visis aliis actis, &c. fuit prouisum, & decretum, mandatum contra ipsum N. in contumacia relaxatum, & legitimè exequutum, vigore nostri primi decreti, per quod dictus N. fuit missus in possessionem bonorum exequutorum pro summa scutorum tot, occasione, de qua in actis, &c. fore, & esse reuocandum, prout reuocatur, &c. Ipsumque N Reum contumacem esse admittendum in Iuribus suis, &c. refectis tamen expensis, copiamque petitionis esse illi consignandam cum termino . . . ad respondendum, &c. Et ita per hoc suum, &c. omni, &c.

15 Si verò Reus non cõparuerit, sed Actor denuò præsentauerit libellum, in quo petierit adiudicationem bonorum exequutorum, vigore primi decreti, in quibus fuit missus in possessione pro quãtitate sui crediti; tunc erit audiendus, & sic in eodem libello, seu petitione dandus est terminus in contumacia Rei, & Actor probabit se esse creditorem in ea quantitate, & quod bona exequuta fuerunt, & sunt de bonis, & in bonis eiusdem N. sui debitoris. Sed antequam deueniatur ad secundum decretum, citandus est de nouo Reus ad videndum interponi secundũ decretum, infra terminum aliquot dierũ, habita ratione ad loci distantiam; & ad alias circumstantias, arbitrio Iudicis iudicandas.

Quæ citatio talis, vel similis esse solet, videlicet.

Forma Citationis ante secundum Decretum.

Ponatur titulus more solito, &c.

Seruientibus nostræ, vel quarumuis Curiarum insolidum, &c. Committimus, & mandamus, quatenus receptis præsentibus ad omnem instantiam, & requisitionem N. comparentis, siuè, &c. omnia in supradicta comparitione, seù petitione exposita notificent N. Reo conuento, cumque citent, moneant, & requirant vt infra triduum præcisè, & peremptoriè, &c. legitimè compareat coram Nobis, & nostra Curia ad dicendum, opponendū, & allegandum aduersus exposita prædicta quidquid dicere, opponere, & allegare voluerit; & quare ea fieri, & exequi non debeant; & deinde in antea cum continuatione ad omnes & singulos actus gradatim, & successiuè faciendos in præsenti causa, vsque ad sententiæ diffinitiuę prolationem, illiusque exequutionem inclusiuè, &c. Vel constituat legitimum procuratorem degentem in hac Ciuitate, reperibilem, idoneum, & instructum, &c. Cui, &c. Alias, &c. Citent, & referatur, &c. Quoniam, &c. Datum, &c. die, &c.

N. Vicarius Generalis. *N. Actuarius.*

Fit relatio executionis citationis more solito, & expectatur per tres dies. Et si comparuerit in termino adimplendo omnia supradicta, admittendus erit.

16 Triduo tamen transacto, & non comparente, Accusata prima contumacia, *vt in præced. subsect. 3 num. 7.* fit decretum procedendum esse contra ipsum debitorem ad omnes, & singulos actus necessario faciendos in contumacia. Quo facto Actor instabit, vt sibi adiudicentur bona exequuta ex primo decreto mediante appretio expertorum, & tunc facta prius publicatione, & conclusione in causa, Iudex interponit secundum decretum, in quo declarat dictum N. debitorem esse legitimum contumacem, & bona exequuta esse adiudicanda N. creditori pro quantitate sibi debita, mediante appretio expertorum, ad effectum, vt de illis libere, & licitè disponere valeat in futurum, vt verus dominus. Facere tamen debet probationes prius se esse creditorem in ea quantitate, & quod bona sunt eiusdem debitoris, vt supra dictum fuit.

Quod decretum est legendum formiter Curia pro Tribunali sedente more solito in contumacia dicti debitoris, & deinde elapsis decem diebus expediuntur litteræ exequutoriales pro exequutione secundi decreti, alioquin sine illis, exequi non potest dictum secundum decretum.

Quod decretum adiudicationis solet esse tale, vel simile, videlicet.

Decretum adiudicationis.

Et per Curiam N. &c. Visis actis, &c. Scripturis in processu præsentatis, &c. Visis probationibus N. ex quibus constat esse verum creditorem N. in scutis tot, & quod bona exequuta sunt eiusdem sui debitoris; Visa ipsius contumacia visis videndis, & consideratis de Iure considerandis, &c. fuit prouisum, & decretum, bona exequuta ad instantiam dicti N. vigore primi decreti alias lati sub die tali, in quibus sunt missus in possessionem, fore & esse adiudicanda eidem N. creditori, prout adiudicantur, &c. pro summa, & quantitate sibi debita, mediante tamen, & præuio appretio, & æstimatione per expertos adhunc effectum electos facta, adhoc vt in futurum de illis liberè, vt verus dominus disponere possit, & valeat. Et ita per hoc suum, &c. omni, &c.

N. Vicarius Generalis, &c.

Prouisum, lectum, latum, &c. in Ciuitate N. Curia sedente pro Tribunali, &c. die, &c. præsentibus pro testibus N. N & Alijs, & In fidem, &c. N. *Actuarius, &c.*

postea expeditur mandatum exequutiuum, siue, vt dicitur in Regno, litteræ exequutoriales in forma, de quibus supra, &c.

Est tamen aduertendum, quod post secundum decretum Reus habebit tempus vnius mensis ad comparendum, Vt supra suo loco diximus, intra quod poterit recuperare bona adiudicata creditori, soluendo tamen debitum cum omnibus expensis. Quo elapso non admittetur amplius; nisi plenè, & euidenter probaret, se fuisse legitimè impeditum pro iustis, & rationabilibus causis; & tunc esset restituendus ad tempus decursum pro vero, iusto, & legitimo impedimento. Et hæc de primo, & secundo decreto dixisse sufficiant, reliqua latius qui videre cupit, adeat *Specul. in lib. 2. particul. 1. de primo, & de secundo decret. per tot.* vbi latissimè agit materiam, & ibidem Ioann. Andr. & Alij. Hoc autem tempus menstruum procedit, tam de iure communi, quam de iure Regni.

SVB-

SVBSECTIO QVINTA.

De Copia libelli, & scripturarum Actoris, danda Reo conuento.

SVMMARIVM

1 Hucusque vidimus, quomodo procedendum sit cum Reo conuento, si citatus per Iudicem ad instantiam Actoris, non comparuerit, & quid agendum in eius contumacia; Nunc verò breuiter agendum erit de modo procedendi cum eodem; si statim ac citatus fuerit, cõparuerit in iudicio; siue in termino citationis; siue post purgatam contumaciam, iuxta superius notata. Pro cuius intelligentia erunt notanda quædam. Et Primo quod comparente reo debet iudex eidem dare copiam libelli, seu petitionis oblatæ ab Actore, quam Actor tenetur offerre. *cap. induxit. §. offeratur. 3. q. 2. & cap. 1. de libelli oblation. & Authent. offeratur C. de litis. contest.* & Glos. *in Clem. 2. ver. oblatos. de appellat.* Imò etiam si non petatur ab eodem Reo, neque offeratur ab Actore, iudex ex officio faciet eam dari.

2 Notandum est secundo, quod de iure communi copia libelli præsentati ab Actore est exhibenda Reo expensis ipsiusmet rei. Abb. *in cap. 1 circ. fin. de libell. oblat.* & ibid Felin. *4. col. ad fin. vers. respectu autem libelli esse tenendam*, vbi dicit esse cõmunem sententiam. Et ita practicatur in Curijs Ecclesiasticis, in quibus ius commune seruatur.

3 In alijs verò, vbi seruatur ius municipale Regionis, de consuetudine, erit seruandus earum *stylus*, & consuetudo Curiæ. arg. eorum quę latè congerit Felin. *in cap. 2. vers. stylus Curiæ. de rescript.* Glosa tamen *in Clement. 2 §. similiter. ver. oblatos. de appellation.* dicit esse dandam expensis Actoris; licet ibi loquatur de copia Apostolorum in causa appellationis. Sed quod sit danda sumptibus Actoris tenet etiam Speculat. *in lib. 2. de libelli oblation. n. 4.*

4 De Iure verò Regni est expeditum negotium, nam per *Regiam Pragmat. quæ incipit. comparente Reo.* cautum est, vt huiusmodi copia detur Reo sumptibus Actoris, cui respondere debet infra tres dies, & post datam copiam tenetur infra tres alios dies opponere exceptiones inpedientes litem, si voluerit probare; quas probare necesse erit infra quinque dies immediatè; alias intelligentur reseruatæ ad merita Causæ. De iure tamen communi terminus ad cõsultè respondendum est viginti dierum, vt in *d. cap. offeratur. 3. q. 3. & Auth. offeratur. C. de lit. const.* Ratio huius practicæ, quæ disponit, vt detur Reo copia libelli actoris, est ad finem vt consultè respondeat, & instituatur in suis defensionibus peragendis, & præparet suas exceptiones; Necnon vt possit quam citius deliberare, num velit ce-

cedere, vel contendere, *ad notat. in l. 1. ff. de edend.* quia sic celerius lis finietur; quod semper est faciendum. per *cap. finem litibus de dol. & contumac.*

5 Sed quæritur, quare iudex possit ex officio facere libellum offerri reo *per d. c. 1. de libell. oblat.* etiam si Actor illum non offerat?

Respondetur hoc esse triplici de causa. Primo propter Actorem, vt suum ius declaretur. Secundo propter Reum, vt sciat, an cedere, vel contendere expediat.

6 Tertio, propter ipsum iudicem, vt sciat qualiter debeat ferre sententiam, quæ debet esse conformis libello. *cap. licet Heli. de simon. cap. qualiter. 2. de accusation. d. c. 1. de libell. oblat. & l. vt fundus ff. commun. diuid.* Vnde propter dictas rationes non debet iudex permittere, vt aliquis agat sine libello, vel in Regno sine tali quali petitione, *iuxta Pragm. Dispendia litium.*

7 Sed quid, si iudex faciet proponi factum per Actorem, vel per eius procuratorem, verbo, non per libellum, vel talem qualē petitionem, num possit hoc facere? Respondetur affirmatiuè, *per cap. pastoralis de iudicijs* & tunc statim eo audito debet interrogare Reū, qui si confitebitur, potest illicò iubere ei, vt satisfaciat, *iuxta text. in l. si debitori ff. de iudic.* Est tamen aduertendū, quod per istam confessionem non inducitur litis contestatio, cum ipsa non præcesserit. Nec est sententia; sed præceptum, vt soluat; sed si offerretur libellus, deberet sequi sententia de consuetudine, quam commendat Speculat. *lib. 2. particul. 1. rubr. de libelli oblation. n. 2.*

8 Quia per talem consuetudinem possent euitari, & minui lites, vel saltem celerius expediri; quod semper est procurandum, *iuxta c. finem litibus de dol. & contumac. cap. frequens, de restitut. spoliat, & l. quidam ff. si cert. petat.*

9 Quando autem datur Reo copia libelli Actoris, solet interponi tale, vel simile decretum, videlicet.

Decretum Concessionis Copiæ.

Et per Reuerendiss. Dominum Generalem Vicarium N. fuit prouisum, & decretum, quod concedatur prout conceditur petita copia (si reus petierit) cum termino dierum trium ad consultè respondendum supradicto N. de N. & ita per hoc suum, &c. intimetur, & referatur in forma, &c. Quoniam, &c. Datum, &c. die, &c.

Vel alio modo.

Qui, &c. in causa talis N. de N. occasione, de qua in libello, &c. sedens, etc. prædicta admisit, & in quantum, & copiam petitam decreuit, cum termino dierum to. currentium, siuè vtilium. (Vel cum termino statutario, &c.) qui est dierum tot; &c. ad respondendum, &c. omni modo, &c.

10 Prius tamen, quam recipiat copiā libelli, debet reus cautionem dare, quod vsque ad finem litis permanebit in iudicio, vt *in cap. differatur. 3. q. 3. l. senatus in fin. ff. de offic. præsid. & in §. sed hodie instit. de satisfdation.* Quod procedit, si non possideat ibi immobilia, quia tunc satisdare debet de stando iuri, si autem possidet, sufficit cautio iuratoria, *vt ibid & l sciendum ff. qui satisdar. cogant.* non tamen cauere debet de iudicatum soluendo *§. adcius verò instit. eod. tit. de satisdat.* Speculat. *lib. 2. eod. tit. de satisd. §. 2. n. 1.* Quod tamen fit vbi talis viget consuetudo & de iure communi. Quo facto recipiet idem Reus copiam præuia protestatione, quod illam recipit citra præiudicium, & saluis omnibus, exceptionibus, & defensionibus sibi competentibus tam contra iudicem, quam contra partem, tàm contra forum, quam contra libellum, vel rescriptum, & saluis quibuscumque alijs dilatoriis, & peremptoriis, vt per Speculator. *d. lib. 2 de libell. oblation. nu. 5. & lib. 4. vbi latius de libellor. conception. §. 13. sequitur, num. 1.* Et postea faciat hanc protestationem in actis redigi, si placuerit, quia etiam absque illa possunt opponi exceptiones. *l. exceptionem. C. de exception.* sed melius faciet, si in actis redigatur.

11 Quod si iudex pronunciauerit, libellum non esse recipiendum, vel non dandum, appellari potest. *cap. induciæ. §. offeratur. in antiq. 3. q. 3.* vbi dantur 20. dies ad respondendum, *& cap. 1. de libell. oblat.*

12 Notandum est tertio, quod non solum est danda Reo copia libelli, vt diximus, sumptibus actoris: verum etiam copia instrumenti mentionati in libello dari debet eidem Reo, quando libellus refert se ad aliquod instrumentum. Decius *in l. edita n. 86. C. de edend.*

Ex quo infertur Primo, idem dicendū esse de instrumento mentionato in primo instrumento, verbi gra. Actor in libello mentionem facit de instrumento, quod relationem habet ad aliud, tunc debet dari etiam copia instrumenti relati; ratio est, quia vnum instrumentum continuatur ad aliud. Decius *loc. cit. nu. 87. &* Bald. *in l. ciuile ff. de legib.*

Infertur secundo, vt etiam locum habeat in instrumento cessionis, vel donationis, cuius copia est illi danda, secundū Bald. *in l. qui stipendia, C. de procurator.*

In-

Infertur tertio, vt procedat Conclusio prædicta siue in instrumento fiat mentio alterius instrumenti narratiuè, siuè limitatiuè, siuè quocumque alio modo, nam adhuc copia exhibenda erit, maximè in Regno, de stylo. Foller. in addition. ad Marant. *in Spec. aur. p. 6. act. 10 n. 9.*

Infertur quarto, quod etiam iudex ex officio potest copiã instrumenti mẽtionati in libello actoris petere ad suã instructionẽ, non obstante, quod reus nõ petat, ad effectum vt possit ferre certam sententiam, non autem incertam. *§. curare instit. de actionib.* Speculat. *lib. 2. partic. 2. de instrum. edition. §. 5. nunc dicamus n. 6.*

Infertur quinto, vt procedat etiam in tertio, cuius interest, nam & ipse tertius potest petere copiam instrumenti mentionati in libello. Bartol. *in l. siquis libertatem de petit. hæredit.* vbi etiam dicit, quod si duo litigant, & tertius comparuit pro suo interesse, potest opponere exceptionem, per quam differatur iudicium, quem sequitur Afflict. *decis. 15. num. 3.* qui tamen se retractat, & contrarium tenet in *decis. 235. in fin.* & ita per sacrum Consilium Neapolitanũ fuisse decisum testantur Vinc. de Anna. *in allegation. 76.* quod scilicet non possit tertius pro suo interesse opponere exceptiones dilatorias, & declinatorias.

14 Verum suprafirmata conclusio limitatur multis modis, & Primo, vt non teneatur Actor dare copiam instrumenti mentionati in libello, quando huiusmodi instrumentum reperitur penes Reum, vel præsumitur reum habere posse. Bald. *in l. si lega um n. 6. ff. de edend.* Marian. *de probation. lib. 1. c. 66. n. 104.*

Limitatur secundo, vt non procedat, quando in libello fieret mentio de libris mercatorum, vel Bancorum, vt si dicatur: *prout constat in libro talis mercatoris, vel in libro talis Banci*, quia tunc Actor non teneretur talem copiam exhibere Reo, cum talis liber videatur esse communis vtrique. Bald. *in d. l. edita n. 110. C. de edend.*

Limitatur tertio, vt non procedat, quãdo Actor in promptu diceret, se non habere instrumentum mentionatum in libello, quia tunc non tenetur dare copiam. Innoc. *in cap. 1. num. 39. de probation* & ita decreuit Sac. Consil. Neap. vt refert Minadous *decis. 40.* vbi multa cumulat ad hoc propositum. Aliæ limitationes videri possunt apud Bald. *in l. 1. §. editiones ff. de edend. & in l. post hac §. si dies ff. vt in poss. legat. & in d. l. edita. C. de edend.* Speculat. *loc. citat. de instr. §. 5. nunc dicamus*, & Foller. ad Marant. *vbi sup. n. 8. & 9.*

15 Sed quæritur, an quod diximus de copia libelli, & instrumentorum mentionatorum danda Reo sumptibus Actoris, locum habeat in copia aliarum scripturarum, quę in libello mentionantur?

Respondetur negatiuè, illarum enim copia dari debet sumptibus ipsius rei. Bartol. *in l. 2. §. fin. in fin. ff quib. ex caus. in poss. eat.* quidquid dicat Vrsill. ad Afflict. *decis. 177.*

16 Quæritur secundo, an danda sit copia de Actis per Actuarium, seù notarium factis in iudicio?

Respondetur cum distinctione, omissis omnibus responsionibus, quas Canonistæ faciunt *in cap. quoniam contra de probation.* & legistæ *in l. 2. C. de edend.* quod aut quæritur de Actis factis in iudicio per notarium, seù Actuarium: aut de scripturis, & instrumẽtis præsentatis per Actorem, aut Reum. In priori casu est indistinctè respondendũ, quod de illis dari debeat copia, tam Actori, quam Reo, iuxta Bartoli *doctrinam in l. eos. §. super hos ff. de appellat.*

17 In quo casu est aduertendum, quod solum copia dari debet, numquam verò originale, maximè in Regno *per Pragmat. incip. Conclusionem*, per quam imponitur pœna falsi Actuario danti acta originalia.

Imò neque ad iudicem superiorem sunt mittenda acta originalia, sed tantum illorum copia Fulgos. *in l. fin. C. de reconuent.* de quo in Regno adest Ritus *Magn Cur. Vicar. 96.* Quod intelligendum erit in ciuilibus, nam in criminalibus non potest dari copia actorum, nisi cum licentia supremi Iudicis, vel principis, *iuxta text. in l. 2. §. Diuus. & l. 4. ff. de iur fisc.*

18 In secundo verò casu potest dari originale Authenticum, si quando fuit præsentatum instrumentum, vel alia scriptura per Actorem, vel per Reum, & fuit facta protestatio solita fieri, scilicet quod ipsas præsentat, & producit cum potestate relaxandi copiam tantum, & non originale. ita Carauit. *in dict. Rit. 96.* alioquin si talis protestatio non præcesserit, tunc scripturæ originales per partes præsentatæ non possent amplius repeti, quia iam effectæ sunt de actis. Carauit. *in rit. 176.*

19 Sed occurrit pulchrum dubium hic, quid iuris, si actor præsentauit semel ad requisitionem Rei in iudicio instrumẽtum originale, & relaxauit illius copiam restituto sibi originali; post aliquod temporis spatium instat idem reus, vt iterum exhibeat actor originale, ad finem redarguendi illud de falso, numquid debeat iterum ab actore exhiberi protocollum notarii publici, in quo asseruatur originale? Respondetur negatiuè, non enim tenetur Actor bis præsentare originale, vel protocol-

collum, sed reus agat contra Notarium de falsitate, quia ipse ad se exonerandum exhibebit protocollum. ita Francus testatur fuisse decisum *in Sac. Conf. Neap. decis.* 198. Hæc quæstio habetur *in l. fin. C. de fid. instrumento*. vbi deciditur, quod si actor iurauerit non amplius habere, non tenebitur exhibere, si verò iurare noluerit, habebitur pro falso.

20 Notandum est vltimo, quod concedi debet terminus per Iudicem Reo ad consultè respondendum libello, seù petitioni Actoris, per exhibitionem copiæ illius, vt diximus, qui terminus dicitur iure deliberatorius, & de iure communi sunt induciæ viginti dierum, vt habetur *cap. inductæ §. offeratur.* in antiquis; alias *c. offeratur. 3 q. 3. & in Authen: offeratur. C. de lit cōtest.* licet secundum *d. Pragmat. comparen e reo*, dictus terminus sit trium dierum, post exhibitam copiam libelli, seù talis qualis petitionis: tamen communis practica est, vt induciæ, seù terminus deliberatorius, nū reus velit cedere, vel contendere, sint arbitrariæ iudici, inspecta causarum, & personarum qualitate, & locorum distantia. Vnde poterit Iudex illas arctare ex causa, vt colligitur ex *cap. 1. de dilation. & ibi* DD. notant, & Gloss. *in Clement. sæpe de verbor. signif. ver. sed cum petitio*. Non posset tamen eas reo inuito penitùs abnegare, *vt in pract. Iurib. notatur*.

21 Hinc quæritur, num istæ induciæ deliberatoriæ, seù terminus ad deliberandum, sint de substantia iudicij, sicut libellus.

Respondetur cum Hostiens. & Innoc. in *cap. de libell. oblat.* & Ioan. Andr. *in cap. vxor. 17. q. 4.* & Aliis communiter esse de substantia, si quidem petantur; quia licet possit Iudex illas arctare ex causa: non tamen potest in totum auferre, si reo non placuerit, vt in *d. cap. 1. de dilat. habetur* & in Gloss. *d. Clement. sæpè*. Quod est singulare in practica.

22 Consignata igitur Reo copia libelli, seu in Regno talis qualis petitionis, loco ipsius, sumptibus actoris in Regno, vt diximus, vel sumptibus ipsius rei de iure cōmuni, & in Curiis Ecclesiasticis, vel aliàs iuxta stylum curiæ, aut morem, & consuetudinem regionis, iudex statuet terminum reo ad proponendas omnes exceptiones; tam fori declinatorias, quam dilatorias, & omnes alias quascumque habuerit; post quem non admittetur amplius, nisi in tribus casibus, de quibus habetur *in cap. pastoralis. de except.*

23 Sed ante *omnes alias sunt proponendæ*, exceptiones impedientes litis ingressum, de quibus agitur *in cap. 1. de litis contest. in 6.* & ibi Gloss. 1. *in casus figuratione, vers. sed quid Sanctissime Pater*, & in Regno habetur, *in constitut. incip. exceptione filia ionis, & in dicta Pragm. comparente reo*, vbi cauetur, vt Reus post habitam copiam libelli actoris teneatur proponere exceptiones impedientes litis ingressum, infra tres dies, mediante iuramento, & intra quinque immediatè sequentes probare, alias intelliguntur reseruatæ ad merita causæ. Sunt autem dictæ exceptiones: Rei iudicatæ, transactionis, & litis finitæ. Quibus probatis iudex pronunciabit, vt de iure ei videbitur.

24 Terminus autem prædictus ad exceptiones proponendas solet dari reo mediante tali, vel simili decreto, videlicet.

Decretum ad opponendas exceptiones.

Et per Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium fuit prouisum, & decretum, quod N. Reus Conuentus infra tres dies præcisè, & peremptoriè proponat suas exceptiones, tam dilatorias, quam peremptorias, & omnes, & quascumque alias sibi de iure competentes, si quas habeat, &c. in causa quam habet cum N. vt in actis, &c. Alias, &c. & ita, &c. Hoc suum, &c. Datum, &c.

Vel alio modo, videlicet.

Qui Dominus, &c. terminum statuit N. peremptorium ad opponendum omnes exceptiones dilatorias, & peremptorias in causa, quam habet, cum N. occasione, de qua in Actis, &c. omni modo, &c.

25 Quo facto intimetur Reo, qui exceptiones proponet; Si vero Actor replicauerit illas locum habere non posse ex aliqua causa, iudex interponat aliud decretum tali, vel simili modo: videlicet.

Decretum contra prædictum.

Et per Dominum, &c. Visa petitione partis, et exceptione Rei conuenti fuit prouisum, & decretum, quod detur terminus dierum tot. . . ad probandum, &c. alias, &c. & ita, &c. omni, &c.

Ex quibus necesse est agere de exceptionibus, ideo de illis in seq. subsect. agemus.

SVB-

SVBSECTIO SEXTA.

De Exceptionibus Dilatorijs.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio est species defensionis.*
Exceptio, quid sit?
2 *Exceptionis definitio de Iure Regni.*
3 *Exceptiones hic ad duo genera tantum reducuntur.*
4 *Exceptiones Dilatoriæ Personam Iudicis respicientes, sunt Declinatoria fori, & incompetentiæ Iudicis, & eius differentia.*
5 *Exceptiones fori declinatoriæ opponi debent ante omnem alium actum; Iudicis verò incompetentiæ semper, etiam post sententiam.*
6 *Exceptio fori declinatoria, si non opponatur, & fit aliquis actus, non potest amplius opponi.*
7 *Limitatur tamen in tertio ius habente.*
8 *Declinatur forus in Regno septem modis Suspitionis causa, pro quibus declinatur forus respectu Iudicis.*
9 *Declinatur forus respectu Actoris, si sit persona priuilegiata.*
10 *Electio fori quibus concedatur.*
Miserabiles personæ, quæ sint.
11 *Electio fori per miserabiles personas quomodo practicetur.*
12 *Declinatur forus respectu Rei conuenti duobus modis.*
13 *Priuilegia conquassantur inter æqualiter priuilegiatos.*
14 *Electionis fori priuilegium competit miserabilibus, tam ex causa onerosa, quam lucrosa.*
15 *Electionis fori priuilegium competit etiam litis consortibus miserabilium personarũ.*
16 *Declinatur locus ratione causæ, & hoc multis modis.*
Clericus in quibus causis non potest forum declinare.
17 *Declinatur forus ratione loci.*
18 *Declinatur forus ratione litis pendentiæ.*
Remissionis causæ ad suum Iudicem Decretum.
19 *Litis pendentiæ exceptio, quibus in casibus nõ competit.*
Auocationis causę ad suum forum Decreti forma.
20 *Litis pendentię exceptio differt ab ea, ne causæ continentia diuidatur.*
21 *Declinatur forus ratione compromissi.*
Compromissi inter consanguineos Decretum.
Compromissum in quibus casibus non datur in Regno.
22 *Arbitri sunt Iudices compromissarij.*
Laudum, dicitur sententia Arbitrorum, & quare.

1 QVia exceptiones tendunt ad defensionem Rei conuenti, sunt enim species defensionis, vt habetur *in cap. exceptionis de lit. contest. in* 6. vbi Gloss. *in verb. defensionis*, & Speculat. notat *in lib. 2. partic. 1. rubr. de exceptionib.* §. 1. *num.* 4. Ideo materiam huiusmodi plenius, quam omnis alia pertractanda erit. Quare plura notanda sunt. Primo, quid sit exceptio. Secundo, Quotuplex sit. Tertio, quando opponenda sit, *& de isto agemus infra Subsect. 7. num.* 12.

Quoad primum est notandum, quod exceptio est actionis, vel intentionis exclusio *l. 1. & 2. ff. de except.* Abb. & Alij *in rubr. de exception.* vbi sunt obseruanda verba talis definitionis; nam dicitur *actionis exclusio*, ad denotandum, quod quando verè competit actio; tunc illam excludi oportet per exceptionem. Ponitur exemplum in §. 1. *Institut. de except.* vt si quis inducit alium dolo, vel metu ad illi promittendum centum; tunc ex tali promissione de iure ciuili oritur actio. Sed potest contra illum excipi ad excludendum de dolo vel metu. Illa verò verba: *Intentionis exclusio*, denotant, quod quando Actori nulla competit actio, sed de facto agit; Reus etiam de facto excipit, ad excludendam intentionem Actoris.

2 De iure autem Regni exceptio dicitur intentionis, vel facti exclusio. Afflict. *super constit. quæ incipit: Exceptionem falsitatis. num.* 7. Illa enim verba: *intentionis, vel facti exclusio*, denotant, quod exceptio in Regno Neapolitano opponitur ad excludendam Actoris intentionem, & facti narrationem, ex qua oriebatur actio proposita ab Actore, vt notat Afflict. *ibid. n.* 3.

3 *Quoad secundum*, diuidimus exceptiones (quantum ad Praxim conducere possunt) in duo genera, nimirum in Dilatorias; & in Peremptorias, omissis aliis, nempe anomalis, & mixtis, de quibus Specul. *vbi sup.* & Alii, tam Ciuilistæ, quam Canonistæ.

Dilatoriæ sunt illæ, quæ differunt rem & iudicium. Quorum quædam respiciunt personam Iudicis; quædam personam Actoris: Quędam personam Rei conuenti; & quædam respiciunt causæ, ac actio-

nis qualitatem. Ideo in præsenti Subsectione sexta, maioris claritatis gratia, per quatuor Intersecationes de singulis agemus. In sequenti verò Subsectione septima, videbimus de exceptionibus peremptorijs.

INTERSECATIO I.

De Exceptionibus Dilatorijs, quæ Personam Iudicis respiciunt.

4 Exceptiones igitur dilatoriæ, Iudicis personam respicientes, sunt in primis exceptiones fori declinatoriæ; & secūdo Iudicis incōpetentiæ. Licet autē prima facie videatur eadē esse exceptio declinatoria fori,& incōpetentię iudicis; datur nihilominus, inter illas, multiplex differētia. Quarum Prima est, quod exceptio declinatoria fori locum habet, quando cum persona citata potest quidē esse iudicium, seu forus; sed illa habet aliquod priuilegiū, vt non possit trahi ad comparendum, tenetur tamen in tali casu comparere; & præsentare suum priuilegium, per quod potest declinare forum; vt habetur *in cap. parati de appellat.& l.si quis ex aliena.ff.de iud. & l 2.ff.si quis in ius vocat.non ier.* vt est priuilegium à iure concessum electionis, & variationis fori, & simil. Exceptio vero iudicis incōpetentiæ procedit, quando cū persona citata non potest constitui iudicium, seu forus. Ponitur exemplum in Iudice laico, si citaret aliquem, qui esset notoriè Clericus, nam tunc non fori declinatoria; sed incompetentiæ Iudicis exceptio opponi debet. *cap. si diligenti de for. competent.cap.si Iudex laicus, de sentent. excom. in 6.& l.generaliter.C.de Episc.et Cler.&* DD. *ibidem*.

5 Secunda differentia est, quod habens exceptionem fori declinatoriam tenetur illam opponere in ingressu iudicij,& ante omnem alium actum.*l.fin.C.de except.* sed habens exceptionem Iudicis incompetentiæ, potest illam opponere, etiam post sententiam. Gloss. *singul. in* Clement. *vnic.de sequestrat.possess. & fruct.* Imò etiam post tres sententias conformes. Felin. in *cap.*2*pastoralis. col.*3*. &* 4*. de except.* Hippolyt. *in suis singularib.sing.*10 & Afflict. *sup.constit. incip.exceptiones, & in constit.Probationum defectum num.*22. Ratio est, quia nulla maior nullitas datur, quam Iudicis incompetentiæ, ex defectu iurisdictionis Gulielm. de Benedict. *in cap.Raynutius. § mortuo itaque de testament.* Grammat. *consil.*1*. num.*47*. & seq. post decisiones.* Vnde si Reus protraxerit illam opponere, Actorem defatigando, potest cōdemnari ad expensas illi reficiēdas. Felin. *in cap.exceptionem in princ. de exception.* & Diaz. *in Pract. Crimin. Canonic. cap.* 46*. num.*6.

6 Tertia differentia est, quod habens exceptionem declinatoriam fori, si illam nō opposuit in litis ingressu, sed post alias exceptiones, frustra hoc facit, eo quod cēsetur consentire in iudicem, & sibi præiudicat. *l. sed & si susceperit. ff.de iudic.* Bartol. *in l.quidam.ff.de re iudic.* Sed habēs exceptionem iudicis incompetentiæ, faciendo aliquid, antequam illam opponat, sibi non præiudicat, cum possit opponi etiam post sententiam, vt diximus.

7 Est tamen aduertendum, quod habens exceptionem declinatoriam fori, si illam non opposuit in litis ingressu, sibi tantum præiudicium affert, non autem tertio. Quapropter si Clericus citatus à Iudice laico non opposuit exceptionem prædictam, siue iudicis incompetentiæ, non per hoc præiudicat Episcopo. *cap. significasti, & cap.si diligenti. de foro comp.*

8 Aduertendum est secundo, circa illam exceptionem declinatoriam fori, quod in Regno Neapolitano forus declinari potest multis modis. Primo respectu iudicis. Secundo respectu Actoris. Tertio respectu Rei conuenti. Quarto respectu causæ, seu negotij. Quinto respectu loci, in quo quis citatur. Sexto respectu litis pendentiæ in aliquo Tribunali. Vltimo respectu compromissi, quod petitur fieri inter consanguineos vsque ad quartum gradum.

Primò, respectu iudicis declinatur forus dupliciter: Ex defectu iurisdictionis, vt si citet aliquem, super quem non habet iurisdictionem, vt accidit, quando iudex laicus citat aliquem notoriè Clericum, iuxta superiùs dicta. Secundo respectu personæ ipsius iudicis; vt si sit excommunicatus, vel suspectus. Causæ verò suspicionis, propter quas potest iudex recusari, vt suspectus, habentur *in cap. postremò de appellation. & in cap suspicionis. de offic. & potest. Iudic.deleg.* & notat Marant. *in Specul. Aur. 6.p.act.2.verb & quandoque appellatur.vers.Recusatio à num.*24*. vsque ad* 77. vbi 40. causas enumerat. Obseruatur autem in Regno, quod causæ suspicionis iudicis allegari, & opponi possunt vsque ad conclusionem in causa in Curijs sæcularibus *per Regiam Pragmat.incip. Duris*. Sed de iure communi

nes sunt opponendæ ante omnes alias exceptiones, vt diximus, quia est exceptio declinatoria fori; alias non posset amplius opponi, quia videretur reus consentire in iudicem. Bart. & Alii relati à Marant. *loco cit. num* 26. Et in causa suspicionis, sunt eligendi arbitri, qui cognoscant, si militet suspicio; iuxta ea, quæ alias diximus, & notat Afflict. *decis.* 354. *n.* 16.

9 *Secundò*, declinatur forus respectu Actoris, & hoc contingit, quando Actor est persona priuilegiata, quæ ex priuilegio potest eligere Tribunal, quod sibi placuerit. Quamuis tunc dici possit potiùs, quod eligat forum, quam quod illum declinet, de quo in Regno adest *constit. incip. statuimus*, vbi Afflict. multa vtilia congerit à *num.* 4. *vsq. ad* 38. & idem facit Carauit. *sup. rit.* 228. *& seqq.*

10 Sed quæritur hic 1. quæ sint istæ personæ habentes huiusmodi priuilegium eligendi forum?

Respondetur, multas esse personas, quæ hoc priuilegio gaudent eligendi forum, & consequenter, quæ trahant alios ad forum, quem eligunt, & non possint trahi: Primo Pupilli, Viduæ, morbo defatigati, & alii debiles, qui gaudent priuilegio. *l. vnic. C. quando Imperat. inter pupill. & vid.* sicut cæteræ personæ miserabiles, etiam quod tales pupilli, & viduæ essent diuites, nam adhuc possent eligere forum. Franc. *decis.* 100 *num.* 19. de quo latius infra *par.* 5. *prax.* 10 *à num.* 207. *vsque ad num.* 285. agemus, vnde non seruatur hodie dispositio *cap. significantibus. de offic. deleg.* in quo pupilli, & viduę diuites videntur priuari hoc priuilegio.

Secundo, Senes, decrepiti, & Alii, quibus natura mouetur ad commiserandum. Afflict. *decis.* 257.

Tertio, Ecclesia habet hoc priuilegium eligendi forum. Afflict. *vbi sup.*

Quarto, Clericus agens nomine Ecclesiæ suę. Vinc. de Ann. *allegat.* 146. *& est Ritus* 67. *&* 229.

Quinto, Mulieres virgines in capillis existentes. Franc. *d. decis.* 100.

Sexto, Curiales omnes, vt Aduocati, & Procuratores, & Alii, de quibus in Regno est Ritus 228. & notat Afflict. *in d. constit. statuimus*, & Carauit. *in rit.* 301. Taandem miserabiles personæ, quæcumque illę sint, quas Nos *loc. cit.* enumerabimus, gaudent hoc priuilegio electionis fori; vt notatur per DD. *in d. l. vnic. C. quando inter pup. & vid.* & in Regno adest *constitut. pracit. statuimus*. Quæ autem dicantur miserabiles personæ, remittitur arbitrio Iudicis. Bart. in *dict. l. vnic.* & Menoch. *de arbitr. Iudic. cas.* 66. & Nos *dicta prax. decim. numer.* 212. *tom.* 2.

Est tamen aduertendum, quod licet supradictæ personæ habentes priuilegium, quod possint trahere, sed non trahi, procedat indifferenter per iura prædicta, tamen intelligi debet, dummodo iudex sit competens, respectu Rei conuenti, saltem in Regno, secundum Afflict. *in d. constitut. statutimus num.* 37. & Carauit. *in Rit.* 228. Quod quidem sustineri potest in aliis Iudicibus, non autem in Iudice Ecclesiastico, qui est iudex omninò competens miserabilium personarum, priuatiuè quoad omnes alios, quando sunt verè miserabiles, & pauperes, vt probatur *in cap. licet multum de censib. & in cap.* 1. *&* 2. 87. *dist.* & tradit Innocent. *in cap. significantibus*, *num.* 1. & ibi Imol. *num.* 19. *de offic. delegat.* & Nos latius vbi suprà.

11 Quæritur secundo, quomodo vti debeat tali priuilegio miserabilis persona?

Respondetur, quod modus, qui practicatur, quando personæ miserabiles eligunt forum, est, quod prius iurent se perhorrescere potentiam aduersarii, & propterea eligunt forum; quæ quidem practica fundata est *in d l vnicâ, C. quando Imper. inter pup.* vbi habetur illud verbum: *perhorrescere*, & habetur *in d. constit. Regni: statuimus*. Et dictũ iuramentum potest præstari, etiam à procuratoribus miserabilium personarum, eorum nomine.

Quod si pars aduersa opposuerit, quod non sint sic miserabiles, quales se faciunt, debet dari breuis terminus ad probãdum se esse tales. Qui quidem terminus est cõmunis, tam Actori, quam Reo. Afflict. *in d. constit statumus, per text in l non ignorat. C. qui accusar. poss.*

12 *Tertiò*, declinatur forus, respectu Rei conuenti; eo quod ipse gaudet duobus priuilegiis: quorum primum est, vt nõ possit conueniri, nisi in suo foro, vnde Actor tenetur sequi forum ipsius Rei *cap. cum sit generale de for. compet. l. fin. C. vbi in rem actio & l.* 2. *C. de iurisd. omn. iudic.*

Secundum est ex qualitate personæ, vt si sit pupillus, vidua, vel alio modo miserabilis, *vt supra*.

13 Est tamen aduertendum, quod huiusmodi priuilegium tunc locum habet, quando miserabilis persona conuenitur ab Actore, qui non est pariter miserabilis, & sic priuilegiatus potest vti suo priuilegio contra non priuilegiatum; sed si ambo essent priuilegiati, tam actor, quam reus, quia fortasse vnus esset pupillus verbi gra. alter infirmus, tunc conquassarentur priuilegia, & sic non posset eligi forus. ita *fuit decisum in Sac. Cons. Neapolit.* teste Franc.

decis. 188. & *post Ritus Magn. Cur. Vicar.* 228.

14 Sed quæritur, an prædictæ personę miserabiles gaudeant prædicto priuilegio electionis fori, si conueniantur ex iure cesso, vel vt hæredes?

Respondetur affirmatiuè, tam ex causa onerosa, quam lucrosa, dummodo hoc faciant sine vlla fraude Carauit. *in d. rit.* 228. & Franc. *decis.* 195. & ita seruatur in practica, quamuis ritus prædictus aliter disponat.

15 Quæritur secundo, an litis consortes gaudeant eodem priuilegio electionis fori, respectu eorum, qui sunt priuilegiati?

Respondetur cum distinctione. Vel causa est diuidua; vel indiuidua. In primo casu litis consortes non priuilegiati non gaudent priuilegio alterius litis consortis priuilegium habentis. In secundo verò casu secus, nam tunc gaudent eodem priuilegio, & sic remittendi sunt ad illum forum, quem eligunt priuilegiati. ita Capicius *decis.* 173. & Afflict. *decis.* 213.

16 *Quartò* declinatur forus ratione causæ, seu negotij in iudicium deducti, & hoc multis modis.

Primo in causis feudalibus, quæ in Regno cognoscendæ sunt in Sacro Consilio, quando non adest interesse fisci, sed tantum partis, alias si esset interesse fisci, essent cognoscendæ in Tribunali Regiæ cameræ summariæ. *vt habetur in Pragm.* 3. *quæ incip. Deficiente, & in Pragm.* 36. *incip. sententiis, & Pragm.* 37. *incip. quando sub tit. Sac. Reg Consil.* per quas fuit correcta *constitutio incip. per iustitiarios & Rit.* 50. & 269. in quibus habetur, quod olim poterant cognosci in Magna Curia Vicariæ, nam hodie spectat earum cognitio ad Sacrum Consilium, vel ad Sūmariam, modo, quo diximus. Vnde passim hodie remittuntur ad inuicem causæ feudales à prædictis Tribunalibus, licet in aliquo ipsorū inceptæ sint. Franc. *decis.* 232.

Secundo ratione causæ declinatur forus in causa possessorii petiti per viā extraordinariæ cognitionis à laico contra Clericum, coram Iudice sæculari; quia tunc per Clericum declinatur forus in Regno per illa tria, tam famosa capitula, quæ quotidiè allegantur in Curiis Regni, scilicet: *finis præcepti charitas*. *Ad Regale fastigium*: & *omnis prædatio*, de quorū capitulorum Remediis agit Afflict. *in decis.* 2. 4. & 85. Grammat. *decis.* 28. & Franch. *decis.* 93. & 163. Idem dicitur, quando finita causa possessorii intentata per viam extraordinariæ cognitionis, laicus intentaret iudicium ordinariè in causa petitorii, nam tunc Clericus declinat forum iudicis laici, tum per *cap. fin. de iudiciis*, tum etiam per prædictas decisiones, vt aduertit Vrsill. ad Afflict. *decis.* 2. *num.* 2. & *decis.* 155. & Franchus *decis.* 163. & 193. Quod tamen limitatur, quando Clericus in causa petitorii esset reconuentus à laico, tunc enim non potest Clericus petere remissionem causæ ad suum iudicem Ecclesiasticum per viam reconuentionis. Afflict. *decis.* 175. & *est Ritus* 67. *incip. item quod si Clericus*. Eadem ratione declinatur forus Clerici in causa feudali in Regno *per cap. Regni incip. item statuimus quod Clericus* Et similiter, quando Clericus citaretur in confectione inuentarii, vt creditor, vel legatarius, vel citaretur in causa dilationis quinquennalis petitæ à debitore, qui non est soluendo, quia tunc Clericus non posset petere remissionem causæ ad suum iudicem Ecclesiasticum. Vrsill. ad Afflict. *decis.* 38. *n.* 6. & *seq.*

Tertio declinatur forus respectu causæ; ratione rei sitæ in loco, in quo quis habet domicilium. *cap. Sanè de foro compet. & l. fin. C. vbi in rem actio*.

17 *Quinto* declinatur forus, ratione loci, in quo quis fuit citatus, vt si non sit ipsi tutus, propter inimicitias, quas ibi iustè habet. *cap. forus de sponsalib.* Felin. *in cap. accedens il.* 2. *vt lit. non contestat.* & Bartol. *in l. de ætate ff. ad Trebellian.* Quod ampliatur, si in eo loco sit pestis, vel Bellum, aut seditiones ciuium, nam tunc citatus non tenetur comparere in eo loco. *per Clement. pastoralis de sentent & re iudic. & Clementin.* 2. *de for compet* & notatur per Afflict. *decis.* 62. & 289. *num.* 19. *cum seq.* Et tunc si notoriè constaret, locum non esse tutum, non teneretur comparere, neque per procuratorem. Afflict. *decis.* 29. Quando verò non constaret notoriè, non posset citatus declinare forū, sed tenetur petere terminum ad probandū per procuratorem existentem in loco, in quo citatus fuit, quod locus non sit tutus. Afflict. *in d decis.* 289. Menoch. *de arbitr. iudic. cas.* 64 *n* 4.

18 *Sextò* declinatur forus, ratione *litis pendentiæ* in aliquo Tribunali; vt si Actor citauit Reum super aliqua causa in vno foro, & postea citat eumdem super eadem causa in alio foro, seū Tribunali; tūc enim poterit Reus declinare secundum forum, allegando litis pendentiam in primo foro. super quo dandus est terminus eidem Reo ad probandam litis pendentiam, qua probata procedi non debet in secundo iudicio; sed remittendus est ad primum; & ratio est, quia vbi cœptum est iudicium, ibi finiri debet. *l. vbi cæptum ff de iudic* quam legem limitat multis modis Felin. *in cap ex tenore de rescript.* & tali casu solet fieri tale vel simile decretum:

De-

Decretum remissionis causæ ad suum Iudicem.

Et per Dominum, &c. in causa N. cum N. occasione, de qua in Actis, &c.visa fide Authentica de pendentia litis in tali Tribunali, seù visa inhibitione, seù alias. &c. fuit prouisum, & dictum, se non esse Iudicem competentem, causamque fore, & esse remittendam ad Iudicem suum, prout remittitur, &c. & ita per hoc suum, &c. omni, &c.

19 Est tamen aduertendum, quod ad hoc, vt possit allegari litis pendentia multa requiruntur.

Et Primo, vt libellus in alio Tribunali oblatus, sit intimatus Reo, & nuncius, seù cursor relationem fecerit, quia alias ex sola oblatione libelli in alio Tribunali facta non inducitur litis pendentia. Bald. *in.l.1. ff.de in ius voc.* Alex. *in.l.fin ff.de eo, per quem fact.per.* & DD. communiter *in.l. nulli.C.de sent.& interloc omn.iud.*

Secundo requiritur, vt citatio non sit circumducta, quia tunc non inducitur litis pendentia. Afflict. *decis.366.num.14.& in constit. Regn. eorum fraudibus*, & Carauit. *in Rit.121.*

Tertio requiritur, vt ista exceptio litis pendentiæ opponatur, ante litis contestationem; quia ista est exceptio dilatoria, & sic opponenda ante cõtestationem litis. *l.ita demum C.de procurator.* & Nos inferius dicemus, vbi de tempore opponendarum exceptionum agemus. Vnde si litis pendentiæ exceptio non competat, debet iudex se competentem declarare mediante tali, vel simili decreto.

Decretum auocationis causæ ad suum Forum.

Et per Dominum, &c. Non obstante exceptione litis pendentiæ per N. opposita in causa, quam habet cum N.occasione, de qua in Actis &c. Attento, quod illam non probauit, fuit dictum, & declaratum, se esse iudicem competentem in dicta causa, quæ cõtrouertitur interdictum N. & N. coram se in hac Curia, & proinde fore, & esse ad vlteriora procedendum in ea, prout procedi mãdatur, &c. & ita, &c omni, &c.

20 Aduertendum est secundo, quod datur differentia inter exceptionem litis pendentiæ, & exceptionem, ne causæ continentia diuidatur. Prima enim, procedit, quando quis vult intentare in secundo iudicio eandem actionem cum omnibus annexis, & dependentibus ab ea, sicut intẽtauit in primo iudicio: Secunda verò locum sibi vendicat, quando quis non eandem actionem vult intentare in secundo iudicio, sed quædam ab ea dependentia intentat coram vno iudice, & primordiũ actionis vult intentare coram alio iudice; tunc non est admittendus, ne causæ continentia diuidatur. Afflict. *decis.354.*& Menoch. *de arbitr. iudic. cas.202. & 371. vbi latissimè.*

21 Vltimò declinatur forus, ratione compromissi petiti à consanguineis vsque ad certum gradum inclusiue in quibusdam Regionibus per statutum particulare, in Regno verò vsque ad Quartum, vt disponitur *in Regia Pragma.incip.odia litium. sub tit. de arbitr.* nam consanguinei litigantes inter se, & sic etiam affines coniuncti vsque ad Quartum gradum inclusiuè, connumerando gradus, secundum ius Ciuile, si alter eorum petierit causam compromitti, tenetur alter compromissum facere, & in tali casu solet interponi tale vel simile decretum.

Decretum compromissi inter consanguineos.

Et per Dominum, &c. visa fide N. Parochi, & N. & N. in qua asseritur N. esse coniunctos sanguine in tali gradu, visa instantia N. quod causa inter ipsum, & dictum N. in hac curia vertente occasione, de qua in Actis, &c debet compromitti, stante statuto, siue Pragmatica, siuè consuetudine, &c, per quod seù quam disponitur, vt causæ inter consanguineos vsque ad talem gradum compromitti debeant, constito inter illos talem gradum intercedere, visis aliis &c. fuit prouisum, & decretum, fore, & esse faciendum compromissum, iuxta formam statuti seù Pragmaticæ seù &c. de omnibus controuersiis interdictas partes ortis, & in libello expressis, prout illud fieri mandatur ad primam, &c. alias ex nunc prout ex tunc contumacem grauandum esse in Iulios, seù Carolenos tot. qualibet die, prout, &c & ita, &c.omni, &c.

N. *Vicarius Generalis.*

Prouisum, &c. N. *Notarius &c.*

Est tamen aduertendum, quod vt locũ habeat dictæ Pragmaticæ dispositio, multa requiruntur.

Et Primo, vt consanguinei, vel affines sint intra quartum gradum, non vltra; quia, ex quo includuntur existentes in quarto gradu, alii vltra quartum gradum videntur exclusi. *arg. cap. nonne. de præsumptionib. & l.cum prætor ff.de iudic.*

Secundo requiritur, vt petentes compromissum, verè sint consanguinei, & affines. Vnde inoleuit Praxis, quod datur terminus ad probandam consanguinitatem, vel affinitatem intra quartum gradum ex Afflict. *in constit.exceptione filiationis.*

Ter-

Tertio requiritur, vt compromissum non petatur fieri in fraudem, sed eo animo, vt lis celerius expediatur inter ipsos. Afflict. *decis.* 84.

Quarto requiritur, vt petatur ante dationem termini probatorii, qui in Regno stat loco litis contestationis. Afflict. *decis.* 185.

Quinto, vt causa, super qua petitur fieri compromissum, non sapiat criminalitatē, quia compromissum procedit solùm in ciuilibus, vel mixtis, *secundum pr. dictam Pragmat. odia.* Afflict. *decis.* 44.

Sexto, vt causa, super qua petitur fieri compromissum, non habeat instrumenta liquida, sententias, vel obligationes penes Acta Curiæ factas, *vt habetur in dicta pragmatica*. Ratio est, quia compromissum æquiparatur transactioni, quę quidem fit super re dubia, *vt in l. 1. ff. de transaction.* Sed instrumenta liquida, obligationes penes acta Curiæ, & sententię continent rem claram, ideo in huiusmodi causa non potest fieri compromissum.

Septimo, vt compromissum petatur fieri, alias iudex non poterit ex officio causam compromittere, si neutra pars petierit; *vt colligitur ex verbis dictæ pragmat.*

Octauo requiritur, vt petatur semel, vel bis, non autem vltra, & sic ter. Afflict. *decis.* 46.

Nono requiritur, vt consanguinei, & affines sint legitimè nati, quia inter legitimatos non potest fieri, vt ex Paul. de Castr. *consl.* 168. *volum.* 2. notat Marant. *in spec. p.* 2. *act.* 2. *vers. aliquando petitur compromissum n.* 15.

Decimo, requiritur, vt causa non sit feudalis, nam super illa non potest peti compromissum, *vt in d. Pragm. odia, habetur*.

Vndecimo, vt non petatur super vita, & militia, vt dicitur in Regno, quæ est causa alimentorum, quæ debentur à filio primogenito, qui succedit in feudis patris aliis filiis secundogenitis. Afflict. *decis.* 44.

Vltimo, vt non petatur contra Clericū consanguineum, quia non obligatur statutis Principis sæcularis, vt est tale compromissum. Marant. *vbi sup. num.* 26. Potest tamen Clericus actiue petere compromissum, contra suum consanguineum; Ratio est, quia permittitur illi vti statutis laicorum pro se, non contra facientibus. Abbas, Felin. & Alij communiter *in cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ de constitutionib.*

22 Sunt tandem notanda duo in huiusmodi materia compromissi. Primum est, quod personæ, in quibus fit cōpromissum dicuntur Arbitri, qui tenentur infra duos menses ferre sententiā seu laudum, quibus elapsis expirat compromissum, & ipsi nō habent amplius authoritatem, nisi per partes compromittentes fuerit compromissū prorogatum, vel arctatum, vt notant DD. Regnicolæ *sup. dicta pragmat. odia litium*.

Secundum est, quod sententia, quæ profertur à prædictis Arbitris, in Regno appellatur *laudum*. Et hoc fit ad constituendam differentiam inter pronunciationem Ipsorum Arbitrorum, & Iudicum, Istorum enim pronunciatio dicitur decretum, *l. nec quidquam. §. vbi decretum. ff. de offic. proconsul.*

INTERSECATIO II.

De Exceptionibus Dilatorijs, quæ personam Actoris respiciunt.

SVMMARIVM

1 *Legitimatio Personæ est exceptio dilatoria personam Actoris respiciens.*
2 *Legitimationis Personæ exceptio non admittitur, nisi Actor sit prohibitus agere.*
Personæ, quæ prohibentur agere in iudicio, quæ?
3 *Actor, an cogi possit ad constituendum Procuratorem.*
Citationis ad valuas Curiæ Decretum ad constituendum Procuratorem.
4 *Mandatum procuræ impugnari potest intra certum tempus.*
5 *Procurator Actoris sine mandato procuræ non est admittendus.*
Procuratorem non esse legitimum declaratur per decretum.
Si verò sit contra Reum fit aliud decretum.
6 *Legitimationis Personæ decretum.*
7 *Legitimationis personæ decretum appellationem patitur.*
8 *Agens proprio nomine, sed vti hæres, Cessionarius, &c. tenetur legitimare personā.*
9 *Exceptio filiationis, &c. opponi potest ante, & post dationem termini.*
10 *Agens alieno nomine tenetur docere se esse talem, qualem se dicit.*
11 *Acta facta cum Tutore, nisi solemnia tutelæ fecerit, nulla sunt.*
12 *Legitimationis personæ exceptio procedit tam in Procura qre Actoris, quam Rei.*

1 IN præcedenti intersecatione egimus de exceptionibus Personam Iudicis respicientibus, in præsenti agemus de aliis dila-

dilatoriis, quę personam Actoris respiciunt; quæ quidem sunt illæ, in quibus agitur de legitimatione Personæ, quæ compareret in iudicio. Pro cuius intelligētia est aduertendum, quod aut quis comparet, & agit in Iudicio nomine proprio, nulla qualitate adiecta: Aut comparet, vel agit nomine quidem proprio, sed cum aliqua qualitate, scilicet vt filius, vti hæres, vti cessionarius, vel vti donatarius: Aut agit nomine alieno, vti Procurator, Tutor, & Syndicus. Quandocumq; enim quis agit in Iudicio, altero ex dictis modis, potest contra ipsum opponi exceptio legitimationis personæ. Vnde si agat, vt procurator alicuius, & Reus negauerit esse talem, tunc tenetur legitimare suam personam, & sic debet ostendere mandatum sibi ab Actore factum, quod in Regno dicitur *procuratio*; si agat, vt Tutor, tenetur exhibere solemnia tutelæ; si agat, vt Syndicus, tenetur ostendere, se fuisse constitutum legimè ab vniuersitate, eo modo, quo solet. *& de istis habetur in l. 1. & 2. C. qui legitim. person. stand. in iudic. non hab.*

2 *Circa primum* casum, scilicet quando quis agit in Iudicio, nomine proprio, nulla adiecta qualitate, notandum, quod in tali casu, si opponatur exceptio legitimationis personæ, non est admittenda talis exceptio, nisi agens sit vna ex personis prohibitis interesse Iudicio, vt si sit minor, excōmunicatus, surdus, vel mutus & similes, de quibus Specul. *lib. 1. partic. 2. de Actore. §. per tot.* & Vantius *in tract. de nullitatib. tit. de nullit. ex defectu inhabilitatis personæ. à num. 4. vsque ad 85.* vbi enumerat omnes personas, quæ interuenire non possunt in Iudicio, diuidendo illas in tres classes, scilicet quod quędam prohibētur ex defectu intellectus, vt infantes; Quædam ex defectu consilij, vt minores 25. annis; & quædam ratione potestatis, cui subiectæ sunt, vt filius familias, monachus, excommunicatus, bannitus, contumax, & similes. Vnde si actor qui proprio nomine agit in Iudicio, non est de numero personarum prohibitarum, exceptio legitimationis personæ illi non nocet. Quod si talis Actor noluerit per se comparere in iudicio, proprio nomine, tenetur constituere procuratorem legitimum cum mandato procurationis. *l. fin. C. de procur. & constit. Regni. incip. edictorum.*

3 Sed quæritur, an Actor possit compelli ad constituendum procuratorem? Resp. negatiuè, excepto vno casu, scilicet quando latitaret, nec certū haberet domiciliū in loco Iudicij, nam tunc potest inuitus compelli ad constituendum Bart. & Angel. *in l. ante Kalendas ff. de verbor. obligat.* Vnde practicatur, quod quando Actor non habet certum domicilium, in quo citari possit, citatur vt intra certum tempus constituat procuratorem certum, legitimum, & reperibilem in loco iudicii, aliàs procedetur contra ipsum incontumacia per citationem ad valuas Curiæ. Vel vt fit in Regno, si nō constituerit procuratorem, accusantur contumaciæ, quibus accusatis, & Actore non comparente in termino, Reus licentiatur, *per Ritum Magnæ Cur. Vic. 220.* & Carauit, *in rit. 218.* & tunc solet interponi tale, vel simile decretum, videlicet.

Decretum citandi ad valuas.

Et per Dominum, &c. Visa citatione facta N. vt procuratorem eligeret in hac Ciuitate idoneum, & reperibilem in causa, quam habet cum N. visa relatione nuncij, &c. Visa ipsius contumacia, & quod in competenti termino non comparuit, fuit dictum, quod procedatur ad vlteriora in causa, citationesque exequantur contra ipsum ad valuas Curiæ, &c. Instante parte, &c. & ita, &c, omni, &c.

Vel fit alio modo, secundum Ius Regni.

Et per Dominum, &c. Visa citatione, &c. Relatione, &c. Visaque contumacia N. non comparentis in termino sibi assignato, neque constituentis legitimum procuratorem pro se, fuit pronisum, & decretum N. Reum conuentum fore, & esse licentiandum, & amplius non molestandum pro dicta causa; prout licentiari, & amplius non molestari mandatur, &c. & ita per hoc suum, &c. omni, &c.

4 Casu antem, quod Actor comparuerit per procuratorem, Reus petere debet, vt doceat de legitimo mandato, eiusque copiam sibi fieri cum congruo termino ad illud impugnandum, si sibi videbitur expedire. Copia tamen huiusmodi mandati est illi exhibēda sumptibus ipsius producentis, secundum Glos. & Bartol. *in l. præter. §. defendi, ff. ex quib. caus. in possess. eat.* Bald. in sua paraphrasi ad Speculat. *in lib. 1. tit. de procuratore. vers. procurator debet dare.* Ioan. Firmian. *in suo aureo Indice. ver. mandati editio & in ver. Procurator absentis. vers. sextò.*

5 Quòd si procurator mandatum procurationis non exhibuerit, tunc iudex statuere debet terminum ad primam, vel secundam diem iuridicam ad legitimandam personam, & si in dicto termino non fuerit doctum de legitimo mandato, pronunciet personam non esse legitimam, & proinde non esse audiendam in causa. Si verò doctum fuerit de legitimo mandato,

dato, tunc pronunciabit, personas esse legitimas, vna cum mandato, & proinde ad vlteriora in causa procedendum esse. Et tunc tale, vel simile decretum interponatur, si persona comparentis non sit legitima, vel eius procurator, videlicet.

Decretum non esse legitimam personam.

Et per Dominum, &c. & vtatur solita verborum forma per verba *fuit prouisum, & decretum, &c.*

Vel fiat alio modo, videlicet.

Qui Dominus, &c. N. Actorem comparentem in tali causa, &c. Vel N. assertum procuratorem talis N. in tali causa dixit non habere legitimam personam comparendi pro dicto N. in iudicio; Vel *non posse stare in iudicio; ideo non fore, nec esse audiendum in dicta causa pronunciauit, nisi docto de legitimo mandato, aut alias legitimata persona, &c. alias, &c. omni modo, &c.*

Si vero sit Reus, dicatur.

Qui, &c. mandauit contra N. ad vlteriora, in contumaciam fore, & esse procedendum, attento, quod in termino sibi assignato non legitimauerit ipsius personam in causa, quam habet cum N. occasione, de qua in actis, &c. quoniam, &c. omni, etc.

6 Sed si docto de legitimo mandato voluerit iudex pronunciare, personas esse legitimas cum mandato; tale, vel simile erit decretum, videlicet.

Decretum legitimationis personarum.

Qui, &c. Viso mandato, de quo in actis, &c. Personas litigantium, seu comparentium in causa N. cum N. occasione, &c. legitimauit, & pro legitimis haberi voluit, & ad vlteriora procedi mādauit, &c.

7 Est tamen aduertendum, quod ab isto decreto super legitimatione personarum datur appellatio. Bart. *in l. eius, qui ff. de appellat. recipiend.* Honded *consil.* 27. *nu.* 20. *cum seqq. lib.* 1. Ideo ad euitandas cauillationes procuratorum, melius est, vt pronunciet, quod procedatur ad vlteriora, absque vlla mentione legitimationis personarum.

8 *Circa secundum* casum, quando scilicet quis agit in iudicio nomine suo, sed cum adiuncta qualitate, vti filius, vti hæres, vti cessionarius, aut donatarius, est notandum, quod in tali casu de iure communi tenetur docere, se esse talem, qualē se esse dicit. *per text. in l. non ignorat. C. qui accusar. non poss. per l. si quamuis. ff. de testam.* & Gloss. & DD. *in l.* 2. *C. de edict. Diu. Adrian. toll.* & in Regno adest *Ritus, incip.* exceptione filiationis, & notat Caraual. *in Rit.* 191.

9 Sed quæritur, an ista exceptio filiationis, vel institutionis hæredis, cessionis, vel donationis sit opponenda ante litis cōtestationem, & sic in Regno ante dationē termini probatorij, qui vt diximus, stat loco litis contestationis, an verò possit opponi post?

Respondetur huiusmodi exceptionem, posse opponi, etiam post litis contestationem, iuxta Specul. *in tit. de action.* §. 1. Afflict. & Carauit. *in locis proxime citat.* contrarium tamen practicatur in Regno; & sic opponitur ante dationem termini, sed probatur in termino, ad hoc vt Reus possit deliberare, si vult cedere, vel contendere iuxta *text. in l.* 1. *ff. de edend. & Pragm.* 1. *incip. dispendia litium sub tit. de ordin. iudicior.*

10 *Quoad Vltimum*, quando scilicet quis agit in Iudicio, nomine alieno, vti Procurator, vti Tutor, vti Syndicus Cōmunitatis, est notandum, quod etiam tunc tenetur ostendere se esse talem, qualem se esse dicit *l.* 1. *C. qui legitim. person. stand. in iud. non hab.* Vnde Procurator tenetur ostendere mandatum procurationis: Tutor solemnia Tutelæ, & Syndicus exhibere fidem Communitatis, seu Vniuersitatis, & ita in Regno cauetur *in Rit. M.C.V.* 294. *per dictam l.* 1.

11 Sed quæritur, quid Iuris, si processus fuit compilatus cum Tutore vsque ad conclusionem in causa, deinde detecta fuit nullitas, quod non exhibuerat solemnia tutelæ, numquid Acta facta dicentur nulla?

Respondetur cum distinctione. Aut post compilatum processum cum Tutore vsq; ad conclusionem in causa, apparet, ipsum fecisse solemnia tutelæ, & tunc acta facta valent. Vrsill. ad Afflict. *decis.* 177. Aut post compilatū processum cū Tutore, apparet illum non fecisse solemnia tutelę, & tunc omnia acta corruunt, & inualida sunt; quia paria sunt, non esse Tutorem, & esse, sed non fecisse solemnia tutelæ. Afflict. *decis.* 256.

12 Quæritur Secundo, an ista exceptio legitimationis Personæ, possit, non solum opponi à Reo contra Actorem: verum etiam ab Actore contra Reum?

Respondetur affirmatiuè, nam actor, & Reus tenentur legitimare personam eorum procuratoris; Et ratio est, quia actor, & Reus ad imparia iudicari non debent. *c.* 1. *&* 2. *de mut. petition. l. fin. C. de fruct. & lit. expens.* & Franc. *decis.* 126.

INTERSECATIO III.

De Exceptionibus Dilatorijs, quæ Personam Rei conuenti respiciunt.

SVMMARIVM.

1 *Exceptiones personam Rei conuenti respicientes, quæ?*
2 *Carentiæ, & incompetentiæ actionis exceptio, quæ?*
3 *Cautio de reficiendis expensis in casu succumbentiæ est exceptio dilatoria; & Actor tenetur illam præstare.*
4 *Cautionis prædictæ decretum, & ipsiusmet cautionis forma.*
5 *Expensarum petitio est valde vtilis reo.*
6 *Exceptio hostica est dilatoria.*
7 *Terminus ad denunciandum principali est similiter exceptio dilatoria.*
Termini prædicti decretum.
8 *Executionis principalis exceptio est item dilatoria.*
9 *Veniæ non petitæ exceptio est item dilatoria.*
10 *Excommunicationis exceptio anomala dicitur, opponi potest in quacumque parte iudicij, & probanda est.*
11 *Reconuentio est exceptio dilatoria.*
Reconuentio quid sit.
12 *Reconuentio, & conuentio in quo inter se conueniant.*
Reconuentio non habet locum in Arbitris simpliciter electis.
13 *Reconuentionis processus fit eodem tempore cum processu conuentionis.*
Reconuentio facienda est ante litis contestationem.
14 *Reconuentio, & conuentio in quibus differant.*
Clericus, etiam volens, conueniri non potest coram iudice laico.
15 *Reconuentionis causa non compromittitur, nisi coram arbitris iuris.*
16 *Reconuentionis quatuor species.*
17 *Reconuentio procedit etiam post litem contestatam, si præcessit protestatio.*
18 *Reconuentio non procedit in causa possessorij, nisi super alio possessorio.*
19 *Actor habet terminum ad deliberandum in causa reconuentionis.*
20 *Laudatio in authorem est exceptio dilatoria; & differt à nominatione authoris.*
21 *Laudatio in authorem fieri debet ante litis contestationem.*
22 *Denunciatio Authori laudato facienda est iudicialiter, & solemniter.*
23 *Intimationis iudicij solemnis, quæ fit Authori laudato, decretum.*
24 *Intimationis prædictæ forma.*
25 *Author laudatus non potest forum declinare.*
26 *Fallit, si sit clericus, nam tunc forum declinat.*
27 *Exceptiones aliæ dilatoriæ, quæ.*
28 *Rati exceptio dilatoria est.*
Reseruationis exceptionis decretum ad merita causæ.

1 QVoniam in principio *huius subsect. 6. nu. 3.* pollicitus fui de singulis exceptionibus dilatoriis agere; Ideo visis in superioribus his, quæ Personam Iudicis, & actoris respiciunt, erit videndum in præsenti de his, quæ personam Rei conuenti tangunt, & respiciunt. Quæ quidem multę sunt.

Quarum *Prima* est illa legitimationis personę, de qua diximus *in præced. intersecat. per text. in l. 1. C qui legit. pers. stand. in iudic. non hab.*

2 *Secunda* est exceptio carentiæ, & incompetentiæ actionis, quæ procedit quādo Reus opponit contra actorem, quod non habeat actionem contra ipsum Reū, vel quod illi non competat actio, sine qua nemo in Iudicio experiri potest. *l. si pupilli. §. videamus ff. de negot. gest.* Et in Regno dicitur etiam exceptio notorij defectus iuris agendi, & quod sua non interest, & similiter exceptio intentionis, & facti, quia per carentiam, & incompetentiam actionis, excluditur intentio, & factum propositum ab actore in libello, vt obseruat Afflict. *in d. constitut. exceptione filiationis num. 7.*

3 *Tertia* est, quando Reus petit ab Actore cautionem de expensis reficiendis in casu succumbentiæ, quam actor tenetur præstare, de qua *habetur in Auth generaliter, C. de episc. & cleric. & in. §. excludendas Authent. de litigios.* & Marant. *in spec. p. 6. memb. 8. n. 16.* & Carauit. *in rit. 220.* Quæ cautio semper est danda per actorem, vel eius procuratorem in principio litis. DD. *cit.* Ratio est, quia multoties actor solet temerè litigare, ad vexandum Reum. *l. eum. qui temere ff. de iudic. & §. fin. instit. de pęn. temer. litigat.* Grammatic. *decis. 86.* Ad quam præstandam tenetur actor, etiam si probare voluerit, se possidere bona immobilia. ita Afflict. *decis. 109.*

4 Et in tali casu, quando Reus petit huiusmodi cautionem, debet Iudex cer-

cernere, quod præstet actor illam, alias absoluetur, & non procedetur ad vlteriora in causa, & sic tali, vel simili modo solet fieri.

Decretum cautionis præstandæ.

Et per Dominum, &c. Visa petitione N. Rei conuenti, in qua instat sibi præstari cautionem ab N. Actore de reficiendis expensis in casu succumbentiæ, &c. fuit prouisum, & decretum, quod prædictus N. huiusmodi cautionem præstet legitimè in Actis Curiæ, more solito intra terminum dierum trium; Aliàs prouidebitur, prout de iure, &c. & ita, &c. Hoc suum, &c. omni, &c.

Quæ cautio solet tali modo penes Acta Curiæ recipi per Actuarium, videlicet,

Die... mens... anno... In Ciuitate N. & penes Acta Curiæ N. personaliter constitutus N. sponte, & non vi, dolo, &c. fideiussit pro N. Actore de reficiendis expensis N. conuento in casu succumbentiæ, in causa, &c. Et sic se obligauit, etc. ac bona sua omnia, &c. cum constituto, & precario, &c. renunciauit beneficio Auth. præsente. C. de fideiuss. Epistolæ Diu. Adriani, ac omni legum auxilio, &c. iurauit &c. Datum vt sup. &c.
Ego N. fideiubeo, & obligo me vt supra, &c.
Ego N. testis interfui. Ego N. testis interfui, etc.
N. Actuarius, &c.

5 Qua cautione sic præstita, proceditur ad vlteriora in causa, in qua si actor succubuerit, taxatur expensæ in lite factæ, arbitrio iudicis. Marchesan. *de commission. restitution. in integr. p. 2. §. 2. num.* 81. Vest. *in Prax. rubric. 8. num. 8. & 20.* Quæ petitio expensarum est valde vtilis reo, ad auferẽdas difficultates; nam opposita hac exceptione Iudex tenetur decernere, quod reficiãtur expensæ, alias litem suã facit. Marchesan. *de commission. prorogation. fatalium p. 3. §. 1. num.* 118. Et quia per partes potest tacitè, vel expressè emitti, & remitti talis cautio, ad euitandam quæstionem emissionis, vel remissionis, melius erit illam petere, & instare, ne procedatur ad vlteriora, si non præstetur. Quod si fideiussorem habere non potuerit actor, tunc Iudex recipiat cautionem iuratoriam ipsiusmet actoris de reficiendis expensis, & redigi faciat in actis per Actuariũ, more solito. Menoch. *de arbitr. cas.* 134.

6 *Quarta* exceptio dilatoria, quæ respicit personam Rei, dicitur exceptio hostica, & ista opponi solet à militibus in ius vocatis. Hæc autem exceptio locum habet in Regno, quando miles submonetur ab officialibus Regis, vt eat ad pugnandum, nam tunc si citatur per 15. dies ante, vel post, & toto tempore, quo militat, supersedetur in causa, & non currit illi tempus citationis. de qua habetur *in constit. Regni incip. Hostici exceptionem*, vbi Andr. de Isernia.

7 *Quinta* exceptio dilatoria ex parte rei est terminus *ad denunciandum*, & est quando citatur absens; nam tunc aliquis consanguineus, vel amicus ipsius potest petere terminum competentem, vt possit denunciare Reo citato litem motam contra illum, qui quidem terminus dari debet. *per text. in cap. constitutus de procurator. & in Authent. qua in prouincia. C. vbi de crimin. agi. oport.* & tunc fieri solet tale, vel simile decretum, videlicet.

Decretum termini ad denunciandum.

Et per Dominum N. fuit prouisum, & decretum ad instantiam N. de N. procura oris talis N. absentis, quatenus instruatur in causa fore & esse dandum terminum ad denunciandum principali commoranti in Ciuitate N. & interim supersedendum in causa prout datur, & supersederi mandatur, & ita, &c. hoc suum, &c.

8 *Sexta* exceptio dicitur excussionis, & est, quando petitur, vt prius fiat excussio cum principali debitore, & postea cum fideiussore. Quæ tamen locum non habet quando fideiussor renunciauit dicto beneficio excussionis de quo habetur *in Auth. præsente C. de fideiussor.* Neque procedit, quãdo principalis, pro quo reus conuentus fideiussit, non esset soluendo, & hoc notoriè constaret. Afflict. *decis.* 318.

9 *Septima* est exceptio veniæ non petitæ, vt si filius in ius vocauerit patrem suũ, vel gener socerum, vel libertus patronum, sine venia impetrata à patre, à socero, vel patrono *per tex. in l. quamuis ff. de in ius vocan. et l. venia C. eod. tit.* Quia istæ personæ, propter reuerentiam ipsis debitam à prædictis, non possunt in ius vocari, sine eorum venia, sub pœna 50. aureorum. *l. si id, quod ff. de iurisd. omn. iudic.* quæ pœna hodie est in practica.

10 *Octaua*, est exceptio excommunicationis, per quam Reus opponit contra actorem, non posse agere, quia est excommunicatus, *iuxta text. in cap. 1. de exception. in 6.* Et ista potest opponi in quacumque parte iudicii, secundum Felin. *in cap. exceptiones de except.* & hac ratione dicitur exceptio anomala. Est autem aduertendum in hac exceptione, quod de iure communi debet reus opponens illam probare intra octo dies. *d. cap. 1. de exc. in 6.* Sed de Iure Regni est probanda incontinenti, *vt habetur in Rit. 236. qui incipit. Item in quibuscumque curiis.*

Benè tamen probatur per cedulones, quia

quia ipsi fiunt, vt euitetur ab Alijs fidelibus; aliàs non esset vitandus, nisi sit denunciatus per cedulones, vel nisi sit publicus Clerici percussor. *per extrau. Martini V. quæ incip. Ad euitandum Scandala*, de qua Nos latè agemus *infrà p.5. Prax.7.§.5. num.141.* Ista exceptio tunc procedit, quando actor excommunicatus est excommunicatione maiori, non minori, nam semper in Iure, quando fit simpliciter mentio de excommunicatione, intelligitur de maiori in dubio. *cap. pen. Is, qui. de sent. excom.*

11 *Nona* exceptio est *Reconuentionis*, Et est, quando Reus conuentus reconuenit Actorem in eodem Iudicio. Sed quia est materia quotidiana, quæ passim, & indies occurrit: ideò vtile erit illam percurrere. Quare erunt examinanda plura. Primo, quid sit reconuentio, Secundo, in quo conueniat cum conuentione, Tertio, in quo differat ab eadem. Quarto, Quot sint eius species.

Quoad primum est notandum, quod Reconuentio, est secunda conuentio Actoris, nam primò Actor conuenit Reum, & secundo Reus reconuenit Actorem, vnde meritò dicitur mutua petitio, quia est conuentio actoris, & reconuentio Rei. *cap. 1. & 2. de mutuis petitionib.* vbi Abb. & Alij *in ead. rubric. & in cap. dispendia de re. script. in 6.* Iuristæ *in Auth. & consequenter, & l. cum Papianus. C. de sentent. & interlocut. omn. iudic.*

12 *Quoad secundum*, in quo conueniat cum conuentione, est notandum, quod in duobus conuenit. Primo in habendo eumdem iudicem: Secundo in ordinando iudicio, quia fit simultaneus processus. Circa primum noto, quod reconuentio fieri debet, coram eodem iudice, coram quo fuit facta conuentio; *vt in d. Auth. & consequenter, & l. cum Papinianus*, & DD. *in can. Accusatores. §. cuius in agendo. 3. q. 8.* vbi habetur, quod actor non debet dedignari habere eumdem iudicem pro se, quem eligit contra Reum, siuè sit iudex ordinarius, siuè Delegatus. *cap. 1. de mut. petit.* Menoch. *de arbitr. iudic. cas. 44. num. 2.* Fallit tamen in arbitris, quibus fuit factum compromissum, nam coram ipsis non potest fieri reconuentio, quia arbitri eliguntur iudices de communi consensu, cùm alias, nullam haberent iurisdictionem. Menoch. *vbi sup.* Neque iudicare valent, nisi de his, quæ in compromisso continentur. *cap. cum dilecti de arbitr. & l. de his, & l. arbitris. ff. eod. tit.* Speculat. *in lib. 2. partic. 1. de reconuentione. §. 1. nu. 1.* vbi ait, secus esse coram arbitris, in quos de omnibus controuersijs compromissum est, nam tunc posset fieri reconuentio. Et similiter in arbitris iuris, de quibus in Regno loquitur *Pragmat. odia. de arbitr.* DD. cit.

13 Secundò conuenit reconuentio cū conuentione in faciendo simultaneum processum, nam eo modo, quo iudex procedit in causa conuentionis, eodem modo procedere debet in causa reconuentionis: Veluti si datur terminus probatorius, sit publicatio, vel conclusio in causa conuentionis; ijdem actus fieri debent in causa reconuentionis. Item eodem tēpore, quo fertur sententia in causa conuētionis: debet etiam ferri in causa reconuentionis, itaut in vna, eademq; charta scribi debeat sententia conuentionis, & reconuentionis. Prius tamen ferenda est sententia conuentionis: postea verò immediatè sententia reconuentionis, & sic proceditur semper in omnibus actis, vt habetur *in d. cap. 1. de mut. pet. & in c. 2. de ordin cognition.* & notatur per Bart. Speculator. & Alios, quos refert Marant. *in specul. 4. p. 6. dist. à n. 7. cum seqq.*

Est tamen aduertendum, quod Reconuentio fieri debet ante litem contestatam Gloss. *in cap. 1. de mut. petit. & in Clement. sæpè §. verum, & §. in exordio. de verb. signific.* Soccinus *in regul. 332. num. 1.* intellige de iure communi, & in Curiis Ecclesiasticis, sed in Regno ante termini probatorij dationem.

14 *Quoad tertium* est notandum, quod differt reconuentio à conuentione in pluribus. Et Primo, quod licet Clericus non possit conueniri coram iudice laico, etiam volens. *cap. 1. 11. q. 1. & per tot. cap. si quis 23. q. 8. cap. denique 96. dist. cap. significasti, & cap. si diligenti. de for. compet. cap. si iudex laicus, de sent. excom in 6. & cap. cum non ab homine, cap. at si Clerici, cap. qualiter de iudic. & Authent. statuimus. C. de episc. & cler. & in Authent. vt Clerici apud proprios Episcopos collation. 6.* Tamen quando Clericus, vt actor conuenit laicum coram suo iudice sæculari, potest reconueniri coram eodem iudice sæculari. Speculator *de reconuent. §. 2 nunc dicamus num. 7. vbi num. seq.* notat in quibus casibus non potest reconueniri. Carol. de Graff. *de effectib clericat. effect. 1. nu. 745. vbi latè in seqq. numeris.* Et in Regno adest *Rit. Magnæ Cur. Vic. 67.* & notat Afflict. *decis. 173.* & Franch. *decis. 193.*

15 Secundò differunt in alio, nam causa Conuentionis potest compromitti, vt supra dictum fuit: causa verò reconuentionis, non potest compromitti, nisi quādo compromissum factum fuit coram arbitris iuris, *vt diximus etiam sup ex* Menoch. *de arbitrar. iudic. cas. 44. n. 2. & Alijs.* Aliæ differen-

ferentiæ videri possunt apud DD. cit.

16 *Quoad quartum* est notandum, quod quatuor species reconuentionis dantur regulariter per Bald. *in d. Auth. & consequenter n. 19. C. de sent. & interl. omn. iudic.* Prima est illa, quæ fit de causa ciuili ad causam ciuilem, *vt in d. cap. 1. de mutuis petit.* vt si Titius conueniat Caium pro centum illi mutuatis, & Caius reconueniat eumdem Titium pro aliis centum alia occasione debiti. Limitatur tamen conclusio quando natura causæ repugnaret, vt est in deposito: nam si depositarius conueniatur, non potest reconueniri, nisi prius restituat rem depositam. *cap. bona fides de deposit. l. fin. C. depositi. &* notat Carauit. *in d. rit. 67.*

Secunda reconuentio est, quæ fit de causa criminali ad causam criminalem, vt si Titius accusat Caium criminaliter, Caius potest reaccusare Titium etiam criminaliter, *vt habetur in l. pen. & l. neganda C. qui accusar. poss.* & in Regno *est Ritus M.C. Vic.* 193. qui tamen limitat, dummodo reaccusans prosequatur suam, vel suorum iniuriam.

Tertia dicitur reconuentio de causa ciuili ad causam criminalem, vt si Titius petat à Caio centum, & Caius accusat Titium de aliquo delicto; & ista de iure communi non procedit, nam prius expediri debet causa criminalis, ratione præeminentiæ. *l. fin. C. de ordin. iudic.* & postea causa ciuilis. Sed de iure Regni proceditur eodem tempore super vtraque *per constit. Regni exordient. Si ciuiliter agens*; dummodo sit iudex competens ille, coram quo fit accusatio criminalis.

Quarta dicitur recōuentio, quæ fit de causa criminali ad causam ciuilem; vt si Titius accusat Caium de aliquo crimine, & Caius petat à Titio centum. Et hæc neque procedere potest Abb. *in dict. cap. 1. num. 22. de mut. petit.* quia Titius coacta voluntate adiuit iudicem, accusando; quidquid asserat Carauit. *sup. rit. 19.*

17 Sed quæritur, an Reus, qui non reconuenit actorem, ante litem contestatam, vel in Regno ante termini probatorij dationem, vel incontinenti post; protestatione priùs facta de reconueniendo statim, possit amplius reconuenire?

Respondetur cum distinctione: aut cōuenitur coram Delegato: aut coram Ordinario Iudice. In primo casu non admittitur amplius reconuentio, nisi impetretur nouum rescriptum. *vt in cap. dispendia. §. Reus quoque de rescript. in sexto.* In secundo verò casu poterit fieri recōuentio quandocumque; secundum communem DD. sententiam *in d. cap. dispendia*. Sed tunc nō fiet simultaneus processus; sed in qualibet causa procedetur diuersimode, non ordine simultaneo.

18 Quæritur secundo, an actor conueniens Reum Possessorio, scilicet interdicto Vnde vi, possit per Reum reconueniri?

Respondetur negatiuè regulariter, nisi de alio possessorio, siuè spoliatione, *vt in cap. vlt. de ordin. cognition.* Quod quidem intelligitur, inuito ipso actore, secus ipso cōsentiente, *vt in cap. 1. de restit spoliat.* Alios casus, in quibus non procedit recōuentio, vide apud DD. *in cap. cum dilectus*, & ibi Gloss. *de arbitr.*

19 Quæritur tertio, an actor habere debeat inducias deliberatorias, seu terminum ad deliberandum super libello recōuentionali; sicut Reus habet super conuentionali?

Respondetur affirmatiuè; vt habetur *in cap. 1. de mut. petit.* Si tamen voluerit. Et in hoc solet practicari, quod reus non respōdet libello actoris, nisi prius actor respondeat libello recōuentionis. Sed cauti procuratores, ad obuiandum subterfugiis reorum, statim renunciare faciunt ab actore Induciis deliberatoriis. & respondent libello rei, ad hoc, vt reus cogatur, etiam respondere libello actoris.

20 *Decima* exceptio dilatoria respiciēs reum, dicitur laudatio, & nominatio in authorem; est autem quando quis conuenitur aliqua actione reali in aliqua re, quam emit ab alio, quia tunc conuentus debet laudare suum authorem, & illi litem denunciare, vt possit contra illum agere de euictione. *l. emptor. C. de euiction. iuxta cap. si venditori. de emption. & vendit. l. 1. C. vbi in rem actio, & l. venditor. ff. de iudic.* vbi habetur posse authorem laudari; & in Regno adest *Pragmat. incip. dubitationem, sub rubr. de termin. cit. an. actor. in caus. real.* 43. Est tamen aduertendum hic, aliud esse laudare authorem: aliud verò nominare authorem. Laudare enim dicitur, quando quis laudat nomine proprio authorem suum, vt emptor, vel possessor alicuius rei, de quo loquitur *titul. C. de euiction.* Nominare verò authorē dicitur, quando quis possidet nomine alieno, vt conductor nominans dominum rei conductæ, *& de isto habetur in l. 2. C. si cōtr. Ius. vel vtil. pub.* Abb. *in cap. quoniam frequenter. §. in aliis. Vt lit. non contest.*

Vnde quando quis nominatur author potest petere terminum ad denunciandū suo principali, & dicat vbi reperiatur, & tunc dari debet terminus dierum tot, & interim super sedetur.

21 Sed quæritur, quando fieri debeat laudatio, vel nominatio in authorem? Re-

Respondetur, quod regulariter est facienda in principio litis, quia est exceptio dilatoria, quæ opponenda est ante litis cōtestationem; per *l. ita demum. C. de procur. de quo diximus sup. & dicemus inferius*; quod maximè procedit, quando quis habet causam lucratiuam, Bart. *in l. qui concubinam, §. si heres ff. de legat. 3.* Si verò habeat causam onerosam, potest fieri in quacumque parte iudicii, dummodo fiat ante publicationem processus, *text. est in l. si rem, quam, §. fin. ff. de euictione*, & ibi Gloss. & Bald.

22 Quæritur secundo, quomodo sit facienda denunciatio authori laudato?

Respondetur, quod debet fieri formiter & solemniter ostendendo illi copiam libelli actoris, & debet illum requirere iudicialiter, vt veniat ad illum defendendum, & litem in se suscipiendum; aliàs denunciatio simplex non arctaret eum, quia est certioratio citatoria ad faciendum; quæ non sufficit, si simpliciter fiat deducendo ad notitiam, quod sit mota lis super re; sed requiritur, quod fiat solemniter, & iudicialiter. ita Bartol. *in l. non solum §. morte col. 8. in fin. ver. circa primum ff. de nou. oper. nunc. & in l. qui absentem ff. de procur & in l. denunciasse, ff. de adult* Neque practicatur dictum Bald. *in l. empti C. de euict.* sed benè quod dixit se retractando *in l. libera C. de sent.* vbi tenet cū Bart. *vbi sup.*

23 Hinc inoleuit Praxis, quod conuentus super aliqua re, statim comparet in iudicio, & dicit in huiusmodi causa habere authorem talem N. cui petit idem iudicium intimari, cum protestatione de omnibus damnis, expensis, & interesse; & Iudex facere solet tale, vel simile decretum, videl.

Decretum intimationis iudicij.

Et per Dominum, &c. Visa comparitione N. *in qua dicit, in causa, quam habet cum N. occasione de qua in Actis, &c. habere authorem talem N. & proinde petit intimari iudicium eidem N. fuit prouisum, & decretum, quod iudicium prædictum intentatum contra ipsum N. reum conuentum ab N. intimetur tali N. & expediantur litteræ prouisionales in forma, &c. & ita, &c. Dat. &c.*

Vel

Qui Dominus, &c. In causa, &c. mandauit dicto tali N. iudicium intimari in forma, omni, etc.

24 Posteà fit *intimatio Iudicij tali*, vel simili modo, videlicet,

Ponitur titulus dignitatis, vel officij, vt alibi diximus sup. &c.

Tibi N. de N. de Terra, seu loco N. & omnibus aliis, & singulis de infrascriptis locis, etiam aliena manu describendis, & in exequutione præsentium nominan. & cognominan. salutem. Noueritis nuper coram Nobis introductam fuisse litem inter N. Actorem ex vna, & N. Reum conuentum, & se defendentem partibus, ex altera, de, & super quadam possessione N. &c. & pro parte eiusdem N. fuisse productum libellum infrascripti tenoris, videlicet. (& inseratur totus tenor libelli, & aliorum Iurium.) *Et successiuè pro parte dicti N. fuisse responsum & dictum te N. et Alios infrascriptos in huiusmodi causa habere in Authores, & propterea petitum Vobis, & Vestrū cuilibet huiusmodi iudicium intimari. Quo circa Nos N. Vicarius, siuè Iudex prædictus attendentes requisitionem huiusmodi fore iustam & rationi consonam, iustaque petenti non esse denegandum assensum, prædicta omnia & singula vobis, & vestrum cuilibet tenore præsentium notificamus, & intimamus, ac ad vestrum, & cuiuslibet vestrū notitiam deducimus, ac deduci mandamus, ne vllo vnquam tempore de præmissis ignorantiam aliquā allegare, seu prætendere valeatis. Et insuper vos, & vestrum quemlibet citamus, requirimus, & monemus per præsentes infra terminum dierum tot . . . . currentium post præsentium intimationē, & coram Nobis legitimè compareatis, & vestrū quilibet comparere debeat ad suscipiendum in vos huiusmodi iudicium & litem, & dictum N. authorizandum, liberandum, & disbrigandum ab omni molestia, & lite, omnibus vestris sumptibus, & expensis, ac ad assistendum ad omnes actus, & terminos in huiusmodi causa faciendos, vsque ad sententiam diffinitiuam inclusiuè, & ipsam denique sententiam audiendam tempore debito ferendā, omniaque alia, & singula facienda, ad quæ de iure teneamini, &c. Alias dicto termino elapso procedetur ad vlteriora, prout iuris fuerit, & ordo dictauerit rationis, vestra contumacia vel absentia non obstantibus, &c. In quorum fidem, &c. Datum, &c.* N. N. *Vicarius Generalis, siuè Iudex, &c.* N. *Actuar. etc.*

25 Quæritur tertio, an author laudatus, vel nominatus, tempore, quo comparet coram Iudice laudantis, vel nominantis, possit declinare forum?

Respondetur de iure communi regulariter non posse, *per tex. l. venditor. ff. de euiction.* Sed de iure Regni author laudatus potest declinare forum, ratione priuilegij suę personæ, vt quia est pupillus, &c. Ioan. Vinc. de Ann. *allegat. 72.* Capic. *decis. 197.* Grammat. *decis. 21.* & Boerius *decis. 69.*

26 Quæritur quarto, an Clericus, qui in

in instrumento promisit de euictione, & suscipere in se iudicium, & emptorem indemnem reddere, si fuerit author laudatus in foro sæculari possit declinare forum de iure communi?

Respondetur affirmatiuè, cum Angel. *in l. venditor ff. de iudic.* vbi ait limitari prædictam legem, *& l. 1. C. vbi in rem actio*, quoad Clericum, qui potest ex persona sua declinare forum. Licet prima facie videatur dicendum, non posse, propter Gloss. *in cap. Clericus nullum 11. q. 1.* quæ inclinare videtur, quod Clericus teneatur defendere rem venditam laico in foro sæculari, & idem tenet Abb. *in cap. si venditori de empt. & vend. in 2. col. circ. med. ibi, sed est dubium notabile*; sed opinio Angeli est verior, & seruatur in praxi; nam ponatur, quod Clericus, qui promisit cum iuramento suscipere iudiciũ in se, hoc facere neglexerit; in tali casu certum est, quod reus conuentus, qui habet causam ab ipso, debet illum conuenire coram suo iudice competenti ad obseruantiam instrumenti, cum sit Reus in hoc, ergo, &c. Quod est notabile, quia sæpè accidit, & de facto habui huiusmodi casũ, dum essem Vicarius Apostolicus in Ciuitate Sancti Marci, vbi fuit magna altercatio inter me, & Gubernatorem status Excellentiss. D. Ducis Sermonetæ, qui est Dominus dictæ Ciuitatis in temporalibus.

27 Solent etiam per Reum opponi aliæ exceptiones, scilicet, quod actor præstet cautionem de stando iuri, de iudicio sisti, & de iudicatum soluendo, *de quib. in instit. tit. de satisdation.* & Marant. *in spec. p. 6. membr. 8. num. 2.* quamuis regulariter ad illas teneatur reus, de quo timetur de fuga, si nõ possideat immobilia in loco iudicii, tamen si Reus dubitet, quod actor ad illũ defatigandum, & vexandum possit postea omittere iudicium, potest aliquando illam exceptionẽ proponere si sua intersit causã expedire *per l. diffamari. C. de ingen. manum.*

28 Item poterit Reus opponere exceptionem, cõtra procuratorem actoris, qui promisit de rato sui principalis, post transactum tempus præscriptum ad ratificandum, quando de facto non fuit ratificatum, quod non possit contra illum agere, quia nõ adimpleuit, quod promisit, quãdo dubitabatur de eius mandato, & ipse promisit ratificationem sui principalis, iuxta *tex. in l. 1. C. de procur. & l. Pomponius, §. rati, ff. de procur. & tot. tit. ff. rem ratam haberi*; Ad quod tamen poterit replicari per procuratorem, quod stante legitimo impedimento non potuit adimplere, quia ratificatio debet venire à longinquis partibus. Tunc summariè constito Iudici de veritate impedimẽti, debet prorogare terminum. Et à simili quãdo debet probari qualitas aliqua proposita in libello, si non possit de facili probari, quia probatio venire debet à lõginquis partibus, & interim alia pars est pauperrima, & petit expediri causam, tunc Iudex facere potest tale, vel simile decretum: videlicet.

Decretum procedendi ad vlteriora, & reseruationis ad merita causæ.

Per Dominum, &c. Visa fide N. & N. stante legitimo impedimento N. partis, quod non possit suam legitimationem personæ in breui probare, etc. (vel aliquid aliud facere) *propter nimiam distantiam locorum, &c. fuit prouisum, & decretũ, quod procedatur ad vlteriora, data cautione de probando infra ad merita causæ, &c. & ita hoc suum, &c. omni, &c. Datum, &c.*

Quæ quidem praxis desumpta est à Specular. *in lib. 1. tit. de Actore §. 1. num. 72.* Probatio autem ad merita causæ reseruata, intelligitur vsque ad sententiam exclusiuè.

INTERSECATIO IV.

De Exceptionibus Dilatorÿs, quæ causæ, seu actionis qualitatem respiciunt.

SVMMARIVM.

1 *Ineptitudo libelli est exceptio dilatoria.*
2 *Obscuritas libelli est etiam dilatoria exceptio, & sic opponenda ante litis cõtestationem.*
3 *Temporis obligationis exceptio est, item dilatoria.*
4 *Moratoria, seu dilatio siuè saluus conductus debitoris, multiplex est.*
Confessus, & condemnatus ad soluendum, quod tempus habeat.
5 *Dilatio quinquennalis datur, quoad personam tantum, & quomodo.*
6 *Dilatio quinquennalis non procedit in creditoribus depositi.*
Maior pars creditorum, quæ dicatur, & quando minori præiudicet.
7 *Dilatio prædicta prodest etiam hæredi debitoris.*
8 *Dilatio prædicta non prodest fideiussori debitoris.*
9 *Debitor, cui à creditoribus offertur dilatio, vtrum bonis cedere possit?*

10 Ab-

10 Absolutionis à iuramento decretum.
11 Absolut o à iuramen o peti potest, etiam si praestiterit pactum de non petenda absolutione.
Cessio bonorum quibus competat.
12 Capituli Odoardus beneficium competit Clericis debitoribus soluere non valentibus.
13 Clerici debitores gaudent dicto beneficio cap. Odoardus, etiam si sint prima tonsura initiati.
14 Clerici fideiussores laicorum ad hue gaudent beneficio praedicti cap. Odoardus.
Clerici dicuntur milites Christi.
15 Carceratio affert iniuriam, & infamat.
16 Clerici pro causis civilibus carcerari non possunt.
17 Quod procedit, etiam si obligati essent instrumento quarentigiato.
18 Et similiter etiam si adhuc penderet iudicium dicti cap. Odoardus.
19 Ampliatur etiam si obligati essent cum iuramento.
20 Imò neque excommunicari possunt Clerici debitores.
21 Neque si essent debitores censuales ad formam Bullae.
22 Clerici renunciare nequeunt beneficio dicti cap. Odoardus. Neque tenentur cedere bonis.
23 Clerici non gaudent dicto beneficio si reperiuntur in dolo, & quomodo in dolo esse dicantur.
24 Clerici debitum negantes neque gaudent dicto beneficio, confessio tamen debiti fieri potest semper.
25 Clerici debitores ex delicto, vel quasi, neque gaudent.
26 Neque, quando non habent in bonis omninò, quia tunc luere debent in corpore.
27 Neque si sua culpa Clericus esset effectus pauper.
28 Neque gauderet dicto beneficio, si mercaturam exerceret.
29 Neque gauderet, si esset suspectus de fuga.
30 Neque si effectus fuisset Clericus in fraudem creditorum.
31 Neque, ante absolutionem à iuramento.
32 Neque, si esset debitor ex causa depositi.
33 Neque, si contra Clericum ageretur realiter tantum.
34 Neque gauderet Clericus huiusmodi beneficio, si obligatus esset in forma Camerae Apostolicae.
35 Obligatio in forma Camerae non impeditur, nisi exceptione solutionis, & falsitatis incontinenti probanda.
36 Neque gauderet ratione pensionis non solutae.
37 Neque si fuisset condemnatus per tres conformes sententias, secundum Aliquos.
38 Neque, si esset debitor, vt tutor, vel curator.
39 Neque, si esset Clericus coniugatus.
40 Neque, si esset excommunicatus.
41 Neque, si fuisset degradatus ob falsitatem.
42 Neque, si esset magis pauper eius creditor quam Clericus debitor.
43 Neque gauderet, si post vsum dicti cap. Odoardus ad pinguiorem fortunam peruenerit.
44 Clericus admissus ad cap. Odoardus non molestatur super lucro exercitij proprij.
45 Alimenta Clerici pauperis taxantur iuxta eius qualitatem.
46 Clerici non cedunt bonis, vt laici, quia sunt melioris conditionis.
47 Cedere tamen possunt, si voluerint; sed non expedit.
48 Clericus admissus ad cap. Odoardus infra sex menses expediri debet in causa administrationis.
49 Patrimonium Clerici alienari non potest.
50 Clericus admitti potest ad cap Odoardus per Episcopum alienum, si in sua iurisdictione debitor existit.
51 Capit. Odoardus securius expeditur per Signaturam Iustitiae.
Supplicationis forma ad dictum cap.
52 Citatio Delegati cum inserta forma delegationis.
Iudicium cap. Odoardus qualiter formetur.
Pauper as non est habitus permanens.
53 Articulorum productionis decretum.
54 Terminus ad recipiendū testes qualis esse debet
55 Sequestrum qualiter fiat.
56 Sequestri reuocatio qualiter.
57 Consignationis sequestri Decretum.
58 Consignationis mandatum qualiter formetur.
59 Consultor qualiter eligatur.
60 Consultoris sententia quomodo concipi debeat.
61 Alimentorum praestandorum carcerato pauperi Decretum.
62 Capituli Odoardus admissionis sententia.
Sententia cap. Odoardus qualiter formetur vigore commissionis Apostolicae.
63 Cessionis bonorum Decretum, seu sententia.

1 IN superioribus Intersecationibus visum fuit de exceptionibus dilatorijs respicientibus Personam iudicis, actoris, & Rei, restabat videre de aliis respicientibus causae, seu actionis qualitatem, meritò in praesenti de illis agemus. Sunt autem huiusmodi exceptiones tres regulariter. Prima, quando opponitur de ineptitudine libelli. Secunda, quando opponitur de obscuritate illius, vel incertitudine aut generalitate. Tertia, quādo opponitur; quod non dum venit tempus solutionis, quādo scilicet creditor petit debitum ante diem obligationis.

Quoad primam de ineptitudine libelli, non

non est immorandum, cum de ea sermonē habuerimus. *sup. subsect. 1. præsertim. nu. 9.* tantummodo repetam, quod olim per *l. ampliorem. §. in refutatorijs. C. de appellat.* libellus ineptus refutabatur, ideo debebat esse concludenter, & benè formatus, alias sententia super eo ferri non poterat. Hodie idem practicatur in Curijs Ecclesiasticis, in quibus omnes causæ sunt ordinariæ, & vbi ius commune seruatur, quia libellus est fundamētum substantiale iudicij, vnde debet benè formari, alias esset nullitas *l. vt fundus ff. commun. diuid. & §. vt rarò instit. de action.* Ideo debet habere qualitates, & solemnitates requisitas, iux. Gloss. *in cap. 2. de libell. oblat. & in l. 1. in princ. ff. de edend.* In Regno vero exceptio prædicta de ineptitudine libelli opponi non potest, quia nō offertur libellus, sed talis qualis petitio, quia Reus deliberare possit, num velit cedere, vel contendere, *per l. 1. ff. de edend.* vt cautum est *in Pragmat. dispendia litium, & in capitul. Regni. Detestantes, de quibus dixim. loc. sup. cit.* quia omnes causæ expediuntur summariè, & de plano, sola facti veritate inspecta. Vnde non opponitur de ineptitudine libelli, sed benè de obscuritate illius. Par. de Put. *in tract. de syndicat. vers. sententia num. 12.* & Carauit. *in d. capit. Detestantes num. 20.* Quapropter sufficit in Regno, quod concipientes libellum clarè proponant actionem ex parte actoris super re petita, ita vt Reus deliberare valeat, si velit cedere, vel contendere.

2 *Quoad secundam* exceptionem obscuritatis seù generalitatis incertitudinis libelli, est notandum, quod de iure communi libellus obscurus, incertus, & generalis, parte non opponente procedit, secus autem ea opponente, vt habetur *in cap. fin. de libell. oblat. & l. fin. in princ. C. de ann. except.*

In Regno verò, vbi causæ sunt summariç, vt pluries diximus, licet procedat, etiam parte opponente, ad tradita per Bartol. *in extrauag. ad reprimendum. vers. figura col. 3.* & Alex. *in cons. 328. incip. in hac causa in 2. colum. & in l. si ita stipulatus §. Grisogonus. col. 9. ff. de verb. oblig.* Anchar. & Imol. *in Clement. sæpè. in princ. de verb. signif.* Iason *in l. edita col. 2. ad fin. C. de edend.* Tamen contrarium in praxi seruatur, & sic opponi potest de obscuritate libelli, & actor tenetur declarare in partibus obscuris. Cæpoll. *caut. 106.* quem sequitur Afflict. *in constit. Regn. Dilationes n. 37. & 38.* vbi habetur quod si quis ageret interdicto possessorio retinēdæ possessionis, & non declararet modum turbationis, quando assereret fuisse turbatum in sua possessione, tunc posset reus opponere, vt declaret libellum obscurum, quomodo, & qualiter fuerit turbatus in sua possessione. Et tali casu, pendente huiusmodi declaratione facienda, iudicium est differendum. Vnde Iudex, etiam parte non opponente potest ex officio compellere actorem, vt declaret libellum in partibus obscuris. Hæc tamen exceptio obscuritatis, generalitatis, seù incertitudinis libelli, debet opponi ante litis contestationem, & sic in Regno ante dationem termini probatorij. Afflict. *in d. constitut. Dilationes n. 44.*

3 *Quoad tertiam* exceptionem dilatoriā causæ, seù actionis qualitatem respicientem, est notandum, quod quando opponitur, creditorem non posse petere debitum ante diem solutionis, est inspicienda qualitas debitoris, & circumstantia obligationis, nam si quis est debitor in diem, vel sub conditione, & est suspectus de fuga, tunc non procederet exceptio, quia potest cogi, vt præstet cautionem de soluendo, adueniente die, vel conditione. *l. in omnibus ff. de iudic. & ita decisum in Sac. Cōs. Neap.* testatur Afflict. *dec. 179. et 108.* Vnde traditur cautela ad fauorē creditoris, qui habet debitorem non tutum, vel non habeat contra ipsum publicam scripturam, quod concedat illi dilationem ad soluendum, faciendo eum obligari per instrumētum publicum, vel penes acta Curiæ; & tunc posteà illum compellat ad præstandā cautionem de soluendo, adueniente tempore, dicendo illum esse suspectum de fuga, vel dilapidatorem suorum bonorum, quod nota, quia est singulare, & in dies occurrere potest.

4 At verò hac occasione vtilissimum, imò necessarium duxi agere hic de dilatione, seù moratoria, siuè saluo conducto, vt alibi dicitur; quæ dari, & concedi solet debitoribus de coctis & inhabilibus ad soluendum; quia quotidie accidit, & de facto, dum hæc scriberem, euenit mihi casus cum duobus fratribus vtrinq; coniūctis, qui mihi debebant centū, & octoginta scuta, alter quorum erat Clericus, laicus verò alter; quos cum ambos in carcerem fecissem detrudi, illicò fuit illis factum arrestum a multis alijs creditoribus, quibus visis, habito consilio inter ipsos quid agere deberent, deliberauerunt petere dilationem pro laico, & pro Clerico beneficium *capit. odoardus. de solutionibus, iuncto cap. peruenit de fideiuss.* & sic talem ignominiosam resolutionem, exequuti fuerūt, cum non mediocri meo, & aliorum creditorum interesse.

Pro cuius materiæ intelligentia agemus Primo de moratoria, seù dilatione, vel saluo

saluo conducto; & Secundo de beneficio. *d cap. odoardus* Clericis competente

Quoad primum, notandum est, dari in iure plures moratoriæ, seu Dilationis Species; Quæ dantur debitoribus molestatis à creditoribus pro debito ciuili. Quarum prima est, quę per legem cōceditur miserationis gratia debitoribus condemnatis, & confessis, quibus conceditur dilatio seu terminus ad soluendum, de qua loquitur textus *in.l.debitoribus ff.de re iudic.*in illis verbis: *his,qui fatebuntur se debere, aut ex re iudicata necesse habebunt reddere,tempus ad soluendum detur, quod sufficere pro facultate cuiusque videbitur.* Ista autem dilatio solet esse quatuor mensium, vt tradit Bart. *in.l. si debitori num.1 ff. de iud.* quod tempus datur, non solum confessis, sed etiam condemnatis regulariter. *l 4.§.si quis condemnatus* vbi Gloss. *in verb. maiorem ff. de re iudic. l.2.C.de vsur,rei iud.d.l.debitorib & l si debitori* vbiGloss. & DD. *l centum.C.de confess.§.vlt. cap. quoad consultationem de re iudic.* vbi Abb. *num 2.cap.querenti* & ibi Gloss. *in verb. quadrimestre*, & Felin.*n.2.& 7.de offic.deleg.*Alex. *consil.77.num.1. vers. sed de iure communi lib.2.* Potest tamen istud quadrimestre arctari, vel prorogari à iudice ex iusta, & legitima causa *l.2.ff.de re iudic.d.cap. quoad consultationē* vbi Gloss. *in verb arctari de re iudic.* Quod si Index arctaret sine iusta causa, non noceret debitori condemnato, quia suppleretur à lege tempus, & sic gauderet quadrimestri. *d l.4. §.si quis condemnatus* vbi Gloss. *in verb.minorem*, & Gloss. *in d cap.quoad consultationem verb arctari*.

At verò istud tempus quadrimestre fuit de consuetudine per idem ius commune confessis limitatum, & reductum ad decem dies.*d.l.si debitori* vbi Gloss. *in verb.modicum, & in verb.indultum*, quam sequitur Bart. *num.1.ff.de iudic.* Idem Bart, *in d l debitoribus.num.2.* Castrens. *num.15.*& Alij. *ff. de re iudic.* Abb. *in d. cap. quoad consultationem, num.2.de re iudic.* Felin. *in d.cap. quarenti. n.2. circa fin.& cap.7.de offi c.deleg.* Et ita seruatur in hac Alma Vrbe,prout disponitur *in Statutis Vrbis,lib.1.cap.89.*& ibi per Fenzon. *notatur num.14.* & Luc. Pet. *in Prax. lib. 4. cap.3.num.18.*

Est tamen notandum, quod tam condemnatus, qui habet quadrimestre,quam confessus,qui habet decem dies,cauere debent de soluendo in fine termini; aliàs capi, & carcerari possunt; & tandiu detineri, donec satisfecerint, soluendo, vel cautionem prædictam dederint. Bald. *in d.l.si debitori num.3.* Castrens. *in l.si vniuersa, nu.6.* & ibi Ias. *num.2.C.de precib. Imper. offer.* Aeneas Falcon. ad Abbat. *in d. cap. quoad consultationem sub n.22. in verb.debet satisdare.*

Quòd si debitor esset valde diues, non est cogendus ad satisdandum, quia creditor iam est securus. Abb. *in d. cap.quoad consultationem, num.23.*Bald. *in l fin.num.1.in fin. vers. quid ergo, C de exec. rei indic.* Alberic *in d.l.si debitori in princ. vers. vnde exponunt*, & Ias. *in l.debitoribus n.14.in fin.*

Conclusio autem supra firmata, quod cōdemnatus ad soluendū habeat quadrimestre,limitatur pluribus modis; &

Primo in cōdemnato ex deposito, nam talis illicò soluere tenetur. *l si quis verb. illicò,& verb.quam celerrimè, C.deposi.* Felin *in d cap.quarenti, num.2 de offic.deleg* Soccin. *regul.396.fallent.1.*

Secundo limitatur, quando condemnatus appellauit,sed appellatio non procedit, quia nullam habet exceptionem; nam tunc tempus currit à die prolationis primę sententiæ. Bald.*in l.2.num.7. C.de vsur. rei iudic.* quem sequitur Alex. *cons.94. nu.2.lib.4.*

Tertio limitatur, quando quis fuit condemnatus à Iudice, à quo appellatio non datur, nam tunc etiam infra decem dies exequi potest eius sententia, vt colligitur *ex text. §. aliud in Auth. Vt sponsal. larg.* Felin. *in d.cap.quarenti, n.2.de offic deleg.* Alex. *in d.l. debitoribus,num.13.* & Ias. *num 9.ff.de re iudic.* Soccin *d. reg.396. in quarta fallent.*

Quarto limitatur,quando fuit condemnatus per interlocutoriam, ad lites finiendas; Ias. *vbi sup.nu 10.* Bart. *in l à Diuo Pio, §. in venditione n. 10 ff.de re iudic.*

Quinto limitatur,quando fuit condemnatus ad præstandum alicui alimenta; vel ad subueniendum minori per viam restitutionis in integrum; nam tunc neque gaudet quadrimestri; vt exprese probatur, in *text. l. qui pro Tribunali.2.* vbi Gloss. *in verb. constituatur, & in verb. subuentatur, ff. de re iudic.* Glos. *in l.fin.verb.statutū.C.de exec. rei iudic.*

Sextò limitatur, quando fuit condemnatus ab Arbitratore, quia tunc eius sententia habet vim transactionis inter partes initæ. Alex. *in d.l debitoribus, num.12.* & Ias. *num.8.* Bald. *in d.l.fin.num.5* Roman. *in l. 2. n.2.vers septimo fallit,ff.de re iud.* Felin. *in d.c. querenti, n.2.*

Septimò limitatur,quando causa appellationis est deserta *l. quoniam nonnulli*; vbi Bald. *C.de appell.* Roman. *in d.l.2. num.2.& n.62.* Felin. *in d. cap. quarenti num. 2.* Alex. *cons.94.nu.2.lib.4.*

Octauò limitatur,quando quis fuit conuentus actione reali. Glos. *in d. l. fin.verb. statutum. vers.vel fortè Iudex.* Alex. *in d. l.debitoribus num.10.*& Ias. *d. num.13.ff. de re iud.* Innoc. *in d.cap. querenti num. 1. in verb. quadrime-*

drimestre. de offic. deleg. vbi etiam dicit esse in Iudicis arbitrio tempus ad restituendũ concedere, si res statim restitui non possit; præstita tamen cautione, vt supra.

Nonò limitatur, quando quis fuit condemnatus in causa criminali. *L. cum Reis ff. de pæn.* Speculat. *lib. 2. de dilat. §. 1. n. 24. vers. exequutoriæ.* Felin. *in d. cap. quærenti n. 2.* Bald. *in d. l. fin. num.* 10. Calderin. *conf.* 197. *alias* 1. *de re iud.*

Decimò limitatur, quando fideiussor soluit pro Reo in causa criminali, & Reus fuit cõdemnatus ad restituendum fideiussori, quod soluit. Bald. *in addit. ad Spec. lib. 2. de sent. §. 3 ante fin. vers. Titius fideiussit iudicatum solui,* Felin. *in d. cap. quærenti, n. 2. vers. sexto, de offic. deleg.*

Secunda dilatio est illa, quæ conceditur a supremo Principe ex mera benignitate debitoribus, qui debita ciuilia soluere non possunt, & de ea loquitur textus *in l. 2 C. de precib. Imperat. offerend.* Solet autem ista dari, propter aliquam iustam causam, sed cum cautione idoneè præstita à debitore de soluẽdo creditoribus finito tẽpore dilationis; & ita practicatur in Regno Neapolitano *per Rit. Magnæ Cur. Vicar. 387. incip. Item contra*; & ista habet locum etiam in debitis iuratis, secundum Carauit. *in cit. rit. num. 9.* & licet Afflict. *decis.* 5. asserat, moratoriam Principis non extendi ad debita iurata; tamen in praxi contrarium seruatur, & ista datur, etiam reluctantibus creditoribus, vt vidi seruari Romæ in causa propria, de qua iam dixi.

5 Alia Moratoria est illa, quæ vocari solet dilatio quinquennalis, seu concurrẽtia creditorum, quæ non conceditur, nisi præstita fideiussione de soluendo in fine termini, seù dilationis concessæ. *l. quoties, & l. vniuersa*, vbi Glos. Bald. & Alii. *C. de precib. Imper. offer.* & hæc habet locum, quando maior pars creditorum alicuius debitoris concedunt illi dilationem quinquennalem ad soluendum debita, & tunc creditores minores in quãtitate debiti tenentur concurrere cum creditoribus maioribus quantitate debiti, & ista conceditur ex mera iustitia. *l. si bonum §. hodie, l. maiores, & l. scriptum ff. de pact. l. fin. C. qui bon. ced. poss.* Sed in Regno, obseruat Afflict. *decis.* 288. & ibi Vrsill. quod datur sine cautione de soluendo finita dilatione; datur autem, quoad personam, ne molestetur, non verò quoad bona, si quæ detegantur habere.

Maior autem pars intelligi debet, respectu summæ, non respectu numeri. Quòd si creditores fuerint pares ratione summæ; intelligendum est de maiori parte illorum in numero. *l. maiorem ff. de pactis.* vbi Glos. & DD. Aretin. *cons.* 157. Et si sint etiam pares numero, benignior pars capitur. *l. fin. cum* ibi notatis *C. qui bon. ceder. poss.*

Sed quid iuris? quando debitor est defunctus, & hæres non vult adire hæreditatem, nisi habita dicta dilatione, vel remissione partis debiti, & maior pars creditorum concedere vult dilationem ad soluendum, vel partem debiti eidem remittere; numquid minor pars creditorum cogi possit ad standum maiori parti?

Respondetur affirmatiuè. Prout à simili, si debitor aufugit, & in tuto receptus reuerti non vult, nisi ei concedatur dilatio, vel remittatur pars debiti. Et ratio est ad hoc, vt creditores habeant saltem aliquam securitatem, & personam certam, quam conuenire postea possint. *l. Iurisgentium §. hodie,* vbi DD. *& l maiorem, & l. rescriptum,* vbi Glos. & DD. *ff. de pactis.*

Sed si creditores habeant personam certam, quam conuenire possint, tunc maior pars remittere non potest in præiudicium minoris partis creditorum. Bald. Angel. Alex. & Alij *in d. l. iurisgentium, §. Hodie ff. de pact.* vbi etiam idem Alex. ait, hæc locum similiter habere, si quidam creditores essent hypothecarii, & quidam non; nam si minor pars hypothecam haberet, maior verò non; tunc maior pars præiudicare posset minori, & concedere debitori remissionem partis debiti, non autem dilationem. Idem tradunt Bartol. & Alij in *d. l. rescriptum ff. de pact.* & Afflict. *decis.* 288.

6 Limitatur tamen, vt dicta dilatio quinquennalis, seu concurrentia, locum non habeat in creditoribus depositi, isti enim non tenentur cõcurrere. *l. si quis vbi pecuniam. C. depositi.* per quam ita fuisse decisum in S. a c. Consil. Neapolit. testatur. Franch. *decis.* 151. Et similiter in Neapolitanis *per pragm. incip. Regentes. sub tit. de ceß. bonor.* & idẽ Franc. *dec.* 179. An autem creditor ex causa dotis teneatur concurrere, adhuc lis sub iudice est, vt ait Franc. *decis.* 119. licet Carauit. *in d. rit. 387. num. 19.* teneat partem affirmatiuam, quam credo seruari in practica.

7 Sed quæritur, an ista dilatio quinquennalis prosit etiam hæredi debitoris, sicut ipsimet debitori?

Respondetur, in hoc esse opinionem Franch. *decis.* 179. vbi ait non prodesse hæredi cum beneficio legis, & inuentarii; sed Afflict. videtur contrarium sentire in *dicta decis.* 288. *num.* 3. vbi dicit, dilationem quinquennalem esse dandam hæredi defuncti, ergo prodest; & ita seruatum fuit aliquando in Sac. Cons. Neap.

8 Quæritur secundo, an prosit fideiussori debitoris, qui dilationem habuit?

Respondetur negatiuè cum Carauit. *in rit.* 282. *num.* 16. qui mouetur authoritate Doctorum *in l. quoties C. de precib. Imper. offer.* & Bart. *in l. si filius familias* §. *si stipulatus, ff. de verb. oblig.* Mouetur etiam alia ratione quia dilatio quinquennalis est exceptio personalis cohærens personæ debitoris, ideo ipsius personam non transgreditur. *l. exceptiones ff. de exception. & l. quia personale ff. solut. matrim.* vbi Bart. Vide tamen latè congesta à Dian. *in suis moralib. resol. p.* 7. *tract.* 8. *de cession. bonor. resol.* 32. & non pigebit.

Traditur tamen quædam cautela à Practicis nostri temporis, deprompta *ex l. tam mandatori C. de non numerat pecun.* & est, quod debitor, qui habuit dilationem quinquennalem compareat in iudicio, & petat fideiussorem non molestari, quia si molestaretur, nihil ei suffragaretur dilatio sibi concessa, cum illico fideiussor molestatus à creditoribus vexaret illum; & tunc Iudex solet decernere, quod nequaquam molestetur fideiussor debitoris, cui fuit concessa dilatio quinquennalis.

9 Quæritur tertio, an debitor, cui à creditoribus fuit oblata dilatio quinquennalis, possit cedere bonis, vel teneatur acceptare dilationem?

Respondetur, in hoc dubio esse duas opiniones Doctorum. Prima est negatiua, quod scilicet debitor excludatur à beneficio cessionis bonorum, quando creditores offerunt dilationem quinquennalem. ita Glos. *in d. l. fin. verb. inducias. C. qui bonis ced. poss.* Angel. *in l. alia,* §. *eleganter ff. solut. matr.* Soccin *in regul.* 343. *in tertia fallent.* Roman. *cons.* 439 *num.* 6. Matth. Brunus *in tract. de cession. bonor. q.* 2. *principal, num.* 1. 2. & 4. Secunda verò opinio asserit, quod sit in electione ipsius debitoris, an velit bonis cedere, vel acceptare dilationem quinquennalem. ita ead. Glos. *in d. l. fin. verb. detur C. qui bon. ced. pos.* quam sequitur Scheneid. *in* §. *fin. instit. de action. nu.* 5. quas Glosas concordant Alberic. *in d. l. fin.* & Vincent. de Franch *decis.* 252. quod si debitor nolit dilationem, sed velit statim cedere, possit; & tunc electio sit debitoris. Sin verò nolit cedere, sed gaudere induciis, & tunc electio sit creditoris; & ita etiam voluisse Cyn. *in d. l. fin.* testatur Dian. *in suis resolut. moral p.* 7. *tract.* 8. *de cess. bonor. resol.* 17. vbi affert etiam Maximil. Faust. *de Aerario class.* 26. *cons.* 1271. & istam sententiarū conciliationem sequuntur ferè omnes.

Quod si voluerit vti beneficio cessionis bonorum, debet priùs petere ab Episcopo absolutionem à iuramento, vt obseruat Molina. *de iustitia tom.* 2. *tract.* 2. *disput.* 527. *in fin.*

10 Talis autem *absolutio à iuramento* solet concedi hoc, vel simili modo, videl.

Forma absolutionis à iuramento.

Et per Admodum Illustrem, & Reuerendiss. Dominum Vicarium Generalem N. *sedentem, etc. Visis, &c. Ne iuramentū sit vinculum iniquitatis, sed potius præsidium veritatis, volentem animarum periculis obuiare, fuit prouisum, & decretum, supradictum* N. *de* N. *fore, & esse absoluendum & habilitandum, prout absolui, & habilitari mandatur ab omnibus, & quiquscumque iuramentis quomodocumque, & qualitercunque in mentionatis contractibus appositis, & per ipsum præstitis, etiam de non petenda absolutione, ac ea obtenta non posse vti; ad finem agendi, excipiendi, ac iuribus suis experiendi; absque reatu periurij, dummodo tamen non sit periurus, & preces veritati nitantur, &c. & ita, &c. Hoc suum, &c. omni, &c.*

11 Quod autem possit peti absolutio, etiam si fuisset factum pactum in contractu de non petenda absolutione, tenent communiter DD. in materia cessionis bonorum. Bald. & Aretin. *in l.* 1. *C. qui bon. ced pos.* Bartol. & Imol. *in d. l. alia* §. *eleganter, ff. solut. matrim.* Menoch. *de arbitrar. Iud. cas.* 183. *num.* 18. Thesaur. *decis.* 36. *num.* 4. Capel. Tholos. *decis.* 57. Ioseph. Ludouic. *decis.* 64. *num.* 20 & 21. Guid. Pap. *decis.* 211. Carol. de Grass. *tr. de exceptionib. except.* 17. *num.* 12. Et est notandum, quod pro obtinenda absolutione à iuramento prædicto, non requiritur citatio partis. Neuizan. *cons.* 22. *num.* 54. Anton. Galiard. *in tract. de absolutione à iuramento,* §. 1. *in fin.* ex Marot. *de commiss relax. iuram cap.* 4. *num.* 19.

Notandum est secundo, quod debitor, qui non est soluendo, si dilationem prædictam habere non potuerit, habebit aliud beneficium cessionis bonorum, quando de paupertate alio modo constare non potest, quam per cessionem Abb. *in cap. Odoardus de solut.* Staphil *de litter. grat. cap.* 8. *in fin fol. mihi* 297 Rot. *decis.* 31. *de re iudic. in antiq.* vbi latè agitur de materia cessionis bonorum, vltra ea, quæ DD. per illum text. congerunt *in l. fin. C. qui bonis ceder. poss.*

Sed quæritur, an debitor, qui renunciauit cum iuramento beneficio prædicto cessionis bonorum, possit ad illud admitti?

Respondetur affirmatiuè, non obstante iuramento, prout DD. communiter asserunt. Felin. *in cap. si diligenti. de for. compet. & in cap. ex rescripto de iureiur.* Guid. Pap. *decis.* 211. & faciunt tradita supra de pacto

non petendi absolutionem à iuramento. Debet tamen prius obtineri absolutio, vt diximus.

Quod præsertim procedit, vbi paupertas debitoris sit notoria, & euidens. Felin. *vbi sup.* Bois. *in sua Prax. tit. de carcer. fideiuss. committ. num.* 25.

Limitatur tamen conclusio in debitoribus Fisci, qui ad cessionem bonorum non admittuntur. Guid. Pap *d. dec.* 211.

Limitatur secundo, in fideiussoribus debitoris ad cessionem admissi, quibus non prodest admissio debitoris. Guid. Pap. *ibid.* Iul. III. *in Constitut.* 13. *tom.* 1. *Bullar. nou. fol.* 576.

Limitatur tertio, in obligatis in forma Cameræ Apostolicæ ad conducendum ad Vrbem victualia, & hoc fauore publico, ne mercatores retrahantur à negotio, metu amissionis pecuniæ si debitores admitterentur ad cessionem. Innoc. VIII. *Constit.* 15. *tom.* 1. *Bullar. nou fol.* 641. Idem dicitur de obligatis ex causa Panis. Iul. III. *Constit.* 18. *eod. tom.* 1. *fol.* 581. Et ratio est, quia Reipublicæ interest Ciuitatem abundantem, & pinguem existere, iuxta dispositionem *l.* 1. *§. cura ff. de offic. Præfect. Vrb l. fin. quor. appellat. non recip. & cap.* 1. *cum ibi notatis, de empt. & vendit.*

Limitatur quarto, in lusoribus, meretricibus, Ganeonibus publicis, & notoriis, qui dicto beneficio cessionis, vel dilationis gaudere non debent. DD. *cit.*

Notandum tertio, quod debitor admissus ad bonorum cessionem non liberatur omninò à solutione debiti; sed obligatus remanet creditoribus soluere debita quandocumque deuenerit ad pinguiorem fortunam; nisi cesserit bonis cum ignominia, secundum iura municipalia Regionum, & statuta locorum, quia tunc liberatur in totum. Guid. Pap. *dec.* 343. *per tot.* vbi fusè.

12 *Quoad secundum* est notandum, quod datur alia species moratoriæ, seu dilationis, & est illa, quæ conceditur clericis debitoribus, qui non habent, vnde suis creditoribus satisfacere possint; Isti enim cogi nequeunt nisi quātum facere possunt deductis sibi necessarijs alimentis, & ideò non debent excommunicari, suspēdi à diuinis, nec in carceres detrudi. *cap. Odoardus de solutionibus, cap. peruenit de fideiussorib. cap. olim 2. de restit. spoliat.* Glos. *in cap. studeat ver. vt tale* 50. *dist. & in l. miles ff. de reiudic.* Bene verum est, quod cogi possunt ad præstandam cautionem, saltem iuratoriam, de soluēdo, quando deuenerint ad pinguiorē fortunam. DD. in *dict. cap. Odoardus*, & ibi Abb *num.* 1. 3. *&* 8. & Imol. *num.* 5. Beat. *in tract. de inope debitor. cap.* 17. *num.* 9. *in* 3. *tom. tract. diuers. par.* 2. & Alii apud Carol. de Graff. *de eff. cleric. effect.* 7. *num.* 65.

13 Quod locum habet non solum in clericis constitutis in ordinibus maioribus; verum etiam in minoribus, etiam prima tonsura initiatis. Neuizan. *cons.* 59. *num.* 3. Carol. de Graff. *de effect. clericat. effect.* 7. *nu.* 4. Masul. ad Capic. *decis.* 161. *num.* 9. Bellett. *Disquisitionum Clericalium p.* 1. *tit. de Clerico debitore*, §. 1. *num.* 5. dummodo habeat requisita Sacri Conc. Trident. *sess.* 23. *de reformat. cap.* 6.

14 Ampliatur secundo, vt procedat etiam in Clericis fideiussoribus laicorum, nam adhuc grauari nequeunt, nisi quatenus facere possunt. Felin. *consil.* 9. *per tot.* Butr. *cons.* 41. *vers. item vt miles*, & Monald. *cons.* 124. *per tot. vol.* 2.

Ratio autem est, quia cum Clerici sint milites Christi, vnde dicuntur milites cœlestis militiæ. *cap. Christianus*, vbi Gloss. *in verb. militem* 11. *q.* 1. *cap. militare*, vbi Gloss. *pen.* 23. *q.* 1. *cap* 1. *de cleric. ægrot.* debent propterea, imò multò magis gaudere priuilegiis militum sæculi, qui nō compelluntur, vltra quam facere possunt, deducto ne egeant. *l. miles in princ.* vbi Glos. *in verb. facere, & l. item miles. ff. de reiudicat.* Abb. *in d. cap. Odoardus num.* 8. *de sol. & cap. veniens nu.* 4. *de transact. & in cap. cum esses, nu.* 28. *de testam.* Felin. *in cap cum ex officij, num.* 2. *de præscript.* Carol. de Graff. *vbi sup. n.* 3.

15 Aliàs iniuria carceris, quæ fieret Clericis redundaret in opprobrium totius status Clericalis, eiusque dignitatis, quia carceratio affert damnum irreparabile. Bald. *in l. per diuersas in* 10. *q.* C *mandati, & in l. si clericus colum.* 2. C. *de episc. & cler.* Farinac. *in tract. crim. q.* 27. *num.* 135. Imò affert iniuriam. Bald. *in l. si venditor*, §. *qui præs. ff. qui satisdar. cogant.* Marsil. *singular.* 93. *& in l.* 1. *in princip. num.* 2. *ff. de quæstion.* Et famam maculat, & onerat. Decius *cons.* 73. *col.* 1. Corneus *cons.* 295. *col.* 2. *lib.* 3. Crauett. *consil.* 336. *num.* 31. Riminal. iun. *cons.* 554. *num.* 65. *lib.* 5.

16 Ideo carcerari non possunt pro causis ciuilibus, *vt habetur in d. cap. peruenit. de fideiuss. & d. cap. Odoardus. de solution et vtrobiq; communiter* DD. omnes Couarruu. *lib.* 2. *variar. resol. cap* 1. *num.* 9. Menoch. *de arbitr. iudic. q.* 88. *num.* 8. Marchetan. *de commission. par.* 2. *cap.* 7. *num.* 1. *& seq.* Ceuall. *commun. contr. commun. q.* 701. *num.* 9. Carol. de Graff. *d. eff.* 7. *n.* 1. vbi per integram columnā Alios DD. congerit, supra 50. qui idem tenent.

17 Vnde infertur, quod Clerici non possint carcerari pro causa ciuili, etiam si essent obligati vigore instrumenti guarentigiati. Fab. de Anna. *cons.* 124 *n* 13. *lib.* 2.

Cæ-

Cæterum quidquid sit de iure, hodiè tamen hoc non seruatur de consuetudine.

18 Infertur secundo, vt neq; carcerari possint pendente iudicio, an admitti debeant ad beneficium *d. cap. Odoardus.* Fab de Ann. *ibid. num.* 12. Brun. *de cess. bon. in 3. q. principal. num.* 1. *& seq.* Car. de Graff. *loc. cit. num.* 16.

19 Infertur tertio, quod neq; pro debito iurato priuantur beneficio *dicti cap. Odoardus.* Couarr. *lib.* 2. *variar. resol. cap.* 1. *n.* 9. Ceual. *vbi sup. num.* 11. Guttierez. *in tract. de contractib. iuratis p.* 1. *cap.* 17. *num.* 36. licet cōtrarium in hoc sentiat Foller. *in tr. de censib. vers. huiusmodi censualia. num.* 19. & Alii, quos refert. Graff. *vbi sup n* 20. *qui n.* 21. *& seq.* cōcordat opiniones contrarias.

20 Infertur quarto, vt non solum nō possint carcerari, verum neque excommunicari etiam si sint obligati in forma Cameræ Apostolicæ, Conc. Trid. *sess.* 25. *de reformat. cap.* 3. Brun. à Sole. *in compend. resolut. propos. iur. in verb. Clericus licet debitor,* Graff. *ibid. num.* 12. licet contrarium teneat Franc. Leo. *in Thes. for. Eccles. p.* 1. *c.* 11. *n.* 14. & dicemus *infr. num* 34.

21 Infertur quarto, vt neq; pro debito census iuxta formam Bullæ possint carcerari. Graff. *vbi sup. n.* 13.

22 Sed quæritur, an Clerici possint cum iuramento renunciare beneficio *dicti cap. Odoardus?*

Respondetur negatiuè, quia est inductum in fauorem totius ordinis Clericalis, ne cogantur cū dedecore mendicare. Hostiens. & Ioan. Andr. *in d. cap. Odoardus,* Beat. *de inope debitore d. cap.* 17. *n.* 8. Suarez. *in Praxi.* 3. *p.* 2. *tom. cap. vnic.* Quidquid dicat Guttier. *de iuram confirm. p.* 1. *cap.* 17. Sed vide Graff. *loc. prox. cit.* vbi latè, & concordat opiniones contrarias. Vnde infertur, quod neq; teneantur cedere bonis pro debito. Abb. Imol. & Anchar. *in d. cap. Odoard.* Couarr. *d. lib.* 2. *variar. c.* 1. *n.* 9. Beat. *ibid.* Car. de Graff. *loc. cit. n.* 70.

23 Dantur tamen multi casus; in quibus Clerici non gaudent beneficio *d. cap. Odoardus* Quorum Primus est, quando aliquo modo reperiuntur in dolo, vt si tempore contractus quis nō erat soluendo, & asseruit creditori, se esse diuitem, quia suus dolus nemini patrocinari debet. *l. verum.* §. *hoc quoque ff. pro soc.* Gloss. *in. l. Titio in princ. ff. ad municipal.* ita Marchesan. *de commission. p.* 2. *cap.* 8 *num.* 57. *in fin.* Genuens. *in Prax. Archiepisc. Neap. cap.* 3. *num.* 6. Carol. de Graff. *d. effect.* 8. *num.* 32. vbi per plures numeros multas illationes facit. Rot Rom. *par.* 3. *diuers. lib.* 3. *decis.* 841. Caputaquen. *decis.* 278. *p.* 1. Item dicitur esse in dolo, qui tempore contractus non dixit se esse Clericum. Item si bona abscondit, & non indicat creditoribus. Item qui alienauit bona in fraudem creditorum. de Graff. *vbi supra.*

24 Secundus est, quando Clericus debitum negaret, quia ad hoc, vt beneficio *dicti cap. Odoardus & cap. peruenit,* gaudere possit, necesse est confiteri debitum, vt tenet Gloss. *in d. cap. Odoardus verb. recognoscentem* Bald. *in l.* 1. *col. fin C. qui bon ced. poss.* Car. de Graff. *vbi sup n.* 43. Confessio autē, & recognitio debiti potest fieri etiam post sententiā Brun. *de cession. bonor. q.* 2. Afflict. *decis.* 379.

25 Tertius est, quando Clericus conueniretur ex debito prouenientē ex delicto, vel quasi, quia tunc conueniretur in solidum, nulla habita ratione ad dictum priuilegium deducto ne egeat, & sic carcerari posset *cap. olim. il* 2 *de restit spol.* Gloss. *final. in d. cap. Odoardus* Marsil. *in pract. crim.* §. *attingam. num.* 70. Farinac. *in tract. crimin. q.* 27. *num.* 72.

26 Sed quæritur hic, an Clericus, qui in tali casu non habet in bonis, debeat pœnam sustinere in corpore, quando, soluere non posset alio modo?

Respondetur affirmatiuè, *ex cap. finem litibus de dol. & contumac. & l. fin ff de in ius vocand.* Abb. *in d cap. finem litib. num.* 5 *per illum tex.* Menoch. *de arbitrar. iud. cas.* 44. *n.* 6. Put. *decis.* 6. *lib.* 1. Boer. *decis.* 349 *num.* 11. Graff. *vbi sup. n.* 41. quidquid dicat Diaz. *in pract. cap.* 134.

27 Quartus casus est, quando Clericus esset effectus non soluendo, & inops consumendo pecuniam, & bona in ludis prohibitis, & cum meretricibus luxuriosè viuendo. Bald *in l.* 1. *col fin. C. qui bon. ced. poss.* Ferrett. *consil.* 144. *n.* 3. *lib.* 1.

28 Quintus est, quando Clericus exerceret mercaturā, & negotiis illicitis se immisceret. Brun. *in d. tract. de cession. bonor. q.* 1. *in prin. num.* 15. quia talis amittit etiam priuilegium clericatus. *cap. fin. de uit. & honest. cleric.* Quidquid dicat Foller. *sup constit. Regni in tit. de episc. & cleric. in cap si quis clericus num.* 30. Quod tamen intelligit Carol. de Graff. *vbi sup. n.* 64. in debitis tantum contractis occasione mercaturæ.

29 Sextus est, quando Clericus esset suspectus de fuga, quia tunc non obstante priuilegio *d. cap. Odoardus & dicti cap. peruenit,* potest carcerari, etiam à proprio creditore, dummodo statim tradatur suo competenti iudici. Abb. *in c. cum non ab homine num.* 17. *de iudic.* Couarru. *lib.* 2. *variar. cap.* 1. *n.* 9. Farinac. *d. q.* 27. *num.* 71. *&* 76. Io. Bapt. de S. Seuerino *in tract. de debitor. fugitiu. & susp.*

& susp.q.6.in quinta quaestione principali., Car. de Graff. loc.cit.n.35.

30 Septimus est, quando esset effectus Clericus, post debita contracta, in fraudem creditorum Beat. de inope debitore c.17. num.22. vbi ait, tunc dici in fraudem effectum fuisse Clericum, si fuerit citatus; quia tunc amitteret beneficium dicti cap. Odoardus, & eò fortius, si suscepisset Clericatum, post condemnationem, vt solueret debita. Couar. pract. quaestionum cap.22. n.4.in 2.conclus. Put. decis.264.p.1. Car. de Graff. d.eff.7.n.60.

31 Octauus est, quando Clericus esset periurus, propter debitum iuratum, & ante absolutionem à iuramẽto gaudere vellet beneficio dicti cap. Odoardus, quia tunc non admittitur Couar. lib.2. variar.d.cap.1. num 9. vers. quoties verò Afflict. in constit. Regni si quis clericus in 6.notab. sub rubr. de cleric. conueniend.

32 Nonus est, quando Clericus esset debitor, ratione depositi penes se facti, quia tunc non gauderet beneficio dicti cap. Odoardus. Segur. in directorio iudicis Eccles. p.2.cap.13. num.12. Foller. vbi sup.n.13. vers. limita praedicta, de Graff. ibid.num.58.

33 Decimus est, quando ageretur cõtra illum actione reali, quia tunc, cum non tangatur persona Clerici, non potest praetendere beneficium dicti cap. Odoardus. DD. in d.cap. Aretin.in §.item si de dote col.1. vers. in ea glos. in fin. institut. de action. Foller. loc.cit.d.constit.si quis clericus n.30.

34 Vndecimus casus est, quando Clericus obligatus esset in Romana Curia in forma Camerae Apostolicae, secundum Gomesium in compendio vtriusque signaturae, col.fin. Farinac. de carcerib.& carcerat. tom.1. p.1.q.27.num.70. & Alii allati sup. num.20. Ratio est, quia per talem obligationem renunciatur beneficio dicti cap.Odoardus, & omnibus aliis legum auxiliis. Idem tenet Franc.Leo. in Thes.for. Eccles.p.1.c.11.n.14. vbi ait, non dari aliquod beneficium, vel exceptionem, contra obligationem cameralem, nisi duas, quae incontinenti probari debent.

35 Nimirum exceptio falsitatis, & solutionis. Galles. ad tract.de obligat.in form.cam. clausul.4.q.1. num.2. Contrarium tamen tenet Couar. dict.lib.2. variar. cap.1. & idem Galles.loc.citat.6 par.quaest.7. Et secundum istos seruari vidi pluriès in hac alma vrbe, cum multis obligatis in forma Camerae Apostolicae, qui hoc non obstante admissi fuerunt ad beneficium dicti cap. Odoardus, praetertim hoc eodem anno casus occurrit in meo debitore, de quo dixi sup. num.4. Bene verum est, quod in tali casu non admittitur ad dictum beneficium, nisi ex gratia speciali Summi Pontificis, quae obtinetur per signaturam Gratiae, cum clausula constito summariè de paupertate oratoris &c. de quo infrà, suo loco.

36 Duodecimus est, quando Clericus est debitor, ratione pensionis non solutae, quia tunc nõ potest iuuari exceptione d. c. Odoardus, cum beneficium possideat, & eius redditus percipiat. Gomes. ad Regul. Cancellar.in comp.vtr. signat. tit. de annal. poss. q.53.in fin. Marchesan. de commission. par.1. cap.14.n.11. Farinac. in tr.crim d.q.27.nu.70. Couart d.cap.1.num.9. vers. quoties verò, Follerius in tract. de censib. ver. huiusmodi censualia num.20. Brun. vbi supr.3.q. princ. num.14. Qui casus est intelligendus, quando debitor beneficiatus se obligauit ex se ad pensionem; secus autem quando pensio fuit imposita à Papa motu proprio sine consẽsu Rectoris beneficii, nam tunc admitteretur ad cap.Odoardus, Gigas. in tract. de pensionib.q.10.n 3.& consil.111.n.11.& 12. Roman. cons.369.

37 Decimus tertius est, quando Clericus debitor fuit condemnatus per tres sententias conformes. secundum Bald. in.l.1.C.qui bon. ced. poss. Foller. loc. cit. Put. decis.56.num.9.in fin. Couarr. d.cap.1. num.9 vers.quoties verò. Sed contrarium est verius & ita fuisse decisum in Rot.Roman. testatur Marchesan. de commis.p.2. cap.8. nu.56, Anast.Germon. in tract. de sacr. immun.lib.3. cap 15.num 95. Couar. ibid. vbi veriorem dicit hanc, & non primam sententiam, & in lib.practicar.qq cap.25.num.1.& vlt. Molin de contract.disp.571.nu.15. Car. de Graff. d.eff.7.n.45.& seq. vbi affert.DD.qui vtraq; sententiam conciliant.

38 Decimus quartus casus est, quando Clericus administrauit bona aliena, vt Tutor, curator, vel procurator, & ex tali administratione remaneret debitor, nam tunc non iuuaretur exceptione dicti cap. Odoardus. Ancharan. in cap.1.n 6.de poss. Ferrett. latè in cons.144.num.1. & 2.lib.1. quidquid dicat Cauall. de Tutor. & Curator. num.322.

39 Decimus quintus est, quando debitor esset Clericus coniugatus, quia non gauderet priuilegio dicti capit.Odoardus, neq; aliis priuilegiis Clericalib. nisi fori, & Canonis: siquis suadente diabolo 17. q.4 vt probatur in cap. Ioannes de cleric.coniug.& cap. vnic.eodem tit.in 6. Natta. consil.319.num.6.& 356.nu.1.lib.2. Molin. de contr.disp.571.n.13. Masull.ad Capyc. decis.161.nu.9 quidquid incontrarium afferat Felin. in cap. Ecclesia S.Mariae. num.103. vers. sunt autem multa de constitut.

40 De-

40 Decimus sextus est, quando Clericus est excommunicatus, nam tunc carcerari potest pro causa ciuili. Marchesan. *de commiss. lib.2.c.8.n.45.& 49.*

41 Decimus septimus est, quando degradatus fuit, ob falsificationem litterarũ Romani Pontificis, quia amittit omnia priuilegia Clericalia. *cap. ad falsariorum de crimin. fals.* Beat. *in tract. de inope debitor. c.17. num.16.*

42 Decimus octauus est, quando Clericus esset debitor alicuius, qui esset pauperior ipso, quia tunc etiam in pari paupertate præferri debet creditor. Barbat. *in d.cap.Odoard. nu.2.de solut.* Neuizan. *cons.59.* Brun *in trac. de cess bon.q.13.quartæ quæstionis principalis*, vbi limitat quando esset creditor ex causa lucratiua, non onerosa.

43 Vltimus est, quando peruenit ad pinguiorem fortunã, post vsum *cap.Odoardus*, nam tunc tenetur in solidum. Marches. *loc.cit num.55.* Rot.Rom. *decis.31. n.5 in fin.de restit.spoliat. in antiq.* Et Ratio est quia cum beneficium *dicti cap.Odoardus* sit quasi cessio bonorum, sed non fiat cum vituperio, & dedecore, conueniens est vt postea teneatur, & non tollatur obligatio, sicut fit quando ceditur bonis per laicos cum ignominia. prout latè Grass. *in tr.de exception exc.17.n.6.& seq.*

44 Pro pleniori dictæ exceptionis *cap. Odoardus* materia, est notandum, quod Clericus admissus ad beneficium dicti capituli non potest molestari à creditoribus super eo, quod lucratur ex exercitio clericali, cum de seruire ipsi debeat pro alimẽtis. Abb. *in d cap.peruenit num.11.de fideiu.& cons.122 num.8.lib.1.* Monald. *cons.124.nu.6. lib.1.* Benincas. *in tract.de pauper.q.8.special.4. num.14.*

45 Et quando relinquuntur alimenta in bonis, sunt taxanda arbitrio Iudicis, habito respectu ad personam, & eius qualitatem. Surd. *cons.389.et de aliment.tit.vlt.q.39. num.3.* Marchesan *d.cap.8.num.74.* Menoch. *de arbitrar.iud.cas.183.& 169.* Rolan *cons.74. n.18.lib.2.*

46 Notandum est, secundo, quod Clerici non compelluntur cedere bonis, sicut laici, aliàs non daretur differentia inter ipsos, sed essent eiusdem conditionis, cum tamen ipsi sint melioris conditionis, quam laici. Gernion. *in tr. de Sacr.immun. lib.3.cap.3.num.87.* Thom. Triuisan. *decis.8. num.6.lib.1.* Dom. Intrigliol. *singul.78.nu.2. & de casib.consc cas.35.n.102.*

Sufficit enim, quod Clericus exceptionem opponat creditoribus, qui illum cõueniunt, non posse carcerari, nec conueniri pro debitis, nisi deducto ne egeat, *iuxta d cap.Odoardus.& cap.peruenit.* Farinac. *in d.tr. crimi q.præc.27. num.66.* Segura. *in Directorio iudic. Eccles.par.2.cap.13.num.17.* Beatus. *de inop debit.cap.17. nu 9.* Guttierez. *in tr.de contract. iurat. par.1 cap.17.num.4.in 6.tom.tract. diu. par.2* Scaccia. de iudic. *par.1. cap.46. num 19.*

47 Sed quæritur, an Clericus, licet cõpelli non possit ad cedendum bonis; si tamen illis cedere voluerit, sit illi licitum hoc facere?

Respondetur affirmatiuè, secundum Roman. *in singular.565.* Neuizan. *cons.59. num.1.* Menoch. *de arbitrar.cas.183. num.16. in fin.* Carpan *sup stat.Mediolan.cap.408.n.13.* & Foller. *in tract.de censib.d.ver.huiusmodi censualia.num.19.* vbi ait, numquam debere cedere bonis, quia non relinquerentur illi, nisi vestes, & spoliaretur omnibus bonis, ideo abstinere debet à tali cessione bonorum, sed quando conuenitur, opponat exceptionem, quod sit priuilegiatus, & velit gaudere priuilegio *dicti cap Odoardus. & cap.peruenit*, & tunc non potest conueniri, nisi in quantum facere potest, relictis alimentis, iuxta propriam conditionem secundum doctrinam Bald. *in cons.192.col.8. & Rebuff. in l.verbo missus ff. de verb. signific. col.4.*

48 At verò, qui petierit hoc beneficium *d.cap Odoardus, & cap.peruenit*, debet expediri intra sex menses, vel ex causa, iudicis arbitrio, datur alius mensis, & interim inhiberi debet creditoribus, ne illum molestent, quo termino elapso exequitur contra illum, ne perpetuo frustrentur Creditores, vt habetur *in constit.seù Bulla.32.Clement.VIII.*

49 Est tamen aduertendum, quod nũquam fieri debet exequutio contra Clericum in bonis, ad quorũ titulum fuit ordinatus, alias alienatio patrimonij quomodocumque fiat, erit nulla, & Episcopus teneretur illum alimentare de proprio. *cap. Episcopus, & cap.tuis* vbi Gloss. *ver.de patrimonialibus de præbend.& dign.* & Conc. Trid. *sess.21.de reform c.2.*

50 Vnde patet, quod Episcopus, in cuius territorio Clericus contraxit debita potest cõcedere hoc beneficium *cap.odoardus*, Imol. *in cap. Clericus. nu.4.de fid. instrum.*

51 Ad euitandas tamen difficultates, & dilationes, quæ exoriri possunt in discussione, quæ fieri solet, an gaudere possit, nec ne, quando super hoc datur terminus ad probandam paupertatem, melius erit expedire, & obtinere rescriptum à Summo Pontifice per viam Signaturæ Iustitiæ, vt concedat Breue, & tunc supplicatio concipi solet tali, vel simili modo, videl.

For-

Forma supplicationis pro Capit. Odoardus.

BEATISSIME PATER.

N. de N. multis grauatus debitis, iam ante clericatum contractis, cum esset professionis, &c. (& dicat exercitium,) *vel viuens de proprijs redditibus patrimonialibus, &c.* Nec *non multis alijs post clericatum factis. Nunc verò cum reperiatur in tali ordine, &c. volens in eo statu Deo deseruire; id efficere non potest, eo quod à suis creditoribus molestatur. Proinde supplicat humiliter Sanctitati Vestræ, vt benignè dignetur illum admittere ad beneficium capit. Odoardus de solut. quo gaudere cupit; sed cum iam hoc obtinere non possit, absque Sanctæ Sedis Apostolicæ dispensatione, propterea deprecatur Sanctitatem Vestram, vt dignetur causam committere Reuerendiss. Dom. Episcopo N. à quo fuit ordinatus, & in cuius Diœcesi eius debita contracta fuerunt. Atque ita humiliter supplicat, & precatur, offerens se perpetuum, licet indignum oratorem, &c. Quare, &c.*

Aliquando supplicatio porrigitur alio modo, iuxta qualitatem, & diuersitatem facti. verb. grat.

Beatissime Pater, Cum deuotus seruus Vester orator N. de N. Clericus Diœcesis N. &c. siue, &c. ob temporum infortunia, atque alios sinistros euentus, reperiatur ære alieno grauatus diuersis personis, vigore obligationis in forma Cameræ Apostolicæ per plura instrumenta omni solemnitate vallata, & per Apochas priuatas tribus testibus roboratas eum eadem obligatione in forma Cameræ, & in aliquibus verò fideiussor; Quarum vigore creditores respectiuè mādata exequutiua contra ipsum oratorem relaxari obtinuerunt, quapropter ad extremam ferè paupertatem ætate matura, nepotibus, & familia grauatus & vt par est non valens creditoribus suis satisfacere; & si carcerari contingat, potius in illis marcescere, vel mori coactus erit: quam creditoribus satisfacere (si verò sit iam in carcere, dicat:) *& ad quorum instantiam à multis diebus in carceribus N. N. in maxima calamitate constitutus, atq; detentus reperitur; Et quia impossibilium nulla est obligatio. Ideo orator præfatus supplicat Sanctitati Vestræ, quatenus benignè, & paterna charitate committere dignetur Reuerendiss. Domino Episcopo N. in cuius Tribunali mandata relaxata sunt, & in cuius carceribus carceratus existit* (vel) *in cuius Diœcesi obligationes factæ sunt, cum iam melius omni alio instructus sit, vt ad beneficium capit. Odoardus de solutionibus illum admittat* (vel si voluerit cedere bonis, dicat,) *vt illum ad cessionem bonorum concurrente maiori parte creditorum, remanente tamen quantitate, vt manuteneatur in victu, & alijs necessarijs,* (Vel si petierit quinquennalem dilationē, subiungat) *vt illum admittat ad quinquennalem dilationem concurrente voluntate maioris partis creditorum, &c. relictis tamen victui necessarijs, &c. Itaque Commissario, seù Apostolico delegato committere dignetur, vt eum manuteneat, & defendat, ac vlterius in persona molestari non sinat, cum potestate citandi, & sub censuris, & pœnis Ecclesiasticis eius arbitrio imponendis, ampliandis, & moderandis, atque contradictores, & rebelles, pœnas præfatas incurrisse declarandi, grauandi, &c. Ac oratorem à carceribus, in quibus reperitur in primis, & ante omnia liberandi; & omnia, ac singula alia faciendi, & exequendi, quæ in præmissis, & circa ea quomodolibet fuerint necessaria & opportuna. Ad ipsam paupertatem semper intuendi. Quibuscumque minimè obstantibus; sicque precatur Sanctitatem Vestram. Ita, &c. Quare, &c. Remanens perpetuus orator licet indignus, &c.*

Vel potest fieri alio breuiori modo, videlic.

Beatissime Pater. Exponitur Sanctitati Vestræ pro parte Clerici *N. de N. illius oratoris, quòd cum ex diuersis infortunijs passis, & fideiussionibus factis, etiam pro alijs solutis reperiatur valde ære alieno grauatus ad summam scutorum tot. circiter, &c. & licet ipse omnem curam, & diligentiam adhibuerit, vt omnibus creditoribus satisfaceret, eosque concordaret, maximam suorum bonorum partem dando, & hoc non obstante iidem creditores omnem suam substantiam quærant; tamen cum nihil amplius habeat quod persicere possit; prædicti creditores virtute mandatorum exequutiuorum ab eisdem obtentorū, carceribus ipsum mancipari fecerunt, & ibi diem suum extremum claudere cogunt, cum maximo suo, & suæ familię damno, absque eorumdem creditorum vtilitate, quibus non habens, dare nequit. Ideo vt à præmissis liberari possit, ad miserrimam bonorum cessionem venire statuit, vel ad benignum beneficium capit. Odoardus, dummodo tamen vtroque casu remaneat quod possit honestè viuere. Quare supplicat humiliter Sanctitati Vestræ, quatenus Domino Episcopo N. committere, & mandare dignetur, vt oratorem ad huiusmodi narrata admittat, precans; &c. ita, &c.*

52 Data igitur supplicatione, iuxta formam requisitā ab ipsomet facto, quod semper est varium ex accidentibus, quæ concurrunt, & expedita, ac signata commissione, consignatur ab officiali Signaturæ Iustitiæ ipsimet parti; vel eius procuratori, quæ statim procurat expediri Breue in

in solita forma, quo obtento remittit ad partem, quæ recursum habet ad iudicem Delegatum, coram quo petit, & instat mediante libello comparitionis, vt exequatur litteras Apostolicas super beneficio *cap. Odoardus*. Quibus receptis à Delegato fit præsentatio more solito, offerens se paratum illas exequi, &c. *prout dixim. supr. de cita'ion à num. 26. & seqq.* Et statim virtute suę commissionis decernit citationem in forma, &c. vt infra, videlicet.

Forma citationis Delegati cum inserta forma commissionis.

Nos N. N. Episcopus N. Ad hæc omnia per SS. Dominum Nostrum diuina prouidentia N. Papam N. exequutor, & Commissarius Iudex specialiter Delegatus. Nuncijs, cursoribus, & seruientibus huius curię, & aliarum quarumnis curiarum ad infrascripta insolidum obseruanda, &c. Noueritis, quod nuper nobis pro parte N. de N. clerici, vel presbyteri nostrę Diœcesis præsentatæ fuerunt infrascriptę litterę Apostolicæ in forma Breuis, sub Annulo Piscatoris, non abrasæ, non cancellatæ, nec in aliqua ipsarum parte suspectæ, aut vitiatę, sed omni prorsus vitio, & suspicione carentes, & eas, qua decet reuerentia accepimus supra caput, & paratos nos ob ulimus obedire, & exequi iuxta illarum seriem, continentiam & tenorem; Ac etiam fuit præsentata comparitio tenoris sequentis, videlicet. N. de N. Terræ N. Diœcesis N. Comparet coram Illustrissimo & Reuerendissimo Domino Episcopo N. Apostolico Delegato, & dicit, quod intendit vti, & frui priuilegio cap. Odoardus, de solution. & cap. peruenit, de fideiuss. vigore litterarum Apostolicarum; (Vel priuilegio quinquennalis dilationis, seù moratoriæ, vel cessionis bonorum, iuxta petita in Breui:) *ideo comparendo præsentat hoc Breue expeditũ die tali, &c. prout præsentauit, cuius Breuis tenor est, videlicet:*

Venerabili fratri Episcopo N. &c. (& inseritur totus tenor Breuis.) *Post quarum litterarum Apostolicarum aperitionem, seu præsentationem, & receptionem nobis factam per eumdem N. de N. facta est nobis instantia, quatenus ad illius exequutionem procedere deberemus.* Nos attenta *forma dictarum litterarum Apostolicarum: vobis nuncijs, cursoribus, & seruientibus, &c. Dicimus, committimus, & Apostolica, qua in his fungimur, authoritate mandamus, quatenus receptis præsentibus, ad omnem instantiam, & requisitionem dicti N. de N. omnia, & singula in eis contenta intimetis, & notificetis infrascriptis eius creditoribus, vt de his notitiam habeant, ipsosq; moneatis, & requiratis, quatenus intra dies tot, &c. compareant legitimè coram nobis in curia nostra ordinaria Episcopali* (Vel si sit Alter Delegatus dicatur, in ædibus nostræ residentiæ solitę) *ad dicendum, opponendum, & allegandum quidquid dicere, opponere, & allegare voluerint, contra dictas litteras Apostolicas, & in eis contentis, & quare ea exequi, & fieri non debeant. Necnon infra eumdem terminum compareant ad constituendum procuratorem idoneum, instructum, ac reperibilem, cum quo procedi possit; alias per nos procedetur in contumaciam, contra ipsos ad omnes & singulos alios actus necessarios, vsque ad sententiam diffinitiuam, ac illius exequutionem inclusiuè, amplius non requisitis, neque citatis, nisi si, & inquantum, & quatenus opus erit ad valuas maioris Ecclesiæ; Quorum omnium, & singulorum tenorem, & has præsentes à nobis subscriptas intimetis, &c. Datum, &c. die . . . mens. ann. . . .* N. N. *Episcopus* N. *& Apostolicus Delegatus.* *N. Actuarius, &c.*

Nomina intimandorum.

N. N N. N. & N. &c.

In quibusdam verò Curijs seruatur stylus Vrbis citandi creditores per monitorium, & tunc tale esse solet, videlic.

Forma Monitorij.

De manda ... [illegible] & Reuerendiss. Domini Episcopi N. vel Perillustris, & Reuerendissimi Domini Vicarij Generalis N. &c. ad instantiam N. de N. Clerici, seù Presbyteri Diœces. N. principalis. tenore præsentium, Moneantur omnes, & singuli in executione præsentium nominandi, & cognominandi, et alias omni, &c. Quatenus infra triduum proximum ab executione præsentium computandum sub 500. ducatorum auri de Camera; mandati executiui, &c. Alijsque pœnis Reuerendæ Cameræ Episcopali, siuè pijs vsibus applicand. &c. debeant, & quilibet ipsorum debeat ex causis, & rationibus in processu causæ, & causarum huiusmodi suis loco, & tempore deducendarum, specificandarum, & probandarum, infrascriptum R. D. Instantem ad beneficium capituli Odoardus de solutionibus, & capit. peruenit de fideiussoribus, *admittere, & admitti videre, &c. Dictoque beneficio, eiusque indultis, & priuilegijs vti, & frui videndum, & vltra quam facere potest, vigore illius non teneri, ne mendicare cogatur, nec cogi posse, &c. & quoad eius personam non molestari, & prosustentatione eius personæ super omnibus & singulis suis bonis cõgruam portionẽ posse retinerę et beneficio personę arbitrio Domini declarando, cũ suis vtẽsilibus, & alijs mobilibus ad sui vitam*

necessarijs concedi, de, & super præmissis quacúque iura, & articulos produci, testes induci, iurare, examinari, terminos seruari, sententiam, seu sententias necessarias ferri, & alias quascumque fieri, promulgari; Inhibitiones quascumque necessarias, & opportunas concedi videndum: mandata quæcumque necessaria, & opportuna decerni, & ea relaxari: seque in expensis condemnari: Ius, & iustitiam fieri, & ministrari; aliaque in præmissis, & circa ea quomodolibet necessaria, & opportuna fieri vidisse, &c. Deducens omne ius, &c. Alioquin, &c. non solum præmisso sed & omni, &c. *N. Not. seu Actuar.*

Notandum autem in hoc, quod ad effectum magis afficiendi contra creditores procurari debet, vt ipsi personaliter citentur, si fieri posset; vel saltem illi, contra quos admitti desideratur, & facta relatione citationis per cursorem super exequutione illius fit citatio ad dicendum cõtra iura informa; & reproducitur in actis. Probatur clericatus, vel per Bullam ordinis, vel per testes, vbi non sit notorius. Item probatur paupertas admittẽdi ad dictum beneficium capituli Odoardus, Quę probatio, vt meliùs fiat, formentur Articuli, dictam paupertatem concludentes, cum negatiua coarctata loco, & tempore. super quibus testes asserant, quod sciunt talem N. de N. in præsenti non habere alia bona, nisi talia in tali loco, nec potest aliter esse, quia aliàs ipsi scirent, cum sint conciues, & benè informati, & perfectam conditionis illius, ac bonorum eius notitiã habent, &c. vt censuit Rota *in vna Romana alimentorum 2. Maij* 1650. *coram Emmentiss. Othobono*. Et ratio est, quia testes debent concludenter probare paupertatem cum tali negatiua coarctata de tempore litis, & examinis; non obstante, quod in dubio præsumendum sit potius pro paupertate, quam pro diuitiis. Rot. *in Interramnen. prætensi fideicommissi 2. Decembris 1643. coram D. Melito*. Et ratio est, quia paupertas non est habitus permanens, sed variabilis, cum quilibet possit esse hodie pauper, cras verò diues. Ideò debent testes probare paupertatem præsentem, non præteritam; quia à præterito tempore non infertur ad aliud præsens. Rota *in Toletana matrimonij 1. Februarij 1649. coram Em nentiss. D. Corrado*. Formatis articulis, iuxta prædicta, citantur creditores ad dicendum contra illos in forma, secundum morem, & stylum Curiæ, & factis delatione, ac decreto admissionis illorum, ac præstito iuramento calumniæ, intimatisque omnibus creditoribus, quod Dominus articulos admisit, & mandauit examinari testes, &c. & perficitur examen seruatis seruandis.

In quo non est prætereundum aduertere, quod si admittendus ad dictum beneficiũ, sit persona nobilis, debet articulari, & probari; quia tunc Iudex maiorem summam relinquere tenetur pro sua substentatione, & alimentatione iuxta qualitatem personæ. Et similiter articulari debet quantitas redditnum existentium, deductis oneribus, &c. ad effectũ arbitrandi super portione congrua relinquenda admisso ad dictum beneficium.

Notandum etiam venit, quod secundum stylum Vrbis in hoc iudicio seruãtur termini substantiales iudicii ordinarii; nimirum ad libellandum, articulandum; dicendum contra articulos, producendum omnia, dicendum contra producta; declarandum; & iurandum de calumnia; & quando proceditur mediante commissione, præcedere debet terminus ad dicendũ contra commissionem, iuxta formam superiùs traditam. Super quibus Iudex declarare debet per decretũ, an seruare voluerit; quod fit si creditores, vel Actor fuerint admissi ad illorum seruationem, & deinde citabuntur ad videndum illos reiterari, quatenus opus, &c. & ad sententiam audiendam in forma, &c. & tandem expletis omnibus fertur sententia, de qua inferius.

53 Vbi verò proceditur diuerso stylo, facta citatione, prout supra, & citatis, ac intimatis omnibus creditoribus, & facta relatione per cursorem, seu nuncium more solitò; expectatur terminus præfixus, intra quem si aliquis creditor comparuerit; & præsentauerit articulos, & debitor petierit illos, fieri potest tale, vel simile decretum, videlicet.

Decretum productionis articulorum creditoris.

Per Illustriss. & Reuerendiss. D. Episcopum N. & Apostolicum Delegatum, (siue per Dominum N. &c.) fuit promissum, & decretum, vt intra terminum dierum tot &c. præsentenur articuli dicto N. ad finem formandi interrogatoria, altas, &c. & ita. Hoc suum, &c. Datum, &c.

Quod si debitor voluerit formare alios articulos, contra illos, quos fecit aliquis creditor, datur terminus ad eos conficiẽdos, & præsentandos. Quo peracto, si creditores opponant aliquas exceptiones, propter quas prætendant, debitorem non posse, nec debere gaudere beneficio cap. Odoardus, vel litteris Apostolicis, tunc dari debet terminus ad probandum causas, & exceptiones oppositas.

54 Si vero creditores nihil opponant con-

contra Breue, seù contra impetrantem, fieri debet decretum pro recipiendis testibus examinandis super articulis, hoc vel simili modo, videlicet,

Terminus ad recipiendum testes.

Per Dominum N. &c. fuit prouisum, & decretum, quod testes citentur ad instantiam N. & recipiantur, prout præsenti decreto recipi mandatur; et de ipsorum dictis habenda sit ea ratio, quæ de iure habenda erit, et ita. Hoc suum, etc. Datū, &c. die, &c.

Est tamen aduertendum, quod semper nominandi sunt testes ab eo, qui illos producere intendit; qui citantur, & postea fit supradictum decretum, quod recipiantur.

55 Solet contingere aliquando, quod creditores petant fieri *sequestrum* interim super bonis debitoris ad finem experiendi aliquid, & tunc potest fieri tale, vel simile decretum.

Forma sequestri.

Per Dominum N. &c. summam, de qua in petitione, &c. fuit prouisum, & decretum fore, & esse sequestrandam penes N. cui in sequestrum, & nomine sequestri illam retinere mandatur, sub pœna scutorum tot, &c. applicandorum, etc. & in casu contrauentionis mandati, etc. & in iuris subsidium excommunicationis, etc. Instantibus N. & N. creditoribus N. & ita hoc suum, etc. omni, &c. Datum, etc. die, etc.

Vel fiat tali modo, videl.

Nos *N. Commissarius Apostolicus, etc. nuncijs, cursoribus, et seruientibus nostræ curiæ, etc. Tenore præsentium ad omnem instantiam & requisitionem N.* N. *& N. de N. creditorum* N. *debitoris, mandamus officialibus, & bancherijs, siuè affictuarijs infrascriptorum bonorum, quatenus sub pœna soluendi de nouo, & insuper scutorum tot, &c. applicandorum pijs vsibus, etc. & in subsidium excommunicationis, visis præsentibus, quantitates pecuniarum debitarum* N. N. *& N. creditoribus N. minimè soluere debeant, sed penes se retinere debeant, et habeant loco, et nomine sequestri ad instantiam dictorum N. N. et* N. *creditorum dicti* N. *de* N. *verum habentes causam in contrarium compareant coram nobis, quoniam iustitiæ complementum ministrabimus. Alias procedetur vlterius, etc. et ita, etc. Intimetur, etc. Datum, etc.*

Solet etiam fieri sequestrum alio modo vt in aliquibus Regionibus fit, solum à Notariis Curiarum, nulla præcedente Iudicis pronuncia, sub tali, vel simili forma, videlicet.

De mandato D.N. de N. &c.

Vobis omnibus infrascriptis, etiam aliena manu descriptis insolidum. Tenore præsentium præcipitur, & mandatur, quatenus visis & receptis præsentibus, faciatis, & dicatis, vel non audeatis facere, vel &c. (& ponatur tenor prohibitionis) *sub pœna scutorū tot auferendorum &c. & applicandorum &c. aliarumque arbitrio nostro &c. iustificatum tamen &c. citata parte &c. in quorum &c. datum, &c. ex palatio nostræ solitæ residentiæ posito in tali loco penes N. de N. die ... mens. .. Ann. ..*

Alia forma sequestri.

De mandato, &c. & ad instantiam N. *principalis creditoris in scutis tot &c. occasione mandati executiui &c. tenore præsentium sequestrentur, & sub arcto, firmoque sequestro ponantur apud omnes, & singulos in executione præsentium nominandos, & cognominandos, omnes, & quæcūq; pecuniarum, rerum, & bonorum. summæ qualitates, quantitates ad dictum N. debitorem quomodolibet spectantes, & pertinentes. & quæ spectabunt, & pertinebunt in futurum &c. Et insuper inhibeatur ijsdem sequestratarijs, ne sub pœnis scutorum tot &c. ac male &c. de eorum proprio reiterandæ solutionis, audeant dictas pecunias, res, ac bona vt supra sequestrata alicui alteri personæ dare, tradere, vel consignare &c. sub quouis prætextu &c. Alias &c. verum siquis &c. & ita, &c. Intimetur, &c. In quorum, &c. Datum, &c.*

56 Quando vero comparet debitor, & aliquam iustam causam allegat, obqua in sequestrum *reuocari* debeat, fiat tale vel simile decretum videlicet.

Forma reuocationis sequestri.

Et per Dominum N. &c. fuit prouisum, & decretum, sequestrum ad instan. N. creditoris contra N. debitorem in manibus N. de tali summa, vel re factum, fore, & esse reuocandum, prout reuocatur, data tamen per dictum N. idonea cautione de stando iuri, & iudicatum soluendo, &c. & ita, &c. Hoc suum &c.

Vel alio modo.

Qui, &c. sequestrum ad instantiam N. contra N. in manibus N. *de tali summa, vel re factū reuocauit, data tamen per dictum* N. *idonea cautione de stando Iuri, & indicatum soluendo, omni modo &c.*

Si verò oppositis non obstantibus non reuocauerit, sed confirmauerit sequestrum tunc vtatur verbo: *confirmauit*, loco: *reuocauit*.

57 Quando autem decernitur, quod pe-

pecunia, seu res, aut bona sequestrata consignētur creditori, ad cuius instantiam fuit factum sequestrum, fiat infrascriptum, vel simile decretum, videlicet.

Forma Decreti consignationis sequestri.

Et per Dominum N. &c. fuit prouisum et decretum, pecunias, res, & bona N. ad instantiam N. creditoris sequestratas penes N. fore, & esse cōsignandas dicto N. sequestranti, &c. prout consignantur, & consignari mandatur, &c. & quodcumque mandatum necessarium, & opportunum fieri; & relaxari decernitur, & ita. Hoc suum, &c.

Vel si fiat sub alia forma, vt semper fieri potest in omnibus, & quibuscumque decretis interlocutorijs, potest infrascripto, vel simili modo formari, videlicet.

Qui Dominus N. &c. pecunias ad instantiam N in manibus N. contra N. sequestratas mandauit dicto N sequestranti consignari & mandatum de consignando necessarium, & opportunū relaxauit, omni modo, &c.

58 Erit tamen aduertendum, quod numquam consignanda sunt bona sequestrata, seu pecuniæ, nisi citato principali debitore, ac ipso sequestratario; qui si cōpareat, & afferat nihil in suo posse habere talis N. debitoris, quod consignare teneatur, præstito illi iuramento super hoc, non compellitur ad solutionem, sed datur terminus Actori Creditori ad probandum, quod tempore, quo fuit illi factum sequestrum, penes ipsum reperiebantur, & effectiuè in suis manibus extabant pecuniarum summæ tot, res, bona, &c. Quo probato summariè, & de plano, expeditur mandatum tali, vel simili forma.

Forma mandati de consignando.

De mandato Domini N &c. & ad instantiam N. principalis creditoris N. in scutis tot. . . . occasione mandati, seu alterius legitimi crediti, tenore præsentium.

Mandatur tibi N. sequestratario, quatenus statim visis præsentibus, sub pœna ducatorum auri tot. &c. mandatique rigorosi, aliisque pœnis, &c. debeas pecunias, res, & bona penes te sequestrata dicto instanti ad computum eius crediti, recepta legitima quietantia, consignare, præsentibusque paruisse, etc. Quoniam seruatis seruandis ita mandauit, &c. In quorum, &c. datum &c.

Quod si sequestratarius supradicto mandato gratioso non obedierit, debet tali casu fieri citatio sub tali vel simili forma.

Citetur N ad docendum se paruisse mandato gratioso sibi præsentato, alias ad videndum relaxari rigorosum, nisi ad primā diem, cum intimatione instante &c.

59 Erit aduertendum secundo, quod occurit aliquando, vt aliqua causa committatur alicui, qui non est legum Doctor; & tunc huiusmodi delegatus debet sibi eligere aliquem Probum Virum legum Doctorem, & Idoneum Canonistam, sub infrascripta, vel simili verborum forma, videlicet.

Forma eligendi consultorem.

Nos N. de N. &c. & delegatus, &c. in causa vertente inter N. *&* N. *cum* N. *de* N. *cum esset Nobis huiusmodi causa demandata à S. Sede Apostolica, &c. ideo confisi de legalitate Doctrina, & integritate Perillustris, & Reuerendi Domini* N. *V. Iur. Doct. eiusdemque plenam notitiam habentes, tenore præsentium præfatum eligimus, nominamus, deputamus in nostrum Consultorem, & Assistentem in præsenti causa; in qua Nobis consilium præbeat à principio vsque ad finem, ac etiam ad sententiam diffinitiuam, eiusque executionē inclusiuè, & in omnibus, et singulis actis, &c. &c. ita &c. omni, &c. & intimetur &c. In cuius rei fidem has nostra propria manu subscriptas fieri fecimus, nostrique soliti sigilli impressione muniri iussimus, &c. Datum in ædibus nostræ solitæ habitationis die . . . mens. . . ann. . . .*

60 Huiusmodi electio solet notificari partibus, & si aliqua ex illis habeat talem consultorem suspectum, poterit suspicionem proponere, & tunc detur terminus ad probandum, & si probauerit, fit electio alterius, alias prosequatur ad vlteriora cum eodem electo; Qui formare debet postea sententiam tali, vel simili modo; videlicet:

Forma sententiæ ab electo in Consultorem.

Ego N. Vtr. Iur. Doct. de terra N. Consultor electus, & deputatus per Dominum N. Iudicem N. (vel Arbitrum, si sit Arbiter) *in causa inter N. & N. vertente coram eodem D.* N. *Iudice &c. de, & super tali re, &c. Visis videndis, & consideratis considerandis, Christi nomine repetito, dico, consulo, & declaro, partes præfati Domini N. Iudicis, &c. fore, & esse in sententiando,* (sine laudando, &c.) *N. de N. teneri, & obligatū esse soluere N. de N. scuta tot, &c.* vel non teneri, &c. & ponitur tenor sententiæ) *& ambas partes esse absoluendas ab expensis, &c.* (vel victum condemnandum, &c.) *& ita, &c. non solum præmisso: sed omni alio meliori modo, &c. datum, &c. In quorū fidem subscripsi, & signaui, &c.*

Ego N. *V.J.D.in Consultorem electus,&c.*

Ita consulo, & pronuncio,&c.

Et si fuerint plures electi in Cōsultores, dicatur in plurali, ita si vel simili modo:

Nos N.& N.in consultores electi in causa coram dicto D.N.Iudice inter N.& N verten e, occasione,&c. communicato consilio dicimus, partes dicti Domini N.Iudicis fore, & esse in sententiando,&c. (& ponatur in substantia totum factum, & tenor sententiæ, iuxta casum occurrentem & postea subiungatur) *ambas partes,&c. & ita dicimus, consulimus, & declaramus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, &c. subscribatur ab ambobus, more solito, &c.*

61 Aliquando occurrere solet, vt debitor carceratus petat alimenta sibi subministrari à creditoribus in carceribus, quæ sunt omninò subministrāda ab ipsis, constito, quod aliunde viuere non possit, dummodo creditores non petant, vt cedat bonis, quia tunc si cedere voluerit, nō præstarentur illi alimenta secundū Afflict. decis.71. Quæ quidem, quando præstātur debent esse secundum Personæ qualitatē, arbitrio iudicis, licet Aliqui asserant sufficere, si ei detur panis, & aqua. Si verò creditores recusauerint illa subministrare, iudex faciat eum excarcerare. sin autem præstare voluerint, pronunciabit tali, vel simili modo, videlicet.

Forma Decreti pro Alimentis præstandis.

Et per Dominum N.&c fuit prouisum, & decretum, fore, & esse subministranda alimenta N.*carcerato pro debitis ad instantiā* N.N.*&* N. *creditorum ab ipsismet creditoribus, ne fame pereat, cū aliunde viuere non possit, prout subministrari, et solui mandatur singulis diebus, iulios siuē carolenos tot.. vel Baiocchos, siuē granos tot,&c. pro alimentis, & casu, quo deficiant, etiam in vnica solutione, eumdem* N.*excarcerandum fore, & esse, prout ex nunc excarcerari decernitur, & mādatur, & ita per Hoc suum, &c. Et intimetur partibus,&c. omni &c.*

Vel alio modo.

Qui Dominus,&c.cum N.*carceratus. pro debitis ad instantiam* N.N *&* N *aliunde viuere nō possit, ne fame pereat, mandauit per dictos* N.N. *&* N. *solui singulis diebus baioccos, seù,&c.tot. pro alimentis, et casu, quo deficiant, etiam in vnica solutione, eumdem excarcerari iussit, & parti decretum intimari voluit, omni modo,&c.*

62 Præterea notandum erit, quod quando Clericus debitor, qui non est soluendo, tam si sit in carceribus, quam extra, admittendus fuerit ad beneficium dicti capituli *Odoardus*, peractis peragendis, & seruatis seruandis, debet antequam ad sui fauorem pronuncietur, confiteri in actis coram Notario, & testibus omnia debita, & indicare fideliter omnia sua bona quæcumque, & qualitercumque ad eum spectantia, ac assignare illa ad fauorem creditorum, Nec non debet præstare cautionem, saltem Iuratoriam cum obligatione Camerali de soluendis debitis, & satisfaciendo creditoribus, si ad pinguiorem deuenerit fortunam, Et de his omnibus Notarius rogare tenetur ad futuram rei memoriam. Et ex tunc iudex sententiam proferre poterit infrascripto, vel simili modo videlicet.

Forma sententiæ cap. Odoardus.

Dei inuocato presidio, eiusque Matris Beatæ Virginis,&c. per hoc diffinitiuum decretum Nos N. *&c. & Apostolicus Delegatus &c. dicimus, declaramus, & pronunciamus, visis actis, omnibusq; videndis, & consideratis omnibus de iure considerandis, cum omnibus deductis in hac causa* N. *de* N. *Clericum, siue Sacerdotem, &c. debere gaudere, & vti beneficio capituli Odoardus. de solutionib. & cap.peruenit. de fideiussorib. dando, & concedendo illi dilationem moratoriam per tempus annorum tot,&c dilatandam tamen, & prorogandam ad nostrum arbitrium, quatenus opus fuerit, quousque perueniat ad pinguiorem fortunam, & interea decerni ei quantitatē introitum talem,&c. super talibus bonis, vel de,&c. vt possit, & valeat se cum sua familia sustentare, prout æquum est. Reliquum verò quod super est assignamus infrascriptis creditoribus, iuxta suas anterioritates, & posterioritates, pro quantitatibus de iure sibi debitis. & interea non molestari amplius neque personaliter, neq; realiter super bonis illi pro suis alimentis assignatis, nullaque alia actione audiri, & ita mandamus, & præcipimus, decernimus, & sententiamus prout Iuris est non solum isto, sed omni alio modo meliori,&c. sub pœna contrauenientibus scutorum tot,&c. piis vsibus,&c.aliisque arbitrio, &c. & in subsidium excommunicationis,&c. & ita,&c. & Intimetur. Datum &c. die,&c.*

Ego N.*&c.& Apostolicus Delegatus ita pronunciaui,&c. lectum, latum, & publicatum die tali,&c.Curia pro Tribunali sedente,&c.præsentibus protestibus* N. *N. & N. &c.*

Actuarius, &c.

Quod si interuenerit commissio Apostolica fieri potest sententia sub infrascripta forma, prout fit in Alma Vrbe, videlicet.

Alia

Alia forma sententiæ super Cap. Odoardus.

Christi nomine inuocato, pro Tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes per hanc nostram diffinitiuam sententiam, quam de Iuris peritorum consilio ferimus in his scriptis in causa, & causis, quæ primo, & in in prima inter R. D. N. de N. Actorem ex vna, & DD. N. de N. N. N. & N. assertos eius creditores Reos conuentos de, & super admissione ad beneficium capituli Odoardus de solutionibus, et capituli peruenit de fideiussoribus; rebusque alijs in Actis causæ, & causarum huiusmodi latiùs deductis, coram nobis versæ sunt, et vertuntur instantia, partibus ex altera, Dicimus, decernimus, declaramus, et diffinitiuè sententiamus dictum R. D. N. de N. Actorem nostræ curiæ Cælestis militem, facta prius per eum suorum debitorum confessione; Necnon omnium, & singulorum suorum bonorum, redditu, & prouentuum quorumcumque indicatione, & assignatione illorum ad fauorem suorum creditorum; Infrascriptis tamen alimentis, alijsque sibi inferius reseruandis semper saluis; et facta per eumdem obligatione de satisfaciendo illis, si, & postquam peruenerit ad pinguiorem fortunam, fore, et esse admittendum; prout harum serie admitti volumus, et mandamus, ac admittimus ad dicta beneficia; et vt talis admissus viti, ac frui debere prærogatiuis, et indultis in eisdem capitulis contentis; dictisque eius assertis creditoribus non licuisse, nec licere dictum R. D. N. de N. molestare personaliter, et quoad eius personam ac aliàs sibi inferius reseruanda, vigore cuiusuis eorum prætensi crediti, etiam obligatione Camerali vallati, et vigore quorumuis mandatorum executiuorum, suspicionis fugæ, alteriusque cuiusuis generis, et speciei per quosuis Dominos Romanæ Curiæ Iudices, etiam per nos, et Curiam nostram decreti, et relaxati seu in futurum decernendi, & relaxandi cum quouis exequatur apposito, seu apponendo; et pro prædictis omnibus et singulis non grauetur, & inhibitiones nostras desuper necessarias, et opportunas decernendas, et relaxandas fore, et esse; prout decernimus, et relaxamus, ac non grauetur, et inhibitiones concedimus. Dictoque R. D. N. de N. pro honesta suæ vitæ substentatione, & ne mendicare cogatur reseruamus scuta tot, . . . pro quolibet anno sua vita naturali durante super omnibus, & singulis suis bonis præsentibus, & futuris, et vlterius alia scuta tot, . . . pro vna vice tantum pro vtensilibus, et mobilibus ad sui personam necessariis, pro quibus decernimus, et relaxamus quæcumque mandata necessaria, et opportuna. Et ita dicimus, pronunciamus, decernimus, et declaramus, ac diffinitiuè sententiamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo. etc. Ita pronunciaui.

Ego N. Vicarius Gener. et Apost. Deleg.

Lectum, latum, &c. *N. Notarius, etc.*

Intimata sententia creditoribus, si appellauerint infra decem dies, prout possunt, quia Iudicium est ordinarium, conceditur Personæ ad beneficium admissæ Inhibitio supra enunciata, ne amplius molestari possit; aliàs si appellauerint in tempore, retardabitur inhibitio; donec superiores decernant, appellationem habere locum, nec ne. Consulerem tamen in tali casu creditoribus, ne vlteriores expensas facerent, cũ periculo etiam illas amittendi, prout pecunias in maiori summa credita fecerunt; quia inanis est actio quã Inopia debitoris excludit, & frustratoriæ sunt sententiæ, res iudicatæ & exequutoriales, quando debitor non est soluendo, vt probatur ex *text. in l. nam Is. ff. de dol. et l. 1. vbi Gloss. in verb non est ff. si ventris nomin. mul. et cap. olim, 2. de restit. spoliat.* Marchesan. *de commission. p. 3. cap. 1. num 49. fol. 315.* Hostiens. *in d. cap. Odoardus, n. m. 4. de solut.* Bellett. *Disquis. Clerical. p. 1. tit. de Cleric. debitor. §. 1. num. 3.*

63 Si verò pronunciandum erit, quod debitor admittatur ad beneficium cessionis bonorum, si fuerit laicus, vel etiam Clericus, qui cedere bonis voluerit, poterit fieri infrascriptum, vel simile decretũ, videlicet.

Forma Decreti super cessione Bonorum.

Qui, &c. Visa instantia facta per N. carceratum, & citatione de omnibus creditoribus ipsius, dictum N. ad miserabile beneficium cessionis bonorum admisit, præstito tamen per eum iuramento de soluendo residuum si ad pinguiorem deuenerit fortunam. Qua cessione facta eumdem relaxari iussit, & vlterius non molestari; & hæc sine præiudicio fisci & Rei publicæ, quatenus eis reperiatur debitor, & seruata forma motus proprij, ac non aliter, aliàs nec alio modo, omni meliori, etc.

Et hæc in materia beneficij cap. Odoardus, & cessionis bonorum, seu dilationis sufficiant, occasione exceptionis opponendæ *dicti cap. Odoardus, &c.*

SVB-

SVBSECTIO SEPTIMA.

De Exceptionibus Peremptorijs.

SVMMARIVM.

1 *Exceptio peremptoria, quæ? & quando opponatur.*
2 *Exceptio litis finitæ, quæ?*
3 *Iuramenti exceptio, quæ?*
Periurium, quid?
Periurus repellitur à limine iudicij; vbi multæ limitationes:
Absolutio à Iuramento à quibus tractetur.
4 *Actor si sit periurus, non debet audiri.*
5 *Iuramentum principalis obligat etiam heredes.*
6 *Periurij exceptio non transmittitur ad heredes criminaliter.*
7 *Rei iudicatæ exceptio perimit ius Actoris.*
8 *Rei iudicatæ vis, & effectus, qualis?*
9 *Transactionis exceptio, est peremptoria.*
10 *Transactio, vt sit valida, quæ requisita habere debet.*
11 *Transactioni contrauenìens quas pœnas incurrat.*
12 *Exceptiones prædictæ ingenere quando opponendæ, cum in consideratione habenda fint quatuor tempora.*
13 *Exceptiones dilatoriæ in duobus casibus opponi possunt, etiam post litis contestationem.*
14 *Exceptiones peremptoriæ litis non finitæ opponi possunt ante sententiam.*
15 *Exceptiones nullitatis processus etiā post sententiam opponuntur.*
16 *Exceptiones incidentes, & emergentes, quæ?*
17 *Exceptiones semper probari debent, & ideo terminus, intra quem probentur, dandus est.*
18 *Exceptiones, quæ ad merita causæ reseruantur, quæ.*

1 DIximus in præcedenti *subsect.6. in princ. num.3.* quod de duobus generibus exceptionum tantùm ageremus in præsenti Practica, omissis aliis, nimirum de exceptionibus Dilatorijs, & de Peremptorijs. Vnde viso vsque modo de dilatoriis, remanet in præsenti tractandum de peremptorijs.

Dicuntur itaque exceptiones peremptoriæ, illæ, quæ in totum perimunt ius agentis, & agentibus semper obstant, vt est exceptio solutionis, iurisiurandi, transactionis, pacti de non petendo, Rei iudicatæ, & similes. *c.1. de litis contest. in 6. l.3. ff. de except. & §. perpetuæ Instit. eod. tit. tit. de except.* Speculat. *lib.2. rubr. de except. §.1. num.4.* & Marant. *in specul. 6. p. membr. 9. num. 12.* Quæ quidem exceptiones opponi possunt de iure communi, vsque ad conclusionem in causa, & regulariter, antequam sit renunciatum probationibus, aliquando tamen vsque ad sententiam, vt habetur *in l. peremptorias, &* ibi Bald. *C. sentent. rescind. non poss. l. præscriptionem. C. de except.* vbi Gloss. Abb. & DD. *cap. cum dilectus de fid. instrument.* Speculat. *de exequut. sentent. §. fin. nu.8.* Camill. Capucius *in Prax. iudiciar. p.2. c.7. art.2. n.4.*

2 Est tamen aduertendum, quod tres istarum exceptionum dicuntur esse litis finitæ, quæ impediunt litis ingressum, & omni tempore opponi possunt; vt sunt exceptio iuramenti, Rei iudicatæ, & transactionis, de quibus agitur *in d. c.1. de lit. cont. in 6.* & ibi per Glos. 1. *in verb. exceptiones vers. fallit in tribus, & in constitutione Regni excedente: exceptione filiationis.* Sed de iure Regni istæ exceptiones sunt proponendæ intra dies tres post datam copiam talis qualis petitionis mediante iuramento, & intra quinque dies immediatè sequentes, alias intelliguntur reseruatæ ad merita causæ, *vt habetur in Regis Pragmat. incip. comparente Reo & dix. sup. in princ.*

Istæ exceptiones litis finitæ dicuntur etiā declinatoriæ, quando opponuntur ante litis contestationem, quo casu impediunt litis ingressum, & iudicium declinant. Speculat. *loc. proximè citat. §.3.* Marant. *ibid.* Et de istis tribus principaliter agendū erit, Quarum Prima est,

3 Exceptio iurisiurandi, seu iuramenti, quæ locum habet, quando opponitur de periurio; vt si quis promisit aliquid facere, vel non facere, & talem promissionem iuramento firmauit, si postea contrauenìat, opponi potest de periurio, quod est mendacium iuramento firmatum, secundum Bald. *in l. fin. C. de reb. credit. & iureiurando.*

Ista exceptio iuramenti, seu periurij repellit omninò Actorem à limine Iudicij. *cap. dilecti de except. & l. si quis maior. C. de transact. l.1. ff. de iureiur.* Felin. *in d. cap. dilecti n.2.* & Butr. *num.10.* Rot. Roman. *decis.97. nu.8. par.2. diuers. & decis.146. num.2.* post Zacch. *de obligat. camer.* Gregor. *decis.64. num.2.* Caualer. *decis.144. num.1.* Mant. *decis.221. n.1.* Quia est vna ex illis, quæ dicitur litis finitæ, *vt dixim. sup.* & notat etiam Iason. *in d. l. si quis maior. num. 24. in fin.* Crauett. *consil. 1. num.7.* nam periurus priuatur iure suo, *d. l. si quis maior.* Caualer. *loc. cit.* Seraphin. de

pri-

priuileg. iuram. priuil. 174. num. 10. & num 18. vers. vltimò infertur, vbi Alios recenset, & asserit, Periurũ non solum repelli ab agendo: verũ etiam cadere ab actione, debere accepta restituere; pœnã soluere, & omni commodo contractus priuatum remanere per tex. in d. l. si quis maior, vbi DD. communiter. Idem firmat Farin. de falsit. & simul. q. 160 n. 45.

Fallit tamen conclusio prædicta in multis casibus. Quorum primus est, quando Pars aduersa nõ opponit de periurio, nam tunc censetur exceptioni renunciare, & sic processus est validus. Seraphin. d. priuileg. 174. num. 18. Farinac. ibid num. 185. latè Beltramin. ad Gregor. d. decis. 64 num. 11. & seq. vbi ait ita etiam fuisse dictum in vna Hyspalen. Coadiutoria 13. Martij 1615. coram D. Vbaldo. Pic. ad statut. Vrb. lib. 1. cap. 151. glos. 23. num. 51. vbi Alios cumulat; Est benè verum, quod Acta, & processus facta post oppositionem exceptionis periurii sunt prorsus nulla, & inualida; cum de eo opponi possit in quacunque parte iudicii, ante sententiam. Coccin. dec. 268. n. 5.

Nota tamen, quod quamuis Pars non opposuerit exceptionem prædictam, nihilominus, si Iudex repellere voluerit periurum, ex officio; & impedire vlteriorem processum, vtique poterit. Farinac. d. q. 160. nu. 186. & seq.

Limitatur secundo, quando exceptio periurii non probaretur incontinenti, sed altiorem requirit indaginem. Farinac. ibid. num. 190. Seraph. loc. cit. n. 16.

Limitatur tertiò, quando de illa non constaret clarè. Mantic. decis. 221 num. 2. 3. & 7.

Limitatur quartò, quando quis est periurus in alia causa, quam in illa de qua agitur; quia exceptio periurii obstat solũ in causa, seu contractu, in quo est periurus. Felin. in cap. & 2. de except. Roman. singular. 499. num. 2. & ibi Add. Bald. in l 2. num 93. in fin. ff. de iureiur. Seraphin. d. priuil. 174. num. 16. vers. secundò, Farinac. de falsitat. & simul. & præcit. q. 160. nu. 180. & 184. Rot. decis. 97. nu. 10. p. 2. diuers.

Limitatur quintò, quando contractus esset illicitus ex parte vtriusque, quia iuramentum esse non debet vinculum iniquitatis. cap. quanto de iureiur. Pic. ad statut. Vrb. d. glos. 23. num. 33. & Alii apud illum.

Limitatur sextò, quando agit defendẽdo propriam Ecclesiam, vel propriam Personam. cap. dilect. de except. vbi DD. cõmuniter, præsertim Butr. nu. 11. quia tunc periurus tamquam Reus necessarius, excipiendo, & se defendendo audiri debet. Gregor. dec. 64. nu. 4. Duran. dec. 18. n. 25.

Limitatur septimò, quando in contractu interuenit læsio enormissima, & dolus, qui iam detectus est. Rot. decis. 102. num. 9. p. 1. diuers. Farinac. d. q. 160. nu. 285. & q. 162. num. 87. Pic. d. glos. 23. num. 23. Dolus autem, & læsio detecta dicitur, vel simulatio, si de ea constet per Iudicis sententiam. Greg. d. decis. 64. nu. 8. & seq. Coccin. d. decis. 268. n. 4.

Limitatur vltimò, quando periurus obtinuisset à Papa per viam Signaturæ Gratiæ absolutionem à periurio incurso, parte citata. Farinac. d. q. 160. nu. 180. & seq. Marchesan. de commiss. absol. iuram. ad effect. agend. par. 3. §. 1. num. 15. fol. 102. in 2. impress. Secus esset, si obtinuisset absolutionem ab inferiore Papæ; cum à periurio incurso nemo absoluere possit, nisi ex speciali Papæ permissione. Marchesan. vbi sup. §. 2. num. 35. fol. 214. Pic. ad stat. Vrb. d. glos. 23. n. 46. Crauett. cons. 1. num. 7. Rot. in Romana nullitatis obligationis 5 Iul. 1604. coram D. Ortembergo, impress. apud Marchesan. vbi sup §. 1. dec. 7. num. 3. fol. 207. Pacific. de Saluian. decis. 95. in fin. in nouiss. impress. Pic. ad statut. Vrb. decis. 54. num. 7.

Quosdam casus, in quibus potest opponi exceptio prædicta, ponit Afflict. decis. 263. & Grammatic. decis. 66.

Potest tamen Actor replicare contra Reum opponentem talem exceptionem, quod non sit periurus, quia obtinuit prius absolutionem, & relaxationem iuramenti ad finem agendi, quam quidem absolutionem ostendere, & probare debet, & sic non obstat exceptio periurii cõtra ipsum. cap. paruuli. 22. q. 5. cap. querelam de iureiur. c. 2. in fin. de fideiuss. cap. dilecti de except. & l. si quis maior C. de transaction. DD. in cap. quemadmodum de iureiur. Absolutio enim à iuramento datur Actori ad finem agendi, & Reo ad finem excipiendi. Afflict decis. 220. n. 10. De effectu absolutionis à iuramento, & de modo & forma impetrationis ad finẽ agendi, ne iurans incidat in periurium; agunt Menoch. de arbitr iud. q. 5. DD. in cap. debitores de iureiur. & Afflict. decis. 30. 31. 36. 60. 63. & 263.

4 Actor enim agens sine absolutione à iuramento non debet audiri; sed in Curiis Ecclesiasticis de æquitate Canonica, etiam si absoluatur pendente lite, non repellitur; quia sublatum est iam impedimentum iuramenti. cap. 1. vbi Abb. & cap. verum, & cap. si verò de iureiuran. & cap. inter cætera. 22. q. 4. Est tamen aduertendum, quod petens absolutionem, quando est periurus, nihil illi proderit absolutio, si non expresserit, quod erat periurus, cum sit subreptitia. Crauett. consil 7 n. 11. Semper autem, quando opponitur, & replica-

tur

tur super tali iuramento & absolutione, dandus est terminus ad probandum contrarium. Abb. & Crauett. *loc.cit.*

Quod si pluries fuit iuratum, tot absolutiones obtineri debent, quot sunt iuramenta, alias vna absolutio non suffragaretur. Seraphin. *de priu.iuram. priu.*83. *n.*46. Rol. *conf.*34.*num.*5.*lib.*1. Pic. *decis.*53.*num.*3. & 54.*num.*8. Grammat. *decis.*66.*n.*12. Mantic. *decis.*267 *num* 8. Duran. *dec.*5.*n.*9. Rot. apud Marchesan. *vbi sup.p.*3.§.1.*decis.*6.*n.*1. & *decis.*7.*n.*3.*vers secundo fol.*207.

Quapropter si quis iurauerit pecuniam soluere, absolutionem non petere, & impetrata nō vti, debet prius absolutionē obtinere ab isto tertio iuramēto. Seraph *d.priu.* 83.*nu.*46. Rolan.*d.conf.*34.*n.* 6. Deinde à secundo, & postea à primo. Bald. *in l.*2.*num.* 91.*ff.de iureiur.* Felin.*in cap.debitores q.*3.*nu.*9. *vers. Baldus autem de iureiur.* Roland. *loc. cit.* Soccin.*conf.*59.*num.*7. *lib.*3. Rot. *in Placentina Castri* 4.*Iulij* 1601. *coram Eminentissimo D. Mellino impress.* apud Marchesan. *p.*3. §. *de commiss.relax.iur. ad eff. agend. decis.*3. *fol.*205. *in nouiss. impress.* Alias absolutio ab vno, non obtenta similiter ab aliis, prout supra, non suffragaretur, nullumque sortiretur effectum, Rot. *in dicta Placentina Castri & in Clusina pensionis* 18. *Iunij* 1590. *coram Eminentiss. D. Platto impressa similiter* apud Marchesan. *p* 2.§.2 *fol.*226. Pic *d decis.*53.*nu.*3. & 54.*num.*8 & 55.*num.*2.

Absolutio autem à iuramento necessaria est, etiam si instrumenta prætenderentur nulla defectu solemnitatum alicuius statuti localis. Gregor. *decis.*64.*num.*6. & ibi Beltram. *num.*14. Duran. *decis.*18. *num.*25. Quæ quidem instrumenta tamquam facta sine solemnitatibus statutariis nō probant iuramentum. Pic. *ad statut. Vrb.glos.* 23.*n.*6.

Quod tamen nō procederet in absolutione, quæ habet relationem ad instrumenta valida, in quibus iuramenta continentur. Rot. *in Aretina Commendę, die Veneris* 29 *Iunij* 1587. *coram D.Orano, & in Signina Castrorum* 2. *Maij* 1616.*coram Dom.Remboldo, & in Romana dotis* 4.*Februarij* 1609.*coram D.Penia*, quia relatum est in referente cum omnibus suis qualitatibus. *l. asse toto. ff. de heredib.instit. l.si ita scripsero. ff de cond.& demonstr. l.ait prætor.* §.1. *ff. de re iudic.* Sigism. Scacc. *de commerc.*§.3.*glos.*3.*num.* 28. Rot. *in d.Signina Castrorum, & in decis.*405.*num.*1. *par.*1. *in Posthum.* Farinac. aliàs *par.*3. *recent. & decis.* 733.*num.*3. vbi quod relatio intelligenda est secūdum qualitates in relato expressas; & *decis.*238. *num.*2. & 5. vbi quod relatio debet fieri ad proximiora.

Absolutio tamen non conceditur, nisi iusta existat causa, vt doli, metus, læsionis, & simi'is. Mantic. *decis.* 267. *num.* 9. Marches. *de commiss relax.iur ad eff agen par* 3.§.3. *num.*20. Quod si quis incidit iam in periurium, absolutio ad effectum agendi non releuat. Ruin. *conf.*66.*num.*6. *lib* 4. Seraph. *de priu.iuram.priu.præcit* 174.*num* 9. Marchesan. *vbi sup. p.*3. §.2. *num.* 34. *fol.*214. Nisi priùs obtineretur absolutio à periurio. Marchesan. *ibid.num.*35.Rot. *in Romana nullitatis obligationis dotis coram Dom. Ortembergo* apud Marchesan. *d. par.* 3. *fol.*207. Andr. *dec.*47. *num.*2. vbi alias decisiones cumulat.

5 Sed quæritur, an iuramentum transeat ad hæredes?

Respondetur affirmatiuè, quoad robur obligationis, & promissionis iuramento firmatæ per principalem, est enim quid reale, quoad robur, & realem effectum, ac interesse; licet sit quid personale quantum ad ligamen. Canonistæ *in cap.debitores de iureiur.* Decius *consil.*359. *num.*7. Afflict. *decis*63.

6 Quæritur secundo, an exceptio periurij detur heredibus, & contra hæredes, tam ciuiliter, quam criminaliter?

Respondetur negatiuè, ad finem, vt criminaliter agatur; secundum Iserniam in *consti. Regni: eos, qui scienter, & ibid.* Afflict. *q.*6. Quo verò ad finem, vt hęres defuncti iurantis ciuiliter agendo seruet promissa per eumdem defunctum, bene datur, secundum Bart. *in l. cum quis decedens*, §. *codicillis ff. de legat.*3. Et ratio est, quia adhoc, vt iuramentum liget iurantem, requiritur, vt sit præstitum de facie ad faciem, vt ait Afflict. *decis.*381. & Capic. *decis.*75.

7 Secunda exceptio peremptoria litis finitæ est exceptio Rei iudicatæ, de qua in *l.*1.*ff.de re iudicat.* Nascitur autem ista exceptio ex authoritate rei iudicatę, per quam ope exceptionis repellitur idem Actor molestans aliquem, quem antea conuenerat pro eadem causa, & pro eadē actione, & eadem re in iudicio deducta, & alias terminata, *vt colligitur ex l.*3.& *l.cum quæritur, cum duabus seqq. ff. de exception. rei iudicat.*

8 Authoritas enim Rei iudicatæ hunc effectum producit, post decem dies, intra quos non fuit appellatum, *iuxta cap. quoad consultationem, de sentent.& re iudic. & Authen. hodie. C. de appellat.*. vt semper quod non appellatur à sentētia intra decem dies, ipsa transeat in rem iudicatam, quæ pro veritate habetur. *l.res iudicata, ff.de regul.iur.* Riminald.*conf.*41.*num.*7.quem citat Ridolph. *in Prax.iudiciar.p.*3.*cap.*5.*num.*377.

Vnde si idem actor, vel etiam persona agat iterum contra aliquem, quem prius conuenerat pro eadem re, super qua fuit sen-

sententiatum contra illum, & pro eadem causa, & eadem actione, opponitur exceptio rei iudicatæ à Reo conuento, & illi nocebit. *l. & eamdem, l si mater. § illud, l de eadem, & l quantitas & l. siue ex testamento, ff. except. rei iudicat.* ex quibus colligitur, quod ad hoc vt locum habeat dicta exceptio rei iudicatæ, concurrere debent omnes supradictæ qualitates, scilicet quod agat eadem persona, quæ fuit condemnata in iudicio *d. l. & eandem*. Secundò, vt agat ex eadem causa. *ibid. & d. l mater. §. illud*. Tertio, vt agat pro eadem re *d l. quantitas* Quinto, in iudicio deducta, & aliàs terminata. *d. l siuè ex testamento*, quia aliàs locum non habet dicta exceptio. Franch *decis.* 58. *n.* 6. & 7. & *decis.* 179. vbi ait, quod datur etiam contra hæredem illius, qui fuit condemnatus, huiusmodi exceptio.

Sed quæritur, an hæc exceptio Rei iudicatæ impediat exequutionem obligationis Cameralis, si apponatur?

Respondetur affirmatiuè, ipsa enim retardat exequutionem dictæ obligationis Cameralis. Zacch ad Galles. *de obligat. Camer. q.* 18. *num.* 16. Ridolphin. *vbi sup. par.* 1. *cap.* 18. *num.* 199. Quinimo dicta exceptio admittitur in quocumque iudicio. Rot. *post eumdem* Zacch. *de obligat. Camer. decis.* 89. *num.* 7. & *seq.*

9 Tertia exceptio pereptoria litis finitæ, quæ impedit litis ingressum dicitur exceptio transactionis. Seraphin. *decis.* 230. *n.* 5. & *decis.* 234. *per tot.* est autem transactio de re dubia. & lite incerta nō gratuita pactio. Abb. & Canonistæ in *rubric. de transaction.* & Iuristæ *in tit ff. & C. eod. de transact.* Vnde si quis ob metum futuræ litis fecit pactum cum aliquo transigendo se ad aliquam pecuniarum quantitatem illi soluendam, ne litem intentaret, & pro hoc dedit ei pecuniam conuentam. Vel si lis iam erat intentata, & concordauerunt, mediante pecunia, vt desisteret à lite mota; in tali casu, si non seruaretur pactum transactionis, obstabit exceptio transactionis, quæ impediret litis ingressum. *l. fratres.* C. *de transaction.* Afflict. *decis.* 220. *nu.* 3. Grammat. *decis.* 66. *num.* 62.

10 Ad hoc autem, vt opponi possit huiusmodi exceptio transactionis multa requiruntur. Et Primo, vt sit facta metu instantis, vel futuræ litis, *vt no. in d. l. fratres*. Secundò, requiritur bona fides ex parte transigentis, hoc est vt bona fide inductus sit ad transigendum, quia si fuit deceptus, & mala fide inductus, non potest contra eum opponi huiusmodi transactionis exceptio. *l. si contrauenias*; & *l. cum postquam C. de pact.* & notat Grammat. *decis.* 66. *prae num* 46. & 51. Tertio requiritur, vt transactio sit talis, ex qua nascatur actio. *l. causas* C. *de transaction.* Quarto, vt non sit nulla ex aliqua causa, vt si fiat super bonis Ecclesiæ, sine assensu Apostolico; *Extrauag. ambitiosæ de rebus Eccles. non alien.* Vel si in Regno fiat super re feudali, sine assensu Regio, *secundum constitut. incip Constitutio Diuæ memoriæ*, quia tunc non nascitur exceptio, secundum Afflict. *decis.* 173.

Quinto requiritur, vt in transactione non sit læsio enormissima, vt si interuenerit dolus reipsa, & ex proposito, & maxima circumuentio, tunc enim impetrata absolutione à iuramento potest rescindi transactio, qua rescissa, nulla ex ea datur exceptio. Grammatic. *decis.* 102. *num.* 103. Afflict. *decis.* 322. Ex quibus infertur, quod in contractu transactionis locum habet, etiam remedium. *l.* 2. C. *de rescind. vendit.* Franch. *dec.* 159. Faciunt notata per Capic. *decis.* 174. *num* 14.

11 Sed quæritur; an in Regno seruetur dispositio *l. si quis maior C. de transaction* vbi imponitur pœna infamiæ contrauenienti transactioni, nec non restitutionis obligatio omnium acceptorum; item tollitur illi ius agendi; & soluere tenetur pœnam pecuniariam?

Respond. non procedere; quoad omnes supradictas pœnas, sed tandum quoad restitutionem acceptorum, prætextu transactionis, secundum Afflict. *decis.* 220 *in* 2. *dubio*, & Grammat. *decis.* 66. *num.* 22. & insuper rescinditur, ob enormissimam læsionem, *vt dix.*

12 *Quo verò ad tertium* principale præmissum propositum in principio. *subsect.* 6. *num.* 1. *sup. de except. dilator.* nimirum quando exceptiones opponi debeant, notandum erit, pro complemento materiæ exceptionum, quod in hoc cōsideranda sunt quatuor tempora: Primum est, ante litis ingressum. Secundum est post litis ingressū, sed ante litis contestationem. Tertium est post litis contestationem, sed ante sententiam: Quartum est tempus post sententiam.

Circa primum tempus, idest ante litis ingressum, est obseruandum, quod tali tempore debent opponi exceptiones declinatoriæ fori, quæ respiciunt incompetentiam iudicis, aut eius suspicionem. *arg. l. fin. C. de exception.* alioquin si non opponerentur ante litis ingressum, non possent amplius opponi quia Reus censeretur consentire in iudice. *c. inter Monast. de excep re iudic. l sed & si ff. de iudic. & l si conuenerit. ff de iurisdict. omn. iud.* sequitur Bartol. *in l. quidam consulebant ff. de re iud.* & dictum fuit supra.

Est

Est tamen aduertendum, quod si reus petierit copiam libelli ad consultè respondendum, non videtur per hoc consentire in Iudicem. Idem Bartol. *in l. non videtur ff. de iudic.*

Item tali tempore sunt opponendæ exceptiones, quæ impediunt litis ingressum, de iure Regni, vt est exceptio solutionis, Rei iudicatæ, transactionis, iurisiurandi, & pacti de non petendo, de quibus loquitur Regia *Pragmat. Comparente Reo sub tit. de ordin. iud. & consti nt. exceptione filiationis.* Vbi etiam seruatur, quod Reus non probans exceptiones propositas, proqualibet actione, in qua deficit probare, soluere debet duos ducatos in pœnam, *iuxta Pragmat. Quicumque sub tit de exept.* De Iure verò communi, & de æquitate Canonica opponi possunt vsq; ad conclusionē in causa vt dixim. *sup n. 1.*

13 Circa secundum tempus, hoc est post litis ingressum, sed antè litis contestationem, erit obseruandum, quod regulariter tali tempore opponi debet exceptiones dilatoriæ, quæ non respiciunt personam iudicis. *l. ita demum C. de procurat.* & notatur per Marant. *in specul. par. 6. membr. 9. num. 9.*

Est tamen aduertendum; quod in duobus casibus exceptiones dilatoriæ opponi possunt, etiam post litis contestationem. Primus est quando superuenirent post datum tempus, culpa aduersarii, non culpa Rei excipientis. Marant. *loc. cit.* Secundus est, quando esset exceptio dilatoria, quæ respiceret retroactum nullum processum, vt est illa, quæ oritur ex defectu citationis, iurisdictionis, vel mandati; tali enim casu, licet exceptio sit dilatoria secundum se, potest tamen opponi quandocumque in quauis parte iudicii, etiam post sententiā latam, vt probatur *in l. licet. C. de procurat.* & notatur per Felin. & Alis *in cap. exceptionē de except. & in cap. 1. de litis contestat. in 6. & nos dicemus inferius.*

14 Circa tertium tempus, idest post litis contestationem, sed ante sententiam, erit obseruandum, quod tali tempore opponi debent exceptiones peremptoriæ, quæ non sunt litis finitæ. *l. peremptorias. C. sent. resend. non poss.* Cuius legis dispositio hodie seruatur etiam in Regno Neapolitano; *non obstante constitutione incip. lite legitimè contestata*, in qua habetur, exceptiones peremptorias opponendas esse, post litem contestatam, infra biduum; & Ratio est, quia æquius est remedium dictæ legis, quam dictæ constitutionis. Ista autem practica introducta est *per Pragmat. incip. cursu dilationum sub rubr de ord. iud.* per quam videtur correcta dicta *constitutio lite legitimè contestata*, & per eam fuit dispositum, vt etiam post terminum (qui in Regno stat loco litis contestationis, vt alias diximus,) possint præsentari scripturę ad repellendos testes examinatos in causa vsque ad conclusionem.

15 Circa quartum, & vltimum tempus, idest post sententiam; erit obseruandum, quod tali tempore opponi similiter possunt exceptiones dilatoriæ, quæ respiciunt retroactum nullum processum, prout sunt illæ, quæ arguunt defectum mandati procuratoris, vel iurisdictionis, vt singulariter notat Speculat. *de exception. §. 3. Dicto n. 14. in fin.* & Bald *in l. pen. C. de iur. & fact. ignor.*

Est tamen notandum Primo, quod licet regulariter post sententiam opponi nō possint exceptiones peremptorię, nisi per viam restitutionis in integrum, vt si sit minor, vel Ecclesia. *l. 2. C. sent. resc. non poss. & cap. cum olim de priuil.* & notatur per Specul. *lib. 2 de except. & replic. §. 3. n. 15 in fin.* & Pac. Iordan. *tom. 3. elucubration. diuersar. lib. 19. ti. 23. num. 26.* Hoc tamen limitatur innouem casibus, quos enumerat Gloss. *in l. fin. C de iur. & fact. ignor.* & referuntur per eosdem supracitatos Doctores, in quibus casibus etiam post sententiam opponuntur peremptoriæ exceptiones ad impediendā executionem.

Quorum primus est in filio familias, cui competit exceptio Macedoniani. *l. tametsi. ff. ad Macedon.*

Secundus in Muliere, quæ habet exceptionem Senatus cōsulti Velleiani *l. quonis. §. 2. ff. ad Velleian.*

Tertius est in Milite condemnato, qui exceptionem omissam potest etiam post sententiam opponere *d. l. 1. in fin.* vbi Gloss. *C. de iur. & fact. ignor.*

Quartus est in Marito, qui conueniri debet in quantum facere potest *l. ex diuerso §. fin. ff. solut. matrim.*

Quintus est in Donatore, & Aliis, qui similiter non conueniuntur nisi in quantum facere possunt, deducto, ne egeant. *l. Nesennius §. fin. ff. de re iudic.* Isti enim, nisi eis relinquatur, ne egeant, etiam post sententiam opponere possunt.

Sextus est in fideiussore, quoad priuilegium cedendarum actionum *l. si fideiussor. §. idem respondit. ff. de fideiussor.*

Septimus in Tutore. *l. 1. §. præterea potest ff. de contr. act. tut.*

Octauus est in falso procuratore. *l. licet C. de procurator. cap. in nostra eod. tit. de proc.* secus si sententia diceretur lata per falsas allegationes; *vt tot. tit. C. si ex fals. alleg.*

Nonus est vbicumque iudicium dicitur nullum, vel quia Iudex erat incompetens, vel excommunicatus, & similia. *l. licet. C. de probat & tot. tit. C. quand prouoc. non est neces.* cum aliis cumulatis per Speculator. *d. §. 3. n. 14.* & Accurs. *in fin. Gloss. in l. exceptionem C. de probat.*

16 Notandum Secundò est, quod in Praxi dantur quædam exceptiones, quæ dicuntur incidentes, aliæ verò dicuntur emergentes. Incidentes sunt, quæ opponuntur cōtra factum principale; sed emergentes sunt quæ opponuntur aduersus cōcernentia processus. Abb. *in cap. 1. in fin. de ordin. cognit.*

17 Notandum est tertio, quod pro qualibet exceptione Rei conuenti, vel replicatione Actoris semper est dandus terminus ad eā illico probandam intra eumdem terminum; alias Iudex debet facere decretum, quod ad vlteriora procedatur, oppositis non obstantibus, & referuabuntur probanda ad merita causæ. Bartol. & Bald. *in l. nā postea ff. de iureiur.* Felin. & Abb. *in cap. exceptionem de exception.* Bene verum est, quod ex aliqua causa protogatur terminus ad probandum, cum Nos in foro Ecclesiastico non procedamus cum tanto rigore, vt fit in foro sæculari. DD. *in dict. cap. exceptionem,* Speculat. *de exception. §. 2. nunc videndum.*

18 Sed quæritur, quænam sint exceptiones, quæ reseruantur ad merita causæ, & ad calculum sententiæ ferendæ?

Respondetur, illas esse omnes exceptiones, quæ probari non possunt statim; quia altiorem fortè requirunt indaginem, vt est exceptio anterioritatis, qua quis prætendit, se esse anteriorem Aliis. Vel si sit aliqua exceptio ambigua, aut dubia; & similes. Vnde prudens Iudex statim inspicere debet, an exceptio sit clara, & facilis probationis, an verò cauillosa, & difficilis ad probandum de iure, vel de facto, nam tunc fieri debet decretum, quod procedatur ad vlteriora, & reseruetur probatio ad merita causæ: DD. *in cap. 2. de sent. & re iudic.*

Nota verò in Practica, quod si pars exceptionem opponens obtulerit probationes in promptu, & Iudex eas non attenderet, pars poterit appellare. Abb. *in cap. 1. de ordin. cognit.*

Terminus tandem ad recipiendum testes ad exceptiones oppositas probandas, potest eodem, vel simili modo formari, sicut in præcedentibus, præsertim in *proxima subsect. 6 Intersec. 4. num. 54.* & quando reseruantur probandæ ad merita causę, formari potest, *vt in ead. subsect. 6. intersec. 3. n 38.*

SECTIO II.

De ordinatoriis Processus a litis contestatione, vsque ad sententiam exclusiuè.

IN principio ingressus ad Practicam *n. 1.* pollicitus fui diuidere illam in tres Sectiones, quarum prima complecteretur omnes actus ordinatorios Iudicii à principio causæ vsque ad litis contestationem exclusiuè; Secunda verò initium sumeret à litis contestatione, vsque ad sententiam exclusiuè, & Tertia à sentētia vsque ad eius exequutionem inclusiuè. Verùm quia primam sectionem iam absoluimus in præcedentibus; nunc se offert secunda sectio totius iudicii, seu processus absoluēda, quę vt diximus, initium habebit à litis contestatione vsquè ad sententiam diffinitiuam exclusiuè. Quare succedit.

SVBSECTIO PRIMA.

De litis Contestatione.

SVMMARIVM.

1 *Litis contestatio est fundamentum Iudicii.*
2 *Litis contestatio, quid sit?*
3 *Litis contestatio, quare sic dicatur?*
Iudicium redditur in initium.
4 *Litis contestatio duplex, expressa, & tacita.*
5 *Litis contestatio quo modis fieri possit.*
Verbum mentiris induceit litis contestationem.
6 *Litis contestatio per quas personas fieri possit.*
7 *Litis contestatio vbi fieri debeat.*
8 *Litis contestatio, quo tempore facienda.*
9 *Effectus litis contestationis plures.*
10 *Sententia esset nulla, si fieret sine litis contestatione.*
11 *Litis contestatio in Regno non fit expressè, & quare.*
12 *Causæ summariæ sunt in multis Tribunalibus.*
13 *Litis contestationis decretum.*

1 Quo-

1 QVoniam litis contestatio est vnus ex quinq; actibus substantialibus Iudicij, *vt dix. in præmiss. præmiss. 4. num.42.* & fundamentum, ac lapis angularis ipsius, ac processus, *vt ex text. in cap. vnic.*& ibi Bald. *de lit. contestat. & notaui ibid. num.43.* meritò completis exceptionibus, & replicationibus Actoris, & rei, ipsisque plenè in omnibus auditis; nec non concessis terminis ad exceptiones, & replicationes opponendas,& probandas, seruatisque seruandis, deueniendum est ad tertiũ actum principalem, qui fit in iudicio, qui est litis contestatio, de qua fit mentio in Iuribus allegatis *in præmiss. d.num.43. & inferius citandis, &* per Abb. *in suo Aureo tract.* qui inscribitur. *Iudiciarius Ordo in 10. chart. col.2.& seqq.*& Speculat. *in lib.2. par.2. rubr. de litis contestat. per tot.* quem sequitur Marant. *in spec.6.p.memb.vlt.*

Quamobrem pro pleniori eiusdem notitia plura videnda erunt, & Primo, quid sit litis contestatio, Secundo, quare dicatur litis contestatio; Tertio, quotuplex sit; Quarto, qualiter fiat; Quinto, per quas personas; Sexto, vbi fieri debeat. Septimo, Quando. Octauo, Quis sit eius effectus; & Vltimo, Quomodo in Regno seruetur.

2 *Quo ad primum* est notandum, quod litis cõtestatio est principalis negotij apud competentem iudicem facta narratio, & sequuta responsio, *vt colligitur ex cap. vnic. de lit.contestat.cap.dudum 2.de election.cap. prout de dolo,& contumac.cap. cum causam . de iuram. calumn.& l.rem non nouam,§.patroni. C. de iud.* Specul. *vbi sup.§.1.*

3 *Quoad secundum* est notandum,quod litis contestatio dicitur quasi simul testatio. Vnde sequitur, litis contestationem debere fieri coram Iudice, præsentibus Actore, & Reo per petitionem, & responsionem subsequutam, *vt in iuribus praalleg. & in cap. relatum . de offic.deleg.& l.vnic.* C.de *lit. contest.* & sic actore narrante factum litis, & reo respondente animo contestandi litem, fit litis contestatio. Hinc sequitur, quod alter ex litigantibus inuitus cogi potest ad contestandam litem, quia litis contestatio est actus iudiciarius, & iudiciũ redditur in inuitum, *vt habetur in l. inter stipulantem, §.1 ff.de verb. oblig.* sequitur Bald. *in d.l.vnic.C.de lit.contest.col.2.*

4 *Quoad tertium* est notandum, quod litis cõtestatio duplex est: vna expressa, & altera tacita. Expressa est illa, quæ fit per narrationem actoris, & per responsionem sequutam factam à reo coram Iudice cõpetente,animo contestandi litem. *d.cap.dudum 2.§.licet de elect.* Tacita verò dicitur illa,quæ fit per processum ad vlteriora. Marian.Soccin. *in rubr. de lit.contest.*

5 *Quoad quartum* qualiter fiat litis contestatio. est notandum, quod multis modis fieri potest. Primo,per verbum: *Nego:* prout fit, quando reus dicit: *Nego narrata esse vera*, iuxta doctrinam Bartol. *in d.l.vnic. C.de lit.contest.* Hinc modus, qui practicatur in quibusdam Curijs contestandi litem,est vt reus dicat: *litem contestando nego narrata, prout narrantur & dico petita fieri non debere;*& ista est plena litis contestatio, quia sic reus respondet ad omnia capitula libelli, si plura sint, cum ad singula respondendum sit, nam quot sunt capitula in libello, tot sunt petitiones. *cap.cum pro causa de sent.excom. l. cum in vna. ff. de appell. & l etiam ff de minor.* In alijs verò fit: *Posita prout ponuntur,& narrata, prout narrantur per Actorem non esse vera, saluis iuribus, et defensionibus suo loco, et tempore proponendis;* quæ verba faciunt, vt non incurratur pœna negantium; de qua *in l. fin ff.de rei vendic et l contra negantem. C.ad leg. Aquil.* quam incurreret negans, si simpliciter negaret. Castrens. *in l. sed hoc ita. ff. de re iudic.* Secundo fit per confessionem, vt si reus confiteatur narrata per Actorem esse vera, sed ipse reus vult probare se nullo modo teneri ad petita per Actorem. ita Felin.*in cap.1.col.1.de lit. contest.* & Andr. de Iserni.*in constit.Regni,incip. Regiæ Maiestatis.* Tertio fit per verbum dubitatiuum credulitatis, vt si Reus dicat: *Credo, narrata per Actorem non esse vera* Bald.*in l.si debitori. ff.de petit.hæredit.*post Glos.*in cap.cum ad sedem ver. credere de restitut. spoliat.* Quarto fit per verbum *ignoro.* vt si Procurator, vel hæres, & Alij,qui habent iustam causam ignorandi factum alienum, dicant. *Ignoro, an ita res se habeat, vt in l. quamquam ff. ad Vellcian.* Bart. *in l.qui in alterius ff.de regul.iur.* Quinto fit etiam per verbum iniuriosum, vt si Reus dicat Actori.*tu mentiris per gulã.*Bald. *in l.turpia ff.de legat.1.* Caueat tamen quilibet in iudicio talia verba proferre, quia potest iudex contra illũ seueritatem exercere, & procedere per uiam nòtorii, de quo infra *p.5.prax.17.* Et per Iudices sæculares præeminentem iurisdictionem habentes infligitur pœna torturæ; vt scilicet torqueatur tribus, vel quatuor ictibus funis; alias condemnatur ad alias pœnas pecuniarias, vel corporis afflictiuas; iuxta facti qualitatem, & personarum conditionem,

6 *Quoad quintum* per quos fiat litis cõtestatio, est notandum, quod non solum fit per principales litigantes, qui possunt stare in iudicio, sed etiam per eorum procu-

curatores, Tutores, Curatores, Actores, Syndicos, & Alios defendentes, & alieno nomine comparentes, *vt cap. 1. de lit. conteſta t cap. pront de dol. & contum cap. cum cauſam de iuram calumn. l. rem non nouam §. patroni C. de iud. l. procuratorib. & l. neque C. de procur. l. licet ff. de iudic. cum ſimilib.*

Fit etiam per confeſſionem Aduocati, etiam illicitam, *cap. cum cauſam de appellat.* quia quod per eum fit præſente clientulo, valet, niſi contradicat. *l. 1. C. de error. aduocat.*

Eſt tamen aduertendum, quod ſi fiat cum perſona, quæ non poteſt ſtare in Iudicio, puta cum minore, pupillo, &c. non valet, quod eſt eo fit. *l. fin. C qui legitim. perſon. ſtand. in iudic. non hab.*

7 *Quoad ſextum* Vbi fieri debeat litis conteſtaiio, eſt notandum, quod regulariter facienda eſt coram ſuo competenti iudice, *vt in cap. dudum. 2. de elect.* ibi *per petitionem in iure coram iudice, & cap. vnic. de lit. cont.* ibi *in iure*, alioquin non valeret *cap. in Clericorum 11. q. 1. cap. atſi inprinc. de iudic. cap. ad noſtram de conſue:. & l. fin. C ſi à non compet. iudic.* Vnde infertur fieri debere etiam coram arbitris. *arg. l. 1. ff. de except.* Specul de *lit. cont. §. 4. n. 2.* quem ſequitur Abb. *in cap. præſentata de teſtib.*

8 *Quoad ſeptimum*, quando fiat litis cõteſtatio, eſt notandum. quod fieri debet, poſt porrectum libellum, & poſt inducias ad deliberandum datas, omni tempore legitimo, non feriato, ante tamen iuramentum calumniæ, vt colligitur *ex cap. cum cauſam de iuram. calumn. in fin. cap. 1. & 2. eod. tit. & cap dudum. 2. de elect.* ibi: *lite vero coram nobis legitimè conteſtata, præſtitoque &c.*

Eſt tamẽ aduertendum ab aduocato Rei vt ad litis conteſtationem veniat quanto tardius potuerit; quia per eam clauditur aditus multis diffugiis, *vt l. apertiſſimi C. de iud. l. nemo C. de iuriſd omn. iud. et l. vbi acceptum ff de iudic.* nam per eam reus ſubiicitur iudici, & obligatur actori. *cap. in er monaſteriũ de ſent. & re iudic. l. ædiles §. item ſciendum ff. de redhib. & l. neque C. de procur.* & per eam præcluditur via omnibus exceptionibus; vt mox dicemus: Aduocatus verò Actoris debet procurare, vt quam primum fiat, quia per eam fit melior eius conditio. *l. in minori C. in quib cauſ. reſt. non eſt neceſſ l. 1. C. de iudic. l. alia ff. de nouat, et l. videamus ff. de vſur.*

9 *Quoad octauum* quis ſit effectus litis conteſtationis, eſt ſciendum, plures eſſe eius effectus. Quorum Primus eſt, quod per eam præcluditur via exceptionibus dilatoriis, ita vt poſt eam non poſſint amplius opponi. *d. cap. inter monaſterium de ſentẽt. et re iudic. l. Pomponius §. rati ff. de procur.* Secundus, quod per eam omnis actio perſonalis perpetuatur, vſque ad 40. annos; & tranſit ad hæredes. *l. ſæpè C. de præſcr. 30. vel 40. ann.* Tertius eſt, quod per eam interrumpitur quælibet præſcriptio. *cap. poteſt 16. q. 3.* etiam ſi ſit facta coram Arbitris. *l. pen. C. de arbitr.* Quartus effectus eſt, quod poſt eam iudex recuſari non poteſt, vt ſuſpectus; quia recuſatio eſt exceptio dilatoria, *vt in cap. inter monaſterium*; niſi ex noua cauſa ſuſpicio oriretur, poſt litis conteſtationem. *cap. inſinuante de offic. delegat. l. licet autem ff. de arbitr.* vel niſi iuret de nouo, ſuſpicionem ad eius notitiam perueniſſe. *cap paſtoralis de except.* Quintus effectus eſt, quod poſt eam non poteſt reuocari mandatum procuratoris, niſi certis ex cauſis *l poſt litem, cum ll. ſeqq. ff. de procurator.*

10 Sextus eſt, quod non poteſt perueniri ad ſententiam diffinitiuam, niſi conteſtetur lis, quia litis conteſtatio eſt lapis angularis iudicii, ſecundum Bald. *in par. 1. de lit. conteſt.* & eſt de ſubſtantialibus iudicii, vt ſup. diximus. ita vt ſi omittatur, de iure communi, vitiet totum proceſſum. Gloſs. *in d. cap. dudum. 2. de elect.* Cardin. *in Clement. ſæpè in princ. in. 4. oppoſ. de verb. ſign.* Bart. & DD. *in l. prolatam. 1. C. de ſent.* Septimus effectus eſt. quod probationes, & teſtes recipiuntur ante litis conteſtationem, vt *habetur in tot. tit. vt lite non conteſt.* & ibi DD. Alios effectus vid. apud Specul. *de lit. conteſt.* Ioan. Andr. *in rubr. eod. tit.* Abb *in cap. vnic. eod. tit.* & Alios.

11 *Quoad nonum* & vltimum, quomodo in Regno fiat litis conteſtatio, eſt notãdum, quod in Curiis Eccleſiaſticis vt plurimum fit, ſicut de iure communi ſeruatur in iudiciis ordinariis; licet in Aliquibus ſeruetur eo modo, quo proceditur in curiis ſæcularibus, in quibus non fit, quia cauſæ expediuntur ſummariè, & de plano ſola facti veritate inſpecta, & ſolum reſpicitur ad probationem per *Reg. Pragmat. incip. Diſpendia litium ſub rubr. de ord. iudic.* & inſuper, quia litis conteſtatio ſublata eſt per *capit. Regni: Deteſtantes* & notatur per Par. de Put. *de Syndicat. verb. ſententia*, & Afflict. *deciſ. 283. n. 9.* & Marant. *in ſpec p. 4. diſt. 9. num. 2. et 6. par. memb. 10. num. 2* vbi ait ex Ludouic. Roman. *conſil. 164. col. 2.* & ex Bart. & Bald. *in l. nulla, et l. nihil C. de procurator.* & ex Aliis, quod ille actus, qui immediatè ſequitur, pro litis conteſtatione habetur, prout eſt datio termini probatorii. Et ſic ſtatim ac Iudex incipit cognoſcere demeritis cauſæ, tunc dicitur conteſtari litem.

12 Eſt autem aduertendum, quod nõ ſolum in Regno Neapolitano cauſæ ſunt ſummariæ, ſed in multis Aliis Regionibus, & Tri-

& Tribunalibus, prout est præsertim in Tribunali Domini Auditoris Cameræ Almæ Vrbis, per facultatem, & priuilegium concessum *à Paul V. in sua Constitut* 28. quæ incip. *Eximiæ* §. *Eas videlicet*; & obseruat Ridolphin *in Prax. Iudictar. p. 3. cap. 3. n.* 141. Et ratio est, quia in iudicijs summariis nō requiritur litis contestatio. *Clement. Dispendiosam de iudic. & Clement. sæpè de verb. signif.* Rot. *decis. 3. de litis contestat. in nou.* vide quæ latè notat Marian. Soccin. *in cap. quondam frequenter in princ. nu.* 26. *vt lit. non contest. vbi à n. 9. vsque ad n.* 78. enumerat octoginta duos casus, in quibus litis contestatio non requiritur. Roland. *cons.* 76. *nu.* 36. *lib.* 1. Ofasc. *decis.* 1. *num.* 1.

13 In Curijs autem, vbi ius commune seruatur, & in Ecclesiasticis, in quibus fit litis contestatio, tale, vel simile decretum fieri solet, videl.

Forma Decreti litis Contestationis.

Et per Dominum, &c. Visa petitione N. contra N. ac negatione eiusdem N. Rei conuenti fuit prouisum, & decretum, litem fore, & esse contestandam in præmissis, prout contestatur & pro cōtestata haberi mandatur, & personas legitimas haberi decernitur, &c. & ita per Hoc suum, &c. Datum, &c.

Vel alio modo.

Qui Dominus, &c. Visa petitione Talis N. contra talem N. ac negatione Rei conuenti, litem fore, & esse contestandam in præmissis pronunciauit, & pro contestata haberi voluit, & mandauit, personasque legitimauit, omn. modo, &c.

INTERSECATIO VNICA.

De Causis summarijs.

SVMMARIVM.

1 *Summariæ causæ non indigent litis contestatione.*
2 *Causæ summariæ, quæ dicantur?*
3 *Causæ summariæ differunt inter se, & quomodo.*
4 *Clausula*: Summariè, *quid importet?*
5 *Effectus clausulæ summariæ.*
6 *Limitationes dictæ clausulæ.*
7 *Summariæ causæ tres species constituunt.*
8 *Summariæ à iure, quæ?*
9 *Summariæ ab homine, quæ?*
10 *Summariæ à natura causarum, quæ?*
11 *In summariis causis seruari potest ordo Iudicij ordinarij.*
12 *Summaria probatio aliquando fit, etiam in causis ordinarijs.*
13 *In Summarijs relinqui non potest citatio; & probationis.*
14 *Clausula, seù verbum*: Simpliciter; *quid importet?*
15 *Clausula.* de plano; *quid?*
16 *Clausula:* sine strepitu, *quid?*
17 *Clausula:* sine figura Iudicijs, *quid?*
18 *Figura Iudicijs est ordo Iudicarius substantialis.*
19 *Effectus principales Clausulæ*: sine figura iudicij.
20 *Requisita necessaria in causis summarijs.*
21 *Citatio est de Iure Diuino, & ideo omitti nequit.*
22 *Clausula:* sola facti veritate inspecta, *quid importet?*
23 *Clausula:* Manu Regia *quid?*
24 *Papa solum summariè cognoscendi causis facultatem tribuere potest alijs.*
25 *Limitatur conclusio pluribus modis.*
26 *Episcopi aliquando statuere possunt contra Ius.*
27 *Parte ipsæ litigantes causas ordinarias facere summarias de consensu minimè possunt.*
28 *Instantia causæ an procedat in summarijs causis.*
29 *Causa semel summaria est semper talis.*
30 *Causa principalis summaria faciet etiam summarios omnes eius articulos.*
31 *Termini substantiales amitti non possunt in causis summarijs, quamuis abbreuientur quoad tempus, non quoad numerum.*
32 *Termini substantiales in causis Summarijs, qui?*
33 *Termini substantiales diuersi, secundū diuersitatem causarum.*
34 *Termini non seruatis sententia in illa causa sequuta est omninò nulla.*
35 *Citatio ad sententiam est omninò necessaria.*
36 *Termini substantialis in pluribus casibus non seruantur.*
37 *Stylus Romanæ Curiæ non extenditur ad alias.*
38 *Termini substantiales malè seruati vitiant processum.*
39 *Casus de iure communi, in quibus summariè proceditur.*
40 *Partes colligantes in causis summarijs; an possint illas facere ordinarias.*

1 Dictum

1 DIctum fuit suprà, litis contestationem non requiri in Iudiciis summarijs, per text. *in Clement. Dispendiosam de iud. & Clem. sæpè de verb. signific.* Verum quia rectus ordo postulat, vt in præsenti Practica nihil eorum prætermittatur, quæ ad maiorem vtilitatem Vicariorum, & Aliorum in foro versantium facere videntur Ideo de illis aliqua breuiter, perfunctoriéque prælibare non iniucundum fore existimaui. Quapropter videbimus de more. Primò, quæ causæ dicantur summariæ. Secundò, quid importet clausula *summariè*, & quos effectus producat. Tertio, quot sint species causarum huiusmodi. Quartò, quæ aliæ clausulę de stylo concomitari soleant huic, & eorum effectus. Quinto, in quibus casibus summariè procedi possit.

2 *Quoad primum* notandum est, quod causæ summariæ regulariter sunt matrimoniales, Beneficiales, Decimales, Vsurariæ. Sic etiam spirituales, & spiritualitati annexæ. similiter causæ Blasphemiæ, Hæresis, læsę Maiestatis, Simoniæ, & similes, de quibus *in d. Clement. dispendiosam, & Clem. sæpè; & cap. final. de hæret. in sexto, & in Extrauag. ad reprimendum,* vbi Bart. *in verb. summariè in Authent. post libr. feud. rubr. quomod. in læsæ maiest. crim. proced.* Item causæ alimentorum, ventris, exequutiuæ, & huiusmodi, de quibus Bart. *in d. Extrauag. ad reprimendum*, & item causę omnes in quibus proceditur summariè ex priuilegio Principis supremi, prout fit in Alma Vrbe in Tribunali Illustriss. D. Auditoris Cameræ ex facultate illi concessa *per Constitut. bon. mem. Pauli V. 28. in ord.* quæ incipit: *Eximiæ*, signanter *in §. Eas videlicet*; & aduertit Ridolphin. *in Prax. Iudic. p. 3. c. 3. num. 141.* & in Rota, vbi etiam proceditur summariè, prout in Beneficialibus, vigore Innocentianæ Constitutionis in causis infra quingentos florenos. Innoc. VIII. *Constitut. 10. incip. Finem litibus.* Papazon. ad Rot. *dec. 2. num. 15. de rescript. in nouis.* Item in Regno, in quo omnes causę in Tribunalibus laicalibus sunt summariæ per iura allegata, suprà *hac ead. Subsect. 1. proxim. præced. nu. 11.* & in præmissis *præmiss. 4. nu. 51. & seq.* Prout etiam sunt in pluribus Aliis Tribunalibus, & Prouinciis. Item omnes alię causæ, de quibus infrà *num. 36.*

3 Sed quæritur, an dictę causę summariç differant inter se?

Respondetur affirmatiuè, & quidem dupliciter; nam quædam sunt causæ summariæ, quę requirunt plenas probationes, & sunt tantum summariæ, quoad solemnitates, vel aliquas earum, non verò quoad probationes necessarias in causa. Marchesan. *de commiss. aper. oris. p. 2. c. 1. num. 37. fol. 418. in nouis impress.* Mandos. *in formul. 3. commiss. in verb. summariè, vers. alterò modo.* Maraut. *in Spec. Aur. p. 4. dist. 9. n. 46.* Lap. *alleg. 3. n. 5.* Prout sunt causę incidentes, vel emergentes in Iudiciis, & causis ordinariis, nam istę summariè cognoscuntur, quoad solemnitates, & dilationes, non quoad probationes. Mart. *de clausul. p. 1. claus. 180. num. 10. vers. aut causa est ordinaria.* Item causa de sui natura summaria non fauorabili; nam & ista summariè deciditur, quoad solemnitates; sed plenas probationes requirit. Alex. *cons. 139. num. 8. & cons. 187. num. 3. lib. 7.* Bartol. *in d. Extrauag. ad reprimendum verb. summariè num. 12. vers. quædam sunt in quibus* Mart. *loc. pracit. vers. aut causa natura sua.*

Quędam verò alię sunt causę summarię, quę vel plenam probationem non requirunt; vel requirunt solummodò semiplenam; & hæ sunt summariæ, & quoad solemnitates, & quoad probationes. Marchesan. *loc. præcitat.* Mandos. *ibid. vers. iudicium summarium*, Lap. *vbi sup.* Prout sunt causę non parantes magnum præiudicium, verbi grat. quęlibet causa possessorii minima, quę reparari potest in petitorio, aliàs secus. Marant. *præalleg. loc. num. 43.* post Bart. *in d. Extrauag. ad reprimendum, ver. summariè*, & Alexan. *cons. 60. col. 1. vol. 5.* Item quęlibet causa de sui natura summaria præiudiciali fauorabili, nimirum Alimentorum, ventris, & similes, quę plenas non requirunt probationes Bart. *ibid. d. num. 12. vers. quædam sunt, in quibus* Mart. *d. num. 10. vers. aut causa natura sua.*

4 *Quoad secundum* notandum est, verbum, seù clausulam: *summariè*: idem importare, quod summatim, seù breuitèr. Prout habetur *in l. fin.* vbi Gloss. *verb. in summa, ff. de exercit. action. l. summa itaque*, & ibi Gloss. *in 1. declar. ff. de stat. hom.* Bart. *in d. extr. ad reprimendum in princ.* Grat. *diction. 258. num. 1. & 2.*

Hinc fit, vt causa dicatur summaria, idest breuis; & iudicium summarium; idest breue. Mandos. *in d. form. 3. commiss. verb. summariè*, ex quo in causa, seù iudicio summario, hoc est breui proceditur breuiter, sine solemnitatibus requisitis in Iudicio ordinario, in quo proceditur iuris ordine seruato, nimirum præcedente libello, litis contestatione, publicatione, conclusione, & huiusmodi, de quibus infra, Vnde causa, seù iudicium, in quo non seruatur talis ordo, dicitur summarium. *Clement. sæpè*, & ibi Gloss. Cardinal. & Alii,

de verbor signif. Bart. *vbi proximè d. verb summariè; & ver. & figura*, & Bald. *in l. Iudices. C. de Iudic.*

Nota tamen, quod licet procedatur in iudicio summario breuiter, & iuris ordine non seruato; hoc tamen intelligi debet, quoad solemnitates prædictas, libelli scilicet, litis contestationis, & similes, nō quod relinqui possint probationes, aut alia, quę sunt de substantia; nam si illę omitterentur, vtique tolleretur causę cognitio. Bart. *in d. Extrauag. ad reprim. vers summariè nu.* 1. Grat. *diction.* 258 *num.* 3. Hęc autem cognitio summaria introducta finita iure, vt lites celerius expedirentur. *Clement. dispendiosam de iudic.*

4 Operatur autem dicta clausula: *Summariè* plures *effectus*, quorum Primus est, vt Iudex, cui committitur aliqua causa cum dicta clausula procedere, & iudicare possit in ea, sicut ipsemet Princeps. Alex. *cons.* 6. *num.* 2. *volum.* 3. Cacheran. *Pedemont. dec* 1. *num.* 20. Mart. *de clausulis, claus.* 180. *n.* 3. quia hæc clausula: *summariè*: æquiparatur illi: *Manu Regia*, & alteri: *Procedat, prout voluerit*, vt refert Mart. *vbi sup. nu.* 6.

Secundus est, quod talis Iudex procedere possit secundum quod Deus iudicaturus esset. *Bald in Clement. sæpè. de verb signif.* quem sequitur. *ibid.* Natt. Honded. *cons.* 94. *num.* 51. *tom.* 1.

Tertius est, quod possit iudicare secundum propriam conscientiam priuatam. Guid. Pap. *decis.* 23. Grammat. *decis.* 62. *n.* 32. propterea debet potius inspicere veritatem, quam iuris subtilitates. Grammat. *ibidem.*

Quartus est, quod possit sententiam proferre, etiam stando, & non sedendo pro Tribunali; dummodo ferat in scriptis Gratian. *discep. ation. foren. cap.* 522. *nu.* 4.

Quintus est, quod Iudex, cui commissa fuit causa cum huiusmodi clausula, remanet delegatus, & ideo ab eius sententia appellari potest, non obstante aliquo statuto præscribente, ne daretur appellatio, si pronunciaret, vt Ordinarius; quia dicta clausula cessare facit iurisdictionem ordinariā. Iason. *in l.* 1. *§. & post operis num.* 3. *ff. de nou. oper nunc*, vbi de communi testatur, subdēs hoc scire esse valde vtile in Praxi. Idem tenet Bald. *ad Speculat. lib.* 1. *tit de legato. col. vlt. vers. Ego dico.* Alexan. *in l. more maiorum. num.* 16. *ff. de iurisd. omn. Iudic.* Angel. *cons.* 139. quod incipit: *Visis circ. fin. vers. si enim*; quidquid dicant Alii, & Roman. *in l. mulier. nu.* 4. *ff. solut. matrim.* nam communis opinio est in contrarium, prout censuit Rot. *in Bononien. fideicommissi de anno* 1549. *coram Dom. Fabio.* de qua Mandos. *in quarta parte com-*

missionis. vers. quandocumque num. 20. *in fin.*

Sextus est effectus, quod per dictam clausulam causa efficitur summaria, non solū in prima instantia: verùm etiam in aliis instantiis vsque ad finem litis. Rot. *in Ferrarien Bonorum* 16. *Iunij* 1613. *coram D. Patriarcha Pamphilio.* Cassador. *decis.* 8. *num.* 5. *de rescript.*

Septimus, quod per eam Iudex procedere possit ad sententiam sine termino peremptorio. Oldrad. *cons.* 115. quod incip. *In iudicio, in princ.* Card. Tusch. *practicar. concl. tom.* 1. *litt. C. conclus.* 366. *num.* 1. & hoc præsertim propter verba concomitantia: *simpliciter, & de plano.*

Octauus est effectus, quod licet Reus, qui immobilia possidet, non teneatur regulariter cautionem præstare de iudicio sisti, tenetur tamen, si summariè procedatur in causa. Ita Iason. *in l. Iulianus, nu.* 7. *ff qui satisdar. cogant* Curt. Iun. *in l. edita n.* 213. *C de edend.* Felin. *in cap. licet causam. num.* 18. *vers. limita quarto de probat.* Marchesan. *de commiss. p.* 2 *pag.* 419. *num.* 79. *in vltim. impress.* Et hoc signanter, propter verbum: *simpliciter.*

Nonus est, quod iudex nō teneatur admittere probationes post lapsum terminū nec cumulationem; propter illud verbū: *simpliciter*: Ias. Curt. Felin. & Marches. *in locis proximè cit.*

Decimus effectus, quod iudex vigore dictę clausulę, maximè propter verbum: *de plano*: procedere possit in causa, etiam die feriata, dummodo non sit in honorem Dei. Felin. *in cap olim. num.* 5. *de accusat.* Marches. *vbi sup. num.* 80.

Vndecimus est, quod potest iudex, etiā antequam sententiam proferat, mandare rem controuersam capi, & distrahi. Rot. *in Miranden. pensionis* 27. *Martij* 1613. *coram D. Coccino*, quę est impressa *decis.* 446. *num.* 1. *p.* 2. *recent.*

Duodecimus, quod possit iudex testes interrogare ex se, & ex officio, illosque repere, prout fit instante parte, etiam post cōclusum in causa; præsertim propter verba: *sola facti veritate inspecta.* Marant. *d. p.* 4. *dist.* 9. *num.* 30. Marches. *loc. cit. n.* 81.

Decimus tertius effectus est, quod possit Iudex terminos breuiores dare. Et causā ab articulis inchoare, quibus probatis sententiam ferre valeat, præsertim propter eadem verba: *sola facti veritate inspecta*: Roman. *cons.* 519 *num.* 4. & 5. Card. Tusch. *d. litt. C. conclus.* 366. *num.* 7.

Decimus quartus, quod, propter verbum: *sine strepitu*: sublatę censentur friuolæ appellationes, exceptiones, & alia, quæ processum retardare solent. Oldrad. *dicto cons.*

conf. 115. *vers. frustratoria verò*. Tusch. *vbi sup. num.* 3.

Decimus quintus est, præsertim propter verba: *sine strepitu, & figura iudicij*, quod potest Iudex in causa procedere absq; libello, sed loco illius datur simplex quædam petitio, quæ in Regno dicitur talis qualis petitio, prout est memoriale, factum tantum continens. Marant. *d. p. 4. vers. & an iudex sit competens nu.* 8. Grauat. *ad Vestr in Prax. lib.* 5. *cap.* 1. *num.* 7. Mart. *d. claus.* 180. *num.* 1. Honded. *conf* 94. *num.* 52. *tom.* 1. Marches. *vbi sup. num.* 82. Cabed. *Lusitan. decis.* 72. *num.* 2. *p.* 5. Theodos. de Rubeis *in singul. Rot. tom.* 2 *p.* 4. *claus.* 803. *num.* 1.

Vltimus est effectus, quòd ordo Indiciarius per dictam clausulam: *Summariè* non sit necessarius in causa; vnde non requiritur libellus, litis cōtestatio, & similes actus iudicii ordinarii à iure positiuo inducti, sed solùm qui à iure Diuino, vel naturali procedunt. Tusche. *vbi sup. num.* 4. de Rubeis. *ibid. num.* 3. Gambar. *de officio legati lib.* 8. *tit. de potest. legati in iudicialib. num.* 157. *cum seqq.* Brunot. à Sole *in loc. commun. verb. clausula* 48. Mart. *d. claus.* 180. *num.* 5. Ludouic. Ridolphin, *post tractat. de absoluta Principis potestat. lib.* 2. *variar. quæst.* 29. *num* 1. & Alii penès ipsos.

6 Vnde limitatur primò, vt non tollatur citatio per dictam clausulam, quia est de iure Diuino, vt dicem. *infr. num.* 18. ita Calderin. *conf.* 130. *circ med. vers. nec illa verba*, aliàs *fin de indic.* Tusch *d. conclus.* 366. *n.* 2. Marant. *d. p.* 4. *tit. an Iudex sit compe. ens nu.* 9. Rot. *penès Gregor. decis.* 545. *num.* 5.

Secundò limitatur, vt sublatæ non sint necessariæ probationes. Matt. *d. claus.* 180. *num.* 10. Marant. *ibidem n.* 10.

Tertio limitatur, vt neque sublata sit defensio, cum sit de iure naturali, & solùm seruari non debent solemnitates iudicii à iure positiuo inductæ, vt dictum est; vnde fieri possunt oppositiones, quia defensionem concernunt. Roman. *conf.* 314. *num.* 3. Tusch. *d. conclus.* 366. *num.* 5. cum dicta clausula *summariè*, non operetur nisi quoad ordinem substantialem iudicii: Cels. Vgon. *in tract. de claus. pag.* 485. *cum seq.* Ludouic. Ridolphin. *d. q.* 39. *num.* 7. Bertarch. *in Repertor. Iur. par.* 1. *verb. summariè pag.* 321. *n.* 4.

Quarto limitatur, quod iuramentum calumniæ non censetur sublatum per dictam clausulam. Seraph. *de priuil. iurament. priuil.* 33. *num.* 67.

Quinto limitatur, quod excussionis beneficium non aufertur per dictam clausulam. Cald. Pereir. *de emption. & vendit. cap.* 33. *num.* 30.

Vltimo limitatur, quod stante dicta clausula non reuocantur attentata. Steph. Gratian. *Marchiæ decis* 176. *n.* 16.

7 *Quoad tertium*, notandum est, quod tres summariarum causarum species præcipuè in iure inueniuntur; quæ alias priuilegiatæ dicuntur; nimirum summariæ à iure: summariæ ab homine; & summariæ ex natura causarum.

8 Summariæ à iure sunt causæ Beneficiales, Matrimoniales, Decimales, Vsurariæ, & ipsas tangentes, vt in *Clement. dispendiosam. de iudic.* & ibi latè Glos. & DD. cōmuniter. Similiter & causa Hæresis, *vt in cap. fin. de hæret. in* 6. in quibus omnibus proceditur simpliciter, de plano, ac sine strepitu, & figura iudicii, sola facti veritate inspecta, vt statuit Summus Pontifex Clemens V. *in Concilio Viennensi*, & habetur *in d. Clem. dispendiosam* §. 1.

9 Causæ summariæ ab homine sunt omnes illæ, quæ committuntur alicui à supremo Principe superiorem non recognoscente, vt in his procedere possit, vt supra summariè, & de plano, ac sine figura iudicii, sola facti veritate inspecta, prout est Sūmus Pontifex *Clement. sæpè de verbor. signific.* Vnde inferiores superiores non possunt regulariter istas causas de iure communi cōmittere sublato iuris ordine, ita vt tollantur actus ordinatorii iudicii ordinarii, vt sunt libelli oblatio, litis contestatio, conclusio, publicatio, probatio, sententia, & huiusmodi; etiam si sit Legatus à Latere. Gloss. *in d. cap. fin. de hæret. in* 6. *verb figura*, Felin *in cap.* 1. §. 1. *col.* 1. *num.* 2. *vers. legatus non committit de rescript.* Speculat. *lib* 1. *rubr. de legat.* §. 4. incip. *Superest num* 4. & 5. Butr. *conf.* 66. *num.* 3. *vers. item in generali*, vbi Addent. *in verb summariè*. Alex. *conf.* 106. *nu* 12. *lib.* 2. Olasc. *decis.* 1. *num.* 18. de quo inferius etiam agemus.

10 Summariæ verò causæ à natura causarum sunt omnes causæ notoriæ, in quibus ordo iuris non exercetur, imò ordo est ordinem non seruare, *vt in cap. ad nostrā* 3. *de iureiuran. cap. tua, cap. vestra de cohabit. cler. & mul.* Item causæ, in quibus proceditur ex officio iudicis per inquisitionem. *cap. quoniam frequenter*, §. *sunt & alij*. *Vt lit. non contestat. & diximus sup. in præmiss.* 4. *n.* 52.

11 In quibus omnibus causis summariis, si iudici placuerit iuris ordinem seruare, vt in causis ordinariis, vtique poterit hoc facere. argum. *tex. in cap. nouit. de iudic.* vbi Innoc. *circ princip.* latè Felin. in *cap. cum dilecta col.* 14. *vers. ampliatione de rescript.* Bald. *in l. nulla circ. fin. ff. de legib. & in l. testamentum notab.* 3. *C. de testam.*

12 Probatur aliquando quidquam in causis Ordinariis etiam summariè quatuor

suor modis, quos notaui supra *subsect. 4. n. 10.* ibi videri possunt.

13 *Quad quartum*, videlicet, quæ aliæ clausulæ concomitari soleant prædictam clausulam *summariè*, notandum est, quod de stylo sociantur huic, etiam sequentes; nimirum: *simpliciter: de plano: sine strepitu; & figura iudicij*: ac *sola facti veritate inspecta*. Vnde quia omnes dictæ clausulæ seu verba digna sunt, vt de singulis agatur, quia multa vtilia ad Praxim ex illarum declaratione dimanant. Ob id Noto.

Primo; quod licet dicta verba: *summariè. simpliciter, & de plano, sine strepitu, & figura iudicii, sola facti veritate inspecta*, importent, vt possit procedi in causis summariis, sine solemnitatibus iuris positiui, secundū Alex. *in consi. 6. col. 2. in princ. volum. 3.* seruato tantum iure Gentium. Bart. *in d extrau. ad reprimendum vers. videbitur*. Et propriè *manu Regia*, vt Princeps sola facti veritate inspecta. Bart. *in l. Aemilius col. fin ff. de minorib.* Bald. *in cap. 1. §. inuestitura col fin de nou. form. fid. in vsib. feud.* Non tamen omitti poterit citatio, cum hæc sit iuris Diuini, vt dixi supra, & iuris naturalis *Clement pastoralis, de re iudic.* Soccin. *consil. 12. col. 2. vol. 1.* Neque omitti possunt probationes necessariè, cum & illæ sint de iure Diuino, quo cauetur vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum. Matth. *cap. 18. & in cap. nouit. de iudic.* Neque termini substantiales, vt inferius dicemus, *num. 25.*

14 Noto secundo, quod verbum, seu clausula: *simpliciter* importat idem, quod sine plica, vel inuolutione. Gloss. *in Clem. sæpè verb. simpliciter, de verbor. signif.* & ibi notatur per Georg. Natt. *in princ. nu. 131.* Bart. *in d extrauag. ad reprimendum verb summariè in fin.* Mart *de clausf. p 1. clausf. 180. num. 6.* Grat. *diction. 247. num. 1.* Barbos. *de dictionib. vsu frequentior. diction. 368. num. 1.* Vnde importat idem, quod summariè, de quo dictum est supra *num. 4.* vt tradit Bartol. & Mart. *locis citatis*.

15 Noto tertiò, quod dictio seu clausula: *De plano* importat contrarium verbi: *de alto*: quod significat locum, vel stylum altum. Hinc fit vt per dictam clausulam possit iudex sententiam proferre non sedendo pro Tribunali in loco alto; neque seruare solemnitates, & stylum altum iudicii ordinarii Bartol. *vbi supr. in verb. de plano num. 1. & 2.* Fallit tamen si causa esset magni momenti, quæ licet cognosci possit de plano, tamen intelligitur explosis solemnitatibus perniciosis, nō omisso ordine iudiciario, *de quo in cap olim de accusat.* Bart. *in d. extrau ad reprim. verb. de plano num. 2. vers. fal it.* Georg Natt. *in d. Clem. sæpè in princ. num. 12. & in §. quæ omnia num. 68. vers. item quod de verb signif.*

Operatur tamen magis, quam clausula: *Summariè*, propterea tollit omnes solēnitates iuris Ciuilis. Mart. *dicta clausul. 180. num 9.* non tamen tollit substantialia iudicii. Rot *decis. 445. num. 6. p. 1 diuers*

16 Noto quarto, quod clausula: *sine strepitu* importat, vt tollatur altitudo vocū & acclamatio partium, & Procuratorum; nam strepitus idem est, ac rumor; ad instar verbi *de plano* per quod tollitur altitudo loci, & styli, vt dictum est. ita Bart. *in d. extrau. ad reprimendum. verb. sine strepitu.* Natt. *in d Clem. sæpè in princ. num. 53. & seq.* Azin. *in Prax. §. 3 cap. 22. num. 1. & seqq.*

Qui omnes asserunt, quod ob dictam clausulam possunt partes informare iudicem in camera, & ad aures; & ex hoc nō potest recusari, vt suspectus, cum proueniat ex natura causæ. Obseruari tamen debet in illa ordo Iudiciarius. In aliis verò causis cognoscendis ordinariè, non cū dicta clausula sinè strepitu, iudex non tenetur partes audire, nisi ante Tribunal publicè, & palam. Bartol. & Natt. *locis citatis*.

17 Noto quinto, quod Clausula. *sine figura iudicij* importat, & operatur omnia ea, quæ aliæ supradictę clausulę simul operantur. Bart. *in extrauag. præalleg. ad reprimendum verb. figura num. 2.* Mart. *de clausul. p. 1. clausf. 180 num. 7.* Natt *in Clem. sæpè præcit. in princ num. 232. vers. tertio facit. & in §. qua omnia nu. 80. vers. circa quintam* Papiensf. *in Prax. in form. libell action real. §. summariè num. 1.* vbi dicit, quod ista tantum verba sufficerent in rescripto, vt possit iudex procedere summariè in causa, quamuis alia in præfatis clausulis contenta non apponerentur.

18 Figura verò iudicii nihil aliud est, quam ordo iudiciarius substantialis à iure requisitus in causis ordinariis, qui si omittatur, iudicium vitiatur, & corruit. *l. prolatam C. de senten. & interlocut. omn. iudic.* Natt. *vbi s. p. num. 55 in fin. & num. 56.* Papiensf. *ibid. n. 2.* Azin. *in Prax. §. 3. c. 22. n. 4.*

Hinc fit, quod per dicta verba *sine figura iudicij*, iudex non cogitur seruare ordinem iudiciarium prædictum inductum à Iure Canonico vel ciuili, aut municipali, sed solum seruare tenetur formam à iure naturali, vel gentium introductam. Bart. *vbi sup.* & Natt. *ibid num. 56.* Papiensf. *d num. 2.* Marant. *d. p. 4. dist. 9. num. 11.* vbi Alios congerit.

Forma verò à iure Canonico, & ciuili inducta, est solemnitas actorum, qui in iudiciis ordinariis fiunt, vt sunt libellus, litis contestatio, publicatio, conclusio, & simi-

fimiles Papienf.*d.n.*2.& Marant.*d.dift.*9.*n.*1. *& n.*42.

Vnde per dicta verba tolluntur quidem acta, folemnitatem iudicij tantum refpicientia, vt funt libellus, litis conteftatio, & huiufmodi iuris Pofitiui; non autem acta refpicientia factum caufæ, vt funt probationes, teftes, fcripturæ, confeffiones & aliæ Defenfiones. Marant. *d.nu.*11. & Alij apud ipfum:

19 Quia verò per fupradictos Doctores, prefertim per Glofam *in Clement. fæpè de verbor. fignific.* Card. Tufc. *fub litt.* 1. *conclus.* 891. *per tot.* Marant. *d.p* 4. *dift.* 9. *à nu.* 12. *vfque ad* 37. & Alios, multi effectus principales dictæ claufulæ *fine figura iudicij* promifcue, & prolixè enumerantur, non erit fortaffe lectoribus ingratum, feriatim, & collectiuè illos hoc loco recenfere.

Primo itaque operatur, vt in caufis, in quibus per dictam claufulam proceditur fummariè, non requiratur libellus, fed fufficiat qualis qualis petitio, vt cenfuit Rot. *decif.* 30. *nu* 20. *&* 21. *p.* 5. *recent.* & in Regno noftro Neapolitano adeft *Pragma.* 1. *incip. Difpendia litium*,

Secundo, vt non requiratur litis conteftatio. *Clement. fæpè de verb. fignif.*

Tertio, vt poffit etiam ab Articulis incipi.

Quarto, vt ferias in hominum honores inductas obferuare non fit neceffe.

Quinto, vt abbreuiari debeant termini, & dilationes quantum fieri poffit.

Sexto, vt exceptiones, vel appellationes non neceffariæ, fed fruftratoriæ admitti non debeant.

Septimo, vt Publicatio proceffus non requiratur.

Octauo, vt neque conclufio in caufa.

Nono, vt fententia lata contra Dominium valeat etiam fi per procuratorem facta fuerit lis

Decimo, vt fententia lata pro abfente non citato valida fit.

Vndecimo, vt fententia ferri poffit fuper probatis; extra petita.

Duodecimo, vt iudex non teneatur pronunciare fuper incidente vel emergente.

Decimo tertio, vt iudex interrogare poffit Principalem, & teftes, etiam poft conclufum in caufa.

Decimo quarto, vt iudex adhibere poffit fidem teftibus à iure ciuili reprobatis. Vel affignantibus rationem verifimilem, quamuis de iure non concludentem:

Decimo quinto, vt teftes examinari poffint poft didicita teftificata.

Decimo fexto, vt caufa ciuilis, & criminalis cumulari poffint in eodem libello.

Decimo feptimo, vt pofitionibus refpōderi debeat ante litē conteftatam, vel pro conteftata habitam.

Decimo octauo, vt fufficiat citatio, fine peremptorio.

Decimo nono, vt poffit incipi à præceptis.

Vigefimo, vt non requiratur, quod nuncius habeat commiffionem de citādo.

Vigefimo primo, vt agens ex vna caufa ex iure directo obtinere poffit ex caufa vtili competente, & è contra.

Vigefimo fecundo, vt excuffio cum principali non requiratur, ad hoc vt agi poffit contra fideiufforem, vel tertium.

Vigefimo tertio, vt minor effe poffit in iudicio fine curatore.

Vigefimo quarto, vt facilior probatio admittatur, quamuis legitimatio perfonarum requiratur.

Vigefimo quinto, vt iudicis affertioni credatur.

Vigefimo fexto, vt iudex fententiam proferre poffit non fedendo pro tribunali.

Vigefimo feptimo, vt ad fententiam procedi poffit contra contumaceın, etiam lite non conteftata.

Vigefimo octauo, vt fententia ferri poffit non recitata à iudice.

Vigefimo nono, vt appellatio viua voce valeat, etiam fi non ftatim poft fententiam fiat iudice adhuc fedente.

Vltimo, vt appellatio valeat fine caufæ expreffione.

20 Noto fextò, quod multa necefsaria funt in caufis fummariis, ad hoc, vt procedi poffit fummariè, non obftante dicta claufula. *fine figura iudicij.* Et Primò, quod petitio redigatur in fcriptis. Alex. *conf.* 66. *n.* 2. *verf. nec obftat fi diceretur. lib.* 1.

21 Secundo, quod citetur pars, quia citatio eft folemnitas iuris naturalis. *Clem. paftoralis. de re iudic.* Caftr. *conf.* 429 *num.* 2. *& num.* 5. *lib.* 1. Abb. *conf.* 46. *in princ lib.* 2. Et ideo in quacumque caufa fummaria neceffaria eft. Felin. *in cap.* 1. *n.* 52 *de conft.* Dec. *in cap. dilecti num.* 23. *de iudic.* Grauat. *ad Veftr. in Prax. lib.* 5. *cap.* 1 *n* 7. Vant. *de nullit defect. proceff. num.* 5. *in fin.* Quinimò eft de iure Diuino, vt habetur de Adam, & Cain. *in Sacr. Genef. cap.* 3. & dixi fuprà, *& in præmiff. circ. princ.* Et propterea requiritur etiā in his, in quibus agitur iuris ordine non feruato. Gregor. *decif* 545. *n.* 5.

Tertio, quod legitimentur Perfonæ, Caftr. *d. conf.* 429. *in princ. n.* 2. nifi pars aduerfa nihil oppofuerit. Iaf. *in l.* 2. *nu.* 4. *& in fin. C. de edict. Diu. Adrian. toll.* Boer. *decif.* 171. *nu.* 19. Gerard. *fingul* 23. *in princ.* quos refert, & fe-

sequitur Petr.Ridolphin. *in prax.iud.p.1.c.5. n.12.& 33.*

Quarto, quod concedantur Dilationes opportunę Bart. *in d.extrauag ad reprimēdum verb summariè in princ.* Lap. *allegat* 82. quia hæ tendunt ad probationem, & defensionem quæ non sunt tollendæ, cum sint de iure Diuino, vt dictum est, ex illo Matth. *cap.18.nu.16.* & habetur *in cap.nouit.de iudic.* Grauat. *ad* Vestr.*d.c.3.n.8.* Marant.*d.dist.9. num.10.*

Quinto requiritur causæ cognitio, & iudicis declaratio.*Clement.sępè de verb.signif.* Vant. *loc.cit.* alioquin sententia esset nulla. Abb. *conf.46.col.2.n.1.vers. quarto corruit. lib 2.*

22 Noto septimò, quod clausula *sola facti veritate inspecta.* importat multò plus, quam clausulæ prædictæ *summariè, simpliciter & de plano* ac *sine strepitu*, & *figura iudicij*, Ant.de Butr. *in cap.2. de iuram.* Honded. *conf.93 num.53.tom.1.* Mart. *de clausul.claus. 568.nu.4.* Marant. *d.p.4.dist.9.n.32* Barbos. *de claus.vsufrequent.claus.173.nn.2. & n.6.* vbi ait, quod iudex per dictam clausulam operari possit, sicut ipse supremus Princeps manu Regia. prout dicit etiam Stephan.Gratian. *decis.68 num.4.& disceptation. forens.cap.322.num.1.* Lodouic.Rodolphin. *post tract.de absoluta Principis potestate vot.vnic. nu.4.* Peregrin. *conf.2.nu22.vol.1.& conf.49. num.12.* Vbi dicit, quod idem importat dicta clausula, quod *secundum Deum, & iustitiam.* Imò secundum Honded *conf.22 n.1. tom.1.* & Gratian. *decis.Marchiæ.36 nu.13.& d.decis.68.n.1.* Iudex per istam clausulam potest iudicare, vt Deus, qui sola facti veritate innititur. DD. apud Marant. *vbi suprà d.n.32.* vbi concludit, quod ista clausula importat omnia illa. quæ importat clausula. *sine figura iudicij.*

Item vltra prædicta notant Doctores plures alios effectus prędictę clausulę,quorum Primus est, quod aufert ordinem Iudiciarium relaxat solemnitates iuris positiui, & reducit ad formam iudicii inductam de iure naturali, vel gentium. Brunor. à Sole *in locis communib. verbor.claus.46.* Valasch. *de iur.emphyt.q.6. nn.12.* Menoch. *conf.180.num.7.in fin.* Rot. Bonon. *diuers decis.30.n.28.& dec.65.n.140.*

Secundus est, quod operatur, vt Iudex procedere possit in causa sine libello,& sine litis contestatione, vt in specie tradit Aloys.Riccius *in collectan.decis. par.3.collect. 699.effect 4.*

Tertius est, quod possit iudicare super causa probata, non obstante quod non sit in iudicio deducta Rot. Bonon. *dec.93. nu.2.* Cacher. *decis.5. num.12.* Ricci. *vbi sup. effect.3.* Marant. *d dist.9.n.17.& 22.* Mart.de Claus. *claus.365.nu.5.*Barb.*de claus.vsu freq. d claus.173.n.11.* Surd.*conf.273.n.2.*

Quartus est, quod potest iudex admittere probationes non concludentes, & persuasiuas, Gratian. *d.decis.68.n.3.* Item leuiores, Roland. *conf.7.n 36.* & Menoch. *de arbitrar. lib.2. q.24.* & Alii, quos refert Barbos *vbi sup. n. 15.* quamuis hoc limitetur per Crauett. *in tract. de antiquit. tempor. in 9.partic.quintæ partis principalis n.6.*vt tunc tantum procedat, quando aliunde scit veritatem aliter se habere.

Quintus est, quod iudex definire potest causam proprietatis simul cum causa possessionis, Ioseph.Ludouic.Perusin.*decis.17. n.22.* Dec. *conf.449. nu.21.* Menoch. *conf.26 n.184.& conf.180. num.7.* Mart. *d.claus.368. n.7.* Cacher. *dec.1.n28.*Neuiz. *conf.97.n.12.* Rolan. *conf.7.n.38 lib.3.*

Sextus est, quod produci, & examinati possint alii testes, etiam post publicatas attestationes. Cacher. *d. Pedemontan. decis.1. n.26.* Bernard Græuæ. *ad Pract. cam. Imper. lib.5.conclus.105.n.17.in fin.* Marant. *d.dist.9. num.30.*

Septimus est, quod cumulari possunt actiones, & remedia, quæ non contrariantur ad inuicem. Grat. *decis.193.nu.6.* Surd. *conf.273 n.22.*

Octauus est, quod tollit exceptionem præscriptionis. Riccius.*d collect.699.effect.6.* sed contrarium est verius, vt post Menoch. *de arbitr.lib.1. q.29.* probat Mart. *vbi sup.n.9.*

Nonus, quod tollit appellationem. Sigismund. Scaccia *de appellat. quæst.16.lim.1. num.76.*

Decimus, quod derogatur feriis rusticis per istam clausulā. Azin. *in Prax.Florentin. §.3.cap.7.*sequitur Græuæ.*vbi sup.lib.1.concl. 53.consid.2.n.29.*

23 Noto octauo, quod clausula *manu Regia*, quam enunciauimus supra *num.10. & 19.* importat & operatur eosdem fere effectus; quos operatur clausula seu verbum: *summariè*, & clausula. *sine figura Iudicij.* Bart. *in d.extrauag. ad reprimendum. verb. figura in fin.* Mart. *d. claus.180.n.6.*

In particulari verò operatur, vt si posita sit in rescriptis, ablatum cēseatur remedium appellationis. Dec. *in cap. pastoralis, num.17.& 18.de appellat.* Marches.*de commiss. p 2.pag.421. num.101. in nouiss. impress.*

Secundo operatur, vt tollat solemnitates iuris Ciuilis, non tamen substantialia iudicii. Rot. *decis.445. num. 6. par.1. diuers.* Gratian.*discept.for.tom.3.cap.569. num.30.& 31.* vbi *num. 32.* inquit, quod per huiusmodi clausulam non tollitur beneficium

ex-

excuſſionis, neque exceptio ineptitudinis libelli, parte opponente. ita etiam cenſuit Rot. *deciſ.*500.*n.*4. *p.*1. *in poſthum.* Farinac. *alias p.*3.*recent.* Neque impedit manutentionem. Rot. *in Bononien. de cardinalibus.* 21. *Ianuarij* 1602. *coram D. Card. Pamphilio*, impreſſa per Marche ſ.*de commiſſ.p.*2. *pag.*546. *num.*11.

Neque operatur, vt acta facta manu Regia non ſint parti notificanda. Theod. de Rub. *in ſingul.rubric.Rot.tom* 2 *p.*4 *clauſul.* 474.*num.*1 & 2.

Tertio operatur, vt per dictam clauſulam poſſit iudex procedere de facto, & ſine vllo iuris ordine. Rot. *in Miranden. Penſionis* 27. *Martij* 1613. *coram D. Coccino.* impreſſ per Farinac. *deciſ.*446.*num.*1. *par.*2. *recent.* Natt. *in Clement ſæpè*, §. *non ſic tamen. verſ. viſis ſuprascriptis num.*95. Matant. *vbi ſup.d. diſt.*9.*num.*8.

Quartò operatur, vt procedi poſſit executiuè Grat. *d.deciſ.*446.

Quintò operatur, vt poſſit quis procedere quaſi Princeps. Gratian. *Marchiæ deciſ.*68 *.num.*5. manu Regia, idest ſecundum veritatem tantum, omiſſo ordine iuris poſitiui, ſed tantum ſeruato iure Gentium, vt dictum eſt; quo tempore ita per Principes fiebat, vt tenet Ludouic. Roman. *conſ.* 20. Pet. Phil. Corn. *conſ.*244.*vol.*4.& Soccin. *conſ.*12.*col.*2.*vol.*1. Antiquitùs enim antequam Magiſtratus conſtituerentur, Reges quaſi propria manu Populos gubernabãt, & eis iuſtitiam adminiſtrabant prout legitur de Moyſe Duce populi Iudaici. Leuit. *cap.*8. & Numer. *cap.*20. Item de Romulo, qui antequam Magiſtratus crearet, & Populum Romanum in triginta Curias diuiſiſſet, ipſe controuerſijs præerat; illaſque manu ſua decidebat, prout etiam alij Reges, & Duces Populorum, & Nationum priſcis illis temporibus faciebant, vt inquit Ariſtot. *lib.*3.*Polit.* Poſtquam autem dictæ triginta Curiæ, & Magiſtratus à Romulo creati fuerunt; ipſi ius dicere cœperunt, cum eadem tamen authoritate; & ſic ex tunc ſucceſſiuè continuatum eſt vſque ad hodiernos Principes, qui etiam nunc manu Regia vtuntur in cauſis decidẽdis quãdocumque illis cordi fuerit; vt post Anton. de Butr. *in cap. quæ in Eccleſiarum nu.*26. & *ſeq. de conſtit.* notant Mart. *de clauſul. p.*1. *clauſ.*71. *num.*2. Rot. *d.deciſ.*446. *num.*1. *in fin. par.*2.*recent.*

24 Noto nono, quod licet regulariter, attento iure communi, inferior Summo Pontifice non poſſit facultatem dare alicui procedẽdi ſummariè in cauſis, quia hoc ſoli Principi competit. Gloſs. *in capit. fin. verb. figura de heret. in* 6. Lap. *alleg.* 102. *num.*3. *verſ. ſed numquid*, Mandoſ. *in form.* 1. *commiſſ.verb.ſummariè verſ.an autem alius*, vbi plures allegat, cum Aliis per me citatis *ſup. num.*6. vbi dictum fuit, quod neque Legatus à Latere huiuſmodi facultatem habet: Limitatur tamen concluſio multipliciter.

25 Et Primo, quando legatus magnã haberet vrgentiam taliter committendi cauſam ex aliqua iuſta, & graui cauſa ſecundum ſtatum loci, & negotij. Felin. *in cap.*1.*num.*2. *verſ.quintò declara de reſcr.* Alex. *conſ.*106.*num.*12.*lib.*2.& *in l nemo poteſt, nu.*4. *in fin.de legat.*1. Imol. *in cap.fin notab.*2.*num.*1. *de tranſact.* Gabr. *de clauſ.concl.*6.*num.*1. *lib.*6. vbi alios cumulat, & de cõmuni teſtatur. Cauſa tamen iuſta, & grauis conſtare debet, quia in inferiore non præſumitur, ſecundum Felin. *vbi ſup.*

Secundo limitatur, quod licet regulariter Domini Terrarum recognoſcentes ſuperiorem, cauſas ſummarias committere non valeant, Iaſ. *in l.nemo poteſt in* 2. *lectur. num.*7.*ff.de legat.*1. Abb. *conſ.*61. *verſ. tertiò, corruit. num.*5.*lib.*1. & *conſ.*329. *num.*3. *lib.*9. vbi dicit ita eſſe de iure, & de communi opinione teſtatur; Tamen concluſio non procedit, ſi hoc fieret ex iuſta & rationabili cauſa, nam tunc valeret commiſſio ſummariè cognoſcendi. Alex. *d. conſ.*106. *num.*12.

Tertiò limitatur de facto, nam multi inferiores Summo Pontifice cauſas ſummariè committunt. Corn. *d. conſ.* 329. *num.*3. quem refert Mandoſ. *in d. form* 3.*verb ſummariè verſ.non autem.*

Quarto limitatur de generali conſuetudine, ex qua introductum eſt, vt Domini Terrarum, etiam recognoſcentes ſuperiorem, cauſas in ſuis dominijs ſummariè cognoſcendas committunt. Bald. *conſ.* 166. incip. *quamquam num.*5.*verſ non autem.*

Quinto limitatur à fortiori in Imperatore, Regibus, & Principibus, Summo Põtifice inferioribus, qui in eorum ſtatibus ſuperiorem in temporalibus non recognoſcunt, nam & iſti cauſas ſummariè de iure committunt; auctoritas enim Principis ſuperiorem nõ recognoſcentis ſufficit ad reddendum ſummarias cauſas aliàs, ordinarias. Gloſ. *in cap.fin.verb.figura. de heret. in* 6. Cardin. *in Clement diſpendioſam. in fin. de iudic.* Felin *in cap.*1.*num.*2. *verſ. modo declara de reſcr.* Mandoſ. *in form.*3.*commiſſ.verb. ſummariè verſ non autem alius* Lap. *alleg.*102. *n.*3. *verſ. ſed numquid.*

26 Sexto limitatur, etiam in Epiſcopis, qui poſſunt cauſas de ſui natura ſummarias, prout ſunt ſpirituales, beneficiales, & ſimiles committere cum clauſula:

la: *summariè*, *&c.* Lap. *allegat.* 102. incip. *non po:est in fin.* Episcopi enim magnam habent authoritatem à iure; quapropter possunt aliquando contra ius statuere in multis casibus, de quibus Felin. *in cap. quod super his num.* 4. *& seq. de maiorit. & obed.*

Septimò limitatur, etiam in inferioribus Principe sæculari, qui habent potestatem condendi iura, nam & ipsi causas committere possunt cum dicta clausula: *summariè: &c. & appellatione remota.* Castr. *cons.* 34. incip. *Super primo dubio num.* 4. *vers.* 4. *principaliter lib.* 2. Gabr. *de clausul. conclus.* 6. *num.* 4. & Alii apud illum Felin. *in d. cap.* 1. *num.* 2. *vers. secundò declara de rescrip.* Declarat tamē idem Gabr. *vbi sup. num.* 5. prædictam conclusionem; vt non procedat, quando isti in eorum Terris absolutam non haberent iurisdictionem.

Octauò limitatur in inferiore habente dignitatem, & administrationem pro se, & suis descendentibus iure proprio, nam, & isti similiter causas committunt cum dicta clausula: *summariè, &c.*

Vltimò limitatur in Archiepiscopo Mediolanensi, qui non solum committit causas summarie cognoscendas prout faciunt cæteri Episcopi, vt dictum est si de sui natura summariæ sint: verum & causas aliàs ordinarias committit aliquādo cum dicta clausula: *summariè, &c.* vt refert Signor. de Homod. *cons.* 15. *in quæst. n.* 3.

24 Sed quæritur, an partes ipse collitigantes possint de communi consensu causas alias ordinarias, facere summarias?

Respondetur negatiuè, cum Cardin. in *Clem. sæpè in princ. q.* 12. *de verb. signif.* quem videntur sequi Marant. *in spec. Aur. d par.* 4. *dist.* 9. *num.* 213. & ita per plures rationes, & fundamenta censuit Rot. *decis.* 522. *num.* 4. *par.* 2. *recent.* Buratt. *decis.* 35. *nu* 9. An autem summarias facere ordinarias; dicemus inferius, *num.* 37.

27 Quæritur secundo, an causæ summariæ, & executiuæ habeāt instantiā triennalem sicut ordinariæ, *iuxta text. in l. properandum C. de iudic.*

Respondetur cum distinctione, aut enim loquimur de iure ciuili; aut de iure Canonico.

Primo casu affirmatiuè concludendum esse, tradunt Castr. *cons.* 169. incip. *viso puncto in fin. lib.* 2. Marant. *in specul. aur. p.* 5. *princ. ver. & omnia fiant durant. inst. num.* 5. vbi indistinctè loquitur de omnibus causis *& n.* 7. Azin. *in Prax. cap.* 3. *num.* 35. 36. *&* 42. Scac. *de appellat. quæst.* 15. *art.* 11. *num.* 48. *& fusius num.* 244.

Secundo verò casu concluditur, negatiuè, quia de iure Canonico instantia est perpetua vt late probat Scacc. *d. art.* 11. *n.* 275. & per nos dicetur infrà *sect.* 2. *subsect.* 11 *n.* 14. *& seq.*

28 Quæritur tertio, an causa semel summariè effecta, sit semper summaria?

Respondetur affirmatiuè, ita vt si effecta sit summaria in prima instantia, sit etiam talis in secunda instantia, ac etiam in sequentibus Rot. *in Ferrarien. Bonorum de Zenaleis* 26. *Iunij* 1613. *coram D. N. Innocentio X.* Aegid. *decis.* 41. Papazon. *ad d. Rot. decis.* 2. *num.* 17. *de rescr. in non.* Mandol. *in form.* 3. *commiss. d. verb. summariè vers. rursus aduertendum.* Cassador. *decis.* 8. *num.* 2. *de rescr.* Vestr. *in Prax. lib.* 5. *cap.* 1. *num.* 2. Put. *decis.* 426. *n.* 2. *lib.* 2. Quod procedit in causis commissariis, etiam in subrogato à iudice commissario cū tali clausula *summariè, &c.* Aegid. *decis.* 40. *&* 41. *per tot.*

29 Ampliatur similiter, vt vbi causa principalis sit summaria, omnes illius articuli incidentes, & annexi sint etiam sūmarii. Bart. *in d. extrauag. ad reprimendum. verb summarie n.* 11. *vers. sed quomodo.* Iason. *in l. iudices n.* 5. *vers. secundo C. de iudic.* Calder. *c. nf.* 139. *alias* 1. *de Fer. in fin. in vers. Ego Gaspar.*

30 Quæritur quarto, an commissario alicui causa cum clausula prædicta *summariè, &c.* ac etiam cum clausula. *terminis non seruatis*, possit iudex commissarius terminos substantiales, qui in Vrbe seruantur, in totum omittere?

Respond. negatiuè; Potest tamen illos abbreuiare, vigore prædictæ clausulæ. Rot. *dec f.* 15. *& dec* 25. *de rescript. in antiq. & dec.* 2. *num.* 4. *&* 5. *eod. tit. in nouis.* Ead. Rot. *dec.* 127. *num.* 6. *p.* 3. *lib.* 3. *diuers.* Salust. Tiber. *in Prax. lib.* 2. *c.* 15. *n.* 5. *vers. nec possit*, vbi plures alias Rotę decisiones adducit.

Est tamen aduertendum, quod licet vigore prædictæ clausulæ possint termini abbreuiari, hoc intelligi debet, quoad tempus dilationum, nō autem quoad numerū ipsorum.

31 Illi enim quatuor termini substantiales, etiam in summariis causis seruari debent, prout sunt termini ad articulandum, ad dicendum contra articulos: ad producendum omnia, & ad dicendum contra producta, alias oriretur nullitas Processus, & inualiditas actorum. vt aduertit Put. *decis.* 326. *lib.* 2. *in correct.*

Hoc tamē fallit Primo, si in commissione apponerentur verba: *omnibus, & quibuscumque terminis substantialibus, & non substantialibus tam de iure, quam de stylo seruari solitis non seruatis, & penitus omissis*, prout fieri solet, nam tunc omitti possunt in totum. Rot.

Rot. *in Vincentina Plebis coram D. Cardinali Simonetta*. Papazon. *ad pracit*. Rot. *decis*. 2. n. 7. *de rescr. in nouis*.

Fallit secundo, si adesset in commissione illa clausula. *absque tela iudiciaria*, Vel quod procedatur via executiua; Vel quod præfigatur aliquis terminus loco terminorum substantialium, vel si termini; vnica citatione seruentur; quia in his casibus omitti possunt termini substātiales. Papaz. *vbi sup. n. 8*.

Fallit tertio in Tribunali A. C. in causis infra ducatos bis centum auri; & in causis Notariorum eiusdem A. C. ac Mercatorum R.C.A. nam in his neque seruantur termini substantiales, per Constitutionem Gregorii XIV. incip. *Ad generis*, §. *eas videlicet*, impress. *in fin. Prax*. Tiber. Salustij & Paul. V. *in Constit*. 28. incip. *Eximiæ*. in qua confirmat authoritatem, & iurisdictionem Auditori Cameræ à Prædecessoribus collatam, & præscribit per plures paragraphos normam procedendi in causis.

Sunt autem termini substantiales, dilationes iudiciariæ, ad hoc vt causæ ordinatè expediantur, & lites abbreuientur, nam adhunc finem à fel. record. Vrbano V. adinuenti fuerunt; ne partes sumptibus & laboribus defatigarentur. Rot. *decis*. 2. *num*. 2. *de rescr. in nouis*. Aegid. *decis*. 745. *circa med. vers. exemplum de secundo*. Et sic ab illo tempore cęperunt esse de substantia, cum antea non essent. Verall. *decis*. 149. *num*. 4. *p*. 3.

32 Quæritur quintò, an prædicti quatuor termini substātiales sint semper equaliter seruandi in omnibus causis?

Resp. negatiuè; quia in causis summariis, & possessorijs, vt in Saluiano, spolio, & similibus, termini substantiales necessariò seruandi, sunt prædicti quatuor, videlicet.

Ad Articulandum. Ad 8. diem.
Ad dicendum contra Artic.) singuli ad 2. diē.
Ad producendum omnia.)
Ad dicendū contra producta)

In causis verò Beneficialibus in prima instantia, Termini substantiales, qui seruari debent, sunt sequentes octo, videlicet.

Ad dicendum cōtra cōmiss.) singul. ad 1. diē.
Ad libellandum.)
Ad Articulandum. ad 12. diem.
Ad dicendū contra Articul.)
Ad producendum omnia.) singuli ad 2. diē.
Ad dicendū contra producta)
Ad declarandum,) singuli ad 1. diē
Ad iurandum de calumnia)

Ijdem termini seruantur in Sac. Rota, tam in prædictis, quam in aliis causis, in quibus proceditur summariè, simpliciter, & de plano, sine strepitu, & figura iudicii, per priuilegium concessum à Papa Martino V. *in sua constit*. 5. incipient. *Romani* §. 19. *& seqq. in nou. impress*.

In secunda instantia omnes iidem termini obseruantur ad primam diem, excepto termino ad articulādum; qui seruatur ad octauam.

In tertia verò instantia similiter seruantur omnes ad primam diem, præter terminum ad articulandum, qui seruatur ad sextam Cardin. Tusc. *litt. T. conclus*. 73. *n*. 1. *& seqq*. Auctor. *Formul. termin. in princ*. & Vestr. *in Prax. lib*. 5. *c*. 3. *n*. 1.

In causis autem prophanis in prima instantia termini substantiales, sunt sequentes vndecim, videlicet.

Ad Dicendum contra commiss. ad 1. diem.
Ad Libellandum. ad 8. diem.
Ad respondendum libello, et) singuli ad 1. diē
Ad litem contestandam.)
Ad Articulandum. Ad 15. diem.
Ad dicendum contra Artic.)
Ad producendum omnia, &) singuli ad 2. diē
Ad dicendū contra producta)
Ad iurandū de calumnia,)
Ad declarandum, *&*) singuli ad 1. diē
Ad dicendum contra declarationes.)

In secunda instantia seruantur omnes iidem termini, præter illos *ad respondendum libello*, *& ad litem contestandum* Singuli ad primam diem, excepto termino ad articulandum, qui seruatur ad octauam. Terminus verò *ad dicendum contra declarationes* aliquando seruatur, aliquando verò non. Seruatur, si dentur scripturæ in facto, vel in scriptis. non seruatur, si verbo tantum informetur iudex.

In tertia vero instantia omnes præfati termini seruantur ad primam, prèter illum ad articulandum, qui seruatur ad sextam diem. Martin. V. *constitut*. 5. quæ incipit. *Romani* §. 23. *& seqq*. Cardin. Tusc. *d. conclus*. 73. *n*. 4. *& seqq*. Vestr. *in Prax lib*. 5 *cap*. 4. vbi *nu*. 2. ait quod si citatus ad contestandum litem differat litem contestari, compellitur seruatis quatuor terminis ad contestandā litem. Primò simpliciter. Secundò ad primam diem. Tertiò etiam ad primam, sub pœna excommunicationis; Quartò & vltimo, etiam ad primam diem, addita clausula: *aliàs ad videndum se declarari*. & tunc obtinetur decretum declarationis, liteque contestata prosequitur iudicium, obseruando alios terminos, videlicet ad articulandum, & alios supra notatos. Est benè verum, quod hodie in Curia tres illi termini ad respondendum libello, ad litē contestandum, & ad dicendum contra de-

declarationes non obseruantur, vt aduertit Papazon. *ad d. Rot. decis. 2. n. 14 de rescr. in nou.*

33 Vnde si termini substantiales non seruentur in causis, in quibus seruari debent, efficitur nullitas processus, & consequenter sententia, quæ proferretur, esset nulla, & irrita. Rot. *decis. 60. num. 1. in fin. p. 2. recent. & decis. 351. p. 4. diuers. & decis. 6. num. 1. & seq. post. Pacifie. de Saluian. & decis. 2. num. 1. de rescrip. in nou.* Ferontill. *ad Buratt. decis. 337. num. 34.* Verall. *decis. 149. num. 1. p. 3.* Aegid. *decis. 27.* & Mantic. *decis. 254. & seqq.* & ratio est, quia accidentia, vbi substantia non existit, nihil operātur *cap. tua nos de sponsal. l. cum precario, la 1. ff. de precar.*

Quinimò non conualescit, etiam si postea reiterārentur, aut per constitutionem Apostolicam impetraretur illorū sanatio per reiterationem. Verall. *vbi sup. num. 7.* Mantic. *ibid. num. 5.* Rot. *post Pacifie. d. dec. 6. num 3.*

Quæ quidem nullitas processus, & sententiæ ex omissione terminorum substantialium, locum habet etiam in causis summariis, in quibus ipsi termini requiruntur, vt censuit Rot. *decis. 31. de iudic. in antiqu. & decis. 105. num. 1. p. 1. diuers.* Verall. *loc. cit. num. 1.* Cassador. *decis. 2. num. 1. de iud.* Aegid. *decis. 27.* Vant. *de nullit. ex defect. process. num. 50. & seqq.* Vestr. *d. lib. 5. c. 2. num. 1. & seq.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 15. n. 5. vers. quorum.*

34 In omnibus autem prænotatis causis, vltra supradictos terminos, semper addendus est alter terminus ad sententiā; etiam in summariis, in quibus illi quatuor tantum sunt de substantia; alias sententia inde sequuta esset prorsus nulla. *l. de vnoquoque ff de re iudic.* Vant. *vbi sup.* Cassador. *decis. 8 n. 6. de rescript.* Papazon *ad Rot. dec. 2. num. 11. de rescrip. in nou.* Aegid. *loc. cit.* Vestr. *ibid* vbi Grauat. *num 4. & seqq.* vbi idem Vestr. *num. 2.* ait, quod si iudex etiam in causis summariis obseruaret terminos ad libellādum, ad declarandum, & ad iurandum de calumnia; esset cautela, quæ potius prodesset, quam noceret.

35 Limitatur tamen pluribus modis prædicta conclusio, quod processus reddatur nullus ex omissione terminorum substantialium. Et Primo in iudiciis exequutiuis, in quibus illi non requiruntur. Coccin. *decis. 135. in princ.* Vant. *vbi sup. num. 52.* Limitatur secundò, quando agitur vigore obligationis Cameralis. Rot. *dec. 229. n. 12. p. 5. recent.*

Limitatur tertiò in Tribunali A. C. quādo agitur de reuocatione mandatorū Coccin. *loc. cit.* vbi dicit hoc non procedere, quando in citatione dicitur ad videndū reuocari mandatum cum omnibus inde sequutis, & in expensis condemnari, &c.

Limitatur quartò in sūmariissimis possessoriis, quę expediuntur per viam simplicis decreti de stylo Curiæ.

Limitatur quintò quando agitur de exequutione litterarum Apostolicarum, nam tunc non seruantur prædicti termini ad articulandum, & alii, vt supra; sed sufficit obseruare quatuor terminos ad docendum se paruisse litteris Apostolicis ad primā diem primò pro prima dilatione, &c., & similiter secunda citatio fit ad primam secundò pro secunda dilatione, &c. sic etiā tertia citatio fit tertiò pro tertia dilatione, & quarta pro quarta & superabundanti dilatione, de quibus vide Ridolphin. *in Prax iudiciar. vrbis p. 2. c. 8. n. 21 dict. §.* ita censuit Rot. *decis. 30. n. 31. p. 5. recent.* Duran. *decis. 60. n. 37. & seq.*

Limitatur sextò in causis nullitatum incidenter intentatis. Rot. *decis. 27. de iudic. in antiq.* Sal. Tiber. *in prax. lib. 2. cap. 8. num. 8.* Aegid. *dec. 319.*

Limitatur septimò in causis attentatorum, & reuocationis eorum, etiam per viam nullitatis. Rot. *decis. 78. de appellat. in antiq.* Verall. *dec. 250. n. 3. p. 3.* Aegid. *dec. 294.* Sal. Tiber. *d. c. 8. n. 7. & 8.*

Limitatur octauò, quando fuit facta citatio ad terminos substantiales, & fuit in actis reproducta; quamuis non fuerit extensum decretum seruationis terminorum, vt fieri solet, quia tribuitur negligentiæ notarii. Rot. *in Romana Computorum 21. Maij 1593. coram D. Card. Arrigonio.*

Limitatur nonò, quando fuit omissus terminus ad dicendum contra producta; quia si pars fuerit citata ad dicendum cōtra iura, illius omissio non vitiat processum, quamuis sit de substantia. Cassador. *dec. 2. n 1, de iudic.*

Limitatur decimò si omittatur terminus ad articulandum, quando pars fuit citata ad dicendum contra articulos; quia tunc per istam sanatur defectus illius. Cassador. *ibid.* Verall. *d. dec. 149. n. 4. p 3.* Theod. de Rub. *in singul. ad d. decis. 2.* Cassadot. *p. 1. fol. 269. col. 1.*

Limitatur vndecimò, si ommittatur terminus ad dicendum contra articulos, quādo articuli fuerunt à iudice admissi, parte præsente, cum clausula. *saluo iure impertinentium, & non admittendorum*, & cum assignatione termini decem dierum partibus ad probandum earum incumbentia; nam per dictam clausulam saluatur præiudicium partis, ad cuius finem fuit introducta talis citatio. Theodos. de Rub. *loc. præcit.* Comitol. *decis. 108. num. 4.*

Limitatur duodecimò, in Tribunali Rotæ Romanæ, in quo non attenduntur niſi termini ad articulandū; ad dicendum cōtra articulos, ad producendum omnia, & ad dicendum contra producta; Alii verò, termini, niſi malitioſè omittantur, non vitiant proceſſum. *per Conſtit.* 5. Martini Pap. Quinti, quæ incipit: *Romani* §. 22. *in nou. impreſſ.*

Limitatur decimotertiò, in Tribunali A.C. in cauſis mercatorum, quia tali caſu proceditur manu Regia ſine figura iudicij abſq; obſeruatione terminorum. *per Conſt. Gregor. XIV. incip. Ad generis*, §. *eas videlicet impreſſ. poſt Prax. Saluſtij Tiberij, & per Conſt.* 28. *Pauli V. incip. Eximiæ*, §. *eas, videl.*

Limitatur vltimò, in Tribunalibus extra Romanam Curiam, in quibus termini ſubſtantiales non tam exactè ſeruantur, prout fit in Curia. Vnde proceſſus, & ſententia prolata cum terminis malè ſeruatis non erunt nulli. Verall. *d. deciſ.* 249. *num.* 2. *par.* 3.

36 Et ratio eſt, quia ſtylus Romanæ Curię non extenditur ad alias Curias, quia in aliis ſufficit ſeruare ſtylum, & morem Regionis, vt cenſuit Rot. *deciſ.* 4. *de appell. in nou.* Rom in. *conſ.* 367 *num.* 10. *verſ. cæterum, & num.* 11.

37 Et eſt notandum, quod in Curia, & alibi, vbi eiuſdem ſtylus ſeruatur, proceſſus regulariter eſt nullus, tam ſi termini ſubſtantiales omitterentur: quam ſi nulliter, & malè ſeruarentur. Rot. *deciſ.* 18. *num* 1. *& ſeq. p.* 1. *recent.* Hinc eſt, quod inoleuit Practica ad ſaluandas proceſſuū nullitates, quæ ob malam terminorum obſeruantiam oriri ſolent, vt fiat vnica citatio cum reiteratione terminorum malè, ac nulliter, & inculcatè ſeruatorum, & ſic ſaluantur omnes defectus præcedētes; & hoc introductum fuit, vt imponeretur finis litibus per Innocentium VIII. *in ſua Conſtit.* 10. *incip. finem litibus in antiq. impreſſ.*

Quapropter in citatione ad ſententiam per reiterationem dictorum terminorum ſanantur omnes defectus eorumdem prius tentorum. Rot. *deciſ.* 64 *num.* 6. *& dec.* 743. *num.* 4. *p.* 2. *& deciſ.* 207. *num.* 3. *par.* 5. *recent.* Seraph. *deciſ.* 1352. *num.* 2. Mantic. *deciſ* 54. *num.* 5. Caſſador. *dec.* 58 *num.* 10. *de reſcr.* Verall. *deciſ.* 121. *num* 4 *& ſeq. & deciſ.* 250. *nu.* 2. *p. r.* 3. Gregor. *deciſ.* 70. *numer.* 9. *& deciſ.* 156. *num.* 1. Buratt. *deciſ.* 126. *nu* 6. *& dec* 440. *n.* 7. *& deciſ.* 483. *num.* 8. & vtrobique Ferentill. qui plures alias Rotæ deciſiones cumulat.

38 *Quoad quartum*, Notandum remanet, quod de iure communi multi ſunt caſus, in quibus ſummariè procedi poteſt, quos hoc loco ſimul cumulare, inincundum fortè non ſuccedet, cum per Doctores diuerſimodè, & ſparſim poſiti inueniatur, præſertim apud Cardin. Tuſch. litt. S. *concluſ.* 887. *per tot. & concluſ.* 888. *num* 1. 2. *&* 10. Azin. *in Prax.* §. 3. *cap.* 31. *per tot.* Marant. *in ſpecul. Aur. p.* 4. *diſt.* 9. *ferè per tot.* Mādoſ. *in form.* 3. *commiſſ. verb. ſummariè.* Tiraquell. *de priuileg. piæ cauſ. priuil.* 147. & Alios reſpectiuè.

Primus itaque caſus, in quo ſummariè agi poteſt, (vt à dignioribus inchoemus) eſt, quando Summus Pontifex committit & mandat cauſam cognoſci, & terminari ſummariè. Mandoſ. *vbi prox. mè verſ. cauſa autem*; Marant. *ibid. num.* 2.

II. Eſt, quando quæritur, an quis reſpondere debeat; an ſit hæres alicuius, & quo iure; quia cum cauſa ſit præparatoria alterius, ſummaria dicitur. *l. ſi defenſor*, §. *fin. ff. de interrogator. action.*

III. Eſt, quando controuerſia eſt ſuper beneficio eccleſiaſtico, & lis vertitur ſuper titulo ipſius. *Clement. diſpendioſam de iudic.* Marant. *loco præcit. num.* 42.

IV. Eſt, quando diſceptatur de cauſa vſurarum, ſeu vſuras quomodolibet rangente. *Clement. præcit. diſpendioſam.* Marant. *num* 166.

V. Quoando petuntur alimenta præſentia, vel futura *l.* 2. *ff. de fer.* Marant *n.* 168.

VI. Quando agitur de aliquo articulo incidenti vel emergenti in cauſa ordinaria. Caſtr. *in l. filio præteri o, n.* 6. *ff. de iniuſt. rup t. irrit. fact. teſtam.*

VII. Quando agitur de poſſeſſione momentanea, quia omnes cauſæ poſſeſſoriæ ſunt ſummariæ; vt dictum eſt; & latè DD. apud Marant, *d. diſt.* 9 *n.* 43.

VIII. Eſt, quando cauſa ventilatur in Curia Mercatorum. Bart. *in l. ſi fideiuſſor*, §. *quædam n.* 2. *ff. mandat.* Marant. *n.* 48. *& ſeq.* vbi Foller. *in addit.* latiſſimè Mercaturæ materiam proſequitur.

IX. Quando agitur de cauſa matrimoniali. *d. Clem. diſpendioſam de iudic.*

X. Quando agitur de reſtitutione dotis, ſoluto matrimonio. Cardin. *in d. Clem. diſpendioſam q.* 30.

XI. Quando agitur quomodolibet de decimis, vel ad decimas ſpectantibus. *dicta Clem. diſpendioſam*, & ibi Cardin. *quæſt.* 12. *cum trib. ſeqq.*

XII. Eſt, quando agitur ſuper exequutione ſententiæ. *l. à Diuo Pio*, §. *ſi ſuper rebus, ff. de re iudic.* & ibi DD. Gregor. *deciſ* 545. *num.* 4.

XIII. Quando agitur contra confeſſum Bald. *in l. ſi debitori in* 1 *lect. ff. de iudic.*

XIV. Quando agitur contra Religioſos, præſertim via Inquiſitionis. *cap. olim*, & ibi

& ibi Franc. de Aret. *in 4. col. notab. 6. de accusat.*

XV. Quando agitur de Monachatu; vel postulatur monachus ab aliquo Abbate, seu Prælato alicuius monasterij, vel à seipso. Card. *in d. Clem. dispendiosam. col. 4. q. 4. de iudic.*

XVI. Quando agitur de causa modica, puta in qua petitur parua quantitas, vel summa. *Authent. nisi breuiores.* vbi Bart. *n. 1. C. de sent. ex breuilog. recit.*

XVII. Quando agitur de probatione impedimenti illius, qui in termino comparere non potuit; ad effectum habendi secundam dilationem. *cap. pastoralis, in fin de except.*

XVIII. Quando disceptatur, an querela, seu actio inofficiosi testamenti præferenda sit actioni, seù causæ liberali, seù preiudiciali, *l. si quis, §. planè, ff. de petition. hæredit.*

XIX. Quando agitur de crimine læsæ maiestatis. *Extrauagant. ad reprimendum tit. quom. in les. maiest. crim. proced in Authent. post libr. Feudor.*

XX Quando agitur super cognitione qualitatis, in qua fundatur iurisdictio; vt si agatur contra Forensem, ratione contractus. Lap. *allegat. 58. incip. Prælatus. num. 2. & 3.*

XXI. Quando conuentus rei vendicatione negat se possidere; quia tunc trasfertur possesio in Actorem. *l fin.* vbi Bartol. *num. 1. & 2. ff. de rei vindicat.* Lap. *allegat.* 54. *incip quidam n. 2.*

XXII. Quando succedit officium iudicis, vt tollatur aliqua nouitas, ex qua puniatur, qui innouauit. Lap. *d. alleg. 54. n. 1. ante fin. verf. porrò non obest.*

XXIII. Quando disceptatur, an Notarius rogatus sit de aliquo instrumento, nã tunc summariè cognoscitur; & constito de rogitu, cogitur summariè etiam ad exhibendum. Feder. de Sen. *cons. 113. n. 2. verf. super vltimo.*

XXIV. Quando non requiritur plena cognitio causæ. Glos. *in l. Iudicij verb. plena C. de indic.*

XXV. Vbicumque plena probatio nõ requiritur. Lap. *allegat. 3. verf. tertium n. 4.*

XXVI. Quando cognoscitur de aliqua exceptione dilatoria, vel declinatoria, quia tunc non agitur de magno præiudicio. Zabarell. *conf. 7. per tot.*

XXVII. Quandocumque agitur de causa depositi. *l. pen.* & ibi Bart. *C. deposit.*

XXVIII. Quando agitur de causis pijs Tiraquel. *de priuileg. piæ causæ. priuil. 147.*

XXIX. Quando agitur de causis pauperum, & miserabilium personarum. *§. sit Prax. Vicar. Caroli Pellegrini Par. II.* tibi quoq; *Authent. de mandat Princ.* & ibi Bart. & DD. *& l. nonnumquam la 1.* vbi Glos. *verb. personæ, ff. de iudic.*

XXX. Quando cognoscitur, an executio facta fuerit super bonis, in sententia, & mandatis comprehensis. Buratt. *decis. 731. num. 4.*

XXXI. Quandocumque agitur contra absentem. Felin *in cap. causam, quæ il 1. col. 4. ver. restit. de testib.*

XXXII. Quando agitur de interesse tertii, an sit admittendus ad impediendam exequutionem sententiæ. *cap. veniens il 1.* vbi Abb. *in col. 4. in fin. verf. nunc. restat.* & Felin. *col. 6. de testib.*

XXXIII. Quando agitur ad exhibendum; vbi sufficit probatio per iuramentũ, *l. 3. §. sciendum*, vbi Glos. *in verb. summatim, & Thesaurus, ff ad exhibend.*

XXXIV. Quando agitur contra debitores tributorum, datiorum, gabellarum, & aliorum iurium Fiscalium. Bald. *in conf. 434.* quod incipit *licet in 3. vol.*

XXXV. Quando agitur contra gabellarios, platearios, passageros; & alios publicos ministros, qui indebitè extorquent quod nõ debetur Andr. de Isern. & Afflict. *in Constit. Regni.* quæ incipit: *auctoritatem.*

XXXVI. Quando agitur de mittendo aliquem in possessionem ex primo decreto. Glos. *in l. Fulcinius §. 1. ver. oportet ff. ex quib. caus. in poss. eat.* Bart. *in l. cum proponas, C. de bon. author. iudic. possid.*

XXXVII. Quando agitur de examinandis testibus ad futuram rei memoriam. *l. in lege Aquilia, §. si delictum,* vbi Bart. & DD. *ff. ad leg. Aquil.* & ibi Glos. *in ver. qui testes.*

XXXVIII. Quando legatarius petit ab hærede satisdationem legatorum nomine. *l. si Is, à quo, §. 1.* vbi Glos *verb. summatim, ff. vt in poss. legator.*

XXXIX. Quando agitur ex aliqua stipulatione, vel satisdatione. *l. 1. §. 1.* vbi Bart. *ff. de Prætor. stipulat.*

XL. Quando agitur de causa naufragij contra surripientes bona in naufragio amissas. *l. de submersis,* & ibi Bart. & DD. *C. de naufrag. lib. 11.*

XLI. Quando agitur de causis salariorum, mercedis laborum, & similium. Bald. *in Authent. nisi breuiores. C. de senten. ex breuil. recit.*

XLII. Quando agitur de probatione alicuius exceptionis, hoc est quod ipsa de breui peruenit ad notitiam; quia sufficit solum iuramentum. *cap. pastoralis. in fin. de except.* Bart. *Extrauag. ad reprimendum. verf. summariè. col. 3.*

XLIII. Quando agitur de leuibus delictis, nam ista de plano expediendã sunt.

l. leuia vbi Bart. ff. de accusat. & Lanfranc. *in Clement. sæpè. verb. de plano. conclus. 2. de verb. signif.* vbi etiam declarant, quæ delicta dicantur leuia ad hunc effectum.

XLIV. Quandocumque agitur de dando à Iudice tutore, vel curatore Pupillis. Vel quando agitur de filio adoptando: Vel emancipando. Vel de bonorum possessione agnoscenda, & similibus. *l. qui habet. §. quolibet. ff. de tutor. l. nec. mandante. §. dari, §. de tutor. & curat. dat. ab his l. fin. C. qui admitti; & l. 1. C. de fer.*

XLV. Quando agitur de damno infecto. *l. 1.* & ibi Bart. Bald. & Alij. *ff. de damn. infect.*

XLVI. Quando agitur de causa, in qua sententia magnum non infert præiudicium, ex quo reparari potest præiudicium in alio iudicio absque appellatione, vel alio simili remedio.

XLVII. Quando agitur de liquidatione instrumenti, ad effectum procedendi executiuè. Bart. *in l. creditores. col. 6. in fin. vers. aduerte tamen C. de pignor.*

Vltimus est generaliter quandocumque agitur de causis executiuis. *l. à Diuo Pio. §. si super.* vbi Bart. & DD. *ff. de re iudic. & in l. litibus col. pen. C. de agric. & censit. lib. 11.*

39 Tandem pro coronide præsentis Intersecationis quæritur, an partes colligantes in causa summaria, si processerũt in ea, tamquam in ordinaria, puta porrigendo libellum, faciendo litis contestationem, & alios actus iudiciarios iudicii ordinarij, secundum ius commune, videantur renunciasse processui summario; & consequẽter causa decidẽda sit attento iure cõmuni, non iure municipali, vt fit in summariis; ex quo per tales actus ordinarios censetur effecta ordinaria de consensu ambarum partium?

Respondetur negatiuè, cum Baldo *in l. 3. ff. de testam. milit.* vbi ait, quod si quis procedere potest summariè, & de plano, & incipit procedere ordinariè per libellum, & litis contestationem, potest postea omittere viam ordinariam, & reliquum processum prosequi summarie. Ratio est quia, eligendo ius commune, non censetur priuilegio ad sui fauorem inducto renunciare, quem sequitur Marant. *vbi sup. d. dist. 9. num. 206.* per multas rationes. Quidquid in contrariũ afferat idem Baldus sibi contrarius. *in l. diffamari, col. 1. vers. secundò opponitur C. de ingen. manumiss.* vbi allegat Gloss. *singular. in l. proinde, §. notandum, ver. sed æstimanda in fin. ff. ad leg. Aquil.* cui respondet idem Marant. *vbi sup.*

40 Insuper est notandum, quod in causis summarijs, in quibus litis contestatio non requiritur, primus actus, qui immediatè sequitur, & fieri solet in causis ordinariis post litis contestationem, habet vim, & succedit loco contestationis. Iason Bart. & Bald. *in l. nulla num. 2. & in l. quod quis num. 1. C de procur.* Marant. *in pracit. spec. aur. p. 6. membr. 10. vers. & in contestatione litis non erratur, num. 2.* vbi alios cumulat, Azin. *in Prax. §. 3. cap. 8. n. 2.*

SVBSECTIO SECVNDA.

De iuramento calumniæ.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum calumniæ quid sit, explicatur.*
2 *Iuramentum prædictum, quamuis sit de substantia Iudicij, omitti tamen potest, nisi petatur.*
3 *Petitum verò vbi fuerit, nisi præstetur, committitur nullitas.*
4 *Iuramentum calumniæ tacitè omitti potest per partes, non autem expressè.*
5 *Omissio iuramenti expressè petiti, impedit executionem obligationis.*
6 *Omissio dicti iuramenti non vitiat processum, quando constat de bono iure.*
7 *Peti potest dictum iuramentum in quacumque parte iudicij.*
8 *Iuramentum calumniæ intelligitur vitandæ calumniæ.*
9 *Iuramentum prædictum, à quibus præstandum.*
10 *Procurator, quando, & quomodo iurare debet.*
11 *Ad tale iuramentum tenentur omnes comparentes in iudicio, etiam si alieno nomine.*
12 *Iudæus quomodo iurare teneatur.*
13 *In quibus causis præstandum sit tale iuramentum.*
14 *In Regno Neapolitano nõ præstatur expressè, sed per æquipollens.*
Depositio, vti principalis, conuenit cum dicto iuramento.
15 *Decretum dicti iuramẽti qualiter formetur, & quomodo.*
16 *Iuramentum prædictum vnde sumptum sit.*
17 *Effectus iuramenti calumniæ præcipuus, qualis?*
18 *Pœna iurare recusantis, quæ?*

1 PRimus actus, qui immediatè, & incontinenti fieri solet in iudicio post con-

contestatam litem, est iuramentum calumniæ. Circa quod breuiter videndum erit, quid illud sit; Secundò, à quibus præstari debeat. Tertiò, in quibus causis præstandum sit. Quartò, an in Regno præstetur, & quomodo. Quintò, quis sit effectus istius iuramenti, & Sextò, quæ pœna sit imposita contra iurare recusantem.

Quoad primum erit notandum, quod iuramentum calumniæ est illud, quod præstatur, de vitanda, scilicet, calumnia in cursu causæ hinc inde per vtramque partem, per Actorem scilicet, & per reum. *cap. cum causam, in fin. de iuram. calumn. & cap. dudum 2. de electtion.* & præstatur in ipso litis exordio. *cap. 1. de iuram. calumn.* Quòd si non fuerit præstitum in exordio, poterit postea in quacumque parte iudicii præstari, vt in *cap. 1. eod. tit. in 6.*

2 Est autem sub notandum, quod quãnis sit de essentia in quolibet iudicio, vt probatur expresè in decretalibus *tit. prec. de iur. cal. & in 6. eod. tit. per tot. & tot. tit. C. de iuretur propt. calumn.* & aduertit Vant. *in tract. de nullitatib. tit. de nullit. ex defect. process. nu. 29.* quia est de iure naturali *Clement. dispendiosam de iudic.* Puteus *decis. 35. de iudic.* Si non petatur tamen per partes in specie, processus sustinetur, *d. cap. de iuram. cal. in 6. l. ius iurandi §. qui iusiurandum* vbi Gloss. *in verb. exigatur ff. de iureiurand.* Speculat. *lib. 2. de iuram. cal. §. 2. num. 4.* Marant. *in Spec. Aur. p. 2. tit de iuram. cal. num. 2.* Vant. *vbi sup. d. n. 29.* Vestr. *in Prax. lib. 5. cap. 2. num. 3.* & ibi Grauat. *num. 11. & 16.* & ita censuit Rot. apud Gregor. *decis. 157. num. 1.* & ibi Beltramin. *num. 23.* Seraphin. *de priuilegijs iuramenti priuil. 115. n. 8.*

3 Si vero per aliquam ex partibus petitum fuerit & nihilominus præstitum non fuit, processus est nullus, & consequenter sententia inde sequuta nullius esset roboris, ac momenti. *d. c. 1. de iur. cal. in 6.* Vant. *d. tit. de nullit. proc. nu. 29.* Camil. Capucius *in sua Prax. iudicar. lib. 1. c. 10. art. 7. nu. 62.* Petr. Ridolphin. *in ead. Prax. p. 1. cap. 8. n. 99.* Rot. *decis. 2. de iuram. calumn. in antiq. & decis. 101. num. 1. post* Zacch. *de oblig. Camer.* Caualer. *decis. 349. nu. 1.* vbi Rota censuit, quod vbi petitum fuit, omitti minimè potest. Quinimò antequam illud præstetur, denegari debet audientia per iudicē. *l. 1. C. de iuretur. propt. cal.*

4 Est etenim huiusmodi iuramentum ad publicam vtilitatem introductum, vt euitentur mendacia, calumniæ, cauillationes, dolus, & fraus *l. 2. §. sed quia C. de iur. prop. cal.* & ideo nō potest per partes remitti expresè, sed benè tacitè. Marant. *d. n. 2.* Grauat. ad Vestr. *d. num. 11.* & Alii. Vnde si partes expresè remitterent, processus esset ipso iure nullus. *d. l. 2. §. sed quia vereamur.* vbi Gloss. Bart. Bald. & Alii.

Tacitè autem vbi omissum fuerit, non vitiaretur processus, neque fieret nullitas sententiæ; prout si procederetur ad vlteriora in causa, & tamen ab altera partium illud petitum non fuit. *d. cap. 1. de iur. calum. 6.*

5 Quod si forte expresè peteretur ab altera ex partibus, & hoc non obstante, omissū fuerit, eius omissio impediret exequutionem cuiuscumque obligationis, etiam Cameralis. Rot. *in Romana Domorum 16. Iunij 1604. coram D. Litta.* Caualer. *decis. 414. n. 3.*

Hoc tamen non procederet, si petitum quidem fuisset, & oppositum iurari de calumnia; postea processum fuit per iudicem ad vlteriora, non repetita protestatione in quolibet actu; Processus non censeretur vitiatus, & sic sententia, non obstante omissione dicti iuramēti, valida esset, quia per processum ad vlteriora, sine repetitione protestationis videtur ab ea recessum. Rot. *decis. 779. nu. 1. p. 1. diuers.* Mohed. *dec. 1. de iudic.* Caualer. *decis. praen. 349. n. 6*

6 Nota tamen, quod licet iuramentum calumniæ expresè per aliquam partium petatur, si tamen non præstaretur, ex illius omissione non causaretur nullitas processus, dummodò constet de bono iure partis. Iason. *in l. admonendi. in 2. lect. n. 84. ff. de iureiur.* Bald. *in cap. 2. num. 7. vers. item in isto. de probat.* Grauat. ad Vestr. *in Prax. lib. 5. cap. 2. num. 13.* Rot. *in Lucana Parochialis 12. Maij 1603. coram D. Penia & decis. 45. num. 6. p. 1. recent. & decis. 131. num. 6. post* Zacch. *de obligat. Camer. & decis. 215. num. 6. post* Cenc. *de censib.*

7 Potest autem iurari de calumnia, in qualibet parte iudicii, dummodò sit ante sententiam. Papiens. *in forma libell. action. real. §. per sacramentum n. 4.* sicut etiam potest tale iuramentum per iudicem peti in quacumque parte iudicii, etiam post conclusum in causa. Bald. *in l. 1. ad fin. vers. sed numquid, C. de iur. propt. calumn. per d. cap. 1. eod. tit.*

8 Et dum dicitur iuramentum calumniæ, intelligi debet de calumnia vitanda, vt similiter exponitur illud diui Pauli. 1. *Corinth. 7.* ibi *propter fornicationem. vnusquisq; propriam habeat vxorem,* idest propter fornicationem vitandam; *cap. Nemo §. est tamen dist. 13.*

9 *Quoad secundum* scilicet à quibus præstari debeat hoc iuramentum; notandum erit, quod debet regulariter præstari à principalibus litigantibus, scilicet ab actore, & à Reo; & imprimis iurare tenetur Actor po-

postea Reus. *d.l.2.§. fin autem C. de iureiur. propt.cal.* & quilibet de per se præstare debet. *vt in c.3.& c.caterum .de iuram.cal.& l.2. §.1. & 2. & Authent.principales C.eod.tit.* Papienf. *vbi sup.n.1.& 2.*

10 Notandum secundò, quod actor, & Reus iurare debent in animas proprias, procurator verò iurare tenetur in animã suam propriam, si habeat mandatum speciale ad iurandum de calumnia, cum expressione causæ, in qua iurandum sit, quod quidem requiritur ad tale iuramentum, cum non sufficiat mandatum Generale. *cap. fin.* vbi Gemin. *num.4. de iuram.cal.in 6.* Si verò iurauerit cum mandato generali, cum potestate iurandi simpliciter ad omnes, & quascumq; causas, tunc iurabit in animam constituentis. Bart. & communiter DD. *in d. l.2. C.de iureiur.propt.cal.* Spec. *loc cit.§.3.incip.restat.n.10. cum seqq.* Est benè verum, quod contrarium asserit Papienf. *in Prax. pract. in form. libell. action.real.§. per Sacramentum num.6* quod scilicet Procurator iurare tenetur in animam ipsius Domini constituentis, si habeat Speciale mandatum. sequitur Grauat. *ad Vestr.d.lib 8. cap.2.num.15.* aliàs si tantum habeat generale, tenebitur in animam propriam. Idem Grauat. *ibid.* Sed cogita; cum mihi talis sententia non placeat, quamuis placuit illam referre.

Quidquid tamen sit de iure super prædictis, certum est quod hodie de consuetudine generali, si procurator habeat mãdatum generale ad omnes lites, admittitur ad iurandum de calumnia & ita obseruat Rota, prout habetur *decis.101.n.3. & seqq.* post Zacch. *de obligation Camer.* vbi aliæ decisiones cumulantur. Gregor. *decis.282.* vbi Addent. *n.8.*

Syndicus verò alicuius Terræ, vel Procurator, seù Oeconomus alicuius monasterij, seù collegij, si constitutus sit ad omnes causas, poterit iurare de calumnia etiam sine speciali mandato; sed si esset constitutus ad vnam tantum causam particularem, non posset in illa iurare absque speciali mandato ad iurandum. Gemin. *in cap.prosfitentium de testib.in 6.*

11 Notandum tertiò, quod non solùm Principales, vt Actor, & Reus iurare tenentur: verum etiam omnes alij qui comparent in iudicio alieno nomine, vt Tutor, Curator, Oeconomus, Syndicus, negotiorum gestor, & similes. *d.l.2. Authent principales, & l.orphanotrophos cum Authent. sed hodie C.de Episc.& Cleric.c.3.& 4.& c. cum causam de iuram.calumn.cum similib.*

Imò dicit vnum singulare Scaccia *de iudic.lib.2.cap.1.num.178.cum seqq.* quod ad iuramentum præstandum tenetur etiam Aduocatus. Sed hodie contrarium omninò seruatur.

Et similiter tenetur iurare Hæres; non obstante, quod prius dum viueret testator, iurauerit in eadem causa *cap.si appellationis,* & ibi Gloss. *de iuram.cal.in 6.* Rot. *dec.1.& 2. eod.tit in nouis.*

12 Sed quęritur; an iudæus litigans cum Christiano teneatur iurare de calumnia super Euangelia?

Respondetur cum distinctione, quia quęsitum duplicem sensum implicat; aut enim quæritur, an teneatur de iure, & respondetur affirmatiuè; aut an teneatur iurare super Euangelia, & respondetur negatiuè. Primà pars probatur ex Abb. *in tract.de ordine iudiciar.chart.10.col.3.& 4.* & ex Speculat. *lib.2.de iuram calumn.§.3.restat. num.17.* vbi ponunt multas formulas, per quas iurare debet. Secundà verò pars probatur *ex l.non erit §.pen.ff de iureiur.* quia cum non credat in legem Euangelicam, *vt in cap.qui sincera dist.45.* posset per tale iuramentum dicere quidquid illi placuerit. Ideo iurare tenetur supra decem præceptis Moysi. *vt in l.si qua C.de iudęis.* Sed cõtrarium colligitur ex *cap.ecce dico.22.q.5. & l.iudai in princ.C.de iudæis* in quibus iuribus habetur quod iuramentum erit seruãdum, etiam si fiat super lapidem.

13 *Quoad tertium* scilic. in quibus causis præstandum sit, est notandum, quod licet semel præstari debeat in tota lite; *vt in Authent. in hoc Sacramentum C. de iur. propt.cal.* Tamen præstandum erit in omnibus iudiciis, tam ciuilibus ordinariis, vel summariis, quam criminalibus, & mixtis, *cap.2.de iuram. cal.* Speculat. *vbi sup.§.2. sequitur in princ. & per tot.* Imò etiam in qualibet exceptione iuratur de calumnia. Bart. *in Auth.hoc sacram.C.de iur.propt.calum.*

Sed quid in causa appellationis, numquid iurandum erit de calumnia?

Respondetur affirmatiuè *cap.2. in princ. de iuram. calumn. in 6.* Hostiens. verò ait, tunc teneri partem aliquam iurare, si petatur ab altera *per l.2.in princ C.de iureiurand propt calumn.& cap.1.de iur. cal.ibi vel quacumque causa* nam & in ea est dandus libellus, & lis contestanda, cum sit diuersa causa à principali, *vt in cap. si quis in quacumq. 2.q.6.cap.interposita de appell.in fin et cap.Raynaldus.de testam.* quod est adeo verum, vt etiam si fuerit iuramentum præstitum in prima instantia per Dominum, & per Procuratorem, adhuc teneantur in secunda instantia iterum pręstare. *cap.pracit.si appellationis iunct.* Glos. *de iuram.cal.in 6.* Rot *dec.1. & 2.eod tit.in nouis.*

14 Quo-

14 *Quoad quartum* erit notandū, quod in Regno Neapolitano hoc iuramentū nō præstatur in forma specifica, sed per equipollens, & per actum similem, vt si petatur depositio, vti principalis; nam tale iuramentum, quod ab eo præstatur æquipollet iuramento calumniæ, propter easdem qualitates vtriusque. Quarum Prima est, quod sicut iuramentum calumniæ est præstandum, post litis contestationem, vt in præcedentibus visum est: sic etiam iuramentum, seu depositio vti principalis potest peti post litis contestationem, & sic in Regno post terminum datum in causa, vt constat *ex Rit. Magn. Cur. Vic. 70.* Imo peti potest in qualibet parte iudicij. Franc. *decis. 220. num. 5.*

Secunda qualitas est, quod sicut iuramentum calumniæ præstatur ab Actore, & à Reo: sic depositio vti principalis peti potest ab actore, & à Reo. Cauatur *in d. rit. 70. & rit. 79. & probatur in Pragmat. quinta die de ord. iudic.*

Tertia est, quod sicut iurare tenetur de calumnia actor, & Reus per verbum *credo*, vel *non credo*, secundum Bald. *in Auth. in isto C. de iureiur. propt. calumn.* ita fieri debet in depositione vti principalis ab vtroque, *vt probatur in d. Pragmat. quinta die.*

Quarta qualitas, & conuenientia est, quod sicut actor per iuramentum calumniæ releuatur ab onere probandi *l. 1. & 2. & Auth. ibi posita C. de iureiur. propt. calum.* ita per depositionem vti principalis Reus releuabitur ab eodem onere probandi, quia nulla maior probatio, quam proprij oris confessio. *l. cum precum C. de liberal. causa.* Franc. *d. dec. 220. n. 5.* Vnde ex dictis colligitur, quod in Tribunalibus laicalibus Regni nō seruatur specificè iuramentū calumniæ, sed per æquipollens, quādo præstatur iuramentum in depositione, vti principalis, vt supra dictum est; Bene tamen præstatur in Curiis Ecclesiasticis. Quod autem in Curiis laicalibus non seruetur, notat Par. de Puteo. *de syndicat. vers. sententia. cap. 2. num. 13.* vbi etiam ait, fuisse sublatum *per cap. Regni Detestantes*, sequitur Vrsill. ad Afflict. *decis. 265. nu. 32.* sed tamen contrarium habetur in *pragm. comparente reo de o. d. iud. & in constitution lite legitimè contestata*, vbi agitur de iuramento calumniæ.

15 Quando autem præstandum erit iuramentum calumniæ, fieri solet infrascriptum, vel simile decretum, videlicet.

Forma Decreti vt iuretur de calumnia.

Et per Dominum, &c. fuit prouisum, & decretum, fore & esse per N. de N. in causa, quam habet cum N de N. iurandum de calumnia super contentis in libello, seu in &c. alias, &c. prout iurari mandatur & ita, &c. Hoc suum, &c. Datum, &c.

Vel Alio modo.

Qui Dominus, &c. pronunciauit fore & esse per N. in causa, quam habet cum N. iurandum de calumnia super contentis in libello, seu, &c. alias, &c. omni modo, &c.

Modus autem, qui tenetur in iuramēto præstando, solet in quibusdam Curiis esse, vt sequitur, videlicet:

Die ... Mensis ... Ann. ... In Ciuitate N. Personaliter constitutus coram Nobis N. de. N. spōtè, &c. iurauit quod credit se instè petere, & non calumniosè, &c. item quod respondebit veritatem super omnibus, de quibus interrogabitur, Item quod non vtetur falsa probatione. Item quod non corrumpet iudicem, neque Tabellionem, neque alium. Item quod calumniosam dilationem non petet, & ita iurauit, &c. Et ad fidem, &c.

16 Est tamen notandum, quod hæc praxis iurandi desumpta est ex Speculator. *de iuram. calumn. §. 4. nunc dicamus in princ.* & ex Bart. & Aliis *in Authent. principales C. de iureiur. propt. calumn.* & Bald. *in l. si potest C. de euiction.* vbi ait, quod hodie hoc iuramentum non valet vno obulo, & quod potius iuratur de calumnia committenda, quam vitanda, vnde ad euitanda tot periuria, melius esset si non præstaretur, non obstante quod sit inuentum, propter publicam vtilitatem *d. l. 2. §. sed quia veremur. C. de iur. propt. cal.*

17 *Quoad quintum*, quis scilicet sit effectus istius iuramenti, notandum erit quod effectus eius precipuus est, vt iurans de calumnia excusetur quidē à tacita, & præsūpta calūnia, si calumniosè operatus fuerit postea, sed non ab expressa, & euidenti. Bart. *in l. si quis. §. stellion. ff. ad Turpill.* Bald. *in l. si tibi. C. de liber. cauf.* & Alex. in *l. ait pretor. in princ ff. de iureiur.*

Vnde calumniæ crimen committens, etiam in causa ciuili, potest criminaliter conueniri finita causa, vt aduertit Glos. *in l. & in priuatis. ff. ad Turpill.* & Bald. *in d. l. si tibi.*

18 *Quoad sextum*; an scilicet incurrat aliquam pœnam ille, qui iurare recusauerit, notandum, quod Actor, si iurare noluerit, cadet ab instituta actione per sententiam iudicis: Reus verò iurare recusans condemnabitur; quod habeatur pro confesso. *cap. fin.* & ibi Glos. *vltim de iuram. cal. d. l. 2. §. quod si actor, & §. si autem reus, C. de iureiur. propt. calum. et §. 1. Authent. vt litig. iur.*

iur. Iason. *in l. admonendi, num. 84. ff. de iureiur.* Marant. *vbi sup. num. 6.* Papien. *ibid. num. 2.* Saluſt. Tiber. *in Prax. lib. 3. cap. 59. nu. 1. & 2.* Maſuer. *in Prax. tit. de confeſſ. num. 4.* Specul. *d. l. 2. de iuram. calumn. §. 5. incip. ſupereſt. in prin.* vbi *num. 1. cum ſeqq.* multas proponit curioſas quæſtiones, ſcilicet an taliter puniti poſſint appellare; & reſpondet, quod ſic. An renuens teneatur iuranti iniuriarum, & ſimiliter affirmatiuè reſoluit. An habēs votum, vel iuramentum antecedenter de non iurando, adhuc teneatur, & reſpondet etiam affirmatiuè. An tutor, vel curator iurare nolens præiudicet pupillo, & reſpondet negatiuè. An partes inter ſe pactum inientes de non iurando, poſſint per Iudicem compelli ad iurandum; & reſpondet affirmatiuè, per multa iura; quæ ſi quis videre cupit, adeat ipſum *loc. cit.* vbi alias quæſtiones inueniet.

SVBSECTIO TERTIA.

De Termino Probatorio.

SVMMARIVM.

1 Poſt litem conteſtatam, & iuramentum calumniæ, præſtitum, ſequitur alius actus principalis qui fit in iudicio, & eſt dilatio, ſeu terminus ad probandum, in quo recipiuntur probationes vtriuſq; partis, cum iſte terminus probatorius ſit communis Actori, & Reo; Actor enim probat omnia incumbentia ad fundandam ſuam intentionem, & Reus probat incumbentia neceſſaria, & opportuna ad fundandam ſuam defenſionem, & exceptiones ad ſui beneficium facientes. *Iacob. l. petenda C. de tempor. in integr. reſtit.* Felin. *in cap. prudentiam col. 1. de mut. pet.* Quod procedit, etiam ſi altera pars renunciauerit expreſsè termino probatorio, nam adhuc terminus erit communis vtrique parti. Bart. *in l. ſi poſt. §. hi quoque, ff. de bon poſſ. contr. tab.* Item procedit, etiam ſi terminus probatorius impartitus fuerit perſonæ priuilegiatæ, cui competit reſtitutio in integrum, ſeu primum, & ſecundum beneficium, de quibus inferius dicemus ſuo loco; nam adhuc erit communis vtrique, Actori ſcilicet, ad probandum, & Reo ad ſe defendendum Bart. *in l. ſacris. C. de proxim. ſacr. ſcrin. lib. 12 & in l. exceptionem. C. de procur.* & dicemus infrà *num. 8.*

2 Quod quidem locum habet etiam in Regno Neapolitano, in quo iſte terminus ſtat loco litis conteſtationis, vt pluries diximus, & proinde etiam quod nō detur, cēſetur vtrique parti ipſo iure tributus, per *Regiam pragmat. 7. incip. poſt prædictas. ſub rubr. de dilationib. in cauſis dandis*, in qua habetur, quod factis reſponſionibus, datur terminus probatorius, & alii termini, ſeu dilationes, ſi opus fuerit, nimirum quod ſi partes dixerint habere teſtes examinandos, & ſint infra viginti milliaria, tunc terminus erit concedendus quindecim dierum, infra quos partes ipſę tenentur examinare dictos teſtes, ſi verò partes neglexerint nominare teſtes tunc terminus erit viginti dierum; & ſi dixerint habere teſtes in remotioribus partibus eiuſdem Regni, tunc erit per Iudicem concedendus longior terminus, ſeu dilatio, iuxta locorum diſtantiam, dummodo non excedat tres menſes; & tandem concluditur in dicta pragmatica, dictas dilationes, ſeu terminos, ſine iuſta cauſa, vel expreſſa ambarum partium voluntate prorogari non poſſe, ſub pœna duarum vnciarum. De iſto termino probatorio vtrique parti communi loquitur etiam *Ritus Magnæ Curiæ Vicariæ 69. & conſtitutio Regni. incip. Lite legitimè conteſtata*, vbi Afflict. *n. 19. & Rit. 90. incip. item ipſa Magna Curia*, vbi Carauit. *las.*

3 Cir-

3 Circa istum terminum erit notandum, quod de iure communi omnis terminus est peremptorius, & dari nō potest, nisi semel, in causa. *cap. consuluit. de offic. deleg.* & *l. 1. C. de dilat.* Speculat. *lib. 2. de citation. §. 3. incip. viso num. 4. & de dilationib. §. 4. incip. videndum num. 3.* vbi ait, procedere etiam si non exprimatur verbum peremptoriè. Idem dicit Alexand. & Alij per illum *text. in l. fin. notab. 1. ff. de ferijs*; Bart. & Alij *in l. 1. C. de dilation.* etiam per illum *text.* vbi hoc probatur, Abb. *in cap. licet. not. 4. de probat.* Et de iure Regni, quoad istum terminum probatorium adest *pragm. cit. post prædictas*, sequitur Marant. *in Aur. spec. p. 6. act. 3. nu. 4.* vbi limitat octo modis communem prædictam regulam, quod non detur, nisi vnicus terminus, vt si adesset iustum impedimentum, quia tunc daretur nouus terminus, non obstante, quod fuerit datus peremptoriè per *l. oratione, ff. de ferijs*. Secundò, si superuenissent nouæ probationes, quia esset dandus nouus terminus. Bart. *in l. admonendi, col. 2. ff. de iureiur.* Tertiò, si impediretur probatio facto aduersarij. Ias. *in l. rerum, §. qui iniuriarum. col. 3. & 4. ff. si quis caution.* Quartò, in consistorio Principis. *l. in offerendis, C. de appell.* vbi Bart. Quintò, quando Actor adderet aliquid in libello. Angel. *in l. 1. §. si quis stipulanti ff. de verb. oblig.* Sextò, quando superuenit aliquod incidēs. *cap. pastoralis. de except.* Septimò, quando daretur alius terminus præsentibus partibus, & non contradicentibus. Bart. *in d. l. fin. ff. de fer.* Octauò, quando datur absenti; quia non obstante peremptorio, non currit, nisi à die, quo illi fuerit intimatus. Bart. & Alex. *in l. labeo in fin. ff. de iureiur.*

4 Sed vt magis ordinatè expediatur ista subsectio, erunt per Nos plura examinanda. Et Primò, an terminus probatorius sit petendus à Iudice, vel detur ipso iure. Secundò, an sit dandus vnicus terminus, vel plures. Tertiò, quot dierum esse debeat. Quartò, quid agendum sit post datum terminum.

Quoad primum erit notandum, quod de iure communi terminus peti debet à iudice, per *l. 1. C. de dilation.* & ita seruatur in Regno *per constitut. causas alias.* Potest tamē iudex statuere terminum partibus non petentibus, vt lites celerius terminentur, iux. *cap. finem litibus. de dol. & contum.* & ita disponitur *in cap. Regni: Detestantes, & cap. quantum est, & in Rit. Magn. Cur. Vic. 288. & seq.* Et licet in *d. pragmat. post prædictas* dicatur, quod datur ipso iure; tamen hodie seruatur. *Rit. 90.* vbi cauetur, terminum debere dari officio iudicis; *iuxta d. const. causas alias.*

5 Quoad secundum, an scilicet sit dandus vnicus terminus in causis, vel plures; notandum erit, quod de iure communi regulariter semel tantum dilatio, seu terminus conceditur, *vt supr. dixim. num. 3.* & notat Specul. *de dilat. §. 4. num. 19.* vbi ait, quod secunda dilatio cōceditur cum causæ cognitione, præstito iuramento; quod fuit quis legitimè impeditus in prima dilatione, in tertia verò maior probatio requiritur, vnde colligitur, quod de iure cōmuni ter datur terminus, ex aliqua causa super eodem articulo, vltra verò non: vt habetur *in cap. induciæ, §. spatium 3. qu. 3. & cap. Vltra tertiam de testib. & Authent. Atqui semel C. de probation. l. 1. C. de dilat. & l. tres denunciationes. C. quom. & quand. Iud. & l. oratione. §. fin. ff. de fer.* & notat Afflict. *in d. constit. lite legitimè contestata, & in constit. Vt in Prouinciarijs n. 22.* Et ratio est, ad hoc vt lites quanto citiùs finiantur, iuxta tradita *in d. cap. finem litibus.* Vnde in Regno vnicus datur terminus ad probandum, & articulandum simul, ob prædictam rationem, vt testatur Carauit. *in Rit. 69.* & hic terminus appellatur terminus iuris.

6 Huiusmodi autem supra firmata conclusio intelligi debet de eodem termino, non de diuerso, quia passim in causis dari solent diuersi termini, seu dilationes. Quorum Primus est ille, qui apponitur in citationibus, qui est tot, vel tot dierum, secundum locorum distantiam, vt infra illos dies citatus compareat, de quo habetur in *c. 1. de dilation. et c. 1. de caus. poss. et propr. l. consentaneum, l. ea, quæ, C. quom. & quan. Iud. l. contumacia. ff. de re iudic.* & de iure Regni habetur *in Rit. Magn. Cur. Vic. 123.*

Secundus terminus est ille, qui datur procuratoribus ad denunciandum litem motam suis principalibus, & hic etiam datur, secundum distantiam locorum, in quibus degunt principales, de quo habetur *in Auth. qua in prouincia, C. vbi de crim. agi. oport. l. 2. C. vbi in rem actio.*, & per Speculat. *d. lib. 2. de dilationib. §. 1. incip. experiundoria, num. 1. vers. Denunciatoria*; & de iure Regni habetur *in Regia pragmat. incip. Dubitationem. sub rubr. de termin. citan. auctor. in caus. real.*

Tertius, & Quartus est terminus, qui datur ad opponendas exceptiones dilatorias, & peremptorias, de quibus habetur *in cap. pastoralis de exception. cap. 1. de lit. contest. in 6. l. 2. §. sed si dubitatur, ff. de indic. & l. fin. C. de except. & alibi*; & de iure Regni habetur *in constit. incip. exceptiones dilatorias sub rubr. de except. dilat. propon. in ind. & in constit. incip. exceptione filiationis, & Reg. pragm. comparente Reo, & alibi*, & fusè diximus suprà, debere dari terminum ad eas proponendas, & verificandas; & quidem ad opponendas dilato-

latorias erit trium dierum, vel ex causa octo dierum, vt *in d constitut. exceptiones*, vel quinque dierum, *secundum pragmatic. citat. comparente Reo*.

Quintus est terminus, qui datur vtrique parti ad probandum incumbentia, de quo loquimur *in praesenti subsect*.

Sextus est ille, qui datur in publicatione causae, de quo habetur *in cap. quoniam contra de probat*. & est sexdecim dierum de iure Regni, quorum octo dantur ad habēdam copiam actorum, & octo ad percunctandum acta, *vt in pragm. cursu dilationum, de quo infer. Nos suo loco dicemus*.

Septimus est terminus, qui datur ad repulsam testium, de quo habetur *in cap. licet de probat*. & per Speculat. *lib. 1. §. 9. publicatis per tot*. & de iure Regni habetur *in supradicta pragm. cursu dilationum*, & fusius infra dicemus, qui est medietas termini probatorij.

Octauus est terminus qui datur ad repulsam repulsae, de quo habetur *in cap. licet dilectus de testibus, & cap. praesentiam, eod. tit. in 6*. & de iure Regni habetur *in Rit. 74. & in d. pragm. cursu dilationum*, & nos etiam inferius suo loco dicemus, qui est medietas termini repulsae.

Nonus est ille, qui datur in publicatione vtriusque repulsae, & est octo dierum, *vt habetur in d. rit. 74*.

Decimus est ille, qui datur in cōclusione causę, de quo habetur per Gloss. *in cap. cum dilectus de fid. instrum*. & de iure Regni, *est Rit. Mag. Cur. Vic. 75*. & est octo dierum, vt dicemus suo loco infrà.

Vndecimus est ille terminus, qui conceditur ad impugnandum processum intra supradictum terminum conclusionis, de *quo ibid*.

Duodecimus erit ille, qui datur infra eundem terminum conclusionis de iure Regni, vt dicitur ad affrontandum scripturas, de quo ibidē, & dicemus inferius suis locis.

Decimus tertius est terminus, qui datur ad allegandum in iure, & in facto, de quo dicemus suo loco, cum de iure communi non habeatur mentio expressè.

Decimus quartus est ille, qui datur ad percunctandum acta, de quo Speculator. *lib. 2. rubr. de dilationib. §. 1. vers. defensoria*, & de iure Regni habetur *in constitut. obstari atiam*, vbi Afflict. *par. 4. nu 14*. & ibi agit de alio termino, qui dicitur in Regno terminus causae introductae, & est 24. horarum, intra quos debet appunctari causa in Rota sacri Consilij. Dantur similiter aliae dilationes, seu termini, secundum diuersitatem incidentium; sed supradictos placuit enunciare, quia faciunt ad praxim.

7 *Quoad tertium*, quot scilicet dierum esse debeat terminus probatorius, est notandum; quod de iure communi quilibet terminus est arbitrarius iudici, qui arctare, & prorogare potest suo arbitrio ex causa, *cap. quoad consultationem de re iudicat. cap. cum sit de appellat. vbi Canonistae omnes. et l. qui pro tribunali, ff. de re iudic. & l. nonnumquam. ff de iudic. & l. 3. C. de dilation.* debet tamen habere respectum ad locorum distantiam, & ad qualitatem personarum, & causae, vt aduertit Speculat. *d lib. 2. rubr. de citation. §. 2. Nunc de temporum. num 4. & §. fin. in fin & de dilation. §. 4. videndum num. 11.* Si tamen iudex iniustè, & sine causa hoc fecerit, datur appellatio. *cap. 1. de dilation. & l si se. §. 3. ff. de re iudic.*

8 Sed de iure Regni terminus probatorius est quindecim dierum, si testes examinandi, sint intra 15. milliaria, alias erit 20. dierū, inspecta loci distantia, pro qualitate causae, & personarum; & si pars declarauerit habere testes in remotioribus, sed intra Regnum, Iudex suo arbitrio cōcedere potest longiorem dilationem; dūmodo non excedat tres menses, vt habetur *in Regia pragm. praecit post praedictas; & diximus sup. nu. 2.* Notandum est tamen, quod in illis 20. diebus currunt etiam dies feriarum, Bald. *in l. 1. C. de fer.* Hostiens. *in cap. licet causam. de probat.* dummodo dies feriati non absorbeant totum terminum, vt si in Sabbato Palmarum detur terminus 15. dierum, tunc incipit currere post octauam Paschae, quia illi 15. dies dati ad probandū; omnes sunt feriati, vt aduertit Bald. *in l. fin. C. de testib* & Lanfranc. *in cap. quoniam contra vers. dilatione col 2. de prob.* Est etiā notandū, quod semper iste terminus erit communis vtriq; parti, *vt dix. sup. n. 1.* ideò, etiam si detur vni, prodest alteri, *per l. petendae. C. de temp. in int. rest.* vbi Bald. & Felin *in d. cap. prudentiam. col. 1. de mu. petit.* & de iure Regni *adest d. pragm. post praedictas, & Ritus 69. & 90. & 210. qui incip. Item seruat ipsa Curia*.

9 At quaeritur modo, vtrum termino elapso possint testes examinari?

Respōdetur cum distinctione, vel enim quęritur, quomodo seruari debeat super hoc in Curiis Ecclesiasticis, vel in Curiis Saecularibus. Primò casu, cum semper detur terminus simpliciter ad probandum tantum, non autem ad probandum, & probatum habendum, vt fieri solet in quibusdam Curiis saecularibus, si testes citati fuerint in termino, sed non examinati, tunc index ex aequitate Canonica solet dare alium terminum, sed breuiorem praecisè,

sè, & peremptoriè, & examinare testes, quo elapso non recipiuntur amplius, nisi ex iustissima causa; in Curiis verò sæcularibus aliter seruatur, nam quando terminus fuit datus simpliciter ad probandum tantum, sufficit quod testes sint citati & iurati in termino, quo postea elapso examinari possunt. Abb. *in cap. licet causam col. 6. de probat.* Castrens. *in l. nam & seruius §. si viuo titio ff. de negot gest.* Roman *consil. 444. col. 2.* Vestr. *in Prax. lib. 6. tit. de remission. ad partes num. 8.* Rot. *decis. 74. num. 1. p. 4. diuers.* Quia Depositio testis retrotrahitur ad tempus iuramenti, alias tamquam extra terminum examinati, non probarent DD. *cit.* & in Regno *est Ritus* super hoc. 149. qui incipit. *Item quod in quibuscumq;* vbi habetur, quod de æquitate testes iurare possint per tres dies post terminum, & deinde in antea examinari; est etiam *alius rit. 166. & 282.* Quãdo autẽ datur terminus ad probandũ, & probatum habendũ, tunc oportet testes examinari intra terminum; quo elapso nõ admit ẽtur amplius. Abb *vbi sup* Bald. *cons. 133. vol. 5.* Soccin. *cons. 47. col. 4. vol. 4.* Vnde adeuitandas confusiones, non solũ in Curiis Ecclesiasticis non datur talis terminus ad probatum habendum, verum etiam in multis alis Curijs Laicalibus, sed datur simpliciter terminus ad probandum. faciunt ad hoc notata per Spec. *de dilation. §. 3 nunc. num 4. & 5.*

10 *Quoad quartum*, quid agendum sit post dationem termini probatorij; est notandum, quod sunt producendi articuli, seu positiones per partes, super quibus examinari debent testes, ad hoc vt quilibet possit probare, quod facit pro se; & proinde debet expediri citatio ad testes, de quibus singillatim vidẽda erunt aliqua magis necessaria ad praxim in sequentibus, sicut de alijs.

11 Terminus verò probatorius, de quo supra, solet concedi mediante decreto, sub infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Forma Decreti Termini Probatorij.

Et per Episcopalem Curiam N. eiusque Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium, Visis intentione, & petitione N. Actoris, & exceptionibus N. Rei conuenti, necnon replicationibus hinc inde factis, ac terminis concessis, &c. fuit prouisum, & decretum, in præsenti causa inter prædictos N. & N. in hoc Tribunali verten, occasione, de qua in actis, &c. fore, & esse dandum terminum, prout datur vtrique parti ad probandum incumbentia dierum tot, &c. & ita per hoc suum, &c. Prouisum N. die . . . mens. . . . Ann. &c.

N. Vicarius Gener. N. Actuarius, &c.

Vel alio modo.

Qui Dominus, &c. In causa N. talis, cum N. tali occasione, de qua in actis, &c. terminum dierum tot . . . dedit ad probandum, &c. omni modo, &c. Et si in aliquo loco sit statutum, in quo determinetur certum tempus, addi potest, *Terminum statutarium dierum tot. &c.*

SVBSECTIO QVARTA.

De Positionibus.

SVMMARIVM.

1 *Positiones porriguntur per Actorem, & per Reum.*
2 *Positionibus respondendum est per verbum credo, vel non credo, cum iuramento.*
3 *Positiones dans fatetur omnia in eis contenta esse vera.*
4 *Procurator, vt possit respondere positionibus, habere debet mandatum speciale, aliàs non potest.*
5 *Negans positiones in facto proprio efficitur periurus si conuincatur de mandato.*
6 *Positionibus singulis respondendum est singulariter.*
7 *Positionibus semel tantum regulariter respondetur.*
8 *Positiones in quibusdam locis non fiunt.*
9 *Positionis definitio.*
Positiones quomodo fiant; & quomodo eis respondeatur.
Deponens vti principalis iurare tenetur de veritate.
10 *Articulus, quid sit?*
11 *Articulus, vnde dicatur?*
12 *Positio, & Articulus differunt inter se.*
13 *In causis summarijs vnicus terminus datur ad ponendum, & articulandum.*
14 *Capitulum comprehendit Positionem, & articulum.*
15 *Differentia positionis, articuli, & Capituli procedit de iure communi tantum, non de iure Regni,*
16 *Positiones qualiter formari debeant.*
17 *Positionum admissionis decretum.*
18 *Tacens habetur pro negante in pœnam contumaciæ.*

19 *Citatio ad respondendum Positionibus, qualiter formetur.*
20 *Responsiones ad Positiones quomodo formanda.*
21 *Mandatum de grauando nolentem respondere positionibus.*
22 *Decretum contra non respondentem Positionibus.*
23 *Positiones pronunciatæ pro confessatis plenè probant contra contumacem nolentem eis respondere.*
24 *Appellatio non datur à tali decreto supradicto.*
25 *Confessio positionum reuocari potest incontinenti.*
26 *Obligans ad respondendum positionibus, potest petere terminum ad deliberandum.*
27 *Peractis examinibus super positionibus, danda est copia illorum vtrique parti.*
28 *Positiones debent esse simplices, aliàs non obligant ad respondendum.*
29 *Decretum contra confitentem positiones.*
30 *Decretum contra contumacem nolentem respondere.*
31 *Reuocatio supradicti decreti.*
32 *Maior contumax vt supra reficit expensas, minor non.*

1 Alius actus, qui sequitur in iudicio post datum prædictum terminum probatorium est, quod fiunt Positiones; per vtramq; partem hinc inde, per actorem, scilicet, & per Reum; ad quos respondere tenentur ambo per verbum: *credo*, vel *non credo*, sine præsentia Procuratoris, vel Aduocati, & sine temporis interuallo, medio iuramẽto. Grauat. ad Vestr. *in prax. lib. 5. cap. 14. num. 34.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 13. num. 23. vers. quæ responsio*, & de iure Regni. est *pragmat. incip. quinta die*, & ritus M.C.V. 273.

Producuntur autem positiones, ad hoc, vt per confessionem, vel negationem, releuentur partes ab onere probandi per testes super articulis examinandos; quæ dantur per principales, vel per procuratores habentes specialissimum mandatum ad sic, & sic ponendum. Gloss. *in cap. inpositionibus in ver. expressè de turetur.*

2 Positiones enim adinuentæ sunt ad hunc effectum, vt quotiescumque non poterit aliquid probari per scripturas, vel per testes, vt si probatio versetur in facto proprio aduersarii, aut de quo ipse certam habeat notitiam, tunc recurrendum erit ad aliud genus probationis, scilicet ad positiones, & petitur, vt cogatur aduersarius deponere super illis, medio iuramento per *verbum credo*, vel *non credo*. Sunt autem positiones in actis producendæ medio iuramento, tactis, &c. alias quis non tenetur illis respondere. Bald. *in cap. impertrattandis n. 1. in fin. de iuram. calumn.* Alex. *con. 151. n. 2. ver. & Ioanna producendo lib. 5.* Iason. *in l. possideri nu. 24. ff. de acqu. poss.* Sed quando fuit datum iuramentum calumniæ, non erit necessarium nouum iuramentum, secus si petatur expressè à parte, quia tunc præstãdum erit, iuxta tradit. per Post. *de manuten. obseru. 83. num. 11.* Fenzon. *ad statuta vrbis c. 68. n. 28. & nu. 36. lib. 1.* Rot. *decis. 31. alias 3. n. 1. in fin. de sequestr. poss. & fruct. in nouis.* Salust. Tiber. *in prax. lib. 2. cap. 13. num 16. vers. parte petente.* Luc. Pet. *in prax. lib. 2. c. 4. num. 9. vers. peti potest.*

3 Est tamen valde vtile petere positiones ex aduerso iurari veras, quia licet articulans non fateatur, tamen ponens fatetur, vnde dans positiones medio iuramento, fatetur cum iuramento omnia in eis contenta, & talis confessio habet vim iudicialis. Gregor. *decis. 385. num. 3.* & ibi Beltram. *num. 5. & decis. 408. num. 1.* & non potest amplius huiusmodi confessio reuocari. Grauat. ad Vestr. *in Prax. lib. 5. cap. 14. num. 16. & seq.* Et non solum dans positiones tenetur illas dare medio iuramento, verum etiam respondens illis etiã debet iurare tactis, &c. *cap præsentium. de testib. in 6.* cum aliis allegatis per Grauat. ad Vestr. *vbi sup. num. 14.* & ibi per Gaill. *obseruat. 79. num. 10. & obseruat. 82. num. 1. lib. 1.*

4 Positionibus respondendum erit per verbum *credit*, vel *non credit*. Natta. *consil. 59. num. 4.* Grauat. & Salust. *loc. cit.* vel per principales, vel per procuratores specialissimũ mandatum ad sic, & sic respondendum habentes. Rot. Roman. *decis. 779. nu. 3. p. 2. recention.* alias per verbum: *nescit*, non est recipienda responsio, & *responsio* per verbum: *non credit*, debet concipi sub duabus negatiuis, scilicet *non credit, vt ponitur, neque ad effectum, ad quem ponitur.* Addent. ad Pap. Gregor. *decis. 282. num. 10.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 13. num. 23.* Et si quis fateatur credere contenta in positionibus, æquè illi præiudicabit, ac per verbum veritatis. Speculator. *lib. 2. de positionib. §. 6. incip. sexto tractandum num. 11. & seq.* & Vestr. *vbi sup. n. 7.* & ibi Grauat. *num. 28.* & idem procedit per verbum: *existimo.* Speculat. *d. §. 6. nu. 11. cit.* Vnde negans in facto proprio, si conuincatur de mendacio, erit periurus. Bald. *in l. 2. n. 161. et seq. ff. de iureiur.* Fenzon. *d. c. 68. num. 45.*

5 Quod si negauerit positiones veras in facto alieno, nõ efficitur periurus. Surd. *decis. 17. num. 11. & decis. 58. num. 15.* Borell.

in summ. decis. tit de periur. 62. num. 22. nisi certificatus persistat in negatione. Specular. de position. §. 9. num. 8. vel nisi factum alienũ sit tale; quod scire teneatur, & præsumatur. Bald. vbi proximè Surd. ibid. n. 13. Natt. cons. 59. n. 8. lib. 1.

6 Respondendum erit positionibus singulariter singulis. Specul. d. §. 6. n. 4. Vestr. d. lib 5. cap. 14. num. 4. & purè ac simpliciter. Grauat. ad Vestr. in Prax. d. cap. 14. num. 14. & cap. vlt in princ. vbi limitat, quando positio in parte non est vera, in qua potest respondere per verbum: non credit, vt ponitur & Seraphin. dec. 1039 n 4.

7 Qui verò semel positionibus sufficienter respondit non tenetur iterum respondere. Speculat. d. §. 6. num. 3. vbi vers. nisi fortè: limitat, quando positio continet duo, vel plura copulatiuè. Secundò limitatur, si aliter iudici videbitur expedire. Specul. de position. d. §. 6. num. 3. vers quidem tamen. quia quilibet hodie credere potest vnum, & cras aliud. Gloss. in l. 2. §. quod obseruari. ver. existimat. in fin. C. de iureiur. propt. calumn. Rot. dec. 1. de confess. in antiqu.

8 Est tamen aduertendum, quod in plerisque locis non fiunt positiones, sed lite contestata, præstitoque iuramento calumniæ, & dato termino, statim iudex interrogat Reum super singulis articulis libelli; sed in Curia Romana, & in multis aliis positiones fiunt, vt obseruat Speculator. de position. §. 5. incip. quintò superest. num. 1 & Ridolphin. in Prax. iudic. p. 1. cap. 10. per tot. In aliquibus verò Curiis, vt fit in Regno Neapolitano solet fieri positiones in eisdẽ articulis, quia causæ sunt summariæ, ac etiam alio modo, per depositionem vti principalis, & fiunt per modum interrogationis.

Sed ad effectum, vt hæc materia perfectius à Tyronibus percipiatur, expedit declarare tres terminos, quos in praxi habemus, nimirum positionem, articulum, & capitulum, de quibus agitur per DD. quos refert Speculat. in d. rubr. de position. & in rubric. de teste. & Marant. in spec. aur. p. 6. act. 4. per. tot.

9 Positiò, de qua in præsenti agitur, genericè sumpta, est breuis narratio facti seriem cõtinens ad eliciendam veritatem concepta, super qua quis petit ab aduersario sibi responderi. Bald. in d. l. 2. §. quod obseruari C. de iureiur. propt. cal. Speculator. verò aliter describit, quod scilicet sit breuis verborum formula mentem ponentis continens ad veritatem eliciendam concepta d. lib. 2. de position. §. 1. num. 1. vbi Addent. referunt quinque alias definitiones. Sed in specie sumpta positio est pars intentionis continens id, super quo quis petit sibi ab aduersario responderi Bald. in l. generaliter. §. sed iuramento C. de reb. credit. In Regno autem positio solet fieri, quãdo Reus ab actore petit, vt deponat vti principalis, & tunc fiunt quædam positiones, quæ appellãtur interrogatiuę, & fiunt hoc modo: Interrogetur N. si in mense tali accepit N. in tali loco, & tempore, &c. Et Actor solet respondere. Non credit, vt ponitur, neque ad effectum, qui ponitur. & sic de aliis interrogatoriis factum ipsum concernentibus. Erit tamen aduertendum, quod semper ante quam actor deponat vti principalis tenetur iurare de dicenda veritate super positionibus, seu interrogatoriis, super quibus erit interrogandus, & si in suis responsionibus commiserit periurium, non tenebitur de periurio, sed solum Deum habebit vltorẽ, vt habetur in Rit. Magn Cur. Vicar. 273. incip. item quod quandocumque Marant. vbi sup. n. 17. & Ridolphin. vbi supra num 35. & Farinac. de falsit. & simul q. 160 n 217.

10 Articulus verò de quo in seq. supsectione agemus est pars intentionis continens id, quod quis probare intendit per testes, aut per scripturas, quatenus dicta testium negarentur. Bart. in d. §. sed iuramento Specul. in lib. 1. de teste. §. 1. inc. nunc. videndum. n. 1. Glos. & DD. in cap. præsentium de testibus in 6. Cardin. in Clement. sæpè de verb. signif. §. & quia in 3. not in q. 1.

11 Dicitur autem articulus, quia articulans, articulatè, & distinctè loqui debet per capita, ad hoc vt testes respondere possint super contentis in articulis. Add. ad Specul. de teste. d. §. 5. & dicemus latius in seq. subsect. per tot.

12 Sed non est omittendum, quod de iure communi articulus differt à positione, quia positio respicit solam confessionem partis, & fit per verbum: ponit, ad hoc vt ponens releuetur ab onere probandi, si pars confiteatur cap. statumus de confess. in 6. Spec. de position. §. 2. Articulus vero fit per verbũ probare intendit, & respicit probationes faciendas per testes, vel scripturas, in casu, quo positiones negantur. Vnde solet seruari in quibusdam Curiis, vt prius detur terminus ad faciendas, & producendas positiones, & postea detur alius terminus ad probandum articulos. Secundum Cardin. in Clem sæpè de verbor signif. in §. quia quæst. 7. & Speculator. de teste. d. §. 5. col. 1.

13 In causis autem summariis iudex dare potest vnum, & eumdem terminum ad ponendũ, & articulandum, vt aduertit Cardin. in d. clem. sæpè, d. §. & quia notab. 8. q 7. Et ita hodie seruatur in Regno vbi causæ

sunt

sunt summariæ; nam datur vnicus termi- ad probandum, & infra eumdem terminum fiunt positiones, & articuli, sine distinctione, vt habetur *in d. Regia Pragmat. Quinta die*. Vnde communis practica est, quod Aduocati, seù Procuratores faciunt articulos per hęc verba. *item ponit, & probare intendit*. Quæ verba faciunt, vt si pars confiteatur id, quod est articulatum, tales articuli succedunt loco positionum, si verò negauerit, tunc succedunt loco articulorum,& super eis examinantur testes. Cardinal. *vbi sup. notab.* 8. Speculator. *de teste d.§.5. in princ.* 1 *col.* & Marant. *vbi sup. n.5.in fin.*

14 *Capitulum* denique est terminus magis generalis comprehendens positionem, & articulum. Hinc terminus datus ad capitulandum, censetur datus ad ponendũ, & articulandum, sed non è contra: terminus datus ad ponendum, non censetur datus ad capitulandum. secundum Bald. *in d.l.generaliter §.sed iuramento C.de reb.credit.* Vt plurimum autem in iure articuli vocãtur capitula,*vt in cap per tuas*,& ibi Abb.*col. fin de testib.*

Hinc est, quod in Criminalibus inoleuit praxis, quod quando iudex procedit contra Reos, & concedit illis defensiones decernere solet, quod dentur capitula Reo inquisito ad respõdendum super illis, quæ collecta sunt à Fisco ex informatione capta contra ipsum, ad hoc vt Fiscus possit habere confessionem ab inquisito super delicto, de quo inquiritur,& sic inquisitus quandoque citatur ad capitulum, idest ad respondendum capitulis,& semper criminalistæ vtuntur hoc verbo:*capitulum*, capitula enim incedũt loco positionum, & articulorum, super quibus curia probare intendit suã intentionem contra Reum inquisitum, vel per confessionem, vel per testes *vt habetur in cap.qualiter,& quando 2.§. debet de accusation.*vbi DD.*per illum textum* de quo nos dicemus *infra. p.4.* vbi Practicam Criminalem instituemus. *sect.* 10.*nu.*7. pręsertim.

15 Est tamen aduertendum, quod ea, quæ suprà notauimus de positione,articulo, & capitulo,procedunt de iure communi. Sed in Regno Neapolitano Positio, Articulus, & capitulum idem supponunt, vt probatur *in d.Pragmat.quinta die* vbi dicitur. *Positiones, seù articulos*, & obseruat Carauit. *in Rit.* 70. *&* 89. & Franch. *decis.*220. Vnde quãdo sermo habetur de positione, intelligitur de articulo, & è contra.

PRAXIS PROCESSVS.

16 In Curiis, in quibus, vt diximus, fieri solẽt positiones separatim, & diuisim ab articulis, vt fit in Curia Romana, & in multis aliis, solent concipi sub tali, vel simili forma,secundum facti contingentiã videlicet.

Positionum Formula.

Positiones,et Articulos infrascriptos, dat, facit, exhibet, & producit Procurator, & eo nomine N. N.in causa;quam habet cum N.N. *Petens recipi, & admitti, & partem aduersam cogi, & compelli ad respondendũ illis medio iuramento tactis,&c. purè, & simpliciter, per verbum credit, vel non credit, singulariter singulis, alias pronunciari pro confessatis, vel negatis prout vtilius erit ponenti, & detertus respondere recusanti, & si per aduersarium negari contigerit, petit super illis testes inducendos examinari seruatis de iure seruandis, omni,&c. deducens omne ius,&c. ad superfluam tamen probationem non se astringens,&c. saluo iure,&c. non solum, vt supra, sed omni alio meliori modo,&c.*

In primis hic loco articulorum repetit omnia iura in quantum,&c. exquibus,&c. lite, &c. tamen ad abundantiorem cautelam, & quatenus opus sit, & non alias,&c. Vulgari sermone.

Primo Pone che la verità fù; & è, che esso N.N. Ponente, & Articulante del mese N. pagò à detto N. *Auuersario scudi tanti... per resto di quanto gli doueua fin à quel giorno:e* se non crede di tanta somma,dica di quanta *è così,etc.*

Secondo che detto N. de N. confessò in detto tempo in presenza del medesimo N.N.esser da lui intieramente sodisfatto; è pagato di quanto fin à quel giorno gli doueua, è così,&c.

Terzo che detto N.de N. fece quietanza,è patto à detto N.N. di non domandarli più cos'alcuna di quanto gliera stato debitore fin à quell' istesso giorno, e così,&c.

Quarto che detto N.de N. auuersario in più, è diuersi tempi, e luoghi hà dipoi confessato à più è diuerse persone d'esser stato del tutto pagato, è sodisfatto da detto N. *di quanto gli doueua, è così,&c.*

Quinto che delle detto cose ne fù, era, & è publica voce, e fama, e così,&c.

Hos pro nunc,&c. saluo iure,&c. Deducens, &c. non se astringens,&c. omni,&c.

17 Positionibus sic, vel alio modo, secundum facti contingentiam, productis, fieri solet infrascriptum Decretum, si non sint euidenter impertinentes, quia tunc non essent admittendæ, videlicet.

Vel

Positionum Admissionis decretum.

Et per Dominum,&c. fuit prouisum,& decretum quod positionibus pro parte N. *contra N. in tali causa productis respondeatur, & responderi debeat, prout mandatur,&c. per verbum credit, vel non credit, ad præsens, vel infra to: dies... alias ex nunc contumacem grauari decernitur in carolenos tres pro qualibet die, vel illas haberi pro confessatis declaratur,vel negatis;prout producti magis expedit, & Aduersario nocet, & ita per hoc suum, &c.*

Vel alio modo.

Qui,&c. Positionibus,&c. vt supra, *productis mandauit responderi per verbum,*&c. vt supra, *alias ex nunc contumacem grauat in iulios tres qualibet die, vel illas haberi pro confessatis declarat vel negatis*, &c. vt supra, *omni,&c.*

18 Tacens habetur pro negante,quando ei est damnosa negatio, & pro confitente, quando damnosa est ei confessio. Glos. *in cap. 2. not. & in verb. pro confess. in* 6. Speculator. *de positionib.* §.9. *num.* 4. & hoc in pœnam suæ contumaciæ. Specul. *ibid.* vbi *n.*5.ait idem esse in obscurè respondente.

19 Post dictum decretum debet citari aduersarius; & qui respondere debet positionibus, tali, vel simili modo, videlicet.

Citatio ad respondendum positionibus.

De mandato Domini N.&c.ad omnem instantiam, & requisitionem N.de N. principalis,&c. tenore præsentium.

Citetur, & moneatur N.de N.quatenus infra triduum sub pœna pronunciationis pro confessatis, vel negatis,&c. & alijs arbitrio Domini debeat positionibus in actis productis, & exhibitis pro parte dicti N.de N.*respondisse singulariter singulis, pure, & simpliciter, ac sufficienter per verbum credit, vel non credit, medio iuramento tactis, &c. ac veritatem deposuisse, & præsentibus omninò paruisse, &c. & si quis, &c. omni, &c. quoniam, &c. & referatur, &c.*

N. Notarius, &c.

20 Facta relatione, si citatus compareat, & respondere velit positionibus, debet eius responsio per Notarium scribi, iuxta doctrinam Speculatoris *in d.lib. 2. de positionibus, §.sextò notandum, num. 2. in pede positionum cum eius comparitione, tali vel simili modo, videlicet.*

Responsiones ad Positiones.

Die tali. . . . . mens. . . . Ann. . . . comparuit N. de N. & medio iuramento tactis,etc. respondit suprascriptis positionibus,prout in margine vniuscuiusque illarum, omni,&c.

Et in margine cuiuslibet positionis notat Actuarius singulas responsiones per verbum credit, vel non credit factas. Vel sequitur. *Ad primum respondet credo,&c. Ad secundum respondet credo, &c. Ad tertium respondet non credo,&c.* Et scribatur totum id quod dicit, &c.

21 Quod si Aduersarius noluerit respondere, & remaneat contumax, elapsis illis tribus diebus assignatis pro termino ad respondendum, fit mandatum de grauando in quibusdam Curijs tali vel simili modo, videlicet.

Mandatum de grauando contumacem.

De mandato Domini N. &c. & ad instantiam N. *de* N. *principalis, grauetur N. exaduerso principalis per exequutores in iulios, seù carolenos tres. vel tot. . quolibet die, donec, & quousque tædio affectus, per verbum credit, vel non credit responderit positionibus in Actis datis, quoniam, &c. Citato dicto N. & intimato. Dominus ita mandauit. Hac die. . . mens. . . Ann. . .*

N. Actuarius &c.

22 Si verò pars contumax, & grauata perseuerauerit in pertinacia, & noluerit respondere positionibus, tunc Iudex declaret illas haberi pro confessatis; concurrentibus requisitis notatis per Franch. *in cap.2. num.2. de confess.* Seraphin. *decis.* 408. *num.*4.& Diaz. *in reg.*565. vbi ponit multas declarationes.

Potest tamen contumax in non respondendo suam contumaciã purgare, respondendo ante, quam Iudex interloquatur super eis, & postea quandocumque, re tamen integra, Salust. Tiber. *in Prax. lib.2. cap.13. num.*14. Scacc. *de iudic. lib.2. cap. 7. num.*73. Contumacia verò defuncti non nocet hæredibus; vt aduertit Speculator. *de positionib.§.9.sub litt. E. vers. adde tu.*

Tale autem, vel simile Decretum fieri solet contra non respondentem positionibus, videlicet.

Decretum contra non respondentem.

Et per Dominum,&c. Visa contumacia N. de N. non respondentis, nec respondere volentis positionibus pro parte N. de N. datis fuit prouisũ, & decretum, quod dictus N. *de* N. *habeatur pro confesso,&c. & pro tali haberi mandatur, &c. & ita per hoc suum,&c.*

Vel

Vel Alio modo.

Qui Dominus, &c. Visa contumacia N. *non respondentis positionibus pro parte* N. *datis, pronunciauit dictum* N. *haberi pro confesso, & pro tali haberi voluit, & mandauit, omni modo meliori, &c.*

Tutior tamen via erit grauare contumacem pro habenda faciliori respõsione, quia plus timetur interesse præsens, etiam minimum; quam malum futurum, etiam maximum.

23 Nota tamen hic, quòd positiones pronunciatæ pro confessatis, *iuxta d. cap.* 2. vbi Gloss. *in verb. pro confesso. de confess. in* 6. & ibi etiam DD. plenè probant contra cõtumacem in non respondendo. Text. & Gloss. *in d. cap.* 2. Seraphin. *decis.* 905. *nu.* 1. & Caualer. *decis.* 562. *num.* 1. Limitatur tamen multis modis per Ridolphin. *in Prax. d. p.* 1. *c.* 10. *n.* 95. *cum plurib. seqq.*

24 Appellatio autem à pronunciatione prædicta, quod positiones habeantur pro confessatis, cum sit interlocutoria, nõ datur. Gloss. *in cap. cupientes, vers. expectare, de elect. in* 6. Bald. *consf.* 269. *num.* 1. *in fin. lib.* 1. Guid. Pap. *decis.* 220. Mar. Antonin. *lib.* 2. *var. resol.* 4. *num.* 13.

25 Potest tamen respondens positioni suam confessionem reuocare incontinenti, etiam non docto de errore. Gabriel. *de confess. conclus.* 6. *num.* 4. & 10. Cardin. Tusch. *lit. P. conclus.* 391. *num* 1. *& seqq.* Incontinenti autem dicitur infra triduum: & antequam confessio fuerit à parte acceptata. Gabr. *vbi sup. num.* 12 & Tusch. *ibid.*

26 Sed quæritur, an, qui tenetur respondere positionibus, possit petere terminum ad deliberandum, asserens non bene recordari?

Respondetur affirmatiuè, secundum Speculator. *de position* §. 6. *vers. quid si interrogatus*. Sed in Regno *per d. Pragmat. Quinta die*, aliter est dicendum, quia partes respõdere debent vicissim per verbum. *credit*, vel *non credit*, sine temporis interuallo.

27 Tandem notandum est, quod post examen partiũ super positionibus hinc inde factis, dari debet copia eisdẽ partibus tam de positionibus, quã de respõsionibus super eis infra duos dies cõtinuos à die respõsionis, vt possit videri id, in quo quisq; releuatur ab onere probandi, quia ad hunc effectum inuentæ sunt. Abb. *in suo tract. qui inscriptus est: Iudiciarius ordo. chart.* 11. vbi multa alia ad materiam positionum vtilia refert, & notatur *in d. prag. quinta die*.

28 Et pro complemento notandum, est etiam, quod positiones debent esse simplices, idest sine ambiguitate, vel obscuritate. Ludouic. Rom. *in l.* 1. §. *si quis simpliciter in* 1. *col. ff. de verb. obligat. per text. in cap.* 1. *ver. simpliciter. de Summ. Triuit. & Fid. Cathol.* Ioan. de Arnon. *in suis singular. singul.* 7.

Et propterea non debent esse captiosæ, vt si ponatur, *An* N. *sit vir bonus. nec nè qui tuus aduersarius est*, nã tali casu non tenetur altera pars respondere tali positioni, secundum Felin. *in cap. fin. de præsumpt. col.* 4. quia continet turpitudinem per Gloss. & DD. *in l. qui iurasse* §. *si pater. ff. de iureiur.* & insuper est captiosa, quia si confiteatur N. esse bonum, tenebitur ad solutionẽ eius, quod petitur, & si negabitur, infamabit. Quidquid dicat Ioan. de Anan. *in cap. in ciuitate. col.* 8. *de vsur.* Vnde firma remanet conclusio cum Felin. & Aliis, quod huiusmodi positionibus sic captiosis non sit respondendum, per Gloss. *in cap.* 2. *verb. rationabili de confess. in* 6.

29 Solet aliquando Reus in iudicio fateri debitum, & contenta in libello, seu positionibus Actoris esse vera, & tunc partes Iudicis in confesso, non sunt, nisi in condemnando. *cap. præterea. de transaction. & l. proinde. ff. ad leg. Aquil.* nisi ex priuilegio, statuto, vel consuetudine detur aliqua dilatio ad soluendum; vel sit ex personis, quibus non præiudicat confessio, quæ cõtinentur his versibus:

Maior, spontè, sciens, contra se, vbi ius sit; & Hostis
Certum, lisq; fauor, ius, nec natura repugnet.

de quibus agit, latè Gloss. *in cap. ex parte verb. confessus. de confess.* vbi etiam Abb. Vnde si veniat condemnandus, poterit fieri instascriptum, vel simile decretum, videlicet.

Decretum contra confitentem contenta in libello, vel Positionibus.

Qui, &c. Viso libello, (vel Positionibus) in Actis producto, (seu productis) ac confessione talis N. *Rei conuenti, pronunciauit dictum Reum conuentum teneri, & obligatum esse ad soluendum scuta tot.* dicto N. *vel ad faciendum tale quid &c. vt in petitione, mandatum que necessarium et opportunum quodcumque pro petitis, & expensis relaxauit, omni modo, &c.*

30 Quod si Reus sit contumax in respondendo, fit decretum, vt sequitur.

Decretum in contumaciam.

Qui, &c. Visa petitione N. *contra talem* N. *producta, & contumacia eiusdem talis* N. *Rei cõuenti nihil excipientis cõtra dictum libellum excu-*

qui-

quastionem contradictum talem N. *pro pet: is, & expensis relaxauit; omnimodo, &c.*

31 Si verò occurret reuocari supradictum decretum mandati relaxati in cōtumaciam, fiat infrascriptum, vel simile decretum, videlicet.

Reuocatio decreti in contumaciam.

Qui, &c. mandatum contra. N. *ad fauorem* N. *in contumaciam relaxatum pro summa scutorum tot, occasione, de qua in Actis,&c. reuocauit, refectis tamen expensis, copiamque. petitionis decreuit, cum termino dierum tot. . . ad respondendum,&c. omni modo, &c.*

32 Est tamen aduertendū, quod maior condemnari potest in expensis, vt supra, sed minor recuperat tenutam, sine refectione expensarum. Ioan. Andr. *in addit. ad* Speculat. *lib. 2. rubr. de prim. decr. §. 3. in cap. Restat, num.* 11. *litt. S.*

SVBSECTIO QVINTA.

De Articulis.

SVMMARIVM.

1 *Citatio ad videndum iurare testes examinandos super articulis est de substantia.*
2 *Articuli quales esse debent.*
3 *Articuli conditiones quasdam habere debent.*
4 *Articulorum simplicitas in quo consistat.*
5 *Articuli impertinentes duobus modis dicuntur.*
6 *Articuli præsentati probari debent altero ex tribus modis.*
7 *Confessio iudicialis, & extraiudicialis, quę?*
8 *Depositio vti principalis super articulis qualis esse debet.*
9 *Depositio prædicta quando fieri debeat.*
10 *Depositio huiusmodi per quos fieri debeat. Depositio principalis absentis, cuius expensis facienda.*
11 *Scripturæ publicæ probant articulos, & qualiter præstanda.*
12 *Scripturæ priuatæ, vt probent, debent per testes roborari.*
13 *Scripturæ, vt probent, præsentandæ sunt infra terminum, de iure Regni, secus de iure communi.*
14 *Articuli, & positiones promiscuè ponuntur.*
15 *Articuli non releuantes, impossibiles, impertinentes, & inuerisimiles admitti non debent.*
16 *Quando dicantur non releuantes, vel impertinentes.*
17 *Articulans non fatetur in articulis contenta; nisi iurauerit.*
18 *Articulans tenetur specificare materias, & iurare in articulis contenta esse vera.*
19 *Articulorum forma secundum stylum Vrbis.*
20 *Articulorum forma secundum stylum Regni.*
21 *Articulorum Præsentatio.*
22 *Articulorum admissionis decretum.*
23 *Articulorum resecatio qualiter formanda.*
24 *Interpres in examine testium adhibetur solum de stylo Romanæ Curiæ.*
25 *Protestata in Actis adimplenda sunt specificè.*
26 *Interrogatoriorum forma secundum stylum Romanæ Curiæ.*
27 *Interrogatoriorū resecatio quomodo formetur.*
28 *Contumaciarum incusatio, secundum stylum Romanæ Curiæ.*
29 *Articulorum copia danda est parti aduersæ, sed prius examinatæ; copia verò interrogatoriorum non datur.*
30 *Interrogatoria quare introducta.*
31 *Examen testium sine interrogatorijs valet.*
32 *Non valeret tamen, si præcesserit protestatio.*
33 *Valeret autem, si pars citata ad dandum interrogatoria. non daret.*
34 *Interrogatoria superflua, & impertinentia resecari debent per Iudicem.*

1 QVoniam aliquando positiones negantur ab aduersario, & propterea altera pars ponens, cum nō sit releuata ab onere probādi, tenetur suas probationes facere per testes, vt doceat de solutione, vel de aliis sibi præiudicialibus: Ideo sunt in actis producendæ positiones ipsæ in vim articulorum, & super eisdem debent testes examinari. Quod si non fuerint datæ positiones, vt fit in quibusdam Curiis; tunc, ad docendum de prædictis, exhibendi erunt articuli, & super eis testes producendi, & examinandi. Sed in quolibet ex prædictis casibus citanda erit pars aduersa, in primis, & ante omnia ad videndum iuramenta testium, cum citatio huiusmodi fit adeo necessaria, vt si omittatur, examen esset nullum. *cap. 2.* vbi Abb. *de testibus, l. si quando* vbi Gloss. Bald. & Castrens. *C. de testib.* Vestr. *in Prax. lib. 6. cap. 2. num.* 1. Marant. *in specul. aur. p. 2. partis sextæ principal. act. 6. num.* 2. Gregor. *decis. 268. nu.* 1. Caualer. *decis. 275. num.* 1. Buratt. *decis. 169. num. 9. & decis. 506. num.* 4. Nec est locus arbitrio iudicis. Rot. *penes* Buratt. *decis. 156. n. 11. & decis. 324. n. 5.*

Fallit tamen quando citatio facta fuisset ad omnia ad causam pertinentia. Rot. *de-cis.* 557. *n.* 1. *in fin. p.* 4. *recent.* Beltram. ad Gregor. *dec.* 268. *n.* 12.

Fallit secundo quando decretum admissionis ad probādum fuit parti intimatum; quia in his continetur virtualiter citatio ad videndum iurare testes. Beltramin. ad Gregor. *d. decis. vbi sup.* Andr. *decis.* 41. *nu* 6.

Fallit tertiò; quando partes produxerunt testes infra terminum, & examinari fecerunt Seraphin. *decis.* 857. *nu.* 26. Buratt. *decis.* 304. *n.* 8. vbi alias Rotę decisiones cumulat. Caualer. *dec.* 322. *n.* 5.

Fallit quartò, quando pars, vel procurator fuit pręsens in monitione iudicis ad videndum iurare testes, quia præsentia supplet defectum citationis. Rot. *decis.* 79. *n.* 5. *p.* 5. *recent.* Seraphin. *dec.* 388. *n.* 4. Ferentill. ad Buratt. *decis.* 118. *n.* 19. *litt. B* Greg. *decis.* 576. *n.* 1. *&* 2.

Fallit quintò, quando pars habuit notitiam Seraphin. *decis.* 1094. *num* 4. Ferentill. *vbi proximè*, cum Aliis per illum cumulatis.

Quando verò fuit præfixus terminus probatorius, sustinetur citatio pro integro termino. Bald. *in d l si quando num.* 11. *C. de testib.* Rot. *decis.* 307. *num.* 9. *p.* 1. *recent.* Quod si non fuit præfixus terminus probatorius, & fuit facta pro singulis diebus, & horis, sustinetur per duos dies, post illius exequutionem. Rot. *vbi proximè, & decis.* 52. *num* 8. *p.* 3. *recent.* Citatio autem prædicta fieri debet, post productionem positionum, si reproducantur in casu negationis, vt diximus, in vim articulorum; & tunc sunt admittendæ cum clausula. *saluo iure impertinentium, et non admittendorū, & saluis exceptionibus partis aduersæ, &c.* vt fit in productione articulorum; Vel post productionem articulorum.

2 Qui quidem esse debent simplices, & nō captiosi; factum, & nō ius cōtinentes; & in illis formādis debet multum laborare procurator, vel aduocatus, quia hodie sunt lapis angularis iudicii, sicut olim erat litis contestatio secundum Bald. *in cap.* 1. *de lit. cont.* nam concernunt victoriam causæ, quia super articulis fiunt probationes, quibus postea deuenitur per iudicem ad sententiam diffinitiuam condemnatoriam, vel absolutoriam. vnde Vrsill. *super decis.* 7. Afflict. affert vulgare adagium Curialium. *Nell' Articoli sono li pericoli.* Hinc Ioan. Andr. *in addit.* ad Speculat. *lib.* 1. *de teste.* §. 5. *incip. Nunc videndum in princip.* inquit, quod modus articulandi continet summum gradū in iudicio, ideo monet Doctores Curiam intrantes, ne suo capite huiusmodi a item articulandi exerceant in principio, sed antiquis aduocatis assistant, vel secū procuratores expertos habeant.

3 Quapropter expedit quidē, imò necessarium existimo percurrere, quamuis breuiter, qualitates quasdam & conditiones requisitas, adhoc, vt articuli opitulentur in causis, & sint validi pro vtilitate partis articulantis.

Prima igitur qualitas, seu conditio est, vt locutio, seu modus exprimendi factum in articulis, sit articulata, idest distincta, ita vt articuli sint clari, secundum Felin. *in cap.* 2. *de appellat.* Claritas enim in articulis summopore commendatur, adhoc vt testes possint de facili respondere ad contenta in articulis.

Secunda qualitas est, vt articulus sumatur ex partibus substantialibus libelli. Bald. *in l. vnum n* 22. *ff. si cert. pet & in l.* 2. §. *quod obseruari C. de iureiur. propt. cal.*

4 Tertia qualitas est, vt Articuli sint simplices, & non captiosi; factum, & non ius continentes, quæ verba declarat Glos. *in cap.* 2 *de confess in* 6. Simplices, idest sine obscuritate, vt testes valeant respondere; non captiosi, idest sine inuolucris verborum; factum, & non ius continentes; idest vt non contineant iuris dispositionem, sed simplex factum, vt si quis probare intēderet in articulis, quod furiosus testamentū facere non potest, neque impubes, *iuxta text in* §. *præterea, cum seqq. institution. quib. non est permiss. fac. test.* Talis enim articulus procedere non potest; quia testes non possunt hoc scire, cum sit quid iuris, ideo narrari debet solum simplex factum scilicet tempus ætatis, quo fecit testamentum, &c.

Quarta qualitas est, vt articuli præsententur intra terminum datum ad probandum, de quo in Regno adest *pragm. præcr. incip. Quinta die in princ.* & notat Afflict. *in constit. Regni. lite legitimè contestata.*

5 Quinta qualitas est, vt articuli non sint impertinentes, secundum Bartol. *in l. si duo patroni* §. *idem Iulianus ff de iureiur.* Dicatur autem impertinētes duobus modis. Primò, quando non probant directè, vel indirectè factum, de quo agitur: Secundò, quando sunt omninò contrarij articulis partis aduersæ præsentatis in prima instantia. Franch. *decis.* 220. Hinc est, quod seruatur in practica; vt articuli recipiantur cum clausula: *saluo iure impertinentium, & nō admittendorū ex nunc prout tunc facta publicatione, &c.* Non facta autem hac protestatione proceditur ad vlteriora vsq; ad publicationē in causa, vt aduertit Franc. *d. decis.* 220. Erit tamen notandum, quod si fuerit oppositum de reiectione articulorum impertinen-

tinentium, & iudex nihilominus ad vlteriora processit, & pars appellauit, processus compilatus erit nullus Capic. *decis.* 28. *n.*9. reliqua vid. inferius *n.*16.

6 Sexta qualitas est, vt articuli præsentati verificentur, & probentur. Potest autem probatio fieri tribus modis, scilicet per testes, per confessionem, & per instrumenta, vel alias scripturas. Primò per testes probātur articuli; illi verò de iure communi debet esse saltem duo *cap. in omni* §. 1. 1.4.4. *cap. licet de testibus, & l. vbi numerus. ff. de testib.* Sed de iure Regni Neapolitani, in eodem Regno requiruntur in quolibet articulo septem testes, nisi essemus in factis antiquis; in quibus necesse est, vt examinentur decem testes in quolibet articulo, *vt habetur in pragmat. incip. statuimus sub. tit. de testium refrenatione.* De superfluo autem numero testiū refrenando agemus *in seq. subs. nu.*32. Secundò probātur articuli per confessionem, quæ quidem potest esse duplex: iudicialis scilicet, & extra iudicialis.

7 Iudicialis est illa, quæ fit in iudicio per depositionem principalis.

Extraiudicialis verò est illa, quæ fit extraiudicium, & hęc probatur per testes tantum, De quibus agitur per DD apud Marant. *in specul.* 6. *p. act.* 5. *in princ.* De iudiciali autem confessione, quæ nascitur ex depositione principalis, adhoc, vt Reus releuetur ab onere probandi agitur *in cap.* 2. *de confess. in* 6. & ibi DD. & de iure Regni agitur *in constit. incip. partes in iudicio, & in plurib. Ritib. Magn Cur. Vicar scilicet* 70. 79. 93. 120. & 153. *& in Pragmat. quinta die.* in qua disponitur in principio, vt ambæ partes teneantur respōdere positionibus intra tres dies, sine præsentia aduocati, & procuratoris per verbum. *credit*, vel *non credit*, quod est veritatis expressiuum, vt aduertit Speculat. apud Mar. *vbi supra act.*4.

8 Sunt tamen in huiusmodi depositione vti principalis notanda quædam in praćtica Regni.

Quorum Primum respicit modum petendi istam depositionem à principali, qui est, vt aduersarius colligitans dicat. *Peto N. de N. examinari, tanquam legaliorem, & magis informatum in causa, de qua agitur, &c.* Ita colligitur *ex d. rit.*70. Quæ depositio debet fieri medio iuramento principalis deponentis de veritate dicenda super omnibus contentis in positionibus, seu articulis super quibus erit interrogandus, *vt colligitur ex d. rit.*79.

Aduertere tamen debet deponens vti principalis, vt non neget factum principale ver. grat. Matrimonium, consanguinitatem, affinitatem, Gradum, dignitatem, officium, &c. ad euitandum periurium, vt colligitur *ex dicta pragmat. quinta die.* §. *decernentes, & ex pragmat.* 35. *de offic Sac Reg Cons.* Obseruatur etiam in recenti Practica ex *Rit. pracit.* 76. *&* 93. vt quando vnā ex partibus requisita fuerit, vt deponat vti principalis, & recusauerit deponere, non statim procedatur ad condemnationem, quod habeatur pro cōfessa, sed bene debeat precedere tres monitiones Exempli grat. citatur N. de N. vt deponat, ipse recusat, tunc fit primum præceptum, seu decretum, *vt infra biduum veniat ad deponendum vti principalis, alias, &c. & intimetur*; si elapso biduo nō deposuerit, fit aliud decretum, seu præceptum *vt infra aliud biduum deponat, & intimatur.* Quo secundo elapso, fit tertium præceptum, vt *infra triduum præcisè & peremptoriè deponat* cum comminatione, quod si non deposuerit, habebitur pro confesso.

9 Secundum notabile respicit tempus, intra quod peti debet depositio vti principalis. In quo licet diuersis ex causis plurics emanarint quidam Ritus inter se contrarii, *nam in Rit.* 70. *prac.* disponitur, vt huiusmodi depositio fit petenda intra terminū ad probandum datum, *in Ritu verò* 79. habetur, posse illam peti quandocumque, *in Rit. autem* 93. inuenitur dispositum, quod peti possit à principio litis vsque ad publicationem in causa faciendam, & tandem in *preallegat. pragmat. quinta die*, habetur esse petendam intra tres dies post dationem termini in causa. Tamen his non obstantibus in recentissima praxi seruatur, quod ista depositio principalis peti possit omni tempore, etiam post publicationem in causa factam, vt obseruat Franc. *d dec.* 220. *num.* 5.

10 Tertium notabile respicit personas, à quibus petitur, vt deponant; quæ quidē sunt actor, & Reus, nam ambæ partes tenentur respondere positionibus, seu articulis, vt æqualiter possint ex confessione alterutrius releuari ab onere probandi, vt colligitur ex *Auth. Principales, C. de iureiur, propt. calumn. & ex d. pragm. quinta die.* Idem dicendum est de procuratore, qui defendit aliquem in iudicio, nam & ipse tenetur respondere positionibus, seu articulis, dummodo habeat speciale mandatum ad respondendum super illis, vt aduertit Carauit. *super d. Rit* 70. & dictum est supra de positionibus. Et similiter tutor qui interuenit nomine pupilli, tenetur deponere vti principalis, *iuxta tradita in l.* 2. §. *obseruari ff. de calumn.* sequitur Rouit. *in d. pragmat. quinta die*, Vbi ait, huiusmodi depositionem, vti principalis, posse peti etiam ab vniuersitate, vt scilicet fiat à decem ci-

tibus senioribus Ciuitatis, vel loci, de cuius interesse agitur. Et ita practicatur.

Sed quæritur, cuius expensis sit examinandus principalis, si sit absens, expensis ipsiusmet absentis, An verò illius, qui petit eius depositionem?

Respondetur cũ distinctione: Aut enim quæritur de expensis faciendis, ratione litterarum commissionalium, quæ committuntur ordinariis locorum pro recipiẽda depositione principalis, & tali casu soluuntur ab eo, qui petit depositionem principalis. Vinc. de Ann. *in singular*.405. Aut quæritur de expensis soluendis eidem officiali recipienti depositionem, & tunc illæ solui debent à principali, qui examinatur; Ratio est, quia ipse principalis est causa soluendarum expensarũ. Franch. *dec*.332. *num*.7. *versf hodie*.

11 Tertius modus, quo probantur articuli, vt diximus *sup. num*.6. est per instrumenta, & alias scripturas publicas, vel priuatas in vim probationis, nam omnis scriptura venit appellatione instrumentorum, dummodo possit causam instruere. *l*.1. *ff. de fid. instrum*. Gloss. & DD. *in rubr. C. de edend*.

Est tamen aduertendum, quod instrumenta præsentari possint in iudicio tribus modis, videlicet via exequutiua; criminaliter, & via ordinaria. De primis duobus modis nihil ad Nos, cum respiciant liquidationem instrumentorum, secundum formam *Ritus Magnæ Curiæ Vicariæ* 166. & 179. de qua agit Marant. in Specul. & Foller *ibid.6.par. act*.8. *à num*.1. *vsque ad* 32. & quædam pauca dixim. sup. *sect*.1. *subsect*.3. *num*.5. Quo verò ad vltimum modum probandi via ordinaria, est notandũ, quod instrumenta de iure Regni sunt producẽda in charta membrana, seù pergamena, aliàs non faciunt fidem, vt habetur, *in constitut Regni, incip. Consuetudinem quam olim*; & debent habere solemnitates requisitas ab alia *Constitut. incip. Instrumentorum robur*, scilicet vt sint in forma probante, idest subscripta à Notario, iudice ad contractus, & à testibus.

12 Scripturæ verò priuatæ possunt produci etiam in charta de papyro. Secundũ Luc. de Pen. *in l.ad infertorum. col*.4.*verf.item scias. C. de apoc. pub. lib*. 10. sed vt faciant fidem, requiritur, vt sint per testes roboratæ. Bart. *in Auth. At si contractus. C. de fid. instrum*. vbi etiam Alij *& in l. scripturas. C. qui potior. in pign. hab. & in l.admonendi ff. de iureiur. & in l.publicati. C. de testam*.

Productio autem instrumentorum, & scripturarum facienda est infra terminum datum ad probandum per omne genus probationis, secundum Alex. *in l. item illa, ff. de constit. pecun. in addit. ad Bart*. Alias, vt probarent, si producerentur extra terminum, esset necessarium, vt productio fieret citata parte. Bald. *in l. si quando in fin. C. de testam*. Ludou. Roman. *in consf*. 186. *col*.2. & aducit Marant *vbi supr. d. act*.8.*nu*.35. & notat Afflict *in constitut. Regni. incip. Cordi Nobis in* 9. *notab*.

13 Est tamen notandum, quod in vim probationis scripturæ produci debẽt infra terminum probatorium, vt supra diximus; Sed de iure communi præsentari possunt etiam post terminum quandocumq; vsq; ad conclusionem in causa exclusiuè. *cap. cum dilectus. de fid. instrum*. & *cap. fratre. de testib*. & notat Bald. & DD. *in l. certi conditio, §. quoniam. ff. si certum. pet. & l.ampliorẽ. C. de appellat*. nisi iusta causa intercedat, nã tunc etiam post cõclusionem in causa admittendæ essent scripturæ. Andr. de Isern. *in const. Regni incip. Iurisperitorum. col*.1.

Et licet de iure Regni producendæ essent infra terminum probatorium, secundum *constit. incip. lite legitimè contestata*, & non post; de quo etiam *est Ritus M.C.V.* 21. & 159. in quibus idem cauetur; tamen quoad hoc ista constitutio non seruatur, neq; dicti Ritus, per Regiam nouellam, *pragm. incip. Cursu dilationum*, in qua cauetur, quod scripturæ producantur infra quatuor dies vtiles à die publicationis, quando nulla fuit petita repulsa; sed si repulsa facta fuerit, tunc isti quatuor dies currunt à die publicationis in causa repulsæ, vnde cum hodie sic seruetur, videtur correcta *d. constitutio: lite legitimè*, & similiter dicti Ritus. Et consequenter seruatur dispositio iuris communis. *d. cap. cum dilectus de fid. instrum*. Idem tenet Afflict. *in constit. prae. lite legitimè contest. in* 13. *notab. in* 3. *q*. vbi ait, quod regulariter scripturæ producuntur vsque ad conclusionem in causa exclusiuè, exceptis 15. casibus, quos ibi refert. Est bene verum, quod quando producitur scriptura post conclusionem, recipitur ab Actuario, & non ponitur in processu, sed extra illũ; & Iudex vtitur illa ad sui instructionem tantum, & non in vim probationis; & ita hodie seruatur; quod est conforme Ritui prædicto 159. *in fin*.

Et tunc fieri solet infrascriptum decretum, videlicet.

Qui, &c. mandauit iura producta recipi, & poni ad partes, & non poni in processu, sine nouo decreto, omni modo, &c.

De reliquis, quoad materiam instrumentorũ, vid. Spec. *in lib* 2 *rubr. de instrumentor. edit per tot*. & DD. *in d. cap. cum dilectus, &*

cap.

cap scripta vero, & cap. cum Ioannes de fid. instrum. & sup. sect. 1. subsect. 5.

14 Est tamen aduertendum, quod licet Articuli promiscuè nominentur Articuli, & positiones, vt obseruatur per Gregor. *decis.* 385. *num.* 4. *& decis.* 577. *num.* 4. & per Regnicol. Carauit. & Franch. quos allegaui *subsect. praeced. n.* 15. tamen si cõstaret, illos nõ esse Articulos, sed Positiones, ea est ratio de eis habenda, sicut de positionibus. Greg. *d. dec.* 577. *n.* 4. Censentur autem Positiones si fuit praefixus terminus parti ad respondendum illis. Gregor. *decis.* 365. *nu.* 4.

Aduertendum est secundò, quod Articuli releuantes partem in aliquo, admitti debent, tam de iure, quam de stylo Curiarum. vt tenet Rot. Roman. *decis.* 416. *num.* 7. *&* 10. *par.* 5. *recent.* etiam si concernãt obiecta. Rot. *decis.* 661 *num.* 2. *par.* 2. *recent.* Vel quando specificant materias melius, quam primi. Rot. *decis.* 315. *num.* 14. *par.* 5. *recent.*

15 Illi verò, qui non sunt releuantes, sed vel impossibiles vel impertinẽtes, non sunt admittendi. Rot *decis.* 349. *n.* 3. *& decis.* 661. *nu.* 1. *in fin par.* 3. *& decis.* 416 *nu.* 10. *p.* 5. *recent.* Neque, si continerent inuerisimilia. Rot. *decis.* 276 *num.* 9. *par* 6. *recent.* Neque illi, qui victoriam causae non concernunt, aut cõcludunt. Rot. *decis.* 177. *num.* 4. *par.* 6. *recent.* Contrarij tamen sunt admissibiles. Buratt. *decis.* 351. *num.* 2.

16 Impertinentes autem, aut irreleuãtes, vltra ea, quae diximus *sup. num.* 5. dicuntur articuli, qui aliquid continerent, quod probatum non releuaret. Rot. *decis.* 589. *n.* 1. *p.* 2. *& decis.* 634. *num.* 3. *p.* 3. *recent.* Duran. *decis.* 121. *num.* 1.

Casu verò, quo dubitaretur, an sint releuantes, vel irreleuantes, sunt potius admittendi, quam recipiendi, Vestr. *in Prax. lib.* 5. *cap.* 15. *num.* 7. *&* Grauat. *ad eund. Vestr. d. lib.* 5. *cap.* 14 *n.* 27. Rot. *decis.* 503. *n.* 2. *p.* 2. *rec.* Buratt. *decis.* 28. *n.* 3.

17 Aduertendum est tertiò, quod licet Articulans nõ fateatur, vt tradit Io. Andr. *in cap. fin. in princ. de iureiur. in* 6. Alex. *cons.* 80. *num.* 10. *lib.* 2. Seraphin. *decis.* 1054. *numer.* 2. Buratt. *decis.* 600. *num.* 10. Duran. *decis.* 33. *num.* 17. Rot. *decis.* 201. *num.* 21. *par.* 5. *recent.* Nisi dati sint in Actis medio iuramento tactis, &c. Beltram. *ad Gregor. decis.* 143. *n.* 5. quia tunc plenè probant contra articulantem. Gregor. *decis.* 215. *num* 2. nisi doceatur de errore. Ferentill. ad Buratt. *d. dec.* 600. *num.* 16, etiam si non sint à Iudice admissi, Ferenrill. *ibid. num.* 15.

18 Tamen articulans ipse tenetur specificare materias, & iurare contenta in articulis esse vera. Vestr. *in Prax. lib.* 6. *c.* 2. *n.* 19. vbi tamen ait, hoc non procedere, parte non opponente. Petere autem debet pars aduersa hoc iuramentũ, quia talis confessio, omnia scilicet in articulis esse vera, facta cum iuramẽto, habet vim confessionis iudicialis. Gregor. *decis.* 385. *num.* 3. *& ibi.* Beltram. *num.* 5. *& decis.* 408. *num.* 1. & non poterit amplius postea huiusmodi cõfessionem reuocare. Grauat. *ad Vestr. in Prax lib.* 5. *cap.* 14. *num.* 16. *cum seq.* vbi multa alia vtilia congerit.

19 Articuli autem hodie fieri solent, iuxta stylum Curiae, & Regionis, in quibus fiunt, sub quibusdam formulis diuersis, secundum facti contingentiam. In Curia Romana fiunt infrascripto modo, videlicet.

Articulorum Formula.

Articulos infrascriptos dat, facit, exibet, & producit procurator, & eo nomine N. *de* N. *in causa, quam habet cum* N. *de* N. *petens recipi, & ad probandum admitti in Curia, & extra, & super eis Testes inducendos, seruatis seruandis examinari, omni, &c. Deducens, &c. Ad superfluam tamen probationem non se astringens, de quo, &c. solemniter, & expressè protestatur, omni, &c. Saluo iure, &c. & non solum, vt supra, sed omni alio meliori modo, etc.*

In primis hic loco Articulorum repetit omnia iura, Instrumenta, scripturas publicas, et priuatas, etc. in quorum, etc. ex quibus, etc. licet, etc. tamen ad maiorem cautelam, & quatenus opus sit, probare vult, & intendit, vulgari sermone, videlicet.

Primo, che la verità fù, & è, che Titio N. *nel mese di Luglio del presente anno 1664. pagò, & effettiuamente sborzò di contante in Roma, scudi cinquecento moneta à Caio* N. *Auuersario, e così, &c.*

Secondo, che detto Caio N. *Auuersario all'hora si chiamò, dichiarò, e tenne quieto, pagato, e sodisfatto di tutto quello, che detto Titio* N. *gli doueua sin'à quel giorno, e ne fece à lui quietanza finale, e patto di non domandarli più cos' alcuna; e così, &c.*

Terzo, che delle cose sudette ne fù, era, & è publica voce, e fama palam, etc.

Hos pro nunc, etc. saluo iure, etc. non se tamen astringens, etc. omni, etc.

Nomina Testium.

N. *de* N. *Romanus degens in Regione* N. *propè* N.
N. *Neapolitanus degens in Regione* N. *in domib.* N. *propè* N.
N. *de* N. *etc. et sic de singulis.*

20 In

20 In Regno verò Neapolitano articuli fiunt alio modo. Et in quibusdam Curiis formantur, vt sequitur videl.

Hæc infrascripta offeruntur probanda per N. de N. Actorem, Vel pro parte N. *Actoris in causa, quæ vertitur inter ipsum N. & Titium. N. Reum conuentum in hac Curia N.* Vel *in præsenti causa, quam habet coram Domino N. ordinario, etc.* siuè *Delegato, etc. non se astringens, etc. deducens omne ius, etc. saluo iure, etc. omni, etc.*

In primis il sudetto N. de N. pone, e vuol prouare, come nel mese N. del presente anno N. prestò gratiosamente ducati cento à Titio N. Il che è vero, etc.

Secondo pone, e vuol prouare, come detto Titio riccuè in sue mani detta moneta contante d'argento li detti ducati cento. Il che è vero, etc.

Terzo pone, e vuol prouare, come detto Titio promise al detto N. de N di restituirli li de ti ducati cento fra tre mesi, senza replica veruna. Il che è vero, e c.

Quarto pone, e vuol prouare, che dopo passati li de tti mesi tre non l'hà mai più restituiti li detti ducati cento non obstante d'hauerceli più volte domandati esse medesimo, e farceli domandare anche da altri. Il che è vero, e c.

Item pone, e vuol prouare come delle cose sudette n'è publica voce, e fama, publico, notorio, e manifesto in tutta la Città N à Terra N. ò nel Vicinato, e Popolo, e maggior parte di esso, etc. e così fù, & è, etc. Item hæc, & Alia, si quæ de nouo, etc. saluo iure, etc. non se astringens, etc. non solum isto sed omni meliori modo, etc.

Nomina Testium.

N. N. N. & N. &c.

21 Productis articulis solet per notariũ seu actuarium causæ fieri præsentatio more solito, vel decretum, vt infra, videl.

Articulorum præsentatio.

Die .... mensis .... Anni ... in ciuitate N. præsentati fuerunt articuli prædicti per N. de N. procuratorem N. petentem admitti, &c. infra terminum probatorium, &c. qui fuerunt admissi si, & in quantum, &c. saluo iure impertinentiũ, &c. & ita, &c. in quorum fidem, &c. die quo sup. &c. N. Actuarius, &c.

Vel alio modo.

Die .... &c. præsentati coram Reuerendissimo Domino Generali Vicario N. per comparentem petentem, &c.

Admissionis Articulorum decretum.

22 *Et per ipsum Reuerendissimum Dominũ Generalem Vicarium N. Attentis, & visis omnibus, &c. fuit prouisũm, & decretum, positiones, seù Articulos prædictos præsentatos per N. in causa vertente in hac Episcopali curia cum N. occasione, de qua in actis, &c. fore, & esse admittendos si, & in quantum, saluo iure impertinentium, & non admittendorum, prout sic admitti, & non alias, &c. Testesq; in eis descriptos iurari; & examinari mandatur, & copia volenti decernitur, cum termino ad dandum interrogatoria trium dierum, alias examinari sine, saluis exceptionibus. tam contra personas, quam contra eorum dicta, & petitum iuramentum suppletorum reseruatur, &c. & ita per hoc suum, &c. Prouisum die... &c.*

Vel alio modo.

Qui Dominus, &c. positiones, seù Articulos prædictos admisit si, & quantum, saluo iure impertinentium, & non admittendorum, testesque in eis descriptos iurari, & examinari mandauit et copiam volenti decreuit cum termino ad dandum interrogatoria trium dierum, alias mandauit examinari sine, saluis exceptionibus, tam contra personas, quam contra eorum dicta, & petitum iuramentum suppletorium reseruauit, omni modo, &c.

23 Si vero Articuli sint impertinentes, tunc iudex resecare potest; mediante infrascripto, vel simili decreto, videlicet.

Resecatio Articulorum.

Et per Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium N. visis, & attentis, &c. fuit prouisũ, & decretum, articulos productos pro parte N. contra N in causa, quam cum eo habet, occasione de qua in actis, cum eorum aliqui sint impertinentes; illos fore, & esse resecandos, & abolendos; prout resecari, & aboleri mandatur primus seù Tertius, seù Quartus, &c. qui incipit sic, &c. et ita per hoc suum, &c. omni, &c.

24 Solet aliquando occurrere, quod facta productione articulorum per actorẽ, Reus in termino compareat in iudicio; & protestatur non debere admitti articulos, nec debere procedi ad vlteriora in causa, in preiudicium obligationis cameralis, vel mandati expediti, & relaxati, vel iudicij executiui, & simil. vel saltem admitti saluis iuribus, &c. & non examinari testes, nisi specificatis materiis, nominibus, cognominibus, patria, habitatione, & exercitio ipsorum testium, medio iuramento tactis, &c. & dato termino competenti, & intimatis die, & hora certis, ad effectum dandi interrogatoria, alias, &c. & vbi est cõ-

suc-

suetudo examinandi testes cum interprete, vt fit in Curia Romana, & in quibusdã aliis curiis, potest addi in protestatione: & ad effectum conducendi interpretem, &c. alias, &c. Interpres autem adhibetur solum de stylo Romanæ Curiæ, vt dix. Beltram. ad Greg. *decis.* 331. *n.* 23. vbi etiam ait, quod de iure communi non adhibetur, & proinde examen sine illo est validum. Vbi tamen adhibetur, iurare debet de fideliter interpretando. Salust. Tiber. *lib.* 2. *c.* 14. *n.* 4. vbi etiam, quod potest addere interrogatoria ad causam pertinentia, non autem impertinentia.

Quod si pars citata ad conducendum interpretem, alias ad videndum examinari sine, vt fit in curia, illum non conducit diebus, & horis intimatis, examen validum erit sine illo; instante tamen parte testes possunt repeti. Seraphin. *decis.* 1229. *num.* 6.

25 Facta supradicta protestatione, debet actor adimplere omnia protestata per Reum, adhoc vt possit procedi ad vlteriora in causa. examinando testes, alias non posset. Vestr. *in Prax. lib.* 6. *c.* 2. *n.* 19. Quibus omnibus adimpletis, intimatur eidẽ Reo ex aduerso principali, qualiter materiæ, nomina, cognomina testium, & alia sunt in actis specificata, & proinde procedetur ad examen testium à die.... cum decem sequentibus de mane hora..... & de sero hora.... ideo, &c. alias, &c.

E contra Reus producit interrogatoria in termino, (& vbi viget consuetudo examinandi testes cum interprete, inducitur etiam interpres, qui iurat fidis, &c. de fideliter interpretando,) & sic examinabuntur testes inducti per actorem, sed prius interrogabuntur super interrogatoriis, & postea super articulis (super interrogatoriis quidem respondendo ad interrogata interpretis Rei dantis interrogatoria, super articulis verò respondendo ad interrogata interpretis actoris dantis articulos) si verò partes concordauerint de vnico interprete, vbi, sicut diximus examen fit cum interprete, vel iudex ex causa vnum tantum deputauerit, interrogabuntur super interrogatoriis primum; & postea super articulis ab eodem interprete, alias a notario, seu actuario causæ.

26 Interrogatoria autem sunt facienda, iuxta infrascriptum, vel similem modum, secundum Regionis consuetudinem Curiæ stylum, & secundum facti contingentiam, mutatis mutandis; in Alma tamen Vrbe fiunt, vt infra, videl.

Interrogatoriorum Formula.

Interrogatoria infrascripta da', facit, exhibet, & producit procurator, & eo nomine N. de N. in causa, quam habet cum N. *petens assertos testes exaduerso inducendos, super illis in primis, et ante omnia interrogari, aliàs protestatur de nullitate examinis, & aliis licitè protestandis omni meliori modo etc. & vulgari sermone.*

Primo s'interroghi ciascun testimonio, se è informato della qualità, & importanza del giuramento, e delle pene di chi giura il falso; e non essendo informato à pieno, s'auuerta delle cose predette; e che tanto giura il falso chi dice la bugia; come quello che tace la verità; & che chi fà questo offende Dio, il Giudice, e l'Anima propria, & è tenuto alla parte alla restitutione; e si facciano l'altre solite monitioni.

Secondo, s'interroghi ciascun testimonio del Nome, Cognome, Padre, Padria, Habitatione, & esercitio; se è Ricco, ò Pouero; quanto vale il suo; à spese di chi viua; In omnibus, &c. Alias, etc.

Terzo, se quest'anno s'è confessato, e communicato per la Pascha, in che Chiesa, da qual Sacerdote, & alla presenza di chi. In omnibus, &c. Aliàs, &c.

Quarto, se è stato mai inquisito, processato, carcerato, ò dichiarato scommunicato; e da qual Giudice, e Tribunale; e per qual causa; e se fù assoluto, ò condennato; & in qual pena; e se ancora sia scommunicato; In omnibus, &c. Aliàs, &c.

Quinto, se è parente, & in che grado dell'Inducente, ouero amico intrinseco, compagno, ò familiare, ò compare dell'istesso; e se da esso, ò da altri gli è stato donato, promesso ò rimesso cos'alcuna, per venirsi ad esaminare, e che cosa, e da chi; e se da questo esamine speri vtile alcuno, e quale. In omnibus interrogetur de loco, tempore contestibus, & causa scientiæ; Aliàs, &c.

Sesto, se è mai stato instrutto, e se gli è mai stato insegnato da persona alcuna, quello debba deporre in questo esame, e da chi, e con quali parole sia stato ricercato di venir'ad esaminarsi in questa causa In omnibus, etc. Aliàs, etc.

Settimo, se conosce le Parti, che litigano, da quanto tempo in quà, e con qual'occasione, e chi siano, e se habbia mai riceuuto dispiacere, e quale da alcuna di esse, e da chi, e se habbi tenu'o, ò tenga inimicitia con alcuna dell' istesse Parti, e con chi e per qual causa; e qual di esse vorria che vincesse, ò perdesse la lite; In omnibus, &c. Aliàs, &c.

Ottauo, se sia solito spesso esaminarsi per altri, e se sia più volte esaminato à fauore ò contro alcuna delle Parti che litigano; e particolarmente per l'Inducente, & in qual Tribunale, e quante volte; e se quelli per chi si è esammato hanno vinto, ò perso la lite; e se l'Inducente si sia mai esa-

mina-

minato per esso testimonio, e quante volte In omnibus, &c. Aliàs, &c.

Nono, se è verisimile, che vno paghi grossa somma di denari senza farsi fare ricevuta in scritto, ò quietanza per Instrumento. In omnibus, etc. Aliàs, etc.

Decimo, se sà che sia mai stata pagata somma alcuna di denaro da persona alcuna, senza riceuuta in scritto, e da chi, e doue, e quando, e quante volte, e chi ci era presente, e come sappi, se il pagamento fù fatto con riceuuta, ò senza. In omnibus, etc. Aliàs, &c.

Vndecimo, che cosa sia fama, e come lo sappia. In omnibus, etc. Alias, etc.

Duodecimo, Deueniendo ad Articulos super singulis interrogetur de loco, tempore, & contestibus, & causa scientiæ. Aliàs, etc. Super alijs suppleat diligens examinator, cum potestate addendi, & minuendi, omittendi, & alia interrogatoria conficiendi, ad arbitrium Domini Iudicis, (sine Interpretis) omni, &c.

27 Quod si pars aduersa, idest Reus, qui fuit intimatus pro examine die, & hora certa non comparuit cum interrogatorijs (& Interprete vbi adhibetur) tunc expectatur hora intimata, & hora sequenti pulsata, proceditur ad vlteriora in examine, absque interrogatorijs (& Interprete) super Articulis in Actis datis.

Sed si comparuit, & facto produxit interrogatoria, quorum nonnulla videntur Actori impertinentia, debet instare pro resecatione ipsorum, & tunc Iudex, si ita ei videbitur, poterit infrascriptum, vel simile decretum interponere, videlicet.

Resecationis Interrogatoriorum Decretum.

Qui Dominus, &c. visa instantia sibi facta per N. de resecandis interrogatorijs pro parte N. productis in causa, inter eos vertente, occasione, de qua in actis, &c. ac ipsis interrogatorijs visis, et consideratis, et aliquibus ex ipsis impertinentibus iudicatis, fore & resecanda duxit, tertium, quod incipit, &c. sextum, quod incipit, &c. (& sic de reliquis,) *quæ impertinentia iudicauit, alia verò mandauit admitti, & super eis testes examinandos interrogari debere, omni modo, &c.*

28 Si verò Pars, quæ instabat testes examinari, non comparet die, & hora intimata, tunc expectata hora intimata, & hora sequenti pulsata, Pars aduersa accusat illius contumaciam more solito, vt alias supra notauimus; in Romana verò Curia solet accusari, vt infra, videlicet.

Contumaciarum incusatio.

Pro N. de N. Contra N. de N.

In officio N. *et expectata hora tali... intimata, & hora tali... immediatè sequenti pulsata accusauit contumaciam partis aduersæ non comparentis cum testibus assertis examinandis, & protestatus fuit, non posse amplius pronunc examinari, alias, &c. omni, &c.*

Et si pars de sero, vel de mane sequenti, neque comparuerit, accusatur secunda contumacia, vt infra, videl.

Pro N. contra N.

In officio N. & expectata hora... intimata & hora... sequenti pulsata, accusauit contumaciā partis aduersæ non comparentis, nec ducentis assertos testes examinandos, & protestatus fuit, nihil fieri, nisi denuò intimato, alias, &c. omni, &c.

Quarum cōtumaciarum incusatio operabitur, vt si voluerit postea procedere ad examen testium, erit necessaria noua intimatio examinis pro die, & hora certis, alias non potest procedi ad vlteriora in examine.

29 Est autem aduertendum, quod licet danda sit copia articulorum parti aduersæ, tam de iure communi, vt notat Abb. *in cap per tuas col. fin. de testib.* & Bald. *in l. secund. C. de lit. pendent.* quam de iure Regni, *vt habetur in d. Regia pragmat. quinta die*, debet tamen pars petens copiam prius examinari, & respondere, & postea habere copiam, vt dicit Bald. & habetur in *d. pragm.* Copia verò interrogatoriorum non debet dari, secundum Abb. *in d. c. per tuas*, & Alexand. *in l. 2. C. de edend.* ne testes instruantur ad falsum.

30 Aduertendum erit, secundo, quod interrogatoriorum productio introducta est contra testes ad veritatem indagandā. *cap. præsentium de testib. in 6.* ideo, quando pars peteret terminum ad producendum interrogatoria, concedi debet, vt aduertit Speculator. *in lib. 1. rubr. de teste. §. 6 incip. iam de interrogatorijs col. 1.* vbi latè agit de materia interrogatoriorum; fiunt autem interrogatoria, ad hoc, vt testes varient in eorū dictis in altero ex illis decem prędicamentis, quæ ponit Bald. *in l. testium C de testib.* & Ego ipse infra *in pract. crimin. p. 4. sect. 4. n. 64. cum seqq.*

31 Aduertendum tertiò, quod licet examen testium, factum sine interrogatorijs, sit de iure validum, vt tradit Dec. *in cap. licet causam nu. 56. de probat.* Alexan. *cons. 172. nu. 9. lib. 2.* Put *decis. 227. lib. 1.* Gregor. *decis. 331.*

*cis.33 num.*17. & ibi Beltram. *num.*22. Ferentill. ad Buratt. *decis.*100.*num.*25.

Quod procedit, etiam si pars dederit interrogatoria, sed tali casu testes non probant, nisi repetantur. Dec. *loc. cit.* Alex. *cons.*41.*in fin col. vol.*4. *& consil.*174. *col. pen. vol.* 2. Seraphin. *decis.*781. *num.*4. Ferentill. *ubi sup.* & latè Beltram. ad Greg. *d.dec.*331. *num.*22.

32 Tamen quando pars dedit interrogatoria in actis cum protestatione, ne testes examinarentur sine illis, tunc examen factum sine interrogatoriis, est nullum. Beltram. *ibid d.n.*22. Ferentill. *ubi sup n.*26. Boccac. *de remiss.c.*9.*n.*27.

Quod locum habet, etiam si testis euacuauerit aliqua interrogatoria, sed non omnia. Burat. *decis.*113.*num.*33. Et similiter si recusauerit illis respondere, nam tunc nihil probaret. Rot. *dec.*700.*n.*32.*p.* 2. *recent.* Sed limitatur inconcernentibus crimen, infamiam, turpitudinem, vel in interrogatoriis impertinentibus, Felin. *in cap cum causam n.*10. *de testib.* Clar. *in* §.*fin q.*24.*vers. successiuè ante fin.*

33 Esset autem validum examen, quãdo pars fuit citata ad dandum interrogatoria, alias ad videndum examinari sine illis, si illa non dederit. Gregor. *decis*351. *num.*46. & ibi Beltram. *nu.*51.*lit.E.* Ferentill. ad Burat. *d.decis.*100. *num.*27. *ubi nu.*28. ait quod neque minor restituitur, nisi doceat de lesione.

34 Superflua verò interrogatoria, & impertinentia possunt à iudice resecari. Gloss. *in cap. præsentium* §.*testes ver. interrogatoria in fin de testib.in* 6. etiã tacitè illis omissis. Boccac. *de remiss cap.*6.*num.*24. *&* 32. & tunc decretum resecationis fieri potest sicut fit in resecatione articulorum, de qua supra *n.*23.

SVBSECTIO SEXTA.

De Testium Productione, & examine.

SVMMARIVM.

36 *Numeri testium refrenationis decretum.*
37 *Mulctationis testium renitentium decretum.*
38 *Praxis praedicta seruatur in examine testium praesentium.*
39 *Electio examinatoris in Regno quando fieri debeat.*

1 PRosequendo ordinem Iudiciarium in formatione processus, repeto, quod dato termino in causa ad probandũ incumbentia, & productis Articulis per Actorem,& datis Interrogatorijs per Reũ, & absolutis omnibus incidẽtibus,& emergentibus, vt in superioribus diximus, Pars, quae produxit Articulos, facit citari testes, vt veniant prima die iuridica ad iurandũ, & deponendum coram Iudice testimoniũ veritatis super Articulis praesentatis, vel praesentandis; & similiter citari facit aduersarium,vt eodem die compareat ad videndum iuramenta testium. Iudex autem testes admittet & examinari mandabit,saluis exceptionibus, tam contra personas, quam contra eorum dicta, cum clausula, quod si non fuerint examinandi, habeantur pro non examinatis, & nullam penitus fidem, vel probationem faciant. Marsil. *singul.* 198. *num.* 2. Bertaz. *cons.* 1. *num.* 136. Porrò Testes citari debent. *cap. in nomine Domini, de testib.& l.si quando. C. de testib.* ad hoc, vt appareat, quod non veniunt sponte, sed coacti ad deponendum, quia si vltrò se ingererent, essent suspecti de falso. Bartol. *in l.post legatum.* §. *his verò ff. de his, quib. vt indign.* Alexand. *cons.*68. *col.* 2. *&* 6. *vol.* 2.

Et de iure Regni sunt plures Ritus Magnae Cur.Vic. qui hoc disponunt, *scilic. rit.* 87.149. *&* 155.

2 Debent etiam testes citati iurare de veritate dicenda, adhoc, vt probent, alias non valerent eorum depositiones. *l. iurisiurandi, & l.si quando. C.de testib.* De quo in Regno sunt *Ritus* 143. 147. *&* 149. Et tenentur iurare in iudicio, non extrà. *l.* 3. §. *Sabino, cum Glos. ff.de testib.* Et in termino, non post, vt diximus supra eadem *sect.* 2. *subsect.* 3. *de termin. probat. num.* 9. *in med.* aliàs non probarent, vt censuit Rot. *decis.* 74. *num.*1. *par.*4.*diuers.* Et de dicenda veritate pro vtraque parte. Glos.& Bart. *in Authent. sed Iudex C. de Episc. & Cler.* Glos. *in cap.fraternitatis de testib.* Glos. & Bald. & Alij *in l.*2. *C.de edend.*

3 Debent tamen iurare tactis scripturis. Lanfranc.*in Prax.de test deposit.num.*3. *in fine,* & ibi latè Cels. *in addit. verb. tactis scripturis, sub litt.A.* Boccac. *de remiss.cap.*8.*n.*2. Farinac. *de testib.q.*74.*nu.*22.Caesar de Graff. *decis.*13. *num.*6 *&* 15. Nec requiritur de necessitate, vt tangantur sacra Dei Euangelia, nisi sit expresse in iure cautum, sed sufficit de consuetudine, vt tangatur quaelibet scriptura, habito tamen respectu ad sancta Dei Euangelia. Viuius in *tract. commun.opinion.in verb. iuramentum,* vbi de communi DD.sententia testatur.

4 Notarius autem, seù Actuarius debet scribere, quod testis iurauit tactis scripturis, aliàs non praesumeretur, quia tactus scripturarum est solemnitas extrinseca, quae non praesumitur, nisi appareat. *l.quaecunque,* §. *quia pupillo ff. de public.* Glos. *in l.sciendum. ver.solemniter circ. fin. ff. de verb. oblig.* Lanfranc. *vbi proximè. num.*4.*& seq.* Hinc est, quod si Notarius diceret solum: *Testis iuratus, &c.* Ista verba non probarent iuramentum, quia sunt verba enunciatiua de praeterito. Boccac. *de remiss. cap.* 8. *num.*2. Caputaq. *decis.*285. *num.*3. *p.*3. Rot. *decis.*393.*num.*8.*& seq.& decis.*704.*num.*1.*p.*1. *& decis.*277.*nu.*1.*p.*6.*recent.* Buratt. *dec.* 148. *num.*2. & ibi latè Ferentill. *n.*19. *litt.A.* Caualer.*dec.*415.*num.*3.

5 Quod tamen non procederet,si Notarius attestaretur per verba dispositiua, quod testes iurauerunt, vt si diceret: *prout iurauit,&c.* Vel *iurauit in forma,* Vel *suo iuramento testificando, dixit.* Vel *iurauit dicere veritatem;* Vel *per iuramentum, quod praestitit,* Vel quid simile. Tali enim casu, licet non fuissent scripta illa verba: *tactis scripturis,* per supradicta verba probaretur iuramentum. Seraphin. *decis.*857.*num.*25.Caesar de Graff. *d.decis.*13.*num.*7.*&* 15. Caualer. *decis.* 322.*num.*4. vbi Alios cumulat. Buratt *decis.* 148. *num* 4. & ibi latè Ferentill.*nu.*12. Rot. *decis.*393.*num.*8. *& seqq.p.*1.*& dec.*406.*nu.*10. *p.*5.*& dec.*277.*nu.*3.*p.*6.*recent.*

Praesumitur enim,quod tunc testis iurauit tactis scripturis. Vestr. *in Prax. lib.*6. *c.*2. *num.*21. maximè quando Notarius in illis verbis enunciatiuis de praeterito, quod testis iurauit, addidit illam dictionem, *& caetera.*

6 Ratiõ est, quia illa clausula, seù Dictio: *& caetera,* comprehendit omnia, quae sunt de substantia actus. Rot. *decision.*393. *num.*12 *p.*1.*& d.decis.*277. *num.* 5.*p.*6. *recent.* Et includit ea, quae sunt de natura actus, vel rei super qua interponitur. *l. si duo patroni,* §. *si quis iurauerit. ff. de iureiur. l. si ita quis, cum l.seq.ff.de euiction.* Corn.*cons.*82.*n.*6. *lib.*1. Gonzal. *ad regul.*8 *Cancell glos* vlt *nu.*3. Cardin.Tusch. *tom.*1.*practicar. conclus litt.C. concl.*307.*num.*17. Rot. apud Cenc.*de censib. decis.*84.*num.*7. & apud Farinac. *d. decis.*393. *num.*13.*p.*1. *recent.*

Necnon continet omnia, quae de stylo No-

Notarij in Instrumento, vel actu consueuerunt extendi. Bald. *in consil. 384.* quod incipit: *Duo instrumenta in princ. lib. 3.* Cardin. Zabarell. *cons. 143. in princ colum. 2. versic. aliter respondemus.* Card. Tusch. *practicar. conclus. tom. 1. litt. C. conclus. 302. lib. 1.* Card. Mantic. *de tacit. & ambig. convent. lib. 2. tit. 10. num. 19.* Et quod extendatur iuxta stylum Notarij eiusdem Regionis, probandum est per inspectionem aliorum instrumentorum. Rot. *decis. 542. num. 3. p. 1. in posthum. Farinac.* alias *p. 3. recentior.*

Item includit virtualiter omnia, quæ sūt de natura subiectæ materiæ, stylo, aut consuetudine. Cranett. *consil. 312.* Bursat. *consil. 150. num. 85.* Tusch. *conclus. 312. num. 2.* Rot. *apud Pacif. post tract. de Saluian. interdict. decis. 137. num. 2.* Grammat. *decis. 106. num. 12. & 13.* Petr. Henriq. *respons. opusc. 2. litt. E. num. 17.*

Item comprehendit omnia, quæ sequi solent postea, & quouis modò subintelligi possunt ad perficiendam orationem. Seraphin. *de privileg. iuramen. privil. 74 num. 174.* Tusch. *tom. 2. litt. D. concl. 227.* Rot. Bonon. diuers. *decis. 140. num. 13.* Rot. Roman. *apud Pacific. vbi sup. num. 8.* & apud Cenc. *ibidem num. 8.*

Non comprehendit tamen ea, quæ sunt de substantia, & forma actus, qui per Notarium fit. Mantic. *loc. cit. num. 2. & lib. 14. tit. 10. num. 44. in fin. & n. 45.* Rot. *decis. 352.* alias *1. de verbor. signif. in antiq. & in Romana hereditatis 12 Iunij 1615. coram Buratto*, quæ est *decis. 723. n. 4. p. 2. recentior.*

Neque extenditur ad clausulas substantiales non solitas apponi. Rot. *d. decis. 1. de verb. signific. in antiq.* Gonzal. *vbi sup. d. glos. vlt. num. 10.* vt si non apponeret Notarius diem, Indictionem Romanam, locum, & similia substantialia; nam tunc per dictam clausulam cæteratam extendi non possunt substantialia omissa. Tusch. *conclus. 302. num. 43.* Ruin. *in l. Gallus, §. item credendum, num. 21. & seq. ff. de liber. & posthum.*

Neque per eam supplentur solemnitates Instrumentorum. Calder. Pereira *de empt. & vendit. cap. 4. num. 7.*

Reliqua de prædicta clausula, vide apud Mart. *de clausul. par. 1. clausul. 276. in vltimi impress.* Barbos. *de clausul. vsu frequ. clausul. 14.* & Tusch. *d. tom. 1. practicar conclus. litt. C. conclus. 302.*

7 Secundò limitatur in equite, qui iurare potest super cruce sui habitus. Vnde si Notarius testaretur de iuramēto illius per verba dispositiua, probaretur eius iuramētum; secus si per verba enunciatiua de præterito. Caputaq. *decis. 285. num. 4. p. 3.*

8 Tertiò limitatur in Sacerdotibus, qui iurare solent tacto pectore, more Sacerdotali, quod est vniuersaliter receptum de consuetudine omnium Curiarum. Caualer. *decis. 322. num. 2.* Farinac. *de testib. q. 74. nu. 24. 81. & 82.* Vestr. *in Prax. lib. 6. cap. 6. num. 7.* & ibi Grauat. *n. 81.*

9 Defectus tamen iuramenti in teste suppletur morte ipsius. Rot. *decis. 587. nu. 4. p. 2. recent.* Caualer. *decis. præcit. 322. n. 7.*

10 Pars aduersa debet similiter citari ad videndum iurare testes, vt diximus in principio præsentis sectionis, & in subsect. *prox. præced. num. 1.* quæ citatio est omninò necessaria. Gregor. *decis. 518. num. 1.* Caual. *decis. 275. num. 1.* adeo, quod sine illa, examen est nullum. *cap. 2. de testib. l. si quando* vbi Glos. & Castrens. *C. de test.* Caualer. Buratt. & Alij allegati *præcit. subsect. 5. præc. num. 1.* Nec sufficit citatio generalis, sed requiritur specifica, & indiuidua. Gregor. *d. decis. 368. num. 3.* & Buratt. *decis. 324. num. 5.* Et tunc protestari debet, tam contra testes, quam contra eorum dicta, & dicenda per eos, quatenus contra, & non aliàs, de quo dicemus infra alia occasione.

11 Sunt tamen aliqui casus, in quibus testes examinari possunt, parte non citata ad videndum ipsorum iuramenta; quos refert Marsil. *in suis singular. singul. 24. et 30. et consil. 36. quod incip. Tuscis;* & Anton. Corsett. *in singular. 321. versic. Decimus obstantis;* Alios refert Ridolphin. *in Prax. p. 1. cap. 11. num. 37. cum plurib. seqq.* & alium Bald. *in l. item illa; ff. de constit. pecun.* & Afflict. *in decis. 47. in fin.* qui est, quando pars arctauit se ad examinandos testes in vltimo die termini probatorij, tunc enim examinari possunt parte non citata, ob temporis extremitatem; Alios tandem casus, in quibus parte non citata, examinantur testes, ponit Felin. *in cap. 2. de testib.*

12 Debent recipi testes die iuridico, nō feriato, secundum Gloss. *1. in Clem. 1. versic. secus ergo* Castrens. *in d. l. si. quando num. 4. C. de testib.* Speculator *lib. 2. de ferijs §. 2. incip. sequitur videre num. 6. post med. vers. recipi autem;* & ibi Add. *in verb. processus;* Farinac. *de test. q. 80. oppos. 36. num. 35.* Crot. *de test. p. 7. nu. 22.* & ibi Addent. *nu. 108. in verb. feriata litt. E.* Scaccia. *de iudic. c. 8. n. 457. & seqq.* Scueuol. *de Remissor. c. 32. n. 5. & 6. & c. 33.*

13 Limitatur tamen si iurauerunt in die iuridico, & non feriato, quia tunc examinari possent, etiam die feriato in honorem Dei secundum Gloss. *in Clement. vnic. de offic. deleg.* quia eorum depositio refertur ad tempus iuramenti Bart. *in l. 2. col. fin. ff. si quis in ius voc. non ier.* Ludou. Roman. *consil. 243. col. 2.* & Abb. *in cap. licet causam col. 6. de probat.* Et non est actus iudicialis, sed quid

facti. DD. *cit.* & de iure Regni sunt *ritus* 47. 56. 132. *&* 154.

14 Ex dictis colligitur, non posse iuramentum præstari testibus in die non iuridico, scilicet feriato. *cap.* 1. & ibi DD. *de feriis* præsertim Abb. *num.* 9. Ancharan. *num.* 6. & Cardin. *vers ex glos. pen. in fin. l. omnes, & l. dies C. de fer.* vbi Bart. & Alii. Lanfranch. *in prax. § testium depositiones n.* 15. & ibi Add. Monticell. *in repet. de test. tit iurare, quo die, & tempore debent testes*, Speculator. *vbi proximè d. num.* 6. & Scaccia *ibid. num.* 457. *& seqq.*

Alias examen esset nullum. Seraphin. *decis.* 351. *nu.* 9. *&* 27. Ratio est, quia delatio iuramenti, quæ fit per iudicem, est actus iudiciarius, qui fieri non potest tempore feriato; vt probatur *in d. cap.* 1. *de feriis & l. omnes, & l. dies C. eod. tit.* Limitatur tamen in testibus ab futuris, qui possunt iurare, etiam die feriata. Ioan Andr. *in d. c.* 1. *num.* 5. *de fer.* Speculator. *vbi supra. n.* 1. latè Cell ad Lanfranc. *in prax. sub. tit de test deposit. n.* 15. *litt B.*

Sunt tamen quidam Doctores asserentes conclusionem supra firmatam, quod testes iurare debent die iuridica, sed intelligunt de admissione iudicis tantū. Alii verò asserunt, quod testes iurare non possunt, nisi in die iuridica, sed recipi die feriata ad examen per iudicem faciendum, alias examen esset nullum. Quilicet videantur esse contrarii inter se, concordant nihilominus, quia secundę classis Doctores loquūtur de admissione testiū ad examen; quod fieri nequit tempore feriato, cum tali tempore prohibeantur fieri actus iudiciarii. Primi verò de admissione ad iuramētum, quia tam primi, quam secundi vtuntur iisdem rationibus, & idem postea concludunt, vt aduertit Anton. Maria Coratius *in suo Repertor. tom* 9. *verb. testis iurat. fol.* 102. Addent. ad Masuer. *in prax. tit.* 35. *de expens. damn & interess. ad n.* 8.

Attamen seruatur in Alma Vrbe vt iurent, etiam die feriata, in ea enim fit citatio ad dicendum contra articulos, videndum illos ad probandum admitti, & committi notario causæ examen, & receptionem iuramentorum testium in forma ad primam diem, (scilicet iuridicam) & postquam commissum fuerit, videndum illos iurare super dictis articulis, & tota causa in eorum, vel notarii domibus, & vbi reperti fuerint, per totam illam, & triginta sequentes dies, dandum interrogatoria, & conducendum interpretem, quatenus, dare, & conducere intendat, alias ad videndum mandari examinari fine, ad eandem primam diem.

Et tunc exequuta citatione, & facta relatione iudex decernit, vt supra petitur, & testes deinde iurant in manibus Notarii, vbi reperti fuerint tam in dicta prima die iuridica, quam in aliis prædictis triginta diebus currentibus siue iuridicis, siue feriatis sequentibus, de quo stylo vrbis testatur idem Corat. *vbi sup.* & Addent. ad Masuer. *ibid.* Salust. Tiber. *in prax. lib.* 11. 13. *n.* 6. *cum plurib. seqq.* & Ridolphin. *in prax p.* 1. *c.* 11. *n.* 51.

15 Debent tamen testes examinari in loco iudicii, non extra per plateas, & vicos, vt quidam notarii malè faciunt; nisi essent mulieres, personæ egregiæ, vel infirmi, aut alio modo impediti accedere ad Curiam; tali enim casu non est prohibitum illos examinare extra locum iudicii; in loco tamen honesto, vel in propriis eorum domibus, & tunc pars aduersa citanda est ad videndum eorum iuramenta in illo loco, vbi sunt examinandi, *vt habetur in text. iunct.* Gloss. *in cap.* 2. *de iudic. in* 6. *& cap. si quis testium de testib.* Alexand. *in l. ad egregias. ff. de iureiuran.* Et de iure Regni *est ritus Mag. Cur. Vicar.* 32. *incip. item quod non audeant, &* 242. *&* 340.

Ex dictis colligitur, posse Notarium, seu Actuarium causæ testes examinare, eorūq; iuramenta recipere in forma, parte tamen citata, saltem ad videndum committi notario receptionem iuramētorum illorum; ita enim de consuetudine ferè omnium Curiarum seruatur, vt receptio iuramenti vna cum examine testium committatur notario, seu actuario causę, quia hoc est nudum ministerium, quod committi potest, vt per text. *in cap. mulieres de iudic. in* 6. *& Clementin. vnic. de offic iudic. deleg.* tradunt Abb. *in cap cum causam num.* 22. *in fin. vers. ego dico de testib. & in cap. quoniam contra num.* 30. *de probation.* latè Vestr. *in prax. lib* 6. *c.* 2. *n.* 12. *& seqq.* Farinac. *de testib. q.* 77. *n.* 179. *& seqq.* vbi de magis communi obseruātia & opinione testatur, & ita seruat Rota vt notat Beltramin. ad Greg *decis.* 368. *n.* 9. & Idem firmat etiam de iudice remissoriali Greg. *ead. decis.* 368. *n.* 3. qui potest huiusmodi nudum ministerium committere notario, Prout etiā de iudice compulsoriali tradit Coccin. *dec.* 401. *n.* 1.

Dixi supra de consuetudine posse hoc fieri, quia de iure ciuili examen testium committi non potest *arg. l.* 3. *§. item diuus & l. mulier. vbi de hoc ff. de testib. Authent. ad hoc C de iudic. & § illud. collat.* 5. *Auth. vt defunct. seu fu. cor.* vbi dicitur, quod non debent iudices per consiliorios testes recipere. & ita tenet Alex. *consil.* 104. *num.* 5. *lib.* 5. Imò plus dicit Vestrius *in d. lib.* 6. *cap.* 2. *n.* 11. *vers. quamobrem* quod non potest notarius recipere iura-

iuramenta, aut examen illorum sine iudicis præsentia, quamuis postea *n.12.& seqq.* contrarium firmet.

Sed quod de iure Canonico aliter seruetur, facit textus *in cap.1.* & ibi Gloss. *ult. de testib.cogend.cap.cum olim de testib.* cum aliis allegatis per Speculator. *lib 1.de teste.§.3. incip.qualiter autem num.22.* & ita quod etiam de iure hoc fieri possit censuit Rot. *decis. 393,n.5,p.1.recent.* cum aliis cumulatis per Fenzon. *ad statut.vrb lib.1,c.71.n.22.& seqq.* Et multò magis, si fiat cum causa; vt si examinanda sit persona in dignitate constituta *cap.nec honore 9.q.1. Authent. sed iudex.C.de Episc.& Cler.* Vel aliqua persona egregia *l.ad personas ff. de iureiur.* Vel infirmus, aut senex, aut pauper *cap. si qui testium de testib.* Vel honesta mulier *l.nemo C. de offic. diuers. iudic.& cap.mulieres de iudic. in 6.* Vel quandocumque iudici ita videbitur ex causa expedire *cap.1.de testib.cogend.præcit.& cap.cũ olim de testib.* Farinac. *de test. d.q.77.num.181.* Quæ quidem causa præsumitur, etiam si non constaret de testium impedimento, vel quod iudex accedere non potuerit. idẽ Farinac.*n.*182 *&* 195. vbi etiam subdit, dũmodo huiusmodi nudum ministerium committatur parte citata.

Et tali casu dicta testium, eorumque iuramenta, & examina à notario facta, & recepta, absque præsentia aliorum testium probationem faciunt, quia censentur facta ab ipsomet iudice, quando facta sunt de eius mandato; & habentur æque ac corã ipso peracta essent, quamuis in eius absentia; & sic inter acta iudicialia computabũtur. Hostiens. *in cap. quoniam contra n.5.vers. receptio de probation.* & ibi etiam Innoc. *n.1. vers.dummodò* Abb. *n.29.circ.fin.vers.dummodo* Felin. *n.12.vers.& hoc intellige.* Dec. *n.78. in fin.* & Alij *ibid.* Castr. *in l.vinum num.3.ff. si cert.petat.* Salust.Tiber. *in prax.lib.3.cap.7. num.38.* Gregor. *decis.368.n.6.* Et quamuis Hostiens. *in d.n.5.* consulat, vt notarius adhibeat alios testes, qui intersint, quando examen recipit, contrarium tamen tuentur Innoc. *ibid.in princ.* Bartol. *in l.ex sententia circa med.vers.induco istam legem ff.de testam.tut.* & Alii, quos plena manu de more refert Farinac. *in d.quæst.77.num.186.* cum credatur notario in his, quæ facit de iudicis cõmissione sine testibus; & ita communiter in praxi seruatur, vt omnibus liquet. & obseruat similiter Ferrett. *in d. c.quoniam contra n.131. de probat.*

Neque obstant iura superius allegata *in d.l.3.& l. mulier, & Auth.ad hoc.*

Respondetur enim, quod illa intelligenda sunt vel quando notarius hoc faceret ex se, nullo præcedente iudicis mandato, & ex causa vt tradit Abbas *in d. c.cum causam, & d.cap.quoniam contra locis cit.* Vestr. *d. lib.6.cap.2.nu.12,cum seqq.*& Farinac. *d q.77. n.179.& seqq.* Vel in causis criminalibus in quibus testes examinandi sunt per ipsummet iudicem, vt aduertit Speculat. *d lib.1. de teste.§.7 n.2.vers.in criminali verò* & nos dicemus infra *in Pract. criminal. par.4 sect.4. num.54.*

Debet tamen notarius tam si examinet ex se, quam coram iudice, singulos testes examinare prius super interrogatoriis partis aduersę, deinde super articulis producẽtis semotim, & secretè, vt fecit Daniel cũ senibus cõtra Susannam. *Daniel.c.13.*& integrè scribere omnia dicta cuiuslibet testis *arg. l.1.§.fin. C.de vet. iur. enucl.* vbi Glos. & DD. *c.cũ causam de testib.* Specul. *vbi prox n.8.*

16 Similiter adhoc, vt testes probent, debent in eorum depositionibus assignare causam scientiæ per vnum ex quinq; sensibus corporis, vt notat Bart. *in l.1. in 4.col.* & ibi Alexand. & Alii *ff si.cert pet.* Idem Alex. *cons.32.col.pen. vol.5.*

Non tenetur tamen præcisè testis reddere causam, nisi interrogetur. *l. solam;* & ibi Bald. *C.de test.* sed si interrogatus de causa illam non assignat, nihil probat. DD. *in d. l.solam*, quia causa; seu ratio soluit, vel destruit eius dictum Alex. *cons.120. col 3. vol. 5.* Abb. *in cap. cum causam col.3,ver. quæro.de testib.* Bald. *in d.l solam.*

17 Hinc colligitur, quod ista causa scientiæ debet esse separata ab eius depositione; ita vt nõ sit eadem cum dicto; vt si testis deponat, Titium mutuasse Seio centum; si dicat, quia scit, non probat; secus si dicat, quia vidit pecuniam numerari ex causa mutui Bart. *in l.fin. ff. de offic. procons.* Soccin. *cons.98.col.fin.vol.4.* Quod est valde notabile, & singulare, nam pluries vidi in Romana Curia annullari processus de partibus, ob istam nullitatem causæ scientiæ per alterum ex quinque sensibus.

18 Testes absfuturi sunt aliquando examinandi; & tunc debent recipi, & examinari, etiam super articulis non admissis. Vestr. *in prax.lib.5.cap.15. num.2.* & possunt iurare, etiam die feriata. DD. *quos allegaui sup. num.14.* Tenentur tamen præstare tria iuramenta, vnum de veritate dicenda, alterum de futura absentia. Vestr. *in Prax.lib.6. cap.2. num.3.in fin.* & tertium in fine examinis de non patefaciendo eorum dicta, donec publicentur. Vestr. *d.c.2.n.20.* & ibi Grauat. *n.33.*

Occurrit etiam aliquando examinari testes ad futuram rei memoriam, de quo inferius *n.30.*

19 Insuper notandum erit, quod testes

stes citati ad deponendum eorum testimonium; si fuerint renitentes in testimonio perhibendo, possunt cogi ad subiicendum se examini *cap. 1. et 2.* vbi Glos. *in verb. timore de testib. cogend.* & Gloss. *in l. si quando ver. si quando C. de testib.* Clar. *in* §. *fin. q. 24. ver. successiuè*, Grauat. *ad Vestr. d. lib. 6. c. 2. n. 26.* Lanfranch. *in Prax. sub. tit. de test. deposit. n. 42.* & Ego ipse *in pract. crimin. p. 4. sect. 5. per. tot.*

Coguntur autem etiam mulcta indicta, & captis pignoribus, & aliàs, vt notatur per Grauat. *vbi sup.* & per Lanfranc. *ibid.* & ex nostris Regnicolis Andr. de Isernia *in Constitut. In pecuniarys*, & Carauit. *in rit.* 206. Ratio est, ne veritas occultetur, quia qui scit veritatem, & illam occultat, tenetur de crimine falsi. *cap. 1. de crim. fals.*

20 Sed quæritur, an possit Iudex torturam infligere testibus nolentibus se examini subiicere in ciuilibus?

Respondetur, quod testes torqueri possunt, tam in ciuilibus, quam in criminalibus causis, quando variant, seù vacillant, propter suspicionem falsi, *vt in* §. *si verò ignoti Auth. de testib.* & notant Bald. *in l. milites. C. de quaestion.* & *in l. presbyteri, col. 1. C. de Episc. & Cler.* Bart. *in l. 1.* §. *quisque, ff. de quaestion.* Alex. *cons. 63. col. 1.* Cæpol. *cons. 60.* Andr. de Isern. *in constitut. Regni: incip. si damna* quos sequitur Marant. *in spec. aur. p. 6. act. 14. num. 6.* non tamen torqueri solent si noluerint se examini subiicere; sed mulctantur singulis diebus in iulios tot, quousque testimonium ferant.

21 Sunt tamen multi casus, in quibus testes cogi non possunt. Quorum

Primus est, quod filius contra parentes, & libertus contra Patronum, non solum non coguntur deponere: verum etiam volentes testificari, repelluntur. Alex. *cons. 18. num. 5. lib. 1.* Lanfranc. *vbi sup. d. num. 42. vers. attende.*

22 *Secundus* casus est, quod frater non potest cogi ad testificandum contra fratrem. Neque Clericus in criminalibus, nisi aliter veritas haberi non possit. Clar. *in d.* §. *fin. q. 24. vers. successiuè. ante fin.*

Tertius est, quod consanguinei, & affines non coguntur testificari contra consanguineos, & affines. Bald. *consil. 188. consobrinus in fin vers. non obstat lib. 4.* Alex. *cons. 18. num. 4 & seq. lib. 1* Lanfranc. *vbi sup.* Nisi veritas aliter haberi non possit. Alex. *cons. 84. num. 6 vers. hoc idem. lib. 1.* & in subsidiū causa cognita. Apostill. *ad Alex. d. cons. 18. num. 5.* Roman. *singular. 343.* Capell. Tholos. *decis. 3.*

Quartus casus est, quando testi obiicitur crimina per modum exceptionis, tunc enim cogi non potest ad testificandum.

Clar. *vbi proximè.* De reliquis in materia testium vid. Speculat. *in lib. 1. rubr. de teste, & in lib. 2. & 4. de probationib.* Farinac. *latè in tractat. de testib.* Bartol. *in tract. de testib.* Lanfranc. *in cap. quoniam contra. in ver. testium de testib.* & DD. *communiter in rubr. de testib.*

PRAXIS PROCESSVS.

23 His iactis fundamentis, deueniendum est ad modum practicum examinis testium more solito pro instructione iuuenum, & in officiis parum versatorum. Dato igitur termino probatorio debent citari testes nominati in Articulis præsentatis, & similiter pars aduersa ad videndū iuramenta testium, vt supra diximus. Hęc autem citatio concipi potest infrascripto, vel simili modo, videl.

Citatio ad testes, &c.

Ponitur Titulus, &c.

Per vnum ex seruientibus nostris, vel quarumuis Curiarum ad omnem instantiam, & requisitionem N. de N. citentur, moneantur, & requirātur infrascripti, locorum infrascriptorum, in calce præsentium nominandi, & cognominandi, quatenus sub pœna . . . . arbitrio Illustrissimi Domini, &c applicand. (vel *cera alba laborata piis vsibus, &c.*) *pro quolibet, & in subsidium excommunicationis, ad primam iuris praefixē, & peremptoriē, &c. & deinde in antea cum continuatione personaliter compareant coram Nobis, & quilibet ipsorum compareat, & comparere habeat, & debeat coram Nobis, & nostra curia ad deponendum eorum veritatis testimonium super Articulis præsentatis per dictum N. de N. in causa in eadem curia in prima instantia vertente inter dictū N. de N. Actorem ex vna, & N. Reum conuentum ex altera, de, & super petitione, de qua, &c. & aliàs, vt in Actis, &c. Nec non citetur idem N. Reus conuentus ad videndum infra eundem terminum prædictorum testium iuramenta; aliàs, &c. Citetur, & referatur, &c. Quoniam, &c. Datum, &c.*

N. Vicarius Generalis, siue, &c.

Nomina Testium, videlic.

N. de N. N. N. N. & N. &c.

Necnon N. de N. Reus conuentus ad viden. iuram.

Test. &c. N. Actuar. &c.

Citatio ad testes, & ad videndum iuramenta testium, &c.

Vel

Vel alio modo.

Demanda o Illustrissimi Domini N. &c. in causa, & causis infrascriptis, &c. & ad instantiam N. *principalis, tenore præsentium. Moneantur omnes, & singuli infrascripti testes inducti, quatenus infra dies tot. . . proximè sequentes sub 200. ducatorum auri, & pro illis mandati executiui, & in iuris subsidium excommunicationis, aliisque pœnis, debeant, & quilibet ipsorum debeat iuramentum de veritate dicenda in causa coram eodem* N. *vertente inter dictum* N. *instantem Actorem ex vna, &* N. *conuentum ex altera partibus, tam super Articulis, quam tota causa præstitisse, & successiuè sese examini subiecisse, & veritatem deposuisse, præsentibusque omninò paruisse, alioquin, &c. Datum, &c.*

N. *Iudex, &c.*

Nomina Testium, &c. N. *Notarius, &c.*

24 Deinde Nuncius, seu Baiulus illos citet, & moneat personaliter, si fieri potest, alias domi solitæ habitationis; quibus citatis fiat relatio in calce monitorij, seu citationis more solito, videl.

Forma Relationis.

Die . . . mens. . . . Ann. . . . N. *Nuncius retulit mihi infrascripto Notar. dictos* N. N. *&* N, *personaliter citasse, & monuisse, copiamque citationis, seu monitorij reliquisse, &c. & in fidem, &c.* N. *Not. &c.*

25 Verum, quia potest citari, & moneri pars aduersa ad videndum iuramenta testium in eodem monitorio, vel separatim ad arbitrium Iudicis, si non fuit monitus reus in eodem monitorio testium, fiat monitio, seu citatio infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Citatio partis ad videndum iuramenta testium.

Demandato, &c citetur, moneatur, & requiratur tenore præsentium N. Reus conuentus ad instantiam N. exaduerso principalis ad videndum iurari testes examinãdos super Articulis per eundem N. in Actis productis, infra terminum dierum tot. . . alias, &c. & referatur, &c.

26 Executa citatione, & relatione facta per Nuncium, pars ipsa principalis, siue Procurator illius testes inducentis faciat illos quam primum iurare, & iuramentum recipiatur per ipsummet Iudicem, vel per Notarium, seu Actuarium causæ de eius commissione, saltem per diem ante examen, dummodo sit in termino, aliàs non probaret, vt supra diximus; Vel in eodem instanti, quo examinantur, vt communiter fit. Quando autem defertur iuramentum ante examen, describatur separatim, vnusquisque testis, vt sequitur.

Forma iuramenti Testis.

Die . . . N. *de* N. *. . . ætatis suæ annorum tot. . . vt dixit, & ex eius aspectu apparet, &c. Testis inductus, &c. & monitus medio iuramento tactis scripturis. &c. Iurauit de veritate dicenda, tam super Articulis, quam tota causa, &c. super quibus, &c.* N. *Notarius, &c.*

27 Est tamen aduertendum, quod testes sunt per Iudicem admittendi, cum clausula: *Saluis exceptionibus, tam contra personas, quam contra eorum dicta, & si non fuerint examinandi, habeantur pro non examinatis, & nullam penitus fidem, vel probationem faciant, vt dixim. sup. num. 1.* Sed si aliqua opponantur per partem aduersam contra ipsos testes productos, quæ quidem illos ipso iure à testificando repellant, tali casu Iudex nullo modo illos ad testimonium ferendum admittat, si oppositæ exceptiones probantur in promptu ab opponente. Aliàs faciat tale, vel simile decretum, videlic.

Admissionis Testium Decretum.

Qui Dominus, &c. Testes pro parte N. contra N. occasione, de qua in Actis, &c. inductos iurari, & examinari, per N. Notarium mandauit, saluis exceptionibus, tam contra personas, quam contra eorum dicta, & si non fuerint examinandi, habeantur pro non examinatis, & nullam penitùs fidem, vel probationem faciant, & non venientes grauari decreuit in iulios tot. . . . qualibet die, omni modo, &c.

28 Et si videbitur illi expediens depositionem aliquorum testium poni (vt dicitur) ad partes, potest interloqui, vt infra.

Decretum quod ponatur ad partes depositio Testium.

Qui, &c. Testes productos pro parte N. in causa, quam habet cum N. mandauit recipi, iurari, & examinari, per N. Notarium, & eorum depositiones poni ad partes, & non in processu sine nouo decreto; Alias, &c. omni modo, &c.

29 Quando postea voluerit, quod ponantur in processu, quia forrè fuerunt euacuata opposita per partem aduersam, fieri potest infrascriptum; vel simile decretum, videlicet.

Aliud,

Aliud decretum, quod testes aliàs ad partes positi ponantur in processu.

Qui, &c. mandauit dicta testium pro parte N. contra N. in tali . . . causa examinatorum, & ad partes positorum, poni in processu, non obstantibus quibuscumque, &c. omni modo, &c.

30 Alioquin si non sit procedendum, vt supra, post quam fuerunt præstita iuramenta testibus, fieri debet parti sequens, vel similis intimatio:

Intimatio partis pro interessendo examini testium.

Demandato Domini N. etc. Vel *coram N. etc. Intimetur N. qualiter testes examinabuntur die crastina cum aliis sequentibus durante termino probatorio de mane hora tali, &c & de sero hora tali, &c. Ideo citetur idem ad dandum in errogatoria* (& conducendum Interpretem, quatenus, &c. vbi ita seruatur, vt alias supra dixim.) *aliàs examinabuntur sine, iuxta decretum Domini N. Instante N. principali, sine, &c. Datum, &c.* N. Notarius, &c.

31 Facta monitione, & relatione nuncij, comparet Procurator in diebus, & horis intimatis, & conducit testes, quos examinabit Notarius prius super interrogatoriis, si illa conuentus produxerit, (per Interpretem, si adhibendus sit) & postea super Articulis describendo eorum responsiones per eadem formalia verba, sub infrascripta, vel simili forma, videl.

Examen Testium.

Die . . . mens. . . . Ann. . . . In Ciuitate N. coram Reuerendiss. Domino N. Meque, etc. examinatus fuit N. de N. per me demandato Domini N. (si fuerint nominati Interpretes secundum stylum Curiæ, dicatur: *cum assistentia N. Interpretis pro parte N. electi, &c.*) *ætatis suæ annorum tot . . . Testis inductus, monitus, & iuratus, cui reiterato iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. iurauit, &c. deposuit prout infra, videlicet.*

Et primò iuxta Interrogatoria pro parte dicti N. producta, &c.

Iuxta primum respondit, &c. & scribantur formalia verba, quæ respondet.

Iuxta secundum respondit, &c. Et sic de singulis. Euacuatis omnibus, & singulis Interrogatoriis, dicatur.

Deinde fuit deuentum ad examen super Articulis.

Et Primo super primò dixit: Signore la verità è, che io sò, come, &c.

Super secundo respondit Sig. in questo dico, &c. Et sic de singulis; aduertendo tamen, vt semper in quolibet Articulo quilibet testis reddat causam scientiæ, vt supra aduertimus.

Absoluto examine cuiusque testis concluditur tali modo.

De causa scientiæ dixit, vt supra, &c. Interrogatus de contestibus, dixit, queste cose possono saperle N. N. & N. Tunc, &c. Iniunxit, vt se subscriberet, prout accepto calamo cum propria manu se subscripsit, &c.

Io N. hò deposto, come di sopra. Si nesciat scribere dicat: *iniunctum, & mandatum fuit, vt se signo Crucis subscribat*, & tunc fiat. *Signum Crucis † propriæ manus dicti N. Idiotæ*, vel *scribere nescientis, &c.*

N. Notarius, &c.

32 Occurrere solet aliquando, vt necesse sit examinari personas egregias, mulieres honestas, vel aliquo modo impeditas; tunc parte petente index mittat notarium, seu actuarium ad illos examinandos, præuia tamen monitione, seu citatione alteri parti facta ad interessendum in tali loco . . . pro certis die, & hora, & ad videndum dici, & fieri ordinata notario, præsertim ad videndum eorum iuramēta. Postea fit infrascriptum, vel simile decretum, videl.

Examinis testium egregiorum Decretum.

Qui Dominus, &c. monuit N. ad interessendū in tali loco . . . die . . . hora : . . . ad videndum dici, & fieri ordinata notario, &c. alias, &c & mimari mandauit, &c. omni modo, &c.

Notarius autem debet expresse habere in commissis, vt prius videat, an testes examinādi, sint tales, vt assertum fuit, & quod non valeant se conferre ad conspectum iudicis. Quo casu idem notarius delato ipsis testibus, nomine iudicis, iuramento de veritate dicenda, tam super articulis, quam tota causa, illos examinat more solito, &c.

33 Accidit similiter aliquando, vt pars instet, & petat examinari quosdam testes absfuturos, & de breui non reuersuros; tunc iudex illos examinare debet per se, vel per notarium, ne probationes depereant in præiudicium ipsius instantis. Et tunc statim citationem fieri committat pro incōtinenti ad videndum testes absfuturos iurare, tam de veritate dicenda super tota causa, quam super futura absentia, Necnon de non manifestando eorum testimonium, ante publicationem, *iuxta prænotata sup. n. 18.* Ac illos successiuè recipi, & exami-

minari, super articulis datis, vel qui tunc dabuntur, & ad dandum illicò interrogatoria. Alias, &c. Tali autem casu fiat decretum, vt sequitur, vel aliud simile, videlicet.

Decretum super examine Testium Absuturorum.

Qui Dominus, &c. mandauit citari N. pro incontinenti ad videndum testes absuturos iurari, tam super absuturatione, quam tota causa, ac illos successiuè recipi, & examinari super articulis datis, vel qui tunc dabuntur, vel modo dantur, & ad dandum incontinenti interrogatoria; alias, &c. omni modo, &c.

Executa autem dicta citatione, & in eius termino, testes prædictos recipiat, & examinet, vel examinari faciat, etiam ante litem contestatam, non obstante, quod Articuli non videantur omninò admissibiles.

Est tamen aduertendum, quod si dicti testes postea redierint, ante sententiam, eorum depositiones non probarent, sed facerent tantùmodo fumum, vt dicitur, ad illos iterum examinandum, vel ad obtinendum litteras remissioriales.

34 Si verò occurrat casus, quod alter ex collitigantibus habeat testes informatos super suis iuribus, sed ipsi sint senes, vel valetudinarii, & similes, de quorum instanti morte verisimiliter timeri potest, tunc si petierit illos examinari ad futuram, & æternam rei memoriam, iudex aduertere debet, an ille, qui petit dictos testes examinari, possit agere quandocumque, vel habeat futuram actionem, nam si possit agere quandocumque, molestari non possent testes prædicti, vt deponat ad futuram rei memoriam. Addent. ad Vestr. *in Prax. lib. 1. cap. 1. num. 23.* Alex. de Neuo *consil. 44. num. 5.*

Requiritur tamen interlocutoria iudicis, parte citata, qua declaretur, eos esse senio confectos, vel valetudinarios, vel alio legitimo impedimento detentos, quamuis ipsi sint tales. Sunt autem multi casus, in quibus testes examinari possunt, etiam parte non citata, de quibus per Felin. *in c. 2. de testib. & notau. sup. n.* 11.

Quando verò examinandi sunt dicti testes, non possunt ab alio iudice examinari, nisi coram eo, qui alias esset competens, & coram quo posset causa cognosci, alioquin si ab alio examinentur, non probarent, nisi de eis amplius haberi copia non posset. Abb. *in cap. si quis contra Clericum de for. compet.* Bart. *in l. cum hi §. transactiones ff. de transact.* Alex. de Neu. *vbi sup. n. 8.* Cognito

autem, quod sint valetudinarii, vel senes, aut impediti, fiat infrascriptum, vel simile decretum, videl.

Testium ad æternam rei memoriam examinis, esse tales Decretum.

Qui, &c. testes pro parte N. contra N. super articulis productis, fore, & esse valetudinarios, vel senio confectos, vel impeditos pronunciauit, & declarauit, &c. & ideo examinandos ad æternam rei memoriam, prout iurare, & examinari mandauit, omni modo, &c.

35 Si verò prædicti testes examinentur citata parte, fieri debet decretum, cum assignatione termini ad dandũ interrogatoria, vt infra, videl.

Testium prædictorum examinis Decretum.

Qui Dominus, &c. cum testes pro parte N. *super articulis datis inducti verè fuerint, et sint valetudinarij, ac senio confecti, ne probationes deperea nt, mandauit illos ad æternam rei memoriam examinari, necnon partem aduersam citari ad videndum illos recipi, & admitti, & successiuè iurari, & super dictis articulis datis examinari, & ad dandum incontinenti interrogatoria, si velit, & ad hunc effectum, ad videndum, & ipsi parti legi audiendum ipsos articulos, alias, &c. omni modo, &c.*

36 Quando autem occurret, quod pars multos, imò superfluos testes inducat ad examinandum, iudex suo arbitrio numerum testium superfluum refrenabit, non solum ad instantiam partis aduersæ sic potentis: verum etiam ex officio prædictum numerum testium superfluè inductorum, prout occasio postulauerit, & causa requireret, moderari poterit, vbi per statuta particularia, vel per leges municipales, *vt est in Regno, prout dix. in praced. subsect. nu. 6.* hoc determinatum nõ fuerit. Menoch. *de arbitrar. indic. cas. 249.* Abb. *in cap. cum causam n. de testib.* Oldrad. *consil. 145.*

Et tunc fieri solet tale, vel simile decretum, videl.

Refrenatio Numeri Testium.

Qui D. &c. stante superfluo numero testium per N. de N. in causa inter ipsummet ex vna, & N. de N. partibus ex altera productorum, eundem numerum refrenando ad tot . . . testes reduxit, illosq; et non vltra examinari mandauit, alias, etc. omni modo, &c.

37 Quando verò testes renitentes fuerint ad se subiiciendum examini, pos-

sunt cogi, & mulctari, *vt sup.notau.num.19.* mediante sequenti, vel simili decreto, videlicet.

Mulctatio Testium renitentium.

Qui Dominus,&c. visa contumacia N.de N. *testis inducti,& citati, ad instantiam N.non subijcientis se examini, contra ipsum sic contumacem grauamen relaxauit uliorum trium,vel quinque, &c. qualibet die, & interim tempus, & tempora non currere dixit, & pro prædictis, mandatum quodcumq;necessarium,& opportunum relaxauit, omni modo, &c.*

38 Est autem aduertendum hic, quod ea,quæ vsque modo dixi de examinatione testium per iudicem, & Actuarium, siue Notarium causæ faciendo super articulis, & tota causa, procedunt de iure communi, *vt in cap.quoniam contra de probationib.*vbi DD. communiter, & quando testes sunt præsentes in loco, in quo examinari debent, sed quando sunt absentes, tunc fit nominatio testium prædictorum, & expediuntur litteræ commissionales ordinarijs locorum non suspectis, modo, & forma prout dicemus *in sequenti subsectione*.

39 Sed erit notandum,quod in Regno in tribunalibus sæcularibus,seruatur,quod quando deueniendum est ad examinationem testium infra terminum probatoriū, quia fortè factis vicissim responsionibus per actorem, & per Reum super positionibus, seù articulis, non reperitur taliter facta responsio, vt plenè sit facta releuatio ab onere probādi, tunc proceditur ad electionem examinatoris testium examinandorum, si lis agitetur Neap. in Tribunali Sacri Regij Consilij, *vt habetur in Regia Pragmat.incip.Responsionibus vicissim sub rubr. de examination.test. & eor.examinatorib.* quæ etiā disponit super eiusdē examinatoris mercede, & similiter de mercede actuarij pro quolibet teste. In Curijs verò Ecclesiasticis, & vbi ius commune seruatur examinatio testium fit per iudicem & Actuariū *per d. c.quoniam contra de prob.* de quo latius dicemus infrà *subsect. seq. n.*26.

Quod si per examinatorē,vel actuarium steterit, quominus testes examinarentur infra terminum, condemnabitur quilibet, per quem steterit ad pœnam arbitrio iudicis moderandam, inspecta personarum qualitate & iudex ipse restituet terminum partibus culpa examinatoris, vel actuarii decursum,vt disponitur *per Reg. Prag. incip. & si per examinatorem eod. tit.*

SVBSECTIO SEPTIMA.

De Examinatione Testium absentium, eorumq; Nominatione & Examinatoris electione, seu remissoria.

SVMMARIVM.

1 *Nominatio testium absentium, quando fiat.*
2 *Litteræ missiuæ, & Remissoriales in quo differant.*
3 *Remissoria, quid sit?*
4 *Remissoria duobus modis conceditur.*
5 *Praxis est legum Interpres.*
Litteræ missiuæ conceduntur hodie loco Remissorialium.
6 *Citatio partis ad videndum iurare testes in Curia delegantis quantum duret.*
7 *Examen testium extra terminum, quando nullum.*
8 *Examen testium iuratorum in termino est validum.*
9 *Iudex remissorialis quid facere possit.*
10 *Litteræ missiuæ, & remissoriales conceduntur in omnibus causis.*
11 *Non conceduntur tamen, quando probatio fieri potest per scripturas.*
12 *Neque si intenditur probare contrarium scripturarum.*
13 Neque *si petantur ad impediendam immissionem ex testamento.*
14 *Neque, quando agitur de calculo ferendæ sententiæ.*
15 *Neque, quando agitur de facto antiquo supra centum annos.*
16 *Neque, quando probatio per testes non releuaret.*
17 *Neque, quando suspicio sit de calumnia.*
18 *Neque, quando testes sunt vicini in loco Iudicij.*
19 *Litterarum prædictarum concessio est arbitraria.*
20 *Pendente termino remissoria supersedetur in causa.*
21 *Terminus remissorialium est trium mensium regulariter.*
22 *Remissoria semel tantum in causa conceditur.*
23 *Expensæ examinis debentur ab obtinente Remissoriales.*
24 *Forma præscripta in remissorialibus seruanda.*
25 *Stylus Curiæ Romanæ dat normam omnibus alijs*

alijs Curijs Ecclesiasticis.
Testes præsentes examinãtur in loco iudicij.
Mulieres honestæ examinantur in proprijs domibus.
26 Examinator testium in Regno qualiter eligatur.
27 Examinator prædictus quid facere teneatur.
28 Examinator non debet esse suspectus.
29 Examinator in casu suspicionis à quo eligatur.
30 Examinator non examinans quam pœnam incurrat.
31 Testes absentes à loco iudicij, sed intra Regnum, à quo examinandi.
Dieta continet 20. milliaria.
32 Nominatio testium, qualitates quasdam habet.
33 Examen testium absentium in secundo modo qualiter fiat.
34 Nominatio testium extra Regnum qualiter fiat.
35 Nominatio testium absentium in Regno fieri potest in omnibus Tribunalibus.
Tribunal Magnæ Curiæ Vicariæ est supremum omnium aliorum Regni.
Par in parem non habet imperium.
36 Delegatus super examine testium non potest alteri subdelegare.
37 Delegatus præfatus accusatus de crimine, an possit uti delegatione.
38 Litteræ missiuæ quomodo decernantur, & forma decreti.
39 Citatio delegati ad examen per litteras missiuas qualiter fiat.
40 Litterarum prædictarum latoris, & Iudicis deputationis decretum.
41 Interrogatoriorum Resecationis decretum.
42 Litterarum missiuarum forma quadruplex.
43 Litteræ prædictæ extra iurisdictionem dicũtur hortatoriæ, & earum forma.
44 Litterarum prædictarum consignationis decretum.
45 Supersessionis in causa decretum.
46 Prorogationis termini decretum.
47 Processus forma in exequutione litterarum remissorialium.
48 Attestatio Notarij super Actorum collatione.
49 Legalitas Iudicis de Notario, &c.
Litterarum Iudicis remissorialis forma.
50 Aperitionis processus citatio.
Apertura processus decretum.

1 IN Superioribus egimus de modo procedendi in examinandis testibus super articulis, & tota causa; verum quia aliquando litigantes habent testes informatos de iuribus suis, absentes, & non in loco iudicij: ideo solent petere litteras missiuas, seu remissoriales ad partes pro illis examinandis, quę diriguntur ordinariis locorum non suspectis; super quo concordare debent ipsæ partes, seruatis seruandis, facta prius nominatione testium; de qua testiũ nominatione de iure Canonico agitur *in cap. cum causam de testib.* de iure Digestorum habetur *in l. sed si quis ff. quemadmod. testam. aperiant.* de iure Codicis *in l. iudices; et in Authent. apud eloquentissimum C. de fid. instrument.* & de iure Regni *in Regia Pragmat.* quæ incipit. *Post prædictas.* quæ ponit formam nominationis faciendæ, & etiam habetur *in constitut. incip. in pecuniarijs, & in Ritib. Magnæ Curiæ Vicariæ* 69. 141. & 158. in quibus omnibus agitur de ista nominatione.

2 Pro pleniori autem præsentis materiæ notitia, sunt notanda quędã. Et Primò, quod litteræ missiuæ, & Remissoriales, licet differant in accidentibus, habent tamen eamdem vim in substantia; differunt autem in hoc, quod scilicet litteræ remissoriales scribuntur in Pergameno: missiuæ verò in Papiro in Romana Curia, cũ solito sumptu Iuliorum duodecim, *iuxta* reformationem *fel. record. Pauli V. constit.* 71. *quæ incipit. vniuersi: in taxa notariorum A. C.* alia differentia est, quod remissoriales tantum conceduntur à Rota, & non missiuæ, quæ concedi solent ab aliis tribunalibus vrbis, licet Tribunal. A. C. possit etiam remissoriales suo arbitrio concedere *per constit.* 28. *Pauli V. incip. eximiæ §. ac litteras quascumque:* Sed in effectu sunt eiusdem efficaciæ, eamdemque vim obtinẽt missiuæ, sicut remissoriales habent.

3 Remissoria autem nihil aliud est, quam facultas probandi, extra locum iudicij, rem in iudicio deductam, à iudice, litigatoribus concessa. ita Seuerol *de Remiss. cap. 1. nu. 2.* Vel, est dilatio ad probandum, extra Curiam, in qua fuit causa introducta. secundum Boccacci *de remiss. cap. 1. n. 1.* Et dicitur remissoria, quia per illam litigatores eò, vt plurimum, ad probandum remitti solent, vnde ab initio fuerunt euocati. Seuerol. *de remiss. d. c. 1. n. 3.*

4 Notandum est secundò, quod Remissoria dupliciter fieri solet à iudice: Primò quoad totam causam. Secundò, quoad probationem tantum faciendam. In priori casu iudex remittens nõ remanet amplius iudex in ea causa: Secundò verò casu remanet, vnde factis probationibus, causa ad eum reuertitur cognoscenda. Seuerol. *de remiss. d. c. 1 n. 1.*

5 Notandum est tertiò, quod hodie de consuetudine, stylo, ac vniuersali Curiarum Praxi, quæ est optima legum interpres, & magistra. *l. si de interpretatione ff. de legib.* & notat Gonzalez *ad Regul. 8. Cancellaria*

ria glos. 9. §. 1. *num.* 40. Azyn. *in Prax.* §. 22. *cap.* 16. *limit.* 3. *num.* 2. & Alij penes Cagnacen. *in repet. cap. quoniam contra de probation.* & Guid. Pap. *decis.* 30. *num.* 2. & Caualer. *decis.* 117. *nu.* 6. Istæ litteræ missiuæ loco Remissorialium passim conceduntur à quolibet iudice, quando partes coram se litigantes facere debent aliquam probationem, extra locum iudicij, quia fortasse habent testes informatos super eorum iuribus, & sunt absentes. Vnde ne eorum iura depereant, committitur ordinariis locorum ad partes, vt recipiant probationes, modo, & forma, prout in literis missiuis, ipsis committitur, de quibus inferius.

6 Notandum est quartò, quod quando expediuntur dictę litterę missiuæ ad iudices de partibus, si citetur pars ad videndum iurare testes in curia iudicis delegantis, durabit talis citatio toto tempore Remissoriæ præfixo Rot. *dec.* 275. *num.* 4. *& dec.* 284. *n.* 3. *p.* 2. *recent.* Vnde etiam si nõ fuerit denuò in partibus citata, ista erit sufficiẽs. Seraph. *decis.* 1010. *n.* 3. Caualer. *dec.* 175. *nu.* 5. Andr. *dec.* 41 *n.* 6. Rot. *decis.* 686. *n.* 4 *p* 1 *recent.*

7 Est benè verum, quod hoc non habet locum, quando citatio ad videndum iuramenta testium facta fuerit pro certo tempore præfixo; nam tunc si examinentur testes post, vel ante terminum, pro quo durabat citatio, examen erit nullum, tamquam factum sine citatione ad videndum iurare testes. Gregor *decis* 4... *n.* 2. Et similiter, si iurarunt extra terminum. Idem Gregor. *dec.* 429. *n.* 5.

8. Secus si iurauerunt in termino, pro quo durabat citatio ad videndum illos iurare, nam tunc licet examen fuerit factum post terminum, adhuc sustinetur, quia attenditur tempus præstiti iuramẽti, ad quod retrotrahitur, nõ autem tempus examinis, vt alias supra notauimus, & tradunt. Rot. *decis.* 3. *de testib. in nou. & decis.* 393. *num.* 6. *p.* 1. *recent.* Verall. *decis.* 285. *nu.* 3. *p.* 3. Gregor. *decis.* 327. *num.* 7. *& seq.* & ibi Beltram. *num.* 17. Grauat. *ad Vestr. in Prax. lib.* 6. *c.* 2. *n.* 59. Salust. Tiber. *in Prax. lib.* 3. *c.* 7. *n.* 49.

9 Notandum est quintò, quod iudex Remissorialis, idest ad quem litteræ missiuę, seù remissoriales diriguntur, virtute ipsarum potest, non solum examinare testes; Sed etiam recipere responsiones ad positiones, ac Partium confessiones, & illas ad hæc compellere. Vestr. *in Prax. lib.* 6. *c. vlt. n.* 9. vbi etiam ait posse illum recipere iura, & instrumenta, & alia facere, iuxta facultates sibi in eis concessas.

10 Sed quæritur, An dictę litteræ, seù Remissoria concedenda sit in omnibus causis?

Respondetur affirmatiuè, regulariter, si materia, super qua petitur, est releuans. *l. de die* §. *iubetur*, vbi Angel. *num.* 2. *ff. qui satisdar cogant.* Boccac. *de remiss cap.* 4. *num.* 1. *& seq.* Verall. *decis.* 59. *&* 66. *&* 68. *p.* 3. Rot. *dec.* 102. *n.* 1. *p.* 1. *et dec.* 647. *n.* 3 *p* 3. *diuers. lib.* 3. Gregor. *dec.* 191. *n.* 1. *&* 403. *n.* 3.

Prout est, quando petitur ex iusta causa, & necessaria *l. iudices in princ. vers. si hoc perspexerint, & in fin. vers. & hoc si iuste* vbi Bald. *num.* 1. *in* 5. *notab.* Salic. *in princ.* & Castrens. *num.* 3. *C. de fid. instrum.* Cęsar. de Grass. *dec.* 1. *n.* 9. *de dilat.*

Quod habet locum, etiam si vnus tantum articulus, sit releuans, nam tunc conceditur super omnibus. Cassad. *decis.* 5. *n.* 6. *de sequ. poss. & fruct.* Mantic. *decis.* 312. *num.* 2. Rot. *decis.* 677. *num.* 1. *p.* 1. *&* 661. *num.* 4. *p.* 2. *&* 43. *nu.* 1. *p* 5. *&* 177. *num.* 1. *&* 315. *num.* 1. *p* 6. *recent.* Buratt. *decis.* 246. *num.* 10. & ibi Ferentill. *litt. A.* vbi alias cumulat decisiones.

11 Limitatur tamen in multis casibus, in quibus concedi non solet in Romana Curia. Quorum

Primus est, quando quis posset probare per scripturas quod vult probare per testes, nam tunc remissoria non conceditur. Scucrol. *de remissoria cap.* 9. *num.* 4. Bellamer. *decis.* 9. Rot. *decis.* 17. *de test in nou.* Ridolph. *in prax. par.* 1. *cap.* 12. *num.* 103. vbi *num. seq.* declarat, nisi in articulis sit aliquid releuans, quod non contineatur in scripturis nam tunc erit concedenda *per l. fin. C. de fideicom.* Vel si articularetur de combustione archiuij, &c.

12 *Secundus* casus est, quando petitur remissoria ad probandum per testes contrarium eius, quod constat ex scripturis. Bellamer. *d. dec.* 9. Seraph. *decis.* 1460. *num.* 3. Buratt. *dec.* 351. *n.* 1. *&* 864. *n.* 1.

13 *Tertius* est casus, in quo non conceditur, si petatur ad impediendam immissionem ex testamento, vigore *l. fin. C. de edic. diu. Adr. toll.* Seraphin. *decis.* 1364. *nu.* 1. Rot. *decis.* 212. *num.* 7. *p.* 1. *&* 306. *num.* 3. *p.* 6. *recent.*

14 *Quartus* est, quando agitur de calculo ferendæ sententiæ, quia tunc censetur calumniosè petita remissoria, & sic non est concedenda. Gregor. *decis.* 356. *num.* 85.

15 *Quintus* est, quando agitur de probando factum antiquum supra centum annos. Seraphin. *decis.* 1450. *num.* 1. Rot. *decis.* 271. *num.* 7. *p.* 5. *recent.* quia cum quilibet præsumatur vixisse centum annos *cap. in præsentia de sponsalib. et l. fin. C. de Sacrosan. Eccl.* & Gabr. *de præsumpt. conclus.* 16. *num.* 1. non est verisimile testes reperiri posse. Beltram.

ad Gregor. dec. 298. n. 12. Rot. dec. 266. n. 17. p. 6. rec.

16 *Sextus* est, quando petitur remissoria ad probandum id, quod probatum nō releuat. *L. ad probationem C. de probat.* Verall. dec. 66. p. 3 Greg. dec. 184. n. 3. Rot. dec. 589. n. 1. p. 1. & 111. n. 8. p. 6. rec.

17 *Septimus* est, quando adest probabilis suspicio calumniæ, nam tunc neque conceditur. Aegid. decis. 625. in fin. Mantic. decis. 61. num. 5. & 312. num. 9. Buratt dec. 555. num. 9. & 11. & dec. 824. num. 9. nisi excludatur aliquo modo suspicio calumniæ, quia tali casu conceditur Rot. decis. 693. num. 3. par. 3. recent.

18 *Octauus* casus est, quando testes sunt in loco vicino, quia tunc vel possunt venire ad locum iudicii, vel potest mitti notarius ad locum, in quo reperiuntur testes. Boccac. de remiss. cap. 3. num. 41. Sunt & alij casus, in quibus non debet concedi; de quibus sparsim per DD.

19 Ipsius autem concessio, vel negatio dependet multum ab arbitrio Iudicis. Seuerol. de remissor. cap. 17. nu. 9. in fin. & c. 18. num. 1. & 3. & cap. 27. num. 2. Boccac. de remiss. cap. 6. num. 18. Mantic. decis. 312. nu. 10. Et in dubio est potius concedenda, quam deneganda. Buratt. decis. 656. num. 5. etiam ad partes minus distantes. Idem Buratt. decis. 314. num. 2.

20 Et est aduertendum, quod pendente termino remissoriæ concessæ, impeditur processus ad vlteriora in causa *l. 3. C. de dilationib.* Seuerol. de remiss. cap. 27. num. 1. Boccac. eod. tract. cap. 6. num. 18. Salust. Tiber. in Prax. lib. 1. cap. 3. num. 6. & lib. 3 cap. 7. num. 39. ante fin. & num. 44. Rot. decis. 334. num. 3. p. 5. recent.

Quod tamen limitatur, quando fuit cōcessa contra instrumentum guarentigiatū cum clausula: *sine retardatione processus*, Buratt. decis. 246. num. 11. & ibi Ferentill. litt. A. vel fuit concessa cum clausula: *sine praeiudicio processus exequutiui.* Seuerol. de remiss. cap. 27. num. 2.

21 Terminus autem ad probandum in litteris missiuis, seù remissorialibus est trium mensium, nimirum duorū ad probandum, & vnius ad reprobandum testiū personas, & aliis; datur tamen maior, vel minor dilatio, Iudicis arbitrio, habita ratione distantiæ loci. Seuerol. de remiss. c. 24. num. 3. Boccac. eod. tr. cap. 7. num. 4. Sal. Tiber. in prax. lib. 3. c. 7. num. 39.

Et currit dictus terminus præfixus à die consignationis litterarum remissorialium regulariter. Boccac. de remiss. cap. 7. nu. 10. Salust. Tiber. loc citat. & cap. 11. Buratt. decis. 501. num. 2.

Casu verò, quo nullum tempus fuerit præfixum in remissorialibus, intelligitur præfixum, prout de iure, quod est trium mensium, si remissoria concedatur in eadem Prouincia; sex mensium in Prouinciis continentibus; & nouem in Transmarinis. cap. fin. §. spatium. 3. q. 3. l. 1. & l. nec de statu. C. de dilation. Seuerol. de remissor cap. 24. n. 2. Aegid. dec 427. vers sed dicebant.

22 Remissoria autem semel concessa, nō solet regulariter iterum in eadem causa concedi, nisi iusta existente causa. Boccac. de remiss. cap. 3. num. 27. Put. dec. 4. de dilat. Sarnen. dec. 83 lib. 1. Rot. dec. 348. num. 8. p. 1. recent. Buratt. dec. 816. num. 1. vbi ait esse iustam causam, si testes fuerint de nouo reperti; Vel si fuit legitime impeditus, qui habuit remissoriam, & non potuit illam exequi. Boccac. vbi sup.

23 Et qui obtinuit remissoriales, tenetur facere expēsas examinis, etiam quoad interrogatoria ex aduerso data, aliàs si ipsa omitterentur, quia noluit soluere mercedem examinis, iuxta interrogatoria; examen erit nullum. Caualer. dec. 254 num. 2. & seq. & tunc qui voluerit repetitionem testium nulliter examinatorum, tenetur soluere expensas. Boccacc. de remiss. capit. 9. num. 29.

24 Est tamen valde notandum, quod forma tradita in remissoria debet adunguem seruari, alias examen remanet nullū ex capite defectus iurisdictionis, si illa non seruaretur, prout sonat, & præscribitur. Caualer. d. decis. 254. num. 1. & 2. & decis. 410. n. 5. Gregor. dec. 1. n. 1. & dec. 518. n. 2. Buratt. dec. 118. n. 18.

25 Est autem aduertendum hic, quod ea, quæ supradiximus, procedunt de iure communi, & de stylo Romanæ Curiæ, quę dat normam, & regulam omnibus aliis Curiis, præsertim Ecclesiasticis. Sed de iure municipali Regni Neapolitani, circa materiam examinationis testium absentiū à loco iudicij, erunt notandi tres casus pro versantibus in Curiis sæcularibus dicti Regni, ad hoc vt omnes æqualiter ex meis lucubrationibus aliquam recipiant vtilitatē. Primus enim est, quando Testes sunt præsentes in loco, in quo lis agitur. Secundus, quando sunt absentes, sed intra Regnum. Tertius, quando sunt etiam absentes, sed extra Regnum.

Quoad primum casum, est notandum, quod quando testes sunt præsentes in loco iudicij, vbi lis agitatur, non potest tractari de nominatione testium, sed ipsi Testes examinari poterunt in Curia coram Iudice, iuxta doctrinam Bart. in l. cum ab initio, ff. quemadm. testam. aper. nisi essent mulieres hone-

honestæ, quæ non tenentur venire ad iudicium, *iuxta cap. si quis testium de testibus, & cap. 2. de iudic. in 6.* quia tunc examinari poterunt in aliqua Ecclesia, vel in propriis ipsarum domibus; *vt notauim. sup. subsect. 6. num. 15.* de quo est *Ritus Magn. Cur. Vicar.* 142. & 340. neque fit electio examinatoris, iuxta *Regiam pragmat. Responsionibus sub rubr. de examinationib. testium & eorum examinator.*

26 In quo quidem obseruari debet, quod *per dictam Reg. pragmat. Responsionib.* disponitur, vt responsionibus vicissim factis, procedatur ad examinationem testiũ, & eligatur examinator non suspectus, qui pro labore habere debet grana decẽ, idest carolenum vnum pro quolibet teste. In huiusmodi pragmatica tria corollaria colliguntur. *Primum* est, quod testes examinantur per examinatorem electum, *iuxta text. in Auth. sed si Index. C. de Episc. & Cleric.* & ibi Glos. & DD. Sciendum est autem, quod in hac electione examinatoris duo casus sunt considerandi. Primus est, quando causa ventilatur in ipsa Ciuitate Neapolis in supremo Tribunali Sacri Regii Consilij. Secundus est, quando agitur in aliis Curiis inferioribus Regni, prout sunt Curiæ Baronum. In priori casu examinator esse debet vnus ex examinatoribus eiusdem Sacri Regij Consilij, qui sunt numero quadraginta, vt habetur *in pragmatic. 15. incip. Testium examinationem sub rubr. de offic. Sac. Reg. Consil. & in pragm. 58 eod. tit.* qui præstant cautionem de benè, legaliter, & fideliter administrando, & exercendo officium. In secundo verò casu examinator erit Actuarius Curiæ, vt habetur expressè *in d. pragmat. Responsionibus vicissim.*

27 Aduertendum erit tamen; quod qualiscumque sit examinator, tenetur tria obseruare in recipiendis depositionibus testium.

Primum est, quod non poterit recipere testes summatim, sed singulos singillatim, & debet interrogare secretò, ne vnus aliũ instruat, ad tradit. per Menoch. *de arbitr. Iudic. lib. 1. q. 29.* & dicem. *infr. in Pract. Criminal.*

Secundum est, quod scribere tenetur per extẽsum depositionem singulorum testiũ; & non debet recipere depositionem factã in alia causa, vel in eadem alia vice, vel recipere relationem teuelationum factorum per viam monitorij excommunicationis. Idem Menoch. *lib. 1. variar. cas. 209.*

Tertium est, quod non potest recipere pro quolibet teste examinato plusquam grana decem, vt *in in dicta pragmat. Responsionibus.*

28 *Secundum corollarium*, quod colligitur *ex d. pragmatic. Responsionibus*, est, quod examinator non sit suspectus. Ideo tenentur ambæ partes nominare suspectos; & ad hunc effectum dari solet terminus triũ dierum ad dandam listam suspectorum, qua data eligitur per Iudicem vnus ex reliquis non suspectis, de quo testatur Vinc. de Ann. *in singular. 274.* Quod quidem non procedit in Curiis inferioribus, nisi essent plures Actuarii, quia quando est vnus Actuarius, & allegaretur suspectus, postquam fuit electus, & admissus, non est remouendus, *iuxta l. aper. issimi, C. de iudic.* in quo valet multum prudentia Iudicis, an admitti debeat suspicio; Vel an fuerit opposita calumniosè, & dolosè, ad finem dilatandi iudicium, quia tali casu non est admittenda, *iuxta Regiam pragmat statuimus sub tit. de suspicion official. & pragmat. 40. sub tit. de offic. Sacr. Reg. Cons.*

29 Tertium *corollarium* collectum ex *ead. prec. Pragm. Responsionibus*, est, quod examinator testium eligendus erit à iudice, post datam listam suspectorum, iuxta supradicta, alias in contumacia in non dando listam, eliget ex officio vnum examinatorem, quem maluerit, *vt probatur in d. pragmat. & in constitution. Regni m pecuniariis vers. à partibus* vbi Afflict. *num. 20.* ait, quod si examinator electus fuerit à iudice, absq; requisitione partium, vt darent listam suspectorum, & ipse receperit testes, eorum depositiones non valerent. Quod est menti tenendum, quia potest accommodari ad multos alios casus similes.

30 Quod si post electionem examinatoris, vel alias sine ipsa, Actuarius, vel examinator non examinauerint testes in termino probatorio, & per aliquem ipsorum steterit quominus examinarentur infrà terminum; quilibet, per quem steterit, condemnabitur ad pœnam arbitrio iudicis moderandam, inspecta personarum qualitate; & terminus lapsus culpa ipsorũ restituitur per iudicem, ne partes damnum sentiant, sine earum culpa. ita disponitur *in alia pragmatic. incip. & si per examinatorem sub eod. tit. de examinat. test. & eor. examinatorib.* Ratio est, quia cum ipsi non examinantes sint in culpa, ipsi etiam tenẽtur ad pœnam, ac etiam ad interesse parti læsæ, *iuxta text. in l. 1. ff. de magistratib. conueniend. et in l. 4. §. pen. ff. de damn. infect.* Gloss. *in l. 1. si quando C de testib.* Speculator. *lib. 1. tit. de teste §. 3. incip. qualiter num. 14. vers. si autem petiit.* Cardinal. *in Clement. 2. q. 10. de testib. vbi q. 105.* ait, quod pars cupiens examinari testes, debet instare, vt recipiantur, ne videatur per eum stetisse, quominus examinarẽtur in termino. sequitur Imol. *in l. quibus diebus ff de conditionib. & demonstrat.*

Extra

Extra verò Ciuitatem Neapolis non fit electio examinatoris, vt supra notaui; sed audientia testium committitur ordinario loci, vel officiali viciniori non suspecto, exceptis causis criminalibus, vel feudalibus, vt habetur *in Priuilegijs Neapolitanorum c.36.fol.36.& cap.69.fol.47.*

31 Quoad Secundum casum, *propositū sup.num.25.* quando scilicet testes sunt absentes, sed intra Regnum, in alieno tamen territorio iudicis, coram quo lis agitur; est notandum, quod tunc regulariter fit nominatio testium in partibus; faciendo litteras commissionales ordinariis locorum nō suspectis *iuxta tex.in cap. cum causam de testib. & l. iudices, & Authent. apud eloquentissimum C.de fid.instrument.& est Rit.Mag.Cur.Vic.158.* Est autem hic aduertendum, quod licet regula sit in hoc, vt modo dixi. Fallit tamen dicta conclusio quatuor modis.

Primo Fallit, quando testes sunt infra vnam dietam, (quæ continet viginti milliaria,) tunc enim audientia testium non solet committi ordinariis locorum, *per.rit.142.* Quæ fallentia procedit in supremis Tribunalibus Ciuitatis Neapolis, vt in Sacro Consilio, Magna Curia Vicariæ, Summaria, &c. licet hodie contrarium seruetur nam solet committi, etiam officiali Ciuitatis Auersæ, quæ distat octo tantum milliaribus à Ciuitate Neapolis, quando quis litigans Neapoli, dixit habere testes Auersę.

Secundò Fallit, quando causa, de qua agitur, est grauis, & ardua, secundum Castrens.*in d.l.iudices* declaratur tamen nisi habeat falsitatem admixtam, quia tunc potest destinari commissarius particularis ad examinandos testes, expensis petentis commissarium Capic. *dec.90.*

Tertio Fallit, quando testes examinandi in partibus essent suspecti de falsitate, quia tunc eorum audientia non committitur ordinariis locorum. Carauit. *in Rit.158.* sed expediuntur prouisiones, quibus præcipitur, vt testes particulariter compareant coram iudice ad deponendum, nisi essent senes, infirmi, vel aliter impediti Capic. *dec. præcit.90.*

Quartò Fallit in causis feudalibus, in ipsis enim tractari non potest de nominatione testium, sed illi sunt examinandi coram Iudice, qui cognoscit causam feudalem, prout est Regia Camera Summariæ, per *d.constit. Regni in pecuniarijs*, & aduertit Capic. *d.decis.90.*

32 Aduertendum est etiam circa istū secundum casum, quod duobus modis potest deueniri ad examen testium. Primò faciendo nominationem illorum, & expediendo litteras commissionales ordinariis locorum non suspectis. Secundo committendo eorum examen ordinariis examinatoribus Sacri Regii Consilii, vel Regiæ Cameræ, aut Magnæ Curiæ Vicariæ, vel alicui Iurisperito.

Quoad Primum modum, ad hoc, vt nominatio testium subsistere possit, consideranda sunt quinque qualitates. Quarum Prima est, quod dato termino ad probandum, partes nominare debeant loca, in quibus testes degunt, vt colligitur ex *Pragmat.post prædictas*, in qua habetur, quod si testes sint absentes per vnam dietam, terminus iuris erit quindecim dierum. Si verò fuerint per duas, tres, vel quatuor dietas; tunc erit 20. dierum. Et si partes asserant habere testes in remotioribus partibus Regni, Iudex dare poterit longiorem dilationem, dummodo tres menses non excedat.

Secunda qualitas est, vt post terminum datum, infra quinque dies à die datę petatur fieri nominationem testium. Carauit *in d.rit.142.*

Tertia qualitas est, vt facta nominatione, detur lista locorum non suspectorum, prout aduertit. Vinc.de Ann. *in singul.274. & 276.* quę lista, seù nota suspectorum, si non fuerit data, iudex ipse poterit vnum ex locis nominatis à partibus, vbi testes degunt, eligere *d.constit.in pecuniarijs.*

Quarta qualitas est, vt data lista locorū suspectorum, statim expediantur litteræ commissionales, offerendo salarium actuariis, seù scribis, præmissa protestatione, vt interim terminus non currat, donec, & quousque litterę commissionales expeditę fuerint, secundum Carauit. *in rit.158.* & ita seruatur, ne mora attribui possit parti.

Quinta qualitas est, vt postquam litteræ commissionales expeditæ fuerint, intimentur parti; seù eius procuratori; quæ intimatio habetur loco citationis, quæ fit parti aduersę ad videndum iuramenta testium, iuxta ea, quæ supra diximus. Solet tamen pars aduersa, siue eius procurator protestationem facere, vt sequitur, videl.

Protestatur contra testes examinandos, ad quorum iuramenta videnda destinat N.de N. illumq; substituit ad hunc actum videndi dicta testiū iuramenta, & ita, &c. omni meliori modo, &c.

Quo casu commissarius loci, cui fuit commissa audientia testium, diligenter perquirere debet dictum N. substitutum ad videndum dicta iuramenta, alioquin si processerit ad receptionem testium, illo non perquisito, testium depositiones erunt nullæ.

33 *Quoad secundum modum*, deueniendi ad examen testium absentium, committēdo

do scilicet examen ordinariis examinatoribus Sacri Regii Consilii, vel Regiæ Cameræ Summariæ, vel Magnæ Curiæ Vicariæ, aut alicui iurisperito, sunt similiter considerandæ quatuor aliæ qualitates. Quarum.

Prima est, vt causa sit ardua, & grauis, puta si sit causa criminalis, vel si agatur de magno interesse partium, quia tunc ambæ partes petere possunt, vt eligatur ordinarius examinator Doctor, vel Aliquis litteratus Vir existens in Tribunalibus, vt recipiat depositiones testium. Carauit *in Ritib. Rit.* 158. *num.* 81. *Facit ad hoc Pragm.* 15. *incip. Testium examen sub tit. de offic. Sacri Reg. Consil.*

Secunda qualitas est, vt eligantur examinatores ordinarii non suspecti, vt dictũ est supra de ordinariis locorum non suspectis, ad quem effectum danda est lista suspectorum infra biduum, vel triduum, quo elapso poterit iudex ex officio eligere vnum ex illis. *vt colligitur ex d. pragm.* 15. *Testium examen*.

Tertia qualitas est, vt expediantur litteræ cõmissionales in personam examinatoris electi, vel Doctoris, vel alterius viri litterati, vt supra diximus.

Quarta, & vltima est, vt litteræ commissionales intimentur parti aduersæ, vel eius procuratori, ad effectum, vt succedat loco citationis ad videndum iuramenta testiũ, vt supra dictum est *in praec. n. qual.* 5.

34 Quantum ad tertium casum, *propositum similiter sup. num.* 25. quando scilicet fit nominatio testium absentium, sed extra Regnum existentium, quæ à Regnicolis dicitur dilatio vltramarina, est notandum, quod fieri solet dupliciter: Aliquando simpliciter dicendo N. de N. habet testes extra Regnum: Aliquando fit cum quadam additione ver. grat. pars principalis, vel eius procurator dicit se habere testes extra Regnum, quibus vult vti, ac si essent intra Regnum, & in vltimis partibus Regni. Hæc est Praxis, & optima cautela ad euitandum depositum, quod fieri debet, quando nominatio testium fit extra Regnum, prout habetur *in Rit.* 140. & aduertit Franch. *decis.* 57. & de ista nominatione testium extra Regnum *habetur in pragmat. incip. si quis poterit, & alia incip. aliam similem sub tit. de dilationib. & in d. rit.* 140.

Erit tamen obseruandum, quod talis nominatio testium extra Regnum habere debet tres qualitates. Prima est, vt fiat depositum necessarium pro examinatione testium, & pro expensis necessariis eorumdem testium, qui venturi sunt coram iudice. Secunda qualitas est, vt ille, qui petit nominationem extra Regnum, iuret se non petere cuasa differendi litem. Tertia est, vt nominatio testium fiat per nomina, & cognomina. Carauit *in d. rit.* 140. Franch. *d. decis.* 57. & Afflict. *super constit. incip. causas n.* 60.

Similiter obseruandum erit, quod licet *in pragm. incip. Quotidie*, disponatur, quod pars, quæ fecit nominationem testium, tã intra, quam extra Regnum, si postea illa vti noluerit, puniri debeat pœna duodecim ducatorum, quia præsumitur fecisse animo dilatandi iudicium, Tamen hodie non seruatur, sed practicatur tantummodo, vt si nominatio non fuerit facta intra terminum probatorium, amplius partes non admittuntur ad nominationem faciendam.

Insuper obseruandum venit tertiò, quod ea, quæ hucusque diximus de nominatione testium, procedunt solum, quando nominatio testium petitur in tribunalibus Magnæ Curiæ Vicariæ, ac Sacri Regii Cõsilii, non autem in Tribunali Regiæ Cameræ Summariæ, in quo agitur de causis feudalibus vertentibus inter Fiscum Regium, & Priuatam Personam, nam tunc non potest tractari de audientia testium committenda ordinariis locorum, sed Regia Camera constituit speciales Præsides, vel rationales, qui equitare, & iter facere cupiunt, vt se conferant super faciem loci, vbi adest res feudalis, de qua agitur, prout disponitur *in constit. in pecuniariis*. Solet tamen aliquando dispensari, & sic committitur ordinariis locorum, vt per Afflict. *in ead. const. in pecuniariis*.

Et ex dictis colligitur, nominationem testium posse peti; non solum in prædictis tribunalibus Neapolis, scilicet Magnæ Curiæ Vicariæ, & Sacri Regii Consilii: verum etiam in Regiis audientiis Prouincialibus Regni, quæ habent eamdem ordinariam iurisdictionem, sicut Magna Curiæ Vicariæ *per rit.* 230. Vnde tam istæ, quam Magna Curia Vicariæ præcipiunt ordinariis locorum, vt testes examinent in suis iurisdictionibus, & postea trãsmittant ad ipsas eorum depositiones, quia sunt tribunalia maiora, maximè Magna Curia, quæ est caput omnium curiarum Regni. *vt habetur in rit.* 46.

Est tamen notandum, quod nominatio testium absentium potest etiam fieri in quibuscumque tribunalibus Baronum, sed tunc officialis Baronis, in cuius tribunali fit nominatio testium, tenetur hortari ordinarios locorum, in quibus sunt examinandi, vt dignentur permittere illos recipi in locis sibi subiectis, quia par in parem non

non habet imperium. *cap. inferior, cap. deniq, 21. dist. cap. Innotuit. §. quamuis de elect. cap. 1. de locat. l. nam & magistratus ff. de recept. arbi r. & Lille, à quo §. tempestiuum ff. ad trebell.*

36 Sed quæritur, An officialis ordinarius loci, cui fuit commissa receptio testium, possit illorum examen delegare Actuariis?

Respondetur negatiuè, iuxta tradita per Paul. de Castr. *in l. iudices C. de fid. instrum.* & Ratio est, quia videtur electa industria personæ. Est benè verum, quod communis practica Regni est, vt si in litteris commissionalibus, siuè hortatoriis dicatur. *officiali, ac eius locumtenenti, Actuarijs, & scribis, et toti Curiæ.* tunc per ista verba possit ordinarius loci delegare causam receptionis testium, & sic quotidie seruatur, *vt DD. Regnicolæ testantur.*

37 Quæritur secundò, An officialis, cui fuit commissa receptio testium, si medio tempore fuit accusatus de aliquo crimine commisso; coram superiore, possit pendente accusatione, exercere, & administrare officium?

Respondetur cum distinctione, aut accusatur de delicto commisso, extra officiũ, & tunc pendente accusatione retinet administrationem officii. Aut accusatur de crimine commisso in officio, & tunc est suspendendus ab officio. ità Bartol. *in l. libertus §. in quæstionibus ff. ad municip.* sequitur Paris de Put. *in tract. de syndicat. versic. accusatur. col. 1. fol. 17. in magn.* Afflict. *super constit. statuimus col. pen. versic. sextò fallit.*

Hæc autem Bartoli doctrina recipit aliquam declarationem, vt tunc procedat, quando ex informatione capta contra illũ manifestè constat esse priuandum officiò, tunc enim pendente accusatione, suspendi debet ab officio, ne terreat testes, vt contra illum non deponãt. ita idem Bart. *in l. sed si fortè §. sunt quidem ff. de solution.* & sic decisum fuit in Sacro Consilio, teste Franch. *decis. 8. num. 7.* vbi aduertit, quod Promotor Fisci petere debet suspensionẽ ab officio, ante datum terminum ipsi inquisito ad se defendendum, alias post, nihil releuaret, quia intra terminum conquiescit iudicis officium, hanc quæstionẽ tractat etiam Faber. *in §. si quis autem Instit. de suspect. tutorib.*

PRAXIS PROCESSVS.

38 His positis deueniendum est ad modum practicum procedendi ad examinationem testium absentium. Vbi igitur petuntur litteræ missiuæ, seù Remissoriales, aut commissionales, vt supra diximus; Iudex illas decernat, si iustè petantur, præuia tamen citatione partis, easque alicui officiali Docto, & nemini ex partibus suspecto dirigat, ipsasque partes pro certa die, & hora moneat ad concordandum de iudice, & latore litterarum, & ad videndũ ipsas moneri ad interessendum examini pro singulis diebus, & horis; ac terminum præfigi, infra quẽ debeat expediri, & si partes non concordauerint infra terminum, Iudex ipse eligat ex officio Iudicem cõmissarium, & latorem ipsarũ litterarũ, ac parti, quæ litteras obtinuit, terminum statuat, & præfigat cõpetentem ad presentandum litteras, & ad inchoandum, & perficiendum examen, qui terminus incipit currere à die præsentationis litterarum Iudici Commissario. Quo facto mandet iterum citari partẽ ad videndum litteras claudi, & ad dãdum eius interrogatoria, si quę dare velit, claudenda in eisdem litteris, vna cum articulis, alias ad videndum claudi & tradi latori, sine illis; & ad videndum eidem iuramentum deferri de illis fideliter portandis, ac alia fieri, & dici necessaria, opportuna, & requisita, &c. decretum verò de litteris decernendis solet In frascripto, vel simili modo formari, videl.

Forma decreti, quo dictæ litteræ decernuntur.

Et per Reuerendiss. Dominum Generalem Vicarium N. fuit prouisum, & decretum, litteras missiuas, seù, &c. in causa inter N. Actorem ex vna, & N. Reum conuentum partibus ex altera, super tali, vel tali re... &c. fore, & esse decernendas, prout decernuntur, &c. mandatumque fuit citari partes pro certa die ad concordandum de Iudice, & latore ipsarum, & ad videndum se moneri ad interessendum examini pro singulis diebus, & horis, ac terminum præfigi, infra quem examen debeat expediri, &c. & ita, &c. Hoc suum, &c.

Vel alio modo.

Qui Perillustris Dominus, &c. Litteras missiuas, seu remissoriales in causa inter N. Actorem ex vna, & N. Reum conuentum partibus ex altera, de & super re... de qua in Actis, &c. decreuit; mandauitq; citari pro certa die ad concordandum de Iudice, ac latore ipsarum & ad videndum se moneri ad interessendum examini pro singulis diebus, & horis, ac terminum præfigi, infra quem debeat examen expediri, &c. omni modo, &c.

39 Supradicta verò citatio poterit fieri, iuxta solitum stylum Curiæ, vt sequitur, videlicet.

Citationis formula iuxta præfata.

Ponatur Titulus Officialis, &c. N. N. &c.

Per vnum ex seruientibus nostris, vel quarumuis Curiarum, &c. Ad omnem instantiam, & requisitionem N. de N. Actoris, siue, &c. citetur moneatur, & requiratur N. de N. quatenus Dominus litteras missiuas in causa inter ipsos in hac curia, occasione, de qua in Actis, vertente, decreuit; ideo citetur, vt intra dies tres, post præsentiũ exequutionem concordet de Iudice non suspecto, ac latore ipsarum; nec non ad videndum se moneri, vt examini intersit, ac præfigi terminum examinis, & aliàs vt in Actis, &c. Quoniam, &c. Datum, &c.

Vel alio modo.

Demandato Domini N. &c. in causa, &c. & ad instantiam N. &c. Tenore præsentium moneatur, & citetur N. N. &c. ad concordandum de Iudice, infra tres dies, dandum listam confidentiũ, & diffidentium, quatenus illam dare voluerit, alias ad videndum per Dominum deputari Iudicem ex officio. Nec non ad videndum præfigi terminum ad examen inchoandum, & perficiendum, & alias prout in Actis, &c. quoniam, &c. Datum, &c.

40 Qua citatione exequuta, si partes adimpleuerint omnia in citatione cõtenta & concordauerint, expediuntur litteræ, & diriguntur Iudici concordato. Si verò nõ comparuerint, neque aliquem actum, aut protestationem fecerint, interponitur sequens, vel simile decretum, videl.

Deputationis Iudicis, ac latoris litterarum decretum.

Qui Dominus, &c. stante contumacia non cõparentis ad concordandum de Iudice, & latore, nominauit, & deputauit ex officio in Iudicem dicti examinis Dominum N. & in latorem litterarum N. terminumque statuit ad inchoandum, & perficiendum examen triginta dierum, (vel 40. aut 50. secundum loci distantiam) *à die præsentationis litterarum, & ad dictas litteras præsentandum dierum tot... & dierum quindecim ad testes reprobandos, seu repulsandos; Partemque citari iussit pro certa die ad videndum litteras claudi, & ad dandum interrogatoria, si vult, claudenda in eisdem litteris, vna cum articulis ex aduerso productis; Alias ad videndum dictas litteras claudi, & tradi latori, fine illis, & videndum eidem iuramentum deferri de illis fideliter asportandis, & alia fieri, & dici necessaria, & opportuna, omni modo, &c.*

41 Si verò dederit Interrogatoria, & sint aliqua ex ipsis auferenda, & resecanda, fit infrascriptum, vel simile decretum, videlicet.

Resecatio Interrogatoriorum.

Qui, &c. Visa instantia sibi facta per N. de resecandis Interrogatorijs pro parte N. productis in causa inter eos vertente, occasione, de qua in Actis, &c. ac ipsis Interrogatorijs visis, & consideratis, & aliquibus ex ipsis impertinentibus iudicatis, fore, & esse resecanda duxit, primũ, quod incipit: sic... tertium quod incipit... quæ impertinentia iudicauit; alia verò mandauit in ipsis litteris missiuis, seu remissorialibus claudi, N. latori consignari, præstito prius per ipsum iuramento de illis fideliter asportandis, omni modo, &c.

42 Quibus absolutis expediuntur litteræ missiuæ, seu remissoriales prædictæ infrascripto, vel simili modo, videl.

Tenor litterarum Remissorialium quibus vtitur Tribunal A. C.

Illustri & Admodum Excellenti D. N. de N. Gubernatori N. Palutius Palutius Prothonotar. Apost. Vtriusq; Signat. SS. D. N. Papæ Referendarius, necnon Curiæ Causarum Cameræ Apostolicæ Gener. Auditor, &c.

Intus verò.

Illustr. & Adm. Excell. D. &c.

Coram nobis inter N. de N. ex vna, & N. de N. ex altera partibus, de, & super nonnullis prætentionibus, controuersia vertitur, in causa pro parte dicti N de N. dati fuerunt Articuli ad effectum examinandi testes istic in partibus degentes. Proinde te in Iudicem ad infrascripta peragenda, cum facultatibus opportunis elegimus, & pro loco N. pro loco verò loci tuum domicilium deputauimus. Hac tibi significamus, vt Nota-

rium tibi bene visum, non tamen partibus suspectum eligas, & deputes, & citato d. N. de N. seu eius legitimo Procuratore, quatenus istic maneat, sin minus per affixionem ad valuas maioris Ecclesiæ loci prædicti ad videndum committi Notario examen, & receptionem iuramentorum Testium in forma, et ad alia quomodolibet necessaria, & opportuna, Testium iuramenta recipias, & recipi facias, eosdemque testes coram Te pro parte N. de N. producendos primo iuxta Interrogatoria ex parte dicti N. de N. deinde super Articulis, quorum copias mittimus inclusas, tantum examines, seu examinari facias, postquam testes, saltem pridie vnius diei, quo examinandi sunt, de veritate dicenda iurauerint; ad quæ peragenda terminum vnius mensis, à die, qua hæ litteræ nostræ tibi redditæ fuerint, dinumerandum, ad probandum, & quindecim dierum ad reprobandum assignauimus, & assignamus. Hisque peractis dicta testium huiusmodi eum toto processu nemini Partium patefacta, aut ostensa, tuo obsignata sigillo clausa, quam primum ad Nos perferenda cures, præmissaque, & omnia alia necessaria, & opportuna facias. Hæc Nobis in præsenti occurrunt, si tibi similia, vel maiora, rescribas. Vale. Datum Romæ ex ædibus nostris hac die... &c.

Dominationis Vestræ Illustris, & Admod. Excellentis ad seruitia paratus.

N. N. *Locumtenens*. N. N. *Notarius*.

Vel alio modo, secundum stylum alterius Tribunalis, videlicet.

Reuerendissime Domine.

Deputauimus Te Iudicem examinis istic faciendi in causa coram Nobis vertente inter N. & N. occasione, &c.... Quocirca Tibi per præsentes committimus, quatenus citatis citandis, ac monitis monendis, medio iuramento cogas & compellas respondere singulariter singulis positionibus pro parte dicti N. porrectis & si Reus fuerit contumax in respondendo, pro confessatis, vel negatis pronuncies ad commodum ponentis. Postmodum si ad examen Testium deueniri contingat, omnes, & singulos testes pro parte dicti N. inducendos, dicto N. aduersario, siuè eius legitimo Procuratore citato, vt moris est, super interrogatorijs, quorum copia transmittitur, examines, & diligenter interroges (cum facultate adhibendi Interpretes pro vtraque parte, vbi adhibentur) Testesque præfatos infra mensem per Te, vel per Aliquem tibi fidum examinari omninò facias; & si altera pars eosdem testes reprobare voluerit, infra alios quindecim dies proximos diligenter examines, aut examinari facias per aliquem, vt supra. Huiusmodique examen sub publicam formam redactum, tuo sigillo obsignatum, ad Nos quantocitius transmittas, vt ad expeditionem causæ huiusmodi procedere valeamus. Vale. Datum, &c. ex ædibus nostræ residentiæ hac die, &c.

Reuerendissimæ Dominis Vestræ
Paratissimus, vti Frater.
N. N. &c. N. Notar.

Vel alio modo, vt sequitur, videlicet.

Excellentissime Domine.

Vertitur coram Nobis inter N. ex vna, & N. de ista Ciuitate Reum conuentum, & se defendentem parte ex altera lis, & quæstio indecisa, causa, & occasione contentorum in Actis, & processu desuper formatis manu N. nostræ Curiæ Notarij. Cum itaque velit modo idem N. ad probationem suorum iurium inducere, & deponi facere nonnullos testes, qui istinc degunt & morantur satis de suis iuribus informatos. Propterea fuimus pro parte dicti N. debita cum instantia requisiti, quatenus sibi litteras remissorias in partibus committere, & decernere deberemus pro testibus examinandis. Nos verò attendentes requisitionem huiusmodi fore iustam, & rationi consonam, & cum iusta petenti non sit denegandus assensus; Idcirco Dominationem Vestram hortamur, vt dicto N notificari faciat, quatenus in causa vtrique parti fuit assignata competens dilatio ad probandum incumbentia in dicta causa, cum monitione partis, iuxta formam decreti noniter editi per Reuerendissimum Dominum N. Gubernatorem loci N. vt testes pro parte dicti N. inducendos, & iuramenta, & dicta recipere velit super articulis, & partis aduersæ interrogatorijs istic dandis, cum facultate cogendi dictum N. ad respondendum articulis, & ad dandum interrogatoria, quæ capitula cum responsionibus super eisdem articulis factis, & cum interrogatorijs, & dictis attestationibus testium inductorum & examinandorum pro parte dicti N. in publicam formam, & sub fide soliti sigilli Dominationis Vestræ litteris interclusis ad nos quantocitius fieri poterit, transmittere velit. & bene valeat. datum... &c. die, &c.

Dominat. Vestræ Excelentiss. *Vti Frater.*
N. Auditor, &c.

Vel alio modo infrascripto, videlicet.

Admod. Illustr. & Reuerendiss. D.

Noueritis, quod lite, & causa coram Nobis inter N. Actorem ex vna, & N. de, & super immissionem in possessionem bonorum hæreditariorum quondam N. vigore fideicommissi, rebusque alijs, partibus ex altera, Pocurator dicti N. pro iustificatione suorum iurium nonnullos articulos facto exhibuit, quos citato Procuratore dicti N. ad probandum admisimus; Vosque in Iudicem pro reci-

recipiendis responsionibus super introclusis articulis, & positionibus, ac lista bonorum, de qua in dictis introclusis articulis in partibus eoram vobis danda, & eosdem cogendum ad respondendum illis medio iuramento per verbum eredit, vel non credit, sub pœnis confessatorum, & quatenus negatæ fuerint, testes quoque examinandos, & locum N. & locum loci Palatium vestræ solitæ residentiæ deputamus, eum præfixione vnius mensis ad probandum, incipien. à die præsentationis litterarum, & quindecim dierum ad reprobandum, ac processum per affixionem ad valuas maioris Ecclesiæ dictæ Ciuitatis, si dictus N. aut eius legitimus Procurator reperibilis non fuerit decernimus.

Quocirca Vobis committimus quatenus Visis præsentibus, omnes, et singulos testes coram vobis Inducendos pro parte dicti N. recipiatis, illosque præuijs illorum iuramentis, primò iuxta interrogatoria, si quæ pro parte dicti N. dabuntur, alioquin absque eis, super introclusis articulis diligenter examinetis, & examinari curetis, eorum dicta, et depositiones inscriptis fideliter redacta per vestrum fide dignum Notarium clausa, & occlusa, & vestro solito sigillo sigillata, neminique partiũ pandita, ad Nos quantò citius transmittatis, ac transmitti curetis, vt ad causæ huiusmodi expeditionem partibus hinc inde iustitiam ministrando, procedere valeamus. Nosque pro vobis ad similia, & valde maiora offerentes. Valete. Datum N. ex ædibus nostris hac die, &c.

Seru. N. Locumtenens, &c. N. Notar.

à tergo. *Admod. Illustr. & Reuerendiss. D. N. &c.*

Quod si testes recipiendi fuerint in aliquo loco eiusdem iurisdictionis, poterunt scribi litteræ alicui officiali sibi subdito tali, vel simili modo, vulgariter.

Magnifico nostro Carissimo, Vel *Molto Reuerendo come fratello. Non mancharete alla riceuta di questa essaminare sopra gli acclusi articoli tutti quelli testimonij che vi saranno indotti per parte di N. nella causa che hà auanti di noi con N. interrogandoli però prima sopra gl'interrogatorij prodotti per parte di N. che qui acclusi vi si mãdano, E compito che sarà l'esame, lo mandarete quà incluso in vna delle vostre in autentica forma, chiuso, e sigillato, ò lo portarete voi medesimo di propria persona. è tanto esequirete. Dio vi guardi. Da N. &c. à di, &c.*

Al vostro piacere N. N. &c.

Vel alio modo.

Ponitur Titulus, &c.

Dilecto Nobis in Christo R. Vicario Foraneo Terræ N. salutem; &c. significamus tibi qualiter in causa in hac Episcopali Curia N. in prima instantia vertente inter N. Actorem ex vna, & N. Reum conuentum ex altera, super petitionem, &c. vt in actis, seruatis seruandis fuit vtrique parti datus terminus ad probandum incumbentia, & pro parti dicti N. Actoris fuit facta nominatio testium in dicta Terra N. quorum auditionem Tibi, vti partibus non suspecto, duximus committendam, prout per præsentes de tuis probitate, sufficientia, legalitate, & experientia confisi plenariè committimus. mandãtes tibi, vt omnes, & singulos testes pro parte dicti N. producendos recipias, & medio iuramento examines, recipique, & examinari facias per fidum Notarium à te eligendum partibus non suspectum super Articulis præsentatis per dictum N. & interrogatorijs partis aduersæ, quatenus præsentabuntur; illosque de causa scientiæ, loco & tempore, ac de omnibus alijs clausulis, & circumstantijs necessarijs, & opportunis interroges. Quorum depositiones in scriptis redactas, clausas, vt decet, ad nos, nostramque Curiam transmittas. Dantes, &c. mandantes &c. Quoniam, &c. alias, &c. datum in Palatio Episcopali N. die N. mensis N. Anni N.

N. Vicarius Generalis, &c.

N. Actuarius, &c.

43 Si verò concedantur litteræ extra iurisdictionem, quæ appellantur *Hortatoriæ* siue *Rogatoriæ*; possunt similiter scribi vulgari lingua, tali, vel simili forma, videl.

Hortatoriarum forma.

Molto Illustr. e Reuerendiss. Sig.

Verte lite in questo Tribunale tra N. di questa Città da vna banda, & N. dall'altra, e douendosi per parte di detto N. esaminare alcuni testimonij per venire alla cognitione di detta causa, piacerà à V. S. far esaminare sopra gl'acclusi articoli tutti quelli testimonij, che li saranno indotti per parte di detto N. interrogãdoli però prima sopra gl'interrogatorij prodotti per parte di detto N. che qui acclusi se li mandano, e compito, che sarà l'esame, si compiacerà rimandarlo quà incluso in vna delle sue in forma probante, chiuso, e sigillato. E per fine me l'offero prõtissimo à seruirlo in cose simili, & anche maggiori. Dat. . . . &c.

44 Expeditis supradictis litteris altero ex notatis modis, solet iudex interloqui super consignatione ipsarum infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Decretum Consignationis Litterarum.

Qui Dominus, &c. litteras remissoriales obtentas pro parte N. clausas N. latori consignauit, præstito prius per eum iuramento manu tactis, &c. de illis fideliter asportandis, & consignandis dicto Domino N. Iudici per ipsum ad examen, vt in eis deputato, deque reportanda fide consignationis, omni modo, &c.

45 Trans-

45 Transmissis litteris Iudici remissoriali, vt supra, licet regulariter durante termino concesso pro receptione testium, officium Iudicis conquiescere soleat, tamen, si fuit actum via exequutiua, & Remissoria fuit concessa cum clausula: *sine praeiudicio iudicij executiui, vel mandati executiui,&c.* ne interim procedatur ad aliquem actum praeiudicialem, opus est citare partem ad videndum mandari supersederi in expeditione, & sibi inhiberi, ne audeat quidquam attentare; sub poenis arbitrio Domini,&c. citatione verò executa fit infrascriptum, vel simile decretum, videl.

Decretum, vt supersedeatur in causa.

Qui Dominus,&c. visa petitione N. mandauit supersederi in causa inter ipsum N. & N. in Curia vertente per dies 45. in quibus est perficiēdum examen quorumdam testium, prout latius in actis,&c. sub poena Attentatorum, & alijs arbitrio,&c. omni modo,&c.

Sed si fuit concessa remissoria simpliciter, sine praedicta clausula, non est opus supradicta suprasessoria, cum durante dilatione Iudicis officium conquiescat.

46 Si vero infra mensem praefixum in litteris missiuis, seù remissorialibus, ob aliquod impedimentum iudicis, post ipsarum praesentationem, non potuerit perfici examen, tunc exhibita fide in forma Authentica, in qua probatur impedimentum, vel alio modo probato, quod examen fuit caeptum per Iudicem Remissorialem, sed non potuit compleri, debet peti prorogatio termini antea concessi, citata tamen parte aduersa ad videndum illum prorogari arbitrio Domini,&c. Qui tenetur dare alium terminum; non tamen maiorem primo,& tunc citatione executa fit sequēs vel simile decretum, videl.

Decretum Prorogationis termini, &c.

Qui,&c. visis,&c. cum N. de N. non potuerit testes examinandos in partibus intra mensem praefixum in litteris remissorialibus examinare ob legitimum impedimentum Domini Iudicis Remissorialis, & viso quod per ipsum non stetit quominus examen intra terminum praedictum compleretur, mandauit eundem terminum prorogari ad alios dies viginti, & interim supersederi in causa per alios supradictos dies 20. omni modo,&c.

Quod prorogationis decretum intimatur parti exaduerso & facta relatione, trāsmittitur Iudici remissoriali ad partes, qui illicò perficit examen modo, & forma, vt infra, videl.

FORMA PROCESSVS

In exequutionem dictarum Litterarum, siuè missiuae, siue Remissoriales fuerint.

PRaesentatis litteris missiuis, seù remissorialibus per partem, quae illas obtinuit, Iudici remissoriali in partibus existēti, coram Notario, & testibus, petere debet, vt illas recipiat, & admittat, necnon instare, vt contra aduersarium citationem decernat ad dicendum contra, & in earū exequutionem ad vidēdum dictas litteras aperiri, & mandari procedi, ac deputari notarium, & nuncium, locum, diem, & horam audientiae, ac deferri iuramentum dictis notario, & nuncio de fideliter exercendo eorum officio.

Vnde receptis litteris fit citatio sub tali, vel simili forma, videl.

Citatio Iudicis remissorialis.

Coram Domino N. Illustriss. & Reuerendiss. Domini N. Iudice Commissario citetur N. pars aduersa ad dicendum contra litteras missiuas praedicti Illustriss Domini N. siue,&c. loco remissorialium ad partes emanatas; & d. D. N. directas, videndum illas aperiri, recipi,& admitti,& iuxta illarum formam mandari procedi. Necnon pro exequutione earumdem videndum deputari Notarium, & nuncium, locum, diem, & horam audientiae, ac dictis notario, & nuncio deferri iuramenta de fideliter exercendo eorum officio ad primam diem iuridicam, instante N. siue,&c.

N. Notarius,&c.

Executa citatione per ordinarium nuncium, seù baiulum Curiae, fit relatio more solito, scilicet.

Relationis forma.

Die.... Mens... Anni.... N. publicus,& ordinarius nuncius seù baiulus Curiae retulit mihi infrascripto notario cum iuramento se intimasse & notificasse supradicta omnia N. de N. modo, et forma

forma prout habuit in cõmissis, etc. et in fidem etc.
N. Notarius, &c.

Postea cõparere solet, vel principalis, vel eius legitimus procurator in termino dictę citationis, & reproducit citationem, vna cum litteris missiuis, & petit fieri, & exequi, prout in ea, sed si sit procurator, debet prius docere de eius mandato, & Iudex interloquatur infrascripto, vel simili modo, videl.

Receptionis, & aperitionis litterarum decretum.

Et tunc D.N. in causa, et causis prædictis Iudex, et Cõmissarius delegatus litteras prædictas reuerẽter recepit, aperuit, perlegit, & admisit, & iuxta illarum formam, continentiam, & tenorem procedi mandauit, & pro earum exequutione deputauit in Notarium N. de N. & in Nuncium N. de N. eisque solitum fidelitatis iuramentum mandauit, prout ibidem præsẽtes dictus N. Notarius, et dictus N nuncius medio eorum iuramento tactis scripturis ad delationem dicti Illustriss. seu Reuerendiss. Domini Iudicis iurauerunt, & vnusquisque eorũ iurauit dictum eorum officium, omni, qua decet, fidelitate exercere, prout à dicto Domino Iudice iniunctum fuit; in locum vero iudleij deputauit Palatium suæ solitæ residentiæ, dies, autem & horas, omnes dies iuridicos, de mane ab hora . . . vsq; ad horam . . : & de sero ab hora . . . N. vsque ad . . . & ita, &c. omni modo, &c. Actum die . . , &c. præsentibus N. N & N.

N. Notarius rogatus de mandato.

Deinde expeditur citatio modo, quo supra intimando parti ex aduerso principali, qualiter Dominus mandauit procedi ad exequutionem litterarum, & deputauit notarium, & nuncium, locum, dies, & horas, & alias, prout in actis, &c.

Vbi erit aduertendum, quod Iudex Remissorialis in modo procedendi seruare debet quantum fieri potest iurisdictionem & stylum Curiæ Iudicis delegantis, ita vt si sit delegatus a Rota, citationes sunt regulariter faciendæ personaliter, seu per diligentias de reperiendo personam domi solitæ habitationis, seruando terminos ad instar Rotæ in die Lunæ, Mercurii, & Veneris; si vero sit delegatus ab Auditore Cameræ seruãtur termini singulis diebus, & horis, præterquam die Iouis, & in aliis feriatis in honorem Dei, inquibus nõ redditur ius in tribunali A. C. Et si sit delegatus ab alio Iudice æquali, potest seruari stylus propriæ Curiæ. Quod si in loco reperiri nõ possit nec principalis, nec procurator, peti debet, vt Iudex committat citari per affixionem ad valuas maioris Ecclesiæ loci, factis prius debitis diligentijs ad illos reperiendos, iuxta formam in litteris præscriptam. Quibus peractis, fit citatio, vt infra, videl.

Citatio ad dicendũm contra, &c.

Coram N. Iudice Commissario, &c. citetur N. ex aduerso principalis, siue eius Procurator, ad dicendum contra Articulos in litteris Illustriss. Domini N. interclusos. Necnon committi notario causæ examen, ac receptionem iuramentorum testium, & postquam commissum fuerit, videndum illos iurare in eorum, vel notarij domibus, vel vbi reperti fuerint ad primam diem, & alios sequentes durante termino in litteris assignato, dandumque interrogatoria (& conducendum interpretem quatenus, &c.) alias ad videndum mandari examinari sine ad primam diem: Instante N principali, siue, &c. N. Notarius deputatus, &c.

Exequuta prędicta citatione pars petit exequi in ea contenta, & si altera pars petat copiam articulorum, Iudex illam decernat more solito, scilicet.

Concessionis copiæ articulorum decretum.

Qui Dominus, &c. mandauit recipi testes, eorumq; iuramenta per N. Notarium in forma, &c. illosq; examinari prius super interrogatorijs, deinde super articulis, quorum copiam petitam decreuit, omni modo, &c.

Quod si testes nominati non fuerint in litteris missiuis, seu remissorialibus, neq; in calce articulorũ, vt fieri solet, poterit pars illos nominare in reproductione citationis tali, vel simili modo, videl.

Nominatio Testium.

Coram Domino N. &c. comparet N. & reproducit citationem, ac nominauit in testes N. N. et N. & petit illorum examen, & iuramenta in forma commit. i, &c. vt supra, nisi ad primam diem, &c. omni, &c.

Aliàs si non fuerint nomina, & cognomina testium specificata, pot erit altera pars, siue eius procurator protestationem facere, quod non recipiantur, nec examinentur, nisi specificatis nominibus, &c. patria, exercitio, &c. medio iuramento tactis, &c. alias, &c.

Sed facta specificatione, vt supra, fit intimatio, vt sequitur, videl.

Intimationis forma.

Coram N. Iudice commissario, &c. intimetur N. ex aduerso principali, qualiter nomina, & cognomina testium, & alia petita fuerunt in actis speci-

sificata, & Dominus mandauit examinari testes & alias prout in actis, &c. instante N. principali, siue, &c. *N. Notarius Deputatus, &c.*

Exequuta, & reproducta dicta intimatione, factaque nuncii relatione, instare debet pars; vt Iudex decernat monitorium, seù citationem, quatenus testes sub pœnis ipsi bene visis debeant se examini subiicere, & veritatem deponere, iuxta formam, &c. sub sequenti, vel simili verborum forma, videlicet.

Citatio Testium.

De mandato Illustriss. seù Reuerendiss. seù, etc. Domini N. in causa, & causis infrascriptis Illustriss. Domini A. C. siuè Sac. Rotæ, siue N. &c. Iudicis commissarij, & ad instantiam N. principalis tenore præsentium.

Moneantur omnes, & singuli infrascripti Testes inducti, quatenus infra triduum proximum sub ducentorum ducatorum auri de Camera, & prollis mandati executiui, & in Iuris subsidium excommunicationis, aliisque pœnis debeant, & quilibet ipsorum debeat, iuramentum de veritate dicenda in causa remissoriali coram D. N. vertente inter dictum instantem ex vna, & N. ex altera partibus, tam super articulis, quam tota causa præstitisse, & successiuè sese examini subiecisse, & veritatem deposuisse, præsentibusque omninò paruisse; Alioquin, &c. Quoniam, &c.

N. N. & N. testes. *N. Not. Deput. &c.*

Citatis prædictis testibus per nuncium causæ deputatum, & facta relatione, more solito, illos scilicet personaliter monuisse, copiamque citationis reliquisse, & cætera exequutum fuisse modo, & forma sibi commissis, &c. Pars ipsa principalis, siuè eius Procurator faciat quamprimum testes iurare, saltem per diem ante examen, in die iuridica in manibus Notarij Deputati, infra terminum, aliàs non probarent, vt censuit Rot. *decis.* 74. *num.* 1. *par.* 4. *diuers.* & Nos diximus suprà *hac ead. sect. 2. subsect. 3. num.* 9 *in med.*

Præstantur autem iuramenta per prædictos Testes separatim, tali modo, videl.

Iuramenti forma.

Die . . . mens . . . . Ann. . . . N. de N. *Testis inductus, &c. monitus medio iuramento tactis, etc. iurauit de veritate dicenda, tam super articulis, quam tota causa. Super quibus, &c. omni, &c.*

N. Notarius, &c.

Præstitis autem Iuramentis prædictis testibus, fieri debet parti aduersæ intimatio, sub tali, vel simili forma, vt sequitur, videlicet.

Intimationis forma.

Coram D. N. Commissario, &c.

Intimetur N. exaduerso principali, siuè, &c. qualiter testes examinabuntur die crastina, cum alijs sequentibus, durante termino probatorio, de mane hora tali . . . . de sero hora tali . . . . Ideo citetur idem ad dandum interrogatoria (& conducendum Interpretem dua vnus, &c.) Aliàs examinabuntur sine, iuxta decretum Domini, &c. Instante N. principali, siuè, &c.

N. Notarius, &c.

Facta dicta intimatione, & relatione nuncii, comparere debet Pars aduersa, siuè eius Procurator in diebus, & horis intimatis, & faciat testes examinari, siuè altera pars dederit interrogatoria, (& conduxerit Interpretem, vbi de stylo fuerit inducendus,) siuè non, in eius contumaciam, & tunc per Notarium poterit examen inchoari, & extendi infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Examinis testium forma.

In Dei nomine. Amen.

Die . . . mens . . . Ann. . . . Pontificatus verò SS. in Christo Patris, & Domini N. Diuina Prouidentia Papæ N. anno eius N. &c. Examinatus fuit in Palatio solitæ Residentiæ infrascripti Domini Iudicis N. de N. per me demandato Domini N. (si fuerint nominati Interpretes dicatur: *Cum assistentia N. Interpretis pro parte N. electi, &c.*) Et si examinentur per eumdemmet Iudicem Commissarium, dicatur: *examinatus fuit per eumdem D. N. Iudicem Remissorialem à Sac. Rota, seù ab A. C. seù ab, &c. Deputatum, ac per me N. præsentis causæ Notarium Deputatum N. de N. ætatis suæ annorum tot . . . Testis inductus, monitus, & iuratus, eui reiterato iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. iurauit, &c. deposuit, prout infra, videlicet, & primo iuxta Interrogatoria pro parte dicti N. producta.*

Iuxta primum respondit, &c. & scribantur formalia verba, quæ dicit; & ita fit cū omnibus alijs testibus singillatim examinandis, tam super interrogatorijs, quam super Articulis. Et sic euacuatis prius omnibus Interrogatorijs, tunc demùm dicitur:

Deinde fuit deuentum ad examen super Articulis in litteris missiuis, seu remissorialibus contentis, & Primò.

Super Primo dixit: Signore la verità è, che, &c. & scribatur totum, quod dicit; & sic fit de singulis testibus; faciendo semper reddere causam scientiæ; & completur examen modo, quo supra diximus *in præced. subsect.*

Quo

Quo completo, extractisque, & exemplatis depositionibus testium, & iuribus ad causam facientibus, moneri debet Pars aduersa, infrascripta, vel simili forma intimationis, videlicet.

Intimationis forma.

Intimetur N. de N. qualiter examina Testium fuerunt completa, ac etiam fuerunt extracta, & exemplata ad causam facientia. Ideo citetur idem ad illos reprobandum, quatenus reprobare voluerit, & ad prædicta faciendum præfigi terminum, ad tenorem litterarum, instante N. *siuè &c.*

Est tamen aduertendum hic, quod non licet Aduersario examinare testes reprobatorios, nisi super reprobatione, seu repulsa testium examinatorum; Vnde non potest tangere negotium principale. Elapso autem termino præfixo, fieri poterit infrascripta, vel similis citatio, videl.

Citatio pro transmissione Actorum.

Citetur N. *siuè, &c. ad videndum transsumi processum remissorialem, & in publicam, ac authenticam formam redigi, & transsumptum cum originali collationari mandari, & pro certis die, & hora faciendum deputari alium Notarium, qui cum Notario causæ prædictæ dictam collationem, & ausculationem faciat, interessendumque dictæ collationi, quatenus, &c. Alias videndum collationari, etiam ipso non interueniente, & collationatum claudi, & sigillari, fidoque portatori consignari, & ad Iudicem suum remitti, ad primam diem, instante N. siue, &c.*

N. Notarius, &c.

Exequuta prædicta citatione, & facta relatione nuncij, comparet Pars principalis, & petit supradicta omnia in citatione contenta fieri & exequi, prout in ea, & sic fit Decretum, videlicet.

Collationis Actorum decretum.

Et tunc Dominus N. *Iudex, &c. mandauit processum transsumi, & transsumptum cum originali collationari pro die... & hora... & pro dicta collatione facienda N. Notarium deputauit; & collationatum, ac concordatum claudi, & publico Tabellario consignari, sigillo Dominationis suæ obsignari, & Illustriss. Domino Iudici suo remitti mandauit, & ita, &c. omni modo, &c.*

Sunt tamen hic notanda duo; Quorum Primum est, quod si Iudex remissorialis noluerit procedere per viam citationis in scriptis, vt supra, iuxta stylum Romanæ Curiæ, poterit quidem, iuxta stylum propriæ Curiæ de partibus, dummodo supradicta omnia adimpleantur per æquipollētia, itaut pars aduersa ex ijsdem actis citata semper appareat: Secundum est, quod quando fit aliquod decretū præsente parte, Notarius in eo dicat fuisse factū præsentibus partibus, vel parte ex aduerso præsente, & tunc nō est necessaria illius decreti intimatio, dūmodo sit talis attestatio Notarij.

48 Expletis omnibus, Notarius, cum processum ad iudicem transmittere debet, potest scribere, infrascripto modo, videl.

Attestatio Notarij acta transmittentis.

In Dei nomine. Amen.

Nouerint Vniuersi, & singuli præsentes inspecturi, qualiter infrascriptum est examen quorumdam testium pro parte, & ad instantiam N. in causa, quam habet in Vrbe, siue, &c. cum N. per me Notarium publicum infrascriptum specialiter deputatum vigore litterarum remissorialium Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini A. C. siuè N. examinatorum demandato Domini N. in huiusmodi causa Iudicis deputati, cuius quidē examinis tenor, vna cum omnibus Actis, & actitatis talis est, vt infra, videlicet (hic inseritur principium examinis, & omnium actorum, vt supra, deinde concludat in fine). *Et ego N. publicus Apostolicus Notarius, &c. quia prædictis interfui, & de eis rogatus extiti, eaque omnia ex proprio originali processu, prout ibidem iacet, verbo ad verbum extraxi, & exemplaui, & cum eodem originali facta collatione concordare inueni, salua semper, &c. Ideo in præmissorum fidem hic me subscripsi, publicaui, & meo solito sigillo signaui requisitus. In Ciuitate N. die... mens... ann... sub Pontificatu SS D. N. anno eius... locus † signi. Ego N. Apost. Not. &c.*

49 Quo facto Iudex faciat legalitatem tali, vel simili modo, videl.

Legalitas Iudicis.

N. de N. Iudex siue, &c. ponendo Titulos, &c.

Vniuersis, & singulis, ad quos præsentes peruenerint, fidem facimus, & verbo veritatis publicè attestamur, supradictum N. de N. Notarium esse talem, qualem se facit publicum, legalem, authenticum, & fide dignum Notarium, scripturisq; suis, tam publicis, quam priuatis in iudicio, & extra in dubiam semper fidem adhibitam fuisse, & de præsenti adhiberi, &c. In quorum fidem, &c. Datum, &c. W. N. Iudex, &c. siuè, &c.
locus † sigilli.

His absolutis Iudex processum claudit, & suo sigillo munitum suo Iudici per fidum portatorem remittit, cum suis litteris, iuxta formam in litteris missiuis, seu remissorialibus

libus sibi præscriptam, quæ quidem possunt scribi sub infrascripto, vel simili tenore, videlicet.

Litterarum forma.

Illustriss. & Reuerendiss. D. siuè, &c.

Testes pro parte N. inductos, iuxta litterarũ Dominationis Vestræ Illustriss. formam, ac tenorem, diligenter examinaui, vna cum testibus pro parte N. de N. ad reprobandũ, seù repulsam productis, quorum dicta nemini partium manifestaui, neque pandidi, eosque sic clausos, & signatos, vt in litteris Dominationis Vestræ mihi iniunctum fuit, transmitto. Cæterùm si in alio me habilem posse deseruire amplitudo Dominationis Vestræ Illustriss. dignoscet, liberè iubere non parcat, rogo. Interim paratus ad omnia existens, Dominationem Vestram humillimè reuereor. Datum, etc.

Vel alio modo, vt infra, videl.

Iniunxit mihi Dominatio Vestra Illustriss. & Reuerendiss. diebus præteritis receptionem quorũdam testium inducendorum pro parte N. in causa, quam habet, cum N. propter quod gratias infinitas ei agendo de tali commissione, Remi to Dominationi Vestræ Illustriss. copiam attestationum testium examinatorum pro parte dicti N. clausam, & sigillatam, vt præcepit. Rogo igitur Amplitudinem Vestram, vt si in alio opera mea vti voluerit, dignetur liberè significare, cum Me semper inueniet paratissimum inseruiendi Dominationi Vestræ Illustriss. cuius manus interim reuerenter exosculor. Datum, &c.

Vel vulgari sermone, vt sequitur, videlicet.

Illustriss. e Reuerendiss. Sig. mio Padrone Colendiss.

Rimando à V. S. Illustriss. quì inclusa, e sigillata la copia del processo, e depositioni de' testimonij esaminati in questo Tribunale sopra gli Articoli mandatimi dentro la carissima, e fauoritissima sua, che sono stati indotti per parte del Tale N. nella causa che hà con N. & insieme di tutti gl'altri atti fatti, senza d'essere stati veduti da nessuna delle Parti interessate. Rendendo però à V. S. Illustriss. gratie infinite dell'honore fattomi, la prego à non tralasciare in auuenire di commandarmi con ogni libertà in altre occasioni, doue conosca, che sia buono à poterla seruire; e per fine faccio à V. S. Illustriss. humilissima riuerenza. Da N. à dì...

Di V. S. Illustrissima

Humiliss. & obligatiss. seruit.
N. N. &c.

50 Quibus sigillatis cum incluso processu mandat omnia simul consignari destinato Portatori, vt supra. Postquam autem huiusmodi Processus Remissorialis ad manus Iudicis delegantis peruenerit, statim citari faciat partem aduersã ad videndum illum aperiri, infrascripta, vel simili forma, videl.

Aperitionis processus citatio.

Coram N. & N. Iud. &c. siue Demandato, &c.

Citetur N. exaduerso principalis ad videndum aperiri processum de partibus in Actibus exhibitum; & dicendum contra illum, & iura producta, necnon videndum admitti, & mandari procedi ad vlteriora ad primam diem iuridicam instante N. principali siue, &c. N. Notar. &c.

Monita parte, & facta per nuncium relatione, faciat decretum, vt sequitur, vel alio modo simili, videl.

Aperturæ processus decretum.

Qui Dominus, &c. Visa, &c. mandauit processum de partibus in Actis productum pro parte N. de N. admitti & aperiri, & successiuè seruatis seruandis ad vlteriora in ipsa causa procedi, & ita, &c omni modo, &c.

Et hæc pauca satis pronunc in præsenti materia super modo procedendi in causis remissorialibus, quę quidem deseruire possunt omnibus Iudicibus, mutatis tamen mutandis, secundum negotiorum contingentiam, & iuxta propriæ cuiusque Curiæ stylum, & morem regionis. Et tali etiam, vel simili modo, demptis, vel additis, aut mutatis quibusdam, procedi potest in causis, & processibus compulsorialibus, quando casus occurret. Nunc autem reuertamur ad priorem ordinem iudiciarium, paulo ante relictum, occasione processus remissorialis.

SVBSECTIO OTTAVA.

De publicatione Testium,

SVMMARIVM.

1 *Publicatio in causa est de substantialibus Processus.*
2 *Publicatio est de iure Canonico, & Ciuili.*
3 *Est etiam de iure Regni per pragmaticas, constitutiones, & Ritus eiusdem.*
4 *Publicationis definitio.*
5 *Publicatio duplex est.*
6 *Per petitionem publicationis præsumuntur dicita testificata.*
7 *Publicatio facta inuita parte ei non nocet.*
8 *Didicita testificata, & publicata attestationes differunt.*
9 *Publicatio insinuatiua, quæ?*
10 *Testes super diuersis articulis, vel ad alium finem examinantur, etiam post didicita testificata.*
11 *Similiter, si articuletur diuerso modo à primis*
12 *Item, si ex noua qualitate non essent ijdem articuli.*
13 *Item, si testes sint nouiter reperti.*
14 *Item, si super noua materia examinentur.*
15 *Item, si fuerint producti, sed non examinati.*
16 *Item, si nouum examen esset ad confirmationem veteris.*
17 *Item, si interfuit læsio in primo examine.*
18 *Item, si non fuit percunctatus processus.*
19 *Item, si fuit datum summarium tantum testiũ*
20 *Item, si testes non fuissent ritè recepti.*
21 *Item, si testis per errorem non fuit examinatus super aliquo articulo.*
22 *Item, si verseiur in diuersa causa.*
23 *Item, si post publicationem, non fuerunt dicita testificata.*
24 *Item, si detur restitutio in integrum.*
25 *Item, si Tertius veniat ad causam pro suo interesse.*
26 *Item, si fuit perempta instantia causæ.*
27 *Item, si probatum fuit per instrumenta, & postea probatur per testes.*
28 *Item, si probandum sit per euidentiam rei.*
29 *Item, si articuli partis aduersæ non fuerunt plenè probati.*
30 *Item, si vna pars probauit contrarium.*
31 *Item, si testes falsum deposuerunt.*
32 *Item, si dubium non sit de subornatione.*
33 *Item, si verseiur in causis criminalibus.*
34 *Publicationis finis, quis?*
35 *Publicationis effectus, qualis?*
36 *Publicatio petenda est à partibus de iure communi.*
37 *Publicatio quomodo fieri debeat?*
38 *Publicatio nõ est de substantia Iudicij, quamuis sit de substantialibus processus.*
39 *Publicatio non conualidat nullitatem receptionis testium.*
40 *Appellatio non datur à non concessione publicationis.*
41 *Facta publicatione datur terminus pro copia attestationum.*
42 *Originalia nunquam dantur partibus.*
43 *Publicationis decretum.*
44 *Publicationis terminus est arbitrarius.*

1 Tertius actus principalis, qui fit in iudicio, qui est de processus substãtialibus, *vt dix. in præmissis præmis. 4. num. 42.* dicitur publicatio in causa; nam testibus productis, & examinatis in termino probatorio, Iudex partibus instantibus, vel earum altera tantum instante, decernit publicationem fieri, siuè vocatis, & præsentibus partibus, siuè altera per contumaciã absente. Quæ quidem publicatio Actorum communium seruanda est vbique de iure communi, & in practica; per ipsam enim publicationem manifestãtur omnia dicta, & testificata, quæ ante illam dici, & pandi non poterant. DD. communiter *in cap. cum innotuit, cap. constitutis, cap. veniens. 2. cap. cum venire t, & cap. ex tenore. de testibus.*

Pro cuius intelligentia sunt notanda plura. Quorum Primum est, de quo iure sit publicatio. Secundum, quid sit. Tertium, quotuplex sit. Quartum, quare fuit introducta. Quintum, quisnam sit publicationis effectus. Sextum, num publicatio concedatur ipso iure post completum examen testium, an verò petenda sit à iudice.

2 *Quoad Primum* est notandum, quod publicatio, est de iure Canonico, & Ciuili, cum diuersis modis pluries in vtroque de ea mentio fiat. De iure autem Canonico, aliquando demonstratur publicatio per *didicita testificata, vt in cap. cum tua, & d. cap. constitutis de testib.* Aliquando vero per alia verba, vt per illa. *publice attestationes in d. cap. veniens 2. cap. cum venisset; & cap. ex tenore. eodem tit. de test.* Aliquando per verba *aperire depositionem, vt in cap. constitutus eod. tit.* Aliquando per *Publicare testimonia, vt in cap. intimauit eod. tit.* Aliquando verò demonstratur per verba. *Publicare dicta testium, vt in c. in causis, & c. præsentium eod. tit. de testib.* Vnde apparet per plures, & diuersas phrases insinuari publicationem...

De

De iure verò Ciuili habetur similiter in Codice, *in Authent. atqui semel. C. de probat. omnib.* & in Authentico, *in §. qua verò Auth. de testib.*

3 Et tandem de iure Regni habetur de ea *in Regia Pragmat. incip. cursu dilationum sub. rubr. de publicatione processus. & in constitution. vniuersos, & Ritib. Magnæ Curiæ Vicariæ 72. &* 86. inquibus locis appellatur publicatio testium. In dicta verò pragmatica cauetur, quod completo examine testium, & termino elapso, fieri debeat publicatio, cum termino sexdecim dierum, octo scilicet ad dandam copiam depositionum testium, & octo ad percunctandum dicta testium; qua publicatione facta, si petatur repulsa, concedenda erit. Et similiter repulsa repulsæ. Et præsentari debent scripturæ, ad quas impugnandas iudex, parte petente, dare poterit terminum. Tandem concluditur quod Pupilli, Viduæ, minores, Ecclesiæ, & aliæ miserabiles Personæ; vltra terminos prædictos, habere debent beneficia, quæ de iure communi dicuntur prima, & secunda restitutio in integrum, vt inferius suo loco dicemus; secundum verò formā constitutionum, & capitulorum Regni dicuntur primum, & secundum beneficium.

4 *Quoad Secundum* est notandum, quod publicatio est manifestatio, seu notificatio facta partibus de dictis, seu depositionibus testium. secundum Bartol. *in d. Auth. atqui semel C. de prob.* quē sequuntur omnes DD. præsertim nostri Regnicolę; & Gloss. *in d. constit. vniuersos.*

5 *Quoad Tertium* notandum est, quòd publicatio duplex est, secundum Bartol. *in d. Auth. atqui semel. num. 17.* vna, quæ fit, vt dicta testium publicata faciant plenam fidem: Altera, quæ fit, vt dicta, seu depositiones testium notificentur. Secundum verò Baldum, est etiam duplex; sed sub alio motiuo, vna pronunciatiua; altera insinuatiua. Pronunciatiua dicitur illa, per quam partes nō didicerunt testificata, & hæc nisi testificata fuerint didicita, non nocet, sed possunt nihilominùs testes examinari. ita Bald. *consil. 152. in princ. vers. item duplex. lib. 1.* Alexand. *cons. 84. num. 4. & seq. lib. 4.* Gabr. *conclusion. 21. nu. 28. de testib.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. c. 14. nu. 6.* Rot. *decis. 136. p. 3. diuers. lib. 2.*

6 Quod tamen limitatur, quando pars, quæ intendit nouos testes examinare, & publicationem petit, non habet aliquam præsumptionem pro se, quod non didicerit testificata, quia alias facta publicatione pars, quæ testes publicari petiit, præsumitur testificata didicisse eo ipso. Bartol. *in d. Authent. atqui semel. num. 17.* Gabr. *loc. cit. nu. 29. & seq.* Ferentill. ad Buratt. *decis. 228. n. 23.*

7 Sed si publicatio fuit facta parte inuita, non nocet parti contradicenti, vel etiam absenti. Bart. *vbi sup.* Alex. *cons. 84. in princ. & num. 8. lib. 4.* Surd. *cons. 176. nu. 4. & seqq.* Felin. *in cap. fraternitatis n. 9. vers. modo quæritur de testib.* Ferentill. *loc. cit.*

8 Et est aduertendum, quod datur differentia inter publicatas attestationes, & didicita testificata; nam attestationes tunc dicuntur publicatæ, quando iudex decreuit, vt fiat publicatio in causa. Didicita autem testificata dicuntur, quando post factam publicationem, percunctantur, idest inspiciuntur, & considerantur depositiones testium publicatæ, vt colligitur ex traditis per Specul. *in lib. 1. de teste. §. 8. incip. satis vtiliter, vbi de publicatione agit. n. 9.* Gabr. *vbi sup. n. 10. & 31.* Rot. *dec. 154. n. 2. p. 4. rec.* & Greg. *dec 583. n. 2.*

9 Alia vero publicatio testium dicitur insinuatiua, & ista est illa, per quā impeditur, ne testes possint super eisdem articulis, vel de directo contrarijs examinari. Bald. *in d. cons. 152. in prin vers. alia est insinuatio lib. 1.* Quod procedit tam in prima instantia, quàm in secunda ingradu appellationis. *Auth. qui semel, C. de probat. c. fraternitatis de testibus Clem. 2. eod. tit.*

10 Quæ supra firmata conclusio, quod post publicatas attestationes, & didicita testificata non possint examinari testes super eisdem articulis, vel de directo contrariis, limitatur pluribus modis, &

Primò, quando articuli, super quibus testes sunt examinandi, non comprehenduntur sub primis, neque expressè, neque tacitè; & similiter quando testes examinātur ad diuersum finem. Buratt. *decis 824. num. 4.*

11 *Secundò* limitatur, quando quod fuit articulatum in primis articulis, articulatur in secundis alio modo, & magis explicitè. Duran. *dec. 236. n. 3.*

12 *Tertiò* limitatur, quando noui articuli in sui essentia essent partim noui, & partim antiqui ex nouis qualitatibus adiectis, nam tunc non dicerentur iidem. *cap. veniens. 2. de testib.* Alexand. ad Bart. *in l. per hanc C. de temp. appellat.* Crot. *de test. §. aggredior nunc. num. 54.* Gregor. *decis. 494. n. 2. & seq.*

13 *Quartò* limitatur, quando testes sunt nouiter reperti; dummodo hoc plenè probetur. Hypol. de Marsil. *in l. 1. §. fin. n. 17. ff. de quæstion.* vbi etiam Bart. Rot. *decis. 154. n. 4. p. 4. recent.* Greg. *dec. 583. n. 4.*

14 *Quintò* limitatur, quando testes nihil deposuerunt super materia, in qua sunt

sunt de nouo examinandi, quia tunc non possunt dici didicita testificata Gabr. *d.conclus.21. num.119. de testib.* Gregor. *decis.83. num.4.*

15 *Sextò* limitatur, quando testes fuerunt producti, sed non examinati. Gabr. *loc.cit.n.138.* Greg. *decis.583.n.7.* vbi tamen ait, hoc procedere in publicatione facta, parte inuita.

16 *Septimò* limitatur, quando nouum examen testium tendit ad confirmationẽ, & corroborationem probationum antiquarum. Bald. *in l.cunctos populos in 5. oppos. C.de Summ.Trin.& fid.cathol.* Abb. *in cap. de cætero de testib.* Innoc. *in cap.cum dilecti ad fin. vers.Iudex de accusat.* Felin. *in d.cap.fraternitatis num.11. de test.* Gabr. *d.conclus.21.num.39. vbi latè de test.* Afflict. *decis.216.num.4.* Surd. *decis.126. num.10.* Gregor. *decis.272. nu.9.& dec.581.n.12.& d decis.583 n.5.* & ibi Beltramin. *litt D.*

17 *Octauò* limitatur in Ecclesiis, quando fuerunt læsę, dummodo probetur lęsio, & non sit timor subornationis. Caputaqu. *decis.50.num.5.p.3.* Gregor. *d.decis.583. n.6.* & ibi Beltram. *litt.D.* vbi plures alias decisiones affert.

18 *Nonò* limitatur, quando processus fuit tantum ostensus procuratori, sed non dimissus ad percunctandum. Gregor. *decis.497. num.4.vbi latè* Beltram.*n.8.*

19 *Decimò* limitatur, quando fuit traditum summarium tantum testium, (vt fit in Romana Curia,) nam tunc non dicuntur didicita testificata, quia non panduntur nomina testium, neque extenduntur in eo depositiones eorum. Cæs. de Grass. *decis.8.num.4 de test.* Seraphin. *decis.688.n.2.* Gregor. *decis.497. num.4.* & ibi Beltramin. *n.8.* Buratt. *decis.228.n.20.* Salust. Tiber. *in prax.lib.1.c.14.n 6.*

20 XI. Limitatur, quando testes non fuissent ritè, & rectè recepti; vel si publicatio verè facta non fuisset, vt de stylo Curię Rot. *decis.13.de testib.in nouis.& decis.10.de probation.eod.*

21 XII. Quando Testis per errorem examinatus non fuit super aliquo articulo quia tunc etiam post didicita testificata, examinari potest super illo. Guid. Pap. *decis.124.*

22 XIII. Limitatur, quando causa diuersa erit à prima, *vt in d.Clem.2.de testib.* nam non obstante publicatione testium facta in causa possessorii, examinari poterunt denuò noui testes in causa petitorii. Rot. *decis.fin.de restit.in nouis.*

23 XIV. Quando post publicationem non fuerunt didicita testificata. Felin. *in cap.fraternitatis de testibus,* vbi latè.

24 XV. Limitatur, quando datur restitutio in integrum personis priuilegiatis, quia tunc possunt noui testes examinari, non obstante publicatione facta, cum tunc non fiat nouum examen via ordinaria, sed extraordinaria. Afflict. *dec.216.n.2.* de qua Felin. *in cap.intimauit de testib.*

25 XVI. Quando tertius venit ad causam pro suo interesse; nam tunc ex quo sumus inter diuersas personas, possũt testes examinari super eisdem articulis, vel directò contrariis non obstante publicatione facta Felin. *in cap.veniens. n.18.de testibus.* Quod intelligi debet, si litis morę notitiam nõ haburit; alias non esset audiendus, nisi in terminis, in quibus causa reperitur, & eo modo quo posset principalis. Innoc. & Alii *in cap.cum super de testib.* Bart. *in l.si prolusorio ff.de appellat.*

Idem esset, si principalis procurasset, quod tertius ignorans compareret; nam tunc audiretur in eisdem terminis, in quibus causa inueniretur. Afflict. *decis.215.*

26 XVII. Limitatur, quando fuit perempta instantia causæ, & noua inchoata. Afflict. *decis.216.*

27 XVIII. Quando prima probatio facta fuit per instrumenta, nam tunc suppleri potest per testes. Afflict. *ibid.*

28 XIX. Quando probatio facienda est per euidentiam rei. *Idem ibid.*

29 XX. Limitatur, quando articuli partis aduersæ non fuerunt plenè probati. *Idem ibid.*

30 XXI. Quando vna pars probauit contrarium similiter non plenè, sed per duos testes non integros, nam tunc melius probari poterit. *Idem.*

31 XXII. Quando vltra articulum directè contrarium, opponitur, quod testes examinati falsum deposuerunt, corrupti, vel subornati. Idem Afflict. *vbi sup.litt.*

32 XXIII. Quando ille, qui testes producit est talis, de quo dubitari non potest de subornatione. Iason. *cons.170.vol.2.* Marian. *in d.cap.fraternitatis cas.54.de testib.* Felin. *in cap.causam quæ. in fin.de offic. deleg.* Cassad. *in l.1.§.per procuratorem ff.de acquir.poss.*

33 XXIV. Limitatur in causis criminalibus, inquibus, non obstante publicatione, examinari possunt denuò testes, maximè ad defensam. Marsil. *in prax.crim. §.sequentis num.6.* Sed non ad offensam, vt dicemus infrà *part.4.in Pract.crim.sect.10. num.20.*

Alias limitationes ponunt Speculator. *de teste.§.8.n.2.* Hyp de Marsil. *in d.l.1.§.fin. ff de quæstion.* Cardin. Tusc. *litt.T. conclus.29.* Gabr. *de test. conclus.21.* Farinac. *de test. q.75.* & Alii apud illos, ad quos recurrendum est,

est, quando casus occurrit; est enim articulus valde controuersus, cum in huiusmodi materia multum valeat Iudicis arbitrium.

34 *Quoad quartum* est notandum, quod publicatio fuit introducta, ob diuersos fines, & rationes.

Primò, vt seruetur ordo iudicii, quia publicatio est de ordine, secundum Bart. *in l. prolatam C. de sent.*

Secundò, vt partes recipere possint copiā examinis testium ex tunc in antea. DD. in *cap. cum innotuit, & cap. constitutis de testib.*

Tertiò ad hoc, vt dicta testium faciant plenam fidem, quia per publicationem datur maius robur attestationibus. *vt habetur in l. gesta* vbi Bal. & DD. *C. de re iudic.* Bart. *in l. solam C. de testib.* Canonist. *in c causam, quę de testib.*

Quartò ad finem reprobandi, seù repulsandi depositiones testium, vt probatur in *d. Auth. atqui semel. C. de probat. & in d. l. solam C. de test.*

35 *Quoad quintum* est notandum, quod primus, & principalis effectus publicationis est, quod scilicet post factam publicationē, non possunt regulariter, ob timorem subornationis, denuò produci, & examinari noui testes, *vt probatur in cap. fraternitatis de testib. & Clement. 2. eod. tit.* Et de iure Regni est *cōstitutio iurisperitorum altercationes*, Franc. *decis. 57. num. 3.* Est bene verum, quod in multis casibus fallit hæc regula, vt supra notauimus *à num. 10. vsque ad 34.* & vltra DD. ibi allegatos, notant etiam alios casus, in quibus post publicationem admittitur nouum examen testium. Bart. *in d. Aut. atqui semel. C. de probat.* Afflict. *decis 33. 89. &* 216. & Capic. *decis. 62.* inter quos, est casus Repulsæ, de qua infra.

36 *Quoad Sextum*, & vltimum est notandum, quod de iure communi publicatio, post completum examen, non censetur facta ipso iure, sed peti debet à partibus, vt fiat *per text.* & DD. *in cap. cum I. & A. de sent. & re iudic. & leg. in causa § causa ff. de minorib.*

Et licet in Regno videatur aliter dicendum *per pragmat. supracitat. Cursu dilationum in princip.* in qua supponitur, quod fiat ipso iure: tamen hodie aliter seruatur in recentissima practica, & sic est petenda à partibus etiam in Regno, secundum ius commune.

37 Fit tamen per Iudicē, vel partibus præsentibus, vel vocatis, vel altera parte citata, & cōtumace, alias non valeret, quia per eā potest præiudicium pati, *per l. vnoquoq; ff. de re iudic.* ita tradit Bald *in d. l. gesta col. 1. vers. quæro qualiter C. de reiudic.* & notat Glos. *in d. l in causa 1. §. causa*, & Speculat. *cit. tit. de teste §. 8. n. 1.*

38 Sed quæritur, an publicatio sit de substantia Iudicii, ita vt si procedatur ad vlteriora in causa, ipsa omissa, & nō facta, vitietur processus?

Respondetur negatiuè, quia non est necessaria. DD. *in d. cap. fraternitatis de testib.* latè Abb. & Felin. *in cap. cum I. & A. de sent. & re iudic.* Bart. *in l prolatam C. de sent.* Phil. Corn. *in cons. 102. col. fin lit. R. vol. 1.* vbi ait, quod etiam si fiat die feriato non vitiatur processus, quoad nullitatem iudicialem inducendam. Vnde si Iudex protulerit sententiā, non facta publicatione petita à partibus, sententia valeret, sed partes appellare possent Guid. Pap. *decis. 586.* Felin. *in cap. 1. & 2. de sent. & reiudic.* Vant. *de nullitatib. tit. de nullit. process. nu. 40.* Menoch. *de reiudic q. 33.* Afflict. *in. constit. vniuersos proceir. & in constit. Pacis cultum. num. 44.* ob eandem rationem, quia non est necessaria, & sic etiam omissa non vitiatur Iudicium, Boer. *decis. 307. n. 7.* quamuis sit de integritate substantiali processus, *vt dictum est sup. n. 1.*

39 Quæritur secundò, an per publicationē testium petitam ab vtraq; parte, censeatur validata eorum depositio, si non fuerunt ritè, & rectè recepti?

Respondetur negatiuè. Bald. *in Auth. si quis in aliquo col. 1. vers. iuxta primam rationem. C. de edend.* Innoc. *in cap. significauit, & cap. cum causam de testib.*

40 Quæritur tertiò, an à Pronunciā publicationis appellari possit?

Respondetur negatiuè, quia est merè interlocutoria, & nullum parit præiudicium, cum negotium principale minimè tangat sed solum processum respiciat. Cardinal. *in Clement. 2. num. 2. circ. fin. de testib. per text. in cap. cum cessante de appell.* Ruin. *cons. 114. n. 2. lib. 5.* Aymon. *cons. 173.*

41 Facta igitur publicatione assignatur in ea terminus, infra quem Partes recipiant copiam attestationum, quam debet Iudex concedere, *iuxta text. in cap. quoniam contra de probation.* imò tenetur. *l. 2. C. vt lite pend. & l. gesta.* C *de re iudic.* etiam in causis, in quibus proceditur per viam Inquisitionis. *cap. olim. §. si verò, & cap. qualiter. 2. §. debet de accusation. & l. 1. ff. de edend.*

42 Originalia verò remanere debent penès Notarium, vel Iudicem, ne possint vitiari, & falsificari *d. cap quoniam, & cap. fin. de probation. & l. fin. ff. de tab. exhib.* sicut fieri debet de qualibet scriptura in Iudicio exhibita, & producta, *vt ibid. habetur* semper tamen est videnda scriptura. Roman. *singular. 786.* vbi Alios citat.

43 Decretum autem publicationis processus

ceſſus ſolet fieri infraſcripto, vel ſimili modo, videlicet.

Publicationis decretum.

Et per Epiſcopalem Curiam N. eiuſque Reuerendiſſimum Dominum Generalem Vicarium, viſa inſtantia, &c. fuit facta, prout fit in præſenti cauſa publicatio, cum termino dierum octo, quatuor ſcilicet ad percunctandum acta, & quatuor ad recipiendum copiam atteſtationum, ſi partes voluerint, & ita per hoc ſuum, &c. Prouiſum N. die, &c. & In fidem, &c. N. Actuarius, &c.

Vel alio modo.

Qui, &c. Proceſſum in cauſa inter N. & N. occaſione, &c. aperuit, & publicauit, & pro publicato haberi voluit, & mandauit, & copiam volentibus fieri iuſſit omni modo, &c. In quibuſdam verò Curijs additur. *Cum termino tot dierum ad opponendum, & dicendum contra, &c. omni modo, &c.*

44 Eſt tamen aduertendum, quod terminus Publicationis eſt arbitrarius Iudici, vt notatur per DD. *in d. cap. quoniam contra de proba.* ſed de iure Regni debet eſſe ſexdecim dierum, quorũ octo dantur ad dandam copiam depoſitionum teſtium, & octo ad percunctandum dictas depoſitiones, *vt habetur in d. pragm. Curſu dilationum, de qua ſup. nu. 3.*

SVBSECTIO NONA.

De Repulſa, ſeu reprobatione Teſtium.

S V M M A R I V M.

1 IN præſenti ſubſectione agendum erit de reprobatione, ſeu Repulſa teſtium; etenim facta publicatione in cauſa, & aſſignata copia atteſtationum, ſi aliqua ex partibus intendat reprobare teſtes contra ſe examinatos, *ad text. in cap. quoniam. in princ. vt lit. non conteſt.* debet Iudex concedere terminum ad repulſam dictorum teſtium, poſt quem terminum non audietur amplius, *vt in cap. licet de probation.* & notat Speculat. *in lib. 1. de teſt. §. 9. incip. publicatis. num. 1.* & in Regno ſtatim, ac petita fuerit repulſa, ipſo iure conceſſa intelligitur, vt *in pragm. Curſu dilationum ſub rubr. de publicatione proceſſus.* ſolet autem peti poſt lapſum terminum publicationis, & ſic poſt vltimos octo dies datos ad percunctandum, & terminus repulſæ eſt medietas termini probatorij, *vt in dicta pragm. habetur,* & inferius dicemus.

2 Pro

2 Pro cuius pleniori notitia plura notanda erunt. Primò, quid sit repulsa. Secundò quotuplex sit. Tertiò, quot modis fiat. Quarto, quando peti debeat. Quintò, à quo peti possit, & debeat. Sextò, quis seù quantus sit terminus Repulsæ.

Quoad primum est notandum, quod repulsa nihil aliud est, quam reprobatio testium, vt colligitur in iure Canonico, *ex cap. si testes. §. pen aliàs cap. si quis testibus 4. q. 3. & cap. præsentium de testib.* & in iure Ciuil. ex *l. 3. & l. obcarmen ff. de testib. & ex l. si quis testib. C. eod. tit.* & notat Speculat. *d. rubr. de test.* §. 10. *incip. sæpè*, Menoch. *de arbitr. Iudic. q* 32. Et de iure Regni *habetur in Constit. incip. Mores dissolutæ, & in Ritib. Magn. Cur. Vic. 73. & 282. & in pracit. pragm. incip. Cursu dilationum*, & ex nostris Reguicolis notant Marant. *in spec. Aur. 6. p. Act.* 13. Afflict. *in decis.* 266. & 351. & Capic. *decis.* 55. 62. 68. & 157.

3 *Quoad secundum* est notandum, quod Repulsa duplex est; Vna, quæ appellatur prima, per quam reprobantur testes probatorii primo loco examinati intra terminum iuris, *vt in cap. series de testib & in cap. 1. de excep. d. cap. licet. de probat & cap. præsentium de testib. in* 6. vbi habetur modus reprobandi testes probatorios. Altera verò dicitur secunda Repulsa, quæ communiter appellatur Repulsa Repulsæ, & est illa, qua Pars, cuius testes primo loco examinati, reprobati fuerunt, intendit reprobare testes reprobatorios probatoriorum, *vt habetur in cap. licet dilectus. de testib. & d. cap. præsentium eod. tit. in* 6. *et de ista dicem. in seq. subsect.*

4 *Quoad tertium* est notandum, quod Repulsa fieri, & peti potest duobus modis, Primò, cōtra Personas testium. Secundò, contra dicta eorundem. Personæ testium pluribus de causis repulsari possunt, vt si sint infames infamia canonica, vel ciuili. *cap. nouit. §. fin. de iudic.* Speculat. *de teste. §. 10. num. 4.* si sint Lenones. *l. humiles. C. de incest. nupt.* si sint falsarii, vel varii in tali loco examinis, *iuxta l. qui falsò, vel variè. ff. de testib.* & Bartol. *in l. eos. ff. de fals.* vel si sint singulares, iuxta tradita plenè per Bald. *in l. testium. C. de testib.* Vel si non deponant de sensu proprio corporis, iuxta not. per Alex. *in l. 1. ff. si cert. pet.* Vel si sint viles personæ, lusores, artes viles exercentes, & similes, de quibus per Speculat. *vbi sup.* & per Afflict. *in d. constit. Regni. incip. Mores dissolutæ*, vbi enumerat quadraginta duas causas, ob quas possunt testes reprobari; & ego ipse latè *in Pract. crimin. Canonic. infr. par. 4. sect. 4. per tot.*

5 Est tamen aduertendum, quod Repulsa contra Personas testium debet fieri in specie, quod scilicet tale crimen commisit, tali tempore, & in tali loco; nec sufficit dicere in genere esse criminosos, puta fures, adulteros, malæ vitæ, &c. vt habetur *in d. cap. præsentium. §. testes de testib. in* 6. *& in cap licet & cap per tuas. de simon. & l. 1. §. adhiberi. ff. de testib.* & not. Bart. *in l. testium. §. lex Iulia. ff eod. tit.* & Bald. *in Auth. si dicatur. in fin. C. eod tit.*

6 Dicta verò testium repulsari possunt, etiam in specie, dicendo, quod deposuerūt falsum in tali loco examinis, ob talem rationem. Et similiter, quod sint varij in eorum depositionibus, vt apparet in tali, & tali loco examinis, in quibus diuersimodè deposuerunt, *iuxta d. l. qui falsò, vel variè. ff. de testib.* vt tradit Bart. *in l. eos ff. de fals.*

Nota hic, quod eodem tempore, quo vna pars facit probationes ad reprobandū testes contra se examinatos; Altera pars aduersa facit articulos cōprobatorios, probando, quod testes pro se examinati sunt homines bonæ vitæ, famæ, & conditionis & quod per triennium perseuerauerunt in eorum bonis moribus, & exemplariter cū ædificatione Aliorum vixerunt; quia hoc tempus sufficiens est ad præsumendum, quod sint bonæ, & emendatæ vitæ. *vt habetur in §. 1. Auth. de monach.* & ibi Angel. Item probando contrarium eius, quod adducit pars contraria pro reprobatione; puta si dixerit, quod testes sunt varij; ipse probet, quod non sunt tales, sed reducibiles ad cōcordiam; iuxta tradita per Alex. & DD. *in l. 2. §. traditum ff si cert. petat.* Bart. *in l. Gallus. §. ille casus. ff. de liber. & posthum.* & Felin. *in cap. cum tua, & in cap. in nostra*, vbi etiam Glos. & Alij *de testib.*

7 Est etiam aduertendum, quod repulsa non conceditur petenti, nisi concurrat vnum de tribus requisitis *in cap. præsentium de testib.* Quorum primum est, quod ante publicationem sit protestatus, se velle reprobare testes. & ex hoc textu prodiit Praxis, quod quando citatur pars, vel procurator ad videndum iuramenta testium; protestatur contra testes, & dicta, & dicenda per eos; quæ protestatio producit effectum, vt si facta publicatione appareat, testes deposuisse in ipsius fauorem, illi non proderunt, *per text. in dicto cap. præsentium*, Vestr. in *Prax. lib. 6. cap. 2. num. 23. & 62.* Vnde dat mirabilem cautelam Franc. Aret. *in d. cap. præsentium*, vt protestatio fiat tali modo, ne noceat protestanti, videlicet. *Talis protestatur contra testes, & dicta, ac dicenda per eos, quatenus contra, & non aliter*; & isto modo, si testis inductus à parte contraria deposuerit aliquid ad sui fauorem, poterit vti eius depositione, alias nō, idem dicit Spec. *d. §. 10, n. 1.*

n. 1. Quod quidē, vt scilicet requiratur pro testtio adhoc, vt possit fieri repulsa, locum habet, quando testis habet aliquem defectū, per quē reprobatur fauore ipsius repulsantis, secus si defectus esset in odiū ipsius testis, vt si esset excommunicatus, vel bannitus, nam tunc repulsari potest, sine protestatione. Bald. *in l. si quis testibus. col. 2. in fin. vers. dubitauit hic C. de testib.*

Secundum requisitum, vt possit fieri repulsa est quando quis erat absens tempore receptionis testium vsque ad publicationem, & sic non potuit protestationem facere; Vel si notitiam habuit de defectibus & exceptionibus, post publicationem. Bald. *in l. si quis test. b. vers. dubitatur hic in fin. C. de testib. & in l. laudabilem C. de aduoc. diuers. iudic.* vbi etiam Glos.

Tertium requisitum est, quod iuret, se non petere repulsam ex malitia, quamuis non fuerit protestatus, aliàs non esset concedenda, sine dicto iuramento, *vt habetur in d. cap. praesentium, de testib.*

8 Praeterea aduertendum est, quod licet repulsa regulariter concedenda sit de iure, vt in *d. cap. praesentium. de testib. & l. si quis testibus. C. de testib.* Sunt tamen multi casus, in quibus admitti non debet.

Quorum primus est, in causis summariis, & executiuis, in quibus non requiritur plena probatio, secundum Abb. *in cap. veniens il secondo, col. 5. in princip. de testib.* & Aretin. *ibid. col. 9. vers. & quia.* & Felin. *colum. 6.* & Marant. *in spec. aur. 4. par. dist. 9. num. 43.* & Ratio est, quia in dictis causis non requiruntur solemnitates iuris, cum praeiudicium possit reparari in petitorio; ideo non videtur necessaria repulsa. Salust. Tiber. in Prax. *lib. 3. cap. 7. num. 39.* Grauat. ad Vestr. *in Prax. lib. 5. c. vlt n. 36.*

Quod quidem limitatur in casibus, in quibus non sufficit imperfecta probatio, Aretin. *in d. cap. veniens. col. 9. vers. & per ea. quae dicta sunt de test.*

Limitatur secundò, quando praeiudiciū non esset reparabile in iudicio ordinario. Roman. *in singular. 388. & ibi Addent.* Couar. *practicar. quaest. c. 17. num. 4. vers. septimò est in eadem.* Capic. *decis. 55. num. 5.* Cels. ad Lanfranc. *in Prax. deposit. testium n. 83. in verb. neutri litt B.*

9 Secundus casus est, in causa appellationis, nam testes, qui non fuerunt reprobati in causa principali, non poterunt reprobari in causa appellationis. Andr. de Isern. *in const. Regni Iurisperitorum.*

Quae tamen conclusio fallit, quando in causa appellationis producerentur noui testes, qui non fuerunt examinati in causa principali, nam tunc reprobari possunt, cum non potuerint reprobari in causa principali. Marant. *in spec. aur. p. 6. act. 13. num. 13. in fin.*

10 Tertius casus est, in crimine laesae maiestatis, in ea enim cessat reprobatio testium. *l. famosi, & l. in quaestionib.* & ibi Bart. *ff. ad leg. Iul. maiest.*

11 Quartus est in crimine blasphemiae, in quo etiam cessat reprobatio testium, quia aequiparatur crimini laesae maiestatis. Par. de Put. *in tract. syndicatus vers. condemnatio col. 4 in fin.*

12 Quintus casus, in quo non conceditur repulsa, est, quando quis vult reprobare testes approbatos, & productos à se, vt notat Cardin. *in Clement. vn. fin. circ. fin. de testib.* sed Speculator. *de teste d. §. 10. num. 7.* distinguit, aut enim vult reprobare ex noua causa superueniente, aut ex causis antiquis. In priori casu potest reprobare, secundò verò non, *per text. & Glos. in cap. cum venerabilis de except. & in §. quia verò* vbi Glos. *in verb. non habebit Authent. de testib. vers. sed tu distingue.* Et Ratio est, quia producens, per ipsorum testium productionē videtur personas eorum approbare, & ideo non auditur. textus est *in cap. de testibus* vbi Abb. & Felin. *de testib.* Imò reprobare non posset quis testes à se inductos in vna causa, neque in alia causa, nisi exceptiones de nouo emerserint *l. si quis testib C. de testib.* vbi Glos. *in verb. excipere* Bart. & Bald. *ibid. in summar.* quae lex canonizata fuit *in cap. si testes §. penincip si quis testib. 4. q. 3.* Marant, *in Spec. Aur. p. 6 act 13. num. 10.* late Farinac. qui plurimos concordantes cumulat *in tract. de testib. q. 62. n. 215.* & Rot. apud Seraphin. *dec. 265.* cum ibi Allegatis.

Quae quidem conclusio ampliatur in quacumque approbatione personae testis qualitercumque facta; nam ipsa personae approbatio tollit beneficium reprobationis, *ad text. in cap. quod semel placuit. de reg. iur. in 6.* Hinc fit, quod testes rogati reprobari non possunt, quia rogatio habetur loco approbationis. Bald. *in l. parentes num. 1. in fin. C. de testib.* Farinac. *d. q. 62. num. 110. cum seqq.* Guttier. *de Sponsf. cap 44. nu. 74.* & Aliĳ apud Illos.

At verò limitatur eadem conclusio, quoad dicta testium à se productorum; nam licet non possit producens reprobare personas eorum, poterit tamen eorum dicta; vt per multa iura tradit Speculator. *loc. cit. de test. §. 10. n. 7.* & probatur *in d. l. si quis testib.* vbi Gloss. *in verb. arguere C. de testib. & cap. imputari. de fid. instrum.* Farinac. *d. q. 62. num. 241.* vbi alios longa serie citat, ac sequitur. vid. Crauett. *de antiquit. tempor. part. 1. sect. quaeritur etiam in hac materia n. 14.* Ioseph. Lu-

Ludouic. *conclus. 70. vers. falsissima*.

13 Sextus casus est, quando quis produxit testem infamem contra aliquem in aliqua causa, si illic postea producit contra eum, eumdem testem, non potest illum reprobare, quia iam videtur approbasse, respectu eorum, quæ commisit priusquam illum produxisset, secus tamen respectu eorum, quæ commisit postea. *cap. quemadmodũ de iureiurand. cap. si testes §. siquis testibus 4. q. 3. & l. 1. C. de test.* Speculator. *vbi sup.* & ibi Addent. *litt. O.* vbi dicunt, quod si producatur ab alio, benè posset reprobare, cum quoad alios nõ videatur illum approbasse. & paulò ante dictum est.

14 Septimus est, quando quis produxit testes contra aduersarium, qui poterat reprobare, sed non curauit; postea in alia causa inducit eosdem testes contra eumdẽ aduersarium, tunc non potest aduersarius illos reprobare in noua causa, quia videtur eos approbasse. *cap. horrendus. 3. 2. q. 5. et c. nulli de accusation.* licet Specul. *ibid. n. 8. in fin.* contrarium teneat,

15 *Quoad quartum*, quando scilicet repulsa peti debeat, est notandum, quod regulariter de iure communi debet peti post terminum publicationis, imò potest peti etiam multo post, dummodò sit ante sententiam & ex causa. *cap. præsentium & cap. series de testib. in 6. cap. 1. de exception. & cap. licet de probation.* cum limitationibus *d. c. præsentiũ sup. positis.* Sed dato termino ad reprobandum, siquis non reprobauerit testes, vlterius non erit audiendus *vt in dict. cap. licet de probat. habetur*, quia iudex refrenare debet infinitatem *cap. cum in multis de rescrip. in 6. et l. 1. in fin. ff. de testib. & plenè in d. §. quia verò Auth. de testib. probatur*.

De Iure verò Regni peti debet post decem dies numerandos à die assignati processus ad percunctandum, *vt in Rit. Magn. Cur. Vic. 79. sed in d. pragmat cursu dilationum*, habetur quod possit peti die sequenti post lapsum terminum publicationis. In practica tamen, seruatur, quod non attentur partes ad petendam repulsam, dummodo petant, ante quã facta sit conclusio in causa, nam post conclusionem, non conceditur repulsa, nisi sit causa alicuius vniuersitatis vt notat Capic. *in decis. 157*.

16 Est tamen aduertendũ, quod testes reprobatorii probatoriorum debent, nõ solum iurare intra terminum datum ad repulsam, verum etiam examinari intra eumdem terminum, alias elapso termino non sunt admittendi, *vt habetur in Rit. 256. incip. Item quod facta*. & Ratio est, quia repulsa est odiosa, ideo restringenda *cap. licet dilectus & cap. 2. de testib. & cap odia. de regul. iur. in 6.* Quod odium non est in termino probatorio, & ideo possunt examinari, etiam post terminum, dummodo iurauerint in termino *vt suo loco sup dixim.*

17 *Quoad quintum*, à quo scilicet peti possit, ac debeat repulsa, notandũ est, quod petenda erit à partibus litigantibus, si habeatur ratio ad terminum, intra quem peti debet. Si verò habeatur respectus ad ipsam reprobationem testium examinatorum, tunc concedi potest ex officio secundum Bart. *in l. 4. §. hoc autem iudicium num 7. ff. de damn. infect.* quem sequitur Grammat. *decis. 45. num. 14. facit tex. in l. 3. §. 1. ff de testib.* vbi latè exponuntur qualitates, ob quas reprobari possunt testes, & quanta fides sit eis adhibenda. Sed de prædictis qualitatibus, & exceptionibus, propter quas possunt reprobari testes, vid. omninò Abb. *in suo tract. qui inscribitur ordo iudiciarius in 14. char. in 2. col.* & non pigebit, quia ponit multa curiosa. multa etiam afferam Ego ipse *infra in practic crimin. p. 4. sect. 4. per tot.* ibi enim ponam, qui possint, vel non possint esse testes. Vnde desumi possunt exceptiones pro reprobatione, & repulsa testium; nam si examinentur per aliquam partem ex litigantibus testes de iure prohibiti, possunt per aduersam partẽ repulsari ex tali causa. At verò licet regulariter duobus modis fiat repulsa, vt dictum est supra *num. 4.* tamen per nonnullos Doctores reducitur ad tria capita, quæ continent duos modos prædictos, sed additur tertium caput. Quorum primum est, quando repulsantur eorum personæ. Secundum, quando reprobantur eorum dicta. Tertium, quando reprobatur eorum examen, vt latissimè prosequitur Farinac. *in d. celebri. tract. de test. q. 56. & seqq. & ipse infra p 4.* Circa primum faciunt quæ dicemus *in d. sect. 4. Pract. crim.* nã ex illis colligi possunt exceptiones, quæ opponi possunt contra personas testium, multi enim repelluntur à testimonio ferẽdo, qui si fuerint examinati, reprobari possunt, ad finem diminuendi fidem eorum dictis; aut in totum destruendi pro qualitate oppositæ exceptionis ad Iudicis arbitrium.

Circa secundum repulsantur testes, quoad dicta, quando impugnantur de falso, de contradictione, variatione, vacillatione, obscuritate, defectu rationis in causa scientiæ, singularitate, & huiusmodi, de quibus etiam agemus *in d. sect. 4. Pract. crim.* Nota hic, quod melius est reprobare dicta testium, quam personas, ad euitandum periculum iniuriarum, & nimicitiæ, vt optime consuluit Speculat. *loc. præcit. de testib. §. 10. num. 3. vers. & Is est quidem modus.* Nam quam-

quamuis vtrumque liceat;nimirum repulſam dirigere circa perſonas, & circa dicta, non tamen ſemper expedit, neque decet hoc facere, *per text.in l.non omnia. ff.de regul. iur.& cap aliud.* 11.*q*.1. Si fieret nihilominus repulſa quoad perſonas; non committeret peccatum contra iuſtitiam reuelans crimina teſtium per huiuſmodi viam exceptionis; ſi crimina reuelata deſeruient ad minuendum eorum teſtimonium, maximè quando alius modus repellendi eſſet illi incommodus. Leſſius *de iuſtit.et iur.lib* 2. *c.*31.*vbi de communi teſtatur*. Sot.*eod tit.de iuſt. & iur.lib.*5.*q*.7.*art*.3. & alibi fuſiùs dicemus. Poſſet tamen, ſecundum Leſs. *ibid. num.*2. aliquando eſſe peccatum contra charitatem hoc facere. Primò, ſi teſtis coactus fuit ad ſe examinandum, & obiiceretur ei graue delictum, cauſa verò Rei non eſſet magni momẽti. Secundò, ſi alia via minus noxia repelli poſſet, vt ſi eſſet conſanguineus, amicus, vel inimicus; minor, & huiuſmodi; quia tunc cum ex dictis cauſis orirentur exceptiones, quæ minuerent eorum dicta; potius iſtæ opponi deberent, quam crimina.

Circa tertiũ, reprobãtur teſtiũ examina, non reprobãdo perſonas, neq, dicta; quando opponeretur eos fuiſſe examinatos abſẽte ipſa parte, vel ſaltẽ non citata. de quo latiſſimè Farinac.*d.tract.de teſtib.q*:72.*per tot*. Vel quando non fuerunt examinati ſuper interrogatoriis partis aduerſæ. Idem Farin. *ibid.q*.73. & Nos *ſupra diximus*. Vel quando fuerunt examinati, ſine iuramento. Idem Farinac. *q*. 74. & per Nos ſimiliter dictum fuit. Vel quando facta non fuit publicatio examinis teſtium. Vel quando examen habitum fuit poſt concluſionem in cauſa; aut poſt publicationem; aut poſt didicita teſtificata; de quibus, idẽ Farinac. *q*.75. *per totam*. Vel quod factum fuit examen ante litem conteſtatam. Farinac. *q*.76. Vel quod examen habitum fuit coram Iudice non competente; Vel ſine Remiſſoria; Vel contra formam in ea præſcriptam. de quibus idem Farinac. *d. tract. de teſtib.q*.77. *per tot*. vbi plena manu de more Concordantes adducit, & latiſſimè materiam examinat, ac quodammodò trutinat. Et Ego ſimiliter aliàs dixi.

18 *Quoad Sextum*, & vltimum, quis ſcilicet, ſeù quantus ſit terminus repulſæ, notandum erit, quod de iure communi eſt arbitrarius Iudici, cum nullibi reperiatur præſcriptus. De iure verò Regni eſt medietas termini probatorii. *vt colligitur ex pracit Pragmat. curſu dilationum*; ita vt ſi terminus datus in cauſa ad probandum incumbentia fuerit decem dierum, iſte terminus repulſæ erit quinque dierum. cum hac tamen differentia, quod iſte cum ſit odioſus, vt ſupra dixi, currit de momento ad momentum, quod non eſt in primo termino probatorio, qui eſt potius fauorabilis, quam odioſus. Ex quo fit, quod lapſo termino ad repulſam conceſſo, non poterunt amplius teſtes examinari, niſi ex iuxta, & legitima cauſa, & conſtito, quod nõ potuerint examinari ex illa iuſta cauſa *vt habetur in Rit*.73.

19 Sed quæritur hic, quid agendum, pone caſum quod partes citantur viciſſim ad videndum iuramenta teſtium in termino probatorio, & per eos excipitur & fit proteſtatio cõtra teſtes, & dicenda per eos. numquid teneatur Iudex tunc ſtatim recipere probationẽ ſuper exceptione propoſita, ſi pars ſe offerat in prõptu probare, vel poſſit hoc differre in tempus repulſæ, poſt publicationem?

Reſpondetur, quod hoc eſt arbitrarium Iudici, ſecundum Abb. *in d. tract. de ord. iudiciar.char.*14.*in* 1.*col.* debet tamen iudex perpendere, an ſit publicum, quod opponitur. Item an poſſit probari. Item an ſit præſumptio contra excipientem, quod faciat cauſa differendi iudicium, Item an ſit altera ex tribus exceptionibus, poſitis *in cap. ex parte. de teſtibus* vbi Gloſs. *in ver.infames*. veluti ſiquis appellauerit à tali dilatione, vel ſi habeat cauſam criminalem cũ ipſo, vel quando eſt præſumptio, ne prorogetur negotium, nam in his caſibus tenetur Iudex ſtatim recipere probationes cõtra teſtes, & non reſeruare ad tempus repulſæ, ſi incontinenti excipiens ſe offerat probare, & ita videtur ſentire Speculator. *vbi ſup:de teſte* §.10. *nu*.4 *verſ.quandoque tamen talis.* In alijs verò caſibus arbitrabitur ſecũdum diuerſas facti circumſtantias.

20 Quæritur ſecundò, an excipiens cõtra teſtes in reprobatione, & repulſa illorum, & obiiciens quædam crimina, ex quibus irrogatur infamia, ſi illa poſtea non probauerit, poſſit cõtra eum agi per illos actione iniuriarum?

Reſpondetur affirmatiuè, & puniri poteſt pœna arbitraria. Boer.*deciſ*.24 *in fin*. & in Regno contra talem non probantem crimina oppoſita ſaltem ſemiplenè, vel per famam publicam, prodita eſt. *pragm. incip. crimina, & defectus ſub rubr. de pœna opponentium,&c.* in qua irrogatur pœna decẽ tarenorum pro quolibet defectu in probãdo. Hinc cauti Procuratores, & Aduocati, cum faciunt Articulos Repulſæ, ſolent pręmittere proteſtationem, *quod hoc non faciunt animo iniuriandi, ſed ne, & in quantum, etc.* & per illam ſaluantur, vt non detur contra

eos

cos aliqua iniuriari actio, Rot. *in vna Turnisina Parochialis sub Ludouis. de testib. quaest. 75 nu. 68.* nam aliàs sine tali protestatione teneretur iniuriarum. Marchesi. *de commission. par. 3. tit. de commiss. iallat. §. 2. num. 31.*

Vt à simili de iure communi non probans exceptiones oppositas punitur ad soluendas expensas. *cap. finem litibus de dolo, & contum.* & de Iure Regni adest *Pragmat. incip. Quicumq; exceptionem sub rubr. de pen. opponent. except. quas non, &c.*

21 Quod si detegeretur falsitas circa probationem criminum oppositorum, vltra poenam ordinariam falsitatis, non procederetur in causa, nisi essent alii testes sufficentes ad causae decisionem, vel accusatio falsitatis esset verè calumniosa, quia tunc procederetur. Innoc. *in cap. 1. de offic. Vicar.* Vnde seruatur in practica, quod pars, quae praetendit, fuisse productos testes falsos, instet, vt pars aduersa declaret circa vsum testium, idest an velit vti omnibus, vel aliquibus; Et si dicat velle vti omnibus, tunc agi potest contra illum de falso; si verò dicat velle vti aliquibus, est necesse declarare, quibus vti velit, per nomina, & cognomina, & ita euitabit poenam falsi, Caepoll. cautel. 53. de quo latius infra, *num. 25.*

22 Quaeritur tertiò, an testes repulsati, ob crimen aliquod irrogans infamiam, possint assumere partem in Iudicio, & se defendere, ac probare se esse innocentes?

Respondetur affirmatiuè, cum Abb. *in cap. testimonium in fin. de testibus.* Ratio est quia leditur eorum opinio, cum semel repulsi possint semper repelli DD. *in l. à sententia ff. de appellation.*

23 Quaeritur quartò, An in termino repulsae possint produci articuli, siue positiones impertinentes, & qui continent idem, vel de directo contrarium cum primis articulis?

Respondetur negatiuè, *obstat enim Auth. atqui semel.* & ibi Bart. *C. de probat.* Et in Regno prodita est *Regia Pragmat. quae incip. contingit sepè sub rubr. de capitul. et position. impert. in repulsa non ponend.* per quam producens nouos articulos impertinentes, sub colore repulsae, si fuerit principalis, punitur in quinq; tarenos pro quolibet articulo impertinenti producto; si vero sit procurator punitur, poena duplicata in decem tarenis pro quolibet. Quae poena ritè, & rectè imposita est; nam quidam causidici committentes in legem, saltem mente, si non verbis, contra dispositionem *textus in cap. certum est de regul. iur. in 6.* sub nomine repulsae, publicato processu, faciebant nouas probationes, producendo nouos articulos impertinentes & nouos testes *vt sup. dictum est,* Quod fieri non est permissum, vt post publicationem admittantur noui testes regulariter loquendo, ob timorem subornationis, *iuxta cap. fraternitatis, de testib. & Clement. 2. eod. tit. & in Regno adest Constitut. exordiens: Iurisperitorum altercationes, vt suo loc. sup. notan.*

24 In Causis tamen summariis possent noui testes produci, etiam post publicationem, secundum Alex. *in cons. 65. vers. quartò principaliter lib. 4.* Bart. *in extrauag. Ad reprimendum in verb. & figura.* Card. Zabarell. *in Clement. 2 de testib.* Firmian. *in suo aureo Indice, seù repertorio. in verb. testes post publicatum processum in 1. col. ibi: Item potest in causis summarijs.* Vnde in Regno vbi causae sunt sūmariae, possent noui testes produci, nisi prohiberetur, *per d. pragmat. contingit saepe, & per aliam: Quandoque solent. sub rubr. de testib. qui de nou. &c. & praecit. constitut. Iurisperitorum altercationes,*

Quod quidem fallit, si appareat, fuisse per partes ante publicationem nominatos testes, & aliquo iusto impedimento non fuisse examinatos, *vt sup. dictum fuit, & habetur in d. pragm. quandoque solent sub rubr. de test. qui de nouo superuenisse allegantur.*

25 Est autem aduertendum super eo, quod diximus *sup. nu.* 21. quod si opponatur de falsitate testium per partem aduersam, vel de falsitate iurium, hoc erit emergens in causa, & super eo est pronunciandum per Iudicem. Vnde si pars petat, vt declaret, an ipsis vti velit, constito de falsitate, punitur; Secus si fuisset protestatus, *quod eis vti velit, quatenus vera appareant, aliàs protestatur, se eis nolle vti, & vsu eorum renunciat.* Est benè verùm, quod in tali casu, solet dari terminus ad deliberatè respondendum, an eis vti velit, sine protestatione. Et tunc si simpliciter respondeat, nolle vti, licet per hoc nō fateatur falsa: tamen dicuntur suspecta de falso.

Quod si testes examinati essent super falsa capitula ab eo scienter producta, tunc protestatio praedicta non prodesset, nisi in actu productionis dixisset: *se velle eis vti; si, & quatenus sint vera, & donec, & quousque fuerit de contrario certificatus.* quae protestatio valeret, si non esset suspicio falsitatis; dato tamen odore ipsius, tunc debet per Iudicem cōstitui illi terminus ad deliberatè, & simpliciter respondendum, quia protestatio non debet esse dolosa, ita Clar. *lib. 5, §. falsum. vers. Vtens dicto falsi testis, & vers. vtens falso.* Boss. *in tit. de falsis n. 155.*

26 Falsitas igitur ex supradictis euenire potest dupliciter. Primò ex parte testiū examinatorum in repulsa. Secundò, ex parte principalis, qui illos produxit. Vnde quae-

quæritur etiam dupliciter, an quando testes redarguuntur de falso, impediatur cursus causæ principalis. Secundò, quid agendum ad hoc, vt testes examinati, & etiam principales, qui eos produxerunt, arguantur de falso?

Circa Primum erit notandum, quod quando testes examinati arguuntur de falso, non per hoc supersederi debet, in causa principali, sed procedi potest ad vlteriora, vsque ad conclusionem in causa inclusiuè, secundum Capic. *in decis.* 25. vbi ait, quod in Regno differtur condemnatio, non autem conclusio. Sed tamen limitat quinque modis hanc conclusionem: quos vide apud ipsum.

Quibus addi potest sexta limitatio deprompta *ex Regia Pragmat. exordient. cum frequentius. sub rubr. de fals.* vt scilicet quando testes examinati arguuntur de falso, Pars quæ produxit testes, offerat se præstare velle cautionem de restituendo quidquid habebit per sententiam ferendam in eius fauorem. Et tunc huiusmodi cautione præstita poterit Iudex procedere in causa, non obstante falsitate proposita. Sed quia hanc quæstionem examinant Bartol. & Bald. *in l. fin. C. de fid. instrum. & l. 1. C. qui accusar. non poss.* & Afflict. *in constitution. incip. si ciuiliter agens, num.* 16. *&* 17. *& in decis.* 162. *&* 229. Ideo ad illos recurrendum erit, si casus occurret, quia multa cumulant ad propositum, licet valde inuoluta. Secus tamen est si agatur contra principalem de falso, nam tunc supersedetur in causa. Bald. & Alij penes Marant. *in spec. 6. p. act.* 12. *n.* 1 *in fin.*

27 Circa Secundum erit notandum, quod ad hoc, vt tam testes examinati, quam principalis, qui illos produxit, puniri valeant de falso, potest peti per aduersarium, vt Pars, quæ testes produxit, declaret, an velit vti huiusmodi testibus examinatis & eorum depositionibus. Vel an velit renunciare illis, & illorum depositionibus; & tunc debet Iudex concedere terminum ad respondendum in specie, non in genere qui terminus in Regno est octo dierum, vt colligitur *ex Regia Pragmat. exordient. testes falsum sub rubr. de fals.* Quę declaratio circa vsum vel renunciationem testium, debet esse simplex, & absoluta, ac clara, non autem implicita, confusa, ac reseruatiuè, & protestatiuè facta, vt desumitur ex traditis per Bartol. *in l. si aduersarius C. de fid. instrumentor.* Bald. *in l. 1. C. si ex fals. instrum.* Afflict. *dec.* 189. & Capic. *in decis.* 67. Et quia in tali casu debet cathegoricè respondere, inoleuit practica, quod quando pars respondet, quod vult vti, facit huiusmodi declarationem, sub hac forma. *N. dicit, quod vult vti omnibus testibus, omnibus articulis, & omnibus testium depositionibus.* Vnde si fieret declaratio, quod vult vti testibus, super aliquibus certis, & super certis alijs non, tunc non debet admitti, propter iuramentum testibus præstitum, quod esse debet indiuiduum, vt notat Franch. *decis.* 173. *in fin.* Quando verò respondet, quod non vult vti testibus, talis declaratio debet esse specifica, & simplex, non generalis, & confusa, neque dolosa, vt aduertit Clar. *vbi sup. d §. falsum vers. vtensilicto.* Et sic facienda erit sub hac forma. *N. dicit, quod non vult vti talibus testibus*, nominando illos per nomina, & cognomina, *Neque intendit vti depositionibus prædictorum testium, ideo illis renunciat.* vt colligitur *ex dicta Pragmatic. testes falsum.*

Et est aduertendum, quod Procurator non potest facere talem declarationem circa vsum, vel non vsum testium, nisi habeat speciale mandatum, in quo concedatur ipsi in specie facultas faciendi huiusmodi declarationem. Capic. *d. decis.* 67. *n.* 2. sequitur Menoch. *de arbitrar. Iudic. cas.* 315. *n.* 21. *cum seqq.*

Quod si per procuratorem non habentem speciale mandatum ad talem declarationem faciendam, fieret nihilominus; tunc nullum producet effectum, nisi à parte ratificata fuerit, & ita passim practicatur.

PRAXIS PROCESSVS.

28 His positis deueniendum est, iuxta nostrum institutum, ad modum practicū formandi processus, & successiuè ad decreta necessaria super his, quæ dicta sunt in superioribus. Quando igitur occurret huiusmodi emergens falsitatis testium, potest Iudex interloqui infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Decretum super emergenti.

Qui Perillustris, & Reuerendissimus, Dominus, &c. in causa N. cum N. occasione, de qua in actis, &c. super tali, & tali emergenti, monuit partes ad primam ad audiendam ipsius voluntatem, & si commodè super eodem emergenti sententiam, siuè decretum; omni modo, &c.

29 Quando verò statuit terminum ad simpliciter, & deliberatè respondendum,

vt

vt supra dictum est, potest fieri infrascriptum, vel simile decretum, videl.

Decretum ad simpliciter respondendum.

Qui Dom. &c. visa instantia N. petentis, quod N. compellatur ad deliberatè respondendum simpliciter, an testibus, & iuribus per eum in Actis productis vti velit, terminum statuit dierum tot ad simpliciter, & absolutè respondendum, an eis vti voluerit ad finem, &c. alias, &c. omni modo, &c.

30 Decretum verò quod fieri solet à Iudice in casu, quo concedit repulsam, est tale, vel simile, videlicet.

Decretum Repulsæ.

Qui Perillustris, & Reuerendiss. Dominus, &c. Visa petitione N. asserentis, in causa vertente inter ipsum ex vna, & N. partibus ex altera, occasione, de qua in Actis, &c. habere testes reprobatorios probatoriorum, nè in suis iuribus præiudicium aliquod patiatur, terminum statuit dierum tot. . . . ad reprobandum, & repulsandum testes prædicti N in termino probatorio per ipsum productos. Quo termino elapso amplius non audietur; neque testes admittentur, & ita, &c. omni modo, &c.

31 Tandem expletis omnibus emergentibus, & incidentibus, quæ occurrere solent, de quibus omnibus agere, fere impossibile se habet, cum variare soleant, secundum factorum contingentias, personarum qualitates, Populorum mores, Regionum consuetudines, ac Curiarum proprium stylum, & similia, accidentia, fit Publicatio testium examinatorum in termino dato ad repulsam, infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Decretum Publicationis Repulsæ.

Qui, &c. Attestationes, & dicta testium examinatorum pro parte N. in termino dato ad reprobandum testes productos in termino probatorio pro parte N. in causa inter ipsos vertente in hac Curia, occasione, de qua in Actis, aperuit, & publicauit, et pro publicatis haberi voluit, et mandauit, & copiam volentibus fieri iussit, & decreuit, cum termino dierum, (duorum vel trium) ad opponendum, & dicendum contra, &c. omni modo, &c.

32 Vnum tamen est aduertendum in materia repulsæ, quod si occurrat reprobare instrumentum, necesse est, vt fiat saltem per quatuor testes, quia instrumentũ sustinet vices duorum testium; & tabellio est maior vno teste. Glos. *in cap. testes 4. q. 3.* & traditur *in sum. Confessor. lib. 2. tit. 5. q. 186.* & S. Antonin. *3. p. tit. 9. cap. 11. §. 2. prop. fin. vers. oportet.*

SVBSECTIO DECIMA.

De Repulsa Repulsæ.

SVMMARIVM.

1 *Repulsa repulsæ, quid sit?*
2 *Terminus Repulsæ repulsæ est medietas primæ repulsæ.*
3 *Repulsa repulsæ, quando peti debeat.*
4 *Repulsa repulsæ, quomodo petenda.*
5 *Repulsæ prædictæ finis, qualis.*
6 *Lapso termino huius secundæ repulsæ non datur amplius vlterior repulsa.*
Processus in infinitum est vitandus.
7 *In repulsa repulsæ non fit nominatio testium regulariter, sicut fit in termino probatorio.*
8 *Repetitio testium in ciuilibus, quibus in casibus necessaria sit.*
9 *Repeti non possunt testes post publicationem attestationum.*
10 *Testes, qui repetuntur, non possunt plus dicere, in secundo examine, quàm fecerunt in primo.*
11 *Testis, qui repetit primum examen, instare potest, vt sibi legatur primum examen, ne variet.*
12 *Testis varius etiam in ciuilibus torqueri potest.*
13 *Tortura testi vario infertur, etiam non præcedentibus inditijs.*
14 *Clericus testis varians, potest etiam torqueri.*
15 *Torqueri possunt pluries testes varij.*
16 *Etiam, si extraiudicialiter variauerint.*
17 *Doctores contrarium asserentes non admittuntur.*

1 EGimus in præcedenti subsectione de prima Repulsa, quæ fit ad effectum reprobandi testes examinatos ad fauorem partis aduersæ in termino probatorio; Verùm quia completo, peractoque examine testium reprobatoriorum, ac facta publicatione processus, & attestationũ repulsæ solet altera Pars petere Repulsam re-

repulſæ, ideſt alium terminum ad reprobandum, & repulſandum teſtes examinatos pro repulſa teſtium examinatorum in termino probatorio: Ideo in præſenti Subſectione erit agendum de repulſa repulſæ.

Pro cuius intelligentia plura à Nobis de more notanda erunt. Primò, quæ ſit repulſa repulſæ; & quis eius terminus. Secundò, Quo tempore peti debeat, & quomodo. Tertio, Ad quem finem petatur terminus ſecundæ repulſæ. Quartò, An poſt lapſum terminum ſecundæ repulſæ detur alius terminus. Vltimò, An in terminis primæ, & ſecundæ repulſæ poſſint fieri nominationes teſtium, & committi audientia teſtium, vt fit in termino probatorio?

Quoad primum, notandum eſt, quod repulſa repulſæ nihil aliud eſt, quàm actus ille, per quem repulſantur teſtes reprobatorij probatoriorum examinatorum in primo termino dato ad probandum, *vt colligitur ex cap. licet dilectus de teſtib. & ex cap. præſentium. eod. tit. in* 6. & ex Speculat. *lib.* 1. *de teſte §.* 10. *incip ſæpè num.* 5. & Bald. *in l. ſi quis teſtibus. C. de teſtib.* & de iure Regni *ex Ritu Magnæ Cur. Vicar.* 74.

Vnde ſicut in prima repulſa à Reo, *verbi gratia* reprobati fuerunt teſtes Actoris; Vel ab Actore teſtes rei altero ex illis tribus capitibus in præcedenti Subſectione 9. *num.* 17. *verſ. At regulariter enunciatis*, videlicet aut quoad perſonas, aut quo ad dicta: aut quoad examen eorum: ita in hac ſecunda repulſa vno ex eiſdem capitibus reprobari poſſunt teſtes examinati in prima repulſa ad reprobationem teſtium in termino probatorio examinatorum; ad finem minuendi eorum fidem, vt ex hac via firma remaneat probatio, & fides priorum teſtium in termino probatorio examinatorum; nam certum eſt, quod ſi in hac ſecunda repulſa infringatur fides teſtium examinatorum in prima repulſa, opponendo contra eorum perſonas, vel dicta, vel examen exceptiones ſubſiſtentes; corroboratur, & augetur fides teſtium examinatorum in termino probatorio. Et ſic Iudex ſententiam ferre poterit habita conſideratione, & reſpectu ad eorum qualitatem, integritatem, & bonitatem; ſicut è contrario, ſi aliquo modo eorum fides diminuta remaneret per exceptiones contra illos in prima repulſa oppoſitas, diligenter perpendere deberet quam fidem, & probationem facerent eorum teſtimonia ſic diminuta; & ſic habere reſpectum ad eorum malam qualitatem, & ad alias circumſtantias, quę eorum fidem, & probationem valde debilitarent; imò aliquando in totum corruere facerent; & eneruatam prorsùs redderent.

2 Terminus autem ſecundæ repulſæ eſt medietas termini dati in prima repulſa, ad ſimilitudinem termini primæ repulſæ, qui vt dictũ fuit ſuo loco, eſt medietas termini probatorij. Vnde in Regno ſeruatur, vt ſi terminus primę repulſę, fuerit ſex dierum, terminus ſecundæ repulſæ, erit trium dierum; ſi quatuor in prima, erit duorum in ſecunda, *vt colligitur ex pragmat. exordiente: Curſu dilationum ſub rubr. de publicatione processus.*

3 *Quoad ſecundum*, quo ſcilicet tempore ſit petenda, & quomodo, notandum erit, quod iſta repulſa repulſæ, ſeu ſecunda repulſa peti debet poſt publicationem factam in prima repulſa, *Et habetur in d. rit.* 74. Eſt bene verùm, quòd hodie de ſtylo Curiarum Regni in recentiſſima practica ſeruatur, quod Pars non arctatur ad petendã repulſam repulſæ, dummodo illam petat, ante concluſionem factam in cauſa, ſi voluerit; vt etiam dictum fuit ſupra de prima in *præcedent. ſubſect.* & aduertit Capic. *in deciſ.* 157.

4 Quo verò ad ſecundam partem dubii, nimirum quomodo ſit petenda, notandum erit, quod in termino primæ repulſæ conceſſæ ad inſtantiam Rei conuenti, Actor debet proteſtari de Repulſa repulſæ, ſuis loco, & tempore petenda, & iſte eſt modus practicus petendi ſecundam repulſam. ita Carauit. *in d. rit.* 74.

5 *Quoad tertium*, ad quem ſcilicet finem petatur ſecunda repulſa, notandum erit, quod finis, propter quem petitur terminus ſecundæ repulſæ, eſt, vt repulſentur teſtes examinati in prima repulſa, ad effectum, vt teſtes primo loco examinati approbentur, quia per teſtes reprobatorios examinatos in prima repulſa, remanſerunt aliquo modo deficiẽtes, vnde per alios teſtes, qui examinantur in ſecunda repulſa, per quos reprobantur teſtes examinati in prima repulſa, corroborantur teſtes primò loco examinati in termino probatorio, & ſic plenam faciunt fidem, & probationem pro eodem actore.

6 *Quoad quartum*, an ſcilicet poſt lapſum terminum ſecundæ repulſæ, detur alius terminus, notandum erit, quod facta publicatione in ſecunda repulſa, non datur alius terminus regulariter loquendo, niſi aliqua partium eſſet priuilegiata, quia in tali caſu poſt lapſum termini ſecundæ repulſæ, datur etiam alius terminus primi, & ſecundi Beneficij, ideſt primæ, & ſecundæ,

dæ restitutionis in integrum, vt *habetur in in fine dictæ pragmat. cursu dilationum, & nos dicemus inferius.*

Vnde non possunt examinari, & produci testes reprobatorij reprobatoriorum testium reprobatorum; permittitur enim reprobare testes primo loco per actorē super principali negotio in termino probatorio productos; & reprobatorios iterum reprobare, vt fit in secunda repulsa; vlterius verò non conceditur. *per cap. licet dilectus de testib.* & ibi Abb. & Alij latè; ex quo textu colligitur, quod cuilibet parti licet facere vnam reprobatoriam testium, siuè probatoriorum, siuè reprobatoriorum, non vltra, & sic quarta reprobatio non permittitur, propter infinitatem vitandam; infinitas enim seù processus in infinitum est vitandus. *l. vt inter C. de Sacrosanct. Eccles.* ad hoc vt detur finis litibus *vt in cap finem de dol. & contum l vlt. ff. pro soc. & l. non distinguemus §. quæsitum ff. de arbitr.* Et sic non potest cōcedi terminus ad probandum per quartos testes, *vt in d. cap. licet dilectus,* & facit text. *in §. quia vero Authent. de testib. cum similib.* & notat Speculator. *loc. sup. cit. de teste* §. 10 *n* 5. vbi Io. Andr. ne detur processus in infinitum, vt dictum est.

7 *Quoad quintum,* & vltimum, an scilicet in terminis primæ, & secundæ repulsę possint fieri nominationes testium, & cōmitti illorum audientia, notandum, quod secundum Afflictum *in constitut. In Pecuniariis num. 3. & in constit. Animalia num. 2.* Nominationes, & audientia testium fieri, & committi possunt, tam in prima, quam in secunda repulsa. In Practica verò in Regno *per Ritum Magnæ Cur. Vic.* 146. & per Gloss. *in d. constit. In pecuniariis* non committitur testium audientia in terminis primę, & secundæ repulsæ, nisi tota defensio litis consisteret in testibus examinandis in partibus, quia tunc daretur facultas nominandi testes; Et Ratio est, quæ repulsa habetur loco defensionis, quia est de iure naturę. *Clemen. Pastoralis de sent. & reiudic.* & sic nō erit in tali casu deneganda, ne indefensa, partium iura remaneant.

8 Sed quæritur, an reprobari possint testes, qui adducuntur ad probandum in causis ordinariis, si repetiti non fuerint, quando examinati fuerunt prius in causis summariis, factis postea ordinariis?

Respondetur affirmatiuè, quia alias non probarent, nisi repeterentur, prout etiam si fuerunt examinati in alia instantia, vel in alio emergenti. *cap. venienst il 2. de testib.* Bart *in extrauag ad reprimendum verb. summariè num.* 25. Farinac. *de testib. q.* 66. *num.* 297. *& 299. cum seqq.* vbi plurimos Doctores allegat. Quia etiam in ciuilibus tali casu testes sunt repetendi, alias non probarent, sicut etiam in sequentibus casibus, Quorū

Primus est, quando fuit oppositum contra testem aliquem, vt dictum suum obscurum declararet, & declarationem non fecit; nam tunc probationem nullam faceret, nisi prius repeteretur, ad effectum, vt declaret dictumobscurum, facit tradita per Menoch. *de arbitrar. Iudic. lib.* 1. *q.* 72. *& 73. n.* 24. & Card. Mantic. *decis.* 145. & per Alios apud Ipsos.

Secundus est, quando testes fuerunt nulliter examinati, nam tunc nulla est eis fides adhibenda, nisi repetantur, Mantic. *vbi sup.* & Alij per ipsum citati. Farinac. *d. q.* 66. *n.* 303.

Tertius est, quando in illis casibus in quibus ad probationem faciendam requireretur repetitio, & fuit quidem facta, sed non legitimè, quia de iure testium repetitio facienda est regulariter ante publicationem attestationum.

9 Regula enim iuris est, quod publicatis attestationibus, sicuti non possunt testes de nouo produci, ita etiam neque repeti *cap. per tuas,* & ibi Gloss. *in verb audiendum de testib.* vbi etiam Bald. *in summar. & n.* 2. Gabriel. *d. tit. de testib concl.* 28. *num.* 2. vbi de communi testatur Farinac. *d. q.* 66. *num.* 255.

Quæ regula, quod sequuta publicatione testes repeti non possunt, ampliatur, etiam si repetitio fieret ad instantiam partis, quāuis ageretur de sola declaratione primæ depositionis, Aretin. *in cap. per tuas,* vbi latè *num.* 6. *&* 7. Farinac. *ibid. num.* 256. *& seqq.* vbi alios citat, & subampliat, ac sublimitat. Ex officio tamen Iudex non prohibetur quandocumque testes repetere Farinac. *vbi proximè n.* 261. *&* 264. vbi vsque ad numerum 317. limitat tredecim modis latè declarando, & auctoritatibus cōfirmando.

10 Nota tamen, quod quando testes repetuntur, continere se debent intra necessarios limites, nam non possunt, nec debent plus dicere in secundo examine repetitionis, quam dixerunt in primo examine per ipsos facto. vt ex Baldo, & Innoc. *in d. cap. per tuas* firmat Rot *decis.* 720. *n.* 2. *p.* 2. *nouiss.* & Farinac. *d. q.* 66. *n.* 37.

11 Nota secundò, quod testes, qui repetuntur, regulariter instare possunt, vt sibi legatur primum examen ad euitandā variationem, contradictionem, aut vacillationem, (de quibus latius agemus infrà *p.* 4. *in pract. criminal. sect.* 5. *num.* 49. *&* 50. vbi declarabimus, quando testis dicatur varius, & vacillans) vel saltem protestari possunt, quod se remittunt priori examini. Farinac.

rinac. plenè *in tit.de heresi.q.188.§.1.n.33.& de testib.d.q.66.n.39. cum plurib.seqq.* quia per dictam protestationem excusantur à pęnis variationis, & contradictionis Bart. *in l.eos n.7.ff.de fals.* & ibi Marsil. *n.6.*

12 Et ratio est, quia etiam in ciuilibus, testes torqueri possunt, quando variant, vacillant, vel se contradicunt, vt vltra Doctores, quos allegaui suprà *subsect.6. nu.20.* tradunt Bald. *in tract. de testib.p.2 nu.2.* Clar. *in pract.crim.§.fin.q.25.vers.item testis*, & latè Farinac. Alios cumulans *in d.q.66. n.89. & seqq.* vbi de communi testatur.

13 Quæ conclusio, vt testes varij torqueri possint, ampliatur pluribus modis. Et Primò, non obstante, quod non præcedant alia inditia, nam adhuc ex sola variatione, contradictione, vacillatione torqueri possunt, vt tradunt cōmuniter DD. quos citat, & sequitur Farinac. *ibid n.100*

14 Ampliatur secundò, etiam si talis testis sit Clericus, qui variat coram Iudice sęculari in casibus sibi coram eo examinari permissis. Clar. *vbi sup.vers.sed numquid* Boss. *in tit de tortur.test. num.4.* Farinac *loc. pract. num.101. & num.103.* vbi dicit, quod tali casu non torquetur à Iudice sæculari, sed ab Ecclesiastico, vt tenet etiam Clar. *ibid. in fin.* & Capie. *dec.142.*

25 Ampliatur tertiò, vt toties torqueri possint, quoties variauerint; intellige tamen vsque ad tertiam vicem, & non vltra, *vt fusius dicemus in practie.crim.* & tradunt DD. quos citat Farinac. *ibid.num.104. & seq.*

16 Ampliatur quartò secundùm quosdam, non solum si testes variauerint iudicialiter: verum etiam si extra iudicialiter; nam adhuc torqueri possunt. Gabriel. *de testib.conclus.29.nun.40.& conclus.31.n.1.vers. contrarium* Clar *d.q.25.vers.sed pone* Farinac. *c.q.66.n.106 cum duob.seqq.* vbi plures Alios cumulat. *& n.108.* declarat hoc pręsertim procedere, quando dictum extraiudiciale redactum fuit in scriptis.

17 Quidquid in contrarium afferant Marsil. *in l.eos n.1.vers.quod est interpretandum ff ad leg.Cornel.de fals.* Boss. *in d tit.de tortur.test. n.14.* & Alij, quos pleno calamo allegat Farinac. *vbi sup. nu.115.* De reliquis vide apud præcitatos DD. qui ex professo articulum examinant, Mihi autem hęc pauca adducere placuit, tum quia faciunt ad Praxim reprobandi testes. tum etiam quia quando casus occurret, haberi possunt loca Doctorum, qui de materia agunt.

Nunc finem faciendo subsectioni, dico quod absolutis omnibus terminis concedi solitis ad reprobādum testes reprobatorios probatoriorum, fit publicatio in hac secunda repulsa more solito, & tunc proceditur ad vlteriora in causa, faciendo conclusionem; cum non detur regulariter alius terminus, neque ad probandum, neque ad reprobandum, nisi partes essent personæ priuilegiatæ, quibus competeret beneficium restitutionis in integrum. Ideo ponam sequentem subsectionem, in qua de illa quędam magis ad praxim necessaria percurram. proprerea erit.

SVBSECTIO VNDECIMA.

De Restitutione in integrum bis concedenda, quæ in Regno appellatur primum, & secundum beneficium.

SVMMARIVM.

1 *Restitutio in integrum, quid sit?*
2 *Restitutio in eadem causa bis tantum conceditur.*
Hinc in Regno prima restitutio dicitur primum beneficium, secunda secundum beneficium.
3 *Restitutio in integrum duplex est.*
4 *Appellatio non datur à concessione restitutionis in integrum gratiosæ: secus à restitutione iustitiæ, & quare.*
5 *Restitutio dupliciter peti potest.*
6 *Differentia petitionis restitutionis in integrum, quæ?*
7 *Restitutio peti non potest à procuratore sine mandato speciali:*
8 *Limitatur tamen in tribus casibus.*
9 *Causæ, pro quibus datur restitutio in integrum.*
10 *Personæ, quæ petere possunt restitutionem in integrum.*
Minores habent priuilegium petendi restitutionem.
11 *Fideiussores minorum non possunt vti beneficio minorum.*
12 *Mulieres habent beneficium restitutionis in integrum.*
13 *Ecclesia, et Ecclesiasticæ Personæ habent similiter restitutionem in integrum.*
14 *Hospitalia, & alia loca pia habent etiam dictam restitutionem.*
15 *Loca pia, quoad bona habent restitutionem, non quoad personas laicorum.*

16 Ca-

sit inter viuos, non causa mortis.
83 *Item assumit naturam contractus, cui adijcitur.*
84 *Item transfert ius contra tertium possessorem.*
85 *Item operatur effectus possessionis etiam post mortem.*
86 *Item operatur vt possit agi nulla facta prius excussione.*
87 *Item impedit mandatum de manutenendo.*
88 *Item operatur suos effectus etiam in Emphyteusi:*
89 *Item operatur, vt Iudex non possit denegare Constitutario mandatum de associando.*
90 *Casus, in quibus constitutum prædictum nihil operatur; prout si tempore contractus constituens non possidebat rem.*
91 *Item, si fuit appositum in contractu nullo.*
92 *Item, si fuit appositum in contractu dubio de validitate.*
93 *Item, si in contractu simulato.*
94 *Item, quando cōstituens remanet in possessione*
95 *Item in casu conditionali.*
96 *Item in contractu bonorum fideicommisso subiectorum.*
97 *Item in contractu rei incertæ.*
98 *Item in contractu absentis.*
99 *Item, quando requiritur vera, & realis traditio rei.*
100 *Item non extenditur ad futura.*
101 *Item nihil operatur in contractu census.*
102 *Associationis citatio.*
103 *Associationis decretum.*
104 *Mandatum de associando pro sorte principali.*
105 *Mandatum de associando pro fructibus.*
106 *Associationis instrumentum.*
107 *Decretum termini peremptorij ad producendum omnia.*

1 Diximus in præcedenti subsectione, quod post secundam repulsam, non conceditur regulariter alius terminus ad probandum, nisi aliqua ex partibus litigantibus esset persona priuilegiata: quia tunc permitteretur ei habere alium terminum, per viam restitutionis in integrum. Verum quia huiusmodi materia est valde frequens in Tribunalibus, tum Ecclesiasticis: tum Sæcularibus. Ideo expediens est de ea hoc loco quædam vtilia, & necessaria cumulare, & tangere, ne quidquam, quod practicari potest huic practicæ desit.

Pro cuius materiæ notitia, plura per nos erunt more solito examinanda. Primò, quid sit restitutio in integrum. Secundò, quotuplex sit. Tertio quomodo petatur. Quartò, ex quibus causis concedatur. Quintò, quibus personis cōcedatur. Sextò, quo tempore peti possit. Septimò, Quæ sit eius natura. Octauò, quòt erunt ista beneficia restitutionis. Vltimò, quis sit terminus primi, & secundi beneficij de Iure Regni.

Quoad primum, notandum est, quod restitutio in integrum, est in pristinum statum repositio. *cap. vlt. §. vlt. in fin. 2. q. 3. cap. ex litteris de restitution. in integr. l. quod si minor. §. restitutio ff. de minor.* & ibi Bart. & DD. *& in l. Gallus §. & quid si tantum col. 2. vers. quæro quid si filius ff. de lib. & posth.* Cardinal. *in Clem. 1. in 3. notab. de rest. in integr.* Io. Maurit. *in tr. de restit. in integr. cap. 1.* Odd. *eod. tract. par. 1. q. 1. art. 4. n. 32. & seq. & n. 44.* Et hęc est communis, & receptior definitio restitutionis in integrum, vt testatur Odd. *loc. cit.* Specul. tamen *in lib. 2. rubr. de restitution. in integr. §. 1.* aliter diffiniuit, sed ad idem coincidit, vt scilicet sit prioris status, vel iuris, vel audientiæ redintegratio.

2 Et est aduertendum, quod in vna causa bis tantum concedi solet, non amplius, & in Regno Neapolitano prima restitutio appellatur primum beneficium: secunda verò restitutio dicitur secundum beneficium, vt aduertit Marant. *in Aur. spec. p. 6. vers. & quandoq; apppellatur num. 101. in fin.*

3 *Quoad secundum*, est notandum, quod restitutio in integrum duplex est, Gratiæ scilicet, & Iustitiæ. Gratiæ, seu gratiosa, est illa, quæ conceditur à Principe ex eius Clementia. Iustitiæ verò, est illa, quæ venit concedenda de Iure. Specul. *de rest. in integr. §. 2. num. 34.* Odd. *de restit in integr. par. 1. q. 1. art. 15.* Scaccia *de appellation. quæst. 19. remed. 2. n. 26. et seqq.* Marchef. *de commission. restit. in integr. p. 2. §. 1. n. 97. & seqq fol. 102.*

4 Est autem valde vtile scire hanc diuisionem, quia à decreto concessionis restitutionis in integrum gratiosæ non datur appellatio, cum sit sententia Principis, a qua appellari non potest, *l. 1. ff. à quibus appell. non lic.* Marchef. *vbi sup.* & Scacc. *ibid, q. 16. limit. 1. n. 1.*

A concessione verò restitutionis in integrum Iustitiæ, seu prout de iure datur appellatio. Marchef. *loc. cit.* Scaccia *de appell. q. 17. lim. 47 memb. 1. nu. 169. & q. 19. rem. 2. n. 132.* Saluft. Tiber. *in Prax. lib. 1 cap. 9.* & hæc cōcedi potest à quolibet Iudice ordinario. *l. n causa la 2. §. fin. ff. de minor.* Odd. *d. tr. q. 32. art. 4. n. 28. vers. contrarium.* cum Alijs apud Scacc. *de appell. q. 19. rem. 2. n. 28.*

Vnde practicatur in Romana Curia, vt quando de iure concedenda est restitutio, non pronuncietur per Iudicem, ne detur occasio appellandi, quia tacitè intelligitur concessa per processum ad vlteriora; sed tantum in meritis causę ad fauorem eius, qui

qui petiit, pronunciatur. Salust. Tiber. *ubi sup.* Vestr. *in Prax. lib. 1. cap. 3. num. 17.* Odd. *de rest. in int. p. 1. q. 33. ar. 4. n. 35.* Rot. & Alii apud Ridolphin. *in prax. p. 1 cap. 13. nu 417.* Mantic. *dec. 315. n. 5.*

5 *Quoad tertium*, est notandum, quod restitutio in integrum dupliciter peti potest, principaliter scilicet, & incidenter. Vestr. *ubi sup. n. 19.* Scacci. *loc. prox. cit n. 45.* Luc. Pet. *in prax. lib. 5 c. 1. n. 5.* Ferrett. *conf. 42. il 2. n. 5. & seq.*

6 Sed est aduertendum, dari differentiam inter vnum, & alium modū petendi; nam si petatur principaliter, requiritur in eo Iudicio libellus, litis contestatio, & aliæ solemnitates, quę requiruntur in Iudicio ordinario. Speculator. *de restit in integr. §. 2. n. 39.* Vestr. *d. n. 19.* Salust. Tiber. *loc. cit. vers. super modo*, Scaccia *ibid. n. 48.* Si verò petatur incidenter, proceditur summariè, sine vlla solemnitate. Vestr. & Scacci. *ubi proximè*, Rot. *decis. 3. de restitut in integr. in antiqu.*

Secunda differentia est, nam principaliter peti debet coram Iudice ordinario cōpetente, vel Delegato ad vniuersitatem causarum, vel Delegato à Principe. *l. fin. C. ubi, & apud quem* Luc. Pet. *in prax. lib. 7. c. 1. n. 3.* Odd. *de rest. in integr. q. 32. art. 3. num 28. & art. 6. num. 54.* Scacci. *de appellat. d. quest. 19. remed. 2. num. 28. & seq. & num. 50. & 56.* Alij autem Delegati non possunt illam concedere.

Incidenter verò peti potest, coram quibuscumque Iudicibus, siuè ordinariis, siuè Delegatis. *d. l. fin. C. ubi, et apud quē.* Luc. Pet. *ubi sup. nu. 4.* Odd. *d. q. 32. art. 6. num. 55. vers. aut loquimur.* Salust. Tiber. *d. lib. 2. cap. 9. in fin.* Scacci. *d. quest. 19. remed. 2. num. 45. & seqq.*

Peti autem incidenter præcipuè dicitur, quando petitur per viam exceptionis, vel replicationis. Luc. Pet. *loc. cit. nu. 7.* Marches. *de commiss. restitut. in integr. par. 2. §. 1. num. 57. fol. 96.*

7 Aduertendum est secundò, quod ad petendam restitutionem in integrum, requiritur mandatum speciale. *l. illud. §. fin. ff. de minor.* Bart. *in l. tutius num. 3. ff. de liber. & posthum.* Luc. Pet. *ubi sup. n. 13.* Sal. Tiber. *d. lib. 2. cap. 11. nu. 1.* Ferrett. *d. conf. 42 il. 2. n. 5.* Marches. *loc cit num. 56 fol. 96.* Odd. *de rest in integ. q. 31. art. 12. n. 48.* vbi limitat sexdecim modis.

8 Per supradictos tamen DD. Limitatur Primò, quando petitur restitutio incidenter, secundum Glos. *in cap. suscitata vers. postulauit*, & ibi Abb. *num. 5. & seq. de restit. in integr.* Roman. *singular. 126.* Luc. Pet. *in Prax. d. lib. 7. cap. 1. num. 13.* Marches. *d. n. 56.* nisi procurator peteret restitutionem ab interlocutoria super incidenti lata, nam tunc posset etiam sine mandato, per lapsum decem dierum in iudicatū transacta. Abb. *ubi sup. n 6.* Roman. *ibid.*

Secundò limitatur, quando mandatum speciale comprehenditur sub generali, per clausulam: *Nec non ad alia faciendum, etiam si talia forent, quæ mandatum exigerent speciale. cap. qui ad agendum de procur. in 6.* Odd. *de rest. q. 31. ar. 12 num. 51.* Mantic. *decis. 11. num. 2.* Cassad. *decis. 1 num. 3. de procur.*

Tertiò limitatur in tutore, curatore, & similibus, qui habent administrationem, à Iure. Abb. *loc. citat.* Luc. Pet. *ibidem, num. 14.*

9 *Quoad quartum* est notandum, quod restitutio in integrum ex pluribus causis conceditur, quia sine iusta causa non datur.

Quorum Prima est minor ætas; & eius æquipollentia, vt defectus mentis, vel corporis, vt in furiosis, & infirmis, ac miserabilibus; Fauor publicus, priuilegium Ecclesiæ, locorum piorum, Reipublicæ, & fisci, de quibus latè Odd. *de restitut. q. 2. 3. & 4.*

Secunda est, quælibet iusta causa, quæ comprehenditur sub clausula generali: *si qua mihi iusta causa esse videbitur. l. 1. & tot. tit. ff. ex quib. caus. maior.* Odd. *q. 8. per t.* Staphil. *de litter. Gratia, verb. quando est Ista vna sen-ten ia.*

Tertia causa est Paupertas. Staphil. *ibid vers. sed si per contradictas. fol. 162.* Odd. *dicta q. 3. ar. 3 n. 14.* Put. *decis. 446 lib. 2.* Cassad. *decis. 6. num. 2. de appell.*

Quarta est Absentia. Odd. *q. 5. art. 3. & seqq. vbi latè.*

Quinta est Ignorantia. Odd. *q. 8. artic. 9. num. 41. vers. contrarium.* Maurit. *de restitut. in integr. c. 67. cum seqq.* Rot. *decis. 164. num. 4. & 342. num. 1. par. 2. recent.* Caualer. *decis. 94. num. 2. & decis. 141. num. 3.* vbi de communi testatur.

Sexta est Bonum ius in negotio principali. Put. *decis. 6. & 7. de restit. in integr.* Rot. *decis. 272. num. 1. par. 3. lib. 3. diuers.* Gregor. *decis. 459. num. 1.* Duran. *decis. 237. nu. 2.*

Septima est Iniustitia sententiæ. Benintend. *decis. 85. num. 6.* Seraphin. *decis. 245 n. 2.* Caualer. *decis. 163. num. 1.* Rot. *decis. 333. n. 1. par. 4. & 40. num. 1. p. 6. recent.* Etiam si iniustitia non sit notoria. Cæs. de Graff. *decis. 10. num. 12. de re iudic.* Rot. *deci. 351 num. 5. diuers.* Buratt. *decis. 92. num. 5. 399. num. 1. 681. nu. 1. & alibi.*

Octaua est nullitas sententię. Rot. *decis. 333. num. 1. p. 4. & decis. 1. nu 2. & decis. 40. n. 1. p. 6. recent.* quia nullitas est maior iniustitia.

Vant. *in trac. de nullit. sub tit. quid sit nullitas. n.* 20. Aegid. *decis* 343.

Nona est Læsio, saltem ænormis. *cap. pen. de reb. Eccles. non alien.* Gabr. *conclus.* 1. *de restit. in integr.* Rot. *decis.* 21. *num.* 2 *p.* 6. *rec.* Læsio enim est fundamentum restitutionis in integrum. Rot. *decis.* 154. *num.* 1. *p.* 5. *recent.* Duran. *decis.* 137. *num.* 1. *&* 259 *nu.* 1. & sine læsione non conceditur restitutio, etiam personis priuilegiatis. *cap.* 1. *de restit. in integr. l. quod si minor.* §. *non semper. ff. de minor.* Aegid. *decis.* 38. *in med. vers. Quoad quartum*, Duran. *decis.* 310. *num.* 1. Caualer. *decis.* 194. *num.* 3. Rot. *decis.* 199. *num.* 1. *par.* 4. *recent.*

Decima est Læsio enormissima, etiam contra transactionem. Put. *decis.* 11. *de rest. in integr.* Rot. *decis.* 1354. *lib.* 3. *diuers.*
Est tamen aduertendũ, quod adest differẽtia inter restitutionẽ in integrũ, quæ datur Minori, Ecclesię, & æquiparatis ex edicto minorum, & illam, quæ datur Maiori ex iusta causa, & clausula generali: *si qua mihi, &c.* nam Minori, & æquiparatis datur probata minori ætatę, vel æquipollentia, & lęsione: sed Maioribus ex iusta causa, & clausula generali non datur, nisi vltra læsionẽ probauerint iustum impedimẽtum, seù aliam iustam excusationis causam. Vestr. *in Prax. lib* 8. *cap.* 3. *n.* 6.

10 *Quoad quintum*, est notandum, quod Personæ, quę habent primum, & secundũ beneficium plures sunt.

Et Primò minores 25. annis de iure cõmuni, *vt in l. auxilium, & tot. tit. ff. de minorib.* quia ætas supra vigesimumquintum annum dicitur ætas legitima. *l fin. C. de his, qui ven. ætat. impetr.* De iure verò Regni minores dicuntur vsque ad decimum octauum annum, tam masculi, quam fæminæ, *vt in constitution: Minorum iura in fin.* & sic vsque ad dictam ætatem conceditur restitutio in integrum, tam in iudicijs; quam in contractibus, & consequenter datur primum, & secundum beneficium.

11 Quæ tamen restitutio in integrum non extenditur ad fideiussores minorum in contractibus. Maurit. *in tract. de restitut. in integr. cap.* 18. quia est beneficium personale. Specul. *lib.* 2. *de restit. in integr.* §. 2. *nu* 3. Daretur autem maioribus 25. annis de iure communi ex clausula generali: *si qua mihi iusta causa esse videbitur*, de qua habetur *in l.* 1. *& tot. tit. ff. ex quib. caus. maior. & in l. Pantonius. ff. de acquir. hæredit.* Alex. *cons.* 20. *et* 71. *vol.* 1. Maurit. *de restitut. in integr. cap.* 130. Odd. *eod. tract. q.* 89. *art.* 7. *num.* 52. latè Grat. *discept. forens. cap* 656. *n.* 7. vbi reprobat contrarium tenentes.

12 Secundò datur mulieribus, siuè minoribus, siuè maioribus per ea, quæ habentur, *in l. si Iudex. ff. de minorib.* & in Regno adest *constitutio exordiens: Mulieribus, & constitutio: Obscuritatem*, vbi Andr. de Isern. dicit, quod etiam post conclusum in causa, potest mulier petere restitutionem in integrum.

Quæ conclusio ampliatur, etiam si veniat, vt auctrix laudata. Afflict. *dec.* 15.

13 Tertiò, Ecclesia, & Ecclesiasticæ personæ, quoad bona beneficialia habent restitutionem in integrum, *cap. Ecclesiarum* 12. *q.* 2. Speculat. §. 3. *num.* 6. *loc. cit. cap. auditis, de restit. in integr.* vbi Abb. *not.* 8. *cap. constitutus, & cap. cum venissent. eod. tit.* vbi Abb. *in* 6. *notab.* Speculat. *loc. proximè cit. d.* §. 2. *incip. quis autem. num.* 2. 25. *&* 29. & quoad Ecclesiasticas personas, §. 3. *num.* 6. *in fin.* Marant. *vbi supr. num.* 88. & Afflict. *decis.* 590. Et quoad Clericos; qui habent restitutionem, vid. DD. apud Carol. de Grass. *de effectib. cleric. eff.* 1 *num.* 337.

14 Quartò, Hospitalia, & alia pia loca vt Collegia, Congregationes, & similes piæ tamen, habent etiam beneficium restitutionis in integrum, vt notat Abb. *in cap. de restit in integr. & in cap.* 2. *de consuet. in* 2. *notab.* Ioann. Andr. *in cap.* 2. *de restitut. in integr. in* 6. Bald. *in cons.* 465. *vol.* 1. Marant. *loc cit. num.* 90.

15 Est tamen aduertendum, quod dicta loca habent hoc beneficium, si lædantur in iuribus pertinentibus ad ipsa pia loca, non si læderentur singuli, vt singuli de Collegio, vel Hospitali, secundum Abb. *in d. cap.* 1. *num.* 15. *de restit. in integr.* nam tunc si personæ singulorum non essent personæ Ecclesiasticæ, non admitterentur ad pinguius probandum per viam restitutionis in integrum.

Secus tamen dicendum venit de Personis Ecclesiasticis, quę admittuntur ad pinguius probandum, si læderentur in rebus patrimonialibus, *per cap. Ecclesiarum seruos.* 12. *q.* 2. & faciunt tradita per Couar. *lib.* 1. *var. resol. c.* 4. *n.* 2. *vers. verum.*

16 Quintò, Capitula Cathedralium habent restitutionẽ in integrum, si fuerint læsa. Abb. *in d. cap.* 1. *de restit. in integr. col.* 5. *in fin.* Innocent. *in cap. nisi in fin. de præb.*

17 Sextò, Fiscus, & Vniuersitates habent restitutionem. *l. Respublica. C. ex quib. caus. maior. et l. Respub. C. de iure Reipub. lib.* 11. & licet Glos. *ibid.* dicat hoc habere locum solum in Ciuitate Romana, tamen veritas est procedere in omnibus alijs. Imo etiam in quolibet Castro, & Villa, quæ regitur per syndicum, siue sit magna, siuè parua. Bart. Bald. & communiter Alij, *in d. l. Respublica* quos sequitur Dec. *in cons.* 42. *in fin.*

Ratio

Ratio est, quia in eis sunt viduæ, pupilli, & aliæ personæ miserabiles, quarum intuitu conceditur Vniuersitatibus restitutio in integrum. ita etiam Alberic. de Rosat. *in d. l. Respublica*, & Afflict. *in prælud. constitutionū Regni in* 5. *princ.* de quo adest *constitutio incip.* Beneficium. Imò Soccin. *in cons.* 66. *in* 4. *vol.* quem refert, & sequitur Foller. *in addit ad Marant. in spec. aur. p.* 6. *d. vers. Et quandoque appellatur num.* 97. *in fin.* tenet habere locum, etiam si castrum, vel villa non regantur per syndicos.

18 Septimò Milites, dum sunt in expeditione belli, habent restitutionem in integrum. *l. fin.* & ibi DD. *C. de restit. milit.* & dum sunt in castris & si redierint. *vid. tex. in l. qui mittuntur. ver. Iulianus. ff. ex quib. caus. maior & l. si cui in prouincia.* §. *tandiù eod.* Bart. *in l. milites. ff. ex quib. caus. maior.* Sed in Regno adest *constitutio exordiens: Hostici exceptionem*, & notat Capic. *dec.* 76.

19 Octauo Rustici, qui non potuerūt consulere peritiores, habent restitutionem in integrum. Alex. *cons.* 14. *in fin. vol.* 8. Ioan. Maurit *in d. tract. de restit. in integr. cap.* 84. & 85. post Castrens. *in l.* 2. *ff. ad Tertull.* Odd. *de restit. in integr. q.* 9. *art.* 1. & *seq.*

In Regno tamen Rustici non admittūtur ad pinguius probandum per viam restitutionis in integrum, quia isti solent esse, vt plurimum sagaciores prudentibus, ad trad. per Glos. *in l. athletas.* §. *de rusticis. ff. de excusat. tutor.* vbi tenet, quod quando sunt sagaces, & astuti non gaudent beneficio restitutionis in integrum; *notatur in l. si id, quod C. de iurisd. omn. Iudic.* & maximè, quia possunt consulere Peritiores. Afflict. *in constitut. incip. Iusti cultores, num.* 7. & *in decis.* 110. 114. & 175. in quibus agit de supradictis, & alijs personis, quibus competit beneficium restitutionis in integrū; De reliquis vid. Maurit. Marant, & Alios in præcitatis locis, & tandem Ridolphin. *in Prax. indic. p.* 1. *cap.* 13. *d. num.* 432. *vsque ad n.* 441.

20 Est tamen aduertendum ad vnum valdè singulare, quod si minor, mulier, & aliæ personæ habentes priuilegium restitutionis in integrum, contrahant cum iuramento, amittunt priuilegium; de minore est expeditū, quod amittat. vt notat Bart. & Alij. *in Authent. Sacramenta puberum. C. si aduers. vendit.* quia iuramentum repræsentat eum maiorem. Alex. *cons.* 27. & 42. *vol.* 1. Dec. *cons.* 31. *ver. sed his. vol.* 2. vbi ait, quod neque potest petere absolutionē à iuramēto Capell. Tolos. *decis* 45. & plenè Io. Maurit. *in d. tract. de restit. in integr. cap.* 112. & *seq.* De alijs personis, vid DD. præcit.

21 *Quod Sextum*, quo scilicet tempore peti possit restitutio in integrum, notandum est, quod peti debet infra quadriennium, de iure communi, quo elapso non datur. *cap.* 1. *de restit. in integr. in* 6. *l. fin. C. de temp. in integr. restit.* Vestr. *in Prax. lib.* 8. *cap.* 3. *num.* 14. & 23. Buratt. *decis.* 77. *num.* 8. & 404. *num* 4. Rot. *decis.* 2. *de restitut. in integr. in nou.* & ibi Papazon. *num.* 5. & *decis.* 276. *numer.* 3. *par.* 3. *lib.* 3. *diuers.* & *decis.* 592. *nu.* 6. *p.* 2. *recent.* Et non solùm peti debet infra quadriennium: verum etiam, si sit petita, intra dictum tempus terminatur *Clement.* 1. *de restit. in integr. d. l. fin. C. de temp. in int. restit.* Vestr. *d. num.* 14. Rot. *decis.* 13. *n.* 2. *p.* 2. & *dec.* 233. *nu.* 4. *par.* 7. *recent.*

22 Incipit autem currere quadrienniū à die Læsionis. *d. Clement.* 1. *in ver. à tempore læsionis*, Glos. *in cap.* 1. *vèr. iure minoris. de restitut. in integr.* Vnde si petatur aduersus sententiam, incipit currere à die sententiæ, Ioan. Andr. *in cap.* 1. *nu.* 4. *vers. post contractum, vel sententiam de restit. in integr. in* 6. Odd. *de restit. in integr. p.* 1. *q.* 2. *ar.* 6. *nu.* 66.

Et si petatur ad appellandum, quando non fuit appellatum, currit à lapsu decem dierum. Ioan. Andr. *d. num.* 4. Cæs. de Grass *decis.* 3. *num.* 4. *de restit. in integr.*

Minori verò quadriennium incipit currere à die, postquam factus est maior. *d. l. fin. C. de tempor. in integr. restit.* Glos. *in d. Clem.* 1. *ver. d. temp. de restit. in integr.* & *in d. cap.* 1. *ver. iure minoris eod. tit.* Vestr. *loc. cit. num.* 14. Buratt. *decis.* 75 *num.* 22. Rot. *decis.* 132. *num.* 7. *p.* 2. & *decis.* 11. *num.* 7. *p.* 5. *recent.*

23 Limitatur tamen prædicta conclusio pluribus modis, & Primò non incipit currere quadriennium eo modo, quo supra dictū est, quādo quis fuit legitimè impeditus, & iusta causa detentus; nam tunc datur, etiam post quadriennium. *cap.* 1. *de restit. in integr. in* 6. *d. l. fin. C de temp. in integr. rest.* Vestr. *d. lib.* 8. *cap.* 3. *num.* 14.

Limitatur secundò, quando sententia est notoriè iniusta ex eisdem actis. Cæs. de Grass *decis.* 15. *num.* 8. *in fin. de præben.* Ferentill. ad Buratt. *decis.* 404. *num.* 9.

Limitatur tertiò, quando constaret de enormissima læsione. *d. cap.* 1. *de restit. in integr. in* 6. Soccin. *cons.* 266. *num.* 24. *lib.* 2. latè Ferentill. ad Buratt. *d. decis.* 404 *nu.* 10. Rot. *decis.* 284 *num.* 50. *p.* 6. *recent.*

Limitatur quartò, quando constat de bono iure, & impetratur restitutio à Principe. Mantic. *decis.* 315. *num.* 1. & *seq.* Rot. *decis.* 276. *in fin. num.* 7. *p.* 3 *lib.* 3 *diuers.*

Limitatur quintò, quando restitutio datur ex clausula generali, *ob iustā causam.* Rot. *decis.* 360. *n.* 13. & *seq. p.* 6. *recent.* ratio est, quia cum tunc quadriennium nō currat ab initio, si aliter diceretur, esset dare restitutionem ad restitutionem obtinendam, contra tex.

tex. in l.Interdum. ff. de minor.& l.1.C.si sep.in integr. restit. postul.

Limitatur sextò, de stylo Curiæ Romanæ; in qua, dummodò constet de bono iure, quadriennium non attenditur, & sic datur restitutio in integrum, non obstante lapsu quadriennii. Simonett. *decis.*76. Buratt.*decis.*604.*num.*17. vbi Ferentill.*num.*11. Rot. *decis.*284.*num.*.5.*p.*6.*recent.*

24 Aduertendum est autem,quod petita principaliter restitutio, non impedit exequutionem factam, seù iam ceptam. Lancellott. *de attentat. p.*2.*cap.*18. *num.*117. Scaccia. *de appell.q.*19. *rem.*2.*nu.*110.Salust. Tiber. *in Prax.lib.*2.*cap.*11. *num.*3. Marchesi. *de commiss.restit.in integr.p.*2.§.2.*n.*70. *fol.*138. & §.3. *num.* 152. *fol.* 185. Buratt *decis.* 597. *num.*4. Caualer. *decis.*153.*num.*1.& *seq.* Beltramin. ad Gregor.*decis.*258.*n.*10.

Et cepta dicitur exequutio per relaxationē mandati. Rot.*decis.*545.*n.*5.*p.*1.*recent.* & *in vna Cornetana Pecuniaria* 4. *Iunij* 1601. *coràm Pamphilio, impress.apud* Salust. Tiber. *d. cap.*11. & per decretas, & relaxatas exequutoriales. Rot. *decis* 138.*n.*2.*p.*2. & 248. *n.*4.*p.*3.*rec.* Buratt. *decis.*597. *n.*4.& 868.*n.*3.

Quod tamen procedit, quando mandatum, aut exequutoriales fuerunt relaxatæ extra, & post sententiam, non autem si in ipsa sententia, alias præcluderetur via petendæ restitutionis in integrum. Rot.apud Ridolphin.*in Prax.p.*1. *cap.*13. *num.*477. & Marchesi. *de commiss. appell. ab exequut. Breu. p.*1.*cap.*2.*nu.*18.& *seq.* vbi reddit rationem differentiæ. Sed notandum est, quod supradicta locum habent in supremo tribunali Rotæ,non in Aliis.Salust.Tiber.*d.c.*11. *num.*3.Ferentill.*ad Buratt.dec.*945.*litt.A.vers. sed extra.*

25 In aliis autem Tribunalibus, extra Rotam, Restitutio in integrum suspendit exequutionem, sicut causa appellationis, & ea pendente nihil est innouandum. Buratt. *decis.*504. *num.*5. vbi Ferentill. *num.*13. *litt.B.* nisi fuerit præuentum in exequutione reali. Rot. *decis.*64. *num.*1. *p.*2.*recen.* Ferentill. ad Buratt. *d. decis.*945.*litt.A. vers. secus autem*, Scaccia *de appellat.d.q.*19.*remed.*2. *num.*110.& *seqq.* Dicitur verò præuentum in exequutione reali, captis pignoribus. Salust.Tiber. *in Prax.d.lib.*2.*c.*11.*n.*3.

26 In Regno verò Neapolitano seruatur, quod Personæ priuilegiatæ petere debent primum, & secundum beneficium restitutionis in integrum quandocumque, ante tamen prolationem sententię diffinitiuę,& sic post conclusum in causa, secundum Afflict. *decis.*114. sed limitatur in supremis Tribunalibus Ciuitatis Neapolis, quando causa fuisset introducta per commissarium causæ; tunc enim si tempore, quo Commissarius faciet relationem, personæ priuilegiatæ peterent terminum ad pinguius probandum, non debent audiri, Carauit. *in Ritib. Magnæ Curiæ Vicariæ* 71. & 246.

In practica tamen seruatur,vt ad instantiam personæ non priuilegiatæ statuatur terminus trium, vel quatuor dierum Personis priuilegiatis ad pinguius probandum per viam restitutionis in integrū, ad effectum quod vltra illum terminum, amplius non audiantur. Quod benè fuit introductum, nè sub prætextu primi, & secundi beneficii,detur occasio petendi dilationes in causis. Minadous. *decis.*15. vid. Andr. de Isernia *in dict. constit. Obscuritatem*, vbi hanc quæstionem disputauit.

27 *Quoad septimum*, quæ scilicet sit natura restitutionis in integrum, & consequenter primi, & secundi beneficii, notandum erit,quod beneficium concessum minoribus, duplex est, reale, & personale, Reale est, quando transit etiam ad hæredes ipsius minoris. Afflict. *in decis* 211. & *in dict. constit. obscuritatem q.*12. vbi refert Sacrum Consilium dedisse primum,& secundum beneficiū hæredi minoris, ea ratione, quia hoc beneficium restitutionis in integrum nō datur, ex eo, quia est minor, sed ex eo,quia fuit læsus. Imò datur etiā hæredi hæredis beneficiū restitutionis, per text. *in l.non solum ff.de rest. in integr.* Crau.*cons.*17. *nu.*2.*vers.sed ista* Cald.*de restit in integr.in vers. minoribus num.*43. *vers. prædicta*, Ridolphin. *in pract.p.*1.*c.*9.*n.*188. & Alii.

Est autem personale, quatenus non competit fideiussori minoris.Bart. *in l fin.C de fideiuss.min.* & *dixi sup. num* 4. nisi quis in Iudicio fideiusserit pro minore, quia tali casu competeret tale beneficium fideiussori, *vt notat. in d.constit.obscur itatem.*

28 Sed quæritur, an Author laudatus à minore,habeat beneficium minoris?

Respondetur cum distinctione. Aut enim Author laudatus, est persona priuilegiata,aut non; in priori casu non est dubium,quod habebit beneficium minoris, Afflict. *decis.*15. In secundò verò casu, est concedendum cum causæ cognitione, scilicet,quod ex primò,& secundò beneficio minori concesso, possit author laudatus se tueri in Iuribus suis.

29 Quæritur secundò, an primum, & secundum beneficium concedatur minori in causa appellationis, vel liquidationis expensarum, si habuit antea in causa principali?

Respondetur negatiuè, cum Afflict. *in decis.*35.& 114.quia non datur in vna causa,

sa, nisi bis, vt supra notauimus. Vndè cum causa liquidationis interesse, vel appellationis censeatur eadem cum principali, si habuit in principali causa, non ei amplius competit. Quod si in causa principali habuit primum tantum beneficium, in tali casu, posset petere secundum beneficium in causa liquidationis prædictæ, vel in causa appellationis, & ita seruatur in praxi.

30 *Quoad Octauum*, quot scilicet erunt ista beneficia restitutionis in integrum, notandum erit, quod regulariter sunt duo, quorum primum, appellatur prima restitutio, secundum verò, secunda restitutio, vt ex prædictis patet. Si verò ambo litigantes, scilicet tàm actor, quam Reus essent priuilegiati; tunc erunt quatuor beneficia, quia duo spectarent ad actorem, & duo ad Reũ, iuxta textum *in l. petendæ C. de temp. in integr. restit.* quem citat Andr. de Isern. *in d. constit. obscuritatem.* & Afflict. *in ead. constit. q.* 10. Et quælibet pars potest vti beneficio alterius, quia quilibet terminus est communis vtrique parti, vt notatur per DD citat.

31 *Quoad vltimum*, quis scilicet sit terminus primi, & secundi beneficij? Notandum erit, quod terminus primi beneficij, est medietas termini dati ad probandum, & terminus secundi beneficij, est medietas termini dati in primo beneficio, vt habetur de Iure Regni *in Rit. Magn. Cur. Vic.* 71. hoc tamen procedit, quando testes examinandi intra talem terminum, sunt in loco iudicij, vel quando terminus petitur intra Regnum; si verò primum, & secundum beneficium petatur extrà Regnum, tunc terminus remittitur arbitrio Iudicis, habita ratione ad distantiam loci, & ità est intelligendus Afflict. dec. 114.

32 Est notandum prætereà, quod licet in Regno in termino probatorio, & in prima, & secunda repulsa non admittantur articuli impertinentes, & probantes de directo contrarium ad id, quod fuit productum in causa principali, aliàs partes principales punirentur in quinque tarenis pro quolibet articulo: Procuratores verò duplicatam pœnam soluerent, vt habetur *in Pragm. exordiente contingit sæpè sub rubr. de capit. & posit impert. in repul. non ponend. & supra dixi. Subsection. 9. num. 23.* tamen hoc non procedit in termino primi, & secundi beneficij, in quo fieri possunt nominationes testium, ac produci articuli, etiam impertinentes probantes de directo contrarium, vt habetur in præcit. *Pragmat. contingit sæpè* in qua præsupponitur, articulos impertinẽtes nõ esse admittendos, etiam in causa repulsæ, nisi essemus in personis priuilegiatis allegantibus primum, & secundum beneficium; vnde patet à contrario sensu, quod liceat in primo, & secundo beneficio admittere, &c.

PRAXIS PROCESSVS.

33 Antequam ad Praxim formandi processus deueniamus, notandũ erit, quod restitutio in integrum, duplicem cognitionem requirit; aliã scilicet vt quis audiatur in Iuribus suis, & ista cognitio fit coram Principe principaliter, & secundario coram Iudice, cui sufficit dare fumum de læsione; alia verò cognitio fit ad obtinendam ipsam restitutionem, & probari debet læsio. Cum igitur præsentatur Iudici commissio facta per Principem super restitutione in integrũ; vel cum sit ei instantia in tali causa, interloquatur mandando audiri in iuribus suis infrascripto, vel simili modo, videl.

Decretum vt quis audiatur in restitutione petita.

Qui Dominus, &c. In causa vertente in hoc Tribunali inter N. de N. ex vna, & N. de N. partibus ex altera, occasione, de qua in Actis, &c. Habito fumo de allegata læsione, & stante absolutione iuramenti habita mandauit d. N. de N. audiri pro nunc in Iuribus suis cum termino, &c. omni modo, &c.

Vbi verò Iudex procedet in vim commissionis superioris sibi factæ, post verbum *habita*, potest addi. *vigore commissionis sibi per D. N. Superiorem factæ, de qua in Actis, &c.*

In Regno verò in Aliquibus Curijs fieri solet sic:

Et per Dominum N. vel *per Curiam N. &c. fuit prouisum, & decretum, quod detur, prout datur N. de N. primum*, vel *secundum beneficium ad pinguius probandum intra dies tot... alias, etc. & ita per Hoc suum, &c.*

34 Quando autem pronunciatur principaliter in causa restitutionis in integrum, causa cognita, & seruatis seruandis, potest fieri tale, vel simile decretum, videl.

Decre-

Decretum restitutionis in integrum cum insertione sententiæ diffinitiuæ.

Qui, &c. In causa N. cum N. occasione,&c. præuia restitutione in integrum, pronunciauit, ac diffinitiuè sententiauit,&c.

Et ponitur tenor sententiæ per extensum, secundum negotii contingentiam, prout occasio requirit de qua inferius.

35 Solet in quibusdam casibus, post publicationem processus, tam in termino Repulsæ primæ, quam secundæ, quam etiã in terminis primi, vel secundi beneficii, seù restitutionis in integrum, peti per aliquam partem, quod fiat accessus ad locũ differẽtiæ; & tunc debet Iudex se paratum offerre ad accedendum per se, si commodè fieri possit; aliàs quando legitimo impedimento, vel iusta causa detentus non potest ipsemet accedere, tunc eligat alium virum idoneum, & fide dignum, qui accedat, videat, & referat. Et in tali casu fieri solet præceptum, vt deponãtur expensæ, sub pęna pignorationis per partem aduersam, Alias ipsamet pars, quæ instat, quod fiat accessus, illas deponat, repetendas tamen ab aduersario, si in causa succumbet, in totum, vel pro medietate, iuxta sententiam condemnatoriam, & tunc tali, vel simili modo decretatur, videl.

Decretum accessus ad locum differentiæ.

Qui, &c. monuit partes ad interessendum die tali . . . hora tali . . . in loco tali . . . . cum iuribus suis,&c. aliàs,&c.& expensas deponi mandauit à petente accessum per totam, &c. repetendas à succumbente; pro quibus ex nunc contra nõ deponentem, mandatum de pignoribus capiendis relaxauit, omni modo, &c.

36 Quo facto debent partes se conferre ad locum cum scripturis, & testibus necessariis, & ibi insinuabunt Iudici, & Notario, seù Actuario causæ quid videre, & facere debeat. si verò fuerit Iudex impeditus,& Alium transmittere cogitur, potest hoc, vel simili modo interloqui, videl.

Decretum destinationis alterius ad accessum faciendum.

Qui, &c. Cum ad locum differentiæ, iustis detentus impedimentis, accedere nequeat, deputauit D. N. ad videndum, & referendum, partesque monuit ad interessendum cum iuribus, die, & hora tali . . . sumptusque deponi per N. petentem accessum, repetendos à succumbente; & in contumaciam non deponentis, iussit pro summa tot . . . . . pignora eidem fieri, pro quibus mandatum in forma ex nunc relaxauit, omni modo, &c.

Forma Accessus.

N. ad præsens Iudex N. siuè,&c. In termino monitionis factę pro hac die,& hora,&c. accessit, & personaliter se contulit ad locum differentiæ vertentis inter N. ex vna, & N. ex altera, super transitu ver. gra. pratenso per N. & ibidem viso dicto loco differentiæ & auditis partibus in eorum præ tensionibus, terminum statuit ad probandum, & interim nihil innouari mandauit, &c.

37 Aliquando propter defectum probationum, necesse est venire ad iuramentum partium, quod dicitur litis decisiuum seù decisorium, vt si Actor non possit probare suam intentionem per scripturas, vel per testes, & petat per Reum iurari, vel referri; tunc enim Reus tenetur iurare, vel referre, idest dicere: *Iures Tu*; alias habetur pro confesso, vt habetur *in l.manifestæ ff. de iureiurand. & in l.in bonæ fidei. C. de reb. credit*, & vtrobique Bartol. Abb. *in cap.fin. col.3.de iureiur.* Marant.*in spec.p.6.act.9.n.22.* Potest tamen ille, cui defertur iuramentũ petere, vt deferens prius iuret de calumnia; sed non potest dicere, se velle probare per testes. In pari causa, quando ambę partes iurare voluerint, præfertur Reus, aliàs præfertur meliùs informatus. Hoc autem iuramentum deferri potest, vel super credulitate, vel super tota causa, vel super vno tantum articulo, semper tamen coram competenti Iudice, & vel præsente parte, vel citata, alias non valeret. Alex. *conf.122. col.vlt.lib 2.* Capic. *decis.35.* qui licet loquantur de iuramento suppletorio, quando scilicet pars aliqua semiplenè probauit, tamen idem dicendum erit in iuramento decisorio, ob identitatem rationis. Quo iuramento delato non quæritur vlterius de ipsius veritate ciuiliter, sed benè poterit agi criminaliter per deferentem, contra respondentem, de periurio. Si verò pars, cui defertur iuramentum, petat terminum ad deliberatè iurandum, Iudex debet talem terminum concedere ad primam. Non debet tamen tale iuramentũ decisorium admitti, nisi saltem dato fumo de illius veritate; ac nisi sit totius litis decisiuum: de quibus omnibus agunt Andr. de Isern. *in cap.1.vers.cum datur, & ibid. § similiter. vers. Sacramentum de consuet. rec. feud.* Soccin. *in conf.184. lib. 1.*& Boer. *in decis.95. lib. 1.* vbi plenè, & Ridolphin. *in Prax. q. 1. cap. 10. num. 121.cum seqq.*

Sup-

Suppletorium verò, quod alio vocabulo appellatur necessarium, quia defertur in supplementum probationis, quando Actor, vel Reus semiplenè probauit, non defertur, nisi concurrentibus sex conditionibus, de quibus per Gloss. Bart. Bald. & Alios apud Marant. *in Specul. p. 6 act. 9. à num. 4. vsque ad 22.* Et Ridolphin. *in Prax p. 2. capit. 4. à num. 157. cum seqq. vbi 40.* casus ponit, in quibus non defertur tale iuramentum; ideo quando casus occurret, ad dictos recurri potest, qui latius materiam percurrunt.

Decretum verò, quod fieri solet, quando petitur iuramentum decisiuum, est, vt infra, videlicet.

Decretum iuramenti Decisiui.

Qui, &c. mandauit per N. de N. in causa tali ... quam habet cum N. de N. iurari, vel referri, iuxta formam delationis, de qua in Actis, praestito tamen prius iuramento calumniæ per delatorem, omni modo, &c.

Decretum verò iuramenti calumniæ, & eius forma posita fuit, *supra subsection. 9. num. 7.*

38 Si verò opponatur, quod quis non debet gaudere impetratis, quia est periurus, cum non fuerit absolutus à iuramento in contractu apposito, potest fieri Decretum infrascripto, vel simili modo, videl.

Decretum vbi opponatur de Iuramento.

Qui, &c. Sedens, &c. Visis, &c. dixit N. de N. non debere gaudere impetratis, nisi obtenta absolutione à iuramento, aliàs, &c. omni modo, etc. De Decreto verò absolutionis a iuramento. *vide sup subsect. 6. n. 16.*

39 Quando verò petitur dilatio, seu terminus ad deliberatè iurandum, fieri potest tale, vel simile decretum, videl.

Decretum termini ad deliberatè iurandum.

Qui, &c. In causa N. de N. cum N. de N. occasione, de qua in Actis, &c. Visa delatione iuramenti per N. de N. facta, & petitione N. talis ad deliberatè iurandum, terminum statuit dicto N. tali, ad deliberatè iurandum, vt petijt, ad primam, &c. omni modo, &c.

40 Solet similiter aliquando per Iudicem deferri iuramentum in litem; de quo habetur *in tot. tit. ff. de in litem iurand.* & defertur Actori, tantum. *l 2. & l. videamus, §. deferre, ff. eod. tit.* & ob solum dolum aduersarij, non ob latam culpam *l. in actionib. ff. eod.*

Est autem hoc iuramentum triplex, scilicet singularis interesse; affectionis; & veritatis: quia tres sunt æstimationes rerum nimirum æstimatio secundum singularem vtilitatem; secundum propriam affectionem, & secundum veritatem. Castrens. *in rubr. de in litem iurand. num. 2* & ibid. Ias. *num. 2.* & Alij. Plotus *in §. Restat videre. 53. num. 2. de in lit iurand.* vbi latè. Menoch. *de arbitr. Iudic. cap. 207. num. 2.* & Ridolphin. *in Prax. p. 3. cap. 2. à num. 150. cum omnibus seqq. vbi fusè.*

Quando autem deferatur tale iuramentum, & in quibus casibus, & quomodo *vid. DD. cit.* solet autem, quando defertur, fieri tale, vel simile decretum, videl.

Decretum Iuramenti in litem.

Qui, &c. dixit fore, & esse locum iuramento in litem in causa N. de N. cum N. de N. ideo per dictum N. de N. super tali causa iurari in litem posse pronunciauit, omni modo, &c.

41 Multoties occurrit, quod in probationibus faciendis perimit instantia causæ, & tunc necesse est petere restitutionem illius à Principe. Paris de Put. *in tract. de syndicat. vers. sententia cap. restat vnum col prim. circ. fin. & col. fin.* & in Regno adest *Rit. Mag. Cur. Vicar. 219.* vbi habetur, quod potest etiam Princeps. Afflict. *in constit sæpè contingit in fin.* Instantia autem nihil aliud est, quam illa exercitatio Iudicij, quæ incipit à litis contestatione vsque ad sententiam latam; quæ si non feratur infra triennium in causa ciuili, & infra biennium in causa criminali, tunc perit instantia. *l. properandū. C. de iudic.* & in Regno *per d. Rit. 219.* & sic pereūt omnia acta ordinatoria iudicij, prout libellus, litis contestatio, citationes, iuramentum calumniæ, & omnia alia acta iudicij ordinatoria; nō tamen pereunt acta causæ decisoria, prout sunt probationes, confessiones, testes, & huiusmodi. Felin. *in cap. causam quæ, il primo num. 29 de testibus,* Bald. *in l. properandum praec. §. & si quidem, num. 20. C. de iud.* vbi idem firmant in absolutoria ab obseruatione iudicij, prout quādo Iudex absoluit Reum conuentum, quia libellus, vel processus fuit nullus, vel per alios modos, quos enumerat Marant *mox. citand. à num. 49. cum seqq.* nam tunc etiam perit instantia, quoad ordinatoria tantum, vt diximus, non quoad decisoria. sequitur Marant. *in specul. aur. p. 5. vers. Et omnia fiant durante instantia, num. 62.* Azin. *in Prax. §. 2. c. 15. num. 1. & 4.* & Ridolphin. *in Prax. p. 3. c. 2. n. 145. & hu seq.* vbi limitat in actis probatorijs imperfectis; vt si testes publicati non

non fuerint; & idem aduertit Marant. *ibid. num* 55. & 56.

42 Est tamen aduertendum, quod licet pereat instantia per lapsum dicti temporis, vel per absolutoriam ab obseruatione iudicij: tamen hoc intelligitur, quod perimat in illo iudicio iam cępto, non autem in alio, quia regulariter non perimit negotium principale, sed præseruatur ius actoris in alio iudicio. *l & post edictum. §. circumducto. ff. de iudic. cap. examinata*, & ibi Gloss. *in verb. non temerè de iudic* Glos. *in d. l. properandum. §. & si quidem in verb. ab obseruatione. C. de ind.* Azin. *vbi sup. nu.* 20. & Ridolphin. *ibid. num.* 142. Vnde poterit Actor de nouo causam incipere, & nouam instantiam fabricare. vt habetur *in d. l. properandum. §. fin.* & ibi Glos. *in verb. vigorem*, & communiter DD. Bart. *in l. petendæ. C. de tempor. in integr. restit.* Marant. *d. p.* 5 *num.* 47.

43 Et vltra supradictum modum, potest instantia restaurari in ciuilibus tantum per Principis rescriptum, quod in Regno dicitur per insufflationem spiritus; vt notat Paris de Put. *vbi sup. col.* 1. *in fin.* refectis tamen expensis, quando stetit per partem, quin causa prosequeretur. adest *Regia prag. in cap. instantia in princ.* & aduertit etiam Marant. *loc. cit. num.* 32. Et tunc instantia est perpetua. Afflict. *decis.* 282. *num.* 4. & 346. Capic. *decis.* 11. 165. & 206. & Grammat. *decis.* 69.

Item restauratur per beneficium restitutionis in integrum, absq; insufflatione spiritus, quoad personas, quibus competit restitutio, *de quibus egimus sup. num.* 3. *vt in dicta pragmat. incip. instantia in fin.* & aduertit Marant. *loc. cit. num.* 35.

Item restauratur instantia de communi cõsensu partium per repilogationem actorum, vnico contextu, porrigendo libellũ, litem contestando, terminum recipiendo, & sic de singulis, ad tradita per Bart. *in d. l. properandum. C. de iudic.* vbi etiam Alex. *in* 4. *col. circ. fin.* Marant. *ibid. n.* 45.

44 Quæ conclusio supra firmata, quod instantia in ciuilibus durat per triennium, & in criminalibus per biennium, vt supra diximus, & quod per lapsum dicti temporis pereat; Ampliatur, vt locum habeat in quibuscumque causis, tam intentatis per viam actionis, vel accusationis, quam per viam Inquisitionis, vel officij Iudicis. secundum Bart. & Bald. *in d. l. properandum*, & Abb. *in cap. venerabilis in fin. de iudicijs.*

Item in causis executiuis. Roman. *cons.* 174. Soccin. *cons.* 95. *vol.* 1. Felin. *in d. cap. venerabilis. in fin.*

Item ampliatur, vt duret, & perimat instantia, vt supra, tam coram Iudice Ordinario, & Delegato, *vt in dic. l properandum*, quam etiam coram Arbitro, quando per partes nullum fuit appositum tempus in compromisso. Speculat, *lib.* 1. *de arbitro, & arbitrator. §.* 4. *n.* 14 Abb. *loc. cit.*

45 Item procedit, etiam si moriatur litigator, pendente lite, nam tunc non perit instantia cum eius morte, sed bene per lapsum triennij, quia instantia cępta cum defuncto continuatur cum hærede ipsius. *l hæres absens, l. si petitur, & l. si Is, qui Romæ, ff. de iudic & l si eum hominem.* & ibi Bart. & Imol. *ff de fideiuss.* Abb. Felin. & Soccin. in *cap. quia Gulielmus, per illum textum, de iudic,* vbi limitant in hærede Clerico, nam instantia cępta cum defuncto laico, non durat triennio, si ei successit Clericus, sed perit cum eius morte, quia lis, & instantia erit de nouo intentanda coram Iudice Ecclesiastico: & ista est magis communis opinio, quam tuetur in specie Felin. *ibidem in* 3. & 4 *col.* Quidquid Alij in contrarium dixerint.

46 Fallit tamen de iure Canonico supra firmata nostra conclusio sic ampliata, quia nunquam, secundum illud, perit instantia, vt procedit de iure ciuili; sed est perpetua. *textus est notabilis in d. cap. venerabilis*, & ibi Abb. & Alij, & *cap. fin. de iud. c.* Glos. & DD. modern. *in d. l. properandum in verb. triennij. in fin. C. eod tit.* Alex. *cons.* 23. *col.* 1. *vol* 3. Vnde in foro Ecclesiastico, & in alijs, in quibus seruatur ius commune Canonicum, prout in Terris subiectis Ecclesiæ, numquam perit instantia, siuè in ciuilibus, siue in criminalibus, per prædicta, & tenet Phil. Corn. *in cons.* 210. *vol.* 4. *in fin.* Felin *loc. cit. capit. venerabilis. in prin. de iudic.* Marant *loc. cit. num.* 14. *cum seqq.* vbi septem alias limitationes adducit, quas qui videre cupit, ipsum adeat, quia latè prosequitur materiam instantiæ prędictæ: Sunt autem limitationes: si causa ventiletur in concistorio Principis. Si Iudex habeat liberum arbitrium in procedendo. Si causa esset breuiata per statutum, vel rescriptum Principis. Si esset prorogata à Principe. Si causa esset fiscalis. Si causa esset alicuius Ecclesiæ, etiam coram Iudice laico. Si causa esset breuiata de communi consensu partium.

47 Quando verò est locus peremptioni Instantiæ, fieri potest tale, vel simile decretum, videlicet.

Decretum super peremptione Instantiæ,

Qui, &c. sedens, &c. visis, &c. & viso rescripto, &c. Instantiam, quatenus perempta non fi;

sit, prorogauit ad quindecim dies; quatenus verò sit perempta, illam restituit ad quindecim dies, iuxta tenorem rescripti, &c. præsentibus, &c. omni modo, &c.

48 Solet similiter aliquando per partes peti, vt fiat descriptio fructuum alicuius rei immobilis, Territorij scilicet, Vineæ, domorum, & similium, quæ quidem ex causa, etiam leui conceditur; Rerum verò mobilium, suppellectilium, instrumentorum, librorum, & huiusmodi, secus; nisi ex causa legitima, præsertim quando agitur de interesse inter mercatores. Quæ quidem descriptio regulariter conceditur in quacumque parte iudicij, vt tradit Bart. *in l. vnic. C de probib. sequestr. pecun.* vbi Alij, *& l. Imperatores. §. idem rescripserunt,* vbi præsertim Bart. Angel. & Imol. *ff. de appellat.* Lancellott. *par. 2. cap. 5. de attentat. accusat. pendent. fallent. 11. num. 21.* Et pro causa sufficit solùm interesse petentis Curt. Iun. *in l. procurator num. 5. C de eden.* Addent. ad Papiens. *in Prax. in forma sequestr. in ver. latam sententiam.* Limitatur tamen dicta conclusio, quando ex descriptione sequeretur iniuria partis. *l. 2. C. quando, & quib. quarta pars debet. lib. 10.* Bald. *in d. l. vnic. in fin.* Curt. *loc. cit. num. 16.*

In descriptione prædicta potest fieri decretum infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Decretum Descriptionis fructuum.

Qui, &c. in causa N. cum N. occasione, de qua in Actis, &c. mandauit fructus per N. Notarium publicum describi, cum præsentia testium, sine tamē præiudicio ambarum partium, eosdemq; sic descriptos, penes dictum N. possessorem relinqui iussit, ad effectum, &c. omni modo, &c.

49 Forma Mandati de describendo, & deponendo.

De mandato, &c. & ad instantiam, &c. describantur omnia, & singula bona N. quæcumq; illa sint, existentia in loco tali . . . & descripta deponantur penes idoneam personam, cum obligatione de consignando ad omne mandatum, &c. Quoniam, &c.

Si verò petatur fieri sequestrum, illius decreta habes *sup. sect. 1. subsect. 6. num. 55. cum seqq.*

50 Quando autem petitur fieri depositum, tunc Iudex debet esse valde circumspectus, & non facilis ad mandandum aliquid, de quo coram eo controuertitur, deponi, quia huiusmodi depositū priuat possessorem sua possessione. *l. licet ff. depositi,* Glos. *in d. l. vnic. ver. sequestrationis C. de probib. sequestr. pecun.* Sed potius mandet describi bona controuersa, modo, quo suprà, nisi iusta causa aliud postulet, vt est causa mercedis, & similes; tunc enim debet mandare, vt fiat depositum per tale, vel simile decretum, videlicet.

Decretum depositi in causa mercedis.

Qui, &c. Talem N. Reum conuentum ab N. de N. pro petita mercede, non fore, nec esse audiendum, nisi facto actuali deposito, alias ex nunc pro summa contra ipsum petita, & expensis mandatum relaxauit, omni modo, &c.

Aliud decretum depositi rei controuersæ.

Qui, &c. In causa N. cum N. talem, vel talem rem, de qua controuertitur, penes N. de N. deponi mandauit, ad effectum, &c omni modo, etc.

51 Si bona depositata sunt consignanda, potest fieri simile:

Decretum consignationis depositi.

Qui, &c. In causa N. cum N mandauit talem rem, siue pecuniam depositam penes. N. de N. consignari N. tali, & mandatum de consignando relaxauit, omni modo, &c.

52 Quod si agatur de possessorio summarissimo, & vtraque pars petat manuteneri in possessione, si aliquo modo constat, etiam extraiudicialiter de detentore possessionis, seù rei controuersæ, Iudex poterit illi dare manutentionem in possessione, vsque ad cognitionem Iudicii possessorii ordinarii, & præceptum facere aduersario, ne illum turbet, neque molestet; Castr. *cons. 3. num. 2. lib. 2.* Bald. *cons. 244. lib. 3.* Neuizan. *cons. 80. num. 7.* Roland. *cons. 8. n. 25. lib. 4.* Natt. *cons. 121.* Felin. *in rubr. de tregu. & pac. num. 11. vers. nota declaratio,* Menoch. *de retinenda possession. remed. vlt. num. 11.* Scaccia *de appellation. q. 17. lim. 6. membr. 2. n. 20.* Capic. *decis. 96. n. 11.* Benintend. *decis. 73. n. 7.*

53 Si verò nō constet quis eorum possideat, vel non possideat, vel quia neuter probauerit, vel quia eorum probationes sint pares, potest Iudex post summariam captam informationem, possessionem ad se auocare sequestri nomine per modum prouisionis. Buratt. *decis. 523. num. 1. & 6.* ne partes lite pendente certando de possessione veniant ad arma, sine præiudicio Iuriū ambarum partium tam in petitorio, quam in possessorio, inhibendo partibus ne ad possessionem accedant, donec fuerit plenè cognitum super possessorio, vel petitorio ple-

plenario. Bald. *in l. ordinarij num.9. C. de rei vendic.* Curtius Senior *consil.60.nu.2. vers. hoc tamen* Menoch. *d.rem.vlt.num.1.& seqq.* Scaccia *de appellat.q.17.limit.6.membr.2. num.1.& 18.* Benintend. *d.decis.73.n.6.* Put. *decis.372. lib.2.*

54 Et si sit faciendum sequestrum, ne partes veniant ad arma, semper præcedere debet summaria informatio de huiusmodi periculo armorum inter partes. Scaccia *vbi sup.nu.19.* Benintend. *d.decis.73. n.3:* Alias sequeretur absurdum, nam quælibet ipsarum partium posset fingere rixam, ad effectum, vt aduersarius priuaretur cõmoditate possessionis, & fructuũ. Papiens. *in Prax.in form sequestr.* §. *sapiens n.3.* Scaccia *ibid. n.19.vers.ratio,* Benintend. *ibid.n.4.*

55 Et similiter debet Iudex, etiam super dicto metu armorum citare partem ad videndum iurare testes examinandos super timore scandali, & armorum. Angel. *consil.107. in fin.* Contard. *in l.vnic. limit.16. num.10. C. si de momentan. poss.* Menoch. *de adipiscen.remed.6. num.20.in fin.* Scacci. *de appellat.d.membr.2.n.28.* Benintend. *d.decis.73. num.3.*

Quæ conclusio limitatur, quando periculum esset in mora, prout si partes essent paratæ venire ad arma, nam tunc constito sibi summariè de periculo, posset sine citatione inhibere, vel sequestrum facere. Contard. *vbi sup. num.16.* Scacci. *ibid.n 30.* & à tali sequestro non datur appellatio. Contard. *vbi sup.n.1.* Scacci. *ibid.n.14.* Ridolphin. *in Prax.p.1.c.12.n.299.* Alciat. *cons.37. n.4.& seqq.tom.2 lib.6,*

56. Si verò post captam informationẽ, vt supra, constiterit de possessione vnius, non est locus sequestro. Berous *cons.51.n.5. & seqq.lib.3.* Contard. *vbi sup.n.12.* Scacci. *ibid.num.2.* Benintend. *loc.cit num.6.* Rot. *decis.293.num.8. par.1.recent.* Capic. *d.decis.96. num.11.*

Etiam sub prætextu metus armorum. Bald. *in d.l. ordinarij n.9. C. de rei vendic.* Curt. Sen. *d.cons.60.n.2.vers.hoc tamen* Scacc. *ibid. n.12.* Capic. *loc.cit.* Beltram. ad Greg. *decis.9. num.18.*

57 Possessorium autem aliud est adipiscendæ: aliud retinendæ: aliud recuperandæ, de quibus latissimè agitur per DD. *in tit. Instit. & ff. de interdictis,* Menoch. *in tract. de adipiscend. possess. per tot.* & per Alios *in tract. particularib.* Quando igitur Iudex prouidere voluerit, vt supra diximus, potest vti tali, vel simili decreto, vt infra, videlicet.

Decretum in Possessorio summario.

Qui, &c. mandauit N. de N. in possessione talis rei N. manuteneri pronunc, sine præiudicio Iurium ambarum partium, & N aduersario inhiberi, ne interim dictum N de N. detentorem turbet, donec, &c. sub pœnis, &c. alias, &c. mandatumque, &c. omni modo, &c.

58 Quo facto expeditur mandatum de manutenendo infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma mandati ee manutenendo.

Ad instantiam N. de N &c. tenore præsentium mandatur Vobis omnibus, & singulis Baulis, Baroncellis, Notarijs, Tabellionibus, scribis, Alijsque Iustitiæ ministris, quatenus statim visis, & receptis præsentibus, sub pœna, &c. debeatis dictum N. Instantem in pacifica, & quieta possessione vnius vineæ, verb. grat. *manutenere, eiusque Iurium, membrorum, & pertinentiarum, ac libera perceptione fructuum manuteneatis, defendatis, & conseruetis, & manuteneri, defendi, & conseruari faciatis, aduersus N. omnesq; alios molestatores, & contradictores ab eo causam habentes, &c. Quoniam seruatis seruandis Dominus ita mandauit, &c. Dat. N. hac die... mens... Ann...*
N. Notarius.

Et est aduertendum per Notarium, vt in formando mandato, non dicat. *vigore supradicti mandati de manutenendo immitti N.* quia sic faciendo, fateretur se non possidere, sed dicat. *manuteneri ad illius tenorem.* Pro manutentione autem potest instari in quacumque parte Iudicii, etiam in gradu trium conformium, & restitutionis in integrum. *l.quod si minor.* §. *restitutio ff. de minor.* Ridolphin. *in Prax.p.2.cap.12.n.134.& 177. & 185.*

59 Potest etiam in Interdicto retinendæ possessionis fieri tale, vel simile decretum, quando casus occurret, sine qualitatibus prædictis, videl.

Decretum super Interdicto Retinendæ.

Qui, &c. dictum N. in possessionem talis rei posita in loco N. dixit fore, et esse manutenendum, mandatumque de manutenendo, & aliud quodcumque necessarium, & opportunum decreuit & relaxauit, omni modo, &c.

60 Si verò sit auocanda possessio per Iudicem ex causa, de qua supra diximus. *n.55.* fieri potest infrascriptum, vel simile decretum, videl.

De-

Decretum Auocationis possessionis.

Qui, &c. possessionem talis rei N. controuersæ inter N. & N. ad se auocauit nomine Curiæ, inhibendo vtrique parti sub pœna, &c. ne ad illam accedant donec aliter ordinatum fuerit, & hæc ad euitandum scandala per modum prouisionis, & sine præiudicio Iurium ambarum partium, & donec de meritis causa cognoscatur, omni modo, &c.

61 Vbi verò fieri debet decretum in Interdicto Adipiscendæ possessionis, potest Iudex adhibere infrascriptam, vel similem formulam, videl.

Decretum super Interdicto Adipiscendæ.

Qui, &c. Visis, &c. mandauit N. de N. fore, & esse ponendum, & immittendum in possessionem prædij talis, siue rei positæ in tali loco, prout poni, & immitti decreuit, mandatumque de immittendo, & aliud quodcumque desuper necessarium, & opportunum relaxauit, omni modo, &c.

62 Vel fit sententia seruatis seruandis, & expeditur mandatum, vt infra videl.

Forma mandati in Interdicto Adipiscendæ.

Tenore præsentium præcipimus, & mandamus quatenus visis præsentibus, & postquam pro parte nostra, & ad instantiam N. fueritis requisiti, vel ad vestram notitiam deductum fuerit, siue alter vestrum fuerit requisitus, sub pœna scutorum tot, . . . applicandorum, &c. debeatis, & quilibet vestrum debeat accedere ad talem domum, vel tale prædium N. &c. & in possessionem ipsius N. de N. ponatis, & immittatis, amoto ex illo quouis alio detentore, & sic immissum manuteneatis, & defendatis, & hoc virtute nostræ sententiæ, &c. Datum, &c.

63 In Interdicto recuperandæ, seù Reintegrandæ possessionis potest seruari eadem forma verborum, mutatis solum verbis illis. *immittatis & imponatis*, quorum loco ponenda erunt. *Reintegretis, & restituatis, &c.* Additis tamen aliis, tam in decreto, quam in mandato, pro vt infra, videl.

Decretum in Interdicto Recuperandæ.

Qui, &c. Visis, &c, & consideratis, &c. pronunciauit N. de N. fore & esse reintegrandum, & restituendum in possessionem talis rei, vel prædij existentis in loco N. prout reintegrauit, & restituit, & N. de N condemnauit ad restitutionem, iuxta liquidationem faciendam, &c. Necnon eundem N. de N. aduersarium in expensis condemnauit, quarum taxationem reseruauit, &c. mandatumque de super necessarium & opportunum fieri decreuit, & relaxauit, omni modo, &c.

Si verò expensę fuerint liquidatæ, potest dici in mandato. *quas taxauit, prout in notula, &c. & prædicta præsentibus testibus N. N. & N.*

64 Quod si occurret casus, vt quis petat à Iudice mandatum ad accipiendã, seù continuandam possessionem alicuius rei, vigore instrumenti, cum clausula. *constituti & præcarij*, quod mandatum in Romana Curia, secundum Ius commune, dicitur mandatum de associando, debet tali casu vt censuit Rot. *decis. 587. n. 4. p. 1. in posthum. Farinac.* concedi parte citata, quia *per l. de vnoquoque ff. de reiudicat. cum aliis vulgarib.* semper citatio partis, de cuius præiudicio agitur, præcedere debet, & datur contra quoscumque, etiam tertios possessores. Pacific. *de saluian. interd inspect. 3. c. 2. n. 218.* Afflict. *decis. 139. n. 5.*

Est autem constitutum possessorium fictus modus tradendæ possessionis, quo vendens, donans, vel alio modo alienans, constituit se possidere rem nomine illius, cui conceditur, vt plenè aduertit Tiraquel. *in tract. de Iur. constit possess. p. 1. n. 1.*

65 *Constitutum* differt *à Præcario*, nam constitutum transfert in eum, cui res conceditur, ciuilem, & naturalem possessionem. Bartol. *in l interdum n. 1. ff. de acquir. possess.* & nihil remanet penes constituentem, nisi nuda detentio rei concessæ. Tiraquel. *vbi sup. num. 4.* Præcarium verò non transfert, nisi ciuilem possessionem, cum naturalis maneat penes eum, qui præcario nomine possidet *l. et habet §. eum qui ff. de precar.* Bart. *in d. l. interdum num. 1.* vbi etiam Alij.

66 Est autem *Præcarium*, quod præcibus petenti vtendum conceditur, quandiù Is, qui concessit, patitur. *l. 1, ff. de precario.* & Azo. *in summ. C. de precar.*

67 Sed quęritur, in quo consistat constitutum possessorium?

Respondetur, consistere in illis clausulis, quas Notarij apponere solent in instrumentis venditionum, & aliorum contractuum, & obligationum, videlicet *Ponens, &c. Constituens, &c. Dans, &c. & donec, &c. constituit, &c.* quæ extenduntur. Ponens N. in omne Ius, & locum suum. Constituens eum procuratorem in rem propriam. dans licentiam capiendi possessionem eius propria authoritate. Et donec illam acceperit, constituit se eius nomine precario possidere, &c. ex quibus patet, quod constitutum non continetur in illa clausula. *constituens, &c.* sed in clausula. *Donec, &c. constituit,*

uit,&c. Rot. *decis.258.num.5.p.4.recent.* Duran. *decis.401.n.8.* Neque potest dici, quod contineatur in illa clausula *. constituens,&c.* cum illa extendatur, vt diximus, *constituens procuratorem in rem propriam*, & desumitur ex Bertaz. *clausul.28.glos.1. & 2. & claus.29. gl.1.* Mart. *de clausul.p.1 claus.232.*

68 Est autem aduertendum, quod virtus clausulæ *constituti.* durat spatio triginta annorum, etiam in præiudicium tertii. Afflict. *decis.139.in fin.* Menoch. *remed.14 recuper.num.70.* quod tamen intelligi debet, quoad effectum agendi hypothecaria, quę spatio decem annorum præscribitur *l. puta. 2. C. si aduers. credit.* alias erit agendum remedio *l.fin. C. de acqu. poss.* non per viam associationis Rot. *in Romana Saluiani 22. Iunij* 1616. *coram D.Vbaldo*; de quo agit plenè Tiraquel. *de Iure constituti possessorij part.3.limit.21.* Menoch. *cons.139 n.7.& 28.* Riccius *collectan.449 limit.1.* & Rot. *penes Farinac.decis.634.n.5.cum seqq.p.1.rec.*

69 Aduertendum est præterea, quod possessionem apprehendens alicuius rei, debet omninò expellere colonos, si sit prędium: vel inquilinos, si sit domus, de qua possessionem capit; quibus penitùs exclusis potest illis ad partes locationes facere de nouo, suo proprio nomine, alias possessio non acquireretur sibi; quia regulariter possessio non acquiritur nisi actualiter, ac penitus expellātur coloni, & inquilini ab illa re, cuius possessio capitur *l.quamuis §.1. & l.peregrè §.quibus ff. de acquir. poss.* Salust. Tiber. *in prax. lib.1.cap.57.num 8.* Verall. *decis.169.p.3.* Ferentill. *ad Burat.dec.732. n.5.& seqq.*

Quod tamen limitatur, quando possessio est vacans; quia tunc colonus, vel inquilinus alteri non possidet; & sic sufficit, quod recognoscat in dominum possessionem capientem. Roland. *cons.46. num.12. lib.2.* Afflict. *decis.167. num 6.* Verall. *vbi sup.* Rot. *post Pacific. de Saluian. decis.141. num.9.*

70 Sed quæritur, quos effectus pariat clausula constituti?

Respondetur plures esse; Quorum Primus est, vt per constitutum transferatur in emptorem vera possessio, licet non sit facta actualis traditio *l.quidam ff.de rei vendic.* Tiraquel. *de iur.constit.posses.p.1.nu.2. & p.2. ampl.1.num.2.* & latè Bened. Aegid. *ad l. ex hoc iure ff.de iust.& iur.p.2.cap.13.claus.10.n.1. cum plurib.seqq.* Barbos. *de clausul.vsu frequentior. clausul.31.num.2.* vbi Alios cumulat.

71 Secundus effectus est; vt transferat in constitutarium dicta clausula constituti possessionem, tam ciuilem, quam naturalem. *l.quod meo,* vbi Bart. *n.3.ff.de acquir.poss.* Tiraquel. *d.p.1. n.2.* Barbos. *ibid.n.4.* & Ridolphin. *in Prax. p.3. cap.5. num.26.* & Alij apud ipsos.

72 Tertius est, vt transferat verum dominium. Abb. *in cap.2.num 13.vers quartum exemplum de consuetud.* Afflict. *decis.299.n.18.* Rot. *penes Barbos.vbi sup.n.5.* & apud Ridolphin. *ibid.num.27.*

73 Quartus est, vt habeat vim traditionis possessionis, etiam in rebus incorporalibus, vt in Iuribus, actionibus, quasi possessione exigendi, præsentandi, & similibus, dummodo concurrat iurium cessio. *l.fin in princ.* & ibi Bart. *nu.1.ff de donat.* Rot. *apud impres.per Farinac. decis.764. num.2.p.2. recent.& decis.284.d num.1.p.5.recent.*

74 Quintus effectus est, vt probet concludenter possessionem contra cōstituentem, & causam habentem ab eo. Ruin. *cons.46 nu 13.lib.4.* Tiraquel. *de iur.const.p.3. lim.1.num.20.* Mantic. *decis.33.num.16.* Rot. *dec.634.n.3.p.1..rec.* & Alij apud Ridolphin. *vbi sup.n.37.*

75 Sextus est, vt acquirantur etiam fructus rei constitutario, nisi aliud sit conuentum in contractu. Rot. *in Romana Pratorum 22. Martij* 1610. *coram D.Pirouano.* contra Surd. *cons.13.num.13 lib.1.*

76 Septimus est effectus dictę clausulæ constituti, vt transferat facultatem capiendi possessionem, absque authoritate Iudicis, & partis citatione, sed propria authoritate, etiam sine vitio Spolij. Gozad. *cons.42.num.26.* Ios. Ludouic. *decis.26.sub.num.6. vers.quod quidem constitutum,* Farinac. *in prax. crimin.q.175.n.275. cum seqq.* Rot. *decis.339. num 39. p.5.recent.* Sed quoad citationem aliter censuit, *vt diximus sup.nu.55.* & notat Salust. Tiber. *in Prax. lib.1. cap.57. num.9.* & ita seruatur in Praxi in Romana Curia.

77 Octauus effectus est, vt transferat possessionem, etiam in hæredes constitutarii. Corn. *ad l.40. tauri. n.20.* Menoch. *cons.239.num.30.*

78 Nonus est, vt possidens prior per constitutum, præferatur secundo, habenti actualem possessionem; & Ratio est, quia possessio constituti vera est, quamuis modus sit fictus, vt per Ias. & Alios *in l.quoties C.de rei vendicat.* & per Viuium *commun.opin. tom.2 lib.7.tit.1. num.67.* Cardos. *in Prax. Iudic.& Aduocat.verb. Emptio. num.18.* Guttierez. *de iuram. confirm.part.1.cap.30.num.5.*

79 Decimus est, vt operetur, & probet possessionem ad quoscumq; effectus. Mart. *de clausul.part.1.claus.20. num.4.* Coccin. *decis.140. num.5.* Beltram. *ad Gregor. decis.437. num.6.*

80 Vndecimus est, vt constitutario cōpetant omnia remedia possessoria. Ofasc.

de-

*decis.*133. *nu.* 7. Gregor.*decis.*437. *nu* 2. vbi Beltram. *num.*6. quæ competunt spoliatis sua possessione. vnde potest intentare remedium recuperandæ possessionis. Menoch. *cons.*139.*num.*22. Valasc. *consult.*106. *num.*3. Tiraquel. *vbi sup p.*2.*ampl.*11.*num.*1. Salust. Tiber. *d cap.*57. *num.*10. & similiter remedium reintegrandæ. Osasc. *decis.*133. *num.*7. Buratt. *decis* 317. *num.*1. & 736. *n.*2. & *seqq.* Et similiter interdicti vnde vi. Valasc. *ibid num.*11. Tiraq. *ibid.p.*1. *n.*69. & *d. p.*2.*ampl.*11.

81 Duodecimus effectus est, vt possit quis continuare possessionem habitam vigore constituti, absque vitio attentatorũ. Lancellott. *de attentat.p.*1.*c.*3.*limit.*1.*n.*13. & *cap.*20.*limit.*9.*n.*4. Paris.*cons.*172.*sub num.*12. *lib.*4.

82 Decimus tertius est, vt constitutum appositum in contractu donationis simplicis faciat illam præsumi inter viuos, non causa mortis, nisi alitet fuisset expressum. Rot. *decis.*9.*n.*21.*p.*7.*rec.*Ferentill.ad Buratt. *decis.*581.*n.*19.

83 Decimus quartus est, vt constitutum possessorium, tamquam accessorium, assumat naturam contractus, cui adiicitur. Rot. *decis.*549.*nu.*5.*p.*1. *diuers.* Ferentill. ad Buratt *decis.*937.*num.*17. & *seqq.* & ab eo regulatur. Caualer. *decis.*5.*n.*6.

84 Decimus quintus est, vt vigore constituti competat contra tertium possessorem condictio *ex l. fin. C. de acqu. poss.* vt obseruat Afflict. *d. decis.*139. *num.*5. Ozasc. *decis.*35.*n.*5. Pacific. *de Salu. interd.inspect.*3. *cap.*2.*num.*218. Rot. *apud Eumdem decis.*300. *num.*10.

95 Decimus sextus effectus est, vt operetur, etiam post mortem constituentis, & proinde constitutarius non priuatur sua possessione. Rot. *apud Pacific. vbi sup. decis.* 170 *num.*11.

89 Decimus septimus est, vt operetur, quod creditor possit agere ad bona obligata, nulla facta prius excussione. Gratian. *disceptation. forens. tom.*1. *cap.*78. *num.*8. & *seq.*

87 Decimus octauus est, vt non detur mandatum de manutenendo contra illũ, cuius nomine quis se constituit possidere. Gratian. *vbi sup.c.*113.*n.*71.

88 Decimus nonus est, vt operetur, & suam habeat vim in Emphyteusi; quia eodem modo operatur fictio in casu ficto: sicut veritas in casu vero. Tiraquel. *vbi sup. p.*3.*lim.*26.*num.*5. Corbul *de iur.emphyt.in tit. de caus. princ. ob alien. irrequis. domino ampl.*3. *num.*1. *in fin.* Rolan. *cons.*51. *numer.*12. *lib.*2. Suar. *in Thes. recept. sent. verb. Emphyteusis n.*76. Card. Tusc.*tom.*3.*litt. E.concl.*202. *n.*82.

89 Vigesimus, & vltimus effectus constituti est, vt appositum in instrumento possit Constitutarius petere mandatum de associando, & ei per Iudicem non possit denegari, etiam mortuo constituente. latè Tiraquel. *d.tr.de iur. const. p.*2. *ampl.*13. *num.*4. Rot.*in Aesina bonorum* 23.*Iunij* 1614. *coram Card. Verospio impress. per* Farinac. *decis.*694 *num.*8.*par.*1.*recent.* & *decis.*587. *nu.*4. *p.*3 & *decis.*34.*num.*1.& *decis.*65.*num* 1 *par* 6. *recent.* Quod quidem mandatum de associando datur etiam creditori. Duran.*decis.* 364 *num.*1.& 5.ita vt constituens non possit se opponere constitutario. *Rot.decis.*232. *num.*2.*p.*2.*recent.* Et datur etiam contra singularem successorem. Duran. *decis.* 49. *num.*7.

90 Sunt tamen multi casus, in quibus constitutum possessorium nullum parit effectum, & nihil operatur.

Quorum primus est, quando possessio non erat penes constituentem, & sic constat, quod ipse non possidebat tempore celebrati contractus, in quo se constituit possidere, nomine alterius. *l. quamuis.* §. 1. vbi Glos. *in fin.*& *DD.communiter ff.de aquir. poss.* Tiraquel.*vbi sup.p.*3. *limit.*1. *num.*1. & *seqq.* Mascard. *de probat conclus.*422.& 1189. *num.*3. & 1211.*num.*2. Rot. *decis.*63.*n.*5.*p.*1. *rec.* Vel possidebat. sed nomine alterius. Buratt. *decis.*505.*num.*1.

91 Secundus casus est, quando fuit appositum in contractu nullo, & iure reprobato. Tiraquel.*vbi sup.par.*3. *lim.*7. *num.*16. Menoch. *cons.*465.*nu.*2. Valasc. *consult.*106. *num.*7.Rot. *decis.*644.*num.*9.*p.*1.*recent.* Tunc enim requiritur actualis traditio Tiraquel. *ibid.num.*1.Rot.*decis.*224. *num.*1 *part.*2. *diuers.*

92 Tertius casus est, quando contractus, in quo fuit appositum constitutum claudicat, & de eius validitate disputatur, quia tunc donec visum fuerit de validitate, suspensum remanet. Rot. *in Placentina Castri* 4. *Iulij* 1601. *coram Card. Millino.* Nogucrol.*allegat.iur.tom.*1.*alleg.*14.*n.*54.

93 Quartus est, quando apponitur in contractu simulato. Tiraquel. *dict. tract. de constit.poss. par.*1.*limit.*8.Salust.Tiber. *d.lib.*1. *cap.*57.*num.*13.

94 Quintus est, quando constituens remanet in possessione. Tiraquel. vbi *supr. limit.*9. Bart. *in l. sicut,* §. *superuacuum num.*5. *in fin. ff. quib. mod. pig.* Caualer. *decis.* 503. *numer.* 1.

95 Sextus est, vt non operetur in casu conditionali, non purificata conditione. Rot.apud Marches.*de commiss.p.*1.*pag.*1096. *num.*6. Post. *de manut.obseru.*20.*num.*42. Rot. *decis.*471.*num.*4.*p.*2.*in posth. Farinac. alias p.*4. *recent.*

96 Se-

96 Septimus est, quando apponitur in contractu alienationis bonorum fideicommisso subiectorum, nisi data validitate alienationis, vt si fiat pro exoluendis debitis factis à testatore, *vt in l. fin. §. fin autem, & in Auth. res, quæ. C. commun. delegat.* ita Rot. *in Sutrina bonorum 29. Octob.* 1595. *coram Card. Pamphilio*.

97 Octauus, quando apponitur in alienatione rei incertæ per verbum numerale. Tiraquel. *vbi sup. p. 3. lim.* 19. Menoch. *conf.* 222. *num.* 50. Brunor à Sole. *in loc. com. ver. clausula num.* 10. Gam. *decis. lusit.* 55. *per tot.*

98 Nonus est, vt non transferat possessionem in absentem. Tiraquel. *d. p. 3. limit.* 30. *num.* 52. Gam. *decis.* 383. *num.* 2. Valasc. *consult.* 55. *num.* 3.

99 Decimus est, quando lex, vel statutum requirit veram, & corporalem traditionem rei. Tiraquel. *d. p. 3. limit.* 11. Grat. *decis. Marth.* 238. *dub.* 2. Riccius *collect.* 55. *in princ.* Mart. *de clausula p.* 1. *claus.* 20. *num.* 13. *vers. vbi statutum*.

100 Vndecimus est, vt non extendatur ad futura. Tiraq. *vbi sup. p.* 2. *ampl.* 32. Vrsill. ad Afflict. *decis.* 139. *num.* 5. Menoch. *cons.* 122. *num.* 36.

101 Duodecimus est, vt nihil operetur in contractu census, in quo est inepta. Nauar. *de vsur. num.* 132. Cenc. *de censib. p.* 2. *cap.* 2. *q.* 5. *art.* 9. *num.* 25. Gratian. *Marchie decis.* 20. *num.* 80.

Plures alios casus, in quibus nihil operatur constitutum, ponit Tiraquel. *d. trac. de iur. const. poss. p.* 3. *per tot.* quos refert Ridolphin. *in Prax. p.* 2. *cap.* 5. *num.* 61. vbi etiam ponit alios casus, vt quando constitutum concurrit cum alio constituto anteriore; quando res fuit euicta medio tempore; quādo quis possessionē semel accepit, &c.

PRAXIS PROCESSVS.

102 Volens igitur agere pro obtinenda associatione vigore clausulæ *Constituti*, debet citare partem aduersam ad dicendum contra iura in forma, & producere interim in Actis instrumentum, in quo est dicta clausula, cum alijs iuribus, si quæ habeat, quæ recipi debent, cum solita clausula: *si, & inquantum, &c.* & his expletis fit citatio tali, vel simili modo, videl.

Citatio ad videndum associari.

De mandato Dom. N. &c. Ad omnem instantiam N. de N.

Citetur N. de N. ex aduerso principalis ad videndum dictum N. instantem associari ad possessionem infrascriptorum bonorum in vim clausulæ constituti in iuribus in actis productis appositæ, & concedi familiam, ac quodcumque mandat um de associando desuper necessarium & opportunum decerni, & relaxari ad primam diem. Instante, &c. siue, &c.

Bona, de quibus agitur.

Vna Casa, posita in loco N.

Vna Vigna, sita in loco N. &c.

103 Qua exequuta, & facta relatione fit decretum infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Decretum Associationis.

Qui, &c. Viso instrumento cum clausulis Constituti, Precarij, & pacti, &c. mandauit N. de N. associari per Curiam ad accipiendam, seù continuandam possessionem talis domus sitæ in loco N. siuè predij in loco N. mandatumque de associando decreuit, & relaxauit, omni modo, &c.

104 Quo intimato parti exaduerso more solito, si nihil releuans in termino opposuerit, expeditur mandatum tali, vel simili forma, videlicet.

Mandatum de Associando.

De mandato D. N. &c. & ad instantiam N. de N. principalis, tenore præsentium mandatur Vobis omnibus, & singulis Baroncellis, Notarijs. Tabellionibus, Exequutoribus, ac Subexequutoribus Curiæ nostræ & Alijs, ad quos spectat, quatenus statim visis, & receptis præsentibus, sub quingentorum ducatorum auri, &c. alijsque pœnis, supradictum N. de N. instantem principalem, ad possessionem infrascriptæ domus, vel vineæ per eum emptæ ab N. de N. exaduerso principali, prout in instrumento, & iuribus de quibus in Actis, &c. cuius corporalem, & actualem possessionem ob id apprehendere, & retinere intendit, associetis immittatis, & associari, ac immitti faciatis ad dictæ Vineæ, seù Domus possessionem, ad hoc vt vobis associantibus, dictam possessionem liberè pacificè, & quietè, contra quoscumque impedire prætendentes capere, & retinere valeat, & sic associatum, & immissum manuteneatis, amoto exinde quolibet alio detentore, &c. Quoniam in vim dicti instrumenti emptionis, & clausulæ Constituti in eo appositæ, ac dicto N. de N. reuditore citato, & intimato Reuerendiss. Dominus ita mandauit, &c. Datum N. hac die ... mens. ... Ann ...

N. Vicarius, siue Index, &c.

Locus † sigilli. *N. Notar. &c.*

Tenor

Tenor bonorum, videlicet.
Vna Casa sita in N. confine ad N.&c.
Vna Vigna posta in N. confine ad N. N. etc.

105 Quod si agatur de satisfactione fructuum census, vel de alio credito, de quo quis tibi satisfacere debet ex fructibus rei, ad quam fit associatio, potest fieri mãdatum infrascripto modo, videl.

Mandatum associationis pro fructibus.

De mandato, &c. vt sup. vsque ad verb. alio detentore, postea subdatur: *ad effectum retinendi donec ex fructibus prædictorum bonorũ fuerit sibi de dicto credito satisfactum in omnibus & per omnia, &c. præsentibusque, etc. pareatis, quoniam in vim clausulæ, etc. vt sup.* Addito tamen in illis verbis. *N. de N. instantem principalem creditorem N. de N. in fructis tot. vigore instrumenti, et iurium de quibus in actis, etc.*

106 Quod mandatum consignatur exequutori Curiæ, qui ipsius vigore constitutarium associat ad possessionem bonorum, de quibus agitur, & de huiusmodi associatione conficitur à Notario, seù Actuario publicum instrumentum tenoris sequentis, videlicet.

Instrumentum Associationis, seù possessionis.

In Dei nomine Amen. Anno, &c. Pontificatus N. &c.

N. de N. Baiulus, sinè Exequutor Curiæ N. mihi cognitus, e.c. cui est directum mandatum de associãdo ad possessionem vineæ sita in loco N, etc. iuxta bona N. N N. etc. viam, et alios si qui sint, etc. Ad instantiam N. contra N. per acta mei, etc. per Reuerendissimum Dom. N. sub die tali.... seù, etc. seruatis seruandis in vim clausulæ Constituti in instrumento N. de quo in actis, appositæ, decretum, et relaxatum; quod quidem mandatum præ manibus habens mihi tradidit hic inserendum, tenoris infrascripti, videlicet. De mandato, etc. (& inferatur tenor mandati) *Vigore supradicti mandati præfatum N. de N, ad possessionem prædictæ vineæ, seu, etc. associauit, etc. qui N. de N. sic associatus dictæ vineæ realem, corporalem, et actualem possessionem accepit, et adeptus fuit, per eam deambulando, glebas terræ, ac palmites vitium in signum veræ, et actualis possessionis accipiendo, etc. Domunculam in eadem vinea existentem intrando, eiusque portas, et fenestras aperiendo, et claudendo, etc. et alios actus possessorios faciendo. Protestans dictus N. de N. quod per eius discessum, aut recessum è dicta vinea non intendit illius possessionem acceptam, et acquisitam dimittere, aut relaxare, sed illam animo, et corpore retinere, et continuare, non solum, vt supra, sed omni meliori modo, etc. Actum, etc. Præsentibus, etc. testibus ad præmissa, etc. vocatis, habitis, atque rogatis, etc.*

107 Tandem expletis omnibus incidentibus, & emergentibus, ac cæteris omnibus declaratis, factisque publicationibus Testium examinatorum in omnibus beneficiis per vtramque partem obtentis, solet in quibusdam Curijs ad vberiorem cautelam dari terminus peremptorius ad producendum omnia, &c. quo elapso fit conclusio in causa, *vt in sequenti subsect.* Et tunc fit sequens, vel simile decretum, videl.

Decretum Termini Peremptorij ad producendum omnia.

Qui, etc. In causa inter N. de N. et N. de N. in hac Curia vertente, occasione, de qua in actis, etc. Terminum statuit vtrique parti peremptoriũ dierum tot, etc. ad producendum omnia, Alias, etc. omni modo, etc.

SVBSECTIO DVODECIMA.

De Conclusione Causæ.

S V M M A R I V M.

1 *Conclusio in causa præcludit viam probationibus.*
2 *De Iure Regni censetur facta ipso iure.*
3 *Conclusio quid sit?*
4 *Concludere, et renunciare probationibus sunt idem.*
5 *Conclusio dupliciter fit, expressè, et tacitè.*
6 *Conclusio de iure non est de substantia iudicij, sed benè de consuetudine.*
7 *Conclusio an in causis criminalibus facienda.*
8 *Effectus conclusionis, quis?*
9 *Post conclusionem permittitur vt opponatur exceptio Iudicis incompetentiæ.*
10 *Item, peti potest restitutio in integrum.*
11 *Item, opponi potest exceptio falsi procuratoris:*
12 *Item, allegari potest in iure per Aduocatos.*
13 *Item, fieri potest electio, et variatio fori à priuilegiatis.*
14 *Item peti potest iuramentum suppletorium.*
15 *Item, peti potest confessio partis principalis.*
16 *Item, peti potest accessus super faciem loci.*
17 *Item, possunt interrogari partes.*
18 *Item, in Regno præsentari possunt scripturæ.*

19 *Casus, in quibus non obstante Conclusione in causa fiunt probationes per testes.*
Nobilis non præsumitur falsum dicere.
20 *In Regno scripturæ præsentantur ante sententiam.*
21 *Item dari potest terminus ad impugnandum scripturas.*
22 *Item dari potest terminus ad corroborandum scripturas publicas per testes.*
23 *Scripturæ priuatæ quæ fidem faciunt, quæ sint.*
24 *Decretum Conclusionis in causa.*

1 Completis omnibus in Processu; factisque deinde publicationibus in beneficiis restitutionis in integrum, si petita fuerunt; transacto termino peremptorio, si fuit concessus; ac tandem completo vndequaque iuxta hucusque dicta processu, cum de iure communi omnia in Actis redigenda sunt. *per text. in cap. quoniam contra de probation.* proceditur per Iudicem ad conclusionem in causa, vel ex officio, vel ad instantiam partis, *per text. in capit. iudicantem 30. quæst. 5.* per quam conclusionem præcluditur aditus partibus, ne possint amplius probationes facere. *argum. cap. de testibus, cap cum dilectus. de fid. instr. cap. auditis. de procur. cap pastoralis. de caus. poss. et l. fin. C. de compens.* nisi aliqua iusta causa, vel ratio aliter Iudici suadeat, vt habetur *in d. cap. cum dilectus*. Ratio est, quia conclusio est, quasi renunciatio probationum, vt obseruat Glos. *in d. cap. cum dilectus. de fid. instr.*

2 Et de Iure Regni desumitur *ex pragmat. incip. Conclusione.* in qua habetur, quod post conclusionem, processus est asportandus Iudici, vt sententiam proferat, & postea conseruetur in Archiuio. Censetur tamen in Regno ipso iure facta conclusio in causa, facta publicatione, & lapsis omnibus terminis, de quibus in superioribus diximus, *per pragm. exordient. Cursu dilationum*: qua stante non est necesse, vt pars instet, quod fiat conclusio, prout de iure communi; sed sufficit, quod tantùm petat declarari, ipsam esse iam factam ipso iure.

3 Ad pleniorem verò materiæ notitiam, & Tyronum instructionem, iuxta nostrum institutum, plura examinanda erunt: & Primò, quid sit conclusio. Secundò, quot modis fiat. Tertiò, an sit de substantia iudicij. Quartò, Quis sit eius effectus. Quintò, An possit aliquid fieri post conclusionem.

Quoad primum est notandum, quod cõclusio nihil aliud est, quam renunciatio, quæ fit per partes omnibus defensionibus, exceptionibus, vel probationibus producendis in causa, vt desumitur *ex d. cap. cum dilectus, cap. de testib. cap. auditis, et cap pastoralis.* Glos. *in d. cap. cum dilectus*, Speculat. *lib. 2. de renunciatione, et conclusione.* & ibi Io: Andr. & Bald. *in addit.* sequitur Menoch. *de arbitrar. Iudic. cas. 35.*

4 Et licet concludere, & renunciare sint valde diuersa inter se, vt habetur in *d. cap. quoniam contra. de probat. et cap. pastoralis. de caus. poss* tamen quoad effectum generalem, scilicet non amplius probationes producendi, sunt vnum & idem, vt aduertunt Bald. *in l. si accusatoribus. num. 18. C. de accusationib.* Abb. *in d. cap. pastoralis. num. 8.* & Afflict. *in constit. Regni incip. Hac lege numer. 6. notab. 2. et in constitut. Vniuersas num. 8. notab. 5.* Appellatur enim conclusio, quasi præclusio facultatis producendi testes, & alias defensiones, & probationes Abb ibid. Felin. *in cap. prac. cum dilectus.* & Castrens. *in l. admonendi num. 18. ff. de iureiur.* Vnde conclusio facta in causa claudit os partibus. Capic. *dec. 35.* & Carauit. *in rit. 74. n. 3.*

5 *Quoad secundum* est notandum, quod conclusio in causa fit dupliciter; per expressam, scilicet renunciationem, & per tacitam. Prima, per expressam renunciationem, est, quando fit per Iudicem ad instantiam partis, & ita hodie practicatur. Secunda fit per tacitam renunciationem, & est, quando partes renunciant singulis actitandis, & sunt contenti actitatis. *l. 5. C. de re iudic. et §. quia verò Authent de testib.*

6 *Quoad tertium* est notandum, quod conclusio, secundum iuris dispositionem non est de substantiali forma iudicij, secũdum Capic. *in decis. 1. num. 33. et in d. decis. 35.* & Afflict. *in decis. 272.* & consequenter si omittatur, non vitiatur processus; secundum verò consuetudinem, & locorum communem stylum, potest dici, quod sit de forma substantiali ipsius Iudicij; ita DD. *cit.* & notat Abb. & Felin. *in cap cum I. et A. de re iudic.* & Cardin. *in Clement. sæpe. §. et quia in 19. q. de verb. signif.* idem tenet, quod scilicet sit de consuetudine. Glos. verò *in d. Clem sæpe de verbor. signif. §. nos vsum in verb. conclusione*, per illum textum, tenet, quod tunc conclusio sit necessaria, quando causæ requirunt figuram Iudiciorum, vt sunt causæ ordinariæ; in aliis videtur inferri, quod non: vt sunt summariæ; & sic in istis non est de substantia iudicii, vt etiam aduertit Menoch. *de arbitr. Iudic. lib. 1. q. 35. numer. 11.* & Add. *ad Vestr. in Prax. lib. 7. cap. 1. num. 30.* Vnde in causis requirentibus figuram Iudicii, nulli dubium est, quod sit de substantialibus iudicij, seu processus, aut ordi-

ordinis iudiciarii, & sic practicatur in Curijs Ecclesiasticis, in quibus regulariter causæ omnes sunt ordinariæ, vt superiùs aliàs diximus, nisi sint causæ priuilegiatæ a iure, vt sunt causæ beneficiales, & aliæ de quibus egimus *sup. in præmiss. 4. num. 50.* Vnde in Curijs sæcularibus Regni, vbi causæ sunt summariæ, si omitteretur, non vitiaretur processus; In Curiis autem sæcularibus Vrbis regulariter non fit cõclusio, quia in his causæ sunt summariæ, vt aduertit Gloss. *in d. Clem. sæpè, in verb. conclusione*, & vt notat Ridolphin. *in Prax. p. 1. cap. 8. num. 153.* vbi allegat Vestr. *in Prax. lib. 7. c. 1. num. 12.* in Tribunali A. C. citatur tantum vnico contextu ad concludendum, concludiq; videndum in causa, & ad audiendam sententiam diffinitiuam, *vt dicem. infr. subsect. 15. num. vlt.*

7 Sed quæritur, an in causis criminalibus fieri debeat conclusio?

Respondetur, quod regulariter non fit; sed Afflict. *in d. constitutione: Hac lege, num. 11.* ait, quod fieri debet; & ita etiam sentire videtur Bart. *in l. Diui Fratres, ff. de pœnis, & in l. 1. §. fin. ff. de quæstion.* in quibus iuribus ait, quod post conclusum in causa criminali admitti debet omnis probatio ad defensionem Rei; Ego tamen diuersimodè vidi seruari; In aliquibus enim Curiis practicatur, quod fiat; in aliquibus verò non; ideo seruandus est stylus Curiæ, vbi quis ius dicit, vt sæpè monui.

8 *Quoad quartum* est notandum, quod effectus principalis conclusionis est, vt post conclusum in causa regulariter produci non possint testes, nec aliæ id genus probationes, quia per conclusionem clausum est os partibus vlterius probandi, *vt probatur in d. cap. cum dilectus, & cap. cum Ioannes, de fid. instrument, & cap. cum clamor, & cap. cum venissent, de testib. cum alijs sup. notatis,* & tradit plenè Speculator. *d. tit. de renunc. & concl. num. 3.* & ibi Add. Et de Iure Regni adest supra *cit. Pragmatic. conclusione, & alia magis expressa incip. post conclusionem sub rubr. de testib. post causam conclusam, &c.*

9 *Quoad quintum* est notandum, quod licet regulariter, vt diximus, post conclusionem non possint fieri probationes per testes, & per scripturas: tamen multa permittuntur, quæ ad partium vtilitatem redundant, non obstante conclusione.

Et Primò potest opponi exceptio incõpetentiæ Iudicis, quia hæc opponi permittitur in quacumque parte Iudicij, etiam post sententiam. Gloss. *singular. in Clementin. vnic. de sequestr. poss. & fruct.* & Bald. *in l. exceptione. C. de probat. & in l. fin. C. de except. cum alijs allegat. sup. sect. 5. subsect. 6. inter sec. 1. n. 5. Prax. Vicar. Caroli Pellegrini part. II.*

Imò etiam post tres sententias conformes, *vt in d n. 5. habetur.*

10 Secundò, peti potest restitutio in integrum à Personis, quibus hoc beneficium competit, *de quibus supr. egimus subsect. 11 à n. 10. cum plurib. seqq.* quia peti potest quandocumque, dummodo sit intra quadriennium, *vt ibidem, num. 21. dictum est* & aduertunt DD. communiter *in capit. auditis de restit. in integr.* Andr. de Isern. *in constit. Regni, incip. obscuritatem. & extat Pragmat. 53. quæ incipit. per Sacrum Consilium, sub tit. de offic. Sac. Cons.*

11 Tertiò, potest, post conclusionem opponi exceptio falsi procuratoris, imò etiam post sententiam huiusmodi exceptio admittitur. *l. licet C. probation.*

12 Quartò; potest allegari in Iure per Aduocatos, licet non possint fieri probationes in facto per testes. Bald. *in Auth. Iubemus C. de iudic. n. 9.*

13 Quinto, potest fieri electio, & variatio fori per miserabiles personas in casibus in quibus illis competit, *de quib. infr. tom. 2. p. 5. in Prax. 10. à nu. 209. cum seqq.* Neuiz. *in Sylu. Nuptial. lib. 6. num. 98.* & Carauit. *in Rit. Magnæ Cur. Vic. 231.*

14 Sextò, peti potest iuramentum suppletorium, dummodo sit petitum ante conclusionem. Iason. *in l. admonendi n. 154. ff. de iur iurand.* & ibi Alij communiter, & faciunt tradita per Alex. *in consil. 54. col. fin. vol. 1.*

15 Septimò, peti, & admitti potest probatio per confessionem partis principalis, etiam post conclusionem, quia est omnium aliarum probationum fortissima, & ideo non est omittenda. Bald. *in rubr. C. de probat. col. 3. vers. ego alteri, & ibid Castrens.* Franch. *decis. 220. in fin.*

16 Octauò, potest peti probatio per aspectum, & euidentiam rei, quæ controuertitur, & sic vt Iudex accedat super faciem loci, quia huiusmodi probatio est etiam omnium potissima. Bald. *in l. contra negantem in fin. C. ad leg. aquil. & l. si quis testib. in fin. C. de testibus.*

17 Nonò, potest, etiam post conclusum in causa, Iudex interrogare partes, siue ad earum instantiam, siue ex officio, vt tradit Gloss. *in Clement. sæpè §. nos vsum verb. interrogabit. de verb. signif.* Abb. *in cap. cu. cunt. Ioannes, vbi etiam* Felin. *de fid. instrum.* Alex. *in l. 4. §. hoc autem col. 4. ff. de damn. infect.* non tamen possunt fieri positiones. Menoch. *de arbitr. q. 35.*

18 Decimò, de Iure Regni possunt præsentari instrumenta, & scripturæ, post conclusum in causa, intra quatuor dies, post publicationem terminorum in causa expulsæ,

pulsę, vt habetur *in Pragmat. cursu dilationum sup. cit. & latius infr.*

19 Est tamen aduertendum hic, quod supra firmata cõclusio, (vt non admittantur testes, etiam ad veritatem indagandã, post conclusionem in causa factam, propter suspicionem subornationis *ad text. in cap. cum clamor, & in cap. cum venissent. de testib. cum simil. &* vti tradunt scribentes *in d. cap. pastoralis, de caus. possess. & propr.* & habetur de Iure Regni *in Pragmatic. pracit. post conclusionem, & in Pragm. 3. sub. tit. de testium refrenation.* in qua cauetur idem, vt scilicet non recipiantur testes post conclusionem, nisi fuerint nominati ante ipsum conclusionẽ;) hæc inquam conclusio non procedit.

Primò in testibus Nobilibus, & legalissimis, quia in eis non cadit suspicio subornationis. ita Alex. *in Auth. iubemus col. 3. in princ. C. de iudic.* vbi allegat Speculat. *in tit. de instrumentor. edit. §. fin. vers. sed pone esse*, sequitur Hyppol. de Marsil. *in consil. crimin. 1. num. 75.* & Arnon. *in soliloquijs solil. 34.*

Secundò, non procedit in repetitione testium, qui etiam post conclusionem possunt repeti, vt notat Paul. Merend. *in consil. 82 num. 4.*

Tertio, non procedit, quando conclusio fit in forma solita, quę est, vt ponantur illa verba. *saluo Iure producendi publica documenta*, siue: *saluo productione scripturarum*; nam tunc produci, & præsentari possunt scripturæ, cautelæ, obligationes, & instrumenta, etiam post conclusionem; & ita practicatur in Sac. Reg. Consilio Neapolitano; vt testatur Afflict. *in decis. 272. in princ.* quæ quidem praxis desumpta est *ex d. pragmat. cursu dilationum*, vbi habetur, quod scripturæ producendæ sunt infra quatuor dies vtiles post publicationem terminorũ primæ, & secundæ repulsæ. Quòd si est aliquid probandum, contra scripturas præsentatas, dandus est terminus arbitrio Iudicis ad illas impugnandas, *vt disponitur in rit. Magna Cur. Vic. 75.* Benè verum est, quod iste stylus, & practica non se conformat Iuri communi, quo cauetur, vt scripturæ præsentari debeant, vsque ad conclusionem in causa, post verò illam non admittitur ipsarum productio, *vt in cap. cum dilectus, cap. cum Ioannes de fid. instrum. cap. pastoralis de caus. poss. & propr. cap. auditis de procurator. & cap. fin. de restitut. in integr.* quæ supra allegaui.

20 Imò hodie practicatur in Regno, vt scripturæ non solum præsentari possint post conclusionem in causa, sed etiam vsque ad sententiæ diffinitiuæ prolationẽ, vt aduertit Afflict. *in constitut. Iurisperitorum num. 10. vers. & propterea.* & Caraual. *sup. in rit. 238. & probatur in pragmat. 53. quæ* incipit *per Sacrum Consilium, sub. tit. de offic. Sacr. Reg. Cons.* vbi etiam post affixionem listæ causarum expediendarum intra 24. horas partes præsentare possunt scripturas, & instrumenta.

21 Est tamen aduertendum, quod licet permittatur productio scripturarum, post conclusionem, vt diximus; non tamen illis præsentatis datur terminus repulsæ, *vt cauetur in rit. 281. incip. item seruat Ipsa Curia non concedere.* Sed benè conceditur terminus ad impugnandas scripturas, non solum præsentatas post conclusionem in causa, sed etiam ante ipsam. Afflict. *in decis. 115.* & Capyc. decis. 68. per doctrinam Abbat. *in cap. quoniam contra n. 17. de probat.*

22 Aduertendum est præterea, quod post præsentationem scripturarum, etiam post conclusionem concedi potest terminus ad corroborandas, seu concomitandas ipsas scripturas per testes, vt tradit Afflict. *in d. decis. 115. & 271.* Dummodo scripturę præsentatæ sint publicæ, non priuatæ. idem Afflict. *decis. 272.* Ratio est, quia scripturæ priuatæ, quę fidem non faciunt, corroborari minimè possunt, seu concomitari per testes, nisi sint de his priuatis, quæ fidem faciunt. Id. Afflict. *decis. 181.*

23 Scripturę autem priuatę, quę fidem faciunt, sunt, quę non indigent comprobatione, vel verificatione, quia fortasse in Iudicio fuerunt alias recognitæ, vel verificatæ, *iuxta notata in l. scripturas C. qui potior. in pign. habeant.* Vel sunt illę, quę repertę fuerunt in Archiuio publico, *vt per eundem Afflict. in decis. 181. notatur.*

24 De reliquis, quoad vlteriores probationes, post conclusionem in causa, quando, & quomodo admittantur, vid. Menoch. *de arbitr. Iudic. lib. 1. q. 32. & lib. 2. centur. 3. cas. 239. n. 2. & 3.* late Farinac. *de oppositión. contr. person. test. q. 62. lim. 9.* Zuccard. Vbert. *cons. 8. n. 6.*

PRAXIS PROCESSVS.

Notandum erit hoc loco, quod huiusmodi decretum conclusionis, quod fieri solet, saluo iure producendi instrumenta, siue alias scripturas publicas, poterit ex causa reuocari, quia est merè interloquutorium, etiam contradicente parte. Menoch. *de præsumption. præsumpt. 53. nu. 3.* Crauett.

uett. *conf.* 144. *n.* 20. Et fit sub infrascripta, vel simili forma, videl.

Decretum Conclusionis.

Et per Episcopalem Curiam N. eiusque Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium, fuit facta prout fit in præsenti causa Conclusio cū termino dierum trium ad percunctandum Acta, & ad præsentandas scripturas, si quas habent, &c. & ita per hoc suum, &c. Prouisum, &c.

Vel alio modo, vt alibi fieri solet, videlicet.

Qui Perillustris, & Reuerendiss. Dominus Vicarius Generalis N. In causa inter N. de N. et N. de N. occasione, de qua in Actis, &c. fore & esse concludendum dixit, & pro concluso & renunciato haberi voluit, & mandauit, saluo iure producendi publica documēta, &c. & hoc partibus præsentibus, ac renunciantibus, & in causa concludentibus; omni modo, &c.

Quod si partes non fuerint præsentes, loco verborum: *partibus præsentibus, &c.* dici debet. *In contumaciam, &c.*

SVBSECTIO DECIMATERTIA.

De Monitione ad dicendum, & allegandum in Iure, & in Facto.

SVMMARIVM.

1 *Monitio, seù citatio ad dicendum & allegandum, quid sit?*
2 *Allegare in iure, quid sit?*
3 *Ius oritur ex facto.*
4 *Factum prius constare debet, & deinde ius.*
5 *Aduocatus Actoris allegare debet ante Aduocatum Rei, & quare.*
6 *Praxis Aduocatorum super attestationibus.*
7 *Iudex quid facere debeat, dum allegatur per Aduocatos.*
8 *Iudex non potest vti scientia priuata, sed secundum allegata, & probata iudicare.*
9 *Effectus citationis, seù monitionis prædictæ, qui?*
10 *Instantia causæ perempta non instauratur à Baronibus Regni, sed solum à Principe supremo.*
11 *Monitionis prædictæ decretum.*
12 *Actorum exhibitionis decretum.*
13 *Citationis præfata forma.*

1 IN præsenti subsectione 13. videndum erit de citatione seù monitione ad dicendum, siue ad allegandum in iure, & in facto; nam facta conclusione in causa solet Iudex in quibusdam Curiis monere, & citare partes ad deducendum quidquid voluerint, & possunt; tam in verbo, quam in scriptis, & tam in iure, quam in in facto, alias quod causa expedietur, prout de iure, ipsis vlterius non monitis, nec expectatis; statuendo illis terminum competentem, intra quem solent accedere ad ipsum Iudicem ambę partes cum suis Procuratoribus, & Aduocatis, qui informant eumdem super meritis causæ, quilibet pro suo cliente, & disputant super iuribus partium, faciendo dubia, & respondendo contrarijs allegatis pro parte aduersa; & sic fieri solet solemnissimum contradictorium coram Iudice; qui quidem debet illos audire cum multa, & insolita patientia maximè, quando agitur de re magni momenti; quia ex ipsorum altercationibus, & disputationibus veritas magis elucescit, quam semper Iudex indagare tenetur, vt iustam sententiam proferre possit. Tunc si possibile erit, faciat illos concordare in facto, & postea iura in scriptis ipsi consignata per vtramque partem diligenter videat, & perscrutetur, & acta seu processum sibi per Actuarium, seù Notarium exhiberi mandet, vt videre illum possit, si prius hoc non fuerit factum, ad finem, & effectum, vt veritatem ipsam cognoscere valeat, quæ semper apud ipsum cum instātia præualere debet. *cap. graue 25. q. 9. cap. consuetudo 8. dist. & l. properandum in princ. §. 1. C. de iudic.*

2 Pro cuius intellectu, iuxta solitum videbimus plura necessaria. & Primò, quid sit allegare in iure, & in facto. Secundò, quomodo sit allegandum. Tertiò, qualis ordo seruandus. Quartò, quid Iudex facere debeat in allegationibus. Quintò, quis sit effectus citationis ad allegandum.

Quoad primum, est notandum, quod allegare in iure, nihil aliud est, quam intentionem suā per probationes in Iudicium deductas ostendere, & eam iuribus asseuerare, & colorare, ita per *text. in cap. aliorum 9. q. 3. cap. conuenior. ver. allegatur. 23. q. vlt., cap. dilectos de fide instrum. cap. Abbate* sanè *de re. iudic. in 6. & cap. quia cunctis de concession. preb. eod. lib.* tradit Speculator. *lib. 2. de disputat. & allegat. aduocat. §. 1. in princ.* vbi etiam ait, allegationes debere fieri super testibus, & actitatis, nam hoc probatur *in cap. in causis de testib. cap. dudum 1. de elect. d. cap. commentor. ad verb.*

verb. allegatur, & in Auth. si dicatur in fin. C. de test. & in §. quia verò multi, et §. nam partes. Authentico de testib.

3 Et Ratio est, quia ius ex facto oritur. *cap. pen. de eccl. edif. cap. de muliere de sponsal. l. si ex plagis §. melius ff ad leg. Aquil. l. obligationum §. ex facto ff. de action. & oblig. & l. quidam referunt ver nullus ff. de iur. codicil.*

De ista citatione ad allegandum in iure & in facto agit Afflict. *in decis. 283. nu. 6. & in prælud. constitution. Regni q. 9. num. 21.* Addentes tamen ad Afflict. *in d. decis. 283.* & Grammatic. *in consil. ciuil. 142.* non benè asserunt, meo iudicio, quod huiusmodi citatio sit introducta in Sacro Consilio Neapolitano de stylo, ad similitudinem citationis ad sententiam, cũ de ea non reperiatur in iure cautum; nam ex supradictis iuribus clarè colligitur, ipsam debere fieri, cum ex facto oriatur ius, vt diximus, & ex vtroque veritas, & iustitia, *vt in dd. cap. graue, cap. consuetudo, l. properandum, cum similib.*

4 *Quoad secundum* notandum est, quod prius constare debet in actis de facto, postea allegari, & disputari debet de iure. *per cap ad audientiam de eccl. ædific. d. cap. Abbate sane de re iudic. in 6. d. l. quidam ff. de iur. codic. & in §. si verò vers in tempus disputationis Authentico de testib.* quia ex facto ius oritur, vt dix. quomodo autem fieri debeat, videatur Speculat. *in loc infra citandis.*

5 *Quoad tertium* est notandum, quod in allegando, ordo est, vt debeat prius allegare Aduocatus Actoris, quam Rei conuenti, quia talis est ordo Iudicij, vt semper præcedant acta Actoris, & deinde sequantur acta Rei, vt tradit Bald. *in l. Nesennius ff. de negot. gest. & in l. qui prior. ff. de iudic.* Pileus. *4. p sui operis rubr qualiter aduocati debeant allegare & quis primò*, & Speculator. *d. tit. de disp. & alleg. §. 2. & 3. num. 1. & lib. 1. tit. de Aduocato § 7. num. 1. cum seqq.* vbi ponit praxim, secundum quam allegare debet, quem vide, quia multa vtilia congerit; talis autem ordo probatur, *ex cap. 1. & 2. 4. q. 4. & arg. cap. dominus 23. q. 2.* quia actor intentionẽ suam fundare & ampliare debet prius, Reus verò illam concutere. idem probatur *in cap. 1. de mut. petit. & cap. 2. de ord. cogn. & l. qui prior. ff. de iudic.*

6 Hinc inoleuit Praxis, quod habitis per partes litigantes attestationum copiis, & illis traditis eorum Aduocatis, & Procuratoribus, ipsi eas diligentissimè considerant, perspicacissimè perpendunt, & attente animaduertunt. Et sic quilibet Aduocatus, aut Procurator vtriusque partis, videt, an intentio sui principalis sit sufficienter probata, tam respectu Actoris agentis: quam respectu Rei conuenti; excipientis, & vterque conficere solet summarium cum rubricis depositionum testium, in quo signare debet testes concordantes, vel discordantes super singulis articulis, & circumstantiis interrogatoriorũ, ad finem, & effectum, vt tempore contradictorii, seu disputationis faciendæ coram Iudice super meritis causæ præsente parte exaduerso, facili methodo singulos imprõptu proponere, & inuenire valeat. verbi gratia.

Fuit articulatum, quod Titius possidet talem fundum, quem emit à Caio centum scutis; & quod in præsenti colligit ex illo fructus, vel redditus, tanquam verus dominus, & de illis liberè ad sui libitum disponit, & quod semper in Ciuitate, seu loco N. à conciuibus habitus, & reputatus fuit verus dominus illius fundi; prout nũc habetur, & reputatur communiter ab omnibus; & quod tãquam talis agit, disponit, contrahit, &c.

Tunc hæc scribere summatim debet. Posteà dicat: Hoc probatur plenè per N. de N. & per N. de N. & sic de reliquis, Hoc vero per N. de N: & Hoc per N. de N. &c. Scribendo illos in locis per eum signatis sub aliqua littera, seu alio signo. Et ista erit vna Rubrica in vna charta sic signata.

Deinde facere debet alias rubricas, singulas in chartis separatis super singulis articulis. Vel cumulet plures simul, si sint eiusdem generis, vt in præfato exemplo obseruari potest; Articulos autem diuersorum generum simul copulare, & connectere non expedit; sed separatim ponantur.

Eodem similiter ordine procedere debet Aduocatus Rei conuenti, faciendo rubricas similes, in quibus sub litteris, seu signis per eum factis annotare tenetur contrarietates, & discordantias eorumdem testium Actoris in locis particularibus per ipsum signatis.

Et pariter annotare potest singulas attestationes pro Reo facientes, retorquendo, quantum fieri potest, probationes per Actorem factas, ad fauorem Rei, quem ipse defendit.

Huiusmodi summaria deseruire possunt non solum ipsis Aduocatis, ad hoc vt facilè informare possint Iudicem, & contradicere parti aduersæ in disputationibus coram Iudice faciendis: verum etiam tradi solent aliquando in quibusdam Curiis ipsimet Iudici, vt ille ex se diligenter examinet, & maturè consideret, ac propriis oculis aspiciat attestationes ipsas in locis signa

tis

tis in schedulis, seu summarijs sibi traditis; vt certus reddatur, an Rubricę Actoris probatæ sint; & Rubricæ Rei contineant veritatem. Vel si ipse legitimè impeditus fuerit, possit eas tradere videndas, & confrontandas Alicui discreto, & timoratæ conscientiæ Viro sibi confidenti, vt postea illi referat; Et si expensæ adhoc faciendū necessariæ fuerint, à partibus ipsis persolui debent.

Hæc Praxis desumpta est ex *cap. vna 16. q.7. & cap. Horrendus 32.q.5. cap. ad hoc de testib. cap. præsentium cod. tit in 6. cap. licet de probat. & l. ita vulneratus, ff. ad l. Aquil.* latè Speculat. *lib. 1. tit. de teste. §. 9. num. 3. cum seqq.* & ita ferè fit in Curia Romana, in qua seruatur dari Iudicibus summaria in facto; & scripturas in iure.

7 *Quoad quartum* est notandum, quod Iudex, dum Aduocati vtriusque partis allegant in iure, & in facto, plura obseruare tenetur.

Primò debet sedere, non stare, maximè quando res, de qua agitur, plenam cognitionem requirit, vt colligitur ex *cap. disciplina in fin. 45. dist. & cap. para'us §. neque. ver. sedens me iudicare 23. q. 1. & l. 2. §. dies ff. quis ordo in bonor. poss. ser. & l. 1. C. de sent. ex breuic. recit.*

Secundò debet attentè intelligere omnia ea, quæ dicuntur per ambas partes, maximè quæ ad instructionem causæ faciunt, vt probatur *in c. Iudicem 30. q. 5. & super quæstionum §. intentionis de offic deleg & l. Iudices C. de iudic*

Tertiò debet patienter audire Aduocatos vtriusque partis, nec illicò silentium eis imponere, nam tenetur Iudex illos benignè audire, & sufferre, donec nihil remaneat partibus in quæstionem proponere, vt probatur *in cap. iudicantem. 30. quæst. 5. l. si quis properè C. de offic vicar. & l. nec quidquam §. circa ff. de offic. procur.* Perit enim sermo cum benignus non præstatur auditus. *cap. ex merito 6. quæst. 1.* Habetur insuper *Eccles. c. 32.* vbi auditus non est, non effundas sermonem.

Quartò, non multum aperiat animi sui motum, sed dissimulare necesse erit, respōdendo, & allegando motiua æqualiter nūc pro vna, nunc pro alia parte, *iuxta text. in l. vbi C. ad leg. Corn de fals.* in illis verbis: *Nec vlla interlocutione diuulget quid sentiat, & l. obseruandum ff. de offic. præsid.* ibi; *cuius animi motum vultus detegit.*

Quintò, non debet multum extollere plus dictum vnius Aduocati, quam alterius; Neque alteri multum honoris impendat, alteri verò minorem honorem tribuat, *iuxta cap. Nullus in fin. & cap. Ecce 89. dist. cap. decimus 16. q. 7.* Ratio est, quia cum vnus nimium commendatur, alter per consequens vituperatur. *arg. cap. Nome de præsumpt. & cap. qualis 25. dist.*

Sextò supplere debet, quod ab ipsis Aduocatis omissum est, vel parcè dictum, quia adhoc tenetur ex officio, vt habetur *in cap bonæ 1. de postul. & l. vnic. C. vt quæ desunt Aduoc. part. Iud. suppl.*

8 Nota tamen, quod in Ciuilibus, licet possit, imò teneatur Iudex supplere ea, in quibus Aduocati deficiunt: tamen nō potest supplere in facto sibi noto tamquam priuatæ personæ, iuxta tradita in *cap. Deus omnipotens, §. quando autem. 2. q. 1. & cap. iudicet 3. q. 7. cap. summopere 11. q. 3.* quia in his, quæ spectant ad iudicium non potest vti scientia priuata; ex quibus patet, posse Iudicem supplere in his, quæ sibi nota sunt, vt Iudici, non autem in his, quæ sunt nota, vt priuato. Hinc fit, quod in iudicando tam in ciuilibus, quam in criminalibus citra pœnam capitis, non erit tutus in conscientia, si vtatur priuata scientia, quia tenetur iudicare secundum allegata, & probata; vt in dictis *Iuribus probatur. & in cap. si Sacerdos, de offic ordin. & in cap. pastoralis. §. quia verò de offic deleg.* vbi Gloss. Hostiens. & Ioan. Andr. *& in addit.* ad Speculat *d. tit. de disput. & alleg. adu. §. ult. num. 13. litt. F et l. illicitas. §. veritas ff de offic. præsid. vbi Bart. et in l cunctos populos in 7. q. principal. C. de Summ. Trinit. et Fid. Cathol.* etiam si iudicet contra veritatem sibi priuatim notam. Sanct. Thom. Sayr. & Alij. Hanc tamen conclusionem credo veram in Ciuilibus; sed in Criminalibus non sequeret, cum damno Vitæ Innocentis, vt latius dicam infrà *Sect. 3. Subsect. 1. num. 30.*

9 *Quoad quintum*, & vltimum, notandum est, quod effectus huiusmodi citationis ad allegandum, & dicendum oretenus & in scriptis, in iure, & in facto, est, vt per talem citationem detur aditus partibus se defendendi per omne genus probationis, excepta testium productione; qui *vt diximus suprà*, post conclusionem examinari non possunt, etiam ad veritatem indagandam, ob subornationis suspicionem, nisi in casibus ibi notatis.

Producitur similiter alter effectus ex dicta citatione, nam perpetuatur instantia; quia si post factam citationem labatur triennium, intra quod terminari debet causa ciuilis, *vt in l. properandum C. de iudic. et diximus sup. ead sect. 2. subsect. 11. à nu. 41. cum pluribus seqq.* per negligentiam Iudicis; tunc dabitur aliud triennium, intra quod poterit causa expediri, per instaurationem instantiæ, vt ibi dictum est; & in Regno adest

est *pragmat.exordien.instantia tit.de instauration. instant.non restituen.* de qua latè agunt Afflict.*in decis.*282. *et* 346. Capic. *decis.*11.165. *et* 206.& Gramm.*decis.*69.

10 Vnum tamen est hic addendum, quod Barones Regni Neapolitani non possunt instaurare instantiam peremptam per insufflationem spiritus in causa; per *Rit Magn.Cur. Vic.*248. qui huiusmodi termino insufflationis vtitur; hoc enim facere solum supremo Principi licet, ad similitudinem Dei, cuius est solum corpora mortua resuscitare per insufflationem spiritus, adhoc vt reuiuiscant, vt habetur in sacris paginis.2.*Reg.cap.*17.*num.*20. *et* 4. *Reg. cap.*4.*num.*33. *et ibid.cap.*13.*nu.*21.& Matth. *c.*9.*n.*25.*et cap.*27.*num*-52.Marci.*c.*5.*num.*41. Lucæ.*cap.*7. *num.*13. *et cap.*8. *num.*54. Ioan. *cap.*11.*num.*43.Actor.*cap.*9.*nu.*40. *et cap.*20. *num.*10. quia talis instauratio instantiæ peremptæ, quæ à Doctoribus Regnicolis, & à Constitutionibus Regiis insufflatio spiritus vocatur, reuiuiscere facit instantiam causæ, sicut insufflatio spiritus facit reuiuiscere corpora.

PRAXIS PROCESSVS.

11 Aduertendum in Praxi, quod antequam expediatur prædicta citatio ad dicendum, & allegandum, fieri solet infrascriptum, vel simile decretum, videl.

Decretum Monitionis ad allegandum.

Et per Reuerendiss. Dominum Generalem Vicarium N. fuit dictum, quod in causa vertente in hac Episcopali Curia inter N. de N. Actorem ex vna, & N. de N. Reum conuentum partibus ex altera, occasione, de qua in Actis, &c. citentur, & moneantur ambæ partes ad dicendum, allegandū, & deducendū quidquid voluerint, & possunt, tam verbo, quam scriptis, & tam in iure, quam in facto, infra terminum dierum tot.... Alias causa terminabitur, vlterius ipsis non expectatis neque monitis, & expediantur monitiones in forma, &c. & ita per hoc suum, &c.

Vel sub alia forma, prout alibi fieri solet, videlicet.

Qui Perillustris, & Reuerendissimus Dominus, &c. In causa N. cum N. occasione, de qua in Actis, &c. moniti ambas partes ad deducendum quidquid volunt, & possunt, tam verbo, quam scriptis, & tam in iure, quam in facto ad primam diem iuridicam, alias causa terminabitur, & expedictur, ipsis vlterius non expectatis, neque monitis & absentibus intimari mandauit, omni modo, &c.

12 Quo facto expeditur citatio more solito informa, & interim mediante decreto, vt sequitur, vel huic simili mandet Iudex, vt sibi exhibeantur acta.

Decretum exhibitionis Actorum.

Et per Reuerendissimum Dominum, &c. fuit dictum, quod sibi exhibeantur omnia ācta, & processus compilatus in causa N. cum N. occasione, de qua, &c. & interim informari &c. Alias, &c. & ita, &c.

Vel sub alia forma, videl.

Qui, &c. In causa N cum N. occasione de qua in actis, &c. mandauit sibi acta, & processum exhiberi, & interim informari &c. Alias, &c. omni modo, &c.

13 Citatio autem solet fieri, vt sequitur, vel alio simili modo, videl.

Forma citationis ad allegandum, &c.

Ponitur Titulus Dignitatis, seù officii, &c.

Per vnum ex seruientibus nostris, vel quarumuis Curiarum ad omnem instantiam, & requisitionem Curiæ, eiusque Domini Iudicis sinè, &c. citentur, moneantur, & requirantur N. de N. actor ex vna, & N. de N. reus conuentus ex altera in causa prout in actis, &c. quatenus infra terminum dierum tot .... comparcant coram Nobis & nostra Curia cum suis Aduocatis, & Procuratoribus ad dicendum, allegandum, & deducendum in iure, & in facto, oretenus, & inscriptis quidquid dicere, allegare, & deducere voluerint & possunt, & deinde in antea cum continuatione ad audiendum tenorem diffinitiuæ sententiæ proferendæ in eadem causa, &c. Alias, &c. Quoniam, &c. citetur & referatur &c. Datum, &c.

SVB-

SVBSECTIO DECIMAQVARTA.

De modo videndi Processum.

SVMMARIVM.

1 *Iudex, qua in processu videre teneatur.*
2 *Dubia, quæ dantur à Iudice Actori, vt respondeat, et similiter Reo conuento ad eumdem effectum.*
3 *Responsiones vtriusque partis quomodo annotandæ.*
4 *Allegationes partium an dari possint eisdem per Iudicem loco dubiorum.*
5 *Scripturæ in actis productæ efficiuntur communes.*
6 *Sportulæ Iudicis duplicantur, si partes concordauerint.*
7 *Monitionis ad audiendam voluntatem Decretum.*

1 POstquam Acta, & processus fuerunt per Notarium, seu Actuarium causæ producta, & exhibita Iudici, debet ipse maiori, qua potuerit, diligentia, omnia propriis oculis videre, & subtiliter perscrutari, & non dare alteri, vt videat, & referat, vt malè, & perperam aliqui faciunt. debet igitur.

Primò summarium facere, si rectè iustitiam administrare voluerit, describendo omnia in eis contenta, incipiendo à libello, quem considerabit, an actio in eo intentata competat actori, vel non; aut saltem possit sustineri ex clausulis salutaribus in eo appositis, vt ex eo ad sententiam proferendam deueniri valeat.

Secundò videat occurrate omnes exceptiones, replicationes, comprobationes, & alia huiusmodi.

Tertio videat Positiones, & Articulos, ac testes desuper examinatos.

Quartò videat instrumenta, & scripturas, tam publicas, quam priuatas, ad effectum cognoscendi, an Actor suam probauerit intentionem, vel Reus rectè se defenderit, & euacuauerit intentionem Actoris.

Quintò videat cum diligentia, an sit aliqua nullitas actorum, maximè ex defectu iurisdictionis, aut citationis, aut mandati. Vel an deficiant termini substantiales.

Sextò videat, consideret, & perscrutetur allegationes, & informationes in iure, & in facto; & comprobet iura, & authoritates, videndo in fonte, an vera sint, quæ asseruntur per vtramque partem; nam sæpè sæpius vidi allegari iura, decisiones, & authoritates ex proprio Marte depromptas, & iure ceruellotico in concauo lunæ collocatas.

2 Quibus visis, & consideratis, diligenter perpendat ad quæ dubia ratio, & vis causæ reduci possit; & tunc illa partibus tribuat, assignando tempus, intra quod respondere debeant; Ponendo omnia dubia in aliqua charta per capita distincta, exempli gratia:

Dubia danda Actori.

Primò, quòd instrumentum, cuius vigore fuit actum, non potest habere viam exequutiuam, sed ordinariam, quia est antiquum; vel quia per ipsas partes fuit ab eo per aliud instrumentum recessum; vel ob aliam causam, &c.

Secundò, quod ad hoc, vt possit agi vigore instrumẽti producti, necesse est prius purgare spolium, & sic de singulis aliis, secundum facti contingentiam.

Similiter faciat Reo conuento, sed per contraria, videlicet.

Dubia danda Reo.

Primò, quod per instrumentum præsentatum in iudicio per Actorem, & eius vigore potest agi via executiua, quia non apparet, quod sit antiquum, vel quod fuerit ab eo recessum per aliud, &c.

Secundò, quod assertum spolium fuit purgatum, quia bona, de quibus agitur, fuerunt capta, authoritate Iudicis, &c. & sic de singulis aliis.

3 Quo facto, habitis responsiones ponat in eodem folio in duas columnas complicato; iura vnius partis in prima columna folij, & responsiones partis aduersæ in alia columna; & simile faciat in iuribus, & responsionibus alterius partis, ne obliuisci contingat de aliquo fundamento, aut responso vtriusque partis. Et si voluerit rectius procedere, dabit dubia cum doctrinis, & motiuis, quibus nititur; diuerso tamen modo, imò de directo contraria; si hoc tempus permittat facere; Vbi aduertere debet, quod illa vno, eodem-

demque tempore vtrique parti tribuat, ne oriatur suspitio, quod sit partialis, & adhæreat plus vni, quam alteri. Et similiter aduertat, ne proponat dubia parui momēti, ne præbeat occasionem Aduocatis, & Procuratoribus illum deridendi; sed illa proponenda erunt, quæ reuera difficilia sunt, & aliquam requirant declarationem, vt resolui possint.

4 Casu verò, quo Iudex, vel non potuerit, vel noluerit hoc facere, poterit dare partibus, loco dubiorum, ipsasmet allegationes in iure sibi traditas, exempli gratia Actori dabit allegationes Rei, & Reo allegationes Actoris; & sic duo mirabiles effectus resultarent. Primus est, quod ipse Iudex laborem prædictum formandi dubia euitaret, & effugeret. Secundus est, quod partes non possent comprehendere, & cognoscere animum, & voluntatem ipsius, in quo sensu sit; quod facilè euenit coniici posse, quando dubia, & motiua fiunt ab ipsomet Iudice. Est benè verum, quod in dandis dubiis prædictis à Iudice, vel allegationibus ipsis partium, præualet multum consuetudo regionis, & secundū illam debet Iudex se regulare, *ad text. in cap. cum dilectus, de consuetud. & l. de quibus, §. ex non scripto, & inueterata ff. de legib.* de quo vide Menoch. *de arbitrar. Iudic. lib. 2. cent. 2. cas. 175.* Cott. *in suis memorabilib in ver. Testi non iurato. in fin.* Ruginell. *de appellat. §. 11. cap. 1. nu. 25.* Sed ante prædictos hoc tenuit Iason. *in l. Is, apud quem col. 2. C de edend. & in l. 1. §. edenda, ff de edend.* Quidquid in contrarium asserant Innoc. *in cap. per tuas. de testib.* & Alex. *in Auth. iubemus. C. de iudic.* quos sequitur Afflict. *in constitution. Regni: si damna: col. 11.* vbi ait in Regno seruari, quod non dentur allegationes.

5 Sed tamen prima sententia videtur mihi magis in Praxi sequenda, tum propter rationes, & vtilitates supra notatas: tū etiam, quia postquam allegationes sunt præsentatæ Iudici, & productæ in Actis, sunt effectæ communes, & ideò edi possūt, sicut cætera acta communia, vt aduertit Ias. *vbi sup.* Marant. verò *in Specul. aur. p. 6. act. 10. num. 58.* pro concordia prædictarum opinionum vtitur quadam distinctione; dicens, quod aut allegationes sunt registratæ in actis, cum præsentata solita fieri per Actuarium in aliis scripturis, quæ producuntur, & tunc tradi possunt, *per d. §. edenda*, iuxta sententiam Iasonis, & Aliorum. Aut non sunt effectæ de actis, quia fortè dantur solum ad instructionem Iudicis ad partes, & tunc procedit opinio Innocent. Alex. et Afflict. Hinc est, quod finita causa potest producens illas reassumere, cum non sirit de processu, et consequenter non debēt in eo de necessitate remanere: quod fieri non potest, quando sunt effectæ de actis; nam debent semper remanere in processu. Ego quidē diuersimodè in praxi seruari vidi: aliquando enim dubia, aliquando allegationes, iuxta superiùs tradita consignari per Iudices obseruaui; stylus tamen Curiæ, vbi sit, seruandus erit.

6 Erit tandem aduertendum, quod si interim partes inter se concordauerint, vel mediante tractatu consanguineorum, aut amicorum communium; vel etiam suasionibus ipsiusmet Iudicis; qui quidem poterit illas ad concordiam deducere, dummodo proponat blandis verbis, sine vi, aut metu, ac sine alterius læsione: tali casu ipse Iudex debet habere sportulas duplicatas, vt notatur. *in cap. fin de transaction.*

7 Quod si procedendum sit vlterius, fieri solet in quibusdam Curiis infrascriptum, vel simile.

Decretum Monitionis ad audiendam Voluntatem.

Qui, &c. In causa N. cum N. occasione, de qua in actis, &c. monuit partes ad primam ad audiendam voluntatem super petitis, et deductis hinc inde, & informandum de iuribus, tam verbo, quā scriptis, alias, &c. omni modo, &c. & absentibus intimari mandauit, &c.

SVBSECTIO DECIMAQVINTA.

De Citatione ad Sententiam.

SVMMARIVM.

1 *Citatio ad sententiam est de substantia sententiæ.*
2 *Et debet fieri specificè, non æquipollenter.*
3 *Casus, in quibus valet sententia, sine citatione.*
Præsentia partis in Iudicio supplet defectum citationis.
4 *Monitio Iudicis habet vim trinæ citationis.*
5 *Citatio prædicta debet esse cum termino peremptorio.*
6 *Sententia intra quem terminum ferri possit.*
7 *Citationis ad sententiam forma.*
8 *Monitionis decretum ad audiendam voluntatem Iudicis.*

6 Ter-

9 *Terminus pro seruato, quando habeatur, & quomodo.*
10 *Termini pro seruato decretum.*
11 *Apertionis termini pro seruoto decretum.*
12 *Citationis ad sententiam forma, prout fit in Vrbe.*

1 POstremò peractis, atque expletis omnibus supra notatis, Iudex tenetur citare, & monere partes ad audiendam sententiam diffinitiuam specificè, & nominatim, alias sententia non valeret. *cap. tenor de re iudic.* & ibi Gloss. *pen.cap.2.* & ibi Gloss. *in verb.audiendam de dol.& contum.in 6.* & ibi Gemin. *in 5. not.* & Franc. *in 2. not. tex.in cap.cum olim. in fin. de testib.* vbi Gloss. & DD.*Clem.sæpè §.nos vsum* vbi Gloss-*verb. ad id.de verb. signif. l.1.§.item cum ex edicto ff. quæ sent.sin.appell.rescind facit c.consulit de offic. & pot.Iud. deleg.* Bart. *in l.3.§.stichus ff.de stat. liber.* Gabr.*de citation. concl.1.n.300.ampl.110.* Vantius *de nullit. ex defect.citation.nu.59.* Capic. *decis.prima num.35.* Buratt. *decis.18.n.7. & 883.num.4.* Caualer. *decis.376.n.1. & seq.* Beltramin. *ad Gregor. decis.209. num.7.* Rot. *decis.17. de re iudicat.in nouis. & decis.391.n.7. p.2.& decis.240.n.6.& seq.p 5. & decis.141.n. 1.& n.4 p.6.recent.*

2 Quæ conclusio est adeo vera, vt si Iudex faceret citare partes ad audiendam eius voluntatem, vel alio modo simili qui contineret verba æquipollentia, adhuc sententia lata non valeret, quia requiritur expressa, & specifica citatio ad sententiam *ad notata in Clement.pastoralis de sent.& re iudicat.* Roman. *cons.369. num.8* Gonzalez. *ad Regul.8.Cancellar.in annot.contr.nullit.nu.118.* Rot.*decis.18.n.2.p.1. & 486. n.7.p.2.& 141. n.2.& 4.p.6.rec.* Gregor. *dec.209.n.4.* Caualer. *dec.376.n.2.*

3 Dantur tamen aliqui casus, in quibus per huiusmodi citationis omissionem non vitiaretur sententia.

Quorum Primus est, quando pars, quæ debebat citari, esset præsens in iudicio tunc temporis, iuxta notata *in l de vnoquoque ver. præsentibus C. de re indicat.* Gabr. *d. conclus.1. num.411.* Vant. *loc.cit.num.17.* Rot. *dec.357. num.2.p.3.& 144.n.8.p.4. & 406 num.1.p.5. recent.* Caualer. *decis.117. num.1.* & Gregor. *decis.576.num.1.* & ibi Beltramin. *numer.15.* quia suppletur defectus per præsentiam.

4 Secundus casus est, quando Iudex moneret partes præsentes, tunc enim suppletur defectus. Cassador. *decis.2. de iudic.* Verall. *decis.293.p.3.*Rot.*decis.37. n.11. p.6. recent.* Imò citatio Iudicis parti præsenti facta, habet vim trinæ citationis. Gloss. & DD.*in cap.consuluit. tit. de offic. delegat.* Abb. *in cap. Ecclesia col.4.de consilt.& in cap.2.notab. 4. de testib.* Lanfranc. *in cap.quoniam contra.col. 2.ver.sed quæro.de probat.*

Tertius casus est, si in actis constaret, quod fuit facta citatio generalis ad omnes, & singulos actus, vsque ad sententiam inclusiuè, tunc enim valeret sententia, etiam non præcedente citatione ad sententiam specificè, *vt notatur in d. c.consuluit.* vbi DD. communiter.

Quartus est, quando sententia ferenda esset à Principe. Afflict. *in dec.283.* & Capic. *in d.decis.2.n.31.*

5 Sed erit aduertendum, quod in practica prædicti casus non seruantur, præsertim duo vltimi; Ideo necesse erit expedire citatationem in forma solita, quam inferius inferemus, cum termino peremptorio, alias nō valeret citatio, vt traditur per Gloss. *in Clemet. sæpè §. sententiam in ver. non peremptoriè verb. sign.* vbi Alios adducit, & Speculator. *in lib.2.tit.de citation.§.3.incip.viso de temporum num.8. vers.alias autem & nu.14. vers quid si late*, per multa iura ibid. allegata. Quod quidem procedit sine vlla difficultate in Iudiciis, seu causis ordinariis. Vbi verò causæ sunt summariæ, vt in Regno Neapolitano nostro, (& in multis Aliis regionibus) *per capitul.Regni incip.detestantes*, quod latè Par. de Put. interpretatus fuit *in tract.de syndicat.in verb.sententia* & per Regiam *Pragm. prim.in incip.dispendia litium. & nos alias sup. dix.* sufficit vnica citatio, licet non peremptoria, *iuxta text. in d. Clementin. sæpè cit. §. sententiam*, in illis indiuiduis verbis: *licet non peremptoriè de verb.sign.*

6 Sed quæritur, an præfixus sit aliquis terminus, intra quem Iudex teneatur de Iure sententiam diffinitiuam proferre?

Respondetur, quod de Iure communi potest ferri sententia in ciuilibus infra biennium, & in criminalibus infra triennium, *vt in cap.fin.de iudic.et in l.properandum. C.eod. tit.* & per Nos *sup. dictum fuit* nisi causa fuerit commissa alicui decidenda, intra certum tempus, puta intra mensem, *vt in cap.de causis, de offic.deleg. & c.super eo 2.de appellat.* nam tunc adueniente tempore in fine mensis pronunciabit, etiam reluctante aliqua ex partibus; dummodo dies termini iuridica fuerit, alias die sequenti *per tex. in cap.placita.15.q.4.* Spec. *lib.2. de ferijs §.2. n.12.& de sent.§.4.n.2.*

Ratio est, quia talis terminus appositus vicem obtinet peremptorii, *vt idem Spec.in d.§.4.obseruat.* Vnde infertur, quod quando fuit facta citatio ad sentētiam cū termino peremptorio, debet sententia proferri in die termini peremptorii, alias non valeret, *argum dd.cap.de causis & super eo, & cap.quoad*

consultationem §. *sed nec exequutionem de re iudicatam* ideo ponitur illud, peremptorium, vt vltra illud differri minimè possit negotium, in quo apponitur; quia de sui natura causam extinguit & perimit. *cap. de illicita 24. quæst. 3. & l. & tertium ff de iudic.* & latè Io. And. ad Specul. *lib. 2. de citation.* §. 3. *in ver. extinguat*.

De Iure autem Regni cautum est, vt Iudex, si commodè potuerit causas expedire, expediat, vt in *Rit. Magnæ Cur. Vicar.* 75. & sic remittitur eius arbitrio tempus sententiæ proferendæ; sed per *constitutiones Regni. incip. hac lege, & aliam incip. vniuersos*, videtur præfixus terminus decem dierum, post conclusum in causa, infra quas tenetur causas terminare; & super hoc emanauit *Regia Pragmat. incip. Carolus V. vltim. in ordine, & alia sub tit. de offic. Sac. Reg. Consil.* in quibus cauetur, vt causæ primo loco conclusæ, primò expediantur. Semper tamen inter ipsas expediendas, præferri debent causæ carceratorum, Ecclesiarum, Viduarum, Pupillorum, Orphanorum, pauperum, & miserabilium personarum. Quæ quidem constitutiones, & Pragmaticæ hodie non obseruantur, propter multitudinem causarum, quæ coram Iudicibus ordinariis ventilantur, *vid.* Afflict. *in d. constit. vniuersos n.* 11.

PRAXIS PROCESSVS.

7 Citatio verò ad sententiam solet in quibusdam Curiis concipi infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma Citationis ad Sententiam.

Ponitur Titulus Dignitatis. siue, &c.

Vni ex seruientibus nostræ, vel quarumuis Curiarum, &c. committimus, & mandamus quatenus visis, & receptis præsentibus ad omnem instantiam Domini Promotoris Fiscalis Curiæ N. siuè, &c. citet moneat & requirat N. de N. & N. N. Actorem, et Reum conuenuū respectiuè in causa inter ipsos in hac nostra Curia vertente, occasione de qua in actis, &c. quatenus intra dies tot, præcisè, & peremptorie, &c. legitimè compareant, & comparere habeant, & debeant coram Nobis, & nostra Curia ad audiendum tenorem diffinitiuæ sententiæ per nos proferendæ in causa in eadem Curia in prima instantia vertente inter dictum N. de N. Actorem ex vna, & dictum N. de N. Reū conuentum ex altera, de & super petitione, &c. et aliis, vt in actis, &c. alias, &c. citet, & referat, &c. Quoniam, &c. Datum &c.

8 Exequuta prædicta citatione, & facta relatione, si Iudex habuerit aliquam difficultatem, potest facere hoc, vel simile decretum, vt sequitur, videl.

Decretum Monitionis ad audiendam voluntatem, & si commodè, sententiam.

Qui, &c. In causa N. cum N. occasione, &c. monuit ambas partes ad audiendam voluntatem, & si commodè, sententiam, omni modo, &c.

9 Solet aliquando euenire, quod Pars opponat in termino aliquid releuās, quod indiget discussione; ideo Iudex, ne interim labatur terminus peremptoriè præfixus, ad hoc vt maturiùs deliberare possit quid agere debeat pro iustitia, potest habere terminum pro seruato; ad exemplum Romanæ Curiæ, in qua passim exercetur talis praxis; At in Vrbe non fit Decretum, sed tantum oretenus conceditur ista dilatio, quæ quidem durat decem diebus à die reproductionis citationis computandis; & tunc durante dicto termino potest absque noua citatione expedire causam ad libitum; quo elapso circumducitur, & est necesse nouam facere citationem, vt habetur in *constit.* 85. *Pij IV.* quæ incipit: *Cum ab ipso. vers. Iidem Iudices in antiq. impress. & Paul. V. in Reformat. Tribun. Vrb. constit.* 71. *incip. Vniuersi agri. vers. Iudices quicumque*. In quibus autē casibus locum habeat, & in quibus non, vid. Ridolph. *in Prax. p. 1. cap 8. à num.* 256. *cum plur. seqq.*

10 Et seruatur in Praxi, quod si Iudex, aut pars voluerit iterum citare aduersariū ad videndum aperiri terminum pro seruato habitum, vtique poterit. Et tunc potest facere sententiam in termino dictæ citationis; sin minus in prima citatione apposito, scilicet sub die, pro quo cadebat citatio. Rot. *post Fenzon. ad stat. Vrb. decis.* 161. *in princ.*

In aliis verò Curiis solet terminus haberi pro seruato, mediante decreto, quod fieri potest infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Decretum Termini pro seruato habiti.

Qui, &c. In causa N. de N. cum N. de N. occasione, vt in actis, &c. iustis ex causis animum mouentibus, terminum habuit pro seruato pre-

præsentibus N. N. & N. testibus, &c. omni modo, &c.

11 Quando verò est aperiẽdus terminus prędictus, fit citatio ad videndum aperiri, vt supra, & fit sequens

Decretum aperitionis termini pro seruato habiti.

Qui, &c. In causa N. cum N. occasione, etc. aperiendo terminum pro seruato habitum sub die ... dixit fore & esse pronunciandam diffinitiuam sententiam, prout, &c. omni modo, &c. Et tunc feratur sentẽtia vt infra *subsect. seq.*

12 In Romana autem Curia coram Illustrissimo Domino A. C. eiusque Tribunali seruatur, vt fiat citatio, vt sequitur videlicet.

Forma Citationis ad sententiam, quæ fit in Curia Illustriss. D. A. C.

A. C. N.

Citetur N. de N. ex aduerso principalis ad videndum reiterari omnes, & singulos terminos substantiales, malè forsitan, nulliter, & inculcatè tentos, in vim quarumcumque facultatum, absolui instantem à censuris ad effectum, &c. deferri iuramentum in supplementum plenæ probationis, quatenus opus sit. concludendum, concludique videndum in causa, & ad audiendam sententiam diffinitiuam in forma ad primam diem; Instante N. de N. principali, siue, &c.

N. de N. Notarius, &c.

Sequitur Decretum.

Relatione facta comparuit N. de N. & petijt, & obtinuit, vt supra, etc. admitti ad reiterationem terminorum, qui reiterauit in forma, etc. deferri iuramentum, etc. qui tactis iurauit, etc. & concludi, & sententiari, prout in cedula, quam Reuerendiss. D. Locumtenens legit, subscripsit, & mihi cõsignauit, tenoris, etc. super quibus, etc. præsentibus socijs testibus, &c. non solum, vt supra, sed omni alio meliori modo, &c.

Sequitur Cedula sententiæ secundum eumdem stylum de qua *in sequenti Sect. 3 Subsect. 1. num. 104.*

SECTIO III.

De ordinatorijs Processus à Sententia vsque ad eius exequutionem inclusiuè.

Iuxta ordinem vsque modo supra obseruatum, subiungenda venit hoc loco.

SVBSECTIO PRIMA.

DE SENTENTIA.

SVMMARIVM.

1 *Sententia continere debet, vel condemnationem, vel absolutionem.*
2 *Sententia est de actis.*
3 *Sententia quid sit?*
Verba æquipollentia condemnationi, vel absolutioni, quæ.
4 *Sententia ferenda est super toto, nõ super parte tantum.*
5 *Casus, in quibus sententia lata super parte tantum, valeret.*
6 *Sententia lata per capita distincta valere potest, quoad vnum, & non quoad aliud.*
7 *Sententia dicitur à sentiendo.*
8 *Sententia triplex est, diffinitiua, interlocutoria, & mixta.*
9 *Sententia Interlocutoria, quæ sit?*
10 *Sententia mixta, quæ?*
11 *Preceptum est species sententiæ.*
12 *A precepto non datur appellatio.*
13 *Mulcta est etiam species sententiæ.*
14 *Mulcta differt à pœna, & quomodo.*
15 *Differentiæ plures inter sententiam diffinitiuam, & interlocutoriam.*
Diffinitiua imponit finem negotio principali; interlocutoria secus.
Diffinitiua super crimine infamat; interlocutoria secus.
In dubio appellatione sententiæ, venit diffinitiua tantum.
A diffinitiua appellatur; ab interlocutoria non.

Diffi-

Diffinitiua reuocari non potest; sed interlocutoria sic.
Diffinitiua iustificari potest in secunda instantia; interlocutoria non.
Diffinitiua non valeret, sine citatione; interlocutoria sic.
Diffinitiua ferri debet in scriptis; interlocutoria non.
A diffinitiua appellatur viua voce; ab interlocutoria secus.
Diffinitiua durat perpetuò; interlocutoria non.
Diffinitiua requirit ordinem iudiciarium; interlocutoria non.
Diffinitiua corrigi non potest; interlocutoria sic.
Diffinitiua producit actionem in factum; interlocutoria non.
16 Interlocutoria sententia pluribus modis dicitur vim diffinitiuæ habere.
17 Interlocutoria habens vim diffinitiuæ appellationem patitur, sicut diffinitiua.
18 Interlocutoria strictè sumpta, quæ dicatur?
19 Ab interlocutoria simpliciter non appellatur.
20 Interlocutoria damnum irreparabile inferens, quæ?
21 Sententia, vt valida sit, quæ requisita habere debet.
22 Sententia ferri debet ab ipsomet Iudice.
23 Sententia ab vno Iudice prolata, si plures essent, non valent.
24 Sententia ferenda est à Iudice competenti, alias nulla esset.
25 Sententia ferenda est in die iuridico, non feriato.
26 Sententia in causis ordinariis non valeret, si omitteretur ordo iudiciarius.
27 Item ferenda est tempore congruo, hoc est in termino.
28 Item cum causæ cognitione, alias esset nulla.
29 Item maturè, non præcipitanter ferenda est.
30 Opinio simpliciter, quid sit?
31 Opinionum diuisio in plures species.
Opinio communis, quæ?
32 Opinio communior, quæ?
33 Opinio singularis, quæ?
34 Opinio probabilis, quæ?
35 Probabilem opinionem non facit numerus Doctorum, sed rationes.
36 Opinio probabilior, quæ?
37 Probabilior opinio differt ab opinione tutiori.
38 Dubium, qui sit?
39 Dubium Iuris, quod?
40 Dubium facti, quod?
41 Speculatiuum, quod?
42 Practicum, quod?
43 Iudex iudicando, an possit sequi probabilem, relicta probabiliori.
44 Opinionem probabilem sequens, & non probabiliorem, exponit se periculo peccandi.
45 In dubiis tutior pars est eligenda.
46 Acceptor personarum non debet esse Iudex.
47 Conscientia sequitur probabiliorem.
48 Credens actionem fieri non posse, faciendo peccat.
49 Opinio probabilis circa factum pro Reo in criminalibus sequi potest, omissa probabiliori pro Fisco.
50 Probabilis fauore Rei sequi debet, nedum sequi potest.
51 Opinio æquè probabilis circa Ius sequi potest in ciuilibus, quando sunt duæ opiniones æqualiter probabiles circa Ius.
52 Iudex iudicans modo secundum vnam opinionem probabilem, modo secundum aliam cum scandalo peccat.
53 Res diuidi debet in æqualitate opinionum secundum quosdam DD.
54 Opinio æqualiter probabilis circa factum sequi non potest, sed res diuidi debet.
55 Opinio probabilior circa factum sequenda est in ciuilibus.
56 Secundum allegata, & probata sententia ferenda est.
57 Innocens si appareat nocens, an liberari debeat.
Secundum allegata, & probata non semper iudicandum, sed in ciuilibus, & in criminalibus citra pœnam mortis.
58 In criminalibus Iudex quid facere debet, ne condemnet innocentem.
59 Officium deponere, an teneatur.
Opiniones contrariæ in hoc articulo concordantur.
60 Nocens Reus, si in iudicio appareat Innocens, an liberari possit.
61 Iudex debet sedere pro Tribunali.
62 Sententia ferenda est in loco publico, nō occulto, nec in Ecclesia, aut lupanari, nisi partes vellent.
63 Item secundum loci consuetudinem.
64 Et secundum iura, non secundum exempla.
65 Præterea ferri debet in scriptis.
66 Subscriptio Iudicis in sententia, an necessaria.
67 Scriptura sententiæ amissa, quomodo probetur.
68 Sententia Episcopi ferenda est coram duobus Canonicis.
69 Sententia ferri debet contra principalem, & Procuratorem.
70 Esse debet certa, & in specie; sed limitatur in quibusdam casibus.
71 Casus, in quibus sententia generalis valet.
72 Sententia maturè, & expressis omnibus ferenda est.
73 Item debet esse conformis libello, & petitioni partis.

74 Esse-

74 *Effectus sententiæ est eius exequutio, quæ oritur ex re iudicata.*
75 *Res iudicata pro veritate accipitur.*
76 *Rei iudicatæ actionem parit sententia.*
77 *Effectus sententiæ est, vt non rescindatur, ob scripturas nouiter repertas, sed sustineatur sententia.*
78 *Neque si dicatur de errore calculi.*
79 *Sententia dicitur nulla duobus modis.*
Nullitas sententiæ nascitur decem modis.
Nullitas sententiæ, ratione Iudicis multis modis.
80 *Nullitas sententiæ, ratione iurisdictionis ex quadruplici capite.*
81 *Nullitas sententiæ, ratione litigantium, qualis?*
82 *Nullitas sententiæ, ratione loci, qualis?*
83 *Nullitas sententiæ, ratione temporis.*
84 *Nullitas sententiæ, ratione causæ.*
85 *Nullitas sententiæ, ratione quantitatis.*
86 *Nullitas sententiæ, ratione modi.*
87 *Nullitas sententiæ, ratione processus.*
88 *Nullitas sententiæ, ratione manifestæ iniquitatis.*
89 *Sententia valida aliquando inualidatur.*
90 *Nullitas sententiæ, coram quo Iudice tractanda.*
91 *Nullum, quod est, nullum producit effectum.*
A sententia nulla non est necesse appellare.
92 *Sententia nulla retractari potest infra quadraginta annos.*
Actio quælibet extinguitur spatio 40. annorum.
93 *Sententia nulla numquam validatur.*
94 *Expensarum condemnatio in sententia includi debet.*
95 *Limitatur in iustam causam litigandi habente.*
96 *Causa iusta litigandi, quæ?*
97 *Expensæ debentur, etiam iusta existente causa litigandi, si iure actionis petantur.*
98 *Item, si malum ius foueat litigans.*
99 *Item, si litigatur in supremis Tribunalibus.*
100 *Expensæ debentur in fine litis, non ante.*
101 *Expensæ litis liquidari debent, & quomodo.*
102 *Expensarum taxatio, an impediri possit per appellationem.*
103 *Expensarum condemnationis appellatio, quomodo facienda.*
104 *Sententiæ diffinitiuæ forma, quæ in Vrbe fieri solet, tam condemnatoria, quam absolutoria.*
105 *Sententiæ diffinitiuæ forma extra Romanam Curiam.*
106 *Sententiæ diffinitiuæ publicationis forma.*
107 *Expensarum condemnationis forma separatim.*
108 *Fructuum condemnationis forma separatim.*
109 *Desertionis appellationis decretum.*
110 *Exequutionis sententiæ mandatum.*
111 *Litterarum Prouisionalium formà, cum insertione sententiæ.*
112 *Expensarum lista taxanda, qualis.*
113 *Expensarum taxationis decretum.*
114 *Fructuum lista taxanda, qualis.*
115 *Fructuum taxationis decretum.*
116 *Mandatum exequutiuum pro fructibus tantum.*
Mandatum realiter, & personaliter.
117 *Mandatum exequutiuum realiter tantum.*
118 *Votum Coniudicis causæ, qualiter formandum.*
119 *Casus, in quibus Iudex tenetur in sententia ponere causas.*
120 *Sententia Iudicis, ad quem debet continere causas impulsiuas.*
Item, si absoluatur reus conuentus ob ineptam petitionem Actoris.
121 *Item in actione rei vindicationis.*
122 *Item, si non condemnatur reus in expensis.*
123 *Item, si absoluatur reus ab instantia iudicii.*
124 *Item, si quis excommunicetur.*
125 *Extra hos casus, in sententia non apponuntur causæ, & quare.*

1 ABsoluimus iam in superiorib. duas partes Iudicii, seu ordinis iudiciarii duabus sectionibus comprehensas, primam scilicet quæ incæpit à porrectione libelli vsq; ad litis cōtestationem exclusiuè, & secundā, quæ initium sumpsit à litis contestatione vsque ad sententiam exclusiuè. In præsenti se offert tertia, & vltima pars, absoluenda, in qua agemus de sententia, per quam imponitur finis liti, seu causæ; nam formato processu, & expletis omnibus actis, quæ ad telam iudiciariam necessaria sunt, de quibus supra dictū est, necesse est ad finem ipsius causæ deuenire per sententiam diffinitiuam, quæ continere debet, vel condemnationem, vel absolutionem: *cap. illa de accusat.* vbi Gloss. vlt. vel aliquid æquipollens, *vt habetur in cap. in his. de verbor. signific. & l. 1. ff. de re iudic.* alias est ipso iure nulla, & nō diceretur sententia, si non contineret condemnationem, vel absolutionem *l. præses C. de senten. & d. l. 1. ff. de re iud. & cap. si, qui appell. §. diffinitiua, 2. q. 6. & cap. cit. illa de accus.*

2 Quæ quidem sententia est de actis, & inter illa connumeratur. *cap. cum æterni de re iudicat. in 6.* & notatur per Io. Andr. *in addition. ad Speculator in lib. 2. tit. de sententia in princip. ver. Discutiamus*, vbi ponit argumenta pro, & contra, & illis respondet.

Pro cuius materiæ pleniori notitia plura à Nobis de more notanda erunt. Primò, quid sit sententia, & vnde dicatur. Secundò, quotuplex sit. Tertiò, quæ sint eius

eius requisita. Quartò, à quo ferenda. Quintò, quo tempore, Sextò, qualiter. Septimò, quis sit eius effectus. Octauò, quando, & quomodo infirmetur.

3 *Quoad primum* notandum est, quod sententia est Iudicialis diffinitio controuersiæ finem imponens, cōdemnationem, vel absolutionem continens, vt colligitur ex *dd.l.1.ff. de re iudic. & l præses C. de sent. & interloc.* Specul. *loc.cit.* §.1. & Abb. *in rubr. de re iudic.n.4.*

Dicitur *iudicialis diffinitio*, quia Iudex per sententiam determinat causam coram eo agitatam. Dicitur *controuersiæ finem imponens*, quia quando ab ea non appellatur ad superiorem, ponitur per eam finis liti, iuxta tradita in *cap. quoad consultationem de sentent. & re iudicat & in Authent. Hodie C. de appell.*

Dicitur *condemnationem, vel absolutionem continens*, quia si Iudex in sententia non condemnaret, vel absolueret expresse, vel per verba equipollentia, *vt in d. l.1.ff. de re iudic. & in d.cap.m his.de verb sign.* & notatur per Marant. *in Spec.aur.p.6.vlt.partis verſ. demum fertur.sententia. nu.* 122. sententia non valeret.

Quæ autem sint verba equipollentia, quæ denotent condemnationem, vel absolutionem, latè tradit Vant. *in tract.de nullit. in rubr. de nullitat. process. num.* 9. post Alex. *in d.l.1.vol.2.in fin.ff. de re iudic.* Vnde si Iudex diceret in sententia, Titium debitorē esse Sempronij in centum, videretur illum condemnare ad soluendum Sempronio cētum, secundum Gloss. *in l.diem proferre § si plures ff.de recept.arbitr.*

4 Debet autem Iudex in sententia cōdemnare, vel absoluere super toto, non super parte, alias non valet *l.in hoc, iudicio ff.famil hercisc.und.l.etiam* §.1.*ff.de minor.l.1.* & ibi DD. *C. si aduerf.rem iudic.* Abb. *in cap.cum inter n.13.de re iudic.* vbi etiam Felin. *num.6.* Rot. *dec.313.n.2.p.3.rec & dec.427.n.2.& seq. p.2.recent.*

5 Sunt tamen multi casus, in quibus valet sententia, etiam si non sit prolata super toto, sed super parte. Quorum

Primus est, quando petitio fuit facta per capitula separata. Abb. *d.num.13.verſ.ego capiendo*, & Felin. *d. n.6. verſ. fallit primò* Rot. *locis cit.* & Duen. *regul.191. in prima fallent. lib.2.*

Secundus casus est, quando plures simul conueniuntur; nam tunc potest sententia proferri respectu vnius, respectu verò alterius differri. *l. ideirco in princip.* vbi Bart. & Alij *ff.de re iudic.* Felin. *in d. cap.cum inter nu. 10.de re iudic.* Rot. *d.decif.313.nu.2.p.3.recent.* Gregor. *decif.488. num.7.* Et in tali casu, prolata contra plures, potest valere, quoad vnum, & non quoad alium. Felin. *vbi sup. d.n.10.verſ.nec est nouum.* Quia tunc tot sunt capita, quot personæ. Castrens. *in l. non idcirco.C.de iudic.num.2. decif.561. num.13. p.1. recent.*

Tertius est, quando ab vno petuntur plures summæ ex diuersis causis, Felin. *loc. cit.n.8.* Rot. *d.decif.313.num.2.p.3.rec.* quia tunc tot sunt capitula, quot sunt summæ. Aretin *in l.certi conditio §. quoniam n.22. verſ. aut sunt diuersæ ff.si cert pet.*

6 Hinc fit, quod sententia lata per capita distincta potest esse valida, quoad vnum, & non quoad aliud. Rota *decif.33. num.18. p.2. diuerf.* Duran. *decif.133. num.3.* nam tot censentur sententiæ, quot sunt capita, & summæ. Greg. *dec.152.n.2.* Duran. *ibid.num.4.*

Quartus casus est, quando rationabilis, & vrgens causa interuenit, nam tunc à regula ordinaria recedi potest Rot. *decif.427. n.4.p.2.recent.*

Quintus est, quando agitur de accessoriis, vt sunt fructus, vel expensæ, quia si in his fuit omissa condemnatio, censetur tacitè facta absolutio. Felin. *in d. cap. cum inter num.15. de re iudic.* Magon. *decif. Lucen. 65.num,18.* & Duran. *d.regul.191. n.9. lib.2.* vbi alios casus enumerat, in quibus regula supra firmata fallit, & idem facit Felin. *in d. cap. cum intèr d num.6. cum seqq.* ideo ad ipsos recurrendum erit, quando casus occurret.

7 Circa secundam partem primi notabilis, vnde scilicet dicatur sententia, est obseruandum, quod dicitur à sentiendo, quia Iudex pronunciat, secundum illud, quod sentit. *l. sicuti.§. sed si quæratur. ff. si seru vend.* & not. Marant *loc.præc. num.2.* & Alij.

8 *Quoad secundum*, notandum est, quod sententia communiter triplex est, diffinitiua scilicet, interlocutoria, & mixta. Butr. *consil.6.nu. & seqq.* Guid.Pap. *decif.11.& 12. n.6.* & quidem diffinitiua est illa, de qua supradictum est *num.3.*

9 Interlocutoria est illa, quæ fertur super aliquo incidente, vel emergente inter principium, & finem causæ, & non terminat negotium principale, vt in *cap. significantibus, & cap. fin. de offic. delegat. cap. significauerunt de testib.* Gloss. *in Clementin. ad compescendas, in ver. definitiua. de sequestr.poss. & fruct.* Butr. *vbi sup.verſ.ad propositum.* Guid. Pap. *decif.11.* Coccin. *decif.407. n.1.*

10 Sententia tandem mixta, dicitur illa, quæ participat de definitiua & de interlocutoria, & sic habet vim vtriusque.

Butr.

Eutr. *loc.cit.num.4.* Guid.Pap. *decis.12. nu.6.* Hinc fit, quod mixta dicatur interlocutoria, quę parit damnum irreparabile per definitiuam. Coccin. *vbi sup num.2.* ideo ab ea datur appellatio, sicut à definitiua.

11 Alij vero aliter diuidunt, vt facit Speculator. *loc. cit.* §.2. *in princ.* inquiens, sententiæ species esse quatuor. definitiuam scilicet, interloquutoriam, præceptum, & mulctam; declarans verò omnes quatuor: duas primas definit, vt supra; præceptum verò dicit, quod sit tertia sententiæ species, prout quando quis conuenitur ab alio in Iudicio, absque libello, ob aliquam obligationem, & ipse conuentus confitetur de plano, tunc Iudex præcipere, & pronunciare debet, quod certo tempore soluat, & illa pronunciatio non diceretur sententia, sed præceptum, quia in eo non est seruatus ordo iudiciarius, alias si proferretur sententia, non valeret. *cap. ei, qui appell.§.diffinitiua 2.q.6.& cap. dudum.2.de elect.*

12 Et à tali precepto non datur appellatio, nisi probauerit per errorem confessum fuisse, *ad text in cap romana §. fin autem. de appellat.in 6.* Speculat.*de appell.§.2 num.3.* Quod potest fieri cum pœna, nisi intra tot dies soluat. Ioan. Andr. & Host in cap. *Raynaldus in princ.de testam.*& Spec. *de sent. d. §.2. num.5.*

13 Mulcta verò, inquit idem Speculat. quod sit quarta species sententiæ, prout quādo Iudex, ob euidentem litigantis cōtumaciam, ipsum pecuniariter mulctat, & punit, *vt tot.tit.C.de mod.mulct.& l.2.ff. si quis iusdic.non obtemper.*

14 Differt autem mulcta à pœna, nam mulcta infligitur alicui in pecunia, *vt in l. eos in fin C.de mod mulct.* pœna verò infligitur in corpore, *vt in l quicumq;C.de seru fugit. & l.fin. de de pœn & l fin ff.de in ius voc.*

15 Quidquid autem sit de speciebus sententię, vnum est valde notandum, quod scilicet differentiæ sint plures inter sententiam diffinitiuam, & interlocutoriam.

Quarum Prima est, quod per diffinitiuam imponitur finis negotio principali per condemnationem, vel absolutionem, vt supra dictum est; sed per interlocutoriā definitur solū aliquod incidens, vel emergens, non negotium principale, vt etiam diximus.

Secunda differentia est, nam condemnatus per diffinitiuam de aliquo crimine, efficitur infamis. *l. 1. §. qui in iudicio. ff. de his qui not.infam. & l. infamem ff.de public. iudic.* & de iure Regni est *constitutio incip. Cordi Nobis*; Secus per interlocutoriam.

Alexand. *in l. sæpè. colum.20 in princ. ff. de re iudic.*

Tertia est, quia regulariter appellatione sententiæ in dubio venit diffinitiua, non interlocutoria. Alex. & Felin.apud Marant. *vbi sup. num.5.*

Quarta est, quod à diffinitiua datur appellatio, & per eam suspenditur exequutio, sed ab interlocutoria de iure ciuili nō appellatur. *vt l.2 ff de appellat.recip.* & si appelletur, secundum ius Canonicum, non suspenditur exequutio, ante inhibitionem. *cap. non solum de appellation. in 6.* Marant *in specul.p.6.act.2.princ.vers. & quandoq; appellatur num.172.*

Quinta differentia est, quod diffinitiua non potest per Iudicem illam proferentem reuocari; quia functus est officio suo. *l.postquam ff.de re iudic.* sed interlocutoria potest reuocari quandocumque ab eodem, ante diffinitiuam. *cap. cum cessante de appellat.* & Glos.*in cap.fin.eod.tit.in 6.l quod iussit* vbi DD. *ff. de re iud.*

Sexta est, quod diffinitiua, vel habens vim diffinitiuæ in gradu appellationis potest iustificari ex nouiter deductis. Glos.*in clement.appellanti.verb. nec processus,* vbi DD. *de appell.*Scaccia *de appellat.q.3.art.1.num.1. & q.11.num.84.* Veral.*decis.114.& 115. p.3.* interlocutoria verò non. *DD cit.*

Septima est, quod diffinitiua ferri non potest, nisi parte citata, alias non valet, vt per Innoc *in c.dudum 2.de elect.et dix.sup.* Sed in interlocutoria secus. Glos.*in l.nec quidquā §.vbi decretum ff de offic.proc. & in l. idem proferrè. in princ.ff.de arbitr.& in l.recusare. ff. ad Trebel.*

Octaua est, quod diffinitiua ferri debet in scriptis, alias non valeret. *l.fin.C.de sent. ex breuil.recit* vbi Bart & Alij, & dicemi inferius; & de iure Regni *est constit. incip. Ab omnibus*; sed interlocutoria valet sine scriptura. Glos. *in cap.quoniam contra ver. interlocutiones. de probation.* Specul *de sentent.* §.8. *num.12. & 14.*

Nona differentia est, quod à diffinitiua potest appellari statim viua voce; vel postea infra decem dies in scriptis, absque expressione grauaminis. *l. 1.§.libelli.ff.de appellat.* vbi Bart. & Imol. Marant. *dict act.2. vers.& quandoq; appellatur num.136. cum seqq.* Ab interlocutoria verò non appellatur, nisi inscriptis cum expressione grauaminis alias non valeret appellatio. *cap Cordi nobis. de appell.in 6.* Bart. *in l.4.ff.de appell.rec.* Marant.*loc.cit. num.153.*

Decima differentia est, quod condemnatio pœnalis facta per diffinitiuam durat perpetuò, sed per interlocutoriam non durat, nisi durante officio Iudicis interloquētis.

tis. Felin. *in cap. ex litteris col. 10. vers. cæterum de constit. per l. fin. ff. de pœn.*

Vndecima est, quod diffinitiua requirit ordinem iudiciarium, *vt in l. prolatam. C. de sentent. & in l. 1. & 2. C. de sent. ex breuil. recit.* sed interlocutoria non. Angel. *cons. 114. & seq.*

Duodecima est, quod diffinitiua non potest corrigi per Iudicē, qui illā protulit, neq; minui, vel augeri; interlocutoria vero secus. Alex. *cons. 119. col. 2. vers. non obstat, vol. 3.* Alex. & DD. *in l Paulus 1. ff. de re iudic.* Potest tamen eadem die, qua protulit, supplere. Specul. *de sent. §. 5. nu. 10.* vbi latè Io. Andr. & dicem. *infr. sect seq. nu. 47.*

Decima tertia differentia est, quod diffinitiua producit actionem in factum. *l. miles, § iudicati,* & ibi Alex. & Alii *ff. de re iudic.* Sed interlocutoria non habens vim diffinitiuæ, nullam producit actionem. Alex. *in l. 1. §. fin. columm. 1. ff. si quis ius dicen. non obtemper.*

16 Sed quæritur, quandonam sententia interlocutoria habeat vim diffinitiuæ?

Respondetur in pluribus hoc verificari.

Et Primò, quandocumque agitur de præiudicio negotij principalis, quod per diffinitiuam reparari non potest, regulariter dicitur habere vim diffinitiuæ. *l. 2. ff. de appell. recip.* Bart. *in l. Titia ff. de accusat.* Card. Tusch. *litt. S. conclus. 112. num. 14.* Guid. Pap. *decis. 12. num. 2.* Et sic appellari potest. Scac. *de appellat. lib. 3. cap 2. q. 17. lim. 6. membr. 7. nu. 29. & 40.* quæ autem inferant damnum irreparabile *dicem. infr. num. 20.*

Secundo, sententia mixta habet vim diffinitiuæ. Butr. *d. cons. 6. num. 4.* Guid. Pap. *dic. decis. 12. num. 6.* Coccin. *decis. 407. num. 2.* vbi ait, quod ab ea datur appellatio, sicut à diffinitiuà.

Tertiò, omnis interlocutoria, quę non expectat aliam sententiam post se, habet vim diffinitiuæ, quia imponit finem instantię, vt diffinitiua. Bart. *in l. quod iussit ff. de re iudic.* Abb. & Alii *in cap. cum cessante de appellat.* Scaccia *de appellat, d. l. 3. cap. 2. q. 17. lim. 47 memb. 1.*

Quartò, dicitur habere vim diffinitiuæ interlocutoria, per quam finitur officium Iudicis. Bart. *in d. l. quod iussit.* vt est, quando Iudex pronunciat, se esse incompetentem. Scaccia *de appell. loc. infr. citand.*

Quintò, quando diffinitur aliquis articulus substantialis causę principalis. Gloss. 1 *in Clement fin. in finale appellat. & in Clem. 1. de caus. possess. & prop.* Bald. *in l. 1. C. quand. prouocar. non est necess.*

Sextò, quando interlocutoria continet aliquid dandum, vel faciendum, dicitur etiam habere vim diffinitiuę. Bart. *in l. nec quidquam §. vbi decretum in princip. ff. de offic. proc.*

Septimò, sententia interlocutoria lata super reuocatione attentatorum, dicitur habere vim diffinitiuę, & sic alię sequentes. de quibus latè per Scacciam. *de appell. lib. 3. cap. 2. q. 17. limitat. 47 memb 1. à nu. 172. vsque ad n. 215,* vbi DD. allegat, & fusissimè declarat.

Octauò, pronuncia super iuramento per Actorem Reo dando, vel referendo.

Nonò, interlocutoria, per quam quis mulctatur.

Decimò, sententia declarans hæreditatem non fuisse aditam, stantibus probationibus, reseruato iure latius probandi.

Vndecimò, quando pronunciatur non posse tertiò appellari.

Duodecimò, pronunciatio super desertione appellationis, hoc est quando appellatio sit deserta.

Decimotertiò, Preceptum factum a Iudice, vt confessus, vel conuictus soluat.

Decimoquartò, Absolutoria cum clausula: *Rebus sic stantibus.*

Decimoquintò, Pronuncia de non procedendo ad vlteriora, ob exceptionem peremptoriam.

Decimosextò, interlocutoria super executione instrumenti.

Decimoseptimò, Pronuncia, quod contumax habeatur pro confesso, & conuicto.

Decimo octauò, Sententia, quę admittit ad cessionem bonorum.

Decimo nonò, sententia, quod causa sit, vel non sit compromittenda.

Vigesimò, Pronuncia, quod res possit, vel non possit alienari, seu quod minor sit restituendus in integrum.

Vigesimo primò, sententia conseruationis indemnitatis.

Vigesimo secundò, Explanatio puncti facta à Iudice pro transmissione causę ad consilium sapientis.

Vigesimo tertiò, Secundum decretum immissionis in possessionem.

Vigesimo quartò, Absolutoria ab obseruatione Iudicij.

Vigesimo quintò, Pronuncia continens minorem ętatem esse probatam, vel non, in causa restitutionis in integrum.

17 Et est hic aduertendum, quod regulariter ab interloquutoria, quæ habet vim diffinitiuæ, datur appellatio. Concil. Tridentin. *session. 24. de reformat. cap. 20.* Regul. Cancellar. *37. de non appellan. ante definit.* Rot. *decis. 79. nu. 3. p. 3. rec.* Scacc. *de appellat. d. quæst. 17. limit. 47. membr. 1. num. 171.* Vestr. *in Prax. lib. 7. cap. 3. num. 4.* Marant. *in specul. in*

in 3. p. sexta partis princ. act. 2. num. 140.

18 Aduertendum est secundò, quod interloquutoria, dicitur omne decretum, (strictè sumptum,) quod interponitur per Iudicem à principio causæ, vsque ad sententiam diffinitiuam. text. in l. qualem. in fin. ff. de arbitr. Glos. in §. si quis autem Auth. de hæredib. & falcid. Philip. in cap cum cessante col. antepen. vers. 15. de appell. & de iure Regni. est constitutio incip Dubitationem.

19 Dixi supra, quod regulariter ab interloquutoria vim diffinitiuę habente, datur appellatio, quia alias de iure ciuili ab interloquutoria, quæ vim diffinitiuæ non habeat, non datur appellatio, vt in l. 2. ff. de appell. recipiend. Dec. in cap. vt debitus n. 14. de appell. Scacc. vbi sup. n. 1. Grauata ad Vestr. in Prax. d. lib. 3. cap. 10. n. 6. & Nos dix. sup. num. 15. differ. 4.

Vbi erit notandum, quod licet hęc conclusio olim limitanda veniebat de Iure Canonico, per quod permittebatur appellare, vt in cap. cordi de appellat. in sexto. sed appellatio exequutionem non suspendebat, nisi post Iudicis inhibitionem, vt in cap. non solum eod. tit. & lib. Hodie tamen, etiam attento Iure Canonico, non potest ab interloquutoria appellari, nisi habeat vim diffinitiuę, quia per Cōcilium Trident. d. session. 24. de reformat. cap. 20. & per dict. regul Cancell. 37. de non appell. ant. defin. videtur correctum ius antiquum. vid Scacci. loc. cit. n. 79. & q. 17. lim. 6. memb. 3. num. 18.

20 Est etiam notandum, quod licet, vt dix. sup n. 16. detur appellatio ab interlocutoria, quæ infert damnum; quod per definitiuam reparari non potest; hoc tamen procedit, etiam si damnum, seu grauamen sit pro parte reparabile, quamuis non in totum; vel etiam si possit reparari, sed cum difficultate. Scacc. de appellat. d. limit. 6 membr. 8. nu. 2. vers. confirmatur, & num. 3. & seqq. & d. limit. 47. membr. 1. n 86.

Sed quęritur, quæ sint interloquutorię, ex quibus infertur grauamen, seu damnū irreparabile.

Respondetur plures esse, ac pluribus in casibus hoc euenire posse.

Primo, Pronuncia de respondendo, vel non respondendo libello; Vel de procedendo, aut non procedendo super eò; nō obstantibus oppositis ab aduersario.

Secundò, pronuncia iniusta de procedendo ad vlteriora: siue reijciat exceptiones dilatorias, oppositas, vt Iudicis incompetentiæ, legitimationis procuratoris, vel tutoris: siue reijciat peremptorias, vt præscriptionis claræ & liquidæ, aut aliam simi-

lem, quæ in vim dilatoriæ opponi potest: siue reiectio sit expressa, siuè tacita; siuè seruet exceptiones oppositas in finè litis: siuè non. Et Ratio est, quia peremptoria repellens à limine Iudicii potest opponi, & probari, etiam ante litèm contestatam. Castrens. cons. 166. incip. visis actis n. 1. in fin. vers. nec primi Iudices lib 2.

Tertiò, concessio dilationis Reo, tempus instantię excedentis.

Quartò, denegatio copię.

Quintò, admissio tertii non docentis de Iure suo ad impediendam exequutionem.

Sextò, non admissio exceptionis litis pendentię, seù præuentionis.

Septimò, pronuncia super non admissione Procuratoris, Tutoris, vel alterius comparentis.

Octauò, pronuncia super competentia, vel incompetentia Iudicis.

Nonò, pronuncia continens deferēdum esse appellationi; seù continens reiectionem libelli, à qua potest incontinenti appellari.

Decimò, pronuncia continens, ob exceptionem oppositam, non esse procedendum ad vlteriora. Vel pronuncia renocatoria alterius de non procedendo, quæ mandat procedi.

Vndecimò, pronuncia articulos esse, vel non esse admittendos. Vel admissio, aut reiectio tacita, dummodò sit grauamen Iudicis admittendo nō admittendos, & impertinentes; vel è contra non admittendo admittendos, & pertinentes.

Duodecimò, pronuncia continens cōparationem litterarum faciendam, vel nō.

Decimotertio, decretum de torquendo.

Decimoquartò, decretum capturæ.

Decimoquintò, pronuncia continens, appellationem non esse admittendam, seù reiectio appellationis.

Decimosextò, quælibet interlocutoria lata post definitiuam; vt de omnibus latissimè agitur per Scacciam de appellation. lib. 3. cap. 2. q. 17. limit. 47. membr. 1. à num. 9. vsque ad num. 168. Quæ autem requirantur in appellatione ab interloquutoria dicemus. infr. subsect. seq. n 89.

21 Quoad tertium principale, notandum est, quod plura sunt requisita, & conditiones, quas debet continere sententia, ad hoc vt valida sit, si de diffinitiua loquamur; prout tradit Abb. in suo tract. qui inscribitur ordo Iudiciarius. vbi ad sex capita reducit, prout Speculat. de sentent. §. 3. n. 16.

Primo, continere debet nomen Iudicis, eiusque qualitates, puta an sit ordinarius, vel delegatus.

Secundò. nomina litigantium.

Tertiò, tenorem petitionis in iudicio porrectæ, super qua fundatum est iudiciũ. Verum hæc conditio hodie in practica non procedit, vt inseratur in sententia tenor petitionis; sed sufficit inserere eius substantiam, etiam per æquipollens. *cap. in his de verb. signif.*

Quartò, continere debet substantialia processus, & causæ. vnde inoleuit practica, quod Iudex dicat in sententia: *viso libello, visis litis contestatione, iuramento calumniæ, testium depositionibus, & alijs id genus, merita, seù substantiam causæ respicientibus, visisque videndis, &c.*

Quintò, quod fiat mentio in sententia, an partes fuerint præsentes, vel per contumaciam absentes, & ob id dicitur etiam *visa citatione ad sententiam, &c.* vel quando publicatur, notatur per Notarium talis qualitas.

Sextò, debet continere condemnationem, vel absolutionem, vel aliquid æquipollens, vt supra dictum est.

22 *Quoad quartum*, notandum est, quod sententia ferenda est ab ipsomet Iudice de iure; vnde non debet alteri committere, vt illam legat, alias esset ipso iure nulla *vt probatur in l. 1. 2 & fin. C. de sent. ex breuil. recit. l. diem in princ. l. non distinguemus §. quæsitum vers. quod si hoc modo ff de arbitr.* nisi Iudex esset Persona Illustris, *vt in §. sancimus igitur collat. 5. vers. ne cogatur Authent. vt ab illustr. & qui sub. eam dign.* Vel nisi esset Episcopus, nam tunc potest alteri committere, vt sententiam legat. *cap. fin. de sent. & re iudicat. in* 6. vbi Gloss. & DD. Specular. *de sentent.* §. 3. *in princ.* Felin. *in cap. super quæstion. in prin. de offic. deleg.* Hoc idem probatur etiam de iure Regni *per constitut. ab omnibus*, vbi Afflict. *in princ.*

Sed tamen hodie de cõsuetudine practicatur, vt sententiæ legantur à Notario, præsente Iudice, atque mandante legi; quæ cũ sit generalis, potest derogare iuri positiuo, vt inquit Gemin. *in d. c. fin. col. 2. vers. in ea glos. ibi Italiæ, &c. de sent. & re iudic. in* 6. Archid. *in cap. statutis. 2. q.* 1. Bald. & Salicet. *in l. hac consultissima C. qui testam fac. poss.*

23 Et si erunt plures Iudices, omnes simul debent sententiare, alias non valeret sententia vnius. *cap. et, qui appellat. §. diffinitiua vers. si plures. 2. q. 6. & l. item si vnus §. fin. cum l. seq. ff. de recept. arbitr.* nisi aliquis eorum sit absens, quia tunc valeret sententia aliorum præsentium. *cap. prudentiam §. adijcimus, & cap. causam de offic. deleg. & l. duo ex tribus ff. de re iudic.* vel nisi vnus de mandato aliorum pronunciet. *cap. in Genesi de electiõ.* vel nisi vnus legat sententiam præsẽtibus alijs, sed per verba numeri pluralis; *vt in d. cap. pen. de sententia & re iudicat. in 6.*

Sed quæritur, an quando sunt plures Iudices, qui eamdem causam decidere debent, possit vnus ex illis contra proprium sensum & votum sententiam ferre, iuxta opinionem alterius collegæ?

Respondetur cum distinctione, iuxta sententiam P. Bardi. *de conscientia disput. 4. cap. 28. num. 2.* Aut enim quæritur, an sequi possit opinionem sui collegæ, ob eius auctoritatem, deponendo tunc propriam sententiam, & iudicando veriorem opinionem sui collegæ per rationes extrinsecas, videlicet per illius auctoritatem. Et respondetur affirmatiuè, si deposita propria opinione existimet illam collegæ probabilem, & tutam in Praxi; quia forte est doctior illo suus collega. Aut verò quæritur, an Iudex retinendo proprium sensum, possit contra illum, sententiam ferre, sequendo opinionem alterius collegæ, & non relinquendo propriam opinionem; sed putando licitum sibi esse adhærere dictis alterius Iudicis? Et respondetur negatiuè; quia illicitum est ei, sententiam iuridicam proferre contra proprium sensum, seù opinionem, si illam nõ deponat, sequendo alterius collegæ votum. Sequitur etiam P. Bard. *vbi sup.* Pater Iacobus Ragius *de regimine Regularium centur. 2. tract. 6. dub. 144. num.* 3. & Dian. *p. 11. tr. 2. resol. 60. in princ.*

24 Debet insuper ferri sententia à suo Iudice competente, alias si non habeat iurisdictionem super personis litigantibus de aliqua re. est nulla ipso iure, tamquam lata à Iudice incompetenti, *cap. in primis 2. q. 1. cap. in clericorum 11. q. 1. cap. atsi clerici de iudic. cap. ad audientiam nostram de consuet. l. fin. & tot. tit. C. si à nõ comp. iud. l. factum ff. de reg. iur. & l. 3. ff. de offic.* Imò neque si post prolationem ratificetur à Principe, valeret. per *cap. 1. 9. q. 2. & l. 2. C. de iur. fisc. lib.* 10. sed si iurisdictionem habet super re, de qua sententiam profert, si lis fuit contestata coram eo, valeret eius sententia, non obstante quod ante litis contestationem eius iurisdictio potuisset per exceptionem declinari *cap. inter monasterium de re iudic. & l. pen. C. de except.*

25 *Quoad quintum*, notandum est, quod sententia ferri debet in die iuridico, non feriato, alias non valeret. *c. fin. de fer. c. 1. & per totum 15. q. 4. l. fin. C. de fer. l. 1. & l. vt proponis. la 1. C. quom. & quand. Iud. l. si feriatis. ff. de fer. & in collat. 6. §. sedebunt. Authent. de iudic.*

Item debet ferri de die, non de nocte *cap.*

cap. consuluit. de offic. deleg. vbi Abb. & Felin. Glos. & DD. *in l. more romano. ff. de fer.* Corn. *cons. 54. col. pen. vol. 2.*

26 Præmisso tamen ordine iudiciario in causis ordinariis, vt supra aliàs diximus & prius causæ meritis diligenter inuestigatis: *cap. si quis. §. his ita. & §. incerta. & cap. nullum, & cap. iudicantem. 30. qu. 5. & tot. tit. Decretal. Vt lite non contest.* alioquin ordine iudiciario non seruato, sententia non valeret, *vt in d. d. Iurib. habetur, & in cap. dudum, il 2. §. licet autem de elect. & l. 2. 3. & 4. C. de sent. ex breuil. recit.*

27 Debet etiam ferri tempore congruo, idest in die, & hora, quibus facta est citatio ad sententiam, alias si feratur antè, vel post terminum citationis, non valet sententia, tamquam lata, parte non citata. *l. aut qui aliter in princ. et l. si vicem §. fin. ff. quod vi, aut clam. & l. cum non eo die C. quand. prouoc. non est necess.* vbi Bart. & DD. & scribentes *in d. cap. consuluit. de offic. deleg.* nisi pars citata fuerit contumax in non comparendo in termino, quia tunc potest Iudex ferre sententiam quandocumque, sine alia citatione, quia propter contumaciam semper est in mora. Bald. *in d. l. eum non eo die.*

Item tempore, quo instantia causæ adhuc durat, alias si post triennium feratur, non valet. Bart. *in l. properandum in princ. C. de iudic.* & ibi etiam Bald. *in q. 1.* Et Idem dicendum de sententia lata post desertam appellationem Alex. *cons. 82. in princ. vol. 3.* Necnon de sententia arbitri lata post tempus præfixum in compromisso, nam, neque valet *l. si cum dies §. si intra, & l. non distinguemus §. compromisso, & §. fin. ff. de arbitr.* & Bald. *in cap. quintauallis de iureiur.*

Item debet ferri tempore, quo non sit concessa dilatio, alias si pendente dilatione feratur, erit nulla. *l. siue pars C. de dilat.* Bal. *in l. pen. col. fin. C. de arbitr.*

Item ferri debet tempore, quo ambæ partes sunt præsẽtes, vel altera tantum absens per contumaciam. *l. de vnoquoque. ff. de re iudicat.* alias si feratur, quando vtraque pars est absens, non valeret sententia Bal. *in l. 1. col. 5. vers. & prædicta faciunt, & vers. quæsitum fuit C. de his quæ pæn. nomin.* vbi notabiliter ait, quod si Iudex incæperit legere sententiam, & ante quam compleat, partes discederẽt, sententia esset nulla. vid. Glos. *in l. properandum §. sin autem C. de iudic. in glos. 1.* Hoc tamen non haberet locum, quando Iudex procederet ex officio, quia tunc valeret sententia, etiam partibus absentibus Glos. *in cap. cupientes §. quod si per viginti de elect. in 6.* Angel. *in l. si quis libertatem ff. de petit. hæred.*

Item ferenda est tempore, quo fuit habitum consilium, si causa fuerit alicui cõmissa ad consilium sapientis; nam si feratur antè habitum consilium, sententia erit nulla Bald. *in l. ex illo C. de appell.* Bart. *in l. 1. in prin. C. de rela.*

28 *Quoad sextum* notandum est, quod sententia ferenda est in primis causa per Iudicem diligenter discussa, & cognita; alias, si ferretur, sine causæ cognitione, & sine processu, *iuxta tex. in cap. quoniam contra de probat. & dixi paulò ante n. 26.* esset nulla *vt probatur in l. prolatam C. de sent.* vbi Bart. *& in l. ex stipulatione in fin. eod. tit. & in l. causæ §. causa cognita ff. de minor.* Vnde inoleuit Practica vt in sententia dicatur: viso libello; visis attestationibus, instrumentis, allegationibus, visis videndis, &c. vt colligitur *ex cap. licet causam de probat. cap. de fid. instr. l. properandum §. 1. C. de iudic.*

29 Secundò, quantum fieri poterit, debet Iudex peritos consulere, qualiter pronuncianda sit sententia, *iuxta text. in c. ad audientiam nostram de consuetud. cap. de quibus 20. dist. & cap. esto 95.* Speculator. *lib. 2. tit. de requisitione consilij in princ. & in fin.* vbi Io. Andr. & Bald. *in add.* quia non debet sententiam præcipitare, *vt in cap. Deus 2. q. 1. & cap. quaero 6. q. 1. & cap. summopore 11. q. 3. & l. 2. C. de sent. ex breuil. recit.* Imò debet diù deliberare, ante publicationem sententiæ, *ad tex. in cap. poneret in princ. 50. dist.* vbi habetur, quod tempore indigemus, vt aliquid maturius agamus.

30 Sed quæritur hic, an Iudex in sententia ferenda teneatur sequi opinionem Doctorum probabiliorem. An verò sequi possit probabilem relicta probabiliori?

Respondetur, hoc dubium esse nimis agitatum per Doctores, pariter tamen per quosdam confusè examinatum; quare; ne & ego, qui post tot Doctissimos Viros, tum Antiquos, tum Recentiores scribo, huiusmodi confusionis notam incurram, conabor breuiter illud percurrere, præmittendo singula ad eiusdem dubij resolutionẽ necessaria, antequam ad eius respõsionem veniamus. Præmitto igitur Primò, pro maiori declaratione, quod *opinio* nihil aliud est, quam assensus intellectus ad vnã partem eius, quod controuertitur, non firmus, & certus, sed cum formidine alterius partis; secundum Theologos, vt docet Diuus Bonauentura *in 3. sent. dist. 24. q. 24. vers. item opinio ante nu. 24.* Scot. *in dist. 27. q. 1. art. 3. vers. tunc ergo* Syluest. *in verb. opinio in princ.* & secũdum Iurisperitos communiter *in l. admonendi ff. de iureiur.* opinio dicitur credulitas cum aliqua leui dubitatione, medium tenens inter suspicionem, & perfectum

ctam probationem. vt tradit Bart. *ibid. numer. 22. & 23.*

Alioquin si assensus fieret cum certitudine, non esset amplius opinio, sed fides Diu. Thom. *quodlibet. 3. art.* 10. Illustriss. Dominus Prosp. Fagnan. *in sua celebri repetit. cap. Ne Innitaris de constitut. n. 22.*

Neque esset secundus gradus probationis, (vt asserunt legistæ,) sed potius perfecta credulitas, seù perfecta probatio. Bart. *vbi sup d. num. 23.* Hinc est, quod formido, quæ opinioni inest, passio quædam est, secundum Aristot. *in 1. magn. moral. cap. 33.* quæ nos facit dubios, an res, ita se habeat, necne, *iuxta tex. in l. fin. C. de condit. inde.*

31 Opinio autem alia est communis, alia communior, alia singularis; alia verò probabilis, alia probabilior.

Communis est illa, quæ licet habeat paucos Doctores; isti tamen pauci rationes vtriusque partis bene examinant, siuè discutiunt, & ex professo perpendunt, ac tractant; quibus discussis, & perpensis, illā vel affirmant, vel negant. Non enim dicenda est communis opinio illa, quæ habet plures Doctores numero, qui persunctoriè, nulla discussione præmissa, instar auium, vel ouium, vnus sequitur aliū, sed quæ pauciores Doctores habet plenè tractantes vtriusque partis rationes. Angel. *in verb. opinio n.* 1. Siluest. *eod. verb q.* 2. Sanch. *tom. 1 de matr. lib 2. disp 44. nu. 2. & in Decalog. lib 1. cap. 9. num. 9.* Bassæus *in Flor ib Theolog. moral. verb conscientia num. 3. §. vt opinio cognoscatur.* & D. Fagnan. *vbi sup num.* 436. Facit adhoc optimus textus *Exod. cap. 23.* ibi *Ne sequaris turbam ad faciendum iudicium*, & est bonus textus *in c. in nostra de testib.* & melior *in l. 1. §. neque ex multitudine Doctorum C. de veter. iur. enuclean.*

32 *Communior opinio* est illa, quam sequuntur sex, vel septem Authores classici, qui rem ex professo tractant, & examinant; non autem illa, quam sequuntur quinquaginta Doctores, rem illam, nec ex professo tractantes, nec rationes aliquas examinantes, sed sola aliorum auctoritate ducti. Alexand. *consil* 202. *incip viso Themate num. 7. lib. 7.* Nauarr. *in Manual. cap. 27. numer.* 289. Sanchez. *de matrim. tom. 1. lib. 3. disp. 44 num. 1.* Paul. Comitol. *lib. 5 respons. moral. q. 15.* Ioann. Maior. *in prolog. 4. sent. q. 1. & 3.* Fagnan. *vbi sup n.* 437.

33 *Singularis opinio* est quando in aliquo dubio adest auctoritas sola vnius Doctoris, quamuis doctissimi, & probi viri; ista enim non est probabilis, nec in Praxi tuta, secundum DD. Sacros, & Prophanos, quos plena manu cumulat D. Fagnan. *in repetit. predicti cap. ne innitaris num. 406. cum pluribus seqq.* vbi decem rationibus hoc probat. quamuis contrarium teneat Sanchez. *in decal. lib. 1. cap. 9. num. 7.* vbi Alios allegat sed Fagnani opinio intelligenda est, quando vnus Doctor persunctoriè, & non ex professo opinionē illam examinat, nec bonis argumentis fulcire nititur; nam si id faciat, opinionem reddit probabilem, licet sit singularis, vt in confesso est apud omnes, & mox dicemus.

34 *Opinio Probabilis* est illa, quæ non leui fundamento nititur, sed adhæret firmis rationibus, & auctoritati insignium Doctorum. Vnde ad effectum, vt opinio probabilis dici possit, quatuor considerari debent. Quorum

Primum est. Quinam sint Doctores, qui eam opinionem teneant, indocti ne, an Docti, prudentes, & timoratę conscientię, ac in illa materia versati; vel è contrario?

Secundum est. Quot sint, qui eam defendant, non enim sufficit vnius, aut alterius Doctoris opinio, quantumuis grauis; Si Alii omnes contrariam sententiam sequantur. Nisi opinio illa paucorum vel vnius firmioribus rationibus, & solidioribus fundamentis nitatur, ac firmetur.

Tertium est. Quod diligenter perpendantur argumenta vtriusque opinionis, considerando tam ea, quæ sunt pro, quam contra illam opinionem.

Quartum est. Quod communiter reputetur, non continere errorem, & ne sit antiquata ita Vasquez. *in 1. 2. q. 16 art. 6. disp. 62. cap. 4. num. 17. & 18.* Savr. *in Clau. Reg. lib. 1. cap. 5. num. 2.* Sanchez. *d. cap. 9. nu.* 11. Bonac. *tom. 2. de peccatis. d. spnt* 11. *q. 4 punct. 9. n. 1.*

35 Hinc est, quod probabilem opinionem facit non multitudo Doctorum, sed bonæ rationes, optima argumenta, & solida fundamenta; quamuis vnus Doctor illam opinionem sequatur, qui ex professo illam profitetur, & sit Peritus, ac bonæ cōscientiæ, nec errorem implicet. prout probaliter tenent Angel. *in sum. verb opinio, n. 2.* Syluest. *eod. verb. q.* 1. Valent. *p. 2 disp. 2 q. 12. punct. 4. q.* 4. Nauar. *in Man. cap. 27. num. 88.* Eman Sà. *in Aphor. verb. Dubium num.* 3. Sanchez. *d. cap. 9. num.* 7. Bonacin. *ibid d num. 1. vers. quamquam ad opinionem.* Filliuc. *tract. 21. cap. 4. nu* 134. & 135. & Alij. Qui sequuntur D. Thom. *in Quodlibet 3. art.* 10. vbi ait, posse Scholarem sequi opinionem sui Magistri in iis, quæ ad mores pertinent. Consule tamen hic D. Fagnanum, *vbi proximè supr.* & non pingebit.

36 *Probabilior* tandem opinio dicitur illa, quę fortioribus fundamentis innititur, ac

ac maioribus rationibus fulcitur; quam opinio probabilis. ita Sanchez. *d.cap.6.n.4.* Dicitur autem probabilior, ad differentiam minus probabilis, quæ respectu maiorum rationum, ac fortiorum argumentorum probabilioris, dicitur minus probabilis, & illa dicitur ea ratione probabilior.

37 Et nota quod differt opinio probabilior, & opinio tutior. Probabilior enim dicitur illa, quæ veritatem magis, vel minus ostensam respicit; tutior autem, quæ minus peccati periculum habet. Vnde tutior dicitur, etiam si minus probabilis sit; quæ si amplectatur, nullum adest peccati periculum. Minus autem tuta, quamuis probabilior, dicitur illa, in qua peccati periculum esse potest Azor. *2.p.lib.2.cap.18.quæst.4.* Sanchez. *d.lib.1.cap.9.n.5.* Bonacin. *vbi sup. nu.2.* & Alij. Ideoque dari potest casus, vt aliqua opinio sit tutior, quæ est minus probabilis; & aliquando sit probabilior, quæ minus tuta est. ver.gra. sunt plures Doctores solidis rationibus asserentes, quod quis in aliquo casu non tenetur facere eleemosynam, vel quod tenetur restituere. Sed è contra sunt Alij Doctores, qui dicunt oppositum, sed non freti tam solidis, & bonis rationibus. Tali casu, qui sequeretur primam opinionem, sequi dicitur opinionem probabiliorem, sed minus tutam; qui verò sequitur secundam, dicitur sequi tutiorem, sed minus probabilem. *DD. cit.*

38 Præmitto secundò, *Dubium*, quod est vere, & propriè dubium, esse, quando quis, neque assentitur, neque dissentit; in neutram partem cōtradictionis inclinans; in medio constitutus nec alteram affirmans, nec alteram negans, sed suspensus remanens; quia non habet motiua plus efficacia pro vna; quam pro alia parte, quæ moueant ad perfectum assensum. *cap. in Canonicis vers. si autem 19.dist. l.in ambiguo ff.de verb.dub.* Gloss. *in rubric.ff.de iur. & fact.ignor.* Bart. *in d.l.admonendi. num.19. & 20.ff. de iureiur.* Dixi *verè, & propriè dubium*, quia datur aliud dubium, quod dicitur propriè suspicio, quæ est, quando intellectus, licet nulli parti assensum præbeat; magis tamen in vnam, quam in alteram partem inclinat. Et hæc cum sit credulitas ex leuibus coniecturis, medium tenet inter opinionē, & dubitationem. Bart. *in l. admonendi n.21.* Syluest. *d.verb opinio in princ.*

39 Est autem dubium multiplex. Aliud enim est iuris; aliud facti. Dubium iuris est, quando quis de aliqua re dubitans, rationes pro, & contra habet. Vel vbi sunt discordes opiniones Doctorum, & non constat de communi *l.sed & si §.ideo ff. de petit. hæredit.* Alberic. *in Dictionar. verb. Dubitabile* Bart. *in l. qui Romæ §. duo fratres nu.9. ff.de verb.oblig. in 1.oppos.* Anchar. *cons.210. incip.inter contraria per tot.* vbi probat, rem dubiam esse cum pro vtraque parte sunt opiniones, & rationes æquè probabiles. & Alex. *cons.222.incip.visa facti narratione n 10. vers.& opiniones lib.2.* Raphael.Cuman.*cons.154. incip. visis in fin.* & Cardinal. Paleott. *de Sac.Consistor. consultat p.5.q.13.vers. primò igitur.*

40 *Dubium* verò facti est, quando vtraque pars intentum suum æqualiter probat, vel instrumentis, aut scripturis, vel testimonijs æquè, aut minus probabilibus; ita vt nulla constitui videatur differentia inter probationes vtriusque partis. Salas. *1.2.q.21.tract.8.disput. vnic. sect.12. num.115.* Petr.de Ledesm. *2.tom. sum tr.8.c.22.post.11. conclus.diffic.1.*

41 Item *Dubium* esse potest *Speculatiuum*, & practicum. Speculatiuum, seù in cōmuni, est, quando quis ingenerali dubitat, an aliquid ita sit, necne, seù an liceat, vel non; puta an res aliqua sit Titij, an Caij. vel an liceat in die festo aliquid agere, vel non liceat. Sanct. Antonin. *1.part.tit.3.cap.10. §.10. circ. fin.* Nauarr. *in Manual. prælud.9. num.9.*

42 *Dubium verò Practicum* seù in particulari, est, quando quis in particulari dubitat, hic & nunc, an operatio, quā facit, sit peccatū, necne; puta an sibi liceat in hoc die festo iter agere, seù an sibi liceat eodē die alicui consilium dare. Cordub. *lib.3. quæstion. q.5.* Bartolom. Medin. *1.2. q.19. art.6. dub.4.* S. Antonin. *vbi sup.* latè Sanchez. *de matrimon. lib 2 disp.41. num.4 & 5. & in Decalog.lib.1.cap.9.num.3.*

43 His positis, (quæ deseruire etiam possunt ad alia dubia resoluenda, cum sint principia solida) deuenio ad resolutionē præsentis nostræ quæstionis; an scilicet possit Iudex sententiam ferre, iuxta opinionē probabilem, relicta probabiliori; & respondeo, adesse in huiusmodi dubio duas Doctorum sententias; quarum prima affirmat, posse Iudicem minus probabilem sequi, relicta probabiliori; quia nec temerè, nec imprudenter agit, ex quo ratione probabili ducitur. ita Sanctus Antonin. *1.par.tit.3.cap.10.§.10.regul.6.in fin. & regul.7.* Medin. *1.2. q.19. ar.6.penult. ad vltimum* Aragon. *2.2.q.63.ar.4.dist.pen.dub.vlt.* & ibi Salon. *contr.2. concl.4.* quem allegat Sayr. *in Clau.Reg.lib.1.cap.11. num.3.* Petr. de Ledesm. *2.tom.summ.tr.8. cap.22. post.11. concl. diffic.2.* Armill. *in sum.verb.opinio*, & Alij penes Dian. *p.2. tr.13.* vbi de opinione probabili

babili latè agit, *resol. 3. verf. sed contrariam.* & pleniori calculo *in p 11. tr. 2. ref. 60.* vbi triginta duos Doctores cumulat pro sua sententia quod possit Iudex sequi opinionem probabilem relicta probabiliori.

Sed quamuis prædictorum opinio sit probabilis; probabilior tamen, ac tutior est sententia aliorum contrarium asserentium, quod nimirum teneatur Iudex sequi probabiliorem, non vero minus probabilem. ita tenent. Sot. *lib. 3. de iustit. q. 6. art. 5. ad quartum* Valent. *2. 2. disp. 5. q. 7. pun. 4. dub. 3.* Vasquez. *in 1. 2. q. 19. art. 6. disp. 64. c. 2. num. 5. & 6.* Conrad. *in lib. de contractib. q. vlt.* Azor. *tom. 1. lib. 2. institu. moral. cap. 17. q. vlt.* Syluest. *in verb. opinio §. 2.* Caietan. *in sum eod. verb. opinio* Sanchez. *d tom. 1. in Decalog. lib 1. cap. 9. num 47.* Portell. *in addit ad dub. Regular. verb. opinio eligenda nu. 12.* Villalobos *in sum. tom. 1. tr. 1. difficult. 15. num. 6.* Malder. *in 1. 2. Diui Thom. q. 19. art. 5 disp 86. circ. fin.* Filliuc. *tom. 2. tr. 21. cap. 4. num. 144.* Beccan. *in summ. tom. 2. tr. 1. cap. 4 q. 9. num. 13.* Tanner. *in 2. 2. Diu. Th. disp 4. q 4 dub. 6. num. 128* Bannes *in 2. 2. q. 63. art. 4. dub. 1. ad secundum* Layman. *in Theol moral lib 1. tr. 1. cap. 5. §. 3. n. 16.* Card. de Lugo *de iustit tom 2. disp. 37. sect. 10. n. 115.* Hyacint. Donat. Laynensis *in Prax. Regular. p 4. variar. resol. tract. 12. q. 36.* & nouissimè D. Fagnan. *in d. cap ne innitaris. num. 355. de constit.* & Alij.

44 Quorum opinionem ego libenter amplector, quia fortioribus, vt reor, nititur argumētis, & validioribus fulcitur rationibus, quas ex Sayro *vbi sup. num. 2.* refert per formalia ferè verba Hyac. Donat. *loc. cit.* Quarum Prima ratio est, quia qui sequitur opinionem probabilem, relicta probabiliori exponit se periculo peccandi; ex quo eligit id, quod minus certum est, relicto certiori; & proinde peccat, ex illo. Ecclesi. *cap. 3. num. 27. Qui amat periculum peribit in illo.* & habetur *in cap significasti 2. de homic & in cap. inquisitionis de sent. excom. §. fin.* ibi. *Ne in alteru. ro (vel contra legem coniugij,) vel contra iudicium conscientiæ committat offensam & in Clement. exiui §. item præterea de verbor. signif.* in illis verbis. *in his, qua anima salutem respiciunt, ad euitandos graues remorsus conscientiæ, pars tutior est tenenda.* Et S. Thom. *quodlibet. 8. artic. 13. in princ.* ait. *quicumque committit se discrimini in his, quæ sunt ad salutem, peccat.* & similiter idem S. Doctor *in quolibet 9. art. 15. in quarto argumento contrario*, inquit. *quicumque committit se discrimini, & periculo peccati mortalis, peccat mortaliter.* & Scotus *in 4. dist. 17. q. vnic.* dicit. *vbi est via facilior, idest magis in potestate hominis, & certior ad gratiam recuperandā, tenetur quilibet ad illam viam, ita quod omissa illa non atten et aliam difficiliorem, & incertiorem; & quia tunc se exponeret periculo salutis suæ, videtur esse contemptor propriæ salutis.* Idem dicit expressiùs, *in fine secundæ quæst. prologi sententiar.* ibi: *Multa in actibus humanis sunt dubia, vtrum sint peccata mortalia, etiam suppositis omnibus doctrinis Doctorum, & Expositorum: tamen non est dubia via salutis, quia à talibus, tamquam periculosis debet homo sibi cauere, & se custodire, ne, dum exponit se periculo, incidat in peccatum. Quod si noluerit quærere salutem, sed non curando, exponit se periculo vbi fortè actus de genere suo non est peccatum mortale, tamen peccabit mortaliter se periculo exponendo.*

45 Secunda ratio est, quia in dubiis tutior pars est eligenda. *l. si fueris. §. vltim. ff. de reb. dub. cap. Iuuenis. de sponsal. & cap. ad audientiam. de homicid.* præsertim quando agitur de salute animæ. Eman. Rodriquez *in summ. tom. 2. cap. 51. num. 6. conclus. 4.* Et eò fortiùs, quia in casu dubio probabilitatis, præsumi debet pro multitudine Doctorū. *argum. cap. in Canonicis 19. dist.* Gloss. *in cap. fin. verb. tota Ecclesia de pœnit. dist. 1.* sequitur Syluest. *in sum. verb. opinio q. 2.*

46 Tertia est ratio, quia Iudex iudicare tenetur secundum merita causæ; sed qui pro se habet opinionem probabiliorem, consequenter habet maiora merita causæ, & maius ius; ergo iudicandum est, secundum probabiliorem opinionem; alias si iudicaret secundum probabilem, non obstante, quod adsit probabilior, faceret contra iustitiam, & peccaret grauiter; & diceretur acceptor personarum, contra dispositionem textus *in cap. in iudicijs. de regul. iur. in 6.* Diu. Thom. *in 2. 2. quæst. 63. per tot.* maximè *art. vlt.*

47 Quarta est, quia eo ipso, quod Iudici constat adesse aliam opinionem probabiliorem, consequenter habet hoc iudicium practicum, nimirum quod tutiùs, & securiùs sit iudicare, secundum illam opinionem probabiliorem; ergo aliter iudicās, agit con ra conscientiam suam; quod facere non est licitum. Et sic peccaret, siue talis conscientia sit dubia; *vt in cap. Nerui. 12. dist. & c. illud de cler. excom. ministr.* siuè sit ex credulitate leui, & scrupulosa. *c. per tuas, il 2. de simon. & cap. Inquisitioni verf. in secundo de sent. excomm.* siuè sit ex credulitate, seu ex opinione probabili: *vt in d. cap. inquisitioni. verf. verum.*

48 Quinta est, quia quisquis est, qui habeat formidinem seu leuem credulitatem, quod aliqua actio fieri, vel non fieri possit, manente tali formidine, non potest actionem illam ad praxim operando deducere, nisi priùs deponat formidinem illam; sed qui habet opinionem probabilē affirmantem,

tem, actum esse licitum, habet necessariò suspicionem, formidinem, seù scrupulum, aut leuem credulitatem de opposito, quod scilicet ille actus sit illicitus; ergo qui habet talem opinionem probabilem, non potest sine peccato actum illum licitè operari secundum eam, & ad praxim deducere. vt apertis verbis probatur *in d. cap. per tuas. il 2. de sim.* in illis verbis: *Contra conscientiam ad superiores ordines non ascendat, &c.* vid. late apud D. Fagnan. *in d. cap. ne inni. aris. num. 246. cum plurib. seqq.*

Vnde firma remanet nostra conclusio, quod Iudex in sententia ferenda, in causis ciuilibus intelligendo, sequi teneatur opinionem probabiliorem, non verò probabilem. Quod locum habet tam si probabilitas versetur in dubio iuris: quam in dubio facti: vt præcitati Doctores concludũt; de quo vid. Card. de Lug. *de iustit. d. tom. 2. disp. 37. sect. 10. num. 115.* Neque obstant argumenta in contrarium adducta per Doctores cõtrariam sententiam defendentes; nam vnico verbo soluuntur. Respondetur enim, quod multi ex illis intelligunt, quando dubium versatur circa ius tantũ, non circa factum; quia tunc etiam illi tenent debere Iudicem iudicare secundum probabiliorem.

49 In criminalibus verò causis, quando opinio probabilis est circa factum pro Reo, probabilior verò pro Fisco; plerique ex Neotericis Doctoribus, Antiquorum auctoritate fulti asserunt, posse Iudicem sequi probabilem, quæ est Reo fauorabilis, omissa probabiliori; quæ fauet Fisco. ita post Salon. *in 2.2 Diu. Thom. q. 63. art. 4. contr. 2. conclus. 2.* Sayr. *in Clau. Reg. lib. 1. d. c. 11. numer. 12.* Pharaonius. *de Sacrament. pœnitent. tract. 1. sect. 3. cas. 8.* & Dian. *in Addit. secundar. post. 3. partem resol. 13. vers. sed hic incidenter*; quibus in locis concludunt, posse Iudicem sequi probabilem in fauorem Rei.

50 Dubium tamen maius insurgere potest, an scilicet Iudex in tali casu, non solum possit: verum etiam teneatur sequi probabilem fauore Rei?

Ad quod affirmatiuè respondetur, cum Salas. *in 1.2. D. Thom. tr. 8. disp. vnic. sect. 12. n. 115.* Meroll. *in disp. Theolog. tom. 1. disput. 3. cap. 4. corollar. 4. num. 181.* Alphons. de Leon. *in tract. de offic. & pot. confess. p. 2. resol. 2. n. 188.* Castr. Palao. *tom. 1. disp. 2. punct. 11. num. 4.* Villalobos *in summ. tom. 1. trac. 1. diffic. 15. n. 3. & 4.* & Aliis. Et ratio est, quia in criminalibus ad hoc vt Reus condemnari possit, probationes esse debent luce meridiana clariores, *vt in l. sciant cuncti. C. de probat.* & dicam latiùs infrà *par. 4. in Pract. crimin.* sed quando adest probabilior probatio circa factum pro Fisco; defensio Rei remanet adhuc probabilis; vnde probationes Fisci contra Reum non essent luce meridiana clariores; ergo, &c.

Quę conclusio locum habet, tùm in sententia Doctorum præcitatorum, quando opinio in fauorem Rei est probabilis circa factum: tum etiam in sententia Villalob. *in summ. d. tom. 1. trac. 1. diffic. 15. num. 3. & 4.* quando opinio est circa ius pro reo; quem sequitur Dian. *vbi sup. vers. & hæc sententia*; & Emanuel de Moure. *opusc. 1. de ensalm. & incantation. sect. 1. cap. 1. num. 25.* vbi hęc verba profert: *Reus habens pro se opinionem probabilem, quamuis contra se probabiliorem, nonnisi iniquè contra iustitiam commutatiuam damnabitur, iuxta probabiliorem; non verò absoluetur, iuxta probabilem.*

Quidquid in contrarium tradant Bonacin. *tom. 2. de peccat. disp. 2. q. 4. punct. 9. num. 15.* vbi ait, posse eamdem doctrinam applicari in criminalibus, sicut in ciuilibus, in probabili circa ius, & D. Fagnan. *loc. cit. à n. 358. vsque ad num. 373.* vbi acerrimè defendit, debere Iudicem omninò sequi probabiliorem, etiam contra Reum; & Ioan. Sancius *in selectis. disp. 55. num. 52.* Nam durissimum mihi videtur, quod possit Iudex absoluere Reum, stante opinione probabili ad eius fauorem; & velit illum ad mortem damnare, stante opinione probabiliori pro Fisco; cum omnia iura clament, esse fauẽdum Reo; & ob id Iudex pronior esse debet ad absoluendum, quam ad condemnandum. *cap. 3. de probat.* quia Sanctius est nocentem absoluere, quam innocentem condemnare. *l. absentem, & l. respiciendum, ff. de pœnis*, cum concordantibus, & ibi latè Doctores.

51 Sed quid iuris, quando in ciuilibus causis sunt duæ opiniones æquè probabiles, vtrum possit Iudex in ferenda sententia, quam maluerit sequi?

Respondetur affirmatiuè, secundum magis communem opinionem, quando vtraque opinio esset ex æquo probabilis ex parte iuris, & ipsemet Iudex ita etiam existimaret; nam tunc sequi potest quam maluerit, & pro amico secundum illam iudicare, si magis ei faueat. Imo quod plus est, secluso scandalo, iudicare poterit modo secundum vnam, modo secundum alteram opinionem, ita Medin. *1. 2. q. 19. art. 6. concl. 2. dub. antepen.* Salon. *2. 2. q. 63. art. 4. controu. 2. concl. 1.* Valent. *2. 2. disp. 5. art. 6.* Manuel. *tom. 1. sum. in 2. edit. cap. 6. num. 1. concl. 1.* Sayr. *in Clau. Reg. lib. 1. cap. 11. num. 4.* Sanch. *tom. 1. moral. lib. 1. cap. 9. num. 45.* Ledesm. *de matrim. q. 45. art. 1. dub. 2. ad tertium primæ sen-*

tentia, vbi dicit, dũmodo neuter possideat, & res sit indiuidua. Et ex recentioribus tenent etiã Io Sanc. *in Select. disp.* 54. *n.* 51. Bonac. *to.* 2 *de peccat d. disp.* 2. *q.* 4. *punc.* 9. Laym. *in Theol. mor. lib.* 1. *tra.* 1. *cap.* 5. §. 3. *nu.* 16. Malder. *in* 1. 2. *q.* 19. *art.* 5. *prop. fin.* Tanner. *in* 2. 2. *disp.* 4. *q.* 4. *dub.* 6. *num.* 128. Beccan. *in summ. tom.* 2. *tr.* 1. *cap.* 4. *q.* 9. *num.* 13. Dian. *p.* 4. *tract.* 3. *resol.* 40. vbi ait, quod in pari dubio iuris vtriusq; partis tenetur Iudex fauere possidenti, nec ipsum cogere potest ad restituẽdũ, quia in pari dubio habet ius retinendi.

52 Quòd si Iudex secundum istos Doctores iudicaret nunc secundum vnam, nunc secundum aliam opinionem, cum scandalo, peccaret quidem, sed non teneretur ad restitutionem, quia non facit contra iustitiam, nec contra ius partis. ita Sanchez. *loc. cit.* Ratio autem, quare possit Iudex secluso scandalo in æqualitate opinionis iudicare secundum quam maluerit, & modò secundum vnam, modò secundum aliam, est, quia non obligatur ex vi iustitiæ distributiuę magis vni, quam alteri fauere; ergo liberum illi erit cui voluerit adhærere. Nam etiam in Beneficiorum collatione, quando duo sunt æqualiter digni, potest alteri eorum, cui maluerit illud conferre. *DD. præcit.*

53 Bannes tamen *in* 2. 2. *q.* 63. *art.* 4. *dub.* 1. *circ. solution. ad secundum.*, quem sequuntur Filliuc. *tom.* 2. *tract.* 21 *cap.* 4 *num.* 144. Castr. Palaus. *tom.* 1. *disp.* 2. *punct.* 10. *n* 2. Coninch. *de Sacrament. disp.* 34. *dub.* 10. *num* 94. & Alij apud illos, probabiliter tenent, non dari Iudici electionem, sed teneri in ęquali dubio, vel litigantes cõponere; vel diuidere rem inter illos, si diuidua sit; si verò sit indiuidua, debere diuidere partem fructuum rei. Salas verò *in* 1. 2. *tract* 8. *disput. vnic. sect.* 23. *numer.* 240. tenet, quod res illa in tali dubio sorte distribui debeat; vel vni res; alteri verò dimidium æstimationis cõferatur. Amborum nihilominus opinio communiter refellitur. de quo vid. Ledes. *vbi sup.* Io. Valer. *in different. vtriusq; fori. verb. opinio. differ.* 7. Tusch. *var. concl. verb. medium. concl.* 170. Homobon. *in consult. cas. consc. p.* 7. *resp.* 26. *vol.* 2. & Sanchez *vbi sup.* qui dicunt illos loqui, quando æquales probationes essent ex parte facti. In casu verò nostro agitur, quando æqualitas versatur circa ius; & se tenet ex parte Iudicis, nõ ex parte causæ; Iudex autẽ cõmuni bono prospicere debet; ergo cęteris paribus eligere potest opinionem, quam maluerit in iudicando.

54 Nota hic, quod si opiniones essent æqualiter probabiles ex parte facti, quia fortassis vtraque pars habet probationes æque idoneas per testes, vel scripturas ęqualis auctoritatis, per quas factum suum probauit: tali casu teneretur Iudex, vel partes componere; vel si res diuidi potest, illã diuidere, iuxta tradita per Bann. Filliucc. Castr. Palaum, & Coninch. *locis citatis.* ita Salon. *vbi sup d. conclus.* 2. Sayr. *d. lib.* 1. *cap* 11. *num.* 12. Bonac. *loc. cit. d. num.* 14. *vers.* *Dixi, quando opiniones.* Hyacinth. Donat. *in præcit. prax. Regular. p.* 4. *variar. resolut. res.* 12. *num.* 9. & Alij apud illos.

55 Quando verò opiniones ex parte facti probabiles essent, sed non æqualiter; quia fortè altera illarum sit probabilior. tunc Iudex ex iustitia iudicare debet, secũdum probabiliorẽ in causis ciuilibus; alias grauissimè peccaret, quia iudicaret contra propriam conscientiam, & iustitiam; cum teneatur sententiam ferre secundum merita causæ; sed qui pro se habet probabiliorem, habet vtique maiora merita causę, quia factum suum meliùs probauit; ergo tenetur, &c. ita Salon. *vbi sup. concl.* 3. Greg. de Valent. *proposit.* 3. Sayr. *loc. citat. num.* 13. quem citat Donat. *ibid. num.* 8. & Alij.

An autem Iudex possit aliquid accipere ab vna ex partibus in causa vtrinque probabili, ad hoc vt sententiam proferat in eius fauorem; dicam negatiuè infrà *p.* 4. *in Pract. crim. sect.* 16. *num.* 31. iuxta nouissimam Constit. SS. D. N. Alex. PP. VII.

56 Nunc ad propositum redeundo, dico tertio, quod debet ferri sentẽtia per Iudicem secundum allegata, & probata in processu, non secũdum conscientiam priuatam. *cap. iudicet* 3. *q.* 8. *cap. si Sacerdos de offic. iud. ordin cap. pastoralis* §. *quia vero de offic. deleg. & l. illicitas* §. *veritas ff. de offic. præsid.* cum alijs iuribus allegatis *supra sect.* 2. *subsect.* 13. *n.* 7. Hanc autem sententiam tenent Sanctus Thom. *in* 2. 2. *quæst.* 67. *art.* 2. & ibi Caietan. Bannes, Salonius, & Petrus de Arragon. Alex de Ales. *p.* 3. *q.* 34. *membr.* 1. *art.* 4. *&* *q.* 40. *membr.* 6. *art.* 2. §. 1. S. Antonin. *p.* 3. *tit.* 9. *cap.* 2. §. 6. Syluest. *verb. Iudex* 2. *quæst.* 5. vbi dicit esse communem sententiam; Sot. *lib.* 5. *de iustit q.* 4. *art.* 2. Nauar. *in cap. si quis de pœnit. dist.* 7. *num.* 129. *& in Manuali cap.* 25. *num.* 9. *&* 10. Couarruu. *lib.* 1. *variar. resol. num.* 6. Tolet. *in summ. lib.* 5. *cap.* 56. Et Alij Theologi Antiqui, quos sequuntur quidam Alij ex Neotericis, prout est Tanner. *tom.* 3. *disp.* 4. *q.* 4. *dub.* 2. *n.* 51. Stroucrdof. *de iust. & iur. in* 2. 2. *Diui Thomæ q.* 68. *art.* 2. *conclus.* 2. & Alij, simpliciter, & absolutè asserentes, hoc procedere debere, tam in causis Ciuilibus, quam in Criminalibus; itaut si Iudex priuata scientia sciat, aliquem esse innocentem; iuridicè verò secundum allegata, & probata in iudicio constaret esse nocentem; debeat illum ad mortem dam-

damnare, secundum leges ciuiles; & hanc sententiam vocat communem, verissimã, & in Praxi sequendam Sayr. *in Clau. Reg. lib.* 12. *cap.* 8. *num.* 13. & ex Iuristis sequitur Bart. *in d.l.illicitas* §. *veritas.* Ioan. Andr. ad Specul *lib.* 2. *tit. de disputation. & allegat.* §.6. *ad num.* 13. *in nouiss. addit.* Gloss. *in cap. summopere* 11. *q.* 3. *verb. & tunc.* vbi allegat text. *in cap. iudicet* 3. *q.* 7. & Gloss. *in cap.* 1. *vers. nota vlterius, quod Iudex de sent. & re iudic. in* 6. & Alij, per multa iura, quę ego supra allegaui; & similiter *d. subsect.* 13. *num.* 7.

57 His tamen minimè obstantibus, salua pace tantorum virorum, semper mihi placuit contraria sententia quorundam Aliorum Doctorum, tam ex Antiquis, quam ex Recentioribus, qui distinguentes inter causas ciuiles, & criminales, docent in criminalibus maioribus, siue sint ex illis causis, in quibus imponenda veniret pœna capitis, siuè in quibus infligeretur pœna mutilationis, non posse Iudicem iudicare, & condemnare innocentem, quem certò scit esse talem, quamuis secundum allegata & probata constet esse nocentem; vt si verb. grat. Iudex propriis oculis videret Titium occidẽtem Caium; sed in iudicio per testes probaretur, quod occisor Caij esset Sempronius. In criminalibus verò minoribus, citra mortem, vel mutilationem; & in ciuilibus, in quibus agitur de soluendis pecuniis, vel restituendis bonis, etiam magnæ summæ, vel valoris, posse secundum allegata, & probata contra veritatem sibi certò, & euidenter notam iudicare. ita Adrian. *quolibet.* 2. *punct.* 3. *ad quintum dist. B.* & clariùs *quolibet.* 6. *art.* 3. *lit. H.* Rodulphus, quem refert Angel. *in verb. iudicare* §.7. & Alii Antiqui; Quorum sententiam sequuntur multi Alii Docti Viri ex Recentioribus; inter quos adest Syluius *in* 2.2. *Diui Thomæ. q.* 66. *art.* 2. *conclus.* 2. Petr. Nauarra. *de restit. lib.* 2. *cap.* 3. *p.* 2. *dub.* 4. *num.* 160. *& nu.* 161. Malder *in* 2.2. *tr.* 6. *cap.* 1. *dub.* 13. Lessius *lib.* 2. *cap.* 29. *dub.* 10. *num.* 78. *&* 83. & Alii citandi. Et Ratio quæ assignatur per istos Doctores, est, quia occidere innocentem directè, & ex intentione, est per se & intrinsecè malũ & consequenter, cum sciatur per Iudicem, talem esse innocentem, non poterit illum damnare, cum contrarietur, tùm charitati: tum iustitiæ; Ergo nullo modo potest, nec debet Iudex innocentem morti tradere, quamuis per testes, & secundum allegata, ac probata constaret esse nocẽtem; alias grauissimum peccatum cõmitteret. Secundò, quia repugnat iuri Diuino, & naturæ, innocentem directè occidere: habetur enim Exod. *c.* 22. *Insontem, & Iustum non occides.* In hoc autem casu directè occideretur innocens, & eius mors tenderet ad obseruationem tantum iuris positiui, contra ius diuinum, & naturæ; ergo non potest Iudex, nec debet innocentem occidere.

Accedit, quod hoc facere, neque Principi supremo licet; ergo neque Iudici inferiori. Alias rationes affert Syluius, *vbi supra.*

58 Vnde secundum istos Doctores, potius tenetur Iudex alia via veritatẽ aperire, quam innocentem condemnare; prout signanter asserit Lessius. *d. num.* 83. quod scilicet debet accusatorem auertere ab accusatione, si adsit. curare quantum poterit, vt testes per prudentes viros corrigantur. Qui, si desistere noluerint, protrahat sententiam, plures testes examinando super circumstantiis, & qualitatibus facti, ad acquirendum aliquod inditium variationis, aut falsitatis eorum. Quod si tali medio adhibito nihil boni resultaret ad veritatem patefaciendam, procuret carcerem aliquò modo aperiri, vt possit Reus aufugere, dummodo scandalum non sequatur, aut fuga aliorum carceratorum, qui iustè detinentur. Et si nec hoc proficiat, vel fieri nequeat, & partes instarent pro sententia; se declaret, quod aliquam habet difficultatem, & ob id adeundum esse superiorem; quem tunc ipse secreto informare debet, & si testem aliquem habeat, ad illum inducat, alias ipse, testis personam assumat. Et tunc si superior liberare recusauerit, si alia via innocentem liberare non potuerit, deponat potius officium, quam innocentem condemnet, etiam cum periculo vitæ. Ita sentiunt supra citati DD. qui conclusionem ampliant etiam ad ministrum Iustitiæ. Hanc sententiam sequuntur etiam Eman. Sà. *in Aphorism. verb. Iudex* Filliuc. *tract.* 29. *cap.* 2. *n.* 32. *&* 33. *& tract.* 40. *cap.* 6. *q.* 5. *n.* 170. Bonacin. *tom.* 1. *circa octauum Decal. precept. disp.* 10. *q.* 2 *punct.* 2. *num* 2. *&* 3. Cardinal. de Lugo. *de iustit. disp.* 37. *sect.* 14. Hermann. Busenbau. *in Medull. Theolog moral. lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 1. *art.* 4. *respons.* 4. & Alii apud Ipsos.

59 Circa depositionem officij neque concordant Doctores. Quidam enim absolutè asserunt, teneri Iudicem officium omninò deponere; si alia via innocentem liberare non posset, quando certò ei constat esse talem, sed secundum probata, & allegata per testes probaretur, quòd esset Reus. Vel si sine scandalo fieri possit, illũ prorsùs liberare. Et ratio est, quia pluris æstimari debet vita innocẽtis, quam amissio

ſio officij temporalis. ita ſentiunt & Theologi, & Iuriſtæ, Canoniſtæ, & Summiſtæ. Inter Theologos eſt Nicolaus de Lyra, *in illud Exodi.cap.23. innocentem, & iuſtum non occides.* Salon. *in 2. 2. Diu.Thom. q.67. art.2.* Io. Arboreus. *lib.9.Theoſophiæ.c.20.* Barnabas de Raſalibus *in tract. de varietate opinionum*, quem citat Salon. *loc.cit.* Coraſius *lib. 4. Miſcellan.cap.20.* Petr. Nauarr. *de reſtit. d. lib.2.cap.3.par.2.dub.4.* Ex Iuris peritis adeſt Hugo *in l.Prætor.ff de iuriſd.omn iudic.* Martinus *in l.illicitas,§ veritas ff de offic.præſ.* Imol. *in l d Diuo Pio.ff.de reg.iur.* Inter Canoniſtas adſunt Calderin. Hoſtienſ. & Abbas Panorm. *in cap.paſtoralis de offic. deleg.* Abb. Siculus *in cap.1. de offic. ordinar.* Inter Summiſtas verò enumeratur Angelus. *in verb. iudicare.§.7.* Eman.Sà. *in Aphoriſm.verb.Iudex.* Qui omnes varijs rationibus iſtam ſententiam probant, extendentes concluſionem etiam ad cauſas ciuiles,vt dictum eſt.

Alij verò contrarium tenentes aſſerunt, nõ teneri Iudicem officium deponere, nec in totum, nec ad tempus, quamuis teneatur pro aliquo tempore ſuperſedere in cauſa, ad finem, vt veritas in lucẽ prodeat contra teſtes. ita Caietan. & Petr.de Arragon. *in 2.2. Diu Thom. q.67. art.2.* Sot. *lib 5. de iuſtit.q.4.art.2.* Tolet. *lib.5.ſum.cap.57.* Couarru. *lib.1.variar reſol cap.1. num.2.* & Alij, apud eos. Diana tandẽ modificando prædicta, mediam viam eligendo in ſuis reſolutionibus moralibus *par.5. tract.4. reſol.22. in fin.verſ.ſed quid ego.* tenet, quod ſi Iudex poſt prædictas diligentias aliquod graue damnum paſſurus eſſet ex depoſitione officij, non teneretur illud deponere; ſed ſequendo primam ſententiam condemnare poterit innocentem repertum nocentem ex publicis probationibus. Cuius ſententia, prout neque Aliorum proximè citatorum mihi non arridet, cum ſolidum fundamentum habere minimè videatur; præponunt enim præiudicium, & damnũ bonorum Iudicis temporalium,bono vitæ in nocentis, quæ eſt ſuperioris ordinis.

Cæterum in huiuſmodi ſentent contrarietate,pro concordia dici poteſt,quod poſterior,ſententia benè procedere poterit in cauſis ſaltem ciuilibus; vel etiam in criminalibus, in quibus veniret imponenda pœna amiſſionis bonorum, exilij, triremium, & ſimilium; non verò in his,in quibus veniret infligenda pœna mortis,vel membri mutilationis; tũc enim locũ habere debet prior ſentẽtia.Et ratio,eſt,quia Iudex maius ius habet ſupra facultates,& bona externa; quam ſupra vitam innocentis. Accedit, quia ſuperior ex iuſta cauſa poteſt bona vni auferre, & alteri tradere. Ergo in caſu noſtro poterit Iudex in cauſis ciuilibus, & criminalibus minoribus condemnare innocentem ſecundum allegata, & probata, quia iſta eſt iuſta cauſa; tum quia innocẽs per appellationem poterit in integrum reſtitui: tùm quia Reſpublica poteſtatem retinet in facultates Ciuium ob publicum bonum; vt in caſu noſtro; alias peruerteretur rectus ordo, & forma publicorum iudiciorum, cum populi ſcandalo. Leſſius *d dub.10.* Siluius *d.concl.2.* Bonac. *d. diſp.10. q.2.punct.2.n.4.* & Paul.Layman. *lib.3. mor. tr.6.cap.2. n.8.*

Neque obſtant iura adducta ſuprà *d. ſection.2. ſubſect.13. num.7.* Nam reſpondetur illa habere locum in cauſis ciuilibus tantũ vt teneatur Iudex iudicare ſecundum allegata, & probata,prout colligitur *ex capit. paſtoralis.§ quia verò.* & ibi Gloſ. *in verb. tenetur, de offic.deleg. & cap.iudicet.3. q.7. & cap. ſummoperè.11.q.3.* in quibus habetur, iudicandum eſſe ſecundum leges.

60 Sed quid iuris,quando Iudex è contrario priuata ſcientia nouit aliquem eſſe nocentem,ſecundum verò allegata & probata iuridice apparet eſſe innocentem; nũquid poſſit illum condemnare?

Reſpondetur cum diſtinctione: aut enim loquimur de Iudice inferiori: aut de Iudice Supremo, vt eſt Princeps. Primò caſu nullo modo poteſt inferior condemnare; quia tenetur iuris ordinem ſeruare; ordo verò iuris eſt, vt non condemnetur Reus, qui ſecundum allegata,& probata conſtat, quod ſit innocens,cum non habeat auctoritatem derogãdi legibus ſuperioris. Quod procedit, ſiuè ſermo ſit de ordine iuris humani, aut aſſerit Sayr. *in Claui Reg. lib. 12. cap.8.num.21.* ſiuè de ordine iuris gentium, vt ait Leſſ. *loc.cit. nu.95.* Secundo verò caſu neque poteſt ſupremus Iudex condemnare, ordinarie loquendo,quando crimen eſt omninò occultum; vel probari non poteſt. Ita Petr.Nauarr. *lib.2. cap.3. num.122.* Arragon. *2.2.q.62.art.2.* Sayr. *loc cit. num 22.* Leſſ. *d.lib.2.cap.29. dub.11.num 94.* Filliuc. *tract.28.cap 8 quæſ.4.num. 131.* Bonacin. *dicta diſp.10.q.2.punct.2. num.5.* contra Couarru. *lib.1.variar.cap.1.* & Alios quos tacito nomine recenſet Petr. Nauarr. *vbi ſup.* Et ratio eſt, quia agitur de fauore Rei, qui habet ius defenſionis; cum probatio teſtium ad ſui defenſionem competat Reo de iure naturæ, *vt ex Clement. Paſtoralis. §. rurſus in fin. verſ.de crimine præſertim graui, &c de ſent. & re iudic. & cap.qualiter. 2.de accuſat.* ibi. *vnde videmus Deum non protuliſſe ſententiam contra Adam, niſi prius vocatum,& auditum,& defenſum.* tradit Sayr. *in d.lib.12.cap.8.num 20.* Sed Princeps diſpenſare non poteſt in his, quæ

quæ sunt iuris naturæ; ergo nō potest nocentem necare, probatum innocentem, per testes; aliàs mortaliter peccaret; & ad restitutionem obligaretur. ita D. Thom. 2. 2. q. 67. Less. *vbi supr. n.* 102. Sayr. *ibid. n.* 26. Petr. Nauar. *num.* 195. Martin. Nauar. *in manual. cap.* 25. *num* 9. *verf.* 24. Caietan. *in sum. verb. homicidium*. Filliuc. Bonacin. & Alij *locis cit.* & Busenban. *d. l.* 4. *cap.* 3. *dub.* 1. *art.* 4. *resp.* 3. Ergo in vtroque casu firma remanet conclusio, non posse Iudicem condemnare nocentem, qui secundum allegata, & probata apparet innocens.

61 Iam vero, (reuertendo ad requisita sententiæ) dico quartò, quod debet ferri à Iudice sedente pro tribunali, non stante. *c. fin. de sent. & re iud in* 6. & §. *sedebunt Auth. de re iudic.* Bart. Bald. & Alii *in l.* 1. *C. de sent. ex breu. recit.* vbi limitant multis modis, vt etiā facit Gloss. *in d. cap. fin. & d. l.* 1. & latè Speculator. *de sentent.* §. 8. *iuxta num.* 10. Vnde inoleuit Praxis, vt in sententia diffinitiua dicatur *Nos N. pro Tribunali sedentes, &c.* Quæ tamen conclusio limitatur in causis summariis, in quibus potest Iudex sententiam proferre, etiam stando, & non sedendo *Clement. sæpè.* §. *sententiam. de verb. signif.*

62 Quintò, proferri debet in loco publico non occulto. *cap. bene quidem* 96. *dist. cap consuluit. de offic. deleg. cap. perniciosam* 18 *q.* 2. *cap.* 1. *vt Eccles. benef. l sententiam C. de sent. & interloc. omn. iudic.* publicus autem erit locus, in quo ius reddi solet *l. pen. ff. de iust. & iur. l. si cum dies* §. *pen. ff. de arbitr.* Alias esset nulla; & similiter, si Iudex sæcularis ferret sententiam in Ecclesia *cap. decet.* §. *ordinarij de immun. Eccles. in* 6. Vel si feratur in loco inhonesto, vt lupanari, &c. *cap. qua fronte de appellat. d l. si cum dies* §. *si arbiter, l. properandum. C. de iudic. & l. si locus ff. eod. tit.* limitatur tamen hoc si partes consentirēt, vt in lupanari ferretur. *cap. tolerabilius* 32. *q.* 5. *l. cum mulier, & l. viro ff sol. matr.* malè tamen faceret Iudex. Vel si Iudex pronunciet in alio loco, quam in eo, quem partibus assignauit. *cap. fin. de rescript. d. l. si locus ff. de iudic. l. si vt proponis, & l. præses C. quom. & quan. iud. & l. cum sententiam C. de sent. & interloc.* Vel si Iudex illam ferat, extra locū suæ iurisdictionis *cap. leges* 3. *q.* 6. *& l. fin. ff. de iurisd. omn. iud.* Et similiter erit nulla, ab eamdem rationem sententia, si proferatur ab Episcopo, extra suam Diœcesim. *cap. Romana de for compet. in* 6.

63 Sextò, Ferri debet, secundum consuetudinem loci, in quo factus est contractus, quando litigantes sunt diuersæ iurisdictionis. *arg. cap. Raynutius de testam. cap. cum venissent de eo, qui mitt. in poss. caus. rei seru. l. si fundus ff. de euiction. & l.* 1. *ff. de vsur.* Speculat. *lib.* 2. *de ferijs* §. 1. *num.* 7. *vers. vbi verò*; vbi refert Aliorum opiniones, circa hoc.

64 Septimò, debet ferri, secundum iura, non secundum exempla aliarum causarum, & casuum, nam sæpè in iis variantur circumstantiæ, quæ varium ex poscunt iudicium. *cap. lator.* §. *hoc edicto in fin.* 2. *quæst.* 7. nisi essent exempla Principis, quia tunc faciunt ius. *cap. de causis* vbi Io. Andr. *in Glos. contra quæ de re iudic. l. fin. C. de fer.* etiam si pronunciauerit Princeps sine scriptis, dummodo habuerit animum cōdendi ius. *cap. institutionis.* 25. *q.* 2.

65 Octauò, ferri debet in scriptis; & de scripti recitatione apparere, alias non valet sententia, *cap. in primis, & cap statutis.* 2. *q.* 1. *cap. fin.* §. 1. *de sent. & re iudic. in* 6. *cap. cum medicinalis de sentent. excom. eod. lib. cap.* 1. *de treg. et pac. cap. quoniam contra de probat. l.* 1. *& l fin. C. de sent. ex breuil. recit vbi DD.* Glos. *in cap.* 1 *postquam in verb. in script. vers. vigesimus octauus de censib. in* 6. Verall. *decis.* 139. *p.* 3. Rot. *decis.* 19. *de re iudic. in nou. & dec.* 731, *num.* 4. *p.* 2. *recent.* Iason. *autem in* §. *curatore col fin. inst. de act.* limitat multis modis. Vnde hodie seruatur, vt Iudex dicat in sententia; *In his scriptis fermus, &c.* & est valde vtile hoc facere; *Authent. Hoc inter C. de testam. e: l contractus C. de fid. instrum.* Speculat. *de sent.* §. 8. *n.* 12. *vers. & consulo.* Fallit tamen in interlocutoria quæ ferri potest sine scriptis. *cap quoniam contra de probat. & dix. sup. num.* 15. *differ.* 8.

66 Sed quæritur, an requiratur subscriptio Iudicis in sententia, itaut alias non valeat?

Respondetur negatiuè, cum hoc non reperiatur in iure cautum, sed benè quod fuerit lata, & lecta in scriptis. ita Verall. *in d. decis.* 139. *p.* 3. At verò de consuetudine subscribere debet Iudex sententiam pro maiori validitate.

67 Quod si amittatur scriptura sententię, erit vtique per scripturam probandum, non solum, sententiam fuisse in scriptis prolatam, verum etiam amissionis casum sequutū esse *c. sicut nobis,* vbi Abb. *n.* 4. *in* 3. *notab.* & Felin. *nu.* 2. *de re iudic.* Addent. ad Lanfranc *in Prax. tit. de interloc. & appellat. sub. litt. A.* Rot. *decis.* 19. *vers præsertim de re iudic. in nou.* vbi tamen videtur concludere, quod possit probari per testes, *per text. in d. cap. sicut nobis, & in cap. Albericus de testibus,* vbi Abb. *num.* 2. & Barbos. *etiam num.* 2.

68 Nonò, sententia est proferenda in præsentia duorum, quorum consilium requiritur, quando Episcopus sententiare habet; & isti duo, Canonici esse debent. *cap. si quid.* 86. *dist. cap. Episcopus* 24. *dist. cap. Episcopus* (*l.* 1. 15. *q.* 7. *cap. nouit de his, quæ fiunt* d Præl.

à Prælat.fin. conf.cap. cap.qualiter 2.de accusation. Valet tamen consuetudo contraria, vt possit Episcopus sententiam contra suos subditos proferre, sine præsentia duorum seniorum, si sit legitimè præscripta. cap. non est de consuetud.in 6. vbi Gloss. in verb. teneatur Sed hodie de vniuersali consuetudine hoc non seruatur; fertur enim sententia etiam ab Episcopo, sine prædictorum assistentia, benè tamen in præsentia duorum testium.

69 Decimò, sententia concipi debet contra personam principalis litigantis, & contra eius procuratorem, quando causa actitata fuit à principio per procuratorem, ad euitandas quæstiones, an debeat ferri contra procuratorem, vel contra principalem, de quo est magna altercatio inter Doctores. Tutius ergo erit, sententiam proferre contra personam vtriusque, scilicet condemnamus talem Procuratorem talis, ipsumque dominum principalem, &c. vel absoluimus, &c. & idem dici debet de Syndico, Actore, Tutore, & huiusmodi; vt habetur in cap.querelam de electiòn. vbi Gloss. in verb. quoniam, latè; & ita seruatur in Praxi, arg. cap. inter dilectos.in fin de fid.instrum.

70 Vndecimò, sententia debet esse certa, nòn incerta, & sub conditione, vel generalis. Nam vbi de certa quantitate, vel re actum est in iudicio, certa danda erit sententia, aliàs non valeret. vt probatur in cap.romana, §.caueant.de sen.excomm. in sexto. & in tit.C de sen. quæ sin.cer. quantit.profer. & in §.curare.Instit.de action l.legatorum. §. ad tempus, & §.fine.ff de interd.& releg.

Limitatur tamen pluribus modis, & Primò, quando natura actionis aliter requirat. vt in l.non possumus.ff si pars hered pet.

Secundò limitatur, quando factum est incertum, quia tunc etiam sententia potest esse incerta: vt in c.habuisse.4.1.dist.cap.grauit. 11.q.3.& l. hæc sententia. C. de sent.quæ sin.cer. quant.prof.

Tertiò limitatur in actione noxali, nam tunc potest pronunciari, vt detur vel animal pro noxa, vel pretium pro æstimatione, vt in l.1.& 2.ff de nox. & instit. si quadrup. paup.fecis.dic.in prin.& de offic.iud.in princ.

Quarto limitatur; si petatur res cum pertinentiis, nam tunc valet incerta sententia, vt in cap.cum venerabilis. de except. & cap. si quis iam 21.q.2.

71 Dantur tamen multi casus, in quibus valet in aliqua parte sententia generalis Quorum primus est in cap.tanta.de excess. prælat. vbi Pontifex decernit irritam, & inanem omnem collationem factam per Episcopum Collubrien.& omnem sententiam ab eo latam, generaliter loquendo, & non sub certa verborum forma.

Secundus casus est, in cap. cum dilecta de rescript.& in cap.dudum. de elect. vbi Papa iudicat generaliter omnes processus irritos

Tertius est, in cap.bonæ memoriæ. de appellat. vbi Papa pronunciat generaliter spoliatum reducendum esse ad statum, in quo erat tempore appellationis.

Quartus est, in c.cum venerabilis. de except. §. intelleximus. in fin. vbi adiudicatur generaliter ius Episcopale,

Quintus est, in cap.auditis. de procurator. in prin. vbi generaliter Papa irritat processus, & quidquid sequutum est ex eis, vel ob eos. Et alibi passim in iure sunt alia exempla, & Doctores notant in d. cap. tanta. de excess. Prælat.

72 Duodecimò, debet Iudex in sententiæ prolatione maturè procedere, & merita causæ prius diligenter examinare, & exprimere petitionem Actoris, & responsionem Rei, & eius exceptionem, & generaliter quidquid in causa gestum est sub Epilogo: verbi gratia: Visis petitione Actoris, responsionibus Rei, necnon exceptionibus, attestationibus, instrumentis, probationibus, & allegationibus vtriusque partis in iudicio deductis, eisque diligenter examinatis, & intellectis, & præhabita diligenti cum peritis deliberatione, visisq; & consideratis, &c. condemnamus N. vel absoluimus, &c. vt probatur in cap.summopere. 11. q. 3. cap. licet causam. de probation.cap.1. de fid.instr.cap.3.de eo, qui.mittit.in poss.caus.rei seru. l.si furioso. ff. de curat. furios. & l. properandum. §. illo. C.de iudic.

73 Decimotertiò, sententia debet proferri cõformis libello, idest petitioni Actoris, regulariter loquendo, alias non valeret, vt probatur in cap. licet Heli.de Simon. c. qualiter,& quando 2.in fin.de accusat Clemen.in. sæpè de verbor signif. l.vt fundus. ff. commun.diuid.& l.fin.C.de fideicommiss.libert. vbi Bald. dicit, fatuum esse Iudicem, qui super aliis, quam super petitis pronunciaret, & idem Bald. in l.1.in 2.col.vers.extra oppono. C.si plures vna sentent.condemnati sint, vbi explicat, in quo consistat ista conformitas. Vnde si actum fuerit possessorio, non debet pronunciari super petitorio, sed super possessorio tantum, & è contra; Et si actum fuerit vtroque simul, super vtroque ferri debet sententia, non super altero tantum. cap. cum dilectus de caus. possess. & propr. Speculat. lib. 2.de sent. §.5. num.15. Dixi supra regulariter loquendo, quia dicta conclusio, quod sententia sit conformis libello, fallit in pluribus casibus, quos qui videre cupit. adeat Felin. in d.cap.licet heli.de sim. col. antepen. & pen. vbi latè ponit. 31. fallentias & aliàs etiam enumerat Iason.in l.vinum. ff.de reb.

reb. credit. col. 16. *& 17, & in § curare col.* 5. *instit. de action.* Et principaliter fallit attento Iure Regni, in quo quia causæ sunt, (vt pluries dixi,) summariæ, *per cap. Regni detestantes, & per Pragm. Dispendia litium.* de quibus supra; sententia valet, si feratur non conformis libello, vt aduertit Annibal Troisius. *sup. d. prag. Dispendia.* Carauit. *sup. Rit. Magna Cur. Vic.* 288. & Grammatic. *decis.* 15. *num.* 3. *&* 4. Vnde ibi hodie seruatur, quod si pars vnum proposuit, & petijt in libello, seu tali, quali petitione, & postea aliud probauit, sententia ferri debet super probato, non super libello. Et ratio huius est, quia in summarijs tota vis causæ consistit in articulis, & probationibus factis super his per testiũ depositiones; & ad aliud non attenditur, quam ad probationes.

Reliqua Iudicis requisita, vt rectam sẽtentiam proferat, vide infra *p. 4. in Pract. criminal. sect.* 16. *à num.* 1. *cum plurib. seqq.*

47 *Quoad septimum,* notandũ est, quod effectus principalis sententiæ est exequutio, nam quando est ritè, & rectè lata, & sic valida, neq; nulla ex aliquo defectu; vel non est ab ea appellatum intra legitima tempora, facit ius inter partes litigantes, & cõsequenter mandari debet exequutioni, secundum eius seriem, continentiam, & tenorem; quia frustra ferretur sententia, nisi debitæ mandaretur exequutioni. *cap. quoad consultationem; Et cap. cum aliquibus. de re iudic.* Glos. *in rubr. C. de exec. rei iudic.*

75 Et ratio est, quia transit in rem iudicatam, etiam si sit contra ius litigatoris. *cap. ei qui appellat. § si verò* 2. 2. *q.* 6. *cap. cum inter vos. in fin. de re iudic.* nam res iudicata pro veritate accipitur. *l. res iudicata ff. de regul. iur.*

76 Secundus effectus est, vt ex sententia Actor habeat actionem rei iudicatæ, vel in factum, *vt in l. miles. §. fin ff de re iudic. & l. actori. C. de reb. cred.* si pro eo lata fuerit sententia. *d. cap. ei qui appell. §. diffinitiua. vers. item si sententia lata fuerit contra res prius iudicatas.*

77 Tertius effectus est, quod non rescindatur sententia, sub prætextu instrumentorum postea repertorum. *cap. inter monasterium, & cap. suborta. in fin. de re iudic. l. sub prætextu. C. de transact. & l. sub specie. C. de re iudic.*

78 Quartus est, quod non rescinditur, etiam si allegetur de errore calculi, & malæ computationis factæ in sententia, *vt in l.* 2. *C. de re iud.* nisi error calculi exprimeretur in ipsa sententia. *l.* 1. *ff. quæ sent. sin. appell. rescind.*

79 *Quoad octauum,* notandum est, quod sententia dicitur nulla, & inualida pluribus modis; sed in quibusdam casibus est nulla ipso iure, & in quibusdam ali s est annullanda; *iuxta tradit. à Specul. de sent.* §. 8. *&* 9. *per tot.* & Aliis.

Sententia igitur nulla ipso iure dicitur decem modis. Primò, ratione Iudicis. Secundò, ratione iurisdictionis. Tertiò, ratione litigantium. Quartò, ratione loci. Quintò, ratione temporis. Sextò, ratione causæ. Septimò, ratione quantitatis. Octauò, ratione modi. Nonò, ratione processus. Decimo, ratione manifestæ iniquitatis.

Nulla igitur, ratione Iudicis dicitur etiã pluribus modis. Primò, quia erat publicè excommunicatus, *cap. audiuimus.* 22. *q.* 1. *cap. ad probandam de re iud.*

Secundò, quia erat infamis. *cap. sciscitatus. de rescript.*

Tertio, quia erat seruus, vel mulier. *cap.* 1. *& §. tria.* 3. *q.* 7. *cap. in primis.* 2. *q.* 1. *cap forus. de verb. signif. cap. mulierem.* 33. *q.* 5. *l. seruus. ff. de & l. cum prætor. §. eod. l. seruus. C. eod. & l* 2. *ff. de reg. iur.*

Quartò, si fuit mercede corruptus, qua mediante sententiam protulit. *d. cap. Ei, qui appellat §, Diffinitiua. vers. venales, c. cum ab omni de vit. & honest. cleric.*

Quintò, si laicus iudicauerit in spiritualibus. *cap. nullus.* 9. *quæst.* 1. *cap.* 1. *&* 2. *de iudic. cap. contingit. de arbitr. §. si verò Ecclesiasticum, Authentic. vt cleric. apud propr. Epis. Authentica statuimus. C. de Episc. & cleric. & Authentica habita C. ne fil. pro patr.*

Sextò, si est arbiter, & pronunciat super alia causa, quam sibi compromissa. *c. pen. de in integ. restit.*

Septimò, si non est ordinarius, sed delegatus; vel non sit maior, sed pedaneus, & iudicat de maioribus. *d. cap. pen. l.* 2. *C. de pedan. Iud. & l. non distinguemus. §. de liberali. ff. de arbitr.*

Octauò, si Episcopus solus condemnet in sacris constitutum. *cap. Felix. & cap. seq.* 15. *q.* 7. *cap. non potest de re iudic.*

Nonò, si quis pronunciauerit contra Episcopum in criminalibus, sine mandato speciali Summi Pontificis. *cap. quamuis, & cap. dudum.* 3. *q.* 6.

Decimo, si duo Iudices ordinarij ferant diuersas sententias: vnus pro Actore nulla est, alter pro Reo; lata pro Actore nulla est, non pro Reo; si vero sunt arbitri, neutra valet; & si delegati, pendet ex arbitrio delegantis. *cap. fin. de re iudic.*

80 Secundo modo dicitur nulla sentẽtia, ratione iurisdictionis, etiam pluribus modis, &

Primo, si nullam habeat iurisdictionem, qui sententiam profert. *cap. significasti de for. compet. & l. nulli. C. de sent. & interloc. omn. iud.*

Se-

Secundo, si non sit competens. *vt in iuribus allegat. sup num.* 24.

Tertio, si pronunciet, vt delegatus, & litteræ delegationis sint falsæ. *cap. super eo. de crimin. fals.*

Quarto, si est delegatus super vna causa, & pronunciet super alia. *cap. cum olim. & e. ex litteris. de offic. deleg. cap. de testib. de testi.* Faciunt *infra dicenda num.* 55.

81 Tertio modo dicitur nulla, ratione litigantium, etiam multipliciter.

Primo, si sit lata sententia contra minorem, qui in iudicio interuenit, sine Tutoris, vel Curatoris authoritate. *l. 1. & 2. C. qui legit. pers. stand. in iud non. hab. l. si curatorem. C. de in integr. restit. l. Lata. §. fin. ff. de re iud. & l. si contra. ff. eod.*

Secundò, si pronuncietur contra filium familias in iudicio interuenientem, sine patris consensu. *l. lis nulla ff. de iudic. l. generaliter ff. de in ius voc. l. fin. C. eod. tit. instit. de pæn. mer litig. in fin.*

Tertiò, si litigans non est de iurisdictione iudicantis, quia exemptus. *cap. frater noster.* 16. *q.* 1.

Quartò, si actor, pro quo lata est sententia est publicè excommunicatus, & denunciatus; secus si contra eum. *cap cum inter de except.* quod intelligitur *iuxt. cap pia. §. fin. de except. in* 6. *& cap. exceptionem de except.*

Quintò, si pro aliquo litigantium interuenit falsus procurator. *cap in nostra in fin. de procur. cap. ex parte de rescript. & l. licet C. de procur.*

Sextò, si proferatur contra mortuum. *l. in summa §. fin. ff. de re iud & l. pen. ff. quæ sent. sin. appell. resc.*

Septimò, si is cōtra quē fertur sententia, est curiosus tempore prolationis, vel bonis interdictus. *cap. fin. §. vlt. de success. ab in test. l. furioso. ff. de re iudicat. & tot. tit. C. de curat. furios.*

Octauò, si feratur contra Fiscum, absente eius Aduocato. *l. fin. C. de aduoc. fisc. & l. velamento C. de postul.*

Nonò, si subornauit quis Aduocatum, vel Procuratorem partis aduersæ, mediante pecunia, vt pateretur se conuinci. *l. 1. C. de pæn. iud. qui mal. iud. & l. 1. C. de aduoc. diuers. iudic.*

Decimò, si tutor cautionem non dederit rem pupilli saluam fore, & sua culpa contra pupillum pronuncietur. *l. pen. & fin. C. de tutor. vel cur. qui non satis ded. & l. si tutor. C. in quib. cau. in int. rest. non est neces.*

Vndecimò, si tutor non fecit inuentarium, & sua culpa contra pupillum fertur sententia. *l. fin. C. de arb. tut.*

Duodecimò, si in sententia condemnatur Reus principalis, qui numquam comparuit in iudicio per se, sed per procuratorem. *l. 1. C. de sent. & interloc. de quo sup. dix. num.* 39.

82 Quartò modo sententia est nulla ipso iure, ratione loci, pluribus modis, *de quibus dix. sup. num.* 32.

83 Quintò modo erit nulla, ratione temporis. *prout dix. etiam sup. num.* 25. 26. *&* 27.

84 Sextò modo erit nulla, ratione causæ, vt si non contineret condemnationem, vel absolutionem, vel æquipollens; vt etiam *dictum est sup. num.* 1.

85 Septimò modo erit nulla sententia, ratione quantitatis, & est quando fuit alicui delegata auctoritas ad cognoscendum de quinquaginta, & ipse pronunciat de centum. *cap. ei, qui appellat. §. diffinitiua vers. item cum certa* 2. *q.* 6. *l. de qua re ff. de iudic. & l diligenter ff mandat.* Intelligitur tamen cōclusio, quod sententia erit nulla, quoad excessum tantum. *l.* 2. *& l. qui extrinsecus. ff. de verb. oblig. l placuit. ff de vsur.* quem tex. exornat Gloss. *in cap. vtile de reg. iur. in* 6. vid. Gloss. *in l. fin. ff de iur. omn. iud.* quia summa erat diuidua, & sic vtile per inutile non vitiatur. *cap illa de elect. cap si non sanctificatur. de consecr. dist.* 4. Quod si negotium esset indiuiduum, tunc tota sententia esset nulla *l.* 1. *§. illud ff de aqu. quotid. & æstiu.*

86 Octauò modo erit nulla, ratione modi, vt si feratur à Iudice stando, non sedendo pro tribunali in causis ordinariis, in quibus, sedere debet, cum sententiam profert Iudex. *cap. disciplina in fin.* 45. *dist. cap. inducia §. à Iudice* 3. *q.* 2. *cap. paratus vers. sedens me iudicare* 23. *qu.* 1. *l.* 2. *§. dies. ff. quis ord. in bon poss. seru. l si cum dies § si arbiter. vers fin. ff. de arbitr. l.* 1 *C. de sen. ex breu. recit §. sedebunt, Auth. de iudic. & §. sancimus igitur coll.* 5. *Auth. vt ab Illustr. et qui sup. eos sunt.* & dictum fuit *sup. num.* 31. Secundò, erit nulla si feratur sine scriptis vt notauimus *sup num.* 35.

87 Nonò, sententia erit nulla, ratione processus, vt si proferatur lite non contestata, vel omisso aliquo de his, quæ sunt de substantia ordinis iudiciarij. *vt in d. cap. ei, qui appellat. §. diffinitiua.* 2. *q.* 6. *& l. prolatam. C. de sent. & interloc. omn. iud.* Secundò, si proferatur super probandis, non super probatis, quia debet prius constare de eo, super quo fertur sententia, & postea secundum probata iudicare. *cap. iudicet.* 3. *q.* 7. & facta prius quam constet, non valet condemnatio. *cap. pen. de eo qui mitt. in pos. caus. rei seru.* nam præposteratio est prohibita *d. l. prolatam.* Tertiò, si proferatur sententia, cum non apparet in processu de litis contestatione, & à parte negatur, fuisse contestatam. *cap. dudum* 2. *vers. licet autem de elect.*

Quar-

Quarto, si feratur, postquam fuerit legitime appellatum. *cap. arguta 2. q. 6. & cap. ad dientiam de appellation.* Quintò, si prius proferatur, & postea scribatur. *cap. si Rector in fin. 43. dist. d. l. prolatam C. de sent. & interloc. l. 2. § prius. ff. de vulg. & pup. subst.* Sextò, si proferatur contra primam sententiam, à qua non fuit appellatum. *d. cap. ei, qui appellat. §. diffinitiua in princ. 2. q. 6. l. post sententiam C. de sent. & interloc.* nisi in casibus *cap. inter monasterium de re iudic.* Septimò, si sit lata, post terminum statutum ad illam ferendam, vel intra eumdem, sine noua citatione. *cap. de causis de offic. deleg. l. eum non eo C. quando prouoc. non est necess. l. nec si C. quom. & quand. Iud.* Octauò, si feratur contra partem non citatam, vel per edicta, vel vno peremptorio pro omnibus. *cap. de illicita 24. q. 3. cap. cum olim in fin. de testib. l. contumaciam & l. de vnoquoque. ff. de re iudic. l. consentaneum, & l. ea. C. quom. & quand. Iud.*

88 Decimo modo erit nulla ipso iure sententia, ratione manifestæ iniquitatis, etiam multipliciter.

Primo, si feratur contra ius scriptum, siuè canonicum, siuè ciuile *cap. 1. de re iud. cap. vlt. §. fin. 9. dist. l. si expressim. ff. de appellat.* vt si contineat, minorem 14. annis testari posse *cap. ei qui appellat. §. diffinitiua. 2. q. 6.*

Secundo, si contineat in se manifestum errorem. *cap. per tuas de sentent. excom. cap. examinata. de confirm. vtil. vel inut. cap. cum inter vos. de re iudic & l. 1. ff. quæ sent. sin. app. rescind.*

Tertiò, si contineat aliquod impossibile. *cap. fin. de pact. cap. fin. de condit. appos. et l. fin. ff. quæ sent. sin. app. resc.*

Quartò, si obtineatur per subreptionem. *cap. veniam 35. q. 9. cap. sua de offic. vicar. cap. ad audientiam de rescr cap olim de re iud. l. fin. C si à non compet. Iud.*

Quintò, si opus aliquod misericordiæ vetat. *cap. ponderet in fin. 50. dist. l. respiciendum ff. de pæn.*

89 Viso itaque in superioribus, quando sententia sit nulla ipso iure, remanet videndum, quando veniat annullanda, & quibus modis. In quo erit aduertendum, quod septem modis, generaliter loquendo, annullari potest.

Primò, per appellationem, *vt in cap. 1. & cap. ideo §. cum ergo 2. q. 6.*

Secundò, per supplicationem. *cap. ex litteris de in integr. restit cap. 1. & cap. fin. de frig. & malefic.*

Tertiò, per restitutionem in integrū, vt *in cap fin. §. fin. 2. q. 3. d. cap. ex litteris & l. 1. C. de sentent. pass. et sup. per Nos dictum fuit sect. 2. subsect. 11.*

Quarto, per simplicem petitionem, in casibus tamen, in quibus Iudex potest suā sententiam reuocare, quos notat Azo. *in summ tit. de sentent. §. quot sint sub §. diffinitiua.*

Quinto per quærelam falsi, nam probata falsitate probationum, retractatur sententia *cap. bonæ de confirm. vtil. cap super eo de crim fals cap causam, quę de re iud. l. 1. & fin. C. si ex fals. instr.*

Sexto, per implorationem auxilij Iudicis, vt quando seruus habuit contra se sententiam. *l. serui. ff de appell. & rel.* quia non potest appellare, sed dominus, vel alius pro eo; si vero neque dominus, neque alius appellauerit pro eo, ipse implorat auxilium contra sententiam, *vt in d. l. serui.*

Septimo, per probationem iustæ causæ absentiæ, quando sententia fuit contra aliquem prolata ipso absente, quāuis citato ad sententiam, *vt cap. cum Bertoldus §. licet autem de sent. & re iudic.* nam tunc licet sententia fuerit valida, etiam quod non fuerit appellatum, tamen iusta absentia probata, retractatur sententia. *ibid. & cap. 2. de purgat. vulg. l. 2. ff de condict. sine caus. & l. communia. §. fin. ff. de comm. & l. 2. C. de re iudic.*

90 Sed quæritur, coram quo Iudice tractanda sit causa nullitatis sententiæ, nū coram eodem Iudice, qui sententiam tulit, an coram Iudice appellationis?

Respondetur, quod debet tractari corā eodem Iudice, qui potest iure ordinario pronunciare *cap. 1. de sent. & re iudic. cap. dilecto de appellat. & l. 1. C. de sent & interloc. omn. iud.* Poterit tamen pars, si voluerit, appellare, & tunc Iudex appellationis poterit pronunciare, sententiam esse nullam. *cap. licet de sent. exc in 6. l. quædam mulier ff famil ercisc.* Sed erit vtilius prius agere de nullitate sententię coram eodem Iudice, quam coram Iudice superiore, quia si idem Iudex retractauerit sententiā, vtile negotium agit, si vero non retractauerit, potest vti remedio appellationis.

91 Ex dictis colligitur, quod à sententia nulla ipso iure, non est necesse, vt appelletur intra decem dies, & quod prosequatur appellatio infra annum, *vt infr. p. 3. ducem.* quia quod nullum est, nullum producit effectum. *cap. illud. de iurepatr. l. 4. §. condemnatum ff. de re iudic. & l. si aut nullam C. de legit. hær.* cum non entis, nullæ sint qualitates *c bonæ de elect. & l. eius qui in prouincia vers. quoniam. ff. si cert pet.* Vnde in casibus prædictis, vbi sententia est nulla ipso iure, non est necessaria appellatio. *vt in c ei qui appell §. diffinitiua per tot. 2. q. 6.*

92 Et consequenter, sine temporis præfinitione retractari potest per viam nullitatis; nisi consuetudine loci, vel fori introductum esset, vt intra certum tempus dici posset de nullitate sententiæ *cap. in nostra in fin.*

fiu. de procur. & l. ficut C. *ad leg. corn. de falf.* Quod intelligi debet de tempore infra annos 40. quia actio in factum ſpatio 40 annorum dicitur perpetuari; poſtea vero tollitur vt *in cap dilectio tua et cap. placuit 16. q. 3.* nam per lapſum 40. annorum tollitur omnis actio, & obligatio. *cap. vigilanti & cap. ſi diligenti de præſcr.*

Si vero petatur reſcindi ſententiam, per viam reſtitutionis in integrum, vt ſi minor petat reſtitutionem, ratione ætatis, vel alter ratione abſentiæ, hoc poteſt fieri vſque ad quadriennium. *l. pen. de temp. appell. & l. fin.* C. *quib. ex cauſ mai. reſt. c. porro 16. quaſt. 3.*

93 Sed quæritur, an ſententia, quæ nulla eſt, valida dici poſſit, ſi ab ea de facto appellaretur, & Iudex appellationis eã confirmauerit?

Reſpondetur negatiuè *l. cum* C. *de in offic. teſta l. quædam ff. famil. ercisc.* Non enim appellans ſibi præiudicat, ſi errando appellauit, cum poterat dicere de nullitate. *cap. quamuis 38. diſt. cap. in quibus 22. q. 2. l. ſi expreſſim. ff. de appell. l. mater. ff. inoff. teſt. & l. legitima. ff. de pet. hær*

94 Quæritur ſecundo, an Iudex teneatur in ſententia diffinitiua condemnare victum ad ſoluendum expenſas Victori?

Reſpondetur affirmatiuè, ſecundum iuris regulam *l properandum §. ſiuè autem alterutra* & ibi DD. C. *de iudic. l. cum, quem temerè ff. eod. tit.* vbi etiam DD. Rebuff. *de damn. expenſ. & intereſſ. art 2. gloſ. 1. nu 7* Couarruu. *practicar. quæſtion. cap. 27.* Rot. *deciſ. 730. num. 3. p. 1. diuerſ & 370 nu. 9. p. 1. recent.* Buratt. *dec. 921. num. 1.* Duran. *deciſ. 313. num. 9.*

65 Fallit tamen ſupradicta regula, quando victus iuſtam habuit cauſam litigandi, nam tunc excuſatur ab expenſis. *l. qui ſolidum. § etiam. ff. de legat. 2.* Iaſon. *in l. properandum. § ſiue autem. num. 3. & 8. C de iudic.* Veſtr. *in Prax. lib. 8. cap 2. num. 10.* & ibi Grauat. *num. 20.* Put. *deciſ. 373. num. 1. lib. 1. in correct.*

96 Quæ autem ſint iuſtę cauſę litigandi, notant Iaſon. *in d. l. properandum, nu. 7 & ſeqq.* Lanfranc. *in cap. quoniam contra nu. 682.* & ibi Adden. *ſub litt. A. de probat. & in Prax. in tit. de expenſis. num. 2. & 4* vbi nouem cauſas enunciat; Menoch. *de arbitr. Iud. caſ. 177.* Azin. *in Prax. §. 32. cap. 1. limit. 2. et ſeqq.* Carpan *ad ſtatut Mediolan. cap. 55. in verſ. propter iuſtam cauſam. n. 132.* vbi decem, & ſeptem cauſas enumerat.

97 Eſt tamen aduertendum, quod iuſta cauſa non excuſat, quando expenſæ petuntur iure actionis ex ſtipulatu, vel aliàs. Gloſs. *in §. oportet. ibi niſi ſint petita. in Authen. de iudic.* Iaſon. *loc. cit. num. 3. verſ. niſi tales, & num. 4.* Couar. *d. cap. 27. num. 3. verſ. hæc tamen ſexta limitatio,* Card. Tuſch. *litt. E. concl. 625. num. 85.* Azin *d. §. 32, in ſublim. 1. ad 1 lim. n. 1. & lim. 3. num. 3. verſ. modo ſtante,* Luc. Pet. *in Prax. lib. 9. cap. 1. tit. de expenſ. num. 1.*

Quod ampliatur, vt ad illas in tali caſu, vel quando erat obligatus in forma Cameræ Apoſtolicæ teneatur victus, etiam ſi ad expenſas non fuerit condemnatus. Feder. de Sen. *conſ. 139. verſ. ſi verò expenſæ in fin.* Tuſch, *vbi ſup. concl. 628. num. 20.* Couarruu. *ibid num. 5. verſ ſed, & vera* Pet. *ibid. n. 2.* Quia condemnatio requiritur, quando expenſæ debentur officio Iudicis, *iuxt. tex. in l. terminato C. de fruct. & lit. expenſ.* ſecus ſi iure actionis, vel obligationis cameralis. Sal. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 44. num 1.*

98 Secundo, iuſta cauſa litigandi non excuſat à condemnatione expenſarum, quando quis videt ſe malum ius in cauſa habere, & nihilominus non ſtatim cedit liti, ſed perſeuerat vſque ad finem, temerè litigando. Dec. *in l. qui in alterius ff. de reg. iur. & in conſ. 140. in 2. dub.* Rebuff. *de damn. expenſ. & inter gloſ. 1. num. 14. & ſeq.* Tuſch. *tom. 3. concluſ. 638. num. 4.* Guid. Pap. *dec. 436. num. 56. verſ. ſed pone.*

99 Tertio, non excuſat in Curia, & in aliis ſupremis tribunalibus, in quibus iuſta cauſa litigandi non attenditur, cum quis ſuccumbit in cauſa, vt de tribunali Rotæ tradit Caſſad. *deciſ. 13. n. 2. de reſcr.* Chartar. *deciſ. 1. num. 4.* Put. *deciſ. 373. num. 2. lib. 3. in correct.* Veſtr. *in Prax. lib. 8. cap. 2. num. 10.* Quod limitatur, quando ſententia veniret reuocanda ex nouiter deductis. Veſtr. *loc. cit.* Verall. *deciſ. 340. nu. 4.* Coccin. *deciſ. 56. num. 6.* Caualer. *deciſ. 191. num. 3.* niſi fuerit mendax, qui ſententiam obtinuit, nam tunc etiam ſi eſſet reuocanda ex nouiter deductis, condemnari debet in expenſis, propter mendacium: Aſyn. *in Prax. d. §. 32. cap. 2 amp. 21.* Afflict. *deciſ. 126. in fin.*

100 Eſt tamen notandum, quod de iure expenſæ non debentur, niſi in fine litis. Verall. *deciſ. 341. p. 1.* Caual. *d. deciſ. 191. num. 2.*

Quod limitatur in expenſis factis in cauſa Attentatorum, nam tunc refici debent expenſæ ante cognitionem negotii principalis, quia attentata ſunt ante omnia purganda. *cap. bonę de appell.* Rot. *dec. 5. de dol. & contum. in nou. & 37. de ſent. & re iudic. in antiq.* Aſyn. *vbi ſup. cap. 16.*

101 Debent tamen expenſę factæ, liquidari à Notario, ſeu Actuario cauſæ, citata parte. & tunc Iudex taxare ſolet. Saluſt. Tiber. *lib. 2. cap. 44. nu. 3.* Quibus liquidatis, & taxatis præſtatur iuramentum parti ſuper veritate quantitatis, poſtea interponi-

ponitur sententia, seù decretum Iudicis. *cap. constitutis. de procur.* Glos. *in c. cum venissent in ver. restitueret de eo, qui mittit in poss. et in c. 1. §. aducientes. in ver docuit de elect. in 6.* Rot *decis. 177. num. 32. p. 7. recent.* Ferentill. ad Buratt. *decis. 921. num. 21.* Afin. *d. §. 32. cap. 6. num. 2.* Vestr. *d. lib. 8. cap. vlt. nu. 15.* aliàs sine dicto iuramento taxatio non valeret *d. cap. cum venissent,* & ibi Glos. *in verb. restitueret. l. sancimus. C. de iudic.* Grauat. ad Vestr. *vbi prox. num. 36.* Ferentill. *ibid. n. 22.* Rot. *d. dec. 177. num. 4.*

102 Sed quæritur, an à taxatione expensarum detur appellatio?

Respondetur negatiuè, per *l. fin. C-quand. prou. non est necess. vers. vel minus quam oportuerat;* vbi Bart. *num. 2.* Et ratio est, quia cum sit exequutio, non licet appellare. Scaccia. *de appellat. q. 17. lim. 10. num. 58.* Vestr. *lib. 7. cap. 3. num. 9.* & Grauat. *ad eundem d. lib. 8. cap. vlt. num. 36.* Bald. *tamen in l. properandum. §. sin autem alterutra. C. de iudic.* tenet appellari posse, dum supponit esse citandam partem adhoc vt si viderit se læsam in taxatione, possit appellare.

103 Datur tamen appellatio à condemnatione in expensis. Scaccia. *d. q. 17. lim. 21. num. 56.* Et similiter ab excessiua ipsarum taxatione. *l. ab exequutione. C. quor. appellat. non recip.* Vestr. & Grauat. *loc. citat.* Salust. Tiber. *ibid. nu. 4. & seq.* Rot. *decis. 100. n. 30. vers. non obstat. p. 1. diuers. & decis. 211. num. 4. par. 7. recent.* Sed nisi in appellatione exprimatur excessus quātitas, vel alia iusta causa, non sustinetur appellatio *Clement. appellanti. de appellat.* Ferentill. *ad Buratt decis. 921. num. 20.* Rot. *d. decis. 100.* Duran. *decis. 150. num. 3.* Vestr. & Grauat. *vbi sup.* Neque permittitur appellatio in excessiuitate prædicta, nisi semel tantum. Pius IV. *constit. 83. incip. In trono. §. & à liquidatione.* Paul. V. *in reform. Tribun. Vrb. constit. 71. Vniuersi agr. §. à liquidatione.* Scaccia. *de app. d. q. 17. lim. 10. num. 69.* Vestr. *d. lib. 7. cap. 3. num. 12.* Quomodo autem in Regno procedendum sit in taxatione expensarum; videndus est Caranit. *super Rit. 297. 298. & 310.*

PRAXIS PROCESSVS.

304 Tandem, dicendum remanet nobis de forma sententiæ diffinitiuæ (vt obseruemus de more Praxim formandi processum) quæ quidem cū diuersificari contingat, secundùm negotiorum varietatem, & factorum diuersitatem; non potest hic pro certa, & perpetua regula poni, vt in omnibus caussis eadem deseruire valeat; Sed benè pro exemplo, adhoc vt discretus, & prudens Iudex variare illam possit, secundum facti contingentiam; Aduertat autem Iudex non apponere in sententia diffinitiua causas, & rationes ob quas mouetur ad sic, vel sic sententiandum, ne fatuus iudicetur ex tali causarum positione. Porrò huiusmodi forma, in substantia, & quoad ordinem, & dispositionem verborum, præsertim in princi io, & fine, erit ferè semper eadem, prout sequitur, videl.

Forma sententiæ diffinitiuæ condemnatoriæ, prout fit in Romana Curia.

Christi nomine inuocato; Pro Tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes; Per hanc nostram diffinitiuam sententiam, quam de Iurisperitorum consilio in his scriptis fermus; In causa, & causis, quæ coram Nobis in prima, seù alia veriori versæ fuerunt, & vertuntur instantia, inter N. de N. Actorem ex vna, & N. de N. Reum conuentum ex altera partibus, de, & super solutione scutorum ducentorum monetæ, rebusque alijs, &c. Dicimus, pronunciamus, sententiamus, decernimus, et declaramus d. N. de N. condemnandum fore, & esse, prout condemnamus ad soluendum d. N. de N. dicta scuta ducenta monetæ. Mandamusque exequutionem, & aliud necessarium, & opportunum decernendum, & relaxandum fore, & esse, prout decernimus, & relaxamus; Victumque Victori in expensis condemnamus, quarum taxationem Nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus. Et ita dicimus, etc. ac definitiuè sententiamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, &c.

Ita pronunciaui Ego N. Iudex N.

Postea fit per Notarium publicatio sententiæ prout sequitur, vel alio pinguiori modo vt inferius *num. 106.*

Præsens sententia lecta, & lata fuit per Reuerendissimum Dominum N. Iudicem, &c. in loco N. Curiæ sedente pro Tribunali die . . . mensis . . . anni . . . præsentibus pro testibus N. N. N. & alijs, &c. Et ad fidem, &c.

N. Notarius, &c.

Sequitur alia Forma sententiæ diffinitiuæ absolutoriæ, videlicet.

Christi nomine inuocato, pro Tribunali sedentes, & vt supra vsque ad verba, *& declaramus,*

mus, dictum N. de N. Reum conuentum absoluendum fore, & esse, prout absoluimus, & liberamus ab impetitis per dictum N. de N. Actorem; ac propterea eidem N. de N. Actori in præmissis perpetuum silentium imponendum fore, & esse, prout imponimus; Victumque Victori in expensis condemnamus, quarum taxationem Nobis, vel cui de iure, in posterum reseruamus, & ita dicimus, &c. atque diffinitiuè sententiamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, &c.

Ita pronunciaui Ego N. N. Iudex, &c.

105 In quibusdam autem aliis Tribunalibus, extra Vrbem, solet sententia diffinitiua fieri, sub infrascripta forma, videlicet.

Forma sententiæ diffinitiuæ prout fit extra Vrbem.

In Dei Nomine Amen.

Nos Abbas N. V. I. D. Protbonotarius Apostolicus, ac Illustris. & Reuerendiss. D. N. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, &c. & Officialis Generalis, &c. In causa in hac Episcopali Curia N. in prima instantia vertente inter N. Actorem ex vna & N. Reum conuentum ex altera, super petitione, &c. (& ponitur negotium, quod controuertitur,) *& aliàs, vt in actis, &c. Visis libello Actoris, termino ad probandum vtrique parti dato, depositionibus testium vtriusque partis, publicatione, & conclusione in causa factis, scripturis per vtramq. partem præsentatis, citatione ad dicendum, & ad sententiam, & omnibus actis; Visis videndis, & considerandis de iure considerandis; Partibusque cum suis Aduocatis, & Procuratoribus in iure, & in facto plenariè auditis; Per hanc nostram, quam in his scriptis ferimus diffinitiuam sententiam, Christi nomine repetito, pro Tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes dicimus, decernimus, & diffinitiuè pronunciamus supradictum N. conuentum fore, & esse condemnandum prout condemnamus ad soluendum supradicto N. Actori ducatos mille.* verbi grat. *ex supradicta causa debitos, vna cum interesse per nos liquidando* (Vel salua prouisione ad interesse petitum, vt in actis, &c.) *Vel condemnamus ad restituendum, & relaxandum talem fundum in actis deductum, vna cum fructibus per Nos liquidandis, &c. & ita dicimus, decernimus, & diffinitiuè pronunciamus, & condemnamus non solum isto, sed omni alio meliori modo, &c. Victumque Victori ad expensas condemnantes,* Vel: *Neutram partem ad expensas condemnantes.* Vel: *Salua prouisione facienda, quoad expensas, &c. Et ita dicimus, declaramus, & diffinitiuè sententiamus, non solum isto, sed omni alio meliori modo, &c.*

Ita pronunciaui Ego N. Vicarius Generalis, &c.

106 Deinde fit *publicatio* per Notarium seu Actuarium, vt infra, videl.

Forma publicationis sententiæ.

Lecta, lata, data, & in his scriptis sententialiter promulgata fuit præsens supradicta sententia per supradictum Perillustrem, ac Reuerendissimum Dominum N. Vicarium Generalem N. sedentem etc. in loco N. etc. et per me Notarium, & Actuarium infrascriptum rogata, &c. Currentibus Anno... Indictione... Pontificatus verò SS. D. N. N. Papæ N. anno eius... die verò.... mensis N... præsentibus ibidem N. N. & N. testibus habitis, &c.

Et Ego N. Notarius, et Actuarius rogatus, etc.

Fieri etiam solet sententia sub alia forma paucis tamen mutatis, prout sequitur, videlicet.

In Christi Nomine Amen.

Nos N. Gubernator, N. siue Iudex, &c. siuè Potestas N. &c. In causa, & causis coram nobis in prima, seu alia veriori instantia vertentibus inter N. Actorem ex vna, & N. Reum conuentum partibus ex altera, fuit prouisum vt infra. Visis libello, citatione, litis contestatione, iuramento calumniæ, termino probatorio, probationibus vtriusque partis, publicatione, & conclusione in causa factis, scripturis omnibus in actis præsentatis, citatione ad dicendum in iure & in facto, partibusque pluries cum suis Aduocatis, & Procuratoribus oretenus, & in scriptis, in iure, & in facto auditis, visis citatione ad sententiã, et omnibus actis, Visisque videndis, & considera is omnibus alijs de iure considerandis; Christi Nomine repetito pro tribunali sedentes, ac solum Deum præ oculis habentes; per hanc nostram diffinitiuam sententiam, quam de iurisperitorum consilio pariter, & assensu in his scriptis ferimus, Dicimus sententiamus, decernimus, & declaramus N. Reum conuentum fore, & esse condemnandum, prout nos condemnamus ad soluendum dicto N. Scuta tot, occasione, &c. siuè ad restituendum, et relaxandum talem domum, siuè fundum, aut rem in actis deductam, &c. occasione, &c. vna cum fructibus, & interesse hucusque decursis, per nos liquidandis, &c. (Si verò Reus foueat bonum ius, & proinde, esset liberandus, & absoluendus ab impetitis per Actorem, dici poterit:) *& declaramus N. Reum conuentum ab N. occasione, &c. fore, & esse ab impetitis absoluendum, & liberandum prout nos absoluimus, & liberamus, & pro absoluto, & liberato haberi volumus & mandamus, victumque victori in expensis condemnamus, quarum taxationem nobis, & cui de iure in posterum reseruamus,* (Si verò nõ fiat condemnatio in expensis potest dici;) *Ambas verò partes iustis de causis*

sis animum nostrum dignè mouentibus ab expensis absoluimus, & liberamus. ac mandatum quodcumque necessarium, & opportunum decernimus & relaxamus. Et ita dicimus, pronunciamus, condemnamus, siue: absoluimus, ac diffinitiuè sententiamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, &c.

Ita sententiaui Ego N. de N. &c.

107 Solent aliqui Iudices ponere condemnationem in expensis separatè ab ipsa sententia per capitulum particulare, ad effectum, ne possit appellari, ratione expensarum; nam euenit aliquando, vt sententia acceptetur, & a condemnatione expensarum appelletur; ideo additur sententiæ caput separatum tali, vel simili modo, videlicet.

Forma condemnationis in expensis separatim.

Item N. Reum conuentum in causa N. cum N. occasione de qua in actis, & sententia in expensis factis per N. in hac prima seu secunda instantia, etc. coram nobis, vel etiam coram N. alio Iudice, condemnamus, quas, vt in notula taxamus, mandatumque, &c. vt sup. omni modo, &c.

108 Et ita etiam seruari solet in condemnatione fructuum soluendorum, vel alterius articuli separati, videl.

Forma condemnationis in fructibus.

Item pari nostra sententia dicimus, declaramus & pronunciamus dictum N. Reum conuentum condemnandum fore, & esse prout condemnamus ad restitutionem fructuum ex dicta vinea, fundo seù domo perceptorum à die motæ litis, vel: *à die tali quo fuit spoliatus, &c. et in posterum percipiendorum vsque in diem effectualis reintegrationis dicti N. ad possessionem eiusdem vineæ, fundi, seu domus, &c. Victumque victori in expensis condemnamus; Quorum quidem fructuum liquidationem, & expensarum taxationem nobis, vel cui de iure posterum reseruamus, & ita dicimus, pronunciamus & diffinitiuè sententiamus, non solum præmisso sed omni alio meliori modo, &c. Ita pronunciaui Ego N. &c.*

109 Si sententia lata, erit exequutioni demandanda, vel quia agitur de possessoriis summariis, à quibus non datur appellatio, quoad effectum suspensiuū; vel quia fecit transitum in rem iudicatam, eo quod non fuit ab ea appellatū infra decem dies; vel ob aliam causam; potest fieri decretum, quo mediante declaratur deserta appellatio, & proinde mandatur exequi sententiam, tali, vel simili modo, videl.

Decretum, seù sententia desertionis appellationis, &c.

Nos N. Iudex, &c. in causa, & causis coram nobis, in prima, seù alia, vertent instantia vertentibus inter N. ex vna, & N. altera de, & super solutione, seù restitutione, &c. occasione, prout in actis, & sententia lata sub die tali... &c. visis actis, &c. dicimus, pronunciamus, & declaramus, causam, & appellationem huiusmodi, fore, & esse desertam, & vti taliter desertam declarandam pariter fore, & esse duximus, prout declaramus, & sententiam prædictam per nos, & Curiam nostram, la'am, fore, & esse debitæ exequutioni demandandā, iuxta sui seriem, continentiam, & tenorem prout præsenti decreto exequutioni demandari mandamus, vt supra, atque causa, & appellatio deserta per nos declaratur; & expediantur debitæ prouisiones in forma, &c. ita, &c. omni modo meliori, &c.

Sed de huiusmodi declaratione vide *infr. p. 3. sect. 3. num. 26.*

110 Quo facto, de communi practica Curiarum fit citatio ad docendum de prosequutione appellationis & ad dicendum causam quare sententia exequutioni mandari non debeat, iuxta doctrinam Bartoli *in l. 1. numer. 9 in fin. ff. nil. nouar. appellat. pendent.* Castrens. *in l. præses. 26. in fin.* & ibi etiam Alex. *num. 6. ante fin. vers. & practica est. ff. de re iudic.* qua intimata expeditur mandatum pro sententiæ exequutione, seù vt alibi dicitur, expediuntur litteræ prouisionales, cum inserta forma sententiæ, infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma mandati pro sententiæ exequutione.

De mandato Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini N. Iudicis N. &c. & ad instantiam N. de N. principalis, siue, &c.

Tenore præsentium, mandatur vobis exequutoribus, subexequutoribus, & Aliis. ad quos spectat, quatenus statim visis, & receptis præsentibus sub 500. ducatorum auri, &c. alusque pœnis, &c. debeatis, & quilibet vestrum debeat eundem Dominum instantem, in, & ad realem, actualem, & corporalem possessionem vineæ, fundi, seù domus sita in loco N. nuncupato, iuxta bona N. de N. & N. viam publicam & alios fines, &c. eiusque iurium, & pertinentiarum quarumcumque, Amoto N. de N. Aduersario, ac quolibet alio illicito detentore, reintegrasse, reposuisse, & restituisse, & reintegratum, repositum & restitutum manutenuisse, defendisse & conseruasse, & de fructibus, redditibus, & prouentibus eiusdem respondisse, & respondere fecisse. Quoniam d. N. Aduersario citato, & intimato, ac seruatis seruandis in vim

vim sententiæ desuper latæ sub die tali ... prout in actis prædictus Illustriss. & Reuerendiss. Dominus ita mandauit, &c. hac die, &c.

N. Notarius. *Locus † sigilli.*
N. de N. Iudex, &c.

111 Vel expediuntur litteræ prouisionales, vt alibi dicitur, sub infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Forma litterarum Prouisionalium.

N. de N. Dei, & Sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Episcopus N.

N. de N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus, ac supradicti Illustriss. & Reuerendiss. Domini Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & Officialis generalis, &c.

Nuncijs, cursoribus, & seruientibus huius nostræ Curiæ Episcopalis N. siue aliarum quarumuis Curiarum ad infrascripta insolidum requisitis, &c. significamus, declaramus, & notum facimus, qualiter per nos, nostramq. Curiam Episcopalem N. lata, & promulgata fuit infrascripta sententia diffinitiua, tenoris sequentis, videlicet.

In Christi Nomine Amen. Nos N. &c. (& inferatur totus tenor sententiæ) *et postmodum interpositum fuit decretum super desertione appellationis tenoris sequentis, videlicet.* (& inseratur tenor talis decreti.) *Post quorum quidem prædictorum sententiæ, & decreti insertorum prolationem, & publicationem fuimus pro parte prædicti N. de N. debita cum instantia requisiti quatenus ad illarum exequutionem procedere deberemus. Nos verò volentes debitè prouidere, etc. Ideo vobis supradictis nuncijs, cursoribus, & seruientibus ac vnicuique vestrum insolidum, dicimus committimus, & mandamus, quatenus statim receptis præsentibus ad omnem instantiã, & requisitionem N. supradicti Actoris, siue, &c. præmissam sententiam, & decretum intimetis, & notificetis d. N. Reo conuento, vt de eis, ac in eis contentis notitiam habeat, ne aliquam prædictorum ignorantiæ causam nullo futuro tempore allegare valeat. Necnon citetis, moneatis, & requiratis, siuè quilibet vestrum citet moneat, & requirat supradictum N. conuentum, eique mandet, & iniungat, prout nos, &c. vt infra tres dies præcisè, &c. quorum primum pro primo, secundum pro secundo, & tertium pro tertio, vltimo, & peremptorio termino assignamus, pareat, & obediat supradictæ sententiæ, & soluat, ac cum effectu soluere habeat, & debeat d. N. mentionatos ducatos, tot,* Vel: *relaxet, & restituat eidem N. mentionatum fundum, domum, seu vineam, &c. Alias dicto termino elapso, & non docto de paritione sententiæ in præinsertis litteris expressa, prima die huiusmodi intimationi, & notificationi immediatè sequenti, si iuridica fuerit, alioquin prima die iuridica compareat in dicta nostra Curia ad dicendum, & allegandum causam quare non debeat condemnari ad pœnam, &c. ipso vlterius non citato neque monito, nisi si, & inquantum, &c. etiet, & referat, &c. Quoniam, &c. Datum N. ex Palatio Episcopali die tali ... mensis talis ..... anni talis .... &c.*

N. Vicarius Gener. *N. Actuar. &c.*

112 Quando Iudex ex aliqua iusta, & legitima causa appellationem nõ admisit, antequam ei inhibeatur, poterit expensas taxare, & moderari, citatis tamen citandis ad videndum taxari moderari, & liquidari expensas, & taxatas, & moderatas soluendum, alias videndum decerni mandatum exequutiuum ad primam diem; Instante N. principali, siuè, &c. de quo vid. Vestr. *in Prax lib. 8. cap. vlt.* Gaill. *lib. 1. obseruationum. obseru. 151. per tot.* Aduertat tamen Iudex nõ admittere omnes expensas, quas ponit Actor in lista nisi legitimas; neque illas, quæ ex mera liberalitate fuerunt donatæ, sed tantum illas, quæ verè, & legitimè pro iusta mercede Notariorum, & Actorum expensæ, & solutæ fuerint.

Lista verò expensarum producitur Notario, seu Actuario Causæ per Actorem, qui medio iuramento tactis scripturis declarabit omnes illas veras esse, &c. Tenor autem *Listæ* talis erit, videlicet.

Lista expensarum factarum in causa N. pro parte N. de N. contra N. de N.

Pro præsentatione scripturæ N.	*scuta*	*tot.*	o. o
Pro Instrumento N.	*scut.*	*tot.*	*tot.*
Pro examine tot testium.	*scut.*	*tot.*	o.
Pro copia attestationum tot testium.	*sc.*	*tot.*	*tot.*
Pro pluribus citationibus, et intimationibus factis	*scut.*	*tot.*	*tot.*
Pro mercede Aduocati & Procuratoris	*scut.*	*tot.*	*tot.*
Pro expeditione mandati N.	*scut.*	*tot.*	*tot.*
Pro taxatione, & liquidatione præsentis listæ	*scut.*	*tot.*	*tot.*

Liquidæ supradictæ expensæ absque mercede Procuratoris, & Aduocati ascendunt ad scuta tot, monetæ, &c.

Ita est N. Notarius, &c.

113 Decretum vero taxationis expensarum potest fieri, vt infrà, videl.

Forma Decreti taxationis expensarum.

Qui Dominus N. Iudex, &c. In causa N. cum N. expensas, de quibus in hac notula, taxauit, illasque moderando reduxit ad summam scutorũ tot,

tot, pro quibus mandatum relaxauit, omni meliori modo,&c.

Et tunc post intimationem prædicti decreti, expeditur mandatum pro exequutione facienda de summa taxata expensarum.

114 Quod si necesse sit, vltra expensas, deueniatur ad taxationem, & liquidationem fructuum, & interesse, quia fortè Reus in sententia fuit etiam condēnatus ad ipsos soluendos, vt ferè semper fit in omnibus casibus in quibus agitur actione reali, & in aliis, quos notant DD. *in l.si vsufructuarius.ff.quib.mod.vsufruct.amitt & in l.vnic. C.de sent. quæ pro eo, quod interest proferuntur*; tunc vigore condemnationis potest Iudex, si non fuerit ei inhibitum, deuenire ad eorum liquidationem, modo quo supra dictum est in taxatione expensarum, mandatumque similiter exequutiuum relaxare; citata priùs parte aduersa ad videndum taxari, & liquidari interesse, & fructus in exequutionem sententiæ, & rei iudicatæ, de quibus agitur, & taxatos, & liquidatos soluendum, aliàs videndum decerni, & relaxari mandatum exequutiuum ad primam diem, instante N. principali, siuè, &c. Tenor verò listæ, seu notulæ fructuum in actis producendæ solet esse talis, vel similis, videlicet.

Forma Listæ fructuum, &c.

Lista interesse, & fructuum debitorum, ac restituendorum N. de N. ab N. de N in causa N. iuxta formam iurium de quibus in actis, liquidandorum, & non solum, vt supra, sed omni alio meliori modo, &c.

Pro pensione domus N.	*scut.*	*tot.*	*tot.*
Pro responsione affictus tenutæ, seu fundi N.	*scut.*	*tot.*	*tot.*
Pro fructibus census à die.	*scut.*	*tot.*	*o.*
Pro modiis tot ... frumenti.	*scut.*	*tot.*	*tot.*
Pro modiis hordei tot...	*scut.*	*tot.*	
Pro centum cadis olei.	*scut*	*tot*	*tot.*
Pro doliis vini tot...	*scut.*	*tot.*	*tot.*
Pro modiis diuersorum leguminū.	*scut.*	*tot.*	
Pro examine præsentis listæ.	*scut.*	*tot.*	*tot.*

Liquidi supradicti fructus ascendunt ad scuta tot..., monetæ, &c. Ita est N. Not. &c.

115 Decretum verò, quod fieri solet super liquidatione, & taxatione fructuum, & interesse potest esse, prout infra, vel alio simili modo.

Decretum taxationis fructuum, & interesse,

Nos N. V. I. D.&c. Vicarius Generalis,&c. In causa N. cum N. in hac Episcopali Curia vertente Christi nomine inuocato sedentes,&c. Dicimus, decernimus, & pronunciamus supradictum N. de N. teneri, & obligatum esse restituere N. de N. scuta tot... pro fructibus, & interesse talis rei,&c. ad quos ex sententia per Nos, (seu per N. Antecessorem nostrum) desuper lata sub die ... &c. tenetur; ad quam summam dictorum fructuum, et interesse in processu pe itam, et liquidatam reducimus, pro quibus mandatum exequutiuum relaxamus,&c.& ita dicimus, decernimus, & pronunciamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo,&c.

Ita pronunciaui Ego N. Vicarius Gener.&c.

116 Intimato supradicto decreto parti aduersæ principali, elapsoque termino præfixo, si non fuit appellatum ab excessiua fructuum taxatione, seu liquidatione, aut aliud releuans deductum non fuerit, poterit expediri mandatum exequutiuum, & ad illius executionem procedi, cuius tenor infrascripta, vel simili forma cōcipi potest.

Forma mandati exequutiui pro fructibus.

De mandato Perillustris, & Reuerendissimi Domini N. in spiritualibus, et temporalibus vicarii, & officialis Generalis N et ad instantiam N. de N. principalis creditoris in scutis tot... occasione, de qua in actis, &c,

Tenore præsentium.

Auferantur de bonis ex domo, vel aliunde N. de N. ex aduerso principalis, bona valoris scutorū tot... debitorum occasione, de qua in actis, quæ ablata, vna cum iuliis, seu,&c tot... pro expensis præsentis mandati, deponantur penes,&c. vt moris est, ad effectum,&c. vt subhastentur, si extent; sin minus capiatur idem, & captus carceretur, & non relaxetur, donec,&c. quia ipso citato & intimato, seruatis seruandis Reuerendissimus Dominus ita mandauit. Datum N. hac die...&c.

N. Notarius, &c. Locus † sigilli.

N. Vicarius Generalis,&c.

Vel fieri potest alio modo, realiter, & personaliter, vt infra, videl.

Exequatur realiter, & personaliter ad instantiam N. contra N. pro scutis tot debitis occasione, de qua in sententia, & processu,&c. omni modo meliori,&c.

117 Et si fiat contra bona tantum, non contra personam, poterit expediri, vt infra, videlicet.

Exe-

Exequatur realiter tantum, & in bonis ad instantiam N. de N. contra N. de N. pro summa scutorum tot... vigore decreti & ex causis, de quibus in processu, &c. omni modo, &c.

118 Dictum fuit sup. *n.* 23. quód quando sunt plures Iudices, qui simul cognoscunt causas, simul etiam sententiare debent, alias nulla esset sententia. Ideo non erit inutile ponere formulas super modo votandi in causa, quæ per sententiam diffinitiuam expedienda erit. Nam antequã sententiam proferant, solent inter se conferre motiua, & rationes, quibus quilibet nititur ad hoc, vel illud decernendũ; & tunc quilibet porrigit votum suæ opinionis inscriptis, infrascripto, vel simili modo, verbi gratia.

Forma voti, quod datur à Coniudice causæ:

Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini; siuè *Perillustres Domini*; siuè *Excellentissimi Domini*, (siue, &c. iuxta consuetudinem Regionis, loci, vel Curiæ.) *Audiui omnia, quæ multum eruditè, & doctè de more, fuerunt proposita ab Illustrissimo D. N. Relatore, & Collega super controuersia coram nobis inter N. de N. & N. de N. vertente, occasione talis Rei N. seu negotij talis, &c. & sic ex dictis in illa parte, in qua dubitatur, vtrum d. N. de N. fuerit prius immissus in possessionẽ fundi N. ex quo fuit postea expulsus; duo mihi videntur distinguenda tempora; vnum scilicet ante possessionem. aliud verò post expulsionem, prout nobis fuit data scriptura, &c.*

Quoad primum clarè constat ex verbis immissionis, quod illi non competebat actio, &c. (& dicãtur rationes in facto, & in iure, prout facti qualitas requiret.)

Quo verò, ad secundum tempus, apparet manifestè bonum ius N. de N. aduersarij, tum malo iure, quod fouebat dictus N. de N. tum etiam quia statim fuit spoliatus asserta possessione. Vnde non potest prætendere, se adhuc in possessione esse, & proinde esse manutenendum. Quia, &c. (& dicantur rationes in iure, & in facto.) *Neque obstat, quod, &c. Nam respondetur, &c. Quare censeo condemnandum fore, & esse dictum N. de N. ad, &c. & è contrario absoluendum N. de N. ab impetitis, &c. saluo semper meliori iudicio, &c. Ego N. ita sentio, &c.*

Expressa per primum sua opinione, sequitur secundus, qui simili modo suam sententiam proferet, vel adhærendo opinioni primi collegæ, vel illi non consentiendo. Si se conformauerit primo, poterit infrascripto, vel simili modo suum votum declarare, videlicet.

Illustriss. & Reuerendiss. siuè, &c. *Ex supra firmatis per Illustriss. & Reuerendiss. D. N. collegam nostrum, comprobata remanet mea sententia super articulo, de quo dubius eram; & ideo vera, & indubitata fateor motiua per ipsum adducta. Superfluum enim esset alias adducere rationes, & motiua in re tam clara, tum ex doctrinis per eumdem adductis: tum etiam ex scripturis per partes nobis porrectis, ex quibus clarissimè apparet bonum ius, quod fouet N. de N. Quare, &c.*

Si verò non adhæreat opinioni primi collegæ, poterit vti infrascripta, vel simili forma voti, quæ similiter poterit deseruire pro exemplo, si alter ex collegis fuerit in eadem opinione non se conformandi voto primi Collegæ, videl.

Illustriss. & Reuerendiss. Domini, siuè, &c. *Quamuis rationes, & motiua perdoctè adducta à D. N. nostro* Collega *super dubio tali, &c. sint valde fortia ad firmandam suam sententiam pro N. de N. tamen Ego valde dubito de iuribus dicti N. de N. in casu, de quo agitur ad effectum manutentionis petitæ. obstat enim, &c.* & dicãtur rationes; & motiua, quibus mouetur. *Quare, &c.*

Et si plures fuerint votantes, sequens in ordine, si comprobet dicta primi Collegæ, & non secundi; vel adhæreat secundo, & non primo: vel ipse diuersam habeat opinionem, poterit suum votum explicare, tali, vel simili modo, videl.

Illustriss. Domini, siue, &c. *Ea, quæ allegata fuerunt vltimo loco per Dominum meum N. in casu de quo agitur, non possunt me mouere ad declarandum N. de N. &c.* & dicantur, quæ occurrunt pro motiuis, tam in iure, quam in facto. *Neque suadent mihi primò dicta per D. meum N. nostrum collegam; tum ex eo quod, &c. . . . tum etiam, quia, &c. Obstat enim quod, &c Sequendo tamen communem sententiam Doctorum in l. tali . . . de qua testatur N. in tract. N. lib.* N. *cap.* N. *num* N. *dico* N. *de* N. *debere condemnari ad, &c. Moueor, præsertim ex hoc, &c. Quare, etc.*

Supradicti, vel similes modi tenentur in votandis causis, quando sunt plures Iudices; qui simul iurisdictionem exercent. Quos notauimus ad iuuenum tantum instructionem circa modum tenendum; non pro regula infallibiliter obseruanda. Poterunt tamen, quæ diximus, deseruire etiam circa modum dandi votum ab aliquo Doctore, si consulatur ab aliquo Iudice pro voto in causa decidenda, mutatis mutandis, iuxta facti contingentiam.

119 Pro complemento præsentis subsect. non est omittendũ vnum valde notabile, nimirum, quod illud commune, & vniuersale axioma omnium scribentium, super materia sententiæ, asserentium, quod

fatuus

fatuus est Iudex, qui ponit causas & rationes in sententia (vt dictum fuit *sup. nu. 74.*) non est absolutè verum; cum multi dentur casus, in quibus Iudex tenetur causas exprimere in sententia, propter quas mouetur ad sic iudicandum, alias sententia redderetur non rectè lata, ad hoc ne ex toto pereat ius partis, *vt l. filius familias. §. diui. ff. de legat. 1. l. 2. §. senatus. ff. de iur. fisc. et l. cum hi. §. in causa ff de transact.*

Quorum Primus est in sententia lata à Iudice ad quem fuit appellatum; nam in ea debet inseri causa, quare prima sententia reuocetur, ne aliàs possit aliquid imputari primo Iudici, qui sententiam secūdum allegata, & probata coram ipso rectè protulerat, iuxta tradita *in cap. tum ex litteris circ. fin. de in integr. restit. et l. 1. ff de appell.* aliàs si simpliciter iudicaret illum malè pronūciasse, iniuriam ei inferret; vt tradit Specular. *lib. 2. de sentent. §. 6 num. 27. vers. si en in simpliciter*, Ioan. Andr *in Glos. cap. sicut nobis. verb exprimantur de sent. et re iudic.*

120 Secundus casus est, quando Iudex sententiam profert absoluendo Reum conuentum, propter ineptam petitionem Actoris, ne prorsus pereat ius agendi, si aliàs aptè prosequi voluerit. textus est singularis *in cap. examinata. de iudic. & l. 1. §. 1. ff. si mensor. fals. mod. dix.*

121 Tertius est, quando in actione reiuindicationis Iudex absoluit reum conuentum, quia non possidet tempore, quo sententiam profert; tunc enim debet inseri in sententia talis causa, ne auferatur ius agendi ex noua causa, ob exceptionem rei iudicatæ. *cap. pen. de exception. l. si rem meā. ff. de except. rei iudic. & l. si quis ad exhibendum. ff. eod. tit. de except. rei iudic.*

122 Quartus est, quando Iudex recedit à iure communi, vt si victum non condēnauerit in expensis, quia tunc in sententia debet causam exprimere, quare illum non condemnat. *cap. calumniam in fin. de pœnis. & §. oportet. collat. 6. Authent de Iudicib.*

123 Quintus est, quando Iudex absoluit reum ab instantia iudicij, & per patronos causæ stetit, quominùs causa potuerit diffiniri. *l. properandum. §. illo proculdubio. C. de iudic.*

124 Sextus est, in sententia excommunicationis, in qua exprimi debet causa. *cap. cum medicinalis. de sent. excommunicat. in sexto.*

125 Extra supradictos casus cautiùs aget Iudex, si causas in sententiis non apponat, cum sine causæ expressione valeat, vt colligitur *ex cap. sicut nobis. de sent. & re iudic.* vbi Gloss. *Io. Andr. in verb. exprimantur.* Et ratio est, Primò, ne fortè ex incuria errorem aliquando in sententia exprimat. Secundò, ne via calumnijs aperiatur. *cap. et qui appellat. §. diffinitiua vers sententia. 2. q. 6. cap. per tuas. de sent. excom. & l. 1. §. item contra ff de sent. quæ sin. appellat. rescind.* & Tertiò, ne vna lis sit alterius exordium. *c. cum olim de verb signif. l si quis. in fin. C. de reb. credit & l. terminato. in fin. C. de fructib. & lit. expens.*

Multas alias sententiarum formas habes infra Subsectione tertia, & vltima huius tertiæ Sectionis; & similiter in p 3. vbi de iudicio appellationis, & Attentatorum agitur, *& p. 4. in practic. Crimin. suis proprijs locis, &c.*

SVBSECTIO SECVNDA.

De Exequutione Sententiæ.

SVMMARIVM.

1 *Sententia valida exequutioni mandari debet, si ab ea non fuit appellatum.*
2 *Exequutio sententiæ differtur per appellationem.*
3 *Exequutio sententiæ facta reuocatur, si legitimè appelletur.*
4 *Delegatus exequi non potest suam sententiam.*
5 *Arbiter neque suam sententiam exequitur.*
6 *Iudex ad quem exequitur sententiam Iudicis à quo.*
7 *Limitatur, si pronunciauerit fuisse malè appellatum.*
8 *Iudex ordinarius exequitur sententiam Doctoris habentis priuilegium cognoscendi de causis scholarium.*
9 *Iudex vnius iurisdictionis exequi potest sententiam Iudicis alterius iurisdictionis, si requiratur à parte.*
10 *Sententia lata contra alienantem bona, lite pendente, à quo exequenda.*
11 *Exequutio sententiæ Iudicis laici contra Clericum possessorem bonorum laici exequi debet à Iudice Ecclesiastico.*
12 *Exequutio sententiæ quo ordine fieri debeat.*
13 *In exequutione sententiæ, vltra ordinem, seruanda sunt statuta.*
14 *Casus, in quibus non seruatur ordo in exequutione sententiæ.*
15 *In exequutione sententiæ requiritur citatio partis, si non exequatur sententia ab eodem Iudice.*

80 Ex-

80 *Expertorum electionis decretum.*
81 *Expertorum electionis ex officio decretum.*
82 *Calculorum, seù computorum reuisionis decretum.*
83 *Termini ad iustificandum, & impugnandum decretum.*
84 *Reuisionis sententiæ, vel alterius incidentis decretum.*
85 *Inhibitio, seù mandatum super iactationibus alienius.*
86 *Iactationum decretum.*
87 *Silentij impositionis decretum.*
88 *Declarationis sententiæ obscuræ forma.*
89 *Terminus iuris, qualis.*
90 *Terminus iuris, quando currere incipiat.*
91 *Requisita in appellatione ab interlocutoria.*
92 *Repositionis ab interlocutoria decretum.*
93 *Appellationis non admissionis decretum.*
94 *Appellationis admissionis decretum.*

1 DIximus in superioribus, quod principalis effectus sententiæ, est ipsius exequutio, vbi appellatio non fuerit interposita; verum quia dubitari posset, an aliquando impediri debeat, & quibus ex causis; breuiter hîc quędam videnda erũt. Et Primò, quæ sententia exequenda sit. Secundò, à quo exequenda. Tertiò, quomodo exequenda. Quartò, in quibus casibus exequatur. Quintò, in quibus non exequatur. Sexto, infra quod tempus exequenda erit. Et Septimò, in quibus casibus sententia nõ transit in rem iudicatam, & sic exequutio sequuta retractatur.

Quoad primum, notandum est, quod omnis sententia, quæ valida est de iure, & facit trãsitum in rem iudicatam per lapsum decem dierum, quæ non est suspensa per appellationem, vel per restitutionem in integrum, potest, & debet exequutioni mandari; *vt habetur in l. 1. & l. sicut proponis & l. fin. C. de exeqution. rei iudic. l. si cum nulla. ff. de re iudic. l. 1. C. de in integr. rest. postul. ne quid noui fiat & l. 1. §. fin. ff. ad Turpill.* Quia alias frustra ferrentur sententiæ, nisi debitæ exequutioni mandarentur. *cap. quod ad consultationem, & cap. cum aliquibus de sent. & re iudic.* & notat Gloss. *in rubr. C. de exequut. rei iudic.* Specul. *lib. 2. tit. de execut. sent. inprinc.* & Andr. de Isern *in constitution. Regni incip. dilationes col. 2. ad fin.*

2 Si verò appellatum fuerit, vel petita restitutio, differri debet exequtio, donec appellationis, vel restitutionis causa terminetur. *cap. pastoralis §. præterea, & §. fin. de offic. deleg.* nisi præsumptio sit, quod restitutio petita sit malitiosè, ad dilatandum; nã tunc præstita cautione de restituendo, si contingat sententiam retractari, mandabitur executioni. *cap. suscitata de in integr. restit.* Et similiter, si executio fuerit suspensa per supplicationem, nam tunc præstita dicta cautione, exequetur sententia. *Auth quæ supplicatio C. de precib. imper. offer.*

3 Quod si appellatio fuerit legitimè interposita; *vt dicemus infra num. 30. & in tertia parte, vbi de appellatione loquemur.* sententia non potest exequutioni mandari; Imò si exequuta fuerit, reuocari debet quidquid factum est, etiam antequam cognoscatur de meritis appellationis. *cap. venientes in fin. de iureiur. d. cap. pastoralis. §. præterea de offic. deleg. cap. dilecti de appellat. cap. appellatione 2. q. 6. & in Authentico. Vt nulli Iudic. in princ.*

4 *Quoad secundum*, notandum est, quod sententia exequenda est ab eodem Iudice ordinario, siuè ipsemet illam tulerit, siuè Delegatus ab illo, nam tunc Delegatus nõ poterit sententiam à se latam exequi, sed eius exequutio spectat ad delegantem *cap. quisquis 2. q. 6. cap. significasti de offic. deleg. cap. si quis contra de for. compet.* vbi Abb. *col. fin. l. à diuo Pio. inprinc. & §. sententiam ff. de re iudic.* vbi Bart. & Alij *l. properandum §. sin autem reus C. de iudic.* Speculat. *vbi sup. §. 2. inprinc.* Marant. *in Specul. aur. p. 4. dist. 5. num. 45.* vbi limitat in Delegato Principis; & idem dicit Speculat. *ibid. num. 3.* qui potest suam sententiam exequi per se, infra annum, *per cap. ex litteris*, vbi de hoc *& cap. significasti, cum cap. sequent. de offic. deleg. cap. 1. de dol. & contum. d. cap. pastoralis §. præterea de offic. ordin. & cap. 2. & 3. de eo, qui mitt. in poss. caus. rei seruan.*

5 Et similiter Iudex ordinarius exequutur sententiam arbitrorum compromissariorum, non verò ipsimet arbitri. Quod intelligi debet de Iudice ordinario, qui est competens Rei conuenti. *l. cum antea C. de arbitr.* & ibi Bald. *col. fin. vers. vlterius nota*, Gloss. Bart. & Cæteri *in d. l. à Diuo Pio. inprinc. ff. de re iudic.* Bart. *in l. non ex omnibus. ff. de arbitr.* Et hoc locum habet, etiam in arbitris iuris, secundum Bald. *in l. fin. in 6. notab. C. de iudic.*

6 Limitatur tamen nostra conclusio, vt non possit Iudex ordinarius suam exequi sententiam, à qua appellatum fuit, sed illam exequetur Iudex appellationis, etiã si confirmauerit primam sententiam à Iudice à quo latam. Bart. *in l. eos inprinc. & in l. præcipimus §. officijs C. de iudic.*

Quod si appellatio fuerit deserta per lapsum decendij, intra quod non fuit appellatum, vel fuit appellatum, sed non fuit prosequuta appellatio, tunc exequutio fieri debet per Iudicem à quo, non verò per Iudicem ad quem Bart. Bald. & communiter DD. *in l. si contra C. de appellat. et in*

d.l.præcipimus §.officijs C.de iudic. Bald.*in Auth. siquis litigantium C.de Episcopal.audient.*

7 Et similiter, si appellatum fuit ab interloquutoria, & Iudex appellationis ad quem, pronunciauerit malè appellatum, remittens appellantem condemnatū in expensis ad primum Iudicem a quo; nā tali casu ipsemet Iudex à quo huiusmodi sententiam exequetur, *iuxta tex. in cap. vt debitus de appellat.* Speculat.*d.tit. de exec. sent. §.2.nu.11.vers.dic.quod primus*, Alex. *in cap. ex ratione col.27.de appell.*

8 Sed quæritur, à quo sit exequenda sententia Doctoris, qui cognoscere potest de causis scholarium, *vt in Auth.habita C.ne fil.pro patr.conu.*

Respondetur exequendam esse à Iudice ordinario, *iuxta præcit. Auth.siquis litigantium C.de Episcopal.aud.* Speculat. *vbi sup. nu.12.* Ioan. Andr. *verò in addit. ad eundem litt. V.* tenet posse exequi per eundem magistrū, qui sententiam protulit contra scolarem, si iste habeat ibi bona; alias ad requisitionē magistri exequetur ille, in cuius territorio habet bona, vt ait *textus in l pen C.de arbitr. et l cum vnus §.pen.ff.de bon.auctor.Iudic.possi.et l.a Diuo Pio.ff.de re iudic.* vbi Bart. *in ver.quæro pone.*

9 Quæritur Secundò, an sententia Iudicis vnius Prouinciæ possit exequi per Iudicem alterius Prouinciæ, & sic alterius iurisdictionis?

Respondetur affirmatiuè, si petatur à parte principali, quia propter sententiam habet actionem in factum, contra aduersarium ex quasi contractu, quæ alias dicitur ex re iudicata; de qua fit mentio *in l. in iudicati et l.miles §.iudic ff. de re iudic.l fin.C. de vsur.rei iudic.l. ex causa C de compensat. et l. actori C. de reb. cred.* ita Bart. & Alij *in d.l.a Diuo Pio. §. istam.* Cagnol. *in l. cum quædam. ff.de iur omn iud.* Speculat. *vbi sup.num 13. in fin.vers.tu dic, quod bene* vbi ait, quod tunc requiritur causæ cognitio, & idem tenet Isernia *in const. Regni. dilationes column.2.in fin.* Sententiam vero vnius Iudicis bene potest alter exequi. *cap. postulasti de for.compet.et d. l. a Diuo Pio.§.1.ff de re iudic.* & sententia vnius alteri facit fidem. *argum. cap. quisquis 24. q.1.et cap. quisquis.4.q.4.cum alijs concordant.*

10 Quæritur tertio, à quo Iudice sit exequenda sententia lata contra alienantem bona, lite pendente, si is, ad cuius manus peruenerit res alienata, sit alterius iurisdictionis?

Respondetur, quod regulariter erit exequenda ab eodem Iudice, qui illam tulit, contra quemcumque, etiamsi per multas manus possessio rei alienatæ ambulauerit, semper enim exequutio fieri debet contra possessorem, ad quem res, seu possessio peruenit. ita Cynus *in l vnic C.de alienat. iudic. mu'an. caus. fact.* sequitur Abb. *in cap. Ecclesiæ Sanctæ Mariæ. vt lite pend.* Bart. *in l.1.ff de litig.et in l creditores C.de pignor.et in l.fin.C.de litigios.* Quorum opinio recepta est in Regno Neapolitano *per capitulum Regni, quod incipit. conuentus.*

11 Limitatur tamen prędicta conclusio, si res litigiosa perueniat ad manus alicuius Clerici, nam non obstante vitio litigiosi, non potest exequi sententia Iudicis Laici; contra Clericum possessorem per eundem Iudicem Laicum, sed necesse erit adire Iudicem Ecclesiasticum, vt conueniat Clericum possessorem. ita notabiliter ait Abb. *in d. cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ*, & idem tenet Vrsill.ad Afflict. *decis.231.* vbi Alios allegat, & Vinc. de Franchis. *decis.* 545. & sic non habet locum *dictum capitul. Conuentus.* contra Clericum, quidquid dixerit Dominus de Bottis *in addition.ad d. cap. Conuentus*, quod Clericus in tali casu, tanquam turbans iurisdictionem Iudicis Laici, accipiendo rem litigiosam possit conueniri coram Iudice Laico; cum in Regno nullo modo possint Clerici cognosci a Iudice Laico, etiam si coram illo falsum deposuerint. Afflict. *decis.230. per capitul. Regni: Item statuimus, & per capitul. 239.* per quæ Clerici in nullo casu trahuntur ad iudicia sæcularia, neque pro bonis prophanis; nisi pro bonis feudalibus, si talia bona possiderent, *iuxt.tex.in cap. cæterum de iudic.* Neque in Regno procedit doctrina Cassanei *in consuetud. Burgund. in des rustices. rub.1.§.incip. §.5. fol.192.* vbi plures refert casus, in quibus Iudex sæcularis cognoscit cōtra Clericos, propter conuentionē factā cum summo Pontifice, & per dicta capitula Regni, de qua conuentione tangunt aliqua Isernia & Afflict. *in constit. Regni.de Personis*; & Id. Afflict. *decis.2.* & de Franch. *in d.decis.545.* Nam si locum haberent, procederent vtique in Regnis Franciæ per concordata Regis cum Sede Apostolica, non alibi.

12 *Quoad tertium*, quomodo scilicet sit exequenda sententia, est notandum, quod erit seruandus ordo traditus *in l. præcit. a Diuo Pio.§. in venditione et §. sed verum, et §. pen ff.de re iudic.* vbi probatur quod primò exequantur bona mobilia, secundo loco stabilia, tertio nomina debitorum, & tandem his deficientibus deueniatur ad capturam Personæ. ita notat etiam Speculat *de exec. fent. §.3. incip. sequitur num.2.* & latè Abb. *in tract.de ordine iudiciario chart.18. n.3. 4 et 5.col.* durum est enim, vt quis pro debito ciuili carceretur, si creditor potest

suum

suum recuperare super bonis debitoris. Hinc est, quod Gloss. & Bartol. *in l. 3. §. tutores. ff. de susp. tutor.* tradunt, non esse deueniendum ad capturam personæ, nisi prius excussis bonis. idem dicit Abb. *in cap. quod ad consultationem col. 6. in fin. de re iudic.* Bald. *in l. 1. in fin. C. de iur. et fact. ignor. et in cap. ineipit lit. non cont.* Par. de Put. *in tract. Syndicat. vers. captura in princ.* Et si prædictus ordo peruerteretur, non valeret exequutio. Ingl. & Alex. *in d. l. à Diuo Pio. §. in venditione.* Felin. *in d. c. quod ad consultationem col. 9.* si verò super rebus exequutis sit aliqua controuersia, dimissis illis capiantur alia, sine lite. *d. l. à Diuo Pio. §. si super rebus, & §. sed et illud.* Quæ quidem procedunt, quando actum fuit actione personali, vel alio modo, secus autem in actione reali; nam tunc si certa res petita fuit, puta fundus, domus, equus, exequutio fiet super eadem re potita, si extet. *cap. cum Bertoldus, in fin. de re iudic.*

13 Et vltra ordinem prædictum, seruatur etiam, vt prius capiantur bona minus damnosa debitoris. Gloss. & Alex. *d. l. à Diuo Pio. §. in venditione.* Gloss. *in l. quandiu C. de distr. pign.* & Bald. *in l. ordo C. de exequut. rei iud.* Item seruari debent statuta loci, vbi fit exequutio. Iason. *in d. l. cum quædam puella col. fin. ff. de iurisd. omn. iudic.*

14 Sunt tamen multi casus, in quibus prædictus ordo non seruatur. Quorum

Primus est, quando quis est debitor Fisci; nam tunc capi potest de persona, nulla facta excussione super bonis. *l. nemo C. de exact. tribut. lib. 10.*

Secundus est, si exequutio fiat vigore sententiæ interlocutoriæ, propter contumaciam. Gloss. *in § si verò Auth. de exhib. reis,* Bald. *in l. 2. col. 3. vers. tertiò quæritur. ff. si ex nox. caus. agat.*

Tertius est, in exequutione rerum pupillarium; nam tunc sunt primò capienda nomina debitorum. *l. magis puto §. non passim ... quærere,* & ibi Bart. *ff. de reb. eor.*

15 Est tamen aduertendum, quod in exequutione facienda debet pars citari, si executio fiat, ex eo, quia fuit à sententia appellatum, sed appellatio est deserta, alias non valet executio. Bart. *in l. 1. ff. nihil innou. appell. pend.* Bald. *in l. si contra C. de appellat. in l. 2. §. fin. C. de temp. appell.* Alex. *in d. §. 2. in venditione.* Dec. *cons. 97. col. 2.*

Similiter citanda erit pars, si exequutio fieret contra successorem condemnati; vel fieret ab alio Iudice, qui sententiam tulit, vt si à successore in officio. Alex. *in d. §. in venditione col. antepen.*

Si verò fieret exequutio super eadem re, iuxta sententiã, & per eundem Iudicẽ, qui illam protulit, & non fuit deserta appellatio, non requiritur citatio partis. Bart. & Alex. *in d. §. in venditione.*

16 Quando autem fit sententia condemnatoria in pecunia, & exequutio fieri debet in bonis condemnati per eundem Iudicẽ, requiritur citatio; secundum Bart. *in d. §. in venditione et in l. meminerint. C. vnde vi,* quem sequitur Lanfranc. *in c. quoniam contra vers. interloquutionem col. ... quæro numquid de probat.* Vnde erit citandus ad dicendum, quare sententia contra ipsum lata, exequi non debeat, vt tradit idem Bart. *in l. defendente ff. de Auth. tutor.* Alex. verò *in d. §. in venditione,* vbi alios allegat, contrarium sentire videtur. Marant. tamen *in Spec. aur. p. 6. act. ... tertia partis num. 19.* distinguit per tres actus, qui interueniunt in ipsa exequutione; & ait quod primò sunt facienda pignora, seu exequutio; secundò fit subhastatio; & tertiò si non inueniatur emptor, fit adiudicatio rei ipsi creditori pro iusto pretio, ad tex. *l. in l. ordo C. de exequ. rei iud. l. 2. C. si in caus. iud. pign. cap. et l. à Diuo Pio §. si pign. vbi omnes DD. ff. de re iudic.* vnde, inquit, in primò, & secundò actu non requiritur citatio de necessitate, quia sunt actus reparabiles; in tertio verò actu, quia est multum præiudicialis, debet fieri citatio partis. quam praxim deduxit ex doctrina Alber. de Rosat. *in l. creditor. per illum tex. C. de distr. pignor.* Soccin. *cons. 37. col. 3. in fin. et seq. vol. 4.* Afflict. *decis. 48. etiam constit. dilationes col. 7. in fin. vbi etiam* Mat... *col. 3.*

17 Et in Regno seruatur huiusmodi praxis, quod lata sententia, eaque transacta in rem iudicatam, expediuntur litteræ exequutoriales, ad instantiam actoris, quæ consignantur Nuncio, & ille exequitur bona iuxta valorem debiti, quæ postea subhastantur, & plus offerenti traduntur; si verò non inueniatur emptor, adiudicatur creditori pro iusto pretio, antea tamen apprecio expertorum, & citata parte intimatur, vt infra tres dies veniat ad reluendum pignora, & soluendum debitum, alias ad allegandum, quare vendi non debeant, vel creditori tradi in solutum, seu adiudicari pro mensura debiti. Quæ praxis deprompta fuit ex his, quæ tradit Afflict. *in decis. 358.*

18 Est tamen aduertendum, quod licet regulariter fieri possit exequutio in omnibus bonis debitoris, tamen dantur multi casus, in quibus non potest exequi in eius bonis. Quorum

Primus est, vt non possit fieri exequutio in lecto, vestibus, & alijs ad vsum necessarium deputatis, vt suppellectilia quotidiano vsui necessaria, vasa fictilia, & similia,

lia, quia ista nō transeunt in hypothecam. Bart. Bald. & Alij *in l. 1. C. quæ res pign. oblig. poss.*

19 Secundus est, quod exequi non possunt boues aratorij, & instrumenta ad agriculturam destinata. *l. exequutores, & Authent. Agricultores C. quæ re pign. obl. poss.* de quo in Regno adest *capitul. 4. incip. Pridem contra insolentiam & capitul. 153. incip. constitutioni boues* vbi corrigitur *dictum capit. 4.* & cauetur, vt si debitor alia bona non habeat, fieri possit exequutio in illis; & idem dici debet, si in specie fuissent prædicta bona obligata. Afflict. *in constit. ab officialibus col. fin.* & ita dicendum erit etiam in primo casu, nam si alia bona non extent, etiam in illis fieri poterit exequutio, ob eamdem rationem.

20 Tertius casus est, quod contra tertium non nominatum in iudicio non potest fieri exequutio. Bald *cons. 140. vol. 3. & in l. si bina*, vbi etiam Imol *ff. de iniust. rupt. testa, & in l. si parte in fin. C. de do promis.*

Fallit tamen in casu posito *sup. num. 10.* Secundò fallit in casu assistentiæ per clausulam constituti, & pacti de capiendo, nam tunc fit exequutio, etiam contra tertium possessorem, sine citatione, & sine negotij liquidatione, vt notabiliter tenet Aret. *in cons. 21. col pen. in fin et col fin.* Soccin. *cons 82. col. 3. vol. 3.* Quod notandum est, quia quotidie accidit.

21 Quartus est casus, vt non possint exequi fructus Beneficij Ecclesiastici, si Beneficiatus habeat alia bona. Bart. Alex. & Alij *in l. commodis, ff. de re ind.* Gloss. & Bal. *in l stipendia C. de exec. rei iudic.* Canonistæ *in cap. peruenit. de fideiuss. & in cap. 1. de appell.*

22 Quintus est, quod stipendia militū exequi non possunt, si adsint alia bona, secus si non adsint. *d. l. commodis. & d. l. stipendia.* Quod procedit etiam in Armis militum. Gloss. *in l nepos protulo. ff. de verb. sign.* Et similiter in stipendiis Doctorum. Abb. & Alij *in d. cap. peruenit.*

23 Sextus casus est, quod libri scholarium non possunt exequi, existentibus alijs bonis, in quibus fieri possit exequutio, alias secus. Gloss. *in d. l. nepos proculo. per iura prædicta in d. l. commodis, & l. stipendia*, nisi quis fecisset expensas pro scholare mortuo, quia tunc fit exequutio in libris pro expēsis funeralibus. Ias. *in l. si non sortem. §. si certum col. fin. ff. de condit. indeb.*

24 Septimus casus est in fructibus feudi, in quibus non fit exequtio, nisi in subsidium. Alex *in d. l. commodis.* Speculat. *de exeq. sent. §. 3. nu. 27.* vbi alios casus enumerat in præcedentibus numeris. & idem facit Marant. *loc. cit.*

25 Sed quæritur, an sententia excommunicationis exequi possit infra decem dies datos ad appellandum; & sic an affigi possint cedulones statim, non obstante appellatione interposita?

Respondetur affirmatiuè, quia cedulonum affixio, nihil aliud est, quam excommunicationis sententiæ manifestatio, siuè exequutionis promulgatio; & non executio, quæ concomitatur excommunicationem, nam semper excōmunicatio fert secū exequutionem. *cap. pastoralis §. verum, cum §. seq. de appellat.* Gloss. *in cap. venerabilibus §. porrò verb. appellatum de sent. excom. in 6.* Couar. *practicar. quæst. cap. 12. num. 3. vers. illud* Marant. *in Specul. Aur. part. 6. act. 2. princ. num. 178.*

26 Quæritur secundò, an indistinctè contra omnes Personas fieri possit exequutio?

Respondetur affirmatiuè, nisi expresè in iure reperiatur prohibitum; quia regulariter omne id permissum censetur, quod non reperitur prohibitum. *l. nec non §. quod eius ff. ex quib. caus. maior.* vbi Gloss. *in ver. prohibeant l. ab ea ff. de probat. l. 1. §. 1. ff. de rest. in int. & l. mutus. ff. de procur.*

Vnde cum in iure reperiatur prohibitū, vt in ius vocari non possint quædam personæ, quæ enumerantur *in l. 2. 3. & 4. ff. de in ius vocand.* consequenter, neque contra illas fieri potest exequutio. Gloss. & DD. *ibid.*

Item neque contra Clericum potest fieri exequutio personalis pro debito ciuili. Abb. & Alii *in d. cap. peruenit de fideiuss.* DD. *in l. miles ff. de re ind.*

Item neque contra Doctorem actu legentem. *l. medicos C. de profess. & med. lib. 10.*

27 *Quoad quartum*, est notandum, quod regulariter, vt diximus *sup. num. 1.* sententia valida executioni demandatur, nisi appelletur, vel alias impediatur, vt dicemus in sequenti notabili; dantur tamen multi casus, in quibus non obstante, quod fuit ab ea appellatum, non retardatur exequutio. Quorum

Primus est, quando sententia lata fuit ex probationibus priuilegiatis, quia tunc non retardatur exequutio, prætextu appellationis. Ruin. *cons. 34. num. 3. lib. 5.*

Secundus casus est, quando in sententia agitur de restitutione fructuum, nam tunc non obstante appellatione, fructus sequestrari poterunt, *per tex. in l. Imperatores §. fin. ff. de appell.* sequitur Afflict. *decis. 188.*

Tertius est, quando sententia lata fuit in debitorem confessum, *iuxta text. in l. si debitori ff de indic.* nam tali casu non retardatur eius exequutio, quāuis fuerit appellatum & ita

& ita seruatur in Regno *per Rit. Magnæ Curiæ Vicar.* 256. Afflict. *decis.* 39.

28 Quartus casus est, quando sententia lata est in causa assistentiæ in Regno, (quæ de iure communi prouenit *ex l. fin C. de acq. poss.* quando agitur contra tertium possessorem, ex vi clausulæ constituti & præcarij, vt notat Afflict. *decis.* 139.) nam tunc etiam quod appelletur, Iudex ad iudicare poterit bona Victori; & prosequitur cursus appellationis, *vt habetur in Regia Pragm. incip. Magna Curia Ritus sub. tit. de appell.* notat Afflict. *in dec.* 187. *et* 188. Franc. *dec.* 86. 120. *&* 136.

Quintus casus est, quando sententia lata est per Sacrum Regium Consilium Neapolis, nam tunc quamuis reclamatum fuerit *iuxta text. in l. quæ supplicatio C. de precib. Imper. offer.* mandatur executioni sententia præstita cautione de restituendo in casu retractationis sententiæ, *iuxta tradita sup. n.* 2. Afflict. *in decis.* 341. & Franch. *decis.* 136. *&* 393. Quod limitatur, quando exequutio esset irretractabilis, vt obseruat idẽ Franc. *decis.* 139.

Sextus est, quando essent duæ sententiæ latæ à Magna Curia Vicariæ Neapolis, quę non excederent summam 25. aureorum, nam tunc si ab ipsis appellatum fuerit ad Sacrum Regium Consilium, earum exequutio non impedietur. *per Regiam Pragm. exordient. Nos autem §. quod verò de offic. Sac. Reg. Cons.*

Septimus est, quando latæ sunt duæ sententię per inferiores Iudices, quæ similiter non excederent summam vigintiquinque aureorum, & postea per Magnam Curiam Vicariæ, ad quam appellatum fuerat, confirmatæ fuerunt; nam tunc si deinde appelletur ad Sacrum Consilium, exequutio illarum non retardatur, præstita tamen supradicta cautione de restituendo in casu retractationis; *vt habetur in Pragmatic.* 3. *exordient. Deficiente sub eod. tit. de offic. Sac. Reg. Cons.*

Octauus casus est, quando sententia continet summam non excedentem centum quinquaginta aureos, sed infra dictã summam; quia à tali sententia non potest appellari ad Sacrum Consilium. *per d. pragmatic. Nos autem §. quod vero eod. tit.*

Nonus est, quando sumus in sententia duarum vnciarum, (quæ quantæ summæ sit in Regno alibi dixi,) nam tunc exequutioni demandatur non obstante appellatione, *vt habetur in Rit. Magn. Cur. Vicar.* 257.

Decimus est, quando quis bis per duas sententias condemnatus, & victus fuit in Sacro Consilio, nam tunc fit exequutio, cum non possit iterum reclamare. Franch. *decis.* 153.

Vndecimus casus est, quandò sumus in in sentẽtia Iudicis Delegati, cui fuit commissa causa per Serenissimum Nostrum Regem Catholicum, vel per eius Excellentissimum D. Proregem, cum clausula, *vt procedat in causa nomine Regio*, nam tunc, si appelletur à sententia talis Iudicis, seù Doctoris, non retardatur exequutio. Capic. *in decis.* 111.

29 Duodecimus est, quando per Principem fuit commissa causa alicui cum clausula. *appellatione remota*, nam tunc licet ab istius sententia appelletur, non tamen per appellationem retardatur exequutio sententiæ, Phil. Dec. *in cap. pastoralis col.* 2. *vers. quarto operatur. de appellat. per eundem tex. d. cap. §. præterea*, sequitur Marant. *in spec. p.* 6. *act.* 2 *tertię partis vers. & quandoque appellatur. num.* 336. *in fin.* vbi etiam agit de vi, & effectibus prædictæ clausulæ. Idem dicit Speculat. *lib.* 2. *de appellation. §.* 2. *in quibus n.* 34. *vers. Hinc est quod si causa.* De effectibus autem dictę clausulę *appellatione remota* latè agit Barbos. *in tract. de clausulis vsu frequentior. clausul.* 9. *per tot.*

In supradictis casibus non retardatur exequutio sententiæ per appellationem, nisi fuerit dictum etiam de nullitate sententiæ. *l.* 4. *§. condemnatus. ff de re iudic.* quia tunc pendente discussione nullitatis sententiæ, suspendi debet eius exequutio, *vt etiam habetur in d. pragm. Magnæ Curiæ Ritus de appellat.*

30 *Quoad quintum*, est notandum, multos esse casus, in quibus retardatur, & impeditur exequutio sententiæ, ex quibus quosdam ponit Glos. *vlt. in d. cap. quod ad consultationem. de sent. & re iudic.* Alios, Hostien. *in summ. de off. deleg. §. quæ delegati. sub vers. fin.* omnes autem Speculat. *de exeq. sentent. §.* 6. *per tot.* Quorum

Primus est, quando fuit legitimè appellatum *cap. appellatione.* 2 *q.* 6. *cap. sollicitudinem de appellat. cap. venientes. de iur. iur. cap.* 1. *de re iudic. & l.* 1. *ff. ad Turpillian. & dix. sup. num.* 2. *&* 3.

Secundus casus est, quando petita fuerit restitutio in integrum; *vt tot. tit. C. de in integr. restit. postul. ne quid noui fi.*

Tertius est, quando fuerit supplicatum. *Auth. quæ supplicatio. C. de precib. Imper. offer.*

Quartus est, quando fuerit facta nouatio actionis, mutata actione in factum ex re iudicata competente. *l. minor.* 40. *ff. de minor.*

Quintus est, quando ordinarius voluerit exequi suam sententiam in rebus sitis extra territorium suæ iurisdictionis. *cap. leges.* 2. *q.* 6.

2.q 6.c.romana,§. contrahentes de for.comp.l.cum vnus.§. is, qui.ff.de bon.auct.iud. poss. l. properandum. §.sin autem.C.de iudit. & l.fin.ff.de iurisd.omn.iud.

Sextus est, quando quis post sententiam cedit bonis. *l. 1.C.qui bon.ced.pos.*

Septimus est, quando mouetur quæstio super bonis exequutis. *l. à Diuo Pio. §. si super rebus, & §. sed & illud. ff.de re iud.*

Octauus est, quod Delegati a Papa, vel Imperatore de iure ciuili non possunt exequi sententiã. *l.à Diuo Pio in princ ff.de re iud.* sed de iure Canonico benè possunt exequi. *cap.pastoralis. §. præterea de offic.deleg.*

Nonus est, quando sententia expectat conditionem implendam. *l. in l. Aquilia si delectum. ff.ad l.Aquil.* licet autem olim sententia conditionalis valida esset, hodie tamen non valet. *cap.romana,§.caue. de sent. excom. in 6. & §.curare Inst.de act.*

Decimus est, quando fullo, vel commodatarius fuerunt condemnati in re locata, vel commodata, eo quod illam amiserant, si postea eadem res inueniatur, & ad dominum perueniat, impeditur exequutio sententiæ condemnatoriæ. *l. si fullo. ff. de condic.sin caus.l in commodato. §.fin.& l.Rem. in princ. ff commodat.*

Vndecimus est, quando fertur sententia in actione noxali, si seruus ob noxam petitus fuit à multis, nam tunc, quia primus, qui habuit seruum pro noxa, vicit; Alij nõ consequuntur effectum sententiæ, quia primus meliorem conditionem habuit. *l.si quis à multis.ff.de noxal.act.& l.item veniunt.§. idem rectè. ff.de petit.hered.*

Idem est, quando quis cõuentus à multis actione reali, condemnatus fuit. *l. is, à quo fundus. ff.de rei vendic.*

Duodecimus est, quando post sententiam facta fuerit transactio. *arg.l neque §.1. ff.de in ius voc.*

Decimus tertius, quando Iudex proferens in exequutione sententiæ aliquid dolosè egerit. *l.3.§ si exequutor. ff.de neg.gest.*

Decimus quartus, quando sententia obtenta fuerit per dolum, vel lata fuerit contra legitimè impeditum, vel iustè absentẽ. *l.si prætor.§.fin.ff.de iudic.& cap.cum Bertoldus. §.postmodum. de re iudic.*

Decimus quintus est, quando exequutor in exequendo, modum excesserit, vel sententiam malè interpretando, vel alio modo. *arg. cap. quod ad consultationem de re iudic.*

Decimus sextus, quando oppositum fuerit, de nullitate sententiæ, quæ contingit pluribus modis de quibus dictum est *sup. subsect.præced.*

Decimus septimus, quando opponitur aliqua exceptio, quæ opponi potest in exequutione sententiæ, vt sunt exceptiones peremptoriæ, quæ non fuerunt oppositæ in causa principali; quia quando fuit appellatum à sententia, potest in causa appellationis non probatum in causa principali probari, & non oppositum opponi. *cap.cum Ioannes. in fin.de fid.instr. cap.fraternitatis.de testib cap. inter monasterium. in fin. de re iudic.l. 2.C.sent.resc.non poss. & l.exceptio. ff. de except.*

Decimus octauus est, quando sententia lata fuerit super re petita per Actorẽ, quæ tamen est penes ipsum. *l.1.C.de re iud.l.1.& 2.ff.de condit.sin.caus.*

Decimus quintus est, quando opponitur exceptio excommunicationis contra Iudicem, qui sententiam protulit. *cap. pia. §.pen.de except.in 6.*

Vigesimus est, quando in sententiando non fuit seruata forma statuti loci. *arg. l. doli clausula. ff.de verb. obligat. & l. si quis. in princ.ff.de leg 3.*

Vigesimus primus est, quando fuit factum pactum de non petendo inter partes *arg.l.quæritur.§.si venditor. ff.de ædil.edict.*

Vigesimus secundus, quando post sententiam transacti sunt plures anni. *l.vlt.C. de præscr.30. vel 40.ann.*

Vigesimus tertius est, quando facta fuerit solutio, per quam omnis tollitur obligatio. *vt instit.quib.mod.toll.oblig.in princ.l.4.§.ait prætor. ff de re indic.*

31 Est tamen aduertendum, quod hodie cautum est super exequutione sententiæ *per Clement.1. de re iudic.* quod exerutio sententiæ bis confirmatæ per Iudices appellationis, non potest impediri per exceptionem, vel actionem nullitatis, nisi prius facta executione. Quod est menti tenendum, cum quotidie casus occurrat. Vnde non est amplius locus disceptationi, an contra tres sententias conformes opponi possit exceptio nullitatis ad impediendam executionem; de quo agunt Bald *cons.449. lib.4.* Alexan. *cons.77. lib.2.* Paul. de Castr. *consil.320.* Abb. *consil.97. lib.2.* Oldrad. *consil.106.*

32 Sed quæritur, an ab exequutione sententiæ appellari possit?

Respondetur negatiuè, regulariter loquendo, dummodo Iudex in exequendo non excedat modum, nam tunc daretur appellatio, sed exprimenda esset causa excessus, & grauaminis. Bart. *in l. ab exequutore col.1,ff. de appell. & in l. ab exequutione. C. quor.app. non recip.* vbi DD. communiter. Speculat. *de exec.sent.§.2.num.7.8.& 9.* Abb. *in cap.quod ad consultationem, de sent.& re iudic. col.pen.* Corn *cons.71.col.4.in fin.vol.1.*

33 Quo-

33 *Quoad sextum*, nimirum infra quod tempus peti debeat executio sententiæ, notandum erit, quod postquam sententia transiuit in rem iudicatam, exequi potest, post quatuor menses in actionibus personalibus regulariter, & non ante. *cap. quærenti. de offic. delegat. d. cap. quod ad consultationem de sent & re iud. l. 2. & l. fin. in princ. C. de vsur. rei iud. & l. si debitori ff. de iudic.* ex causa tamen prædictum tempus abbreuiari, vel elongari potest, inspecta qualitate personarum, & locorum, cum causæ cognitione, *vt in d. cap. quod ad consultationem, & l. 2. ff. de sent & re iud.*

In reali verò actione, si res sit præsens, sententiæ exequutio poterit fieri statim, post lapsum decem dierum, intra quos erat appellandum; si neque fuit petita restitutio in integrum, quia tunc transit in rem iudicatam; *vt cap. cum dilecti de election. cap. significauerunt. de testam. & institut. de offic. Iudic. in princ.*

Quod si sententia lata sit in seruum, differenda esset exequutio, donec rationes administrationis domino reddiderit. *l. 2. C. de bon. proscr.*

34 Sed quæritur, si infra dictum tempus non sit exequutioni demandata sententia, vsque ad quod tempus peti possit eius exequutio?

Respondetur, quod vsque ad triginta annos, & non vltra peti potest. Bald. *in l. debitori col. fin. C. de pact.* Afflict. *in decis. 253.*

35 Quæritur secundo, an possit aliquando sententia exequutioni mandari non expectato decemdio?

Respondetur, posse sententiam exequi infra decem dies, quando ab ea non est licitum appellare, vt in notoriis, vel quando quis est confessus, vel testibus cōuictus. *cap. ei qui appellat §. nullus etiam 2. q. 6. vid. cap. Romana §. fin autem de appellat. in 6. & cap. speciale §. porro extr eod.* Et Ratio est, quia illi decem dies post sententiam dantur adhoc vt quis deliberare valeat, an appellare voluerit, *vt probatur in cap. anteriorum. 2. q. 6.* quod translatum fuit in legem *in Authent. collat. 4. de appellat. & intra quæ temp. in princ.* Vnde cū in supradictis casibus certum sit, nō posse appellari, frustra expectaretur tēpus decem dierum, *iuxta tradita in l. aliquando §. fin. ff. ad sen. cons. Velleian. & l. cum hæres §. fin. ff. de acquir. hæred.*

36 Quæritur tertiò, an sententia executa intra decem dies in casibus permissis, si postea appelletur intra dictum tempus, sit reuocanda executio iam secuta?

Respondetur negatiuè; quia cum appellari non possit, licitè executio facta fuit, cū propter notorietatem reuocari per appellationem non debet. *cap. cum sit, cap. peruenit 1. & cap. consuluit. de appell.* latè Oldrad. *cons. 18.* Neque in hoc locum habet dispositio *cap. non solum de appellat. in 6.* vbi reuouocanda sunt omnia gesta post sentētiam intra decem dies, nam procedit generaliter in aliis casibus, in quibus prohibita est appellatio, vt obseruat Glos. & Io. Andr. *ibi.*

37 Quæritur quartò, quo iure peti debeat executio sententiæ?

Respondetur posse illam peti dupliciter: per officii Iudicis implorationem, & per actionem in factum, quæ oritur ex iudicato, vt probatur *in l. si prætor in princ. ff. de re iudic. & extr. in tit. de sent. & re iud.* vbi DD. sed expedit, vt potius petatur officio Iudicis, quam actione in factum, quia cum executio consistat in facto. *l. à Diuo Pio. ff. de re iud.* summariè cognoscit Iudex, tamquam executor. *l. si vt proponis. C. de exec. rei iudic.* Quod non est, si petatur actione in factum, nam tunc tenetur cognoscere in forma iudicii, & non esset amplius executor. *l. edita. C. de edend. vers. speciem futuræ litis, Authen. qui semel C. quomod. & quand. iud. & cap. super de offic. deleg.* Et insuper, si petatur exequutio officio Iudicis magis expedit, quia cum procedat Iudex, tamquam executor, vt diximus, non datur appellatio, *iuxta notata sup. num. 32.* & ratio est, quia agitur pro sententia exequenda, non ventilanda. *l. 2. C de exec. rei. iud. l. minor. ff. de minor. l. si contra. C. de appell. & l. 4. §. ait prætor. & §. seq. ff. de re iud.*

38 Quæritur quinto, an, qui fuit missus in possessionem alicuius rei per sententiam iniustam, possit illam retinere tuta conscientia?

Respondetur cum distinctione: aut enim bona fide litigauit, & tunc tuta conscientia potest possidere bona, quæ illi adiudicata fuerunt per sententiam, licet iniustā: aut verò erat in mala fide, & tunc bona restituere tenetur illi, cui per sententiam fuerunt ablata, non obstante sententia; quia illa cum sit iniusta, ius nullum dare, vel auferre potest, etiām quod aduersarius ab ea non appellauerit; nam licet per non appellationem priuetur quis in foro exteriori, iure repetendi rem. In foro tamen conscientiæ interiori re sua non priuatur *iuxta notata in l. Iulianus ff. de condict. indeb. & in l. ab eo. C. quom. & quand. Iud.* & expresse tradunt Innoc. & Abb. *in cap. quia plerique num. 20. de immun. Eccles.* Alex. *in l. nemo potest ff. de legat. 1.* Sot. *de iust. & iur. lib. 3. q. 4 art. 5.* Michael Salon. *2. 2. q. 60. art. 5.* Petr. de Aragon. *ibid.* & Greg. de valent. *tom. 3. disput. 5. q. 4. punct. 2.*

39. Quæritur sextò, quæ sententia di-

eatur iniusta ad effectum prædictum?

Respondetur, quòd iniustitia senteutiæ prouenire potest ex defectu cuiuslibet ex requisitis, de quibus egimus *sup. subsect. præced. per tot.* vbi de nullitatibus sententiæ actum fuit; quæ originem ducunt ex quinque necessarijs Iudici, adhoc vt rectè iudicet. ex quibus tamquam ex quinque fontibus profluunt; quæ quidem requisita habere debet Iudex si rectam sentētiam proferre voluerit, scilicet *potestatem iudicandi*; *Veritatem*; *Formam Iuris*; *scientiam*; *& Animæ puritatem*. Sunt autem omnia prędicta quinque adeo necessaria ad sententię prolationem, vt sine quolibet ipsorum, ea in rigore valida non existat, & Iudex peccabit mortaliter.

40 De potestate, quæ requiritur in Iudice, expressè docet S.Thom. 2.2.*q*.60 *art*. 2.*&* 6. *& q*.67. *art*.1. vbi Caietan. & Alij, Sot. *de iust.d.lib*.3.*q*.4.*art*. 2.*&* 6. *& lib*.5. *q*.4. *art*. 1. & Sayr. *in Clau. Reg. lib*. 12. *capit*. 7. *per tot.*

41 De veritate, quam Iudex sequi debet in sententiam proferendo, tam in criminalibus, quam in ciuilibus, quæ esse debet iuxta conscientiam publicam, non priuatam; itaut iudicare teneatur, secundum allegata, & probata, etiam contra veritatem sibi priuata conscientia notam; satis dictum est suprà *ead.p*.2.*sect*.3.*subsect*.1. *num*. 30. cum pluribus Doctoribus ibi citatis, quos adire non erit inutile.

42 De forma iuris, quæ requiritur in Iudice ad rectè sententiam proferendam, quæ vel præcipuè consistit in quinque, scilicet in substantia sententiæ. In modo procedendi. In tutela iudicij; In quantitate, & qualitate pœnæ imponendæ; & vltimò in vi executionis; agunt Doctor. apud Sayr. *lib*. 12. *cap*.9 10. 11. *&* 12. vbi latè: & Specul. *de exequut. sentent. per plures paragr.*

43 De scientia necessaria Iudici ad rectè iudicandum, *agitur per DD. in cap. non est sine culpa de regul. iur. in* 6. & per S.Antonin. *par*.2.*tit*.3.*cap*.6.§.4. Nauar. *in cap. inter verba* 11. *quæst*.3. *conclus*.18. Adrian. *Pap.VI. quolibet*.10. *artic*.3. *lit.G. & lit. H.* & Alios multos.

44 De Vitæ tandem, seu Animæ puritate, quæ similiter requiritur in iudicio, si rectè sententiam proferre voluerit, agit S.Thom. 2.2.*q*.60.*art*.2. Sayr. *loc. cit. d. lib*. 12. *cap*.13.*num*.2.*cum seqq.*

His supra notatis deficientibus, semper sententia iniusta dicetur, & inualida, & ita etiam si quodlibet ipsorum seorsim deficiat, vt apud omnes est in confesso.

45 Quæritur septimò, an sententia iniusta obliget in foro conscientiæ? & Ratio dubitandi duplex est, tum quia sicut lex obligat in conscientia, ita sententia Iudicis, qui dicitur custos legis, & lex animata S.Thom. 2.2.*q*.60.*art*.1. tum etiam quia cum Iudex authoritatem habeat iudicandi secundum leges, si contra eas sētentiam ferat, iniustè agit, & sic ex ea iniusta, nulla videtur oriri vis obligandi in conscientia.

Respondetur, cum communi Doctorũ opinione, quod cum sententia dici possit iniusta ex triplici capite, scilicet vel quia ex iniusto animo Iudicis, puta ex odio, aut fauore procedit, licet secundum ius, & veritatem iudicet; Vel secundò, ex ordine, puta quia ordinem Iuris omittit: Vel tertiò ex natura rei, & causę, vt si contra veritatem facti pronunciet, etiam si secundum allegata, & probata, & seruato iuris ordine proferat; si prolata sit cum iniustitia ex secundo, & tertio capite, nimirum ex omissione ordinis iuris, qui est simpliciter necessarius, vel ex natura rei, & causæ, contra veritatem facti, nulla est sententia, nec obligat in conscientia, neq; aliquem in conscientia tutum reddit. ita S. Thom. 2.2.*q*.60.*art* 5. *ad primum*, *& q*.7. *art*.4.*ad secundum*, vbi ait iudicium iniustũ, non esse iudicium; Sotus. *de iustit. lib*. 3.*q*.4. *art*.5. Petr. de Arragon. 2.2.*q*.60.*art*.5. Valent *tom*.3.*disp*.5.*q*.4. *punct*.2. Rodriquez. *in tract. de ordine iudiciali. cap*.14.*conclus*.5.*& Alij* Qui dicunt secus esse in foro exteriori, in quo attenditur plus probatio iuridica, quã veritas causæ.

46 Quæritur octauò, an semper Iudex teneatur iudicare secundum leges, itaut ad vnguem seruare teneatur verba legis, an verò liceat aliquando vti epicheia, & sic omissa littera, & rigore legis, iudicare possit, secundum ęquitatem, & dictamen rationis?

Respondetur, quod quotiescunque ex obseruatione legum humanarum nullum inconueniens, aut repugnans legi Diuinæ, vel naturali sequitur, tunc Iudex secundũ illas iudicare tenetur, etiam si sit Princeps supremus. ita Diu. Aguft. *lib. de vera religione c*.31.*circ. med.* quem citat, & sequitur Diu. Thom 2.2.*q*.60 *art*.5. vbi Salon. & Arragon. Sot. *d. lib*.3.*de iustit.q*.4.*punct*.2. Valent. *vbi sup.*

Quando verò ex obseruantia legum, secundum eorum verba, sequeretur aliqua iniustitia, vel iniquitas, ratione temporis, loci, vel personæ, tunc Iudex etiam inferior, non solum non tenetur iudicare, secundum verba legis; imò potius secundũ æquitatem, epicheiam, & dictamen rectę

ra-

rationis debet iudicium ferre, ita D. Tho. *loc. cit. d. art. 5. ad secundum*, Salon & Petr. de Arragon. *ibid.* Sotus. *vbi sup. d. q. 4. art. 3.* & Alij. Et Ratio est, quia lex est regula, & explicatio iusti, Iudex autem est iustitiæ custos, vt supra dictum est; vnde quando ratione legis alicuius circumstantiæ obseruantia legis esset contra ius naturale, non est amplius seruanda, sed potius est iudicandum secundum æquitatem, quæ est secundum mentem legislatoris; Ratio autem rationis est, quia si lex iniqua sit, vel simpliciter ex se, vel ex aliqua circumstantia non dicitur amplius lex, neque regula, quæ actiones hominum rectè dirigit, sed potius corruptela, vt docet S. Thom. 1. 2. q. 96. art. 4. & 6.

47 Vnde DD. afferunt aliquos casus, in quibus nullo modo iudicare debet Iudex secundum legis verba; sed secundum æquitatem per Epicheiam.

Quorum Primus est generalis, quando scilicet lex, aut simpliciter, aut ex aliqua circumstantia loci, temporis, vel personæ redditur iniqua, vt dixim.

Secundus est, quando in aliquo casu obseruantia verborum legis cederet in damnum boni communis; prout si esset lex iubens, vt tempore obsidionis Ciuitatis, portæ ipsius nullo modo aperiantur, tali casu si ciues foris essent, & confugerent ad illam, & nisi ingrederentur certò perirent; tunc obseruantia legis in detrimentum boni communis cederet, quia ciuitas defenditur a ciuibus, & ob id ciues sunt seruandi, vnde si non aperirentur portę, esset facere contra mentem legislatoris, quę fuit, vt saluarentur ciues, per illam legem.

Tertius est, quando prudenter iudicari potest, quod si in aliquo casu adesset legislator præsens, aliter iudicaret, quam verba legis statuunt, prout accidit in lege Ecclesiastica pręcipiente, vt diebus festis quilibet fidelis audiat Sacrum, si inueniatur maritus austerus, qui minetur vxori graue malum, si de domo egrediatur quacumq; de causa, tunc vxor non tenetur ad Sacrũ audiendum; & sic de reliquis.

Quartus est, quando ex obseruantia verborum legis corrumperetur mens & animus legislatoris, *iuxta text. in l. contra, & l. sequent. ff. de legib.* vbi habetur, quod in legem peccat, quicumque verba legis amplexus, contra legislatoris nititur voluntatem; & ibi Gloss. affert multa exempla de fraudibus in legem, vt de re ad rem, si quis dat filiofamilias mutuo nõ pecuniam sed aliud in fraudem. *l. item si filiusfamilias §. muti. ff. ad Macedonian.* Quandoque de persona ad personam, vt si donare volens vxori, supponat alium, qui donet in fraudẽ. *l. si sponsus in princ. ff. de donat. int. vir & vxor.* Vel instituere volens hæredem filium spurium instituit alium, qui illi restituat hæreditatem in fraudem *l. non intelligitur §. 1. 2. & 3. ff. de iur. fisc. & instit. de fideicom hæredit. in princ.* Et aliquandode contractu ad contractum, vt si volens donare vxori, fingat vẽditionem in fraudem *l. prædictæ si sponsus. §. circa.* & sic de reliquis.

Quintus casus est, quando Princeps, seu legislator ex aliqua iusta causa dispẽsat in lege scripta, tali enim casu non secundum verba legis scriptæ iudicandum erit, sed secundum mentem Principis dispensantis; vt si insignis artifex committeret homicidium, per quod secundum leges veniret suspendendus, tunc esset potius iudicandũ, secundum dispensationem Principis, quia mens illius est, vt talis homo saluaretur, tanquam vir Reipublicæ necessarius; *arg. l. ad Bestias. ff. de pœnis.* Et idem est, si esset alio modo Reipublicæ vtilis, ob aliam causam, quia tunc iniquum esset iudicare secundum leges. Extra verò prędictos casus, semper tenetur Iudex sententias ferre, & iudicare, secundum leges scriptas, aliter iniustè ageret, & grauiter peccaret, vt colligitur ex traditis per Diu. Thom. 1. 2. *q. 96. art. 6. & 2. 2. q. 60. art. 5.* & ibi Caietan. Bannes. *2. 2. q. 58. art. 5. & q. 60. ar. 5.* & ibi Arragon. & Salon. Valentia *tom. 3. disp. 5. q. 4. punct. 2.* Sotus *lib. 1. de iustitia q. 6. art. 8. & lib. 3. q. 4. art. 5.* & Alios communiter.

48 Quæritur nonò, an liceat Iudici sententiam á se latam corrigere, vel mutare, aut declarare?

Respondetur cum distinctione, aut enim est iusta, aut iniusta. Primò casu si sententia si rectè lata, & iusta, non poterit Iudex illam corrigere, vel mutare. *cap. quod benè 6. q. 4. cap. in litteris de offic. delegat. l. Iudex posteaquam, & l. cum quærebatur. ff. de iudic. & l. Iudex. ff. de re iudic.* & tradit Alex. *consil. 118. vol. 3. quod incipit. omnis vis.* Poterit tamen eadem die qua tulit eam supplere in his, quæ spectant ad consequentiam illius, vt si de fructibus, sumptibus, & similibus fuit omissum. *l. Paulus. ff. de re iudic. l. illud. §. fin. ff. de ædilit. edict.* Speculator. *lib. 2. de disput. & allegat. aduocat. §. 6. n. 11. & de sentent. §. 5. n. 10.* Et similiter poterit eadem die corrigere illam, quoad grammaticam, & ornatum verborum mutare, dummodo sententia in substantia non mutetur. *l. actorum. ff. de re iudic. & l. alienationis. §. vlt. ff. de verb. signif.*

49 Secundò verò casu, si Iudex ordina-

narius, postquam sententiam tulerit, esse nullam, & iniustam compererit, poterit non solum corrigere,& emendare, verum etiam à capite incipere, & aliam ferre. *l.si Prases C. quomod. & quand.Iud. l.4. C de accusat.* & tradit Speculat *d.§ 5.num. 10.in med. & num.12.iu princ.* Ioann. Andr. *in d.cap. in litteris vers. functus, & ver. sed si causa. de offic. deleg.* & ibi etiam Decius, & Alij. Imò potest etiam eius successor.*cap.quod quis.35. q.1.l.4.ff.de inter.act. & l.1.C.de sent.& interl. omn. iudic.* Delegatus autem non potest, quia functus est officio suo, & post prolationem sententiæ desinit esse Iudex. *l qualem in fin.ff.de arbitr.d.l. Iudex.ff de re iudic. & d.cap. in litteris* sed benè poterit tunc emendari per superiorem. *l.si vt proponis C.quom. & quand.Iud.*

50 Est tamen notandum, quod licet Iudex non possit sententiam suam corrigere, vel mutare, vt dictum est, ipsam tamen obscuram benè poterit declarare, etiam ex interuallo. Bald. *in l.heredes palam §.sed si notã.ff.de testam.* vbi declarat quãdo, & quomodo hoc intelligi debeat; dummodo tamen adhuc duret eius officium, toto enim tempore officij poterit declarare, secus post. Brunor. *in compend.resolution. iur. in verb.Iudex.* Imò, (quod magis est) poterit illam declarare eius successor in officio, ex coniecturis, secus sine eis. Suarez. *commun.opinion.in verb.sententia declarari.* de qua materia vid. Felin. *in cap.qualiter, & quando de accusation.*

An autem debeat declarari per Acta probatoria, vid.Mathesila. *in suis notabilib. notab.142.incip.nota quod illud.*

51 Ex dictis sequitur notandum,quod licet interlocutoria possit contrario Imperio reuocari, *iuxta textum in l. quod iussit. ff.de re iudic.et cap.cum cessante de appellat.* hoc tamen non procedit, quando illa fuisset bis confirmata, quia per binam confirmationem effecta fuit irreuocabilis. secũdum Glos.*in Clement.fin.ver.super ea in fin.de appellat.* Quod est menti tenendum, quia quotidie accidit, vt litigantes habeant interlocutorias contra se, quæ postea fuerunt con firmatæ; & hoc non obstante petunt illas contrario imperio reuocari.

52 *Quoad septimum, & vltimum,* in quibus scilicet casibus sententia non transeat in rem iudicatam, & consequenter, etiam quod sit facta exequutio retractetur, erit prenotandum, quod multi sunt casus, in quibus sententia diffinitiua statim transit in rem iudicatam; Alij sunt,in quibus non statim, sed post decem dies; & Alij,in quibus numquam transit.

Primus igitur casus, inquo statim sententia transit in rem iudicatam, & sic ipsa executioni mandatur,est sententia excommunicationis, quia trahit secum executionem, *cap. pastoralis de appellation.* mandatur enim exequutioni,quando publicatur. Abb. *in tract. de ord. iudiciario chart.18. col.5.* vt dix. *sup.num. 25.*

Secundus, quando excommunicatus perseuerans in excommunicatione, & contumacia per annum, aggrauatur,vt crescente contumacia crescat, & pœna. *vt in cap. quoniam in fin vt lit. non contest. cap. Clericos de cohab.Cler.& mul.cap.quia 50.dist. cap. quando ad fin.2.q.5.*

Tertius, in sententia interdicti, quia trahit similiter secum executionem, sicut excommunicatio, cum publicatur, vt *in d. cap. pastoralis, & cap. adhor. de appellat.* Sed quoad effectum deuolutiuum, secus. *cap. peruenit eod.tit.cap.fin.de except.& cap.reuera in fin.3.q.9.*

Quartus est,in causa commissa per Principem,cum clausula.*appellatione remota cap. pastoralis prac.de appell. cap. pastoralis §.praterea de offic.deleg.l.1.in fin.& ibi* Gloss.& Bart. *ff.d quib app.non lic.*

Quintus est, in causis notorijs. *cap. cum sit in fin.cap.peruenit, & cap. consuluit. il.1. de appell.& cap.romana §.si autem de appell. in 6. & dictum est supr. num.35.* Alios casus enumerauimus *sup.num.27.*

Et regulariter omnes casus, in quibus non admittitur appellatio;de quibus dicemus *infr.seq.part.3. vbi de appellation.agendum erit,* in illis enim, vt plurimũ statim fit executio sentẽtiæ,etiam nõ expectato decemdio, quia frustra expectatur tempus, quod prodesse non potest. *l.aliquando §. fin.ff. ad Velleian. & l.cum hæres.§.fin.ff.de acqu.hæred.*

53 Alij verò casus, in quibus sententiæ nõ statim transeunt in rem iudicatam, sed post lapsum decem dierum, sunt omnes illi, in quibus licitum erit appellare, vt dictum est *sup. in princ.* vnde regulariter omnis oppressus, seu iniustè grauatus,quicumque ille sit,appellare poterit,*vt cap.omnis oppressus, & cap ideo. 2.q.6. cap. vt debitus de appellat.* & in omni causa, & ex omni grauamine appellari potest,nisi vbi prohibita sit appellatio.*arg.cap.Romana §.cũ autem de appellat.in 6.* Glos. *in l.qui restituere.ff.de rei vindicat.*

Et generaliter ab omnibus, tam delegatis quam ordinarijs.*cap. 2.& cap.ad romanam 2. q.6. cap. cum sit romana de appellat.* nisi in rescripto delegationis remota sit appellatio per Principem, vt supra dictum est. Et quidem facile erit cognoscere, qui sint casus prædicti, in quibus appellare permissum est,& consequenter in quibus senten-

tiæ

tiæ faciunt transitum in rem iudicatam, post decem dies ad appellandum concessos; si videantur causis, in quibus prohibita est appellatio, quos sequenti *part. 3.* ponemus, vt dix. quia viso vno de contrarijs, videtur, & reliquum. *cap. eijciens 88. dist. l. 1. ff. de his, qui sunt sui, vel alien. iur. institut. eod. tit. in princ.*

54 Casus denique, in quibus sententiæ non transeunt in rem iudicatam, idest quæ nō recipiunt vires rei iudicatæ per lapsum decem dierum, in quibus non fuit appellatū, & sic firmæ remanent, & executioni mandandæ, *ad tex in c. quoad consultationem. de sent. & re iudic. & Authent. hodie C. de appell.* Vel quando fuit quidem appellatum infra decem dies, sed quia non fuit prosequuta appellatio, remanet ea deserta. *Authent. ei qui appellat. C. de tempor. appellat.* & de iure Regni *habetur in constitut. Appellationum tempora*; Et tunc res iudicata pro veritate habetur. *l. res indicata. ff. de regul. iur.* cum faciat de falso verum, & de albo nigrum, & de non ente ens, vt inquit Iason *in l. Iulianus la 2. ff. de condiction. indebit* Sunt, inquā, multi, quos quidem diuersi Doctores per ordinem enumerant, vt facit Gloss. *fin. in cap. inter monasterium de sent & re iud.* Abb. *in d. tract. de ordine Iudiciario d chart.* 18 *col.* 3. 4. *et* 5. & Alij penes Marant. *in Specul. aur. p. 6. act. 1. tertia partis vers. & demum fertur sententia*, vbi 24. casus affert, *à nu.* 130. *cum seqq.* Nos autem paucos enumerabimus, sed in dies magis practicabiles, à Speculatore depromptos. Quorum

55 Primus est, quando sumus in sententia interlocutoria, à qua si non appellatur intra decem dies, respectu Iudicis, non transit in rem iudicatam, nisi sit ei specialiter inhibitum, per text. *in cap. non solum de appellation. in 6.* quia Iudex, etiam post lapsum decem dierum, habet facultatem illam reuocandi, *cap. cum cessante de appellationib. cap. afferte de præsumption. & l. quod iussit. ff. de re iudic.* respectu tamen partis transit in rem iudicatam, si non appellat intra decem dies. *cap. cum dilecti in fin. de elect.* Speculator. *lib. 2. de except. & replic. §. 4. num. 44.*

56 Secundus est, quando ex obseruantia sententiæ, eiusque executione oriretur periculum animæ, tunc enim non transiret in rem iudicatam; vt si feratur contra matrimonium. *cap. lator. de sent. & re iudic.* vbi Gloss. *in verb. insinnatione.* simile habetur *in cap. consanguinei eod. tit. & in cap sicut de testibus & cap. inter dilectos de donat. & cap. cum super de concess. prab. & cap. loci §. his itaque in fin. 35. q. 9.* Iason *in l. admonendi. ff. de iureiur.*

57 Tertius casus est, quando agitur de nullitate sententiæ per aliquod ex capitibus per nos supra notatis, quia tunc generaliter omnis sententia nulla, numquam transit in rem iudicatam, & consequenter poterit semper retractari. *textus est singularis in l. si expressim. ff. de appellat.* vbi Gloss. & Bart. late. sed infra 30. annos retractanda est, nō vltra, vt alibi supra dictum est. & latius dicemus infra *p. 3. sect. 1. de appell. nu. 45. cum seqq.* Secus tamen est vbi esset periculum animæ, nam tunc posset in perpetuum retractari. ita Cardinal. *in Clement. 1. q. 14. de re iudic.* Bald. *in l. data opera col. 15. in fin. vers. sed quid si bannitus C. qui accusar non poss.* Salicet. *in l. si præses. C. quom. & quand. Iud.*

58 Quartus est, in sententia excommunicationis, quæ numquam transit in rem iudicatam propter periculum animæ, quoad publicam vtilitatem; non verò, quoad priuatam, quia benè transit *tex est in cap ad reprimendam*, vbi Gloss. *in verb. ad reprimendam. & ibi DD. de offic. ordinar. & in cap. venerabilibus de sent. excom. in 6.* Abb. *in d. cap. consanguinei de sentent. & re iudic. col. pen.* vbi ait idem esse in sententijs aliarum censurarum.

59 Quintus est, quando sententia lata est de consilio alicuius Doctoris, quia quādocumque apparebit per consilium alterius melius sentientis, quod non fuit rectè iudicatum, semper illa retractari poterit. Iason. *in l. admonendi col 21. ff. de iureiur.* Alex. *in l. si ab hostibus col. 3. ff sol. matrim.* Butr. *in cap. proposuisti de probation.* Roman. *conf. 228. col. fin.*

60 Sextus casus est, in causa beneficiali, nam sententia lata super beneficio Ecclesiastico non transit in rem iudicatam, quoad præiudicium superioris. *cap. cum Bertoldus de sentent & re iudic.* & ibi DD. Sed benè transit, quoad ipsas partes. *cap. cum dilectus de election. cap. ad audientiam de rescript.* Gloss. & Abb. *in cap. 1. de concess. preben.*

61 Septimus est, in sententia lata per probationes testium deponentium de credulitate. Iason. *in rubric. ff. de ureiur. col. fin.* Butr. *in d. cap. proposuisti. de probat.*

62 Octauus est, in sententia lata ex probationibus præsumptiuis, prout ex præsumptione Iuris. *l. si qui adulterij. C. ad leg. Iul. de adulter.* Roman. *in leg. cum quidam §. quod dicitur. ff. de acqu. hæred.* Alex. *in d. l. si ab hostibus.*

63 Nonus est, in omni sententia lata ex probationibus priuilegiatis, quę numquam transit in rem iudicatam, & sic semper retractari poterit. Felin. *in d. cap. proposuisti col. pen. de prob.* Ias. *in d. l. admonendi col. 19. ff. de iureiur.* Alex. *in d. l. si ab hostib.*

64 Decimus est, in sententia, quam ille, qui pro se habuit, dicit esse iniquam, nam

nam semper retractari poterit, quia confessio partis tollit omnem vim iudicati. Iason. *in d.l.admonendi col.24.verf.ego inter alios. & in l.si duo §.idem Iulianus not.6.ff.de iureiur.* Innoc. *in cap.quia plerique col.1.de imm.eccles.* Butr. *in cap.is, qui fidem de sponsal.* vbi Abb. *& in cap.quanto de praescr.& in cap.1. in fin. de concess.praeb.*

65 Vndecimus est, in sententia lata ex probationibus a iure reprobatis, prout per duellum, per ferrum candens, & huiusmodi; nam non transit in iudicatum, & est nulla ipso iure. Bald. *in l.libertorum.C. de testib.*

66 Duodecimus est, in sententia ex iniquis probationibus lata, cuius iniquitas apparet, vel colligitur ex eiusdem tenore *cap.inter caeteras de sentent.& re iudic. vbi DD.* Innoc. *in d.cap.cum Bertoldus.eod.tit.*

67 Decimus tertius est; in sententia confiscationis bonorum in casibus prohibitis *per Auth.bona damnatorum.C. de bon. proscrip.* nam talis sententia non transit in rē iudicatam. Bald. *in cap.1.col.4. verf. sed pone Iudex de pac.tenend. in vsib.feud.*

68 Decimus quartus casus est in omni sententia venali, hoc est quae lata fuit per Iudicem, mediante pecunia corruptum,& subornatum. *l. venales. C. quand. prouoc. non est nec.*

69 Decimus quintus est in sententia lata in causa matrimoniali. *cap. lator, cap. consanguinei,& cap.tenor,* vbi Gloss. Abb. & Felin. *de sent.& re iud.* Glos.*in l.3.§.pen. ver. agatur.ff.de iureiur.*

70 Decimus sextus est in sententia lata ad consilium peritorum,& expertorum in arte, nam neque transit in rem iudicatam. Alex. & Bald. *in d.l.si ab hostibus.col.3. ff. sol.matr.* Felin. *in d cap. proposuisti col. pen. verf.quarta conclusio.de prob.* Iason. *in d l admonendi col.20.& 22.* vbi limitat, quando esset sumpti ipsi experti de communi consensu partium. latè Ridolphin. *in Prax.p.1. cap.8. num.122. cum plur.seqq.* vbi plures declarationes, & subdeclarationes affert, iuxta mentem Sac.Rotae Rom.

71 Decimus septimus casus est in sententia mercatorum, quae non transit in rem iudicatam,ob mox dictam rationem, quia censetur sententia lata iudicio expertorum. Afflict.*decis.33.*

72 Sunt tamen hic aduertenda duo. Primum est, quod quando sententia est talis, quae non transit in rem iudicatam, Iudex, vel eius successor potest illam corrigere,vel de nouo ferre. *c.quod quis.35.q.1. l.si praeses.C.quom.& quand.Iud l.1.C. de sent. & l.4.ff.de interrogator. action.* dum modo sit Iudex ordinarius, non delegatus, vt notatur *in cap.in litteris. de offic.deleg.cap.conquerente, & cap.pastoralis. de offic.ordinar. l.4.C.quom. & quand. Iud.*

73 Secundum est, quod in omni sententia, quę non transit in rem iudicatam, vtile erit appellare infra decem dies in casibus, in quibus appellari potest,quia alias tolleretur remedium deuolutiuum per lapsum decem dierum, & sic non posset haberi recursus ad Iudicem appellationis pro reuocatione sententię, sed tantum poterit peti coram eodem Iudice retractatio, vel eius successore per viam quaerelę. Glos.*singularis est in d.cap.ad reprimendam in ver.suspē datur de offic.ordinar.* vbi Abb. *notat, & in cap. consanguinei prac. col.pen.& fin.de sent & re iud. & in cap.ex parte col.4.verf.concludo breuiter.de restit.spoliat.* Felin. *in dict.cap.lator col.4.& 5. verf.tertia declaratio. de sent. & re iud.*

PRAXIS PROCESSVS.

---

74 Continuando sequentia cum praecedentibus praesertim *num. 80. & 81.* antecedentis *subsect. 1.* dico, quod si contingat fieri executio super bonis Rei cōuenti debitoris, vigore sententię, solet procedi ad venditionem ipsorum, adhoc, vt creditori satisfieri possit pro summa sibi debita; & tunc fit decretum pro subhastandis illis tali, vel simili modo, vt sequitur, videl.

Decretum subhastationis bonorum exequutorum.

Qui N. &c.in causa N. de N. cum N. de N. occasione, de qua in actis, &c. mandauit fieri prima bannimenta,seu primam subhastationem super bonis dicti N. de N. exequutis,ad instantiam dicti N.de N. in forma,&c. & in locis solitis, & consuetis, iuxta morem,&c. omni modo,&c.

Et idem decretum fieri poterit postea in secunda, & tertia subhastatione, seu bannimentis, mutatis verbis: *mandauit fieri secunda, vel tertia bannimenta, seu secundam, vel tertiam subhastationem*, iuxta stylum Curię, & loci consuetudinem.

75 Solet aliquando euenire,vt aliquis tertius opponat aliquod releuās super executione iam facta, & tunc Iudex debet cautè, & maturè procedere; ne ex causa vnius, alter praeiudicium recipiat, contra omnem iuris dispositionem. Postquam au-

autem cognouit super meritis oppositorũ, potest interloqui hoc, vel simili modo, videlicet.

Decretum super exequutione iam facta.

Qui N. &c. sedens, &c. Visis, &c. dixit, exequutionem factam per N. super bonis talibus N. fuisse, & esse ritè, & rectè factam, & secundum stylum, &c. & proinde fore, & esse procedendum ad vlteriora, & ita, &c. omni modo, &c.

Quod si opus fuerit pronunciare, fuisse male factam, dici poterit: *exequutionem factam per N. super tali re non fuisse, nec esse ritè, & rectè factam, ac secundum stylum, &c. ideo nullam declarauit, omni modo, &c.*

76 Expletis subhastationibus primis, & secundis, in quibusdam locis fieri solet mandatum domino bonorum executorũ ad reluendum bona executa; & in alijs locis fit statim, ac bona executa sunt, ante decretum subhastationis infrascripto, vel simili modo, videl.

Mandatum ad reluendum.

Vobis omnibus, & singulis Exequutoribus nostræ Curiæ, salutem, &c.

Tenore præsentium præcipimus, & mandamus, quatenus visis præsentibus, & postquam pro parte nostra, & ad instantiam N. siue, &c. fueritis requisiti, vel ad vestram notitiam deductum fuerit siue alter vestrũ fuerit requisitus, sub pœna scut. tot.. applican. &c. debeatis, & quilibet vestrum debeat citare, & monere N. de N. vt infra triduũ præcisè, &c. reluat, & reluere sibi habeat, & debeat bona contra ipsum exequuta per N. de N. occasione, &c. alias, &c. Quoniam, &c. citetur, & referatur, &c. Datum, &c.

Vel alio modo, videl.

Ponatur Titulus dignitatis, &c. postea fit

Per vnum ex seruientibus nostra, vel quarumuis Curiarum, &c. Ad omnem instantiam N. siuè, &c. citetur, moneatur, & requiratur N. de N. quatenus infra triduum præcisè, & peremptoriè accedat ad reluendum, seù reluat, & reluere habeat, & debeat bona contra ipsum exequuta, etc. quoniam, &c. citetur, & referatur, &c. Datum, &c.

77 Relatione per Cursorem facta, & elapso triduo fieri solet decretum, in quo conceditur facultas vendendi, infrascripto, vel simili modo, videl.

Decretum licentiæ de vendendo bona exequuta.

Qui Dominus N. &c. in causa N. cum N. visa exequutione facta super bonis N. visa citatione, ac relatione mandati de reluendo visisq., &c. sedens, &c. licentiam concessit vendendi dicta bona N. exequuta per N. legitimis tamen subhastationibus, seù bannimentis præcedentibus, quibus factis bona prædicta vltimo licitatori plus offerenti dimitti, & relaxari mandauit, & de pretio dicto N. creditori satisfieri, & si reliquum quidquã fuerit restitui dicto N. debitori, si verò defecerit, iterum exequi decreuit, & ita, &c. omni, &c.

Vel sub alia forma, iuxta loci stylum, videlic.

Et per Curiam Episcopalem N. eiusque Reuerendiss. D. Vicarium Generalem fuit concessa, prout conceditur licentia vendendi bona de eius mandato, & ad instantiam N. exequuta contra N. legitimis tamen subhastationibus præcedentibus, quæ vltimo licitatori plus offerenti licentientur, & relaxentur, & de pretio dicto N. creditori satisfiat, ac si quid reliquum fuerit, restituatur dicto N. debitori; si verò defecerit, iterum exequatur, &c. & ita per hoc suum, &c. Prouisum, &c.

78 Deinde fiunt subhastationes, seù bannimenta more solito, & interponitur decretum super deliberatione bonorum subhastatorum, tali, vel simili modò, videlicet.

Decretum deliberationis.

Et per Curiam Episcopalem, &c. visis subhastationibus, & quod N. plus obtulit bonis, de quibus in prædictis subhastationibus, ipsi N. oblatori plus offerenti dicta bona fuerunt deliberata, prout deliberantur; instrumentumque deliberationis, & aliud quodcumque necessarium, fieri decernitur; & ita per hoc suum, &c. Prouisum, &c.

Vel alio modo videl.

Qui N. &c. in causa N. de N. cum N. de N. visis bannimentis, seu subhastationibus, & quod N. talis plus obtulit bonis, de quibus in bannimentis, seu subhastationibus prædictis ipsi oblatori plus offerenti dicta bona deliberauit, instrumentumq; deliberationis, aliudq; necessarium, & opportunum fieri iussit, omni modo, &c.

79 Verum quia aliquando occurrit, vt fiant bannimenta, seù subhastationes, & nemo compareat ad offerendum pretium, & qui emere velit bona, quæ sub hasta venduntur, vel propter respectum, vel

vel propter timorem Domini, cuius sunt bona; Tali casu adiudicari debent creditori pro mensura debiti, mediate apprétio expertorum, & fit infrascriptum, vel simile decretum, videl.

Decretum Adiudicationis.

Per Curiam Episcopalem N. eiusque Reuerendissimum Dominum Vicarium Generalem, Visis Actis, ex quo bona ad instantiam N. contra N. executa vigore sententiæ, aliàs lata sub die tali . . mensis talis . . . . exposita ad incantum, & factis legitimis subhastationibus non fuit repertus emptor; fuit prouisum, & decretum, quod bona ipsa adiudicentur, prout adiudicantur dicto N. creditori pro summa ducatorum centum octuaginta quinque, in satisfactionem eius crediti, iuxta appretium, & æstimationem per expertos electos factam. Et ita per hoc suum, &c. Prouisum, &c.

80 Electio autem expertorum fieri solet mediante tali, vel simili decreto, videl.

Decretum electionis expertorum.

Et per Curiam N. &c. visis actis, &c. fuit prouisum, & decretum, quod eligantur quatuor experti ad effectum æstimandi, & appretiandi bona N N N. talis de tali executa ad instantiam N. de N. vigore sententiæ, de qua in actis, &c. infra terminum dierum trium, duo ex parte N. creditoris, & duo ex parte N. debitoris, qui iuxta verum valorem æstimare teneantur suam conscientiã onerantes, &c. alias, &c. & ita, &c. hoc suum, etc. Prouisum, &c.

Vel alio modo, videlicet.

Qui. N. &c. in causa N. cum N. occasione, &c. Visis subhastationibus, & quod nemo comparuit ad offerendum, mandauit quod ambæ partes eligant duos, vel plures expertos, qui secundum conscientiam æstiment bona ad effectum adiudicandi N. creditori pro mensura debiti, iuxta sententiam latam die . . . omni modo, &c.

81 Si verò vna pars elegerit, altera verò non, poterit fieri electio, vel per ipsũ Iudicem ex officio; vel poterit confirmare electos ab vna parte; melius tamen erit si ipse eligat, mediante tali, vel simili decréto, videlicet,

Decretum electionis expertorum ex officio.

Et per Curiam N. &c. visa contumacia N. de N. non eligentis suos expertos ad faciendum appretium bonorum N. N. executorum in vim sententiæ, &c. fuit prouisum, & decretum, quod cõfirmentur, prout confirmantur N. & N. electi pro parte N. & pro reliquis duobus ex officio eligantur N. & N. qui quidem simul secundum propriæ conscientiæ dictamen, æstimationem dictorum bonorum faciant, & de vero valore relationem cõciant ad finem, &c. & ita per hoc suum, &c. Prouisum, &c.

82 Aliquando peti solet reuisio calculorum, allegando errorem calculi, maximè in taxatione fructuum, & interesse, vel alterius rei; & tunc Iudex debet mandare, vt reuideantur computa, vel aliquid aliud, & fit decretum, vt infra, vel simile huic, videlicet,

Decretum Reuisionis Calculorum.

Per Curiam N. &c. in causa vertente inter N. & N. occasione, prout in actis, &c. Visa petitione N. instantis reuideri computa, aliàs facta, sub die . . . . in eadem causa, & mediante decreto, propter calculorum errorem, fuit prouisum, & decretum, quod prædicta computa inter dictas partes die prædicto cum interuentu N. & N. facta, iterum calculentur, & reuideantur, & interim supersedeatur in executione, donec, &c. prout calculari, reuideri, & supersederi mandatur, &c. & ita per hoc suum, &c. Prouisum, &c.

Vel sub alia forma, videlicet.

Qui, N. &c. in causa N. de N. cum N. de N. occasione, &c. Dato sibi fumo de errore calculi, mandauit, dictum calculum inter dictas partes die tali . . cum interuentu. N. & N. factum reuideri, & interim, &c. omni modo, &c.

83 Idem ordo seruari poterit, si petatur reuideri aliquid aliud releuans, & præiudiciale, vel ipsamet sententia, si dicatur de ipsius errore, & tunc semper dari solet terminus ad iustificandum, & impugnandum vtrique parti communis, mediante infrascripto, vel simili decreto, videl.

Decretum Termini ad iustificandum, & impugnandum.

Et per Curiam N. &c. Visa petitione facta per N. super reuisione talis rei . . . vel sententiæ latæ sub die tali, &c. in causa in ipsa Curia vertente inter ipsum instantem, & N. de N. occasione, de qua in actis, &c. ob assertum errorem, &c. fuit prouisum, & decretum, quod detur, prout præsenti decreto datur terminus dierum tot . . . vtrique parti ad iustificandum, & impugnandum respectiuè, & ita per hoc suum, etc. Prouisum, etc.

Vel in alia forma, videlicet.

Qui N. &c. in causa N. cum N. occasione, etc. terminum statuit tot . . . dierum vtrique parti ad

ad iustificandum, & impugnandum respectiuè, omni modo, &c.

84 Facta postea discussione summariè super petitis, & allegatis. interloqui poterit, prout occasio postulauerit, tali, vel simili modo, videlicet.

Decretum super reuisione sententiæ vel alterius incidentis.

Per Curiam N. &c. visis actis omnibus, & maturè discussis vltimo hinc inde per ambas partes deductis, et consideratis considerandis, etc. fuit prouisum, et decretum fore, et esse procedendum ad vlteriora in exequutione iam suspensa, ob assertum errorem, etc. prout procedi mandatur, ex eo quia non est locus dicto errori, sed omnia ritè, et rectè facta fuisse apparet plusquam manifestè ex eisdem actis; et proinde pro ritè et rectè factis declarantur, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, etc. et ita per hoc suum, etc. Prouisum, &c.

85 Compatere solet aliquando pars, ad cuius fauorem fuit facta adiudicatio bonorum exequutorum; vel emptor ipse; qui bona emit sub hasta, & instat apud Iudicem, vt ei prouideat super iactationibus cuiusdam talis tertij asserētis habere actionem super illis bonis ex tali, vel tali ratione, & tunc Iudex in primis concedere debet inhibitionem, ne molestetur super dictis bonis, & deinde seruatis seruandis, *iuxta text. in l. diffamari. C. de ingen manumiss.* interponat decretum, prout iuris est; de quo iudicio iactationis, dicemus infra sect. 3. Intersec. 3. Inhibitio autem, seu mandatum poterit fieri tali, vel simili modo, vt sequitur, videl.

Inhibitio, seu mandatum super iactationibus.

De mandato Perillustris, & Reuerendiss. D. Vicarij Generalis N. &c.

Vobis omnibus infrascriptis, etiam aliena manu notatis, & vestrum cuilibet insolidum salutem, & nostris firmiter obedire mandatis, præcipitur quatenus visis præsentibus, &c. nemo ex vobis audeat, vel præsumat quouis quæsito colore, &c. molestare, aut perturbare, & inquietare N. de N. in possessione talis rei: .. sub pœna scutorum tot. .. pijs vsibus applicandorum, &c. & in iuris subsidium excommunicationis, &c. Iustificato tamen, &c. citata parte, &c. In quorum fidem, &c. Datum in tali loco, &c.

N. Vicarius Gen. *N. Notar. &c.*

Vel sub alia forma, videlicet.

N, Vicarius Gener, N. &c.

Per vnum ex seruientibus nostrę, vel quarumuis Curiarum, &c. citentur, moneantur, & requirantur omnes, & singuli in calce pręsentium nominandi, & cognominandi, etiam aliena manu descripti; eisque, & eorum cuilibet mandetur, vt sub pęna vnciarum auri 25. (vel *cerę albæ laboratæ librarum 25.*) *pijs vsibus applican. &c. & in subsidium excommunicationis nemo audeat, aut quouis prætextu, vel quæsito colore præsumat inquietare, molestare, aut aliquo modo perturbare N. de N. super possessione rei N. Verum habentes causam compareant coram Nobis, & nostra Curia, quoniam iustitiæ complementum ministrabitur, &c. alias, &c. quoniam, &c. citetur, & referatur, &c. Datum, &c.*

86 Quando verò Pars principalis petierit assignari terminum iactanti, iuxta formam. *d. l. diffamari. C. de ing. man.* examinatis prius testibus super iactationibus, poterit fieri, hoc vel simile decretum, videl.

Decretum super iactationibus.

Et per Curiam N. &c. siue sub alia forma. *Qui N. &c. In causa N. cum N. occasione, de qua in actis, &c. visis depositionibus testium super iactationibus dicti N. eidem sic iactanti terminum statuit 15. dierum currentium, ad deducendum, probandum, & allegandum quidquid vult, & potest, de, & super tali prætenso iure, siue iactatione, & iura, quæ iactauit, & iactat se habere super tali re, quo termino elapso dicto iactanti, perpetuũ silentium imponit, omni modo, &c.*

87 Quod decretum intimatur parti iactanti, & facta relatione per cursorem, expectantur dicti quindecim dies assignati, quibus elapsis, si nihil releuans deductum fuerit, interponitur sequens, vel simile decretum, videlicet.

Decretum silentij in contumaciam iactantis.

Qui N. &c. In causa N. cum N. occasione, &c. cum dictus N. iactans nihil, quod releuat, deduxerit in termino sibi assignato, perpetuum eidem in ipsa causa silentium imposuit, & vlterius non audiri iussit, &c. omni modo, &c.

88 Quod si occurrat casus, vt aliqua ex partibus litigātibus petat declarari sententiam in aliqua ipsius parte obscura, poterit Iudex iuxta notata *sup. num. 50.* illam declarare, si sit ordinarius habens merum & mixtum imperium, non autem Delegatus, vel Arbiter; diffinitiuam quidem se-

mel. Interlocutoriam vero pluries, causa tamen semper cognita, ac citatis citandis, & pro tribunali sedendo, vt moris est. Et tunc vti poterit in sententia declaratoria, eadem verborum forma, sicut in sententia diffinitiua, *de qua in praeced. subs. n. 75.* Additis tantum verbis. *Declarantes sententiam nostram, Dicimus, &c.* & ponitur tenor declarationis ipsius in ea parte, inqua per partem fuit petita declaratio.

89 Praeterea est notandum, quod quādo fuit appellatum à sententia diffinitiua, infra decem dies à die scientiae, si Iudex dubitat, an sit, vel non sit admittenda appellatio, poterit dare appellanti terminum iuris, & interim supersedeat in causa per mensem, & nihil innouet in executione sententiae, neque in alio actu, alias acta essent nulla vt dicem. infr. *p. 3. sect. 1. de appell. nu. 111.* Et iste terminus operatur, vt non possit pars appellans redire quandocunque, vt alias posset, pro Apostolis, nisi elapso mense, cum sit dilatio quaedam concessa Iudici ad deliberare respondendum de Apostolis; quę praxis deprompta fuit ex *cap. ab eo de appellat. in sexto. & ex l. Iudicibus C. de appellat.* & notat Speculator. *lib. 2. de apppellat. §. 7. num. 12. & lib. 4. de Apostolis. §. 3. num. 13.*

Et enim ista dilatio triginta dierum, nō solum est concessa Iudici ad deliberādum de quibus Apostolis respondere debeat; verum etiam parti ad illos petendum, & redeundum pro illis. *vt in d. cap. ab eo, & d l. Iudicibus.* Felin. *in cap. personas num. 1. vers. et si dicitur. de appellation.* Marchesan. *de commission. p. 2 tit. de Apostol. petit. & conceff. num. 24. & num. 312. sec. nou. impress.* Vestr. *in Prax. lib. 7. cap. 3. num. 33.* & ibi Granat. *num. 63.* Ridolphin. *in Prax. p. 1. cap. 13. num. 173.*

90 Quando autem incipiant currere isti triginta dies, & quid sint Apostoli, dicemus infra *in seq. p. 3. sect. 1. vbi de appellat. à num. 92. cum plurib. seqq.* Debent tamen peti, & dari Apostoli infra dictos 30. dies, vt in *pracit. iurib. & cap. fin. vers. Iudicibus 2. q. 6. & l praesens C. de appellat.* alioquin negligēs intra dictum tempus petere, videtur appellationi renunciasse, *vt in d. cap. ab eo, et l. quoniam. 1. C. de appellat.* Iudex autem, qui non dat intra dictum tempus, *iuxta tex. in cap. cordi. de appell. in 6.* puniri debet, cum teneatur de iure. *arg. cap. post appellationem. 2. q 6.* Speculator. *de Apostol. d. §. 3. num. 13. circ. med.*

91 Si vero appelletur ab interloquutoria, & grauamen est reparabile per appellationem à diffinitiua, Iudex non admittat appellationem. Quando autem constaret de grauamine, & sit dubium, an illud reparari possit, necne indiffinitina, melius erit, si grauatum reposueri tà grauamine, vel statim eodem die, vel die immediatè sequenti; quando autem detur, vel à quibus interloquutorijs non detur appellatio, tradit Aretin. *in l. 1. ff. de appellat.* & Nos latè diximus sup. *subsect. prae. nu. 17.* solum addendum erit hic quod in appellatione ab interloquutoria, decem requiruntur.

Primò, scilicet Grauamen:

Secundò, grauamen legitimum.

Tertiò, causa grauaminis vera,

Quartò, causa grauaminis expressa.

Quintò, quòd petitio, vel exceptio fuerit reiecta, seù non admissa.

Sextò, quod ideo fuerit appellatum, quia petitio, vel exceptio fuerit reiecta, vel non admissa.

Septimò, quod appellatio inscriptis redigatur.

Octauò, petitio Apostolorum.

Nonò, si appellatus id petierit, quod partes veniant instructae.

Decimò, vt infra decem dies prouocetur. Roman. *cons. 501. num. 1.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 29. num. 3.* Marchesan. *de commiss. tit. de commiss. appellat. diuers. par. 1. §. 1. num. 64. & seq. fol. 1302. & de commis. appell. ab interloc. p. 1. §. 1. nu. 165. fol. 1210. secund. nou. impress.*

92 Vbi autem grauatus reponitur à grauamine interloquutorię, fieri potest tale, vel simile decretum, videl.

Decretum Repositionis ab Interlocutoria.

Qui N. &c. in causa N. cum N. occasione, de qua in actis, &c. à pronuncia contra eum facta, in qua dicitur, &c. (& ponatur tenor, vel substantia pronunciae) *reposuit, & pro reposito haberi voluit, & mandauit, omni modo, &c.*

93 Tandem, notandum remanet, quod quotiescumque fuerit à diffinitiua appellatum, Iudices de partibus solent interloqui super admissione, vel non admissione appellationis infrascripto, vel simili decreto, videl.

Decretum non admissionis Appellationis.

Qui N. &c. appellationem aduersus sententiam per ipsum latam pro N. contra N, occasione, de qua in actis, &c. non admisit, nisi si, & in quantum, omni modo, &c.

Et si illam admittere voluerit, dici potest.

test. *admisit si, & in quantum, &c. omni modo, &c.*

Et si ab ista non admissione appellationis appellatum fuerit, potest interloqui, vt sequitur, videlicet.

Decretum admissionis appellationis.

Tunc Dominus. &c visis. &c. stetis in decretis, omni modo, &c.

Supradictus autem modus procedendi, & interloquendi obseruatur per Iudices de partibus, vt plurimum.

SVBSECTIO TERTIA, ET VLTIMA.

In qua traduntur formulæ quædam Sententiarum in diuersis Actionibus.

IN præsenti Subsectione vltima cumulabo quasdam formulas Sententiarum super aliquibus Actionibus, Interdictis, & alijs iuris remedijs, quæ frequentiùs in Tribunalibus, tum Ecclesiasticis, tum sæcularibus occurrere solent, quas ex Doctoribus collectas hoc loco simul ad communem omnium commoditatem, & vtilitatem apponam. Porro huiusmodi formularum maxima vtilitas, & necessitas inde apparet, quod sæpè ex defectu verborum, vel clausularum, quæ de iure requiruntur, vel ex adiectione inutilium, sententiæ ipsę aliquando infirmentur, & inualidę reddãtur: aut nouæ lites, & altercationes super ipsis emergant. Quibus inconuenientibus per has formulas occurro. Verum quia sententia, vt plurimum, conformis esse debet libello, seù petitioni partis Agentis, aliàs esset nulla, vt dictum est sup. *ead. sect. 3. subsect. 1. nu. 73.* cum, Baldo teste *in l. fin. C. de comm. lib.* fatuus sit Iudex, qui super alijs, quam super petitis pronunciat. Ideò ponam quoque libellorum formas singulis quibusque actionibus, seù iuris remedijs conuenientes, & proprias, quibus correspondere debent formæ sententiarum. Adiectis insuper Annotationibus, & iuris obseruationibus valdè proficuis. Quæ omnia ordine cõsueto per varias Intersecationes disponuntur, vt infra.

INTERSECATIO PRIMA,

De Absolutoria ab obseruatione Iudicij.

S V M M A R I V M.

1 *Libellus offerri debet in omnibus causis, & qualiter formandus.*
2 *Clausula*: super quibus omnibus, &c. *quid operetur.*
3 *Clausula*: Deducens omne ius, &c. *quid?*
4 *Clausula*: Non se astringens, &c. *quid?*
5 *Clausula*: Cum potestate addendi, &c. *quid?*
6 *Clausula*: & ita, &c *quid?*
7 *Clausula*: omni meliori modo, &c.
8 *Sententia absolutoria ab obseruatione iudicij est diffinitiua.*
9 *Fertur ob ineptitudinem libelli, & ob alias causas.*
10 *Præseruat ius Actori, et quomodo.*
11 *Absolutoria ab obseruatione Iudicij, differt ab absolutoria Rei ab impetitis.*
12 *Instantia perimit in absolutoria iudicij.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. et dicit, se fuisse citatum ad instantiam Sempronij de Sempronijs super prætensa restitutione cuiusdam fundi nuncupati N. sitiin loco N. iuxta bona N. etc. per comparentem possessi titulo hæreditario. Verum quia prædictus Sempronius ineptè petijt talem fundum, cum nullam in ipsum habeat actionem, vt in probationibus in actis factis clarè constat: Ideo comparens ipse recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit ipsum ab obseruatione Iudicij absolui, & liberari, et amplius non molestari. Et insuper petit, et instat dictum Sempronium condemnari in omnibus damnis, expensis, et interesse passis, et patiendis occasione præsentis litis super quibus *omnibus petit sibi ius; et iustitiam administrari, etc.* Deducens *omne ius, etc.* Non se adstringens, *etc.* Cum potestate *addendi, etc.* & ita *dicit, et prouideri petit* isto, & omni *alio meliori modo, etc.*

Forma Sententiæ.

In Dei Nomine. Amen.

Nos Abbas N. de N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus, (si sit talis) *ac Illustriss. et Reuerendiss. Dom. N. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, et officialis generalis, &c.* (Si verò sit Iudex laicus ponantur verba suo officio, vel dignitati conuenientia.) In *causa et causis, quæ in hac Episcopali Curia N. in prima, seu veriori instantia versæ fuerunt, et vertuntur inter N. de N. Actorem ex vna, et N. de N. Reum conuentum ex altera partibus*, De, & super *petitione cuiusdam fundi, qui dicitur N. in loco N. iuxta bona N. de N. etc. Viam publicam, & alios notorios fines, rebusque alijs, etc. prout in actis, etc.* Visis *libello Actoris, termino ad probandum vtrique parti dato, depositionibus testium vtriusque partis, publicatione, & conclusione in causa factis, scripturis per vtramque partem præsentatis, citatione ad dicendum, et ad sententiam, et omnibus actis, visis videndis, & consideratis de iure considerandis, partibusque cum suis Aduocatis, & Procuratoribus in iure, et in facto plenariè auditis.* Per hanc nostram, *quam in his scriptis de iuris Peritorum consilio ferimus diffinitiuam sententiam.* Christi *nomine repetito, Pro Tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes.* Dicimus, *decernimus, declaramus, et diffinitiuè pronunciamus supradictum N. de N. Reũ conuentum fore et esse absoluendum ab obseruatione præsentis Iudicij contra eum moti pro parte præfati N. de N. Actoris, occasione de qua in actis, &c. prout nos per hanc nostram diffinitiuam sententiam absoluimus, & liberamus, ac pro absoluto, et liberato haberi volumus, et mandamus. Et dicto N. de N. Actori, iura, talia, qualia habet in alio iuditio experienda reseruamus.* Victumque *victori in expensis condemnamus, quarum taxationem Nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus.* Et mandatum, *quodcumq; desuper necessarium, et opportunum decernimus, et relaxamus.* Et ita Dicimus, *declaramus, pronũciamus, et diffinitiuè sententiamus non solum præfato*, sed omni *alio meliori modo, etc.*

Ita pronunciaui Ego N. de N. Vicarius Generalis N. Vel *Ego N. Iudex seu Gubernator N. &c.*

Publicationis prædictæ sententiæ forma.

Lecta, lata, data et in his scriptis sententialiter promulgata fuit præsens præfata sententia per supradictum Perillustrem, et Reuerendissimum Dominum N. Vicarium Generalem N. Pro Tribunali sedentem, etc. in loco N. etc. et per me Notarium, et Actuarium infrascriptum rogata, etc. Currentibus anno . . . Indictione . . . Pontificatus vero SS. N. Nostri N. Papæ . . . anno eius . . . die verò . . . Mensis N. præsentibus ibidem N. N. & N. N. testibus habitis, etc.

Et Ego N. Notarius, & Actuarius rogat. etc.

ANNOTATIONES.

1 *Noto Primò* circa libellum in genere, vltra ea quę attuli supra *hac ead. par. 2. sect. 1. subsec. 1. per tot.* quod libellus, seu petitio, iuxta morem Regionum, & stylum Curiarũ offerri necessariò debet in quacumq; causa, etiam non petente aduersario, tàm de iure Canonico, quam Ciuili, vt tradunt communiter Doctores *in cap. 1. de libel. oblat. et in cap. 2. 5. q. 1.* In multis tamẽ causis non offertur libellus, de quibus agit Soccin. *in regula 233. libellus in qualibet causa.*

Vbi autem fit, aduertere debet libellãs, vt in eo factum, & actionem exponat breuiter, ordinatè, clarè, & specificè suam intentionem demonstrans Iudici, & parti; vt colligitur ex eius definitione; dicitur enim libellus, quod sit breuis, & ordinata scriptura clarum continens, & Iudici, & parti demonstrans intentionem Actoris. Cyn. *in Authent. offeratur, C. de lit. contest.* & ideo de substantia libelli est, vt fiat in scriptis. *cap. 1.* & ibi DD. communiter. *de libell. oblat.* Bart. *in l. sacris. C. de proxim. sacror scrin. lib. 10.* Et continere debet facti narrationem; media concludendi; & conclusionẽ congruã.

Seruatur tamen de consuetudine in multis locis, vt neque in causis, & Iudicijs ordinarijs libellus in scriptis offeratur; sed solùm compareant partes coram Iudice, vel Notario, seu Actuario Curiæ, & faciãt suas petitiones vsque ad sententiam definitiuam; & tunc valebit sententia, quamuis fiat sine libello, non obstante, quod regulariter sententia esse debet conformis libello. *l. fin. C. de fideicom. liber.* & dictum est suprà; nam consuetudo fori derogat iuri scripto *l. 3. §. fin.* & ibi Bart. *ff. de testib.* semper tamen necessaria, & vtilia specificè sũt apponenda, non superflua, & genericè; adeò vt quæ ponuntur, si probentur, iuuẽt Actoris intentionem. *cap. examinata de iudic.* & ibi DD. *cap. vlt. de libell oblat.* & signanter aduertat libellans, vt benè concludat petitionem in libello expositam, nam tota vis libelli in conclusione consistit; quapropter Innoc. *in cap. super litteris de rescript.* ait: *Non quid narratur, sed quid concluditur attendi debet.*

debet. Et Angel. *in §. omniū. Inst. de action.* dicit, quod libellans tali attētione aduertere debet ad cōclusionem, vt nihil aliud sit in libello; quia conclusio ampliat, restringit, & declarat actionem intentatam & qualiter præcedentia intelligenda sint. Bald. *in l nec quidquam. §. vbi decretum ff. de offic. proconf.* & ratio est, quia Iudex non interponit regulariter suum officium, nisi imploretur. *L. quarta. § hoc autem iudicium cum ibi notatis. ff. de damn. infect. l. 1. C. vt quæ des. aduoc.* Soccin. *in regula; Iudex petitus* 197. vbi ponit 34. exceptiones huius regulæ. In multis tamen casibus libellus sustinetur, sine conclusione; vt si agatur possessorio recuperandæ: si factum narretur coram Principe; si fiat in criminalibus; & si ponatur aliquod verbū æquiualens conclusioni, vt tradit Iaf. *in d. §. omnium num.* 135 *cum seqq.* Alios casus ponit Soccin. *in regula; libellus sine conclusione* 231. *& regula libellus, ad hoc, vt lis contestari possit.* 232.

Vnde ad saluandum libellum ab ineptitudine, & omni alio defectu introductæ fuerunt quædam clausulæ salutares, quæ apponuntur in fine libelli, quę multas vtilitates afferunt, & mirabiles operantur effectus; Ideo de singulis, quę hodie sunt magis frequentes, & in vsu, aliqua percurrere vtile erit. Quapropter.

2 *Noto secundo*, super clausulis libelli, vltra ea, quæ perfunctoriè dixi supra *ead. par. 2. sect. 1. subsect. 1. num.* 8. quod prima clausula in præfato libello apposita, nimirum *super quibus omnibus petit sibi ius, & iustitiam ministrari*, importat, & operatur, vt per eam censeatur intentatum remedium magis vtile ipsi petenti Roland. *consi.* 79. *num.* 38. *vol.* 1. Crauett. *conf* 201 *num.* 45. Menoch. *conf.* 314 *num.* 5. Surd. *conf.* 273. *nu.* 5. Mar. Antonin *variar. resol. lib.* 2. *resol.* 15. *n.* 17. Gam. *Insit decis.* 30. *num.* 3.

Secundò operatur, vt verba libelli appropricntur ad deseruiendum intentioni libellantis. Soccin. *in cap.* 2. *num.* 84. *& seq. de libell. oblat.* Cardin Tusch. *practicar. conclus. tom.* 1. *litt. C. conclus.* 359. *n.* 9. vbi Alios allegat Alex. *conf.* 121. *num.* 1.

Tertiò operatur, vt libellus substineatur ex causa apta, licet conclusum sit super inepta; & consequenter saluat libellum ab omni ineptitudine. Marant *in specul. aur.* 6. *p. de libell oblat. nu.* 15. Brunot. à Sol. *in loc. commun. verb. clausul.* 35. Hippolit. *singular.* 36. Tusch. *ibid. n.* 28. Rot. Ianuens. *decis.* 1. *nu.* 7. Capic. *decis.* 10. *num.* 22. Anton. Gabr. *comm. lib.* 6. *tit. de clausul. conclus* 4. *num.* 1. Theodos. de Rubeis *in singularib. Rotę tom.* 2. *p.* 4. *clausul.* 42. *&* 457 *num.* 11.

Quartò operatur, vt possit Iudex officiū suum impertiri, etiam super non petitis. Abb. *in cap. fin in fin. de iureiur.* Cotta. *in memorabil. verb. iuramentum in supplementum in fin.* Capic. *d. decis.* 10. *n.* 22. Alciat *consil.* 216. *in fin* vbi ait, quod vigore dictæ clausulæ potest Actor obtinere in actione personali, licet intentauerit realem Idem dicunt Cephal. *conf.* 400 *num.* 1. *vol.* 3. & Afflict. *decis.* 95. *num.* 7. *&* 9. & Ioseph. Ludouic. *lucen., decis.* 46. *n.* 5. *& seq.* ait, quod si per Actorem petita fuerunt tantum quinque, & probatum in decem, condemnatio in decem probatis exequi potest virtute dictæ, clausulæ.

Quintò operatur, vt si Actor agat, & concludat in possessorio, obtineri possit in petitorio, dummodo ex narratis elici possit actio ad petitorium, alias secus. Corn. *conf.* 91 *incip. in causa in princ. lib.* 4. Tusch. *d. conclus.* 359. *n.* 5. Crauett. *conf* 299. *n.* 2. Grammatic. *decis.* 19. *num.* 16.

Sextò operatur, vt Iudex condemnare possit Reum victum in fructibus, interesse, & vsuris, ac in expensis, etiam si Actor non petierit, dummodo in libello talem clausulam apposuerit. Viuius *tom.* 1 *communium opin. lib.* 3. *tit.* 2. *num.* 95. *vers. & eam.* Bernard. Græuæ. *ad Practic. Camer. Imper. lib.* 1. *conclus* 61. *considerat.* 3. *num.* 4. Giurb. *decis.* 65. *num.* 15.

Septimo operatur, vt possit Iudex iudicare secundum iuris dispositionē, & quod erat petendum. Ceuallos. *commun. contr. commun. q.* 763. *nu.* 64. Barbos. *de clausul. vsu freq. clausul.* 76. *num* 7.

Octauò operatur, quod licet regulariter attendatur conclusio libelli, vt actio intentata cognoscatur, non autem narratiua; secus tamen est, quando in libello apposita fuit hæc clausula. Alex. *consil* 111. *lib.* 1. *& consil.* 117. *&* 192. *lib.* 2. Butr. *conf.* 63. Soccin. *conf.* 160. *ad fin lib.* 2. Card. Tusc. *d. conclus.* 359. *num.* 14.

Nonò, vt omnis actio censeatur intentata, quæ colligi potest ex narratis. Corneus. *conf.* 46. *num.* 4 *& conf.* 301. *nu.* 3. *lib.* 3. Aret. *conf.* 17. Alex. *conf.* 42 *& conf.* 61. *nu.* 10. *& conf.* 192. *num.* 9. *&* 200. *num.* 7. *lib.* 2. Crauett. *conf.* 151 *num.* 4. Marta. *de clausul. p.* 1. *clausf.* 65. *num.* 2. Tusc. *ibid. num* 1. *& seq.*

Decimò operatur, vt debeat Iudex deferre iuramentum, quamuis expresse petitum nō sit, quia virtualiter sub hac clausula eius petitio continetur. Cotta. *in memorabil.* verb. iuramentum in supplementū. Gabr. *d. concl.* 14. *n.* 25. Mascard. *de probation. conclus.* 954 *num.* 48.

3 *Noto tertiò*, quod clausula. *Deducens omne ius, omnemque actionem*, operatur, vt libellus extendatur ad illos casus, in quibus

bus cumulatio plurium iurium, vel actionum de iure communi admittitur, & sic intelligi debet secundum ius commune. Papiens. *in Prax.in form.libell.action.real.§.deducendo num.*7. Mart. *de clausul.p.*1.*clauf.*256. *num.*2.

Secundò operatur, vt Iudex possit sententiam ferre, super omnibus in discursu causæ probatis non attento libello. Mart. *loc cit. num.*6. Rot. *decis.*256. *num.*1.*&* 2.*p.*1. *diuers.* Duran. *decis.*90.*num.*2.

Tertiò operatur, vt si per Actorem fuerit intentatum remedium *legis fin. C. de edicto Diu. Adrian. tollend.* quod datur hæredi scripto in testamento pro adipiscenda possessione bonorum hæreditariorum, quę defunctus possidebat tempore sui obitus; per istam clausulam censetur etiam intentatum remedium vtilis Saluiani, & sic remediũ magis vtile ac proficuum, quod illi competere poterat. Rot. *in Romana de Comitibus* 30.*Ianuarij* 1581.*coram fal.rec. Clement.VIII. impress.apud* Salust.Tiber.*in prax. lib.*2. *post cap.*5. & ead. Rot. *decis.* 36.*num.* 2. *p.*1.*recent.*

Non operatur tamen in petitorio, quãdo fuit apposita in libello possessorij, si fuisset oppositum de nimia generalitate. Mart. *d. tract.de clausul.p.*1.*claus.præcit.* 256.*num.*7.

4 *Noto quartò*, quod clausula. *Non se estringens, &c.* (hoc est non se astringens ad probandum necessaria, sed ad ea tantum quæ sufficiunt ad victoriam causæ obtinendam,) operatur, vt Actor non videatur recedere à Regulis iuris communis, & ideo vtile erit semper illam apponere in libellis, vt tradit Iason. *in § omnium instit. de actionib.nu.*161. vbi latè. Ofasc.*decis.*144. *num.*17.

Secundò operatur, vt Iudex potius attendat ad probata, quam ad petita in libello. Theodos. de Rubeis, *in singular.Rotæ tom.*2.*p.*4.*clausul.*498. *num.*1. Peregrin. *cons.* 92.*num.*6.*vol.*5. vbi ait, quod in libellando, & articulando parit dicta clausula multos bonos effectus pro libellante, vel articulante.

Tertiò operatur, quod æquipolleat ei altera prænotata clausula. *Ius, & iustitiam ministrari* Albert. Brun. *cons.*83. *num.*4.*vol.*1. Mart. *de clausulis. p.*1. *claus.*80. *num.*8. *&* 9. Franc. de Ponte. *cons.*63.*num.* 5. *cum plurib. seqq.*

Quartò operatur, vt vim habeat excusationis, ne Actor plus debito petens, teneatur probare id, quod petitum fuit; nec ob id in causa succumbet quamuis omnia deducta in libello nõ probet adunguem. Menoch. *cons.*127.*nu.*4. Theod. de Rub. *d. claus.*498.*num.*1.

Quintò operatur, vt Actor non teneatur probare qualitatem deductam in libello; cum alias regulariter succumberet, si non probauerit, quando in libello non adesset huiusmodi clausula, dato quod probaret factum principale. Marant. *in Spec.p.*6.*de libell.oblation. num.*17. Cardos. *in Prax. Iudic. verb. clausula. num.*10. Mendez. a Castro. *in Praxi Lusitana lib.*3. *cap.*2. *nu.*4.

Sextò operatur, ne noceant impertinentia, superflua, & inepta in libello apposita. Hippolit. *in l. vnus. §. fin. num.*36.*ff. de quæstionib.*

Septimò operatur, vt remoueat probationem necessariam, non tamen qualitatem expressam, cuius probatio necessaria est. Mascard. *de probationib conclus.*1248.*n.*57. De ista clausula *agit Bart. in l. Diuus.* 33.*ff. de re iudic. & Canonistæ in cap. cum dilecti de dol. & contum.*

5 *Noto quinto*, quod clausula. *cum potesta.e addendi,&c.* operatur, vt præsumi non possit dolus, quia est exclusiua doli. Decius *consil.*633. *num.*11. Roland. *de inuentar. p.*4.*tit.*4.*§. quid si hæres num.*7. Salust. Tiber. *in Prax. lib.* 1. *cap.*55. *num.* 10. Ridolphin *in Prax. p.*1.*cap.*9.*num.* 68. Surd. *decis.*222.*n.*21. *& seqq.* Rot. *decis.*747.*la prima n.*4 *p.* 2.*recent.* Gregor. *decis.*169. *num.*4. & ibi Beltramin. *num.*12.

Vnde ea apposita in Inuentario censentur apposita omnia bona, quia præsumitur de omnibus bonis, quamuis nõ sint omnia apposita, cum per eam ostendatur animus apponendi statim atque ad notitiam peruenerint. DD. cit. & Bald. *in l.fin.§.cum igitur. num.*8.*C. de iur. deliber.* & Alij, quos refert, & sequitur Buratt. *decis.*2541. *num.*8. Quibus adde quos citabo infra *Intersec.*4. *num.*32.*vers.quartò si in inuentario.*

6 *Noto sexto*, quod clausula. *& ita, &c,* est illatiua plurium. Soccin. Senior. *cons.*49. *num.*2.*vol.*1. Peregrin. *cons.*47. *num.*6.*vol.*1. Ioann. Baptist. Costa *de clausul. conuentional. lib. claus.*25. *in fin.* Magon. *Florent. decis.*50. *num.*4. Rot. *decis.*568. *num.*4. *&* 6. *p.*1. *diuers.*

Secundo, est continuatiua, ac repetitiua sensus verborum præcedẽtium. Ruin. *cons.* 102.*num.*12. *& cons.*184.*num.*6.*lib.*2. Galganet. *de condition. & demonstrat.p.*2. *cap.*1.*q.*18. *num* 9. Honded. *cons.*45. *num.*40 *vol.* 2. Menoch. *cons.*328.*n.*30. Rot. *decis.*128.*n.*4.*p.*2. *diuers.*

Tertiò, est restrictiua, & explicat verba antecedentia generaliora, eaque restringit. Ruin. *d.cons.*102.*n.*11 *lib.*2. Anton. Monach. *Bononien. decis.*54 *num.*5.

7 *Noto septimo*, quod clausula: *omni meliori modo,&c.* plures operatur effectus; & est magis

magis vsitata tam in libellis, quam in sententijs. Operatur autem Primò, vt æquipolleat clausulæ. *Pleno iure*, & ideo idem operatur. Mart. *de clausulis p.1. clausf.88.n.7.* Barbos. *de claus.vs.freq.claus.95.num.2.* Theodos. de Rubeis *in singularib. Rotæ tom.2. p.4. clausf* 517.*num*.25.Rot. *decis.30. num 6.p.1.in posthum.*

Secundò operatur, quod actus valeat eo modo, quo valere potest. Dec. *cons.14. num.3. vers. confirmatur, & cons.77. num.4. vers. secunda ratione*. Curt. Iunior. *cons.316. nu.20.lib.3.*Cæphal. *cons.423.n 92.* Honded. *cons.44. num.28. tom.2.* Mart. *vbi sup. num.1.* Put. *decis.230.lib.2.* Rot. *decis.242. nu.8.p.3. recent.*

Tertio operatur, vt melior via censeatur electa. Ioseph. Ludouic. Perus. *decis.117. num.4.* Seraphin. *de priuil.iuram.priu.98. n.3.* Ideo dispositio in vim huius clausulę non restringitur ad expressa, sed extenditur ad omnes casus, in quibus actus melius sustinetur. Rimin.Iun. *cons.13. num.143.* Ruin. *cons.9.num.9.vol.5.* Vnde fit, vt si actus sustineri non possit secundum verba expressa, sustineatur secundum ea, quæ congruẽtius ex primi potuissent. Cardin. Mant. *de coniectur.vltim.volunt.lib.3.tit.14.num.11.* Menoch. *cons.314 num 4.* Couarru *in cap. Raynutius de testam.§.1.sub.nu.2. vers. præ erea* Fusar. *de substitut q.245 num.65.* Rot. *in Reatina hereditatis 3. Martij 1600. coram D.Iusto.*

Quartò operatur, vt vtilius remedium dicatur deductum; & si illud, quod expressum fuit, non valet eo modo, quo fuit expressum, valebit eo modo, quo valere potuerit Menoch. *d.cons.314. num 4.* Surd. *cons.428.*Marescott. *variar lib.1.cap.29 nu.71.* Aloys. Ricci. *in collectan.decis.p.4.collect.869. effect.1.* Grog. *decis.204.num.19.*

Quintò operatur, vt censeatur intentata, & deducta omnis actio necessaria, & magis proficua Actori. Rot. Bonon. *diuers. decis t 29. num.25.& decis.216.num.54.*

Sextò operatur, vt censeatur imploratũ officium Iudicis, & quod omnia arbitrio eiusdem censeantur remissa, itaut cesset incertitudo, & contrarietas libelli. Lapus. *allegat.51 num.9.* Ruin. *cons.209.num.24.lib.1.* Card. Tusch. *practicar.concl.tom.1. litt.C. conclus.358.n.1.*Corn *cons.18.n.8.lib.3.*

Septimò operatur vt omne officium Iudicis, & omnis actio, & remedium censeatur intentatum absque alia expressione officij Iudicis, actionis, vel remedij. Petr. de Anchar. *cons.73.num.3.* Corn. *vbi supra.* Tusch. *ibid.num 4.* Benedict. Aegid. *ad l. ex hoc iure ff.de iust.& iur.p.2. cap.13. clausul.16. num.2.*

Octauò tollit ineptitudinem libelli. Bal. *cons.478. num.3. lib.1.* Card. Tusch. *vbi sup. num. 6.*

Nonò, operatur, vt in casu dubio libellus interpretari possit, prout fauorabilior est Actori libellanti. Marant. *in aur.specul. p.6.de libell.oblat n.16.*

Decimò, supplet solemnitates actui necessarias, & conualidat actum inualidum ex omni capite, quo fieri potuit. Alexan. *cons.80.num.2.lib.5.* Cæphal. *cons.772.nu.10.* Honded. *cons.44.num.29.tom.2.* Tusch. *ibidem num.35.* Grat. *cons 7.nu.24.* Mart. *d claus.88. n.3.*Barbos. *d.claus.95. num.14.*

Vndecimò operatur, vt capi possit possessio propria auctoritate. Mart. *loc.cit.n.10. & claus.56.num.15.* Honded. *cons.28. nu.26. tom.2.* Intrigliol. *Siciliæ decis.48. n.20.*

Duodecimò, cessare facit pœnam petentium plus debito. Ios.Ludou. *Perus.dec.117. num.4.& 5.*

Decimo tertiò, operatur, vt cumulari possint plura remedia contraria, & quidquid ex narratis resultauerit, conclusum censeatur Crau. *in respons.pro genero nu.215. & 217.* Et tunc sententia fieri potest non conformis libello. Angel. *cons.157.colum.2. vers ex quibus.* Marant. *vbi sup.p.4.dist.9.n.3.* Tusch. *d concl.358.n.7.& 8.*

Decimo quartò operatur, vt libellus cẽseatur deduxisse omnia narrata, & non se restrinxisse ad conclusionem, si non competit. Butr. *cons.63.* Alex. *cons.113.lib.3.* Soccin. *cons.142 col.antepen.lib.1.* Crauet. *consil. 326.nu.25.* Tusch *d.concl.358. num.11.*

Decimo quintò, æquipollet iuramento, & ideo omnia, quæ pro actus validitate exprimenda erant, habeantur pro expressis, prout si esset iuratum. Crauet. *cons.141. num.3.* Cephal. *cons.772.n.38.* Paris. *cons.40. num 24.lib.3.*

Decimo sextò operatur. vt Iudex dare possit iuramentum suppletorium, etiam parte non petente. Camill. Borrell. *in summ. omn.decis.tit.54.n.6.cum seqq.*

Reliquos effectus, tam quoad alios actus, quam ad libellum, vide apud DD. citat. præsertim apud Mascarc. Mart. & Barbos. *in locis precitatis*, vbi ponunt etiam multas limitationes. Nunc post clausulas salutares in libellis apponi solitas.

8 *Nota octauo*, quod sententia absolutoria ab obseruatione Iudicij conceditur, quando processus est nullus, aut inordinatus. Vel quando libellus Actoris fuit ineptus; vel non probauit intentionem suam; aut actionem propositam. In his, & similibus casibus absoluendus est reus per sententiam. Vnde obseruandum est, quod sententia absolutoria ab obseruatione Iudicij, seu instantiæ (prout eam vocat Rota. *decis.3.*

decis. 3. num. 2. de dol. & contum. in nou.) quamuis secundum quosdam DD. non censeatur diffinitiua sed tantum interlocutoria, quia nõ tangit negotium principale. Gloss. *in l. harum verb. absoluatur*, vbi etiam Bart *ff. si seru. vindic.* Marant. *in spec aur p. 5. num. 50. & p. 3 sextæ partis princ. act. 1. nu. 73.* Magon. *decis. Lucens. 32. num. 15. & 54.* Amat. *decis. Ferrarien. 60. nu. 9.* Nihilominus secundum alios diffinitiua censetur, quando fertur, quia non fuit probatum per Actorem, vel quia fuit solutum per Reum Bart. *in l. Titia num. 4. ff. de accus.* Anchar. *cons. 16. n. 6.* Couarruu. *variar. resol. lib. 1. cap. 1. num. 8. vbi de communi*; secus quando fertur ob ineptitudinem libelli, quia tunc censetur interlocutoria. DD. *citat.* Rot. tamen apud Crescent. *decis. 6. nu. 1. & seqq de appellat.* sequendo Abb. *in cap. ad dissoluendum in 1. notab. n. 2. de despons. impuber.* & Felin. *in cap. examinata nu. 17. vers. adde etiam his de iudic.* tenet quod etiam lata ob ineptitudinem libelli, adhuc sit diffinitiua, seu habeat vim diffinitiuæ. & proinde ab ea datur appellatio. Bart. *in d. l. ti. a num. 5. vers. quæro vtrum ff. de accusat.* Magon. *d. decis. Luc. 32. n. 54.* Crescent. *ibid. num. 6.*

9 *Noto nonò*, quod huiusmodi sententia absolutoria datur in multis casibus.

Et Primò, quando libellus est ineptus, ita ut ex narratis deprehendi nõ possit, quæ actio intentata fuerit, & tunc Actor condemnari debet in expensis. Speculat. *lib. 1. de offic. omn. iudic. §. de seruit. quoque nu. 16. vers. item absoluit, & num. 18. vers. si autem* Castr. *cons. 272 nu 2. vers ex his lib. 1.* Alex. *cons. 152. nu. 4. vers tertio, & n. 5. lib. 6.* Aretin *cons. 119. num. 4.* Marant. *in spec. aur p. 5. princ. num. 50.* Couarruu. *variar. resol. lib. 1. cap. 1. n. 8.* Salust. Tiber. *in Prax lib. 2. cap. 20. num. 6. vers. item quando*. Rot. Genuens. *decis. 43. num. 5. & seqq.*

Secundò ferenda est, quãdo Actor mouit iudicium, & postea nec illud prosequutus est, aut litem contestatus est, nec aliquid probauit; tali enim casu ex ipsius cõtumacia Reus absolui debet ab obseruatione iudicij Marant. *vbi sup. n. 49.* Ridolphin. *in Prax. p. 3. cap. 2. n. 183.*

Tertiò, quando lis contestata fuit, vel habita pro contestata & Actor se absentauit, tunc si nihil probauit, Reus absoluitur ab obseruatione iudicii. Marant. *loc. cit. num. 52.* Ridolphin. *ibid. num. 135.* Audent. ad Marsil *singular. 17. n. 2.* Rot. Gen. *vbi sup num. 2.*

Quartò, quando Iudex primæ instantiæ sententiam tulit super processu inualido, nã tunc Iudex appellationis potest Reum absoluere, saluo iure iterum agendi, *cap. cum dilecti*, vbi Gloss. *in verb. quæstione*, & Abb. *num 4. de empt. & vendit.* Alex. *cons. 79 nu 3. lib. 2.* Sal. Tiber. *loc. cit.* Marant. *ibid. n. 15.* Rot. Gen. *ibid. num. 3.*

Quintò fertur, quando perempta est instantia causæ. Andr. de Isern. *in constit. Regni incip. sponte volentibus per tex. in l. cum quæ temere ff de indic.* Marant. *vbi sup. nu. 49.* Asynius *in prax §. 2. cap. 15. num. 15. vers. præterea* Rot. Gen. *loc. cit. num. 4.*

Sextò fertur, quando Reus conuentus soluit ante sententiam, pendente tamen Iudicio. *§. fin.* & ibi Gloss. *in verb absoluere instit. de perpet. & temp. action.* & ibi DD. Bart. *in d l. titia nu. 4. ff. de accusat.* Iason. *in l. properandum. §. et si quidem n. 17. C. de iudic.* Marant. *d p. 5. num. 54.*

Vltimò fertur in criminalibus, quando Reus occidit aliquem qui per statuta loci poterat impune occidi, quia forte erat Bannitus. Bart. *vbi proxime*, & tunc est diffinitiua talis sententia, quia imponitur finis negotio Bart. *ibid.* & Magon. *decis. Lucen. 132. num. 54.*

10 *Noto decimò*, quod sententia absolutoria ab obseruatione Iudicij præseruat ius Actori in alio Iudicio; & consequenter non perimit regulariter negotium principale. *l. & post edictum §. circumductio ff. de iud. cap. examinata*, & ibi Gloss. *in verb. non temerè eod. tit. de indic.* vbi etiam Abb. *num. 22. vers dic. ergo.* Gloss. *in l. properandum. §. & si quidem in verb ab obseruatione C. de. indic.* Bart. *in d. l. titia n. 4. & 5. ff. de accus.* Marant. *d. p. 5. n. 52. vers. & vtilitas, & p. 3. sextæ partis princ. act. 1. n. 35.* Rot. Genuens. *d. decis. 43. num. 4.* & proinde non perit actio, quamuis perimat instantia. Bald. *in d. l. properandum §. & si quidem num. 19.* & Ias. *num. 18. C. de iud.*

11 *Noto vndecimò*, quod differt absolutoria ab obseruatione Iudicij ab absolutoria simpliciter ab impetitis, quia fortè Actor non probauit; nam per absolutoriam ab obseruatione Iudicij perimitur instantia. Felin. *in cap causam, quæ il 1. num. 29. vers. item non procedit de testib.* Bald. *vbi sup. nu. 20.* Marant. *d p. 5. nu. 26.* Asynius *in Prax d. §. 2. cap. 15. nu. 30.* Per absolutoriam verò Rei simpliciter ab impetitis, ob defectum probationum Actoris (de qua insequenti Intersec. secunda.) non perimitur, quia hæc est simpliciter diffinitiua, transit in iudicatum, & tollit omninò viam agendi de nouo Iason *in l. admonendi num. 19. & seq. ff. de iureiur. & in d. l. properandum §. & si quidem nu. 18. C. de iudic.* Marant. *vbi sup. præcit. p. 5. n. 2. vers. et vtilitas.* Couarr. *variar. resol. d. lib. 1. cap. 1. nu. 8.* Asynius *in præcit. prax. §. 2. cap. 15. num. 20. & seq.*

12 *Noto duodecimo*, quod quando perimit

mit instantia in absolutoria ab obseruatione Iudicij, non perit actio, vt dictum est, sed acta ordinatoria tantum Iudicij, prout sunt libellus, litis contestatio, citationes, iuramentum calumniæ, & omnia alia acta ordinatoria iudicij; Neque pereunt acta decisoria causæ, prout sunt probationes, confessiones, testes & huiusmodi. Bald. *in d. §. & si quidem num. 20.* Felin. *in d. cap. causam quæ il 1. nu. 29. de testib.* Marant. *in d. spec. aur p. 5 nu. 62.* Afynius *d. cap. 15. n. 1. & 4.*

Limitatur tamen in actis probatoriis imperfectis, prout sunt testes non publicati, istorum enim dicta, & probationes pereunt perempta instantia. Bald. *d. nu. 20.* Est bene verum, quod isti testes non publicati, si sint viui, inducendi sunt denuo coram Iudice nouę instantię, & examinandi formiter; si verò sint mortui, publicari possunt eorum dicta coram Iudice præfato nouæ instantiæ. DD. apud Marant. *d. p. 5. nu. 56.* de instantiæ peremptione vide reliqua supra hac *cad. p. 2. sect. 2. subsect. 11. nu. 14. cum seqq.*

INTERSECATIO II.

De Absolutoria Rei Conuenti ab impetitis per Actorem.

SVMMARIVM.

1 *Absolutoria ab instantia eadem ferè est, ac supradicta.*
2 *Absolutoria ab impetitis conceditur Reo, quādo Actor non probauit.*
3 *Fertur ob ineptitudinem libelli.*
4 *Silentium perpetuum per eam imponitur Actori.*
5 *In petitorio lata non obstat Agenti Possessorio adipiscendæ, & recuperandæ, benè autem retinendæ.*
6 *Lata verò in Possessorio non obstat Agenti Petitorio.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit fuisse e muentum in hac Curia ad instantiam N. de N. ad soluendum illi scuta quingentum ex causa venditionis cuiusdam domus sitæ in loco N. Verum, quia non probauit, neque per instrumentum venditionis assertę, neque per testes, quod interfuisset venditio talis domus N. quam compatens ipse possidet titulo hæreditario, & non venditionis ab ipso N. Actore; Propterea petit ab impetitis per eumdem Actorem absolui, & liberari; & amplius super illa non molestari, nec inquietari, sed perpetuum silentium imponi. Et insuper petit dictum N condemnari in omnibus damnis, expensis, & interesse factis, & faciendis in præsenti causa. Super quibus omnibus, &c. Deducens, &c. Non se adstringens, &c. Cum potestate, *&c. Et ita dicit, ac prouideri petit isto, & omni alio meliori modo, &c.*

Forma Sententiæ

Nos, *&c.* (& prosequere, vt supra modo quo dictum est in præcedenti sententia absolutoria ab obseruatione Iudicij, deinde dicatur) *de, & super petitione cuiusdam domus sitæ in loco N. iuxta, &c.* vt supr. vsque ad verba: *diffinitiuè pronunciamus supradictum N. de N. Reum conuentum fore, & esse, absoluendum, & liberandum, prout absoluimus, & liberamus ab impetitis per dictum N. de N. Actorem; ac propterea eidem N. Actori perpetuum silentium imponendum fore, & esse, prout imponimus super præmissis; Victumque Victori in expensis condemnamus, quarum taxationem nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus, & ita dicimus, &c. & diffinitiuè sententiamus, non solum vt supra, sed omni alio meliori modo, etc.*

Ita pronunciaui Ego N. &c. Lecta, lata, &c. vt supra notatum est.

ANNOTATIONES.

1 *Noto Primò*, quod eadem ferè forma vti poterit Iudex in sententia absolutoria ab obseruatione instantiæ, quando fortassis instantia perempta est per lapsum temporis trium annorum in ciuilibus (de qua supra diximus) mutatis tamen paucis verbis, nam vbi dicitur: *Ab obseruatione Iudicij*, vel *ab impetitis*, dici debet: *ab obseruatione præsentis instantiæ.* Et in reliquis seruatur eadem verborum forma, prout supra.

2 *Noto secundò*, quod sententia absolutoria simpliciter ab impetitis conceditur Reo vbicumq; Actor non verificauit contenta in sua petitione, vel suam intentionē non probauit. *l. eum, qui dicit. ff. de probat. & l. qui accusare. C. de edend.* Rot. *decis. 17. nu. 1. de re iudic. in antiq. & decis. 3. eod. tit. in nou.* Cassador. *decis. 1. num. 1. & decis. 2. de re iudic.* Du-

ran. *decis.* 280. *num.* 2. *& decis.* 381. *num.* 1. & sic Reus absolui debet, ob defectum probationum Actoris. Conceditur etiam tertio possessori ex non iure Actoris. Verall. *decis.* 133 *par.* 3. Conceditur etiam Reo absenti, quamuis citatus fuerit ad personaliter cōparendum, si se defenderit per Procuratorem; dummodo de hoc oppositum non fuerit per Actorem ante conclusum in causa Rot. *decis.* 10 *de procur. lin nou. & decis.* 7. *de re iudic. in nou.* Quod ampliatur etiā si reus absens fuerit excommunicatus per Procuratorem se defendens. Rot. *d. decis.* 7. *de re iudic. in nou.*

3 *Noto tertiò*, quod huiusmodi sententia absolutoria ab impetitis ferri potest, etiam ob ineptitudinem libelli, vel ob diuersas alias causas personales. Rot. *dec.* 17. *pracit. num.* 2. *de re iudic. in antiq.* Similiter ob alias causas, vel ob incapacitatem partis aduersæ. Caualèr. *decis.* 148. *num.* 3.

4 *Noto quartò*, quod per prædictam absolutoriam imponi debet Actori perpetuum silentium Rot. *d. decis.* 7. *de re iudic. in nou. & d. decis.* 17. *num.* 1. *de re iudicat. in antiq.* Duran *d decis.* 280. *num.* 2. Et proinde transit in iudicatum, & non potest super illo iure amplius agi per Actorem, quia per ipsam perimitur negotium principale; vt in terminis censuit Rot. *apud* Caualer. *decis.* 158. *num.* 1. *& num.* 3. *&* 148. *num* 2. *in princip.* Neuizan. *cons.* 19. *num.* 15. & Alii quos allegaui supra *in praced. Intersec.* 1. *num.* 10.

5 *Noto quintò*, quod huiusmodi sententia lata pro Reo in petitorio non obstat Agenti possessorio adipiscendæ. *l. & an eadem.* §. *fin. de except. rei iudic.* Rip. *in l. naturaliter.* §. *nihil commune num.* 101. *ff. de acquir. poss.* Argel. *de acquir. poss. q.* 2. *art.* 1. *num.* 30. Quod fallit in duobus casibus. Primò, quando excipiens offert se incontinenti probaturum suam exceptionem. Rip. & Argel. *vbi sup.* Secundò, quando Reus fuit absolutus, ex eo quod erat dominus, & docet incontinenti de dominio; secus si fuit absolutus, ex quo Actor non probauit, quia tunc bene procederet. Bart. *in d. l. naturaliter*, §. *nihil commune*, *num.* 2. *vers. tertio casu*.

Agenti verò possessorio retinendæ benè obstat. Dyn. *in cap. qui ad agendum de reg. iur. in sexto*. Rip. *vbi supra num.* 97. vbi de communi testatur, prout facit Menoch. *de retinend. poss. remed.* 3. *numer.* 785. *& seqq.* Quod quidem procedit, quando absolutoria lata fuit, quia Reus probauit, se dominum; sed non quando fuit lata, quia actor non probauit. Rip. *loc. citat. num.* 97. *vers. quid tenendum*. & Menoch. *ibid. nu.* 690. *& seq.* Et similiter lata in Petitorio obstat in Possessorio Recuperandæ, in quo parit exceptionem Rei iudicatæ. Rip. *in d. l. naturaliter*. §. *nihil commune num.* 35. *cum seqq.* vbi *num.* 40. de communi testatur contra Bart. *ibid.* Sed tamen *num.* 69. *cum pluribus seqq.* limitat viginti quinque modis. Menoch. *de recuperat. remed.* 1. *q.* 20. *num.* 233. vbi de communi, *& d. remed.* 3. *de retinen. n.* 686. Fallit tamen conclusio tripliciter. Primò, quando fuit quis spoliatus post sentētiam. Secundò, quādo fuit declaratum spoliatorem incidisse in pœnam legis. *Si quis in tantam. C. vnde vi.* Tertio, quando absolutoria lata fuit ab obseruatione iudicij, nam tunc cum spoliator non probauerit se dominum, sententia non facit notorium in causa dominij. Menoch. *de recuperand. d. remed.* 1. *q.* 30. *num* 263. *& seqq.*

6 *Noto sextò*, quod è contrariò sententia absolutoria lata in Possessorio non obstat agenti Petitorio, quia in Possessorio proprietas nō vertitur. *d. l. & an eadem.* §. *fin. ff. de except. rei iudic.* Rip. *in d.* §. *nihil commune num.* 103. Menoch. *de retinen. dict. remed.* 3. *num.* 808. Quod fallit, quando Possessorium habet admixtam causam proprietatis. *l.* 2. §. *quadam. ff. de interdict.* Rip. *vbi sup. nu.* 103. *vbi de communi.* Menoch. *d. remed.* 3. *pracit. num.* 808. Sed hoc sublimitatur, vt locum habeat, quando in iudicio Possessorio fuit plenè cognitum de dominio; aliàs secus. Rip. *in d.* §. *nihil commune n.* 103. *vers. quid dicendum*.

INTERSECATIO III.

De Remedio legis Diffamari C. de ingen. manumiss.

SVMMARIVM.

1 *Iactatio, seu diffamatio quid sit.*
2 *Diffamationis iudicium intentatur coram Iudice competenti diffamati.*
3 *Diffamatus in hoc iudicio habetur pro Reo, quamuis sit Actor.*
4 *In dubio pronunciandum est pro diffamato tanquam Reo.*
5 *Diffamatus non dicitur Reus pluribus modis.*
6 *Confessio facta in libello nocet libellanti.*
7 *Remedium dicta* l. diffamari *in quibus causis detur.*
8 *Contra quos detur.*
9 *Coram Iudice competente ipsius diffamati proponendum.*

10 *Pra-*

10 *Præuentio datur per citationem, vbi plures Iudices competentes fuerint.*
11 *Iudex electus à diffamato procedit in hoc iudicio etiam si plures habeat.*
12 *Quod habet locum, tam in termino diffamationis, quam in negotio principali.*
13 *Iudicium ordinarium coram vno Iudice cæptum, coram eo est prosequendum.*
Remedium l. diffamari *non competit, si prius intentatum fuit iudicium coram aliquo Iudice.*
14 *Remedium prædictum habere non potest excommunicatus.*
15 *Intentans tale remedium tenetur docere de suo interesse.*
16 *Bina monitio requiritur in hoc iudicio.*
17 *Diffamatio, seu iactatio constare debet Iudici.*
18 *Diffamans, si in termino ius suum deduxerit, relicto iudicio diffamationis agitur iudicio ordinario.*
19 *Timens ab aliquo vexationem quid facere possit.*
20 *Remedia* legis si contendat. ff. de fideiussor. & l. Aurelius. §. centum. ff. de liberat. legat. quæ?

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens ad eius aures peruenisse, qualiter Sempronius de Sempronijs se iactauit, & iactat velle molestare ipsum comparentem super solutione scutorum mille pro prætenso debito proueniente ex causa cuiusdam asserti mutui. Verum, quia comparens ipse nunquam talis debiti notitiam vsque modo habuit; & huiusmodi iactatio, seù diffamatio non modicum affert detrimentum in bonis ipsius comparentis; imò in proprij status iacturam tendere videtur: Ideo recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit præfatum Sempronium cogi, & compelli ad proponendum in iudicio actionem prætensam contra ipsum comparentem infra competentem terminum; aliàs pronunciari, quod amplius non audietur; & iactationibus, ac diffamationibus perpetuum imponetur silentium, Super quibus, &c. Non se astringens, &c. Deducens, &c. Et ita, &c. omni modo meliori, &c.

Forma Sententiæ.

In Dei, *&c.* Nos, *&c.* Christi *Nomine, &c.* Dicimus, *&c. dictum N. absoluendum fore, & esse, prout absolumus ab omnibus, & quibuscumque impetitionibus, iactationibus, diffamationibus, molestationibus, & impedimentis præfato N. de N. super prætenso mutuo per Sempronium præfatum præstitis, illatis, & inferri comminatis; & ob id eidem N. de N. diffamanti de, & super præmissis perpetuum silentium imponendum fore, & esse, prout imponimus.* Victumque *Victori in expensis condemnamus; quarum taxationem nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus.* & mandatum *quodcumque desuper necessarium, & opportunum decernimus, & relaxamus, &c.* Et ita, *dicimus pronunciamus, & diffinitiuè sententiamus, non solum, vt supra, sed omni alio meliori modo, &c.* prout in prima formula habentur.

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod remedium *legis diffamari* C. *de ingenuis manumissis*, frequentissimè intentatur in iudicio; & proinde valde vtile est de eo aliquid prælibare. Dicitur autem in Curia Romana iudiciũ Iactationis; sed alibi appellatur diffamationis. Quod introductum fuit ad reprimendum illos, qui malitiosè detrahunt statui alicuius probi Viri, iactando se, quod habeant aliquod ius in bonis illius; ex qua diffamatione magnum præiudiciũ oritur diffamato, tùm quoad Personæ statum, tùm etiam quoad bona; quia mala ipsorum qualitas minuit eorum æstimationẽ. Soccin. *in l. 1. §. si hæres ff. ad Senat. Consult. Trebell.*

Neque obstat, quod *in d. l. diffamari*, sermo habeatur solùm de causa status Personarum: Nam respondetur, quod ex identitate rationis, idem haberi debet respectus etiam quoad bona, quæ tacitè sub illo cõtinentur, Contard. *in d. l. diffamari q. 1. lim. 3. num. 35. & seqq. C. de ingen. manum.* latè Marchesan. *de commiss. iactation. p. 3. §. 1. num. 1. & seqq. fol. mihi 324.*

2 Noto secundo, quod hoc iudicium diffamationis introduci potest coram suo Iudice per diffamatum, & apud illum vocare diffamantem; etiam si diffamans sit alterius iurisdictionis: nam si iste vocare vellet effectiuè in iudicium diffamantẽ, vtique conuenire deberet coram suo Iudice per communem regulam, quod Actor sequitur forum Rei. ita probatur ex *l. cum hi. §. transactiones. ff de transact.* Bart. *in l. Societatem. §. arbitrorum. ff. pro soc.* Cagnol. *in d. l. diffamari num. 9.* vbi de communi, & ibi Contard. *q. 1. num. 3. & seqq.* vbi de magis communi. Abb. *in cap. si quis contra Clericũ. num. 2. de for. compet.* Couar. *variar. resolution. lib. 1. cap. 18. num. 5. in fin.* Gabr. *de action. conclus. 6.*

clus.6. num.41. Marchesan. d. §.1. num. 40. fol.331. vbi de magis communi. Roman. cons.412.num.2. & ibi Mandos. in verb conuenisset. Osasc.decis.151 nu.4. Vrsill.ad Afflict. decis.268.n.2.Capyc.decis.18.

3 Ex quo infertur, quod licet in aliis iudicijs ille, qui intentat actionem dicatur Actor, & ille, contra quem intentatur, dicitur Reus. In hoc tamen Iudicio diffamationis per remedium legis diffamari, contrarium experimur, nam diffamans, contra quem Iudicium intentatur, dicitur Actor, & diffamatus, qui illud intentat, dicitur Reus originarius,& naturalis Abb. vbi supra, Alex. consil.103.lib.5. Couarruu. loc. pracit. num.4. Marchesan. ibid. num.33. Osasc. d.num 4.& num.10. Capic. d decis.18. Duran. decis.60. num.14. Rot. decis.423.n.3. part.1.diuers.& in Placentina Capellania 8. Nouembris 1602. coram Emmentiss. Cardin. Pamphilio.

Et ratio est, quia licet diffamatus intentet iudicium, hoc tamen facit prouocatus ad se defendendum, & proinde attenditur causa naturalis, non accidentalis. Alex. d.cons.103. num 6. Crauett. consil.18. num.2. Osasc. d.decis.151.n.4.in fin.& num.11.in fin. Marchesan. loc.præcit.nu.34.Duran. vbi sup. num.13.

4 Vnde cum diffamatus habeatur, & sit verus Reus in hoc iudicio legis diffamari, vt Doctores præcitati tradunt, præsertim Osascus. d.decis.151. nu.4. diffamans sit verus Actor.Rot.apud Duran. d.dec.60. n.14. in dubio,ad fauorem diffamati, tamquam Rei pronunciandum est. Dec. in l. fauorabiliores. num.2.ff de regul.iur.

5 Noto tertio, quod conclusio suprafirmata,diffamatum scilicet esse verum Reū, pluribus modis limitatur.

Et Primò, quoad primam petitionem in libello factam.Roman. cons.217.in princ. Duran.d.decis.60.num.12. quia respectu primæ ordinationis iudicij dici debet Actor, non Reus, secus respectu decisionis ipsius. Iason. in l.de pupillo §.si procurator. num.4.ff. de nou. oper. nunc. Contard. in d. l.diffamari. q.1.num.2.

6 Secundò limitatur, quando in libello expresse vocauit se Actorem, quia eius confessio illi obest. l.cum precum.C. de liber. caus. vbi Bald. & Salic. l.3.C. de instit. & ibi Bart. & Alij & l. ne satisdatio. ff. rem rat haber Gabr. de confess. conclus.4. num.7. Osasc. decis.138. num.3. Marchesl. vbi sup. num.38. Mandos. de commis. formul.1.vers.quarto præmitto.Caputaqu. decis.190.num.3.p.1.& dec. 220.n.3.et 4.p.2.Rot. in Perusina Bonorum.11. Maij 1582. coram D. Brauo.

Tertiò limitatur, quando procurator habuit mandatum generale ad defendendum, quia non per hoc intentare potuerit pro suo principali dictum remedium legis diffamari.Contard. ibid.q.1.num.18. verba enim mandati sunt proprie intelligenda. Put,decis.413 per tot.lib.1.

Quartò limitatur, quando intentans huiusmodi remedium non docet de suo interesse, nam tunc eo frui non potest. Rot. in d.Placentina Capellania 8. Nouembris 1602. coram Emin. Card. Pamphilio.

Quintò limitatur, quando quis in Curia Romana obtinuit commissionem super omnibus causis motis, & mouēdis cōtra quoscumque, & facta non fuit in specie mentio super iactationibus, nam tunc talis obtinendo citationem, iuxta formam commissionis declarat se Actorem. l. inter bus.ff. de iudic. à qua recedere non potest. Roman. cons.343. nu.13. Rot. in Syracusana quarta 16.Nouembris 1588. coram D. Comitolo quę est eius decis.34.& apud Postium de manutenend.decis.65.

7 Noto quarto, quod hoc remedium legis diffamari intentari potest, tam in causis Ciuilibus, quam Criminalibus. l.iutia ff.de accusat.l.si ea C.de his qui accus non poss. Bart. in l. si quis libertatem num.8.ff. de petit. hæredit. Contard. in d. l diffamari ampliat.3. num.25. Gabriel. de action.conclus 6. num.2. vbi Alios congerit. Mandos. de commis. form.5. iactat. & molest. in verb. imputare. Boer. decis.255. num.7.

Secundò intentari potest, tam in causis prophanis, quam spiritualibus, puta beneficialibus. Menoch. de recuperand. possess. remed.15.q.27. num.363.& seqq. Mandos. in reg.29.de subrog.collit.num.1.& seqq.& de commiss. vbi sup. in princ.& in verb. inquietare vbi tradit formulam commissionis. Cassador. decis.6. de rescript. & decis.9. de caus. poss. & propr.

Tertiò datur, tam in Iudicio Possessorio, quam in Petitorio; tam in actionibus personalibus, quam realibus. Dec. in cap. in præsentia num.10. de probat. Gabr. de act.d. conclus.6.nu.3. Contard vbi sup. concl.2.n.24. Boer. loc.cit.n.7.Rot. decis.26.n.1.de sent.& re iudic.in antiq.

Quartò datur, tam in causis feudalibus, quam in aliis non feudalibus, & tam in causis dotalibus, & matrimonialibus, quā in alijs.Contard. ibid ampl.10.n.75.& seqq.& ampl.23.n.163.& ampl.27.n.185.Gabr. d.conclus.6.num 7.10.& seqq.

8 Noto quinto, quod dictum remedium. l. diffamari, competit contra plures Personas.

Et Primò contra Fiscum, & Procuratorem Principis.

Se-

Secundò contra Episcopos, & Prælatos, eorumque successores.

Tertiò contra impugnantes priuilegia Principis ex defectu voluntatis.

Quartò contra Filium exhæredatum ad proponendam querelam.

Quinto contra Tutores, & Curatores, & Hospitalarios.

Sextò contra Maritum respectu Dotis.

Septimò contra eum, qui de directo agere non potest.

Octauò contra Personas incertas.

Nonò contra excommunicatum.

Decimò contra diffamantem iura Beneficii, & Ecclesiæ.

Vndecimò contra tertium intercesse habentem in iudicio iam intentato contra diffamantem, nam tunc citari potest tertius ad contradicēdum pro suo iure. Gabr. *d. tract. de action. conclus. 6. à n. 4. vsque ad 17.* vbi latè, latius vero Contard *in d. l. diffamari ampliat. 1 num. 9. ampliat. 4. & 5. n. 26. ampl. 7. num. 33. ampl. 8. num. 40. ampl. 9. nu. 48. ampl. 10. n. 75. ampl. 11. n. 85. ampl. 15. nu. 102. ampl. 21. num. 142. & ampl. 24. n. 177.*

9 *Noto sexto*, quod ad effectum, vt hoc remedium dari possit, plura requiruntur.

Et Primo, vt diffamatus præueniat, citando diffamantem coram Iudice competente ipsius diffamati, & si plures habeat cōpetentes, coram aliquo ex illis, alias diffamans posset illum coram aliquo ex pluribus competentibus conuenire. Marian. *in cap. proposuisti num. 26. de for. compet.* Gabr. *d. concl. 6. num. 32.*

10 Et ratio est, quia per citationem dicitur præuenta iurisdictio, etiam in hoc iudicio. *l. diffamari.* Roman. *cons. 412. num. 4.* & est communis DD. sententia. Cagnol. *in d. l. diffamari n. 20. in fin. vers. sed oppono.* Contard. *ibid. q. 2. n. 28. vers. contrarium.*

11 Vnde postquā diffamatus elegerit sibi in Iudicem vnum ex competentibus ipsius, quando plures habet, non potest amplius diffamans conuenire diffamatum coram alio competente diffamati. Caccialupus. *in l. omnes populi. col. 14. ff. de iust. & iur.* Felin. *in cap. cum sit generale n. 6. de for. compet.* ob dictam rationem, quia per citationem dicitur præuenta iurisdictio.

12 Quod locum habet, non solum in iudicio diffamationis simpliciter assignādo terminum diffamanti, intra quem intentare debeat actionem, quam se iactat habere; verum etiam in negotio principali, nam coram eodem Iudice à diffamato electo super termino ad agendum, conueniri debet super principali actione, & nō coram alio, etiam sibi cōpetenti Marian. *in d. cap. proposuisti n. 26. vers. et aduerte circa id, quod dixi. de for. compet.* quē sequitur Ferrett. *consil. 39. num. 2.*

13 *Secundo* requiritur, vt non sit intentatum iudicium principalis actionis coram aliquo Iudice; quia remedium. *l. diffamari* est remedium subsidiarium, & extraordinarium, quod cessat, quando adest remedium ordinarium, & fuit iam intentatum coram aliquo Iudice, nam coram eo prosequendnm est iudicium. *l. cum quædam puella. vers. sed et si post susceptum. ff. de iurisdict. omn. iudic.* Bald. *in l. si finita §. eleganter num. 4.* vbi etiam Alii *ff. de damn. infect. & in l. pupillus C. de vsur. pupill.* Mandos. *de commiss. iactat. & molest. form. 5. d. verb. inquietare vers. inter alia respondeo.* Marches. *de commiss. iactat. p. 3. §. 2. n. 13. fol. 339.*

Et ita seruatur in hac Alma Vrbe in tribunali A.C. vbi quando datur monitoriū iactationum ad partes transmittendum apponitur clausula: *Dummodo Iudicium in partibus non sit cœptum coram aliquo Iudice competente, alias monitorium non afficiat.* Adest const. 71. Pauli V. incip. *vniuersi agri in §. & in monitoriis specialibus* emanata super reformatione Tribunalium Vrbis. Caualer. *decis. 587. nu. 3.* & Rota passim eodem modo procedit.

14 *Tertiò* requiritur, vt qui hoc remedio vti voluerit, sit in communione Fidelium, nam si sit excommunicationis censura innodatus, cum sit à Fidelium congregatione seiunctus, non potest hoc remedio iuuari. Felin. *in cap. intelleximus. num. 7. ante fin. vers. secundo allego. de re iudic.* vbi etiam Dec. *n. 32.* & Aretin. *num 3. & 7.* Contard. *in d. l. diffamari, limit. 5. nu. 82.* Couarr. *variar. resol. lib. 1. cap. 18. num. 5.* Afflict. *decis. 268. n. 3.* Osasc. *decis. 151. n. 7.*

15 *Quartò* requiritur, quod qui voluerit dicto remedio gaudere, doceat de suo interesse. Gabr. *de action. d. conclus. 6. num. 37. in fin.* Aretin. *cons. 68. nu. 6. vers item non est dubium.* Rot. *in d. Placentina Capellaniæ, & decis. 801. num. 1. & seqq. p. 1. diuers.* Et sic de suo iure, & de sua possessione. late Gabr. *d. conclus. 6. num. 37.* Rot. *loc. cit.* Boer. *decis. 255. num. 10.* Felin. *in cap. veniens il 2. n. 13. de testib.* vbi de commmuni dicit, quod ad docendum de suo interesse, sufficit apparens probatio. quod dictum Rot. *in d. decis. 801. n. 4.* admisit, quoad tertium comparentem pro suo interesse, non quoad principalem, nam hic plenè probare tenetur.

16 *Quintò* requiritur, quod per Iudicem bis moneatur diffamans ad probandum, vna post aliam, non vnica pro bina monitione, alias non posset illi perpetuum silentium imponi, & sic nisi præcedat bina monitio, audiri poterit in posterum.

tex-

textus est in §. si autem vers. semel, & secundo admoniti Authent. de Eccles. titul. & §. si quis autem non implens Authent. de heredib. & falcid. vbi Gloss. in verb. admonitus, & Angel. n. 15. Felin. in cap. venerabils num. 9. de iudic. Contard. vb. sup. limit 3. num. 31. & q. 13. num. 87. vbi de communi Gabr. d. conclus. 6. num. 21. Cæpoll. de cautelis caut. 110. Aret. in rubr. instit. de except. num. 23. prop. fin. vers. vnum tamen tene menti perpetuò. Marches. d. §. 1. num. 48. fol 333. vbi de magis communi Afflict. decis. 264. num. 4. Boer. decis. cit. 255. num. 10.

Quod tamen limitatur, quando in prima citatione apponeretur comminatio de non audiendo amplius elapso eo termino, nam tunc non est opus secunda citatione. Felin. in cap. accepimus. num. 6. de fid. instrum. Contard. in. l. diffamari. limit. 3. num. 70. vers. secunda limitatio.

17 *Sextò* requiritur, quod constet Iudici, saltem summariè, de diffamatione; alias assertum diffamantem cogere non posset. Bart. in l. Titia num. 8. ff. de accus. Bald. in l. 2. C. ne fil. pro patr. Ant. vbi sup. num. 23. vers. ex quibus nota Cagnol. in d. l. diffamari, num. 6. Gabr. d. conclus. 6. num. 24. Couar. variar. resol. lib. 1. cap. 18. num. 2. Et sic erit in actis probanda diffamatio. Salicet. in l. 3. num. 3 C. qui bon. ced. poss. Couarr. & Alii vbi proximè, & Boer. d. decis. 255. nu. 7 vers. & ista diffamatio. Et ideo recipi possunt testes ante litis cõtestationem in hoc iudicio. Butr. in cap. cum olim. n. 10. de testib.

18 *Noto septimo*, quod si diffamans in termino sibi prefixo ad agẽdum pro actione, quam se iactauit habere, agere incipiat, & ius suum deduxerit, non proceditur amplius per viam dicti remedii l. diffamari; sed via ordinatia, cognoscendo de bono iure, & meritis causæ. cap. in præsentia de probat. vbi Felin. n. 3. col. 2. vers. vnum aliud Dec. num. 14. vers. quarto nota. & Aret. nu. 3. & 4 & d. rubr. inst. de excep. num 23. vers. si autem Actor. Cagnol. in d. l. diffamari num. 11.

Quod si diffamans nihil deduxerit pro suo iure in termino sibi præfixo, vel nec agere incipiat; tunc Iudex tenetur pronunciare, illum non esse amplius audiendum, imponendo ei perpetuum silentium Gloss. in d. l. diffamari. verb. sententiam. Aret. d. nu. 23. vers. ex hoc apparet, & nu. 38. vers. sed tu posses tenere.

19 *Noto octauo*, quod quando quis timet sibi instare actionem ab aliquo intentandã, sed ab illo non diffamatur, seu iactatur; tunc quia non potest contra talem dictum remedium intentare, cum sileat, traditur cautela à Practicis Curialibus, quod procuret vt aliquis amicus iactet se habere actionem super illa re, super qua vult dictum remedium, & sic virtute diffamationis intentare potest iudicium l. diffamari contra dictum diffamantem, quo intentato contra illum, citari faciet omnes, & quoscumque alios sua interesse putantes, quibus citatis, præfixisque solitis terminis, ac ipsis non comparentibus, pronunciare poterit Iudex sententiam seruatis seruandis ad sui fauorem, pepetuum omnibus imponendo silentium. arg. Auth. si omnes C. si min. ab heredit. se abstin. & l. at qui natura §. si cum me absente & ibi Salicet. num. 2. vers. quæro secundo, C. de negot. gest. Hæc autem cautela traditur singulariter à Baldo. in Authent. sed & si quis ab aliquo num. 10. vers. cautela C. de test. quem sequitur Contard. in d. l. diffamari ampl. 21. n. 142. & seqq. & limit. 7. n. 106. Boer. d. decis. 255. n. 7. Natt. in Clement. sepè in princ. notab. 5. art. 3. princ. n. 16. vers & quia dixit Baldus. de verb. signifi.

20 *Noto vltimo*, quod timens vexationem ab aliquo super suis bonis, vltra remedium l. diffamari, intentare potest duo alia optima remedia; vnum l. si contendat ff. de fideiussorib. & alterum l. Aurelius §. centum ff. de liberatione legata. Et proinde adire Iudicem suum competentem, coram quo esset ab Aduersario conueniendus, si ille ageret contra ipsum, & ab eo petere declarari, se non esse debitorem; Vel habere meliora, & potiora iura; Vel sibi legitimam competere exceptionem, & huiusmodi; & propterea aduersario super actione, in qua molestiam timet perpetuum silentium imponi. ita habetur in d. l. si contendat. & d. l. Aurelius. §. centum, & ibi Gloss. & DD. communiter, quibus addi potest lex. duo patroni in princ. ff. de iureiuran. & l. 3. C. qui bon. ced. poss. ita tradit Bart. in l. si finita §. eleganter. num. 2. ff de damn. infect. Abb. in cap. si quis contra Clericum num. 2. vers. vnde licet de for. compet. Felin. in cap. significauit. num. 5. de testib. Roman. consil. 412. n. 1. & ibi Mandos. in verb. inquietari. Couarruu. resol. d. lib. 1. cap. 18. num. 3. Contard. in d. l. diffamari ampl. 17. num. 108. vbi de magis communi testatur. Neque obstat, quod remedium dicta l. si contendat loquatur in fideiussore, nã ex identitate rationis idem seruari debet cum quocumque alio Reo. Cagnol. in d. l. diffamari nu. 5. vers sexto amplia Osasc. decis. 151. num. 10. Differunt tamen prædicta remedia in aliquo, nam in remedio l. diffamari Actor; compellitur agere in termino, alias ei imponitur silentium, in remedio vero l. si contendat & l. Aurelius §. centum Actor compellitur agere statim, alias Iudex procedit super exceptione, & non agenti imponit silentium. Soccin. cons. 94. num. 6. lib. 3. quem sequitur. Cagnol. in d. l. diffamari num. 5.

num.5. Osasc.*vbi sup.num.*12. Secundò differunt, in modo probandi. Contard. *in l. diffamari ampliat.*17. *num.*126. Tertiò differunt, quia in remedio *l.diffamari* compellitur Aduersarius ad libellandum, & agendum contra se, alias ipso non agente imponitur silentium; in remedio verò *l.si contendat*, *& l.Aurelius* §. *centum* non cogitur aduersarius ad dandum libellum, sed illud intētans petit declarari pro iure suo, & requirit Aduersarium, vt contradicat, si sua putauerit interesse,& si non contradixerit, sentētia declaratoria ei præiudicium afferet. Castr. *in l.2.num.2.C.de ordin.iudic.* Alias differentias ponit Contardus *vbi supra* Melius est autem, vt intentans remedium *d. l.diffamari* cumulet etiam prædicta alia duo remedia *l.si contendat,& l.Aurelius* §.*centum*; & ita in Praxi seruatur, vt obseruat Couarruu. *var.resol.d.lib.*1.*cap.*18.*num.*3.

INTERSECATIO IV.

De Petitione hæreditatis ex testamento, per remedium legis final. C. de edict. Diu. Adrian. tollend.

SVMMARIVM.

1 *Si ex causa absoluitur reus conuentus ab expensis, quomodo concipiatur sententia.*
2 *Testamenti exhibitio in hoc iudicio necessariò requiritur.*
3 *Remedium* d.l.fin. *competit solum hæredi ex testamento.*
4 *Probatio institutionis hæredis requiritur in hoc remedio.*
5 *Copia testamenti quando iuuaret in hoc iudicio.*
6 *Mors testatoris probanda in hoc iudicio.*
7 *Testamentum morte testatoris confirmatur. Voluntas hominis ambulatoria est vsque ad mortem.*
8 *Possessio bonorum tempore mortis testatoris est probanda.*
9 *Citatio partis est etiam facienda in hoc iudicio.*
10 *Iniusta alterius possessio requiritur etiam.*
11 *Similiter requiritur, quod petens immissionē, non possideat.*
12 *Item, quod immissio rogetur per Notarium.*
13 *Immissio prædicta competit, etiam fideicommissario post purificatum fideicommissum.*
14 *Fideicommissarius prædictus non habet prædictum remedium* l. fin. *in multis casibus.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit, quod quondam Sempronius de Sempronijs in suo vltimo testamento rogato manu N. de N. publici Notarij sub die, &c. comparentem ipsum hæredem purè instituit in omnibus eius bonis per eum tempore suæ mortis pacificè possessis; quod quidem testamentum in promptu exhibet, & producit omni solemnitate vallatum, sed quia post obitum dicti Sempronij Titius de Titijs indebitè, & minus iustè occupauit, & de facto apprehendit res, & bona hæreditaria dicti Sempronij, & adhuc tenet, & occupat, (nescitur tamen quo iure, vel titulo,) non potuit comparens ipse hæreditatem adire; quare requisiuit, & monuit præfatum Titium, vt hæreditatem prædictam eiusque res, & bona dimitteret, & relaxaret ipsi comparenti hæredi, vt supra, instituto, quod facere semper recusauit, & ad præsens recusat; Ideo recurrit ad ipsam Curiā N. per quā petit declarari hæreditatē, et bona prædicti Sempronij spectare, & pertinere ad ipsum Comparentem hæredem institutum, & proinde in possessionem illius immittendum esse; nec non dictum Titium occupatorem, & iniustum detentorem cogi, & compelli ad dimittendum & relaxandum hæreditatem res, & bona dicti Sempronij per ipsum occupata, & iniustè detenta, cum omnibus fructibus perceptis, & qui percipi potuissent. Super quibus omnibus, &c. Deducens, &c. Non se astringens, &c. & ita dicit, & prouideri petit isto, & omni alio modo meliori, &c.

Forma Sententiæ.

In Dei, &c. In causa, *& causis, &c. de & super immissione in possessionem infrascriptorum bonorum hæreditariorum quondam Sempronij de Sempronijs de quibus agitur, rebusque alijs, &c.* Visis, *&c.* Christi *nomine, &c.* Dicimus, *&c. N. de N. hæredem scriptum in testamento dicti quondam Sempronij in actis exhibito, & producto non casso, nec cancellato, siue in aliqua parte ipsius vitiato, fore & esse immittendum, prout immittimus, & immitti mandamus in realem, actualem, & corporalem possessionem dictorum bonorum, eorumque iurium, ac pertinentiarum quarumcumque; amoto exinde Titio de Titijs Reo conuento, seu quocumque alio detentore, & occupatore.* Et quodcumque *mandatum de immittendo desuper necessarium, & opportunum decernendum fore & esse, prout decernimus, & relaxamus* Victumque *Victori in expensis condemnandum fore, & esse prout condemnamus. Quarum taxationem nobis, vel cui de iure in posterum*

sterum reseruamus, & ita Dicimus, *&c. non solum præmisso, sed etiam omni alio meliori modo, &c.* prout in prima formula.

ANNOTATIONES

1 *Noto Primo*, Quod si Iudex reseruare voluerit iura interesse prętendentium, post prædicta verba *Detentore, & Occupatore*: dicere poterit: *sine tamen præiudicio habentium meliora, & potiora iura, &c.* Quod si noluerit ad expensas condemnare, dicere potest: *& iustis de causis ambas partes ab expensis absoluimus, & liberamus, &c.* Si verò condemnare voluerit ad honorarium seù sportulas ipsi soluendas, subiungere poterit, post verba; *& liberamus, &c.* sequentia, videlicet: *præterquam ab honorario nostro, in quo ambas partes pro virili condemnamus, &c. pro quo mandatum quodcumque necessarium, & opportunum decernimus, & relaxamus, &c. omni modo, &c.*

2 *Noto secundo*, Quod in hoc iudicio petitionis hæreditatis per remediũ *l. final. C. de edict. Diu. Adr. tollen.* requiritur ex necessitate exhibitio & productio testamenti apud Acta Curiæ, eo quod Instrumentum testamenti non abolitum, nec cancellatũ, siuè in aliqua parte vitiatum paratam habet exequutionem ex remedio *d. l. finalis*, vt tradit Menoch. *de adipiscend. possess. remed. 4. num. 693.* Campeg. *de dot. p. 5. q. 111. num. 5.* Suarez. *in repetit. l. post rem iudicatam. in 3. notab. §. adde quartum. ff. de re iudic.* Surd. *consil. 214. num. 20.*

3 *Noto tertiò*, quod hoc remedium, *l. fin. C. de edict. Diu. Adr. tollen.* competit hæredi ex testamento, non ab intestato. Papiens. in Prax. *in form. libell. quo petit hæredit. ex testam. §. in omnibus eius bonis num. 3.* vbi allegat Cyn. *in d. l. fin. vers. tertiò iuxta præmissa.* & notatur per Bald. *cons. 35. num. 5.* Hæredi enim ab intestato competit remedium. *Interdicti quorum Bonorum*, Menoch. *de adipiscend. possess. d. remed. 4. nu. 46. & 54.* Marant. *in spec. aur. p. 4. dist. 7. nu. 2.* vbi asserunt, quod quando testamentum non esset omni solemnitate vallatum, sed aliquem haberet defectum, melius esset intentare remedium interdicti *quorum bonorum* Idem firmat Peregrin. *de fideicommiss. art. 42. num. 1. & seqq.* & Nos dicemus infrà *intersec. 17. vbi de interdicto quor bonor. num. 6.*

4 *Noto quartò*, quod plura requisita cõcurrere debent ad effectum, vt hæres ex testamento gaudere possit immissione bonorum ex hoc remedio legis finalis. *Et Primo*, requiritur probatio, quod fuerit institutus hæres per testamentum, & proinde debet illud in actis exhibere coram Iudice; quod non sit absolitum, cassum, rasum, cancellatum, nec in aliqua sui parte vitiatum, aut suspectum, vt expresse habetur in tex. *dict. l. fin.* & aduertunt Menoch. *vbi sup. d. remed. 4. n. 56.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 5. num. 1.* Ridolphin. *in Prax. p. 2. cap. 6. num. 34.* Rot. *apud* Buratt. *decis. 781. num. 8.* & Caualer. *decis. 316. in princ. & num. 1.*

5 Vnde si produceretur copia testamenti, quę non esset authentica, immissio concedenda non esset. Rot. *decis. 335. n. 6. p. 1. recent.* Buratt. *vbi sup.* etiam si esset simplex sumptum testamenti à Notario datũ, iuxta doctrinam Bart. *in l. 1. §. si quis in duobus. ff. de bon. poss. secund. tabul.* Menoch *d. remed. 4. nu. 651.* Buratt. *vbi supra, & decis. 211. num. 11. & 12. & seqq.* vbi etiam habetur, quod si copia, vel transumptum testamenti esset in forma authentica, & probante, tunc concedi posset immissio; & ita passim obseruat Rota vt testatur Verall. *decis. 351. p. 2.* Menoch. *de adip. poss. d. remed. 4. n. 653. & seq.* Gratian. *disceptation. forens discept. 187. num. 13. & seqq.* Casu verò, quo prædicta copia, vel sumptum infringeretur, vel aliquo modo in dubium reuocaretur, tunc produci deberet originale ipsius testamenti Menoch. *d. remed. 4. num. 54. vers. nisi in dubium.* Berou. *cons. 1. num. 9. & cons. 55. num. 5. lib 2.* Rot. *decis. 135. num. 6. in fin. p. 1. recent.*

6 *Secundò* requiritur, vt hæres institutus probet mortem testatoris, alias immissio in possessionem bonorum ipsius non esset concedenda. *arg. l. 2. §. si dubitetur. ff. quemadm. testam. aper.* Bart. *in d. l. fin. n. 11.* Menoch. *d. remed. 4. nu. 66. & seq.* Sal. Tiber. *vbi sup.* & Ridolphin. *ibid. n. 38.*

7 Et ratio est, quia testamentum morte testatoris confirmatur. Diu. Paul. *ad Hebr. cap. 9. nu. 16. cap. vltima voluntas 13. q. 2. cap. cum Marthæ § cæterum vers. immobile perseuerat. de celebrat. missar. l. 1. C. de Sacrosanct. Eccles. l. quoniam indignum. C. de testam.* Ratio autem rationis est, quia cum hominis voluntas ambulatoria sit vsque ad supremũ vitæ spiritum. *l. 3. §. fin. & l. 4. ff. de adimend. legat. l. cum hic status §. pænitentiam. ff. de donat. inter vir & vxor. & l. si quis C. qui testam. facer. poss* Glos. *in d. cap. cum Marthæ §. cæterum verb. non valet*, & Glos. *in rubric. Instit. de donat. in verb. mort. d. & in rubr. de adimen. legat.* vtique poterit testator testamentum reuocare, etiam si promiserit se non reuocaturum *l. pactum quod dotali C. de pact.* etiam si à Principe confirmatum fuerit *arg. l. omnium C. de testam.*

8 Ter-

8 *Tertio* requiritur, quod bona relicta, in quibus petitur immissio, possessa fuerint à Testatore de tempore eius mortis, alias immissio petita concedi non deberet. *d. l. fin. C. de ed. Diu. Andr. toll.* vbi Glos. *in verb. fuerunt. & ibid.* communiter DD. Menoch. *d. remed. 4. num. 363. & seqq.* vbi late. Soccin. Iun. *cons. 77. num. 169. lib. 1.* Ruin. *cons. 168. num 26. lib. 1.* Rot. *decis. 237. num. 1. p. 1. & decis. 131. num. 1. p. 2. & decis. 444 nu. 5. p. 4. recent.* Gregor. *decis. 206. num. 1.* Caualer. *decis. 316. n. 1.* Duran. *decis. 301. num. 3. 321. n. 2. & 358. num. 2.*

9 *Quarto* requiritur, quod citetur pars aduersa, quæ reperitur in possessione, vel quasi bonorum, in quibus petitur immissio per remedium *dicta l. fin.* Bart. *in ead. l. fin. num. 16.* & Salicet. *num. 20.* vbi de communi, & Alii DD. Menoch. *d. remed 4. n. 447. et seq.* vbi ait, quod si possessio esset vacans, nulla requireretur citatio, vt etiā dicit Bart. *in d. num. 16.*

10 *Quinto* requiritur, quod alius legitimè non possideat, alias immissio concedenda non esset. *vt habetur in d. l. fin.* in illis verbis. *non autem legitimo modo ab alio detenti.* Bartol. *in l. filiam. num. 1.* & ibi Alex. *num. 3. ff. ad senat. consult. Trebell* Caualer. *d. decis. 316. num. 2.* Quando enim bona per aliquem iusto titulo possidentur, procedendum est contra illum non per viam dicti remedii, quod est extraordinarium, sed via ordinaria. Bart. *in d. l. fin. num. 21. vers. aut comparet.* Peregrin. *de fideicom. d. art. 48. num. 40.* Rot. *decis. 711. num. 1. & 2. p. 1. & decis. 306. num. 1. p. 3. recent.* Duran. *decis. 178. n. 31.* Seraphin. *decis. 801. num. 1.* Caualer. *decis. 485. num. 1.*

11 *Sexto* requiritur, quod petens immissionem bonorum ex dicto remedio legis finalis, non possideat bona petita, quia immissio possidenti, vel semel immisso non est concedenda. §. *sequens. instit. de interdict.* Bald. *cons. 186. num 8 lib. 1.* Menoch. *d. remed. 4. num. 56. vers. septimo, & num. 178. & seq. & num. 505. & seq.* Mantic. *decis. 33. n. 12.* Seraphin. *decis. 1268. num. 4.* Rot. *decis. 613. num. 5. vers. secundo considerabatur p. 1. diuers. & decis. 324. n. 9. p. 4. recent.* vbi limitatur, quando quis fuisset nulliter immissus, quia tunc concedendum esset remedium *dicta l. final.* Vel quando peteretur immissio ad confirmandam possessionem iam obtentā Bald. *d. cons. 186. num. 8. lib. 1.* Menoch. *d. remed. 4. num. 348.* vbi de communi testatur Rot. *decis. 613. num. 8. p. 1. diuers.* Buratt. *decis. 201. n. 1.* Mantic. *decis. 20. num. 3. & d. decis. 33. n. 12. vers. neque ad rem pertinet.*

12 *Septimo* requiritur, quod actus immissionis fiat per Notarium publicum, qui de immissione rogari debet, & publicum conficere instrumentum ad futuram rei memoriam. Menoch. *de adipisc. d. remed. 4. num. 56. vers. quinto, & n. 914. & seqq.* Bero. *d. cons. 55. vers. quintum lib. 2.*

13 *Nono vltimo*, quod huiusmodi remedium legis finalis competit, non solum hæredi scripto, vt supra dictum fuit; verum etiam fideicommissario, post purificatum fideicommissum. Menoch *d. remed. 4. n. 181.* Peregrin. *de fideicommis art. 48. n. 55.* Duran. *decis. 146. num. 5. decis. 258. nu. 8. & decis. 432. num. 1.* Caualer. *decis. 167. n. 4.* Rot. *decis. 45. num. 3. p. 3. & decis. 43. num 4. & decis. 444. n. 2. p. 4. & decis. 180. n. 1. & decis. 408. nu. 6. & seqq. p. 5. recent.*

Quod quidem procedit, etiam contra tertium habentem causam ab herede grauato, probata tamen possessione fideicommittentis de tempore eius obitus. Gabr. *cons. 44. nu. 6. lib. 3.* Sal. Tiber. *in Prax. d. lib. 2. cap. 5. num. 8. vers. & de hac decisione,* Rot. *decis. 277. nu. 1. p. 1. & decis. 33. n. 6. p. 4. & decis. 408. num. 7. & 8. p. 5. recent.*

14 At vero conclusio supra firmata, nempe, quod remedium *dicta l. fin* competat fideicommissario post purificatum fideicommissum, limitatur pluribus modis. Et Primò, quando per hæredem non est illi facta restitutio, saltem verbo. vt tradit Bart. *in d. l. fin. num. 9. vers. tu vero dicas* Menoch. *vbi sup. num. 181.* Sal. Tiber. *ibid. n. 8.* Rot. *decis. 36. num. 2. p. 1. & decis. 599. num. 1. in fin. p. 2. recent.* Quod tamen sub limitatur in Ecclesia, nam ipsa habebit hoc remedium, etiam non facta restitutione. Alex. *cons. 4 num. 16. lib. 2.* Ias. *cons. 214 num. 3. lib. 2.* Seraphin. *decis. 848 nu. 1.* vbi alias Rotæ decisiones cumulat.

Limitatur secundò, quando hæres grauatus decessit sine hærede, iuxta tradita per Bartol. apud Peregrin. *de fideicom. d. art. 2, num. 57.*

Limitatur tertiò de æquitate Canonica ad euitandos circuitus inutiles. Bald. *in cap. in præsentia num. 31. vers. dubitatur modo de probat.* Paris. *cons. 12. num. 115. lib. 2.* Sal. Tiber. *loc. cit. d. cap. 5. num. 9.* Peregrin. *d. art. 2. nu. 62.* Gulielm. de Bened. *in cap. Raynutius in verb. absque liberis il 2. num. 85. de testam.* Boer. *decis. 156. num. 8.* Rot. *in Senogallien. Hæreditatis 21. Iunij 1567. coram fel. rec. Clemente VIII. & decis. 216. num. 7.* apud Postium. *de manuten.*

Limitatur quartò in Saluiano, quod ad fideicommissarium pertinet absque nulla restitutione etiam verbali ab hærede ei facienda; quia eidem fideicommissario competit actio Hypothecaria pro fideicommissi restitutione. Salustr. Tiber. *d. cap. 5. num. 9.*

& Rota in Romana de Comitib. 30 Ianuar. 1581 coram cod. Clemente VIII, impress. apud eundem Sal. Tiber. vbi sup. & in decis. 36. num. 2. p. 1. recent.

Limitatur quintò in omnibus illis casibus, in quibus iura, & actiones, nulla facta requisitione, recta via transeunt in fideicommissarium, quia eandem vim habet restitutio legalis, quam verbalis. Glos. in l. sancimus § fin. in verb. ipso iure C. ad senat. cons. Trebell. Bart. in l. fin. nu. 9. vers. addo etiam C. de edict. Diu. Adr. toll. Peregrin. de fideicommiss. d. artic. 2. num. 56. cum pluribus seqq. vbi plures casus enumerat, & art. 48. num. 14.

INTERSECATIO V.

De Aditione hæreditatis cum Beneficio legis, & Inuentarij.

SVMMARIVM.

1 *Hæres quadrupliciter institui quis potest.*
2 *Hæreditas tripliciter adiri potest.*
3 *Requisita ad hæreditatem adeundam plura.*
4 *Hæreditas, quid sit, ostenditur.*
5 *Hæreditas iacens quando dicatur.*
6 *Hæreditas iacens est persona ficta.*
7 *Curator datur hæreditati iacenti.*
8 *Requisita ad dandum curatorem hæreditati iacenti, quæ?*
9 *Citandi sunt omnes interesse habentes in deputatione curatoris hæreditati iacenti.*
10 *Citatio prædicta qualiter fieri debeat.*
11 *Curator præfatus inuentarium facere debet.*
12 *Item cautionem præstare idoneam.*
13 *Item vtilia agere, & inutilia pretermittere.*
14 *Item esse præsens.*
15 *Hæreditas iacere dicitur durante inuentarij confectione.*
16 *Inuentarium præseruat ius hæredi, ne teneatur insolidum creditoribus.*
17 *Quod esse debet legitimè factum.*
18 *Actus, qui legitimè non fit, pro non facto habetur.*
19 *Requisita inuentarij plura.*
Inuentarium intra tres menses est perficiendum.
20 *Hæres ante inuentarij confectionem adire non debet hæreditatem ne amittat beneficium.*
21 *Filius inuentarium non faciens non amittit legitimam.*
22 *Tempus conficiendi inuentarium, quando incipiat de iure communi.*
23 *Et quando per Bullam Pij IV.*
24 *Pendente inuentarij confectione, hæres non est molestandus à creditoribus.*
25 *Inuentarium debet signo Sanctæ Crucis signari.*
26 *Creditores hæreditarij, qualiter citandi in inuentario.*
27 *Citatio vnica sufficit contra creditores præfatos.*
28 *Inuentarium fieri potest etiam iudicialiter.*
29 *Inuentarium continere debet omnia bona Testatoris.*
30 *Inuentarium, an vitietur si aliqua bona in eo non apponantur.*
31 *Dolosa omissio bonorum in inuentario probanda est.*
32 *Dolus non præsumitur pluribus modis.*
33 *Testes in inuentario necessarij.*
34 *Subscriptio hæredis in inuentario, an semper necessaria sit.*
35 *Testes in inuentario cognoscere debent hæredem.*
36 *Decretum Iudicis necessarium est in inuentario.*
37 *Inuentarium publicari debet à Notario.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit, quod mensibus elapsis quondam N. de N. in suo vltimo testamento ipsum comparentem hæredem suum pure instituit in omnibus eius bonis, prout constat ex testamento rogato die tali... mensis talis... manu publici Notarij N. de N. quod quidem facto exhibet, & producit omni solemnitate vallatum. Verum quia post mortem dicti N. de N. Testatoris hæres ipse hæreditatem prædictam acceptauit, sciens aut, quod testator erat multo ære alieno grauatus, inuentarium legi imè confecit cum debitis solemnitatibus iuris de omnibus, & singulis bonis, ac rebus in hæreditate prædicti N. testatoris existentibus, ad effectum satisfaciendi creditoribus super bonis hæreditarijs, ne ipse teneretur de proprio, si se immiscuisset hæreditati, sine confectione inuentarij prædicti. Quapropter ne amplius hæreditas iacens permaneat, hæreditatem ipsam adire intendens petit, & instat comparentem ipsum hæredem cum beneficio legis, & inuentarij per ipsam Curiam declarari, ne in futurum creditoribus vltra vires hæreditarias satisfacere teneatur, & bonorum omnium hæreditariorum possessionem accipere possit, super quibus omnibus, &c. Deducens, &c. Non se astringens, &c, omni modo meliori, &c.

Adi-

Forma sententiæ.

Nos, &c. Visis, &c. Christi nomine *repetito*, &c. Dicimus, &c. *Inuentarium confectū pro parte N. de N. de bonis hereditariis, & iuribus N. de N. in actis productum, fuisse, & esse ritè, & legitimè factum; & supradictum N. de N. esse heredem dicti quondam N. de N. cum beneficio legis, & inuentarij; dictoque beneficio vti; potiri, frui, ac gaudere posse, & debere semper, & omni tempore; & sic non teneri vltra vires dictæ hereditatis; Eumdemque N. de N. sic vt supra heredem licentiamus ad possessionem omniū; & quorumcumque bonorum hereditariorum dicti quondam N. de N. vbilibet existentium; iure tamen alterius semper saluo; & mandatum quodcūque desuper necessarium, & opportunum decernimus, ac relaxamus, & ita dicimus &c.* prout in fine primæ formulę sententiæ.

ANNOTATIONES

---

1 Noto primò, quod quilibet potest quatuor modis hæres institui, nimirum purè; sub Conditione; In Diem, & sub Modò. Purè dicitur quis institui, quando institutio non est suspensa tempore, vel cōditione, ita quod statim mortuo testatore potest hæres scriptus hæreditatem adire. *l. Is potest ff. de acquirend. vel amitt. heredit.* Sub conditione instituitur quis, quando imponitur aliqua conditio quæ solet esse, vel possibilis, vel impossibilis; si sit impossibilis de natura, aut de iure, redditur nulla. *l. filius ff. de condit. instit.* si verò sit possibilis, & tunc aut est potestatiua, aut casualis; si sit potestatiua, tenet institutio: *l. suus quoque in princ ff. de hered. instit.* si verò sit casualis, declara, *vt in l. 1. C de inst. & substit. sub condit. fact. & in l. testamento. ff. de condit. & demonstr. §. impossibilis conditio instit. de hered. instit.*

In diem dicitur facta institutio, quando aditio hæreditatis suspensa est in euentum alicuius diei. *l hereditas ex die ff. de hereddib. instit.* Sub modo dicitur facta, quando instituitur quis hæres, si talem, vel talem modum tenuerit in adeundo hæreditatem; quia ius adeundi hæreditatem durat triginta annis. *l. licet C de iur. deliberan.*

2 Noto secundo, quod hereditas adiri potest tripliciter: scilicet animo, seù volūtate, verbis, & factis seù re; solo animo, vt in *l. si Auia C. de iur. delib. §. fin. instit de her qual. & diff.* vbi Angel. Faber. & Alij. Verbis fit aditio, quando quis expresè dicit: Volo adire hæreditatem. Gloss. *in d. §. fin. & in l. serui electione,* vbi Bart. & Alij *in princip. de legat.* 1. Facto verò aditur hæreditas, quando quis se pro hærede gerit, faciendo aliquem actum, qui fieri non solet, nisi per heredem, vt vendere, locare, soluere debita, & huiusmodi. *l Pantonius. §. vlt. ff. de acquir hæred. l. 2. C. de iur. deliber.*

3 Noto tertiò, quod ad hoc, vt hereditas adiri possit plura requiruntur, de quibus Gloss. *in d. l. is potest: de acquir. hered.* & ibi etiam Bart & Gloss. *in d. §. fin. verb. heredem. instit. de hered qualit. & differ.*

Primò, enim requiritur, vt adiens sciat, se esse hæredem. *d. § fin.*

Secundò, vt sciat causam aditionis, an succedat ex testamento; vel ab intestato *l. si is, ad quem ff de acquir. hered. & d. §. fin. instit. de her. qualit.*

Tertiò, vt sit institutus purè, non sub conditione, quia tunc ante aduentum cōditionis adire non potest. *l. is, qui heres in princ. ff. de acq. hered.*

Quartò, quod sit sui iuris, aliàs requiritur iussus patris, vel domini. *l si quis mihi §. iussum, & l. qui in aliena. ff. de acq hered.*

Quintò, vt sit mentis compos. *§. fin. precit. in fin. verb. intelligit.*

Sextò, quod sit maior 14. annis. *l. potuit. C. de iur. deliber. & l. si infans in princ. eod. tit.*

Septimò, quod sciat testatorem mortuū esse. *l. qui hereditatem. ff. de acq. hered.* aliàs adire non potest. *l. is, qui heres. §. si quis dubitet. l. nemine, & l, qui superstites. ff. eod. tit.*

Octauò, quod sit certus testatorem potuisse testari, aliàs si dubitaret, adire non posset. *l heres. §. fin & l seq ff. de acq. hered.*

Nonò, si sit hæres ab intestato, scire debet, quod nullus alius consanguineus eū præcedat. *l. cum quidam. §. 1. ff de acquirend. heredit.*

4 Noto quartò, quod hæreditas nihil aliud est, quam successio in vniuersum ius defuncti, *l hereditas. ff. de regul iur. l. nihil. ff. de verbor. signif.*

5 Hæc autem, antequam ab herede adeatur, dicitur iacens, quia repræsentat defunctum, non hæredem. *l. hereditas enim, & l. hereditas in multis ff. de acquir. rer. domin. l. mortuo. ff. de fideiuss.* Bart. *in l. vsusfructus. ff. de stip. seru.* Roman *cons. 158. n. 1. vers. & hoc istis probo.* Et eo vsque dicitur iacere, donec sit spes hæredis, qui adire voluerit. Bart. *in l. si quis instituitur. ff. de hered. instit.* Rot. *decis. 728. nu. 15. par. 1. diuers.* Si verò non sit spes heredis, qui velit hæreditatem adire, tunc hereditas non dicetur ampliùs iacens; sed potius assumet nomen bonorum vacantium,

tium, nam definit esse hæreditas, cum non sit hæres; nec proxima spes illius; & non representat personam defuncti, nec hæredis. Angel. *cons.334.n.2. & 3.*

6 Hinc fit, quod tempore hæreditatis iacentis, si quis agere voluerit contra illā, petere debet à Iudice, vt illi deputet curatorem, qui citari possit; quia hæreditas iacens est persona ficta, quæ defunctum representat, & sic citari non potest; Secundum *tex. in l.1.ff. de curat. bon. dand. l. si diu. ff. ex quib. caus. maior.* Alex. *cons. 100. num. 10. lib. 5.* Aliàs contra eam agi non posset, & si occuparentur bona hæreditaria vacantia, occupatio esset nulla. Gregor *decis. 206.* Duran. *decis 84. n.9.*

7 Quæ conclusio, vt contra hereditatem iacentem agi nequeat, nisi ei Curator detur, est adeo vera; quod etiam hæres cum beneficio legis, & inuentarii, si fuerit creditor, pro consequendo eius credito, petere debet, vt hereditati iacenti, donec conficiatur inuentarium, curator deputetur; ne agat contra seipsum. Bald. *in l. fin. §. in computatione num. 4. C. de iur. deliber.* Cassan. *cons 22. num. 14.* Rolan. *in tract. de inuentar. in 10. vtilitat. num. 7. & 8. fol. mihi 132. & 133.* Cardin. Tusch. *litt. H. conclus. 23. num. 3.*

8 Noto quintò, quod ad hoc, vt datio curatoris hereditati iacenti valeat, plura requiruntur; &

Primò requiritur, vt detur ad instantiā maioris partis creditorum. Capic. *decis. 87. num. 1. & 2.* Caualer. *decis. 414. num. 4.* Maior autē pars intelligitur de illis, qui agunt in processu. Capic. *d. num. 1. vers. quoad primum.* Imò practicatur, vt si vnus tantum agat, ad eius instantiam curator detur.

9 Secundò requiritur, quod citentur omnes illi, quos tangit prima causa successionis, quæ citatio fieri debet nominatim. Capic. *loc. cit.* Alex. *cons. 107. num. 1. & 2. lib. 5.* Fulgos. *cons. 190. col. 3. vers. item cum ipsa.* Caualer. *d decis. 114. num. 3.* Quod quidem verum est, quando hæredes erunt certi, nam si fuerint incerti, sufficit citatio generalis per proclama. Sal. Tiber. *in Prax. lib. 3. cap. 27. vers. quoad secundum*, vel per edictum. Capic. *d. decis. 87. num. 1.* Ampliatur conclusio; quod nominatim citari debeāt omnes, vt etiam si sint filii testatoris, adhuc citandi sint nominatim. Bald. *cons. 340, vers. nam cum, & vers. sed tamen, & vers. item non fuit lib. 2.* Capic. *vbi sup. num. 1. vers. secundum, & vers. tertium.*

Neque obstat, quod hæreditas non dicatur iacens, quando ad sunt filii, quia suitas inducit continuationem dominii absq; alio medio *l. in suis. ff. de iur. deliber.* Duran. *decis. 15. n.6.* Nam respondetur, quod stante beneficio abstinendi ab immiscuitione hæreditatis, donec inuentarium confecerint, si beneficio legis gaudere voluerint; tali casu citandi sunt, cum datur Curator hæreditati iacenti. Guttier. *in reper. §. sui. n. 107. & 109. instit. de hæred. qualit. et differ.* Borgnin. *de tutor. cap. 1. num. 110.* Duran. *decis. 15. num. 7.*

10 Tertiò requiritur, quod fiat citatio ad declarandum, & deliberandum, an sint, vel velint esse hæredes, & assignetur suis tempus vnius anni, extraneis verò tēpus centum dierum. Bart. *in l. die. ff. ex quib. caus. maior.* Capic. *vbi sup. n. 1.* Sal. Tiber. *lib. 3. pract. cap. 27.*

Potest tamen per Iudicem dictum tempus moderari suo arbitrio, Capic. *loc. cit. num. 3.* Salust. Tiber. *ibid. vers. quoad tertium.*

Dicet quis. tempus adeundi hæreditatē durat triginta annis de iure communi. *vt habetur in l. licet C. de iur. deliber.* & ibi DD. communiter, ergo nulla conclusio. Respondeo. quod verum est, de iure, tempus adeundi esse 30. annorum, sed hoc intelligendum est, quando Iudex illud breuiare noluerit; secus si illi placuerit abbreuiare, & minuere, nā tunc benè poterit facere ad eius arbitrium. *per l. si curatoris C. de iur. deliber.* Guttier. *vbi sup. n. 109. vers. sed contra* Duran. *ibid. num. 7.*

Moderatio tamen temporis præfati procedit tantum ad effectum, vt detur curator hæreditati iacenti, non autem vt auferatur hæreditas filiis, aut Aliis, si postea durāte tempore vti voluerint iure prefato adeundi hæreditatem. Guttier. *loc. cit. nu. 9.* Capic. *d. decis. 87. num. 3.*

11 Quartò requiritur, quod Curator conficiat inuentarium. Capic. *ibid. num. 1.* Caualer. *d. decis. 114. num. 4.* si habere intendit administrationem bonorum. Salust. Tiber. *d. l. 3. cap. 22. num. 4. & d. cap. 27. vers. quoad quartum.* Duran. *decis. 387. num. 1.* Quod si administrationem non habuerit, sed tantum fuit datus ad effectum, vt citari posset ad certam litem, vel actum, tunc non tenetur inuentarium conficere, cum nihil recipiat. *l. ad protegendum C. de in litem dando tutore.* Vant. *de nullit. defect. in habil. num. 145.* Buratt. *decis. 524. n. 10.*

12 Quintò requiritur, quod Curator cautionem præstet, dando idoneum fideiussorem. Capic. *vbi proximè num. 1.* Caualer. *ibid. num. 4.* Salust. Tiber. *d. cap. 27. vers. quoad quintum.* Quam cautionem dare tenetur, tam si sit datus ad certum actum, seu litem, quam si sit datus generaliter ad om-

omnes actus, quia de iure ad illam tenetur *l. de creationibus C. de Episcopal. audient. l. & si ad species*, & ibi Gloss. *ff. rem. pupill. Salu. for.* Galganett. *de tutor. lib. 2. tit. 1. num. 11.* Alex. *conf. 163. lib. 5.* Oldrad *conf. 59. in fin.* Angel. *conf. 193.* Mandos. *in form. 4. commiss. in verb. curatorem ad lites vers. vnum valde notabile.* Capell. *Tholos. decis. 246. inc. item si curator.*

13 Sextò tenetur Curator prædictus in ipso actu deputationis promittere vtilia agere, & inutilia prætermittere, & hæreditatem benè defendere *d. l. de creationib. & l. si ad species.* vbi Gloss. & Bart. Vant. *vbi sup. num. 146.* Aretin. *in §. 1. num. 10. instit. de curator.* Aufrer. ad Capell. Theolos. *decis. 72. & d. decis. 246.* Galganett. *de tutel. lib. 3. q. 19. n. 7.* Crauett. *cons. 540. num. 1. & 3.* Saluft. Tiber. *d. lib. 1. cap. 54. num. 5.* Buratt. *d. decis. 524. num. 8.*

Et fideiussor ab eo datus promittere etiam tenetur, quod ille, pro quo fideiubet, hæc omnia præstabit, & ad vnguem adimplebit, Saluft. Tiber. *lib. 1. cap. 54. nu. 5.* & ita passim seruatur in practica.

14 Septimò debet Curator datus hæreditati iacenti, vel minori, aut alteri, esse præsens in iudicio, non absens. *l. 3. §. si pupillus*, vbi Bart. & Iacob de Aren. *ff. de tutel.* Gaill. *obseruat. 108. num. 5. lib. 2.* Aufrer. *in d. decis. 72.* Saluft Tiber. *lib. 3. cap. 24. n. 5.*

15 *Noto sextò*, quod hæreditas dicitur iacens toto tempore, quo conficitur inuentarium, etiam quod sit hæres certus institutus. Menoch. *consil. 203. num. 27. & 28.* Surd. *cons. 143. num. 40.* Gratian. *disceptation. forens. cap. 998. n. 2.* Rot. *decis. 331. num. 1. p. 5. diuers.*

16 *Noto septimo*, quod confectio inuentarij facta per heredem, siue sit hæres suus, siuè extraneus, siuè sit hæres ex testamento, siuè ab intestato, præseruat hæredi omnia iura, perinde ac si ipse hæreditatem non adiuisset. Gloss. & DD. communiter *in l. final. §. & si præfatam C. de iure deliber.* Et proinde non tenetur creditoribus hæreditariis soluere eorum credita vltra vires hæreditarias; Neque legatariis Defuncti, nisi in quantum bona in hereditate relicta sufficiant, *vt habetur in d. l. fin.* & ibi DD. & notatur per Menoch. *consil. 178. nu. 15.* Buratt. *decis. 521. num 9. & decis. 395.* Ferentill. *ad Buratt. decis. 154. num 8. & decis. pracit. 395. num. 5.* Rot. *decis. 331. nu. 1. p. 5. recent.* Alias si hæres hæreditatem adiret non confecto inuentario, fit obnoxius omnibus creditoribus hæreditariis, & tenetur illi satisfacere in solidum vltra vires hæreditarias. *d. l. fin. §. cum igitur C. de iur. deliber.*

17 Inuentarium tamen adhoc, vt Suffragetur, debet esse legitimè, & ritè factum alias nullum produceret effectum pro hærede, qui illud male confecit. Natt. *cons. 74. num. 6. & 7. lib. 2.* Menoch. *cons. 471. n. 19.* Gregor. *decis. 496. num. 2. & ibid.* Beltramin. *litt. A.* Et ratio est, quia pro eodem reputatur, inuentarium non facere, & facere, sed non legitimè *l. fin. §. si vero posteaquam in fin. C. de iur. deliber. & §. si vero non fuerit in Authent. de hæredib. & faleid.*

18 Paria enim sunt, aliquid factum nō fuisse, vel nulliter factum *l. quoties. ff. qui satisdar. cogant.* Surd. *consil. 359. n. 1.* Vel quod solemniter non est factum. *l. vnic. C. de rei vxor. action.* quod enim non ritè fit, pro non facto habetur. Hippolit. Marsil. *in d. l. de vnoquoque num. 120. ff de re iudic.* Tiraquel. *de retract. lignag. §. 1. Glos. 10. num. 21.* Cum idem sit aliquid non fieri, & inutiliter fieri *l. pen. in princ ff de suis, & legit. hered. & §. sciendum. institution. de satisdat. tutor.* Gloss. *in cap. 2. verb. mutilem. de translat. prælat.*

19 *Noto octauo*, quod ad hoc, vt inuentarium dici possit ritè, & rectè factum, plura requiruntur. Et

Primo, quod hæres præsens infra tres menses computandos à die, quo sciuerit se esse hæredem, inuentarium conficiat; si verò sit absens, infra annum à die mortis testatoris. *l. fin. §. si autem dubius*, vbi Glos. *in verb. delatam. & §. sin autem à locis C. de iur. deliber.* Soccin. Iun. *cons. 19. num. 20. lib. 3.* vbi de communi testatur, Caualer. *decis. 310. n. 6.* Debet tamen inuentarium inchoare infra mensem, & infra alios duos menses complere. *d. l. fin. §. sin autem dubius.* Vasq. *de successión. resol. §. 18. n. 48.* Roland. à Valle. *in tract. de inuentario in 3. part. vers. quaritur quo tempore, & vers. inuentarium.* Et nota quod inuentarium fieri debet manu publici notarii, adhoc specialiter rogati. *dicta l. final. §. fin. autem dubius vers. sub præsentia tabulariorum.*

20 Cautus tamen esse debet hæres scriptus in testamento, vel succedens ab intestato, ne immisceat se hæreditati, si sit suus; neque adeat illam, si sit extraneus, antequam conficiat inuentarium de omnibus bonis hæreditariis; alias teneretur in solidum satisfacere creditoribus, & legatariis testatoris; & non gaudebit beneficio legis, vt in *d. l. fin §. fin vero postquam C. de iur. deliber.* Quod si inuentarium confecerit infra dictum tempus trium mensium, gaudebit tali priuilegio, quia tenebitur satisfacere creditoribus hereditariis, quatenus vires hereditatis patientur, detracta falcidia de legatis, & non vltra. si autem simpliciter adierit hæreditatem nullo facto inuentario, tunc tenetur, si sit hæres extraneus, etiam de suo proprio in solidum,

nulla

nulla facta detractatione falcidiæ, satisfacere in totum creditoribus, & legatariis.

21 Si vero sit filius defuncti, licet teneatur in solidum satisfacere creditoribus, tamen de legatis detrahet eius legitimam. *vt habetur in d.l.fin.§.fin autem dubius, & §.si præfatam, & §.si quis au.em temerario C.de iur. deliber.* & similiter *in §.si vero expressam Authent. de hæredib. & falcid.* non tamen priuatur Trebellianica. Iaf. *cons.* 14.*num.* 3. *vol.* 4. vbi de communi. Soccin.Iun. *cons.* 137.*n.* 9. *vol* 1. Roland. à Vall. *cons.* 27.*num.* 26.*vol.* 1. Crauett. *cons.* 13.*in princ.* Natt. *cons.* 220.*n.* 2. Franc.de Porcel. *in tract.de inuentar. cap.* 6.

22 Quamuis autem, vt dictum est, tempus conficiendi inuentarium currat hæredi à die scientiæ, *vt in d.§.fin autem dubius*, & notat Phanuccus. *de inuentar.p.* 3. *num.* 4. *& seqq.* Sunt tamen Alij, qui dicunt, currere à die aditę hęreditatis post scientiam; nisi hæres malitiose differat adire hæreditatem, quia tunc currit tempus à die scientiæ delatæ hæreditaris. Bart. *in d.§.fin autem dubius*, & ibi Alij, & Addent. *ad Glos. in verb. delatam.* Roland. *de inuentar.p.* 3.*q.* 2 *n.* 6. & Alij penes Phanucc. *d.p.* 3.*nu.* 3.*verf.Bart. & sequaces.* Vel nisi hęres petierit terminũ vnius anni à Principe, vel nouem mensium à Iudice, ad deliberandum; iuxta text. *in d.l. fin. §. sed quia quidam* quia, tunc pariter currit à die scientiæ tempus ad inuentarium conficiendum Gloss. *in d.§. sed quia quidem in verb.vt beneficio.* Roland. *de inuentar. d. p.* 3. *q.* 12. *num.* 1. Et ista opinio est magis communis.

23 Hodie autem heres presens tenetur infra duos menses deliberare, hæreditatem adire, & inuentarium conficere; Absens vero citra montes, infra quatuor, & vltra montes, infra sex menses à die obitus testatoris. per Bull. *Pij IV. super reformat. signat iust.* quæ est eius *constit.* 84. *incip. cum inter. §. & à die obitus*, secundum antiquam impress. & aduertit Salust. Tiber, *in Prax, lib.* 1.*cap.* 55.*n.* 1.*& seqq.* Quod præcisè procedit in statu Ecclesiastico.

24 Pendente tamen termino, vt supra dato ad deliberandum, & competente ad inuentarium conficiendum, non potest hæres à creditoribus, & legatariis molestari. *d.l.fin.§. donec. & §. & si præfatam. C. de iur.deliber.* Pius IV. *in dicta Bulla.§. causæ discussionum, & §.seq.* Salust. Tiber. *loc.cit.nu.* 7. *& seqq.& n.* 13 *in fin.*

Fallit taman in his, quæ respiciunt fauorem animæ testatoris, vt in celebratione missarum, & huiusmodi, nam tunc etiam pendente tempore inuentarii hæres conueniri potest. Buratt. *decis.* 144. *num.* 11.*& decis.* 395.*num.* 1.

Fallit secundò, quando hæres conueniretur, non vt heres, sed actione reali, vel hypothecaria, vt quilibet possessor. Franc. *decis.* 352.*n.* 4.*&* 5.

Fallit tertiò in creditoribus liquidis, si fuerit introducta causa discussionis, nam tunc præstita per illos cautione de restituēdo prioribus, & potioribus. & contribuendo ęqualibus, potest Iudex consignare illis bona debitoris, *vt habetur in d.Bulla* Pij IV. *§.& interim.*

25 *Secundò*, ad hoc vt inuentarium sit legitimum, & dicatur ritè, ac rectè factum, requiritur, vt in eo opponatur ab hærede Sacrosanctum, & venerabile signum Crucis *l.fin. precit.§. fin au em dubius. verf. subscriptionem.C.de iur.delib.* in illis verbis. *venerabili signo Crucis antea manu heredis pręposito.* Mantic. *decis.* 189. *num.* 1. dicit tamen Bart. *in d.l.final.§.cum igitur num.* 2. *in fin.* de communi, quod cum appositio signi Sacratissimę Crucis sit parua solemnitas, eius omissio non vitiaret inuentarium; sequitur Iaf. *in d.l.fin. in princ. num.* 4. *verf. septimo requiritur.* vbi etiam de communi testatur Caualer. *decis.* 508.*num.* 3. Rot. *decis.* 72.*n.* 12. *p.* 2.*diuerf.*

Limitatur tamen conclusio, quando in loco, vbi conficitur inuentarium adesset statutum, vel consuetudo conficiendi inuentarium cum appositione signi Crucis. nam tunc esset omnino apponendum, alias non valeret, iuxta tradita per Bart. & DD. *in l.de quibus ff.de leg.*

27 *Tertio* requiritur, vt citētur omnes creditores, & legatarij ad diem, horam, & locum certum. *l.aut.qui aliter §.*1.*ff. quod vi aut clam.* ad comparendum, vt intersint, & videant inchoari, prosequi, & perfici inuentarium per talem hæredem N. *§.fiat igitur inuentarium, & §.si vero absunt. Authent. de hæredib. & falcid.* Phanucc. *de inuentes.p.* 3. *num* 18. Mantic. *eod.tract.§. septimo principaliter num.* 15. *& seq.* Abb. *cons.* 63.*lib.* 2. Thesaur. *q.* 277.*num.* 22. Cardin. Tusch. *conclus.* 356.*num.* 5. Et si creditores fuerint certi, sunt nominatim citandi; & specialiter singuli, alias sufficit citatio per edictum, vel per proclamationem DD. *in d.l fin.§.*1. Vel si fuerint absentes, citari debet eorum domestici, aut amici, aut in locum absentium tres alij testes adhiberi *d.§. si vero absunt, & Authent.sed cum testator C.ad.leg falcid.*

27 Vnica autem citatio sufficit tam contra creditores certos, quam incertos. Mantic. *de inuent d.§.septimo nu.* 17. Roland. *de inuent.d. p.* 3. *cap.* 21. Put. *decis.* 266.*num.* 4. *& seqq.in correct.lib.* 3. Et ratio quare citandi sunt creditores ad diem, horam, & locum certum, est, quia inuentarij confectio

est

est actus de sui natura extra iudicialis. Bal. *in d.l.fin.§.cum igitur num* 13.C. *de iur. deliber.* Roland. *ibid.* Rot. *decis.* 331 *nu.*4.*p.*5. *recent.* & ideo requiritur citatio pro die, & hora certa Alex. *cons.* 33.*n.*9.*lib.*6.Duran. *dec.* 142. *num.*5.

28 Potest tamen inuentarium fieri etiã iudicialiter coram Iudice apud acta Curiæ citatis citandis Guid. Pap *de inuentar. n.* 231. Roland. *d.p.*3.*cap.*51.*ad fin.*Rot. *dec.* 72.*n.*38. *p.*2.*diuers.* Et tunc citatio sustinetur, etiam fine die, nam tali casu intelligitur ad primam diem. Boccacci. *de remissor. cap.* 10.*n.* 68. Put. *decis.*19.*de iud. & decis.* 212.*lib* 2. *sec. non. impres.* vbi loquitur de citatione ad sententiam. Card. Seraphin. *decis.*857.*num.*23. Mantic. *decis.*8. *num.*3 *& decis.*155.*nu.*2.Rot. *decis.*486.*num.*7. *in fin.p.*2. *recent.* vbi pariter loquitur de citatione ad sententiam, *& dec.* 663.*n.*8.*in fin.p.*4.*recent.*

29 *Quarto* requiritur, quod in inuentario apponantur omnia bona hæreditaria corporalia, mobilia & immobilia, cum demonstrationibus, & descriptionibus, ac finibus, necnon iura, actiones, credita, & debita, commoda, & incommoda, & etiam res alienæ depositæ, vel commodatæ, & ibi repertæ, *l. si qui intra C. de bon proscriptor.* §. *extraneis Instit. de hered. qualit. & different.* & ibi Angel. Iason. Misinger. Oinotom. & Alij; Phanucc. *de inuent.d.p.*3. *n.*1. *& n.*30. *vers. quartum requisitum*, Mantic. *eod.tr.d.*§.7. *principaliter num* 48. *vers. vndecimo*, Roland. *cons.*73.*n.*43.*lib.*2. Natt. *cons.*574 *n.*2.*& cons.* 575.*num.*4.

30 Sed numquid inuentarium vitietur, si in eo non fuerint appositæ, & annotatæ omnes res, itaut si aliqua ipsarum, vel plures omissæ fuerint, amittat hæres beneficium inuentarii, & ex defectu teneatur hæres satisfacere creditoribus insolidum? Respondetur negatiuè, si omissio non fuit dolosa, sed bona fide. Paul. de Castr. *in d.l.fin.*§.1.C. *de iur. deliber.* Dec. *cons.*633. *num.*1. Surd. *decis.* 222 *num.*10.*&* 13. Mantic. *decis.*256.*num.*5. Gregor. *decis.*169. *n.*3. Caualer. *decis.*308.*num.*7.*vers. tota difficultas.* Duran. *decis.*387.*la.*1.*nu.*14. Rot. *decis.*199.*n.*1. *post consil.crim.* Farinac. *lib.*2. *& decis.*747.*n.* 4.*p.*2 *recent.& decis.*331.*n.*2.*&* 21. *p* 5.*recent. & decis.*72.*n.*8.*p.*2.*diuers.*

Punitur tamen duobus modis, quamuis non amittat beneficium inuentarii. Primò amittit Falcidiam. §. *Hinc nobis. vers. sancimus*, vbi Gloss. *in verb. fortè*, & Bart. *n.*4. *in Authent. de hæredib. & falcid.* Monticul. *de inuentar.*§. *secundo videamus num.* 3. *fol.*16. Et secundo tenetur ad duplum rei, quam dolosè describere omisit. *vt in d l.fin.*§.*licentia. vers. illo videlicet obseruando C. de iur. deliber.* Castr. *ibid.*§.*cum igitur num.*5. Monticul. *loc cit.* Rot. Ianuens. *decis.*35.*n.*3.

Ideo ad excludendum dolum in practica traditur cautela, vt hæres in confectione inuentarii apponi faciat protestationem quod describi fecit omnes res, quas sciuit esse defuncti, & si aliquæ omissæ fuerint, aut contingat alias reperiri, quam primum de eis notitiam habuerit, velit eas apponere & e contra, si aliquæ non apponendæ appositæ fuerint, quod non velit eas pro appositis haberi. de quo latè Angel. *in d.* §.*extraneis. num.*2. *ante fin. Inst. de hær. qual. & diff.*

31 Vbi vero quis dixerit, quod bona omissa fuerunt dolo hæredis, ei incumbit onus probandi omissionem fuisse dolosam *l. dolum C. de dol. mal. l. quoties* §. *qui dolo. ff. de probat. cap. affer te mihi gladium de præsumption.* Gratian. *discept. forens disc.*998. *num.*12. Duran. *d.decis.*387.*num.*23 Gregor. *d.decis.*169. *nu.*1.*& seqq.* Rot. *præcit.decis* 199.*num.*11.*post consil. crim.* Farinac. *lib.*2.*& decis.*747.*n.*4.*p.*2. *recent.*

32 Præsumitur autem, dolum non interuenisse pluribus modis.

Et Primo, quando hæres, vel alter est bonæ qualitatis. Menoch. *de præsumpt. lib.*5. *præsumpt.* 3. *num.* 28. Phanucc. *de inuentar. p.*3.*num.*49.*in fin.* Surd. *decis. præc.*222.*in fin.* Duran. *d.decis.*387.*num.*19. Rot. Florent. *in Cortonen. Inuentarij* 30. *Iunij* 1643. *coram Excell. D. Canossa.*

Secundò si hæreditas consistat in bonis stabilibus, quæ occultari nequeunt; Imò in his non solet fieri solemne inuẽtarium, sed tantum simplex descriptio sine solemnitate *l.*2.*C. quand. & quib. lib.*10. Bald. *cons.* 383. *num.*5.*lib.*1. *& cons.*265. *in princ. lib.*3. Gregor. *d decis.*169.*n.*8. Duran. *d.decis.*387. *num.*17.*&* 21. Rot. Rom. *d.decis.*199. *nu.*1. *post cons. crim. Farinac.*

Tertiò, si hæreditas consistat in mobilibus modici momenti, quia in rebus parui valoris occultatio non præsumitur, & in eis sufficit simplex annotatio Bal. *cons.*265. *in princ. lib.*3. nam in modicis fraus non præsumitur. *l. cum hi* §. *modus. ff. de transact.* Oldrad. *cons.*162.*circ. fin. vers. vndemodicitas.*

Quartò, si in inuentario fuerit apposita clausula *saluo iure addendi, etc.* de qua egimus *sup. Intersec.*1.*num.*4. vel expressa protestatio de addendis omissis, statim ac ad eius notitiam illa peruenerint, quia per eam excluditur omnis dolus, & fraus. DD. *citat. d.nu.*4. Quintò quæcumquæ causa, etiam illegitima excusat à dolo. Rot. Ianuens. *decis.*35.*n.*3.*vers.& ex his patet.*

33 *Quintò* ad validitatem inuentarii requiritur, vt adhibeantur tres, vel saltem duo

duo testes bonæ conditionis, & famæ qui intersint inchoationi & perfectioni, inuentarij, quibus offerri debent res hereditariæ inspiciendæ, & per quos inuentarium probari possit. Quod si creditores aut legatarij fuerint absentes, tunc vltra illos primos tres, vel ad minus duos testes, adhibendi sunt alij tres loco prædictorum absentium. *vt in d. Authent. sed cum testator C. ad leg. falcid.* & supra dictum est. Phanuccius *de inuentar. p. 3. num. 17.* Ferentill. *ad Buratt decis. 750. n. 7.* Rot. *decis. precit. 72. nu. 6. p. 2. diuers.* vbi de communi.

Est benè verũ, quod illi tres testes primi quoad creditores, & legatarios præsẽtes, & citatos, nõ sunt necessarii, quia ipsi allegare non possunt absentiam testium; cum inuentarium valeat, quoad eos, Phanuc. *vbi sup.* Roland. *de inuentar. p. 3. cap. 27. num. 6. in fin.* Ias. *in d. l. fin. in princ nu. 4. C. de iur. deliber.* Bald. *cons. 265. num. 2. vers. ponamus lib. 3.* Buratt. *decis. 750. num. 7. post med. vers. & ideo.* Coccin. *decis 151. num. 7.* Rot. *d. decis. 199. num. 7. post consil. crim. Farin. lib. 2. & decis. 331. num. 19. p. 5. recent.* Nam quoad citatos omnia censentur solemniter gesta. Bald. *vbi proximè, & in Authent. si omnes num. 12. vers. ex hoc ergo infero C. si min. ab hæred. se abstin.* Marches. *de commiss. rest. in integr. p. 2. §. 3. n. 164. fol. 186. in nou. impress.* Etiam si citati non fuerint præsentes confectioni inuentarij. Vant. *de nullit. defect. citat. num. 17.* Marches. *ibid.* Defectus autem dictorum trium testium, si inuentarium fiat iudicialiter suppletur per pręsentiam Iudicis. Bald. *cons. 147. num. 2. lib. 4.* Rot. *in Romana domus, seù Census de Carauaschinis 22. Iunij 1609. coram D. Penia, & decis. 331. num. 13. p. 5. recent.*

34 *Sextò* requiritur, quod hæres se subscribat propria manu in inuentario; & casu, quo ipse scribere ignoret, adhiberi debet alter Notarius, qui pro hærede scribere nesciente se subscribat, vltra Notarium, qui inuentarium conficit vt expressè habetur *in d. l. fin. §. sin autem dubius vers. subscriptionem tamen supponere heredem necesse est*; & inferius *versic. vel si ignarus sit litterarum C. de iur. delib.* Roland. *de inuentar. d. p. 3. cap. 47. 48. & 49.* Monticul. *eod. tract. d. §. 7. septimo principaliter num. 56. vers. 13.* Phanuc. *eod. tr. p. 3. num. 66. & 68.* Rot. *d. decis. 72. nu. 9. p. 2. diuers.*

Quod intelligendum est, quando inuentarium fit extraiudicialiter manu tantum publici Notarij; nõ si fiat iudicialiter apud acta Curiæ coram Iudice. Roland. *de inuentar. d. p. 3. cap. 51.* Bald. *d. cons. 147. nu. 2. lib. 4.* Seraphin. *decis. 371. nu. 2.* Rot. *decis. 597. n. 1. p. 4. recent. & decis. 33. praecit. num. 17. p. 5. recent. & in d. Romana domus, seù census de Rauaschinis.* Et quod hodie talis subscriptio censeatur nimis scrupulosa subtilitas, & de consuetudine non seruatur, tradit Caualer. *decis. 584. n. 4. & 5.*

35 *Septimo* requiritur, quod testes in inuentario extraiudiciali adhibiti cognoscant hæredem, iuxta tradita per Gloss. *in cap. causam, quæ verb. de causis circ. med. de testib. & a test.* Et quod bona mobilia, de quibus conficitur inuentarium fuerint per ipsos testes visa, vel si fiat iudicialiter visa sint per Iudicem ad excludendam omnẽ fraudem, vel suspicionem fraudis in hærede. Phanucc *de inuentar. d. p. 3. n. 73.*

Quod fallit in tribus primis casibus, seù limitationibus positis supra *num. 32.* scilicet stante bona qualitate hæredis; in immobilibus; & in mobilibus modici valoris; quibus additur quarta limitatio, quando inuentarium fit iudicialiter apud acta, nã in his casibus cessat omnis præsumptio fraudis. *l. omnium C. de testam.* Honded. *cons. 28 n. 29. lib. 2.* Caualer. *decis. 28. nu. 3.* Duran. *decis. 387. n. 21.* Monticul. *de inuentar. d. § septimo num. 51.*

36 *Octauò* requiritur, vt interueniat decretum Iudicis, qui interloquatur, siuè expressè, siuè tacitè, hæredem fore & esse admittendum ad hæreditatem adeundam cum beneficio legis, & inuentarii. Rot. *d. decis. 331. num. 6. p. 5. recent.* vbi etiam tradit huiusmodi decretum apponi posse tam ante inchoatum inuentarium, quam post illius confectionem, & tam in principio, quam in fine eiusdem. idem censuit Rot. Florent *in praalleg. decis. Cortonen. Inuentarij 30. Iunij 1643. coram Excell. D. Canossa.*

37 *Vltimò* requiritur, quod instrumentum inuentarij rogetur, & publicetur à Notario publico, cum appositione loci, in quo cõfectum fuit inuentarium, cum descriptione duorum testium. *d. l. fin. §. sin autem dubius vers. sub. presentia tabulariorum C. de iur. deliber.* & ibi Bart. Bald. Angel. & Alex. *num 7. in princ.* Montic. *loc. cit. num. 27. vers. sexto sunt testes, & num. 62.* Phanuccius *de inuentar. p. 3. nu. 7.* Roland. *de inuentar. p. 3. cap 17. & cap. 18.* Natt. *cons. 214. n. 13.* Quod procedit in inuentario extraiudicialiter facto; secus si illud fiat coram Iudice apud acta citatis citandis; quia tunc non requiritur, vt enunciẽtur, & adhibeantur duo testes eo, quia Iudicis præsẽtia supplet omnem defectum enunciationis testium DD. *in cap. quoniam contra de probat.* Alex. *cons 15. num 8. lib. 1.* Gregor. *decis. 453. n. 6.* Rot. *decis. 15. num. 1. & 2. p. 3. diuers. lib. 3.*

INTER-

INTERSECATIO VI.

De actione Reiuindicationis.

SVMMARIVM.

1 *Rei vindicatio, quid sit.*
2 *Requisita necessaria in reiuendicatione.*
3 *Dominium alicuius, qualiter probandum.*
4 *Possessio qualiter probetur.*
5 *Contra quos detur actio reiuendicationis.* *Commodatarius, aut depositarius, quando non molestandus.*
6 *Limitatio prædictæ conclusionis.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod N. de N. indebite, & *minus iustè detinet, ac possidet fundum N. in loco N. iuxta bona N. & alios fines; qui quidem fundus pertinebat, prout in præsenti pertinet, ac spectat ad ipsum comparentem iure dominij, vel quasi ex varijs titulis, & causis; ex quo fundo fructus ascendentes ad summam scutorum tot percipere potuisset; quem fundum præfatus N. de N. quamuis pluries requisitus fuisset, vt restitueret, numquam tamen restituere curauit, prout etiam nunc recusat in graue ipsius comparentis damnum, præiudicium, & interesse. Ideo comparens ipse recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit declarari dominum dicti fundi, & ad ipsum pertinuisse, ac pertinere, vt suprà. Necnon petit & instat supradictum N. aduersarium cogi, & compelli ad restituendû, & dimittendum prædictum fundum cum omnibus fructibus perceptis, & percipiendis, & qui percipi potuissent, iuris, & facti remedijs opportunis.* Super quibus *omnibus petit sibi ius, et iustitiam administrari, &c.* Deducens, *&c.* Nô se astringens, *&c.* cû potestate, *&c.* & ita dicit *& prouideri petit isto*, & omni alio meliori modo, *&c.*

Forma Sententiæ.

In Dei, *&c.* Nos, *&c.* Christi *Nomine, &c.* Dicimus, *&c. vt supr. Prædium, seù fundum N positum in loco N. propè bona N. N. & N. & alios fines, &c. spectare, & pertinere ad N. de N. Actorem iure directi dominij, vel quasi; ideo dictum N. Reum conuentum ad dictum prædium dimittendum, & restituendum dicto N. Actori condemnamus, &c. vna cum omnibus fructibus à die motæ litis perceptis*, siuè à die *N. vsque ad diem N. iuxta liquidationem faciendam, &c.* Victum *Victori in expensis, &c.* mandatumque, *&c.* & ita dicimus, *&c.* omni *modo, &c.* prout habentur in prima Formula.

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod Rei vendicatio nihil aliud est, quam actio realis domino directo, vel vtili contra possessorem, vel quasi, ad rem quamdam corporalem cõpetens; qua declaratio domini illius rei, & restitutio petitur vna cum fructibus extantibu s, & pendentibus, vt tradit Ioan. Faber. *in §. actionû n.* 10. quę refert, & sequitur Ioan. Oinot. *ibid. n.* 59. In textu verò *legis actionum genera. ff. de obligationib. & actionib.* habetur, quod Vindicatio est actio in rem, per quam rem nostram, quæ ab alio possidetur, petimus.

2 Noto secundò, quod ad effectum, vt Iudex possit sententiam ferre in hac actione requiruntur duo copulatiuè, videlicet dominium, vel quasi dominium, ex parte Actoris; & possessio, vel quasi ex parte Rei conuenti. Gloss. *in d. §. omnium in ver. possideat*, & est textus, & Gloss. *in l. vnic. C. de alienat. indic. mutand. caus. fact.* vbi DD. asserunt, quod vnum non sufficeret ad ferendam sententiam declaratoriam, & condemnatoriam, prout fit in Reiuendicatione, in qua ratione dominii, vel quasi ex parte Actoris fertur declaratoria, rem ad ipsum spectare, & pertinere, tamquam suã; *vt in l. ex diuerso. §. 1. ff. de reiuindic.* vbi Bart. Ratione verò possessionis, vel quasi ex parte Rei conuenti fertur per Iudicem condemnatoria sententia contra possessorem ad rem petitam restituendam. *l. officium, & l. qui restituere. ff. de reiuindic.* Paul. de Castr. *in d. l. vnic.* Borgognin. *decis. 27. p. 2.*

3 Noto tertiò, quod dominium, vel quasi probandum est per Actorem; quæ probatio fieri potest. Primò per illos modos, quibus de iure Gentium dominia rerum acquiruntur, qui habentur *in tit. ff. de acquir. rer. domin. & in tit. instit. de rer. diuis. & acqu. ipsor. domin.* Secundò, per modos, quibus de Iure Ciuili dominium acquiritur, quos enumerat Gloss. *in l. 1. in princ. ff. de acquir. rer. domin.* & Bart. *in l in rem. in princip. ff. cod. tit.* Tertiò, per instrumentum emptionis. *l. proprietatis. C. de probationib. & l. cum super. C de reiuindicat.* Et quando probatur dominium ex causa emptionis tria requi-

runtur, de quibus DD. *in l. cum res C. de probat.* Quæ refert Io. Faber. *in d. §. actionum Inst. de action.* & Iason. *ibid. num. 72.* & habentur etiam in text. *d. l. cum res*. Quarto, per indicia. *l. indicia. C. de reiuindicat.* vbi Bald. & Alii declarant, qualia esse debeant. Quinto, per publicam famam probatur dominium, quando agitur de facto antiquo. Bald. *in d. l. indicia, & ibi.* Castrens. & Alex. *num. 18.* Alios modos probandi dominium ponit Speculat. *in lib. 2. de actionib. seu petition. §. 2. num. 24. & lib. 4. tit. de emphyteus. §. 1 nic. incip. nunc aliqua. num. 71.* qui aliàs est finalis. *sub tit. de locato*.

An autem quis ex possessione præsumi possit dominus, est quæstio multum intricata, de qua videatur Bart. & Alii in *l. quidam in suo. ff. de condit. instit.* vbi Gloss. *in verb. amoueri in fin.* tradit notabilem distinctionem, quam Doctores communiter sequuntur.

4. Noto quarto, quod adhoc vt iudicium Reiuendicationis rectè procedere possit, vltra dominium, per Actorem probari etiam debet possessio rei petitæ apud Aduersarium existens; quia Actori incũbit onus probandi suam intentionem. *l. actor. C. de probat. & l. qui accusare. C. de edend.* Neque sufficit in hoc iudicio probatio dominii ex parte sua, nisi probet etiam, quod Reus rem petitam possideat, vel quod dolo desierit possidere.

Probatur autem possessio pluribus modis. Et Primo, quando quis naturaliter insistit in re. *l. 1. in princ. & l. 3 in princ. ff. de acquir. poss.* Secundò, quando quis fructus ex fundo colligit. Bald. *in l. 3. C. fin. regund.* & est textus *in l. Titia ff. de solut.* Tertio, ex solutione pensionis. Bart. *in l. qui vniuersas. §. quod per colonum. ff. de acquir. poss.* Quarto, quando quis colere facit fundum. Gloss. *in d. l. 3. verb. finiatur. C fin. regund.* Quintò, per instrumenta locationum. Papiens. *in Pract. Form. libell. pro turbat. possess. §. Hodie num. 6.* & ibi Addent. Alios modos probandi possessionem ponunt DD. *in d. l. 3.* per illum textum. *C. fin. regund.* & Angel. *in §. sic itaque Instit. de actionib.*

5. Noto quinto, quod hæc actio reiuẽdicationis competit Actori. Primo, contra possidentem rem ciuiliter, & naturaliter, hoc est contra eum, qui corpore, & animo possidet per se, vel per alium. *d. l. officium ff. de reiuendic. & l. possiderit. 3. in princ. & §. si seruus, & § salius. ff. de acquir. possess.* Secundo, contra possidentem naturaliter tantum, hoc est, qui corpore rem detinet. *d. l. officium*. Tertio, datur contra possidẽtem ciuiliter tantum, hoc est, qui animo tantùm possessionem retinet. *l. clam possidere. §. qui ad nundinas. ff. de acquir. poss.* Gloss. *sup. d. rubr. ff. de acquir. poss.* Quarto, contra eum qui nudam tantùm habet detentionem corporalem rei, vt est commodatarius, & depositarius, vt probatur ex textu *in d. l. officium.* Ias. *in §. æquè n. 58. instit. de action.*

6 Hoc tamen limitatur Primò, quando ille, qui veram habet possessionem cõparet in iudicio, & se offert suscipere in se onus litis. Innoc. *in cap. cum super. de sent. & re iudic.* Ias. *in §. omnium num. 101. Instit. de act.* Secundo, si detentor nominet in authorem dominum rei, & protestetur se nolle defendere rem. Gloss. *in d. l. officium verb. peti posse.* Ias. *vbi sup. num. 100. &* ibi etiam Faber. *nu. 23.*

Quintò. datur actio reiuendicationis cõtra quasi possidentem. Glos. *in d. §. omnium verb. possideat.* hoc est contra eum, qui res incorporales possidet, prout sunt seruitutes, quæ verè non possidentur, cum tangi, & videri nequeant. *l. seruus §. pen. ff. de acq rer. dom.* Bart. & Castr. *in d. l. vnic. C. de alien. iud. mut. caus. fact.*

Sexto, datur contra eum, qui fatetur se rem possidere, & offert se liti, quamuis reuera non possideat, neque dolo, aut culpa desierit possidere rem litigiosam; quia sibi imputandum est, si mentitus fuerit. *l. is, qui se liti obtulit, cum duab. seqq ff. de hæredit. petition.* vbi Bart. & Alii. Quod fallit, si Actor nesciat mendacium. *l. si actor. ff. de re iudicat.* Secundo fallit, si extraiudicium dixerit se possidere. Bart. *in d. l. qui se liti, obtulit.* Tertio fallit, si ante contestationem litis confessionem possessionis reuocauerit, *d. l. qui se liti*, & ibi DD.

INTERSECATIO VII.

De Actione Pauliana.

SVMMARIVM.

1 *Remedia Actoris contra debitorem, qui dolo desiit possidere.*
2 *Reiuendicatio impropriè datur contra talem.*
3 *Actio Pauliana, quare introducta.*
4 *Actio prædicta quibus detur.*
5 *Fraus in alienatione pluribus modis præsumitur.*
6 *Iuramentum in litem, quando deferatur hic.*
7 *Iuramentum prædictum præstatur, quando dolus interuenit in contractu.*

8 Do-

8 *Dolus necessariò requiritur ad effectum intentandi actionem Paulianam.*
9 *Dolus non præsumitur nisi, probetur.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod anno proximè transacto gratis, gratia, & amore mutuauit Sempronio de Sempronis scuta mille, pro quibus obligauit, & hypothecauit quendam fundum situm in loco N. propè bona N. de N. & alios fines, sciens autem vires sui patrimonii; & quod eius bona non sufficerent pro satisfactione creditorum, vendidit, vel potius vendere finxit eundem fundum in fraudem eorundem creditorum Titio de Titiis, quamuis ipse Sempronius adhuc de facto fundum prædictum possideat, & tamquã suo fruatur. Verum quia Titius præfatus emptor fundi eius fraudis, ac doli particeps, & conscius fuit, locupletari non debet cum aliena iactura. Ideo recurrit ad ipsam Curiam N. & petit supradictum Titium emptorem & possessorem prædicti fundi cogi, & compelli ad illum restituendũ, & dimittendum ipsi comparenti, cùm indebitè, & minus iustè possideat illum per Sempronium in fraudem alienatum; & supradictam alienationem tamquam in fraudem creditorum factam, nullam, & inualidam declarari. Insuper petit, vt comparens ipse mittatur in possessionem ipsius fundi ad effectum, vt debitam satisfactionem consequi valeat, cum alia bona, ex quibus satisfieri possit, non habeat. Petit etiam dictum emptorem reum conuentum condemnari ad restituendum fructus perceptos, & qui percipi potuissent; vna cum omnibus damnis expensis, & interesse passis, & patiendis occasione præsentis litis. Super quibus, &c. Deducens, *&c.* Non se *astringens, &c. & ita dicit, & isto, & omni alio modo meliori, modo, &c.*

Forma Sententiæ.

Nos, *&c.* Visis, *&c.* Christi *nomine, &c.* Dicimus; *&c. Fundum dictum N. positum in loco N. propè bona N. & alios fines, &c. tempore quo Sempronius debitor N. de N. dolo desiit possidere, pertinuisse, & adhuc pertinere dicto N. de N. Actori, & creditori iure dominii, vel quasi. Ideo eundem Titium emptorem reum conuentum condemnamus, vt dictum fundum dicto N. de N. Actori restituat, vna cum fructibus liquidandis, &c.* Et Victum *Victori, &c.* Et mandatum *quodcumque, &c.* & ita, *&c.* omni *modo, &c.* prout sup. in prima Formula.

Vel alio modo, videl.

Nos N. de N. legum Doctor, & Iudex N. Viso libello, &c. Visis actis, consideratis de iure considerandis, & auditis partibus cum supradicti actores benè suam intentionem fundauerint, & clarè constet supradictum N. Reum conuentum de fraude participasse. Per hanc nostram diffinitiuam sententiam, &c. Ipsum condemnamus ad restituendum fundum, seù res, & bona in fraudem empta, & in Iudicium deducta cum omnibus fructibus perceptis, & percipiendis. Necnon ad reficiendas expensas factas occasione præsentis litis, reseruata tamen Nobis, *vel cui de iure impósterum, taxatione, & ita, etc.*

ANNOTATIONES.

1 Noto Primò, quod Actor, quando debitor dolo desiit possidere, tria habet remedia pro recuperatione sui crediti. Quorum Primum est, quod habet actionem personalem in factum prætoriam, contra debitorem, qui dolo desiit possidere, ad interesse, quanti scilicet interest actoris rem in alium alienatam, & translatam non esse, ex edicto Prætoris, de alienatione Iudicii mutandi causa facta. *l. 3. §. ex quibus. ff. de alienat. iudic mut. caus. fact.* Secundũ est quod ei competit directa rei vindicatio contra illum, in quem facta est alienatio, ratione possessionis *l. vnic. C. de alien. ind. mut. cau. fact.* Tertium est, vtilis reiuindicatio, quæ competit contra dolo alienantem, ita ut dolus habeatur pro possessione. *l. qui dolo. ff. de regul. iur* & hoc casu non consequitur Actor rem ipsam sibi hypothecatam, cum Reus debitor illam non amplius possit restituere, quia non habet, sed æstimationem rei; & iuratur contra reum in litem, sine vlla taxatione, si dolo alienauit. Quod si non dolo, sed leuiori culpa possessionem amiserit debitor, veram æstimationem rei petitæ præstare cogitur. *l. qui restituere ff. de rei vindicat.* Est tamen in electione actoris tali casu quem cõuenire voluerit, vtrum alienantem, vel eum, in quem facta est alienatio. *d. l. vnic. C. de alien. iud. mut. caus. fact.*

2 Noto secundò; quod debitor, qui dolo desiit possidere rem petitam à creditore, tamquam illi hypothecatam, vel alio modo perdidit, conueniri potest rei vindicatione perinde ac si adhuc possideret *l. qui dolo. & l. parem. ff. de regul. iur. l. is, qui dolo l. sin autem §. sed & is, ff. de rei vindicat. & d. l. vnic.* Sed impropriè; nam propriè rei vindicatio rem persequitur; & proinde datur

actio infactum ad interesse. Gloss. fin. & DD. *in d. l. vnic.* aduersus tamen dolo possidentem bene procedit rei vindicatio. præsertim si post litem contestatam cum debitore, dolo, rem possidere cœperit. *l. sin autem* §. 1. *ff. de rei vindicat.* Faber. *vero in* §. *actionum num.* 23. *Instit. de act.* tenet reiuindicationem competere etiam si ante litem contestatam; sed Iason. *ibid. num.* 78. putat competere potius actionem infactum, quã reiuindicationem.

3 Quidquid tamen controuertatur per Doctores super hoc, certum est hodie dari Actori actionem Paulianam, quæ est actio Pretoria à Paulo Prætore, qui eam primò introduxit, vel à Paulo Iure consulto sic dicta; per quam creditor reuocat à quocumque possessore res à debitore in fraudem ipsius alienatas, ac si numquam à debitore alienatæ, & traditæ emptori fuissent sed semper in bonis debitoris permansissent. §. *item si quis in fraudem Instit de actionib. l.* 1. *ff. quæ in fraud. credit.* Erat autem necessaria actio prefata, vt creditores per eam alienationes in eorum fraudem factas rescinderẽt, cum alias non possent, quia etiã alienatio in fraudem facta summo iure valet, & transfert dominium in accipientem, quamuis fraudis conscium. *l sciens.* 25. *ff. de contrah. emption.*

4 Noto tertio, quod hæc actio datur creditoribus, tam ex contractu, quam ex quasi contractu, cum & hi creditores dicãtur *l. creditores. ff de verb. signif. l.* 1. *ff. si cert. pet.* vbi Bart. & DD.

Secundò, datur creditoribus ex delicto, vt ex actione furti, iniuriarum, vel legis Aquiliç, vel ex quasi delicto, prout quando quis effundens immunditias per fenestras læsit vestes prętereuntis. Gloss. communiter recepta. *in* §. *si quis in fraudem verb. creditorum instit. de action* Ioann. Fab. *ibid. nu:* 3. & Iason. *num.* 5. quidquid dicat Rofredus ibidem.

Tertiò datur legatariis, & fideicommissariis, in quorum fraudem res ab hærede alienatæ sunt. Io. Faber. *in d.* §. *si quis in fraudem, n.* 14. *&* Ias. *n.* 61. *per text in l.* 1. *C. qui manumittere non poss.*

Quartò datur sicut creditoribus præteritis, & presentibus, sic & futuris, vt si quis intendens facere debitum ex causa mutui, vel alio modo, antequam mutuum reciperet, alienauit bona, vt creditorem futurum à quo pecuniam mutuatam recipit, fraudaret. Iason. *in d.* §. *si quis in fraudem num.* 64. *& num.* 58. & Faber. *nu.* 5. Bart. & Alii *in l. post contractum ff de donat.*

Quinto competit creditoribus in diẽ, vt si quis soluere deberet die 15. mensis, & in fraudẽ creditoris alienaret bona ante aduentum diei; quia iam obligatio nata erat, quamuis dilata. *l. cedere diem, ff. de verb. sign.*

Sextò datur creditoribus sub conditione, sed non antequam conditio purificata sit, quia conditio retrotrahitur, *iuxta l. potior. in princ. iuncto* §. *videamus. ff. qui pot. in pign. hab.* ita Angel. *in d.* §. *si quis in fraudem. num.* 6. & Zasius. *vers. nunc. ad tertium. caput.*

Septimò, datur hæredibus & successoribus creditorum. *l. ait prætor. la* 2. §. *fin. in vltimis verbis. ff quæ in fraud. credit.*

Octauò sicut datur creditoribus personalem actionem habentibus, sic & his qui hypothecariam habent. Faber. *in d.* §. *item si quis in fraudem num.* 23. & Platea. *num.* 18. per Gloss. *in l debitor. verb. agere. ff. eod. tit.*

5 Noto quartò, quod præsumitur, debitorem bona alienasse in fraudem creditorum, pluribus modis.

Et Primò, si actor significauerit debitori se velle rem sibi obligatam vendicare, & ipse statim alienauerit; & eo fortius, si faciat post oblationem libelli, vel citationem Bart. *in l qui petitorio. ff. de reiuindicat* Ias. *in d* §. *item si quis in fraudem nu.* 79. & Abb. *in cap.* 1. *de alienat. iud mut. caus fact.*

Secundò præsumitur, & coniecturatur, quod alienauerit in fraudem, quando debitor sciens se habere creditores, & quod bona nõ sufficerent pro satisfactione, alienauit, quia tunc dolus, & fraus presumitur *l. si quis cum haberet,* & ibi Bart. *ff. quæ in fraud. cred.*

Tertiò, quando alienaret omnia bona, quia tunc fraus præsumitur indubitanter. *l. omnes.* §. *lucius ff. quæ in fraud. cred.* Gloss. 1. *in d.* §. *item si quis in fraudem.* Ex quocumque titulo fiat alienatio, siue ex titulo lucratiuo, siue onerosо. Bart. & Alij. *in d.* §. *lucius* Iason. *in d* §. *item si quis infraudem.*

Quartò, quando alienat in coniunctam personam; quia inter affines intercedere solent fraudes regulariter. *l. data. C. de donation.* Ias. *vbi sup. n.* 41.

Quintò, quando alienatio fit secreto *l. fin. circ. fin ff. de rit. nupt.*

Sextò, quãdo in cõtractibus quibuscumque requiritur aliqua solẽnitas de iure, vel per statutum & elienatio fieret sine tali solemnitate. Glos. *in l.* 1. *verb. mala, fide C. de fid. instr. & iur. hast. fiscal. lib.* 10. Ias. *vbi sup. n.* 45. & ibidem. Zasius, vbi plures alios modos, quibus fraus præsumitur, cumulat.

Septimo, quando post alienationem debitor, qui bona alienauit, disponit de eisdem bonis tamquam dominus, tunc fraus presumitur. *l. sicut* §. *supervacuam. ff. quib. mod. pign. vel hypot. solu. l si is, qui. ff. de acqu. hæred. & l. si quis in fin. C. de natur. lib.*

Octa-

Octauo, quando post alienationem sequitur aliquod delictũ, *l. si venri. ff. de priuil. credit.* Boss. *in tit. de bonor. public. num.* 51. *verf. quinto* Crauett *consi.* 100. *num.* 8. Clar. *in pra. ctic. crim. q.* 78. *verf. fraus autem. etc. fin.* ibi. *etiam si facta fuerit.* Bart. *in l. post. contractum.* vbi etiam latè Aleiat. *num.* 52. *ff. de donat.*

Nono, quãdo alienatio facta fuit, sub expressa conditione, si bona contingerit publicari *l pen. cum ibi notatis ff. de stipul. seru. & l. summa cum ratione. in princ. ff. de pecul.* Quod locum habet in alienatione inter viuos, non in donatione facta causa mortis. Papiens. *in Prax. form. libel action. real.* §. *veris ac legitimis. n.* 38 *verf. qua autem superius* Alciat. *vbi sup. num.* 66. & Boss. *ibid. n.* 52.

6 Noto quinto, quod quando debitor conuentus desiit possidere bona in fraudẽ creditorum, tunc vt dictum est, vel defertur ei iuramentum in litem, vel condemnatur ad interesse, prout actori, seu creditori placuerit. quia vbicumque quis restituere contendit ad Iudicis praeceptum, in omni actione iurari potest in litem. *L. qui restituere in fin ff. de reiuendicat.* §. *praterea. Instit. de actionib.* Bart. *in l si cum dos.* §. *fin. ff. rer. amot. & in l.* 4 §. *& si quis ff. fin. regund.*

7 Noto sextò, quod iuramentum in litem hic non intelligitur affectionis, sed ueritatis super aestimatione veri valoris rei aut damni alterius partis, quod adhoc, vt praestari possit, requiritur dolus aduersarii, nam sine dolo tale iuramentum regulariter non praestatur. *l. in actionibus. ff. de in litem iurand.* & ibi Iason. *num.* 39. & Dec. *num.* 17. Gloss. Bart. & communiter DD. *in l. semper.* §. *in hoc interdicto ff. quod vi aut clam.* Natt. *consil.* 79. *num.* 13. Papiens. *in pract. form. libell. action. real.* §. *et in Florenis n.* 31. Plot. *in* §. 4. *n.* 2. *de in lit. iuran.* Menoch. *de arbitr. Iudic cas.* 208. *num.* 1. Marant. *in spec. aur.* 6. *p. act.* 9. *num.* 16. Afflict. *decis.* 360. *nu.* 8. Caualer. *decis.* 103. *n.* 1. & nouissimè Ridolph. *in Prax. iudiciar. p.* 3. *cap.* 2. *num.* 166. *cum plurib. seqq.* vbi latè de huiusmodi iuramento agit, & quae alia requisita necessaria sunt, adducit *à num.* 196. *cum seqq.*

8 Noto septimò, quod adhoc, vt emptor condemnari possit, necesse est, vt reuera interueniat dolus ex parte ipsius, nimirum quod sciens, debitorem bona alienare in fraudem creditorum, ipse emit, vel alio modo ab eodem accepit *l. ait Prętor. la* 2. §. *quod ait ff. qua in fraud. creditor l.* 1. *C. de reuocand his, qua per fraudem alienata sunt. d. &* §. *si quis in fraudem instit. de actionib.* & ibi Gloss. & DD. & notat Capic. *decis* 128.

9 Noto octauò, quod dolus de iure non praesumitur, nisi probetur per illum, qui dolũ allegat. *l. quoties* §. *qui dolo ff. de prob.* quia bona fides semper praesumitur, nisi contrarium ostendatur. *cap. vnic. de scritt. in ordin. facien. l.* 2. *C de petit. haredit. cum concordantibus notatis supra Intersec.* 5. *num.* 31.

INTERSECATIO VIII.

De Confessoria Actione, seù condictione Incerti.

SVMMARIVM.

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit, qualiter per plures annos praeteritos tenuit & possedit, prout nunc etiam tenet, ac possidet vt verus dominus, & patronus pro suo, & tanquam suum fundum, seù praedium N. in loco N. iuxta bona N. & alios fines, &c. cui semper debitum fuit, & etiam hodie debetur ius, seù seruitus aqueductus per fundum N. de N. etc. si fuerit seruitus ligna cedendi, dicatur: *seruitus ligna secandi in sylua N, ratione talis, vel talis causa, etc.* Et si fuerit domus, cui debetur seruitus, seu ius tigni immittendi, dicatur: *seruitus tigni immittendi in N. de N. &c.* si sit seruitus transeundi per fundum alterius dicatur: *seruitus transeundi per fundum N. de N. &c.* & sic de singulis seruitutibus, variatis variandis. *Verùm quia supradictus N. de N. aduersarius nunc impedimentum praestat, quominus comparens ipse vti possit seruitute praedicta in graue eius dãnum, & praeiudicium. Ideo recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit declarari seruitutem aqueductus praefati.* Vel: *ligna secandi, &c.* Vel: *tigni immittendi, etc.* Vel: *transeundi, etc. Ipsi comparenti competere; Necnon dictum N. conuentum cogi, & compelli vt cesset, & desistat ab impedimentis praesentibus; & vt idoneam cautio-*

tionem praestet, ne in futurum comparentem ipsum in seruitute praedicta molestet, aut turbet. Insuper petit condemnari in omnibus damnis, & expensis, & interesse pro praedicto impedimento factis, & passis, ac faciendis, & patiendis. Super quibus, &c. Deducens, *&c.* Nō se astringens, *&c.* & ita, *&c.* omni, *&c.*

Forma Sententiæ

In Dei, *&c.* Nos, *&c.* Visis, *&c.* Christi, *etc.* Dicimus, *etc. Praefatum N. de N. Actorem habere seruitutem, vel quasi aqueductus per fundum N. positum in loco N. propè bona N. etc. vsque ad fundum eiusdem Actoris positum propè bona N. etc.* Vel: *habere seruitutem ligna secandi in sylua N. ratione, etc.* Vel: *transeundi per fundũ N. etc.* Vel: *tigni immittendi in domum N. &c. Ideo condemnamus dictum N. Reum conuentum, vt patiatur dictum N. Actorem vti dicta seruitute, vel quasi aqueductus per fundum N. praedictum.* Vel: *ligna secandi, etc.* Vel: *tigni immittendi, etc.* Vel: *transitus, etc.* Vel: *vt dicto Actori cōcedat, et constituat petitam seruitutem itineris per dictum praedium N positum, etc. propè, &c. & facultatem transeundi ad aliud praedium N. positum, etc. propè, &c. Et ad desistendum in futurum à quacumque molestia, & perturbatione; Necnon, vt eidem Actori idoneam cautionem praestet de amplius ipsum non impediendo, ac perturbando in praedicta seruitute.* Et Victum *Victori in expensis, etc.* & mandatum, *etc.* & ita, *etc.* omni *modo, etc.*

ANNOTATIONES

1 Noto Primò, quod actio confessoria est actio in rem, alicui competens ratione iuris, vel seruitutis sibi debitæ, siuè fundo suo, siuè quasi suo, contra impedientem, adinuenta, ad declarationem sui iuris; & vt Reus cesset ab impedimento, ac caueat se, & successores suos quod in futurũ illos non impediet, vt seruitute & iure suo vti possit. *l. 2. §. hoc autem l. si quis diuturno §. fin. l. binam, & l. egi. 12. ff. si seruit vindicet. & §. æquè Instit. de actionib.* vbi Gloss. & Ioan. Faber. *num. 13,* & Iason. *num. 55.* Dicitur autem confessoria, quia Actor dum petit à Reo seruitutem super bonis eius, confitetur, ac assertiuè dicit sibi ius in re competere, quomodocumque fiat petitio siuè per verba affirmatiua, siuè per negatiua, dummodo tendant ad effectum declarandi seruitutem sibi deberi. Gloss. *in d. l. 2. in princ. §. si seru. vindic.* Gloss. & Iason. *in d. §. æquè n. 46.* quia non verba tantum attendi debent, sed potius illorum sensus. *cap. intelligentia de verbor. signific* Gloss. *in d. §. æquè Inst. de act. in verb. altius tollendi,* vbi etiam Angel. & Iason. Vnde sequitur, quod hæc actio realis est, quia rem insequitur, de qua plenè agitur per DD. *in l. 2. C. de seruitutib. & d. l. 2. & l. loci corpus §. in confessoria, & §. competit. ff. si seruit. vindic.* & per Bart. *in l. si prius. ff. de nou. oper. nunciat.* Innoc. *in cap. Abbate de verb. signif. & in cap. inter quatuor. de maiorit. & obed. & in cap. conquerente de offic. ordin.* Paul. de Castr. *cons. 67.* Papiens. *in Prax. form. libell. in action. confess. per tot.* Oldrad: *consil. 181.* & Alios.

2 Noto secundo, quod hęc actio confessoria datur pro rebus incorporalibus; prout sunt seruitutes: tam reales, quæ debentur à Re Rei, seù à fundo aliquo alteri fundo: quàm personales, quæ debentur à re Personæ, *vt habetur in text. d. §. æquè inst de act. in verb. vtendi, & fruendi,* vbi Gloss. & DD. Datur etiam pro quolibet iure incorporali; vnde si aliquis Prælatus, aut Parochus impediatur ab aliquo, ne decimas, vel alios redditus ex suis Ecclesijs recipiãt, vtique actione confessoria experiri poterunt, vt tradunt communiter Canonistæ *in cap. tua 5 & cap prohibemus. de decimis.* Similiter intentari potest hæc actio contra turbantem aliquem in iure præsentandi, vt si sit patronus alicuius iurispatronatus, vel aliud ius habeat simile in aliqua iurisdictione. Bald. *in rubr. C. de vsufruct.* Ias. *in d. § æquè num. 14.* & Faber. *nu. 3. Instit. de action.* Item datur pro vsufructu, & pro iure vectigalis consequendo. *l. vsufruct. in princ. ff. si vsufruct. petat. d. l. 2. ff. si seruit. vind.* Bart. *in l. si publicanus. §. in vectigalibus. ff. de public. in rem act.*

3 Noto tertio, quod huiusmodi actio Confessoria, cum sit duplex, directa, & vtilis, pluribus Personis competit. Directa enim datur dominis directis prędiorum, & rerum dominantium; & his, qui plenum habent dominium. *l. 1. & 2. ff. si seruit. vindic.* Vtilis verò datur his, qui dominium vtile habent, vt sunt Vassalli, qui à domino directo aliquid obtinuerunt. Gloss. *in d. l. 2. ff. si seru. vindic.* Secundo, datur Emphyteutę. *l. ei, qui in fin. ff. de seruit.* Tertiò, datur habenti ius in re, vt si creditor habeat sibi obligatum aliquod prędium dominans; nam iste poterit per confessoriam petere seruitutem prædio sibi obligato debitam. *d. l. ei, qui tum ibi notat.* per Gloss. & DD. Quartò, datur vsufructuario potiori iure, nam propter eum introducta fuit actio confessoria ad petendum vsumfructum. *l. 2. praecis.* & ibi Gloss. *1. ff si seruit. vindic.* Quintò, datur possidenti ius seruitutis, ne turbetur in ea

vten-

vienda. *l. si fortè §. sciendum. ff. si seru. vindic. d.§ æquè. vers. quod genus.* Sextò, datur prætendenti ius seruitutis habere, quamuis nõ possideat illud. *d. l. 2.* & notat Gloss. *in cap. examinata. verb. possidebas. circ. fin. de iudic.* Septimò, datur habenti fundum superiorem aduersus dominum fundi inferioris, qui seruitutem pati renuit. *l. 1. § fin. ff. de aqua pluu arcend.* vbi Gloss & DD.

4 Noto quartò, quod prædicta actio confessoria contra plures personas datur.

Et Primò, contra dominum fundi, seu Rei, per quam seruitus alteri fundo, seu rei debetur, quando impedit dominum alterius fundi, seu rei, cui seruitus debetur, ne ea vti possit. *l. vti frui præcit. §. vtrum in princ. ff. si vsufruct. pet. & l si fortè. §. hæc autem actio, & l. si quis diuturno §. 1. ff. si seruit. vindic.*

Secundò, datur contra quemcumque possessorem fundi seruientis impedientem dominum fundi dominantis, ne seruitute liberè vtatur. *d. l. vti frui. §. vtrum* Fundus autem dominans dicitur ille, cui seruitus debetur: seruiens verò dicitur, per quem seruitus debetur.

Tertiò, datur contra quasi possidentem qui dolo desiit possidere fundum seruientem; vel se liti obtulit. *l. fin. ff. si vsufruct. petat.* Glos *in § præalleg æquè verb. altius. vers. item sicut ratione. Instit. de action.*

Quartò, contra quemcumque alium, qui impediat aliquem ne seruitute debita vtatur, quamuis ille non sit dominus, vel possidens fundum seruientem. *d. l si quis diuturno. § fin & in præcit. l vti frui. §. vtrum.*

5 Noto quintò, quod ad effectum, vt hæc actio confessoria dari possit tria requiruntur principaliter. Duo ex parte Actoris, & vnum ex parte Rei conuenti. Ex parte Actoris. Primò requiritur vnum ex quinque, videlicet, aut dominium directum; vt est illud, quod habet Dominus directus fundi dominantis; Aut dominiũ plenum, quale habet dominus fundum dominantem possidens. *d. l & si forte. § hæc autem actio. ff si serui. vindic* Aut quasi dominium, quod habet emptor bonę fidei: Aut vtile dominium, vt est illud, quod habet Vassallus, vel emphyteuta: Aut ius in re, cui seruitus debetur, quale ius habet vsufructuarius; vel creditor in pignore. *d. l. eiqui ff. de seruit.* Secundò, requiritur ex parte Actoris, vt seruitus fundo suo verè debeatur; & sic quod efficaciter prius constituta sit.

Ex parte verò Rei conuenti requiritur impedimentum, vel turbatio, hoc est, quod impediat, vel turbet Actorem vti iure, vel seruitute sibi debita: siue ipse seruitutem constituerit, & turbet aut impediat; siue quicumque alius turbet, aut impediat. *d. l. si quis diuturno. §. fin. ff si seru. vindic.* Ias. & Fabr. *in d. § æquè.*

6 Noto sextò, quod Actor proponẽs, seu intentans actionem confessoriam tria probare tenetur, vt illa vti possit. Primò, quod sit Possessor fundi dominantis, cum principaliter de seruitute sibi debita agatur, non quod sit dominus; quia dominiũ præsupponitur, cum ista actio non nisi domino competat. *d. l. & si fortè. §. hæc autem actio.* vnde probata possessione probatum censetur dominium. Angel. *in d. §. æquè. n. 9. Inst. de action.* Castrens. *in l. si de vi. in princip. primæ lecturæ, ff. de iudic.* vbi ait, probationẽ possessionis facilem existere. & Gloss. *in l. sicut. §. sed & si quæritur. verb. possessoris. in fin. ff. si seruit. vindic.* Bart. *in l. quidam in fin.* & ibi Glos *ff. de condit. instit.* Secundò, tenetur Actor probare seruitutem constitutam fuisse, & quod illa sibi, vel fundo suo debeatur. *l 2. ff. de probation.* quia quælibet res præsumitur libera. *l. altius. C. de seruit. & aqu.*

7 Probatur autem seruitus iisdem modis, quibus acquiritur *de quibus in §. fin. Instit. de seruitutib.* Primò autem acquiritur seruitus per contractum inter viuos, puta emptionem, stipulationem, & similes. Secundò, vltima voluntate acquiritur seruitus per testamentũ, vt quando hęres grauatur, ne altius tollat, vel patiatur, vt vicinus tignum in domo sua immittat. *l. potest. ff. commun præd. & tot. tit ff. de seruit. legat.* Tertio acquiritur præscriptione. Requisita vero ad prescribendam seruitutem, *vid. in text. l. 1. & 2. C. de seruit. & aqu.* & ibi Glos. & DD. *& in d. l. si quis diuturno in princ.* Paul. de Castr. *in l. seruitutes ff. de serui.* Angel. *in d §. æquè num. 13.* & Faber. *à num. 16. vsque ad 28.* & Cepoll. *in tract. de seruitut. vrban. prædior. c. 20.* vbi plenè. Tertiò, tandem tenetur actor probare turbationẽ, seu impedimentum sibi illatum, ne seruitute sibi debita vtatur. de quo latè Angel. *vbi sup. à num. 9. in fin. vsque ad num. 13. & ibid.* Iason. *num 6. vers. subdit tamen.*

8 Noto septimò, quod in hac actione libellus, seu petitio hęc requisita habere debet, quorum prima quatuor ponit Ioannes de Platea in *d §. æquè*; reliqua ponuntur per Angel. Iason. & Alios. *ibid.* & Papiens. *in Pract. form. libell. in action. confessor.* & *Primò*, requiritur quod Actor sit dominus directus, vel vtilis; vel quasi dominus fundi dominantis, vel habeat ius in eo. *d. l. & si fortè § hæc actio,* & dictum est *sup. n. 5. Secundo*, quod afferat, seruitutem fundo suo competere, si sit seruitus realis, vel sibi deberi

beri, si sit personalis. *Tertiò*, quod exprimat impedimentum, vel turbationem ab aliquo sibi inferri, ne seruitute vtatur. *d. l. vti frui. § fin.* & insuper exprimere debet qualitatem impedimenti, quia multipliciter impediri potest, secundum Bart. *in l. 1. §. huius autem, ff. vti possidetis.* *Quartò*, quod petat, talem seruitutem, vel ius sibi competere. *l. sicut. § & si quidem. verb. declarari. ff. si seruit. vindic.* *Quintò*, quod propter impedimentum petat per Iudicē condemnari impedientem ad interesse, damna, & fructus. *l. loci corpus. §. in Confessoria, ff. si seru. vindic, & d. l. vti frui. §. in his.* & Ias. notat. *in dict. §. aquē num. 62.* *Sextò*, petere debet, quod impediens cessare debeat ab impedimento, & pati seruitutem de presenti *d l. si quis diuturno §. fin.* *Septimò*, petere debet, quod impediens, vel turbans caueat, se, & successores suos in futurum non impedituros Actorem ipsum vti seruitute. *l. barum, & l. egi. ff. si seruit. vindic.* Vnde ad supradicta omnia Iudex condemnare debet Reum turbantem, & sic declarare seruitutem deberi. Secundo, condemnare turbantem ad interesse impedimenti preteriti. Tertio ad patientiam de presenti. & Quartò, ad cautionem de futuro.

INTERSECATIO IX.

De Negatoria Actione.

SVMMARIVM.

1 *Negatoria actio quid sit.*
2 *Pro quibus detur.*
3 *Negatoria duplex est, & Quibus detur.*
4 *Contra quos detur.*
5 *Quæ requirantur adhoc, vt detur ista actio.*
6 *Quid probandum sit in iudicio Negatoriæ. Dominium qualiter probetur.*
7 *Libellus in Negatoria actione qualiter formari debeat.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod multis ab hinc annis tenuit, & habuit, ac possedit quendam fundum vulgo dictum N. situm in loco N. propè bona N. & alios fines, prout in presenti tenet, habet, & possidet liberum & immunem à quacumque seruitute, tamquam suum, & pro suo; & sic vt præmittitur, liber & immunis fuit illi à suo patre relictus in vltimo suo testamento, qui similiter tenuerat per plures annos ipse, & sui antecessores liberum, & sine vlla seruitute. Verum quia hodie N. de N. contra omne ius, de facto; & sine consensu ipsius comparentis; imò contra eius voluntatem, pretendendo habere seruitutem itineris super predicto fundo liberè per eum vsque modo possesso, transit, & transire facit Alios per illum, vt ad bona sua perueniat non obstante, quod semper transiisset per viam publicam, & eum pluries amicabiliter fuisset monitus, & requisitus, vt ab incepta seruitute desisteret, hoc facere recusauit, & nunc recusat. Ideo recurrit ad ipsam Curiam, per quam petit, & instat pronunciari, & declarari non licuisse, nec licere predicto N. de N. nullamque facultatem ei competere trāsire, & iter habere per dictum fundum N. & ipsū esse liberum, & immunem à tali seruite itineris, et ab omni alia. Necnon petit condemnari dictum N. ad non vtendum de cetero tali seruitute, & ad idoneè cauendum pro se & suis heredibus de non vlterius turbando. Insuper petit eumdem condemnari in omnibus damnis, expensis, & interesse passis, & patiendis ex lite, & causa prædicta. Super quibus *omnibus, &c.* Deducēs, *&c.* Nō se astringens, *&c*, cū potestate, *etc.* & ita, *&c.* *dicit, & prouideri petit isto, & omni alio meliori modo, &c.*

Quod si pretensa seruitus fuerit, pecora in eo fundo, seù prædio pascendi; vel ligna cedendi, aut alterius nominis. Vel si fuerit domus, & prætendatur per aduersarium super ea habere seruitutem prospectus; aut tigni immittendi; aut immunditias proiiciendi, & huiusmodi, apponenda erunt verba tales seruitutes exprimentia. Semper tamen aduertere debet libellans, vt petat cautionem ab Aduersario, ne in futurum amplius illum molestet super tali prætensa seruitute, nam alias Iudex in sententia non tenetur illum ad huiusmodi cautionem præstandam condemnare.

Forma sententiæ.

In Dei Nomine, *&c.*

Nos, *&c.* Visis, *&c.* Christi nomine, *&c.* Dicimus, *&c.* *Fundum positum in loco N. vulgò dictum N. propè bona N. & N. ac alios fines, &c. fuisse, et esse liberum à seruitute, vel quasi itineris ab N. de N. pretensa; nullamque deberi per ipsum fundum itineris seruitutem, vel quasi ad fundum dicti N. positum, &c. prope bona, etc. Ideo condemnamus dictum N. de N. ne de cetero amplius in re seruitutis, vel quasi itineris predicti*

dicti per dictum fundum ad dictum suum prædiū, vel alio transeat. Eumdemque N de N. condemnamus ad præstandam cautionem, ne de cætero, dicto prætenso iure seruitutis, per dictum fundum transeat. Et Victum *Victori, &c*. Et mandatum, *&c*. Et ita, *&c*. omni *modo, &c*. prout in prima formula ponuntur per extensum.

ANNOTATIONES

1 Noto Primò, negatoriam actionem esse de directo contrariam confessoriæ; per istam enim actor petit seruitutem sibi deberi; per illam vero negat, se alicui seruitutem debere. Est autem negatoria, actio in rem competens alicui ratione rei suæ, vel quasi, liberæ respectu aduersarii, contra vtentem aliqua seruitute in illa re, ad pronunciandum, aduersario non esse ius vtendi tali seruitute. ita Iason. *in §. æquè, n. 56. & ibid* Ioan. Faber. *nu. 34. Institut. de actionib*. Vel dici potest, quod est actio realis, qua agimus, res nostras non seruire rebus siue personæ illius, qui contendit ius sibi in eis deberi, *vt colligitur ex l. 2. ff. si seruit. vindicet. & ex d §. æquè* & ibi per Gloss. & DD. notatur, vbi etiam declaratur, quare dicatur negatoria, prout fit per Bart. *in l. si prius. ff. de non. oper. nunciat*. & ibi quoque Dyn. & Butr. vbi concludunt, negatoriam dici à negando, quia agens negatoria negat, rem suam debere seruitutem aduersario; sicut è contra agens confessoria, asserit, & confitetur sibi seruitutem competere; nec refert quod proponatur verbis affirmatiuis, vel negatiuis. *DD citat*. vid. Gloss. *in d. §. æquè verb. sibi ius esse & verb. altius tollendi, vers sed quæritur*. & ibid. Iason. *num. 47*.

2 Noto secundò, quod hæc actio negatoria datur pro iisdem rebus, pro quibus datur confessoria, & sic pro seruitutibus personalibus, & realibus; tam prædiis rusticis, quam vrbanis debitis; necnon pro aliis iuribus incorporalibus, ad instar confessoriæ, nam sicut per istam petitur seruitutem alicui deberi: sic per negatoriam negatur aduersario seruitutem, vel ius petitum competere. textus est *in d. §. æquè* vbi Gloss. & DD. & Ias. *n. 34*. Ioan. de Platea *n. 23*. & ibi Add.

3 Noto tertiò, quod hæc actio negatoria pluribus personis datur, sed diuersimodè; nam cum sit directa, & vtilis, secundum Plateam *vbi supra num. 24*. veluti confessoria, vt dictum fuit *in praced. Intersec. n. 3*.

Ideo directa datur his, qui habent directū dominium tantum, vel plenum in fundo, super quo aduersarius prætendit habere seruitutem, vel ius aliquod. *l. loci corpus. §. competit. ff si seruit. vindicet*. Vtilis vero datur his, qui habent vtile dominium, vel quasi, vel ius in fundo, quem aduersarius negat seruitutem debere. Gloss. *in d. §. æquè verb. altius. vers. hoc idem in negatoria*. vbi etiā tradit, negatoriam dari iisdem personis, quibus datur confessoria. idem dicit Zasius *in eod. §. æquè* & Faber. *n. 34*.

4 Noto quarto, quod datur ista actio contra quemcumque, qui seruitute vtitur siuè sit dominus, siuè possessor fundi, cui seruitus deberi prætenditur, Faber. *in d. nu. 34*. & Ias. *n. 57*. Item dicendum est, si quis impediat aliquem, ne re sua liberè vtatur, nam contra talem impedientem datur negatoria, quando impedit iure seruituris, alias datur actio ex interdicto vti possidetis, vel iniuriarum Gloss. *in l apud Trebatium §. item trebatius verb. non est. ff. de aqua pluu. arcen*.

5 Noto quintò, quod ad effectum habendi hanc actionem, requiruntur tria; duo scilicet ex parte actoris, vnum ex parte rei. Ex parte actoris requiritur, Primò, vt vnum ex quinque afferatur, nimirum vel dominium plenum, vel directum, vel vtile, vel quasi dominium, vel ius in re, in qua seruitus negatur. Secundò, vt Res sit libera, & non subiecta alicui seruituti. Ex parte verò rei conuenti requiritur vsus attentatus illius seruitutis. *d. l. loci §. competit*. Faber. *vbi sup. d n 44*.

6 Noto sextò, quod actor in hac actione negatoria tenetur. Primò, probare vsum attentatum seruitutis, iuxta tradita supra *in praced Intersf. actionis confessoria nu. 6*. Secundò probare tenetur dominium, vel directum, vel vtile; vel quasi, vel ius in re. Probatur autem dominium eisdem modis, prout dictum est similiter *in praced. Intersec nu. 5. & 7*. Papiens. *vero in pract. form. libell. in action negatoria §. per quandam n. 3. & 4*. Iason. *in l. si prius nu. 37. ff. de oper non. nunciat*. Cagnol. *in l. in pari causa num. 3. ff. de regul. iur*. & Borgn Caual. *in tract de tutore, & curator. num. 16. & decis. 18. num. 5*. asserunt dominiū probari per possessionem, vt etiam dictum est *dicto num. 6*. Ideo dicitur, quod si actor est in possessione fundi, probata possessione, probatum censetur dominium, quia illud præsumitur, cum de eo solum incidenter quæratur, *iuxta notata in l. quidam in suo ff. de condit. instit*. Si vero non est in possessione, cogitur tunc dominium expressè probare, Bart. *in d. l. quidam in suo, & in d. l. si prius*, Gloss. *in d l sicuti §. si quæratur. ff. si*

ff. si seruit. vindicet. Innoc. *in cap. Abbate sane de verbor. signific.*

7 Noto septimò, quod libellus seu petitio in negatoria plura requisita continere debet, *Et Primò*, quod actor habeat dominium vel ius in re, seu fundo, prout dictum est *num. 3. Secundò*, quod dicat, fundum à seruitute liberum esse. Quælibet enim res præsumitur libera, nisi contrariũ probetur. *l. altius. & l. si in adibus C. de seruit. Tertiò*, quod Reus impediat, ac turbet huiusmodi libertatem, quæ ex dicta iuris præsumptione prouenit. *Quartò*, quod Actor petat declarari rem suam esse liberã à tali seruitute. *d. l. loci §. competit. ff. si seruit. vindic.* Zas. *in d. § aquè num. 35. vers. hic. aduerte. Quinto*, quod Reus cessare debeat ab impedimento libertatis, seu attentato vsu seruitutis. *Sexto*, quod Reus condemnetur ad interesse, & damna hac occasione prouenientia, ob impedimentum quod præstat. *d. l. loci §. in confessoria vers. sed & in negatoria. Septimo*, quod Reus cauere debeat pro se, & suis successoribus de non turbando amplius, & de seruitute tali in posterum non vsurpanda. Vbi notandum venit, quod si cauere noluerit, contra eum iuratur in litem. *l. egi, & l. harum ff. si seruit. vindicet.* Iudex verò iuxta prædictã sententiam ferre debet; aduertat tamẽ nõ pronũciare rem esse liberam ab omni seruitute, (vt malè fecit olim in quadã simili causa quidã Iudex alias doctus, & mihi nõ mediocri familiaritate coniunctus) sed solum pronunciet liberam esse a tali seruitute per aduersarium prætensam, quia esse potest, quod sit libera respectu illius, sed non respectu aliorum, vt habetur *in d. l. loci §. competit ff. si seru. vindic. vers. quoad te liberas ades habeo*, & notatur per Iason. *in d. §. aquè n. 57.* & Fabr. *nu. 35.*

INTERSECATIO X.

De Publiciana Actione.

SVMMARIVM.

1 *Publiciana actio, quid sit.*
2 *Pro quibus rebus detur.*
3 *Quibus competat.*
4 *Contra quos competat.*
5 *Quæ requirantur ad hoc, vt detur.*
6 *Quæ probanda sint per agentem publicianã actione.*
7 *Libelli requisita in hac actione publiciana.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit, quod annis retro elapsis bona fide emit à Titio de Titijs fundum N. situm in loco N. iuxta bona N. de N. viam publicam, & alios fines, &c. & ipsum possedit, vt verus dominus, & patronus, ita & taliter, quod licet supradictus Titius non fuisset dominus dicti fundi, quod non credit, tamen comparens ipse fuit in conditione vsucapiendi, quia ad ipsum pertinebat iure quasi dominij, ex quo illũ iusto emptionis titulo, & bona fide habuit ab eo, quem dominum esse credebat, & virtute dicti tituli fundum prædictum accepit, & possedit, &c. Sed quia ad præsens fundus præfatus indebitè, de facto, & minus iustè possidetur à Sempronio de Semproniјs, qui requisitus, & monitus, vt fundũ restitueret, id facere recusauit in graue damnum, præiudicium, & interesse ipsius comparentis. Ideo recurrit ad Curiam N. per quam petit decerni, & declarari supradictum fundum ad comparentem ipsum, saltem iure quasi dominij spectare, & pertinere; & supradictum Sempronium reum consentum condemnari, & condemnatum opportunis iuris remedijs cogi, & compelli ad restitutionem dicti fundi, cum omnibus fructibus perceptis, & percipiendis. & qui percipi potuissent; vna cum omnibus expensis, damnis, & interesse. Super quibus, &c. Deducens, &c. Non se astringens, &c. Et ita dicit, & pronũciari petit isto, & omni alio meliori modo, &c.

Forma Sententiæ.

In Dei, &c. Nos, &c. Visis. &c. Christi nomine, &c. Dicimus, &c. *Fundum N. positum in loco N. propè bona N. de N. viam publicam, & alios fines, &c. spectare, & pertinere ad N. de N. iure quasi dominij. Ideo supradictum Sempronium Reum conuentum condemnamus ad restituendum fundum prædictum dicto N. de N. cum omnibus fructibus perceptis, & percipiendis, & quos percipere poterat. Insuper ad reficiendas expensas factas occasione præsentis litis, reseruata tamen Nobis, vel cui de iure in posterũ taxatione. Et mandatum quodcumque desuper necessarium & opportunum decernimus & relaxamus, &c.* Et ita dicimus, &c. omni modo, &c. prout habentur in formula prima.

ANNO-

ANNOTATIONES

1 Noto primò, quod actio publiciana est actio realis prætoria, qua petimus id, quod Nobis ex iusta causa à non domino bona fide traditum est. & non dum vsu captum. §. *sed istæ Inst. de actionib.* vbi Iason. *num.17. & seq.* Ioan. Faber. *num.4.* & Zas. *vers. quarto colligo, & colligitur* ex textu *l. 1 ff. de publician. in rem action.* Ex qua descriptione desumitur, quod hæc actio est de iure Prætorio sic dicta à Publicio Prætore, qui primus illam instituit, & sic stricti iuris est, & datur pro recuperanda re, ratione quasi dominij, Nam si quis vendidit mihi fundum, vel equum, vel tradidit donationis titulo, vel alia causa habili ad transferendum dominium, quem dominum esse credebam, qui tamen dominus non erat illius rei mihi iusto titulo, & bona fide traditæ; si deinde casu aliquo fundi, seu equi possessionem amisi, antequam vsucaperem, competet mihi actio publiciana ex æquitate Prætoria, non rei vendicatio, quia vt dictum fuit supra *in actione reiuindicationis num. 2.* adhoc vt detur reiuindicatio contra possessorem; requiritur dominium *l. in rem ff. de reiuindicat.* sed quia in hoc casu non habeo dominium rei emptæ, ex quo venditor non erat dominus, non potuit in me transferre dominium, quod ipse non habebat, *per text. in l. nemo plus iuris ff. de regul. iur. & l. clauibus ff. de contrah. empt.* Ideo possum rem persequi per publicianam, quia quamuis non transtulerit dominium, transtulit tamen vsucapiendi conditionem in re *d. l. clauibus*, quam vsucapionem non dum compleui. Vnde de iure ciuili nulla mihi daretur actio ad rem recuperãdam, verum, quia ex parte mea concurrit bona fides, & iustus titulus actione reali, iniuria mihi inferretur, si rem recuperare non possem, merito Prætor benignitate, quam semper habere debet. *l. quod si ephesi ff. de eo quod certo loco.* hanc actionẽ introduxit, per quam ille, qui bona fide, & iusto titulo a non domino habuit rem, quam nondum vsucæpit, si casu amiserit, illam recuperare valeat *l. 1. 2. 9. ff. de publician. in rem actio. & d. §. sed istæ Instit. de action.* & ibi Glos. Doctores.

2 Noto secundo, quod hæc actio datur Primo pro rebus corporalibus, siuè immobiles, siuè mobiles fuerint *l. si ego §. partus, vsque ad fin ff. de public. in rem action.* Secundò datur pro rebus incorporalibus prout sunt seruitutes *d. l. si ego §. 1.* Et nota, quod in hac actione veniunt etiam fructus, damna, & expensæ. *l. cum, qui §. in publiciana* & ibi Gloss. *in verb. quæ diximus. ff. de public. in rem action.*

2 Noto tertiò, quod publiciana datur quasi domino, hoc est ei, qui à non domino, quem dominum esse credebat, acquisiuit rem bona fide & iusto titulo, qui parit causam vsucapiendi ante præscriptionem completam, nam post illam completam, non datur publiciana actio, sed actio ciuilis reiuindicationis. *l. 1. in princ. ff. de public. in rem action.*

4 Noto quartò, quod datur hæc actio contra omnem possessorẽ, vel detentorem rei, quam restituere potest. Secundo datur cõtra dolo desinentem possidere, sicut reiuendicatio, quia omnia ea, quæ locum habent in reiuindicatione, procedunt etiã in publiciana. *d. l. eum qui §. in publiciana* nisi expressè cõtrarium cautum reperiatur Io. Faber. *in d. § sed istæ n. 34 inst. de action.*

5 Noto quintò, quod multa requiruntur, adhic vt publiciana, actio detur; requiruntur enim septem ex parte actoris, & duo ex parte rei conuenti. Ex parte actoris. Primò requiritur traditio Rei *d. l. 1 in princ. & d. l. eum qui § fin. ff. de publ. in rem act. et d. §. sed istæ Inst. de act.* Quod procedit in rebus corporalibus, quæ tradi possunt; in rebus vero in corporalibus, quæ tradi non possunt, requiritur quasi traditio, hoc est patiẽtia, quæ stat loco traditionis, vt in seruitutibus *l. quoties ff. de seruitut.* vel aliud equipollens quod succedat loco traditionis, *vt in §. interdum instit. de rer. diuis. & in l. qua ratione § interdum ff. de acquir. rer. domin.* Et ratio est quia dominia rerum traditionibus, non nudis pactis regulariter transferuntur, *l. traditionibus C. de pact.* vbi DD. notant casus, in quibus transfertur dominium, sine traditione, prout facit Gloss. 1. *in l. 3. ff. de public. in rem act. & in l. si ager ff. de rei vindic.*

Secundò requiritur titulus, hoc est, vt traditio rei facta sit ex iusto titulo, & habili ad transferendum dominium, quamuis reuera non transferat, quia à non domino processit. Imol. *in d. §. sed istæ, &* Angel. *ibid. num 8.*

Tertio requiritur, vt à non domino rem acceperit. *d. l. 1 ff. de public. in rem act. & d. §. sed istæ.* vbi Gloss. & DD. quia si à verò domino rem haberet, statim in eum translatum fuisset dominium, & sic reiuindicatio, non publiciana competeret. *dicta l. 1. in princ.*

Quartò requiritur bona fides, vt scilicet

rem bona fide habuerit. *d.l. eum qui § fin.* Bona verò fides in contractu emptionis requiritur etiam tempore traditionis rei. *& l. 3. ibi Gloss. ff. pro socio.*

Quintò, vt credat se dominum non esse Gloss. *magna in d. §. sed iste*, quæ tamen ab omnibus reprobatur, vt ait Zasius *ibid.* quia tunc actor esset in mala fide. Angelus tamen *in d. § sed ista* medium tenens ait quod actor dicat se dubitare, an author suus fuerit dominus.

Sextò requiritur, vt res non sit præscripta, nec vsucapta *in d.l. 1. in princ.* Angel. & Alij *in d. §. sed ista.*

Septimò requiritur, vt Reus, contra quem intentatur publiciana, nō sit dominus. *l. fin. ff de publ. in rem act.* Nec habeat titulum. *DD. cit.*

Ex parte autem Rei conuenti requiritur possessio, vel detentio rei. Secundò, vt habeat facultatem rei restituendæ, vel vt dolo desierit possidere, prout in Reiuindicatione. *DD. cit.*

6 Noto sextò, quod duo tantum ex prædictis requisitis probanda sunt per Agentem publiciana actione, hoc est traditio, & titulus ex parte agentis; & possessio, seù detentio ex parte Rei conuenti. Gloss. *in d. §. sed iste. verb. dicit vers. sed tantum duo*, quæ communiter ab omnibus recepta est in hoc.

7 Noto septimò, quod libellus in publiciana continere debet. Primò qualiter res, quam actor petit ad ipsum iure quasi dominii pertineat, quia eam bona fide, & iusto titulo habuit ab eo, quem dominum esse credebat. Secundo, quod in vim dicti tituli illam traditam accepit. Tertio, quod possederit. Quarto, quod fuerit in conditione vsucapiendi. Quinto, quod nunc eam alter possideat, qui iniustè eam restituere negat. Sexto, quod petat declarari rem ad ipsum pertinere iure quasi dominij. Et vltimo, quod Reus conuentus rem possidens condemnetur ad illam restituendam, vna cum fructibus, damnis, & interesse expensarum. Iason. *in d. §. sed ista Inst. de act.* & Ioan. Faber. *ibid. num. 17.* & Alij.

INTERSECATIO XI.

De Rescissoria Actione.

SVMMARIVM.

1 *Rescissoria actio quid sit?*
2 *Quando detur, & quæ eius requisita?*
3 *Remedium rescindens, & rescissorium, in quo differant.*
4 *Pro quibus rebus detur rescissoria.*
5 *Læsus habet rescissoriam, & eius successor.*
6 *Præsens item contra absentem, qualiter?*
7 *Absens item contra præsentem, quando?*
8 *Absens item contra absentem habet rescissoriam.*
9 *Absen ia quotuplex.*
10 *Absens, & præsens quis dicatur.*
11 *Absens Republicæ causa in pluribus casibus non restituitur.*
12 *Milliare, & Dieta, quid sint?*
13 *Libellus in hac actione, qualiter formandus.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit, quod anno N. proximè præterito ex Ciuitate N. sua Patria discessit, & ad Ciuitatem N. studiorum causa perrexit, ibique circa quadriennium occasione prædicta moram traxit. Qua absentia durante ad manus Sempronij de Sempronus peruenerunt plures, & diuersi libri ipsius comparentis, partim ab eo empti, & partim à suo patre relicti. Verùm cum ad Patriam comparens ipse reuersus fuisset, petijt à prædicto Sempronio, vt libros præfatos ad ipsum iure dominij, vel quasi spectantes restitueret, cum prius propter absentiam prædictam illos recuperare non potuerit; qui Sempronius restituere recusauit; & tandem iterum requisitus omninò recusa; asserens se vsucapionem super illis fecisse; quæ nullo modo procedere potest; neque causa absentiæ, ei præiudicium afferre potest, cum iusta fuerit, & libri ad eius manus peruenerunt, sine vllo iusto titulo. Ideo recurrit ad ipsam Curiam per quam petit restitui aduersus vsucapionem factam in præiudicium ipsius comparentis; & vt reponatur in pristinum statum, in quo erat ante vsucapionem factam; qua restitutione sibi concessa, petit libros prædictos sibi restitui, & prædictum cogi, & compelli ad illos restituendum, vna cum omnibus damnis passis, & ad soluendum omnes expensas factas, & faciendas occasione præsentis litis. Super quibus, &c.

De-

Deducens, &c. Non se astringens, &c. & ita dicit, &c. Isto, & omni alio, &c.

Forma sententiæ.

In Dei, &c. Nos, &c. Visis, &c. Christi nomine, &c. Dicimus, &c. *N. de N. fore, & esse restituendum, prout restituimus aduersus vsucapionem librorum in actis deductorũ per Sempronium de Semproniis factam; Ipsumque condemnamus, vt libros prædictos dicto N. Actori restituat, cum omnibus damnis passis. Et ad reficiendas eidem Actori expensas factas occasione præsentis litis, quarum taxationem nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus.* Et mandatũ, &c. & ita dicimus, &c. Non solum *præmisso, sed omni, &c.* prout in prima Formula.

ANNOTATIONES.

1 Noto primo, quod actio Rescissoria, est actio Prætoria, qua rescissa vsucapione per aduersarium facta, agitur ad rem à possessore vsucaptam, quasi numquam vsucapta sit, vt habetur *in §. Rursus Inst. de actionib.* & ibi per Gloss. *notatur in verb. rescissa, & in l fin C. quib ex caus. maior in integr. restit. & l. 1.* & ibi Gloss. *in verb. restituam ff. ex quib. caus. maior.* Vt si verbi gratia, Ego aliquid possideam pacificè, & bona fide, si postea absentauerim me à Patria ex aliqua iusta causa, & tertius interim per triennium bona mea mobilia occupauit, & vsucepit, quod tempus sufficit ad transferendum dominium. *l. vnica C. de vsucap. transf.* quando post triennium reuertus fuero, nõ possum bona occupata habere, quia de iure ciuili obstat exceptio vsucapionis, seu præscriptionis, ideo petere possum bona mea per recissorium ex benignitate Prętoria introductam, & sic instare, vt Iudex restituat me in integrum ob iustam absentiam, & rescindat illam vsucapionem à tertiò in absentia mea completam, qua rescissa recupero pristinã actionem, & bona à tertio possũ recuperare, tanquam si non vsucepisset. Et sic istud remedium rescindens vsucapionem dicitur restitutio in integrum; actio vero, quæ rescisso obstaculo vsucapionis, & concessa restitutione mihi competit, dicitur rescissoria ab effectu Gloss. *in d. §. rursus verb. rescissa.*

2 Noto secundo, quod hęc actio rescissoria nuñquam competit, nisi prius obtenta fuerit restitutio in integrum aduersus vsucapionem, Gloss. *in d verb. rescissa, & in l ab hostibus § sed quod simpliciter. in verb. restitutionis circ. med.* & ibi Bart. *ff. ex quib. caus. maior.* Iason. *in d. § rursus num. 83. & seq.* vbi latè Cyn. *in d. l. fin. C. quib ex caus. maior.* Et est communis Doctorum sententia per textũ *in d. §. rursus verb. rescissa vsucapione*, vbi loquitur per ablatiuum absolutum, cuius natura est, quòd in conditionem resoluatur. *l. à testare*, vbi Gloss. & Bart. *ff de condit. & demonstr. l. si quis ita. ff. de stat. liber.* Guid. Pap. *q. 15. num. 2.* Et ex his constat quod ad effectum, vt hæc actio detur, requiritur necessariò, vt præcedat restitutio in integrum aduersus vsucapionem.

3 An autem dari possit vno, eodemq; tempore remedium rescindens, & remedium rescissorium, vid. Guid. Pap. *q. 114. per tot.*

Et remedium rescindens est officium Iudicis nobile, per quod datur restitutio in integrum, & rescinditur obstaculum vsucapionis in absentia domini rei completæ, quæ impediebat agere. DD. communiter *in d. §. rursus*, & Iason. *num. 8.* Remedium vero rescissorium est illud, quod competit rescisso obstaculo per remediũ rescindens, adhoc vt possit priorem actionem intentare, & rem suam petere ac si nunquam vsucapta fuisset, textus & Gloss. *in d. §. rursus verb rescissa.* & ibi DD.

4 Noto tertio, quod hæc actio da tur, tam pro rebus mobilibus, quam immobilibus, & sic tam pro rebus corporalibus; quã in corporalibus, quia cõpetit pro omnibus rebus, ad quas prius dabatur actio, antequam essent præscriptæ, vel vsucaptę; quando autem datur pro rebus mobilibus triennio vsucaptis, dicitur rescissoria; pro rebus immobilibus triginta, vel. 40. annorum spatio præscriptis, dicitur in rem rescissoria. Datur etiam pro actionibus personalibus, & tunc in personam rescissoria dicitur latè Cyn. *in d l. fin. C. quib ex caus. maior.* & Ioan Faber. *in d. §. rursus. nu. 7.* & Ias. *n. 81. Inst. de act.*

5 Noto quarto, quod rescissoria actio competit læso, cui conceditur restitutio in integrum ex causa absentiæ, vel alia iusta causa. *l. 1. in princ. & l. fin. ff. ex quib. caus. maior. in integr. rest.*

Secundo dàtur successori ipsius læsi, & aliis, quorum interest *l. partis ff. de minorib.*

Tertiò datur etiam præsenti contra absentem, si secum rem detulit, & vsucepit, textus est *in d. §. rursus.* & ibi Gloss. *in verb. abesset.* declarat quomodo hoc procedere possit, etiam si rem domi dimiserit & animo possederit, & vsucapionem compleuit, quia per ciuilem possessionẽ vsucapi possunt

sunt res DD. communiter *in l. 3. §. ex contrario. ff. de acquir. poss.* Add. ad Angel. *in §. aliquando Instit. de vsucap.* Sed in hoc casu non daretur, si absens habebat domi consanguineos, vel procuratorem, quos conuenire poterat præsens. *l. item au prætor §. fin. cum l. seq. ff. ex quib. caus. mai.* Ias. *in d. §. rursus num. 23.*

7 Quarto datur secundum communẽ regulam absenti contra præsentem, qui rem ipsius durante absentia vsucepit. *d. §. rursus.* vbi Gloss. *in verb. Ciuitate. in fin.* per tex. *in l. 1. §. verba ff. ex quib. caus. maior.* Quod procedit si absentia, vel causa fuerit necessaria, & probabilis simul, vel probabilis tantum *d. §. verba, & l. necnon in princ. ff. eod.* non vero si necessaria solum, vt in relegato propter delictum, nam iste non restituitur, nisi domi procuratorem relinquere non potuerit. *l. Papinianus. ff. de minorib.* Bart. *in l. fin. num. 10. ff. de restit. in integr.* Idem dicitur si fuerit absens ex quacunque causa voluntaria, quia neque datur. *d. l. fin.* & Ias. *in d. §. rursus num. 58.*

8 Quinto datur absenti contra absentem; vt si quis emeret bona fide rem alicuius, & postea absens fuerit iusta causa Reipublicæ seruiendæ, vel studiorum, & secum detulit; alter vero absens etiam iusta causa vsucepit; tunc datur rescissoria actio, ex restitutione in integrum vt habetur expressè *in d. l. fin. ff. ex quib. caus. maior.* vbi Bart. & Iason *in d. §. rursus num. 55.* respondent ad obiecta quod priuilegiatus non vtitur priuilegio contra alium priuilegiatum eodem priuilegio, vt per Bart. & DD *in Authent. quas actiones C. de Sacrosanct. Eccles.* & dicunt quod præscribens non est priuilegiatus, licet sit absens, non enim sola absentia est causa priuilegij, sed absentia coniuncta cum læsione.

9 Noto quarto, quod, cum regulariter rescissoria detur ratione absentiæ, & non quælibet absentia sufficit ad restitutionem habendam, sed iusta esse debet, absentia diuiditur in quinque species. alia enim est necessaria, & probabilis simul: Alia probabilis tantum, sed non necessaria: Alia necessaria tantum, sed non probabilis: Alia voluntaria, sine contumacia: Et alia voluntaria cum contumacia, vt per Gloss. & DD *in d. l. fin. ff. de restitut. in integr.* & Zas. ac Ias. *in d. §. rursus in princ.*

Prima igitur absentia necessaria, & probabilis est quando quis abest causa Reipublicæ, quia ipsius legatione fungitur apud aliquem Principem, vel causa militiæ. *d. l. 1. ff. ex quib. caus. maior.* Vel si quis sit absens causa infirmitatis, *l. quæsitum. ff. de re iudicat.*

Secunda absentia probabilis tantum, sed non necessaria, est, quando quis abest causa studij, qui multis priuilegijs gaudet, de quibus habetur *in Auth. habita,* & ibi DD. *C. ne fil. pro patr.*

Tertia absentia necessaria tantum, sed non probabilis, imo aliquando improbabilis, est, quando quis fuit, propter delictum commissum relegatus, vel se absentauit ob metum pœnæ commissi criminis DD. *in d. l. fin.*

Quarta absentia voluntaria, sine contumacia, est, quando quis vadit ad nundinas, vt regulariter mercatores. Vel quando quis abest causa alterius sui commodi ex propria voluntate. DD. *ibid.*

Sexta absentia voluntaria cum contumacia; est, quando quis citatus per Iudicem, contumaciter non comparet in iudicio. *l. contumacia. ff. de re iudic.*

10 Dicitur autem absens, qui extra locum, in quo aliquid petitur, est, vel extra continentiam ædificij. *l. absentem. ff. de verb. signif.* Præsens vero dicitur qui est in loco, in quo aliquid petendum est, vel in continentibus ædificij. *l. præsens cum l. seq. ff. de procuratorib.* & ibi Gloss. & DD.

11 Noto quinto, quod suprafirmata conclusio, vt absens iusta causa Reipublicæ restituatur in integrũ aduersus vsucapionẽ factã, limitatur pluribus modis. Et Primo si absẽs procurauit prius, vt sibi daretur legatio, nam talis non restituitur. *l. Republica, et l. 4. in fin. ff ex quib. caus.* Limitatur secundò si absens læsus fuit casu fortuito, quam læsionem passus fuisset, etiam si præsens esset; vt si per alluuionem magna pars fundi absentis innexa esset agro alterius præsentis. *l. Is, qui, & ibi Gloss. ff. ex quib. caus. maior.* Limitatur tertio si absens Reipublicæ causa reuersus non fuerit, quando reuerti potuerit, & debuerit, finito officio, nam tunc medio tempore si quis vsucaperet rẽ illius, non restitueretur. *l. 4. præcit. in princ. ff. ex quib. caus. mai.* Gloss. *in d. §. rursus verb. ciuitate,* & Zasius *ibid.* Nisi impeditus fuerit reuerti ob infirmitatem, vel tempestatem, vel aliam iustam causam. *l. si cui §. tandiu. ff. ex quib. caus. mai.* facit textus *in l. contumacia §. pænam ff. de re iudic.*

12 Tali autem casu non tenetur iter facere continuè, die, & nocte, neque nimis tardè, vt data opera appareat fuisse, sed moderatè, secundum quod Alii eiusdem conditionis facere consueuerunt, iuxta tradita *in l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. oblig.* Gloss. tamen *in d. §. rursus verb. ciuitate* ait præfixum esse tempus absentibus à iure, vt commodè redire possint, nimirum viginti milliaria proqualibet dieta. *d. l. si tandiu.* & ibi Gloss. *in verb. præstat. & l. 1. ff. si quis*

tan-

cautionib. & l. 3. ff. de verb. signif. Milliare vero italicum faciunt mille passus. Gloss. *in d. l. 3. & in l. mille passus ff. eod. tit. de verb. sign.* Et quinque pedes faciunt vnum passum Glos. *in d. l. 3. verb. passuum.* Pes vero est quindecim digitorum. Gloss. 1. *in cap. sicut. 16. q. 4.* Iason. Bart. & Alii, *in d. l. 1. ff si quis caution.*

Debet tamen habere vnum diem quietis in singulis hebdomadis. Gloss. *in cap. cupientes, §. caeterum. ver. commode in fin. de election. in 6.* Imol. *in d. l. continuus. §. cum ita* Iason. *in d. l. 1. num.* 15. Angel. *in d. §. rursus. nu. 5. in fin. Inst. de action.* Commensuratio autem milliariorum fieri debet per viam magis frequentatam ab hominibus, & [illegible] minus periculi adest, non per compendia viarum. Bart. & DD. *in d. l. 1. ff. si quis cantion.* Quae milliaria computanda sunt, secundum cõsuetudinem, & communem vsum cuiuslibet regionis, quia alibi sunt maiora, alibi minora. Gloss. *in cap. nonnulli. in verb. vltra duas dietas. de rescript.*

13 Noto sexto, quod libellus in hac actione rescissoria continere debet. Primò causam, quare petat quis se restitui, puta propter absentiam, vel aliam iustam causam *l. 1. in fin ff. ex quib. caus. maior.* vel quia est minor. *vt tot. tit. ff. de minorib.* Secundò exprimi debet distinctè qualitas laesionis, quia varijs modis lesio fieri potest secundum Bart. *in l ab hostibus, § sed quod simpliciter. ff. ex quib caus.* Nam interdum laesio accidit in possessione, quae omittitur; Interdum in actione alicui competente; Interdum in possessione, & proprietate. Angel. *in d. §. rursus num.* 12. Tertiò peti debet per Actorem, vt ad illud restituatur, in quo fuit laesus. de quo vid. Iason. *in dict. §. rursus num.* 84. & Io. Fabr. *ibid. num.* 21. vbi plures ponit formas libellorum in hac actione.

INTERSECATIO XII.

De Seruiana Actione.

SVMMARIVM.

1 *Actio Seruiana, quid sit?*
2 *Bona inuecta ad domum conductam, sunt tacitè obligata pro pensione, & deterioratione domus.*
Retentio bonorum pro alio debito, quando detur.
3 *Bona aliena inuecta, non sunt obligata, quia pignorari non possunt.*
4 *Nomina debitorum, neque obligantur.*
5 *Merces, & aliae res venales neque obligatae sunt.*
6 *Pecunia ad vsum quotidianum destinata, neque.*
7 *Vestes quotidianae, neque.*
8 *Libri scholarium, neque.*
9 *Bona Minorum, neque.*
10 *Conductor gratuitus non tenetur pro deterioratione.*
11 *Quibus hac actio competat.*
12 *Contra quos detur Seruiana.*
13 *Quae requirantur, vt detur.*
14 *Quid probandum sit, vt detur.*
15 *Salutianum interdictum commodiùs est intentare, quam Seruianam actionem, & quare.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod annis proximè praeteritis locauit Sempronio de Sempronis quamdam domum suam sitam in loco N. propè domum N. de N. & alios fines pro pensione scutorum quiquaginta singulis annis per soluenda; qui Conductor domum ipsam per triennium inhabitauit, & tenuit; ad quam multa bona, & suppellectilia à se tunc temporis possessa intulit, & inuexit; principio migrationis ad inhabitandum Verum quia debitam pensionẽ, iuxta conuentionem in contractu locationis appositam, non soliù non persoluit; verum etiam domum ipsam deteriorem fecit, destruendo de facto quemdam parietem, & solarium ipsius domus, sine vlla licentia comparentis; contra formam instrumenti locationis. Cum autem de iure bona inuecta, & illata per conductorem ad domum conductam censeantur tacitè obligata locatori pro pensione, & deterioratione domus locat; Ideo recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit declarari praefata bona ad domum inuecta, & illata esse tacitè hypothecata pro pensione, & deterioratione domus; & proinde pronunciari comparẽtem ipsum immitti in possessionem praedictorum bonorum sibi pensionis, & deteriorationis praefatarum nomine hypothecatorũ; donec pensionem soluerit; & parietem, ac solariũ destructum de nouo readificauerit, aut pretium pro ipsorum readificatione refecerit. Super quibus, *&c.* Deducens, *&c.* Non se astringens, *&c.* & ita dicit, *& prouideri petit, isto,* & omni *meliori modo, &c.*

Forma sententiae.

In Dei Nomine, *&c.*
Nos, *&c.* Visis, *&c.* Christi nomine, *&c.* Dicimus, *&c. Bona, & suppellectilia omnia Sempronij de Sempronijs inuecta & illata ad domum*

mum N. de N. sitam in platea N. loci seu Ciuitatis N. esse obligata, & hypothecata pro pensione, & deterioratione domus in actis deducta; & proinde praedictum N. de N. immittimus in possessionē rerum prędictarum sibi ex causa prędicta hypothecatarum pro pensione dicta domus, à die tali... vsque ad diem talem.... sibi debita, & non soluta, necnon pro deterioratione eiusdem; donec, & quousque integram satisfactionem fecerit de praedictis praefato N. conductori. Et Victum *Victori,&c.* & mandatum *quodcumque &c.* & ita *dicimus,&c.* Non solum *praemisso, sed omni, &c.* prout habentur in prima Formula.

ANNOTATIONES.

1 Noto primo, quod Actio Seruiana, est actio Praetoria realis, quae datur domino praedii contra colonum, vel inquilinū vt res inuectas, & illatas in praedio rustico vel vrbano retineat pro pensione debita consequenda, quam colonus, vel Inquililinus soluere tenebatur. Vel est actio praetoria realis, qua locator agit ad res, quae à conductore in rem locatam, vt perpetuò illic essent, inuectae, & illatae, sibique pro pensione, & deterioratione rei tacitè obligatae sunt, & à quocumque possessore quasi pignus auocat, & donec ei integrè satisfiat, retinet; vt colligitur ex tex. vbi Glos. & DD. *in l certi iuris C. de locat. & conduct. & l. eo iure. ff. in quib. & cauf. pign. tac. contr. in §. Item seruiana. Instit. de actionib.* & notatur *ibid.* per Gloss. Iason. Zas. Ioann. Fabr. Oinot. & Alios. Dicitur autem seruiana à seruando, quia per eam locator seruatur Indemnis in iure suo. Gloss. *in d. §. item seruiana verb. quasi.* Vel à Seruio Pretore, qui eam introduxit. Ioan. de Platea. *ibidem. num 83.*

2 Noto secundò, quod bona inuecta, & illata per conductorem ad domum, vel prędium conductum sunt tacitè obligata locatori Primò pro pensione persoluenda. *d. l. certi iuris, & d. l. eo iure, & d. §. item seruiana.* latè de hoc agit Menoch. *lib. 2. de arbitr. Iudic. cas. 441.*

Secundò, pro deterioratione domus, vel prędii locati. *l. 2. ff. in quib. caus. pign. vel hypot tacitè contrah.* Imò potest conductor cogi per locatorem personaliter actione locati, vt rem locatam per ipsum destructam reficiat. *l. cum conductorem. C. de locat.*

Tertiò, res inuectę in domum conductam retineri possunt per locatorem, etiā pro alio debito pecuniario, tanquā tacitè obligatae. Bart. *in l. solutum in fin. ff. de pignor. act.* per text. *in l. vnic. C. etiam ob chirographariam pecuniā pignus teneri.* vbi habetur, quod res obligata creditori pro vno debito retineri potest ab eodem pro alio, etiam si pro eo non fuit obligata. de quo latè Angel. *in d. §. item seruiana num. 5.* Iason. *ibid. nu. 22.* sed remissiuè, & Neguzant. *in tract. de pignorib. in quarto membr. secunda partis. n. 129.*

3 Noto tertiò, quod supradicta conclusio, vt bona inuecta, & illata ad domū conductam censeantur tacitè obligata locatori, limitatur pluribus modis.

Et Primò, quando bona inuecta non sunt conductoris, sed alterius; quia bona aliena, nec tacitè, nec expressè obligari possunt; *vt tot. tit. C. si aliena res pignori data sit.* Glos. *in d. l certi iuris.* vbi ait quod sicut expressè obligari nequeunt bona aliena: ita neque tacitè. In casibus verò, in quibus expressè oppignorari possunt, qui notantur per Bart. *in l. 1. §. 1. ff. de pignorat.* & per Neguz. *d. tract. de pignor. in 3. membr. secundę partis num. 5.* in illis possunt etiam tacitè obligari; secundum Neguz. *vbi supr. dicto 4. memb. num. 152.*

4 Secundò limitatur in nominibus debitorum, seu instrumentis obligationum quę licet obligari possint expressè *l. nomen. C. quae res pignori obligar. poss.* illata tamen in domū conductam non remanent tacitè obligata pro pensione; & ratio est, quia non fuerunt inducta, vt ibi perpetuò permanerent sed ad tempus. ita Cyn. & Salicet. *in d. l. certi iuris C. de locat.* Iason. *in d. §. item seruiana n. 44.* Faber. *n. 6.* & Angel. *n. 9.* Neguz. *d. 4. membr. 2. p num 153.*

Nota tamen quod illud verbum *perpetuò* hic non accipitur phisicè pro toto tempore vitae, sed moraliter quandiu durauerit tempus locationis. *l. in praediis. ff. in quib. caus. pign. vel hypot. tacit. contr. & l. debitor. ff. de pignorib.*

5 Tertio limitatur in mercibus, & aliis rebus venalibus inuectis, quas inquilinus fortè mercator ad domum conductam intulit; istae enim non sunt tacitè obligatae, quia cum sint semper in motu, non censentur eo animo illatae vt ibi perpetuò permansurae essent, vt requiritur per text. *in d. l. debitor. ff. de pignorib. in fin.* ita Iason. *in d. §. item seruiana n. 51.* vbi de communi, quamuis Zasius *ibid.* contrarium asserat per text. *in l. cum tabernam. ff. de pignor.*

6 Quarto limitatur in pecunia destinata ad vsum quotidianum, & ad praesentem aliquam necessitatem, nam ista non venit

sub

sub tacita hypotheca, quia inducta est, vt expendatur, non vt permaneat perpetuò. Zasius *vbi supra.* de quo Ias. *vbi sup. n.* 47.

7 Quintò limitatur in illis rebus, quæ non veniunt in generali expressa hypotheca, vt sunt vestes quotidianæ, & alia suppellectilia, sine quibus homò non potest honestè, & commodè viuere, de quibus habetur *in l. obligatione generali.* vbi DD. communiter. *ff. de pignor.* ita Bald. *in d. l. certi iuris q.* 9. Iason. *vbi supra num.* 63. Faber. *nu.* 2. Angel. *num.* 1 Neguz. *d membr.* 4. *num.* 151. quamuis Zas. *ibid. num.* 22. teneat suppellectilem esse tacitè obligatam. *per d. l. cum tabernam.*

8 Sexto limitatur, in libris scholarium quia sine illis non possunt scholares honestè, aut commode viuere. ita Zas. *in d. §. item seruiana.* Iason. *ibid. num.* 64. & Angel. *nu.* 1. Item propter priuilegium ipsis concessum in iure, vt tradit Gloss. *in l. nepos Proculo: ff. de verb. signif.* faciunt notata per Bal. *in rubr. C qui bon. ceder poss.* vbi ait quod si scholaris cessit bonis, & postea emit libros, creditores non possunt illos ei auferre, de quo etiam Ias. *vbi sup. num.* 65. Aliæ vero res scholarium in domum conductã inuectæ, sunt tacitè obligatæ pro pensione, vel deterioratione domus conductæ. Zas. *vbi sup. & ibid.* Angel. *num.* 4. Faber. *num.* 3. Platea. *nu.* 6. per text. *in d. l.* 2. *ff in quib. caus. pign.*

9 Septimò limitatur in bonis minorũ, quæ sine tutoris, aut curatoris authoritate non sunt tacitè obligata, cum nec expressè sine ipsorum authoritate obligari possint. secundum Gloss. *in l. item quia verb. illata. ff. de pact.* vbi Ias. quatuor sententias affert, ipse tamen tenere videtur contrariam opinionem, nimirum quod sint tacitè obligata, ita etiam tenet Bald. *in l. vnic. §. vt plenius. C. de rei vxor. act.* vbi communem dicit, & Neguz. *d.* 4 *membr. n.* 154.

10 Octauò limitatur in conductore gratioso, nam si quis gratis habitationem habuit, bona illata non censentur tacitè obligata pro deterioratione domus *l. Pomponius. ff. in quibus. caus. pign. vel hypot. tac. contr.*

11 Noto quartò, quod hæc actio pluribus datur. Et Primò datur Domino, vel quasi, fundi, vel prædii rustici, qui fundum locauit, dummodo sciat res, quæ in prædium rusticum illatæ sunt; alias non competeret actio *d. l. certi iuris C. de locat.* Secundò datur domino prædij vrbani, siuè in rure, siuè in ciuitate locauerit, tam si sciat, quam si ignoret quæ res inuectę fuerint in prædium vrbanum. *d. l. certi iuris.* Tertiò datur hæredibus domini locantis, quia omnes actiones regulariter trãseunt ad hęredes actiuè, & passiuè, *vt in tit. Inst. de perpet. & tempor. action.* Quod habet locum siue locatio & conductio fuerit temporalis, siuè perpetua, nam semper hæredes vtrinque obligantur. *l. viam veritatis. C. de locat. & cond.*

12 Noto quintò, quod hæc actio datur contra plures. Et *Primò* contra inquilinum, seu conductorem prædij vrbani, qui possidet res, etiam si fuerint inuectę ad prædium conductum absque scientia domini. *d. l. certi iuris.* *Secundò* datur contra conductorem, seu colonum fundi rustici, qui possidet res Domino sciente illatas. *Tertiò* contra hæredes tam colonorum quam inquilinorum, res inuectas possidentes. Dicitur autem inquilinus, qui prædiũ vrbanum quod ad hominum habitationẽ destinatum est, siuè in ciuitate, siue in villa conducit. Colonus vero dicitur conductor prædij rustici, quod ad colendum locatur siuè in villa, siuè in ciuitate fuerit. DD. *in d. §. item seruiana*, quidquid *ibid.* dixerit Gloss. *Quartò* datur contra secundũ conductorem, qui fundum à primo conductore sublocatum habuit, siuè in toto, siuè in parte; quod facere potest primus conductor dummodo alteri sublocet, qui ęquè idoneus sit, & ad eundem vsum, nisi expressè inter partes aliter conuentum fuerit. *l. nemo C. de locat. & ibi Gloss.* & DD. Tunc res per secundum colonum, seu inquilinum inuectæ, & illatæ, tacitè hypothecatæ sunt pro obligatione primi conductoris, vel pro rata fundi sublocati, vel pro tota pensione, si totum conduxit. *l. solutum § solutum. ff. de pignorat. act.* vbi Glos. & DD. latè Neguz. *d membr.* 4. *num.* 136. *Quintò* datur contra quemcumq; possessorem extraneum, qui res à conductore prius inuectas possidet, dummodo semel ad domum, seu fundum conductum res fuerint inclusę secundum quosdam DD. *in d. §. item seruiana.* per tex. *in l. est differentia. ff. in quib. caus. pign. vel hypot.* inclusę verò dicuntur, si per locatorem de eis inuentariũ factum fuit. *l. cum domini ff. de locat.* Bartol. autem *in l.* 3. *C. de pignor.* Iason. *in d. l. item quia. ff. de pact. & in d. §. item seruiana num.* 7. *& seqq.* & Neguz. *de pignor. d.* 4. *membr. n.* 131. absolutè asserunt res ad domum conductam illatas esse tacitè hypothecatas, etiam sine inuentario prædicto, alias esset frustatoria dispositio iurium prædictorum. *in l. certi iuris C. de locat. & d. l. eo iure & l.* 2. *ff. in quib. caus. pign. vel hypot. & d. l. item quia. ff. de pact.* in quibus habetur, quod bona inuecta sunt tacitè hypothecata, & nulla fit mentio de inuentario conficiendo. Con-

ueniens est enim, quod sicut bona expressè hypothecata, si alienata fuerint, transeunt cum onere. *l. si debitor C. de distract. pignorum, & hypot.* ita res tacite hypothecatę locatori, si in alium peruenerint, remaneant obnoxiæ obligationi tacitæ hypothecæ.

13 Noto sextò, quod plura requiruntur, adhoc vt detur hæc actio. *Et Primo*, quod præcedat contractus locationis. *d. l. certi iuris, & d. §. item seruiana* & ibi Ioan. de Platea. *Secundo*, quod res fuerint inuectæ, & illatæ in prædium. *l. 3. & 4. ff. in quib. caus. pign. vel hypot et l. si non inducta C. eod. tit.* alias non oritur tacita hypotheca, de quo vid. Soccin. *in regul. inuecta. 192.* vbi plures ponit exceptiones. *Tertio* requiritur, quod res illatæ sint eo animo, vt ibi maneant toto tempore, quo durauerit locatio. vnde in easu coactionis conductoris non solutis pensionem cõuentam hæc qualitas probanda esset. *l in prædijs. ff. in quib. caus. pign. vel hypot. & l. debitor. ff. de pign.* *Quartò*, quod locator sciat, res esse illatas, si conductor fuerit colonus, secus si sit inquilinus *d. l. certi iuris.* & dictum fuit supra. *Quintò*, quod conductor ius habeat in rebus inuectis, vt possit illas obligare, tamquam dominus, vel quasi, vt etiam notatum est supra. *Sextò*, quod sint tales, quæ obligari possint alias non. Vnde res Sacræ, religiosæ, liber homo, & similes obligationē non patiuntur, vt habetur *in tit. ff. quæ res pignori vel hypothecæ datæ obligari non possunt. & in tit. C. quæ res pignori obligari possunt, vel non.* *Septimò*, quod tales res sint eius naturæ, vt in generali obligatione veniant. *l. obligationes. ff. de pignorib.* *Octauò*, quod prius facta fuerit excussio per locatorem super aliis bonis conductoris contra possidentes extraneos, vt notatur *in d. l. certi iuris. per Authent. hoc si debitor*, vbi DD. *C. de pignorib.* *Vltimo*, quod res possideantur à Reo; alias secus, quia cum sit actio realis. *l. pignoris C. de pignor.* intentari debet contra possessorem. *l. vnic. C. de alienat. iudic. mut. caus. fact.* Quid autem probare teneatur agens actione seruiana, vide Ias. Zas. & Angel. *in d. §. item seruiana*, qui de hoc latè agunt.

14 Noto septimo, quod adhoc, vt seruiana prosit agenti tali actione, tenetur dominium, vel possessionem probare, sed cum aliqua differentia, & distinctione. Nam vel dominus prædiorum, aut creditor persequitur pignora, contra ipsum debitorem, aut eius heredem; Vel contra tertium possessorem causam habentem à debitore; Vel contra possessorem extraneum nullam causam habentem a debitore. Primo casu sufficit probare rem esse ei tacitè, vel expressè obligatam. ita Zas. Iason. Angel. & Alii *in d. §. item seruiana*. Secundò casu probare tenetur non solum hypothecam, & possessionem debitoris. verum etiam dominium debitoris directū & vtile, vel quasi, vel saltem rem fuisse in bonis debitoris tempore obligationis, & debitorem hanc rem habuisse vt suam, & gessisse se in ea pro domino, sicut in aliis suis bonis *per text. in l. an e omnia. ff. de probat.* & ibi Gloss. *& in l. & quę non dum. §. 1. ff. de pignor.* Iason. & Angel. *vbi sup.* Neguz. *d. tract. de pignor. in 3. membr. 8. p.* Tertio vero casu probare tenetur dominium principalis debitoris, vel saltem de bona fide, & titulo, iuncta possessione, hoc est quod res tempore obligationis fuerit in bonis debitoris, qui vsus sit illa tanquam sua, & reputatus fuerit dominus illius. *per d. l. & quæ non dum & l. si superatus. ff. de pignor. & d. l ante omnia. ff. de probat.* Et ratio est, quia si ipsemet debitor agere vellet contra talem possessorem, hęc probare cogeretur. à fortiori tenetur creditor qui ius suum fundare debet super hypotheca ex persona debitoris principalis DD. *in l. eam res C. si alien. res pign. dat. sit.* & latè Neguz. *de pignorib. d. 3 membr. 8. p.* Et hęc, quæ dicta sunt de seruiana actione, quoad probationem dominii, vel possessionis, locum habent etiam in quasi seruiana seu hypothecaria, quia in hoc de pari procedunt, vt docent Zas. & Alii *in d. §. item seruiana*.

15 Ex quibus noto vltimo, quod vtilius est creditori, possessionem pignoris ab ipso debitore, vel tertio possessore auocare volenti, intentare saluianum interdictum, quam seruianam vel quasi seruianā actionem, ad euitandum onus probationis dominii iuxta text. *in l. Is. qui dest. naut. ff. de reiuindic.* Angel. *in d. §. item seruiana n. 9.* quia in saluiano interdicto sufficit probare tantummodò possessionem debitoris absque dominio, quod debitor habuerit antiquiorem possessionem, quia saluianum est iudicium possessorium; non petitorium, vti est actio seruiana vel quasi seruiana; quod procedit siuè agatur contra ipsum principalem debitorem, siuè contra quemcumque alium extraneum possessorem. Gloss. *in d. §. item seruiana verb. quasi* & ibi Doctor. Bart. & Alii *in l. rem alienam. ff. de pignorat. action. & in §. sequens diuisio Instit. de interdict.* de quo nos agemus infrà *Interset. 19. per tot.*

INTER-

INTERSECATIO XIII.

De quasi Seruiana, seù hypothecaria Actione.

SVMMARIVM.

1 *Quasi seruiana quid sit.*
2 *Differentia inter seruianam, & quasi seruianam.*
3 *Pignoratitia actio à quasi seruiana, in quo differat.*
4 *Quibus hæc actio detur.*
5 *Creditor non potest propria authoritate rem hypothecatam occupare.*
6 *Contra quos detur hęc actio hypothecaria.*
7 *Excusio bonorum principalis debitoris facienda, antequam tertius possessor conueniatur.*
8 *Quæ requirantur, adhoc vt detur hypothecaria.*
9 *Probationes faciendæ in hac actione.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit, quod mensibus elapsis mutuauit Sempronio de Sempronys gratis, gratia, & amore sciuta, seu ducatos quingentum, quam pecuniarum quantitatem restituere, & soluere promisit in Nundinis N. fieri solitis die N. mensis N. & pro securitate dictę pecuniæ obligauit dicto N. de N. Vineam sitam in loco N. propè bona N. viam publicam, & alios fines, prout ex instrumento celebrato sub die tali .... manu publici Notarij N. apparet, (cui relatio habeatur,) quam Vineam dictus Sempronius tunc temporis realiter possidebat, & detinebat, & adhuc tenet, & possidet. Verum quia præfatus Sempronius non curauit pecuniam predictam soluere in die præscripto & nunc requisitus, vt soluat, id facere recusat in graue ipsius comparentis damnum, & interesse: Ideo recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit declarari, & pronunciari dictam Vineam Rei conuenti iure pignoris, & hypothecę esse comparenti obligatā, & ad ipsum vigore talis obligationis spectare; dictumque Sempronium Reum conuentum condemnari ad relaxandam Vineam prædictam, & ad illius possessionem tradendam & dimittendam ipsi comparenti; donec effectuè, & integrè dicta scuta quingentum illi mutuò data restituerit, & soluerit. Insuper petit condemnari ad omnes expensas factas occasione præsentis litis. Super quibus *omnibus petit ius, & iustitiam sibi administrari.* Deducens, *&c.* Non se astringens, *&c.* & ita dicit, *& prouiden petit isto, &* omni *alio meliori modo, &c.*

Prax. Vicar. Caroli Pellegrini Par. II.

Forma Sententiæ

In Dei, *&c.* Nos, *&c.* Visis, *&c.* Christi, *etc.* Dicimus, *etc. Vineam positam in loco N. propè bona N. & N. viam publicam, & alios fines pertinere ad N. de N. iure pignoris, & hypothecę: Ideo condemnamus Sempronium de Semproniys Reum conuentum ad tradendum & dimittendum Vineam prędictam N. de N. Actori, qui tandiù ipsam Vineam retinere habeat, & possit, donec de summa prędicta scutorum quingentum sibi debitorum, &c. eidem fuerit plenariè satisfactum.* Et Victum *Victori, &c.* mandatum, *&c.* & ita, *&c.* omni *modo, &c.* prout sup. in prima Formula.

ANNOTATIONES

1 Noto primò, quod actio quasi seruiana, est actio Prætoria realis, quæ datur creditori contra possidentem rem, quæ ei expressè in specie, vel generaliter, & tacitè obligata est pro consecutione possessionis illius rei, ad effectum retinēdi, vel alienandi eam, si à debitore redempta non fuerit; vt colligitur ex text. *in §. item seruiana.* vbi Gloss. & DD. *Instit. de actionib.* Dicitur autem quasi seruiana, ad differentiam seruianæ, istaenim datur locatori; quasi verò seruiana datur cuicumque creditori pro re hypothecata consequenda; Vtraque tamen dicitur à seruando, secundum Glos. *vbi sup in verb. quasi*; quia ius creditoris in re pignorata per eam conseruatur illæsum; aliam rationem ponit Iason. *in d. §. item seruiana n. 32.* Diuerso vocabulo hæc actio dicitur hypothecaria, vt probatur in textu eiusdem. *§. item seruiana in princip.* vt notat Bart. *in l. fin. ff. de Saluian. interdict.* vbi aduertit Glosam ibi corruptam esse, dum differentiam facit inter hypothecariā, & quasi seruianam actionem; cum debuisset dicere seruianam, non quasi seruianam.

2 Noto secundò, quod datur differentia inter actionem seruianam, & quasi seruianā. Seruiana enim datur locatori pro tacita obligatione tantum in rebus à conductore inuectis ad fundum conductum. Quasi seruiana verò, seu hypothecaria cōpetit cuicumque creditori pro expressa, & aliquando, etiam pro tacita hypotheca. Gloss. *vbi supr.*

3 Differt etiam hypothecaria, seu quasi seruiana à pignoratitia actione. Nam hypothecaria datur creditori contra debito-

 rem.

rem, vel alium extraneum possidentem rem obligatam: Pignoratitia vero directa competit debitori contra creditorem, vt ipsi restituat rem oppignoratam, non deterioratam, soluto debito; imò si res pignorata frugifera fuerit, datur etiam pro fructibus; ita vt ipsi ex re pignorata percepti computentur in sortem. *l. 1. & 2. C. de pignorat. action. l. solutum, & l. si rem. §. omnis. ff. de pignor. act. & l. quamuis C. de distract. pignor.*

Item differunt, nam hypothecaria est realis. *l. pignoris. C. de pignor. & d. §. item seruiana*: Pignoratitia verò est personalis, quæ ex contractu pignoris oritur, personam, nõ rem persequens; & ideo non datur contra tertium possessorem. *l. fin. C. de distr. pignor.* Bart. & Alii *in d. l. pignoris*.

Item differunt, quia hypothecaria nascitur ex solo consensu absque traditione rei, cum statim ac debitor, & creditor inter se conueniant, vt res obligata remaneat, acquiritur actio hypothecaria creditori, per quam agere potest ad cõsequendam illius rei possessionem: Pignoratitia verò numquam nascitur, nisi res effectiuè, & actualiter fuerit creditori tradita per debitorem, nec sufficit consensus tantùm, sine traditione rei. Bart. *vbi sup.* Alias differentias ponit idem Bart. *in 1. constit. ff. incip. tanta. §. quartus.* Paul. de Castr. *sup. rubr. ff. & C. de pignorat. act.* vbi etiam Alii, & Neguzan. *in tract. de pignorib. 1. & 2 membr. septimæ partis.*

4 Noto tertiò; quod hæc actio quasi seruiana, seu hypothecaria pluribus datur. Et Primò creditoribus quibuscumque, qui bona debitoris obligata habent, siuè obligatio sit ex pignore iudiciali, siuè legali, siuè Prætorio, siue conuentionali. *l. 2. C. de prætor. pignor. & d. §. item seruiana*. Secundo datur hæredi creditoris. *l. 1. C. si vnus ex plurib. hæred. credit.* Tertiò, legatario, cui res aliena legata est; Vel legatum relictum est in quantitate, genere. aut alternatiuè *l. 1. C. commun. delegat. & §. nostra autem Instit. de legat.* Quarto datur cessionario, vel emptori pignoris, *vt in tit. ff. & C. de hæredit. vel action. vendit.* Quinto datur secundo creditori, cui primus creditor obligauit suum nomen debitoris, *iuxta l. nomen C. quæ res pignor. obligar poss.* Vel cui pignus pignori dedit. *iuxta l. grege §. cum pignori. ff. de pignor. & tot. tit. C. si pign. pignor. dat. sit* & in his duobus casibus vtilis hypothecaria datur, nõ directa, sicut in cæteris. *d. §. cum pignori, & l. 1. C. si pign. pign. dat. sit & l. fin. C. de hæredit. vel act. vend.* Sextò datur pluribus creditoribus hypothecam habentibus in eadem re, & tunc prior in tempore est potior in iure. *iuxta l. 2. & tot. tit. C. qui potior. in pign. hab.*

5 Noto quartò, quod creditor non potest rem hypothecatam propria authoritate occupare, sed præcedere debet Iudicis facultas. *l. pignor. C. de pignorat. action.* nisi ob suspicionem fugæ debitoris, vel ob pactum de occupando pignus propria authoritate, aliàs incideret in pœnam. *l. si quis in tantam C. vnde vi.* & edicti Diu. Marci de quo *in l. extat ff. quod met. caus.* vt singulariter tradit Glos. *in d. l. pignoris C. de pignor.* & ibi DD. Quod autem possit hoc pactum fieri latè demonstrat Negunz. *de pignorib. in 1. memb. sexta partis.* Imo fieri potest pactum inter partes, vt pignus vendi possit à creditore. *l. fin. §. sancimus. C. de iur. domin. impetrand.*

6 Noto quintò, quod hæc actio contra plures datur. Et Primò contra principalem debitorem possidentem rem obligatam *l. persecutione & Authent. hoc si debitor. C. de pignorib.* Secundò datur contra hæredes ipsius debitoris rem possidentes. *l. 2. C. si vnus ex plurib. hæred. cred.* Tertio contra quemcumque extraneum possessorem rerum obligatarum, quia est actio realis, & sequitur rem obligatam. *d. l. pignoris C. de pignorib. & l. pignoris & l. grege §. & in superficiariis. ff. de pignor.*

7 Noto sexto, quod agi non potest hypothecaria contra tertium possessorem extraneum, nisi prius actum sit actione personali contra principalem debitorem, vel fideiussores, si dati fuerint, & contra eos sententia lata sit *d. Auth. hoc si debitor.* & ibi DD. Quinimo requiritur, quod principalis sit in mora soluendi Bart. *in l. rem alienam ff. de pignorat. act. per l. debitores C. de pignor.* Item requiritur, vt prius fiat excussio bonorum principalis debitoris, & etiam fideiussoris. *Auth sed hodie C. de obligat. & action. & d. Auth. hoc si debitor C. de pignor* Quomodo autem procedendum sit in materia excussionis in casu nostro, vid. Papiens. *in Prax. in form. libell action: hypothecar. §. exceptionem excussionis,* & Negua. *d. tract. de pignor. 1. membr. octau. part.*

8 Noto septimo, quod plura requiruntur adhoc vt hypothecaria detur. Et Primò, quod pignus verè constituatur *d. l. ante omnia ff. de probat.* Secundo, quod res sit talis, quæ obligari possit, & quę in generali obligatione veniat, *vt dictum est in præced. Intersec.* Tertiò requiritur, quod debitor habuerit potestatem seu ius oppignorandi vt etiam *ibid. notauimus*. Quartò si agatur contra tertium possessorem, vt diximus, requiritur quod prius facta sit excussio bonorum principalis debitoris, iuxta paulo ante tradita. Quinto, quod res possideatur à Reo. *l. si fundus. §. in vindicatione. ff. de pignor.* ob rationem supra positam, quod sit

sit actio realis, quę possessorem rei sequitur *d. l pignoris C. de pignor.*

9 Noto octauo, quod agens hypothecaria probare tenetur. Primo, quod pignus constitutum sit, seu hypothecaria institutа super re. *iuxta d. l. ante omnia. ff. de probat.* Secundo tenetur probare possessionem tantum rei hypothecatæ, si agatur contra principalem debitorem *vt dictum est supra*. Tertio si agatur contra hęredes debitoris, probare debet etiam dominium directum, vtile, vel quasi, vel saltem, quod res obligata tempore obligationis fuerit in bonis debitoris. iuxta notata *in preced. Intersec.* Quarto si agat contra tertium possessorem, probare tenetur excussionem bonorum principalis debitoris. Bart. *in l. rem alienam præcit. ff. de pignor. act.* vt supra dictum est.

INTERSECATIO XIV.

De Actione de constituta Pecunia.

SVMMARIVM.

1 *Actio de constituta pecunia; quid sit?*
2 *Constituti vis, qualis?*
3 *Lex correcta allegari non potest.*
4 *Quæ requirantur, vt hæc actio detur.*
5 *Quibus personis competat.*
6 *In quibus rebus constitui possit.*
Pecunię nomine quid veniat, & quotupliciter sumatur.
7 *Contra quos detur hæc actio.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod Sempronius de Sempronijs annis elapsis habuit et recepit ab ipso comparente scuta quingentum sibi mutuata gratis, gratia, & amore, quam pecuniarum quantitatem promisit soluere die tali... sed quia tunc temporis pecuniam præ manibus non habebat iterum nudo pacto, ac simplici promissione se obligauit, & constituit se dictam pecuniarum summam soluturum Kalendis May Anni N. & iam tempus constitutum elapsum est, & pecuniam prædictam non soluit; & cum pluries requisitus fuisset, soluere non curauit, & adhuc non curat in graue ipsius comparentis damnũ et interesse. Ideo recurrit ad ipsam Curiã per quã petit, pronũciari, supradictum Sempronium obligatum esse ad solutionem prædictam, & proinde cogi, & compelli ad soluendum dictam pecuniarum quantitatem, cum omnibus damnis, expensis, & interesse passis & patiendis occasione præsentis litis Super quibus, &c. Deducens, &c. Non se astringens, &c. & ita &c. *isto*, & omni, &c.

Forma sententiæ.

In Dei Nomine, &c.

Nos, &c. Visis, &c. Christi nomine, &c. Dicimus, &c. *& condemnamus supradictum Sempronium de Sempronijs Reum conuentum ad soluendum N. de N. Actori scuta quingentum; & ad expensas præsentis iudicij, taxandas tamen per Nos, vel per quem de iure in posterum, &c.* Mandatumque *quodcumque desuper necessarium, & opportunum decernimus, & relaxamus*, Et ita, &c. omni modo, &c. prout habentur in formula prima.

ANNOTATIONES

1 Noto primò, quod actio de constituta pecunia est actio prætoria personalis, quæ competit alicui, contra eum, qui per nudum pactum constituit se soluturum ad certam diem id, quod ipse prius, vel alius ex quacumque causa, vel nudo pacto debebat. *l. 1. ff. de constitut. pecunia. l. 1. C. eod. tit. cum ibi notatis, & §. in personam Instit. de action.* & ibi Gloss & DD.

2 Est autem fortissima huiusmodi actio, quia verbum *constituere* in iure est maximę efficaciæ, ita vt si quis vendiderit alicui fundum, & constituerit se possidere nomine emptoris, perinde habeatur possessio per emptorem, ac si fundus illi verè & realiter traditus fuisset, sicque emptor dicitur verus possessor, cum iam venditor transtulerit in eum possessionem. *l. quod meo in princ. ff. de acquir. possess.* de cuius constituti clausula, eiusque viribus egimus supra *Sect. 2. Subsect. 11. à num. 64. cum seqq.* Vnde à simili actio de constituta pecunia mirabilem producit effectum, nam si nudo pacto promiserit quis alicui centum, de iure ciuili non competeret actio ad illa consequenda *l. iuris gentium §. sed cum nulla, ff. de pactis*. Sed si post aliquod temporis spatium iterum per nudum pactum eidem promiserit eadem centum, & constituat se soluturum certo die, poterit constitutarius agere cõtra constituentẽ, vt illi soluat centum promissa, per hanc actionẽ, vt in prædictis iuribus habetur. Hæc actio dicitur etiam constitutaria. *l. nec enim. ff. de constitut. pecun.*

3 Ha-

3 Habebatur prius de iure antiquo actio receptitia dicta, quæ sublata fuit, & eius loco successit hæc de constituta pecunia, per illam enim agebatur ad omnia fungibilia, per actionem verò de constituta pecunia agebatur solum ad quædam, fungibilia in quibusdam tantum casibus, & erat annalis; sed hodie receptitia non est amplius in vsu, & eius vis, & effectus transfusi sunt ad hanc de constituta pecunia, vt probatur *in textu d. §. in personam*, & ibi Gloss. *in verb. cui similis*. Vnde nunc ista actio de constituta pecunia est perpetua, sicut cæteræ actiones personales, & in ea veniunt tam res fungibiles, quæ in numero, pondere, & mensura consistunt, quam non fungibiles, vt certa corpora, seù species, quæ functionem non recipiunt in genere suo, propter dissimilitudinem, vt probatur ex text, *in l. receptitia C. de constit. pecun. & in d. §. in personam*, vbi Angelus notat legem correctam non esse allegandam, & si quis eam allegauerit, incidit in crime falsi *iuxta l. fin. iuncta Gloss. ff. ad leg. Cornel. de fals. et l. 1. §. hunc igitur C. de Iustin. Cod. confirm.* & idem est in statutis correctis, secundum Bart. *in l. omnes populi. ff. de iust. & iur.* Quod fallit si allegetur ob similem rationem & lex correcta est adhuc in corpore Iuris. Gloss. *in cap. nouit. verb. quicumque de iudic.*

4 Noto secundo, quod ad effectum, vt hæc actio procedat, requiritur. Primo, vt illud constitutum fiat nudo pacto, alias si fieret per stipulationem, nō datetur hęc actio prætoria, sed ciuilis ex stipulatu, si incertum sit stipulatum *d. §. in personam* & ibi Gloss. *in verb. nulla in princ. & verb. iure ciuili.* vel certi condictio, quando certum in stipulationem deductum fuit. *l. si quis certum. ff. si cert. petat & d. §. in personam.* & ibi Iason. *n. 24.* Secundo requiritur vt præcedat debitum, quia constitui non potest, quod prius non fuerit debitum. *l. 2. in princ. verf. sed & hæredibus, ibi pro iam debito C. de constit. pecun.* Quod locum habet in debito naturali, & ciuili simul, & in debito naturali tantum; non autem in debito ciuili tantū. Iason. *in d. §. in personam num. 45. in fin. & nu. seqq. & alii ibid.*

5 Noto tertiò, quod huiusmodi actio pluribus competit. Et Primò Principali creditori, cui quis pro suo vel alieno debito soluere constituit. Secundò hæredibus creditoris, cui constitutum factum fuit. *l. 2. in princ. verf. sed & hæredibus C. de const. pec.* Tertiò datur procuratori loco domini. *l. eum qui §. fin. ff. eod. tit.* Quarto pupillo, furioso, prodigo, & municibus ex constituto facto Tutori, vel Curatori. Quinto datur Domino ex constituto facto seruo. *d. l. eum qui §. fin.* Sexto datur illi, cui hæreditas restituta est, vt *in l. si post constitutum. ff. de const. pecun.*

6 Noto quarto, quod quælibet res habilis ad obligandum, constitui potest, & sic non solum pecunia, sed etiam omnes aliæ res, quæ pondere, numero, & mensura constant, dummodo sint in hominum commercio. *d. l. 2. C. de constit. pecun.* Ioan. de Plat *in d. §. in personam. num.* 100. non verò quæ sunt extra patrimonium nostrum, vt res Sacræ, Sanctæ, religiosæ, & similes. de quibus *in §. 1. Instit. de rer. diuis. in princ.* & ratio est, quia quamuis Imperator. *in d. §. in personam* loquatur de pecunia, tamen pecuniæ appellatione omnes res veniunt *l. pecuniæ nomine. ff. de verb. signif.* imo hoc expresse fuit cautum *in d. l. 2. §. & neminem C. de const. pecun.* vbi Gloss. tradit, pecuniæ nomen triplicitet capi, aliquando strictè pro pecunia tantum numerata *vt in l. 4. §. is autem ff. ad Macedon.* Aliquando largè pro rebus consistentibus in numero, pondere, & mēsura *vt in d. l. 2 §. creditum ff. si cert. petat.* & aliquando largissimè pro omni re, prout capitur in hac actione, quia omnes res cōparari possunt per pecuniam *vt in d. §. et neminem, & l. si ita fideiussorem ff. de fideiussor.* & Bald. notat *in d. l. 2. C. de const. pec.* ex Aristotele, quod pecunia est fideiussor futuræ necessitatis iuxta text. *in d. l. si chorus ff. de legat. 3.* vbi de pecunia subsidiaria sermo habetur.

7 Noto quinto, quod hæc actio contra plures datur. Et Primò contra ipsum constituentem siuè pro se, siue pro alio constituerit se soluturum. *d. §. in personam.* Secundo contra hęredes constituentis. *d. l. 1. C. de const. pecun. & d. l. 2. verf. sed, & hæredibus, ff eod. tit.* Tertiò, datur etiam contra filium famillias constituentem; imò & cōtra ipsius patrem vt teneatur de peculio soluere. *d. l. 2.* Quarto datur etiam contra fœminas, quæ pro se tantum constituunt, non si pro alijs. *d. l. 1. §. 1. C. de constit. pecun.* Quintò datur contra omnes alias personas aptas, & habiles ad se obligandum. Gloss. *in d. §. in personam verb. cum omnibus.* Vnde Pupillus, sine Tutoris authoritate *d. l. 1. §. 2.* Et furiosus. *l. in negotijs ff. de reg. iur.* Ac prodigus. *l. is, cum bonis. ff. de verb. oblig.* neque pro se, neque pro alijs constituere possunt, & sic constituendo, non obligantur.

INTER-

INTERSECATIO XV.

De Actione de Peculio.

SVMMARIVM.

1 *Actio de peculio, quid sit?*
2 *Quare sic dicatur.*
3 *Filius ex omni contractu obligatur, & quomodo.*
4 *Peculium quid sit, & quotuplex?*
5 *Castrense peculium, quid sit?*
6 *Quasi Castrense, quid?*
7 *Profectitium, quid?*
8 *Aduentitium, quid?*
9 *Quæ requirantur ad hoc vt detur actio prædicta.*
10 *Quibus competat actio de peculio.*
11 *Contra quos detur.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod annis proximè elapsis Sempronius de Sempronijs tradidit & concessit N. filio suo peculium scutorũ mille circiter, vt cum illis negotiaretur, qui quidẽ N. licet filius familias dictam pecuniarum summã negotiatus fuit tanquam suam, & de facto emit ab ipso comparente quingentum modios frumenti pro pretio scutorum quingentum pecunia credita vsque ad nundinas, quæ fieri debebant in die decimaquinta talis mensis. Verum quia in dicto tempore dictus N. præfatam pecuniarum summam comparenti debitam non soluit, et in præsentiarum Sempronius prædictus in sua custodia, & penes se tenet, & possidet dictam pecuniarum quantitatem in peculium N. filio concessam: Propterea comparens ipse recurrit ad dictam Curiam N. per quã petit dictum Sempronium condemnari ad soluendum dicta scuta quingentum; & iuris, & facti remedijs opportunis cogi, & compelli ad effectuã, et realem ipsorum solutionem ex dicta pecunia dicto N. eius filio in peculium concessa in totum, vel saltem in parte, quam vires peculij patiuntur. Et insuper petit condemnari ad ei reficiendum omnia damna, expensas, & interesse passa, & patienda occasione præsentis litis. Super quibus, *&c.* Deducens, *&c.* Non se astringens, *&c.* Et ita dicit, *& prouideri petit non solum isto, sed* omni *alio meliori modo, &c.*

Forma Sententiæ.

In Dei, *&c.* Nos, *&c.* Visis, *&c.* Christi *nomine repetito, &c.* Dicimus, *In Peculio N. filij Sempronij de Sempronijs deductis deducendis,* (& signanter deductis scutis tot pro tali re; & scutis tot pro tali re, & sic de singulis prout facti diuersitas postulauerit) *reperiri scuta tot.... illaque in manibus, & in posse dicti Sempronij Patris N. existere; Idcirco eundem Sempronium de Sempronijs Patrem condemnamus ad tradendum, & soluendum dicto N. creditori præfati N. sui filij scuta quingentum debita per dictum N eius filium occasione emptionis modiorum quingentorum & in dicto peculio deductis deducendis reperta.* Et Victum Victori, *&c.* mandatumque *&c.* & ita, *&c.* omni *modo, &c.* prout in prima Formula.

ANNOTATIONES.

1 Noto primo, quod actio de peculio est actio prætoria personalis, quæ datur aduersus patrem vel dominum, vt soluat pro filio viuente, vel seruo ex contractu obligato. quatenus est in peculio, vt colligitur ex *§. actiones autem Instit. de actionib.* vbi Gloss. & DD. Fuit autem à prætore introducta, vt subueniretur contrahentibus cum filiis familias, vel seruis, ne deciperentur; nam de iure ciuili nemo obligari potest ex contractu alterius, & sic pater ex contractu filii, & è contra filius ex contractu patris, nec naturaliter, nec ciuiliter obligatur, vt habetur *tot. tit. C. ne filius pro patr.* Ideo hæc actio locum habet contra patrem solum in vno casu quando scilicet dedit peculiũ filio ad negotiandum, quia tunc videtur filius contraxisse debitum de voluntate patris; tenetur tamen solum quantum vires peculii se extendunt, non autem in solidum, deductis expensis, & etiam deducto eo, quod sibi, & suis debetur. de quo vid. Bart. *in l. 1. ff. de pecul.* Iason. *in d. §. actiones num 9. Instit. de action.* & ibid. Zas. *vers secundo collige.* Ioan. de Platea *num. 3.* & Angel. *num. 1.* aduertit autem Zasius, *vbi supra in princ.* quod dispositio prædicta procedit quidem, quoad patres respectu filiorum familias, sed est parum vtilis quoad dominos respectu seruorum, cum hodiè inter Christianos seruitus sublata sit, secundum Bart. *in l. hostes in fin. ff. de captiu. & post limin. reuers.*

2 Noto secundo, quod hæc actio de peculio nomen sortitur ex contractu inito per filium super peculio, & sic si proueniat ex emptione, dicitur actio ex empto de peculio.

culio; si ex deposito, dicitur actio depositi de peculio *l. depositi. ff. de pecul.* Vnde non praescribitur, nisi spatio temporis illius actionis, cuius cognomen recipit *l. cum mortem in princ. ff. quando actio de pecul. est annal.* latè Iason. *vbi sup. num.* 26. Ioan. Fab. *num.* 1. Plat. *num.* 8. & Angel. *num.* 5. Est autem personalis, quia descendit ex contractu, vel quasi *l. summa in fin. ff. de pecul. et d. §. actiones.* assumit tamen aliquando vim actionis realis, cum detur etiam contra dominum, ad quem seruus transit cum peculio. *l. & ancillarum §. si seruus ff. de pecul.* Bart. *in l. frater à fratre. ff. de condict. indeb. & in l. 1. num. 1. ff de pecul.* Iason. *vbi sup. nu.* 28. Fab. *num.* 5. Plat. *n.* 9. & Angel. *n.* 5.

3 Noto tertio, quod in hoc contractu tantum de peculio pater conuenitur peculio tenus; sed quando ratum habuit contractum filii, etiam sine peculio, fieri potest executio contra patrem, & nisi soluat detruditur in carcerem *l. pen. C. qui bon. ced. poss.* Angel. *vbi supra num. 2. vers. & alia actio.* Quando vero ratum non habet contractum, non tenetur ex debitis contractis per filium; tenetur tamen filius contrahens in solidum, etiam viuente patre, quia bene obligatur ex omni contractu, vel quasi, & ex delicto, vel quasi condemnari potest per sententiam ad soluendum integrum debitum *l. tam ex contractibus. ff. de iudic. & l. filius familias. ff. de obligat. & action.* Quod procedit, tam si habeat peculium aduentitium, aut Castrense, vel quasi castrense, quam si nihil habeat, sed omnia sint patris; nam adhuc cogi potest ad soluendum, & nisi soluerit, vel bonis cesserit, in carcerem detrudendus erit. *d. l. fin.* Fallit tamen in mutuo, nam regulariter si filius familias pecuniam ab aliquo mutuatus fuerit, non teneretur soluere, sed iuuaretur beneficio senatus cõsulti Macedoniani, quod introductum fuit in odium cuiusdam Macedonis vsurarij *l. 1. et tot. tit. ff. et C. ad sen. t. consult. Macedon.* Quando autem exceptio macedoniani opponi possit, vel non, vid. Gloss. & DD. *in §. illud propriè ver. senatus. Institut. Quod cum eo, qui in alien. potest. & in l. Macedoniani. ff. ad sen. cons. maced.*

4 Noto quartò, quòd peculium multipliciter sumitur in iure, vt tradit Gloss. *in rubr. ff. de pecul.* hic autem sumitur pro quadam pecuniarum quantitate tradita filio familias per patrem, vel seruo per dominum ad negotiandum, *vt in d. §. actiones habetur.* In genere verò, & propriè peculium dicitur parua quaedam pecunia, quam seruus, vel filius familias per parsimoniam, vel propriam industriam acquisiuit, & separata est à bonis, ac rationibus paternis, & dominicis. *l. peculium ex eo, ff. de pecul.* Bart. *in d. rubr. ff. de pecul.* Diuiditur autem peculium in quatuor species, secundum Gloss. *in l. cum oportet. verb. exceptis C. de bonis, quę liber.* quoddam enim dicitur Castrense; quoddam quasi Castrense, aliud Profectitium; & aliud Aduentitium.

5 Castrense propriè est illud quod filius familias occasione militiae acquirit, vt si efficiatur miles, & ad bellũ pergat, & eius occasione aliqua bona acquirat, siuè sint mobilia, siuè immobilia. *l. castrense ff. de castrens. pecul. l. 1. C. eod. tit. lib. 12.* vel si à Consanguineis, vel aliis extraneis aliquid donatum fuerit filio familias ad castra eunti vel ibi permanenti *vt in dd. iuribus.*

6 Quasi Castrense peculium, est quod filius familias suo ingenio extra militiam, acquirit ex professione artium liberalium, vel ratione alicuius publici officii, vel exercitii publici *l. Aduocati C. de aduoc. diuers. iud.* Et in his duobus peculiis filius familias habetur tanquam pater familias, cum in his acquirat plenum dominium, tam quoad proprietatẽ, quam quoad vsum fructum, & pater in eis nullum habet ius. *d. l. cum oportet. C. de bon. qua lib.* & notatur *in §. 1. Instit. per quas person. nob. acquir.* Et de his testari poterit *l. pen. & l. fin. C. qui testam fac. poss.* Neque veniunt in collationem cum aliis fratribus. *l. 1. §. nec castrense. ff. de collation.*

7 Profectitium, (quod & paganicum dicitur) est illud quod à patre, vel domino filio, aut seruo conceditur, sic dictum quia à patre proficiscitur, eiusque substantia, & rebus paternis Glos. & Bart. *in d. l. cum oportet. C. de bon. qua liber.* & in hoc pater habet proprietatem, & vsum fructum. *§. 1. Instit. per quas person. nob. acquir.* Et mortuo patre tale peculium est conferendum, & diuidendum cum cohaeredibus. *l. fin. C. de collationib.*

8 Peculium verò aduentitium est illud, quod acquiritur aliunde, & non ex bonis paternis, sed forte ex successione materna, vel ab extraneo, vel ex dono fortunae; & istius peculii proprietas spectat ad filium, vsus fructus vero acquiritur patri donec vixerit *d. l. cum oportet. et d. §. 1.* Et in eo pater est legitimus administrator. *l. 1. C. de bonis matern. & d. l. cum oportet.* & tale peculium non venit conferendum. *d. l. fin. C. de collat.* Neque de eo filius testari potest, quamuis sit eius dominus, quoad proprietatem. *d. l. pen. & fin. C. qui testam. fac. poss.*

9 Noto quintò, quod non in omnibus supradictis peculii speciebus haec actio contra patrem locum habet, sed solum in peculio profectitio, quod pater filio cõcessit, & passus est habere, propter presumptam

ptam eius voluntatem, vt supra dictum est. Hinc est, quod adhoc, vt actio de peculio competat, requiritur Primò, vt filius habeat peculium: Secundò, vt debitum à filio familias sit contractum. Ias. & Alii *in d. §. actiones*.

10 Noto sextò, quod hæc actio pluribus datur; Et Primò contrahenti verè, vel quasi cum filio familias habēte peculium à patre concessum. Secundò contrahenti verè, vel quasi cum seruo, cui concessum fuit peculium à domino. *d. §. actiones*, etiam si quis cū filio, vel seruo contraxerit ignorante patre, vel domino, vel etiam sciēte, vel prohibere non valente. *l. si quis seruum in fin ff. de pecul.* Tertiò datur etiam ei, qui habet filium obligatum ex delicto, vel quasi, quando peculium locupletatum est ex delicto filii. *l. 3. §. ex furtiua ff de pecul.*

11 Noto septimò, quod contra plures supradicta actio datur Et Primo contra patrem habentem aliquid de peculio profectitio filii, vel etiam aduentitio, si illius administrationem filio concesserit. Bart. *in l si finita §. de vectigalibus ff. de damn. infect.* Secundo datur contra dominum concedentem peculium seruo. Et obligantur pater, & dominus, etiam inuiti, & ignorantes, quando filius, & seruus contrahunt ipsis non prohibentibus. Angel. *in dict. §. actiones num. 2 vers. 2.* quia est in potestate patris, & domini sola voluntate adimere peculium filio, vel seruo. *l non statim. ff. de pecul.* quare si pater ademerit peculium, ipse non teneretur amplius hac actione, sed remaneret obligatus filius. *l. si quis cum filio, cum l. seq ff de pecul.* nisi in fraudem creditorum ademerit, quia tunc adhuc pater teneretur. *l. summa ff. cod. tit.* Tertio datur etiā contra nouum dominum serui, quamuis ille peculium non concesserit, sed seruus cum peculio ad eum peruenit siue titulo vniuersali, siue particulari. *l. 1. §. item hæres, cum §. seq ff. quando actio de pecul est annal. & l. ancillarum §. si seruus ff. de pecul.*

INTERSECATIO XVI.

De Actione in factum ex iuramento.

SVMMARIVM.

1 *Actio in factum ex iuramento, quid sit?*
2 *Ex iuramento in litem duplex oritur actio.*
3 *Iuramenti in litem requisita.*
4 *Plura requiritur adhoc vt hæc actio detur.*
5 *Incontinenti, quando aliquid factum in elligatur*
6 *Iuramentum deferens, an pęnitere, & reuocare delationem iuramenti possit.*
7 *Referri potest iuramentum delatum ei, qui detulit.*
8 *Iuramentum in multis casibus recusari potest*
9 *Quibus personis detur hæc actio.*
10 *Contra quos detur.*
11 *Quæ probanda sunt per agentem tali actione.*
12 *Effectus iuramenti litis decisiui.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit, quod alias mensibus præteritis in ius vocauit Sempronium de Sempronijs pro causa scutorum centum illi mutuo datos, qui quidem Sempronius mutuū prædictum negauit, & ipsi comparenti iuramentum detulit, quod acceptauit, & de facto iurauit tactis, &c. prædictam pecuniam sibi deberi. Verum quia præfatus Sempronius vsque modo pecuniam prædictam non soluit, prout ad præsens soluere recusat: Ideo recurrit ad ipsam Curiam N. per quam peti prædictum Sempronium cogi, compelli, & condemnari ad soluendum ipsi comparenti mutuum prædictum, vna cum omnibus damnis, expensis, & interesse, passis, & patiendis, &c. super quibus, *&c.* Deducens, *&c.* Non se astringens, *&c. Et ita dicit, ac prouideri petit isto &* omni alio meliori modo, *&c.*

Forma sententiæ.

In Dei, *&c.* Nos, *&c.* In causa, *&c.* Visis, *&c.* Christi *nomine, &c.* Dicimus, *&c. & condemnamus Sempronium de Sempronijs Reum conuentum ad restituendum N. de N. Actori prędicta scuta centum illi mutuatos infra dies quindecim, alias ex nunc declaramus eidem N de N. licuisse, & licere iurare in litem contra eundē Sempronium Reum conuentum non restituen[t]em dictum mutuum in dicto tempore.* Et Victum, *Victori, &c.* Mandatumque, *&c.* omni *modo, &c.*

Quod si Reus conuentus prædictum mutuum, siue aliud, ad quod condemnatus fuit, non soluerit, vel non restituerit in tempore præfixo, & Actor iurauerit in litem, tunc Iudex iterum pronunciabit sub alia.

Forma Sententiæ.

Nos, *&c.* Visis, *&c.* Christi nomine, *&c.* Dicimus, *&c. & condemnamus Sempronium Reum conuentum in scutis centum sibi ab N. de N mutuatos.* (si vero condemnatus fuerit ad aliquam rem restituendam, ob cuius non restitutionem passus sit Actor aliquod interesse

teresse, dici poterit) *condemnamus in scutis tot pro interesse, ob non restitutionem talis rei,&c. & de qua in alia nostra sententia inter eosdem die. ... mensis ... prolata, quam summam per iuramentum in litem dicto N. de N. Actori liquidatam ad dictam summam scutorum tot ... &c. reducimus, & taxamus*. Victumque *Victori, &c.* Et mandatum, *&c.* omni *modo,&c.*

Vel alio modo, videl.

Nos,*&c.* Visis,*&c.* Christi *nomine,&c.* Dicimus, *&c. quod cum lata sit per nos sententia ad fauorem N. de N. contra Sempronium condemnando eundem ad soluendum scuta tot... occasione,etc. vel ad restituendum bona posita, &c. prope,&c. & prout in dicta sententia sub die.... pronunciata, & restituere non curauit, nec curet. Ideo declaramus competiisse, & competere dicto N. de N. Actori iuramentum in litem*. Et Victum *Victori,&c.* Mandatumque, *&c.* & ita,*&c.* omni *modo,&c.*

Si vero Actor iurare noluerit in litem, sed alio modo probare, & docere de suo Interesse, tunc probatis probandis, ac valore illius rei in iudicium deductæ, Iudex pronunciare poterit tali vel simili.

Forma sententiæ.

Nos,*&c.* Visis,*&c.* Christi, *etc.* Dicimus, *etc. quod cum Sempronius de Sempronijs Reus conuentus fuerit per sententiam diffinitiuam condemnatus ad restituendum fundum N. positum in loco N. prope, &c.* siuè *talem Rem, &c.* siuè *scuta tot,&c. N de N. Actori, cumque dictus Sempronius Reus conuentus dolo fecerit, ac faciat, ne dictus fundus restituatur,* siuè *alia res,&c. & eidem N. de N. Actori magis expediat consequi verum valorem dicti fundi*, siuè *rei, &c. quam in litem iurare, & nobis constiterit, & constet, ipsum esse valoris scutorum tot .... &c. Ideo dictum Sempronium Reum conuentum condemnamus, & pro condemnato haberi volumus, & mandamus ad dandum, & soluendum dicto N. de N. Actori scuta tot....&c. pro iusto, ac legitimo pretio dicti fundi sic à nobis de peritorum consilio, ac eorum relatione taxatum*. Et Victum *Victori, &c.* Mandatumque, *&c.* & ita, *&c.* omni *modo, &c.*

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod actio in factum ex iuramento est actio pretoria personalis, per quam ille, qui petente aduersario iurauit aliquid sibi deberi, vel res suas aduersarium possidere, agit ad prestandū id, super quo antea Actor iurauit sibi deberi, vel rē suam esse; vt colligitur *ex l. si duo §. si quis iurauerit, & §. Marcellus. ff. de iureiuran. §. item si quis postulante Instit. de actionib.* vbi Gloss. *in verb. deberi* per textum *in d. §. si quis iurauerit, et §. Marcellus*, inquit, quod iuramentum litis decisiuum dupliciter præstari potest: Formiter, & informiter: formiter iuratur quando in petitione adijcitur causa, vel exprimitur contractus, prout est, quando Actor iurat sibi deberi centum ex causa mutui, vel venditionis, aut alterius contractus, & tunc dicitur formiter iurari, quia iuratur secundum formam causæ adiectæ, vel contractus expressi in petitione; informiter vero iuratur, quando nulla causa adijcitur, vel contractus exprimitur, sed simpliciter Actor iurat sibi deberi centum, &c.

2 Noto secundò, quod ex dicto iuramento formiter præstito in personalibus Actionibus duplex oritur actio, nempe actio in factum, & actio vtilis in rem ex contractu expresso. Actio in factum consideratur solum in ipso facto, hoc est iuramento. Iason. *in d. §. item si quis postulante. n. 46. & 47. in fin* vbi ait, quod sufficit probare iuratum fuisse. Actio verò vtilis oritur ex contractu nominato in petitione, super quo iuratum fuit. *d l. si duo § si quis iurauit*. ex iuramento verò informiter præstito vna tantū oritur actio, nempe infactum, hoc est ex delatione, & præstatione iuramenti, quę quidem actio in factum ex iuramento est vniuersalis in omni casu, quo nō est aliud nomen actionis ex aliquo contractu, vel facto proditum. *l. 1. ff. de præscript. verb.* In realibus vero actionibus, tam si iuretur formiter, quam informiter, semper ex huiusmodi iuramento vtraque actio oritur, nempe infactum ex iuramento, & vtilis in rem Gloss. *in d. § item si quis postulante verb. deberi.* quam sequuntur ibidem Iason. Zas. Ioan. Faber. Angelus, & Alij communiter vbi tradunt vtilitatem actionis infactum esse, quod sufficit actori probare iuratum fuisse, *l. non erit §. dato. ff. de iureiuran. & d. §. si quis postulante* cum alias agens actione vtili in rem teneatur plura probare, de quibus habetur *in §. omnium Instit. eod. tit. de action.* & Ego dixi supra *Interfec. 6.* de quo plenius vid. Iason. *in d. §. si quis postulante num. 47.* & Faber. *num. 4.* & Paul. de Castr. *in l. nam posteaquam §. si pretor, ff. de iureiuran.*

3 Noto tertiò, quod iuramentum in litem veritatis, cum alias dixerim triplex esse, singularis scilicet interesse, affectionis, & veritatis, secundum triplicem rerum æsti-

æstimationem, adhoc vt præstari possit, plura requiruntur.

Et Primò requiritur dolus aduersarii, quia regulariter sine dolo non iuratur in litem *l. in actionibus ff. de in litem iurand.* Glos. Bart. & DD. *in l. semper §. in hoc interdicto ff quod vi, aut clam.* Iason. *in d. l. in actionibus n. 39.* & ibi Dec. *n. 37. ff de in lit. iuran.* Natt *consil. 79. num. 13.* Papiens. *in Pract. form libell. action. real. §. & in Fiorenis num. 31.* Marant. *in spec. aur. 2. p. sexta part. princ. act. 9. num* 16. Plot. *in tract. de in lit. iur §. 4. n. 2.* Menoch. *de arbitrar. cas. 208. n. 1.* Afflict. *decis. 360. n. 8.* Caualer *decis. 103. num. 1.*

Secundo requiritur difficultas probationis, vltra dolum. Glos. *in d. l. in actionibus verb. plenè in fin.* & ibi Bart. *num. 22.* Iason. *d. nu. 39.* & Bolognetr. *n. 88.* Natt. Menoch. Papiens. & Caualer. *loc cit.*

Tertio requiritur, vt iurans sit verisimiliter informatus, alias deferri non debet, Glos. *in l. in bonæ fidei ver. decidi. v. vers. & in prædictis dico.* vbi Bart. *nu. 4. C. de reb. cred. & iureiur.* Plot. *de in lit. iuran. in §. 13 n. 4. & in §. 29. num. 3. vers. & limitatur, & in §. 51. num* 6. Ruin. *cons. 35. num.* 10 *lib.* 5. Afflict. *decis.* 169. *n. 1. & seqq.* Caual. *vbi sup. n. 3.*

Quarto requiritur, vt deferatur à Iudice, non ab alio. *l. videamus §. deferre. ff. de in lit. iur.* Plot. *in d §. 51. num. 2.* & Alii *seq. num. citandi.*

Quinto requiritur citatio partis, *iuxta l. de vnoquoque. ff. de re iudic.* Angel. *in l certum §. si quis absentem num. 4. ff. de confess.* Plot. *in d. §. 51. nu. 8.* vbi de communi testatur Sal. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 18. num. 2.* vbi ponit etiam modum citandi.

Sexto requiritur, quod ille, cui defertur tale iuramentum, præsumptionem non habeat contra se. Bart. *in l. inter §. rectè num. 2. ff. de furt.* Plot. *d §. 51. n. 10.*

Septimo, quod deferatur, & præstetur post litem contestatam, ante tamen conclusionem in causa. Iason. *in l. admonendi in 2 lectur. n. 319. ff. de iureiur.* Crauett. *cons.* 196. *nu.* 1. Plot. *d. §. 51. nu.* 1. Marsil. *singular.* 170.

Octauo requiritur habilitas ad iurandum, nam impubes, furiosus, & similes iurare nequeunt. *d. l. videamus in princ. ff. de in lit. iur* Plot. *de in lit. iur. in §. 50. num. 34.* Menoch. *de arbitrar. cas. 207. n. 12.*

4 Noto quarto, quod adhoc, vt hæc actio competat plura requiruntur.

Et Primo requiritur, quod actor iurauerit postulante, idest deferente reo iuramentum, vt probatur *ex d. § item si quis postulante.* Vnde si aduersarius non deferat, & ille vltro se offerat ad iurandum, iuramentum nihil ei suffragatur. *l. 3. in princ. ff. de iureiur.* est etiam textus *in d l. videamus §. deferre ff. in l item iurand. & in l. si legatarius. ff. de dol.* Et ratio est, quia suspectus de falso redditur, qui se vltro ingerit, *l. quæ omnia, §. 1. ff. de procur.* vbi Bart. tradit ad testem, cuius dictum non valet, si vltrò, nòn citatus deposuerit, *vt in d. l. 3.* & ibi DD. *ff. de iureiur.* Soccin. *cons. 120. num 4. vers. quintè fortius lib.* 1. Plot. *de in litem iuran. §. 51. num. 2.* Crauett. *d. consil.* 196. *nu.* 2. vbi limitant, nisi Iudex iuramentum spontè præstitum acceptauerit, nam tunc videtur detulisse.

Secundo requiritur, quod actor iurauerit, vt supra, & tunc non altercatur amplius, an illud, super quo iuratum fuit sibi deberi, verè debeatur, sed solum an iuratum sit, & hoc probatum sufficit. *l nam posteaquam §. iureiurando l. in duobus §. fin. in fin & d l. non erit §. dato ff. de iureiur. & in d. §. item si quis postulante.*

5 Tertio requiritur, quod iuramentum incontinenti præstitum sit, cum pars aduersa postulauerit, & Iudex approbauerit, & in continenti dicitur antequã partes ad alios extraneos actus diuertant. Glos. & DD. *in l. iuris gentium §. quinimmò, ff de pactis* Et si in cõtinenti nõ præstetur, nõ auditur amplius iurare volens. *l. non erit §. fin.* & ibi Bart. *n. 1. ff. de iureiur.* In aliis autem materiis in continenti intelligitur fieri, quod fit infra triduum *l fin. C. de error. Aduocat.* quia accipi debet cum temporis temperamento. *cap. cum sint. de appellat.*

6 Est bene verum, quod si Reus detulerit iuramentum Actori, & ipse statim acceptauerit illud, poterit nihilominus petere terminum ad deliberandum quid, & quomodo iurabit, non autem an iurare voluerit. Bart. *in d. l non erit §. fin. num. 2.* per text. *in l. ius iurandum, & ad pecunias circ. fin. princ. ff. de iureiur.* Quod si iuramentum delatum per Reum, acceptatum non fuerit statim per Actorem, tunc deferens pœnitere, & reuocare poterit iuramenti delationem etiam si ex interuallo Actor iurare voluerit *d l. non erit §. fin.* vbi Bart. *cum l. seq. ff. de iureiur.* Poterit aliquando pœnitere deferens, etiam si incontinenti Actor acceptauerit, si antequam iuretur, superuenerint aliquæ probationes, quas non habebat tempore, quo iuramentum detulit, Bart. *in d. l. non erit §. fin.* Iason. *in d. § item si quis postulante. num. 31.* vbi etiam Angel. *num. 5.* per textum *in l. si quis ius iurandum C. de reb. credit.* Hoc autem iuramentum lites decisiuum deferri, & præstari potest, ante, & post litem contestatam attento iure communi. Alex. de Imò. *in l. eum qui §. in popularib. ff. de iureiur.*

7 Noto quinto, quod Reus, cui iura-

mentum ab Actore defertur, potest licitè illud Actori referre, hoc est dicere: iures Tu. *l.manifestæ,& d.l.ius iurandum & ad pecunias in princ.& in §.ait Prætor.ff.de iureiur.* vbi regula constituitur, quod Reus cogitur in tali casu delationis iuramenti, aut iurare, aut referre, aut soluere. Et si vnū ex his tribus recusauerit, pro confesso habetur, *d.l. manifestæ*. Quod ampliatur etiam in Actore, cui iuramentum per Reum defertur, nam si non iurauerit, aut referat, cadit à iure suo. Bart. Iason. & Alij *in d.l manifestæ*, per illum textum. Quod verum est in iuramento iudiciali, secus in voluntario. *l.ius iurandum quod ex conuentione.ff de iureiur.* Neque etiam in necessario, quod defertur à Iudice in supplementum probationis *cap fin. in princ.* vbi Gloss. & DD. *de iureiurand.* vid. Soccin. *in regula iuramento illo 205.*

8 Noto sexto, quod sunt aliqui casus; in quibus pars illa, cui ab aduersario defertur iuramentum, non cogitur illud acceptare, aut referre, sed recusare potest ex iusta causa, per textum *in l generaliter §. sin autem C.de reb.credit.* Quorum

Primus casus est, quando iuramentum defertur super facto alieno, in quo dubitari potest, ob probabilem ignorantiam, prout est, quando defertur hæredi super facto defundi. *l.Marcellus §.1, ff. de action. rer. amot.* nam tunc recusare potest hæres iuramentum, quia dubitans in facto alieno periurium subire non cogitur. *l. videamus in princ ff. de litem iurand.* Potest tamen in tali casu deferri iuramentum credulitatis, vt colligitur *ex d.l.Marcellus, & l.4. ff.de in li em iurand.* Abb.. *in cap. præsentium nu 3 de testib.* Gloss. & DD. *in l. sicut §. idem. ff. de accus.* Iason. & Alii *in §.sed istæ. Instit.de action.*

Secundus casus est, quando quis detulit iuramentum, sed postea pœnituit & renocauit illud, volens per testes, & instrumenta probationes facere, nam tali casu, si in probationibus deficiat, & voluerit iterum iuramentum deferre, poterit Reus illud licitè recusare. *l.si quis ius iurandum C. de reb. credit.*

Tertius est, quando ex forma statuti, vel consuetudinis loci, vel Curiæ probationes fieri non possunt, nisi per testes, vel instrumenta, nam tali casu si deferatur iuramentum, licitè recusari potest. Bald. *in Auth. sed nouo iure C.si cert. pet.*

Quartus est, quando non seruatur modus in delatione, seu relatione iuramenti, nam tunc recusari potest. Bart. *in d.l.manifestæ.* & ibi late Iason. *num.7, cum seqq.* vbi exemplificat in mutuante pecuniam alicui sine præsentia testium, qui postea illam restituit eodem modo, sed mutuans iterū petit, mutuatarius verò dicit pecuniam restituisse, mutuans defert iuramentum mutuatario, tunc si mutuatarius iuraret se non mutuasse, falsum diceret; si iuraret se mutuasse, præiudicaret sibi, si verò iuraret illum mutuasse, sed postea restituisse, tunc recusari potest tale iuramentum, nisi mutuans vtrumque iuramentum voluerit, de quo agunt etiam Imol. & Canonistæ omnes *in cap.cupientes.verb.malignantium de elect. in 6.* & Cæpoll. *cautel.60.*

Quintus est, quando quod petitum fuit, plenè probatum est; nam tunc si deferatur iuramentum, recusari potest. *cap. 2.de prob.*

Sextus est, quando ille, cui defertur, vel refertur iuramentum, se offert probare cōtrarium per testes, vel instrumenta, vt euitet iuramentum Bart. *in l. in contractibus. §. illo. C.de non numer.pecun.* per tex. *in l eum qui in princ. vers.cum emissa.ff.de iureiur.* Ias. *in d §. item si quis postulante n.86.*

Septimus est, quando ille, cui fuit delatum iuramentum, acceptauit, sed petiit vt prius deferens iuret de calumnia, nam si iste recusauerit iuramentum calumniæ, potest ille iuramentum delatum litis decisiuum recusare. *l.Marcellus §.1.ff. de action. rer.amot. & d.l.ius iurandum, & ad pecunias §. qui ius iurandum. ff. de iureiuran. & l.cum de in debi o §. pen.ff. de probat.* Alios casus vide apud Bart. & Iason. *in d.l manifestæ* Bald. *in l generaliter C.de reb. credit.* Canonist. *in cap. fin. de iureiuran.*

9 Noto septimò, quod hæc actio pluribus datur.

Et Primò datur Reo possessori alicuius rei, super qua iurauit ad delationem Actoris, illam esse suam, nam si postea res ad Actorem peruenerit, intentare poterit hanc actionem contra Actorem, nisi simpliciter iurasset rem non esse Actoris *l.sed si possessori in princ.ff de iureiur.*

Secundò datur Actori, qui ad delationem Rei in actione reali iurauit rem illam suam esse. *l. nam posteaquam §.fin. cum duab. legib.fi qq ff.eod.tit.*

Tertiò datur ei, qui actione personali egit, & ad delationem Rei iurauit aliquid sibi deberi, siue formiter, siuè informiter. *l.si duo §.si quis iurauerit. ff de iureiur.*

Quartò datur patri, vel domino ex iuramento super re peculiari præstito à filio familias, vel seruo. *l.si seruus cum duab seqq. ff.eod tit.*

Quintò datur mulieri, & pupillo, si iurauerint *l.qui iurasse. ff.eod.*

Sextò datur etiam ei, qui non iurauit, si quando fuit illi delatum iuramentum, acceptauit, sed deferens remisit. *d l.nam posteaquā §.1.* quia idem est iuramentū præstare,

stare,& illud remitti *l.non erit.§.fin.cum l.seq. ff.de iureiur.*

Septimò datur domino principali ex iuramento sui Procuratoris *d.l.nā posteaquam §. ius iurandum*, vbi expresse habetur, quod iuramentum procuratoris, seu defensoris prodest Reo,quoad exceptionem,& actori, quoad actionem.

Octauò datur hæredibus iurantis. *d.l. nam posteaquam §. iureiurando.* & ibi Gloss.*in verb. aliis*.

10 Noto octauò, quod contra plures datur hæc actio. Et Primò contra deferentem iuramentum *d.§. item si quis postulante Inst.de act.* Secundò datur contra successorem deferentis; siuè sit successor vniuersalis, vt hæres, siuè singularis, vt habens causam ab ipso deferente *d.l. nam posteaquam §.fin.cum duab. legib.seqq* & ibi Castrens. & Iason. *ff. de iureiuran.* sed non datur contra tertium possessorem non habētem causam a deferente *d § fin.* Tertiò datur contra patrem,& Dominum, quando filius familias, vel seruus detulit actori iuramentum *l.quidam de peculio. ff de iureiuran.* Quartò contra socium deferentis, quamuis ipse iuramentum non detulerit *l in duobus in princ.ff.eod.tit.*

11 Noto nonò, quod plura probanda sunt per agentem hac actione. Et Primò, quod iuramentum præstitum sit. Secundò, quod ad delationem partis,non sponte iurauerit. *l.3.in princ.ff.de iureiur.* Tertio, quod in continenti iurauit, vel acceptauit, quæ omnia ideo probanda erunt, quia sunt facti, & non præsumuntur, Bart. & Iaf. *in d l.nam posteaquam §. iureiurando.* Bald. & Alex. *in d.l.3.ff.eod.tit.in princ.*

12 Noto decimò, quod iuramentum in litem, seu litis decisiuum plures producit effectus. Quorum

Primus est, quod habet vim plenæ probationis, vt probatur ex textu. *in l non erit §.dato verf. quasi satis sit probatum iureiurando, & in l.sed si possessori §.fin.verf. perinde haberi quod iuratum est, atque si probatum esset ff de iureiurand.*

Secundus est,quod habet vim sententiæ *d.l sed si possessori.§.fin.* & ideo non retractatur per instrumenta nouiter reperta, sicut nec sententia *l sub specie C.de re iudicat.*quod est,verum in iuramento litis decisiuo,non in iuramento necessario. *l. admonendi. ff. de iureiuran.*

Tertius est, quod facit de non debito debitum, vt probatur *in §. item si quis postulante* sicut facit sententia. *l.1. C de condiction. in deb. & l si fideiussor.§.in omnibus, ff mandat.*

Quartus est,quod habet vim transactionis *l.quod si deferente. ff. de dolo.* ideo neque per instrumenta nouiter reperta retractatur *d.l admonendi in fin.*

Quintus est, quod in causa, in qua iuramentum præstitum, vel remissum est, non est locus appellationi. *l.generaliter §.siue autē illatum C.de reb.credit.*

Sextus est, quod pro veritate habetur. Imò est tantæ virtutis,vt si aduersarius,cōtra quem iuratum est, probare voluerit, quod ille,qui iurauit,peierauit, audiri non debeat,etiam si postea compertum fuerit, iurantem tenera peierasse,nam adhuc stari debet iuramento, quia consensu partium ita lis decisa fuit. *l.1.C. eod. tit. de reb. credit.*

Septimus est, quod eandem habet vim iuramentum,quam habet litis contestatio. Ideo per iuramentum præstitum ab Actore perpetuatur actio, & interrumpitur præscriptio, sicut per litis contestation. *l. nam postea. §. si Is, qui temporali. ff. de iureiurand.*

Octauus est, quod per iuramentum tollitur naturalis obligatio. *l.Stichum, aut Pamphilum §. naturalis. ff de solutionibus.* de quo Guid.Pad. *q.190.n.2.*

Nonus est, quod habet vim solutionis *l.ius iurandum etiam. ff. de iureiurand.* fictæ tamen,non veræ solutionis Bart.*in l.qui iurasse §.fin ff.eod tit.*

Decimus est, quod minor per iuramentum repræsentatur maior,vnde contractus per minorem celebratus alias inualidus vigore iuramenti confirmatur, & validus redditur *Auth. Sacramenta puberum. C. si aduersf.vendition.*

Vndecimus est, quod si quis cum iuramento obligatus fuerit ad factum, soluendo interesse, non liberatur, vt regulariter fit, *iuxta l. stipulationes non diuiduntur in princ. ver.Celsus. ff. de verbor. obligat. & l.1. ff. de action. empt.* sed præcisè tenetur ad factum præstandum, quod per iuramentum promisit. Glos. *in l.si pecuniam verf necesse habeas ff.de condiction.caus.dat.caus.non sequut.*

Duodecimus est, quod prorogata iurisdictione per partes medio iuramento,non possunt amplius resilire. DD. *in cap.1. de iudic.* per textum *in cap.cum contingat.de iureiur.* cum alias regulariter, antequam Iudex prorogatus adeatur, licitum sit eis pœnitere *l.si conuenerit.ff.de iurisdict omn.Iudic.*

Decimustertius est, quod iuramentum facit actum valere eo modo, quo valere potest, quamuis non valeat eo modo,quo agitur, quia habet vim clausulæ *omni meliori modo, quo valere potest l.cum pater. §. filius matrem ff.de legat.2.* Alex.de Imo. *in consil.22. vol.4.*

Decimusquartus est,quod iuramentum ha-

habet vim clausulæ, *Rato manente pacto*. Bart. *in l. si quis maior. C de transact.* Iason. *in d. §. Item si quis postulante. Instit. de action. num.* 15.

Decimusquintus est, quod iuramentum producit actionem, si sit voluntarium, & iudiciale, non autem necessarium. *vt in d. §. Item si quis postulante* vbi Glos. & DD. Canonistæ *in cap. cum venissent de institut.* quia ius Canonicum præcipit iuramentum seruari. *cap. cum conting. de iuretur.*

Decimussextus est, quod producit exceptionem litis finitæ, de qua *in l. posteaquam pracit. in princ.* & ibi Bart *ff. de iuretur.*

Decimus septimus est, quod si iuramentum appositum fuerit in contractibus, paratam habet executionem, sicut sententia Bart. *in l. 2 ff de iureiur.* per text. *in l. post rem iudicatam. ff. de re iudicat.* quem sequuntur communiter DD. teste Iason *in d. §. item si quis postulante. num* 87. vbi pro cautela tradit consilium, vt in omni contractu procuret contrahens iuramentum apponi, quia eius virtute instrumentum habebit paratam executionem. Alios effectus iuramenti vid. penes Iason. *in principio dicti §. item si quis postulante*, & Alios *sup cit.*

Et hęc pauca sufficiant, quoad actiones quas quidem tantùm hoc loco exponere placuit, quia frequentissimè illas in iudicio intentari occurrit. Reliquas, quãdo casus euenerint, vide apud DD. præcitatos in superioribus, nam omnes, aut maiorem harum partem, ne quidem summatim percurrere, aut in medium adducere, certè impossibile est, cum ferè innumerabiles inueniantur actionum materiæ. Vnde Iason. & Ioan. Faber. *in §. actionum. Instit. de actionib* asserunt, quod si quis singulas harum materias plenè attingere vellet, nec calami, nec papyrus; imò nec tempus sufficerent. Quam ob rem ad alia etiam frequenter in Praxi occurrentia transeamus, dum, vt habetur *in l solent. ff. de offic. Proconf.* non omnia semper, & in omni loco accipienda, & plenè attingenda erunt; Quinimò multoties neque adducere fusiùs expedit; ne quæ obiter percurrere statutum fuerat, de his integros tractatus præter intentionem compilare contingat. Vnde fit

INTERSECATIO XVII.

De Remedijs possessorijs. Et Primò de his, quæ competunt pro adipiscenda possessione, quorum præcipuum est illud quorum bonorum.

SVMMARIVM.

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, quod mensibus proximè elapsis, & proriè de mense N. quondã Sempronius de Sempronijs patruus ipsius comparentis, vt Deo placuit, vitam cum morte commutauit, relinquendo quam plura bona mobilia, & immobilia, ac sese mouentia, præsertim fundum situm, in loco N. iuxta bona N. de N. & alios, Domum positam in Ciuitate seù Terra N. in vico dicto N. iuxta domum N. de N. ex vno latere, & N. de N. ex alio, viam publicam &c. Vineam sitam in loco N. propè B na N. de N. &c. & alia bona per ipsum tempore mortis quietè, & pacificè possessa quæ omnia ad ipsum comparentem, tamquam Nepotem, & proximiorem Consanguineum dicti quondã Sempronij eius Patrui prædefuncti spectant, & pertinent. Verum quia Titius de Titijs nullo iure, titulo, seù causa de facto inuasit, & occupauit prędicta bona hæreditaria dicti

dicti Sempronij; & requisitus, vt ab occupatione prædicta desisteret, & ipsi comparenti bona occupata restitueret, hoc facere recusauit, & adhuc recusat: Ideo comparens ipse recurrit ad Curiam N. per quam petit præfatum Titium occupatorē, & iniustum detentorem bonorum hæreditariorum Reum conuentum cogi, & compelli iuris, & facti remedijs opportunis ad restituendam hæreditatem, & bona hæreditaria quæcumque, mobilia, & immobilia, ac se mouentia ipsi comparenti proximiori consanguineo dicti Sempronij; ipsumque comparentem in possessionem omnium, & singulorum bonorum prædictorum immitti. Et insuper petit præfatum Titium condemnari in expensis, damnis & interesse passis, & patiendis occasione præsentis litis. Super quibus, &c. Deducens, &c. Non se astringens, &c. Et ita *dicit, & prouideri petit isto, & omni alio meliori modo, &c.*

Forma Sententiæ

Nos, &c. In causa, *& causis, quæ coram Nobis in prima, seù veriori versa fuerunt, & vertuntur instantia inter N. de N. hæredem vniuersalem ab intestato quondam Sempronij de Sempronijs,* (vel ex testamento rogato per acta N. de N. Notarij die . . . . Mensis . . . . Anni . . . seù, ad quod, &c.) *Actorem ex vna, & Titium de Titijs Reum conuentum ex altera partibus, de & super immissione in possessionem infrascriptorum bonorum hæreditariorū dicti quondam Sempronij de Sempronijs, de quibus agitur, rebusque alijs, &c.* Visis, &c. Christi *nomine repetito, &c.* Dicimus, *pronunciamus, sententiamus, decernimus, & declaramus, dictum N. de N. Actorem immittendum fore, & esse, prout immittimus in realem, actualem & corporalem possessionem dictorum bonorum, eorumque iurium, ac pertinentiarum quarumcumque, amoto exinde dicto Titio de Titijs Reo conuento detentore. Et mandatum quodcumque de immittendo desuper necessarium, & opportunum decernendum fore, & esse, prout decernimus & relaxamus.* Victumq; *Victori in expensis condemnamus, quarum taxationem Nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus.* Et ita *dicimus, pronunciamus, declaramus, & diffinitiuè sententiamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, &c.*

Vel sub alia forma condemnando Reum conuentum ad restituendum, vt infra videl.

Nos, &c. vt supra vsque ad verba *decernimus, & declaramus,* inclusiuè; postea subiungatur: *Et condemnamus Titium de Titijs Reum conuentum, vt res hæreditarias corporales, quę fuerunt dicti Sempronij prædefuncti, siuè earum possessionem N. de N. Actori restituat.* Et Victum *Victori, &c.* Mandatumque, &c. Et ita, &c. omni, &c.

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, plura in iure dari remedia possessoria, quibus subuenitur his, qui super possessionē bonorum præiudicium, vel damnum ab aliquo sentiunt. Quo casu cum quęstio fuerit super possessione, tripliciter agi potest, nimirum vel pro adipiscenda possessione, quā prius quis non habuit, & tunc introducta sunt interdicta adipiscendę possessionis: Aut agitur pro conseruanda possessione, quam iam anteà habuit, & de præsenti habet, sed in ea aliquo modo turbatur, & tunc introducta sunt interdicta retinendę possessionis; Aut agitur pro recuperanda possessione, quam habuit, sed eam amisit, & tunc introducta sunt interdicta recuperandę possessionis. Quæ quidem cum ad Praxim valde necessaria videantur, de singulis quędam breuiter prelibare non erit inutile. Cæterum præmittendum censeo, quod olim interdictum nihil aliud erat; quam quędam solemnis forma verborum à Prętore cōcepta, per quam præcipiebatur, vel prohibebatur aliquid fieri inter duos contendentes, præsertim quando de possessione, vel quasi agebatur; *vt habetur in §.1. Inst. de interdict.* & ibi Glos. & DD. Dicebatur autem interdictum, quasi inter duos dictū *§.2. in fin. Inst. eod.* Bald. *super rubr. C. eod. tit.* Solemnitates verborū in interdictis hodie non seruantur, sicut neque solemnitates verborum in actionibus, quæ olim seruabantur, ita vt si in syllaba quis errabat, à toto causa caderet, *vt in l. 2. §. deinde ex his ff. de origin. Iur.* quia sublatæ sunt, *vt habetur in l. 1. et 2. ac tot. tit. C. de formul. et impetr. action. sublat. & § fin. Instit. de interd.* Sed earum loco successerunt actiones in factum, vt in prædictis iuribus probatur, & ibi DD. notant. Ideo *in tit. ff. de interdictis* dicitur: *de interdictis, seù extraordinarijs actionibus, quæ pro his competunt.*

2 Noto secundò, quod cum interdicta, seù actiones in factum proponuntur, præsertim quando de possessione agitur, necessariò infertur, quod aliud est iudiciū possessorium, & aliud petitorium, vt constat *ex cap. pastoralis, & tot. tit. Decreta l. de causa possessionis, & proprietatis, & in l. naturaliter*

§.nihil

§.*nihil commune ff. de acquir. possession.* Petitorium, seu proprietatis, est quando agitur ad rem recuperandam iure dominii, vel quasi, *vt in l. in rem ff de rei vendicat.* Possessorium verò, seu possessionis est, quando agitur ad rem, ratione possessionis tãtum, non de dominio.

3 Quæ quidem possessio controuertitur, vt diximus, in iudicio tripliciter: Vel vt Actor adipiscatur possessionem rei nũquam possessę: Vel vt retineat possessionem rei iam quietè possessę: Vel vt recuperet possessionem rei iam possessę, sed amissæ. Et in primò casu intentatur interdictũ, seu actio in factum adipiscendæ possessionis. In secundò retinendæ, Et in tertiò recuperandæ. *vt in l. 1. §. hæc autem interdicta. ff. de interdict. & § sequens diuisio Instit. eod. tit.*

4 Melius tamen est intentare iudicium possessorium, quam petitorium, *l. is, qui destinauit ff. de reiuindicat.* Paul. de Castr. *in l. si de ui. ff de iudic.* Vnde, qui agere contra aliquem intendit pro aliqua re, animaduertere debet, an aliquod intrdictum possit ei competere, vt facilius se expediat. Imò habens vtrumque remedium, intentare prius debet possessorium, quia si in eo obtinet, fit Reus in petitorio, & releuatur ab onere probandi in petitorio dominium, quod est difficilis probationis, *vt probatur in d. cap. pastoralis, de caus. possess. & propriet.* Et sic patet, quod intentans petitorium probare tenetur, se esse dominum illius rei, quam petit. Intentans verò possessorium tenetur solum probare suam possessionem, quę facillimę probationis est vt ex infra dicendis apparebit.

5 Noto tertiò, quod interdicta adipiscendæ possessionis plura sunt, sed tria signanter principaliora, nempe Quorum Bonorum; Quorum Legatorum, & Saluianum interdictum. Interdicta retinendæ sunt similiter plura, sed præcipua duo enumerantur, nimirum vti possidetis, & vtrobi. Recuperandę verò possessionis pręcipuum similiter, vnicum datur interdictũ, nempe vnde vi. de quibus omnibus breuiter quædam pauca ad Praxim necessaria percurrenda erunt. Et Primò de interdicto quorum Bonorum, quod quidem est remedium adipiscendæ possessionis bonorum hæreditariorum defuncti de iure Prętorio introductum. *l. 1.* & ibi DD. *ff. quorum bonorum d. §. sequens,* & ibi Gloss. & Mysing. *nu. 5. Instit. de interdict.* Bart. *consil. 82. in princ. vers. præterea lib. 2.* Ita appellatum à primis verbis edicti Pretoris *d. l. 1. ff. quor. bonor.* Mysing. *d. n. 5.*

6 Noto quartò, quod hoc interdictum quorum bonorum duplex est, directum, & vtile, & ideo pluribus datur. Et Primò directum datur bonorum possessori, hoc est ei, qui de Iure Prætorio vocatur ad successionem hęreditatis defuncti *d. l. 1. ff. quor. bonor.* Marant. *in specul. aur. p. 4. dist. 7. num. 7.* Secundò vtile datur hæredi, hoc est ei, qui vocatur ad successionem de Iure Ciuili. Gloss. *in rubr. C. quor. bonor.* Bart. *in d. consil. 82. in princ. vers. aut dicimus* Mysinger. *in d. §. sequens diuisio n. 8. & ibid. Io. Oinot. n. 13.* Marant. *d. num. 7.* Tertiò datur hæredi, siuè ex testamento, siue ab intestato de Iure Prætorio, vel Ciuili, tam si testamentum fuit validũ, quam si non. Bart. *in l. fin. C. de edict. Diu. Adrian. tollen.* Salicet. *in l. 2. C. quor. bonor.* Quartò datur hæredibus bonorum possessionem, siue hæreditatem defuncto delatam de Iure Prætorio, quia bonorum possessores de Iure Prætorio, loco hæredis de Iure Ciuili habentur *l. item veniunt. §. fin. ff. de pet. hered.* Et sic datur hæredi hæredis. Rot. *decis. 115. n 1. p. 1. recent.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap 4 n. 6.* & similiter cessionario hæredis Menoch. *in tract. de adipiscend. poss. remed. 4. n. 249.* Buratt. *decis. 386. num. 1.* Rot. *decis. 48. n. 1. p 7 recent.*

Ex quibus colligitur, quod licet detur hæredi, tã ex testamento, quam ab intestato, signanter tamen datur proximiori venienti ab intestato *vt in d. l. 1. ff. & C. quor. bonor.* & in facti contingentia censuit Rot. Roman. *decis. 115. n. 1. p. 1. & decis. 254. n. 1. p. 4. & decis. 217. n. 6. p. 5. recent.* Buratt. *decis. 738. n. 6.* Et in hoc differt à remedio *l. fin. C. de edict. Diu. Adr. tollen.* quod competit solum hæredi ex testamento, non autem ab intestato, vt diximus sup. *in Intersec. 4. num. 3.* ex traditis per Menoch. *in suo celebri tract. de adipiscend. possession. remed. 1. num. 39.* Quod ampliatur, vt detur fratri contra alios fratres. Caualer. *decis. 386. n. 1. & 3.* Imò, & cohæredi pro sua portione contra alios cohæredes Rot. *decis. 286. n. 1. p. 7. rec.*

7 Noto quintò, quod hoc interdictum quorum bonorum pluribus datur ad instar remedii. *d. legis fin C. de edict. Diu. Adr. toll.* Et primò datur contra possessorem bonorum pro hæréde; hoc est contra eum, qui contendit se esse hæredem, cum non sit. *l. pro hærede ff. de petit. heredit. & d. §. sequens diuisio Inst. de interd.* Secundò datur contro possidentem pro possessore, qui de facto possidet, & nullum ius, seu titulum habet *d. l pro hærede, cum l. seq. & d. §. sequens diuisio.* Tertiò datur contra fideicommissarium non possidentem legitimè *d. l. 1. ff. quor. bonor.* Menoch. *de adipisc. d. remed. 1 n. 33.* Rot. *d. decis. 115. n. 1.* Caualer. *decis. 150. n. 1.* Adhoc autem, vt fideicõmissarius dicatur legitimè possidere, duo cupulatiuè requirun-

runtur, vt scilicet possideat sine vitio, & doceat incontinenti de iure suo. Rot. *d. decis.* 115. *nu.* 2. & Gregor. *decis* 206. *num.* 6. Et cum vitio diceretur possidere, si possessionem bonorum propria auctoritate cæperit, non autem de manu hæredis, iuxta *d. l.* 1. *ff. quor. bon.* Rolan. *cons* 78. *num.* 14. *lib.* 3. Gregor. *d decis.* 206. *n.* 5. cum Alijs cumulatis per Rot. *d. decis.* 115. *nu.* 3. *p.* 1. *recent.* vbi *nu.* 17. limitat, possessionem fideicommissarij non dici vitiosam, si habebat facultatem capiendi possessionem propria auctoritate. Idem dicit Gregor. *dicta decis.* 206. *num.* 7.

8 Noto sextò, quod plura requiruntur adhoc vt huiusmodi interdictum detur. Et Primò requiritur, vt agens dicto interdicto sit hæres illius, cuius bona petit, siue de iure prætorio, siue Ciuili, siue ex testamento, siue ab intestato, siue in totum, siue pro parte, dummodò sit pro quota hereditatis. *d. l.* 1. *& 2. ff. quor. bonor.* Marant. *vbi sup. n.* 4. Quod si institutus fuerit hęres in re certa, & particulari, cum loco legatarij habeatur, non datur regulariter hoc interdictum *l. quoties C. de hered. instit.*

9 Sed quamuis hoc interdictum detur pro vniuersa hæreditate, seu bonorum possessione adipiscenda, cum sit iudicium vniuersale ex fonte vniuersali proueniens; sicut petitio hereditatis *d. l.* 1 *in fin. ff. quor. bon* Rot. *decis.* 217. *n.* 6. *p.* 5. *recent.* & apud Post. *de manut. decis.* 294. *num.* 5. *in prim. impress.* Et per consequens veniunt fructus, & accessiones hæreditatis *d. l.* 1. & notat. Gloss. *in rubric. C. quor bonor.* Alex. *cons.* 70. *num.* 11. *lib.* 6. Salust. Tiber. *d. cap.* 4. *num.* 1. Buratt. *decis.* 474. *num.* 7. Aliquando tamen datur pro adipiscenda possessione rei particularis. *d. l.* 1 *in princ. vers. quod ex his. & ibi* Glos. *in verb. ad singulas. ff. quor. bonor. d. §. sequens de interdict.* & ibi Oinot. *num.* 16. Marant *d. dist.* 7. *nu.* 9. Peregrin. *de fideicommiss. art.* 46. *n.* 15. vbi dicit, hoc esse valde notandum in practica, Rot. *decis.* 515. *nu* 8. *p.* 5. *recent.* & apud Post. *vbi sup. num.* 4. Buratt. *decis.* 786. *num.* 2 per textum *in l. licet. minime ff. de petit. hered.* Neque obstat, quod dicit Papiens. *in Prax. form. libell. quo petitur heredit. ex testam. §. in omnibus eius bonis num.* 2. non competere hoc interdictum pro rebus particularibus, cum sit ius vniuersale per text. *in d. l.* 1. *§. fin ff. quor. bonor.* Nam respondetur, quod licet sit ius vniuersale, quando tamen petitur res particularis, hoc non fit ex titulo particulari, & singulari, sed ex titulo proueniente ex fonte vniuersali, vt tradit Zas. *in d. l.* 1. *§. fin. ff. quor. bon.* & Angel. *in d. §. sequens diuisio num.* 2.

10 Secundò requiritur, vt succedens de iure Prætorio agnoscat bonorum possessionem in præsentia Iudicis, quamuis hodie non sit necesse, vt Iudex interponat decretum *l. fin. C. qui admitt. ad bonor. poss.* sed de Iure Ciuili hæc solemnitas non requiritur, quia hęreditas solo animo adiri potest sine Iudicis authoritate. *l. si Auia C. de iur. deliber. & l. pro herede in princ ff. de acquir. hered.*

Tertiò requiritur, quod agens hoc interdicto non possederit prius bona petita, quia est remedium adipiscendæ possessionis, si vero habuit aliquando possessionem illorum, & postea amisit, datur interdictum vnde vi, quod est recuperandę possessionis; Gloss. *in d. §. sequens diuisio. verb. tunc ille Instit. de interdict.* Et ratio à priori est, quia hoc interdictum, & petitio hęreditatis dantur pro rebus hæreditariis, non pro patrimonio proprio, vt sunt bona per aliquem semel possessa. Glos. *in l.* 1. *§. veteres. ff. de acquir. possess.* Bart. *in l. fin. ff. de fideicom. hered. petit.*

Quarto requiritur, quod res, quæ petuntur, sint corporales, non autem incorporales, pro his enim non competit hoc interdictum. *l.* 2 *ff. quor. bonor.* Quod quidem intelligitur de debitoribus hæreditariis, qui possideri nequeunt; nam in alijs incorporalibus rebus bene datur, vt tradit Rip. post Bart. *in d. l.* 2. *num.* Peregrin. *de fideicommiss. art.* 46. *num.* 16. Buratt. *decis.* 474. *num.*

Quintò requiritur, quod ille, contra quem hoc interdictum intentatur, possideat, vel detineat totam hæreditatem, vel eius quotam, vel etiam res particulares, sine titulo, nam si possideat aliquo iusto titulo, & non pro possessore, vel pro hærede, de sine titulo, hoc interdictum non datur. *d. l.* 1 *ff. quor. bonor. l.* 2. *C. eod tit. d. §. sequens Inst. de interdict.* Bart. *cons.* 82. *vers. aut dicimus quod pertinerat. lib.* 2. Marant. *d. p.* 4 *dist.* 7. *nu.* 4. Alex. *cons.* 154. *num.* 10. *lib.* 5. Peregrin. *d. art.* 46. *num.* 11. Caualer. *decis.* 386. *num.* 1. Rot. *decis* 671. *num.* 1. *p.* 4. *& decis.* 756. *num.* 1. *p.* 3. *& decis.* 364. *num.* 1. *& decis.* 415. *num.* 9. *p.* 5. *& decis.* 48. *num.* 6. *& decis.* 28. *num.* 2. *p.* 6. *recent.* & apud Post. *de manutenen. decis* 294. *nu.* 5. *in prim. impress.*

Sexto requiritur, quod aliquis possideat, nam si nemo possideret, non daretur hoc interdictum. Bart. *in l. fin. C. de edict. Diu. Adr. tollen.* Angel. *in §. quadrupli. num.* 26. *vers. aduersus. Inst. de action.* Menoch. *de adipiscend. remed.* 1. *n.* 47. *& seq.* Peregrin. *d. art.* 46. *n.* 30, Caualer. *decis.* 31. *num.* 7. Ferentill. *ad Buratt. decis.* 772. *nu.* 11. quia interdictum proprie nuncupatur: quasi inter duos dictum, vt notauimus suprà, sed daretur beneficium dictæ

dicta legis fin. C. de edict. Diu. Adr. toll. quod procedit, etiam si nemo possideret hęreditatem; si verò Reus dolo desijt possidere, daretur hoc interdictum contra ipsum ad interesse actoris *d.l.1.ff.quor.bon.*

Septimo requiritur, quod res, quarum possessio petitur, fuerint in bonis ipsius defuncti, nec interest, an tempore mortis possiderentur, aut detinerentur, necne. *d.l.1. in princ.ff.quor.bonor.* Batt. *in d.l.2.num.4.& 12. C.eod.tit.* Menoch. *de adipiscend d.remed.1.nu. 78.& seq.& remed.4.num.54. vers. vndecima* Buratt. *decis.368.n.2.* Rot. *decis.173.n.4.p.5. recent.*

11 Noto septimò, quod ille qui hoc interdicto agere voluerit, tenetur probare, & docere, se esse hæredem defuncti ex testamento, vel ab intestato, & res illas fuisse in bonis ipsius defuncti, quas modo reus iam possidet. Angel. *in d.§. quadrupli nu.26.* Ideo tenetur legitimare eius personam, seruatis seruandis. Sal. Tib. *in Prax. d.lib.2. cap.4.n.5.*

12 Sed quæritur, an competat hoc interdictum, etiam pro rebus, quas defunctus tempore mortis detinebat ex causa commodati, vel depositi?

Et Respondetur affirmatiuè, cum Rip. *in d.l.1. ff. quor. bonor.* Gabr. *consf.31. num.5. lib.1.* Peregrin. *de fideicom. d.art.45. num.14.* Mantic. *decis.241.num.1. & decis.245. num.1.* Caualer. *decis.409 nu.2.& 3.*Rot *decis.415. num.7.p.5.recent.* cum Alijs iam iam cumulatis suprà *in fin.n.10.vers. septimò requiritur.*

13 Noto octauò, quod quamuis detur hoc interdictum pro bonis relictis à defuncto tempore mortis, non tamen competit pro fructibus postea decursis; post eius mortem; nisi à die motæ litis, vt censuit Rot. *apud Seraphin.decis.170.num.1.* Caualer. *d decis.409. num.1.& seq.* Buratt. *decis. 184.num.1.* Quidam tamen DD. tenent in hoc iudicio possessorio venire fructus, etiã ante litem motam, ad instar petitionis hęreditatis. Peregrin. *vbi supra num.9.* per text. *in d l.1 ff.quor.bonor.* Gloss. *in rubric.C.eod.tit.* Alex. *consf.70.num.11.lib.6.* Buratt. *decis.prç cit 474.n.7.& decis.843.nu.3.*

Sed in hoc distinguendum censeo: aut enim agitur pro fructibus principaliter, aut accessoriè. In priori casu, quia petuntur veluti sors; debentur, etiam ante litem motam, & ita tenuit Rot. *decis.689. num.3. & seqq. p.3.lib.3.diuers.& decis.3. num.6. & seqq. & decis.281.num.4.& 6.p.7.recent.* Ferentill. ad Buratt. *decis.184.n.8.sub litt.A.* Seraphin. *decis.835.num.2.& seqq.& decis.1168.num.3.* In secundò verò casu, quando petuntur accessoriè, quia fortè cadunt, & veniunt incidenter in condemnatione rei petitæ, subdistinguendum est: aut enim sunt percepti, & consumpti bona fide, vel saltem sine mala fide, & qui illos sic consumpsit non est factus locupletior; & tunc non tenetur ad illos, nisi à die motę litis, quia post litem motam superuenit mala fides, & ita intelligendus est Seraphin. *dict. decis. 170. nu.1.* & Buratt. *d.decis.184.* & Caualer. *d. decis.409.* Aut fructus sunt percepti mala fide, vt est quãdo quis scit se habere cohæredem & solus percipit fructus, & tunc debentur etiam ante motam litem a die malæ fidei percepti. *l. qui bona fide ff. de acquir. rer.domin.* Rot. *d. decis.689. num.6. p.3. lib.3. diuers.* Et in his terminis procedit opinio Buratt. *dicta decis.474.& 843* vbi Ferentill. *litt.B.n.7.* ita Rot *d.decis.3. nu.23. & seq.p.7. recent.* Aut sunt percepti bona fide, & non sunt consumpti, sed extant, & qui illos percepit, est factus ex eis locupletior; & tunc debent similiter restitui, vel saltem eorum æstimatio, *l.item veniunt §. præter hęc vers.eos autem. ff.de petit.hæredit.* cum aliis cumulatis per Rot. *d. decis. 3. num.38. & seqq.* Item restitui debent fructus, etiam bona fine percepti, quando agitur titulo reprobato de vsuris, cum tali casu bona fides non excuset à restitutione. Seraphin. *decis.1106.* Beltràmin. *ad Gregor. decis. 74. litt. A.* vbi limitat in Possessore ignorante factum, ex quo oritur dicta iuris resistentia, vt censuit Rot. *in Mantuana fructuum. 31. Ianuarij. 1618. coram D. Vbaldo.*

14 Noto nonò, quod in hoc iudicio possessorio quorum bonorum non admittuntur exceptiones requirentes altiorem indaginem, nec ex eis impediri debet immissio in bonorum petitorum possessionem. Buratt. *decis. 386. num.4. & decis. 772. nu.1.* Vbi de exceptione diuisionis agitur.

15 Neque admittitur appellatio, quoad effectum suspensiuum, cum sit momentaneæ possessionis iudicium *l.vnic. C. si de moment.poss.appellat.fuer.* Batt. *in l.fin.C. quor. bonor.* Matant. *d.p.4. dist.7. num.9.* Et ita seruatur in omnibus alijs iudiciis possessoriis; vt tradunt Salust. Tiber. *in Prax. lib.2. cap.6. num.4. vers quo vero* Matant. *in spec.aur.3.p.sexta part.principal. act. 2. nu.294.* vbi de communi Abb. *in cap. cum ad sedem. num.30. de restit spoliat.* Grauatt. *ad Vestr. in Prax.lib.7.cap.3.num.38.* vbi de magis communi. Berous *q.91. num.9.* Marchesan. *de commissionib.commiss.appellat.in Saluian. & aliis possessor.p.1.§.1.num. 12.28.29. & 30 fol.mihi 927. in nou. impress* & Alij cumulati infra *Intersec.20.num.18.*

16 Noto decimò, quod hoc interdictũ in multis conuenit cum petitoine hęreditatis, in multis vero alijs differunt inter se

Con-

Conueniunt autẽ Primò quia tam petitio hæreditaris, quam hoc interdictum quorũ bonorum datur contra possidentem pro herede, vel pro possessore, non autem contra titulo possidentem. *l. pro hærede §. fin. cum l. seq. ff. de petit hæred.* Secundo conueniunt, quia tam in iudicio petitionis hæreditatis, quam interdicti quorum bonorum requiritur, quod actor sit hæres. *l. 1. ff. de petit. hæred. & l. 1. ff. quor bonor.* Tertio quia in vtroque iudicio veniunt accessiones & fructus. *l. 1.* vbi Gloss. *C. quor. bonor. & d l. 1. ff. eod. tit.* Quartò, quia in vtroque requiritur, quod Reus possideat, vel dolo desierit possidere. *d. l. 1. ff. quor. bonor.* Quintò conueniunt, quia vtrumque iudicium est vniuersale ad vniuersitatem bonorum possessionem acquirendam introductum, quamuis aliquando detur etiam pro rebus particularibus. *d l. 1 ff. quor bonor. d. l licet minimam ff. de petit. hæred.* & dictum est supra *num. 9.* Sextò, quia si hæres prius hæreditatem possederit, neutrum iudicium locum habet ad eam recuperandam. *d. §. sequens diuisio Inst. de interdict.* & ibi Gloss. *in verb. inutile.* Bart. *in d. l. fin. ff. de fideicommiss. hæredit. petit.* Gloss. *in cap. 1. de confess in 6. & dix. sup. num. 10. vers. tertio requiritur.* Septimò conueniunt, quia vtrumque iudicium intentari potest pluries pro diuersarum rerum possessione adipiscenda Gloss. *in rubr. C. quor. bonor. vers. & non redditur amplius.*

17 Differunt verò in pluribus alijs prędicta iudicia, quamuis in supradictis conueniant. Et primò differunt origine, quia petitio hæreditatis introducta fuit à iure Ciuili, sed interdictum quorum bonorum à iure Pretorio *d. l. 1 ff. quor. bonor.* Secundò differunt natura, quia petitio hæreditatis est actio bonæ fidei; Iutedictum quorum bonorum est remedium stricti iuris, non enim enumeratum inuenitur *in §. actionum. Instit. de actionib.* Tertio differunt subiecto, quia petitio hæreditatis datur hæredi de Iure Ciuili, & vtilis bonorum possessori, interdictum vero quorum bonorum directum datur bonorum possessori, & vtile hæredi de iure Ciuili. Gloss. *in rubr. C. quor. bonor.* Bart. *in l. 1. num. 3. C. eod. tit.* & dictum est supra. Quartò differunt fine, quia petitio hæreditatis est iudicium petitorium, hoc interdictum vero est possessorium. Gloss. *in d rubr. C. quor. bonor.* Angel. *in d. §. quadrupli num. 16. circ. med. Instit. de action.* Quintò differunt in modo intẽtandi, quia in petitione hæreditatis actor petit declarari se esse hæredem, & ideo omnes res hæreditarias sibi restitui *d. l. licet. minimam ff. de pet. hæred.* In hoc vero interdicto petit immitti in posseßionem earũ. *d. l. 1. C. quor. bonor.* & ibi Bart. Sextò differunt in modo probandi, quia agens petitione hæreditatis plene probare debet, se esse hæredem, & bona esse hæreditaria, vel saltem possessa, aut detenta à defuncto; agens vero hoc interdicto probare potest semiplenè, & præsumptiuè, quia est modici præiudicij Bart. *in d. l. 1. num. 3. C. quor. bonor.* Septimò differunt rerum qualitate, quia petitio hæreditatis datur pro rebus, etiam simpliciter possessis, vel detentis à defuncto. *l. et non tantum ff. de petit. hæred.* hoc vero interdictum datur solum pro rebus, quæ fuerunt in bonis ipsius defuncti, vt dictum est *sup nu. 9. vers. septimo requiritur.* Octauò differunt generalitate, & specialitate, quia petitio hæreditatis datur contra debitores hæreditarios *Litem videndum §. fin. & Lettam §. fin. ff. de petit. hæred.* Hoc autem interdictum datur regulariter pro rebus corporalibus tantum, non autem incorporalibus, sed hoc intelligi debet in debitoribus hæreditariis, vt notatum est supra. *num. 10. vers. quarto requiritur.* Nono differunt in modo sententiandi, quia in petitione hæreditatis Iudex declarat Actorem esse hæredem, sed in hoc interdicto condemnat Reum ad restitutionem possessionis. Bart. *in d. l. 1. ff. quor. bonor.* Angel. *in d. §. quadrupli num. 37.* Decimò differunt in appellatione quia in petitione hæreditatis datur appellatio ad vtrumque effectum, cum sit iudicium petitorium, vt dictum est, sed in hoc interdicto, non datur nisi ad effectum deuolutiuum tantum, cum sit iudicium possessorium, & momentaneæ possessionis *de quo supra num. 15.* De reliquis vid. Gloss. & DD. *in rubr. ff. & C. quor. bonor.* & Bart. *in l. 1. ff. & C. quor. bonor.* & DD. *in d. §. sequens diuisio Instit. de interdict.*

INTERSECATIO XVIII.

De alio Remedio Possessorio, quod dicitur Interdictum quorum legatorum.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum quorum legatorum, quid sit?*
2 *Legatarius de manu hæredis rem legatam habere debet.*
3 *Occupans rem sibi debitam propria authoritate, cadit à iure suo.*
4 *Quibus detur hoc interdictum.*
5 *Contra quos detur.*

6 *Quæ requirantur, vt detur.*
7 *Quomodo probandum per hæredem, quod hæreditas sit exhausta, & consequenter, quod sit locus falcidiæ.*
8 *Legatarius petere potest ab hærede rem prius ab eo propria authoritate occupatam.*
9 *Legatario plura competunt remedia ad petendum legatum.*
10 *Legatum via exequutiua peti potest.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens mensibus preteritis, se fuisse institutum hæredem vniuersalem à quondam Sempronio de Sempronijs eius Auunculo, prout ex vltimo testamento eiusdem regatu manu N. de N. publici Notarij sub d.e.... mens..... N. apparet, cui, &c. & in eodem fuisse per eumdem testatorem multa legata diuersis Personis, & Pijs locis relicta. Verum quia Titius de Titijs vnus ex legatarijs propria authoritate occupauit fundum N. ipsi legatum; & ideo non potest comparens ipse vti heres de bonis defuncti integram quartam habere, ratione legis Falcidiæ sibi debitam; Ideo recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit dictum Titium cogi, & compelli, vt possessionem prædicti fundi sibi restituat, vna cum omnibus fructibus perceptis, & percipiendis. Nec non condemnari ad omnia dāna, & interesse passa & forsan patienda, nisi statim restituat. Super quibus, *&c.* Deducens, *&c.* Non se astringens, *&c.* Et ita dicit, *& prouideri petit isto, &* omni *meliori modo, &c.*

Forma Sententiæ.

In Dei, *&c.* Nos, *&c.* In causa, *& causis. &c. inter N. de N. hæredem vniuersalem quondā Sempronij de Sempronijs, virtute testamenti in publicam, & authenticam formam in Actis producti, ad quod, &c. Actorem ex vna, & Titium de Titijs legatarium assertum dicti quōdam Sempronij Reum conuentum, ex altera partibus, de, & super immissione in possessionem cuiusdam fundi hæreditarij N. nuncupati siti in loco N. propè bona N. N. & N. & alios confines, si qui, &c. de qua agitur, Rebusque alijs, &c.* Visis, *&c.* Christi *nomine, &c.* Dicimus, *pronunciamus, sententiamus, decernimus, & declaramus dictum N. de N. immittendū fore, & esse in realem, actualem, & corporalem possessionem dicti fundi, eiusque iurium, & pertinentiarum, prout immittimus, amoto exinde dicto Titio de Titijs detentore. Et quodcumque mādatum de immittendo desuper necessarium, & opportunum decernendum fore, & esse, prout decernimus, & relaxamus.* Victumq; *Victori, &c.* & ita, *&c.* sed omni *modo, &c.*

ANNOTATIONES

1 Noto primò, quod interdictum quorum legatorum est remedium possessoriū, adipiscendæ scilicet possessionis, de iure prætorio introductum ad fauorem hęredis post aditam hæreditatem, vt possit adipisci possessionem rei legatæ, quam legatarius propria authoritate occupauit ante aditam hæreditatem. Datur autem hęredi contra legatarium, ad effectum, vt facta restitutione possit ipse hæres ex illa relegata quartam falcidiæ detrahere, & retinere. *l. 1. in princ. ff. quorum legator. iuncta l. vnica. C. eod. tit.* & vtrobique Gloss. & DD. Mysinger. *in §. sequens diuisio Inst. de interdict. num. 12.* & ibidem Iason. Faber Platea, Angelus, Oinotimus, & Alij Marant. *in spec. aur. p. 4. dist. 7. princ. num. 10. vers. secundo potest.* Menoch. *in tract. de adipiscend. possess. remed. 2.* Nuncupatur autem hoc remediū possessorium interdictum quorum legatorum, etiam à primis verbis edicti prætoris, sicut interdictum quorum bonorum: vt probatur *ex d. l. 1. in princ. & in §. quod ait prætor. il 1.* vbi Gloss. *& in verb. quod ait. ff. quor. legator.* Mysinger. *d. n. 12.*

2 Noto secundò, quod iure merito datur hoc remedium contra legatariū qui propria authoritate rem sibi alias debitā occupauit, tum quia nemo potest sibi ipsi ius dicere, *l. extat. ff. quod met. caus. & l. pen. ff. ad leg. Iul. de vi priuat.* tum etiam quia legatarius, vel fideicommissarius non potest propria authoritate rem legatam, seu fideicommisso relictam capere, sed illam de manu hæredis habere debet regulariter loquendo; textus est *in §. legatum Instit. de legat.* Mysinger. *vbi supra* Marant. *ibidem.* Salust. Tibet. *in Prax. lib. 2. cap. 6. nu. 1.* alias si occuparet rem legatam propria authoritate cederet ab omni iure sibi competente. per textum. *in l. non est dubium. C. de legat.*

3 Sicut enim quilibet alius occupans rem alienam, quamuis sibi aliquo iusto titulo debitam, amittit ius suum; vel occupans rem propriam apud alium constitutam. priuatur eius dominio. *l. si quis in tantam. C. vnde vi. l. creditores. ff. ad leg. Iul. de vi priuat. & d. l. extat. ff. quod met. caus.* ita & legatarius, vt in præcitatis iuribus habetur, sed quomodo hoc procedat, declarabitur inferius.

ferius. Hęc tamen conclusio fallit, quando testator concessisset legatario facultatē capiendi rem legatam propria authoritate, vt censuit Rot. *in Romana Hęreditatis 6. Martij 1645. coram D. Meltio.* vbi etiam habetur, quod tali casu neque tenetur de præcepto adire Iudicem, quia testator potest rebus suis legem imponere, cum eius voluntas sit lex. §. *Disponat. Authent. de nupt* præsertim ad fauorem eius, cui reliquitur. Bart. *in l. Titio centum in princ. ff. de condition. & demonstr.*

4 Noto tertiò, quod hoc interdictum datur hæredi, de Iure Ciuili, & bonorum possessori de Iure prætorio, ac etiam vniuersali successori cuicumque. Quinimo competit hæredi hæredis, siuè sit hæres de Iure Ciuili, siuè de iure Prætorio. *l. 1. §. hoc interdictum. ff. quor legator.* Menoch. *de adipiscend. d. remed. 2. q. 2 num. 13. & q. 6. n. 20.* Rot. *decis. 115. num. 2. p. t. recent.* Quod procedit siuè sit hæres ex testamento, siuè ab intestato Ioan. de Platea. *in §. sequens diuisio prec. num. 6.*

5 Noto quartò, quod contra Plures datur. Et Primò contra legatariū, qui rem legatam propria authoritate occupauit, & non de manu, & cum consensu hæredis habuit *d. l. 1. ff. quor legator. in princ.* Et ex hoc infertur ad differentiam inter hoc interdictum, & illud quorum bonorum, de quo *in præced Intersec.* dictum est, nam præsens interdictum quorum legatorum competit contra titulo possidentem, illud verò quorum bonorum, secus, sed tantum contra possidentem pro hærede, vel pro possessore. Gloss. *in d. l. 1. §. rediguntur. in fin. vers. vt perinde. vers. item nota. ff. quor. legator.*

Secundo datur contra legatarium, qui rem legatam occupauit, etiam cum consensu, & voluntate hæredis, ante tamen aditam hæreditatem, nam si hæres consensum præbuit post aditionem hæreditatis, talis consensus ei præiudicabit. *d. l. 1. § quod ait prætor. 11. ff. quor. legat.*

Tertiò contra legatarium, qui legatorum seruandorum nomine, & causa missus fuit à Iudice in possessionem legati, cum eo nomine satisdatum est ab hęrede, nec tamen legatarius bona legata ei cedere voluerit *d. l. 1. §. quæsitum 9. ff. quor. legat.* Quod succedit quando testator legauit aliquid alicui sub conditione, vel in diem, quo casu mortuo testatore cogitur hæres cautionem præstare de restituenda re legata legatario extante die, vel conditione, & si recusauerit hæres, legatarius mittitur in possessionem rei legatæ, *vt habetur in l. 1. & tot. tit. ff. vt legator. seu fideicom. nomin caueat.* Quod si hæres tali casu cautionem obtulerit, vel dederit, tunc legatarius recedere tenetur à rei legatę possessione *l. si legatarij ff. eod. tit. vt legator.* & si noluerit recedere, hoc interdicto conueniri potest *d. l. 1. §. quæsitum. ff quor legat.*

Quartò datur contra legatarium, qui rem propria authoritate occupatam dolo desijt possidere, ad eam vel eius æstimationem restituēdam *d. l. 1. §. quod ait Prætor. il 1. ff. eod. tit.*

Quintò datur contra cohæredem, qui prælegatum propria authoritate occupauit, pro rata, quam iure pręlegati habet, non vti hæres. *d. l. 1. §. si quis ex mortui post princ. ff. quor legat* Menoch *loc. prec. d. remed. 2. q. 20 num. 78.*

Sextò datur contra hæredes, & successores legatariorum quoscumque, siuè sint successores vniuersales, siuè singulares. *dict. l. 1. § legatorum. & §. illud tenendum. ff. quor. legator.*

6 Noto quinto, quod plura requiruntur ad hoc vt præsens interdictum locum habeat. Et Primò requiritur, vt illo agens sit hæres ex testamento, vel ab intestato de Iure Ciuili, vel Prætorio, vt supra dictum est. Secundò requiritur, quod intersit heredis ratione falcidię, vel alterius interesse, prout si hæreditas sit ære alieno grauata, & hæres detrahere voluerit quartam partem omnium boborum hæreditariorum, *iuxta tradita in tit. ff. & C. ad leg. falcid. & Instit. de leg. falcid.* Vnde infertur, quod quando non est locus falcidię, neque est est locus huic interdicto. Gloss. *singular. in d. l. 1. d. verb vt parinde eire fin.* & ibi Bart. *ff. quor legat.* & habetur *in l 1. C. eod. tit.* & ibi Bald. & Salicer. latè. Tertiò requiritur; quod hęres rei legatæ possessionem prius adeptus non sit, cum hoc interdictum sit adipiscendæ, nō recuperandæ possessionis, vt supra dictū est. Quarto, quod legatarius rem legatam propria authoritate sine hæredis consensu occupauerit post aditam hæreditatem. Vel etiam cum eius consensu, sed ante aditam gæreditatem, *vt supra notauimus.* Quintò, quod Reus possideat rem legatam titulo pro legato, vel illam dolo desierit possidere *d. l. 1. §. quod autem & §. quod ait il 1. ff. quor. legat.* Sexto requiritur, quod hęres cautionem præstet de restituenda re legata ipsi legatario, vel fideicommissario, saluo iure Falcidiæ, *d. l. 1. §. quod ait Prætor. tl 3.* vbi Gloss. *in verb. nisi & §. satisdatum* vbi Bart. *nu. 1. ff. quor. leg. l. 1.* vbi Gloss. *in verb. satisdatione. C. eod. tit.* Menoch. *d. remed. 2. q. 26. n. 91.*

7 Sed quæritur, iuxta prędicta, quod scilicet tunc locus sit huic interdicto, quan-

quando locus est falcidiæ, quomodo probandum sit per hæredem, falcidiam locum habere?

Respondetur quod forma talis probationis habetur. *in l.1. §. cum dicitur. ff. si cui plusquam per leg. falcid.* vbi habetur, quod hæres petere debet arbitrium à Iudice ad æstimandam quantitatem bonorum hæreditariorum, & vocandi sunt ad hoc omnes legatarii, & citandi omnes creditores ad declarandum sua debita; quibus seruatis si apparebit, hæreditatem exhaustam, & ære grauatam existere, erit locus detractioni quartæ falcidiæ, & consequenter huic interdicto, alias secus. Et sic quando hæredis interest rem legatam propria authoritate legatario occupatam sibi restitui, si non restituat, condemnabitur ad interesse, & ad omne illud, quod hæredis interest. *l.2. §. ex hoc interdicto. ff. quor. legator.*

8 Noto sexto, quod quamuis legatarius, qui propria authoritate rem legatam occupauit, restituere teneatur hæredi rem sic occupatam, remanet tamen illi illæsum ius suum, ac saluum omninò, vt petere possit posteà ab hærede eamdem rem sibi legatam, *vt habetur in d l.1. in princ. vers. redigit. ff. quor. legat.* Neque obstat, quod regulariter occupans rem legatam propria authoritate cadit ab omni iure suo, per Iura allegata supra *num.3.* Nam respondetur cum communi Doctorum sententia, quod illa Iura loquuntur, quando occupatur res aliena, aut etiam propria, penes tamen alium constituta, non quando res in nullius est potestate, vt in casu nostro, in quo supponimus, legatarium occupasse rem legatã, antequam hæres hæreditatem ipsam adiuerit, quia ante aditionem hæreditatis, illa dicitur iacens, & consequenter bona hæreditaria in nullius sunt possessione, vt dictum est supra *Interfecat.5. n.5. & seq.* Imo legatarius potius ius in bonis legatis habet, quam quilibet alius, cum ad ipsum recta via à die mortis testatoris legati dominium transeat, quamuis fictè, verè tamen post aditam hæreditatem. *l. à Titio in fin cum ibi notatis. ff. de furt.* & traditur per Iason. *in l.1. ff. de legat.1.* Vnde constat, quod tali casu hæres nemini facit iniuriã, nec aliquem sua possessione priuat, exquo cadere debeat à iure suo in penam violentiæ alteri illatæ, quia bona hæreditaria ante aditam hæreditatem in nullius bonis sunt Gloss. *in l.cum quærebatur verb. per ignorantiã C. vnde vi.* Secus tamen esset, si rem legatam occuparet post aditam hæreditatem per hæredem, quia tunc procederet dispositio Iurium præcitatorum *d.num.3.* & sic amitteret ius legati consequendi, vt benè aduertit Gloss. *in d.l.1.§.2. verb. vt perinde ff. quor. legat. & in d.l.vnic. verb. retentione C. eod. tit.* & ibid. Bart. & Bald. & Gloss. *in cap. fin. verb. in petitione de successi. ab intest.* Ioan. de Platea, & Alij *in d.§. sequens diuisio Instit. de interdict.*

9 Quæri autem potest hic, quænam actio competat legatario ad petendam rem legatam ab eo propria authoritate occupatam, sed postea hæredi per ipsum restitutam?

Respondetur, quod plures ei competunt actiones, & præsertim tres, nimirum actio personalis ex testamento, reiuindicatio, & hypothecaria, vt colligitur *ex l.1. C. commun. de legat.* Item competit Saluianum interdictum. vt tradit Scapuc. *de Salutan, q.7. num.3. lib.1.* Duran. *decis.185. num.8. & seqq.* Ferentill. *ad Buratt. decis. 286. num.19.* vbi alias Rotæ decisiones cumulat. & Alij relati *in seq. Interfecat. num.10.* Item competit illi hoc interdictum quorum legatorũ, secundum quosdam DD. non obstante quod prius ipse legatarius fuit eodem interdicto conuentus ad rem legatam occupatam hæredi restituendam, vt desumitur ex *d.l.1. §. rediguntur. ff. quor. legator.* in illis verbis. *Rediguntur igitur ad hæredem per hoc interdictum ea, quæ legatorum nomine possidentur, vt proinde legatarij possint eum conuenire, &c.* Marant. *in præcit specul. aur p.4. dist.7. nu.10. vers. secundo potest.* Sal. Tiber. *in Prax. d. lib.2. cap.6. num 2.*

10 Maior tamen difficultas est; an legatario pro consequutione legati competat via exequutiua, & quamuis sit in hoc magna controuersia inter Doctores, nihilominus affirmatiua sententia probatur. *in §. si quis autem.* vbi Gloss. *in verb. decreto.* & Angel. *num.13. & in §. si verò expressim. alias §. illud quoque perspeximus,* vbi Gloss. *in verb. decreto,* & Angel. *num.57. in Authent. de hæredib. & falcid.* Speculat *lib.2. de appell. tit. quando non datur appellat. §.11. incip. nouissimè. nu.1. vers. secundus est,* vbi habetur, quod si hæres cõuictus super legato appellauerit, nõ defertur eius appellationi. Hanc sententiam affirmatiuam tuentur etiam Alex. *in l. fin. num.3. vers. alium ponit. & ibi* Iason. *n.6. vers. tertius notabilis. C. de edict. Diu. Adr. toll.* Gulielm. de Benedict. *in cap. Raynutius. verb. absque liberis. num.192. & seqq. de testament.* Mysing. *centur.5. obseruat.91. num.4.* Surd. *consl. 214. in fin.* Crass. *de success. in §. legatum. q.77. in fin.* Boer. *decis.295. num.12.* Ludouic. *decis. Perus.23. num.9. & seqq. & num. 13.* vbi de magis communi, & veriori testatur. Salust. Tiber. *vbi sup. d. cap.6. num.4.* vbi de Praxi Tribunalis A. C. quem allegat Ridolphus.

Ridolphin. *in Prax.p.1.cap.1.num.79.* Ferentill. *ad Buratt.decis.* 208.*num.*12. Et istam opinionem seruat etiam signatura, vt testatur idem Ridolphinus.

Rota tamen sequitur opinionem negatiuam, vt obseruat Buratt. *decis. præcit.* 208. *num.*3. etiam in causis commissis cum facultatibus A.C.... Rot. *decis.*168.*num.*8. *et decis.*241.*num.*34.*p.*7.*recent.* cum aliis cumulatis per Ferentill..*d.num.*12. Vestr. in Prax. *lib.*8.*cap.vlt.num.*8. vbi limitat, quando nō fuit interposita appellatio, & proinde mādatum exequutiuum transiuit in iudicatū. Hanc opinionem sequuntur etiam Alex. *sibi contrarius in l. si cum dotem. §.eo autem tempore num.*6. *vers.quarto limita. ff. solut. matrim.* Menoch. *de adipiscen.remed.*4. *num.*97 Dec. *in d.l.fin.num.*12.*C.de edict. Diu.Adr.toll.* Rip. *in l.ait prætor. §.si Iudex num.*6. *ff. de re iudic.* & Alij. Hæc autem contrarietas conciliari potest, vt in his Tribunalibus, in quibus seruatur stylus Tribunalis A. C. procedat sententia affirmatiua;in his verò,in quibus seruatur stylus Rotæ, procedat opinio negatiua. In reliquis seruari debet stylus propriæ Curiæ, *de quo vid.DD cit.*

INTERSECATIO XIX.

De alio remedio possessorio, quod dicitur Interdictum Saluianum.

SVMMARIVM.

1 *Saluianum interdictum, quid sit?*
2 *Quotuplex sit?*
3 *Contra quos detur?*
4 *Datur etiam pro quacumque hypotheca.*
5 *Extrema probanda in hoc interdicto, quæ?*
6 *Possessio rei per Aduersarium quomodo probetur.*
7 *Creditum quomodo probetur.*
8 *Identitas rei à Reo possessa quomodo probanda.*
9 *Quibus detur?*
10 *Legatario competit hoc interdictum.*
11 *Fideicommissario similiter.*
12 *Saluianum datur pro consecutione crediti super fructibus rei hypothecatæ.*
13 *Creditor immissus in possessionem rei hypothecatæ, rem ipsam vendere minimè potest.*
14 *Creditor immissus in possessionem rei non acquirit, nisi detentationem illius, cum possessio rei sit penes debitorem*
15 *Restituere tenetur creditor rem debitori, post quam fuit satisfactus de suo credito ex fructibus.*
16 *Summa certa debiti exprimenda in hoc iudicio est.*
17 *Immissio in possessionem in hoc iudicio, per quas exceptiones impediri possit.*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. dicens, anno proximè præterito locasse quendam eius fundum, vulgo dictum N. situm in loco N. propè bona N. & N. ac alios fines Sempronio de Sempronijs pro pensione scutorum centum quinquaginta ipsi comparenti annuatim persoluendorum, qui Sempronius importauit multa bona, præsertim talia, & talia, &c. in fundum prædictum sic conductum. Verum quia dictus Sempronius, non solum non soluit pensionem prædictam, verum etiam præfata bona ex re conducta aliò transtulit, contra omne debitum, cum ex Iuris dispositione sint ipsi comparenti locatori obligata pro pensione conuenta, Ideo recurrit ad Curiam ipsam N. per quam petit dictum Sempronium cogi, & compelli ad restituendam possessionem talium rerum sibi hypothecatarum, vel ad soluendam pensionem prædictam cum omnibus damnis, expensis,& interesse passis, & patiendis occasione præsentis litis. Super quibus, *&c.* Deducens,*&c.*Non se astringens, *&c. Et ita dicit, ac prouideri petit isto & omni alio meliori modo,&c.*

Quòd si petatur immissio in possessionē bonorum sibi hypothecatorum; formari poterit libellus alio modo, asserendo fuisse sibi per N. de N. hypothecata talia bona, vel talem fundum, seu rem, quæ quidem de præsenti possidentur ab ipso N. de N. dabitore, siue ab Alio; ideo petit immitti in possessionem illorum, ad effectum se satisfaciendi de eius credito ex eorundem bonorum fructibus,&c.

Forma sententiæ.

In Dei, *&c.* Nos, *&c.* In causa, *&c.* Visis, *&c.* Christi nomine, *&c.* Dicimus,*&c. Bona N. N.Sempronij de Sempronijs illata ad fundum N. de N. situm in loco N. propè bona, &c. esse hypothecata N. de N. pro pensione scutorum 150. prædicti fundi in Actis deducti, & proinde condemnamus dictum Sempronium ad restituendum dicto N. de N. locatori prædicta bona sibi hypothecata pro pensione præfata, vel ad soluendum prædictam summam pro satisfactione pensionis sibi debitæ.* Et Victum *Victori, &c.* Et Mandatum *quodcumque,&c.* Et ita,*&c.* non solum, *&c.* omni *modo, &c.*

Vel si petita fuerunt bona stabilia hypothecata pro satisfactione crediti ex eorundem fructibus, vt suprà dictum est; tunc sen-

sententia formari poterit hoc, vel simili modo, videlicet:

In Dei, *&c.* Nos, *&c.* in causa, *& causis, &c. De, & super immissione in possessionem vnius fundi*, (seu Domus) *siti in loco N. iuxta bona N. N. & N. &c. Rebusque alijs, &c.* Visis, *&c.* Christi *nomine, &c.* Dicimus, *pronunciamus, sententiamus, decernimus, & declaramus dictum N. de N. immittendum fore, & esse, prout immittimus in realem, actualem, & corporalem possessionem dicti fundi, illiusque iurium, & pertinentiarum quarumcumque, ad effectum retinendi, donec, & quousque dictus N. de N. creditor fuerit ex fructibus dicti fundi de eius credito seu oris tot....* (Et si fuerit creditor ex fructibus census, dicatur: *De fructibus census de quo agitur scutorum tot... in sorte decursis, & non solutis, ac decurrendis.* Idem seruandum si fuerint fructus debiti ex causa dotis promissæ; vel ex alia causa, secundum facti contingentiam) *integrè satisfactus, & quodcumque mandatum de immittendo desuper necessarium, & opportunum decernimus, & relaxamus.* Victumque *Victori, &c.* Et ita, *&c.* non solum, *&c.* sed omni, *&c.*

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod interdictum Saluianum est tertium remedium adipiscendæ possessionis, sic à Saluio Iuliano Prætore dictum, qui fuit vir summæ authoritatis, vt habetur *in l. pen. C. de condition. indeb.* & notatur per Pacific. *de Saluian. in præfat. num. 12. & seqq.* & per Scapuc. *de saluian. q. 1. num 5 lib. 1.* Vnde constat, quod interdictum Saluianum est actio Prætoria in factum, seu remedium adipiscendæ possessionis causa comparatum, *vt colligitur ex l. 1. & 2. ff de Saluian. interdict. & §. sequens diuisio circ. fin. uers. interdictum quoque Instit. de interdict.* Scapuc. *de quæst. Saluian. interdict. q. 1. nu. 1. lib. 1.* Pacific. *de vtil. Saluian. interdict. in spect. 1. cap. 1. num 59.*

2 Quod est, duplex, directum scilicet, & vtile. Directum datur locatori contra conductorem prædij rustici, & sic contra quoscumque Colonos, & ipsorum hæredes *d. l. 1. ff. de Sal. interd.* quia adhuc effectum primario, & principaliter inuentum fuit. Vtile vero datur etiam contra extraneos possessores, quibus conductor alienauit res illatas, *vt probatur in d. l. 1. in princ.* Datur etiam contra conductorem prædij vrbani, & sic contra quemcumque inquilinum pro adipiscenda possessione rerum inuectarum in domum locatam pro pensione tacitè obligatarum. Scapuc. *de Salu. q. 2. n. 4. lib. 1.* Pacific. *de Saluian. d. in spect. 1. cap. 1. num 9. & 10.*

3 Est bene verum, quod quamuis hoc vtile interdictum propriè competat contra inquilinos pro rebus in prædium vrbanum côductum illatis, datur tamen etiam cuicumque creditori hypothecario, vt singulariter tradit Bart. *in d. l. 1. num. 1. ff. de Salуian interdict.* & aduertunt Pacific. *vbi sup. num. 11.* & Scapuc. *ibid. q. 5. num. 1. lib. 1. & q. 15. n. 3. eod. lib. 1.* & Alij apud illos. Ioann. de Platea. *in d. §. sequens diuisio num 10. Inst. de interdict.* & Angel. *in §. item seruiana. nu. 7. in fin. Inst. de actionib.* vbi enumeratis prius quibusdam differentijs inter Hypothecariam, seu quasi seruianam actionem, & hoc interdictum, concludunt tandem vtilius esse intentare Saluianum interdictum, quam Hypothecariam, quia agens hypothecaria probare debet hypothecam, & de illa constare, cum sit iudicium petitorium, quod ratione Iuris seu pignoris datur contra possessorem rei expressè hypothecatæ ad auocandam nudam possessionem illius ei in specie, vel in genere obligatæ, non vt eius dominium consequatur, sed vt tandiu eam retineat, donec ei de debito satisfiat, vt supra dictum fuit *ead. Sect 3. Inter-sec. 13.* Sed agens Saluiano cum, sit iudicium possessorium, quod datur ratione possessionis, quam habuit debitor, eam solum probare tenetur, quæ est facilis probationis, de quo latius agit Neguzant. *in tract. pe pignorib in 1. membr. 8. partis* Menoch. *in tract. de adipiscend. possess. remed. 3.* Iason. Faber. Zas. & Alij *in d. §. item seruiana Inst. de act.*

4 Noto secundo, quod Saluianum competit regulariter illi, cui competit hypothecaria seu quasi seruiana actio, vt aduertit Gabriel. *consil. 46. n 20. lib. 1. & cons. 44. num. 5. lib. 2.* vbi de communi testatur, & Duran. *decis. 185. num. 3.* & ita seruatur in Tribunali Sacræ Rotæ Romanæ. Rot. *decis. 131. num 4. & decis. 176. nu. 3. & decis. 292. num. 2. & decis. 295. num. 1. post Pacific. de Saluian. in decis. 44. n. 4. p. 1. diuersor. & decis. 193. num. 1. & decis. 387. num. 1. p. 1. recent.* Datur autem Saluianum propter hypothecam. Seraphin. *decis. 563. num. 1.* Rot. *decis. 15. n 1. & decis. 26. num. 1. & 126. num. 1. post Pacific. de Saluian.* cum hypotheca sit mater, & fundamentum Saluiani. Rot. *decis. 385 n. 3. p. 1. recent. & decis 9. post Pacific. in nou. impress.* Et cessante hypotheca cessat Saluianum. Rot. *decis. 285. n. 5. p. 4. & decis. 17. n. 17. p. 5. & decis. 206. num. 2. p. 7 rec.*

5 Noto

5 Noto tertiò, quod ad effectum, vt dicetur Saluianum duo requiruntur, quæ quidem tanquam extrema necessaria, omninò probari debent. Seraphin. *decis.* 685. *num.* 1. Buratt. *decis.* 822. *nu.* 1. Quorum Primum est creditum cum hypotheca, & possessio debitoris hypothecantis de tempore obligationis, vel postea. Roland. *cons.* 14. *num.* 13. *lib.* 1. Menoch. *de adipiscend. d. remed.* 3. *q.* 29. *num.* 160. Pacific. *de Saluian. d. inspect.* 1. *cap.* 5. *num.* 1. *& seqq.* Scapuc. *eod. tract. q.* 25. *num* 4. *lib.* 1. Caualer. *decis.* 399. *n.* 1. Duran. *decis.* 401. *num.* 1. Gregor. *decis.* 491. *num.* 6. Rot. *decis.* 207. *num.* 4. *p.* 1. *decis.* 775. *num.* 1. *p.* 2. *decis.* 123. *num.* 1. *p.* 3. *decis.* 413. *n.* 1. *p.* 5. *& decis.* 308. *num.* 1. *&* 324. *num.* 1. *&* 347. *num.* 1. *p.* 6. *rec.* Secundum verò extremum necessario probandum, est possessio Rei conuenti, Aretin. *in §. præcit. item seruiana num.* 9. *Inst. de action.* Roland. *vbi sup.* Menoc. *ibid. num.* 15. Duran. *loc. cit.* Rot. *decis.* 674. *num.* 4. *p.* 3. *lib.* 3. *diuers. & decis.* 56. *num.* 2. *post Pacific. de Saluian. & decis.* 324. *num.* 2. *p.* 2. *&* 560. *num.* 1. *par.* 4. *&* 388. *num.* 2. *p.* 5. *&* 318. *num.* 2. *p.* 6. *recent.* Et ratio est, quia Saluianum non datur, nisi contra possidentem. Scapuc. *dict. q.* 25. *num.* 8. Et quando datur, præsupponitur, quod Reus iam possideat, alias non daretur. Pacific. *de Saluian. inspect.* 3. *cap.* 2. *num.* 435. Rot. *post. eundem decis.* 144.

6 Probatur autem hoc secundum extremum pluribus modis; Et Primò ex instrumentis, atque scripturis publicis. Pacific. *d. in spect.* 1. *cap.* 6. *n.* 9. Duran. *decis.* 40. *n.* 1. Seraphin. *decis.* 1200. *num.* 1. Secundò probatur ex scriptura priuata manu Aduersarij facta, Pacific. *vbi sup. num.* 8. Rot. *decis.* 227. *in princ. part.* 2. *diuers.* Tertiò per testes Rot *decis.* 1. *post Pacific. & decis.* 669. *nu.* 2. *p.* 2. *recentior.* Quartò per responsionem partis ad positiones, & præparatoria factam. Scapuc. *d. q.* 25. *nu.* 9. Seraphin. *vbi sup. n.* 1. Quintò ex mandato de manutenendo aduersario cõcesso super eisdem bonis, quod non conceditur alicui, nisi possideat. Mantic. *decis.* 252. *num.* 2. Rot. *in Perusina Saluiani §. alterum vers. verum etiam* 3. *Decemb.* 1636. *coram D. Meltio.* Sexto si Aduersarius non negauerit se possidere, sed sustentauerit iudicium, contradicendo, & actitando. Scapuc. *d. q.* 25. *num.* 9. *vers. si autem pars.* Verall. *decis.* 360. *nu.* 1. *p.* 2. Seraphin. *decis.* 1415. *num.* 3. Rot. *decis.* 83. *nu* 2. *p.* 1. *recent.* vbi de obseruantia Rotæ. *& decis.* 20. *nu.* 2. *&* 171. *num.* 2. *post. Pacific. & in Romana Saluiani* 17. *Aprilis* 1643. *coram D. Cerro.* Buratt. *decis.* 584. *num.* 5. vbi similiter de Rotę obseruantia testatur. Maximè; si cũ litis sustentatione concurrat aliquod aliud administratione culum, Rot. *in Sancti Seuerini Dotis siu Saluiani §. possessio denique* 4. *Maij* 1640. *coram D. Dunozet. & decis.* 123. *num.* 1. *p.* 3. *recent.* Caualer. *decis.* 204. *num.* 6. Alios decem modos probandi possessionem Aduersarii ponit Menochius vbi supra, quos refert Pacific. *inspect.* 1. *cap.* 6. *num.* 9. Ad quam probandam sufficiunt probationes leuiores, etiam semiplenę. Rot. *decis.* 8. *de restit. spol. in nou. & in Romana pratensi Saluiani* 30. *Ianuarij* 1617. *coram D. Remboldo.*

7 Creditum verò cum hypotheca agentis hoc interdicto; quod est primum extremum, & præcipuum fundamentum Saluiani, secundum Scapuc. *de Saluian. q.* 5. *num.* 5. *lib.* 2. *&* Rot. *decis.* 61. *num.* 1. *p.* 2. *& decis.* 113. *num.* 1. *p.* 3. *recent.* sicut mater illius est hypotheca, vt dictum est supra, probatur etiam pluribus modis; Et Primò ex instrumentis, & publicis scripturis. Seraph. *decis.* 828. *n.* 4. Caualer. *decis* 204. *n.* 4. Buratt. *decis.* 32. *num.* 2. Rot. *decis.* 387. *num.* 2. *part.* 1. *& decis.* 669. *nu.* 1. *p.* 2. *& decis.* 123. *num.* 1. *p.* 3. *recent.*

Secundò probatur ex Apocis priuatis subscriptis, & iudicialiter recognitis. Duran. *decis.* 193. *num.* 1.

Tertio probatur per testes. Seraphin, *d. decis.* 1200. *in princ. & nu.* 1. Rot. *decis. præcit.* 1. *num.* 1. *post Pacific. de Salu. & d decis.* 669. *n.* 2. *& seq. p.* 2. *& d. decis.* 123. *num.* 1. *p.* 3. *recent.* & alibi sæpissimè.

Quarto probatur ex clausula constituti, & Præcarij in instrumento venditionis apposita. Seraphin. *decis* 1415. *num.* 2. Duran. *decis.* 40. *n.* 4. Rot. *decis.* 98. *n.* 10. *post Pacific. d. Saluian.*

Quintò probatur etiam ex confessione iudicialiter facta ad positiones, vt supra dictum est in probatione secundi extremi. *n. præced. vers.* 4. *per responsionem.*

Sextò probatur aliis legitimis probationum modis, quibus probari solent incumbentia in aliis iudicijs petitoriis, de quibus satis dictum est in superioribus.

8 Noto quarto, quod vltra prænotata ad effectum, vt agens hoc interdicto obtinere possit, probare tenetur, quod Res à Reo possessa sit eadem, in corpore, & substantia, quam de tempore obligationis, vel postea possidebat, & huiusmodi identitas est plenè probanda. *l. duo sunt Titij &* ibi Bart. *ff. de testament. tutel.* Pacific. *de Saluian. d. in spect.* 1. *cap.* 6. *nu.* 3. Scapuc. *eod tract. d. quæst.* 25. *num.* 10. *lib.* 1. Grauett. *cons.* 112. *n.* 5. Salust. Tiber. *in Prax. lib.* 2. *cap.* 2. *nu.* 12. Licet autem probetur plenè identitas ex pluribus demonstrationibus, Rot. *in Bononien. fideicommissi.* 6. *Februarij* 1645. *coram D. Roias.* Sufficit tamen illam probare per

Fff duas

duas demonstrationes, seù confines verificatos. *l. forma. ff de censib.* Rot. *d. decis.* 123. *num.* 1. *p.* 3. *& decis.* 26 *num.* 18. *&* 184. *num.* 6. *&* 294. *n.* 1. *post Pacific. de Salu.*

9 Noto quintò, quod hoc interdictum pluribus datur. Et Primò directum datur locatori, vtile vero datur cuicumque creditori hypothecario, vt dictum est supra *num.* 2. *&* 3.

Secundò datur hæredi creditoris, & hęredi hæredis. Scapuc. *de Saluian. q.* 18. *n.* 1. *& seqq. lib.* 1.

Tertiò datur substitutis in testamento. Caualer. *decis.* 357. *num.* 1.

Quartò datur Cessionario creditoris. Scapuc. *dict. q.* 18. *num.* 2. *&* 3. Duran. *decis.* 401. *num.* 1. Rot. *decis.* 28. *num.* 1. *part.* 4. *recent.*

10 Quintò datur legatario pro consequutione rei legatæ. *vt dix. sup. in praeced Interfec.* 18. *num.* 9. & notatur per Pacific. *de Saluian inspect.* 3. *cap.* 4. *q.* 8. *num.* 325. Caualer. *decis.* 420 *num.* 1. Buratt. *decis* 257 *nu.* 20 Mantic. *decis* 156. *nu* 4. Bertrand *cons.* 449. *lib.* 4. Rot. *decis.* 674. *num.* 4. *p* 3. *lib.* 3. *diuers.* Quod autem pro legato comperat Saluianum, est communis sententia Doctorum de qua testatur Gabr. *cons.* 46 *num.* 48. *lib.* 1. *& cons.* 44. *num.* 4. *lib.* 2. vbi etiam quod ita seruat Rota, vt facit similiter Duran. *decis.* 185 *num.* 2. *&* 5 *& decis.* 352. *nu.* 5. Ferentill. *ad Buratt decis.* 257. *lit. C. & decis.* 286. *litt. A. in fin. num.* 19. Seraphin. *decis.* 828. *n.* 1. Rot. *decis.* 589. *num.* 4. *p.* 3. *lib.* 3. *diuers. & decis.* 192. *num.* 3. *&* 387. *num.* 1. *&* 559. *num.* 2. *p.* 1. *& decis.* 302. *num.* 2. *&* 560. *num.* 2. *p.* 4. *recent.*

Et non solum competit Saluianum legatario contra res ipsas legatas ex veriori, & communi sententia, vt supra, & notat. Scapuc. *de Saluian. q.* 7. *num.* 3. *lib.* 1. Duran. *d decis* 185. *num.* 8 *& seqq.* Ferentill. *d. decis.* 286 *num.* 19. vbi alias Rotæ decisiones cumulat: verum etiam contra alia bona, quæ iam per testatorem possessa erant, quę sunt quoque hypothecata. Duran. *d. decis.* 185. *num.* 6. *& seqq.* Rot. *decis.* 387. *pracit. n.* 2. *p.* 1 *recent.* Quinimo & contra mobilia, pecunias, & nomina debitorum. Rot. *decis.* 559. *n.* 2. *p.* 1. *recent. & decis.* 82. *n.* 2. *& seqq post Pacific. de Salu.*

11 Sextò datur Fideicommissario. Gabr. *d cons.* 44. *num.* 1. *& seqq.* Pacific. *de Salnian. d. inspect.* 3. *cap.* 4. *q.* 8. *num.* 325. Scapuc. *eod. tract. q.* 8. *num.* 1. & ita passim seruat Rota, vt testatur Seraphin. *decis.* 828. *num.* 1. Rot. *decis.* 444. *n.* 4. *p.* 4. *recent.* Caualer. *decis.* 204. *num.* 4. Duran *decis.* 43. *num.* 1. *&* 258. *num*, 8. *&* 432. *n.* 1. Buratt. *decis.* 693. *num.* 1. Et tam contra bona fideicommissaria à testatore tempore mortis possessa. Rot *decis* 193. *num.* 1. *p.* 1. *&* 755. *num.* 1. *p.* 3. *recent.* quam contra bona fideicommisso subiecta Buratt. *d. decis.* 366. *num.* 1. & indistinctè contra alia bona, vt seruat Rota, de cuius obseruantia testatur. Buratt. *decis.* 275. *num.* 11. & non solum competit fideicommissario vniuersali, sed etiam particulari. Ferentill. *ad Buratt. decis.* 115. *nu.* 17.

12 Noto sextò, quod quamuis Saluianum principaliter contra bona dirigatur, agentì tamen illo non debentur bona, & res principaliter, sed creditum super illis. Rot. 383. *num.* 2. *&* 3. *p.* 1. *& decis.* 376. *nu.* 2. *& seq p.* 2. *recent. & decis.* 274. *num.* 7. *post Pacific. de Saluian.* Cum huius iudicii possessorli Saluiani interdicti natura sit, quod creditor de suo credito satisfieri debeat ex fructibus bonorum, in possessionem quorum immissus fuit, non autem quod illa distrahantur, vel adiudicentur. Scapuc. *de Saluian q.* 13. *nu.* 4. *lib.* 3. Duran. *decis.* 109. *n.* 1. Seraphin *decis.* 723. *num.* 15. *&* 915. *num.* 2. Rot. *decis.* 43. *num.* 2. *&* 44. *nu* 7. *p.* 1. *diuers. & decis.* 161. *nu.* 3. *&* 14. *p.* 6. *&* 179. *num.* 13. *p.* 7. *rec. & in Romana de Comitibus* 17. *Maij* 1581. *coram fel. rec. Clemente VIII. num.* 2. *& seq. vers non obstat impress. apud* Sal. Tiber. *in prax. lib.* 2. *post cap.* 5. *fol* 175.

Fallit tamen hoc, quando Creditor intentauit Saluianō, ad effectum cōsequendi rem ipsam sibi hypothecatam Rot. *in d. Romana de Comitibus & in d. decis* 44. *nu.* 7. *p.* 1. *diuers.*

13 Quapropter Creditor in possessionem rei sibi hypothecatæ immissus, ad effectum se satisfaciendi ex illius fructibus, rem ipsam vendere, aut alienare minimè valet, & si de facto distraxerit, nullum præiudicium debitori affert. Seraphin. *decis* 1100. *num.* 2 Rot. *d decis* 43. *num.* 2. *p.* 1. *diuers.* Sed si in alium alienare, & distrahere voluerit ipsam rem, in cuius possessionem immissus fuit, agere debet in petitorio. Rot. *d. decis.* 43. *nu.* 4. Salust. Tiber. *in Prax. lib* 2. *cap.* 2 *num* 36. *in fin.* Poterit tamen ad illius distractionem deuenire absque petitorio, si facultatem obtinuerit à Summo Pontifice; prout fieri solet in hac Alma Vrbe per viam signaturæ Santisimi Domini Papæ, cuius manu signatur commissio talis facultatis. Marchesan. *de commission appell. in Saluian. p.* 1. §. 2. *num.* 81. *fol.* 1006. Pacific. *de Saluian. inspect.* 4. *c.* 1. *n.* 144. Rot. *decis.* 161. *num.* 15 *p.* 6. *recent. & in Romana Dotis Mercurij* 4. *Iulij* 1635. *coram D. Pirouano* Mangill *de subhastat. q.* 126. *n.* 14. Seraphin. *d. decis.* 1100. *num.* 1. *& seq.*

Concedere tamen solet Summus Pontifex, & Alii Principes talem facultatem alie-

alienandi, & subhastandi bona prædicta creditoribus cum aliqua causa, præsertim quando fructus bonorũ sunt adeo tenues vt spatio 10. vel 12. annorum, & vltra ex illis satisfieri nequeant,& sententia immissionis aliquo modo transiuit in iudicatum. Et ita practicari solet in Signatura Gratiæ.

14 Noto septimo, quod cum in iudicio Saluiani disceptetur de sola possessione, vt per Saluſt. Tiber. *in Prax.lib.2. cap.2. num.10.* & illa tantum auocetur.Seraphin. *d.decis.*1100. *num.*1. Rot. *decis.*2. *num.*8. *post Pacific. de Salu.* Ideo immissus in possessionem rei, vigore Saluiani, non acquirit, nisi solam detentationem illius. *l.si cum venditor.ff.de euictione.* Seraphin. *decis.*725.*num.*4. Buratt. *decis.*240. *nu.*11. adeoque creditor non sibi, sed debitori possidet. Alex. *in l.*1. *§.si per seruum corporaliter num.*5.*ff. de acquir. poss.* Saluſt. Tiber. *d.cap.*2. *num.*36. Rot. *decis.*172.*num* 8. *part.*5. *recent.* penes, quem debitorem remanet vera possessio.Duran. *decis.*70.*num.*5. Rot.*decis.*49 *num* 1.*p.*5.*recent.* Et fructus tantum computantur in extinctionem debiti ad commodum eiusdem debitoris. *l.*1.*&* 2.*C.de pignoratit.action.*

15 Ex quibus colligitur, quod postquam creditor satisfactus fuerit de suo credito ex fructibus rei, in cuius possessionem immissus fuit, ad effectum se satisfaciendi, vt supra per viam Saluiani, restituere tenetur rem ipsam debitori. Rot. *decis.*161. *num.*3. *p.*6. *recent.* Gregor. *decis.*254. *num.*1. Quod si illicò non restituat, spoliare dicitur, Gregor. *decis.*254 *num.*3. & ibi Beltramin. *n.*6. Ferentill. *ad Buratt. decis.*848.*n.*16. Et proinde intentari potest contra eum actio spolii Rot. *decis.*130.*n.*15.*& decis.*223. *num.*10. *p.*7. *recent* & sic interdictum recuperandæ Rot. *decis.*11.*num.*8. *post Pacific. de Saluian* Scapuccin. *de Saluian. q.*12. *num.*1. *lib.*3. Saluſt.Tiber. *dict. lib.*2. *cap.*2. *num.*37. Beltramin. *ad Gregor.decis pracit.*254.*num.*6. vbi alias Rotę decisiones congerit. Vnde facta satisfactione competit debitori manutentio.

16 Noto octauò,quod in hoc iudicio Saluiani, ex primi debet summa certa debiti per creditorem. Roland. *cons.*14.*numer.*13.*lib.*1.Aretin. *in §.item seruiana.nu.*15. *Inst.de act.* Rot. *decis.* 609. *num.*1 *p.*4. *recent.* ad effectum, vt si debitor illam soluere voluerit, immissionem in possessionem rei hypothecatæ euitare possit Duran. *decis.*268 *num.*17. quia solutione eius, quod debetur omnis tollitur obligatio.*vt habetur Instit.quib.mod.tollit.oblig.in princ.*& per oblationem crediti debitor liberatur, *l.*1. *C. qui pot.in pign.habeant.* Rot. *decis.*207.*num.*1. *post Pacific. de Salu.* Et consequenter cessat Saluianum. *l.Paulus §. qui pignoris.ff. quib mod. pign. vel hypo. solu.* Rot. *decis.*78. *num.*1. *post Pacific.*

17 Noto nonò, quod in hoc iudicio Saluiani immissio in possessionem Rei hypothecatæ non impeditur per exceptiones altiorem requirentes indaginem, sed illæ remittendæ sunt ad petitorium.*l.fin C.quor. bonor.* Rip. *in rubr.ff.de pignor. num.*19. Pacific. *de Saluian. in spect.*4.*cap.*1.*num.*225. Rot. *decis.*52 *num.*7. *&* 61. *num.*1. *&* 63.*num.*12. *post eundem Pacific. de Saluian.* Gregor. *decis.* 563.*nu* 15. Exceptiones verò, quę incontinẽti probantur,admittuntur, etiam si alias non admitterentur.Rot *decis.*19 *num.*4.*post Pacific de Saluian.& decis.*57. *n.*4.*p.*2.*diuers.& decis.*704. *nu.*1 *p.*3. *recent.* Duran. *decis.*193 *num.*12. Omnes autem exceptiones, quæ obstarent Defuncto,si viueret,& agere vellet hoc interdicto, obstāt etiam eius hæredi. *l.sciat.ff.de euict. l. venditrici. C. de reb alien. non alienand.* Rot. *in Romana Dotis* 15. *Iunij* 1643.*coram R. P. D. Cerrio.*

Prout admittitur hypotheca anterior alterius creditoris, ad effectum impediendi immissionem agentis interdicto Saluiano. *l.*2 *ff. qui potior. in pignor. hab.* cum aliis cumulatis per Rot. *in Rauennaten. Saluiani* 18. *Iunij* 1642. *coram D. Meltio. & in Fulginaten. Saluiani* 1.*Iunij* 1643. *coram D. Bichio.*

INTERSECATIO XX.

De Remedijs Retinendæ Possessionis; nimirum de Interdictis vti Possidetis, & Vtrobi.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum* Vti possidetis, *quid sit?*
2 *Interdictum* Vtrobi, *quid, & vnde dictum?*
3 *Interdictum Retinendæ possessionis in Romana Curia dicitur mandatum de manutenendo.*
4 *Manutentionis Iudicium est summarijssimũ.*
5 *Interdictum vti possidetis duplex est.*
6 *Pro quibus rebus detur.*
7 *Annui redditus, & census inter immobilia numerantur.*
8 *Quibus detur hoc interdictum vti possidetis. Possessio Ciuilis, & naturalis, quæ?*
9 *Violentiarum quinque genera.*
10 *Contra quos hoc interdictum detur.*

Censum solitum non soluens hoc interdicto compellitur.

11 *Quæ requirantur, vt detur.*
12 *Quæ probanda sunt in hoc interdicto.*
13 *Probationes in hoc Iudicio quales esse debeant.*
14 *Ad quos effectus detur.*
15 *Qualiter libellus concipi debeat in hoc interdicto.*
16 *Sententia in hoc interdicto qualiter concipienda.*
17 *Interdicta retinendæ possessionis plura in Iure dantur.*
18 *Appellatio, & exceptiones, an dentur in hoc iudicio,*

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit, quod annis præteritis emit quandam vineam sitam in loco N. propè vineam talis de tali ex vno latere, & vineam talis de tali ex alio latere, &c. à Sempronio de Sempronus pro pretio scutorum mille, prout ex instrumento rogatu manu N. publici Notarij latiùs apparet, cui relatio, &c. quam quidem vineam multis ab hinc annis comparens ipse vsq; ad præsentem diem pacificè, & quietè possedit, prout etiam hodiè tenet, ac possidet, illam colendo, & fructus percipiendo, tamquam verus dominus; verum quia non obstante quod ipse sit in huiusmodi pacifica, & quieta possessione dictæ vineæ, hesterna die Titius de Titijs de facto, & contra omne Ius comparentem ipsum in sua quieta possessione turbare, & molestare præsumpsit, colligendo fructus eiusdem vineæ, & expellendo per vim famulum ipsius comparentis, ne colligeret. Propterea recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit decerni, & declarari, comparentem ipsum iniustè à præfato Titio turbatum fuisse; & proinde eundem Titium cogi, & compelli, vt à tali turbatione, ac molestatione desistat; & vt abductos fructus, cæteraque ablata ipsi comparenti integrè restituat, vna cum omnibus damnis expensis, & interesse. Insuper petit dictum Titium per eandem Curiam iuris, & facti remedijs opportunis cogi ad amplius comparentem in sua possessione non molestandum, nec inquietandum; & ad præstandam idoneam cautionem de in futurum non turbãdo, nec vexando, nec turbari, aut vexari per Alios non faciendo. Super quibus, &c. Deducens, &c. Non se astringens, &c. Et ita dicit, *& prouideri petit isto, & omni alio meliori modo, &c.*

Quod si agatur interdicto Vtrobi, fieri potest libellus eodem modo paucis mutatis, prout ex infra dicendis apparebit.

Forma Sententiæ.

In Dei, &c. Nos, &c. In causa, &c. De & super *turbatione, & molestia pacificæ possessionis cuiusdam vineæ, &c.* Visis, &c. Christi *nomine, &c.* Dicimus, &c. & declaramus *N. de N. Actorem esse potiorem in possessione vineæ positæ in loco N. propè bona N. &c. in actis deductæ, &c. Ideo condemnamus dictum Titium de Titijs Reum conuentum, vt dictum N. de N. Actorem in pacifica, & quieta possessione relinquat, nec illum amplius turbet, neque molestet. Et insuper condemnamus eundem Titium, vt idoneam præstet cautionem de non turbando, nec molestando illum in futurum.* Et Victum *Victori, &c.* Et mandatum, &c. & ita, &c. omni *modo, &c.*

Potest etiam alio modo fieri sententia, concedendo scilicet manutentionem Actori, qui bene de sua possessione probauit, & tunc formari poterit, vt infra, videl.

In Dei, &c. Nos, &c. In causa, &c. De & super *manutentione in possessione vnius vineæ, sita in loco N. iuxta bona N. de N. & N. de N. saluis alijs, si qui, &c. de qua agitur, rebusque alijs, &c. Dicimus, pronunciamus, sententiamus, determinamus, & declaramus dictum N. de N. manutenendum, defendendum, & conseruandum fore, & esse, prout manutenemus, &c. & manuteneri, &c. mandamus in quieta, & pacifica possessione dictæ vineæ* (si sit vinea, domus, si sit domus, vel prædij, si sit prædium; & sic de reliquis,) *eiusque iurium, & pertinentiarum quarumcumque, ac fructuum, prouentuum, ac redituum perceptione, contra, & aduersus dictum Titium de Titijs, amoto eodem Titio, quatenus, &c. detentore, & quodcumque mandatum de manutenendo desuper necessarium, & opportunum decernendum, & relaxandum fore, & esse, prout decernimus, & relaxamus.* Victumq; *Victori, &c.* & ita, &c. omni *modo, &c.*

Quod si actum fuerit super turbatione quasi possessionis seruitutis aucupandi, piscandi, ligna cedendi, pascendi, transeundi, tigni immittendi, canonem, vel redditus exigendi & huiusmodi, concipi potest sententia, vt infra, videl.

In Dei, &c. Nos, &c. In causa, &c. Visis, &c. Christi *nomine, &c.* Dicimus, &c. *& condemnamus Titium de Titijs Reum conuentum, ne N. de N. Actorem in sua quasi possessione seruitutis N. turbet, aut vim inferat.* Vel: *in quasi possessione exigendi annuum canonem,* seu *redditus, &c.* vel *fructus census scutorum tot super tali fundo, &c. alias impositi, vt ex instrumento rogato manu N. Notarij in Actis producto, &c.* Vel: *super*

super annua præstatione,&c. Quo verò ad interesse petitum & non probatum ab eodem N.de N. Actore eũdem Titium de Titijs Reum conuentum absoluimus, & liberamus, ac iustis de causis non molestari mandamus. Mandatumque, &c. Et ita,&c. omni *modo,&c.*

Si vero per viam manutentionis, vt supra, procedere voluerit Iudex in sententiando, tunc forma sententiæ erit,vt infra, videlicet.

In Dei,&c. Nos,&c. In causa &c. de, & *super manutentione in quasi possessione iuris exigendi annuum canonem scutorum tot super domo N.* Vel: *Fructus annui censas,&c.* Vel: *in quasi possessione seruitutis N. &c. de qua agitur, Rebusque alijs,&c.* Visis,&c. Christi, *nomine,etc.* Dicimus,*etc.* Et declaramus *dictum N. de N. manutenendum, defendendum, & conseruandum fore, & esse, prout manutenemus,&c. manutenri,&c. mandamus in quieta, & pacifica possessione,* Vel: *quasi, exigendi dictum annum canonem, &c.* Vel: *fructus censas,&c.* Vel *seruitutis N. &c.* Et Mandatum *quodcumque de manutenendo desuper, &c.* Victumque *Victori, &c.* Et ita &c. omni *modo, &c.*

Casu vero, quod Actor non plenè probauit, & constare fecit in actis de sua possessione,sed Reus è contrario melius suam intentionem super possessione controuersa probationes fecit, tunc sententia ferenda erit pro ipso Reo; absoluendo illum à petita molestia per Actorem, infrascripto, vel simili modo, videl.

In Dei,&c. Nos,&c. In causa, &c. De,& super *molestia, & turbatione possessionis vnius Vineæ sitæ in loco N. propè bona, &c. de qua in actis, &c. Rebusque alijs, &c.* Visis,&c. Christi *nomine, &c.* Dicimus, &c. *& Titium de Titijs Reum conuentum à petitis per N. de N. Actorem absoluimus, & liberamus, præcipiendo eidem N. de N. Actori, ne amplius dictum Titium Reum conuentum turbet, aut molestet sub pœna scutorum tot... &c. Eumdemque Titium Reum conuentum potiorem in possessione prædictę Vineæ posita, vt supra, iuxta bona,&c. declarando.* Et Victum *Victori,&c.* Et Mandatum, &c. Et ita,&c. omni *modo,&c.*

Quod si Actor defecerit in probationibus, & constare non fecerit, se possidere tẽpore litis contestatæ, quia fortè Reus illum spoliauit, tunc sententia ferenda quoque est ad fauorem Rei conuenti,vt infra, videlicet.

In Dei, &c. Nos, &c. In causa,&c. De, & super, &c. Christi *nomine, &c.* Dicimus, &c. Et Titium *de Titijs Reum conuentum absoluimus à petitis per N. de N. Actorem: Possessionem tamen, quam vt ab Aduersario tempore litis contestatæ ipse Titius Reus habuit, tamquam violentam non proficere in hoc interdicto vti possidetis declaramus, ideo dictum N. de N. Actorem similiter absoluimus ab intentione dicti Titij Rei conuenti, & sic neutram partem super interdicto vti possidetis condemnamus, sed tantum in expensis dicti N. Actorem,qui libellum porrexit, quarum taxationem nobis,&c.* Et ita,&c. omni *modo, &c.*

ANNOTATIONES

---

1 Noto primò, quod interdicta retinendæ possessionis plura sint, vt inferius dicemus, sed duo tantum præcipua enumerantur, nimirum interdictum vti possidetis,& interdictum Vtrobi. Illud vti possidetis datur ad retinendam, & conseruandam possessionem rerum immobilium. *l.1.& tot.tit.ff.vti possidetis & §. retinendę vers.* seu *§.sed interdicto vti possidetis. Instit.de interdict.* Bart. & Alij communiter *in l.vnic.* C. *vti possidet.* Menoch. *in tract. de retinend. possess.in prælud.n.3.* Boccacc. *de interdict.vti possidet.cap 2.num.15.*

2 Istud verò Vtrobi signanter datur ad restituendam, & conseruandam possessionem rerum mobilium *l.1.ff.vtrobi et d.§. retinendæ seu sed interdicto vers.vtrobi vero il 1.* Boccac. *d.cap.2.num.15.& cap.6.n.1.& seqq.* Ambo autem competunt possidenti tantum, quia nõ possidenti alia dantur remedia. Hęc vero introducta fuerunt ob violentiam turbatiuam contra eum, qui turbat possidentem rem suam in sua possessione, vel quasi, quam habuit, & habet, vt à turbatione desistat. Et sic possessor quietam possessionem retineat, & non amittat, ac cautionem de amplius non turbando præstet, & interesse præteritæ turbationis soluat. Vtrumque interdictum nempe vti possidetis, & vtrobi nomẽ sumpserunt à primis verbis edicti Prętoris. *l.1. ff. vti possidet. & l. vnic. ff. vtrobi.* ex quibus Iuribus patet, quod ambo introducta sunt de Iure Prætorio, quo cauetur, *vti possidetis, ita possideatis.* Improbauit enim Pretor vim inferri ei, qui possidet, & voluit,vt quilibet possideat,sicut possedit donec

nec Iure conuincatur, ne pax, & tranquillitas Reipublicæ peruertatur. *dict. l.* 1. *ff. vti possid.*

Interdictum Vtrobi dicitur à Verbo: *Vtrum, & vbi*, hoc est apud quem. Quasi dicere volens Prætor, apud quem est res mobilis, apud eum sit. Gloss. *in d. l. vnic. ff. vtrobi, & in d.* §. *retinendæ Instit. de interdict.* Et quamuis antiquitus aliqua daretur differentiæ inter hęc duo interdicta *vti possidetis, & vtrobi*, hodie tamen vnica tantum inter illa constituitur, vt scilicet primum detur pro rebus immobilibus, secundum pro mobilibus; In reliquis verò omninò exęquata sunt; nam in vtroque interdicto sufficit possessio tempore contestationis litis. *d. l.* 1. *in princ. &* §. *hoc interdictum. ff. vti possidet. d. l. vnic.* §. *interdictum ff. vtrobi d.* §. *retinendæ* §. *sed interdicto*, *&* §. *hodie Instit. de interdict.* Boccac. *de interdict. vti possid. d. cap.* 2. *nu.* 3. *& cap.* 6. *num* 1.

3 Noto secundò, quod interdicta retinendæ manutenent, & conseruant possessorem, seu detentorem in possessione rei, in qua non vi, nec clam, nec præcario reperitur tempore litis contestatæ, vt probatur *in d.* §. *hodie Instit. de interdict. & in l.* 1. *ff. de itiner. actuq. priu. l.* 1. *ff de superficieb. l.* 1. *ff. ne vis fiat ei. l.* 1. *de aqua quo id. & æstiu. & l.* 1. *ff. de riuis cum concordantibus*. & notatur per Bartol. *in l. ait Prætor* §. *quod ait num.* 2. *&* 15. *ff. vti possid.* Boccac. *de interdict. vti possid. d. cap.* 2. *num* 1. vbi aduertit, quod hac ratione in Romana Curia interdictum retinendæ possessionis appellatur *manda um de manutenendo*, vt notat etiam Ripolphin. *in sua Prax. p.* 2. *cap.* 12. *num.* 90. *&* 92. vbi ait manutentionem optima ratione fuisse introductam, ne Partes inter se contendentes de possessione rei controuersæ veniant ad arma, & vt constet quis sit Actor, & quis Reus ex Contard. *in l.* 1. *lim.* 3. *nu.* 48. *C. si de moment. possession.* Menoch. *de retinend. remed. vlt. num.* 12. Scaccia. *de appellat. q.* 17. *limit.* 6. *membr.* 2. *num* 1. Rot. *decis.* 404. *num.* 5. *p.* 2. *rec.* Benintend. *decis* 79. *n.* 3.

4 Quod quidem iudicium manutenentionis est breue & summariissimū, vt tradunt Menoch *de retinend. remed. vlt. n.* 4. Couarruu. *practicar. quæstion. cap.* 17. *num.* 2. *& seqq.* Castr. *consil.* 2. *num.* 2. *lib.* 2. Rot. *decis.* 641. *num.* 7. *p.* 1 *diuers. & decis.* 1. *num.* 2 *& decis.* 341. *num.* 4. *p.* 3. *&* 383. *num.* 7 *p.* 4. *recent.* Et in hoc retinendæ, seu manutentionis iudicio requiritur omninò libellus, & in Romana Curia Monitorium, quod loco libelli succedit, cum in ea per viam monitorii, non libelli procedatur, Menoch. *vbi sup. remed.* 3. *nu.* 453. Rot. *decis.* 123. *n.* 12. *p.* 7. *recent.* nisi intentetur incidenter, quia tunc libellus, seu monitorium non requiritur; vt si prius lis legitimè introducta fuit, vel si Iudex ex officio concedit manutentionem. Menoch. *vbi sup.* Rot. *ibid. num.* 12. secus si lis non fuerit antea introducta, vel si concedatur manutenentio ad instantiam partis. Menoch. & Rot. *loc. cit.*

Quando autem Pars petierit manuteneri, est prorsus Actor originarius & voluntarius, quamuis aliquo modo videatur Reus necessarius, præsertim quando petit ante omnia manuteneri. Gregor. *decis.* 64. *nu.* 5. Rot. in Valentina *pensionis* 31. *Ianuarij* 1600. *coram D. Patriarcha Hierosolymitano impress.* apud Marchesan. *de commiss. iaclation. p.* 3. §. 2. *decis.* 1. *num.* 1. *fol* 353. *& seq.*

Et est notabile in hoc iudicio retinendę, seù manutentionis, quod sępissimè accidit, vt vterque litigans sit Actor, & vterque Reus; quod est, quando vterque de possessione contendit, & porrigit libellum, in quo manuteneri petit, nec clarè constat quis reuera sit Actor, & quis Reus. Menoch. *de retin. d. remed.* 3. *nu.* 759. *vers. hęc ergo opinio.* Boccac. *d. tract. de interd. vti possid. capit.* 15. *num.* 1. *& seqq. & num.* 13.

5 Noto tertiò, quod interdictum, vti possidetis duplex est, directum, & vtile. directum datur pro retinenda possessione rerum corporalium, quæ verè possidentur *l. possideri in princ. ff de acquiren. possess.* Vtile vero datur pro tuenda quasi possessione rerum, & iurium in corporalium, quæ quasi possidentur. Gloss. *in d l.* 1. *ff. vti possidet. & in d. l. vnic. verb. fundum C. eod tit.* Dec. *in cap. licet. causam num.* 215. *de probat.* Boccac. *vbi sup. cap.* 8. *num.* 1. *cum seqq.*

6 Vnde patet hoc interdictum dari. Primò pro possessione rerum corporalium immobilium, vt sunt prædia, fundi, domus, & huiusmodi, *d l* 1. *in princ. &* §. *hoc interdictum. ff. vti possidet.* vbi habetur, quod competit siue in totum, siue pro parte res prædictæ possideantur. Secundò datur pro possessione rerum incorporalium, vt sunt Iura, seruitutes, & similia. Gloss. *in d. l.* 1. *ff. & d. l. vnic. C. vti possidet.* & est textus *in l. sicuti* §. *Aristo in fin. ff. si seruit. vindicet.* Ioan. Faber. *in d.* §. *retinendæ num.* 15. vbi tamen dicit hoc esse verum, quando Iura illa adhærent rei immobili, quia tunc res mobilis dicitur pars rei immobilis. *l.* 1. §. *illud vtique, &* §. *seq. ff de vi, & vi armat.* Boccac. *d. cap.* 2 *num.* 15. alias secus. Idem dicit de alijs Iuribus Personalibus Faber. *ibid. post princ.* per text. *in cap. querelam. de election.* Quare admittit competere pro quasi possessione seruitutum personalium, vt sunt vsus, & vsus fructus. per *l. fin. ff. de vsu fruct.* Et realium habentium causam cōtinuam, non

non verò discontinuam, vt est iter, vel actus, in quibus factum hominis continuũ requiritur, & tunc datur interdictum de itinere, actuque priuato, secundum Gloss. *in d. §. retinendæ verb. ingens* & Bart. *in l. 1 n. 5. ff. vti possid.* Quæ quidem intelligi debent, secundum Angel. *in pracit. §. retinendæ nu. 7.* quando quis non turbatur in possessione rei corporalis immobilis propter hoc, sed quando turbatur in quasi possessione Iuris, & seruituris tantum, vt si quis voluerit domum suam altius tollere, & vicinus prohibeat; tunc datur, quia prohibetur vti re sua immobili, & tali casu datur directum, ratione rei corporalis; Si vero prohibeat altius domum extollere, asserendo sibi deberi seruitutem altius non tollendi, tali casu quia turbatur in Iure altius tollendi, datur vtile interdictum; Idem tenet Angel. *loc. cit.* in turbatione quasi possessionis iurisdictionis, vel alterius Iuris, puta eligendi nominandi, præsentandi, decimandi, vectigalia colligendi, & similia, nam tunc daretur hoc interdictum. *per cap. licet de probat.* Hinc est, quod secundum Bartol. *in l. 2. ff. quor bonor.* non competeret hoc possessorium iudicium pro prestationibus personalibus annuis, vt ad aliquid dandum tali certo tempore, nisi habeatur ius in personam sic obligatam, vt est in vassallo, seruo, & similibus; sequitur Ioan. de Platea *in d. §. retinendæ num 6.*

7 Difficultas tamen hic proponi posset, numquid detur hoc interdictum, & sic manutentio ei, qui turbaretur in quasi possessione Iuris percipiendi alios annuos redditus, puta census, & similes? Et respondetur affirmatiuè, quia soluuntur ratione alicuius rei immobilis, & tunc vtile interdictum non solum datur contra tertium turbantem, qui diceret sibi illud ius competere: verum etiam contra debitorem non soluentem. *vt notatur in d. l. vnic. C. vti possid. & in d. cap. licet de probation.* Bart. *in d. l. 1. ff. vti possid.* Ioan. Faber. *in d. §. retinenda, num. 20.* Et Rota concedere solet manutenentionem existenti in quasi possessione exigendi census; ac censuũ fructus. Burrat. *dec. 60. nu 1. & seqq.* vbi etiã ait, quod vnica tantum solutio sufficit ad constituendum creditorem in quasi possessione. Gregor. *decis. 313. num. 1. & seqq.* Rot. *decis. 614. nu. 1. p. 1. rec.* Sic etiam existenti in quasi possessione exigendi affictus, seù pensiones bonorum locatorum. Papiens. *in Prax. form. libell. qu. agit ad affict. §. 6. super solutione nu 5.* Berou. *cons. 119. n. 5. lib. 3.* Buratt. *d. decis. 60. num. 1. & decis. 289. n. 11.* Caualer. *decis. 228. num. 3.* Et ratio est, quia annui redditus, & census computantur inter res immobiles *Clement. exiui §. cumque annui redditus de verb. signif.* Glos. *in l. iubemus nulli in princ. verb. annonas C. de Sacrosanct. Eccles.* Iason. & Alii *in l. dum. ff. qui satisdar. cogant.* vbi dicit, quod possidens annuos redditus non cogitur satisdare. & idem dicit Abb. & ibi Add. *in cap. nulli de reb. Eccles. alien. vel non.*

8 Noto quarto, quod hoc interdictum vti possidetis, pluribus datur, & primò illi, qui ciuiliter tantum possidet, & in ea ciuili possessione turbatur. forsan ab alio, qui naturaliter tantum possidet, vt habetur *in l. fin.* & ibi Gloss. *verb. alter. possessionem ff. vti possidetis* & Glos. *in l. vnic. verb. vti possidetis in princ. C. eod. tit.* Natt. *cons. 419. num. 2. lib 2.* Gabr. *de acquir. possess. conclus. 6. num. 12.* Menoch. *de recuper. remed. 1 num. 189. & rem. 15. num. 391.* Put. *decis. 419. num. 2. lib. 2.* Mantic. *decis. 185. num. 3.* Rot. *decis. 366. num. 3. p. 1. & 649 num. 10. p. 2. & 196 num. 4. p. 3. & 91. n. 1. p. 5. & 275. nu. 3. p. 6. recent.* Quod procedit etiam in vsufructuario habente quasi ciuilem possessionem. Rot *dict. decis. 366. num. 3. p. 1. recent.* Duran *decis. 114. num. 9.* Gregor. *decis. 9. num. 6. & 307. num. 6.* Ciuilis autem possessio dicitur quæ animo retinetur, vt est in proprietario absente. Iason. & Alii *in l. 1. ff. de acq. possess. per text. in l. etiam possidere §. qui ad nundinas*, & ibi Gloss. & DD. *ff. eod. tit. de acquir. poss.* Naturalis vero possessio dicitur illa, quam habet occupans possessionem absentis, vt est in vsufructuario, emphyteuta, & similibus. *l. naturaliter. in princ. ff. de acquir poss.*

Secundò datur ei, qui naturaliter tantum possidet *d. l. fin. ff. vti possid.*

Tertio datur ei, qui ciuiliter, & naturaliter simul possidet. *d. l. 1. §. hoc interdictum ff. vti possid.* ibi *fieri potest, vt & possessor idem, & dominus sit.* Quomodo autem hæc possessio eodem tempore dari possit, vid. DD. *in l. 3. §. ex contrario, ff. de acquir. possess & in l. si vt certo §. si duobus. ff commodati.* & Gloss. *in d. §. retinendæ Inst de interd.*

Quarto datur tam possidenti res corporales immmobiles, quam quasi possidenti res incorporales, cum hac tamen differentia, quod primò competit directum interdictum: secundo verò vtile *d. l. 1. C. vti possid. d. cap licet de probat.* Bart. *in d. l. 1. ff. vti possid.*

Quinto datur ei, qui diffamatur ab aliquo de possessione, aut Iure alicuius rei, asserendo, quod illud sibi non competat. Quod verum est, secundum Bart. *in d. l. 1. §. huius autem interdicti. ff. vti possit.* per text. *in l. vim facit ff. de vi, & vi arm.* si per talem diffamationem ille turbaretur in sua possessione, vel quasi: alias secus, quia hoc interdictum introductum fuit ad excludendam,

dam violentiam turbatiuam. *d.l.1 in princ.* ibi *vim fieri veto ff. eod.*

Sexto datur domino pro turbatione facta colonis, vel aliis causam habentibus ab illo in possessionibus, quas ab eodem tenent. Et ratio est, quia turbatio possessionis illorum redundat in damnum domini. *arg. l. aut qui aliter §. si quis dum putat. ff. quod vi aut clam.*

Octauo datur directo domino feudi, vel emphyteusis pro turbatione possessionis rei feudalis, vel emphytheuticariæ facta vassallo, vel emphyteuticario, ob eamdem rationem, & in super, quia qui impedimentum recipiunt, ne liberè vti possint re sibi concessa, non præstabunt seruitia, & debitam pensionem domino directo rem concedenti. Abb. *in dict. cap. licet. num. 13. de probat.* Faber. *in d. §. retinenda nu. 7.* & Io. de Plat. *ibid. n. 6.*

Nono datur hoc interdictum, & sic manutentio, etiam mero detentori rei, donec de causa principali cognoscatur. *l. Actilius* vbi Castr. *num. 5. de donat.* Couarr. *practicar. quæst. d. cap. 17. num. 5. vers. sic sanè* Menoch. *de retinend. d. remed. vlt. nu. 18.* Seraphin. *deci. 1471. num. 7.* Rot. *decis. 641. num. 9. p. 1. diuers.* Burrat. *decis. 60. num. 12. 131. num. 7. &* 164. *nu 4.* quia ad effectum obtinendi manutentionem, non attenditur bonum, vel malum ius possessionis, sed solum ipsa detentio, & insistentia. Cast. *vbi supra.* Rot. *decis. 93. num. 4. p. 4. & 97. num. 10. p. 5. recent.* Buratt. *decis. 904. num. 8.* ac sola possessio de facto, quamuis in iusta. Rot. *decis. 284. n. 11. p. 5. & 188. num. 10. p. 7. recent.*

Decimo datur etiam spoliatori, donec causa termineтur per tres cõformes. Castr. *loc. cit. & ibid.* Roman. *n. 7.* Neuizan. *cons. 80. num. 3. vers. & dixit.* Caputaquens. *decis. 347. p. 2.* Rot. *decis. 641. p. 1. & decis. 50. num. 29.* vbi de stylo Rotæ dicitur *p. 2. & decis. 482. p. 3. lib. 3. diuers. & decis. 115. n. 4. p. 1. et dec. 284. n. 10. p. 5. rec.*

Vndecimo datur manutentio etiam prædoni, donec cognoscatur de eius iniustitia, nam medio tempore litis pendentiæ tueri debet in sua tali quasi possessione. *cap. in litteris de restit. spoliat. cap. licet il. 2. de prabend. in 6. l. colonus. & l. cum fundus ff. de vi, & vi arm. l. si quis à se fundum C. ad leg. Iul. de vi publ.* Boccac. *de interdict. vti possidet. dict. cap. 2. nu. 87.* Mantic. *decis. 185. nu. 7.* Buratt. *decis. 194. nu. 9.* Rot. *in Ciuitatis Castelli Bonorum 8. Nouembris 1589. coram emin. D. Card. Pamphilio impress.* apud Marchesan. *de commiss. p. 1 fol. 969. & d. decis. 115. n. 4. p. 1. & 284. num. 10. p. 5. recent.* Dummodo notoriè non constet, quod sit prædo ex eisdem actis. Abb. *in cap. cum Ecclesia sutrina n. 26. de caus. possess. & propr.* Crauett. *cons. 249. nu. 6.* Menoch. *de recuper. remed. 1. num. 113. cum seqq.* vbi de communi cum Aliis cumulatis per Ferentill ad Buratt. *d. decis. 194. litt. C.*

9 Noto quarto, quod cum vtrumque interdictum, tam vti possidetis, quam vtrobi introductum sit, propter violentiam, vt dictum est, contra turbantes aliquem in sua possessione, vel quasi, & violentiarũ quinque sint species, secundum Gloss. *in l. extat. ff. quod met. caus. & in l. 1. C. de his, quæ vi metusuè caus. fiunt. & in c. ad audientiam eod tit. de his, quæ vi metusuè caus. fiu.* & Angel. *in §. quadrupli. nu. 17. Instit. de action.* Ideo singulas exponere necesse erit. Alia enim dicitur violentia inquietatiua: alia compulsiua: alia expulsiua: alia ablatiua: & alia turbatiua.

Inquietatiua est, quando aliquis, qui non est possessor, nec prętendit se possessorem esse, vi, aut clam inquietat, & non sinit alium vti re sua quietè, & tunc locum habet, non hoc interdictum, *vti possidetis*, aut *vtrobi*, sed interdictum, *quod vi, aut clam.* Iason. *in l. si quando n. 6. C. vnde vi.*

Compulsiua est, quando quis per vim, & metum cadentem in cõstantem virum compellitur ad aliquid dandum, vel faciendum, & tali casu, neque locum habent interdicta vti possidetis, & vtrobi, sed actio quod metus causa. Bald *in rub. ff. quod met caus. & in rubr. in fin. de controuer. inuestit. in Vsib. Feudor.*

Expulsiua est; quando quis per vim expellitur de possessione fundi, vel domus, & sic propriè cadit in rebus immobilibus, & pro tali violentia neque dantur nostra interdicta vti possidetis, & vtrobi, sed interdictum vnde vi, ad recuperandam possessionem amissam. de quo habetur *in l. si quis in tantam C. vnde vi § recuperandæ Inst. de interdict. cap. retinenda 3. q. 1. & cap. sępè de restit. spoliat.* Et hæc violentia inducit spolium, quod est adeo priuilegiatum, vt spoliatus ante omnia sit restituendus, & ei obiici non possit exceptio dominii. *cap. in litteris de restit. spoliat. cap. fin. de ordin. cognit. & l. si quis C. ad leg. Iul. de vi pub.*

Ablatiua est illa, quæ circa res mobiles committitur, quando tales res per vim auferuntur, de quo *in tit. ff. & C de vi bonor. rapior. et Inst. eod tit.* & tunc actio vi bonorum raptorum datur, non interdictum vti possidetis, vel vtrobi.

Turbatiua verò violentia est, quando duo, vel plures prætendunt se eamdem rem possidere, & vnus turbat alium in illius possessione, quo casu, si committatur in rebus immobilibus, proditum est interdictum vti possidetis; si vero

rò in rebus immobilibus datur interdictũ vtrobi. *vt in præcit. §. retinendæ. Inst. de interdict.* Et de ista tantum violentia loquimur hic.

10 Noto quinto, quod hoc interdictum vti possidetis contra plures datur; Et Primo contra turbantem Aliquem quietè vti possessione rerum corporalium immobilium, quamuis prætendat se quoque possidere *d.l.1.§.3. verf. sed si inter ipsos ff. vti possid.*

Secundo contra turbantem aliquem in possessione, quamuis non contendat se possidere Gloss *in d l.1.§. huius autem interdicti in verb affirmat.* & ibi DD. per text. *in l. si duo §. si vicinus. ff. vti possid.* Gloss. & DD. *in d cap licet verb. vti posside is in princ. de probat.* Papiens *in Pract form. libell. pro turbat. poss. §. ac præsentialiter turbat. num. 3.* Felin. *in dict. cap. licet de probat.* Angel. *in d. §. retinendæ num. 1.* Faber. *num. 11.* & Platea *nu. 7.* Sufficit enim quæcumque prohibitio, vel impedimentum, ne quis quietè vtatur possessione rei suæ, vt si arbores succiderit, fructus collegerit, colonum expulerit, laborare prohibuerit, vel aliud simile egerit, licet non contenderit, quod ipse possideat, de quo Bart. *in d.l.1.§. restituenda ff. vti possid. & in l. vim facit. ff quod vi, aut clam. & in l. Magnus §. fundo ff. de legat. 2.*

Tertio datur contra turbãtem aliquem vti quasi possessione seruitutis, iurisdictionis, & aliorum Iurium incorporalium. *d. cap. licet de probat l. sicuti § Aristo in fin ff si seruit vindic.* Bart. *in l. si duos §. hoc interdictum. ff. vti possid.*

Quartò contra eum, qui aliquem in ciuili, vel naturali possessione turbat. *d.l fin. ff. vti possid.*

Quintò datur contra diffamantem de possessione, aut Iure alicuius rei per alium pacificè, & quietè possesse, quasi quod illud ius possidenti non competat. Bart. *in d l.1.§ huius autem ff. vti possid.* & dictum est supra *n.6. verf. quinto datur.*

Sextò datur contra eum, qui cessat soluere annuos census, vel redditus, sub aliquo prætextu, ita vt aliquo modo turbetur possessio domini, de quo dictum est *sup. num 7.* non daretur tamen, si cessatio esset propter inopiam debitoris census, quia non adhibet violentiam turbatiuam, quæ in hoc interdicto præcisè requiritur, vt supra vidimus. Neque daretur hoc interdictum, si quis cessauerit à solutione census, negando illi deberi censũ, & proinde se non soluturum in posterum, quamuis per plures annos soluerit, sed benè competeret interdictum *vnde vi*, quia per talem resistentiam, & contradictionem videtur expellere, & spoliare dominum, & sic ad recuperandam possessionem agere, et spoliatus, non ad retinendam. *cap. querelam de election.* vbi Abb. & DD. facit, quod dicit Faber *in d. § retinendæ nu. 10.* & Innoc. *in cap. suborta de sentent. & re iudic.* subditos censeri spoliare dominum quasi possessione iurisdictionis statim, ac recusauerint ei obedire.

11 Noto quinto, quod adhoc, vt hoc interdictum vti possidetis detur, plura requiruntur. Et Primò requiritur possessio de præsenti à parte Actoris *§. hodie Instit. de interdict.* & colligitur ex *d.l.1.§. est igitur ff. vti possid.* vbi datur hoc interdictum retinendæ possessionis, ne vis inferatur ei, qui quiete rem possidet. Faber. *in d. §. retinendæ num. 18.* Neque refert, an sit possessio naturalis tantum, an ciuilis tantum, an verò naturalis, & ciuilis simul. *per text. in d.l. fin. ff. vti possid.*

Secundo à parte Actoris requiritur, vt non habeat illam possessionem vi, clam, vel præcario à Reo, contra quem hoc interdictum proponit. *d. l. 1. in princ. & §. fin. ac l. si duo in princ. ff vti possid. l. 1. C. eod. tit. et d. §. retinendæ verf. hodie, seu §. hodie Inst. de interdict.* alias Reus excipere poterit contra Actorem. Quod si Actor non à Reo, sed ab alio possessionem vi, clam, vt præcario habuit, non poterit Reus excipere de Iure tertii *d.l.1 in fin. & d l. si duo*, quia Actor replicabit, quod quamuis, quoad alium possessionem legitimam non habeat, quo ad ipsum tamen liberam tenet. *l. loci corpus §. competit. ff. si seruit. vindicet.*

Quando autem quis dicatur vi, clam, vel præcario possidere non est præsentis inspectionis, ideo qui hæc videre voluerit, adeat Azo. *in summ. C. vnde vi*, Bart. & DD. *in d l. 1. §. quod ait prætor C. vti possid.* Papiens. *in Prax. dict. formul. libelli pro turb. possess. §. hodie tenet. & possidet. num. 4.* Iason. *in l. si quando C. vnde vi* & ibid. Plot. *§. 3. num. 48.* Ioan. Fab. *in d. §. retinendæ num. 11.* & Io. de Platea *num. 10.*

Tertiò requiritur à parte Rei conuenti, vt reuera turbauerit Actorem possidẽtem ei aliquam vim inferendo *d.l.1. in princ. ibi. vim fieri veto, & ibid. in §. est igitur ff. vti possid.* in illis verbis. *nam huius rei causa redditur, ne vis fiat ei, qui possidet.* Turbari autem dicitur quis, quotiescumq; impeditur exercere aliquem actu, per quẽ probatur possessio, vel quasi, vel per quem dominus non potest liberè vti suo arbitrio, siuè in colẽdo fundo, siuè in aliquid aliud faciendo *l. vim facit. ff. de vi, & vi arm.* Lanfranc. *in tit. decret. de caus. possess. & propr. nu. 10.* Quod procedit, siuè Actor turbetur per ipsum Reum conuentum,

tum, siue per alium suo nomine. *arg. l prohibere in princ. ff quod vi, aut clam.* Et siue turbetur facto, siuè verbo, si per verbalem turbationem impediatur libera eius possessio, vt supra de diffamante dictum est, alias sola verbalis turbatio, non sufficeret. Alex. & Iason. *in l si prius. ff. de nou oper. nunciat.* Quæ quidem turbatio intelligenda est de extraiudiciali, non de Iudiciali, nam si alicui moueretur lis coram Iudice super possessione alicuius rei, non competeret hoc interdictum, cum tunc non censeatur vim inferre, quia lege permittente facit, & pœnam non meretur. *l. Gracchus, C. ad leg. Iul. de adulter.*

12 Noto sexto, quod agens hoc interdicto duo principaliter ex supradictis probare tenetur. Et Primò possessionem ex parte sui ipsius. Secundo turbationem ex parte Rei conuenti. Tertium vero requisitum, quod non vi, clam, aut præcario possidebat rem à Reo, præsumitur, ideo si Reus de hoc excipere voluerit, ipse probare tenetur, cum regulariter Reus in exceptione sit Actor *l. 1 ff. de except.* Faber *vbi sup num. 25.*

Vnde in Romana Curia, inqua interdictum retinendæ possessionis, vt diximus, appellatur mandatum de manutenendo, non conceditur, nisi Actor probauerit, se possedisse rem, in cuius possessione de præsenti manuteneri petit, cum manutentio, seu retentio non detur, nisi possidenti, *vt probatur ex d l. 1. in princ. et in §. huius autem & l. pen. §. creditores. ff. vti possidet. et d. §. retinendæ Instit. de interdict.* Roland. *cons. 46 num. 22. & seq. lib. 2* Couarr. *practicar. quæstion cap. 17. num. 3.* Rot. *decis. 56. num. 1. & 408. num. 1. p. 2 & decis 8. num. 9. & 29. num. 1. p. 5 & decis. 192. num. 2. & seqq. p. 6. & decis. 49. num. 1. & seqq p. 7. recent.* Seraphin. *decis. 147 num. 1. & seqq.* Buratt. *decis. 378. num. 4.* Duran. *decis. 308. num. 5.* Caualer. *decis. 71. nu. 4.* Gregor. *decis 459. num. 1.* Coccin. *decis. 14. nu. 1. & seqq. decis. 99 num. 1. 125 num. 1. 150 num. 2. 261. num. 1. 286. num 1.* & alibi.

Debet secundo qui obtinere voluerit hoc interdictum, seu manutentionem possessionis, probare, & docere de possessione tempore litis contestatæ. *d. §. retinendæ. vers. sed interdicto & d. §. hodie Instit de interdict d. l. 1. §. hoc interdictum ff. vti possidetis & d. l. vnic ff. vtrobi* Bart. *in l. 1. §. fin. num. 2. ff. vti possid.* Couarr. *vbi sup.* Rot. *in Iaten. Sacristiæ 27. Iunii 1597. coram D.* Peregrino *impress apud Postium de manuten. decis. 388.* Eadē Rot. *decis. 11. p. 2. diuers & decis. 512. num. 1. p. 1. & dec. s. 171. num. 1. p. 2. & decis. 150 nu. 1. p. 3. & decis 106. num. 2. p. 4. & decis. 13. num. 1. p. 7. recent.* Caualer. *dec. s. 242. num. 1. 359. n. 1. & 565. num. 1.* vbi dicit hoc esse tritum in Rota. sufficit tamen ad effectum habendi manutentionem, possessio paulo ante litem motam. Rot. *in Ciuitatis Castelli Bonorum 8. Nouembris 1589. coram Emment. Card. Pamphilio impress. apud Marchesan. de commission. par. 1. pag. 969. secund. nou. impress.* Coccin. *decis. 110. num. 5.* alias denegaretur illi manutentio, vt tradunt Bart. *in d. l. 1. §. fin. num. 14. ff. vti possid.* Alex. *cons 92. num. 4. vers. quod aut. lib 1.* Coccin. *decis. 52. num. 4.* Buratt. *decis. 145. num. 2. & decis. 220. & 292. num. 1. & 451 num. 1. & 506. num. 1. & 614. num. 3.* Rot. *decis. 63. num 1. p. 1. & decis. 762. num. 1. p. 3. et decis. 249. num. 1. p. 4. recentior.* Quomodo autem probetur possessio, diximus in superioribus; Quomodo vero turbatio notatum est paulisper. *numer. præced. versic. Tertiò requiritur.* ibi. *Turbari autem.*

13 Probationes ad effectum obtinendi interdictum retinendæ, seu mandatum de manutenendo, sufficiunt leuiores. Couarruu. *d. cap. 17. num 4.* Castrens. *cons. 3 n. 3 vers. quarto lib. 2.* latè Menoch. *de retinend. remed. vlt. q. 8. num. 34.* Seraphin. *decis. 1113. n 1.* Duran. *decis. 21. nu. 4.* Caualer *decis. 75. n. 4.* Verali *decis 382. p. 2.* Coccin. *decis. 31. nu. 4.* Rot. *decis. 81. num. 1. p. 1. et decis 375. num. 2. p. 1. lib. 3. diuers et dec. 287. n. 2. p. 2. et decis. 564. num 4. p. 3. et decis 983. num. 3. p. 4. et decis. 85. num. 3. p. 3. et decis. 156. num. 2 p. 6. et decis. 12. num. 5 p. 7. rec.*

Vnde ad obtinendam manutentionem sufficit semiplena probatio in summario iudicio. Menoch. *d. remed. vlt. num. 34.* Bero. *cons. 43. num. 47. lib. 3.* Buratt. *decis. 22. num. 5. decis. 360. num. 2. 572. num. 7. & 691. num. 3.* vbi dicit, quod Rota passim admittit talem probationem in huiusmodi iudicio summario Rot. *decis. 158. num. 1. p. 3. recent.* dummodo tales probationes sint concludentes in suo genere. Soccin *cons. 98. nu. 8. lib. 4.* Ferentill. ad Burart. *decis. 375. n. 13.*

14 Noto septimò, quod ad plura datur hoc interdictum. Et Primò ad effectū, vt Reus desistat à turbatione, & vi turbatiua de præsenti *d. l. 1. ff vti possidetis.* ibi. *quominus ita possideatis, vim fieri veto.* Secundò datur, vt Reus desistat à turbatione etiam in futurum, non enim sufficit, si desistat de præsenti, nisi caueat de non turbando in futurum, cum semper animum mutare possit. *arg. l barum & l. egi. ff. si seruit. vindicet. & l pen. ff. de aqu. quotid & æstiu.* Quæ cautio fieri debet, vel cum fideiussoribus, vel pignoribus, vel mulcta indicta. Bart *in l si prius num. 3. ff. de non. oper. nunciat.* Et esse debet perpetua, si ius agentis est perpetuū, vel ad tempus, si eius ius sit ad tēpus. Bart.

in

in d.l.1.§. hoc interdictum num.9. ff. uti possid. Tertiò datur ad effectum, vt Reus præstet prædictam cautionem de non molestando in futurum. DD. *in d.l.vnic.C.vti possid.* Bart. *in d.§. hoc interdictum*. Quartò datur ad effectum, vt Reus soluat Actori interesse præteritæ turbationis, quanti scilicet Actoris interest possessionem quietam non habuisse. *d.l. si duo §. fin. ff. vti possid.*

15 Noto octauò, quod libellus in hoc interdicto concipiendus est magna cum diligentia, secundum Bart. *in d.l.1.§. hoc interdictum ff. eod. tit.* alias libellans sibi præiudicium pararet ex inepta facti narratione, quia libellus est similis Syllogismo Dialecticorum, qui constat maiori, & minori propositione, & conclusione, quæ necessariò oritur ex dictis propositionibus; Vnde libellus constat narratione facti, medio concludendi, & conclusione, vt aduertit Bart. *in l.si prius n.19.ff. de nou. oper. nunciat.* Ideo Actor in libello narrare debet primò, se de præsenti possidere, vel quasi possidere rem immobilem, corporalem, vel incorporalem, in qua turbatur, & inquietatur à Reo. Nec est necesse exprimere qualitatem possessionis, an sit ciuilis, vel naturalis, vel ciuilis, & naturalis simul. Bart. *in d.l.1.§. hoc interdictum*. Faber. *in d §. retinendæ num. 22.* Dummodo in progressu causæ exprimat, nisi Reus petat declarari quia tunc specificare debet, vt resoluere possit, an cedere, vel contendere expediat *iuxta text. in l.1.ff. de edend. & Authent. offeratur C. de lit. contestation.* Secundò narrare debet Actor, se à Reo in sua possessione, vel quasi turbari. *d.l.1.ff. vti possid.* Tertiò, quia ex his duobus demanat medium concludendi, exprimere debet modum, & qualitatem turbationis, præsertim si ex eis aduersarii dolus arguitur. Innoc. *in præcit. cap. licet causam de probat.* Bart. *in d.l.1.§. hoc interdictum*, vbi assignat rationem diuersitatis, quare modus turbationis exprimẽdus sit, & non qualitas possessionis. Et Io. Faber. *in d. §. retinendæ num.15.* ait factum prudenter narrandum esse ne ex ipsius narrantis verbis videatur compulsus, vel expulsus à possessione, quia tunc non daretur ei hoc interdictum ad retinendam possessionem. *l. si rerum. ff. de vi, et vi armat.* sed interdictum vnde vi ad recuperandam possessionem, de quo in sequenti intersecatione. An autem tempus præcisum probationis, puta dies mensis & anni exprimendum sit, vide Bart. *in d.l.1.§. hoc interdictum, ff. vti possid.* vbi negatiuè concludit, maximè quando non præsumitur de dolo aduersarii; secus tamen si dolus argueretur, puta quod do-

lo turbasset, nam tali casu exprimendum esset tempus. Quartò concludere debet benè libellum Actor, quia tota vis libelli, ex qua victoria causæ procedit, in conclusione consistit, secundum Innoc. *in cap. super literis de rescript.* & Iason. *in §. omnium numer. 128. Institut. de action.* vbi dicunt attendendum esse in libello non tantum, quid narretur, sed potius quid concludatur. Ideo concludendo petere debet Actor, vt Reus ad prædicta quatuor condemnetur, nempe vt cesset à turbatione præsenti, vt non turbet in futurum: vt caueat de non turbando in futurum: & tandem vt restituat ablata, damna, & interesse, iuxta superius tradita.

16 Noto nonò, quod sicut libellus in hoc interdicto diuersis modis, secundum casuum diuersitates formari debet, vt tradit Speculat. *in lib.4. de caus. possession. & proprietat. §.1. nu.6. cum seqq.* vbi plures cumulat: sic sententia diuersimodè cõcipienda, & formanda est, secundum factorum, & casuum diuersitatem, vt rectè docet Glos. *in d l. vnica verb. prohibebit. C. vti possidetis. & in cap. licet causam supra cit. verb. vti possidetis.* & ibi Canonistæ *de probationib.* Bart. *in d.l. si duo circa princ. ff. vti possid.* Ioan. Faber. *in d.§. retinendæ num. 28.* & ibid. Io. de Platea *n.11. & seq.* cum sententia, vt alias supra dictum est, regulariter esse debet conformis libellis. *l. fin. C. de fideicom. libert.*

Hinc fit, quod Glos. & DD. *in præcitatis locis* plures casus constituunt ad hoc vt Iudex sententiam iustam, & validam ferre posit. Quorum primus est, quando Actor in libello petiit contra Reum, vt desisteret à turbatione, & in iudicio probauit se possidere, sed Reus non contendit se quoque possessionem rei habere; & tali casu Iudex condemnare debet Reum ad prædicta quatuor, de quibus *in præcedenti numero* dictum est.

Secundus casus est, quando Actor, & Reus eodem tempore contendunt de possessione, & quilibet dicit se possidere; & tunc si alter eorum probauit suam possessionem, Iudex condemnare debet Alium, qui benè non probauit etiam ad prædicta quatuor. Abb. *in d. cap. licet causam. num. 36. de probat.* Salicet. *in d l. vnic. C. vti possid.*

Tertius est, quando vterque probauit de possessione, sed diuersis rationibus, & iuribus; vt si vnus probauit de possessione naturali; alter de ciuili; & tunc Iudex secundum Bartol. *in d.l. si duo. ff. vti possid.* vtrũque condemnare, & vtrumque absoluere debet, sed sub diuersis motiuis, & ex diuersis respectibus; distinguendo qualitates &

 for-

formas diuersæ possessionis, iuxta cuiusque probationes, Abb. *in d. cap. licet. num. 37.* & Cyn. *in d. l. vnic.* vbi latè.

Quartus est, quando vterque probationes æquales fecit super possessione, & sub eodem Iure, & specie possidendi; sed alter probauit de antiquiori possessione, & tūc Iudex condemnabit possessorem de recenti, & obtinebit possessor antiquior, *arg. d. cap. licet causam* & tradit Imò. *in cons. 110. vol. 1.*

Quintus est, quando Actor, & Reus æquales probationes fecerunt, sed neuter probauit de antiquiori possessione, imò quilibet de pari tempore, & tunc is obtinebit, cuius testes magis verisimilia deposuerunt, si verò testes vtriusque æque verisimilia dixerint, obtinebit ille, qui testes honestiores produxit; quòd si testes in pari honestate reperiātur, obtinere debet qui testes produxit numero plures, *vt in cap. in nostra. de testibus. & l. ob carmen. §. fin. ff. de testib.*

Sextus est, quando testes sunt pares numero, & qualitate, & quilibet probat de pari, & simili possessione eiusdem temporis, sed tamen vnus probat de possessione, & titulo simul, alter verò de possessione tantum, & tunc primus obtinebit, quia eius possessio fortior est, cum sit iustificata titulo *d. cap. licet causam de prob.* vbi Abb. & Alij. latè Lanfranc. *in repet. rubr. decretal. de caus. possess. & propriet. §. nunc. est transeundum. nu. 27.* vbi aduertit Aduocatos, & Procuratores, vt sint valde cauti in probationibus faciendis tam pro Actore, quam pro Reo conuento hoc interdicto, nam in positionibus, & Articulis ponere debent, & probationes facere, non solum super possessione simpliciter, sed etiam super dominio, & titulo. Neque Aduersarius opponere poterit, quod tales articuli impertinentes fuerint, quia agitur iudicio possessorio, non petitorio; Nam respondetur, quod in hoc casu, cum in paritate probationum, is obtineat, qui fortia Iura probauit, vt supra vidimus de eo, qui probauit possessionem, & titulum simul; ideo vt fortiora Iura experiatur, melius faciet, si etiam dominium probauerit; nam euenire poterit, quod pars aduersa probauerit possessionem, & titulum, & alter probando vtrumque, & insuper dominium; ille obtinebit. Quam obrem quando casus occurret, ne dedignentur causidici adire Speculatorem *in dict. lib. 4. de caus. possess. & propr. §. 1.* vbi diuersas formas positionum, & Articulorum ponit, secundum diuersitatem casuum.

Septimus est, quando vterque æqualiter probauit de possessione eiusdē temporis; item de æquali titulo; pari numero, & dignitate testium, & de omnibus alijs circūstantijs; adeo vt probationes in omnibus, & per omnia æquales reperiantur; & tali casu magna est difficultas, quomodo Iudex procedere debeat; nam in hoc articulo quatuor inueniuntur opiniones. Quarū Prima est quorundam DD. ex antiquioribus, qui dicunt, quod Iudex sententiam ferre teneatur simpliciter; vti possidetis, ita possideatis; sed hęc opinio nō placet Glos. *in d. l. vnica. verb. prohibet. C. vti possidet. & in d. cap. licet. verb. vti possidetis. de probat.* & ibi DD. communiter; quia tunc sententia non esset certa, neque per se, neque per relationem ad aliud contra dispositionem *l. hac sententia. C. de sentent. quæ sine cert. quantit. profer. & §. curare Instit. de action.* neque per eam imponeretur finis controuersiæ, & partes ad nouas rixas, & ad arma venirent contra mentē. *l. æquissimum. ff. de vsufr.*

Secunda opinio est, quod Iudex in tali casu supersedere debet, & possessionem interim sequestrare, vt sic partes componātur inter se; vel per communes amicos; sed neq; hæc opinio subsistere potest, quia vel numquam tali sequestro tædio affecti cōcordarent, vel potius venirent ad arma.

Tertia opinio est, quod hoc casu lis per Iudicem sorte dirimenda sit. *arg. l. sed cum ambo. ff. de iudic. & l. si duobus. in princ. C. communia de legatis.* Sed neque hæc opinio placet Bartolo, & cæteris Doctoribus communiter *in d. l. si duo. ff. vti possid.* nisi partes in hoc simul conuenirent, vt sic sententia proferretur, quod facere possent. *per l. si conuenerit. ff. de re iudic.* Et ratio est, quia cum quæstio quis sit possessor, sit quid facti, & iudicium sortis locum non habeat in facto incerto. *l. duo sunt Titij. ff. de testament. tutel.* Sed tantum in dubio Iuris. *d. l. sed cum ambo ff. de iudic.* Ideo non esset recta sententia, ob diuersitatem rationis.

Quarta opinio est, quod Iudex tali casu paritatis probationum super possessione adiudicare debeat possessionem vtrique parti pro medietate. ita Gloss. *in d. cap. licet causam. de prob. & ibid.* Abb. *num 37. circ. med.* & Bart. *in d. l. si duo in princ. ff. vti possid.* Et ista est communis ferè omnium DD. qui mouentur optima ratione, quæ valde mihi placet, nam quando vna res insolidū duobus legatur, & vterque rem in totum habere non potest, faciunt sibi legatarij per concursum, ad effectum vt quilibet dimidiam illius rei insolidum legatę habeat, *vt habetur in l. coniunctim. ff. de legat. 3.*

Octa-

Octauus casus est, quando neuter probauit de possessione, & non benè constat quis eorum possideat; & tunc Iudex sententiam proferre nō debet, neque pro, neque contra. Sed possessionem sequestrari curet, vna cum fructibus, donec causa plenè discussa fuerit in iudicio ordinario Petitorij; inhibendo interim ambabus partibus, ne ad possessionem accedant, & veniant ad arma: *iuxta d. l. æquissimum. in princ. ff. de vsufruct.* de quo vid. Innocen. *in cap. in præsentia de probat.* & Bald. *in l. vnic. C. de prohibit. sequestr. pecun.*

Ex dictis infertur, quod Iudex sententias nimis maturè ferre debet, & non præcipitanter, ac sine consilio Doctorum, qui sint ipso peritiores, & magis versati, cum ex iniusti s sententijs damna ferè irreparabilia partibus oriantur; de quibus strictissimè iusto Iudici omnipotenti Deo rationem reddere debet, sed quia nequit in alio sæculo illa reparare, restitutionem partibus læsis faciendo, condignas pœnas in æternis cruciatibus luet, & sine fine duraturas exoluet.

17 Sunt & alia quam plura remedia retinendæ possessionis, sed prædicta duo tantum sunt, vt dictum est, principaliora. Nam datur interdictum *de aqua quotidiana, & æstiua*, quod competit pro retinenda possessione ductus aquæ, *de quo in l. 1. & tot. tit. ff. de acqu. quotid. & æstiu.* Item interdictū de fonte, quod competit pro retinenda possessione aquę haustus è Fonte; *de quo in l. vnic. ff. de fonte*. Item interdictum *de Riuis* pro retinenda possessione, vel quasi iuris purgandi Riuos, & aquæ ex eis ducendæ; *de quo in l. 1. & tot. tit. ff. de Riuis*. Item interdictum. *Ne vis fiat ei*, quod competit pro retentione possessionis comparatæ per immissionem ex primo decreto, & rei seruādæ gratia, de quo *in l. 1. & tot. tit. ff. ne vis fiat ei*. Item interdictum *de superficiebus*, quod competit pro retinenda possessione, vel quasi vtendi superficie domus, vel fundi, *de quo in l. 1. & tot. tit. ff. de superficieb.* Item interdictum *de itinere, actuque priuato*, quod datur pro retinenda possessione, vel quasi itineris actus, & viæ, de quo *in l. 1. & tot. tit. ff. de itiner. actuq. priu.*

18 Noto vltimò, quod in hoc iudicio possessorio retinendæ, & sic manutentionis non admittuntur exceptiones altiorem requirentes indaginem, sed remittuntur ad petitorium. *l. fin. C. quor. bonor.* Couar. *practic. qq. d. cap. 17. num. 5.* Buratt. *decis. 194. numer. 7.* Caualer. *decis. 150. num. 3.* Duran. *decis. 433. num. 8.* Rot. *decis. 614. num. 4. p. 1. & 413. n. 12. p. 5. & 214. num. 11. p. 7. recent.*

Neque admittitur appellatio à mandato de manutenēdo in summariissimo possessorio retinendæ, tam de Iure Canonico, quam Ciuili. *cap. fin. §. de possessione etiam 2. quæst. 6. l. 1. C. si de momentan. possession.* & ibi Contard. *limit. 3. nu. 48.* Menoch *de retinend. remed vlt. q. 17. num. 48.* Scacci. *de appellat. q. 17. limit. 6. membr. 2. num. 1.* Duran. *decis. 221. num. 6.* Benintend. *decis. 79. num. 6.* Caualer. *decis. 88. num. 2.* Seraphin. *decis. 1295. num. 2.* & Rot. *decis 287 num. 7. p. 2. & decis. 84. nu. 1. p. 7. recent.* & Alii cumulati *sup. Intersec. 17. num. 15.* Quod tamen intelligendum est quoad effectum suspensiuum; non deuolutiuum, nam quoad hunc benè datur appellatio. *d. cap. fin. & d. l. 1.* & ibid. Contard. *d. limit. 3. num 49.* Benintend. *d. decis. 79. nu. 6.* Rot. *d. decis. 287. num. 7. p. 2. & d decis. 84. nu. 1. p. 7. recent.*

INTERSECATIO XXI.

De Remedijs, seù Interdictis recuperandæ possessionis.

SVMMARIVM.

1 *Remedia recuperandæ possessionis plura.*
2 *Spoliato, & per vim expulso; dantur dicta remedia.*
3 *Spolians dupliciter conueniri potest, ciuiliter, & criminaliter.*
4 *Recuperatio possessionis describitur.*
5 *Spolium, quid sit, & quotuplex demonstratur.*
6 *Recuperandæ remedia plura.*
Interdicto vnde vi pro quibus rebus detur & quæ requirantur, ad hoc vt detur.
7 *Violentia personæ requiritur.*
Alia requisita, ad hoc vt competat hoc interdictum recuperandę, quę?
8 *Condictio triticaria pro quo, & quando competat.*
9 *Condictio incerti cui, & pro quibus detur.*
10 *Condictio indebiti, quando detur.*
11 *Actio in factum cui competat.*
12 *Officium Iudicis cui, & contra quem detur.*
13 *Remedium.* l. si me, & Titium ff. si cert. petat *quando competat.*
14 *Condictio ex* l. si coloni. C. de agric. & cēsit. *cui, & contra quem detur.*
15 *Condictio ex* l. authoritatem. C. vnde vi *cui detur.*
16 *Condictio ex* l. si quis conductionis. C. locat. *cui, & contra quem competat.*
17 *Condictio ex* l. meminerint. C. vnde vi. *cui, & quando detur.*
18 *Remedium* l. Innasor. C. vnde vi. *cui, & contra quem detur.*

19 Con-

Forma Libelli.

In Curia N. comparet N. de N. & dicit se possedisse supra quadraginta annos pacificè, & quietè titulo hereditario quendam fundum vulgò dictum N. situm in loco N. iuxta bona N. N. & alios fines, cum autem comparens ipse prædictum fundum sic pacificè possedisset, nihilominus Sempronius de Sempronijs die decimaquinta mensis N. currentis anni armata manu, ac vi ipsum expulit, ac deiecit ex possessione prædicti fundi; & de facto, ac violenter possessione sua priuauit, & spoliauit; Auferendo etiam ex domo dicti fundi bona quædam videlicet N. N. & N. & alia quædam ab Alijs direpta, & ablata fuerunt in ipso violento tumultu. Verum quia comparens ipse pluries rogauit prædictum Sempronium, vt possessionem prædicti fundi, vna cum omnibus bonis violenter ablatis illi restitueret, quod facere recusauit, prout ad præsens recusat, & cum spoliatus ante omnia restitui debeat: Ideo recurrit ad ipsam Curiam N. per quam petit prædictum Sempronium cogi, & compelli iuris, & facti remedijs opportunis ad dimittendam, relaxandam, ac restituendam ipsi comparenti possessionem dicti fundi, vna cum omnibus bonis mobilibus, & se mouentibus sic violenter ablatis, seu sua culpa amissis, aut saltem eorum æstimatione, vt Iuris est. Nec non petit & instat sibi restitui omnes fructus malè, & iniustè vsque modo perceptos, expensas, damna et interesse passa, & patienda, occasione præsentis litis. Super quibus *omnibus, &c.* Deducens, *omne, &c.* Non se astringens, *&c.* Et ita, *&c.* omni modo, *&c.*

Forma sententiæ.

In Dei, *&c.* Nos, *&c.* In causa, *&c.* De & super *Reintegratione dicti N. de N. Actoris ad possessionem vnius fundi vulgo dicti N. siti in loco N. iuxta bona N. &c. & alios fines, si qui &c. Rebusque alijs, &c.* Christi *nomine, &c.* Dicimus, *&c. dictum N. de N. reintegrandum fore & esse, prout reintegramus ad realem, actualem, & corporalem possessionem dicti fundi, eiusque Iurium, & pertinentiarum quarumcumque; amoto exinde dicto Sempronio de Semproniis detentore; & quodcumque mandatum de reintegrando desuper necessarium, & opportunum decernendum fore, et esse, prout decernimus, et relaxamus.* & ita *dicimus, e.c. non solum vt supra, sed omni alio meliori modo, etc.*

Item pari nostra sententia dicimus, pronunciamus, et declaramus dictum Sempronium Re

conuentum condemnandum fore, & esse, prout condemnamus ad restitutionem fructuum ex dicto fundo perceptorum à die spolii, et in posterum percipiendorum usque ad diem effectualis reintegrationis dicti N. de N. ad possessionem eiusdem fundi. Victumque *Victori in expensis condemnamus; quorum quidem fructuum, & expensarũ taxationem & liquidationem Nobis, vel cui de iure inposterum reseruamus.* Et ita, &c. sed omni, &c.

Ista condemnatio ad fructus, & expensas in iudicijs possessoriis, melius est, si fiat per caput separatum, vt supra, & non in eadem forma sententiæ, ad euitandam dilationem, quæ oriri posset ex appellatione, quæ licet non detur, quoad effectum suspensiuum in possessoriis, tamen si condemnatio fieret simul, esset disputabile, ob mixturam petitorii.

Potest etiam ferri sententia sub alia forma, condemnando Reum conuentum, vt infra, videlicet.

In Dei, &c. Dicimus, &c. *Et condemnamus Sempronium Reum conuentum ad restituendum N. de N. Actori possessionem fundi N. siti in loco N. prope bona N. &c.*

Et si spolians bona abstulit ex fundo, cōdemnandus est etiam ad restituendum bona ex fundo ablata, quamuis non principaliter, sed secundariò, quia regulariter hoc remedium datur solum pro rebus immobilibus, cũ pro rebus mobilibus vi ereptis detur actio vi bonorum raptorum. Quod si Actor expulsus fuerit ex quasi possessione alicuius seruitutis fundo inhærentis, adhuc remediò recuperandæ iuuari potest secundario, & tunc condemnatur spolians etiam ad restituendum in futurum, vt dictum est supra *Intersec* 9. infrascripto, vel simili modo, videl.

Et condemnamus Sempronium Reum conuentum ad restituendum N. de N. Actori quasi possessionem aquæ ducendæ per fundum N. &c. seu *veniendi & fruendi tale quid, &c. & ad desistendum in futurum, atque ad cauendum de amplius non expellendo, &c.* Et Victum *Victori, &c.* Mandarumque, &c. Et ita, &c. omni *modo, &c.*

ANNOTATIONES.

1 Noto primò, quod frequentissimè accidit in iudicio intentari Remedia, seu interdicta recuperandæ possessionis, quæ cōpetunt spoliato contra spoliantem illum possessione rei immobilis per vim expulsiuam, sicut enim pro adipiscenda possessione dantur remedia possessoria adipiscendæ; & pro retentione possessionis cōtra vim turbatiuam dantur remedia, seù interdicta retinendæ, de quibus supra; Sic contra vim expulsiuam dantur remedia, seù interdicta recuperandæ possessionis, quæ quidem plura sunt, sed præcipuum est illud, quod dicitur interdictum *Vnde vi*; de quo habetur *in tit. ff. de vi, & vi armat, & in tit. C. Vnde vi, & in §. recuperandæ. Instit. de interdict.* & de eo, ac de alijs remedijs recuperãdæ possessionis agunt plenissimè Menoch. *in tract de recuperand. possess. remed. 1. & seqq.* de origine, & effectu ipsorum Pontan. *de spolio. lib. 1.* Speculat. *de restit. spoliat. lib. 4. §. 1. n. 11 et seqq.* Gabriel. *eodem tit. de restit. spol.* Plot. *in l. si quando. num. 63. & seqq. C. vnde vi.* Card. Tusch. *practic conclus. litt. S. concl. 384. per tot.* Marant. *in spec. aur. p. 4. dist. 7. num 22. & seqq.* Pax Iordan. *Elucubrat diuers. tom. 3. lib. 14. tit 12. per tot.* Ridolphin. *in Prax. p. 2. cap. 14.* & Alii apud illos.

2 Datur autē ei, qui ex fundo, vel ædibus, aut ex alia re immobili expulsus est; non solum prędictum interdictum *vnde vi.* verum etiam remedium *legis si quis in tantam. C. vnde vi, & l. si coloni. C. de agricol. & censit. lib 11.* Necnon *cap. reintegranda. 3. q. 1.* & alia tùm ex æquitate Iuris Canonici, tùm Ciuilis; quæ maximè oderunt violentias, & rapinas, qua de causa pluribus modis subueniunt spoliatis, & vim passis, tam via criminali, quam ciuili: Et tam per modũ agendi, quàm excipiendi, *vt habetur in cap. cum dilectus 2. & cap super spoliatione de ordin. cognition. l. 1. in princ. vers. ne quid autem. ff de vi, & vi arm. & d. §. recuperandæ, cum §. seq. Inst. de interd.*

3 Vnde noto secundò, quod ille, qui spoliauit aliquem sua possessione, eiiciendo, & expellendo illum per vim, conueniri potest criminaliter, & ciuiliter. Criminaliter quidem, quia exercendo vim, Reipublicæ tranquillitatem turbat, & subuertit, ac sic delictum committit. *vt in dicta l. 1. in princip ff de vi et arm. l. si quis ad se fundum. C. ad l. Iul. de vi public. l. fin. C. quando actio ciuilis criminal. præiudic. & §. sed ex constitutionibus. Instit. de interdict.* Ciuiliter vero ad interesse partis læsæ, nam ex omni delicto, tam publico, quam priuato duplex oritur iudicium: ciuile, & criminale. *l. fin.* & ibi Bart. *ff. de priuat. delict. l. fin. ff. de furt. l. licitatio. §. quod illicitè. ff de publican. & vectigal.* In ciuili agitur ad reficiendum damnum parti læsæ, & sic ad commodum priuatum: In criminali verò ad commodum publicum,

& sic

& sic ad pœnam delicti exoluẽdam. Gloſ. *in d.l.licitatio §.quod illicitè; & in l.3.verb.centum.ff.de ſepulcr.viol.* Vnde cum ad diuerſos fines tendant, vnum iudicium alteri non præiudicat. *l.interdum.§.qui furem*, & ibi Bart. *ff.de furt.* Secus ſi ad eundem finem intentaretur vtrumque iudicium, vt in actione iniuriarum, quæ criminaliter, & ciuiliter intentatur ad vindictam; §. *in ſumma Inſtit. de iniurijs*, vbi Gloſs. & DD. *l.prætor. edixit. ff.de iniurijs.* quia non debet quis pro vno delicto bis puniri principaliter eodem modo. *l. pen.ff. naut. caupon. & ſtabul. l.1.* & ibi DD. *G. quand. ciuil. act.crimin.præiud.* vid. Innoc. *in cap.ſæpè de reſtit. ſpoliat.* Dec. *conſ.57. poſt princ.* Bart. *in l.2.§.1.ff.de vi bonor.raptor.* vid. Gloſs. Dyn. & DD. *in cap. nullus pluribus.de regul.iuris. in ſexto*, & Peregrin. *deciſ. Patauin.97. num 7.*

4 Noto tertiò, quod remedium recuperandæ, ſeu recuperatio poſſeſſionis, nihil aliud eſt, quam noua conſecutio poſſeſſionis rei immobilis ſemel habitæ, ſed amiſſæ; *d. l. 1. ff. de vi, & vi arm dicta l. 1. C.vnde vi, & d. §.recuperandæ. Inſtit. de interd.* Et ille, qui prius poſſidebat, ſed poſteà ex poſſeſſione fuit expulſus, dicitur ſpoliatus, ille verò, qui expulit, & deiecit, dicitur ſpolians. *d l.1. §.deijcitur. ff. de vi, & vi arm.* vbi DD. communiter tradunt, quod ſpoliatus, qui hoc remedio vtitur ad poſſeſſionem rei recuperandam, ſpolio agere, dicitur.

5 Spolium autem ſecundum Menoch. *vbi ſup. de recuper. in prælud num.3.* deſcribi poteſt, quod ſit rei immobilis violenta ablatio; Vel quod ſit à poſſeſſione rei immobilis violenta, & iniurioſa deiectio. Quod duplex eſt: aliud violentum, & aliud non violentũ,ſeu ſimplex, vt cenſuit Rot. *deciſ.187.nu.13.p 7. recent.* Buratt. *deciſ. 642. num.4. & 678. num.6* Duran. *deciſ 272 n.2.* Violentia verò alia eſt publica, alia priuata: publica, de qua *in tit. ff ad leg. Iul de vi public.* fit cum armis *d.§.ſed ex conſtitutionibus.Inſtit.de interd.* Priuata verò, de qua *in tit.ff.ad l Iul de vi priuat* fit ſine armis. *d. §. ſed ex conſtitutionibus.*

6 Noto quarto, quod plura competũt remedia ſpoliato pro recuperanda poſſeſſione, quorum Primum, ac præcipuum, vt dictum eſt, appellatur *Interdictum vnde vi.* Quod ad hoc, vt detur, Plura requirũtur. Et Primo, quod res, pro quibus datur ſint immobiles. *d.l.1.§.generaliter, et §. illud. ff.de vi, et vi arma. et d. §.recuperandæ.* nam pro rebus mobilibus datur actio vi bonorũm raptorum, *vt in d. §. illud*, Sed hoc intelligendum eſt principaliter, nam acceſſoriè datur etiam pro mobilibus,quę erant in fundo, ſeu prædio, ex quo quis expulſus fuit. *d.l.1. in princ et §. ſi fundus. ff. de vi, et vi armat.l.vindicatio.ff de rei vindic. l. ſi quando. C. vnde vi.* de quo Menoch. *de quo recuper. remed.1.q.2.nu.39.et ſeqq.* vbi *num.45.* ait,quod datur etiam pro iuribus incorporalibus, & annuis præſtationibus, & idẽ tenent Bald. *conſ.425.vol.3.*& Marant. *vbi ſup.d.p.4.diſt.7. num.30. per text.in l.3. §.in id.quod. verſ.vnde vi ff.de vi, & vi arm.*

7 *Secundò* requiritur, quod violentia effectiue ſit illata perſonæ pro re, & ſic quod quis violenter expellatur de poſſeſſione. *l.2.§.1.et 2.ff.de vi, et vi arm.* Alexan. *conſ.94 column.5.* Marant. *d.num.30.* Afflict. *deciſ. 85.*

Tertiò requiritur, quod intentetur intra annum vtilem, quo elapſo non datur,niſi ad illud,quod ad expulſorem, ſeu deiectorem peruenerit. *l. vi pulſos C. vnde vi*, & ibi DD. *dict. l. 1.in princ.& § annus* & ibi Gloſs. *ff.de vi, & vi armat. & d.§. recuperandæ.* Menoch. *dict. remed.1. q.vltim.* Excipiendo tamen tempus eſt perpetuum. Gloſs. *in d.l. vi pulſos* Menoch *vbi ſup.num.454.* Marant. *ibid num. 32.* quia temporalia ad agendum, ſunt perpetua ad excipiendum. *l purè §.fin. ff.de dol except.* Felin. *in cap ſi autem num.6. de reſcr.* Papienſ. *in Pract. form. executi ſentent. diffinit.§.1 num. 10.* vbi *num ſeqq.* limitat.

Quartò requiritur,quod deiectus ſeu expulſus poſſideat tempore ſpolij. *d l.1.§.interdictum autem.ff de vi, & vi armat. cap. conſultationibus de offic. delegat.* Marant. *vbi ſup. num 33.*

Quintò, quod in libello exprimatur locus, & tempus expulſionis, ſeu ſpolij,ſicut in qualibet criminali actione. *l.prætor. edixit.in princ.ff. de iniur.* Bart. *in d.l 1.§. ſine autem. &.ſtrictiſſimè.ff de vi,& vi arm.l.*atè Menoch *loc.cit.d.remed.1.q.40.*Marant *ibid.n.34.* Afflict. *deciſ.250.*

Sextò requiritur, quod intentetur contra eum, qui verè ſpoliauit, aut ſpoliare mandauit, aut ratum habuit, & non contra tertium poſſeſſorem. *l.1.§ deieciſſe, & l. 3.§.cum procurator.ff.de vi, & vi arm.cap cum ad ſedem*, & ibi Gloſs. *verb. interdictum. de reſtit.ſpoliat.cap.notum.* vbi Gloſs. *in verb.continentem 2. q.1.* Alex. *conſ.94. vol.5.* Bart. *in l.aut. facta §.non numquam. num.10.ff. de pœnis* Iaſon. *conſil.139.col.2.lib.4.* Pariſ. *conſ.21.numer.32.lib 4.* Marant. *vbi ſup.nu.36.* Afflict. *deciſ.376. num.3.* Spolium autem à procuratore alicuius factum, vel ab alio eius nomine non repellit ſpoliantem ab agendo, niſi ratificatum à principali fuerit, & omnes qualitates, ac circumſtantias ſciuerit. Gregor. *deciſ.136 num.10.& ſeqq.*

Septimò requiritur, quod agens hoc inter

terdicto, seu remedio spolij, rem non possideat, quia nulli alij datur, nisi ei, qui tempore deiectionis possidebat, cum alias spoliatus dici non possit. *d.l.1.§. non alij autem.ff de vi,& vi arm.* Menoch. *vbi sup.* Marant. *ibid.num.* 37. Quod procedit, siuè possidebat ciuiliter, & naturaliter, siuè ciuiliter tantum, vel naturaliter *d.l 1.§.deijcitur.* Item siuè iustè, siuè iniustè. *l.sed si vi. ff. de vi,& vi armat.& d.§.retinendæ in fin.* siuè per se, siuè per alium, puta colonum, vel seruum *d. l.1.§.quod seruus,& §.non alij autem.*

Octauo requiritur, quod tempore spolij, verè possideat, non autem ficte, id est sine titulo; Vnde si detinuerit simpliciter, alia competerent remedia. Bart. *in l. & ideo §. Neratius. ff. de condict. furtiu.* Menoch. *de recuper. remed.3,num.1. & 2.* Marant. *vbi sup. num.39.*

8 Secundum remedium recuperandæ possessionis appellatur *condictio Triticaria*, quę datur ad recuperandam possessionem ab eo, qui per vim, furtum, aut alium vitiosum titulum illam occupauit, *l.2.ff de condiction.triticar.* Et sic in omnibus similibus casibus locum habet hoc remedium, nisi quando pecunia numerata est *l.1.ff de cond.trit.* & ibi DD. Bart. Alex. & Alij *in l. rem quæ nobis.ff de acquir. possess.* Menoch. *d. rem.3.num 1.& 2.* Marant. *d.p.4.dist.7. n.39.* Ad hoc autem, vt hoc remedium detur, requiritur, quod res ad occupantem cum vitio perueniat. Menoch. *vbi proximè nu.5. Secundo*, quod illo agens verè possederit, non autē detinuerit. Bart. *in d.§. Neratius.* Menoch. *d rem.3. n.1.& 2.* hodie vero hoc remedium est antiquatum, & parum practicatur; vt idem Menoch. *ibid. in fin.* aduertit.

9 Tertium remedium dicitur *incerti condictio* quæ competit ei, qui non est dominus rei, cuius possessionem recuperare prætendit, vt si quis retinens apud se pignus debitoris, illud ad alium peruenerit. *d.l.& ideo §.Neratius* & ibi Bart. *ff.de condict. furtiu. & in l.neque nobis*, vbi etiam Alex. *ff. de acqu.poss.* Marant. *d dist.7.num.40.*

10 Quartum est *conditio indebiti*, quæ datur, quando quis indebitè soluit, transferendo in alium rem, cuius ipse non erat dominus, sed tantum possessor, ratione crediti, nam tali casu condicit tantum possessionem, non proprietatem, quam transferre non poterat. *l.indebiti §.sed si nummi.ff.de condiction.indebit.* Menoch. *de recuper. remed.2.* vbi latè Marant. *loc. cit. num.41.* Adhoc autem, vt hoc remedium detur, necesse est, vt inter dantem, & recipientem aliquid gestum, vel cōuentum sit, & quod indebitè rem alienam soluerit talis condicens. Menoch. *vbi sup. remed. 2.* vbi *q. vlt.* ait, quod si res indebitè tradita consumpta fuerit, aut alio modo perierit, adhuc condictio datur contra recipientem, quatenus factus sit locupletior in consumptione: si verò non fuit effectus ditior in consumptione, vel si perierit, non fuit in culpa, non daretur condictio; cum neque in petitione hæreditatis, & in aliis, quando res perit sine culpa possessoris, ille non teneatur. *l.sed & si lege §.consuluit,& l.vtrum ff. de petit. hæredit. & l si ex legati.ff.de verbor. oblig.*

11 Quintum remedium dicitur *actio in factum*, quæ datur ei, qui non est dominus, neque possessor, sed solum detentor, prout est commodatarius, depositarius, custos, & similes. Isti enim repetere possunt per hanc actionem rerum sibi ablatarum detentationem. Bart. *in l.fin.§.sed cum in secunda C de furt* Marant. *loc.cit.n.42.* Pax. Iordan. *ibid.num.23.*

12 Sextum remedium est officium Iudicis, quod similiter datur solum detentori, vt supra; Iste enim per Iudicis officium reintegratur in suo statu. *l. officium.ff. de rei vindic l non tantum ff. de petit. hæredit.* & ibi Bart. Gloss. & idem Bart. *in l. Aquilius. ff de donation.& in d l.quæ nobis.ff de acqu. poss.* Papiens. *in Pract.form libell in causa spol §.1. num.8. & 9.* vbi ait quod hoc remedium officii Iudicis procedit a pari cum illo *cap. reintegranda 3.q.1.* Ridolphin. *vbi sup.n 46.*

13 Septimum procedit ex benignitate, seu *æquietate l.si.Me, & Titium.ff.si cert.petat.* quæ datur quando res alicuius peruenit ad alium titulo lucratiuo, quia tunc ęquitas suadet, vt res illius ad eum reddatur. Bart. *in l. si colon. C. de agricol. & censit. lib.11.* Menoch. *d. remed.3.* Marant. *loc. cit. num 84.* Adhoc autem vt detur tale remedium, necesse est, vt interueniat æquitas, vt supra, nam si res peruenerit ad alium titulo onceroso, vel si non sit illius, vel si aliud detur remedium, vel si culpa in traditione rei interuenerit, non competeret hoc remedium, quia cessaret æquitas. Menoch. *ibid.* vbi concordantes adducit.

14 Octauum remedium est condictio *ex l.si coloni C. de agricol. & cens lib.11.* quæ datur ei, qui bona fide possidebat, & sine iusta causa possessionem amisit, contra eum, qui rem tenet cum vitio. Vnde colligitur, quod vt detur, tria concurrere debent duo exparte Actoris, hoc est bona fides ipsius, & quod sine iusta causa à possessione ceciderit. Et tertium ex parte Rei conuenti, hoc est, quod res ad eum peruenerit cū vitio, vt ex tex. *d.l.si coloni colligitur,* & ibi notat Bart. *& in d.l.rem quæ nobis.* vbi

etiam Alex. Marant. *d. dist.7. num.*45. vbi Alios adducit. latè de hoc remedio possessorio recuperandæ agit Menoch. *d.tract. de recuper.remed.*10.*per* 17.*quæstiones*. Et ante dicta remedia, præter primum, dantur indistinctè, tam pro re immobili, quam pro mobili. Marant. *num.* 38.

15 Nonum remedium dicitur condictio. *ex l.authoritatem C. vnde vi*, quæ competit ei, qui spoliatur per vim sua possessione cotra spoliatorem, qui post spolium impetrauit rescriptum à Principe pro iustificando sibi dicta possessione violenta, nã non obstante rescripto tenetur prius restituere possessionem Bart. *in d. l.authoritatem*. Vbi ampliat etiam ad occupantem.

16 Decimum dicitur condictio *ex l. si quis conductionis.C. locati*, quæ datur locatori petenti rem conductam sibi restitui finito tempore locationis, contra conductorem, qui restituere non vult rem conductam, sub prętextu dominij illius rei, nam tunc per condictionem *ex dicta l.si quis conductionis*, debet ante omnia rem cõductam locatori restituere, & postea in petitorio rem prosequatur super proprietate. Alex. *in l.si alienam ff.solut. matrim.* vbi plenè *& in l.si aliquam circ. fin.ff. de acquir. poss.* & Bart. *in l.commodare. ff commodat.* Marant. *d. part.4. dist.7. num.*49 vbi limitant, quando locatio fuisset nulla, vel quando de dominio notorie excipi potest.

17 Vndecimum dicitur condictio ex *l.meminerint C.vnde vi*, quæ competit, quando quis virtute rescripti impetrati, vel sententiæ ad sui fauorem latæ alienam possessionem occupat propria authoritate, nam tunc cadit à Iure suo, si quod habebat, & possessionem restituere tenetur. Menoch. *de recup.rem.*8 *per tot.* vbi latè. Marant. *loc.cit.num* 48.

18 Duodecimum remedium possessorium prouenit ex *l.Inuasor.C.vnde vi*, quod datur domino rei, contra illam occupantem bona fide, & sine dolo, dum eius possesio erat vacans, de quo remedio nouiter introducto latè agit Menoch. *ibid. remed.*7.*per tot.* Marant. *num.*50. & Alij apud illos, vbi dicunt esse speciale in hoc, quod detur non possidenti tempore inuasionis. Quod si inuasio fuerit cum dolo, nõ competeret illud, sed remedium *l.fin.C. vnde vi.* vt aduertit Bart. *in dict.l.inuasor circ. fin.*

19 Decimumtertium dicitur condictio ex *l.si quis in tantam C.vnde vi*. quę competit, quando aliquis possesionem penes alium existentem propria authoritate violenter ingreditur, nam tunc cadit à Iure suo, etiam si erat dominus, & possesionem restituere tenetur, si vero non erat dominus, restituit possesionem cum æstimatione ipsius rei. Menoch. *ibid. remed.*9. *vbi latissimè per.*52. *quæstiones*, difficultates resoluit. Marant. *d. dist.*7. *num.*52. vbi ait, quod in Regno Neapolitano *per constit.* incip. *Violentias* soluitur solum medietas æstimationis rei, non tota æstimatio.

20 Decimumquartum remedium est condictio ex *l.conductores C. locati*, & *l.non abs re C. vnde vi*, quæ competit contra conductorem, vel præcarium, possidentem rem alieno nomine, nam si tales conuenti ad restituendam rem, restituere recusauerint sub aliquo prætextu litis vsque ad sententiam diffinitiuam, tenentur virtute dictarum legum, non solum ad restitutionem, verum etiam ad æstimationem illius Menoch. *de recuper.remed.*11. *per* 10.*quæstiones*, plenè materiam examinans. Differt autem hoc remedium à decimo præfato ex condictione. *l.si.quis conductionis C. locati*. in hoc, quod vltra restitutionem rei, Actor consequitur etiam illius æstimationem.

21 Decimumquintum remedium est *condictio ex l.cum à te ff.de vi, & vi armat.* quę competit contra spoliantem, quamuis nõ possideat, quia fortè; & ipse fuit ab alio spoliatus. Hæc tamen lex fuit per Ius Canonicum correcta *in cap.sæpè de restit spol.* vt mox dicemus, teste Ripa *ibidem. num.* 38. Menoch. *de recuper. remed.*16. *num.*2. Et in Regno Neapolitano est correcta *per constit* incip. *circa violentiam.* in quibus Iuribus cauetur, quod spoliatus agere potest contra quemlibet tertium possessorem ad rem restituendam.

22 Decimumsextum est *condictio ex l. fin. C. vnde vi*, quæ competit contra eum, qui dolosè occupauit possessionẽ rei alienę vacantem, quia ex tali occupatione res effecta est, quasi violenta, & sic vitiosa. Bart. *in ead. l fin.* & infra 30. annos tantum datur *vt in fin.d.l.habetur*. tam pro re immobili, quã mobili. Bart. *ibidem*, Alex. *in dict. l. rem, quę nobis. ff. de acqir. poss.* Menoch. *remed.*13.*de recuper.vbi* 16.*quæstiones ponit.* Marant. *d.dist.*7. *num.*54. Differt autem *à condictione l.inuasor. C. vnde vi*, de qua in remedio 12. dictum est, nam illa locum habet in occupante sine dolo, hęc vero cũ dolo.

23 Decimumseptimum remedium est *condictio ex l.fin. C. de acquir. possess.* quæ competit domino rei hypothecatæ contra tertium possessorem, in quem fuit res alienata ab eo, qui alieno nomine possidebat, & possessionem interuertit, nam dominus possessionem à tertio possessore reuocare potest condictione dictæ legis finalis prout v.g. si Titius possideat rem nomine Sempronii per cõstitutum, & præcarium,

rium, per quod transfertur possessio in creditorem, iuxta l. quod meo, & l. interdum. ff. de acquir. poss. & postea alienauerit rem in alium, dicitur interuertere possessionem, & sic Sempronius agere potest hoc remedio ad recuperandam possessionem illius rei contra tertium, in quem fuerat alienata, nec requiritur excussio principalis, antequam agatur contra tertium; propter praecarium Alex. Roman. Imol. & Alii in l. exitus controuersiae ff. de acquir. poss. Marant. vbi sup. num. 59. Hoc remedium l. fin. in Regno Neapolitano translatum fuit in aliud, quod dicitur *Assistentia*, de qua habetur in Regia Pragmatica incip. *Assistentiam*, & nos alia occasione in superioribus diximus.

24 Decimumoctauum est condictio ex l. fin. C. de praetor. pignor. quae competit creditori ad possessionem Praetorij pignoris recuperandam, siuè culpa sua, siuè non, sine casu fortuito amissa fuerit.

25 Decimumnonum remedium est condictio ex l. 1. C. si per vim, vel alio modo, quae competit contra occupantem possessionem; etiam post lapsum temporis ad recuperandam possessionem concessi.

26 Vigesimum remedium dicitur *Edictum Diui Marci* quod peruenit ex l. extat ff. quod met. caus. & istud datur debitori contra creditorem, qui pecuniam sibi obligatam propria authoritate percepit, nam tali casu pecuniam, seu rem restituere tenetur, & actionem amittit.

27 Vigesimumprimum remedium est *actio quod metus causa*, quae competit, quando quis per metum fuit spoliatus, etiã si agatur contra successorem, qui malam fidem non habeat. l. si cum exceptio §. 2. ff. quod met. caus. Angel. consil. 116. in princ. & consil. 157. vol. 1. in fin. vers. vnde veritas. Vbi etiam enumerat actionem de dolo, quae competit, quando per dolum esset causatum spolium.

28 Vigesimumsecundum remedium est condictio ex cap. sepè de restitut. spoliat. quae competit spoliato contra eum, qui scienter à violento spoliare rem accepit, & sic datur contra quemcumque tertium possessorem, quamuis ipse non spoliauerit; dummodo obtinuerit rem à spoliatore, sciens ipsam esse vitiosam. Abb. in eod. cap sepè vol. 4. vers. nunc quero latè Menoch. de recuper. remed. vlt. per 19. questiones signanter q. 2. Marant. loc cit. n. 15. Lanfranc. in rubr. de caus. possess. & propr. col. 2. concl. 2. Ridolphin. p. 2. cap. 14. num. 71. Est autem notandum hic, quod magna inter Doctores est altercatio, quare emanauerit, dictum cap. sepè, Quidam enim asserunt, quod cũ sufficiens, imò vberius sit, remedium cap. reintegranda 3. q. 1. de quo infrà, & istud prodierit quinquaginta annis post d. cap. reintegrãda, vt post Menoch. vbi sup remed. 15. num. 6. aduertit Pax Iordan. loc. citat. num. 38. circ. med. non videtur necessarium remedium d. cap. sepè ita Host. Goffr. & Alii apud Papiens. in Pract. form. libell. in caus. spoliate poss. §. 1. num 8. Alii verò sustinent fuisse omnimò necessarium istud cap. sepè quia prouidet in casu suo particulari, scilicet scientiae malaefidei, necnon quia corrigit. l. cum à te ff. de vi, & vi armat. ita Bart. in l. rem qua nobis. vbi Alex. n. 10. & Rip. nu. 20. & Alii, ff. de acquir. poss. Innoc. in cap. eum ad sedem de restit. spol. Menoch. d. remed. 15. d. n. 6. eum seqq. Et istorum sententia est communior alia.

29 Vigesimumtertium remedium prouenit ex cap frequens de restitution. spoliat. in 6. per quod subuenitur spoliatori contra spoliantem diuerso modo, nimirum Titius violenter spoliauit Caium possessione sui fundi, vel alterius rei; posteà conuenit eundem Caium in Iudicio super alia re, vel ciuiliter, vel criminaliter: Titius opponere potest exceptionem spolii, & petere, vt ipse Caius non audiatur, nisi restituta prius possessione fundi, vel rei ablatae. Quo casu practica est, vt assignetur terminus 15. dierum spoliato ad probandum spolium, & interim supersedetur in causa. Probato spolio, nisi spolians restituat, non proceditur vlterius in causa per ipsum intentata. Quod intelligendum est, si ipse spoliauerit, nam si sit tertius possessor, & agatur ciuiliter, haec exceptio spolii non procedit, si verò criminaliter, ei obstabit exceptio, quamuis non sit principalis, sed tertius possessor, dummodo spolium fuerit de omnibus bonis, vel de eorum maiori parte vt habetur in tex dicti cap. frequens, & notatur per Gemin. ibid. col. 3. et in cap. fin. de ord. cogn. Abb. in cap. litteris col. fin. de restitut. spol. & in cap. dilectus de ord. cognit. Iason. & Alii in l. si te bonis C. de iur. dot. Marant. dict. dist. 7. nu. 56. & 57. Menochius de isto remedio nihil dixit, quia remedia 17. tantum cumulauit, & de eis latissimè egit in trac. recuper. poss.

30 Vigesimumquartum remedium est condictio ex celebri, & quotidiano cap. reintegranda 3. q. 1. quod datur ei, qui sine iusta causa cecedit à possessione rei, quae ad alium peruenit siuè bona, siuè mala fide, siuè scienter, siuè ignoranter, siuè cum vitio, siuè sine illo, siuè cum titulo, siuè absque titulo, siuè res sit immobilis, siue mobilis. Abb. in cap. eum ad sedem col. 10. in princ. de restit. spol. Innoc. in cap. querelam de

de elect. Alex. *conf* 94. *col. fin.* Menoch. latissime, & fusius, quam de aliis remediis *in tractat. recuper. remed.* 15. *per tot.* Marant. *vbi sup. num* 58. Et Alij apud Illos. Vnde patet, quod istud remedium est omnibus aliis vtilius, plenius, ac magis generale, & cum quouis alio possessorio remedio recuperandæ cōcurrit, vt aduertunt Alex. Abb. Menoch. Marant. *loc. præcit.* Ridolphin. *ibid. num.* 70. & hac ratione Lanfranc. *in rubric. de cauf possession. col.* 3. *in* 3. *conclus.* dat consilium, ac cautelam libellantibus in possessorio recuperandæ, vt in fine libelli deducant condictionem ex isto *cap. redintegranda.* & fusissime Gabr. *de rest. spol. concl.* 5. *per tot.* vbi ampliat hoc remedium 15. modis, & multis aliis limitat, explicando materiam per 23. tres conclusiones. Et datur generaliter pro rebus Ecclesiæ, Laicorum, & quorumcumque aliorum pro quibuscumque bonis, etiam pro rebus se mouentibus, etiam contra quemcumque tertium possessorem, vt de communi testatur Lanfranc. in addit. ad Alex *in l. rem qua nobis col.* 5. *ff. de acqu. poss.* Menoch. *d. remed.* 15. *q.* 3. *n.* 13. *& lib.* 3. *à n.* 67. vsque ad 95. vbi aduertit non esse audiendum Bartol. *in l. fin.* §. *sed cum in secundis. ff. de acquir. poss.* & Alios sequaces asserētes hoc remedium non cōpetere contra titulo possidentem, cū communis, & receptior sententia sit in cōtrarium.

31 Duo alia remedia possessoria recuperandę practicantur in Regno Neapolitano, quę Regnicolis, & aliis in illis Tribunalibus versantibus non erunt fortassis, iniudicanda si hoc loco referātur, quę ponit etiam Marant, *vbi sup. nu. pen. & vlt.* Quorū Primum est illud, quod prouenit ex constitutione Regni, quę incipit. *circa Violentiam*, per quam est introductum, vt si ille qui spoliauit, vel deiecit aliquem à possessione rei, de qua spoliauit, vel deiecit, ceciderit, est in arbitrio spoliati, seu expulsi agere contra ipsum deiectorem, aut eius hæredem ad interesse, etiam quod non possideat, vel agere contra tertium possessorem pro illius recuperatione, quamuis per plures manus translata sit, siue possessor fuerit in bona fide, siue in mala. Vnde per istam constitutionē videtur correcta præcitata *lex cum à te ff. de vi, & vi arm.* per quam prohibetur dari remedium possessorium contra singularem successorem, & similiter correctus videtur *text. in cap. sępe de rest. spol.* per quod datur possessorium contra singularem possessorem malę fidei tantum, & non bonæ fidei. Vnde videtur similis ista cōstitutio remedio. *cap. redintegranda* 3. *q.* 1. vt aduertit Marant. *vbi sup. num* 81. *in fin.*

Aliud verò remedium, quod similiter locum habet in eodem Regno, est illud, quod cōpetit ex dispositione trium capitulorum Regni, nimirum ex illo, quod incipit. *omnis prædatio.* aliud quod incipit. *Ad regale fastigium*, & aliud, quod incipit. *Finis præcepti charitas.* per quæ introductum est, quod quando aliquis Clericus, vel persona Ecclesiastica priuat Laicum sua possessione, Laicus adire potest Iudicē Sæcularem, & implorare eius officium pro defensione, & restitutione possessionis per viam extraiudicialem; Qui Iudex citationem facit per edictum, vt quicumque sua putauerit interesse, infra talem terminum compareat visurus iuramenta testiū, & allegaturus quidquid dicere, & allegare voluerit, quare ille spoliatus restitui non debeat, & sic informatione capta de iuribus spoliati summariè, & per viam extraiudicialem; si postea apparuerit bonum ius spoliati, pronunciat qualiter fuit indebitè spoliatus, & illum restituit in sua pristina possessione, vt habetur. *in dict. constitutione.* Neque dici potest, quod Clericus trahitur ad forum Sæculare indirectè contra Iura Canonica, & Pontificias constitutiones: Nam respondetur, quod quando citantur omnes per edictum si sua putauerint interesse, Clericus comparendo, efficitur Actor, qui sequitur forum Rei, & nō comparet vt Reus, & sic sua comparitio est voluntaria, non necessaria, iuxta tradita per Bald. *in l testamenta omnia*, vbi Alex. *in fin.* & Castr. *C. de testam.* Afflict. *decis.* 2. & 24. Luc. de Pen. *in l. si coloni col. antepen & pen. C. de agricol. & censit. lib.* 11. vbi plenè tractant materiam dictorum trium capitulorum. Idem Marant. *loc. cit. num. vlt.* Quomodo autem eludi possit præfata cautela citationis per edictum, vide Menoch. *de recuper. possess. remed.* 15. *n.* 226. *& seqq.*

32 Noto quintò, quod adhoc, vt remedia possessoria recuperandæ proficua sint, quando intentatur spolium, duo extrema regulariter probanda sunt, quorum primum est antiquior spoliati possessio. Secundum verò est recētior possessio spoliantis. *cap. cum ad sedem*, & ibi Abb. *num.* 17. *de rest. spoliat.* Menoch. *de recuper. in prælud. num.* 21. *& d. remed.* 15. *q.* 31. *à num* 483. *cum plurib. seqq.* Salust. Tiber. *in Prax. lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 1. Afflict. *decis.* 327. *num.* 2. Mantic. *decis.* 29. *num.* 1. Seraphin. *decis.* 1055. *n.* 2. Duran. *decis.* 7. *num.* 1. *&* 6. *& decis.* 89. *nu.* 1. *&* 2. Rot. *decis.* 189. *num* 1. *&* 208. *num.* 1. *p.* 2. *& decis.* 251. *num.* 4. *p.* 6. *& decis.* 113. *num.* 5. *& seqq. & decis.* 163. *num.* 3. *&* 186. *num.* 1. *&* 191. *n.* 1. *&* 294. *num* 1. *p.* 7. *recent.* Antiquior tamen possessio dicitur, si probetur per spoliatū, quod

quod possidebat tempore, quo fuit spoliatus. Abb. *vbi supra.* Bart. *in l. siuè possidetis. nu 6.C.de probat.* Salust. Tiber. *loc. praecit. n. 2.* vbi de communi, *& cap. 8. nu. 13.* Mantic. *decis. 181. num. 2.* Rot. *decis. 729. num. 1. p. 2. recentior.* Probatis autem supradictis duobus extremis, quia remanet probatum spolium re ipsa. *l. si coloni C. de agricol. & censit. lib. 11.* Bald. *in l. 3. num. 15. C. si à non compet. Iudic.* Alex. *cons. 6. num. 6. lib. 3.* & Afflict. *vbi supra* sine difficultate practicatur in Rota Romana, vt concedatur reintegratio possessionis, vt testatur Mantic. *decis. 194. num. 1.* Rot. *decis. 189. num. 1. p. 1. & decis. 58. nu. 1. p. 4. & 113. n. 8. p. 7. rec.* Gregor. *decis. 485 nu 2.* Buratt. *deci. 736. n. 4.* Duran. *decis. 255. num. 1.*

33 Probantur autem dicta duo extrema pluribus modis, sed diuersimodè; nam primum extremum, hoc est antiquior possessio spoliati plenam, & concludentem requirit probationem, & ita censuit Rot. *decis. 165. num. 5. p. 2. diuers.* vbi de communi, *& decis. 139. num 4. p. 6. & decis. 187. nu 9. p. 7. recentior.* Beltramin. *ad Gregor. decis. 423. litt. A.* vbi alias decisiones cumulat. Seraphin *decis. 31. num 1.* Buratt. *decis. 136. n. 19.* & ibid. Ferentill. *num. 34.* Secundum verò extremum, hoc est recentior spoliātis possessio leuiores admittit probationes. Rot. *decis. 8. de restit. spol. in nou. & decis. 113. num. 7. & 229. num. 5. p. 7. recent.* Gregor. *decis. 105. num. 2.* Duran. *decis. 7. num 2. & decis. 37. n. 3.*

34 Primum igitur extremum probatur decem modis. Et *Primo* per instrumentū adeptae possessionis, dum possessio vacans existebat. Salust. Tiber. *in prax. d. lib. 2. cap. 10. num. 3.* Coccin. *decis. 312 nu. 1.* Cael. de Grass. *decis 42. num. 1. de restit. spoliat.* Rot. *decis. 119. num 1. par. 1. recent. Secundò* per instrumentū venditionis cum clausula cōstituti, & praecarii. Duran. *decis. 89. num. 1.* Rot. *decis. 251. num. 2. p. 6. recent. Tertiò* probatur per testes deponentes de actibus possessorijs. Seraph. *decis. 1200. num. 1.* Duran. *decis. 37. nu. 2.* Rot. *decis. 186. nu. 3. par. 7. recent. Quartò* per confessionem partis. Dec. *cons. 125. num. 1. vers. de possessione.* Duran. *decis 113. num. 1.* Rot. *decis. 19. de restit. spoliatorum nou. & decis. 229 nu 2. p. 7. recent. Quintò* per cōfessionem expressam emanatam in commissione, *iuxta l. cū praecum C. de liber. caus.* Necnon per tacitam emanatam ex illius productione coram Iudice; *iuxta cap. cum olim de cens.* Gregor. *decis. 116. num. 2. Sextò* probatur per executionem, & adiudicationem bonorum, de quibus fuit quis spoliatus. Duran. *decis. 37. num. 1. & d. decis. 113. num. 1. Septimò* per mādatum subhastationis, & deliberationis factae contra spoliatum Rot. *decis. 229. num. 1. p. 7. recent. Octauo* probatur per relationem Nunciis, seu Cursoris, aut alterius Curiae ministri, cui credendum est in dubiis. *l. fin.* & ibi Castr. *num. 6. vers. in dubio,* & Dec. *nu. 17. C. de edict. Diu. Adr. toll.* Menoch. *de adipiscend. remed. 4. num 924. vers ter tius est casus.* Buratt. *decis. 363. num. 1. Nonò* per locationem factam à spoliato spolianti Gregor. *d. decis. 116. num. 3.* siuè per instrumentum, siuè per priuatam scripturam, vel per solutionem affictus; *iuxta tradita in l. quamuis. §. si conductor. ff. de acquir. possess.* Bart. *in l. qui vniuersas. §. quod per colonum num. 1. ff. eod. tit.* Seraphin *d. decis. 1200. num. 1.* Caualer. *decis. 7. num. 1. Decimò* probatur per actum executionis alicuius mandati, & apprehensionis possessionis vigore illius nomine spoliantis, vel per instrumentum recognitionis erga spoliantem factae. Vel per alias legitimas probationes. Gregor. *decis. 105. num. 1.*

35 Secundum verò extremum, idest recentior spoliantis possessio probatur etiā pluribus modis. Et *Primo* per instrumentū adeptae possessionis. Gregor. *decis. 500. nu. 3. Secundo* per Testes; vel per alias scripturas, vel alias probationes, de quibus Duran. *d. decis. 113 nu. 2. Tertiò* per commissionem. Duran. *decis. 89. num. 2. Quartò* per confessionem. spoliantis. Caesar de Grass. *d. decis. 42. num. 2. de restit. spol. Quintò* per litis sustentationem, cum aliis adminiculis. Salust. Tiber. *d. cap. 10. num. 5.* Coccin. *dec. 312. num. 1.* Verall. *decis 363. par. 2.* Gregor. *decis. 105. num. 3. & 209. num 1. & 362. num. 3. & 485. num. 1.* Buratt. *decis. 453. num. 1.* Rot. *decis. 113. num 7. & 191. num. 9. & 229. num. 4. par. 7. recent. Sextò* etiam ex sola litis sustentatione sine adminiculis probatur aliquādo secundum extremum. *l. qui se liti. ff. de petit. haeredit. & l. si se non abstulit. ff. de re iudic.* Salust. Tiber. *vbi sup. d. cap. 10. num. 3.* Caualer. *decis. 5. num. 7.* Verall. *loc. cit.* Rot. *decis. 119. num. 5. par. 1. & decis. 251. num. 3. par. 6. recent.*

39 Duo tamen hic notanda veniunt, Primum, quod probatio plena, & concludens, quae regulariter requiritur in primo extremo, non procedit in spolio antiquo, in quo leuiores probationes sufficiunt, quo ad primum extremum. Put. *decis. 74. lib. 1. in correct.* Seraphin. *decis. 763. num. 8.* Rot. *decis. 191. num. 3. par. 7. recent.* Et ideo etiam praesumptiuae probationes sufficiunt. Put. *decis. 1. de restit. spol. & decis. 75. lib. 3. in correct.* Rot. *decis. 394. num. 2. p. 1. & 191. num. 4. p. 7. recent.* Necnon Testes de auditu, & de publica voce, ac fama. Put. *decis. 72. lib. 1.* Ant. August. *de vtroque extrem. num. 4.* Ferentill. *ad Buratt. decis. 136. num. 35.* Beltramin. *ad* Gre-

Gregor. decis.423. liet. A. Rot. *decis.142. nu.2. par.4. diuers.*

37 Secundum est, quod in Beneficialibus spolium probandum est, non solum per dicta duo extrema: verum etiam per titulum, saltem coloratum, ne detur vitiosus ingressus. Rot. *decis.2. num.1. & 116. nu. 3. de restit. spoliat. in nou. & decis.20. eod. tit. in antiq.* Aegid. *decis.49.* Put. *decis.186. lib.1.* Buratt. *decis.33. num.3.* Coccin. *decis. 312. numer.3. & 361 num.1.*

38 Idem dicendum est, quando quis spoliatus fuit iudicialiter, hoc est à Iudice, qui per sententiam nullam possessione priuauit, nam tunc tale spolium probandũ est, non solum per dicta duo extrema; verum etiam, quod Iudex nulliter processerit. Abb. *in cap. conquerente, num.8. de restitut. spoliat.* Felin. *in cap. dilectus. il 1. num.1. vers. fallit secundo de rescript.* Rot. *decis. 301. nu.2. par.3. & 406. num.1. par.4. recent.* Iudex enim quãdo nulliter procedit; spoliator dicitur; & sic spoliatus possessione per Iudicem nulliter procedentem restituendus est. Bart. *in l. iustè possidet. ff. de acquir poss.* Verall. *decis.186. p.3.* Rot. *decis.365. num.1. par.1. & 169. num.2. par.4. recent.* Nulliter autem procedere dicitur, quando non ritè, nec rectè procedit. *cap. conquerente de restit. spoliat.* Boer. *decis.238. num.4.* Caualer. *decis.328. num.1.* A fortiori dicitur spoliator, si nulliter, & iniustè simul procederet. Seraphin. *decis. 777. num.1.* Rot. *decis.301. num.2. p.3. recent.*

39 Et ratio est, quia Iudex nulliter, vel iniustè procedens, dicitur procedere vti priuatus, non vt Iudex. Card. *in Clement.1. §. fin. num.10. de celebr. missar.* Rot. *decis. 282. num 1. p.3. & 278. num.23. p.5. recent.* Et vbi adest instantia partis, ipsa dicitur spoliasse, non Iudex. Caualer *decis.539. num.9.* Ideo taliter spoliatus à Iudice, nulliter scilicet, vel iniustè procedente; est omninò ante omnia restituendus, veiut si speliatus fuisset à quolibet alio priuato. Crauet. *consil. 124. num.4.* Rot. *decis. 282. num.1. & 668. n.1. p.3. & 113. num.10. p.7. recent.* Nullitas tamen, ad effectum, vt Iudex spoliasse dicatur, esse debet euidens, aliàs non daretur restitutio. Abb. *in cap. cum causa. num.4. vers. secus de offic. delegat.* Caualer. *decis 597. nu.1.* Rot. *d. decis.668. num.1.* Mantic. *decis.44. n.5.* Sic quoque iniustitia debet esse clara, & notoria. *Rot decis.365. num.1. & 674. num.3. in fin. p.1. & 646. nu.1. p.2. & d. decis.668. nu.1. p.3. & decis.55. num.8. p.5. recent.* Seraphin. *decis.867. num.1.* Caualer. *decis.597. numer.1.* Et insuper nullitas, vel iniustitia notoria deduci, & probari debet ex eisdem actis, non verò ex nouiter deductis. Felin. *in dic. cap. dilectus. il 1. num.1. de rescr.* Pontan. *de spol. lib.3. num.107.* Gratian. *discept. forens.724. num.22.* Mantic. *decis.44. in fin.* Duran. *decis.454. num.4.*

40 Noto sextò, quod spoliatus regulariter est in primis & ante omnia restituẽdus. *cap nullus 2. q.2. cap. reintegranda.3. q.1. cap. in litteris, & cap. conquerente de restit. spol. cap. licet Episcopus. de praebend. in 6. l.1. ff. de vi, & vi armat. l. si quis ad se fundum. C. ad leg. Iul. de vi publ. & l. si coloni. C. de agricol. & censit. lib.11.* Gabr. *de restit. spoliat. concl.1. num.1. & seq.* Rot. *decis.85. num.7. p.2. & dec 282. n.1. p.3. recent. & dec.356. num.4. par.3. lib.3. diuers.* Mantic. *dec.118. n.13.*

Quod ampliatur etiam si spoliatus non possidebat bona fide, quia in spolio habetur solùm consideratio, an quis sine iusta causa ceciderit à possessione: non verò an possessio fuerit cum bona, vel mala fide, Gabr. *cons.36. num.6. lib.1.* Rot. *decis.244. n.2. p.1. diuers.*

Ampliatur secundò, etiam si spoliatus Praedo fuerit, *d. cap. in litteris. de restit. spol. l.1. §. si praedo, & l. bona fides, §. incurrit. ff. deposit. l. colonus, & l. cum fundum. ff. de vi, & vi armat.* Abb. *in cap.2. num.13. de ordin. cognit.* Vel fur, qui rem, de qua spoliatur, furatus fuerit. Bart. *in l. itaque Fullo. ff. de furt.* Abb. *in d. cap. in litteris num.8. de restit. spoliat.* Gabr. *de rest. spol. conclus.1. num.4. & seqq.*

Ampliatur tertiò, etiam si quis spoliatus fuerit per Iudicem non rectè procedentem, vel Iuris ordine non seruato *dict. cap. conquerente de rest. spoliat. cap. ex insinuatione de procur. l. memmerius,* & ibi Bart. & Alii *C. vnde vi* Abb. *in cap. dilectus il 1. num.4. vers. item nota,* & ibi Felin. *num.1. vers. fallit primo de rescript.* Dec. *in l. fin. num.35. vers. sed hoc dictum C. edict. Diu. Adr. toll.* Caualer. *decis.539. num.1.* vbi Alios cumulat.

41 Quae suprafirmata conclusio limitatur pluribus modis. Et Primo, quando possessorium habet mixturam cum petitorio *l.2. §. quaedam. ff. de interdict.* Alex. *in l. naturaliter § nihil commune nu.19. ff. de acquir. possess.* Gabr. *d. conclus.1. num.146. lim.22.* Buratt. *decis.146. num.2.* Rot. *decis.768. num.11. vers. vel saltem p.2. recent.* *Secundo* limitatur, quando quis culpa, vel facto suo cecidit à possessione *cap. saepè de restit spoliat.* vbi Rip. *num.27.* Gabr. *de restit. spol. conclus.5. num.33.* Put. *decis.277. nu.1. lib.3.* Rot. *decis.132. n.1. p.1. diuers. & decis.169. num.6. p.1. & 38. nu.2. p.2. & 190. num.1. p.3. & 265. num.2. p.4. rec.* Etiam si metu censurarum quis à possessione ceciderit sua culpa. Mantic. *decis.332. num.1.* Quod tamen non procedit quando clare non constat de facto, vel culpa sua. Rot. *decis.423. num.2. p.1. rec.* Vel quando quis facto suo cecidit à possessione.

sed

sed sub aliqua conditione non adhuc ad impleta. Achill. *decis.* 10. *num.* 1. *& 4. de rest. spol.* Buratt. *decis.* 736. *num.* 5. Rot. *decis.* 471. *num.* 1. *& seqq. par. diuers.* Tertio limitatur, quando notorie constat de dominio spoliantis & de non iure spoliati in petitorio, quia tunc spoliatus non est restituendus. *cap. ad decimas.* vbi Gloss. *in verb. praesumitur de rest. spoliat. n.* 6. quam in hoc omnes scribentes sequuntur. Gabr. *d. conclus.* 1. *nu.* 58. *& 84.* Buratt. *decis.* 848. *n.* 13. Rot. *decis.* 200. *num.* 1. *in fin. p.* 1. *diuers. & decis.* 9. *num.* 4. *p.* 2. *& 126. num.* 3. *p.* 3. *rec.*

42 Noto septimò ex supradictis, quod spolians audiri non debet, nisi ante omnia spolium purgauerit. Coccin. *decis.* 423. *n.* 4. *&* 496. *num.* 1. etiam si in petitorio constet de bono Iure. Idem *decis.* 398. *num.* 1. Purgari autem debet spolium, non solum per restitutionem bonorum; verum etiam per restitutionem fructuum, expensarum, damnorū, & interesse, quae spoliatus passus fuit occasione spolij. Rip. *in d. l. naturaliter.* §. *nihil commune n.* 50. *ff. de acqu. poss.* Crauett *consil.* 140. *n.* 3. Ferentill. *ad Buratt. dec.* 449. *n.* 8. Verall. *dec.* 171. *n.* 1. *p.* 3. Rot. *dec.* 473. *nu.* 1. *& 4. p.* 3. *diuers. lib.* 3. Quod est adeo verū, vt nisi spoliator purgauerit spolium vsque ad minimum quadrantem in omnibus praedictis non diceretur purgasse spolium, & sic audiendus nō esset. Crauett. *vbi sup.* Tiraquel. *de retract. conuent* §. 4. *gloss.* 6. *nu.* 23. Coccin. *decis.* 311. *n.* 4. Rot. *dec.* 314. *nu.* 1. *p.* 1. *& dec.* 473. *n.* 1. *p.* 3. *lib.* 3. *diuers. & dec.* 433. *n.* 2. *p.* 2. *&* 363. *n.* 4. *p.* 3. *recent.* cum aliis cumulatis per Ferentill. *ad Buratt. dec.* 449 *sub n.* 8. *& seqq.* Neque sub pretextu exceptionum retardari potest purgatio spolij; nisi fuerint clarae, notoriae & concludentes, Bart. *in l. cum Is,* §. *si de usufr. sor. num.* 4. *in fin. ff. de condict. indeb.* Gabr. *d. conclus.* 1. *n.* 45. Seraphin. *dec* 804. *n.* 1. cum aliis per Ferentill *ad Buratt. adductis dec.* 848. *n.* 15.

43 Purgatum verò dicitur spolium, si possessio realiter translata fuerit ad spoliatum, & tunc neq; sufficeret dicta translatio possessionis, nisi reuera possessio penes spoliatum remaneat, & ita tenet Rota Romana, vt testatur Caualer. *decis.* 308. *num.* 1. *vers. quoad praedia,* Ferentill. *d. dec.* 848. *nu.* 14. Quod si possessio restitui non potest, quia forte res restituenda perempta est, vel aliqua ratione haberi nequit, restituendum erit iustum illius pretium, ad effectum purgandi spolium, Seraph. *dec.* 1168. *nu.* 8. Duran. *dec.* 7. *n.* 7. *&* 47. *n.* 1. Rot. *in Perusina spolij 12. Iunij* 1610. §. *quantum autem coram D. Pamphilio, postea Innocentio X.* quia spoliatus restitui debet in pristinum eo meliori modo, quo fieri potest. Menoch. *consil.* 758. *nu. vlt.* Duran. *d. dec.* 47. *nu.* 5. Verall. *dec.* 171. *par.* 3.

Vnde nisi spoliatus restituatur totaliter, etiam quoad fructus, & expensas, non diceretur purgatum spolium: ita tenet Rota Modorna, vt testatur Verall. *dec.* 150. *n.* 5. *& seqq. p.* 1. Buratt. *dec.* 356. *n.* 6. Coccin. *dec.* 371. *n.* 1. Seraph. *dec.* 1176. *n.* 2. vbi alias decisiones recenset, & cumulat, prout facit etiam Beltramin. *ad Gregor.* 803. *nu.* 6 Rot. *dec.* 269. *nu.* 1. *in fin. p.* 1. *recent.* quamuis Rota antiqua admitteret aliquando solutionē, vel oblationē fructuū liquidorū, ex deposito vnius Iulij, factaobligatione de soluendo residuū, quoad illiquidos post liquidationem, ad effectum procedendi ad vlteriora, vt traditur per Mohed. *dec.* 17. *de rest. spol.* Caualer. *dec.* 308 *num.* 2. Seraph. *dec* 655 *n* 2.

44 Noto octauò, quod quamuis in materia spolij non attenta anteriori possessione alterius, semper purgandum erit vltimum spolium. *vt in cap. fin. de ord. cognit. l.* 3. §. *cum igitur. l. qui possessionem, & l. cum fundū. ff. de vi, & vi armat. & l. si quis fundum. C. ad leg. Iul. de vi pub.* Rot. *dec.* 27. *in fin. de appellat. in nou. &* 301. *n.* 6. *p.* 3. *recent.* Seraph. *dec.* 96. *n.* 1.

45 Hoc tamen non procedit, quando secundum spolium factum fuit incontinēti post primum, vt si quis aliquem spoliauerit, & iste statim spoliantem respoliauit, nam tunc illud secundum spolium purgādum non erit, quia vim vi repellendo spoliauit spoliantem. *cap. olim de restit. spol. l.* 3. §. *cum igitur & l. qui possessionem ff. de vi, & vi armat. & l.* 1. *C. vnde vi.* Menoch. *de recuperand. poss. remed.* 1. *q.* 34. *n.* 384. Gabr. *de restit spol. d. concl.* 1. *lim.* 30. *n.* 169. Fastol. *de spol. caus.* 1. *dub.* 4. *n.* 2. Beltram. *ad Gregor. dec.* 485. *n.* 14. *in fin.* Et est communis Doctorum opinio, vt testatur Abb. *consil.* 62. *lib.* 2. & Lancell. *de attent. p.* 2. *ampl.* 1. *num.* 9. Vnde patet, quod potest quis possessionem rei suae breuiori via recuperare, si statim ac spoliatus fuerit, spoliantem respoliauerit; & hoc erit optimū remedium, & certiùs, ac securiùs omnibus supra relatis. Fallit tamen hoc, quando nō incontinēti spoliantem respoliaret, sed hoc faceret post recursum factum ad Iudicem, apud quem instetisset pro recuperatione via iudiciali authoritate publica, quia tunc censetur renunciasse dicto beneficio recuperādi authoritate priuata, nisi reseruasset sibi talem facultatem. Et hoc procedit ex ratione litis pendentiae, qua stante nihil est innouandum. Natta *consil.* 430. *n.* 24. *lib.* 2. Lancell. *vbi sup. nu.* 12. alias esset spolium grauius primo, & sic tanquam attentatum lite pendēte reuocari deberet, vt post alios, quos allegat, notat Menoc. *d. remed.* 1. *n.* 386.

46 Secundò non procedit, quando primum spolium fuit violentum, secundum vero simplex, nam tunc primum est ante omnia

omnia purgandum. Castr. cons. 400. num. 4. vers. tertiò similiter lib. 1. Rot. d. decis. 27. in fin. de appellat. in nou. Beltramin. ad Gregor. decis. 485. num. 14. vers. hoc non procedit. Coccin. decis. 97. nu. 4. Tertiò non procedit in spolio attentato, quod est ante omnia purgandum quamuis sit primum. Rip. in d. l. naturaliter §. nihil commune num. 68. ff. de acquir. poss. Dec. cons. 200. num. 5. Coccin. vbi proximè, & decis. 130 num. 7. Rot. in Cortonen. Bonorum 19. Decembris 1586. & 7. Martij 1587. coram D. Card. Platto impress. apud Marchesan. de commiss. rest. in integ. p. 2. cap. 3. fol. 207. Menoch. d. rem. 1. num. 383.

47 Noto nonò, quod actio spolii ad recuperandam possessionem pluribus competit. Et Primò possidenti rem immobile naturaliter, & ciuiliter, si ex eius possessione per vim deiectus fuit. l. 1. praecit. §. hoc interdictum, & §. deijcitur ff. de vi, & vi armat. Secundò possidenti naturaliter tantum. l. naturaliter in princ. ff. de acquir. poss. d. §. deiicitur, & l. 1. §. si autem, & §. vsusfrui, & §. item si non vsusfructus, & §. qui vsusfructus. ff. de vi, & vi armat. Tertiò datur possidenti ciuiliter tantum d. l. 1. §. deiicitur. & §. siuè autem corpore, ff. eod. tit. de vi, & vi arm. Imo etiam si deiectus fuisset à possessione per violentiam abusiuam, hoc est si quis clam, vel occultè fundum alterius ingrederetur, & ille suspicans posse repelli, non auderet ad suã possessionem accedere, nam tunc quia amisit possessionem. l. clam possidere § fin. cum. l. seq. ff. de acquir. poss. Papiens. in Prax. d. form. libell. in caus. spol. poss. § 1. num. 11. in fin. cõpeteret illi actio spolii Glos. Bart. & Alii in d. l. 1. §. siuè autem sup. verb. possessione. ff. de vi & vi arm. Marant. in spec. aur. p. 4. dist. 7. n. 31. Quartò datur hæredi, & singulari successori ipsius spoliati, quando ex persona defuncti ageret, d. l. 1. §. hoc interdictum in fin. ff. de vi, & vi arm. Gloss. in cap. cum ad sedem verb. interdictum de restit. spol. Gregor. decis. 542. n. 2. & ibi Beltramin num. 9. Rot. decis. 907. p. 3. lib. 3. diuers. & decis. 307. num. 3. p. 1. & 476. n. 2. p. 2. & 717. nu. 1. p. 3. recent. Et ratio est, quia actio spolii est in rem scripta. Soccin in l. rem quæ nobis num. 10. ff. de acquir. possess. Seraphin. decis. 1262. nu. 1. Rot decis. praecit. 476. num. 2. Secus si ageret ex propria persona, & ipse nunquam possessionem habuit. Natt. cons. 439. num. 4. Ferentill. ad Buratt. decis. 271. num. 9. vers. item declaratur. Neque competeret, si spolium commissum fuisset post mortem testatoris. Gabr. de restit. spol. conclus. 5. num. 20. Beltramin. ad Gregor. vbi supra d. num. 9. Ferentill. ad Buratt. decis. 271. num. 9.

48 Noto decimò, quod hæc actio spolii nõ solum datur supradictis contra spoliantem ipsum; verum etiam contra eius hæredem. d. l. 1. §. fin. l. 3. §. vlt. & l. si plures ff. de vi, & vi armat. Menoch. de recuper. d. rem. 1. num. 157. Duran. decis. 7. nu. 13. Gregor. decis. 542. num. 4. Rot. d. decis. 717. num. 1. p. 3. recent. Necnon contra singulares successores, tamquam possessores rei vitiosæ, cum, vt dictum est, sit actio in rem scripta, quæ transit cum onere. vulgat. iurib. non quia successores. Put. decis. 29. de restit. spol. et decis. 172. num. 1. & seqq. lib. 2. in correct. Seraphin. decis. 1262. num. 2. Imò etiam contra quoscumque successores, ad quos res ipsa vitio spolii affecta peruenerit. Seraphin. vbi proximè num. 1. Etiam si iusto titulo, & bona fide possideant, vel causam habeant ab Authore non vitioso. Gabr. consil. 36. num 3. lib. 1. vbi de magis communi testatur. Marescott. variar. resol. lib. 1. cap. 59. n. 10. Beltram. ad Greg. d. decis. 542. n. 11. vbi Alios cumulat, & ita seruat Rota.

49 Noto vndecimò super celebri illa quæstione, an spolii actio, & sic remedium can. reintegranda 3. quæst. 1. sit imprææscriptibile, quod quamuis olim Doctores, & Rota antiqua in ea fuerint sententia, vt actio spolii imprescriptibilis esset: cum tamen tempore Eminentissimi Cardinalis Seraphini orta fuisset quæstio prædicta, ex quo quidam celebris Iureconsultus in Archigymnasio Sapientiæ lector impugnauerit talem sententiam, fuit causa specialiter commissa Rotæ per Summum Pontificem, quæ in abstracto, præter solitum, causam cognouit, partibus realiter non extantibus, nisi fictè, & sic recedendo ab antiquis decisionibus alias factis, fuit per Dominos de Rota conclusum, opinionem Doctorum asserentium spolii actionem præscribi spatio 30 vel 40. ann. sicut cæteræ actiones. iuxt. l. sicut & l omnes C. de præscr. 30. vel 40. ann. esse æquiorem, ac veriorem, & dignam Sanctissimi Domini Papæ approbatione, ita Rot. apud Seraph. dec. 1360. n. 3. 9. & 10. quæ est etiam impressa penes Fenzon. ad statut. vrbis lib. 1. cap. 160. pag 117. in nouiss. impress. 1665. eadem Rot dec. 97. n. 1. p. 1. & dec. 150. num. 4. p 4. recent. Doctores autem, quos sequuta fuit Rota, sunt Gabr. de rest. spol. dict. conclus. 5. num. 64. Contard. in d. l. vnic. C. si de moment. possess. §. 24. limit. 2. num. 26. cum trib. seqq. Pontan. de spol. lib. 3. cap. 2. num. 91. Decian. consil. 63. nu. 2. lib. 5. Crot. cons. 47. n. 29. lib. 1. & Honded. cons. 82. n. 49. Hanc etiam sententiam sequutus fuit Menoch. d. tract. de recuper. poss. rem. 15. num. 418.

Quæ conclusio, & decisio Sacræ Rotæ limitatur in spoliatore violento, & doloso, nam talis etiam si per mille annos possideret, nunquam præscriberet; & sic semper

et

ei obstaret exceptio spolii, si diuturna præscriptione se tueri voluerit, vbi de violentia constaret, cum tali casu non præscribatur actio spolii Rot. apud Seraphin. *dict. decis.* 1360. *num.* 2. *& vlt. per tex. in cap. fin. de præscript.* Contard. *vbi sup. num.* 34.

50 Quæri solet hic à Doctoribus, an in Iudicio possessorio spolii possit spoliatus simul cumulare plura remedia ex supra enunciatis, & illis permixtim agere, vel potius teneatur exprimere, quod remediū intentare voluerit?

Quidam respondent posse spoliatum generaliter, & confusè omnia remedia possessoria cumulare, & libellus, seu petitio sic generaliter intētata sufficeret, ad effectum obtinendi reintegrationem possessionis. ita Innoc. *in cap. sæpè de restit. spol. circ. fin. & in cap. conquerente de offic. ordinar.* Dec. *cons.* 57. *col.* 1. Afflict. *decis.* 117. *in princ.* Peregrin. *decis. Patau.* 97. *num.* 7. Alii verò negatiuam sententiam sequuntur, & dicunt debere spoliatum exprimere, quod maluerit ex ipsis remediis possessoriis; quia sententia lata in vno parit exceptionem rei iudicatæ in aliis, ideo fieri non debet cumulatio, ita post Din. *in cap. nullus pluribus. de regul. iur. in* 6. tenet Musuer. *in addition. ad Pract. Papiens. form. libell. in caus. sol. poss. in fine* §. 1. *verb. ius suum*, Papiens. verò *ibid. num.* 11. dicit cōsultius esse, ad euitandam omnem cauillationem, exprimere conditionem ex *dict. cap. reintegranda* 3 *q.* 1. vel ex *l. si coloni C. de agric. & cens. lib.* 11. vel ex aliis legibus supra notatis, aut ex officio Iudicis, & non laudat, quod intentetur interdictum vnde vi, propter difficultatem probationis. Ego verò censeo, quod hodie talis altercatio Doctorum frustatoria fit, cum in libello non exprimatur expressè remedium, quod quis intentare prætendat, sed tantum petit possessionem sibi restitui, & in fine libelli apponit clausulas salutares, per quas censetur libellans exprimere remedium, vel actionem magis vtilem.

51 Hac occasione: pulcriùs insurgit dubium, an cumulari possit iudicium possessoriū, & petitorium simul? Et Negatiuè respondeo, cum Iudicium possessorium in hoc sit priuilegiatum, ne cumulari possit petitorium cum possessorio. Rip. *in d. l. naturaliter* §. *nihil commune num.* 165. *ff. de acquir. poss.* Canaler. *decis.* 507. *num.* 2. Buratt. *decis.* 33. *n.* 1. *&* 2. Rot. *decis.* 542. *nu.* 1. *& decis.* 698. *num.* 2. *par.* 2. *recent.*

52 Præterea quæri potest, an petens reintegrari censendus sit spoliatus? Ad quod respondeo cum Bald. *in l.* 1. *num.* 12. *C. vti possid.* quod talis simpliciter petens reintegrari, non dicitur habuisse se pro spoliato, cum ciuilem possessionem animo retineat, & sic reintegratio petita intelligi debet, quoad naturalem possessionem. ita etiam tenet Castr. *cons.* 234. *nu.* 1. *vers. sed deben. d. verba lib.* 2. & Buratt. *dec.* 614. *nu.* 11. Beltram. *ad Gregor. dec.* 555. *nu.* 11. vbi alios cumulat. Vnde si quis ita verba in sua petitione reintegrationis adaptauerit, vt haberi non possit pro spoliato, ex quo possessionē non amittit. Seraph. *decis.* 1386. *n.* 2. daretur ei manutentio Seraphin. *decis.* 1089. *num.* 3. Gregor. *decis.* 45 *num.* 9. *&* 307. *num.* 6. Secus si dixerit se spoliatum fuisse, quia iam fatetur se non possidere, & sic non competeret manutentio: Rot. *decis.* 599. *num* 4. *p.* 1. *recent.* Sed reintegratio per viam spolii, in quo concludere debet, se ad possessionē à qua deiectus est, reintegrari. Soccin. *in l. rem quæ nobis nu.* 14. *vers. secundò dubitatur ff. de acquir. poss.* Alex. *cons.* 117. *n.* 1. *lib.* 2. Rot. *decis.* 150. *num.* 7. *p.* 2. *recent.* Indubio autem præsumi non debet, quod quis habuerit se pro spoliato, ideo si pars aduersa contrarium dixerit, probare deberet, Gregor. *decis.* 307. *num.* 10. Ferentill. *ad Bura t decis.* 142. *num.* 5. cum habere se pro spoliato ab animo pendeat. *l.* 3. §. *in amittenda. ff. de acquir. poss.* Gregor. *decis.* 268. *num.* 6. *& d decis.* 307. *num.* 9.

53 Noto duodecimò, quod etiam in hoc iudicio possessorio spolii, quod summarium est, requiritur figura iudicii, quæ consistit in porrectione libelli, partis citatione, & litis contestatione; alii verò actus iudiciarii non sunt de forma substantiali, ideo si omittantur, non vitiatur processus, aut sententia. Bart. communiter receptus *in l. prolatam C. de sentent* Peregrin. *var. iur. lib.* 1. *cap. consultationibus num* 25. *in fine de offic. deleg.* Et ratio est, quia figura iudicii necessaria est, non solum in iudiciis realibus, & personalibus ordinariis; verum etiam in iudiciis possessosiis, & summariis. *l. properandum* vbi DD. communiter *C. de iudic.* Bart. *in d. l. naturaliter* §. *nihil commune num.* 34. *ff. de acquir. poss.* Abb. *in cap. accedens il* 1. *num.* 20 *vt lit. non contest.* Peregrin. *vbi sup. num.* 30. Quod autem figura Iudicii in Remediis possessoriis requiratur, probatur ex pluribus iuribus, prout in possessoriis adipiscendę, *ex text. in l. interdictis ff. de interdict. in l. fin. ff. quor. leg. & in l.* 1. *ff. de Salu.* In possessoriis retinendæ probatur, *in l.* 1. § *annum. ff. de itiner. in l.* 1. *ff. vtrobi, & in* § *hodie Instit. de interdict.* In possessionis recuperandæ probatur *in cap. consultationibus de offic. deleg. in d. cap. accedens il* 1. *vt lit. non. contest. & in l. fin. C. si per vim vel alio mod.*

54 Noto decimotertiò, quod regulariter in hoc Iudicio possessorio recuperan-

dæ non datur appellatio ab eius sententia. Gloss. *in l. vni. verb. momento C. si de moment. possession.* & ibi Bartol. *num* 1. & Contard. *num. 34. in ampliat.* Scaccia *de appellat. q. 17. limite 6. membr 6. num. 1.* vbi de communi testatur. Maran. *in specul. aur. p. 6. art. 2. limit. 16. num. 294.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 8. num. 17.*

Limitatur tamen, quando sententia est nulla, vel notoriè iniusta, quia tunc datur appellatio. Put. *dec. 4. de Aegidian.* Marches. *de commiss appellat in Saluian p. 1 cap. 2. nu. 75. fol.* 1001. Cocciin. *dec. 417. n. 1. & 9. et 446. n. 4.*

Limitatur secundò, quando sententia lata in hoc possessorio reintegrandæ contineret mixturã petitorij, nam tunc daretur appellatio. Pontan. *de spol. lib. 4 cap. 3. nu. 45.* Marches. *vbi sup. nu. 70.* Scaccia *de appell. d. q. 17. limit. 6 memb. 6. nu. 63. & seq.*

Limitatur tertiò respectu fructuum, expensarum, & interesse, pro quibus datur appellatio. Et ita seruatur in Praxi, nam sententia lata super spolio statim exequutioni mãdatur, quoad possessionem, sed nõ quoad fructus, expensas, & interesse, iuxta doctr. Bart. *in l. creditor. §. iussus n. 4. ff. de appellat.* Salust. Tiber. *vbi sup.* Afflict. *dec. 77. n. 8.* vbi in fine dicit, quod hoc non procedit, quando fructus essent pendentes tempore executionis sententiæ, nam tunc etiam in illis non daretur appellatio, quia tali casu dicuntur pars fundi. *l. fructus pendentes, ff. de rei vindic.* Idem tradit Salust. Tiber. *d. n. 17.* vbi etiam inquit, quod si in causa Reus appellauerit, Iudex dare deberet Refutatorios, quoad possessionem; quouerò ad fructus, expensas, & interesse terminũ iuris.

Limitatur quartò, quando sententia lata est contra Actorem spoliatum, non contra Reum spoliantem, nam tunc Actor attento Iure cõmuni appellare potest. Scacc. *vbi sup. nu. 76.* Quæ tamen limitatio locum non habet in Terris Ecclesiæ, in quibus attenditur constitutio Aegidiana, per quam prohibetur appellatio, tam Reo, quam Actori in mero Possessorio iudicio. Pontan. *vbi sup. d. c. 3. n. 55.* Scacci. *d. q. 17. lim. 6 memb. 6. n. 77.* Sal. Tib. *d. cap. 8. n. 22.*

Limitatur quintò, quando intentatur remedium *d. cap. reintegranda 3. q. 1.* nam in eo datur appellatio. Menoch. *de recuper. rem. 15. n. 140. & seqq.* Scacc. *loc. pracit. num. 71. & seq.* Quod non procedit in Terris Ecclesiæ per constitutionem Aegid. Contard. *in d. l. vnic. limit. 4. n. 12. C. si de moment. possess.*

55 Vnum tamen in hac materia omittendum nõ esse censeo, quod scilicet Aduocati, & Procuratores non parum aduertere debent, an partes, quas defendunt, foueant bonum Ius in proprietate, quando intentant remedia possessoria, quia ista non sunt in conscientia tuta, nisi possessor bonum habeat ius in proprietate. Vnde secus faciendo, mortaliter peccarent, & restitutioni damnorum, expensarum, & interesse obnoxij remanerent, non solum partes ipsæ principales remedia prædicta intẽtantes: verum etiam Aduocati, Procuratores, & reliqui in causa patrocinantes. ita Guttier. *cons. 6. n. 12.* Gonzal. *ad regul. 8. Carrell gloss. 15. §. 1. n. 90.* & ibid. Gomez. qui citat Sormient. & Alios, quos sequitur Pax. Iordan. *d. tom. 3. elucubr. diu. lib. 4. tit. 12 n 56.*

Et hæc pauca in Iudicijs possessorijs, præsertim in amplissima spolii materia prælibasse sufficiat. Reliqua si fusius quis videre cupiat, Doctores adeat, qui de eo integra volumina edidere, signanter Gabriel. *de restit. spol.* Pontan. *de spol. &* Menoch. *de recuper. possess.* cum nostri non sit instituti in omnibus materiis plenarios compilare tractatus; sed aliqua tantùm in Praxi frequẽtiùs occurrentia, ad ipsamque congruentia, vel vtilia, vel necessaria breuiter attingere, perfunctoriè obseruare, & concludẽter annotare. Quę pro istius secundæ partis nostræ Practicæ complemento, & ornatu dicta sit; Ad laudem, & gloriam Omnipotentis DEI; Sacratissimæ Virginis MARIAE, ac Sanctorum omnium. Amen.

FINIS SECVNDAE PARTIS.

In Conceptione Tua Virgo Immaculata Fuisti.
Ora Pro Nobis Patrem, Cuius Filium Peperisti.

PRAXIS

PRAXIS VICARIORVM

ABBAT. CAROLI PELLEGRINI

CIVITATIS CASTRIVILLARVM

Vtriusq; Iuris Doct. & Prothonot. Apost.

PARS TERTIA

In qua traditur methodus procedendi in causis Ciuilibus, quæ in vtroque foro, Ecclesiastico scilicet, & Sæculari in Secunda instantia per appellationis gradum actitantur; ad formam similiter Iuris communis; Necnon Municipalis Regni Neapolitani.

Cum obseruationibus Sacrorum Canonum, Legum, & Doctorum. formulas insuper ad huiusmodi iudicium necessarias plenè continens.

Iudicibus, Aduocatis, & Causidicis omnibus, etiam Laicis perutilis, ac necessaria.

42 *Appellatio respectu Iudicis, quæ?*
43 *Consilij Neapolitani priuilegia plura in ap-appellatione.*
44 *Appellatio respectu modi, quando dicatur.*
45 *Appellatio respectu personarum, & rerum quando fit.*
Nullitas sententiæ quæ sit.
46 *Sententia nulla, dicitur etiam iniusta.*
47 *Nullitas, in quo differat ab iniustitia.*
48 *Nullitas dupliciter consideratur.*
49 *Iniustitia notoria reddit sententiam nullam.*
50 *Limitatur duobus modis.*
51 *Declaratur conclusio.*
52 *Nullum simile est idem.*
53 *Nullitas triplex est insanabilis, nimirum ex defectu iurisdictionis, citationis, & mãdati.*
54 *Sanatur tamen defectus de consensu partium.*
55 *Limitatur autem si Iudex prorogatus, talis non sit.*
56 *Defectus citationis sanatur per comparitionem citati.*
57 *Defectus mandati sanatur Iuris præsumptionibus.*
58 *Nullitas intra quod tempus allegari possit.*
59 *Exceptiones sunt perpetuæ, & non præscribuntur.*
60 *Actus ipso iure nullus, neque præscribitur.*
61 *Neque, quando agitur de periculo Animæ.*
62 *Neque, quando aliter disponitur per statutum.*
63 *Neque, quando defectus esset ex iurisdictione, vel mandato.*
64 *Nullitas deduci potest duobus modis, & quomodo.*
65 *Nullitas, & iniustitia simul proposita, an simul expediendę per Iudicem.*
66 *Sententia nullla confirmata in appellatione, quando valida.*
67 *Instantia nullitatis, an sit eadem cum instantia appellationis.*
68 *Instantia nullitatis est perpetua de Iure Canonico.*
69 *Tempus appellationis, quale?*
70 *Tempus decem dierum ad appellandum in quibus procedat.*
71 *Tempus prædictum currit à die scientiæ.*
72 *Neque currit legitimo impedito.*
73 *Neque currit in grauamine habente tractum successiuum.*
74 *Appellatio intra decem dies interponenda, tam statim, quam ex interuallo.*
75 *Tempus decem dierum, quando incipiat currere.*
76 *Appellari potest, etiam die feriata.*
77 *Tempus appellationis, an sit continuum, vel vtile.*
78 *Dies appellationis, an currat cum termino decem dierum.*
79 *Tempus continuum, & vtile, quale?*
80 *Appellatio post decem dies quibus in casibus admittatur.*
81 *Appellatio alieno nomine ratificari debet infra decem dies.*
82 *Appellatio tacita per aditionem Iudicis ad quem, valet.*
83 *Appellatio interponenda est coram Iudice, non coram Notario, seù Actuario causæ.*
Requisita appellationis, quę?
84 *Fallit tamen in quibusdam casibus.*
85 *Appellari potest in omni loco.*
86 *Appellatio à diffinitiua, si fiat statim, sufficit viua voce, si ex interuallo, debet esse in scriptis.*
87 *Appellatio ab interloquutoria semper in scriptis facienda.*
88 *In scriptis fieri, quando dicatur appellatio.*
89 *Appellatio viua voce cum reseruatione in scriptis, an currat statim, quoad prosequendum.*
90 *Appellatio continere debet nomen appellantis, & appellati.*
91 *Apostoli petendi sunt in ipsa appellatione.*
Apostoli, quomodo petantur?
92 *Apostoli, quid sint in materia appellationis.*
93 *Apostoli prædicti, vnde dicti?*
94 *Apostoli semper peti debent in appellatione.*
95 *Apostoli dimissorij, qui?*
96 *Apostoli reuerentiales, qui.*
97 *Apostoli conuentionales, qui.*
98 *Apostoli refutatorij, qui.*
99 *Apostoli testimoniales, qui.*
100 *Terminus Iuris, quis sit?*
101 *Apostoli petendi infra terminum Iuris.*
102 *Apostoli sunt petendi, & repetendi.*
103 *Terminus Iuris quando incipiat currere appellanti.*
104 *Terminus Iuris de Iure Regni Neap. est 50. dierum.*
105 *Terminus Iuris breuiari potest per Iudicem.*
106 *Apostoli, cuius expensis dandi sint?*
107 *Communis obseruantia attendenda est.*
108 *Iudex non respondens de Apostolis, puniri potest.*
109 *Tenetur enim respondere, etiam in dubio validitatis appellationis.*
110 *Iudex non respondens de Apostolis iurisdictionem amittit.*
111 *Appellatione pendente nihil est per Iudicem faciendum.*
112 *Iudex non deferens appellationi, qua pœna plectendus.*
Appellans temerè quomodo puniatur.
113 Appellationis in scriptis forma à sententia diffinitiua, &c.
114 Appellationis forma ab interloquutoria.
115 Appellationis forma à grauamine.
116 *Termini Iuris Decretum.*

Apo-

1

IN hac Tertia parte nostræ Practicę agemus de ordine iudiciario in gradu appellationis, nam postquam Iudex sententiam protulerit, cum semper sit contra vnam ex partibus litigantibus; ipsa; contra quam fertur, appellare solet ad Iudicem superiorem, præsupponendo, quod fuerit grauata, adhoc vt ex illo prætenso grauamine subleuetur, quia verò regulariter appellatio omnibus est concedenda, exceptis quibusdam casibus, de quibus infrà, cum sit defensionis species competens oppressis contra iniustitiam, & iniquitatē Iudicis. *cap. cum speciali. §. porrò de appellat.* Oldrad. *cons.* 255. *num.* 5. *vers. præterea*, & sit remedium institutum ad præsidium innocentiæ. *cap. omnis oppressus, & cap. ideo.* 2. *q.* 6. *cap. vt debitus, d. cap. cum speciali. §. porro de appellat. & l.* 1. *ff. eod. tit.* etiam de Iure naturali. Io. Andr. *in cap. fin. nu.* 13. *de appellat. in* 6. Alex. *cons.* 111. *incip. Viso themate. n.* 1. *lib.* 5. Scaccia *in tract. de appellat. q.* 16. *num.* 3. Propterea nemini est deneganda, etiam si diabolus esset in iudicio. *cap. cum inter. §. porrò de except.* Paris. *cons.* 28 *num.* 11 *lib.* 4. Rot. *decis.* 16. *num.* 3. *de dol. & contum. in nou.* nam teste Bald. *in l. vnic num.* 6. *vers. & nota. C. si de moment. poss. fuer appellat.* contra venenum primi Iudicis datur Theriaca appellationis. Quamuis multotiès contrarium succedat, ob malorum Ministrorum malitiâ, & iniquitatem, ita vt primus Iudex inferior iustam, legitimamque sententiam proferat; Iudex verò superior secundę instantiæ, qui huiusmodi sententiam canonicè, & rectè latam iustitiæ zelo motus confirmare, & canonizare deberet, propria passione ductus; vel interesse allectus temerè, & absque vlla ratione potiùs reuocare, & magno cum scandalo euertere non vereatur. Hinc fit, vt appellatio, quæ sanctissimè introducta fuit pro præsidio iustitiæ, & confugio innocentiæ, ac veritatis, euadat Asylum iniustitiæ, & fomentum iniquitatis, ac mendacij; qua propter declamari possit: *Oh tempora, oh mores?* Vnde meritò per supremū omnem Iudicem Deum, ille talis, qui iniustitiam committendo, ad pœnas temporales aliquem iniustè damnauit: iustitiam recipiendo, ad æternas pœnas iustè damnetur.

Cum igitur appellationis materia sit, ne dum de per se vastissima, sed etiam valdè necessaria, operæ pretium esse duxi quæqā pauca, iuxta nostrum institutum. breuiter adnotare, ad Praxim tantùm congruentia, & relictis quæstionibus, ac disputationibus his, qui de illa integros libros, & magna volumina ediderunt, magis vtilia hoc loco cumulare; & quæ in Iure Pontificio, & Cæsareo, ac per Doctores sparsim posita inueniuntur, ex his deprompta hùc afferre, & simul congerere; vt qui librorum copiam habere nequeunt, saltē quæ ad practicam conducunt, faciliùs habeant. Quare videndum est Primò, quid sit appellatio. Secundò quotuplex sit. Tertio quando fiat. Quomodo, seù qualiter fiat.

2 *Quoad primum*, notandum est, quod plures definitiones ponit Hostiens. *in sum. tit. de appellat.* §. 1. Vnam verò affert Glos. *in cap. licet.* 2. *q.* 6. quæ est, vt appellatio, sit prouocatio iniquæ sententiæ quærelam continens. Tancred. autem *in rubr. de appell.* alio modo definiens, ait, quod appellatio, est sententiæ, vel grauaminis releuatio, à minore ad maiorem Iudicem facta, prætextu iniqui Iudicis, grauaminis, vel iniuriæ sententiæ. Bartol. tamen in *l.* 1. *ff. de appell.* Bald. *in rubr. C. eod tit.* & Abb. *in rubr extr. de appellation.* dicunt, quod appellatio, est prouocatiò ad maiorem Iudicem, ratione grauaminis illati, vel inferendi; quam definitionem amplectitur Marant. *in specul. aur. Act.* 2. *vltima partis num.* 1. quæ quidem videtur in idem coincidere cum definitione desumpta, *ex l.* 1. *§. si quis in appellatione. ff. de appellat.* Glos. *in cap.* 2 *verb. officiali de consuetud. in sexto*, per Rebuff. *in tract. de appellat. in præf. num.* 2. *fol.* 898. vbi ait, quod appellatio nihil aliud est, quam à minori Iudice ad maiorem prouocatio; & testatur, quod huiusmodi definitio sit communiter ab omnibus recepta, quem sequitur Scaccia. *d. tract. de appellat. lib.* 3. *cap.* 2. *q.* 1. *art.* 1. *num.* 1. Vnde omissis aliis definitio Bartoli, & aliorum magis mihi placet, continet enim illud vocabulum: *prouocatio.* loco generis, quia prouocatio latius se habet, quam appellatio, si quidem prouocatiò est omnis

his actus, per quem imploratur officium, & auxilium Iudicis, vt ex Bart. *in l. si minoris col. 2. vers. tertiò modò legitur ff. de administr. tut.* obseruat Idem Marant. *vbi sup. num. 2.* Et similiter continet appellationem, tam iudicialem, quam extraiudicialem, sed appellatio in proprio significatu continet tantummodò iudicialem. *cap. cum sit romana de appell.* vbi Abb. *& in cap. fin. in t. no ab. de sequestr. poss. et fruct.* vbi etiam dicit, quod omnis appellatio potest dici prouocatio, sed non e contra. Idem dicit Felin. *in rubr. extr. de appell.*

3 Est tamen aduertendum, quod vt plurimum isti duo termini appellatio, & prouocatio confunduntur, & sic vnus pro alio ponitur, *vt probatur in l. tale pactum §. qui prouocauit. ff. de pact. & in l. si apud, & l. si quis prouocatione C. de appell.*

4 Dicitur secundo loco in definitione: *Ad maiorem Iudicem*, quia appellatio fieri debet de minori Iudice ad maiorem, nō e contra à maiori ad minorem, nec ad æqualem Gloss. *in cap. 2 de consuetud. in 6. per text. in cap. placuit, & cap. an eriorum §. adhoc & §. illo videlicet 2. q. 6. & cap. Metropolitanum 3. q. 7. cap. Romana § debet de appell. in 6. l. 1. §. si quis, & l. Imperatores ff. de appell. & l. praecipimus C. eod tit.* de quo plenè Speculat. *lib. 2. rubr. de appell. §. 4. per tot.* & Surd. *consil. 106. num. 9 cum seqq. lib. 1.* Vnde conclusio elicitur, debere appellari à minori Iudice ad maiorem proximum immediatè, non per saltum ad superiorem, omisso medio, sed gradatim. *cap dilecto il 3. de appellation.*

5 Quę cōclusio limitatur primò in Papa, ad quem appellari potest, omissis mediis: *cap. ad romanam, cap. omnes Episcopi, cap. ideo, cap. quoties 2. q. 6. cap. si duobus, & cap. sollicitudinem, de appellat. & cap antiqua de priuil.* Ratio est, quia ipse est ordinarius ordinariorum *cap cuncta 9. q. 3. & cap. cum nobis olim de elect.* sublimitatur tamen, vt per Gloss *in cap. vt debitus verb. Absque vers. sed ad quem de appellat.*

6 Limitatur secundò in Legato à latere, ad quem appellari potest, omissis mediis. *cap. si Episcopus circ. fin 2. quaest 6. cap. fin. 93. dist. cap. 1. 94. dist. cap. sanè de offic. deleg. cap. super litteris de rescrip. prop fin. cap. 1. de offic. legat. & l. ita autem §. gessisse. ff. de administr. tutor.*

7 Limitatur tertiò de Iure Regni in Sacro Regio Consilio, & Magna Curia Vicariæ, nam ab omnibus Tribunalibus potest immediatè appellari ad ipsum Sacrum Consilium, vel Magnam Curiam. Afflict. *super constit. Regni incipient. cum nona. in 4. notab. num. 6. & sup. constit. officiorum pericula num. 13. & sup. constit.* Appellationum tempora. & sunt. *Ritus Magn. Cur. Vic. 52. & 625.* vbi Carauit.

8 Hoc tamen intelligi debet, quando nihil opponitur de Iudice competenti, ad quem appellari debet gradatim, quia si opponatur, cum appellatio fieri debeat ad Iudicem immediatè proximum, tunc causa remittitur ad illum per Sacrum Consilium, & Magn. Curiam, vt obseruat Afflict. *in d. constit. Appellationum tempora.* Hinc fit, quod quando appellatur à sententia officialis alicuius Baronis Regni, appellatio defertur ad Iudicem secundarum causarũ eiusdem Baronis, vt disponitur *in Regia Pragmat. septima in ord. sub. rubr. de offic. Sacr. Regij Consil.* in illis verbis. *Priuilegijs à Nobis Baronibus concessis confirmatis semper saluis.* Et à sententia Iudicis secundarum causarum appellatur ad Iudicem tertiæ instantię eiusdem Baronis, si habeat tale priuilegium, vt habet Princeps Bisiniani, & Alii, alias appellatur ad Regiam Audientiam eiusdem Prouinciæ. Sic quoque à sententia officialis Regii in Terris Demanialibus, seu Regiis appellatur ad Præsidem Prouinciæ, hoc est ad Regiam Audientiam Prouinciæ, vel ad Magnam Curiam Vicariæ, aut ad Sacrum Consilium, ad arbitrium appellantis. *vt disponitur in Regia Pragmatic. quarta de offic. Sacri Regij Consilii.*

9 Similiter declaratur, quod supradictum fuit, non posse appellari à pari ad parem, vt non procedat in Sacro Consilio, à cuius sententiis non appellatur ad Iudices superiores, (cum non habeat,) sed reclamatur ad Idem Sacrum Consilium, *per text. in Authent. quæ supplicatio C. de precib. Imperat. offeren.* Ipsum namque Sacrum Consilium Principem repræsentat, & tunc causa reclamationis per Præsidem Sacri Consilii committitur vni ex Consiliariis, eiusdem Rotæ, in qua fuit lata sententia *vt habetur in d. Pragm. 4.* & aduertit Afflict. *in decis. 231.*

10 Dicitur tandem in definitione: *ratione grauaminis illati, vel inferendi*, ad denotandum, quod non solum appellari potest à grauamine illato in præiudicium condemnati: verum etiam a grauamine futuro, veluti à comminata tortura, vel timili *iuxta text. in l. 2. ff. de appellat. recipiend. cap. 1. de dilation.* vbi Gloss. & notant DD. *in cap. vt debitus de appell. & Nos dicemus infra latè.*

11 *Quo ad secundum*, quotuplex scilicet sit appellatio, notandum erit, quod regulariter reperiuntur in Iure tres species appellationis, quas ponit Bartol. *in l. 1. post num. quartum ff de appellat.* Prima namque est illa, quę interponitur à sententia diffinitiua,

tiua, de qua habetur in Iure Canonico 2. q.6. per tot. & extr. de appellat. & eod tit in 6. & tot. tit. ff. & C. de appell. Et de Iure Regni habetur in d. constitut. Appellationum tempora. Secunda est appellatio, quæ interponitur à sententia interloquutoria, de qua habetur in l. 2. ff. de appellat. recipien. Tertia est appellatio, quæ interponitur ab actibus extraiudicialibus, de qua inferius. Alii dicunt, quod appellatio generaliter fit duplex, nempe iudicialis & extraiudicialis. Franc. in rubr. de appellat. num. 1. lib. 6. Gregor. Tholos. in tract. de appellat lib. 1. cap. 11. num. 1. Scaccia eod. tract. lib. 3. cap. 2. q. 2. num. 32. vbi vers. rursus. ait, quod vtraque subdiuiditur in alias species, nam alia dicitur legitima, & alia triuola, alia Canonica, & alia Ciuilis, &c. Datur similiter alia diuisio, de qua etiam infra num 42.

12 Appellatur itaque Primò à sententia diffinitiua, postquam Iudex illam protulerit, non ante quam proferat. cap. vt debitus honor. de appellat. l. ante sententia C. quor. appellat. non recipi. & l. 2. C. de Episcopal. audient. Alioquin si appelletur, antequam sententia diffinitiua prolata sit, appellatio est ipso Iure nulla, vt in dict. iurib. probatur & ibi DD. notant, & de Iure Regni appellans ante latam sententiam, tamquam temerè appellans, condemnatur ad expensas per duas Regias Pragmaticas, Quarum vna incipit: Temeritatem: alia verò incipit, qui in causa principali in tit. de expensis, & tradit Afflict. decis. 42.

13 Dantur tamen multi casus, in quibus appellari potest, ante sententiam de Iure Canonico, dummodò adsit causa rationabilis, vt habetur in d. cap. vt debitus de appell. secus de iure ciuili, vt in cap. non ita 2. q. 6. & cap. super eo il 2. eod. tit. de appellat.

Quorum Primus est, quando Iudex grauaret aliquem contra Ius scriptum, vt in cap. de his ad fin. vbi Gloss. in verb. auferre dist. 28.

Secundus est, si negaret Iuris beneficiū, argum. cap. pen. & fin de secund nupt.

Tertius est, si Iudex negaret restitutionem spoliato, antequam de proprietate cognoscat. vt 3. q. 2. per tot. & cap. ex conquestione de rest. spol.

Quartus est, si negaret quartam productionem testium cum solemnitate legali, vt in cap. significauerunt de testibus. quæ autem sit solemnitas legalis, habetur in cap. pen. eod. tit.

Quintus est, si citaret ad locum suspectum cap. ex parte il 1. de appell.

Sextus est, si non admitteret excusationem, propter consanguinitatem. cap. postremo de appell.

Septimus est, si non audiret Reum petentem declarari res petitas in libello actoris. cap. significantibus de appell. et cap. significantib. de libell. oblat.

Octauus casus est, si cogeret partes litigare coram se eis suspecto. cap. super quæstionum. §. fin. de offic. deleg.

Nonus, si esset delegatus, & excederet fines mandati. cap. cum olim de offic. deleg.

Decimus, si esset exequutor, & modum excederet in exequendo. cap. nouit. de appellat. Idem dicitur, si sit suspectus, & excederet. d. cap. nouit.

Vndecimus, si duo ex tribus Iudicibus delegatis, tertio irrequisito, causam subdelegarent. cap. causam quæ de offic. deleg.

Duodecimus est, si delegatus, inuito ordinario, vult minus idoneum instituere. cap. super eo de offic. deleg.

Decimustertius, si delegatus, cui commissa est causa, cum clausula. appellatione remota, committeret alteri vices suas. dict. capit. super quæstionum §. si verò duo. de offic. delegat.

Decimusquartus, si Iudex inciperet iudicium à termino peremptorio nimis breui. cap. 1. de dilation.

Decimusquintus, si Iudex inferior cognoscere voluerit de causa ad superiorem delata. cap sollicitudinem de appell.

Decimussextus, si tertia persona de cuius interesse non agitur, appellaret, & Iudex admitteret appellationem, à tali admissione datur appellatio. cap super. eo de off. deleg.

Decimusseptimus, si non admitteret Iudex exceptionem super suggestione falsi. cap. super litteris de rescript.

Decimusoctauus generaliter est, quotiescumque Iudex legitimas exceptiones non admitteret. cap. ex parte de off. deleg.

Decimusnonus est, in illis casibus expressis. in cap. non solent. 2. q. 6.

Vigesimus, si non fieret editio actorum. l. 2. C. vt lit. pendent.

Vigesimusprimus, si Iudex mandaret solui pecuniam pupilli non expectatis curatoribus. l. aut §. permittitur. ff. de minor.

Vigesimussecundus est, in casu expresso in l. si quis C. de appell.

Tandem quotiescumque sententia, vel factum Iudicis contineret iniquitatem, vt si denegaret dilationem, vel non admitteret exceptionem, vel grauaret contra Ius, semper appellari potest, etiam ante sententiæ prolationem, vt in prædictis Iuribus habetur, & desumitur etiā ex cap. ei qui appellat. §. diffinitiua, cum seqq. 2. q. 6. Ratio est, quia in his casibus, & similibus est causa rationalibus appellandi, vnde ap-

appellari poterit, etiam si causa commissa fuerit appellatione remota, *vt in cap. pastoralis, & d. cap. vt debitus de appell.*

Debet tamen appellans ante sententiam nonnulla obseruare per necesse, de quibus Speculat. *de appellat. §. 6. num.* 5. nimirum vt proponat in appellatione causam grauaminis illati, vel cominati; Secundo, quod illa probetur. Tertio, quod causa sit vera. Quarto, quod Iudex super ea, vel super exceptione proposita interloquatur. Quinto, vt appelletur intra decem dies, &c.

14 Post sententiam vero diffinitiuam regulariter appellari potest a quocumque, etiam, sine expressione causæ rationabilis. *arg. cap. Romana. § cum autem, & cap. cordi. §. his, quæ de appellat. in sexto, & l. & hoc, ff. pro soc.*

Et quidem in omni causa licitum erit appellare post sententiam latam. *vt in dicto cap. vt debitus. de appell. cap. omnis oppressus 2. q. 6. & l. 1. ff. de appellat.* cum appellatio sit quædam defensio, quæ nemini deneganda est: *cap. cum speciali. §. porrò de appell. & d. l. 1. in princ. ff. eod.* & notat Soccin. *consil.* 165. *colum. 3. volum. 2.*

15 Dantur tamen multi casus, in quibus prohibita est appellatio, non obstante, quod sit de genere permissorum, & detur in omnibus causis regulariter, vt diximus *cap. omnis oppressus 2. q. 6. l. a Proconsulibus, & l. & in maioribus. C. de appella.* Bart. *consil.* 165. *n. 1. lib. 1.* Speculat. *lib. 2. de appellat. § in quibus num. 1.* Scaccia *de appellat. q. 5. num. 1. & q. 16. num. 1. & 4.* multos enumerat Gloss. *in cap. non solum. de appella. in sexto, in verb. casibus.*

Quorum primus est, quando appellatio prohibita fuit per rescriptum Principis scilicet Papæ, Imperatoris, Regum, & Aliorum Principum non recognoscentium superiorem. *vt in cap. super eo. de appellat. cap. pastoralis in princ. de offic. deleg. l. 1. in fin. ff. à quib. appellar. non lic.* & tradit Andr. de Isern. *in cap. Imperialem. §. prætereà col. 6. in fin. de prohib. feud. alienation. per Federic.*

Quod tamen intelligi debet de frinola appellatione, alias clausula: *appellatione remota,* non impediret appellationem. *cap. super quæstionum de offic. deleg. cap. vt debitus de appellat.* vbi Gloss. *in verb. absque rationabili;* & Speculat. *lib. 3. de appell. §. 2. num. 31. vers. quod verò, & num. 34.*

II. Est casus, quod non appellatur à Principe, scilicet à Papa, vel Imperatore. *vt in cap. ante torum. § illo videlicet. 2. q. 6. cap. sancta, & cap. per principalem 9. q. 3.*

III. Est, ab Episcopo, in quem compromissum est, vel alio modo fuit eius iurisdictio prorogata, nam ab eo tantum non appellatur de iure ciuili. *c. quicumque. 11. q. 1. l. episcopale. & Auth. ibi posita. C. de episcop. aud.* secus de iure Canonico. *cap. omnis oppressus. 2. q. 6.* Quod nō procedit in aliis Iudicibus prorogatis vel datis de consensu partium; nam de iure ciuili, etiam appellari potest. *l. ex consensu in princ. ff. de appell.* Gloss. *in cap. super quæstionum. §. verum ver. assensu de offic. delegat.*

IV. A sententia Præfecti Prætorio nō datur appellatio, sed bene supplicatur ab e. *l. 1. d. cap. ante torum, l. 1. C. de sent. præfect. Præt. l. 1. ff. à quib. appell. non lic. & l. præfecti ff. de minorib. & l. 1. §. his cunabulis ff. de offic. Præf. Præt.*

V. Est. A sententia Senatus nō datur appellatio, quando omnes simul illam proferunt; *iuxta text. in l. fin. C. de petit. hæred.* secus si separatim proferant, cum non habeant potestatem, quam habebant Senatores antiqui, qui erant centum numero, vt *in d. l. final cap. fundamenta de elect. in 6.*

VI. Neque in Vrbe appellatur à sententia Senatoris, & Collateralium Capitolii in causis a decem aureis infra.

VII. Neque in eadem Vrbe appellatur à sententia Vicarii in causis à quinque ducatis infra.

VIII. Est. A sententia Sacri Consilii Neapolitani non appellatur, sed tantum reclamatur ad idem sacrum Consilium *iuxta text. in Auth. quæ supplicatio. C. de precib. Imper. offer.* Afflict. *decis.* 231. vbi ait, quod non retardatur executio præstita tamen cautione de restituendo in casu retractationis; æquiparatur enim sacrum Consilium Præfecto Prætorio. Franc. *decis.* 148. *num.* 4. Et fertur nomine Regiæ maiestatis. Afflict. *decis.* 183. *in fin.*

IX. Similiter a Duce Venetiarum nō appellatur. *vt in l. fin. C. de bon. pet. & l. fin. C. de donat. int. vir. & vxor.* quia non recognoscit Superiorem.

X. A sententia lata in Curia Franciæ non appellatur, quia Rex ille in temporalibus superiorem non recognoscit. *cap. per venerabilem qui filii sint legitimi.*

XI. Idem dici debet de omni alio Principe non recognoscente superiorem. *d. l. 1. ff. à quib. appell. non lic. & cap. cuncta per mundum 9. q. 3.* vbi loquitur de sententia Papæ.

XII. A Iudice exequutore, quando mandat exequutioni sententiam, non appellatur, *cap. ei qui appellat. §. ab executore. 2. q. 6 & l. ab exequutore. C. quor. appell. non recip.* nisi modum excedat in exequutione; Vel sit suspectus. *d. l. ab exequutore, & l. 2 & 3. C. si in caus. iudicati, & c. nouit. de appell* Vel nisi obiciatur, quod post sententiam fuit facta transactio. *arg. l. neque. §. 1. ff. de in ius vocand.*

Vel si iniuriosè aliquid agat. *cap. quia suspecti. 3. q. 5. & l. si quis prohoratione C. de appellat.*

Vel

Vel nisi sit petita restitutio in integrum. *l.fin.C.de in integr.restit postul. & l.sicut. C.de appell.*

Vel nisi dolosè aliquid agat. *l.3.§.si executor.ff.de neg.gest.*

Vel nisi is, contra quem lata est, iusta de causa absens fuerit. *cap.cum Bertoldus. §.postmodum. de sent.& re iudic.l.si praetor.§.fin.ff.de iudic aliàs est.l.si per dolum.*

Vel nisi admiserit aliquam exceptionē de his, quæ post sententiam obiici possunt; de quibus *in cap.quod ad consul ationem de sent.& re iudic.* vel de aliis, de quibus Specul. *lib.2.de except.& resplicat.§.3.nu.14.*

Vel nisi appelletur ad finem cognoscēdi de iniustitia sententiæ latæ, nam in hoc casu appellari potest. Capic. *dec.1.n.17.*

XIII. Est. A sententia Arbitri non appellatur. *l.diem proferre. §.stari.ff.de recept. arbitr.& l.1.C.eod.tit.* nisi sit delegatus. *cap.catholicus. §.notandum, & cap.à Iudicibus.2.q.6.* In Regno tamen appellatur indistinctè ab Arbitris. *per pragmat.incip. Et si aliqua sub tit. de arbitr.* de quo infra *n.31.*

XIV. Est. A sententia excommunicationis, vel interdicti non appellatur, quoad effectum suspensiuum. *cap. pastoralis, & cap. ad hoc de appellat.* quoverò ad deuolutiuum benè appellatur, *cap.peruenit eod tit. cap. fin. de except cap per tuas in princ. de sent. excomm. & cap venera in fin.3.q.9.*

XV. A sententia nulla non appellatur. *cap.ei,qui appellat. §.diffinitiua.2.q.6.*

XVI. A sententia maioris partis capituli non appellatur. *cap.1.de his, quæ fiunt à mai.par.cap.*

XVII. A sententia, vt quis in sua Ecclesia resideat, non appellatur. *cap.peruenit. de appellat.*

XVIII. A sententia, ad impediendam electionem, vel vtilitatem Ecclesiæ, non potest appellari, nisi iusta causa appellandi assignetur *cap cum nobis olim de elect cap 1. in princ.& cap.ex ore in fin.de his,quæ fiunt à maior.par.cap.* quia non valet, quod perpetuo edicto continetur. *l.fin.ff.de appell recip. vel non.* secus si iusta causa assignata,& probata fuerit, *& cap 1. de his, quæ fiunt à mai. part. capit.& cap constitutis.de appell.*

XIX. Est, quod non datur appellatio, quando per partes fuit tacitè, vel expressè renunciatum. *cap. sollicitudinem de appellat. arg.cap.1.de pactis, & l. fin.§ fin. C. de tempor. appell.& l 1.§.si quis ff. à quib appell non lic.& l.si quis libellos, C de appell.*

XX. Est. In delictis notoriis non datur appellatio. *cap.cum sit Romana in fin. cap. peruenit, cap consuluit.il 1 & cap.reprehensibilis, de appellat.cap.ex litteris in fin.de sponsal.cap.quam perniciosum. de vsur l constitutiones. C de appel. & l.2.C.quor. appellat non recip.* siuè sint notoria de iure, siuè de facto. *cap.cum speciali. §.porro de appellat.* Limitatur tamen generalis conclusio, si in huiusmodi appellatione inferatur causa rationabilis; namq; tunc admitteretur appellatio. Gloss. *in cap. Romana. §.si autem in verf. mandetur de appel lat. in sexto.*

XXI. Est. A sententia illius causæ, in qua quis fuit contumax, non datur tali cōtumaci appellatio. *cap. ei qui appellat. §. fuit etiam quorum. 2 q.6. cap.de illici a. 24. q 3. cap. personas de appellat. l.properandum § fin autem. C. de iudic.* Quod intelligendum est de vero contumace. *l.1 C.quor.appellat.non recip. & l.ex consensu.§.fin.ff.de appellat.* vbi Bartol. declarat quis dicatur verus contumax, & plenè in *l.fin.ff de in integ. restit.*

XXII. Nullus homicida, veneficus, adulter, vel qui manifestam violentiam committit; insignis latro; Incitator seditionis; raptor virginis, argumentis superatus, testibus conuictus, vel confessus non auditur appellans, sed statim sententia exequi debet. *d.cap.ei qui appellat. §.nullus etiam, 2.q.6.d l.constitutiones.ff.de appellat. & l. vnic. C.de raptor virgil. 2. C.quor.appellat non recip. & l fin.§. iussus* vbi Gloss *ff. de appell.* & hoc propter criminum inmanitatem; & similiter quia faciunt notorium, in quo non appellatur, vt dictum est supra.

XXIII. Est. A sententia, per quam quis condemnatur de crimine falsæ monetæ, neque datur appellatio, ob condemnationem. *l.1.C.de fals mon.*

XXIV. Neque datur appellatio à sententia criminis læsæ maiestatis. *d. l constitutiones,* vbi Bart. *ff. de appellat. per l. quisquis C. Ad leg. Iul mai.*

XXV. Neque in crimine hæresis datur appellatio. *cap.vt inquisitionis. de hæretic. in sexto.*

Neque si relapsus Curiæ sæculari tradatur: *cap.ad abolendam, §.illos quoque de haret.*

XXVI. Neque in crimine simoniæ, quod æquiparatur crimini læsæ maiestatis, & hæresis. Gloss. *fin in cap. de testib.in 6.* & Felin. *in cap.sicut.il 1 per illum text. de simon.*

XXVII. Neque appellatur ab eo, qui fuerit condemnatus pro debito fiscali, & publico. *d.cap.ei qui appellat. §. quoties 2. q.6. l.abstinendum,& l.fin. C.quor appell.non recip.*

XXVIII. Neque appellatur à sententia lata in causa decimarum. *cap.decima 6. q.1. cap.tua nobis in fin.de decim.* vbi Gloss.

XXIX. Neque appellatur à sententia in qua aliquis officialis condemnatur pro malè gestis in officio à suo Iudice; vt executor, seu delegatus, tabellio, Notarios,

Cancellarius, Nuncius, & similes. *d. cap. ei, qui appellat. §. nulli quoque 2. q. 6. & l. nulli. C. quor. appell non rec.*

XXX. Neque appellatur à sententia condemnationis in causa Syndicatus officialium, quoad effectum suspensiuum causa retardandę exequutionis: de quo in Regno *adest Regia pragmat ex ordien. Regię dignitati.* Par. de Put. *in tract. de syndicat. verb. appellatio. col. 8.*

XXXI. Neque appellatur à nominatione publici muneris, quod est vtilitate priuatum, vt in tutela, & cura. *l. 1. §. si quis ff. quand appellan. sit, & §. qui intrinsecus. Instit. de excusat. tutor.* poterit tamen nominatus ad tale munus cum iustam causam habet, se excusare intra quinquaginta dies, & tūc si excusatio nō admitteretur, appellare poterit. *d. l. 1. §. si quis, & cap. biduum in princ. 2. q. 6.* In muneribus verò, quæ sunt publica & authoritate, & vtilitate, bene datur appellatio. *d. cap. ei, qui appellat. §. nominationes. 2. q. 6. & l. qui ad ciuilia, & l. nominationes. C. de appellat. & l 2. C. de decur. lib. 10.*

XXXII. Neque appellari potest, quando, res, de qua agitur in sententia, dilationem non admittit. *l. fin. ff. de appellat. recip. vel non,* prout est, vt excommunicatus absoluatur. *cap. qua fronte de appell. & cap. Sacro de sent. excom.*

Vel ne testamentum aperiatur; Vel nè hæres in possessionem mittatur; Vel ne frumentum in subsidium militum transmittatur, Vel ne fiat id, quod per leges cautum inuenitur; Vel ne pignus à creditore vendatur; Vel ne cadauer sepeliatur. *cap. ei qui appellat. §. si quis etiam 2. q. 6. cap. ex parte de sepultur. l. fin. ff. de appell. recip. vel non, l. quisquis. C. quor appell. non recip. et l. fin & Authent. item qui domum, & Auth. sed necante C. de sepulcr. violat.*

XXXIII. Neque appellatur à sententia correctionis morum, pro obseruantia disciplinæ regularis, puta quando superior regularis voluerit corrigere subditos, quia correctio tendit ad salutem animæ. *cap. licet de offic. ordinar. cap. ad nostram, cap. reprehensibilis in fin. & cap. cum speciali in fin. de appellat.* Nisi excedat modum incorrigendo, quia tunc datur appellatio, expressa causa grauaminis. *cap. de priore de appell. cap. super quęstionum de offic. delegat. cap. irrefragabili §. vt autem de offic. ordinar* & Glos. *in d. cap. ad nostram de appell.* Secus tamen in Clericis Secularibus, nam isti benè appellare possunt. Hostiens. *in cap. ad nostram,* & Speculat. *de appellat. §. 5. num. 14. in fin.* maior enim est potestas superioris regularis in subditos regulares: quam Episcopi in Clericos Sæculares Abb. & Phil. *in d. cap. ad nostram,* & Felin. *in cap. super litteris col. 11. vers. decima regula de rescript.*

XXXIV. Neque potest appellari tertiò in eadem causa, si alias bis fuerit appellatum. *cap. sua Nobis de appellat.* non enim licet appellare in eadem causa, nisi bis, secus tamen super diuersis articulis eiusdem causæ, in quibus pluries appellari potest, sed bis pro singulis articulis. *cap. directæ de appellat. cap. si autem §. post secundam cum seqq. 2. q. 6. l. vnic. C. ne in vna, & ead. caus. lic. ter. prouoc.* Quod locum habet, tam in diffinitiua, quàm in interlocutoria. Item procedit in vna, eademque persona, non in diuersa, vnde si vna pars obtinuit pro se duas sententias in eadem causa, & aduersarius bis appellauit, si postea occurrat habere sententiam contra, poterit appellare semel, atque iterum, & sic erunt quatuor appellationes in vna causa, duæ ex vna parte, & duæ ex altera. Abb. *in d. cap. sua nobis,* & Philip. *in d. cap. directæ col. 3. vers. secunda conclusio de appell.*

XXXV. Est. Neque appellari potest, sine causa, post citationem factam. *cap. meminimus de appellat. cap. causam, quæ de offic. deleg.*

XXXVI. Neque valet appellatio generalis, respectu causæ, *cap. inter cætera, & cap. consuluit il 2. de appellat.* vt si quis dicat appello ab omni grauamine, quod posset mihi irrogari. *Clem. appellanti de appellat.*

XXXVII. Neque appellatur in causis minimis, & breuioribus de Iure ciuili, *arg. cap. anteriorum §. illud etiam vers. euenit vt super minimis 2. q. 6. l. si quis affirmauerit. ff. de dolo. & Authent. nisi breues C. de sent. & interloc. omn. iudic.* Secus de Iure Canonico, *cap. de appellationibus 11. tit. de appellation.* vbi Abb. & Alii, & *l. in maioribus C. eod. tit.*

XXXVIII. Est, quando excommunicatus absoluitur cum iuramento, ne similia iterum committat, & antequam Iudex Ecclesiasticus aliquid illi imponat faciēdum, appellauerit, nam tunc huiusmodi appellatio non admittitur. *cap. quæstioni. & cap. Sacro de sent. excom.*

XXXIX. Casus est, quando Iudex reuocauerit grauamen, propter quod appellari poterat, nam tunc non admittenda erit appellatio. *cap. cum cessante de appell.* Debet tamen reuocatio grauaminis intimari appellanti. *cap. vlt. de dol. & contum. l decreta ff. de reg. iur.*

XXXX. Est, quando appellatur ab eo, qui appellare prohibitus est, puta cuius non interest, vel cui mandatum non est, & similes. *cap. non solent 2. q. 6. & cap. cum inter, & cap. statuimus de elect.*

XXXXI. Est, quādo quis approbauit aliquem

quem actum, & ipsum elegit, puta si debitor terminum ad soluendum ceperit, vel aliū actum ad procedendum, vel acquieuerit in processu ad vlteriora, *cap. gratum. de offic deleg. cap. quoad consul ationem de sentent. & re iudic. l. ad solutionem C. de re iudicat. l. ab eo C. quom. & quand Iud. & l. fin. C. de temp. appell.*

XXXXII. Neque appellari potest in casibus, in quibus audientia denegatur, puta in inordescentia, per annum in excōmunicatione. *cap. rursus in fin.* 1 1. *q.* 3. & in casu intrusionis. *vt in cap. in nomine Domini ante fin.* 23. *dist.* vbi Glos. *in verb. audientia.* affert alios casus, in quibus audientia denegatur, vt in casu schismatis. *cap. non vos* 23. *q.* 5. Item cum quis recipit Ecclesiam de manu Laici. *cap si quis deinceps* 16. *q.* 7.

Item cum quis excommunicat suum maiorem. *cap in tantum* 21. *dist.*

XXXXIII. Casus est, nam non datur appellatio ab illo actu, quem quis fecit, vel procurauit fieri. *l. generaliter* §. 1. *in fin. vers. quis enim C. de reb. credit. & iureiur.* Glos. *in cap fin. ver. à te circ. fin. de iureiur.* Vnde pars, quæ detulit iuramentum alteri parti, & iurauit, ac obtinuit, non poterit ille, qui detulit appellare.

XXXXIV. Est, quod nō potest ab eo appellari, qui obtinuit sententiā pro se, quia Iudex non adiudicauit sibi expensas, sed bene potest ex eo, quia adiudicauit insufficientes. *l fin. C. quand. prouocar. non est necess.* quidquid in cōtrarium tradatur per Glos. *in cap. significauerunt. verb. absoluit de except.*

XXXXV. Est, quando quis agit hypothecaria ad auocandum pignus nam tunc, si Iudex pronunciauerit, pignus debere restitui, non appellatur à tali sententia, quia est parui præiudicij. Abb. *in cap. cum ad sedem. col. antepen. in fin. de rest spol.*

XXXXVI. Est, quando agitur Saluiano interdicto, nam neq; appellatur. Corneus *cons.* 190. *col.* 2. *vol.* 4. vid. Ias. *in* §. *item seruiana Inst de action.* Et dix. sup. p. 2. *Sect.* 3. *Subsect.* 3. *Intersec.* 17. *n.* 15. & *Intersec.* 20 *n.* 18.

Et de Iure Regni est expressè decisum, quod quādo agitur vigore assistentiæ, quæ est idem virtualiter, ac Saluianum, non datur ab huiusmodi decreto appellatio, quia est decretum affirmatiuum, *vt habetur in Rit Mag Cur. Vic.* 64. *incip item in causis duarum vnciarum, & in Regia Pragmat quę incipit. Magna Curia*, quoad effectum retardandæ exequutionis Afflict. *decis.* 261. vbi dicit, procedere etiam in omnibus aliis decretis affirmatiuis, a quibus non appellatur, & declarat, quæ sint decreta affirmatiua, de nullitate tamen dici potest, ad effectum retardādæ exequutionis, *vt habetur in d. prag.*

XXXXVII. Neq; datur appellatio, quando agitur actione ad exhibendum, si per sententiam quis fuit condemnatus, quia neque in possessoriis datur, *vt cap. et, qui appellat.* §. *sunt etiam quorum.* 2. *q.* 6. & *l. quibus C quor. app. non recip.* Speculat. verò *de sent.* §. 2. *vers. sed distingue sub. num.* 12. hoc tenet, vbi erit in potestate condemnati rem exhibendi. *vt l.* 3. §. *ibidem ff. ad exhib.* secus si non possit exhibere, nam tunc poterit appellare. *arg. dicti* §. *idem &* §. *si quis rem ibid.*

XXXXVIII. Neque appellatur, quando agitur de momentanea possessione. *d. cap et, qui appellat.* §. *de possessione e tam* 2 *q* 6. & *l.* 1. *C si de moment. poss. fue appell.* secundum Ius ciuile, sed de Iure Canonico appellari potest. *cap. significauerunt de testib. & cap. ex conquestione de restit. spol.*

XXXXIX. Neque datur appellatio à sententia condemnationis super alimētis, præstandis, secundum M. de Fan. quia non patitur dilationem. *l. fin ff. de appellat. rec. vel non l.* 2. *ff. de re iud c. & l. eadem. ff. de fer. & cap qua fronte de appell.* Alij dicunt, etiam à tali sententia posse appellari. *arg l. & in maioribus C de appellat.* Specul. verò, *vbi sup. num.* 11. *vers. Tu dic.* distinguit, si petantur alimenta officio Iudicis, non datur appellatio, quia summariè proceditur, *vt cap. ex parte, cap pen. & cap. fin. de accusat. cap vlt.* §. *fin.* 17. *q. vlt. l si Iudex. ff de his qui sunt sui vel alien iur. et l. si quis à liberis* §. *solent. ff. de liber. agnosc.* Si verò petantur iure ordinario, tunc appellari potest.

L. Est, quando causa finita fuit per iuramentum delatum, vel relatum. *l generaliter* §. *sed iuramento C. de reb. credit.* vbi Bart. & Alij, Iason. *in l. admonendi. col.* 2. *ff. de iureiuran.*

LI. Est, quando excommunicatus appellat in his, quæ fiunt, extra iudicium, nam tunc non potest appellare; potest tamen prosequi appellationem ante excōmunicationem interpositam. *cap. cum inter de except.*

LII. Non datur appellatio, post decem dieum. *cap. præc. anteriori, & cap. biduum* 2 *q.* 6. *cap. cum dilecti in fin de elect. cap. quoad consultationem de sent. & re iudic.*

LIII. Neque datur appellatio, si grauamen non est illatum, vel comminatum de præsenti. *arg. cap. consuluit* 2 *cap. exparte* 1. *cap. vt debitus, cap. cum cessante, cap. dilecto* §. *fin. & cap exparte* 2. *de appellat.*

LIV. Casus est, quando Iudex minatur alicui, quod illum lædet, nam tunc neque datur appellatio, quia est vanus metus, cum non sit grauamen præsens. *l.* 1. & 2. & *l. metum ff. quod met. caus.*

LV. Est, quando appellatio est friuola, nam

nam tunc non admittitur. *cap. cum appellationibus de appellat in* 6. Imò de iure Canonico friuolè appellās potest à Iudice à quo excommunicari, vt contumax. Abb. *in cap. sollicitudinem notab.* 1. *de appell.* vbi etiam tenet, quod potest mulctari, quidquid asserat Gloss. *in l.* 1. *§. fin. ff. à quib. appellar non lic.* Quæ autem dicatur friuola appellatio, & de pœnis friuolè appellantium, vid. Marant. *in spec. aur. p.* 6. *vlt. partis, num.* 347. vbi ex Gemin. *in d. cap. cum appellationibus. col.* 2. *vers. quæro quid importet* dicit, illam esse friuolam, quę sine legitima causa interponitur, vt si non sit grauamen.

LVI. Quando Iudex condemnaret aliquem de furto manifesto, tunc non datur appellatio; si fuit Conuictus. Andr. de Isern. *in vsib feud. tit. quę sint regalia vers. & bona col.* 10.

LVII. Neque appellatur, quando certa pœna irrogatur à lege pro aliquo delicto, & condemnatus appellat, quia est nimis magna illa pœna. Isern. *in constit. Regni incip. intentionis col. fin.* Quia tunc Iudex exequitur legem, quo casu non appellatur. *cap. consuluit il* 3. *de appell.*

Vnde colligitur, quod generaliter nunquam appellari potest à quocumque actu, qui fit, secundum leges, & Canones, *vt in dict. cap consuluit. facit l. prospexit. ff. qui, & à quibus.*

LVIII. Est, neque appellatur in causa iuramenti in litem. Bart. *in l. in actionibus in fin. ff. de in lit iuran.* vbi Alii, quod intelligitur de Iure Ciuili, secus de Iure Canonico per *cap. vt debitus de appell.* per quod appellari potest ab omni grauamine.

LIX. Est, quando fit mandatum alicui, vt declaret, an scriptura sit sua, nam tunc non appellatur. Bald. *cons.* 335 *vol.* 4.

LX. Quando ordinarius delegat aliquā causam alicui, si postea talem delegationem reuocauerit, non potest à tali reuocatione appellari, quia dependet ex mero arbitrio delegantis *l. iudicium soluitur. ff. de iudic.* Bald. *cons.* 3. *vol.* 5.

LXI Neque appellatur, si aliqua causa commissa fuerit conscientiæ alicuius, qui iudicauit, secundum suam conscientiam, *vt in cap. statutum §. assessorem de rescript. in* 6. Bald. *in l.* 1. *C. de reb. credit.* & latè Flin. *in cap. super his col.* 5. *de censat.*

LXII. Generaliter non appellatur in omnibus casibus, in quibus aliquid committitur à Superiore, vel ab ipsamet lege, ad arbitrium, & potestatem iudicis, non necessitate, vt scilicet possit aliquid facere, si voluerit, non tamen teneatur. *iuxta l. non quidquid ff. de indic.*

LXIII. Est, quod à sententia lata in iudicio sortis, puta quando fit aliqua diuisio bonorum per sortes, neque appellatur. Bald. *in l. fin. in princ. C. commun. de legat.* Franch. *in rubr. de appell. col.* 3. & Corn. *in cons.* 143. *in fin. vol.* 4.

LXIV. Casus est, quod non appellatur regulariter de iure ciuili à sententia interloquutoria. *l. pen. C. quor. appell. non recip. & l. ante. ff. de appellat. recip. vel non* nisi in casibus *cap. non solent. §. ante sententiam* 2. *q.* 6. sed secundum ius Canonicum à quocumque grauamine appellari potest. *cap. vt debitus cap. cum cessante cap. super eo* 2. *de appellat. cap. cum dilectus in fin. de elect. & cap. non ita* 2. *q.* 6.

Et est notandum hic, quod semper appellari potest ab interlocutoriis in omnibus casibus, in quibus non est permissum appellare à diffinitiua; etiam de iure Ciuili, & ratio est, quia earum grauamen reparari non potest per appellationem à diffinitiua, à qua non potest appellari. ita singulariter tenet Angel. *in cons.* 46. & *cons.* 188.

LXV. Casus est, quod à decretis, & sententiis Episcoporum, eorumque Vicariorum factis, occasione visitationis, quia agitur de correctione morum non datur appellatio. *cap. licet. de offic. ordinar. cap. ad nostram cap. reprehensibilis in fin. & cap. cum speciali in fin. de appellat.* ita disponitur in Sacro Concil. Trident. *sess.* 13. *de reform. cap.* 1. *§. seu vers in causis visitationis, & session.* 22. *de reform. cap.* 1. *vers. nec appellatio, & sess.* 24. *de reform. cap* 10.

LXVI. Casus est, quod à sententia lata in causa possessorii non datur appellatio, siue fuerit possessorium adipiscendæ, siue retinendæ, siue recuperandæ. *l.* 1. *C. si de momentan. poss. fuer. appell.* & ibi Gloss. *in princ.* & Bart. *ibid. & in l.* 2. *col.* 2. *vers. quæro quæ est. ff. de appellat. recip. & not. in l. quisquis C. quor. appell non recip.* faciunt notata sup. *in cas.* 46. & 48. Et ratio est, quia sentētia super possessorio paruum præiudicium infert, cum in petitorio reparari possit. Bart. *vbi supra.*

Quod quidem procedit de iure Ciuili; secus autem de iure Canonico, nam etiā in causis possessorii datur appellatio; *cap significauerunt de testib. cap. ex conquestione de restit. spol.* Gloss. *in cap. cum ad sedem ver. interdictum in fin eod. tit. de restit. spol.* sequitur Marant. *in spec. p.* 6. *art.* 2. *vlt. partis num.* 306. *cum plur. seqq.* in quibus limitat vndecim modis.

Supradictos, & alios casus, in quibus appellatio non admittitur ponunt, & examinant respectiuè, vltra præcitatos Doctores. Speculat. *lib.* 2. *de appellation. §.* 2. *per tot.* Rebuff. *super constit. in tract. de appellat. art.* 7. *glos.* 2. Card. Tusch *practicar. conclus. tom.* 1. *à conclus.* 402. *vsque ad conclus.* 402. Vigel. *in me-*

methodo Iuris Pontific. lib. 2. cap. 18. de appellat. vers. secunda causa ex qua, Suar. de Paz. *in Prax. tom. 1. p. 5. cap. 3. §. 12. num. 130.* Vestr: *in Prax. lib. 7. cap. 3. num. 2. & seqq.* Marant. *vbi sup à num. 248. vsque ad num. 367.* Muscatell. *in Prax. lib. 1. p. 7. glos. condemnando nu. 40. vers. sed quid de taxatione*, & Alii apud Scacci. *de appellation. quæst. 16. & q. 17. per tot. vbi latissimè*.

Alios etiam casus recenset vsque ad numerum centum viginti Nicell. *de concord. Glossarum cap. 6.* & Alios refert Contard. *in l. vnic. in 5. notab. num. 18. & seqq. C. si de momentan. poss. fuer. appellat.* Nobis autem hos paucos tantum casus in Praxi plus occurrentes enunciasse sufficiat.

16 Nunc prosequendo ordinem propositum supra *in secundo nostro notabili. n. 1.* dico, quod secunda species appellationis est illa, quæ interponitur à sententia interloquutoria, quæ profertur super aliquo emergenti in causa, in qua quidem aliter proceditur, attento Iure Ciuili: aliter attento Iure Canonico, & aliter attento Iure nouissimo Sacri Concilii Tridentini.

De Iure Ciuili antiquo non dabatur appellatio. *l. 2. ff. de appell. recipiend.* postea cautum fuit vt appelletur ab interlocutoria, lata tamen, post sententiam diffinitiuam. *l. ab exequutione C. quor. appellat. non recip.* Ante vero diffinitiuam appellari poterit, quando grauamen reparari non posset per sententiam diffinitiuam. *l. an. e. sententiæ C. eod. tit. quor. appell. non rec.* & vt dictum est supra.

De Iure Canonico appellari potest à quocumque grauamine illato, vel comminato per sententiam interlocutoriam. *cap. super eo il. 2. cap. cum cessante de appellat. cap. cum dilectus in fin. de ele.* & *cap. non ita 2. q. 6.* & *cap. cordi. de appell. in 6.* Etiam ante sententiam diffinitiuam, & post, dummodo appellans exprimat causam grauaminis. *cap. vt debitus honor. de appell.*

De Iure verò Sacri Concilii Tridentini, *session. 13. de reformat. cap. 1. & sess. 24. de refor. cap. 20. vbi expresse* super hoc disponitur, appellatio non est admittenda, nisi à sententia diffinitiua, vel ab interloquutoria, quæ vim diffinitiuæ habeat, aut quæ contineat damnum irreparabile. Quæ autem interloquutoriæ habeant vim diffinitiuę, diximus *sup. in praced. p. 2. Sect. 3. Subsect. 1. de sententi. num. 16.* Quæ vero contineant damnum irreparabile. *ibid. num. 20.*

17 Sed quæritur modo, quod nam ius attendi debeat in Curiis Ecclesiasticis? Respondetur, quod dispositio Sacri Concilii in ipsis seruari debet, & ita de facto seruatur, accedente etiam *Regula Cancellariæ 37. de non appell. ante diffinitio.* Quod procedit, etiam in Aliis Curiis, in quibus ius commune seruatur, nam per dictum Concilium Tridentinum fuit, quoad hoc, correctum ius Canonicum; in Tribunalibus verò Secularibus Regni Neapolitani seruatur dispositio Iuris Canonici, vt appellari possit à quocumque grauamine illato, vel comminato, vt obseruat Carauit. *in Ritu. Magnę Cur. Vicar.* 256. vbi etiam practicatur, quod quando appellatur ab interloquutoria, exprimitur causa grauaminis, iuxta text. *dict. cap. vt debitus de appellat. cap. cordi. eod. tit. in 6. & Clement. appellanti de appellation.* nisi appelletur ab interlocutoria continente damnum irreparabile, vt si Iudex interloquatur de torquendo aliquē, aut de carcerando. nam tunc non erit necesse exprimere causam grauaminis, ad tradita per Bald. *in l. minoribus C. de his qui ven. æt. indign.* quem sequuntur Præpos. & Phil. Franc. *in d. cap. vt debitus*.

18 Et est aduertendum, quod quando appellatur in Criminalibus, vel etiam in Ciuilibus in casibus permissis à comminata tortura, statim ligantur manus Iudicis, absque inhibitione superioris. Io. Ant. de Nigr. *super constit. Regni. incip. si iuste n. 15. & 37. & sup. capitul. Regni si eum scelerat. is numer. 51.* & Carauit. *sup. rit. 259 in fin.*

19 similiter est aduertendum, quod in appellatione ab interlocutoria, causa grauaminis debet esse iusta, & rationabilis, alioquin diceretur appellatio friuola, & frustatoria, iuxta notata *sup. num. 15. cas. 55.* & in Regno in Curiis Sæcularibus friuolè sic appellans mulctatur poena pecuniaria, vt dispositum est per tres Regias Pragmaticas *sub. tit. de officio Sacri Regii Consilii*, quarum prima est 29. *in ordine, secunda incipit. quod si super interloquutoriis, tertia verò incipit. item si temere*, in quibus habetur, quod pro quolibet grauamine, quod non fuerit rationabiliter expressum, appellans soluere tenetur quindecim carolenos.

20 Sed quæritur, coram quo Iudice probanda erit causa grauaminis, quando appellatur ab interlocutoria, vt supra, coram Iudice, à quo, an coram Iudice, ad quem?

Respondetur, debere illam probari coram Iudice, ad quem, secundum recentissimam practicam; debet tamen exprimi coram Iudice, à quo, *vt habetur in d. cap. vt debitus honor. de app. ibi coram eodem Iudice causa probabilis appellationis exposita*, & ibi Abb. *col. 2. vers. vlterius nota*, Bart. *in l. an prætor. ff. de minor.* Rota Romana *decis. 7. in nouis. vbi late*.

Quod quidem locum habet, etiam si causa grauaminis sit notoria, nam licet noto-

SECTIO PRIMA

DE APPELLATIONE.

SVMMARIVM.

1 *Appellatio est species Defensionis, ideo nulli negatur.*

2 *Appellatio, quid sit?*

3 *Appellatio, & prouocatio confunduntur inter se.*

4 *Appellatio datur de minori Iudice ad maiorem gradatim.*

5 *Appellari potest ad Papam immediatè omisso medio.*

6 *Item ad legatum à latere.*

7 *Item in Regno ad Sacrum Regium Consilium, vel Magnam Curiam Vicariæ.*

8 *Non appellatur tamen omissis medijs, quando de hoc opponitur.*

9 *Declaratur conclusio in appellatione Sacri Regij Consilij.*

10 *Appellatio datur à grauamine illato, & inferendo.*

11 *Appellationis species tres.*

12 *Appellatio à Diffinitiua fit post sententiam, alias est nulla.*

13 *Casus, in quibus appellari potest ante sententiam, quibusdam tamen seruatis.*

14 *Post sententiam appellari potest sine expressione grauaminis à quocumque, & in omnibus causis.*

Appellatio est defensionis species, et ideo nulli neganda.

15 *Casus sexagintasex, in quibus appellari non potest.*

16 *Appellatio ab interloquutoria tripliciter procedit.*

17 *In Curijs Ecclesiasticis, quoad appellationem quod Ius attendatur.*

18 *Appellatio à comminata tortura statim ligat Iudicis manus.*

19 *In appellatione ab interloquutoria, causa grauaminis iusta esse debet, alias punitur tamquam friuolè appellans.*

20 *Causa iusta grauaminis coram quo Iudice probetur.*

21 *Appellatio ab Interloquutoria fieri debet in scriptis, & cum expressione grauaminis.*

22 *Limitatur in causis summarijs.*

23 *Interlocutoria vim diffinitiuæ habens æquiparatur diffinitiuæ sententiæ.*

24 *Appellatio in scriptis, quomodo facienda.*

25 *In Interloquutoria quare causa grauaminis exprimatur.*

26 *Causa grauaminis in interloquutoria debet esse grauis.*

27 *Grauamen irreparabile, quibus in casibus dicatur irrogari in interlocutoria.*

28 *A reiectione appellationis ab interloquutoria, est iterum appellandum, alias rectè proceditur.*

29 *Appellans à certo grauamine superaddit etiam ab alijs grauaminibus, & quare.*

30 *Appellatio extraiudicialis, quid operetur.*

31 *Appellatio à sententia arbitri, & arbitratoris, an detur.*

Emologata quando dicitur sententia Arbitri.

32 *Emologatio, quando locum non habet.*

33 *Iuramentum in compromisso, quid operetur.*

Iuramentum reddit contractum Ecclesiasticum.

34 *Appellatio datur de Iure Regni à sententia, seu laudo arbitri.*

35 *Adquem appelletur à sententia arbitri.*

36 *A laudo iniquo appellari potest, non obstante pacto.*

37 *Appellatio datur ab electione, & quando.*

38 *Electio triplex est, quoad effectum, vt ab ea appellari possit.*

39 *Ab electionibus Ciuitatum appellatur ad immediatos Iudices superiores ipsarum.*

40 *Attentatorum requisita, quæ?*

41 *Conseruatoria in Regno, quæ, & an dici possint appellationes extraiudiciales?*

Appel.

Apo-

1 N hac Tertia parte nostræ Practicę agemus de ordine iudiciario in gradu appellationis, nam postquam Iudex sententiam protulerit, cum semper sit contra vnam ex partibus litigantibus; Ipsaq; contra quam fertur, appellare solet ad Iudicem superiorem, præsupponendo, quod fuerit grauata, adhoc vt ex illo prætenso grauamine subleuetur, quia verò regulariter appellatio omnibus est concedenda, exceptis quibusdam casibus, de quibus infrà, cum sit defensionis species competens oppressis contra iniustitiam, & iniquitatē Iudicis. *cap. cum speciali. §. porrò de appellat.* Oldrad. *cons. 255. num. 5. vers. præterea,* & sit remedium institutum ad præsidium innocentiæ. *cap. omnis oppressus, & cap. ideo. 2. q. 6. cap. vt debitus, d. cap. cum speciali. §. porro de appellat. & l. 1. ff. eod. tit.* etiam de Iure naturali. Io. Andr. *in cap. fin. nu. 13. de appellat. in 6.* Alex. *cons. 113. incip. Viso themate. n. 1. lib. 5.* Scaccia *in tract. de appellat. q. 16. num. 3.* Propterea nemini est deneganda, etiam si diabolus esset in iudicio. *cap. cum inter. §. porrò de except.* Paris. *cons. 28 num. 11 lib. 4.* Rot. *decis. 16. num. 3. de dol. & contum. in nou.* nam teste Bald. *in l. vnic num. 6. vers. & nota. C. si de moment. poss. fuer. appellat.* contra venenum primi Iudicis datur Theriaca appellationis. Quamuis multotiès contrarium succedat, ob malorum Ministrorum malitiā, & iniquitatem, ita vt primus Iudex inferior iustam, legitimamque sententiam proferat; Iudex verò superior secundę instantiæ, qui huiusmodi sententiam canonicè, & rectè latam iustitiæ zelo motus confirmare, & canonizare deberet, propria passione ductus; vel interesse allectus temerè, & absque vlla ratione potiùs reuocare, & magno cum scandalo euertere non veretur. Hinc fit, vt appellatio, quæ sanctissimè introducta fuit pro præsidio iustitiæ, & confugio innocentiæ, ac veritatis, euadat Asylum iniustitiæ, & fomentum iniquitatis, ac mendacij; qua propter declamari posset: *Oh tempora, oh mores?* Vnde meritò per supremū omnem Iudicem Deum, ille talis, qui iniustitiam committendo, ad pęnas temporales aliquem iniustè damnauit iustitiam recipiendo, ad æternas pœnas iniustè damnetur.

Cum igitur appellationis materia sit, nedum de per se vastissima, sed etiam valdè necessaria, operæ pretium esse duxi quæqā pauca, iuxta nostrum institutum, breuiter adnotare, ad Praxim tantùm congruentia, & relictis quæstionibus, ac disputationibus his, qui de illa integros libros, & magna volumina ediderunt, magis vtilia hoc loco cumulare; & quæ in Iure Pontificio, & Cæsareo, ac per Doctores sparsim posita inueniuntur, ex his deprompta hùc afferre, & simul congerere; vt qui librorum copiam habere nequeunt, saltē quæ ad practicam conducunt, faciliùs habeant. Quare videndum est Primò, quid sit appellatio. Secundò quotuplex sit. Tertio quando fiat. Quomodo, seù qualiter fiat.

2 *Quoad primum,* notandum est, quod plures definitiones ponit Hostiens. *in sum. tit. de appellat. §. 1.* Vnam verò affert Glos. *in cap. licet. 2. q. 6.* quæ est, vt appellatio, sit prouocatio iniquæ sententiæ quærelam continens. Tancred. autem *in rubr. de appell.* alio modo definiens, ait, quod appellatio, est sententiæ, vel grauaminis releuatio, à minore ad maiorem Iudicem facta, prętextu iniqui Iudicis, grauaminis, vel iniustæ sententiæ. Bartol. tamen in *l. 1. ff. de appell.* Bald. *in rubr. C. eod. tit.* & Abb. *in rubr. extr. de appellation.* dicunt, quod appellatio, est prouocatiò ad maiorem Iudicem, ratione grauaminis illati, vel inferendi; quam definitionem amplectitur Marant. *in specul. aur. Act. 2. vltima partis num. 1.* quæ quidem videtur in idem coincidere cum definitione desumpta, *ex l. 1. §. si quis in appellatione. ff. de appellat.* Glos. *in cap. 2 verb. officialis de consuetud. in sexto,* per Rebuff. *in tract. de appellat. in præf. num. 2. fol. 898.* vbi ait, quod appellatio nihil aliud est, quam à minori Iudice ad maiorem prouocatio; & testatur, quod huiusmodi definitio sit communiter ab omnibus recepta, quem sequitur Scaccia. *d. tract. de appellat. lib. 3. cap. 2. q. 1. art. 1. num. 1.* Vnde omissis aliis definitio Bartoli, & aliorum magis mihi placet, continet enim illud vocabulum: *prouocatio.* loco generis, quia prouocatio latius se habet, quam appellatio, si quidem prouocatiò est omnis

his actus, per quem imploratur officium, & auxilium Iudicis, vt ex Bart. *in l. si minoris col. 2. vers. tertiò modo legitur ff. de adminiftr. tut.* obseruat idem Marant. *vbi sup. num. 2.* Et similiter continet appellationem, tam iudicialem, quam extraiudicialem, sed appellatio in proprio significatu continet tantummodò iudicialem. *cap. cum sit romana de appell.* vbi Abb. *& in cap fin. in 1. no' ab. de sequestr. poss. et fruct.* vbi etiam dicit, quod omnis appellatio potest dici prouocatio, sed non e contra. Idem dicit Felin. *in rubr. extr. de appell.*

3 Est tamen aduertendum, quod vt plurimum isti duo termini appellatio, & prouocatio confunduntur, & sic vnus pro alio ponitur, *vt probatur in l. tale pactum §. qui prouocauit. ff. de pact. & in l. si apud, & l. si quis prouocatione C. de appell.*

4 Dicitur secundo loco in definitione: Ad *maiorem Iudicem*, quia appellatio fieri debet de minori Iudice ad maiorem, nõ e contra à maiori ad minorem, nec ad æqualem Gloss. *in cap. 2 de consuetud. in 6. per text. in cap. placuit, & cap. an eriorum §. adhoc & §. illo videlicet 2. q. 6. & cap. Metropolitanum 3. q. 7. cap. Romana § debet de appell. in 6. l. 1. §. si quis, & l. Imperatores. ff. de appell. & l. præcipimus C. eod tit.* de quo plenè Speculat. *lib. 2. rubr. de appell. §. 4. per tot.* & Surd. *consil. 106. num. 9 cum seqq. lib. 1.* Vnde conclusio elicitur, debere appellari à minori Iudice ad maiorem proximum immediatè, non per saltum ad superiorem, omisso medio, sed gradatim. *cap dilecto il 3. de appellation.*

5 Quæ cõclusio limitatur primò in Papa, ad quem appellari potest, omissis medijs: *cap. ad romanam, cap. omnes Episcopi, cap. ideo, cap. quoties 2. q. 6. cap. si duobus, & cap. sollicitudinem, de appellat. & cap. antiqua de priuil.* Ratio est, quia ipse est ordinarius ordinariorum *cap cuncta 9. q. 3. & cap. cum nobis olim de elect.* sublimitatur tamen, vt per Gloss. *in cap. vt debitus verb. absque vers sed ad quem de appellat.*

6 Limitatur secundò in Legato à latere, ad quem appellari potest, omissis medijs. *cap. si Episcopus tit. e fin. 2. quæst 6. cap. fin. 93. dist. cap. 1. 94. dist. cap. sanè de offic. deleg. cap. super litteris de rescrip. prop fin. cap. 1. de offic. legat. & l. ita autem §. gessisse. ff. de adminiftr. tutor.*

7 Limitatur tertiò de Iure Regni in Sacro Regio Consilio, & Magna Curia Vicariæ, nam ab omnibus Tribunalibus potest immediate appellari ad ipsum Sacrum Consilium, vel Magnam Curiam. Afflict. *super constit. Regni incipient. cum nona. in 4. notab. num. 6. & sup. constit. officiorum pericula num. 13. & sup. constit. Appellationum tempora.* & sunt. *Ritus Magn. Cur. Vic. 52. & 625.* vbi Carauit.

8 Hoc tamen intelligi debet, quando nihil opponitur de Iudice competenti, ad quem appellari debet gradatim, quia si opponatur, cum appellatio fieri debeat ad Iudicem immediatè proximum, tunc causa remittitur ad illum per Sacrum Consilium, & Magn. Curiam, vt obseruat Afflict. *in d. constit. Appellationum tempora.* Hinc fit, quod quando appellatur à sententia officialis alicuius Baronis Regni, appellatio defertur ad Iudicem secundarum causarũ eiusdem Baronis, vt disponitur *in Regia Pragmat. septima in ord. sub. rubr. de offic. Sacr. Regij Consil.* his illis verbis. *Priuilegiis à Nobis Baronibus concessis confirmatis semper saluis.* Et à sententia Iudicis secundarum causarum appellatur ad Iudicem tertiæ instantię eiusdem Baronis, si habeat tale priuilegium, vt habet Princeps Bisiniani, & Alii, alias appellatur ad Regiam Audientiam eiusdem Prouinciæ. Sic quoque à sententia officialis Regii in Terris Demanialibus, seu Regiis appellatur ad Præsidem Prouinciæ, hoc est ad Regiam Audientiam Prouinciæ, vel ad Magnam Curiam Vicariæ, aut ad Sacrum Consilium, ad arbitrium appellantis, *vt disponitur in Regia Pragmatic. quarta de offic. Sacri Regij Consilij.*

9 Similiter declaratur, quod supra dictum fuit, non posse appellari à pari ad parem, vt non procedat in Sacro Consilio, a cuius sententiis non appellatur ad Iudices superiores, (cum non habeat) sed reclamatur ad Idem Sacrum Consilium *per text. in Authent. quæ supplicatio C. de precib. Imperat. offeren.* Ipsum namque Sacrum Consilium Principem representat, & tunc causa reclamationis per Præsidem Sacri Consilii committitur vni ex Consiliariis, eiusdem Rotæ, in qua fuit lata sententia *vt habetur in d. Pragm. 4.* & aduertit Afflict. *in decis. 231.*

10 Dicitur tandem in definitione: *ratione grauaminis illati, vel inferendi*, ad denotandum, quod non solum appellari potest à grauamine illato in præiudicium condemnati: verum etiam a grauamine futuro, veluti à comminata tortura, vel timiditate *iuxta text. in l. 2. ff. de appellat. recipiend. cap. 1. de dilation.* vbi Gloss. & notant DD. *in cap. vt debitus de appell. & Nos dicemus infra latè.*

11 *Quo ad secundum*, quotuplex scilicet sit appellatio, notandum erit, quod regulariter reperiuntur in Iure tres species appellationis, quas ponit Bartol. *in l. 1. post num. quartum ff de appellat.* Prima namque est illa, quę interponitur à sententia diffinitiua,

tiua, de qua habetur in Iure Canonico 2. q.6. per tot. & extr. de appellat. & eod tit in 6. & tot. tit. ff. & C. de appell. Et de Iure Regni habetur in d. constitut. Appellationum tempora. Secunda est appellatio, quæ interponitur à sententia interloquutoria, de qua habetur in l. 2. ff. de appellat. recipien. Tertia est appellatio, quæ interponitur ab actibus extraiudicialibus, de qua inferius. Alij dicunt, quod appellatio generaliter sit duplex, nempe Iudicialis & extraiudicialis. Franc. in rubr. de appellat. num. 1. lib. 6. Gregor. Tholos. in tract. de appellat lib. 1. cap. 11. num. 1. Scaccia eod. tract. lib. 3. cap. 2. q. 2. num. 32. vbi vers. rursus. ait, quod vtraque subdiuiditur in alias species, nam alia dicitur legitima, & alia friuola, alia Canonica, & alia Ciuilis, &c. Datur similiter alia diuisio, de qua etiam infra num. 42.

12 Appellatur itaque Primò à sententia diffinitiua, postquam Iudex illam protulerit, non ante quam proferat. cap. vt debitus honor. de appellat. l. ante sententiã C. quor. appellat. non recipi. & l. 2. C. de Episcopal. audient. Alioquin si appelletur, antequam sententia diffinitiua prolata sit, appellatio est ipso Iure nulla, vt in dict. iurib. probatur & ibi DD. notant, & de Iure Regni appellans ante latam sententiam, tamquam temerè appellans, condemnatur ad expensas per duas Regias Pragmaticas, Quarum vna incipit: Temeritatem: alia verò incipit, qui in causa principali in tit. de expensis, & tradit Afflict. decis. 42.

13 Dantur tamen multi casus, in quibus appellari potest, ante sententiam de Iure Canonico, dummodò adsit causa rationabilis, vt habetur in d. cap. vt debitus de appell. secus de iure ciuili, vt in cap. non ita 2. q. 6. & cap. super eo il 2. eod. tit. de appellat.

Quorum Primus est, quando Iudex grauaret aliquem contra Ius scriptum, vt in cap. de his ad fin. vbi Gloss. in verb. auferre dist. 28.

Secundus est, si negaret Iuris beneficiũ, argum. cap. pen. & fin de secund nupt.

Tertius est, si Iudex negaret restitutionem spoliato, antequam de proprietate cognoscat. vt 3. q. 2. per tot. & cap. ex conquestione de rest. spol.

Quartus est, si negaret quartam productionem testium cum solemnitate legali, vt in cap. significauerunt de testibus. quæ autem sit solemnitas legalis, habetur in cap. pen. eod. tit.

Quintus est, si citaret ad locum suspectum cap. ex parte il 1. de appell.

Sextus est, si non admitteret excusationem, propter consanguinitatem. cap. postremo de appell.

Septimus est, si non audiret Reum petentem declarari res petitas in libello actoris. cap. significantibus de appell. et cap. significantib. de libell. oblat.

Octauus casus est, si cogeret partes litigare coram se eis suspecto. cap. super quæstionum §. fin. de offic. deleg.

Nonus, si esset delegatus, & excederet fines mandati. cap. cum olim de offic. deleg.

Decimus, si esset exequutor, & modum excederet in exequendo. cap. nouit. de appellat. Idem dicitur, si sit suspectus, & excederet. d. cap. nouit.

Vndecimus, si duo ex tribus Iudicibus delegatis, tertio irrequisito, causam subdelegarent. cap. causam quæ de offic. deleg.

Duodecimus est, si delegatus, inuito ordinario, vult minus idoneum instituere. cap. super. eo de offic. deleg.

Decimustertius, si delegatus, cui commissa est causa, cum clausula. appellatione remota, committeret alteri vices suas. dict. capit. super quæstionum §. si verò duo. de offic. deleg.

Decimusquartus, si Iudex inciperet iudicium à termino peremptorio nimis breui. cap. 1. de dilation.

Decimusquintus, si Iudex inferior cognoscere voluerit de causa ad superiorem delata. cap sollicitudinem de appell.

Decimussextus, si tertia persona de cuius interesse non agitur, appellaret, & Iudex admitteret appellationem, à tali admissione datur appellatio. cap super. eo de off. deleg.

Decimusseptimus, si non admitteret Iudex exceptionem super suggestione falsi. cap. super litteris de rescript.

Decimusoctauus generaliter est, quotiescumque Iudex legitimas exceptiones non admitteret. cap. ex parte de off. deleg.

Decimusnonus est, in illis casibus expressis. in cap. non solent. 2. q. 6.

Vigesimus, si non fieret editio actorum. l. 2. C. vt lit. pendent.

Vigesimusprimus, si Iudex mandaret solui pecuniam pupilli non exceptatis curatoribus. l. ait §. permittitur. ff. de minor.

Vigesimussecundus est, in casu expresso in l. si quis C. de appell.

Tandem quotiescumque sententia, vel factum Iudicis contineret iniquitatem, vt si denegaret dilationem, vel non admitteret exceptionem, vel grauaret contra Ius, semper appellari potest, etiam ante sententiæ prolationem, vt in prædictis Iuribus habetur, & desumitur etiã ex cap. ei qui appellat. §. diffinitiua, cum seqq. 2. q. 6. Ratio est, quia in his casibus, & similibus est causa rationalibus appellandi, vnde ap-

appellari poterit, etiam si causa commissa fuerit appellatione remota, *vt in cap. pastoralis, & d. cap. vt debitus de appell.*

Debet tamen appellans ante sententiam nonnulla obseruare per necesse, de quibus Speculat. *de appellat. §. 6. num. 5.* nimirum vt proponat in appellatione causam grauaminis illati, vel cōminari; Secundò, quod illa probetur. Tertio, quod causa sit vera. Quartò, quod Iudex super ea, vel super exceptione proposita interloquatur. Quinto, vt appelletur intra decem dies, &c.

14 Post sententiam verò diffinitiuam regulariter appellari potest à quocumque, etiam, sine expressione causæ rationabilis. *arg. cap. Romana. § cum autem, & cap. cordi. §. his, quæ de appellat. in sexto, & l. & hoc, ff. pro soc.*

Et quidem in omni causa licitum erit appellare post sententiam latam. *vt in dicto cap. vt debitus. de appell. cap. omnis oppressus 2. q. 6. & l. 1. ff. de appellat.* cum appellatio sit quædam defensio, quæ nemini deneganda est: *cap cum speciali. §. porrò de appell. & d. l. 1. in princ ff. eod.* & notat Soccin. *cons. 165. colum. 3. volum. 2.*

15 Dantur tamen multi casus, in quibus prohibita est appellatio, non obstante, quod sit de genere permissorum, & detur in omnibus causis regulariter, vt diximus; *cap. omnis oppressus 2. q. 6. l. a Proconsulibus, & l. & in maioribus. C. de appella.* Bart. *cons. 165. n. 1. lib. 1.* Speculat. *lib. 2. de appellat. § in quibus num. 1.* Scaccia *de appellat. q. 5. num. 1. & q. 16. num. 1. & 4.* multos enumerat Gloss. *in cap. non solum. de appella. in sexto, in verb. casibus.*

Quorum primus est, quando appellatio prohibita fuit per rescriptum Principis scilicet Papæ, Imperatoris, Regum, & Aliorum Principum non recognoscentium superiorem: *vt in cap. super eo. de appellat. cap. pastoralis in princ. de offic. deleg. l. 1. in fin. ff. à quib. appellar. non lic.* & tradit Andr. de Isern. *in cap. Imperialem. §. præterea col. 6. in fin. de prohib. feud. alienation. per Federic.*

Quod tamen intelligi debet de friuola appellatione, aliàs clausula: *appellatione remota,* non impediret appellationem. *cap. super quæstionum de offic. deleg. cap. vt debitus de appellat.* vbi Gloss. *in verb. absque rationabili;* & Specular. *lib. 3. de appell. §. 2. num. 31. vers. quod verò, & num. 94.*

II. Est casus, quod non appellatur à Principe, scilicet à Papa, vel Imperatore, *vt in cap. ante. torum. § illo videlicet. 2. q. 6. cap. cuncta, & cap per principalem 9. q. 3.*

III. Est, ab Episcopo, in quem compromissum est, vel alio modo fuit eius iurisdictio prorogata, nam ab eo tantum non appellatur, de iure ciuili. *c. quocumque item. 11. q. 1. l. episcopale, & Auth. ibi posita. C. de episcop. aud.* secus de iure Canonico. *cap. omnis oppressus. 2. q. 6.* Quod nō procedit in aliis Iudicibus prorogatis vel datis de consensu partium; nam de iure ciuili, etiam appellari potest. *l. ex consensu in princ. ff. de appell.* Gloss. *in cap. super quæstionum. §. verum. ver. assensu de offic. delegat.*

IV. A sententia Præfecti Prætorio nō datur appellatio, sed bene supplicatur ab ea. *d. cap. anteriorum. §. C. de sent. præfect. Prat. l. 1. ff. à quib. appell. non lic. & l. præfecti ff. de minorib. & l. 1. §. his cunabulis ff. de offic. Præf. Præt.*

V. Est. A sententia Senatus nō datur appellatio, quando omnes simul illam proferunt, *iuxta text. in l. fin. C. de petit. hæred.* secus si separatim proferant, cum nō habeant potestatem, quam habebant Senatores antiqui, qui erant centum numero, vt *in d. l. final cap fundamenta de elect. in 6.*

VI. Neque in Vrbe appellatur à sententia Senatoris, & Collateralium Capitolii in causis à decem ducatis infra.

VII. Neque in eadem Vrbe appellatur à sententia Vicarii in causis à quinque ducatis infra.

VIII. Est. A sententia Sacri Consilii Neapolitani non appellatur, sed tantum reclamatur ad idem sacrum Consilium *iuxta text. in Auth. quæ supplicatio. C. de precib. Imper. offer.* Afflict. *decis. 231.* vbi ait, quod non retardatur executio præstita tamen cautione de restituendo in casu retractationis; æquiparatur enim sacrum Consilium Præfecto Prætorio. Franc. *decis. 148. num 4.* Et fertur nomine Regiæ maiestatis. Afflict. *decis. 283. in fin.*

IX. Similiter a Duce Venetiarum nō appellatur. Cyn. *in l. fin. C. de bon. pet. & l. fin. C. de donat. int. vir. & vxor.* quia non recognoscit Superiorem.

X. A sententia lata in Curia Franciæ non appellatur; quia Rex ille in temporalibus superiorem non recognoscit. *cap. per venerabilem qui filii sint legitimi.*

XI. Idem dici debet de omni alio Principe non recognoscente superiorem. *l. 1. ff. à quib. appell. non lic. & cap. cuncta per mundum 9. q. 3.* vbi loquitur de sententia Papæ.

XII. A Iudice exequutore, quando mandat exequutioni sententiam, non appellatur, *cap. et qui appellat. §. ab executore. 2. q. 6 & l. ab exequutore. C. quor. appell. non recip.* nisi modum excedat in exequutione; Vel sit suspectus. *d. l. ab exequutore, & l. 2. & 3. C. si in caus. iudicati, & c. nouit. de appell.* Vel nisi obiiciatur, quod post sententiam fuit facta transactio. *arg. l. neque. §. 1. ff. de in ius vocand.*

Vel si iniuriosè aliquid agat. *cap. quia suspecti. 3. q. 5. & l. si quis prouocatione C. de appellat.*

Vel

Vel nisi sit petita restitutio in integrum. *l.fin.C.de in integ.restit postul. & l.sicut. C.de appell.*

Vel nisi dolosè aliquid agat. *l.3.§. si executor.ff.de neg.gest.*

Vel nisi is, contra quem lata est, iusta de causa absens fuerit. *cap. cum Bertoldus. §. postmodum. de sent.& re iudic.l si prætor.§.fin.ff. de iudic aliàs est.l.si per dolum.*

Vel nisi admiserit aliquam exceptionẽ de his,quæ post sententiam obiici possunt; de quibus *in cap.quod ad consul ationem de sent.& re iudic.*vel de aliis,de quibus Specul. *lib.2.de except.& resplicat.§.3.nu.14.*

Vel nisi appelletur ad finem cognoscẽdi de iniustitia sententiæ latæ, nam in hoc casu appellari potest. Capic. *dec.1.n.17.*

XIII. Est. A sententia Arbitri non appellatur. *l diem proferre. §.stari. ff.de recept. arbitr.& l.1.C.eod tit.* nisi sit delegatus. *cap. catholicus. §.notandum, & cap.d Iudicibus.2. q.6.* In Regno tamen appellatur indistinctè ab Arbitris. *per pragmat.incip. Et si aliqua sub tit. de arbitr.* de quo infra *n.31.*

XIV. Est. A sententia excommunicationis; vel interdicti non appellatur,quoad effectum suspensiuum. *cap. pastoralis, & cap. ad hoc de appellat.* quoverò ad deuolutiuum benè appellatur, *cap.peruenit eod tit. cap. fin. de except cap per tuas in princ. de sent. excomm. & cap reuera in fin.3.q.9.*

XV. A sententia nulla non appellatur. *cap.ei qui appellat. §.diffinitiua.2.q.6.*

XVI. A sententia maioris partis capituli non appellatur. *cap.1.de his, quæ fiunt à mai par.cap.*

XVII. A sententia, vt quis in sua Ecclesia resideat, non appellatur. *cap peruenit. de appellat.*

XVIII. A sententia, ad impediendam electionem, vel vtilitatem Ecclesiæ, non potest appellari, nisi iusta causa appellandi assignetur.*cap cum nobis olim de elect cap.1. in princ.&cap.ex ore in fin.de his,quæ fiunt à maior.par.cap.* quia non valet, quod perpetuo edicto continetur. *l.fin.ff. de appell recip. vel non.* secus si iusta causa assignata,& probata fuerit, *& cap 1. de his, quæ fiunt à mat. part. capit.& cap constitutis.de appell.*

XIX. Est, quod non datur appellatio, quando per partes fuit tacitè, vel expressè renunciatum. *cap. sollicitudinem de appellat. arg.cap.1.de pactis, & l. fin.§ fin. C. de tempor. appell.& l 1.§.si quis ff. à quib appell.non lic.& l.si quis libellos. C de appell.*

XX. Est. In delictis notoriis non datur appellatio. *cap.cum sit Romana in fin. cap. peruenit, cap consuluit.il 1 & cap.reprehensibilis, de appellat.cap.ex litteris in fin.de sponsal.cap.quam perniciosum. de vsur l constitutiones. C de appel. & l.2.C.quor. appellat non recip.* siuè sint notoria de iure, siuè de facto. *cap.cum specialis. §.porro de appellat.* Limitatur tamen generalis conclusio, si in huiusmodi appellatione inferatur causa rationabilis; nam tunc admitteretur appellatio. Gloss. *in cap. Romana. §. si autem in verf. mandetur de appel. lat. in sexto.*

XXI. Est. A sententia illius causæ, in qua quis fuit contumax,non datur tali cõtumaci appellatio. *cap. ei qui appellat. §. sunt etiam quorum. 2.q.6. cap.de illici a. 24. q 3. cap. personas de appellat. l properandum § fin autem. C. de iudic.* Quod intelligendum est de vero contumace. *l.1 C.quor.appellat.non recip. & l.ex consensu.§ fin.ff.de appellat.*vbi Bartol. declarat quis dicatur verus contumax, & plenè in *l.fin.ff de in integ.restit.*

XXII. Nullus homicida, veneficus, adulter, vel qui manifestam violentiam committit; insignis latro; Incitator seditionis; raptor virginis, argumentis superatus. testibus conuictus. vel confessus non auditur appellans,sed statim sententia exequi debet. *d.cap.ei qui appellat. §.nullus etiam, 2.q.6.d l.constitutiones. ff.de appellat. & l. vnic. C.de raptor virgil.2. C.quor.appellat.non recip. & l fin.§. iussus* vbi Gloss *ff. de appell.*& hoc propter criminum immanitatem; & similiter quia faciunt notorium, in quo non appellatur,vt dictum est supra.

XXIII. Est. A sententia, per quam quis condemnatur de crimine falsæ monetæ, neque datur appellatio, ob condemnationem. *l.1.C.de fals mon.*

XXIV. Neque datur appellaio à sententia criminis læsæ maiestatis. *d. l.constitutiones,*vbi Bart. *ff. de appellat. per l. quisquis C. Ad leg. Iul mai.*

XXV. Neque in crimine hæresis datur appellatio. *cap.vt inquisitionis. de heretic. in sexto.*

Neque si relapsus Curiæ sæculari tradatur: *cap.ad abolendam, §.illos quoque de heret.*

XXVI. Neque in crimine simoniæ, quod æquiparatur crimini læsæ maiestatis, & hæresis. Gloss. *fin.in cap. de testib.in 6.* & Felin. *in cap.sicut.il 1 per illum text. de simon.*

XXVII. Neque appellatur ab eo, qui fuerit condemnatus pro debito fiscali, & publico. *d.cap.ei qui appellat. §. quoties 2. q.6. l.abstinendum,&l.fin.C.quor appell.non recip.*

XXVIII. Nque appellatur à sententia lata in causa decimarum. *cap.decimæ 6. q.1. cap.tua nobis in fin.de decim.* vbi Glos.

XXIX. Neque appellatur à sententia, in qua aliquis officialis condemnatur pro malè gestis in officio à suo Iudice; vt executor, seu delegatus, tabellio, Notarios,

Cancellarius, Nuncius, & similes. *d. cap. ei, qui appellat.* §. *nulli quoque* 2. *q.* 6. *& l. nulli.* C. *quor. appell non rec.*

XXX. Neque appellatur à sententia condemnationis in causa Syndicatus officialium, quoad effectum suspensiuum, causa retardandæ executionis: de quo in Regno *adest Regia pragmat. exordien. Regiæ dignitati.* Par. de Put. *in tract. de syndicat. verb. appellatio. col.* 8.

XXXI. Neque appellatur à nominatione publici muneris, quod est vtilitate priuatum, vt in tutela, & cura. *l.* 1. §. *si quis ff. quand appellan. sit, &* §. *qui intrinsecus. Instit. de excusat. tutor.* poterit tamen nominatus ad tale munus cum iustam causam habet, se excusare intra quinquaginta dies, & tūc si excusatio nō admitteretur, appellare poterit. *d. l.* 1. §. *si quis, & cap. biduum in princ.* 2. *q.* 6. In muneribus verò, quæ sunt publica & authoritate, & vtilitate, bene datur appellatio. *d. cap. ei, qui appellat.* §. *nominationes.* 2. *q.* 6. *& l. qui ad ciuilia, & l. nominationes.* C. *de appellat & l* 2. C. *de decur. lib.* 10.

XXXII. Neque appellari potest, quando, res, de qua agitur in sententia, dilationem non admittit. *l. fin. ff. de appellat. recip. vel non*, prout est, vt excommunicatus absoluatur. *cap. qua fronte de appell. & cap. Sacro de sent. excom.*

Vel ne testamentum aperiatur; Vel nè hæres in possessionem mittatur; Vel ne frumentum in subsidium militum transmittatur, Vel ne fiat id, quod per leges cautum inuenitur; Vel ne pignus à creditore vendatur; Vel ne cadauer sepeliatur. *cap. ei qui appellat.* §. *si quis etiam* 2. *q.* 6. *cap. ex parte de sepultur. l. fin. ff. de appell. recip. vel non, l. quisquis.* C. *quor appell. non recip. et l fin & Authent. item qui domum, & Auth. sed necante* C. *de sepulcr. violat.*

XXXIII. Neque appellatur à sententia correctionis morum, pro obseruantia disciplinæ regularis, puta quando superior regularis voluerit corrigere subditos, quia correctio tendit ad salutem animæ. *cap. licet de offic. ordinar. cap. ad nostram, cap. reprehensibilis in fin. & cap. cum speciali in fin. de appellat.* Nisi excedat modum incorrigendo, quia tunc datur appellatio, expressa causa grauaminis. *cap. de priore de appell. cap. super questionum de offic. delegat. cap. irrefragabili* §. *vt autem de offic. ordinar* & Glos. *in d. cap. ad nostram de appell.* Secus tamen in Clericis Secularibus, nam isti benè appellare possunt. Hostiens. *in cap.* § *ad nostram*, & Speculat. *de appellat.* §. *a. num.* 14. *in fin.* maior enim est potestas superioris regularis in subditos regulares: quam Episcopi in Clericos Sæculares Abb. & Phil. *in d. cap. ad nostram*, & Felin. *in cap. super litteris col.* 11. *vers. decima regula de rescript.*

XXXIV. Neque potest appellari tertiò in eadem causa, si alias bis fuerit appellatum. *cap. sua Nobis de appellat.* non enim licet appellare in eadem causa, nisi bis, secus tamen super diuersis articulis eiusdem causæ, in quibus pluries appellari potest, sed bis pro singulis articulis. *cap. directæ de appellat cap. si autem* §. *post secundam cum seqq.* 2. *q.* 6. *l. vnic.* C. *ne in vna, & ead. caus. lic. ter. prouoc.* Quod locum habet, tam in diffinitiua, quam in interlocutoria. Item procedit in vna, eademque persona, non in diuersa, vnde si vna pars obtinuit pro se duas sententias in eadem causa, & aduersarius bis appellauit, si postea occurrat habere sententiam contra, poterit appellare semel, atque iterum, & sic erunt quatuor appellationes in vna causa, duæ ex vna parte, & duæ ex altera. Abb. *in d. cap. sua nobis, &* Philip. *in d. cap. directæ col.* 3. *vers secunda conclusio de appell.*

XXXV. Est. Neque appellari potest, sine causa, post citationem factam. *cap. meminimus de appellat. cap. causam, quæ de offic. deleg.*

XXXVI. Neque valet appellatio generalis, respectu causæ. *cap. inter cætera, & cap. consuluit il* 2. *de appellat.* vt si quis dicat appello ab omni grauamine, quod posset mihi irrogari. *Clem. appellanti de appellat.*

XXXVII. Neque appellatur in causis minimis, & breuioribus de Iure ciuili, *arg. cap. anteriorum* §. *illud etiam vers. euenit vt super minimis* 2. *q.* 6. *l si quis affirmauerit ff. de dolo, & Authent. nisi breues* C. *de sent. & interloc. omn. iudic.* Secus de Iure Canonico, *cap. de appellationibus* 11. *tit. de appellation.* vbi Abb, & Alii, *& l. in maioribus* C. *eod. tit.*

XXXVIII. Est, quando excommunicatus absoluitur cum iuramento, ne similia iterum committat, & antequam Iudex Ecclesiasticus aliquid illi imponat faciēdum, appellauerit. nam tunc huiusmodi appellatio non admittitur. *cap quæstioni. & cap. Sacro de sent. excom.*

XXXIX. Casus est, quando Iudex reuocauerit grauamen, propter quod appellari poterat, nam tunc non admittenda erit appellatio. *cap. cum cessante de appell.* Debet tamen reuocatio grauaminis intimari appellanti. *cap. vlt. de dol. & contum. l decreta ff. de reg. iur.*

XXXX. Est, quando appellatur ab eo, qui appellare prohibitus est, puta cuius non interest, vel cui mandatum non est, & similes. *cap. non solent* 2. *q.* 6. *& cap. cum inter, & cap. statuimus de elect.*

XXXXI. Est, quādo quis approbauit aliquem

quem actum, & ipsum elegit, puta si debitor terminum ad soluendum ceperit, vel aliū actum ad procedendum, vel acquieuerit in processu ad vlteriora, *cap. gratum. de offic deleg. cap. quoad consul ationem de sentent. & re iudic. l. ad solutionem C. de re iudicat. l. ab eo C. quom & quand Iud. & l. fin. C. de temp. appell.*

XXXXII. Neque appellari potest in casibus, in quibus audientia denegatur, puta in insordescentia per annum in excōmunicatione. *cap. rursus in fin. 11. q. 3.* & in casu intrusionis. *vt in cap. in nomine Domini ante fin. 23. dist.* vbi Glos. *in verb. audientia.* affert alios casus, in quibus audientia denegatur, vt in casu schismatis. *cap. non vos 23. q. 5.* Item cum quis recipit Ecclesiam de manu Laici. *cap si quis deinceps 16. q. 7.*

Item cum quis excommunicat suum maiorem. *cap in tantum 21. dist.*

XXXXIII. Casus est, nam non datur appellatio ab illo actu, quem quis fecit, vel procurauit fieri. *l. generaliter §. 1. in fin. vers. quis enim C. de reb. credit. & iureiur.* Glos. *in cap fin. ver. à te circ. fin. de iureiur.* Vnde pars, quæ detulit iuramentum alteri parti, & iurauit, ac obtinuit, non poterit ille, qui detulit appellare.

XXXXIV. Est, quod nō potest ab eo appellari, qui obtinuit sententiā pro se, quia Iudex non adiudicauit sibi expensas, sed bene potest ex eo, quia adiudicauit insufficientes. *l fin. C. quand. prouocar. non est necess.* quidquid in cōtrarium tradatur per Glos. *in cap. significauerunt. verb. absoluit de except.*

XXXXV. Est, quando quis agit hypothecaria ad auocandum pignus nam tunc, si Iudex pronunciauerit, pignus debere restitui, non appellatur à tali sententia, quia est parui præiudicij. Abb. *in cap. cum ad sedem. col. antepen. in fin. de rest. spol.*

XXXXVI. Est, quando agitur Saluiano interdicto, nam neq; appellatur. Corneus *cons. 190. col. 2. vol. 4.* vid. Ias. *in §. item seruiana Inst de action.* Et dix. sup. *p. 2. Sect. 3. Subsect. 3. Intersec. 17. n. 15. & Intersec. 20 n. 18.*

Et de Iure Regni est expresse decisum, quod quādo agitur vigore assistentiæ, quæ est idem virtualiter, ac Saluianum, non datur ab huiusmodi decreto appellatio, quia est decretum affirmatiuum, *vt habetur in Rit Mag Cur. Vic. 64. incip item in causis duarum vnciarum, & in Regia Pragmat quæ incipit, Magna Curia*, quoad effectum retardandæ exequutionis. Afflict. *decis. 261.* vbi dicit, procedere etiam in omnibus aliis decretis affirmatiuis, a quibus non appellatur, & declarat, quæ sint decreta affirmatiua, de nullitate tamen dici potest, ad effectum retardādæ exequutionis, *vt habetur in d. prag.*

XXXXVII. Neq; datur appellatio, quando agitur actione ad exhibendum, si per sententiam quis fuit condemnatus, quia neque in possessoriis datur, *vt cap. et, qui appellat. §. sunt etiam quorum. 2. q. 6. & l. quisquis C quor. app. non recip.* Speculat. verò *de sent. §. 2. vers. sed distingue sub. num. 12.* hoc tenet, vbi erit in potestate condemnati rem exhibendi. *vt l. 3. §. ibidem ff. ad exhib.* secus si non possit exhibere, nam tunc poterit appellare. *arg. dicti §. idem & §. si quis rem ibid.*

XXXXVIII. Neque appellatur, quando agitur de momentanea possessione, *d. cap et, qui appellat. §. de possessione e tam 2. q 6. & l. 1. C si de moment. poss. fue appell.* secundum Ius ciuile, sed de Iure Canonico appellari potest. *cap. significauerunt de testib. & cap. ex conquestione de restit. spol.*

XXXXIX. Neque datur appellatio à sententia condemnationis super alimētis, præstandis, secundum M de Fan. quia non patitur dilationem. *l. fin ff. de appellat. rec. vel non l. 2. ff. de re iud c. & l. eadem. ff. de fer. & cap qua fronte de appell.* Alij dicunt, etiam à tali sententia posse appellari. *arg l. & in maioribus C de appellat.* Specul. verò, *vbi sup. num. 11. vers. Tu dic.* distinguit, si petantur alimenta officio Iudicis, non datur appellatio, quia summarie proceditur, *vt cap. ex parte, cap pen. & cap fin. de accusat. cap vlt. §. fin. 17. q. vlt. l. si Index. ff. de his qui sunt sui vel alien iur. et. l. si quis à liberis §. solent. ff. de liber. agnosc.* Si verò petantur iure ordinario, tunc appellari potest.

L. Est, quando causa finita fuit per iuramentum delatum, vel relatum. *l generaliter §. sed iuramento C. de reb. credit.* vbi Bart. & Alij, Iason. *in l. admonendi. col. 2. ff. de iureiuran.*

LI. Est, quando excommunicatus appellat in his, quæ fiunt, extra iudicium, nam tunc non potest appellare; potest tamen prosequi appellationem ante excommunicationem interpositam. *cap. cum inter de except.*

LII. Non datur appellatio, post decendium. *cap. præc. anteriori, & cap. biduum 2 q. 6. cap. cum dilecti in fin de elect. cap. quoad consultationem de sent. & re iudic.*

LIII. Neque datur appellatio, si grauamen non est illatum, vel comminatum de præsenti. *arg. cap. consuluit 2 cap. ex parte 1. cap. vt debitus, cap. cum cessante, cap. dilecto §. fin. & cap ex parte 2. de appellat.*

LIV. Casus est, quando Iudex minatur alicui, quod illum lædet, nam tunc neque datur appellatio, quia est vanus metus, cum non sit grauamen præsens. *l. 1. & 2. & l. metum. ff. quod met. caus.*

LV. Est, quando appellatio est friuola, nam

nam tunc non admittitur, *cap. cum appellationibus de appellat in 6.* Imò de Iure Canonico friuolè appellās potest à Iudice à quo excommunicari, vt contumax. Abb. *in cap. sollicitudinem notab. 1. da appell.* vbi etiam tenet, quod potest mulctari, quidquid asserat Gloss. *in l. 1. §. fin. ff. à quib. appellar non lic.* Quæ autem dicatur friuola appellatio, & de pœnis friuolè appellantium, vid. Marant. *in spec. aur. p. 6. vlt. partis. num. 347.* vbi ex Gemin. *in d. cap. cum appellationibus. col. 2. vers. quæro quid importet* dicit, illam esse friuolam, quę sine legitima causa interponitur, vt si non sit grauamen.

LVI. Quando Iudex condemnaret aliquem de furto manifesto, tunc non datur appellatio; si fuit Conuictus. Andr. de Isern. *in vsib feud. tit. quę sint regalia vers. & bona col. 10.*

LVII. Neque appellatur, quando certa pœna irrogatur à lege pro aliquo delicto, & condemnatus appellat, quia est nimis magna illa pœna. Isern. *in constit. Regni incip. intentionis col. fin.* Quia tunc Iudex exequitur legem, quo casu non appellatur. *cap. consuluit il 3. de appell.*

Vnde colligitur, quod generaliter nunquam appellari potest à quocumque actu, qui fit, secundum leges, & Canones, *vt in dict. cap consului:. facit l. prospexit. ff. qui, & à quibus.*

LVIII. Est, neque appellatur in causa iuramenti in litem. Bart. *in l. in actionibus in fin. ff. de in lit iuran.* vbi Alii, quod intelligitur de Iure Ciuili, secus de Iure Canonico per *cap. vt debitus de appell.* per quod appellari potest ab omni grauamine.

LIX. Est, quando fit mandatum alicui, vt declaret, an scriptura sit sua, nam tunc non appellatur. Bald. *conf. 335 vol. 4.*

LX. Quando ordinarius delegat aliquā causam alicui, si postea talem delegationem reuocauerit, non potest à tali reuocatione appellari, quia dependet ex mero arbitrio delegantis *l. iudicium soluitur. ff. de iudic.* Bald. *conf. 3. vol. 5.*

LXI Neque appellatur, si aliqua causa commissa fuerit conscientiæ alicuius, qui iudicauit, secundum suam conscientiam, *vt in cap. statutum §. assessorem de rescript. in 6.* Bald. *in l. 1. C. de reb. credit.* & latè Flin. *in cap. super his col. 5. de accusat.*

LXII. Generaliter non appellatur in omnibus casibus, in quibus aliquid committitur à Superiore, vel ab ipsamet lege, ad arbitrium, & potestatem iudicis, non necessitate, vt scilicet possit aliquid facere, si voluerit, non tamen teneatur. *iuxta l. non quidquid ff. de iudic.*

LXIII. Est, quod à sententia lata in iudicio sortis, puta quando fit aliqua diuisio bonorum per sortes, neque appellatur. Bald. *in. l. fin. in princ. C. commun de legat.* Franch. *in rubr. de appell. col. 3.* & Corn. *in conf. 143. in fin. vol. 4.*

LXIV. Casus est, quod non appellatur regulariter de iure ciuili à sententia interloquutoria. *l. pen. C. quor. appell. non recip. & l. ante. ff. de appellat. recip. vel non* nisi in casibus *cap. non solent. §. ante sententiam 2. q. 6.* sed secundum ius Canonicum à quocumque grauamine appellari potest. *cap. vt debitus cap. cum cessante cap. super eo 2. de appellat. cap. cum dilectus in fin. de elect. & cap. non ita 2. q. 6.*

Et est notandum hic, quod semper appellari potest ab interlocutoriis in omnibus casibus, in quibus non est permissum appellare à diffinitiua; etiam de iure Ciuili, & ratio est, quia earum grauamen reparari non potest per appellationem à diffinitiua, à qua non potest appellari. ita singulariter tenet Angel. *in conf. 46. & conf. 188.*

LXV. Casus est, quod à decretis, & sententiis Episcoporum, eorumque Vicariorum factis, occasione visitationis, quia agitur de correctione morum non datur appellatio. *cap. licet. de offic. ordinar. cap. ad nostram cap. reprehensibilis in fin. & cap. cum speciali in fin. de appellat.* ita disponitur in Sacro Concil. Trident. *sess. 13. de reform. cap. 1. § seu vers in causis visitationis, & session. 22. de reform. cap. 1. vers. nec appellatio, & sess. 24. de reform. cap 10.*

LXVI. Casus est, quod à sententia lata in causa possessorii non datur appellatio, siue fuerit possessorium adipiscendæ, siue retinendæ, siue recuperandæ. *l. 1. C. si de momentan. poss. fuer appell.* & ibi Gloss. *in princ.* & Bart. *ibid. & in l. 2. col. 2. vers. quæro quæ est. ff. de appellat. recip. & not. in l. quib. ius C. quor. appell non recip.* faciunt notata sup. *in cas. 40.* & 48. Et ratio est, quia sententia super possessorio paruum præiudicium infert, cum in petitorio reparari possit. Bart. *vbi supra.*

Quod quidem procedit de iure Ciuili; secus autem de iure Canonico, nam etiā in causis possessorii datur appellatio; *cap significauerunt de testib. cap. ex conquestione de restit. spol.* Gloss. *in cap. cum ad sedem ver. interdictum in fin eod. tit. de restit. spol.* sequitur Marant. *in spec. p. 6. art. 2. vlt. partis num. 306. cum plur. seqq.* in quibus limitat vndecim modis.

Supradictos, & alios casus, in quibus appellatio non admittitur ponunt, & examinant respectiuè, vltra præcitatos Doctores. Speculat. *lib. 2. de appellation. §. 2. per tot.* Rebuff. *super constit. in tract. de appellat. art. 7. glos. 2.* Card. Tusch *practicar. conclus. tom. 1 à conclus. 402. vsque ad conclus. 402.* Vigel. *in me-*

methodo Iuris Pontific. lib. 2. cap. 18. de appellat. vers. secunda causa ex qua, Suar. de Paz. *in Prax. tom. 1. p. 5. cap. 3. §. 12. num. 130.* Vestr. *in Prax. lib. 7. cap. 3. num. 2. & seqq.* Marant. *vbi sup à num. 248. vsque ad num. 367.* Muscatell. *in Prax. lib. 1. p. 7. glos. condemnando nu. 40. vers. sed quid de taxatione*, & Alii apud Scacci. *de appellation. quæst. 16. & q. 17. per tot. vbi latissimè.*

Alios etiam casus recenset vsque ad numerum centum viginti Nicell. *de concord. Glossarum cap. 6.* & Alios refert Contard. *in l. vnic. in 5. notab. num. 18. & seqq. C. si de momentan. poss. fuer. appellat.* Nobis autem hos paucos tantum casus in Praxi plus occurrentes enunciasse sufficiat.

16 Nunc prosequendo ordinem propositum supra *in secundo nostro notabili. num. 1.* dico, quod secunda species appellationis est illa, quæ interponitur à sententia interloquutoria, quæ profertur super aliquo emergenti in causa, in qua quidem aliter proceditur, attento Iure Ciuili; aliter attento Iure Canonico, & aliter attento Iure nouissimo Sacri Concilii Tridentini.

De Iure Ciuili antiquo non dabatur appellatio. *l. 2. ff. de appell. recipiend.* postea cautum fuit vt appelletur ab interlocutoria, lata tamen, post sententiam diffinitiuam. *l. ab exequutione C. quor. appellat. non recip.* Ante vero diffinitiuam appellari poterit, quãdo grauamen reparari non posset per sententiam diffinitiuam. *l. ante sententiam C. eod. tit. quor. appell. non rec.* vt dictum est supra.

De Iure Canonico appellari potest à quocumque grauamine illato, vel comminato per sententiam interlocutoriam. *cap. super eo d. 2. cap. cum cessante de appellat. cap. cum dilectus in fin. de elect. & cap. non ita 2. q. 6. & cap. cordi. de appell. in 6.* Etiam ante sententiam diffinitiuam, & post; dummodo appellans exprimat causam grauaminis. *cap. vt debitus honor. de appell.*

De Iure vero Sacri Concilij Tridentini. *session. 13. de reformat. cap. 1. & sess. 24. de refor. cap. 20. vbi expresse* super hoc disponitur, appellatio non est admittenda, nisi à sententia diffinitiua, vel ab interloquutoria, quæ vim diffinitiuæ habeat, aut quæ contineat damnum irreparabile. Quæ autem interloquutoriæ habeant vim diffinitiuę, diximus *sup. in praced. p. 2. Sect. 3. Subject. 1. de sentent. num. 16.* Quæ vero contineant damnum irreparabile. *ibid. num. 20.*

17 Sed quæritur modo, quod nam ius attendi debeat in Causis Ecclesiasticis? Respondetur, quod dispositio Sacri Concilij in ipsis seruari debet, & ita de facto seruatur, accedente etiam *Regula Cancellariæ 37. de non appell. ante diffinitio.* Quod procedit, etiam in Aliis Curiis, in quibus ius commune seruatur, nam per dictum Concilium Tridentinum fuit, quoad hoc, correctum ius Canonicum; in Tribunalibus verò Sæcularibus Regni Neapolitani seruatur dispositio Iuris Canonici, vt appellari possit à quocumque grauamine illato, vel comminato, vt obseruat Carauit. *in Ritu. Magnę Cur. Vicar. 246.* vbi etiam practicatur, quod quando appellatur ab interloquutoria, exprimitur causa grauaminis; iuxta text. *dict. cap. vt debitus de appellat. cap. cordi. eod. tit. in 6. & Clement. appellanti de appellation.* nisi appelletur ab interlocutoria continente damnum irreparabile, vt si Iudex interloquatur de torquendo aliquẽ, aut de carcerando. nam tunc non erit necesse exprimere causam grauaminis, ad tradita per Bald. *in l. minoribus C. de his quib. vt indign.* quem sequuntur Præpos. & Phil. Franc. *in d. cap. vt debitus.*

18 Et est aduertendum, quod quando appellatur in Criminalibus, vel etiam in Ciuilibus in casibus permissis à comminata tortura, statim ligantur manus Iudicis, absque inhibitione superioris. Io. Ant. de Nigr. *super constit. Regni. incip. si iuste n. 15. & 37. & sup. capitul. Regni si cum scelerosis numer. 51.* & Carauit. *sup. rit. 259 in fin.*

19 similiter est aduertendum, quod in appellatione ab interlocutoria, causa grauaminis debet esse iusta, & rationabilis, alioquin diceretur appellatio friuola, & frustatoria, iuxta notata *sup num. 15. cas. 55.* & in Regno in Curiis Sæcularibus friuolè sic appellans mulctatur poena pecuniaria, vt dispositum est per tres Regias Pragmaticas *sub. tit. de officio Sacri Regij Consilij*, quarum prima est 29. *in ordine*, *secunda incipit. quod si super interloquutoriis, tertia verò incipit. item si temere*, in quibus habetur, quod pro quolibet grauamine, quod non fuerit rationabiliter expressum, appellans soluere teneatur quindecim carolenos.

20 Sed quæritur, coram quo Iudice probanda erit causa grauaminis, quando appellatur ab interlocutoria, vt supra, coram Iudice, à quo, an coram Iudice, ad quem?

Respondetur, debere illam probari coram Iudice, ad quem, secundum recentissimam practicam; debet tamen exprimi coram Iudice, à quo, *vt habetur in d. cap. vt debitus honor. de app. ibi coram eodem Iudice causa probabilis appellationis exposita*, & ibi Abb. *col. 2. vers. vlterius nota*, Bart. *in l. ait prætor. ff. de minor.* Rota Roman. *decis. 7. in nouis. vbi late.*

Quod quidem locum habet, etiam si causa grauaminis sit notoria, nam licet

noto-

notorium releuet ab onere probandi, non tamen releuat ab onere proponendi. Glos. *in Clement. appellanti verb. alias causas de appell.* & ibi Cardin. *q.* 5.

21 Et dicta causa grauaminis debet exprimi in ipsa appellatione; quae fieri debet in scriptis, quando appellatur ab interlocutoriis, vel grauaminibus. *cap. cordi. de appellation. in* 6. *& alias Ego dixi* & not. Castr. *cons.* 270. *num.* 1. *vers. super secundo lib.* 1. Vestr. *in Prax. lib.* 7. *cap.* 3. *num.* 28. Rot. *decis.* 2. *nu.* 8. *p.* 2. *diuers.* Duran. *decis.* 217. *num.* 8. Capic. *decis* 34. *num.* 10. Et hoc procedit, tam de Iure Ciuili, quam Canonico. Bart. Specul. & Alii apud Marant. *in spec. p.* 6. *act.* 2. *vlt. partis vers. et quandoque appellatur n.* 138. & ita seruari de consuetudine testatur Scaccia. *de appellat q.* 4. *num.* 9. *&* 17.

Quod si praedictae solemnitates seruatae non fuerint in appellatione ab interloquutoria & similiter aliae, de quibus *sup. par.* 2. *Sect.* 3. *Subsect.* 2. *num* 91. sententia transit in rem iudicatam per lapsum decem dierum Angel. *consil* 217. *col.* 3. & Soccin. *consil* 45. *col.* 4. *vol.* 1.

22 Erit tamen notandum, quod in Curiis, in quibus causae sunt summariae, vt in Regno, vbi proceditur in eis de plano, sine figura iudicii, vt saepè dictum fuit *sup. p.* 2. non est necesse, vt in appellatione ab interlocutoria exprimatur causa grauaminis, & quod appellatio fiat in scriptis, si viua voce appelletur. secundum Angel. *in cons.* 267. & Phil. Franc. *in d cap. vt debitus n.* 15. *de appell.* sed benè debet appellari intra decem dies, siuè viua voce, siuè in scriptis; & in curiis, in quibus ius commune seruatur, etiam infra decem dies potest exprimi causa grauaminis coram Iudice à quo, licèt in libello prius expressa non fuerit, vt notabiliter tradit Franc. *vbi sup. col.* 31. *q.* 15. Grauat. *ad Vestr. in Prax. d. lib.* 7. *capit.* 7. *num.* 45.

23 Illud autem, quod supra diximus, appellationem scilicet ab interloquutoriis debere fieri in scriptis, siuè appelletur incontinenti, siuè ex interuallo, *vt in cap. cordi de appell. in* 6. intelligendum est regulariter in interlocutoriis, quae non habent vim diffinitiuae; aliàs in habentibus vim diffinitiuae appellari potest viua voce, sicut à diffinitiua, quia illae in omnibus aequiparantur. Franc. *in d. cap. vt debitus. q.* 7. *nu.* 16. *in fin de appellat.* Butr. *cons.* 6 *nu.* 4. Roman. *cons.* 41. *in princ.* Scacci. *de appellat. dicta q.* 4. *num.* 12.

24 Sed quaeritur, quomodo intelligendum sit illud dictum, quod appellatio fieri debeat in scriptis?

Respondetur, quod in scriptis fieri dicitur, si detur libellus, siuè cedula appellationis, vt censuit Rot. *decis.* 2 *num.* 20. *par.* 2. *diuers.* & non est necesse, vt dicatur: *In his scriptis, &c.* sed sufficit; quod porrigatur scriptura appellationis. Rot. *ibid. num.* 19. & Scacc. *d. q.* 4. *num.* 5. *vers. non tamen,* & dicemus inferius *num.* 88.

25 Quaeritur secundò. Quare in appellatione simplicis interlocutoriae exprimi debeat causa grauaminis?

Respondetur, debere exprimi dupliei ratione. Primò, quia talis appellatio iustificari debet ex eisdem actis factis coram Iudice à quo; neque quoad hoc suffragatur dispositio. *l. per hanc C. de tempor. appellat.* vt benè probatur *in d clement. appellanti. de appell.* & tradit Bart. *in l. ait praetor. num.* 4. *ff. de minor.* Grauat. *ad Vestr. lib.* 3. *cap.* 10. *num.* 8. Marchesan. *de commiss. appellat. ab interlocut. p.* 1. *S.* 1. *num.* 34. *fol.* 1208. *& nu.* 141. *fol.* 1214. Rot. *decis.* 386. *num.* 1. *& seqq. p.* 3. *lib.* 3. *diuers.* Secundò, quia Iudex ante diffinitiuam nō est functus officio suo, & ideo per appellationem fit quodāmodo iniuria Iudici, cū derogetur suae iurisdictioni ordinariae. Salust. Tiber. *in Prax. lib.* 2. *cap.* 29. *num.* 3. & ob id inseri, & exprimi debet causa grauaminis, vt appareat, quod fuerit iustè appellatum ab iniuria, & grauamine illato, contra iuris dispositionem. Bart. *in d. l. ait praetor. num.* 3. *ff. de minor.* Marchesan. *vbi sup. nu.* 85. *& seqq. fol.* 1208.

26 Nota tamen, quod non omnis causa grauaminis admittenda erit; sed illa tantùm, quae continet tale damnum, quod per diffinitiuam reparari non possit, aliàs non suffragaretur. Castrens. *cons.* 194. *in princ. viso puncto, & cons.* 236. *viso puncto in* 2. *vers. ad secundum lib.* 2. Grauat. *ad Vestr. d. lib.* 3. *cap.* 10. *num.* 6. Scacc. *de appellat. q.* 17. *lim.* 6. *memb.* 7 *numb.* 40. *cum seqq.* Quod procedit etiam de iure Concil. Trident. *sess.* 24. *de reform cap.* 20. *& per regul. Cancell.* 37. *de non appellat. ant. diffinit.* Et in tali casu etiam de iure Ciuili admittēda venit appellatio, quā uis aliàs non permitteretur. ita Rot. *dec.* 79 *n.* 1. *in fin. p.* 3. *recent.*

27 Vnde infertur Primo, quod appellari potest à non admissione, seù reiectione alicuius exceptionis releuantis, ex qua resultaret grauamen irreparabile, deberet tamen probare exceptionem esse veram. Marches. *loc. cit. de commis. appell. ab inter p.* 1. *S.* 1. *num.* 142. *fol.* 1214. & Scacci. *de apppell. q.* 11 *num.* 61. *& seqq.*

Quod habet locum, etiam in reiectione tacita, nam adhuc appellatio datur ab vlteriori processu. Marchesan. *de commis. appell. diuers. p.* 1. *S.* 2. *nu.* 26. *fol.* 1321. Rot. *dec.* 444. *n.* 5. *p.* 1. *diuers.* Seraphin. *decis.* 383. *n.* 8. *& seqq.*

In-

Infertur secundò, quod etiam appellari potest a reiectione testium, vel probatio num releuantium, siue expressa, siue tacita, quia similiter continet grauamen irreparabile, Grauat. *ad Vestr.d.lib.3.cap.10.n.6.* Marchesan. *de commiss.appell.ab interloc.d.p.1.* §.1 *num.142.in fin fol.1214.* Scacci. *de appell. d.q.17.limit.7 membr.7.n.45.et lim.47.memb.1. n.139.& n.141.* Rot. *d.decis.79.nu.2.p.3.rec.* Olasc. *decis.25.num.14.*

Infertur tertiò, quod pariter, ob eamdem rationem, appellari potest à denegatione prorogationis termini dati ad subijciendum se examini. Rota. *dict. decis.79. num.1.*

Infertur quartò, quod similiter appellari potest, ob grauamen irreparabile, quando fuit intentatum iudicium exequutiuum, vt vigore obligationis cameralis, & similium, & Iudex voluerit procedere via ordinaria. Marchesan. *de commiss. appell. ab oblig. camer.p.1.§.1.num.80.fol.699.*

Alias illationes grauaminum irreparabilium, ex quibus datur appellatio colligi possunt ex dictis supra *p.2.Sect.3. Subsect.1. num.20.*

28 Praeterea aduertendum erit, quod à reiectione appellationis ab interloquutoria, iterum appellandum est, alias Iudex post illius reiectionem, à qua non fuit appellatum, poterit rite procedere ad prolationem diffinitiuae. Marchesan. *de commiss. appell. ab interlocutor.d.p.1.§.1 n 144.fol.1214.* & ita seruatur in Praxi, vt iterum appelletur.

29 Nota tandem, quod quando appellatur à certo grauamine, superaddi solet ex abundanti, clausula generalis, nempe. *necnon ab alijs quibuscumque grauaminibus, &c.* quae quidem nihil prorsus operatur, sed appellans videtur solum super grauamine expresso, & specificato appellare intendisse. *cap.1. & 2. de libell. oblation.* & non super aliis non specificatis Rot. *decis.2. de appell. in nouis.* Vestr. *in Prax. d.l.3. cap.10. nu.1. & seqq.* & ibi Grauat. *num.9.litt.C.* Marchesan. *vbi proxim.n.65.& seqq.fol 120.*

30 Tertia vero species appellationis, vt proposuimus *sup. num.11.* est illa, quae interponitur a b actibus extraiudicialibus, *iuxta text. in cap.bonae memoriae de appellat.* vbi Franc. Abb. & Alii, *& in cap. cum sit romana, eod. tit.* Glos. *in l. qui restituere. ff. de rei vindic.*

Quae appellatio, non solum datur à grauaminibus per Iudicem illatis, quamuis extraiudicialiter, verum etiam à parte faciente aliquod grauamen alteri parti colligitanti, secundum Franc. *in d. cap. bonae memoriae col.6.in princ.* Operatur autem appellatio extraiudicialis, quae fit à parte, in causis beneficialibus tantum, non in aliis vnum mirabilem effectum, nam habetur aeque, ac citatio, & sic cum habeat vim citationis, tenetur pars appellata comparere coram Iudice ad quem, sine alia citatione, alias Iudex praedictus procedere potest contra illam in illa causa, tamquam in contumaciam.

Datur tamen dilatio triginta dierum ad iter arripiendum, à die interpositae appellationis. Et postea datur alia dilatio, seu terminus post aduentum inhibitionis, nā expectatur appellatus per viginti alios dies, infra quos comparere tenetur, alias si non comparuerit, procedi potest in eius contumaciam, *vt probatur ex text.in cap.1.de elect.in 6.* vbi Glos. *in §.sed pars alia verb.infra mensem, & verb.absentia,* in aliis autem causis non operatur hunc effectum huiusmodi appellatio extraiudicialis, vt habeatur pro citatione interpretatiuè, vt tradit Abb. *in d.cap.cum sit romana col.pen.de appell.* quem sequitur Marant. *in spec.6.p.act.2.vlt. partis nu.279.* vbi ait esse menti tenendum Alios effectus dictae appellationis extraiudicialis, & in quo differat à iudiciali, tradunt plenè Abb. Franc. & Alii *in cap. bonae memoriae de appellat.* vbi etiam dicunt, quod in dicta appellatione requiritur, vt exprimatur causa, praesertim Abb. & Franc. *& in c. consuluit il 2.de appell.*

31 Sed quaeritur hic. an detur appellatio extraiudicialis, vel iudicialis à sententia Arbitrorum, & Arbitratorum?

Respondetur cum distinctione. Aut enim loquimur de iure communi: aut de iure Regni: de iure communi non datur appellatio, à sententia Arbitri, nam illi standum erit, siue equa sit, siue iniqua. *l.diem proferre §.stari.ff. de recept arbitr. & l.1. C.eod.tit. & dix.sup. num.15. cas.13.* Et hoc metu penae, quando fuit expressè cautum per partes mediante stipulatione cum appositione poenae, vbi verò in compromisso non fuit adiecta poena, tunc agitur ad interesse, *vt habetur in d.l. diem proferre §.fin.* & notat Abb. *in cap. per tuas col.2. vers.nota quod arbitrium de arbitr.* & Bald. *in l.2.ff. eod. tit.* vbi assignat rationem, quare non appelletur, nam ex sententia arbitri non oritur actio, neque exceptio, sed solum illi paretur, metu poenae, vnde cum non producat actionem, non erit necesse appellare, & hoc procedit in compromisso stipulatione vallato, in quo adijcitur pena; si vero fiat pacto nudo, non agitur ad interesse de iure ciuili, secundum Bart. & Bald *in d.l.diem proferre,* Sed de Iure Canonico bene agitur ad interesse, etiam ex pacto nudo

nudo Abb. *in d. cap. per tuas col. 2. in fin.* Vnde seruatur hodie in Praxi, quod si compromissum fiat per partes simpliciter, sine stipulatione, sed nudo pacto, & sine pęna, si sententia arbitri fuerit expresse, vel tacitè emologata, producit actionem; censetur autem tacitè emologata, & approbata, quando partes tacent per decem dies, & non conqueruntur de sententia, etiam extraiudicialiter, tunc enim executioni mandatur elapsis decem diebus, & non potest amplius impugnari, *ad tex. in l. cum antea C. de arbitr.* & ibi Bald. & Alij, & not. Abb. *in d. cap per tuas col. 3.*

32 Si verò factum fuerit per stipulationem, & cum pęnæ adiectione, non habet locum emologatio, quia contra partem contrauenientem agitur ad pęnam. *l. 1. C. de arbitr.* & vbi est stipulatio, sine pęna, agitur ad interesse, quod succedit loco pęnæ. *per tex. in d. l. diem proferre §. fin.* vbi Bald. Quod tamen recipit declarationem, nisi in compromisso apposita fuerit clausula. *Rato manente pacto*, quia tunc procedit emologatio, cum censeantur duo compromissa, vnum cum pęna, & aliud, sine pęna, & consequenter oritur actio. *per dict. l. cum antea* vt tenet Gloss. & Bald. *in d. l. 2. ff. de arbitr.*

33 Idem dicitur, si in compromisso apponatur iuramentum, sine dicta clausula, quia habet vim dictæ clausulæ. Bart. & Alii *in l. si quis maior. C. de transact.* & Alii penes Barbos. *in tract. de clausulis vsu frequentiorib. clausul. 128. nu. 3.* Neque obstat, quod per *Auth. decernimus. C. de arbitr.* sit prohibitum apponi iuramentum in compromissis, vnde cum sit Ius nouissimum, nihil tale iuramentum operaretur, quia esset appositum contra ius. Nam respondetur, quod de Iure Canonico aliter seruatur, & sic quando compromissum factum fuerit super re licita, & in eo interuenerit iuramentum, quia seruari potest, sine interitu salutis æternæ, tale iuramentum valeret, & produceret omnes suos effectus. *cap 2.* vbi Abb. *col. 3. & in cap. cum tempore de arbitr.* quidquid dicat Bald. *in d. Auth. decernimus in fin.* vbi mordicus defendit, ex compromisso iurato nullam oriri actionem de Iure ciuili, ex eo, quia quod nullum est, nullum producit effectum. *cap illud de iurepatronat. l. si are nullam C. de legit. hęred. l. non putauit. §. non. Quæritur. ff. de bon. poss. con. tab.* Ratio est, quia vbi agitur de iuramento, statur Iuri Canonico in vtroque foro, tam Sæculari, quam Ecclesiastico, vt tradit Abb. *in cap. 1. de non. oper. nunc & in cap. cum contingat. de iureiur.* Vnde pro obseruantia iuramenti potest adiri Iudex Ecclesiasticus, vt inquit idem Abb. *in d. cap per tuas col. 4. de arbitr.* quamuis non possit agi in foro Sæculari per viam actionis *per dict. Auth. decernimus*, cum actio prodita sit de Iure Ciuili, *vt habetur Institut de action. in princip.* & ibi Glos. & DD.

34 In secundò vero casu de Iure Regni appellari potest à sententia, seu laudo lato ab arbitris, ad effectum, vt reuideatur, *ita disponitur in Regia Pragmat. quæ incip & si aliqua partium in tit. de arbitr.* Quæ quidem pragmatica locum habet, non solum in arbitris Iuris electis inter cōsanguineos: verum etiam in Arbitris, in quos fuit factum compromissum per extraneos. Imò extenditur, etiam ad Arbitratores, qui dicuntur amicabiles cōpositores, nam appellatione Arbitrorum, veniunt quoque Arbitratores. Abb. *in cap. Quintauallis nu. 5 de iureiuran* & Bart. *in l. societatem §. arbitrorum ff. pro socio.*

35 Vnum tamen aduertendum erit, quod à laudo lato ab Arbitris, appellatur ad Iudicem loci, in quo fuit latum, qui quidē Iudex sūmariè procedere debet sine figura Iudicii in reuisione ipsius laudi, sed auditis Arbitris. Ipsam autem causam reuisionis laudi, & compromissi expedire tenetur infra mensem, *vt colligitur ex dicta Pragm & si aliqua partium.*

36 Sed quæri potest hoc loco, an possit à laudo appellari, si compromissum factum fuerit à partibus, penes acta Curiæ cum pacto iuramento firmato, apposita etiam pœna, vt non liceat appellare, non obstante tali pacto?

Respondetur affirmatiuè, tum per paulo ante dicta, tum etiam, quia in compromisso continetur tacita conditio, si scilicèt æquè fuerit arbitratū. Bart. *in d. l. societatem §. arbitrorum.* Quapropter si appareat, quod laudum ab Arbitris latum continet læsionem, vtique poterit ab illo appellari, non obstante quocumque pacto, & promissione facta poenes acta Curiæ. ita tenet Io. Ang. Pisanell. *in addiction ad d. Pragm. & si aliqua partium.*

37 Quæritur vlterius circa appellationem extraiudicialem, An appellari possit à Decretis, nominationibus, & electionibus vniuersitatum, & similium?

Respondetur affirmatiuè, regulariter loquendo. *per text. in l. 1. §. solent. ff. quand appell. sit & l. 2. C. de decurion. lib. 10.*

Quę quidem dispositio ampliatur etiam in omnibus cōclusionibus, & nominationibus factis in sedilibus Ciuitatis Neapolis. Franch: *decis. 2. num. 8.*

Sed tamen hoc intelligi debet, quando ex nominatione, vel electione tribuitur

electo aliquod ius, non autem quando ex ipsis non acquiritur ius, tunc enim appellari non potest, secundum tradita per Bart. *in d.l.1.§.so'ent*.

38 Vnde notandum est pro pleniori daclaratione, quod reperiuntur in Iure tres species nominationis, seu electionis. Prima est, quæ nullum tribuit ius, *vt in c.1. 63.dist.cap ei qui appellat.§.nominationes.2.q.6. cap.quod sicut de electiou.& l.nominationes C.de appellat.* & in tali casu non est licitum appellare, quia ex tali nominatione nullum ius acquiritur nominato.

Secunda dicitur nominatio, quæ tribuit ius nominato, sed nõ perfectum, quia cõfirmari debet à superiore, *vt in c. nihil est §. cæterum de elect.& l.si ad scribatum C.de appell.* & tunc licitum erit appellare.

Tertia dicitur nominatio, quæ tribuit ius perfectum nominato, & à nullo est cõfirmanda, *vt in cap. publicato de elect. & l.2. & l. nominationum, & l.si quos C. de decurionibus. lib.10*, & tunc similiter appellari poterit.

39 Est tamen aduertendum, quod in casibus, in quibus licitum erit appellare à prædictis nominationibus, seu electionibus Ciuitatum, vniuersitatum, & similium, appellari debet ad superiores immediatos ipsarum. Et sic ad Gubernatores, & officiales Ciuitatum, vt tradit Afflict. *in constitut. Regni exordien:. ea, quæ Rex. in 4. notab.* Carauit. *in rit.49.num* 5. & Franc. *decis.770. n.5.* Solet etiam appellari in Regno Neapolitano ad Præsides Prouinciarum. *per text in d.l.1.§.solent.ff.quand appell.fit*, à quibus inhibetur in forma, & si fuerit aliquid attentatum contra inhibitionem, reuocatur, per doctrinam Bartoli *in l. fin.ff.de appellat.recip.num.6.* quem sequitur Abb. *in d. cap.bona memoriæ. de appell. in secunda differentia inter appellationem iudicialem, & extraiudicialem*, vbi allegat textum *in cap. cum Nobis de election.*

40 Est autem notandum, quod in attentato, ad hoc vt reuocari possit, duo concurrere debent. Primum est, quod inhibitio sit transmissa. Secundum, quod appellatio interposita sit declarata iusta, secundum Soccin. *in cons.45. num 7. & 8.volum.1.* & latiùs dicemus inferiùs *section.5.per tot.*

41 Tandem quæritur, an conseruatoria, quæ conceduntur in Regno (vt in propriis terminis Regnicolarũ loquamur) virtute Capitulorum: *Ad Regale fastigium: Finis præcepti Charitas; & Omnis prædatio*, dici possint appellationes extraiudiciales?

Respondetur affirmatiue, quia quando laicus spoliatus à Clerico sua possessione recurrit ad sacrum Consilium, vt conseruet illum in sua possessione, illaque sibi restituatur, agitur per viam extraiudicialis cognitionis. Afflict. *decis* 85.& ideò bene dici possunt appellationes extraiudiciales; de quibus conseruatoriis, *habetur in Regia pragm quæ est sub tit. de conseruatoriis non concedendis parte non citata*, & notant Afflict. *decis. 2.& 28.* Grammat *decis.* 78. & Franch. *decis. 162.num.19.* qui *num* 20. dicit, quod dicta conseruatoria conceduntur solùm per sacrum Consilium, virtute concordatorum cum Summo Pontifice; non autem per officiales Baronum Regni, quia non habent huiusmodi authoritatem. Et tali casu sacrum Consilium facit citationem per edictum, vt quicumque sua putauerit interesse, compareat infra tot dies visurus iuramenta testium, & allegaturus quidquid dicere, & allegare voluerit, quare ille spoliatus restitui non debeat. Et sic capiet informationem de iuribus spoliati per quãdam viam extraiudicialem, & summariã, & si appareat, illum fuisse indebitè spoliatum, restituetur in sua pristina possessione, *vt habetur in dd cap.conseruator.* Neque obstat si dicatur, quod Clericus non potest trahi ad forum sæculare: Nam respondetur, quod quando citatur per edictum generale, si sua putauerit interesse, tunc si comparcat coram Iudice sæculari, videtur cõparere, vt Actor non vt Reus: cum comparitio sit voluntaria, non necessaria, iuxta tradita per Bald. *in l. testamenta omnia C. de testam.* & ibi etiam Alex. & Castrens. Luc. de Penn. *in l si coloni. col.antepen.& pen. C.de agricol.& censit.lib.11.*& plenè etiam per Afflict. *d.decis.2 & 24.* & alibi sup. dix.

42 Alia diuisio appellationum, vt premissum fuit *sup.num.11.* est, quod alia fit respectu Iudicis proferentis sententiam. Alia quæ fit respectu modi, quo profertur sententia; vel respectu personarum, seu rerum in sententia contentarum.

Appellatio, quę fit respectu Iudicis proferentis sententiam, dicitur, quando appellatur ab ipsomet Iudice sententiam proferente; cum regulariter appellari possit ab omnibus Iudicibus, tam ordinariis, quam delegatis. *cap.2. & cap ad Romanam.2.q.6.& cap.cum sit Romana. de appellat.* Quibusdam tamen exceptis, vt à Papa, vel Imperatore, à quibus non appellatur. *cap. anteriorum. §. illo 2.q.6.cap.cuncta, & cap. per principalem 9. q.3.* Vel à delegato, quando in rescripto fuit remota appellatio, vt supra notauimus.

43 Vel à sententia sacri Consilii Neapolitani, à quo non appellatur, sed tantum reclamatur, ad idem Consilium, *iuxta tex*

in Auth quæ supplicatio. C. de prec. Imper. offer. Afflict. *decis.* 231. cum repræsentet Præfectum Prætorium. Franc. *decis.* 148. *num.* 4. & similiter ob aliam rationem, quia sententia sacri Consilii fertur nomine Regis; vt obseruat Afflict. *decis.* 190. *&* 383. Franch. *decis.* 81. *& habetur in Regia Pragmat.* 5. *sub tit. de offic. Sac. Reg. Cons.* Item sententia prædicti sacri Consilii habet vim legis. Afflict. *decis.* 169. & Franc. *decis.* 171. ideo non appellatur, sed tantum reclamatur ad idem Consilium iuxta tradita per Bald. *in l. final. C. de legib.*

Neque obstat *text. in l. eos. C. de appellat.* vbi habetur, quod appellatio interponenda est ad Iudices superiores. Nam respondetur, quod videtur correctus per *d. Reg. Pragm.* 5 *de offic. Sac. Reg. Cons.* per quam disponitur, vt porrigatur supplicatio reclamationis Præsidi eiusdem Cōsilii, per quē committitur causa alteri Consiliario eiusdem Rotę. Et hoc est speciale priuilegiū dicti Consilii; Quod in materia appellationis ab ipsius sententiis habet etiam alia priuilegia; prout est, quod licet appellatio interposita ab aliis sententiis Iudicum inferiorum suspendat exequutionem sententiæ. *l.* 1. *ff. nihil. innon. appell. pendent.* tamen quando reclamatur à sententia sacri Consilii, executio non retardatur. Afflict. *dicta decis.* 231.

Aliud priuilegium est, quod sententia sacri Consilii potest executioni demandari armata manu. *vt in d. Pragm.* 5. *habetur.*

Item ab aliis sententiis debet appellari infra decem dies. *Auth Hodie. C. de appellat.* sed à sentētia sac. Consilii potest reclamari infra biennium, *vt in præcit. Pragm.* 5.

Aliud priuilegium est, quod ab aliis sententiis dici potest de nullitate, vsque ad 30. annos. *l.* 1. *§. si expressim ff. de appellat. &* Afflict. *in constit. Regni Vsurariorum, num.* 18. sed à sententiis latis in sacro Consilio non potest dici de nullitate, *vt tenetur in dicta Pragmat.* 5.

Item executio sententiæ latæ à Iudice inferiori retardatur, propter petitam restitutionem in integrum. *c. pastoralis. §. præterea, & §. fin. de offic. deleg.* sed executio sententiæ sacri Consilii non impeditur ob dictam restitutionem petitam. Capyc. *dec.* 53. Afflict. *dec.* 356. & Franc. *dec.* 86.

Vltimum priuilegium est, quod licet regulariter in omnibus causis appellationis possit bis appellari ad superiores Iudices, *vt in l.* 1. *C. ne liceat tertiò prouocar.* tamē in causa reclamationis factæ in sacro Cōsilio, nō potest iterum reclamari; sed post quam semel reclamatum fuerit, perpetuum silentium imponitur, *iuxt. text. in l. si quis. C. de precib. Imper. offer.* Afflict. *in d. decis.* 231. & hæc circa appellationem, quę fit respectu Iudicis proferentis sententiam.

44 Appellatio verò, quæ fit respectu modi, quo profertur sententia, erit ista, quod scilicet, quando appellatur à sententia diffinitiua, statim ligantur manus Iudicis, à quo est appellatum. *cap. non solum de appellation. in* 6. *l appellatione. C. de appellation. & l.* 1. *ff. nih. innou. appellat. pendent.* Si verò appelletur ab interlocutoria, non ligantur manus Iudicis, nisi in specie Iudici fuerit inhibitum ad se non intromittendum. *d. c. non solum.* Est benè verum, quod si appellatur à sententia assistentiæ in Regno, non retardatur executio, sed mandatur executioni, præstita cautione de restituendo in casu retractationis; nisi fuerit dictum de nullitate sententiæ, quæ nullitas probanda erit ex eisdem actis; & tunc non mādatur exequutioni, *per Regiam Prag.* quæ incipit: *Magnæ Curiæ Vicariæ Ritum. in tit. de appellation.*

45 Appellatio tandem respectu Personarum; vel Rerum in sententia contentarum, est, quando dicitur de nullitate ipsius sententiæ in appellatione, vt communiter fit, dicendo *prouocat, & appellat, & aquè principaliter de nullitate dicit, &c.* Nullitas autem est ius, seù commune auxilium ad actum irritandum competens Vantius. *de nullitat. in tit quid sit nullitas. num.* 1. *& sequen.* Scacc. *de appellat. q.* 19. *rem.* 1. *concl.* 1. *num.* 1. Quando verò sententia sit nulla, & quomodo, dictum est sup. *p.* 2. *sect.* 3. *subsect.* 1. *de sent. à num.* 49 *cum plurib. seqq.*

46 Sed nota, quod quando sententia est nulla dicitur etiam iniusta, secundum Socc. in *cons.* 255 *num.* 4. *lib.* 2. Corn. *cons.* 315. *num.* 4. *lib.* 3. Ratio est, quia omne nullum, dicitur etiam iniustum, vt inquit Iason. *in l. lecta. num.* 16. *vers. tertiò aduerte. ff. si cert. pet.* Couar. *in rubr de testam. p.* 1. *num.* 4. Corn. *d. num.* 4. *in fin.* cum nulla sit maior iniustitia quam nullitas. Innoc. *in cap. dilecto de appell.* Vant. *de nullit. tit. quid sit nullitas, & vnde di, cta num.* 20. Scacc. *de appellat. q.* 17. *limitat.* 19. *num.* 4. *vers. sed notoria,* vbi ait, posse appellari à sententia nulla, sicut à sententia notoriè iniusta.

47 Differt tamen nullitas ab iniustitia, sicut species à genere. Imò sicut species à specie. Nam iniustitia dupliciter considerari potest: Vel largè & in genere sumpta; Vel strictè, propriè, & in specie. Priori modo comprehendit sub se omne id, quod non est rectè factum contra ius partis, ex quo resultat iniustitia in specie; & similiter omne, quod est contra ius, seù sit contra iuris solemnitatem, & sic non rectè

factum,

factum, ex quo resultat nullitas; Secundò verò modo iniustitia sumpta nō comprehendit sub se, nisi id, quod est contra ius partis. Iason. *in d. l. lecta nu. 16. per tot. maximè in vers tertiò aduerte. ff. si cert. petat.* sequitur Rot. *apud Marchesan. de commiss. appellat. in Curia p. 1. dec. 1. n. 1. & dec. 2. n. 1. et seqq. fol. 220. & seq. sec. nou. impress.*

48 Vnde Alij iterum similiter considerant nullitatem etiam dupliciter; scilicet propriè, & simpliciter; ac minus propriè, & secundum quid. Nullitas priori modo sumpta, dicitur omne illud, quod est solùm contra iuris solemnitatem. Secundo verò modo, idest minus propriè, & secundum quid, dicitur illud, quod principaliter est contra ius partis, & consequēter est etiam contra iuris solemnitatem; vt est nullitas proueniens ex iniustitia patente, quæ aliàs vocatur etiam nullitas per cōparationem. Contard. *in l. vnic. limit. 9. n. 48. C. si de momentan. possessi. fuer.* Et ex his patet, quare sententia nulla dicatur etiam iniusta.

49 Vnde infertur, quod iniustitia notoria, & euidens reddit sententiam nullam; & sic appellari potest. Felin. *in cap. inter cæteros. num. 10. de sent. & re iudic.* Contard. *in d. l. vnic. lim. 9. num. 35. & seq.* Rolan. *consil. 6. num. 38. lib. 3.*

Infertur secundo, quod sententia probationibus carens, quæ non iustificatur ex actis, est notoriè iniusta, & sic etiam erit nulla. Mantic. *decis. 211. num. 6.* Cæsar de Graff. *decis. 11. num. 4. de re iudic.* Seraph. *decis. 963. num. 10. & decis. 1261. num. 5.* Buratt. *decis. 225. num. 2.* Gregor. *decis. 209. num. 4. vers. tertia nullitas.* Caualer. *decis. 203. nu. 4.* & Gabriel. *commun. conclus. de sentent. concl. 9. n. 5. vbi de communi testatur.*

50 Limitatur tamen, quando iniustitia non esset ita notoria, vt aliquo prætextu velari possit, & sic iustificari ex aliis. Buratt. *decis. 251. num. 6.* Limitatur secundo, quando sententia iustificari posset ex aliis probationibus, & non agatur de illa exequenda, sed sustinenda. Put. *decis. 391. in correct.* Seraphin. *dec. 701. n. 3. & 734. n. 5.* & Buratt. *d. dec. 251. num. 10.*

Vnde, si agatur de exequutione sententiæ, iustificari debet ex eisdem actis. Seraphin. *decis. 279. num. 5.* Buratt. *decis. 584. n. 6.* Rot. *decis. 386. num. 2. p. 1. diuers.* Vel de executione mandati executiui, quod similiter iustificari debet ex eisdem actis, *iuxt. l. illicitas §. veritas ff. de offic. præsid.* Rot. post Zacch. *de obligat. cameral. decis. 136. num. 8.* & post Cenc. *de censib. decis. 255. num. 6.* Vel si agatur de sententia excommunicationis, quæ pariter iustificari debet ex eisdem actis. Seraphin. *d. decis. 701. num. 3.* Buratt. *decis. 760. n. 1.* & ratio est, quia ad effectum exequutionis non potest intrare regula, *l. per hanc. C. de tempor. appell.* vbi habetur posse non deducta deduci, & non probata probari, nam si mandatum, seu sententia esset notoriè iniusta ex eisdem actis, remaneret necessario etiam nulla, vt supra dictum fuit, & sic iustificari debet omninò ex eisdem actis *DD. cit.*

51 Est autem aduertendum, quod tunc demum sententia, quæ non iustificatur ex eisdem actis, vti notoriè iniusta, est etiam nulla, quando se refert expressis verbis, & per modum causæ dispositiuæ ad acta, alias secus, secundum magis communem opinionem, de qua Alex. *in l. Præses 27. n. 2. ff. de re iudic.* Afflict. *decis. 28. num. 8.* & ita obseruat. Rota Romana Put. *decis. 401. in princ. lib. 1.* Coccin. *decis. 78. num. 5.* Rot. *decis. 178. num. 1. p. 2. recent.* cum aliis apud Buratt. *d. decis. 251. num. 13.*

52 Et nota, quod cum nullum simile sit idem *cap. cap. ulum de resur. l. ad similitudinem C. de Episc. & Cler.* Glos. *in l. quod Nerua*, & ibi Bart. *ff. deposit.* Ideo licet iniustitia notoria æquiparetur nullitati, & dispositum in vna, censeatur etiam dispositum in alia, vt tradunt. Menoch. *consil. 212. numer. 83. lib. 3.* Natt. *consil. 217. num. 3.* Mantic. *decis. 33. num. 2.* Gregor. *decis. 209. num. 4. & 330. num. 4.* Rot. *d. decis. 178. num. 2. p. 2. recent.* tamen sententia iniusta non est propriè, & simpliciter nulla, sed bene minus propriè, & secundum quid Contard. *in d. l. vnic. limit. 9. num. 46. C. si de mom. poss. fuer.* Vel per comparationem Afflict. *d. decis. 28. num. 9.*

53 Rursus est notandum, quod licet regulariter omnes nullitates processus sanentur in Romana Curia per viam rescripti, vt tradit Vant *de nullit. sub tit. quib. mod. sent. null. reparet. num. 125.* imo omnes, præter tres infrascriptas fuerunt sublatæ ex reformatione Pii IV. & tandem per Clement. VIII. *constit. 18. incip. litium dispendiis*, in qua disponitur, quod in statu Ecclesiastico non attendantur in Iudiciis nullitates nisi tres, scilicet, ex defectu iurisdictionis, citationis, & mandati, & ad ipsas tres tantum restringitur commissio. Marchesan. *de commiss. appellat. in Curia p. 1. cap. 4. num. 20. fol. 195.* tamen dictæ tres nullitates sunt insanabiles. Idem Marches. *de commiss. nullitat. sanat. p. 3. §. 3. num. 30. fol. 62.* prout de singulis censuit pluries Rota Romana. Nam de nullitate, ex defectu citationis in specie tradit *in decis. 272. num. 1. 2. & 3. & decis. 312. n. 2. & 4. p. 4. recent.* Gregor. *decis. 416. num. 2.* Caualer. *decis. 35. num. 1. & 396. num. 6.*

De nullitate ex defectu iurisdictionis

Ead.

Ead. Rot. *d. decis. 272. num. 4. & 6 p 4. & decis. 91. num. 2. p. 6. recent.* Caualer. *decis. 40. n 1. & seq. & decis. 63. num. 2. & decis. 396. num. 3.* Buratt *decis. 324. num 9.* De nullitate verò mandati Eadem Rot. *d. decis. 272 num. 4. & 6. & d. decis. 312 num. 2. & seq. p. 4 recent.* Caualer. *d. decis. 396. num. 2. & 6.* Et has tantum tres nullitates attendit Sacra Rota, *vt in decis. 333 num. 2. p. 4. recent.* quæ per signaturam iustitiæ numquam sanantur, Marchesi. *de commiss nullit sanat p. 3. d. §. 3. num. 32. fo. 62.* Beltramin. *ad Gregor. decis. 189. nu. 8.* vbi etiam ait, quod aliquando ex rationabili causa rescribit cum clausula. *arbitrio Rotæ, seù Iudic.*

Imò neque dictæ tres nullitates sanantur per clausulam: *Arbitrio, &c.* prout de nullitate, defectu citationis tradit. Rot. *d. decis. 272. num. 1. & decis. 312. num. 4. p. 4. rec.* Caualer. *decis. 53. nu. 1. & decis. 396. n. 1. & 6.* Gregor. *decis. 416. num 2.*

De nullitate, defectu iurisdictionis Ead. Rot: *d. decis. 172. nu. 5.* Caualer. *decis. 40. n. 2. & decis. 63. num. 1.* Buratt. *decis. 324. num 8.* Et de nullitate, defectu mandati. Ead. Rot. *d. decis. 272. num. 6. & decis. 312. num. 2. p. 4. rec.* Caualer. *d. decis. 396. n. 6.* Buratt. *d. decis. 324. num. 8*

Sed hoc intelligi debet, quando dictæ nullitates sunt claræ. Rot. *decis. 619. num. 1. p. 3. recent.* secus si sunt turbidæ, vel non sunt totales, quia tunc sanantur ex dicta clausula: *Arbitrio, &c* Rot. *decis. 680. num. 4. p. 2. & decis. 395. num. 1. part. 5. recent.* Vestr. *in Prax. lib. 5. cap. 13. n. 2. & lib. 7. cap. 1. n. 6.*

54 Sanantur nihilominus aliquãdo huiusmodi nullitates diuersis modis, nã defectus iurisdictionis sanatur per prorogationẽ illius de partium consensu *iux. tex. in l. 1. C. de iurisdict. omn. iudic.* Vestr. *d. lib. 5. c. 13. n. 4.* Coccin. *decis. 136. num. 3.* Burat. *decis. 371. n. 6. & decis. 825. num. 5 in fin.*

55 Quod limitatur, si nullam habeat quis iurisdictionem, quia tunc prorogari non potest. *l. priuatorum C. de iurisdict. omn. iudic.* Iason. *in l. si per errorem num. 1. ff. eod. tit.* Bald. *in l. generaliter nu. 2. C. de Episc. & Cler.* Marant. *in spec. aur p. 4. dist. 12. num. 18.* quia non entis nullæ sunt qualitates, *l. eius qui in prouincia ff. si cert. petat.* vnde quod non est, prorogari minimè valet. Aegidius. *decis. 25. incip. licet consensus.*

Limitatur etiam in causa appellationis, in qua non habet locum prorogatio iurisdictionis, quia appellatio fieri debet gradatim, vnde non potest fieri ad Iudicem, aliàs incompetentem, etiam de consensu partium. Speculat. *in tit. de appellat. §. nunc tractemus. vers quid si de facto.* Felin. *in cap. P. & G. col. 4. vers. item nota de offic. deleg.* Maran. *loc. citat. num. 22.* qui plures alias limitationes affert.

56 Defectus citationis sanatur per cõparitionem citati, vel eius legitimi Procuratoris, quia comparitio citati est finis, ac scopus citationis. Gregor. *dec. 27. num. 3.* & ibi Beltram. *num. 9.* vbi latè; & *dec. 94. n. 6.* Ferentill *ad Buratt. dec. 727. num. 8.*

57 Defectus vero mandati sanatur iuris præsumptionibus, & coniecturis. Caualer. *decis. 182. nu. 7. in fin.* Gregor. *decis. 44. nu. n. 1.* prout ex solutione facta procuratorio nomine, eum nemo præsumatur velle iactare suum Rot. *decis. 1. de caus poss. et propr.* Gregor. *decis. 111. num. 5. & decis. 275. num. 4.* vbi Beltram. *nu. 19.* Vel ex productione Iurium. Roman. *cons. 446. nu. 10. & seqq* Put. *decis. 214. lib. 2.* Cassador. *decis. 3. num. 5. de procurat.* Duran. *decis. 6. num. 24.* Quod tamen non procedit in persona domestica, quæ præsumitur iura surripuisse. Roman. *d. cons. 446. num. 13.* Gregor. *decis. 44 prae. n. 4.* & ibi Beltramin. *sub. nu. 10.* Sanatur etiam aliquando defectus mandati per ratificationem. Rot. *decis. 39.* & ibi Papaz. *num. 2. de proc. in non.*

Similiter sanatur ex obseruantia diuturna, quia quando actus gestus procuratorio nomine diù obseruatur, præsumitur mandatum. Rot. *in Ciuitatis Castelli Bonorum 8. Nouembris 1589. coram Card. Pamphilio senior.*

Item ex præsentia, scientia, vel patientia, quod quis suo nomine litem prosequatur. Gregor. *d. decis. 44. num. 2.* & ibi Beltramin. *num. 9.*

58 Insuper est notandum, quod potest dici de nullitate vsque ad triginta annos, sed non vltra Vant. *de nullit. sub tit. quot & infra quod tempus num. 8. vers. si vero.* Scacc. *appellat. q. 19. rem. 1. conclus. 7. num. 1.* Vestr. *in Prax. lib 8. cap. 1. num. 10.* & ibi Grauat. *num. 50.* Marant. *in spec. aur. p. 6. vlt. partis act. 1. vers. & demum fertur sententia num. 154.* Rot. *decis. 156. num. 8. decis. 512. n. 4. p. 2. recent.* Coccin *decis. 337. nu. 11. & 396 num. 3.* cum omnis actio dicto tempore præscribatur. *cap. vigilanti, & cap. si diligenti. de præscript.* Rot. *decis. 240. num. 17 p. 5. recent.*

59 Quod tamen limitatur multis modis. & Primo, quando nullitas deducitur per viam exceptionis, quia omnes exceptiones sunt perpetuę; nam ea, quæ sunt temporalia ad agendum, sunt perpetua ad excipiendum *l. purè. §. fin. ff de dol. except.* Vant. Scacc. Vestr. & Grauat. *locis citat.* Rot. *decis. 240. num. 18. & seqq. p. 5. recent.*

60 Limitatur secundò, quando actus est ipse iure nullus, quia tunc etiam perpetuo potest de nullitate dici: *l. quæ ab initio. ff. de regul. Iur.* Vant. *d. num. 8.* Scacci. *d. conclus. 7. num. 3.*

num. 3. Vestr. *dicto capit.* 1. *numer.* 30.

61 Limitatur tertio, quando agitur de periculo animæ, quia tunc dici pariter potest de nullitate in perpetuum. Vant. *ibid.* Scacci. *d. conclus.* 7. *num.* 2. Grauat. ad Vestr. *lib.* 8. *c.* 1. *num.* 30.

62 Limitatur quartò, quando per statutum, vel per cōsuetudinem aliter disponeretur. Scacci. *vbi sup. rem.* 1. *concl.* 7. *n.* 5.

63 Limitatur quinto, quando nullitas prouenirer ex defectu iurisdictionis, vel mandati, quia tunc vsque ad mille annos de nullitate dici potest. Vant. *vbi sup. d. n.* 8. Scacci. *d. q.* 19. *rem.* 1. *concl.* 17. *num.* 7. *vers. confirmatur.*

64 Et est aduertendum, quod nullitas deduci potest in iudicio duobus modis. Primo principaliter, & de per se. Secundo accessoriè, seù incidenter. Vant. *de nullit. quot, & quib. mod. null sub. num.* 1. Scaccia. *de appell. q. cit.* 19. *rem.* 1. *concl.* 3. *nu.* 1. Vestr. *in Prax. lib.* 8. *d. c.* 1. *n.* 2. Principaliter iterū duobus aliis modis deducitur, scilicet principaliter de per se, vt quando petitur sententiam nullā declarari; & æquè principaliter expressim vna cum appellatione, vt quando quis dicit sententiam nullam, & si qua est, appellat. Scacci. *d. q* 19. *remed.* 1. *concl.* 3. *num.* 3. *& seq.* Incidenter verò nullitas deduci potest quatuor modis, secundum eūdem Scacc. *ibid. d. rem.* 1. *n.* 11. *&* 18. *cum seqq.*

Primo, in ipsamet appellatione, quia ipsa tacitè continet in se, etiam causam nullitatis.

Secundo, quando coram eodem Iudice petitur iterum pronunciari, ex quo prima sententia est nulla.

Tertio, quando opponitur, excipiendo contra petitam executionem sententiæ.

Quarto, quando agitur de nullitate notoria.

65 Sed quæritur, an quando fuit proposita, & deducta nullitas, & iniustitia sententiæ simul, possit Iudex super vtraque insimul ad vlteriora procedere?

Respondetur affirmatiuè, nisi dicens de nullitate petat, vt prius cognoscat de illa, & postea de iustitia causæ principalis; nam tunc debet prius de illa cognoscere; secus si pars non opponat. Vant. *de nullit. num.* 15. *vers. intellige.* Rot. *decis.* 46. *num.* 1. *p.* 1. *recent.* Coccin. *decis.* 206. *numer.* 1. *& seqq.* alias si Iudex procederet ad vlteriora super negotio principali, non cognito prius de nullitate, non obstante protestatione, & petitione partis, processus esset nullus. Cæsar de Graff. *dec* 11. *n.* 3. *de re iudic.* Put. *decis.* 72. *lib.* 3. Rot. apud Marches. *de commiss. nullit. sanat. p.* 3. *S.* 2. *dec.* 12 *num.* 5. *fol.* 49. *sec. non. impress.* deberet tamen appellari ab vlteriori processu, secundum Vant. *vbi sup. num.* 16.

66 Quod si pars appellans non opponat de nullitate, & sententia fuerit confirmata, non poterit amplius de nullitate illius allegari, si sententia confirmatoria fecit transitum in rem iudicatam; aliàs secus. Rot. *decis.* 512 *num.* 2. *p.* 2. *recent.* Parte autem opponente non potest sententia notoriè iniusta, & nulla confirmari. Caualer. *decis.* 203. *num.* 7.

67 Quæritur secundo, an instantia nullitatis in iudicio deductæ sit eadem cū instantia appellationis?

Respondetur, quòd si nullitas deducta fuit incidenter & accessoriè ad appellationem, per viam tamen actionis, tunc est eadem cum instantia appellationis, vnde deserta causa seu instantia appellationis, deseritur etiam instantia nullitatis. (Franc. *in cap. dilecto. col* 5. *vers. tertio modo de appellat.* Vant. *de null. tit quo: & intra quod tempus n.* 8. *vers. quidquid tamen.* Scacc. *de appell. q.* 15. *num.* 101. *& n.* 262 *vers secus, & q* 17 *lim.* 2. *n.* 131. *vers & ideo* Couar. *pract. quæstion. cap.* 4. *nu.* 7. *vers. quid si deserta sit.* efficitur autem deserta per viam actionis spatio 30. annorum, iuxta superius dicta, Franc. *d. cap. dilecto. q.* 58. Buratt. *decis.* 163. *num.* 1. vbi Ferentill. *litt. A.* alias decisiones cumulat, & idem facit ipsemet Buratt. *dec.* 823. *nu.* 9.

68. Quando nullitas fuerit in iudicio deducta de per se principaliter, vel æquè principaliter, instantia ipsius de iure ciuili est triennalis, sicut aliæ instantiæ, *iuxt. l. properandum. C. de iudic.* vt obseruat Scacc. *de appell. q* 15. *n.* 261. Marches. *de commiss. null. sanat. p.* 3. *S.* 4. *n.* 80. *fol.* 148. Vestr. *in Prax. d. lib.* 8. *cap.* 1. *num* 10.

De iure tamen Canonico erit perpetua, sicut sunt perpetuæ aliæ instantiæ, *ad text. in cap. venerabilis, & cap. fin. de iudic.* vbi Abb. & DD. Gloss. & Alii. *in d. l. properandū in verb. triennij in fin.* Alex. *consil.* 23. *col.* 1. *vol.* 3. Marches. & Vestr. *loc. sup. cit.*

69 *Quoad tertium principale*, quando scilicet appellari debeat, est notandum, quod antiquitus de Iure Digestorum, & Codicis tempus ad appellandum erat breuissimum, nam in causa propria dabatur biduum, & in aliena triduum, *vt in l.* 1. *S. biduum, & S. dies, & S. in propria. ff. quand. appelland. sit, & in l. eos S. fin autem. C. de appellat.* Hodie verò de iure Canonico, & Authenticorum conceditur tempus decem dierū cuilibet appellare volenti à sententiis, siue grauaminibus, *cap. anteriorum.* 2. *q.* 6. *cap. cum dilecti. S. si verò in fin. de elect. cap. significauerunt S. mandamus de testib. cap. quod consultationem. S. taliter de sent. & re iudic. & Auth. Hodie. C. de appell.* & ita practicari tradunt Scaccia

de

de appellat. lib. 3. cap. 2. q. 12. num. 2. vbi latè Lancellot. *de attentat. appell. penden. cap. 12. lim. 50. num. 37. & seqq.* Vestr. *in Prax. lig. 7. cap. 3. num. 19. vers. Hodie vero.* Marant. *in spec. aur. in 3. p. 6. partis act. 2. num. 213.* Salust. Tiber. *in Prax. lib. 2. cap. 25. nu. 1.* & Alij, & de Regnicolis. Afflict. *in constit. appellationum tempora in quarto notab.* Vnde qui non appellat statim post sententiam, vel quando grauamẽ infertur, appellare potest infra decem dies; non vltra.

70 Quod quidem procedit, siue appelletur à sententia diffinitiua, *vt in d cap. anteriorum, & in d. cap. quoad consultationem, & in d. l. 1. §. biduum.* siuè ab Interlocutoria, *vt in d. cap. cum dilecti in fin.* & Gloss. *in cap. cum cessante de appellat.* siuè à quocumque grauamine, & actu extraiudiciali, à quibus etiam appellandum erit infra decem dies, *vt in cap concertationi de appellationib. in 6. & in d. l. 1. §. solent. & in §. à senten iis. ff. quand. appell. sit.* Et hoc extenditur etiam ad alios interesse prætendentes, & volentes inhærere appellationi interpositæ, nam talis adhæsio fieri debet pariter infra decem dies, vt obseruat Franc. *dec. 257. num. 3. & 4.*

71 Declaratur tamen prędicta conclusio, vt tunc demum teneatur quis appellare infra decem dies, à die latæ sententiæ, quando notitiam habuit fuisse contra se latam sententiam, vel fuit præsens prolationi ipsius, vel fuit personaliter citatus, alias, si ignorauit, non currit tempus prædictum, nam etiam post annum datur appellatio, currit tamen tempus à die scientię, *vt in dict. cap. concertationi de appellat. in 6.* Gloss. & Bart. *in d. Auth. hodie C. de appellat.* Gloss. *in cap. ab eo eod. tit. in 6. & habetur in d. l. 1. §. dies ff quand. appell. sit.* Scacci. *d. q. 12. n. 8. vers. prius casus,* Vestr. *d lib. 7. cap 3. nu. 21. in pric. & vers. & in istis terminis.* Rot. *decis. 758. n. 3. p. 3. diuers. lib 3.*

72 Declaratur secundò, quando quis iusto impedimento detentus appellare non potuit infra decem dies, nam tunc dictum tempus ei currere non debet. Iustum autem impedimentum esset, si non posset haberi copia Iudicis, coram quo appellaretur. *dict. l. 1. §. dies*, vbi Bart. *ff. quando appell. sit.*

73 Declaratur tertiò, quando grauamẽ illatum haberet tractum successiuum, vt si grauamen non remoueretur, nam tunc durante grauamine, semper appellari potest etiã post 10. dies, quia quandiu non reuocat Iudex, vel alius grauamen; tandiũ grauat, & appellari potest. *arg. cap. fin. in fin. vers. qui autem de pænit. dist. 7.* Bald. *in l. 2. col. 2. in fin. vers. secundo quero C. de Episc. audient.* Io. Andr. *in cap. dilectus 2. de rescr.* Speculator. *de appell. §. 5. n. 6;* Par. de Put. *in tr. de syndicat. vers. appellatio col. 2.* vbi ponit exemplum in eo, qui detinetur in Carcere, qui semper grauatur, donec excarceretur. Quod tamen subdeclaratur, dummodo carceratio sequuta non fuerit per sententiam, quia tũc debet appellare intra decem dies, alias non audiretur vltra dictum tempus. Franc. *in cap super eo 2. col. 1. & cap ex parte 1. col. 2. de appellat.* Alex. *in l. inficiando §. infans in addit. ad Bart. ff. de furt. & in l. 1. §. 1. ff. de fer.*

74 Potest autem interponi appellatio, aut statim quandocumque grauamen infertur; vel inferri putatur per quemcumque iudicialem processum, *vt in cap. ex parte M. & cap. dilecti de appellat.* Vel per interlocutoriam, *vt d. cap. dilecti, & cap. cum cessante eod. tit.* Vel per diffinitiuam, *c. oblata eod. tit. et cap. Raynutius, & cap. Raynaldus de testam.* aut post ex interuallo, dummodo fiat intra decem dies, non vltra, *vt in d. cap. anteriorum 2. q. 6. cap. dilecti de elect. cap. significauerunt de testib. & cap. bonæ. de confirm. vtil. vel inut. cap. quoad consultationem de sent. & re iud. & in Authentico de appellat. & intra quę temp. in princ.*

75 Incipit autem curre tempus decem dierum à die latæ, & lectæ sententiæ, vel à die intimationis illius, *vt colligitur ex præcit. iuribus. signanter. ex cap. quoad consultationem et leg. eos C. de appellat.* & notat noster Vrsill. ad Afflict. *in decis. 344.* Capic. *decis. 139. in primo cas.* vbi etiam ait, intimationem posse fieri personaliter, & domi. Quod procedit etiam vbi non potest appellari, sed tantum supplicari, *vt in §. aliud collat. 9. Auth. vt sponsal. larg.*

76 Et potest appellari quocumque tempore etiam in die feriata in honorem Dei, vel Sanctorum. Bart. *in d. l. 1. §. dies ff. quand. appell sit.* Bald. *in l. 1. per illum tex. C. de fer.* Gloss. *in cap. appellatio ver. lecta de appell. in 6.* Felin. *in cap. fin. col. 5. de fer.* Cardin. *in Clem. 2. §. simpliciter in 2. q. de appell.*

77 Sed quæritur, an dictum tempus decem dierum ad appellãdum concessum sit continuum, & currat de momento ad momentum, itaut includat etiam diem intimationis sententiæ, an sit vtile?

Respondetur; cum Speculat. *de appellat. d. §. 5. num 3. vers. sed numquid,* quem sequitur Marant. *in spec. d. 3. p. 6. partis act. 2. num 215. vers. ex hoc ergo,* quod est vtile in principio, cum non incipiat currere ignoranti, nisi à tempore scientiæ, neque impedito; *vt sup. dixim.* Sed in sui progressu, est continuum, post scientiam. *vt in l ab eo C. quem. & quand. indic. l. cum sex. ff. de adilit. edict. & est tex. singular. in cap. biduum 2. q. 6 & text. in præcit. l. 1. §. dies,* & ibi Bart. vbi ait, quod melius,

lius facit impeditus appellare, si protestatur, maximè quando stat per Iudicem, quin appelletur.

Glosa *vero in Clem. sicut appellantem. vers. à die de appellation.* tenet currere simpliciter de momento ad momentum, & sic esse continuum, non vtile, sequitur Gloss. *secunda in constit. Regni appellationum tempora*, & ibi Afflict. *in quarto notab. num. 8. & in constit. specialem quoddam*, At prima opinio videtur mihi verior, & sequenda.

78 Sed numquid dies, in quo appellatur, computanda sit in numero decem dierum?

Respondetur affirmatiuè, quia vt dictũ est, post scientiam, tempus est continuum, & currit de momento ad momentum *arg. l. 3. §. minorem ff. de minor. & l. 2. in princ. ff. de diu. temp. præscr. & d. cap. biduum vers. si aduersus 2. q. 6. & in cap. anteriorum, vers. à recitatione sententiæ ead. caus. & q. & cap. quisquis 4. q. 5. & Auth hodie C. de appell.* & notat Specul. *d. §. 5. num. 3. vers. Tu dicas.*

79 Continuum autem tempus dicitur illud, quod continuè currit, tam quoad initium, quam quoad finem, vt est tempus quatuor annorum concessum ad petendam restitutionem in integrum *l. fin. C. de tempor. in integr. restit.* Vtile verò est illud, quod tantum currit vtiliter, quando quis non ignorat actum factum in sui præiudicium; vel est legitimè impeditus, vt supra dictum est.

80 Quæritur secundò, An Dominus principalis admittatur ad appellandum, post decem dies, si procurator, absente domino, non appellauerit infra dictum tempus decem dierum?

Respondetur negatiuè, *secundum tex in d. l. 1. §. si aduersus. ff. quand. appell. sit.*

Limitatur tamen Primò, quando procurator fraudulenter, & illudendo prætermisit appellare, nam tunc dominus admittendus erit ad appellandum.

Limitatur secundò, quando ex actis apparet, quod procurator potuit appellare, & non appellauit.

Limitatur tertiò, quando procurator fuit impeditus appellare, prout si tempore latæ sententiæ erat absens. ita Bartol. *in d. § si aduersus*, quem sequitur Afflict. *in d. decis. 344.*

81 Quæritur tertiò, an si quis appellauerit alieno nomine, sine mandato, debeat illam appellationem ratificari facere à domino litis, infra decem dies?

Respondetur affirmatiuè, & illi decem dies computantur à die, quo sciuit fuisse contra se latam sententiam, alias elapsis dictis decem diebus non valeret ratificatio, & sententia transiret in rem iudicatã, quia ratificatio fieri debet infra tempus habile. *l. bonorum ff. rem ratam haber. d. cap. anteriorum 2. q. 6.* Speculat. *de appell. §. 1. num. 7.* Corn. *cons. 292. colum. 2. litt. A. vol. 3.* Et licet Speculator ibi dicat, ratificationem fieri debere infra decem dies à tempore, quo sciuit appellatum fuisse suo nomine; tamen veritas est, quod fieri debeat ratificatio infra decem dies à tempore, quo sciuit, sententiam fuisse latam. *per tex. in d. Auth. hodie C. de appell.* quia ex illo tempore incipiunt currere ad appellandum, ergo pariter ad ratificandum. *DD. cit.*

82 Quæritur quartò, quid iuris, quando victus in iudicio non appellauit expressè infra decem dies coram Iudice à quo. Neque coram Iudice ad quem, ab illo tamen obtinuit litteras inhibitoriales in forma, quas post decem dies præsentauit Iudici, à quo fuit lata sententia, numquid iste dicatur appellasse? & num acta facta per Iudicem à quo, ante quam illi præsentarentur litteræ inhibitoriales, valeant?

Respondetur, quod appellatio censetur tacitè interposita per aditionem Iudicis ad quem, & acta facta antequam præsentaretur inhibitio, valent. Gloss. *in cap. suggestum de appellat.* quam sequitur Lapus *in allegation. 19.* contrarium tamen tenet Dec. *in d cap. suggestum nu. 4.* & Soccin. *in cons. 45. vol. 1.* quod scilicet appellatio non censeatur interposita per dictas litteras inhibitoriales. *per text in cap. vt debitus honor. de appell.* vbi habetur, appellationem fieri debere coram Iudice à quo profertur sententia, sed victus in casu nostro non appellauit coram Iudice à quo infra decem dies, ergo non præsumitur appellasse, & consequenter acta facta à Iudice ante præsẽtationem litterarũ inhibitorialiũ tenent. Possunt tamen istæ duæ sententiæ cõtrariæ cũ distinctione, ita cõciliari. Aut enim quęstio est, quoad effectum suspẽsiuum iurisdictionis; Aut quoad validitatẽ appellationis Priori casu per dictas litteras obtentas à Iudice ad quem non infirmantur acta gesta à Iudice, à quo *per text. singul. in d. l. 1. §. si quis. ff. quand. appelland. sit canonizatum in cap. biduum §. si quis 2. q. 6.* & ita locum habet secunda sententia Decij, & Soccini. Secundo vero casu appellatio sustinetur, esto quod non appellauerit coram Iudice à quo, & ratio est, quia ex quo impetrauit litteras inhibitoriales à Iudice, ad quem, tacitè præsumitur appellasse, & ita procedit prima opinio Glosæ, & Lapi. quia per arreptionem itineris ad superiorem, præsumitur

tur animus appellandi *cap. dilecti il 2. de appell.* & Nos diximus *sup. p. 1. Sect. 3. Subsect. 1. num. 19.*

83 *Quoad quartum principale*, Quomodo scilicet seu qualiter fiat, est notandum, quod appellatio plura requisita habere debet: Et sic Primò interponenda est coram Iudice, à quo fertur sententia *cap. biduum 2. q. 6 cap. vt debitus honor. de appellation. & l. 1. §. dies; ff quand. appellat. sit* & not. Scacci. *de appellat. q. 4. art. 5. nu. 38. & q. 6. n. 1.* Rot. *decis. 396. num. 3. & decis. 594. num. 2. p. 2. & decis. 722. num. 2. p. 3. recent.* vbi habetur, non sufficere appellare coram Notario causæ, & Caualer. *dec. 495. num. 2.* vbi alias decisiones cumulat, & Ferenti. *ad Burat. dec. 202. num. 5.*

84 Declaratur tamen, vt hoc locum non habeat, quando non potest haberi copia Iudicis, eiusque præsentia, quia fortè est absens, vel ob aliam causam, nam tali casu sufficit appellare coram Notario causæ. ita Bald. *in Authent. Quæ supplicatio. num. 1. C. de precib. Imperat. offer. & in l. apertissimi. col. 1. C. de iudic. & l. 2. C. de his, qui per met. Iudic. non appellant.* vbi ait, quod si ob metum, vel absentiam Iudicis non potest adiri Iudex, appellari potest coram honestis viris, vel potest adiri Iudex, ad quem, & coram eo appellationem porrigere, vt etiam inquit Gloss. *in clement. 1. vers. maiori, de appellat. & plenè* Soccin. *in consil. 55. col. 1. vol. 1.* Grauat. ad Vestr. *in Prax. lib. 7. c. 3. n. 58 vers. cæterùm, & post alios*, Rot. *decis. 594. n. 3. p. 2. recent.* & Ferenti. ad Buratt. *d. dec. 202. num. 4.* latè Scaccia. *vbi sup. signanter. d. q. 6. num. 40.*

85 Et potest præsentari appellatio in omni loco, ad effectum, ne transeat in rem iudicatam. Cardin. *in Clem. 2. §. similiter in 2. q in fin. de appellat.* Et in omni tempore, etiam die feriata in honorem Dei, quia non est actus iudicialis appellatio. Cardin. ibid. & Bart *in d. l. 1. §. dies. ff. quand. appell. sit* & dictum est *sup. n. 76.*

86 Debet secundò appellatio fieri in scriptis à sententia diffinitiua, si non fiat incontinenti post latam sententiam, sed ex interuallo; nam si fiat illicò post sententiam, apud acta, sufficit si appelletur viua voce. *cap. fin. vers. litigatoribus. 2. q. 6.* quod sumptum fuit *ex l. litigatoribus. C. de appellat. d. l. 1. §. dies, & §. si quis ff quan. appell. sit. & l. 1 in fin. cum l. seq. ff. de appell.* Speculat. *de appellat. §. 6. in princ.* Scacc. *de appellat. q. 4. num. 15.* Marant. *in spec. d. p. 3. sexta partis nu. 136.* Vestr. *in Prax. lib. 7. cap. 3. num. 28.* & ibi Grauat. *num. 60.* vbi dicunt, quod debet tunc viua voce appellans dicere: *appello; vel submitto me protectioni, & tuitioni talis Iudicis.* Incontinenti verò dicitur, si fiat Iudice adhuc pro Tribunali sedente; aliàs si ad extraneos actus diuerterit, dicitur fieri ex interuallo, & sic oporteret, vt fieret in scriptis à diffinitiua. Speculator. *dicto §. 6. in princ.* & ibi Ioan. Andr. *in verb. diuerterit.* Bart. Franc. & Alii apud Marant. *vbi supra num. 137* vbi concordat opiniones contrarias DD. super hoc.

87 Ab interlocutoria verò non potest appellari viua voce, sed semper necessaria erit scriptura appellationis. *cap. cordi de appellat. in 6.* siue appelletur statim, siue ex interuallo; aliàs non valeret appellatio, vt *in d. cap cordi*, Specul. *loc. præcit.* Bart. *in l. eius ff. de appellat. recip.* Franc. *in cap. vt debitus, colum. 7. vers. secundò quæritur. de appellat.* Roman. *consil. 301.*

88 In scriptis autem fieri dicitur, si porrigatur libellus appellatorius, de quo infrà; alias si appellans dictaret, & Notarius scriberet, non diceretur appellatio in scriptis, & sententia post decem dies transiret in rem iudicatam. Franc. *vbi sup. vers. quarto quæritur* quā refert, & sequitur Marant. *loc. cit. num. 139.* Quando verò interlocutoria habet vim diffinitiuæ, potest appellari viua voce incontinenti, sicut à diffinitiua. Franc. *in d. c. vt debitus. col. 8. vers. septimò quæritur.* Roman. *consil. 41. in princ.* Neque est necesse exprimere causam grauaminis, quando habet vim diffinitiuæ. Bald. *in l mmoribus. C. de his quib. vt indign. col. 2.* Abb. *in cap peruenit. col. 2. de appellat.* Sed bene requiritur, vt exprimatur causa grauaminis in appellatione à simplici interlocutoria, quæ non habeat vim diffinitiuæ, *vt in d. c. cordi nobis de appell in 6.* & notat Marant. *vbi supra num. 253. in 2. differ. inter appellat. à diffinitiua, & interlocutoria*, vbi Alios congerit.

89 Sed quæritur, an, quando quis appellauit viua voce, cum protestatione, & reseruatione appellandi in scriptis; tempus prosequendi appellationem: incipiat currere à prima appellatione viua voce incontinenti emissa, an à secunda inscriptis interposita?

Respondetur, quod in ista quæstione sunt diuersæ opiniones DD. Bart. enim in *l. cum procurator §. si dominus num. 4. ff. de nou. oper. nunc.* quem sequitur Bald. *in l. appellatione num. 6. C. de appellat. & expressiùs in consil. 430. num. 4. lib. 3.* & Abb. *in c. dilecto num. 12. de appellat.* & Alii tenent, quod incipit currere à prima, viua voce interposita, quia valida est, & iurisdictionem Iudicis à quo suspendit, ac ad Iudicem ad quem deuo-

luit;

luit; & secunda in scriptis redacta retrotrahitur ad primam. Idem tenent Addent. *ad Dec. in cap. bonæ memoriæ num. 68. in verb. sed Bartol. litt. B. de appell.* vbi de communi testantur. sequitur Roman. *d. cons. 41. num 4. & seq.* & ibi Mandos. *in addit. in verb. dicendum sub litt. C.* vbi latè, & Marant. *d. par. 3. sextæ partis act. 2. nu. 144.* & Grauat. ad Vestr. *d. lib. 7. c. 3. num. 62.*

Contrarium verò, scilicet quod tempus prosequendi appellationem incipiat currere à secunda sententia in scriptis facta, tenent Iason. *in alleg. l. cum procurator. §. si dominus. num. 13.* & ibi Alex. *num. 18. & seq.* vbi dicit esse communem, *& cons. 64. nu. 5. lib. 6.* vbi de veriori & magis communi, Dec. *in d. cap. bonæ memoriæ num. 68. de appell.* vbi de communi Canonistarum sententia. sequitur Salicet. *in l. si quis libellos num. 3. & seq. C. de appellat.*

Alii autem medium tenentes, quærunt cõcordare dictas sententias de directo cõtrarias; & distinguendo, asserunt, quod aut prima appellatio est valida, & tunc secunda trahitur ad primam, & sic procedit prima sententia Bartoli, & sequacium: aut prima appellatio est inualida, vel interposita ab interlocutoria, quæ est facienda semper in scriptis, & tunc locum habet secunda sententia Iasonis, Alexandri, & Aliorum. ita tradit Mandos. ad Roman. *in d. cons. 41. sub litt. C.* & colligitur ex Marant. *vbi supra* Capic. *decis. 34. num. 10.* Mihi tamen placet magis opinio Bartoli, Marantæ, & Aliorum, quam sequitur etiam Ridolphin. *in Prax. p. 1. c. 13. num. 148.* qui *num. 153.* refert cautelam Cæpollæ. *cautel. 193. num. 2.* & Baldi *in l. eos. §. Apostolos vers. quæro numquid C. de appell.* & Decij *in d. c. bonæ memoriæ nu. 72. de appell.* vt scilicet Iudex statim admittat primam appellationem, respondendo de Apostolis admissorijs; & sic abdicat à se iurisdictionem, quæ deuoluitur ad Iudicem superiorem ad quem; vnde per dictam admissionem non tenetur deferre secundæ appellationi, & sic tẽpus prosequendi computabitur à prima appellatione. Et hanc sententiam tenuit Rota vt testatur Bisignet. *decis. 23. num. 4. de appellat.* quamuis ipse contrariam opinionem sequi videatur.

90 Tertiò debet appellatio continere nomen appellantis, & appellati, & substãtiam sententiæ, à qua appellatur. *l. 1. § fin. ff. de appellat.* vbi Bart. & DD. Specul. *de appellat. §. 6. num. 4.* vbi ait, quod si non exprimatur nomen Aduersarij, non nocet. *per l. 3. in princ. ff. eod.*

Nomen autem Iudicis, ad quem appellatur conueniens est, vt apponatur; Sed si omittatur appellando simpliciter, & generaliter, vt si dicatur; *Appello*: vel: *Appello ad Iudicem competentem*, adhuc valet appellatio, *per tex. in l. 2. ff. de appell. ut.* ita Bart. *in l. 3. sæpè cit. § si quis. vers. quæro quid si aliquis ff. eod.* & Bald. *in l. apertissimi col. 1. C. de iudic.* & communiter Canonistæ. Abbas tamen *in cap. inter cætera de appellat.* & Franc. *in cap. dilecti il 3. q. 16. eod. tit.* Limitant de iure Canonico, aliter seruandum, licet de iure ciuili procedat sententia Bartoli, & Baldi.

91 Quartò debent peti Apostoli in ipsa appellatione, alias non valeret appellatio facta sine ipsorum petitione, vt probatur ex *text. in cap. cordi. de appellat. in 6. cap. biduum, & cap. post appellationem. 2. q. 6. & ex text. in l. eos. §. Apostolos,* & ibi Bart. & Alii, *& l. quoniam. la 1. C. de appell. & not.* Innoc. *in cap. 1. de appell.* quia est de forma appellationis, vt petantur, prout in dictis iuribus. Qui Apostoli petendi sunt instanter, instãtius, & instantissimè, ac sæpiùs; sufficit tamen, quod vnico contextu, & eodem tẽpore petantur sæpius in vno, & eodem libello appellatorio, *vt ex tex. in clement. quamuis, de appellat. & cap. ab eo, & cap. vt super. de appellation. in 6.* vid. DD. infra *n. 101.*

92 Sed quæritur, quid sint Apostoli in materia appellationis?

Respondetur, quod Apostoli sunt litteræ Dimissoriales, seù missiuæ, quibus Iudex à quo testatur superiori, seù Iudici ad quem, de appellatione à sua sententia interposita, & quomodo appellans fuerit ab eius iurisdictione dimissus. conceduntur autem appellanti, vt possit cum illis se præsentare Iudici ad quem, & ei fidem facere de appellatione. Et solent regulariter continere quis, à quo, contra quem, ad quem, super quo, & quare appellat; & an Is. à quo appellatur, deferat, vel non, & quare sic, vel non deferat; Vel an appellantem dimittat, vel non; probatur. *in cap. post appellationem. 2. q. 6. quod est l. vnic. ff. de libellis dimissorijs, & cap. cordi. de appell. in 6. & l. sciendum ff. de appellat. recip. vel non; & l. 1. §. fin. ff. de appell. & l. dimissoriæ. ff. de verb. signific.* notant Specul. *lib. 4. tit. de Apostolis, seu libellis dimissorijs §. 3. in princ. & num. 10.* Abb. *in Practic. c. 114.* Scaccia *de appellat. q. 13. n. 1.* Ghisiler. *de Iudic. Regular. c. 15. num. 3. & seqq.* Vestr. *lib. 7. Prax. c. 3. num. 32.* & ibi Grauat. *num. 66.* Non enim sunt Apostoli Petrus, Paulus, Ioannes, Andreas, &c. vt inquit Gloss. *in d. cap. cordi verb. petat Apostolos. de appell. in 6.*

93 Dicuntur autem Apostoli à verbo Græco *Epi*, quod est supra, & *stolon*, quod est missio; latinè verò significantur litteræ missæ ad superiorẽ; vt desumitur ex

Specul. *vbi suprà* Cardin. *in clement. quamuis in princ. q. 1. de appell.* Glos. *tamen in d. c. cordi eod. tit. in 6. in verb. petat apostolos*, ait, quod dicuntur ab *Apo*; quod est *de*, & *stolon*, quod est *missio*; quasi dimissio, quam facit vnus Iudex ad alium.

94 Qui sunt petendi quotiescumque appellatur, etiam si fiat appellatio extraiudicialiter; ita Specul. *in d. §. 1. num. 2.* Glos. *in cap. vt super. vers. ille Iudex de appellat. in 6.* quamuis Glos. *in d. cap. cordi ver. vel extra teneat*, quod nõ sunt petendi; sed tutius est vt petantur, vt inquit Franc. *in cap. bonæ col. 6. in fin. vers. sexto requiritur. de appellat. & ibid.* Abb. *col. 2. differ. 4. & 5.*

95 Sunt autem apostoli in multiplici differentia; nam Alij dicuntur Dimissorij; Alij Reuerentiales; Alij Conuentionales; Alij Refutatorij; Alij Testimoniales.

Dimissorij sunt, quando Iudex appellationem admittit, & illi defert, dimittendo appellantem à sua iurisdictione Iudici ad quem; nam tunc illæ litteræ Iudicis à quo dicuntur Apostoli dimissorij, de quibus habetur sermo *in cap. ab eo. 2. q. 6. & cap. ab eo. de appell. in 6. & l. 1. ff. de libell. dimissor.* & notat Specul. *d. lib. 4. tit. de apostol. §. 3. num. 1.* Scacc. *d. q. 13. num. 10.* Marchesan. *de commiss. p. 2. tit. de apostolor. petit. & concess. n. 56. fol. 7.* Et isti sunt, qui plus practicantur in partibus.

96 Reuerentiales dicuntur litteræ Iudicis, à quo, quas dat appellanti, ob reuerentiam Iudicis ad quem, admittendo appellationem ob reuerentiam, quæ alias nõ erat admittenda, de quibus habetur *in dict. cap. cordi de appella. in 6. & in l. eos §. super. his C. de appell.* Cardinal. *in cap. vt debitus col. 21. in fin. de appell.* Abb. *in c. bona col. 2. vers. quinta differentia eod. tit.*

Isti autem in Curia dari solent, vel simpliciter, vel cum verbo. *in forma, &c.* & est magna differentia inter illos, nam si dantur simpliciter, appellans habet annum ad prosequendam appellationem, sed quando cum verbo: *in forma, &c.* censetur Iudicem præfixisse eo ipso terminum decem dierum ad causam appellationis committendam, à die interpositæ appellationis. Scaccia *de appellat. q. 14. num. 4. & seqq.* Ridolphin. *in Prax. p. 1. d. cap. 13. n. 139. & seqq. & 169. & seq.*

97 Conuentionales dicuntur Apostoli, quando partes conueniunt inter se super admissione appellationis, Iudice tacente vel refutante; quod raro accidit. *cap. sæpè, & cap. oblata de appellat.* Speculat. *d. §. 3. n. 1.* Scacci. *cit. q. 13. num. 3. & seqq.* Vestr. *d. lib. 7. cap. 3. num. 32. vers. alij denique conuentionales.*

98 Refutatorij dicuntur, quando Iudex à quo appellationem non admittit, & de illis habetur *in l. quoniam, & l seq. & l. fin. §. in refutatoriis C. de appell.*

Debet tamen Iudex in hoc casu dicere causam, quare appellationem non admittit, & illam refutat. *cap. vt debitus de appell. cap. cordi eod. tit. in 6. & l. pen. & vlt. ff. de appell. non recip.* Speculat. *d. lib. 4. tit. de Apostol. §. 3. incip. sequitur num. 6.* vbi ponit formas dictorum, & aliorum Apostolorum, & quomodo, & quibus clausulis sint concipiendi. Vestr. *d. cap. 3. n. 32.* & ibi Granat. *n. 66.* Et in tali casu Iudex à quo potest ad vlteriora procedere, cum per talem appellationem, & huiusmodi Apostolorum concessionem non sibi ligantur manus. *DD. cit.* & appellans habet annum, & ex causa biennium, ad prosequendam appellationem, & per viam restitutionis in integrum, triennium. Scacci. *de appellation. quæst. 17. num. 1.*

99 Testimoniales Apostoli dicuntur, quando Iudex, vel alius in ipsius absentia, testatur de appellatione interposita corã se, vel Notario, aut honestis viris, *iux. c. biduum 2. q. 6. cap. pastoralis ad fin. de offic. ord. & cap. vlt. de appell.* & not. Speculat. *vbi sup. nu. 1. in med. & num. 11.* & latè Scacci. *de appellat. d. q. 13. num. 6.* Et quamuis propriè isti dentur, quando quis appellat in absentia Iudicis coram honestis viris, secundum iura præcitata, cum protestatione, quod si posset habere præsentiam Iudicis, libenter coram eo appellaret, & peteret Apostolos, prout in libello, quem præmanibus habet, propterea instanter rogat Notarium, vt de sua diligentia fidem faciat, & de Apostolis respondeat, & tunc Notarius conficiendo de prædictis publicum instrumentum, dare debet testimoniales, vt tradit Vestr. *d. lib. 7. cap. 3. num. 32.* & latius Scacci. *d. q. 13. n. 7. & seqq.* Dantur tamen aliquando, etiam à Iudice, quando interponitur appellatio coram eo, & non vult appellationem admittere, vel denegare, sed stat in dubio. Et tunc si interim procedit ad vlteriora, & appellatio erat admittenda, causantur attentata. Mantic. *decis. 121. n. 1.* quia regulatur responsio à iure, vnde si de iure erat admittenda, censetur admissa; & si de iure non erat admittenda, censentur dati refutatorij, & ita seruari in Curia testatur Vestr. Scacci. *loc. cit.* & signanter Ridolphin. *n. 166.* Et est notandum, quod de omnibus supradictis speciebus Apostolorum, tres tantum practicantur in Curiis maiori cum frequentia, videlicet Apostoli Dimissorij, Refutatorij, & Reuerentiales, alij verò, vel raró, vel in quibusdam particularibus tantùm.

100 Accidit aliquando, quod Iudex dubi-

dubitat, an appellatio sit admittenda, vel non, vt dictum est. & tunc dari solet terminus iuris, qui est vnius mensis, intra quem Iudex deliberare debet de quibus Apostolis respondere voluerit, qui terminus datur etiam parti ad petendum Apostolos, & redeundum pro illis. *cap. ab eo de appellat. in 6. & l. iudicibus C. de appell.* & nor. Specul. *d. tit de Apostol.* §. 3. *n.* 13. *& dix. sup. p.* 2. *Sect.* 3. *Subsect.* 2. *num.* 87.

101 Alias si appellans non petierit Apostolos intra terminum prædictum, censetur appellationi renunciasse, & appellatio efficitur deserta, *vt in cap. ab eo, & Clem. quamuis de appell.* Et non sufficit simpliciter petere, sed debet petere instantius, & instantissimè, ac pluries; potest tamen fieri semel vnico contextu in eodem libello, *vt in d. Clem quamuis*, & ibi Gloss. & Speculat. *ibid. num.* 12. *&* 14. Scaccia *de appell. d. q.* 13. *num.* 25. *& seqq.* Vestr. *in Prax. d. lib.* 7. *c.* 3. *n.* 35. & ibi Grauat. *n.* 64. Rot. apud Buratt. *decis.* 556. *num.* 2. *& sup. dictum est.*

Quando verò stat per Iudicem, quin dentur Apostoli, debet pars protestari infra dictum tempus, ne censeatur appellationi renunciare, *vt in d. quamuis*, & Gloss. *in l.* 1. *ff. de libell. dimissor.* & ratio, quare censetur renunciasse, si non petat infra dictum tempus Apostolos, est quia ipsi sunt pars appellationis, vt censuit Rot. *decis.* 50. *num.* 3. *de appell. in nouis.* Scaccia. *de appellat. d. q.* 13. *num.* 24. Marchesan. *de commiss. p.* 2. *tit. de Apost. petit. num.* 34. *fol.* 5. Imò si non petantur Apostoli, appellatio non valeret, cum ipsorum petitio sit de eius substantia, *vt dix. sup. num* 91. & not. Grauat. ad Vestr. *d. lib.* 7. *cap.* 3. *num.* 63. Beltramin. ad Gregor. *decis.* 573. *num.* 14. Ferentill. ad Buratt. *decis.* 556. *num.* 13.

102 Est autem vnum notandum, quod si pars non petierit Apostolos, & Iudex illos dederit, non obstante quod non petierit, tunc appellatio non remanet deserta, ex quo non petierit. Scaccia. *d. q.* 13. *nu.* 28. Rot. *in Pisana legati* 19. *Februarij* 1590. *coram D. Bubalo.*

Et si non petantur in ipso libello appellationis, nihil refert, dummodo petantur infra triginta dies. Speculat. *d.* §. 3. *num.* 15. Grauat. ad Vestr. *d. lib.* 3. *cap.* 3. *n.* 63. Scacc. *d. q.* 13. *num.* 38. *& seqq.* Est benè verum, quod non sufficit petere, sed necesse est redire pro illis infra dictum tempus, alias censetur appellationi renunciasse. *d. cap. ab eo de appellat. in* 6. *& d. Clement. quamuis* §. *similiter de appell.* & ita tenet Rot. apud Buratt. *d. decis.* 556. *nu.* 1. *&* 823. *num.* 1. Gregor. *decis.* 573. *n.* 1. & ibi Beltram. *num.* 12.

Quando vero Iudex dedit terminum iuris, sufficit redire pro Apostolis in fine termini, sed si dederit cum clausula: *& interim, &c.* vt fit in Romana Curia, tunc poterit appellans redire pro illis quãdocumque. iuxta Felin. *in cap. personas num.* 1. *vers. & si dicatur. de appellat.* Vestr. *d. lib.* 7. *cap.* 3. *num.* 34.

103 Sed quæritur, quando incipiat currere tempus triginta dierum concessum appellanti à iure ad petendum Apostolos, numquid à die latæ sententiæ, an à die interpositæ appellationis?

Respõdetur, quod hodie de communi stylo, & consuetudine omnium Curiarum tempus triginta dierum currit à die interpositæ appellationis, tam Iudici ad deliberatè respondendum de illis, quam parti appelanti ad petendũ, ita obseruat Rot. *vt habetur decis.* 5. *de appellat. in nouis.* Scaccia *de appellat. d. q.* 13. *num.* 83. *&* 84. *vers. Praxis tamen*, vbi de communi testatur, & Marchesan. *de commiss. dict. p.* 2. *tit. de Apost. petit. num.* 26. & Marant. *in spec. aur. d. p.* 3. *sexta partis act.* 2. *n.* 220. *in fin.* quam sententiam prius tenuerat Hostiens. *in cap.* 1. *de appellat. in* 6. quidquid dicat Cardin. *in Clem. quamuis de app. in princ.* 4. *q.* vbi tenet, tempus currere à die latæ sententiæ per *l. Iudicibus C. de appellat.* & sequuntur Alij, de quibus Idem Cardin. *in cap. vt debitus col.* 22. *de appell.* & Rot. *decis.* 26. *de appellat. in nouis.* nam si vera esset istorum opinio, sequeretur absurdum, quod si prolatio sententiæ non deuenerit ad notitiam partis, contra quam fuit lata sententia, adhuc curreret tempus ignoranti, & sic appellatio efficeretur deserta, & non posset pars amplius petere Apostolos, quamuis alias posset appellare, cum tempus ad appellandum currat à die scientiæ, vt supra dictum est *num* 71. ex traditis per text. *in cap. concertationi de appellation. in* 6. & per Gloss. & Bart. *in Authent. hodie C. de app.* Quod quidem nullo modo est admittendum, ideo, à prima sententia Rotæ non erit recedendum, quæ est Gloss. *in d. cap. ab eo de appellat. in* 6. & Gemin. *ibid.* Et hoc de Iure communi.

104 De Iure vero Regni Neapolitani, vbi *per constitut. incip. appellationum tempora*, appellanti conceditur tempus quinquaginta dierum ad prosequendam appellationem coram Iudice ad quem, post appellationis interpositionem, tempus petendi Apostolos erit 30. dierum, & sic illi 30. dies Iuris cõmunis includuntur dictis quinquaginta, vnde cum pars possit illos petere infra 50. dies. & præsentare se postea cum illis, & processu coram Iudice ad quem, videtur quoad hoc correcta *lex. prædicta Iudicibus C. de appell. vt probatur in Regia*

Prag-

Pragmat. 23. *exordien. appellationum tempora, & in Rit. Magna Cur. Vicar.* 189. *exordien. item seruat ipsa Curia, quod quando,* & not. Ang. *in d. consit appellationum tempora in princ.* & Glos. *ibid.* & Andr. de Isern. *in capitul. si autem col.* 2. *in fin. quo tempor. mil.* Et ita seruatur in Curiis Sæcularibus, eiusdem Regni. In Curijs autem Ecclesiasticis, vbi seruatur Ius Canonicum, practicari debet dispositio *dict. cap. ab eo de appell. in* 6. *& d. Clement. quamuis de appell.*

105 Non est tamen omittendum hic aduertere, quod prædictum tempus 30. dierum de Iure Canonico concessum ad Apostolos petendum, tunc procedit, quando Iudex non statuerit breuiorem dilationem; alias si non petierit intra terminum præfixum, & appellans, non fuerit protestatus de breuitate termini, appellatio remanet deserta, post lapsum termini præfixi, etiam ante tempus 30. dierum, & ratio est, quia Iudex à quo potest breuiorem terminum statuere, *iuxta tex. in d. Clement. quamuis de appellat.* & ibi Gloss. Card. & DD.

106 Sed quæritur, cuius expensis præstandi erunt Apostoli, numquid expensis ipsius Iudicis, an partis illos petentis?

Respondetur, quod licet textus *in dict. Clem. quamuis §. similiter in ver oblatos.* videatur innuere; vt dari debeant expensis Iudicis, quia vtitur verbo: *offerre,* quod importat; vt Iudex suis expensis tradere debeat, *iuxta t. offeratur.* 3. *q.* 3. vbi actor tenetur offerre reo libellum, & suis expensis tradere tamen communis obseruantia est, vt dari debeant expensis appellātis, ita tenet Gloss. *in Clem. quamuis dict. verb. oblatos de appell.* & ibid. Cardin. *in §. verum no.* 3. *& §. similiter quæst.* 5.

107 Communis enim obseruantia est attendenda, quia est optima legum interpres *cap. cum dilectus. de consuetud.* maximè quando ita seruatur in Romana Curia; quia quod Romæ fit spectandum est *c.* 1. 2. *&* 4. *dist.* 12. *& l. sed licet. ff. de offic. præsid.*

108 Quæritur secundo, an Iudex à quo puniri possit, quando appellans petierit Apostolus, & ille non responderet super eis?

Respondetur affirmatiuè, quia tenetur de iure. *cap. cordi. de appell in* 6. *& arg. cap. post appellationem.* 2 *q.* 6. *in fin. cap. quod recipitur.* 24 *q.* 2 *& cap. in his de verbor signific.* Ad arbitrium tamen superioris, quia non est pœna determinata in iure, nisi quod nō valet processus ab eo factus. *cap. vt super de appel. in* 6. & consequenter priuaretur iurisdictione, quoad illam causam. Sicque pœnam luet, iuxta contumaciam, ad arbitrium. *cap. de causis de offic. deleg. §.* 1 *&c. de tur. delubar.*

109 Imò quando petuntur Apostoli, tenetur respondere de illis, etiam si esset dubium, an appellatio esset, vel non esset admittenda. Scaccia *de appell. d. q.* 13. *n.* 166. *vers. ex hoc,* Vestr. *in prax. lib.* 7. *cap. vlt. num.* 1. Marchesan. *de commiss. d. p.* 2. *de apostol. petit. num.* 43 *fol.* 6.

Vnde si non responderet, non teneretur appellans redire pro illis, iuxta superiùs tradita, quia censeretur illos denegasse. Vestr. *d. lib.* 7. *c.* 3. *num.* 34 *&* 36. Scacc. *d. q.* 13. *art.* 6. *num.* 56.

110 Et tali casu careret iurisdictione; & proinde si procederet ad vlteriora, essent nulla omnia acta per ipsum gesta. *Clemen. præallegat. Quamuis. §. quoad si Iudex de appell & d. cap. ab eo de appell. in* 6. Specul. *de Apostol d. §.* 2. *nu.* 15. *vers. item nota* Grauat. *ad Vestr. d. c.* 3. *num.* 70. Scacc. *d. q.* 13. *num.* 11. Rot. *decis.* 57. *alias* 406. *in* 2. *dub sub num.* 3. *de appell in nouis.* Capell. *Tolos. decis.* 322. Marchesf. *vbi sup. num.* 63. *fol.* 8.

Quod tamen limitatur, quando Apostoli non fuerunt petiti in appellatione ab Interlocutoria. *cap.* 2. *de dol: & contum. in* 6. Capell. Tolos. *d. decis.* 322. *in fin.*

Secundo limitatur, quando appellatio ab interlocutoria esset nulla ob formam iuris non seruatam, vt si fuit appellatum oretenus, sine scriptis, in casibus non permissis. Aufrer. *ad Capel. Tolos. vbi sup.* Grauat. *ad Vestr. d. num.* 70. *in fi.* Marchesan. *d. num.* 63. *vers. si vero.*

Tertio limitatur, quando dedit refutatorios. *cap. vt super præt. vbi Glos. vlt. de appell. in sexto.* Granat *vbi sup.* Cassador. *dec.* 6. *nu.* 2. *de appell.* Bellamer. *dec.* 151. *vers. sed constat.*

111 Acta autem facta à Iudice à quo, pendente termino Iuris, siuè sit datus secundum formam iuris, siuè ab ipso, sunt inualida, quando fuit appellatum à diffinitiua *cap non solum in princ. de appell in* 6. Franc. *in cap. vt super de appell.* quia dilatione penden te officium Iudicis conquiescere debet. *vt desumitur ex d. cap. ab eo de appel. in* 6. *& l. Iudicibus C. de appellat.* & aduertit Scaccia *de appell d. q.* 13. *num.* 76. vbi ponit regulam generalem, *& num.* 61. *vers. prima opinio.* si verò fuit appellatum ab interlocutoria, vel à grauamine, & tunc aut per Iudicem ad quem, fuit illi inhibitum, & similiter sunt nulla, *vt in d. cap. non solum,* & Franc. *in d. cap. vt super. num.* 4. Aut non fuit inhibitum, & tunc, aut appellatio valet, aut non; si valet, sunt nulla. Franc. *ibid. vers. sed si consideretur.* sic non valet appellatio, & acta valent. Bisignett. *dec.* 18. *nu.* 4. Alias distinctiones vide apud Franc. *vbi supra,* & Lancellott. *de Attentat.* quem refert Scaccia *de appell. d. quæst.* 13. *num.* 75. *& seqq.*

vbi affert sex opiniones Doctorum super hac conclusione.

112 Quæritur tertiò, quā pœna puniri debeat Iudex, à quo, si non deferat appellationi legitimè interpositæ, & non pareat inhibitioni Iudicis ad quem?

Respondetur, quod de iure Ciuili punitur in 30. ponderibus auri, tam ipse Iudex, quam eius officiales *l. quoniam Iudices, & l. Iudicibus C. de appellation.* De Iure verò Canonico est remittendus ad sedem Apostolicam pœnam recepturus, iuxta grauitatem culpæ. *cap. priore, & cap. seq. quia nos. de appellat.*

Et tunc nullum præiudicium patietur appellans, si non admittatur per Iudicem eius appellatio legitimè interposita, *cap. sepè de appellat.* Sicut è contrario non nocebit Iudici, quoad pœnam incurrendam si non recipiat appellationem, quando talis est, quod Iudex eam recipere non debeat, cum temere appellans, secundum Ius Canonicum puniri debeat à Iudice ad quem, ad solutionem expensarum, & remittitur Iudici à quo appellauit, *vt in cap. vt debitus in fin. de appell* quæ pœna expensarum olim erat in triplum, *vt in c. libellum 3. q. 3* vel forte in quadruplum, *vt cap. omni modo 2. q. 6* Hodie autem est in simplum, *vt in l. non ignoret, & l. terminato C. de fruct. & lit. expens.* Et secundum ius ciuile temerè appellans est puniendus in quinquaginta libris argenti, vel efficitur infamis. *vt in l. ab exequutione. §. fin C. quor. appellat. non recipi, & l. à Proconsulibus in fin C. de appell.*

Vnum hic valde singulare omittendum non erit, quod si quis legitimè, & iuridicè condemnatus appellauerit ad effectum differendæ exequutionis, mortaliter peccat, ac parti ad interesse reficiendum tenetur, ita ex Diu. Thom. 2. 2. q. 69. *art.* 3. tenent Nauarr. *in Manual. c.* 25. §. *de rest. nu.* 39. Lodouic. Beia. *in resolut. cas. conscient. cas.* 64. Foller. *in Pract. crim. Canon. p.* 2. *cap.* 31. *num.* 5. Et ratio est, quia non solum grauem iniuriam infert Iudici, qui legitimè processit, impediendo eius officium: verum etiam parti, perturbando eius iustitiam. vid. Sanchez. *de matrim lib.* 10. *disp* 8. *n.* 14. vbi latè, & Alios cumulat.

PRAX. PROCESSVS

113 Deueniendo nunc ad Practicam formandi processum super quibusdam eorum, quę vsque modo diximus, secundum nostrum institutum, notandum erit, quod quotiescumque alter ex litigantibus, siue Actor, siuè Reus decretum, seu sententiam diffinitiuam contra se à Iudice, coram, quo lis actitatur, reportauerit, siue aliud grauamen per diffinitiuam irreparabile illatum fuerit; poterit per remedium appellationis habere recursum ad Iudicem superiorem pro reuisione sententiæ, & iurium, quæ prætendit habere, ob quæ sentit se læsum, & grauatum. Interponitur autem appellatio coram Iudice à quo, vt supra dictum est, infra decem dies computãdos à die latæ sententiæ; Vel si non fuit personaliter citatus à die habitæ notitiæ, & similiter si fuit impeditus, appellatio verò fieri potest viua voce, si fiat in continenti, Iudice adhuc pro tribunali sedente, & in scriptis mediante libello, siuè cedula, secundum stylum Curiarum, & morem Regionum. Libellus autem potest formari infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma Appellationis inscriptis.

In tali Curia N. & coram eius Domino N. Iudice, siue, &c. comparet N. de N. dicens se habuisse notitiam cuiusdam assertæ diffinitiuæ sententiæ, seu decreti diffinitiui, aut illius vim habentis per D. N. Iudicem lati, seu facti, vt dicitur, ad assertum fauorem, & pro N. de N. contra ipsum comparentem, de, & super solutione ducatorum centum octauaginta, cum interesse liquidando, &c. Vel: *per quam, seu quod fuit condemnatus ad relaxandam domum N. vna fructibus, &c.* (Vel aliam rem controuersam, secundum facti contingentiam,) *rebusque alijs, &c. à qua quidem sententia, seu decreto sentiens se læsum, & grauatum, (cum reuerentia,) & in futurum magis lędi, & grauari timens, &c. & à toto processu de super fabricato ad Sanctissimum Dominum nostrum N. Papam N. eiusdem Sanctam Sedem Apostolicam* (si appelletur immediatè ad Sanctam Sedem, alias dicatur, ad N. Iudicem N. &c.) *in his scriptis prouocat, appellat, & æquè principaliter de nullitate dicit, vt eius indemnitati prouideri possit. Proinde intendens dictam appellat. nis causam prosequi, petit semel, bis, tertiò, sępè, sępius, sępissimè, instanter, instantius, & instantissimè sibi de Apostolis respondere. Et quatenus hæc appellatio non admitteretur, quod non credit, ab illius non admissione, & à toto prætenso vlteriori processu, iterum prouocat, & appellat toties, &c. ita vt sit vltimus in appellando, & Apostolos petendo, protestans, appellationem suam vltimo loco remanere debere, &c. per se non stare, &c. & interim, &c. sub tutela, &c. illa pendente nihil innouari, alias de nullitate, & attentatis dicit, & protestatur, ac de omnibus alijs licitè protestandis, &c. non solum, vt supra, sed & omni alio meliori modo, &c. offerens se, &c, & ita, &c.*

114 Si

114 Si verò appellatio interponenda sit à sententia, seù decreto interloquutorio vim diffinitiuæ non habente, necesse est appellare inscriptis, siuè continenti, siuè infra decem dies appelletur, & insuper debet exponi, & declarari causa grauaminis, quod fieri non debet in appellatione à diffinitiua, vel ab interloquutoria vim diffinitiuæ habente, & tali casu fit infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma Appellationis ab interlocutoria.

In Curia N. &c. comparendo N. de N. dicit quod in lite, & causa, quam habet cum N. de N. de, & super, &c. fuerunt per ipsum comparentem, & per N. eius procuratorem eius nomine pluries oppositæ exceptiones litis finitæ, vel transactionis, vel compensationis, &c. (vel aliæ secundum facti contingentiam) *contra dictum N. de N. aduersarium, & quamuis non potuisset procedi ad vlteriora, nihilominus quia ad vlteriora procedi mandauit, illis, & quibuscumq; alijs non obstantibus. Idcirco sentiens se enormiter læsum, & grauatum in reiectione dictarum exceptionum, & timens magis lædi in posterum à pronuncia de procedendo ad vlteriora, stante reiectione dictarum exceptionum, quæ vti releuantes processum impediunt, & omninò discuti debent, aliisque grauaminibus, & toto vlteriori processu, in his scriptis ad Sanctissimum Dominum, &c.* (vt sup.) *prouocat, appellat, & æquè principaliter de nullitate dicit. Petens instanter, instantius, & instantissimè Apostolos, ac de eis sibi respondert, & quatenus, &c. à non admissione, & à toto prætenso vlteriori processu, iterum, & toties, quoties opus fuerit, prouocat, & appellat, & sibi de Apostolis responderi petit, itaut appellatio eius vltimo loco remaneat, de quo, &c. & pendente, &c. nihil innouari, alias protestatur de nullitate, & attentatis, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, &c.*

Simili modo formari poterit appellatio à quocumque alia interlocutoria, dummodo exprimatur causa, ob quam appellatur, vt si appelletur ab admissione articulorum impertinentium, dici poterit.

Licet Articuli pro parte N. de N. aduersarij exhibiti non essent admittendi per dominationem Vestram Illustrissimam, (siuè &c.) *cum sint impertinentes, & irreleuantes, tamen quia fuerunt admissi, sentiens se læsum, & grauatum, ratione dictæ irreleuantiæ, & ob id timens in posterum magis lædi, & grauari, à dicta admissione, aliisq; grauaminibus illatis, ac toto vlteriori processu in his scriptis ad Sanctissimum Dominum nostrum,* &c. vt sup. & sic de singulis.

115 Quod si appellari contigerit ab aliquo grauamine, poterit appellatio tali, vel simili modo, vt sequitur formari, videlicet.

Forma Appellationis a grauamine.

In Curia, (&c. vt sup.) *& dicit, quod quamuis Dominatio Vestra Reuerendissima debuisset admittere Articulos pro parte ipsius comparentis exhibitos contra N. de N. aduersarium, & concedere supersessoriam, ex quo obtulit se probaturū in promptu solutionem prætensarum pecuniarum* (Vel si grauamen sit aliud, aliud exprimatur, secundum facti contingentiam) *tamen quia hæc omnia denegauit, & alias pluries ipsum comparentem multipliciter grauauit, propterea sentiens se læsum, & timens in posterum magis lædi, à prædictis omnibus grauaminibus, totoque vlteriori processu in his scriptis prouocat, appellat, & æquè principaliter de nullitate dicit ad Sanctissimum Dominum nostrum,* &c. *vt sup. num.* 113.

116 Qua appellatione exhibita fit præsentatio per Notarium, siuè Actuarium causæ more solito, & deinde fit decretum, vel concedendo terminum iuris, si causa sit appellabilis, vel Apostolos Reuerentiales, aut Testimoniales, vel si causa non sit appellabilis Refutatorios; Termini autem iuris decretum esse poterit tenoris sequentis, vel similis, videl.

Forma Decreti termini Iuris.

Et per Dominum N. visa appellatione, &c. fuit prouisum, quod detur, prout datur, terminus iuris ad finem, &c. & interim, &c. & ita per hoc suum, &c.

Vel alio modo sub alia forma.

Omni Perillustris, & Reuerendissimus Dominus Generalis Vicarius N. visa, &c. terminum iuris concessit ad finem, &c. interim, &c. omni modo, &c.

117 Si verò dare voluerit Iudex Apostolos Reuerentiales, (seù vt Alij dicunt Reuerendas) fieri potest infrascriptum, vel simile decretum, videl.

Forma Decreti quando dantur Reuerentiales.

Et per Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium N. visa appellatione per N. de N. interposita, aduersus sententiam per ipsum latam de, & super tali re, &c. ad fauorem N. de N. contra ipsum N. de N. appellantem, ob celsitudinem, & reuerentiam superioris prædicti nominati, fuit prouisum, & decretum, fore, & esse dandos Apostolos reuerentiales in forma, prout præsenti decreto dantur, & conceduntur, & ita hoc suum, etc.

Vel

Vel sub alia forma, videlicet.

Qui, &c. Visa appellatione per N. de N interposita aduersus sententiam per ipsum latam de & super, &c. ad fauorem N. de N. contra dictum N. de N. appellantem, ob celsitudinem superioris nominati dedit Reuerentiales in forma, &c. omni modo, &c.

118 Quando dare voluerit Apostolos testimoniales, vti poterit infrascripto, vel simili decreto, videl.

Forma Decreti quando Iudex dat testimoniales.

Qui, &c. fidem, ac testimonium perhibet fuisse per N. de N. à sententia sub die tali. . . . in causa N. cum N. occasione tali. . & alias, vt in actis, etc, lata, coram se viua voce, vel, *in scriptis appellatum. vnde &c., omni modo, &c.*

119 Quando verò Iudex dat dimissorios, interloqui solet infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma Decreti quando dantur Apostoli dimissorij.

Qui, &c. Appellationem à sententia per ipsum lata die tali . . . ad fauorem N. de N. contra N. de N. de, & super petitione summæ pecuniarum tot . . . . . vel restitutione fundi N & aliàs prout in Actis, &c. admisit si, & inquantum. omni modo, &c.

120 Quod si appellatio non erit admittenda, quia fortè causa non est appellabilis, tunc concedere poterit Iudex Apostolos Refutatorios; debet tamen allegare causam, quare non defert appellationi; & decretum fieri potest sub infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Forma Decreti quando dantur Apostoli Refutatorij.

Qui, &c. appellationem interpositam per N. de N. contra N. de N. aduersus sententiam per ipsum latam sub die tali . . . in fauorem appellati contra appellantem, occasione, de qua in Actis, etc. Non admisit, nisi si & in quantum, &c. (Vel poterit dici:) *Refutatorios dedit in forma, &c. omni modo, &c.*

121 Aliquando admittitur appellatio cum clausula: *sine praeiudicio legitimæ executionis* Vel: *Parito iudicato*. Vel: *ad effectum deuolutiuum tantum*. Et tunc Iudex poterit suam exequi sententiam, & ad vlteriora procedere vsque ad expensarum solutionem; ante tamen, quam Iudex superior inhibeat, quia post inhibitionem, est omninò ei abstinendum à quibuscumque actibus, aliàs puniri posset, & gesta per ipsum reuocantur, vt nulla, & attentata; quia etiam si de viribus inhibitionis dubitari possit, semper ipsa timenda est, siuè iusta, siuè iniusta fuerit.

122 Et est aduertendum, quod practica Decretorum supra posita nō est perpetua, & inuariabiliter obseruanda, quia alibi vno modo, & alibi aliter practicatur. In quibusdam enim Curijs fiunt decreta supra notata: In quibusdam vero alijs scribitur per Actuarium, seù Notarium causæ in libello appellationis tali modo, videlicet.

Die tali . . . mensis . . . anni . . . præsentata fuit per N. de N. comparentem, & appellantem, petentem, &c. vnde, &c.

Per quem Reuerendissimũ Dominum fuit prouisum, quod detur, terminus Iuris, & interim, etc. ad finem, &c. & ita, &c. hoc suum, &c. datum, vt supra, &c. N. Vicarius gener. N. Actuar.

Vel

Quod dentur Apostoli Reuerentiales in forma. &c. & ita, &c.

Vel

Quòd dentur Apostoli testimoniales in forma, &c. & ita, &c.

Vel

Quod dentur Apostoli Dimissorij in forma, &c. & ita, &c.

Vel

Quod dentur Apostoli Refutatorij in forma, &c. & ita, &c.

Alibi verò fit, vt sequitur.

Reuerendiss. D. Generalis Vicarius N. prouidit, & decreuit, quod concedatur, prout conceditur terminus Iuris ad consultè respondendum, etc. & interim, etc. & ita, etc.

Vel

Quod dentur, prout dantur Apostoli Reuerentiales, vel *Testimoniales*, vel *Dimissorij*, vel *Refutatorij in forma, &c. & ita per hoc suum, &c.*

In quibusdam verò alijs Curijs aliter seruatur, iuxta stylum Romanę Curię, nam quando Iudex dat terminum iuris, vel Apostolos quoscumque, adnotatur, & scribitur à Notario causæ in Actis, vt sequitur videlicet.

Cui Dominus dedit terminum iuris, & interim, &c. omni modo, &c.

Vel

Cui D. dedit Reuerentiales in forma, &c. omni, &c.

Vel

Cui D. dedit Testimoniales in forma, &c. omni, &c.

Vel

Cui D. dedit Dimissorios in forma, &c. omni, &c.

Vel

Cui D. dedit Refutatorios in forma, &c. omni, &c.

123 Et sic de singulis, Aliæ Curiæ alio forsan modo obseruant; solet tamen Iudex à quo, quando acta, & processum transmittit Iudici superiori ad quem, scribere vel familiariter sub solita forma; vel iudicialiter, vt infra, videl

Forma litterarum, quando dantur Refutatorij.

Abbas N. de N. V. I. D. Prothonotarius Apost. ac Illustriss. & Reuerendiss. D. N. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & officialis Gener. etc.

Vniuersis, & singulis præsentes nostras litteras inspecturis, pariterque lecturis notum facimus, atque testamur; & præsertim Illustriss. & Reuerendiss. D. N. Archiepiscopo N. qualiter procedentes iure ordinario in causa corā Nobis inter N. de N. & N de N vertente super tali re, & aliis, prout in Actis, fuit seruatis seruandis per Nos interpositum decre ū interlocutorium, per quod fuit dictum, exceptionem transactionis pro parte N. oppositam, esse reseruandam ad merita causæ, & interim fore, & esse procedendum ad vl eriora, à quo quidem decreto dictus N. sentiens se grauatum, appellauit ad Illustriss. & Reuerendiss. dominationem Vestram. Verum, Illustriss. & Reuerendissimum Dominum Peritorum Iureconsultorum communicato Consilio, huiusmodi appellationi non duxi, (ex tali causa & exprimatur) *aliquatenus deferendum, eo quod in appellatione asseruit, quod eius exceptionem admittere nolui, & iurisdictionis sibi copiam facere denegaui, quod quidem falsum est, cum & exceptionem ad probandum admiserim, & iurisdictionis copiam sibi facere obtulerim Has igitur litteras sibi concedendas duxi meo sigillo obsignatas, quibus notifico dominationi Vestræ Illustriss. ac Reuerendiss. causam appellationis, & meæ refutationis. In quorum fidem, etc. Datum, &c. die, &c.*

N. Vicarius Gener.

Locus † sigilli. N. Notarius, &c.

124 Idem seruari potest in aliis Apostolis concedendis mutatis mutandis, vt si dati fuerint Reuerentiales, dici poterit:

Verum, Illustriss. Domine, habito Iurisperitorum consilio huic appellationi nō esse deferendum ex tali causa aliquatenus duxi, nec illum ab obseruatione, & examine mei iudicij dimittendum; ob vestram tamen reuerentiam eidem præcepi, vt à receptione præsentium, vsque ad finem mensis currentis cum his litteris vestro se conspectui repræsentet. In cuius rei testimonium præsentes litteras manu nostra signatas, & per infrascriptum Curiæ nostræ Episcoplis Notarium, subscriptas, sigilloque nostro munitas fieri iussimus. Datum, &c. Et similiter fieri potest, quando dantur Apostoli Dimissorij, vel Testimoniales mutatis mutandis.

In quibusdam vero aliis Tribunalibus sequens adhibetur forma; si appelletur immediatè ad Summum Pontificem, videl.

Sanctissimo in Christo Patri, & D. Domino N. Sacrosanctæ Romanæ, & Vniuersalis Ecclesiæ Sūmo Pontifici; N. de N. Vicarius Generalis Episcopi N. deuotus, fidelis, ac obediens post pedum deosculationem.

Nouerit Sanctitas Vestra, quod cum in causa, quæ inter N. de N. Actorem ex vna, & N. de N. reum conuentum ex altera partibus, de, & super tali, vel tali re, &c. coram me in Iudicio vertebatur, sententiam pro prædicto N. de N. Actore contra præfatum N. de N. Reum conuentum tulissem diffinitiuam, ab huiusmodi sententia Idem N. de N. ad Sanctitatem Vestram, Sedemq; Apostolicam appellauit. Idcirco ipsum N. de N. appellantem à meo iudicio dimitto, & ad Sanctitatē Vestram his litteris in testimonium præmissorum sigillo nostro munitis præsentandū dirigo. In quorum fidem, &c. Datum, &c.

Vel alio modo, videlicet.

Sanctissimo in Christo, &c. vt supra.

Nouerit Sanctitas Vestra, quod cum in causa tali inter N. & N. coram me in hoc Tribunali N. vertente, diffinitiuam tulissem sententiā; & Idem N. ab huiusmodi sen entia ad Sanctitatem Vestrā, Sedemque Apostolicam appellauerit: Ideo ipsum N. è meo iudicio dimitto, & ad Sanctitatem Vestram his litteris comitatum remitto. In quorum, &c. Datum, &c.

Quod si concederentur Apostoli Refutatorij vti potest infrascripta.

Forma Apostolorum Refutatoriorum.

N. de N. Vicarius N. &c. Tibi N. de N. salutem. Quoniam à diffinitiua sententia, quæ per Nos, nostramque Curiam prolata fuit, in causa inter Te, & N. de N. prout in actis, appellasti; Cum autem friuolè, ac temerè nobis visum fuit appellatum fuisse: Propterea appellationi tuæ nō duximus deferendum; sed solum pro apostolis refutatorijs respondendum. Quos concedimus, etc. In quorum fidem, &c.

Vel alio modo, videlicet.

Quoniam, quam tū à nostra diffinitiua sententia aggressus fuisti, appellatio friuola Nobis temereque suscepta visa fuit; eidem propterea

nequa-

nequaquam detulimus; hoc tibi dumtaxat responsum pro apostolis refutatorijs concedentes. In quorum fidem, &c.

Vel alio modo, videlicet.

Sanctissimo in Christo, &c. vt supra.

Nouerit Sanctitas Vestra, quod cum in causa, que inter N. de N. Actorem ex vna parte, & N. de N. Reum conuentum ex altera super petitione talis rei, & alias, vt in actis, in hac Curia vertebatur, diffinitiuam pro prædicto N. de N. Actore protulissem sententiam; ab huiusmodi sententia N. de N. præfatus Reus conuentus ad Sanctitatem Vestram, Sanctamque Apostolicam Sedem appellauit. Cum verò huiusmodi appellatio friuola sit, ac frustratoria, temerè quippe, & nulla ratione interposita, atque adeo illi meritò deferendum non sit; Nec ego propterea detuli; sed hoc tantùmmodò Refutatorios Apostolos eidem sum impertitus. In quorum fidem, &c.

Si verò dantur Apostoli Reuerentiales, poterit fieri infrascripta.

Forma Apostolorum Reuerentialium.

N. de N. Vicarius Generalis N. &c. siuè N. de N. Iudex &c. Tibi N. de N. Quamuis appellatio tua friuola Nobis, temerèque suscepta visa fuerit, ob nostram tamen in Apostolicam Sedem, ad quam appellasti, reuerentiam, ac venerationē, illi duximus deferendum, vt re ipsa detulimus. Nos tibi proinde Reuerentiales Apostolos concedentes In quorum fidem &c.

Quando autem accidit casus, vt pars contra quam fuit appellatum consentit, vt Iudex à quo deferat appellationi per partem aduersam interpositæ, quamuis friuola fuerit, tunc erit, vt sequitur.

Forma Apostolorum Conuentionalium.

N. de N. Vicarius, &c. vt supra. *Tibi N. etc. Cum in causa, quæ coram Nobis inter N. de N. Actorem ex vna, & N. de N. Reum conuentum ex alia partibus vertebatur, de, & super tali re, &c. et alias vt in actis, &c. diffinitiuam pro prędicto N. Reo conuento contra præfatum N. de N. Actorem protulissemus sententiam; ad Apostolicam Sedem Idem N. de N. Actor appellauit; Nobisque pręfata appellationi, vt potè friuolę, temerèque susceptę non deferentibus, prædictus N, de N. Reus conuentus eam censuit admittendam, vt de facto admisit. Cumque à Nobis debita cū instantia Apostolos petijsset; Hos conuentionales eidem fumus impertiti. In quorum, &c.*

Quod si dandi essent Apostoli Testimoniales à Notario, siuè ab Alio honesto viro, coram quo appellatum fuit infrascripta erit.

Forma Apostolorum Testimonialium.

N. de N. Notarius, etc. Vel *N. de N. V. I. D. etc. Tenore præsentium omnibus, & singulis has nostras litteras inspecturis, pariterque lecturis fidem facimus, et attestamur. N. de N. Reum conuentum legitimè appellasse à quadam sententia contra ipsum ad fauorem N. de N. Actoris latam à Reuerendiss. D. N. Vicario N. sub die . . . mensis . . . præsentis anni . . . & nunc coram Nobis, alijsq; testibus infrascriptis iterum appellare tempore, locoque congruo intra tempus à iure statutū necnon nō semel tantùm, sed iterùm, ac tertio, ab eodem præfato Domino Generali Vicario N. humiliter, instanterquè petijsse, vt Apostoli sibi ad appellationem suam prosequendam, concederentur; qui tamen à prædicto D. Reuerendiss. Vicario Generali eidem N. de N. appellanti fuere denegati. Vnde in horum omnium fidem has ei testimoniales litteras, cum testium infrascriptorum subscriptione signoque solito munitas impertiui. In quorum, &c. Datum N. die . . mensis . . . anni . N. de N. &c.*

Vbi verò occurrit, vt Vicarius, siue alius Iudex Apostolos nō denegauerit expresse, neque de illis aliquo modo responderit; sed solùm artificiosè, ac malitiosè procrastinauerit, vt fortasse tempus à iure statutū transiret, dici poterit, post verbum *concederentur*, inclusiuè: *Qui tamen à præd. cto Reuerendiss. D. Vicario Generali N. siue ab N. &c. procrastinante, ac quotidie differente, eidem N. de N. àppellanti concessi non fuere, differendo, & protrahendo de die in diem; quæ quidem dilatio, cum callida, & malitiosa eidem appellanti, & Nobis visa fuerit; ne iustitia iniquè impediatur, has præfato appellanti testimoniales litteras cum testibus infrascriptis impertiui. In quorum fidem, &c. Datum, &c.*

Quando autem eueniret casus, vt Aliquis appellaret à sententia contra se lata, intra legitima tempora à iure præscripta in *cap. anteriorum. 2. q. 6* hoc est infra dies decem, sed Vicarius, siue alius Iudex ægrè ferret, quod ab eo, eiusque sententia appellauerit; & proinde minatus fuerit velle appellantem carcerare; vel aliquid aliud malum facere; & ob id appellans perterritus appellationem legitimè interpositam prosequi nō est ausus, ac proinde Apostolos ab eo petere non potuit; tunc appellatur coram honestis viris, *iux. c. fin. de appell.* & fieri poterunt sub alia infrascripta, vel simili.

Forma Testimonialium cum causa prædicta.

N. de N. Notarius; &c. vt suprà. *Vigore præsentium omnibus, ac singulis fidem facimus,*

& attestamur, quod cum N. de N. die . . . mensis . . . anni. . . . appellauit ad Sanctam Sedem Apostolicam à quadam sententia contra ipsum à Perillustri, & Reuerendiss. D. Vicario Generali. N. lata; Idem Reuerendissimus Dominus Vicarius tali appellatione se pregrauatum ostendit. Quare minitando, prædicto N. de N. appellanti dixi, quod suam exequeretur sententiam, non obstante tali appellatione, & si eum amplius de huiusmodi appellatione loquentem audires, carceribus præciperet mancipandum. Quapropter à prædicto Reuerendissimo Domino Vicario Apostolos petere nequaquam ausus est idem N. de N. sed tamen nobis coram testibus infrascriptis instanter, instantiùs, & instantissimè, non semel tantùm, ac bis, & ter: imò quater, & pluries intra tempus à iure prefixum, vt sibi ijdem Apostoli concederentur, supplicauit. Cum verò quas idem Dominus Vicarius minatur pœnas, exequi soleat; ac iusta petentibus non sit denegandus assensus; & vnius cuiusque sint partes efficere, ne iustitia impediatur; omnibusque tandem proximi cura sit à legis Authore demandata, prędicto N. de N. hos testimoniales Apostolos libenti animo concessimus. In quorum fidem, &c. Datum, &c.

Notandum est hic, quod omnes supra notatæ formulæ deseruire poterunt, etiam in causis criminalibus, quando appellatur à sententijs in huiusmodi Iudicijs latis; paucis tamen verbis mutatis, vel additis, iuxta factorum diuersitatem. Quod remittitur peritiæ, & prudentiæ Iudicis, & practicæ Notarij, seu Actuarii.

SECTIO II.

De effectibus Appellationis.

SVMMARIVM.

1 *Primus effectus appellationis est, vt ea pendente nihil innouari debeat.*
2 *Alter effectus est, quod vim sententiæ suspendit.*
3 *Alter est, quod reducit causam ad terminos litis contestatæ.*
4 *Alter est, quod ligat manus Iudicis, à quo.*
5 *Alter est, vt gesta medio tempore, sint nulla.*
6 *Casus, in quibus non obstante appellatione Iudex à quo procedere potest.*
7 *Excommunicatio non suspenditur per appellationem.*
8 *Fructus sequestrantur, non obstante appellatione.*
9 *Legatum non suspenditur per appellationem.*
10 *Sententia fauore animarum, neq; suspenditur per appellationem.*
11 *Appellatio ab eo, quod quis facere tenetur, non ligat Iudicem, ne procedat.*
12 *Preceptum Iudicis non suspenditur per appellationem.*
13 *Carceratus appellans non statim liberatur.*
14 *Notarius delinquens punitur, non obstante appellatione.*
15 *Possessio turbata restituitur, non obstante appellatione.*
16 *Absolutio ab excommunicatione non suspenditur per appellationem.*
17 *Appellans cogitur prosequi appellationem.*
18 *Sententia exequi potest, non obstante appellatione, nisi prosequatur appellatio intra terminum prefixum.*
19 *Ignorantia appellationis quid operetur.*
20 *Casus de Iure Regni, in quibus proceditur non obstante appellatione.*
Taxatio expensarum non suspenditur per appellationem.
21 *Sententia Sacri Regij Consilij neq; suspenditur per reclamationem.*
22 *Assistentia sententia, neq; impeditur per appellationem.*
23 *Sententiæ confirmatæ à Magna Curia Vicariæ neque suspenduntur per appellationem.*
24 *Decreta affirmatiua Magnæ Curiæ Vicariæ, neque.*
25 *Sententia minimæ quantitatis, neque suspenditur.*
26 *Sententia Sacri Consilij, à qua fuit reclamatum, neque.*
27 *Sententia syndicatorum neque suspenditur.*
28 *Sententia Rationalium Vniuersitatis neque.*
29 *Sententia Delegati Principis supremi neque.*
30 *Innouatio, appellatione pendente tripliciter fit.*
31 *Accessiones circa sententiam, quæ?*
32 *Prosequutio actorum qualiter fiat, appellatione pendente.*
33 *Innouatio appellatione pendente multipliciter contingit.*
34 *Innouatio respectu partium, quæ?*
35 *Sententia in iudicatum transacta, an exequi possit sine citatione partis.*
36 *Citatio partis in exequutione sententiæ, quando non requiratur.*

1 EFfectus, qui nascuntur ex appellatione iustè, & legitimè interpositæ plures sunt; Quorum præcipuus est, vt Iudex à quo fuit appellatum, pendente appellatione, non possit aliquid innouare, sed omnia remanere debent in eodem statu, in quo erant tẽpore appellationis emissæ, *vt habetur in cap. appellatione 2. q. 6. cap. bona, & cap. secundò requiris de appellat. l. vnic. ff. nihil innouand. appellat. pendent. & l. 3. C. de appellation.* aliàs omnia innouata reuocantur, tam-

tamquam attentata, de quibus dicemus *infra Sect. 5. per tot.*

2 Secundus est, quod suspendit vires, & virtutem sententiæ diffinitiuæ, inspecto futuro euentu; si verò inspiciatur præsens status, extinguit vires, & præsumptiones eiusdem. Gloss. *in l. fin. ff. ad Turpillian.* quam sequuntur Bart. Bald. & Angel. *in l. tale pactum §. qui prouocauit. ff. de pactis.* & ex nostris Regnicolis Afflict. *in constitution. Regni incip. Appellationum tempora, & in decis.* 188. *num.* 5. *& decis.* 296. *n.* 3. Capic. *decis.* 231. *n.* 8. & Franc. *decis.* 370. *n.* 14.

3 Tertius est, quod appellatio à diffinitiua reducit causā ad terminos litis contestatæ. *l. ita demum C. de procurator.* Capic. *decis.* 28. *num.* 6. & Franc. *d. decis.* 270. *n.* 17.

4 Quartus effectus est, quod ligat manus Iudicis, à quo fuit appellatum, vt non possit se amplius intromittere in causa. *l. à sententia C. de appell. & cap. non solum de appellat. in* 6.

5 Quintus est, quod non solum, sine inhibitione suspendit iurisdictionem Iudicis, qui sententiā tulit, sed etiam si aliquid egerit intra decem dies, qui dantur ad appellandum, annullantur. *d. cap. non solum de appell. in* 6. tamquam attentata, vt dicemus inferius.

6 Sunt tamen multi casus, in quibus Iudex à quo est appellatum, non obstante appellatione interposita, potest aliquid innouare, & agere. Quorum quidam sunt de Iure communi, & quidam de Iure Regni. De Iure communi: Primus est, vt in omnibus casibus, in quibus regulariter nō admittitur appellatio, Iudex possit procedere, & agere quod superest agendum, post sententiam, non obstante appellatione, casus autem in quibus appellatio non admittitur, ponuntur per Gloss. *vlt. in cap. licet* 2. *q.* 6. & per Nos enunciati fuerunt *sup. hac ead. p.* 3. *Sect.* 1. *num.* 15.

7 Secundus casus est, in sententia excommunicationis, nam si excommunicatus appellauerit ab ea, non obstante appellatione, adhuc poterit Iudex illum denunciare. *cap. pastoralis §. verum de appellat.* ex ratione, quam addux. *sup. p.* 1. *Sect.* 3. *Subsect.* 1. *num.* 27. *&* 28.

8 Tertius est, quando agitur de restitutione fructuum in sententia, & est suspitio, quod Reus illos dilapidare possit, nam in tali casu non obstante appellatione fructus sequestrari poterunt. *cap. quoties* 2. *q.* 6. *cap. fin. de caus. possession. & fruct. l. Imperatores. §. fin. ff. de appell. & l. ab exequutore C. quor. appellat. non recip.* & notat Afflict. *decis.* 188. *&* 185.

9 Quartus est, quando sumus in sententia lata contra hæredem conuictum super legato, nam tunc si appellat, non defertur appellationi; Imò tenetur cauere de illo restituendo. *l. postquam §. Imperator. ff. vt legat. vel fideicomm. nom. caue.*

10 Quintus est, quando agitur de periculo animarum, & in fauorem matrimonij. *cap.* 2. *de matrim. contra interdict. Eccles. contract.*

11 Sextus est, quando Episcopus præcipit alicui de sua Diœcesi, vt faciat aliquid, ad quod de Iure communi tenetur, ille verò dicit, se nō teneri, quia habet priuilegium, vel ob aliam causam; nam tunc si appellauerit, adhuc poterit Episcopus illum excommunicare, dummodo reuerà ad id teneatur. *iuxta tradit. in cap. significauit. de censib.*

12 Septimus est, quando fit præceptum debitori confesso, vt soluat, nam à tali præcepto non datur appellatio, & sic non obstante appellatione cogitur per Iudicem soluere. *l. si debitori. ff. de iudic.*

13 Octauus est, quando quis condemnatur de aliquo crimine, & appellat ad superiores, nam adhuc detineri potest, & debet in carceribus, si fideiussores habere non possit, donec Iudex ad quem, aliter prouiderit. *arg. cap. arguta.* 2. *q.* 6. *& l. eos, qui §. super his C de appell.*

14 Nonus est, quando sumus in delinquente notorio, nam tunc non obstante appellatione potest Iudex, à quo, illum punire. *cap. proposuit in fin. de appell. cap. Tua de cohabit. cler. & mul.*

15 Decimus est, quando agitur de reformatione turbatæ possessionis, nam tunc non obstante appellatione, adhuc Iudex poterit possessionem turbatam restituere, & reformare, si in re, de qua lis vertitur, appellans turbetur. *cap. cum teneamur. de appellation.*

16 Vndecimus est, quando Iudex Ecclesiasticus intromittit se iurisdictioni in absoluēdo aliquem ab excommunicatione per ipsum lata, si cautionem recipit nomine Ecclesiæ, etiam si appellatum fuerit, & appellationi interpositæ detulerit. *cap. qua fronte de appellat.* vbi Gloss. & DD.

17 Duodecimus est, quod non obstante appellatione potest cogere appellantem vt suam appellationem prosequatur, & ad hoc præfigere illi terminum. *cap. consuluit.* 1. *in fin. & cap. reprehensibilis. §.* 1. *de appellat. cap. cum sit eod tit.*

18 Decimustertius est, quod si præfixerit terminum ad prosequendam appellationem, & nihilominus appellans intra intra illum terminū non prosequitur; tūc Iudex poterit suam sententiam exequi, & in

in causa procedere ad vlteriora necessaria. *cap. cum sit Romana §. 1. cap. ad haec 2. & cap. ad aures de appellation. vid. cap. personas eod. tit.*

Quod tamen limitatur, quando appellans fuit legitimè impeditus, & iusta de causa prosequi non potuit. *cap. ex ratione de appell.* vbi Gloss. *in verb. impotentiam.* ponit multos casus impedimenti.

19 Decimusquartus casus est, quando Iudex ignorat, appellationem fuisse interpositam, quia fortè fuit appellatum coram Notario causæ, ipso absente, vel si fuerit appellatum ad Papam, Iudice ad huc ignorante. *cap. si duobus de appell.* nam tali casu, non obstante appellatione, poterit in causa procedere.

De Iure verò Regni Neapolitani sunt multi Alii casus, in quibus non obstante appellatione interposita potest Iudex a quo aliquid agere.

20 Quorum primus est, quando in sententia taxauit expensas, ad quarum solutionem condemnauit partem victam, tunc enim exequi poterit sententiam, quoad taxationem expensarum, non obstante, quod sit appellatum à tali taxatione; Ratio est, quia quando Iudex procedit in taxatione expensarum, non dicitur innouare, sed tantum pronunciata declarare. Carauit. *super Rit. Magnæ Cur. Vicar.* 298. *numer.* 24. maximè si in sententia fuit reseruata taxatio expensarum Curiæ, & Iudici, vt fieri solet. Idem Carauit. *sup. rit.* 310.

21 Secundus est casus, quando sumus in sententia Sacri Consilij, à qua, vt dictum fuit supra, reclamatur, non appellatur, nam pendente reclamatione, sententia mandatur exequutioni, præstita tamen cautione de restituẽdo in casu retractationis. Afflict. *decis.* 314. & Franc. *decis.* 135. & 193. Ratio est, ne ordinationes, & decreta tanti Tribunalis, reddantur irrita, & inania *vt habetur in Pragmat. 5. de offic. Sac. Reg. Consil.* Quod non procedit, quando executio sententiæ dicti Sacri Consilii esset irretractabilis, & irreuocabilis, nam tunc retardaretur ipsius exequutio Franc. *in decis.* 139.

22 Tertius est casus in sententia lata super iudicio assistentiæ, nam tunc, non obstante appellatione interposita, Iudex liquidatis bonis, super quibus præstanda erit assistentia, & præstita cautione de restituendo in casu retractationis, suam sententiam super assistentia latam exequi poterit, *vt habetur in Regia Pragmatic. quæ incip. Magna Curia Vicaria Rituum sub rubr. de appell.* & tradit Afflict. *decis.* 261. 287. & 288. & Franc. *in decis.* 86. 120. & 136. vbi latè agitur de viribus, & forma seruanda in sententia assistentiæ.

23 Quartus est, quando agitur de duabus sententijs conformibus per quoscumque Iudices latis, quæ sint infra summam 25. vnciarum, & ambæ fuerunt confirmatæ à Magna Curia, nam tali casu exequutioni demandari poterunt, non obstante appellatione interposita ad Sacrum Consilium, *vt disponitur per Regiam Pragmatic. 3. sub tit. de offic. Sacri Reg. Consil.* Et idem dicendum est, quando sententiæ essent latæ, vna à Iudice ordinario, & altera ab Arbitro, in quem fuit per partes factum compromissum.

Similiter idem seruatur in duabus sententijs conformiter latis à Iudicibus Magnæ Curiæ Vicariæ, & sunt infra dictam summam 25. vnciarum, nam exequutioni mandantur, non obstante appellatione ad Sacrum Consilium interposita, *vt habetur in Reg. Pragmat. exordien. Hos autem §. fin autem de offic. Sacr. Reg. Consil.* & per Afflict. *decis.* 28. 39. & 47.

24 Quintus est in quolibet decreto affirmatiuo lato à Magna Curia Vicariæ, nam non obstante appellatione, mandatur exequutioni, quia à decretis affirmatiuis Magnæ Curię non datur appellatio ad Sacrum Consilium. Afflict. *decis. allegat.* 261. vbi etiam declarat, quæ decreta dicantur affirmatiua.

25 Sextus est in sententia lata infra duas vncias, à qua non datur appellatio, & proinde non retardatur exequutio. *per Rit. Magn. Cur. Vic.* 257.

26 Septimus est in sententia Sacri Cõsilij, quando fuit semel reclamatum prima vice, nam quando in causa reclamationis fuit confirmata sententia eiusdem Sacri Consilii, si iterum reclametur, non obstante tali reclamatione exequutioni mandatur sententia, quia non potest bis reclamari, sed est perpetuum silentium imponendum. Franc. *decis.* 153. *per text. in l. Is, qui aduersus C. de precib. Imper. offer.*

27 Octauus est in sententia lata per syndicatores contra officialem syndicatũ, nam tunc exequutioni mandatur, pręstita cautione de restituendo in casu ratractationis, non obstante appellatione, *vt in Regia Pragmat. incip. Regiæ Dignitati sub tit. de syndicat. officialium.*

28 Nonus casus est, quando sumus in sententijs latis per Rationales deputatos ad videnda computa alicuius Vniuersitatis, quæ elegit syndicum, vel alium officialem circa administrationem bonorum ipsius Vniuersitatis, nam sententiæ, seu significatoriæ, vt ibi dicitur, latæ per Rationales

nales prædictos poterunt exequutioni mãdari, præstita tamen cautione de restituendo in casu retractationis, non obstante appellatione interposita, & ratio est, quia tales sententiæ, seu significatoriæ habent exequutionem paratam. Franc. *decis.* 347.

29 Vltimus est, quando Rex catholicus, vel eius Prorex committeret aliquam causam alicui particulari iurisperito, cum clausula, vt procedat nomine Regio; nunc enim sententia ab huiusmodi Doctore lata poterit exequutioni demandari, non obstante appellatione, præstita similiter cautione de restituendo in casu retractationis, vt supra Capic. *decis.* 111.

30 Sed aduertendum erit Primò circa innouationem actorum, appellatione pendente, quod tribus modis poterit Iudex aliquid facere, & innouare, appellatione pendente. Primò circa exequutionem sententiæ. Secundo circa accessiones, quæ fiunt in sententia. Et tertiò circa prosequutionem processus, & actorum factorum in causa principali pro iustificatione appellationis.

Quoad primum Iudex poterit innouare mandando exequutioni sententiam in casibus supra relatis, tam de Iure communi, quam de Iure Regni; circa verò reliqua appellatio ipsa valet, & in omnibus aliis effectibus appellationis procedit, vt tradit Afflict. *in decis.* 261. Franc. *decis.* 120. & Carauit. *in rit. Magnæ Cur Vic.* 257. *num.* 2.

31 *Quoad secundum* circa accessiones, quæ quidem sunt, fructus, expensæ, & interesse, de quibus loquitur Bald. *in l.* 1. *C. de fructib. & lit. expens. & l. vnic. C. de sent. quæ pro eo, quod interest.* est notandum, quod duobus modis poterit Iudex innouare. Primò prouidendo circa sequestrationem fructuum, ne fructus dilapidentur, vt dictum est *sup. num* 8. *& habetur in iuribus ibid. allegat.* & per Afflict. *decis.* 185. Secundo liquidando illos, maximè quando in sententia, liquidationem faciendam expressit, *vt sup. dictum fuit num.* 20. de taxatione expensarum. Et ratio est eadem, quæ ibidē, quia scilicet, quando Iudex appellatione pendente liquidat fructus, vel expensas, aut interesse, nihil innouare dicitur, sed tantum pronunciata declarare videtur. *l. hæredes palam. §. si quis. ff. de testam.* de quo egit etiam Afflict. *decis.* 35.

32 *Quoad tertium*, nimirum prosequutionem processus, & actorum in causa principali factorum pro iustificatione appellationis, est notandum, quod regulariter quidquid Iudex facere potest, pendente lite, ante sententiam poterit etiam facere, pendente appellatione, post sententiam per text. *in l. post quam § Imo vera* [illegible] *ff. vt legat. et fideicom. nom. caueat.* sequitur Franc. *in decis.* 370. *num.* 15.

33 Aduertendum est secundò, quod prædicta innouatio, appellatione pendente, potest dupliciter contingere. Primò respectu Iudicis: Et secundò respectu partis. Respectu Iudicis, etiam bifariam, Primò quoad Iudicem, à quo; Et secundò quoad Iudicem, ad quem.

Respectu Iudicis, à quo, fit innouatio, quando Iudex post appellationem à sententia diffinitiua, vel interloquutoria, ipsa appellatione pendente, aliquid agit, quæ innouatio sustinetur, antequam ei fuerit inhibitum per Iudicem ad quem; post inhibitionem verò sibi factam, nihil prorsus innouare potest, quia per appellationem sunt ligatæ manus Iudicis. *cap. non solum de appellation. in* 6. *& l.* 1. *ff. nihil. innou. appellat. pend.* & ibi Glos & Bart. vbi idem firmant vt scilicet non solum non possit aliquid innouare appellatione pendente, sed etiam infra decem dies post sententiam ad appellandum concessos, & plenè notat Franch. *in cap. consuluit il* 2. *& cap. bonæ de appellat.* vbi Abb. Felin. & Alii. Quod quidem a fortiori procedit, si fuerit facta inhibitio Iudici à quo per Iudicem ad quem, vt amplius non se intromittat in causa, prout obseruat Carauit. *in Rit. Magnæ Cur. Vic.* 258.

Respectu verò Iudicis, ad quem appellatum est, fit innouatio, quando ipse prouisionem aliquam facit circa sequestrationem fructuum, de quorum dilapidatione timetur, *vt per l. Imperatores §. fin ff. de appell.* notat Salicet. *in l.* 3. *C. eod.*

34 Innouatio autem respectu partis, etiam dupliciter fieri potest, nimirum respectu partis appellantis, & respectu partis appellatæ. Respectu partis appellantis, fit, quando ipsa post interpositam appellationem facit aliquem actum contrarium appellationi, & talis innouatio est prohibita, vt tradit Innoc. *in c. bonæ de appellat* & Abb. *in cap. dilectæ de except.*

Respectu verò partis appellatæ innouatio fit, quando ipsa resisteret appellationi, dicendo, non posse, nec debere appellari, & hæc innouatio est pariter prohibita. Anton. de Butr. *in d. cap dilectæ de except.* sequitur Io. Anton de Nigris *super capitul. Regni, quod incip. subditorum num* 111. *limit.* 19.

35 Aduertendum est tertio pro complemento huiusmodi materiæ de effectibus appellationis, quod, vt alias supra dictum est, quando non appellatur à sententia infra decem dies, ipsa transit in rem iudicatam, dictis decem diebus transactis, hoc est recipit authoritatem, & vires rei iudicatæ.

dicatæ, vt scilicet sententia possit exequutioni demandari. *iuxta tex. in cap. quoad consultationem de sentent. & re iudic. cum similibus.* Etiam parte non citata, vt practicatur in Regno. *per Rit. Magna Cur. Vic. 188.* vbi habetur; quod ideo hoc fit, quia huiusmodi sententia, quæ fecit transitum in rem iudicatam, assimilatur obligationi stipulatæ penes acta Curiæ, sed talis obligatio mandatur exequutioni absque citatione, ergo similiter sententia in rem iudicatam transacta exequi poterit parte non citata, sed tamen duo concurrere debent, vt hoc locum habeat. Primum est, vt Iudex, qui tulit sententiam, quæ transitum fecit in iudicatum, viuat, ac etiam viuat victus, contra quem fuit lata sententia; alioquin si Iudex, aut victus, esset mortuus, tunc contra successorem victi non poterit exequutioni mandari, ipso non citato. ita notabiliter tradit Afflict. *in constit. Regni incip. dilationes. num. 38.*

36 Secundum, quod concurrere debet, est, vt sententia transacta sit in rem iudicatam de recenti, nam si fecisset transitum, ante multos annos, & sic sententia esset antiqua, tunc neque mandari poterit exequutioni, parte non citata. Andr. de Isern. *in d. constit. dilationes.* Quando autem sententia transitum faciat in rem iudicatam, & in quibus casibus non transeat, *diximus sup. p. 2 Sect. 3. Subsect. 2. à num. 53. cum plur. seqq.* Necnon quando transeat, & exequutioni mandari possit ex alio capite, quia scilicet non obstante, quod fuit appellatum à sententia, non fuit appellatio prosequuta, dicemus infr. *Sect. seq. à n. 23. cum seqq.*

Praxis, ac forma prædictorum non habetur hic, quia necessaria non exist matur, cum quilibet ex se illam habere poterit ex dictis & notatis in superioribus obseruationibus.

SECTIO III.

De tempore concesso appellanti ad prosequendam appellationem.

SVMMARIVM.

1 *Tempus prosequendi appellationem est vnius anni, & ex causa biennij.*
2 *Ex iustissima tamen causa est triennij.*
3 *Tempus prædictum per Iudicem breuiari potest.*
4 *Tempus prædictum, quando incipiat currere.*
5 *Impeditus prosequi, protestari debet super impedimento.*
6 *Iustè impeditus pluribus modis dicitur. Infirmitas, Paupertas, Captiuitas, Tempestas, & similia dicuntur iusta impedimenta.*
7 *Impedimentum qualiter probetur.*
8 *Impedimentum est probandum, aliàs elapso anno sententia exequi potest.*
9 *Ita seruandum magis consentaneum est.*
10 *Fatale, vnde dicatur.*
11 *Practicà Regni Neapolitani; quoad tempus prosequendi appellationem.*
12 *Personæ priuilegiatæ habent quadriennium ex causa impedimenti ad prosequendam appellationem.*
13 *Tempus ad prosequendum non procedit in interlocutoria.*
14 *Princeps sæcularis iurisdictione caret super Ecclesiasticis.*
15 *Causa appellationis in Regno, quomodo afficitur.*
16 *Practica Regni, quoad personas appellantes.*
17 *Appellans in Regno, quid facere teneatur.*
18 *Tempus prosequendi, quantum duret.*
16 *Termini soliti à Iudice dari appellanti ad prosequendum.*
20 *Terminus prorogari potest per partes ipsas, sicut per Iudicem.*
21 *Terminus decem dierum per partes prorogari minimè potest, sicut ad prosequendum.*
22 *Appellatus in Regno potest prosequi appellationem post lapsum 50. dierum, si appellans negligens fuerit.*
23 *Appellatio, quot modis efficiatur deserta.*
24 *Sententia exequi potest, si appellatio effecta fuerit deserta.*
25 *Iudex à quo sententiam suam desertam declarat; quando appellatio non fuit introducta.*
26 *Desertio appellationis, si declaretur per sententiam, appellationem habet, & suspenditur executio.*
27 *Deserta appellatione, in dubio non declaratur talis. Citatio partis, an requiratur in declaratione desertionis appellationis.*

1 Tempus de iure communi præscriptum ad prosequendam appellationem, quando quis à sententia contra se lata appellauit intra decem dies, est vnius anni regulariter, intra quem comparere debet coram Iudice ad quem, & instare pro expeditione causæ appellationis, &

iste annus dicitur primum fatale. Et quãdo appellans fuerit legitimè impeditus, ex iusta causa, habet alium annum, & sic secundum fatale, *vt habetur in cap. ei, qui appellat. in princ. 2. q. 6. cap. cum sit romana, cap. ex ratione, & cap. constitutus de appell. Clem. sicut eod. tit. de appell. & Auth. ei, qui appellat. C. de temporib. appellat.* vbi DD. *communiter*, & Prat. *ad Muscatell. p. 2. Glos. finiendum, & Glos. fatale.*

2 Quod si etiam in secundo anno fuerit legitimè impeditus, datur ei tertius annus, ex iustissima tamen causa, & per viam restitutionis in integrum, vt probatur *in d. cap. ex ratione de app.* Primus autem, & secundus annus dantur ipso iure, non per restitutionem in integrum, vt tertius. Innoc. Abb. & DD. *in d. cap. ex ratione*, Gloss. Bart. & Alij *in d. Aut. ei, qui appellat.* Quæ tamen conclusio declaratur per Abb. *in d. cap. ex ratione col. 4.* vt procedat, quando appellans in toto secundo anno fuisset impeditus; alias conceditur illi restitutio solum in eo tempore, quo fuit impeditus, non totus annus. vide latè congesta per Prat. *vbi sup. in Glos. secundum fatale.*

3 Est tamen aduertendum, quod dictum tempus potest ex causa breuiari, & moderari per Iudicem à quo, & tunc elapso termino à Iudice dato firma remanet sententia, quia appellatio tunc dicitur deserta, & sic exequutioni mandari potest, *cap. cum sit romana, cap. personas cap. oblata cap. reprehensibilis, & cap. sepè de appell.* vbi Glos. & cõmuniter DD. Et de iure Regni Neapolitani probatur *in constit.* incipient. *appellationum tempora vers. cæterum*. Quod locum habet, tam in sententia diffinitiua, quam in interlocutoria, *vt in d. cap. cum sit romana in princ.* & similiter in appellatione extraiudiciali, *vt in cap. constitutus de appellation. & d. Clem. sicut eod. tit.* de quo etiam infr. *n.* 18.

4 Sed quæritur, quando nam incipiat currere primum fatale?

Respondetur, quod incipit currere à die interpositæ appellationis, *vt probatur in tex. d. Clem. sicut*, & not. Abb. *in d. cap. ex ratione notab.* 1. Muscatell. *d. p. 2. Glos. finiendum n. 3.*

5 Vnde si appellans impeditus fuerit appellationem prosequi infra primum fatale, adhoc, vt gaudeat secundo fatali, sine contradictione, cautela traditur, vt protestetur de impedimento, tam si proueniat ex facto Iudicis, quam ex alia causa, ex parte ipsius appellantis. ita Franch. *in d. cap. ex ratione col. 4. in fin. & col. seq. vers. sed dubitatur adhoc*, & ibid. Cardin. *in 4. col.* cum quæstio sit inter Doctores, nam Alex. *in cons. 19. col. 2. vol. 1.* Bald. *in d. cap. ex ratione in fin.* & DD. communiter *in l. properandum §. sin autem vtraque C. de iudic.* asserunt, quod si stat per Iudicem, quominus prosequi possit, debet pluries protestari, & si impediretur alia causa, & non facto Iudicis, secundum illos, non requiritur protestatio, sed sufficit, quod postea probetur iustum impedimentum; Alij verò aliter distinguunt, ideo ad euitandas disputationes, consulerem, vt semper protestetur de impedimento iuxta doctrinam Franc. & Cardin. *in d. cap. ex ratione.*

6 Quæritur secundò, quando nam quis dicatur iuste impeditus, ita vt primum fatale ei non currat?

Respondetur, quod supposito impedimento ex parte appellantis, cum possit etiam impedimentum prouenire ex facto Iudicis, vt dixi, ex consensu appellati, & ex facto tertij, dici potest iuste peditus pluribus modis.

Primò, si fuit infirmitate aliqua graui infirmitate, ob quam prosequi non potuit, *cap. placuit, 18. dist. et cap. si ægrotus 3. q. 3.* nam ægritudo partis, vel Iudicis prorogat diem *l. quæsitum. ff. de re iudic.*

Secundò si fuit impeditus ob paupertatem, quia paupertas excusat Bald. *in l. 2. § si quis q. vlt. ff. si quis caut.* Mathesill. *in suis notabilib. notab. vlt.* sequitur Franc. Cre. *notab. 321. incip. statuto cauetur.*

Tertio, si ipse appellans, vel ipsius procurator in itinere capiatur à Turcis, vel alijs hostibus. *c. pen. de pign. & l. cum d. matribus C. qui pet. tut. vel curat.*

Quarto, si fuit impeditus, ob tempestatem, vel aliam iustam causam, *vt in cap. placuit 18. dist. d. cap. si ægrotans cap. cum dilecti de dol. & contum. & cap. pen. de solut.*

Quinto, si vocetur à Principe, ob propria negotia peragenda, *vt cap. si Episcopus 18. dist.*

Sextò, si occupatus existat, ob vrgentiora negotia, *l. contumacia. ff. de re iud.*

Septimò, si tempore prosequendæ appellationis partes de communi consensu compromiserunt causam ad Arbitros. *Clem. Quandiu. de appellat. l. 1. & Autent. si tamen C. de tempor. appell. & collat. 8. §. 1. Authent. de appell.* An autem extra hunc casum possint partes de cõmuni consensu prorogare terminum fatalium, habetur infra *nu.* 20.

Octauò, si causa prorogetur ex pacto partium, vt si concorditer contraxerint, ne curreret terminus iuris, idest fatalia ad prosequendam appellationem, quod procedit tam in termino iuris, quam hominis *Clement. quandiu. de appell.* vbi limitatur, nisi periculum immineat ex dilatione; ibid. Gloss. *in verb. imminere.* de quo infra, cum sit magna inter DD. altercatio super hoc.

Nonò, si causa referenda sit in conci-

ftorio Principis, & Consiliarii non possunt adesse ob alia negotia, nam tunc tempus non currit appellanti, quia stat per Iudicem, non per ipsum *cap. anteriorum. §. adhoc §. biduum, & §. si forte 2. q. 6. cap. ex insinuatione de appellat.* facit tex. & Gloss. *in cap. sæpè eod. tit.*

Decimò, si forte vnus, vel duo menses primi anni fuerint feriati, ex quo Iudex ius dicere non potuit, vel alio modo idem Iudex fuerit iustè impeditus *l. si feriatis, ff. de arbitr.* tali enim casu supplebitur illi tantumdem temporis de anno sequenti. *ad tradit in l. fin. ff. de minor. l. ait prætor. vers. si conditionalis. ff. de his quæ in fraud. credit. & l. quo tempore. C. de testam. milit.* Requiritur tamen vt tunc agat pro restitutione temporis, antequam labatur annus, quia sic videtur moram purgare. *cap. ei, qui appellat. §. appellare. 2 q. 6.* Secus si expectauerit vsque in finem, quia tunc non potest mora purgari *l. si stichum. §. 1. ff. de verb. oblig. & l. illud. ff. de peric. & commod. rei vendit.*

Vndecimò, si appellans non potuit habere Iudicis copiam, ad quem appellauit, vel quia non vult procedere, vel quia non potest Iudex, *vt in §. hac quoque Authent. vt sponsal. largit.* & tunc expedit, vt protestetur appellans, *iuxta cap. de appell.* & notant communiter DD. *in d. cap ex ratione, de appellat. & in d. Auth. ei qui appell. C. de temp. appellat. & dictum est supra.*

Duodecimo, iustum impedimentum dicitur, si aduersarius habuit dilationem à Iudice, vel ob infirmitatem, vel ob aliam causam, imo etiam si fine causa illam habuit, quia quomodocumque Iudex ius non reddat, tempus fatalium non currit appellanti. *cap. pen. de iud. & l. sed & si, vsq; ad §. quod vero. ff. ex quib. caus. maior.*

Decimotertiò est etiam iustum impedimentum, si testes examinandi in causa appellationis impediti fuerint, itant non possint venire ad testimonium perhibendum, Vel si fine appellantis culpa non possint haberi instrumenta, & aliæ scripturæ necessariæ ad prosequutionem appellationis, Vel si dolo alicuius impediatur prosequi, quia tunc succurretur ei per viam restitutionis in integrum. *cap. ex litteris de in integr. restit. cap. pastoralis §. fin. de offic. ordinar.*

7 Est tamen aduertendum, quod in supradictis impedimentis, semper necesse erit docere, & probare appellantem voluisse agere, sed ex aliqua causa non potuisse *vt in d cap. pastoralis & d. l. sed & si §. si feriæ. ff. ex quib. caus. mai. & l. vt perfectius C. de anna except.* Quod si non potuerit habere testes, qui impedimentum probent, stabitur iuramento eiusdem appellantis, inspecta tamen qualitate personæ, & causæ. *cap. fin. de his quæ vi, metusue caus. fiunt. & l. scire oportet. §. sufficit. ff. de excus. tutor.* Guid. Pap. *in suis quæstion q. 205. quæ incip. in causa appellationis, vbi la d.*

8 Successiuè quæritur, an elapso primo anno possit Iudex statim exequi suam sententiam, tamquam appellatione deserta, si illi non constet de impedimento?

Respondetur negatiuè, cum Bart. *in d. Auth. ei qui appellat. C. de tempor. appell. in fin. & in l. 1. in fin. ff. nih innou. appell. pend.* Bald. *in l. eos in princ col. 2. vers. stat tamen C. de app.* Franc. *in d. cap ex ratione col. 24. vers. secundo quæritur eod. tit.* & communiter DD. & ratio est, quia sententia non confirmatur ex lapsu primi anni, nisi etiam labatur secundus annus, *vt expressè probatur in tex. d. Auth. ei, qui appellat.*

Est bene verum, quod contrarium habetur *in Clement. sicut de appellat.* nam ibi dicit textus, quod per lapsum primi anni appellatio dicitur deserta, cessante iusto impedimento, vnde quando non constaret de impedimento, non opus esset expectare alium annum. idem habetur *in l. fin. §. illud C. de tempor appellat.* simile probatur *in cap. cum sit romana de appell.* vbi appellanti datur annus ad prosequendam appellationem, sed ex iusta causa impedimenti biennium, ergo vbi non apparet iusta causa impedimenti, Iudex poterit exequi sententiam, elapso anno, & istam sententiam tenet. Butr. & Imol. *in d. cap. ex ratione de appellat.* & Angel. *in cons. 316.* vbi ait, opinionem istam esse veram tanquam Euangelium, sequitur Marant. *in spec 3. p. sexta partis num 231. post princ. vers. & licet ista opinio, & num. 233. vers. & sic per istas rationes.* vbi *num seq.* limitat, quod non possit Iudex exequi sententiam, nisi pars citetur, ante quam illam exequatur ad dicendum causam, quare exequutioni mandari non debeat; nam posset pars citata docere, de impedimento, & tunc daretur secundus annus, vnde concludit, quod si non doceret de impedimento, possit exequi sententiam Iudex, absque eo quod expectet, vt labatur alius annus idem tenet Abb. *in d. c. ex ratione col fin. de app.*

9 Et ista videtur mihi magis vera opinio, tùm quia fortioribus nititur rationibus, quã fine scrupulo amplectendã existimo, tum etiam quia frustra primus annus diceretur primum fatale, & secundus secundum fatale, *vt habetur in text. l. 2. in princ. C. de tempor. appell.* vbi Gloss. & DD. si non extinguerentur vires appellationis per lapsum ipsius, quando appellans nõ esset iustè impeditus, maximè quia, *text. in d. l. 2. loquitur*

in numero pluralis; vide ita cessante impedimento per lapsũ primi fatalis, extinguuntur vires appellationis: sicut per lapsum secundi, vel tertij.

10 Dicitur autem iste annus fatalè à fato, idest morte, nam sicut mors extinguit hominem: ita lapsus dicti temporis extinguit appellationem, vt inquit Abb. *in d. c. ex ratione. col. 3. post num 8. de appell.* Gloss. *in d. l. 2. in princ.* & Bald. *in l. fin. in princ. 2. col. vers. modo restat. C. de temp. appell.*

11 Sed est aduertendum, quod ea, quæ supra dicta sunt, procedunt de iure communi; De iure verò Regni Neapolitani aliter disponitur, nam appellans post interpositam appellationem intra 10. dies, tenetur prosequi appellationẽ intra quinquaginta dies, petendo Apostolos à Iudice, à quo, & litteras Inhibitoriales à Iudice, ad quem est appellatum, per quas inhibetur Iudici à quo, vt in causa amplius non se intromittat, & copiam Actorum transmittat ad ipsum Iudicem ad quem faciendo etiam citari partem. *vt probatur in Constitut. Regni incip. Appellationum tempora*; & ibi latè Andr. de Isernia. & Alii DD. Regnicolæ; alioquin si appellans non prosequeretur appellationem infra dictos 50. dies, appellatio efficeretur deserta, & sic sententia transiret in rem iudicatã, *vt in d. Constitut. Appellationum tempora*, ad tradita eorum, quæ supra notauimus de iure cõmuni. Quæ quidem constitutio non corrigit ius commune, quoad fatalia, sed tantum concedit dictos 50. dies ad prosequẽdum, cum alias de iure communi deatur 30. dies, vt alias dictum est, vbi de Apostolis sermo fuit; Vnde isti quinquaginta dies includũtur in primo fatali, quod currit seruata forma iuris communis, incipiendo à die interpositæ appellationis, & ita hodie seruatur, licet Afflict. *in d. constit. Appellationũ tempora* dicat, quod fatale, incipiat post lapsum dictorum 50. dierum; & dicti quinquaginta dies currunt à die interpositæ appellationis de momento ad momentum. Glos. 2. *in dicta constitut. Appellationum tempora*. Quod quidem locum nõ habet, quando appellans habuit aliquod legitimum impedimentum, propter quod non potuit prosequi appellationem intra 50. dies, quia tunc conceduntur illi alii 50. dies, *vt in d. constit. appellationum* habetur, *ad text. in cap. fin. de appellat.* faciunt ad hoc tradita per Afflict. *in decis. 29. & 50.* Impedimentum etiam potest prouenire ex parte Iudicis; & pariter ex causa Actuarii, qui nõ dedit copiam Actorum; & tunc neque currit appellanti tempus prædictum 50. dierum, quia per illum non stat, quin prosequatur, vt per Afflict. *tradita in d. decis. 50. & 79.* Vnde ad talem effectum practicatur, vt appellans petat instanter, instantius, & instantissimè Apostolos, necnon copiã Actorum respectiuè, offerendo paginam, & pecuniam. Quæ instantia operatur, quod cum per ipsum appellantem non stat, quo minus acta sibi consignentur, ad finem præsentandi illa Iudici ad quem intra 50. dies, vt illi non imputetur ad negligentiam.

12 Est insuper aduertendum in hoc, quod terminus prædictus 50. dierum non currit Personis habentibus restitutionem in integrum; vt sunt pupilli, minores, viduæ, Ecclesia, Vniuersitas, & Aliæ, quas enumerat Afflict. *in decis. 210.* & Nos egimus *sup. par. 2. sect. 2. subsect. 11 à num. 10. cum plurib. seqq.* nam si prædictæ personæ appellauerint infra decem dies, & appellationẽ non fuerint prosequutæ infra 50. dies; tunc per restitutionem integrum poterũt restitui ad tempus prosequendi infra quadriẽnium, vt refert Afflict. sic decisum in sacro Consilio Neapol. *dec. 175.* & Franc. *dec. 473.*

13 Sed quæritur, an dictum tempus quinquaginta dierum procedat, tam in appellatione à sententia diffinitiua, quam ab interlocutoria?

Respondetur negatiuè, procedit enim dicta constitutio: *appellationum tempora*, solum in appellatione à diffinitiua, & non ab interlocutoria, vt habetur in illis verbis: *Per quas diffinitiuæ sententiæ suspenduntur, &c.* Vnde dispositio dictæ conclusionis non extenditur ad interlocutorias, quia si Rex voluisset, vtique declarasset. Et ratio esse potest quia interlocutoriæ nõ suspenduntur per appellationem, *iuxt. text. in cap. non solum de appell. in 6.* & Bart. *in l. 3. ff. de appellat. recip.* & cõsequenter in his statur dispositioni iuris communis, vt scilicet peti debeant Apostoli infra 30. dies, & prosequutio appellationis fiat per annum, vel ex causa per biennium, *iuxta tradit. in cap. cum sit Romana de appell. & Authent. ei, qui appellat. C. de temporib. appellat. & supra dictum est in princ.* Nota tamen, quod quando appellatur à sententia interlocutoria habente vim diffinitiuæ, procederet dispositio *dictæ constitutionis appellationum tempora*, nam tunc appellatio suspenderet sententiam, & sic haberet locum, sicut in diffinitiua ex identitate rationis. ita Afflict. *in d. constitut. appellationum tempora colum. 7. in fin. vers. sed hic quæro.* Muscatell. Prat. & Marant. *loc. præcit.*

14 At verò prætereundum non est circa dispositionem dictæ Constitutionis: *appellationum tempora*, quod illa non habet locum, nisi in Curiis sæcularibus Regni

prædicti, quia Rex, qui illam constituit, habet tantum iurisdictionem in personas sæcularium; In Curijs verò Ecclesiasticis procedit dispositio iuris communis, & Sacrorum Canonum, per quam conceduntur triginta dies ad petendum Apostolos, & annus ad prosequendam appellationẽ, & ex causa, *vt diximus* biennium; *cap. ab eo. de appellat. in 6. cap. ex ratione. extr. eod. Clem. sicut, & Clement. quamuis. de appell. l. 1. ff. de libell. dimissor. & l. eos. §. fin. C. de appellat.* & Ratio est, quia Princeps sæcularis non potest legem imponere Ecclesiæ, & Ecclesiasticis personis, vt tradunt Abb. Felin. & Alii *in cap. Ecclesia S. Mariæ de constitutionib*

15 Quæritur præterea, an In causa appellationis; secundum ius Regni, requiratur libellus, & litis contestatio?

Respondetur negatiuè, sed ipsa causa incipit ab apertura processus, vt disponitur *in Rit. Magnæ Cur. Vicar. 52. incipien. Item in eisdem Curijs, & in Rit. 127. incip. Item in Curia ipsa, & in Rit. 141. incip. Item quod causa, & in Rit. 155. incip. Item in appellationum causis.*

16 Hinc est, quod appellans intra decẽ dies, debet postea infra 50. dies à die interpositæ appellationis, vt diximus, duo copulatiuè agere. Primum est, vt præsentet appellationem, & copiam processus Iudici ad quem est appellatum. Secundum est, quod debet instare coram eodem pro intimatione partis appellatæ, vt fiat apertura processus. Vnde si hæc duo non obseruauerit, appellatio efficeretur deserta, vt obseruat Afflict. *in d. constitut. appellationũ tempora. notab. 10. 11. & 12.* & ita practicatur in Curiis sæcularibus eiusdem Regni, & in quibusdam etiam Ecclesiasticis, quæ obseruant stylum Curiarum sæcularium, sed malè faciunt.

17 Successiuè quæritur, quidnam agere teneatur appellans, postquam intra dictos 50. dies processum Iudicis, à quo, præsentauerit Iudici ad quem; & partem aduersam citare fecerit?

Respondetur, debere prosequi appellationem, illamque finire intra annum, sicut quilibet alius tenetur de iure communi; & si fuerit impeditus in primo fatali, seu anno, conceditur illi secundus annus, protestatione tamen trina præmissa; & si neque in isto secundo anno, seu fatali finire potuit appellationem, quia forte fuit pariter impeditus, tunc probato impedimento legitimo, tertiũ datur fatale, in quo finire debet, aliàs eo elapso appellatio efficitur omninò deserta, *vt habetur in c. ei, qui appel. 2. q. 6. cap. ex ratione de appellat. element. sicut. eod. tit. & Authent. ei qui appellat. C. de tempor. appell.* Et ista fatalia seruantur, iuxta Ius commune, post dictos 50. dies in omnibus Tribunalibus, & Curiis sæcularibus Regni; *per Regiam Pragm. 54. sub tit. de offic. Sac. Reg. Consil.* quidquid dicat Afflict. *in decis. 78.* quod in causa reclamationis in sacro Consilio non attenduntur fatalia; nam hodie *per d. Pragmat. 54.* conceduntur, vt declarat Grãmatic. *decis. 13. in fin.* de quo etiam *infr. numer. 22.* clariùs.

18 Vnde ex dictis colligitur, quod tam de Iure communi, quam de Iure Regni, terminus ad prosequendam appellationẽ, est vnius anni; & stante impedimento, datur secundus annus, & si impedimentum adhuc durauerit, conceditur tertius annus, & non vltra. Hęc tamen iuris dispositio procedit, quando Iudex, à quo, ex iusta causa breuiorem terminum non constituerit ad prosequendum, quod facere potest; *cap. cum sit Romana, cap. Personas, cap. oblatę, cap. ad aures, cap. reprehensibilis, & cap. sæpè de appellat. vbi DD. clem quamuis. eod. tit.* & tunc eo elapso, appellatio remanet deserta, & sententia executioni mandari potest, vt probatur in dictis iuribus, præsertim, *in cap. cum sit Romana vers. quod si ts, & cap. ad hoc, & cap. ad aures, de appell. vide cap. ex ratione, eod & ibi Glos. primam, & in d. cap. personas in verb. sententiæ* & latè Phil. Franc. *in d. cap. personas. sol. 2.* vbi ponit nouem causas, ob quas potest Iudex terminum prædictum breuiare, & dare, & de iure Regni cautum est, *in d. constitut appellationum tempora. vers. cęterum,* vbi Isern. & Afflict.

19 Regulariter autem Iudex à quo de iure communi ex causa poterit plures terminos dare appellanti, ad hoc vt appellationem prosequatur, ne lites immortales fiant, & iudicium elusorium reddatur.

Quorum Primus est ad iter arripiendum ad Iudicem appellationis. *cap. peruenit. 2. de appell.*

Secundus est ad se præsentandum corã Iudice, ad quem. *d. cap. personas. eod. tit.*

Tertius est ad se præsentandum cum Apostolis. *l. præses. C. de appell.* vbi Bald.

Quartus est ad recipiendum Apostolos petitos, quo termino elapso, si non recepit, appellatio dicitur deserta. *clement. quamuis. de appellat.*

Quintus est terminus ad prosequendam appellationem, de quo dictum est per iura allegata *num. praeced.* & habetur etiam *in cap. cum causa. de sent. & re iudic.* quidquid dicat Bartol. *in d. l. præses.* in hoc communiter ab omnibus reprobatus, dum asserit, non posse Iudicem à quo præfigere terminũ appellanti, cum ille sit præscriptus à iure

Sextus est terminus ad se præsentandũ, & re-

& redeundum cum litteris inhibitorialibus Iudicis ad quem, saltem cũ fide suisse se præsentatum, quia aliàs esset imponere legem superiori, vt daret ad libitum inferioris dictas litteras, quod fieri non potest. *cap. ex insinuatione. de appellat.* vbi Abb. & DD. de quibus latè per Franc. *in d. cap. Personas. de appell.*

20 Procedit secundò terminus prædictorum annorum seu fatalium, secundum iura prællegata, ad prosequendam appellationem, modo, quo dictum est; nisi de communi consensu partium fuisset prorogatus, quia tali casu non currunt tempora fatalium, & sic terminus esse poterit vltra duos annos, prout ipsis partibus placuerit, nam quando concorditer procedunt, possunt terminum prædictum & prorogare, & breuiare. Bald. *in l. fin. col.* 1. & ibi etiam Bart *C. de tempor. appell.* Alex. *in l. properandũ, C. de iudic. & in Addit. ad Bart. in Auth. ei, qui appellat. C. de temp. appellat.* vbi etiam Cyn. Phil. Franc. *in cap. ex ratione col.* 5. *in fin. vers. sed dubitatio est. de appell.* & ibi Felin. *colum.* 2. Facit text. *in l. quod si nolit. §. si quid ita. ff. de edil. edict.* vbi partes de communi consensu prorogare possunt tempus redhibitoriæ, quod similiter legale est; ergo & istud fatalium, quod etiam est legale. vide Carol. Antonell. *in tract. de tempor. legal.* vbi multa congerit.

Secundò facit text. *in l. fin. C. de temp. appell.* vbi habetur, posse partes pacisci, quod nullum fatale seruetur in appellatione.

Tertiò facit textus *in cap. l in causis. de offic. deleg.* vbi terminus in rescripto datus de communi partium consensu prorogari potest.

Quartò facit text. *in Clementin. quamdiu. de appell. & Au h si tamen. C. de temp. appell.* vbi habetur, quod non currit tempus fataliũ, quando partes de communi consensu cõpromissum fecerint.

Quamuis contrarium teneant Alii, dicendo, quod tacitè prorogari potest per partes, non autem expressè, quod mihi nõ placet, nam si permittitur in tacita, quare non in expressa prorogatione? hanc negatiuam tuentur Ludouic. Roman. *in l. 2. ff. de re iudic.* Abb *in d. c. ex ratione col.* 3. *de appell. &* Car. Alex. *ibid. col.* 15. *quæst.* 14. Idem dicit Bart. sibi contrarius. *in Auth. si tamen. C. de tempor. appellat.* & Alii; sed prima opinio est magis recepta.

21 Sed quæritur, an partes de communi consensu possint prorogare tempus decem dierum datum ad appellandum, sicut possunt tempus ad prosequendam appellationem?

Respondetur negatiuè, neque tacitè, neque expressè, neque per viam compromissi. Glos. *in Authent. offeratur. verb. viginti. C. de lit. contest.* Bald. *in Auth. præcit. ei, qui appellat. col. fin. vers. quærò numquid, & in Auth. Hodie. col.* 2. *vers. quæro quid si est appellatum. C. de appell.* Franc. *in d. cap. ex ratione col.* 6. *vers. tertio quæritur de appell.* Cardin. *in clementin. quamdiu. q.* 5. *de appell.* Felin. *in cap. pen. col.* 5. *in fin. vers. secunda declaratio. de iudic.* Abb. *in conf.* 77. *col.* 2. *vol.* 2. & Alii. Qui omnes communiter dicũt huiusmodi tempus decem dierum datum ad appellandum non posse neque per Iudicem prorogari, neque breuiari, sicut potest tempus fatalium datum ad prosequendam appellationem, vt diximus.

22 Non est autem omittendum hic vnum notabile pro Regnicolis, nimirum, quod si appellans, qui infra decem dies legitimè appellauit & infra 50. præsentauit processum Iudicis ad quem, non prosequitur causam appellationis intra mensem post præsentatum processum; potest appellatus comparere coram Iudice ad quem, & prosequi appellationem, elapso dicto mense, non expectato anno, vel biennio. ita cautum inuenitur. *in Rit. Magnæ Cur. Vicar* 9. *exordient. Item si appellans,* quod est menti tenendum, quia multi non aduertunt, per ea, quæ sup. dixim. *num.* 17. *& seq.* cum contrarium seruetur de iure communi, nam si appellans non prosequitur causã appellationis, nõ potest post aliquot menses primi anni, appellatus prosequi, quia semper appellans potest se illi opponere, dicendo, se velle gaudere beneficio legis sibi concesso, vsque ad finem anni, iuxta *tex. in d. Auth ei, qui appellat. C. de temp. appellat.* Quo tempore elapso appellatio dicitur deserta, *vt habetur in ead. Auth. ei qui appellat. canonizata in cap ei, qui appellat.* 2. *q.* 6. *in cap. ex ratione de appellat. & in clement. sicut eod. tit.*

23 Sed quæritur, quot modis & in quibus casibus appellatio efficiatur deserta?

Respondetur, pluribus modis appellationem fieri desertam. Quorum principalis est, quando non fuit appellatio interposita intra decem dies, *vt sup. dictum est, hac ead. p.* 3. *sect.* 1. *n.* 69. *vbi latè.*

Secundus modus est, quandò appellans intra dictum tempus non fuit postea prosequutus appellationem, petendo Apostolos, intra triginta dies, *iuxta tex. in cap. ab eo de appellat. in* 6. *clement. quamuis. eod. tit. & dix. etiam d. sect.* 1. *num.* 100. *cum plurib. seqq.* & infra annum prosequendo, cessante impedimento, vel infra biennium cum impedimento *ad notat. sup. hac ead. sect. d. num.* 1. *cum seqq.*

seqq. & de Iure Regni, si non fuit prosequutus infra quinquaginta dies, *iuxta praecitat. constitut. Appellationum tempora*, de quo etiam *sup. à num.* 11. *cum seqq.*

Tertius modus est, quando appellans non procurauit pro viribus, vt causa appellationis finiretur intra tempora fatalium, *iuxt. tex. in cap. ex ratione. de appell. clement. sicut eod. tit. l. fin. §. illud. C. de tempor. appell.* de quo similiter dictum est, *in princ. praesentis section. per plures numeros.*

Quartus est, quando Iudex statuit terminum appellanti ad recipiendum Apostolos pro tali die, si non compareat illa die, appellatio dicitur deserta, etiam si Iudex non venerit eadem die, quia in consideratione habetur à lege negligentia appellantis, non praesentia Iudicis, ita Cardinal. *in Clement. quamuis. §. fin. in* 1. *q. de appellat.* vnde si ipse comparet, debet se protestari, quod per ipsum non stat.

Quintus modus, seu casus, in quo appellatio efficitur deserta, est, quando Iudex à quo statuit breuiorem terminum ad prosequendam appellationem, quod facere potest, *vt dictum est sup. num.* 3. quia tunc si intra dictum terminũ non fuit prosequutus, appellatio remanet deserta, *vt in cap. cum sit romana. vers. quod si is. de appellat. cum alijs notatis. sup. nu.* 18. Et in Regno, cum possit Iudex breuiare, nõ prorogare terminum, *vt in d. constit. appellationum tempora. vers. caeterum*, elapsis 50. diebus remanet appellatio deserta, vt notat Afflict. *ibid. col.* 2. per ea, quae tradit Cardinal. *de iure communi in clement. constitutionem §. insuper. in q* 1. *de elect.*

Quod tamen non procedit in personis, quae habent restitutionem in integrum, vt alias supra dictum est, quia non obstante lapsu temporis, siue iuris, siue Iudicis possunt infra quadriennium prosequi per viã restitutionis in integrum. *vt habetur in clement.* 1. *de restit. in integr.* & tradit Afflict. *in decis.* 175.

Neque procedit, quando per appellantem non stetit, quin prosequeretur, quia forte ille fecit suas diligentias, sed Iudex appellationis, vel alter eius officialis noluerunt, vel poterunt expedire litteras, & alia facere infra terminum; quia tunc prosequi potest, non obstante impedimento. Afflict. *dec.* 79.

Neque procedit in causis Beneficialibus, in quibus per Iudicem breuiari minimè potest terminus iuris, nisi vtraque parte volente, & si de facto Iudex breuiauerit, per lapsum dicti termini sic breuiati, appellatio non dicitur deserta, nisi lapsus fuerit totus terminus iuris, vt singulariter tradit Franch. *in cap. cum sit in fin. colum. & in capit. constitutus* 2. *colum* 1. *de appellation.*

Sextus est, quando appellans non petiit Apostolos de iure communi infra 30. dies, nam tunc non obstante quod legitimè infra decem dies appellauerit, adhuc appellatio remanet deserta, ob non petitionem Apostolorum, *vt in cap. ab eo. de appell. in* 6. *clement. quamuis. eod. tit. per l. Iudicibus. C. eod. & l. vnic. ff. de libell. dimiss.* vbi Bart. Ludouic. Roman. *cons.* 2.

De iure verò Regni in Curiis saecularibus sufficit, quod petantur, & praesententur Iudici ad quem, intra 50. dies datos ad prosequendam appellationem, vt obseruant Isern. *in d. constit. appellationum tempora, & ibid.* Afflict. *in* 7. *colum. in princ.* aliàs post lapsum dictorum 50. dierum appellatio censetur deserta, vt aliàs dictum est, *per d. constitutionem appellationum tempora, vers. caetera.* Ex qua colligit Isernia, quod appellans debet infra dictos 50. dies, plures actus copulatiuè facere, scilicet petere Apostolos, & illos recipere à Iudice à quo; deinde praesentare eosdem Iudici ad quem, vna cum processu; & postea debet citari facere aduersarium ad prosequendum coram eodem Iudice ad quem; & tandem ab eo licentiatus recedere potest; alioquin quolibet ex dictis deficiente, appellatio censetur deserta, & idem firmat Afflict. *ibidem no. ab.* 10.

Septimus modus est, quando appellans fecit diligentias, vt prosequeretur, sed per Iudicem stetit, quominus finiret, quia forte erat absens, & de hoc fuerit protestatus; nam si post reditum Iudicis non institit cũ magna importunitate, nõ proderit illi protestatio, nisi pro tempore, quo per ipsum non stetit, & sic postea non prosequendo, efficeretur deserta appellatio *ita tradit* Alex. *cons.* 19 *col.* 2. *&* 3. *vol.* 1. Castrens. *in cons.* 135. *vol.* 2. & Corn. *cons.* 44. *col.* 3. *vol.* 2.

Octauus est, quando appellans, post interpositam appellationem legitimè, infra decem dies, accipit terminum iuris ad soluendum debitum, pro quo fuit per sententiam condemnatus; quia tũc per acceptionem termini ad soluendum, videtur renunciasse appellationi, & acquieuisse sententiae, & sic appellatio dicitur deserta. *text. de hoc est singularis in l. ad solutionem. C. de re iudic.* quem pulchrè exornat Bald. & notat idem Ludou. Roman. *cons.* 19. *in fin.*

Nonus est, quando appellans, post appellationem legitimè interpositam, facit actum aliquem contrarium appellationi, coram Iudice, à quo; vt si litigaret adhuc coram eodem aequè ac si nõ appellauisset, quia tunc tacitè videtur renunciasse appellationi; *cap. sollicitudinem. de appellat.* Abb. *in cap-*

cap gratum. de offic. deleg. col. 2. & in cap. quæstioni. eod. tit. & in cap. cum venissent. de eo qui mitt. in poss. latè Franch. *in d. cap sollicitudinem. col. 4. &* 5. & Rot. *dec. 475. in nouis. quæ inc. p. si ille, qui à sententia.*

Decimus est, quando quis appellauit ab interloquutoria, & per Iudicem non fuit admissa appellatio, & ab ista nō admissione, seu reiectione appellationis non appellauit iterum, tunc enim quia non appellauit à non admissione, censetur deserta appellatio. Cardin. *in element. 1. col. 4. vers. & ex hac Glossa de dol. & contum.* Innoc. *in cap. pastoralis col. 1. in glos. ver. suspendatur. de offic. deleg.* Matthesil. *in suis notabil. notab. 22.* & per Nos dictum fuit aliàs suprà.

Vndecimus est, quando appellans post interpositionem legitimę appellationis, ea pendente innouat, & attētat aliquid, quod præiudicat aduersario, vt si illum spoliauerit possessione rei controuersæ, vel alienauerit in eius præiudiciū, vel aliquid aliud fecerit, quod vergit in damnum aduersarii, nam tunc videtur eo ipso appellationi renunciare, & ratio est clarà, quia ipsemet non defert appellationi à se interpositæ, cū isti actus sint cōtra appellationem, & proinde censetur illam deserere, & nolle amplius prosequi, dum facit actum contrariū; *vt probatur in tex. cap. an sit de appellat.* & notat Bald. *in cap. ex parte A. col. pen. vers. item scias de test.* Abb. *in alio cap. ex parte S. col. 2. vers. pro declaratione de rescript.* Angel. *in l. fin. C. de tempor. appellat.* Matthes. *in notabilib. notab. 27.*

De reliquis modis, quibus efficitur deserta appellatio vid. DD. cit. præsertim Carauit. *in Rit. Magn. Cur. Vic. 254.*

24 Quando autem appellatio efficitur deserta aliquo ex modis prędictis, vel alias quomodocumq; fiat, potest Iudex, à quo, sententiam à se latam, non obstante appellatione interposita, executioni demandare *cap. ei qui appellat. 2. q. 6. cap. constitutus de appellat. & Auth. ei, qui appellat. prae. C. de tempor. appellat. cum similib.* Solet tamen Iudex, ad quem, in tali casu desertionis appellationis, interloqui, appellationem esse desertam, & scribere Iudici, à quo est appellatum, vt suam sententiam, iuxta eiusdem seriem, continentiam, & tenorem exequutioni mandet, vt obseruat Afflict. *in d. constit. appellationum tempora*, & Carauit. *in Rit. M. C. V. 6.*

25 Quod quidem locum habet, quando causa appellationis iam erat introducta coram Iudice ad quem, alias poterit Iudex à quo declarare appellationem esse desertam, vt optimè distinguit Franc. *in d. cap. ex ratione col. 9. in fin. vers. circa septimum de appell.* Felin. *in cap. ex parte 2. col. 6. in fin. de rescr.* Marant. *in spec. 3. p. sexta partis princ. act. 2. num. 200.*

26 Melius est, quod Iudex à quo abstineat à tali pronunciatione desertionis appellationis, sed vbi desertio est clara, suam exequatur sententiam, quia à Decreto, seu sententia; per quam pronunciatur, appellationem esse desertam, datur appellatio, & sic ligarentur ipsius manus. Ita notabiliter tradit Franc. *in d. cap. ex ratione col. antepen. in fin. & col. pen.* Bald. *consil. 390. vol. 3.* & Angel. *consil. 140.* Vndę ex hoc inoleuit practica in Regno, quod quando appellatio est deserta, quæ prius introducta erat coram Iudice, ad quem, tunc pars appellata adire solet eundem Iudicem, & instare, vt rescribat Iudici à quo, vt exequutioni mandet suam sententiam, & ille constito sibi de desertione rescribit Iudici à quo, vt sententiam suam exequatur, sine decreto, quod appellatio sit deserta, sed in illis litteris dicit sibi liquere, appellationem esse desertam, quibus litteris acceptis Iudex à quo statim suam exequitur sententiam, vt testatur Andr. de Isern. *in d. constit. appellationum tempora col. 3.* & Afflict. *ibid. col. 5. in princ.*

27 Quando autem fit decretum, quod appellatio est deserta per Iudicem ad quē, non requiritur citatio partis, secundum Franc. *in cap. sepè col. 7. de appell.* & in Regno obseruatur, quod quādo fit tale decretum, non legitur, *vt in Rit. Magn. Cur. Vicar. 229. incip. item seruat ipsa curia sub rubr. de appell.* de quo dix. *in præced. Sect. num. 35.* Regulariter tamen non debet Iudex pronuntiare appellationem esse desertam in dubio, ne peremptum remaneat ius litiganti. Iason. Castrens. & Alex. *in l. 1. ff. si quis caut.* Dec. *in l. quoties nihil. ff. de reg. iur.* Felin. *in cap significauerunt. col. 2. de test.*

Praxis verò ac forma declarandi appellationem desertam, non ponitur hic, ex quo collocata iam fuit supra *in Pract. ciuil. p. 2. Sect. 3. Subsect. 1. num. 79.* Ideo, qui illam videre cupit, ad precitatum recurrat locū, nam occasione agendi de exequutione sententiæ, ibi locare conueniens visum fuit.

SECTIO

SECTIO IV.

De modo procedendi in causa Appellationis.

SVMMARIVM.

1 *Practica, quæ seruatur in causa appellationis.*
2 *Terminus ad non posita ponendum, & non probata probandum, vnde originem habeat.*
3 *Testes noui, & veteres producuntur in secunda instantia, dummodo examinentur super nouis articulis.*
4 *Exceptiones, quæ opponuntur in secunda instantia.*
5 *Terminus prædictus ad non posita, &c. omitti potest.*
6 *Terminus præfatus, quare ita dicatur.*
7 *Testes in secunda instantia examinantur, sicut in prima.*
8 *Actus ordinatorij seruandi in iudicio appellationis.*
9 *Similitudines inter primam, & secundam instantiam.*
10 *Differentia inter primam, & secundam instantiam.*
11 *Appellatio fit à minori ad maiorem Iudicem.*
12 *Terminus ad probandum non datur in secunda Instantia, sed eius loco datur alius similis.*
13 *Exceptiones peremptoriæ tantum opponuntur in secunda instantia.*
14 *In causa appellationis reficiuntur expensæ.*
15 *In secunda instantia terminus ad non posita ponendum est communis.*
16 *In secunda instantia producuntur noui articuli, etiam post publicationem.*
17 *Sententia appellationis, quid continere debeat.*
18 *Sententia appellationis qualiter formetur.*

1 QVando appellatio, ob aliquam causam, seù modum, *vt Sectione præcedenti dictum est*, non efficitur deserta, tunc per Iudicem, ad quem proceditur ad expeditionem causæ. Practica autem, qua vti solet, erit ista, videlicet. Primò expediri mandat citationem, qua notificatur parti appellatæ, quod intendit procedere ad expeditionem causæ appellationis interpositæ per N. de N. suũ aduersarium, & proinde accedat ad videndum aperiri processum sibi transmissum à Iudice, à quo, quæ citatio solet esse communis vtrique parti, qua exequuta, & facta apertura processus, & actorum in prima instantia factorum, procedit ad vlteriora, nempe ad dationem termini ad non posita ponendum, & probata probandum. Tertiò ad publicationem. Quartò ad cõclusionem. Quintò ad citationem ad dicendum, & allegandum, & ad audiendam sententiam. Postremò ad sententiam, iuxta Praxim obseruari solitam in prima instantia, *de qua dictum est sup. part. 2. præsertim Sect. 3. per tot.* De quibus aliqua percurrere non erit inutile.

2 Quoad terminum ad non posita ponendum, & non probata probandum, quatuor notanda veniunt. Primum est, vnde iste terminus originem. Secundum est, an pars appellata possit opponere aliquas exceptiones, antequam detur, ad impediendum, ne amplius detur talis terminus. Tertium est, an possit omitti iste terminus de communi consensu vtriusque partis, vel ab altera partium, sine nullitate processus. Quartum est, quare dicatur terminus ad non posita ponendum, & non probata probandum.

Est igitur notandum circa primum, quod iste terminus originem trahit, & de iure Canonico, & de iure Ciuili, & de iure Regni. De iure Canonico, quia sumptus est *ex cap. fraternitatis de testib.* De iure Ciuili, quia sumptus est *ex l. per hanc C. de temporib. appellation.* Et de iure Regni sumptus est *ex constitution. Regni incip. Iurisperitorum altercationes.*

3 In quibus iuribus cauetur, vt in causa appellationis possint produci testes, tam noui, quam veteres in prima instantia examinati, dummodo super nouis capitulis examinentur, quæ non fuerunt probata coram Iudice à quo, vid. Gloss. *in d. cap. fraternitatis verb. nouis, & DD. ibid. & sup. d. l. per hanc.*

4 Notandum est circa secundum, posse partem appellatam opponere omnes exceptiones, tam dilatorias, quam peremptorias, quæ non fuerunt oppositæ in causa principali coram Iudice à quo, *vt in d. l. per hanc vers. vel exceptionibus C. de tempor. appell.* Potest tamen regulariter pars appellata quatuor exceptiones opponere, ad finem impediendi dationem termini prædicti.

Prima exceptio est declinatoria fori, & incompetentiæ Iudicis, ad quem, nam si quis appellauit ad Iudicem incompetentem, appellatio admitti non debet, quia semper appellandum est ad Iudicem competentẽ. Bart. *in l. 1. §. si quis. ff. de appell. & l.*

qui

qui Romę §. scia. ff. de verb. oblig. et Dec. in cap. 2. no ab. 4. de appell.

Secunda est exceptio legitimationis personæ, opponendo, quod in causa principali coram Iudice à quo in prima instantia actũ fuit cum Procuratore non habente mandatum. Gloss. *in l. ita demum C. de procurator. per tex. in l. licet C. eod tit.*

Tertia exceptio, quæ opponi potest, est, quod appellans post interpositam appellationem spoliauit partem appellatam possessione, de qua controuertitur, quia tunc videtur renunciatum appellationi, *cap. an sit, & cap. constitutus de appellat. cap. ex parte, §. de rescript. & cap. bona de elect.* & ibi Gloss. & DD. præsertim Dec. *in d. cap. ex parte S. num. 6.* Et idem dicendum venit, si fecerit aliquem alium actum contrarium appellationi, *vt dix. sup. Sect. preced. num. 23. vers. nonus est.* ob eamdem rationem.

Quarta exceptio est, quod appellans nihil probauit in causa principali, & proinde condemnatus fuit ad soluendas expensas ipsi parti appellatæ; nam in tali casu admitti non debet appellans ad terminum prædictum, nisi prius soluat expensas parti appellatæ, non solum de Iure communi; verum etiam de Iure Regni, *vt habetur in Regia Pragmat. incip. Qui in principali causa, sub rubric. de expensis soluend. per appellantes.*

5 Notandum est circa tertium, quod terminus iste ad non posita ponendum, & non probata probandum omitti potest ab vtraq; parte, sine nullitate processus. Bald. *in l. vnic. in fin C. ne liceat tertiò pronocar.* Quinimò potest omitti in Regno, etiam vna tantum parte præsente, & altera contumaciter absente, *vt habetur in Rit. Magnæ Curię Vicar. 253. cum seq.* & hoc in fauorem appellationis toleratur, *iuxta text. in l. fin. §. illud. C. de tempor appellat.*

6 Tandem notandum est circa quartum, quod terminus iste ad non posita ponendum, & non probata probandum, ideo dicitur sic, quia totum illud, quod non est positum, & probatum in prima instantia coram Iudice, à quo; potest poni, & probari in secunda instantia coram Iudice, ad quem; secus si fuit positum, & probatum in prima instantia, *vt probatur in d. l. per hanc. C. de tempor. appell.* & de Iure Regni *habetur in Constitut. incip. Iurisperitorum altercationes*; quia tunc non potest poni, & probari in secũda instantia, vt tradit Gloss. *in d. cap. fraternitatis. verb. nouiss. de testibus*, & DD. ibid.

7 Ex dictis sequitur, quod factis probationibus, & examinatis testibus super nouis articulis, & capitulis, quæ esse debẽt omninò diuersa à primis positis, & probatis in prima instantia: Super quibus testes examinandi sunt medio iuramento, vt in prima instantia fieri solet, de veritate dicẽda. *iux. tex. in c. hortamur. 3. q. 9. & in §. 1. Authent. de testib.* sine intermixtione falsitatis. *ad tex. in cap. nullam. 2. q. 4. & cap. pura 3. q. 9.* Et quod pro vtraque parte veritatem, quam sciunt, dicent. *iuxt. cap. non sanè. 14. q. 5.* siuè interrogati, siuè non. *arg. cap. cum dilectus. 1. de accusat.* Et tandem quod nulla passione, puta amore, vel odio; timore, vel pretio, aut alio commodo testimonium dicent; *iuxta cap quoties, & cap. licet. 2. §. testes. de testib.* procedítur ad terminũ publicationis in causa ipsa appellationis, vt factum fuit in prima instantia coram Iudice à quo.

8 Deinde datur terminus ad reprobãdum, seu repulsandum testes; necnon terminus ad repulsam repulsæ, vt fieri solet in prima instantia, vt testatur Afflict. *in decis. 266.* Successiuè vbi opus fuerit, datur terminus ad præsentandum scripturas, & illas impugnandum.

Posteà fit conclusio in causa, & sic datur terminus conclusionis, vt etiam fieri solet in causis primæ instantiæ.

Quo facto datur terminus vtrique parti ad allegandum, & dicendum in iure, & in facto; & expeditur citatio ad audiendam sententiam diffinitiuam. Et aliquando datur alius terminus ad percunctandum acta; qui terminus dicitur refugium Procuratorum, vt hoc modo dilatent causas, maximè quando malum fouent Ius, quẽ tamen Iudex denegare non debet, quando ob iustam causam petitur, ne præbeat ansam quærelis.

Quibus omnibus peractis deuenitur ad prolationem sententiæ diffinitiuæ, pronunciando, fuisse benè appellatum, & malè iudicatum.

A qua sententia appellari potest ad aliũ Superiorem infra decem dies solitos à iure regulariter ad appellandum concessos; qui quidem currere incipiunt à die intimationis sententię, *iuxta textum in Auth. Hodie. C. de appellation.* vel à die scientiæ, iuxta tradita in superioribus de sententia *in prima instantia p. 2. sect. 3.*

Iterum posteà succedit terminus prosequendi appellationem, primò petendo Apostolos de Iure communi intra 30. dies, & de Iure Regni intra 50. secundo infra annum ad finiendam causam appellationis, legitimo impedimento cessante; & infra biennium cum tali impedimento; & infra alium annum per viam restitutionis in integrum, si etiam in secundo anno, seu fatali appellans fuerit impeditus; de quibus diximus sup. *in præced. sect. per tot.* de ter-

terminis autem, qui dantur in causa appellationis agit Bartol *in l furti §. sed si furti. ff. de his, qui notant. infam.*

9 Hinc colligi potest, quod inter primam, & secundam instantiam dantur aliquæ similitudines, & concordantiæ.

Quarum Prima est, quod sicut in prima instantia fiunt probationes, & examinantur testes; ac præsentātur scripturæ: sic eodem modo fit in secunda instantia super nouis articulis.

Secunda similitudo, est in termino publicationis, nam quemadmodū factis probationibus in prima instātia fit publicatio in causa: sic proceditur in secunda instantia.

Tertia conuenientia, & similitudo est in repulsa testium, quæ sicut datur in causa principali: ita conceditur in causa appellationis, vt probatur *in dicta decis.* Afflict. 266.

Quarta similitudo, est in aliis terminis, & actibus. nam sicut in prima instantia post repulsam, & repulsam repulsæ fit cōclusio; datur terminus ad allegandum, fit citatio ad sententiam, & alia, id genus: ita in secunda instantia, vt paulo antè dictum est.

Quinta concordantia, seu similitudo, est in modo procedendi, nam si in prima instantia, causa fuit summaria: erit quoq; summaria in secunda instantia, vt tradit Franc. *in decis* 520.

Sexta conuenientia, & similitudo est, quod fideiussiones præstitę in prima instātia, perseuerant in suo robore, & durant, ac habent effectum, etiam in secunda instantia, præsertim fideiussio de iudicato soluendo. Idem de Franc. *in dec.* 208. *&* 320.

10 Est tamen aduertendum, quod sicut in multis prima, & secunda instantia conueniunt inter se, vt visum est: sic in multis aliis longè differunt.

Prima igitur differentia constituitur, respectu Tribunalis, nam diuersum est Tribunali Iudicis, à quo appellatū fuit, à Tribunali Iudicis, ad quem est appellatum. Glos. *in cap. 2. de consuetud. in 6.* & maximè respectu maioritatis, & superioritatis Iudicis, ad quem; quoad Iudicem, à quo. *cap. anteriorum. §. de illo. 2. q. 6. & l. 1. §. si quis ante, & l. Imperatores ff. de appellat.* Quod tamen limitatur in illis Tribunalibus, in quibus non appellatur, sed tātum reclamatur, seu supplicatur per viam reuisionis sententiæ, vt fit in Tribunali Sacri Consilii Neapolitani, in quo à sententiis latis à Dominis Cōsiliariis alicuius Rotæ eiusdem Consilii reclamatur ad idem Sacrum Consilium, & tunc Præses eiusdem eligit aliquem Consiliarium eiusdem Aulæ, mutato Iudice causæ, & ille nouiter electus in eadem Aula cognoscit de causa reclamationis, vt obseruat Afflict. *in decis.* 231. *& aliàs supra dictum est.*

11 Secunda differentia est, respectu Iudicis, quia appellatio interponitur à Iudice minori ad Iudicem maiorem. *cap. dilecti, cap. prior & cap. Romana de appell. & cap. si quis putauerit, cap. placuit, & d. cap. anteriorum. §. Ad hoc, & §. Illo videlicet. 2. q. 6. cap. Metropolitani. 2. q. 7. & l. præcipimus. C. de appellat. & l. 1. §. si quis, & l. Imperatores. ff. eod. tit. de appellat. &* Glos. *in cap. non putamus de consuetud. in* 6. Ratio est, quia nullo modo conuenit, vt idem Iudex, qui protulit sententiam, reuideat eamdem à se latam, per viam appellationis, cum semper cōfirmaret, quod semel prius factū fuisset; & sic pars grauata numquam releuaretur à grauamine, *vt in dictis iuribus probatur.* Imò neque valeret consuetudo, vt appellari possit ad eundem Iudicem; *d. cap. non putamus*; vbi Glos. & DD. Vnde cum semel Iudex protulerit sēntentiam, quiescere debet eius iurisdictio, quia functus est officio suo, *l. Iudex postea quam. ff. de reiudic.* nisi partes acquieuerint suę sententiæ, nam tunc partes illius sunt in illa exequenda, iuxta eius tenorem, quia fortè non appellarunt intra tempus à Iure cōcessum. *cap. quisquis 2. q. 6. c. si quis contra de for. compet. l. à Diuo Pio in princ. & §. sententiam ff. de re iudic. l. pen. C. de arbitr. & l. properandum §. sin autem reus C. de iudic.*

12 Tertia differentia est, respectu ordinis Iudiciarii; quia in causa principali procedi non potest absque datione termini probatorii, & est petendus à Iudice. *l. 1. C. de dilation.* & in Regno Neapolitano, etiam quod non detur, censetur ipso iure tributus *per Reg. pragmat. incip. post prædictas 7. sub rubr. de dilation. in caus. dand.* & ratio est, quia stat loco litis contestationis, quæ est fundamentum iudicii. *cap. vnic,* vbi Bald. *de lit. contestat.* sed in causa appellationis procedi potest, sine termini datione; sed eius loco datur alius terminus, qui licet sit idem in substantia; vocatur tamen terminus ad nō posita ponendum, & non probata probandum, propter priuilegium appellationis. *l. fin. §. illud. C. de tempor. appellat. & habetur in constitution. Regni incip. Iurisperitorum altercationes, & in constitut. Hac lege, & in Rit. Magnæ Cur. Vic.* 253.

13 Quarta differentia est, respectu modi procedendi in opponendis exceptionibus; quia in causa principali opponi possunt exceptiones, tam dilatoriæ, quam peremptoriæ. In causa verò appellationis regulariter opponuntur solùm exceptiones pe-

peremptoriç; *vt notatur per* Capic. *in dec. 28.* & Franch. *in decis. 170. num. 17. & 19.* Regula tamen generalis, vt non possint opponi exceptiones dilatoriæ in causa appellationis, limitatur in dilatoriis, quæ respiciunt retroactum nullum processum, quia istæ opponi possunt, *vt notatur in l. ita demum.* C. *de procurator.* per Gloss. *in verb. agitur*, puta si procurator erat falsus. *vt habetur in l. licet. C. eod. tit. de proc. & argum. l. 2. C. de eo qui pro tutore negot. gess.* & similes.

14 Quinta differentia est, respectu refectionis expensarum, quia in causa principali datur terminus in causa, non refectis expensis parti appellatæ; quādo nihil probauit in causa principali, *vt habetur in pragmat. incip. Qui in causa principali. sub rubr. de expensis soluend per appellant.*

15 Sexta differentia est, respectu probationum; nam in casa principali datur terminus ad probandum incumbentia vtrique parti communis; *l. petenda. C. de integr. restit.* & ibi Bald. Felin. *in cap. prudentiam. col. 1. de mut. petit.* & in Regno est *Ritus Magn. Cur. Vicar. 210. incip. Item seruat ipsa curia in fin. & constitutio. incip. lite legi. inè contesta a*, de quo dictum est supra. *p. 2. sect. 2. subsect. 3.* Sed in causa appellationis datur solummodò terminus ad non posita ponendum, & non probata probandum super nouis capitulis, & articulis tantum, quamuis detur vtrique parti; *l. per hanc. C. de tempor. appell.*

16 Septima differentia est, respectu productionis articulorum, & testium; nam in causa principali, post datum terminum in causa, post productos articulos, & post publicationem factam in causa non possunt produci noui articuli, nec noui testes, propter metum subornationis de iure Regni, *vt in pragmat. quandoq; solent. sub rubr. de testib. qui de nouo superuenisse allegentur, & in alia pragm. contigit sapè; sub rubr. de capitulis & posit. impertin. in repuls. non ponend. & in constitut. Iurisperitorum altercationes.* Capic. *in decis. 87. num. 8.* In causa verò appellationis post publicationem produci possunt noui articuli, & noui testes ad fauorem appellantis, *in text. in cap. fraternitatis de testib. & l. fin. §. illud C. de appellat.*

17 Vltima differentia est, respectu modi proferendæ sententiæ, nam in causa principali debet Iudex sententiam proferre cum condemnatione, vel absolutione, *cap. olla de scensat.* vbi Gloss. *vlt. & l. 1. C. de iudic.* vel alio verbo, vti debet, quod æquipolleat condemnationi, vel absolutioni, *cap. his de verb. signif. & l. 1. ff. de re iudic.* & dixi *sup. p. 2. Sect. 3. Subsect. 1. num. 1. circ. fin.* Sed in causa appellationis debet aliter pronunciare, scilicet fuisse bene appellatum, & malè iudicatum, vel malè appellatum, & bene iudicatum, & sic sententia appellationis continet iustitiam, vel iniustitiam sententiæ causæ principalis, non condemnationem, aut absolutionem; nisi implicitè per viam approbationis, vel reprobationis primæ sententiæ, quæ talia continet. Gloss. *magn. in l eos C. de appell.*

PRAX. PROCESSVS

18 Sententia autem in causa appellationis solet concipi, sub hac sequenti, vel simili forma verborum, videl.

Forma sententiæ in secunda instantia.

In Dei nomine Amen. *Nos Abbas N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus, ac Illustrissimi & Reuerendissimi Domini N. Archiepiscopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & Officialis, Generalis, &c. In causa in hac Archiepiscopali curia per viam appellationis in secunda instantia vertente inter N. de N. Actorem ex vna, & N. de N. Reum conuentum Diœcesis N. huius nostræ Metropolitanæ Ecclesiæ Suffraganeę partibus ex altera, de, & super solutione scutorum tot . . vel relaxatione fundi N. siti in loco N. iuxta, &c. & alias prout in Actis, &c. Visis appellatione legi. mè interposita, Inhibitione per Nos, & Nostram Curiam emanatæ. Apertura processus, & Actorum Nobis transmissorum, Termino ad non posita ponendum, & non probata probandum, probationibus hinc inde deductis, terminis alijs de Iure, & consuetudine concessis, citationibus ad allegandum & ad sententiam, & omnibus actis, partibusque pluries plenariè auditis cum suis procuratoribus, & aduocatis, Visis videndis, & consideratis de Iure considerandis; Per hanc nostram, quam in his scriptis de Iurisperitorum cōsilio fermus, diffinitiuam sententiam, Christi nomine repetito Pro Tribunali sedentes, et solum Deum præoculis habentes dicimus, decernimus, & diffinitiuè pronunciamus, fuisse bene appellatum per dictum N. de N. & malè iudicatum per D. Vicarium Generalem Curiæ Episcopalis N.* Vel, *fuisse bene iudicatum, & malè appellatum,* prout facti contingentia requirit, *proinde dictum appellantem ab impetitis per dictum . de N. absoluimus, & liberamus,* vel si bene iudicatum pronuncietur, & male appellatum, dicatur, *proinde sententiam per D. Vicarium Generalem Curię Episcopalis N. approbamus, & confirmamus, ac exequutioni mandandam fore, & esse declaramus, & ita dicimus, decernimus, & diffinitiuè pronunciamus, & sententiamus, non solum isto, sed omni meliori modo, &c.*

Ita pronunciaui Ego N. Vicarius Generalis Metropolitanę Curię N.

Lecta, lata, &c. prout in sententiis latis in prima instantia, de quibus egimus sup. p. 2. *Sect. 3. c. 1. à num. 74. cum plurib. seqq.*

SECTIO V.

De Innouatis, seu Attentatis appellatione Pendente.

SVMMARIVM.

1 *Ius respicit, quod sæpè, non quod raro fit.*
2 *Attentata quid sint.*
3 *Attentata reuocanda sunt ante omnia acta.*
4 *Casus, in quibus attentata non reuocantur. Et primò in omnibus causis, in quibus non datur appellatio.*
5 *Neque reuocantur, si ex reuocatione sequeretur præiudicium Ecclesiæ.*
6 *Neque, si proueniret scandalum in Populo.*
7 *Neque, si appellatio est deserta, & constet in Actis.*
8 *Neque, si facta fuerunt in interloquutoria.*
9 *Neque, si non sint omnino clara, sed turbida.*
10 *Neque, si petens reuocationem nullum habeat ius.*
11 *Neque, si dependeant à causa principalis cognitione.*
12 *Attentata, à quo Iudice reuocanda sint.*
13 *Attentare non dicitur quis aliquid agens vigore litterarum Apostolicarum.*
14 *Attentata, quomodo reuocentur.*
15 *Attentata reuocantur iudicio ordinario.*
16 *Et similiter summariè.*
17 *In reuocatione attentatorum, quæ probari debeant.*
18 *Etiam à tertio causam habente à parte.*
19 *Causam habere ab aliquo quando dicatur.*
20 *Beneficia successionem non admittunt.*
21 *Citatio partis requiritur in reuocatione attentatorum, sicut in reliquis.*
22 *Citatio illigitimè exequuta, habetur pro non facta.*
23 *Reuocatio attentatorum quid requirat.*
24 *In reuocatione attentatorum differentia constituitur inter appellationem iudicialem, & extraiudicialem.*
25 *Reuocatio prædicta procedit in appellatione legitima tantum.*
26 *Attentatorum reuocatio vsque ad quod tempus peti possit.*
27 *Modus petendi reuocationem prædictam.*
28 *Attentata quomodo purgentur.*
29 *Purgata dicuntur attentata, si facta fuerit diligentia pro ipsis purgandis.*
30 *Purgatio attētatorum integraliter fieri debet.*
31 *Appellatio à sententia reuocationis attentatorum, an detur.*
32 *Appellatio datur à recusatione Iudicis nolentis reuocare attentata.*
33 *Attentatorum reuocatio defensionis species est.*
34 *Alienatio Rei litigiosæ attentata dicitur.*
35 *Sententia super reuocatione attentatorum.*
36 *Exequutionis sententiæ attentatorum mandatum, sub qua forma verborum concipiatur.*
37 *Instrumentum executionis factæ qualiter formetur.*

1 PRima facie videtur extra ordinem fuisse positum hunc tractatum de attentatis in fine iudicii appellationis cum potius fuisset collocandus statim post sententiam, vel saltem in principio huius tertiæ partis. Ratio tamen, quæ me ad hoc faciendum impulit, fuit, quia non semper occurrit, quod pars, siuè Iudex aliquid innouet, seu attentet post interpositam appellationem à sententia, quam ipse tulit, & propterea, quod potest esse, & abesse pro accidente habetur. *l. pro voluntariis. ff. de impensis in reb. do. alib. fact.* Vnde cum iura regulariter se adaptent magis his, quæ accidere solent frequenter, quam his, quæ raro, *l. nam ad ea. ff. de legib.* Ideo posui hic huiusmodi tractatum, quasi extra ordinē materiæ, eo quod raro accidit attentata fieri. Verum quia, & ipsa accidentia plurimum conferunt ad rerum cognitionem *l. 1. & l quod si nolit. §. qui mancipia. ff. de ædil. edict.* propterea nolui omittere, sed tamen quasi separatim adnectere. Quare plura à nobis percurrenda erunt, iuxta nostrum institutum. Et primò, quid sint Attentata. Secundò, à quo Iudice reuocanda sint. Tertiò, qua via reuocanda sint. Quartò, quid requiratur in ipsorum reuocatione. Quintò, vsque ad quod tempus peti possit reuocatio attentatorum. Sextò, qualiter peti debeat. Septimò, quomodò purgari possint attentata. Octauò, an detur appellatio à reuocatione attentatorum.

2 *Quoad primum* est notandum, quod Attentata sunt omnia acta, quæ sine rationabili causa fiunt, lite, appellatione, aut his æquipollente, pendente, à Iudice seu à Parte, aut ab habente causam ab eis, in contemptum iurisdictionis, & præiudicium Partis, officio eius, cuius est læsa maiestas, in primis; & ante omnia reuocanda, ita describit Lancellott. *in tract. de attentat. in præfat. num. 4. & seqq.* & ferè omnes

nes scribentes *in cap. non solum de appellation. in 6. per illum text.* vbi de his agitur.

3 Ex qua descriptione, seù definitione colligi potest, quod appellatione, aut lite pendente nihil est innouandum in spretum Iudicis, aut in præiudicium partis, sine iusta causa, alias quidquid innouatum fuerit, est nullum, & attentatum, & ideo est omninò reuocandum, & in pristinum statum ante omnia reducendum; siuè ante, siuè post Inhibitionē, aut quouis alio modo gestum fuerit. *d. cap. non solum*, vbi Gloss. & DD. *de appellat. in 6.* Lancellott. *vbi sup. num. 33. & de priuileg. attentator. p. 3. cap. 3. num. 153. & seqq.* Scaccia. *de appellat. q. 3. num. 47. & seq.* & Rot. *decis. 235. nu. 1. p. 1. & decis. 735. n. 2. p. 2. & decis. 251. num. 1. p. 3. recentior.*

4 Limitatur tamen conclusio in pluribus casibus, quos supra ducentos congerit, & refert Lancellott. *d. tract. de attentat. p. 3. de priuil. attentat. cap. 30. num. 178. cum seqq.* Et primò, ne sicco vestigio prætereamus; nō reuocātur, ante omnia, attentata; in omnibus casibus, in quibus non datur appellatio, *vt habetur in d. cap. non solum*, vbi Gloss. *in verb. casibus*; multos enumerat casus in quibus prohibita est appellatio, & nos de his egimus. *sup. hac ead. p. 3. Sect. 3. nu. 15. vbi late.* Et ratio est, quia cum in dictis casibus; si appelletur, non erit appellationi deferendum; contra ius videretur, quod per appellationem impediretur executio sententiæ, vel alterius actus consecutiui sententiæ.

Idem dicendum venit in omnibus casibus, in quibus, Iudex non obstante appellatione potest aliquid agere; *de quibus diximus. sup. hac ead. part. 3. Sect. 2. à num. 6. cum seqq.*

5 Limitatur secundo, quando ex reuocatione attentatorum diminueretur diuinus cultus, vel aliquod aliud damnum proueniret alicui Ecclesiæ. Gloss. *in cap. peruenit. 2. verb. assignes de appell.* Beltramin. ad Greg. *decis. 465. n. 12.* Rot. *decis. 251. n. 1. in fin. p. 3. recent.*

6 Limitatur tertiò, quando ex reuocatione attentatorum sequeretur aliquod scandalum in Populo Beltram. ad Gregor. *decis. 276. n. 9.* Rot. *decis. 22. n. 4. & decis. 657. num. 2. p. 3 rec.*

7 Limitatur quartò, quando appellatio est deserta, & de desertione notoriè constat in actis, quia tunc attentata, post decem dies ad appellandum datos, non reuocantur. Lancellot. *de attentat. appell. pend. p. 2. cap. 12. amp. 1. n. 1. & n. 8. & seq.* Marescot. *variar. resol. lib. 2. cap. 121. n. 63.*

8 Limitatur quintò, quando agitur de attentatis factis post appellationem in interlocutoria interpositam, quia tunc non reuocantur ante omnes alios actus, nisi prius fuerit pronunciatum benè appellatū *d. cap. non solum de appell. in 6.* Oldrad. *cons. 30. num. 10. vers. præterea.* Federic. de Senis *consil. 198. n. 4. vers. de secundo.* Vel nisi saltem fuerit prius iustificata causa appellationis. *d. cap. non solum*, Scaccia *de appell. q. 3. nu. 47. & q. 17. limit. 47. membr. 1. nu. 28.* qui tamen restringit in multis casibus. *dict. membr. 1. num. 37.*

9 Limitatur sextò quando attentata non sunt omninò clara, sed aliquo modo turbida, seù controuersa, quia tunc non reuocantur ante omnia. Rot. apud Marchesan. *de commission. nullit. sanat. p. 5. decis. 1. n. 2. fol. 178. & in Conchen. Capellaniæ 3. April. 1615. coram D. Verospio.* Secus si essent clara, quia tunc reuocanda sunt. Rot. *dec. 735. n. 2. p. 2. & decis. 769. n. 2. p. 3. & decis. 123. n. 1. p. 5. recent.*

10 Limitatur septimò, quando notoriè constat, quod petens reuocationem attentatorum nullum ius habet. Rot. *dec. 7. vt lit. pend. in antiqu. & in d. Conchen. Capellaniæ & dec. 251. n. 1. p. 3. rec.* Maresc. *vbi sup n. 58. & seqq.* Buratt. *decis. 1[illegible]7. nu. 4. & decis. 212. num. 12.*

11 Limitatur octauò; quando attentata dependent à cognitione causæ principalis. Capic. *decis. 72.* Beltramin. ad Greg. *decis. 283. num. 8. in fin. & decis. 465. num. 12.* Rota *decis. 251. num. 1. p. 3. recent.* Duran. *decis. 313. num. 11 & seqq.* vbi tamen ait, hoc procedere, quando attentata sunt turbida, secus si clara; nam tunc non dependent à cognitione negotij principalis; alias limitationes vid. apud Lancellott. *d. p. 3. de priu. attent. cap. 30. à nu. 178.* cum nobis has tantum octo limitationes in praxi frequentius occurrentes retulisse sufficiat.

12 *Quoad secundum* est notandum, quod innouata, seù attentata facta, appellatione, seù lite pendente, reuocanda sunt regulariter ab eo Iudice, cuius maiestas læsa fuit Buratt. *decis. 72. num. 5. & decis. 77. num. 2.* Gregor. *decis. 486. num. 6.* Rot. *decis. 303. n. 4. p. 3. recent.* Quod potest facere etiam ex officio Gregor. *decis. 91. nu. 8. & decis. 305. n. 4.* Buratt. *decis. 386 num. 5.* Caualer. *decis. 175. num.* [illegible]

Limitatur tamen, vt non possit Iudex ex officio reuocare attentata, cum hoc sit remedium extraordinarium, quando pro reuocatione ipsorum agi potest via ordinaria. Rot. *dec. 357. n. 2. p. 3. rec.* Greg. *decis. 363. num. 3. & seqq.*

Sed

13 Sed quæritur, an dicatur quis attentare, quando aliquid agit cum litteris Apostolicis?

Respondetur cum distinctione. Aut enim in litteris facta fuit mentio de lite, & tunc non dicitur attentare, quia litteræ Apostolicæ non possunt dici attentatæ. Gregor. *decis.* 2. *nu.* 1. nam Papa non attentat, quia est supra ius. *clement.* 1. *in fin. vers. salua tamen vt lite pendent. c. proposuit. de conceß. preb.* Rot. *decis.* 25. *n.* 4. *de rescr. in nou.* Greg. *dec.* 2. *n.* 2. & ibi Beltram. *num.* 15.

Aut vero in eis non est facta mentio de lite, & tunc dicitur attentare, quia licet litteræ Apostolicæ dici non possint attentatæ, attamen non excusant ab attentatis, quando in eis non fuit expressè, & specificè facta mentio de lite. Gregor. *decis.* 305. *num.* 5. Imò etiam, quod si facta mentio de lite, quæ probatur per clausulam opponi solitam, scilicet *cuius litis statum &c.* quæ habet virtutem præsernandi gratiam obtentam à subreptione, & attentatis, vt notat Beltramin. ad Gregor. *d. decis.* 2. *n.* 16. *& seqq.* & Caualer. *decis.* 186. *num.* 3. adhuc potest esse, quod possessio capta, vigore litterarum Apostolicarum, sit attentata. Gregor. *decis.* 19. Beltramin. ad Gregor. *d. decis.* 2. *num.* 15. *&* 16. vbi alias decisiones cumulat.

14 *Quoad tertium* est notandum, quod duplici via reuocari possunt attentata: Primò principaliter implorando officium Iudicis, ad quem est appellatum, vt reuocet gesta per Iudicem à quo; Et secundò accessoriè prosequendo appellationem, vt declarat Cardinal. *in cap. dilecti il* 3. *col.* 1. *de appell.* & sequitur Anton. de Nigr. *in cap. Regni incip. subditorum num.* 17.

15 Quando autem petitur restitutio spoliatorum per viam attentati, & sic per implorationem officij Iudicis ordinarij, intentando actionem, cum agatur via ordinaria, requiritur ordo iudiciarius, scilicet libellus, litis contestatio, & alij termini substantiales. Franch. *in cap. bona col.* 4. *vers. primò quia de appellat.* Imol. in *d. cap. ex parte* 2. *num.* 11. *de rescript.* Lapus *alleg.* 68. *nu.* 1. *vers. primò quia* Cardinal. *conf.* 10. *num.* 2. Scacc. *de appellat. q.* 17. *limit.* 47. *membr.* 1. *n.* 293. vbi etiam ait; quod à iudicio attentatorum datur appellatio.

16 Præterea potest procedi ad reuocationem attentatorum ex puro, & mero officio Iudicis incidenter, summariè, sine libello, litis contestatione, &c. & tunc non requiritur aliquis ordo iudiciarius. Glos. 1. *in Clement. fin. vt lit. pendent.* Abb. *in d. c. bona num.* 16. *vers. magna est differentia, & nu.* 17. & ibid. etiam Franc. *d. col.* 4. *vers. primo quia de appell.* Imol. *vbi sup.* Lap. Cardinal. & Scaccia *locis præcit.* Aegid. *decis.* 101. *& decis.* 143. *& decis.* 194. & Rot. *decis.* 1. *de offic. Iudic. in antiq. & decis.* 1. *de restit. spol. in nouis.* Et tunc neque termini substantiales sunt seruandi de stylo Rotæ seruari soliti, *vt habetur in practicalib. Rotæ sub tit. de termin. vsu & qualit. num.* 8. Mandos. *de commiss. sup. attent. form.* 14. *in verb. causam, & causas vers. addo etiam*, Salust. Tiber. *in Prax. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 8. vbi ait quod in his plus attenditur cōtemptus Iudicis, quam læsio iuris, & ita practicatur in Rota. vt Ead. Rot. *dec.* 78. *de appell. in antiqu. alias est.* 765.

17 Est tamen aduertendum, quod qui petit reuocari attentata, probare debet possedisse, rem de qua agitur, de tempore motæ litis, & insuper quod ad præsens Aduersarius illam occupat, & detinet. Imol. *in d. cap. ex parte num.* 11. *de rescri.* Card. *d. consil.* 10. *num.* 2.

18 Etiam si sit tertius, dummodo habeat causam à parte, nam licet tertius, qui non est in lite non attentet. *cap. romana* §. *in alium de appellat. in* 6. Marcsc. *var. resol. lib.* 2. *cap.* 121. *nu.* 60. *& seq.* Caualer. *decis.* 186. *n.* 4. Gregor. *decis.* 14. *num.* 6. non tamen hoc locum habet, si tertius habeat causam à parte, qui est in lite. Afflict. *decis.* 354. *nu.* 21. Gregor. *decis.* 14. *n.* 6. Quod procedit, etiam si possideat cum titulo, & bona fide. Burat. *decis.* 406 *num.* 2.

16 Causam autem, à Parte habere dicitur in Beneficialibus, qui possidet Beneficium per viam resignationis ad cuius fauorem factæ, aut per viam permutationis, siue alterius similis modi. *c.* 2. *vt lit. pendent. in* 6. Rot. *decis.* 3. *vt lit. pend. in antiq. & dec.* 3. *eod. tit. in nou. & decis.* 1147. *p.* 3. *lib.* 3. *diuers. & decis.* 705. *nu.* 3. *p.* 1. *rec.* Beltram. ad Gregor. *decis.* 14. *num.* 7.

Secus si fuit prouisus per obitum, aut per cessionem, vel resignationem liberam non in fauorem; aut per resignationem ad fauorem, sed alterius, qui non erat in lite; aut per priuationem, vel alium similem modum, qui non trahat causam ab eo, qui erat in lite, quia tunc habet nouum ius à Papa, non ab alio. Roman. *cons.* 374. *num.* 3. *vers. sed Prælato* Rot. *decis.* 705. *num.* 1. *p.* 1. *recent.*

Ratio est, quia in Beneficiis non datur successio. *cap. ad extirpendas, & cap. ex transmissa de filijs presbyter.* Put. *decis.* 23. *n.* 3. *lib.* 1. Rot. *decis.* 13. *in fin. de proc. in nou.* propterea non potest huiusmodi exceptio opponi, quod attentauerit. Lancellot. *de attentat. p.* 2. *cap.* 3. *num.* 14. *& seqq.* Put. *decis.* 74. *num.* 3.

num.3.& num.9.lib.2. Achill. *decis.28.de app.* Seraph. *dec.182.n.1.* Caualer. *dec.186.nu.2.* Rot. *decis.705.n.1.p.1.rec.*

21 Semper tamen in reuocatione attentatorum requiritur aliqua causæ cognitio, & præsertim citatio partis. Franc. *in d.cap.bonæ memoriæ.col.4.& 5. de appellation.* vbi agit de multis priuilegiis attētatorum. Idem dicit de citatione Decius *consil. 20.* quia citatio requiritur in quibuscumque actibus. *l.de vnoquoque ff. de re iudic. l.nam ita Diuus ff.de adoption.* Gabr. *de citation. concl.1.* Tiraquel. *in tract. res inter alios acta per tot.* Et defectus citationis facit nullitatem insanabilem. Vantius *de nullit. defect. citation. num.9.* Rot. *decis.312. n.2. p.4.rec.* Caualeri *decis.396.num.6.*

22 Et quando citatio est nulla, & illegitima, vt si sit facta domi alicuius, qui ibi non habitat. *l.1.§. domum ff. de liber. agnosc.* Vant. *ibid.n.11.* Fenzon. *ad statut.Vrbis lib.1. cap.91.nu.11.* habetur æquè ac si facta non esset *l.1.§.pen.ff. quod cuiusque vniuers. nom.l. quoties ff.qui satisd.cogant.cap.2.de translat.Prælat.clement.1.de immun. Eccles.* Vant. *de nullit. tit. quot.& infra quod num.16.& n.27.& seqq.*

Quæ nullitas, parte opponente, in primis & ante omnia, est reuocanda. Vant. *de null.tit.quot.& quib. mod n.14.& seq.* Coccin. *dec.f.206. num.1.* Cæs. de Graff *decis.9. num.8.de caus.poss.& propr.* Rot. *decis.46.p.1. recentior.*

23 *Quoad quartum,* quid scilicet requiratur in attentatorum reuocatione, notandum est, quod in hoc distingui debet inter Iudicem, à quo, & Iudicem, ad quem, ac partem appellātem. Si loquamur respectu Iudicis, à quo, requiritur Primò, vt sit ab eodem Iudice sententiatum, & iudicatum. Secundò, de eadem re; Et tertiò, inter easdem partes, prout de primò est Gloss. *in d.cap.non solum ver.ante omnia de appell.in 6.* & Gloss. & DD. *in l.2. C. de petit. hæredit.* & Gloss. *in cap.venerabilibus de sent.ex com. in 6.* De secundò scilicet de eadem re, traditur per Abb. *in cap.quia frustra de vsur.* & Ioann. Ant. de Nigr. *in d. capitul. Regni subditorum limit.18.* Et de tertiò scilicet inter easdem personas litigantes, est Gloss. *in l creditor ff. mandat.* Si verò loquamur respectu Iudicis, ad quem est appellatum, requiritur, vt sit facta inhibitio Iudicis à quo est appellatum, vt se non intromittat amplius in causa. ita Butr. & Imol. *in cap.fin.de appell.* quos sequitur Anton. de Nigris *vbi supr.nu.110.* & Caratit. *super Rit.Magnæ Cur.Vicar. 298.* vbi tradit formam inhibitionis faciendæ. Quinimò ait Imol. *in d.cap.fin col. fin.* Butr. & Franc. *ibid.col.antepen.vers.vltimo quæritur,* quod ad hoc, vt attentata reuocentur, requiritur ex necessitate, vt appellatio sit intimata Iudici, & Parti; alias semper possunt in causa procedere, donec, & quousq; habuerint notitiam illius. Ista autem intimatio appellationis Iudici, & Parti necessaria erit, quando appellatio est Iudicialis; non si sit Extraiudicialis; nam in appellatione extraiudiciali reuocantur attentata, etiam si non fuerit intimata, secundum Franch. *in d cap.bonæ memoriæ.col.13. vers.nona conclusio de appell.*

24 Datur etiam alia differentia inter appellationem Iudicialem, & extraiudicialem in materia attentatorum, nam in appellatione Iudiciali reuocantur omnia attentata, etiam quæ non sunt de directo cōtra appellationem; sed in extraiudiciali illa solum reuocantur, quæ sunt contra appellationem, & non alia. ita notabiliter tradit Franc. *in cap.1. notab.vlt.de appellat.*

25 Et demum si loquamur, respectu Partis appellantis, requiritur, vt appellauerit à sententia intra decem dies. Glos. *in d. cap.non solum. ver extra decemdium.de appellat. in 6.* Idem de Nigr. *in d.capit.Regni subditorū. num.111.in 2. limitat,*

26 *Quoad quintum,* est notandum, quod reuocatio attentatorum peti potest vsque ad conclusionem in causa, & non vltra; post conclusum enim in causa appellationis agi non potest amplius de reuocatione prædicta. Franc. *in cap.dilecti. 3.col.2.de appell.* vbi ponit aliquas limitationes, in quibus attentata non reuocantur.

Quod procedit, siuè appellatum fuerit à sententia diffinitiua, siuè ab interlocutoria, siue ab actibus extraiudicialibus, nam post conclusionem non datur reuocatio attentatorum, prout sic fuisse decisum in Sacro Consilio Neapolit. testatur Afflict. *in decis.352.*

27 *Quoad sextum,* est notandum, quod modus petendi reuocationem Attentatorum talis erit; videlicet quod Pars appellās compareat coram Iudice ad quem, post interpositam appellationem, & petat, vt in primis, & ante omnia reuocet attētata per Iudicem a quo, aut per Partem; & hoc facere debet statim, secundum Decium *in cap.consului: 2 nu.5.de appell.* sed tamen istud *statim* Decii, intelligi debet secūdum, quod præced. numero dictum est, scilicet vsque ad conclusionem in causa appellationis.

28 *Quoad septimum,* est notandum; quod Attentata purgari debent in eo Tribunali, cuius maiestas læsa fuit, nisi causa sit alibi per speciale rescriptum commissa, super attentatis. Gregor. *decis.486. num.4.* Buratt. *decis.72.num.5.*

29 Et purgantur per legitimam cessionem atten-

attentatis factam, quæ esse debet ita perfecta, vt nullū interesse sentiat amplius, qui attentata passus fuit; nec attentans sentiat amplius aliquod commodum ex attentatis ipsis. Buratt *decis.* 126. *num.* 3. Caualer. *dec.* 138 *nu.* 1. Greg. *d. dec.* 486. *nu.* 3. *&* 17. vbi *nu* 4. & Ferentill. *ad Buratt. d. dec.* 126. *num.* 9. asserunt, cessionem debere esse puram, nō conditionalem, aliàs non releuaret.

29 Pro purgatis autem habentur attentata, si facta fuerit omnis possibilis diligentia pro illis purgandis. Crescent. *decis.* 1. *de sequestr. poss. & fruct.* Beltramin. *ad Gregor. decis.* 503. *num.* 6. Ferentill. *ad Buratt. dec.* 583. *numer.* 8. Duran. *decis.* 166. *num.* 10. vbi ait, quod huiusmodi diligentia iuramento probari potest.

30 Necesse est tamen, quod purgatio attentatorum fiat integraliter, & omnimodè, vsque ad obolum. Bald. *in cap. conquerente. de restit. spoliat.* & ita seruat Rota in talibus iudicijs priuilegiatis, vt latè tradit Beltram. *ad Gregor in dict. decis.* 503. *num.* 6. Quod est contra opinionem Angeli. *in l.* 4. *§. ait prætor ff. de re iudic.* vbi tenet, sufficere pro illorum purgatione, si fiat depositum vnius Iulij, cum oblatione soluendi residuum, quando facta fuerit liquidatio. Cuius tamen opinio procedere potest, quoad damna & interesse, de quibus benè constare non potest; & similiter quoad expensas extraiudiciales factas ab eo, qui attentata passus est, nam istæ, cum ab attentante sciri non possint, sufficit depositum vnius Iulij, cum oblatione soluendi residuum, facta liquidatione, etiam in materia priuilegiata. Rot. *dec.* 357. *num.* 1. *par.* 3. *recent.* Gregor *d. decis.* 503. *num.* 1. & ibi Beltramin. *dicto num.* 6.

31 *Quoad octauum*, est notandum, quod in hoc dubio, an detur appellatio à reuocatione attentatorum, sunt duæ opiniones: Prima affirmatiua, quam sequitur Scacc. *de appellat q.* 17. *limit.* 47, *memb.* 1. *num.* 172. *& seq.* vbi de communi testatur. Lancellott. *de attent p.* 3. *c.* 28. *n.* 44 *&* 98. Rot. *dec.* 2. *de re iudic. in nou.* in qua supponitur appellatio, dū cōmemorantur tres sententiæ conformes in causa attentatorum latæ. Idem tenet Contard. *in l. vnic tit. de Aegid. q.* 7. *C. si de momentan. poss. fuer appell. fol.* 643.

Secunda verò sententia Doctorum est negatiua, quod scilicet non detur appellatio à sententia lata super reuocatione attētatorum. Idem Contard. *vbi sup. parum sibi constans sub nu.* 139. *in ampliat* & idem Lancellott. *d. cap.* 28. *à num.* 45. *vsque ad num* 99. vbi hanc opinionem negatiuam veriorem tenet, sed ipse nihilominus, licet secundam per sexdecim fundamenta comprobet, respondendo etiam contrarijs, primam opinionem sequitur. *num.* 98. quam tamen limitat tribus modis *à n.* 99. *vsque ad n.* 136. Primò, in spolio attentato. Secundò, in attentatis appellatione pendente. Et tertio, in attentatis pendente aliqua lite, in qua appellatio esset prohibita.

Possunt tamen istæ contrariæ opiniones conciliari ex Praxi Romanæ Curiæ, distinguendo tali pacto: Aut enim agitur principaliter pro reuocatione attentatorum per viam actionis, vel via ordinaria non priuilegiata, secundum Lancellott. *de attent. cap.* 21. *num.* 23. & dictum est sup. *nu.* 15. & tunc, quia sententia est diffinitiua, secundum eumdem Lancellott. *vbi sup. d. cap.* 28. *n.* 39. vel habet vim diffinitiuæ. Idem *ibid. n.* 36. & Caualer. *decis.* 376. *n.* 4. non est dubium, quod detur appellatio, & sic saluatur prima opinio affirmatiua.

Aut verò agitur pro reuocatione attentatorum summariè via priuilegiata officij Iudicis, vel alias incidenter via priuilegiata, *iuxta tradita sup. nu.* 16. & decretum est interloquutorium, secundum Lancellott. *d. c.* 28 *n.* 36. & tunc, si decretum est validum, non datur appellatio, & sic saluatur secunda opinio negatiua, & maximè si validitas, & iustitia est clara. secus est, si dubitetur de validitate, & iustitia decreti, & clarè appareat: nam tūc datur appellatio ad vtrumque effectum, iuxta DD. in prima sententia affirmatiua allegatos.

32 Quod si quis petierit a Iudice, vt reuocaret attentata, vel sequestrum attentatum, & Iudex recusauerit reuocare, tunc sine dubio datur appellatio. Marchesan. *de commiss sup. attentat p.* 2. *§.* 2 *num.* 95. *fol.* 52. similiter datur appellatio, si Iudex pronunciauerit, attentata non esse reuocanda. Lancellott. *de attentat cap.* 28. *num.* 41. *&* 42. *&* 88. *& seqq.*

33 Est autem aduertendum, quod potest quis agere pro reuocatione attentatorum, etiam quod sit excommunicatus, & tunc contra illum opponi non potest exceptio excommunicationis, quia remediū attentatorum est priuilegiatum, & est species defensionis. ita tenet Dec. *in cons.* 200. *col. fin. n.* 2.

Neque opponi potest exceptio proprietatis. Cardin. *in cap. bonæ memoriæ col.* 3. *vers. nota ex textu.* ibi. *proprietatis de appellat.* vbi etiam in verbo. *tempore, &c.* ait, quod ille, qui attentauit, tenetur ad restitutionem fructuum medio tempore perceptorum, à die interpositæ appellationis.

De multis alijs priuilegijs attentatorum agit Franch. *plenè in d. c. bonæ memoriæ col.* 4. *&* 5. *de appell.*

Sed

34 Sed quæritur, an dicatur attentata alienatio, inuestitura, cessio, aut concessio bonorum per aliquam partem litigantium facta, non solum appellatione pendente, verum etiam lite pendente.

Respondetur affirmatiuè; quia censetur facta in præiudicium alterius partis, vnde est nulla, & attentata, vt tenet Gabr. de *iudic. conclus. 4. num. 1. & 24.* vbi plures Alios allegat. Idem ait Castrens. *consil. 72. incip. in causa n. 1. & seq lib. 2.* Felin. *in cons. 32. n. 13.* Menoch. *cons. 2. nu. 190.* & Alii, quos refert, & sequitur Lancellott. *de attentat. lit. penden. p. 2. c. 4. limit. 20. n. 21. & seqq.*

De reliquis, quæ dici possent in hac vastissima materia Attentatorum, videatur prædictus Lancellottus, qui plena manu integrum volumen edidit super illis, & ex professo materiam examinauit. Et ex nostris Regnicolis videri potest Io: Anton. de Nigris. *sup. alleg. capitul. Regni incipient. subditorum. à n. 92. vsque ad n. 127.* & Alii, &c.

PRAX. PROCESSVS

35 Quando autem casus occurret, quod Iudex reuocare teneretur Attentata, facto Iudicio, vel ordinario, vel summario, vt dictum est supra, concipere poterit sententiam infrascripta, vel simili verborum forma, videlicet.

Forma sententiæ Reuocationis Attentatorum.

In Christi nomine Amen. *Nos Abbas N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus (si talis sit) ac Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini N. Archiepiscopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & Officialis Generalis, &c. In causa, & causis, quæ in hac Archiepiscopali Curia N. coram Nobis in secunda, seu veriori verse fuerunt & vertuntur instantia inter N. de N. Actorem ex vna; & N. de N. Reum conuentum ex altera partibus diœcesis N. Nostræ suffraganeæ, de, & super dimissione, & relaxatione, ac reintegratione possessionis territorij, seù fundi vulgo dicti N. siti in loco N. iuxta bona N. N. & N. de N. & alios, si qui sint, fines, &c. lite,* (seù appellatione,) *pendente, occupata, rebusque alijs, prout in Actis, &c. Visis probationibus factis per d. N. de N. super occupatione possessionis prædictæ per præfatum N. de N. factæ, ...tionibus factis, & omnibus actis; ac visis videndis, & consideratis de Iure considerandis; Christi nomine repetito, Pro Tribunali sedentes, & solum Deum pro oculis habentes per hanc nostram diffinitiuam sententiam, quam de Iurisperitorum consilio in his scriptis ferimus; Dicimus, pronunciamus, decernimus, & declaramus, possessionem prædicti Territorij, seù fundi, N. eiusque iurium, & pertinentiarum, &c. per d. N. de N. post inhibitionem, de qua in actis, legitimè præsentatam, ac lite pendente apprehensam, & occupatam, fuisse, & esse nullam, & attentatam; & ideo reuocandam cum omnibus inde sequutis, prout reuocamus; dictumque N. de N. Actorem fore, & esse ad possessionem d. Territorij, seù fundi reintegrandum, ac restituendum; & omnia in pristinum statum reponenda, prout erant ante huiusmodi attentata, & inhibitionem; prout restituimus, reponimus, & reintegramus, amoto d. N. de N. aduersario, & quocunque alio illicito Detentore, mandatumque de restituendo, & aliud necessarium, & opportunum decernimus, & relaxamus; dictumque N. de N. in fructibus à die præfatæ occupationis perceptis, & vsque in diem actualis dimissionis percipiendis, & in expensis condemnamus; quorum fructuum liquidationem, & expensarum taxationem Nobis, vel cui de iure in posterum reseruamus; & ita dicimus, pronunciamus, sententiamus, & declaramus, non solum præmisso, sed etiam omni alio meliori modo, &c.*

Ita pronunciaui Ego N. de N. Vicar. Gener.

Lecta, lata, &c. prout habetur in sententiis, *p. 1. sect. 5. subsect. 1. à num. 74. cum seqq.*

Aliam formam sententiæ super Attentatis vid. sup. *p. 2. sect. 3. subse. 1. intersec. vnic. n. 8.*

Post prædictam sententiam expectandũ est tempus solitum decem dierum ad appellandum concessum adhoc, vt si condemnatus ad dimissionẽ possessionis fundi occupati appellare voluerit, possit suam appellationem more solito interponere.

36 Quod si ab huiusmodi sententia non appellauerit, vel esto, quod appellauerit, appellationem non fuit prosequutus tunc facta citatione, iuxta communem practicam, ad docendum de prosequutione appellationis, & ad dicendum causam quare sententia executioni demandari nõ debeat, iuxta doctrinam Bartoli, & Aliorum quos allegamus. *sup. p. 2. Sect. 3. Subsect. 1. n 79.* & nihil releuans docto, expeditur mandatum pro executione sentẽtiæ, quod potest infrascripta, vel simili forma verborum concipi, videl.

Forma mandati pro exequutione sententiæ Attentatorum.

De Mandato Perillustris, & Reuerendiss. Domini N. Vicarij Generalis N. & ad instantiam N. principalis tenore præsentium.

Mandatur Vobis exequutoribus, sub exequutoribus & Alijs, ad quos spectat, quatenus statim Visis, & receptis præsentibus sub 500. ducatorum auri &c. alijsque pœnis, &c. debeatis, & quilibet vestrum debeat N. de N. ex aduerso principalem ob attentata occupatione & detentione territorij, seu fundi N. de quo agitur amouisse, & abstulisse, dictumque N. de N. Actorem & omnia in pristinum statum, in quo erant ante huiusmodi attentata, restituisse, reposuisse, & reintegrasse, amoto quocumque illicito detentore, aliaque desuper necessaria, & opportuna fecisse; In contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Necnon auferatis de bonis, de domo, vel aliunde dictis N. de N. bona valoris iuliorum, (seu carolenorum, &c.) tot. .. pro expensis præsentis mandati, quæ oblata deponatis, ad effectum, &c. quia d. N. de N. aduersario citato in vim sententiæ desuper latæ Reuerendiss. Dominus ita mandauit. Datum N. hac die .... mensis .... Anni .... N. Notarius, &c. Locus † Sigilli N. Vicarius Generalis, &c.

37 Quod mandatũ cõsignatur Nuncijs, seu Cursoribus, aut seruientibus Curiæ, & ipsi illius vigore procedunt ad exequutionẽ, & ad omnẽ alium actum necessarium, & opportunũ, amouẽdo detentorem à possessione, & illam tradendo alteri parti, & omnia alia faciendo, iuxta formam mandati; de quibus omnibus Notarius, seu Actuarius causę publicum conficere debet instrumentum, secundum formulam à nobis supra pro exemplo positam. *d. p. 2. Sect. 2. Subsect. 11. nu. 105.* mutatis tamen verbis *associationis* in verba *restitutionis, & reintegrationis*, & omissis quibusdam aliis, iuxta formam præfati mandati; pro maiori tamen facilitate Iuuenum melius erit subnectere per extensum, vt infra, videl.

Forma Instrumenti conficiendi per Notarium super exequtione facta, virtute mandati, & sententiæ, &c.

N. de N. Exequutor Curię N. mihi cognitus, &c. cui est directum mandatum de reintegrando ad possessionem vnius territorij, seu fundi N. siti in loco N. iuxta bona N. & N. & alios si qui, etc. ad instantiam N. de N. contra N. de N. per Acta mei, &c. per Reuerendiss. Dominum N. sub die.... seruatis seruandis in vim sententiæ decretum; & relaxatum, prout in actis, ad quæ, &c. Quod quidem mandatum præ manibus habens mihi tradidit præsenti instrumento inserendum tenoris sequentis videlicet: Demandato, &c. (Et inseratur totus tenor mandati.) *Vigore cuius mandati supradictum, N. de N. à possessione, seu detentatione, & occupatione dicti territorij, siue fundi amouendo, eijciendo, & auferendo, præfatumq; N. de N. Actorem ad possessionem eiusdem fundi reponendo, restituendo, & reintegrando, & omnia in pristinum statum, in quo erant ante huiusmodi attentata pari modo reponendo, & restituendo, & eumdem N. de N. in realem, corporalem, & actualem eiusdem fundi induxit, reposuit, & reintegrauit, &c. Qui quidem N. de N. sic inductus, restitutus, & reintegratus, dicti fundi realem, corporalem, & actualem possessionem accepit, & adeptus fuit, & in signum veræ, realis, corporalis, & actualis possessionis per eum deambulauit, glebas terræ in manibus accipiendo, arborum ramos incidendo, portas domus eiusdem fundi, ac fenestras aperiendo, et claudendo, & alia necessaria, & opportuna faciendo, ac in similibus fieri solita non omittendo, etc. Protestans dictus N. quod per eius discessum, aut recessum à dicto territorio, seu fundo, non intendit illius possessionem, acceptam, & acquisitam dimittere, aut relaxare, sed illam animo, & corpore continuare, non solum, vt supra, sed omni alio meliori modo, &c. Actum, &c. præsentibus, &c. testibus ad præmissa, &c. vocatis, habitis, atque rogatis, &c.*

Cum verò procedendum erit ad taxationem expensarum, poterit adhiberi forma præscripta sup. *ead p. 2. Sect. 3. Subsect. 1. nu. 82.* Et similiter in liquidatione fuctuũ, prout habetur *ibid. n. 83. & seqq.* Et si deueniendum erit ad pignorum venditionem, & subhastationem, procedi poterit, iuxta praxim similiter sup. traditam, *d. p. 3. Sect. 3. Subsect. 2. n. 74. cum seqq.*

Et sic ex dictis remanet expedita tertia pars nostræ Practicæ vtriusque fori, Ecclesiastici, & Sæcularis; ad Laudem, & Gloriam Sanctissimæ, & Indiuiduæ Trinitatis, Gloriosissimæ semper Virginis Deiparæ MARIAE, ac totius Cælestis Curiæ Amen.

In Conceptione Tua Virgo Immaculata Fuisti
Ora Pro Nobis Patrem, Cuius Filium Peperisti.

FINIS TERTIAE PARTIS.

PRAXIS VICARIORVM ABBAT. CAROLI PELLEGRINI

CIVITAT. CASTRIVILLARVM

Vtriusq; Iuris Doct. & Prothonot. Apost.

PARS QVARTA

IN QVA HABETVR PRACTICA CRIMINALIS Super modo procedendi in causis Criminum.

Nedum Vicarijs: verum etiam Iudicibus Laicis, ac Regularium Superioribus, & Causidicis omnibus perutilis, ac necessaria.

Cum Actorum Formulis, & obseruationibus Sacrorum Canonum, Legum, & Doctorum, eodem, quo superius, ordine disposita.

IDEA, ET MEDVLLA

Totius Practicæ Criminalis.

Vtriusque Fori Hac Quarta Parte comprehensa.

PISCOPVS, eiusq; Vicarius & Regularium Superiores tenẽtur corrigere Clericorum, & Aliorũ Subditorum excessus, aliàs rationem reddere debent Deo de peccatis illorum, & de delictis ab illis perpetratis, vt *habetur in Præmissis*.

Possunt autem procedere contra illos, vel ad denũciationem, de qua infrà *sect.* 1.

Vel per Inquisitionem, vt in *Sect.* 2.

Vel per viam Accusationis, prout habetur in *Sect.* 3.

Datur etiam alius modus procedendi per viam exceptionis. *vt in ead. Sect.* 3. *n.* 74.

Et similiter procedi potest per cõfessionem, *de qua ibid.num.* 83.

Formatur deinde processus informatiuus pro Curiæ instructione, *vt habetur ibid.n.* 88.

Deinde examinantur testes ad delicti probationem, & Fisci intentionis corroborationem. *de quib. in sect.* 4. *per tot.*

Et si testes citati ad testimonium veritatis ferendum, renitentes fuerint, compelluntur. *Sect.* 5. *per tot.*

Informationibusque captis, & habitis indicis contra delinquentem; citari debet ad comparendum, & informandam Curiam. *de qua habetur in Sect.* 6.

Qui si non obedierit, declaratur contumax, & vt talis reputandus erit, per accusationem contumaciarũ, *de quibus in Sect.* 7.

Et carceratur, si haberi possit, siuè post contumaciam, siuè ante, si præcesserint inditia; aliàs deueniri non potest ad carcerationem, *de qua in sect.* 8.

Post Carcerationem Delinquentis proceditur ad illius examen, *de quo habetur in Section.* 9.

Tunc absolutis omnibus necessarijs post examẽ prædictum, fit publicatio processus, & dantur ipsi Reo Defensiones, ad se exonerandum, *de quibus agitur in Sect.* 10.

Et si in termino defensionum noluit habere testes pro repetitis, ad processus legitimationem, fieri debet testium Repetitio, *de qua habetur in Sect.* 11.

Qua perfecta fit publicatio processus defensiui, *de qua in Sect.* 12.

Deinde concedi solet Repulsa Testium, quando ex defensionibus factis nõ remãserunt omninò eneruata inditia contra Reum existentia; *de qua habetur in Sect.* 13.

Quod si adhuc inditia illæsa perseuerãt, quia illa non euacuauit, pro pleniori probatione delicti deueniri solet ad ipsius rei torturam, *de qua in Sect.* 14.

Et successiuè citatur reus ad sentẽtiam, & ad allegandum in Iure, & in facto, cum Aduocatis, & Procuratoribus, *& de his habetur Sect.* 15.

Abso-

Absolutis omnibus ad Rei defensionem necessarijs, deueniri debet ad sententiæ condemnatoriæ prolationem, si Reus pœnam meretur; & de ea agitur Sect. 16.

Aliquando Reus, quia purgauit indicia cōtra se existentia ex defensionibus factis, venit liberandus; & sic ferri debet sententia absolutoria, de qua habetur Sect. 17.

Supradictus ordo seruatur in Iudicijs Criminalibus, quando Reus delinquens est in fortijs Curiæ.

Sed si fuerit extra carceres, & absens per contumaciam, diuersimodè contra eum proceditur, vt deueniri possit contra eum ad sententiam in contumacia; Ideo posui particularē Practicā, quæ habetur in Sect. 18.

Quo casu formato processu, & lata sententia in contumacia; si Reus condemnatus deuenerit ad manus Iudicis, puniendus erit iuxta formam sententiæ. Quare traditur Practica procedendi contra talem condemnatum in contumacia, ad hoc vt deueniri possit ad exequutionem sententiæ condemnatoriæ in contumacia. & hæc habetur in Sect. 19. & vltim.

Accedit vlteriùs sectio vnica de Rhetorica Aduocatis necessaria.

Præmissa quædam Procemialia.

SVMMARIVM.

1 *Iudex in criminalibus debet rectius, quam in ciuilibus iudicare.*
2 *Anima nobilior corpore, & corpus nobilius rebus.*
3 *Iniustitia ex triplici capite procedit.*
Ignorantia multorum malorum causa.
4 *Iudex Ecclesiasticos debet esse peritus.*
5 *Iudex male iudicans punitur in vtroque foro, & sæculo.*
6 *Ignorantia in exercitio artis est prohibita de iure naturali, & humano.*
7 *Iudex ignarus grauiter peccat.*
8 *Episcoporum obligatio præcipua est iudicare subditos.*
Vicarij similiter subditos iudicare debent.
9 *Correctio subditorum, quare facienda.*
10 *Publicè peccantes publicè corripiendi.*
11 *Iudicium criminale tripliciter intentatur de Iure Canonico.*

1 CVM mihi, Dei fauente gratia, primum iudicandi munus obtigisset ad Vicariatus officium assumpto, illicò in mentem venit, quod Iustitiæ administratio sit res nedum difficilis, sed etiam conscientiæ valde periculosa, nisi rectè fiat. Vnde & experientia probaui, quod ius dicere, & alios iudicare sit Ars artium, & scientia Scientiarum. Quæ quantum ardua euadat, sapientes legislatores apertè demonstrare voluerunt in hoc, quod in eorū Codicibus ita legales materias disposuerunt, vt prius de Ciuilibus, postea verò de Criminalibus sermonem habuerint, ad effectum, vt Iudices post longam, & diuturnam experientiam materiarum, tam Ciuilium, quam Canonicarum, paulatim instruerentur ad Criminales. Hinc factum est, vt illicò animum conuerterem ad tanti oneris obligationem, & quid mihi in tanto culmine constituto agendum esset, reflexos actus pluries facerem pro mei debiti partibus implendis, ac vt pro viribus illis in administranda Aliis iustitia correspondcrem, maximè in Criminalibus, nam licet Iudex multum laborare, & attendere debeat, vt in ciuilibus Causis iustitiam omnibus rectè, ac æqua lance administret, & ius suum cuique tribuat. iuxta tradita *in l. iustitia. ff. de instit. & iur.* & ibi Glos. & DD. *& in §. Iuris præcepta Institut. eod. tit.* Multò magis, ac fortiori vinculo hoc facere tenetur in administratione iustitiæ in Criminalibus. *argum. tex. in Authent. multo magis C. de Sacrosanct. Eccles.* Et ratio est manifesta, nam si Iudex male iudicauerit in Ciuilibus, damnum partibus illatum reparari poterit; vel per viam appellationis, *vt in cap. cum speciali §. porro de appell. cap. omnis oppressus & cap. ideo 2. q. 6.* Vel per viam restitutionis in integrum. *vt in cap. si quem penituerit in fin. 2. q. 3. & l. quod si minor. §. restitutio ff. de minor.* (quæ tamen in delictis locum non habet *l. vnic. C. si aduers. delict. & l. auxilium in princ. ff. de minorib.*) Vel per viam restitutionis in totidem bonis, prout quantitas damni ex postulauerit, vt tradit Rodriquez. *in tract. de ordine iudicial. cap. 14. concl. 5.* At in Criminalibus, si Iudex rectum iudicium non fecerit, damnum ex eo proueniens est quodammodo irreparabile, vel saltem magna cum difficultate restituitur, cum non de malo circa bona fortunæ agatur, vt in Ciuilibus: sed de malo circa personam hominis, quæ est superioris ordinis, eiusque vitam, qua nihil est carius. Vasquez. *controuersiar. Illustr. lib. 1 cap. 18 num. 9.*

2 Et sicut Anima est nobilior, ac præstantior corpore, & illi præfertur. *cap. schedula 38. dist.* ita corpus est nobilius rebus, & illis preferri debet. *l. in seruorū in fin. ff. de pœn.* Quo igitur corpus præest rebus, eo Iudiciū Criminale præeminet Ciuili, quia versatur circa bonum commune, & publicum, non circa particulare, & priuatum regulariter nam Reipublicæ interest delicta puniri. *l. ita*

iis vulneratus circ. fin. ff. ad leg. Aquil. vbi Glos. alia Iura allegat, *& in l. in delictis. §. si cum Dominus ff. de noxal.* habetur iniquum esse delicta impunita remanere; *& in l. locatio §. quod illicitè. in fin. ff. de publican. & vectig.* dicetur, quod rigor publicæ disciplinæ postulat, vt delicta puniantur, cum Prouinciam malis hominibus purgare, vt in quiete permaneat ad publicum bonum pertineat, *vt in l. congruit in princ. ff. de offic. Præsid. & in l. si operis C. de pœnis.* habetur: *Non remitti pœnam faciles; publicè interest, ne ad maleficia temerè quisque prosiliat.*

3. Quia vero in re tam graui quilibet Iudex ex triplici capite iniustitiam committere potest, nimirum ex certa scientia, ex negligentia, & ex ignorantia legum, & Canonum, vt tradit Sanctus Anton. *p. 2. tit. 1. cap. 19. §. 4. in princ.* & quamuis ex duobus primis multa oriãtur mala, longè maiora tamen sunt, quæ ex ignorantia Iuris proueniunt, quam Aristoteles *lib. 3. Ethic. c. 1.* vocat ignorantiam vniuersalis, & de ea, qualiter se habeat ad humanos actus, agit Diu. Thom. *in 1. 2. q. 6. art. 8.* Hinc *Leuitic. cap. 5.* habetur: *Anima si peccauerit per ignorantiam, feceritque vnum ex ijs, quæ Domini lege prohibetur, &c.* Et *in psalm. Dauid. 24.* habetur. *Delicta Iuuentutis meæ, & Ignorantias meas ne memineris Domine.* Et non solum ex Iudicis ignorantia proximo mala nascuntur, verũ etiam ipsemet Iudex indoctus animã suam grauiter offendit, cum *in c. qui ea 38. dist.* habeatur, quod *ignorans ignorabitur.* debet enim scire, quod alii Iudices sciunt *argum. l. 2. C. de heret.* maximè si ab aliis peritis erudiri potuit. *per tradita. in cap. fin. 37. dist. & regula. ff. de iur. & fact. ignorant. & l. vtile. §. fin. ff. quis ord. in Bonor. poss. seru.*

4. Ideo, ne mihi à supremo omnium Iudice Deo dici posset illud Oseæ. *Quia tu scientiam repulisti & ego repellam te; ne sacerdotio fungaris mihi.* non immemor illius Axiomatis Ecclesiast. *cap. 5. Noli quærere fieri Iudex, nisi virtute valeas disrumpere iniquitates*, ne in die Iudicij rationem reddere tenerer de malè administrata iustitia, saltem ex vno de tribus capitibus supra enumeratis, nimirum ex ignorantia, & imperitia Sacrorum Canonum, & legum, accuratissimè studere decreui, atque huius scientiæ iudicãdi scribentes percurrere incepi & cũ plura notatu digna inuenissem, in priuatos Codices reportabã, quę postea in ordine redacta cum quidam Amici vidissent, non solum approbauerunt, sed etiam enixè suaserunt, ac vnanimiter compulerunt, vt ad Aliorum vtilitatem in lucem ederem, prout ferè inuitus feci, & sic elucubrationes pro mea tantum commoditate congestas, vt illis satisfacerem; in Practicam Ciuilem, quam iam absolui, & in Criminalem, quam modo aggredimur ordinatè disposui, & in hanc formam reduxi. Cuius quidem laboris non me pœnitet, nam quamuis minimus omnium ille sit, ex eo tamen non paruam vtilitatem omnes recepturos spero, præsertim Ecclesiasticos superiores, saltem vt ab onere multos libros reuolendi, quos sæpè non habere accidit, releuentur, & extemporaneam, ac præsentaneam quandam iudicialium materiarũ, ac Doctorum de illis agentium præ manibus quodammodo habeant. Cum non me lateat, quosdam ad officia exercenda assumptos, & in iudicandi munus euectos fuisse Magnatum solummodò fauoribus; non Iurium, atque Canonum peritos, & ignaros ac proprijs meritis, sed penitus imperitos, & gnaros, ac meritis alienis, atque in Curiis, & Tribunalibus superioribus nullam praxim habentes, ita incepte Iustitiam administrasse, vt nedum ridiculi apud omnes effecti fuerint: verum etiam ex mala administratione multorum Criminum Rei effecti sint; nam non aduertentes quid agerent, numquam studere visi sunt, & cum ipsi nihil scirent, Notarijs Curiæ aliquando, & aliquando Alijs minus se imperitis fidentes in maximos errores inciderunt; Dedignantes ex fastu, imo potius pudentes, probos ac Doctos Viros in re tanti momenti consulere. Vnde tamquam si ad conuiuia pergerent, semper læti (ne dicam ebrij,) velut iocando sententias proferebant, & sic cum ioco seria agerent, ioco etiam Animam propriam, & Dignitatem amittebant, & Deum, ac Proximum serio offendebant. Hoc solum scientes, quod quid agerent, num boni, num mali penitus ignorabant. Scire tamen debuissent, quod non potest quis esse Iudex, maximè Ecclesiasticus, nisi qui sit Peritus, & notitiam habeat Sacrorum Canonum, *vt probatur in cap. ex litteris in fin. de consanguin. & affinit. argum. cap. considerct de pœnitent. dist. 5. & cap. qui vult ibidem dist. 6.* Item & legum Ciuilium, *vt habetur in §. quid vero collat. 6. Authent. de iudicijs.* Vel saltem qui mediocrem habeat scientiam. *cap. cum nobis olim. de electïon.* & notat Gloss. *in capit. 1 vers. scientia dist. 20.* Ratio autem non alia est, quam quia iudicare debent in Criminalibus, & arduis causis, *vt in pracit. Iurib. habetur.* Vnde Sanct. Tom. *in 1. 2. q. 76. art. 2* ait quod vnusquisque ea scire tenetur, sine quorum scientia non potest debitum actũ rectè exercere. Idem firmat Sanct. Antonin. *p. 2 summ. tit. 3. cap. 6.* & Ioan. Azor. *in*

Institution. moral. facit Iudicem indoctum Reum peccati mortalis, esto quod iniustitiam non committat, quia exponitur periculo illam committendi, nam qui amat periculum, peribit in illo *Eccles. c.3.* Quod etiam innuere videtur Clemens Alexandrin. *in suo Pedagogo lib. 2. cap. 6.* ibi. *Tenebræ sunt ignoratio, per quam in peccata incidimus, circa veritatem allucinantes.* Et ex huiusmodi Ignorantia excæcatus Iudex indoctus, dum verum à falso, & iustum ab iniusto discernere nescit, maledictionem Dei incurrit, quæ habetur Isaiæ *c. 5.* ibi. *Væ qui dicitis bonũ malum, & malum bonum, ponentes tenebras lucem & lucem tenebras, propterea captiuus est Populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles eorum perierunt fame, & multitudo eius siti exaruit.* Ex dictis concludere necesse est, quod qui cognoscit, se non habere tantam scientiã, & legum & Canonum, & ingenium, atque ad ius dicendum aptitudinem; neque longam experientiam, vt possit rectè officia exercere, cum Iudex factus in suis manibus habeat bona, famam, & vitam proximi, & præsertim cum illis periculum damnationis animæ suæ, quod plus est, quam totus mundus; ne tam inconsideratè, & insulsè audeat petere, & exercere officia; dicente Sancto Augustino *de baptism. contr. Donat. lib. 2. quam diu non habemus perfectionem Angeli, non habeamus præsumptionem Diaboli;* & Pint. *in Ezech.* ait. *Redeamus ad nos ipsos, ponamus Nos ante Nos, et coram facie nostra gradiamur. Videamus opera nostra & Nos, & de nobis, ac si essemus Alij sententiam feramus.*

5 Alioquin, cum non inueniatur maior iniustitia, quam ignorantia Iudicis, vt inquit Terentius in illis versibus.

Homine Imperito numquã quidquam iniustiùs
Qui nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.

& Diu. Augustin. ait *ignorantia Iudicis maxima iniustitia est, ac plerumque calamitas innocentis*, si iniustam sententiam ex ignorantia protulerit, non solum in hoc sæculo pœnas luet secundũ leges humanas, & tenebitur in foro fori restituere parti læsæ omnia damna, expensas, & præiudicia, quæ sua causa patietur, & ad arbitrium Iudicis punietur. *l. fin. C. de var. & extraordinar. cognit.* verum etiam in foro poli grauissimè peccabit. S. Thom. *in 2. 2. q. 28.* & ibi Caietan. Aragon. Salas, Bann. & Alii; & in alio sæculo perpetua supplicia sustinebit, ac æternis pœnis per supremum omnium iustum, & Doctum Iudicem Deum iusta, ac recta sententia condemnabitur, & merito, quia in culpa est homo indoctus officia assumere, cum nosse debeat, se insufficientem esse ad Alios iudicandum, & tamen inconsideratè, ineptè, & insipienter ne dum ambitiosè officia petiit, & importunitate obtinuit; sed etiam malè iudicare præsumpsit. *cap. si culpa. de iniur. & damn. dat.* vbi DD. communiter.

6 Lex namque, tam naturalis, quam humana prohibet, ne quis artem, quam ignorat, exerceat. *cap. non est sine culpa de regul. iur. in sexto.* Vnde colligitur ex S. Antonin. *d. p. 2 tit. 1. c. 19. §. 4. circa med.* regula, quod omnes, qui officia publica exercẽda assument cũ ignorantia tali, vt verisimile sit per eorum exercitium aliis notabile aliquod damnum euenturum in persona, vel in bonis, semper peccant mortaliter. *arg. d. cap. fin. de iniur. & damn. dat.* Quod quidem Nauar. *in comm. cap. inter verba 11. q. 3. conclus. 18.* non solum verum esse affirmat, cum ex talibus officiis malè administratis damnum sequatur, verum etiam cum nullo damno sequuto, illa deliberatè appetantur, aut assumantur; adeo quod absolui non debeant tales, nisi renunciauerint officia, aut propositum habuerint id faciendi: vt etiam tenet Adrian. *Pap. VI. quodlib. 10. art. 3. lit. G. & H.* vbi latè, nam vt dictum est, qui amat periculum peribit in illo. Ecclesiast. *vers. 27.* facit *text. in cap. non est 1. q. 1.*

7 Iudex igitur absque debita scientia officium illud exercens grauiter peccat, tũ quia Deum, & Proximum offendit; tum quia seipsum probabili periculo peccandi exponit cum, vt dictũ est, ignoret ea, quæ scire tenetur. S. Th. *1. 2. q. 76. art. 2.* Idem docet S. Antonin. *p. 3. tit. 9. c. 2. §. prim.* Caietan. *in summ. verb. Iudicis peccata.* Nauarr. *in Manual. c. 24. num. 12. & in cap. si quando. de rescr. except. 12. cum seqq.* & Alii.

8 Sed Episcopi, & consequenter ipsorũ Vicarii, quorum vices gerunt, & Alii Superiores inter cæteras eorum obligationes, & onera, de quibus D. Paul. *1. ad Timoth. c. 3. & 5. & ad Tit. cap. 1.* præcipuum munus habent iudiciandi, & corrigendi Clericos, & Alios subditos, vt idem Paul. *ibid.* clarè insinuat de Timotheo, & Titi, qui Episcopi erant, vbi habetur; peccantes coram omnibus arguentos esse.

9 Ipsi enim Episcopi, & superiores Clericorum, & aliorum vitia redarguere, ac delicta punire debent, ne cum Populos delinquentes increpare voluerint, obiiciatur eis, quod Clericos, & subditos habeant & permittant deteriores esse, vt ait S. Ambros. *in increpation. ad Populum, & est tex. in cap. quid autem 8. q. 1.* & expresse cauetur *in cap. qualiter, & quando 2 §. ad corrigendos de accusation.* vbi habetur, quod tanto diligentius debet Prælatus ad excessus subditorum corrigendos assurgere, quanto damnabi-

nabilius eorum offensas desereret incorrectas. Et Sacrum Concilium Tridentinum. *sess.14 de reform. in proem.* districtè præcipit Episcopis, ne permittant Clericos criminosos esse, sed illos de vitiis redarguant, & seuere puniant, adhoc vt, & qui crimina committunt, condigna pœna illis inflicta corrigantur, iuxta illud Diui August. *in Psalm 54. vers.1. omnis malus, aut ideo viuit. vt corrigatur, &c.* & Alii, quod Diuinus amor à malo perpetrando non retrahit, saltem metu pœnæ temporalis à peccatis abstineant. *cap. cum inunctis §. Clerici de electiom.* ne facilitas veniæ incentiuum tribuat delinquendi. *cap. est iniusta 23.q.4. & cap. vt Clericorum §.1.de vit.& honest.Cler.* vbi Glos. *in verb. pæna*, allegat. *l.vnic.C.de emendat. propinquor.* vbi habetur, quod quos lex ad vitæ decora domesticæ laudis exempla non reuocant, correctionis saltem medicina compellat. Quod si Prælati subditorum non corrigant excessus, rationem reddere tenentur, nam sanguis eorum de suis manibus requiretur. *vt in c.Irrefragabili de offic. ordinar. in princ.* & ibi Glos. *in verb. metu pœna*, quia Prælatus non puniens delicta Deum ipsum immediate offendit. *cap. si Is, qui 23.q.4.* Imò punire differēs prouocat Deum ad iram. *cap. si ea, de quibus 23. q.4.* punire enim delicta Iustitiæ zelo magna pietas est, & Sacrificium Deo gratum offerre dicitur, si pro Deo puniat. *cap. legi 23.q.8.* Ideo punienda sunt delinquentium delicta, etiam si eorum iniquitas bonis prosit. *cap. relegentes 23. q.6.* & ibi Gloss. *in verb.bona*.

10 Non debet tamen in corrigendis subditorum excessibus Ecclesiasticus ordo confundi, *vt habetur in text. cap. loci 35. q.9.* & ideo ordinatè procedendum est, ita vt si quis secretum crimen commisit, secretè corrigatur, qui verò publicè delinquit, publicè corripiatur, *vt in cap.1. de pænitent. & remissionib.cap.si peccauerit 2.q.1.et cap. ego Berengarius de conseerat dist.2.*

11 His præmissis notandum est, quod Iudex Ecclesiasticus hoc est Episcopus, & consequenter eius Vicarius Generalis, & Alii superiores triplicem habēt viam procedendi in criminibus, de Iure Canonico, nimirum per Denunciationem: per Inquisitionem: & per Accusationem, *vt probatur in d. cap. qualiter, & quando 2.§. ad corrigendos de accusat. cap. licet. Hely de Simon.* DD. communiter *in cap. nouit. de iudic.* de quibus sigillatim quędam notabiliora percurremus vnde erit.

SECTIO PRIMA

De Denunciatione.

SVMMARIVM.

1 *Denunciatio quid sit ostenditur.*
2 *Denunciationis diuisio.*
Euangelica denunciatio, quæ?
3 *Denunciatio Iudicialis duplex: Publica, & priuata.*
4 *Monitio non requiritur in iudiciali denunciatione publica.*
5 *Denunciatio iudicialis est similis accusationi.*
6 *Denunciatio iudicialis priuata, quæ sit?*
7 *Denunciatio Canonica, quæ? & quotuplex.*
8 *Denunciatio generalis Canonica, quæ?*
9 *Denunciatio Regularis, quæ?*
10 *Denunciationis iudicialis, & Euangelicæ differentię.*
11 *Denunciationis Euangelicæ, & Canonicæ differentia.*
12 *Denunciatio iudicialis ab accusatione in quo differat.*
13 *Denunciatio sine actione, quando fiat.*
Iudex sæcularis denunciari potest Ecclesiastico.
14 *Denunciare quis possit, vel non.*
15 *Denunciatio Euangelica omnes obligat.*
16 *Laicus contra Clericum denunciare nō potest.*
17 *Denunciatio tripliciter fit.*
18 *Fiscus Episcopalis in omni Curia esse debet.*
Episcopus habere potest Fiscum; contra Baldum.
19 *Fiscus Episcopalis Curiæ officium quod sit ostenditur.*
Fiscalia quæ sint?
20 *Fiscus est citandus in omnibus actis causæ criminalis.*
Remoueri non potest à Vicario.
Qualitates requisitę in Fisco Episcopali.
21 *Denuncians falsa punitur.*
22 *Denunciationis effectus quis?*
23 *Denunciatio sola ad inquirendum non sufficit.*
24 *Denunciationis Canonicæ effectus.*
25 *Denuncians ad quid teneatur?*
26 *Denunciatori quæ fides adhibenda sit.*
27 *Denunciationis conditiones, quæ?*
28 *Denunciatio quomodo fieri debeat.*
29 *Denunciatori quæri debet, an velit accusare.*
30 *Delictorum diuisio duplex.*
Delicta facti permanentis, quæ?
Corpus delicti, quid sit.
31 *Delicta facti transeuntis, quæ?*

1 CIrca Denunciationem plura sunt à nobis examinanda, Primò, quid sit denunciatio. Secundò, quotuplex sit. Tertiò, quis possit, vel non possit denunciare. Quartò, quis sit eius effectus. Quintò, qualiter fiat denunciatio.

Quoad primum notandum, est quod denunciatio in genere sumpta, nihil aliud est, quam delatio, seù manifestatio facta per aliquem alicui superiori de crimine alicuius, vt colligitur *ex cap. si quid vero 36. dist. c. Deus 2 q. 1.* Hostiēsis autem *in summ. tit. de denunciat.* ait, quod denunciatio est criminis alicuius apud Iudicem sine inscriptione legitimè facta delatio ad pœnitentiam peragendam, vel aliam pœnam legitimam imponendam, vel etiam ad vtrumque. Et sic Alij aliter describunt, & definiunt, vt videre est apud DD. communiter *in cap. nouit. de iudicijs & cap si peccauerit. 2. q. 1.* Soto. *in tract. de tegendo secret. membr. 2. q. 5.* & Summistæ. *in verb. denunciatio.*

2 *Quoad secundum* notandum est, quod dantur quatuor genera denunciationum, prout sunt Denunciatio Euangelica, Iudicialis, Canonica, & Regularis, quamuis Bonacin. *tom. 2. de legib. circ. 8. Decal. præcept. disp. 10. q. 2. punct. 5. num. 2.* duo tantum genera denunciationis ponat: vnum denunciationis extraiudicialis, alterum iudicialis, asserens dicta quatuor ad ista tantum duo reduci posse; sed reuera communis Doctorum sententia est, quod quatuor prædicta genera denunciationis dentur. Vnde communem sequendo, dico, quod *Euangelica*, est illa, quæ fit præcedente correctione fraterna de recuperando fratre, antequam denuncietur Ecclesię, de qua habetur Matth. 18. & Luc. 17. & ideo dicitur Euangelica, quia originem habet ex Euangelio, vt obseruat Abb. *in d. cap nouit. col. 17. vers. vltimò de iud.* & probatur *in d. cap. si peccauerit. 2. q. 1.* & de ista plenè agit Abb. *in d. cap. nouit. col. 11. cum seqq.* vbi etiam Felin. & Alij Bart. *in extrauagant. ad reprimendum. verb. per denunciationem*, & Bald. *in Auth. ad hæc col. 2. in fin. C de vsur.*

Huiusmodi autem denunciationem Euangelicam pręcedere debet secreta monitio, tam Iure naturali, quam Diuino à Christo Domino promulgato Matth. *dict. cap. 18.* & Luc. 17. ita docent. S. Thom. *2. 2. q. 33. art. 7.* vbi Caietan. & Alij Syluest. *verb. denunciatio q. 4.* & Theologi. *communiter in 4. dist. 19.* Et ratio est, quia cum fiat in gratiam, seù bonum peccantis, seruandum est simul, quantum fieri potest, bonum conscientię, & famæ. *DD. cit.* sunt tamen multi casus, in quibus non requiritur monitio secreta præcedens, vt in correctione fraterna necesse est, quos notat Nauarr. *in Manual. c. 18. n. 30. cum seqq.*

3 Secundum genus denunciationis est denunciatio *Iudicialis*, quæ duplex est, alia

alia publica, alia priuata. Publica est quando Iudex ex officio procedit ad puniendum aliquem Reum per denunciationem suorum officialium, ad publicam vtilitatem, *vt cap. Episcopus in Synodo 35. q. 6. cap. Romana §. sanè de cens. in 6. & l. ea quidem C. de accusat.* de qua latè Azor. *3. p. lib. 13. cap. 21.* Reginald. *tom. 2. lib. 25. cap. 14.* Says. *in clau. Reg. lib. 12. cap. 14. n. 11. cum seqq.*

4 Et in ista non requiritur correctio, seu monitio præcedens, tum quia est actus iustitiæ, & ex iustitia debitus, *vt in dictis iur. sib. probatur*, prout requiritur in denunciatione, priuata, de qua infra. De ista iudiciali denunciatione latè agit Diu. Thom. *2. 2. q. 68. cum duabus sequ.*

5 Tum quia ista denunciatio est similis accusationi, vt ait Andr. de Isern. *in constitution. Regni, quæ incip. litteras*, licet differat in eo, quod denunciator non tenetur regulariter se subscribere, nec facere partem in iudicio, sicut accusator, vt obseruat Salicet *in dict. l. ea quidem in princ. C. de accusat.* & Angel. *in tract. de malefic. in verf. Necnon ad denunciationem vbi plenè*, Vnde ad illam tenetur Episcopus inquirere. *arg. cap. Mennam, & cap. omnibus, & cap. præterea qualiter 2 §. pen. de accusat.* alias eo negligente poterit procedere ad inquisitionem Archiepiscopus. *cap. cum simus. & cap. seq. 9. q. 3.*

6 *Priuata* verò iudicialis denunciatio est, quando quis manifestat Iudici crimen alicuius pro priuato commodo, vt sibi resarciatur damnum receptum, & in pristinum statum restituatur, & de hac habetur *in cap. nouit præterea de iudic.* & ibi per Abb. *col. 17. verf. nunc condescendo* & loquitur Bart. *in d. extrauag. ad reprimendam ver. per denunciationem*, & Bald. *in Authent. adhuc C. de vsur.* & Speculat. *lib. 3. tit. de denunciation. §. 2. n. 12. verf. priuata verò.* Et in hac requiritur de Iure Canonico trina monitio. *cap. indignè 12. q. 2.* & similiter requiritur tela iudiciaria, quæ seruatur in accusatione, de qua inferius vt obseruat Foller. *in Prax. crim. can. p. 2. verf. denunciatione facta c. 1. n. 3. in fin.*

7 *Canonica* denunciatio est tertium genus denunciationis, sic dicta, quia à Iure Canonico inuenta est, quæ nihil aliud est, quam manifestatio criminum, non ad vindictam publicam, sicut iudicialis, sed ne committatur delictum ab aliquo infuturum. Vel etiam fit pro delicto commisso, ne vlterius committatur, quando est periculum recidiuandi. Et ista est pariter duplex: alia specialis, alia generalis. Specialis Canonica est illa, quæ fit per eum, qui habet aliquod interesse super eo, quod denunciat; vt si sua intersit habere bonum Prælatum, vel bonum subditum, ad hoc vt remoueatur à beneficio, vel officio, si monitus, non resipiscat, *vt in cap. filijs 16. q. vlt. & cap. 1. de offic. custod. & cap. licet hely de simon.* & in ea requiritur trina monitio, vt inquit Speculat. *vbi sup. n. 14.* Et ad illam faciendam non admittitur, qui ab accusatione repellitur. *cap. cum oporteat. cap. cum dilectus de accusat. d. cap. licet hely, & cap. per tuas de sim. & cap. accusatio cum cap. seq. 2. q. 7.* & ratio est, quia hæc denunciatio æquiparatur accusationi. *c. constitutus 2. §. fin. de appell.*

8 Generalis verò Canonica, dicitur quando agitur publicè de corrigendo peccato in iudicio Ecclesiastico; in quo non adest priuatum interesse, vel quando agitur, de impediendo matrimonio ingradibus ab Ecclesia prohibitis, vel de ipso dissoluendo, ob aliquod impedimentum, *vt in cap. dissoluendum de desponsat. impuber cap. cum inhibitio de clandestin. despons. cap. præterea 2. de sponsal.* Et in ista non requiritur trina monitio, atq; ad eam admittitur, etiam qui ab accusatione repellitur, *vt in dictis iuribus probatur.* Et insuper quando sic denuncians non vult prosequi denunciationem, tunc Iudex Ecclesiasticus ex officio tenetur procedere. *cap. cum in tua de sponsal. cap. ad nostram 2. de iureiur. & cap. oblato §. fin. de appellat.*

9 Quartum Denunciationis genus est Denunciatio Regularis, sic dicta, quia obseruatur in Religionibus, secundum earum Regulas, & statuta, siuè sit iudicialis, propter proprium interesse, siue Canonica, propter bonum commune, *vt habetur in cap. ex parte Adæ de testib. & in cap. filijs, vel nepotibus 16. q. 7.* Et per istam potest denunciari etiam peccatum occultum, & æquiparatur accusationi. *cap. constitutus 2. §. fin. de appellat.* Sed in ea non seruatur ordo Iuris; proceditur enim de plano, & simpliciter ad emendationem delinquentis, & ob bonum publicum Religionis, vt tradit Abb. *in dict. cap. nouit de iudic.* Sot. *de tegend. secr. d. memb. 2. q. 5.* Syluestr. *verb. inquisitio q. 10.*

10 Est tamen aduertendum dari differentiam inter dictas denunciationes, & similiter in aliquibus conuenire inter se.

Differunt autem Euangelica, & Iudicialis.

Primò ratione finis, quia finis Euangelicæ est emandatio fratris, vt pœniteat: iudicialis verò est vindicta, seu bonũ denunciantis, vt delinquens satisfaciat.

Secundò Euangelica est actus charitatis, vt tradit Diu. Thom. *2. 2. q. 33.* iudicialis verò, seu accusatio est actus iustitiæ, & ex ea debitus, idem D. Th. *2. 2. de iust. q. 68. 69. & 70.*

Tertiò Euangelica requirit pro forma mo-

monitionem secretam præcedentem, sine strepitu iudicij. Iudicialis verò requirit scripturam, & formam iudicialem.

Quartò Ad Euangelicam tenentur omnes, etiam subditi, & inferiores, etiam infames,& excommunicati:ad iudicialem verò secus.

Quintò differunt ex parte termini, Euangelica enim cessat cum emendatione fratris: Iudicialis verò minimè.

11 Differt etiam Euangelica denunciatio à Canonica, nam Canonica tendit ad pœnitentiam peragendam, vel ad pœnam, siuè ad vtrumque simul, prout denunciator postulauerit. *cap.cu. licet hely, cap.per tuas de simon.* Euangelica verò secus. Conueniunt tamẽ istæ quia vtraque requirit monitionem præcedentem. DD. *in d.cap.nouit de iudic.*

12 Differt similiter Denunciatio iudicialis ab accusatione in multis.

Et primò, quia qui iudicialiter Denunciat non intendit vindictam publicam, & punitionem denunciati ob publicum bonum, sed solum interesse proprium: Accusator verò petit vindictam publicam propter bonum publicum.

Secundò Denunciator iudicialis non tenetur probare crimen denunciatum: Accusator verò tenetur.

Tertio Denunciatus non punitur rigorosè tota pœna iuris; Accusatus verò secus. *arg c. Inquisitionis de accusat.*

Quarto Denunciatio iudicialis fit sine aliqua actione; Vnde post manifestationem criminis, Prælatus ex officio inquirere potest, prout ei de iure videbitur; Accusatio verò fit cum actione; vnde Prælatus compellitur punire Reum.

13 Quare obseruat Sot. *vbi sup. & lib.5. de iust. q.6. art.2.* quod in tribus casibus potest esse denunciatio, sine actione; Primò ratione personæ. Secundo ratione Iudicis. Et tertiò ratione criminis.

Ratione personæ, quando quis prohibetur agere in iudicio, vt seruus contra Dominum; nam iste potest denunciare eius sæuitiam, vt Iudex compellat dominum ex officio, vt mitius agat cum eo, aut vt vendat, *vt habetur in §.sed & maior. Instit. de his qui sunt sui, vel alien.iur.* Et similiter Religiosi, qui non possunt agere contra superiores; possunt tamen denunciare illos secundum DD. *in cap.Ius iunante, qui Cler.vel monach.*

Secundò ratione Iudicis, quandò non seruat iustitiam, nam licet sit Secularis, potest quilibet illum denunciare Iudici Ecclesiastico, quia potest quemlibet à peccato corripere, Abb. *in cap. cit. nouit. de iudic.*

per illum textum, vbi Rex quidam denunciatus fuit Papæ, ob crimen in alium Regem commissum.

Tertiò ratione criminis, quod lege permissum est, vt est vsura, nam licet vsurarius de Iure Ciuili accusari non possit, potest tamen denunciari, vt Iudex Ecclesiasticus ex officio ad restitutionẽ illum admoneat.

14 *Quoad tertium* est notandum, quod regulariter denunciare potest iudicialiter quilibet, qui sit bonæ famæ, vitę, & conditionis, & qui ex charitate mouetur ad denunciandum, non ex odio. *cap. si peccauerit. 2.q.1. cap. Episcopus 35.q.6.* Non potest tamen criminosus, vel excommunicatus denunciare. *cap. repellantur de accusat. & d.cap. qualiter 2.eod.tit.cap.praterea de testib.cog.* Repellitur etiam à denunciando, qui charitatiuè non facit quod debet, *cap. accusatio 2. q.7 c.2.de accusat. c.licet hely de simon. in princ. & l.denunciasse ff.de adulter.*

Potest nihilominus quis denunciare per Procuratorem. *argum. cap. cum in iuuentute de præsumpt.vers. licet igitur, & cap. ex parte A. de testib.*

15 Et Denunciationem Euangelicam quilibet potest facere, imò tenetur, etiam si sit infamis. *d cap.si peccauerit 2 q.1. cap. in omni de testib* haberi enim debet ratio ad salutem tantum proximi, non ad qualitatem denunciantis. *arg. cap. præterea de spons. cap tua de cogn.spir. & cap quemadmodum. §.fin. de iureiur.* Iudicialiter autem denunciare non admittitur infamis; nisi in causa propria. *d c.nouit. §.fin.ver de plano.vbi Glos.de iudic. & c.omnibus 4. q.5.* & in casu dilapidationis bonorum Ecclesiæ, *vt in c.quapropter 2. q.7.*

16 Et licet regulariter omnes qui possunt accusare, possunt etiam denunciare, secundum Bart. *in l. Diuus.ff. de custod. reor.* tamen Laicus non admittitur ad denunciandum contra Clericum iudicialiter, idest accusandum. *cap.Laicos, & cap. seq.2. q.7.* quia Clerici sunt infensi Laicis, vt in dictis iuribus habetur.

17 Et tamen aduertendum hic, quod tripliciter potest quis denunciare. Primò quando denunciat Iudici crimen ad excitandum officium eius, & non vult suscipere in se onus probandi, vnde tali casu habita denunciatione proceditur ex officio, *vt in cap. cum I. & A.* vbi Abb. *col.3. de iureiur. capit. cum oportest. & cap. licet de accusat.* Secundo, quando denunciat crimen pro suo interesse, vel etiam Reipublicæ,& vult prosequi denunciam,& tunc tenetur omnia facere, quæ tenetur accusator. *l.1.§. incidit.ff. ad Turpil.* Bald. *in l.per hanc col.6.C.de temp.appell.* Tertiò, quando quis

quis denunciat ex officio, & tunc ad nihil aliud tenetur, *vt probatur in cap. cum clamor. de testib. & cap. cum olim de accusat.* Iudex autem in tali casu tenetur huiusmodi denunciantem non propalare, sed potius fingere se procedere ex mero officio. Alberic. *in l. ea quidem col. 9. C. qui accus. non poss. & ibid.* etiam Bald. vbi dat rationem, quia talis dicitur instigator, seu informator, vulgò Spia, & nullum habet ius circa inquisitionem causæ; vnde procedi potest ipso non citato, vt dicit Præposit. *in cap. de accusatione col. 18. 2. q. 8.*

18 Debet tamen in quolibet actu, qui postea fit contra Reum citari Promotor Fiscalis Curiæ Episcopalis, quem habere debet omnis Curia, vt tradit Cardin. *in c. 2. §. 1. de heret.* & Felin. *in cap excommunicamus eod. tit. in princ.* neque in hoc est audiendus Baldus *in rubric. C. de priuil. fisc.* vbi ait, Episcopum propriè non habere Fiscum, vnde inferebat *in Auth. Damnatorum C. de bon. damnat.* quod Episcopus condemnans subditum ad pœnam pecuniariam, non potest applicare Cameræ Episcopali, sed illam tenetur applicare Cameræ Apostolicæ. Contrarium enim seruatur vniuersaliter ab omnibus Episcopis; & pro hac opinione facit Glos. *singularis in cap. quia de concess. preb. in §. sic tamen. ver. preter eius in fin.* vbi Butr. & Imol. *col. 5. vers. nota benè.* tenent, quod vbi de Iure veniunt confiscanda bona, in Clerico confiscatio applicatur Cameræ Episcopali, ita etiam Oldrad. *consil. 302. col. 2.* & latè Felin. *in c. ceterum nu. 10. de offic. ordinar.*

19 Fiscalis autem Curiæ Episcopalis officium est, assistere Vicario Generali, instare pro iuribus Ecclesiæ, & agere, ac defendere fiscalia; sunt autem fiscalia ea, in quibus agitur de publica pecunia, vel vindicta. Et tandem eius officium est idem, ac Iudicis, & in eius locum succedit. Præposit. *in d. c. de accusatione col. 36. in fin. 2. q. 8.* Vnde infert Foller. *vbi sup. num. 6. vers. infertur non incongruè,* quod cum possit facere quidquid potest Iudex in inquisitione, propterea potest petere, quod detur terminus ad probandum delictum, potest petere remissoriam, vbi de Iure concedi debet; Similiter potest petere citari, carcerari, torqueri; Nec non publicationem fieri; In quisitos non audiri, repeti testes; Ipsos testes per eos examinãdos interrogari; Reos non comparentes cõtumaces declarari; & tandem culpabiles condemnari. Potest similiter in omnibus cũ Iudice interuenire, & cõsilii gratia votum præstare; non tamẽ iudicare, vt aduertit Vestr. *in Pract. Canon. tit. de Procur. Fiscal.*

20 Est autem adeo necessarium in criminalibus, vt citetur in omnibus actis, quæ fiunt contra Reum Fiscalis Curiæ, vt si feratur sententia contra Reum, ipso non citato, sententia erit nulla. *l. 1. C. de sent. aduers. fiscal lat.* Et nõ potest à Vicario remoueri ab officio, quando fuit positus, & electus ab Episcopo cum salario, quamuis alius promotor fiscalis assumptus per Iudicem in aliqua causa possit ad nutum remoueri. Host. *in d. cap. cum clamor. de testib.* vbi etiam Alii communiter. Propterea debet eligi ad hoc officium Persona honestæ, & bonæ vitæ, fidelis, & legalis; quæ debet iurare in principio officii de benè administrando, vt notat Angel. *in l. si vacantia. C. de bon. vacantib. lib. 10.* quem refert Præpos. *in d. cap. de accusatione. 2. q. 8. col. 65.* & Bernard. Diaz. *in Prax. Crim. Can. vers. Ego enim presbyter in fin. & in ver. Promotor, seu fiscalis.*

21 Aduertere tandem debet quilibet denunciator, vt verum crimen denunciet, aliàs grauius punitur ille, qui per calumniam denunciat, quàm ipse denunciatus; & tam si calumniatur in accusando, quam in denunciando, extraordinariè punitur, *vt habetur in cap. 2. de calumniat.*

22 *Quoad quartum*, quis scilicet sit denunciationis effectus, est notandum, quod alius non est, nisi quod Superiores audito crimine denunciato, formare debent ex officio per se inquisitionem super fama & aliis coniecturis delicti, vel alteri committere, vt illam formet. *cap. Deus omnipotens. 2. q. 1. & l. congruit. ff. de offic. præsid.*

23 Sola autem denunciatio per se nõ est sufficiẽs ad causandam inquisitionem super veritate criminum. *l. verbum. C. ex quibus caus. infam. irrog.* DD. *in c. cum oporteat. de accusat.* nisi sint indicia sufficientia, vel fama, vel sint notoria semiplenè. Bald. *in l. ea quidem. col 5. C. de accusat.* Vnde etiam si Summus Pontifex committeret alicui inquisitionem, non videtur tollere Iuris ordinem, vt possit ad inquirendum procedi de veritate criminis, si inquisitus non sit diffamatus, *iuxta d. cap. qualiter, & quando 2. de accus.* & Hostiens. *ait in c. qualiter. 1. eod. tit.* quod si Papa committeret inquiri, nõ præcedente infamia, rescriptum præsumeretur falsum. Hinc fit, quod non obstante denunciatione facta à pluribus, nisi adsit fama, vel alia indicia, non poterit Iudex iustè inquirere. *vt habetur in d. cap. licet Hely. vers. nos vt prædiximus de simon.*

24 Denunciationis verò Canonicæ effectus est correctio: *cap. super his. de accusat. & d. cap. licet Hely;* per quam correctionem denunciato pœnitentia iniungitur, & pœna

na imponitur. *cap. cum dilectus. de purgat. canon. & cap veritatis. de dol. & contum.*

25 Sed quæritur, an denuncians teneatur se obligare ad pœnam talionis, se subscribendo?

Respondetur negatiuè, cum Præposit. *in d. cap de accusatione. 2. q. 8.* vbi ait de hoc esse casum. *in l. præcit. ea quidem. C. de accusat.* Idem sentit Bart. *in l. Diuus. vers. quæro vtrum ille qui denunciat,* & ibi Salicet. *in vers. Ergo quæro an denuncians. ff. de custod. reor.* Neque obstare inquit *l. fin. C. de accusat.* quia ibi sermo est de accusatore, non denunciatore. Quod quidem admittendum censet Foller. *loc. cit. num. 38. in fin.* in denunciante ex officio, non verò in parte offensa denunciante, iuxta dictam *l. ea quidem.*

26 Quæritur secundo, an denunciatori adhibenda sit fides?

Respondetur cum distinctione, aut enim delictum denunciatum est graue, & non est ei credendum; aut non graue, & tunc ei creditur. Bart. *loc. cit. vers tertiò quæro quis sit effectus denunciationis,* si sit denũciator deputatus ad hoc; secus si non sit talis, sufficit tamen eius dictum ad inquirendum, non ad puniendum. Idem Bart. & Iacob. Butr. *in l. 1 C. de re iudic.* vbi ait sic esse intelligendam. *præc. l. Diuus. ff de cust. rer.*

27 Est autem aduertendum, quod Iudex non debet esse nimis facilis in admittendis denunciationibus, sed considerare debet, quo zelo moueatur denuncians, cuius conditionis existat; & quæ sit persona denunciata; quia Alex. de Ales. *par. 3. q 42. memb 5.* tradit plures conditiones debere habere bonam denunciationem, siue legitimam accusationem.

Primò requiritur discretio iudicii; vnde repelluntur ab ea, qui non sunt discretionis capaces.

Secundò requiritur zelus charitatis ad correctionem, iuxta illud *Leuit. 19. Non oderis fratrem tuum in corde tuo.* Hinc fit, quod repellantur ab accusando odiosi, inimici, & suspecti.

Tertiò requiritur verbum veritatis; iuxta illud eiusdem. *Leuit. 19. Non facies calumniam;* calumnia enim est falsi criminis impositio. *cap. 2. de calumniator.* Vnde excluduntur a accusando infideles, & detractores: Infideles quidem, propter peruersionem veritatis circa diuina. *cap. si quis. 3. q. 4.* Detractores verò, propter peruersionem veritatis circa humana. *cap. detractores. 3. q. 4.*

28 *Quoad quintum,* qualiter scilicet fiat denunciatio, est notandum, quod denunciatio fieri potest viua voce Iudici, vel Actuario, seu Notario Curiæ, & in scriptis, quando fit per aliquem ad exonerationẽ suæ conscientiæ; quando verò fit per partem interesse habentem, vel per officialem Curiæ ad id deputatum, vel alium ministrum, semper fieri debet in scriptis, & tũc denuncians est interrogandus, sicut accusans, secundum communem practicam Curiarũ, de cõtestibus, de loco, de tempore circa delictum, & de aliis circumstantiis prout facti qualitas requirit; & de stylo datur etiam iuramentum de veritate dicenda; quamuis de Iure deferri non debeat iuramentum huiusmodi officialibus Curiæ, qui ex officio denunciant, quia eorum denunciationibus creditur, eo quod in principio officii iurauerunt suum officium fideliter exequi. *argum. cap nullus §. aliquando & l. ea quidem C. de accusat.* vnde ex eorum denunciationibus poterit deueniri ad denunciati condemnationem, nisi denunciatus suam defensionem probauerit. Speculat. *lib. 3. de accusat. §. 1. n. 33. prop. fin. versic. adeo vt nisi denunciatus.*

29 Si verò denunciatio fiat per aliquẽ alium, debet ab eo quæri, an velit accusare, & si affirmatiuè responderit, scribatur libellus accusatorius, *iuxta l. libellorum. ff. de accusat. & latius dicem. infr. sect. 3. de accus.* sin autem negatiuè responderit, & tantùmodo denunciauerit ad correctionem denũciati, *iuxta cap. super his, & cap. qualiter 2. de accusat.* tunc Iudex procedet ex officio, secundum facti contingentiam, prout de Iure; & in huiusmodi denunciatione regulariter non requiritur libellus, quia de plano proceditur. *cap. no vit. in fin. de iudic.*

30 Et pro pleniori notitia notandum est, delicta esse in duplici differentia. Alia enim sunt quæ post se relinquunt vestigia quædam, quæ dicuntur facti permanentis; & alia quæ non relinquunt vestigia, quæ dicuntur facti transeuntis, de quibus Clarus. *in Pract. crimin. §. fin. q. 4. vers. quando verò* Foller. *ead. Pract. tit. capiat. informationem* Farinac. *var. quæstion. in Pract. crim. tit. de inquisit.* & Alii. Delicta facti permanentis sunt Homicidium Incendium, Vulneratio, Percussiò cum liuore, effractio domus, arcæ, & similia, in quibus remanent vestigia; & in istis nõ potest deueniri ad cognitionẽ & definitione causę, nisi cõstet de corpore delicti per euidẽtiã facti, aut per testes, aut alia indicia, quæ illud delictũ, super quo proceditur, siue per denunciatiationem, siuè per inquisitionem, aut quouis alio modo saltem in genere probent. Vnde ad effectum cognoscendi crimen de quo vestigium aliquod post se remanere solet, & quod commissum esse dicitur, requiritur vt prius Iudex certior reddatur de illius assentia, quæ

à Do-

à Doctoribus vocatur *Corpus delicti*. nam vt inquit Plato *in Theat. lib. 13.* ibi. *Ea Nos scire non possumus, quæ essentiam non habent,* & Aristot. *lib. 6. metaphys. c. 4. & in lib. 6. Ethic. cap. 5.* habetur: *Ipsum est, omnibus aliquo modo inuenitur, & ipsum sensibile, necessario sit oportet.* Quod etiam in Iure probatur, sed esto, quod leges, & DD. non extarent, quæ hoc præciperent, humanus discursus, & ratio naturalis insinuat, ac rerum ordo demonstrat, nam primum quærimus vtrum aliquid sit; posteà verò quid sit. Et de hoc est optimus textus *in l. 1. §. si sibi manus vers. item illud. ff. ad syllanian.* vbi DD. communiter in illis verbis: *Illud sciendum est, nisi constet, aliquem fuisse occisum, non haberi de familia quæstionē.* Idem probatur *in l. necessarios §. non alias. ff. eod.* ibi. *non alias bona publicantur quam si constabit esse occisum patremfamilias.* Idē *in l. vnde Neratius §. fin. ff. ad leg. Aquil. l. 1. §. si quis vltro ff. de quæstion. l. Diuus Traianus ff. de milit. testam. l. si Is, qui rem §. si Titium. ff. de furt. l. si quis legatum §. veterum. ff. ad leg. Cornel. de fals. & l. eius qui debitorem vers. nec enim ff. de iur. fisc.* & latè Farinac. *p. 1. de inquisition. q. 1. num. 6.* vbi Alios de more congerit. Probatio autem corporis delicti, si sit facti permanentis, fieri debet plenè, & liquidè maximè si sit facilis probationis; si verò sit facti transeuntis, de quo inferius, & difficilis probationis, fieri debet per indicia, & coniecturas, vt tradunt Clar. Foller. & Farinac. *locis citat.* & Mascard. *de probationib. conclu. 830. nu. 7. & seqq.* & Beccan. *cons. 70. num. 11. lib. 1.* & latè inferius. Satis autem constabit de corpore delicti, cum visitatum fuerit cadauer occisi, corpus vulnerati, locus incensus, &c. annotando omnia reperta coram testibus, quod vulgò dicitur. *Visum, & repertum*; Et quando sit super vulneribus examinatur idem vulneratus; si super cadauere, vel loco incenso examinantur postea testes ibidem præsentes, vt infra videbimus; & hoc est sufficiens non solum ad procedendum; sed etiam ad condemnandum; iunctis postea alijs probationibus. Quod si non appareret de corpore occisi, quia forte cadauer combustum fuerit, vel ad mare, vel flumen proiectū, tunc cōstare faciat Iudex per alia indicia, puta per sanguinem repertum in loco, vbi fama præcessit, fuisse aliquem occisum. Vel si reus captus pro illo homicidio ibi dixerit occidisse, & reperitur sanguis in eodem loco, vel alia signa quæ ipse dederit; vel propè mare, vel flumen, in quo dicitur cadauer proiectum, & sic de cæteris. DD. præcit.

31 Delicta verò facti transeūtis, sic dicta, quia non remanent vestigia, sunt stuprū sine fractura, quod est difficilis probationis, & cætera delicta, quæ facilem probationē non admittunt, & in istis Iudex constare faciet de corpore delicti per coniecturas similiter, & indicia. statim assumendo opportunas informationes contra delinquētem, quia in delictis facti transeuntis potest Iudex inquirere ex denunciatione, vel accusatione, vel fama publica, & habitis inditijs procedere ad citationem, vel capturam rei, prout delicti qualitas postulauerit. Clar. *in Pract. crim. q. 4. in princ. vers. scias*; Farinac. *vbi sup. de inquis. q. 2. in princ. et n. 2. et 3.* Megal. *in Prax. crimin. can. cap. 1. num. 5.*

32 Est autem adeo verum, vt in quocumque delicto in primis; & ante omnia constare debeat de illius corpore, quod dicitur delictum in genere, iuxta prænotata *in praeced. num. 30.* & notant etiam Roland. *cons. 51. num. 10. vol. 1.* Bursat. *cons. 166. n. 27. & cons. 201. num. 30. volum. 2.* Foller *in Pract. crimin. for. saecul. verb. capiat informationem nu. 3. 16. & 45.* & ibi latè Adden. Anton. Gabr *conclus. 27. tit. de crimin.* Honded. *cons. 91. nu. 10 & cons. 107. num. 6. vol. 1.* & Prat. *ad Muscatell. in Prax. crimin. de cogn. delict. ad nu. 4. & 5.* vt deuenire non possit Iudex ad aliquem actum, nisi de illo priùs constet. vt latè demonstrat Petr. Caball. *centur. 3. cas. 255. n. 3.* Guazzin. *in tract. ad defens. def. 4. per plura capita* Maur. Burg. *de modo proced. ex abrupt. q. 22. num. 3. & 16. cum seq.* Fab. Turret. *con. 9. num. 6.* Etiam si per statutum contrarium disponeretur. Plot. *cons. 30. num. 2.* Ac etiam si per Principem supremum daretur alicui facultas procedendi nulla seruata solemnitate; nam adhuc teneretur constare facere de corpore delicti Bursat. *cons. 201. num. 90. vol. 2.* quia ligatæ sunt manus Iudicis ad procedendum in causa, vsquequò non constet de corpore delicti. Scaccia *in tract. crimin. q. 83. sub num. 6.* Farinac. *cons. 23. nu. 2.* & in Prax. *crimin. tit. de inquisit. q. 2. c. 2. num. 8. ampliat. 2.* Baiard. *ad Clar. in Pract. crimin. §. fin. d. q. 4. vers. 2. 3. & 4.* Bernardin. *ad Ambrosin. de mod. form. process. inform lib. 1. c. 1. num. 14. in fin.* Personal *in tr. de synd. & tortur. q. 17. n. 27.*

33 Vnde nisi priùs constiterit de delicto, & eius corpore, saltem per duos testes, omne, quod fit, & omnia acta dicuntur nulliter gesta; & processus compilatus nullius est roboris, ac momenti. Ruin. *cons. 80. num. 3. lib. 4.* Honded. *d. cons. 107. nu. 8.* Burg. *d. q. 22. nu. 6.* Quinimò non posset Iudex deuenire, nedum ad torturam, sed nec ad capturam Rei. Anton. Gomez. *tit. de delict. c. 3. num. 1.* Boss. *eod. tit. num. 34.* Bursat. *d. cons. 166. num. 2.* Honded. *d. cons. 107. num. 7. vers. & si de corpore*; *& cons. 88. num. 9. & cons. 91. num. 10. vol. 2.* Farinac. *q. 2. num. 2.* vbi de com-

communi. Et in Regno Neapolitano Iudex deueniens ad capturam non constito prius de delicto, punitur vigore Regiæ pragmaticæ. vt tradit Grammatic. *decis.* 60. *num.* 19. Carauit. *in Rit. Magnæ Cur. Vicar.* 39. *sub num.* 10. Baiard. *ad Clar. q.* 28. *num.* 16. Fallit tamen, si imputatus de crimine esset suspectus de fuga; nam talis capi potest, & compelli ad cautionem præstandam de se præsentando. Clar. *d. q.* 4. *num.* 3. & ibi Baiard. Farinac. *in d. Prax. crimin. q.* 27. *nu.* 125. Fallit secundo in grauibus delictis, in quibus capi possunt de illis imputati, etiam sine probatione delicti in genere, seu corporis delicti. Castrens. *cons.* 328. *num.* 1 *lib.* 2. Anton. Scapp. *in tract. de iure non script. lib.* 5. *cap.* 43. *num.* 3. Cartar. *in Prax. interrogand. Reor. lib.* 2. *c.* 1. *num.* 3. *in fin.* Clar. *q.* 28. *vers. secus autem,* qui omnes se fundant in doctrina Castrensis, *vbi supra*; contra quos tamẽ annis elapsis consuluit Eugenius *cons.* 49. *num.* 14. *& seq.* Sed de consuetudine arbitrio Iudicis remittitur. Clar *vbi proximè* Baiard. *ad Clar. q.* 21. *num.* 99. *circ. med.*

34 Ad effectum autem capturandi de aliquo crimine imputatum, leuiora sufficiunt indicia super corpore delicti, quam requiruntur ad condemnandum Clar. *d. q.* 4. *vers. scias tamen. q.* 55. *vers. quomodo autem, & q.* 64. *vers. debet etiam, & q.* 66. *circ. princ.* Eugen. *cons.* 94 *num.* 25. vbi dicit sufficere vnum indicium. Vnde traditur regula in criminalibus, quod ad inquirendum, sufficit quærela; Ad torturam requiruntur testes; Ad condemnandum verò constare debet de corpore delicti, quantum fieri potest. Caualc. *de Brach. Reg. par* 1. *nu.* 193.

35 Neque sufficit ad effectum probãdi de corpore delicti, si tantùm constet, aliquem fuisse occisum, vel vulneratum; vel si sit delictum cõmissum in rebus inanimatis, puta furtum in domo, vel apotheca, aut in arca, vel aliquod aliud; si cõstet solùm, illud commissum fuisse; sed necessariò requiritur, vt probetur, quod illud fuit dolosè commissum, aliàs author illius puniri non posset pœna ordinaria, vt *colligitur ex d. l.* 1 §. *item illud. vers. scelere interemptum. ff. ad Sillanian.* & tradunt DD. *in additionib.* ad Foller. *in d. Pract. crim. verb. capiat information. num.* 1. *& seqq.* latè Brun. à Sol. *in suo cons vnic nu.* 23 Rimin. iun. *cons.* 758. *n.* 1. *vol.* 7. Boss. *de delict. num.* 1. *& seqq.* Scaccia *in tract. crim. q.* 83. *num.* 6. vbi latè prout facit Muscatell. *in Pract. crimin. de probat. delict. in proœm. n* 57. *& seqq.*

36 Imò, (quod plus est,) neque sufficeret ad effectum puniendi Reum delinquentem, si solùm constaret de delicto in genere; ac de identitate rei, super qua delictum cõmissum fuisse asseritur, vt inquit Abb. *in cap. cum Ioannes num.* 16. *in fin. de fid. instr.* Dec. *cons.* 101. *col.* 2. *vers. benè facit,* Mascard. *de probat. conclus.* 497. *num.* 5. *& seq.* Cranet. *cons.* 244. *num.* 2. Sed requiritur etiam, vt constet de qualitatibus, & circumstantijs delicti; vt tradit Ign. *in d. l.* 1. §. *item illud n.* 10. & ibi Alii communiter Angel *de maleficiis ver. item fama num.* 108. Boss *de delict. num.* 24. Sim. de Pert. *cons.* 50. *num.* 4. Clar. *d. q.* 4. *vers. quando verò.* Farinac. *in d. pract crimin. q.* 2. *n.* 4. Foller. Muscatel. & Alii *locis præcit.* vbi tradunt, quod in Praxi seruatur, vt Notarius, quando per Iudicem fit *Visum, & repertum,* si sit super delicto facti permanentis, puta super cadauere occisi, vel corpore vulnerati describere debeat minutissimè quot vulnera adsint, & in qua parte corporis habeantur, an punctim, vel cæsim; an sint mortalia, nec nè; cum quo armorum genere illata videantur. Et si corpus habeat percussiones, adnotari debent in qua parte corporis sint, quomodo sint, qualiter factæ sint; cum baculo ne? an cum alio instrumento ad offendendum apto, an verò cum saxo; & an fuerint periculosæ, & sic de reliquis circumstantiis. Super quibus omnibus examinãdi sunt periti in primis; scilicet Medici, Chirurgi, Barbitonsores, & similes, quoad fieri potest, ad effectum cognoscendi vulnera, an esse potuerint mortalia, nec ne; & deinde Testes, qui de visu deponant super eisdem qualitatibus, & circumstantiis. Idem dicunt Blanc. in *Pract. crim. in princ. nu.* 6. Nouell. *in ead. Pract. fol.* 79. *nu.* 1. late Iodoch. *in ead. Pract. crimin. cap.* 7. *tit. de inspection. occisi num.* 1. *& seq.* Caualc. *de brach. Reg. p.* 1. *num.* 185. *& latius num.* 190. *& seq.* Peregrin. Iannin *in tract. de captur. real. lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 43 *& seq.* Honded. *cons.* 107. *num.* 10. *vol.* 1. & latissime, Scaccia *in d. q.* 83. *num.* 12. *& seq.*

Aduertendum est hic, quod eadem diligentia adhiberi debet in describẽdis omnibus, & singulis circumstantijs, quando fit visum, & repertum rerum inanimatarum, ac adhibentur, quando fit in cadauere occisi, aut corpore alicuius vulnerati. Verbi gratia fuit factum furtum alicuius domus, vel Apothecæ mercatoris cum fractione ostij, vel alio modo, tunc facta denunciatione, vel accusatione talis delicti, necesse est, quod Iudex visitet locum delicti, vel saltem, eo impedito, illum visitari per Notarium Curiæ mandet, vt supradictum est; & ibi coram testibus annotanda sunt minutissimè Primò omne id quod effractum apparet. Secundò, an ex aliquo loco circũuicino ad illũ perueniri, potuerit si nõad sit fractura ostij, vel muri. Tertiò,

Tertiò, an pro transitu ad locum delicti, sit facta aliqua apertura alibi. Quarto, an fuerit inuenta scala, funis, vel aliud instrumentum aptum ad transeundum, ascendendum, descendendum, & similia; & tunc fieri debet diligens inquisitio, an recognosci possit, cuius fuerint. Et idem faciendum est, si pro transitu fluminis, aut alterius aquæ inuenti fuerint saxi, tabulæ barcæ, & similia. Quartò si fuerit terra alicuius viridarii, & per eam transiuerint fures, obseruandum erit, an vestigia appareant; & an fuerint alicuius pedis calceati, an verò discalceati, & cuius qualitatis. Tandem omissis aliis, quæ prudentiæ Iudicis, & Notarii remittuntur, ne dedignetur, annotari facere, etiam minimas res, & paruulas circumstantias, nam sæpissimè euenit, vt ex aliqua ipsarum minimarum rerum res magni momenti detectæ fuerint alias occultissimæ, sine qua numquam ad earum cognitionem deuentum fuisset. Marsil. *in Prax. crimin.* §. *principium num.6.* & *in* §. *constante n.78.* & §. *in eo. cons.8. per tot.* Foller. *vbi sup. nu.17.* Cosp. *d. p. 3. c. 42.*

37 Quod si cadauer occisi haberi non possit pro recognitione facienda, vt constare faciat Iudex, etiam Laicus de corpore delicti, quia fortè sepulturæ traditum fuerit, illud exhumari facere debet, habita prius licentia Episcopi loci (quam Episcopus, siue eius Vicarius concedere potest sine metu irregularitatis, adhoc vt Iudex Laicus informationē capiat super delicto in genere, quamuis exinde sequatur mors, vel mutilatio membri alicuius, vt tradunt Genuens. *in Prax. Archiep. Neapol. cap. 35. in prim. impress. alias 41. in secunda impress. n. 10.* Riccius *in Prax. resolut. p 1. resol. 453. in fin.* quos sequitur Bellett. *Disquisit. Clerical p. 1. de disciplin. Cleric.* §. *5. num. 148.*) ad effectum prædictum recognoscendi, & probationes faciendi super corpore delicti, ita docēt Marant. *in Spec. aur. tit. de inquisition. n. 18.* Clar. *in d. Pract. crimin. q. 55. vers. quomodo autem*, & Baiard. *ad eundem d. q. 4. n. 4. vbi Alios allegat*, late Scaccia *in d. cap. 83 num. 11. circ. med. vers. vnde si vulneratus* & *n. 12. 13. 17.* & *18.* Par. de Put. *in tract. de syndicat. ver. confessio num. 6.* Caualc. *de brach. reg. d. p. 1. n. 185. in princ.* & *latius n. 190.* & *196.* vbi ait debere describi locum, in quo maneret, & quomodo cadauer sepultum maneat, & omnes alias circumstantias. Iodoch. *vbi sup.* Farinac. *in d. Prax. crim. q. 2. n 4. cum seqq.* vbi Alios cumulat. & ita seruatur etiam in Alma Vrbe.

38 Si verò Episcopus, vel eius Vicarius licentiam exhumandi Iudici Laico impartiri noluerit, appellari poterit à tali recusatione ad Metropolitanum, *vt tenent Prax. Vicar. Caroli Pellegrini Par. IV.* *DD.* præsertim Genuens. *vbi sup.* & tunc Iudex Laicus examinare debet plures, quā duos super morte illius. Scaccia. *d. cap. 83. num. 11. circ. med.* Et idem fieri debet, si de corpore mortuo apparere non possit aliquod vestigiū, nam tunc examinandi sunt plures testes, qui deponant de fama, & voce publica, quod talis de tali interfectus sit & quod eius corpus numquam haberi potuit, quia forte combustum fuit, vel in flumen, aut mare proiectum, vel in Nemore, aut alio secreto loco sepultum, vt tradit Foller. *in d. Pract. crim. for. secular. p. 1. verb. præcit. capiat informationem num. 15.* & *seq.* & *1. p. secundæ partis n. 34.* post Bald. *in l. cum probatio. ff. de probat. in suis addition.* & *in addit.* ad Speculat. *tit. de sent. col. 18. in fin.*

Et similiter examinandi sunt plures testes, si forte cadauer inuentum fuerit, sed eius vulnera aspici nequeunt, quia fortè per tempus iam labefactatum est, qui deponant vidisse saltem tale cadauer, quod apparet fuisse N. de N. si verò ita sit, Doctor. *citat.*

39 In huiusmodi autem probationibus super corpore delicti communiter à Criminalistis practicatur, vt examinentur testes, qui priùs cognouerunt hominem illum, dum viueret, de cuius cadauere fit recognitio, quoad fieri potest, vt tradunt Mascard. *de probation. conclus. 674 num. 20.* & *21. vol. 2.* Roland. *cons. 51. nu. 10* & *15. vol. 1.* Clar. *d. q. 4. vers. 2.* Foller. *vbi sup. nu. 4.* Scaccia. *ibid. num. 18.* late Iannin. *de citation. real. lib. 1. cap. 2. num. 44* & *seqq.* Si verò interfectus nō erat cognitus in eo loco, quia forte erat aduena, satis est fieri recognitionē cadaueris, licet nomen ignoretur, & priùs cognosceretur. Flamin. Cartar. *in tract. capt. bannit. cap. 2. num. 4.* Boss. *de delict. nu. 33.* Clar. *d. q. 4. sub vers. 3.* Caualc. *de brach. reg. d. par. 1. num. 197.* & in Alma Vrbe Romæ, prout etiam alibi, seruatur, vt cadauera occisorum, ad effectum vt recognoscantur, poni soleant in locis, & plateis publicis, & hæc in delictis facti permanentis.

40 In delictis verò facti transeuntis, & difficilis probationis corpus illorum probari debet per coniecturas, & præsumptiones. Boss. *de delict. num. 14.* Clar. *q 2. num. 12.* & *q. 66. in princ.* Anton. Gabr. *conclus. 17. nu. 14. lib. 7.* dummodo sint validæ, & à Iure approbatæ. Farinac. *vbi sup.* Foller. *in d. ver. capiat information. num. 78. vers. fallit tamen* late Mascard. *de probat. conclus. 497. num. 3. lib. 1.* Plot. *cons. 50. num. 22.* & Bursat. *cons. 166. num. 1. vol. 2.*

41 Sed dicet quis, an corpus delicti probatum dici possit per confessionem delinquentis?

Et Respondetur negatiue; quia cum ex confessione ipsius sequi deberet condemnatio; & partes Iudicis in confessis non sint, nisi in condemnando. *cap. per tuas. de probat.& l.cum te C. eod.tit.* & nemo sit Dominus membrorum suorum. *l.liber homo ff. ad l. Aquil.& l.non tantum. ff.de pœn.* vtique talis confessio non sufficit, maxime quia in criminalibus ad effectum condemnandi, probationes debent esse concludentes, claræ,& plenissimæ. *cap. placuit.§.item in criminali.4.q.3.cap.in omni. de testib.l.sciant cuncti. C.de probat.& l.vbique. ff.de test.* Vnde non suppletur corpus delicti per eiusdem delinquentis confessionem, nisi aliter probetur. Clar. *d.q.4.in princ.vers. & hęc adeo. & vers. potest etiam circ fin.* Boss. *in pract.crim.de delict. num.15.* Mascard. *de probat.conclus.354. n.3. vol.1.* Angel. *de malefic.in verb.& vestem cælestem. num 25.* Guazzin, *in d.tract ad defens.am Reor.lib.1.defens.4.cap.3.num.1.* late Petr.Cabal. *in Pract.crimin.cas.180.per tot.& centur.2. cas.255.num.1.& seqq.* Turret.*cons.9.num.13.* Maur.Burg. *de modo procedendi ex abrupto. qu. 22.num.12.* & Alij apud illos. Quod est adeo verum, vt nisi eius cōfessio alijs probationibus coadiuuetur, probando corpus delicti legitime per testes, absolui debeat: Clar. *q. 55. vers potest etiam circa fin.* Bursat. *cons.201.num.32.vol.2.* Grammat. late *in consil.16 num 4. cons.36. num.20. & cons.60. per tot* & latissime Farinac. *d.q.2.num.7 vers.dicat, quod spontanea.* vbi dicunt hoc procedere tam in confessione spontanea, quam facta in tormentis.

42 Est bene verum, quod hæc conclusio limitatur per Doctores in latronibus diffamatis, quod furta cum homicidijs cōmittunt prope flumina, vel littora Maris, & corpora occisorum in mare proijciunt; nam tunc ex eorum confessione damnari possunt, etiam si aliter de delicto non constet, quia tali casu diffamatio habetur loco probationis. Gabr. *conclus.17.num 12. lib.7.* Marsil. *in rubr. de probat.num.103.* Foller. *in pract.crim.verb.& si non confitebuntur num.34.* Cassaneus *in consuetud. Burgund. rubr.1. §.5. num.40.* Farinac.*d.q.2.nu.11.* In hoc autem articulo defendi potest reus diffamatus, saltem vt pœna ordinaria condemnari nō possit, nisi alia adsint indicia, vt aduertit Guazzin *vbi sup.num.10 post* Boss. *de delict.d. num.15.vers.& hæc opinio,* & Farinac.*vbi sup. num 11.vers.certum hæc.*

43 Et non solum ex tali confessione delinquentis deueniri non potest ad condemnationem, nisi constet de corpore delicti, sed neque ad torturam, Farinac. *q.98. num.2.* vbi Alios allegat & Grammat. *dicto cons.60.num.9.* Baiard. ad Clar. *d.q.53.n.15.* etiam quod Iudex habeat facultatē à Principe procedendi ex abrupto. Bald. *in l. si quando.C vnde vi.* Brun.*de indic. in 4.p.1 partis nu.11.* Casson. *de torm.c.2.* Catald. *de sind. num.56.* late Bursat.*cons.201. num.89. vol.2.* Osasch.*decis.79.num.44.* Imò tortura non iustificabitur sine corpore delicti illata, etiam si postea legitime probetur, quia iam fuit facta iuris ordine non seruato. Glos. *in l.1. C.de quæstionib.& in l.1. in princ. ff.eod.* Marsil *in l.pen.num.31.ff.eod.* Clar.*q.64. vers dixi etiam circ.fin.* & ibi Baiard. *num.30.* Boer *dec.259. num.1.& 2.* Potest tamen deueniri ad vlteriorem processum legitimè, quamuis actus torturæ de facto illatæ in casu non permisso vitietur. Bald. *in l. militis,& in l.1.C.de quæstionib.* Brun. *de indic. q.6. p.2.post.num.28.vers.vlt.nota.* Baiard. *vbi proximè.num 31.* de quo vid. Maur.Burg.*de mod. proced.ex abrupt.q.100. num.160.& seqq.* vbi tenet, primam torturam iniustè illatam, operari saltem vt reus non possit iterum torqueri absque nouis indicijs.

44 Sed quæritur, an constare debeat de corpore delicti in crimine hæresis, ad hoc vt Reus condemnari valeat.

Respondetur negatiuè, cum hoc delictum sola voluntate committatur, & ideo damnari potest Reus talis criminis cōcurrentibus alijs indicijs, etiam quod de delicto non constet. Mascard. *de probat. conclus. 859.num.1.& seqq. lib.2.* Clar. *d.q.4.vers.scias tamen & q.55. vers. quomodo autem.* latè Arnald. Albe. *de agnoscend.assert.Cathol.& relig. & q.25.n.1.cum seqq.in 1. dub.* & Gondisalu. *in tract.de hæretic.sub.num.75.*

Idem firmari debet de lamiarum crimine diffamatis, & inquisitis, qui damnari possint ex sola eorum confessione, etiam si aliter de delicto non constiterit. Arnal. Albe. *d.q 25.dub.1.num.1.* Ponzi. *in tract. de lamiis num.7. & seqq.* quod intelligendum est, si tantum dixerint, se perrexisse ad ludos Dianæ, vt ipsi asserunt, secus si dixerint, se occidisse pueros per maleficia, quia tunc constare deberet de corpore delicti. Arnal *vbi sup.* & Farinac. *d.q.2.n.26.*

45 In crimine verò veneni alicui propinati, quod est vnum ex illis, quæ sunt difficilis probationis, cum occulte fiat, corpus delicti constare debet per coniecturas, præsumptiones, & signa. Alex. *consil.24. vol.2.* Barbat. *cons.23.* Honded. *consil.138. num.1.& seq. vol.2.* Grammat. *vot.3. num.3.* Afflict. *in constit. Regni incip. Mala noxia n.3.* Foller. *in Pract.crim.for.sac. in verb. item quod sororem venenauit. nu.3.* Baiard. *ad Clar.q.68. num.128.* Farinac. *in Prax.crim q.122. n.53.* & Muscatell. *in Pract.crim tit. de homicid.simplic.num.12.& seqq.* vbi late tradunt regulas

co-

cognoſcendi ſigna veneni, quæ ſolent eſſe ſequentia, videlicet vomitus ſtatim poſt ſumptionem alicuius cibi, vel potus: Mors ſequuta poſt modicum temporis ſpatium: liuor, vel nigredo in facie, & toto corpore: ſpumæ ore fluentes: Capilli capitis, & barbæ hominis cadentes nimia facilitate: Si comburatur corpus, cor illæſum remanet à veneno præſeruatum, & huiuſmodi, de quibus latiſſimè ex Geleno, Auicenna, Matthiolo, & alijs Medicis agit Follerius *in dicta Pract. crim. verb. capiat. informationem à nu. 24. cum plurib. ſeqq.* in quibus diuidit tria genera venenorum, quædam enim originem habent à Plantis, quædam à Metallis & quædam ab Animalibus, & ex ſingulis quibuſque diuerſa ſiyntogmata oriuntur, quę ipſe enumerat magna diligentia, & venena quam plura manifeſtat, quem vide, & non pigebit.

Probatio autem prædictorum, & de corpore delicti concludenter fieri debet ex Medicorum, & Peritorum depoſitioniqus, quod ille, qui mortuus aſſeritur, venẽno deceſſerit, & ex illo ei propinato, non ex alio, & ſi cognoſci potuerit qualitas veneni, melius erit. Foller. & Muſcatell. *vbi ſup.* Honded. *conſ. 8. num. 9. vol. 2.* Decian. *in tract. crim. tom. 2. lib. 9 cap. 25. nu. 4. in princ.* latè Scaccia *in tract. crim. d. cap. 83 nu. 3. verſ. item ſi in aliquo & num. 16. lib. 1. de iudic.* & Caball. *in quæſt. crimin. caſ. 180. num. 3.* Boſſ. *de delict. num 4.* Et nota quod quamuis ex atteſtatione medicorum, & peritorum probetur, aliquem eſſe veneno interemptum, vt tradit Boſſ. *tit. de dilict. n. 4. & 5.* Foller. *in d. Pract. crim. for. ſacul. in verb. capiat. informat. num. 16.* & latius *in verb. Item quod ſororem. venenauit, per tot. ſignanter num. 14. & verb. ſi confitebuntur num. 16.* Muſcatell. *in Pract. crim. tit. de homicid. ſimplic. num. 12. & ſeqq.* vbi docet quomodo probandum ſit hoc crimen. Afflict. *in lib. 3. conſtitut. Regni Neap. rubric. 41. in conſtitution. incip. mala noxia ſub. num. 3.* Caball. *vbi ſup.* Farinac. *ibid. nu. 8.* & Alij; non probarent tamen corpus delicti contra aliquem ad condemnandum, niſi periti dixerint, quod ex veneno ab eo propinatum, ille talis defunctus ſit, vt ſingulariter docet Petr. Caball. *in tract. de omni gener. homicid. nu. 627. & d. caſ. 180. n. 8.* Grammat. *vol. 30. num. 29. verſ ſuffragari* Clar. *d. q. 4. verſ. hac autem* Farinac. *d. q. 2. num. 34.* Honded. *conſ 88. num 18. vol. 2* cum probatio veneni ſit difficiliſſima, nam licet multa dentur ſigna, quibus cognoſci poſſit venenum fuiſſe propinatum, de quibus dixi ſupra, & notant Farinacc. *q. 122. num. 64.* Foller. *d. verb. item quod ſororem venenauit num. 4. cum ſeqq.* & latius *in d. verb. capiat. informationem num. 35. & ſeqq.* Muſcatell. *vbi proximè nu. 15.* & Petr. Caball. *d. tract. de omn. gener. homic. num. 236,* omnia tamẽ poſſunt prouenire ex humoribus in corpore generatis, vt latè tradit Foller. *in Pract. precit. verb. cap. informat. num. 6. & 27.* Honded. *d. conſ. 88. num. 16.* Farinac. *d. q. 2. num. 34. in princ.* Scacci. *d. q. 83. n. 3. verſ. hoc tamen ſignum.* Ideo debet benè probari quod ſcilicet venenum fuit propinatum, & quod ex illo mors ſequuta, alias, etiam ſi Reus confeſſus fuerit venenum propinaſſe, adhuc condemnari non poſſet. Muſcatell. *d. tit. de homic. ſimpl. n. 27. & ſeq.* Guazzin. *d. defenſ. 4. cap. 5. num 12.* vbi Alios modos defendendi ponit ſuper hoc crimine.

46 Sed quæritur, quomodo probandum ſit de corpore delicti in crimine ſtupri?

Reſpondetur cum diſtinctione, aut enim quæſitum eſt de ſtupro in muliere: aut in puero: Priori caſu probandũ eſt per inſpectionem pudendarum partium per mulieres, & obſtetrices prouidas, ac prudentes iuxta text. *in cap. cauſam, & cap. propoſuiſti de probation.* quæ referre debent cũ iuramento, an reuera virgo deflorata ſit. Abb. *in cap. propoſuiſti num. 3. de probat.* Alberic. *in l. 1. §. ex reſtituto num. 8. ff. de ventr. inſpiciend.* Foller. *in d. verb. capiat. informationem nu. 131* Clar. *d q. 4. num. 3. in fin* & ibid. Baiard. *n. 7. circ. fin.* Malcard. *de probat. concluſ. 1410. num. 16. vol. 3.* latè Farinac. *de delict. carn. q. 147. n. 130.* Addentes *ad eundem in conſil. 25. litt. A* & Mar. Antonin. *variar. reſolut. lib. 3. reſol. 7. per tot.* Quæ quidem mulieres, non ſolum videre debent pudenda, ſed etiam manu tangere, ne decipiantur, *vt in d. cap. cauſam verb. ſæpè manu de probat.* Pacian. *de probation. lib. 2. cap. 2. num 17.* & ibi Addent. *litt. D.* & referre debent, puellam non eſſe, vel eſſe virginem, quia viderunt, & tetigerunt eam in locis pudendis, alias non deponerent de cauſa ſcientiæ. Abb. *vbi ſup. nu. 2.* Farinac. *d. q. 147. num. 144.* Et niſi deponant de viſu, & tactu ſimul, non rectè deponerent. Aret. *conſ. 142. in 4. dub. num. 20. ver. item ſi probatio ſufficiens* Pacian. *d. cap. 2. num. 19.* Et obſtetrices cogi poſſunt per Iudicem ad viſitandum, & deponendum ſuper defloratione. Ioan. de Plat. *in l. patrimonium C. de muner. patrim. lib. 10.* Beiard. *ad Clar. d. q. 4. num. 8.* Et duæ, vel tres obſtetrices ad huiuſmodi probationem ſufficiunt. Gloſs. *in cap. nec aliqua verb. obſtetricum 27. q. 1.* Pacian. *vbi ſup. num. 30. & ſeqq.*

Sed quæri poteſt, an quomodo eſſent duæ obſtetrices, quæ deponerent de ſtupro medio iuramento, & adeſſent duæ aliæ ſimiliter deponentes cum iuramento, quod puella

puella esset virgo, quibus credendum sit?

Respondetur, plus credendum his, quæ deponunt de virginitate, quam quæ de stupro; & ratio est, quia istæ habent assistentiam Iuris ex earum parte, nam quælibet mulier præsumitur virgo secundum Naturam. *arg. text. in cap. praeterea in fin. de testib & l ob carmen. §. si testes. ff. eod. tit.* Curt. Iun. *in tract. de testib. conclus. 19. et 32.* Farinac. *d. tract. de delict. carn. d. q. 147. n. 142.* Pacian. *d. cap. 2. num. 12.*

47 Non est tamen omittendum, quod in tali casu dubio, an puella esset deflorata, vel non, si maior peritia requireretur ad huiusmodi cognitionem, quam illa, quam habere demonstrant obstetrices, potest liberè tradi puella alicui perito viro, qui pudenda inspiciat, & referat secundum Aretin. *cons. 142. n. 15.* Cardinal. Tusch. *in litt. P. conclus. 286. num. 69. & seq.* Pacian. *d. cap. 2. nu. 32. & 33.* Docian. *in d. cap. proposuisti n. 3. de probat.* & Alij; qui licet sic simpliciter loquantur, ego tamen eorum dictum cautè practicandum censerem, & nisi quando adesset grauis necessitas, & tunc coram alijs mulieribus, vel obstetricibus.

48 In secundo verò casu, quando agitur de stupro commisso in personam alicuius Pueri, constare debet de corpore delicti per depositionem Medicorum, & Chirurgorum, qui inspicere similiter debent anum pueri, & medio iuramento referre. Mascard. *de probat. concl. 819. n. 5. vol. 2.* Plot. *cons. 132. n. 22.* Follet. *in Prac. crim. for. sec. d. verb. capiat. informationem nu. 13.* & ibi Addent. Clar. *d. q. 4. n. 3. in fin.* Farinac. *d. q. 2. n. 24.* Scac. *in trac. crim. d. q. 83. n. 3. vers item si in ano.* vbi aduertit, huiusmodi relationem fieri debere magna cum circumspectione; & prudentia; cum fractura ani euenire possit etiam ex alia causa, quam per coitũ, vt ex inflãmatione, ex Apostemate, & similibus. Et ita etiam defloratio virginis contingere potest alio modo, vt cũ proprijs digitis eiusdẽ puellæ ardore libidinis deuictę, vel cũ aliquo instrumento vitreo, vel simili inter ipsas puellas se ad inuicem delectando, qui quidem actus verè, ac propriè dicitur vitium sodomiticum, cum sit inter personas eiusdem speciei, vt ex Diu. August. *in sermon. de sodomit. & Gomorr.* dicente actum sodomiticum à fœminis originem habuisse firmat Bona. *in q. crimin. part. 1. verb. sodomia. fol. 181.* Hier. Ceuall. *commun. contra commun. quæst. 147. circ. fin.* & ideo est actus punibilis. DD. cit.

49 Et nota, quod ad effectum probandi stuprum, non sufficeret confessio puellę stupratę asserẽtis se fuisse carnaliter cognitam ab aliquo, vt dicatur constare de corpore delicti, cum ei non credatur, non solum ad veram probationem, vt quis cõdemnari possit, vt ait Paris. *cons. 54. nu. 10. vol. 4.* Turret. *cons. 44. num. 15. vol. 2.* & Boer. *decis. 299. numer. 6.* sed etiam neque ad faciendum indicium ad torturam. Marsil. *cons. 201. nu. 33.* Honded. *cons. 100. num. 11. vol. 1.* Bursat. *consil. 69. num. 19. vol. 1.* Mar. Antonin *variar. resol. lib. 3. res. 7. num. 1.* Bertazzol. *cons. 1. num. 4. vol. 1.* & Alij asserentes quod si adhibenda esset fides puellis, quotidie pauperculæ dicerent se fuisse stupratas, vt dotem extorquerent ab aliquo. Et multò minus crederetur, si puella querelasset aliquem de stupro. Honded. *d. consil. 100.* Grammat. *cons. 45. num. 1.* Gauazzin. *precit. defens. 4. cap. 6. num. 15.* & Alij apud illos.

Idem dicendum est de puero asserente, se ab aliquo stupratum fuisse; nam talis assertio non probaret corpus delicti, nec ei credendum esset contra stuprantem. Honded. *ibid. nu. 5.* Grammat. *consil. 65. nu. 2. vers. nec obstat.* Paris *consil. 163. num. 8. vol. 4.* late Farinac. *q. 45. nu. 89. & seqq. & cons. 80. n. 20.* quidquid dicat Caball. *in qq. crimin. cas. 84. num. 10.* quod tamen intelligi potest, quod confessio pueri gradiet indicia contra stuprantem consito legitimè de corpore delicti per alios. De reliquis circa probationem corporis delicti in alijs criminibus, vide DD. præcitatos, præsertim Gauazzin. *d. defens. 4. per tot.* Muscatell. *in Pract. crimin.* Follet. *ibid.* & Farinac. *in Prax. crim.*

50 Cæterum non omittendum censeo in huiusmodi materia probationis de corpore delicti in genere, vnum valde singulare, quod de facto accidit mihi annis proximè elapsis, dum essem Vicarius, nimirũ quod si occurrat casus, vt in Viso, & Reperto, quod per Iudicem fit de cadauere alicuius hominis de recenti occisi, sanguis ex eius vulneribus, nõ verò ex naribus, vel ore profluat, tunc Iudex diligenter aduertere debeat, an ibi præsens adsit aliquis, de quo sit suspicio, quod ipse occiderit, quia forsan cũ occiso inimicitiã habebat, nam tali casu remoueri illum facere debet, & si viderit sanguinem non amplius effluere, denuo eundem accedere propè cadauer mandet, & si eo præsente, iterum sanguis emanauerit, annotare faciat per Notarium totum hoc cum suis circumstantijs & statim examinet testes, qui ad hæc omnia præsentes fuerunt, & interim præfatum hominem de tali homicidio suspectũ carceribus detrudi curet, atque contra illum processum formare incipiat, seruatis seruandis cum non paruum, & mediocre sit indicium, quod ipse eum occiderit; dummodò hæc experientia fiat infra 24. horas

horas post occisionem, non ex maiori interuallo, & non sit homicida casualis, sed voluntarius, ita DD. tradunt, signanter Guglielm. Scribon. *de sagarum natura c. vlt.* vbi hæc Formalia verba profert 1. *In hominũ corporibus hoc contingere apparet, ut si interfecto aliquo, Reus homicidij ad cadauer illius adducatur, videlicet vt eum tangat, vel proxime ei adstet, sanguis ex illo cadauere effluat, indicium rei veræ cognoscendæ, hoc fieri manifestissimum, et multis in locis notissimum est, vt apertissimum mendacium sit id negare velle, &c.* quo in loco mentionem facit quorundam Carminum Lucretii scribentis sic.

Idque petit corpus mens vnde est saucia Amore.
Namq. homines plerũq. cadunt in vulnus, & illã
Emicat in partem sanguis vnde icimur ictu,
Et si comminus est, hostem ruber occupat humor.

Eadem carmina adducit Martin. del Rio. *in Disputat. Magicar. lib. 1. cap. 3. q. 4. litt. G. versi. sensu cadauer fol. mihi* 19. & Idem firmat Idẽ del Rio *in comment. in Octauiam Senecæ*, quæ est octaua Tragedia illius *vers.* 127. & Lemnius. *lib. 2. de occult. natur. miracul. cap. 7.* Langius *in suis epistolis epist.* 40. Pictorius *dialog.* 9. Gemma *lib. 1. de characterismis cap. 6.* Simon. Maiol. *dierum canicular. colloqu.* 1. Anton. Maria Cospius *in tract. Iudic. crimin. par. 9. cap.* 30. & nouissimè Nicolius *in flosculis verb. Homicidium num.* 1. Rationem adducunt præcitati Doctores, quare hoc eueniat, & dicunt ex pluribus causis hoc fieri posse. Alij enim miraculo tribuunt, quamuis naturaliter etiam actio accidere possit, vt facit Scribonius *vbi supra*, ibi: *sed magis, vt rectè arbitrandum est Dei iudicio arcano maleficum hominem tali signo, notaque peculiari, ac propria designare, ac prodere volentis id fieri censendum est*. Alij verò propter præcedentem contactum, sanguinem fundi asserunt. Alij hoc euenire dicunt casu fortuito, (sed malè.) Alij, quia cadauer occisi infectum remansit à spiritibus dolosi occisoris, quod locum non habet in occisore casuali. & Alij, (quod in idem coincidit) Antipathię illi referunt ex vehementi odio occisi in occisorem, quod latentem quandam qualitatem, & arcanam vim impressit corpori cum cadauere permanentem ita tenent del Rio *vbi suprà* Lemn. *ibidem*, & Boer. *decis.* 166. Farinac. *in Prax. crimin. q.* 52. & Alij apud Illos; qui diuersos casus referunt, præsertim Farinac. *loc. cit.* Ego autem his minimè obstantibus, si iterum Iudex essem, & huiusmodi casus occurreret, quamuis ad veritatem indagandam, factis omnibus supra notatis diligentiis ad carcerationem talis indiciati procederem; non tamen ad eius torturam deuenirem, nisi habitis prius alijs indiciis. Et si sanguis ex vulneribus occisi fluxerit ad alicuius aduentum, & ibi non fuit præsens Iudex ipse, aut alter officialis Curiæ, non sit facilis adhoc credendum, quo casu concludenter factum per testes probari debet. Primò, quod cadauer erat frigidum. Secundò, quod sanguis ante aduentum illius non effluxerat, quia alias vidissent, prout viderunt effluere ad aduentum N. de N. Tertiò, an aliquis tunc tetigerit cadauer. Quartò, an ex vulneribus fluxerit, an verò ex ore, vel nasu. Quintò, an exeundo sanguis ebulliret. Sextò, an quando N. de N. discesit, statim sanguis fluere cessauerit. Septimò, an dictus N. de N. cum videret sanguinem, aliquid dixerit, colorem mutauerit, aut timorem, vel tremorem habuerit. Octauò, an statim discesserit. Tandem, an Alij factum aduerterint, & qui fuerint, & sic de reliquis diligentissime inquirendum est.

PRAX. PROCESSVS

51 Incipiendo nunc Praxim formandi processum criminalem, dico, quod quãdo Ministri Curiæ Denunciationem alicuius delicti faciunt, scribi in Actis solet subinfrascripta, vel simili.

Forma Denunciationis Ministri Curię.

Die tali ... mensis ... Ann. ... &c.

Comparuit personali er N. de N. publicus cursor, & solitus relator maleficiorum huius Curia N. qui ex debito sui officij retulit, prout infra videlicet. Signore, Io son venuto per far sapere à V. S. Reuerendissima, come questa mattina è stato ammazzato vn'huomo chiamato N. (si sciãt nomen) *d'vn'archibuggiata, con alcune ferite in testa, & vn'altra nella mano dritta, ilquale adesso stà steso in terra nella strada detta N. auanti la casa N. hauendolo Io con i proprij occhi visto, mentre passauo di là; è per quanto hò inteso dire, è stato ammazzato da N. Per tanto ne li faccio relatione, come son obligato, acciò possa fare quãto bisognarà per debito di giustitia; & il tutto hò riferito à V. S. Reuerendiss. perche così richiede il mio officio, &c.*

52 Si verò non sit officialis, qui denunciat, sed alius tertius, potest denunciatio fieri, prout sequitur, vel huic similis, videlicet.

Forma Denunciationis Iudicialis cuiuslibet personæ particularis.

In Curia Episcopali N. & coram eius Reueren-

rendissimo D. Generali Vicario, (siue N. Iudice, &c.) *comparet N. de N. & Iustitia zelo tãtùm incitatus, ne delicta in publicum Reipublicæ Christianæ, ac ordini Clericali damnum remaneãt impunita per denunciationis modum exponit, ac dicit his præteritis diebus Clericum N. de N. huius Ciuitatis pluries ingressum fuisse in domum N. de N. publicæ meretricis in via N. commorãtis, cum qua, est publica vox, & fama totius viciniæ, quod præfatus N. multis ab hinc mensibus scandalosè versatur; & tandẽ die tali mensis talis, &c. dum quidã N. de N. perrexisset ad domũ eiusdem inhonestæ mulieris, d. Clericus exijt de domo prædictæ meretricis sine vestibus Clericalibus, & multis iniurijs priùs affectum dictum N. de N. vt ipsum ab illa domo excluderet, tandem multa vulnera ei cum quodam prohibito pugione, vulgò* stilo *intulit, eumdem penè mortuum relinquendo. Quapropter, ne ipse Clericus N. de N. de sua iniquitate gloriari valeat, si ob huiusmodi excessũ nullam pœnam patietur, cum pluriès prius comparens ipse eumdem monuisset, vt à tali scandalosa prattica prædictæ mulieris abstineret, & facere noluit; tandem modo illum denunciat iudicialiter prædictæ Curiæ, ad finem eumdem puniendi, vt ille condignè castigetur; & Alij à similibus committendis abstineant in futurum. Super quibus; &c. & ita, &c. Isto, & omni alio, &c.*

Vel alio modo, prout sequitur, videlicet.

Die, &c. Mens. &c. Ann. &c.

Spontè comparuit personaliter constitutus N. de N. coram Reuerendissimo D. N. Vicario Generali N. Meque Notario, &c. ætatis suæ annorũ tot.. exercens officium N. vel artem N. in Ciuitate, seù loco N. in tali via, seù vicinio, &c. prout dixit, Vel si sit cognitus, dicat: *mihi benè cognitus, &c. qui non animo calumniandi, sed pro veritate tantùm, medio eius iuramento de veritate dicenda, prout iurauit sacris manu tactis, &c. & exposuit, prout infra, videlicet. Signore deue sapere V. S. Reuerendiss. che io son venuto à questa Corte à denunciarli per sgrauio della mia conscienza, come, &c.* (& tunc scribatur totũ factum, prout denunciauit, cum eisdem verbis, & ea lingua qua ipsemet loquitur quantum possibile erit, aliàs adhibeantur Interpretes, vt fieri solet in testibus, iuxta Flam. Cartar. *in prax. crim. cap. 2. n. 52. & seq.* Et finita denunciatione, si non dixit de visu, vel auditu, neque nominauit testes, vel designauit tempus, aut locum; tunc interrogari debet de omnibus supradictis, ac de omnibus alijs qualitatibus, & circũstantijs necessarijs, quas ipse sciuerit, & si speciatim non nouerit, saltem designet eo modo, quo scit: circumscribẽdo testes per signa, per vestimenta, per staturam, per pilos, per membra, & similia, & scribatur totum id, quod respondet.)

Factis dictis Interrogatorijs dici debet per Iudicem, vel per Notarium: *Habes ne aliud dicere?* Et si dicat: *Non*: fiat ei alia Interrogatio, an ipse denuncians habeat aliquam inimicitiam, vel causam odii cum persona denunciata; & tunc scribatur, quod ipse responderit.

Aliquando denuncians vult addere aliquid aliud, & non recordatur, si dixerat prius, & sic petit sibi legi denunciationem, prout pluries accidit mihi in facto, dum essẽ Vicarius in Diœc. Mileten. & tali casu debet Vicarius, vel alius Iudex mãdare Actuario, vt illã legat clara, & intelligibili voce, sed priùs scribere debet idem Actuarius hoc modo: *Qua facta denunciatione, & petiret, vt melius recordaretur, sibi legi, iubente Reuerendiss. D. Vicario, vt legeretur, qua lecta, et per ipsum benè audita subiunxit; Sig. &c.* & scribatur totum id, quod dicit, præsertim si nominauerit testes, qui de crimine deponere possunt. Tandem compleatur sic: *Quibus habitis iniunctum illi fuit, vt propria manu se subscriberet, prout fecit, &c.*

Io N. ho denunciato come di sopra, &c.

Et si nesciat scribere, apponatur: *& cum, vt dixit, scribere nesciat, pro confirmatione supradictorum, fuit ei dictum, vt apponeret propria manu signum crucis, prout apposuit*: & dicatur † *signum crucis propriæ manus N. de N. scribere nescientis*:

Et si habeat manum tremulentam, potest ipse Notarius, seu Actuarius auxilium præstare. Et postea se subscribat Vicarius Generalis, & Notarius, sic:

N. Vicarius Generalis, &c. *N. Notar. &c.*

53 Habita denunciatione, si adsit fama publica, vel adsint alia indicia, vt supra dictum fuit, tenetur Iudex Ecclesiasticus ex officio procedere ad inquirendum de delicto, & facere processum, incipiendo tali modo, videlicet. In eadem denunciatione fit Decretum, quod capiatur informatio super crimine denunciati, vt infrà.

Forma Decreti pro capienda informatione.

Qui Perillustris, & Reuerendiss. D. Vicarius Generalis N. mandauit super præmissis, & eorum singulis diligenter capi, & sumi informationes necessarias, & opportunas, &c. vt iustitia suum sortiatur effectum, & nemo de sua iniquitate gloriari valeat, & citationes contra quoscumque relaxari decreuit, & ita, &c. omni modo, &c.

Vel alio modo, videlicet.

Et per Curiam Episcopalem N. eiusque Reuerendissimum D. Generalem Vicarium Habitis prædictis fuit prouisum, & decretum fore, & esse pro-

cedendum ad capiendam diligentem Informationem super præmissis, prout diligenter capi mandatur ad finem, &c. & ita, &c. hoc suum, &c.

Vel alio modo, videlicet.

Die... Mens.... Ann... in loco N. &c.

Cum peruenisset ad nostras aures, non absque animi nostri maximo mœrore, publica etiam deferente fama, quod N. de N. fecerit, &c. dixerit, &c. (& ponatur delictum prout facti contingentia postulauerit,) & videntes maximam huiusmodi delicti causam in Reipublicæ perniciem; instruram, atque damnum inferre; propterea volentes ex debito officij iuridicè super his informationem procedendum esse duximus ad testium examen, eosque citandos dato eis competenti termino ad comparendum & sese examini subijciendum, propterea, & si recusauerint, ad Curiam trahi mandamus, & ita dicimus, decernimus, & declaramus isto, & omni alio meliori modo, &c.

54 In aliquibus autem Tribunalibus incipitur processus per Notarios, seu Actuarios alio modo, prout infra, cuius forma vtuntur tam Iudices ecclesiastici, quam seculares, & Regularium Superiores per viam denunciationis procedentes, videl.

Forma initiandi Processum per denunciationem alio modo.

Die.... Mens.... Ann... Perillustris, & Reuerendiss. D. Abb. N. de N. V.I.D. Prothonot. Apost. & Illustrissimi, ac Reuerendiss. D. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & officialis Generalis, &c. Vel si sit Iudex secularis, dicatur: Perillustris D. N. de N. Gubernator, vel Iudex, vel Potestas, vel Viceprinceps, &c. Ciuitatis N. vel status N. &c. Vel si sit Superior Regularis, dicatur: Admodum Reu. D. N. de N. Abbas, vel Prior, vel Rector, vel Guardianus, &c. Monasterij, vel Conuentus Sancti N. de N. Terræ, seu loci N. Religionis N. Cum facta illi fuisset denunciatio ab N. de N. Terræ N. vel eiusdem Religionis N. tenoris sequentis, videlicet. Et inseratur totus Tenor denunciationis, quo finito subditur: Ideoque, ne delicta remaneat impunita, Idem Reuerendiss. D. Vicarius, vel Abbas, Prior, Guardianus, &c. præcipit, ac mandat, vt citentur N. N. & N. in dicta denunciatione testes nominati, vt tali die compareant coram illo sub pœna excommunicationis, vel suspensionis, si sint in sacris; ad testimonium ferendum super nonnullis, prout in Actis sua Curia, &c. Quare, &c. Et fit citatio de qua infra sect. 3. num. 38. Apud Regulares tamen seruatur citatio verbalis tantum cum agatur inter Religiosos eiusdem conuentus regulariter, qui vocantur ad se examinandum, & per Notarium, seu scribam assumptum de mandato superioris scribitur in Actis. Frater, vel Pater N. Testis vocatus, &c. & præstito iuramento, &c. iuxta examen aliorum testium secularium. Et propterea omissis verbis prædictis, vt citentur testes, &c. dicatur: Ideoque ne delicta remaneat impunita, existimauit cum consilio, & voto Perillustris D. N. de N. V.I.D. (quia semper Regulares, & Iudices, qui non sunt legũ Doctores habere debent Assessorem Iuristam, vt alibi dicemus infra, vbi de Assessore sect. 16. num. 21. & seqq.) procedendum esse ad examinationem testium; pro dignoscenda veritate contentorum in dicta denunciatione, & prouidendum, prout de Iure erit faciendum, vocatis vocandis, præsertim dicto N. de N. denunciato & præstito illis iuramento de veritate dicenda, &c. Et prosequitur ad informationem more solito, vt inferius dicetur.

55 Quod si Iudex fuerit aliquo modo impeditus, & non potuerit ex se informationem capere; vel causa, & processus faciendi sunt in loco distanti a Ciuitate, vel quia fortè est inimicus denunciato, & proinde suspectus, vel ex alia causa sibi bene visa, causam delegare debet alicui probo Viro vsque ad punitionem delinquentis inclusiuè; quæ delegatio fieri potest infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma delegationis causæ criminalis.

Nos Abbas N. de N. V.I.D. Prothonotarius Apost. ac Illustriss. & Reuerendiss. D. Episcop N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius Generalis, &c. siuè Nos Rector, siue Abbas, siue Guardianus, siuè Prior, &c. Monasterij, seu Conuentus Sancti N. loci N. &c. Cum iustis ex causis animum nostrum dignè mouentibus, non intendamus processum formare, & delictum ab N. de N. notoriè perpetratum punire; de tua peritia, diligẽtia & integritate confisi his nostris literis manu nostra subscriptis, & nostro solito sigillo signatis, tibi facultatem concedimus, & authoritatem impartimur, ac indulgemus, vt necessariam informationem de tali delicto in hac inclusa denunciatione contenta capere valeas, testes examinando, & omnia alia acta seruatis seruandis, prout de Iure, faciendo; quæ pro huius causæ expeditione necessaria & opportuna fuerint vsque ad sententiam diffinitiuam inclusiue. Dantes, &c. Quia sic, &c. Datum in loco N. vel ex Palatio nostræ solitæ residentiæ, &c. die, &c. mensis, &c. anni, &c.

N. Vicarius Generalis, &c. vel N. Rector, &c.
N. Notarius, vel Actuarius de mandato, &c.

Et si Delegatus non sit Iuris doctor, dici debet in delegatione post verbum indulgemus, vt nostras induas vices, & vna cum N. de N. Assessore, vel vna cum Assessore tibi bene viso eligendo, necessariam informationem, &c. vt supra.

Vel

Vel alio modo, videlicet.

Nos, *&c.* vt supra, *Cùm alijs negotijs, & diuersis arduis causis legitimè impediti, & multũ occupati, huic integrè vacare non possimus, de tua peritia, diligentia, ac integritate confisi. His nostris litteris nostra manu subscriptis, nostroque solito sigillo munitis, & signatis tibi facultatem indulgemus, atque concedimus, vt nostras induas vices (cum tali ... Assessore,* vel *vna cum Assessore à te eligendo) informationem capias de tali delicto... à tali ...commisso, prout, & inserta denunciatione,* vel si proceedatur per viam accusationis *accusatione, quam tibi transmittimus;* vel si procedatur per viam inquisitionis verbum: *commisso* dicatur: *quod ad nostram notitiam per clamorosam insinuationem peruenit; testes iuridicè examines, audias audiendos, videas videnda, ac omnia alia acta in præsenti causa necessaria, & opportuna seruatis de Iure seruandis facias; & obserues: summariè tamen de plano, ac sola facti veritate inspecta Iustitiam facias, & procedas vsque ad sententiam diffinitiuam exclusiuè, & postea nobis, & nostræ Curiæ referas, & acta omnia tradas, atque transmittas. Quoniam, &c. Dantes, &c. Datum, &c.* prout sup.

Deinde statim ac delegatus delegationem receperit citare faciat testes cum inserto tenore delegationis, & illam in principio processus apponat, & similiter eamdem notificet ipsi Reo, eo modo, quo melius potuerit, & alia factat; prout de more fieri solent in huiusmodi delegationibus, de quibus alibi diximus.

56 Quibus peractis aliquando, cum non semper causam committi contingat, deueniendũ est in primis, & ante omnia ad probationẽ delicti in genere, seù corporis delicti & sic proceditur ad visitationẽ, seù accessũ ad corpus delicti, ad hoc vt de ipso constet in genere. Et in hoc maxime aduertere debet Iudex, quia si non constet de delicto in genere, & non verificetur corpus delicti per visum, & sensum corporalem; non intellectualiter; non poterit deueniri ad condemnationem, vt latè dictũ est supra. Ideo huiusmodi recognitio corporis delicti fieri debet per ipsummet Iudicẽ; & si legitimè impeditus fuerit, mittat Aliũ Virum probũ cũ Promotore Fiscali, & Actuario, qui diligẽter inspicere debent coram testibus qualificatis, & bonæ famę, adhibendo maximè peritum in arte circa illud delictum, vt si sit cadauer occisi, vel corpus vulnerati adhibeatur Chirurgus, & sic de reliquis, describendo diligentissimè quidquid viderint, iuxta communem doctrinam DD. *in præalleg. l. 1. §. item illud. ff. ad Senat. Consult. Syllanian.*

Et fieri solet sequens decretum, vel huic simile, videlicet.

Forma Decreti pro faciendo Viso, & Reperto.

Die ... Mens. ... Ann. ... In loco N. Perillustris, & Reuerendissimus Dominus Vicarius Generalis N. Visa denunciatione facta in hac Curia per N. de N. super occisione talis de tali; vel super vulneribus illatis N. de N. vel super talis vel tali delicto, &c. & si fuerint examinati testes super fama publica dicatur. *Examinatis testibus super famam de delicto N. consideratis omnibus in ea contentis, ne in graue, & atrox damnum publicæ, seù, &c. delictum lateat, & ne delinquens remaneat impunitus, sed condignis, & debitis de Iure pœnis afficiatur, mandauit, quatenus de corpore delicti constet in Actis, locum visitari, ipsumque corpus affectum cerni; & bene videri, vt exinde diligentius capi possit informatio, prout Iuris est, & ita, &c. Hoc suũ &c. mnr. etc.*

N. Vicarius Generalis, &c. N. Notarius, &c.

57 Quo facto, & in Actis redacto fit accessus ad locum, in quo corpus delicti repetitur, & fit visitatio tali, vel simili modo, videlicet.

Forma Visitationis cadaueris vulgò dictæ Visum, & Repertum.

Die ... *Mens. .. Ann .. In loco N. Accessum fuit per Perillustrem, & Reuerendissimum D. Vicarium Generalem N. Meq; infrascriptum Notarium, seu Actuarium, cum* Domino *N. Promotore Fiscali Episcopalis Curiæ N. & N. N. & N. testibus, &c. ad locum N.* (& describatur locus iuxta denunciationem habitam, & in ea designatus, postea sequitur) *ibique præsentibus Nobis, & supradictis, Visum. & repertum fuit per me infrascriptum Notarium cadauer cuiusdam hominis masculi iustæ staturæ, sine barba, ætatis annorum* 18. *in circa, indutum infrascriptis vestimentis, videlicet. Vn cappello di feltro bianco alla francese, &c. vn gippone, e calzoni di panno di spagna di color cremisino con trene d'argento, con vn colletto di pelle di dante, calzette di seta di color cremesino scuro, e ligaccie simili con merletto d'argento, e scarpe di vacchetta di fiandra incerate con fettuccie di seta rosse, &c. Iacens humi in loco N. prædicto, vulneratum ictu Arcbibusij cum tribus vulneribus palla, vno in pectore, vno in ventre, & altero in brachio sinistro, quæ videbantur facta cum dicto ictu, & tribus alijs vulneribus in capite à parte dextera, quæ videbantur facta cum gladio casim.* Deinde *in saccutis caligarũ, quibus indutũerat, fuerunt reperta infrascripta bona videlicet. Vn fazzoletto di tela bianca, vna tabbacchiera d'argento, vn officio della Santissima Vergine con coperta di sigri nera*

con

con fibiette d'argento, vna corona del Rosario di ambra negra di cinque poste, sei dobble di spagna, e giulij 10. di moneta d'argento, con vna lettera co'l soprascritto. Al signor N. de N. &c. intus vero incipiebat sic... & finiebat sic... quæ bona prædicta penes me recepi, animo consignandi, &c. vel *fuerunt consignata* N. de N. *loco depositi, etc. & hæc omnia vidi, & annotaui, vt supra pro veritate, præsentibus supradictis* D. D. *Vicario, Promotore fiscali, &* N. N. *&* N. *testibus, &c.*

58 Si verò fiat visitatio alicuius vulnerati, adhiberi poterit infrascripta, vel similis forma, videl.

Forma Visitationis Vulnerati.

Die... Mens... Ann... &c. Visitatus fuit per me Notarium infrascriptum de mandato Perillustris, & Reuerendissimi Domini Vicarij Generalis Curiæ Episcopalis N. vel *Prothonot. &c. Assistentibus Domino N. Promotore Fiscali; N. de N. chirurgo; N. de N. Barbitonsore, & N. N. & N., Dominus N. talis iacens in lecto suæ solitæ habitationis posita in loco, seu vicinio N. vulneratus quinque vulneribus, duobus scilicet in capite supra auriculam dexteram; duobus in brachio dextro, & vno in eadem manu, cum maxima sanguinis effusione, quæ vulnera videbantur facta pugione, vel ense, cæsim, quæ quidem erant longitudinis ferè medij palmi, quæ ego, &c.* Quod si vulnera erant medicata, describantur meliori modo, quo potest, & tunc dicatur *Quæ vulnera ob medicamenta videre non potui, quæ ego, &c.*

Qui vulneratus delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout iurauit, tactis, &c. fuit Interrogatus quomodo repertatur sic vulneratus, & à quanto tempore citra, & à quo. Respondit: signore Hier sera verso l'hora dell' Auemaria, mentre mi ritirauo à casa secondo il solito, fui assaltato da N. & N. auanti la casa del tale in mezo la strada publica, e senza dirmi cos'alcuna mi diedero due botte in testa con le spade nude, & all'hora hauendo Io gridato Aiuto Aiuto, Corte Corte, che son assassinato dalli Tali, corsero li Signori N. N. & N. e li detti tali mi diedero tre altre botte mentre fuggiuo, che sono queste del braccio, e della mano dritta, e si posero à fuggire, credendo d'hauermi finito d'ammazzare, essendo cascato in terra stordito dalle ferite, & così li sudetti N. N. & N. con altri mi leuorno da terra, e mi portorno à casa al meglio che poterno; per tanto faccio Instanza, che li detti Tali siano castigati secondo le leggi, e la giustitia commanda, esponendo querela di questo, e d'ogni altro miglior modo, &c.

59 Est autem aduertendum, quod ordo prædictus deseruire poterit in casibus similibus, puta in delicto libelli famosi, Iniuriis realibus, furti bonorum, &c. prout forma tradita in visitatione cadaueris similiter deseruire poterit in visitatione loci incendiati, carceris effracti, domus dirrobatæ, &c. omnia minutim, specificè, & particulariter annotando, mutatis tamen mutandis. Et deinde examinari debent, vel testes nominati, vel Alij, qui fuerunt ad actum visitationis specialiter adhibiti super recognitione corporis delicti in genere Clar. *dict. §. fin. q. 4. & q. 20. & q. 25.* infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma examinis testium pro recognitione delicti in genere.

Die prædicta, Ibidem, & coram eodem, &c. N. de N. ætatis annorum tot. examinatus fuit statim & in continenti, qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis iurauit, &c. deposuit vt sequitur, videlicet. (vulgari, & Italica, lingua, si sit Italus; Hispanica, si sit Hispanus; Gallica, si Gallus, quantum fieri poterit, aliàs adhibeantur Interpretes, cum Alij testes haberi non possunt.)

Io vedo, e conosco benissimo questo corpo morto, che stà steso quì in terra nel luogo N. qual, mentre viueua, si chiamaua N. & era figliolo di N. della Terra N. ch'è ferito nel petto, nel ventre, nel braccio sinistro, che pare essere state per archibugiata, e tre altre ferite in testa dalla parte destra, che parono di cortellate, e per quanto si vede giudico fermamente, che sia morto per due ferite, e vedo che sia vestito, &c. (& ponantur vestes) *e vedo ancora le robbe, etc.* (& ponantur bona, vt supra.)

Interrogatus, an sciat, vel saltem dici audiuerit quis nam occiderit dictum N. qua de causa, & occasione, & quando.

Respondit: *Sig. io non sò: si bene hò inteso dire da N. che l'occisore sia stato N. de N. per causa, &c. & è successo questa mattina verso le 16. hore, per quelche ho sentito dire, &c.*

Interrogatus, an dici audiuerit, quod d. N. occidit dictum N. solus, vel associatus, à quo, vel à quibus.

Respondit: *Hò inteso dire, &c.* (Vel si nesciat, dicatur:) *Non sò altro, nè ho inteso altro.* (Vel dicitur aliquid aliud, secundum facti contingentiam.)

Tunc Dominus, &c. Examen, &c. Animo tamen, &c.

Tali, vel simili modo examinantur alij testes. Et sic seruari potest in aliis casibus, & in recognitione vulnerati, mutatis mutandis, quod remittitur arbitrio Periti Iudicis, & Notarii. Si cadauer erat nudum, dici poterit esse nudum, &c. cum omnibus aliis qualitatibus, quia circumstantiæ prædictæ maximè iuuant ad formandam postea particularem Inquisitionem contra Reum, & ad detegenda alia indicia. An-

gel. de malefic. in verb. fama publica. Boss. *de delict. nu.* 24. & Clar. *in d. §. fin. q. 4. vers. quando verò*, & Alii.

69 Et est aduertendum, quod tam in delictis facti permanentis, quam facti transeuntis per supradicta non ligantur manus Iudicis, quin habita notitia delicti possit ad sui libitum per examinationem testiũ, vel per alia media inuestigare de delicto, & delinquẽte, etiam præposterato ordine, prius inquirendo delinquentem per viam generalis inquisitionis, deinde delictum. Quinimò poterit statim ex iusta causa, quæ eius animum moueat, ad capturam deuenire contra suspectos, vel illos cogere ad idonee cauendum de se repræsentãdo ad omnem Curiæ requisitionem, licet de delicto sibi non constaret, dummodo ad specialem inquisitionem non procedat, & illum Reũ non constituat. Neque iterroget, priusquam constet de corpore delicti. Clar. *vbi sup. q. 5. in princ. & q. 14. vers. sed hic incidenter.*

Item aduertat iudex, an factum ipsi denunciatum, sit dubium; vtrum casu, vel naturaliter euenerit; aut dolo, vel scelere sit commissum, & tunc assumat informationes cum Peritis, vt veritatem inueniat. Quibus captis, vbi scelus non adesse constiterit, sileat; è contra verò vbi resultauerint indicia, ad vlteriora procedat. Clar. *d. §. fin. q. 4. vers. hac autem circ. fin.*

Et similiter aduertat, quando vulneratus non vult propalare delinquentes excusando se, vt communiter fieri solet, & dicendo se non cognouisse, nam non statim erit ei credendum, & tunc omnem diligẽtiam adhibeat ad discooperiendum, etiam ipso inuito. Clar. *ibid. q. 5. in princ.* Et si coniecturam habeat, quod hoc faciat, quia ex se vindictam sumere voluerit, tali casu, vel mandet ad carceres duci, vel si qualitas personæ, aut vulnerum grauitas id non permittant, sequestret illum in domo cũ custodia, vel cum cautione idonea de non discedendo, & de habendo illam domum pro securo carcere. Hercul. *de caution. de non offend. c. 3. num.* 11.

SECTIO II.

De Inquisitione.

SVMMARIVM.

1 *Inquisitionis definitio.*
2 *Inquisitio differt à denũciatione, et accusatione*
3 *Inquisitionis species tres.*
Inquisitio generalis, quæ.
4 *Inquisitio specialis, quæ?*
5 *Inquisitio mixta, quæ?*
6 *In quibus criminibus fiat inquisitio de Iure Canonico.*
Casus, in quibus de iure ciuili, inquiri potest.
7 *Testes interrogati in inquisitione sine infamia præcedente, an respondere teneantur.*
8 *Infamia, seù clamorosa insinuatio, quæ?*
Clamorosa insinuatio, quæ?
9 *Infamiæ requisita.*
10 *Infamiæ definitio.*
11 *Ad infamiam inducendam, quot homines requirantur.*
12 *Indicium, quid sit.*
13 *Indicia quædam leuia, quædam grauia, & quędam grauissima.*
Indicia indubitata, quę sint.
14 *Indicia plura esse debent ad condemnandum.*
Arbitrium Iudicis multum valet in materia indiciorum.
15 *Semiplena probatio, quæ?*
Testis vnicus, etiam omni exceptione maior, non sufficit ad condemnandum.
16 *Probatio plena, quæ?*
Testis omni exceptione maior, quis?
17 *Testis iuratus fidem facit, alias non.*
Testis vltroneus suspectus est.
Testis vnicus non sufficit in causa quantumuis dignus.
18 *Testes tenentur respondere in inquisitione præcedentibus indiciis.*
19 *Pœna infligi alicui non potest à Iudice, sine accusatore.*
20 *Indicia omninò requiruntur ad inquisitionem particularem.*
21 *Indicia ad condemnationem grauissima esse debent.*
Probationes in criminalibus luce meridiana clariores esse debent.
22 *Indicia leuia sufficiunt ad carcerandum tantũ*
23 *Inquisitio generalis fieri potest sine indiciis.*
24 *Inquisitio Generalis non obligat subditos, nisi ad manifestanda crimina publica.*
Occulta non cadunt sub iudicio exteriori.
25 *Superiores generaliter inquirentes, an teneantur exprimere de quibus delictis inquirũt*
26 *Inquisitio generalis est præparatoria ad specialem.*
27 *Practica Curiæ sæcularis Regni in Inquisitione generali.*
28 *Copia repertorum danda Reo in Curia Ecclesiastica.*
29 *Litis contestatio in inquisitione, an fiat?*
30 *Litis contestatio in criminalibus quomodo fiat.*
31 *Nomen inquisiti recipi inter Reos dicitur per litis contestationem.*
Contumax in criminalibus, quando habeatur pro confesso.
32 *Inquiri non potest specialiter contra non infamatum de tali crimine.*

33 *Oc-*

53 *Occultæ non subsunt iudicio publico.*
Inquisitio generalis quare permissa.
54 *Iudex inquirens debet esse competens.*
Requisita ad validitatem inquisitionis, quæ?
55 *Episcopus in sua Diœcesi habet merum imperium, idem n.41.*
56 *Meri imperij causæ, quæ de Iure Canonico?*
57 *Merum imperium de Iure ciuili, quod sit?*
Et quæ eius causæ.
58 *Mixtum imperium, quod sit? Et eius causæ?*
59 *Mixti imperij causæ de Iure Canonico.*
40 *Merum imperium habet Princeps, à quo appellari non potest.*
41 *Episcopus respectu subditorum habet merum imperium.*
42 *Inquisitus debet esse de iurisdictione inquirentis.*
43 *Inquisitio specialis fieri nequit sine præcedenti infamia.*
Casus, in quibus inquiri potest de Iure ciuili.
44 *Fama publica à fide dignis oriri debet.*
45 *Inquisitio specialis fieri potest in quibusdam casibus, etiam non præcedente infamia.*
Casus, in quibus specialiter inquiritur sine fama præcedente.
Confessio propria est optima probatio.
Inquisitio generalis est præparatoria ad specialem.
46 *Requisitum inquisitionis substantiale est, vt sit benè formata.*
47 *Crimen læsæ Maiestatis non requirit solemnitates.*
48 *Crimen constare debet saltem in genere in Inquisitione.*
49 *Infamia, seù fama delicti debet esse vehemens.*
50 *Fama, seù infamia delicti constare debet in actis.*
51 *Crimen commissum per dolum, vel latam culpam inquiri potest; non verò per accidens, vel leuissimam culpam.*
52 *Circumstantiæ delicti apponendæ in Inquisitione.*
53 *Citari debet pars offensa, quando fit inquisitio, an velit accusare.*
Accusatio cessare facit inquisitionem.
54 *Citandi sunt etiam proximiores offensi.*
Remedium ordinarium facit cessare extraordinarium.
Terminus accusandi, quandò dandus?
55 *Accusatio coram vno Iudice impedit inquisitionem coram alio.*
56 *Inquisitio permissa per statutum dicitur remedium ordinarium; & similiter de Iure Canonico.*
Accusatio superueniens in quibus casibus nō faciat cessare inquisitionem.
57 *Condemnatus, vel punitus; aut absolutus semel de aliquo delicto, non potest iterùm de eodem accusari, vel puniri.*
58 *Absolutus semel, sed non per sententiā diffinitiuam, potest iterum accusari.*
Casus, in quibus semel absolutus de delicto, poterit iterum accusari.
59 *Absolutus de delicto per collusionem, potest accusari.*
Collusio quomodo cognoscatur, remissiuè.
60 *Accusatio vnius non impedit accusationem alterius.*
61 *Transactio in criminalibus parit Ius inter partes.*
62 *Effectus Inquisitionis, qui sint?*
Delicta enormia puniuntur pœna ordinaria.
63 *Practica procedendi in inquisitione.*
64 *Repetitio testium necessaria est, vt probent; & qualiter fieri debeat.*
65 *Inquisitionis Iudicium est summarium.*
66 *Conclusio in causa claudit os Iudici, & parti, & sic post illam non fiunt probationes.*
67 *Copia Capitulorum an danda sit Reo de necessitate.*
68 *Ordo Iuris duplex; de substantia, & de congruo.*
69 *Defensio est de Iure naturali.*
Defensio Rei spectat ad Iudicem, si Alius non sit, qui defendat.
70 *Exceptiones quando impediant inquisitionem.*
71 *Inquisitionis differentia, quæ sit? nam aliud est procedere per viam Inquisitionis: aliud verò transmittere Reo Inquisitionem.*
72 *Inquisitionis generalis edictum qualiter formandum.*
73 *Inquisitionis specialis edicti forma.*
74 *Initium processus qualiter inchoandum.*
75 *Inquisitionis generalis, quoad delicta, & quoad Personas, forma.*
76 *Forma Inquisitionis specialis, quoad Personas, & delicta.*
77 *Clausula Inquisitionis, quæ necessariò sunt inserendæ.*
78 *Stylus Curiæ in criminalibus habetur pro lege.*
Citatio contra solitū stylum est nulla etiam in ciuilibus.
79 *Forma breuior Inquisitionis, in leuibus delictis.*
80 *Citatio Inquisiti cum inserto tenore Inquisitionis.*
81 *Relatio Cursoris est de substantia citationis, & processus.*
Quomodo fieri debeat cum iuramento.
82 *Forma Relationis.*
83 *Forma citationis sine inserto tenore.*
84 *Ordo Inquisitionis non semper idem.*

1 ABsolutis magis necessarijs ad primũ modum, & viam procedendi in Iudicijs criminalibus, scilicet per denunciationem, sequitur videre de secundo, & sic de Inquisitione. In qua de more plura à Nobis examinanda erunt. Primò, Quid sit Inquisitio. Secundò, quotuplex. Tertiò, quomodo, & in quibus delictis faciẽda sit. Quartò, quæ requirantur ad Inquisitionis validitatem. Quintò, quis sit eius effectus.

Quoad primum, est notandum, quod Inquisitio nihil aliud est, quam diligentia quædam facta per Iudicem ad inuestigandum aliquem delinquentem ad publicam vtilitatem ex mero officio procedentem, præcedente tamen fama, vel indicijs, vt possit deuenire ad condemnationem criminis commissi. vt *colligitur ex cap. Inquisitionis, & cap. qualiter, & quandò 2. de accusation. & cap. licet Hely de simon.* vbi DD. communiter.

Alij autem aliter describendo, seu definiendo, asserunt, quod Inquisitio, est inuestigatio criminis, vel occulti peccatoris, quæ fit à Prælato, vel Iudice; de qua Summistæ *in verb. Inquisitio.* DD. *in d. cap. qualiter, & quando.* S. Antonin. *3. p. tit. 9. cap. 7.* Nauar. *in cap. inter verba 11. q. 3. conclus. 6. corollar. 62. & seq. & in rubr. de iudic. notab. 20. & in Manual. cap. 18. num. 38.* Sot. *de iust. lib. 5. q. 6. art. 2. & in tract. de tegend. secret. memb. 2. q. 6.* Bonac. *tom. 2. de legib. circ. 8. Decal. prac. disput. 10. q. 2. punct. 5. num. 7. & seqq.* & Alii infra citandi.

2 Differt autem à denunciatione, & accusatione; nam Inquisitio siuè delicti, siuè delinquentis fit ex officio, & ad solos Prælatos, & Iudices pertinet, & præcedere debet regulariter infamia, aut clamorosa insinuatio, si sit particularis inquisitio. *cap. super his, & d. cap. qualiter 2. de accusat.* Accusatio solis subditis, & in ea requiritur subscriptio, *vt in d. cap. super his, & cap. per scripta, §. libellorum 6. q. 8.* Denunciatio verò omnibus conuenit ex charitate euangelica, & præcedere debet charitatiua monitio, *vt in cap. si peccauerit. 2. q. 1. & dix. sup. sect. praced. num. 2.*

Hinc est, quod quando Inquisitio fit per Iudicem ex officio, generaliter inquirẽdo super criminibus, nõ requiritur præuia infamia, clamorosa insinuatio, accusatio, vel denũciatio. Tum quia, nõ expedit pro publico bono, tũ quia cõuenit delicta puniri, quod fieri non posset, si in generali inquisitione requireretur infamia, accusatio, aut denunciatio. ita contra Alciat. *in c. 1. de offic. ordin. n. 5. tenent* Reginald. *lib. 25. nu. 647.* Valentia *in 2. 2. disp. 4. cap. 14.* Sayr. *in Clau. Reg. lib. 12. cap. 10. nu. 15. vers. prima propositio.* Sot. *lib. 5. de iust. q. 6. art. 2. concl. 5.* Nauarr. *in Manual. cap. 18. num. 38.* Molin. *tom. 4. tract. 3. disp. 47.* Less. *de iust. lib. 2. cap. 29. dub. 13* Fillincc. *tract. 40. c. 6. q. 9. num. 181.* Bonacin. *vbi sup.* & Alii apud illos per textum *in d. cap. 1. de offic ordin. & c. 1. de censib.*

3 *Quoad secundum*, est notandum, quod Canonistæ *in d. cap. qualiter, & quando 2. de accusat.* plures Inquisitionis species constituunt; Theologi verò duas tantum admittunt; vel ad summum tres. Ad quas reliquæ omnes reduci possunt. Vna dicitur Inquisitio Generalis omninò: Alia specialis omninò. Tertia verò mixta, partim generalis, & partim specialis.

Generalis omninò est illa, quam Prælati faciunt, quando visitant suam Diœcesim; *de qua in cap. placuit 10. q. 1. & cap. Romana. §. sané. & §. seq. de censib. in 6.* Vel Iudices, & Principes, quando visitant suas Iurisdictiones, & inquirunt, an sint homines facinorosi in eis. *de qua in l. congruit ff. de offic. præsid.* Vel Superiores Regulares, quando visitãt Religionem. Qui solent ponere edicta generalia, vt qui nouerit aliqua crimina, deferat illa ad Superiorem, non nominando personas, aut crimina in particulari; sed tantum in genere inquirunt, an quis aliquod crimen commiserit in illa Diœcesi, Ciuitate, aut Conuentu.

Potest autem esse Generalis 4. modis.

Primò, quoad Personas, & quoad delicta vt mox iam dictum est.

Secundò, potest esse generalis, quod Personas, sed specialis, quoad delicta, vt cum Iudex inquirit contra occisores Titii, de qua habetur *in l. mandatis. ff. de condition. ob turp. caus.*

Tertiò, esse potest generalis, quoad delicta, sed specialis, quoad personas, vt si Prælatus inquirat, contra personas existentes in Ecclesia, ad inuestigandum quis eorum crimen commiserit. *de qua in cap. inquisitionis. de accusat.*

Quartò, esse potest generalis, quoad personas de necessitate, vt si inquiratur super proditione, aut maleficio Ciuitatis. *de qua habetur in l. 1. C. de monopol.*

4 *Inquisitio specialis* omninò, est, quando inquiritur in particulari, tam quoad Personas, quam quoad delicta, specificando certam Personam, & certum crimen, prout: An Titius tale homicidium commiserit; *de qua habetur in l. ea quidem. C. de accusat.*

5 *Inquisitio* verò *mixta*, idest partim generalis & partim specialis, est quando ex-

primi-

primitur delictum in particulari, sed persona non specificatur, faciendo solùm inquisitionem in communi, vt accidit quando inuenitur cadauer alicuius occisi, & inuestigatur generaliter quis occiderit. Vel si exprimatur certa Persona, sed non crimen, vt puta, an Titius sit homo criminosus.

6 *Quoad tertium*, quomodo scilicet, & in quibus delictis facienda sit Inquisitio, est notandum, quod aliter proceditur de Iure Canonico, & aliter de Iure Ciuili: De Iure enim Canonico inquisitio fieri potest in omni crimine, tam si sit generalis, quam specialis, sed cum aliqua differētia, nam generalis fieri potest, sine diffamatione, seù infamia procedente, vt suprà diximus. *num.* 2. specialis verò inquisitio fieri nequit, nisi præcedente infamia. *vt habetur in cap. Deus omnipotens*. 2. *q.* 1. *cap. licet Hely. de simon. cap. cum oporteat, dict. cap. Inquisitionis, & cap. qualiter.* 2. *de accusation.* vbi Summus Pontifex hoc comprobat ex diuersis Sacræ scripturæ locis, prout *ex Genes. cap.* 4. vbi habetur, quod Dominus noluit condemnare Cain, antequam vox sanguinis fratris sui Abel clamaret ad eum de terra: Item *ex Genes. cap.* 18. vbi habetur quod noluit Dominus destruere Sodomam, & Gomorram propter eorum nefanda peccata, nisi postquam clamor eorum, hoc est infamia delicti ascenderat ad Cœlum: Vnde postea dixit Deus: *Descendam, & videbo vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint.* & Idem probatur ex illo *Luca* 16. vbi habetur, quod postquam villicus diffamatus fuit apud Dominum de iniqua villicatione, tunc dominus vocauit eū, & dixit: *quid est hoc, quod audió de te? redde rationē villicationis tuæ, &c.* Ex quibus, & aliis Sacræ scripturæ locis probatur non licere iudicibus procedere per specialem inquisitionem, nisi præcedat infamia; aut clamorosa insinuatio, & notatur per DD. citand. infra *num.* 18.

1. De Iure verò Ciuili regulariter fieri nō potest inquisitio, nisi in quibusdam casibus, vt dicit Glos. *in l.* 2. *§. si publico. ff. ad legem Iuliam de adulter.* vbi Bart. Angel. & DD. communiter. Clar. *in Pract. crimin. q.* 5. *versic. quæro.* S. Anton *p.* 3. *tit.* 9. *c.* 7. §. 2. Specul. *lib.* 3. *de inquisit. §.* 2. *num.* 1. *cum seqq.* Nicolaus de Natta *in sua disputatione*, sex tantum casus ponit, quos enumerat Bart. *vbi sup.*

Quorum Primus est ad denunciam officialis adhoc deputati. *l. Diuus. ff. de custod. Reor.*

Secundus est in falso teste, ob incidentem cognitionem præcedentem. *l. nullum. C. de testib. & l. vbi C. de fals.*

Tertius est propter præcedentem generalem inquisitionem, quia alias frustra fiaret generalis, nisi fieri postea posset specialis. *l. congruit. ff. de offic. præsid.*

Quartus est, quando maleficium coram Iudice committitur, vt producendo falsam scripturam, vel similem. *l. iubemus C. de probat*, vel vtitur falsis testibus in iudicio. *d. l. nullum C. de testib.*

Quintus est, propter atrocitatem criminis, & iniuriam factam Ecclesijs, vel Ecclesiasticis personis. *l. si quis in hoc genus C. de Episcop. & Cleric.* quæ est canonizata: *in cap. in primis* 2. *quæst.* 1.

Sextus est, propter criminis notorietatem. *l. ea quidem C. de probat.*

Alij tamen alios ponunt, & sic sequendo prepositum ordinem, dico quod.

Septimus est, quando inuenitur dominus occisus, & ignoratur à quo de familia. *l.* 1 *§. occisorum, & §. si quis metu ff. ad sen. cons. syllan.*

Octauus est, quando accusator pecunia corruptus accusationem non prosequitur. *l. abolitio C. de abolit.*

Nonus est, quando ex officio Iudex inquirit contra sacrilegos, latrones, plagiarios, fures, & receptatores eorum. *l. congruit & l.* 3. *ff. de offic. præsid. iuxta cap.* 1. *de offic. ordinar.*

Decimus est, in crimine suspecti tutoris *l.* 4. *§. praterea. ff. de suspect. tutor.*

Vndecimus est, quando hæres subtraxit aliquid de hæreditate in fraudem creditorum. *l. scimus §. licentia C. de iur. delib.*

Duodecimus est, in crimine lenocinij. *d. l.* 2. *§. si publico. ff. ad leg. Iul. de adulter.*

Decimustertius est, in casu naufragij nauis. *l. quoties C. de naufrag. lib.* 11.

Decimusquartus est, quando quis confitetur socios habuisse tales in committendo delicto, quia socio criminis non creditur contra Alios & sic Iudex inquiret *l. fin. C. de accusat. cap* 1. *de confess.* ad inueniendum socios criminis. *l.* 1. *§. si quis vltro. ff. de quæstion.*

Decimusquintus est in crimine hæresis. Apostasiæ. *l. Apostatarum C. de apostat. l. nemo C. de iudæis.*

Decimussextus est, in crimine læse maiestatis. *l.* 2. *&* 3. *C. ad leg. Iul. Maiest.*

Decimusseptimus est, in crimine calumniæ. *l.* 1. *C. de calumniat. l.* 4. *§.* 1. *ff. ad Turpill.*

Decimusoctauus est, in casibus, in quibus quis condemnari potest, sine accusatore, qui notantur *in d. l.* 2. *§. si publico. ff. ad leg. Iul. de adult. & c. vnic. vt Ecclesiast. benefic. & c. de manifesta* 2. *q.* 1.

De-

Decimusnonus est, quando inquiritur de iuribus Principis. *l. 1. et l. pen. C. de bon. vac. lib.* 10.

Est bene verum, quod de consuetudine Iudices Sæculares inquisitionem faciunt regulariter de omni delicto, nisi per statutum particulare loci eis prohibeatur, suffulti authoritate. *d. l. congrut. de offic. præsid. & §. iubemus autem Auth. de col. & l. 2. C. de arbitr. & l. 1. circ. princ. C. de custod. & exhib. reor.* vt aduertit Ioan. Andr. in addit. ad Specul. *in d. lib. 3. de inquis. §. 2. vers. quando autem in princ.* Gandin. *de malefic. tit quomod. cogn. de malef. per inquis. post. num. 6. vers. sed hodie,* & Alij apud Clar. *ibid. q. 3. vers. & consequenter* ibi: *sed certè & d. q. 5. vers. quæro,* sed reuera de Iure communi non possent inquisitionem facere, nisi in præfatis casibus, vt tradit Io. Andr. *vbi sup. §. 2. litt. B.* Et hæc quo ad Iudices sæculares de Iure Ciuili.

Iudex autem Ecclesiasticus potest, vt supra diximus, specialem inquisitionem facere in omni crimine, dummodo præcedat infamatio. *d. cap. inquisitionis, & cap qualiter 2. de accusation.* Sed ad inquisitionem generalem deuenire potest absque præcedenti diffamatione, *vt habetur in cap. placuit.* 10 *q. 1. & cap. Romana §. sanè de censib. in 6. & latius dicemus infra.*

In aliis verò potest ad specialem inquisitionem deuenire, post denunciationem sibi factam. *cap. ad nostram 3. de iureiur.* & in notoriis criminibus, etiam sine denunciatione. *d. cap. ad nostram cap euidentia de accusat. cap. de manifesta* 11. *q. 1.* Innoc. *in cap. vestra de cohabit Cleric. & mulier.* & in quibusdam aliis, etiam sine infamatione, de quibus *infra n.* 45.

7 Sed quæritur, an testes interrogati super aliquo crimine, si non præcedat infamatio, quod aliquis illud commisserit, teneantur respondere?

Respondetur, quod in hoc dubio Doctores sunt valdè discordes; ideo præmitti debet, quod omnis inquisitio ob duplicem finem fit; nimirum vel ad damnum, aut errorem euitandum; vel ad poenam inferendam, & ad punitionem delinquentis; quo casu poena, aut est priuatiua, vt si inquiratur contra beneficiatum, vt priuari possit beneficio, siue contra aliquem administrationem habentem, vt possit priuari officio: Aut est positiua secundum DD. puta ad puniendum positiuè delinquentē, carcerandum, torquendum, &c. Primò casu inquiritur ad damnum, vel errorem vitandum, quando inuestigatur de meritis personæ, adhoc vt illi conferatur beneficium, aut officium, ne assumatur ad illud aliquis indignus; Aut vtrum inter Seium, & Bertham contrahere volentes, sit aliquod impedimentum matrimonii contrahendi.

Et in hoc respondetur Primò communem Doctorum sententiam esse, quantum ad inquisitionem ad damnum euitādum, quod licet nulla omninò præcedat infamia, testes à Iudice competenti requisiti, tenentur iuridicè manifestare delicta, quę verè, & certò sciunt, etiam si secreto requirantur. Quæ obligatio procedit similiter circa subditum Reum in causa propria ita vt si à suo Iudice interrogetur, teneatur se prodere, & manifestare defectus. ita Michael. Salon. *2. 2. quæst. 68. art. 1. controu.* 4. Et maximè tenetur principalis, quando postulat spontè officium, aut dignitatem, si interrogetur, etiam si defectus sint occulti; Ratio est, quia Iudex, vel Prælatus tenetur ex iustitia conferre illud officium, aut beneficium digno, & non indigno, & consequenter cum possit inquirere, an dignus sit, *vt habetur in cap. cum in cunctis, cap. cum dilectus, & cap. nihil est de elect.* & aliter scire non possit, nisi per testes, aut per confessionem ipsius postulantis; potest vtique eos interrogare, & ipsi tenentur respondere. Confirmatur, nam eo ipso, quod quis postulat officium, vel beneficium, offert se voluntariè huic incommodo, & videtur cedere iuri suo, & consentire, vt Iudex suum exequatur officium.

Secus est, si quis non postulauerit, sed potius Iudex, aut Prælatus illi offerat officium, aut beneficium, quia tunc non tenetur manifestare defectus, retinet enim ius, ne de occultis infametur, cui non renunciat, nisi quando spontè, & voluntariè postulat. Quod intelligendum est de illis defectibus, qui sunt ordinati ad illud officium, aut beneficium exercendum, non de aliis.

8 Quantum verò ad aliam inquisitionem, scilicet ad inferendam poenam, antequam vera responsio tradatur, declaranda, & præmittenda sunt quædam, quæ non solum deseruient ad resolutionem præsentis dubii; verum etiam ad intelligentiam aliorum in præsenti Praxi agendorū, vt est infamia, seu clamorosa insinuatio, indiciū & probatio semiplena. Circa primum est notandum, quod infamia seù clamorosa insinuatio, seù infamatio differunt inter se secundū Aliquos, nam *Infamia* est, quando Viri probi iudicialiter testantur esse talem rumorem, & famam de tali crimine. *Clamorosa verò insinuatio* est vox totius populi, vel publicus rumor, inter multos, de tali crimine, extra iudicium, ita Hostiensis, & Antonin. *in cap. Inquisitionis, & cap.*

qua-

qualiter, et quando 2. de accusat. Salon. 2.2.q 69. *art. 2. controu.* 1. Martin. Nauar. *in cap. inter verba* 11.*q.*3.*conclus.*6. *corollar.*63. *num.*697. Alij verò nullam faciunt differentiam inter ista, sed pro vno & eodem illa sumunt. ita Abb. & Anan. *in d. cap. Inquisitionis, & cap. qualiter* 2. Sotus. *in relect. de tegend. secret. membr.* 2.*q.*6.*dub.*3. *& lib.*5. *de iust. q.*6. *art.*2. *concl.*6. & Petr. Nauarr. *lib.*2. *de restit. c.*4.*p.*2. *dub.*3.*num.*153.

9 Quidquid tamen sit de hoc, obseruandum censeo, iuxta doctrinam Soti, *vbi sup. dicta conclus.*6. *propè fin.* & Caietan. 2.2. *q.*69. *art.*1. quod duo præcipua requiruntur ad infamiam; (prout importat diffamationem commissi criminis, non verò iniuriam) *Primum* est, frequens opinio, & vox bonorum hominum. *Secundum* est, vt sit de tali crimine. Vnde per primum patet, quod clamor, & opinio malorum, & hominum infimæ conditionis, non inducit legitimam infamiam. Per secundum verò apparet, quod clamor, & vox de alijs criminibus, neque infamiam legitimam constituit, quia inquisitio regulariter fieri non potest, nisi de illo crimine, de quo quis diffamatus est. *dict. cap. qualiter* 2. *de accusat. & cap. licet Hely de simon.*

10 Et ex dictis meritò desumi potest definitio ipsius infamiæ, quod scilicet sit frequens vox bonorum; & proborum virorum, quæ hominem de tali crimine rationabiliter suspectum reddit. Vnde Vicarius, vel Alius Iudex considerare debet nimis diligenter, quando inquisitionem facit, an infamia habuerit principiũ à personis fide dignis, vel à maleuolis, aut emulis alicuius, quia de ista nulla est habenda ratio. *vt habetur in cap. cum iuuentute. de purgat. Canonic.* vbi Abb. & Alii.

11 Quis autem numerus hominum inducat infamiam, non concordant inter se Doctores. Quidam enim Canonistæ. *in cap. Inquisitionis de accusat.* asserunt, decem homines requiri ad faciendam infamiam. Theologi verò dicunt in Iure nihil esse caurum super tali numero denario, nam *in d. cap Inquisitionis §. tertiæ dubitationis, & §. quæsiuisti*, solum habetur, non sufficere duos, aut tres testes, etiam si cum iuramento dicant adesse famam publicam talis delicti à tali homine commissi. ita Sotus *dict. lib.*5. *de iustit. & de tegend. secret. vbi sup.* Salon. 2.2.*q.*99. *art.*2. *controu.*1. vbi tenent dictum numerum relinqui in arbitrio Iudicis, qui prudenter considerare debet circumstantias loci, temporis, personarum, & similium quia in populo magno, decem pauci sunt; & nemo reputari debet infamatus per dicta paucorum, nisi eius opinio apud bonos & graues læsa existat; & ista sententia reputatur verior. Neque est omittendum, quod ad infamiam, non requiruntur testes oculati, seu de visu, sed sufficit, si audiuerint à fide dignis, vel habuerint indicia, & coniecturas sufficientes.

12 Circa secundum scilicet *Indicium*, est notandum; quod indicia propriè sumpta, sunt circumstantiæ, & signa, ex quibus prudenter, & rationabiliter solet quis de actionibus, & operibus aliorum iudicare. Sed quia Sanct. Thom. 2.2.*q.*69. *art.*2. Caietan. & Salon. *ibid.* Sot. *lib.*5. *de iust. q.*6. *art.*2. Greg. de Valentia *tom.*3. *disp.*5. *q.*13. *punct.*2. & Alij aduertunt, quod hæc indicia, non qualiacumque esse debent, sed perfecta, ex quibus vehemens suspitio oriatur, & certitudo quædam moralis coniecturãdi, ideo obseruare oportet tres indiciorum gradus.

13 Aliqua enim indicia sunt leuia; alia grauia; alia grauissima. *Leuia* sunt, quando quis videt hominem actionem aliquam facientem, quę est indifferens ad bonum, & ad malum, vt si videat hominem loquentem cum fœmina in publica via, & iudicet malum; cum potius iudicare deberet alloquutionem ad bonum finem, iuxta illud Apostoli 1 Corinth. 4. *Nolite ante tempus iudicare. Grauia* sunt, quando consideratis circumstantijs loci, personarum, vel temporis, deducitur probabile iudicium super aliqua actione; quam quis videt; vt si homo malæ vitæ alloquatur solus cum fœmina sola in loco suspecto, & hora insolita. *arg. cap. presbyter* 2. *q.*4. *& cap. primo semper* 2. *q.*1. *Grauissima*, quando quis ex actione, quam videt, potest moraliter coniecturare, & iudicare, quod res ita se habeat, prout si videat aliquem hominem nudum iacentem in lecto cum muliere nuda; rectè iudicare potest concubuisse; vel si quis aufugiat euaginato gladio, & sanguine asperso, iuxta locum, in quo est occisus, maximè si sit inimicus, nã rectè iudicabitur, quod ipse occiderit. iuxta text. *in cap. dixit dominus* 32.*q.*1.

Huiusmodi autem indicia dicuntur etiã indubitata, quia ita animum iudicantis vrgent, vt vix ad credendum contrarium persuaderi valeat; neque eius intellectus in oppositum iudicium verti possit. Marsil. *in rubr. C. de probat. num.*260. Magon. *decis. Lucens.*39. *num.*13. *in fin.* Caball. *cas.*288. *num.*10. Farinac. *cons.*70. *num.*2. Quæ indicia sufficiunt ad torturam, & aliquando ad condemnationem. Et de istis indicijs plura traduntur exempla per Doctores; Quorum primum est, si Dominus loquatur ad aures famuli, qui illicò occidit inimi-

micum Domini sui; tunc rectè iudicari potest, quod ille occiderit de mādato Domini, vnde Dominus non solum ex tali indicio torqueri: verùm & condemnari potest. Rimin. Iun. *consil.* 88. *nu.* 31. *vol.* 1. Decian. *respons.* 65. *num.* 1. *vol.* 3. Mascard. *de probat. conclus.* 80. *num.* 3. *& concl.* 497. *num.* 17. Clar. *quæst.* 89. *num.* 7. & ibi Baiard. *num.* 23. Crauett. *cons.* 35 *n.* 4. *& seqq.* quamuis Honded. *cons.* 87. teneat tale indicium sufficere solum ad torquendum, non autem ad cōdemnandum reum; cuius sententiæ magis adhæreo, cum possit esse, quod allocutio secreta facta fuerit, ob aliam causam, quam ob homicidium, nisi ex verbis præcedentibus aliud præsumi possit. Secundum est, quando quis insequutus est aliquem fugientem, qui postea videtur vulneratus, quia tunc indubitatum resultat indicium, quod ipse vulnerauit. Angel. *de malefic. in verb. & fama publica sub. num.* 18. Brun. *de indic. p.* 1. *q.* 9. *num.* 6. Caball. *loc. cit. num.* 9. Lepid. *decis.* 140. *per tot.* Tertium exemplum ponitur, quando quis repertus fuit occisus in aliquo loco; in quo visus fuit homo, qui erat illi inimicus, & quod gladium, vel aliud armorum genus deferebat, quo ille occisus est, & quod statim aufugit, & quod illico de homicidio infamatus fuit, nam his quatuor concurrentibus indubitatum, & grauissimum indicium oritur contra talem, qui ex ipso condemnari potest. Blanc. *de indic n.* 12. Surd. *cons.* 132. *num* 94. *vol* 1. Natt. *cons.* 45. *num.* 4. *in fin.* Guid. de Suz. *de indic num.* 100. & ibid. Bolognett. Quartum est, quādo quis egrederetur de aliqua domo vnicum tantum ostium habente, & visus fuit in facie pallidus, cū ense euaginato, & sanguine asperso in manu, trepidans, ac fugiens, & statim post illius exitum repertus fuit ibi homo de recenti occisus; Caball. *d. cas.* 288. *nu.* 9. vbi Alios adducit. Guid. de Suz. *de tortur. numer.* 99. & ibid. Bolognet Clar. *q.* 21. *vers. si aliquis* vbi Baiard. *latè*, Nouell. *in Pract. fol. mihi* 44. *num.* 8. Surd *consil.* 132. *num.* 90. *vol.* 1. Magon. *d. decis.* 39. *num.* 12. Quintum ponitur exemplum, quando duo rixari videntur cum gladiis; rixa verò finita vnus vulneratus apparet, nam tunc indubitatum resultat indicium, etiam ad condemnandum sufficiens, quod à Conrixante percussus fuerit. Marsil. *singular.* 268. *& in d. rubr. C. de probat num.* 249. Farinac. *cons.* 21. *num.* 8. Bursat. *cons.* 430. *nu.* 3. *in fin. vol.* 4. Baiard. *ad Clar. q.* 96. *num.* 21. Lepid. *d. dec.* 149. *num.* 1. Magon. *vbi sup. nu.* 11. Caball *ibid. n.* 8. Gratian. *cons.* 47. *n.* 3. *vol.* 3. Surd. *vbi sup. num.* 94.

14 Est autem notandum, quod indicia plura esse debent, quia regulariter ad condemnandum vnicum non sufficit. Menoch. *de præsumpt. lib.* 1. *q.* 40. *num.* 10. Farinac. *in Pract. crim. q.* 86. *num.* 93. Est benè verum, quod in materia indiciorum plurimum valet arbitrium Iudicis; qui considerabit qualitatem personarum, locorum, temporum, delictorum, & similium, & sic vnum stare poterit loco plurium, attentis circumstantijs. ita communiter DD. quos refert Angel. *de malefic. in verb. famā publica num.* 9. sequitur Clar. *in Pract. crimin.* §. *fin. q.* 20. *circ princ. & q.* 64. *vers. hoc autem* Caualcan. *de Brach. Reg. p.* 3. *num.* 73. Menoch. *de arbitrar. cas.* 370. *num.* 3. *lib.* 2. Casson. *in Pract. tit. de tortur num.* 6. Battandier. *in Prax crim. regul.* 29 *num.* 9. omnes tamen concludunt, quod Iudicis arbitrium regulari debet à Iure, prout Ego latiùs alibi dixi sup.

15 Circa tertium est notandum, quod *semiplena probatio*, est dictū vnius testis oculati, & iurati; qui dicitur omni exceptione maior; nam regulariter videns crimen committi, puta homicidium, furtum, aut aliud simile; est testis oculatus, & omni exceptione maior, nisi aliquam habeat exceptionem. Idem dici potest de teste deponente de auditu, quando crimen spectat ad sensum auditus, prout si quis testaretur se audiuisse Titium hæc, vel illa loquentem; talis enim testis facit semiplenam probationem *l. Theopompus. ff. de dot præl. l.* 1. §. *fin. ff quemadm. testam. aper.* & *l. si duo ff. de iureiur.*

Ista autem semiplena probatio non est sufficiens ad aliquem condemnandum, quia non dicitur vera probatio illa, quæ ex dicto vnius testis resultat. Bald. *in l fin. C. de probat.* Marsil. *singul.* 433. *& singul.* 112. cum omni lege prohibitum sit, vt vnius testimonio credatur. *cap. ad monere* 33. *q.* 1. & cōmuniter dicitur dictum vnius, dictum nullius, vt habetur in iuribus infra citandis. *Sect.* 4. *n.* 38. & probant Rimin. Iun. *cons.* 344. *num.* 47. *&* 488. *nu.* 1. Surd. *cons.* 328. *num.* 19. *vol.* 1. Odd. *cons* 13. *nu.* 2. Ant. Gabr. *concl.* 1. *de testib.* Iodoch. *in Pract. crim. cap.* 10 *nu.* 15. Magon. *decis. Lucens.* 57. *num.* 6. *& decis.* 75. *num.* 4.

Quod procedit etiam si vnicus testis esset omni exceptione maior; imo etiam si aliqua dignitate præfulgeat. *cap. si testes* §. *Iurisiurandi vers. vnius* 4. *quæst.* 3. Marsil. *in Pract crim.* §. *diligenter num.* 131. Clar. *in ead. Pract. q.* 53. *vers. dixi etiam & vers. sed quid* vbi loquitur de Papa, & Imperatore, & ibi Baiard. *num.* 42. Decian. *respons.* 93. *num.* 23. *vol.* 2. qui loquitur in Episcopo, & Cardin. & Rim. Iun. *d. cons.* 344. *num.* 47. *& cons.* 554. *n.* 30. *& cons.* 571. *n.* 25.

Quæ

Quæ conclusio est adeo vera, vt neque Summus Pontifex, vel Imperator de Iure statuere possit, quod vnus testis plenè probet, prout tenent post Alios, quos allegant Decian. *d. respons.* 93. *num.* 27. & Baiard. *dict. q.* 53. *num.* 45. *in fin.* Neque per statutum alicuius loci hoc induci potest. Angel. *de malefic verb. & fama publica num* 47. Roman. *singul.* 715. Bald. & Plot. *conf.* 5. *tom.* 2. *crimin.* Decian. *vbi sup. num.* 26. Bertaz. *conf.* 261. *num.* 46. & latè Caball. *cas.* 200. *n.* 115.

Nota tamen, quod si testis vnius adminicularetur cum alijs præsumptionibus, & indicijs, sufficeret ad condemnandum, vt probat Dician. *d. resp.* 63. *nu.* 8. Crauett. *conf.* 36. *num.* 6. maximè si delictum probari non posset, nisi per illum vnicum testem Bertaz. qui Alios citat. *in conf.* 106. *num.* 9. Gabr. *de testib. conclus.* 1. vbi alias ampliationes ponit. Corrad. *in sua Pract. cap. dicta testium num.* 5. vbi 35. casus refert, in quibus vnico testi plenè creditur. Farinac. *q.* 63. & latè Caualcan. *in Pract. de testib. p.* 3. *num.* 19. 64. 135. & 177. post Speculator. *in lib.* 1. *de teste* §. 11. *à num.* 8. *vsque ad* 13. vbi triginta casus enumerat, in quibus dicto vnius testis fides adhibetur.

16 Duo verò testes integras conditiones habẽtes plenam faciunt probationem *cap. si testes* §. *item vbi numerum*, & ibi Gloss. *in verb. duo* 4 *q.* 3. *c. in omni de testib. l. in omni ff. de testib. & l. Theopompus ff. de dot. præleg. et facit lex. vbi numerus C. de testib.* vbi habetur quod quando non est præfixus numerus testium duo sufficiunt ad probandum plenè. vid. Speculator. *lib.* 2. *de probation.* §. 3. *num.* 28. vbi ponit sex genera semiplenę probationis. Quod autem duo testes plenè probent etiam in criminalibus, tradunt Marsil. *singul.* 47. Gomez. *de delict. c.* 12. *num.* 9. vbi de communi. Mascard. *de probation. conclus.* 467. *num.* 7. Decian. *respons.* 48. *nu.* 38. & *resp.* 59. *num.* 1. *vol.* 3. vbi ait, multò fortius esse, si plures fuerint, Farinac. *q.* 63. *num.* 232. & *seqq.* Caualc. *in pract. de testib. p.* 2. *num.* 1. *cum seqq.* vbi recenset alios casus, in quibus maior numerus testium requiritur. Sed regulariter duo sufficiunt, quia in ore duorum, vel trium stat omne verbum. *d. cap. in omni de testib.* Clar. *q.* 66. *vers. pen. in fin.* Suar. *recept. sentent. in verb. testes duo. nu.* 221.

Isti tamen duo testes esse debent omni exceptione maiores in criminalibus, ita vt contra eos, & eorum dicta nihil opponi possit, Gomez. *vbi sup. num.* 11. Mascard. de probat. *conclus.* 297. *num.* 9. & *cas.* 460. *n.* 6. Merend. *tom. crim. conf.* 86. *num.* 23. Afynius *eod. tom. cas.* 109. *nu.* 12. Farinac. *conf.* 61. *n.* 17. Simon. de Pret. *conf.* 188. *num.* 13. Caualc. *loc. cit. p.* 3. *num.* 94. vbi dicit, quod in genere testis omni exceptione maior dicitur. Masculus, liber, sanus mente, non vilis, non minor vigintiquinque annis, non delinquens, non habens interesse in causa, vir probus, & christianus. Sed quis est hic & laudabimus eum, qui tot qualitates copulatiuè in se habeat? vide Villagut. *in pract. crim. lib.* 8. *tit. de testib. cap.* 4. *conclus.* 1. vbi ait, paria esse dicere testem esse omni exceptione maiorem, ac idoneum, seù legitimum, exceptis quibusdam casibus. Quod si duo testes non essent omni exceptione maiores, semiplenam probationem aliquãdo faciunt ad torquendum, non ad condemnandum. Baiard. *ad Clar. q.* 22. *num.* 10. & *seqq.* & *q.* 69. *nu.* 25. Quia regulariter duæ semiplenæ probationes in criminalibus nõ sufficiunt ad condemnandum. Clar. *q.* 63. *vers. pen.* & ibi Addent. Caualc. *de test. dicta p.* 3. *num.* 99.

17 Debet tamen testis esse iuratus adhoc, vt ei adhibeatur fides, alias sine iuramento nullam vim habet in iudicio, & eius testimonium non valet. *cap. præcit. si testes.* §. *Item iurisiurandi*, *cap. hortamur.* 3. *q.* 9. etiam si sit Religiosus. *capit. tuis, & cap. nuper. de testib.*

Et debet esse iuridicè vocatus, non vltroneus. Caietan. & Valent. *vbi sup.* aliàs redditur suspectus de falso Bossius. *de tortur. testium num.* 9. Et sic prædictis requisitis cõcurrentibus vnus testis probationem semiplenam facit; Alioquin vnico testi non creditur. Imò neque causa ciuilis dicto vnius terminati poterit. *cap. licet vniuersis in fin. ante* §. 1. *de testib.* etiam si Præsidiali dignitate præfulgeat. *cap. licet ex quadam. eod. tit.* quia vox vnius vox nullius. *cap si testes* §. *iurisiurandi* 4. *q.* 3. & *l. iureiurando. C. de testib.* & *argum. l.* 1. §. *item Cornelius, & l. antepen ff. de quæstion.* cum dictum vnius, nec iustificet, nec condemnet. *cap. admonere.* 33. *q.* 1. vt dictum est suprà, nisi in casibus, de quibus DD. allegati *in præced. n.* 15. *in fin.*

18 His ita prænotatis, respondendum erit, ad secundam partem dubij propositi, scilicet, an testes teneantur respondere, quando Iudex procedit per Inquisitionẽ, non præcedentibus indicijs, vel fama, seù clamorosa insinuatione, seù infamia, & dico, quod quando fit inquisitio specialis ad inferendam pœnam delicti, debet omninò præcedere infamia, seù clamorosa insinuatio; sicut admonitio fraterna procedere debet denunciationem euangelicam; & hoc expresè colligitur. *ex capit. qualiter & quando* 2. *cap. cum oporteat, cap. Inquisitionis. de accusation. cap. licet Hely de simon. & cap. Deus omnipotens.* 2. *q.* 1. & tradunt Sotus. *de iustit. lib.* 5. *q.* 6. *art.* 5. *conclus.* 5. & *de tegend. secret. q.* 6. *membr.*

*membr.2.conclus.*1. Valent. *tom.3.disp.*5.*q.*14. *punct.*1.Salon.Arragon.& Bannes.2.2.*q.*69. *art.*2.*contr.*6. Angel.*verb.Inquisitio.* §. 1. Syluest.*eod.verb.q.*4. *vers.primùm.* Nauar. *in manual.cap.*18.*num.*38. *vers. vigesimoprimo, & in cap.inter verba* 11. *q.*3. *conclus.*5. *corollar.*48. *num.*579. & Alij. Quibus deficientibus nõ tenentur testes respondere, quia tunc Iudex non procederet iuridicè;

19 Et ratio est, quia Iudex non potest cõtra aliquem procedere ad cõdemnationem, nisi adsit accusator. *cap.in omni,*2.*q.*1. *cap.si quis po'estatem* 23.*q.*4.*& cap.*1.*de accusat.* & docet S.Thom.2.2.*q.*67. *art.*3. & S. Antonin.3. *p.tit* 9. *cap.*8. *in princ.* Sed quando Iudex procedit per Inquisitionem, nullus est accusator formalis; ergo debet esse saltem virtualis, prout est infamia, seù clamorosa insinuatio. Et ex hoc infertur, quod etiam si Iudex sciat crimen alicuius subditi, & etiam sciat posse haberi tres, vel quatuor testes, qui sunt socij criminis, adhuc non potest procedere ad puniendum, via Inquisitionis particularis ex officio, sine præcedenti infamia de delicto, vel sine accusatore. *vt in d.cap. Inquisitionis.* §. *tertiæ dubitationis. de accus. expressè habetur, & in d. cap.qualiter.* 2. *ex authoritate Genes.*4. *&* 18.*& Luca* 16.

20 Vnde Doctores communiter concludunt, quod ad Inquisitionẽ particularẽ faciendam contra aliquem, requiritur ex necessitate, vt præcedant indicia; leuia tamen sufficiunt ad assumendas informationes de delicto, quia semper ex illis oritur apud multos infamatio, vt tradit Boss. *in tit de inquisit. num.*8. quem refert Clar. *in Pract.crim.*§.*fin.q.*20.*vers.ad inquirendũ igitur.* Ad citandum verò reum pro delicto, debent omninò præcedere indicia legitima, & sic grauia, vt tradit Fulgos. *cons.*175. *post nu.*1.*&* Clar.*vbi sup.vers. ad formandam.* Ad torturã, quæ indicia requirantur, dicemus infra.*sect.*14.*num.*13.

21 Ad condemnandum verò requiruntur indicia grauissima. Angel. *in l. fin. in princ.ff.quod met. caus.* Blanc. *de indicijs numer.* 292. vbi de communi testatur, sequitur Nouell. *in pract. crimin. fol.*61. *numer.* 8. Brunus. *tamen de indicijs fol.*51.*num.*6. vbi allegat Angel.*in loc cit.* pro contraria sententia, tenet, quod dicta indicia sufficiunt ad torturam, sed non ad condemnationem; quæ opinio mihi magis placet, quia in criminalibus ad condemnandum aliquem probationes debent esse luce meridiana clariores. *l.sciant cuncti* vbi DD. communiter *C. de probat.* canonizata.*in cap.sciant cuncti.* 2. *q.vlt.* Boss. *in tit.de conuictis.nu* 9. Mascard.*de probat. conclus.*460. *num.*2. Menoch. *de arbitr.cas.*279. *in princ. lib.* 2. Guazzin. *defens.*33. *cap.*14. *num.*1. Bertazzol. *cons.* 251. *num.* 2. Clar. *vbi sup. q.*66. *vers.debent autem.* Qui quidem Clar. *q.*21.*vers. si aliquis,* videtur firmare, quod in materia condemnationis per indicia multum præualet arbitrium Iudicis; & refert se ad dicta in *q.*20. *praced vers.scias tamen,* vbi refert plures sententias Doctorum, circa hoc, & tandem concludit, quod in Senatu Mediolanensi, & in sacro Consilio Neapolitano teste Grammatic. *decis.*42. seruatur, quod ex indiciis, & præsumptionibus grauissimis proceditur ad condemnationem, non in pœnam ordinariam delicti, sed bene in pœnam extraordinariam.

22 Ad capiendum autem, & incarcerandum reum tantummodò, non tamen ad ipsum examinandum super delicto, ita vt eius nomen recipiatur inter reos, sufficiunt leuia indicia, existente tamen iusta causa, ne scilicet reus aufugiat, antequam capiatur informatio,& examinẽtur testes. ita tenet Blanc. *de indicijs nu* 6. vbi de communi testatur. Angel. *de malefic. in verb. Iudex captura quod Caius num.*4. Boss. *in tit.de captura num.*3. & Clar. *d.*§.*fin q* 20.*post princ.* ibi: *leuia sufficiunt ad capturã, & latiùs q.* 28, *vers. scias autem,* ibi: *Et ideo dic, quod Iudex,* vbi allegat multos DD. quorum sententia communiter seruatur, quod Iudex habita aliquali informatione potest deuenire ad capturam Rei. Quæ quidem respiciunt Inquisitionem particularem.

23 Quo verò ad Inquisitionem generalem, est aduertendum, quod si illa fiat omninò generaliter, fieri iuridicè, & legitimè potest à quocumque Iudice, absque præuia infamia, seù clamorosa insinuatione, vel indiciis præcedentibus, vel sine denunciatore, aut accusatore aliquo. *vt colligitur ex cap.* 1.*de offic.ordin cap. cum olim. de accusation.& cap Romana.de censib.in* 6. *& l.congruit.ff.de offic.Præsid.* & tradunt communiter DD.Salon.2.2.*q.*69.*art.*2.*controu.*5.Arragon.2.2.*q.*67.*art.*2. Valentia *tom.*3. *dispat.* 5. *q.*14.*pun.*1. Sot. *de iust.lib.*5.*q.*6.*art.*2. *concl.*5. *& in tract.de tegendo secret.memb.*2.*q.*6.*concl.*2. Angel *verb.Inquisitio.*§.1. Tabien. *eod.verb. num.*1. Syluest.*eod.verb.q.*4.*vers.tertium.* Nauar. *in Manual.cap.*18. *num.*38. *vers. vigesimo primo,& cap.inter verba* 11.*q.*3.*conclus.*6.*coroll.* 62.*num.*645. & Alij.

Et Ratio est, quia ista generalis Inquisitio non fit ad petitionem partis, sed ex mero Iudicis officio, & ex debito, quo tenetur bono communi prospicere, & consequenter castigare delinquentes, & Rempublicam malis hominibus purgare.

24 Obserua tamen, quod in hac generali

nerali Inquisitione; quam facit Prælatus, puta in visitatione, non tenentur subditi manifestare, nisi delicta, de quibus Authores laborant infamia de tali delicto, non verò quæ sunt occulta; vt præfati DD. tradunt. *ex cap. qualiter. 1. de accusat.* Et ratio est, quia subditi tunc tenentur respõdere, quãdo Iudex est legitimus. In occultis verò non est superior, nisi Deus, & ideo non tenentur in illis respondere, *vt in d. cap. qualiter 1.* etiam si interrogentur cum iuramento, vel sub pœna excommunicationis. Quod tene menti, quia multi hoc fallũtur. Limitatur tamen in delictis occultis, contra Fidem, quæ manifestanda sunt, etiam si delinquens nulla laboret infamia, & hoc pro bono communi religionis Christianæ, & bono priuato ipsius delinquẽtis.

Item, etiam si sciant sub sigillo naturali secreti, vel sub iuramento. Castro Palaus. *tract. 4. disp. 9. pun. 10. num. 5.* quem refert, & sequitur Dian. *p. 1. tr. 4. ref. 24. & p. 4. tract. 5. ref. 32.* contra Fagundez. *de praecept. Eccles. prac. 2. lib. 4. c. 3. n. 33.*

Et idem dicendum est de delictis in dãnum Reipublicæ vergentibus, quia adhuc tenentur reuelare. DD. cit.

25 Sed quæritur, an superiores in suis edictis, quando procedunt per inquisitionem generalẽ, teneantur exprimere, quod de illis tantum criminibus inquirunt, quæ laborant aliqua infamia, extra casus in dãnum fidei, & Reipublicæ vergentibus?

Respondetur in hoc esse duas Doctorũ sententias. Prima est Caietani. *tom. 2. tr. 31. in respons. 5. ad primum,* Bann. *2. 2. q. 70. art. 1. dub. 2. ad secundum.* Et Aliorum negatiuam partem tenentium, quia mandatum superioris intelligi debet, iuxta ordinem Iuris Diuini, & naturalis, ex quibus desumitur non inquirere velle de occultis, quorum nulla est diffamatio, cum iure naturæ, & diuino talia reuelare nefas est.

Secunda verò sentẽtia est Soti. *de tegend. secret. memb. 2. q. 6. concl. 2.* Nauar. *in d. cap. inter verba 11. q. 3. concl. 6. corollar. 62. num. 648. & in comment. in rubr. de iudic. num. 68.* affirmatiuam tenentium partem, idest quod Prælati, & Superiores teneantur ad id exprimendum: quia aliàs essent in causa, quod subditi simplices reuelarent, quæ non deberent: quod Superiores præcauere tenentur, quantum possunt. Istas autem sententias conciliat. Mich. Salon. *2. 2. q. 69. artic. 2. contr. 5. in fin.* & Petr. Nauart. *lib. 2. de restitut. cap. 4. p. 2. dub. 2. num. 154.* dicunt enim primam sententiam Caietani, & Aliorum esse veram, quando fit visitatio in locis, in quibus sunt homines docti, qui hæc sciũt, & alios docere possunt. Secundam verò sententiam habere locum, quando fit visitatio in locis, in quibus non sunt homines periti, sed simplices.

26 Est autem aduertendum, quod in huiusmodi Inquisitione generali non fit citatio particularis personæ; neque per eã tantum potest aliquis condemnari, quia non est contradictor, sed hæc generalis Inquisitio operatur, vt possit deueniri ad specialem, & sic est præparatoria, ad tradit. per DD. *in cap. placuit. 10. q. 1. per illum text. & cap. Romana. §. sanè, & §. seq. de censib. in 6.* & notat Speculat: *lib. 3. de inquisit. §. 2. nu. 9.* Cum verò post generalem Inquisitionem peruenitur ad specialem, tunc citari potest delinquens, & testes repetuntur citata parte, & seruatis seruandis, vt inferius dicemus, proceditur ad condemnationem. Bald. *in cap. 1. §. iniuria col. 5. vers. pone quod. de pac. iuram. firm. In vsib. feud.* Felin. *in cap. Inquisitionis. col. 4. de accusat.* Marant. *in specul. aur. p. 6. in princ. ver. & perueniunt aliquando per viam inquisit. n. 7. circ med.*

27 Nota tamen, quod in Curiis sæcularibus Regni Neapolitani seruatur, quod facta Inquisitione generali, capitur informatio particularis de crimine, & si reperiatur quis infamatus, formantur contra eum capitula specialis Inquisitionis, de quibus infrà, quæ capitula eliciuntur ab ipsa informatione capta, & datur eorum copia Inquisito, vt possit super illis facere suas defensiones; & si petierit copiam repertorum, non dantur, quia in capitulis continentur omnia reperta contra ipsum. ita Paris de Puteo. *in tract. Syndicat. verb. Inquisitio col. 3. vers. & aduerte.* Vnde patet, quod non seruatur *capitulum Regni*, quod incipit: *Subiungendo*; in quo habetur, quod si aliquis in Inquisitione generali reperiatur conuictus de crimine capitali per quatuor testes, quos repulsare non potest, data ei prius copia repertorum, cum nominibus & cognominibus testium, & eorum dictis admittitur ad defensiones summariè & condemnatur; sed vt dictum est istud capitulum non seruatur, cum sit nimis rigorosum; & proinde practicatur, vt datis capitulis fabricetur processus ordinarius, & super illis fiat litis contestatio, (quæ à Criminalistis dicitur receptio nominis delinquentis inter reos de quo inferiùs) & facta publicatione, datur repulsa, & disputatur super indiciis, *vt probatur in cap. qualiter 2. de accusat.* & tradit. Angel *de malefic. in verb. fama publica. col. 5. in fin. vers. item aduertas,* & est doctrina eiusdem conformis. *in l. 1. ff. de quæstion.* quem sequitur Brun. *in tract. de indiciis, & tortura. col. 3.* vbi ait, non esse per Iudicem dandam Reo copiam eorum,

quæ sunt in processu informatiuo, quia non dicuntur indicia, nisi postquam repetita fuerint reo citato; & ita seruatur post factam publicationem.

28 Ista autem practica, vt dentur capitula loco repertorum, quæ seruatur in Regno in Curijs sæcularibus, non habet locum in Curijs Ecclesiasticis, & in aliis, in quibus seruatur Ius Canonicum, nam in illis dari debet omninò copia repertorum cum nominibus, & cognominibus testiū, & eorum dictis, vt possit Reus se defendere; nec sufficit dari vnum, scilicet capitula, vel reperta; sed vtrumque dari debet; vt expresse cauetur. *in d.cap. qualiter, & quādo 2.§. debet. de accusat.*

29 Sed quæritur, an in Inquisitione sit necessaria litis contestatio?

Respondetur negatiuè, *per text. in cap cum olim de testib.* & tradit Speculat. *vbi sup. §.3. num.4.* Angel. *in l.si vacantia C de bon.vacant.* vbi ait, quod ideo non fit, quia non est persona, cum qua possit lis contestari, cum fama, quæ stat loco accusatoris, sit quid incorporale. sequitur Foller. *in Prax. Canonic.prac.c.6. vers. aut inquisitione formata nu.42.*

Quod si esset aliquis Promotor, tunc contestari debet lis cum eo *cap. cum dilectis de purgat. Canon. cap. cum I. & A. de sent. & re iudic.* & ibi Gloss. notat tamen Præposit. *in cap. de accusatione 2. q.8. col.27.* quod talis Promotor, adhoc, vt cum eo lis contestetur, debet esse sponraneus, non datus à Iudice; alias secus, nam quod faceret Promotor à Iudice electus, videtur facere ipse Iudex. *cap.2. qui apostolica in fin. de preben. in 6.* quod procedit etiam presente reo, vt tenet Abb. *in cap. veri att, per illum text. de dol. & cont.* vbi Gloss. *in verb probatum.*

30 Et ratio est, quia litis contestatio fit per responsionem Rei ad libellum. *c.vnic. de lit.contest* vnde cum inquisitus respondet inquisitioni, prout respondere renetur. *cap. cum dilecti de accusat.* licet non resultet formalis litis contestatio, quia non est pars contraria, tamen respondendo inquisitioni, videtur contestari. ita Abb. & Foller. *loc. ci at.*

Sunt tamen DD. in hoc multum contrarii, nam Abb. *in cap.cum dilectus num.3. de purg Canon.* tenet, litis cōtestationem in criminalibus, tunc necessariam esse, quando proceditur ad instantiam partis, secus si procedatur ex mero officio; Marian. *verò in cap.qualiter, & quando 2.num 222. de accusat.* tenet, illam necessariam esse, & dicit de communi DD sententia. Blancus autem *in Pract.crim.fol.6.n.36.in fin* dicit, quod hodie de consuetudine in criminalibus lis non contestatur. Clarus tandem *in Pract. crim. §.fin.q.45.in princ.* vtitur optima distinctione dicens, quod aut Reus est contumax, & tunc, quia habetur pro confesso, proceditur cum eo vsque ad condemnationem: Aut est præsens in iudicio, & examinatur super delicto, & tunc per responsionem ipsius, quam facit, inquisitioni vel accusationi, respondendo ad interrogationem Iudicis, inducitur litis contestatio, etiam si procedatur ad instantiam partis, quæ sit absens. Et ita seruatur in practica, iuxta doctrinam Bart. *in l.Is, qui reus nu.4. ff. de publ.iudic.* quem refert Aretin. *consil.58. num. 7.* & Apostill. ad Angel. *de malefic. in verb. hæc est quædam inquisitio sub. num.67.* sed vide Farinac. *in Prax. de inquisitione q.10.numer.55.fol.mihi 119.* vbi latè Alios congerit & sequere quam sententiam malueris ex dictis. Reliqua supple infr. *sect.9.n.55.*

31 At est notandum, quod quomodocumque fiat litis contestatio per inquisitum, vel accusatum, siue sit præsens in iudicio per eius responsionem, vt dictū est, quam facit Iudici, tam si confiteatur delictum, quam si neget; siue procedatur contra ipsum absentem in casibus à Iure permissis, in quibus pro parte rei proponuntur exceptiones, merita causæ concernentes, semper dicitur *nomen eius receptum inter Reos.* ita Bald. *in l.1. post num.31. & in l.si neganda C.qui accus. non poss.* vid. Ioann. Andr. *ad Speculator lib.3. de accusatore nu.23. litter. O.* Caualc. *de testib.p 5.n.200.*

In primò enim casu, statim facta responsione, quæ inducit litis contestationem, dicitur *nomen receptum inter Reos*: In secundò verò statim oppositis exceptionibus, & reus est contumax in primò termino contumaciæ, dicitur eius nomen receptum inter Reos, quia contumax habetur pro confesso per statuta Italiæ, quæ quidem valent vt inquit Bald. *in annot.* ad Speculat. *lib.2. de sent. ante fin. vers. sed in Italia*, cum alias de Iure communi in criminalibus ex contumacia nemo habeatur pro confesso. *vt in l.1. ff. de requirend. reis.* Si verò opponantur exceptiones dilatoriæ, seu declinatoriæ, tūc quando Iudex declarat super illis, vel reiiciendo eas expresse, vel tacitè, quando ipsis non obstantibus procedit ad vlteriora, quia tunc videtur fieri litis cōtestationem, tunc pariter dicitur nomen illius imputati de crimine receptum inter Reos, & non ante. Bart. *in d.l.Is qui reus num.3 ff. de publ. iudic.* Alex. *in l.cum mulier num.6. ff. sol.matrim.* vbi dicit communem; Angel. *de malef. verb. ad querelam num.61.* Cardin. *in cap. de accusatione col.8. circ. med. 2.q.8.* & ita seruatur in Practica.

32 Quantum verò ad ea, quæ respiciunt

ciunt inquiſitionem mixtam, eſt notandũ, quod non poteſt exprimi Perſona in particulari, crimen vero in generali; tunc enim non poteſt inquiri, quin præcedat infamia, & aliter faciẽdo Iudex iniquè ageret, quia non poteſt contra aliquem inquirere ſuper delictis in communi, ſi aliqua infamia non laboret, etiam ſi delictum eſſet notorium; dummodo delinquens ſit occultus, & nulla laboret infamia de illo delicto; prout ſi inueniatur cadauer occiſi in aliquo loco; nam tunc non licet Iudici inquirere, quod Titius occiderit, ſi nulla ſit infamia, quod ipſe occiderit. Caietan. *2.2. q.69. art.1. & 2.* & ibid. Salon. *controu.7.* Aragon. *ibid. dub.2.* & ibid. Bann. *dub.1.* Valentia *tom 3. diſp.5. q.14. punct.1.* quod probatur ex Sacris litteris *locis præcit. vt Genes 4.* vbi Dominus non procedit contra Cain, niſi in famia præcedente: ibi: *Quid feciſti? Vox ſanguinis fratris tui clamat. ad me.* Genes. 18. in facto ſodomorum, ibi: *Clamor ſodomorum aſcendit ad me; deſcendam, & videbo, &c.* & Lucæ 16. de Villico habetur *quid eſt quod audio de te, &c.*

Idem probatur ex Iure Canonico, *vt in cap. inquiſitionis, & in cap. cum oporteat & in c. qualiter, & quando 2. de accuſat.* Ex quibus patet, quod tam de Iure Diuino, quam Canonico nõ licet inquirere contra aliquem in particulari, quamuis crimen ſit notorium, niſi adſit infamia perſonæ.

33 Sed quid dicendum, quando crimen eſt notorium, auctor verò illius omninò occultus, & nulla prorſus adeſt infamia de illo?

In huiuſmodi caſu reſpondetur abſolutè, non licere Iudici ſpecialem inquiſitionem facere, cõtra particularem perſonam infamia non laborantem, per Iura prædicta, quia requiritur infamia, cum occulta non ſubſint iudicio publico. ita Caietan. *vbi ſup. art. 2.* Paludan. *4. diſt. 19. q 4. ante fin.* Sot. *lib. 5 de iuſt quæſt. 6. art 2 concluſ. 5. & de tegend. ſecret membr. 2. q. 6. dub. 4. poſt concluſ. 2.*

Vnde praxis eſt, quod in huiuſmodi caſibus regulariter inquiſitio fiat in genere, interrogando homines, an ſciant quis illac tranſierit, qua hora occiſus ſit, quibus armis, &c. & ſi ex tali inquiſitione generali habeantur indicia alicuius perſonæ particularis, tunc deueniri poteſt ad inquiſitionem ſpecialem, vt docet Sot. *de teg. ſecret. membr. 2. q. 6. concl. 1. dub. 4.*

Quia talis inquiſitio generalis permittitur pro bono publico, ne delicta remaneant impunita. *cap. cum ſit §. fin. de appellat. cap. veſtra de cohabit Cleric. & mul. et cap. Romana §. notoria de cenſib. in* 6. ſicut etiam permittebatur in lege Veteri. *Deuteronom. 21.* & ita docet Innocent. *in cap. bonæ memoriæ 1. verb. teſtes n. 4.* & ibi etiam Abb. *de elect.* & Imol. ibid. Bartol. *in l. 2 §. ſi publico num. 17. ff. ad legat. Iul. de adulter. & clariùs in l. fin. ff. de quæſt.* fauet Gloſs. *in cap. quidam verb. publicè 4 q. 1.* Nauarr. *in cap. inter verba 11. q. 3. concluſ. 6. corallar. 50. num. 585. & ſeqq.* Tabien. *verb. inquiſitio. §. 8.* Angel. *in verb. denunciatio §. vlt. ant. fin.* & Alii.

34 *Quoad quartum*, quæ ſcilicet requirantur ad validitatem inquiſitionis, eſt notandum, quod plura ſunt.

Quorum primum eſt, ex parte Iudicis, quod ſcilicet Iudex inquirens ſit cõpetens, alias non tenet inquiſitio. Angel. *in l. ſi vacantia C. de bon. vacant. lib. 10.* nam in cauſis meri imperii, vt ſunt criminales, ſolus ille, qui habet merum imperium principaliter, poteſt inquirere de Iure ciuili. *l iubere. ff. de iuriſdict. omn. iudic.* incidenter verò Iudex ciuilium cauſarum. *l nullum C. de teſtib.* vt ſi teſtis deponat falſum, coram eo in cauſa ciuili, vt dicit Gloſs. *in d. l. nullum,* quæ tamen non eſt ſequenda in eo, quod dicit de Clerico deponente falſum coram Iudice Laico, quod poſſit ab eodem puniri, cum hodie de Iure Canonico, & de Iure nouiſſimo Codicis contrarium ſeruetur, *cap. ſi diligenti de for. compet. & Auth. ſtatuimus C. de Epiſc. & Cler.*

35 Vnde quia hodie Epiſcopi, & conſequenter eorum Vicarii Generales in cauſis criminalibus inquirere poſſunt, quia habent merũ imperium in ſuis Diœceſibus. *cap. conqueſtus in princ. de for. compet. cap ſi quis Epiſcopus 2. q. 7. cap. de perſona 11. q. 1. cap. perlectis 25. diſt.* Et in cauſis ſanguinis, ſi habeant iuriſdictionem temporalem, poſſunt vices ſuas committere alteri *iuxta l. 1. ff. de offic. eius cui mand. eſt iuriſd.* quia in illis, ne irregularitatem incurrant, intereſſe non poſſunt. *cap. Clericis, & cap ſententiam ne Cleric. vel monach. c ex litteris de exceſſ. prælat.*

36 Sed quæritur, quæ dicantur meri imperii de Iure Canonico?

Reſpondetur plura eſſe; Et primò Clericorum depoſitio, vel eorum perpetua ſuſpenſio. *cap. delatori 5. q. 5. cap. at ſi Clerici de iudic. cap. vt Clericorum §. ſi quis de vit. et honeſt. Cler. & cap latores de Cler. excom. min.*

Secundò excommunicatio. *cap. paſtoralis de offic. ord.* & ibi Gloſs. *in verb. animaduertere cap. quod ſedem eod. tit.*

Tertiò purgationis indictio. *2. quæſt. 5. per tot.*

Quartò Diſpenſatio. *cap. vt conſtituerentur. 50. diſt.*

Quinto ſolemnis pœnitentiæ impoſitio. *cap. in capita 50. diſt. cap. accedentibus de exceſſ. prælat.*

Sextò

Sextò Ecclesiarum erectio. *cap. nemo Ecclesiam. de consecr. dist. 1. & cap. Ecclesias eod.*

Septimò Virginum consecratio. *cap. devotis 20. q. 1. c. quod sicut de elect.*

Octauò Clericorum ordinatio. *cap. inter corporalia de translat. Episc. & d. cap. quod sicut de elect.*

Nono Chrismatis confectio. *d. cap. quod sicut, & cap. inter corporalia.*

Decimò Ecclesiæ consecratæ reconciliatio. *cap. aquam de consecrat. Eccles. vel altar.*

37 De Iure vero ciuili merum imperium est quædam summa potestas, per quã ea, quæ sunt iurisdictionis maximę explicantur; & dicitur merum, quasi separatum à cognitione pecuniaria. *l. imperium ff. de iurisd. omn. Iud.* Speculat. *lib. 1. de iurisd. omn. Iudic. §. 1. n. 10. vers. est autem merum imperium.*

Et secundum Ius ciuile ad merum imperium pertinent plura.

Primo, animaduertere in facinorosos homines. *vt in d. l. imperium habetur.*

Secundo, delinquentes carcerare. *arg. c. audient. Auth. de defens. ciui.*

Tertiò, transigere super alimentis *l. 1. ff. de reb. cor. qui sub tutor. vel curat. sunt & l. cum hi. ff. de transact.*

Quartò, iubere cauere prætoria stipulatione, & in possessionem mitti reipsa. *l. iubere. ff. de iurisd. omn. Iudic.*

Quintò, imponere pęnam capitis, *vt in d. l. imperium.*

Sextò, imponere pœnam mutilationis membri, quæ quandoque fit, *vt in Auth. ibi posita. C. de seru. fugit.* videtur quod sit meri imperii. *per cap. vulgaris de pœnit. dist. 1.* quia membrum est pars *corporis*, & ideo multo magis spectat ad corpus, quam pars tritici ad aceruum ipsius, aut pars vini ad dolium, vt ibi. *§. ad hoc prohibemus Authent. de colla. 9.*

Idem dicendum de pœna relegationis, vel alia pena graui, quia minores Iudices ad maiores remittunt, *vt in l. 3. ff. de offic. pręf. vrb. l. si quid forte de offic. procons. & d. §. audient. collat. 3. Auth. de defens. ciui.* vbi DD. idem tenent de pœna fustigationis, quod sit meri imperii; cæterę verò pœnæ graues sunt mixti imperii; & leues sunt simplicis iurisdictionis.

38 Mixtum autem imperium de Iure ciuili est illud, cui non solum inest merum, sed etiam iurisdictio, *vt in l. imperium ff. de iurisd. omn. Iud. probatur.* Et sic illa iurisdictio habet mixtum imperium, quę cognoscere potest:

Primò, causas existentes infra merum imperium, seu animaduersionem capitis, *vt in d. l. imperium, et l. 1. ff. de offic. eius cui mand. est iur.*

Secundò, cognoscere de ingenuitate, vel libertinitate, aut seruitute spectat ad mixtum imperium. *l. placet §. fin. ver. deinde C. de pedan. Iudic. l. non distinguemus §. liberali. ff. de arbitr. vid. l. pen. C. vbi caus. stat. agi opor.*

Item omnia ea, quæ respiciunt partim pecuniarium commodum, & partim merum imperium, sunt mixti imperii. *vt in d. l. iubere. ff. de iurisd. omn. Iud.*

39 De Iure verò Canonico mixti imperii esse dicitur suspensio perpetua extra depositionem: Admonitiones: Inquisitiones: Clericorum institutiones, & c. *cap. nullus 16. q. vlt.* Item visitationes, correctiones, & huiusmodi. *cap. conquerente de offic. ord.*

40 Vnum tamen nota, quod quidam DD. asserunt, solummodo Papam, vel Imperatorem habere merum imperium, à quibus non appellatur. *vt in cap. cuncta il 1. cap. ipsi, & cap. pater 9. q. 3. & l. 1. ff. à quib. app. non lic.* Alii verò à quibus appellatur dicunt habere mixtum. *c. decreto 2. q. 6. c. frater noster 16. q. 1.*

41 Episcopi tamen habent sine dubio merum imperium, respectu subditorum suorum; sicut Papa respectu omnium inferiorum sibi. *cap. vnic. §. per frontis de sacr. vnct. cap. de his, & cap. seq. de consecrat. dist. 5. cap. accusatio 2. q. 7. & cap. si Episcopus 18. dist.* An autem, quæ sunt meri, vel mixti imperii delegari possint, vel non, vide ciuilistas, qui in hac materia iurisdictionis integra volumina ediderunt, cum sit nimis durum restringere tam vastam materiam in parua conclusione, ideo Canonistæ ad ipsos recurrant, cum casus occurrit; præsertim ad Bortol. & Bald. *in rubr. ff. de iurisd. omn. Iudic.* Speculat. *lib. 1. eod. tit. per to.* & ibi Addent. & Alios. Pronunc hæc pauca sufficiant, quæ non parum deseruient ad propositum nostrum. Modo reuertamur ad secundum substantiale inquisitionis.

42 *Secundum* itaq; requisitũ de validitate inquisitionis est ex parte inquisiti, vt scilicet sit de iurisdictione Iudicis inquirentis; quoad faciendum iustum iudicium, alias non posset cõtra ipsum fieri inquisitio iuxta tradita. *in cap. si diligenti de for. compet.* vbi Glos. & DD. *& in Auth. statuimus C. de Episc. & Cler. & sup. innuim.*

43 *Tertium* est, ex parte materiæ, de qua inquiritur, nam non in omni crimine inquiri potest in specie, nisi in his, in quibus præcessit infamia, vt supra dixm. de Iure Canonico, sed de Iure ciuili, non nisi in quibusdam casibus, quos notaui *suprà numer. 6.*

44 *Quartum* est, ex parte causæ incitantis inquisitionem, prout est fama publica, seu infamatio, seu clamorosa insinuatio,

nnatio, quia debet procedere à Viris honestis, & fidedignis, non à maleuolis, & quod tanta sit, vt scandalum generet, alias mihil operatur; idest vt sæpè, & sæpius præcesserit. *vt habetur in cap. præterit. qualiter, & quando 2. de accusat.* vbi Abb. *col. pen.* & Aretin. *in 6. notab. & est text. in cap. cum oportet, & cap. cum in iuuentute de præsumpt.* latè Felin. *in cap. licet de accusat.* & Bal. *in l. sancimus col. fin. C. de iudic.* Cephal. *consil. 250. lib. 16.* Clar. *in pract. crim. q. 6. vers. amplius etiam.*

45 Quod tamen fallit in multis casibus, in quibus non obstante, quod non sit infamia, adhuc inquiri poterit.

Quorum primus est, quando fit inquisitio præsente parte, & non opponente se infamatum non esse; vel diffamationem præcessisse non legitimè. *cap. 2. de accusat. in sexto.* & notat Cephal. *in cons.* 66. vbi dat cautelam pro Reis, vt semper faciant protestationem contra Inquisitionem.

Secundus casus est, quando inquiritur contra Superiorem Regularem ad ipsum remouendum ab officio, nam tunc non requiritur tanta diffamatio. *cap. qualiter. 1. de accusation.*

Tertius est, quando inquiritur generaliter, vt supra dictum est, nam tunc non requiritur infamatio, vt notat Abb. *in cap. 1. col. 2. in glos. 1. de offic. ordinar.* Et de Iure Regni Neapolit. cautum est *per capit.* quod incipit: *Generalis: & per constitut.* incip. *Inquisitiones.* vt possint officiales sæculares generaliter inquirere, sine fama præcedente.

Quartus est, quando inquisitio fit contra aliquem, qui crimen confessus est. *arg. cap. 1. de confess. in 6.* quia tunc non requiritur alia infamatio, nam nulla maior probatio, quam proprij oris confessio. *cap. per tuas. de probat. cap. si cautio de fid. instr. & l. cum te. C. de probat.*

Quintus casus est, quando fit inquisitio contra officiales in syndicatu, quia tunc etiam non præcedente fama pôtest inquiri specialiter, & generaliter. *arg. cap. 1 de offic. ordinar.* S. Antonin. *3. p. tit. 9. cap. 7. §. 3. vers. & per hoc patet, quod syndicatores.* Paris de Puteo *in tract. syndicat. cap. 11. in fin. ver. proceditur autem in syndicatu.*

Sextus est, quando præcessit inquisitio generalis, quæ est præparatoria ad specialem, sine alia infamia, quia alias frustra fieret, si perueniri non posset ad speciale: Bald. *in l. iubemus col. 2. vers. & est sciendum C. de probat. & in l. obseruare. §. proficisci. q. 5. & 6. ff. de offic. proconsf. & in l congruit, vbi etiam* Bart. *ff. de offic. Præsid.* Felin. *in cap. inquisitionis col. 3. de accusat.*

Septimus est, quando inquiritur per denunciationem publici officialis ad hoc deputati. *cap. fin. de offic. custod.* & ita tenet Hostiens. *in summ. verb. inquisitio.*

Octauus est, quando Iudex inquirit ex mero officio, & non ad instigationem alterius. *vt in d. cap. 1. de offic. ordinar.* S. Antonin. *vbi sup. vers. item fallit cum Iudex*, vbi dat cautelam Iudicibus, vt quando formant inquisitiones, vtantur verbis huiusmodi: *Hæc est inquisitio quam facit talis N contra talem N. ex suo mero officio,* quia sic peti non potest ab eis copia diffamationis.

Nonus est, quando Iudex inquirit ex necessitate sui officij, quia fortè si non inquirat de tali crimine, adest statutum in illo loco, vt ipse puniatur, nam tunc sine diffamatione inquirere potest. S. Antonin. *loc. cit. vers. in criminali verò,* Angel. *in tract. de malefic. in 3. car. vers. quintò fallit.*

Decimus est, quando fit inquisitio in casu, vbi vertitur animæ periculum, ad correctionem, non ad punitionem; nam tunc sine diffamatione præcedente procedi potest, *iuxta cap. placuit 10 q. 1 cap. Romana. §. sanè de censib. in 6. arg. cap. sicut olim de accusat* Speculat. *lib. 3. de Inquisit. §. 2. num. 6. & §. 9. num. 4.* vbi alios casus congerit; in quibus sine diffamatione inquiri potest. *& probatur ex cap ad nostram. 2. de iureiuran. cap. cum nobis, & ibi Glos. de elect.* Abb. *in cap. 1 col. 2. in glos. 1. de offic ordin. & in cap. 1. in fin. de postulat. prælator.* Bald. *in consil. 220. in princ vol. 3.*

46 *Quintum* requisitum ad validitatē Inquisitionis, est ex parte formæ, vt scilicet sit aptè cōcepta, & debitam formam habeat, alias deueniri non potest ad cōdemnationem. *vt desumitur ex c. Inquisitionis, c. qualiter, & cap. cum oporteat. de accus.* de formis autem dicemus infra in singulis inquisitionibus. Vnde de forma substantiali requiritur, vt in inquisitione apponatur locus, & tempus delicti; aliæ verò solemnitates. *l. libellorum. ff. de accusat* cum sint minus substantiales, omitti possunt in inquisitione, non tamen in accusatione. ita Glos. ibid. & S. Antonin *loc. cit. vers. debet ergo in inquisitione.* Angel. verò *in consil. 178. & consil. 297. col. 1. & de malefic. in 3. car. vers. quinto principaliter* tenet quod excepta inscriptione, omnes aliæ solemnitates. *dicta l. libellorum* requirūtur in inquisitione; ita etiam dicit Bart. *in l 2. §. si publica vers. quæro vtrum. ff. de adulter.* Bald. *in consil. 490. in 3. vol & consil. 428. in princ. in 5. vol.* Abb. *in cap fin. col. pen. de purg. canon.* Felin. *in cit. cap. qualiter 2. §. debet. col. pen.* & ibid. Anan. *col. 2. in fin. de accus.*

47 Quod tamen limitatur secundum Angel. *in §. fin. Authent. quomod. oporteat. Episc.* in crimine læsæ Maiestatis Diuinæ, & sic in crimine hæresis, & blasphemiæ, quia tunc

valet

valet inquisitio, sine solemnitatibus *dicta l.libellorum*; de quibus agemus *in sect.seq.*

Idem dicendum erit de crimine læsæ maiestatis humanæ, in quo proceditur sũmariè, sine prædictis solemnitatibus, *vt habetur in extrauag. Imperial. ad reprimendam (condita ab Henric. septimo) sub tit. quomodo in læsæ maiest. crimine procedatur posita in Auth. coll. 11. tit. 1.* & ibi Bartol. Et aduertunt Addent. ad Angel. *de malef. d. vers. quarto principaliter*.

48 *Sextum* requisitum est, quod constet saltem in genere, illud delictum, super quo fit inquisitio, fuisse commissum, sed ignoratur à quo Bart. *in l. fin. col. 1. ff. de quæstion. & in l. 1. §. item illud. ff. ad Syllan.* Angel. *ibid. vers. fama publica col. 21 vers. Duodecimò*, & latè Par. de Put. *in d. tract. de syndicat. vers. confessio*, vbi ait, quod etiam si quis confiteatur, se occidisse hominem, & sepellisse in aliquo loco, adhuc debet Iudex, vt constet de delicto, accedere ad locum, & exhumari facere corpus, & videre, an sit occisum, & si vulnera sint recentia, & sic de singulis, vel saltem reperiantur ossa, si factum est antiquum, iuxta tradita per Bald. *in l. si quis testibus in fin. C. de testib.* & Bart. *vbi sup.* Vnde cautus esse debet Iudex in hoc, vt numquam deueniat ad inquisitionem specialem contra aliquem, nisi plenè constet de corpore delicti, & quod realiter fuit commissum, alias procedendo, etiam si reus confiteretur se commisse delictum, non solum non posset illum condemnare ad pœnam ordinariam, sed nec etiam posset torquere. ita Angel. & Alij vbi sup.

49 *Septimum* requisitum Inquisitionis est, quod delinquens, contra quem inquiritur per publicam famam præcedentem, sit valde infamatus de illo crimine, ita vt infamia sit vehemens contra eum, & talis, quæ generet scandalum in populo. si non fieret inquisitio per Iudicem, vt tradit Bart. *in l. congruit. ff. de offic. præf. vrb.* Angel. *de malef. car. 2 vers. quartò principaliter* Gandin. *in eod tract. de malef. tit. quom. de malef. cogn. per inquis. col. 2.* Dec. *in cons. 175. col. 2. vers. secundò principaliter, & cons. 189. col. fin. vers. non omitto.* Et benè probatur. *in tex. cit. cap. qualiter. 2. de accusation. & cap. licet. Hely. de Simon.*

50 Est tamen notandum, quod dicta fama probanda est in Actis, quia nisi ex eis appareat probata, non creditur Iudici asserenti de fama in inquisitione, quæ impugnari poterit, nisi de ea constiterit, Fulgos. *in consil. 108. & 136.* Decius *in dict. cons. 175. col. 2.* De Aliis modis, quibus impugnari potest inquisitio, vide Speculator. *d. lib. 3. de inquis. §. 1. à num. 1. cum seqq.* Ego autem constituo regulam generalem, vt impugnari possit, deficientibus requisitis prædictis, & his, de quibus mox dicemus, vel aliquo ipsorum, maximè de substantialibus.

51 *Octauum* requisitum est, quod delictũ, de quo fit inquisitio, sit commissum per dolum, vel latam culpam, nõ verò per accidens, vel per leuem, aut leuissimam culpam, quia tunc inquiri non poterit. Bald. *in l. data opera col. 3. C. qui accusar. non poss.* vbi multipliciter declarat; quando autem delictum dicatur commissum per culpam, leuem, vel leuissimam, vel per dolum, vide plenè notata per DD. apud Marant. *in Spec. aur. p. 4. dist. 1. à num. 75. cum plurib. seqq.*

52 *Nonum* requisitum est, vt opponantur in inquisitione omnes circumstantiæ delicti in specie, nimirum in quo loco loci, quo die mensis, & anni, & qua hora diei, item qualitas delicti, quibus armis, vel instrumentis fuit commissum, cum qua persona, contra quem, &c. alioquin non valeret inquisitio, ex eo, quia non posset Reus se defendere circumstantiis deficientibus. Abb. *in cap. fin. col. pen. de purg. canon.*

Et ideo specialis inquisitio corrueret, si fierent capitula generalia, videlicet, quod N. inquisitus solitus est committere homicidia, furta, blasphemias, & huiusmodi, quia ex tali generalitate tolleretur reo remedium defensionis; quapropter facienda sunt capitula in specie, nimirum quod N. commisit tale homicidium in personã talis, in tali loco, tali die, mense, anno, &c. Vel tale furtum pecuniæ in tanta quantitate, vel bonorum talium, contra talem in tali loco, &c. Regnante, vel Dominante N. &c. alias diceretur incerta, obscura, & vaga inquisitio, & sic per partem impugnari poterit, maximè per dicta sup. *in quinto requis. nu. 46. & probatur in l. prætor. edixit. in princ. ff. de iniur.* & tradit Bartol. *in d. extrauag. ad reprimendam verb. per inquisitionem.* Bald. *in cons. 259. col. 1. vol. 1.* & Angel. *in l. vacantia C. de bon. vacan. lib. 10. & de malef. latissimè.*

53 *Decimum* requisitum est, vt Iudex formando inquisitionem, ante omnia citari faciat partem offensam ad declarãdum, an voluerit accusare, quia si adsit accusatio, cessat inquisitio; accusatio enim est remedium ordinarium, & inquisitio extraordinarium, *vt probatur in cap. quoniam contra de probat.* de Iure ciuili, sed de Iure Canonico est remedium ordinarium, vt inferius dicemus, & sic succederet regula, quod vbi datur remedium ordinarium, non conceditur extraordinarium. *l. quadam in princ. ibi: quid id consequi. ff. de edend. l. in causa 17. ff. de minor. et l. in prouincialt. ff. de nou. oper. nunciat.* Et tunc facta declaratione partis offensæ,

quod

quod noluerit accusare, procedi poterit ad inquirendum.

54 Debet similiter, vt rectius agat Iudex, citari facere consanguineos proximiores offensi, qui habent ius, secundum leges prosequendi suam, vel suorum iniuriam, ad tradita per Gloss. *in cap. presbyter, si à plebe 2.q.4. in verb. suspendantur vers. notandum ergo,* & Bald. *in l. Senatus col. 1. C. qui accus. non poss.* Speculat. *d. lib. 3. de inquisition. §.3.n.20. in princ.* Cæpoll. *in tract. de cautelis caut. 24. exordient. tu scias.*

Et ista citatio operabitur, quod si post terminum præfixum comparuerit quis ad accusandum, non admittetur, regulariter loquendo, nisi cum causa; alias si illa prius non fieret, & superueniret accusator cessaret inquisitio, quia remedium ordinarium, prout est accusatio, facit cessare extraordinarium, prout est inquisitio, *iuxta notata in iuribus num. præced. allegat.* & notat Cardin. *in Clem. sæpè §. fin. q. 3. de verb. signif.* Quę regula quando procedat, & quid agẽdum, si accusator apparuerit post probationes in inquisitione receptas vid. Bart. *in l. 3. §. fin ff. de adulter.* Bald. & Anan. *in d. cap. qualiter 2. de accus. & in cap. licet eod. tit.* & ibi etiam Felin. *in fin.* Angel. *de malefic. in ver. hæc est quædam inquisitio col. 10. vers. quæro, an inquisitus.*

De Iure autem Canonico Iudex Ecclesiasticus iustum terminum accusare volentibus, dabit; quando non extat aliquis instingator; seù accusator, cum quod procedi possit, quia tunc si Clericus infamatus est de aliquo crimine, statuet illum personis offensis, & omnibus accusare volentibus, secus quando extat accusator, vel instigator cum quo proceditur. ita Gloss. *in cap. inter de purgat. canon. verb. constitutio,* & ibi Abb. qui aliter distinguit. Et in primo casu, si aliquis comparuerit ad faciendum partem in iudicio, debet audiri. *cap. omnibus 2.q.5. & cap. 1. decimaquinta q.5.*

55 Sed quæritur, an si quis accusationem porrexit coram alio Iudice, impedimentum præstet inquisitioni iam cœptæ ab alio?

Respondetur affirmatiuè; ita Bald. *in l. ea quidem. in fin. C. de accusat.* Bart. & Alex. *in d. l. 3. §. fin. ff. de adulter.*

56 Est benè verum, quod quando Inquisitio permittitur fieri specialiter de Iure, vel per statutum, tunc non est remediũ extraordinarium, sed ordinarium, & consequenter nõ cessaret per superuenientem accusationem. Bart. *in d. extrauag. Ad reprimendam. vers. denunciationem post princ.* Angel. *loc. prox. cit.* quia vnum remedium ordinarium non facit cessare aliud æquè ordinarium. Bart. *in d. l. 3. § fin. col. 2. ff. de adult.* Vnde sequitur, quod in omnibus casibus, in quibus potest inquiri de Iure communi, quos notant Glos. & DD. *in l. 2. § si publico. ver. sine accusatore. ff. ad leg. Iuliam. de adult.* & S. Antonin. & Speculat. *in loc. alleg. sup. nu. 6.* Accusatio superueniens non facit cessare inquisitionem. Sunt et Alij casus, in quibus non cessat inquisitio per accusationẽ superuenientem, quorum.

Primus est, quando accusatio fieret coram alio Iudice malitiosè ad impediendã Inquisitionem alterius Iudicis. Bald. & Angel. *in l. si seruus. §. 2. ff. de legat. 1.* Bart. Alex. & Alij. *in l. si vero. ff. qui satidar. cogant.*

Secundus casus est, quando præcessit interrogatio Iudicis, an offensus voluerit accusare ante inquisitionẽ, & ille negatiuè respondit; nam tunc cœpta inquisitione non potest amplius accusare. Bald. *in l. accusationem, per illum tex. col. 1. C. qui accus. non poss.* Alex. in addit. ad Bart. *in d. l. 3. §. fin. ff. de adult. siuè ad leg. Iul. de adult.* Addent. ad Angel. de *malef. ver. Hæc est quædam inquisitio col. 10. in addit. incip. ordinarium.*

Tertius casus est, quando nihil opponitur, dum fit Inquisitio, nam tunc etiam per superuenientiã accusationis, adhuc valeret inquisitio. Bald. *in l. 1. in fin. C. de furtis.*

Quartus casus est, quando accusatio est suspecta de collusione inter accusatorem amicum delinquentis, & ipsum delinquẽtem, quia tunc neque cessat inquisitio per accusationem prædictam Io: Andr. *in addit. ad Speculat. de inquisit. §. 3. num. 20. in fin. litt. R.* Abb. *in cap. de his. col. fin. de accus.* vbi docet quomodo probetur collusio.

Quintus casus est, quando ille, qui accusare vult, dedit causam inquisitioni, vt si ad eius instantiam fuit facta, nam tunc non admittitur ad accusandum, quia videtur elegisse primam viam inquisitionis. Bart. *in d. l. 3. §. fin. ff. ad l. Iul. de adult.* & Bald. *in l. ea quidem col. fin. vers Tu dic. C. de accus.*

Sextus est, quando qui modò vult accusare, priùs denunciauit, ob eandem rationem, quia videtur elegisse illam viam, & sic non cessaret inquisitio prius cœpta per talem accusationem. Speculat. *de inquisit. §. 4. num. 8.*

Septimus est, quando fuerunt receptæ probationes per viam Inquisitionis, nam tunc licet superueniat accusatio legitima, probationes tamẽ prius factæ remanent in suo robore. Ioan. Andr. *in addit. ad spec. loc. sup. cit.* Gandin. *de malefic. tit. quom. de malef. cognosc. per inquis. col. pen. in fin.*

Vltimus casus est, quando Inquisitio fit per Iudicem Ecclesiasticum, quia de Iure Canonico, secundum sacros Canones, ip-

sa est remedium ordinarium. *d. cap. super his, & cap. qualiter. 2. §. ad corrigendos. de accusat.* & consequenter non cessaret per accusationem superuenientem. Praepos. *in cap. de accusatione. col. 43. 2. q. 8.* quia Iudex Ecclesiasticus procedere potest ad inquisitionē, etiam non monita parte offensa, an voluerit accusare. ita Cardin. *in clementin sapè. §. fin. in 3. q. de verb signif. & in d. cap. qualiter. 2. de accusat. & ibid. etiam.* Anan.

57 *Vndecimum* requisitum ad validitatem Inquisitionis est, vt ille, contra quem inquiritur, non fuerit aliàs de eodem crimine accusatus, vel inquisitus, & ab eo legitimè absolutus, nam tunc non poterit super eodem fieri noua inquisitio. *vt probatur in cap. de his, de accusat.* vbi DD. communiter, & praesertim Abb. *& in capit. fin. de collus. deteg.* & est etiam *text. in l. pen. §. fin. ff. naut. caupon. & stabular. & l. si cui. §. idem. & l. Senatus. ff. de accusat.* vbi Bart. Alex. *in cons. 2. col. pen. vol. 1.* Ludou. Roman. *conf. 243.* Caepol. *conf. 66.* Specul. *seq num. citand.*

Idem dicendum erit; si aliàs fuisset condemnatus & punitus, nam neque poterit amplius inquiri, nec accusari de eodem delicto. Alex. *conf. 11. col. pen. vol. 1. per text. in l. sepulchri 1. ff. de sepulcr. viol.*

58 Quod tamen fallit in multis casibus; Quorum.

Primus est, quando sententia absolutoria non fuit diffinitiua, sed solum obseruatione iudicii; nam tunc poterit iterum inquiri, & accusari, cum talis sententia non pariat exceptionem rei iudicatae. Abb. *in cap de his. col. 1. de accus. per leg. libellorum ff. de accusat.* Felin. *in d. cap. de his. col. 1.* vbi dicit, quod de Iure Canonico etiam absolutus ab obseruatione Iudicii non potest iterum accusari ab eodem Accusatore; & idē videtur dicere Speculat. *lib. 3. tit. de abolit. & purg. §. 1. num. 6.* per iura, quae ibi allegat, & latiùs dicem. *infr. sect. 17. num. 8. cum seq.*

59 Secundus est casus, quando sententia absolutoria lata fuisset per collusionē, & praeuaricationem, quia tunc poterit iterum fieri inquisitio. *cap. fin. de collusion. deteg.* vbi Abb. & Anan. *l. 3. ff. de praeuaric. l. si quis homicidii. C. de accusat* Ioan. Andr. *in d addit. Speculat. de inquisi. §. 3. nu. 20. in fin. lit. R. circ. med.* & Abb. *in d. cap. de his. de accusat.* vbi vt dictum est, dat regulas cognoscendi collusionem.

60 Tertius est, quando quis accusaretur ab alio, quam ab eodem, qui primò accusauit, vel inquiri fecit; nam tunc poterit iterum inquisitio fieri, maximè si iste tertius ignoret primam accusationem ab alio factam; secus tamen est, si sciuisset, quia tunc obstaret, etiam illi, exceptio rei iudicatae. *l. si cui. §. eisdem.* & ibi Bart. *ff. de accusat.* Abb. *in d. cap. de his. col. fin. eod tit.* Roman *cons. 213.* & Alex. *cons. praecit. col. penult. vol. 1.* vbi tradit, quomodo probanda sit ignorantia, vel scientia.

61 Quartus est, quando quis fuit absolutus per transactionem initam cum parte, & non per sententiam, quia tunc alter tertius poterit inquiri facere, vel accusare; licet secus ipse transigens, nisi quando transactio non valebat. ita Felin. *in d. cap. de his. col. 1 vers. secundò limita, &* ibid. Abb. & Alii. *de accusat.* vnde colligitur, quod transactio in criminalibus parit ius, quoad transigentes tantum. Bald. *in l. transigere. in 4. & 5. opposit. C. de transact.* non quoad omnes alios sicut sententia; ideò alius accusare poterit. *l. qui cautum. §. qui vacantem. ff. ad leg. Cornel. de vi publ.* & Iudex inquirere. *cap. 1. de collus. deteg.* vbi Abb. *col fin.* Alex. *in l. transigere col. 1.* & ibi Ias. *col. 2. in princ.* & ibid. Bartol. *col. 1. in fin. & col. 2. in 4. oppos.* vbi ait, quod effectus transactionis in criminalibus hic est, nam in casibus, in quibus transactio est permissa, illa facit ius, quoad omnes, quantum ad processum, & instantiam captam, etiam quoad Iudicem, vnde tertius accusator non poterit illum processum prosequi, neque Iudex ex illo condemnare; sed ille remanet in totum extinctus per transactionem; ideò fieri debet nouus processus; secus verò in casibus non permissis à Iure transactionem fieri, nam tunc proceditur per eundem processum; *vt habetur in l. 2. C. de abolit.* Casus verò permissi, & prohibiti transactionem fieri in criminalibus ponuntur. *in d. l. transigere. C transact.*

62 *Quoad quintum* principale, quis scilicet sit effectus Inquisitionis, erit notandum, quod nihil aliud est, quam correctio & punitio inquisiti; vnde quando inquisitio facta est contra aliquem, qui habet beneficium, vel officium, & remanet cōuictus de crimine, super quo inquisitio facta est, punitio illius est, vt remoueatur à beneficio, vel officio, seu administratione, prout habetur *Luc. 16.* de villico diffamato, quod dissipasset, &c. ibi: *Iam non poteris amplius villicare, &c. & cap. qualiter, & quando 2. de accusat.* Si verò non habuerit Beneficium, vel officium, poena erit arbitraria, secundum qualitatem Personae, circumstantiam delicti, loci, temporis, & simil. *cap. inquisitionis. in fin. de accusat.* Quod fallit in criminibus enormibus, in quibus poena erit ordinaria priuationis Beneficii, officii, & Dignitatis, prout in crimine simoniae, & similibus. *d. cap. inquisitionis. de accusat.* Quae autem delicta dicantur enormia, quę leuia, dicemus. *in seq. sect. n. 53. cum seq.*

63 Prae-

63 Prænotatis itaque supradictis, detenendum erit, secundum nostrum solitum institutum ad Practium modum procedendi in Curia: Ideo obseruare necesse est Primò, quod cum proceditur per inquisitionem, iudicium erit huiusmodi: videlicet. Capitur prius informatio, & examinatur reus, si captus fuerit, & formantur capitula ex omnibus repertis, formatisque capitulis, quæ sunt, tamquam articuli in ciuilibus; illa producuntur per Promotorē Fiscalem Curię, & citatur Reus ad videndum præsentationem illorum, & ad dicendum contra illa, secundum stylum Romanæ Curiæ; in aliquibus tamen Curiis Ecclesiasticis, præsertim Regni Neapolitani; Solum citatur Reus ad recipiendum copiam capitulorum, & in multis aliis non citatur, sed quando Reus est præsens, statim interrogatur super ipsis capitulis, quæ continere debent omnes circumstantias criminis, vt supra dictum est, & omnia crimina, quę Iudex per inquisitionem probare intendebat. Dataque Reo copia capitulorum, & indiciorum, si voluerit aliquid opponere contra ipsa capitula, audietur, & dabitur competens terminus, si vero nihil dixerit, interrogari debet super vnoquoque capitulo, & eius responsio describenda erit per Notarium, seu Actuarium causę in calce vniuscuiusque capituli; & per illam responsionem, siuè affirmatiuam, siuè negatiuam, fit litis contestatio, eiusq, vim habet huiusmodi actus responsionis. Et tunc si confessus fuerit, concessa ei copia capitulorum; & responsionum suarum; vt possit formare suas defensiones, & exceptiones, datur illi terminus ad se defendendum, qui terminus est communis, etiam Curiæ inquirenti; Si veró negauerit, dabitur terminus Promotori Fiscali ad pinguius probandum illa capitula, & examinantur testes citato inquisito, & similiter dabitur terminus eidem inquisito ad faciendas suas defensiones, qui debet esse competens, attenta distantia loci, & qualitate criminis.

64 Iste autem terminus ad probandum, & defendendum est communis, vt diximus, & ideo infra illum inquisitus opponet exceptiones, & faciet suas defensiones; Promotor verò Fiscalis infra eumdem terminum procurabit fieri per Iudicem repetitionem testium, citato inquisito; quia aliàs non facerent indicium, iuxta doctrinam Bart. *in l. fin. in fin. ff. de quæstion.* Testes enim recepti in processu informatiuo ante litis contestationem, cum faciant tantum indicium, non probant, vt communiter tenent omnes Criminalistæ, ideo adhoc vt probent, examinari debē post litis contestationem, & simul citato reo ad videndum illos repeti, alias deueniri non poterit ad condemnationem, imo neque ad torturam. Boss. *de indicijs num.* 128. *& de lit. contest. per tot* Grammat. *consi. crim.* 15. *n.* 1. *&* 2. Clar. *in Pract. crim.* §. *fin. q.* 45. *vers. cæterum si Reus*, vbi etiam dicit debere examinari cū iuramento æquè, ac si numquam fuissent examinati; secus tamen est, quando Iudex in termino defensionis dixerit: *habitis prius testibus pro ritè, & rectè receptis, et legitimè examinatis, &c.* & ipse inquisitus declarauerit illos habere pro repetitis, tunc enim probarent contra illum, etiam si repetiti non fuerint. Chartar. *in Pract. interrogand. Reo. lib.* 3. *c.* 3. *n.* 64. *cum seqq.* & latius suo loco dicemus infra.

65 Est secundò obseruandum, quod iudicium inquisitionis est summariū, & propterea de stylo Rom. Curiæ, & Aliarum Curiarū Ecclesiasticarū, Regni præsertim, dātur quatuor termini *Primus* scilicet promotori fiscali ad articulandum, siue ad dandum capitula, post quam Reus examinatus fuerit: *Secundus* datur Reo ad dicendum contra articulos, seu capitula, & tunc si petierit copiam, danda erit, & in eo termino opponet omnes exceptiones, quas voluerit, & faciet suas defensiones, & è contra fiscalis promotor probabit capitula, si opus fuerit, & citato reo repeti faciet testes pro informatione Curię examinatos. Quo facto fit publicatio: postea datur *Tertius* terminus, tam Reo, quàm Promotori ad producendum omnia; & tunc productis iuribus ab vtraque parte, vel ab altera tantum, dabitur *Quartus* terminus ad dicendum contra iura producta, & isti termini sunt substantiales in Vrbe, & in multis aliis Curiis Ecclesiasticis. Reliqui verò actus fieri solent de stylo Curiarum; Vnde post prædictos causa bene instructa dicitur, & censetur conclusum in causa, quoad partem inquisitam, si proceditur per inquisitionem, vbi non fit alia conclusio.

66 Et ex tunc post terminum ad producendum omnia, vt dictum est, qui datur medio tempore post publicationem, ante verò conclusionem, non fiunt aliæ probationes; quia conclusio in causa claudit os Iudici, & parti. *cap. cum dilectus de fid. instrum.* Gloss. *in clem sæpè ver. interrogetur de verb. signif.* Innocent. *in cap. pastoralis de caus poss. & propr.* Præpos. *in cap. de accusatione* 2. *q.* 8. *col.* 46. quo facto citabitur Reus ad sententiam, quæ tandem proferetur in termino, & sic finietur iudicium inquisitionis.

67 Obseruandum est tertio, quod est valde controuersium inter Doctores, an

danda sit copia capitulorum Reo de necessitate, nec ne? ita vt si non detur; processus sit nullus, nam Abb. *in cap. qualiter & quando 2.num.10.notab.13.de accusat.* tenet quod processus non erit nullus, si ipse reus non petierit, *per text.in cap.1.de accusat. in 6.* vbi habetur, quod si reus confessus fuerit crimen, de quo facta fuit inquisitio, non potest allegare nullitatem, ex eo, quia non fuerunt illi data capitula; Archidiacon.vero, & Alii, quos citat & sequitur Geminian. *in d.cap.1.de accusat.in 6.* alio modo distinguendo; asserunt, quod in iudicijs:

68 Datur duplex ordo Iuris: Vnus est de substantia iudiciorum, vt scilicet citatio, induciæ post citationem, litis contestatio, testium receptio, sententiæ scriptio, &c. & iste, si omittatur, vitiat processum. *vt habetur in cap.si qui appellat. §. diffinitiua 2. q.6.* & notat Gloss. *in cap.1. 2. q.1. ver. quod autem,* vbi etiam notat ordinem diuersorum iudiciorum: Alius verò est ordo congruitatis, non de substantia, vt scilicet sententia non feratur sub conditione, & non prius pronuncietur de possessione, quam de proprietate, & similia, & iste si omittatur, non vitiat iudicium, & sententiam. *cap. biduum 2.q.6.& l.1.C.de appellat.* Vnde dicunt ipsi, quod si datio capitulorum, seu exibitio petitur à Reo, tali casu sit de necessitate Iuris & sic si non exhibeantur, resultat nullitas: si verò non petierit, & tacuerit de non datione, seu exhibitione, tunc efficitur de cōgruitate, & consequenter non resultaret nullitas processus Franc. autem, Ioan.Mon. & Alij *in prealleg. cap.1. de accus.in 6.* tenent quod quando ordo Iuris est de substantia, si à parte petantur capitula, tunc poterit appellari, si non concedantur, sed processus non redditur nullus, sine appellatione Marsil. verò *in sua Pract.crimin.§.nunc videndum* distinguit inter inquisitum Idiotam, simplicem, vel rusticum, & inquisitum sagacem, doctum, vel peritum, nam primò casu dicit deberi dari, etiam non petēdo; secundò verò casu secus, quidquid tamen sit de veritate sententiarum, tutior pars erit eligenda, maximè per Iudicem Ecclesiasticum, qui debet potius superabundare in æquitate, quam deficere in iustitiæ administratione, & ideo siuè petantur per Reum capitula, siue non petantur tutius erit illi concedere, vt possit suas defensiones proponere, quod desumitur ex tex. *in d.cap.qualiter 2.de accus.§.debet,* ibi: *& exponenda sunt ei illa capitula, de quibus fuerit inquirendum,* Idem firmare videtur Contard. *de offic.prat.in tit.de negat.crim.num.6.fol. mihi* 498. Ancharan.*cons.316.n.1.* vid.Clar. *in Pract.crim.§.fin. q.49. uers. sed numquid* vbi Alios congerit; ac etiam ait, copiam esse dandā expensis ipsius inquisiti, nō Curiæ. Idem firmiter tenet Foller. *in Pract. crim.canon.c 6.in num.47.circ. fin.* retractans se ab eo, quod aliter dixerat *in Prax. crim. for. secul.*

69 Et ratio est, quia defensio est Iure naturali *l.vt vim.ff.de iust.& iur* & etiā diabolo nō est deneganda, si in iudicio adesset. *arg. c.cum inter de except.* & ideo cū se defendere nequeat reus, nisi exhibeantur capitula, necesse erit illi dare. Accedit, quod quando reus non potest se defendere per se ipsum, vel per aliū, defendi debet ab ipso Iudice, *vt probatur in l.& si non defendantur. ff de pæn.* ergo in casu nostro, siuè petierit, siuè non, debet Iudex illi dare capitula inquisitionis; vt se defendere valeat.

70 Sed quæritur, an impediri possit inquisitio, ita vt ad vlteriora procedi non possit, si opponatur aliqua exceptio, quod procedi non possit?

Respondetur, quod si exceptio opposita contra inquisitionem, sit Iudicis incompetentiæ, vtique illam impedire regulariter potest, per tradita *in cap.cum oporteat, & cap. qualiter 2.in princ.c.super his c.licet in fin.de accus.c.Deus omnipotens 2.q.1. & c.leges 3. q.6.* & ita tenet Specul. *lib.3.de inquisit. §.1. num.1.* qui postea *num 24.* quoad exceptiones in genere, tenet esse illas probandas, antequā ad vlteriora procedatur, per text. *in cap.exceptionem de except. & cap. in præsentia de sent. excom.* Abbas tamen *in dict. cap. exceptionem* facit quandam distinctionem inter exceptiones dilatorias, & peremptorias, sed de his suo loco dicemus.

Sunt tamen quædam delicta mixti fori, in quibus datur preuentio inter Iudicem Ecclesiasticum, & Sæcularem, de quibus latè dicem. *infr. tom. 2. p.5.in Prax.* 10 *§.1. à num.102.vers.est igitur cum plur.seqq.* ideo ad ibi dicta me remitto.

71 Obseruandum est quartò, quod hic Nos loquimur de inquisitione, quæ est actus, per quē Iudex procedere solet cōtra aliquem virtute sui officij: non autem de inquisitione, quæ transmittitur Reo contumaci, quia hæc est potius citatio, quamuis communiter dicatur inquisitio, vt optimè aduertit Signorol. *in cons. 245. dub 1.* & quem refert Clar. *in Pract.crim. q.3. vers. &* *aduerte,* de qua Nos agemus inferius *fol.14.per tot.* & formulas quasdam subiungemus hic *n.75.cum seqq.*

Vnde procedere per viam inquisitionis non est transmittere Reo inquisitionem, sed formare processum informatiuum cōtra Reum; citatio verò, quæ postea transmittitur Reo absenti, vel contumaci cum termino ad comparendum, cum serie de-

lisij, & aliis circumstantijs, de quibus nos dicemus *in d. sect.* 18. & mox apparebit ex formulis subiungendis, communiter dicitur etiam inquisitio, quæ quidem transmitti solet, non solum Reo absenti, vel contumaci, contra quem proceditur per viam inquisitionis, & ex officio; verum etiam si per viam accusationis. Quod tene menti, quia multi in hoc falluntur, credentes, quod procedere per inquisitionē, sit idem cum inquisitione, quæ transmittitur Reo absenti, vel contumaci in vim citationis ad comparendum, de qua Angel. latè in *tract. de malefic. per tot.* & Clar. *in pract. crim. q.* 3 1. *vers. quæro nunquid. & vers. seq. & q.* 28. *vers. scias autem.* & Alij, quos referam. *d. sect.* 18.

PRAX. PROCESSVS

72 Iactis his fundamentis deueniendo ad praxim formandi processum criminalē, notandum est, quod quando Superior Ecclesiasticus, siuè sit Episcopus, siuè Prælatus Regularis, qui voluerit procedere per viam Inquisitionis generalis ad tradita per text. & DD. *in cap.* 1. § *sanè de censib. in sexto*, vti poterit infrascripta, vel simili.

Forma edicti Inquisitionis generalis siuè in Visitatione, siuè extra fiat Inquisitio.

N. de N. *Episcopus* N. *siuè* N. de N. *superior Conuentus N. siue* N. *Vicar. gener. &c.*

In nomine Domini Amen.

Cum peruenissemus in Terram N. nostræ Diœcesis, Vel *in Conuentu N. nostri ordinis officium nostrum exequi volentes vt è nostra Diœcesi*, Vel *Religione vitia, & peccata, quoad fieri potest, expurgentur, & delinquentes saltem metu pænarum à criminibus committendis abstineant, & iam commissa, ob aliorum exemplum, & iustitiam seruandam, conuenientibus pænis puniantur, per præsens edictū affigendū ad valuas maioris Eccles. d. Terræ*, vel *Cōuentus, &c. in virtute S. obedientiæ præcipimus, vt omnes, & singuli, qui de Iure possunt, debent, seruatis seruandis, Ecclesiasticorum delicta manifestare Nobis debeant, omni meliori modo. Ad finem, &c. Et ita, &c. Datum in Terra N. in domibus nostra residentiæ die.... mens.... ann......*

N. Episcopus N.   *N. Notar. &c.*

73 Quo facto, si aliquis comparuerit ex se ad manifestandum aliquod crimen, illum benignè audiat Episcopus; aliàs vocatis aliquibus Ecclesiasticis personis secretè, inquirere debet in genere priùs de Diuino cultu, & de statu Ecclesiasticorum; deinde an in illa Terra, seu loco sit Aliquis Ecclesiasticus, qui crimen aliquod cōmiserit. Et cum ita generaliter interrogādo, aliquod delictum commissum fuisse reperiat, & audiat; tunc interrogare poterit, an ipse sciat quis illud commiserit; & si ille talis, qui sic secretè interrogatur, dixerit se nescire; interrogetur iterum in genere, an sciat saltem aliquem de tali delicto infamatum esse; & illo respondente negatiuè; denuo interrogetur, an sciat, quis potuerit omnia scire. Et ita procedere poterit cum aliis. Habitis autem infamia de delicto, vel indiciis sufficientibus ad inquisitionem specialem, fieri poterit sub infrascripta, vel simili.

Forma edicti Inquisitionis specialis, iuxta præfata.

Hæc est quædam Inquisitio, quæ fit, & fieri intenditur per Illustrissimum, & Reuerendissimū D. N. de N. Episcopum N., in, de, & super eo, quod ad aures ipsius peruenit in Inquisitione generali in qua inquirens, de delictis in genere, audiuit in tali vicinia Terræ N. esse publicam vocem, & famam ibidem commissum fuisse homicidium in personam N. de N. siue furtum, &c. ab N de N.. Et volens dictus D. Illustriss. Episcopus, siue dictus D. Vicarius, siuè N. &c. ad cognitionem veritatis deuenire, & cognoscere omnia, & singula à tali delicto emergentia, dependentia, cōtingentia, ac illi annexa, & connexa, vt delinquentem pro sui pæna, & Aliorum exemplo punire valeat. Ideò ne delicta impunita remaneant, contra dictum N. de N. formiter prout de Iure seruatis seruandis procedere mandauit. Quoniā, &c. Et ita, &c. omni, &c.

N. *Notarius Curiæ, &c.*

Quod si ex inquisitione generali non resultauerit infamia delinquentis, sed aliqua indicia, ponantur illa eodem modo, quo fuerint habita, & tunc loco verborum: *in tali vicinia Terræ N. esse publicam vocem, & famam, &c.* dici debet ver. gra. *Et dū tali delicto ex eadem generali inquisitione graue indicium resultat contra dictum N. de N. ex eo, quod eodē tempore, quo prædictum homicidium fuit perpetratum, ipsemet N. de N. visus fuit in eodem loco in manibus habens gladium euaginatum sanguine cruentatum, vna cum veste, & manibus similiter sanguine madefactis, in facie pallidus, & fugā arripiens*; vel huiusmodi, prout veritas fuerit habita; & postea dici poterit. *Et volens, &c.*

Quando verò ex generali Inquisitione non resultarent, nec infamia, nec indicia; Sed semiplena tātum haberetur probatio, quia fortè vnicus testis omni exceptione maior

maior deponeret, se propiis oculis vidisse N. de N. occidisse N. de N. gladio multis vulneribus inflictis, tam punctim, quam cæsim, & etiam vidisse eumdem ex illis vulneribus illicò mortuum fuisse; tali casu loco prædictorum verborum, dici debet: *& de tali homicidio, & de eadem generali Inquisitione oritur semiplena probatio contra N. de N. ex eo, quod testis vnus omni exceptione maior testatur vidisse proprijs oculis prædictum N. de N. percutere gladio talem occisum, & illum ex tali percussione, & vulneribus mortuum esse. Et volens,&c.* vt supra.

74 Quod si contra aliquem præcesserit infamia, vel clamorosa insinuatio, quod aliquod delictum commiserit, absque eo, quod in generali Inquisitione de illo indicium, vel infamia, aut semiplena probatio habita sit; sed extra actum generalis Inquisitionis; tunc incipi potest processus, sub sequenti, vel simili.

Forma initiandi processum à Notario causæ, quando per viam Inquisitionis proceditur.

Cum ad aures Illustriss. & Reuerendiss. Domini Episcopi N. siue *Perillustris, ac Reuerendiss. D. Vicarij Generalis N.* siue *Admod. Reu. Patris Guardiani, seù Rectoris Conuentus Sancti N. loci N.* siue *Prouincialis dicti ordinis N. &c. peruenerit fama deferente, clamorosaque insinuatione præcedente, quod N. de N. homicidium commiserit in personam miserabilis quondam N. de N.* vel *quod furtum fecerit in domo N. de N.* & sic de reliquis. *Vt publico bono consuleret, & officij sui munere fungatur, inquisitionem super huiusmodi, ac super annexis, & connexis, emergentibus, & dependentibus instituere, & formare decreuit, a que curauit;* & si Iudex Regularis fuerit; qui indiget Assessore, addatur: (*vna cum D. N. de N. Assessore electo,*) *ad effectum, vt cognita veritate in Aliorum exemplo, & ne delicta remaneant impunita, delinquentem punire valeant. Actaque hæc incipiunt in Palatio Episcopali N.* siue *in ædibus N. de N. loci N.* siue *in Monasterio, vel Conuentu S. N. loci N. die.... Mensis.... Anni....*

N. Notarius, seù Actuarius Assumptus, &c.

75 In Aliquibus verò Tribunalibus Processus per viam Inquisitionis inchoari solet, prout sequitur, videl.

Forma Inquisitionis generalis, quoad Personas; specialis verò quoad delictum.

Hæc est Inquisitio, quę fit, & fieri intenditur per Dominum N. Iudicem, &c. ex officio, arbitrio, & balia, contra omnes, & singulos illos, qui de tali tempore, &c. in tali loco, &c, Titium occiderunt, vel occidentibus auxilium consilium, aut fauorem præstiterunt, &c. super quibus omnibus, & singulis, connexis, ac dependentibus ab eisdem, & penitus extraneis dictus Dominus N. Iudex inquirit, & procedere intendit, ac condemnare, & punire repertos culpabiles, secundum formam Iuris, &c. Die tali, &c. inchoata, & formata fuit, &c. N. Iudex, &c. locus † sigilli, N. Notarius, &c.

76 Forma Inquisitionis specialis, quoad Personas, & quoad delicta ad formam monitorij Romanę Curię.

Hæc est quædam inquisitio, seù titulus inquisitionis, quæ fit, & fieri intenditur per Dominum N. Iudicem N. &c. ex mero officio, auctoritate, potestate, arbitrio, atque balia ad denunciam N. vel *ad querelam N. & ad instantiam Domini Promotoris Fiscalis contra, & aduersus N. de N. de loco N. territorij N. incolam Ciuitatis, seù Terrę N. homicidam, in, de, & super eo, quod fama publica præcedente et clamosa insinuatione sic referente, non quidem à maleuolis, et suspectis; sed potius ab honestis, & veridicis hominibus, & personis, non semel tantum, sed sæpè, & sæpius ad aures, & notitiam dicti Domini Iudicis, etiam per modum Notorij, auditu, relatuque peruenit, quod cum alias de anno ... mense ... N. de N. reperiretur in loco N occasione, &c. nulla legitima saltem causa subsistente, aggressus fuit, &c. eundem N. de N. in loco N. propè domum N & animo diabolico ductus scienter, dolosè, & appensatè illum occidit ictu scopli, & cum esset ibi humo postratus multa vulnera illi dedit in capite, & in brachio dextero, ex quibus vulneribus illinc ad tres horas mortuus est & deinde illius cadauer Ecclesiasticæ Sepulturæ traditum fuit in Ecclesia S. N dicti loci N.; dictus verò N. de N. post dictum delictum perpetratum dedit se in fugam, rebusque aliis, &c. & prædicta omnia facta, & perpetrata fuerunt per præfatum N. de N. animo, & intentione, loco, & tempore, quibus supra, pœnas propterea legum, Sacrorum Canonum, & Apostolicarum Summorum Pontificum constitutionum, ac statutorum temerè, & damnabiliter incurrendo, &c. & prout latius, &c. super quibus omnibus, & singulis, &c omn, &c. Die tali ... Mensis ... anni ... Inchoata facta, & formata fuit, &c.*

N. Iudex, &c. *N. Notarius, &c.*

77 Notandum est secundò, quod cõstito priùs de corpore delicti, vt dictum est, capitur informatio examinando testes; vt infrà adnotabimus *sect. seq in fin.* & posteà, si reus carcerari non potuerit, quia fortè aufugit, formatur citatio quædam, quæ communiter dicitur Inquisitio, quæ formari debet iuxta proprium Tribunalium, & locorum stylum, quia diuersimodè fit,

(se-

secundum verò stylum Romanæ Curiæ fit monitorium, vt dicem. infrà sect. 15. n. 5.) cuius tenor inseritur in citatione ad se excusandum de delictis in dicta Inquisitione seu monitorio intentatis, vt docet Clar. in pract crim. §. fin. q. 31. vers. quæro numquid. & ad ipsum Reum transmittitur, vt ait Vitalin. in tract. de malefic. in rubr de citat. num. 11. 22. & 26. cum termino competenti ad comparendum, iux. cap. olim, & cap. fin. de rescript. Foller. in Prax. for. secul. in ver. vel eos verbali. ter citari facia. nu. 22. & dicta Inquisitio scribitur in actis, & debet continere nomen, & officium Iudicis, vt sciat Reus, coram quo comparere debeat ad se defendendū Angel. d. tract. de malefic. in princ. Clar. vbi sup. vers. Per Dominum. & Foller. ibid. num. 4 Nomen Inquisiti, terminum peremptorium. Foller. vbi sup. num. 5. 22. & 40. Vitalin. ibid. num. 11. Pœnam, nisi comparuerit personaliter. Foller. ibid. num. 8. ad se excusandū de delictis. Clar. d. q. 31. vers. quæro modo, tempus commissi delicti. Clar. ibid. vers. quod de anno. de Aliis clausulis agit. Idem Clar. d. q. 31. d. vers. quæro quæ sit forma cum pluribus seqq. de clausula, super quibus, &c. agit Papiens. in form. Inquisit. & glos. super quibus, & ibi Add. lit. A. Farinac. q. 1. pract. crim. num. 30. & seqq. & Clar. loc. cit. vers. super quibus. Debet etiam citatio personaliter exequi, si fieri poterit, alias fiat domi solitæ habitationis. Chartar. in pract. de execut. sent. c. fin. num. 182 Foller. vbi sup. num. 28. Clar. d. q. 31 vers. sed numquid.

78 Qualiter autem sit citatio intimanda, attenditur stylus Curiæ, vel statutum loci, Clar. ibid. vers. dictum est. de styli obseruantia, vide Mascard. de probat. concl. 1339. Qui in criminalibus pro lege seruari debet. Afflict. decis. 301. nu. 5. Menoch. de præsumpt. lib. 2. præs. 8. col. pen. & Caualcan. in Indice suar. decision. verb. stylus.

Et ratio est, quia stylus Curiæ semper est attendendus, vt habetur in l. labeo. ff. de stat. liber. ibi: more agentium sequi, vbi Gloss. exponit verbum: Agentium, idest secundum morem in similibus obtentum ab Agentibus. Est etiam textus in l. 3. §. fin. ff. de testib. in illis verbis diligentia iudicantis est explorare quæ consuetudo in ea Prouincia, in qua iudicat, fuerit, nam si probabitur sæpè, &c. vbi Gloss. in d. verb. sæpè ergo est faciendum, quod sæpe factum est. l. certi C. locat. l. an in totum C. de ædi. plu. q. 2. C. quæ sit long. consuet. l. diligenter. C. de aquæduct. & vsu aquæ lib. 11. & l. fine hærede §. pen. ff. de admin tutor.

Quod procedit, tam in criminalibus, quam in ciuilibus, ita vt si per Iudicem in citationibus nō attenderetur stylus Curiæ, vbi ius dicit, citationes non arctarent citatum, si facta esset contra solitam formam illius Curiæ, & sic excusaretur citatus non comparendo. Vant. in tract. de nullitatib. tit. de nullit. ex defect. citation. n. 74. & seq. & Gratios. Vrbet. in tract. de citationib. tom. 2. cap. 6. num. 404.

Nam si citatio fieret secundum nouam, & insolitam practicam contra antiquam, & cōsuetam formam, qua vsa semper fuit Curia, non teneretur citatus comparere Alciat. de præsumpt regul. 2. nu. 4. in addit. vbi allegat Felin. Ripam. & Iason. in locis ibidem adductis. Marsil. in suis singularib. singul. 118. incip. stylus Curiæ.

Quinimò nulla est citatio facta contra stylum Principis loci. Roland. cons. 39. n. 29. lib. 1. Natt. consil. 594. lib. 3. post Angel. in l. fin. C. de Canon. largition. lib. 10. & Felin. in c. causam quæ il 2. n. 11. de testib. Vbert. loc. cit.

Et (quod magis est) si quis in citatione apponeret clausulas insolitas, puniri posset de falso. per text. in cap. porrecta §. cum igitur de confirmat. vtil. vel inutil. in illis verbis: mandamus quatenus illos, qui tales litteras exhibuerint, in quibus prioratus vel administrationes, tamquam religiosi confirmantur, eosdem punias, tamquam falsitatis. actores. & aduertit Petr. Gherard. singular. 77. incip. clausulæ insolitæ nu. 4. faciunt etiam tradita per Dec. in cap. ex parte num. 6. vers. nota tertio de rescript. vbi ait quod adhuc rescriptum Principis præsumitur falsum, si à communi stylo deuiet, sicuti & Litteræ Apostolicæ contra stylum, habentur pro falsis, vt habetur in cap quam graue de crimin. fals. vbi Summus Pontifex Innocentius III. Attinacensi Episcopo dat regulam cognoscendi Litteras Apostolicas veras à falsis, & falsas à veris, quæ quidem dignoscuntur, si eis non adhibeatur solitus stylus, vt si alicui Episcopo dirigerentur, & diceretur, dilecto filio, cui de stylo dicitur: Venerabili fratri: vel si litteræ directæ fuerint alicui Vicario Generali, & diceretur, Venerabili fratri, cui de stylo dici solet. dilecto filio. & sic de reliquis, vt in eod. cap.

79 Solet aliquando fieri alio modo Inquisitio in delictis leuibus, videl.

Forma Inquisitionis breuior in delictis leuioribus.

Inquiratur ex officio Curiæ, nec non ad querelam, seu ad denunciam N. & ad instantiam N. Promotoris Fiscalis, contra & aduersus N. In, de, & super eo, quod de præsenti anno, &c (& inseratur series facti, vt supra, de monstratum est pro exemplo) *rebusque alijs, &c. & prædicta omnia, &c. super quibus &c. Die... mens... ann... Inchoata, facta, & formata fuit N. Iudex, &c. N. Notarius, &c.*

80 Ci-

80 Citatio autem cum inserto tenore inquisitionis fieri solet in quibusdam Curijs, vt tradit Chart. *de exec. sent. cap. 1. n. 386. & seq.* In aliis verò nō inseritur inquisitio in citatione. Idem Chart. *num.* 388. Sed an vnica citatio sufficiat peremptoria, an verò requirantur plures. vid. Clar. *in d. §. fin. Pract. crim. q. 31. vers. quaero modo.* Tenor verò citationis solet esse, vt sequitur, vel huic similis.

Forma Citationis Inquisiti cum inserto tenore Inquisitionis.

Die... Mens.... Ann.... De Mandato Domini N. Iudicis, seu Gubernatoris N. Instante Domino Promotore Fiscali; Citetur N. de N. exaduerso principalis, quatenus infra triduum proximum, coram praefato Domino Iudice compareat, ad respondendum Inquisitioni contra eum formata, In, de, & super eo, quod cū alias de anno, etc. & sequitur tota series inquisitionis, de qua supra *num.* 73. vsque ibi: *Super quibus, &c.* & sequere vsque ad finem. Deinde concludes) *Alioquin, &c. In quorum, &c. Datum, &c. Die, mense, & anno quibus supra, &c.*

N. Iudex, &c. N. Notar. &c.

81 Deinde fit relatio Nuncij, seu Cursoris, quod citauit Inquisitum, vel personaliter, vel domi, & debet fieri in calce ipsius citationis, quę in Actis est scribenda seriatim, quia est de substantia citationis. Bald. & Salicet. *in l. fin. C. de fer.* Foller. *in Pract. crim. vers fiat relatio nuncij.* Quae relatio est adeò de substātia processus, vt fieri nequeat in die feriato ad honorem Dei. Bart. *n l. si finita §. Iulianus colum. 4. ff. de damn. inf.* Glos. *in l. pen ff. ad Trebell.* Alex. *in l. 1. §. nunciatio col. 7. ff. de non oper nunc.* Bald. *in l. Iudices in vlt. notab. ff de fid. instr.* Hinc est, quod si nō reperiatur descripta relatio per Actuarium in actis, citatio nihil valeret, imò nec sententia, neque potest aliquis contumax dici Paul. de Castr. *cons. 81. col. 4. vol. 3.* Bartol. *in l. hac autem. §. 1. per illū tex ff. ex quib. caus. in possess. eat.* Sufficit tamen si fiat per Nuncium Notario Actorum tantum, sine praesentia Iudicis. Bart. *in d l. si finita. §. Iulianus. col. 3. vers. iuxta praedicta quaero;* & ibi Alexand. ac Imol. Salicet. *in l. eo § super. C. appellat. & in Auth qua supplicatio. C. de precib. Imper. offer.* Et de Iure Regni Neapolitani cautum reperitur *in Regia Pragm. 2.* quae incipit: *Quilibet*, quod relatio tria extrema continere debet, nimirum quod fiat de commissione Iudicis praecedente, de citatione effectiua, & de descriptione in actis, vt constet. Debet autem fieri relatio cum iuramento, & tunc statur dicto Cursoris, an citauerit de persona, vel in domo. Bellamer *dec. 319. & decis. 100.* Est tamen aduertendū, quod si Iudex mandauerit citari reum personaliter, & si haberi non possit, domi, & Cursor relationē fecerit, se citasse domi, & non asserat fecisse diligentiam de habenda persona, citatio esset nulla, & non peteret Iudex ad vlteriorem actum validè procedere in vim dictę citationis. Alex. *cons. 137. incip. In causa & lite. col. 3. vers. praeterea. lib. 2.* Abb. *cons. 84.* Idem esset, si referret simpliciter, se fecisse, prout in mandatis, nam tanquā obscura, neque valeret. Alex. *cons. 2. col. 1. lib. 3.*

82 Solet autem Relatio fieri hoc, vel simili modo, videlicet.

Forma Relationis.

Die... mens... ann... N. de N. ordinarius Cursor, seu Nuncius nostrę Curię N. retulit mihi infrascripto Notario, cum iuramento, se hodie praedicta die citasse N. de N. personaliter repertum, cui dimisit copiam citationis, modo, & forma prout habuit in commissis, &c. Et in fidem, &c. die quo supra, &c. N. Notarius, &c.

Vel Alio modo.

Die, &c. exequuta fuit per N. publicum Nuncium, siue Cursorem, seu Baliuum, vel Mandatarium Curię, (cum exequutores Curiarum diuersis nominibus appellari soleant, secundum propriae regionis morem) *domi dimissa copia*, vel: *ad valuas Curiae affixa copia*, vel *ad locum N. dimissa copia, prout retulit, &c.*

N. Notarius, &c.

83 Vbi verò citatur inquisitus absque inserto tenore inquisitionis, citatio fieri potest hoc, vel simili modo, via.

Forma citationis sine insertione Inquisitionis.

Die.. Mens... Ann... De mandato Domini N. Iudicis N. siuè, &c. instante Domino Promotore Fiscali citetur N. de N. exaduerso principalis, quatenus infra Triduum compareat personaliter ad respondendum inquisitioni cōtra ipsum formatae tenoris, prout in ea, ad quam, &c. Alias &c. In quorum, &c. Datum, &c.

N. Iudex, &c. N. Notarius, &c.

In Curiis Saecularibus quarundam Prouinciarum, in quibus proceditur ad banniendum Reum, fiunt plures citationes de quibus vid. infr. *sect. 18. num.* 5.

84 Est tamen aduertendum, quod ordo supra positus cum formulis inquisitionū in quibusdā in Curiis Ecclesiasticis non seruatur eodem modo, sed diuersimodè, secundum proprium stylum, & morem regionis; Vnde sicut in Curiis Saecularibus post contumaciam Inquisiti, proceditur

tur ad banniendum illum, si compareat infra terminum assignatum, quia si compareat, bannum resoluitur in vim simplicis citationis Scacc. *cap.87.n.38.* Franc. *q crim. 11. nu.101.* sic in Curiis Ecclesiasticis procedi solet ad sententiam excommunicationis, cuius formam, & iudicium videre poteris infr. *to.2.p.5.prax.7.§.2.per tot.* Quodo autem capiatur informatio, seu formetur processus informatiuus in inquisitione, *vid.in sect.seq.in fin.* vbi de accusatione agemus.

Aliquando verò contra Reum contumacem sic citatum, vt supradictum est, si intra terminum præfixum ad comparendum, nihil pro eius parte releuans deductū fuerit, quod ab onere comparendi excusaret, procedi solet in aliquibus Curiis ad sententiæ condemnatoriæ prolationem, secundum delicti, de quo inquiritur, qualitatem; seruatis terminis solitis, de quibus *infrà sect.18.* At verò in huiusmodi materia seruandus est stylus propriæ Curiæ, in qua ius dicitur, à quo nō est recedendum, vt pluries diximus. Reliqua latius inferius dicemus super Practica procedendi in cōtumaciam *sect.18. per tot.* ibi vide, ne error inducatur.

SECTIO III.

De Accusatione.

SVMMARIVM.

1 *Accusationis definitio.*
2 *Accusationis requisita, quæ?*
3 *Libellus an requiratur in accusatione.*
4 *Iudicia criminalia ordinatur sicut ciuilia.*
5 *Annus commissi criminis exprimi debet in Accusatione.*
6 *Mensis in accusatione exprimendus.*
Dies patrati criminis est etiam exprimenda in accusatione.
7 *Locus certus, in quo delictum commissum est, exprimi etiam debet in accusatione.*
8 *Subscriptio in accusatione, an necessaria sit; & qualis.*
9 *Pœna talionis non est amplius in vsu.*
10 *Iuramentum calumniæ in accusatione, an seruetur.*
11 *Accusatio per Procuratorem quandò fieri possit.*
12 *Accusatio omnibus permissa, nisi expressè prohibeatur.*
13 *Concessum intelligitur, quod non est à Iure prohibitum.*
14 *Pupillus, vel impubes accusare non potest.*
15 *Filiusfamilias quando accusare possit.*
16 *Seruus accusare non potest Dominum.*
17 *Libertus neque potest accusare Dominum.*
18 *Mulier neque accusare potest, nisi in quibusdam casibus.*
19 *Officiales maiores neque accusant, neque accusantur, durante officio; secus in officialibus minoribus.*
20 *Clericus, neque accusare potest in criminalibus pœnā sanguinis ingerentibus, nisi cū protestatione, alias efficitur irregularis.*
21 *Milites, an possint accusare.*
22 *Laicus Clericum accusare nequit, nisi in aliquibus casibus.*
23 *Inimicus neque potest accusare inimicum.*
24 *Inimicitia capitalis esse debet; Quę autem sit, arbitrio Iudicis remittitur.*
25 *Pauper neque potest accusare; & quis dicatur pauper.*
26 *Frater fratrem accusare nequit capitaliter.*
27 *Infamis accusare neque potest; imò neque alium infamem, vt num.seq.*
28 *Suam, vel suorum iniuriam prosequi, quando quis dicatur.*
Suorum appellatione, qui nam veniant.
29 *Criminosus neque valet accusare.*
30 *Accusatus, pendente accusatione, accusatorem accusare non potest.*
31 *Excommunicatus neque accusare valet.*
32 *Hæreticus, Schismaticus, Paganus, vel Iudæus neque.*
33 *Absens præsentem accusare nequit.*
34 *Procurator, vel Tutor, aut Alius alieno nomine neque potest; nisi sit illustris Persona.*
35 *Concussor neque potest.*
36 *Calumniator neque.*
37 *Desistens ab accusatione sine abolitione, neque potest.*
38 *Leno neque potest accusare de adulterio vxoris*
39 *Vilis persona neque accusat.*
40 *Transigens, vel paciscens de non accusando, neque potest accusare.*
41 *Transactio de crimine fieri non potest de Iure Canonico.*
Crimen quodcumque est publicum de Iure Canonico.
42 *Pactum de non accusando non tenet.*
43 *Irregularis accusare non potest Sacerdotem.*
44 *Prohibiti accusare de Iure Ciuili, prohibentur etiam de Iure Canonico.*
45 *Repulsus à testimonio ferendo, repellitur etiā ab accusando.*
46 *Litigiosus, vel malè conuersans, aut malè viuens similiter repelluntur.*
47 *Alienigena accusare non potest.*
48 *Conspiratores neque possunt.*
49 *Detractores, neque accusare valent. Sicut neq; Incestuosi, neque malæ opinionis homo. Neque*

que Concubinarius publicus. Neque Histrio.
50 Crimen antiquum post 20. annos accusari nequit.
51 Mortuus accusari nequit, nisi hereticus fuerit, vel lasę maiestatis crimen commiserit.
52 Prohibiti accusare permittuntur in multis casibus.
Casus, in quibus permittitur accusatio etiā prohibitis.
53 Nemo condemnari potest sine accusatore regulariter,
54 Casus, in quibus sine accusatore proceditur.
55 Criminum diuisio, & de quibus accusari possit Crimina publica quæ.
56 Pœna ordinaria criminum, an minui possit per Iudicem.
Primum delictum mitiùs punitur.
57 Delicta, seù crimina priuata, quæ?
58 Notorium crimen quod? & quotuplex.
Factum quotuplex?
Notoria crimina nō requirunt accusatorem, vel denunciatorem.
59 Manifestum crimen, quod?
60 Fama, quæ?
61 Vox, seù Rumor, quis?
62 Opinio communis, quæ?
63 Occultum crimen, quod? & quotuplex. secretum, quando dicatur.
64 Leuia delicta, quæ?
65 Grauia, seù atrocia delicta, quæ?
66 Fornicatio in Clericis est graue delictum.
67 Atrocissima delicta, quæ?
Depositio Clericorum per quę delicta fiat.
Casus, pro quibus imponitur pœna depositionis.
Filia spiritualis, quæ? remissiuè.
68 Incorrigibilis quando dicatur Clericus.
69 Depositio non fit, nisi specialiter caueatur in Iure Canonico.
70 Crimina depositione digna, quæ?
71 Crimina merè ecclesiastica, quæ?
72 Crimina merè secularia, quæ?
Crimina communia, seù mixti fori, quæ.
73 Crimina nominata, quæ? & quę innominata.
74 Clericus accusare post laicos in foro laicali cū protestatione.
Protestatione præmissa potest Clericus accusare in causa sanguinis.
75 Clericus Clericum; imò Superiorem accusare potest.
76 Tempus accusationis quantum duret de Iure Canonico.
77 Exceptionis remedio aliquando crimina prosequuntur in iudicio tripliciter.
Crimina per viam exceptionis opposita, quomodo puniantur.
Testis, cui obijcitur crimen, quam pœnam sustinebit.
78 Exceptio criminis opposita contra electum ad Beneficia, quid operetur?
79 Exceptio criminis ciuiliter opposita, quid operetur?
Testis, cui opponitur crimen repellitur, sed non punitur.
80 Probationes factæ in iudicio ciuili non faciunt fidem in criminali.
81 Exceptio criminis criminaliter opposita, quid operetur?
82 Procurator non admittitur in criminalibus.
83 Criminalis causa, quando dicatur; & quando ciuilis.
Ciuiliter agi etiam potest pro crimine.
84 Criminalis, & ciuilis actio simul principaliter intentari non potest, secus accessoriè.
Criminale iudicium dignius ciuili.
85 Iudicio criminali intentato non potest ciuile intentari.
86 Confessio criminis incidenter facta, quid operetur?
87 Captus in flagranti crimine Iudici est presentandus.
88 Flagrantia criminis facit, vt quilibet ita delinquentem capere possit.
89 Clericus in flagranti crimine repertus capi potest, etiam à laicis, dummodo ad Iudicem Ecclesiasticum ducatur.
90 Ordo Iudiciarius non seruatur in causa flagrantię criminis.
91 Practica seruanda cum capto in flagranti, quæ?
92 Pœna delicti exequi potest contra repertum in flagranti, sine sententia.
93 Notorium crimen committens, & in flagranti captus pari pęna puniuntur.
94 Capti in flagranti detineri non possunt vltra 20. horas.
95 Libelli Accusatorij forma, seù querela, vt alicubi dicitur.
96 Citationis testium forma in criminalibus.
97 Relationis Cursoris forma de executione citationis.
98 Examinis testium forma pro Curię informatione.
99 Pręsentationis capti in flagranti forma.

1 TErtius modus procedendi in causis criminalibus, est per viam accusationis, *vt dix. sup. in Pręfat. pręsentis practic. crimin. num.* 11. Ideò de more plura erunt à Nobis examinanda pro pleniori materiæ notitia. Et Primò, quid sit Accusatio. Secundò, Quæ sint eius requisita. Tertiò, An quilibet accusare possit. Quarto, An sine Accusatore possit Iudex aliquem condemnare. Quintò, Quænam crimina accusari possint.

Quoad primum notandum est, quod accusatio est delatio alicuius criminis ad vin dictam

dictam publicam, legitima interueniente subscriptione. ita communiter definitur per Doctores, vt testatur Felin. *in rubric. de accusation. num.* 3. quem refert, & sequitur. Gigas. *de crimin. lesæ maiestat. fol.* 58. *q.* 1. *nu.* 4. & Marian. *in d. rubr. de accusat. num.* 1. dicit etiam de communi. vide Decian. *in tract. crimin. tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 1. *per tot.* Scacci *eod. tra. cap.* 51. *num* 1. *tit. de libell. accusat.* Baiard. *ad Clar. q.* 12. *num.* 1.

2 *Quoad secundum*, est notandum, quod plura sunt requisita, quæ accusatio habere debet, de Iure, & regulariter loquendo, quia hodie ex generali consuetudine sublatæ suna ferè omnes solemnitates, & formæ accusationum, vt ait Clar. *in pract. crimin.* §. *fin. d. q.* 12. *vers. Item quæro.* ibi: *sed hodie eum ex generali.* Hæc autem requisita ad septem substantialia reducuntur per Doctores, quę sunt scriptura seu libellus accusatorius, Annus, Mensis, locus commissi delicti; Nomen Accusatoris, & Accusati; Iudicis: atque species commissi criminis, *vt ex text. in l. libellorum ff. de accusat.* probant Gandin *in tract. malefic. rubr. qualiter fiat accusatio num.* 3. Angel. *de malefic in verb ad querelam Titij. num.* 55. Boss. *in pract. crim. tit. de accusat num.* 2. Marant. *in spec. aur p.* 6. *memb.* 4. *nu* 16. Clar. *in pract. crim* § *fin d. q.* 12. *vers. pręterea, & vers Dixi etiam* & ibi Baiard. Scacc. *lib.* 1. *de iudic. cap.* 51. *num.* 1. & Alii. Nos verò de singulis aliqua percurremus ad quæ reducendo alia, omnia prælibabimus.

1 *Primum igitur* requisitum est, quod accusatio fiat in scriptis *iuxt. tex. in d. l. libellorum. ff. de accusat.* quia etiam in foro Canonico debet accusatio fieri cum eisdem fere solemnitatibus, quibus fit in foro ciuili laicorum, mutatis tamen mutandis. Vnde sicut in foro laicorum dicitur *Regnante N. Rege N.* In foro Ecclesiastico dicitur: *sub Pontificatu N. Papę* N. *& sub administratione, & regimine N. Episcopi N. & sub Vicariatu N.* cum nomine Accusatoris, & Accusati, & cum anno, mense, die, loco, &c. de quibus habetur *in cap. per scripta.* 2. *q.* 8. §. *libellorum,* vbi Archidiac. & Alij.

3 Et sic patet, quod In accusatione criminali requiritur libellus, siue agatur de crimine ciuiliter, siue criminaliter, *vt in d. l. libellorum,* vbi de hoc, quæ est *cap. Accusatorum, cum seqq.* 2. *q.* 8. *& cap legum* 2. *q.* 1. *& cap super his de accusat. & l. fin. ff de priu. delict. l. fin. C de furt. & l.* 2. *&* 4. *C qui accusar nonposs.*

Quod fallit in illis casibus, in quibus procedi potest sine accusatore, de quibus inferius, qui notantur. *in cap. vnic. vt ecclesiast benef.* Et in crimine abigeatus. *vt in l.* 1 *C. de abigeis.* in his enim nō est necessarius libellus inscriptis. In aliis verò semper est necesse, vt accusatio fiat in scriptis, vt docet Bart. *in extrauagant. Ad reprimendum. in verb. per inquisitionem. numer.* 33. & est communis sententia DD. vt testatur Cardin. *in cap. de accusatione col.* 6. *vers ponitur etiam.* 2. *q.* 8.

4 Et ratio est, quia Iudicia criminalia regulantur ad instar ciuilium, quando aliter in Iure cautum non reperitur; vnde sicut in ciuilibus requiritur libellus. *vt in Auth. offeratur. C. de lit. contest.* quæ est. *cap. si testes.* § *offeratur.* 3. *q.* 3. *& cap.* 1. *&* 2. *de libell. oblat.* Ita & in criminalibus, vt tradit Speculat. *lib.* 3 *de libell. conception.* §. 9. *in princ.*

Est benè verum, quod hodie seruatur in practica ferè per totam Italiam, vt non accusatio solemnis, sed quærela exponatur per accusatorem verbaliter tantum, quæ redigitur in scriptis per Notarium, seu Actuarium Curiæ, iuxta sententiam Salicet. *in l. pen num.* 2. *C. de accusat.* & sic non fit accusatio solemnis per libellum, vt fieri solebat antiquitùs, sed eius loco successit quærela. Clar. *vbi sup q.* 10. *vers scias autem:*

5 *Secundum requisitum*, est tempus commissi criminis, ideo in accusatione exprimendus erit annus, *vt habetur in d. l libellorum* canonizata *in cap. fin.* §. *libellorum* 2. *q.* 8. vbi etiam cauetur exprimi debere alia necessaria. ita Gandin *vbi sup. num.* 6. quem refert Angel. *ibid. nu.* 3. Clar. *loc. cit. & q.* 31. *vers. quod de anno*, vbi de communi. Farinac. *q.* 1. *num.* 12. & Carauit. *sup rit. Magnæ Cur. Vicar.* 20. *n.* 4. Et hoc locum habet, etiam in iudicio inquisitionis, vel denunciationis Clar *vbi sup* & Scacci *in d. cap.* 51. *n.* 20. latè Misinger. *centur.* 1. *obseruat* 32. & 33. Imò etiam in crimine falsi exprimi debet tempus certum commissi criminis, secundum Boss. *in tit. de inquisition. num* 9. quem sequitur Scarlat. *tom.* 1. *consi. crimin. consi.* 118. *num.* 2. Fachin. *controuers. Iur. cap.* 14. *in fin. lib.* 9. quamuis Alij contrarium teneant contra Boss. vbi supra, vt sunt Menoch. *consil* 100. *numer* 81. *& seq. lib.* 1. Cæphal. *consi* 304. *num.* 114. *lib.* 3. Rim. Iun. *consi.* 18. *num.* 7. *vol.* 1. *vbi de communi* Farinac. *d. q.* 1. *num.* 13. *in fin* & Alij lati per Fach. *d. cap* 14 *in princ.*

In leuibus tamen criminibus, & in delictis successiuis non est necessariò exprimendus annus, & mensis, vt tenuit Rot. Roman. *decis.* 421. *nu.* 2. *p.* 1. *diuers.* & Scacc. *d. cap.* 51. *num.* 3. *& num.* 4. vbi etiam dicit, annum desumendum esse non à die commissi criminis, sed à die Natiuitatis Domini nostri Saluatoris.

6 *Tertium requisitum*, est vt exprimi debeat mēsis, quo commissum fuit delictum. *d l. libellorum, & d cap. fin.* §. *libellorum.* Farinac. *d. q.* 1. *num.* 12. vbi concordantes alle-

gat. Scaccia. *d. cap.* 51. *num.* 13. vbi dicit hoc difficultatem non habere, & Vulpell. *respons.* 14. *num.* 13. & talis specificatio mensis in accusatione est adeo necessaria, vt si ipsius demonstratio falsa fuerit, processus vitiaretur, cum mensis sit de substantia, & forma iudicii accusationis, vt post Baldum & Alios, quos allegat, firmat Baiard. *ad Clar. q.* 66. *num.* 22.

Sed numquid dies patrati criminis exprimenda sit in accusatione? Respondetur in hoc discordare Doctores. Alii enim asserunt, diem certam exprimendam esse, vt sunt Boss. *in tit. de inquisit. num.* 91. *in fin.* Mascard. *de probat. conclus.* 28. *num.* 5. *vol.* 1. Grat. *consil.* 59. *nu.* 13. *vol* 2. Farinac. *consil.* 86. *num.* 59. & latè Ioan. Botr. *cons.* 2. *num.* 3. *& seqq.* Alii verò negatiuam sententiam tuentur, simpliciter asserendo, quod dies non sit necessaria, & eorum sententia corroboratur ex tex. *dicta l. libellorum* in illis verbis: *Nec autem diem, nec horam inuitus, &c.* ita Ant. Gomez. *in tract. de delict. tit. qualiter formetur accusatio nu.* 4. *in fin.* Gig. *de crimin. las. maiest. tit. qualiter in crimin. læs. maiest. proced. lib.* 1. Farinac. *d. q.* 1. *num.* 18. *vbi de communi* Mysinger. *centur.* 2. *obseruat.* 40. Alii autem tenent tunc solum exprimendem esse diem, quando Accusatus petierit, vt Accusator exprimat diem certum, quia forte defendere se voluerit, probando negatiuam coarctatam loco, & tempore, quod scilicet eo die erat in alio loco distanti ab illo, in quo commissum fuit delictum, alias nō. Bart. *in l. Is, qui Reus num.* 10. *ff. de public. iud. & in d. l. libellorum in princ. num.* 13. *& in l. arbitraria* §. *si quis Ephesi. num.* 6. *ff. de eo, quod cert. loc.* & ibid. Ias. *post num.* 1. sequitur Boss. *de inquis. num.* 92. Clar. *d. q.* 12. *vers. dixi etiam.* Simanc. *de heretic. cap.* 4. *num.* 4. latè Scacc. *d. cap* 51. *num.* 48. Viu. *commun. opin. in verb. Accusator, vel Fiscus.* Sed horum opinio ab Aliquibus refellitur, asserētes, quod etiam si petatur à parte, vt exprimatur dies, neque tenetur Accusator illam exprimere. Mysinger. *d. obseruat.* 40. Marant. *in Specul. aur. p.* 4. *dist.* 16. *num.* 44. Gomez. *tit. de delict. cap.* 11. *num.* 4. *vers. sed his non obstantibus* vid. Vulpell. *respons.* 14. *num.* 5. *vers. quidquid sit in die* Signorol. *cons.* 244. *n.* 2. Merend. *consil.* 88. *num.* 3. *tom.* 2. *crim.* Quorum tamen opiniones de directo contrarias concordare conatur Farinac. *d. q.* 1. *num.* 20 dicens, quod opinio negatiua procedit, quando Reus petit expressionem diei calumniosè, puta quando talis expressio ei non prodest, quia iam se defendere potest sine diei expressione; opinio verò affirmatiua procedit quando sine tali expressione non potest se defendere, vt si voluerit testes de falso conuincere, probando negatiuam, vel aliam similem defensionem faciendo. Sed cum sit impossibile, quod expressio diei non possit Reo prodesse, ideo Iudicis arbitrio remittendum esse censent. Boss. *vbi sup. numer.* 92. Farinac. *d. q.* 1. *num.* 24. Plot. *consil.* 60. *num.* 17. Simanch. *de catholic. instit. tit.* 4. *n.* 10. Scacc. *d. cap.* 51. *num.* 35. *in fin.* Rot. Roman. *decis. recent.* 431. *num.* 3. *p.* 1. *diuers.* quidquid in contrarium asserat. Thom. Triuisan. *decis.* 20. *num* 2. *& seq. lib.* 2. Alii tradunt, quod si dies, vel hora est de substantia delicti, vt in deambulatione nocturna, quæ prohibita est, sine lumine, post sonum Campanæ, vt in quibusdam locis fit, tunc exprimi debet hora diei certa, alias non. Bart. *in d. l. libellorum num.* 12. Angel. *de malef. in verb. de anno præsenti nu.* 5. Gomez. *de delict. d. cap.* 11. *num.* 4. latè Farinac. *d. q.* 1. *num.* 19. Scacc. *d. cap.* 51. *num.* 36. *in fin.* Alii tandem asserunt, quod solemnitates *dictæ legis libellorum* non seruantur de consuetudine, & propterea si expressæ non fuerint, adhuc accusatio sustinetur. Decian. *respons.* 124. *num.* 29. *cum seqq. vol.* 3. *vbi latè.* Veritas tamen est, quod si per partem opponatur, tunc exprimi debeat dies, ad effectum, vt possit se melius defendere DD. communiter, vt testatur Gomez. *d. cap.* 11. *sub num.* 4. *vers. iuxta quod* & ita resolutum fuit per bon. mem Clement. VIII. *in plena signatura gratiæ de anno* 1595. *in vna Gadien. iniuriarum per Acta Begij.* Mascard. *de probat. conclus.* 18. *nu.* 4. *vol.* 1. Clar. *vbi sup. d. q.* 12. *vers. dixi etiam vbi de communi*, & ibi latè Baiard. Bertazz. *cons.* 367. *num.* 3. *lib.* 2. Farinac. *d. q.* 1. *nu.* 20. vbi Alios cumulat, & dicit in iudicando, & consulendo non esse ab hac opinione recedendum. Viu. *com opin.* 29. *num.* 3. *lib.* 1. Vestr. *in Praxtit. de respons. Rei ad positiones actoris col.* 2. Bott. *cons.* 2. *num.* 2 *& seqq.*

7 *Quartum requisitum* de Iure est, vt in accusatione exprimatur locus, in quo crimen commissum fuit, *iuxta textum in d. l. libellorum ff. de accusat. & d. cap. fin.* §. *libellorum* 2. *q.* 8. Plot. *d. consil.* 60. *num.* 3. *&* 7. Decian. *respons.* 18. *num.* 74. *vers. quinto respondeo lib.* 1. Clar. *d. q.* 12. *vers. dixi etiam* Mysinger *centur.* 2. *obseru.* 32. Farinac. *cons.* 86. *num.* 58. *& dict. q.* 1. *num* 12. alioquin accusatio sine loci expressione redderetur nulla. Alex. *in l. edita num.* 13. *C. de edend.* & ibi etiam Dec *nu.* 34. Rip. *num.* 26. & Curt. Iun. *num.* 83. Villalob. *in lib. commun. opinion. litt. A. post num.* 13. & Alii, quos allegat Farinac. *dict. num.* 12. Et Ratio est, quia Reus accusatus non potest se benè defendere, si locus non exprimatur, cum non possit negatiuam coarctatam loco, & tempore probare, neque testes de falso redarguere, & alias proba-

tio-

tiones ad sui defensionem facere. Qui locus describendus est per confines, & cohærentias, puta in platea N. terræ N. ante domū N. vel in territorio N. iuxta viam &c. Angel. *de malef. ver. in Platea communi* Clar. *vbi sup. vers. est autem*. Ioan. Bott. *conf.* 2. *n.* 4. vbi Alios allegat, quod procedit etiam in crimine falsi. Boss. *de inquisit. num.* 90. Scaelatin. *conf.* 118. *num.* 2. *& seqq. tom.* 1. *crim.* Baiard. *ad Clar. d. q.* 12. *num* 4. quamuis in contrarium sentiant quam plures Alii, vt testatur Farinac. *d. q.* 1. *num.* 3. Vnde in re tam graui ad effugiendas Doctorum disputationes, melius erit exprimere locum tempus, & omnes alias circumstantias; & si delictum commissum fuerit de mandato alterius, exprimatur etiam tempus mandati, vltra tempus delicti commissi. Monticell. *in Pract. crim. reg.* 7 *num.* 69. Farinac. *d. q.* 1. *num.* 14. *& num.* 15. vbi dicit de communi, hoc faciendum, etiam parte non opponente, & idem firmat Mysing. *dict. obseruat.* 32. *nu.* 1. Menoch. *de recuper poss. rem.* 1. *num* 473. *& conf.* 100. *num.* 86. *lib.* 1. Quod secundum Aliquos est adeo verum, vt si nō probetur per accusatorem locus delicti, Reus accusatus absolui debeat. Boss. *dict. num.* 90. Clar. *vbi sup. & q.* 31. *vers. quod de anno.* & ita censuit Rota lucensis, vt testatur Magon. *decis.* 54. *nu* 16. vbi declarauit fuisse bene appellatum, & male iudicatum, ob non expressionem loci delicti. Plot. *consil.* 52. *n.* 14. Rim. Iun. *conf.* 723. *nu.* 36. *vol.* 6.

8 *Quintum requisitum* est, quod accusator, secundum Ius Canonicum, se subscribat, obligando se ad pænam talionis, hoc est ad patiendum eamdem pœnam, qua puniendus esset accusatus, si delictum, de quo accusat, probauerit; & similiter promittat, se perseueraturum vsque ad finem causæ. *vt habetur in d. cap. fin. incip. per scripta.* §. *libellorum.* 2. *q.* 8. *& in cap. super his. de accusat.* Et ita seruatur etiam hodie in Curiis Ecclesiasticis, saltem quoad subscriptionem, si non quoad pœnam talionis, vt aduertit Card. *in* §. *libellorum. in fin.* Præposit. *in d. cap. de accusat.* 6. *q.* 8. *col.* 4. *&* 5. Subscriptio, seu vt alii dicunt, inscriptio talis vel similis esse debet: *Ego N. Accusator profiteor me detulisse talem Reum talis criminis, prout in libello & me velle prosequi vsque ad finem causæ; & velle subire pœnam talionis*; quod est conforme. *text. in cap. quisquis* 2. *q.* 8. *& cap. licet de accusat.*

Quod si omittatur talis pœna talionis, non per hoc fiet nullitas processus, quia simplex subscriptio operabitur, vt accusator teneatur subire eamdem pœnam, si nō probauerit, delictum fuisse ab accusato perpetratum. *per cap. qui non probauit.* 2. *q.* 3. DD. communiter. *in cap. super his de accusat.* Gloss. *in l.* 2. *verb. periculi C. de fid. instrum.* Salicet. *in l. qui crimen C. de his qui accusar. non poss.* & Præposit. *vbi sup.* quos refert & sequitur Foller. *in Pract. crim. can. p.* 2. *cap* 4. *numer.* 50. vbi tamen ait, se numquam vidisse fieri dictam inscriptionem, seu subscriptionem, sicut & ego testor, neque illam vidisse fieri in tot Curiis Ecclesiasticis, in quibus fui Vicarius Apostolicus, & Generalis, prout etiam non seruari tempore suo ait Speculat. *lib.* 3. *de accusation.* §. 1. *nu.* 3. Imò licet de Iure communi in foro Sæculari huiusmodi subscriptio facienda esset, *iuxta d. l. libellorum ff. de accusat. & in l.* 3. *C. qui accusar non poss.* & tenent communiter DD. vt testatur Marian. *in d. cap. super his nu.* 19. *de accus.* Bertrand. *conf.* 267. *in princ. lib.* 4. Hodie tamen de consuetudine, neque in foro Sæculari obseruatur, vt fiat talis subscriptio obligando se ad pœnam talionis, vt inquit Speculat. *vbi sup. num.* 4. *in fin* Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *cas.* 322. *num.* 3. Scaccia *d. cap.* 51. *num.* 13. Foller. *in Pract. crim fol.* 136. *post num* 3. Gandin. *de malefic. rubr. qui accusare poss. num.* 38. Boss. *in tit. de inquisit. post numer.* 14. Clar. *in* §. *fin. d. q.* 12. *vers. cæterum hodie.* Caball. *in quæst crim. cas.* 166. *nu.* 2. Grammatic. *sup. constit. Regni fol.* 61. *nu* 11. Afflict. *in constit. Regni incip. pessimam num.* 8. *lib.* 1. Carauit. *in Rit. Magn. Cur. Vic.* 20. *n.* 1.

Est benè verum, quod in aliquibus Curiis Ecclesiasticis cautum est per particulares constitutiones synodales, vt accusatores debeant se subscribere, & obligare se ad probandum crimen sub certa pœna, vt est in Archiepiscopali Curia Neapolitana *constitutio synodalis* 55. *in ordine*, & alibi.

9 At verò, quamuis pęna talionis hodie non seruetur, quia recessit ab Aula de consuetudine, introducta tamen est loco illius pœna arbitraria Iudici, vt tradunt Blanc. *in Pract. crim. fol.* 15. *post num.* 14. Menoch. *de arbitr d. cas.* 322. *num.* 3. *& seqq.* Villagut *in Pract. crim. lib.* 1. *cap.* 6. *conclus.* 1. *circ. princ.* Clar. *vbi sup q.* 13. *vers. cæterum, & q.* 81. *vers. sed quæro* Pegna *in director. inquisitor. p.* 3. *comment* 14. §. *his positis* Afflict. *vbi sup. & rubr.* 12. *num.* 16. *& rubric.* 51. §. *præsenti in princ. & lib.* 2. *earumdem constit. Regni rubr.* 13. *num.* 7. Carauit. *d. rit.* 20. *& rit.* 199. *num.* 2. Et ratio quare forsan non seruatur, est, vel quia ob dictam pœnam talionis, nemo reperiretur, qui accusaret, & sic delicta remanerent impunita, vt inquit Afflict. *in constitution. Regni incip. præsenti lege n.* 1. Gaill. *in pract. obseruationib. de pace public. lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 3. *vers. fin.* Scacc. *d. cap.* 51. *num.* 13 Gomez. *de delict. d. cap.* 11. *num.* 13. vel forsan ex auaritia Iudicum, aut Actuariorum, qui Cancellarias tenēt titulo oneroso affictus,

vt inquit Scacc. *in d. cap.* 51. *num.* 15. *in fin. & num.* 30. cum aliàs de Iure talis subscriptio ad pœnam talionis requireretur, imò esset necessaria. Duen. *reg.* 27. Gom. *d. c.* 11. *num.* 3. Caball. *in qq. crim. cas.* 166. *n.* 1. Pegn. *vbi sup. d. num.* 14. *in princ.* & Scacc. *ibid. n.* 7.

10 *Sextum* requisitum, est quod Accusator iuret, se accusationem proposuisse pro iure suo tantum, non verò animo calumniandi. Bart. *in l. Is, qui reus. ff. de public. iudic.* August. ad Angel. *de malefic. in verb. & ad querelam post num.* 4. *& Apostill. ad eund. in verb. hac est quedam inquisitio post num.* 68. *vers. sexto quaero* Idem dicit Alber. *in d. l. libellorum in princ num.* 11. *ff. de accusat.* Curt. Senior. *de iuram. calumn. in princ num.* 2. vbi de communi testatur, Præposit. *in d. cap. de accusatione* 2. *q.* 8. *col.* 3. & Alii licet Foller. *in Pract. crim. canon. cap.* 4. *num.* 51 dicat se neque hoc vidisse seruari, nisi petente aduersario, quem refert, & sequitur Clar. *in Pract. crim. d. §. fin. q.* 18. *vers. dicit etiam*.

11 *Septimum* requisitum est, quod accusatio proponatur per præsentes, non per absentes, puta per procuratorem. *cap. qui accusare cap. absente, & cap. absens* 3. *q.* 9. quia nomine alieno accusare, multa inconuenientia pareret, & ideo de Iure non permittendum, vt latè tradunt Mar. Soccin. *in cap. veniens num.* 154 *cum seqq. de accusat.* Iason. *in l. post dotem nu.* 70 *ff. solut. matrim.* Gomez. *de inquis. cap.* 12. *num.* 12. vbi de communi Scacc. *in tract. crim. cap.* 101. *num.* 44. *vers. de iure*, & latissimè Addent. ad Farin. *cons.* 55. *litt. A.* & Idem Farinac. *in pract. crim. q.* 99 *num.* 3. *& seqq.* Decian. *in tr. crim. tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 36 *num.* 1. *& seqq.* vbi ampliationes, & limitationes adducunt.

Sed de consuetudine quisque potest per procuratorem, non solum accusare, verum etiam prosequi accusationem. Gaill. *de pac. publ. lib.* 1. *cap.* 10. *post num.* 7. Clar. *q.* 32. *num.* 3. *& num.* 22. Scacc. *in tract. crim cap.* 101. *num.* 44. *vers. de consuetudine* Farinac. *q.* 12. *sub num.* 33. & latè Addentes *ad eumdem in cons.* 55. *litt. A. vers. sed quid sit de Iure.* Carauit. *in Rit.* 108. *num.* 3. *in fin.* & ita seruatur in hac Alma Vrbe regulariter. & in Regno Neapolitano proceditur etiam in muliere coniugata Baiard. *ad Clar. d. q.* 14. *n.* 44.

Si verò ageretur de crimine iniuriarum ciuiliter, quælibet persona poterit per procuratorē agere. Præposit. *in d. cap. absens §. fin.* Nam regulariter accusatio offerri deberet præsente Reo. *cap. Charta* 3. *q.* 9. quia numquam contra accusatum absentem, ad pœnam proceditur *cap. in primis in princ.* 2. *q.* 1. *cap.* 1. *vbi Glos.* 3. *q.* 9. *cap. in nomine domini & cap. de cætero de testib.*

Sunt etiam alia decem requisita in accusatione de Iure, nimirum Regnatio Papæ, Imperatoris, Regis, Indictio, oblatio libelli, subscriptio, conclusio, iuramentū, & alia, de quibus plenè agit Scac. *in d. tr. crim. cap.* 51. *num.* 5. *cum plurib. seqq.* post DD. quos ibidem allegat; sed non omnia seruantur.

12 *Quoad tertium*, an scilicet quilibet accusare possit, notandum erit, quod licet hoc dubium examinare, spectet potius ad Ciuilistas, quam Canonistas, tamen pro habenda pleniori notitia Sac. Canonum, & legum ad perfectam iustitiæ administrationem, magis necessaria cōgerere conabor. Dico igitur, quod regula generalis constituitur, quemlibet accusare posse, nisi expressè à Iure prohibeatur. *l. qui accusare. ff. de accusat.* Facit. *tex in cap. eiiciens* 87. *dist. & §.* 1. *in fin. Instit. de oblig. quæ ex quas, delict. nasc.* quia eum accusatio sit edictum prohibitorium, vt ait Speculator. *lib.* 1. *de acusatore in princ.* (licet Clarus. *in d. §. fin. q.* 14. *in princ.* dicat, esse potius edictum permissorium, quia omnibus permissum est accusare, qui expressè prohibiti non reperiuntur,) succedit communis regula, scilicet.

13 Omne id, quod non est à Iure prohibitum, intelligitur esse concessum. *cap. inter corporalia §. sed neque*, vbi Glos. *in verb. non inuenitur de translat. Episc. l. ab ea parte ff. de probat. cum simil.* Et similiter facit, quod cognito vno de contrariis, cognoscitur, & reliquum. *l.* 1. *verb. intelligemus. ff. de his qui sunt sui, vel alien iur l. si inter me, & te. §. fin. ibi: tuam non esse. ff. de except. rei iudic.* & vtrobique Glos. Vnde cognitis his, qui accusare prohibentur, cognoscuntur illi, quibus permittitur. Qui autem accusare nequeunt multi sunt; Alii quidem propter defectum ætatis, vt pupillus, vel minor; Alii propter defectum status, vt filiusfamilias, vel seruus; Alii propter sexus imbecillitatem, vt mulier: Alii propter eminentiam dignitatis, vt officiales, magistratus, & similes: Alii propter status excellentiam, vt Clericus, vel similes: Alii proreuerentiam, vt Laicus erga Clericum, vassallus erga Principem, filius erga patrem, libertus, aut seruus erga Dominum, &c. Alii propter defectum fidei, vt inimicus, vel pauper, quibus non facilè creditur: Alii propter amorem, vt frater erga fratrē, maritus erga vxorem, & e contra, quia obligantur ad se mutuò amandum. Alii tandem propter infamiam personæ, vt infamis, criminosus; excommunicatus, & similes. Et Alii ob alias causas, quę enumerantur. *in cap. prohibentur* 2. *q.* 1. *& in l. qui accusare ff. de accusation.* de quibus omnibus videndum erit per quæ Iura prohibitum sit accusare singillatim.

14 Et Primò pupillus, vel impubes repellitur ab accusando. *per d.tex.in cap prohibentur 2.q.1.cap. si testes §. inuiti 4 q.2. & d.l. qui accusare. ff. de accus. l. quod infans. ff. de rei vendic.& l. 1.C. de fal.mo.* Limitatur autem, vt possit accusare, si suam, vel suorum prosequatur iniuriam. *l.2.§.pupillus.ff. de accus.* vbi DD. cum auctoritate tamen tutoris, seu cursoris.

Limitatur secundò in crimine læsæ maiestatis, etiam cum tutoris auctoritate. *l. clarum C.de auctor.Pra.*

15 Secundò filiusfamilias, sine consensu patris non potest accusare. *Gloss. magna in l.fin.§.necessitatem verb.imponendam C.de bon. quæ liber.* Cardin. tamen contrarium tenet *in cap. de accusatione col. 9. vers. item secundum 2. q.8.* quod quidem de consuetudine procedit, vt dicit Card. sequitur Bart. *in l.inter liberos §.1.ff ad leg.Iul.de adult.* Vnde sequitur à fortiori, posse filium illegitimũ accusare de morte patris. Bald. *in l.1.n.50. C. qui accus. non poss.* vbi idem firmat de filio spirituali de iniuria facta patri spirituali. Filius autem spurius, adulterinus, vel incestuosus non admittitur ad accusandũ de morte patris, quia cum à lege reprobētur, pro filiis non reputantur. ita communiter DD. apud Felin. *in cap. nonnulli §. sunt & alij num.58.de rescr.* Plaza *lib.1. delictorum cap.41.n.26.in fin.& n.seq.*

16 Tertiò seruus non potest accusare dominum, sicut nec vassallus, nec libertus, nec filius patrem, nec beneficiatus agere contra Ecclesiam,&c *cap.1.cap.accusatores, cap.similiter, cum duob.seqq.3.q.5.cap.prins §.si quis enim 3.q.11.l.hi §. liberti.ff. de accus. l.iniquum, l.pen.l.fin.C.qui accus.non poss.*

17 Quartò neque libertus, *vt in dd. iurib.* & expressius *in cap.liberti 11.q.2 cap.de famulis de sern.non ordinan. & cap.fin.de postul.* & ratio est, quia persona patroni debet illi Sancta videri, sicut & filio persona patris. *l.honori.ff.de obsequ. & ali. patr.præst.l. si manumissor.C.de obseq.pat.præst.* De seruo verò ratio est, quia non habet personam standi in iudicio, cum pro mortuo habeatur. *l.qui testamento §.seruus.ff.qui testam.fac.poss.& l.seruitatem ff.de re iudic*

18 Quintò mulier accusare non potest *cap.prohibentur 2.q.1.cap.de crimine 15.q.3.cap. mulieres de iudic.in 6.l.qui accusare.ff. de accus. & l.de crimine C. qui accus. non poss.* Potest tamen in multis casibus; Quorum

Primus est, quando suam, vel suorum prosequitur iniuriam, prout possunt etiam Alii, qui prohibiti sunt accusare, vt inferius dicemus.

Secundus est, casus in lege Cornelia testamentaria de falsis, & in testamento also liberti paterni, vel materni *l.2.ff. de accusat.l.vxor. l.Senatus, l.non ignorat, & l.de crimine C.qui accusar.non poss.*

Tertius est, casus in lege Iulia de annonis. *l.militem.ff.de accus.l.fin.ff.ad leg.Iul.de annon.& cap præcit.prohibentur 2.q.1.*

Quartus est, in lege Iulia maiestatis. *cap. nullus 6.q.1.l.in quæstion.ff.de accus.*

Quintus est, in crimine suspecti tutoris. *l.1.ff.de accus.Instit.de susp.tutor.*

Sextus est, in crimine sacrilegii. *c. de illa de diuort.c.sicut qui 17.q.4.*

19 Sextò officialis, magistratus,& Alii supremam administrationem habentes accusare non possunt. *l.qui accusare.ff.de accus. cap.prohibentur 2.q.1.* neque similiter accusari. *l hos accusare.ff.de accusat.l.nec magistratus ff de iniur.* nisi deponant officium, *vt in dd. iurib.* officiales tamen minores, & accusare, & accusari possunt, etiam non deposito officio, prout etiam agere, & conueniri valent. *l.quemadmodum §. si magistratus. ff. ad leg. Aquil.d.l.nec magistratus l si filius.ff.de iudic. l.factum.ff.de reg.iur.*

20 Septimò Clericus accusare non potest in criminibus pœnam sanguinis ingerentibus, quia efficeretur irregularis. *c.2. & cap postulasti de homicid.cap. clericis, & c.sententiam sanguinis Ne cleric.vel monach.* Est benè verum, quod si præmittat protestationem, quod non intendit quærelam proponere ad vindictam sanguinis, vtique poterit accusare. *cap. Prælatis,* vbi Abb. Franch. & Alij *de homicid in 6.* sine metu irregularitatis, etiam si certò sciret, quod Iudex Sæcularis pœna mortis accusatum puniturus esset, ita communiter DD. quos plena manu congerit Sayr. *de censur. lib.6. cap.18. num.2.* & Genuens. *in Prax. Archiep.Neapol. cap.35.num 4. & seqq.* & de huiusmodi protestatione vide latè congesta per Couarru. *in clement.si furiosi p.2.§.5.de homicid.in 6.* Nauarr. *in cap.inter verba 11. q.3. corallar.57. & in Manual cap.27.num.226. & cons.3. de iniur. & damn dat.* Lopez. *ad Diaz. in Prax. crimin. canon. cap. 99.* & latius Farinac. *infragment. crim. litt.C.* Quidquid dicat Didac. *in repetit.clement. si furiosus de homicid. fol.314. vers. decimo tertiò his omnibus,* de quo latius *infr.n.74.* an autem cum prædicta protestatione possit esse testis *dicem. infr. sect.4.n.32.*

21 Octauò miles accusare non potest de Iure communi. *cap. prohibentur 2.q.1. l. qui accusare de accusat.* nisi suam, vel suorum prosequatur iniuriam. *l.non prohibentur & l. si crimen. C. de accusat.* Vel nisi in crimine læsæ maiestatis. *l.nullus.ff ad leg.Iul.maiest.quæ est 6. q.2. per tot.* Vel nisi pro annona fraudanda. *l.mulierem.ff.de accus.* Sed hoc hodie non seruatur, cum milites nostri temporis non

non obligantur legibus antiqui temporis, vt aduertit Speculat. *lib. 1. de procuratore §. 1. n. 21.* vid. Nouell. *in tract. ad defensam fol. 73. num. 32.*

22 Nono Laicus Clericum accusare non potest criminaliter. *cap. 1. 2. 3. & 5. 2. q. 7. cap. cum P. de accusat. & cap. de cætero de testib.* nisi suam, vel suorum prosequatur iniuriam Gloss. *in cap. 1. ver. quod verò in summa 2. q. 7. cap. omnibus 4. q. 6. & d. cap. de cætero.* & ratio est, quia præsumitur, ex odio, quod contra Clericum habet, accusare. *cap. laicos, & cap. laici 2. q. 7.* item quia Laicus reuerentiam exhibere tenetur Clerico, tamquam Patri. *cap. oues, & cap. sacerdotes 2. q. 7.* de quo vid. Archid. *in cap. 1. 2. q. 7.* Abb. *in cap. in summa. ead caus. & q.* & Gloss. *ibid.* Imo neque admittitur Laicus ad proponendum crimen contra Clericum, etiam ciuiliter, & est communis sententia DD. vt ait Felin. *in c. ex parte nu. 6. & seq. de testib.*

Limitatur tamen conclusio prædicta in crimine, quod ius publicum respicit, vt si beneficiatus dilapidauerit bona Ecclesiæ quia tunc quilibet Laicus poterit accusare, *arg. tex. illud. 23. dist.* & tradit Ferret. *consil. 183. num. 3.* vbi de communi testatur, & aliam limitationem affert, puta si suam, vel suorum iniuriam prosequatur. *post. n. 4. vers. quinto corroboratur.*

Limitatur similiter si sit bonæ famæ, & conditionis, *cap. clericos 2. q. 7.* & zelo bono ducatur ad Clericum accusandum. *cap. licet Hely de simon.* Clericus verò fuerit malæ & suspectæ vitæ, quia tunc potest Laicus Clericum accusare. *cap. in primis 2. q. 1.*

Limitatur tertiò in crimine hæresis, simoniæ, & læsæ maiestatis. *c. sanè 15. q. 3. cap. tanta de simonia.*

Limitatur quartò in crimine sacrilegij. *cap. si quis suadente. §. qui autem 17. quæstion. 4.* vbi Doct.

23 Decimò inimicus accusare non potest inimicum suum. *cap. 2. 3. & 4.* vbi Gloss. *3. q. 5. & cap. omnes ead. caus. & q. cap. cum oporteat, cap. cum P. & cap. qualiter. 2 de accusat.* Etiam si fuit aliquando, sed de præsenti non est *cap. 1. 3. q. 5. cap. qui crimen. 6. q. 1.*

Quod procedit etiam in eo, qui cum inimico cohabitat, vel de eius domo prodit. *cap. 3. & cap. accusatores 2. qu. 5. cap. repellantur de accus.* quia præsumitur etiam ille inimicus. *cap. testes,* & ibi Gloss. *4. q. 2. cap. si inimicus 93. dist. c. insinuante de offic. deleg. & l. liberti C. de in offic. testam.*

24 Inimicitia autem esse debet capitalis, non leuis, quia aliàs nullus admitteretur ad accusandum, cum quilibet ad subterfugiendum, diceret accusatorem esse inimicum, in fraudem legis. *cap. Inquisitionis. de accusat. cap. per tuas. de simon.*

Ita cõmuniter tenent DD. vt dicit Berous in *cap. 1. de accusat. num. 47. et seq.* Angel. *de malefic. in ver. & ad querelam. post num. 47.* vbi Apostill. Quod etiam tenet Felin: *in cap. cum oporteat. post num. 8. de accus.* in teste inimico capitaliter.

Quæ autem inimicitia dicatur capitalis, remittitur arbitrio Iudicis. Io Andr. *in Gloss. d. cap. cũ oporteat.* quem sequuntur cõmuniter DD, vt ait Marsil. *in l. 1. §. præterea n. 53. ff. de quæst.* & Felin. *in cap. repellantur. num. 3. de accusat.*

25 Vndecimò repellitur ab accusando Pauper, quia lex non multum confidit in eo, cum propter necessitatem pecunia corrumpi facilè possit. *cap. prohibentur, & cap. in primis. 2. q. 1.* & ille dicitur pauper, qui non habet in bonis quinquaginta aureos. *l. nonnulli. C. de accusat.* vbi Glos. dicit, quod si talis pauper sit bonæ vitæ, de cuius fide dubitari non possit, benè poterit accusare, quam sequitur Berous. *in d. cap. 1. post n. 54. de accusat.* & Alii.

26 Duodecimò, Frater non potest fratrem, vel sororem criminaliter accusare de enormi crimine, aliàs pœna exilij puniendus erit. *l. si magnum, & l. si sororem. C. qui accus. non poss.* Fallit tamen in crimine læsæ maiestatis. *l. pen. C. eod. tit.* Item in crimine hæresis. *cap. legis 23. q. 8. cap. litteras de præscr.*

27 Decimotertiò, Infamis accusare prohibetur. *cap. querendum, & cap. si qui sunt. 2. q. 7. cap. infames. & cap. qui crimen. 6. q. 1. cap. in primis circ. fin. 2. q. 1. cap. canonica, cap. similiter, & cap. seq. 3. q. 5. cap. pen. 3. q. 4. & l. qui de crimine. C. de accusat.* Et hæc conclusio procedit in omni genere infamiæ. Quod limitatur, si suam, vel suorum prosequatur iniuriam. *cap. omnibus. 4. q. vlt. cap. de cætero. de testib.* & similiter in alijs casibus, in quibus possunt regulariter accusare omnes prohibiti, de quibus infra *nu. 50.*

28 Sed quæritur hic, quando dicatur prosequi iniuriam suorum?

Respondetur, quod tunc est, quando prosequitur iniuriam eorum consanguineorum, qui pro eo testimonium dicere non possunt, qui secundum leges sunt vsq; ad septimum gradum. *l. 3. & l. lege Iulia, ff. de testib. l. si fœmina pen. C. ad Senat. consf. Turp.* Hostiens. autem suos dicit eos, de quibus *in l. 1. & 2. circ. princ.* quem refert Io. Andr. in Glos. *cap. de cætero. de testib.*

Sed qui veniant appellatione suorum, vide Rot. *decis. 460. de renunciat. in nouis.* & Barbos. *in tract. de appellatiua verborum vtriusque Iuris significatione appellatin. 257. nu. 4.* vbi *multos DD. congerit.*

Et

Et aduerte, quod neque admittitur infamis ad accusandum alium similiter infamem. *cap. qui crimen. 6. q. 1.* nisi priùs ipsum tolerauerit. *cap. nulli. de accusat.*

Hæc tamen, quæ dicta sunt de infami, duplicē sensum habere possunt; vel enim intelliguntur de infami infamia Iuris, vel de infami infamia facti. Item vel de Iure Ciuili, vel Canonico; ideo distinctè loquēdo, dico, quod infamis infamia Iuris ab accusando repellitur, tam de Iure Ciuili, quam de Iure Canonico. *cap. infames. 6. q. 1. l. qui accusare. C. de accusat.* Infamis verò infamia facti repellitur de Iure Canonico, sed non de Iure Ciuili. DD. communiter apud Beroum. *in d. cap. 1. num. 44. de accusat.* Viuius *in lib. commun. opinion. in verb. accusare non potest.*

Quis autem dicatur infamis infamia Iuris, & quis infamia facti, dicemus latè infra in *sect. seq. n. 14 cum seqq.*

29 Decimoquartò, criminosus repellitur ab accusando, vt si sit homicida, maleficus, fur, sacrilegus, raptor, adulter, incestuosus, veneficus, periurus, raptor, virginum, falsus testis, &c. *cap. similiter; capit. constituimus. 3. q. 5. cap. quisquis. 2. q. 8. & cap. si quis à vero cum seqq. 3. q. 4. cap. qui siue, & cap. postulatus. 3. q. 7. cap. à Nobis. de except.* Quod intelligi debet de criminoso, quæ fuit alias de crimine accusatus, & nomen eius receptum fuit inter reos. Imol. *in l. Is, qui reus num. 17. ff. de public. iudic.* vbi dicit, posse accusare de maiori crimine, nō de leui; etiam suum accusatorem, dummodo suam prosequatur iniuriam. Et idem dicit Marian. *in cap. 1. post num. 73. vers. aduerte etiam de mut. petit.* Imò etiam quod nunc nō sit criminosus, sed tantum fuerit prius, neque poterit accusare. *cap. qui crimen 6. q. 1.*

30 Decimoquintò, Accusatus de publico crimine, pendente appellatione reaccusare non potest accusatorem, nec alium. *cap. neganda. 3. q. 11. cap. 2. in fin. 4. q. 1. c. fin. de testib. & l. Is, qui reus ff. de public. iudic. & l. negāda. C. qui accusar. non poss.* Soccin. *in cap. ex litteris num. 64. in princ. de mut. petition.* & ibi DD. communiter. Angel. *de malefic. in verb. & ad querelam Titij num. 19.* Nouell. *in tract. ad defensam cap. 2. num. 23.* Decian. *in tractat. crimin. tom. 1. lib. 3. cap. 33. vers. quod accusatus;* vbi ait, hoc haberi pro regula generali; & ratio huius ponitur. *in l. si quis Reus. ff. de public. iudic.* quia tunc accusatus non moueretur ad accusandum zelo iustitiæ, sed ad vindictam sumendam. Neque debet alium inculpare, antequam se purget. Soccin. *vbi supra.* Baiard. *ad Clar. quæst. 10. nu. 9. in fin.*

Quę conclusio à fortiori procedit in paribus delictis, vt si coniux adultera accusare voluerit coniugem virum de simili crimine adulterii, nam tali casu repellitur. *cap. pen & cap. fin. de adul. er.* quia tendunt ad eundem finem. *l. si. filium. C. de liberal. caus.* Din. *in cap. in pari causa. de regul. iur. in 6.* Marsil. *in singul. 234.* Decian. *vbi suprà num. 1. in fin.*

Idem dicendum in delictis ād eumdem finem tendentibus, quamuis sint specie diuersa, nam tunc neque admittitur accusatus ad accusandum; prout si maritus accusauerit vxorem de adulterio, vxor accusare non poterit ipsum de lenocinio. Decian. *loc. cit. num. 2.* Vel si fracta sit pax inter duos facta cum appositione pœnæ, quando vterque pacem fregit, nam tunc non poterit vnus alterum accusare; cum licet sint facta diuersa, tendunt tamen ad eumdem finem. Bald. *in l. cum mulier col. 2. vers. sextò opponitur. ff solut. matrim.* vbi in octaua oppositione ait, quod si quis clàm & cum violentia ædificauerit in alterius præiudicium; Si Alter clàm, & violenter dextruxerit, non poterit alterum accusare, quia licet facta diuersa sint, tendunt nihilominus ad eundem finem *l. si alius. §. est & alia, & l. si tutor. §. si ad ianuam ff. quod vi, aut clam.* Decian. *vbi sup. n. 4. in fin.*

Et similiter eò fortius procedit conclusio, quando nomen Rei accusati receptū est inter Reos; nam tunc accusatorem accusare nequit. *per tex. in d. l. si quis reus ff. de public. iudic.* Soccin *in d. cap. ex litteris num. 69. de mut. pet.* Bald. *in l. cum mulier. opposit. 11. ff. solut. matr.* Decian. *loc. pracit. num. 14.* Clar. *q. 14. vers. tertius est casus.* ibi: *postquam autem.* Farinac. *q. 12. num. 23.* vbi de communi. Aduertūt tamē omnes, vt reaccusare possit, si nomen accusati non fuerit adhuc inter Reos receptum latè Marant. *in spec. aur. p. 4. dist. 6. num. 48.* Galganett. *in glos. ad statut. Vrbis lib. 2. cap. 77. num. 20.*

Fallit tamen prædicta cōclusio si suam vel suorum prosequatur iniuriam, nam tunc poterit accusare quemcumque de quocumque crimine, siuè maiori, siuè minori; siuè eius nomen sit inter reos receptum: sinè non. *arg. l. Is, qui indicio. ff. de accusat. vbi DD. & l neganda. C. qui accusare non poss* Speculat. *lib. 1. de accusator. §. 1. num. 26. in fin* Clar. Farinac. & Alii vbi sup.

Sed in Regno Neapolitano indistinctè in criminalibus fit ista reconuentio, idest quod accusatus possit suum accusatorem reaccusare, quia nullus admittitur ad accusandum, nisi suam, vel suorum prosequatur iniuriam. *Per Ritum Magnæ Curiæ Vicariæ 14. incip. Item quod nullus laicus, & rit. 324.*

qui est nouissimus, & aduertit Marant. *in specul.aur.p.4.dist.6. num.* 57. *&* 64. vide Carauit. *super rit.* 193. & Grammat. *sup.constit. Regn.fol.65.col.3.in fin.* vbi multa practicabilia inuenies.

31 Decimosextò, Excommunicatus accusare non potest. *cap.nullus,& cap seq. 3. q.4.cap.1.& 2. quarta q.1. cap. exceptionem. de except. & cap cum dilectus de accusat.* Quæ cõclusio procedit, etiam de Iure ciuili, & ita tenent communiter DD. vt dicit Plaza. *lib.1 delictorum. cap.44.num.*10.

32 Decimoseptimò prohibetur accusare hæreticus, schismaticus, paganus, vel iudæus, vel qui conuenticula cum illis facit, vel qui fidem simulat, *cap.1. 4.q.1. cap. pagani 2.q.7.* Nullus enim ex his accusare potest Christianum Catholicum, propter odium, quod habent in Religionem.

33 Decimooctauò absens accusare non potest præsentem, & è contra. *cap.1. & c.per scripturam 2.q.vlt. cap. in primis vers. quia igitur 2.q.1. cap. absens, & cap.seq.2.q.9. cap.à nobis.qui matr. accus. poss. & l.absente C. de accusation.& inscr.*

34 Decimononò procurator alieno nomine accusare non potest, & idem dicitur de tutore, & curatore, & de omnibus alijs, qui alieno nomine accusare voluerint. *cap.super his in fin.de accusat cap. tua de procurator.l.pen.§. ad crimen.ff de publ. & l.2. C.qui accusar.non poss.* & dictum est suprà. Quod limitatur in personis illustibus, nam ipsæ possunt per procuratorem accusare, *l.pen.& in Auth quod ius C.de procur.*

35 Vigesimò concussor, idest recipiens pecuniam ab aliquo vt accuset alium, vel vt non accusaret. *cap. concussionis 1.q.1. l.generaliter.& l.veluti ff.de verb.oblig.l.eadem.§.1. ff.ad leg. Iul. repet.* Et talis accusans punitur pœna concussionis, *vt in d cap. concussionis.* & pœna falsi. *l.1. §.1. ff. ad leg. corn.de fals.* Item actione in factum de calumnia. *l.1.ff. de calumn.* Item tenetur lege Rhemmia. *l.1. ff.ad Turpillian.*

36 Vigisimoprimo calumniator repellitur ab accusando, *c.similiter,& c. seq.3.q.5. & l.sicui.§.eisdem.ff.de accusat.*

Quod ampliatur etiam in eo, contra quem est suspicio calumniæ, vt qui subornatus falsum testimonium tulit. *c.consanguineorum 3 q.5.l alij.ff de accus.*

Fallit tamen, quando suam, vel suorum prosequitur iniuriam, & in crimine læsæ maiestatis.

37 Vigesimosecundò repellitur etiam ille, qui alias accusauit, & destitit ab accusatione, sine abolitione. *cap.si quem §.notandum. vers. destitisse 2.q.3.l.2.ff. ad Turp.& l.si ea C.qui accus.non poss.*

Fallit in crimine læsæ maiestatis, & si suam, vel suorum iniuriam prosequatur.

38 Vigesimotertiò leno accusare non potest de adulterio. *c. requisisti §. quod si 33. q.1.& l.cum mulier.ff.sol.matrim.*

Quod limitatur, si, qui accusatur, non est liber. *l.quoniam C.eod.tit.* Vel si nomen rei receptum fuerit inter reos, idest post litis contestationem. *l.2.§.1. ff.eod. & d. l.cum mulier.* vel si est intra quinquennium commissi criminis. *l.ita C.de adult.*

39 Vigesimoquartò vilis persona neque potest accusare. *cap.in primis 2 q.1. cap. cum in tua de sponsal.cap.licet Hely, & cap.seq. de simon.*

40 Vigesimoquintò transigens, vel paciscens de crimine priuato non accusando accusare nõ potest, quia trãsactio fieri permittitur etiam in crimine capitali, excepto crimine adulterij, de Iure ciuili loquendo, in alijs verò criminibus publicis, quæ pœnam sanguinis non ingerunt, non licet transigere, præterquam in crimine falsi. *cap.si quem §.preuaricator vers.in omnibus causis* vbi latè Gloss *2.q.3.l.transigere C.de transact. l.querelam C.ad.leg.cornel.de de fal*

41 De Iure verò Canonico in nullo crimine fieri potest transactio, quia secundum illud, nullum crimen ingerit pœnam sanguinis, *cap.his, à quibus 23.q.8.* Neque super priuato, quia secundum Canones omne crimen est publicum. Gloss. *in dict. cap.si quem ver.in ombus et in cap.infames,* (vbi enumerantur viginti species personarum infamium,) *ver. fures 6.q.1. & in cap.1. vt. gratiam vers pro motu Iudicis de collusion.detege.* & dicem. infr. *num.* 57. ideo non fit transactio.

42 Vnde si Clericus pactus est non accusare Prælatum suum de aliquo crimine commisso, non valebit tale pactum. *cap. Ecce.24.q 3.* & sic non obstante pacto, etiã iurato poterit adhuc superiori reuelare. *cap.quia plerique de offic ordin. in 6.* non enim est obligatorium, quia turpe est, ne de crimine agatur, etiam de Iure ciuili. *l.si vnus §.illud & §.pacta ff. de pact. l contractus.ff. de iureiur.* & expressè habetur *in cap.quemadmodum §.illud autem de iuretur.*

43 Vigesimosextò Clericus accusare non potest Sacerdotem, si ipse sit irregularis fortasse, & ad Sacerdotium peruenire non poterit, *cap ipsi Apostoli cap. testes, & c. Sacerdotes 2. q.7. & per tot.* & multo minus Episcopum *cap.Clericos ead caus.& q.* Neq; Monachi accusare possunt Sacerdotes. *cap. placuit ead.caus.& q.* Si verò non sit irregularis, vtiq; Clericus accusare poterit suũ Episcopum. *cap.lator, et cap.metropolitanum 2.q.7.* apud Summum Pontificem, alias multa in con-

inconuenientia succederent, si Episcopi accusari non posſent, & sic patet, quod textus *pracit. in cap. ipsi Apostoli, cum seqq.* loquuntur de Clerico irregulari tantum, non de alijs.

44 Vigesimo septimò accusare non potest de Iure Canonico omnis homo, qui repellitur ab accusatione de Iure Ciuili. *c. canonica, cum duob. seqq. 3. q. 5. cap. Nos sequentes, cum cap. seq. 6. q. 1.* in quibus iuribus declarantur, qui sint prohibiti, secundum leges.

45 Vigesimooctauò Ille, qui fuit repulsus à testimonio ferendo in causa ciuili, ob aliquod crimen, neque accusare permittitur, quamuis non sit infamis. *cap. prohibentur vers. propter suspicionem 2. q. 1. cap. 2. in fin. de ordin. cogn. cap. super eo de elect. c. testimonium de testib. cap. 1. de calumn.* vbi Gloss.

46 Vigesimononò litigiosus, idest qui facilè litigat, vel qui est malæ conuersationis amicus, vel qui non est rectæ fidei, vel qui est vitæ accusabilis, repellitur ab accusatione. *cap. suspectos, cap. canonica cap. similiter, cum duob. cap. seqq. 3. q. 5. & cap. quærendum 2. q. 7.*

47 Trigesimò, alienigena neque accusare permittitur. *d. cap. canonica, cap. accusares il primo. 3. q. 5.* Item si accusatoris vita ignoratur. *d. cap. canonica, cap. quærendum. 2. q. 7.*

48 Trigesimo primò, conspiratores neque possunt accusare. *cap. conspiratores 3. q. 4. cap. conspirationum, & cap. coniecturationum 11. q. 1. c. cum dilectus de accus.*

49 Trigesimo secundò, detractores neque admittuntur ad accusandum. *cap. detractores 3, q. 4.* Item neque qui conuicijs, vel insidijs studēt. *cap. omnes 3. q. 6. & cap. clericus 3. q. 4.* Item neque incestuosi. *c. consanguineorum 2. q. 4.*

Item neque qui bonam opinionem non habent, vel temerè accusant, non pro Deo, sed odio, vel cupiditate. *c. si qui sunt, & cap. seq. & cap. clericos 2. q. 7.*

Item neq; concubinarius publicus. *c. cum dilectus pracit. de accus.*

Item neq; qui omnes odio prosequitur *cap. omnes in fin. 3. q. 5.*

Item neque histrio. *c. 1. 4. q. 1.*

Item neque qui prohibetur à populari actione, & publica accusatione. *vt in cap. nemini 15. q. 3. l. populares, & l. mulieris. ff. de popular. action l. 4. §. in quæstionibus. ff. de accus. l. 1. l. de crimine, & l. fœna. l. pen. & l. fin. C. qui accus. non poss.*

50 Item neque accusantes post lapsum 20. annorum à die commissi criminis. *cap. cum venerabilis prop. fin. de except. & l. querelam in fin. C. de fals.* Quod limitatur in crimine suppositi partus, quod nullo tempore præscribitur. *cap. officij de pœnit. & remiss. & l qui falsum. ff. ad leg. cornel de fals.* Idem dicitur in crimine simili, quando mulier abegit, seu abiecit partum malis medicamentis, propter odium mariti. *l. Cicero ff. de pen. arg. cap. consuluisti 2. q. 5. cap. solet, cum trib. cap. seqq. 32. q. 2. & cap. si aliquis de homicid. vid infr. n. 76.*

51 Item neque admittitur accusator, quãdo qui accusatur, mortuus fuerit, quia crimen iam extinctum est, *cap. quorundam 23. dist cap. peruenit, & cap. causam 2. qui fil. sint legit. & tot. tit. C. si reus, vel accus. mort. fuer.* Quod limitatur in crimine hæresis. *cap. 1. §. fin. cap. sanè profertur, 24. q. 2. l. 4. C. de hæret.*

Limitatur secundò in crimine Apostasiæ. *l. apostatarum C. de apostat.*

Limitatur tertiò in crimine læsæ maiestatis, & repetundarum, ac seditionis ciuitatis. *cap. sunt plures §. verum 6. q. 1. l. ex iudiciorum. ff. de accusat. l. quisquis, l. meminisse, & l. peculatus C. ad leg. Iul. maiest. & l fin. ff. ad leg. Iul. peculat.*

Limitatur quartò, quando quis mortuus est in crimine notorio. *c. neq, 88. dist. cap. placuit. 22. q. 5.*

52 Est tamen aduertendum, quod supra enumeratæ personæ, & aliæ, quæ ab accusatione in certis casibus repelluntur; In quibusdam alijs casibus admittuntur. Quorum

Primus est, quando suam, vel suorum prosequuntur iniuriam. *cap. prohibentur 2. q. 1. c. omnibus 4. q. 3. c. de cætero de testib. & l. hi tamen omnes. ff de accus.*

Secundus casus est, in crimine hæresis. *c. vergentis de heret. & l. manichaos C. eod.*

Tertius est, in crimine læsæ maiestatis. *cap. si quis cum militibus 6. q. 1. cap. nullus 6. q. 2. & cap. licet Hely vers. alijs de simon. l. fin. ff. ad leg. Iul. maiest. & §. 2. Instit. de public. Iudic. & in §. interdum de hæredit. quæ ab intest. defer.*

Quartus est, in crimine sacrilegij. *cap. in primis §. persona presbiteri 2. q. 1. cap. si quis suadente §. quia a ntem 17. q. 4. l. si quis in hoc C. de episc. & cler.*

Quintus est, in crimine simoniæ. *cap. patet. 1. q. vlt. d. c. si quis cum militibus §. vlt. 6. q. 1. cap. sanè 15. q. 3. d. cap. licet Hely §. 1. ante fin. & cap. tanta de simon. l. si quamquam vers. cum sanè C. de episc. & cler.*

Sextus est, in crimine fraudatæ annonæ publicæ. *l. fin. ff. ad leg. Iul. de annon. argum. cap. prohibentur vers. mulierem 2. q. 1.*

Septimus est, in crimine dilapidationis. *cap. quia ea 3. q. 2. cap. quapropter 2. q. 7. cap. non liceat. 12. q. 2. cap. si quis presbiterorum de reb. eccles. non alien. cap. licet Hely vers. alijs de sim. & l. 2. C. vbi de crim. agi oport.*

Sed nota, quod ab hac generali regula, vt

vt in supradictis septem casibus admittantur ad accusandum omnes aliàs prohibiti de Iure, excipiuntur inimici capitales, qui neque in istis casibus admittuntur. *cap. 1. 3. q. 5. & cap. per tuas, & cap. licet de sim.*

53 *Quoad quartum principale*, an scilicet sine accusatore possit Iudex aliquem condemnare, notandum est, quod regulariter secundum Sacros Canones nemo cõdemnari potest, sine accusatore. Et similiter secundum ius ciuile, *vt in cap de manifesta 2. q. 1. cap. si quis potestatem 23. q. 4 cap. 1. in princ. vt eccles. benef. & l. rescripto §. si quis accusatorem. ff. de muner. & honor.*

54 Dantur tamen quam plures casus, in quibus sine accusatore procedi potest de Iure communi.:

Quorum Primus est, quando falsa scriptura in iudicio præsentatur. *l. iubemus C. de probation.*

Secundus casus est, si testis procax fuerit, & vacillauerit in respondendo fraudulenter. *l. nullus C. de testib.*

Tertius est, si tutor suspectus fuerit. *cap. quia ea 3. q. 2. & l. 3. §. præterea. ff. de susp. tutor.*

Quartus est, quando maritus accusauerit vxorem de adulterio, & ipsa replicauerit de lenocinio eiusdem. *l. 1. § publico. ff ad leg. Iul de adult.*

Quintus, si accusator reperiatur per calumniam accusare *cap. si quem pænituerit. §. notandum 2. q. 3. c. 1. & 2. de calumn. & l. 1. §. 1. ff. ad Turpill.*

Sextus est, si Iudex cognouerit de crimine per modum inquisitionis. *c. qualiter, et quando 2. & cap. inquisitionis de accus.*

Septimus casus est, si accusatus, & infamatus defecerit in purgatione. *c. de hoc de simon.*

Octauus est, quando crimen est notorium. *cap de manifesta 2 q. 1. & cap. euidentia de accusat.*

Nonus est, si quis corruperit testes aduersarij. *cap. infames §. si quis autem 3. q. 7.*

Decimus casus est, in crimine hæresis, & Apostasiæ. *cap. excommunicamus §. adijcimus. de heretic. c. fin. eod. tit. in 6. l. Apostatarum C. de apostat. & l. nullus C. ad leg. Iul maiest.*

Vndecimus est, in crimine læsæ maiestatis, vt est conspiratio in Principem, traditio Ciuitatis, falsificatio monetæ, &c. *Extrauag.* Herici Imperat. septimi, quę incip. *Ad reprimendum sub titul. quom. in læs. mai crim. proced posita in Auth post feud. lib.* & ibi Bart. *in verb. inquisitionis.*

Duodecimus est, quando quis publicè confessus est crimen extraiudicium. *c. 1. de accusa. in 6.*

Decimustertius est, quando agitur de impediendo, & euitando futuro malo, præsertim vbi adest periculum animarum. *cap. placuit 10 q. 1. c. romana §. sane de censi. in 6. arg. c. sicut olim. de accus.*

Decimusquartus est, quando proceditur ex mero officio. *c. 1. de offic. ordin.*

Decimusquintus, si procedatur ad denunciationem officialis ad hoc deputati, quia tunc denunciator habetur loco accusatoris. *c. fin. de offic. custod.*

Decimussextus, quando Iudex principaliter inquirit de vno crimine, & inuenit aliud particulare crimen incidenter. *l. 2. §. si publico. ff ad leg. Iul. de adult. l euitandi C. de condit. ob turp. caus. & l. pen. C. si aduers. lib.*

Decimusseptimus est, quando crimen committatur in conspectu Iudicis, & aliorum circumstantium; seu quando crimen detegitur in discursu processus, vt est calumniosa, & falsa accusatio *cap. 1. de calumn.* vel falsum testimonium. *l. nullum C. de testib.* vel si pars vtatur falsis scripturis. *l. iubemus C. de probat.*

Alios casus vid. *sup in praeced. sect. 2. de inquis. num. 45.*

55 *Quoad quintum*, Quænam scilicet crimina accusari possint, notandum est, quod regulariter accusatio non habet locum, nisi crimen sit publicum, aut priuatum; Vel quando agitur criminaliter ad pœnam corporalem, aut ad pœnam pecuniariam.

Sed quęritur, quot sint delictorum, seu criminum genera?

Respondetur, plura esse, nam alia sunt publica, & alia priuata. Secundo alia notoria, alia manifesta, & alia occulta; Tertiò alia leuia, alia grauia, seu atrocia, & alia atrocissima. Quartò alia merè Ecclesiastica, alia merè Sæcularia, & alia communia, Quinto alia nominata, & alia innomiuata.

Crimina, seu delicta publica sunt illa de quibus accusare potest quilibet de Populo. *l. 1. ff. de public. iudic. & Instit. eod. tit.* Quæ quidem alia sunt publica, & ordinaria, vt crimen læsæ maiestatis, hæresis, simoniæ, adulterii, homicidii, falsi, & huiusmodi: Alia verò publica, & extraordinaria, vt habetur in lege Iulia repetundarum, in lege Iulia de plagiariis, peculatus, ambitus, annonæ, vis publicæ, & huiusmodi, vt habetur *in d. l. 1. ff. de public. iudic. l lex Iulia §. hodie ff ad leg. Iul. repet. & l. fin. ff. ad leg flau. de plag.* & hæc est omnium DD. communis sententia, vt testatur Anton. Gomez. *c. 1. delictorum post num. 1.* vbi etiam dicit, quod omne delictum principaliter commissum in offensam Dei, censetur publicum, *quod & colligitur ex l Manicheos C. de haeret.* vt est blasphemia, contemptus Ecclesiarum, Sacrarum Imaginum, & similia.

Di-

Dicuntur autem ordinaria, quia certa pœna in eis posita est per leges ipsas: Extraordinaria verò, quia non est certa pœna statuta, sed arbitrio Iudicis imponitur, attentis circumstantiis delicti, & qualitatibus personarum. *vt desumitur ex cap. super his de accus. cap. de causis de offic. deleg. & l. 1. ff. de effract. & expil.*

56 Vnde ordinariam pœnam non potest Iudex minuere. *cap. si quem §. notandum,* vbi Gloss. *verb. voluntati 2. q. 3. & l. 1. §. 2. ff. ad Turpill.* nisi causa cognita, quia tunc augere, & minuere potest augere quidem, quando delictum fuit cōmissum à multis: minuere verò, quādo delinquēs est persona honesta, & adhuc nō deliquerat prius, sed illud est primū delictum. *cap. latores de cler. excom. cap. pro humani §. nos tanto de homicid. cap. qui contra pacem 24. q. 1. cap. homo 40. dist. l. si Possidonium l. & si seuerior C. ex quib. caus. infam. irrog. l. quid ergo §. pœna grauior ff. de his, qui not infam. l. in seruorum §. fin. & l. respiciendum ff. de pœn. l. diuus ff. de cust. reor. l. bona fides ff. depos. & l. 1. C ad leg. Iul. rep.* vide Glos. *in cap. si vir. 27 dist.* Abb *in cap. fin. col. vlt. de constit.* Ioan. de Turrecremat. *in cap. omnis qui iudicat. 45. dist.* & Card. Zabarel. *in cap. 1. de const.* qui latè disputant quando Iudex possit pœnam minuere, vel augere.

57 Priuata verò delicta sunt illa, de quibus regulariter accusare, vel prosequi non possunt omnes de populo, sed eorum accusatio pertinet tantum ad partem læsam. *l. 1. & 2. ff. de priuat. delict.* vt est crimen furti, iniuriarum, Abigeatus, & similium, *de quib. in l. fin. ff. de priuat. delict. & l. fin. ff. de furt.* Datur tamen differentia inter crimen publicum, & priuatum de Iure ciuili, quia condemnatus de crimine publico efficitur infamis, non autem condemnatus de crimine priuato. *l. infamem. ff. de public. iudic.* nisi in quibusdā casibus, vt ibi, de quo vid. Gomez. *in d. cap. 1 delictor. num 6.* & Clar. *in Pract. crim. §. fin. q. 72. vers. Damnatus.* Sed de Iure Canonico omnia crimina sunt publica, *vt dictum est sup. num. 41.* & communiter asserunt Canonistæ; Host. relat. ab Anan. *in cap. statutmus post nu. 19. de maledic.* & Bald. *in rubr. C. qui accus. non poss. num. 10. in fin.* ideo non habet locum supradicta differentia.

58 Secunda diuisio criminum est, quod alia sint notoria, alia manifesta, & alia occulta. Crimen notorium illud propriè dicitur, quod aliqua tergiuersatione celari non potest, vt si fiat coram populo, vel maiori parte ipsius *cap. tua, & cap. vestra de cohabit Cleric.* Bald. *tamen in Auth quod locum in fin. vers. decimo quæritur C. de collat.* ait, notorium dici crimen, quod fit coram decem testibus.

Est tamen aduertendum, quod notoriū triplex est, vt inquit Gloss. *vnic. in cap manifesta 2. q. 1.* nimirum notorium facti; notorium iuris, & notorium præsumptionis. Notorium facti est, quod non potest negari, quia omnibus patet, *vt in d. cap. tua, & c. vestra.* Factum autem aliud est permanens, aliud interpolatum, aliud statim transiens, In primo nullus ordo iuris requiritur, *vt in d. cap tua*: In secundo semiplena probatio exigitur. *cap. cum in Diœcesi de vsur.* In tertio requiritur plena probatio, quia probabiliter negari potest. *capit. ex tuarum. de sortileg.*

Notorium iuris est, quando quis est cōdemnatus per Iudicem, vel ipse confessus est in iudicio.

Notorium verò præsumptum, est quando quis publicè habetur pro tali, puta pro filio alicuius. *vt in cap. Michael. & cap. quoniam de fil. presbyter, & latius infr. tom. 2. p. 5. prax. 17. num. 16.*

In notorijs autem criminibus non est necessaria accusatio, neque inquisitio, aut denunciatio. *d. cap. manifesta, cap de manifesta, & cap scelus 2. q 1. cap. euidentiam de accusat. d. cap tua de cohab. cleric. & mul. cap. bonæ. 1. §. porrò. de elect. & l. ea quidem. C. de accusat.*

59 Manifestum verò crimen est, quādo publica vox & fama est ex certa scientia, & à certis Authoribus proueniēs, quod talis tale crimen commiserit, & per multos Authores probari potest; vnde propriè dicitur manifestum, quod semper ex scientia, & ex certo Authore procedit, & probari potest. *l. hæredes palam. ff. de testam.*

Aliquando tamen ponitur manifestum pro notorio, sed impropriè, *vt in cap. olim, & cap. ex parte. in fin de verb. sign. cap. cum in Diœcesi de vsur.* aduertit Speculat. *lib. 3. de notor. crimin. §. 5. n. 1.*

60 Et nota hic, quod aliud est fama, aliud vox, seù rumor, & aliud communis opinio. Fama est illesæ dignitatis status, vita, ac moribus comprobatus, & in nihilo diminutus, *vt per l. cognitionum §. existimatio ff. de var. & extraord. cogn.* notat Glos. *in cap. vestra. in verb. notorium de cohabit. cleric. & mulier. & in cap. infames. §. porro. ver. infamia 3 q. 7.* Summistæ *in verb. infamia, &* Speculat. *vbi sup. §. 3. in princ.* Sed quia hæc definitio nō comprehendit infamiam, seù diffamationem delicti, prout aliquando sumitur, *vt in d. cap. tua, & cap. vestra, de cohab. cler. & mul. cap. presbyter, & cap si mala fama. 2. q. 5.* ideò alio modo describi potest, vt includatur vtraque acceptio, & bona, & mala, & sic quoad rem nostram attinet, dici potest, quod fama sit vehemēs Vulgi, seù maioris partis eius, opinio rei, de qua quæ-

quæritur, consentiens. *arg.dicti cap.presbyter si & capit. sæpè 4. q.3.* Quomodocunque autem sumatur fama, siuè pro bona, siuè pro mala, semper procedit, quandoque ex scientia; quandoque ex suspicione: quandoque ex certo: quandoque ex incerto Autore, *vt in cap.Sanctum est de consecr. dist.4.* aduertit Gloss. *in d.cap.manifesta 2.q.1.* Speculator. *loc.cit. num.2.* Propriè tamen ex incerto Autore, & ex suspicione procedit, *vt in d.cap.Sanctum est, & in cap.sunt nonnulli circa fin.46. dist.* Fama per se non probat, sicuti nec suspicio. *cap.nomen 2.q.1.* sed adiuncta cum vno teste idoneo plenè probat Gloss. *in cap.1.ver.famam de appellat.& in cap.placuit.1. verb. possessiones 21.q.3.* Bald. *in l. Gallus §. circa finem. ff. de liber. & posth.* Cæpoll. *cons.27.post med & cons.28. circ.fin.vol.1.* quod intelligi debet in ciuilibus, secus in criminalibus. *c.sciant 2.q.8.c.veniens de testib & l.fin. C. de probat* Probatur autẽ fama per duos testes tantum.DD. apudClar. *in §.fin. Pract. crim. q. 6. vers sciendum est autem, cum seqq.*

61. Vox, seu rumor est particularis assertio ex incerto Authore,& sola suspicione proueniens, *vt in cap.super eo. de eo qui cognou.consangu.vxor.suæ, & cap. Osius. de elect.* vnde minus probat, quam fama; quia vox, seu rumor est inter paucos: fama verò inter multos, & publicè.

62 Communis autem opinio est credulitas Populi de rebus præteritis tantum, & quæ probari non possunt per testes de visu. *arg.cap.humanæ. 22.q.5. & cap. veritatis de dol.& contum.* & vbi opinio est vehemẽs, æquiualet veritati, & certitudini. Bartol.& Bald.*in l. si quis extraneis. in fin.ff. de acqu. hered. l. Barbarius* vbi Glos. & DD. *ff. de offic. prætor.* Differt autem communis opinio à notorio, & à fama; quia opinio est de præteritis, vt dictum est, & probari non potest de visu: notorium verò est de præsentibus, vel de præteritis recentioribus, quæ facilè probari possunt per testes de visu, & duo sufficiunt.*cap.bonæ memoriæ.de elect.& l.si verò §.qui pro rei. ff. qui satisd. cog.*differt similiter communis opinio à fama,quia communis opinio facit ius. *cap. infamis §. veruntamen,* vbi Gloss.*in verb dum putaretur 3 q.7.d.l.Barbarius l 1.C. de testam. & l si quis C. ad maced.* Sed fama non facit ius, quia tantum temporis stabitur ei, donec contrarium probetur.Specul. *loc.cit §.3.n.4.in fin.*

63 Crimen verò occultum dicitur illud, quod nullo modo probari potest.*c.vt nostrũ vt ecclesiast.benefic. & cap. si peccauerit 2.q.1.* Et tunc dicitur omninò occultum, quod soli Deo reseruatum est,quia ipse solus cognoscit occulta. *cap. consuluisti ver. spontanea 2.q.5.& cap. si omnia 6. q.1.* Huiusmodi occultum dicitur aliquando secretum. *vt in cap.erubescant 32.dist. & d.cap.si peccauerit, & cap.tua nos de simon.* & aliquando dicitur latens. *cap. Christiana. 32. q.5.* In tali autem crimine non potest Iudex sententiam ferre, nisi præcedente infamatione, & habitis probationibus. *cap.præc.si peccauerit.§.fin. & cap.Deus omnipotens 2.q.1.*

Est & alia species occulti, quod propriè dicitur penè occultum, & est quando per paucos probari potest, puta per duos, vel tres, vel etiam quinque,dummodo probari possit, quia & secretum dicitur,quod fit in præsentia quinque hominum. *cap. quis aliquando §. item quomodo vers. non sunt hæc de pœnit-dist.1.*

64 Tertia diuisio Criminum, seu delictorum est, quod alia dicuntur leuia, alia grauia, seu atrocia, & alia atrociora, seu atrocissima.

Leuia delicta de Iure Caconico illa dicun tur,in quibus non interuenit dolus,vel si fit, est circa rem modicam,vel inter domesticos super re similiter modica, vnde quodlibet delictum commissum, ob imperitiam, regulariter loquendo, vel per culpam,sine dolo,dicitur leue,secũdum Abb. *in cap tuæ discretioni n.3.de pœn & probatur in l. leuia ff de accus.l.respiciendum.ff. de pœn. & cap. cum dilecti de accusat.*

Alii verò asserunt,attento Iure Ciuili,leuia delicta dici, ad effectũ ne torqueri quis possit, si trahat aliquem per capillos, proiiciat in aliquem lapides, si arma non prohibita deferat, si ambulauerit de nocte sine lumine, si aliquem pugno percusserit: si rem paruæ quantitatis furatus fuerit, si furtum domesticum fecerit: si aliquem verbis iniuriosis affecerit: Et tandem si aliquod aliud delictum sine dolo commiserit.Brun. *de indic.p.2.q.3.*Iodoch. *in Pract. crim. cap.35. rubr. de criminos. tradend. torturæ num.5.* latè Peguer. *decis.16. per tot.* Casson. *in tract.de torment cap.8.num.5.* & Farinac. *in pract.crim.q.42. num.6.* Ego autem teneo in huiusmodi materia standum esse loci consuetudini, cum multa delicta, quæ in vno loco æstimantur leuia, in alio habeantur atrocissima, quod probatur secundum Angel. & Alexan. *in d. l. leuia.ff. de accusat.* nam Florentiæ percussio manu vacua facta, dicitur ibi leuis iniuria, quæ quidem alibi reputatur grauissima, maximè si in personam grauem fiat, iuxta tradita per Bartol. *in l.; non solum §. si mandato. ff. de iniur.*

Vnde, quando dicatur leue, vel graue delictum, videtur remitti arbitrio Iudicis, attentis qualitatibus Personarum, consuetudi-

tudinibus locorum, & circumstantiis criminum ita Alciat. *in cap. cum non ab homine post num. 28. de iudic.* vbi de communi testatur DD. sententia, quem refert, & sequitur Villalobos *in recollection. commun. opinion. litt. D. num.* 56. Bartol. verò *in d. l. leuia. circ. princ.* Soccin. *consil.* 157. *num.* 4. *lib.* 2. Barbat. *cons.* 43. *lib.* 2. & Dec. *cons.* 65. dicunt, delicta leuiā, vel grauia dici ex qualitate pœnæ, quæ pro illis imponi debet, secundum leges, sed prima opinio mihi magis placet.

65 Grauia verò crimina, seu atrocia in Clericis, secundum Sacros Canones, sunt adulterium, homicidium, sacrilegium, falsum testimonium, & huiusmodi. *vt habetur in cap si Episcopus* 50. *dist. & cap. Apostolus* 81. *dist.* Cardin. *in clem.* 1. *de offic. ordin. in* 5. *notab.* secundum verò ius ciuile graue delictum dicitur, quando fit violentia alicui cum armis. Gloss. *in l.* 3. *ff. de vi, & vi arm.* Alex. *in d. l. leuia. ff. de accus.*

Item omnis causa sufficiens ad exhæredandum, secundum Bart. *in l. solo C. de liber. caus.*

Item omne crimen, pro quo à lege, vel statuto venit imponenda pœna mortis naturalis, vel ciuilis, puta triremium in perpetuum. Clar. *in lib.* 5. §. 1. *vers. sunt etiam.* ibi: *Ego autem dico*.

66 Sed quæritur, an simplex fornicatio in Clericis sit graue delictū, an leue?

Respondetur, quod secundum Sacros Canones dicitur enorme, & graue delictum, *vt in d. cap. Apostolus* 81. *dist. expressè habetur arg. cap. vt lex.* 27. *q.* 1. *& cap. meretrices* 32. *q.* 4. contrarium tamen tenet Gloss. *in cap. lator. ver. in corporali* 2. *q.* 7. per iura quæ ibi allegat; sed Cardinal. *in clem.* 1. *præc. de offic. ordin q.* 2. dicit, quod dictum Glosę procedit in simplici Clerico, non verò in constituto in sacris, in quo esset quidem fornicatio enorme delictum, vnde depositione dignum esset, sed de æquitate Canonica, si talis pœnituerit, non deponitur. *cap. fraternitatis* 34. *dist.* quia pauci inueniuntur, sine tali peccato, vt dicit text. *in cap. quia sanctitas dist* 50. & Glo. *in cap. Maximianus ver. remouentur* 81. *dist. & in cap. presbyter* 81. *dist. verb. presbyter, & in d. cap lator,* Butr. Felin. & Abb. *in cap. at si Clerici de iudic. & in cap. vt Clericorum, de vit. & hon. cler. & in cap. sicut, & cap. sin autem de cohab cler. & mul.* vid. Alios apud Foller. *in cap. crim. canon. c.* 19 *n.* 6.

67 Atrocissima verò delicta, secundum Sacros canones, sunt hęresis, Apostasia, simonia, vsura, & similia. Et regulariter omnia illa, quę sunt depositione digna, dicuntur atrocissima, prout sunt frequentatio in domibus mulierum, aut locutio secreta cum eisdem. *c. Clericus* 81. *dist.* nam Clericus talia perpetrans deponi debet, si tamen tertiò monitus non desistat, præcedente excommunicatione. *vt in c. Archidiaconum* 81. *dist. cap. fortè.* 18. *q.* 4.

Secundò, frequentās ludos, & ebrietates. *cap. Episcopus.* 35. *dist.* vbi Archid. dicit esse deponendum talem Clericum, si ter monitus non desistat. *& cap. nulli* 44. *dist.*

Tertiò, Clericus tabernas frequentans est similiter deponendus, vel mercimonia exercēns. *cap. nulli præcit.* 44. *dist. & clem.* 1. *de vit. & honest. cleric.*

Quartò, Clericus vsuras exercens, & huiusmodi committens. *c.* 1. *&* 2. *& c. si quis Clericorum* 47. *dist & cap. si quis oblitus* 14. *q.* 4.

Quintò, Si fornicatus fuerit cum Moniali, vel incarcerata, vel filia spirituali. *cap si quis Episcopus, & cap si quis rapuerit* 27. *q.* 1. *& cap. si quis Sacerdos. cap. omnes, & cap. seq.* 30 *q.* 1. vbi etiam habetur, quæ dicatur filia spiritualis.

Sextò, adulterium committens, vel publicè incōtinens similiter deponendus est. *cap. qui semel.* 50. *dist. cap. Maximianus. cap. si quis Clericus, cum duob seqq.* 81. *dist.*

Septimò, qui sine examine ordines recipit. *cap. si quis presbyter* 24. *dist. & cap. si qui sine* 71. *dist.*

Octauò, Qui scienter criminosus ordinatur. *cap. aliquantos* 51. *dist. & cap. tantis.* 81. *dist.*

Nonò, Qui relicta propria Ecclesia ad aliam pinguiorem transit, sine Superioris licentia. *cap si quis presbyter, cap. si quis Episcopus, & cap. seq* 7. *q.* 1.

Decimò, Deponendus est, qui contra Superiores excommunicationis sententiam ferre præsumpserit. *cap. in tantum.* 21. *dist.*

Vndecimò, Clericus Episcopo suo insidias, contumelias, aut iniurias inferens deponi debet. *cap. si quis Sacerdotum* 11. *q.* 1.

Duodecimò, Item qui cōiurationes, vel conspirationes fecerit. *cap. coniurationum, & cap. seq.* 11. *q.* 1.

Decimotertiò, Similiter, qui publicè aliquod crimen fouet in vniuersalis Ecclesiæ scandalum. *cap. fin.* 2. *q.* 1. *cap. scelus, & cap. Theguualdum* 2. *q.* 3.

Decimoquartò, Qui pecunia aliquem in Ecclesia supplantauit. *cap. præsentium, cap. factus, & cap. seq.* 7. *q.* 1.

Decimoquintò, Qui iurisdictionem, aut officium exercuerit in aliena Diœcesi, vel Parochia, sine licentia proprij Domini. *cap. nullum.* 9. *q.* 2.

Decimosextò, Qui similiter sine licentia Episcopi altare erigit in Ecclesia consecrata. *cap. nullus presbyter. de consecrat. dist.* 1.

Decimoseptimò, Clericus, vel etiam Epis-

Episcopus confugiens ad Imperatoris iudicium, est etiam deponendus *arg.si quis pres byter 11.q.3.cap.si quis Episcopus 23.q.8.*

Decimoctauò, Item qui vna cū Iudæis vsus fuerit balneis, medicinis, & huiusmodi. *cap. nullus eorum.28.q.1.*

Decimonono, Item Raptores Puerorũ, & consentientes. *cap.eos,& cap.de puellis.36. quæst 2.*

Vigesimò, Item celebrans in locis priuatis, sine licentia Episcopi. *cap. clericos de consecr.dist.1.*

Vigesimoprimò, Similiter excommunicatus, vel interdictus celebrans, & monitus non desistens, *cap.clerici*, vbi Glos. *in verb. moniti de cleric excom minist.* vel diuina officia in Ecclesia celebrans; *cap. latores eod.tit. cap.si quis Episcopus 11.q.3.*

Vigesimosecundo, Item Clericus notabiliter imperitus, & indoctus deponi debet *cap.fin.de ætat.& qual.ordin.* Glos. *in cap. 1. in verb insufficientem de renunciat.in 6.*

Vigesimotertio, quicũq; Sacerdos mori permittens culpa sua parochianum suum, sine baptismo *cap.quicumque de consecr dist.4.*

Vigesimoquarto, Item recipiens Ecclesiam per manus laicorum. *cap si quis de inceps 16.q.7.*

Vigesimoquinto, Item alienans res Ecclesiæ indebitè, & sine necessitate *cap si quis Episcopus 10.q.2.cap.Vulturanę. cap Abbatibus & cap. Apostolicos 12.q.2.& cap.nullus 17.q 4.*

Vigesimosexto, Similiter, qui accusatus de graui crimine, pendente accusatione promouetur. *cap.Omnipotens de accusat.* Glos. *in cap tantis Daniel.ver. obrepsit 81.dist.*

Vigesimoseptimo, Item clericus adulator, & proditor deponi debet. *cap.clericus il primo 46 dist.*

Vigesimoctauo, Item clericus maledicus. *cap.clericus maledicus 46.dist.*

Vigesimonono, Item clericus schismaticus deponendus est. *cap.deligitur 23.q.5.* & si incorrigibilis fuerit, Curiæ sæculari traditur, *vt per text.in cap.deliguntur 23.q.5.* docet Glos. *in cap. cum non ab homine de iudic.*

Trigesimo, Item clericus sortilegus deponitur *cap.admoneant 26.q.7.*

Trigesimoprimo, Item ob simoniæ crimen notorium. *cap. de hoc autem, & cap. ea que, iuncta.* Glos. *in verb. periculum ordinis. de simon.*

Trigesimosecundo, Item ob concubinatum notorium, vel stuprum virginis, vel concubitum cum filia spirituali *cap. si quis Episcopus*, & ibi Glos. *in ver. deponatur, cap. virginibus, cap.si monacharum,& cap.si quis rapuerit 27.q.1,& cap. omnes, cap.si quis Sacerdos, & cap.non debet 30.q.1.*

Trigesimotertiò, Item deponendi sunt Clerici periuri, homicidæ, furto graui maculati, aut alio magno crimine infecti *cap. presbyter,& cap.seq.81.dist.cap.si Episcopus 50. dist.* & Glos. communiter recepta. *in capit. Maximianus in ver.remoueãtur,& in cap si quis Episcopus 81.dist.*

Vltimò (aliis omissis) Clerici deponi debent pro quolibet crimine, in quo incorrigibiles fuerint. ita notabiliter tradit Glos. *in cap. Apostolus.ver. ex damnatione 81. dist.arg. cap.cum non ab homine*, vbi Abb. *numer. 18. de iud'c.*

68 Sed quæritur quando Clericus dicatur incorrigibilis?

Respondetur incorrigibilem dici.

Primò, si monitus, vt ab aliquo crimine desistat, iterum ad illud reuertatur, & in eo perseuerauerit, vel in alijs æquè grauibus.

Secundò, si assignatum locum pœnitētiæ deseruerit, & fugam arripuerit.

Tertiò, si ter monitus non desistat à criminibus præteritis, vel etiam à similibus.

Quartò, si per verba, vel facta ostendat, se non esse emendatum de delicto, vt si dicat se dolere, quod delictum non fuerit perfectiùs perpetratum, vel per alia signa idem possit colligi, vt notant Abb. *in cap. cum non ab homine num.29.& ibid.* Dec. *colum. ult. de iudic.* Felin *in cap.Rodulphus. col.25.de rescr.* Diaz. *in Pract.crim.canon.cap.131.* Sim. Maiol. *de irregular.lib.5.cap.26. num.4.* Clar. *in Pract.crim.lib.5.§.fin.q.36.vers sed quæritur*, & Bellet. *Disquisition.clerical.p.2.de pan.Cleric §.26.num.26.*

69 Est tamen aduertendum, quod cum hodie non multum attendatur ad quosdam Canones antiquos, qui de facili imponebant pœnam depositionis, vt aduertit Abbas *in cap.prac.at si clerici num.34.de iudic.* ex quo nostri temporis ętas non patitur illius districtionis censuram, vt dicit textus *in cap. fraternitatis. 34. dist.* ob nullum delictum deponendus est Clericus, nisi in iure specialiter exprimatur. ita Gloss. *in cap. 1 81.dist.& in summ.15.q 8 verb.de vltima in fin.* In iure autem supranotata exprimuntur, quamuis Hostiens. *in summ.lib.5.tit.de accus. §.quis sit effectus vers. tradunt autem num.14.* & summ. Astensis. *p 2.lib.7. tit.17. art.6.* quos sequitur Viuald. *in tract. de depos. & degradat.num.11.* enumerent 109. delicta depositione digna, sed aliqua sine textibus. Certum est tamen, quod vbi non est in iure expressum crimen, nullus est deponendus, nisi illud maximum fuerit, vt desumitur *ex c.muentum 16. q.7.* vbi non priuatur quis beneficio, nisi ob maximum crimen. *& ex cap. tuę de pœnis*, vbi Clericus non deponitur, nisi pro latrocinijs, vel alijs magnis scele-

fceleribus; facit Gloss. *in cap.fin. ver. supplicauit. 1 q.5.*

70 Quæ autem sint crimina maxima, & depositione digna, arbitrio Iudicis remittitur, cum certa regula tradi non possit. *arg. l. non possunt. ff. de legib. & const.* ita Abb. *in praalleg. cap. at si clerici num.34. & 35.* & ibi Dec. *de iudic.* quos sequitur Diaz. *in Pract. crim.canon. verb. deponit* Vnde arbitrari debet, non secundum antiquos canones, quorum multi in desuetudinem abierunt, sed potius, secundum consuetudinem præsentem Gloss. *autem in l.1.C. de requirend reis, & l.1.ff.eod.tit.& in l.ad ea.ff.de reg.iur.* dicit crimina atrociora vocari ea, quæ ex legibus duodecim tabularum descendunt, & ob quæ pœna capitis imponitur. Sed nota, quod neq; ex huiusmodi criminibus atrocioribus, seu maximis statim Clericus deponendus est, sed esse debet incorrigibilis. *arg.cap cum non ab homine,* & ibi Abb. *nu.28. de indic.* facit Gloss. *in cap. Apostolus. ver. ex damnatione 81.dist.* Sum. Astensis. *loc.cit* Sylnest. *in sum.verb degradatio. q.4.* Maiol. *lib.5. de irregularit c.26.n.4.*

71 Quarta delictorum diuisio est, quod quædam sunt merè ecclesiastica, quædam merè sæcularia, & quædam communia.

Merè Ecclesiastica sunt illa, quæ per Iudices Ecclesiasticos solummodò cognoscuntur, etiam si à laicis commissa fuerint, vt est crimen Hæresis. *cap ad abolendam, & cap excommunicamus de hæretic. cap. vt inquisitionis. §.prohibemus. eod.tit.in 6.* Abb. *in d. cap. ad abolendam n.7.& 12. & in cap cum sit n.19. de for.compet.* Clar. *in §.Hæresis.lib.5.vers.Hoc crimen, & in §.fin. q.96. vers. quæro etiam,* vbi de communi. Director.Inquisitor. *par.2. q. 46.num.11.* Bellett. *Disquisit.cleric.p.1.de fauor. clericor.real.§.2.nu.23* & Ego ipse infr. *tom.2. p.5.prax.1. n.62.cum seqq. & prax.10. n.190.* Item crimen simoniæ est merè ecclesiasticum. Glos. *fin in cap. cum sit. de for. compet.*& Alij, quos ego allegabo infr. *ead.p.5.Prax.10 num.196.* & similiter alia crimina, de quibus ego *ibid.ægam.n.3.*

72 Merè sæcularia sunt illa crimina, quæ si à laicis commissa fuerint, à Iudice laico tantum cognoscuntur, prout sunt homicidium, furtum, & huiusmodi.

Communia verò sunt illa crimina, de quibus cognoscere potest vterque Iudex, scilicet Ecclesiasticus, & sæcularis, si à laicis cõmittantur, quia sunt mixti fori, prout est sortilegium, adulterium, incestus, concubinatus, vsura, blasphemia, & alia, de quibus latè agemus similiter *infr.d.to.2.p.5. d prax.10.à n 110.vsq ad n.187.*

73 Vltima delictorum diuisio est, quod quædam dicuntur nominata; alia innominata. Nominata sunt, quæ habent particulare, & proprium nomen à lege impositũ, prout est homicidium, sortilegium, simonia, adulterium, & huiusmodi.

Innominata verò delicta sunt, quæ non habent speciale nomen à Iure impositum, sed tantummodo nomen facti, vt est percutere aliquem, verberare, vulnerare, & similia. Dicuntur autem innominata, quia aliquando fieri possunt, sine pœna, aliquando verò cum maleficio, quod pœnam meretur. Quod quidem non est in criminibus nominatis, in quibus semper inest maleficium. ita Bart. *in l nunquam plura num.4.ff de priuat. delict.* vbi notat effectũ suprapositæ differentiæ, quem sequuntur communiter omnes DD. vt ait Blanc. *in Pract. crimin.fol.52.n.111.*

74 Sed quæritur, an permittatur Clericis accusare laicos de delictis grauibus in foro laicali?

Respondetur cum distinctione; aut accusat ciuiliter, suam, vel suorum prosequẽdo iniuriam, vel suæ Ecclesiæ, & tunc si pœna sanguinis non venit imponenda, licitè laicum accusare potest. *cap.fcum sit generale de for.compet.& cap.Prælatis de homic. in 6.* Aut verò accusat, non prosequendo suã, vel suorũ iniuriam, sed ad vindictam publicam, & tunc non potest, etiam si nõ veniret imponenda pœna sanguinis. *per c. Sacerdotes.2.q.7.* quia accusatio dicitur esse illaudabilis intentionis. *cap.si quis Episcopus ead.caus.& q.* ita tenet Abb. *in cap.cum P.Mãconella de accusat.* Franc. *in d. cap. Prælatis,* est etiam textus, & Glos. *notabilis in Clem. 1.ver. suum de homic.*

Est tamen notandum, quod hodie Clericus sine irregularitatis metu potest laicũ accusare, si suam propriam prosequatur iniuriam, etiam de delicto, pro quo veniret imponenda pœna sanguinis, dummodò præmittat protestationem, quod non intendit accusare, vt pœna sanguinis imponatur, sed pro suo interesse, *vt habetur in d.cap Prelatis. de homicid.in 6.* & sic ciuiliter, non criminaliter agendo. Glos. *in cap. laicos ver laicos.2 q.7.* vbi etiam Monach. & Archid. *in cap.laicos 11.q.7.* Alioquin criminaliter nullo modo accusare potest. Idem Archidiac. *in cap.experientia, & cap Clericum 11.q.1.* de quo etiam diximus supra *n.20.*

75 Alios verò Clericos quilibet Clericus accusare potest, imò & superiores, si bonæ famæ sit, vt habetur. *in cap ex parte, cap.veniens, & cap.licet. de accusat.* si verò esset malæ famæ, nõ admittitur ad accusandum superiorem. *cap.cum dilectus.eod.tit* nisi in criminalibus exceptis. Accusatio enim permissa est de Iure Canonico, etiam illis, qui

qui ob aliquam causam non possent, si suã, vel suorũ prosequantur iniuriam. *cap omnibus. 4. q. 6. & cap. cum dilectus. de accusat.* facit *text. in l. hi tamen omnes ff. eod. tit.*

76 Quæritur secundò, an accusans aliquem de delicto commisso ante annos viginti audiri debeat, & eius accusatio recipienda sit?

Respondetur, quod de Iure Canonico in causis matrimonialibus, & in aliis spiritualibus in quibus animæ periculum vertitur, accusatio non reiicitur, etiam post annos 20. vsque ad centum annos, & vltra. Gloss. *in cap. admonere te verb. pœnitentia. circ. fin. 33. q. 2.* Speculat. *lib. 2. de sententia §. 9. n. 9.* In aliis verò, vbi animæ periculum non est, distinguendum erit, aut enim agitur criminaliter, & tunc non est audiendus, nisi vsque ad vigesimum annum, *iuxta cap. cum venerabilis de except. & l. querelã. C. ad leg. Cornel. de fals. & l. licet. C. de except.* Aut per accusationem intendit agere ciuiliter per restitutionem in integrum actione in factum, & tunc auditur vsque ad 40. annum. Aut agere vult per viam exceptionis, & tunc perpetuò audiri potest. Speculat. *vbi supra num. 10.* & Abb. *in cap. licet. de probat.* vbi etiã Felin. qui diuersimodè in hoc distinguunt. De quo etiam aliquid tetigimus, *sup. n. 50.*

77 Ex dictis colligi potest, quod vltra supranotatos modos procedendi in Iudiciis criminalibus, scilicet per Denunciationem, Inquisitionem, & Accusationem, datur alius modus prosequendi crimina, scilicet per viam exceptionis; super quo notandum est, antequam ad telam iudiciariam criminalem exordiendam prosequamur, quod quandoque crimina in Iudicio proponũtur in modum exceptionis, tam de Iure Canonico, quam de Iure Ciuili. Quod quidem contingere potest pluribus modis: Primò, contra Accusatorẽ. Secundo, contra Testes; & Tertiò, contra promouendos ad Ecclesiastica beneficia, vel ad aliquod officium.

Contingit autem notificari crimen in Iudicio contra Accusatorem, quando accusatus opponit aliquam exceptionem, contra Ipsum, dicendo repellendum esse ab Accusatione, ob tale, vel tale crimen, *vt habetur in cap. licet tl 1. § tales de simon.* & ibi Glos. & DD. Et tunc excipitur contra Accusatorem, sine libello, aut subscriptione, obligando se ad probandum crimen, & sine metu alicuius pœnæ, si non probauerit opponens crimen oppositum. *per text. in cap. si qui. sunt. & cap. quærendum. 2. q. 7. & cap. Iudicet. 3. q. 7.* & sicut ipse opponens, si non probauerit, non punitur: ita neque accusatus, cui obiicitur crimen, si probetur; sed solùm repellitur ab accusatione; & non efficitur infamis ob crimen oppositum, & probatum. Et quod dicitur de accusatore, procedit etiam in teste, contra quem aliquod crimen opponitur; nam ex crimine opposito in modum exceptionis, etiam si probatum fuerit, nullam pœnam patietur, sed tantum à testimonio repelletur; neque per hoc efficeretur infamis. *cap. cum dilectus §. fin. de ordin cognit. cap. super eo. de testib. cap. 1. de except. & l. Lucius. ff. de his, qui notant. infam.* Et ratio est, quia qui excipit, non accusat, vt in dictis Iuribus habetur.

78 Quod si exceptio alicuius criminis opponatur tertio modo contra promouẽdum ad Beneficia Ecclesiastica, seù ad officia, ad effectum, vt excludatur à promotione illius; tunc distinctio adhibenda est. Aut enim excipitur ante confirmationem electi, vel præsentati, aut prouisi; & excipiens non tenetur seruare formam *legis libellorum. ff. de accusat.* puta se subscribere, & obligare ad pęnam probandi crimen, quia tali casu non deiicit, licet impediat: Aut excipit post confirmationem; & tunc quãuis non teneatur inscribere, & se obligare ad probandum; potest tamen cogi arbitrio Iudicis ad aliquam pænam extraordinariam, si defecerit in probatione oppositi criminis: quia hoc casu ille prouisus, vel electus per probationem criminis omninò deiicitur, & repellitur ab officio, vel beneficio, vt probatur *in cap. super his. de accusat. & cap. tua de procurat.* vnde patet, quod hic exceptio opposita habet vim accusationis, secus in primo casu, & ratio differentiæ est, quia in primo casu licitũ est accusato quocumque modo se defendere, cum prouocatus se vlciscatur. *cap. si quis iratus. 2. q. 3. l. qui cum maior. ff de bon. lib. l. si adulteriũ. §. Imperator. ff. ad l. Iul. de adult. & l. Gracchus. C. eod. tit.* & sic si defecerit in probatione, nullam patitur pęnam. In secundo verò casu excipiens habetur pro accusatore, vnde quamuis confirmatus officium, vel Beneficium habitum non amittat, obstat tamen exceptio opposita, etiam non probata, dignitatibus acquirendis. *arg. cap. super eo de elect. & cap. prohibentur. 2. q. 1.*

79 Est tamen notandum, quod in criminibus, & delictis prosequendis in modum exceptionis dupliciter proceditur, scilicet ciuiliter, & criminaliter. Ciuiliter fit, quando excipitur de crimine contra testẽ, vel contra instrumentum, ne adhibeatur eis fides, & tunc non potest Iudex punire testem de crimine opposito, etiam si probatum fuerit, vt habetur in iuribus allegatis *sup. in fin. num. 77.* & notat Bossius *in tit. quomodo procedatur per exceptiones num. 2.* vbi

de communi testatur. Est benè verum, quod poterit postea Iudex inquisitionem facere contra reum, vt dicit Iacob. de Belu. *in Pract. crim. fol.* 28. *in rubr. de cauf. criminal. num.* 1. *&* 2. & tunc ex noua inquisitione, & processu puniri potest delinquens. ita Bart. *in l.* 2. *§. si publico num.* 20. *ff. ad leg. Iul. de adulter.*

80 Probationes autem factæ in iudicio ciuiliter agitato, nullam faciunt fidem in criminali. vt inquit Felin. *in cap. at si Clerici n.* 26. *de iudic.* Villalob. *in collect. commun. opin. litt. A. post num.* 47. Diaz. *regul.* 10. Faciunt tamen indicium ad inquirendum, licet non faciant probationem ad puniendum, Clar. *in Pract. crim. §. fin. q.* 54 *verf. item: si producantur in fin.* vid. Abb. *in c. per inquisitionem post n.* 12 *de elect.*

81 Criminaliter verò proceditur via exceptionis, quando quis excipit contra testes, vel contra accusatorem, ne recipiantur, & insuper petit de crimine opposito puniri secundum leges; & tunc excipiens gerit vices accusatoris. Vnde procedi potest contra illos, vsque ad condignam pœnam, æquè ac si fuissent accusati; etiam si à principio causa fuisset ciuilis, & tunc obseruāda est forma. *l. libellorum. ff. de accus.* & sic exprimendum est tempus, & locus commissi delicti in ipsa exceptione, & est communis DD. sententia, de quo Soccin. *in l.* 1. *post num.* 4. *verf. quartò infertur ff. de except.* Boer. *decif.* 321. Clar. *vbi sup. q.* 12. *verf. adde quod.*

82 Hinc est, quod sicut in iudiciis criminalibus non potest quis audiri per procuratorem regulariter, maximè vbi agitur per accusationem *l. pen. § ad crimen. ff. de public. iud. vbi communiter DD. & est tex. in l. seruum quoque. §. publice. ff. de procur.* quod procedit tam in delictis publicis, quā priuatis. Bart. *in d. §. ad crimen* Boss. *in tit. an in causis criminalibus post num.* 1. *verf. prima igitur*, Clar. *in d. §. fin. q.* 32. *verf. & hæc conclusio*, Abb. *in cap. veniens de accusat.* & Foller. *in Pract. crim. canon. cap.* 9. *num.* 12. Ita neque quando agitur per viā exceptionis criminaliter. Blanc. *in Pract. crim. fol.* 25. Clar. *d. q.* 32. *verf. Tuscis quod in causis.*

83 Quia causa criminalis dicitur, cum finis tendit ad vindictam publicam, vt delictum puniatur pœna debita. *text. est in cap. per tuas il* 1. *§. tales*, vbi Gloss. *in verb. taliter de simon.* Abb. *in cap. super his de accusat.* Federic. de Senis. *consil.* 23. *alias* 28. & sic iudicium criminale per viā exceptionis æquiparatur in totum iudicio criminali per viam accusationis. Et licet Gloss. *in l. lex Cornelia in princ. ver. eorum. ff. de iniur.* teneat, causam criminalem dici, quandocumque agitur de crimine, tamen hæc opinio communiter à Doctoribus nō admittitur, cum de crimine, etiam ciuiliter agi possit pro interesse, vt ait Blanc. *in Pract. crimin fol.* 61. *num.* 158. Vnde neque sequuntur Doctores aliam opinionem Gloss. *in l. si qua per calumniam ver. auri C. de Episc. & Cleric* asserentis, causam criminalem dici, quando imponitur pœna corporalis pro crimine commisso Blanc. *vbi sup. verf. secunda opinio.* Neque opinio Abb. *in rubric. de iudic. num.* 5. à Doctoribus admittitur, vbi tenet, quod quando agitur principaliter, vt quis pro delicto puniatur pœna ordinaria, tunc causa dicatur criminalis, siuè pœna veniat applicanda Fisco, siue parti; quando verò non agitur principaliter, vt puniatur pœna ordinaria, tunc semper dicitur ciuilis, quia contrarium probatur in multis iuribus, quæ allegat Aretin. *in ead. rubr. de iudic. post num.* 19. & ibid. Dec. *latè*, & Marant. *in Specul. aur. dist.* 1. *num.* 1. *in fin.* Sed opinio magis communis est illa, quam tenet Gloss. *in l.* 3. *in princ. ver. centum. ff. de sep. viol.* vt scilicet quando agitur ad pœnam applicandam Fisco, tunc causa dicatur criminalis, quando verò agitur ad pœnam applicandam parti, tunc dicatur ciuilis, quam Gloss. sequitur Bart. *in ead. l.* 3. Aretin. *in rubr. de iud. num.* 19. & ibid. Dec. *n.* 95. *in prima lect. & num.* 51 *in secunda lect.* Afflict. *sup. constit. Regn. p.* 3. *rubr.* 32. *§. varietates num.* 9. Clar. *in Pract. crim §. fin q.* 1. *verf. quarta igitur circ. med.* Marant. *loc. prox. cit. num.* 2. & Alij apud illos.

84 Vnde ex dictis patet; quod ex eodē delicto regulariter oritur duplex actio, nimirum criminalis ad publicam vindictam, & ciuilis ad priuatum commodum, at vero non per hoc sequitur, posse vno, eodemque tempore vtramque actionem, criminalem scilicet, & ciuilem ab eodem, ex eadem causa intentari, hoc enim prohibetur *in l. interdum. ff. de public. iud.* Quod quidem intelligendum est, si æquè principaliter in eodem libello hæc duo remedia intententur, quia tunc non posset, cum causa criminalis sit maior, & dignior, quā causa ciuilis, & sic non possunt simul concurrere, & cumulari. DD. *in l. edita C. de edend.* Sed si intentetur principaliter iudicium criminale, & incidenter iudicium ciuile, petendo interesse, vel rem oblatam sibi restitui, tunc certè potest fieri. Bart. *in l. interdum §. qui furem num.* 5. *ff. de furt.* quem sequuntur communiter DD. vt dicit Curt. Iun. *in d. l. edita nu.* 198. & ibid. Roman. *post num.* 143. *verf. non obstat sua ratio*, Bald. *in l. data opera num.* 6. *in fin. C. qui accus. non poss.* Hiero. ad Angel. *de malefic. in verb. & ad querelam*

lam in vlt apostill. col. 3. *versic. secundo casu* , & Aretin. *in c.qualiter* 2.§. *ad corrigendos n.*139. *de accusat.*

85 Quod si quis post intentatum iudicium criminale per accusationem, voluerit intentare ciuile, ex diuersa causa,& penitus separata,tali casu non poterit,donec, & quousque terminetur causa criminalis. *iuxt.text in l.fin.C.de ord.cognit.* Bart. *in d l.edita C.de edend.* Alex.*in l.reum criminis col.* 1.*verf. Bartolus autem C.de procur.*

Et hoc procedit etiam è conuerso in in Reo accusato,nam pendente accusatione, siue iudicio criminali, neque ipse poterit conuenire ciuiliter suum acccusatorem ex alia causa penitus diuersa, & separata, *vt colligitur ex d.l fin. C. de ord cognit.* & communiter DD. tenent vt testatur Curt. Iun *in d.l. edita n.*182.*in fin.*

86 Vlterius notandum est, quod aliquando crimen deuenit ad Iudicis notitiā alio modo,quam per accusationem,inquisitionem, denunciationem, aut exceptionem, de quibus supra dictum est, scilicet per confessionem, quod quidem accidit, vel quando pars accusans, vel testis incidenter confitetur se aliquod commisisse delictum, & tunc licet ex huiusmodi confessione puniri non possit; benè tamen Iudex poterit ex ea procedere ad inquirendum, & formare processum super illa confessione, & factis omnibus necessarijs, & fieri solitis in causis criminalibus, deuenire poterit ad condemnationem. Bart. *in l.si confessus circ.fin.ff.de custod.reor. & in l.*2.*§. si publico.ff.ad leg.Iul.de adult.* Boss. *in tit. quomod.procedatur per exception nu.*4. Afflict. *decis.*176.& Foller. *in Pract.crim.for facul.verb. & si confitebuntur. n.*31.

87 Insuper notandum est, quod datur alius modus procedendi vltra supra enumeratos, & est, quando quis per ministros Curiæ, vel per Alios, reperitur in flagranti crimine, hoc est in ipso actu delinquendi, puta quando actu occidit aliquem, vel furtum committit, vel arma prohibita defert, & huiusmodi, nulla præcedente Denunciatione, inquisitione iudis, aut accusatione partis aduersæ,& capitur carceratus, ac Iudici præsentatur, vt tradunt Marsil. *in l. vnius §.cogniturum.ff. de quæstionib.* Angel. *de malefic.in verb. che mi hai adulterata la mia donna* Alex. *in consil.*275. *incip.viso themate col.*2.*lib.*1. Clar. *in Pract.crim. q.*8.*in princ.* vbi latè Baiard.& Alij Addent. Scaccia *in tract.crim.lib.*1.*cap.*78.*num.*4. Canalc. *de brach.Reg.p.*1.*num.*215 latè Farinac. *in pract.crim.vol.*1.*de delict.& pæn.q.*21 *n.*153. *cum seqq.* & Guazz. *in tr.ad defens.reor.defens.* 5.*cap.*8. *num.*1. & Alij apud illos, & ex nostris Regnicolis Foller. *in d.pract.crim. for. facul.p.*1.*secunda parte verb.item quod fuit captus in flagranti crim.* & ibi Add. Afflict.*in constit. Regni incip.Iustitiarij non per kalendas notab.*4. *& in constit.Humanitate num.*27. *lib.*2. Grammatic. *decis.*36. *num.* 35.& Alij.

88 Quo casu possunt Reum in actu delinquendi carcerare, non solum satellites, & ministri Curiæ absque Iudicis mandato verum etiam omnes Alij, ad quos ex officio non pertinet, *vt in l.*3. *ff.de furt. & in l. defensor.C.de defens.Ciuit.* quia semper in tali casu dicuntur habere mandatum, *per text. in l.raptores C.de episc.& cler.& l.capite quinto. ff.de adulter.* Gramm. *theorem.*19. *num.*1. Farinac. *d. q* 21. *num.* 137. quamuis regulariter nemo capi possit sine Iudicis mandato. *l. neminem, vbi DD. communiter C. de exhibend. reis.* Quę conclusio, vt quilibet de populo capere possit delinquentem in flagranti crimine, locum habet, tam in crimine publico,quam priuato. Scaccia *d.cap.*78 *n.*10. *versic. videamus.* Farinac *vbi sup. num.*140. Caualcan. *de brach.Reg. dict. part.*1.*num.*228. dummodo statim recto tramite ad Iudicem ducant.

89 Quinimo ampliatur, vt quamuis Iudex Laicus regulariter, nec alia persona priuata possit Clericum capere, & carcerare,absque licentia proprij Prælati, vt tradit Gloss. *in cap. cum non ab homine verb. deprehensus de iudic.* vbi DD. communiter, & *in cap. si vero de sent. excom.* si tamen reperiant, illum in flagranti crimine, carcerare possunt, sed ad suum competentem Iudicem Ecclesiasticum ducere tenentur, & tunc excommunicationem nō incurrunt. *cap. vt famæ de sent. excom.* vbi Gloss. & DD. Gloss. *in d.verb.deprehensus*, Abb. *in dict.cap. cum non ab homine nu.*15. & ibid. Felin. Foller. *loc.cit.num.*6. Scacci. *ibid. nu.*5. *vers.amplia istam.* Anton.Gom. *de delict. cap.*9. *nu.*3. Farinac. *vbi sup. num.*141. *vbi de communi testatur* .Genuens. *in Prax. Arch.Neap. cap.*33. *n.*10. Megal. *in Prax.crim canon. cap.*12.*n.*50. *circ.med.*

90 Ampliatur tertiò,vt quamuis regulariter condemnari non possit Reus, nisi iuris ordine seruato, factis legitimis probationibus,& dato termino ad se defendendum, *vt tradunt communiter DD. & nos dicemus infrà*; contra repertum tamen in flagranti crimine procedi potest ex abrupto, & iuris ordine non seruato, vt in notorio quia æquiparantur esse aliquem repertum in flagranti ,& in notorio crimine. Felin. *in cap. cum euidentia de accusat.* Mascard. *de probat.conclus.*1101 *num.*15. *lib.*2. Foller. *vbi sup.nu.*3. Baiard. *ad Clar.q.*8.*n.*9. latè Grammatic. *d.decis.*36.*num.*35. 46. *&* 80. & Farinac.

nac. *d.q.21. num.133.* Vnde inferunt DD. vt non requiratur, quod detur Reo copia repertorum, seù indiciorum. Gramm. *ibid. num.71* Foller. *loc.cit.n.8.* Baiard. *d.q.8.n.9. in fin.* vbi etiam dicunt, neque requiri citationem ad sententiam. Et Clar. ac Alij apud illum *in d. q.8.in princ.* Caualcan. *de de brach.reg.d.p.1.num.229.* dicunt posse procedi sine quærela alicuius. Quapropter testes alias idonei admittuntur contra Reũ in flagranti deprehensum, & censentur idonei, si per alios delictum probari non posit, & aliud contra eos non obstet, vt post Andr.de Isern. & Afflict. *in d.constitut. Regni. Humanitate* dicit Foller. *vbi sup. nu.7.* vbi tamen addit, Iudicem debere in hoc multum laborare, vt veritatem inueniat. Clarus autem. *d.quæst.8. vers. scias tamen* ait, quod non resultat plena probatio ex apprehensione inflagranti, sed ex eo oritur tantum indicium ad torquendum.

91 Hinc est, quod eauti Iudices, non statim ad sententiam condemnatoriam deueniunt; sed postquã talis reus inflagrãti captus ad eorum manus deuenerit, facta per Birruarios relatione in Actis curiæ, illicò eum constituunt, & si delictum confitetur, tali casu ad sententiam condemnatoriam deueniunt, etiam non datis defensionibus, iuxta doctrinam Baldi *in l. vt vim ff. de iust.& iur.* quem sequitur Foller. *loc.cit. num.12.* vbi dicit hoc procedere, si capiatur reus à Ministri Curiæ, non si ab Alijs, subdit tamen ille, quod tunc hoc dictum Baldi admitteret, quando terminus, ad se defendendum illi non competebat, vel si petitus non fuit, secus si petatur, cui sententiæ adstipulatur Clar. *in d.q.8. vers. sed numquid. ibi: Ego si reus:* si verò negauerit, statim absque alio processu, & indicijs, ducunt eum ad torturam, præsertim, si delictum sit graue, facta prius confrontatione cum testibus, qui illum viderunt, vt in alijs causis fieri solet, (de qua nos infra dicemus,) & si in negatiua perseuerauerit facta publicatione in ipso processu, & dato termino ad se defendendum, condemnare poterunt, si nihil probauerit ad se excul pandum. Afflict. *in d constit. Humanitate.* Foller. *vbi proximè* Scacci. *in d. cap. 78. num.9. & nu.16.vers. & ex his,* et Baiard. *ad Clar.d. q.8.num.1.*

92 Ampliatur quartò, vt contra repertum in flagranti crimine deueniri possit ad executionem pœnæ delicti commissi, sine vlla sententia. Gloss. *in l. ictus fustium. ff. de his, qui notant infam.* Boss. *in tit. de denunciat. num.10.* Grammat. *d. decis. 36. num.43.* Clar. *d.q.8.vers quæro.* vbi ait in Senatu Mediolanensi aliter seruari per Collaterales in pœnis exequendis. Sed Vulpell. *respons. 137. num.7.* & Scacc. *in tract. crim.lib.1.cap.46.num.28.& cap.78. sub n.16* asserunt, etiam in Vrbe seruari, vt exequatur pęna absque sententia; quamuis regulariter deueniri nõ debeat ad pænarũ exequutionem sine sententia. *l.1. C. de execut. rei iudic.* Petr.Caball. *in quæst.crimin. cas.133.num.1.* Baiard. *ad Clar. q.93.num.8.* Est benè verum, quod licet in tali casu nõ requiratur sententia, requiritur tamen aliquod Iudicis decretum, vt tradit Scacci. *d. cap.78. sub num.16.* post Farinac. *d. q.21. num.153. & n.154.* vbi ait, quod ab illo decreto non datur appellatio, quoad effectũ suspensiuum. ex Boer. *decis.153.n.5.* quem sequitur Baiard. *q.71.n.11.*

93 Ampliatur quintò, vt à fortiori, si capiatur inflagranti Reus delinquens coram Iudice sedente pro Tribunali, puniri possit sine Iuris solemnitatibus, sine processu, & probatione, quia delictum dicitur notorium, secundum Glos. *in c. Deus Omnipotent. §.quando autem.2.q.1.* Capr. *in tr. de Notor. in 4. memb.nu.27.& 55. & memb.6. num.1.* Mascard. *de probat.conclus.103. n.16. & 19.lib.2.* Farinac. *d.q.21.num.158.* vbi de communi, qui posteà *nu 159.* dicit, tutius esse, si Iudex statim illum examinet; & si confiteatur delictum, condemnabit eum sine alia probatione, aut solemnitate; Si verò negauerit, examinabit testes, quos cum illo confrontet, qui testificentur vidisse illum tale crimẽ committere coram Iudice sedente pro Tribunali, multis alijs astantibus, *iuxta text.in l. quoties. C. de dignit. lib.12.* & ibi Luc. de Penn. quem refert, & sequitur Paris de Put. *in tract. de syndicat. verb notorium* Foller. *in d. Pract. crim. for. sec. verb. item quod est notorius delinquens num. 27.* Caualcan. *d.tract.de brach. reg.p.1. num.234.* Ego ipse *tom.2.p.5.prax.17.per tot.* vbi traditur modus formandi processum, & sentẽtiam in tali casu notorii iudicii, cum crimen commissum coram Iudice sedente pro Tribunali dicatur crimen notorium iudicii; *vt ibid. dicitur.* Quod ampliatur etiam si Iudex non sedeat pro Tribunali, sed aliquem alium actum Iustitiæ faciat, quo casu post examen Rei, & testium, vt supra, datur illi breuis terminus ad se defendendum, & condemnabitur, vt tenent Par.de Put. Foller. Caualc. & Alii *locis cit.* Secus si Iudex non sederet pro Tribunali, nec Iustitiæ actum faceret, nam tunc tenẽretur iudicare seruatis seruandis, secundũ allegata, & probata, cum habeatur tam quam persona priuata, non vt Iudex, & sic non esset offensa maiestas Principis. Couarruu. *variar.resol.lib.1.cap.1. sub nu.6.*

Clar.

Clar.*q.8.verss.sed pone.*Farinac.*d.q.21.n.*163. latè Scaccia. *lib.1.tract.crimin.cap.*80.*num.*1. *&* 2. vbi dicit,quod tali casu,neque potest Iudex illum torquere, sed tantum informationem contra eum capere.

94 Tandem nota hic, quod capti in flagranti crimine duci debent coram Iudice, eique præsentari per capientes illos intra spatium temporis viginti horarum, *vt habetur in l. capite quinto. ff.ad l.Iul.de adulter.* Glos. *in d. cap.cum non ab homine de iudic.* aliàs puniri possunt pœna priuati carceris. Modern.*in tract.de process.executiu.p.*1.*cap.* 1. *num.*98. Iodoch.*in Pract.crim.cap.*15.*num.*5. Scacc. *in d.cap.*78.*num.*6. Caualcan.*de brach. Reg.p.*2.*num.*9.

PRAX. PROCESSVS

95 His positis deueniendum est ad modum practicum procedendi, secundū solitum nostrum institutum; & sic incipiemus ab accusationis, seu querelę libello, qui solet infrascripto, vel simili modo concipi, videlicet.

Forma libelli accusatorii, seu quærelæ, vt vulgò dicitur.

Die.... Mensis.... Anni...

In Episcop. Curia N. comparet personaliter N.de N.*Terra, seù loci N. qui non animo calumniandi,&c. sed pro veritate tantū medio iuramēto quærelanter exponit, qualiter Clericus N. de N. die tali ... mens.... hora .. circiter in loco N.animo diabolico ductus aggressus fuit N. de N. proditoriè cum ense euaginato, & cum eo dedit eidem N. multa vulnera, ex quibus, statim post tres horas mortuus fuit; qui quidem aggressus in primo ictu ensis vociferando, petijt auxilium, ad cuius voces accurrerunt N. N.&* N. *ac Alij, qui bene viderunt prædictum N. occisorem fugientem cum ense euaginato, & sanguine cruentato. Proinde comparens ipse filius legitimus, & naturalis præfati N.occisi exponit querelam criminalem contra dictum* N. *Clericum, & petit ipsum puniri, prout sacri Canones requirunt, ne valeat sua iniquitate gloriari, si impunitus euaderet; & ita dicit, & fieri petit, non solum isto, sed omni alio modo meliori, &c.*

Alibi verò fieri solet alio modo, nam Notarius, seù Cancellarius Curiæ scribit quærelam tali, vt sequitur modo, videl.

Forma quærelæ alio modo.

Die.... mens.... ann.... Comparuit personaliter N. *de N. de loco N.qui non animo calumnia, sed pro veritate tantū medio eius iuramento querelanter exposuit, prout infra, videlicet: Deue sapere V. S. Reuerendiss. come,&c.* Et exponitur tota series commissi criminis, secundū facti diuersitatem, cum suis qualitatibus, & circumstantiis, postea concluditur: *E vi son stati presenti li Tali N.* N.*& N.e cosi dice,&c. omni,&c.* N. *de N. manu prop.&c.*

96 Post prædictam accusationem debet Iudex decernere,vt capiatur informatio, mediante decreto, iuxta formam traditam *sup. sect.*1. *num.*53. Deinde procuret vt constet de corpore delicti, & sic faciat accessum ad locum; vbi cadauer occisi iacet,vel mandet fieri per Notarium cum Fisco, & testibus, qui visitent cadauer, & annotent omnia sigillatim, ne processus corruat, si non inueniatur delictum in genere, & talis accessus fieri solet similiter mediante decreto, quod etiam habes *sup. d.Sect.*1.*num.*56. facto deinde viso,et reperto, *prout ibidem nu.*57. examinantur testes pro validitate recognitionis corporis delicti, cuius examinis forma habetur. *ibid.numer.*59. Quibus peractis proceditur ad examen testium nominatorum in accusatione, siuè in denunciatione, siuè inquisitione, diligenter illos interrogando super contentis in accusatione, (si per eam proceditur,) sed hoc fit præcedente citatione, adhoc,vt si accedere noluerint ad testimonium veritatis perhibendum, possit Iudex illos cogere, prout dicemus *infra sect.seq.*

Citatio autem solet concipi, prout sequitur, vel huic similis, videl.

Forma Citationis testium.

Die... mens.... ann.... De mandato,&c.

Instante Domino Promotore Fiscali commissę fuerunt Citationes contra N. N.& N.quatenus per totam diem Veneris, quæ erit dies septima præsentis mensis compareant, & quilibet ipsorum comparere debeat personaliter coram Reuerendissimo D. Generali Vicario, seu coram me Notario, &c. ad informandam Curiam super nonnullis,&c. sub pœna scutorum centum auri de camera pro quolibet, siue librarum centum ceræ albæ laborata, pijs vsibus applicandorum in casu, &c. Aliàs, &c. & ita, &c. omni,&c.

N. Notarius, &c.

Vel alio modo, prout alibi fieri solet.

Mandato Domini N. &c. Citentur *N. N.& N. ad informandam Curiam statim, vel prodie tali... sub pœna mandati exequutiui,&c. Instante Fisco, &c.* *N. Notarius,&c.*

Vel alio modo, videl.

N. de N. Vicarius Generalis N. &c.

Vobis N. N. & N. Tenore præsentium præcipimus,

pimus, & expressè mandamus, quatenus statim visis, & receptis præsentibus, & postquam vigore præsentium fueritis requisiti, & quilibet vestrum fuerit requisitus sub pœna scutorum Auri cameræ Apostolicæ tot... pijs vsibus applicandorum, &c. & in subsidium sub pœna excommunicationis, &c. debeatis, & quilibet vestrum debeat coram Nobis, & nostra Curia comparuisse, & personaliter se præsentasse ad nos, & illam eamdem nostram Curiam informandam de nonnullis ad eam spectantibus, de quibus vos informatos esse nobis constat. Alioquin, &c. In quorum, &c. Datum, &c. Die.. Mens... Ann...

N. Vicarius Generalis, &c. N Cancellarius, &c.

Siuè tandem alio modo, cum in hoc, sicut in cęteris, seruandus sit stilyus propriæ curiæ cuiusq; loci.

Ponatur Titulus, &c.

Per vnum ex seruientibus nostræ, vel quarumuis Curiarum ad omnem instantiam, & requisitionem N. Promotoris Fiscalis citentur, moneantur, & requirantur infrascripti testes in calce præsentium nominandi, & cognominandi, quatenus sub pœna librarum 50. *ceræ albæ laboratæ pijs vsibus applicandarum, &c. pro quolibet, & in subsidium excommunicationis, &c. per totam crastinam diem, quæ erit decima currentis mensis talis... præcisè & peremptoriè comparere habeant, & debeant personaliter coram Nobis, & nostra Curia ad se examinandum, examinique subiciendum, ac eorum veritatis testimonium perhibendum super nonnullis rebus, & causis Curiam ipsam, & dictum D. Promotorem Fiscalem tangentibus; Alias, etc. Quoniam, &c. Datum, &c. Die, &c. mens. &c. ann. &c.*

N. Vicarius Generalis, &c. N. Actuarius, &c.

97 Exequuta citatione per seruientem, seù cursorem fit relatio more solito.

Forma relationis Cursoris.

Die... Mens... Ann... In loco N. N. de N. publicus Seruiens, seù Cursor, siuè Nuncius Curiæ Episcopalis N. retulit mihi infrascripto Notario, seù Actuario cum iuramento, &c. suprascriptas citationes personaliter præsentasse, & intimasse supradictis N. N. & N. ac omnia alia fecisse, prout habuit in mandatis, &c. Et in fidem, &c.

N. Notarius, seù Actuarius, &c.

98 Accedentibus autem testibus, examinatur quilibet separatim, & secreto, prout sequitur, videlicet.

Forma examinis testium pro Curiæ Informatione.

Die, &c. Mens. &c. Ann. &c. in loco N. coram Perillustri, & Reuerendissimo Domino Vicario Generali N. &c.

Examinatus fuit per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium, Meque, &c. Assistente quoque D. Promotore Fiscali eiusdem Episcopalis Curiæ. N. de N. l ci N. ætatis suæ annorum tot... vt dixit, & ex eius aspectu apparet, testis pro Curia informatione receptus, & examinatus medio suo iuramento prout tactis scripturis, (si sit Laicus, si verò sit Clericus dicitur. *tacto pectore more Clericorum) iurauit, &c. citatus, vocatus ac examinatus super præsenti informatione toto facto, & causa, & quidquid inde sciret, &c. Et primò interrogatus, &c.*

Vel incipiatur alio modo secundum stylum Curiæ videl.

N. de N. ætatis, &c. testis medio suo iuramento prout tactis, &c. & sequitur vt supra.

Vel si fiat examen per Notarium, sine præsentia Iudicis dicatur.

Die tali, &c. In loco N.

Examinatus fuit per me infrascriptum Notarium, siuè Actuarium. &c. de mandato Perillustris, & Reuerendissimi Domini Vicarij Generalis N. Assistente Domino Promotore Fiscali eiusdem Episcopalis Curiæ N. de N. testis pro Curiæ informatione receptus, & examinatus, qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. iurauit, ad opportunas Domini interrogationes deposuit, prout infra, videlicet.

Interrogatus quomodo huc accesserit spontè, *vel coactè*. Vel. *Interrogatus vt dicat quomodo ad Curiam venerit*. Vel *Interrogatus quomodo hic repertatur, & à quanto tempore citra.*

Respondit: *Signore io son venuto quà, perche son stato citato hieri dal seruiente della corte, &c.* Et sic scribatur vulgari Idiomate totum id, quod testis respondet per formalia verba, quantum fieri potuerit, tam si pro Fisco sint eius responsiones, quam si contra ipsum, alias peccatum mortale committetur *vt infr. sect. seq. demonstrabimus*, deinde prosequatur examen.

Interrogatus, an sciat, vel saltem præsumere posit causam suæ vocationis, & præsentis examinis.

Respondit. *Signore io non sò, ne mi posso imaginare perche causa V. S. m'habbia fatto chiamare, nè perche mi voglia esaminare.* Vel si dicat causam, scribatur quod dicit.

Intergogatus, an sciat commissum fuisse aliquod delictum ab aliquo, quod, à qua persona, quomodo, vbi, & quando.

Respondit. *Hò inteso dire publicamente, che sia stato ammazzato N. de N. da N. di N. cò molte stoccate nel vicolo detto del N. e che sia successo questa mattina.*

Interrogatus, vt dicat à quo, seù à quibus

Quæ consuetudo recipiendi tales ad informationem Curiæ, sine citatione partis delinquentis, optima ratione introducta fuit; nam si Iudex citaret reum, ante testium examinationem, vel aufugeret, vel testes subornaret, ne veritatem detegerent. vt aduertit Salicet. *in l. fin. C. de quæstion.* quem adhoc refert Grammat. *conf.* 15. *nu.* 1. *&* 2. Cartar. *in Prax. de execut. sent. cap. fin. num* 175. vbi sic seruari in statu Ecclesiastico, & Curia testatur. latè Petr. Caball. *centur.* 2. *cas.* 110. *num.* 36. *vers. tamen cum de generali, & cas.* 269. *num.* 3. *cent.* 3. Clar. & Alii *loc. cit.*

Tales tamen testes, antequam examinentur, citandi omnino sunt, vt accedant ad testimonium perhibendum, non obstante, quod recipiantur non citata parte, quia alias si se examini exponerent nō citati, sed spontè, redderentur suspecti de falso, & nihil probarent. *vt habetur in cap in nomine Domini de testib. & l si quando C. eod. tit. l presbyter C. de episc. & cler.* Et de citatione constare debet in Actis Curiæ, ad effectum excludendi omnem suspicionem vltroneitatis, vt appareat, quod nō spontè, sed coacti ad deponendum accesserint, vt per Bartol. & Alex. notaui supra *in Pract. ciuil. p.* 2. *Sect.* 2. *Subsect.* 6. *num.* 1. *circ. fin.* vbi etiam *nu.* 2. *& seq.* tradidi, quod iurare debent, & quomodo. Quod autem testis sponte deponens dicatur suspectus, non reuocatur in dubium, cum ferè omnes DD. hoc restentur per iura prædicta. Boss. *de tortur test. num.* 9. Decian. *respons.* 97. *num.* 25. *vol.* 2 *& resp.* 48. *num.* 19. *& resp.* 96. *nu.* 37. *vol.* 3. Marsil. *singular.* 140. Mascard. *de probat. conclus.* 817. *nu.* 53. *vol.* 2. Rimin. Iun. *cons.* 524. *n.* 21. *vol.* 5. Sim. de Pret. *consil* 15. *num.* 43 Surd. *cons.* 133. *num.* 3. *vol.* 1. Gram. *cons.* 21. *num.* 6. Caball. *in quæst. crim. cas.* 247. *num.* 9. *cent.* 3. Ghisiler. *de iudic. Regular. cap.* 17. *num.* 92. Triuisan. *de modo proced inter Regular cap.* 10. *numer.* 10. Spathar. *de modo corrigendi Regular. tract.* 7. *cap.* 6. *num.* 5. Laur. de Peyrin. *in formul. Prael. Regular. litt. T cap.* 3. *num.* 4.

Spontè verò deponere dicitur, quando quis vltrò se offert testimonium ferre, & Curiæ se præsentat, nulla præcedente citatione, vel requisitione sibi per Curię ministros facta. Decian. *latè in d. resp.* 46. *num.* 26. *& seq.*

Censeretur etiam spōtaneus testis, quando diceret aliquid, quod ab Aliis verisimiliter scire non potuit, vt in casu, de quo Decian. *respons.* 93. *num.* 125. *vers nec dicatur. vol.* 2. Item quando super aliquo particulari deponeret sine Iudicis interrogatione. Decian. *d. resp.* 96. *nu.* 37. Rim. Iun. *cons.* 723. *num.* 43. *vol.* 6. Et tunc redditur suspectus de falso. Idem Decian. *resp.* 65. *nu.* 4. *& d. resp.* 96. *nu.* 36. *vol.* 3. Rimin. Iun. *d. cons.* 743. *n* 23. *l. b.* 6. Gram. *d. cons.* 21. *nu.* 5. Mars. *d sing.* 140.

Spontè etiam deponere dicitur, & consequenter suspectus, quando testis, & si citatus, & coactus ad deponendum, habet aliquod priuilegium, vel causam, ob quam compelli non potest, & tamen exceptionem non opposuit, quod compelli non poterat ad testificandum: Vel neque expectauit, vt contra se comminaretur aliqua pœna, sed statim post citationem se præsentauit ad deponendum. Bald. *in l. parentes sub num.* 2. *C. de testib.* Castrens. *in l.* 2. *in princ. ff. de iudic.* quos sequitur Decian. *in d. respons.* 48. *n.* 16. *cum plurib. seqq.* vbi Alios cumulat. Caball. *in d. cas.* 247. *num.* 8. Quod est adeo verum, vt quamuis Notarius apponeret in actu depositionis illa verba: *Testis citatus, monitus, iuratus, &c.* adhuc diceretur spontè deposuisse, nisi de citatione, & coactione legitimè appareat. Decian. *d. respons.* 48. *num.* 3. *vol.* 3. Vnde tales, vt probarent, essent torquendi. Mascard. *de probat. conclus.* 1318. *num.* 63 Carol. de Graff. *de effectib. clericat. effect.* 10. *num.* 9.

Nota tamen, quod semper testes pro Curiæ informatione examinari debent secrete, & sigillatim, itaut quilibet ignoret, quid alteri interrogatum fuit, quomodocumque procedatur, siue per denunciationem, siue per Inquisitionem, siue per Accusationem, siue per alium modum; ad exemplum Danielis. *cap.* 3. Glos. *in cap. cum causam. verb procuratores de testib. & in cap. venerabilis vers. sigillatim. de testib.* Glos. *in l. si quando. C. de testib.* Bart. *in extrauag. ad reprimendum. ver. figura num.* 15. Baiard. *ad Clar. q.* 23. *num.* 2. & late Farinac. *in Pract. crim. de testib fol.* 80. *num.* 94. *& seqq. & cons.* 5. *num.* 59. & parte, seu Reo inquisito non citato, vt supra dictum est. Qui tamen etiamsi plures fuerint sic non citata parte examinati, nihil probarent ad condemnandum Reū, vt notatur per Salicet. *in l. fin. C. de quæstion.* Alex. *cons.* 179. *in princ.* Marsil. *cons.* 96. *nu.* 6. Ruin. *cons.* 10. *num* 9 *vol.* 5. Laderch. *d. cons.* 181. *num.* 6. *lib.* 1. vbi ait hoc verum esse, etiam si mille fuerint; & Grammat. *vot.* 3. *num.* 7. quamuis regulariter tres testes sufficiant ad aliquid probandum, si contestes, & idonei fuerint. *cap. licet vniuersitas. de testib. cap. forus. vers. in omni quoq; negotio*, vbi Glos. *in verb. tres testes. de verb. significat.* Sufficiunt tamen tales testes pro Curiæ informatione examinati ad carcerandum, & constituendum Reum; & tunc si interrogatus ipse Reus confiteatur delictum, de quo imputatus est, ex tali confessione condemnari poterit, vt inquit Clar. *in Pract. crim. q.* 65. *in princ.*

princ. & ibi Baiard. & Alii. Si verò negauerit, repeti, & examinari debent parte citata, vt tenent DD. communiter. Clarus *q.45. vers. cæterum si reus*, quia ad condemnandum, probationes concludentissimæ esse debent, maxime in criminalibus, vt alibi inferiùs dicemus. Vnde non est in hoc admittendum dictum Laderch *in dict. cons.* 181. *num.* 7. quod testes pro Curiæ informatione examinati non citata parte sufficiant ad torturam, cum nullum producant indicium ad hunc effectum, nisi repetantur seruatis seruandis, & Iudex aliter procedendo, grauiter erraret, vt ait Clar. *d. q.45. vers. cæterum si reus*, ibi: *& valde grauiter*.

4 *Quoad tertium*, scilicet qui possint esse testes in criminalibus, est notandum, quod regulariter omnes admittūtur ad testimonium ferendum, nisi in Iure sit contrariū expresse prohibitum, per commmunem regulam text. *in cap. inter corporalia. §. sed neque* vbi Gloss. *in verb. non inuenitur. de translat. Episc. & l. ab ea parte. ff. de prob.* Vnde qui repellitur à testificando in causis ciuilibus, à fortiori repellendus est in criminalibus, in quibus probationes debent esse luce meridiana clariores. *l. sciant cuncti. C. de probation. & dix. sup. sect. 2. num.* 21.

5 Quia verò testes in iudicio adhibentur ad effectum faciendi probationes, vt ex illis postea deueniri possit ad condemnationem, vel absolutionem, propterea cum testimonium ferunt, iurare debent tactis scripturis. alias sine iuramento legitime præstito, eorum dictum est nullum, & non probant. *cap. hortamur 3. q. 9. c. si testes §. item iurisiurandi 4. q. 2. & 3. et cap. quamquam 14. q. 2. cap. de parentela 35. q. 6 c. quoties, cap. nuper, & cap. tuis de testib. & l. iurisiurandi*, vbi DD. communiter, *& l. solam C. de testib.* Abb. *in cap. fraternitatis de testib.* Foller. *in Pr. cr. for. sec. p. 2. ver. cap. inform. nu.* 33. Clar. *q.* 21. *n.* 12. *& q.* 53. *n.* 5. Viu. *com. opinion. opin* 96. *num.* 8. *vol.* 1. & Alii.

Quæ conclusio locum habet, etiam si testis esset Sacerdos, vel Religiosus, imò etiam si esset Episcopus, aut Cardinalis. Baiard. & Alij per ipsum relati *in addit. ad Clar. in §. falsum nu.* 58. Mascard. *de probation. conclus.* 5. *num.* 78. *vers. nec Cardinalis, & conclus.* 270. *num.* 4. *lib.* 1. Bursat. *cons.* 166. *num.* 11. *& cons.* 192. *num.* 28. *vol.* 2. Mysinger. *cent.* 3. *obseru.* 80. *& cent.* 4. *obseru.* 77. Villagur. *in Pract. crim. lib.* 8. *tit. de testib. c.* 7. *concl.* 8. latè Decian. *resp.* 93. *vol.* 2. Et iuramentū præstari debet regulariter tactis corporaliter scripturis, vt tradit Scapp. *de iure non script. lib.* 3. *cap.* 51. *num.* 18. *& seqq.* Scaccia. *in tract. crim. cap.* 10. *num.* 115. & latissimè Fariac. *in Pract. crim. de test. q.* 74. *n.* 45. *& per tot.* vbi Alios cumulat, *qui n.* 64. dicit verū esse etiā si plures essent, & ego dixi supra *in Pract. ciu. p.* 2. *Sect.* 2. *Subsect.* 6. *n.* 3. *& n.* 7. *&* 8. vbi dixi hoc limitari in Equitibus, & Sacerdotibus. Et tale iuramentum deferri debet testibus per ipsummet Iudicem ante examen. Caualc. *de brach. Reg. p.* 3. *num.* 55. Vestr. *in Pract. lib.* 6. *cap.* 2. *num.* 11. Quod in criminalibus deferri potest, etiam in diebus feriatis in honorem Dei. Caual. *vbi sup.* Notarius autem sine Iudice, vel de eius mandato iuramentum deferre non debet. Vestr. *ibidem*. Vbi verò non appareret, an iuramentum delatum fuerit ante, vel post examen, præsumendum est pro validitate examinis, quod præcesserit illud. Mascard. *de probat. conclus.* 1362. *nu.* 13. *lib.* 3. post Cyn. & Bald. *in l. cum in testamēto §. hæc verba ff. de hæred. instit.* Crot. *in tract. de testib. num.* 232. Farinac. *dict. q.* 74. *num.* 41.

Et nota, quod iuramentum, neque à Papa, vel Imperatore remitti potest; Vnde facere non possunt, vt testes fidem faciant sine iuramento. Crot. *ibidem. num.* 226. vbi Monach. *in addit. litt. B.* Seysell. latè de hoc *in l. vt vim. in* 2. *lect. n.* 5. *ff. de iustit. & iur.* Mascard. *de probat. conclus.* 5. *nu.* 81. *lib.* 1. *& d. conclus.* 1362. *num.* 4. *lib.* 3. Caualc. *de testib. p.* 3. *num.* 44. Farinac. *d. q.* 74. *n.* 59. & Alij apud Illos. Neque remitti potest per partes ipsas in criminalibus, quamuis in ciuilibus possit. Aegid. *in tract. de reprobat. test. num.* 11. *in fin.* Campeg. *de testib reg.* 167. Mascard. *de probat. d. conclus.* 5. *num.* 107. Farinac. *d. q.* 74. *num* 85. latè Caualcan. *vbi sup. num.* 47. vbi DD. contrarium asserentibus respondet.

Et quamuis supra firmata conclusio, vt testis sine iuramento receptus nullam probationem faciat, vera sit, quoad condemnandum Reum: facit tamen aliqualem præsumptionem ad inquirendum, & informādum Iudicem super veritate facti. Rip. *in l admonendi nu.* 167. *ff. de iureiuran.* Decian. *responf.* 28. *num.* 10. *lib.* 3. Mascard. *d. conclus.* 5. *num.* 34. *& conclus.* 270. *n.* 6. *& d. conclus.* 1362. *num.* 18 *lib.* 3. Grauat. *ad Vestr. in Prax. lib.* 6. *cap.* 2. *nu.* 40. Scias autem, quod iuramentum in dubio, an præstitum sit, non præsumitur, cum sit de solemnitate extrinseca. Campeg. *d. tract. de testib. reg. pracit.* 167. *in fin.* Mascard. *d. conclus.* 5. *nu.* 82. *&* 113. Grauat. *d. num.* 40. Bursat. *cons.* 192. *nu.* 35. *lib.* 2. etiam si Notarius scripserit in Actis: *testis iuratus, &c.* nisi dixerit *corporaliter tactis scripturis, &c.* Campeg. & Mascard. *vbi proximè*, & ita censuit Rota Romana, *vt testatur* Caputaq. *decis.* 123. alias *decis.* 5. *num.* 1. *p.* 2. *& decis.* 346. alias 4. *p.* 2. *& decis.* 285. alias 22. *p.* 3. *recent.* Sunt tamen Doctores, qui asserunt, sufficere

sed affirmatiuè, cur scilicet illud commiserit, obiiciendo, & obiurgando illum, qui si confitebitur, condemnari poterit, vt dictum fuit suprà.

SECTIO IV.

De Testibus pro Curiæ informatione examinandis.

SVMMARIVM.

per Deum, per legem Moysis, & per alios, quos refert Marquard. *in tract. de iudæis p. 2. cap. 5. num. 10. in fin.* vbi ait tunc iurare solum non per exhibitionem Sacræ Scripturæ, sed per tactum calami. Caualc. *de testib. p. 2. num. 52.* & Alii, apud Ipsos, vbi ponunt, qualiter iurent Indi, & Alii multi Populi Saraceni. Et idem de Hæreticis. *l. quoniam, & Auth. ibi posita C. de heret. & d. cap. si hæreticus.*

13 Similiter, propter malitiam famæ, repellitur à testimonio ferendo, infamis. *cap. præterea §. 1. de testib. cogend. cap. si testes §. lege Iulia de vi. 4. q. 3.* Imò neque si sit aliquo modo suspicio de fama, non admittitur in testem, *cap. testes 2. q. 7. cap. 1. cap. denique de except.* præsertim in criminalibus. *cap. testimonium cap. licet ex quadam, & cap. ex parte A. de testib. cap. licet de probat. cap. forus §. fin. de verb. signif.* Clar. *loc. cit. vers. item infamis*, & ita in criminalibus, & in ciuilibus intelligunt aliqui de infami infamia iuris, sed in ciuilibus tantum, vel cum de crimine ciuiliter agitur, infamis infamia facti admittitur in testem, *vt habetur in d. cap. testimonium de testib & l. 2. ff. de obseq. à lib. præst.*

14 Infamia autem alia est iuris, alia facti, *vt habetur in cap. infames §. porro, vbi Gloss. in ver. infamia 3. q. 7.* & alia canonica.

Infamia iuris, est, quādo quis committit delictum, cui à iure imposita est infamia, & per sententiam condemnatur, aut ipse Reus confessus est in Iudicio illud crimen. *c. qui in aliquo dist. 51.*

Infamia facti, est, cum quis committit delictum, vel factum ita manifestum, vt apud homines bonos, & graues reputetur infamis. *c. omnipotens de accus.*

Infamia verò Canonica incurritur ob quodcumque crimen mortale. *arg. cap. omnes vero 6. q. 1. & cap. præceptum 32. q. 5.* cum secundum Sacros Canones omne crimen mortale infamet *vt in cap. constituimus. q. 5. & cap. infames, & d. cap. omnes 6. q. 1.*

Rursus infamia Iuris, alia est Iuris Canonici, alia Iuris ciuilis, sed tamen vtrumque Ius concordant in eo, quod reddunt infamem opprobriosum, & vilem in opinione hominum, quamuis egerit pœnitentiam, quia numquam tollitur. *c. Euthemium §. hinc colligitur 2. q. 3. & c. inter dilectos de excess. prælat.*

15 Est tamen notandum, quod aliud est, aliquem esse infamē: aliud vero esse infamatum. Infamis dicitur ille, qui confessus est in iudicio crimen infamans, vel de eo cōuictus existit, vel à Iudice, tamquam infamis est punitus, vel crimen illud est notorium in Ciuitate, loco, collegio, aut vicinia. Infamatus vero dicitur, qui, licet publicè accusatus de crimine infami, non dum tamen est de illo conuictus, vel ipse confessus est crimen, neque est notorium notorietate facti.

16 Quæ autem personæ sint infames, *vide in d. cap. constituimus 3. q. 5. cap. infames 6. q. 1. & l. 1. cū multis alijs seqq. ff. de his, qui notant infam.*

Efficiuntur tamen infames ex triplici capite in iure: Primò ex facto, & delicto proprio: Secundò ex delicto, & infamia aliena, puta parentum: Tertiò absque delicto aliquando, sed ex officio, aut statu infami, & obligatione hominis.

Ex facto, & delicto proprio sunt infames omnes sequentes: nimirum operas suas locantes ad pugnandum cum bestijs in arena: Raptores: Vsurarij: de furto conuicti: Malefici: Venefici: spontè muliebria passi, & non per vim. Item Apostatæ a fide: statuta Ecclesiastica cōtemnentes: Sacrilegi: Sepulcrorum violatores: Incestuosi: Homicidæ: Periuri: Promissionem factam, vel fidem datam violantes: mendacium in iudicio iuramento confirmantes: Belli desertores: Adulteri: Hæretici: Fautores, Receptatores, & Defensores Hæreticorum: Credentes Hæreticis: Schismatici: Blasphemi: Simoniaci: Duellum offerentes, vel acceptantes: Crimina quæcumque committentes, quæ capitali pœna puniuntur: Notoria crimina admittentes depositione digna, & in eis existentes, vt colligi potest *ex cap. constituimus 3. q. 5. & cap. infames 3. q. 7. ex cap. infames, cap. Illi, cum alijs cap. 6. q. 1.* Et similiter infames existunt ex facto proprio, qui ducunt vxores viles, & abiectas, vel meretrices, eiectas, repudiatas, ioculatrices, saltatrices, scenicas. *c. si quis viduam il secondo dist. 34.*

17 Infames secundò modo, scilicet ex delicto alieno, puta parentum, sunt filius, vel nepos per lineam masculinam Hæretici damnati, & in Hæresi morientis; aut de crimine læsæ Maiestatis damnati. Ex matre verò hæretica solus filius, non autē nepos contrahit infamiam iuris. *cap. si quis 6. q. 1. cap. statutum. 2. de hæretic. in 6.* Idem dicendum est de filio meretricis, quamuis coniugatæ, dummodo meretricium sit publicum.

18 Infames tertiò modo ex officio, & obligatione, sunt serui, Curiales, aut artem aliquam, aut officium vile exercentes, vt sunt Histriones, Ioculatores, Mimi, Scenici, Macellarii, Tabernarij, Cauponarij, Aurigæ, Carnifices, Birruarii, exploratores, & similes, *cap. 1. & cap. 2. quarta q. 1. cap. pro dilectione de consecr. dist. 2. cap. fin. 51. dist. cap. 1. cum plurib. seqq. 54. dist. cap. 1. 55. dist. cap. infames*

mes 6.q.1. & l.2.§. ait prætor. ff. de his qui not. infam.

19 Infamia autem quæcumque tollitur. Primò per Baptismum. Gloss. *in cap. sine pœnitentia verb. in baptismate de consecr. dist. 4. & ibid. DD. communiter*. Secundò tollitur per dispensationem Papæ, quoad impedimenta ex illa resultantia. *arg. cap. Euthemium §. hinc colligitur 2. q.3.* etiam si per Iudicem irrogata fuerit. Maiol. *lib. 3. cap. 1. num. 15.* Infamia verò Canonica, quæ, vt dictum est, incurritur per peccatum mortale, tollitur pet cordis contritionē, & pœnitentiam, absque dispensatione. *cap. illi qui 6. q. 1.* & Nauar. *in Manual. cap. 27. num. 204.* & Alij DD. communiter. Sed reuocemus sermonem ad alias qualitates testium relictas, occasione declarandi materiam infamiæ.

20 *Circa itaque Animum* duæ aliæ qualitates principaliter considerantur, *Intellectus* videlicet, seu discretio, *& affectus*. Et ex hoc capite quatuor genera hominum excluduntur à testimonio ferendo, nimirum furiosi: Inimici: Domestici, ac familiares: & quilibet in propria causa.

Furiosi quidem repelluntur ex capite intellectus, seù discretionis, ob defectum scilicet, & alienationem rationis, ac iudicij. *arg. cap. infamis §. tria 3. q. 7. & cap. indicas 3. q. 9. l. qui furere ff. de stat. homin. & l. cum furiosus. ff. de iudic.* Talis enim pro absente habetur, quia non est compos mentis. *l. 1. §. furiosus. ff. de acqu. poss. l. qui testimonio §. furiosos. ff. qui testam. fac. poss. & l. ergo. ff. ex quib. caus. mai.* Quod intelligitur de perpetuò amente, vt in prædictis iuribus probatur, secus si habear ludida interualla. *l. qui testamento §. nec furiosus. ff. de testam.*

21 Similiter repelluntur ex capite affectus Inimici, propter inordinatam passionem. *cap. in primis vers. sed & de personis*, & ibi Gloss. *in verb. inimicitias. 2. q. 1. c. accusatores, & cap. accusatoribus. 3. q. 5. cap. si testes vers. ideoque in persona 4. q. 3. cap. quoties de testib & l. si quis, cum Auth. ibi posita incip. si dicatur C. eod. tit.*

Idem probatur in multis aliis iuribus, quia inimicus præsumitur testimonium ferre ad vindictam. ita Anania. Aretin. Abb. & Alij *in cap. cum oporteat de acusat.* & Alij apud Farinac. *de testib. q. 53. num. 57.* sicut ob eamdem rationem repellitur ab accusando, *cap. repellantur cap. meminimus, cap. cum oporteat de accusat. cap. licet, & cap. per tuas il 1. §. Hæc omnia* & ibi Gloss. *in verb. inimicitias de simonia c. 1. & per tot. 4. q. 5.* Quod habet locum, etiam si de præsenti non est inimicus, sed fuit olim, nam adhuc repellitur quia præsumitur velle se vindicare. *cap. 1. 2. & 3. tertia q. 5.* Felin. *in cap. cum oporteat. num. 10. & 12. de accus.* Clat. *vbi sup. vers. sed quia si sequuta sit*. Et similiter si quis cum inimico cohabitat, quia inimicus præsumitur. *vt in cap. repelluntur. & cap. cum oporteat de accus. l. fin. ff. de testib. l. quoniam liberi in fin. C. de inof. testam. & l. qui bona §. qui damnum ff. de damn. infect.* faciunt tradita. *sup. Sect. 3. num. 23.* Et nota, quod in criminalibus est adeo verū, quod inimicus repellatur à testificando, vt neque in criminibus exceptis admittatur, puta in crimine lęsæ maiestatis si Hæresis, simonię, & huiusmodi, *vt habetur in tex. cap. per tuas de simon.* quem DD. reputant in hoc singularem. vt ait Marsil. *in consil 65 num. 20.*

Quod autem diximus, semper intelligendū est, si inimicitia sit capitalis, non si leuis *l. 3. in fin. & l. seq. ff. de testib. l. 1. §. si veras ff. de quæstion. & §. si vero quis Authent. de testib.* & tenent cōmuniter DD. inter quos Alber. in *Auth. si testis num 3. C. de testib.* Gloss. *in d. cap. per tuas §. hæc omnia in verb. inimicitias capitales. de simon.* Anan. *in cap. cum oporteat nu. 6.* Felin. *post. num. 8.* Aretin. *num. 19.* & Alij *de accusat* Adde Bald. *in consil. 330. lib. 1.* vbi dicit, quod neque facit indicium ad torturam. Quis autem dicatur inimicus, statur arbitrio Iudicis. Gloss. *in d. cap. cum oporteat*, quam sequuntur communiter DD. vt dicit Marsil. *in l. 1. §. præterea num. 53. ff. de quæstion.* Et similiter quæ inimicitia dicatur capitalis, arbitrio Iudicis remittitur. DD. communiter ita tenent, vt testatur Felin. *in cap. repellantur nu 3. de accusat.* & Alij, quos citaui *sup d. Sect. 3. de accus. n. 24.* Adde Bald. *in d. cons. 330.*

22 Item ob eamdem rationem inordinati affectus repellitur à testificando amicus, *cap. si testes in princ. verb. gratiæ suspicione, & in §. testium fides. ver. vel amicus eius sit 4. q 3.* Intelligi tamen debet, si sit magna amicitia, non leuis, *l. Latæ. ff. de verb. signific. arg. cap. 2. tertia q. 5. cap. quoties*, & ibi Gloss. *in verb. amicitia de testib et cap. cæterum, cap. cum inter, & cap seq. & cap. fin. de testib. cog.* Bald. *consil. 25. & 26. lib. 2.* vbi ait, arbitrio Iudicis remitti, quæ amicitia sit magna, & Rolan. *cons. 420.* vbi ait allegandi magnam amicitiam incumbere onus probandi.

23 Item pari ratione affectus inordinati, repellitur à testimonio ferendo Parens idest Pater, neque pro, neq; contra filium, etiam si vterque voluerit. *cap. si testes §. item in criminali ver. parentes, et §. testis idoneus 4. q. 3. cap. videtur. qui matrim. accus. poss. et l. parentes. C. de testib.*

Et ex hoc infertur, quod idem dicendū sit etiam de matre, quæ venit sub nomine parentis, *arg. l. patroni. ff. de verb. signific.* Et similiter de Ascēdentibus, vel Descendentibus

re, si Notarius dicat, testem iurasse, absque eo, quod dicat: *corporaliter tactis scripturis*. Alciat. *reg.3.præsumpt.* 13.*num.*4. Bursat. *consil.*35.*num* 14.*lib.*1. Grauat. *vbi sup.* qui de communi testatur. Cæs. de Grass. *decis.* 82. alias 13.*num.*6.7.& 15. Tesaur. *decis.*46. *numer.* 18. *vers. alia ratione*. & Alij, quos allegat Farinac. *d. q.*74. *num.*74. vbi etiam de communi.

Quorum sentetia sustineri potest in examine antiquo, nam tunc si de iuramento non appareat per enunciatiuam Notarij, præsumitur, & dicta testiū semiplenè probant; si verò dicatur: *testis iuratus tactis, &c.* plenam faciunt probationem. Crot. *de testib.num.*239.*vers.fallit tamen.* Viu. *opin.* 931. *num.*23. Mascard. *d.concl.*5. *nu.*83. Farinac. *vbi sup.num.*76.

Tactus verò scripturarum, dum testis iurat, esse debet ad sancta Dei Euangelia regulariter, *vt habetur in d. cap. Hortamur.* 3. *q.*9. Campeg. *de testib. reg.*170. *fall.* 2. Lanfranch. *de testib. num.*6. Marches. *in tract.de commiss.p.*1.*commis.*1. Guazzin.*in tract.ad defens.reor. defens.*14.*cap.*6.*num.*1. Thesaur. *decis.*47.*num.*5. maxime in causis arduis, quia Sacer liber Euangeliorum magis terret iurantem.

De consuetudine tamen totius Italiæ sufficit, si testis iuret, tangendo quamcumque scripturam. Glos. *in clement. Porrò, de hæret.* quam sequuntur DD. communiter, vt inquit Imol. *in cap.tuis. num.*4. *vers. communiter tamen.* Abb. *num* 7. Aretin. *num.*14. *vers. si tamen. de testib.* Schench. *in tract. de testib. num.*4. vbi testatur de consuetudine Cameræ Imperialis. Marchesan. *vbi sup numer.*12.& 14. Viu.*opin.*432.*n.*1. vbi de communi. Imò iurari potest per tactum cuiuscumque rei sacræ. Aret.*vbi supr. numer.*12. Thesaur.*decis.*47 *num.*8. Farinac.*dicta q.*74. *num.*34. Ita etiam seruari apud Hispanos, testatur Cæuall. *in tract. commun. contra commun. q.*410. *in fin.* Vbi verò talis non viget consuetudo, iurari debet ad sancta Dei Euangelia; prout de Iure communi cauetur. Abb. *in d.cap. tuis. num.*7. *vers.vbi consuetudo nihil.* & ibi Felin. *nu.*5.*de testib.* idem Abb. *in cap.fraternitatis. numer.*13. & Felin. *num.*12.*eod.tit.* Et quia manu tangi debet non cubitu, pede, ore, & similibus. Felin. *ibid.* & Thesaur. *d.decis.*47.*nu.*16. Ideo manibus truncatus non potest esse testis in iudicio. DD. penes Farinac. *d.q.*74. *numer.*20. *vers.vbi præterea*.

6 Vnde cum non omnes sciant iuramenti vires, nō tam facile quilibet admittendus est; nec e contra reijci; sed magna circumspectio adhibenda erit in recipiendis, aut repellendis testibus, quia cum ipsi non habeant certam, sed tantùm probabilem veritatem in iudicio, totum id, quod prudenti iudicio repugnat, repugnat etiā huiusmodi probabilitati, & testem ipsum consequenter probabiliter suspectum reddit. Hinc est, quod regulariter omnes illi, qui non habent sequentes conditiones, seù qualitates, repelluntur à testimonio ferendo. Qualitates autem in Testibus requisitæ hoc disticon continentur, videl.

Conditio, Sexus, Aetas, discretio, Fama
Et Fortuna, Fides in Testibus ista requires.

Conditiones verò supradictę facilius discernūtur per quinque requisita in Personis, qui sunt *Fortuna, Natura, Mores, Animus, & Status*.

Circa fortunam considerantur duæ ex prænotatis qualitatibus, nempe *conditio*, scilicet seruitutis, & *fortuna* aduersa, hoc est paupertas.

7 Hinc fit, quod seruus regulariter repellitur à testimonio ferendo. *cap.si testes §.item serui* 4. *q.*3. *cap.forus.* §. *testes de verbor. signif. l.quoniam liberi C. de testib.& l.cum probatio.ff.de probat.* quod intelligi debet durante seruitute; sed in quibusdam casibus benè poterit esse testis, etiam durante seruitute. Primò, quando per eum dicitur aliquid commodatum, vel depositum; vt in dictis iuribus habetur, præsertim in §. *itē serui*. Secundò in crimine læsæ maiestatis. *cap. Episcopus §.in criminali.* 12.*q.*2 nam tunc admittitur contra dominum testificari. Tertiò, in crimine fraudati census. *d capit. Episcopus §. item fraudati census*. Quartò, in crimine adulterij. *d.§. in criminali, & capit. quæstionem.* 12.*q.*2. Quintò, in crimine coitus Dominæ cum seruo. *d cap. Episcopus. §.si qua cum seruo*. Sextò, quando aliter veritas haberi non potest. *d cap si testes.* 4. *q.*3. §. *item idonei, & §.item serui.& d cap.quæstionem. §.in cæteris*. & Septimò, in causis ciuilibus ex defectu aliorum probationum. *eod.cap quæstionem. §.in pecuniariis.* 12. *q.*2.

8 Pauperes etiam non sunt idonei testes, quia contra ipsos grauis pręsumptio est, vt veritatem non dicant, propter pecuniam. *cap.in primis, & cap.prohibentur*, & ibi Gloss. *in verb. paupertatem* 2. *q.*1. *& cap.si testes §.item testium* 4.*q.*3. si tamen bonæ famę sint, admittuntur. §.*vlt. Inst.de susp.tutor.* vt etiam dicit Gloss. *in l.nonnulli. ff. de accusat.* in materia accusationis, à qua non repellūtur, si bonæ famæ sint, vt etiam dixi *sup. Sect.*3.*num.*25.

9 *Circa Naturam*, scilicet testium, etiam duæ aliæ ex prænotatis qualitatibus considerantur, puta *ætas, & sexus*. Vnde minor quatuordecim annis non admittitur ad testimonium ferendum, ob defectum ætatis.

tis. *cap. 1. & cap. si testes §. item lege Iulia de vi. 4. quæst. 3. & §. testes. Instit. de testam.* vbi Gloss. & Doctores, quod intelligendum est in ciuilibus, sed in criminalibus non admittitur, nisi post vigesimum annum completum, *d. cap. si testes §. in testimonium, et l. inuiti. ff. de testib.* Quando autem minor quindecim annis esse possit testis in causa criminali, vide Alexan. *consil. 63. & 98. lib. 1. & cons. 163. lib. 2.* & ratio, quare minor repellitur à testimonio ferendo, est quia testis intantum valet, in quantum est iuratus *vt sup. dix. num. 5.* Impubes vero iurare non potest. *cap. paruuli, & cap. pueri 22. q. 5. l. qui iurasse. ff. de iuiur. & l. 3. ff. de in li. iuran.* nisi in casibus *l. fin. in fin. ff. de liber. caus.*

10 Factus tamen maior potest minor testificari de his, quæ vidit in minori ætate, si erat proximus pubertati, *cap. relato*, vbi Gloss. *in verb. si pueritia dist. 37.* nisi factum sit tale, quod requiratur ætas perfecta à principio Gloss. *in l. 3. §. lege Iulia ff de test. & l. ad testium §. 1. ff. eod.* Ioan. Andr. *in addit. ad Speculat. lib 1. de teste §. 1. num. 35. vers. omnes litt. V.*

11 Similiter Mulier, de Iure Canonico non potest regulariter esse testis in causis criminalibus criminaliter intentatis, secus in his quæ fuerunt ciuiliter intentatæ, & hoc propter sexus fragilitatem. *cap. ex eo 15. q. 3. cap. mulierem 23. q. 5.* Abb. *in cap. quoniam num. 2. de testib.* vbi de communi testatur. Dec. *in d. cap. quoniam num. 20. & in l. fœminæ num. 34 ff. de reg. iur.* Addent. ad Crot. *de testib sub nu. 55.* Duegnas. *reg 315. in princ.* Blanc. *de indic. num. 351.* & Alij.

Limitatur tamen in criminalibus exceptis, nam in his admittitur ad testificãdum *cap. forus in fin. de verb. signific.* Gloss. *in d. cap. quoniam verb. mulieres de test.* & ibi Dec. *nu. 8.*

Sed in criminalibus ciuiler intentatis, vt si agatur de crimine ciuiliter ad interesse, & in ciuilibus simpliciter, ac in matrimonialibus, spiritualibus, in denunciatione, inquisitione, & huiusmodi, etiam de Iure Canonico admittitur. *dict. cap. quoniam cap. super eo il secundo, & cap. tam litis de testib. cap. super his, & cap. ad petitionem de accusat. & cap. per tuas in fin. de de simon.* Et regulariter in ciuilibus semper admittitur, nisi expressè prohibeatur, prout in testamentis, *vt in l. qui testamento §. mulier. ff. de testam. & in §. testes Instit. eod. tit. de testam.* & prout in criminalibus, *vt in iuribus supra allegat.*

De Iure autem ciuili benè potest mulier esse testis, tam in ciuilibus, quam in criminalibus, *vt habetur in cap. 1. cum seqq. 15. q. 3. & l. ex eo. ff. de testib. d. l. qui testamento §. mulier. & d. §. testes Inst. de testam.* Imò dicitur testis omni exceptione maior. Soccin. *consil. 54. num. 9. lib. 3.* Abb. *in dict. cap. quoniam num. 2.* vbi etiam Felin. *post num. 1. de testib.* & Dec *num. 8.* Crot. *de testib. nu. 57.* Roland. *cons. 7. num. 12. & cons. 24. num. 13. lib. 1.* Grammat. *cons. crim. 12. num. 17.* Viu. *comm. opin. fol. 281. vers. testis idonea.* Clar. *q. 24. vers. quæro igitur*, & Alii, *apud præcitatos.*

Sed quid iuris, si mulier sit prægnans, an possit esse testis? Et respondetur affirmatiuè, attento iure ciuili. Bart *in l. 2. §. si vero. ff. si quis caut.* Foller. *in Pract. crim. for. sec. verb. cap. inform n. 40. vers. non cogitur.* Capell. Tholos. *q. 3. num. 2*, Baiard. *ad Clar. q. 64. num. 75. vbi latè, & q. 97. n. 5.* Nec est verum, quod communiter dicitur, mulierem prægnantem non posse cogi ad testimonium ferẽdum, quia iurare non potest, nam veritas est in contrarium, quoad testificandum; sed solummodò seruatur, vt compelli non possit ad accedendum ad Curiam pro testimonio ferendo, si adsit periculum abortus; nam ad ipsam mittendus est Notarius, vt examen recipiat. Quod locum habet etiam, si sit vilis persona, & prægnans ex alio, quam ex proprio Viro. Bart. *vbi sup. d. §. si verò.* Bertach. *in repertor verb. mulier. prægnans.* Foller. Capell. Tholos. & Baiard. *loc. cit.* Anton. Gomez. *cap. 13. nu. 37. in fin.* Marsil. *in tit. de quæstion. in princ num. 20. in fin.* Farinac. *q. 78. num. 96.* & late Petr. Caball. *in tract. crim. centur. 1. cas. 79. per tot.* & Franc. Marc. *decis. 182. p. 2.*

Pregnantia autem quomodo cognoscenda, & probanda, ac de ipsius signis, *vide infrà sect. 14. num. 26.* vbi plures DD. Medicos citaui; quibus adde Mascard *de prob. conclus. 1208. vol. 2.* Casson. *in tract. de torm. cap. 10. num. 6.* Bertachin. *in verb fœmina n. 1* Baiard. *vbi sup. num. 78.*

Dices, numquid Monialis possit esse testis aliquando?

Respondetur affirmatiuè, in delictis, quæ committuntur in eius monasterio, præsertim à Religiosis. Aretin. *in prax. crim. cap. 1. de sec. subst. iudic.* Aldret. *de Disciplin. Regular lib. 2. cap. 3.* Lezan. *in 1. par. quæst. regular. cap. 27 num. 15. in fin* Thom. à Iesu *de Visitat. Regular. tract. 3. cap 11. num. 6.*

12 *Circa mores* Testium considerantur etiam duæ aliæ conditiones, scilicet *error fidei*, & *malitia famæ*. Vnde propter errorẽ fidei, non admittitur in testem infidelis contrà fidelem; quia non potest erga homines esse fidelis, qui Deo extat infidelis. *c. alieni; cap. non potest, & cap. si hæreticus. 2. q. 7. cap. ipsa pietas. 23. q. 4 & cap. 1. cap. Iudæi, & cap. licet de testib.* Idem dicitur de Iudæis. *cap. Pagani, & cap. si Hæreticus. 2. q. 7.* & in casibus in quibus Iudæi admittuntur, iurare debent non ad sancta Dei Euangelia, sed

per

bus in infinitum. *l. quique* §.1.*ff.de iniuf.voc,* Verum,quia hæc,quæ diximus, procedunt in causis ciuilibus, à fortiori locum habent in criminalibus. Et multo minus, si testimonium ferre voluerint supradictæ personæ contra Accusatum à Filio. Et idem dicendum est de alijs consanguineis, vel Affinibus Accusatoris, quando contra Reum accusatum testificari voluerint, nã semper repelluntur. *cap.absens il 2.tertia q.8.* & Ratio est, quia iniuria facta consanguineo censetur communis esse alijs consanguineis. ita tenent communiter DD. vt testatur Aretin. *in cap. cum oporteat num.* 11. *de accusat.* Alber. *de testib.p.*1.§.1.*n.*16. Corn. *cons.*172. *litt.T. lib.*2. vide Anton. Gomez. *in tit.de delict.cap.*12.*num.*24. Foller. *in Pract. crim for.fac.verb.capiat. informat. num.* 29. latè Farinac. *in q.*78. *à num.*72. *cum plurib.seqq.* Ad defensam tamen ipsius Rei, consanguinei, & Affines aliquando admittuntur ad probandam eius innocentiam, vt idem de familiaribus, & domesticis tenet Speculat. *lib.*3. *de inquisition.* §.1. *num.*22. & est communis opinio,vt dicit Anton.Gomez. *cap.*12.*delictorum num.*23. Sed contra affines in criminalibus non admittuntur in testes vsq; ad quartum gradum inclusiuè.Gom. *vbi sup. num.*24. *vers. quod est verum.* Mascard. *de probat.conclus.*74.*in fin.vol.*1.

24 Similiter ex eodem capite affectus repelluntur à testificando in criminalibus fratres,tam pro,quam contra alios fratres. *cap.si testes* §. *Item lege Iulia* 4.*q.*3. Quod limitatur in crimine hæresis. *cap. litteras de præsumpt. & cap. lege* 23. *q.* 8. Limitatur secundò, in causis ciuilibus, in quibus frater admittitur in testem, tam contra fratrem, quam pro eo, quia non inuenitur aliqua lege prohibitum, sicut in criminalibus. *l.*1.*ver.sed hi quibus.ff. de testib.* Specul. *lib.*1 *de teste* §.1.*num* 8. vbi limitat, nisi bona essent communia, quia tunc esset testis in causa propria, quod fieri non potest, vt inferius dicemus. *n.*29.

25 Item ex eodem capite affectionis repelluntur Domestici, & familiares, vel de domo Actoris prodientes, à testificando. *cap.*1.2.& 3. *tertia q.quinta cap.*1. §. *testes ver.etiam in iure* 4.*q.*3. *cap.*1.§.1. & 2. 14.*q.*2. *cap.cum P.de accusat. cap. in litteris de testib. l.*2. *C.eod.tit.l.instrumenta C.de probat. l.pen.C. qui accus.non poss.& in* §.*in testibus Instit.de testam.*

Fallit tamen conclusio in ciuilibus, si sint bonæ famæ, & honestæ vitæ, secundum Bald.*in d.l.*2.*C.de testib.& in consil.* 206. *lib.*2. vbi alios casus ponit, quando testis domesticus,& familiaris admittatur.sequitur Roman. *cons.* 420. & Oldrad. *cons.* 101. Fallit secundò, quando in aliquo actu

Alij testes interuenire non potuerunt, vt si quis reperiretur in Sylua, vel alio loco solitario, & infirmaretur, & aliquid disponeret coram domesticis suis tantum, nam tunc admitterentur ad testimonium ferendum, & eorum dictum probaret, vt tradit Schenck. *in tract.de testib.num* 28. *impress. inter tractat. Diuers. vol* 4. *fol.*78. Farinac. *de testib.q.*55.*num.* 38. vt à simili in electione sepulturæ alicuius defuncti, quæ per alios probari nequit, nisi per Domesticos, tradit Marchett. *in Prax.Vic.Capitular. p.*3. *tit.* 38.*n.*197.*in fin.*

26 Sed quæritur, quinam veniant appellatione domesticorum,& familiarium?

Respondetur venire seruos, libertos, colonos, & adscriptitios producentis. *l.fin* §. *sanè si seruus C.de his,qui ad eccles.confug.l.si libertus.ff.de furt. & l.pridem. C. de quæstionib.* Sed de consuetudine admittuntur colonus, & adscriptitius pro Domino, licet minor fides adhibatur, quam alijs. *l.*3. *in princ.ver.ideoque.ff.de testib.*

Item domesticus dicitur mercenarius, seù cliens. *l.respiciendum* §. *furta ff. de pæn. & d.l.si libertus.* Quod intelligitur,secundum Aliquos, dum isti actu seruiunt per. *l.etiam & l.eos C.de testib,*

Tertiò domestici dicuntur omnes, qui sunt de familia producentis. *l.ædiles* §.*familiæ.ff.de ædilit edict.*

Quartò omnes, qui sunt in producentis potestate. §.*in testibus Instit.de testam.*

Quintò omnes propinqui. *l.vnic.* C. *de emend. seruor. & l. fin. in princ.* C. *de verbor. signific.*

Sextò omnes agnati,& cognati *arg.l.vnic.* C *de emend propinqu.*

Septimò vxor dicitur domestica viri sui. *arg l.sed & si* §. *præterea ff. si quis caut. l. interdum.ff.de indic.l.*1.§. *si vir.ff. ad Syllan.* & de Iure Canonico. *arg.cap.fin.*32. *q.*6. *& c.sicut hi* §.*necesse in princ.*47.*dist.*

Octauo dicuntur domestici, & familiares omnes, qui cum aliquo cohabitant. *cap.in litteris de testib.cap.insinuante de offic. del. & cap.repellantur de accus.*

Nonò vir, & vxor dicuntur domestici ad inuicem. *arg.cap.fin.*32.*q.*6. *cap. sicut hi* §. *necesse in princ.*47.*dist.l sed.& si* § *præterea.ff.si quis caut.l.interdum ff.de iudic.& l* 1.§.*si vir.ff. ad Syllan.*

Decimò Pater est domesticus filio,& filius patri. §.*sui autem.Instit de hæred.qualit & differ.* Vnde in criminalibus filius non potest esse testis contra patrem. *cap. si testes* §.*testis idoneus* 4.*q.*3.*& ibid* §.*parentes,& l.parentes C.de testib.*

27 Item ex eadem rationis affectionis repellendus est à testificando socius alicu-

Clar. *q. 8. vers. sed pone.* Farinac. *d. q. 21. n. 163.* latè Scaccia. *lib. 1. tract. crimin. cap. 80. num. 1. & 2.* vbi dicit, quod tali casu, neque potest Iudex illum torquere, sed tantum informationem contra eum capere.

94 Tandem nota hic, quod capti in flagranti crimine duci debent coram Iudice, eique præsentari per capientes illos intra spatium temporis viginti horarum, *vt habetur in l. capite quinto. ff. ad l. Iul. de adulter.* Glos. *in d. cap. cum non ab homine de iudic.* aliàs puniri possunt pæna priuati carceris. Modern. *in tract. de process. executiu. p. 1. cap. 1. num. 98.* Iodoch. *in Pract. crim. cap. 15. num. 5.* Scacc. *in d. cap. 78. num. 6.* Caualcan. *de brach. Reg. p. 2. num. 9.*

PRAX. PROCESSVS

95 His positis deueniendum est ad modum practicum procedendi, secundū solitum nostrum institutum; & sic incipiemus ab accusationis, seù querelę libello, qui solet infrascripto, vel simili modo concipi, videlicet.

Forma libelli accusatorii, seu quærelæ, vt vulgò dicitur....

Die.... Mensis.... Anni...

In Episcop. Curia N. comparet personaliter N. de N. *Terræ, seù loci N. qui non animo calumniandi, &c. sed pro veritate tantū medio iuramēto quærelanter exponit, qualiter Clericus N. de N. die tali ... mens.... hora .. circiter in loco N. animo diabolico ductus aggressus fuit* N. *de N. proditoriè cum ense euaginato, & cum eo dedit eidem N. multa vulnera, ex quibus, statim post tres horas mortuus fuit; qui quidem aggressus in primo ictu ensis vociferando, petijt auxilium, ad cuius voces accurrerunt N. N. &* N. *ac Alij, qui bene viderunt prædictum N. occisorem fugientem cum ense euaginato, & sanguine cruentato. Proinde comparens ipse filius legitimus, & naturalis præfati N. occisi exponit quærelam criminalem contra dictum* N. *Clericum, & petit ipsum puniri, prout sacri Canones requirunt, ne valeat sua iniquitate gloriari, si impunitus euaderet; & ita dicit, & fieri petit, non solum isto, sed omni alio modo meliori, &c.*

Alibi verò fieri solet alio modo, nam Notarius, seù Cancellarius Curiæ scribit quærelam tali, vt sequitur modo, videl.

Forma quærelæ alio modo.

Die.... mens.... ann.... Comparuit personaliter N. *de N. de loco N. qui non animo calumnia, sed pro veritate tantū medio eius iuramento quærelanter exposuit, prout infra, videlicet. Deue sapere V. S. Reuerendiss. come, &c.* Et exponitur tota series commissi criminis, secundū facti diuersitatem, cum suis qualitatibus, & circumstantiis, postea concluditur: *E vi son stati presenti li Tali N.* N. *& N. e cosi dice, &c. omni, &c.* N. *de N. manu prop. &c.*

96 Post prædictam accusationem debet Iudex decernere, vt capiatur informatio, mediante decreto, iuxta formam traditam *sup. sect. 1. num. 53.* Deinde procuret vt constet de corpore delicti, & sic faciat accessum ad locum, vbi cadauer occisi iacet, vel mandet fieri per Notarium cum Fisco, & testibus, qui visitent cadauer, & annotent omnia sigillatim, ne processus corruat, si non inueniatur delictum in genere, & talis accessus fieri solet similiter mediante decreto, quod etiam habes sup. *d. Sect. 1. num. 56.* facto deinde viso, et repeto, *prout ibidem nu. 57.* examinantur testes pro validitate recognitionis corporis delicti, cuius examinis forma habetur. *ibid. numer. 59.* Quibus peractis proceditur ad examen testium nominatorum in accusatione, siuè in denunciatione, siuè inquisitione, diligenter illos interrogando super contentis in accusatione, (si per eam proceditur,) sed hoc fit præcedente citatione adhoc, vt si accedere noluerint ad testimonium veritatis perhibendum, possit Iudex illos cogere, prout dicemus *infra sect. seq.*

Citatio autem solet concipi, prout sequitur, vel huic similis, videl.

Forma Citationis testium.

Die... mens.... ann.... De mandato, &c.

Instante Domino Promotore Fiscali commissę fuerunt Citationes contra N. N. & N. quatenus per totam diem Veneris, quæ erit dies septima præsentis mensis compareant, & quilibet ipsorum comparere debeat personaliter coram Reuerendissimo D. Generali Vicario, seu coram me Notario, &c. ad informandam Curiam super nonnullis, &c. sub pæna scutorum centum auri de camera pro quolibet, siue librarum centum ceræ albæ laboratæ, piis vsibus applicandorum in casu, &c. Aliàs, &c. & ita, &c. omni, &c.

N. Notarius, &c.

Vel alio modo, prout alibi fieri solet.

Mandato Domini N. &c. Citentur N. N. & N. ad informandam Curiam statim, vel prodie tali... sub pæna mandati exequutiui, &c. Instante Fisco, &c. *N. Notarius, &c.*

Vel alio modo, videl.

N. de N. Vicarius Generalis N. &c.

Vobis N. N. & N. Tenore præsentium præcipimus,

pimus, & expressè mandamus, quatenus statim visis, & receptis præsentibus, & postquam vigore præsentium fueritis requisiti, & quilibet vestrum fuerit requisitus sub pœna scutorum Auri cameræ Apostolicæ tot... pijs vsibus applicandorum, &c. & in subsidium sub pœna excommunicationis, &c. debeatis, & quilibet vestrum debeat coram Nobis, & nostra Curia comparuisse, & personaliter se præsentasse ad nos, & illam eamdem nostram Curiam informandam de nonnullis ad eam spectantibus, de quibus vos informatos esse nobis constat. Alioquin, &c. In quorum, &c. Datum, &c. Die.. Mens... Ann...

N. Vicarius Generalis, &c. N. Cancellarius, &c.

Siuè tandem alio modo, cum in hoc, sicut in cæteris, seruandus sit stilus propriæ curiæ cuiusq; loci.

Ponatur Titulus, &c.

Per vnum ex seruientibus nostris, vel quarumuis Curiarum ad omnem instantiam, & requisitionem N. Promotoris Fiscalis citentur, moneantur, & requirantur infrascripti testes in calce præsentium nominandi, & cognominandi, quatenus sub pœna librarum 50. ceræ albæ laboratæ pijs vsibus applicandarum, &c. pro quolibet, & in subsidium excommunicationis, &c. per totam crastinam diem, quæ erit decima currentis mensis talis... præcisè & peremptoriè comparere habeant, & debeant personaliter coram Nobis, & nostra Curia ad se examinandum, examinique subijciendum, ac eorum veritatis testimonium perhibendum super nonnullis rebus, & causis Curiam ipsam, & dictum D. Promotorem Fiscalem tangentibus; Alias, etc. Quoniam, &c. Datum, &c. Die, &c. mens. &c. ann. &c.

N. Vicarius Generalis, &c. N. Actuarius, &c.

97 Exequuta citatione per seruientem, seu cursorem fit relatio more solito.

Forma relationis Cursoris.

Die... Mens... Ann... In loco N. N. de N. publicus Seruiens, seu Cursor, siuè Nuncius Curiæ Episcopalis N. retulit mihi infrascripto Notario, seu Actuario cum iuramento, &c. suprascriptas citationes personaliter præsentasse, & intimasse supradictis N. N. & N. ac omnia alia feisse, prout habuit in mandatis, &c. Et in fidem, &c.

N. Notarius, seu Actuarius, &c.

98 Accedentibus autem testibus, examinatur quilibet separatim, & secreto, prout sequitur, videlicet.

Forma examinis testium pro Curiæ Informatione.

Die, &c. Mens. &c. Ann. &c. in loco N. coram Perillustri, & Reuerendissimo Domino Vicario Generali N. &c.

Examinatus fuit per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium, Meque, &c. Assistente quoque D. Promotore Fiscali eiusdem Episcopalis Curiæ. N. de N. l ci N. ætatis suæ annorum tot... vt dixit, & ex eius aspectu apparet, testis pro Curia informatione receptus, & examinatus medio suo iuramento prout tactis scripturis, (si sit Laicus, si verò sit Clericus dicitur. tacto pectore more Clericorum) iurauit, &c. citatus, vocatus ac examinatus super præsenti informatione toto facto, & causa, & quidquid inde sciret, &c. Et primò interrogatus, &c.

Vel incipiatur alio modo secundum stylum Curiæ videl.

N. de N. ætatis, &c. testis medio suo iuramento prout tactis, &c. & sequitur vt supra.

Vel si fiat examen per Notarium, sine præsentia Iudicis dicatur.

Die tali, &c. In loco N.

Examinatus fuit per me infrascriptum Notarium, siuè Actuarium, &c. de mandato Perillustris, & Reuerendissimi Domini Vicarij Generalis N. Assistente Domino Promotore Fiscali eiusdem Episcopalis Curiæ N. de N. testis pro Curiæ informatione receptus, & examinatus, qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. iurauit, ad opportunas Domini interrogationes deposuit, prout infra, videlicet.

Interrogatus quomodo huc accesserit spontè, vel coactè. Vel. Interrogatus vt dicat quomodo ad Curiam venerit. Vel Interrogatus quomodo hic reperiatur, & à quanto tempore citra.

Respondit: Signore io son venuto quà, perche son stato citato hieri dal seruiente della corte, &c. Et sic scribatur vulgari Idiomate totum id, quod testis respondet per formalia verba, quantum fieri potuerit, tam si pro Fisco sint eius responsiones, quam si contra ipsum, alias peccatum mortale committetur vt infr. sect. seq. demonstrabimus, deinde prosequatur examen.

Interrogatus, an sciat, vel saltem præsumere posit causam suæ vocationis, & præsentis examinis.

Respondit. Signore io non sò, ne mi posso imaginare perche causa V. S. m'habbia fatto chiamare, nè perche mi voglia esaminare. Vel si dicat causam, scribatur quod dicit.

Interrogatus, an sciat commissum fuisse aliquod delictum ab aliquo, quod, à qua persona, quomodo, vbi, & quando.

Respondit. Hò inteso dire publicamente, che sia stato ammazzato N. de N. da N. di N. cō molte stoccate nel vicolo detto del N. e che sia successo questa mattina.

Interrogatus, vt dicat à quo, seu à quibus

bus dici publicè audiuerit, & quibus præsentibus.

Respondit, &c. & scribatur totum id quod dicit; & deinde prosequentur alia Interrogatoria, secundum occurrentiam, tandem dicatur.

Interrogatus de contestibus.

Respondit, *queste cose possono saperle N. N. & N. &c.*

Interrogatus de causa scientiæ, loco, & tempore.

Respondit, vt supra dixit, & deposuit, quia scit audiuit, vidit, interfuit, & cognouit per modum, vt supra, &c.

Et tunc concluditur examen, vt sequitur.

Tunc Dominus acceptatis, &c. examen dimisit & ipsum testem licentiauit, iniuncto sibi iuramento silentij (si necessarium, aut expediens videatur) *& vt se sua propria manu subscribat, prout iurauit, tactis, &c. & subscripsit, vt infra, videlicet.*

Io N. de N. hò detto per la verità quanto di sopra.

Si verò scribere ignorauerit, dicitur: *Et vt signum crucis propria manu faceret, ex quo dixit se nescire scribere, prout calamo illud propria manu designauit, vt infra. videlicet.*

† *signum* Crucis *propriæ manus suprascripti N. scribere nescientis testis pro veritate deponentis, vt supra. N Vicarius Generalis, &c.*

N. Notarius, &c. seù Actuar. &c.

Postea examinantur Alii testes supradicto, vel simili modo, quia interrogatoria non semper solent esse eadem, ex quo cū testes diuersimodè respondeant, nō potest certa regula tradi, sed ipsa variari oportet, prout facti cōtingentia postulauerit: quod remittitur arbitrio prudentis Iudicis, & Notarii, seù Actuarii; quia modus interrogandi testes, & reos assimilatur arti militari, in qua Dux exercitus instruit aliquādo aciem in aliqua forma, habita consideratione ad numerum militum, ad situm loci, & temporis opportunitatem, & similia; opponendo dextrum cornu sui exercitus sinistro cornu exercitus Hostium; & similiter reliquas partes militum, tam peditum, quam equorum recto ordine; secundum præcepta artis militaris mirè disposuit; sed dato signo ad pugnā cōgressis hostibus ambo exercitus mutauerunt sitū, & figuram, vnde vterque Dux cōpellitur exercitus ordinem iam sub certa forma instructū in aliam omninò diuersam mutare; & sic vbi prius exercitus, seu acies reperiebatur instructa sub forma lunari; nunc cogitur illam ordinare sub forma quadrata, vel simili: Ita quoque succedere solet Iudici in examine faciendo, nam Ipse credit interrogare testem, vel reum vno modo determinato, & tamē ex vnico verbo prolato à teste, vel à reo, cogitur ordinem prædeterminatum inuertere, prout illud verbum occasionem variandi Interrogatoria requirit. Et hoc pluries de facto accidit mihi, dum reos constituerem, existente Vicario Generali, & Apostolico in diuersis Diœcesibus, vt aliàs dixi.

Reliqua ad examinis testium materiam pro Curiæ informatione supplentur vberiùs infrà *sect. sequenti.*

99 Quando autem capitur Aliquis delinquens à Birruariis, vel Aliis *in* flagranti crimine, vt dictum est suprà, tunc præsentari debet proprio Iudici infra 20. horas, & in actis Curię per Notarium, seù Actuariū fit relatio, seù præsentatio ipsius, sub infrascripta, vel simili.

Forma Pręsentationis capti in flagranti.

Die... Mensis... Anni... In Curia N. comparuit N. de N. Barigellus, siuè, &c. minister ad maleficos capiendos cum suis satellitibus, & sodalibus, & ipsi Curiæ præsentauit N. de N. Reum præsentem, audientem, & intelligentem, quem cum suis sodalibus, & alijs deprehendit occidisse N. de N. & ipsum in ipso actu homicidij, alio actu extraneo in medio non interueniente, capit in tali loco N. hodiè prædicto die de præsenti mense, &c. Regnantibus, &c. Dominante, &c Sub Præsulatu, &c. & captum in Nostris fortiis, reduxit, & asportauit, vt sic possit contra ipsum procedi, vt Iuris erit, &c. Vnde in fidem, &c. Datum, vt supra, &c. N. de N. Notarius, &c.

Successiuè eodem tempore, post detrusionem Rei in carceribus examinetur formiter, vt supra, Barigellus, & sodales; ac Alii Testes, si haberi potuerint, qui crimē committi viderunt. Vel si placuerit Iudici, antequam Reum carceret, illos examinet in præsentia eiusdem Rei audientis, videntis, & intelligentis. Qui Testes deponere debent se vidisse N. de N. occidisse N. de N. & captum fuisse per Curiæ familiam in ipso actu homicidii, si ita fuit, vel dum fugeret, &c. illicò, & nullo temporis interuallo interueniente sic captū, & carceratum fuisse ad Curiam asportatum, & in eius fortiis redactum; præsentibus N. de N. & N. de N. Quibus examinatis, statim examinādus erit Idem Reus sic in flagranti captus, more solito, cuius examinis forma habetur infr. *sect. 9. in princ. prax. præt.* vel alio modo prout facti qualitas expostulabit

Nota tamen in Practica, quod quando talis Reus interrogatur super delicto, non debet interrogari negatiuè, vt regulariter fieri solet, an scilicet fecerit tale delictum,

sed

Quæ consuetudo recipiendi tales ad informationem Curiæ, sine citatione partis delinquentis, optima ratione introducta fuit; nam si Iudex citaret reum, ante testium examinationem, vel aufugeret, vel testes subornaret, ne veritatem detegerent. vt aduertit Salicet. *in l. fin. C. de quæstion.* quem adhoc refert Grammat. *conf. 15. nu. 1. & 2.* Cartar. *in Prax. de execut. sent. cap. fin. num. 175.* vbi sic seruari in statu Ecclesiastico, & Curia testatur. latè Petr. Caball. *centur. 2. cas. 110. num. 36. vers. tamen cum de generali, & cas. 269. num. 3. cent. 3.* Clar. & Alii *loc. cit.*

Tales tamen testes, antequam examinentur, citandi omnino sunt, vt accedant ad testimonium perhibendum, non obstante, quod recipiantur non citata parte, quia alias si se examini exponerent nō citati, sed spontè, redderentur suspecti de falso, & nihil probarent. *vt habetur in cap in nomine Domini de testib. & l si quando C. eod. tit. l presbyter C. de episc. & cler.* Et de citatione constare debet in Actis Curiæ, ad effectum excludendi omnem suspicionem vltroneitatis, vt appareat, quod nō spontè, sed coacti ad deponendum accesserint, vt per Bartol. & Alex. notaui supra *in Pract. ciuil. p. 2. Sect. 2. Subsect. 6. num. 1. circ. fin.* vbi etiam *nu. 2. & seq.* tradidi, quod iurare debent, & quomodo. Quod autem testis sponte deponens dicatur suspectus, non reuocatur in dubium, cum ferè omnes DD. hoc tenentur per iura prædicta. Boss. *de tortur test. num. 9.* Decian. *respons. 97. num. 25. vol. 2. & resp. 48. num. 19. & resp. 96. nu. 37. vol. 3.* Marsil. *singular. 140.* Mascard. *de probat. conclus. 817. nu. 53. vol. 2.* Rimin. Iun. *cons. 524. n. 21. vol. 5.* Sim. de Pret. *consil 15. num. 43* Surd. *cons. 133. num. 3. vol. 1.* Gram. *cons. 21. num. 6.* Caball. *in quæst. crim. cas. 247. num. 9. cent. 3.* Ghisiler. *de iudic. Regular. cap. 17. num. 92.* Triuisan. *de modo proced inter Regular cap. 10. numer. 10.* Spathar. *de modo corrigendi Regular. tract. 7. cap. 6. num. 5.* Laur. de Peyrin. *in formul. Prel. Regular. litt. T cap. 3. num. 4.*

Spontè verò deponere dicitur, quando quis vltrò se offert testimonium ferre, & Curiæ se præsentat, nulla præcedente citatione, vel requisitione sibi per Curiæ ministros facta. Decian. *latè in d. resp. 46. num. 26. & seq.*

Censeretur etiam spōtaneus testis, quando diceret aliquid, quod ab Alijs verisimiliter scire non potuit, vt in casu, de quo Decian. *respons. 93. num. 125. vers nec dicatur. vol. 2.* Item quando super aliquo particulari deponeret sine Iudicis interrogatione. Decian. *d. resp. 96. nu. 37.* Rim. Iun. *cons. 723. num. 43. vol. 6.* Et tunc redditur suspectus de falso. Idem Decian. *resp. 65. nu. 4. & d. resp. 96. nu. 36. vol. 3.* Rimin. Iun. *d. cons. 743. n 23. l. b. 6.* Gram. *d. cons. 21. nu. 5.* Marsil. *d sing. 140.*

Spontè etiam deponere dicitur, & consequenter suspectus, quando testis, & si citatus, & coactus ad deponendum, habet aliquod priuilegium, vel causam, ob quam compelli non potest, & tamen exceptionem non opposuit, quod compelli non poterat ad testificandum: Vel neque expectauit, vt contra se comminaretur aliqua pœna, sed statim post citationem se præsentauit ad deponendum. Bald. *in l. parentes sub num. 2. C. de testib.* Castrens. *in l. 2. in princ. ff. de iudic.* quos sequitur Decian. *in d. respons. 48. n. 16. cum plurib. seqq.* vbi Alios cumulat. Caball. *in d. cas. 247. num. 8.* Quod est adeo verum, vt quamuis Notarius apponeret in actu depositionis illa verba: *Testis citatus, monitus, iuratus, &c.* adhuc diceretur spontè deposuisse, nisi de citatione, & coactione legitimè appareat. Decian. *d. respons. 48. num. 3. vol. 3.* Vnde tales, vt probarent, essent torquendi. Mascard. *de probat. conclus. 1318. num. 63* Carol. de Graff. *de effectib. clericat. effect. 10. num. 9.*

Nota tamen, quod semper testes pro Curiæ informatione examinari debent secretè, & sigillatim, itaut quilibet ignoret, quid alteri interrogatum fuit, quomodocumque procedatur, siue per denunciationem, siue per Inquisitionem, siue per Accusationem, siue per alium modum; ad exemplum Danielis. *cap. 3.* Glos. *in cap. cum causam. verb. procuratores de testib. & in cap. venerabilis vers. sigillatim. de testib.* Glos. *in l. si quando. C. de testib.* Bart. *in extrauag. ad reprimendum. ver. figura num. 15.* Baiard. *ad Clar. q. 23. num. 2.* & late Farinac. *in Pract. crim. de testib fol. 80. num. 94. & seqq. & cons. 5. num. 59.* & parte, seu Reo inquisito non citato, vt supra dictum est. Qui tamen etiamsi plures fuerint sic non citata parte examinati, nihil probarent ad condemnandum Reū, vt notatur per Salicet. *in l. fin. C. de quæstion.* Alex. *cons. 179. in princ.* Marsil. *cons. 96. nu. 6.* Ruin. *cons. 10. num 9 vol. 5.* Laderch. *d. cons. 181. num. 6. lib. 1.* vbi ait hoc verum esse, etiam si mille fuerint; & Grammat. *vot. 3. num. 7.* quamuis regulariter tres testes sufficiant ad aliquid probandum, si contestes, & idonei fuerint. *cap. licet vniuersitas. de testib. cap. forus. vers. in omni quoq; negotio,* vbi Glos. *in verb. tres testes. de verb. significat.* Sufficiunt tamen tales testes pro Curiæ informatione examinati ad carcerandum, & constituendum Reum; & tunc si interrogatus ipse Reus confiteatur delictum, de quo imputatus est, ex tali confessione condemnari poterit, vt inquit Clar. *in Pract. crim. q. 65. in princ.*

bus in infinitum. *l. quique* §. 1. *ff. de inius. voc.* Verum, quia hæc, quæ diximus, procedunt in causis ciuilibus, à fortiori locum habent in criminalibus. Et multo minus, si testimonium ferre voluerint supradictæ personæ contra Accusatum à Filio. Et idem dicendum est de alijs consanguineis, vel Affinibus Accusatoris, quando contra Reum accusatum testificari voluerint, nã semper repelluntur. *cap. absens il 2. tertia q.* 8. & Ratio est, quia iniuria facta consanguineo censetur communis esse alijs consanguineis. ita tenent communiter DD. vt testatur Aretin. *in cap. cum oporteat num.* 11. *de accusat.* Alber. *de testib. p.* 1. §. 1. *n.* 16. Corn. *cons.* 172. *litt. T. lib.* 2. vide Anton. Gomez. *in tit. de delict. cap.* 12. *num.* 24. Foller. *in Pract. crim for. fac. verb. capiat. informat. num.* 29. latè Farinac. *in q.* 78. *à num.* 72. *cum plurib. seqq.*

Ad defensam tamen ipsius Rei, consanguinei. & Affines aliquando admittuntur ad probandam eius innocentiam, vt idem de familiaribus, & domesticis tenet Speculat. *lib.* 3. *de inquisition.* §. 1. *num.* 22. & est communis opinio, vt dicit Anton. Gomez. *cap.* 12. *delictorum num.* 23. Sed contra affines in criminalibus non admittuntur in testes vsq; ad quartum gradum inclusiuè. Gom. *vbi sup. num.* 24. *vers. quod est verum.* Mascard. *de probat. conclus.* 74. *in fin. vol.* 1.

24 Similiter ex eodem capite affectus repelluntur à testificando in criminalibus fratres, tam pro, quam contra alios fratres. *cap. si testes* §. *Item lege Iulia* 4. *q.* 3. Quod limitatur in crimine hæresis. *cap. litteras de presumpt. & cap. lege* 23. *q.* 8. Limitatur secundò, in causis ciuilibus, in quibus frater admittitur in testem, tam contra fratrem, quam pro eo, quia non inuenitur aliqua lege prohibitu n, sicut in criminalibus. *l.* 1. *ver. sed hi quibus. ff. de testib.* Specul. *lib.* 1 *de teste* §. 1. *num* 8. vbi limitat, nisi bona essent communia, quia tunc esset testis in causa propria, quod fieri non potest, vt inferius dicemus. *n.* 29.

25 Item ex eodem capite affectionis repelluntur Domestici, & familiares, vel de domo Actoris prodientes, à testificando. *cap.* 1. 2. *&* 3. *tertia q. quinta cap.* 1. §. *testes ver. etiam in iure* 4. *q.* 3. *cap.* 1. §. 1. *&* 2. 14. *q.* 2. *cap. cum P. de accusat. cap. in litteris de testib. l.* 2. *C. eod. tit. l. instrumenta C. de probat. l. pen. C. qui accus. non poss. & in* §. *in testibus Instit. de testam.*

Fallit tamen conclusio in ciuilibus, si sint bonæ famæ, & honestæ vitæ, secundum Bald. *in d. l.* 2. *C. de testib. & in consil.* 206. *lib.* 2. vbi alios casus ponit, quando testis domesticus, & familiaris admittatur. sequitur Roman. *cons.* 420. & Oldrad. *cons.* 101.

Fallit secundò, quando in aliquo actu Alij testes interuenire non potuerunt, vt si quis reperiretur in Sylua, vel alio loco solitario, & infirmaretur, & aliquid disponeret coram domesticis suis tantum, nam tunc admitterentur ad testimonium ferendum, & eorum dictum probaret, vt tradit Schenck. *in tract. de testib. num* 28. *impress. inter tractat. Diuers. vol* 4. *fol.* 78. Farinac. *de testib. q.* 55. *num.* 38. vt à simili in electione sepulturæ alicuius defuncti, quæ per alios probari nequit, nisi per Domesticos, tradit Marchett. *in Prax. Vic. Capitular. p.* 3. *tit.* 38. *n.* 197. *in fin.*

26 Sed quæritur, quinam veniant appellatione domesticorum, & familiarium?

Respondetur venire seruos, libertos, colonos, & adscriptitios producentis. *l. fin* §. *sanè si seruus C. de his, qui ad eccles. confug. l. si libertus. ff. de furt. & l. pridem. C. de quæstionib.* Sed de consuetudine admittuntur colonus, & adscriptitius pro Domino, licet minor fides adhibatur, quam alijs. *l.* 3. *in princ. ver. ideoque. ff. de testib.*

Item domesticus dicitur mercenarius, seu cliens. *l. respiciendum* §. *furta ff. de pæn. & d. l. si libertus.* Quod intelligitur, secundum Aliquos, dum isti actu seruiunt per. *l. etiam & l. eos C. de testib.*

Tertiò domestici dicuntur omnes, qui sunt de familia producentis. *l. ædiles* §. *familiæ. ff. de ædilit edict.*

Quartò omnes, qui sunt in producentis potestate. §. *in testibus Instit. de testam.*

Quintò omnes propinqui. *l. vnic. C. de emend. seruor. & l. fin. in princ. C. de verbor. signific.*

Sextò omnes agnati, & cognati *arg. l. vnic. C de emend propinqu.*

Septimò vxor dicitur domestica viri sui. *arg l. sed & si* §. *præterea ff. si quis caut. l. interdum. ff. de indic. l.* 1. §. *si vir. ff. ad Syllan.* & de Iure Canonico. *arg cap. fin.* 32. *q.* 6. *& c. sicut hi* §. *necesse in princ.* 47. *dist.*

Octauo dicuntur domestici, & familiares omnes, qui cum aliquo cohabitant. *cap. in litteris de testib cap. insinuante de offic. del. & cap. repellantur de accus.*

Nonò vir, & vxor dicuntur domestici ad inuicem. *arg. cap. fin.* 32. *q.* 6. *cap. sicut hi* §. *necesse in princ.* 47. *dist. l sed. & si* § *præterea. ff. si quis caut l in erdum ff. de indic. & l* 1. §. *si vir. ff. ad Syllan.*

Decimò Pater est domesticus filio, & filius patri. §. *sui autem. Instit de hæred. qualit. & differ.* Vnde in criminalibus filius non potest esse testis contra patrem. *cap. si testes* §. *testis idoneus* 4. *q.* 3. *& ibid* §. *parentes, & l. parentes C. de testib.*

27 Item ex eadem rationis affectionis repellendus est à testificando socius alicuius.

ius. *arg. l. rei iudicata §. fin. ff. sol matrim. l. fin. C. de verb signif et l. 1. §. item aut. ff. de minr.* Et cũ hoc sit dispositum sex societate contractuum in ciuilibus causis, à fortiori procedit in criminalibus.

28 Maximè si sit socius criminis, qui regulariter nullam facit probationem, neque auditur contra alium socium criminis. *cap. si testes §. liberi testes 4. q. 3. cap. nemini 15. q. 3. cap. veniens 1. cap. personas, & cap. sicut de testib. cap. 1. de confess. l. quoniam C. de testib & l sicut C. de quaestionib.* Nisi in crimine coniurationis pro eligendo alium Papam, ipso Papa superstite, nam tunc auditur. *cap. si quis Papa §. propter occultas*, vbi Gloss. *verb. pertuleris 79. dist.*

Secundò fallit in crimine simoniæ. *cap. quamuis, & cap. licet Hely de sim. cap. sanè 23. q 3. & extrauag. mediatores de sim.*

Tertiò fallit in crimine læsæ maiestatis. *cap. Nemini 15. q. 3. & cap de probat.*

Quartò in crimine sacrilegij. *cap. in primis 2. q. 1.*

Quintò in crimine hæresis. *cap. litteras. de præsumpt.*

Sextò in crimine falsæ monetę. *l. 1. C. de de fals. mon. & l. diuus. ff. de custod reor.*

Septimo in crimine Mathematici. *l. fin. C. de malefic. & mathem.*

Octauò in crimine magni latrocinij. *l. prouinciarum*. C. *de fer.* in omnibus enim supradictis casibus socius criminis auditur contra alium, saltem quoad pręsumptionem, licet non quoad plenam probationem, de quo vid. Alex. *cons. 65. lib. 2.* & latè Clar. *in pracit. Pract. crim. §. fin. q. 21. vers. retenta igitur*, vbi Alios congerit, *& per tot.*

29 Item ex capite suprascripto, affectionis scilicet repellitur etiam à testificando in ciuilibus quisque in re sua, vel causa propria. *cap si testes §. item nullus. & §. item omnibus 4. q. 3. cap. 1. 4. q. 5. cap. insuper de testib. l. omnibus C. eod. tit.* Quod habet locum, etiam si ius proprium alteri cesserit, sed rem non tradiderit, secus si possessionem illius illi dederit. Speculat. *lib. 1. de teste §. 1. n 89. vers si donatio actionis.*

Idem dicendum est de Aduocatis, & Procuratoribus ex eodem capite affectionis; Isti enim non sunt idonei testes in causis suorum clientum; Ideo nec compelli possunt ad reuelandum secreta causę proprij clientis. Petr. Surd. *cons. 328. num. 16. vol. 1.* Neuizan. *in silu. nuptial. lib. 3. num. 47.* Bertaz. *cons. 232. num. 31. vol. 2.* Decian. *responſ. 93. n. 121. vol. 2.* Quamuis Alii distinguant inter ea, quę sciunt, vti Aduocati, vel Procuratores, & ea, quę sciũt vti testes, nam in primo casu non compelluntur, in secundò verò casu sic, de quo vid. Costa *de remed. subsidiar. rem 14. sub. num. 4. vers. nec Aduocatus*, & Petr. Caball. *in qq. crim. centur. 2. cas. 159. num. 2.*

30 *Circa statum* tandem Personarum, etiam alia duo consideranda erunt, nimirum status earum, extra iudicium, & status earumdem in iudicio. Extra iudicium consideratur status laicorum, & clericorum. Vnde cum laici, vt plurimum, infesti sint clericis; ideo ipsi in criminalibus contra clericos testificari non possunt, sicut neque accusare. *cap. nullus laicus, cap. laicos, cum cap. seq. & ferè per totam 2. q. 7. & cap. veniens 1. de accus. vid. quæ dix. sup. Sect 3. n. 22.* Est benè verum, quod hoc locum habere potest in criminalibus commissis in loco, vbi erant pręsentes laici, & clerici simul; quo casu adhibendi sunt in testes clerici contra clericum delinquentem, non laici, ob dictam rationem: Sed si delictum à clerico patratum fuit in loco, vbi non erant, nisi laici; non solum possunt laici de eo testimonium ferre; verum etiam possunt clericum conuincere, ad effectum penam sustinendi per superiorem. ita Abb. *in cap. de catero. de testib.* vbi idem firmat, quando delictum esset notorium, nam adhuc laici conuincunt clericum. Item admittuntur laici contra clericos ad probandam infamiam, & sunt idonei testes. Ioan. Andr. *in cap. tam litteris in vlt. col. de testib.* & ibid. Anton.

Et quod dictum est supra de communi regula, quod laici contra clericos testificari non possunt; intelligendum est, quoad plenam probationem faciendam, non quoad inditium, etiam quoad torturam, vt tenet idem Abb. *in pracit cap. de catero de testib.*

31 Idem dicendum est de clerico aduersus laicũ, nam regulariter non admittitur. *c. testimonium, & cap. nullus 11. q. 1.* intellige in criminalibus coram Iudice Sęculari, de quo vid. Alex. *consil. 64. vol. 1.* quia in alijs contrarium seruatur in practica de consuetudine ferè vniuersali curiarum.

32 Sed quęritur, an clericus testificando in foro sęculari contra aliquem laicum in causa criminali sanguinis, & pręmissa protestatione, *de qua in cap. Pralatis de homic. in 6.* si sequatur mors eius, contra quem testificatus est, fiat irregularis sequuta morte?

Respondetur affirmatiuè, non obstante quod pręmittat protestationem prędictã ita Couarruu. *in clementin. si furiosus p. 2. §. 2. numer. 6. vers. decimotertiò de homicid.* Felin. & Alii communiter *in cap. postulasti de homicid. arg. dicti cap. testimonium 11. q. 1.* vbi expresse prohibetur testimonium clerici contra laicos.

laicos. Ratio autem est, quia in prędicto *cap. Prelatis de homic. in 6.* Solum permissum est clericis accusare, vel denunciare posse in causa propria, protestatione præmissa; sed nullo iure cautum reperitur, vt possit clericus contra laicum testimonium ferre in causa sanguinis, ergo irregularis efficitur, si testificetur, quantumuis protestationem præmittat. ita DD. apud Sayr. *de censur. lib. 9. cap. 18. num. 10.* & Ratio rationis est, quia cum non sit ei permissum, nisi accusare, vel denunciare, remanet in dispositione Iuris communis testimonium dicere, & sic irregulantem conttahit, iuxta tradita *in c. clericis, & cap. sententiam sanguinis Ne cleric. vel monach. & d. c. Prelatis de homic. in 6.*

Propterea testes clerici cogi non possunt in iudiciis pœnam sanguinis ingerentibus, neque per Iudices Ecclesiasticos, ad testimonium ferendum, ob periculum irregularitatis incurrendæ, maximè si in sacris fuerint constituti. Bellam. *in rubr. de testib. cogend. num. 3. in & in cap. 11. per tot.* Foller. *in Pract. crim. canonic. cap. 8. verb. testib. dilig. exam. num. 14.* Alb. de Malet. *de testib. cap. 8. nu. 28.* latè Farinac. *in Pract. crim. q. 61. n. 91.* vbi Alios cumulat, *& latiùs q. 78. num. 199.* Genuens. *in Prax. Arch. Neap. cap. 36. num. 2. in fin.* vbi ponit casus, in quibus de licentia Episcopi deponere possunt coram Iudice sæculari. Quod intelligendum est de testimonio ferendo cõtra Reum, secus ad eius fauorem, quia tunc esse possunt testes, & cogi non prohibentur. vt declarat Villagut. *in Practic. crimin. lib. 8. tit. de testib. cap. 2. concl. 4.*

Ampliatur dicta conclusio, quod clerici compelli non possint ad testificandum in causis sanguinum, vt etiam locum habeat, quando veritas alio modo per Alios haberi nequeat. Bald. *in rubric. de testib. cogend. num. 3. in fin.* Alber. de Malet. *de testib. num. 37. vers. est notandum.*

Ampliatur secundò, etiam si Episcopus haberet iurisdictionem temporalem, nam neque compelli possunt ad testificandum in causa sanguinis. Henr. Boic. *in cap. dilectorum num. 7. de testib. cogend.* & ibid. Bellam. *num. 18.* & Butr. *nu. 5.* Foller. *loc. pracit. n. 25.*

Ampliatur tertiò, etiam in laicis aspirātibus ad clericatum, vt compelli non possint ad testificandum in causa sanguinis. DD. *in d. cap. dilectorum*, præsertim Bellam. *num. 18. 21. & 26. vers. sed quid de laico.* Butr. *num. 3.* & Anchar. *num. 2.* Foller. *vbi sup. d. num. 14.* Quod tamen limitatur, quando aliter veritas haberi non potest, nam tunc compelli possunt tales laici. Farinac. *dict. q. 78. num. 202.* vbi latè concordantes adducit.

33 Ex supradicto capite status repellitur etiam à testificando monachus, Canonicus Regularis, vel quilibet alius Religiosus sub obedientia Superioris viuens; quia huiusmodi Personæ sunt mortui mundo, & consequenter non possunt esse testes, sine licentia Superioris, cui subsunt. *arg. c. monachi. 16. q. 1. cap. quid ergo 11. q. 3. cap. super prudentia in fin. 14. q. 2. cap. 2. de postul. cap. non magno. ne cleric. vel monach. l. 3. §. in libello ff. de re militar. & l. qui falsò. in princ. ff. de testib.*

34 Et quod pro mortuis habentur mundo, colligitur. *ex cap. placuit. 2. q. 7. & ex alio cap. placuit. 16. q. 1. l. Deo nobis. C. de episc. & cleric. & ex §. illud, & §. si quis autem. Authentic. de monac.* licet aliquando se habeant pro viuis, vt in casu. *cap. sicut ex litterarum. de homicid.* & in casu *cap. peruenit il 1. 18. q. 2.* & in aliis, de quibus fari non licet.

35 Secundum verò quod consideratur circa statum, vt dictum est *sup. num. 30.* est status Personarum in Iudicio, vnde ex hoc capite non est idoneus testis. Primò; Accusator. *cap. 1. quarta q. 4.* nisi in casu matrimonii. *cap. 1. 35. q. 6.* Secundò, Iudex. *d. c. 1. quarta q. 4.* qui non potest duas personas repræsentare, cū in omni iudicio quatuor personæ distinctæ requiruntur, scilicet Iudex, Accusator, Defensor, & Testis, *vt in dicto cap. 1. habetur*, & Nos alibi suprà fusiùs diximus. Tertiò, neque Aduocatus, aut Procurator, vel Assessor, vel Arbiter, vel Executor. *cap. statuendum 2. q. 6. cap. Romana de testib in 6. cap si testes. § testes quos 4. q. 3. cap dilecto, & cap. insuper. de testib. l fin. ff. eodem tit. l. 1. ff de Assessor. l. ille à quo. §. pen ff. ad Trebel l ne in arbitris. §. fin autem C. de arbitr.*

36 Sunt & Aliæ Personæ, quæ à testimonio repelluntur, videlicet excommunicatus *argum. cap. conspiratores, & cap. seq. 3. q. 5. cap. 1. quarta q. 1 cap. miramur 34. q. 1 cap. veniens 2. in fin.* vbi Gloss. *de testib. cap. excommunicamus. §. credentes. de hæretic. & l. pen. C. eod. tit.* & ratio est, quia non licet cum excommunicatis communicare, neque in minimis, vt in dictis iuribus habetur, præsertim *in d. cap. miramur*, vbi latè Glos *alia iura allegat in ver. etiam*. si verò absolutus fuerit, admittitur ad testimonium ferendum; vt aduertit Glos. *in d. cap veniens 2. in fin. & in cap. testimonium. de testib, & in summ. 3. quæst. 1.*

Secundò, remotus ab aliqua dignitate, propter aliquam turpitudinem, non est testis idoneus. *cap. infamis. §. tria. in princ. 3. q. 7. & l. 1. ff. de pena.*

Tertiò, si fuerit corruptus, vel subornatus ad testimonium ferendum. *cap. licet. de probat. l. nullum. C. de testib.*

Quartò, Criminosus, scilicet fur, raptor,

ptor, adulter manifestus, & huiusmodi.

Et generaliter omnis, qui est in peccato mortali, non est idoneus testis, regulariter loquendo. *cap. si testes. 4. q. 3. cap. testes. 2. q. 7. cap ex parte, & cap. super eo. de testib. & l. non potest. ff. de furt.* Et ratio est, quia tales sunt infames infamia canonica. *cap. illi qui, & cap. omnes. 6. q. 1.*

37 Neque obstat, si quis dicat, hoc non posse procedere de quolibet in mortali peccato constituto, quia sic nullus inueniretur testis, cum nullus sine crimine viuat. *cap. cum pridem. §. 1. de renunc. cap. nouit. §. non igitur de iudic. cap. si enim. vers. conclusit. de poenit. dist. 2. & cap. adhuc instant. dist. 3. de poen.*

Nam respondetur, quod verum est dictum, quoad inditium faciendum, non verò quoad probationem, & ad poenam infligendam, vbi testes esse debent, non solum sine crimine: verum etiam sine suspicione criminis.

38 *Quoad quartum principale*; an scilicet testes discordes, & singulares probent? est notandum, quod ad hoc vt testes non possint dici singulares, concordare debent in quinque circumstantiis, quae sequenti carmine continentur, videlicet.

Res, Persona, locus, gradus, haec sunt consona tempus.

Circa *Rem* infirmatur dictum testis, quãdo vnus testificatur de vna re, vel facto; alius verò de alio facto, quia tunc eorum testimonia sunt sibi contraria, cum vnus contradicat alteri, & sic neutri statur, quia quilibet est in suo dicto singularis. *cap. licet de probat. cap. bona 1. & cap. cum dilectis. de elect.* Et regulariter vnico testi non creditur, & sic nulla causa terminari potest dicto vnius testis, quamuis legitimi. *cap. licet vniuersis in fin. de test. b.* etiam si Praesidiali praefulgeat dignitate. *cap. licet ex quadam. de testib. cap. si testes. §. iusiurandi. 4. q. 3. & l. iurerurando. C. de testib.* quia vox vnius, vox nullius, vt in praedictis iuribus, & *arg. l. 1. §. item Cornelius; & l. antepen. ff. de quaestion.* & vnius testimonium, nec iustificat, nec condemnat. *cap. admonere. 33. q. 1.* Fallit tamen in quibusdã casibus, in quibus dictum vnius probat, vt aliàs dixi supra *sect. 2. nu. 17.* vide tradita suprà *sect. 1. num. 15.*

Idem est si testis solus sibi ipsi cõtrarius sit, vt si dicat duo contraria, vel varia; vel si dicat verum in vno, & falsum in alio, nam adhuc repellitur in totum, nec valet eius dictum. *d. cap. si testes §. qui falsa, vel varia. 4. q. 3. cap. pura. 3. q. 9. d. cap. licet. de probat. cap. sollicitudinem in fin. de appellat. leg. vbi duo. ff. de regul. iur. l. militis. ff. de testib. & l. cum precum. C. de liberal. caus.*

Quod si plures testes diuerso modo idẽ factum narrent, sed concordent in substantia, creditur eis. *ad tradit. in cap nihil. de verb. signific. & cap periculosè. de pen. dist. 1.* vid. Glos. *vlt. in cap. 1. de arbitr. in 6.*

39 Circa *Personam* erunt discordes, & singulares testes, si vnus testificetur de vna persona, & alter de alia diuersa; tunc neque probarent, quia eorum testimonia sunt similiter singularia. *cap Rodulphus. de rescript.* dicit tamen Hostiens. *ibid.* quod si ponerentur quaedam qualitates per singulos, quae coinciderent, & conuenirent eidem Personae, non noceret error in nomine.

40 Circa *locum* redditur similiter inefficax, & singularis testis, quando vnus testificatur de vno loco, & alter de alio, *vt habetur Daniel. 13.* de accusatione facta Susannae ab illis senibus, qui amore ipsius capti erant, nam cum à Daniele ambo separatim examinarentur, vnus dixit peccatũ commisisse cum Iuuene sub arbore schini; alter verò dixit sub Prino; ex quo falso testimonio occisi fuerunt à Populo; & probatur *in cap. cum causam. §. 1. de testib. cap. nihilominus. 3. q. 9. facit. cap. de parentela il 2. 35. q. 6. & cap. licet 2. de testib.* vide Bald. *cons. 207. lib. 4.* vbi tradit, quando testis repellẽdus sit ex diuersitate loci.

41 Circa *Gradum* redditur inualidus testis, quando agitur de causa gradus, puta consanguinitatis, vel affinitatis, & testes discordant in gradu. *vt in d. cap. de parentela habetur.*

42 Circa *Tempus* pari modo redditur singularis testis, quando vnus dicit testimonium de vno, & alter de alio tempore, discordando omninò inter se. *d. cap testes. §. In testibus 2. 4. q. 3. cap. perscripta. §. libellorum. 2. q. vlt cap. nihilominus. praec. 3. q. 9. d. cap cum causam, & cap ex enore. de testib cap. cum Ioannes de fid. instrument. & l prius. ff. ad Syllenian.* Secus tamen est, si vnius dictum virtualiter includatur in dicto alterius, vt si vnus dicat diem, alter horam eiusdem diei, sed factum est indubitabile, nam tunc dicuntur concordare, exemplo Euangelistarum testantium mortem Domini Nostri Iesu Christi; Diuus enim Marcus ait, mortuũ fuisse hora tertia. *vt habetur cap. 15. num. 25.* Sanctus autem Lucas. *cap. 23. num 44.* dicit fuisse circam horam sextam. Vnde Diu. Thom. *in 2. 2. q. 70.* tradit regulam, vt tunc dicantur testes discordare, quando variant substantiam facti, puta in loco, in tempore, & in persona, quia tunc aufertur substantia, & efficacia testimonii; sed quando variant in aliquibus accidentibus, quae non tangunt substantiam facti. puta quod tempus fuerit serenum, vel nebulosum;

vel

vel domus dealbata, picta, & huiusmodi, tunc non redditur inualidum testimonium.

43 Quinimò melius est, vt testes discordent in eorum dictis in quibusdam circumstantiis non pertinentibus ad substantiam facti; nec præsumi possit contra illos, quod fuerint subornati, vt accidit quando idem dicunt in omnibus; vel similia verba æqualiter proferunt; quia ex hoc redduntur suspecti. *cap. si testes d §. in testibus. 4.q.3.l.testium §.ideoque. ff. de testib. & l.qui sententia C.de pœn.*

44 Debent tamen omnes reddere causam scientiæ per vnum ex quinque sensibus corporis. *cap.testes.3.q.9.* & per alias supradictas circumstantias loci, temporis, Personæ, & huiusmodi sequentibus carminibus contentas, quos affert Gloss. *in d. cap.cum causam verb. tempore. de testib. & attestat.* nimirum.

Auditus, Visus, Persona, Scientia, Causa
Fama, locus, tempus, ac certum, credulitasq;
Dum testes recipit Iudex hæc cuncta notabit.

Causam autē scientiæ tenetur Iudex quærere à teste, qui si non reddiderit, non valebit eius dictum. *d.cap.si testes §.solam.4.q.3. cap.si habes.24 q.3. d.cap.cum causam de testib. in princ. & collat.7. § & licet dudum. Auth. de testibus.*

Quod si Iudex nō quæsierit, & testis dixerit, se solum scire, & nihil aliud, valebit eius testimonium. *c sicut de re iudic.& l.de pupillo.§.qui nunciat. in fin ff.de nou.oper. nunciat.*

45 Sed quæritur, quando testis dicatur non reddere causam scientiæ?

Respondetur tunc dici, quando interrogatus à Iudice, non reddit causam eius dicti, quod testificatur, quomodo sciat. *cap.præcit. si testes §. solam, cap.hoc videtur.22. q.5.d.§.& licet dudum. Auth de testib.l.apochas. C.de fid.instrum.l.1.C.de apoch. publ. & l. si pariter ff. de liberal cauf.*

Vel reddit, sed minus sufficientem, & ineptam. *cap.præterea. de testib. arg. cap.2. §. sed neque vers sicut iuxta. de translat.*

46 Ad hoc autem, vt testis causam scientię rectè reddere possit, oportet, vt fuerit præsens his; super quibus deponit, & quod viderit ea, quæ fiebant. *cap. testes. 3.q.9.l.testium. C.de testib. & l.per hanc. C. de erog. mil. ann. lib. 12.* & quod intellexerit, aliàs non diceretur præsens fuisse. *l. coram. ff.de verb.signif.*

Vnde testis de auditu regulariter valet, si fuit præsens, & audiuit vocem iniuriantis, quem cognoscebat, licet non viderit. *cap.si debitum.3.q.9. cap.de his, & cap.qui recedunt.26.q.6. Auth rogati.C.de testib.*

Non valeret tamen si diceret: audiui dici à Titio, quod ita erat factum. *cap. in primis. §.sed & de personis.2. q.1. capit.licet ex quadam. de testib.& l.testium. C. eod. tit.* & probatur *Esaia 54.in princ.*& colligitur ex Diu. Paul. *ad Romanos.* ibi: *Domine quis credet auditui nostro?* nisi in casu. *cap.testes. §.de his.3. q.9. & cap.hoc videtur. 22.q.5.* vbi Glos. *in verb.indicauit.*

47 Sunt tamen multi casus, in quibus testes de auditu in Ciuilibus probāt, quos refert Glos. *in d.cap.testes.verb. audierunt; &* Speculat.*lib.1 de teste.§.1.num.54.*

48 Vnde infertur, quod cęcus potest esse testis, si priusquam cæcus effectus fuisset, cognosceret personas, eorumque voces; cùm non inueniatur expresse in Iure prohibitus. *arg.cap.præterea de testib.& d.cap. testes.3.q.9.& l.1.in princ.ff.de testib* vid. Alex. *in cons.24.lib.2.& cons.157.lib.4.* vbi latè, an cæci dictum probet.

49 Fallit tamen supra firmata cōclusio, quod testis de auditu probet; quando ea, super quibus testificatur, requirūt testimonium de visu. *vt in d cap.testes 3.q.9. cap. relatum.2.q.5.l.testium.C.de testib.§.si verò absunt Authent.de hæred & falc.& §.nulli Auth.de sanctiss. Episc.*

50 Vnde surdus tunc non esset testis idoneus, quantumcumque esset oculatus. §. *testes. Instit.de testam.* In his verò, in quibus non requiritur sensus auditus, sed visus, bene poterit Surdaster testimonium ferre. Speculat. *lib.1. de teste. §.7. numer.16. in fin.*

51 Sed quid dicendum de muto, nūquid testis esse possit?

Respondetur negatiuè, secundum regulam text. *d. §. testes. Institut.de testam. & l. mutus. C.qui testam.fac.poss.*

Fallit, si scribere sciat, exemplo Zachariæ, *vt habetur Luca cap.1.* qui postulans pugillarem scripsit dicens: Ioannes est nomen eius; nam tunc testimonium inscriptis ferre poterit, vt tradit Mascard. *de probat.lib.3.conclus 1358.n.26.*

Fallit secundò, si intelligi possit mediantibus signis, & nutibus, per quæ possit se declarare, *iuxta tradita in cap.cum apud in fin. & cap.tuę de sponsalib.* vbi habetur, surdum & mutum à natiuitate posse matrimoniū contrahere, exprimendo consensum per signa, de quo Decian. *in tract. crimin. p.1. lib.3.cap.11.num. 17. tit. mentis vel corporis defectus,* & Sanchez. *de matrim.lib.1.disp.8. nu. 12.* Idem probatur *in l.discretis C. qui testam. fac. poss.& in l.nutu. ff. de legatis 3.* vbi habetur, posse surdum, & mutum facere testamentum,& legata per signa, & nutus. Et est notandum, quod qui est surdus à natura, regulariter est etiam mutus. *d.l.discretis.*

De-

Debet tamen Notarius, seu Actuarius scribens testimonium, intelligere signa, & nutus, vt aduertit Igneus *in l.3. §. ignoscitur. num.26. ff. ad Syllan.* Chartar. *de executione. sent. cap.2. num.*50. alias adhiberi debet interpres, qui illa declaret. Ign. *ibid.* Quidquid dicant Aliqui DD. apud Chart. *d.c.2. num.*47. *vbi de communi*, asserentes in criminalibus huiusmodi testes non esse admittendos; quod quidem procedere poterit, vbi Alii testes haberi potuerint. De mutis, qui ex improuiso loquuti sint, vide Textor. *in sua officin. in tit. Muti p.1.*

Neque obstat text. *in cap. testes, & cap. chartæ 3.q.9. cap. relatum 5.q.2. cap. à nobis. qui matrim. accus. poss. & cap. tua de cohabit. cleric. & mulier.* in quibus habetur, quod testimonium nequeat per scripturam proferri, sed proprio ore proferendum est.

Nam respondetur, quod in dictis iuribus disponitur de his, qui loqui possunt, non de his, qui loquelam non habent, *vt probatur in c.tuę de sponsal.* & patet ex eorundem verbis.

52 Sed quæritur, an mutus Reus, si fateatur delictum per signa, possit puniri pœna ordinaria?

Respondetur affirmatiuè, si sit sanę mētis, dummodo delictum probatum sit per testes Idoneos, & non per solam virtualem eius confessionem. Petr. à Plaz. *in epitom. delictor. cap.*32 *num.*27. *vers. proximè*, Farinac. *q.*41. *num.*88. *vers. limita.* 11. *& nu.*91. vbi ait, non posse torqueri, vt etiam tenet Sebast. Medic. *tract. de fortuit. casib. p.2. q.*6 *num.* 58. & Chartar. *de exequut. sentent. capt. bannit. cap.2. à n.*44. *cum plurib. seqq.* Tiraquel. *de legib. connub. in verb. expressit. glos.*7. *num.* 16. Hanc quęstionem tetigit Iason. *in d.l. discretis n.*10. *C. qui testam. fac. poss.*

53 Ex dictis, quod testis reddere debet causam scientiæ per vnum ex sensibus corporis, infertur, quid dicendum de eo, qui deposuit de credulitate, non de scientia?

Respondetur, huiusmodi testimonium non valere, per *text. in d. cap. testes 3.q.9. cap. relatum 5. q.2. & l. testium C. de testib.* & ibid. Gloss.

In aliquibus tamen casibus admittitur testis deponens de credulitate, *vt in cap. de testibus, & cap. quoties de purgat. canon. l.1. in princ. ff. de ventr. in spic. & in §. si vero absint. Autheut. de hæred. & faleid. & in §.1. auth. de sanct. episc. & in tit. vt hi qui obligatas se habere perhibent res minoris*, & notant Alex. *consil.* 3. 10 18. & 72. *lib.*4. vbi refert, quando probet. Angel *cons.*4. Abb. *in cap.1. vers. firmiter, & ibi Apostillant. de summ. Trinit. & fid. cathol.* & Lanfranc. *in cap. quoniam contra de probat. §. confessiones col.*7. *& §. testium depositiones col.*3. *vers. præterea.*

54 *Quoad quintum principale*, an scilicet Iudex teneatur in criminalibus examinare testes per se ipsum, vel possit eorum examen alteri committere? notandum erit, quod regulariter, quando causa est criminalis, non potest receptio examinis testium alteri delegari, sed per ipsummet Iudicem fieri. *arg. cap. illi, qui 5.q.5. & probatur ex clement. vnic. in princ. de offic. deleg. Auth. apud eloquentissimum C. de fid. instrum. & l.3. § testes. ff. de testib.* & tradit Gloss. *in cap. mulieres de iudic. in 6.* & ibi latè Felin. Abb. *in cap. cum causam col. pen. de testib.* Neque in hoc, secundum Gloss. *in cap testes ver. sed præsentes 3. q.9.* valeret consuetudo in contrarium; & ibid. etiam Gomes.

Et ratio est, quia Iudex ipse videre debet, quo vultu, quo colore, qua trepidatione deponant *iuxta text. in d.l.3. vers. tu magis scire potes. ff. de testib.* Alber. *in tract. de testib. cap.*7. *num.*52. Scapp. *de Iure non script. lib.*3. *cap.*51. *num.*14. Causæ enim criminales arduæ sunt, & ideo testium examen in illis committi non debet Notariis, seu Actuariis Curiæ. Couarru. *variar. resol. lib.2. cap.*13. *num.* 10. Baiard. *ad Clar. q.*26. *num.*13. vbi adducit Carauit. *sup. rit. vlt. Magna Cur. Vic.* asserentem non esse credendum Notariis, seu Actuariis, & dicentem: *Est Actuarius, ergo latro*, & ideo idem Carauit *sup. rit.* 157. *num.*1. *& 2.* exclamat contra Iudices, qui committunt Actuariis examen testium, cum tota vis causæ consistat in probationibus per testes.

Et nota, quod potest Iudex, antequam formiter testes examinet, illos interrogare prius oretenus, & postea eorum dicta scribi mandare; si timeretur de subornatione, vt sic intelligat breuiter seriem facti, & vbi cognoscit veritatem non dicere, potest eos interrogare, à quo fuerint instructi, cum quibus allocuti fuerint, antequam accederent, & similia. Imò potest eos in verbis capere, quando est suspicio de subornatione, interrogando super circumstantiis impertinentibus, vt veritatem discooperiat, puta an tempus fuerit nebulosum, quibus vestibus, & cuius coloris indutus erat ille, de quo deponunt, & similia. ita tradunt. Alex. *conf.* 91. *num.*7. Foller. *in Pract. crim. for. sæcular. p.1. verb. studeat se ornare. benè viuend. num.*30. Vrsill. ad Afflict. *decis.* 113. Scapp. *de iure non script. lib.*5. *cap.* 82. *num.*7. Scacc. *in tract. crim. lib.1. cap.*86. *num.*15. *in fin.*

Fallit tamen supradicta conclusio, quod testium examen non sit Notariis committendum, quando testes examinandi, essent ali-

aliquo modo impediti, & non posent ad Curiam accedere, vel quando essent extra Prouinciam, nam tunc eorum examen committendum est alteri. Abb. & Felin. *in d. cap. cum causam de testib. & in cap. si quis testium col.1. eod tit.* vbi etiam Aretin. & Monac. vid. Hercu. Seuer. *in tract. de remiss. cap.4. fol.8.* & Farinac. *in Pract. crimin. q.77. cap.3. num.175.* vbi notat quando sit, vel non sit committendum examen Notariis.

55 Fallit secundò, quando examinandæ essent mulieres honestæ, Egregiæ personæ, vel Religiosæ in causis ciuilibus, quia tunc Iudex tenetur aliquem probum virum mittere ad examinandum. vt habetur *in l. ad personas Egregias ff. de iureiur. & in dict. cap. mulieres!*, & ibi Glosf. Gomes. Ancaran. & Alij. Clar. *in Pract. crim. §. fin q.26. in princ.* sequitur Alber. *in d. cap. cum. causam col. fin. & d. cap. si quis testib. in vlt. notab. de testib.* In criminalibus autem est solum de æquitate. Ideo nota, quod si Iudex noluerit committere examẽ Personarum Egregiarum, potuerit illas compellere ad accendum ad Curiam in causis criminalibus. Abb. *in d. cap. si quis testium*, & ibi etiam Felin. idem Abb. *in cap. 1. in fin. per* Glosf. *ibid. de testib. cogend.*

Et ratio est, quia DD. communiter cõcludũt, quod dispositio. *d. l. ad personas egregias*, procedit solùm in ciuilibus causis, nõ in criminalibus. Glos. *in d. cap. testes. 3. q.9.* vt tradunt Ias. *ibid. num 7.* Canonistæ *in capit. si quis testium. de testib.* & signanter Hostiens. *num.1.* Boic. *num.5.* Abb. *num.1 notab. vlt.* & Aret. *nu.2.* Campeg. *de testib. reg.397.* Viu. *opin.228. num.9.* Clar. *q.26. num 2.* & ibidem Baiard. *num.5. & 6.* Boccac. *de remissor. lib.1. cap.2. num.24.* Carauit. *in Rit.142. nu.1. & rit.157 num.7.* Farinac. *qu.78. num.235.* Quod tamen limitant in ciuilibus, quando personæ prædictæ essent ex aliqua iusta causa impeditæ, nam tunc tenetur Iudex accedere ad ipsas, vel mittere Notarium, vt examinet. Viu. Clar. Carau. & Farinac. *in præcit locis* Seuerol. *de litter. remissor. c.3. num.3.* Vbi verò Iudex tantæ fuerit authoritatis, vt ipsum non deceat personaliter accedere ad ipsos testes; & ipsi sint adeo impediti, vt ad illum venire nequeant; tunc etiam in causis criminalibus potest committere Notario, vt ad domus ipsorum accedat ad illos examinandum. August. *ad Angel. de malefic. in verb. qui Iudex statuat terminum num.33. vers. item fallit,* Abb. *in d. cap. si quis testium. num.2.* Felin. *numer.2.* & Aret. *num.2 de testib.* Vestr. *in Pract. lib.6. capit. fin. num.1.* & ibidem Grauat. *numer.17.* Seuerol. *loc. cit. cap.4. num.3.* Farinac. *ibid. num.237.*

56 Egregiæ verò personæ, quoad hoc dicuntur in primis Cardinales, Episcopi, Sacerdotes, Diaconi, Doctores tam Iuris ciuilis, quam Canonici, licentiati, dummodò officium Procuratoris non exerceant, Milites, Mulieres Nobiles, & honestæ, & Aliæ, de quibus respectiuè agunt Glosf. *in d. l. ad personas egregias. ff. de iureiur.* vbi DD. communiter Dec. *in cap. sedes n.7. de rescript.* Boccac. *de remissorial. cap.2. nu.26.* Baiard. *in d. q.26. Clari num.9.* vbi Alios cumulat, prout facit Farinac. *d. q.78. ferè per tot.* & latè Menoch. *de arbitrar. iudic. lib.2. cas.70.*

57 Quæ quidem personæ priuilegiatæ possunt aliquando non in perpetuum dicto eorum priuilegio renunciare, & ad Iudicem accedere, vt examinentur, quando illis placuerit. Roman. *in d. l. ad personas*, vbi Ias. *num 1.* & Alij adducti à Farinac. *in d. q.78. num.241.* cum hoc priuilegium concessum sit Dignitati, non personæ, & ideo non possunt in perpetuum renunciare. Caball. *in qq. crim. cas.225. num.22. centur.3.* Farinac. *vbi sup num.241. & seq.* Et ita seruari vidi passim in hac Alma Vrbe, vt Prælati, & aliæ personæ in Dignitate Constitutæ accederent ad domum Iudicis, vel Notarii pro testimonio ferendo. Scias tamen, quod quotiescumque occcurrit, vt dictæ personæ egregiæ, & aliæ priuilegiatæ examinentur in propriis domibus, semper citanda erit pars aduersa ad videndum illas iurare in propriis domibus. Bald. *in d. cap. si quis testium num.9.* Abb. *num.2.* Felin. *num.5. de testib.* Farinac. *d. q.78. num.244.* Quod intellige, quando repetuntur in criminalibus, secus in primo examine ad Curiæ informationem, vbi recipi possunt etiam non citata parte, vt supra dictum fuit.

58 Fallit tertiò conclusio supra firmata. *num.54.* quod testium examen non est alteri committendum in criminalibus, vt locum non habeat, quando agitur de leui crimine principaliter, quod leui etiam pœna plectendum venit, nam tunc concedi potest Remissoria pro receptione testium, ad effectum illos examinandi. *arg. text. in §. & quoniam Auth. de testib.* Castren. *in l. Iudices col.1. C. de fid. instr.* Seuerol. *de remissor. cap.4. fol.8.*

Est autem notandum hic circa Remissoriam pro examinandis testibus in criminalibus, quod regula communis est, vt non concedatur, ex traditis *in Auth. apud eloquentissimum C. de fid. instrum.* & ibi notat Bald. *in summ. num.1.* & ita tenent communiter DD. vt testatur Viu. *in tract. commun. opin opin.628. num.1.* Ant. Gabr. *de crim. lib.7. conclus.25. num.1. & seqq.* Clar. *in Pract. crimin q.26.*

q.26.*vers.sed quæro.* vbi de communi. & ibidem Baiard. *num.8.& seqq.* vbi concordantes adducit. Boccac. *de litter. remissor. cap.2. num.5. & cap.3. num.19. & seqq.* Seuerol. *in tract. de remissor. cap.4. num.1.* Farinac. *in Pr. crimin.q.77.cap.2.num.71. & seq.* vbi de magis communi Guazzin. *ad defensam. defens. 15.cap.1.num.1.* Caualc. *decis 90.num.40.p.5.* Carauit. *in Rit. 157. numer.3.* & Alii apud Illos.

Quod intelligendum est, si petatur Remissoria in criminalibus ad instantiam Fisci, vel instigatoris Fisco adhærentis, nam tali casu non est concedenda, vt præcitati Doctores asserunt, quamuis Carauit. *vbi sup. num.11.* contrarium teneat, ex quo in Fisco cessat timor subornationis testium, quæ est ratio quare non concedatur. sed Farinac. *loc. cit. numer.110.* quem sequitur Guazzin. *vbi sup.* ait, Carauitæ dictum procedere posse, si testes fuerint in aliena iurisdictione, ne delicta remaneant impunita, secus si sint in iurisdictione propria, quia tunc testes vocari debent ad Curiam At in hoc, credo seruandam esse loci consuetudinem, & Curiæ stylum, iuxta tradita per Card. Tusch. *in litt. R concl. 154. n.15:* & ita seruari vidi in Tribunali A. C. in quo semper dari solent litteræ remissoriales partibus pro assumendis indiciis, & de facto pluries ego recepi huiusmodi litteras, & ad partes remisi.

59 Aduertant tamen Iudices, quando occurret casus concedendi Remissoriam pro testibus examinandis, vt numquam committant, & dirigant illam indicibus, aut Personis per instigatores petitis, sed Episcopis, aut eorum Vicariis nō suspectis, aut aliis, de quibus infra *num 69.vers. octauò requiritur.* Imò præfigi debet aliquis terminus attenta locorum distantia, & negotiorū qualitate, de reportandis indiciis, seu examinibus intra talem terminum, de quo præstanda erit idonea cautio, ne instigatores pecunias ab inquisitis extorqueant, ob timorem penarum, & expensarum, & postea examen numquam remittunt ad Iudicem remittentem, & ita aduertit Boccac. *d.tract.de litt.remissor. cap.1. num.1.* & Alex. Stiat. *in Pract.crim cap.6.n.6.* Qui terminus currit à die præsentationis litterarum remissorialium; & in Practica seruatur, vt præfigatur etiam terminus, intra quem præsentari debeant Iudici remissoriali, quiquidem prorogari solent semel, & quoties opus fuerit, probando impedimenta. Boccac. *vbi sup.num.10.* Stiat. *ibid.* Guaz. *loc.cit.num.15.vers.& regulariter.* Farinac. *d.q 77.nu 137.& seq.* & quando nullus datus fuit terminus, intelligitur præfixus prout de Iure habetur *in l.1. C. de dilation.* qui est trium mensium, vt latè dixi supra. *in Pract.ciuil.p.2.Sect.2.Subsect.7.n.21.vers.casu verò.*

Quæ conclusio, vt in criminalibus non concedatur remissoria pro testibus examinandis, ampliatur, etiam si allegaretur consuetudo in contrarium, vt post Gloss. & Felin. quos allegat, tenet Seuerol. *in tract. de commission.cap.4.n.2.* Osasch. *cons 64.n.21.* vbi concordantes cumulat.

Ampliatur secundò, etiam si non ageretur de probando delicto principali, sed tantum de probandis adminiculis, nam adhuc concedi non debet. Farin. *d.q.77.n.112* & Guazzin. *vbi sup.num.2.* vbi refellunt sententiam Viuii contrarium tenentis in *cit. opin.628.num.5.& seq.*

Et à fortiori procedit, quando testes essent aliquo modo suspecti, nam tunc nullo modo concedenda est. Mar. Anton. *variar.resol.lib.3.resol.25.num.1.vers. tum quia testes* Capic. *decis.90. num.5.* Grammat. *consil. 41.n.12.& n.18.* vbi idem firmat, quando locus esset suspectus.

Ampliatur tertiò, vt non concedatur, etiam si agatur de repetendis testibus contra Reum. Mileus. *in Pract. crim. verb. reuocatus num.4.fol mihi 82.* Clar. *q 45. vers. ceterum circ. princip.* & Farinac. *d. q.77. num.75.* quidquid dicat Carauit. *d.rit.157. num.22.* vbi dicit aliter seruari de consuetudine. Est benè verum, quod eius sententia sequi potest duobus concurrentibus. Primò, quando veritas alio modo haberi nequit; Et secundo, quando magna viget causa, vt tradit Clar. *ibid.* Et in Tribunali A.C. pro repetendis testibus nō conceduntur litteræ remissoriales, nisi sint testes, qui cogi minimè possunt ad Vrbem accedere, vt fuut laici, & commorantes extra statum Ecclesiasticum. Farinac. *vbi proximè.*

60 Conclusio autem supra firmata, vt in criminalibus remissoria pro testibus examinandis concedi nequeat, limitatur Primò, quando testes degerent extra Prouinciam, & in alterius iurisdictione, vel dominio; & compelli non possunt ad accedendum ad Curiam; nam tunc concedi debet, ne delicta remaneant impunita ex defectu probationum. Bald. *in d. Auth.apud eloquentissimum num.1.& 2 C. de fid. instr.* vbi ita seruari testatur de consuetudine, prout facit August. *ad Angel. de malefic. in verb. qui Iudex statuit terminum num.34. & seqq.* Felin. *in cap. si quis testium de testib.* Menoch. *de recuper.possess.remed.1. num.362. & de arbitr. Iudic.cas.250.* Gabr. *d. concl.25. num.4.* Clar. *d. q.26.vers.sed quærò* Carauit. *in rit.157.num.7.* & ita in Vrbe seruari testatur Seuerol *de remis-*

missor d.cap.4.num 8.& Boccac. *de litt.remiss. d.cap.2.num* 9.ita etiam tenet Gaill. *obseruat.* 96.*num.* 10 & 21. Sim.de Pret' *cons* 14 *nu.*1. *& seqq. vbi magis communi* Farinac. *d. q.*77. *num.*92. vbi Alios cumulat', & Benintend. *decis. Bonon.*74. *num.*4. vbi ait, debere dari Iudici aliquod lumen, quod sufficiat ad auferendam suspicionem calumniosæ petitionis remissoriæ; prout etiam dicit Mar. Ant. *variar.resolut. d.lib.*3. *resol.*25. *num.*7. & latissimè Laderch. *Imol.cons.*14.*& cons.*202. *num.*1. *& seqq.* vbi de magis communi testatur,& subdit,æquius esse,vt testium examen extra iurisdictionem committatur cum aliquo periculo falsitatis innocentiæ inquisiti, vt nocens absoluatur, quam ne committatur, vt innocens damnetur, & idem tradit Farinac. *vbi supra n.*93.

61 Limitatur secundò, quando examinandi essent testes in Dignitate constituti, nam tali casu remissoria concedi debet, vt tradit Alber. *in d. Auth. apud eloquentissimum nu.*2. Boss. *in tit. de opposit.contra test. num.*29. Bertazzol. *consil.*136. *num.*2.*lib.*2.

62 Limitatur tertiò,quando testes examinandi, essent senes, valetudinarij, vel alio iusto impedimento detenti, & impediti, ne ad Curiam accedere possint. Alber. *dict.num.*2. Bertazzol. *ibid. vers. & tanto magis* Farinac. *d q.*77. *nu.*100 *& seq.*

63 Limitatur quartò, quando non esset testibus tutus accessus ad locum, in quo causa criminalis agitatur. Alber.*in dict. Auth.apud eloquentissimum n.*2. *vers. item si iusto metu venire non auderent.* & ibi Aretin. *vers. sed quid si*; vbi loquitur, quando testes timerent repræsalias.

64 Limitatur quintò in Summo Pontifice, vel in alio Sæculari Principe supremo,nam isti indistinctè in criminalibus remissoriam concedunt, quandocumque illis placuerit. Alber. *vbi sup num.*1. Clar. *d.q.*26.*vers. sed quæro* Gabr. *d. conclus.*25.*n.*5. *lib.*7. Vestr. *in Prax.lib.*6.*cap.fin. nu.*1. Caranit. *d. rit.*157. *num.*8. Card. Tusch. *litt.R. d. concl* 154.*n.*29. Seuerol. *d.cap.*4.*nu.*10.*&* 11. Farinac. *d.q.*77.*num.*12.

65 Limitatur sextò ad defensam,quãdo Reus probare vellet negatiuam coarctatam loco, & tempore, quod scilicet non fuit in loco, nec in tempore commissi delicti,nam tunc denegari non debet remissoria, cum agatur de defensione Rei, quæ in Iure est fauorabilis, vt suo loco dicetur. Ita Salycet. *in d. Auth. apud eloquentissimum num.* 2. Foller. *in Pract. crimin. for. sæcul. ver. & facta litis contestat. num.*7 Gabr. *vbi sup.num* 8. Sim.de Pret. *d.cons.*14.*num.*9. Bertazz. *d. cons.*136. *num.*2. Quod procedit etiam si adesset timor subornationis testium. Farinac. *d.q.*77. *num.*104. latè Mar. Anton. *dict. resol.*25. *ferè per tot.* & latissimè Laderch. *d. cons.*202. *per tot.* Signanter *circ. fin.* ita etiam tradit Soccin.Iun. *cons.*60.*n.*7. *vol.*2. Brun. *cons.*74. *n.*4.*p.*1. & Card. Tusc. *vbi sup.num.*4.

Quæ limitatio ampliatur, vt remissoria ad defensam concedi debeat,si petatur, in quacumque parte iudicij, quia testes ad defensam admittuntur vsque ad sententiam, vt inferius suo loco dicemus, & tradunt Mars. *in Pract.*§. *sequens & consil.*49. *& cons.*60. Cæpoll. *cons.*41. *& cons.*61. Capic. *decis.*8. Mar.Antonin. *d.resol.*25.*n.*16.

Ampliatur secundò, vt concedi debeat remissoria ad defensam pro reprobandis, & repulsandis testibus, vt tradit Guazzin. *defens.*28.*cap.*10.*n.*5.

66 Sed quæritur, an in casu,quo concedenda esset remissoria,& denegetur, appellari possit?

Respondetur affirmatiuè. Decius *in cap. ad hæc col.*3.*de appellat.* Felin. *in cap. exceptionem de except.* Benintend. *d. decis.*74. *num.*1. *circ. med.* Seuerol. *de remissor. cap.*18. *num.*3. *in fin.& cap.*22.*num* 3. Farinac. *d.q.*77. *nu.*4. Mar.Anton. *d. resol.*25. *num.*14. vbi ait, secus esse, si appelletur à decreto concessæ remissoriæ in ciuilibus.

67 Quæritur secundò, vtrum Delegatus, cui committitur remissoria, possit illam recusare?

Respondetur cum distinctione: Aut enim ille, cui dirigitur,est sub iurisdictione Iudicis delegantis: Aut non est eius subditus. In primò casu tenetur suscipere onus de necessitate; In secundò verò casu non tenetur acceptare, nisi spontè voluerit; quia tunc Iudex delegans hortatur tantum, non iubet, prout facit subdito. Farinac. *d.q.*77.*n.*166.

68 Quæritur tertiò, an omnes Iudices concedere possint remissoriam, tam ordinarij, quam delegati?

Respondetur affirmatiuè, etiam si sint delegati ab inferiore à Principe, nam omnes indistinctè illam concedunt, Seuerol. *de remiss.c.*21.*per tot.* Farinac. *d.q.*77.*n.*49. & Alii, apud Illos.

69 Nota tamen, quod ad effectum, vt concedatur remissoria, plura requiruntur,de quibus latè egit Specul. *Pater Practicę in lib.*1.*de teste* §.3.*incip.qualiter autem numer.*16. *& num.*23. vbi ponit formulam ipsius, quæ forsan tunc temporis seruabatur, & singula verba copiosissimè declarat. & Luc. Pet. *in Pract.for. Capitol.cap.*6. *num.*10. Seuerol. *de remiss. c.*23. *per tot.* Bocc. *de litt. rem.cap.*8 *per tot.*

Primò enim requiritur, vt per Iudicem con-

concedētem remissoriam fieri debeat decretum concessionis, & citatio specialis partis aduersæ, ad videndum concedi remissoriam, *iuxta text. in l. Iudices C. de fid. instrum. in fin.* cuius formam ponit Luc. Pet. *vbi sup. num.* 4. & Seuerol. *ibid. cap.* 21. *num.* 2. *& seqq.* & Ego ipse suprà *in Pract. ciuil. p.* 2. *Sect.* 2. *Subsect.* 7. *num.* 39. Nec sufficeret, si in citatione moneretur pars ad dicendum contra articulos, videndumque illos ad probandum admitti, tam in Curia, quam extra, nisi etiam citaretur ad videndum concedi litteras remissoriales, vt testatur de stylo Curię Almę Vrbis Seuerol. *d. c.* 21. *n.* 2. & Bocc. *d. tract. c.* 9. *n.* 9.

Secundo requiritur, vt citetur pars ad concordandum de Iudice, & de loco, vbi testes examinari debent; ac de loco loci. Alex. Stiat. *in Pract. d. cap.* 6. *sub. nu.* 4. Vestr. *in Pract. lib.* 5. *cap.* 10. *numer.* 1. Seuerol. *de remissor cap.* 20. *num.* 3. *&* 4 *& cap.* 28. *per tot.*

Tertiò citari debet pars ad videndum claudi litteras, & ad dandum interrogatoria, si quæ dare voluerit, claudenda in eisdem litteris, vna cum articulis ex aduerso productis; aliàs ad videndum dictas litteras claudi, & tradi latori sine illis, & eidem latori iuramentum deferri de illis fideliter portandis, & prestandis, àliàs dici, & fieri necessaria, & requisita, &c. Stiat. & Vestr. *vbi supra* Seuerol *c.* 19. *n.* 3. Gayll. *obseruat.* 96. *num.* 5.

Quartò requiritur citatio ad constituendum procuratorem in partibus, in loco examinis, acceptanrem, instructum, ac reperibilem, & qui citari possit, alias procedi per affixionē ad Valuas Ecclesię. Vestr. *in Prax. lib.* 6. *cap fin. n.* 7. & ibi Granat. *n.* 18. *in fin.* Luc. Pet. *d. cap.* 6. *num* 7. Seuerol. *capit.* 31 *per tot.* Andr. Gayll. *obseruat.* 97. *nu* 5. & latè Boccac. *de litt. remissorial. dict. cap.* 6. *num.* 17.

Quintò requiritur causæ cognitio, antequam concedatur remissoria, quod scilicet iustè petatur. Stiat. *in Pract d. cap.* 6. *n.* 2. Vestr. *d. cap. fin. num.* 1. Seuerol. *de remissor. cap.* 5. *nu.* 52. Boccac. *de litt. rem. cap.* 2. *num.* 1. *&* 3.

Sextò requiritur, vt præstetur iuramentum, quod petatur remissoria non animo calumniæ. Vestr. *d. cap fin. num.* 5. Mar. Antonin. *d. resol.* 25. *num.* 14. *versic. primò fuisse*. Hinc inoleuit Praxis in Curia, vt specificentur nomina testium examinandorum ad effectum cognoscendi ex eorum qualitate bona, vel mala, an adsit falsitas, si essent viles, & suspecti. Boccac. *vbi sup. c.* 4. *num* 12. *in fin.* Est benè verum, quod non omnis suspitio calumniæ, & timor falsitatis impedit, ne concedatur, sed magna, & vehemens tantum, ex traditis per Abb. *in cap. licet causam de probat.* Anchar. & Anan. *in cap. super eo de crim falsi.* Ias. *in l.* 4. § *condemnatum, ff. de re iudic.* Marc. Anton *d. resol.* 25. *num.* 15.

Sextò requiritur, vt producantur Articuli, super quibus examinandi sunt testes, coram Iudice remittente, & delegante examen; ad effectum cognoscendi, an sint admittendi, & releuantes; an ex eis resecandi sint aliqui. Boccac. *cap.* 5. *num.* 1. *&* 2. & tradit. per Peregr. *decis.* 221. *lib.* 1. vbi limitat in articulis reprobatorijs; & in articulis continentibus liquidationem fructuum. Ioan. Paul. *decis.* 2. Farinac. *d. q.* 77. *num.* 142.

Septimo requiritur, vt fiat depositum expensarū, vel idonea præstetur cautio de ipsis soluendis; quia remissoria conceditur expensis petentis; & producentis testes. Grauat. *ad Vestr. in pract. d. lib.* 6. *cap. fin. num.* 13. Seuerol. *de remis. c.* 29. *nu.* 1. *& seqq.* Farinac. *ibid. num* 125.

Octauò requiritur, vt committatur alicui habenti iurisdictionem cum mero, & mixto imperio, vel ordinariis locorum, vel alicui existenti in Ecclesiastica dignitate. Stiat. *in Pract d. cap.* 6 *nu.* 2. *& cap.* 16. *n.* 3. Luc. Pet. *d. cap.* 6. *num.* 5. Seuerol. *de remiss. cap.* 20 *num.* 8. Osasc. *decis.* 64. *nu.* 21. & Alij penes Farinac. *d. q.* 77. *num.* 127. *& seqq.* post Franc. *in cap. mulieres. de iudic. in* 6. vbi latè Gomes. *num.* 30.

Nonò requiritur, vt præfigatur terminus in remissoria ad præsentandum remissoriales Iudici delegato. Necnon ad inchoandum, & perficiendum examen, iuxta superius dicta. Stiat. *d. cap.* 6. *num.* 6. Boccac. *vbi sup. cap.* 1. *num.* 1. qui currit à die præsentationis litterarum, vt supradictum est.

70 Postquam autem litteræ remissoriales consignatæ fuerunt latori, quarum formulas Ego latè tradidi *in Pract. ciuil. p.* 2. *sect.* 2. *subsect.* 7. *num.* 42. & ipse præsentauit Iudici delegato; Iste citare debet partem aduersam, si adsit, ad videndum illas aperiri; & inchoari examen pro die, & hora certis, & iuramenta testibus præstari, ac alia necessaria, & opportuna fieri, de quibus egit Stiat. *vbi sup. num.* 20. *& seqq.* Farinac. *d. q.* 77. *num.* 116. *cum plurib. seqq.* & Ego ipse *vbi suprà post num.* 44. vbi posui per extensum formam totius processus in vim litterarum remissorialium, quæ deseruire possunt etiam in criminalibus. Sed numquid Iudex remissorialis recipere possit alia iura & probationes per partes productas, vltra articulos sibi à Iudice remittente transmissos?

Re-

Respondetur negatiuè, cum Farinac. *d.q.77 num.167.& seqq.*

71 Nota tandem, quod licet Remissoria petita fuerit per vnam tãtùm ex partibus, post concessionem tamen mediante decreto, facta est communis vtrique parti; ità vt si pars, quę illam petijt, renunciauerit quoad suum commodum, præiudiciũ non afferet parti aduersæ. Seuerol. *vbi sup. cap.22.num.4.* Farinac. *d.quæst.77. num.112.* Baiard. *verò ad Clar.d.q.26. num.13.* ait, non semper posse renunciari, sed tantum, quãdo res est integra ex traditis *in l.error.C.de iur.& fact.ignor.& in cap.fin.de confess.* Ferret. *cons.367.num.4,vol.2.*

72 Quod autem dix. non esse cõmittendum examẽ testiũ Notario, intelligendum est, quando testes examinãtur citata parte, vt in repetitione; secus quãdo examinãtur pro Curiæ informatione, non citata parte, quia tunc poterit committi examen testiũ etiam in criminalibus Notario, seù Actuario causæ, vel Curiæ, & ratio est, quia tũc tales testes non officiunt Reo, nisi repetantur ipso citato, vt infer. dicem. *sect.11.n.2.*

73 Sed quæritur, an testes in criminalibus recipi, & examinari possint in Ecclesia?

Respondetur affirmatiuè, secundum Dominic. *in cap. de cætero. §. fin. in fin. de immunit. Eccles. in* 6. & Gomes. *in d. cap.mulieres. de ind. in* 6. vid. Bart. *in l. nemo. C. de sacros. Eccles.*

Quinimò recipi, & examinari possunt, in quocumque die feriato, etiam die Dominico, & feriato in honorem Sanctorum, sicut similiter tali tempore defertur eis iuramentum, maximè in causis grauibus; ac etiam torquentur, vt testantur Petr. Caball. *in quæstion.crim. cas.227. num.16. & 23. centur.3.* Caualc. *de testib.p.3.num.56.* Guaz. *defens.19.cap.9. nu.3.* Licet secus sit in causis ciuilibus, in quibus iurare debent in die iuridico, aliàs non probarent eorum dicta, vt notaui suprà *in pract.ciuil.p.2.sect.2. subsect.6.num.5.* iuramento tamen præstito die iuridico, examinati possunt die feriata, non solum in honorem hominum, sed etiam in honorem Dei, vt vltra DD. quos adduxi *vbi sup.num.13.* notant Angel. *in l. damni.§. Sabini ff. de damn. infect.* vbi ita in Vrbe, & toto Orbe practicari testatur, quia testium fides dependet à iuramento, tamquam à radice. ita etiam de communi dicunt Campeg. *in tract.de testib.reg.170. in 7. fall.* Viu. *opin. 992. num.* . . . . . Mascard. *de probat lib.1.conclus.1.num.92.* Menoch. *de arbitr.lib.1. q.30. num.15.* Granat. *ad Vestr. in Prax. lib.6. cap.2. num.40.* Petr. Caball. *vbi sup.* sed in feriis in honorem hominum, quando periculũ esset in mora, & in causis grauibus, vel quando proceditur Iuris ordine non seruato, iurare, & examinari possunt, vt latè tradunt DD. relati à Farinac. *de testib q.80,num.57.& seq.*

74 Quæritur secundò, an in Criminalibus, quando examinantur testes, possint per Reum dari Interrogatoria, sicut in Ciuilibus?

Respondetur affirmatiuè de IureCanonico, *per text.in cap.in primis,* vbi Gloss *ver. si eo præsente 2.q.1.* sed Iudex ea dare, & manifestare non debet parti accusanti, si adsit nam testimonia testium recipienda sunt secretò, exemplo Danielis. *cap.13. & habetur in cap.non omnes 2.q.7.* qui secretò testimonium senum recepit.

Sed aduerte, quod hoc intelligendum est, quando examinantur testes parte citata, vt fit in repetitione testium pro informatione Curiæ examinatorum, qui nullã faciunt probationem, nisi repetantur citato Reo, vt aliàs dixi; secus verò si testes examinarentur pro Curiæ informatione, quia tunc cum recipiantur nõ citato Reo, non potest ipse Reus dare interrogatoria, nec aliquid facere, antequam personaliter cõpareat, & hæc est communis Praxis ab omnibus Curiis recepta.

De Iure verò Ciuili in Curiis sæcularibus, licet attento Iure cõmuni possit Reus, post litem contestatam, dare interrogatoria, quando examinantur testes, contra ipsum, tam si sint noui, quam iidem testes ad informationem Curiæ examinati, *per text.in l.si postulauerit.§ quæstioni. ff.ad leg. Iul. de adult.* tamen de consuetudine contrarium seruatur, & sic non admittitur Inquisitus ad dandum interrogatoria; vt testatur Foller. *in Pract.crim.for.sæcular.fol.252. num.32.* quem refert, & sequitur Clarus *in Pract crim.§.fin. quæst.23. vers. item quæro.*

Et ratio, quam adducunt prædicti Doctores, est, quia Reus post publicationem processus habet terminum ad repulsam, in quo probare potest quidquid voluerit, tã contra personas, quam contra dicta testiũ; Vnde non est mirum, quare Fiscus dat interrogatoria, quando examinantur testes ad defensionem Rei, & Reus non dat interrogatoria contra Fiscum, quia scilicet Fiscus non habet alium terminum ad repulsandum testes examinatos ad defensionem Rei, sicut habet Reus ad repulsandũ testes Fisci contra ipsum examinatos, & ita seruari in Regno Neapolitano testatur Carauit. *super Ritu Magnæ Curiæ Vicar. 258. num.3.* Et similiter seruatur, vt non dentur interrogatoria testibus ad defensam Rei examinandis, etiam si adsit accusator, qui

voluerit illa date; sed Iudex, seu Fiscus illos examinat, & interrogat super his, quæ sibi videbuntur. At verò si accusator dabit aliqua interrogatoria, Iudex illa recipiat ad partes pro sua instructione tãtùm, sed non redigat in Actis. Quod est menti tenendum.

75 *Quoad sextum principale*, an scilicet dentur casus, in quibus testes inhabiles recipi possint? Erit notandum Primò, inhabiles illos dici, qui testificari prohibentur, de quibus supra dictum est, sed tamen etiã isti in quibusdam casibus admittũtur, propter criminis atrocitatem, vt in crimine hæresis, sacrilegii, simoniæ, læsæ Maiestatis, & huiusmodi, vt etiam suis locis notaui. Notandum est secundò, quod aliquando in subsidium testes inhabiles admittuntur, si alii idonei haberi nequeant ad delictum probandum, & hoc introductum est fauore Reipublicæ, ne delicta remaneant impunita ex defectu probationum; & tunc recipi possunt consanguinei, amici, domestici, mulieres, viles, infames, & similes. ita de communi testatur Decius. *in consil. 342. num. 8.* Qui licet non probent, quoad pœnam ordinariam infligendam; probãt tamen ad pœnam extraordinariam; vel ad indicium ad torturam. Marsil. *conf.* 101. *num.* 15. *lib.* 2. Grammat. *conf.* 59. *nu.* 12. Clar. *in Pract. crimin. q.* 24. *vers. sciendum est*, & latè Farinac. *de indic. & tortur. quæst.* 37. *num.* 63. *& q.* 62. *n.* 63. *& seq.*

76 Notandum est tertiò, quod licet regulariter extra casus exceptos, testes inhabiles, vt diximus, recipi non debeant; tamen si producantur ad defensionem Rei, puta ad probandam eius innocentiã, admitti debent. ita Speculator. *lib.* 3. *de inquisition.* §. 1. *num.* 22. & dicemus latiùs infrà *sect.* 10. *num.* 73. & notant Anton. Gomes. *cap.* 12. *delictorum num.* 23. qui dicit esse cõmunem omnium Doctorum, ferè sententiam.

77 *Quoad vltimum principale*, scilicet super quibus interrogandi sunt testes, notandum est, quod Iudex interrogare diligentissimè debet testes super criminibus, iuxta text. *in l. testium, & l. in testibus ff. de test.* Eorumque depositiones in scriptis redigi per Notarium mandet. Nell à Gemin. *in tract. de testib. p.* 1. *n.* 98. tam si pro Fisco, quã si contra Fiscum faciant. Scapp. *de iure non descript. lib.* 3. *cap.* 51. *n.* 18. Clar. *vbi sup. q.* 23. *circ. princ.* alias si tantum scribere faciat quę contra Reum tendunt, & non quæ contra Fiscum, grauissimum peccatum committeret; & pœnam falsi incurreret, tam ipse Iudex, quam Notarius, seu Actuarius; quia hoc facere, esset studiosa occulatio veri, Bald. *in tract. de testib.* 2. *p. num.* 24. Iason. *in l. præscriptione nu.* 7. *C. si contra ius, vel vtil. publ.* Et de eo strictissimè rationem reddere tenentur, cum sint causa multorum damnorum, quia ex dictis testium oriuntur indicia contra Reum, ipsius carceratio, torturæ, & aliorum tormentorum illatio, sententia condemnatoria, vel in corpus, vel in bonis ponitiua, & reliqua alia commoda, & præiudicia grauissima. Vnde in interrogandis testibus magnam debet Iudex habere circumspectionem.

78 Hinc est, quod Iudices Deum timentes; postquam testes iurare fecerunt de veritate dicenda, iuxta text. *in l. iusiurandum C. de test. eum alij turib. not. sup. num.* 5. interrogare eos incipiunt magna cum diligentia, quia multipliciter deponere possunt, & falsum; et verum; & nec verum, nec falsum in omnibus decem prædicamentis notaris ab Aristot. *in lib. de prædicament.* quæ sunt substantia, quantitas; Qualitas: Relatio: Actio: Passio: Quando: Vbi: Positio, & Habitus: Ideo super eisdem subtiliter interrogandum est; Et Primò

Circa substantiam, an ipse benè viderit, quod ille, qui damnum fecerit, fuerit homo, siuè Titius, & non alter; cum etiam potuerit esse animal. Et circa substantiam potest testis falsũ deponere, si dicat, quod Titius percusserit Caium cum ferro, & fuerit cum baculo, vel saxo, quia res, & persona substantia appellantur. Vnde Iudex diligentissimè interrogare debet, vt reddat causam, vnde scit, quod fuerit cum baculo, vel lapide, quia ratio, & causa scientiæ in quolibet particulari, super quo deponit testis, est anima animans dictum illius, cum sine illa, sit, tamquam cadauer inutile, ex quo nihil probat, sine causa scientiæ *cap. cum inationes* 2. *q.* 7. Gloss. *in cap. si habes verb. idonei* 24. *quæst.* 3. & dictum est *sup num* 44. Bald. *in l. solam C. de testib. & in tract. de testib.* 3. *p. num.* 1. Nell. *eod. tr* 2. *p. numer.* 137. Clar. *vbi sup. q.* 53. *vers. vlt. Præterea dixi.* Quapropter dicere debet: scio, quia interfui, & vidi, ac cognoui, vel audiui, &c. Quia non sufficit dicere, nisi ratio assignetur. *cap. fin.* 25. *q.* 2.

79 Est tamen aduertendum, quod si dicat, se audiuisse dici, quod fuerit talis, qui delictum commiserit, de quo est publica fama, tunc quærendum est, a quo, seu à quibus dici audiuerit; quomodo orta fuerit talis fama, & de quo tempore; alias non benè probaretur fama, quia constare debet ortum habuisse à Personis grauibus, & fidedignis; & nõ à maleuolis, inimicis, nec leuibus. Honded. *consil.* 99. *n.* 27. Cæphal. *cons.* 250. *lib.* 16. Foller. *in Pract. crim.*

for.

for. ſecular. in verſ. Dentur Capitula, quod ſuffocauit ſub. num. 28. Clar. *in ead. Pract. q.* 6. *verſ. amplius etiam*.

Item quod orta fuerit, antequam caperetur informatio, vel antequam caperetur reus. Honded. *d. conſ.* 99. *num.* 29. Boſsius *in tit. de partu ſuppoſit. nu.* 21. Et ſi teſtis nominauerit Aliquos, à quibus dici audiuerit, Iudex illos examinari procuret, vel ſaltem cõſtare faciat in proceſſu, quod illi haberi non poſſunt, alias talis teſtis de auditu nullam fidem faciet, ſi illi haberi potuiſſent. Menoch. *conſ.* 96. *n.* 56.

Sufficienter tamen probaretur fama, ſi teſtes dicerent, ſe ſcire, quia ita publicè dicitur, nec refert, quod dicant à maiori parte Populi. DD. apud Clar. *d. q.* 6. *verſ. debent etiam*, contra multos, qui tenent debere dicere à maiori parte populi audiuiſse.

De Famæ probatione latè agunt Maſcard. *de probationib. concluſ* 748. *cum plurib. ſeqq.* Thom. Piper. *de fama tract.* 11. *p.* 1. Io. Bapt. Aſin. *in Prax. Iudic part* 2. *cap.* 89. *cum plurib. ſeqq.* & Alij, de quo etiam ſupra dictum eſt.

80 *Circa quantitatem*, quæ eſt ſecundum prædicamentum, teſtis interrogandus erit ſuper quantitate, vel continua, vel diſcreta, puta an Titius delinquens fuerit tali tẽpore, vel loco, ſolus, vel aſsociatus, à quo vel à quibus, an tres, quinq; vel quot, &c.

Quod in ciuilibus etiam ſeruatur circa quantitatem diſcretam, puta numerum, vt ſi teſtis dicat Titium promiſiſse, vel eſse debitorem Caij in viginti, & reuera non debet, niſi decem. & ſimiliter circa quantitatem cõtinuam, vt ſi dicat Titium vendidiſse partem Vineæ vſque ad talem locum, & reuera non fuerit tantum, ſed minus.

81 *Circa qualitatem*, quæ eſt tertium prædicamentum, debet teſtis interrogari, an delictum commiſsum fuerit de die, vel de nocte, nam ſi dicat de nocte, & fuerit de die, erit, ſuſpectus de falſo, & tunc interrogandus erit quomodo ſciat, fuiſse de nocte, & ſi reſpondit, quia erat præſens, & vidit, erit, iterum interrogandus: quomodo videre potuit, ſi erat de nocte, & ſi reſpondeat, quod vidit ad lumen lunæ, vel cum lumine, quod habebat, bona erit reſponſio, & ſimiliter, ſi dederit aliam rationem ſcientiæ groſso modo, quamuis non ſit cum ſubtilitatibus Iuris. *cap. ſi habes*, vbi Gloſs. *in verb idonei* 24. *q.* 3. quia has ſcire non tenetur Gloſs. *in l. ſtipulatio iſta.* §. *Hac quoque ver ſed tenet. ff. de ver. ſignif.*

Vnde ſi interrogetur de ſubtilioribus Iuris circumſtantijs, poteſt reſpondere, neſcio, & eius dictum non redditur vitioſum. Eſt tamen benè verum, quod ſi interrogetur de ſubtilitatibus ſuæ profeſſionis, vt ſi ſit medicus, legiſta, chirurgus, obſtetrix, & ſimiles, tunc tenetur reſpondere concludenter, aliàs non excuſaretur à falſi crimine *arg. l. cum quidam* §. *quod dicitur*, vbi Gloſs. & DD. *ff. de acquir. hæred.*

Quod etiã procedit in ciuilibus, vt ſi verbi gratia teſtis dicat, Titiũ mutuaſse Caio tot frumẽti modios bonæ qualitatis, debet dicere cauſam ſcientiæ, quia vidit, vel audiuit ab eodem Caio, & ſic de reliquis.

82 *Circa relationem*, quæ eſt quartum prædicamentum, & dicitur relatio duorum extremorũ adinuicem facta collatio, interrogandus erit teſtis, an ſit pater, vel filius, conſanguineus, affinis, amicus, vel inimicus delinquentis, vel alio modo ab ipſo relationem habeat. de quo latè Foller. *in Pract crim for. ſec. ver. capiat informationem num.* 33. *& ſeqq.*

83 *Circa actionem*, quæ eſt quintum prædicamentum interrogandus erit de qualitate ictus, ſeu vulneris, an fuerit cum enſe, vel baculo, & in qua parte corporis fuerit, & huiuſmodi. Follerius *loc. cit.* poſt Bald. *in tract. de teſtib. pracit.*

84 *Circa paſſionem*, quæ eſt ſextum prędicamentum erit interrogandus, an viderit corpus mortuum, vel domum concrematam, vel aliud maleficium commiſsũ, & poſtea, quomodo ſciat fuiſse mortuum, concremata domus, & huiuſmodi, & tunc reſpondere debet, quia vidit cadauer carere motũ, & ſenſu; quod erat frigidum, exangue, & huiuſmodi. Quod domus adhuc fumigabat, vel erat denigrata, ruinis obruta, &c. DD. *cit. prędictis locis.*

85 *Circa ſeptimum prędicamentum Quando*, interrogandus erit de tempore commiſſi delicti, ſi non præciſè, ſaltem propinquo, puta die tali, circa horam decimamquintam, &c. alias non concluderet. Innocent. *in cap. qualiter* 1. *de accuſat* Follerius *d. ver capiat informationem. num.* 33. *cum ſeqq.* Et ſi accidat quæſtio de tempore, debet per aſserentem probari. *clemen. in. bonæ de reſcript.* De reliquis quoad tempus dictum eſt ſup. *num.* 42.

86 *Circa octauum prædicamentum Vbi*, patet ex ſe, quod ſit interrogandus de loco commiſſi delicti, deſignando illum in particulari, quoad fieri poteſt, per circumſcriptionem de loco loci. Foller. *loc. cit.* locus enim aggrauat delictum, grauius enim punitur, qui deliquit in domo, quam qui in agro, quia præſumitur, quod data opera, & matura præcogitatione illuc acceſserit, pro committendo delicto. *arg. text in l. aut facta* §. *locus. ff. de pœnis, & cap. aut. facta* §. *ſed hac*

hac vers. locus de pœnit. dist. 1. In domo autem dicitur factum, si intra ostia domus fuerit, secus, si extra. §. *Hoc quoque de pœnit. dist.* 1. Et similiter aggrauat delictum, si fuerit factum in Ecclesia, vel in Curia, aut in alio loco simili. Blanch. *in l. fin. num.* 200. *ff. de quaestion.* Albe. *in quaest statu q.* 64. *par.* 3. Vnde furtum in loco Sacro efficitur Sacrilegiū ratione loci. *d. cap. aut facta* §. *sed hac vers. locus de pœnit. dist.* 1. Faciunt notata sup. *n.* 40.

87 *Circa Positionem*, quæ est nonum prædicamentum, erit testis interrogandus de situ pertinente ad locum, vt si delictum commissum fuerit in aliqua domo, erit necesse, vt exprimatur, an fuerit sorsum, vel deorsum, & huiusmodi; Vel si fuerit commissum in aliquo agro; dici debet, an ille locus sit situs intra Diœcesim Episcopi inquirentis, vel alterius, & sic de reliquis iurisdictionibus Laicorum, & tunc iterum interrogari debet de causa scientię, quomodo ipse sciat, talem locum esse de tali iurisdictione, cum sit quid facti; sufficit tamen si respondeat, quod aliàs viderit puniri per Iudicem illius loci quemdam, qui deliquit in eodem loco, secus, si agatur de probatione certi actus. *vt in cap. qualiter, & quando* 1. *de accus.*

88 *Circa Habitum*, qui est decimum, & vltimum prædicamentum, erit interrogandus testis diuersimodè, secundum diuersitatem subiectę materiæ, cum possit hoc prædicamentum considerari actiuè, & passiuè, idest respectu delinquentis, & respectu iniuriam, vel damnū passi; & ideo non potest certa regula tradi, nisi quod generaliter, quando testis dicit, se ignorare nomen delinquentis, vel patientis, licet viderit: tunc erit interrogandus su per signis coherentibus, an scilicet illa persona, quam vidit delinquere, habeat aliquam cicatricem in facie, an sit barbatus, vel Ephebus, an cæcus, claudus, & sic de reliquis. Cuius staturæ sit; quibus vestimentis indutus erat, cuius coloris, & huiusmodi. Foller. *in Pract. crim. for. secul. d. ver. capiat informationem à num.* 33. *vsque ad num.* 37.

PRAX. PROCESSVS

89 Deueniendo nunc de more ad Praxim formandi processum, pro continuatione eorum, quæ tradita sunt *sup. Sect.* 3. *praced. in fin.* dico, quod si occurrat casus, vt concedenda sit Remissoria in partibus pro examinandis testibus, extra locum propriè iurisdictionis, vel quando testes, aliquo ex prędictis modis supra dictis, non tenentur vel non possunt ad Curiam accedere, tunc fieri solet commissio sub infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Forma commissionis examinis Testium, ad Curiæ Informationem.

Abb. N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus (si sit talis) & Illustriss. ac Reuerendiss. D. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & Officialis Generalis, &c.

Magnifico Domino N. Locumtenenti, seù Iudici Terræ N. salutem in Domino sempiternā, etc. Cum Nobis pro parte N. prædicta Episcopalis Curiæ Fiscalis Promotoris fuerit querulanter expositum, quod cum alias de anno, & mense per testes examinandos latiùs exprimendis N. de N. Clericus fecisset talem excessū, etc. (& ponatur factum, secundum contingentiam, & qualitatem eiusdem) *Quo circa pro eiusdem Fiscalis parte requisiti, ne delictum huiusmodi impunitum remaneret, & delinquens ex dicto delicto gloriari possit: Vobis committimus; ac in virtute sanctæ obedientiæ, sub excommunicationis pœna, districtè præcipimus, quatenus statim visis præsentibus, & posteaquam fueritis super hoc legitimè requisiti super præmissis, & alijs delictis per dictum N. de N. commissis, & perpetratis, diligenter inquiratis. Necnon quoscumque testes de præmissis notitiam habentes, medijs eorum iuramētis secretè d. N. minimè citato examinetis, & examinari faciatis, & contra eumdem deponere nolentes per censuras Ecclesiasticas, & alias pecuniarias pœnas, vsque ad inuocationem auxilij brachij sæcularis procedatis, & ad deponendum cogatis, & compellatis; eorumque depositiones, & dicta ad Nos fideliter quatocitiùs poteritis, trāsmittatis, Iustitiam ministraturi. In quorum fidem præsentes nostra manu firmatas, nostroque solito sigillo munitas fieri iussimus. Datum N. die... mens... Ann... N. Vicar. Gener &c.*

Locus † sigilli. N. Actuar. &c.

Vel poteris vti alia formula, prout tibi placuerit, dummodo in substantialibus nō sit defectiua, de quibus videri potest in Praxi Ciuili suprà *par.* 2. *sect.* 2. *subsect.* 7. *n.* 42 vbi plures formulas posui commissionis examinis testium in causis pecuniariis, quę mutatis mutandis deseruire possunt, etiam in Criminalibus.

90 Ordo autem seruandus per Iudicē Remissorialem, seù per commissarium in Criminalibus est, vt post quam illi præsentatæ fuerint litteræ Commissoriales, faciat citari testes sibi per partem, vel per ipsummet Iudicem committentem examen insinuatos, deputando locum audientiæ, (si

non

non sit Iudex Ordinarius) scribam, ac nũcium. Aduenientibus postea testibus, iuramentum illis præstandum erit de veritate dicenda super crimine, & examinantur per ipsummet Iudicem singuli separatim, & secreto; faciendo in scriptis redigi per Notarium, seu Actuarium causæ fideliter omnia, quæ dixerint, tam pro, quã contra Fiscum; & cõpleto examine, transmittere illud debet clausum, & sigillatum per fidelem Nuncium ad Iudicem, qui huiusmodi examen commisit. Qui postea vnitis omnibus Actis procedit ad vlteriora, seruatis seruandis, de quibus passim dicemus infra in sequentibus Sectionibus. Ordo verò seruandus per Iudicem remissorialem in Ciuilibus, positus fuit per Nos supra in Practica Ciuili. *p.* 2. *d. section.* 2. *subsect.* 7. *num.* 47. *cum seqq.* qui deseruire in multis potest, etiam in Criminalibus.

Forma insuper examinis testium pro Curiæ informatione habetur suprà *section. praced. num.* 90. ideo non ponitur hic.

SECTIO V.

De Coactione Testium.

SVMMARIVM.

1 *Omnes regulariter cogi possunt ad testimoniũ ferendum, qui non sunt priuilegiati.*
2 *In Ciuilibus præsertim, sed si veritas aliter haberi nequit, etiam priuilegiati coguntur.*
3 *In Criminalibus de Iure Ciuili testes cogi possunt.*
5 *Iudex Ecclesiasticus compellit laicos suę iurisdictioni subiectos.*
6 *Canonistæ admittunt testes cogi non posse aliquando.*
7 *Testis officium publicum est, & ideo compelli potest.*
Officium testis publicum dicitur.
8 *Sed quod etiam de Iure Canonico cogi possunt, probatur.*
9 *Respondetur ad contraria multis exemplis.*
10 *Contemptus monitionis parit contumaciam, & ex contumacia oritur punitio.*
11 *Monitoriales conceduntur, etiam vt publicetur fur.*
12 *Manifestatio furis, secundum Canonistas, quomodo facienda.*
13 *Absolutè concluditur posse testes cogi in criminalibus,*
14 *Testes per Iudicem Ecclesiasticum compelluntur censuris Ecclesiasticis.*
15 *Monitio præcedere debet pœnam.*
16 *Iudex potest ab illa pœna incipere, quæ magis timetur.*
17 *Testes cogi possunt pœna mulctæ; vel pignorum.*
18 *Ius Ciuile seruari potest à Iudice Ecclesiastico, si Iuri Canonico non aduersetur.*
19 *Testes per Iudices sæculares in criminalibus compelluntur per carcerationem, & per torturam.*
20 *Delegatus cogere etiam potest testes ad testificandum.*
Concesso principali censetur concessum accessorium.
21 *Testis excommunicatus in contumacia, si cõpareat, allegando iustum impedimentum, an censeatur excommunicatus legitimè.*
22 *Testes in Criminalibus examinandi sunt coram Iudice.*
23 *Testes extra locum Iudicij expensas habere debent à parte producente.*
24 *Personæ priuilegiatę, quæ compelli non possunt ad testimonium ferendum.*
Libertus contra Patronum non compellitur.
Neque frater contra fratrem.
Neque Clericus per Iudicem laicum.
Neque infirmi; Neque senes.
Neque Consanguinei, vel Affines, &c.
25 *Personæ priuilegiatæ testimonium valet, si sponte se examini subiciat.*
26 *Personæ priuilegiatæ testimonium similiter valet, quando aliter veritas haberi nequit.*
27 *Tortura infertur testibus aliquando in causis criminalibus.*
28 *Testis torqueri non potest, nisi prius constet de corpore delicti.*
29 *Testes torqueri non possunt, quando compelli nequeunt ad testificandum.*
30 *Testes non integri torqueri non debent.*
31 *Testes torqueri non possunt, quando contra Reum non præcedunt indicia.*
32 *Testes neque torquentur, nisi præcesserint indicia contra illum.*
33 *Confessio Rei facta sine indicijs non afficit ipsum.*
Indicia in testibus torquendis, qualia esse debent.
34 *Testes torqueri non debent, antequam Reus constituatur.*
35 *Personæ in dignitate constitutæ, an torqueri possint pro testimonio ferendo.*
Doctores torqueri nequeunt regulariter, tanquam testes.
36 *Testes allegantes causam ignorantiæ facti non torquentur.*

37 *Te-*

1 Visa

1 Visa sunt quædam magis necessaria ad vastam testium materiam facientia in præcedenti Sectione quarta; verum quia restabant explicanda multa alia pro pleniori ipsius notitia, operæ pretium duxi in præsenti, illa breuiter percurrere. Vnde seruato solito more plura examinanda erunt. Primò, an testes cogi possint ad testificandum per Iudicem in criminalibus. Secundò, quomodo compellantur. Tertiò, an sint aliquæ personæ, quæ compelli nequeant. Quartò, an possit Iudex in causis criminalibus aliquando torturam inferre testibus, qui veritatem deponere recusant. Quintò, quæ sint Personæ, quæ regulariter torqueri possunt pro testimonio ferendo in criminalibus. Sextò, an requiratur ratificatio confessionis per testem factæ in tortura. Septimò, quis sit effectus torturæ testis. Octauò, an testes laici falsum deponentes coram Iudice Ecclesiastico possint per eumdem puniri.

Quoad primum est notandum, quod dubium multiplicem sensum habere videtur, intelligi enim potest, & de Iudice Seculari, & de Iudice Ecclesiast. & de causis ciuilib. & de causis criminalib. Propterea ordinatè procedendum erit. Et sic dico, quod cum testis officium, publicam vtilitatem respiciat, de Iure Ciuili secundum Baldum *in rubrica Decretal. de testib. cogend.* publicum est, quamuis Gloss. *in ead. rubric. in princ.* dicat, quod est quasi publicum. Vnde cogi possunt omnes, qui de Iure tenentur ad testimonium ferendum, tam in ciuilibus, quam in criminalibus, nisi sint, personæ priuilegiatæ, de quibus inferius, *vt habetur in l. si quando,* vbi Gloss. Bart. & Alij. *C. de testib & in l. 3. §. lege ff. eod.* & tradunt Specul. *lib. t. de teste §. 13. num. 3. & 4.* Nellus *in tract. de testib. numer. 39.* & late Monticell. *in tract. seù repertorio testium, quod habetur in quarto volumin. tractatuum. fol. 258. tit. compelli quomodo possint testes*, Gayllus. *lib 1. obseruationum obseru 100. tit de testib. ad perhib. testib.* Farinac. *de testib. q. 78. n. 57.* Pax Iordan. *tom. 3. elucubr. diuers. lib. 14. tit. 19. n. 40.*

2 In Ciuilibus enim regulariter omnes cogi possunt ad testificandum, *cap. quisquis metu 11. q. 3. & l pracit. si quando C. de testib.* si se gratia, odio, amore, vel timore subtraxerint. *cap. 1. & cap. dilectorum, & per tot. de testib. cogend.* Imò Host. & Ioann. Andr. *in d. cap. 1. de test. cog.* & Farinac. *d. q. 78. nu. 18.* & Alij apud ipsum dicunt, quod quando aliter veritas haberi non potest, etiam priuilegiati cogi possunt ad testimonium ferendum. Idem dicit Ludouic. Roman. *in singular. 303. incip. tu habes* Felin. *in d. cap. t. vers. item in quantum col. fin. de test. cog.* vbi idem firmat de testibus inhabilibus, nam in auxilium veritatis admittendi sunt, de quo vid. Ioan. de Turrecrem. *in summ. 2. q. 5.* vbi latissimè agit, quando quis teneatur, & quādo cogi possit ad testificandum, & Soccin. *in suo tract. fallentiar. in regula. 417.* vbi etiam latè agit, quando priuilegiatus cogi possit testificari in criminalibus, etiam de Iure Canonico, & Card. Zabarell. *in d cap. dilectorum de testib. cog.* Vnde firma remanet conclusio, quod in ciuilibus causis omnes cogi possunt, qui non sunt priuilegiati, vel ratione personæ, vel causæ. *cap. scelus 2. q. 1. cap. talia 8. quæst. 3. cap. inter querelas 23. q. 4. cap. Ecclesia 24. q. 3. cap. criminis de collus. deteg. cap. cum fure de furt.*

Item coguntur omnes, quando de crimine ciuiliter agitur. *cap. peruenit. 2. cap. super, his, & c. fin de test. cog.*

3 In criminalibus autem, cum Reipublicæ intersit delicta puniri, & Prouinciam malis hominibus expurgari, *cap. vt fama de sent. excom l. ita vulneratus ff. ad leg. Aquil.* Bald. *cons. 400. col. 1. vol. 1.* receptum est de Iure Ciuili, quod omnes compelli possint ad testificandum, nisi sint de his, qui cogi nequeunt, de quibus inferius dicemus. *vt habetur in cap. super eo in fin. de testib. cogend. cap. si testes § lege Iulia. & per tot. 4. q. 3. l. 1. ff. de test. l. si quando C. eod. tit.*

4 De Iure verò Canonico testes ad testificandum compelli minimè valent in criminalibus, neq; à Iudice Ecclesiastico, neque à Seculari, sed tantum monendi. *vt probatur in cap. ex parte A. in fin. de test.* & plenè per Gloss. *in cap. dilectorum de testib. cogend. & cap. 1. eod. tit.* & ita tradit etiam Goffr. quem refert Bald *in rubr de testib. cog. circ. fin.* & Capell. Tholos. *decis. 412.* vbi ait, Doctores communiter tenere, quod testes cōpelli non possunt ad testificandum, neque in his, in quibus testibus obiiciuntur crimina per viam exceptionis. Quidquid tamen sit de Iure, & secundum DD. prædictos, aliter hodie seruatur de consuetudine omnium Curiarum, tam Sæcularium, quā Ecclesiasticarum, ad pacem, & quietem Populorum conseruandam, & ita passim videmus cogi testes per quoscumque Iudices, & idem ait Foller. *in Prax. crim. canon. cap. 8. num. 34 in fin.* quem refert, & sequitur Clar. *in Pract crim. §. fin. q. 24. vers. successiuè videamus,* & Alij, & pluribus rationibus firmabitur inferius.

5 Retenta autem hac sententia, difficultas esse poterit, an Iudex Ecclesiasticus compellere possit laicos suæ iurisdictioni subiectos ad deponendum in causa criminali? Et an quilibet teneatur testimonium ferre?

Ad quam bimembrem quæstionem diuersimodè respondetur per Doctores, tam Theologos, quam Canonistas. Primò enim Sanct. Thom. 2. 2. q. 70. *art.* 1. indistinctè loquens, nullam constituendo differentiam inter laicos, & Ecclesiasticos, ait, quod in aliquibus casibus requiritur ex necessitate alicuius testimonium, & in quibusdam alijs non. Quando requiritur alicuius subditi testimonium, quia tunc tenetur illud ferre, poterit superior illius illum cogere ad testificandum in his, in quibus secundum Iuris dispositionem ab eo requiritur testimonium, vt in criminibus manifestis, & in alijs, in quibus præcessit infamia; Si verò agatur de criminibus occultis, vel de quibus infamia non præcessit, non potest cogere, quia nō tenetur ad testificandum. Quod si testimonium alicuius exigatur nō authoritate superioris, cui obedire tenetur tunc sequens distinctio facienda erit: Aut enim testimonium eius necessarium est, vt exhimatur quis ab aliqua iniusta pœna, vel à falsa infamia, vel ab iniquo damno, & quilibet tenetur testimonium ferre, ex illo Regij Prophetæ Dauidis psalm. *Eripite pauperem, et egenū de manu peccatoris liberare*, & Diu. Paul. *ad Roman.* 1. *Digni sunt morte, non solum, qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*, vbi Gloss. ait, *consentire est tacere, cum possit redarguere*; Imo si non requiritur eius testimonium, tenetur facere quantum in se est, vt veritas manifestetur alicui, qui prodesse poterit: Aut verò requiritur testimonium super his, quæ spectant ad delinquentis condemnationem, & tunc non tenetur quis testimonium ferre, nisi à superiore compellatur iuris ordine seruato, & ratio est, quia si veritas occultetur, nulli damnum prouenit. Neque est curandum de periculo accusatoris, quia ipse sponte ad illud se exposuit. Hanc Diui Thomæ doctrinam sequitur Syluester. *in summ. verb. testis n.* 8. & Alii.

Alex. verò de Ales. *in sua summ. p. 3. q. 44. art. 1. tit. de testib* vtitur alia distinctione, dicit enim ipse, quod testimonium veritatis aliquando requiritur ad purgationem innocentię, aliquando ad correctionem culpæ: aliquando ad condemnationem personæ, & aliquando ad rei proprię recuperationem. Primò casu purgationis, si periculum esset, vt quis innocens condemnaretur, tamquam nocens, nisi aliquis testimonium veritatis ferat, tunc quilibet tenetur ad testimonium ferendum, ex illo Prouerb. *cap.* 24. *Erue eos, qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare, ne cesses*, Et idem dicit procedere in secundo casu correctionis, præsertim coram Iudice Ecclesiastico, quia quilibet tenetur ad correctionem fratris, iuxta Domini præceptum. *Matthei* 18. *& habetur in cap. si peccauerit 2. q.* 1. et in his casibus Iudex compellere poterit omnes ad testificandum, qui suæ iurisdictioni subsunt. In tertio verò casu condemnationis in causis criminalibus, vel aliàs pœnam sanguinis ingerentibus, in foro Sæculari certum est, quod Clericus non tenetur testimonium ferre, et consequenter cogi non potest, imo prohibetur in his testimonium ferre, *vt habetur in cap. testimonium 11. q. 1. & in cap. sicut sacerdotes 2. q. 7.* et tradunt Abb. et Alii *in cap. de cætero notab. 1. de testib.* In quarto tandem casu recuperationis bonorum Clerici tenentur ferre testimonium, si requirantur à Iudice Ecclesiastico, et similiter quilibet alius, etiam Sæcularis, et tunc per censuras Ecclesiasticas compelli possunt, vbi res proximi aliquod periculum pateretur, ob defectum probationum, alias verò non teneretur; et hæc secundum Theologorum sententiam.

6 Secundum autem opinionem Canonistarum, præsertim Abb. *in cap. 1. nu. 1. de testib. cogend.* dicendum est, quod regulariter quis non tenetur testimonium ferre in causa sanguinis, vel alias criminali, et sic cogi non potest; quod tamen limitat *in cap super eo eod. tit.* vbi sequitur Innoc. *ibid.* quando quis ob timorem aduersę partis se à testimonio subtraheret; sed in ciuilibus, inquit ipse ibi, quod omnes cogi possunt, ex eo quia testis officium publicum est, iuxta doctrinam Bald. *in rubrica de testib. cogend.*

7 Vbi notat de Iure ciuili publicum esse in genere, quia tenetur deponere veritatem, quæ Reipublicę valde necessaria est. *l. 1. ff. de testib. et l. si quis ex assignatoribus. ff. quemadm testam. aper.*

Aliquando verò testis officium est publicum authoritate, et vtilitate, vt in causis publicis. Gloss. *in l. sed si quis verb. obsignetur. ff. quemadm. testam. aper.* Aliquando est publicum authoritate, et seueritate, quia Reipublicę interest delicta puniri. *l. ita vulneratus, & l. licitatio § quod illicitè. ff. ad leg. Aquil.* ideo de Iure ciuili cogi possunt testes ad testificandum in criminalibus, etiam per torturam. *l. edictum & l. Diuus Pius. ff. de quæstion.* Et aliquando est publicum authoritate, sed vtilitate priuatum. *arg. l. qui testamento § mulier. ff. de testam. & l. fœminæ. ff. de reg. Iur.*

Felinus verò *in præcitat. cap. dilectorum de testib. cogend.* simpliciter, et absque vlla distinctione tenet, opinionem Baldi *in rubric. de testib. cog.* esse omninò sequendam in eo

quod

quod dicit esse in arbitrio Iudicis compellere, vel non compellere testes, etiam de Iure Canonico, tam in ciuilibus, quam in criminalibus, consideratis tamen periculo testis, vel vtilitate Reipublicæ.

Sed Nell. à San. Geminian. *in tract. de testib. num* 40. tenet, quod in causis ciuilibus possint testes compelli, vbi veritas per alios haberi nequit. *iuxta cap. quamquam.* 14. *q.* 2. Item in causis spiritualibus. *cap.* 1. *de testib. cogend.* Item in criminalibus ciuiliter intentatis, vt per inquisitionem. *cap. super his de testib.* At in criminalibus absolutè, firmat non esse compellendos.

Aegid. autem de Bellamer. *in d. cap. dilectorum de testib. cog.* dicit ipsum textum esse intelligendum, secundum mentem Hostiens. ibidem, vt scilicet testes quicumq; etiam in criminalibus de Iure Canonico cogendi sint arbitrio Iudicis, si sine causa à testimonio ferendo se subtrahant, vel aliæ probationes deficiant; si verò adesse viderit alias probationes, vel quod testes iustam, se subtrahendi causam habeant, non compellat.

8 Quidquid tamen diuersimodè asserant præcitati Doctores, ego absolutè teneo, in dubio semper posse Iudicem compellere quoscumque testes ex illo communi principio, quod in dubijs standum est regulæ, donec contrarium, seu exceptio probetur. *cap.* 2. *de coniug. lepros. l. ab ea parte. ff. de probat. & l. illud C. de sacrosanct. Eccles.* Sed regulariter testes indistinctè compelli possunt de Iure Canonico. *cap. super eodem cap peruenit* 1. *&* 2. *cap super his, cap. præterea, cap. cum contra, & cap. venerabilis de testib. cogend* Ergo cogi possunt, etiam de Iure Canonico in criminalibus, sicut in ciuilibus.

Neque obstat text. & Gloss. *in d. cap. dilectorum de test. cog.* Nam respondetur illam Decretalem esse intelligendam, quando excipitur de crimine contra testem, & leue infertur præiudicium.

6 Item neque valet argumentum, quod Gloss. *in d. cap. dilectorum* sumit, et Alij DD. Asserentes, non posse cogi testes in criminalibus de iure Canonico, fundantes se in text. *cap. ex parte A. de testib.* vbi probatur, quod testes sunt monendi, ergo dicunt ipsi cogi non possunt. Nam respondetur, quod licet ibi dicatur, testes esse monendos, tamen non ex eo infertur, non posse cogi, cum, & ex alijs quamplurimis textibus Iuris Canonici probetur, Summos Potifices fuisse visos verbo huiusmodi, *vt moneantur* quidam, & tamen postea compelluntur, vt habetur *in cap. non minus de immun. Eccles.* vbi cautum reperitur, quod imponentes collectas clerici, vel Ecclesiæ, monendi sint, vt desistant. Et tamen certum est, quod nisi desistant, compelluntur per censuras Ecclesiasticas.

Idem secundò probatur *in cap. crapula de vit. & honest. cler.* vbi Clerici crapulam, & ebrietatem exercentes monendi sunt, vt eas vitent. Et tamen si non vitauerint, compelluntur per pœnas, & censuras Ecclesiasticas.

Idem tertiò probatur. *in cap.* 1. *& tot. tit. de cohabit. clericor. & mulier* vbi habetur Clericos monendos esse, vt se abstineant a cõsortio mulierum suspectarum, & tamen si non se abstinuerint, excommunicari certè possunt. *cap. si quisquam eod. tit. de vit. & hon. cler.*

Idem quartò probatur. *ex cap. fin. & tot. tit. de cleric. non resid.* vbi habetur, Clericos ad residentiam obligatos, & non residentes monendos esse, vt resideant; & tamen si non resederint, compelluntur censuris, & pœnis Ecclesiasticis; Et in pluribus aliis locis Iuris Pontificij hoc idem probatur.

10 Imò regula communis est in Iure Canonico, vt antequam imponatur aliqua pœna, præcedere debeat monitio, ex cuius contemptu sequitur contumacia, & ex ista punitio, *vt in cap. sacro de sent. excom. cap de illicita* 24. *q.* 3.

Confirmatur supradicta cõclusio, quod possint compelli testes, quicumq; illi sint, pur Iudicem Ecclesiasticum, etiam in criminalibus, *ex cap. ad nostram, vbi communiter DD. de iureiur.* in quo habetur, posse fieri monitionem generalem, quando ignoratur, qui possit veritatem deponere super aliquo, vt omnes illius rei notitiam habentes compareant, sub excommunicationis pœna ad reuelandum. Vnde apparet manifestissimè, quod testes cogi possunt.

11 Accedit alia ratio, nam Iudex Ecclesiasticus litteras monitoriales pro rebus deperditis indistinctè concedere potest, vt omnes scientes, penes quem res deperdita reperiatur, reuelare teneantur, sub pœna excõmunicationis, vt tradunt Abb. Anan. & Alii. *in cap. qui cum fure de furt.* Cyn. Bald. Angel. *& cæteri in l. ciuile C. de furt. & in l.* 3. *§. si tibi iudicium. ff. de condit. ob turp. caus.* & Nos dicemus latè *in* 2. *tom. Prax.* 8. *num* 10. *& per tot.* Et non solum concedere potest monitoriales prædictas, vt res deperdita manifestetur; verum etiam, vt pnblicetur fur, qui illam surripuit. Gloss. *in d. cap. qui cum fure verb. non indicat. de furt.* & Alii *ibid.* Abb. *in cap. dilectus no. ab.* 1. *de excess. Prælat. & in dict. cap. qui cum fure*, vbi etiam Alii. Iason. *in d. l.* 3. *§. si tibi fallent.* 1. Bertachin. *in tract.*

tract. de Episcop. p. 2. lib. 4. q. 17. Neuizan. *in sylua Nuptial. lib. 3. num. 3.* vbi latè, & ampliat, etiam si quis iurasset non reuelare furem, vel sciret sub secreto naturali, vt adhuc teneretur propalare, & allegat pro sua sententia Aretin. *in cap. qualiter 1. de accusat. in fin.* Felin. *in cap. intimauit. col. 1. de test. & in cap. nouit. col. pen. vers. iuramentum de iud.* Capel. Tholos. *q. 240. incip. si tres socij* Farin. *de testib. q. 78. num. 149.* vbi Alios citat.

12 Quia iuramentum de veritate tacenda non valet, cum peccatum includat. *cap. quisquis 11. q. 3. cap. 1 de crimin. fals. cap. intimauit. de testib.* Felin. *in cap. olim. col. 3. de accus.* Quamuis Theologi, præsertim Scot. *21. dist. 4.* teneant, nullum obligatum esse ad furem detegendum, etiam si Papa præciperet, quando est omninò secretus apud aliquem, quia secretum, secundum illos illos est de Iure naturæ, quod est fortius Iure humano. Canonistæ tamen, præsertim Abb. *in dict. cap dilectus. de excessib. pral. & in cap. omnis vtriusque sexus de pœnit. & remissor.* distinctionem adhibet inter Clericum, & Laicum, & ait in Clerico procedere opinionem Scoti, & Theologorum; in Laico verò procedere opinionem Canonistarũ, quia asserunt, teneri quemlibet manifestare furem, & ita tenet etiam Felin. *in d. cap. intimauit. de testib & in cap. de cætero col. fin. de re iudic.* Henric. Boich. *in cap prae. qui cum fure de furt.* vbi Alios allegat, Neuizan. *loc. cit.* & latè Ripa. *in tract. de peste. chart. antepen.*

13 Vnde firma remanet nostra sententia, quod omnes testes cogi possint per Iudicem Ecclesiasticum, etiam in criminalibus, tum ex supra notatis: tum etiam ex communi obseruantia omnium Curiarum, ne delicta remaneant impunita. Si quis autem materiam fusius traditam videre desiderat, adeat DD. præallegatos, signanter Hostiens. *in sum. rubr. de testib. cogen. §. in quibus causis, & §. quare in fin. & in cap. dilectorum post num. 3. de testib. cog.* & Farinac. *de testib. d. q. 78. num. 115. & seqq.*

14 *Quoad secundum* principale, scilicet quomodo compellantur testes, notandum erit quod de Iure Canonico compelli possunt à Iudice Ecclesiastico per censuras Ecclesiasticas. *cap. cum super, cap. cum contra, & cap. dilectorum de testib. cogend.* puta per suspensionem, interdictum, vel excommunicationem, *iuxta text. in cap. quærenti de verbor. signific.* Verum quia supradictæ censuræ ferri non possunt, absque præuia monitione. *cap sacro de sent. excom. cap. reprehesibilis, & cap. cum speciali de appell.*

15 Ideo necessariò sequitur, prius monendos esse. *cap super. eo, cum duob. seqq. de testib. coged.* nam semper admonitio præcedere debet vindictam. *cap. indignè 12. q. 2.* & ibi Gloss. *in verb. admonitio, et l. locum §. si quis cum §. seq. ff. de tabul. exhib. vbi Gloss. verb. coerceri.* Hinc inoleuit Practica in quibusdam Curijs Ecclesiasticis, quod quando coguntur testes ad testimonium perhibendum, fit citatio, vt compareant ad deponendum veritatis testimonium infra nouem dies, quorum tres pro primo, tres pro secundo, & tres pro tertio, & vltimo peremptorio assignantur, sub pœna excommunicationis. Potest tamen assignari minor terminus, puta trium, vel sex dierum vel etiam maior, iuxta maiorem distantiam locorum, vel ob aliam rationabilem causam.

16 In quo est obseruandum, quod practica est contra multos DD. qui asserunt, Iudicem Ecclesiasticum debere prius monere testes; vt compareant, sub pœna suspensionis; & si non obedierint, debet comminare excommunicationem, & depositionem, & tunc si non venerint in termino præfixo, potest ferre excommunicationem, & si non venerint in tertio termino præfixo, potest ferre depositionem, Abbas tamen *in d. cap super eo de testib. cogen.* dicit non esse necessarium supradictum ordinem seruare, licet melius esset, si talis graduatio seruaretur, quia Iudex incipere potest ab illa pœna, quæ magis timetur, quando facultatem habet plures inferendi *cap. quoniam in fin. vt lit. non contest. & cap. 1. de iudic.* & notant Felin. *in cap. irrefragabili de offic. ordinar.* & Abb. *in cap. Postulasti col. 2. ad fin. de iudic.* Quando autem possit Iudex pœnam imponere suo arbitrio, vide eumdem Felin. *in cap. qualiter 2. § ad corrigendos de accus. col. 5. vers. circa quartum,* & Abb. *in cap. cum non ab homine de iud.*

17 Possunt etiam cogi testes per mulctæ indictionem. *argum. l. vnic. ff. si quis ius dic. non obtemp.* seruata dispositione Iuris ciuilis. Vel etiam coguntur captis pignoribus *l. Iudices C. de fid. instrum. & l. curent. ff. de testib.* Ad exemplum Tutorum, & Curatorum satisdare nolentium. *§. fin. Institution. de satisdat. Tut.* Gloss. *in d. l. locum verb. coerceri ff. de tab. exib.* vbi plures textus allegat. & Speculat. *lib. 1. de teste §. 13. n. 6. circ. fin.*

18 Neque obstat, quod talis compulsio testium deriuetur à Iure ciuili, nam vbi expresse non reperitur cautum contrarium de Iure Canonico, seruari potest Ius Ciuile, etiam in Curiis Ecclesiasticis. Et similiter quando leges ciuiles non sunt contrariæ Sacris Canonibus; aut Apostolicis constitutionibus, seruandæ sunt per Iudicem Ecclesiasticum in sua Curia. *c. 1. cap. suscipitis, cap. si in audiutorium, & cap. quis autem*

autem 10. *distinct.* Sed in hac parte per Ius Canonicum non reperitur prohibitum, vt testes non possit per mulctæ indictionem, vel captis pignoripus compelli, ergo, &c.

19 Est bene verum, quod Iudices Sæculares solent testes cogere, non solum mulcta indicta. *l.1.in princ.ff. si quis iusdicent. non obtemperau.* & captis pignoribus *l. Iudices C.de fid.instr.§. fin. Instit. de satisd.* verum etiam per exilii comminationē, per carcerationem, & per torturam in criminalibus, vt notat Angel.de Perus.*in tr. de testib.n.12. ver.item cum agitur n.23. cum seqq.* Contard. *de offic Prętor.fol.113.nu.16.* latè Gayll. *lib.1. obseruat. de testib ad perbib.testim cogend. obseruat.98.100.& 110.n 9.& 10.*Farinac.*de test. d.q.78. nu.41.* vbi Alios congerit, Arnon. *singular.96.* dicens mulctam extendi vsque ad bonorum confiscationem. Imò in casibus, in quibus compelli possunt testes, torquentur. Foller. *in Pract. crim. for. secul. verb capiat.informat.nu.41.*Natt. *cons.39.n.5. volum.2.* & Nos dicem. *inferiùs num.27.cum seqq.*

20 Sed quæritur, an Iudex delegatus possit etiam cogere testes, quādo sibi causa committitur?

Respondetur affirmatiuè, quia omnia ea commissa censentur, sine quibus iurisdictio exerceri non potest. *cap. praterea de offic.deleg.* & concessa iurisdictione, quæ est principalis, concessa intelliguntur accessoria. *cap.de prudentia de donat. int.vir. & vxor. cap.prudentiam in fin de offic. deleg. & arg. cap. cum causam §.fin.de testib.* & tradit Speculat. *vbi sup num.7.*& Abb *in cap.1.de testib. cogen.* vbi etiam Alii DD.*& in c cum contra,& cap. dilectorum eod tit.*Idem Abb. *in d.cap.prudentiam §.si verò col.1. verf.item nota de off. deleg.* et Roman.*cons.330.*

21 Quæritur secundò, an testis excōmunicatus, ob non comparitionem ad deponendum; si postea comparuerit, & allegauerit, se fuisse legitimè impeditum, censeatur legitimè excommunicatus?

Respondetur cū distinctione: aut enim loquimur, quoad Deum in foro Poli; Aut quoad Ecclesiam in foro fori. In priori casu Gloss. *in cap.cum super. verb.depositionis. de testib. cogend.* tenet huiusmodi non esse excommunicatum. In secundò verò casu, quoad Ecclesiam secus; sed probato iusto impedimento illicò absoluendus est; ad quod facit etiam Gloss. *in capit. quisquis. verb.occurreret. 4.q.5.* sententiam Glossæ sequuntur ibi multi DD. & Imol. *in cap. P. & G. de offic. deleg ant. fin.* & notat etiam Hostiens. *in d.cap cum super num.4.* & Felin. *ibidem num. 2. & num. 7. & 8. de testib. cogen.* vbi de communi testatur; ibi tamen limitat tribus modis, scilicet in Delegato: & quando Iudex sciuisset impedimentum, & quando excommunicatio lata esset in cōtumaciam. Hanc quæstionē tetigit. Clat. *in Pract.crim. §.fin.q.26. verf. sed pone.* vbi citar Foller. *in Pract.crim.tan cap.8.num.38.* tetigit etiam Pax Iordan. *d.tom.4 lib.14. titul. 19.num.30.*

22 Quæritur tertiò, an cogi possint testes absentes, vt accedant ad testimonium ferendum coram Iudice, qui de causa criminali cognoscit?

Respondetur affirmatiuè, nàm licet in ciuilibus possit Iudex examen testium cōmittere. *cap. constitutus.in fin.* vbi Gloss *verb. transmittens. de fideiussor.l.Iudices. C.de fid. Instrum.* tamen in criminalibus, testes examinandi sunt coram Iudice, qui causam cognoscit. *Authentic. apud eloquentissimum.C. eod.tit de fid.instr.& §. Et quoniam scimus. Authentico de testib.* Gloss. *ibid.& in d. §. trasmittens,* & Speculat. *de teste. §. 3. num. 15. verf. nam in criminalib.* & Ego dixi supra *in Pract. ciuil. p.2. sect.2. subsect.6. num.15.* latè, sed in multis casibus etiam in criminalibus committitur examen, *vt dixim. in pręced.section.num.60.*

23 Sed iterum quæritur, cuius expensis venire debeant ad iudicium pro testimonio ferendo?

Et respondetur, quod producens, seù petens eorum testimonium, pręstare debet expensas itineris, tam in eundo, & redeūdo, quam in permanendo in loco iudicii. *cap si testes. §.liberi testes. verb. venturis.4. q.3. cap.statutum, §.pen.* & ibi Gloss. *ver. à producente. de rescript. in 6.* Abb. & Alii DD. *in cap. cum super. de testib. cogend.* & ita censuit pluries Rota, quod expensæ subministrandæ sint testibus à parte testimonium petente, *vt in vna Melphitana excessuum coram A. C. per acta Grimaldi postea Cataloni, & in Alia Artanen. Excessuum coram eod A. C. per acta eiusdem.*Cassador. *decis.3.de dilation nu.3.* Boccac. *de litt.remissorial.c.3.nu.49.*

Quod quidem procedit etiam in ciuilibus. *vt in d.cap.si testes. verb. venturis, & dict. cap.statutum.§.pen.de rescript.in 6.& l.quoniam. C.de testib.* Specul. *de teste pręcit.§.3.num.12. verf. testes autem.* & ibi Ioann. Andr. *latè in addit.verb. quoniam.*

24 *Quoad tertium* principale, nimirum an sint aliquæ Personæ, quæ compelli nequeant ad testimonium ferendum, notandum est, plures esse personas, quæ in causis criminalibus compelli non possunt.

Et Primò libertus, contra Patronum, etiam si voluerit, non potest esse testis. *cap. si testes. §. lex Iulia. 4.q.3. l.4. ff. de testib. & l.*

& l.aduersus.C. eod.tit. Speculat. *de test.* §.13. DD. relati à Farinac. *in Pract. crim.p.2. de testib.q.54.per tot.* Quod procedit, tam in ciuili, quā in criminali causa, quia in prædictis Iuribus indistinctè sermo habetur. *arg. text in cap. consuluisti 2.q.5. cap. inter corporalia. de traslat.& l.1.§.2.ff. de aleator.*

Secundò, frater contra fratrem ad testificandum cogi minimè potest in causis criminalibus *d.cap si testes. §.lege Iulia.4.q.3.* Alber. *de testib.p.2.in princ. num.1. & num.3.* vbi dicit de communi Doctor. sententia. Limitatur tamen conclusio in aliquibus criminibus, vt dictum est supra *section. 4. num.24.*

Tertiò, Clericus cogi non potest in causis criminalibus ad testimonium ferendū. *cap.si quis presbyter.2.q 5.cap.statuendum.2.q.6 cap.generaliter.15.q.1.cap.testamentum 16.q.1. cap.quamquam.14.q 2.& tot.tit.de testib.cogend.* Farinac. *d.q.76.num.74.* Quod quidem intelligendum est de Iudice sęculari, non autem de Iudice Ecclesiastico. Iste enim cogere illum potest etiam ad testimonium ferendum coram Iudice laico, dummodò iurent coram suo Iudice Ecclesiastico. Farin. *ibid. num.78.* & dixim. supr. *secti. pręced. num.32.*

Quartò, valetudinarii, & senes, qui septuagesimum annum agunt. *l.1. C. qui ętat. vel prof se excus. cap.si testes,§.inuiti.4.q.3.* Farinac. *n.64.*

Quintò. parens contra filium, & è contra: Gener, aduersus socerum, & è conuerso: Vitricus contra priuignum, & è contra: Sobrinus contra Sobrinum, & è conuerso: Agnati contra Agnatos: Domestici contra domesticos. Et Alii, de quibus. *in cap si testes. §.Inuiti, cum §.seq 4.q.3. & l.inuiti.1.& 2.ff.de testib.* late Farinac. *d.q.78.à nu. 82. cum plurib.seqq.*

25 Est tamen aduertendum, quod licet supradictæ personæ prigilegiatæ cogi non possint ad testimonium ferendum, fallit tamen si spontè testificari voluerint. *cap.1.3.q.5.& d.l.inuiti. 2.ff. de test.* Et in tali casu optima cautela est, vt Iudex scribere faciat ab Actuario causæ, quod sponte, non coacti testimonium ferant. *per text.in Authent. Presbyter.C.de episc.& cleric.* de quo late Farinac. Alios citans. *dicta quęst.78. num.101.*

26 Fallit secundò in illis casibus, in quibus aliter veritas per alios testes haberi nequit, nam tunc etiam supradicti compelluntur. Glos. Azo, & Alii. *in d.l.inuiti.2.* Host. *in cap.1.de test.cog.num.2. & 4.* Speculat. *vbi sup.num.1.in fin.*& late Ludou.Rom. *singul.193.incip. Tu habes,* Soccin. *in suis fallent.regul.417.* Card.Zabarell. *in cap.dilectorum. de test. cog.* Farinac. *Ibid. num.108.* Pax Iordan. *tom.3.d.lib.14 tit.18,num.81.* & Nos *sup.num.2.*

Quod intelligēdum est etiam in criminalibus, ne delicta remaneant impunita. DD. *in cap.2.de testib.* & præcipue Hostien. *num.3.* Innoc.*num.1.* Imol. *num.2.* Anchar. *num.4. in fin.* & Abb. *num.6.* Angel.*in tract. de testib.num.23.*Soccin.*reg.417.fall.1.*Foller. *in pract. crimin. can. cap 8. num.11. 14. & 15.* Marsil. *in pract.crim. §.diligenter num.81.* Decian.*respons.48.num.1.vol.3.* Anton.Gomez. *tit.de delict.cap.12.num.24.in fin.* Clar *qu.24. vers.sciendum est circ.fin.& ibidem* Baiard. *numer.137.* Villagut. *in pract. crim.lib.8.tit.de test. cap.2. conclus. 2.* & Alii penes Farinac. *q.78.num. 124. & cons.29. num.8.* Quia nisi per tales testes fieret probatio, veritas occultaretur in detrimentum Reipublicæ.

27 *Quoad quartum* principale, an scilicet possit Iudex in causis criminalibus aliquando torturam inferre testibus, qui veritatem deponere recusant, notandum est, quod tam de Iure Ciuili, quam Canonico permissum est Iudici testes torquere, quādo delicta, & delinquentes sine iusta, ac legitima causa propalare renuunt. vt colligitur ex *cap.illi,*vbi Glos.& DD. commun. *5.q.5.& in cap.super his de pen. & in cap. quod verò 15.q.6.* Verùm quia tortura non est tàm facile infligenda, etiam principalibus Reis delinquentibus, nisi pręcedentibus indiciis sufficientibus, & aliis, de quibus dicemus infrà *sect.14* à fortiori magna circumspectio adhibenda est in illa inferenda testibus. Ideo ne testes indebitè torqueantur, plura requisita necessariò consideranda sunt, ac diligenter inuestiganda.

28 Primò igitur requiritur, vt legitimè constet de corpore delicti, *iuxta tradita supra sect.1.* antequam testes torturæ supponantur pro manifestanda veritate contra Alios. Brun. *de indicijs. p.2.q.4. num 11.* Foller. *in Pract.crim. for sęc. in ver.capias information.num.38.& seqq.* Et ratio est, quia si nō potest torqueri principalis delinquēs non constito de corpore delicti, *vt supracit. sect.1.dixi,* multò minus torqueri debet ipse testis. Boss. *in tit. de tortur. test. num.43.* Farinac, *in Pract. crim. q.79. num.70.* Maur. Burgens. *de mod.proced. ex abrupt. quęst.100. num.130.*

29 Secundò, vt sint testes, qui compelli possint ad testificandum, quia si fuerint priuilegiati, qui testimonium ferre non tenentur, de quibus dictum est suprà, torqueri non possunt; *vt habetur in l.1. §. si seruus bona fide ff.de quęstion.*de quibus habetur *in l.4. & 5.ff.de testib. & dixim. in praced. sect.*

sect. Brun. *d.q.4. num.9.* Foller. *dict. num.38. vers.est tamen notandum.* Farin. *vbi sup nu.28.*

30 Tertiò, torqueri non debet testis, si esset talis, vt contra eum opponi possent exceptiones, ex quibus infringeretur eius depositio, ne frustra subiiciatur tormento torturę, absque vllo proposito. Bart. *in l.1. §.si quis dicatur ff.de quaest.* Brun. *d.q.4. nu.10.* Foller. *vbi sup.d.num.38. vers. item est aduertendum.* late Boss. *de indic. & considerat. ant. tortur.num.133.* Bursatt. *cons.226.numer.113. vol.2.* Addent. *ad Clar.in Prax.crim.q.25. litt. A.* Farinac. *d.q.79.num.52.* vbi de communi restatur; & declarat, hoc intelligendum, quando Iudex non haberet alia indicia contra Reum, & fundare vellet intentionem suam solùm in tali teste non integro; secùs si haberet alia indicia, quia tunc torquere posset illum pro illis coadiuuandis, prout etiam hoc tradit Foller. *vbi sup. d.nu. 38. vers.sed hoc puto.*

31 Quartò, requiritur, vt praecedant indicia de delicto commisso, contra Reum principalem de ipso inquisitum. Brun. *dict. p.4 num.13.in princ. & cons.61.num.3. par.1.* Baiard. *ad Clar.d.q.25.num.39.* Bertaz. *consil. 549.num.3.vol.2.* Farinac. *cons.22.num.1.* vbi ait, indicia debere esse sufficientia ad torquendum Reum; aliàs testis torqueri non posset. Et idem firmat *in d. q.79 n.71.*

32 Quintò, requiritur, vt vltra indicia contra Reum, praecedant etiam indicia contra testem ipsum, quod scilicet sit verisimiliter informatus de facto, & malitiose veritatem propalare recusauerit, aliàs si torqueretur, eius depositio non noceret principali, vel nominato in Inquisitione aut in examine. Decian. *cons.151 num 19. vol.4.* Bertaz. *cons.154.n.6.* Bursat. *cons.216. num.113.vol.2.* Baiard. *ad Clar.q.25. num.32.* Farinac. *cons.22.num.23.& q.89.n.73.*

33 Et ratio est, quia nullum oritur praeiudicium confitenti, aut nominato ex confessione sine indiciis, aut quouis modo illicito emanata. Bursat. *vbi sup.num.116.* Baiard. *ibid.& num.35.& 36.* vbi dicit quod de eis constare debet in actis. Anton. Gomez. *de delict.cap.13.num.25.* Decian. *d. cons. 151.num.17.* Grammat. *cons.11. num.28. & vot.6.num.15.* Et nota, quod quamuis indicia in testibus nō requirantur tam grauia, vt in Reis: Baiard. *vbi supr. num.9.* & Alii apud Illum, ad effectum illos torquendi: remittitur tamen Iudicis arbitrio, qualia esse debent. Claud. Bertazz. *in addit. ad Patrem in cons.153.in prima addit.in fin.* Farinac. *q.79.num.75.* vbi ait, sufficientia inditia ad torturam in testibus esse variationes, vacillationes, & verisimilitudinem, quod sint informati; vel negationem facti, cui interfuerūt, & negauerint, sed hoc non obstante conuincuntur de mendacio. Quod limitatur, quando torquentur ad tollendā maculam, vel infamiam, nam tunc fine aliis indiciis torturae subiiciuntur: & sufficit vnus testis dignior ipso ad conuincendum: secus si essent conditione pares. Boss. *de indic.num.37.*

34 Sextò, requiritur, vt priùs contestetur lis cum Reo, & sic examinetur, & negauerit; quia si confessus fuerit delictū, infligi nō debet tortura testibus, qui tunc torquentur, quando veritas delicti aliter haberi nequit; non quando constat per Rei confessionem. Baiard. *d. q.25. num.2. & 9.*

35 Septimò, requiritur, vt testes examinandi non sint in dignitate constituti, nam tunc torqueri non possunt, etiam si essent varii, aut vacillantes, nisi in criminibus exceptis. Bos. *de tortur.testium num.7.* Clar. *in d.q.25.vers.scias tamen.* & ibi Baiard. *num.19.* Farinac. *d.q.79. num 54. & num.62.* vbi de communi, praesertim si in officio aliquo iurisdictionem habente reperiantur; vel si essent Doctores. Marsil. *in l ex libero num.4. ff.de quaestion.* Cephal. *cons. 164. num.8 vol.4.* Baiard. *d.num.19.* vbi loquitur etiam in Clericis; qui tamen attento Iure Canonico torquentur. *cap.illi,qui.5.q.5.* sed à Iudice Ecclesiastico tantum. Villagut. *in Pract.crim.lib.8.tit.de testib.cap.7.concl.3.* & alibi inferiùs dicemus latiùs.

36 Octauò, requiritur, vt testes examinandi causam aliquam non habeant rationabilem circa facti ignorantiam, & ex illa causa, quam allegant, dicunt se factum nescire; nam tunc non sint torquendi; quia Iudicis intentio redditur titubans, an sciant vel nō sciant factum. Boss. *de public. process.nu.29.in fin. & n.31.* Foller. *in d.verb. cap.inform.nu 19.circ.fin.* Farin. *d.q.79. nu.19.* In quaestione verò 66. *n.24.* Idem Farinac. plures Doctores adducit, qui tenent causā debere probari,

37 Nonò, vbi testes plures fuerint examinati ad informationem Curiae, & ex aliqua causa torqueri debent, non omnes torquentur, sed duo, vel tres tantùm. Angel. *de malefic. in verb. forma publica num.49.* Brun. *de indic. p.2. q.4. num.8.* Foller. *d.verb. cap.inform num.38.vers. item est aduertendum, quod non omnes.* Clar. *d.q.25.vers pen.* Bursatt. *cons.226.num.112.vol.2.* Farinac. *q.83.nu.1.* Maur. Burg. *de mod.proc.ex abrupt. q.100. numer.35.* Personal. *de indic. & tortur. num.40.* Tusch. *in litt.T.conclus.333.* Caualc. *de brach. Reg.p.3.num.37*

Sed quaeritur, an idem seruandum sit, quando pluribus existentibus testibus suspe-

spectis, quod falsum deposituri sint, aut veritatem suppresuri?

Respondetur affirmatiuè; sufficit enim si duo, vel tres ad summum torqueantur. Bald. *in l. data opera num.* 26. *C. de his qui accusar. non poss.* quem sequitur Bois. *de tortur. num.* 10. *in fin. & num.* 45. late Bertazz. *consf.* 153. *num.* 8. & Menoch. *de praesumpt. lib.* 2. *praesumpt.* 55. *nu.* 2. Contrarium verò, quod scilicet remittatur Iudicis arbitrio, tam circa numerum torquendorum, quam circa modum, & qualitatem torturae, tenent Brun. *loc. prae.* Clar. *d. q.* 25. *vers. torquentur etiam*; & Alii allegati per Farin. *d. q.* 79. *n.* 77. Ego autem primam sententiam communem censeo.

38 Decimò requiritur, vt testis torquendus, non sit alia vice pro eadem causa tortus, quia tunc semel tortus, non torquetur iterum, Cyn. & Angel. *in l. fin. C. de quaest.* Bursat. *vbi sup. num.* 115. Grammat. *consf.* 21 *num.* 18. *& vot.* 6. *num.* 9. Farinac. *consil.* 83, *num.* 5. Personal. *loc. cit. num.* 42. Aliàs grauissimè peccaret; quia tortura repeti non debet, nisi testis variauerit primum dictum, vel nisi noua & grauiora primis superuenirent indicia, vel nisi priora non bene purgasset. Gomez *de delict. c.* 13. *n.* 26. Suar. *receptar. sent. verb. tortura, nu.* 281. Baiard *ad Clar d. q.* 25. *num.* 33. Campeg. *de testib. regul.* 440. Farinac. *qu.* 79. *n.* 81. vbi concordantes adducit.

39 Vndecimò, requiritur, vt testis sit maior 14. annis, quia minor torqueri non potest, sed tantum ferula, vel baccillis caedi. Marsil. *in l. ex libero* §. *ex minore n.* 2. *ff. de quaestion.* Brun. *de indic. d. p.* 2. *quaest.* 4. *nu.* 16. Cyrill. *in summ. crimin. rubr.* 29. *tit. de quaest.* 53. *num.* 2. Farinac. *d. qu.* 79. *num.* 50. *&* 51. vbi limitat in crimine laesae maiestatis, in quo minor torqueri potest, sicut in alijs delictis atrocioribus, & exceptuatis.

40 Duodecimò, Sacerdotes torqueri non possunt de Iure, etiam, quod vacillauerint in testimonio ferendo. Bart. *in d. l. ex libero num.* 1. & Marsil. *num.* 2. Diaz. *in Pract. crim. canon. verb. tortura. nu,* 19. vbi ait quod Bartolus solùm *in Margarita verb. Clericus*, tenet torqueri posse Clericos Sed tamen contrarium in Practica seruatur ferè in omnibus Curijs Ecclesiasticis, vt Clerici, & Sacerdotes torqueantur, *vt Colligitur ex d. cap. illi qui.* 5. *qu.* 1. & tradit Glos. *in cap.* 1. *vers. quod verò* 15. *qu.* 6. Abb, Ioan. Andr. & DD. communiter *in cap. cum in contemplatione. de reg. iur. & in cap. grauis, col.* 1. *vers. nota vlterius. de deposit.* vbi extendit etiam ad causas pecuniarias, Felin. *in cap. olim col.* 3. *vers. tertius casus de rescr.* Clar. *d, q,* 25, *vers. Sed an Clerici* & ibid. Baiard. Boss. *de tortur. testium num.* 5. Villalob. *in collectan. commun. opinion. tit.* C. *num.* 86 & ratio, quare Clerici testes torqueantur, est, quia Ipsi celando veritatem, grauiùs aliis peccant *cap. quam sit graue de exress. prelat.* Ioan. Andr. & Alij, *in d. cap. cum in contemplatione*, praesertim Abb. *col.* 2. *vers. quinto quaero*, & ibidem Innoc. *verb pro crimine.* Idem tenet Pax. Iordan. *d. tom.* 3. *elucubr. lib.* 14. *tit.* 18. *nu.* 202. & Alii relati à Farinac. *in d. q.* 79. *n.* 55. qui tenet torqueri posse de Iure Canonico, dũmodò magna contra eos praecedant indicia, vt de communi testatur Abb. *in d. cap. cum in contemplatione num.* 6. Boss. *vbi supra num.* 5. Clar. *ibid. vbi.* Baiard. *nu.* 8. & Alii. Torquentur autem à suo Iudice Ecclesiastico, non à Iudice laico, etiam si coram eo falsũ dixerint, vel vacillauerint. Clar. *vbi sup.* Car. Tusc. *d conclus.* 333. *num.* 6. & Farinac. *qu.* 66. *num.* 103. *& d. q.* 79. *num.* 58. Et nota quod etiam retenta opinione illorum, qui asserunt, Sacerdotes torqueri non posse; si ex aliquo accidenti fuerint infames, vel alio modo inhabiles, adhuc torqueri possunt, ad tollendam omnem maculam, & purgandam infamiam. Bald. *in l. presbyteri num.* 1. *qu.* 5. *&* 6. Zabarell *in d. cap. cum in contemplatione num.* 8. *de reg. iur.* Farinac. *d quaest.* 79. *nu.* 59. & Genuens. *in Prax. Arch. Neap. c.* 10. *num.* 5. vbi dicit vnũ singulare, quod quando testes laici aliquam maculã patiuntur, & testificantur contra Clericos, torqueri debent à Iudice Ecclesiastico pro tollenda macula, aliàs non afficerentur Clericos; quod est menti tenendum. quia saepissimè accidit.

Opinio autem Bartoli, & Aliorum asserentium, Clericos torqueri non posse, intelligi potest, si sint bonae famae *iuxta tex. in cap. Quia iuxta* § *presbyteri* 5. *q.* 6. vbi Glos.

41 Decimo tertio requiritur, vt testis examinandus, sine iusta, & legitima causa recuset respondere, vel iurare, quia tunc torqueri potest, tàm publicè, quam in secretis, vt latè demonstrant Doctores, quos allegat Caualc. *de Brach. Reg. p* 3. *num* 62. *& seqq. & in Pract. de testib. p.* 1. *num.* 5. *& p.* 5. *sub num.* 175. *lit. C.* Limitatur tamen, quando interrogaretur super rebus tangẽtibus propriam turpitudinem; quia tenetur illis responsũ dare. Vel quãdo nõ interrogaretur Iuris ordine non seruato quia neque tenetur respondere. Caualc. *vbi sup.*

42 Decimo quarto requiritur, vt testes examinandi torqueantur solùm in subsidium, quando scilicet veritas aliunde haberi non potest; quia si veritas delicti sciri potest per alios testes, aut alio modo probari, non est infligenda tortura testibus.

stibus: Maur. Burgens. *de modo proced. ex abrupt. d. q.* 100. *num.* 135. *in fine*. Bertaz. *consil.* 153. *num.* 8. *lib.* 1. Farinac. *d. q.* 79. *num.* 76. & latiùs *in consil.* 44. *num.* 4.

43 *Quoad quintum*, quæ scilicet sint Personæ, quæ regulariter torqueri possunt pro testimonio ferendo in criminalibus, notandum est, illas plures esse. Et Primò testes varii, Vacillantes, & contrarij. Bart. *in l. qui fine num.* 4. *ff. de quæst.* Baiard. *ad Clar. quæst.* 5. *num.* 7. *Boss. de indic. q.* 4. *nu.* 21. Card. Tusc. *d. concl.* 333. *lit.* T. & Alii apud Farinac. *q.* 39. *num.* 7. *& q. prac.* 79. *nu.* 9. *& cons* 22. *& quæst.* 66. *num* 98. *& seqq.* vbi ampliat, & limitat pluribus modis.

Et quamuis variatio, vacillatio, & contrarietas sint termini synonimi, & confunduntur sæpissime per Doctores, vt notat Boss. *de tortur. test. num.* 19. *& seq* Cyrill. *in sum. crimin. rubr.* 29. *tit. de quæst.* §3. *num.* 2. Bertaz. *d. cons.* 153. *num.* 1. *lib.* 1. & Farinac. *q.* 66. *n.* 98. *& d. q.* 79. *n.* 10. nihilominus

44 Varius propriè dicitur testis, quando nulla iusta, & legitima causa existente, & assignata dicit secundò contrariũ eius, quod primò dixit, & deposuit. *cap. si testes.* §. *qui falsò* & ibi Glos. *in verb. variè.* 4. *q.* 3. *& cap. dilectus. circ. fin.* vbi etiam Glos. *in verb. variauit. de tempor. ordinat.* Speculat. *lib.* 1. *de teste.* §. 1. *num.* 70. Clar. *q.* 53. *vers. quartus est*, vbi tradit, prolixè distinguendo, cui dicto standum sit primò, an secundò.

45 Vacillans verò dicitur testis, qui timendo & dubitando, variè loquitur. *d cap. si testes* §. *qui falsò. L. eos qui- ff. de fals. l.* 2. *& l. qui falsò. ff. de testib.* latè Bald. *cons.* 311. *lib.* 2. Speculat. & Clar. *loc. citat.* Farinac. *de testib. q.* 66 *in princ. & per tot.* vbi latissimè agit de materia vacillationis, variationis, & contrarietatis testium; & Papiens. *in Prax. form. opponendi contra testes. glos. inuicem contrarij; & in glos. item varij*, vbi Adden. Aliquando testis & vacillat, & variat eodem tempore, *vt habetur in cap. super his. de pœnis.*

46 Contrarius tandem propriè dicitur testis, quando vnum dixit in primo examine; & contrarium de directo dicit in secundo; vel si vnũ dixerit extraiudicialiter, & aliud iudicialiter; vel vnum in principio examinis, & contrariũ in progressu ipsius; & iste sinedubio torqueri potest. *DD. commu- nit.* Alex. *cons.* 63. *in fin. lib.* 1. *& cons.* 251. *in fin. lib.* 6. Bos. *de tortur. test. n.* 21. *in fin.* quos sequitur Clar. *in d. q.* 25. *vers. sed pone.* An autem tali casu standum sit primo, vel secundo dicto, vide eundem Clar. *q.* 53. *vers. primus est casus.* vbi affert multos Doctores diuersas sententias tenentes.

47 Sed quæritur, an testibus varijs, vacillantibus, vel contrarijs infligi possit tortura in ciuilibus?

Respondetur negatiuè, sed benè mulctari possunt etiam per pignorum ablationem, *vt dix. sup. in Pract. ciuil. p.* 2. *sect.* 2. *subsect.* 6. *num.* 19. *vers. coguntur autem*. Et ita tenent communiter DD. *vt testatur* Anton. Gomez. *tit. de delict. cap.* 13. *num.* 29. *in fin.* Cyrill. *in summ. crimin. rubr.* 29. *tit. de quæst.* §. 3. *num.* 4. Marches. *singul.* 188. Quod procedit etiam in vilibus personis. Farinac. *d. q.* 79. *n.* 34. 63. *&* 68. Et ratio est, quia in Ciuilibus non torquentur neque principales; quantò fortiùs non erunt torquendi testes? Et hoc locum habet, etiam si aliquam maculam habeant, ad ipsam purgandam per torturam, vt fit in Criminalibus; sed tali casu opponitur contra eos exceptio, vt non probent.

Limitatur conclusio, quando adesset suspicio falsitatis, quia tunc torqueri possunt, etiam in ciuilibus. §. *si verò ignoti Auth. de testib.* & tradunt DD. quos allegaui *in d. p.* 2. *Sect.* 2. *Subsect.* 6 *n.* 20.

Limitatur secundo in Curia Romana, vbi depositiones testium in causis ciuilibus, si contrarietates contineant, reproducuntur per viam quærelæ coram Iudice criminali, per quem proceditur contra illos ad pœnam pro periurio, falsitate, vel contrarietate circa substantiale negotium, non circa rem modicam.

48 Nota hic, quod quamuis Doctores concordent in hoc, vt testes ex varietate, vacillatione, & contrarietate torqueri possint, vt supra diximus, & notatur per Tindar. *de testib. p.* 2. *cap.* 12. *num.* 3. Boss. *de tort. test. num.* 2. Gomez. *de delict. cap.* 13. *nu* 19. & Farinac. *in locis præcitatis supra num.* 43. *& in cons.* 44. *num.* 2, Bertaz. *d cons.* 153. *nu.* 1. Bursat. *cons.* 216. *nu.* 108. *vol.* 2. Addent. ad Peguer. *decis.* 16. *n.* 8. *vers. alterum.* & Alij. Semper tamen variatio, vacillatio, & contrarietas testis, ad effectum torturæ, constare bedet in Actis, quòd interfuerit facto, alias torqueri non poterit. *l. vnius* §. *in ea causa in fin. ff. de quæst.* Alber. *in d. rubr. ff. de quæst. n.* 7. *& in l. ex libero num.* 1. §. *eod.* Cyn. *in l. fin. n.* 5. *C. eod.* Paris *in cap. quoniam contra* vbi Alij *numer.* 157. *de probat.* Honded. *in tract. de quæst. & tortur. num.* 8. Boss. *vbi sup. num.* 13. Farin. *q.* 86. *num.* 103. *& d. q.* 79. *n.* 12. Baiard. *ad Clar. d. q.* 25. *n.* 13. Quod facit pro Aduocatis, vt ex hoc capite defendere valeat Reos clientes; quidquid dicat Thesaur. *decis.* 24 *nu.* 3. *vers. verum.*

49 Nota secundò, quod variatio, vacillatio, vel contrarietas, adhoc, vt tortura testibus inferri possit, esse debet circa factum principale, vel circa illius circum-

stantias substantiales, non circa alias accidentales. Boss. *vbi sup. n.* 27. Cyrill. *in summ. crimin. rubr.* 29. *de quaest.* §. 3. *num.* 1. Bursat *loc. cit. num.* 510. Farinac. *d. q.* 79. *num.* 14 Et ratio est, quia illae tantum praeiudicium afferunt, non istae circumstantiae. Mascard. *de probat. conclus.* 743. *n.* 11. *vers. secus autem* Clar. *d. q.* 53. *vers. scias tamen* Petr. Caball. *in quaest. crim. cas.* 34. *nu.* 5. Imò neque attenditur variatio, vacillatio, vel contrarietas in re modica. Alex. *cons.* 24. *nu.* 43. *vol.* 2. Bursat. *consil.* 400. *num.* 11. *vol.* 4. Baiard. *ad Clar. q.* 25. *num.* 16. Grammat. *decis.* 43. *num.* 6. *cons.* 40. *num.* 15. *cons.* 20. *num* 7. & *cons.* 47. *num.* 9. Dicitur autem varietas, vel vacillatio circa factum principale, vel eius substantiales circumstantias, quando esset circa tempus, & locum, secus si circa nomen, cognomen, pronomen, vel patriam delinquentis. Farinac. *d. q.* 79. *num.* 14. Vel si negauerit consanguinitatem, aut affinitatem. Magon. *decis. lucens* 50. *numer.* 14. Laderch. *cons.* 188. *n.* 1. *vbi de communi* Rim. Iun. *cons.* 113. *n.* 18. & *cons.* 286. *n.* 8. *vbi late*.

50 Nota tertiò, quod si testis institerit, vt sibi legatur prima depositio, ad euitandam variationem, & Iudex cognoscit, hoc non facere calumniosè, fingendo se non recordari de primo dicto, cum bene sciat, quia factum est recens; tunc tenetur illi legi facere per Notarium causae primam depositionem. Menoch. *de arbitr. cas* 109. *num.* 12. & *seq.* vbi ait valere multum Iudicis arbitrium in hoc. Idem firmat Scaccia. *lib.* 1. *de iudic. cap.* 86. *num.* 48. Etiam in Reo principali, & Caualc. *de testib. part.* 4. *num.* 172.

Item si testis protestetur in principio examinis, quod si variauerit à primo dicto, esse poterit per errorem, ideo semper se refert ad prius dicta; nam tunc Iudex talem protestationem admittere debet., & sic euitabit torturam. Foller. *in Pract. crimin. for. facul. verb. cap. informat. num.* 52. Menoch. *de arbitr. d. cas.* 109. *n.* 13. Grammat. *cons.* 25. *num.* 10.

51 *Secundò*, torqueri possunt testes verisimiliter informati de delicto commisso; vt si quis erat presens in loco, vel in domo, in qua Reus illud commisit. Vel si ipsemet testis iactatus fuerit cum aliquo, se omnia scire. Vel si interrogatus, an sciat factum, ipse negauerit nihil scire; & tamen ex testimoniis Aliorum constat illum interfuisse delicto, & esse de eo benè informatum. Vel si dixerit se nihil vidisse, vel non cognouisse, &c. De quibus constare faciat Iudex in Actis, antequam torturam inferat; quia tali casu redditur suspectus, quod veritatem malitiosè celare velit, *vt in l. vnus* §. *Iudex ff. de quaestion.* Boss. *de tortur test. num.* 9. *cum seqq.* Brun. *de indic. d. p.* 2. *q.* 4. *n.* 14. Foller. *vbi sup. n.* 54. *in fin.* Clar. *d. q.* 25. *vers. torqueatur etiam.* Cyrill. *in sum. crim. rubr.* 19. *tit. de quaest.* §. 3. *num.* 2. Personal. *de indic. & tortur. num.* 101. Claud Bertazz. *ad patrem cons.* 166. *in litt. A. vers. vel sit informatus de veritate.* Ambros. *de mod. for. proces. inform. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 10. Farinac. *d. q.* 79. *nu.* 16. *in fin.* & Alii. Quo casu Iudex tales testes leuiter torquere debet Personal. *vbi sup. versic. sed leuiter*.

52 *Tertiò*, torqueri possunt testes subornati ab aliquo, vel ab ipso Reo, ne veritatem detegant, mediante pecunia, vel alia re, aut alio modo inducuntur ad negandum verum factum. Quod cognosci potest, si prius dixerint, se vidisse Titium tale delictum committentem, & postea negauerint. Vel dixerint fuisse Meuium, & nullam adduxerint rationem talis variationis à primo dicto; Tali enim casu torquendi erunt ad effectum detegendi à quo fuerunt subornati, & quomodo, an propter pecuniam, vel alio modo; non vero ad effectum videndi in quo dicto perseuerauerit, quia ob timorem subornationis standum est primo dicto. Mascard *de probat. conclus.* 1340. *num.* 8. Roland. à Vall. *cons.* 73. *num.* 33. Caeuall. *comm. contra commun. q.* 88. Ambros. *vbi sup. num.* 8. cum sit acquisitum ius parti ex primo dicto, quod non est ab eo auferendum, sine eius culpa Alciat. *de praesumpt. regul.* 2. *praes.* 29. *nu.* 7. *vbi de communi* Caualc. *de brach. Reg. p.* 3. *nu.* 209. praesertim si allocuti fuerint cum parte aduersa, nam tunc a fortiori stabitur primo dicto. Fachin. *in controues. iur. lib.* 9. *cap.* 84. *in fin.*

Subornatus autem praesumitur testis, quando primum dictum medio iuramento, postea sine iusta causa reuocauerit. Mascard. *de probat concl.* 1341. *numer.* 8. vbi alias coniecturas subornationis adducit. vid. Vulpell. *in consil.* 103. *num.* 13. Et aduerte, quod testi asserenti in tortura, se fuisse ab aliquo subornatum, creditur ad finem inquirendi contra subornantes, vt tradit Boss. *tit. de inquisit. post num.* 46. & *numer.* 156. *circ. fin.* Constito verò de subornatione, subornantes puniri debent pena falsi, quia falsum committere dicuntur, sicuti testes falsum deponentes. Clar. *in lib.* 5. *sententiar.* §. *falsum vers. subornatus autem in princ.*

53 *Quartò*, torqueri potest testis negans interfuisse facto, seu delicto, quando per alium testem nominatur, quod ipse interuenerit. Gomez. *de delict. cap.* 13. *n* 24. Brun *de indic. p.* 2. *q.* 4. *nu.* 13. Bursat. *con.* 216. *num.* 108. *vol.* 2. *vbi de communi* Clar. *d. q.* 25. *vers. torquentur*, & ibi Baiard. *n.* 27. & *q.* 64. *num.* 20.

num.20. Thesaur. decis.42.numer.1. Farinac. d q.79.num.20.& Alij apud Illos. Conuincitur tamen de mendacio per vnicum testem, dummodo sit omni exceptione maior, vel saltem maior ipso teste negante. Bofs. de tort.test.num.10. Brun. loc.cit. num.5. Baiard. in d. q.25. num.6. Farinac. vbi proximè num 21. Bursat. cons.217. num.109.vol.2. Genuens. in Prax Arch. Neap.cap.10 num.4. Caualc de test.p.4.num.166. Mastrill. decis.92. num.6. vbi tamen ait hoc procedere, si factum esset recens, secus si antiquum, quia tunc duo requiruntur, & si testes essent pares, vtriusque dictum corrueret, & neuter torqueretur. Bertaz. cons.210. num.3. & cons.60.num.6.in fin. Bursat. d.cons.216.n.108. in fin.

54 Quintò, ille, qui negat aliquid vidisse, sed confitetur facto interfuisse, torqueri potest, sine alia variatione, aut vacillatione, ad finem manifestandi delinquentes. l.vnus §.testes, & ibi Gloss. in verb. cum facto ff. de quæst. quia præsumitur scire veritatem, sed malitiosè illam occultare. Brun. de indic d p.2.q 4.num.13.in fin. Foller. in Pract.crim.d.verb.cap.inform num.35.& 38. vbi dicit, nisi iustam habuerit causam ignorandi. Osasc. decis.42. num 3. vbi ait, quod sola assistentia præstat indicium ad torturam Clar. dict.vers. torquentur etiam vbi Baiard. n.17. Cæpoll. cons.60. Claud. Bertazz.ad patr.d cons.153.nu.1. litt.A. Addent. ad Peguer. d.decis 16. nu.8. Farinac. d. q.79. numer.17. Et tali casu potest Iudex pluries illum examinare, ac in verbis capere. Bertaz. vbi sup.num.11. Thesaur. decis.42 n.11. Scacc: in tract.crim lib.1.de indic.cap.86.n.14. vers.contrarium. vbi ait idem esse, si testis dicat se non recordari de facto recenti, cui interfuit.

Limitatur tamen conclusio, quando ex aliqua iusta causa, quis videre non potuit, quamuis facto interueniat, vt accidit quãdo est quis alicui rei intentus, vel cum alio loquebatur, vel est multitudo magna hominum, & huiusmodi, quia tunc torqueri non potest, cum non adsit malitia de occultanda veritate. Foller. vbi sup.d.num.35. & 38. Bofs. de tortur. test. num.32. Nisi Curiæ constaret non solum de præsentia in facto: verum & de scientia ipsius, quia reuera vidit. Abb. in cap. peruenit. col.2. n.2. de testib.cogend. Alex. cons 180.n. 1.vol.3. Marsil. singul. 408. Baiard. d q.25. num 34. Viu. com.opin.899 n.2. latè Mastrill. decis.92. n.5. & seqq.

55 Sed quid si vulneratus, vel alias offensus ad Curiam vocatus, vt manifestet vulnerantem, vel alio modo offendentem, & ipse negat vidisse, vel cognouisse, vtrũ torqueri possit, vt delinquentem propalet & veritatem confiteatur?

Respondetur affirmatiuè, vt notatur per Addentes ad Thesaur. dict. decis.42. in vna Vercellen. & Tusch. litt.T. conclus.præcit.333. circ. fin. Quod intelligendum est, quando Iudici constat, quod ille sciat, quia factum successit de die, & ipse vidit, secus si de nocte; vel in loco, vbi magna hominũ multitudo extabat, vt in festo, vel in Nundinis, & similibus. Quod autem offensus teneatur manifestare offendentes, tradit Farin. in q.39.num.197.

56 Sexto, testes Vltronei, hoc est illi, qui spontè se offerunt Curiæ ad testimonium ferendum, torqueri possunt. Bofs. de tortur. test. num.9. Bursat. cons 216. n.108. vol.2. vbi Alios cumulat. Cæpoll. cons.60. num.7. Ruin. cons.147.vol.1. Paris cons.151. num.17 vol 4. Baiard. ad Clar.d.q 25.num.22. & 33. Et ratio est, quia testis spontaneus dicitur suspectus de falso, vt latè dixi supr. sect.4.num.3.

57 Septimò, torqueri possunt vicini, quando commissum fuit aliquod delictũ in vicinio, quia præsumitur, quod vicinus sciat factũ vicini, præsertim si factũ sit publicũ. c.quosdam, & cap.quantum, de præsumpt. l.si ita in fin ff.de fid.instr.l.3.in princ. ff. de test. & notat Glos.in §.sancimus autem. verb. officij causam. Authent.de testib. & vocati pro testimonio ferendo, recusant veritatem fateri. Marsil. in pract.crim.§.diligenter num.97. Foller. in ead pract.d.verb. cap inform num.32. in fin. Ambros.de mod.form.proc.inform.lib.1.c.4. num.12. Angel. de malefic. verb.fama publica. num.49. Farinac.d.q.79 num.40. & Bonifac. in tract.de furt.§.est num.40. vbi plures Alios congerit. Quod procedit, quando factum habet tractum successiuum, non momentaneum. Decian.respons 93. num.103. vol.2. Natt. cons.635.num.10.vol 3. Gabr.conclus.6. num.15.tit.de præsumpt. Honded. cons.96. numer.37. & cons 97. num.26. vol.2. Vel quando à communiter accidentibus facta solẽt esse nota vicinis; secus in aliis. Sim. de Pret. in cons.81.num.26. Decian. vbi sup.numer.100. Vel quando præsumptio ex loco vicino resultans tollitur per contrarias coniecturas. Decian. loc.cit n.103. in fin. Paris cons.47.nu.43. lib.1. latè Honded. d. cons.97. numer.27. Vel quando esset vicinus bonæ famæ. Foller. vbi sup. Boss. de indic. num.52. Bonifac. vbi sup.sub vers.sed quid August.ad Angel. in d.verb.fama publica num.54.in fin.

Vicinus autem dicitur ille, qui à vicino exaudiri potest vt in l.1.§. hoc autem.ff.ad Syllanian. Tiraquel. de retract. consangu.§.1.glos. 9 num.21. Menoch. de arbitrar. lib.2.cas.222. vbi latè Signorol. cons.32. num.1. Bonifac. in

in d. §. est n. 40. circ. fin. & sub vers. ex quibus deprehenditur.

58 *Octauò*, domestici, & familiares alicuius, si in domo illius aliquod fuerit cõmissum delictum, torqueri possunt, tamquam testes, pro manifestanda veritate. quia contra ipsos præsumptio est delictum commisisse, vel saltem quod ipsi Delinquentes sciant. Blanch. *de indic. & in l. fin. num. 299. & 412. ff. de quæstion.* Boss. *de tortur. test. num* 11. Foller. *in d. ver. cap. informat. numer. 36.* Farinac. *q. 52. num. 98. & q. 79. n. 39.* Bonifac. *de furt. d. § est num. 40.* & Alii apud illos.

Quod à fortiori procedit, si reperiatur cadauer in aliqua domo, & dominus domus non statim denunciat Curiæ, nam tunc ipse dominus domus torqueri potest ex tali taciturnitate, quæ est sufficiens indicium ad torturam Blanch. *vbi sup. n. 385.* Nouell. *in Pract. in rubr. de mod. & form. titan. reos num* 24. Foller. *in d. Pract. crim. vbi supra & in verb. item quod suffocauit vxorem num* 9. & 10. Menoch. *de præsumpt. lib. 1. q. 89. nu* 9. & 107. & *de arbitr. cas. 394. n. 55. lib* 2. Farin. *d. q. 52 num. 98.* vbi de communi, & *nu. 107. cum seqq.* vbi ait, quod si dominus domus torqueatur, tamquam principalis, quia forte est solitus delicta perpetrare, torqueri non potest, nisi alia concurrant indicia: si verò tamquam testis, sufficit si sit malæ famæ. In hoc tamen casu torturæ domini domus, in qua commissum est aliquod delictum, & similiter domesticorum cautè procedẽdum erit per Iudices, cum pluriès acciderit, fuisse quosdam vltimo supplicio damnatos ex ipsorum confessionibus in tortura factis; & post paucos menses detecti fuerunt veri delinquentes, qui ex seipsis delicta, pro quibus illi Domestici puniti fuerunt, confessi sunt, de quo refert casum terribilem. Idem Farinac. *in d. q. 52. num. 111.* & Bonifac. *loc. cit.*

Nota hic, quod si dominus domus, ac domestici tempore commissi delicti, erant absentes à domo, vel loco delicti, torqueri non possent, nec tamquam principales, nec tamquam testes; probari tamen debet absentia talis temporis. Brun. *de indic. par. 2. q. 4. num. 41. circ med.* Foller. *d. verb. cap. infor. num. 36. vers. nisi probetur.* Farinac. *dict. q. 52. num. 118.*

59 *Nonò*, obliuiosus testis torqueri potest, si verisimiliter informatus sit, & recordari poterit de aliquo delicto; de quo interrogatus respondit se non recordari; maxime si recordetur de aliis, de quibus minus, vel æquè recordari deberet; quia dicitur suspectus. Crauett. *cons. 9. numer. 9.* Osasc. *cons. 64. nu. 41.* Boss. *de oppositcion. contr. test. num. 95. in fin.* Corrad. *de testib. rubr. de nõ recordantib. num. 55.* Mascard. *de probat. lib. 3. conclus. 1122. num. 27. & seqq.* Scacci. *in tract. crimin. lib. 6. cap 86. num. 14. vers. sed testis.*

Etiam si interrogetur solùm de circumstantiis delicti, vt si interrogetur vbi fuerit eo die, quo commissum fuit delictum, & dixerit se non recordari; nam adhuc torqueri potest. Maur. Burg. *de mod. proced. ex abrupt. q. 100. nu* 136. vbi Alios allegat; sed Farinac. *d. q. 79. nu. 45.* tenet, hoc remitti Iudicis arbitrio.

Limitatur tamen, quando interrogatur super qualitatibus, quia tunc si non recordetur, torqueri non potest, secundum Mascard. *vbi supra num. 31. & seq.* vbi concordantes adducit.

Limitatur secundò, si dicat non recordari de facto antiquo, de quo verisimiliter recordari non potest. Boss. *in tit. de respons. à Reo faciend numer. 3.* Obliuio autem induci potest per annum, & mensem. Grammat. *cons. 41. num. 5.* sed regulariter inducitur aliquando per quinquennium; aliquando per triennium; et quandoque per minus temporis spatium. Idem Grammat *cons. 23. num. 3. vers. præsertim cum à prima, & cons. 47. num. 3.* latè Cæphal. *cons. 77. num. 28.* Alex. Stiat. *cons. 117. num. 36. tom. 1. crim. diuers.* Farinac. *d. q. 79. num 44. & cons. 88. num. 6. & consil. 44. nu. 5 vers. mò.* Magon. *decis. Lucens. 43. num* 6. vbi habetur per biennium induci obliuionem; quod maximè locum habet in muliere. Rimin. Iun. *cons. 113. numer. 12. vol. 2.* Et scias, quod obliuio cadere solet regulariter in actibus momentaneis, qui tractum successiuum non habent Magon. *d. decis. 43. num. 17.* Et similiter si agatur de die præciso, in quo cadere potest facillimè obliuio. Boss. *de resp. à Reo facien. num. 5. in fin.* Secus si interrogetur tantùm de mense, vel anno, in quo commissum fuit delictum, quia tunc non tam facilè inducitur obliuio. Boss. *ibid.*

60 *Decimò*, Testis recusans dare responsionem negatiuam, vel affirmatiuam vel aliquid respondere, torqueri potest, quia præsumitur malitiosè veritatem occultare velle. Menoch. *de præsumpt. lib. 1. q. 89. num. 182.* Gomez. *de delict. cap. 12. n. 15.* Baiard. *ad Clar. q. 5. num. 4.* Cartar. *in Prax. interrog. reor. lib. 3. cap. 3. nu. 17.* sed nota, quod omnes loquuntur in præcitatis locis de Reo principali recusante respondere Iudici, Attamen eadem est ratio in teste recusante responsionem dare. Scacc. *d. cap. 86. n. 14. vers. moueor secundò.*

61 *Vndecimò*, viles personæ torqueri debent ad effectum, vt eorum testimonium afficiat delinquẽtem, quia eorum dictum

non

non probat in causis criminalibus sine tortura, quę omnem maculā tollit. Igneus *in l.1.§.serui appellatione. num.75. ff. ad Syllan.* Decian. *respons.4. nu.36.vol.3.* & Alii plena manu cumulati per Farinac. *in d.q.79.n.33.* Roland. verò contrarium tenet *in cons.24. num.64 lib.1.* & ita etiam dicit de communi Farinac. *ibid. num. 135.* vbi etiam ait ab ista opinione, vt non torqueantur, in iudicando, non esse recedendum. Sed Clar. *in d. q.25. vers. sed quæro numquid* neutri sententiæ adhæret; & sic tenet hoc remittendum esse Iudicis arbitrio. Cuius sententiæ ego adhærendum esse censeo, maximè si aliæ circumstantiæ concurrant; quia personis vilibus non est multa fides adhibenda; cū facilè corrumpi possint. Boss. *de tortur. test. num. 2.*

62 *Duodecimò*, testes infames infamia iuris, vel facti torqueri debent, ad hoc, vt tollatur macula infamiæ; alias non probarent. ita tenent communiter DD. vt testatur Farinac. *in cons.38.num.12. & in d. q. 79. num.24. & seqq.* latè Granut. *theor 19.nu.15.* Cæuall. *comm.cont.comm.q.296. per tot.* Mascard. *de prob.conclus.463.num.30.& 39.vol.1.* Boss. *de indic .num.151. circ. fin.* Plot. *cons.50. num.24. vers sed vbi lib* & Alii penès illos. Sed in defectum probationum, purgata infamia per torturam, probarent, prout etiam testes criminosi, & Alii inhabiles. Glos. *in cap.quod verò in princ.15.q.6.& d.cap. Illi qui.* & ibi DD. *5.q.5.* Boss. *de tortur.test. num.3* Bertach. *in Repertor. verb testium coactio num 28. & seqq.* Follet. *in Pract.crim. for. secular. ver.cap.informat.num.27.& Pract.crim. canon.cap.8. num.47.* Clar. *in d. q.25. in princ. & vers sed quæro.* Farinac. *de test.d. q.79.nu.6. cum seqq.* Pax Iordan. *tom.3. elucubr lib.14.tit. 18 .num.145.cum seqq.*

63 *Decimotertiò*, Testes conuicti de mendacio, quamuis idonei, torqueri possunt, si mendacium fuerit super substantialibus delicti, & non super circumstantiis accidentalibus, vt latè tradunt DD. quos refert, & sequitur Farinac. *d. tract. de indic. & tortur. q.52. ferè per tot.* Sunt tamen in hoc plura attendenda per Iudicem; nimirum an mendacium sit dolose prolatum: An à Viro simplici, vel docto: An à persona vili, vel proba, & honesta. Item, an sit tale mendacium, quod neque si Reus esset, illi præiudicaret ad pœnam recipiendam. Item an testes, qui illum de mendacio cōuincunt, sint digniores ipso teste mendaci, & huiusmodi; quibus consideratis, & perspectis arbitrabitur Iudex, an tortura sit inferenda, nec ne? Boss. *de tortur. test. num. 10.* late Menoch. *de præsumpt. lib. 1. q. 89. num. 67. cum plurib. seqq.* & Clar. *in d. pract. crim. q. 21. vers. mendacium.* vbi late conclusionem examinat, & adducit Doctores contrarium tenentes, quod scilicet non sit in arbitrio Iudicis; sed reuera mihi placet illorum sententia, qui tenent, hoc esse arbitrarium Iudici.

64 *Decimoquartò*, Testes inhabiles torqueri debent, ad effectum probandi contra aliquem, aliàs ex ipsorum testimonio Reus condemnari non posset. Marsil. *in cons. 109. num. 15. & in Pract. crim. §. diligenter. num. 88.* Boss *de tortur. test. num. 3.* Mascard. *de probat. lib. 1. conclus. 895.* Roland *cons. 98. num. 53. vol 1.* Grammat. *cons. 70. num. 1. & super constit. Regn lib. 1. rubr. de Paterenorum recept. num. 2.* Petr. *de Surd. cons. 132. numer. 69. vol. 1.* vbi dicit intelligendum esse generaliter, siue agatur de condemnatione, siue de inquisitione, & idem dicit Honded. *cons. 100. n. 16. vol. 1.*

Sed verior, & communior opinio DD. est, quod tunc testes inhabiles torquentur, si agatur de condemnando Reo, ad probandum delictum, quando inhabilitas prouenit ex facto proprio, puta ratione delicti ab eis commissi, vt sunt criminosi, infames, & similes culpabiles; secus si inhabilitas prouenirer ex alia causa, quam ex eorum criminibus; puta si essent pauperes, vel vile exercitium exercentes, vt si essent Birruarii, Tabernarii, Nautæ, & similes, quia tunc non torquentur. Plot. *d. cons. 50. num. 24. vers sed vbi.* Mascard. *de prob. d. conclus. 463 num 30. & 39. vol. 1.* Boss. *de indic. numer. 151. circ. fin.* & Alii apud Granut. *theor. 19. nu. 15.* Quando verò agitur, quoad instructionem Iudicis, & Curiæ informationem tantum, ad finem inquirendi de delicto commisso, huiusmodi testes inhabiles admittuntur, sine tortura. Cyrill. *in sum. crim. lib. 29. tit de quæstion. §. 3. n. 2.* Farin *q. 56. n. 24. 29. 61. & seq.*

Et aduerte, quod quando aliqua inhabilitas testium controuertitur, & illi examinari debent cum tortura; talis exceptio inhabilitatis disceptari debet ante torturā, non post; aliàs Iudex male faceret, & teneretur in foro Poli. Boss. *de indic. n. 154.*

64 *Vltimò*, torqueri debet socius criminis, vti testis, ad effectum afficiendi contra reum, aliàs eius dictum nihil probaret ad condemnandum consocium nominatum. Mascard. *de probat. conclus. 817. num. 38. vol. 2.* Honded. *cons. 100. num. 7.* Grat. *cons. 57. num. 29. vol. 2.* Roland. *cons. 51. num. 29. & cons. 73. num. 22. vol. 2.* Clar. *q. 25. vers. scias etiam.* Peguer. *decis. 5. num. 36.* Petr. Caball. *in quæst. crim. cas. 29. num. 19.* vbi ait ita seruari de Iure, & de consuetudine. *& in cas. 84 num. 11. & cas. 185. num. 5.* Baiard. *in q. 21. num. 45.* & Vil-

Villagut. *in pract. crim. lib. 8. tit. de testib. cap. 8. concl. 2.* Limitatur tamen in Curiis, in quibus adesset consuetudo non torquendi socios criminis. Vbi veró non extaret talis consuetudo, torqueri debent. *DD. citat.* Quod procedit, etiam si agatur de crimine læsæ maiestatis. Arnon *Soliloq.* 60. Ioann. de Amic. *cons. 27. num. 3.* Eugen. *cons. 46.* Farin. *cons. 79. num. 9.*

66 Vt autem afficiat nominatum talis tortura, necesse est, vt legitime, et Iuris ordine seruato inferatur. Bursat. *cons. 201. numer. 139. vol. 2.* Et Iudex sit certus, quod testis sciat delinquentem. Farinac. *cons. 10. num. 20.*

Et nota, quod vt dicatur legitime illata, necesse est, vt socius criminis examinatus, vti testis, ad effectum afficiendi nominatū, torqueri debeat in faciem nominati; aliàs non probaret ad cōdemnandum. Vulpell. *cons. 30. num. 7. & cons 83 num. 8.* Blanch. *de indic. num. 380.* vbi dicit sufficere, si deposuerit statim post torturam. Clar. *q. 21. vers. quæro nunquid in fin.* et ibi Baiard. *numer 52.* Boer. *decis. 319. num. 4.* Petr Caball. *in quæst. crim. cas. 185. in fin.* Maur. Burg. *de mod. proced. ex abrupt. centur. 1 q. 100. nu. 81.* vbi Alios cumulat. et Farinac *cons. 79. num 9. in fin.* vbi aduertit non sufficere torturam socii criminis, in qua vti principalis excommunicatus confessus fuit; sed nouam, et specialem requiri, mitiorem tamen pro confirmatione primæ confessionis, vt suo loco inferiùs dicemus, vti etiam quod in ipso requiritur ratificatio.

67 Sed quæritur, qualis esse debeat tortura testium in prædictis, & similibus casibus?

1. Respondetur, quod illa debet esse leuis & moderata, non nimis aspera, Bald. *in l. fin. num. 1. C. de quæst.* Innoc. *in cap. cum in contemplatione vers pro crimine de reg. iur.* Boss. *de mandat. ad homicid. num. 31.* Cyrill. *in sum. crim. rubr. 26. tit. de quæst. §. 3. num 5.* Clar. *in q. 25. vers. torquentur etiam,* & ibi Baiard. Villagut. *in Pract. crim lib. 7. tit. de tortur. cap. 3. concl. 1.* Bursat. *cons. 216. num. 111. & 115. vol. 2.* Farinac. *cons. 83. nu. 5. & lib. 1. q. 11. nu. 19. vers. aduerte in fin. & q. 21. num. 129. & q. 79. n. 81. & num. 82.* vbi ait; quod ad summum detineri debet tortus in fune eleuatus per spatium vnius Credo; nisi esset totaliter infamis, vel suspectus, nam tunc erit in arbitrio Iudicis tempus detentionis torti. Burg. *de mod proc. ex abr. q. 160. n. 127.* vbi ait quod in Regno Siciliæ seruatur tēpus quartæ partis horæ. Clar. verò, vbi supra tenet huius torturæ tempus esse Iudici arbitrarium, dummodò non sit tam grauis tortura in testibus, sicut in Reis, *& in q. 100. numer. 177. & seqq.* vbi dicit de consuetudine esse tempus vnius *Credo*, vel *Pater*, vel *Aue Maria*.

68 Ego autem teneo, quod in huiusmodi tortura testibus inferenda: sicut, & in aliis seruandus sit stylus Curiæ, in qua, ius dicitur, & consuetudo locorum, in quibus iustitia admininistratur, qui, quidem, stylus, & si in ciuilibus seruandus sit, vt supra dixi *in Pract. ciuil.*; In criminalibus tamen fortiori vinculo pro lege seruari debet. Afflict. *decis. 391. num. 5.* Vnde Iudex Sæcularis non obseruans stylum, litem, suam facit, & tenetur in Syndicatu pœnam luere, de quo, & quamplurimis aliis vide latè tradita per Menoch. *de præsumpt. lib. 2. præs. 8. col. pen. & vlt.* Mascard. *de prob. concl. 1339.* Borgn. Caualc. *in Indice suar. decis. verb. stylus.*

69 Nota hic, quod in tortura testium, quando fuerunt varii, vacillantes, vel contrarii, ad videndum in quo dicto perseuerare voluerint, proceditur denegatis defensionibus, & sine disputationibus Aduocatorum, & Procuratorum. Bald. *in l. presbyteri num. 2. C. de episc. & cler* Boss. *de tortur. test. num. 4. 12. 19. 21. & seq.* Clar. *d. q. 25. vers. item testis varius.* Gomez. *de delict. rubr. de tort. reorum num. 29.* Secus in aliis casibus, vt defendit Farinac. *in q. 39. num. 129.*

70 Nota secundò, quod tortura testiū ob variationem primi dicti repeti poterit, sine vlla difficultate, vt post Bart. & Alios tradit Boss. *in tit. de tortur. test num 21.* Marsil. *in Pract. crim. §. quoniam. num. 17. & in l. repeta num 16. ff. de quæst.* Cæpoll. *cons. 60. num. 19.* Sed vsque ad tertiam vicem, & non amplius, ne detur processus in infinitum, vt inferius suo loco dicemus de Reo. Farin. *q. 66. num. 105.* Non est tamen repetenda, nisi adsint prius grauia indicia contra ipsum testem; vel nisi posteà alia superuenerint. Bursat. *cons. 216. num. 115. vol. 2* Baiard. *in d. q. 25. num. 33.* Burg. *de mod. proc. ex abrupt. d. q. 100. num. 67.* vbi concordantes allegat.

71 Nota tertio, quod quando infertur tortura testibus pro manifestanda veritate dari non debet copia indiciorum, ad euitandas disputationes Aduocatorum, quia alias esset necesse dare defensiones, quæ vt supra dictum est, non dantur testibus torquendis. ita sentire videtur Bart. *in l. vnius §. Iudex. ff. de quæst.* Boss. *in tit. de tortur. test numer. 8 10. & 29. & in tit. de indic. & considerat. tortur. num. 81.* Ant. de Canar. *in tract. de quæstion. membr. 2. num. 52.* Clar. *d. q. 25. vers solet dubitari* vbi Baiard. *num. 6.* Ios. Ludouic. *conclus. 38. vers. secundus casus, & vers. primus casus* Angel. *de malefic. in verb. quod fama publica*

*Mira num.*49. Claud. Bertaz. *ad Patrem consil.*153.*num.*1. Scacci. *in tract. de indic.c.*100. *n.*16.qui omnes de cõmuni testantur,& ita fuisse seruatum in Curia in vna Toletana prætensæ falsitatis refert Farin. *in quæst.*39. *num.* 140.*in fin.& num.*147.vbi ait ita in practica seruari, vt testes torqueantur non data copia indiciorum, & denegatis defensionibus. Subdunt tamen quod si testes torquendi essent ex alia causa, quam ex processu resultante, vt si quis esset infamis, seruus,& huiusmodi tunc esset dandus terminus ad deducendum, si quid in contrarium haberent, ad euitandam torturam. Et ratio est, quia talis tortura datur ad indagationem veritatis tantum.

Sunt tamen quam plures Aliis Doctores, quos de more pleno calamo cumulat Farinac. *in prætit.q.*39. *nu.*116. *cum seqq.* qui asserunt copiam indiciorum dandã esse testibus torquendis, & defensiones concedendas; sed prima opinio est magis communis; & in practica seruanda. Est benè verum, quod saluari potest contrarietas facta quadam distinctione; vt scilicet si agatur de testibus variis, & vacillantibus, quorum variatio, vel vacillatio prouenit ex ore ipsorum testium, & de illa constet in Actis; tunc procedit prima sententia, vt denegata copia indiciorum, & defensionibus inferatur tortura; Si verò testes torquendi ex alia causa non resultante ex eorum dictis, sed aliunde; vt si negarent interfuisse facto, seù delicto commisso, allegando fuisse in alio loco, quamuis per Curiam prætenderetur esse per alios testes conuictos de mendacio; Vel si interfuerint, sed aliquo iusto impedimento videre non potuerint; tunc si petant defensiones, & copiam indiciorum, ad euitandam torturam, non erit eis deneganda copia, & defensiones. ita sentire videntur Foller. *in d.verb.cap.inform.nu.*38. *vers.item est aduertendum,* Baiard. *in d.q.*25. *num.*34. Personal. *in tract. de indic. num.*33. vbi reprobat Boss. *de tort. test. num.*39. contrarium tenentem; sequitur Farinac. *d.q.*39.*num.*148. Addent. ad Peguer. *d.decis.*16. *num.*8. *vers. declara hoc dictum*, vbi dicunt in illo Regno Siciliæ non torqueri testes, nisi fuerint socii criminis, vel agatur de criminibus exceptis: vid. Scacci. *de indic. lib.*1. *cap.*100. *num.*16. *vers. si sigillat.* & Genuens. *in Prax. Archiep. Neapol. cap.*65. *num.*11. *in fin.* vbi ait, quod testi torquendo ob variationem, vacillationem, contrarietatem, mendacium, vel quando fuerit socius criminis, non dantur defensiones, & copia indiciorum.

72 Cuius tamen dictum est sanè intelligendum, quando scilicet ageretur de conualidando tantùm dictum contra socium criminis; secus si torquerentur tamquam principales quoad se, tamquam testes verò, quoad alios, quia tunc concedi omninò eis debet copia indiciorum, ac terminus ad se defendendum, aliàs iniustè inferretur tortura. Foller. *in d. verb. cap. inform.num.*37.Cartar. *de execution.sentent.n.*16. *& seqq* Baiard. *q.*20.*nu.*150. & latè Farin. *in d.q.*39 *n.*150.*vers sublimitta quartò*, vbi de veriori opinione testatur.

73 *Quoad sextum*, an scilicet post torturam testium requiratur ratificatio confessionis in tortura factæ, sicut fit cũ Reis delinquentibus, notandum est, in hoc dubio duas adesse Doctorum sententias directo contrarias. Quarum vna est negatiua, vt non sit necessaria ratificatio in testibus tortis. ita Bald. *in l.fin.num.*2.*C. de quæst.* August. ad Angel. *de malefic. in verb. quod fama publica num.* 117. Petr. Caball. *in quæst.crim.centur.*1.*cas.*33. *nu.*1. vbi de communi practica testatur. Farin. *d.q.*39. *n.*139. *& seq.* & Alii apud Illos. Altera verò opinio est affirmatiua, quod scilicet ratificatio omninò requiratur, vt testes perseuerent in confessione post illatam torturam. Gloss. *in l.fin.verb. præstando C.de quæst.* & ibi Cyn. *num.*6. & Salic. *num.* 4. Boss. *in tit. de confess.per tortur.num.*7. Simanc. *de cathol. instit.tit.*65.*rubr.de test.nu.*73. Gomez. *de delict. cap.*13.*num.*29.*in fin.*Bertaz. *cons.*153.*num.*2. *in fin.* Baiard. *d.q.*25.*num.*4.*in princ.* Farinac. *q.*79.*num.*83. Tindar. *de test.p.*1.*cap.*34.*nu.*4. *& p.*2.*c.*7.*n.*4.Cyrill.*in sum.crim.de quæst.§.*3 *num.*5. & Alii.

Ego autem sequendo sententiam Aliorum, qui in huiusmodi contrarietate distinctione vtuntur,prout facit Petr.Caball. *in quæst crim.d.centur.*1. *cas.*33. *num.*6. Marsil. *in l.reperti num* 31.*ff. de quæst. & in pract.crim. §. diligenter n.*154. Scacci. *in tract. crim.lib.*1. *cap.*81.*num.*9. Guazzin. *defens.*19.*cap.*14.*n.*2. *&* 3. & Alii ab Illis relati, dico; quod aut tortura infertur testi ad conualidandum eius dictum, vel ad tollendam maculam, vel ad videndum in quo dicto perseuerare voluerit: Aut infertur ob negationem veritatis, puta quia dixit nescire delinquẽtes, vel interfuisse facto,vel non esse informatum. In priori casu, quia tortura leuis esse debet, vt supra demonstraui. *num.*67. cum de consuetudine per breue temporis spatium detineatur in illa,puta per tempus vnius *Credo*; vel vnius *Pater*; vel vnius *Aue Maria*, *vt tradunt DD. relati in d. num.*67. Et tunc non requiritur ratificatio, quia per ipsam torturam tollitur defectus,& sic examen remanet perfectum, & ita seruari in Curia testantur Caball. & Guazzin. *in locis*

locis preteit. In secundò verò casu, quia tortura infertur per malus temporis spatium, requiritur ratificatio, sicut requiritur in Reo confesso, de qua Nos dicemus latè infra *Sect.* 14. *num.*.... *&* ..... quia huiusmodi confessio extorta fuit verè, & realiter per cruciatum corporis, & ideo dubitari posset, an verum deposuerit, prout dubitatur de Reo totto, & ob id fieri debet ratificatio extra tormentum. Quæ in leui nō fit, quia talis timor cadere non potest.

74 Nota tamen, quod semper in socio criminis torto, vti principali, quoad se; sed vti teste, quoad Alios, requiritur omninò ratificatio confessionis factæ in tortura, vt afficiat nominatum, tam ad illum torquendum, quam ad specialem inquisitionem. Marsil. *in locis proximè citatis d. numer.* 31. *& d. num.* 154. Scaccia. *in tract. crim. lib.* 1. *cap.* 81. *num.* 9. *vers. quintò dubitatur & in cap.* 86. *num.* 68. *vers. & cum in tortura,* vbi ait, quod si nominauit aliquem in tormentis, ratificare debet in faciem nominati. & Farinac. *q.* 43. *n.* 140.

75 Sed quæritur, quando testis contrarias depositiones fecit, cuinam standum sit, an factæ in tortura, vel factæ extra illam?

Respondetur, quod regulariter, quando sunt duæ depositiones ad inuicem contrariæ de directo, attenditur dictum in prima depositione, quia secundum dictum præsumitur factum per subornationem, Innoc. *in cap. propterea nu.* 2. *de testib. cogen.* Beccan. *cons.* 86. *num.* 14. Decian. *resp.* 93. *nu.* 46. *vol.* 2. Petr. de Surd. *cons.* 132. *num.* 33. *vol.* 1. Clar. *q.* 53. *vers. prædicta etiam* Facchin. *controuers. Iur. lib.* 9. *cap.* 74. *in princ.* Sforz. Odd. *cons.* 76. *num.* 11. *vol.* 1. & Alii; de communi testantes. Quod est verum in æqualitate probationis, quando scilicet primum, & secundum dictum emanauit extra torturam. Sed quando prima depositio facta fuit extra torturam; secunda verò in tortura; attendendum est illud vltimum dictum in tortura emanatum, & non primū sine tortura Bart. *in l. eos num.* 2. *&* 4. *ff. de fals.* vbi Marsil. *nu.* 8. Trentacinqu. *cons.* 20. *num.* 18. *in fin. lib.* 2. Menoch. *de arbitr. lib.* 2. *cas.* 108. *num.* 14. Clar. *q.* 53. *vers. quartus casus.* Ant. Gabr. *conclus.* 26. *n.* 1. *lib.* 7. Hier. Gabr. *cons.* 169. *num.* 74. *& seqq. vol.* 1. Farinac. *q.* 66. *num.* 166. vbi de magis communi testatur. Caualc. *de testib. p.* 4. *num.* 148. Honded. *consil.* 102. *num.* 34. *vol.* 1. & Alii. Sunt tamen Quamplures Alii Doctores, qui asserunt attendendum esse primum dictum extra torturam emanatum, & non secundum in tortura, cum non detur ratio diuersitatis in contrarium. ita Crauett. *in cons.* 6. *numer.* 48. Bursat. *cons.* 201. *num.* 67. vbi de cōmuni, *& cons.* 226. *num.* 103. *vol.* 2. Brun. *cons.* 62. *num.* 17. latè Cæphal. *cons.* 132. *numer.* 14. *lib.* 2.

Alii verò distinguunt, vt primum dictū attendi debeat sine tortura, quando testis allocutus non fuit cum parte; si vero cum parte locutus fuerit; secundum in tortura ante publicationem processus, tunc istud secundum dictum in tortura attendi debet. ita Gabr. *in d. concl.* 26. Boss. *tit. de oppos. contr. test. num.* 1. *in fin.* latissimè Cæphal. *cons.* 133 *lib.* 2. Baiard. *ad Clar. q.* 53. *num.* 33. Farinac. *d. q.* 66. *num.* 171. *& cons.* 39. *num.* 8. Caualc. *vbi supr. num.* 154. *litt. V.* Guazz. *defens.* 19. *cap.* 16. *n.* 5. Facchin. *d. lib.* 9. *cap.* 84. & Alii apud Illos. Qui admonent Iudices, præsertim Guazzinus, vt attendant ad qualitatem testis, & torturæ; vt si testis sit amicus, subditus, famulus, & similes, quia tunc censetur subornatus, & sic attendi debet primum dictum sine tortura, tamquam magis verisimile.

76 Sed quid, si vtrumque dictum emanatum fuit in tortura, quodnam attendi debeat?

Respondetur, attendendum esse secundum dictum, & non primum, maxime si tortura fuerit grauior prima. Decian. *dict. resp.* 93. *num.* 47. *vol.* 1. vbi Alios allegat, & Caualc. *vbi sup. num.* 135. *in fin.* Si verò secunda tortura fuerit leuior, statur primo Farinac. *d. q.* 66 *num.* 174. latè Laurent. de Pinu *cons.* 169. *num* 9.

Et quando quis fuit tortus pluries, semper attenditur vltimum dictum in posteriori tortura emanatum. Marsil. *in l. repeti. num.* 16. *ff. de quæst. & in pract. crim.* §. *quoniam. num.* 7. Vulpell. *respons.* 104. *num.* 10. Cępol. *cons.* 60. *num.* 19. Ant. Gabr. *conclus.* 317. *de crim. lib.* 7. & Alii apud Farinac. *d. q.* 66. *n.* 174. *cum plurib. seqq.* & Guazz. *loc. præcit.* vbi à *numer.* 10. vsque ad finem, nouem limitationes tradit, quoad hoc; sed quod supra firmauimus, quamuis breuissimè, est in praxi seruandum, quia ita ferè ab omnibus tenetur.

77 *Quoad septimam*, quis scilicet sit effectus torturæ testium, notādum est, quod cum ex testium depositionibus resultent probationes contra Reum, ad effectum condemnandi, vel absoluendi; ideo Iudex debet multum inuigilare circa torturam testibus inferendam, quia torturæ præcipuus effectus est, vt si testis perseuerauerit in aliqua sua depositione per torturam emanata, censetur puram veritatem dixisse; & probationem inducit. Alber. *in rubr. ff. de quæstion. num.* 9. *& in l. edictum. nu.* 2 *C. eod. tit.* Sim. de Pret. *cons.* 104. *nu.* 42. *&* 43.

Decian.

Decian. *respons.* 93. *num.* 117. & 132. *volum.* 2. Rim. Iun. *cons.* 84. *num* 1. *tom.* 2. *crim. diuers.* latè Farinac. Alios allegans *consil.* 25. *num.* 45. Magon. *decis. Lucens.* 89. *num.* 12. Quod est adeo verum, vt vbi testibus illata fuerit tortura, ibi censeatur facta probatio ad cōdemnandum, vel liberādum Reum, quia per eam vel includitur, vel excluditur delictum. Crauett. *cons.* 35. *num.* 20. *vol* 2. Decian. *in tract. crim. lib.* 5 *cap.* 36. *num.* 1. Boss. *de confess. num.* 56. Farinac. *cons.* 6. *num.* 28. & *cons* 60. *num.* 26. Maur. Burg. *de mod proced. ex abrupt. centur.* 1. *q.* 100. *num.* 53. & *seqq.*

Secundus effectus est, vt testes aliàs inhabiles, per torturam efficiantur habiles, & idonei ad probationem faciendam cōtra Reum, quia tortura auget eorum fidem, & tollit omnem maculam, & expurgat exceptiones, ac defectus testium. Alex. *cons.* 11. *num.* 5. *vol.* 1. Marsil. *in pract. crim.* §. *diligenter. num.* 62. Clar. *q.* 25. *in princ.* vbi de communi. Decian. *d. resp.* 93. *num.* 3. Villagut. *in Pract. crim. lib.* 8. *tit. de testib. cap.* 7. *conclus.* 1. Farinac. *cons.* 29. *n.* 10 Honded. *cons.* 102. *num* 26. *vol* 2.

Tertius est, vt per torturam tollatur defectus variationis. Crauett. *cons.* 6. *num.* 34. latè Rimin Iun. *cons.* 113. *numer.* 33. & *cons.* 120. *n.* 29. *vol.* 2. & Alii, quos allegat Guazzin. *def.* 20. *cap.* 18. *num* 7.

78 Quapropter est valde aduertendū, quod non debet Iudex esse multum facilis ad torquendum testes, sed magna maturitate procedere tenetur, cum ex ea maxima præiudicia inferātur, et multa damna oriantur. Quinimo non solum ipsismet testibus; verum etiam Reo, contra quem testimonium fertur. Ideo nonnisi ex necessitate, quādo aliundè veritas delicti haberi nequit, ego torturam inferrem. argumento eorum, quæ tradidit Boss. *tit. de tortur. num* 45. & eorum, quę similiter dicit Clar. *loc. cit. quæst.* 64. *vers. antequam tamen, in princ.* vbi allegat multos Doctores, qui asserunt, Iudicē iniustè aliquem torquentem, pœna mortis puniendum esse. Idem dicit Boss. *de tortura numer.* 31. Corrad. *in practica. fol.* 314. *vers. debet etiam*, Barbat. *consil.* 47. *lib.* 1. Et non nisi præcedentibus indiciis, quod veritatem sciant, & data opera negant. Grammatic. *vot.* 31. *nu.* 21. Brun. *de tortur. p.* 2. *q.* 4. *num.* 22. Farinac. *de testib. d. q.* 79. *num.* 75. Pax. Iordan. *tom.* 3. *de elucubr. lib.* 14. *tit.* 18. *nu.* 195. In Regno autem Neapolitano Iudex iniustè aliquem torquens, punitur pœna carceris per biennium, & publicationis tertiæ partis bonorum, quæ pœna aliquando seruatur, vt refert Grammat. *in cons.* 15. *in fin.*

79 Ratio est, quia tortura inuenta fuit, vt veritas inuestigetur, quando aliter probationes haberi nequeunt, et sic in defectū earum, et in subsidium; vt tradit Andr. de Isern. *in cap.* 1. §. *insuper. col.* 1. *tit. de content. inter Dom. & fid. de inuestit. in vsib. feud.* Aliàs Iudex, si torqueat, etiam Reum, cū plenas probationes aliunde habeat, peccat mortaliter; vt post Theologos dicit etiam idem Isern. *in constitut. Regni*, quæ incipit: *Si damna clandestina col.* 7.

Imò in foro fori indebitè, & sine sufficientibus indiciis aliquem torquens, puniri potest condigno supplicio. Farinac. *de indic. & tortur. q.* 31. *num.* 114. *vers. amplia*, & *num.* 115, Scaccia. *de test. tortur. c.* 137. *n.* 181. *in fin. vt alibi dixi.*

80 Contra Iudices verò, qui per ignorantiam torturam testibus facilè inferunt, Iure merito inuehit Diuus August. *lib.* 19. *de Ciuitate Dei cap.* 6. in illis verbis: *Quid ipsa indicia hominum de hominibus, quæ Ciuitatibus, etiam quantalibet pace manentibus, deesse non possunt, qualia putamus esse, quam misera, quam dolenda, quandoquidem hi iudicant, qui conscientias eorum, de quibus iudicant cernere nequeunt? vnde sæpè coguntur tormentis Innocentium testiū, ad alienam causam quærere veritatem. Quid cum in sua causa torquetur, et cum quæritur vtrū sit nocens, cruciatur, & Innocens luit pro incerto scelere certissimas pœnas, non quod illud commisisse denegatur: sed quia non commisisse nescitur, &c.*

Vnde licet Iudex Ecclesiasticus, & quilibet Alius possit de Iure torturam, vt visum est, testibus inferre, magna tamen vti debet circumspectione, & maturitate in illa inferenda, & attentissimè studere, ac rimari indicia existentia, rationes, circumstantias, factorum, ac rerum, & personarum qualitates, ac omnia alia necessaria requisita, de quibus in superioribus dictum est. Nam experientia docuit, quamplurimos homines torturæ applicatos, non solum confessos fuisse ea, pro quibus Iudices illos torquebant præ nimio dolore, quem patiebantur; verum etiam multa alia delicta tunc tantum temporis excogitata, inuenta, & figurata, adhoc, vt ex illis cruciatibus, & acerbissimis doloribus liberarentur. Ex quibus postea chimericis confessionibus sequi solet aliquando in Curijs Sæcularibus, etiam mors alicuius adhuc Innocentis; ac multa alia damna, mala, & præiudicia fetè irreparabilia. Et ego referre possem plures casus, in quibus quidam innocentissimè mortis pœnam passi sunt; præsertim tres, qui nouissimis his temporibus in quadam Ciuitate acciderunt. Cum enim quidam torturæ ap-

plicati fuissent per Iudices ex indiciis contra eos resultantibus super criminibus, de quibus inquirebatur, & præ nimio dolore, confessi fuissent delicta, de quibus interrogabantur; vltimo supplicio damnati fuerunt ex ipsorum confessione, aliis probationibus leuibus adminiculata; quia crimina atrocia erant. Sed post eorum mortem paucis intercedentibus mensibus, capti fuerunt veri delinquentes, ex aliis delictis imputati, qui in ipsorum examinibus fassi sunt illa delicta, pro quibus mortis pœnam Alii innocentissime sustinuerant, verificatis omnibus extremis, & circumstantiis ipsorum. Sed veritas nihil illis miserabilibus, quamuis innocentissimis, profuit.

81 Notandum est autem in materia compulsionis testium, quod non debet Iudex illos cogere ad respondendum pro habenda veritate contra delinquentes per interrogationes in specie, sed tantum in genere, alias diceretur suggestio, non interrogatio. *l. 1. §. quæstionem ff. de quæst.* vbi Glos. *in verb. suggerentis.* August. ad Angel. *de malefic. in verb. quod fama publica num.* 118. Vnde interrogandus est testis: *An sciat quis Caium occiderit?* non verò, *an Titius occiderit Caium* Ant. Gomez. *de delict. rubr. de tort. reor. n.* 23. *in fin.* Personal. *in tract. de indic. & tortur. reor. num.* 45. Farinac. *d. q.* 89. *num.* 78. Scaccia *in tract. crim. lib.* 1. *cap.* 86. *num.* 7. *vers. & adhunc casum.*

Quòd si Reus esset notorius, & extarent indicia legitima contra illum, adhuc tutiùs erit, illum non nominare; sed interrogandus est testis generaliter, *quando Caius occisus fuit, quomodo, quibus armis & in qua parte corporis fuerunt vulnera, & huiusmodi,* non verò in speciè, puta *nonne Titius percussit Caium?* vel *hoc*, vel *tali modo, &c.* Brun. *de indic. q.* 5 *n.* 56. Cyrill. *in summ. crim. rubr.* 29. *tit. de quæst.* §. 3. *num.* 1. Casson. *in tract. de torment. cap.* 15. *in fin.* latè Carrer. *in Pract. interrog. reor. lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 67. *& seqq.* & Alii penes Illos.

82 Caueat etiam Iudex ab interrogationibus captiosis, interrogando testes, postquam illos examinauit, dicendo: *An sciat, vel credat factum ita esse:* vel *an credat Titium illud scire,* vel *ita credere*, & huiusmodi Boss. *tit. de exam reor. in fin.* vbi Alios allegat Scacc. *in d cap.* 86. *num.* 10. Item caueat admittere responsiones testium per verba ambigua, nimirum: *ita est, si bene recordor*; Vel *ita mihi videtur esse, ni fallor*. Vel *credo quod ita fuerit*, & huiusmodi. Scacc. *loc. cit. n.* 12. & Alii supracitati.

83 Et nota, quòd suggestio in testibus dupliciter considerari potest: Apertè, & Palliatè. Suggestio aperta dicitur, quando testis apertis verbis interrogatur, suggerendo illi responsionem, nimirum, *an Titius occiderit Caium ense, tali die mensis, hora tali diei, in loco tali, præsentibus talibus, &c.* iuxta facti veritatem, *vt notatur in l.* 1. *præcit.* §. *qui quæstionem ff. de quæstion.* & ibi DD. August. ad Angel. *vbi sup. d. num.* 118. Scacc. *d. cap.* 86. *n.* 8. *in princ* Farinac. *q.* 76. *n.* 78. *vers. vbi præterea.* Personal. *loc. præcit. nu.* 43. Palliata verò suggestio dicitur, quando de ea apertè non apparet ex Iudicis interrogatione, sed implicitis verbis continetur, & hæc dupliciter contingere potest: Primò, quando nullo modo apparet per Iudicis interrogationem super quo testis interrogatus fuit, quia forte fuit dictum: *Ad aliam interrogationem, Respondit*. Vel *Ad opportunas Domini interrogationes*. Respondit, & huiusmodi, de quibus dicemus infra *Sect.* 9. *n.* 31. Qui modus concisus interrogationis non est adhibendus per Iudicem, quia à Doctoribus vocatur socius inseparabilis suggestionis, & ab aliquibus dicitur leno suggestionis. Secundo modo fit, quando extenditur interrogatorium; Sed indicatur testi via respondendi. Quod cum sit genus suggestionis valde periculosū, est omnino fugiendum, & vitandum, quia est prorsùs prohibitum in Iure examen per interrogatoria suggestiua. Quam obrem non solum redditur inualidum: verum etiam grauissimè peccat Iudex talibus interrogatoriis vtendo. Carthar. *in Pract. interrog. reor. lib.* 2. *cap.* 1. *nu.* 54. *&* 69. *& in tract. de execut. sent cap.* 2. *num.* 83. Intrigliol. *singular.* 177. *num.* 20 *lib.* 2. Maur. Burg. *in d. tract. de mod. proc. ex abrupt. centur.* 1. *q.* 100. *num.* 82. *& seq.* Ambrosin. *de mod. form. proc. inform. lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 18. *& lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 8. Farinac. *quæst.* 43. *num.* 130. & Alii per Ipsos relati.

Posset tamen Iudex vti huiusmodi interrogatoriis concisis, seu semi suggestiuis puta. *Ad aliam interrogationem*, vel *opportunam Domini interrogationem, &c.* quando testis non bene euacuauit interrogatorium sibi per Iudicem factum. Cartar. *vbi supra lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 22 *in fin.* Scacc. *in tract. crim. q.* 86. *num.* 8. *vers. vno tamen casu.* Ambros. *vbi sup. lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 25. Addent. ad Farinac. *in cons.* 83. *lit. B. vers. vbi in proposito.*

Potest similiter suggestio contingere, etiam extra examen, vt si Iudex ponat plures testes simul, vel testem cum Reo in eodem carcere; & vnus informet Alium, suggerendo illi qualitates, & circumstantias delicti, & facti. Vel si fiat per interpositam personam de mandato Iudicis, vt si ponatur Aliquis in Carcere, vel in secretis, & iste suggerit testi, siue Reo carcerato

ro

to qualitates, & circumstantias facti. Farin. *in dict. consil.* 83. *num.* 6. & ibi late Addent. *litt. A.*

84 Insuper notandum est, quod aliquando ex testium depositionibus oritur quodammodo necessitas comprobandi eorum dicta, & inditia habita contra Reũ, per viam perquisitionis domus eiusdem Rei; vt si verbi gratia dixerint, quod Titius hominem occiderit, & illum in aliqua suæ domus parte sepeliuerit; Vel quod libellum famosum contra aliquem fecerit; Vel quod aliquid furto subtraxerit, & domi retineat; Vel quod falsam monetam fabricauerit; Vel aliquid aliud simile defectum commiserit: Tunc Iudex, omni qua potuerit, diligentia perquirere debet in Domo ipsius Rei, an inueneri possint ea, de quibus fuit datum indicium, adhoc vt reus vrgeri possit grauioribus inditijs, vel conuictus remanere ex corpore delicti, cũ ex rebus in eius domo repertis comprobentur, & coadiuuentur quam plurimum probationes.

Et ita seruatur de consuetudine, & de stylo fere omnium Curiarum, de quo testatur August. ad Angel. *de malefic. in verb. et vestem Celestem num.* 43. Boer. *decis.* 174. *post num.* 20. Papon. *lib.* 32. *tit.* 6. *arrest.* 13. Clar. *in Pract. crim.* §. *fin. q.* 27. *in princ. & lib.* 5. §. *furtum vers. quæro numquid*, Corrad. *in Pract. crim. lib.* 1. *cap.* 9. §. 3 *tit de furib. circ. med. post nu.* 14. & Contard. *de offic. Prætor. fol.* 630. *num.* 14. & *fol.* 759. *num.* 2. Bonifac. *in tract. de furt.* §. *contrectatio numer.* 83. Quidquid dicat Abb. *in cap. qui cum fure num.* 6. *de furtis.* & Alii quos refert, sed non sequitur Guazzin. *defens.* 17. *cap.* 1. *nu.* 1. nam vbique communiter contrarium seruatur in practica non obstante quod durum videatur, vt probationes Fisci intentionem respicientes, tamquam arma de domo Rei sumantur, *ad text. in l. nimis graue C. de testib.* & notat Boss. *in tit. de examin. reor. num.* 9. de quo vid. Peregrin. *de priuil. Fisci lib.* 7. *tit. de his, quæ spectant ad ordinem. num.* 23. *vers. principalem*, Soccin. Sen. *in suis fallent. ad regul.* 112. *in verb. edere in* 4. *fallent.* & Andr. Gaill. *in suis obseruantib. obseru.* 106. *num.* 11. qui omnes firmant contra Abbatis sententiam, dicunt tamen, huiusmodi per quisitionem non debere fieri nisi præcedentibus indiciis, & late tradit Farinac. *in tract. de furt. q.* 165. *n.* 31.

85 Sed obseruandum est, quod huiusmodi perquisitio solet per Iudices fieri ex improuiso, cum assistentia Fisci, Notarii, seu Actuarii, & testibus eidem assistentibus. Clar. *in d.* §. *furtum vers. quæro numquid in fin.* Bonifac. *loc. cit. num.* 83. *in fin. &* 84. & Petr. Greg. *syntagm. iur. lib.* 37. *cap.* 1. *rubr. de furt. & cap.* 157. *nu.* 81. *sub vers. ex quibus.* Et si ipsemet Iudices accedere non potuerint, vel noluerint, mittere debent supradictos ad domum Rei, vel ad alia loca, in quibus versari solitus erat, vel sit suspitio, quod reperiri potuerint res supractæ, aut aliæ ad delictum, de quo inquiritur, facientia, & tunc redigenda sunt in scriptis per Notarium omnia in ipsa perquisitione gesta, videntibus, & assistentibus testibus, annotando diligentissimè quidquid repertum fuerit cum omnibus suis qualitatibus & circumstantijs, & quilibet testis se subscribere debet, & aliquod particulare signum apponere, & si Reus fuerit præsens compelli debet, vt & ipse se subscribat, & signet. Deinde testes, qui tali perquisitioni interfuere, formiter examinari debent super eadem, & eorum dicta in scriptis redigi; ne Reus negare possit, quando exhibentur in eius faciem res inuentæ, vt inferius dicetur. DD. præcit.

86 *Quoad octauum principale*, an scilicet testes falsum deponentes coram Iudice Ecclesiastico puniri possint per ipsummet, etiam si laici fuerint? Ante responsionem ad dubium, tria notanda veniunt. Et Primò, quod regulariter quilibet Iudex ordinarius facultatem habet à Iure puniẽdi testem, falsum testimonium coram eo ferentem ex officio. *l. nullum propè fin. C de testib.* Imo etiam Iudex Delegatus potest huiusmodi testem falsidicum punire, sed pœna extraordinaria, non pœna falsi ordinaria. *cap. ex litteris de off. deleg.*

Secundò notandum est, quod falsum deponens in iudicio, multipliciter puniendus erit. *cap.* 1. 32. *dist. & cap. cum æterni in fin. de re iudicat.* quia testis falsidicus tres offendit Personas vnico actu, eodemque tempore: Deum scilicet, cuius præsentiam contemnit: Iudicem, quem mentiendo fallit: & Innocentem, quem falso testimonio lędit. *c.* 1. *de crim fals.* & ibi Gloss. Abb. Felin. & Alij.

87 Tertiò notandum est, quod antiquitus falsus testis puniebatur pœna talionis, idest eadem, qua puniendus esset ille, contra quem falsum testimonium ferebatur, si verum esset crimen oppositum, *vt habetur Deuteronom. cap.* 19. *num.* 19. de qua vid. Exod. *cap.* 21. *num.* 24. Leuit. *cap.* 24. *num.* 10. Prouerb. *cap.* 19. *num.* 5. Daniel. 13. *num.* 91 Matth. 5. *num.* 36. & *alibi cap. satis* 33. *q.* 5. & *l.* 5. *ff. ad leg. Cornel. de sicar.* Et antiqui Romani testem falsum puniebant præcipitio è monte Terpeio, vt testatur Aul. Gellius *Noct. Attic. lib.* 20. *c.* 1.

88 Hodie verò testes laici, si falsum testimonium dixerint coram Iudice laico,

si sit Iudex ordinarius, potest illos punire pœna falsi ordinaria, *vt habetur in d.l.nullum C.de testib.* de qua Clar. *in lib.5.§.falsum vers. sed quaero.* quę prius erat in homine libero deportatio in insulam, & bonorum publicatio, & in seruo vltimum supplicium. *l.1. §.vlt. & l.eos ff.ad leg. Corn. de falsis* Couar. *in cap. quamuis pactum p.1.§.7. num.6.* At hodie deportatio non seruatur, sed arbitrio Iudicis pœna remittitur. Menoch. *de arbitr. cas.307.* Clar. *vbi sup.dict. vers.sed quaero, & vers.pœna autem*. Si verò Iudex fuerit Delegatus à Principe, punire poterit pœna extraordinaria. Bart. *in d.l.nullum num.8. C.de testib.* Speculat. *de test.§.1.n.44.* Ioan. Andr. *ibid in addit.in verb coget.* Delegatus verò ab inferiori non poterit punire. Didac. *pract. quaestion. q.18. num.8.* Clar. *in d pract. crim.§. fin.q.38. vers.sed quaero*. Et idem dici debet de quolibet alio Iudice, qui respectu pęnæ non sit competens, vt extraordinariè punire possit. Bart. *loc. cit.* & communiter DD. de quibus Boss. *in tit.de falsis num.103.* Et licet talis testis punitus sit à dicto Iudice pęna extraordinaria; poterit nihilominus iterum puniri pęna ordinaria à suo Iudice competente; vt ait Boss. *ibid. nu.104.* vbi de communi testatur.

89 Quod si laici falsum testimonium dixerint coram Iudice Ecclesiastico, possunt vtique ab eodem Ecclesiastico puniri, tam si falsum deposuerint in causis ciuilibus, quam in criminalibus. Innocent. *in cap.ex tenore in Glos fin.de rescript in cap.dilectus de pœn. in cap.1. de crimin. fals.* Capell. Tholos. *dec.378.* & Aufrer. *ibid in addit.* Afflict. *dec.219.* Mitiori tamen pęna puniuntur huiusmodi testes laici falsum deponentes in iudicio ciuili, quam in criminali, nam in priori casu Iudex Ecclesiasticus punire solet illos pęna fustigationis, & exilii, sed in secundo casu cum contra aliquē criminaliter inquisitum, falsum deposuerint, grauioribus pęnis plectuntur, quia tali casu suo testimonio hominem innocentem occidunt, & periurium est homicidio grauius, vt ait Sanct. Thom. *quodlib. 1. art.18.* & Menoch. *de arbitr. cas.318.* vbi ait, quod pęna erit imponenda arbitrio Iudicis, & idem dicit Azot. *Inst.Mor.p.3.lib.2. cap.28.in fin.*

90 Semper tamen tenentur reficere damnum illatum parti ex suo falso testimonio. Diaz. *in Pract.crimin.canon.cap.96. in princ.* Vnde falsus testis, qui data opera in Iudicio contra aliquem Innocentem testimonium falsum deposuerit, ex quo ad mortem iniustè damnatus fuerit, tenetur se retractare cum propriæ vitæ periculo, vt innocens à morte liberetur, & adhoc tenetur lege iustitiæ; & sibi imputet, quod ad tale periculum se exposuerit, quia ipse Innocentem inuasit iniustè, & sic sine culpa patitur, ideo tenetur illum à tali periculo eripere. Neque valet illa ratio, quod ordo charitatis requirit, vt magis prospiciat vitæ propriæ, quam alterius: nam verissima est in pari causa, si ambo essent innocentes; non autem in hac casu, in quo potius ius manet penes innocentem iniuriam iniustè patientem, & non penes nocentem iniuriam inferentem. Ita tenent Doctores omnes, tam Theologi, quam Canonistæ. Sotus. *lib.4.de iustit.q.6.art.3. in resp.ad quartum dub.3. vers.grauius autem*; Io. Medin. *Codic. de restit. q.3. cap.4. ad quartum* Petr de Arragon. *2.2.q.62.art.2. controu.16. conclus.3.* Mart. Nauarr. *in Manual. cap.15. num.17.* Petr. Nauar. *de restit lib.2.p.2.cap.3. dub.11.n.252.* Sayr. *in Clau.Reg.lib.12.cap.19. nu.8.* Azor. *d.cap.28. vers. notandum est testem falsum* Reginald. *in Prax. for. pœn. tom.2. lib. 24.n.167.* latè Couar. *variar.resol. lib.1.cap.9.* & Alii.

Neque audiendi sunt asserētes tunc huiusmodi testem teneri recantare palinodiam, quando est spes, quod sua retractatio profutura est innocenti condemnato; non verò quando alii testes similiter falsum deposuerunt, ex quorum testimoniis, etiam quod ipse veritatem manifestauerit, iam morti damnari poterit; Nam respondetur, quod cum quilibet falsus testis teneatur suę conscientiæ cosulere, & ad veritatem patefaciendam teneantur omnes in solidum; quilibet tenetur etiam in solidum ad se retractandum, etiam cum periculo vitæ, vt dictum est, & ita tenet cōtra multos Azor. *Instit. Moral. d.p.3. lib.13. cap.28. vers. si verò commodè in fin.* Sayr. *vbi sup.lib.12.c.19.n.10.* Bellett. *Disquis Cler.p.2. §.22.n.9.* & Alii.

91 Porrò aduertendum est, quod adhoc, vt falsus testis pęnis falsi puniatur, necesse est, vt data opera sciēs, & prudēs mendacium deposuerit in iudicio cum iuramento in substantialibus, alias licet puniri debeat, non tamen tam seuerè punitur Felin. *in cap.fraternitatis num.21. de haeret.* Farinac. *de testib.q.67.§.1. num.169.* Clar. *in §. falsum vers. sed quid si testis.* Soccin. *cons.103. vol.1.* & Alii praecit; sed quando est conuictus de falso, semper punitur pœna ordinaria, nisi probauerit fuisse deceptum, vel sine iuramento falsum dixerit Clar. *in d.§. falsum vers.Tu scis*.

92 Quod si tunc testis falsū dixerit, etiā absque iuramento, adhuc pęna falsi puniri, poterit, ac si iurasset. Bart. *in l. si quis legasset. n.3.& 4. ff.de falsis.* Et ratio est, quia licet testi-

stimonium talis testis sit inualidum, habet tamen debitam formam, & offendit aures Iudicis. Bart. *vbi sup.* quem sequitur Alex. *in l. Argentarii §. cum autem num.6. ff. de eden.* Clar. *in §. falsum sub vers. Tu scis* Boss. *in tit. de fals. sub n.163. vers. quæro quando testis* Petr. Cabal. *in quæst. crim. cas.69. per tot. & latius cas. 38. num.2.* vbi ait, hoc verum esse etiam si verum dixisset, quod tamen ipse ignorabat, Farinac. *q.67. num.232. & num.243.* Aduerte tamen, quod talis punitio de falso fieri debet pœna axtraordinaria, & arbitraria, non ordinaria. Plotus *de in lit. iurand. num.717.* Intrigliol. *in singul.150. lib.1.* & ibi Addent. Maur. Burg. *in tractatu de modo proceden. ex abrup. q.23. n.157. & 163. centur.1.* vbi de communi. Caualc. *de testib. p.3 n.56. vers. tandem.* Ioseph Ludou. *decis. Lucen. 15. num. 75.* Idem erit, quando testis citatus comparuit & iurauit, sed postea se absentauit, ne deponeret, nam tunc punitur pœna extraordinaria, vt post Baldum *in l. presbyteri n.12. in fin. C. de Episc. & Cler.* & Angel. *in dict. l. Argentarij §.1.* tradit Baiard. *ad Clar. q.26. num.15. & seqq.* Boss. *vbi supra dict. num.163.* Farinac. *q.78. n.135.*

93 Secundò aduertendum est, quod eadem pœna falsi puniri debent, qui testem falsum adhibuerint, vel ad falso testificandum induxerint, vel qui mediante pecunia, aut alio æquiualenti corruperint. *l.1. ff. ad leg. cornel. de fals.* Couarr. *in d. cap. quamuis pactum §.7. num.6. vers. pœnæ de pact. in 6.* Clar. *in d. §. falsum, vers. sed quæro,* Farinac. *d. q.67. §.7. à num.236.* & Lopez ad Diaz. *in Pract. crim. canon in addit. ad cap.96. vers. & quod de testibus & vers. si autem*, vbi notat, quod in prædicto casu, quando testis laicus falsum testimonium dicit coram Iudice Ecclesiastico, puniri potest ab vtroque Iudice, & Ecclesiastico, & Sæculari, inter quos est locus præuentioni, & idem dicit Clar. Couarr. & Alij *locis cit.* & Afflict. *decis.219.* de quo Nos etiam agemus *tom.2. p.5. prax. 10. num.32.*

94 Sed quæritur, an è conuerso, si Clericus falsum testimonium deposuerit coram Iudice Laico, possit ab eodem puniri de falso?

Respondetur omninò negatiuè; neque principaliter, neque incidenter, licet fuerit de falso conuictus coram eo; sed remittendus est ad Iudicem Ecclesiasticum, & ita tenent DD. communiter in *cap. dilectus filius. de pœnis. & in cap.2. de crim. fals.* Archid. *in cap. presbyter 26. q.6.* Butr. Innoc. & Felin. *in cap. verum. de for. compet.* Ioan. Andr. *in cap. at si clerici de iudic.* Bartol. *in l. Diuus. ff. de fals.* Capic. *decis.2. num.13.* Afflict. *decis.230. num.2.* Marant. *in spec. aur. p.4. dist.11. nu.2.* Didac *pract. q. q.18. post nu.8.* Diaz. *in pract. crim. can. cap. 87. in fin.* Clar. *in pract. crim. §. fin. q.38. vers. sed hic quæro. circ. med.* Boss. *in tit. de fals. num.110.* & Alii.

Quidquid dixerit Glos. *in l. nullum. C. de testib in verb. præscriptionem*, licet eam secuti fuerint *ibidem*. Bald. Cyn. & Salicet. nam in hoc communiter reprobatur, vt tradit Paul. de Castr. *ibid* & Innoc. & Alij *in dict. cap. verum*, & Card. Alex. *in cap. de accusatione. col.32. vers. sed quid si clericus 2. q.8.*

Neque est in hoc audiendus Federic. de Senis *in cons.93.* quod incip. *Factum tale est*, vbi ait, Iudicem sæcularem posse Clericũ coram eo falsum deponentem punire ex officio, in pecunia, & extraordinariè; non autem ad partis instantiam, quamuis illũ sequatur Gulielm. de Benedict. *in cap. Raynutius. p.1. num.142. fol.79.* qui dicit sic seruari in Gallia, quem refert Cassaneus, *in Consuetud. Burgund. fol.52. num.87.* & Aufrer. *in clem.1. de offic. ordin. fallent.2. reg.1.*

95 Nam talis obseruantia Galliæ, potest esse, vel per abusum, vel per Summi Pontificis priuilegium ex concordatis Sedis Apostolicæ cum Galliarum Rege. Vnde secluso tali priuilegio esset huiusmodi abusus extirpandus; cum Clericus, tam principaliter, quam incidenter nullo modo conueniri possit passiuè per Iudicẽ laicum, *vt ex text. in Auth. statuimus. C. de epis. & cleric.* per quam correcta fuerunt omnia alia Iura antiqua, in quibus dispositum erat, quod in criminali causa Clericus cõueniri posset coram Iudice sæculari, *vt in Authen. tit. Vt Cleric. apud propr. episc. per tot. & in §. fin. Auth. de sanctiss. episcop. & Authent. Clericus. C. de episc. & cleric.* hodie tamen isti textus non obseruantur, quia vt dictũ est, fuerunt correcti per nouissimam *præcit. Auth. statuimus.* Vnde in præsẽti neq; sponte Clericus conueniri potest coram Iudice laico, etiam prorogando iurisdictionem cum iuramento, *cap. si diligenti. de for. compet.* Imò neque cum consensu sui Episcopi iurisdictionem Iudicis laici prorogare potest Clericus. Gloss. & Abb. *in cap significasti. col. fin. de for. comp.* Quod procedit, non solum in actionibus personalibus: verum etiam super realibus. *cap. fin. de iudic. cap. si clericus laicum de for. compet.* Abb. *in cap. Ecclesia S. Mariæ. col. antepen. de constit.* vbi cæteri Canonistæ communiter. Idem Abb. *in cap. qualiter, & quando. de iudic.*

96 Puniri igitur debet Clericus falsum deponens coram Iudice laico à proprio Ordinario, cui à Iudice sæculari remittendus est, & pœna est depositionis perpetuæ

de

de Iure Canonico, & detrusionis in monasteriū, vt poenitentiam agat *cap. si episc. opusc.50.dist.* & ibi Praepos.Abb.*in c.1.de crim. fals.*Couar. *in d.cap.quamuis pactum. p.1. §.7. num.6.de pact.in* 6.Clar. *lib.5.§.falsum prccit. vers.pœna* Farinac.*de testib q.67.num.7.* Diaz. *in Pract.crim.can cap.96.* Rodriq. *quaestion.Regular.tom 2.q.32. art.1.*

97 Sed quaeritur, an Reus obiicere possit falso testi quaecumque crimina, ad eius testimonium refellendum?

Respondetur affirmatiuè, dummodo crimina sint vera, & faciant ad sui defensionem; tam si sint publica, quam occulta, quae eius testimonium eneruent,& alia via non possit se defendere. Et ratio est manifesta, quia talis reus, respectu falsi testimonij, est innocens, & sic se defendere potest vim vi repellendo. Mich. Salon. *2.2.q.70.art.3.controu.1.conclus.2.* siuè falsum dixerit ex malitia, siuè ex ignorantia inuincibili, quia in pari causa innocentię tenetur potius proprię vitae consulere, quam alienę. Cordub.*lib.1.quęstion.q.38. sub quarta ratione opinionis secūdę vers.sed vt semel.*Sot. *lib.5.de iust.q.1.ar.7.in fin.corpor.* Petr.Nauar. *lib.2.de restit.cap.3.dub.2.in fin.num.348.*Sayr. *in clau.Reg. lib.12.cap.19.num.27.vers secundò certum est,in fin.*

98 Crimina autem, quae non sunt vera, sed falsa, non potest Reus testi falso opponere ad eius dictum eneruandum, & infirmandum, siuè testis falsum dixerit, siue verum; siuè iuris ordine seruato, siuè non. Sot. *d.lib.5.de inst.q.7.art.3.* Salon. *vbi sup.* & Sayr. *ibid.vers.primò certum*, Rodriq. *in tract.de ordine iudicial.cap.8.conclus.prima.* Ratio est, quia obiicere alicui crimen falsum,est mēdacium perniciosum,& intrinsecè malum; & sic illicitum. Doctor. *citat.* Et si Reus opponat crimen aliquando falsum contra testem falsum, qui in causa contra ipsum,falsum testimonium dixerit, etiam quod alia via se defendere nequeat, nisi obiiciendo falsum crimē testi falso:adhuc ipse reus peccat grauissimè, & malè facit, & contra iustitiam, & contra Charitatem in ordine ad testem; quia non dicitur se defendere, sed iniustè aggredi per mendacium, quod nulla de causa licitum est; nam non sunt facienda mala, vt veniant bona. Diu. Paul. *ad Roman.3.* Habet enim in tali casu ius negandi delictum falsò sibi impositum, sed nō imponendi testi falsum crimen. Salon. *2.2. quaest.70. artic.3. controu.2.*

PRAX. PROCESSVS

99 His positis prosequi necesse est de more ea, quae ad modum practicum formandi processum criminalem spectant; vnde continuando sequentia cum antecedentibus in fine praecedentis sectionis 4. praenotatis, dico, quod accidit aliquando, vt aliquis testis citatus per Curiam ad testimonium veritatis perhibendum, non compareat infra terminum praefixum; & tunc eo elapso incusantur contra eum cōtumaciae, prout fieri solet in causis ciuilibus. Quorum formulae habentur supra *in Pract.Ciuil.p.2 sect.1.subsect.3.de contum.Rei num.7.* quo facto Promotor Fiscalis instat, vt procedatur contra illum ad condemnationem poenae comminatae in citatione, infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma instantiae Fisci pro testis condemnatione.

Die.... mens.... Ann....

Pro Curia,& Fisco N. contra N. de N.&c.

In Episcopali Curia N.& coram Reuerendiss. Domino Vicario Generali eiusdem comparuit N. Promotor Fiscalis in vltima hora termini peremptorij supradicto assignati, & accusatis contumacijs supradicti N. non comparentis in termino citationis ipsi facta ad informandam Curiam, vt in actis,&c. & facta reproductione dictę citationis, & relationis, &c. ac precepti facti de comparendo personaliter,scutorum tot,in casu,&c. exequuti per N. Curiae Cursorem, prout,&c. Cuius,etc. contumaciam, &c. ex quo comparere neglexerit, ne de eius inobedientia gloriari valeat, instetit, & instat, eumdem (si verò fuerint plures, dicatur in plurali *eosdem,& eorum quemlibet*) *mulctari, & condemnari in pœnam scutorum tot,etc. in dictis citatione,& precepto contentam, attenta perseuerantia eiusdem in contumacia, & mandatum quodcumque necessarium, & opportunum decerni, & relaxari. Alias &c. protestatur,etc. & praedicta,&c. omni meliori modo,&c.*

100 Quo facto solet Iudex, siuè Ecclesiasticus, siuè saecularis in quibusdam Curiis procedere ad citationem ad audiēdam sententiam condemnatoriam, & videndum se condemnari ad poenam, qua exequuta, vt fieri solet, deuenitur ad sententiam, iuxta petita per promotorem Fiscalem, prout sequitur, vel per aliam huic similem, videlicet.

For-

Forma sententiæ mulctæ Testium.

Qui Perillustris, & Reuerendiss. Dominus N. Vicarius Generalis N. (si verò sit Alter Iudex, dicatur, prout est) *sedens &c. prædicta, &c. & visis, &c. Vnde visis citationibus, et præceptis contra supradictum N.* (vel *supradictos N.N. & N. & eorum quemlibet*) *relaxatis, visis relationibus, & exequutionibus Cursoris; visa eius*, siue *eorum contumacia, & quod comparere non curauit*, siue *non curauerunt; Visa citatione pro hac die ad videndum se mulctari, &c. ac visis alijs, &c. ne de eius*, siue *eorum contumacia, & inobedientia vllo vmquam tempore gloriari valeant, supradictum N.* siue *supradictos N.N. & N. & eorum quemlibet condemnauimus, & mulctauimus in pœnam scutorum tot, etc. pro quolibet in dictis præceptis, & citationibus contentam; prout præsenti decreto condemnamus, & mulctamus, & pro condemnatis, & mulctatis haberi volumus, & mandamus; quam pœnam Cameræ Episcopalis N. siue fabricæ Ecclesiæ N. vel Hospitali N. applicari volumus, & mandamus, & pro applicata haberi dicimus, & decernimus, &c. ac pro prædictis omnibus mandatum quodcumque necessarium, & opportunum relaxando, & decernendo; & ita, &c. Dicimus, & condemnamus, &c. non tantum, &c. sed omni, etc.*

Ego N. de N. Vicarius Generalis N. ita pronunciaui, &c. latum, Actum, & publicatum in Banco Iuris C. P. Trib. sedente, &c. præsentibus ibidem N. N. & N. testibus habitis, &c.

N. Notarius, &c.

Vel alio modo, prout in quibusdam aliis partibus fit, videl.

Et per Reuerendiss. Dominum Vicarium Generalem N. visis contumacijs accusatis per Reu. N. Promotorem Fiscalem Curiæ contra N. de N. visa citatione, &c. visis videndis, & omnibus actis, &c. fuit prouisum, & decretum, quod dictus N. de N. reputetur contumax, prout reputatur, & proinde condemnatur ad pœnam scutor. tot, &c. in mandato contentam pijs vsibus applicandam, &c. & ita per hoc suum, &c.

N. Vicarius Generalis.

Prouisum in loco N. die N. mens. N. ann. N. C. S. P. T. præsentibus N. & N. &c.

N. Actuarius &c.

Quòd si testis excommunicationis pœna plectēdus erit, seruari poterit solitus ordo fulminandi sententiam excommunicationis, quem habes *infr. in tom 2. p. 5. Prax. 7. sect. 2. n. 65. cum seqq.*

101 Vbi verò obseruatur, vt testes cogantur per torturam, ex causis superiùs enumeratis, puta quia sunt infames, ad purgandam infamiam; vel socii criminis, vel v tii, & huiusmodi, inferri vtique potest. Huius autem tempus, modus, & forma coactionis, & torturæ ad testimonium ferendum Iudicis arbitrio remittitur. Et in Practica seruari vidi, quod talis tortura inferatur, absque aliquo termino, et disputatione, ad euitandum periculum subornationis, vt supra dictum est latè.

Prosequendo igitur examen testis, *prout in sect. 3. præced. in num. 90.* quando deueniēdum est ad torturam testium aliqua exceptione laborantium, post vltimum interrogatorium; fieri debet infrascriptum, vel huic simile decretum, videl.

Forma Decreti de torquendo teste infami, vel exceptione aliqua laborante.

Tunc Dominus sedens, &c. Visis, &c. stante qualitate Personæ ipsius examinati, considerata infamiæ nota, qua affectus reperitur; ad tollendā maculam prædictam, & vt eius dictum magis afficiat nominatum, ac ad omnem alium meliorem finem, & effectum, mandauit ipsum examinatum duci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari.

Qui sic adductus, &c. Et prosequitur examen iuxta facti contingentiam, prout infra *num.* 103. vbi de tortura testis verisimiliter informati inferenda agitur.

102 Vbi verò casus acciderit, vt torqueri debeant Testes varii, vacillantes, contrarii, et similes; Tunc prosequendo similiter examen, cum deueniri debet ad actum torturæ, in vltima responsione testis ad Iudicis interrogationem facta; fieri debet decretum de torquendo, prout sequitur, vel huic simile, videl.

Forma Decreti de torquendo testem varium, vacillantem, vel qui aliud extra Iudicium, et aliud in Iudicio dixit.

Tunc Dominus sedens, &c. Visa variatione ipsius examinati, qui in præcedenti suo examine dixit, se vidisse Titium percutientem Caium, & modo negat, se illum vidisse; Vel: *vidisse percutientem lapide, & tali loco; modo ait vidisse percutientem gladio, seù ense, & in alio loco, quam prius deposuerat.* Vel: *qui aliud extraiudicialiter, præsentibus testibus affirmauit: aliud verò modo iudicialiter examinatus deponere non dubitauit. Ad tollendam omnem maculam periurij, si qua inest ab eius persona* (si primum dictum fuit iuratum), Vel *ad purgandum omnem defectum varietatis, si quis inest, & ad videndum in quo dicto ipse examinatus persistat, ac ad omnem alium meliorem finem, & effectum mandauit eumdem examinatum duci ad locum torturæ, ibique spoliari, &c. prout infra num. seq.*

103 Quod

103 Quòd si torquendus sit testis, qui verisimiliter informatus est de delicto cōmisso, et tamen veritatem dicere recusat, vt supra dictum fuit, tunc prosequendo examen, vt aliàs dixi, fieri debet Decretum de illo torquendo sub infrascripta, vel simili:

Forma Decreti torturæ testis verisimiliter informati.

Tunc Dominus visis, & auditis prædictis, & pluribus monitionibus ipsi examinato factis, vt veritatem fateatur; consideratoque, quod ipse fuit præsens in loco, vbi homicidium (vel aliud delictum) *commissum fuit, tempore, quo fuit commissum; & quod verisimiliter videre potuit, quomodo factum se habuerit, vel qui fuerint delinquentes, aut quibus vestimentis induti, vel quibus armis armati incederent, licet ipse hoc expresse inficiari conetur; ac consideratis alijs indicijs ex processu resultantibus, & contra dictum examinatum facientibus.*

Ad effectum habendi ab ipso examinato plenam, & integram veritatem, super præmissis, de quibus, vt dictum est, verisimiliter apparet, quod sit informatus; atque ad omnem alium meliorem finem, & effectum, mandauit ipsum examinatum duci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari.

Qui sic adductus, dum spoliaretur, & ligaretur, fuit per Dūm benignè monitus, & hortatus, vt tandem liberè veritatem dicat, & recedat ab ipsius pertinacia; nec expectet, quod in funem eleuetur, prout eleuabitur, quatenus adhuc in eius obstinatione persistat.

Respondit. *Sig. io non posso dir altro.*

Tunc Dominus cum videret ipsum testem omninò recusare veritatem fateri, eumdem iam spoliatum, ligatum, & funi applicatum mandauit in altum eleuari.

Qui sic eleuatus cœpit clamando dicere. Ohime. Oh Dio. Oh Maria Vergine del Carmine aiutatemi, &c.

Et sic sequitur examen notando verba, & motus modo, & forma, quibus fit in tortura Rei delinquentis, *de quo vid infr. sect. 14. in Prax. process.*

Si verò examinatus, fuerit vicinus, &c. dici potest.

Considerato, quod ipse examinatus est vicinus. Vel est solitus frequentare locum, in quo fuit repertum cadauer, (vel fuit commissum tale delictum,) *& quod propterea potest esse informatus de veritate facti, ac de ipsis delinquentibus, concurrente etiam mala fama, & opinione ipsius examinati, &c.*

Vel si testis prius dixerat se scire omnia, mutatis mutandis, dici poterit.

Consideratis verbis per ipsum examinatum extraiudicialiter prolatis, de quibus in processu, &c. Ex quo manifestè apparet, quod ipse est informatus de veritate, & de ipsis delinquentibus. Ad effectum, &c. & sequere, vt supra notatū est.

104 Quando verò inferenda erit tortura testi subornato ab aliquo, mediante pecunia, vel promissione alterius rei, vt etiam supra fuit dictum, ad effectum detegendi subornatores, interloqui solet, eodem modo, quo supra, in progressu ipsius examinis, interponendo sequens decretum, vel huic simile, videl.

Forma Decreti torturæ testis ad detegendam subornationem.

Tunc Dominus sedens, &c. Visis, &c. Visa depositione per ipsum examinatum facta sub die tali, &c. in qua asseruit vidisse Titium tale delictum committere, consideratisque pluribus circumstantijs dictam depositionem concomitantibus, quæ verificatæ fuerunt, & quæ sunt adeo verisimiles, vt omninò credendum sit, ipsum examinatum in dicta testificatione verum dixisse, modo autem mentiri, præsertim cum ea, quæ in prima sua depositione dixit, vltroneus de plano deposuerit, nec modo sufficientem, aut verisimilem causam alleget huiusce suæ variationis, & propterea valde credibile, ac verisimile sit, ipsum examinatum ad dictam priorem depositionem reuocandam, ab aliquo subornatum fuisse. Ad effectum sciendi ab ipso examinato, an ab aliquo, siuè aliquibus, & à quo, seù quibus subornatus fuerit ad dictam priorem depositionem reuocandam, ac omnem meliorem finem, & effectum; Citra tamen præiudicium quorumcumque Iurium Fisco ex dicta priori depositione competentium, & acquisitorum, quibus per præsentem torturam nullo modo preiudicare intendit, & non alias, aliter, &c. de quo expresse protestatus fuit, & protestatur; Mandauit ipsum examinatum duci ad locum torturæ, &c. vt supra notatum est præcedenti numero *vers. ad effectum in fine.*

105 Quando verò, vt supra dictum fuit, ex dictis testium, vel ex aliis indiciis præcedentibus fieri debet perquisitio in domo Rei, vel alterius delinquentis, pro inueniendis rebus furatis, vel armis prohibitis, aut similibus, tunc fieri potest sub infrascripta, vel simili.

Forma perquisitionis domus Rei, vel Alterius Delinquentis.

Die . . . Mens. . . . Ann. . . . in Ciuitate, vel in Loco N. Perillustris, & Reuerendissimus Dominus Vicarius Generalis N. (siuè N. Gubernator N. &c.) *vna mecum Notario, & testibus infrascriptis, pro Iustitiæ complemento, & ad omnem meliorem finem, & effectum, accessit ad domum*

mum N. de N. constituti, (siuè, &c.) *situm in Ciuitate, seù Terra N. in loco, seù Platea dicta N. propè domum N. de N. ex vno latere, & domum N. ex alio, &c. quam reperit clausam, & cum pluriès pulsato ostio, nemo responderet, & videretur nullus in ea manere, mandauit eamdem domum per Clauarium aperiri, prout per dictum Clauarium accersitum aperta fuit*, (Vel si Clauarius haberi non potuerit; aut aliter aperiri, quam per fractionem ostii, dicatur: *Et eum alio modo aperiri non possit, mandauit fores dictæ domus per vim recludi, prout ealcibus per Birruarios in eas iactis aperta fuerunt*,) *& in dictam domum vna mecū Notario, & testibus prædictis, ac Birruarijs concomitantibus ingressus cœpit per omnes stantias illius ambulare, & perquirere; Et tandem in quadam Camera existente propè cameram lectus in quadam capsa corio rubeo cooperta, vulgò dicta baguglio. similiter clausa, sed pariter hæc per vim aperta fuit. cum alio modo aperiri nequiret, fuerunt reperta multa bona, & suppellectilia, & inter cætera, quadam instrumenta ferrea, & arma prohibita, præsertim quoddam paruum scoplum, vulgò dictum archibusectum ad rotam longitudinis vnius palmi cum dimidio, cum capsa ex ligno nucis confectum, benè laboratum, & multis imaginibus delineatis, ac calybe celatis, cuius rota videbatur esse cum speculo, & in extremitate deaurata, & in calce delineatum erat cum minutis filis eburneis: Et cum de mandato Domini vnus ex birruariis astantibus periculum fecisset; an esset vacuum, fuit quidem repertum onustum, & demandato eiusdem Domini materia intus existente extracta, reperta fuit quædam quantitas pulueris archibusii, & duæ pilæ plumbeæ, quæ omnia ego vidi, & de mandato, vt supra annotaui: Tunc Dominus præfatus visis prædictis mandauit mihi Notario, & dictis testibus, vt supra capsam dicti archibusecti litteram B. Maiusculam formaremus, & nomina, ac cognomina nostra scriberemus, prout per me, & testes prædictos formata, & scripta fuerunt, ac deinde tam dictum archibusectum, quam puluerem, & pilas ex eo extractas mihi causæ Notario consignauit, & per me cautè custodiri mandauit animo, &c. omni, &c. Actum die, & loco supradictis, præsentibus ibidem N. N. & N. testibus ad prædicta omnia vocatis, habitis, & rogatis, &c.*

Idem seruandum erit in annotandis alijs rebus repertis in domo Rei, vel alterius, quando fit huiusmodi perquisitio, vt si inuentæ fuerint scripturæ, dicatur: *Fuerunt repertæ multæ scripturæ, cum quodam processu de partibus Pro N. de N. Terræ N. Diœcesis N. contra N. de N. &c.* Si verò fuerint litteræ, dicatur: *Fuerunt repertæ quædam litteræ apertæ, sub datum Neapolis die tali mensis N. anni N. quarum tenor erat, Molto Illustre Signor mio Patron Osseruandissimo: Essendo arriuato, &c.*

cum subscriptione in fine. Affettionatissimo Seruitore N. de N. Inscriptio verò à tergo talis erat. Al Molto Illustre Signor mio osseruandissimo Il Signor N. de N. Roma. Sigillum autem cognosci non poterat, quia iam depressum erat. & sic de singulis rebus repertis fiat, secundum diuersitatem ipsarum. Postea subiungi debet. *Quæ quidem scripturæ, seù litteræ fuerunt de mandato Reuerendissimi Domini prius per me signatæ litteris R. & S. maiusculis, deinde per ipsos testes eorum nominibus, & cognominibus in summitate primæ faciei hoc modo, videlicet.*

Io N. de N. fui presente, quando queste scritture, ò lettere furono trouate in casa di N. de N. Et si sit præsens Reus ipse, dicatur.

Io N. de N. confesso, che le presenti scritture, ò lettere sono state trouate in casa mia, come di sopra, &c.

Quòd si testes, vel Reus ipse scribere ignorauerint, iniungi debet, vt signum crucis apponant more solito, &c.

Idem ordo seruari potest in perquisitione facienda ex aliis causis, & rationibus, mutatis mutandis.

Idem etiam ordo seruandus erit, si inueniantur chartæ scriptæ infamiam alicuius continentes, quæ communiter libelli famosi appellari solent. Et similiter si reperta fuerint aliqua instrumenta ad falsam monetam fabricandam pertinentia, vel ad ipsam tondendam, aut adulterandam; & sic de reliquis. Vel si tempore carcerationis inuentæ fuerint penes eumdem Reum per familiam Curiæ litteræ, aut aliquid aliud; quæ quidem bona, aut litteræ, dum Constituitur Reus, sunt ipsi exhibendæ, vt eas recognoscat, ad magis conuincendum de mendacio; de quo dicemus infra *Sect. 9.*

SECTIO VI.

De Citatione Rei Delinquentis post captas Informationes.

S V M M A R I V M.

1 *Citatio triplex est in criminalibus regulariter Verbalis, Realis, & per edictum.*
2 *Realis citatio quæ?*
3 *Citatio per edictum, quæ?*
4 *Citatio, quid sit?*
5 *Citatio in criminalibus omninò necessaria, secundum Ius Canonicum; Imo de Iure Diuino.*
6 *Citatio vnica non sufficit in criminalibus.*

7 *In citatione, an sit inserenda causa, quare citetur.*
8 *Citatio, quæ requisita continere debeat.*
Peremptorius terminus, an semper requiratur in citatione.
9 *Citatio per quem exequi debeat.*
10 *Citatio scribi debet in Actis Curiæ.*
Citationis exequutio numquam committenda parti aduersæ.
11 *Citatio fieri debet cum competenti termino.*
12 *Citatio criminalis fit ad comparendum personaliter.*
13 *Procurator non admittitur ad comparendum pro Reo.*
14 *Procurator quando admittatur in criminalibus.*
Casus, in quibus admittitur Procurator, etiam in criminalibus.
15 *Citatio, an facienda sit personaliter, an verò domi.*
16 *Diligentia fieri debet per Cursorem, de habendo personam citandi.*
17 *Citatio, ad finem excommunicandi, requiritur, vt personaliter fiat.*
18 *Citatio domi, si malitiosè, quis latitaret, ne citaretur; valeret etiam in excommunicatione.*
19 *Latitans malitiosè, quando quis dicatur.*
20 *Citatio domi, secundum Vantium, in omni casu valida erit.*
21 *Cursor citans, an teneatur diligentiam facefacere de habendo personam citandi.*
22 *Cursor habens in commissis, vt citaret de persona, si habere posset, alias domi, tenetur exprimere deligentiam.*
23 *Cursori referenti cum iuramento creditur.*
24 *Citatio domi facta valet, etiam si tunc nullus esset in domo de Iure Regni.*
25 *In citatione domi facta requiruntur duo Testes.*
26 *Cursores in Regno sunt viles personæ, & ideo vt eis credatur, requiritur præsentia duorum testium.*
27 *Cursor citare volens potest per vim domum intrare.*
28 *Delinquens citari potest, etiam in alieno territorio, cum licentia superioris loci.*
Iurisdictio vna coadiuuari debet per aliam.
29 *Vagabundus Clericus vbi citari debeat.*
30 *Accessus non tutus constare debet in actis.*
Citatio per edictum, quando fiat.
31 *Citatio vnica non sufficit in criminalibus ad condemnandum Reum.*
32 *Sufficit tamen ad alios effectus, si sit cum peremptorio.*
33 *Terminus ad comparendum, esse debet competens; alias non arctaret reum.*
34 *Terminus prædictus, qualiter computandus.*
Termini, seu citationes sunt arbitrariæ.
35 *In terminis assignandis ad comparendum, quæ consideranda.*
36 *Citatio die feriata facta ad diem non feriatam, an valeat.*
37 *Citatio cadens in die feriata non afficit citatum, nisi post diem feriatam, etiam si plures fuerint.*
38 *Copia citationis semper relinquenda citato.*
39 *Dies iuridica citationis, qualis attendenda, loci ne, vbi quis citatur, an Curiæ, vbi comparet?*
40 *Nomen citandi non est adeo necessarium in citatione, vnde citari potest per signa.*
41 *Relatio Cursoris citantis est de substantia citationis.*
42 *Relationis requisita, quæ?*
Cursoribus non multum creditur in criminalibus.
43 *Relatio prædicta scribi debet in actis, alias si de ea non constet, non potest procedi.*
44 *Effectus citationis, qui sint?*
45 *Citatio tolli potest, quatenus concernit Ius positiuum.*
46 *Citatio ad sententiam post conclusum in causa tolli potest.*
47 *Excommunicatio comminata in citatione, est est ferenda non lata sententiæ.*
48 *Citationis ad informandum forma.*
49 *Citationis ad recipiendum copiam capitulorum forma.*
50 *Citationis per edictum forma.*
51 *Relationis forma in criminalibus.*

POstquam Iudex ex informationibus captis sufficientia habuerit indicia contra Reum delinquentem, quod delictum, de quo inquiritur, commiserit, debet illum de Iure Canonico citare ad cõparendum, & se exonerandum; aliàs procede poterit contra ipsum in contumaciã, sernatis seruandis. Vnde in præsenti Sectione plura à Nobis de more videnda erunt. Et Primò, Quotuplex sit citatio in criminalibus. Secundò, Quid sit. Tertiò, An sit Reus necessariò citandus. Quartò, An in citatione sit inserenda causa. Quinto, Quomodo concipi debeat. Sextò, Qualiter exequenda sit. Septimò, Qui sint effectus citationis in criminalibus.

1 *Quoad primum*, notandum est, quod licet dentur plures species citationis, de quibus quędam pauca prælibauimus supr. *in Pract. ciuil. p. 2. sect. 1. subsect. 2. nu. 2. cum plurib. seqq.* omissis tamen aliis dico, quod in criminalibus, vt plurimum, tripliciter citari potest Reus; nimirum verbaliter, realiter, & per edictum. Verbalis citatio propriè est illa, quæ solis verbis, & viua voce fit, vel per Iudicem ipsum in actu, ac exer-

citio

citio iurisdictionis, *iuxta text. in cap. cum dilecti. verf. viua voce. de dol. & contumac.* & hæc habet vim trinę citationis. Glofs. *in cap. confuluit. verb. terminum. de offic. delegat. & in l. 2. C. quomodo, & quand. Iud.*

Vel fit per Nuncium, feù Curforem, præcedente mandato Iudicis. *cap. cum parati. de appellation.* Et hæc fieri poteft de perfona, & in domo citandi, etiam ianuis claufis, ante domum, vel quando citandus comparet in feneftra. *l. fatis. ff. de in ius vocand.* Item fieri poteft in Ecclefia. *l. præfenti. C. de his qui ad Ecclef. confug.* Et fi citandus latitauerit, ne citetur, præfentari debet per Ecclefiæ Rectorem in loco intra fines Ecclefiæ, vt poffit per Nuncium citari *vt in d. l. præfenti habetur in fin.* § 1. in illis verbis: *Quod fi in finibus Ecclefiafticis latitant; Religiofus œconomus, feù defenfor Ecclefiæ, vel certè quem his negotijs commodiorem, authoritas Epifcopalis elegerit, reconditam, latentemque perfonam decenter, fine vllo incommodo monitus in.ra fines Ecclefiæ, fi inueniatur, præfentet.* Vbi Glof. *in d. verb. præfentet*, ait: *præfentet volenti monere, vel citare.* Minus propriè verò verbalis citatio eft, quę fit in fcriptis; nam verba, vel proferuntur, vel fcribuntur; cum proferuntur tantùm, dicitur verbalis propriè, vel non fcripta citatio; cum fcribuntur, dicitur minus propriè verbalis, feù fcripta, *vt in l. fed, & interpellatur. §. arbiter. ff. de recept. arbitr. & in l. cum verò. §. euocari. ff. de fideicommiffar. libert.*

2 Realis autem citatio, quæ & Perfonalis dicitur, eft, quando quis citatur realiter, hoc eft capitur de perfona per miniftros Curiæ, & carceribus detruditur. *cap. dilectis. de appellat. cap. fi clericos. de fent. excom. in* 6. & vtrobique Abb. Felin. & Alij. *& l. 2.* vbi Glof. Iaf. Bart. & DD. *ff. de iurifdict. omn. iudic. & in l. confentaneum. C. quomod. & quand. Iud.* de qua Marant. *in fpec. Aur. act. 6. ver. rectè concipiatur citatio. num.* 58. Vbert. *de citationib. tom. 1. cap. 7. num.* 150. *& feq.* Et hæc citatio efficacior, & potentior eft omnibus aliis. *l. 1. C. qui bon. ced. poff.* Soccin. *de citation. art. 3. num.* 1. Et fieri poteft in Criminalibus, & in Ciuilibus. In Criminalibus quidem contra quærelatos, vel indiciatos de crimine, vel repertos in flagranti crimine. *l. neminem*, & ibi Glof. & DD. *C. de exhibend. reis, & l. interdum fur. §. qui furem. ff. de furt.* In Ciuilibus verò fit, Vel contra debitorem fufpectum de fuga, *vt in l. ait Prætor. §. fi debitorem. ff. quæ in fraud. credit.* Vel contra contumacem. *d. l. confentaneum. C. quom. & quand. Iud. & §. fi vèro Auth. de exhib. reis.* Vel contra Reum conuentum vigore rei iudicatæ, feruata difpofitione. *l. à Diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudic.* hoc eft, vt prius exequantur bona, & in eorum defectum capiatur de Perfona; aliàs non. Glofs. & Bart. *in l. 3. §. tutor. ff. de fufp. tutor.*

3 Citatio verò per edictum eft, quando ille, qui citari debet, ob non tutum acceffum citari non poteft, & fic ne Nuncius periclitetur, fi accederet ad locum, vbi citandus degit, decernitur citatio in fcriptis ad inftar edictorũ, quæ olim in Albo Prætorum proponebantur; & fic affiguntur in ianuis, vel locis publicis Curiæ; vel in ianuis Cathedralis & maioris Ecclefiæ illius loci, feù Terræ, in qua oriundus eft citandus, ad hoc vt ad eius notitiam perueniat citatio; & tùnc per comminationem, vt per illam habeatur pro citato; afficit eum æque, ac fi perfonaliter citatus fuiffet. ita decreuit Summus Pontifex Bonifacius Octauus. *in extrauag. Rem non nouã. de dol. & contum.* Quæ tamen Conftitutio tamquam valde rigorofa moderata fuit, per Clement. V. *in clement 1. de iudic.* vt talis citatio tunc folum procedat, quando citandus impedit, ne citetur; vel eius domicilij eft in loco, ad quem non datur tutus acceffus. Glof. *ibid. in verb. reftringimus.* Idem ftatuitur in materia appellationis per eumdem Clement. V. *in clement. caufam de elect.* Vbert. *vbi fup. d. cap. 7. num.* 275.

Nota tamen, quod hæc citatio ob non tutum acceffum non poteft per quemlibet Iudicem de Iure Canonico decerni, nifi ex fpeciali Papæ commiffione; vt expreffè cauetur. *in d. extrauag. rem non nouam de dol. & contumac.* in illis verbis: *Id Nobis fpecialiter, & ex certa fcientia iubetibus.* vbi Glof. *in verb. albo*, & aduertit idem Vbert. *loc. cit. nu.* 276. Idem habetur *in d. clement. 1. de iudic.* ibi: *Ipfo Papa fpecialiter, & ex certa fcientia mandante*, vbi Glof. *in verb. fpecialiter*, tradit non fufficere mandatum generale de citando, nifi Papa fpecialiter exprimat citationem per hanc formam fieri poffe. Idem firmat Bartol. *in extrauag. conftit. Ad reprimendum. verb. per edictum. nu. 1. in Authentico.* Et quotiefcumque Summus Pontifex dat facultatem alicui citandi per edictum, fẽper de ftylo apponitur claufula in cõmiffione: *conftito fummariè de non tuto acceffu.* Caffador. *decif. 2. de dol. & contum.* vbi *num.* 2. ait, quod teftes dicere debent, fe credere, quod impoffibile fit, ob non tutum acceffum, aliquem citari poffe; vt per Rot. *decif. 22. de refcr. in antiq.* vbi etiam habetur; quod neque fufficeret folum iuramentum partis fuper non tuto acceffu. Neque fufficeret fola Iudicis affertio. *iuxt. tradit. in cap. quoniam contra de probation.* Bero. *conf.* 65.

num. 154. *verf. nec Iudici afferenti lib.* 1. Mandof. *de commiff. formul.* 4. *in verb. etiam per edictum publicum, ante fin.* vbi in *verf. & ibi dictis addo* ait, Rotam admittere teftes fingulares ad probandum non tutum acceffum.

Nota infuper, quod hæc citatio per edictum, ob non tutum acceffum decerni, & exequi poteft, etiam die feriata. *iuxt. pracit. extrauag. rem non nouam.* ibi: *etiam extra folemnes dies, & d. clem.* 1. *de iudic.* ibi: *tam in diebus folemnibus, quam in alijs.* & Caffador. *decif.* 5. *de dol. & contum.* Veftr. Prax. *lib.* 4. *c.* 3. *num.* 6. & ibi Grauat. *num.* 13. Et in ea opponendus eft terminus competens ad cõparendum. *vt in d. extrauag. rem non nouam.* ibi: *post terminum lapfum, quem confiderata locorum diftantia volumus citatiunibus ipfis competentem apponi.* & habetur *in d. clem.* 1. *de iudic.* & notatur per Bart. *in d. extrauag. ad reprimendum. verb. per edictum.* Caputaq. *decif.* 263. *num.* 10. *par.* 2. Imò quod terminus folitus in alijs citationibus dari, duplicari debeat in iftis per edictum, cenfuit Rot. *in Ianuen. feparationis Thori* 16. *Februarij* 1632. *coram D. Coccino.* Et fi terminus effet breuis, non arctaret citatum ad cõparendũ, etiam poft terminum. Put. *decif.* 150. *nu.* 2. *lib.* 3. Crefcent. *decif.* 6. *de dol & contum.* Caffador. *decif.* 6. *num.* 3 *eod. tit.* Et à breuitate termini datur appellatio. Rot. *decif.* 15. *de refcr. in nou.* Put. *loc. cit.*

Nota tertiò, quod hæc citatio affigi debet in locis publicis, & frequentatis, vt ab omnibus videri, & legi poffit. *vt in d. extrauag. rem non nouam, & d. clem.* 1. *habetur*, & in partibus extra Curiam fufficit poni in locis vicinis, quamuis non vicinioribus domicilio citandi, dummodo verifimilem notitiam habere poffit citandus. Achil. *decif.* 15. *de dol & contum.* Caffador. *d. decif.* 6. *num.* 1. *eod. tit.* Vant. *de nullit. ex def. citat n.* 140. Et non folum affigi, fed etiam affixa dimitti debet per aliquod temporis fpatium. *vt habetur in pracit. Iurib.* videlicet. *in d extrauag, rem non nouam* in illis verbis: *vt cunctis poffit petere, & ita deferre citatis.* Sed priùs eft legenda alta voce in multorum præsẽtia, & poftea affigenda, *vt in d. clement. caufam. de electton.* ibi: *perlecto illius tenore.* vbi Glof. *in verb. perlecto*, ait debere integrè legi. Vnde nifi integrè legatur, citatio non diceretur legitimè exequuta, & cõfequenter non valeret. Rot. *decif.* 8. *de dol. & cont. in non. & decif.* 325. *num.* 6. *p.* 3. *lib.* 3. *diuerf. & decif.* 224. *num.* 10. *p.* 5. *recent.* Caffador *decif.* 4. *num.* 1. *de dol. & contum.* & Achill. *decifion.* 14. *eod. tit.*

4 *Quoad fecundum*, quid fit citatio, notandum eft, quod nihil aliud eft, quam in ius vocatio. *vt in tit. ff. & C. de in ius vocand.* vbi DD. communiter, & Ego dix. *in d. fect.* 1. *fubfect.* 2. *nu.* 1. ideo non eft hic amplius immorandum.

5 *Quoad tertium*, an fcilicet Reus fit neceffariò citandus, notandum erit, quod regulariter fecundum Ius Canonicum debet quilibet citari, aliàs non poteft contra ipfum aliquid definiri. *cap.* 1. *de cauf. poff. & propr.* citatio enim eft de Iure Diuino, quia in facra Genef. *cap.* 3. habetur, quod cum peccaffet Adam, Deus illum vocauit, antequam iudicaret, dicens: *Adam vbi es*; de quo *in cap. ferpens. de pœnit. dift.* 1. & fimiliter habetur. *Genef.* 4. de Cain, qui poftquam Abel fratrem fuum occidiffet, fuit à Deo vocatus, & citatus illis verbis: *Vbi eft Abel frater tuus.* Item *Genef.* 18. cũ Dominus condẽnare voluerit Populũ Sodomorũ, priùs dixit: *Defcendam, & videbo, &c. vt in cap. Deus omnipotens.* 2. *q.* 1. Similiter habetur *Numer.* 16. de Dathan, & Abiron, qui antequam damnarentur, fuerunt per Moyfem vocati, vt coram eo comparerent; & ita tenent cõmuniter Theologi, fecundum Alexand. de Alef. 3. *p fumm. q* 45. *art.* 2. *in tit de proceffu iudicij.* quod etiam Plato *in dialog.* 9. *de legib.* apertiffimè docuit; & ita tenet fimiliter Brun. *in tract. de indic. & tortur. in vltim. quaftion.* Milleus *in prax. crim. in glof. vifis. fol.* 49. poft text. Glofs. & Bart. *in l.* 2. *C. de offic. praefect. Vrb.*

Quod eft adeo verum, vt in Criminalibus requiratur citatio, quòd fi Reus nõ citetur, vel citetur, fed non legitimè, condemnari non poffit. Imò proceffus contra ipfum formatus, & omnia alia acta funt ipfo Iure nulla. Plot. *conf.* 51. Brun. *conf.* 89. *num.* 1. *p.* 1. Clar. *q.* 31. *verf.* 1. vbi de communi teftatur. Sforz. Odd. *conf.* 72. *numer.* 1. *vol.* 1. vbi Alios adducit. latè Farin. *conf.* 14. *num.* 3. & Maur. Burg. *in tract. de mod. proced. ex abrupt. centur.* 1. *q.* 49. *per tot.* & latiffimè Petr. Caball. *in quaft. crimin. centur.* 3. *caf.* 2. *num.* 269.

Quæ conclufio procedit, etiam in delictis notorijs, in quibus citatio fieri debet, non obftante notorietate, quæ aliàs eft priuilegiata in modo procedendi. Brun. *vbi fup.* Clar. *in Pract. crimin. q.* 9. *verf. quaro numquid.* vbi de magis communi. *& q. pracit.* 31. *verf. primo in fin.* Odd. *loc. cit. nu.* 8. vbi Alios cumulat.

6 Imò ampliatur, vt non fufficiat vnica citatio in criminalibus, fed requirantur plures citationes. *iuxta text. in l. abfentem*, in illis verbis: *fi fæpius admoniti. ff. de pœn.* Clar. *in d. q.* 31. *verf. quaro modo.*

Se-

Secundò ampliatur, vt etiam requiratur peremptorius terminus ad comparendum, ficut in Ciuilibus. vt aduertit Scacc. *d.tract.crim.lib.1.cap.91.num.25. in fin. & cap. 92.num.3.* Marsil. *in Pract. crim. §.postquam. num.* 66. ad effectum, vt fi Reus per non comparitionem efficiatur contumax, habeatur pro confeffo. Foller. *in Pract. crim. for.fecular.verf.Etfi confitebuntur.4.p. 3.partis num.* 16. Guazzin. *defenf.20. cap.1. num.11.* Afflict. *in conftit.Regni.incip.Pœna eorum n.65. in fin.lib.1.* & Carauit. *in Ritu Magnæ Curiæ Vicar.* 120.*num.*1. & in Regno citatio fine termino peremptorio non valeret, *vt mox dicemus. num. 5.verf quintò debet.*

Sed difficultas eft, an dictum peremptorium in Criminalibus valeat, fi expediatur vnica tantùm citatio peremptoria; vel requirantur ad minus tres? Ad quam refpondetur, quod fi extaret ftatutum particulare, illud feruandum effet. Scacci. *d. cap.91. num.34. & cap. 92. num.* 4. Si verò non adefset, vnica peremptoria pro omnibus fufficeret; ita tenent communiter DD. vt inquit Felin. *in cap.confuluit. nu.15. de offic.deleg.* Boff. *in tit de fentent. nu.4.* Clar. *q.21.verf.quæro modo numquid* Scacc.*cap.99. num.11.lib.1.* & Alii apud Illos. Vnde patet, quod in hoc ftandum eft confuetudini loci, & ftylo Curiæ.

7 *Quoad quartum*, an fcilicet in citatione inferenda fit caufa, propter quam quis citatur, notandum eft, quod Glofs. *in cap. præterea de dilationib.verb.plenè*, abfolutè partem affirmatiuam tenet, per text. *in cap. fi primates 5.q.2.* fequitur Cardin. *in clement 2. vt lit pend.*& Foller. *in Pract. crim.for fac.p.1. fecunda partis verf.vel cos verbal.citar.fac.nu.2. in fin.* vbi ita practicari teftatur, & Clar. *in Pract. crim. q.31. verf. quæro nunc*, vt fcilicet apponatur caufa. Baldus tamen *in l. nullus C.de exhib.reis.* contrarium tuetur, nimirum vt non requiratur infertio caufæ, obquam citatur quis, fed fufficiat; vt citatio fimpliciter concipiatur ad fe excufandum à quibufdam fibi oppofitis; ita etiam tenent Butr. *in d.l.inter accufatorem verf. pro declaratione quæro.ff.de public.iud.* Salicet. *in l.abfentem C.de accufat.* & Afflict. *in conftit.Regni incip.Humanitatem in 6. notab.* qui tamen poftea *in conftit. fi quem noftrorum in 5.notab.* fequitur opinionē Mariani Soccini. *in tract. de citation. art.2. num* 9. vbi diftinguit inter Iudicem Delegatum, & ordinarium, & in primo tenet debere inferi caufam: in fecundo verò fecus. Abbas verò in *d. cap. præterea num.8.& in cap.licet. de accufat.* neutram opinionem fequendo, vtitur diftinctione, quòd aut citatio mittitur in partes longinquas; Aut fit in eodem loco iudicij, vel in partibus propinquis. In priori cafu exprimi debet caufa, propter quam quis citatur: In fecundo verò fecus. Abbatem fequitur Felinus *in d.c. licet*, & Præpofit. *in d. cap. fi primates 5. q. 2.* & Alij. Hodie tamen indiftinctè feruatur, tam in Romana Curia, quam in aliis, vt plurimum, vt femper in citatione inferatur caufa, prout teftatur etiam Foller. *in pract. crim.can.p.2.cap.9.num.19 in fin. & in practic. crim. for.fecul. loc.proxim. citat.* & Clar.ibid. Imò practicatur de cōfuetudine in aliquibus Curiis, vt non folum inferatur caufa in citatione: verum etiam totus tenor libelli, feù inquifitionis modo, & forma, prout pofui *fup fect.2 num.76.* et ita teftatur etiam Marian. Soccin. *in cap. qualiter, & quando 2. num.212.in fin. de accufat.* et Angel. *de malefic. in verb Iudex commifit.num.3.* et ibi Addentes.

Ratio autem, quare inferi debet in citatione caufa, ob quam Reus citatur, eft ad hoc, vt per citationem cum expreffione caufæ plenè inftructus poffit contradicere, et opponere exceptiones, fi quas habeat. Vant. *d.tract.de nullitat.rubr.de nullit. ex fect. citation. num. 50. & feqq.* Clar. *in qu.31. verf.quæro nunc.* Gaill. *in pract. obferuat.51.in princ.lib.1.* latè Scacc. *in tract. crimin.d.lib.1. cap.32 num.14.*

8 *Quoad quintum*, quomodo fcilicet concipienda fit citatio, notandum eft, quod plura requifita continere debet; et Primò vt exprimatur nomen Iudicis. *vt in cap.præterea de dilation.* et in Regno adeft cōftitutio, quę incipit: *Edictorum.* Secundò nomen citati. Glofs. *in cap. cum in multis. ver. quorum de refcript.in 6.* Tertiò apponi debet locus, fi Iudex fit delegatus. *cap.cum parati. de appellat.& d. cap. præterea de dilat.* Si verò fit ordinarius, valeret citatio, quamuis nō apponeretur locus, in quo comparere deberet, quia intelligeretur de folito, vbi ius dicitur. Afflict. *in d.conftit. Edictorum. notab.* 7. Quartò continere debet caufam, ob quam citatur. *d.cap.fi primates.5.q.2.* Glofs. *in d.cap. præterea verb. plenè. de dilat.* et Alii, *de quib.fupra.* Quintò debet continere terminum peremptorium. *cap. de illicita. §.de conuentione,* et ibi Glof. *in verb. peremptoriè. 24.quæft.3.* ad tradita *in l. ea quę C. quom. & quand.Iud.* et dictum eft fupr. Et in Regno non valeret citatio fine appofitione termini peremptorii, *vt in conftit.præcit. Edictorum §.citatio. fub rubr. de litter. citator.* vbi Glofs. *in ver. continebit.* et Afflict. *ibid.* per quam conftitutionem fuit correcta. *l.ad peremptorium .ff.de iudic.* vbi cautum reperitur, vt tribus citationibus præcedētibus apponeretur peremptorium; nam hodie in toto

Re-

Regno per dictam constitutionem fit vnica pro trina citatione cum termino peremptorio, aliàs nulla esset. Est benè verum, quod si apponeretur aliud æquipollens, quamuis non adesset peremptorium, adhuc sustineretur, vt si diceretur: *comparcat ad primam Iuris, aliàs elapso termino in citatione apposito, procedetur contra ipsum, prout Iuris fuerit, &c.* Hæc enim verba idem operarantur, ac verbum *peremptoriè*. Abb. *in cap. causam quæ col. 2. de rescript.* Afflict. *in d. const. Edictorum, per text. in cap. licet ex quadam. de testib.* vbi nihil refert, quod aliquid fiat per æquipollens, dummodo quod fieri necesse est, fiat. Sextò continere debet tempus datæ, idest diem, mensem, et annum, aliàs propter indeterminatum tempus nō valeret, *vt in l. si qua beneficia. C. de diuers. rescr.* Glos. *in cap. quoniam contra de probat.* Vnde ex dictis constat, quod requiritur etiam. Septimò; quod fiat in scriptis; vt in Iuribus præallegatis; benè verum est, quod fieri potest, etiam viua voce aliquando, et etiam per Iudicem, vt dictum est, et per Tabellionem, seù Actuarium. Speculat. *lib. 2. de citat. §. 4. num. 1.* et Mill. *in prax. crim. glos. præsens. fol. 46.* Octauò continere debet terminum competentem, vt mox inferius dicemus. *l. nullus. C. de exhib. reis*; vt trâdunt DD. communiter Marant. *in spec. Aur. p. 6. memb. 1. num. 51. & seq.* Gaill. *lib. 1. obseruat 48. cum seq.* Vant. *de nullitat. ex defect. citat. num. 31. 48. & seq.* Scacc. *in tract. crimin. lib. 1. cap. 32. num. 6.*

Reliqua necessaria *vid. in Pract. ciuil. sup. p. 2 sect. 1. subsect. 2. per tot.* vbi latè. Notatamen hic, quod idem Iuris est in Criminalibus, ac in Ciuilibus, quoad citationem, vt ait Speculat. *de citation. lib. 1. §. 2. num. 1. & Scacc. d. lib. 1. cap. 49 nu. 2.* vbi etiam firmat, quod in citatione criminali requiruntur omnia ea, quæ sunt necessaria in citatione ciuili.

9 *Quoad sextum*, Qualiter scilicet citatio exequi debeat, notandum est, quod exequenda erit per Nuncium, seù Cursorem Curiæ, cui committi debet per Iudicem. *cap. cum parati de appellat. cap. quoniam contra de appellat.* Valet tamen citatio, si exequeretur per Nuncium alterius Curiæ, seù iurisdictionis. Bart. *in extrauag. ad reprimendum. ver. per nuncium. tit. quomod. in læs. maiest. crim. proced. in Authentico* Follet. autem *in Pract. crim. for. sec. vers. vel eos verbaliter citari faciat. num. 17.* tunc solùm videtur sequi doctrinam Bartoli, quando in citatione fuerit dictum: *committitur N. nostræ Curiæ Cursori, siuè cuiuis aliarum curiarum*, de quo late Mill. *in prac. prax. crim. vers. cuiusuis alio rogato.*

10 Hinc hodie ad euitandum euitanda, semper apponuntur prædicta verba in citationibus. Et similiter, vt antequam tradatur citatio Cursori, Notarius, seù Actuarius causæ redigat illam in actis, vt si fortè per Cursorem amittatur, vel ei auferatur, possit de ea constare, et facere relationem. Soccin. *in tract. de citat. art. 14. q. 6.*

In nullo verò casu committenda erit parti aduersæ citatio. Speculat. *de citat. d §. 4. num. 2.* vbi multa iura allegat; quia nūquam credendum est inimico; *vt Ecclesiast. cap. 12.* ibi: *Non credas inimico tuo in æternum.*

11 Item debet Nuncius, vel Cursor citare Reum ad comparendum personaliter, & proinde dandus est ei in citatione competens terminus, arbitrio tamen Iudicis. *cap. de illicita §. 1.* vbi Glos. *in verb. visum 24. q. 3. l. nullus C. de exhib. reis l. absentem ff. de pæn. & l. qui crimen C. qui accusar. non poss. arg. cap. rursus, & cap. seq. 11. q. 3.* Speculator. *de citatione §. 1. n. 12. & §. 2. n. 1.*

Alias non arctaret Reum citatum, ad comparendum, nec eum afficeret, si non præfigeretur terminus ad comparendum, quia esset incerta, & obscura. Bart. *in l. liber homo §. 1. ff. de verb. oblig.* Bald. *in l. consentaneum vers. et noto primò C. quomod. & quand. Iud.* Carauit. *in rit. 123. n. 9.* latè Vant. *de nullit. ex defect. citat. n. 67.* Baiard. *ad* Clar. *q. 31. num. 197.* & latissimè Scacc. *in tract. crimin. lib. 1. cap. 32. num. 17.* vbi DD. contrarium tenentes allegat, & post multa tenet, citationem, sine termini præfixione valere; concludit tamen melius esse terminum apponere ad euitandas oppositiones, de quo vid. Boer. *decis. 235.* vbi articulum examinat. & Grauat. *ad Vestr. in Pract. lib. 4. c. 2. n. 11.* vbi ait, quod valeret citatio sine termino.

Terminus autem præfigi debet competens, quia si esset nimis breuis, non arctaret citatum ad comparendum. Vant. *vbi sup.* Vestr. *in Prax. d. cap. 2. num. 5.* & ibi Grauat. *litt. B.* Vnde exprimi debet dies certa, in qua finitur terminus, intra quem comparere tenetur citatus. Ias. *in d. l. liber homo §. decem nu. 7.* Marsil. *in l. de vnoquoque n. 168. ff. de re iudic.* Boer. *decis. 276. & 185.* Vant. *loc. cit. n. 65.* Cæuall. *in tract comm. contr. comm. q. 209.*

12 Hæc autem citatio in criminalibus fit ad comparendum personaliter, & non per procuratorem, ad effectum, vt Iudex imponere possit illi condignam pœnam, maximè si ex delicto veniret imponenda pœna corporis afflictiua, *vt in l. seruum quoque §. publicè. ff. de procur. & in l. accusatore §. ad crimen. ff. de publ. iudic.* & in Regno habetur *in d. constit. edictorum*; quæ quidem pœna ipsi,

ipsi, & non procuratori debetur, Et similiter, vt possit illum videre, nam sæpe sæpius ex aspectu, & aliis signis desumuntur probationes delictorum; ideo debet ipsemet reus comparere. cap. 1. de iudic. in 6. veritas enim aliquando eruitur per Iudicem ex responsionibus ipsius rei, si fiant cum trepidatione, & timore; vel cum animi constantia; & securitate. l. de minore §. tormenta ff. de quæst.

13 Vnde regula constituitur, quod in criminalibus non admittitur, vt plurimum procurator ad comparendum pro Reo citato ad informandam Curiam super aliquo delicto. cap. veniens de accusat. vbi Glos. in ver. criminali. Abb. & Alii, communiter cap. tua de procurat. cap. in criminalibus 5. q. 3. capit. absens 4. q. 9. cap. si quando 2. q. 6. l. seruum §. publicè ff. de procur. & l. pen. §. ad crimen ff. de public. iudic. & ibi Bartol. & Alii. Boss. in tit. an in caussis criminalibus, &c. post num. 1. vers. prima igitur Menchiac. controuers. vsu frequent. c. 39. nu. 34. quos allegat Clar. in q. 32. & hac conclusio. Et ita de consuetudine seruatur ferè in omnibus tribunalibus, vt procurator non admittatur ad comparẽdum pro Reo inquisito criminaliter, vt testatur Bart. in d. l. pen §. ad crimen. Et ratio est, quia in criminalibus imponi debet Reo pœna pro mensura grauitatis delicti, quæ cum vt plurimum sit corporis afflictiua, non est conueniens, vt illam patiatur procurator aliàs innocens; ne iudicium reddatur elusorium, si Reus admitteretur ad comparendum per procuratorem, quia pęnæ tenere debent suos authores. l. sancimus C. de pœn. et §. 1. Instit. de noxal. action. vbi Gloss. & DD. & ita communiter tenent DD. vt testatur Alber. in d. l. seruum quoque §. publicè post n. 18. ff. de procur. Blanch. in Pract. crim fol. 15. n 15. Vbi verò pro crimine non veniret imponenda pęna corporalis, sed pecuniaria, vtique admitteretur procurator, est communis sententia DD. vt dicit Mar. Soccin. in d. cap. veniens num. 24. de accusat. Menchiac. loc. cit. cap. 17. num. 7. Clar. vbi supra versic. cæterum.

Quæ conclusio licet vera sit in procuratore, non tamen locum habet in excusatore tantum, qui proponit, & allegat causas absentiæ citati in quauis causa criminali, dummodo non proponat aliquas exceptiones ipsius Rei. Alber. in d. §. publicè post. num. 16. vbi dicit esse communem sententiam DD & Bart. in d. §. ad crimen nu. 16. Marian. in d. cap. veniens n. 67. Clar. in q. 33. in princ. & per tot. & Alii, quos allegabo in seq. sect. 7. num. 11. cum plurib. seqq. Et quod dictum est de absentia, locum habet, etiam si allegauerit causam infirmitatis, & similiter in omnibus aliis impedimentis legitimis, pro quibus citatus comparere non potest, nam adhuc in illis admitti debet excusator ad illa allegandum, prout tenẽt communiter DD. & dicam ego ipse. in d. sect. 7. à n. 9 cum plur seqq.

14 Dantur tamen multi casus, in quibus admittitur procurator, etiam in criminalibus. Quorum primus est in criminibus leuibus. arg. l. leuia ff. de accus. Secundus est in crimine suspecti tutoris. l. non solum §. vlt. ff. de procur. Tertius est, in crimine iniuriarium, cap. absens 2. §. nisi 3. q. 9. & l. vlt. C. de iniur. Quartus est, quando agitur de crimine non criminaliter, sed ciuiliter. cap. tua de procur. cap sup his de accus. Quintus est, in actionibus popularibus. l. in popularibus ff. de procur. Sextus est, in crimine non excedente pœnã relegationis. l. 1. ff. an per alium caus. app. exp. pos. Septimus est, in crimine ingratitudinis. l. sed & hæ §. 1. ff de proc. Octauus est, quando quis fuit accusatus per procuratorem. cap. reos 5. q. 3. Nonus est, quando quis vult excipere. cap. veniens, & cap. super his de accusat. Decimus est, in causa serui, in qua comparere potest dominus. l. si cui §. pen ff de accusat. Vndecimus est, quando quis allegare voluerit causam absentiæ inquisiti, non vt procurator, sed vt coniuncta persona. cap. reos 5. q. 3. cap. fin. de dilation. l. seruum quoque §. publicè. ff. de proc. Gloss. & Abb in d. cap. veniens, & cap si quando, & latè dicemus in seq. sect. num. 11. Duodecimus est, quando citatur mulier coniugata. Andr. de Isern. & Afflict. in cit. constit. Regni: Edictorum notab. 8. & 9. quem refert Foller. in pract. crim for. secul. d. var. vel eos verbaliter citari faciat nu 9. Decimustertius est, quando agitur contra vniuersitatem, quę cõparere potest per syndicum; & similiter Collegiũ, vel Capitulum, quæ admittuntur ad constituendum procuratorem. cap. dilectus, & cap. constitutis de proc. l. aut facta ff. de pęn. Abb. in d. cap. veniens, & cap. 1. de accusat. Foller. loc cit & in Pract. crim. canon. p. 2. cap. 9. num. 5. Decimusquartus casus est, si agatur contra monialem, nam tunc admittitur procurator, propter impedimentum Iuris, cum non possit è monasterio egredi. cap. 1. de stat. monach. in 6. Abb. in d. cap. veniens. Felin. in cap. meminimus col. 4. vers. quarta conclusio de accusat. Decimusquintus casus est, quando citantur plures personæ, ad minus numero decem. capit. Regni incip. statuimus. vt quoties persona. De reliquis casibus vid. Gloss. & DD. in d. cap. veniens de accusat. & cap. si quando 2. q. 6. et Speculat. lib. 1. de prosuratore §. 1. num. 10. Faciunt, quæ dicam in seq. sect. à num. 8. cum plurib. seqq.

Hos, et Alios casus, et crimina, in quibus

bus possit Procurator, & Aliæ personæ cōparere in Iudicio pro citato ad effectum excusandi, ne efficiatur contumax, si quis fusius videre cupit, adeat Alex. & Mariam Soccin. *in d. cap. veniens*, Menoch *de arbitr. q.80. lib.1. per tot.* Gabr. *conclus 9. per tot. lib.7. de crimin.* Monticell. *in pract. crim. regul 12. per tot.* Farinac. *in Pract. crim. q.90.* vbi latissimè materiam prosequitur *à num. 1. vsque ad num. 275.* Pacian. *de probat. lib.2. cap.46. & cap.47. per tot.* & Alii apud Illos. In quibus autem casibus requiratur mandatum speciale, vid. latè Villagut. *in Pract. crim. lib.1. cap.7. per tot.* Peregrin. Iannin. *in tract. de citation. real. lib.3. cap.21. num.87. cum plurib. seqq.* quia non omnia possum hic cumulare, & recensere, ne Praxis efficiatur tractatus materiarum ex professo examinatarum.

15 Sed quæritur, an in criminalibus Reus citandus sit de persona, vel sufficiat, si citetur in domo solitæ habitationis?

Respondetur sufficere citationem domi factam, vt possit Reus contumax fieri, ita communiter DD. de quibus Alex. *in l.4. §. prætor ait num.3. in fin. ff. de damn. infect.* Gandin. *de malefic. in rubr. de citation. num.4. in fin.* Blanc. *in pract. crim. fol.11. num.24.* Clar. *in simil. pract. crim. q.31. vers. dictum est circ. med.* Chartar. *in Pract. de exec. sent. cap. fin. num. 181.* Farinac. *q. 1. num.41.* quidquid dicat Marant. *in spec. aur p.6. vers. rectè concipiatur citatio num 81. & art.2. num.277.* vid. Scacc. *in trac. crimin. lib.1. cap.45. num.2. versic. contrarium* vbi Alios allegat.

Declaratur tamen conclusio præfata, vt sufficiat citatio domi exequuta, quando citandus haberi non potest de persona, quia regula generalis est, vt citatio exequenda sit personaliter, si fieri possit. *l. scire oportet. §. qui autem. ff de excusat. tutor.* nam principaliter fit ad effectū, vt citatus sciat se vocatum, & possit se defendere. *l. diffamari. C. de ingen. manumiss.* & habeat indubitatam scientiam citationis. Vant. *de nullit. ex defect. citat. num.81.* Vbert. *tom. 2. de citat. cap. 11. num.227.* Rot. *decis. 758. num.3. par. 3. lib.3. divers.* Quando verò haberi non potest de persona, ad effectum habendi scientiam præsumptiuam citationis, sufficit, si fiat domi solitæ habitationis. Glos. *in l. ex consensu §. vlt. in verb. eum qui cognouit. ff. de appell. & in l.1. verb. notitiam ff. quæ sent. sin. appellat. rescin.* & Glos. *in cap. causam, quæ verb. in domum. de dol. & contum.* & ita intelligendi sunt *DD. præcit.* Si verò citādus haberi nequit de persona, nec certam habet domicilium, citari debet per edictum in locis publicis, vt habeat saltem notitiam verisimilem. *extrauag. rem non nouam de dol. & contum. l.2. §. eodem tempore ff. de orig. iur. l. si quis id, quod ff. de iurisd. omn. Iudic. Auth. qui semel. C quom. & quand. Iud.* Et si iste ordo peruerteretur per Iudicem, vtique suspicio cōtra eum inducitur, quod malitiosè hoc fecit, ne notitiam haberet citatus. *ad text. in cap. tuæ. de cler. non resid. l. ad peremptorium cū quinque seqq. ff. de iudic.* Vbert. *vbi sup. n.228.*

16 Diligentia itaque facienda est, vt citandus habeatur de persona. *Clement. 2. de re iudic.* Seraph. *decis. 1296. num.4.* Caputaq. *decis. 117. p.1.* Mohed. *decis. 2. in fin. de dol. & contum.* Rot *decis. 637. num. 2 p. 2. recen.* Quod procedit à fortiori in criminalibus, in quibus de maiori præiudicio agitur. Castrens. *in l. seruum quoque num.12. ff. de procur.* Cassador. *decis 2. de dol. & contum.* Rot. *decis. 133. num.3. impress. post Cenc. de censib.* Quod intelligendum est, quando in citatione non fuit per Iudicem dictum, & explicatum, vt citaretur domi, si personaliter haberi non posset, vt inferius dicemus *num 21.* Secus si fuit solum dictum vt citaretur personaliter, nam tali casu præmittenda erit talis diligentia de habendo personam.

17 Quæritur secundò consequenter, an huiusmodi citatio domi facta sufficiēs sit, vt deueniri possit contra contumacem ad fulminationem excommunicationis?

Respondetur negatiuè cum Innocent. *in cap. fin de eo, qui mitt. in poss.* Vinc. *in cap. ad reprimendum in fin. de offic. ord.* Glos. *in cap. sacris ver probabile de sent. excomm.* Præposit. *in cap. caueant. 3. q.9.* Ioan. Andr. *in clement. 2. de iudic.* Foller. *in pract. crim. canon. d. p. 2. c.9. num. 15.* & ita cōmuniter ferè omnes DD. quidquid Clar. *in loc. prox. cit.* in contrariū afferat. Ratio est, quia adhoc, vt fieri possit excommunicatio contra aliquem, debet fieri monitio personalis. *cap. sacro; de sent. excomm.* & latiùs dicem. *infr. tom.2. p.5. in prax.7. vbi de excommunicatione.* Quo verò ad alios effectus, excommunicatione excepta, valeret citatio domi facta; secundum communem DD. sententiam supra relatam.

18 Benè verum est, quod si reus malitiosè latitaret, ne citaretur, tunc etiam quoad excommunicationem sufficeret citatio facta domi, secundum Innoc. *in cap. ad petitionem. de accusation.* quem sequuta est Rot. Rom. *decis. 271. incip. si demandato. in antiq.* vbi Domini de Rota tenuerunt, quod quando citatio fieri nequit de persona, eò quod citandus malitiosè latitat, vel aliquo modo impedimentum præstat, ne citari possit personaliter, citatio facta domi eūdem effectum operatur, ac si de persona facta esset; & consequenter deueniri potest

test ad excommunicationis fulminationem. *argum. cap. certum.* 1. *q.* 3. *& cap. tua vt lit. non contest.* Cardin. & Praepos. *in cap. cacesant* 3. *q.* 9.

19 Dicitur autem absens, & malitiosè latitans, ne citetur de persona, qui discedit à Ciuitate, vel Diœcesi superioris, qui causam agitat. Gulielm. *in clem. causam de elect.* quem sequitur Mar. Soccin. *in tr. de citat. art.* 18. *num.* 24. vbi etiam tenet, arbitrarium esse Iudici, quando quis dicatur absens malitiosè; maximè si se absentauit à loco, vbi iudicium agitatur; vel in quo solitam habebat habitationem. *ad text. in l. dies.* §. *prætor ait*, vbi Bart. *ff. de damn. infect.*

20 Imò Vantius *in tract. nullitat. tit. de nullit. ex defectu citationis num.* 90. tenet citationem fieri posse domi in omni casu, quo quis non reperitur, siuè fraudulenter latitet, siuè alio modo impediat, ne personaliter citari possit. per *text. in cap. frequenter*, §. *porro* vbi Glos. & DD. *vt lit. non contestat. & l. Fulcinius.* §. *cum hoc edictum. vers. quid sit latitare, &* §. *fin. ff. quib. ex caus. in possess. eat.* Semper enim, quod de facili persona citanda non reperitur, præsumitur, quod malitiosè latitet, ne citari valeat; & sic citatio fieri potest domi suę solitę habitationis. textus est *in cap. causam de dol. & contumac. & l. post edictum. in princ. ff. de iudic. l. ab eo* & ibi Glos. 1. & Bald. *col. fin. vers. & nota. G. quom. & quand. Iud.* Rota tamen Romana seruat, vt quando quid reperiri nō potest, citetur per edictum, *vt in decis.* 5 *num.* 24. *& decis.* 22. *de rescript. in antiq.* & supra iam dictum est.

21 Quæritur tertiò, an Cursor teneatur diligentiam facere in loco, vbi quis citandus erit, vt inueniri possit, antequam illum domi citet?

Respondetur negatiuè, secundum communem practicam ferè omnium Curiarū, præsertim si in citatione dictum fuerit, quod citetur personaliter, vel domi, si commodè haberi nequit, ad tradita per Bald. *in l consentaneum num.* 44. *C. quomod. & quand. Iud.* Marian. Soccin. *de citation. num.* 103. & ita seruari in Regno Neapolitano. *per Regiam Pragmat. incip. quilibet.* testatur Foller. *in pract. crim. for. sac. vers. vel eos verbal. cit. fac. nu.* 28. & in Regno Franciæ Rebuff. *tom.* 3. *constitut. tr. de citat. gl.* 3. *art.* 2. *in princ.* Bartolus tamen *in l* 4. §. *prætor. ait. ff. de damn. infect.* contrarium tenere videtur, quem sequitur Afflict. *in constit. Regni incip. citationis littera in* 1. *notab.* itaut si reus citandus, esset in loco, & facilè haberi posset, & nuncius non facta diligentia de persona citaret domi, citatio non valeret, quia erat prius perquirendus. Sed prima opinio seruatur in praxi, quamuis secunda procedere possit de Iure.

22 Quæritur quartò, an Nuncius, seù Cursor, qui habuit in commissis, vt reum citaret personaliter, si reperiri posset, alias domi; declarare teneatur in relatione citationis domi factæ, quod diligentiam fecerit, & non inuenerit?

Respondetur affirmatiuè, aliàs citatio domi facta, sine expressione talis diligentiæ, reum non arctaret. ita Bartol. *in d. l.* 4. §. *prætor ait.* Alex. *cons.* 137. *col.* 3. *vers. prætерea lib.* 2. *& cons.* 2. *col.* 1. *lib.* 3. Abb. *cons.* 84. Foller. *in pract. cr. can. p.* 2. *cap.* 9. *num.* 18. Ratio est, quia relatio aliter facta, esset obscura, & in certa, ac si diceret, se citasse, prout habuit in commissis Alex. *d. cons.* 2.

23 Si verò declarauerit, quod perquisitionem fecerit de inueniendo, & non potuerit eum reperire, statur eius iuramento. Bellamer. *decis.* 319. *& decis.* 100. Foller. *vbi prox. nu.* 19. An autem semper credendum sit nuncio referenti super exequutione citationis, vide Soccin. *de citation. art.* 12. vbi latè, & Foller. *in prax. crim. for. sec. vers. fiat relatio nuncij num.* 12. vbi facit plures distinctiones, & diuersos casus proponit, & ad singulos respōdet aliquando affirmatiuè, aliquando negatiuè, quos breuitatis causa consultò omittimus.

24 Quæritur quintò, an citatio facta domi solitę habitationis Rei, valeat, si tunc temporis nullus in ea habitauerit?

Respondetur affirmatiuè de Iure Regni. cum Afflict. *in d. constit. citationis litter. a notab.* 3. dummodo affiggatur eius copia in limine domus coram duobus, vel tribus testibus; & tunc elapsis triginta, vel 40. diebus, & non comparente citato, reputabitur contumax; ideo apponi debet in relatione tempus certum affixionis ipsius. Afflict. *ibid. notab.* 5.

25 Præsentia autem duorum, vel triū testium in Regno Neapolitano, est de forma citationis, quæ domi fit, aliàs non arctaret Reum ad comparendum, *per Regiam Pragmat. incip. quilibet agere volens*, maximè, quando citatio fieret extra Ciuitatem, vt inquit Afflict. *in constit. Edictorum notab.* 4. *in fin.* Qui testes esse debent idonei, non domestici eiusdem cursoris citantis, nec exploratores, seù apparitores, ob suspicionem falsitatis. *l. idonei. cum l. seq. ff. de testib.*

26 Quia Nuncij, & apparitores regulariter sunt viles personæ. *l. iprobibitum, & l defensionis C. de iur. fisc. lib.* 10. ideo illis non facilè creditur, sine idoneis testibus, cum facillimè falsas relationes facere soleant. Lanfranch. & DD. *in cap. quoniam contra de probat.* Hostiens. *in sum. rubr. de contumac.* §. qua-

qualiter vers. contra. Sed in quamplurimis Curiis Regni exequuntur citationes, sine presentia testium.

27 Potest tamen nuncius, quando citare vult domi, in criminalibus per vim, in eam intrare. Bald. *in addit. ad speculat in tit. de citation. vers. sed numquid reo in addit. incip. an nuncius*, & Angel. *in l. plerique. ff. de in ius vocand.*

28 Quaeritur sextò, an Reus delinquens possit à Iudice loci, in quo delictum commisit citari extra territorium suæ iurisdictioni subiectum?

Respondetur negatiuè, sine venia Iudicis, seu superioris illius, loci, vbi degit, maximè, si locus non sit eiusdem Principis, vt inquit Bart. *in l. 1. ff. de requirend. reis*. Sed in hoc communis obseruantia est, tam in foris Ecclesiasticis, quam Sæcularibus, vt quotiescumque citari debeat aliquis degens in alieno territorio, Iudex loci delicti expediat citationem, & dirigat illam Iudici loci, vbi delinquens, sine alio modo citandus reperitur, rogando, vt permittat talem citari, & offerendo se paratum ad similia, & maiora; & Iudex rogatus permittit citari, & ita semper practicari vidi; Imò si non concederet facultatem citandi iste Iudex, malè faceret, cum vna iurisdictio per aliam coadiuuari debeat pro publico bono, ne delicta remaneant impunita. *Clement. pastoralis §. nos quoque de re iudic. cap. dilecto de sent. excom. in 6. & l. episcopale C. de episc aud. & 2. constit. C. post princ* ex quibus iuribus supradicta Praxis desumpta est, & per alia iura, quæ notantur infra *sect. seq. num. 33. vers. quarta est*. Ita etiam tenet Soccin. *in cap. sanè in fin de for. compet. & cons. 167. incip. non inutilis q. 3. in fin. vol. 3.* Oldrad. *cons. 83. incip. tertio queritur circ. fin.* vid. Afflict. *in constitut. Regni Incip. Edictorum notab. 12. q. 1.* Foller. *in Pract. crim for. secul. vers. prec. vel eos verb cit. fac. num* 27. Clar. *in simil. pract. q. 31. vers. sed hæc quidem*, & Alios per ipsos allegatos.

29 Quæritur septimò, quomodo citandus sit Clericus vagabundus, qui domicilium certum non habeat, & vbi sit, ignoratur?

Respondetur, quod talis Clericus citari potest in Ecclesia Cathedrali per affixionē citationis ad valuas, vt habetur *in clement. causam de election.* Si verò habuerit beneficium, citandus erit in Ecclesia beneficij. *cap. ex tue de cleric. non residen.* Innoc. *in cap. fin. de eo qui mitt. poss.* Vestr. *in Prax. lib. 4. de citat. seu eius exequution.* Milleus. *in Pract. fol. 34. num. 13.* dicit tamen Foller. *in Pract. crim. anon. d. p. 2. cap. 9. nu. 28.* quod sufficit in tali casu, si citatio legatur alta voce per nuncium in Cathedrali, quamuis non relinquatur affixa ad valuas, & similiter si citetur domi solitæ habitationis. Quod tamen non admittitur à Vestr. *loc. cit.* vbi dicit affigendam esse citationem originalem, non copiam. iuxta. *d. clem 1. de iudic.* Cassad. *dec. cis. 4. de dol. & cont. & dec. 1. de appell. n. 2.* Roman. *cons. 233.* & dix. sup. *nu. 3.* Laicus verò vagabundus citatur per Iudicem Sæcularem ad loca solita per edictum. Decian. *respons. 18. num. 85. lib. 1.* Clar. *q. 31. vers. sed si reus.* Farinac. *q. 11. num. 24. & 41.* vbi ait, quid agendum, si non sit vagabundus, sed habeat domicilium in alio loco. De citationibus per edictum, per proclama, & per Campanā in criminalibus latè agit. Scaccia. *in tract. crimin. lib. 1. c. 34. 76. & 41.*

30 Sed quid agendum, si Reus erit in loco iudicij, sed ob eius potentiam non est tutus accessus Nuncio, vt illum citet, nec personaliter, nec ad domum?

Respondetur, quod constito Iudici de non tuto accessu, citari debet per edictum *Clement. causam de election. §. verum si, & ibi DD. communiter & in clem. 1. de iudic.* Est tamen obseruandum, quod citatio per edictum non permittitur extra casus dictæ *Clem. causam*, vt tenuit Rot. Rom. *decis. 752. incip. dict. in antiqu.* & notat Glos. *in d. clem. 1. de iudic verb. specialiter*. Vnde si citaretur quis per edictum, non constito prius de potentia, metu, & non tuto accessu, sine speciali Papæ concessione, non arctaretur Reus ad comparendum. Rot. *vbi prox. & decis. 223. in addit. & decis. 693. in antiqu.* Felin. *in cap. quoniam frequenter col. 9. vt lit. non contest.* Castr. *in l ad peremptorium in fin ff. de iud.* Roman. *cons. 233. sup cit.*

31 Quæritur octauò, an vnica citatio sufficiat in criminalibus, vt possit quis condemnari?

Respondetur negatiuè, quoad pœnam imponendam, vt habetur *in l. absentem vers. sæpius moniti. ff. de pœn.* & ibi communiter DD. Vnde antequam deueniatur ad condemnationem, citandus erit Reus pluries post primam citationem, nempe ad videndum repeti testes contra ipsum examinatos; ad dicendum contra illos; ad allegandum; ad se defendendum; ad audiendam sententiam, &c. de quibus infra; & ita tenet Clar. *vbi supra quæstion. 31. versic. quæro modo*.

Sed nota, quod licet in quibusdam Curiis de consuetudine seruetur, vt vnica citatio peremptoria sufficiat, si contineat terminos, quos continere deberent tres simul iunctæ, vt aduertit Vital. *in tract. de malefic. rubr. de citat. num. 1.* Cartar. *de execution. sent. capt. bannit. cap. 1. num. 186.* Clar. *d. q. 31.*

vers.

vers. quaro modo. Scacc. *in tr. crim. d. lib. 1. c. 91. num. 34. vers. sed quid dicendum.* Secundum tamen stylum Aliarum Curiarum requiruntur plures citationes, aliàs non posset reus condemnari, nimirum ad respondendum; ad allegandum; ad se defendendum; & ad sententiam. Cartar. *d. cap. 1. num. 427.* Clar. *d. vers. quaro modo.* Afflict. *in constit. prae. cit. poena eorum num. 66.* & ita seruatur in tribunali Domini Gubernatoris Vrbis Romæ, vt fiant plures citationes, nam primò citatur Reus ad comparendum personaliter, ad se defendendum infra triduum; quo elapso citatur iterum quatuor vicibus distinctis, assignando singulis singulos dies; scilicet prima pro prima; secunda pro secunda; tertia pro tertia; quarta pro quarta, & super abundanti ad dicendum causam quare non debeat condemnari, de quibus agit Scacci. *d. lib. 1. cap. 99. num. 11.* & prius dixerat. *in cap. 92. num. 3.* vbi dicit idem seruari in tribunali Domini A. C. tradit etiam Farinac. *in q. 11. num. 44.* & ego dicam *infrà suo loco.* Ita etiam seruari in Gallia testatur Ioan. Faber. *in l. cunctos populos. C. de sum. Trin. & fid. cath.* Boer. *decis. 63. num. 8.* Clar. *q. 44. vers. licet autem.* Ita etiam in Flandria, & alibi testatur Iodoch. *in Pract. crim. c. 18. nu. 7.* & late Pacian. *in tr. de pobat. lib. 2. c. 48. num. 62.*

32 Quo verò ad validitatem citationis, vt existimari possit contumax, etiam in criminalibus, sufficit vnica citatio peremptoria pro tribus, iuxta tradita supra *num. 5. vers. quinto debet,* & tunc satisfit dispositioni *cap. de illicita 24. q. 2. & l. si finita §. Iulianus ff. de damn. infect.* & ita tenent communiter DD. vt testatur Felin. *in cap. consuluit. post nu. 13. vers. quarto fallit de offic. deleg.* Alexander. *in l. contumacia num. 14. ff. de re iudic.* Gulielm. de Benedict. *in cap. Raynuttius num. 152. de testam.* quidquid dicat Cyn. *in l. 1. vers. quinto quaero C. de requir. reis,* quamuis loquatur per verbum: *Credo,* in hoc enim communiter reprobatur. Sicut nec sequenda est Gloss. *in clem. 1. verb. tertiò de vit. & honest. cleric.* quæ tenet, quod quando per legem aliquam disponitur, vt citatus incurrat pœnam, ratione contumaciæ, requiratur præcisè trina citatio: cōtrarium enim seruatur in practica; nam si agatur ad pœnā contumaciæ incurrendam, vnica citatio peremptoria sufficit pro omnibus. Afflict. *decis. 289. num. 7.*

33 Quæritur nonò, an teneatur Reus vnica citatione peremptoria citatus comparere, ita vt contumax non comparendo reputari possit, si non fuerit ei competens dilatio ad comparendum assignata?

Respondetur, quod si daretur nimis breuis dilatio, posset appellare ad Iudicem superiorem, & non teneretur comparere. *cap. 1. de dilation.* & ibi Glos. & DD. Roman. *cons. 498.* Imò in tali casu Iudex teneretur parti læsæ ad interesse, quia dilationes semper concedi debent cum competenti termino ad comparendum. *Extrauag. rem non nouam de dol. & contum. & clement. 1. de iudic.*

34 Vnde non obstante, quod dilationes citatoriæ sint arbitrariæ Iudici, *vt in cap. si ægrotans 6. q. 3. cap. quoad consultationem de re iudic. cap. personas, & cap. cum sit. de appell.* & tradit Guid. Pap. *decis. 429.* Specul. *lib. 1. de cit. §. 2. num. 4.* adhuc tamen tenetur Iudex competentem terminum præfigere, alias citatus non artaretur ad comparendum, vt habetur. *in l. aut qui aliter. ff. de quod vi, aut clam,* vbi Bart. Abb. *in cap. dilecti de dol. & contum. col. 7.* Cassador. *decis. 6. nu. 3. &* Vestr. *in pract. lib. 4. tit. de citation. extra Curiam,* dicit assignandam esse vnam diem pro singulis vicenis milliaribus, si citatus absens fuerit. *per tex. in l. 1. ff. si quis caution. & in §. qui excusare Instit. de suspect. tut.*

35 Ex quibus colligitur, debere Iudicem cōsiderare distantiam locorum, qualitatem personarum, circumstantiam causæ, temporis, viarum, periculi, & similium; & his discussis competentem terminum in citatione apponere, *iuxt. text. in cap. quoad consultationem de re iudic. & cap. pastoralis de appellat. cap. si primates, & cap. 1. 5. q. 2. & l. 1. ff de fer.* Bald. *in d. l. aut qui aliter.* Speculat. *lib. 2. de citation. §. 1. num. 12. & §. 2. num. 1.* latè Afflict. *in constit. Regni causas alias in quarto notab. & in constit. si quidem nostrorum septimo. notab.* aliàs reus non arctaretur ad comparendum. *DD. cit.*

36 Insuper quæritur, numquid citatio fieri possit die feriato? Hanc quæstionem examinauimus aliquantulum supra *in Practic. ciuil. p. 2. sect. 1. subsect. 2. num. 21.* vbi dix. posse quæstionem intelligi dupliciter, secūdum duplex tempus, quod in citatione attendi potest; quorum primum est, quando citatio fit à Iudice; secundum verò, quando citatio exequutioni demandatur. In præsenti tamen respondetur, quod si quæratur de primo tempore, puta an facta sit die feriata, dico huiusmodi citationem non valere de iure quamuis fiat ad diem non feriatam. *l. 1. ff. de ferijs, & l. fin C. eod. tit.* Speculat. *de citation. §. 1. nu. 14. in princ.* Bart. *in l. 1. §. nunciatio. ff. de nou. oper. nunciat.* Bald. *in l. 2. C. in quib. caus. in integr. restit. non est necess. & in d. l. 1. ff. de fer.* Soccin. *in tract. de citation. art. 19.* Paul. de Castr. *cons. 25.* Innoc. *in cap. præterea de dilat.* Felin. *in cap. 1. col. 3. in princ. de re iudic.* DD. Modern. *in cap. fin. de fer.* & ibi

ibi Io. Andr. *in glos.non solum*. Sunt tamen multi Alij, qui tenent, talem citationem valere, inter quos est Feder.de Sen.*cons.*48. & Alij. Quidquid tamen sit de Iure communi, aliter seruatur de Iure Regni Neapolitani in Curijs Secularibus per *Rit. Magnę Curiæ Vicariæ sub tit. de citat.incip item seruat dicta Curia quod citatio*, in quo cauetur vt valeat citatio die feriato facta ad comparendum die non feriata. Et similiter per alium. *Ritum incip. Item prælibata Curia*, in quo cauetur, quod licet data citationis sit die feriata, citatur tamen die non feriata.

37 Quid autem dicendum sit, si quis citetur in die non feriata, cum citatione facta etiam die non feriata, sed terminus citationi appositus cadit in diem feriatam?

Respondetur, quod licet in *l.& post. edictum ff.de iudic.* habeatur, quod citatus non tenetur comparere, & similiter habetur *arg. text. in l.Celsus §. idem ait.ff. de arbitr.* per quem textum tenet, non teneri citatum comparere Bartolom. de Capua *in suis singular sing.*23. contrarium tamen seruatur in practica, tam de Iure Canonico. *arg.tex. in cap.veniens de accusat.& cap. cum dilecti de dol.& cont.* quam de Iure Regni per alium *Rit. incip. Item quod tam in ciuilibus, quam in criminalibus*; per quæ Iura cauetur, vt citatus comparere teneatur die sequenti. Quod procedit, etiam si dies feriati sint plures, nam postquam lapsi fuerint omnes non teneatur comparere. Specul *vbi sup. nu.*13.*vers.si ergo citatio* ibi: *& idem est*.

38 Iterum queritur, numquid teneatur nuncius relinquere citato copiam citationis, vt ille arctetur ad comparendum, tam si citetur personaliter, quam domi?

Respondetur affirmatiuè. *per text in cap. fin.& cap.quoniam contra de probat.& clement. causam in fin. de electton.* & ita seruatur in Romana Curia, vt testatur etiam Vestr. *in sua Prax.lib.*4.*cap.*3.*num.*3.*& cap.*4. *in tit.de citat. extr. cur.* latè Grauar. *ad eumdem Vestr. lib.*3.*cap.*6. *num.* 12. *& seqq.* & idem videtur tenere Speculat. *de cit. §.*5. *num.*9. *vers. hoc autem facto*, & Villagut. *in tract crim.lib.*1.*c.*4. *conclus.*7.*circ.fin.* Foller. *In Pract.crim.canonic. cap.*9. *num.*23. Clar. *in pract. crim. q.*31. *vers. scias tamen.* latè Asyn. *in pract §.*9. *cap.* 1.*n.*1. *& seqq.* Hodie tamen in materia citationis seruandus est stylus, & consuetudo locorum, tam circa modum, quam circa formã. Sed Bald. *in l.*2.*in fin.n.*11 *vers.numquid C.quem.& quand.Iud.* Pacian. *de probat. lib.*2. *c.*48.*n.*41. Farin. *cons.*14.*n.*1.

39 Quæritur similiter, qualis dies attendatur pro iuridica ad comparendum, si quis citetur in loco, vbi sit dies feriata, & in loco, vbi Curia regitur non sit feriata, illa ne, quæ seruatur in loco, vbi quis citatur, vel illa, vbi Curia regitur?

Respondetur, iuridicam diem dici illam, quæ seruatur in loco iudicij. Abb. *in cap. fin.col vlt. in princ. de fer.* vbi latè examinat materiam citationis, & Afflict. *in constit.Regni.Batulos omnes*, Boer. *dec.*235.*p.*1. vbi agit, an valeat citatio absque appositione diei, vel assignatione termini.

40 Sed quid, si in citatione non apponatur nomẽ delinquentis, quia forte ignoratur, cum in informatione constet de delicto per signa, non de nomine, an talis delinquens citari possit, etiam per signa?

Respondetur affirmatiuè, prout si in citatione dicatur: *Citetur quidam homo Iuuenis altæ staturæ, barbæ nigræ, vestitus pallio rubro, cum ense, & huiusmodi.* ita Bald. *in l. si quando C de testib.& l.si dictum §.si præsente,& §. simili.ff. de euiction* Angel. *in §. quadrupli Instit. de action.* latè Milleus *in Pract. crimin. fol.*39. & Ratio est tùm, quia cum constat de corpore, non curatur de nomine. *l si quis in fundi vocabulo.ff. de legat.*1. tum etiam quia talis qualis demonstratio per signa habetur loco nominis. Mill. *vbi sup.*

41 Exequuta per nuncium citatione, adhoc vt arctetur citatus comparere, tenetur facere relationem, quia est de substantia citationis, & ideo redigenda est in actis in calce citationis, iuxta formam inferius positam. ita Bartol. *in l. multum interest.ff.de condit. & demonstr. & in l.hęc autem §.*1.*ff. ex quib.caus.in poss eat.& in l.quod si dubitet.§.cum autem nu.*2 *ff de acquir.hæred.* Quod autem Relatio sit de forma substãtiali iudicij notat etiam Gayll. *in Pract. obseruat. lib.*1. *obseru.*54.*n.*7. Gramm. *cons*52.*nu.*15. Asyn. *in sua Pract.§.*9.*c.*1.*n.*1.

Et de Iure Regni Neapolitani probatur in constitutione *citationis litteræ. ver. & feria im*, & ibi Afflict. Et vlterius, quia secundum Aliquos, est actus extraiudicialis, ad effectum habendi efficaciam, necesse est, vt de ea constet in actis. Abb. *cons.*112. *lib.*2. Tondut. *de præuention.p.*2.*c.*43.

42 Debet tamen relatio fieri cum omnibus circumstantijs infrascriptis, adhoc, vt valida sit.

Primò requiritur, vt fiat Notario, seù Actuario Curiæ, *vt habetur in l. eos §. super his C. de appellat.* vbi Gloss. & Bald. *in verb. adscriniia. facit tex.in Auth. item si appellationem C. de tempor. appellat.* Bart. *in l.si finita §. Iulianus.ff.de damn. infect.* latè Marian. Soccin. *in tract.de citat.art.*13.*q.*2. Gramm. *cons.*2.*sub n.*14. quod est post decisiones Sacri Consilij Neapolitani.

Secundò debet relatio continere tempus

pus præcisum, quo exequuta fuit citatio nuncio referenti commissa. Soccin. *dicto art. 13. num. 5.*

Tertiò debet esse clara, & certa, non incerta, & obscura. Rot. *decis. 30. in nou. de cit.* Vnde non sufficit, si nuncius, seu cursor dicat, se citasse modo, & forma sibi commissis; sed declarare tenetur, an personaliter, vel domi citauit, quia non multum lex confidit huiusmodi personarum generi. Butr.& Ant. *in cap. 1. de eo. qui mitt. in poss per l. 1. ff. de vsur.* Alex. *in l. dies cautioni. §. prætor ait. col. 3. ff. de damn. infect.* & signāter in criminalibus, vbi de magno præiudicio agitur, non creditur. Asynius *in Pract. §. 9. cap. 2. num. 11.* vbi Alios allegat, *& latiùs in cap. 10. per tot.* Grammat. *vot. 21. num. 7.* Alciat. *de præsumpt. reg. 3. præs. 14. in fin.* Menoch. *de arbitrar. cas. 113. num. 9. in fin.* Rot. *decis. 15. in fin. de dol. & contum. in nouis.* vbi dicunt, quod in Criminalibus, neque Cursoribus Papæ creditur.

Quartò, quando citatio fuit exequuta domi, relatio debet fieri cum expressa declaratione, quod citauit Titinm in domo suæ solitæ habitationis, aliàs non sufficeret, si diceret: in domo sua. Bart. *in d. l. dies §. prætor ait.* Et de Iure Regni probatur *in constit. citationis littera,* vbi Isern & Gramm. *loc. cit. num 3.*

Quintò debet nuncius relationē faciens declarare, se citasse modo, & forma sibi commissis, quia non debet fines mandati Iudicis committentis excedere, alias non arctaret citatum ad comparendum. Glos. *fin. in clement. 2. vt lit. pend.* Archid. *in cap de illicita. 24. q. 3.* quia fines mandati diligenter seruari debent. *cap. venerabilis. de offic. delegat. cap. cum dilecti de rescript. & l. diligenter. ff. mandat.*

Sextò de Iure Regni debet nuncius in relatione explicare, quod citationem exequutus fuit coram duobus testibus, si domi citauit, cum tunc talium testium præsentia sit de forma substantiali citationis, vt dictum est *sup. num. 21.*

Septimò, de eiusdem Regni Iure, quādo domi citatio fit, in relatione debet dici, quod ipsam alicui de domo notificauit. Grammat. *d. cons. 2. num. 4.* Sed hoc idem alibi seruari vidi, etiam extra Regnum, ad effectum, vt citatio deuenire possit ad notitiā citandi, iuxta tradita per Butr. *in cap. fin. de eo qui mitt. in poss.* Soccin. *de citat. ar. 17. vers. circa septimam speciem col. 8.* Benè verum est, quod in Regno requiritur de substantia citationis, vt nuncius præstari faciat sibi iuramentum à persona domi repertam, ad notificandam citationem Reo citando quamprimum potuerit. *vt habetur in dicta constit. citationis littera.*

Octauò requiritur, vt fiat relatio cum iuramento nuncii in quibusdam Curijs, aliàs seruanda est loci consuetudo, sicut in cæteris requisitis, si de Iure municipali fuerint.

43 Est tamen aduertendum, quod relatio nuncii super citationis exequutione, cum sit de eius substantia, vt dictum est supra *num. 41.* est adeo necessaria in criminalibus, vt si omittatur, vel de ea non cōstet in Actis, non possit Iudex ad actum aliquem contra citatum procedere, nisi prius de ea legitimè appareat, *vt habetur in l. 2. C. de sportul.* & ibi Bald. etiam tradit, Bart. *in l. multum interest. ff. de condit. & dem.* Angel. *in l. hac stipulatio. ff si cui plusquam per leg. falc. & in tract. de malefic. in ver. qui Iudex videns*, & latè Soccin. *in d tr. de citat. art. 15.*

44 *Quoad septimum*, nimirum qui sint effectus citationis in criminalibus, notandum est, quod omnes effectus citationis in ciuilibus, de quibus diximus suprà *par. 2. in Pract. ciuil. sect. 1. subsect. 2 num. 33.* locum habent etiam in criminalibus; quibus addi possunt quinque alii effectus. Quorum Primus est, vt per citationem Reus scientiam habeat vocationis Iudicis, ad hoc, vt se defendere valeat, cum defensio sit de Iure naturæ; quæ fieri non potest sine scientia vera, vel interpretatiua. Vnde statim ac incipit modus offendendi per inquisitionem, datur immediatè modus se defendendi per citationem. Alber. *in l. ea, quæ. col pen. C quomod. & quand. Iud* Rebuff. *de citat. in præfat. num. 25.* Et ideo citatio est legitimè exequenda, vt perueniat ad notitiam citati. Rot. *decis 21. de dol. & contum. in antiq.*

Secundus effectus citationis est, vt illa mediante possit Reus comparere, vel per se, vel per procuratorem. Ioan. Andr. *in cap. fin. de elect. in 6.* Bald. *in l. cum fratrem. n. 9. C. de his quib. vt indign.* Mantic. *decis 352. numer. 10.* Quilibet enim ita intelligitur citatus, vt compareat per se, vel procuratorē. Bald. *in l. fin. C. de procur.* Mantic. *decis. 223. num. 4.* Afflict. *decis. 2. num. 7.*

Tertius effectus est, vt citatus præparare valeat suas defensiones, ad finem illas proponendi suis loco, & tempore debitis. Bald. *in d. l. cum fratrem num. 9.* Hinc est, quod esto hic, & nunc Reus nullam habeat defensionem; dummodo tamen illam habeat in potentia, adhuc citari debet. Verall. *decis. 114. num. 2. p. 1.*

Quartus est, vt citatus contradicere, & opponere possit pro suo interesse, ne damnum

num patiatur in quocumque actu præiudiciali. *Clement. sæpè de verbor significat l. de vnoquoque. ff de re iudic. l nam ita diuus ff de adoptionib.* Mantic. *decis.* 15. *num.* 2 Verall. *decis.* 375. *n.* 2. *p.* 2.

Quintus est effectus, ad hoc, vt Iudex possit per citationem deuenire ad causæ cognitionem; quam aliàs habere non posset, & consequenter causam definire non valeret. Vnde in his, in quibus causæ cognitio requiritur, semper necesse est, vt præcedat citatio. *l. in causæ la* 1 *§. causa autem cognita ff. de minoribus*. in illis verbis: *causa autem cognita, & præsentibus aduersariis, vel si per contumaciam desinunt, in integrum restitutiones perpendendæ sunt. l. à præcedente. C. de dilation.* ibi: *nisi causa cognita indulgeri queat; & l. fin. C. si per vim, vel alio modo.* ibi: *quia negotiorum merita partium assertione panduntur.*

45 Ex dictis corollarium, deducitur, vt citatio tolli non possit per legem, neque per Principem, neque per statutum, consuetudinē, aut stylum; neque per partium conuentionem; quatenus naturalem defensionem concernit. *Clement. pastoralis. in fin. de re iudic.* Glos. *in extrauag. rom non nonam. de dol. & contumac.* Abb. *in cap.* 1. *de caus. poss. & propr.* Felin. & Dec. *in cap. ex parte. il* 2. *de offic. deleg. & in cap. cum olim. de re iudic.* Lex enim, quæ præceptis Naturę repugnaret, legis nomen non meretur. Diu. Thom. *in* 1. 2. *q.* 93. *art.* 3. Cicer. *de legib. lib.* 2. Quatenus verò citatio defensionem ciuilem concerneret, vtique posset per legem tolli, quia legis conditor, hoc est Princeps, est supra legem ciuilem. *l. Princeps ff. de legib. l. digna vox. C. eod. tit. l ex imperfecto. C. de testam.* Sed rationabiliter cum causa, quia error aliàs esset destruere quod bene definitum est. Glos. *in cap sententiam.* 35. *q.* 9. nisi vtilitas, vel necessitas aliud suadeat. *cap. in causis. de sent. & re iudic.*

46 Hin est, quod posset Princeps tollere citationem ad sententiam, quando cōclusum esset in causa, cum tunc defensio sit Iuris positiui Couarruu. *practic. qq. c.* 23. *sub num.* 6. *vers. primùm hic apparet.* Vant. *de nullit. in rubr. quib. mod. nullit. sent. repar. poss. num.* 107. Afflict *decis.* 293. *num.* 6. Et ratio est, quia tunc causa est instructa, cognita, & discussa, & sic non deficeret defensio naturalis; ideo omitti posset in illo statu defensio Iuris positiui. Bald. *in l. si accusatoribus col. pen. vers. in eadem,* & ibi Glos. *C. de accusation.* Vant. *de nullit. ex defect. citat. num.* 107. *& seqq.* Et hac ratione, tam in ciuilibus, quam in Criminalibus tolli potest per Principem & legem ordo, & multiplicatio citationum, ac modus citandi, quia sunt de Iure positiuo; dumodo non auferantur substantialia defensionis naturalis. Felin. *in cap. dilecti. col.* 5. *vers. sed nota de except.* Abb. & cæteri DD. *in cap. cum inter. eod. tit.* Gabr *de cita: concl.* 1. *n.* 524.

47 Tandem prætereundum non est hic vnum notabile, quod quotidiè ferè occurrere solet in huiusmodi materia citationis Rei; & est, an verba apposita in citatione, vel alibi, per modum comminationis, nimirum *comparere teneatur sub pœna excommunicationis*; intelligantur esse latæ sententiæ, ita vt alia sententia non requiratur; vel ferendæ, itaut necessaria sit sentētia declaratoria excommunicationis?

Et respondetur, quod intelligi debent, vt sint ferendæ, non latæ sententiæ; per ea, quæ traduntur à Glos. *in cap. si quis ex clericis. de vit. & honest. cleric. & in cap.* 2. *§. inhibemus. verb. innodetur. de hæretic. in* 6. *& in c.* 3. *& cap. in pœnis. de reg. iur. in* 6. Bald. *in cap.* 1. *col.* 2. *vers. & aduerte,* & ibi Abb. *de locat.* idem Abb. *in cap. quia propter num.* 3. *& in cap. cum in cunctis §. fin. num.* 6. *de elect.* latè Tiraquell. *in l si vmquam §. reuertatur, vers. postremò scias numer.* 210. C. *de reuoc. donat.* Et Alii quos Ego ipse allegabo infrà *tom.* 2. *par.* 5. *prax.* 7. *num.* 23. *& seq.* Reliqua ad materiam citationis facientia prosequemur in sequenti Sectione.

PRAX. PROCESSVS

48 Descendendo nunc de more ad modum practicum formandi processum criminalem, obseruandum erit, quod licet Follerius in *pract. crimin. canon. p.* 2. *cap* 9. *num.* 31. asserat, citationem vno modo fieri debere, quando agitur ad quærelam partis, & alio modo si procedatur per viā inquisitionis, nam in primo casu reus accusatus citandus erit ad se expurgandum à quærela exposita per N. de N. eique respondendum, &c. In secundo verò casu citandus erit ad informandum super inquisitione contra eum formatę: semper tamen, & indistinctè seruari vidi in quibusdam Curiis, præsertim Regni, vt Rei delinquentes citentur ad informandum, infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma

Forma citationis ad informandum.

Abbas N. de N. V. I. D. Prothonotarius Apost. ac Illustriss. & Reuerendiss. Domini N. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & official. Generalis, &c.

Per vnum ex seruientibus nostris; vel quarumuis Curiarum receptis præsentibus ad omnem instantiam, & requisitionem Reu. Promotoris Fiscalis, siue, &c. Citetur, moneatur, & requiratur Clericus N. de N. nostræ Diœcesis; eique mandetur, & iniungatur, prout Nos, &c. vt sub pena ducatorum quingentum auri de Camera piis vsibus applicandorum, &c. & in subsidium excommunicationis, infra terminum dierum trium, quorum primus pro primo, secundus pro secundo, & tertius pro tertio, & vltimo peremptorio termino, hac vnica pro trina canonica monitione præmissa assignatur, personaliter compareat coram Nobis, & nostra Curia ad informandum Nos, & ipsam Curiam super nonnullis mentem nostrã mouentibus, & signanter super homicidio commisso in personam quondam N. de N. & aliàs, vt in Actis, &c. alias, &c. quoniam, &c. citetur, & referatur, &c. Datum, &c die mens. ann. N. Vicarius Gen &c. N. Actuar. &c.

In quibusdam verò aliis Curiis solet fieri sub sequenti forma verborum, videl.

Alia forma citationis ad informandum.

Ponatur titulus *Abbas, &c. vt sup.*

Noueritis, quod nuper coram Nobis producta quadam querela, seù accusatione per N. de N. et super ea productis nonnullis positionibus, & articulis; ac desuper nonnullis testibus fide dignis ad informandum animum nostrum, de, & super omnibus, & singulis in dicta accusatione contentis, ipsisque positionibus, & articulis per Nos in nostra Curia admissis ad probandum, ac dictis testiũ desuper ritè receptis, & in forma Iuris iuratis, & fideliter examinatis; eorumque dictis, & depositionibus inscriptis fideliter receptis. Fuimus subsequenter pro parte eiusdem N. principalis debita cum instantia requisiti, quatenus sibi citationem personalem extra Curiam, & ad partes, contra, & aduersus N. de N. exaduerso principalem in eadem accusatione, & informatione nominatum concedere dignaremur. Nos igitur N. de N. Vicarius, qui supra attendentes requisitionem huiusmodi esse iustam, & rationi consonam. Volentesque in causis & causa huiusmodi legitima, ac ritè, & rectè procedere; ac partibus ipsis iustitiam ministrare (Deo dante) vt tenemur. Et quia ex summaria informatione prædicta, ac testium dictis, & depositionibus, iuribusque & monumẽtis coram nobis, vt præfertur exhibitis, reperimus præfatum N. de N. exaduerso principalem de, & super omnibus, & singulis in dicta præinserta accusatione narratis publicè, & notoriè esse diffamatum. Vel si ex informatione constet de delicto, dicatur: *repermus contenta in eadem, veritate fulciri. Quodque etiam dictus N. de N. querelator ad mandatum nostrum, & in manibus nostris, tactis per eum, ob hoc corporaliter scripturis sacrosanctis ad sancta Dei Euangelia corporali præstito iuramento affirmauit, quod dictam citationem personalem, contra N. exaduerso principalem, non malitiosè, sed pro iustitia cõsequenda petere. Idemque N. querulator, in vta synodalem constitutionem se obligauit* (si talis sit constitutio) *prosequi supradictam causam, vsq; ad finem, & probare, sub pœna in ea statutâ. Idcirco authoritate, qua fungimur in hac parte vos omnes, & singulos supradictos, & vestrum quemlibet insolitum tenore præsentium requirimus, & monemus primo, secundo, & tertio perẽptorio. Vobisque nihilominus, & vestrum cuilibet in virtute sanctæ obedientiæ, & sub excommunicationis pœna, quam in vestrum quemlibet canonica monitione præmissa, (si ea, quæ vobis in hac parte committimus, & mandamus neglexeritis, seù distuleritis contumaciter adimplere) ferimus in his scriptis, districtè præcipiendo mandãtes, quod prænominatum N. de N. exaduerso principalem, in eius propria persona, si ipsius præsentiam commodè habere poteritis: alioquin in hospitio habitationis suæ, si ad id tutus vobis pateat accessus, vel in parochiali, seù parochialibus, sub qua, vel quibus degit, & moratur. Sin autem in Cathedrali N. & dictis Parochiali, vel Parochialibus, sub qua, vel quibus degit, & moratur; aliisuè Ecclesiis, & locis publicis quibuscumque, de quibus, ac vbi, quando ibidem Populi multitudo ad diuina audiendum conuenerit, aut aliàs legitimè congregata fuerit, ex parte nostra, alta, & intelligibili voce peremptoriè citare curetis. Ita tamen, quod verisimile sit citationem nostram huiusmodi, ad ipsius citandi notitiam indubitatam deuenire, ne de præmissis, vel infrascriptis ignorantiam aliquam ostendere valeat, seù etiam quomodolibet allegare. Quem Nos etiam tenore præsentium sic citamus, quatenus infra quatuor dies, si dies vltima iuridica fuerit, aliàs die sequenti, personaliter comparere debeat in nostra Curia coram Nobis in Palatio, quo Curia regitur, hora causarum consueta, ad respondendum, & se expurgandum à dicta querela, & contentis in dicta informatione, sub pœna excommunicationis. Certificantes insuper eumdem citatum, quod siuè in dicto termino (vt præmissum est) comparere curauerit, siuè non: Nos nihilominus, ad partis comparentis instantiam, ad omnia, & singula, prout iustum fuerit, procedemus. In quorum omnium, &c. datum, &c. vt supra.*

Verum, quia in multis aliis Curiis alio modo practicatur; propterea non erit inutile hanc aliam sequentem formam subiun-

iungere, adhoc vt prudens Vicarius ex diuersis formis illam seligere valeat, quæ iuxta loci, in quo ius dicit, consuetudinem, seruari solet, vel saltem ex eis vnam componat eidem loco accomodatam; erit autem talis, videlic.

Alia forma citationis ad informandum.

Ponitur titulus, &c.

De mandato Perillustris, & Reuerendiss. Dom. N. Vicarij Generalis N. citetur, moneatur, & requiratur peremptoriè N. de N. qualiter prima die, qua Curia regitur, hora causarum solita compareat, & comparere habeat, & debeat in iudicio coram dicto Reuerendiss. Domino, ad ipsum, & eius Curiam informandum de nonnullis tangentibus seruitium Curiæ Coadiutoris, seù Promotoris; & signanter super querela contra eum exposita per N. de N. de homicidio commisso in personam N. sub pœna scutorum quingentum pijs vsibus, &c. & in Iuris subsidium excommunicationis, &c. Aliàs ipso citato, relato, & non comparente, procedetur, vt Iuris est, contra eum, eiusque bona, &c. citetur, & referatur, &c. datum, &c. vt suprà.

49 Est autem notandum hic, quod in multis alijs Curiis seruari solet, vt post exequutionem prædictæ primæ citationis, fiat altera citatio contra eumdem ad recipiẽdum copiam capitulorum, sub infrascripta, vel simili forma, videl.

Forma citationis ad recipiendum copiam Capitulorum.

Citetur, moneatur, & requiratur N. de N. qualiter prima die iuridica compareat coram Nobis in nostra Curia, hora solita causarum recepturus copiam Capitulorum specialis inquisitionis cõtra eũ formatæ ad querelam N. de N. de homicidio commisso in personam N. de mense, &c. ann. &c. Regnantibus, &c. Dominante, &c. sub præsulatu, &c. in loco, &c. alias ipso citato, relato, & non comparente, procedetur prout Iuris, &c. datum, &c.

50 Quando verò citatur quis per edictum in casibus à Iure permissis, de quibus supra diximus, formatur citatio, prout infra, vel huic similis, videl.

Forma citationis per Edictum.

Ponitur titulus, &c.

Pateat cunctis, & singulis qualiter fuit nuper coram Nobis, & nostra Curia N. producta per N. de N. quædam accusatio contra, & aduersus N. de N. super homicidio cõmisso in personam quondam N. de N. & capta per Nos, & Curiam nostram debita informatione, ac examinatis quibusdam testibus ad Curiæ informationem, ex quibus legitima contra dictum N. orta sunt indicia; intendimus contra prædictum N. iuridicè procedere, ne de sua iniquitate gloriari valeat; & sic eumdem personaliter citare, sed ex quo ad eum, eiusque domum, in qua continuè habitat, non datur nuncijs, seù cursoribus tutus accessus, propter eiusdẽ potentiam, prout nobis, & Curiæ nostræ legitimè constat. Cum verò facta sit instantia pro parte dicti N. querelantis, seu Curiæ Promotoris fiscalis, vt concedere dignaremur citationem personalem, & per edictum publicum in Curia publicatum, & extra in locis circumuicinis contra, & aduersus dictum N. de N. Nos igitur, qui suprà attendentes requisitionem huiusmodi esse iustam, & rationi consonam. Volentesque in causa, & causis ritè, et legitimè procedere, ac partibus ipsis (dante Deo) iustitiam ministrare (vt tenemur.) Verùm quia per diligentem informationem, quam fecimus, & præsertim ex dictis, & depositionibus testium coram Nobis productorum, receptorum, & iuratorum cognouimus præfatum N. ex aduerso principalem in præmissa informatione contentum, publicè diffamatum; ac ipsum, & eius domicilium pro huiusmodi nostra citatione exequenda, tutè adiri non posse; quodque dictus querelator ad mandatum nostrum, & in manibus nostris, tactis per eum sacris Scripturis, iurauit, contenta in prædicta informatione fore, & esse vera, & se huiusmodi citationem personalem contra præfatum N. non ex aliqua fraude, aut malitia impetrasse, nec prosequi velle; sed solum pro iustitia consequenda, seu obtinenda, & quod huiusmodi causam specialiter contra dictum N. vsque ad finem litis prosequetur & prosequi faciet & procurabit, iuxta suum posse, & sub pœna in Synodalibus constitutionibus contenta, (si talis constitutio ibi fuerit, vt in multis locis satis rectè, & rationabiliter adest, ad euitandas collusiones, & fraudes, quæ inter partes in hoc genere committi solent, vt alibi diximus) *efficaciter se obligauit (prout in instrumento publico per nostrum Actuarium in notam recepto plenius continetur)* Vel si se obligauerit alio modo penes acta Curiæ, dicatur: *(prout ex obligatione penes acta Curiæ nostræ Episcopalis per ipsum facta latiùs apparet, &c. Idcirco auctoritate, qua fungimur in hac parte, per hoc præsens publicum edictum in audientia publica Curiæ nostræ, ac portis, seù valuis eiusdem; & Ecclesiæ nostræ Cathedralis N. & Sancti N. Ecclesiæ Parochialis affigendum, prænominatum N. de N. tenore præsentium peremptoriè citamus, quatenus infra nouem dies, quorum tres pro primo, tres pro secundo, & tres pro tertio, & vltimo peremptorio termino assignamus, post publicationem, seu lectionem, & affixionem præsentium in valuis, seù locis prædictis, modo præmisso factas, immediatè sequentes, si dies ipsa nona iuridica fuerit, aliàs in diem sequentem, præfatus N. personaliter*

sonaliter comparere debeat, & teneatur eius propria persona, coram Nobis in Palatio, quo Curia regitur, & regi solet hora causarum solita, & consueta, ad se exonerandum à dicta querela, & ad informandam Curiam, super contentis in præfata informatione contra ipsum capta, sub pœna scutorum quingentum locis pijs, &c. & in subsidium excommunicationis, &c. Certificantes, &c. aliàs, &c. quoniam, &c. In quorum omnium, &c. huiusmodi citationem nostram personalem, publicam, legitimam, & per edictum, fieri iussimus; sigilloque nostro, & propria manus subscriptione munitam relaxari mandauimus. Datum N. die ..... mens.... ann.....

N. de N. Vicarius Generalis, &c.

locus † sigilli. N. Actuar. &c.

Vel alio modo, prout sequitur, videl.

Alia Citatio per Edictum.

Ponatur Titulus, &c.

Tenore præsentium citentur, moneantur, & requirantur omnes de loco N. vel de quocumque alio, quorum nomina, licet adhuc ignorentur, pro expressis tamen haberi volumus, qui temerario ausu violētiam inferre præsumpserunt Reu. Dom. Rectori dicti loci, illum per vim cogendo ad se expoliandum sacris vestibus Sacerdotalibus cum maximo scandalo, aliisque iniurijs eum afficiendo, (vel aliud factum narretur secundum côtingentiā) & aliàs vt in actis, &c. quatenus infra terminum dierum trium præcisè, & peremptoriè post, &c. quorum primum pro primo, secundum pro secundo, & tertium pro tertio, & vltimo peremptorio termino, & Canonica monitione eis assignamus, compareant coram Nobis personaliter, non per excusatorem, seu interpositam personam hora, & loco solitis causarum, ad dicendum causam, quare non debeant excommunicari, & pro excommunicatis declarari, & publicari, etiā per cedulonum affixionem &c. aliàs dicto termino elapso procedetur ad sententiam excommunicationis nulla alia expectata citatione; reseruato tamen Iure procedendi nominatim côtra dictos temerarios, quando de eorum nominibus, & personis notitia habebitur, quoniam, &c. & affigatur, &c.

N. Vicarius Generalis, &c. N. Actuar. &c.

51 Exequuta per cursorem, seu nuncium citatione contra delinquentem per Iudicē relaxata, fieri debet per ipsummet cursorem relatio, quod citauerit, vel personaliter, vel domi, vel per edictum modo, & forma, vt sibi iniunctum fuerat, cuius forma erit infrascripta, vel huic similis, videlicet.

Forma relationis in causis criminalibus.

Die tali .... mensis talis .... anni talis... in loco N. N. de N. ordinarius cursor, seu seruiens huius nostræ Episcopalis Curiæ N. cum iuramento retulit mihi infrascripto Notario, seu Actuario dictæ Curiæ, se hodie prædicto die citasse D. N. de N. (personaliter repertum) si verò citauit domi, dicatur: *in domo suæ solitæ habitationis, modo, & forma, prout habuit in commissis, & in fidem, &c.* Vbi verò seruatur, vt relinqui debeat copia citationis, addi poterit: *Dimissa copia, &c.* Et in illis locis, in quibus quando quis citatur domi, requiritur, vt aliqua particularis persona in domo degens moneatur, addi poterunt post verba: *suæ solitæ habitationis,* hæc sequentia, *vbi eius familia commoratur, & commorari solet, eamque notificasse N. eius fratri, siue famulo. &c.* Et vbi iuramentum præstari solet de notificanda citatione principali inquisito, addatur: *& ab eo recepisse Sacramentum ad eam notificandam dicto N. de N. inquisito quamprimum potuerit.* Et vbi requiritur præsentia testium, addatur: *præsentibus pro testibus N. de N. & N. de N. &c.*

Si verò citauerit per edictum; dicatur: *se hodie prædicto die hora tali .... contulisse ad locum N. ante portam maiorem Cathedralis Ecclesiæ N. ibique Populum ad sonum campanelli cônuocasse, & eo conuocato citationem prædictam contra N. de N. publicasse, legisse, & ad valuas dictæ Ecclesiæ affixisse, & relaxasse, præsentibus pro testibus specialiter ad id vocatis N. de N. N. de N. & Alijs. Idemque fecisse in Ecclesia Parochiali Sancti N. & alias, &c. modo, & forma sibi commissis, &c. & in fidem, &c. Datum vt supra, &c. N. Not. seu Actuar. etc.*

SECTIO VII.

De Contumacia Delinquentis.

SVMMARIVM.

1 *Delinquere quid sit.*
2 *Obedientia Superioribus ab omnibus præstanda.*
3 *Contumax efficitur superiori non obediens.*
Delictum committere dicitur contumax.
4 *Contumax puniri potest pœnis temporalibus, & spiritualibus, puta censuris.*
5 *Contumax non excômunicandus, nisi in subsidium, si alio modo mulctari non potest.*
6 *Contumax per inobedientiā peccat mortaliter.*
7 *Contumax dupliciter quis efficitur.*
8 *Contumax quis multis modis non fit.*
Casus, in quibus côtumacia non incurritur.
9 *Infirmitas citati excusat à contumacia.*
Infirmitas consanguineorum excusat aliquando.

IN praesenti sectione pauca nobis examinanda veniunt de contumacia Rei delinquẽtis, qui post citationem sibi factam ad comparendum, non comparuerit, cum multa dicta fuerint supra *in Pract. ciuil. p. 2. sect. 1. subsect. 3.* vbi de contumacia Rei ciuiliter conuenti sermo fuit; ibi enim examinamimus, quid sit contumacia: Vnde dicta: Quotuplex: Quae eius requisita: Quibus modis non incurratur: Quibus poenis puniatur: Et quot modis purgetur. Hic autem videndum remanet. Primò, an contumax non comparens, post citationem sibi legitimè per Cursorem factam dicatur nouum delictum cõmittere, adeoque poniri possit. Secundò, quando quis dicatur contumax. Tertiò, in quibus casibus non incurratur contumacia, etiam in criminalibus. Quartò, qualiter puniatur contumax in criminalibus.

1 Quo-

1 *Quoad primum* præmittendum est, quod delictum committere, nihil aliud est regulariter, quam facere illud, quod quisque non debet, vel non facere illud, ad quod tenetur. *arg. l. Metrodorum. ff. de pœn. l. si quis. ff. de iurisd. omn. iudic.* Gloss. & Bald. *in l. 1. C. de his quib. vt indign.* & Glos. & DD. *in cap. certum est de regul. iur. in 6.* Bald. *in l. fin. C. de crim. stellionat.* Et Festus Iureconſ. ait: *delinquere, est prætermittere illud, quod non oportet præterire;* Idem tenet Cicer. *lib. 3. de natur. Deor cap. 13. fol mihi 131. verſ. Ferret. ne ciuitas vlla, &c. & lib. 3. de legib. cap. 7.* ibi: *nec verò solum, vt obtemperent, &c.* Hinc fit, quod Reus legitimè citatus non comparens coram superiore, videtur illum spernere per inobedientiam, & sic facit quod non deberet facere.

2 Quia quilibet tenetur suo superiori obedientiam præstare, nam qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, vt inquit Diu. Paulus *in Epist. ad Roman. cap. 13. num. 3.* non enim est potestas, nisi à Deo, quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. *Idem ibid.* & in Epist. *ad Tit. cap. 3. num. 1.* ait: *admone illos Principibus, & potestatibus subditos esse,* & Diuus Petr. *epist. 1. cap. 2. num. 13.* ait: *subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ, propter Deum, siuè Regi, quasi præcellenti: siuè Ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum.* Et Sapient. *cap. 6. num. 4.* habetur. *quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtutus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra.* ideo monet Apostolus Paulus *vbi sup. ad Rom. 13.* vt omnis anima potestatibus superioribus subdita sit.

3 Vnde cum quis obedientiam non præstat superiori præcipienti, vt compareat, redditur contumax, cum dicatur esse in dolo. *l non potest. ff. de reg. iur. l ex consensu. ff. de appellat.* Sed contumax, & inobediens dicitur committere delictum. *l omne delictũ §. contumacia. ff. de re milit.* Gloss. *in cap. ex litteris de constit.* impropriè tamen, non propriè. *l. quis vas §. 1 ff. de furt.* Bald. *in l. si mora col. 2. in princ. verſ alibi contumacia. ff. sol. matr.* vide Felin. *in cap. super 1. in fin. de testib. & in cap. ex litteris col. 10. circ med. & col. vlt. vbi latè in verb. in eadem glosa de constit.*

4 Ergo contumax puniri potest. non solum pœnis temporalibus, secundum loci consuetudinem: verum etiam spiritualibus, & sic excommunicatione. *cap. 1. de iudic* vbi Abb. *num. 10. cap. certum 11. q. 3. cap. constitutis de probat. cap. commissa de elect. in 6* Gloss. *in cap. Duo ver. videbatur 96. dist.* Feder. de Senis *consil. 109.* quia mortaliter peccat, vt dicemus *infr. n. 6. et 23.* Quod ampliatur, vt locum habeat, etiam in contumacia Actoris, seù Accusatoris Innocent. *in cap. calumniam de pœn.* Dec. & Alij. *in dict. cap. 1. de iudic.* Alex. *conſ. 137. num. 10. vol. 2. & conſ. 72. nu. 8. vol. 3.* Ampliatur secundò, etiam in minima contumacia. Gloss. *in d. cap. duo sunt,* quam sequitur Abb. *in d. cap. de iudic. & in cap. ex parte il. 1. num. 3. de verb. sign.* Barbat. *in tract. de testib. p. 3. nu. 9.* Ampliatur tertiò, etiam si citatus comparuerit, sed postea discessit dimisso procuratore, sed cum mandato insufficienti, nam tunc habetur pro contumace, *cap. constitutus de procurat.*

5 Limitatur tamen conclusio prædicta, vt cõtumax excommunicari nequeat, tam in criminalibus, quam in ciuilibus, nec alio censuræ Ecclesiasticæ vinculo innodari, quando còntra eum fieri potest exequutio realis, vel personalis, & sic alio modo mulctandus erit, quam per excommunicationem Concil. Trident. *seſſ. 25. de reform. cap. 3. §. in causis quoque;* ad tradit. *in cap tua,* vbi Gloss. *vt lit. non contest. & cap. contingit,* & ibi Gloss. *in ver. non potest de dol. & contum.* quia excommunicatio est remediũ subsidiarum, quando scilicet alio modo quis puniri nequit.

6 Ex dictis infertur, quod contumax per inobediẽtiam incurrit peccatum mortale; *cap si quis cap. omnes, cap. illud de maiorit. & obed. cap. si qui sunt presbyteri 81. dist. cap. sciendum 8. q. 1. & ferè per tot.* notat etiam Abb. *in cap. 1. col. 5. de iudic.* & ratio est, quia facit contra ius Diuinum, naturale, & positiuum. vt dictum est, alias sine peccato mortali ferri non posset excommunicatio. *cap. nullus, & cap. nemo 11. q. 3.* In obedientia autem magnum peccatum est. *cap. sciendum 8 q. 1.* vnde inobediens dicitur infidelis. *cap. qui sunt presbyteri 81. dist.*

7 *Quoad secundum,* quando scilicet quis dicatur contumax, notandum erit, quod dupliciter quis contumax efficitur. Primò si citatus non compareat, vel non respondeat. Secundò si compareat, sed recedit, sine Iudicis licentia. In priori casu contumacia incurritur, tam si fuerit citatus personaliter, quam si domi, dummodo citatio ad eius notitiam peruenerit, & comparere, ac obedire renuerit, & tunc dicitur verus contumax, fictus verò dicitur, quando quis citatus fuit domi, sed dubitatur, an citatio ad eius notitiã peruenerit, Bart. *in l. fin. ff. de in integr. restit. col. pen.* vbi latè, Angel. *in conſ. 186.* & Cardin. *in clem. 1. q. 9. de dol. & contum.* vbi plenè, & Imol. *in l. ex consensu §. eum qui. ff. de appell.* In secundò verò casu incurritur contumacia, etiam si reliquerit procuratorem, sed cum mandato insufficienti. *cap. constitutus de proc.* & paulò ante dictum est.

communi obseruantia testatur Clar. *dict. q.34.vers. de carcerato autem* Costa.*d.q.79.n.4.* Neque carcerato currit dilatio. Baiard. *ad q. Clar. 94. num.9.* & in causa appellationis detinetur in carceribus Iudicis à quo, donec causa terminetur, nisi esset denuo examinandus. Caualc. *de brach.Reg.p.2.n.320.* Idem esset, si præuentus fuisset in citatione à Iudice superiore. *cap. cum parati de appell.* Et hoc est adeo verum, vt neque teneatur citatus opponere exceptionem carcerationis, neque mittere procuratorem, secundũ Clar. *vbi sup. vers. quinimò*. Et sententia lata contra carceratum est nulla, Farinac. *cons.89.n.2.in fin. & d.cons.17.n.13.* vbi dicit hoc procedere, siuè iusta, siuè iniusta fuerit carceratio.

Fallit tamen, quando carceratio in alio loco affectata esset ad eludẽdum Iudicem citantem, quia tunc non excusaretur. Clarus. *in præalleg.vers.de carcerato autem,* Farin. *d. cons.17. num.28. in fin.* Affectata autem diceretur, si sequuta esset post citationem. Carauit. *in d.rit.269.num.16.* vbi etiam ait, idem esse, si detineretur sub fideiussione per Iudicem inferiorem, & Baiard. *d.q.34. num. 35.* Scias tamen, quod secundum DD. adductos per Farinac. *in q.11.num.50. & seq. & d.cons.17.num 13.28. & seq.* vbi de communi, tenetur carceratus citatus ab alio Iudice, allegare impedimentum carcerationis per aliquem excusatorem, & illud probare, vel petere terminum ad probandum; quidquid dicat Clar. *vbi sup.*

11 Octauus est casus, si pro citato domi deducatur, quod sit absens à loco Iudicii; absentia enim iusta erit causa non comparendi, & euadendi contumaciam. *l.1.ff.de diu.& temp. præscript.* Foller. *in pract. crim.can. cap.10.num.51.* Cartar. *in tract. de execut.sent.cap. fin. num.213. & 266.* Farinac. *d.q.11. num.52.* & latius *q.99. num. 276.* vbi Alios cumulat, & firmat, hoc verum esse etiam in causa capitali, prout refert Guazzin. *defens.12. cap.1. num.3.* & latissimè Canar. *in tract. de excusat.p.1. num.1.2.& 8.* vbi ponit causas excusandi, & praxim. Gabr. *lib.7. conclus.9. num.5.* Menoch. *de arbitrar. lib.1.q.80. num.48. & 98.* Villalob *in comm. opin. verb.absens.num.10.vers.benè nota,* Costa. *de subsid.rem.d.q.76. n.6.* Vulpell. *respons.57. n.2.* Mar.Ant. *variar. resol. lib.3.res.3.n.1.* & Alii, apud Illos.

Quo casu si compareat aliquis ad illum excusandum, cõcedenda erit per Iudicem noua dilatio, etiam sine expressione causæ, aut illius probatione, & competens terminus ad denunciandum, & certiorandum citatum; quo elapso, & non comparente fit contumax. Et ita seruari vidi in practica; de qua testatur Clar. *d.quæst.34.in princ.* & Farinac. *d.q.99. sub nu.293. & 299. vers. ita secundum.* In aliquibus Curiis deferri solet iuramentum alleganti absentiã, & tunc eò fortius concedendus erit nouus terminus ad denunciandum. Cartar. *vbi sup.p.2.q.24.nu.16.* Mar. Antonin. *d.resol.3. num.5.* Quod si exprimeretur causa absentiæ, à fortiori procedi non posset ulteriora. Canar. *d.p.1.num.1. & 8.* Blanch. *in pract.crim. §.verum quia. num.45.* Nouell. *in tract. ad defens in princ.nu.9.& 10.* Iodoch. *in pract crim.c.24.rubr.de procur. num.3.* Franc. March. *decis.226.num.1.*

Et nota, quod quilibet admittitur ad allegandum causas absentiæ citati, sine mãdato. Clar. *loc.cit.* Menoch. *d.q.80. num.52.* vbi de receptissima opinione testatur. Farinac. *d.q.11.num.52.in fin.& d.q.99.num.234. & 274.* vbi de communi. Costa *d.q.79.n.2.* Mat.Anton. *d. res.3. num.1.* Quidquid dicant quidam DD. qui tenent, hoc procedere in allegante causas absentiæ necessarias; & quæ sunt facti, & in longa absentia; secus in causis absentiæ probabilibus, vt loci non tuti, pestiferi, insidiarum inimicorum, potentiæ aduersarii, suspecti itineris, & huiusmodi; in quibus dicunt ipsi, quod requiratur mandatum; inter quos adest Menoch. *d.q.80.num.49.* Clar. *in q.32. vers. prędicta autem* sed expressiùs *in q. 33.vers.sed numquid.* & Alii apud Farinac. *in d.q.99. num. 280.* Et contra Istorum sententiam tenet Bald. *in l.pen.§.ad crimen n.25. ff. de public. iudic.* vbi tradit, quod etiam in allegandis causis absentiæ probabilibus, quilibet admitti debet, sine mandato. Et hæc opinio vocatur æquior, ac verior à Mar.Soccin. *in cap. veniens. numer. 162. cum plurib. seqq. de accusat.* Card. Alexadrin. *in cap.si.quando.n.21.2.q.6.*& Cost *d.q.79.nu.4. & seq.* Quinimò ad allegandam absentiã citati, vel aliud impedimentum, quilibet admittitur, quamuis aliàs esse non possit procurator. Alex. *in d.§.ad crimen. nu.152. & 179.* Angel. *num.3.*& Imol. *nu.24.*Canar. *in d.tract.de excusat p.1. num. 2. & seqq.* Ant. Gabr. *conclus.9.num.39.lib.7.* & Farinac. *d. qu.99. num.286.* vbi ait, quod admittitur, etiam sine mandato.

12 Causę autem iustæ absentiæ, quæ sint, vel non; Iudicis arbitrio remittitur. Menoch. *de arbitrar.cas.153. numer.4. & cas. 154. num.2.* vbi multas ponit causas; & signanter absentiam causa Reipublicæ: Infirmitatem: carcerationem: locum non tutum: pestilentiam: hostium periculum: impetum fluminis; mortem patris: præceptum superioris, & huiusmodi impedimenta enumerata etiam ab Ant. Canar.

in

in d. tract. de excusator. p. 2. num. 7. & Farinac. *q. 10. num. 151. & 152. & in d. q. 99. num. 295. circ. fin.* vid. Mascard. *de probat. conclus. 8. n. 7.* & Alios; aduertat tamen excusator, ne alleget causas absentiæ, vel alterius impedimenti affectatè & simulatè per fraudem, quia talis excusatio non suffragaretur citato. Alber. *in d. l. seruum quoque. §. publicè. num 9 ff. de procur.* Clar. *in d q. 34. vers. sed pone.* Canar. *vbi sup p. 2 nu. 8.* Farinac. *in q. 11. num, 52. vers sed si apparet de fraude*, & latiùs *d. q. 99. num. 296* vbi Alios cumulat. Et tūc diceretur causa affectata, si post citationē vnius Iudicis, procuraret, vt carceraretur ab alio; vel si se absentauit post citationem personalem; vel post alium actum iudiciarium, & huiusmodi. Carauit. *in rit. 266. num 7.* Baiard. *in d. q. 34.* Clar. *nu. 9. cum seqq.* & Farinac. *d. q. 99. num. 296.* Franch. *decis. 326. per tot & dec. 327. u. 5. p. 3.*

Et nota, quod excusator allegans causas absentiæ citati non admittitur sine iuramento calumniæ. Alex. *in d. l. pen. §. ad crimen. nu. 117. ff. de publ. iudic.* Cirill. *in sum. crim. rubr. 10. de procur. nu. 2. vers obsentiæ prætextu.* Farinac. *d q. 99. n. 298.* Mar. Antonin. *d. resol. 3. num. 5. lib 3.* Postquam verò fuerit legitimè allegata causa absentiæ, vel alterius impedimenti, si per Iudicem ad vlteriora procedatur, processus erit nullus. Soccin. Iun. *consil. 104. num. 26. lib. 3.* Aufrer. *ad Capell. Tholos. q. 165. num. 3.* vbi firmat regulam, quod quilibet priuilegiatus citatus allegare debet suum priuilegium, prout etiam Ego alibi dixi. Menoch. *consil. 100. num. 118. lib. 1.* Suar. *comm. opin ver. impeditus num. 14.* Cartar. *de exec sent. cap. fin. num. 266.* Sed Farin. *in q. 11. nu 59. vers. quibus tamen*, ait quod etiam non allegato imdedimento, si citatus deuenerit ad manus Iudicis, supersederi debet probato impedimento.

13 Septimus casus, in quo citatus excusatur à contumacia, est, quando citatur, vt compareat in loco non tuto, ob timorem insidiarum, propter inimicitias, quas ibi habet. *cap. accedens 2. vlt. lit. non contest.* & ibi DD. *& cap. ex parte de appellat.* vbi Franc. & Alii. Felin. *in cap cum R. Canonicus. de offic. deleg.* vbi latè. Menoch. *conf. 100. lib. 1. n. 183.* Mascard. *de probat. conclus. 1104. num. 11.* Clar. *q. 34 vers. allegatur etiam.* Farinac. *q. 11 nu. 55.* vbi Alios cumulat. Pacian. *in tract. de probat. lib. 2. cap. 46. num. 1. & num. 66.* Vant. *de nullit. ex defect. iurisd. num. 165.* vbi alias causas loci non tuti refert. Costa *d. tract. de subsid. remed. q. 79 num. 4.* Imò tali casu non tenetur citatus mittere excusatorem, secundum Pacian. *vbi sup. num. 28.* neque Procuratorem, Baiard. *ad Clar. d. q. 34. nu. 25. in princ.* Ferrett. *cons. 31. num. 22.* vbi de communi testatur. Farinac. *d. num. 55. circ. princ.* Quod intelligendum est, quando locus est notoriè non tutus. Baiard. *ibid. num. 27.* & latè Pacian. *præcit. loc. numer. 84. & seq.* Quando autem locus dicatur notoriè non tutus, declarat Decian. *in resp. 18. num. 140. vol. 1.* Quomodo probetur locus non tutus, vid. Mascard. *de probat. conclus. 17. cum trib. seqq. vol. 1.* Menoch. *de arbitr. cas. 153. num. 6. lib. 2.* Vant. *loc cit. num. 256.* Pacian. *ibid. num. 63.* Quibus verò modis locus dicatur non tutus, vid. Menoch. *loc cit. num. 6. & seqq.* Mascard. *ibid. corol. 16. cum trib. seqq.* Vant. *eod. loc. num. 156.* latè Pacian. *d. c. 46. per tot.*

14 Octauus est, si citetur quis ad comparendum in loco, vbi adest magna aëris intemperies, quia tunc ob malam aëris qualitatem excusaretur à contumacia. Battol. *in l. recusare. §. si quis in fin. ff. ad Trebell.* & ibid. Alex. *nu. 16.* Soccin. *in cap. veniens. num. 171. de accusat. & in tract. de citat. art. 18. q. 5. col. 3.* Baiard. *in dict. q. 34. num. 31.* Pacian. *in d. cap. 46. num. 74.* vbi dicit, ex ista causa se excusasse Papam Gregorium XII. ne accederet ad Concilium Pisanum. Idē firmat Iodoch. *in pract. crim. cap. 25. num. 17.* & Scagliol. *in Rit. Magn. Cur. Vic. 163. n. 27.*

15 Nonus casus, in quo citatus contumax declarari non potest, est, si citaretur à Iudice non competenti, quia tunc declinari potest forum talis Iudicis incompetentis, iuxta tradita per Clar. *in q. 35. in princ.* Grammat. *conf. 1. num. 39. & seqq.* Pacian. *d. cp. 46. à n. 30. cum pluria seqq* Franch. *decis. 232. p. 2. & decis. 329. per tot.* vbi latè Baiard. *q. 32. num 4. & q. 33. n. 7.* & Alii.

16 Decimus est, si citatus reperiatur adeo paupertate depressus, & denudatus vestibus laceris, vt comparere nequeat, absque magna verecundia, & dedecore, nam tali casu excusaretur à contumacia. Alex. *in l. 2. §. si quis in iudicio. col. 2. ff. si quis caut.* & præsertim si sit persona nobilis. *c. si quis testium de testib.* Glos. *in clement. cupientes. §. cæterum. ver. alia iusta de elect.*

Et ratio est, quia nimia verecundia legitimum præstat impedimentum, cum taliter inops æquiparetur carcerato, vt est notabilis text. *in l. eodem. §. fin. ff ex quib. caus. maior.* & ibi Glos. *& in d. cap. si quis testium, de testib.* Abb. *in cap. cum dilecti. col. 5. circ. fin. de dol. & contumac.* Quod tamen in ciuilibus libenter seruarem, sed in criminalibus cum aliqua difficultate.

17 Vndecimus est casus, si citatus licentiam à Iudice habuerit recedendi, quāuis illegitimam, vt resoluit Rot. Romana *decis. 120. de dol. & contumac. in antiq. argum. l. 1. §. fin. ff. si quis cantion. & l. non videtur. §. quo iussu ff. de re iudicat.* Quamuis multi graues

nes Doctores asserunt, quod in tali casu recedens cum tali iniusta licentia excommunicari possit. *argum. l. 2. §. non solum. ff. ad Tertull.* quia culpa Iudicis parti præsenti præiudicium afferre non debet, *vt in d. §. non solum, & l. 2. ff. de euiction.* Non est tamē recedendum à sententię Rotæ, quia licet Iudex sit in culpa in concedenda licentia, non est in culpa cum ipsa recedens, aliàs excommunicaretur, sine peccato, quod fieri non potest. *cap. nullus, & cap. nemo. 11. q. 3. cum concordantib.*

18 Duodecimus est, si ob maris tempestatē, vel fluminis inundationem comparere non potuit. *l. cæsar ff. de public.*

Decimustertius est, si pestis grassetur. *cap. ad supplicationem de renunciat. c. ex parte 1. de appell.* Quod tamen nō procedit, si in illo loco adhuc peste non obstāte ius redderetur, quia tunc citatus incurreret contumaciam. Alex. *in d. l. sciendum, ff. ad Trebell.*

Decimusquartus est, si Bellum geratur. DD. *in l ex hoc iure, ff. de iustit. & iur.*

19 Decimusquintus, si moriatur illi pater, mater, frater, vel alius consanguineus proximus. *l. 2.* & ibi Gloss. *fin. ff. de in ius vocan. l. interdum §. 1. ff. de iudic.* nam si excusatur à contumacia, ob infirmitatem consanguineorum, conueniens est etiam vt excusetur ob mortem eorumdem, sed hoc fit ad tempus, data ei competenti dilatione de Iuris æquitate. Quosdam Alios casus, ponit Rebuff. *in 3. tom. constit. Regni Franciæ tit de excusat. seu exonijs n. 44.*

20 Est tamen aduertendum, quod quotiescumque quis citatur, & habet aliquod impedimentū ex prædictis, vel aliud simile, tenetur excusatorem ad Iudicē mittere, vt eum certiorē faciat super tali impedimento, *l. quæsitum. ff. de re iudic. c. si agrotans 5. q. 3. c. placuit 18. dist. c. querelam de procurator.* & dictum est supra. Excusatores autem non omnes indistinctè admittendi sunt, sed tantum illi, qui à iudicio non repelluntur; vt sunt stulti, fatui, amentes infantes, surdi, muti, & similes, de quibus *in cap. pastoralis de iudic.* quia discretionem non habent, nec rerum qualitates discernere valent. *l operis, cum l. seq. ff. de non oper. nunc. cap. omnes vtriusque sexus de pœn. & remiss.* Ias. *in l. de pupillo §. nunciationem col. pen. ff. de nou. op. nunc.* Ideo personæ habiles mittendæ sunt ad excusandum.

21 Sed quid, si discretus quidem sit, *iuxt. text. in cap si quis testium de testib.* & ad excusandum accedat, sed alio modo inhabilis fuerit, vt mulier, infamis excommunicatus, minor, & similes, an admitti debeant?

Respondetur affirmatiuè, secundum Bart. *in l. pen. §. ad crimen col. 5. ff. de publ. iudic. l seruum §. publicè. ff. de proc.*

Qui quidem excusatores probare debent per aliquam scripturam, vel publicum monumētum, impedimentum, quod proponunt pro citato. Innocent. *in cap. veniens de accusat.* Bart. *in d. §. ad crimen*, Bald. *in Margarit. in verb. officium q. 31.* Imò cogi possunt ad Iurandum de veritate dicenda. Rebuff. *vbi sup.* Et si pars aduersa petierit iuramentum calumniæ, illud præstare tenerentur, quamuis adhoc indistinctè illos teneri asserunt Ioann. Andr. *in addition. ad Speculator. lib. 1. de iuram. calumn. §. 2. num. 14. in fin.* quem sequitur Soccin. *in cap. 1. col. fin. & cap. 2. col. 6. extens. 20. de iuram. calumn.* et Alii, de quibus suprà.

22 *Quoad quartum* scilicet qualiter puniatur contumax in criminalibus, notandum erit, quod licet diuersimodè puniatur in criminalibus, ac in ciuilibus; & similiter aliter de Iure ciuili, & aliter de Iure Canonico, tamen vt plurimum easdem ferè omnes pęnas simul patitur contumax in causis criminaliaus. Ideo cum multipliciter puniatur, de quibusdam saltem hic videamus.

Primò enim punitur contumax in causis criminalibus de Iure Canonico, vt possit excommunicari, vt dictum est *sup. nu. 4. & in pract. ciuil. p. 2. sect. 1. subsect. 3. num. 17.* vbi multa Iura, & Doctores allegaui, quibus addi possunt Felin. *in cap. 1. col. 5. verb. vtrum excommunicatio de iudic.* vbi etiam dicit, quod antequam excommunicetur, est citandus, de quo vid. *cap. cum contumacia de hæretic. in 6.* & quod possit excommunicari, tenuit Rot. Rom. *decis. 725. in antiq. & decis. 271. in nou.* & Feder. de Senis. *consil. 109.* & Ratio est, quia contumax peccatum mortale incurrit, vt dictum est *sup. n. 6.*

23 *Secundò* punitur, quod perseuerans in excommunicatione ob contumaciam lata, per annum, habetur pro conuicto, & confesso super delicto, de quo est inquisitus. *cap rursus, & cap. quicumque 11. q 3. cap. nullus de præsump cap. 1 vt lit. non contest* Glos. *in cap. cum secundum de hæretic. in 6.* Farinac. *in quæst. crim. lib. 1. q. 18. num. 39.* Gonzalez. *ad regul. 8. cancellar. glos. 15. num. 106.* & sic condemnari potest etiam absens, tamquam conuictus secundum Abb. *ibid.* Gosfred. *in cap. 1. vt lit. non contest.* & Archid. *in in summ. 3. q. 9.* latè Addent. ad Abb. *in cap. de quo vult Deo col. 3. vers. aduerte de iudic.*

24 Sed nota, quod non indistinctè, & semper absens condemnari potest, vt supra dictum est, sed dumtaxat in criminibus, proquibus non esset imponenda pœna capitalis, secundum Ius ciuile; quibus

de

factus contumax, & ob hoc excommunicatus perseuerauerit per annum in tali contumacia, & excommunicatione, incurreret vtique pœnam mortis, quæ propter hæresim infligitur.

47 Quia insordescens in excommunicatione in causa heresis lata, habendus est ipso Iure, vt hæreticus. *Authent. Gazaros. C. de heretic.* Glos. *in cap. excommunicamus.* 1. *ver. condemnetur. de heretic.* & ibi Hostiens. *num.* 7. *&* 8. Ioan. Andr. *num.* 4. Anan. *nu* 6. Soccin. *num.* 14. Abb. *num.* 11. Butr. *num.* 17. & Anchar. *num.* 4. Sed tamen oportet, vt feratur sententia declaratoria, præcedente monitione ad se purgandum de vehementi; vt notatur per Pegn. *in Director. Inquisitor. p.* 3. *tit. de* 13. *modo terminandi processum*, & Gonzalez. *glos.* 15. *Cancell. num.* 101. & ratio, quare pœnam mortis incurreret, est, quia post annum habendus est pro cõfesso, & conuicto. *cap. cum contumacia de haret. in sexto.*

In secundo verò casu, quando sumus in contumacia contra præceptum hominis, iterum distinguendum erit: aut enim sit contumax ex crimine pœnam mortis inducente: aut ex alio, quod talem pœnã non importat: In primo casu idem dicẽdum est, atque dictum fuit in contumacia contra præceptum legis, ob eamdem rationem, quia haberetur pro confesso, & conuicto de illo delicto, propter quod factus fuit contumax, & sic eamdem pœnam incurreret. Secundo verò casu, licet delictum confiteri censeatur, perseuerando in contumacia, *vt in cap. rursus, & cap. quicumque* 11. *q.* 3. & dictum est sup. *nu.* 13. pœnam tamen mortis nõ incurreret, propter contumaciam, sed alias arbitrio Iudicis. Præposit. *in d. cap. de primis.* 5. *q* 1. post Gemin. *ibid.* vid. Abb. *in cap.* 1. *de iudic.*

48 Est tamen notandum hic, quod contumaciter insordescens per annum in excommunicatione lata ex alia causa, quam hæresis, redditur suspectus de hæresi, ita vt contra eum procedi possit per Inquisitores sanctæ Fidei *cap. cum contumacia de heretic. in* 6. *cap fin. de pen.* Sacr. Concil. Trident. *sess.* 25. *de reform cap.* 3. *in fin.* Salzed. *ad Diaz. in prax crimin canon. cap.* 116. *in fin.* Menoch. *de arbitr. cas.* 416. *num.* 52. *& seq.* Non tamen per hoc condemnari potest, vt hæreticus, sed compellitur se purgare, vt suspectus de leui, vt ex Sayro colligitur. *in tract. de censur. lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 10. Gonzal. *in Regul.* 8. *Cancell. glos.* 15. *num.* 108. & Ego ipse dicam fusiùs *infra tom.* 2. *p.* 5. *prax.* 7. *vbi de excomm.* est benè verum, quod si pertinaciter perseuerauerit in contumacia, & per alium annum persistat in excommunicatione, declarari debet hæreticus ex præsumptione violenta. Pegn. *in Director. p.* 1. *q.* 47. *n.* 7. *&* 8.

49 Similiter perseuerans in excommunicatione, seù suspensione per annum priuatur ipso iure Beneficiis ecclesiasticis, vel pensionibus, aut aliis iuribus Ecclesiasticis absque alia Iudicis declaratoria, iuxta *cap. postulastis. de cler. excom. minist.* Hostiens. *in cap. grauem de pen.* & ibi Abb., Præpos. *in cap. rursus* 11. *q.* 3. Innoc *in cap cum bona. de atat. & qual.* Butr. *in cap.* 1. *de iudic* & DD. communiter *in cap. veritatis. de dol. & contumac.* Menoch *de arbitr. Iud cas.* 416. *num.* 52. Sunt tamen Alii DD. qui asserunt, hanc priuationem ipso iure non procedere, nisi in excommunicatione, ob crimen priuatione dignum, aliàs non; de quibus Salzed. *ad pract. crim can. Diaz cap.* 118. *num* 5. *in nouis impres.* sed his minimè obstantibus communis practica est, quod etiam in delictis priuatione dignis ipso iure, adhuc requiratur sententia declaratoria Iudicis, vt testatur Gonzal. *vbi sup d. glos.* 15. *num.* 104. & ita tenuit Rot. *apud Seraph. dec.* 1285.

50 Sed quæritur, quis dicatur insordescens in excommunicatione, aut suspensione, ad effectum incurrendi prædictas pœnas?

Respondetur illum dumtaxat dici insordescentem, qui animo pertinaci, & indurato, in contemptum clauium obedire renuerit, & contumaciam purgare recusauerit, perseuerando per dictum tempus in censuris *cap. bona. de atat. & qualit*, & ibi DD. Rot. *in dec.* 196. *num* 2. apud Farinac. *in Collectan decisionum criminal.* Secus si ob aliquam causam, etiam irrationabilem, obedire distulerit. Glos. *in cap. Metropolitanum.* 2. *q.* 7. Rot. *vbi sup. num.* 3. Vel si petierit absolutionem, sed non obtinuit. Rot. *ibid. num* 4. Vel si fuit aliquando absolutus per breue tempus cum reincidentia. Rot. *ibid. num.* 5. & apud Seraph. *dec. præcit.* 1285. *num.* 4. *&* 5.

51 Quæritur secundò, an quando quis non comparet, si citetur à Iudice, debeat contra ipsum contumacia accusari in criminalibus, sicut fit in ciuilibus per partem aduersam?

Respondetur affirmatiuè, aliàs non arctaret contumacem. *cap.* 1. *vbi DD. de iudic. l. properandum. §. siquidem. C. de iudic.* vbi Bald. *col.* 1. Bart. *in Auth. ei, qui appellat. in fin. C. de tempor. appellat. & in l. consentaneum. in fin. C. quomod. & quand. Iud.* Andr. de Isern. *in constit. Regni: In pecuniarijs. col.* 3. Afflict. *super* 2. *p. const. Regni. rubr.* 3. *num.* 8. Foller. *in pract. crim. for. sec. vers. accusentur. contumacia nu.* 9. vbi etiam dicit, quod si in vltimo perem-

ptorio non compareret Accusator ad accusandum contumaciam, esset circumducta citatio, etiam Reo non comparente, & deberet denuo citari. *per tex. in l. post edictum* §. 1. *ff. de iudic.* & notat Bart. *in l. ex quacumque in* 1. *lect. ff. si quis vocat. non ier.*

Quidquid tamen sit de Iure, contrarium hodie seruatur passim; de consuetudine fere in omnibus Curiis, vt Iudex, seu Promotor Fiscalis accuset contumaciam Rei, & non accusans. & ita testatur Imol. *in l. inter accusatorem nu.* 3. *ff. de public. Iud.* & Boss. *in tit. de bann. nullit. n.* 7. & ita seruari in statu Mediolanensi refert Clar. *in Pract. crim. lib.* 5. §. *fin. q.* 44. *vers. dictum est circ. fin.* ita etiam seruari in Regno dicit Carauit. *sup. rit. Magnæ Cur. Vicar.* 198. *num.* 3. & sic quoque seruari in Regno Franciæ testatur Rebuff. *in* 3. *tom. constit. in tit. de contum. & defec. art.* 3. *glos. vnic. num.* 19. Hinc concludendum infero; quod in Curiis Ecclesiasticis contumaces accusari debent per Promotorem Fiscalē, quem de facto habent, & habere debent, vt aliàs supra dictum fuit; & non per Accusatorem, seu quærelantem, vt asserunt quidam DD. tenentes, non posse Episcopos habere Fiscum. Qui tamen sunt sano modo intelligendi de illis tantum Episcopis quarumdam Prouinciarum, in quibus consuetudo est, vt Fiscum non habeant, non de omnibus simpliciter, & absolutè.

52 Quæritur tertiò, an contumax factus, si comparuerit, antequam Iudex egrediatur de Palatio, audiri debeat?

Respondetur affirmatiuè, de æquitate Canonica. *per l quod dictum. ff. de pact.* Rebuff. *vbi sup. num.* 11. Et similiter audiendus, & admittendus erit à fortiori, si comparuerit in vltima hora, sed tamen adhuc Curia pro tribunali sedente. *l. Diuus. ff. de in integr. rest.* Bald. *in Margarit. verb. citatio q.* 50. facit textus *in cap. potuit de locat. & conduct.* maximè in Curiis Ecclesiasticis, in quibus cum magno rigore procedi non debet, sed cum benignitate, & charitate, vid. Rebuff. *vbi sup. art.* 5. *glos. vn. fol.* 108. *num.* 4. Idem tenet Paul. de Castr. *in l. sancimus in princ. C. de iud.* vbi ait procedere, etiam nō refectis expensis, & probatur *in cap. venerabilibus* §. *idem de sent. excom. in* 6.

Fallit tamen conclusio prædicta, si Iudex recessisset de auditorio, nam tunc non admitteretur sic simpliciter, sine expensarum refectione, per communem regulam, quod scilicet qui hora competenti, & debita non venit, licet postea veniat, dicitur non venisse. *l.* 1. §. *quid ergo. ff. quand. appelland. sit*; Bald. *in cap. plerumque col.* 2. *de rescript.*

Declaratur verò, nisi Iudex discessisset ante solitam horam, nam tunc audiendus esset, quamuis Iudex non sederet pro tribunali, aut esset extra palatium, siuè locum audientiæ. Bald. *in l. si cum ipsa. ff. de excusat. tutor.* Alberic. *in l. liberorum. ff. de his, qui notant infam.* Benè verum est, quod allegantí Iudicem ante horam recessisse incumbit onus probandi, alias non suffragaretur ei, si sic simpliciter hoc assereret. Bel. uis. *in cap. Romana* §. *contrahentes num.* 42. *de for. compet. in* 6. Bart. *in l. ex consensu.* §. 1. *ff. de appellat.*

53 Ampliatur modo prima conclusio, vt etiam si comparuerit contumax infra annum, audiendus erit super crimine, in quo factus fuit contumax, sed ante omnia absoluendus est ab excommunicatione. E contra verò si infra annum non comparuerit ad se expurgandum, anno elapso non audietur amplius; sed condemnabitur, quia, vt supra dictum est, iuris interpretatione censetur crimen, ob quod contumax effectus fuit, confessum fuisse. *vt in cap. rursus, & cap. quicumque* 11. *q.* 3. *cap. nullus de præsumpt. cap.* 1. *vt lit. non contest.* Io. Andr. *in cap. cum contumacia in fin. de hæret. in* 6. & sic priuabitur officiis, & beneficiis, etiam in absentia, vt traditur per Innoc. & Hostiens. *in cap. cum bona de ætat. & qualit.* Abb. *in cap.* 1. *de iudic.* ob prædictam rationem fictæ confessionis, vt similiter diximus. *sup. num.* 13. *& seq.* Quod procedit, etiam quod lis contestata non fuerit; neque delictum probatum, quia cum habeatur pro confesso, & conuicto, condemnari potest *DD. cit.*

54 Ad condemnationem tamen per diffinitiuam, sine litis contestatione non erit procedendum, secundum Archid. *in d. cap.* 1. *de iudic.* quia semper requiritur litis contestatio in sententia diffinitiua, *cap. decernimus* 3. *q.* 9. *cap. precit. rursus, & cap. quicumque* 11. *q.* 3. *cap. de illicita* 23. *q.* 3. Limitatur tamen, si procedatur per viam denunciationis, quia tunc etiam lite non contestata procedi potest ad diffinitiuam, secundū Gloss. *in cap. veritatis, verb probatum,* vbi latè de hoc. *de dol. & contum.* Idem dicendum venit, si procedatur per inquisitionem, quando non reperiuntur testes ad probandum delictum, de quo est infamatus, & contumax. Gloss. *in d. cap. de illicita. d. cap. veritatis, et in cap. de accusatoribus* 3. *q.* 9. vid. Abb. *in cap. de quo vult Deo, & in d. cap. veritatis de dol. & contum.*

55 Sed quæritur, an antequam Iudex proferat sententiam contra contumacem, teneatur illum citare ad se purgandum de delicto, & ad sententiam?

Respondetur, quod de Iure tenetur, vt colli-

ter DD. *Authent. qui semel.C. quom. & quand. Ind.* & ibi Bart. *col.1.notab.3.* Bald. *in l.2.col. 2. ver. in secundo exemplo C. de edend.* Baiard. ad Clar. *in q.2.n.10. & seq.* Quod verum est, si procedatur ad quærelam; secus si ex officio, quia tunc auditur non refectis expensis. Gulielm. de Benedict. *in c.Rainutius ver. mortuo testatore 1.num.169.* Et idem seruatur in causis ciuilibus, vt ait Marant. *in spec.aur.p.6.membr,2.n.16.*

31 *Nonò* non potest amplius opponere exceptionem declinatoriam fori. Angel. *in l.eum qui.ff.de priuileg.credit.& in l.si finita.§. item videamus,* vbi etiam Imol. *ff.de damn.infect.* Alex. *in l.quidam consulebat. ff.de re iudic. in fin.* Innoc. *in cap. ad præsentem de accusat.et in cap. præterea de dilat.* Bald. *in l si qui ex consensu col.3.ver.deinde nota C. de episcopal. aud.* Fallit tamen, quando Iudex esset omninò incompetens, nam tunc semper fori declinatoriam allegare potest, quandocumque compareat, nisi Iudex pronunciasset, se esse competentem. Bart. *in l.2. col.3. in fin. versi.sed quæro quid si.ff.si quis in ius vocat.non ier.* & ibid. Alex. Felin. *in cap.si duobus col.15.de appellat.* vid. Afflict. *in decis.33. & in constit. Regni incip. pœnam nouem vnciarum in, sexta quæstione,* vbi ait, hoc procedere, si sit persona, quæ potest renunciare priuilegio, aliàs secus, secundum illum. Glosa tamen *in cap. nuper literis in verb. nisi forsan. de rescr.* quem sequitur *ibid.* Abbas tenet, quod quando notoriè constat, Iudicem citantem nō habere iurisdictionem in citatum, talis exceptio opponi potest, non obstante contumacia; vid. Foller. *in Pract. crim. for. secul.in rubr.bannitantur n.50.* vbi Alios DD. congerit aliter distinguentes.

32 *Decimò* denegari potest ei audientia ad tempus Glosf. *in l. sed si per prætorem §.sed si de.reto per illum textum.ff.ex quib.caus. maior.* quam singularem appellat Bald. *in cap. 1.de raptor.* Iason. *in l.2.col.4. C. de edend.* Et sic audiri non potest per procuratorem, quando contumaciam purgare voluerit, etiam in ciuilibus de Iure Regni *per Rit. Mangs Curiæ Vicariæ incip. item si aliquis, vel aliqua,* & notat Afflict. *in constit. Grandis in 7.notab.& in const clementiæ.col.3. ver. & scias, & in const.pœnam nouem vnciarum col.2. in fin.* Et non solum denegari potest contumaci audientia in causa, de qua agitur, & in qua factus fuit contumax, verum etiam in omni alia, *vt habetur per tex.* & Glosf. *in dicta l.sed si per prætorem §.sed & si dum.* & ibi Ang. Ias. *in d.l.iusiurandum, & l.ait prætor.notab.2.ff.de iureiur.& in l.1.§.fin.col.4.ff.si quis ius dic. non obtemp.*

33 *Vndecimo* verus contumax priuatur beneficio appellandi. *l.ex consensu § fin ff. de appellat. & relat.* & ibi Glosf. Bart. & Imol. *l.1.C quor. appellat. non recip.* Alex. *in l properandum § sin autem reus C.de iudic. & in l.sæpè col 24.ff de iud.* Item est *tex.in l et post edictum §.fin.ff.de iudic.* & Butr. ac Innoc. *in cap tenor, de re iudic.*

34 *Duodecimò* punitur de Iure Regni in Curijs Sæcularibus in tertia parte mobilium per Iudices Sæculares; & reliqua bona adnotantur. Et si per annum perseuerauerit in contumacia, forindicatur, ita vt ab omnibus impunè occidi possit, & eius bona confiscantur, *vt habetur in constit.* quæ incipit. *pœnam reorum,*& ibi latè Andr. de Isernia, Marant. *in spec.aur.p.6. membr.2. nu.25.* Foller *in Pract. crim. for.sec.verb.bannitantur n.41.*

35 *Decimotertiò* amittit beneficium litis pendentiæ, de quo *in l.vbi cap um. ff.de iudic.* ita Bart. *in d l.vbi captum, & in l.sepulchri.ff. de sepulc. viol* & Alex. *in l.quamuis.ff. de in ius. voc.& in l.3.col.2.ff.de re iudic.*

36 *Decimoquartò* puniri potest in redditibus; itaut per colonos ei non respondeatur de pensionibus sibi debitis, & similiter potest Iudex præcipere, vt nullus accedat ad colendum eius agros. ita singulariter Abb. *in cap grauem per illum tex. de sent, excom.*

37 *Decimoquintò* habetur pro præsente in sui præiudicium, *vt in Auth. qua in prouincia in fin.*& ibi Bald *C.vbi de cr. agi oport. & in l.cum fratrem col fin C.de his quib.vt indig.* Glosf. *in l.de vnoquoque ff.de re iud.*

38 *Decimosextò* puniri potest in persona & sic carcerari, vt habetur *in l consentaneum* vbi Glosf. & Bart. *C. quomod. & quand. Iud. & in § si verò Authentico de exhibend. reis,* & notat Isern. *in const.Regni incip.si quis post litem in princ.*

39 *Decimoseptimò* contra contumacem permittitur aliquando deprædatio in eius bonis. *vt habetur in cap.vnic.in fin.de milit.vasfall qui contum.est in vsib.feud.*

40 *Decimooctauò* auferūtur ab eo bona manu militari. *l.qui restituere. ff. de reiuendic.*

41 *Decimononò* contra contumacem, si placuerit ei, illum carceribus detrudere, implorari potest per Iudicem Ecclesiasticum brachium Sæculare. *cap. dilecto de sent. excom. in 6.cap. administratores 23. q.5.* & ibi Glosf. & DD. *l.si quis in hoc genus C. de episc. & cleric.* Etiam si sit Iudex delegatus, quia facultatem habet à Iure brachium inuocandi, licet ei specialiter non concessa sit. *cap.eum non ab homine de iudic.* Feder.de Sen. *in cons.163.quod incip.super innocatione.*

42 Est tamen aduertendum, quod brachium Sæculare tunc demum inuocādum venit, quando Iudex Ecclesiasticus fecit

uationem excommunicationis prout. *in d. prax.7. §.2. n.100. & seqq.* infrascripto, aut simili modo, videl.

Forma Aggrauatoriæ excommunicationis.

Nos N. Vicarius Generalis, &c. vt supra. Vniuersis, & singulis RR. DD. Parochis, Plebanis, Archipresbyteris, Rectoribus, & Alijs quocumque nomine nuncupatis nostræ Diœcesis, præsertim loci, seù terræ N. & aliorum, &c. qui pro præsentium executione quomodolibet requisiti fuerint; salutem in Domino, *&c. Quia N. de N. à nobis excommunicatus pro contumacia incursa, ex quo mandatis Curiæ obedire non curauit, & ad instantiam N. de N. accusatoris, siuè N. Promotoris Fiscalis, huiusmodi excommunicationem non formidat, cum plures menses iam transacti fuerint, & illam paruipendit, non sine magna insordescentia, neque ad gremium Sanctę Ecclesiæ redire procurat, prorsus immemor salutis animę suæ; Cogimur propterea, iuxta eiusdem Sanctæ Ecclesiæ morem, dictam Ecclesiasticam censuram aggrauare, vt saltem tali modo ad meliorem frugem conuertatur. Quare vobis omnibus, et singulis mandamus, & districtè præcipimus, sub pœnis arbitrio nostro, &c. quatenus prędictum N. sic excommunicatum singulis diebus Dominicis, & alijs festis, in Ecclesijs Parochialibus vestris, candelis accensis, & pulsatis campanis publicè excommunicatum aggrauatum denuncietis, & publicetis. Et ita, &c. Datum, &c. Die, &c. Mensis, &c. Anni, &c.*

N. Vicarius Generalis, etc. N. Actuarius, etc.

62 Quòd si Aggrauatoria prædicta nō obstante, adhuc induratus perstiterit, & ad meliorem frugem redire non curauerit, ac Ecclesiasticis præceptis obedire contempserit, deueniri poterit ad Reaggrauatoriam eiusdem excommunicationis, quæ concipi potest infrascripta, vel simili forma verborum videl.

Forma Reaggrauatoriæ excommunicationis.

Nos N. Vicarius Generalis, &c. vt suprà. *licet dudum excommunicauerimus N. de N. pro contumacia, &c. subsequuta postea aggrauatoria ob eiusdem pertinaciam, ad instantiam N siuè Promotoris Fiscalis, &c. Ipse nihilominus huiusmodi excommunicationis sententias temerè, contumacius & animo magis indurato sustinet, & quodammodo paruipendit; Quapropter vobis omnibus, & singulis, sub pœnis arbitrio, &c. districtè præcipiendo mandamus, quatenus præfatum N. de N. excommunicatum, & aggrauatum, publicè, sicut prius, cum campanarum sonitu, & candelis nigris coloris accensis, & in terram proiectis nuncietis. Inhibendo omnibus, & singulis vestris Parochianis, ne eidem sic excommunicato communicent, emendo, vendendo cibum, vel potum, sal, aquam ignem, vel aliquid aliud ministrando, aut alio quouis genere communionis prohibitæ participent. Contrauenientibus quomodolibet certificantes, quod absque dubio minoris excommunicationis sententiam, & pęnam incurrent, quam per præsentes incursuros fore singulos publicè nunciemus. Vnde sedulò moneatis omnes, vt eius consortium fugiant, tamquam summè periculosum, & scandalosum. Sperantes in Domino ipsum his pœnis ad Ecclesiā esse reduturum cum debita contritione. Pręsens affigatur in tabulis, & publicè expositum teneatur singulis diebus festiuis in loco solito, & de sero tollatur. Quoniam, &c. Et ita, &c. Datum, &c. vt supra.*

63 Si verò contumax sic, vt supra, grauatus, & reaggrauatus, in sua obstinatione adhuc indurato corde perseuerauerit, ferri potest sententia interdicti, vel imponi cessatio à Diuinis, donec, & quousque contumax excommunicatus, fuerit præsens in loco, ne facilitas veniæ Aliis incentiuū tribuat delinquendi, ac ne omissio eorum, quæ male perpetrantur, viam excessiuum Aliis aperiat. *cap. loci nostri 35. q.9.* ideo abscindenda sunt ferro vulnera, quæ fomentorum non sentiunt medicinā, *vt in cap. quia aliquanti in fin. 82. dist.* nam vbi maior est culpa, maior ibi exerceri debet, & vindicta. *cap. excommunicamus §. credentes de heretic.* Antequam tamen imponatur cessatio à Diuinis, valde perpendendum est, an causa sit rationabilis, iusta, & manifesta, cum quælibet contumacia non sufficiat, sed requiritur, vt iniuria Ecclesiæ sit grauior, quam quæ requiritur ad imponendum interdictum; vt colligitur *ex cap. irrefragabili §. cæterum de offic. ordin. cap canonici, & cap. quamuis eod. tit. in 6.* Debet autem decem conditiones habere cessatio à Diuinis, vt rectè imposita censeatur, de quib. Io. Andr. & Alii communiter *in d. cap. canonici, & cap. quamuis,* & Sayr. *de censur. lib. 5. cap. 18. num. 13. & seq.* præsertim requiritur consensus capituli, vel maioris partis ipsius, *vt in dicto cap. quamuis.*

64 Et similiter, vt præcedat monitio, an illi, contra quos ferenda erit, satisfactionem prætensam dare voluerint, quia quamcumque vindictam semper pręcedere debet admonitio. *cap. indignè 12. q. 2.* vbi Gloss. *in verb. admonitio* allegat text. *in cap. accusatio, & cap. seq. 2. q. 7. & cap. petimus 11. q. 10.* Cuius quidem monitionis forma habetur infrà *tom. 2. p. 5. prax. 9. sect. 2. num 31.* vel esse potest talis, vt sequitur, vel huic similis videl.

Forma

Forma Monitionis in Cessatione à Diuinis, & Ipsius Inductio.

Nos N. Vicarius Generalis, &c. vt suprà.

Vel

N. de N. Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini N. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius Generalis, &c.

Quoniam non obstantibus monitionibus, & Aggrauatorijs, ac Reaggrauatorijs excommunicationis à nobis factis, N. de N. excommunicatus sententias huiusmodi, & pœnas illi inflictas temere sustinet, pertinaciterque contemnit, & obstinato animo, ac indurato corde in eis insordescendo paruipendit; in graue ipsiusmet animæ detrimentum et aliorum scandalum. Ideo sic exigente sua contumacia contra ipsum rigidius procedere, & magis aggrauare compellimur. Quare omnibus, et singulis Ministris, Nuncijs, Cursoribus, & Seruientibus nostræ, vel quarumuis aliarum Curiarum insolidum, &c. districtè præcipiendo madamus, sub pœnis arbitrij, &c. quatenus moneatis, & quilibet vestrum moneat omnes, & singulos officiales Terræ N. quocumque nomine vocentur, & quauis dignitate, vel præeminentia fulgeant, vt intra nouem dies, quorum tres primos pro primo, tres pro secundo, & reliquos pro tertio, & vltimo termino peremptoria eis assignamus, prædictum N. sic excommunicatum Aggrauatum, & Reaggrauatum ab eorum consortio, participatione, & communione, ac dominio, seù iurisdictione eijciant, penitus eliminent, & omnino excludant, adhoc vt tali medio Idem N. ad Sanctæ Matræ Ecclesiæ gremium rediri e inducatur, & Iuri parere coram nobis compellatur, & absolutionis beneficium obtinere mereatur. Alioquin dicto termino elapso ex nunc pro tunc, tamdiu in Ecclesijs dicti loci N. nostræ iurisdictioni subiectis cessationem à Diuinis induci volumus; quamdiu, & quousque præfatus N. excommunicatus in prædicto loco, aut intra eius districtum, vel in eorum consortio, & communione permanserit, præsens fuerit, moram traxerit, & domicilium, seù mansionem quomodolibet habuerit; vnde ad talem effectum per præsens mandamus omnibus, & singulis RR. DD. Archipresbyteris, Parochis, & Rectoribus Ecclesiarum dicti loci, siue aliorum, &c. quatenus transactis dictis diebus nouem peremptoriè assignatis, statim cessetis, abstineatis, & cessare faciatis ab officio Diuinorum in vestris Ecclesijs, si prædictis nostris monitionibus non obtemporauerint, quam cessationem à Diuinis ex nunc pro tunc, vt diximus, in His scriptis ferimus, & inducimus, ac ferri, & induci volumus, & mandamus, non solum præmisso, sed omni meliori, &c. Datum in *Episcopali Palatio N. die, &c. N. de N. Vicarius Generalis.*

N. Actuarius, &c.

65 Quando autem, ob contumaciam casus occurret, vt ferri debeat sententia interdicti, contra loca, & Terras, in quibus contumax degit, & domicilium habet, nessaria erit monitio, & forma tradita *in cap. 1. de sent. excom. in 6.* & sup. dictum est *num. 44.* & cum causę expressione, vt infra patebit cuius sententiæ formam habetur infra *tom. 2. part. 5. prax. 9. sect. 2. num. 4.* & tunc concipi potest, vt sequitur. videlicet.

Forma Interdicti propter contumaciam.

Nos N. de N. Vicarius Generalis N. &c.

Vel alio modo.

Ponitur, titulus, vt supra, &c.

Vniuersis, & singulis RR. DD. *Abbatibus, Archidiaconis,* Decanis, *Thesaurarijs,* Decanis, *Primicerijs, Cantoribus, Prępositis, Canonicis, Sacristis, tam Cathedralis, quam Collegiatarum, Parochialiumque Ecclesiarum, Rectoribus, Plebanis, Curatis, Capellanis, Vicarijs Perpetuis, locumtenentibus, & Alijs quouis nomine vocatis; cęterisque presbyteris, Clericis, & Notarijs, ac Tabellionibus publicis quibuscumque per Ciuitatem, &* Diœcesim *nostram N. ac alias vbilibet constitutis, & eorum cuilibet insolidum, ac illi, vel illis, ad quem, vel quos pręsentes nostræ litteræ peruenerint; salutem in* Domino, *& nostris huiusmodi firmiter obedire mandatis. Nouerititis, quod cum N. de N. à Nobis inquisitus extitisset de homicidio in personam N. de N. commisso, & aliàs vt in actis, &c & ob id citatus fuisset ad informandum, & non comparens reputatus extitisset contumax; & demum per plures dies expectatus, & minimè cōparens, fuit per Nos, nostramque Curiam excommunicatus; lataque in eum excommunicatione pluries monitus, vt debuisset nostris obedire mandatis, non curauit. Imò idem N. Pharaonis duritiem imitaudo, ad instar surdorum Aspidum aures suas obturantium, ne incantantium voces audiant, in dicta excommunicatione perdurans, fuit per nos, & nostram Curiam aggrauatus, & reaggrauatus, dictamque nostram aggrauationem, post decem dies ab illius publicatione, & denunciatione in nostra Curia, & alijs locis publicis debitè factis, pertinaciter sustinuit, et adhuc sustinet, non curans ad Sanctæ Matris Ecclesiæ gremium redire.* Nos *igitur tunc Instante R. D. N. de N. Iurium nostræ Episcopalis Curię Promotore, præfatum N de N. omnesque alios, & singulos sua communiter, vel diuisim interesse putantes citari curauimus, & mādamus ad videndum, & audiendū omnes, & singulas Ciuitates, Terras, oppida, Castra, Villas, suburbia, Parochias, seminaria, Collegia, & alia quæcumque loca, ad quæ, in, & sub quibus, dictum N. contumacem excommunicatum declaratum, aggrauatum, & reaggrauatum declinare, permanere, aut moram trahere contigerit, interdici, & interdicto Ecclesiastico supponi, litterasque*

nostras

colligitur ex tex. *in l. accusatorem, ff. de public. iudic.* & notatur per Abb. *in cap. cum P. de purgat. canon.* De consuetudine verò non citatur, vt testatur Angel. *de malefic. in verb. qui Iudex commisit. L. Praconi num. 2. & 3.* Cardinal. *in cap. de accusatione col. 41. vers. & prædicta 2. q. 8.* In Regno tamen in Curiis Sæcularibus seruatur, vt citetur contumax ante sententiam, vt testatur Grammatic. *sup. constit. Regni fol. mihi 52. num. 12.* Cæterum in hoc consultius est seruare consuetudinem loci, in quo ius dicitur.

56 Quæritur secundò, an antequam contumax mulctetur, vel alia pœna contra eum infligenda proferatur, citandus sit denuo ad allegandum, quare mulctari non debeat?

Respondetur affirmatiuè, & in citatione assignari ei debet competens terminus sex, vel octo dierum, secundum loci consuetudinem. Ad tradita per Bart. *in l. 2. in princ. num. 17. ff. si quis in ius vocat. non ier.* & per Bossium. *in tit. de mulctis num. 6.* vbi de communi testatur, & Roland. *consil. 47. numer. 6. lib. 2.* vbi citat Nicell. de communi similiter testantem *in concord. glos. cap. 325.*

57 Sed quid iuris, si non habeat certum domicilium, in quo citari valeat, numquid de Iure Canonico cogi possit quis à principio ad eligendam domum, seù locum certum in loco iudicii, adhoc vt ibi citetur quotiescumque opus fuerit?

Respondetur affirmatiuè, cum Abb. & Aliis *in cap. fin. de dilation.* late Soccin. *in tr. de citation. art. 260. vers. circa secundam quæstionem,* & Rebuff. *in 3. tom. super constitution. tit. de domicil. electtion. numer. 42. in quæst. 10. fol. mihi 144.*

58 Quòd si domicilium eligere neglexerit; poterit Iudex ex officio deputare, & ibi exequi possunt omnes citationes necessariæ in causa, *ad text. in l. 3. §. sed & si proponas. ff. de iur. dot. & cap. nullus de iurepatron.* Ioan. Lup. *in cap. per vestras §. 22. col. 3. & seq. de donat. int. vir. & vxor.* Rebuff. *loc. cit. n. 47.* Item potest Iudex semel illum citare ad totam causam, intimando, & comminando illi, vt intersit in omnibus actibus, aliàs procedetur sine alia citatione; secundum Bart. *in extrauag. ad reprimendum ver. per edictum, & in l. consentaneum q. 1. C. quom. & quand. Iud.* Iason. *in l. qui ante Kalendas, ff. de verb. oblig.* & ibi Alex. *& in l. statu liberos §. stichus. ff. de statulíber.* latè Soccin. *d. tr. de citation. art. 20. q. 16.* Rebuff. *vbi sup. num. 46.* Item, nisi domicilium elegerit, poterit ei denegari audientia, vt in simili habetur *in l. fin. §. necessitate C. de bon. qualiber.*

PRAX. PROCESSVS

59 His iactis fundamentis deueniendum est, secundum nostrum solitum morem ad modum practicum formandi processum criminalem; Vnde coniungendo sequentia ad dicta in fine præcedentis sectionis sextæ *d. num. 48. cum seqq.* dico, quod forma accusandi cõtumaciam Rei delinquentis, & nõ comparentis ad citationem sibi per Iudicem factam ad informandam Curiam, solet diuersimodè practicari in tribunalibus, ideo non potest certa forma tradi. Nihilominus quasdam ego subdam formulas, ad exemplum desumendũ, saltem in substantialibus, & in reliquis seruanda erit loci consuetudo, & Curiæ stylus. Nolo autem prætermittere, quod in Regno nostro Neapolitano in Curiis Sæcularibus *per Ritum Magnæ Cur. Vicar. 224. incipien. item seruat ipsa Curia in primis; Et per Regiam pragmat. incip. Relationem.* Practicatur, quod facta citatione per Iudicem, & exequuta per Nuncium, ac facta per eum relatione, *de quibus in praced. sect. dir.* accusantur contumaciæ hoc ordine, nimirum si citatus est intra Ciuitatem, seù locum vbi Curia regitur, citatio fit, quod die sequenti compareat; in illa die sequenti hora causarum solita accusatur sibi prima contumacia, si non compareat tali modo, videlicet.

Forma primæ Contumaciæ.

Die . . . . Mens. . . . Ann. . . . In loco N. Accusata fuit prima contumacia contra N. citatum, relatum, & non comparentem, Instante N. Promotore Fiscali, &c. & in fidem, &c.
N. Actuarius, &c.

Deinde expectatur per tres alios dies cõtinuos, in quibus currunt etiam dies feriati; demum quarto die sequenti, si iuridicus fuerit, alias expectetur prima dies iuridica; & tunc si non compareat citatus, neque Alius pro eo, accusatur sibi vltima contumacia tali modo, videl.

Forma accusandi vltimam contumaciam.

Die . . . . Mens. . . . Ann. . . . in loco N. &c. Curia pro tribunali sedente, &c. Vocato in Banco Iuris dicto N. de N. citato, & non comparente per se, vel per Alium, qui eum excusaret,

per

nostras desuper necessarias, & opportunas in forma solita, & consueta decerni, relaxari, & concedi. Vel dicendum causam, si quam haberet, rationabilem, cur id fieri non debeat, allegandum, ad certum peremptorium terminum, videlicet ad diem, & horam infrascriptas. Quibus occurrentibus, comparuerunt iudicialiter coram nobis dictus N. Promotor Fiscalis cum documentis, & citationibus prædictis in quadam ipsius Curiæ cedula citatoria, in eadem Curia debitè exequuta, & coram nobis facta realiter, & in scriptis repræsentata, eiusdem non comparentis contumaciam, accusauit, eumque contumacem reputari, & in eius contumaciam Ciuitates, Terras, oppida, Castra, Villas, suburbia, Collegia, Parochias, & alia loca prædicta interdici, & Ecclesiastico interdicto supponi, litterasque desuper opportunas in forma debita, & consueta decerni, & concedi per nos instanter postulauit. Nos tunc dictum Citatum non comparentem, reputauimus, non immeritò (Iustitia exigente) contumacem, & in eius contumaciam, omnes, & singulas Ciuitates, Terras, Castra, oppida, Villas suburbia, Collegia, Parochias, & alia quæcumque loca, ad quæ dictum N. de N. excommunicatum, denunciatum, aggrauatum, & reaggrauatum declinare, seù deuenire contingit, interdiximus, ac Ecclesiastico interdicto suppostuimus, prout interdicimus, et supponimus per præsentes has nostras litteras desuper decernendo, et concedendo opportunas. Quæ omnia, et singula præmissa, præsentes quoque litteras interdictorias, et in eis contenta, vobis omnibus, et singulis supradictis, (quibus eædem nostræ litteræ diriguntur) intimamus, insinuamus, et notificamus, ac ad vestram, et cuiuslibet vestrum notitiam deducimus, et deduci volumus per præsentes. Vosque nihilominus, et vestrũ quemlibet, auctoritate, qua fungimur, tenore præsentium requirimus, citamus, et monemus primò, secundò, tertiò, et peremptoriè, ac vobis, et vestrum cuilibet in solidum in virtute sanctæ obedientiæ, et sub excommunicationis pœna, quam in vos, & vestrum quemlibet, si secus feceritis, in his scriptis ferimus, districtè præcipiendo mandantes, quatenus statim visis, & receptis præsentibus, vos, vel quicumque vestrum, postquam desuper pro parte dicti Reuerendi N. Promotoris Fiscalis, vigore præsentium fueritis requisiti, seù fuerit requisitus in dictis locis, (quandiù dictus excommunicatus, denunciatus, aggrauatus, & reaggrauatus ibidem fuerit) cessetis, & ab alijs cessare faciatis, apertis Ianuis Ecclesiarum à Diuinis officijs celebrandis. Necnon cessationem eamdem per tres dies continuos post ipsius N. de N. excommunicati ab inde recessum continuetis, obseruetis, ac ab alijs cõtinuari, & obseruari curetis, & faciatis, nec aliter fieri permittatis. Ita, & taliter, quod (stante huiusmodi interdicto) nulla Ecclesiastica in, & sub eisdem locis ministrentur sacramenta, nisi Pœnitentia, & Baptismus omnibus indifferenter. Eucharistia vero infirmis tantum, & matrimonium, sine Ecclesiastica solemnitate contrahatur, mihique, & sub eisdem locis decedentibus Ecclesiastica denegetur sepultura, donec aliud à nobis, vel superioribus nostris receperitis in mandatis. Absolutionem vero omnium, & singulorum, qui præfatas nostras sententias, aut earum aliquam incurrerint, siuè incurrerit, nobis, vel superioribus nostris tantummodo reseruamus. In quorum omnium, & singulorum fidem, & testimonium præmissorum, præsentes litteras, siuè præsens publicum instrumentum, huiusmodi litteras interdictorias in se continentes, siuè continens, exinde fieri, & per Notarium publicum, ac huiusmodi causæ Actuarium infrascriptum scribi, subscribi, & publicari mandauimus; sigilloque nostri impressione, & dicti Notarij manus appositione iussimus, & fecimus communiri. Acta sunt hæc in ciuitate N. in Palatio Episcopali nostræ solitæ residentiæ sub die.... mensis.... anni.... præsentibus N. N. & N. ac Alijs testibus rogatis, &c.

N. de N. Vicarius Generalis, &c. N. Actuar. &c.

locus † sigilli

66 Deinde prosequitur Notarius facere publicum instrumentum præfati interdicti, prout dictum fuit, cuius forma interdicti deseruire poterit simpliciter in omnibus aliis casibus, in quibus relaxandum fuerit Ecclesiasticum interdictum, pro aliquo delicto, mutatis mutandis, secundum delicti, & facti contingentiam, ac narratis narrandis, & remotis remouendis, iuxta Vicariorũ, & Actuariorum peritiã, & prudentiam respectiuè, aut accõmodatis, & aptatis his, quæ infra apponemus, *in tom. 2. p. 5. prax. 9. sect. 2. à num. 31. cum seqq.* vbi latè agitur de interdicto Ecclesiastico ferendo. Instrumentum igitur Notarii formari poterit tali, vel simili modo, videl.

Forma publicationis præfati Interdicti.

Et ego N. publicus Apostolica, (siuè Regia) potestate Notarius Perillustris, & Reuerendissimi Domini N. Vicarij Generalis Diœcesis N. & huiusmodi causæ coram eo vertentis Notarius, & Actuarius deputatus, (siuè ordinarius Curiæ.) Quia prædictarum litterarum interdictoriarum, petitioni, & decreto, omnibusque alijs, & singulis, dum sic, (vt præmittitur) fierent, & agerentur, vna cum prænominatis testibus præsens interfui; eaque sic fieri vidi, audiui, ac in notam sumpsi, exquo hoc præsens publicum instrumentum ex inde in notam receptum, & huiusmodi actum inseri, & registrari feci in fidem, & testimonium omniũ, & singulorum præmissorum rogatus, & requisitus, subscripsi, publicaui, & in hanc publicam formam redegi, signoque, nomine, & cognomine meis solitis, & consuetis signaui, &c. Datum, &c.

67 Si verò peractis omnibus supradictis, adhibitisque omnibus Ecclesiasticis remedijs de Iure, & de facto, ac expletis omnibus, quæ Iudex Ecclesiasticus facere potest, & debet, vt ipsum contumacem ad obedientiam reuocaret, adhuc his non obstantibus idem contumax indurato fortius animo censuras Ecclesiasticas contemnendo, in ipsis prorsus insordescit. Tali casu brachium sæcularis potestatis implorari potest, ad effectum carcerandi eumdem, quando alia via haberi minimè potest. Forma autem inuocandi sæculare brachium, erit infrascripta, vel illi similis positis prius titulis, secundum officialis præminentiam, & dignitatem, videl.

Brachij Sæcularis implorationis forma.

Illustrissimo Domino Præsidi Prouinciæ Calabriæ Citerioris (verbi gratia) *Perillustribus Dominis Auditoribus, Fiscali, Actuario, cæterisque DD. officialibus, & Ministris Regiæ Audientiæ eiusdem Prouinciæ. Necnon omnibus, & singulis alijs DD. officialibus Baronalibus temporalem iurisdictionem quomodolibet exercentibus, omnibusque Alijs, & singulis, quorum interest, vel interierit, ac quem, seù quos infrascriptum tangit negotium, seù quomodolibet tangere poterit in futurum quibuscumque nominibus censeantur, & quacumque præfulgeant dignitate, communiter, vel diuisim, illique, vel illis, ad quem, seù quos præsentes nostræ litteræ peruenerint, ac eorum cuilibet in solidum, &c. N. de N. Vicarius Generalis Diœcesis N. &c. Salutem in Domino, & nostris huiusmodi firmiter obedire mandatis, &c. Noueritis, quod cum N. de N. homicidium commisisset in personam quondam N. de N. fuit per nos, & Curiam nostram, Iustitia sic exigente, super dicto homicidio facta diligens inquisitio, & formatus processus, ex quibus orta fuerunt non leuia contra præfatum N. indicia; adeoque fuit a nobis citatus ad informandum, et ad se exculpandum, cum competentis termini assignatione, & cum eo elapso non comparuisset, reputatus, & habitus fuit, (vt par erat) cõtumax; et demum per plures alios dies expectatus, neque comparuit ipse per se, neque per alium, qui illum excusaret, quapropter fuit per Nos, nostramq; Curiam Episcopalẽ, ex abundãti, pluribus alijs monitionibus præcedentibus excommunicatus, itaque in cum excommunicatione, fuit iterum monitus, vt nostris debuisset obedire mandatis, sed hoc non obstante iuri parere minimè curauit. Imo in eadem excommunicatione per plures menses insordescendo, fuit per nos, & nostram Curiam aggrauatus, & reaggrauatus; et diu expectatus, vt ad Sanctæ Romanæ Ecclesiæ rediret gremium, sed animo indurato hucusque non curauit, nec curat excommunicationes, & alias sententias, censuras, & pœnas Ecclesiasticas propterea temerè incurrere. Quæ omnia, & singula præmissa, necnon præsentes nostras litteras vobis omnibus, & singulis prædictis, quibus præsentes nostræ litteræ, & in eis contenta diriguntur, communiter, & diuisim intimamus, insinuamus, & notificamus, ac ad vestram, & cuiuslibet vestrum notitiam deducimus, & deduci volumus per præsentes. Vosque prædictos Iudices, officiales, & alios supradictos, quibus præsentes nostræ litteræ diriguntur, auctoritate, qua fungimur, sacris Canonibus, & summorum Pontificum Constitutionibus inhærendo, tenore præsentium requirimus, rogamus, & monemus primò, secundò, tertiò, & peremptoriè, vobisque, & vestrum cuilibet in virtute sanctæ obedientiæ, & sub excommunicationis pœna, quam in vos, & vestrum quemlibet Canonica monitione præmissa ferimus in his scriptis, nisi feceritis quæ mandamus, districtè præcipiendo mandantes, quatenus infra sex dierum spatium, post præsentium notificationem, seu præsentationem, ac requisitionem vobis, seu alteri vestrum in vestris territorijs, iurisdictionibus, districtibus, & quibuscumque alijs pertinentijs vbique locorum pro parte nostra, nostræque Curiæ Promotoris Fiscalis desuper factam immediatè sequentem. Quorum sex dierum, duos pro primo, duos pro secundo, & reliquos duos dies vobis omnibus vniuersis, & singulis supradictis pro tertio, vltimo, & peremptorio termino, ac monitione canonica assignamus. Vos omnes, & singuli Domini Temporales antedicti, & vestrũ quilibet (quorũ omnium super hoc auxiliũ brachij sæcularis inuocamus) quoties, et quando pro parte dicti Promotoris super hoc fueritis requisiti, seù alter vestrum fuerit requisitus, in Iuris subsidium contra præfatum N. de N. excommunicatum, aggrauatum, & reaggrauatum, & interdictum nostra auctoritate per captionem, inuasionem, & detentionem personæ, corporis, rerum, & bonorum illius quorumcumque, insurgatis, & Alios insurgere faciatis; necnon Personam, res, & bona ipsius capiatis, inuadatis, incarceretis, & in custodia teneatis, arrestetis, & occupetis per vos, vel alium, & quilibet vestrum, qui super hoc fuerit requisitus, capiat, incarceret, inuadat, detineat, arrestet, & liberè, ac licitè occupet, & ab alijs hæc fieri faciat, & permittat. Ipsumque excommunicatum præfatum aggrauatum, reaggrauatum, & interdictum, taliter compellatis, cogatis, & potenter astringatis, etiam manu forti, absque tamen graui læsione corporis eiusdem, donec, & quousque idem N. Nobis, nostræ Curiæ obediuerit, & cum effectu mandatis nostris paruerit. Absolutionem verò omnium, & singulorum, &c. In quorũ omniũ, &c.* prosequatur, vt supra in forma interdicti, *n. 65.* Etsi aliquis officialis sæcularis brachium sæculare præstare recusauerit requisitus, procedi potest contra ipsum censuris, & pœnis Ecclesiasticis, & sic excommunicari, vel interdici poterit, vt dictum est *sup. num. 43.*

Quòd

Quòd si contumax carcerari occurrerit, proceditur contra eum, vt sequitur infrà; si verò capi non potuerit, & in contumacia perseuerauerit; tunc proceditur contra illum ad condemnationem in delicti pœnam, prout in sequentibus suo loco dicemus, præsertim *section.* 18. vbi de forma agendi contra reum in contumacia, quoad condemnationem, agemus.

SECTIO VIII.

De Carceratione Delinquentis.

SVMMARIVM.

1 *Carcerari possunt Clerici per Iudicem Ecclesiasticum, sine dedecore tamen, & iniuria.*

2 *Carcerare potest Clericos Episcopus, quia habet iurisdictionem ordinariam.*

Iurisdictio ordinaria retinetur ab Episcopo.

3 *Diœcesis idem est, ac territorium.*

4 *Iudex ordinarius suos subditos carcerare potest.*

5 *Delictum tribuit iurisdictionem Iudici in non subditum.*

Requisita ad competentiam Iudicis, quæ?

6 *Captura alicuius facta de mandato Iudicis merum imperium non habentis, dicitur nulla.*

7 *Carceratio iusta, quæ dicatur?*

Requisita ad iustam carcerationem, quæ?

8 *Carcerari quilibet potest, nisi sit priuilegiatus.*

9 *Personæ priuilegiatæ, quæ carcerari non possunt, plures sunt.*

10 *Delicta, pro quibus ad carcerationem deuenitur, quæ sint?*

11 *Indicia præcedere debent carcerationem.*

Casus, in quibus carcerari potest sine indicijs

12 *Qualis qualis informatio sufficit aliquando ad carcerationem alicuius.*

13 *Corpus delicti requiritur ad carcerandum.*

14 *Commissio Iudicis requiritur in carceratione.*

15 *Carcerans aliquem indebitè, quam pœnam patiatur.*

Iudex Laicus iniustè carcerans punitur in syndicatu.

16 *Iniustè carcerans tenetur ad damna carcerati.*

17 *Episcopus, siue Alius Iudex Ecclesiasticus carcerans iniustè Clericum, excommunicationem incurrit.*

18 *Carcer infamat, ideo est iustè Clericis dandus.*

19 *Reus non est carcerandus, nisi seruatis seruandis.*

20 *Carcerandus in actu carcerationis, an possit resistentiam facere?*

21 *Resistentia facta per iniustè captum, pœnam non meretur.*

22 *Captura notoriè iniusta, quando dicatur?*

23 *Iniustè captus aufugiendo, pœnam non incurrit.*

24 *Fuga è carceribus iniustè capti est permissa etiam cum damno carceris, & custodis.*

25 *Fideiussio de securo carcere non dicitur rupta per fugam iniustè carcerati.*

26 *Eximens carceratum, qua pena puniatur?*

27 *Occidens, vel alio modo offendens carceratum quomodo puniendus.*

28 *Birruarij, an possint carceratum offendere.*

27 *Birruarij carceratum aufugere permittentes, qualiter puniendi.*

30 *Iudex Ecclesiasticus carcerare potest Laicos in quibusdam delictis.*

31 *Carcerare item potest Clericos in criminalibus ciuiliter intentatis.*

32 *Carcerari potest quis etiam in ciuilibus, ratione delicti cōtumaciæ, & in alijs causis.*

33 *Carcer de Iure Canonico datur in pœnam; Secus de Iure Ciuili, nisi ad custodiam.*

34 *Ratio diuersitatis ostenditur.*

35 *Carcer multipliciter datur.*

36 *Carcer, qualis esse debet de Iure Ciuili.*

37 *Carceris qualitates, secundum mentem Sacræ Congregationis.*

38 *Carceratus pro ciuilibus causis non est tenendus in compedibus ferreis, aut ligneis.*

39 *Longa carceratio minuit pœnam.*

40 *Carcerati visitandi sunt per Vicarium, ne eis aliquid desit, & non diù in carceribus detinendi.*

91 *Carceratus pauper alendus erit sumptibus partis.*

42 *Carceratio, sine notificatione causæ præsumitur in odium recursus ad superiores.*

43 *Carcerati infirmi curari debent.*

44 *Monialis delinquens, quomodo carceranda.*

45 *Contractus initi à carcerato, an validi.*

46 *Recommandari, seù amparari, quando possit carceratus.*

47 *Arrestari, an possit carceratus criminaliter pro debito ciuili.*

48 *Concesso vno, concessa censentur omnia, sine quibus concessum exerceri nequit.*

49 *Episcopus potestatem habet corrigendi subditos.*

50 *Territorium habent Episcopi.*

51 *Familiam armatam habere possunt Episcopi.*

52 *Familia Laica Episcopi gaudet fori priuilegio.*

53 *Familia Episcopi titularis gaudet similiter fori priuilegio.*

54 *Familia Vicarij Generalis Episcopi etiam gaudet fori priuilegio.*

QVoniam Iudices post captas diligentes informationes super delictis cōmissis, ac post compilationem processus informatiui deuenire solent ad Rei delinquentis capturam, vel ex indiciis contra ipsum ex eisdem informationibus habitis: vel in eiusdem cōtumaciam, quāuis aliquando ad carcerationem deueniāt etiam ante informationem, vt inferius dicetur; Ideo in præsenti capite agendum erit nobis, quam breuissimè tamen, de carceratione delinquentis. Quare secundum nostrum solitum morem, in huiusmodi materia, quæ nimis ampla est, pauca tantùm prælibabimus, percurrendo magis vtilia, ac necessaria, reliquis omnibus omissis, quæ ad Praxim non facere existimaui; sicque videndum est Primò, an Iudex Ecclesiasticus possit carcerare Clericos pro criminibus commissis. Et quæ requisita concurrere debeant. Secundò, an pro crimine, si agatur ciuiliter. Tertiò, an possit carcerare in pœnam delicti, an verò in custodiam tantum. Quartò, qualis esse debeat carcer. Quintò, an Iudex Ecclesiasticus habere possit familiam armatam pro carcerandis subditis. Sextò, an carcerati offerentes cautionem fideiussoriam liberari debeant.

1 *Quoad primum* norandum est, posse Ecclesiasticum Iudicem Clericos carcerare pro delictis ab ipsis commissis, non solum in pœnam; verum etiam causa custodiæ, ad effectum puniendi, si suspecti sint de fuga. *cap. dilectis de appell. cap. si clericos de sent. excom. in 6. cap. qualiter 2. de accusat. & cap. tua de pœn.* Sacr. Concil. Trident. *sess. 25. de reformat. c. 6.* Carcerari tamen debent Clerici sine violentia, aut iniuria, sed cum modestia, & decentia status Clericalis, ac sine dedecore, Nauarr. *in Manual. in cap. 27. n. 83.* Iac. Graff. *in decis. aur. p. 1. lib. 4. c. 18. num. 152.*

2 Ra-

2 Ratio autem, quare possit Iudex Ecclesiasticus, & sic Episcopus carcerare Clericos pro delictis, est, quia iurisdictionem habet ordinariam. *cap. conquerente; cap. cum dilectus. de offic. ordin. cap. cum venerabilis de except. cap. Episcopus. de offic. ordin. in 6.* & in superioribus latè dictum est. Habet enim Territorium. *cap omnes Basilicæ. 19. q. 7. cap. 1. de constit. in 6.* Abb. *in c. cum Ecclesiarũ. num. 10. de offic. ordin.* Host. *in cap. cum contingat.* & ibi Ioan. Andr. *nu. 4.* Innoc. & Barbat. *de for. compet.* nam omnis iurisdictio ordinaria requirit territorium, in quo illa exerceri possit, & illi inhæreat, alias sine eo subsistere non posset, Bald. *in l. quisquis ex consensu. num. 9. in fin. C. de episcopal. audient.* Boer. *decis. 227. n. 7.*

3 Accedit, quod Diœcesis idem significat in effectu, quoad iurisdictionem Ecclesiasticam; ac Territorium, quoad iurisdictionem temporalem. Ioan. Andr. *in d. cap cum Episcopus. nu. 1. vbi Alij. de offic. ordin. in 6.* Glos. *in §. non aliter verb. Diœceseos. Authent. quomod. oport. Episcop.* & ibi Angel. *n. 8.* Alberic. *in Diction verb. Diœcesis.* Habet etiã Fiscum. *cap. si quis 17. q. 4. cap. quia diuersitatem de concess. præben. clement. nolentes. de hæret.* Felin. *in cap. irrefragabili. §. 1. num. 21. de offic. ordin.* Couar. *lib. 2. var. resol. cap 9. num. 11.* vbi de communi testatur & Alios allegat, Capell. Tholos. *q. 229. num. 3. & qu. 275. num. 6.* Ricc. *in prax. resol. p. 1. res. 300. nu. 1. & resol. 479. num. 3.* & Alij, de quibus inferiùs *num. 50.* vbi etiam dicemus, quod habet familiam armatam, & carcerem. Est etenim Episcopus maior Præfecto Prætorio & Ciuitaribus recognoscentibus superiorem, ac habet merum, & mixtum imperium in sua Diœcesi, vt colligitur ex Iuribus allegatis suprà. *sect. 2. num. 35. & 41.* & tradit Guazzin. *defens. 34. c. 3 num. 6. in fin.* & tenent communiter DD.

4 Ex quibus certissima conclusio deducitur, quod Episcopus carcerare possit subditos, nisi aliter de consuetudine in aliquo loco particulari seruetur; cum quilibet Iudex Ordinarius possit Reos suæ iurisdictioni subiectos carcerare, & à suis ministris capi facere. Bart. *in l. 2. num. 1 ff. de iurisd. omn. Iudic. & in l. imperium num. 8.* Ias. *num. 3.* Castr. *num. 3. ff. eod. tit.* Caccialup. *in tract. de debitor. suspect. q. 4. num. 1.* Iannin. *in tr. de citat. real. lib. 1. cap. 1. num. 1.* Et generaliter in criminalibus quilibet Iudex habẽs merum, & mixtum imperium in aliquo loco potest subditos delinquentes carcerare. *l. fin. ff. de iurisd. omn. iudic.* Boss. *in tit. de for. compet nu. 1. & seqq.* Imò & forenses delinquentes in suo territorio. Caualcan. *de brach. Reg. p. 2. num. 1. & seqq.* quia tunc dicitur Iudex competens ratione delicti, cum ex eo de illius foro efficiatur. Caualc. *ibid.*

5 Delictum enim est vnum ex quinque requisitis ad tribuendam iurisdictionem Iudici, etiam in non subditum; quæ sunt Persona: Causa: Res: tempus: & locus delicti. Aretin. *in §. item si in Iudicio. num. 8. & in §. si quis in aliquo Instit. de action.* Boss. *d. tit. de for. comp. num. 1.* Iannin *d. cap. 1. num. 1.* Et sic ex quolibet ipsorum Iudex aliàs incompetens efficitur competens; si quis autem latiùs videre cupiat, quis Iudex dicatur competens, adeat Mar. Soccin. *in rubr. de for. compet.* vbi ponit centum, & nouem casus; & Iannin. *præcit. c. 1. n. 19.* vbi multos Doctores allegat de Iudicis cõpetentia agentes.

6 Vnde captura facta à Iudice incompetente, vel facta de mandato alicuius, qui non habet merum imperium, vt est Iudex delegatus, dicitur nulla ex defectu iurisdictionis. Marsil. *in pract. crim. §. attingam. num. 78. & in tract. bannit. verb. capti n. 51.* Boer. *decis. 215. num. 34.* Villalob. *commun. opin. litt. D. num. 27.* Alios allegans. *in pract. crim. q. 27. num. 7.* vbi limitat, quando timeretur de fuga; Vel esset Delegatus à Principe, nam tunc carcerationem decernere potest, sicut Iudex Ordinarius, vt per Bartol. *in l. 2. præcit. num. 1. & 2.* Alex. *n. 9.* Castr. *num. 5. ff. de iurisd. omn. iudic.* Iannin *de cit. real. d. cap. 1. num. 41 5.*

7 Hinc est, quod ne carceratio alicuius dicatur nulla, & indebita; sed iusta in criminalibus necesse est, vt plura contineat requisita. Quorum *Primum* est, vt Iudex, qui carcerationem alicuius decernit, iurisdictionem, & facultatem habeat carcerandi; aliàs captura esset inualida, & nulla; vt tenent communiter DD. & dictum est supra; & tradit Iannin. *in d. tr. de citation. real. lib. 1. c 1. n. 1.* Iusta verò regulariter dicitur, si concurrant causa: Iurisdictio: ordo, & forma carcerationis. Boer. *d. decis. 215. num. 33.* Baiard. *ad Clar. q. 46. n. 1.* Caualcan. *de brach. Reg. d. p. 2 n. 5.*

8 *Secundum requisitum* est, vt persona carceranda nõ habeat aliquod priuilegiũ, seu facultatẽ superioris, ne carcerari possit. Marsil. *in l. quæstionis. num. 68. ff. de quæst.* Clar. *q. 28. vers. tertiò debet* Lancell. Corrad. *de offic. prætor. rubr. de carcerat. num. 7. & 15.* Iannin. *loc. cit. lib. 1 cap. 2. num. 1.* Vbi verò non adsit priuilegium, quilibet regulariter carcerari potest de iure, nisi expressè reperiatur prohibitum. Bart. *in l. fin. ff. ad leg. Iul. peculat.* Farinac. *d. q. 27. num. 41.* Caualcan. *de brach. Reg. d. p. 2. nu. 124.*

9 Personæ autem priuilegiatæ, quæ regulariter carcerari nequeunt, plures sunt, inter

inter quas *Primo loco* est Clericus à Iudice laico, nisi repertus fuerit in flagranti crimine, vt aliàs supra dictum est; vel nisi sit delinquens suspectus de fuga. Scacc. *in tr. crim. q. 42. num. 13.* vbi latè, *& in q. 46. n. 25.* Caualc. *loc. cit. num. 16.*

Secundò Doctores pro leuibus delictis carcerari nequeũt. *text. est in proem. ff. §. illud verò.* Glos. *in l. medicos verb. exhiberi. C. de profess. et medic. lib. 10.* sequitur Clar. *d. q. 28. vers. item quaero.* Farinac. *d. q. 27. n. 87.*

Tertiò Infantes, qui neque verbaliter citari possunt. Bart. *in l. neque impuberes. ff. de in ius vocan.* Cenc *de censib. p. 3. cap. 1. q. 3. notab. 9. num. 14.* Afflict. *dec. 262. num. 5.* & multò minus realiter.

Quartò Minores Impuberes carcerari neque possunt, ratione imbecillitatis ętatis. *d. l. neque impuberes.* vbi DD. communiter Brun. *de cession. bonor. q. 3. quaest. quarta princi. pal. num. 1. 14. & seqq.* Muscatell. *in Prax. ciu. p. 2. glos. intimato num. 7.* Mauz. *de caus. exec. limit. 11. n. 10.* Scacc. *d. cap. 46. n. 27.* Rip. *obseru. 355. n. 5. vers. minus verò.*

Quintò Mulieres honestæ regulariter carcerari nequeunt. *c. mulieres de iudic. in 6. Authent. sed hodie C. de offic. diuers. iudic. Auth. hodie nouo iure C. de quaest. reor.* Glos. *in l. sed & si. ff. de in ius voc.* Quod intelligendum est pro debitis ciuilibus, etiam fiscalibus gabellarum, & tributorum; & Bald. *in l. plerique. ff. de in ius voc.* extendit etiam ad causam criminalem, si poena imponenda sit pecuniaria. At verò de consuetudine carcerantur. Clar. *vbi sup. vers. quaero igitur.* Menoch. *de arbitrar. cas. 88. n. 2. lib. 5.* Grammat. *decis. 33. num. 21.* Scanarol. *in tract. de visit. carcerat. lib. 3. §. 6. num. 10. & seqq.* In loco tamen separato ab hominibus, vt dicemus inferius. Vel si fuerint mulieres honestæ, detineantur domi, præstita cautione de securo carcere. Gram. *vbi sup.* Scanarol. ibid. Farinac. *d. q. 27. num. 54.* Guazzin. *defens. 5. c. 3. n. 10.* Petr. Caball. *in qq. cr. cas. 228. num. 25.*

Sextò Associantes cadauer ad sepulchrum carcerari non possunt. Bart. Iason. & Alij *in tit. ff. de in ius voc.* Cerdan. *in opuscul. visita de la carcel. cap. 11. §. 6. num. 2.* Scanarol. *d. lib. 3. §. 10. c. 4. n. 6.*

Septimò Associantes Augustissimum Eucharistię Sacramẽtum neque carcerari possunt Suarez. *de relig. to. 1. tr. 2. lib. 3. cap. 9. n. 10. in fin.* Peregrin. *de immunitat. eccles. c. 5. n. 19.* Dian. *p. 1. tr. 1. res. 28.* vbi Alios allegat.

Octauò Sponsus die nuptiarum carcerari non potest. *d. l. 2. ff. de in ius voc.* & ibi Bart. & Alij. Cerdan. *vbi sup. n. 3.* Scanarol. *ibid. num. 28.*

Nonò Scholares, neq; carcerari possunt de iure. *Authent. Habita*, vbi DD. *C. ne fil. pro patr.* latè Rebuff. *tom. 1. ad ordinat. Reg. art. 6. glos. 3. num. 68.* Sed de consuetudine carcerantur, ne delicta remaneant impunita. *l. impunita C. de poen.* latè Tiraquel. *de poen. tempor. caus. 7.*

Decimò Senes longeuæ ætatis, puta septuagenarii carcerari minimè possunt de Iure. Anchar. *cons. 336. n. 2.* Carp. *ad statut. Mediolan. p. 1. c. 143. n. 5.* Gratian. *discept. forens 328. n. 14.*

Quintò Episcopi, & Alij Viri Illustr. neq; carcerari debent regulariter, vt per DD. notatur penes Farinac. *d. q. 27. num. 77. & 78.* sed de consuetudine aliter seruatur in Vrbe, in qua Episcopi pro grauibus criminibus carcerantur in Arce S. Angeli; vel alijs carceribus, vt testatur. idem Farinac. *ibid. num. 81.* Scacc. *d. q. 41. num. 18.* & Ego etiam vidi annis elapsis; quamuis vt plurimum detineri soleant in aliquo monasterio, seù conuentu Regularium arbitrio Sanctiss. Domini. Reliquas Personas, quæ carcerari non possunt, vide apud Scanarol *lib. 3. §. 10. cap. 4. per tot.*

10 *Tertium requisitum* ad carcerandum est, vt delictum, pro quo quis carcerari mandatur, sit talis grauitatis, vt pro eo irroganda veniat poena corporis afflictiua, aliàs de Iure carcerari non deberet, vt tenet Clar. *d. q. 28. in princ.* ibi: *Primum est* & ibi Baiard. *num. 10.* post Boss. *de carcer. fid. relax. n. 1.* Bonacos. *commun. opin. p. 1. vers. captura ad hoc, vt committatur.* & Scacc. *de iudic. lib. 1. cap. 42. sub num. 15.* sed tamen Farinac. *in d. q. 27. num. 33.* insurgit contra Clarum, & Alios, dicens quod licet eorũ dictũ procedere possit de Iure: In practica nihilominus contrarium seruatur, nimirũ vt etiam in delictis, in quibus poena pecuniaria infligenda est, capi possit delinquẽs, sed completo processu relaxatur sub fideiussoribus; Iannin. verò *in d. tract. de citat. real. lib. 1. cap. 2. num. 97.* procedit cum quodam temperamento, non reprobans neq; Clarum, & Alios, neque Farinacium, & sequaces, sed dicit, quod si agatur de causa pecuniaria graui, & procedi posset sine captura, quando persona esset honesta, & diues, tunc proceditur per citationem, vel monitorium, secus in aliis.

11 *Quartum requisitum* est, vt præcedant legitima inditia contra imputatum de delicto, de quo agitur; aliàs captura esset iniusta. Marsil. *in Pract. crim. §. constante num. 1.* Clar. *d. q. 28. vers. scias autem*, vbi de communi testatur, Surd. *cons. 128. num. 2. vol. 2.* Honded. *cons. 108. nu. 23. & seqq. vol. 1. & cons. 94. nu. 7. vol. 2.* Farinac. *d. q. 27. n. 112.* vbi etiam de communi, & Iannin. *in tract. praeallegat.*

praallegat.de citat.real.lib.1. cap.2. num.81. & 82. Seraphin. *de priuileg. iuram. priuileg.183. num.95.* Fachin. *controuersiar. iur.lib.9. c.55. & 56. per tot.* vbi etiam dicit esse ferè omnium Doctorum sententiam. Scias autem quod sunt etiam multi Alii Doctores, diuersam opinionem habentes. Quidā enim asserunt, quod ad carcerandum, sufficiant leuia indicia; Alii, quod sufficiat, vt quis diffamatus fuerit, quod delictum commiserit; Alii, quod adsit solummodo suspicio; Alii, quod sufficiat qualis qualis informatio; & Alii tandem tenent, quod sit in Iudicis arbitrio iudicare, quæ indicia requirantur, vt possit carcerare. per text. *in l.1.ff.de custod.& exhibit. reor.* & hanc vltimam sententiam videtur sequi Fachin. *vbi sup.* & Caualcan. *de brach.Reg.d.p.2.num.8. & seq.* maximè, si Iudex procedere possit manu Regia.

Sed veritas est, secundum multos Doctores, quod etiam in criminibus atrocissimis requiritur, vt præcedant legitima indicia, vt possit quis carcerari. Marsil. *in d.§.costante. num.2.* Honded. *d.conf.94. nu.8.* Monticell. *in pract.regul 12. nu.26.* Farinac. *d.q.27.num.124.* Iannin. *d. cap.2. num.92. in fin.* & Alii, quos allegat Scanarol. *in tract. de visit.carcer.lib 2. §.5.num.4.* Quinimò neque sufficeret, si de indiciis constaret tantum Iudici extraiudicialiter; sed de his cōstare debet in Actis per testium depositiones. Marsil. *in d. §.constante. num.11.* vbi de communi. Clar. *d.q 28.vers. scias autem circ. med.* Farinac. *d.q.27 num.113.* Scacc. *in trac. crim.q.42 num.7.* Iannin. *d.cap.2.num.93.* & Alii apud Illos.

12 Est bene verum, quod sufficit aliquando qualis qualis informatio in pluribus casibus. Quorum Primus est, si delictum sit graue, & pro eo imponi possit pœna corporalis, nam tali casu poterit Iudex ad carcerationem deuenire, quamuis alia indicia non præcedant. Foller. *in pract. crim.for fac.ver.notat.cap.de pers. num.1. in fin.* Boss. *in tit.de captur. num.3.* Marsil. *singul.93.* Clar. *d.q 28.vers.pracit. scias autem.* Eugen. *conf.64. num.11.* Qualis qualis autem informatio, quoad hoc, dicitur illa, quæ oritur ex depositione testium inhabilium, infamium, & huiusmodi. Par.de Put. *in trac. syndicat. verb.tortus.cap.1.num.47.* Vel quę oritur ex simplici dicto socii criminis, vel alicuius testis sine iuramento, vel sine forma indicii. Gomez. *de delict.cap.12.in princ.* Nouell. *in pract.crim in princ.num.45.fol.20.* Baiard. *ad Clar.q.21.num.99.& q.28 num.13. in fin.*

Vnde si quis carceratus fuerit, sine dicta quali quali informatione, relaxari debet sine vlla impensa. Boss. *de captur. num.4.* Grat. *conf.74. num.13.vol.2.* Scacc. *d.c.42.n.4.* Honded *conf.94.num.9. vol.2.*

Secundus est, si agatur contra Reum suspectum de fuga, vel vagabūdum; nam tunc capta quali quali informatione carcerari potest, & postea fabricatur processus formiter, seruatis seruandis. Salycet. in *l.ea quidem num.77.C.de accusat.& in l.2. C de exhib.reis.* Gomez. *de delict.c.9.n.1.* Iannin. *d. cap.2.num.100.*

Tertius est, quando quis reperiretur in flagranti crimine; nam tunc carcerari potest absque aliis præcedentibus indiciis in Actis redactis. Corrad. *in prax.tit.de captur. num.3.* Iannin. *de citat.real d.lib.1.cap.2. n.94.* Scanarol. *d.tract.de visit.carcer. lib.2.§.5.n.26.* & Alii per me allegati suprà *sect.3.à nu.87. cum plurib.seqq.*

Quartus est, quando vulneratus nominauit aliquem, qui eum vulnerauit, nam iste talis carcerari potest absque aliis indiciis, & deinde compilatur processus. Corrad. *vbi sup. de carcerat. num.11.* Iannin. *ibid. num.98.* Farinac. *d.q.27.num.129.* Scacc. *dict. c.42 n.5. vers.limita secundò*, vbi Alios cumulat, & de communi dicit.

13 *Quintum requisitum* ad iustam alicuius imputati carcerationem, est; vt antequam ad illam deueniatur, legitimè constet de corpore delicti. Angel. *de malefic. in verb.Iudex commisit Caio. num.4.* Gomez. *de delict.d.cap.9 num 1.* Boss. *eod. tit. in fin. & tit. de captur.num.3.* Soccin.Iun. *de citat. artic. 2. princ.q.24.* Bursat. *conf.166.nu.2.vol.2.* Scac. *d.cap.42. num.6.* vbi latè Alios cumulat, & de communi testatur. Farinac. *q 2. num.4.* vbi etiam ait, debere constare non solum de corpore delicti: verum etiam de ipsius qualitatibus, & circumstantiis.

14 *Sextum requisitum* est, vt si quis carcerari debeat in criminalibus, præcedat omninò specialis Iudicis commissio. iuxt. text. *in l.nemmem. C.de exhibend. reis.* Boss. *in d.tit.de captur.num.93.* Clar. *in d.q.28.vers.dictum est*, vbi Baiard. & Alii Addent. Farin. *d. q.27. num.3.* Quod ampliatur, vt procedat, etiam si quis capiatur à familia Iudicis. *l.fin.C.de exhib. & transmitt. reis.* Bald. *in l.si quando. C.de testib.* DD. *in cap.cum parati de appellat.* Scanarol. *vbi sup.lib.2.§.1.cap.2.n.1. cum seqq.* Imò non sufficit mandatum oretenus, nisi fiat in scriptis, vt ostendi possit Reo in actu capturæ. Caualcan. *de brach. Reg.d.p.2.num.14.* Granut. *theorem.19.* Guazzin. *defens.5.cap.4.num.8.* Farinac. *q.32.n.32.* Scacc. *vbi sup. cap.46. num. 31.* & inferiùs dicemus.

Sed hoc locum non haberet, quando quis inueniretur per satellites in flagranti cri-

crimine, nam tunc sine mandato capi posset, *vt suprà iam dictum est*, & latè tradit Caualcan. *loc. citat. num.* 15. vbi refert alios casus, in quibus quilibet carcerari potest sine Iudicis mandato; & quod licentia de capiendo transeat in successorem in officio, etiam per mortem primi; & quod per lõgam carcerationem censetur iustificata captura per tradita à Vant. *de nullit. ex defect. citat. num.* 34. qui *sub num.* 45. tenet non posse Iudicem propriis manibus delinquẽtem capere, ad euitandum euitanda.

15 Supradictis requisitis deficientibus carceratio diceretur iniusta, ac indebita. Vnde si facta esset per Iudicem sęcularem, teneretur de ea rationem reddere in syndicatu, & puniendus veniret actione iniuriarum. *l. magistratibus. ff de iniur.* Marsil. *in pract. crim. d. §. constante num.* 4. Iodoch. *in ead. prax. cap.* 15. *de citat. num.* 8. Clar. *ibid. d q.* 28. *vers. scias autem circ. med.* vbi Baiard. *num.* 5. Angel. *de malef. verb. Iudex commisit. num.* 4. Neuizz. *consl.* 52. *num.* 8. Iannin. *de citat. real. d. lib.* 1. *cap.* 2. *num* 15. Pet. Caball. *in quæst. crimin. cas.* 86. *num.* 1, Scacc. *in tract. crim. c.* 94. *num.* 1. *vers. & caue D. Iudex.* Caualcan. *de brach. Reg. d. p.* 2. *num.* 11. *& p.* 4. *num.* 345. & Alii per illos allegati; & ratio est, quia ex carceratione irrogatur iniuria, vt ait Caualc. *ibid. & dicem. infer.*

Iniuria verò in hoc proposito æstimari solet, secundum æstimationem eiusdem carcerati, vt si medio iuramento asserat se voluisse potius amisisse scuta centum verbi gratia, siuè biscentum, mille, &c. quam illam indebitam carcerationem passum fuisse. Monticell. *in pract. crim. reg.* 12. *nu.* 10. Schench. *in suo Viridario conclus.* 88. vbi de communi testatur, prout facit Iannin. *d. cap.* 2. *nu.* 16. Chicron *commun. opin. cen. ut.* 4. *concl.* 20. *ant. fin. vers. quare si Iudex.*

16 Quinimò non solum tenetur ad æstimationem iniuriæ, vt dictum est: verum etiam ad damna, & interesse carcerati. Gloss. *in l.* 2. *§. fin. verb. retentus. ff si quis caution.* Marsil. *d. §. constante n.* 4. Asyn. *in Prax. §.* 32. *n.* 39. Par. de Put. *de syndic. in verb. carcer, & carceratus cap.* 2. *an potestas num.* 7. Baiard. *d. q.* 28. *n.* 5. Iannin. *d. c.* 2. *n.* 18. Caball. *d. cas.* 86. *num.* 1.

Quia regulariter in actione iniuriarum venire solent, etiam damna, & interesse *l. item apud labeonem §. si quis seruo, ff. de iniur.* Gomez. *lib.* 3. *de iniur. num.* 9. Caualcan. *d. p.* 2. *num.* 11.

Quod ampliatur, vt procedat etiam, si Iudex in carceribus detineret aliquem iniustè, & de facto captum; quia tali casu tenetur illum statim liberare, ac relaxare, absque vlla expensarum solutione Marsil. *in d. pract. crim. §. attingam num.* 12. Foller. *in ead. pract for. sęcul. ver. vel carcerentur num.* 14. Iodoch. *ibid. tit. de carcer. cap* 16. *num.* 12. Farinac. *cap.* 27. *num.* 146. Iannin. *loc. cit. n.* 23. Scacc *in tract. crim. c.* 42. *n.* 4.

Fallit tamen conclusio, quando Iudex indebitè quidem aliquem carcerare mandaret, non tamen animo illum iniuriandi, sed simpliciter, nam tunc teneretur solum pœna extraordinaria, arbitrio syndicatorum, habito respectu ad circumstantias facti, & personæ qualitatẽ, non autem actione iniuriarum. Par. de Put. *de syndic. in verb. captura c.* 2. *quia plerumque n.* 5. Farinac. *vbi sup. nu.* 1. *& nu.* 135. *cum seqq.* Iannin. *d. cap.* 2. *num.* 15. *&* 17. Caball. *d. cas.* 86. *num.* 2. *cum seqq.* Secus si constaret de malitia Iudicis, vt si ad vindictam, vel ob aliam causam mandaret satellitibus aliquem carcerari sine iusta causa, & animo eundem iniuriãdi iniungeret eisdem, vt in casu capturæ ipsum percuterent, vel per capillos extraherent, vel sine pileo in capite, & manibus retrò ligatis per plateas publicè ducerent, aut quid simile faciant, nam tunc puniendus esset actione iniuriarũ, vt tradit Put. *vbi proximè nu.* 5. Farinac. *d. q.* 27. *num.* 135. *cum seqq.* vbi latè, & Alios cumulat. Idem firmat Fachin. *controu. Iur. lib.* 9. *c.* 57.

Fallit secundò, quando postquam quis fuerit iniustè, ac indebitè carceratus, superueniret iusta causa illum capiendi, & retinendi carceratum. Marsil. *in tract. de Bannitis in verb. capti nu.* 20. Corrad. *in Prax. tit. de execut. sentent. num.* 9. Farinac. *d. q.* 27 *numer.* 151. Iannin. *de citat. real. dict. lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 24. Baiard. *q.* 21. *num.* 29. & Alii per Ipsos allegati; quia tali casu practicatur de consuetudine illa regula communis: *Malè captus, benè retentus.* Ad quam tamen respondet Scacc. *in tract. crim. cap* 94. *num.* 1. *vers. neque tuetur hanc opinionem*, vbi latè contrarium defendit, quod debeat omnino relaxari, & idem dicit Caball. *in quæstion. crimin. cas.* 86. *num.* 3. & sine vlla impensa latè Caualcan. *de brach. reg. d. p.* 2. *n.* 34.

Fallit tertiò, quando iniustè carceratus præstaret cautionem de se repræsentando ad omne Curiæ mandatum, vel de iudicio sistendo, & iudicatum soluendo; quia tunc censetur tacitè approbasse capturam nulliter factam. Corrad. *in prax. de captur. num.* 17. *in fin.* Marsil. *vbi sup. num.* 9. Monticell. *in prax. crim. reg.* 10. *num.* 21. Herculan. *in tract. de caution. de non offendend. cap.* 50. *n.* 66. Iustin. *de Syndicat. sub num.* 258. Quod per Doctores traditur Iudicibus pro cautela iniustæ carcerationis, contra quos meritò inuehit Farinac. *q.* 5. *num.* 17. *in fin.* & Iann. *d. cap.* 2. *num.* 20.

17 Quod

17 Quòd si Iudex iniustè carcerans non esset laicus, sed Ecclesiasticus, puta Episcopus, vel Vicarius, aut Superior Regularis, qui carcerarent Clericum, vel Religiosum subditum indebitè, & sine debitis requisitis supra relatis, incurreret pœnam excommunicationis *canonis si quis suadente Diabolo. 17.q.4. & cap. si clericos. de sent. excomm. in 6.* vt ibidem notatur per Gloss. *in verb. commissos* & DD. cõmuniter. Clar. *in pract. cr. q. 28. vers. quæro nũquid*, & ibi Baiard. *nu.* 6. vbi Alios allegat. Corn. *cons.* 325. *lib.* 4. Guazzin. *defens.* 5. *cap.* 2. *n.* 5. Mar. Antonin. *var. resol. lib.* 3. *res.* 18. Iannin. *de tut. real. d. lib.* 1. *c.* 2. *n.* 42. vbi de communi Scacc. *in tr. crim. c.* 42. *n.* 6. vbi plures cõgerit, & Alij quos allegaui suprà *in p.* 1. *sect.* 2. *subsect.* 1. *num.* 27.

18 Et ratio est, quia carceratio infert Clerici præiudicium grauissimum, & ferè irreparabile, vt aduertit Iason. *in l. si non obtulit* §. *condemnatum ff. de re iudicat.* & Felin. *in cap. cum super. num.* 17. *eod tit de re iudic.* ipsa enim carceratio infamat; maximè si Clericus sit bonæ opinionis apud homines; cum etiam ex sola accusatione eius opinio aliquando grauetur. Archid. *in capit. tantis.* 85 *dist.* Bald *cons.* 79. *num.* 2. *in fin. lib.* 2. Genuens. *in Prax. Archiep. Neap. cap.* 29 *n.* 10. & Alij citati suprà *in Pract. Ciuil. p.* 2. *sect.* 1. *subsect.* 6. *Intersec.* 4. *num.* 15. Quapropter bene aduertat Iudices Ecclesiastici in decernenda carceratione cõtra subditos Ecclesiasticos; & non sint tam faciles ad carcerandum pro leuibus quibusque delictis; sed solùm in grauibus, seruatis seruandis carcerationem fieri curent, & tunc cũ debita status clericalis decentia, & respectu.

19 Quare ad euitandum periculum excommunicationis ex iniusta carceratione proueniens, vt dictum est, necesse vtique erit non procedere ad capturam absque præuiâ Informatione, & formato processu contra subditum; ex quo, vt plurimum, oriuntur indicia. Vel saltem (vbi vrgeat necessitas carcerandi) facta aliquali diligentia summarie, ex qua constet de infamia delicti, vt notatur per Angel. *de malefic. verb Iudex commisit. quod causâ nu* 4. Brun. *in pract crim. tit. de indit. & tortur. in fin.* Blanch *de indic num.* 6. & Boss. *de captur. n.* 3. prout si sit suspicio fugæ, & periculum sit in mora, vt declarauit Sacra Congregatio Episcoporum. *in vna Castren.* 4. *Decembris* 1637. *& in Alia Campanien.* 3. *Octobris* 1642.

Atque intelligendi sunt, & non aliter, Doctores quidam, quando asserunt, posse in criminalibus Iudiciũ inchoari à captura delinquentis, etiam non capta informatione, & indicijs præcedentibus, inter quos adest Bald. *in l consentaneum C. quom. & quand. Iud. & in l.* 2. *C. de his, qui latron. vel alis crim. reos.* Alex. *in præcit. l. consentaneum, & in l. fin. ff. ad leg Iul. peculat* Angel. *in* §. *audiant. ver. item dico col.* 3. *Authent. de defensor ciuitat.* Procedit enim eorum dictum, præhabita aliquali diligentia, captaque summaria informatione, saltem extraiudicialiter, & secretò. Quod quidem seruandum erit, tam per Iudices Ecclesiasticos; quam Sæculares, qui licet pęnas contra illos comminatas non exoluant, si subditos sine aliquali informatione præcedenti carcerauerint; non euitabunt tamen populorum murmurationes, quod iniustè processerint, quod pecunia corrupti iustitiã conculcauerint, subditos oppresserint, & huiusmodi.

20 Sed quæritur, an liceat cuilibet carcerando resistentiam facere Curiæ Ministris in actu carcerationis?

Respondetur negatiuè; cum Soccin. *in reg.* 442. Duen. *regul.* 192. Paris. *cons.* 147. *num.* 3. *vol.* 4. Farinac. *q.* 32. *nu.* 86. Scacc. *in tract. crim. cap.* 46. *num.* 28. *in princ.* Caualcan. *de brach. reg. p.* 2. *num.* 63. *& seqq.* vbi ponit casus, in quibus aliquando licet resistentiam facere, & quando non; prout etiam facit Farinac. *vbi supra.* Guaz. *defens.* 5. *c.* 4. *num.* 2. *cum plurib seqq.* Imò resistens varijs pęnis punitur, vt tradit Boer. *decis.* 170. *n.* 5. quem allegat Farinac. *in d. q.* 32. *in fin.* Et in Alma Vrbe resistens punitur aliquando pęna mortis, vt etiam testatur Vulpell. *respons.* 137. *num.* 17. Scacc. *in loc. cit. num.* 28. & latè Petr. Caball. *in quæst. crim cap.* 8. *n.* 28. *& seqq.* qui tamen loquitur in iam capto, non in capiendo. Et ita sentire videntur etiam aliqui ex supracitatis Doctoribus.

Alij verò distinguunt inter resistentiam factam per solam fugam, antequam detineretur; & fugam post detentionem; & in priori casu sic resistens nulla pęna punitur, si fiat sine armis: in altero verò punitur æquè, ac si carceres effregisset. August. *ad Angel de malefic. in verb. quod fama publica sub num.* 56. Clar. *q.* 29. *vers. quæro etiam.* Farinac. *loc. cit. num* 3 *&* 26. Caball. *d. cas.* 8. *n.* 1. & Alij, apud Illos. In secundo casu iterum subdistinguitur inter resistentiam factam cum armis sine offensione ministrorum Curiæ; & illam factam cum ipsorum offensione; nam in primo casu resistens pęna extraordinaria punitur Scacc. *in d. c.* 46. *n.* 29. Guazz. *d. cap.* 4. *n.* 3. Caball. *d. cas.* 8. *nu.* 1. *in fin.* In secundo verò casu punitur per Iudices sæculares vsque ad mortem. Vulpell. *vbi sup.* & Alij penes Guazz. *ibid. n.* 4. *& seq.*

Quod si resistentia facta fuerit in carceratione pro causis ciuilibus, punitur mitiori pęna, quam pro causis criminalibus Boss. *in tit. de effracto carcer. num.* 1. *vers. & procedit*

cedit hæc pœna. Farinac. q.30.num.81.verſ. ampliа ſecundò, quem citat Guazz. vbi ſup. n.6. Et hæc intelligenda ſunt, quando captura iuſta fuerit.

21 Si vero captura fuerit notoriè iniuſta, ac nulliter facta, reſiſtēs nullam pœnam incurrit. Bart. in l. vis eius in princ. C. de prob. Soccin in l.1.n.13.ff nequis eum qui in ius. & in reg.442. fallent. 2. Milleus in pract. crim. fol. 64. num.22. Marant. in diſputationib. diſput.1. numer.36. Clar. q.21. verſ. tertio autem, Sforz. Odd. conſ.72. num.33. verſ. tertio dico Farinac. d. q.32. num.100 107.118. et 121. in fin. Scacc. d cap.46. num.30. latè Iannin. de cit. real lib.1. cap.1. nu 580. & ſeq. Et ratio eſt, quia tunc licitè quilibet ſe defendere dicitur, non reſiſtere Curiæ, cum ipſius miniſtri notoriè iniuſtè carcerare volentes, non cenſeātur facere publica authoritate, ſed vti priuati. cap.1.23. q.2. Gloſs. in cap.1. de re iudic. in 6. l.1.§. ſi ideo ff. ne vis fiat ei. et l.1.§. offidius ff. ne quis eum qui in ius vocabitur. Et ideo illis vti priuatis aggreſſoribus de facto reſiſti poteſt l. contra C. de executor. et exactor. lib.12. Corſett in ſingularib. verb. offi cialis. Maſcard. de probation. concluſ.189. num.26. Scacc. dict. cap.46. num.35. Iannin. d. cap.1. num.187. & ſeqq.

22 Captura autem notoriè iniuſta, & nulla, pluribus modis dicitur. Et Primò, ratione mandati, nimirum, quando fieret per Curiæ miniſtros, ſine mandato Iudicis quia illud in ſcriptis habere, imò & carcerādo oſtendere tenētur. l. nemmemC. de exhib. reis l. prohibitū, vbi Bart. n.1. & Luc. de Penn. num.5. C de iur. fiſc. lib.10. Iaſon. in l. cum proponas num.7. C de pact. Boer. deciſ 170. ſub n 2. Clar. q.28. verſ. dictum eſt. et q. 29. in princ. vbi Baiard. Farinac. in d. q.32. num.32. Scacc. d. cap.46. num.31. Scanarol. de viſit. carc. d. lib.3. §.10. cap.3. num.10. Caualcan de brach. reg. p.1. num.43. in fin & num.44. vbi ait, non teneri birruarios oſtendere ante capturam, ſed benè poſt. & n. 224.

Secundò, ratione incompetentiæ Iudicis, vt ſi mandatum eſſet expeditum per Iudicem incompetentem cōtra perſonam exemptam, puta per Iudicem Laicum contra Clericum, vel alias perſonas; quæ carcerari non poſſunt, de quibus ſup. Petr. à Plaz. in epitom. delictor. lib.1. cap.38. num.7. Duen. regul. 221. Farin loc. cit. num. 72. & 107. Scacc. ibid. num.31. verſ. item quando, & nouiſſimè Scanarol. vbi ſup. d. lib.3. §.10. cap.3. per tot.

Tertiò, reſpectu loci, & temporis, vt ſi quis in criminalibus caperetur in Eccleſia, vel alio loco immuni; vel in ciuilibus, ſi caperetur in diebus feriatis in honorem Dei, & ſanctorum, & debitor non eſſet ſuſpectus de fuga. latè Scacc. in d. cap 46. numer.31. verſ. ſed numquid, Theſaur. deciſ 95. num.3.

Quartò, dicitur nulla, & iniuſta ratione defectus iuriſdictionis, vt ſi mandatum de capiendo relaxatum fuerit à Iudice nō habente iuriſdictionem carcerandi. Abb. in cap ſi quando num.3. de reſcr. latè Iannin. d. tit. de citat. real. lib.1. cap.1. num.680. Caualcan. loc. citat. vbi ponit multos alios caſus, & p. 2 num 45. vbi dicit iniuſtam eſſe capturam factam pro riis manibus ipſius Iudicis; quod eſt menti tenendum per Aduocatos criminales, ſi caſus acciderit pro defenſione clientis.

Quintò, ratione exceſſus, vt ſi exequutio fieret in maiori ſumma, quam in mandato expreſſa. Bart. in l. contra C. de exactor. & execut. lib.12. Marant. in d. diſp.1. num 28 Farinac. d q.32. n.101. Scacc. d. c.46. ſub n.31. Iannin. d. c.1. n.592.

Sextò, ratione manutentionis poſſeſſionis, vt ſi quis expelleretur à poſſeſſione ſua ſine cauſæ cognitione, etiam ſi Papa in litteris apponeret clauſulam, contradictores quoſcumque, &c. Felin in cap. cauſam, quæ num.58. de reſcript. Roman. conſ.382. in princ. late Iannin. in d. cap.1. num.594. vbi dicit, quod poteſt reſiſtere expulſus, etiam conuocādo amicos, & conſanguineos, & percutere expellentem, ſi fiat in ipſo actu, & non ex interuallo. Neuizzan. conſ 52. n.11. Grammatic. vot.36. num.7. Sforz. Odd. conſil.72. num.355. & Nos alibi in ſuperioribus diximus.

Septimò, ſi captura fieret vigore alicuius ſententiæ, in qua capiendus numquam fuit auditus, nec citatus. Sforz. Odd. d. con. 72. n.33 & ſeqq.

23 Sed quæritur, an iniuſtè captus, ſi è carceribus aufugiat, poſſit aliqua pœna puniri?

Reſpondetur negatiuè, quia quod fit Iuris ordine non ſeruato, executionem non meretur Rim. Iun conſ. 125. num. 1. & 135. num 9. vol 2. Menoch. de arbitr. caſ.301. num.14. & ſeqq. Clar. in q.21, verſ. tertio autem modo circ. med. ibi: poteſt enim licitè, & ibidem Baiard. & Alii Addent. in litt. Q. verſ. declara ut tamen. Bertazzol. conſ.35. num.32. & ſeqq. lib.2. Farinac. q 30. num.120. verſ. limita primò. Surd conſ.182. num.6. vol.2. Caball. in tract. crim caſ.43. num.1. Fachin. controuerſiar. iur. lib 1. cap.31. & Alii per ipſos adducti, vbi de communi teſtantur. Carcer enim eſt mala manſio, & multa incommoda continet, de quibus Franc. deciſ 317. nu.4. & ſeqq. p.2. & Caualc. d. tract. de brach. reg. p.2. num.93. Quidquid Alij contrarium aſſerant.

24 Quod

24 Quod est verum, non solum si fuga sequeretur sine carcerum effractione: verum etiam si carceres frangeret iniustè captus. Mascard. *de probat.conclus.*265.*n.*16. *vol.* 1. vbi Alios cumulat, Matth. Brun. *cons* 61.*num.*9. *vers. ergo etiam.* Clar. *vbi sup. vers.sed quando.*

Quinimò talis carceratus iniustè aufugiendo, potest custodes carcerum, & Alios, eius fugam impedientes percutere, vulnerare, ac etiam occidere. Marsil. *in tit. de quæstion.in princ.num.*28 *fol.*4. Rim.Iun. *cons.* 133.*num.*5.*vol.*2. Petr.de Surd. *vbi sup nu.*7. Addent. *ad Clar.loc. cit.lit.T.* vbi Alios allegant. Quod tamen intelligunt, quando aliter euadere non potuisset. Et sine incursu peccati mortalis. Rim. Iun. *cons.*135. *num.*24. etiam si carcerum custodes ex ipsius fuga aliquod malum patiantur. Mascard. *d conclus.*265 *n.*27.

25 Et si fuerit sub fideiussione de securo carcere, non tenetur ad penam in ea contentam, cum dici non possit rupta fideiussio. Farinac. *d.q.*30. *num.*11. Addent. *ad Clar.d.q.*21.*litt.T.* Honded. *cons.*74.*n.*14. *vol.* 2. vbi concordantes allegat, & dicit hoc verum esse, etiam si fideiussio fuerit iuramento roborata. Ampliatur, vt si quis iniustè detentus in carceribus relaxetur cũ fideiussione de redeundo ad carceres intra tot dies, sub pena scutorum mille, vel sub alia pena, non teneatur ad penam soluendã, si non redierit. Marsil. *singular.*177. *& in tract. de quæst. num.* 27. *in fin.* Surd. *vbi sup.n.*8. Rim. Iun. *ibid.num.*2. Imò neque peccat mortaliter non redeundo. Nauar. *in Manual.cap* 120.*num.*8.*tom.*1. latè Baiard. *d.q.*21.*num.*100. & quod plus est, si rediret, peccaret mortaliter, secundum Seraphin. *de priuileg.iuramenti priuil.*132.*n.*2.

Adde, quod iniustè captus potest non solum ex seipso resistentiam facere, vt supra dictum est, verum etiam potest amicos, & consanguineos ad securius resistendum conuocare. *l.prohibitum.§.ff.de iur.fisc.& l.contra C.de exequut.& exactor.lib.*12. Seysell. *in l.vt vim num.*34. vbi allegat Bart. & Alios *ff. de iust. & iur.* latè Caualc. *de brach. Reg. d. p.*2.*n.*21. Surd. *cons. precit.*182 *per tot.* Honded. *cons.*94 *num.*13.*lib.*2.

26 Sed quæritur, qua pena puniatur eximens carceratum è manibus ministrorum Curiæ?

Respondetur, quod quibusdam requisitis concurrentibus, puniri potest, tamquam Reus criminis læsæ maiestatis, vt tradit Farinac. *q.*32.*num.*22 *in fin.& n.*34.*& n.*101. Scacc. *in tr.cr.d.cap.*46.*num.* 29.*vers.item si captus.* Limitatur tamen, si erat iniustè captus, quia tunc non punir Marsil. *de Prax.Vicar.Caroli Pelle ar.IV.* *quæstion.in princ num.*27. Farinac. *q.*32.*nu.*33. Bursat. *cons.* 65. *num.*8. *vol.* 1. Odd. *cons.*72. *num.*3.*vers.tertio dico.* Scacc. *vbi sup. num.*30. Fachin. *controu. iur. lib.*9. *cap.*70. vbi plures casus distinguit. Quam conclusionem veram existimat Baiard. *ad Clar.q.*29.*n.*12. quem refert Guazzin. *d defens.*5.*cap.*5.*n.*23. & Scacc. *vbi sup.* quando captura esset notoriè iniusta, secus si talis non esset.

27 Quæritur secundò, qua pena puniri debeat offendens, vel occidens carceratum existentem in fortiis Curiæ?

Respondetur, talem incidere in penam committentis crimen læsæ maiestatis, & proinde, vt talem puniendum esse. *per text. in l.fin C.de custod.reor.& l. fin.C.de malef.* Decian. *lib.*7. *cap.*11. *num.*10. Bursat. *cons.*216. *vol.*2. Baiard. *ad Clar.q.*68. *nu.*42. Petr. Caball. *in qq cr.cas.*94.*num.*3. *centu.*2. Farinac. *q.*103.*n.*302. vbi Alios cumulat.

Quod ampliatur, etiam in consanguineis, qui veneno necarent carceratum iam laqueo suspendendum, ne familliæ iniuria inferatur; nam adhuc pena mortis puniri deberent, secundum Ius ciuile. Bald. *in l.libertas sub num.*5.*vers.& ideo consanguineo. ff.de stat. hom.* quem refert, & sequitur Felin. *in cap cum iuramento in fin.de homicid.* Marsil. *singular.*150. *circ. med. & in Pract. crim.§. aggredior, sublimm.*24. Arnon. *in epitom.* 50. vbi dicit esse menti tenendum. *& in problemat.*24. Et Alii, quos allegat Petr. Caball. *in d.cas* 94.*n.*1.

28 Limitatur autem in birruariis, qui possunt offendere carceratum, si resistat, quando est iustè captus; imò de Iure ciuili illum occidere, quando non permittit, vt capiatur. *l. si seruus C. de his qui ad Eccles. confug* Instin. *in tr. de syndicat. num.* 100. Iodoch *in Pract.crim.cap.*15.*tit.de citat.real. numer.*28. Boer. *decis* 170.*num.*7. Farinac. *d.q.*32. *num.*39. latè Caballin. *vbi sup.cas.*132. *nu.*1. vbi Alios congerit, & fusè etiam Caualcan *de brach.reg.p* 2.*n.*44 *cum plurib. seqq.* vbi per 14. conclusiones declarat quomodo, & quando liceat birruariis capturam seù capiendum offendere. & Menoch. *de arbitrar. lib.*2.*centur.*6.*cas.*587.

29 Nota hic, quod Birruarii, qui pecunia corrupti, vel alio respectu deuicti carceratum ex eorum manibus aufugere, permitterent, puniri debent eadem pena, qua carceratus pro delicto puniendus erat ita vt si captus fuerat pro causa capitali, pena capitali puniendi sunt; Si verò pro causa ciuili, arbitrio Iudicis puniuntur, Menoch. *de arbitr.d cent.*6 *cas.*583.*n.*7.

30 Quæritur tertiò, an Iudex Ecclesiasticus carcerari possit laicos in criminibus Ecclesiasticis?

Respondetur affirmatiuè, *per textum in Clementin. 1. de hæretic.* & notat Aufrer. *in tr. de potestat. Iud. Ecclesiast. in laic. sub princ.* & in criminibus mixti fori, vt dictum est supra *p. 1. d. sect. 2. subsect. 1. nu. 24* & dic. infrà *tom. 2. p. 5. prax. 10 per tot.*

31 *Quoad secundum*, scilicet an Iudex Ecclesiasticus possit Clericum carcerare, quando de crimine agitur ciuiliter, notandum erit, quod etiam in tali casu permissa est carceratio, vt expressè probatur *in c. dilectis de appellationib.* vbi Abb. Franch. & Dec. *in 1. notab.* & dictum est suprà. Imò Abbas ampliat, vt possit etiam torqueri in causa criminali ciuiliter intentata, sequitur Felin. *ibid. not. 1.* & desumitur *ex cap. 1. de pœn. & cap. si clericos de sen. excom. in 6* Idem firmat. præcit. Abb. *in cap. 1. de deposit*, quamuis contrarium sentire videatur. *in cap. olim, n. 9. in fin. de resc.*

32 Potest etiam quilibet Iudex carcerare in ciuilibus, quando reus esset contumax, ratione delicti inobedientiæ *l. consentaneum*, vbi Bart. *col. 2. C. quom & quand. iud. & §. si vero etiam Authent. de exib reis.* Item, quando fuit quis per sententiam condemnatus, quia pro sententiæ exequutione capi poterit de persona *l. 1. C. qui bon. ced. poss.* Bald. *in l. per diuersas q. 15. in fin. C. mandat.* seruato tamen ordine. *l. a diuo pio §. in venditione ff. de re iudic.* & ibi Alex. *col. 3.* facta scilicet prius excussione in bonis, & ipsis non extantibus deuenitur ad capturam personæ, aliàs non potest personaliter capi. Gloss. & Batr. *in l. 3. § tutor. ff. de susp. tutor.* Abb. *in cap. quoad consultationem col 6. in fin. de re iudic.* & Bald. *in cap. tua vt. lit. non contest. & in d. l. consentaneum col 4. in fin.*

Item quando quis esset suspectus de fuga, nam tunc etiam pro ciuili causa carceratur *l. ait prætor. §. si debitorem ff. quæ in fraud. credit.* & ibi Bart. latè Alex. *in l. 1. ff. de iurisd. omn. iudic.* vbi etiam Iason. *& in l. si ab arbitro. ff. qui satisdar. cog. & in l. vinum col. 4. ff. si certum petat. & in Instit. tit. de action. in princ. col. 11.* & Felin. *in cap. 1. col. 7. de iudic.*

33 *Quoad tertium*, an scilicet posit Iudex Ecclesiasticus carcerare subditos in pœnam delicti, an ad verò custodiam tantùm, notandum erit, quod licet de Iure ciuili non detur carcer ad pœnam, sed ad custodiam tantum, vt probatur *in l. aut damnum §. solent. ff. de pœn. & l. credibili C. eod. tit.* nisi in casu *l. 1. §. fin. ff. de aleator.* de Iure tamen Canonico, benè datur ad pœnam Clericis, & Ecclesiasticis personis *d. cap. dilecti de appell. cap. qualiter 2. de accusat. cap. tua. de pœn. cap. si clericos de sent. excom. in 6.* Non verò Laicis, etiam si agatur de crimine Ecclesiastico, vt singulariter aduertit Ioann. Andr. *in addition ad specul. in lib. 4. tit. de offic. ordin. in princ. rubricæ litt. A. vers. communiter tenet.* & Guliel. de Bened. *in cap. Raynutius ver. mortuo itaq; testa ore il 1. de testam.* nisi in crimine hæresis. vt habetur *in cap. vt commissi. & cap. vt inquisitionis de heret. & Clarus in clement. 1. eod. tit* Est tamen aduertendum, quod quando datur in pœnam, debet fieri per sententiam. *cap. nouimus §. pro illo de verb. signific.* & ibi Abb. *n 4. cap. quamuis de pœn. in 6.* Diaz. *in Pract. crim. can. cap. 114.*

34 Sed queritur, quare de Iure Canonico permittatur carcer in pœnam, & de Iure ciuili secus?

Respondetur, diuersitatem oriri ex eo, quia secundum leges, Iudices Laici possunt suis subditis pœnam mortis pro delictis imponere; Sed secundum Sacros Canones, Iudices Ecclesiastici non possunt talem pœnam Clericis irrogare; vnde cum grauitas delicti de Iure ciuili veniret puníenda pœna mortis; de Iure Canonico punitur pœna carceris, vel pertui, vel ad septem annos, aut ad aliud tempus arbitrarium, vt notatur per Glos. *in d cap. quamuis de pœn. in 6.* Neque obstat, quod carcer fuit inuentus ad custodiam reorum, non ad pœnam, *vt in l. 1. & 2. C. de cust. reor.* Nam respondetur, hoc procedere, de Iure ciuili, & non de Iure Canonico, propter rationem prædictam.

35 Ex dictis infertur, quod carcer multipliciter datur, Primò pro custodia, *vt in tit ff. & C. de custod. reor.* Secundò pro criminis inuestigatione, *vt in l. 1. C. de exhiben. reis.* Tertiò pro afflictione ad tempus, donec soluat pœnam, ad quam fuit quis condemnatus; vt notatur per Angel. *de malefic. in verb. fama publica*, vbi de materia carcerationis agitur, Cassan. *in consuetud. Burgund. tit. des rustices rubr. 1. fol. 30. num 99.* Quartò in pœnam criminis, *vt in d. cap. quamuis de pœn. in 6. & cap. nouimus §. pro illo de verb. signif.* & ibi DD. præsertim Abb. *n. 4.* Diaz. *vbi sup.* & Alij latè Scanarol. *in tr. de visit. carcerat. lib. 1. §. 2. c. 3. n. 8. & per tot.*

36 *Quoad quartum*, qualis scilicet debeat esse carcer, notandum est, quod esse debet locus, vnde reus exire nequeat, secundum Ius Ciuile. *l. fuccurritur. ff ex quib. caus. maior.* Bald. *in l. fin. C. de capt. vers colligi quis*, Angel. *in l. qui in carcere. ff. quod met. caus.* Debet tamen esse talis, etiam de Iure Ciuili, vt lumen habeat, & non sit subterraneus, ne carcerati pœnam recipiant ante condemnationem; sed debet esse locus supra terram, cum loco cõmuni pro corporibus exonerandis bene aptato, & commodus ad necessaria victui recipienda, & facilis ad a[...]ndum, ne carceratis necessa-

cessaria desint. *l.2.C.de Episcopal. audien. & l.1.C.de cust.reor.* De Iure Canonico à fortiori debet esse multò plus temperatus rigor carcerationis, cum Clerici non sint adeò seuerè carcerandi, sicut laici, vt aduertit Diaz. *in practic. crimin. canon. verb. Incarcerari*,

37 Vnde Sacra Congregatio Episcoporum *in Panormitana 6. Augusti* 1583. *& in vna Cataten.* 1. *Augusti* 1642. declarauit, carceres Episcopales non debere esse subterraneos, sed supra terram, vel saltem æquales terræ; & publicos, publicasque habere fenestras in publicum respondentes. Neque ad carceres auertendas esse latrinas, sub pœnis arbitrio Sacræ Congregationis.

Item declarauit debere habere locum communem commodum; ipsosque commodos in omnibus esse. Eadem Congreg. *in Aliphana* 20. *Februarij* 1601. *& in Castellanetana* 21. *Iulij* 1602. Item quod Campanile possit pro carcere deseruire, si idoneum, & commodum sit. Eadem Congregat. *in præcit. Aliphana*. Non tamen Monasteria monialium, neque pro carcere mulierum, si occurrat illas carcerari debere. Eadem Congreg. *in Cusentina* 21. *Aprilis* 1599. Et succedente controuersia inter Episcopum, & Clerum, circa situm carcerum Episcopalium, prævalere debet designatio loci facta per Prælatum. Eadem Congreg. *in Andrien.* 30. *Septembris* 1596. Pendente verò differentia super iurisdictione; relaxari debent carcerati sub fideiussione detenendo domum pro carcere. Vel de se repræsentando ad omne Curiæ mandatum. Eadem Congregat. *in Balneoregien.* 29. *Nouemb.* 1600.

38 Declarauit similiter eadem Sacr. Congregat. quod carcerati pro ciuilibus causis nullo modo detineantur in compedibus, vt *in vna Hierosolymitana* 22. *Ianuarij* 1621. iuxta tradita *in l.1.C.de custod.reor.* Et quod carceratio nō sit diuturna, etiam si agatur de causis criminalibus, contra Ecclesiasticos, præsertim si delictum non sit multum graue. Eadem *in vna Lucana* 2. *Maij* 1601. *& in alia Mutinen.* 20. *Augusti, eod. ann. & in alia Sarsinaten.* 13. *Augusti* 1603. *& in alia Bisinianen.* 9. *Martij* 1604. & si sit diuturna, minuitur pœna delicti, quia carcer cedit in pœnam.

39 Quod autem longa carceratio cedat in pœnam in partem, vel in totum, non solum est de mente Sacræ Congregationis: verum etiam est de Iure communi, *vt probatur in l.omnes.C.de pœnis.* vbi Cyn. Alber. Angel. & Alij. Et ita sæpè iudicasse Sacrum Consilium Neapolitanum testatur Franc. *decis.* 317. *num.* 4. *par.* 2. & notant Grammat. *conf.* 39. Honded. *conf.* 96. *num.* 39. *& conf.* 102. *num.* 57. *lib.* 1. latè Petr. Caball. *in quæst. crim. cas.* 142. *num.* 1. *cum plurib. seqq.* Sim. de Pret. *conf.* 55. *nu.* 14. Neque obstat textus *in l.aut damnum.* §. *solent.ff.de pœn.* vbi habetur, quod carcer non debet esse ad pœnam; nam respondetur, quod licet non sit ad pœnam, habet tamen in se pœnam, vt dicit Glos. *in d.l.omnes*; Bald. & Alij. Et dicitur mala mansio Tiraq. *de pœn.caus.* 41. *num.* 2. Imò est species torturæ. *l.item apud labeonem.* §. *quæstionis verbo. ff. de iniur.* Honded. *d.conf.* 102. *num.* 57. Farin. *q.* 27. *num.* 2. *& conf.* 33. *num.* 65. *vers. quartò*. Scanarol. *d.tract. de visit. carcerat. lib.* 3. §. 2. *c.* 2. *nu.* 4. *&* 5.

40 Vnde aduertere debet Vicarius, ne carceratos diù in carceribus esse, & detineri sinat, sed ipsos prout de iure, vel condēnet, vel absoluat, aliàs si huiusmodi in duriori carcere positos verisimiliter sua culpa mori contigerit, irregularitatis pœnam non effugiet, tanquam homicida. Cardin. *in clement. t. q.* 17. *de pœnit & remiss.*

Ideo tenetur visitare carceres, & carceratos, ac curare, vt tempore intermedio, quo causa cognoscitur, nihil eis desit, sed necessaria suppeditentur. *iuxta tex. in l.3.C. de episcop.audient. & l.2.C.de cust.reor.* Syluest. *in verb. carcer.* §. *vlt.* Quod de Iure Regni cautum est pro Iudicibus sæcularibus, per *constit. incipient. Humanitate. & in Pragmat. Caroli V. incip. Mandamus insuper*. Et Sacra Congregat. *præcit.* declarauit, vt Episcopus prouidere debeat, vt in principalibus carceribus, etiam laicalibus, adsit oratorium, seù capella ad celebrandum sacrum, ad hoc vt carcerati diebus saltem festiuis missam audiant, & præcepto satisfaciant, vt *in vna Burgensi prima Decembris* 1593. Sed quoad laicales procedere debet benenolis, & vrbanis monitionibus. Eadem *in vna Agrigentina* 23. *Aprilis* 1602. *vers. Bisogna andare &c.*

41 Quod si quis carceratus fuerit ad querelam alicuius, & sit adeo pauper, vt suis sumptibus viuere nequeat, quilibet Iudex, etiam sæcularis curare debet, vt per accusatorem ei victus subministretur. de quo latè Boer. *decision.* 325. *p.2.* Et si in visitatione carceratorum reperierit Aliquos carceribus mancipatos, sine causa, indebitè, vel sine delicto ad nullius petitionem, illicò excarcerari faciat. *ad tradit. per Bart. in l.si quis vxori* §. *si fuggitiuum. ff. de furt.* Paul. de Castr. *conf.* 44. *prima impress.* & Angel. *de malefic. in verb. fama publica.* in materia carcerationis. Debet tamen sæcularis Iudex benè aduertere, quando excarcerari

cerari mandat aliquos, ne postea, si malè egerit, parti, vel Fisco teneatur in syndicatu. vt monet Angel. *vbi supra* & Par. de Put. *in tract. de syndicat. in verb. captura. vers. licet dicatur*.

42 Quando carceratus suæ carcerationis causam ignorat, præsumere potest, factam fuisse in odium recursus ad superiores. Sac. Congr. *in Ostien. 13. aprilis* 1646. Et tunc relaxandus erit gratis; sicut & innocens carceratus. *Sac. Congreg. 19. Nouemb.* 1601. Eadem Episcoporum Congregatio declarauit, carceratos puniendos non esse, propter mala, quæ dicunt, vel scribunt de Iudicibus. *vt in vna Albinganensi 12. Maij* 1604.

Item declarauit, non posse ordinarium mandare, vt carcerati transferantur in loca Diœcesis, in quibus degit ipse, nisi ob aliquam grauem, & vrgentem causam, & valde rarò. *vt in vna Campanien. 3. Octobris* 1642. Et similiter, quod captura subditi extra territorium suæ iurisdictionis facta, nulla, & attentata censenda, & habenda est. *vt in vna Senen. 29. Nouemb. 1641. argum. cap. 2. de constit. in 6.*

43 Aduertere etiam debet Vicarius, & quilibet alius Iudex, vt carcerati infirmi curentur, ne sine medicamentis moriantur, quia eorum mors ipsis Iudicibus imputaretur. Et ideo quando aliquis infirmatur grauiter, habita fide medici debet eum idonea fideiussione de redeundo, postquam conualuerit, liberari; & ita practicatur passim ferè in omnibus Curijs. Et in Regno nostro statutum est pro carceratis in carceribus Iudicum secularium, præsertim Supremorum Magnæ Curiæ Vicariæ, per Regiam Pragmaticam Inuictissimi Imperatoris Caroli V quæ incipit: *Pro Cura Pauperum*, vt deputentur duo medici vnus physicus, alter chirurgus, qui expensas ex Regia camera habere debent, quorum partes sint curare infirmos in carceribus detentos: & ad hoc vt vocētur, quoties opus fuerit, mandatur etiam vt deputetur vnus ad hunc effectum similiter cum publico salario. Et quando occurrit dari licētiam Iudicibus sæcularibus transferendi carceratos pauperes ad aliquod hospitale, vsquequo conualuerint, curare debet ordinarius, vt ministri laici nullo modo, vel prętextu se ingerant in rebus ad hospitale pertinentibus, neque propter curam, & custodiam eorumdem. Sacra Congregatio Episcoporum *in vna Salernitana* 10 *Maij* 1614.

44 Sed quæritur, an monialis delinquens in monasterio carcerari possit per satellites in monasterium introductos?

Respondetur negatiuè, non enim introducendi sunt satellites, & birruarii ad monasteria pro carcerandis monialibus in arctiori loco, sed hoc fieri debet per easdem moniales; & si facere neglexerint, tunc possunt introduci seruientes Curiæ Ecclesiasticæ, comitati tamen ab aliquibus sacerdotibus ex senioribus Cleri, & similiter in casibus, & delictis atrocissimis. Sac. Cōgregat. Episcopor. *in vna Interamnensi 13. Iunij* 1637. Et si aufugiat à monasterio, & carcerari contingat, non est custodienda in carceribus extra monasterium, sed recto tramire ad illud reducenda est, a quo egressa fuit; Neque ad aliud transferenda est. Sac. Congreg. Episcop. *in Romana 22. Septemb.* 1645. Pœna verò, quæ imponitur tali moniali, est priuatio veli, vocis actiuæ, & passiuæ, & collocutionis cum aliis monialibus, etiam si post debitam pœnitentiam peractam à carcere actuali relaxetur; si verò vltra fugam, aliud graue delictum commiserit, præsertim contra votum castitatis, muro perpetuo claudenda erit. Ead. Congregat. *in vna Ragusina 6. Aprilis 1619. in alia Lucana 4. Martij 1649. & in alia Bituntina 11. Martij eod. ann.* Sed in his arduis casibus melius est, vt fiat relatio Sacræ Congregationi, & ab ipsa expectetur oraculum, quomodo se habere debeat ordinarius.

45 Quæritur secundò, an contractus initi per carceratum, dum in carceribus detinetur, sint validi necne?

Respondetur cū distinctione; aut enim est iniustè carceratus, & non valent: aut iuste, & subsistunt, ita censuit Rot. Rom. *decis. 490. num. 4. & decis. 674. num. 4 par. 1. recentior.* Baldus verò *in l. vnic. col. 7. C. de confess.* quem sequitur Afflict. *decis. 149.* aliter distinguit, nimirum, quod aut contractus factus fuit ad vtilitatem carcerantis, & tali casu non valet: aut est factus in vtilitatem alterius quam eius, qui carcerari fecit ipsū contrahentem, & tunc valet. ita Afflict. *decis. 246.* latè Marsil. *in prax. crim. §. attingam num. 21. vbi num. 24. & seqq.* agit de cautela, qua vtuntur Notarij facientes exire carceratum in loco communi, extra carcerem secretum; quæ quidem nihil prodest, etiam si exiret extra carceres, dummodò statim sit reuersurus; quia metus adhuc durat. *l. pen. ff. quod met. caus.* ita Caualcan. *cons. 313.* Dec. *cons. 219. quod incip. Viso puncto col. 3.* & Rebuff. *in tract. de resci. contract. glos. 21. num. 3. tom. 2.* sed in practica seruari vidi contrarium fortè de consuetudine, nam carcerati procuratores constituunt, satisdationes dant; & alios contractus ineunt; vt etiam notat Alber. *in l. qui*

in

in carcerem. ff. quod. met. caus.

46 Quæritur tertiò, an carceratus pro delicto particulari ab vno Iudice, possit recommendari, seù amparari pro alio delicto ab altero Iudice, ita vt non possit à primo Iudice carcerante liberari, post cognitionem primi delicti, pro quo carceratus fuit?

Respondetur affirmatiuè, quia quilibet officialis recommendare potest carceratū per alium Iudicem pro aliis delictis. ita Angel. in tract. de malefic. verb. fama publica. col. 12. & latè Marsil. vbi sup. num. 33. vid. Bart. in l. 2. §. fin. ff. de cust. reor. qui distinguit, an Iudex recommendans sit superior Iudice carcerante, vel non; nam si est superior, debet inferior cognoscere de delicto, pro quo fuit carceratus, & postea remittere carceratum ad superiorem recommendantem; secus si sit æqualis.

47 Quæritur quartò, an carceratus pro aliquo delicto arrestari, & recommendari possit in carceribus pro debito ciuili?

Respondetur negatiuè cū Brun. in pract. crim tit. de cess. bonor. q. 4. princ quæst. 11. nu. 36. & seq. Nouel. in regul. 15. fallent. 2. latè Ios. Ludouic. decis. Perus. 36. num. 9. p. 2. vbi de communi. & decis. 70. per tot. & Farinac. in pracu. q. 27. num. 155. & q. 29. nu. 11. Petr. Caball. in quæst crim. cas. 46. num. 10. vers. licet Alij. Genuens. in Prax. Archiep. Neap. cap. 28. num 7. Caualcan de brach Reg. p 2. numer 27. Et ita seruatur in Curia per nouam Reformationem felic. record. Pauli V. vbi habetur, carceratum relaxatum pro causa etiam ciuili capi non posse per horam. Imo Caualcan. vbi sup. dicit, debere quemlibet excarceratum reponi in tali libertate, vt eius noua captura sit difficilis. Quod est menti tenendum contra satellites, qui aliquando carcerant aliquem pro diuersa causa ferè antequam ex carceribus exeat. Quidquid dicat Boss. in tit. de captur. num. 91. Eodem modo neque carceratus pro debito ciuili, sed indebitè; poterit pro alio simili debito ciuili arrestari. Farinac. in d. q. 27. vbi latè, & Iannin. in d. tract de citation. real. lib. 1. cap. 2. ferè per tot. Franc. decis. 415. num. 3. Scanarol. d. lib. 3. de visit. carcer. §. 10. cap. 6. num. 7.

48 Quoad quintum, an scilicet Iudex Ecclesiasticus habere possit familiam armatam pro carcerandis subditis, notandū est, quod pro confirmatione eorum, quæ dicta sunt supra num. 1. quod scilicet possit Iudex ecclesiasticus suos subditos carcerare, dicere cogor, posse eumdem familiam armatam habere, quia concessa iurisdictione, omnia ea licent, & concessa intelliguntur, quæ ad illam exercendam sunt necessaria. arg. l. 2. ff. de iurisd. omn. iudic. l. ad rem mobilem §. qui procuratorem ff. de procur. l. 1. §. 1. ff si vsufr. petat. & l. anibus. & ibi Glos. 2. ff. de legat. 3. Frustra enim daretur iurisdictio, si illam exercere non posset. DD. inferius citandi.

49 Quod autem Episcopus iurisdictionem habeat in suos subditos, patet. ex cap. quoniam. 28. dist. cap Hi, qui 3. q. 4. cap. statuimus 16. q. 1. cap. attendendum 17. q. 4. cap. 1. de offic ordin. cap. in Archiepiscopatu de raptorib. & ex Aliis sup. alleg. n. 2. cum similibus, in quibus habetur, quod possit subditos delinquentes iudicare, & punire. Et similiter probatur ex eo, quod potest ecclesiasticus Iudex sententias à se latas, & res iudicatas sui ipsius; per se ipsum exequi. cap. omnes. 16. q. 7. cap. fin de constit in 6. Item quia habet Territorium, vt dictum est suprà n. 2.

50 Quod verò habeat territorium; in quo iurisdictionem exercere potest, patet ex cap omnes Basilicæ. 16. q. 3. vt habetur, Ecclesias esse in potestate eius Episcopi, in cuius territorio positæ sunt. & ex cap. vt animarum de constitut. vbi habetur, excommunicationem latam in fures non ligare subditos furantes extra Diœcesim excommunicantis, quia extra territorium iusdicenti impunè non paretur.

51 Vnde necessariò concludere necesse erit, posse familiam armatam habere; nec non carcerem, & Fiscum. Quod quidem probatur etiam ex Concilio Tridentino sess. 25. de reform. cap. 3. vbi statutū est, Episcopos ad censuras, & ad brachij sæcularis inuocationem deuenire non debere, nisi in subsidium; ergo supponitur iurisdictio, eiusque exercitium per suam familiam armatam. Et hanc sententiam tenent Glos. in cap contra idolorum 26. q. 5. Ioan. Andr. in cap. contingat. n. 4. de for. compet. Felin. in cap. cum sit generale. num 20. eod. tit. Innoc. in cap. venerabilem de sentent. excomm. Dec. in cap. significasti. nu. 19. & 21. cum seqq. de offic. deleg. vbi respondet ad contraria adducta per Alios. Aufrer. in tract. de potest. Iudic. Eccles. sup. lai c. col. 5. cas. 24. vers. Episcopus potest habere. Pegna in Director. Inquisitor. comment. 105. p. 3. ver. postremò, vbi plures allegat hoc tenentes, Diaz in pract. crim. canon. cap. 154. num. 23. vbi de communi testatur. Campanil. in Diuersorio Iuris Canonici rubr. 12. cap. 13. n. 87. vbi Alios citat, prout facit Barbos. de offic. & potest. Episc. p. 3. allegat. 107. num. 2. vbi supra 40. DD. hanc sententiam tenentes allegat, Bellett. in Disquisit. Cleric. p. 1 tit. de fauor. cleric. real. §. 1. num. 20. Carol. de Graff. de effect. Clericat. effect. 1. num 129. Sbrozz. de offic. Vicar. lib. 2. q. 191. Franc. I co in Thesaur. for. Eccles. p. 1. d num. 16. cum seqq. vbi

vbi latè & p 2.*cap.* 16. *num.* 21. Mar. Anton. *var. resolut. lib.* 3 *res.* 14. *à num.* 1. Menoch. *de arbitr. cas.* 394. *num.* 70. Couatr. *practic. quæst. cap.* 10. *num.* 2. *vers. quartò in fin.* Lotter. *de re benefic. lib.* 1. *q* 9. *num.* 94. *cum seqq.* Sperell. *in decisionib. for. Ecclesiast. decis.* 3. *nu.* 9. 10. & 16. & *decis.* 4. *num.* 7. *cum seqq.* vbi sic censuisse pluries Sacram Congregationem Concilij testatur. & Alij ferè infiniti. Quidquid in contrarium sentiant quidam DD. qui in hoc communiter reprobantur, inter quos sunt Gemin. Prob. Anchar. & Franc. *in cap. dilecto. de sent. excomm. in* 6. Abb. *in cap.* 1. *de offic. deleg.* Clar. *in Pract. crim. lib.* 5. §. *fin. q.* 37. *vers. vnum tamen.* Boer. *decis.* 264. *nu* 3. Decian. *in tract. crim. lib.* 8. *cap.* 3. *num.* 47. & Alij quos cumulat Barbos. *d. p.* 3. *de Episc. alleg.* 107. *num.* 1. qui omnes asserunt, Episcopos habere, tãtummodo iurisdictionem spiritualem censuras ecclesiasticas ferendi, non verò carcerandi, quos meritò reprehendunt, & refellunt Doctores pro prima, & communi sententia relati, præsertim Barbos. 1. co., Bellett. & Lotter. *locis pracit.* Imò contrariam sententiam sequi, quod scilicet Episcopi familiam armatam habere nequeunt, esset temerarium assertum contra sacros Canones in locis supracitatis, & alibi pluries, & contra Sacrum Concilium Tridentinum *vbi sup.* Imò licet in aliquibus Regnis, & Regionibus non habeant Episcopi familiam armatam, vt in quibusdam Diœcesibus Germaniæ, Franciæ, & alibi; in Italia tamen ferè in omnibus Prouinciis, ex communi consuetudine seruatur, vt iurisdictionem habeant, familiam armatam, Fiscum, & carceres retineant. Et dicta familia subiacet Episcoporum iurisdictioni.

52 Quod est adeo verum, vt familia Episcopi, etiam laica gaudeat fori priuilegio, sicut Clerici, vt probatur. *in cap. cum non ab homine de iudic. & in cap fin. de offic. Archid.* Abb. *in cap.* 2. *num.* 6. *de for. compet.* Clar. *d.* §. *fin. q.* 35. *vers. quæro numquid. familiares,* Capic. *decis.* 12. Mart. *de iurisdict. p.* 4. *cas.* 111. *num.* 3. Farinac. *in Prax. crim. q.* 8. *nu.* 46. Car. de Grass. *effect.* 1 *sup cit. n.* 128. Bellett. *d.* §. 1. *num.* 14. Barbos. *d alleg.* 107. *num.* 9. Dian. *in suis moralib. resolut. p.* 1. *tract.* 2. *res.* 97. & *p.* 3. *tr.* 1. *res.* 12. & *p* 4. *tr.* 1. *res.* 30. & *p.* 5. *tr.* 1. *res.* 25. & *p.* 6. *tr.* 1. *resol* 2. vbi multos Alios allegat. & ita declarauit Sacra Congregatio, vt testatur Gauant. *in Enchir. Episc. verb. familiares Episcopi num.* 2. Cæsar. de Panimollis *in sua Idea sedandi iurgia forensia constitut.* 39. *n.* 3.

53 Quę conclusio locum habet, etiam in familia Episcopi titularis. Galup. *in Prax. Sac. Regij Cons. Neap. p.* 2. *cap.* 6. *à num.* 47. Carleual. *de iudic. lib.* 1. *tit.* 1. *disp.* 2. *q.* 6. *sect.* 6. *numer.* 509. & ita declarauit Sacra Congregatio Immunitatis. *in vna Rhegien.* 17. *Februarij* 1627. cuius formalia verba affert Ciarlin. *controuersiar. forens cap.* 20. *num.* 16. & Barbos. *d. p.* 3. *alleg.* 107. *n* 9. *in fin.*

54 Imò non solum prædicto fori priuilegio gaudet familia laica Episcopi titularis: verum etiam familia, seù famuli Laici Vicarij Generalis Episcopi, quamuis nõ sit Sacerdos, sed tantum Clericus in minoribus. Ioan. Anton. de Nigris *in clement. vnic. de vit. & honest. clericor.* Squillant. *de priuileg. clericat. cap.* 7. *dub.* 2. *nu* 45. Nauar. *de elect. for. q.* 36. *sect.* 2. Aloys. Ricc. *in Prax. tom.* 1. *resolut.* 471. *n.* 6. quos allegat Dian. *p.* 3. *tr.* 1. *res.* 46. & ex isto refert Panimoll. *vbi sup. nu.* 5. Et ratio est, quia Vicarius Generalis Episcopi personam ipsius repræsentat, ideo illi debetur eadem prærogatiua, & honor; sicut Episcopo, cuius vices gerit, vt tradunt Menoch. *consil.* 51. *nu.* 16. Sbroz. *lib.* 2. *q.* 24. *num.* 1. Afflict. *sup. constit. Regn. rubr. de iniur. cur. person. irrog. nu.* 3. latè Valenzuola. *tom.* 2. *cons.* 101. *n.* 31. *cum plur. seqq.*

55 Quod priuilegium habent etiam famuli, & mancipia, atq; coloni Clericorũ dummodo non sint temporales, sed perpetui, isti enim gaudere debent priuilegio fori, quo gaudent eorum Domini. Glos. *in cap.* 2. *ver. de iure vers. item laicos de except. in* 6. Bald. *in l.* 1. *nu.* 2 & *in l.* 2. *n.* 4. *C. de episc. & cler.* Abb. *in cap.* 2. *num.* 6. vbi etiam Felin. *nu.* 2. *de for compet.* Capell. Tholos. *decis.* 378. Thesaur. *decis.* 22. *num.* 5. & *decis.* 116. *nu.* 12. Gratian. *decis Marcb.* 233. *n.* 3. & 4. Bellett. *Disqu. Cler. d p* 1. *de fauor. cler. real.* §. 1. *nu.* 13. Carol. de Grass. *de effectib clericat. effect.* 1. *nu.* 149. Menoch. *de arbitr. centur. vlt. cas.* 562. *num.* 3. & nouissimè Dian *p.* 3. *tr.* 1. *res.* 48. & Ratio est, quia prædicti famuli perpetui sunt, & reputantur pars patrimonij Clericorum.

56 Ex dictis ergo clarè patet, quod cũ Episcopi familiam armatam habere debeant pro carcerandis reis subditis; ideò ad capturam carcerandorum, non solum vti possunt ministerio seruientium propriarum Curiarum Ecclesiasticarum: verum etiã ministerio Laicorum Iudicũ, & aliorũ Laicorum inferiorũ; quo casu Laici excõmunicationem non incurrunt Clericos capiendo, etiam si illos percutiant, cum se defendunt, vel aliter habere nõ possunt. Hostiens. *in summ. de sent. excom. num.* 4. Sum. Angel. *in verb. excommunicatio* 5. *num.* 6. Suarez. *de censur. disp.* 22. *sect.* 1. *n.* 40. & supra dictum est.

57 Quæ omnia facere possunt etiam Vicarij Generales ipsorum; si mandatum speciale habeant ad faciendum ea, quæ ipsimet Episcopi facere possunt, quoad exer-

citium

ctium iurisdictionis, vt declarauit Sacr. Congr. Conc. *sup. cap. 7. de reform. sess. 21. in verb. transferatur.* & Ratio est, quia Vicarius omnia potest, quæ pertinent ad iurisdictionem eius, cuius vices gerit. *cap. vlt. 93. dist. cap. 1. 94. dist. l. 1. C. de offic. eius, qui ger. vic. alter.* & Gloss. *in cap. pen. de offic. Vicar.*

58 Hinc patet, quod carcerati per suã familiam armatam, vel per Laicos de suo mandato detineri possunt per Vicarium Episcopi, in propriis carceribus Episcopalibus, quos quidem habere potest, quidquid quidam malè dixerint, vt constat ex dictis, & probatur. *in cap. contra Idolorum,* & ibi Gloss. *26. q. 5. cap. 3. & cap. super his de pœnis cap. vt fama. §. laici verò, iuncta* Gloss. *in verb. de mandato, & in verb. quorum de sentent. excom. cap. 1. & cap. cum Episcopus de offic. ordinar.* & tradit Vgolin. *de potest. Episc. cap. 4. §. 12.* Marta. *de iurisdict. p. 2. c. 29. nu. 10.* vbi latè. Barbos. *d. alleg. 107. n. 20.*

59 Debent tamen carceres habere plures stantias, quoad fieri potest, quia nobiles non sunt in duriori carcere custodiẽdi, & mãcipandi, sicut cæteri plebei, sed in mitiori, & commodiori loco separato Angel. *in l. si bona fidei. ff. de rei vendic.* quem sequitur Afflict. *in constitut. Regni incip. Castellani notab. 4. q. 4.* & Ratio est, quia etiam in pœnalibus alio modo punitur nobilis, quã ignobilis, *vt in cap. qui contra 24. q. 1.* & ibi Gloss. *in verb. nobiles, cap. contra Idolorum 26. q. 5. cap. fraternitas 12. q. 2.* & ibi Gloss. *in ver. verberibus.*

Neque eodem modo sunt carceribus mancipandi senes, sicut Iuuenes. Gloss. *in l. si vt certè §. custodiam. ff. de commod.* & Afflict. *vbi sup. in 2. q. in fin.* ac Marsil. *in Prax. crim. §. attingam. num. 14. cum seq.*

60 Item, si accidat carcerari fœminas, est aduertendum, ne ponantur simul cum maribus, sed in diuerso carcere. Gloss. *in cap. quamuis ver. expedire de pœn. in 6. l. 3. C. de custod. reor.* Menoch. *de arbitrar. lib. 1. q. 88. num. 21. & 25.* Bonacos. *commun. opinion. p. 1. verb. mulieres. fol. 118.* Farinac. *in Prax. crimin. q. 27. num. 59.* Afflict. *in const. Regni: Baiuli locorum not. 4. vers. quinta opinio,* & latè Grammat. *decis. 53.* Ad euitanda peccata carnalia, & alia scandala; Et ob identitatem rationis idem seruandum erit in Iuuenibus ephebis, & imberbibus, qui similiter ponendi sunt in carcere diuerso, ab hominibus adultis.

61 Hinc fit, quod custos carceris fidelis esse debet, ad instar depositarii pecuniarum, imò multò plus. Boer. *decis. 216. post num. 6.* Ios. Ludouic. *decis. 78. n. 6.* Farinac. *in prax. crim. q. 31. num. 76.* Et ideo si carnaliter cognoscat mulierem sub sua custodia carceratam, etiam quod esset meretrix, acerrimè puniendus veniret, æquè, ac si esset mulier honesta; quia carcerati sub protectione Curiæ sunt. Benedic. Aegid. *de priuileg. honestat. art. 12. in princ.* Bonacos. *p. 1. com. opin. verb. custos carcerum carnaliter. cognoscens.* latè Farin. *d. q. 31. d n. 110.* Boer. *dec. 317. num. 2. & seqq.* Marsil. *in singular. 150. incip. accessus ad meretrices, & in l. 1. num. 5. ff. de sicar.* Clar. *in l. 5. §. Fornicatio vers. cum carcerata;* Put. *de syndicat. in verb. adulterium,* Menoch. *de arbitr. cas. 292.* Mascard. *de prob. concl. 367. num. 4.*

Vnde, quia carcerati dicuntur esse sub protectione Curiæ, si extaret statutum Principis Sæcularis, vt banniti occidi possent impunè, cum extarent in carceribus, non licet illos occidere: vt habetur *in l. fin. C. de custod. reor.* & tradit Bart. *in l. in laqueum ff. de acquir. rer. domin.* Marsil. *in d. l. 1. num. 5. ff. de sicar.*

62 Est similiter aduertendũ, quod non eodem modo carceribus mancipãdi sunt qui de proximo liberari debent, sicut, qui non ita de proximo. Bart. *in l. si pecuniam, §. sed si acceperit. ff. de condit. ob caus.* sequitur Afflict. *in d. constit. Regn. incip. Castellani notab. 5. q. 2.* Si vero agatur de delicto capitali, vel simili, carcer esse debet acerrimus ad proportionem delicti. Felin. *in cap. ex parte de rescript:* iux. tradita per Platon. *dialog. 10. de legib.* Et sic seruatum cum Lentulo tẽpore coniurationis Catilinæ refert Salust. *de coniurat. Catil.* qui ductus fuit ad carcerem subterraneum, qui Tullianus dicebatur, antequam furcis suspenderetur cum Cethego, Statilio, Gabinio, & Cepario coniuratis.

63 Sed quæritur, cui committenda sit carceratio delinquentis?

Respondetur, illam debere committi Birruariis, & familiis Curiæ, non autem priuatis personis, & multò minus parti offensæ, aut aliis inimicis, ne detur occasio delinquendi, cum periculo vitę carcerati; aliàs si cõtigerit aliquam ei iniuriam inferri per inimicos in actu carcerationis, tenetur rationem reddere Iudex mandans talem carcerationem. *l. 1. ff. fur. adu. naut & §. 1. in Authent. de collat. & §. fin. Instit de oblig. quæ ex quas. delict. nasc.* Bart. *in l. 2. §. familiæ ff. de public.* & sic Iudex sæcularis tenetur in syndicatu. Par. de Puteo *de syndic. ver. an ex eodem col. 3. circ. med.* Clar. *in §. fin. q. 28 vers. solet autem.* quidquid dicat Cagnol. *in l. non est singulis num. 6. ff. de reg. iur.* Abstinere tamen debet Vicarius, vel Episcopus, tanquam à re pessimi exempli, ne mittat clericos armatos ad capiendum Reos, ad euitandum euitanda, vt declarauit Sac. Con-

gregatio Episcop. *in vna Hierosolymitana 2. Ianuarij* 1620.

64 Item Ead. Congr. *in vna Senen. 29. Nouemb.* 1641. declarauit, quod captura extra propriũ territorium facta, est nulla, & attẽtata, & ideo carceratus relaxari debet *arg. cap. 2 de constit. in 6.* quia non licet aliquem carcerare, nisi in proprio territorio. iuxta doctrinam Bartol. *in l. quid si fugitiuus. §. idem ff. de edilit. edict. & in l. sicuti. §. Aristo ff si seru. ven. & l. requirit. ff. de seru. fugit.* limitat tamẽ ipse, quando familia Curiæ persequendo reum in proprio territorio, capit illum in alterius territorio, ad quod aufugit, dum persequeretur, quia tali casu captura cępta erat in proprio territorio; sed contrarium seruandum esse, etiam in tali casu, tradit Barbat. *cons. 26. in fin. lib. 1.* quem citat Boss. *in tit. de captura num. 34. & in tit. de fauorib. defensionis. num. 7. in fin.* vbi ait ita vidisse seruari, vt dicit etiam Anton. Gomez. *in cap. 9. delictorum num. 5.* Ratio est, quia attenditur finis actionis consumatæ non principium in hac re. Par. tamen de Puteo. *in d. tract. de syndicat. fol. 190. cap. 4. n. 2.* refert in facti contingentia fuisse decisum, secundum sententiam Bartoli in causa cuiusdam, qui dum insequeretur à familia Curiæ Perusinæ se contulerat ad Territorium Florentiæ; in quo captus fuerat.

In Regno verò nostro Neapolitano rectè cautum est *per capit. incipien. Dictum pluries*, vt liceat familiæ vnius Curiæ insequi delinquentes intra alienum territorium alterius Curiæ per quindecim milliaria, & illos ibidem capere, ne delicta remaneant impunita.

65 Sed quæritur, an aufugiens ad domum alicuius particularis, possit perquiri, & capi inuito domino domus?

Respondetur affirmatiuè; quamuis prima facie videretur respondendum negatiuè. *arg. l. quosdam. C. de metr. lib. 11. & l. 3. ff. de acq. rer. dom.* cum ingrediens domum alterius per vim, actione iniuriarum teneri videatur. *l. iniuriarum. §. fin. ff. de iniur.* Et ratio est, quia ob publicam vtilitatem, ne delicta impunita remaneant, licet reum capere in domo alterius ipso inuito, dummodo propter hoc dominus domus damnũ non patiatur. *vt in l. venditor. in fin. ff. communia. prædior. l. fluminum. § fin. ff. de damn. infect. & l. 1. §. denique. ff. de aqu. pluu arc.*

Quòd si Reus in propria domo existeret, & ibi per familiam inquireretur, sed ipse ne caperetur, ostiũ domus benè clauderet, tunc possent Birruari, & familia Curiæ ostium domus frangere, ad esse ctũ ipsum capiendi. ita Glos. *in l. plerique. ff. de in ius vocan.* sequitur Put. *de syndicat. in verb. captura. vers. captus illicitè.* Benè tamen aduertere debet quilibet Iudex, vt in capturaReorum familij Curiæ ipsos verberibus, aut iniuriis non afficiant, aut aliquo indebito modo vexent, aut cum dedecore malè tractent: aliàs puniri posset, sicut & talia perpetrantes. *l omnes. §. præterea nullas C. de episc. & cleric.* nisi inquisiti, & legitimè carcerati resistentiam facerent, quia tunc familij possunt aliquantulum excedere, ne ab eorum manibus aut fugiant. Et secundum leges Ciuiles possunt licitè offendere etiam occidere. Angel. *de malef. in ver. familia. & ver. resistentia*, Grammat. *decis. 41.* Clar. *in §. fin. q. 29.* & dictum est sup.

Vnde expedit, antequam Iudex mandatum de capiendo relaxet, aduertere, vt iustè, & in casibus permissis capturam decernat; aliàs inquisiti carcerati, vel carcerandi possent licitè se defendere, etiam cum percussione seruientium Curiæ; nec pœnas contra Curiæ resistentes inflictas incurrerent, quia dicerentur iustè se defendere, non resistere, vt etiam dictum est *sup. num. 21.*

66 Quando autem capturam iustè decernat Iudex, præuia informatione, vel vrgentibus indiciis extantibus, & Reus propter suam potentiam facilè capi non potest cum sola familia suæ Curiæ, tunc potest licitè mandare aliis subditis suæ iurisdictionis, vt suam familiam armatam adiuuent ad capturam delinquentis; & illi obedire tenentur, aliàs puniri possent. *ad tradit. in l. 1. & 2. C. de his qui latron. & l. 1. C. de Nil. aggerib. non rumpend.* notat. Andr. de Isern. *in constit. Regni. incip. œnam eorum, & in constitut. Humanitatem.* Et sic si ille, qui carcerandus erat, aufugeret, non succurrentes familiæ Curiæ, vt illum caperet, puniri posset arbitrio Iudicis. *arg. l. liber homo 2. ff. ad leg. Aquil.* Masuer. *in pract. crim. tit. de pœn.* fusè Rebuff. *tom. 1. const in tract. delict. oblig. art. 6. in Glos. 2. num. 15. fol. mihi 135. & in tract. de litt. requis. eod. tom. 1. glos. 3. num. 9.* Qui verò auxilium darent officialibus Curiæ ad capiendum, loco eorumdem haberentur, & ideo resistentes eis, vel illos offendentes, puniendi essent, æquè ac si familiam Curię offenderent, vt latè tradit Pat. de Put. *in d. tract. de syndicat. ver. familiaris, seu familia potestatis in princ.* vid. Luc. de Penn. *in l. 1. C. vt rustic. ad milita. offic. lib. 12.* Et si aliquis officialis alterius iurisdictionis requisitus fuerit ab alio Iudice, vt ipsi familiam suam concedat pro captura delinquentis, tenetur illam concedere; aliàs teneretur rationem reddere de damnis, quæ fortè orirẽtur Put. *vbi sup. ver. familia. vers. an ex eo, quod fecerũt familiares in 3. col.*

67 Et

67 Et est aduertendum, quod Rei in criminalibus carcerari possunt in quolibet die, & tempore, etiam feriato, secundum Bald. *in l. fin. C. de exhib. reis*, & Alex. *in l. 1. §. nunciatio ff. de non. oper.* Sed non in quolibet loco, vt dictum est supra in alieno territorio. Neque in locis Sacris, & in aliis quæ immunitate Ecclesiarum gaudent. *vt in §. neque autem*, vbi Gloss. *Authent. de mandat. Princip. & in l. 2. C. de his, qui ad eccles. confug.* vbi Bart. Cyn. & Alii; nisi pro atrocioribus delictis, & reseruatis in Bulla Gregor. XIV. & tunc seruata forma eiusdem Bullæ, aliàs excommunicatio reseruata non incurreretur, *vt latè dicemus infrà tom. 2. p. 5. prax. 12.*

68 Sed quæritur, an appellatio à carceratione, vel à licentia de capiendo, impediat executionem carcerationis?

Respondetur negatiuè, cum Bartol. *in l. ab executione. C. quor. appell. non recip. & l. 3. ff. de custod. reor.* Angel. *de malefic. in glos. præsente Caio. vers. quæro an appellatione*; Rebuff. *tom. 1. constit. tit. de sent. execut. num. 6. & 7.* Milleus. *in Pract. crim. in Glos. prisonerios*, Clar. *in d. Pract. crim. q. 46. vers. sed quid si reus*, Guid. Pap. *decis. 235.* & Alii, apud Illos.

69 *Quoad sextum*, an scilicet carcerati offerentes fideiussoriam cautionem liberari debeant, notandum erit, quod aliter proceditur in hoc de Iure Canonico, & cum Clericis; & aliter de Iure Ciuili cum Laicis. In primo casu, quando Clerici offerrent idoneos fideiussores de stando Iuri, & se præsentando ad omne mādatum Curiæ, & delictum non esset tale, pro quo veniret imponenda pœna corporis afflictiua, sed tantum pecuniaria; tunc relaxandi essent sub tali fideiussione, vt tradit Felin. *in cap. legebatur num. 1. in princ. de maiorit. & obed.* & ibi etiam Abb. Archidiac. *in cap. in memoriam col. 2. 9. dist.* Secus est, si veniret imponenda pœna, quæ de Iure Canonico esset similis pœnæ capitali, secundum Ius Ciuile, quia tunc non essent liberandi sub fideiussoribus *iuxta text. in cap. cum homo 23. q. 5.* & Gloss. *in cap. arguta 2. q. 6.* Felin. *in d. cap. legebatur, et in cap. ex parte n. 13. de rescript.* De Iure verò Ciuili, vel delicta sunt talia, pro quibus inferri non potest tortura, vt sunt omnia infra pęnam relegationis, de quibus de Iure Regni habetur. *in capit. Regni incip. tormenta*, & in istis habilitandi sunt sub fideiussoria cautione, Afflict. *in constit. incip. humanitate notab. 5. vers. item quæro col. 8.*

Vel delicta sunt vltra relegationem, & tunc sunt etiam relaxandi, sed cum causæ cognitione, & de rarò; quamuis malè faciant Iudices non habilitando, vt supra, quia est facere contra expressum textum, *in l. si verò §. 1. ff. qui satisdar. cog.* in quo habetur, quod Iudex non admittens reum ad huiusmodi cautionem, teneretur actione iniuriarum; & notat Iason. *in l. 1. col. 1. ff. si quis in ius vocat. non ier.* & de ista fideiussoria cautione loquitur tex. *d. l. 1. & tot. tit. si quis in ius voc. non ier. & l. 1. ff. de custod. reor.* vbi Bart. & constitutio Regni *pracit. humanitate*, & *Ritus Magnæ Curiæ Vicariæ 293. & 303. & 317.* in quibus traditur forma talis fideiussionis, præsertim quod fideiussores renunciare debent beneficio. *legis sancimus C. de fideiussorib.* vbi datur fideiussoribus tempus sex mensium ad præsentandum reum principalem, sed per dictos ritus tenentur præsentare statim toties, quoties requisiti fuerint. de quo vide Follerium plenè disserentem *in Fragmentis num. 248. cum plur seqq. tit. de fideiuss. in fin. Pract. crim. for. secular.*

Quæ autem diximus de delictis vltra relegationem, vt debeant similiter relaxari sub prædicta fideiussione, intelligenda sunt post compilatum processum, non ante; dum processus informatiuus adhuc formatur, quia tunc neque de Iure communi esset relaxandus carceratus offerens fideiussores *vt habetur in l. Diuus Pius ff. de custod. reor. & l. 1. C. eod. tit.* Bald. & Salicet. *in l. 2. C. de exhib. reis*, Alex. *in d. l. seruum ff. si ex nox. caus. agat.* Sed de Iure Regni *per constit. præd. incip. humanitatem*, dari debet indistinctè talis cautio, exceptis decem casibus ibi expressis, quos etiam refert, & alios cumulat Follerius *in pracit. Prax. crim. for. secul. prima par. secunda partis vers. examinati liberentur sub fideiussorib. à n. 5. cum seqq.*

70 Sed quæritur quid agendum sit, si Clericus sit carceratus ciuiliter pro debito, cum fideiussoria cautione de tuto carcere, conditione apposita, vt fideiussores teneātur soluere debitum, si ipse fugam arripuerit, numquid si aufugerit, & iterum captus carceratus sit, teneantur adhuc fideiussores soluere debitum?

Respondetur affirmatiuè, vt singulariter tradit Salicet. *in l. in bonæ fidei C. de reb. credit.* Et ratio est, quia iam pęnam in fideiussione appositam incurrerunt: Et accidentaliter se habet, quod debitor iterum carceretur; est benè verum, quod tunc possunt contra ipsum agere, vt illos seruet indemnes; & sic quod reficiat damna.

71 Quæritur secundò, an Clericus carceratus pro debito, vel pro delicto, si offerret fideiussorem minus idoneū ad soluendam pęnam, admitti debeat?

Respondetur negatiuè, cum Rebuff. *tom. 1. constit. tit. de sentent. excom. art. 1. glos. 16. num. 20,*

Sunt autem personæ non idoneæ ad fideiubendum Primò minores, furiosi, prodigi, & his similes, quia tales obligari non possunt *l.1 ff. de verb. oblig. §. furiosus Instit. de inutil. stipul. l. in negotijs ff. de reg. iur.*

Secundò Religiosi, quia non habent de proprio ad soluendum, neque possidere possunt, vnde eorum obligatio esset frustratoria; etiam si de facto aliquid possiderent sufficiens ad soluendum, cum non sibi ipsis acquirant, sed monasterio. *cap. cum ad monasterium de stat. monachor. Auth. Ingressi C. de Sacrosan. Eccles.*

Tertiò Aduocati, Procuratores, vel Notarij Curiæ, neque sunt idonei fideiussores præsertim si sint cauillosi. Bart. *in l. fideiussor ff. qui satisd. cogant.* Rebuff. *loc. cit.*

Quartò, neque nobiles potentes in ense, quia timorem incuterent cum armis, & nõ soluerent fideiussionẽ in casu fractionis ipsius. Bart. *in d. l. fideiussor.* Barbat. *in Clem. 1. col. 2. de re iudic.*

Quintò Vsurarii, etiam diuites non sunt idonei fideiussores, quia cautio ipsorum non producit obligationem, bona enim ipsorum sunt obnoxia restitutioni. *capit. quamquam vsurarij de vsur. in 6. l. improbum C. de his, qui not. infam.* Rebuff. *vbi sup.*

Sextò, neque Clerici soluti, idest non habentes patrimonium, nec beneficium, sed tantum mobilia, in quibus exequutio fieri nequit. Rebuff. *ibid. n. 23.*

72 Quæritur tertiò, qua pęna puniri debeant Clerici carcerati, si carceres frangant, & aufugiant?

Respondetur, plures pęnas incurrere. Primò enim peccatum mortale committerent, quia regulariter iustè captus, si aufugiat, peccat; ad tradita per Gloss. *in cap. ius gentium verb seruitutes 1. dist. & in Clement. pastoralis ver. per violentam. de re iudic.* & ibi Barbat. & ratio est, quia obligatio ad pęnã delicti est de Iure naturali, secundum Bart. *in l. ex hoc iure col. fin. ff de iust. & iur.* Glos. *in l. seruus. ff de his, qui not. infam.* facit tex *in l. fin.* vbi Angel. *C. de collation. fund. patrim. lib. 11. & Lerius, qui delatorem ff. de iur. fisc.* Sed quia conscientia regulatur, secundum Ius naturale, nam non ligat, nisi eos, quos natura ipsa obligat; secundum Gloss. *in cap. fraternitatis 12 q. 2.* Bald. *in l. 1. in fin. C. de vectigal. & commiss.* Abb. *in cap. 1. in fin. de restit. integr.* Ergo etiam in foro conscentiæ obligari videtur.

Secundò Clericus frangens carceres, & aufugiens puniri potest pęna depositionis, secundum Abb. *in cap. à nobis de apostat. in fin.* vbi etiam ait, quod data incorrigibilitate Curiæ Sæculari tradi potest; & sic videtur concludere, quod pęna sit arbitraria; vt etiam notat Lopez. ad Diaz. *in practic. crimin. Canon. ad cap. 127. vers. non tamen omittam.*

Tertiò de Iure Ciuili fugiens fracto carcere, habetur pro confesso de delictis, pro quibus detinebatur carceratus, & sic si iterum capiatur, puniri potest, etiam pęna capitali, si talis pęna irroganda esset pro illis delictis sibi imputatis. Gloss. *in l. in eos,* vbi Alberic. *ff. de custod. reor.* Ferrett. *consil. 366. num. 36. & seqq.* Quod quidem procedit, etiam si fuisset iniustè carceratus, quia licet iniustè, & indebitè captus, posset frangere carceres, & aufugere, secundum Bart. *in l. ius eius C. de prob.* Boss. *de carcerat. fideiuss relaxan. num. 48. & tit. de effract. orib. carcer. num. 2.* Clar. *in pract. crim. §. fin. q. 21. vers. tertiò autem modo circ. med.* ibi: *sed quando fuit indebitè,* & Farinac. *de carcerib. & carcerat. q. 30. n. 120.* est tamen puniendus, ob spretum Iudicis, quia non attenditur causa fugæ, sed violatio loci publici, prout est carcer, qui dicitur locus sacer, & similiter attenditur contemptus superioris. ita Farinac. *d. q. 30. nu. 81. 130. & 131.* Caball. *resolut. crim. cas. 8. n. 35. & cas. 32. num. 2. & 3.* vbi *num. 4. & 5.* ait hoc procedere, etiam si carceratus post fugam accesserit ad superiorem. *per l. non omnes,* vbi Gloss. *in ver. fortis. ff. de re milit.* puniendus tamen esset mitiori pęna arbitrio Iudicis, vt idem Caball. inquit. *d. cas. 42. n. 5.*

73 Hostiensis verò *in cap. vt dilectus de appellation.* & Boer. *decis. 215. n. 28.* asserunt quod fugiens à carceribus, & ad superiorem vadens, non dicitur fugere, sed habetur loco appellationis. ad tradita *in cap. dilecti 2. de appell.*

Imò non cadit in pœnam, sub qua fortassis fuit sibi factum præceptum de non discedendo de loco carceris. Boss. *in d. tit. de carcerat. fideiuss. relaxan. nu. 46.* vbi ampliat habere locum, etiam si confugiat ad amicum superioris pro impetrando fauore, & auxilio apud illum, & ibi allegat multa Iura adhoc facientia, & multos Doctores hanc sententiam sequentes. Idem dicit Vinc. de Anna. *in repetit cap. si vassallus de vassall. decrepit. ætat. n. 53. in vsib. feud.*

74 Quæritur quartò, qua pœna puniendus erit, qui tentauerit frangere carceres non sequuta fuga?

Respondetur, talem puniendum esse arbitrio Iudicis, vt tradit Boer. *d. decis. 215. num. 18. & 19.* Farinac. *de carcerat. d. q. 30. n. 8. 9. & 25.* Clar. *d. q. 21. cit. vers. tertiò autem in fin.* & Genuens. *in Prax. Archiepisc. Neapolit. cap. 50.* Idem dicendum erit, si carceratus aufugiat, sine violentia, sed quia inuenit ostium carceris apertum ex in curia Custodis.

stodis. Angel. *in l. 1. ff. de effract. & expil.*

75 Imò puniendus esset ipse custos carceris, ob negligentiam commissam in re tantæ importantiæ. In Regno punitur pœna carcerationis per annum,& publicationis omnium bonorum per *constitution. incip. custodes, de quorum custodia*, & si interfuit malitia, pœna capitali; sed hodie de consuetudine punitur eadem pœna, qua debebant puniri carcerati, qui aufugerunt. *iuxta tex. in l. commentariensem C. de custod. reor.* Prout puniri deberet, si aliquis carceratus moreretur in carceribus sua culpa, vel negligentia; & similiter Iudex deponendus est ab officio, & aliis pœnis arbitrariis plectendus esset, si ob sui negligentiam mortuus esset. Boer. *decis.* 153. *num.* 20. Et si talis Iudex esset Ecclesiasticus, efficeretur Irregularis. Abb. *in d. cap. à nobis num.* 1. *de apostat. & in cap. ad audientiam de crim. falsi.*

76 Tandem quæritur, an puniri possit qui tenebat Palatium, siuè domum propriam, locò carceris, sub fideiussione de nō disdicendo ab ea, si ea non obstante discesserit?

Respondetur, quod si post discessum reuersus fuerit incontinenti, vel eadem die, imò sequenti die, non poterit aliquā pœna puniri, neque ad exactionem pœnę procedi contra fideiussores, quia non censetur aufugisse, qui statim rediit. Carter. *in pract. crim.* §. 3. *num.* 20. Roman. *cons.* 193. Olasch. *decis.* 50. *num* 1. Farinac. *de carcer. & carcerat. d. q.* 30. *num.* 77. Ricchus *in prax. resolut. p.* 1. *resol.* 320. Et ratio à priori, est, quia cum citò reuersus fuit, non censetur recessisse animo fugiendi, sed reuertendi. vt notat Alex. *in addit. ad Bart. in l.* 1. §. *qui expilatores ff. de effractor.* Boer. *d. decis.* 215. *num.* 17. & 18. & Farinac. *d. q.* 30. *num.* 139.

77 Et est notandum, quod carcerati tenentur soluere custodi carcerum quamdam pecuniarum summam, cum liberantur, iuxta locorum, & Curiarum consuetudinem, tam sæcularium, quam ecclesiasticarum. Et in Curiis laicalibus Regni statutum est per Regias constitutiones, & pragmaticas, vt si carceratus non pernoctauerit in carceribus, nihil soluere teneatur: si verò pernoctauerit, granos decem tantum. *vt habetur in Constitut. Regni: incip. Castellani, & seruientes*, & si aliquid plus carceratus receperit, duplum Curiæ soluere debet; & totum id, quod iniustè extorsit domino restituere compellitur, *vt in constitut. seq. incip. si quis castellanorum*, super quo vid. Afflict. *in dictis constitut.* cum per aliàs constitutiones,& capitula Regni facta fuerit variatio.

In Curiis verò Ecclesiasticis, scilicet Episcoporum, & huiusmodi seruanda est consuetudo locorum, si sit rationabilis; & Iuri canonico conformis, aliàs extirpāda, tamquam corruptela. Et Sacra Congregatio Episcoporum. *die* 19. *Nouembris* 1602. declarauit, carceratos ad nullas teneri expensas, si non pernoctauerint; & similiter si pernoctantes reperiantur innocentes. Et Paulus V. *in sua constit.* 71. quæ incipit: *Vniuersi*: statuit in communi, vt carcerati, non descripti in libro Custodis carcerū, (quē quilibet tenere debet, in quo nomina, & cognomina, ac patriā carceratorū, & diem, in quo ducti, qua de causa, & per quem carcerati fuerunt, fideliter adnotare tenentur) ad nullas prorsùs, nequidem victus, neque carceris expensas tenētur. Plura alia ad materiam carcerationis facientia, vide apud Scacciam *de iudic. in caus. ciuilib. & crimin. cap.* 42. *tit. de citation. real.* Farin. *vbi sup. præsertim q.* 27. *cū seqq.* & Scanarol. *in tr. integr. de visitat. carcer. per tot.*

PRAX. PROCESSVS

78 Prosequendo nunc modum practicum formandi processum, iuxta nostrū solitum, & continuando sequentia cum supra notatis in fine præcedentis sectionis *à num.* 59. *cum seqq.* est notandum, quod cum deuenitur ad capturam delinquētis, captis informationibus, vel si periculū sit in mora, habitis tantū indiciis, committi debet per Iudicē ipsius carceratio familiis Curiæ, & non aliis, vt dictum est supra, mediante mandato de capiendo, quod solet esse, vt sequitur, vel huic simile, videlicet.

Forma mandati de capiendo carceratum.

N. de N. Vicarius Generalis N. &c.

Per Barigellum, vel per quemlibet seruientem Curiæ nostræ Episcopalis N. capiatur de persona N. de N. huius nostræ N. Diœcesis pro causa, & causis contra ipsum formatis; nec non pro aliis animum nostrum dignè mouentibus, &c. Et captus omni, qua clericos decet, modestia, tutè, & cautè ad nos, & carceres nostros adducatur, & hoc sine scandalo, vel sanguinis effusione. Dantes, &c. Mandantes, &c. Hortantes, &c. Datum N. &c. die . . . mens. . . . ann. . . .

N. Vicarius Gener. &c. *N. Actuar. &c.*

79 In quibusdam verò aliis Curiis seruari solet alia verborum forma, præsertim quando Iudex carcerari mandans vastam habet

habet iurisdictionem, non solum in spiritualibus, verum & in temporalibus; quæ potest esse communis cum Iudicibus fori sæcularis, additis; vel demptis, aut mutatis mutandis, & est infrascripta, videl.

Alia forma mandati de capiendo.

N. de N. Vicarius, &c.
Vel
N. de N. Gurbernator, &c.

Vniuersis, & singulis Vicarijs foraneis, seruientibus, Barisellis, Executoribus, Subexecutoribus, Gubernatoribus quibuscumque, caterisq; Iustitia ministris iurisdictioni nostræ mediatè, vel immediatè subiectis, auctoritate nostra ordinaria, qua in his fungimur, tenore præsentium præcipimus, & mandamus sub quingentorum ducatorum auri de camera, à quolibet ipsorum auferen; pijs vsibus applicandor. pæna; aliasque arbitrio nostro imponendis, & infligendis pænis, & in iuris subsidium excommunicationis, &c. Non subiectis verò in Domino hortamur, & rogamus, vt N. de N. vbique locorum repertum capiatis, detineatis, & carceretis; capique, detineri, & carcerari faciatis sub bona, & fida custodia pro nonnullis indicijs contra eum in Actis nostræ Curiæ existentibus, ad effectum, illum, prout iustitia suadebit, puniendi. Nobis quantocitiùs notificantes quidquid in præmissis feceritis. In quorum fidem, &c.
Datum, &c. hac die, &c. N. Vicar. Gener. &c.
vel *Gubernator, &c. N. Actuar.*

80 Solet aliquando per quosdam Vicarios fieri mandatum Reo inquisito, vt se in carceribus Episcopalibus præsentet, absque mandato de capiendo cum violentia, vt supra, & tunc infrascripto, vel simili modo formari potest, videl.

Forma mandati de se præsentando in carceribus.

Ponitur Titulus, vt supra &c.

Tenore præsentium mandatur Reuer. D. N. de N. siuè Clerico N. de N. Ciuitatis, siuè Terræ N. nostra Diœcesis N. quatenus sub pæna ducatorum auri quingentum, arbitrio Illustrissimi D. Episcopi applicandor. & pro illis mandati executiui, &c. & in iuris subsidium excommunicationis hac vnica pro trina monitione præmissa, &c. infra terminum dierum trium, quorum vnus pro primo, vnus pro secundo, & vnus pro tertio, & vltimo peremptorio termino, hac vnica, &c. assignatur, se præsentare habeat, & debeat in carceribus Episcopalibus huius nostræ N. Curia, (siue in talibus N. &c.) *ex causis animum nostrum dignè mouentibus. Alias, &c. Intimetur, & referatur in forma, &c. Quoniam, &c. Datum N. &c. die, &c. N. Vicarius Generalis, &c.*
N. Actuarius, &c.

Postea per nuncium, seù cursorem intimatur more solito, & fit per eundem relatio, de qua supra; Vel citatur mediante Inquisitione, de qua *in superiori sessione. 2.*

81 Et si reus citatus ad se præsentandū in carceribus, comparuerit, instabit infrascripto, vel simili modo, cui sit præsentatio per Actuarium, vt sequitur, videl.

Forma Comparitionis Rei, cum præsentata, &c.

Die... mens.... ann.... In loco N. &c. penes Acta Curiæ N. &c. præsentata fuit per N. de N. comparentem, & petentem, &c. & in fidem, &c.

Vel alio modo secundum stylum aliarum Curiarum.

Die, &c. Pro N. de N. contra Curiam, & Fiscum, &c.

Comparuit in Episcopali Curia N. Talis N. de N. suo, &c. citra, &c. in quocumque termino sibi magis de iure competenti ad se præsentandum occasione, de qua asseritur in Actis, ad quæ impugnatiuè, &c. & dixit se esse innocentem & innocentissimum, & ob id paratum dictam suam innocentiam demonstrare, & de ea docere, dato sibi competenti termino, &c. & constituendo se sponte in his carceribus, negat omnia in asserta inquisitione narrata, vera fuisse, ac esse, &c. & protestatur contra quoscumque quarelatores, instigatores, seù quouis modo Fisco adhærentes de omnibus damnis, expensis, & interesse; prout etiam de calumnia, ac de omnibus alijs legitimè protestandis, &c. & prædicta, &c. omni meliori, &c.

82 Sequitur decretum quod custodiatur in carceribus, hoc, vel simili modo.

Forma decreti custodiendi carceratum.

Qui, &c. sedens, &c. prædicta, &c. & visis, &c. mandauit supradictum N. in carceribus secretis detrudi, & ibi diligenter custodiri; donec, &c. offerens se paratum pro iustitia, etc. omni, etc.

Vel alio modo secundum alium stylum quarumdam Curiarum Regni, videl.

Et per Reuerendiss. Dominum Generalem Vicarium N. (*Vel per Episcopalem Curiam N*) *fuit prouisum, & decretum, præfatum N. de N. fore, & esse in secretis carceribus mancipandum, donec aliter, &c. prout mancipari, & custodiri mandatur, &c. & ita per hoc suum, &c.*

83 Facta postea per Notarium, seù Actuarium Curiæ consignatione eiusdem carcerati custodi carcerum, fit relatio carcererii hoc, vel simili modo, videl.

Forma relationis Custodis carcerum.

Die.... mens.... ann.... In loco N. &c. N. de N. publicus Custos carcerum Episcopalis Curiæ N. re-

N. retulit mihi infrascripto, &c. se hodie vigore mandati detrusisse in carcere secreto huius Ciuitatis dictum N. de N. & alias, &c. prout, &c. omni, &c. *N. de N. Notar.&c.*

84 Quod si occurrat, vt carcerati è carceribus aufugiant, solet informatio super fractura carceris capi ad relationem Custodis carceris, qui sequenti, vel simili modo illam facere debet, videl.

Forma relationis fugę carceratorum.

Die... mens.... ann.... In N. &c.

Coram Reuerendiss. Dom. Generali Vicario N. &c. comparuit N. de N. publicus Carcerarius huius Episcopalis Curiæ N qui ex debito sui officii retulit, prout vt infra, videl.

Faccio sapere à V.S. Reuerendiss. come adesso à punto, mentre son'andato à farela solita visita della priggione della nostra Corte N. doue staua carcerato N. de N. N. N. & Altri, hò trouato, e visto nell'entrare, che hò fatto dentro detta prigione, essere stata fatta vna rottura nella muraglia sotto la ferrata della fenestra di essa, e slargati li ferri; & hauendo guardato ben bene per tutta la priggione, e chiamato più volte detto N. de N. e l'altri ad alta voce, nessuno m'hà risposto, essendo esso N con l'altri fuggito, e passato per detta rottura, hauendo lasciato dentro la priggione alcune robbe, cioè li letti, doue dormiuano con le medesime couerte, due ferraioli di panno, vno di color nero, ch'era di N. de N. e l'altro di color rosso, ch'era di N. de N. e le tali, e tali altre robbe, (describendo omnia) *Per tanto ne faccio relatione à V.S. Reuerendiss. acciò possa con Monsig. Vescouo fare quanto giudicarà esser necessario per giustitia, &c. omni, &c.*

85 Habita relatione prędicta fit decretum, quod capiatur Informatio fracturæ carcerum, infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma Decreti pro Informatione capienda.

Quibus habitis, &c. Perillustris, & Reuerendissimus Dominus, &c. mandauit per me Notarium, seù Actuarium infrascriptum, &c. visitari dictum carcerem, & fracturam præfatam diligenter annotari, periculumq; in forma, ac alias diligentias in præmissis necessarias fieri, etc. ita, etc. omni, &c.

86 Sequitur recognitio carceris, hoc vel simili modo, videl.

Forma Recognitionis Carceris fracti.

Incontinenti, &c. Ego N. de N. publicus Apostolica auctoritate Notarius, & Episcopalis Curiæ N. Actuarius in executione supradicti decreti vna cum infrascriptis testibus accessi, & personaliter me contuli ad carcerem publicum N. vbi detinebatur N. de N. & Alij, & ibi perueniens, & ingressus vidi, & perspexi in pariete, seù muro illius sub ferrata fenestra quamdam fracturam per ablationem saxorum factam, & ferratam prædictam in duobus locis ex parte dictæ fracturæ amotam, & dilatatam, per quam manifestè apparet potuisse, & posse quemlibet facilè pertransire, ac ex dicto carcere exire, & aufugere; prout facto periculo per eosdem infrascriptos testes clarè videtur, &c. Quam quidem fracturam ex puluere, & lapidibus ibidem existentibus fuisse de recenti factam nemo dubitat. Vocatusque postea pluries per me supradictus N. de N. alta, & intelligibili voce, cum nemo respondisset, comprehendi, & cognoui, illum ibi non adesse, sed fugam ex dicto carcere arripuisse per dictam fracturam. Necnon vidi pariter in dicto carcere cubilia, pallia, & vestes tales, & tales N. de N. & N. &c. quæ omnia, &c. hic fideliter, & diligenter annotaui, &c. fidem faciendo, &c. Præsentibus ad prædicta omnia N. N. & N. de N. testibus adhibitis, &c.

N. de N. Notarius, &c.

87 Et statim examinantur testes, qui interfuerunt infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma examinis testium super fractura carcerum.

Post quæ, & incontinenti, &c. fuerunt per me, &c. de mandato, &c. examinati testes prædicti in dicto carcere, &c. prout infra, &c.

N. de N. supradictus ætatis suæ annorum tot, &c. cui delato iuramento veritatis dicendæ, prout iurauit tactis, &c. ad opportunam interrogationem Respondit, vt infra, videlicet.

Signore è verità, ch'io mi son trouato presente assieme con N. & N. de N. chiamato da N. publico seruiente di questa Vescoual corte, mentre V.S. ha visitato questa priggione, doue staua carcerato N. de N. & altri, e la rottura della muraglia di esso, & io hò visto, e vedo benissimo questa frattura del muro sotto la ferrata della fenestra, essendo stati leuati più sassi, e smossi in due luoghi di detta rottura li ferri di detta ferrata, e slargati; la quale rottura si conosce benissimo d'esser stata fatta di fresco per le pietre, e poluere, seù calcinaccio bianco, che qui si vedono spiccate dal detto muro. Hò anche visto, e vedo qui in terra le robbe N. N. & N. che conosco essere del sudetto N. de N. Et hò sentito quando V. S. hà più volte chiamato detto N. con voce alta, e non v'è stato respósto da nessuno, douendo egli per securo esser fuggito per questa rottura. Et hauendo io fatto esperienza, com'hanno fatto ancora N. & N. se si possa passare da vn'homo per detta rottura, hò trouato che benissimo, e commodamente ogni persona, benche grossa di corpo, vi può passa-

passare, e fuggire per essa. E questa è la verità, &c.

Subdens ad aliam interrogationem, &c. Io sono informato benissimo per hauer visto auanti, e doppo che N. de N. entrasse in questa priggione, che era intiera, soda, e senza difetto, ne rottura alcuna in alcuna parte, e questa frattura di muro, che al presente, si vede, non vi è mai più stata, essendoui stato io dentro più volte per parlare detto N. & anche per darli da mangiare. Così anco sò, che la ferrata sudetta era senza mancamento, ò difetto alcuno, & intiera, nè smossa in alcuna parte, perche l' hò vista con l' occasione predetta.

Et interrogatus, *an sciat propè dictos carceres habitare aliquam personam, quæ verisimiliter audire potuerit rumorem dictæ fracturæ?*

Respondit. *Di rimpetto detta carcere sò che non visti ad habitare persona alcuna, non essendoui case à torno, nè vicine tanto, che alcuno hauesse potuto sentire il rumore, tanto più che detta rottura e stata fatta di notte, mentre hier sera non v' era.*

Ad aliam interrogationē subdit. *Io non sò, se possa hauer'hauuto aiuto, ò consiglio da alcuno di fora à rompere, e fuggire da detta carcere, hò sentito si ben dire, che N. de N. s'haueua vantato di voler fare in maniera, che N. carcerato fosse andato à fare li fatti suoi, e me lo disse N. de N. che l'haueua sentito dire al det o N. de N. di sua bocca. E questo è quanto esso testimonio sà per verità, &c.*

Tunc, &c. examen dimisit, &c. & mandauit, &c. vt se subscriberet, &c. prout, &c.

Io N. de N. ho deposto quanto di sopra, &c.

Sequitur examen aliorum testium supradicto, vel simili modo. Quo facto per Curiæ Promotnrem Fiscalem fit instantia pro condemnatione ad pœnam in fideiussione cōtentam, de qua inferius *n. 95.* si illa interuenerit; prout infrascripto, vel simili modo, videlicet.

88 Forma Instantiæ Fisci pro condemnatione carcerati ad pœnam fideiussionis.

Die... Mens.... Ann.... in loco N.

Pro

Curia, & Fisco N.

Contra

N. de N. loci N. & N. de N. eius fideiussorem, & in solidum obligatum.

Comparuit personaliter D. N. Promotor Fiscalis Episcopalis Curiæ N. & habita notitia, quod prædictus N. de N. carceratus fregit publicos carceres, & aufugit abeis, in quibus sub fideiussione N. de N. scutorum quingentum detinebatur. Institit ad vlteriora contra ipsum N. in causa procedi, illumque, & dictum N. eius fideiussorem seruatis seruandis condemnari ad soluendum Cameræ Episcopali N. dicta scuta 500. in instrumento dictæ fideiussionis contenta, & mandatum quodcumque decerni, & relaxari, &c. alias, &c. & prædicta, &c. omni, &c.

89 Forma decreti super petitione prædicta.

Qui Perillustris, & Reuerendissimus Dominus, &c. sedens, &c. prædicta, &c. & Visis, &c. mandauit supradictos N. de N. principalem, & N. de N. fideiussorem citari, & moneri cum termino trium dierum præcisè, & peremptoriè, &c. ad allegandum causam, quare condemnari non debeant in pœnam dictorum scutorum 500. contentam in instrumento dictæ fideiussionis, offerens se suis loco, & tempore pro iustitia paratum, &c. & ita, &c. omni, &c.

90 Forma Citationis ad dicendum, quare mulctari non debeant.

De mandato Perillustris, & Reuerendissimi Domini Vicarij Generalis N. Instante R. D. N. Curiæ Promotore, &c. Citentur personaliter, si haberi potuerint, aliàs domi solitæ habitationis N. de N. principalis, & N. de N. eius fideiussor, & in solidum obligatus cum eo, qualiter tertia die iuridica, post harum exequutionem legitimè coram Domine sua Reuerendissima in Ciuitate N. compareant, & comparere habeant, & debeant, & quilibet ipsorum compareat, & comparere habeat, & debeat ad allegandum causam, quare condemnari non debeat in pœna scutorum 500. contenta in instrumento fideiussionis præstitæ per dictum N. de N. de habendo carcerem publicum huius Curiæ N. pro tuto, & securo carcere, &c. stante quod dictus N. dictum Carcerem fregit, & ab illo aufugit, &c. aliàs, &c. omni, &c.

91 Forma relationis exequutoris.

Die... Mens... Ann...

N. de N. publicus Cursor, seù Nuncius, Curiæ Episcopalis N. retulit mihi infrascripto Notario, &c. se hodie prædicto die, &c. Instante Promotore Fiscali, & demandato, &c. præsentasse supradictis citationes ad domos supradictorum N. de N. & N. de N. stante, quod factis diligentijs de persona habere non potuerit, cum dimissione copiarum citationis in domo cuiuslibet ipsorum in manibus domesticorum, &c. & alia fecisse, prout habuit, &c. super quibus, &c. omni, &c.

N. Notarius, &c.

92 Forma inquisitionis contra principalem carceratum non comparentem.

In Dei Nomine Amen. Hæc est quedam inquisito

quisitio, siuè titulus inquisitionis, quæ fit, & fieri intenditur per Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium N. Instante R.D.N. Promotore Fiscali Episcopalis Curiæ prædictæ. Necnon ad querelam N. de N.

Contra, & aduersus.

N. de N. Terræ N. huius Diœc. in, de, & super eo, &c. quod, &c. non quidem, &c. sed potius, &c. non semel, &c. sed sæpè, &c. etiam per modum Notorij, &c. Qualiter ipse inquisitus cum sponte se constituerit in carceribus huius Episcopalis Curiæ N. occasione homicidij per ipsum patrati in personam quondam N. de N. vt in inquisitione alias contra ipsum inquisitum præfatum formata, prout in Actis, &c. ad quam, &c. & postquam in eisdem carceribus per multos dies permanserit cum fideiussione scutor. quingentum de tuto carcere in forma, &c. & post assignatas defensiones, & datas copias processus offensiui, & defensiui, (si Hæc facta fuerint, alias non apponantur hæc verba) *conscius sibi ipsi ausus fuit, consilio forsan, ope, & fauore N. suis loco, & tempore nominandi, & cognominandi, &c. sub die tali, &c. presentis mensis N. noctis tempore dictum carcerem, in quo subdicta fideiussione detinebatur, frangere, ex illo aufugere, et in tutum se recipere.* Et si postea fecerit alia delicta, dicatur: *Item qualiter ipse inquisitus vna cum N. armati archibusijs, etc.* & ponatur tota series aliorum delictorum, & in quo die fuerunt cōmissa, &c. deinde concluditur: *Rebusque alijs, etc. Et prout, etc. committendo prædicta omnia scienter, temerè, dolosè, appensatè, etc. maloque animo, etc. contra leges Diuinas, et Humanas, etc. pœnas propterea, etc. super quibus, etc. omni, etc. Die, etc. Mensis, etc. Anni, etc. inchoata, et formata fuit, etc. N. Notarius, etc.*

93 Fit intimatio, & publicatio more solito; postea relatio Nuncij, vt supra. sequitur alia inquisitio contra fideiussorem, mutatis mutandis, iuxta peritiam Notarij, cum relatione exequutionis eiusdem Cursoris. Et prosequitur Fiscus instare, vt condemnentur ad pœnam, tali, vel simili modo, videlicet.

Forma alterius Instantiæ Fisci pro condemnatione ad pœnam.

Die... Mens... Ann...

Pro

Curia, et Fisco, etc.

Contra

N. de N. et N. de N. eius fideiussorem, et in solidum cum eo obligatum, etc.

Comparuit Reu. D. N. Promotor Fiscalis Curiæ Episcopalis N. in termino citationis legitimè inscriptis exequutæ contra supradictos aduersarios cadentis pro hac prima die, et hora iuris, vt retulit N. de N. publicus Nuncius Curiæ, quorum contumacias, &c. & facta reproductione instrumenti fideiussionis præstitæ per supradictum N. de N. de habendo carcerem publicum huius Ciuitatis pro tuto et securo carcere, &c. petens recipi, &c. & reproducta captura, & fuga arrepta à dicto carcere per eumdem N. de N. vt in actis, &c. ad quæ, &c. petit, & instat eosdem N. de N. condemnari in pœnam contentam in dicto instrumento, &c. & mandatum quodcumque necessariū, & opportunum decerni, & relaxari, &c. alias, &c. protestatur, &c. omni, &c.

Absentibus supradictis N. de N. & N. de N. citatis tamen, ac relatis, vt sup. &c.

94 Sequitur decretum condemnationis ad pœnam fideiussionis, infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma decreti condemnationis ad pœnam fideiussionis.

Qui Perillustris, & Reuerendissimus Dominus, Generalis Vicarius, &c. sedens, &c. prædicta, &c. visis, &c. viso instrumento fideiussionis prædictæ per præfatos præstita, visa fuga arrepta per dictum N. de N. ex carcere, vbi sub dicta fideiussione detinebatur; Visis citationibus factis, &c. ac alijs, &c. dixit, sententiauit, pronunciauit, &c. supradictos N. de N. principalem, & N. de N. eius fideiussorem, & cum eo insolidum obligatum, fore, ac esse condemnandos, prout ipsos, & eorum quemlibet cōdemnat in pœnam scutorū quingentum contentā in dicta fideiussione soluendam Reuer. Cameræ Episcopali N. & pro illis mandatum quodcumque necessarium, & opportunum concessit, et relaxauit, etc. & ita, &c. omni, etc.

N. Vicarius Gener. &c. N. Notar. &c.

Vel alio modo, videlicet.

Et per Reuerendiss. D. Vicarium Generalem N. Visis contumacijs accusatis per D. Curiæ Promotorē fiscalem contra dictos N. de N. principalem, & N. de N. eius fideiussorem, visa fuga per dictum N. facta ex carcere, cum ciusdem fractura, in quo sub fideiussione dicti N. de tuto illo habendo mancipatus erat, Visis citationibus, relationibus, ac omnibus alijs, &c. fuit prouisum & decretum, fore, & esse condemnandos ad pœnam scutorum quingentum in dicta fideiussione contentam, prout illi, & eorum quilibet ad dictam summam soluendam Reu. Cameræ Episcopali N. condemnantur, & pro condemnatis haberi declaratur, sententiatur, & pronunciatur. Et ita per hoc suū, &c. Prouisum die, &c.

Post quę expeditur mandatum exequutiuum pro dicta summa, ad quam fuerunt condemnati, cuius formam, & ordinem procedendi per exequutorem, & Notariū habes

habes supr. *in Pract. Ciuil. p. 2. sect. 3. subsect. 1. de sentent. n. 130. cum seqq. & d. sect. 3. subsec. 2. a n. 74. cum seqq.* Et deinde in aliquibus Curijs, presertim sæcularibus procedi solet ad Fisci instantiam, ad declarationē, quod contumaciā incurrerunt, & proinde quod vt contumaces ad pœnam delicti condemnentur, de cuius forma, & praxi dicemus inferius in sequentibus, quando de condemnatione sermo erit.

95 Quando verò carceratus petierit habilitari cum fideiussoria cautione, proceditur infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma instantiæ pro Carcerato habilitando.

In Episcopali Curia N. & coram Perillust. & Reuerendiss. D. Vicario Gen. eiusdem cōparuit N. de N. Procurator, & defensor, ac nomine N. de N. *in carceribus secretis* (si fuerint) *huius Episcopatus multis ab hinc diebus detenti, nullis præcedentibus indicijs, saltem legitimis, prout asseritur, salua, &c. causis, de quibus in processu, cui impugnatiuè, &c. & quia carcer est mala mansio, &c. petijt dicto nomine causam, seù causas huiusmodi expediri, &c. Instando dictum eius principalem poni ad largam, ac sibi tradi copiam quorumcumque indiciorum, si quę sunt contra ipsū, & assignari terminum ad suas faciēdum defensiones, &c. Protestans interim in dicta causa, seù causis contra eumdem suum principalem intentatis, &c. non deuenirt ad aliquod rigorosum examen, &c. nisi prius data, & effectualiter tradita copia dictorum indiciorum ad ea ciuiliter elidenda. Et quatenus ex benignitate dominatio Vestra Reuerendiss. dignaretur ipsum carceratum cum fideiussione habilitare, &c. obtulit se paratum dicto nomine illam præstare, &c. & in omni meliori modo, &c.*

96 Presentata prædicta instantia fit decretum per D. Vicarium Generalem infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma decreti habilitationis Carcerati cum fideiussione.

Per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium N. fuit prouisum, & decretum, quod prædictus N. inquisitus, vt in Actis, &c. habilitetur, prout habilitatur, per Ciuitatem. (Vel per Palatium Episcopale N.) *præstita tamen per ipsum* N. *de N. idonea cautione prædictam* Ciuitatem, (vel Palatium) *pro tuto, & securo carcere tenendi, & ab ea* (vel ab eo) *non discendendi de die, nec de nocte, etiam animo redeundi, & ianuis apertis sub pena ducat. auri tercentū pijs vsibus applican. ad quam pœnam incidat, & eam incurrat, etiam si visus fuerit extra dictam Ciuitatem,* (vel Palatium) *& ita per hoc suum, &c.*

Die, &c. N. *Vicarius Generalis, &c.* N. *Actuarius, &c.*

Et eodem modo fit, si assignetur domus eiusdem Inquisiti pro carcere, designando illam per confines, nimirum.

Et per Curiam Episcopalem N. *eiusque Reuerendissimum Dominum Generalem Vicarium fuit assignata, prout assignatur pro carcere* N. *inquisito domus eiusdem* N. *inquisiti sita intus* Ciuitatem *prædictam loco dicto* N. *iuxta domum* N. *&* N. *& alios fines, &c. præstita tamen, &c.* vt supra. *Prouisum die, &c.*

Vel alio modo sub diuersa forma, vt in quibusdam Curiis fit, videl.

Qui Perillustris, & Reuerendissimus Dominus Vicarius Generalis N. *&c. sedens, &c. prædicto, &c. et successiuè volens dicto carcerato rem gratam facere, mandauit ipsum à carceribus prædictis habilitari, etc. dummodo idoneam cautionem præstet de habendo carcerem publicum sibi assignandum pro tuto carcere, et ex eo non discendendo, etiam quod fenestræ, et porta essent apertæ, etc. sub pœna scutorum tercentum* Cameræ *Episcopali applicandorum, etc. omni, etc.*

97 Sequitur fideiussio videl.

Forma fideiussionis.

Incontinenti, &c. dictus N. de N. *in dictis carceribus secretis detentus habita notitia supradicti decreti, volens eidem parere, ac cupiens habilitari, & ex præsens, &c. sponte, &c. omni, &c. promisit habere carcerem publicum sibi assignandum pro tuto, & securo carcere, & ex ipso non discedere, etiam quod fenestræ, & porta essent apertæ, &c. sub pęna scutorum tercentum Cameræ Episcopali applicandorum, &c. pro quibus obligauit se, hæredes, & bona omnia in ampliori forma* Cameræ *Apostolicæ, &c. Renunciauit, &c. Iurauit, &c. & induxit in eius fideiussorem N. de N. qui præsens, &c. sciens, &c. sed volens, &c. vti principalis, principaliter, & insolidum, &c. & tamquam factum proprium gerens, &c. renuncians quibuscumque beneficijs, & legum auxilijs ad fauorem fideiussorum introductis, &c. omnique meliori modo, &c. promisit, & se obligauit, omni turis, & facti exceptione remota, &c. quod dictus N. de N. habebit dictum carcerem publicum pro carcere tuto, &c. & ex ipso non discedet, etiam quod fenestræ, & porta essent apertæ, &c. sub dicta pęna scutorum quingentum, vt supra appositam, &c. & applican. &c. alias de suo, &c. & pro eo fideiussor accessit in forma, &c. pro quibus obligauit se, heredes, & bona omnia in ampliori forma* Cameræ *Apostolicæ, &c. Renunciauit, &c. Iurauit, &c.*

Quem

Quem N. de N. fideiussorem indemnem, & penitus, sine damno dictus N. de N. conseruare promisit à dicta fideiussione, & obligatione, &c. pro quibus, &c. obligauit se, hæredes, & bona in ampliori forma Cameræ Apostolicæ, vt supra, &c. Renunciauit, &c. Iurauit, &c. Acta fuerunt prædicta omnia, &c. præsentibus, &c. N. N. & N. &c.
N. Notarius, & Cancellar. rogatus. &c.

Vel alio modo, iuxta stylum quarumdam Curiarum Regni, videl.

Die tali, etc. mensis, etc. anni, etc. in Ciuitate N. & penes Acta Episcopalis Curiæ personaliter constitutus N. de N. sponte, etc. se obligauit ad summam ducatorum quingentum pijs vsibus applican. etc. de tenendo Ciuitatem N. (vel Palatium Episcopale, siuè eius propriam domum) *pro tuto, et securo carcere, et ab ea,* (vel ab eo) *non discendi, nec de die, nec de nocte, etiam animo redeundi, et ianuis apertis, seruata forma decreti per eamdem Curiam sub die, etc. lati, ad quam pœnam teneri voluit, etiam si extra Ciuitatem* (vel Palatium prædictum) *visus fuerit, et pro maiori securitate, etc. dedit in suos fideiussores, et principales ex promissores N. de N. et N. de N. qui ibidem præsentes, & sponte etc. proprys, priuatis, et principalibus nominibus per viam ex promissionis, vna cum dicto N. de N. in solidum, etc. se obligauerunt ad dictam pœnam, etc. pro quibus omnibus obseruandis, etc. obligauerunt se, et bona sua omnia, etc. præsentia, & futura. &c. cum constituto, & præcario, & pacto de capiendo in forma, etc. & prædicti N. de N. & N. de N. fideiussores, & principales expromissores renunciauerunt beneficio Authenticæ præsente C. de fideiussoribus, Epistolæ Diu. Adriani, ac omnium aliarum legum, & iurium auxilys, etc. Iurauerunt, etc. quia sic, etc. et ad fidem, etc.*

Io N. de N. *m'oblico come di sopra, &c.*

Io N. de N. *pleggio, seù faccio securtà, & m'obligo, vt sup. &c.*

Io N. *Io* N. *et Io* N. de N. *son testimonio, etc.*

Actum die, mense, & anno, quibus supra, &c.
N. *Actuarius, &c.*

SECTIO IX.

De Examine Delinquentis.

SVMMARIVM.

1 *Finis primarius examinis Rei, qualis?*
Nulla maior probatio, quam proprij oris confessio.
2 *Reipublicæ interest delicta puniri.*
3 *Examen Rei delinquentis est de Iure Diuino.*
Interrogandus est Reus magna cum diligentia.
4 *Reus legitimè interrogatus tenetur respondere.*
5 *Testis eamdem habet obligationem.*
Interrogatus iuridicè peccat, si veritatem negat.
6 *Ratio, quare teneatur Reus sub peccato respondere, qualis?*
7 *Praxis procedendi in Criminalibus est eadem Curiæ ecclesiasticæ, & sæculari.*
8 *Iudex quando dicatur legitimè interrogare.*
9 *Indicia, seù infamia delicti requiruntur in inquisitione.*
10 *In priuatis delictis requiruntur plura; & quæ illa sint?*
11 *Iuris forma in examine Rei, quæ?*
12 *Reus non tenetur veritatem propalare, nisi ei constet, quod Iudex iuridicè illum interroget.*
13 *Iuramentum est quædam tortura spiritualis. Reus iuridicè interrogatus tenetur veritatem dicere, etiam sine iuramento.*
14 *Non tenetur veritatem fateri non manifestatis indicys, etiam si iuramento interrogetur.*
15 *Iudex extorquens secretum à Reo, præter Ius, peccat.*
16 *Subditus non tenetur obedire superiori iniustè præcipienti.*
Iudex est lex viua, & animata.
Lex iniusta non obligat.
17 *Iudex iniustè delictum à Reo extorquens, non potest de eo amplius cognoscere.*
Iniustè extorquens, quando dicatur?
18 *Iudex iniustè procedens tenetur Reo de omnibus damnis passis.*
19 *Limitatur, quando sine culpa ipsius Iudicis damnum fieret.*
20 *Limitatur secundo; quando pro publico bono requireretur Rei punitio.*
21 *Sciens aliquod secretum sub iuramento, si iuridicè interrogetur, adhuc reuelare tenetur.*
22 *Fallit, si delictum secretum non vergeret in damnum alterius, vel Reipublicæ.*
23 *Reus, aut testis dubitans, an Iudex iustè interroget, non tenetur veritatem fateri.*
24 *Iudex dubitans de sua iusta iurisdictione debet se abstinere.*
25 *Fallit, quando delictum priuati vergeret in damnum Riepublicæ.*
26 *Certa regula interrogandi Reos tradi non potest.*
27 *Examen Rei, quare dicatur constitutum.*
Constitutum qualiter fieri debeat.
28 *Iudex examinans Reos, quid facere teneatur.*
Primo Instructus in causa esse debet.
2. Timorata conscientiæ.

CVm fundamentum Iudicii criminalis in examine Reorum consistat, ceu Basis aedificij iudicialis, nam ex responsionibus

nibus ipsorum oritur, vel absolutio, vel condemnatio super delictis, de quibus per Iudices inquiritur: Ideo summa maturitate procedendum erit ad examen Reorum delinquentium. Quapropter, vt omnes, tam ecclesiastici, quam laici Iudices vtilitatem aliquam ex meis laboribus recipere valeant, plura secundum morem erunt à nobis examinanda, antequam ad Praxim interrogandi Reos deueniamus; & Primò, Quare Iudex examinet Reum, interrogationibus diuersis mediantibus. Secundò, An Reus interrogatus à Iudice, teneatur respondere. Tertiò, Quomodo gerere se debeat Iudex in examinandis Reis. Quartò, Quibus modis possit Reus arctari ad respondendum, si noluerit respondere Iudici interroganti, & Quinto, Quæ sint necessaria in interrogationibus faciendis.

1 *Quoad primum*, notandum est, quod finis, quare Iudex examinet Reum interrogationibus mediantibus, est, ad effectũ habendi veritatem de delicto, super quo inquiritur, ex eiusdemmet Rei ore, cum nulla maior probatio, quam proprii oris confessio. *cap. per tuas. de probat. cap. si cautio de fid. instrum. l. cum te C. de probat.* & Bald. *in conf.* 195. *lib.* 2. ait, confessionem Rei esse omnium probationum principalissimam, & Rimin. Iun. *conf.* 303. *num.* 3. *lib.* 5. vocat illam Reginam probationum, idem dicit Mascard. *de probationib. conclus.* 1326. *num.* 4. & Rot. Rom. *decis.* 436. *num.* 2. *par.* 1. *recent.* apud Farinac.

2 Vnde, cum Reipublicæ intersit delicta puniri. *cap. est iniusta.* 23. *quæst.* 4. *cap. vt famæ.* §. 1. *de sentent. excomm. l. ita vulneratus.* §. *quod si quis. vers. eum neque impunita. ff. ad leg. Aquil. & l. licitatio* §. *quod illicitè. ff. de public.* ne ex impunitate delictorũ tribuatur aliis occasio delinquendi. *d. cap. est iniusta.* 23. *q.* 4. *cap. vt clericorum* §. 1. *de vit. & honest. cleric.* & ibi Glos. *verb. pœna, & l. vnic. C. de emendat. propinquor.* quia suppliciũ vnius multorum exemplum esse potest. *l.* 1. *C. ad leg. Iul. repetund.* Quare Horatius in epistolis. inquit:

Oderunt peccare Mali formidine pœnę
Oderunt peccare Boni virtutis amore.

& habetur *in cap. irrefragabili.* §. *cæterum* vbi Glos. *in ver. metu pœnę. de offic. ordinar.*

3 Quapropter bonus, & timoratæ cõscientiæ Iudex multùm elaborare debet in examinandis Reis, exactissima diligentia illos interrogando, super his, de quibus imputantur, vt ex propria confessione, si possibile fuerit, veritas delicti, de qua agitur, habeatur, de quo Chartar. *in Pract. interrogand. reo lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 6. *cum seqq.* Clar. *in pract. crim.* §. *fin. q.* 45. *vers. debet autem Iudex* Pegn. *in Director. Inquisitor. Eymerie, de inter. re.* Scacc. *in tract. de Iudic. in caus. ciuil. & crimin. cap.* 86. *&* 88. *vbi latè.* Et hoc ad exemplum omnipotentis Dei, qui cum Adam peccasset, illicò examinauit, interrogando illum, dicens: *Adam vbi es.* Genes. *c.* 3. & cum Adam respondisset: *Vocem tuam audiui in Paradiso, & timui, eo, quod nudus essem, & abscondi me.* Cui Dominus replicauit interrogando: *Quis enim indicauit tibi, quod nudus esses, &c.* Idem fecit, cum Cain interfecisset Abel fratrem suum, nam statim interrogauit eum, dicens: *Vbi est Abel frater tuus?* Genes. 4. qui cum respondisset: *nescio, numquid custos fratris mei sum ego?* Dominus replicauit: *Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra, &c.*

Idem probatur exemplo Domini Iesu Christi Saluatoris nostri, qui cum esset ante conspectum Iudicis Pilati, interrogatus fuit ab eodem Pilato: *Tu es Rex Iudæorum?* Matth. *c.* 27. *n.* 11. Marc. 15. 2. Luc. 23. 3. & Ioann. 18. 33. & Christus respondit: *Tu dicis.* Ex quibus colligitur, originem interrogandi, & examinandi esse de Iure Diuino.

4 *Quoad secundum*, an scilicet Reus interrogatus a Iudice, teneatur respondere, notandum est, quod cum Iudex est competens ad tradita in *cap.* 1. 11. *q.* 1. *& per tot. & in cap. experientiæ. de for. compet. & tot. tit. C. de iurisd. omn. iudic.* & legitimè procedit in causa, si Reum interroget, tenetur sub peccato mortali veritatem fateri, etiam cum periculo vitæ: ita S. Thom. 2. 2. *q.* 69. *art.* 1. vbi Caietan. Bannes, Arragon. & Salon. Sotus *lib.* 5. *de iust. q.* 6. *ar.* 1. *& art.* 2. *conclus.* 5. *in fin. & in tr. de tegendo secret. memb.* 2. *q.* 7. *conclus.* 1. Nauarr. in Manual. *c.* 18. *num.* 57. *& cap.* 25. *num.* 36. *& latè in cap. inter verba corollar.* 65. *num.* 725. 11. *q.* 3. Tolet. *lib.* 5. *Instr. sacerd. cap.* 59. Tabien. *verb. accusatio vers. vndecimò*, Sayr. *in clau. Reg. lib.* 12. *cap.* 16. *num.* 1. Valentia *tom.* 3. *disp.* 5. *q.* 13. *pun.* 1. & Alii.

5 Quod procedit etiam in teste legitimè interrogato, vt rectè desumitur ex Diu. Thom. Caiet. & Aliis in 2. 2 *q.* 70. *art.* 1. Sot. *de iust. d. lib.* 1. *q.* 7. *artic.* 1. *&* 4. quia eadem ratio militat in teste, quæ & in Reo.

Probatur autem cõclusio prędicta pluribus modis. Primo authoritate sacræ Scripturæ, nam *Eccles.* 4. habetur: *Pro anima tua, ne confundaris dicere verum*; vbi DD. exponunt illud *pro anima tua*, idest vt vites peccatum mortale. *Et Iosue* 7. dicitur: *Fili mi da gloriam Deo Israel, & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas.* ex quo constat, quod iuridicè, & legitimè interroga-

togatus respondendo veritatem, facit actum meritorium, dando gloriam Deo; & consequenter è contra qui negat, peccat faciendo contra gloriam Dei.

Probatur secundò, ex Iure Canonico. *in cap. cum dilecti, & cap. si constiterit de accusat. cap. 2. de confess. cap. dudum 2. & cap. per inquisitionem. de elect.* & colligitur similiter *ex cap. quisquis 11. q. 3. cap. 1. et pen. 11. q. vlt. cap si duo 35. q. 6. & cap. 1. & vlt. 15. q. vlt. & cap. sciant 2. q. 8.*

Probatur tertiò, ex Iure Ciuili *per l. qui petitorio. ff. de rei vendicat. & l. vlt. C. de fid. instr.* per quas tenetur quis respondere, an dolo desierit possidere, vel instrumentum habere.

Probatur quartò, præter Theologos supra citatos, ex auctoritate Doctorum, tum Canonistarum, tùm Iuristarum idem asserentium, inter quos est Glos. *in cap. ex pænitentibus. 50. dist. ver. non procedit.* Abb. *in d. cap. 2. incip. cum super. de confess. circ. fin. dubij principalis.* Goffred. *in summ. de tempor. ordinat. in fin. vers. in secundo casu.* Præposit. *in cap. de accusatione. 2. q. 8. col. 37.* Ancharan. *in cap. 1. de confess. in 6.* Et Alii. Ex Iuristis idem tenet Bart. *in consil. 193. & in l. 2. §. quod obseruari. vers. quaro vtrum in crimualibus. C. de iuram. calumn.* Speculat. *lib 2. tit. de positionib. §. 7. num 40. circ. fin.* & ibi Ioan. Andr. *ver. sciant litt. A.* & Alii.

6 Ratio autem quare teneatur respōdere Iudici legitimè interroganti, & veritatem fateri, est, quia obedientia est pars iustitiæ legalis, vt probatur ex illo D. Paul. *ad Rom. 11. omnis Anima potestatibus sublimioribus subdita sit Et qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Vnde si Iudex iuridicè interrogaret, & Reus veritatē negaret, mortaliter peccaret, quia faceret contra præceptū superioris in re graui; nam Iudex ex potestate sibi tradita, ex legibus, auctoritatem habet puniendi delicta, & consequenter authoritatem etiam habet vtendi medijs necessariis ad exercitium iurisdictionis, & ad punitionem delictorum; sed punire nō posset delicta, nisi vel cognoscantur per confessionem Rei, vel probentur testium testimonio: ergo tenentur ambo veritatē fateri, si legitimè interrogentur. Cum alias nemo condemnari posset, nisi confessus, aut conuictus, aut in delictis notoriis versetur. *capit. nos in quemquam, & capit. Iudex. 2. q. 1. & l. obseruare. C. quor. appellat. non recip.*

7 Vnde non erit in hoc audiendus Diaz. *in pract. crim. can. in verb. iuramento præmisso interrogari,* vbi ait non posse Iudicem interrogare inquisitum, antequam ipsi tradatur copia inquisitionis. Sequerentur enim ex hoc multa absurda prout declarabitur inferiùs. Hinc est, quod cum in Criminalibus hodie de consuetudine regulariter procedatur eodem modo in Curiis ecclesiasticis, sicut in Curiis laicalibus in causis prophanis ad publicum, & commune bonum Reipublicæ, ne delicta remaneant impunita, non fit dicta traditio copiæ, antequam interrogetur Reus; sed statim ac carceratus fuerit, vel spontè se præsentauerit, examinatur vti principalis, & consequenter respondere tenetur; aliàs si ius aliquod haberet veritatem negandi, non posset Iudex legitimè interrogans, illū tormentis subijcere, ad veritatē eruendam ex eius confessione, vt habetur *in cap. Illi qui 5. q. 5. cap. 1. 23. q. 5. cap. si res 14. q. 6. cap fraternitas 12. q. 2. cap. 1. de deposito. cap. 1. de solution. cap. cum in contemplatione de reg. iur. & tot. tit. ff. & C. de quæstionib.*

8 Sed quæritur, quando Iudex dicatur legitimè, & iuridicè interrogare, ad effectum, vt Reus crimen suum, aut testis veritatem confiteri teneatur?

Respondetur breuiter, omissis Doctorum prolixitatibus in distinctionibus faciendis super specibus delictorum, & aliorum, & dico, quod cum in criminalibus requiratur, & seruari debeat Iuris ordo, *vt habetur in cap. dilectus de simon.* qui consistit *Primò*, vt Iudex sit idoneus, *cap. 1. et per tot 11. q. 1. cap. experientiæ de for. compet. Secundò*, vt Accusator sit legitimus. *cap. Clericos 2. q. 7. et cap. 1. de accusation. Tertiò*, vt accusatio sit etiam legitima. *cap. si quis Episcopus 2. q. 7. Quarto*, vt fiat in scriptis. *cap. in primis 2. q. 1.* & sic de singulis, de quibus dix. *sup. sect. 3.* vbi de accusatione, vtique seruanda sunt prædicta cum proceditur per accusationem.

9 Quòd si procedatur per inquisitionem, requiruntur indicia, aut infamia delicti in specie contra examinandum, aliàs non iuridicè interrogaretur, & consequenter non teneretur Reus se ipsum prodere, quando delictum esset occultum, quia contra ius Naturæ est, vt qui occultè delictum commisit, se prodat. S. Thom. *2. 2. q. 69. art. 2.* & dictum est *sup. sect. 2. n. 32. cum seqq.* Quod tamen fallit in notoriis delictis, quæ habentur loco accusatoris, vt patet ex iuribus *ibid. allegat.* & hæc locum habet, cum proceditur per inquisitionem specialem, vt traditur per DD. *in cap. inquisitionis, et cap. qualiter, et quando 2. de accusat.* Diu. Thom. & Caietan. *loco prox. alleg.* & in delictis publicis, vt hæresis, læsæ maiestatis, simoniæ, & huiusmodi, de quibus in superioribus sermo fuit.

10 In priuatis verò delictis requiruntur

tur Plura, & Primò, vt Iudex sit competens, vt dictum est suprà, Secundò, vt tempore, quo interrogat, sit vetus, & legitimus iudex eius, quem interrogat. Tertiò, vt interrogatus sit ei subditus, quæ omnia ad idem tendunt, quia vt quis iustè iudicet aliquem, habere debet iurisdictionem super illum, vt docet Sanct. Thom. 2.2.q.67. art.1. & ibi Caietan. & Alii commentator. Sotus *de iusti ia lib.5. q.4. art.1* & DD communiter *in rubr. de iudicijs, et in tit. C. de iurisdict. omn. iudic.* Vnde, si Clericus interrogaretur à Iudice Laico, non teneretur respondere, quia non habet iurisdictionem supra illum, vt aliàs dixi.

Requiritur insuper, vt interrogatus à cõpetenti Iudice respondere teneatur, quod forma, & ordo Iuris obseruetur. Vnde si procedatur per denunciationẽ, requiritur, quod prius præcesserit monitio, seu correctio fraterna, ex qua Reus à Prælato admonitus fiat quodammodo rebellis, & sit alius testis saltem, præter denunciantem, aliàs Prælatus non posset Reum interrogare, vti Iudex, prout latius dictum est supra *in sect. 1. de denunciat. per tot.* Vnde quando crimen probari non potest; Prælatus neque eum iuridicè interrogare valet. Secus si crimen probari potest; quia tunc & Prælatus interrogare potest, & reus respondere veritatem tenetur.

11 Requiritur præterea, vltra Iudicis competentiam, & Iuris formam, vt procedatur secundum allegata, & probata in processu, vnde Iuris forma probari debet in processu, & indicari Reo, duplici quidem ratione. *Primò*, vt Reus, eum sibi indicia manifestantur, quæ contra eum sunt, sciat, se esse in statu, vt teneatur respondere veritatem Iudici interroganti; quia antequam sciat, se legitimè, & iuridicè interrogari, non tenetur veritatem ei propalare, neque in foro exteriori, neque interiori in rebus magnis; scilicet honoris, famæ, vitæ, bonorum, si putat delictum esse occultum, & ei nõ constet, quod legitimè interrogetur, secus in rebus paruis, & leuioribus, si sciat Iudicem esse Virum probum, & Doctum, nam tunc tenetur ei credere, et veritatem dicere. *Secundò*, vt possit se purgare, & dicere contra indicia quidquid de Iure potuerit. Vnde conclusio est, vt si procedatur per viam inquisitionis, debeat illi constare de infamia: si via accusationis, de semiplena probatione, idest vt sit testis omni exceptione maior, quia si potest contra vnum testem semplenã probantem aliquid iuridicè opponi, non facit amplius semiplenã probationem; & similiter debent illi proponi indicia, quæ Iudex contra eum habet, nam si sint leuia, vim non habent, *vt dix. sup. quando de indicijs egimus*, & consequenter procedere non posset; grauia verò iuridicè probata esse debent testimonio duorum testium omni exceptione maiorum. ita Caietan. & Salon. *in 2. 2. D. Th. q. 69. art. 1.* & probatur *in l. custodias ff. de public. iudic.* & ibi Glos. & DD. & ita intelligendus est Diaz. *in prac. crim. can. d. ver. iuramento præmisso interrogari*, vbi dicit quod Iudex, antequã Reo tradat copiã inquisitionis, interrogare illum non potest, intellexit etenim eo modo fortasse, quo dictum est.

12 Quare ex dictis colligitur indubitatum corollarium, vt Reus non teneatur respondere veritatem Iudici interroganti de crimine speciali, donec ei constet, quod Iudex iuridicè, & legitimè interrogat, hoc est quod habet sufficientia indicia ad procedendum, & interrogandum, vel semiplenam, & sufficientem probationem, vt expresè docent S. Thom. 2. 2. q. 69. art. 2. & ibid. Caietan. & Salon. *art. 1. controuers. 2. conclus. 2.* Syluest. *in sum. verb. accusatio q. 13. & verb. confessio delicti q. 1.* Sotus *de iustit. lib. 5. q. 6. art. 1. & 2. concl. 5. in fin.* Nauar. *in cap. inter verba 11. q. 3. conclus 6. corollar. 50. n. 586. & corollar. 65. num. 730. & cap. pracit. 18. n. 57. & cap. 25. num. 36. & 56.* Tolet. *lib. 5. Instr. Sacerd. cap. 59.* vbi Addent. Gregor. de Valentia. *tom. 3. disp 5. quæst. 13. punct. 2.* & Alii, apud Illos. Et ratio est, quia sicut nemo tenetur obseruare legem, antequam promulgetur: ita nemo tenetur ad se prodendum mandato Iudicis, quod est quędam lex particularis, nisi ei constet, quod iustè præcipiat; sed hoc non potest constare, nisi ostendantur indicia, vel infamia, aut semiplena probatio; ergo, &c.

Hinc fit, quod constitui non debet reus, nisi in processu informatiuo constet saltem semiplenè, quod ipse delictum, de quo inquiritur, commiserit; vel adsint inditia æquipollentia, aliter Iudex mortaliter peccabit; & Reus non teneretur respondere, quia non interrogatur Iuris ordine seruato. ita Diu. Thom. & Alij. *d. art. 1. & 2.* Lessius. *de Iustit. lib. 2. cap. 31.* Boss. *de confess.* Farinac. *q. 43. n. 4.* Scaccia *de iudicijs cap. 88. num. 49.* & Alij *sup citat.* Et Ratio potissima est, quia faceret contra Ius Canonicum, & Ciuile, in quibus cauetur, non posse Reum constitui, nisi præcedentibus Iudicijs, vel probationibus, *vt in cap. cum oporteat, & cap. inquisitionis, & cap. qualiter il 2. de accusat. cap. cum monasterium de confess. cap. veniens il 1. de testib.* & ibi Gloss. & DD. & *l. eius, qui. ff. de iur. Fisc.*

13 Quando autem hæc omnia supradicta

dicta concurrunt, tenetur Reus veritatem fateri, etiam sine iuramento, vt docet. S.Thom. 2.2.q.69. *art.1. ad tertium*, & ratio est, quia iuramentum est quædam tortura spiritualis, vt tradunt Abbas *in cap. per tuas circ. fin. de probat.* Nauar. *in rubr. de iudiciis numer.56.verf. nonum, & in d.cap. inter verba* 11. *q.3.concl.6. corollar.65.num.*739. Marian. *consil.253.corollar.253.col. 2. p.2.* Sed iudicium inchoari non debet à tortura. *l.1.l maritus. ff. de quæstionib. & l.milites C.eod.tit.* Ergo, &c. Probatur ratio ex eo, quod multi confessi sunt, ob reuerentiam iuramenti, quod neque per tormenta confessi fuissent. Propterea non debet Iudex Reum interrogare per iuramenti delationem, nisi prius manifestatis indicijs, vel semiplena probatione ipsi Reo, vt sciat, se teneri ad veritatem fatendam.

14 Alioquin, si Reus interrogetur his non manifestatis medio iuramento de aliquo occulto crimine, de quo non est infamia, nec indicia, nec semiplena probatio, non peccaret, si celaret. Neque obstat, quod faciat contra iuramentum, falsò negando veritatem; quia cum non legitimè interrogetur, peccabit tantum venialiter, nam est mēdacium officiosum, & veniale; vt docet Sotus. *de tegend. secret. membr.2.q.7. post conclus.3. ante dub.*1. & Nauar. *in d.cap. inter verba conclus.6. corollar.65. n.748.11. q.3.* Et ratio est, quia illud iuramentum de dicenda veritate, intelligi debet de veritate, quæ iuridicè interrogabitur, & consequenter cum ad id fuerit obligatus, quando scilicet sciuerit delictum iam esse in processu, saltem semiplenè probatum, vel adesse sufficientia indicia, vel infamiam cōtra ipsum plenè verificatam. His autem existentibus in processu, Reoq; notificatis, tenetur veritatē dicere, siuè cū iuramento, siuè sine ipso interrogatus fuerit, aliàs peccaret mortaliter; etiam si inde sibi mortem prouenturam cognoscat. Et quod magis est, etiam si delictum constet per falsos testes, adhuc tenetur Reus veritatem fateri Iudici legitimè interroganti, aliàs mortaliter peccaret; *vt DD præcitati asserunt.*

15 Ex hactenus dictis infertur ad plura. & Primò, quod Iudex extorquens secretum à subdito, præter Ius, mortaliter peccat, & multò grauius, quam si persona priuata hoc faceret; quia talis extorsio delicti secreti est ex genere suo in damnum famæ proximi, quæ cum sit maximum bonum, facit contra charitatem. Est & alia ratio, quia Iudex esse debet Custos Iustitiæ, ad quem subditi tamquam ad Iustitiam animatam concurrunt, ergo si ipse cōtra Iustitiam aliquid faciat, grauius peccabit, quam Alij priuati. Sotus. *de tegendo secret. membr.3.q.1.concl.2.*

16 Secundò infertur, quod si subditus cognouerit iniustitiam Iudicis in præcipiendo, vt secretum delictum, contra Ius reuelet, non tenetur subditus ipse Iudici sic non legitimè præcipienti obedire. Ratio est, quia cum Iudex sit lex viua, & animata; vt inquit Aristot. *lib.5. Ethic. cap.4.* & nulla lex obliget, nisi quatenus à lege Diuina, tamquam à regula infallibili deriuetur, & mensuram ab ea, tamquam à primo mobili aliorum recipiat. S.Thom. *in 1.2. q.93. art.3.* quando Iudex, aut superior aliquid contra Ius præcipit, cum non procedat secundum Ius Diuinum, præceptum eius non obligabit, & sic subditus illi parere non tenetur. Confirmatur, quia sicut lex iniusta non obligat. *cap. in istis dist. 4. cap. cognoscentes de constit. cap. adhæc de postul. prælat. l. leges C. de legib. & in Authent. tit. vt factæ nouæ constit.* ita nec iniustum præceptum ad tradit. per text. & Gloss. *in cap. plerumque 2.q.7. & in cap Sacerdos de pænit. dist.6.* Bald. *in cap. nunctus de testam.* Et hac de causa prohibitū est Prælatis contra Ius inquirere de delictis, & simul datur facultas subditis non respondedi, si contra Ius aliquando interrogati fuerint, vt habetur *in cap. inquisitionis, & in cap. qualiter, & quando 2. de accusation.* & rectè docet Diu. Thom. *2.2. q.69. art.1.* & Sotus. *de tegend. secret. membr.3. q.1. conclus.3.* & Alii.

17 Tertiò infertur, quod si Iudex iniustè secretum delictum alicuius extorquet, non potest in eo vlterius procedere, aut illum punire; tam si extorserit ab ipsomet Reo, quam à teste. ita Bannes *in 2.2. q.70. art.1. p.4. dub. vnic.* Salon. *2.2. q.60 art.2. controuers.* 12. Sot. *de tegend secr. membr.3. q.1. conclus.5.* Nauar. *lib.2. de restitut. cap.3. p.2. dub.10. num.242. & in Manual. cap.18. nu.59.* Dicitur autem iniustè extorquere, quando minas, vim, aut tormenta illicitè adhibeat vt crimen extorqueat, de quo nulla extant indicia, infamia, aut probatio. Ratio est, quia quando medium est iniquum, etiam cognitio inde resultans, iniqua, & inefficax redditur ad alios effectus iuridicos. Salon. *vbi supra*, qui dicit, idem esse, si non culpa Iudicis, sed ministrorum iniquitate, vi, aut fraude inductus fuisset reus aut testis ad delictem fatendum iniustè; quia ministri, quoad Iudicem, sunt tamquam instrumenta ad causam efficientē: Idem dicendum venit, quando Iudex in principio causæ existimauit, se iustè procedere, si tamen postea cognoscat se iniquè agere, debet statim desistere, nec vltra

pro-

progredi; quia iam cessat bona fides, quam prius habebat, & consequenter cessare debet ab iniusta causæ prosequutione.

18 Quòd si vlterius procederet, & damna aliqua Reo, vel testi sequeretur, tam in fama, quam in bonis, expensis, lucro cessante, aut damno emergente, vtique adhæc omnia resarcienda teneretur, siuè Iudex ipse, siuè ministri, qui causam damnorum extiterunt. *arg. cap. fin. de iniur. & damn. dat.* etiam si Reus confessus fuisset per fictas promissiones veniæ, vel alia de causa. Bannes. *vbi sup. conclus.* 2. Quidquid Aliqui dixerint; quia confessio in iudicio debet esse legitima, & voluntaria; non per vim, & metum, aut fictionibus extorta. Nec cõsuetudo aliqua suffragari posset, cum sit potius corruptela, nam contra Ius naturæ est, vt quis condemnetur cum iniuria per Iudicem, aut ministros facta, vt *probatur in cap qualiter, & quando.* 1. *de accus.*

19 Declaratur tamen conclusio, vt tunc tantum locum habeat, quando innotescit Iudici quod iniuria Reo, vel Testi facta sit ab ipsomet, vel eius Ministris in Iudicio, aut extra; non autem si intelligeret, crimen ab aliqua alia persona priuata fuisse illis iniustè illatum extra iudicium, sine vlla culpa ipsius Iudicis; nam tali casu poterit Iudex iustè procedere ad inquisitionem, & punitionem; & Reus interrogatus respondere tenebitur; quia tunc procederet secundum allegata, & probata in processu, & contra delictum, quod iam non est occultũ; & per accidens est, quod illud vi, malitia, iniquitate, aut fraude alterius detectum sit

20 Declaratur secundò, quando delictum ordinatum est in damnum communis, & publici Boni; & adhuc imminet in fieri. Vel si talis naturæ sit, vt etiam si nõ sit imminens, sed præteritum; punitio tamen delinquentis est necessaria publico, & communi bono ad tollendum scandalum Populi, prout in casu proditionis Ciuitatis, hæresis, læsæ maiestatis, & similibus; nam tunc etiam si per iniquitatem Iudicis innotuerit, adhuc ad eius punitionem procedere poterit. Ratio autem huius est, quia bonum commune, & publicum vim habet, vt aliquando possint Iudices ad Reipublicæ conseruationem, prę ter iuris ordinem procedere; quando aliter bono illius commodè prospicere nequeunt. Secus tamen quando delictum commissum iam fuisset, & occultum, & non esset periculum simile committendi in futurum. ita Sotus, Salon, Bannes, & Alij *locis præcit.*

21 Sed quæritur, an Reus, vel Testis iuridicè interrogatus à Iudice, vt veritatem fateatur, teneatur detegere delictum alterius secretum, cuius est infamia, quod tamen ipse priùs secretum sub iuramento seruare promisit?

Respondetur affirmatiuè, cum communi DD. sententia; quamuis prima facie negatiuè respondendum videatur ea ratione, quia seruare secretum, est officium fidei; ergo detegere est actus infidelitatis; iuxta illud *Prouerb. cap.* 11. *num.* 13. *Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana, qui autem fidelis est, celat amici commissum.* Vnde cum virtus virtuti non repugnet; Virtus obedientiæ non coget reuelare secretum, cuius obseruãtia est actus virtutis fidelitatis. Accedit, quia iuramentum est actus virtutis Religionis; ergo maior obligatio cõcurrit ad seruandum secretum, ad quod tenetur quis sub iuramento, quã ad obediendum superiori præcipienti reuelare, cum obedientia non ita strictè obliget; sicut iuramentum.

His tamen minimè obstantibus Doctores communiter tenent in tali casu obligationem habere Reum, vel Testem iuridicè interrogatum detegere veritatem. Et Ratio est, quia fides secreti, & iuramentum non obligant contra ius naturæ, per quod bonum commune præfertur priuato. Eò magis, quia quando quis promittit seruare secretum sub iuramento, intelligitur facere secundum ius; & cõsequenter iuramentum non potest obligare Iudicem, quin possit subditos iuridicè interrogare pro bono communi. Vnde quando quis sic iuridicè interrogatus reuelat secretum, non dicitur Infidelis, neque Periurus. Quod quidem locum habet, quando secretum, quod sub iuramento seruare promisit, esset in præiudicium Reipublicæ, aut tertiæ personæ. S. Thom. 2. 2. q. 70. *art.* 1. *ad secundum*, & Sotus *de tegendo. secret membr.* 2. *q.* 7. *conclus.* 4. vbi docent, quod tunc non obstante fide, aut iuramento, etiam iniussus reuelare tenetur. Excepto casu, quando scit per viam confessionis sacramentalis, quia tunc nullo modo, aut prætextu & ob nullam causam, quæcumque illa sit, etiam si vergeret in damnum, & destructionem totius Mundi, non deberet, nec teneretur reuelare. S. Tho *in* 4. *dist.* 21. *q.* 3. *&* 2. 2. *d. q.* 70. *art* 1. *ad secundum & ibid.* Caietan. *in fin.* & Salon. *ibid. conclus.* 5. S. Antonin. *p.* 2. *tit.* 1. *cap.* 19. §. 7. *in fin.* Scot. *in* 4. *dist.* 21. *q.* 2. §. *de ista quæstione conclus.* 1. *&* 2. Syluest. *verb. Testis. q.* 8. *vers. secundum*, & Alij communiter.

22 Quando verò delictum secretum non vergeret in damnum alterius, vel in

præiudicium Reipublicæ,sed solum in punitionem delinquentis, tunc non teneretur ad reuelandum, secundum S. Thom. 2.2.d.q.70.art.1. *ad secundum & ibid.* Bannes *dub.4.ad sextum*, ac etiam Salon. *ibid. concl.* 5. Valentia *tom.3.dispu.5.quæst.14.punct.1 in fin* & Alij.

23 Quæritur secundò, an reus, vel testis dubitans iustè ne, vel iniustè Iudex interroget, teneatur veritatem respondere?

Respondetur affirmatiuè, secundum Paludan. *in quarto dist.19.q.4. in fin.* Syluest. *verb.inquisitio 1 q.3. vers tertium. & verb. obedientia q.2.* siuè dubium sit iuris, siuè facti, quia in dubio præsumptio stat pro iustitia Iudicis, & superioris, & sic respondere debet. Cum præceptum superioris sit quædam priuata lex; lex autem seruanda est, quando dubitatur, an iusta, vel iniusta sit, vt constat. ergo.

Alij verò, quorum sententiam libenter amplector,ex rationibus subiungendis,cōtrarium asserunt; quia scilicet non tenetur reus, aut testis respondere,nisi quando Iudex iuridicè,& iustè procedit. Sed quādo prudenter dubius est, an iustè interroget, non tenetur veritatem secretam fateri, quia in dubio melior est conditio, & ratio possessoris. *cap. pro possessore. de regul. iur.in 6. l. si debitor ff.de pignor.& l.Is, qui destinauit. ff de rei vendic.* ergo dum dubius est reus de iustitia Iudicis in rogando, verè manet in possessione honoris,famę,& vitę Et idem dicendum venit de teste,dum dubitat prudenter de iniustitia Iudicis interrogantis, & fauere potest potius reo, occultando delictum illius, quam Iudici interroganti cum tali dubio. Quæ tamen doctrina sanè intelligenda erit,quando inquiritur de crimine, quod non vergit in damnum alicuius publicum, vel priuatū, sed iam pręteritum, & commissum est, iuxta ea, quę supra diximus. Et confirmari potest conclusio ex communi regula, quod in dubijs tutior pars est eligenda. *cap. Iuuenis de sponsal. cap. ad audientiam. de homicid.& l.si fuerit. §.vlt.ff.de reb. dub.* sed in casu nostro tacere veritatem sine mendacio,parum, aut nihil habet periculi; è contra verò multum periculi, & damni illam explicare, quia exponitur Vita, Fama, vel Bona Rei. Ergo non tenetur in huiusmodi dubio veritatem Iudici aperire neque testis, neque ipsemet Reus. Accedit, quia ex duobus malis, minus est eligendum, nam accidentaliter, & secundū quid perplexus inter duo, quorum alterum necessariò est facturus, & vtrumque arbitratur esse peccatum, iustè potest, & tenetur eligere quod sibi videtur minus, vt maius euitet. *cap.duo mala. dist.13. cap. si aliquid 22. q.4.* D.Thom.1.2. *q.19. art.6. ad tertium.* vbi Medin.& Alij.

Sed minus malum est non obedire superiori cum tali dubio, an iustè interroget, quam vt quis iniustè occidatur, & contra Ius; Aut aliquod aliud malum graue patiatur. ergo,&c. Vnde rectè mouet Sotus *in d.tract.de tegend.secret membr.3. q.2. concl.2.* quod in huiusmodi dubijs semper considerari debet, quod nam ex duobus malis,minus sit, vt in illud inclinari possit.

24 Ex dictis infertur,quid Iuris, quando Iudex dubitat, an iustè, vel iniustè procedat ad inquirendum, vtrum possit interrogare Reum, aut testem, vt veritatem fateatur?

Respondetur negatiuè, quia cum dubius est, an iustè inquirat,non potest interrogare, nec procedere in causa, vt supra dictum est. Neque Reus respondere tenetur. ita cum S.Thom expressè tenet Michael Salon. 2.2.q.69.art.1.controu.3.concl.2. & Domin.Bannes *ibid. art. 2 dub.2.*

25 Fallit tamen conclusio supra firmata, quando crimen, de quo fit inquisitio vergit in damnum alterius publicum, vel priuatum adhuc imminens, & in fieri, nam tunc deponere debet dubium, an iustè, vel iniustè procedat, & inclinare in fauorem Reipublicæ, & eo casu Reus, vel testis respondere tenetur. Hinc fit, quod si inquiratur contra aliquem de crimine hæresis, aut læsæ Maiestatis, & dubius sit Reus, vel testis, ob aliquam rationem, an iuridicè interrogetur, parere, & veritatem dicere debet,etiam si rationes in contrarium sint validiores, & probabiliores. ita Sotus *de tegend secret.membr. 3.q.2.concl 4.* Michael Salon. 2.2. *q.69. art. 2.contr.3.* Domin. Bannes. *ibid.p.1.dub.2.* Nauarr. *in cap. inter verba 11. q.3.conclus.6.corollar.53.n.600.* Et ratio huius est, tum quia Iudex ex officio tenetur custodire bonum publicum: tum quia in dubiis, vt supra dictum est, pars illa sequi debet, quæ magis tuta videtur, & quæ minus periculi habet: sed minus periculum, & damnum est, si persona priuata iniustè occidatur, quam si Respublica damnum patiatur: Ergo tam Iudex quam Reus, vel testis in fauorem Reipublicæ, & boni communis potius inclinare debent, quam boni priuati.

26 *Quoad tertium principale*, quomodo scilicet gerere se debeat Iudex in examinandis Reis, notandum erit, quod in hoc dari nequit certa regula, & praxis,sed tantummodo quędam generalis præmonitio, & in communi, qua mediante possit sua prudentia vti Discretus Iudex, attentis qua-

qualitatibus personarum, consuetudinibus locorum, circumstantiis delictorum, & huiusmodi. Et ratio quare certa methodus interrogandi Reos præscribi non potest, est, quia facta, & delicta, super quibus examina fieri accidit, tam diuersa sunt, vt impossibile sit, quod certa ratio, & praxis tradi possit, vt in simili habetur *in l. neque leges*, & ibi Gloss. & DD. *ff. de legib.* Vt autem quisque valeat ex se ipso quamdam particularem regulam, quando casus euenerit conficere, quædam pauca generalia congeram, quæ ex diuersis Doctoribus hausi, & hic in vnum in medium afferam ad publicam commoditatem; vt ex his possit quilibet ex se, quæ ad ipsum pertinent, colligere, prout facti qualitas postulabit. *arg. tex. in l. non omnes, & l. seq. ff. de legib.*

27 Magna siquidem esse debet Iudicis peritia in examine perficiendo; quod examen dicitur constitutum, ex eo quia ferè semper incipi solet à verbo: *Constitus personaliter*, vt ait Chartar. *in Pract. interrogand. Reor. lib. 1. cap. 1. num. 6. & 7.* quem refert Tranquill. Ambrosin. *in suo tract. process. informatiu. lib. 2. num. 3.* & ibi Franeisc. Bernardin. *in scholiis*; & Clarus *in Pract. crimin. q. 45. ver. scias autem*. debet enim esse benè ordinatum, clarum, subtiliter accommodatum in interrogatoriis, quibus mediantibus cogantur Rei, vel inuiti veritatem fateri; ne delicta remaneant impunita, in graue Reipublicæ præiudicium. Vnde studere debet Iudex diligenter intertogare, inuoluendo, & circumducendo interrogatoria super circumstantiis, qualitatibus facti, & præsertim super illis, in quibus cognoscit Reos posse tergiuersare, & eludere Curiam inquirentem, etiam antequam illos interroget super facto principali, prout ex infra dicendis apparebit, ad effectum, vt ex interrogatoriis benè, & diligenter dispositis remouere valeat omnes cauillationes, calumnias, falsas negatiuas, subterfugia, & omnia alia obstacula; ac pro bono publico veritatem habere ex eorum propriis oribus. Et ex his postea facilè dignosci possunt, an veræ, vel falsæ sint eorum defensiones; qui testes sint veri, & qui falsi; aliàs facillimè Rei se defendent, decipiendo Curiam, & subterfugiis vtentes, pœnas patratorum delictorum euadent, in graue communis, & publici boni perniciem. Quod quidem non facilè succedet, si bene, & exactè ordinetur examen, quia velint, nolint, & quodāmodo insensibiliter necesse eis erit deuenire ad veritatem dicendam, & delicti confessionem: aut saltem valde difficilè eis succedet, ne in responsionibus sint varii, vel mendaces, aut vacillantes, & sibi ipsis contrarii. Ex quo postea etiam aliis indiciis, aut circumstantiis non existentibus, absque difficultate torqueri possunt.

28 Vt autem certa methodus saltem in genere, & in communi haberi possit, vt diximus, sequendo vestigia præcitatorum DD. ad tria capita reducere nec esse est omnia magis necessaria ad hāc difficillimā interrogandi, & examinandi Reos artem; ad quam etiam Viri aliàs doctissimi peruenire non potuerunt, cum plus valeat propria hominis prudentia, & iudicium à Natura traditum, quam librorum assidua reuolutio: est enim munus difficillimum. Chart. *loc cit. in præfat num. 3.* Primum igitur caput erit Persona ipsiusmet Iudicis interrogantis. Secundum Persona Rei examinandi; & Tertium causa, quæ agitatur.

Circa primum est aduertendum, plura debere concurrere ex parte Iudicis.

Et Primò, vt sit plenè instructus, & benè informatus de facto, super quo Reum interrogare voluerit, adhuc, vt possit rectè disponere, & benè ordinare interrogatoria. Et plenam habeat notitiam indiciorum ex processu resultantium. Chartar. *in Pract. interrog. Reor lib. 2. c. 2. n. 1. & 2.*

Secundò debet Iudex, antequā ad examinandum reum accedat, conscientiam suam rectè, ac religiosè disponere, mundando illam à peccatis; quia sic Deum timebit, & iustitiam amabit, illamque facilè administrare continget, cum Dei gratia illi sic facienti difficilè deficiet. Scacc. *in tract. de iudic. in caus. crimin. cap. 86. num 4. vers. debet.*

Tertiò perquirere debet veritatem tantum, & in cæteris esse prorsùs indifferens. Chart. *in prac. pract. interrog. reo. lib. 2. c. 1. n. 2. & seqq.* Ipse enim minister iustitiæ, seù ipsius Dei omnipotentis est, qui fons iustitiæ dicitur & ab eo omnis iustitia dimanat; & ideo veritatis tantum indagatorem, vt Dei ministrum esse semper recordetur; vt tradit Scapp. *in tract. de iure non script. lib. 5. cap. 122. num 6.*

Quartò spoliare se debet omnī priuata passione, quia si partialitatis nomen dedecet quemlibet honestum virum habere; quantò fortiùs abominabile erit ei, qui Ius dicere debet? Iste enim tenetur esse omnibus communis, sicut est lex, cuius ipse imaginem repræsentat; imò lex animata est, vt dictum est supra. ita Bartol. *in tract. de Gibellin. & Guelf.* Vnde carere debet odio, ira, amore, vel passione aliqua. *cap. quatuor. 11. q. 3. clem. 1. de heret.* vbi Glos. & Card.

Quintò, nullam habere debet persona-

rum acceptionem, ita vt benigniùs agat cum vno, quam cum alio; vel maiorem rigorem adhibeat contra vnum, quam contra alium; sed ipsos reos æquis oculis respiciat, siuè pauperes, siuè diuites sint; siuè nobiles, siuè ignobiles; siuè personæ priuatæ, siuè in magistratu, aut dignitate constitutæ; tamquam si nullum inter eos discrimen intercederet, quia aliàs non diceretur legis executtor, cum lex sit omnibus æqualis, sed potiùs legis transgressor Follet. *in Pract. crim for. sec. p. 1. ver. studeat se ornare bene viuendi mor. num.* 4. & habetur *in l. fin.* vbi Glos. *ff. de diuers. reg.*

Non negatur tamen, vt possit Iudex aliquantò vrbaniùs procedere cum Nobili, quam cum ignobili; & cum habente dignitatem, vel officium, quam cum priuato; nimirum examinando illos non stantes, vt communiter fit, sed sedentes; & verbis lenioribus vtendo; miscendo tamen modestiam cum rigore, & authoritate. Caueat nihilominus excessiuè se gerere erga illos nimia mansuetudine, ne dignitas, & authoritas officij paruipendatur, nimia enim familiaritas contemptum parit. *cap. quando* 86. *dist. l. obseruandum. ff. de offic. præs. & l. nec quidquam. §. circa ff. de offic. procons.*

Vnde quamuis regulariter quilibet examinari debeat stando, & aperto capite, quando reus examinandus est infimæ cōditionis. Si tamen examinari debeat Persona nobilis, officialis, vel in dignitate constituta, aut grauis, istę sedere debent, dum examinantur, & tractandę sunt cum decenti honore, vt tradit Chartar. *in pract. interrog. reo. lib.* 2. *cap.* 3. *in princ.* quem allegat. Guazz. *loc. cit. n.* 2. Est bene verū, quod talis sedere debet in humiliori loco, vt colligitur *ex text l.* 3. & ibi Bald. *num.* 2. *C. vbi senat. vel Clariss. ciuil. vel crim. conu.* Scacc. *in tract. crim. cap.* 86. *nu.* 19. *in princ.* Et in causis sanctæ fidei aduertit Pegna. *in Director. Inquisitor. p.* 3. *comment.* 18. *§. non erit indecorū.* Idem firmat Salic. *in d. l.* 3. *in princ.* quoad Barones, Comites, Marchiones, Duces, Principes, & similes, aut Regios officiales, ac alios nobiles, vt sedere debeant in inferiori loco, dum examinantur, quamuis aliàs in altiori loco sedere deberent, si rei non essent. sequitur Vinc. de Franc. *decis.* 138. *num.* 5. *p.* 1. & Pet. Caball. *in quæst. crim. cent.* 1. *cas.* 54. *per tot.* & ita seruari in Curia testatur Guazz. *vbi sup. num.* 3. *circ. fin.*

Sextò, dum reus examinatur, stare debet solutus vinculis, & catenis eo tempore, quo interrogatur, aliàs eius confessio infringi posset, quod fuit extorta metu tormentorum, dum detinebatur in vinculis, & catenis. Afflict. *in constit. Regni incip. Si damna clandestina. verb. solutus vinculis; & in constit. humanitate Nobis num.* 50. *lib.* 2. quem allegat, & sequitur Foller. *in pract. crim. for. secul.* 1. *p.* 2. *par. is. verb fiat contestatio litis n.* 1. & 3. Anton. de Nigr. *super capit. Regni* 142. *num.* 16. quos sequitur Guazzin. *defens.* 20. *cap.* 5. *num.* 1

Quod si rei qualitas sit talis, vt de eius viribus, & malis moribus dubitari possit, examinari vtiq; debet ligatus manibus, vel in ferreis cōpedibus detentus; non solutus ne aliquod malum cōmittere possit, prout accidit cuidam Iudici, qui dum reus dixit, se velle quædā ad eius aures dicere secretò, cum propius accessisset, manus in eum iniecit, & illicò iugulauit, hunc casum ex Farinac. referunt Caston. *in controuer. crim. artic.* 195. & Scacc. *dicto cap.* 86. *num.* 66. & Guazz. *loc cit num.* 1. vbi etiam admonet, vt examen fiat in loco, seu cubiculo securo, in quo fenestræ habeant crates ferreas, vel ligneas, ne reus ex eis proijcere se possit, vt accidit annis prçteris, in Curia, vbi quidam carceratus se proiecit ex quadam fenestra carcerum fori Capitolini, dum per Iudicem constitueretur.

Septimò, non debet cum reis, regulariter loquendo, humilitate quadam agere, itaut non ampliùs timeatur; sed seruare maiestatem, ac officij decentiam, & auctoritatem. Chartar. *in sup. citat. pract. l. b.* 2. *cap.* 3. *num.* 7. & 8. & sic caueat reum precibus obsecrare, aut placidè rogare, vt veritatem fateatur, aut illi se humiliare, ne contemnatur. *l. obseruandum prae. ff. de offic. præsid.*

Octauo, in atrocioribus debet se quodāmodo terribilē ostendere reo, dum examen perficit, & vultu truci, quantum fieri poterit, cōparere. *vt habetur in §. talem verò. Authent. de mandat. Princip. & d. l. obseruandum.* Non tamen esse debet nimis crudelis, alias remoueri posset, sicut si esset nimis negligens. *l.* 1. & ibi Bart. *ff. de offic. præfect. Vrb.* cū debeat subditos corrigere ex dilectione, non ex odio. *cap. ita.* 11. *q.* 3. Est bene verum, quod quantò maius est crimen, tantò grauius est vindicandum. *vt in cap. ex multis* 1. *q.* 3. sed in grauioribus seueritatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi. *l. respiciendum, & l. hodie ff. de pœn.* & habere respectum ad id, quod fieri solet. Glos. *in d. l. respiciendum, & l. si finita in princ. ff. de damn. infect.*

Nonò intrepidus esse debet, & non timidus in veritate inquirenda, itaut nec Nobilitas, aut Diuitiæ, vel Potentia Rei; nec Dignitas, aut magistratus ipsius illum retrahat, aut timidiorem reddat. Neque

è con-

è contrario humilitas, paupertas, aut vilitas personæ reddere illum debet præcipitem, aut temerarium erga illos, cum examinat; sed semper sit idem erga omnes reos, æque ac si essent eiusdem status, gradus, & conditionis. Foller. *vbi supra num. 6.*

Decimò, cauere debet à promissione impunitatis, adhoc vt veritatem fateatur; præsertim quando illam dare, nec vo'uerit, nec potuerit, quia species quædam proditionis est, à qua omninò Iudices Deũ timentes abstinere debent. De impunitate, an concedi expediat, plura cumulant Menoch. *de arbitrar. Iudic. cas.* 337. & *consil.* 100. *num.* 189. *lib.* 1. Farinac. *de carcer. q.* 29. *ferè per tot.* Magalott. *de saluoconducto.* Surd. *decis.* 307. Mysinger. *obseru.* 82. Decian *consil.* 96. *vol.* 2. & Scaccia. *vbi sup. cap.* 86. *nu.* 35. *cum seq.* vbi etiam agit an liceat Iudici vti fictionibus, simulationibus, & cautelis in interrogandis reis.

Vndecimò, cum examen incipit Iudex animum suum quietum, & liberum ab omni alia Curia habere debet, relinquendo tunc temporis omnia negotia, vt totaliter vacare possit examini; quod quidem pluribus vicibus perficere potest, semper tamen faciat Rei responsiones per Notarium, seu Actuarium in scriptis redigi. Item obseruare debet, an loquatur pauidè, vel intrepidè; An faciat aliquos motus cum labiis, vel alia parte corporis; An appareat vultu pallido; An trepidet, & similia; quæ omnia similiter scribi faciat. Bart. *in l. de minore* §. *tormenta. ff. de quæstion*

29 Et tunc scribere debet sub hac forma: *Dominus Iudex mandauit mihi, vt scriberem, quod dictus N. mutauit colorem in facie, loquitur pauendo, trepidando, variando, vel vacillando, & ita mihi visum fuit*, de quo latè Paris. *in cap. quoniam contra num.* 159. *de probat.* vbi etiam Abbas, Bald. *in l presbyteri C. de episc. & cler.* Ex dictis enim sumuntur argumenta indiciorum, vt docet Brun. *in tract. de indic. & tortur. in* 9. & *vlt. part.* Marsil. *in Pract. crim.* §. *diligenter num.* 74. & 98 & *in* §. *quoniam num.* 4. & 27. Mill. *in Pract. crim. fol.* 65. *num.* 11. Angel. *de malefic. in ver. fama publica col. antepen. q.* 9. Est tamen aduertendum, quod pauescere, & mutare colorem in facie, ob timorem imminentis periculi non sunt voluntatis, & arbitrii, sed vi quadam sua interiori naturaliter inferunt se se hominibus. Aul. Gell. *Noct. Atticar. lib.* 19. *cap.* 1. & ideo hæc solum non erunt indicia certa; cum ex pluribus causis euenire soleant. Simanc. *de catholic. instit. tit.* 44. *num.* 15. *vers. deinde*, cum aliis tamen iuncta, inditium præstant.

30 Debet autem examen prima vice, si illud non perficiat, cousque ducere, vt non deueniatur ad indicia proxima, ista enim reseruanda sunt in interrogatoriis, quando examen prosequitur, & perficitur, non quando relinquendum est, quia alias si inchoentur, & postea non perficiatur examen, sed differatur in aliam diem, Reus non sic facile veritatem fatebitur, sicut forsan faceret, si prosequeretur examen; nam tunc quasi defessus, si nulla detur intermissio interrogationũ, & quodammodo illaqueatus existit, ob timorem læsæ conscientiæ, & veritatem facilius fatetur, maximè si promoueantur circumstantiæ delicti, quas Reus inficiari nequit, quia tunc nescit se extricare ab interrogatoriis ob pauorem patrati criminis, vt tradunt Pegna *in Director. inquisit.* & Scacc. *vbi sup. cap.* 86. *num.* 44. *vers. Duodecimò.* Aliàs si examen non finiatur, & Reus aliquod verbum audiuerit, ex quo coniecturari possit fuisse indicium contra illum, cum reassumetur examen, cautiùs respondebit, quia nox, quæ intermediat, cum sit cogitationis mater, suppeditabit, insinuabitque illi responsiones captiosas, & æquiuocas. Vnde magnam habere debet patientiam Iudex, vt examen perficiat, cum ad interrogationes peruenerit, in quibus sunt vrgentiora, & proximiora indicia delicti. Neque permittere debet, vt aliquis tunc alloquatur, nequidem custodes carcerum si possibile fuerit. *DD cit*

31 Vndecimò abstinere debet ab interrogatoriis suggestiuis, puta interrogando Reum, an Ipse vulnerauerit Titium, vel ipsum occiderit, & huiusmodi, quia tunc esset potius instruere. Vnde laborare debet quantum potuerit, ne confessio per Reum facta vitio suggestionis laboret; quia fortassis Iudex ipse Reum instruxerit ad sic, vel sic fatendum, & non solum à tali culpa carere debet: verum & à suspitione culpæ. Quod obseruare debet, tam circa personas nominandas, quam circa loca, tempora, causas, qualitates, & circumstantias facti. Aliàs confessio per suggestionem facta, esset nulla, & inualida & consequenter non poterit ex ea deueniri ad punitionem delicti Chartar. *in supracit. Pract. interrog. Reo lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 54. 68. & 69. & Alii de quib. sup. *sect.* 5. *nu.* 82. & *seqq.*

Limitatur tamen conclusio, vt possit Iudex interrogare in specie, quando extarent contra Reum indicia certa, ex quibus

clarè

clarè, & certò constaret, ipsum commisisse delictum: quia tunc, etiam si per suggestiua interrogatoria veritatem habeat, non propterea confessio diceretur per suggestionem extorta, neque esset inualida, sed ex illa tamquam ritè, & rectè facta ad punitionem deuenire poterit. Chartar. *vbi proxim. numer. 64. & seqq.* Idem firmat Possius *in d. Pract. crimin. tit. de examin. Reor. num. 12. vers. prosequendo ma eriam*, & Scacc. *d tract. de iudic. in cauf. crim. cap. 86. num. 30.* vbi latè agit de indiciis & Alex. Stiatich. *in sua prax. indiciar. cap. 16. num. 2.* vbi ait, quod ad benè interrogandum, non requiruntur leges, & paragraphi, nec Glosę, sed solum peritia quędam, & iudicium naturale. Est benè verum, quod materia requirit totum hominem, & multos labores ad huiusmodi peritiam interrogandi Reos acquirendam.

32 *Circa secundum*, scilicet personam Rei, aduertendum erit, quod plura etiam consideranda veniunt; quædam enim animum respiciunt, quædam ad corpus pertinent, quædam fortunam tangunt; & quædam conditionem rei afficiunt. Super quibus omnibus fieri debent interrogationes, secundum facti contingentiam; & ex his. Quædam interrogationes sunt substantiales, idest de eo, quod necessariò, et substantialiter probari debet. Quędam sunt cohęrentiales, puta cum interrogatur de loco, tempore, contestibus, et similibus: Quædam ad cautelam, vt auferatur via subterfugiis, et calumniis: Quędam verò sunt omninò inutiles, sed aliquando necessariæ, vt præcludatur aditus cauillationibus; vt inquit Bald. *in l. testium C. de testib.* De quibus singulis quędam tantum perfunctoriè hìc perstringā, vt ex his posit quilibet Iudex tanquam in speculo, quid sibi conueniat seligere, iuxta factorum circumstantias, et personarum qualitates quia Ars interrogandi reos est magnum Chaos; et vnicum tantum verbum, quod respondet Reus, cogebit Iudicem variare interrogationes, quas prius proposuerat in animo; et compelletur quodāmodo aliàs facere ad rei, loci, temporis, delicti, et aliarum circumstantiarum qualitatem accommodatas, cum non semper, imò ferè numquam eadem interrogatio conueniat singulis quibusque reis.

33 Interrogationes igitur, quæ fieri solent Animum Rei respicientes sunt genus familia, consanguinitas, amicitia, honores, & similes, ex quibus sumi possunt interrogatoria, tamquam ex locis topicis, vt puta cuius nationis sit; cuius familiæ, cuius consanguineus, vel affinis; cuius amicus; quam dignitatem habeat, & similia. ista enim aliquando non paruum indicium præbent Iudici super delicto, de quo inquiritur. cum Populi diuersas habeant inclinationes, secundum Clima, in quo sunt; similiter homines alicuius Prouinciæ, vel Ciuitatis, aut Loci particularis mores habent particulares; & sic homines alicuius familiæ, vt passim videtur, habere solent quędam particularia, ad quæ omnes illius familiæ procliues sunt, & sic de reliquis.

Quę verò ad corpus pertinent, sunt ętas, sextus, valetudo, vires, ars, seu professio, & similes. & sic interrogari debet Reus, quot annos habeat, & tunc respondere tenetur. *l. de ætate ff. de interrogator. action.* Io. Mill. *in sua Pract. crim fol. 65. in glos. vti asserebat. n. 17.* & similiter si expedierit, interrogabitur, quomodo valeat, an cōstet viribus, quam artem, seu professionem exerceat, & sic de reliquis.

Quæ fortunam tangunt, sunt opes, paupertas, vita priuata, officia, & similes, & sic interrogari poterit Reus, an sit diues, vel pauper, an viuat vita priuata, vel habeat aliquod officium, & similia.

Quæ tandem cōditionem afficiunt, sunt libertas, seruitus, famulatus, & similes; vnde interrogari poterit, quando expedierit, an sit liber, vel seruus; an sit vxoratus, an alicui deseruiat pro famulo, &c.

34 Debet igitur Reus subtilissimè interrogari, præsertim super quolibet inditio singillatim. *l. vnius. §. cognituram ff. de quæstion.* Bald. *in l. custodias. ff. de public. iudic.* nam si in responsionibus reperiatur dixisse mendacium, magna erit contra ipsum præsumptio. *cap literas. de præsumpt. & d. l. vnius §. testes.*

Hinc praxis inoleuit, vt in primis interrogetur de nomine, cognomine, ætate, patria, familia, & professione.

Secundò quomodo, qualiter, et qua de causa reperiatur carceratus, vel in Curia.

Tertio, an coniecturari posit causam suæ carcerationis, vel vocationis ad Curiam.

Quartò, si agatur de homicidio in personam Titii patrato, verbi gratia de mense Martii, subdie 7. anni currentis 1665. interrogabitur, an sciat fuisse commissum aliquod delictum de mense Februarii, Martii, vel Aprilis, vt dicat quod, vbi, quomodo, quando, et à quo, seu à quibus.

Quintò, an cognoscat Titium, et si dixerit occisum fuisse, interrogetur, vt dicat,

cat,quomodo cognoſcebat, vbi, et quare.

Sextò, an erat ei amicus, vel inimicus, ſi amicus, qua amicitia coniunctus; ſi inimicus, qua de cauſa, et à quanto tempore citra.

Septimò, ſi dicat fuiſſe amicum, interrogabitur, an aliquando habuerit cum eo rixam; vel fuerit offenſus, vbi, et quomodo, quibus præſentibus; an poſtea pacificati fuerint, an ſimul alloquuti, an ſe inuicem ſalutauerint, an aliquis ſic loquentes, vel ſalutantes viderit, et quis fuerit,

Octauò, vbi ad præſens reperiatur dictus Titius, quid de illo vociferetur; quis ei talia retulerit, an fuerit aliquis præſens, dum hæc referebat, et vbi, et quando, et qua occaſione.

Nonò, an de menſe Febrarii anni currentis erat præſens in Ciuitate, vel in Loco N. vel fuerit abſens. Et ſi dicat fuiſſe abſentem, interrogabitur per quot dies fuerit abſens, et vbi fuerit, an ſolus, vel aſſociatus,cũ quo,ſeù quibus; & cum quo ſeù quibus ibi commoratus fuerit; & cum quo, ſeù quibus dormiuerit; quis eum viderit in illo loco; cum quibus conuerſatus fuerit.

Et ſi dicat per totum menſem ibi commoraſſe, interrogabitur, an aliquo die dicti menſis, quo dicit ſe fuiſſe abſentem, reuerſus fuerit in ciuitatem,vel in locum; vel ſemper ibi ſteterit.

Decimò, paulatim deſcendendo ad mēſem Martii,& ad tempus delicti commiſſi, interrogabitur eodem modo, quo ſupra, miſcendo tamen alia interrogatoria, ſecundum Iudicis prudentiam, cum in hoc vt ſæpè dictum eſt, non poſſit tradi certa methodus, quia ſimplex verbum, quod Reus reſponderit, variare faciet ordinis examen; vt fit in bello, in quo diſponitur exercitus vno modo, & poſt inceptum conflictum, confunditur ordo, ſecundum occurrentem neceſſitatem; opus eſt enim vt dux exercitus aciem dirigat aliquando diuerſiſſimè à primo propoſito, ita vt vbi prius pedites collocauerat, equites eis ſuccedere compellatur, vt cōtra inimicorum pedites prompti eſſe valeant, & eorum conatus impedire, & è contra eo in loco, vbi equites erant, pedites ponere, præter intentionem. Hoc autem in examinandis Reis ſeruatur, vt ex multiplicitate interrogatoriorum, non aduertat Reus, quem finem habeat Iudex, & ſic quaſi coactus veritatem delicti, per aliquam circumſtantiam,fateri cogatur. Nam,quando reus viderit ſe interrogari de alio tempore,vel de aliis circumſtantiis, quam de his, quæ ad delictum pertinent, & faciunt, facilè recurrit ad frandulentas reſponſiones, credendo, quod in illis conſiſtet ſua defenſio & ſic, quando deſcendetur ad tempus verum, & circumſtantias delicti, ad quas deueniri debet ſuccintè, & quaſi per tranſennam,non aduertat quodammodo ſcopum Iudicis interrogantis, cum prius interrogatus de aliis poſuerit omnes eius defenſiones in illis reſponſionibus. Et tunc ſuſpenſo pro nunc illius examine, ſtatim examinentur illi, quos ipſe nominauerit, ad finem conuincendi eum de mendacio in aliquo, quod teſtes contrarium eius,quod ille dixerit, depoſuerint. Et aliquo teſte dicente, qnod Reum non cognoſcat per nomen, ſed poſſit eſſe, vt cognoſcat per viſum, tunc ponendus erit Reus promiſcuè inter multos alios, et interrogabitur teſtis ibi ductus, quis eorum videatur ille, de quo fuit ſermo habitus,vt aduertit Mill. *in ſua pract. crim. fol. 65. in gloſ. commiſſus nu. 5. litt. B.* et Nos dicemus inferiùs.

Vndecimò, ſi qualitatem aliquam indiciorum contra ipſum facientium confeſſus fuerit, tunc in illa erit aliquantulum inſiſtendum, interrogando eum, prout factum poſtulauerit. An ſcilicet ſocios,complices,fautores,auxiliatores aliquos habuerit, et qui illi fuerint. Item quare, quo conſilio, qua ſpe illud fecerit, cur illo modo, potius, quam alio; cur nullo conſcio, cur hoc,vel illud nō fecerit ante,vel poſt; an hoc, vel illud de induſtria, vel caſu fecerit, vel non fecerit, et ſic de reliquis, de quibus Cicero *in lib. 2. de inuention.* Petr. Gregor. *in ſyntax. art. mirabil. lib. 1. c. 3.* Franc. Caſon. *in tract. de art. & ration. in criminum cauſis differendi fol. 16. cum ſeqq.* Chartar. *in ſua pract. interr. reo. lib. 2 cap. 2. num. 1. cum plurib. ſeqq.*

35 Tandem, quoad Reorum Perſonam erit aduertendum, quod alio modo interrogandus erit Reus, ſi ſit Perſona docta, et alio,ſi ſit perſona idiota; nam cum illa,magna adhibenda erit diligentia,vtendo modis validis, locis topicis, et artificio quodam ſuper indiciis; cum iſta verò vtēdo ſimplicibus interrogationibus, et modis communibus;niſi ſit Reus ſolitus delinquere,quia tunc,cum ſupponatur eſſe malitioſus,eſt accuratius examinandus. Et ſimiliter, ſi ſit verboſus,ſuſpectus, pertinax, nam cum iſtis erit magis cautè inſiſtendū: et pluribus interrogatoriis, etiam ad rem nen facientibus eos fatigandum; puta an tempus eſſet ſerenum, vel nebuloſum; an locus planus, vel accliuis; an paries dealbatus, vel non; an ſederet, vel ſtaret; an Teſtes erant nigræ, vel rubeæ pilaturæ, et ſimi-

similibus superfluis interrogationibus. Si Reus fuerit timidus, plurimum valebunt minæ ad illum inducendum, vt veritatem fateatur. Si iracundus, iuuabit illum ad Iram commouere, donec quietem reassumat. Si ambitiosus, conducet illum inflare aliquo modo, qui magis aptus iudicabitur ad eius iactantiam, & ambitionem nutriendam; & sic discurrendum erit per alios; nam non parum vtile erit cognoscere naturam Reorum, vt facilius disponi possint per eademmet eorum vitia ad veritatem fatendam, vt docent Chartar. *vbi sup. nu.6. cum seqq.* & Ceteri præcit. Blancus *in tract. de indic.* & Alii.

36 *Circa tertium*, scilicet causam, quæ agitatur, seu delictum, de quo inquiritur, aduertenda quoq; erunt plura; & Primò, quod titulus criminis inuestigetur, vt si sit factum homicidium, videndũ erit, an fuerit cum qualitate assassinii; an proditoriè commissum; an accidentaliter; an ad defensionem; an in Ecclesia, & sic de reliquis. Si verò sit crimen libidinosum, inuestigetur; an fuerit simplex fornicatio; an adulterium, an incestus, an sacrilegium, & sic de cæteris delictis; quia secundum facti contingentiam diuersimodè interrogandus erit Reus, vt possit postea iuxta delicti qualitatem puniri, vt inferiùs suo loco demonstrabo. Quod si aliquod delictum, proprium nomen non habere reperiatur; tunc ad commune stellionatus accommodari potest, quod omnia crimina innominata comprehendit, vt tradit Boss. *in sua pract. crim. tit. de crimine stellionatus*.

Secundò, si delictum proprium nomen habuerit; inspici debet, an graue, vel leue sit; an occultum, vel manifestum, an notorium, vel difficilis probationis; an sit primum delictum, quoad ipsum reum; an soleat idem delictum frequenter committi; an publicum, vel priuatum; an de eo inquiratur ex officio, vel ad instantiam alicuius, an profanum, vel Ecclesiasticum; an dolosum, vel casuale, aut ad defensionem, vel in rixa; an secum deferat exemplum, aut alias consequentias. Petr. Greg. *vbi sup.* & Alii.

Tertiò, an commissum fuerit in senem, vel in puerum; in personam honestam, vel turpem; an in potentem, vel in vilem; an in priuatum, vel in magistratum; an in amicum, vel inimicum, an in coniunctum, vel non coniunctum; an in Clericum, vel in Laicum; an in hominem, vel in fœminam, & huiusmodi.

Quartò, an in foro, aut loco priuato; an in agro, vel in domo; an in loco sacro, vel in prophano; an coram personis grauibus, vel ordinariis; an coram constitutis in dignitate, vel priuatis.

Quintò, an veneno, vel igne; an gladio, vel archibusio, aut alio armorum genere; an dolosè, & appensatè, vel casualiter; an proditoriè, vel manifestè; an ex inimicitia, vel mediante pecunia; an ad suam, vel aliorum instantiam.

Sextò, an arma sua erant, vel alterius; an vulnera fuerint in capite, vel in alia corporis parte; an eadem arma apud se nunc sint, vel penes quem reperiantur; an fuerit in die festo, vel in alio non feriato; an de mane, vel de sero, & sic de reliquis. DD. *in l. aut facta per illum tex. ff. de pænis* Cason. *vbi sup. fol. mihi* 25. & 26. Petr. Gregor. *ibid.* & Alii.

37 Ex quibus omnibus sumi possunt interrogationes non parum vrgentes reos ad veritatem fatendam; & similiter colligi potest, quibus in casibus procedendum erit rigorosè, vel placidè; quando simpliciter, & quando cum maiori diligentia; quando expediat ordinem seruare, & quando non; quando deueniendum sit ad tormenta, & quando non; quando lentè, & quando celeriter in causa procedendum, & sic de reliquis. Est benè verum; quod in prædictis practicandis magna requiritur prudentia in Iudice, nam non omnes causæ sunt eodem modo tractandæ; nec eodem modo inchoandæ, agitandæ, vel finiendæ, secundum quod delictorum atrocitas, personarum qualitas, locorum circumstantia, & similia diuersimodè suadebit, & necessitas requiret; vt docet Chartar. *loc. cit. lib. 2. cap. 2. num.* 10. *& seq. vbi nu.* 40. ait, Interrogatoria concipienda esse clarè, & apertè; & vt singula singulas res complectantur, non plures. Et per illa, quasi per gradus Iudex procedat vsque ad finem, quem à principio proposuerat; cum semper dirigi, & disponi debeant, ad finem perueniendi eò, quò animum direxit, tamquam ad certum scopum, ad quem omnia tela iaciantur. Petr. Gregor. *in syntax. prac. lib.* 1. *cap.* 2. *vers. primus itaque*. Cason. *vbi sup. fol.* 28.

Aliquando tamen non per gradus modò erit procedendum; verum & interrogatoria quædam fieri debent omninò aliena, & diuersa à facto, de quo agitur, et postea paulatim ad factum ipsum deueniendum. Aliquando verò statim deueniri debet ad factum principale, et non per ambages. Aliquando leguntur in faciem rei testium depositiones, vel ei ostẽduntur scripturæ, litteræ, arma, et similia, et aliquando fit confrontatio testium cũ eodem Reo, ad effectum conuincendi, vt

Veri-

veritatem fateatur. Chartar. *ibid.lib.3.c.1.num.*12.Sed in hoc cautè erit procedendū, non publicando nomina testium, vel aliquas scripturarum circumstantias, ne reus instruatur in responsionibus. Chart. *lib.4.cap.1.num.*94.

38 Aliquando vtendum erit coniecturis ex circumstantijs procedentibus, et ex illis formantur interrogatoria; quorum quidem loca topica sumuntur à causis,ab effectibus, à coniunctis; quæ ad coniecturas valde apta sunt; similiter à verisimilibus, in quibus coniectura consistit, quorum partes sunt. Personæ, causę, loca, facta, euentus, et rerum natura. Insuper coniectura fit à toto, à partibus, à coniugatis, à notatione, à genere, à forma, à similitudine, à differentia, a simili, à contrario, ab adiunctis, ab accidentibus, à consequentibus, à repugnantibus, à maiori, à minori, à pari, ab auctoritate,et huiusmodi; ex quibus omnibus fieri possunt interrogatoria, vt colligitur ex Ciceron.*in Topicis & in partitionibus oratorijs*; de quibus Nos aliqua inferiùs digressiuè agemus *sect. vnic. post finem operis*

Vtile erit aliquando ad eruendam veritatem, Reum vrgere, vt se disponat illam fateri, quia non est locus tergiuersationi, propter varia, et quam plura inditia contra ipsum habita, ex quibus Curiæ clarè constar, quomodo res se habeat, et ideo ei nihil proderit negatiua, cum iam ferè conuictus sit. Chartar. *in d. Pract. interrog. re.lib.2.cap.2.num.*77. Hoc tamen faciendū non erit, nisi reuera ita sit, aut adsint inditia magna; cum aliàs esset illum decipere; quod facere nullo modo licet, quia non potest Iudex mendacium dicere ad veritatem eruendam. Baiard.*ad Clar. q.*55. *num.* 2. potest tamen aliquando vti fictionibus in interrogationibus,et simulatè procedere. Farinac.*conf.*83.*num.*7.

39 Insuper aduertendum erit, quo tēpore, et quo loco Interrogatoriorum exprimendę sint qualitates, et circumstantię indiciorum, quod totum arbitrio, et prudentiæ Iudicis remittitur. Chartar. *d.lib.2.cap.1.num.68.in fin.* Non autem omnes simul exprimi debent, sed paulatim, modò vnū,modò aliam aperiēdo circumstantiā, secundum opportunitatem; interruptè tamen, et intermiscendo cum alijs non necessarijs interrogationibus,ne Reus aduertat; imò et per transennam,ac summis labijs attingendo. Et hoc maximè obseruandum est, si interrogetur de sociis criminum, neminem prorsùs nominando, sed tantum generaliter, vt in praxi constituti mox patebit, quę desumpta est ex *l.* 1. *Prax.Vicar.Caroli Pellegrini Par.IV.* §.*in causa. vers. qui quæstionem. ff. de quæstion.* aliàs esset interrogatorium suggestiuum, quod omninò vitandum est, vt supradictum fuit, et probatur *in d.*§.*in causa* et aduertit Iacob. de Beluis. *in Pract.crim.tit.de quæstion.num.*50.*vers sextus est.*et Vermigliol. *cons.*80.*num.*3. *& seqq.* nisi extarent clara inditia, quia tunc exprimi possent absque vitio suggestionis. Blanc.*de inditijs num.*382. *in fin.* Farinac. *quæst.*82. *num* 97. et Alii *sup. citat num.*31.

40 *Quoad quartum principale*, nimirum quibus modis arctari possit Reus ad respondendum, si noluerit Iudici interrogāti respondere, aduertendum erit, plures esse modos, quibus reus respondere recusans compelli potest; semper tamen ter pręmoneri debet. Primus modus erit per indictionem mulctæ. *l.*1.§. *quid ergo. ff. de vent. inspicien.* Secundus est, per captionem pignorum. *arg. text.in l.debitoribus ff de re iudic.* In criminibus ordinariis, non capitalibūs. Tertius est,per torturę incussionem, in criminibus atrocibus, & capitalibus, secundum Ius ciuile, non vt veritatem criminis fateatur, sed ad eruendam responsionem affirmatiuam,vel negatiuam.Bald. *in l.accusationem col.vlt. C.qui accusar. non poss. num.*11.*vers.super hoc*,quem sequuntur omnes. Brun. *in tract. de indit. & tortur.q.*5.*nu.*4. *p.*2.. Capic. *decis.*145. Foller. *in Pract. crim. for.secul.p.*3.*tertiæ partis ver Et si confitebuntur num.*4. Chattar. *in d. pract.interrog.Reos lib* 3. *cap.*2.*num.*2. *& seqq.* Clar. *in pract.crim.*§.*fin. q.*45.*vers. sed pone*, Caball.*lib.*5.*c.*25. & Alii. Quartus modus cogēdi est per cōminationem pœnę confessati criminis,vel periurii. Chartar. *vbi sup.* semper tamen,vt dictum est, proceditur ad condemnationem pęnę comminatæ factis prius tribus monitionibus,vt respondeat præcisè, aliàs cōdemnabitur ad talem, vel talem pœnam, & tunc ipso perseuerante in contumacia non respondendi, condemnatur ad illam pęnam in mandato comminatam, *iuxta text.in l.de ętate* §.*qui tacuit,et* §.*seq. ff de interrogat.act ion.* & ibi latè Bart. & Alii; Cassan. *in consuetu ain.Burgund.tit.lamende de simple rescorsse* §.7. *fol.*74.*rubr.*1.*n.*1.

Quod quidem intelligi debet in casibus, in quibus respondere tenetur, vt si præcedant inditia, vel semiplena probatio, aut infamia particularis; vt superius dictum est; vel non sit alia causa legitima non respondendi; vt aduertit Foller.*loc.cit.*Clar. & Alii. *ibid.* præsertim Chartar. *dict. cap.* 2. *num.*13.

41 Recusans autem respondere dicitur, non solum ille, qui nihil respondet Iudici legitimè interroganti; verum etiam, si ob-

si obscurè respodeat, puta per verba dubia, vel æquiuoca, aut per verbum; *nescio: non recordor*, & similia *d.l. de ætate § si eum esset, & § nihil.interest.ff.de interrog. action.* vbi DD. & notatur per Gloss. *in l.certum ff.de confess.* quia respondere non dicitur, qui ad interrogata formaliter non respondet. *d. l. de ætate § quod autem, & l. 2. §. si quid simpliciter. ff. de verb. obligat.* Vnde verba responsiua Rei clara, & præcisa esse debent, non confusa, & obscura. Chartar. *vbi sup. d. lib. 3. c. 2. n. 3. & seqq.* Boss. *de responsion. à Reo facien. num. 5.* & Alii.

42 Sed quæritur, quid agendum, si Reus vna vice super aliquo interrogatus præcisè respondit; sed in progressu examinis iterum interrogatus de eodem, respōdet se referre ad iam dicta, & nihil aliud respondere vult, an tali casu cogi possit ad denuò præcisè respondendum?

Respondetur, hoc arbitrio Iudicis esse remittendum, consideratis circumstantijs, nam si Reus sit suspectus de falsitate, erit omninò cogendus, vt iterum præcisè respondeat, præsertim si sit instigator, vel fiscalis, qui talem faciat instantiam. Chartar. *d. cap. 2. num. 83. cum seqq.* plenè Scaccia. *in d. tract. de iudic. in caus. crim. cap. 86 num. 47. vers sed quid dicendum, & ibid.* Muscatel. *in addit. num. 48.* Osasc. *decis. Pedemont. 128. num. 1. & 7.*

43 Quod si Reus petierit, vt ei legatur depositio aliàs facta, legi debet, si ita Iudici expedire videbitur; cum in hoc plurimum valeat eius arbitrium, iuxta facti cōtingentias. Honded. *cons. 103. num. 31. & seq.* Muscatel. *ad Scacc. d. cap. 86. num. 48.* Vulpell. *cons. 34. num. 9.* Gaill. *lib. 1. obseru. c. 104. num. 5. cum seqq.*

44 Quæritur secundò, an Iudex teneatur concedere reo terminum ad respondendum, si illum petierit, vt fit in ciuilibus causis, in quibus datur dilatio ad respondendum, an velit cedere, vel contendere?

Respondetur negatiuè, quia in causis criminalibus tenetur reus statim respondere, cum agatur de facto proprio, & sic concedi non debet terminus ad deliberādum, prout fit in ciuilibus, in qui bus multoties agitur de facto alieno, puta quando conuenitur quis, vt hæres, vt procurator, & huiusmodi. ita Bald. *in l cum falsum. num. 2. ff de acquir hered.* August. *ad Angel. de malefic. in ver. comparuerunt dicti inquisiti, & confitentur totum n. 6.* vbi de communi DD. sententia testatur, Salicet. *in Auth. offeratur. num. 6. & Castrens. num. 5. & 11. C. de lit. contest.* Amad. *de syndic. num. 184.* Practic. Corrad. *fol. 32. post num. 5.* Anton. Scapa. *lib. 5. iuris non scripti cap. 66.* Quidquid in contrarium afferat Alexand. *in l. 1. in princ. num. 6. ff. de eden* quamuis dicat magis communem opinionem esse; cum aliter seruetur de consuetudine, vt testatur Conrad. *in sua Pract. fol. 31. post num. 5. & fol. 280. nu. 2.*

45 *Quoad quintum principale*, quæ scilicet necessaria sint in interrogationibus faciendis, aduertendum erit, quod plura requiruntur. Primò, vt examen fiat antequam formentur, & dentur ipsi reo capitula, aliàs non valeret inquisitio, si procederetur per illam. *vt in cap. qualiter. vers. debet igitur. de accusat.* Angel. *de malefic. ver. Hæc est quædam inquisitio. col. 8. vers. requiritur etiam.*

Secundò inscriptis redigenda sunt interrogatoria, quæ reo à Iudice fiunt, per Notarium, seu Actuarium Curiæ, quæ quidem fieri solēt latino sermone, sed responsiones Rei scribendę similiter sunt, sed in ea propria lingua, qua respondet; vulgari scilicet Italica, Hispanica, Gallica, vel simili; iuxta Regionis consuetudinem. Quod si examinandus, fuerit persona idiota, explicanda sunt quælibet interrogatoria lingua vernacula; ad effectum, vt respondere valeat; sed ipsa explicatio vulgaris non scribitur, cum iam scripta sit latinè. Responsiones autem, quę per reum fiunt, scribendæ sunt punctualiter, prout per ipsum dantur; vt aduertit Chartar. *in d pract. interrog. Re. lib. 3. cap. 3. num. 22.* Exempli gratia: *Interrogatus quomodo hic reperiatur; & an sciat causam præsentis examinis, vel saltem præsumere possit.* Totum id scribitur per Notarium; quo facto; per Iudicem vulgari sermone explicatur reo sic: *Vi si domanda, come vi troua e quà, e se sapete la cagione del presente esame, ò almeno se ve la potete imaginare.* Et hoc non scribatur: sed benè quod respondet, puta: *Respondit. Mi trouo quà, perche V. S. Reuerendiss. m'hà fatto chiamare dalle carceri, e vi sono stato condotto dal carceriero. Io non sò, nè posso imaginarmi perche causa mi voglia esaminare, &c.*

Quòd si reus dixerit, vel præsumpserit causam sui examinis, & carcerationis. Tunc interrogabitur denuò, vt illam narret, vel quomodo ipsam præsumat, & scribuntur omnia, quæ respondet.

Tertiò, in principio constituti, seu examinis exprimi debet tempus, & locus, in quo examen fit. Nomen, & officium Iudicis examinantis, ac Notarij, seu Actuarij scribentis, & Promotoris fiscalis, siuè alterius pro eo substituti. Nomen, cognomen, ętas, pater, & patria eiusdem rei cōstituti. & delatio iuramenti. Chartar. *vbi sup. d. num. 6. vsque ad 22.* & Alij.

46 Quar-

46 Quartò præstari ei debet iuramentum de veritate dicenda, quod quidem defertur tacto pectore, si sit Clericus. Glos. *in cap. vt circa de elect. in 6.* vel tactis scripturis, si laicus, vt aliàs supradictum est, & de eo facienda est mentio in constituto, vt inferiùs videbitur; & quod sit deferendum iuramentum prędictum, tradit Bart. *in l. inter omnes. §. rectè in fin. ff. de furt. & in l. 1. post num. 6. C. de iuram. calum.* vbi etiam Bald. *n. 8.* Marsil. *in l. quæstionis habendæ num. 72. ff. de quæstion.* August. *ad Angel. de malefic. in verb. comparuerunt, & confitentur totum post num. 13.* Conrad. *in Pract. fol. 280. in princ.* Bertrand. *cons. 321. num. 3. in fin. lib. 3. in 1. parte,* Gomes. *in cap. 1. delictorum. num. 65.* & Alii, qui dicunt sic seruari, ferè vbique de consuetudine, maximè in Italia, vt dicit Bart. *vbi sup.* quamuis in Francia aliter seruetur, vt refert de consuetudine Marcus. *dec. 674.*

47 Sed quid iuris, si reus in ipso examine falsum dixerit, num tamquam periurus puniri possit?

Respondetur cū distinctione: aut quæritur de punitione in foro fori: aut in foro conscientiæ. In primo casu non venit puniendus. In secundo verò peccat mortaliter, & sic Deum sustinebit vltorem: ita Alexand. *in apostil. ad Bart. in l. 1. sub num. 1. ff. de bon. eor.* quem in hoc omnes sequuntur, vt ait Berous. *q. 134. num. 3.* Bossius *in tit. de periur. num. 3.* Quod autem limitatur, quando Iudex dixerit, vt veritatem fateatur, sub aliqua pœna, & ipse respondit; nā si postea conuincatur de mendacio, tenetur ad pęnam comminatam: Bald. *in l. Ius alimentorum. ff. vbi pupil. educar. deb.* videtur tamen Baldus in vltima solutione contrarii certo modo conclusionem declarare, quem propterea vide, si casus occurret, cum Nos multum breuitati consulamus, quantū possumus. Bene verum est, quod si reus conuincatur de mendacio, cum sit maximum indicium, potest absque dubio torqueri, secundum Bart. *in l. fin. num. 3. ff. de quæstion.* & ita hodie seruari in practica testatur Par. de Put. *in tract. syndic. fol. 441. post num. 4.* Grammat. *cons. 5. num. 5.* Boss. *in tit. de Indit. num. 36. & seqq.* Nouell. *in tract. ad defensam. fol. 15. post nu. 5.* vbi de communi testatur. Quidam verò Alii contrariū asserunt, quod scilicet mendacium solum non sit sufficiens indicium ad torturam, sed tātummodo suspicio quædam ex ipso oriatur, quæ iuncta cum aliis est sufficiens ad torquendam: ita Carer. *in sua Pract. fol. 95. num. 119.* vbi dicit esse cōmunem DD. sententiam, & Grammat. *in Vot. 30. nu. 15. in fin.* Esse tamen hoc Iudicis arbitrio remittendum, attentis qualitatibus personę, & rei, super qua est mendacium tenet Clar *in pract. crim. §. fin. q. 21. vers. mendacium in fin.* & Alii, quibus ego magis adhæreo, quia hodie arbitrium Iudicis longè, latèq; diffunditur; nam totum id, quod in Iure definitum non est, arbitrio Iudicis relinquitur, *l. 1. ff. de iur. deliber. l. in venditione. ff. de bon. auctor. Iudic. possid. cap. de causis. §. 1. de offic. deleg.* Menoch. *de arbitrar. lib. 1. in proem. num. 5. & q. 14. num. 3. cum seqq.* Neuizan. *in Sylua nuptial. lib. 5. num. 74.* Corras. *lib. 4. miscell. cap. 12. num. 5. cum seqq.* Monet. *de distribut. quotid. p. 3. q. 10. num. 4. 5. & 7.*

48 Quintò, si occurrat examinari reū, cuius nomen adhuc ignoratur, in principio constituti describitur persona per signa, puta: *Die tali, &c. Constitutus quidam homo ætatis suæ annorum tot in circa, vt ex eius aspectu apparet, cum quadam cicatrice in facie à parte dextera, capillis nigris, indutus infrascriptis vestimentis, videlicet,* & describantur vestimenta, vt inferiùs latiùs dicemus. Deinde interrogabitur, vt supra quomodo hic reperiatur; an sciat, vel præsumere possit causam suæ carcerationis, & præsentis examinis. Quomodo vocetur, &c. scilicet de patre, patria, & exercitio. Quæ quidem interrogatoria solent ferè semper esse eadem in quolibet constituto.

Postea prosequantur interrogatoria de tempore, quo captus fuit, & in quo loco; à quo, an solus, vel cum Aliis, & tunc dicat, qui fuerint. An esset armatus, vel inermis tempore suæ carcerationis; & quæ arma; vel alia bona habebat. Vbi habitet. Cum quibus versetur. An aliàs fuerit inquisitus, vel carceratus; qua de causa; quoties; in quo loco; & de quo tempore. Et tunc eo affirmante interrogetur, quomodo è carceribus exiuerit, an liberatus, vel condemnatus. Quomodo nunc viuat, an de proprio, vel de alieno, an sit diues, vel pauper, & huiusmodi: quæ deseruire possunt pro principio examinis, & quamuis sint interrogatoria generalia, possunt tamen diuersa indicia ex responsionibus oriri. Chartar. *loc. cit. lib. 3. cap. 1 num. 40. & 50.*

Deinde deueniendum est paulatim ad indicia particularia, permiscendo interrogatoria non necessaria, ne reus aduertat. Exempli gratia si cōtra reum sit indicium de minis habitis contra Titium, quem postea occidit, non erit statim, & clarè de eis interrogandus; sed per ambages, & circuitu quodam ad illas deueniendum erit; ita confundendo, & intermiscendo interrogatoria, vt nullo pacto reus aduertere possit, verbi gratia.

Interrogatus, an cognoscat Semproniū

de ta'i loco. A quanto tempore citra; quæ fuerit causa cognitionis. An cum eo habuerit vnquam aliquid agendum. An cum illo habeat litem: de qua re; à quãto tempore citra; coram quo Iudice; an in lite sit Actor, vel Reus. Et si dicat esse Reum, interrogetur, an ægrè ferat fuisse à dicto Sempronio sibi motam prędictam litem. Cur sic ægrè tulerit. An de illa sermonem habuerit cum aliquo; cum quo, seù quibus: qui sermones fuerint: quare; quę verba dixerit: quot vicibus: in quibus locis.

Et tunc si negauerit, interrogetur, an cognoscat Caium; à quanto tempore citra. An vnquam in eius domo fuerit: de quo tempore. quot vicibus; an solus, vel cum alijs, & qui, quo tempore, quo die. An in domo eiusdem comederit: an alij interfuerint. Quos sermones habuerint inter comedendum; quæ verba dixerit. An de Sempronio, Caio, Titio, Martino, vel Ioanne facta fuerit mentio; qua occasione; quis fuerit primus de eo ad loquẽdum. An super lite, quam cum Sempronio, vel Titio habet, fuerit sermo habitus: & quis. An ipse dixerit aliquod verbum iniuriosum, vel offensiuum contra dictum Titium, seù Sempronium, cum quo litem habet: an contra ipsum minatus fuerit. Et quæ fuerint minæ. An cum animo illas adimplendi: an aliquando ex causa dictæ litis rixatus cum eo fuerit, vbi, quando: & coram quo, seù quibus, & sic de reliquis, prout facti contingentia postulabit. variatis variandis; cum hæc generalia præcepta deseruiant solum pro exemplo in genere, non pro regula particulari in omnibus indicijs, & criminibus necessariò obseruanda. de quibus plenè agitur per Chartar. *vbi sup. lib. 3. cap. 3. per tot.* & Alios DD. Criminalistas.

49 Quam quidem regulam obseruare poterit Iudex, cum interrogare habeat reum super testibus contra eum examinatis; à longe interrogando, an habeat inimicitiam, odium, & maleuolentiam cum aliqua persona, nam tunc, aut respondet negatiuè. aut affirmatiuè; si negatiuè, iam non poterit opponere exceptionem inimicitię, *iuxta text. in cap. solitæ de maiorit. & obed. & l. Iulianus ff. de legat. 2.* & aduertit Natta. *consil. 342 n 8.* sed Scaccia *vbi sup. d cap. 86. num. 52.* dicit adhuc posse reum opponere. Si verò responderit affirmatiuè, tunc interrogandus erit à longè quis; vel qui sit, vel sint illi, quibus cum inimicitiam habet, vel odium, aut maleuolentiam, ex qua causa, à quanto tempore citra, quis talem inimicitiam sciat; an aliquando rixati fuerint simul; an fuerint postea reconciliati; & similibus. Postea interrogandus erit in genere, an cognoscat Titium, Meuium, Caium, Sempronium &c. & inter illos promiscuè nominet testes examinatos, modò vnum, modò alium, deinde subdat alia interrogatoria, incipiẽdo à Titio, qui non est testis, & sic de alijs interrogando, an dictus Titius sit ei amicus, vel inimicus; an sit apud illum in conceptu boni, vel mali viri, & tunc secundum illud, quod respondet, subiungitur aliud interrogatorium; & sic fit de omnibus, ea tamen arte, vt aduertere minimè possit, qui sint, vel non sint testes contra ipsum Reum examinati quia tunc si approbauerit Testes nominatos pro bonis, non erit illi tam facile postea reprobare, & exceptiones contra eos opponere, vt colligitur ex his, quæ tradit Quintilian. *lib. 5. orat. instit. c. 12.*

50 Sextò erit maximè aduertendum, quod quando in progressu examinis, loco verbi: *Interrogatus, &c.* dicitur: *Et Domino dicente*: Vel *Domino replicante*: Vel *Domino subiungente*: Vel *cum Dominus sibi diceret*: Vel *& sibi per Dominum dicto*; siuè *replicato*. Et huiusmodi, vt passim fieri solet; semper extendatur in scriptis totum interrogatorium, quod fit, exempli grat. *Et Domino dicente, vt ipse constitutus totam facti seriem recenseat. Respondit. Il fatto passa cosi, &c.* Alioquin, si non extendatur interrogatorium, sed simpliciter dicatur. *Et opportunè interrogatus*. Vel; *Ad opportunam Domini interrogationem*: Vel: *Ad aliam interrogationem dixit*: Vel *subdens interrogatus*, & similibus modis interrogandi fieri solitis pro maiori breuitate vtatur, explicãdo vulgariter oretenus eidem Reo totum illud, quod quæritur, non tamen illo in scriptis redacto, non euitabitur tunc vitium suggestionis, vel saltem suspitio illius, & sic daretur aditus reo, vt in defensionibus posset contra examen aliquid opponere: Ideo rarò dicti modi interrogandi adhibẽdi sunt; imò melius est, si numquam adhibeantur; vel saltem aliquando, & ex causa in casu supplendi responsionem iam factam, uel ut illam declaret, aliàs Iudex qui talibus modis interrogandi pluriès utetur, ignorantię, inertię, aut malitię notam necessario apud Doctos, & peritos Iureconsultos incurret, ut colligitur ex traditis per Chartar. *in prac. pract. lib. 3. cap. 3. nu. 22. & 27.*

51 Septimò aduertendum erit, quod si reus interrogatus super aliquo indicio, uel de facto principali, uel alio quocumq; modo, ueritatem fateri uelle dixerit, tunc illicò

illicò interrogabitur, ut illam per ordinem recenseat, mandando Notario, ut diligẽter scribat omnia, quę dixerit; & similiter, si ipso reo nõ aduertente ueritatem fateatur super inditiis per Curiam habitis. Et utroque casu, cum Reus fateri cęperit, nunquam dimittendum, aut interrumpendum erit examen, donec omnia fassus fuerit, quę requiruntur, non obstantibus somno, prandio, cęna, uel aliis rebus imminentibus. Imò aduerti debet, ne cum inceperit fateri, & iam prosequitur, interrumpatur aliis interrogatoriis, ne detur illi occasio se abstinendi à confessione iam incepta; cum unicum simplex uerbum sufficiens sit ad consilium diuersum reassumẽdum, & ad reuocandum primum propositum confitendi. Ratio est, quia ut ait Chartar. *vbi sup. lib. 2. cap. 2. num.* 20. inter os, & offam multa contingere possunt; & ut dicit Scaccia. *d. cap.* 86. *in tract. de iudic. in cr. num.* 31. *vers. quinto.* multa cadunt inter calicem, & suprema labia. Visum est enim experiẽtia ipsa rerum magistra, quod multoties per momentum temporis interpositum ob aliquam præcisam necessitatem; vel ob vnicum verbum interpositum, Quidam Rei consilium mutauerunt, & amplius confessi non sunt, quod prius ceperant, Ideo tunc patienter audiendi sunt sine interruptione, aut dilatione aliqua.

52 Octauò curandum erit, vt in fine constituti, seù examinis iniungatur ipsi reo vt se subscribat propria manu, si scribere sciat; aliàs si sit idiota, qui scribere ignoret, vt signum Crucis propria manu apponat, prout inferiùs exemplificabitur. Quæ quidem subscriptio operatur mirabilem effectum, vt ea omnia, quæ ipse reus deposuit, pro veris, & ab ipsomet dictis habeantur; quia subscribens consentire videtur omnibus his, quę in scriptura, quam subscribit, continentur; & si in aliquo ipsorum, quæ dixit, deceptum fuisse, vel non legisse, aut notitiam non habuisse allegauerit, deberet ipse totum probare cum alias præsumatur, quod legerit, & notitiam habuerit, imò potest de falso puniri Clar. *in pract. crim.* §. *fin. q.* 53. *vers. quintus est casus.* Et idem operabitur signum Crucis factum per hominem illitteratum scribere nescientem, vt notat lo. de Amic. *consil* 13. *num.* 6. Et quamuis dicta subscriptio, vel crucis signi appositio superflua esse videãtur, quia Iudici, & Notario creditur. Clar. *vbi proximè,* Alexander. *consil.* 147. *num.* 4. *lib.* 2. Ruin. *cons.* 193. *num.* 1. *lib* 2. attamen melius erit, si illa apponantur, ob prædictas rationes; tanto magis, quod maiorem habebit fidem, & probationem faciet examen à reo sic firmatum, vt dictum est.

53 Tandem non erit inutile aduertere Iudicem, vt si officium suum in examinandis reis rectè, & cum omninm peritorum artis laude, & applausu exequi voluerit, in vltimo constituto, ante finem, vel in quolibet allo, ante conclusionem illius in vltimis interrogatoriis Epilogum faciat omnium indiciorum, coniecturarum, & præsumptionum, ac probationum, & iurium pro Fisco facientium; tam eorum, quę in actis deducta fuerũt, quam eorum, quæ in ipso examine per responsiones reorum acquisita sunt. Ipse namque Epilogus, si reus, qui examinatur, negauerit, vires incredibiles dictu habet ad confundendum illum in negatiua perseuerãtem; & ad veritatem fatendam disponendum, præsertim in fine vltimi constituti, quo tempore defatigari debet, & vrgeri, ac cogi interrogationibus proximioribus, & claris super indiciis contra ipsum facientibus, cũ iam prius super ipsis fuerit aliquo modo congressum. Chartar. *loc. cit. dict. lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 56. Cuius formam inferius afferemus,

54 Sed quæritur modò, an possit reus respondere per verbum: *Credo*, vel *nescio*?

Respondetur negatiuè, tenetur enim respondere per verbum veritatis, vel simpliciter, & absolutè affirmatiuè; vel negatiuè; vt notat Bartol. *in l. marcellus ff rer. amotar.* & Angel. *de malefic. in verb. comparent. dicti inquisiti, & negant to um in princ.*

55 Quæritur secundo, an in causis criminalibus fiat litis contestatio?

Respondetur affirmatiuè. Non tamen seruata solemnitate, vt in causis ciuilibus, sed solum per interrogationem Iudicis, & responsionem rei inducitur litis contestatio, etiam quod procedatur per accusationem, & Accusator non sit præsens. Bart. *in l. is qui reus num.* 4. *ff. de public iudic.* quem sequitur Angel. *& ibi Add. in d. tr. de malefic. in verb. Hęc est quædam inquisitio sub num.* 67. & ita in practica seruari dicit Bald. *in l.* 1. *num.* 35. *C. qui accus. non poss.* & Clar. *vbi sup. q.* 45. *vers. & in primis quæro*, latè Farinac. *in Prax. crimin. tit. de inquisitione q* 10. *num.* 55. *fol mihi* 119. de quo vid. quæ dix. *sup. sect.* 2. *num.* 30.

Benè verum est, quod in aliquibus Curiis Ecclesiasticis aliter proceditur, quoad litis contestationem, quando adest accusator, & aliter quando agitur per viam inquisitionis. Primò enim casu, si agatur per viam accusationis, citari solet reus ad contestandam litem super accusatione, si fuerit

fuerit in fortiis Curiae, & tunc de plano proceditur ad illam. Si verò non fuerit in fortiis Curiae, citatur prima vice simpliciter domi ad contestandam litem, & si non compareat, citatur secundo ad contestandum ad primam diem, sine aliqua poena. Tertiò citatur ad primam sub poena excommunicationis. Et tandem non comparente citatur quartò ad contestandam litem ad primam diem, alias ad videndum se excommunicatum declarari, & ita seruari in Romana Curia refert Vestrius *in sua Pract. lib. 5. tit. de termin. obseruan. in caus.* Quòd si comparuerit, interrogatur super tenore accusationis, & tunc fit litis contestatio. Quando verò proceditur per viam inquisitionis, non fiunt dictae citationes ad contestandam litem, quia non est persona, cum qua contestari lis possit; sed benè fit alius actus aequiualens litis cōtestationi, scilicet responsio rei super inquisitione, dum per Iudicem examinatur, vt in casu nostro. ita Abb. *in cap. veritatis. de dol. & contum. per illum text.* vbi Gloss. *in verb. probatum.*

56. Et est aduertendum, quod in iudicio inquisitionis diuersimodè etiam proceditur, quoad alios terminos in criminalibus: nam in quibusdam Curiis proceditur summariè, secundum stylum Romanae Curiae; & sic dantur solum quatuor termini. Quorum

Primus est, ad articulandum, qui datur Promotori Fiscali, postquam reus examinatus fuerit, & in ipso Promotor formare solet articulos, qui in criminalibus vocantur capitula per Criminalistas.

Secundus terminus est ille, qui datur Reo, postquam Promotor praesentauerit articulos, seu capitula, ad dicendum contra ipsos; & si petierit copiam illorum, danda erit, & in eo termino opponere poterit omnes exceptiones, quas voluerit, & sibi expedire iudicauerit. Et vice versa in eodem termino petere potest Promotor Fiscalis, quod super illis examinetur Reus, & sic fit quidam actus similis contestationi litis. Et similiter poterit Promotor adducere nouos testes ad probandum articulos, & reus è contrario ad faciendum suas defensiones. Et in eodem Promotor repetere facit testes, contra reum examinatos ad Curiae informationem, citato ipsomet Reo, vt legitimetur processus informatiuus criminalis, quae legitimatio regulariter quinq; modis fit. Primò, per repetitionem testiū. Secundò, per confrontationem. Tertiò, per declarationē. Quartò, per confessionem veram: & Quintò, per confessionem fictam, idest per contumaciam, de quibus omnibus fusè agit post Baldum, Chartarium, Bossium, Brunum, Clarum, Farinacium, Ioan. Zufius, *in suo tract. de criminalis processus legitimatione, lib. 3. rubr. de mod legitim. proc. informatiu. q. 97. cum omnib. seqq.* & Nos suis propriis locis. *per tot. Pract. crimin.*

Tertius est terminus publicationis in causa, more solito, sicut in ciuilibus.

Et quartus est ille, qui datur communis, tam Reo, quam Promotori, ad producendum omnia iura, & probationes, quibus productis ab vtraque, siuè ab altera parte, dari solet alter terminus ex aequitate, & stylo Curiae, ad dicendum contra producta. Et isti termini, sicut sunt substantiales in Alma Vrbe: sic sunt in illis Curiis, in quibus seruatur idem stylus.

57. In quibusdam verò aliis Curiis ecclesiasticis, praesertim in Regno, in quibus seruatur idem stylus, qui seruari solet in Curiis saecularibus. Cum agitur per viam Inquisitionis, examinato Reo, formantur Capitula, & super illis interrogato, fit actus litis cōtestationis; & datur terminus Fisco ad impinguandum, & pinguius probandum, & Reo ad se defendendum. Qui ordo seruari solet, etiam in iudicio accusationis, paucis quibusdam mutatis, vel additis, secundum occurrentiam: In iudicio autem accusationis diuersimodè proceditur in Vrbe, & in Curiis Vrbis stylum sectantibus. Propterea in sequentibus breuiter agemus de omnibus terminis seruari solitis in Iudiciis criminalibus, adhoc vt quilibet Vicarius, siue alius Index notitiā quamdam, in vniuersali habeat omnium necessariorum pro rectè agitandis causis criminalibus, iuxta proprium stylum Curiae, vbi ius dicit.

PRAX. PROCESSVS

58 Absolutis his, quae ad Theoriam Practicam magis necessaria duxi, deuenio ad Praxim formandi processum, secundū institutum vsque modo per me in superioribus obseruatum. Ideo ad Tyronum instructionem subiungam formam interrogandi in communi, quae deseruiet pro exemplo, saltem in primis interrogatoriis, quae ferè semper, vt superiùs dixi, eadem esse solent, vt in reliquis postea sua propria prudentia, & ingenii acumine quilibet vti valeat, secundū facti contingentiam, & iuxta criminū diuersitatem, mutatis mutandis.

For-

Forma igitur examinandi reos solet esse, vt sequitur, vel huic similis, videlicet.

Forma primi constituti, seu examinis Rei.

Die etc. mensis, etc. anni, etc. in loco N.

Constitutus personaliter in Camera Custodis carcerum, siue in *Camera tali Palatij Episcopalis N. coram Perillustri, & Reuerendiss. D. Vicario Generali N. Meque, &c. Assistente D. N. Promotore Fiscali Episcalis Curiæ,* siue Curiæ N. *Titius filius Sempronij de Sempronijs Ciuitatis,* seu *Terra N. ætatis suæ annorum tot..... in circa principalis in se, testis verò, quoad alios, qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ super quibus interrogabitur, prout: tactis, &c.* Vel *tacto pectore,* si sit Clericus. *Iurauit, fuit per eumdem Dominum Generalem Vicarium.* Vel per Dominum Gubernatorem, &c.

Interrogatus, *quomodo hic reperiatur?*

Respondit: *Signore mi trouo quà, perche essendo carcerato in questi carceri Vescouali, N. carceriero m' hà chiamato, e condotto quà auanti V. S. Reuerendiss.*

Interrog. *an sciat, vel præsumat causam suæ carcerationis, & præsentis examinis.*

Resp. *io non sò, nè mi posso imaginare perche causa io sia stato preso carcerato; & adesso V. S. Reuerendiss. voglia esaminarmi.*

Interrog. *in quo loco, quando, & à quibus carceratus fuit.*

Resp. *Fui preso nella casa mia, Mercordì passato verso li 19. hore, da N. Barigello di questa Corte con li suoi compagni.*

Interrog. *Quando sic captus fuit, erat solus, vel associatus.*

Resp. *Quando fui preso era presente in casa mia N. N. & N.* Si vero dicat fuisse solum.

Interrog. *An paulò ante carcerationem erat solus, vel associatus.*

Resp. *Erano stati alcuni Amici poco prima in detta mia casa.*

Et Domino dicente, vt exprimat nomina, & cognomina eorum, cum quibus erat associatus, & bene aduertat dicere veritatem.

Resp. *Erano. N. de N. N. de N. & N. de N.*

Interrogatus, *Quare prædicti omnes reperiebantur in sua domo sic simul iuncti; & quod negotium habebant.*

Resp. *Questi tali son miei antichi amici, e così vengono di continuo à casa mia per passar il tempo, come suol farsi frà amici; e non si trattaua di negotio particolare.*

Interrog. *vt dicat cum quibus Alijs solitus erat conuersari, ante eius capturam.*

Resp. *Oltre li sopranominati, sono miei amici li tali, e tali, con i quali prattico allo spesso nella Bottega tale, & alle volte io vado in casa loro, e loro vengono à casa mia.*

Interrog. *An tempore suæ capturæ fuerunt penes se reperta aliqua bona, seu arma, & quæ.*

Resp. *Quando mi presero carcerato, haueuo adosso alcune scritture, e le tali, e tali robbe; e non haueuo arme alcuna.*

Interrog. *Quare dictas scripturas, & litteras occultare voluit.*

Resp. *Acciò li Sbirri non vedessero li fatti miei.*

Interrog. *Quare voluit pecuniam birruarijs dare, vt prædictas litteras ei restituerent.*

Resp. *Non è vero ch'io habbia voluto dar danari alli Sbirri, acciò mi hauessero restituito le lettere, questa è vna bugia.*

Interrog. *vbi fuerit die præcedenti, & tota hebdomada ante eius capturam.*

Resp. *Il giorno auanti ero stato in Città, ma alcuni giorni prima ero stato nella Terra N. per alcuni miei affari.*

Interrog. *Vt dicat quis eum ibi viderit, in domo cuius habitauerit, cum quo dormiuerit, an sit solitus eò alijs vicibus ire, & ad quid peragendum.*

Resp. *Quando partiui il giorno tale, mi vidde il tale, e tale, mentre stauo là m'hà visto il tale, e tale; son stato in casa del tale; hò dormito solo; là son solito d'andarci allo spesso per essigere le mie entrade, &c.*

Interrog. *quò prætendebat ire die sequenti, si captus non fuisset, & ad quid agendum.*

Resp. *haueuo in mente d'andare alla mia massaria, per vedere le mie robbe.*

Interrog. *vt dicat, an alias fuerit inquisitus, processatus, vel carceratus, qua de causa; quoties; In quo loco; De quo tempore; & sub quo Iudice.*

Resp. *son stato vn'altra volta carcerato in questi carceri cinque anni sono, essendo Vicario Il Signor Abbate N. sotto pretesto, che mi fossi trouato intricato nella morte del tale.*

Interrog. *quomodo è carceribus exiuerit, an absolutus, vel condemnatus fuerit.*

Resp. *vsciui assoluto come innocente, si come appare dalla sentenza che sarà nel processo in questo Archiuio Vescouale.*

Interrog. *an habeat aliquos inimicos, vt recenseat per nomina, & cognomina.*

Resp. *mi sono nemici il tale, tale, e tale.*

Vel *io non hò altro nemico che N. de N. per causa di certa lite che hò con lui.*

Interrogat. *vt dicat causam inimicitiæ. A quanto tempore circa. Quis dederit causam inimicitiæ. An de dicta inimicitia sit cum aliquo allocutus, cumquo, seù quibus. Qua occasione fuerit allocutus. Quis fuerit primus ad alloquendū de ipsa inimicitia. An alios sermones habuerit qui fuerint sermones. An alio tempore cum alijs sit allocutus de dicta inimicitia. Quare, an agrè tulerit causam dicta inimicitiæ, &c.*

Resp. *la causa dell'inimicitia, com'hò detto è vna*

vna lite ciuile, che hò col detto N. de N. da due anni in qua, &c. Et sic euacuari debent interrogationes prædictæ, vel sigillatim, vel vna simul. Et si dixerit aliquam causam friuolam, debet iterum interrogari. *Vt dicat veritatem, nam dicta causa non est sufficiens ad inducendam inimicitiam.*

Respondit, &c. Et si causam sufficientem dixerit, tunc.

Interrog. *an sciat vbi ad præsens reperiantur dicti eius inimici.* Resp.&c.

Interrog. *vt dicat, an vltra supra nominatos inimicos habeat alios; qui sint; qua de causa; à quanto tempore, &c.* Resp.&c.

Interrog. *an cognoscat N. N. & N. &c.* Et hic nominari debent promiscuè nomina testium, contra eum examinatorum. Resp.&c.

Interrog. *à quanto tempore citra illos cognoscat; An cum illis sit amicus; An practicam eorum habuerit, vbi; Quare; an sint homines probi; an sint bonæ, vel malæ famæ; An sint veridici, & fide digni; An vnquam fuerit in eorum domibus; vel aliquis eorum in sua; Quo tempore; adquid agendum; an alij cum ipsis; an aliquando cum eo manducauerint; quando, & an alij cum illis; qui fuerint sermones habiti, & illos seriatim explicet; qua occasione, &c.* Resp. &c.

59 Hæc, & similia interrogatoria ferè semper fieri solent in primo constituto, seù examine Rei, cum sint quædam generalia necessariò præmittenda, addendo tamen, vel minuendo illa, aut impinguando, & variando, secundum variationē responsionum ipsius Rei, cum, vt supra dixi, vnicum verbum illius diuersificare faciat ordinem interrogatoriorum. Et si necessitas, aut aliud postulauerit pro tunc finem faciendi examini, acceptando fauorabilia pro Curia et Fisco, et mandãdo quid fieri debeat de Reo, ac reseruando facultatem iterum examinandi, tali modo terminabitur, videlicet.

Forma finis primi constituti.

Et tunc Reuerendiss. Dominus (siuè Dominus, etc. si sit alius Iudex) *tarditate horæ præuentus*, vel *magis arduis negotijs occupatus, et impeditus acceptatis, &c. examen dimisit, & ipsum constitutum mandauit reponi ad locum suum*, vel *consignauit custodi carcerum benè, & fideliter custodiendum, animo tamen iterum examinãdi*; vel *continuandi examen*, vel simpliciter: *animo tamen, &c. Iniuncto ipsi constituto, vt se subscribat, prout calamo accepto se subscripsit, vt infra, videlicet.*

Io N. de N. hò deposto quanto di sopra, &c.

Quod si Reus scribere nesciat, dicatur: *Iniuncto ipsi constituto, quia dixit se nescire scribere, vt signum Crucis faceret, prout accepto calamo sua propria manu designauit, vt infra, videlicet.*

† *Signum Crucis propriæ manus, N. de N. cōstituti scribere nescientis, vt supra deponētis, etc. N. Vicarius Generalis, &c. vel Iudex N. &c. N. Notarius, vel Actuarius, &c.*

60 Quando verò casus occurret, vt constituendus sit Reus, cuius nomen, cognomen, patria, et reliquę eius qualitates ignorantur, quia fortè fuerit aduena, vel vagus, qui delictum commisit, eius constitutum formari potest infrascripto modo, videlicet.

Forma constituti Rei incogniti.

Die, &c. vt supra.

Constitutus personaliter, &c. vt sup. *Quidam homo, seù Iuuenis, ætatis suæ, vt ex eius aspectu dignosci poterat, annorum tot in circa principalis, quoad se, testis verò, quoad alios, &c. Imberbis*, vel *cum barba pilosa nigri*, vel *rufi coloris, vulgò castagnazza; cum tali cicatrice*, si illam habeat in tali loco faciei, *Indutus infrascriptis vestimentis, videlicet. Vn capello di feltro negro*; vel *biancaccio. Vn ferraiolo di panno negro*; vel *di panno rosso, &c. Vna casacca di panno negro con calzoni simili alla moda, calzette verdi, con scarpe negre, e fettuccie verdi. Vel describantur vestimenta latino sermone, vt placuerit. Qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. Iurauit, &c. fuit per eumdem Dominum interrogatus*, vel *ad opportunas Domini interrogationes dixit, & resp. prout infra, videlicet.*

Et primò interrogatus de nomine, cognomine, ætate, patria, & exercitio.

Resp. *Io mi chiamo Titio Bello, son figlio di Caio Bello, e di Seia Brutta, la mia patria, è la Città, ò Terra N. sono d'anni 27. & il mio essercitio è di scriuano di Banco di mercanti.*

Interrog. *an habeat prænomen, seù supranomen.*

Resp. *Signor nò.* vel *signor sì N.*

Supradicta autem interrogatoria possunt etiam fieri sigillatim, prout libuerit, postea.

Interrog. *quare hic reperiatur.*

Resp. *perche li Sbirri me ci hanno menato.*

Interrog. *an sciat causam suę carcerationis per Birruarios factæ.*

Resp. *Io non sò perche m'han carcerato.*

Interrog. *an saltem præsumere possit.*

Resp. *E che volete, che sappia? certo non me lo posso imaginare.*

Interrog. *an sciat, vel præsumat causam præsentis examinis.*

Resp. etc. Et deinde prosequatur examen, vt supra, mutatis mutandis, vel additis addendis, iuxta factorum diuersitatem; etsi

etsi terminandum sit examen, fieri potest finis, vt supra.

61 Cùm verò iterum Reus examinabitur, quia vt supra dictum est, pluries constitui, et examinari potest, non semel tantum, tunc principiari, et finiri poterit, vt infra, videlicet.

Forma Principij secundi constituti.

Die tali, &c. vt supra.

Iterum constitutus personaliter, vbi supra; coram quo supra, assistente quo supra (si Iudex sit idem, et similiter Fiscalis, aliàs fit eodem modo, quo supra in primo constituto) *N. de N. de Ciuitate, seù Terra N. de quo aliàs, qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. Iurauit, fuit per Dominum.*

In terrog. *an se disposuerit ad veritatem fatendam, melius quam fecerit adhuc vsque, super his, de quibus fuit alias interrogatus.*

Vel alio modo.

Interrog. *an sibi occurrat aliquid ex se ipso dicere vltra ea, quę in pręcedentibus dixit, et quid, vt explicet seriatim.*

Vel si aliquid in aliis constitutis fassus fuerit, dicatur.

Interrog. *an sibi occurrat aliquid aliud dicere vltra ea, quæ in præcedentibus examinibus fassus fuerit; an velit addere, vel minuere, aut confirmare.*

Resp. etc. et scribatur totum illud, quod dicit.

Deinde descendatur paulatim ad alia interrogatoria, ad factum, et eius inditia pertinentia, vel ad alia, prout facti qualitas requiret, de quibus certa methodus tradi non potest, cum præualere multum debeat peritia, et prudentia Iudicis; proderunt tamen ea, quæ superius dicta sunt *num. 48. vers. deinde deueniendum*, vbi habentur omnia interrogatoria, quæ ad indicia spectant. Quando postea terminandum erit examen, concludi potest eo modo, quo dictum est supra *num. 59.* in fine primi constituti.

62 At verò aduertendum, erit, quod ea, quæ attulimus de principio, et fine secundi constituti, deseruire etiam possunt pro aliis constitutis, si pluries Reus examinandus fuerit. Atque similiter aduertendum, quod in fine cuiuslibet constituti fieri solet per Fiscalem quædam protestatio, quæ per Notarium, seù Actuarium scribenda erit tali, vel simili modo; videl.

Forma Protestationis Promotoris Fiscalis.

Præsente D.N. Promotore Fiscali Curiæ, &c. et fauorabilia tantum acceptante, in cæteris vero contrafacientibus contradicente, petente, & instante contra dictum Constitutum ad vlteriora procedi, omni meliori modo, &c.

63 Quoniam verò dixi supra *num. 53.* esse valde utile Iudici in examinãdis Reis, cum examen absoluere uoluerit, epilogum quemdã facere omnium inditiorũ contra reum extantiũ, & iuriũ pro Curia, et Fisco facientium, ad confundendum ipsum in negatiua perseuerantem. Ideo antequam ad constituti, seù examinis conclusionem deueniatur, in ultimis interrogatoriis, illa infrascripto, uel simili modo recolligãtur, prosequendo examen, et reo ueritatem negante, subiunganrur sequentia, uel his similia interrogatoria, uidelicet:

Forma Epilogi Inditiorum.

Et Domino dicente, ac ipsum constitutum monente, vt tandem velit veritatem fateri, tam circa ordinem, & tractatum interficiendi pręfatum N. de N. quam circa factum ipsum. si ipse constitutus interuenerit in homicidio.

Resp. *Io non sò, che dir' altro, sopra quello che hò detto sin' hora.*

Interrog. *quomodo præsumat posse amplius tergeuersari prædicta, & negare, cum tot vrgeant contra ipsum inditia, præsumptiones, & coniecturæ: Imo plenę, & manifesta probationes, ex quibus omnis se defendendi, & delictum occultandi locus sibi eripitur.*

Resp. *Io sono innocente di tal delitto, che m'hà interrogato, e non posso mascredere., che vi siano proue contra di me; se non false.*

Interrog. *qua facie audeat se innocentem asserere, nihilque in processu extare posse contra se, cum præter alia, adsint depositiones N. de N. & N. de N. qui sunt ipsi constituto amici, prout supra asseruit, qui nullo pacto assererent, se interfecisse præfatum N. de N. si verum non esset.*

Resp. *Io teneuo li predetti per amici, & huomini da bene, perche non haueuo altra cognitione di loro, ma adesso che V.S. mi dice d'hauer deposto questa buggia contro di me, li tengo per li maggiori ribaldi, e falsarii, che siano al mondo; mentre sò ch'io non ho commesso tal delitto, e loro ditono tal falsità.*

Et sibi dicto, quod iam manifestè constat de ipsius impudentia, & pertinacia, cum non solum delictum à se commissum agnoscere recusat: Sed Viros probos, & fide dignos, qui iuramento adstricti veritatem testificati fuerunt, falsarios, & improbos appellare non veretur.

Resp. *Ho detto, e torno à dire, che li sopradetti sono falsarij, e falsarijssimi, se han fatto tale testimonianza falsa contro di me.*

Et Domino subiungente, quod nequaquã potest de prædictorum testium fide dubitari, cum tot alia præsumptiones, & coniecturæ, inditia, ac probationes illorum testimonia comitentur. Habemus enim inimicitiam, quam ipsemet constitutus fatetur ex maximis causis, nempe ex lite omnium bonorum inter se, & præfatum N. de N. esse contractam, (si ita fassus sit) *ex qua oritur præsumptio Iuris, quod semper mala de dicto N. de N. cogitauerit; quod quidem inditium nullo modo per ipsum constitutum sublatum, aut labefactatum appparet. Quare fuit hortatus ad veritatem liberè fatendam, quam videt se negare non posse.*

Resp. *è vero che ci era la lite fra me, & il detto N. de N. ma non per questo si puo dire, che pensassi d'ammazzarlo, mentre le mie ragioni sperano d'ottenerle per via della giustitia &c.*

Et Domino replicante, quod sufficit inimicitiæ prædictæ causas extare, vt dicatur ipsum constitutum odio prosequutum fuisse N. de N. prædictum, maleque semper de illo cogitasse præsumatur. Tantò magis, cum litteræ penes ipsum constitutum repertæ, & per eumdem recognitæ, quas tempore suæ capturæ occultare, & lacerare conatus fuit, dictum malum animum luce meridiana clarius indicent, & demonstrent: Ideo se disponat veritatem fateri.

Resp. *Io vi hò detto, che son'innocente, e le lettere, che voleuo nascondere, non mi deuono condannare, perche lo faceuo, accio li Sbirri, che son feccia del mondo, non hauessero da sapere le cose de galant'huomini; anzi li dissi che l'hauerei fatte ben vedere Io à V.S. &c.*

Interrog. *Et monitus, vt iam ab obstinatione desistat, & veritatem dicere se disponat, quia si vera essent, quæ ipse constitutus dicit, litteras occultare non conatus fuisset: & Birruarios, à quibus captus fuit, pecunijs corrumpere nõ tentasset, adhoc vt prædictas litteras occultarent. Neq; cum ipse constitutus super litterarum recognitione, & tenore examinatus fuit, verum sensum earumdem aperire recusasset; neque tam varia, diuersa, impropria, & improbabilia respondisset, prout iam fecerit. Sed tamen ex dictis litteris clarè apparet, tractatũ fuisse habitum de interficendo prædictum N. de N. ac præparationes adhunc effectũ factas, & loci destinationem ad scelus committendum, temporisque præfixionem, &c.* (Si hæc omnia in litteris recognitis, & in faciem illius lectis, contineantur, de quarum recognitionis forma inferius dicemus.) *Ideo dicat veritatem.*

Resp. *Io vi hò detto perche causa voleuo nascondere le lettere. Nè mai hò cercato di corrompere li Sbirri con denari per occultarle, e se han detto tal cosa son buggiardi, secondo il solito loro. E quello chò detto è la pura verità. e se si trouasse altro, è tutto buggia, &c.*

Inter. *Quomodo audeat adhuc homicidiũ prædictum à se commissum negare, cum & signa sanguinolenta in eius domo reperta: & N. de N. ac N. de N. famulorum ipsius constituti post homicidium commissum fuga, ac equi præparatio, & pecuniarum traditio post homicidium de eius mandato per ipsos vna simul factum; eiusdemque constituti latitatio; iunctis tot mendacijs, variationibus, & inuerisimilibus responsionibus, alijsque indicijs, coniecturis, & præsumptionibus, de quibus aliàs in suis constitutis mentio facta fuit, satis, superque ipsum constitutum conuincant, homicidium prædictum fuisse ab ipso commissum. Quare fuit monitus, vt malit veritatem tandem fateri, quam vlterius in obstinatione, ac pertinacia persistere.*

Resp. &c.

Tunc Dominus sedens, &c. acceptatis, &c. cum reliquis positis sup. *num.* 59. in forma finis primi constituti.

De lectione examinis, seù depositionùm Testium in faciem Rei.

64 Necesse est aliquando, cum reus persistit in negatiua, cõuincere illũ, quoad fieri potest, vt disponatur ad veritatem fatendam, legendo illi depositiones testium contra ipsum examinatorum in processu informatiuo pro Curiæ, & Fisci instructione facto. Et aliquando, vbi fuerint depositiones sociorum criminis, mandatur similiter legi per Notarium in faciem ipsius Constituti. Quæ depositionum lectio ex causa solet fieri suppressis nominibus, & aliquando cum expressione nominum, prout casus, & necessitas postulauerit. sed antequam ad actum prædictum deueniatur, solent quidam Iudices ipsum constitutum interrogare, *An sciat, qui fuerint testes contra ipsum examinati.* Si respondeat affirmatiuè; interrogabitur, vt recenseat, qui sint. Deinde subiungitur: *An sint eius amici, vel inimici, & an illos habeat pro veridicis, & fide dignis.* Si verò responderit omninò negatiuè, tunc immediatè interrogari solet, *an cognoscat Titium, Caium, Sempronium, Meuium, &c.* & inter illos promiscuè permiscentur testes examinati, ita vt ipse non aduertat, nisi cum leguntur ei eorum depositiones. Ad hanc tamen practicam rarò deueniendum erit, cũ quodammodo auferantur reo defensiones, ad quas omnes leges naturales, & positiuæ sunt multum procliues. & multò rarius, imò numquam Iudex Ecclesiasticus illa vtatur.

Quòd si huiusmodi interrogationibus responderit, Aliquem ex nominatis esse infamem, vel sibi inimicum: Debet vlterius

terius interrogari, *super qualitate infamia, & quomodo sciat illum esse infamem, & quo fundamento illum infamem appellet*. Et similiter *de qualitate inimicitia; & eius causis*, ac de aliis circumstantiis necessariis, quæ ad rem facere opportunæ videbuntur, de quibus supra n. 49. Et si dixerit aliquam friuolam causam inimicitiæ, iterum interrogabitur, quod non est sufficiens ad inducendam inimicitiam, ideo dicat, an adsit alia causa, &c.

Cum autem aliquis Iudex vti voluerit supranotata practica, fieri solent sequentes interrogationes, vel aliæ his similes, prosequendo constitutum, videlicet.

Forma examinis præmittendi, antequam legantur Testium Depositiones in faciem Rei constituti.

Interrog. *an cognoscat Titium, Alfa, Vita, Caium, Meuium, Gamba, Delta, Sempronium, Epsilon, &c.*

Resp. *Signor sì, che conosco tutti questi nominatimi.*

Interrog. *A quanto tempore citra illos cognoscat, & vbi.*

Resp. *Da tant'anni in quà, in questa Città.*

Interrog. *Cuius qualitatis sit Titius.*

Resp. &c.

Interrog. *An habuerit practicam cum ipso, qua occasione, quibus mediis*. Resp. &c.

Interrog. *An occasione dicta practica, & amicitia, sit inter constitutum ipsum, & prædictum Titium magna beneuolentia*. Resp. &c.

Interrog. *An aliquando inter ipsos orta fuerit aliqua dissentio, qua de causa, vbi, coram quo quis illam sciat; an aliquando postea reconciliati fuerint, quis sciat, & sic de reliquis.*

Resp. &c.

Interrog. *An habeat amicitiam cum Alfa, Vita, Caio, &c.* Resp. &c.

Interrog. *An vmquam inter ipsos intercesserit aliqua differentia, ex qua coniecturari possit inter eosdem factam esse animi alienationem erga ipsum constitutum*. Resp. &c.

Interrog. *An habeat prædictos Titium, Alfa, Vita, Caium, & reliquos prænominatos pro hominibus probis, & fide dignis*. Resp. &c.

Interrog. *An credat, quod præfati Titius, & reliqui absq; causa iuramentum falso subirent, vel delictum aliquid committerent in alicuius præiudicium*. Resp. &c.

Interrog. *An ergo credat, quod veritatem dicturi sint, si requirantur*. Resp. &c.

Interrog. *An cognoscat. A. B. C. D. E. F. & G.* Resp. *Signor sì.*

Interrog. *A quanto tempore citra; an sint sibi amici, vel inimici.*

Resp. *A. C. D & F. mi sono amici, ma B. E. & G. mi sono nemici.*

Interrog. *Vt dicat causam inimicitia cum dictis B. E. & G. a quanto tempore citra, & qua de causa*. Resp. &c.

Interrog. *An ex alia causa vigeat inimicitia inter ipsum constitutum, & prædictos B. E. & G.*

Resp. *Non ci è stata, nè è altra causa che questa, che hò detto.*

Et Domino dicente, quod hac causa est multum debilis, & parui momenti, nec ex ea contrahi potest inimicitia considerabilis, ex qua moueri possint ad illum offendendum. Resp. &c.

Interrog. *An aliqua signa, vel effectus dicta inimicitia visa fuerint aliquando; & qua, vel qui an sit de eis aliquis informatus, & quis; an vmquam fuerit sequuta reconciliatio inter ipsos, &c.*

Resp. &c.

Interrog: *An habeat aliquam aliam inimicitiam; cum qua persona.*

Resp. *Signor nò.*

Interrog. *An omnes alios, præter prædictos B. E. & G. suos inimicos, habeat pro hominibus veridicis, & fide dignis.*

Resp. *Signor sì, &c.*

Interrog. *Et monitus, vt tandem veritatem fateri disponatur, & à pertinacia desistere, quia Curia est benè informata, quod ipse constitutus homicidium prædictum in personam N. de N. associatus cum N. de N. & N. de N. commisit; ideo caueat à mendaciis.*

Resp. *Io v'hò detto più volte, che son di ciò innocentissimo, nè si trouarà mai, ch'io habbia commesso tal delitto.*

Interrog. *Quomodo audeat prædicta negare, cum vltra indicia, qua contra ipsum consistunt, sint, non de sunt testes veridici, & fide digni, qui ipsum de mendacio conuincunt.*

Resp. *Chi mai potrà trouarsi tanto buggiardo, e senza conscienza, che dica d'hauer'io commesso questo homicidio. Non lo credo.*

Interrog. *Quid ergo diceret, si in eius faciem apparebit ex dictis, & depositionibus testium fidedignorum, ipsum constitutum commisisse tale delictum.*

Resp. *Trouandosi, che alcuno habbia fatto tal depositione, dirò che sia vn falsario, & spergiuro, & huomo poco timoroso di Dio.*

65 Huic interrogatorio succedit infrascriptum decretum, continuando examen quod Nos diuidimus pro perfectiori, & magis ordinata notitia Tyronibus danda, fit autē infrascripto, vel simili modo, vid.

Forma Decreti legendi examen Testium in faciem Rei.

Tunc Dominus ad conuincendum ipsum constitutum de mendacio, & ad disponendum eumdem ad veritatem fatendam, & ad omnem, aliam

meliorem finem, & effectum: mandauit pro nunc per me Notarium alta, & intelligibili voce ad claram ipsius constituti intelligentiam, sibi exhiberi, & legi depositionem N, de N. habitam sub die tali, mensis talis, anni talis, de qua supra folio tali, in ea parte, quæ incipit sic, vsque ad illa verba, videlicet, &c. & ponantur verba.

Qua depositione sic, vt supra, per me lecta, & per ipsum constitutum benè audita, & intellecta, prout asseruit, fuit idem C. per Dominum interrogatus: quid modo dicat aduersus ea, quæ sibi lecta fuerunt, & quomodo amplius negare audeat ipsum commisisse prædictum homicidium.

Resp. *Da quelche ho inteso, che dice detto N. de N. scorgo, che habbia detto vna grandissima buggia, e non si trouerà mai con verità quello, che dice, questa è vna gran falsità.*

Interrog. *Et monitus, vt velit se disponere ad veritatem fatendam super præmissis, præsertim cum videat se testibus conuictum, qui verisimiliter contra ipsum prædicta non dixissent, si vera non essent, cum nemo præsumatur immemor salutis propriæ animæ. Tanto magis, quod ipse constitutus approbauit dictum N. de N. pro homine sibi amico, probo, veridico, & fide digno.*

Resp. *Per il tempo passato fin'adesso l'ho tenuto per amico, & huomo da bene, ma adesso, che sento d'hauer detto vna buggia così pregiudiciale alla mia persona, e fama, dico ch'è falsario, e spergiuro, &c.*

Et sibi dicto, quod non desunt Alij testes, vltra dictum N. de N. qui prædicta testificantur. Ideo dicat veritatem, nec expectet vlterius conuinci.

Resp. *Ancorche ci fossero mille testimonij, che dicessero l'istesso, son tutti buggiardi, è falsi, &c.*

Interrog. *Quid dicet, si audiet idem testificantem hominem quendam ab ipsomet constituto pro viro probo, & veridico habitum.*

Resp. *Potrebbe essere, ma io non lo credo.*

Tunc Dominus ad vlterius conuincendum ipsum constitutum de mendacio, ipsumque disponendum ad veritatem fatendam, & ad omnem alium meliorem finem, et effectum mandauit per me Notarium alta, & intelligibili voce, &c. prout supra. Deinde.

Interrog. *Quid modo prædictis respondeat.*

Resp. *Costui ancora dice vna gran buggia.*

Interrog. *Et monitus, vt tandem velit à mendacio recedere, & ab eius pertinacia desistere, cum iam videat esse duos testes fide dignos, qui ipsum de mendacio conuincunt; quique medio eorum iuramento prædicta non deposuissent, si vera non essent; cum nihil agere habeant cum ipso constituto, nec inde vllum commodum sentiant, nec sentire possint.*

Resp. *Sia ciò che si voglia di questo, so che dicono vna sollennissima buggia. Et io non ho altro che dire, perche ho già fin'hora detto la verità.*

Interrog. *Quomodo audeat Viros præfatos probos, veridicos, & fide dignos paulò ante ab ipsomet constituto pro talibus habitos, nunc mendaces appellare: ex quo manifestè apparet de eius impudentia, cum adsit etiam* N. de N. *suus amicus, qui eadem deposuit, asserendo ipsum constitutum homicidium prædictum commisisse.*

Resp. N. de N. *dice tal cosa? E come mai potrà esser questo? Non lo credo, ne può essere.*

Tunc Dominus ad tanto magis constitutum ipsum conuincendum de mendacio, mandauit per me legi, &c. in illa parte quæ incipit sic; & finit sic. Et sequere, vt supra.

Deinde si opportunum videbitur, terminati poterit examen eo modo, & forma prout habetur in fine primi constituti *sup. n.* 59. Mutatis tamen mutandis, vel demptis; aut additis his, quæ opportuna iudicabuntur, cum formulæ prænotatæ, non sint adeo in earum formalitate seruandæ: vt nequaquam ab ipsis recedi possit: Sed tantum positæ, vt aliàs dixi, pro exemplis, ad illas imitandas, saltem in substantialibus; ne ex defectu alicuius clausulę necessariæ, faciet processus, & sic fiant nullitates.

DE CONFRONTATIONE TESTIVM.

66 Solent aliquando quidam Iudices in quibusdam casibus, vltra lectionem depositionum testium in faciem rei, deuenire etiam ad confrontationem testium, examinatorum, vel sociorum criminis cum ipso reo constituto. Hęc autem confrontatio regulariter non est necessaria, nec de substantia processus. Et ideo omissa, processus non infirmatur, quia est remedium subsidiarium, & extraordinarium, nam ordinarium est repetitio, vt dicemus infrà *n.* 72. Sed solum vtilis; & admittenda in illis casibus, in quibus de consuetudine, & stylo Curiæ fieri solet; habet tamen vim repetitionis, quando fit, imò maiorem effectum producit, vt inquit Chartar. *in d. pract. inter. re. lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 34. *& seq.* Clar. *in Pract. crim.* § *fin. q.* 45. *vers. sed in proposito quæro*, & Afflict. *super secunda parte constitutionum Regni rubr.* 10. *num.* 20. Fieri autem debet confrontatio, quando reus negat omninò factum, quod de directo cõtrarium deposuerunt testes. Quintilian. *lib.* 5. *Instit. cap.* 1. & dicam inferius *numer.* 72. *latius*. Fitque cum omnibus qualitatibus, quæ requirerentur, si testes confrontandi numquam examinati fuissent. Honded. *consil.* 101. *num.* 30. *lib.* 1. Et latissimè agitat per plures quæstiones materiam con-

confrontationis Sigism. Scaccia. *in tract. de iudic. in caus. crim. præcit. cap. 86. à num. 53. vsque ad 63.* & Guazzin. *in tract. de defension. Reor. defens. 20. cap. 19. 20. & 21.* & Zuffus *de legitim. process. lib. 3. quæst. 132. cum plurib. seqq.* Et quando testes confrontati fuerint cum reo, medio iuramento, non erit opus repetitione ipsorum, quæ alias fieri debet, cum testes examinati pro Curiæ informatione, nihil probent, nisi repetantur, vt inferius dicemus; quia cum adducuntur singuli de per se in faciem rei, habentur pro citatis, præstaturque iuramentum veritatis dicendæ, recognoscuntur personæ amborum ad inuicem, & ratificantur omnia quæ alias deposuerunt, & illa confirmant. Chartar. *d. lib. 3. cap. 3. num. 18. & cap. 1. n. 84.*

67 Parit etiam alium effectum confrontatio; nam vltra quod multum vrget reum, aperit mentem ipsius Iudicis ad melius veritatem discernendum à fallaciis, & fraudibus, tùm ex negatione, & audaci inficiatione ipsius rei, tùm etiam ex constanti assertione testium in faciem eiusdem rei iuxta text. *in l. 3. §. ideoque vers. Tu magis scire potes. ff. de testib.* Chartar. *d. lib. 3. cap. 1. nu. 57.* & ibi Bursat.

Et nota, quod poterit reus hos testes ad sui libitum interrogare. Bart. *in Auth. qui semel. col. fin. n. 56. C. de probat.* Et deinde si iidem testes sic à reo interrogati, in confrontatione non fuerunt sufficienter interrogati, repetendi adhuc erunt ad instantiam ipsius Rei super eiusdem interrogatoriis datis, etiam publicato processu, dummodo absit dolus ipsius Rei; & instaret, quod aliàs nullam fidem faciant, nisi repetantur. Honded. *dicto cons. 101. num. 26. & 28. lib. 1.* Zuff. *loc. cit. q. 137. num. 2.* Marant *in spec. aur. p. 6. memb. 7. num. 19.* vbi idem firmat de testibus, qui repeti debent, etiam post publicationem. Quod si testes fuerunt plenè, & sufficienter interrogati, tunc repetendi non erunt super interrogatoriis per Reum datis. Honded. *d. cons. 101. num. 28. & 29.* & Bursat. *cons. 311. n. 14. cum seq. lib. 2.*

68 Fieri tamen non debet confrontatio filii cum patre, & è contra. Vassalli cum Patrono; serui cum Domino; Timidi cum potente, Vxoris cum Viro, Pupilli cum Tutore, & similium; quia magna cum difficultate isti tales suum dictū confirmare audent cōtra prædictos in eorum faciem, ob reuerentiam illis debitam, saltē sine aliqua vacillatione, alleuiando delictum, quæ sufficit aliquando ad inualidādum processum, vt ait Chartar. *d. lib. 3. c. 1. num. 97.* Quando autem fit dicta confrontatio, facienda est, vt dixi, sigillatim, & nō per plures eodem tempore. Chart. *ibid. n. 95.* Scacc. *d. cap. 86. num. 60.* Farinac. *q. 80. nu. 94.* quidquid asserat Franc. Pegna *ad Director. Inquisitor. Eymeric. p. 3. comment. 48. vers. postremò*, vbi ait posse plures simul confrontari; contrarium enim in practica obseruatur, etiam si sint socii criminis, qui separatim confrontantur.

Verum, quia confrontatio requirit magnam circumspectionem, & practicam, in ipsa benè facienda, ego nunquam facerem, vel saltem de raro, sed semper curarem fieri repetitionem testium, de qua inferiùs. Ad confrontationem faciendam cogi possunt testes in omnibus delictis, præter hæresim. *cap. delictorum de testib.*

69 Vltra confrontationem Testium, adest illa, quæ fit cū sociis criminum, quæ fieri debet cum maiori solemnitate, ideo de ea infrà aliqua etiam afferemus. *nu. 73.* Pro nunc de prima, hoc est testium, hęc pauca dixisse, non erit inutile.

Quando autem fieret, forma illius infrascripta, vel huic similis esse potest: Continuando enim examen & Reo persistente in negatiua, fiunt sequentes interrogationes, videlicet.

Forma Confrontationis Testium cum Reo.

Interrogatus, *& monitus, vt velit dicere veritatem, quoniam Curia habet testes fide dignos, qui illum de mendacio cōuincunt, ita vt melius sit ingenuè veritatem fateri, neque sinat contra ipsum ad alia iuris remedia deueniri.*

Respondit *la verità già l'hò detta, e non può esserui persona alcuna, che dica tal falsità.*

Inter. *an cognoscat N. de N. & an habeat illum pro viro probo, veridico, & fide digno, & an sit ei amicus, vel inimicus.*

Resp. *lo conosco benissimo*, ouero *non lo conosco. Non sò se sia verdatiero, ò buggiardo, & non mi è amico, nè nemico.*

Inter. *quid dicet si prædictus N. de N. deponet pro veritate in eius faciem, quod ipse negat.*

Resp. *dirò, che egli è vn gran buggiardo.*

Tunc Dominus ad multo magis conuincendum ipsum Constitutum de mendacio, & ad magis disponendum ad veritatem fatendam, ac ad omnem alium meliorem finem, & effectum mandauit ad faciem ipsius Constituti adduci N. de N. de quo supra.

Quo adducto, & simpliciter facta inter eos mutua recognitione Personarum, & nominum, delatoque iuramento veritatis dicendæ, tam sibi, quam ipsi Constituto, prout tactis, &c. iurauerunt. Fuit postea idem N. de N. adductus per Dominum formiter.

Inter. *an cognoscat præsentem Constitutum, & dicat quomodo nominetur, & cognominetur.*

Resp.

Resp. *Signor si che conosco quest' huomo qui presente, che si chiama N. de N. della Terra N.*

Inter. *vice versa præfatus Constitutus, an cognoscat præsentem adductum, & quomodo vocetur.*

Resp. *Signor si, che conosco quest' huomo che m'hauete fatto venir'in faccia, che si chiama N.*

Et facta sic per præfatos mutua nominum, & personarum recognitione, fuit dennò idem adductus.

Inter. *an ea, quæ dixit, & deposuit in suo examine facto sub die tali, mensis, &c. & contra præsentem Constitutum, fuerint, & sint vera, illaque pro veritate dixerit, ac deposuerit, modoq. intendat eadem illa ratificare, & comprobare in faciem ipsius Constituti hic præsentis.*

Respon. *Signor si, che tutto quello ch'io dissi nell'altro mio esamine, che non mi ricordo precisamente di che giorno fosse, è la verità, e per tale l'ho detto, e deposto, e son quì pronto à mantenerlo ancor'in faccia di N. de N. quì presente, perche è la pura verità.*

Tunc Dominus mandauit per me ad claram amborum intelligentiam legi depositiones ipsius adducti, de qua supra fol. tali &c. facta sub die tali &c. Vel: *In illa parte, quæ incipit, &c. vsque ibi, &c.*

Qua lecta, & per ambos benè audita, & intellecta, prout interrogati asseruerunt, fuit idem adductus per Dominum.

Inter. *an ea, quæ modo legi audiuit, sint illa eadem, quæ ipse aliàs dixit, & deposuit circa, vel contra Personam præsentis Constituti. Et an vera sint, & tanquam vera modo approbet, & ratificet in faciem eiusdem Constituti.*

Respon. *Signor si, che quanto m'hauete letto adesso, è stato detto, e deposto da me, e tutto l'hò detto per la verità; e come vero lo cõfermo adesso e ratifico alla presenza di N. de N. quì presente, perche così son'obligato in conscienza.*

Tunc Dominus conuersus erga dictum Constitutum interrogauit ipsum, quid modo respondeat ad prædicta.

Resp. *Io ho inteso quanto costui hà detto, e perche dice la buggia, egli mentisce, &c.*

Replicante ipso Adducto, & dicente: Io dico ch'è verissimo quello, che dico io, e tu menti, &c.

Et respondente ipso constituto: Io dico il vero e tu sei vn falsario, mentre dici queste cose, &c.

(Eodem modo possunt aliæ replicationes, & responsiones fieri, & permitti vsquequo iudicabitur sic expedire. Et si adductus petierit sibi iterum legi eius examen, vt melius recordari valeat iam deposita, tali casu mandabitur Notario eidem illud legi. Honded. *d. consf.* 101. *nu.* 32. *lib* 1. Blanc. *de quæstion. num.* 23. Ambrosin. *vbi sup. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 13. *& cap.* 9. *num.* 3. Farinac. *consil.* 192. *num.* 12. Quod tamen fieri non debet, si aliqua rationabilis causa aliter suadeat. Aymon. *consf.* 115. *nu.* 7. *& seq.* deinde prosequatur.)

Et tunc Dominus cum vterque persisteret in suo dicto (vel: *cum ambo persisterent in eorum dictis*) *mandauit dictum adductum remoueri à loco examinis, ipsum licentiando,* (vel in locum suum reponi.) *Et successiuè continuando deinde examen cum ipso constituto, fuit per Dominum benignè.*

Interrog. *Et monitus, vt tandem veritatem fateri velis, & hortatus, vt à mendacio, & pertinacia desistat, & recedat, postquam videt, quod iam conuictus remanet de mendacio.*

Resp. *Signore io la verità già l'hò detta, e non hò altro che dirui, &c.* Et sic, vel terminabitur examen, vel factis aliis interrogatoriis secundum facti contingentiam, procedi-tur ad conformationem aliorum eodem ordine, & forma quibus supra *d. vers. tunc Dominus ad multo magis, &c.*

Quod si terminandum sit examen, facienda est conclusio, & decretum, vt in fine primi constituti *sup. n.* 59. Si verò confrontandi erunt Alii testes, prosequendum est eodem ordine, quo supra.

De Alia Confrontatione pro Recognitione Rei non cogniti, nisi de facie.

70 Accidit aliquando, vt fieri nequeat confrontatio testiũ cum reo, nisi facta recognitione, & inspectione ipsius, quia forte non cognoscunt illum per nomen, nisi de facie, (vt sæpissimè succedit in Magnis Ciuitatibus, in quibus aliqui solent esse amici ad inuicem se salutantes, & confabulantes, & tamen neuter eorum scit nomen alterius,) vel propter vestimenta, vel alia signa visibilia. Tali enim casu hæc recognitio, & confrontatio fit tali pacto, nimirum ponitur reus inter plures homines magis similes, quantum fieri poterit, tam quoad faciem, quam quoad vestimenta, ad euitandas subornationes, & fraudes, ac imposturas; itaut si reus habeat pallium coloris rubei, procurare debet Iudex, vt Alii etiam habeant pallium similis coloris, vel saltem duo, vel tres alii, & sic de aliis vestimentis, & similiter faciat radere barbam omnibus æqualiter, &c. Et postquam deposuerint super statura, effigie, ætate, vestimentis, & aliis signis, quæ possunt esse ad cognoscendum hominem delinquentem; tunc adducuntur ad locum, vbi promiscuè inter alios, vt supra, inueniur reus, vt ait Chartar. *loc. cit. d. lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 29. *&* 30. Bonacos. *commun. opin. lib.* 5. *ver. testes falsi fol. mihi* 178. Bursat. *consil.* 201.

71 Fit

71 Fit autem huiusmodi recognitio, & confrontatio parum diuersè à superiori, nisi in quibusdam, nam prosequendo examen rei, & ipso persistente in negatiua, fiunt sequentes interrogationes, & decreta, prout sequitur, vel his similes, videl.

Forma confrontationis pro Recognitione Rei, cuius nomen ignoratur à Testibus.

Interrog. *Quid dicet, si testes fidedigni ipsum constitutum recognoscent esse illum eumdem, qui interfecit N. de N. idque etiam in eius faciem testificabuntur.*

Resp. *Nessuno potrà mai riconoscermi per quello che ha vcciso detto N. per che Io non son stato.*

Tunc Dominus sedens, &c. ad conuincendum ipsum constitutum de mendacio, & ad disponendum ipsum ad veritatem fatendam, ac ad omnem alium meliorem finem, & effectum, mandauit ad locum examinis vocari quinque alios homines per custodem carcerum, & illuc adduci, facie, statura, etate, ac vestimentis ipsi constituto magis similes, quam inueniri potuerint, & eum eodem Constituto in ordine collocari.

Quibus sic vocatis, & adductis, videlicet Titio, Seio, Caio, Meuio, & Sempronio, &c. mandauit eos in ordine poni, & inter illos poni etiam ipsum constitutum, itaut ipse constitutus tertium obtineret locum, qui cum essent sic in ordine benè dispositi; successiuè mandauit ad eorum faciem adduci N. de N. de quo alias, &c.

Qui vocatus, & ad faciem eorumdem adductus, & sibi delato iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. iurauit, fuit per Dominum.

Inter. *An inter illos sex, qui sibi exhibentur in corona dispositi, adsit illemet, de quo mentionem fecit in suo examine, quod occiderit N. de N. & cognoscat de facie, sed non per nomen.*

Resp. *Signor sì che fra questi sei che V. S. mi fà vedere qui in fila, et è quello, del quale ho fatto mentione nel mio esame dell'altro giorno.*

Et sibi per Dominum dicto, vt indicet, & designet præfatum hominem, de quo ipse intellexit in suo examine, & modo dicit esse inter prædictos sex, & manu illum tangat.

Resp. *Mouendo se de loco, in quo erat, & transferendo se ad locum, in quo pemanebant dicti sex, & manibus propriis tangendo N. de N. constitutum tertium in ordine positum, Signore questo qui, che è terzo in ordine alla fila, è quell' homo ch'io viddi l'altro giorno, che ammazzò N. de N. com'ho detto nel mio esame.*

Tunc Dominus conuersus erga dictum N. de N. constitutum interrogauit, an ipse cognoscat dictum testem; Et quid respondeat prædictis contra ipsum per dictum testem depositis:

Resp. *Io non lo conosco, se non per vn bugiardo, mentre dice queste cose contro di me che son innocente.* Vel: *Præsente ipso N. de N. constituto, & audiente, ac respondente. Costui dice vna gran buggia, nè lo conosco &c.*

Replicante ipso adducto: Io hò detto, e dico il vero, e Tu sei quel proprio che vccidesti N. de N. e ti viddi con miei proprij occhi; e quelche hò detto, son qui per mantenerlo sempre.

Tunc ipse Adductus fuit per Dominum.

Inter. *an ea, quæ deposuit in suo examine facta sub die tali, mensis talis &c. fuerint, & sint vera, illaque pro veritate dixerit, & deposuerit, modoque intendat illa eadem ratificare, & comprobare in faciem ipsius Constituti, vel reuocare, aut aliquid addere.*

Resp. *Signor sì, che tutto quello ch'io ho detto nell'altro mio esame, e stato, & è vero, e per verità l'ho detto, & adesso intendo, e voglio ratificarlo, & approuarlo, come de fatto faccio in faccia del medesimo Reo; e non mi ritratto altrimente, ma approuo il tutto, nè ho cosa d'aggiungere di vantaggio.*

Et tunc Dominus, cum ambo persisterent in eorum dictis, licentiauit dictum Adductum & successiuè ad magis conuincendum ipsum Constitutum, &c. vt supra mox dictum est, mandãdo adduci alios Testes, qui illũ recognoscant eodem modo. Alias, vel prosequatur examen, vel terminetur, vt in fine primi Constituti supra positi *num.* 59. Vel si expedire iudicauerit Iudex, mandabit legi examen ipsius Adducti in faciem amborũ, modo, & forma, prout supra *num.* 65. mutatis paucis mutandis.

72 Dictum est suprà *num.*66. quod regulariter confrontatio testium non est de substantia processus, adeoq; si omittatur, processus non corruit, vnde facienda non est, nisi in casibus à consuetudine, & praxi receptis, secundum Clar. *in pract. crimin. q.*45. *vers. sed in proposito*, modò addendum est, quod licet dicta cõclusio vera sit, cum loco illius fieri possit repetitio, quæ est remedium ordinarium, & confrontatio est extraordinarium, & subsidiarium; sed vbi habetur ordinarium, non debet recurri ad extraordinarium. Bart. *in l. edictum. ff. de quæstion.* Aymon. *cons.*287. *num.* 2. ergo, &c. Attamen fallit in tribus casibus, in quibus nisi confrontatio fieret, processus claudicaret.

Primò, quando testes deponentes de delicto sunt inuicem de directo contrarii; Federic. *de sen. cons.*164. Alex. *cons.*34. *vol.* 3. *num.*4. Quod euenire potest, tum circa factum, tum circa personas, & huiusmodi, prout si vnus dicat, vulnera per N. fuisse cæsim facta N. de N. Alter verò dicat punctim. Vel si quis dicat fuisse præsentem Titium tali delicto, & Titius vocatus neget adfuisse.

Se-

Secundò, quando testis, & teus sunt similiter de directo contrarii, prout si testis dicat vidisse Titium vulnerantem Caium, Titius verò interrogatus omninò hoc neget. Clar. *vbi sup.* secus si sibi contrarientur in aliqua circumstantia, non in substantia, vt si testis dicat vidisse Titium tali die in tali habitu, Titius verò hoc negaret, vel diceret, se non recordari. Oldrad. *conf.* 126. Bald. *in cap. cum venisset num.* 3. *de restit. spoliat.* Moron. *in tract. de tregu. & pac. q.* 118. *num.* 62.

Tertiò, quando non potest haberi recognitio rei, nisi mediante illius inspectione, prout quando testes non cognoscunt delinquentem per nomen, nisi de facie, vel de vestimentis, vel de aliis signis visibilibus, & apparentibus; tunc enim est omninò facienda confrontatio. Clar. *ibid.* Chartar. *d. lib.* 3. *cap.* 1. *nu.* 88. Loccatellus *de quæstionib. iudicial. inspection.* 5. *n.* 255. de quadix. *n. præted.*

Quibus addi possunt duo alii casus, in quibus confrontatio est etiam necessariò facienda. Quorum Primus est, quando reus confessus est delictum, sed negauit offensum; tunc enim ponendus erit inter plures, modo, quo supra; ad effectum illum recognoscendi, vt tradunt DD. *prætitat.* signatur Loccatellus *ibidem*, quem citat Zuffus. *d. lib.* 3. *q.* 152. *n.* 8.

Secundus casus est, in socio criminis, qui necessariò confrontari debet, & si recusauerit, compelli potest. Pegn. *in Director. Inquisit. p.* 3. *comment.* 129. Loccatell. *dict. inspect.* 5. *num.* 234. per tex. *in cap. super ea, & cap. peruenit. cum cap. seq. de test. cog.*

De Confrontatione Socii Criminis.

73 Verum quia necesse erit aliquando, vt dictum est, confrontationem omninò fieri; & quod magis est, quod illa fiat non de testibus, sed de sociis criminis. ideo de ea aliqua afferre non erit, nisi vtile, & necessarium. Ipsa autem sociorum criminis confrontatio fieri debet maiori cum solemnitate, quam illa testium, quia sociis criminis torquendi sunt in faciem ipsius constituti, vt eorum dictum in tortura confirment, & ratificent, & sic probabit contra constitutum, aliàs non, vt inquit Boss. *de indit. & consider. ant. tortur. num.* 251. Clar. *loc. cit. q.* 21. *vers. sctas etiam*, ratio est, quia complicitas in delicto reddit illos inhabiles ad testimonium ferendum, vel saltem multum eneruat eorum fidem, propter infamiam, quam incurrunt, vt tradunt Iac. Aegid. *in tract. de reprobat. test. n.* 16. Nep. à Montealban. *de testib. num.* 69. *fol. mihi* 9. vid. Farinac. *de indic. & tortur. q.* 43. *limit.* 12. *nu.* 101. & Plot. *conf. crim.* 122. qui distinguit, hoc procedere in socio criminis voluntario, non in coacto, qui non est infamis.

74 Regula tamen est, quod dictum socii criminis sufficiens est solum ad inquirendum de crimine. Roman. *in l. & si certus in princ. ff. ad syllan.* quem refert, & sequitur August. *ad Angel. de malefic. in ver. fama publica. nu.* 31. Clar. *d. q.* 21. *vers. retenta igitur* Nouell. *in Pract. crim. fol.* 45. *num.* 19. Io. de Amic *conf.* 27. *num.* 5. *vbi num.* 3. de communi testatur, & Grammatic. *conf.* 21. *n.* 10. *& conf.* 67. *in fin.*

Quod procedit, tam in criminibus exceptis, quam non exceptis, vt de communi DD. sententia testatur Blanc. *de indic. n.* 389. Villalob. *commun. opinion. in litt. C. num.* 203. Clar. *ibid. circ. med.* Non autem sufficit ad transmittendam inquisitionem, seu citationem Reo nominato, itaut teneatur cōparere. Dec. *conf.* 189. *nu.* 9. Conrad. *in Pract fol.* 255. *in princ.* Clar. *d. q.* 21. *vers. si verò quæris*, Viulus *in tr. communium opinion. fol.* 263. *vers. in testem non admittitur*, Rolan. *conf.* 16. *num.* 7. *lib.* 1.

75 Adhoc autem, vt dictum socii criminis faciat indicium ad inquirendum, requiritur, vt depositio facta sit cum iuramento. Marsil. *in Pract. crimin.* §. *diligenter. num* 62. Vulpell. *conf.* 76. *num.* 14. Boer. *de cis.* 319. *post n.* 4. Quidquid in contrarium afferat Blanc. *de indic. num.* 384. & ratio est euidens, quia licet quoad seipsum sit reus, quoad alios tamen fungitur vice testis, cui non adhibetur fides, nisi deponat cum iuramento, etiam si sit Religiosus, *cap. nuper, & cap. tuis de testib.* & notat Clar. *in lib.* 2. §. *testis*; & per Nos dictum fuit supra suo loco fusius.

76 Aduertendum tamen est, quod numquam deueniendum est ad confrontationem socii criminis, qui socium in tortura nominauit, nisi postquam talem nominationem socii factam in tortura ratificauerit extra tormenta, prout ratificanda est principalis confessio delicti. Bursat. *consil.* 201. *post. nu.* 58. *vol.* 2. & Ratio est, quia dictum in tortura non afficit, nisi ratificetur, vt dicemus infrà *section.* 14. *nu.* 41. *& seqq.* Aduertendum est secundò, quod si essent duo Rei socii criminis, & alter alteri crimen imponeret, sed inter se essent valde discordes in eorum depositionibus; tunc Iudex illos super his, in quibus discordant, interrogare debet prius separatim; posteà coniunctim; & si in negatiua persisterent, nec alia via veritas haberi poterit, ambos torqueri mandet in alterius mutuo conspectu, secundum. Iodoc. *in* Enchi-

Enchirid. crimin. titul. de confrontatione. capit. 47. Sed in hoc necessaria est magna prudentia in Iudice, & similiter multa practica; Ideo cautè, & maturè procedendum erit.

77 Quando autem dicta confrontatio socii criminis facienda est, practica secundum Chartar. *in sua Prax. interrog. reo. lib. 4. cap. 2. num. 14.* talis erit; Dum examinatur reus, & persistit in negatiua, continuando examen, vt fit in confrontatione testiū cum reo, de qua supra *num.* 69. vsque ad illud decretum incipiens: *Tunc Dominus mandauit*. exclusiuè, nam loco illius fit infrascriptum. Itaque adducto socio criminis in faciem ipsius constituti nominati, & delato ei iuramento, ac facta personarum & nominum mutua recognitione, ipsoque interrogato, an vera dixerit, & paratus sit ad præsens eadem ratificare, etiam in tormentis, si opus fuerit, in faciem ipsius constituti, illoque respondente, quod sic, illicò fit sequens decretum, videlicet.

Forma Confrontationis Socii Criminis in Tortura.

Tunc Dominus sedens, &c. ad tollendam omnē dubietatem, quæ circa personam, & dicta ipsius N. de N. Adducti oriri, & considerari, ac insurgi posset, ex quo facit se socium criminis, & ad tollendam omnem maculam, si qua ex dicta causa in eius persona exorta fuisset, & ad tantò magis afficiendum ipsum Constitutum, Aliosque nominatos; ac ad omnem alium meliorem finem, & effectum, mandauit dictum N. Adductum in præsentia, & conspectu ipsius Constituti, nec non aliorū nominatorum, in caput ipsius, & aliorum complicium, duci ad locum solitum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari.

Qui sic adductus, spoliatus, ligatus, & funi applicatus, antequam in altum eleuaretur, fuit per Dominum benignis verbis hortatus, & monitus, vt Deum Opt. Max. timeat, & veritatem puram, ac simplicem fateatur, quæ sola ab ipso requiritur, caueatque omninò, ne aliquam Personam indebitè inculpet, quia & in præsenti, & in alio sæculo teneretur de hoc rationem reddere, & quatenùs etiam veritatem dixerit, non dubitet modo illam confirmare; aduertens non minus delinquere eos, qui indebitè Aliquem inculpant, quam qui veritatem in iudicio studiosè occultare procurant.

Resp. *Signore io hò detto la verità, e se non fosse il vero, non l'hauerei detto, per non far vn giuramento falso, e dannare l'anima mia, perche molto ben m'auueggo in che stato mi troui per li miei peccati.*

Tunc Dominus ad effectum prædictum tantū, & nō alias, aliter, nec alio modo mandauit ipsum N. Adductum in altum eleuari præsente dicto N. Constituto vidente, & omnia, prout asseruit, intelligente.

Qui sic eleuatus cœpit dicere Ohimè, Ohimè. Oh Vergine sacrosanta del Carmine. Signore io già hò detto la verità, che volete più da me:

Interrog. *vt dicat, an ea, quæ deposuit contra N. hic præsentem, & Alios ab eo nominatos vera sint, & pro veritate dixerit, & deposuerit, modoque illa eadem approbet, & ratificet.*

Respon. *Signor sì, che tutto quello, che io hò detto contra N. qui presente, l'hò detto per la verità, e lo confermo anche adesso qui sù la corda, perche hò detto il vero. Ohimè calatemi adesso, Ohime.*

Et Domino dicente, vt referat in substantia ea, quæ deposuit circa N. hic præsentem, & alios nominatos.

Resp. *Signore io hò detto, che N. de N. haue ammazzato* N. *de N. assieme con* N. *&c.*

Vel alio modo, omisso: *Et Domino dicente*, fiat: *Tunc Dominus mandauit per me ad claram ambōrum intelligentiam legi depositiones, &c.* Et scribatur prout habetur supra in forma confrontationis testium. *d. num. 69. in decreto incip. Tunc Dominus mandauit.* vsque ad vers. Resp. &c.

Resp. *Io hò inteso quanto m'hauete letto, & è il medesimo detto da me, & hora lo ratifico, e confermo in presenza di N. quì presente, &c.*

Præsente dicto N. Constituto, & dicente: Io dico, che costui è vn gran buggiardo, e mal'huomo. Et deinde volens se erga dictum N. adductum in tortura manentem, subiungendo dixit: Eh figliolo aueti bene à quelche dici? perche m'incolpi à torto, e tutto il danno, che fai à me, tornarà in dannatione dell'anima tua; tu sai bene ch'io sono innocente.

Cui idem N. Adductus ex tortura pendens replicauit: Io non danno l'anima mia altrimente, perche tutto quello, c'hò detto è verità; e se hauessi potuto far dimeno di non nominarti, l'hauerei fatto, ma il giuramento mi hà costretto. Deinde conuersus erga Dominum dixit: Deh Signore per amor di Dio fatemi scendere, giache ho detto la verità, &c.

78 Quo facto concluditur examen, si ita expedire videbitur, cum infrascripto decreto; vel si prosequi necesse fuerit, subiungi possunt interrogationes proportionatæ, iuxta formam supra traditam in cōfrontatione Testium. *d. num. 69. circ. fin. vers. & successiuè*, & deinde fieri potest infrascriptum decretum, videlicet.

Forma Conclusionis examinis, & confrontationis factæ in tortura per socium criminis contra alium socium.

Tunc Dominus, cum vterque persisteret in in suo dicto, mandauit ipsum Adductum leuiter de tortura deponi, disligari, brachia reaptari, reuestiri, & ad locum suum reponi, cum stetisset sic eleuatus per spatium vigesimæ partis vnius horæ, quantum vix hæc omnia scribi potuerunt; & successiuè dictum cõstitutum reponi ad locum suum; animo tamen, &c.

De Exhibitione & Recognitione bonorum, litterarum, vel Armorum penes Reum Repertorum, dum captus fuit à familiis Curiæ.

79 Solet aliquando per iudices ad cõuincendum Reum in negatiua perseuerantem, deueniri, vltra confrontationes prædictas, ad exhibitionem bonorum, armorum, vel scripturarum, cũ quibus fuit captus; vel quæ in eius domo repertę fuerunt tempore carcerationis, vel ante, aut post illam; ad effectum, vt illa recognoscat ad magis ipsum disponendum ad veritatem fatendam, cum in quibusdam casibus ipsa bona habeantur pro corpore delicti, quæ omninò recognosci debent, vt si sint arma prohibita, libelli famosi, litteræ cum tractato de occidendo, vel aliud delictum committendo, & alia id genus. Quoad præsentem materiam exhibitionis, comparationis, & recognitionis bonorũ, & scripturarũ, vide plenè notata per Mascard. *de probation. conclus.* 330. *per tot.* vbi plures examinat quęstiones. Idem facit Menoch. *de arbitr. iudic. cas.* 214. Vulpell. *conf.* 35. *&* 135. Et an sola comparatio manus cum aliis scripturis probet aliquam scripturam esse alicuius manu scriptam, vide Decian. *conf.* 33. *num.* 111. 118. *&* 126. *lib.* 1. *& conf.* 46. *vol.* 2. *& conf* 19 *num.* 225. *volum.* 3. Abb. *conf.* 737. *lib.* 2. Parif. *conf.* 27. *num.* 49. *& seqq. lib* 2. Ferrett. *conf.* 374. *lib* 2. Cranett. *de antiquitat. tempor par.* 1. *in Section. Quæritur etiam num.* 71. *vers. non omitto etiam.* DD. communiter. *in l. admonendi. ff. de iureiurand.* & latè Ios. Ludouic. *decis. Perus.* 7. *p.* 1. Fit autem recognitio medio iuramento per duos testes, qui scripturam seu manum Rei notam habeant, & comparatione aliarum scripturarũ, quorum depositiones in actis redigendæ erunt; & cogi potest ipse Reus ad scribendum in processu aliqua verba, in quibus adsũt dictiones, & syllabæ similes, vt fiat comparatio; qui si recusauerit scribere, cum sit grauissimum indicium, potest cõpelli per torturam. Chart. *in tract. de exequution. sent. cap* 2. *num.* 44. & Vulpell. *vbi sup.* in qua poterit tamdiù detineri, donec scribat; sed priùs cõuincendus est per duos testes, qui deponant, se scire, quod ille scribere non ignorat; quia mendaciũ, vt superiùs dixi, *num.* 47. *vers. Benè verum est*, facit inditium ad torturam. Boss. *de indit. num.* 36. Clar. *in* §. *fin. q.* 21. *vers. mendacium.*

80 Quando igitur facienda sit, vel facta fuerit perquisitio, & inuenta fuerint bona, arma, scripturæ, vel litteræ in domo Rei, vel penes ipsum ante, vel post carcerationem, aut in ipso actu capturæ: quomodo fieri debeat, *dixim. supra section.* 5. *num.* 105. quomodo verò facienda erit exhibitio, & recognitio bonorum, litterarum, & similium, habetur hic; quę quidem prosequẽdo examen, vt in præcedentibus, si essent recognoscendæ litteræ eiusdem Rei, fieri potest infrascripto modo, vt sequitur, videlicet.

Forma exhibitionis, & Recognitionis bonorum, & litterarum, &c.

Interrogat. *an si videret aliquam scripturã sua manu confectam, illam recognosceret.*

Resp. *Signor si, che se io vedessi qualche scrittura scritta di mia mano, la riconoscerei.*

Et tunc exhibitis per me de mandato Domini ipsi Constituto quibusdam litteris sub datum loco N. die tali, &c. mensis; &c. incipientibus: Carissimo mio, &c. Al riceuer della presente, &c. cum subscriptione; Affettionatissimo per seruirla N. de N. & cum inscriptione à tergo; Al mio carissimo come fratello N. de N. in sua mano. subito subito. Signatis littera A. in domo ipsius Constituti repertis, vt supra in processu, ac per ipsum benè visis, inspectis, & manibus habitis, fuit per Dominum.

Interrog. *an præsentes litteræ fuerint, & sint scriptæ manu ipsius Constituti, modo, & forma prout in illis, &c.*

Vel alio modo breuiori, videl.

Opportunè per Dominum Interrogatus . Vel *Ad opportunam Domini interrogationem.*

Respon. *&c.* & ponatur totum id, quod dicit.

Tunc Dominus sedens, &c. mandauit per me Notarium exhiberi ipsi Constituto litteras, de quibus supra in processu fol. tali &c. registratas fol tali, &c. & in domo ipsius C. repertas, & primò complicatas, vt ipscriptio tantùm videretur, & sigillum, nil aliud.

Quibus sic exhibitis per ipsum C. benè visis, & in-

& inspectis tam à latere sigilli, quam à latere inscriptionis, ad opportunam Domini interrogationem.

Resp. *Io hò visto il soprascritto di questa lettera, che dice, &c. e questo sigillo, che vi stà impresso, doue ci son l'armi mie, &c. e dico, &c.*

Deinde Dominus mandauit parum explicari litteras prædictas, ita vt sola subscriptio videri posset, & eidem Constituto exhiberi.

Quibus sic parum explicatis eidem Constituto exhibitis & per ipsum in ea parte, in qua extat subscriptio, benè visis, & inspectis. Ad opportunam Domini interrogationem.

Resp. *Io ho visto questa sottoscrittione, che dice &c. e dico, &c.* & ponatur quod dicit.

Successiuè Idem Dominus mandauit eidem Cōstituto exhiberi totas litteras omni ex parte explicatas.

Quibus sic exhibitis, & per ipsum Constitutum benè visis, inspectis, & lectis per Dominum opportunè interrogatus.

Resp. *Io ho visto questa lettera, che comincia, &c. & finisce, &c. e dico, che è lettera mia, e scritta di mia mano, &c.*

81 Vel si Reus negauerit esse suas, & sua manuscriptas, vocentur duo periti homines, qui litteras prædictas, siuè aliàs scripturas confrontent cum aliis ab eodem Reo scriptis, quibus recognitis, & cōfrōtatis fidem faciant cū iuramento, vel examinentur formiter, & deponant, an scriptura, & character sit similis, nec ne? & eorum depositiones redigantur in processu, vt supradictum est. Quod si aliæ scripturæ ipsius Rei haberi nequeunt, ad effectum faciēdi comparationem prædictam, diuerso modo procedendum erit; nā tunc interrogandus erit Reus, an sciat scribere, & si affirmauerit, imponi debet ei, vt scribat in ipsomet Constituto verba per eumdem Iudicem dictanda ipsomet præsente. Verba autem expedit, vt sint eadem, quæ in ipsa scriptura, seù litteris existunt, saltē pro maiori parte, & in alio sensu accommodata ad effectum, vt ex identitate dictionum, syllabarum, ac characterū possit per Peritos eodem modo adhibendos cōparatio, & cōfrontatio manus faciliùs fieri. Et sic prosequendo examen, vt supra, dicatur, videlicet.

Forma cogendi Reum ad scribendum.

Interrog. *An ipse Constitutus sciat scribere*

Resp. *Signor sì, ch'Io sò scriuere, ma non ben bene.*

Tunc Dominus sedens, &c. mandauit eidem Constituto, vt accepto calamo scriberet verba per ipsum Dominum dictanda, prout idem Constitutus accepto calamo sibi per me tradito ad ipsius Domini dictamen infrascripta verba scripsit, videlicet.

Et scribantur in ipso Constituto seù examine verba, &c.

82 Si verò dixerit, se nescire scribere, tunc conuincendus erit per duos testes de mendacio, examinando illos, qui deponent, quod aliàs viderunt illum scribere tali occasione, & tali tempore, &c. & tali casu prosequendo examen, & monendo illum, vt scribat, cum Curiæ constet, quod scribere sciat, aliàs cogetur iuris, & facti remediis opportunis, tali modo fiat, videl.

Forma cogendi ad scribendum per torturam.

Et cum Dominus videret Constitutum ipsum valdè obstinatum & in negatiua perseuerantem, quod scribere nesciat, fuit iterum benignis verbis hortatus, & monitus, vt scribere velit, nam Curiæ constat ipsum scribere non ignorare, & non permittat contra ipsum deueniri ad magis ardua iuris, & facti remedia opportuna, prout deuenietur, si non se disponat ad scribendum.

Respon. *Io hò già detto, che non sò scriuere, come realmente è, e così non posso scriuere, come mi commandate.*

Tunc Dominus sedens, &c. Visa obstinatione ipsius Constituti, stantibus depositionibus fide dignorum testium asserentium, quod ipse scribere sciat, attentis mendacio, & inuerisimilitudine, quod scribere nesciat, ad disponendum tantummodo illum ad scribendum, & non aliàs, aliter, nec alio modo, citra præiudicium Iurium Fisco competentium, & præmissa protestatione, &c. mandauit ipsum Constitutum duci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari.

Qui sic adductus, &c. & prosequatur, vt suprà *num.* 77. in tortura socii criminis, mutatis mutandis, cum conclusione in fine torturæ, *vt num.* 78.

De Coactione, pro habenda Responsione Rei nolentis respondere.

83 Dictum fuit supra *num.* 40. quod in criminibus enormibus, & Capitalibus, secundum leges Ciuiles, si Reus legitimè & Iuridicè interrogatus à Iudice, dum illum constituit, eius interrogationibus respondere recusauerit, aut si responderit, non congruè respondet; tunc ad ipsum cogēdum, vt ritè respondeat, poterit Iudex illū torquere, non pro delicto principali, sed tantùm ad eruendam responsionem. *vt præcit. num.* 40. *dictum est*. Et quamuis ad finem, vt hęc tortura ad eruendam responsionem, inferri possit, non sint necessaria in-

inditia, quæ adesse debent pro tortura ad eruendam veritatem: Attamen præcedat oportet aliqua diffamatio, vel aliquod saltem leue inditium, constetque de delicto. Chartar. *in præcitat. Pract. interrog. reo. lib. 3. cap. 2. num. 13.* Benè verum est, quod arbitrio Iudicis remittitur, an interrogare voluerit postea super delicto principali, vel super circumstantiis. Chart. *numer. 17.* nisi Reus legitimam causam non respondendi allegauerit, puta suspicionis Iudicis, vel similium, nam tunc supersederi debet. Idē *ibid. nu. 15.* Cæterum huius torturæ tempus arbitrarium est, attentis circūstantiis causatum, Personarum qualitatibus, & criminum grauitatibus, & aliis similibus, vt tradit Vulpell. *cons. crim. 34.*

84 Et est aduertendum, quod si Reus haberetur pro confesso, non esser infligenda tortura. Scaccia. *de iudic. in crimin. cap. 86. in fin.* Neque si ageretur de causis, in quibus pœna corporis afflictiua imponenda non veniret; nam tunc cogendus esset mulcta indicta, vel captis pignoribus. Chartar. *loc. cit. num. 2. & seqq.* Scaccia. *ibid.* Et Primò annotanda erit in processu, & in ipso examine renuentia, & contumacia ipsius constituti in respondendo. Deinde deueniēdum est ad cōpulsionem ipsius, vt respondeat præcisè per opportuna iuris remedia, prout facti species postulauerit, vel mulcta indicta, vel captis pignoribus, vel sub pœna, & comminatione confessati criminis, aut periurii, vel tortura adhibita, aut similibus modis. Chartar. & Alii *loc. præcit.*

Vbi autem ageretur de delictis prędictis, in quibus pœna corporis afflictiua imponi non potest, factis debitis monitionibus, si adhuc in sua pertinacia in non respondendo, perdurauerit, infrascripta forma, vel huic similis adhiberi potest, vid.

Forma coactionis Rei ad respondendum per aliarum pœnarum comminationem, non per Torturam.

Et tandem monitus per Dominum, vt prædictum interrogatorium euacuet, pro veritate, absq; eo, quod se referat ad iam dicta.

Resp. *La verità gia l'hò detta fin'hora, e peperò mi rimetto à quello, ch'è stato scritto auanti di me.*

Interrog. *Et monitus, vt sub pœna scutorum centum,* vel *bis, ter centum,* vel *quingentum,* vel *sub pœna confessati criminis, de quo imputatur;* vel *sub pœna periurij,* vel *quia alias sibi pignora auferentur, veritatem dicat.*

Resp. *quelche hò detto, stà scritto.*

Et Domino dicente, vt se disponat ad melius, & congruentius respondendum, & à contumacia, & obstinatione prædicta recedat.

Resp. *Non voglio dir'altro, e quelch'è detto è detto.*

Et Domino subiungente, vt omninò respondeat, quia alias deuenietur contra ipsum ad pœnarum prædictarum, & grauaminum declarationem incursus.

Resp. *Io non voglio dir'altro.*

Et licet pluries, & pluriès per Dominum monitus ad melius, clarius, & magis præcisè respondendum, semper idem reponsum dedit, manendo in dicta obstinatione, quæ ego, &c.

Tunc Dñs Visa obstinatione ipsius constituti, & notoria pertinacia, ac inobedientia, pęnarumq; prædictarum sibi comminatarum spretu, reseruato sibi iure semper, & quandocumque decernendi, & pronunciandi dictum constitutum notorium cōtumacem, et inobedientem, & tamquam talē pignorari, & granari debere, vel *pœnam periurij*, aut *confessati criminis*, vel *scutorum tot incurrisse pro mulcta, eaque Cameræ N.* vel *N. applicandi, & incorporandi, applicarique, & in corporari mandandi, & pro præmissorum executione quodcumque mandatum desuper necessarium, & opportunum relaxandi, pro nunc ad vlteriora procedens.*

Interrogauit, vt tandem se disponat, cum non sit amplius subterfugiendi tempus, nihil prorsus respondit.

Quo facto, si deueniendum erit ad remedium torturæ, prosequendo examen, forma ipsius esse poterit infrascripta, vel similis, videlicet.

Forma torquendi Reum nolentem respondere, vel non præcisè, & congruenter respondentem.

85 *Interrogatus, & monitus, vt recedat ab huiusmodi obstinatione, & respondeat euacuando interrogatorium sibi factum, non se referendo ad iam dicta.* Vel si dixerit: *non recordor: potest esse, & similia,* dicatur: *omittendo dicta verba non recordor, potest esse, &c. quia alias contra ipsum necesse erit pro dicta responsione habenda, ad opportuna iuris, & facti remedia deuenire.*

Resp. *Quelche hò detto, stà scritto, à quello mi rimetto.* vel: *Non mi ricordo. Potrebb'esfere, & similia. E se volete darmi la corda, fiate padroni di fare quelche volete; ma prima douete darmi le mie difese.*

Et Domino dicente, quod in huiusmodi casibus copiæ repertorum non dantur, nec defensiones, ideo respondeat ad prædicta, absque alijs subterfugijs, & cauillationibus.

Resp. *Voi mi fate torto. Et aliud dicere noluit, quæ ego, &c.*

Et

Et licet fuisset pluries, et pluriès per Dominum instatum pro dicta responsione habenda, semper idem responsum dedit, quæ ego pariter, &c.

86 Quo casu, ne amplius frustra immoretur, fit decretum torturæ, quod fieri potest, vt sequitur, videlicet.

Forma Decreti Torturæ, ad effectum habendi responsionem præcisam aut congruam.

Tunc Dominus sedens, &c. Visa pertinacia ipsius constituti nolentis respondere, (vel præcisè, & iuxta interrogata respondere) *pro dicta responsione* (vel pro præcisa, & congrua responsione) *habenda super prædictis cum aliter ab eo haberi non possit, mandauit ipsum constitutum adduci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari.*

Qui sic ad locum torturæ adductus, dum spoliaretur, & ligaretur, fuit per Dominum benignis verbis adhortatus, & monitus, vt se disponat ad responsionem dandam interrogationi sibi factæ, (vel ad præcisè, & congruenter respondendum) *super his, de quibus interrogatur, alias in altum eleuabitur.*

Resp. *Io hò detto, e quello stà scritto.*

Tunc Dominus cum videret ipsum constitutum adhuc in sua pertinacia persistere, mandauit ipsum in altum eleuari, ad effectum prædictum.

Qui sic eleuatus cepit dicere; Ohime le braccia, Santo Antonio aiutatemi.

Interrog. *An modo sit dipositus ad respondendum interrogatorijs sibi factis.*

Resp. *Che volete che dica, quel ch'o detto, è detto.*

Et prosequitur examen, prout necessitas requiret, & cum deueniendum erit ad finem torturæ, concluditur iuxta superius dicta *n.*78. mutatis tamen mutandis.

87 Antequam ad vlteriora progrediamur, prætermittendum non erit, quod quando Vicarijs Generalib. aut Aliis occurrer examinare reos criminis hæresis, vel alterius hæresim sapientis, opus illis erit magna prudentia, & circumspectione, ne ex eorum responsionibus decipiantur, & delusi remaneant; habent enim quidam tales modum quemdam æquiuocè, & fictè respondendi, tanta, ac tali arte palliatum, vt vix cognosci, & discerni possit, vt aduertit Pegna. *in Directorio Inquisitor. de inter. Re. per tot.* vbi decem modos enunciat qui cum nõ parum Iudicis intellectum in aliis causis aperiant, hic illos referre non grauabor.

Primus modus est, si amphibologicè, & æquiuocè responsum detur; prout si Iudex interroget reum; *Credis tu, quod Hostia consecrata sit corpus Christi?* Respondit; *Credo, quod hæc sit corpus Christi*; intelligendo in mente sua de tabula, vel alia re sibi præsente, quæ materialiter sumptæ, & largè sunt corpora Christi, idest in eius dominio.

Secundus modus est per interrogationis retorxionem; prout si Iudex interroget: *Credis tu in Spiritum Sanctum à Patre, & Filio procedentem.* Ille retorquendo respondit. *Et quomodo Vos creditis.* Et tunc si subiungatur: *Nos credimus, quod Spiritus Sanctus procedit à Patre, & Filio.* Ille respondit: *Ita Ego credo.* Sumendo ita illum credere, Nos ita credere, non quod ille in Spiritum Sanctum credat. Vel si interrogetur: *Credis tu, quod vsura sit peccatum.* Respondit: *Et quod vos creditis, mihi credendum est.* Et Iudice replicante: *Nos catholici credimus vsuram esse peccatum.* Hæreticus subtiliter respondit: *Et Ego ita credo.* Intelligendo, se ita credere, Nos credere vsuram esse peccatum, non autem ipse credit vsuram esse peccatum.

Tertius modus est, per conditionis adiectionem, prout si interrogetur: *Credis tu, quod matrimonium sit Sacramentum?* Respondit. *Credo, si Deo placet.* Intelligendo in mente sua, Deo non placere se credere matrimonium esse Sacramentum.

Quartus est, per verborum tergiuersationem, prout si interrogetur: *Credis, quod Christus Dominus post mortem descenderit ad Inferos?* Respondit. *Magna fuit iniquitas Iudæorum, quam habuerunt in Christum.*

Quintus est, per verborum fictam admirationem, vt si interrogetur. *Credis tu Deum esse omnium Creatorem?* Respendit. quasi turbatus cum admiratione. *Nonne ita debeo credere?* Vel si interrogetur. *Credis tu Filium Dei esse incarnatum de Virgine?* Respondit, cum admiratione. *Oh Deus meus, quare me interrogas de hoc, credis; fortasse, quod ego sim Iudæus? Credo, quod bonus Christianus debet credere.* Intelligendo in mente sua, quod bonus Christianus hoc credere non debet.

Sextus est, per verborum manifestam translationem, vt si interrogetur: *Credis tu, quod Christus post mortem descenderit ad Inferos?* Respondit. *Oh Domine Iudex quantum debet quilibet cogitare ad Christi diram mortem, & ego miser non facio.*

Septimus est, per sui ipsius iustificationem, vt si interrogetur: *Credis tu, quod Christus descendit de Cęlis?* Respondit. *Oh Domine Iudex ego sum homo simplex, Illitteratus, & in simplicitate mea ego seruio Deo meo, et nescio istas quæstiones. Vnde ne interroges me de istis, quia faciliter me induceres in aliquem errorem.*

Octauus est, per sui corporis fictam debili-

bilitatem, vt si interrogetur: *Credis tu Christum esse Deum, & hominem?* Respondit *Domine Iudex ego sum valdè defatigatus, propter tot interrogationes, & nescio vbi caput habeam, rogo propter amorem Dei vt modò me dimittas.*

Nonus modus est, per fatuitatis simulationem, vt si eum interrogatur, respondeat confusè, miscendo multa verba impertinentia, & mouentia ad risum.

Decimus est per modum fictæ, & palliatæ Sanctitatis, vt si cum interrogatur, respondeat affectata quadam deuotione, & huiusmodi.

Quapropter multum Iudici laborandum est, ne decipi permittat, sed compellat illum respondere, & euacuare interrogatoria per verba clara, & non dubia, aut æquiuoca, prout si iuxta primum modum respondeat, subiungatur per Iudicem; *de quo corpore Christi tu intelligis, de hoc quod ego dico, & intendo, vel quod signanter tibi ostendo & interrogo, an de alio, quod tibi in mente confingis?* Et sic faciendum est in reliquis, ita vt prorsus omnis tollatur ambiguitas. Et in fictione fatuitatis obseruetur actuum exteriorum ordo, vultus mutatio ad minas tormentorum, verborum connexio, & & alia id genus. Quæ autem dicta sunt supra in causis hæresim sapientibus, possunt à simili euenire in aliis causis, dum Rei aliorum criminum examinantur, ideo curare debet Iudex, quantum fieri potest, vt responsiones reorum sint omninò claræ, & verba correspondeat interrogatorio, sine duplicitate sensus, ambiguitateque interpretationis, & absque æquiuocatione & amphibologia, aut fictione, & similibus.

88 Quia solet aliquando euenire ex aliqua rationabili causa, vt Iudex teneatur, vel compellatur abstinere se ab vlteriori processu in causa, vel alio modo desistere, donec relationem faciat superiori, vel alteri super statu causæ, & in quibus terminis reperitur. Vel super indiciis contra reum habitis, & similibus; tunc fieri potest infrascripto, vel simili modo, prout factum postulauerit; interim sequens pro exemplo deseruiet, videl.

Forma relationis facti, & indiciorum ex processu informatiuo.

Illustrissime, & Reuerendissime Domine, siuè &c. Vertente Romæ lite super quadam hæreditate inter N. & N. vel alio modo, *cùm annis elapsis verteretur quadam lis inter N. de N. reum conuentum ex vna, & N. de N. Actorem partibus ex altera coram Illustriss. Domino N. Episcopo N. siuè, &c super prætensione cuiusdam hæreditatis, & aliàs, prout in Actis, &c. Idem N. Actor quamdam sententiã sibi fauorabilem ab eadem Curia Episcopali obtinuit, vigore cuius immissus fuit in possessionem maioris partis bonorum in sententia contentorum, quæ tunc temporis per dictum N. Reum conuentum detinebantur. Quod ægrè ferens dictus N. conuentus inimicitiam grauem cum dicto N. Actore contraxit, & ex tunc in antea statuit in suo animo dictum N. Actorem interficere; quod se velle quam primum exequi diuersis vicibus minatus fuit, itaut cum duo sui famuli N. de N. & N. de N. eum sic conquerentem, & minantem pluries audissent, tandem tædio affecti petierunt ab ipso N. eorum Domino, quare semper querularetur, & cõqueretur contra N. de N. qui N. respondit, se iustam causam habere, quia dictus N. de N. reduxit eum in miserabilem statum, auferendo illi omnia bona. Qui famuli diabolico ductu commiserantes Dominum, obtulerunt se promptos ad illi auxilium aliquod præstandum. Tunc dictus N. eorum Dominus occasione arrepta, rogauit eosdem famulos, vt si vellent eum ab angustia liberare, auxiliarentur ei, paratq; iam ad interficiendum dictum N. eius aduersarium; & respondentes, quod libenter facerent, eos amplexus fuit, promittendo scuta centum pro quolibet. Et sic tractatum fecerunt circa modum occidendi; & quando. Et tandem statuerunt, vt pro die tali pararet in domo duos equos vt fugere velociter possent, post homicidiũ commissum. Non se fidens autem ipse N. de dictis suis famulis, die prædicta iunxit se eisdem, & vna simul processerunt ad domum dicti N. eius inimici, quem inuenientes statim aggressi sunt, tam ipse Dominus, quam famuli prædicti, & multis vulneribus cum ense, & alijs armis illatis illum occiderunt; qui dum aggressus fuisset, incepit clamare fortiter, auxilium petendo, ad cuius voces accurrerunt multi ex vicinio, & tandem dum aufugerent, occurrerunt eis Birruarij, cum Caporali plateæ N.; & illos torrendo cum armis detinuerunt, & ad carceres duxerunt.*

Postque fuit factus accessus ad domum eiusdem N. & inuenti fuerunt equi parati cum habenis, & ephippijs, vt dicti famuli dixerant. Necnon litteræ, &c. vel arma prohibita talia, & talia, &c.

Fuerunt constituti dicti N. & N. famuli, & confessati fuerunt delictũ de plano, prout in processu. Constitutus deinde dictus N. cum in negatiua perseueraret, fuit conuictus per depositiones testium fide dignorum, & per confrontationem sociorum criminis, &c. & his non obstantibus adhuc contumaciter in negatiua perseuerat. vel: *cum nollet respondere; Aut præcisè, & congruenter respõdere recusans, fuit tortus, ad effectũ, vt responderet tantum; Et neque adhuc voluit se disponere ad respondendum. Hæc vsque modo per me gesta sunt in præsenti causã, quæ in his terminis, vt dixi, reperitur: Quare, &c.*

Quòd si fuerint alia Indicia, vel aliæ circumstantiæ, & qualitates explicandæ, explicari

plicari poterunt, prout criminis, & facti diuersitas postulauerit, cum præsens formula posita sit solum pro quodam exemplari, non pro methodo necessariò obseruanda, vt aliàs dixi.

SECTIO X.

De Publicatione Processus, & Defensionibus Reis concedendis.

SVMMARIVM.

1 *Praxis procedendi in criminalibus nõ est semper eadem.*
2 *Praxis Vrbis, qualis?*
3 *Articuli in Criminalibus clari esse debent.*
4 *Articuli in criminalibus vocantur capitula.*
5 *Articulorum Accusatoris copia danda est Reo accusato.*
6 *Termini in criminalibus, aliquando non sunt communes.*
7 *In Regno tamen sunt communes.*
8 *Publicatio processus in criminalibus est de substantia, & necessaria.*
9 *Post publicationem Reus ponendus est ad largam.*
10 *Capitulorum copia dari debet Reo in defensionibus, etiam si non petatur.*
11 *Copia Capitulorum danda est Reo, si habeat testes Curia pro repetitis, aliàs non.*
12 *Copia prædicta danda est sumptibus ipsius Rei.*
13 *Terminus ad se defendendum est arbitrarius Iudici.*
14 *Declaratio Rei, quod habet testes Curiæ pro repetitis, debet esse expressa, & particularis.*
15 *Declaratio prædicta, qualiter fieri soleat.*
16 *Declarationem præfatam; si Reus facere noluerit, tunc quid agendum.*
17 *Interrogatoria dantur per Reos in repetitione Testium.*
18 *Confessio Rei legitimat processum, ideo condemnari potest, sine testium repetitione.*
19 *Copia processus quomodo danda vni Reo, si plures sint.*
20 *Post publicationem, an recipi possint testes ad offensam?*
21 *Confessus delictum necessariò habere debet defensiones.*
22 *Confessio Rei pluribus modis infirmari potest.*
23 *Defensionum plures species.*
24 *Præscriptio viginti annorum in delictis benè procedit.*
25 *Instantia peremptio est etiam defensionis species.*
26 *Mors accusatoris similiter.*
27 *Probatio contrarij ad delictum imputatum similiter.*
28 *Testium reprobatio tripliciter fieri potest.*
29 *Acta facta in Ciuilibus non probant in Criminalibus.*
30 *Actio licita pœnam non meretur, si modus non excedatur.*
31 *Absolutus de delicto, tamquam innocens, non est amplius de eodem vexandus.*
32 *Remissio partis offensæ prodest Reo.*
Transactio in delictis permissa.
33 *Pœnas remittere potest Princeps absolutus, & quomodo.*
34 *Aetas delinquentis excusat aliquando à pœna ordinaria.*
35 *Furiosus delinquens non punitur.*
36 *Ira aliquando excusat similiter à pœna.*
37 *Amor similiter aliquando excusat.*
38 *Ebrietas item excusat aliquando.*
39 *Somnus similiter excusat*
40 *Prodigalitas item.*
41 *Negatiua coarctata loco, & tempore similiter*
42 *Homicidium ad defensionem commissum non punitur.*
Defensio est de iure naturali.
43 *Inuasor impunè occidi potest, etiam pro bonis*
44 *Aggressor in honore similiter impunè occidi potest.*
45 *Aggressor consanguineorum impunè occidi potest.*
46 *Item aggressor bonorũ proximi occidi potest.*
47 *Innocens, in quo casu occidi possit.*
48 *Homicidij qualitas, qualiter probanda.*
49 *Insidians vitæ Alicuius licitè occidi potest.*
50 *Pluralitas, ac incertitudo delinquentium aliquando prodest delinquentibus.*
51 *Vulneratus, quo casu præsumatur ex vulneribus decessisse.*
52 *Vulnera fuisse, vel non, lethalia, quomodo probanda.*
53 *Vulneratus decedens, præsumitur decessisse ex secundis vulneribus; si bis vulneratus fuit.*
54 *Bannitus de iure communi occidi non potest; secus de consuetudine Italiæ.*
55 *Adulter, quo casu impunè occidi possit à Patre*
56 *Adulter à marito etiam impunè aliquando potest occidi.*
57 *Adulter, an occidi possit per mandatarium mariti, vel patris adulteræ.*
58 *Fur de Iure Ciuili similiter impunè occiditur dummodo sit fur nocturnus.*
59 *Mandatum superioris aliquando excusat à delicto.*
Operarij laborantes de mandato Domini, quando excusentur.
60 *Metus excusat aliquando à delicto*
61 *Prouocatus delinquens mitius punitur.*
62 *Dolore pressus delinquens similiter.*

63 *Igno-*

63 *Ignorantia aliquando excuſat à pœna delicti.*
64 *Credens poſſe aliquid fieri, excuſatur à pœna ordinaria.*
65 *Fama bona excuſat ſimiliter.*
66 *Nobiles in pœnis corporalibus mitius puniũtur, ſecus in pœnis pecuniarijs.*
67 *Excellens in aliqua Arte mitius puniendus.*
68 *Benemeritus Principis, vel Reipublicæ ſimiliter mitiùs puniendus.*
69 *Dolus in delictis aggrauat pœnam.*
70 *Caſualiter delinquens mitiùs puniri debet.*
71 *Limitatur concluſio duobus modis.*
72 *Venationi incumbens hominem occidens loco feræ, an pœna ordinaria puniendus.*
73 *Defenſionis cauſa eſt fauorabilis; ideo dandæ Reis ſunt defenſiones, etiam non petentibus.*
74 *Defenſiones admitti debent, etiam poſt ſententiam.*
75 *Teſtes ad defenſam admittuntur, etiam non integri.*
76 *Teſtes laici in cauſa defenſionis Rei præferuntur Clericis.*
77 *Fœminarum teſtimonium in cauſa defenſionis præfertur teſtimonio virorum.*
78 *Pauperibus danda ſunt copia Actorum gratis per Curiam, vt ſe defendere poſſint.*
79 *Publicationis decretum, eiúſque forma.*
80 *Declarationis Rei forma pro habendis teſtibus pro repetitis.*
81 *Citationis forma, an offenſus voluerit partem facere.*
82 *Inſtantiæ forma pro habendis copijs Iudiciorum.*
Inſtantia Fiſci, quod non dentur.
83 *Copiæ Repertorum cõceſſionis decretum, eiuſque forma.*
84 *Capitulorum forma.*
85 *Defenſionum forma.*
86 *Litis conteſtationis forma in criminalibus.*
87 *Aduocatus, & Procurator dandi ſunt ex officio Reis, ſi non habeant, dum ſe defendunt.*
88 *Defenſiones per Reum renunciari nequeunt ſimpliciter.*

1 PRaxis procedendi in cauſis criminalibus non eſt eadem in omnibus Curiis, tam Eccleſiaſticis, quam Sæcularibus; ideo non poteſt tradi certa regula, niſi in terminis ſubſtantialibus, & qui ſecundum Ius Canonicum ſeruari debent; de reliquis ſufficit per tranſennam ſignificare. Nam in quibuſdam Curiis ſolent Iudices curare, vt Reus poſt examen concedat ſibi licentiam procedendi vſque ad ſententiam diffinitiuam ſingulis diebus, & horis, in omnibus actibus neceſſariis; & ſuper hoc fit ei monitio, & notatur in actis, & tunc poteſt fieri teſtium repetitio, abſque alia citatione. Et noui teſtes recipi, etiam ſine citatione, & citra neceſſitatem illos repetendi.

In quibuſdam aliis, poſt examen Rei, dari ſolet terminus ad proponendum exceptiones ipſi Reo competentes, tam dilatorias, quam peremptorias, quæ impedire poſſunt litis, ſeù Iudicii ingreſſum, & proceſſum ad vlteriora; & iſtæ multæ ſunt, et partim reſpiciunt perſonam Iudicis, partim perſonam accuſatoris; partim Rei, & partim cauſę, de quibus vid. Foller *in pract. crim. for. ſecul p. 1. ſecundæ partis ver. audiantur exceptiones propon. per Reos per tot.* & Ego ipſe dix. *ſup. in Pract. ciuil. part. 2. ſect. 14. ſubſect. 6. cum ſeq.*

In aliis ſeruatur, vt poſt datas, & oppoſitas exceptiones fiat decretum, vt ipſis non obſtantibus procedatur ad vlteriora, & ſtatim formantur capitula, ſeù articuli, qui regulariter continere ſolent inditia ex proceſſu informatiuo habita, & ſuper illis, Iudice ſedente pro tribunali, & Reo ſoluto vinculis, fieri ſolet actus cõteſtationis litis, legendo illi reo dicta capitula, & ipſe reſpondendo ſuper vnoquoque illorum, & reſponſiones ſcribuntur per Notarium; & ita fit in Regno Neapolitano, vt cauetur *in conſtitut. Regni incip. ſi damna clandeſtina,* & ibi Gloſ. & Afflict. *in verb. ſoluti tormentis in 9. notab.* & Marſil. *in ſua prax. §. conſtante num* 11. Forma autem dictæ litis conteſtationis habetur inferius. *num.* 86. Factaque litis conteſtatione datur terminus reo ad ſe defendendum, etiam ſi non petatur. Et tunc conceditur copia capitulorum, vt poſſit ſe defendere, habitis prius teſtibus pro repetitis, vt ſimiliter fit in Regno ſecundum Capic. *in deciſ. 74.* & Foller. *vbi ſup. verb. detur copia capitulor. inquiſit. nu.* 1.

2 Nos autem in præſenti noſtra Practica omiſſis omnibus ſupradictis iam perfunctoriè inſinuatis, ſequentes Praxim, & ſtylum Romanæ Curiæ, examinabimus de more quædã magis cõmunia, & ſeruari ſolita; & Primò, quid modò ſeruetur in Vrbe poſt examen Rei. Secundò, an defenſiones ſint Reo examinato neceſſariò dandę, ſiuè confeſſus fuerit delictum, ſiuè non. Tertiò, quot ſint ſpecies defenſionum. Quartò, an teneatur Iudex defenſiones Reorum recipere, etiam ipſis non inſtantibus.

Quad primum, notandum eſt, quod ſtylus hodiernus eſt hic, nimirum vbi proceditur per accuſationem, conteſtata lite ſuper accuſatione, datur terminus accuſatori ad articulandum ad dies duodecim, plus, minuſuè, ſecundum qualitatem cauſę, & locorum diſtantiam. In vltima die termini

mini accusator præsentat articulos suam intentionem, & inditia contra accusatum continentes. Quibus præsentatis datur alter terminus reo ad dicendum contra articulos, & si petierit ipsorum copiam, non est deneganda, vt possit contra illos, exceptiones opponere. Vestr. *in sua Prax. Formul. verb. commissio.* articuli autem prædicti præsentari debent in termino, alias non sunt admittendi. Rot. *dec. 30. in nouis.*

3 Fallit tamen in articulis Rei ad suam defensionem, nam etiam post terminum admitti debent. Oldrad. *cons. 167. incip ante omnia.* Et articuli Accusatoris, vel Fisci formari debent cum omnibus solemnitatibus. *l. libellorum. ff. de accusat. canonizat. in cap. 1. & seqq. 2. q. 8.* Item esse debent clari, & non impertinentes, alias admittendi non sunt, nam non est permittenda probatio eius, quod probatum nõ releuat. *cap. cum contingat. de offic. deleg. in fin. l. ad probationem C. de probat.* Neque admitti debent, si sint calumniosi, alias reus appellare potest. Rot. *decis. 646. in antiq.* Neque admittendi, si sint obiectiui, & non benè specificati. Rot. *decis 648. in antiq.* Neque si non sunt dispositiuè specificati. Rot. *dec. 729. in antiq.* Multis aliis modis impugnari possunt articuli per reum, de quibus vide Speculator. *lib. 2. de positionib. §. 7. & lib. 1. de teste §. 5.* Faciunt notata per me *in Pract. ciuil. p. 2. sect. 2 subsect. 5. per tot.*

4 Est autem aduertendum, quod huiusmodi articuli diuersis nominibus vocantur in Iure Canonico, *In cap. enim. fin. de testib. cogend. & cap. adhæc; alias præsentium §. testes de testibus in 6.* nominantur articuli. Alibi verò vocantur capitula, *vt in cap. causam quæ, & cap per tuas, & cap. fraternitatis de testib.* & ita vocantur in Regno Neapolitano. Alibi vocantur intentio, & aliquando assertiones. *vt in cap. Actor. 6. q. vlt. & cap. ex parte de test.*

5 His præmissis ad pleniorem Tyronum notitiam, progrediamur ad alia. Data igitur copia articulorum accusato, ipsoque audito super illis, si accusator petierit, vt admittantur, fit decretum illos esse recipiendos, & datur terminus eidem accusatori, ad illos probandum, & alter terminus conceditur reo ad dandum interrogatoria, secundum stylum Romanæ Curiæ, & aliarum multarum, vt aduertit Speculat. *de teste. §. 5, num. 8. circ. med.* Sed ante prædictum decretum admissionis articulorum, citandus est reus ad vidẽdum illos admitti. *iuxt. l. de vnoquoque ff. de re iudic.* Rot. *decis. 102. de fid. instrum in nouis.* aliàs datetur ei appellatio. Rot. *decis. 392. in nou. & 415. in antiqu.*

6 Notandum est autem, quod secundum stylum Romanæ Curiæ, & quarundam aliarum, termini non sunt communes Accusatori, & Reo, prout fit in quibusdam alijs Curiis; sed priùs dantur accusatori ad probandum, & postea Reo ad se defendendum. *iuxt. l. si quis. C. de except.* Rot. *dec. 169. de dilat. in antiq.*

Ideo admissis articulis examinantur testes Accusatoris, & repetuntur testes examinati pro Curiæ informatione, citato Reo ad videndum ipsorum iuramenta. Examinatisque testibus accusatoris, fit instantia ab accusato, vt admittatur ad faciendum suas defensiones. Omissio autẽ prædictorum terminorũ non vitiaret processum, secundum Cassador. *decis. 2. de iudic.* vt si datis articulis non fuerit datus terminus ad dicendum contra producta; vel si iste fuit datus, sed non fuit dictum ad primam, vel ad talem diem. Et multò minus, quando ageretur de delictis notorijs, in quibus non seruatur ordo terminorum, etiam in Vrbe, vt ait Vestr. *in sua Pract. lib. 5. de obseruation. terminor. in criminal.*

7 In Curiis vero Ecclesiasticis Regni, vt plurimum, siuè procedatur per accusationem, siuè per inquisitionem formantur capitula ex omnibus repertis, seu indiciis contra Reum in processu existentibus, & super illis interrogatur Reus, ac fit contestatio litis, assignato termino vtrique parti communi, tam accusatori, si procedatur per accusationem; siuè Promotori Fiscali, si agatur per inquisitionem, ad probandum, & impinguandum: quam Reo ad se defendendum, vt dictum est *sup. num. 1. vers. in alijs seruatur*; quę praxis desumpta fuit *ex cap. qualiter, & quando 2. §. debet de accusat.* Citatis ambabus partibus ad videndum iuramenta testiũ, tam de nouo examinandorũ, quam iam examinatorum ad informationem Curię DD. communiter *in d. cap. qualiter 2.* & Ant. *in cap. 2. de testib.*

8 Quibus absolutis fieri solet in quibusdam Curiis citatio ad videndum fieri publicationem processus, nimirum offensiui, quæ in criminalibus est adeò necessaria, de iure Canonico, vt inquit Farinac. *q. 66. nu. 312.* vt si omitteretur, processus esset nullus ipso Iure, quia tolleretur facultas Reo se defendendi, vt ait Clar. *in prac. crim. §. fin. q. 48. & 49. in princ.* Neque condemnari posset, nisi decerneretur ei copia processus cũ termino cõpetenti ad faciendũ suas defensiones, etiam si non petatur. Clar. *q. 49. vers. est igitur.* Imò etiam si procedatur per Principem in quouis grauissimo delicto, nam adhuc dandæ sunt defensiones. Clar. *ibid. vers. seq.* Guazzin. *in trac.* de

de defensionib. Reor. defens. 22. *cap.* 1. *per tot.* & latè *defens.* 31. *n.* 3. & 4.

Hinc est, quod inoleuit praxis ferè in omnibus Curiis, vt vnico cõtextu fiat publicatio processus offensiui, & declaratio, quod eius copia parti tradatur, vna cum termino ad faciendum suas defensiones, etiam si Reus illum non petat, quamuis in ciuilibus contrarium seruetur, vt habetur *in l.* 1. *ff. de fur.* & *l. rei.* §. *fin ff. de re militar.* Bart. *in l. custodias.* §. 1. *ff. de public. iudic.* & ibi etiam Imol. Angel. *de malefic. in ver. qui Iudex statuit re. ad eo defens.* Marsil *in prax. crim.* §. *nunc videndum in princ.* Par. de Put. *in tract. de syndic. in verb. condemnatio*, & plenè Afflict. *in constitut. Regni incip. Pacis cultum in* 5. *notab. in* 1. *q.*

Quod fallit in captis in flagranti crimine; & in notorio actus instantis, quia tunc non datur terminus, secundum Bald. *in l. vt vim. ff. de iust.* & *iur.* & aduertit Foller. *in Pract. crim. fol. fac.* 1. *p. secundæ partis ver. Item quod fuit captus in flagranti crimine. num.* 1. *cum duob. seqq.* & *in verb. Item. quod est notorius delinquens. à num.* 1. *cum seqq.* & Farinac. *in sua pract. crim. volum.* 1. *in tit de delict.* & *pan. q.* 21. *num.* 153. *cum seqq.* vbi latè. Publicatio autē processus defensiui non est de substantia, quia acta semper nota sunt Iudici, & Fisco Clar. *q.* 61. *in princ.* Guaz. *defens.* 35. *c.* 2. *n.* 3.

Dixi supra, publicationem esse necessariam de Iure Canonico; nam de Iure Ciuili non est necessaria, vt in prædictis Iuribus probatur, & aduertit Farinac. *qu.* 66. *num.* 312. quo Iure attento dupliciter cõsideratur publicatio; vno modo ex parte Iudicis; altero modo ex parte inquisiti. Si consideretur priori modo, & tunc non videtur necessaria, quoad seipsum, quia semper ipse scit veritatem testificatorum; & proinde potest aliquando etiam nõ publicatis testibus reum condemnare, secundum Bald. *in cap. causam de testibus.* ex processu tantum informatiuo. Secundo verò casu, neque videtur necessaria necessitate absoluta, quia Reus aliquando recusat videre processum, vt notat Clar. *q.* 49. *vers. Quæro nunc.* Et hoc non obstante Iudex illum publicat, quia publicatio testium est de officio Iudicis mercenario. Bald. *in l. gesta num.* 1. *C. de re indic.*

Quod si consideretur, etiam ex parte Iudicis, non quoad seipsum; sed quoad afficiendum inquisitum; & tunc videtur necessaria, ne Iudex ipse deficiat in ordine solemnitatum requisitarum ad processus legitimationem; quia testium publicatio est de Appendiciis repetitionis testium. Bald. *in l. si quando inuitus num.* 9. *propè fin. C. de testib.* Appendices autem sunt pars institutionis processus legitimandi. *l. si quis habere* in illis verbis: *Sunt enim appendices præcedentis institutionis. ff. de acquir. hæred.* & *l. qui propria.* §. *item quæritur. ff. de procur.* ob id sicut, (etiam Iure Ciuili attento,) necessaria est repetitio, vt validæ sint testium dicta; ita etiam publicatio, quæ mirabilem producit effectum, nam per eam possunt partes attestationes ipsas legere, super illis disputare; & interrogatoria facere. *argum. text. in l. de his. ff. de transaction.* & *l. publicatı C. de testib.* Bald. *in d. cap. causam quæ num.* 5. *de testib.*

Vnde ad effectum, vt Iudex possit reū condemnare, vel absoluere, debet publicari processus, ne inquisitus grauetur in suis defensionibus. Ideo non solum dicta testium sunt ei publicanda: verum, & nomina eorum. *cap. qualiter il secondo* §. *debet. de accusation.* & proinde tenetur Iudex ex officio publicationem processus informatiui decernere, vt possit Reus copiam illius habere, ad effectum faciendi suas defensiones, & tunc in eius arbitrio est copiam petere. *l. vnius facinoris.* §. *cogniturum. vers. reo postulante. ff. de quæstionib.* Hinc infert Guazzin. *de defensionib. reor. defens.* 30. *cap.* 4. *num.* 15. & 16. quod Iudex tūc interloquitur Reū esse torquendum, quando facta fuit publicatio processus; aliàs iniustitiam faceret. De quo infrà *sect.* 14.

9 Post factum decretum publicationis processus cum termino competenti, vt Reus suas possit defensiones facere, Iudex mandare debet Reum poni ad largam ad carceres exteriores, vt possit alloqui cum suis Aduocatis, & Procuratoribus, aliàs fieret ei grauamen. Marsil. *vbi sup.* §. *postquā num.* 5. *in fin.* Foller. *loc. cit. in ver. fiat contestatio litis num.* 10. Contard. *de offic. prætor. in tit. de negat. crim num.* 6. *fol. mihi* 498. Farinac. *vbi sup. q.* 39. *num* 13. Potest tamen detineri in secretis in quibus casibus, sed ad largam posito tradi debet copia capitulorum; alioquin non posset se defendere, ita communiter tenet DD. vt ait Rip. *in l.* 2. *num.* 8. *C. de edend.* quem refert Villalob. *in collect. commun. opin. litt. I. num.* 22.

Et licet multi Doctores asserant, huiusmodi copiam Capitulorum non esse Reo tradendam, nisi per eum illa petatur, maximè si non sit persona idiota. Scappa *de iure non script. lib* 5. *capit.* 97. *num.* 14. Paris. *cons.* 2. *num* 155. *lib.* 4. Clar. *vbi sup. q.* 49. *vers.* & *hæc quidem conclusio*; quia personis idiotis, & simplicibus sine difficultate danda est, etiam si nõ petatur. Vulpell. *cons.* 34. *n.* 6. & *cons.* 74. *num.* 7.

10 Attamen tutiùs est in conscientia copiam prædictam dare, siuè petatur à reo siuè

siuè non; adhoc vt possit suas excusationes deducere, exceptiones opponere, & defensiones facere, præsertim dum agitur in Curiis Ecclesiasticis, in quibus exerceri debet benignitas, æquitas, & pietas. vid. Ancharan. *consil.* 316. *num.* 1. Contard. *vbi sup.* Et ratio est euidens, quia defensio est omni Iure permissa, ideo non debet Reis se defendentibus per viam Iustitiæ auferri. Diu. Thom. *in* 2.2. *q.*79. *art.*2. Non possent autem rectè se defendere, nisi eis tradatur copia prædicta, ergo, &c.

11 Benè verum est, quod non datur copia indiciorum præfata, nisi facta repetitione testium ad informationem Curiæ examinatorum, citato eodem Reo ad videndum illos iurare; vel habitis priùs testibus pro ritè, & rectè examinatis, & legitimè repetitis, quo tunc dicitur legitimatus processus, aliàs non. Chartar. *in pracit. pract. lib.*3. *cap.*3. *à num.* 56. Capic. *decis.*74. Put. *de syndicat. in ver. inquisitio vers. & aduerte* & consequenter, nisi per talem declarationem legitimatio processus informatiui facta fuerit, deueniri non posset ad eius cōdemnationem. Ideoque inoleuit practica præsertim in Curiis Regni, vt cum impartitur terminus ad defensiones faciendas, imponatur dicta clausula: *habitis testibus, &c.* Foller *in pr. prax. crim for. secul. ver. Detur copia capitulorum inquisitis num.* 1. *circ. med.* Marant. *in speo aur. p.*6. *ver. & peruenitur aliquando num.* 8. *in fin. vbi num.* 10. aduertit, debere dari Reo copiam capitulorū, & repertorum cum nominibus, & cognominibus testium in Curiis Ecclesiasticis, in quibus seruari debet Ius Canonicum, quia hoc expressè cauetur *in cap. qualiter*; *& quando* 2. §. *debet de accus.* & notat Præpos. *in cap. de accusatione* 2. *q.*8 *col.*36. quidquid dicat Cardin. & Imol. *in d.* §. *debet*, vbi tenent hoc procedere solum publicato processu, nam contrarium simpliciter probatur *ibid. d.* §. *debet*. Posset tamen eorum sententia intelligi in casu, quo timeretur aliquod malum contra testes ex potentia Rei inquisiti, secundum Butr. *in cap. præterea* 2. *de sponsal.* vbi etiam Abbas. Sed tamen hodie cessant altercationes Doctorum circa hoc, quia fit publicatio processus, & repetitio testium, vel declaratio, quod habeantur pro repetitis, & legitimato processu informatiuo, datur copia cum nominibus, & cognominibus, vt possit Reus opponere, tam contra dicta, quam contra personas testium.

12 Est autem aduertendum, quod copia processus informatiui, siuè capitulorum, aut repertorum tradenda est sumptibus ipsius Rei, qui petere illam debet à Notario, siuè Actuario causæ, cum Iudex functus sit officio suo in hoc, dum decreuit illam tradendam esse. Clar. *vbi sup. q.* 46. *vers. sed numquid in fin.* Fallit tamen hoc in pauperibus, quibus tradenda est copia, siuè originalis processus loco copiæ, gratis. Menoch. *de arbitr. Iud. cas.* 65.

13 Et licet de stylo quarumdam Curiarum, quando Iudex decernit, tradendam esse Reo copiam prædictam apponi soleat clausula: *Cum termino trium dierum ad faciendum suas defensiones*, potest tamen ex aliqua iusta causa longior, aut breuior terminus assignari. Chartar. *loc. cit. lib* 3. *c.*3. *num.*7. Foller. *ibid. vbi sup. vers. & facta litis contestatione n.* 4. Imò in criminalibus concedi solent plures termini, prout necessitas aut æquitas requiret, cum hoc remittatur Iudicis arbitrio. Innocent. *in cap. ad petitionem. num.* 4. *de accus.* vbi etiam Alii, Alex. *in l.*2. *num.*8. *ff. de re iudic.* Est benè verum, quod si dilationes petantur per calumniā, potest comminari aliqua pœna in casu, quo defecerit in probationibus, vt testatur Cagnol. *in rubr. ff. si quis ius dic. non obtemper. num.*4. quem refert Clar. *in* §. *fin. q.*48. *vers. quæro quot dilationes circ. fin.*

14 Item est aduertendum, quod facto per Iudicem decreto, vt tradantur copiæ prædictæ, cum clausula: *habitis testibus Curia pro ritè, & rectè examinatis*; si Reus ipse, vel specialis procurator adhunc actum deputatus talem declarationem legitimè non fecerit, nullo modo tradendæ sunt eo copiæ absque illa, nisi fiat repetitio testium cum omnibus solemnitatibus, de quibus inferius *sect. seq.* quia non sufficit consensus Rei tacitus, neque procuratoris generaliter constituti, adhoc vt dicta testium repetitio fiat, nisi expressè, & in specie sit factum mandatum ad hunc actum particularem, quia agitur de processus legitimatione, ex qua dimanat postea condemnatio. Vulpell. *consil.* 12. *num* 18. *& consil.*32. *nu.* 1. *&* 6. & Chartar. *d. lib.*3. *c.*3 *n.*93.

Quod quidem locum habet, etiam si Reus pluries institerit pro copiis cū oblatione de habendis testibus pro ritè, & rectè receptis, & legitimè examinatis, quia non per talem oblationem dicerentur habiti pro talibus, nisi realiter, specificè, & expressè, iuxta solitam formam fieri solitam in similibus, pro talibus habiti fuerint. Gabriel. *consil.* 178. *num.*17. *& seq lib.* 1. Et ratio est, quia reorum causa est fauorabilis, & ideo posset pœnitere ante realem, & actualem consensum præstitum super declaratione prædicta, re tamen integra, & sic oblatio nullius roboris esset. Hond. *consil.* 101. *num.*33. *lib.*1.

15 Solet aliquando per Reos, siue per eorum procuratores specialiter deputatos ad faciendam declarationem præfatam, apponi clausula reseruatiua, ne præiudicentur, videlicet. *habendo testes Curia pro citatis, iuratis, ritè receptis, & legitimè repetitis, prater absentes, & mortuos, & saluis sibi exceptionibus contra personas, & dicta testium, & repetitione, quatenus illos repetere voluerint, &c.* quæ quidem protestatio inuenta fuit à quibusdam cautis, & expertis causidicis pro meliori defensione reorum, de qua Chartar. *d. lib. 3. c. 3. num. 64. & seqq.*

Sed numquid stante dicta protestatione possit Fiscus instare, vt nullo modo tradatur copia cum tali reseruatione, nisi declaratio fiat absolutè?

Respondetur, cum Chartar. *vbi sup.* & Foller. *ibid. vers. detur copia capitulor. inquisit. num. 5.* posse Fiscum sic instare, sed tamen si daretur copia, non facta declaratione absolutè, non officeret, quia talis protestatio non præiudicat Fisco, quoad absentes, & mortuos, cum quibus cessat suspicio subornationis, aut fraudis, ne repetantur, cum iam repeti non possint. Quod tamen non procederet, si testes absentes essent in locis propinquis, ideo sit cautus Iudex in hoc.

Neque ego admitterem talem protestationem, si essem iterum Iudex, saltem, quoad illam partem vltimam, scilicet *salua repetitione, quatenus illos repetere voluerit*, quia nasceretur maximum absurdum, vt si per defensiones non euacuarentur indicia, & Iudex deuenire voluerit ad cõdemnationem, vtique non posset, quia processus dici non posset legitimatus, & completus; & sic facienda esset repetitio, alias causaretur nullitas processus. Quod est menti tenẽdum, cum possit sæpissimè euenire.

16 Hinc est, quod in quibusdam Curiis inoleuit Praxis, & stylus, vt post interpositionem Decreti publicationis processus, cum termino ad faciendum defensiones, & postquam fuerit ad largam positus Reus, (vel si qualitas causæ aliud suadeat, vt scilicet adhuc detineatur in secretis, concessa facultate Aduocato, & Procuratori, vt illum alloqui possint, coram Fisco tamen, aut eius substituto, vel Notario, aut custode carceris, iuxta formam constitutionis Pauli IV. *incip. ad fauorem pauperum vers. dictique Iudices*;) citetur Reus ad declarandum, an velit habere testes Curię pro ritè, & rectè examinatis, & legitimè repetitis. Et si responderit negatiuè; tunc citatur ad videndum illos repeti medio iuramento, & ad dandum interrogatoria, quatenus illa dare intendat; alias ad videndum repeti sine illis. Et si illa dederit, testes examinantur, & repetuntur prius super illis, successiuè super examine iam facto. Contard. *de offic. prator. tit. de negat. crim. & tormen. nu. 4. & 33.* Honded. *d. consil. 101. num. 16. 28. 29. 37. & 38.* Sed in hoc seruandus erit stylus propriæ Curiæ, in qua ius dicitur, qui pro lege seruandus est, vt alibi dixi.

17 Item est aduertendum, quod licet Follerius, *in pract. pract. crim. for. secul. vers. recipiantur defensiones reor.* & Clar. *in Pract. crimin. q. 23. vers. item quero.* asserant, quod in repetione testium non dantur Interrogatoria per Reum, sed solum per Fiscum & quod ita seruatur de stylo omnium Curiarum: Salua tamen pace tantorum Virorum, non est absolutè verum eorum dictũ; quia contrariũ seruari vidi ego ipse, & in Vrbe, & in Orbe in multis aliis tribunalibus, in quibus seruatur Ius cõmune, cũ hoc dispositum sit *in l. si postulauerit. §. quastioni. ff. de adulter.* vbi iubetur, vt dentur interrogatoria per Reum, & idem tradit Angel. *in tract. de malefic. ver. fama publica. col. 3.* Imò Honded. *d. consl. 101. n. 28. lib. 1.* ait se vidisse seruari, quod quando fuerunt Interrogatoria per Reum data, & super illis non facta fuit repetitio ad eiusdem instantiam, depositiones testium repetitorũ nullius roboris fuerunt existimatæ. Eorum tamen sententia saluari potest, quando datur repulsa testium, de qua infra.

18 Non apponitur autem clausula prędicta in decreto cõcessionis copiæ processus, ad habendum testes ad informationem Curiæ examinatos pro ritè, & rectè receptis, quando dantur defensiones Reo iam confesso, quia ipsius cõfessio satis plenè processum legitimauit, adeò vt non requiratur alia repetitio, nec confrontatio, ad effectum condemnandi illum post termini defensiui lapsum, si ex delicto veniret condemnandus, nam in confessis nullæ sunt partes Iudicis, nisi in condemnando. Bart. *in tract. de quastionib.* Bald. *in l. 2. nu. 3. C. de custod. reor.* Viuius *in lib. comm. opin. in verb. confessio facta sponte*, Marsil. *in pract. crim. §. quoniam nu. 19.* Debet tamen ei assignari terminus ad se defendendum, etiam post confessionem. Clar. *in §. fin. pract. crim. q. 64. vers. fin autem circ. fin. & q. 65. in princ.* vbi Alios congerit. Et tunc ex tali confessione spontanea semel facta condemnari potest; secus si facta sit in tormentis, quia tunc ratificanda est, alias non esset sufficiens ad condemnandum. Clar. *d. q. 64. vers. caterum si reus, & q. 6. vers. sed quaro.*

19 Sed quæritur, an tradenda sit copia processus Reo carcerato, si plures sint in-

inquisiti de eodem delicto, sed absentes fuerint?

Respondetur, nō esse illam tradendam carcerato, antequam absentes condemnentur in contumaciā, seruatis seruandis, vt inferiùs dicemus *sect.* 18. quia si traderetur copia ipsi reo carcerato ante condemnationem contumacium, ipsi instruerentur super contentis contra ipsos in processu. Imò vbi condemnati fuerint absentes in contumaciam, danda erit copia reo præsenti, sine nominibus, & cognominibus contumacium sub nomine N. vt possit ipse præsens rectè se defendere. Boss. *in pract. crim. tit. de sentent. n.* 85. *& tit. de delict. num.* 46. Clar. *ibid vbi sup. q.* 49. *vers. sed pene*.

20 Quæritur secundò; an post publicationem processus possit Iudex nouos testes recipere ex officio, etiam si in decreto non apponatur clausula; *sine præiudicio vlterioris processus, & examinis, &c.*

Respondetur affirmatiuè, secundū Natta. *consil.* 356. *vol.* 2. & Anton. Thesaur. *pedemont. decis.* 262. vbi ait, hoc procedere, tam ad offensam, quam ad defensam: tamque ex officio, quam parte instante. Clarus tamen, qui in hoc libenter adhæreo, magis magistraliter loquendo: *in prac. pract. q.* 61. *vers. sed quaro*, aliter distinguit, dicit enim ipse, quod ad defensam recipi possunt, iuxta tradita per Marsil. *in Prax. crim. §. sequentis num.* 6. Ad offensam verò non, post publicatas attestationes, neque ex officio, quo in loco citat Multos Doctores aliter sentientes, & distinguentes, præsertim Villalob. *in collect. comm. opin. litt. T. numer.* 86. asserentem, vt ille inquit, quod etiam ad offensam recipi possint, sed reuera Villalob. hoc non dicit, sed tantum loquitur ad defensam; quem sequitur Afflict. *super prima parte constitut. Regni rubr.* 13. *n.* 44. licet contrarium seruari dicat Carauit. *in Rit. Magna Cur. Vic.* 69. *circ. fin.* quod scilicet Iudex possit, etiam ad offensam testes recipere ex officio post publicatas attestationes, quem tamen, & Alios hanc sententiam tenentes Ego non sequerer, si essem iterum Iudex; quia est potius fauendum Reo, quam contra eum faciendum.

Est benè verum, quod ex officio procedens Iudex poterit iterum testes examinare, quamuis ad offensam, ad effectum declarandi tantùm dictum obscurum, & nihil noui addant. Speculator. *de testib. §. satis vtiliter num.* 4. Aretin. *in cap. cum clamor. & d. cap. fraternitatis de testib.* Boss. *in tit. de publicat. process. nu.* 3. *&* 25. Clar. *d. q.* 61. *vers. numquid, & per tot.*

21 *Quoad secundum principale*, an scilicet defensiones sint Reo examinato necessariò dandæ, siuè confessus fuerit delictum, siuè non, notandum erit, quod communis, & certa conclusio omnium Doctorum, neminè prorsus discrepante, est, quod nemo qualitercumque confessus in criminalibus condemnari potest, nisi prius assignetur illi terminus ad faciendum suas defensiones, ita Salicet. *in l.* 2. *post num.* 7. *C. de custreor.* Angel. *de malefic. in verb. qui Iudex dictis inquisitis in princ.* Marian. *in cap. qualiter, & quando* 2. *post num* 232. *de accusat.* Boss. *de sent. n.* 1. Clar. *in supracit. Pract. crim q.* 49. *vers. est igitur, & in q.* 65. *in princ.* latè Afflict. *in constitution. Regni incip. super incisionibus notab.* 4. Boss. *in tit. de sentent. num.* 1. Puteus *de syndicat. cap.* 6. *in fin. fol. mihi* 459. Et ratio est, quia etiam contra propriam confessionem potest reus multa deducere ad sui defensionem, vt infer. dicem. ad quæ Aduocati, & Procuratores aduertere debent.

22 Potest, etenim Primò dicere, quod confessio fuit extraiudicialis, quæ non sufficit ad probationem delicti. Par. de Put. *d. tract. de syndicat. cap.* 3 *in princ. fol.* 316. Alber. *in l. quoniam num.* 1. *ff. de infamib. & his, qui not. inf.* vbi de communi testantur; sufficit tamen pro inditio ad torturam. Gloss. *in l. capite quinto ver. accusatori. vers. item, & quod pro hoc. ff ad leg. Iul. de adulter.* Felin. *in cap. olim num.* 5. *de rescript.* Dec. *in cap at si clerici post num.* 17. *vers. alia opinio de iudic.* Villalob. *in collect. commun. opinion. litt C. num.* 135. Blanc. *de indic. num.* 204. & Foller. *in pract. crim. for. saecul. in ver. & si confitebuntur* 2. *parte tertia partis n.* 22. Guaz. *defens.* 32. *c.* 33. *& seq.*

Secundò, etiam si confessio facta fuerit in iudicio, opponere potest de incompetentia Iudicis, nam confessio delicti facta coram Iudice incompetenti non valet in vim confessionis iudicialis, sed tamquā extraiudicialis habenda erit; quod est in confesso communiter apud omnes. Alex. *in l. seruus num.* 3. *ff. de iureiur. & in l. magistratibus ff. de iurisd. omn. iudic.* Aretin. *consil.* 26. *circ. fin.* Caplc. *dec.* 179. *n.* 1. *in fin.* Guaz. *ibid. c.* 1. *n.* 4.

Tertiò, etiam quod Iudex fuerit competens, opponere potest contra propriam confessionem, quod facta fuerit coram, eo non sedente pro tribunali; & sic æstimanda, tamquam coram priuato facta, extraiudicialiter, & consequenter ex tali confessione oritur tantum inditium ad torturam, sed non probatio, itaut ex ea condemnari possit. Roman. *in l. si quis ingrati §.* 1. *ff. ad syll.* Boer. *dec.* 90. *n.* 8. Foller. *in prac. pract. p.* 1. *secunda partis vers. & si confitebuntur num.* 7. vbi plures Alios congerit; Clar. *in §. fin. q.* 21. *vers. sed hic cadit*.

Quartò, posset dicere, quod confessio fuit extorta à Iudice cum promissione impu-

impunitatis, quæ quidem confessio non sufficit ad condemnationem. Cagnol. *in l. ea est natura num. 18. in fin. ff. de reg. iur.* quem refert Clar. *loc. cit. q. 55. circa secundum* vbi Alios adducit. latè Guazzin. *defens. 20. cap. 24. & 25.*

Quintò, opponere potest, quod non constat de delicto, nam ex confessione delicti tantum à reo facta non oritur probatio sufficiens ad condemnandum. Marsil. *in pract. crim. §. postquam num. 48.* quem refert Clar. *d. q. 55. vers. potest etiam*, plenè Grammatic. *consil. crim. 16. post num. 5.* & Guazzin. *defens. 32. cap. 3. num. 1.* De delicto autem quomodo constare debeat, *dixim. sup. sect. 1. num. 35.*

Sextò, allegare potest, quod confessio facta fuit super processu formato Iuris ordine non seruato, præsertim si facta fuit in tormentis, indiciis non præcedentibus Gloss. *vnic. in l. quæstionis, ff. de quæstion.* Marsil. *consil. 95. n. 10.* Foller. *vbi sup. in tertia parte tertiæ partis vers. & si confitebuntur num. 1.* In confessione verò facta spontè extra tormenta hoc non procederet, nam ex ea condẽnari posset. DD. communiter apud Clar. *d. q. 55. vers. item posset.* Foller. *vbi sup. prima parte secundæ partis vers. & si confitebuntur num. 65.* vid. Farinac. *quæst. 81. num. 75* & Guaz. *ibid. cap. 24. num. 1.*

Septimò, potest dicere, quod confessio non fuit legitimè facta, quia fortè est minor 25. annis, & non fuit illi datus Curator; *iuxta l. clarum C. de author. præst.* Boss. *de communi in tit. si aduers. rem iudicat. num. 22.* Sed tamen dispositio. *dictæ l. clarum*, parum seruari in practica aduertit, & benè Clar. *q. 50. in princ. & d. q. 55. vers. vlterius potest.*

Octauò, quod talis confessio facta fuit sub conditione, non absolutè, & purè, vt si dixerit, se occidisse hominem, sed ad sui defensionem, quam tamen qualitatem probare teneretur, & illi prodesset, ne condemnari possit pœna ordinaria; non autem pœna extraordinaria. Boss. *in tit. de confessis num. 36.* Grammat. *super constit. Regni fol. 13. num. 9.* Quod si non probauerit, factum fuisse homicidium ad necessariam defensionem, certè condemnabitur. Clar. & Alii penes illum. *in supracit. pract. cr. q. 55. vers. posset quoque reus*, latè Guaz. *d. defens. 32. cap. 35. num. 1.*

Nonò, potest probare contrarium eius, de quo confessus fuit, & sic allegare, quod ipsa confessio facta fuit erroneè, & tunc errorem plenè probare teneretur. ita de communi dicit Aretin. *in cap. cum dilecti in fin. de accusat.* Boss. *in tit. de confess. d. nu. 6. & num. 60. in fin. & in tit. de defens. reor. num. 4.* Et talem errorem probare posset, etiam post ratificationem confessionis in tormentis factæ, & si probaret, esset absoluendus. Grammat. *sup. constit. Regni fol. 23. n. 23.* Idem dicit Angel. *de malefic. in verb. comparent, & produx. instrum. pacis n. 1.* Salic. *in l. fin. post n. 2. C. de probat.* & Alii apud Guazzin. *d. defens. 32. cap. 10. num. 2. & cap. 12. num. 2.*

Decimò, quod fuit facta metu tormentorum, quæ inualida est, de qua dicemus infra *sect. 14. n. 51.* de reliquis causis pro defensione Rei ex capite confessionis, vide latè congesta per Guazz. *d. defens. 32. per 35. capita.*

23 *Quoad tertium principale*, nimirum quot sint defensionum species, notandum est, illas plures esse: alia enim est defensio Iuris: alia facti; alia ciuilis: alia naturalis; alia, quæ respicit merita causæ, & Actoris intentionem perimit: alia, quæ respicit processum tantum. Bald. *in l. 1. col. 12. n. 57. C. qui accus. non poss. & in l. cum mulier. ff. solut. matrim.* Dec. *in l. emancipatus num. 4. C. de repud. bonor. poss.* De quibus singulis pauca dicenda veniunt per transennam, compendiosè, & promiscuè, ne sim prolixus cum breuitati semper consulere studeam. Hoc autem pro Iudicibus Tyronibus in munere iudicandi deseruient non parum vt saltem loca topica Doctorum pleniùs, & latiùs materiam examinantium habeat.

24 Prima igitur defensio erit de Iure, quæ prouenit ex præscriptione, vt si à die commissi criminis lapsum sit tempus viginti annorum, quia tali temporis spatio præscribitur omnis actio accusationis criminalis. *l. querelam C. de fals.* & est communis sententia DD. vt ait Abb. *in cap. cum haberet num. 4. de eo, qui dux. in matr. quam poll.* Cardin *in cap. de accusatione col. 48. vers. item opponi potest 2. q. 8.* Villalob. *in collect. comm. opin. litt. D. num 55.* Viuius *in lib. commun. opin. ver. accusatio falsi.* Clar. *in d. pract. cr. q. 51. in princ. & seq. vers.* latè Guazzin. *defens. 2. cap. 2. num. 2.*

25 Secunda erit defensio, quod instãtia causæ perempta est, & sic condemnari non potest, sed absolui debet, præsertim si agatur per accusationem. Salicet. *in l. si de crimine post num. 8. C. de accusat.* quem sequitur Capicius *decis. 206. num. 4.* & quamuis de Iure Canonico causæ non habeant instantiam: tamen hoc procedit in ciuilibus, nõ in criminalibus, in quibus biennio perimit instantia. Anan. *in cap. qualiter, & quando 2. §. licet autem num. 6. de accusat.* Guaz. *d. defens. 2. cap. 6. num. 2.*

26 Tertia esse poterit, si agatur per accusationẽ, quod accusator mortuus est, quia tunc extinguitur iudicium, etiã si hæredes prosequi voluerint, *l. 1. & tot. C. si reus, vel accu-*

accusat.mort.fuer. Hæc autem defensio licet habere locum possit, quoad hæredes;quoad Iudicem tamen non procedit, quia potest ex officio procedere. Bart. *in l.libellorum.§.fin.num.4.ff. de accusat.* Boss. *in tit. de inquisit.num.*89. Clar. *q.*51. *vers.pariter etiam.*

27 Quarta esse poterit, si probetur, quod delictum, de quo inquiritur, non fuit commissum, vt si procedatur contra Titium, quod occiderit Caium; & Caius exhibeatur viuus,& sic de reliquis, probãdo contrarium. ita Bald. *in l. siquis testibus in fin.C.de testib.* quem refert Angel. *de malefic.in verb. comparent, & produx.instrum.pacis num.*33. Carer. *in Pract. fol.* 558 *nu.*96. Clar. *q.*98. *vers. sed numquid,* Marsil. *in pract. crim. §.opportunè nu.*7.*& §. vlt. nu.* 13. Grammat. *consf.cr.*16. *num.*23.

28 Quinta esse poterit,excipiendo contra testes tripliciter, Primò contra personas, quod sint infames, periuri, & similes de quibus *dix.sup.sect.*4.*vbi de test.* Secundò contra dicta ipsorum, puta quia sunt falsi, varii,contrarii,singulares,& huiusmodi, *de quib.etiam d. sect.*4. Tertiò contra modum receptionis ipsorum, puta quia deposuerunt sine iuramento, vel quod non fuerũt repetiti, & similibus, *de quibus etiam sup. egimus*, & latè Clar. *in lib.*2. §. *testis, & lib.* 5. §.*fin.q.*11. *vers.item quæro, & q.*53 *per tot.* vbi exprofesso examinat exceptiones,quę contra testes opponi possunt.

Et nota generaliter in materia testium, quod in criminalibus esse debent omni exceptione maiores, de quibus dixi supra *sect.*2.*num.*16.*vers.isti tamen duo.* Et sic tales, vt contra eos nulla dari possit exceptio, secundum Gloss. *in cap.*1.*ver.maiores de consanguin. & affinit.* quam singularem appellat Abb. Panor. *in cap. at si clerici num.* 32. *de iudic.* quia ad effectum,vt testis dici non possit omni exceptione maior,sufficit quęlibet macula,& quęuis exceptio, Mascard. *de probat. lib.*1.*in præfat. q.*6.*num.*68.*&* 69.*& lib.* 2.*conclus.*855.*nu.*10.*& lib.*3. *conclus.*1360, *num.*6. Farinac. *de testib.q.*55.*n.*57.

29 Sexta defensio esse potest, si ad probandum delictum producantur,vel instrumenta, vel alia acta facta in ciuilibus. De instrumentis, quod non probent in criminalibus, probatur *in cap. cum in ecclesijs de maior.& obed.* Bart. *in l.in Senatus num.* 2.*ff.ad sen.consf.Turpill,* Clar. *q.*54.*in princ.* vbi limitat, quando crimen consistit in facto separato ab instrumento, secus si factum probetur per instrumentum, puta quod quis sit hæreticus; vel quod blasphemauerit, & huiusmodi; De actis verò opponi potest, quod acta facta in ciuilibus non probant in criminalibus. Felin *in cap.at si Clerici.num.*26.*de iudic.* Clar.*ibid.vers.item si producantur*; vbi dicit, quod faciunt inditium ad inquirendum, licet non ad condemnandum. Guaz.*defens.*32.*c.*3.*n.*1.

30 Septima, quod delictum commissum licitè poterat patrari, vt si quis occidat bannitum, furem, adulterum, & similes, qui per statuta, aut iura municipalia impunè occidi possunt, de quo Clar. *lib.*5. §.*homicidium, vers.vltima est,cum seqq.* Vel si Dominus corrigendo seruum; Aut Pater Filium; Aut Maritus Vxorem; Aut Magister Discipulum, casu ex verberibus aliquis ex dictis mortuus fuerit. Alex. *consf.* 75.*lib.*3.*& consf.*115. *num.*3.*lib.*5. quia cum probatur, quod illam actionem facere poterat, licet casu mors sequuta sit, euitabitur condemnatio.Bart. *in l. non solum.* §.*sed vt probari num.*1.*de nou.oper.nunc,*& ibi Alex. *num.*2. Grammatic. *consf.*67.*nu.* 8.*in fin.* August.ad Angel.*de malefic. in ver. de anno præsenti post num.* 5. Neuizzan. *in sylu. nuptial. fol.*12. *col.*2. *vers. vigesimus primus principalis.* Boss. *in tit. de conuictis num.* 60. Quod intelligendum est sano modo, dummodo Dominus,Pater, Magister,& Maritus modum corrigiendi non excesserint; aliàs enim si nimia seueritate corrigant, pœnam, saltem exrraordinariam non effugient.

31 Octaua erit, quod de eodem crimine fuit alias inquisitus, sed tamen fuit ex eo absolutus, aut condemnatus, quia tunc non potest contra eum vlterius procedi. *cap. de his de accusat & l.si cui §. iisdem. ff.eod.tit.* Angel. *de malefic.in ver.& ad querelam. num.* 90. quia de eodem delicto non est pluries contra aliquem conquerẽdum. Mant. *consf.* 251. *lib.* 1. & Ioan. de Amicis *consf.*35.*in regula* 1. obstat enim exceptio rei iudicatę, & innocentiæ. *l.*2. *C. de except.rei iudic.l.*1.*C.quand.prouoc.non est necesf. & d.l. si cui. & l.fin. C.de cust. reo.* & hæc est conclusio communiter approbata, tam à Canonistis, quam à Legistis. Quod quidẽ procedit, si quis fuit absolutus, tamquam innocens, quia reuera delictum nõ commisit; secus, quia probatum non fuit, nam tunc posset iterum contra eum procedi. Et in dubio præsumitur absolutus ex defectu probationum, potius quam ex capite innocentiæ. August.ad Angel.*de malefic.in verb.& ad querelam post num.*88.*vers.an autem* vbi dicit de communi. de quo latè infra *sect.*16.

32 Nona defensio esse poterit, quod habuit pacem, seu remissionem à parte offensa, & sic puniri non debet pœna ordinaria, præsertim vbi per statuta particularia locorum pœna delictorum minuenda esset,habita remissione partis.Clar.*q.*58. *in*

in princ. & verf. feqq. vbi idem firmat de transactione facta cum parte aduersa super delicto, & fusè materiam talis transationis examinat. Et postea. *in verf. visum est de quibus, cum verf.feqq.* agit de personis, quibus competit ius faciendæ pacis,'& remissionis, quem vide,& non pœnitebit.

33 Decima defensio est, quod delictū fuit sibi à supremo Principe remissum; Ipse enim potest pœnam delictorum remittere. Gloss. *in l.2.ver. concedi C. in ius vocand.* Parif. *conf.*1. *n.*1.*lib.*4. Quod locum habet, tam in pœnis corporalibus, quam in pecuniariis,quas indulgere, & remittere potest supremus Princeps, etiam post sententias in iudicatum transactas; vt ait Parif. *d.conf.*1. *n.*59. Et licet regulariter Princeps non concedat gratiam delictorum nisi præuia partis remissione, tamen pro bono pacis, & communis boni, absque singularium personarum consensu remittere potest iniurias, & damna earundem paticularium. Clar. *d.Pr.crim.q.* 59.*verf.adde, quod.* Hęc conclusio ampliatur,'vt procedat etiam in Episcopo; qui pœnam delictorum remittere, & gratiam facere potest vt dixi deVicarioGenerali habente speciale mandatum.*fup.p* 1. *fect.*2.*fubfect.*2.*n.*65.

34 Vndecima defensio cadit super ætate delinquentis, vt si sit infans, quia talis puniri non potest, propter ætatis imbecillitatem. *l.infans ff. ad leg. Cornel. de ficar.* Plaza. *lib.*1.*delictor. cap.*32.*nu.*1. Quòd si sit maior septemnio, sed minor pupillari ætate, idest 14. annis, distinguendum erit, aut enim delictum consistit in committendo, & puniri potest, aut in omittendo, & non punitur. ita Cynus, quem sequitur Igneus. *in l.*1.§. *impubes n.*5.*ff. ad fyll.* Non punitur tamen impubes, nisi sit doli capax. *l.pupillum.ff.de regul.iur.* Plaza. *d.cap.*32. *num.*6. & nisi sit proximus pubertati copulatiuè. Auguft. ad Angel. *de malefic. in ver. fcienter, & dolosè post num.*6. Quare adhoc, vt impubes puniri posit, tria copulatiuè requiruntur, nimirum vt sit doli capax: vt sit proximus pubertati: et quod delictum consistat in committendo. Clar. *q.*6. *in princ.* vbi similiter dicit, quod etiam tali casu non esset pœna extraordinaria puniendus.

Si verò fuerit maior 14. annis, sed minor 25. quamuis non excusetur omninò à pœna, mitiùs tamen puniri debet, propter ætatis imbecillitatem,arbitrio Iudicis. *vt defumitur ex l. auxilium §. in delictis. ff.de minorib.* et ita tenent communiter DD. vt inquit Grammatic. *decif.* 23.*num.*12. et Plaza. *d cap.*32. *num.*11. Imò dicit vnum valde notabile Anan. *in cap.* 1. *post num.*8. *de delict. puer.* quod euitari potest totaliter pęna, si probetur, delictum fuisse commissum sine dolo, per viam restitutionis in integrum.

Similiter excusatur ætas senectutis, ita vt si senex deliquerit, puniri non posit pęna ordinaria, sed benè mitius extraordinariè Glof.*in l.ferè in omnibus circ.princ.ff.de reg. iur.* et notat Plaza. *in d.cap.*32.*num.*13.*in fin.* quem allegat. Clar. *loc. cit.q.*60.*verf.fucceffiuè quæro.*

35 Duodecima defensio fundari potest in rationis defectu, vt si delinquēs fuerit furiosus, amens, vel mente captus. *l.infans.ff.ad leg. Cornel.de ficar.* Plaz. *in lib.*1. *delictor.cap.*26. *num.*1. quia satis in furore torquetur, et extra se factum, ab ipso factum non censetur. Quod procedit, etiam si tempore delicti erat sanæ mentis, et postea furiosus effectus fuit; nam adhuc puniri nequit. Bald. *in l.furiosum circ.fin.C.qui testam. fac.poff.* vbi Iason. *num.*8. *& in l.ex facto post num.*38.*ff. de vulg. & in l.si seruum num.*7.*ff. si ex nov.cauf.agat.*dicit esse communem DD. sententiam; Viulus *in lib. comm. opin. verb. furiosus occidens.* Plaza. *in d.c.*26.*nu.*1.*& n.*7. Clar. *d q.*60.*verf.item quæro circ. med.* Carer. *in Pract.fol.*365. *num.*14. et Alii.

36 Decimatertia defensio esse potest, si delinquens sit iracundus, et delictum perpetrauit calore iracundiæ,quia ira dicitur breuis furor; vndesecundum Iason. *in l.si duo patroni §.si quis iurauerit* 1.'*post nu.*1. *ff. de iureiuran.* factum tali tempore non est punibile. Idem dicit Abbas *in cap.*2.'*de maledic.* Grammat. *fup.conft.Regni fol.*113. *nu.* <. Alii verò distinguunt, aut enim ira prouenit ex iusta causa, aut non: In primo casu mitius punitur,vt si vir occidat vxorem in adulterio deprehensam. Clar. *in lib.* 5. §. *homicidium. verf. fed quid dicendum.* In secundò verò casu in nihilo excusat ira; et est communis, vt testatur Menchiac. *controuerfiar.illuftr cap.*18. *num.*29. Aliquando tamen, etiam sine iusta causa iratus delinquens mitius punitur, vt ait Afflict. *fup.*3. *p.conftit.Regni rubr.*54.*n.*6.

37 Decimaquarta est, si propter amorem nimium quis deliquerit, quia tunc, cum amor sit etiam furoris species, vt inquit Plato *in Phædro*, mitius puniri debet, & ita fuisse practicatum cum quadam muliere, quæ domi suæ absconderat res furatas ab Amasio, refert Caslaneus *fuper confuetudin.Burgund. fol.*39. *num.*13. Vt à simili dicitur de sortilegiis factis ex causa amoris quæ non puniuntur pœna Hæresis. Alber. *in rubr.de heret num*13. Oldrad. *conf.*210. *in fin.* Tiraquel, *de pœnis cauf.* 4. *num.* 3. Clar. *lib.* 5. *practit. in* §. *hæresis verf. fucceffiuè quæro circ.*

circ. med. Sed tamen hoc seruatum non fuit Neapoli annis elapsis cum quodam nobili iuuene, qui ob amorem cuiusdam puellæ scalas noctis tempore ad eius domum admouerat, vt per illas ascendendo in cubiculum eam inueniret; nam fuit iussu Domini Proregis decapitatus, de quo vide Grammat.*decis.36.& in constit. Regni fol.31. col.1. num.6.* quod factum fuit ad exemplum, cum alias de Iure nõ esset tam seuere puniendus, quia amor sæpissimè, etiam prudentissimos viros aliquando excecauerit: & in sacris paginis sunt innumera exempla, prout de Dauide adulteriũ cõmittente,& deinde homicidium 2. *Reg. cap.11.* De Salomone. *3.Reg. cap. 11.* De Sampsone amore Daliæ furente, *vt habetur Iudic.lib.cap.16.* & de Aliis multis.

38 Decimaquinta est, si Ebrius delinquat in ebrietate; puniri debet extraordinariè: quia licet excusetur à dolo, ita vt pœna ordinaria non puniatur, non tamen excusatur à culpa. ita communiter DD.vt ait Plaza. *lib.1. delictorum. cap. 30. num.1.* & Menchiac.*controuers.illust cap.96.post num.31.* quod tamen non procederet, si sine sua culpa quis in ebrietatem incideret, puta si socii per iocum sal in vinum iniicerent ipso ignorante, quia tunc caret dolo, & culpa, & sic ab omni pœna esse excusandum existimarem. Regulariter autem semper quasi in ebrietate delinquẽtes, mitius puniuntur, vt de blasphemantibus in ebrietate tradit Abbas. *in cap.2. de maledic.* quem sequuntur omnes Canonistæ, vt testatur Grammatic. *sup. constit. Regni fol.113. num. 6.*

39 Decimasexta defensio erit, si quis deliquerit dormiendo, vt aliquando accidit, de quibus dixi. *in meo Museo Historico-legali lib.2. miscellan. 4. num.48. vers. est autem* vbi aliqua curiosa retuli, quia actiones, quæ vigilando factæ, essent peccaminosæ in somno non sunt neque meritoriæ, neque demeritoriæ, cum inuoluntariè agantur. Diu. Antonin. *p.1.tit.2. cap.7. §.3.* Ego ipse. *vbi sup.n.49.vers.somnia frequentius*, ibi: *Actiones*. Quod tamen intelligendum est, quando quis non est solitus talia in somno operari, nam si aliàs ei euenire solent; non præcauendo, ne malum sequatur, esset in culpa, vt si non clauderet ostium, vel à cubiculo arma auferret, & similia, tunc enim pœna extraordinaria puniretur Bart. *in l.pen.ff. ad leg. Pompei. de parricid.* & est communis DD. opinio, vt ait Didac. *in Clement.si furiosus num. 6. de homicid. voluntar.* Plaza. *lib.1.delictor.cap.31.num.3.*

40 Decimasexta erit, si prodigus deliquerit, non in his, quæ fiunt committendo, sed tantum in omittendo, quia tunc comparatur furioso, & sic extraordinariè puniendus esset, secus si in his delictis, quæ in committendo consistunt, nam in his pœna ordinaria puniretur, sicut & cæteri. Bart. *in l.is, cui bonis num.6. ff. de verb. oblig.* & ibid. Iason. *num. 17.* Rip. *num. 54.* & Alii communiter. Plaz.*vbi sup.cap.29.n.1. versic. quibus sic perpensis*. Quiquid dixerit Gloss. *magn. in si quis in tantam vers sexto de furioso C. vnde vi*, quæ in hoc ab omnibus reprobatur, vt ait Angel. *in d. l.is, cui bonis num.7. & in l.fulcinius. §.adeo autem num.3.ff. ex quib caus.in poss.eat.*quem allegat August. ad Angel. *de malef. in verb. scienter, & dolosè post.num.16.*

41 Decimaoctaua est. Negatiua coarctata loco, & tempore, vt si quis haberet contra se inditia, quod tali die delictum aliquod commiserit, probare poterit, quod toto ille die fuit alibi, & quod inde non discesserit, nec discedere poterat, quin fuisset visus, de qua plenè Bart. et Bald. *in l actor.C.de pobation.* Paul. de Castr.et Alex. *in l.1.in princ.ff.quod quisque iur.* Imol.et Alii *in l.illa stipulatione. ff.de verb.obligat.* Felin. *in cap. ex tenore col.4. de testib.* Lanfranc. *in cap. quoniam contra de probat.* Brun. *in tract. de indic.& tortur.in quinta p.principal.*Corn. *consl. 299. lib.3.* Afflict. *in constitut. Regni incip. si damna clandestina notab.14.in fin.* & Alii.

42 Decimanona defensio in causis homicidii multiplex, esse poterit. Primò, quod quis hominem occiderit ad sui necessariã defensionem; quia vnicuique licet vim vi repellendo aggressorem interficere. *l.vt vim.ff.de iust. & iur.* vbi DD. communiter, *l.1.§.vim ff.de vi, & vi armat. l.scientiam §.qui cum aliter.ff.ad leg.Aquil.cap. significasti 2. de homic volunt. cap. si verò 1. de sent.excom.clem. si furiosus de homicid. vol.* et ita tenent communiter DD. vt ait Plaza. *in l.1.delictor.cap. 28.num 3. in fin.* Cæpoll. *consil. crim.42.vers. & profectò*, Clar. *in lib.5. §. homicidium vers. excusatur autem*, Foller. *in pract.crim.for.secul. prima parte secunda partis vers. recipiantur defensiones num.12.*et Alii. Quæ conclusio locum habet, etiam in foro conscientiæ, vt ait Nicel. *in concordat. Glos.cap.56.* et Didac. *in d.clement. si furiosus post num.1.de hom.vol.* Imò si quis inuaderet Sacerdotem celebrantem, Sacerdos posset missam intermittere, et se defendere, et si cum moderamine inculpatæ tutelæ occiderit inuasorem, sacrificium prosequi posset. Diu. Anton et Alii penes Binsfeld. *de iniur.& damn.dat.c.1. q.5.conclus.3.* Dian. *p.5.tract.4.res 1.cum seqq.* quia defensio est de Iure naturæ; et ideo potest licitè occidere aggressorẽ. *vt habetur in d.cap. significasti d.cap.si verò d.clement.si fu-*

rioſus , *& in alijs iurib. præcit.* docet Cicer. *in oration. pro Milon.*

43 Quæ quidem concluſio ampliatur, vt liceat occidere inuaſorem, etiam pro defenſione bonorum; non ſolum in ſententia ferè omnium Legiſtarum, vt ait Dec. *in d.l vt vim.num.*31. et Iaſon. *num.*21. *& ſeq.ff.de iuſt.& iur.* Plaza. *d.lib.*1.*delictorum cap.*28.*num.*52. Clar. *in d.* §. *homicidium verſ. Hæc autem*: verum etiam in ſententia communi Theologorum, vt docet Tannerus. *tom.*3.*diſp.*4.*q.*8.*dub.*4.*n.*81.qui citat multos DD. quibus addi poſsunt Molin. *de iuſtit. tom.*4.*tract.*3.*diſp.*16.*num.*1. Azor. *tom.*3.*lib.*2. *cap.*19.19. et Fulliuc. *tom.*2.*tr.*19. *cap.*3.*numer.* 36. quia bona dicuntur ſecundus ſanguis hominis. Gloſs. *in l. aduocati per illum textum C.de aduoc.din.iudic.* Et hæc concluſio locum habet, etiam in Clericis, *vt patet in cap.olim.*1. *de reſtit. ſpol.* et tradunt Molin. et Alii, *vbi ſupra*, quidquid in contrarium aſſerat Abb. *in cap. ſuſcepimus de homicid.* et Roſell. *verb. homicidium* §. 3. Imò etiam in Religioſis. Tanner. *d tom.*3. *diſp.*8 *nu.*77. et Alii, apud Dian. *p.*5.*tr.*4.*reſ.*17.*verſ. verum circ fin.*

Bona autem non debent eſse parui momenti, ſed valoris magni, et multi DD. aſſerunt, ſufficere, ſi aſcendant ad valorem quatuor, vel quinque ducatorum. Dian. *dict. p.*5. *tract.*4. *reſolut.* 18. Bonacin. *tom* 2. *de contract.diſp.*2.*q. vlt.ſect.*1.*punct.*10.*nu.* 1.

44 Ampliatur ſecundo, vt aggreſsus poſſit aggreſſorem occidere à fortiori pro defenſione proprii honoris, quia periculū famæ æquiparatur periculo vitæ. *l. iuſta. ff. de manumiſſ.vindict.* Bart. *in l.*1.*n.*8. *C.vnd. vi* Angel.*in l.qui aggreſſorem n.*2.*in fin C.de ſicar.* Marſil. *conſ.*8. *n.* 16. et ex Theologis hanc ſententiam tenent Valentia, Bannes, Salonius, Aragonius, Nauarrius, et Alii, quos citat Tanner. *loc cit. num.* 73. Molin. *tom.*4. *tr.*3.*diſp.*17. Dian. *d.p.*5.*tr.*4.*reſ.*9.

45 Ampliatur tertiò in eo, qui occiderit aliquem pro defenſione conſanguineorum; vt de communi teſtatur Grammat. *conſ.*68.*nu* 4. Alciat. *conſ.*475. Petr.Calefat. *inter conſilia criminalia diuerſorum. conſ.*89. *nu.* 10.*lib* 2. Quod Bartolus *in d. l.vt vim. nu.*7. *& in l ſi quis in ſeruitute num.*3. *ff. de furt.* extendit etiam ad eū, qui defendit extraneū. Et idem tenent Molin. *de iuſt. tom.*4. *tract.*3. *diſp.*18. Azor. *tom.*3 *lib.*2.*cap.*1.*q*.23. Filliuc. *tom.*2.*tract.*29.*cap.*4.*num.*54. Dian.*d.p.*5.*tr.*4. *reſol.*19.

46 Ampliatur quartò, vt locum habeat, etiam in defenſore bonorum proximi, nam licitè quis poterit occidere inuaſorem bonorum externorum proximi; quando aliter defendere nequit huiuſmodi bona, tam in domini præſentia illum defendendo, quam in eius abſentia, vt ait Molin. *d.diſp.*18 *num.* 1. Dian. *ibid. reſ.*20, & Alij communiter.

47 Ampliatur quintò, vt non ſolum licitum ſit iniuſtum inuaſorem occidere: verum etiam alium non offendentem, ſi inſultatus alio modo ſe defendere nequeat, niſi iſtum innocentem interficeret, vt ſi inuaſor poſuerit ſe à tergo alicuius innocētis, & ſemper ſe tuetur cum eiuſdem corpore, quærendo aliū interficere: tali enim caſu inuaſus ad ſui neceſſariam defenſionem, ſi aliter euadere non valeat, poteſt vtrumque ictu ſclopi, vel enſis vtrumque occidere ſecundum Gloſ.*in l.ſi familia verb. poterat ff.ſi fam.fur.fecis.dicat.* & eſt communis ſententia. de qua Dec. *in d l.vt vim. poſt num.*9.*verſ. & quod demum. ff. de iuſt. & iur.* Clar.*in d.*§. *homicidium. verſ. adde quod*; & ex Theologis tenet Malder. *in* 2. 2. *D. Thom. tract.*3.*cap.*1.*dub.*12. Rodriq. *in ſumm tom.*1. *cap.*220.*nu.*7.& Alii. Quidquid in contrarium teneat Sayr. *in Claui Regia lib.*2.*cap.*12. *num.*17. Turrian. *in* 2.2. *tom.*2.*diſp.*26.*dub.*2. *num.*28.& Alii.

48 Sed quæritur, quomodo probandum ſit, homicidium ſu iſſe commiſſum ad ſui neceſſariam defenſionem?

Reſpondetur ſufficere, ſi probetur ſimpliciter homicidium tali qualitate cōmiſſum fuiſſe, nec requiritur, vt probetur in ſpecie talis neceſſitas defenſionis. Bald. *in l.ſolam poſt num.*11. *C de teſtib.* Dec. *in d.l.vt vim num.*17. Carer. *in ſua Pract fol.*422.*num.* 126. quem refert Plaza *n dict.lib.* 1. *delictor. cap* 28. *num.*10. & Clar. *d* §.*Homicidium.verſ. ſed quomodo*; vbi *verſ. ſeq.* ait, ſupradicta de defenſione procedere, ſi ſit facta cum moderamine inculpatæ tutelę; aliàs minimè.

49 Secundò modo poteſt quis ſe defendere in crimine homicidii, probando, illum, qui ab ipſo occiſus fuit, fuiſſe per eum inuentum in inſidiis, expectando, vt eum occideret; quia licitè tales occidi poſſunt; ſecundum Gloſ. *in l.*1. *verb. moderatione.C.vnde vi.* & Plaza *d.l.*1.*delictor.c.*21. *num.*12. vbi de communi; quod intelligēdum eſſe, ſi aliter periculum euitari non poſſit, tenet Clar. *vbi ſup. verſ. poteſt.* Et ſimiliter non euaderet, vt puniri poſſit extraordinariè, quamuis pœnam ordinariam homicidii effugeret.

50 Tertiò, poteſt ſe defendere ex incertitudine, vt ſi plures aliquem occiderent, & ignoraretur quis eorum lethale vulnus intulerit, ex quo reuera mortuus ſit ſed in hoc Doctores diuerſimodè diſtinguere ſolent: Aliqui enim ſimpliciter aſſerunt, quod quando in cadauere occiſi

vnum

vnum tantum vulnus lethale inuenitur, & ignoratur quis illud intulerit, omnes absoluuntur à pœna ordinaria legis Corneliæ, & condemnantur ad pænam pecuniariam soluendam. ita de communi testatur Boss. *in tit. de homid. num.* 26. Natta *cons.* 240. *num.* 9. vbi ait in hoc concordare, tam Legistas, quam Canonistas; & Riminald. *cons.* 23. *in fin.* ait quod Bartolus *in l. si in vi*ꝛ*a post num.* 10. *ff. ad leg. Corn. de sicar.* asserẽs, omnes esse puniendos, communiter ab omnibus reprobatur.

Idem firmant, si plura inueniantur vulnera lethalia, & ignoretur ex quo mortuus sit, nam omnes euadunt pœnam ordinariam, secundum Glos. *in l. item mela* §. *sed si plures. ver. percusserint. ff. ad leg. Aquil.* Angel. *de malefic. in ver. & Andream num.* 21. Rolan. *cons.* 63. *nu.* 10. *lib.* 2. vbi de communi. Quod tamen non placet Plaz. *lib.* 1. *delictor. cap.* 12.

Alii autem firmant tres conclusiones: Aut enim homicidium fuit ex proposito commissum: aut non apparet fuisse capiter commissum; sed ad sunt solum coniecturæ quædam: aut certò scitur, homicidium fuisse casu, & in rixa commissum, non ex proposito, & deliberatè. In primo casu absolutè dicunt, omnes homicidio interuenientes esse puniendos pœna ordinaria homicidii, quomodocumque vulneratus moriatur, siue ex vnico; siue ex pluribus vuneribus, siuè omnes vulnerauerint; siuè non; siuè sit dubium quis fuerit, siuè non. Didac. *in repet. Clem. si furiosus. num.* 3. *de homic.* Plaza *vbi sup. nu.* 1. In secundo verò casu, dicunt, quod omnes torqueri debent super veritate, an fuerit commissum ex animo deliberato, vel non, & si nihil fateantur, puniendi sunt pœna extraordinaria, ratione incertitudinis. In tertiò tandem casu; iterum distinguunt: aut enim vnicum vulnus apparet, ex quo mortuus est vulneratus, sed ignoratur, quis illud intulerit, & tunc omnes puniuntur pœna ordinaria arbitrio Iudicis. Didac. *vbi sup. num.* 5. Plaza. *in d. cap.* 12. *num.* 6. Paris. *cons.* 148. *num.* 3. *lib.* 4. Aut plura sunt illata vulnera, & certi sunt vulnerantes, sed ignoratur ex quo vulnere in specie mortuus sit; & tunc si omnia vulnera erant mortalia, omnes pœna ordinaria puniuntur: si verò vnum, vel plura erant lethalia, & alia non: & tunc illi tantum pœna ordinaria puniendi sunt, qui lethalia intulerunt; Alii verò puniuntur pœna vulnerantium. Quam postremam sententiam tenent Didacus *in d. clem. si furiosus. num.* 5. Carer. *in Pract. crim. fol.* 210. *num.* 75. Clar. *in lib.* 5. § *Homicidium. vers. aut verò*, Vitali. *de malef. in rubr. quid sit accusatio num.* 71. & Alii. Quibus Ego libenter adhæreo, quia fortioribus argumentis eorum opinio nititur, & magis communis existimatur.

51 Quartò, inquisitus ex homicidio potest se defendere, quod vlneratus mortuus est ex alia causa, quam ex vulneribus si appareat de aliqua negligentia, & culpa vulnerati in cura non adhibita. *iuxta text. in l. si ex plagis in princ. ff. ad leg. Aquil.* ita Gandin. *de maleficiis tit. de homicid. post nu.* 24. *vers. sed pone quod aliquis*, & esse communem sententiam, ait Blanc. *in Pract. crim. fol.* 135. *num.* 96. punitur tamen pœna extraordinaria. Gramm. *cons.* 2. si verò appareat, quod non interfuit negligentia, aut culpa vulnerati, tunc præsumitur decessisse ex vulneribus, & sic vulnerans puniretur pœna orddinaria. Quòd si constaret, vulnus nõ fuisse lethale, & nihilominùs vulneratus mortuus est, tunc præsumitur ex alia causa, illum decessisse, quam ex vulneribus, vnde vulnerans punireturn non ordinariè; sed tantum extraordinariè, arbitrio Iudicis. Bald. *in l. qui occidit.* §. *fin. ff. ad leg. Aquil.* Soccin. *cons.* 178. *col.* 2. *vers. præcitus conclusionis. lib.* 2. Riminald. *cons.* 281. *num.* 7. qui dicit esse communem omnium sententiam. Casu verò, quo vulnus fuit lethale, & vulneratus decessit, vtique vulnerans pœna ordinaria homicidii puniendus est. *l. ait lex* §. *quod si mortifero. ff. de leg. Aquil.* & est communis vt dicit Soccin. *vbi sup.* subdens, quod tali casu, etiam si non fuisset adhibitus medicus; vel si adhibitus imperitus, adhuc teneretur vulnerans pœna homicidii, iuxta *text. in l. ita vulneratus in princ. ff. ad leg. Aquil.* late Guaz. *defens.* 4. *c.* 12. *n.* 26.

52 Sed quæritur, quomodo probandum sit, quod vulnus fuerit, vel non fuerit lethale?

Respondetur, standum esse iudicio medicorum. ita de communi DD. sententia tradit Plaza. *d. lib.* 1. *delictor. cap.* 13. *num.* 6. Et similiter, an vulneratus decesserit ex vulnere, an ex malo regimine Chyrurgi. August. ad Angel. *de malef. in verb ex interuallo post num.* 3. et Ita seruari in practica testatur Boss. *in tit. de homicid. post num.* 115. De Iure deberent esse duo medici, vt ait Conrad. *in Pract. fol.* 414. *nu.* 7. Sed de consuetudine statur dicto vnius, maximè in loco, vbi non adest, nisi vnus, imò tunc sufficit idictum Barbitonsoris. Anan. *in cap. significasti num.* 14. *in fin. de homicid.* Boer. *decis.* 323. *post num.* 21. Plaza. *d. cap.* 13. *n.* 9.

Debet tamen iurare de credulitate, non autem præcisè de veritate. Anan. *vbi sup. n.* 13. *in fin.* Felin. *in c. postulasti nu.* 15. *de prob.* et ibi Dec. *n.* 17.

At verò ad euitandas fraudes, cum tales medici facilè subornati huiusmodi fides, et attestationes faciant, tutius est, vt Iudex arbitretur, consideratis circumstantiis, et qualitatibus personarum, locorum, vulnerum, et relatione medicorum, seù chirurgorum facta tempore illati vulneris ex debito proprii officii, necnon considerato temporis spatio inter vulnus, et mortem, et similibus. ita communiter DD. apud Marsil. *in pract. crim. §. & quia n. 16. & cons. 7. num. 27.* Addent. *ad Riminal. cons. 281. num. 1.* Quod si vulneratus post acceptum vulnus semper abijt in deteriùs, præsumitur decessisse ex vulnere; vt tenent omnes Canonistæ, & Legistę, secundum Bologn. *cons. 5. vol. 2. vers. secundo pro eodem.* & Cępoll. *cons. crim. 41. vers. tertio veniens.*

Et est notandum, quod lethaliter vulneratus, secundum Medicos viuere non potest vltra 40. dies; vt refert Angel. *in l. vnic. C. de emend. seru.* Riminald. *vbi sup. nu. 2.* Blanc. *in pract. crim. diuers. fol. 135. num. 221.* Ideò si moriatur post 40. dies, præsumitur mortuus ex alia causa; Imò si post illatū vulnus vulneratus ambulauerit post triduum immediatè, tunc si postea moriatur, nō præsumitur mortuus ex vulnere. Glos. *in d. l. vnic. ver. depulsa C. de emend. seru.* quam sequuntur omnes, vt ait Marsil. *in l. si in rixa num. 56. ff. ad leg. Corn. de Sicar. & in practic. crim. d. §. & quia num. 16. & cons. 7. num. 26. in fin.* & Ioan. Arnon. *in suis soliloquijs. soliloq. 39. incipien. prosperè quadam*; vbi Alios allegat; & ratio est quia non est possibile, vt tam citò ambulare potuisset, si vulnus fuisset lethale.

53 Quintò, inquisitus de homicidio posset se defendere, probando, quod licet mortuus sit vulneratus ab illo: tamen nō decessit ex suis vulneribus; sed quia alius post eum vulnerauerit lethaliter, ex cuius vulneribus effectiuè decesserit, tunc enim si verè hoc probauerit, esset excusandus à pęna ordinaria, cum non sit verus homicida. Roman. *in singular. 158.* Tiraquel. *de pęnis caus. 61.* Quod quidem locum habet si primus vulnerans, nihil operatus fuit, neque mandando, neque consulendo secundum vulnerantem: aliàs teneretur pœna homicidii. ita de communi dicit Boer. *d. decis. 323. post num. 10.* Plaza *d. lib. 1. delictor. cap. 12. num. 8.* Blanc. *in pract. crimin. fol. 134. post num. 96.* Didac. *in clem. si furiosus præcit num. 4. de homicid.*

54 Sextò, potest se defendere, quod poterat impunè occidere eum, quem occidisse constat, quia fortè fuisset bannitus, vel adulter, vel fur; qui omnes secundum leges ciuiles impunè occidi possunt; vt etiam perfunctoriè dictum fuit supra. Quod autem de Bannito dicitur, vt occidi possit impunè, de iure communi non procedit, vt tradit Bart. *in l. vt vim num. 1. ff. de iust. & iur.* quem in hoc omnes sequuntur, vt ait Claud. *in d. l. vt vim. in lectur. num. 8. & in repetition. num. 17.* Sed bene de iure statutorum totius ferè Italiæ, vbi impunè occiditur bannitus. Plaza. *lib. 1. delict. cap. 36. num. 11.* Et quod tale statutum valeat, tradit Bart. *in l. omnes populi num. 23. ff. de iust, & iur.* Ioan. Andr. *in addit. ad speculat. tit. de constitut. §. 1. circ. fin.* Dec. *cons. 317. post nu. 3.* Viuius *in lib. commun. opin. fol. 204. vers. statutum disponens. in princ.* Sed in foro conscientiæ non valet, & sic puniendus esset taliter occidens bannitum. Ioan. Andr. *vbi sup.* Licet Alii contrarium asserant, de quibus Clar. *in prac. §. homicidium vers. sed numquid*, vbi *versic. seqq.* plures quæstiones exagitat super materia dicti statuti permittentis occisionem banniti. Quem adeant, qui fusius casum videre cupiunt.

55 Circa adulterum, vt impunè occidi possit, secundum Ius ciuile, plura requiruntur, quæ habentur *in l. patri. ff. de adulter.* quoad patrem adulterantis, per quam legem permittitur patri occidere adulterantem cum filia in flagranti inuentum; si quinque concurrant. Primò, quod pater eodem tempore occidat adulterum, & filiam. Secundò, quod filia sit in ipsius patris potestate. Tertiò, quod occidat in domo sua, vel generi, non alibi. Quartò, quod reuera filia nupta sit. Quintò, quod illum deprehendat in ipso actu adulterii. Quibus concurrentibus licitum est occidere, aliàs vno ex his deficiente non licet. Quod ampliatur, etiam si sit Clericus adulter, nam tunc occidendo illum, non incidit in excommunicationem Canonis *si quis suadente diabolo 17. q. 4.* & est communis DD. sententia, vt ait Bermond. *in tract. de concub. fol. 267. num. 5. in fin.* etiam si sit officialis adulter. Bart. *in l. marito. §. illud. ff. de adulter.*

56 Quo verò ad maritum adulteræ, dicunt DD. quod si adulter sit vilis persona, potest impunè occidi, si cum propria vxore coeuntem maritus inueniat, in propria tamen domo, non alibi. *vt in d. l. marito probatur. ff. de adulter. & l. Gracchus C. eod. tit.* Imò multi DD. simpliciter esserunt licere marito occidere adulterum cum vxore inuentum absque prędictis restrictionibus. vt Castillo *in l. 82. Tauri nu. 6. in fin.* & ibid. Gomez. *num. 52. in fin. & l. 76. in fin.* Menchiac. *de success. creat. §. 7. num. 22. & de vsufrequent. cap. 8. & contron. illustr. cap. 94. num. 4.* & Alii, apud Dian. *p. 3. tr. 4. res. 223.* Quorum

num sententiam probabilem existimat Less. lib.2.cap.9 dub.5. num.16. & Basil. Pontius de matrim lib.9.cap.15.nu. 20. & n 4. vbi ait multos Theologos ita sentire. Ipse tamen hanc sententiam non amplectitur in foro conscientiæ, sed benè in foro fori, vt etiam facit Dian. p.11. tr.6. resol.28. vbi latè agitat opiniones DD.ad inuicē repugnantes, quem vide,& non pigebit. Alii tamen dicunt,quod si adulter nō sit vilis persona non permittitur impunè occidi, vnde maritus puniretur pęna extraordinaria, ob iustum dolorem,vt in l.si adulterium §.Imperatores. ff.de adulter. & d.l. Gracchus. vid. Paris. consil.154.nu.12. lib.4. Soccin. consil.34.lib.2. Et si adulter sit Clericus ex eius occisione, vel percussione maritus non incidit in can. si quis suadente,vt dictum est de patre, ita habetur in cap.3.in fin. de sent. excom. vbi Gloss. & DD. communiter. Quidquid tamen sit de Iure ciuili, & in foro fori de tali impunitate occidendi adulterum; certum est in foro conscientiæ non licere occidere neque marito, neque patri,vt supra dictum est, & benè aduertit Gloss. 1.circ. med.in cap.inter hæc 33. q.2. & est communis vt ait Villalob. in lib.comm.opin.litt.M. n.23. Menchiac. lib.2. de testib. p.1. num.7. in fin. vers.unde data, & controuers.vsufrequent.cap.8. num. 2.

57 Sed quid Iuris, si pater,vel maritus in casibus sibi de Iure ciuili permissis, mādauerit adulterum occidi per alium,numquid possit hoc fieri?

Respondetur negatiuè,cum Bald. in cap. si quis verò post num.3. de pac. iuram. firmat. in Vsib. Feudor. Augusti.ad Angel. de malefic. in verb. che hai adulterato n.64. Roland. consil.34. n.29.lib.1.Grammat.sup constit.Regni fol.110. num.9. Et ratio à priori est, quia cum sit casus à regulis iuris communis exorbitans, vt tales possint propria auctoritate vindictam sumere, non potest ad alios extendi Posset tamen pater proprio filio, & similiter maritus eidem committere, vt occidat, secundum Bald. in d. l.Gracchus num.5. C.de adulter. & est communis, vt dicit Didac. super quarto Decretal.fol.140.nu.5. Ant. Gom. sup. l.80.Tauri num.61. Alii tamen tenent, posse hos aliis etiam mandare, vt occidant, & ita practicatur Neapoli, vt ait Afflict.super tertia parte constit.Regni rubr. 46.num.4. Carer. in Pract. fol.445. num.240. & fol.325. n.213. & Cæpoll. de seruit. vrban. cap.23.circ.fin.& consil. crim.4.col.1. Quod est menti tenendum pro defensione talis mādatarii occidentis aliquem demādato Domini pro adulterio.

58 Quo verò ad occidentem furem, adhibenda est distinctio inter furem diurnum, & furem nocturnum. Nam fur nocturnus potest,de Iure ciuili, impunè occidi, vt habetur in l.furem nocturnum. ff. ad leg. Cornel. de sicar. dummodo quatuor concurrāt: Primò,vt occisio fiat pro defensione propriæ personę,vel Bonorum suorum. Secundo, quod volens occidere clamet fortiter. Tertiò, quod illum non cognouerit; neque adsint testes,qui cognoscant, vt possint contra eum deponere de furto, Quartò, quod illum detinere non potuerit, ob fugam arreptam. Concurrentibus prædictis, secundum communem Doctsententiam nocturnus fur occidi potest, vt testatur Bolenc. in l. capitalium. §. famosos n.164.ff. de pœn. Iodoc. in Pract.crim.cap.78. num.2.

Fur autem diurnus pariter occidi potest, si armis se defendat, secundum communem, de quo Bolenc. vbi sup.num.165. Alii verò dicunt,talem occidi posse, dum dubitatur, an venerit ad furandum, vel occidendum.Didac. in clement.si furiosus fol.327. vers.primus fit de homicid. omnes tament cōcludunt, quod quando fur aufugit, asportando res furatas, & non vult restituere, armis se defendendo, & non sit spes illas recuperandi, occidi possit. Alex. consil.138. num.9.lib.6. Didac. loc.cit.vers. secundò proponitur, Iason. in l.vt vim. num.25.ff. de iust. & iur. Villalob. in commun. opinion.litt.O.nu.19.

Quidam verò tenent, quod liceat occidere furem,etiam si furtum postea recuperari possit.Strouersdorf. in 2. 2. Diui Thom. q.64.art.7. conclus.3. Sed communiter Alii contrarium, vt supra, tenent, tunc licere occidere, cum furtum recuperari non non possit, nisi occidendo. de quibus vid. Dian.p.5.tr.4.res.17.§.notandum est,& res.37. Quidquid tamen sit de Iure ciuili; certum est in nullo ex dictis casibus licere occidere de Iure Canonico.

59 Vigesima defensio, extra casum homicidii, de quo egimus supra à num.52. vsque huc, potest esse mandatum superioris, nam si quis delictum committat cum tali mandato,poterit se defendere. Quod quidem locum habet, dummodo illud factum non sit de genere prohibitorum, & de sui natura fieri alias posset citra delictū licet in aliquo casu sit delictum. Et ex hoc capite excusantur operarii conducti ad laborandum in aliquo fundo, qui est controuersus inter conducentem, & Alium. Gloss. fin. in l. in rem.§.tignum.ff.de rei vendic. quæ ab omnibus approbatur, vt ait Soccin. consil.64. num.24. lib.4. Iason. in l. de pupillo §.nunciationem.num.7. ff.de nou.oper.nunc. Boss. in tit.de mandato ad homicid.num.12. Roland. consil.54 num.6.lib.1. vbi pro operariis cri-

criminaliter accusatis ita cōsuluit, & idem fecit Bald. *cons.144.& cons.314.lib.1. & consil.463.lib.3.& cons.436.lib.5.*

Limitatur tamen conclusio, si ipsis operariis, & laboratoribus fuisset facta protestatio, vt ab opere desisterent, quia tunc essent in mala fide, & sic non excusarentur. Dec. *in l. velle non creditur. num.3. in fin.ff.de reg.iur.* Taeg. *in Pract.crim.cap.10. num.37.* Idem est dicendum, si clam, & noctu ad laborandum accederent, quia tunc non excusarentur à delicto. Ita communiter DD. de quibus Plotus *in l.si quando num.790.*

60 Vigesima prima defensio est, si quis delictum commiserit vi, vel metu compulsus, nam tunc excusaretur à pœna ordinaria, & est communis opinio, vt ait Bolenc. *in d. l.capitalium §. famosos num.200. ff.de pœn.* Dec. *in l.vt vim. notab.2.ff.de iust.& iur.* Abb. *cons.4. lib.1.* vbi de muliere, quæ adulterium per metum commisit.& Bald. *in cap.1.§.iniuria num.19. vers. sed pone de pac. iuram. firm. in Vsib. feud.* vbi agit de interfectore alterius metu mortis.

61 Vigesima secunda esse potest, si quis prouocatus ab aliquo deliquerit; nā licet regulariter non excusetur in totum à pœna, vt ait Boer. *consil.4 n.28.* vbi de communi, quia in delictis prouocatio non excusat. Capic. *decis.48.* mitius tamen puniendus veniret, quia in dubio præsumitur ad sui defensionem, non ad vindictam deliquisse Marsil. *cons.* 147. *num.* 8. Papon. *lib.22. tit.5.arrest.3.*

62 Vigesima tertia, est si quis iusto dolore oppressus delinquat, nam tunc licet pœnam omninò non euadat, mitius tamen puniretur, *vt in l. si quis in graui §.maritus.ff.ad syll. & in l.si adulterium cum incestu.§. Imperator. ff. de adult.* Afflict. *sup. tertia parte constit.Regni rubr.46.n.1.*

63 Vigesima quarta est, quando quis ex ignorantia deliquerit, quæ quidem secundum Aliquos, etiam si sit Iuris, excusat à dolo, Cæpoll. *cons.ciuil.18. num.5. vbi de communi,* secundum Alios verò tunc excusatur, quando ignorantia constitutionis est sine culpa, & tunc excusatur à pœna in totum. Et est communis, vt ait Plotus *in repet.l.si quando num.858.* Gratus *consil.49. n.35. lib.2.* Fallit tamen in Iudice, qui teneretur scire leges Canonicas, & Ciuiles, quia delinquens ex ignorantia, puniri debet. Par.de Put. *in tr.syndic.fol.300.n.1.*;

64 Vigesima quinta est, quælibet iusta credulitas, quod facere potuerit, nam tunc excusaretur à pœna ordinaria Villalob. *in collect.commun.opin.litt.C.num.23.* Imò, vt dicit Gloss. *in l.plagij ver.iusta,C.de plagiar.* quælibet causa, etiam iniusta excusat, quam Glosam esse communiter receptam testatur Io. de Amicis *cons.84. num.5.* Boer. *decis.168 num.11.* Soccin. Iunior. *cons.45.n.16. lib.1.* Dec. *cons.170. post num. 2. vers. vltimò non obstat.* Grat. *cons.37. num.21.lib.2.* Iason. *in l.si quis id quod num.35.ff. de iurisd.omn. iud.* Boss. *in tit. de decret. mediol. num.* 19. Blanc. *in pract.crim.fol.138.n.6.*

65 Vigesima sexta defensio est, si probetur bona fama, communis populi vox, bona qualitas, aut quid simile ipsius Rei; nam ex probatione bonæ famæ, & conditionis Rei expurgantur indicia quantumuis vrgentia contra inquisitum, vt communiter tenent omnes DD. vt ait Ioan. de Arnono. *in suis soliloqu. soliloq.37.in princ.* & Mantua. *in Prax. iudiciar.cas.37.* Quæ tamen conclusio limitatur, quando testes pro Reo examinati super bona fama, generaliter deponerent; si primi testes contra Reum fuerunt specialiter examinati super delicto, de quo inquiritur. ita singulariter Innocent. *in capit. auditis. de præscr.* Bald. *in l.siuè possidetis col.2. C. de prob.* Alex. *cons.77.col. 2.in princ.lib.1.* Roman *cons.* 167. *in fin.* Marsil. *cons.crim.3.num.22.* Curt. Sen. *cons.56.num.32.* Quod est menti tenendū, quia quotidiè accidit in facto.

66 Vigesima septima defensio esse potest probatio nobilitatis Rei, quando ex delicto imponenda esset pęna corporalis, quia tunc mitius punitur nobilis, quam ignobilis; secus si pœna esset in pecuniis exoluenda; quia tali casu grauius puniri deberet. Gloss. 1.*in cap. cum quidam. de iureiur.* Didac. *lib.2.resolutionum cap.9. num.3.* & hac ratione nobiles, qui ex aliquo enormi crimine pœna mortis puniri debent; non suspēduntur cum ignominia, sed decapitantur. Bald. *in d.cap.cum quidam num.3.* Marsil. *in l.vnius. §. cogniturum num.77. ff. de quæst.* Bart. *in l.capitalium.§.serui. ff. de pęnis*, Afflict. *sup.3.p.constit. Regni. rubr.13. num.49.* vid. Tiraquel. *de nobilitat. cap.20.à num.104. vsque ad num.134.* vbi multa curiosa congerit.

67 Vigesima octaua defensio est, si probetur, quod inquisitus est excellens, & valde peritus in aliquo exercitio, vel arte, nam tunc pœna minuenda est *iuxt. l.ad bestias.ff.de pœnis.* & est communis opinio, vt ait Didac. *d.lib.2.resol cap.9. num.6.* Plaza *lib.1. delictor.cap.32.num.1.* Par.de Put. *in tract.syndicat.in verb.pœna c.1.in fin.* Carer. *in sua pract.fol.543.num.72.*

68 Vigesima nona est, si probentur seruitia singularia facta Principi per ipsū Reum; vel si sit benemeritus Reipublicæ, nam tunc vel remittenda, vel valde minuen-

nuenda esset pœna. Gloss. *communiter approbata in §. plene verb. ob meritum Institut. de iur. nat. gent. & ciuil.* Gramm. *cons. 29. nu. 40. vers. quod proximè*.

69 Trigesima est, si probetur, quod delictum commissum fuit, sine dolo; quia regulariter non est quis pœna ordinaria criminis puniendus, nisi dolus interuenerit in ipso committendo. Bart. *in l. 1. §. 1. numer. 1. ff. si quis testam. liber.* & est communis vt dicit Cæpolla. *cons. crim. 33. col. 2. vers quod si probatur*, quem refert. Clar. *in §. fin. q. 84. in princ.* Diaz. *in Regul.* 540. Et hoc locum sibi vendicat, in criminalibus in quacumque pęna imponenda, siuè sit corporis afflictiua, siuè pecuniaria; vt colligitur ex Gloss. simpliciter loquente. *in l. in actionibus verb. non etiam, ff. de in lit. iuran.* Marsil. *cons. 67. num. 40.* Villalob. *in collect. comm. opin. litt L. nu. 6.* Viuius *in lib. comm. opin. fol. 239. vers. statutum disponens*.

70 Trigesima prima est, si probetur, delictum fuisse commissum præter intentionem, & propositum, & casu fortuito, nam tunc potest Iudex pęnam delicti minuere. Bart. *in l. quid ergo §. pęna grauior. post nu. 11. ff. de his qui notant. infam.* Cæpoll. *d. cons. 36. col. fin. vers; & postremò.* Imò aliquando pęna in totum remitti potest; quia secundum Arist. *in secundo Phisic tex* 49. casus est causa agens, præter intentionē; vnde Diu. Thom. *in 2 2. q 64. art. 8.* ait, qnod ea, quæ casualia sunt, simpliciter loquendo, non sunt intenta, neque voluntaria; ideo neque sunt peccata, quod prius dixerat Diuus Augustinus, *in lib. de vera religion. cap. 14. & lib. 1. retrac. cap. 13. & 15.* & refertur *in cap. merito 15. q. 1.*

71 Est benè verum, quod aliquando materia, quæ non est actu, & per se volita, vel intenta, fit per accidens volita, & intenta, secundum quod causa per accidens dicitur remouens, vel prohibens; vnde esse poterit per accidens peccaminosa, quamuis per se non sit talis. Hinc fit, quod Clericus, qui non remoueret ea, ex quibus sequi posset homicidium, si ex officio remouere teneretur, ipso successo, diceretur quodammodo voluntarium homicidium commisisse, non casuale. Quod quidem dupliciter euenire solet. Primò, si daret operam rei illicitæ. Secundò, si in rebus licitis diligentiam debitam non adhiberet. Gloss. *in cap. sicut dignum, & cap. continebatur de homicid.* Vnde vtroque casu, videlicet, vel dando operam rei illicitæ, vel licitæ, sed sine debita diligentia, si sequatur homicidium ex eius opere, non euaderet homicidii reatum. ita Alex. de Ales. *in 3. p. suæ summ. q. 54. §. 3.* Diu. Thom. *vbi sup.* & ibi Caietan. Bannes, Salon. Arragon. & Alii. Sot. *lib. 4. de iust q. 1. art. 6.* Less. *lib. 2. c 9. dub. 15.* Sayr. *de censur. lib. 7. cap. 5. n. 10.* Tolet. *in Instr. sacerd lib. 1. cap. 81. n. 2.* & Alii Theologi. Canonistæ autem aliter distinguunt, præsertim Archidiac. *in cap. de his. dist.* 50. quod in his, quæ casualiter accidunt, si sequatur homicidium, & culpa præcessit casum, tenetur de homicidio *arg. cap. de hoc cap. significasti, cap. ad audientiam, cap. continebatur, & cap. lator. de homicid.* si verò culpa non præcessit casum, non teneretur. *cap. dilectus de homicid.*

Quod si quis daret operam rei licitæ adhibita diligentia, non solum non teneretur de homicipio, casu sequuto, sed neque peccatum committeret, neque esset irregularis, *vt habetur in d cap. lator. cap. dilectus; cap. Ioannes, cap. significasti, & cap. vlt de homicid.*

72 Queri potest hic, an Clericus in venatione se exercens sagittam emittens, siuè scloppum explodens cōtra aliquā feram, quam occidere intendebat, si loco ferę hominem casu interficiat, homicidii penis sit puniendus?

Respondetur, cum distinctione: Aut enim venatio est prohibita Clericis, quia principaliter, & per se est periculosa, prout est venatio Aprorum, Vrsorum, & similium ferarum, quæ fit cum Armis, & clamore valido, *vt in cap. qui venatoribus; cum cap seq. & cap. Esau*, vbi Gloss. *in verb. piscatores 86. dist.* Aut est venatio non prohibita quia non fit cum armis, neque est clamorosa, prout est venatio Cuniculorum, & aliorum animalium māsuetorum, ac auiū, vel piscium. *vt in cap. 1.* vbi Gloss. *verb. voluptate de cleric. venator.* Bellett. *Disquisit. Clerical. p. 1. de discipl. Clerical. §. 19. num. 7.* In primo enim casu Clericus huiusmodi venationi se exercens hominem casu occidens, quem feram credebat, de homicidio teneretur, & irregularis esset, quia dabat operam rei omninò illicitæ; etiam si quācumque diligentiam adhiberet, *cap. Clerico 50. dist. 5.* Antonin. *p. 3. tit. 28. cap. 2. §. 4.* Sot. *de Iustit. lib. 5. q. 1. art. 9.* Sayr. *vbi sup. lib. 7. cap. 5. num. 17.* Henriquez. *lib. 14. cap. 15. §. 3.* Couarr. *in clement. si furiosus p. 2. § 4. num. 10. vers. quartò de homicid.* Et ratio est, quia talis venatio est Clericis prohibita tamquā ex se, & intrinsecè periculosa, præsertim Clericis Beneficiatis, aut in sacris constitutis, vel monachis, *vt habetur in d. cap. qui venatoribus, cum cap. seq. cap. Esau*, & ibi notatur per Gloss, *in verb. piscatores 86. dist. & capit. 1. & 2. de cleric. venator.* & ibi Gloss. Abb. & Alii.

In secundò verò casu, non fieret irregularis

laris occidendo hominem casualiter, si huiusmodi venationibus raro se exerceret recreationis causa, non si ex consuetudine, & frequenter. *clement. ne in agro de stat. monachor.* Vel etiam si raro, sed tamen cum aliquo scandalo, aut tempore quadragesimę, vel aliorum ieiuniorum; tunc enim peccaret, & consequenter esset Irregularis, si casu homicidium sequeretur, quia tali tẽpore diceretur dare operam rei illicitæ. *arg. cap. quid prodest, & cap. an putatis 86. dist. & cap. si nulla 23. q. 8.* Syluest. *verb. homicidium 2. §. 5.*

Quod si huiusmodi venationibus secundi generis incumberent prædicti Clerici, & nulla culpa intercederet, adhibita diligentia, si casu hominem occiderent, quem feram credebant, irregulares non essent. *arg. d. cap. Clerico*, & ibi Gloss. 50. *dist.* Syluest. *vbi sup.* Tabien. *verb. Irregularitas. 4. §. 19. in fin.* Henriquez. *lib. 14. prac. cap. 15. §. 3.* & Ratio est, quia venatio prædicta est interdicta talibus Clericis, propter honestatem tantùm; vnde si nulla alia culpa in ipso actu contingat, quam quod dent operam rei interdictæ, non efficerentur irregulares. Couarruu. *vbi sup.* & Nauar. *in Manual. cap 27. n. 237. vers. 27.* & Alii. Idem dicendum est de homicidio in ludis licitis commisso *DD. cit.*

Multis alias defensiones Reorum, causasque defensionum, si quis videre cupit, vt pęna delictorum Reus, vel omninò euadat, vel saltem mitius subeat, adeat Tiraquel. *in tract. quem facit de pænis*, vbi plenissimè multa curiosa congerit; Necnon Guazzin. *in suo integro volumine inscript. ad Defens. inquisit. & Reor*, vbi ex professo, & ad saturitatem omnia, quæ ad defensionum materiam necessaria sunt, plena manu cõgessit. & Angel. *de malefic. in verb. compar. dict. Inquisit. interm. defens.* & nouissimè Illustris. D. Scanarol. *in tractat. de visitatione carceratorum*,

73 *Quoad quartum principale*, an scilicet teneatur Iudex defensiones Reorum recipere, etiam ipsis non instantibus, notandum est, quod defensionum causa est adeo priuilegiata, & fauorabilis, vt etiam quod Rei ipsas non quærant, adhuc Iudex teneatur ex officio testes ad eorum defensionem examinare, *vt prob. in l. si non defendatur. ff. de pænis, & in l. 4. §. hoc autem. ff. de damn. infect.* & tradit. Bart. *in l. 1. §. fin. cir. princ. ff. de quæst. & in l. 2. C. de abolit.* Marsil. *in Pra. cr. §. opportunè n. 14.*

74 Quod confirmatur ex pluribus, & Primò, quia defensiones Reorum admitti, & recipi debent, etiam post sententiam condemnatoriam; & constito de innocentia supersedendum erit in causa. Bart. *in d. l. 1. §. fin. ff. de quæstion.* & ibid. Marsil. *col. 15. vers. quinimò fortius*, & notat Innoc. *in cap. significantibus in fin. de purg. vulg.* & ibi communiter Alii, quem sequitur etiam Bald. *in l. vnic. col. vlt. C. de confess.*

75 Confirmatur secundo, quod licet regulariter in aliis casibus testes, vt fidem faciant, requiritur, vt sint honesti viri, *vt in cap. Deus omnipotens 2. q. 1. cap. Episcopus 35. q. 6. & cap. preterea de testib. cogend.* ad defensionem tamen Reorum admittuntur, etiã testes non integri, vt colligitur *ex cap. veniens 4. de testib. & l. consensu §. fin autem C. de repud. & argum. cap. manifesta, cum cap. seq. 12. q. 1. & cap cum pastoralis, 2. q. 7.* & notat Alexan. *consil. 24. col. 13. lib. 2.* & Ioan. de Anan. *cons. 59.* & Alii penès Guaz. *defens. 29. cap. 3. num. 8.*

76 Confirmatur tertiò, quod licet regulariter testes Laici non sint idonei ad testimonium ferendum contra Clericos. *cap. nullus Laicus; cap Laicos, cum cap seq. & ferè per tot. 2. q. 7. & cap. veniens 3. de accus.* ad defensionem tamen benè admittendi sunt. Gloss. *in cap. cum P. Manconella de accusat.* & ibi Abb. Imò Ead. Gloss. *in cap. Clerici 81. dist.* dicit vnum valde singulare, quod si duo Clerici deponant, se vidisse Caium occidisse Titium, & duo Laici dicerent Caium non occidisse Titium, sed Sempronium; vel quod Caius tempore homicidii erat alibi; standum esset potius dicto Laicorum, quam Clericorum, quamuis aliàs digniorum; fauore defensionis Rei, quam Glosam sequuntur cõmuniter omnes, præsertim Abbas. *in cap. ex litteris de probat. & in cap. in nostra de testib.* And. Barb. *in cap. tum testes col. 4. eod. tit.* Iason. *in l. vt vim. ff de iust. & iur* Aret. *in l. 1. §. eamdem. ff de verb. oblig.* faciunt notata per Guaz. *d. c. 3. n. 13.*

77 Confirmatur quarto, quod licet testimonium Virorũ præferatur testimonio mulierum, præsertim in criminalibus. *cap. mulierem 33 q. 5. & cap. forus. de verb. signif.* hoc tamen locum non habet, si testimonium virorum tendat cõtra Reum inquisitum; testimonium verò fœminarum se habeat ad fauorem eiusdem; nam tunc præferri debet testimonium fęminarum testimonio Virorum; & hoc ad fauorem defensionũ; vt per tradita à Glos. *vbi sup. in d. cap. Clerici*, notat Belenc. *in d. cap. forus*; sequitur Marsil. *in l. vnius. §. in ea causa in fin nu. 8. ff. de quæstion.* & Grammat. *cons. 45. num. 40.*

78 Confirmatur quinto, quod licet Reis, etiam diuitibus dandæ sint defensiones, vt indistinctè supra dictum est; & si voluerint copiam inditiorum, vt se defendere

dere

dere possint, tenentur soluere expensas Actuario causæ, vt etiam aliàs dictum fuit supra: Fallit nihilominùs hoc in Reis pauperibus, nam istis acta, & defensiones exhiberi, & fieri debent gratis ex proprio officio, & expensis Curiæ, vt possint se defendere; *vt probatur in l. tam dementis. C. de episcopal audient.* & ibi Glos. Afflict. *in constit. Regni incip. appellationum tempora notab. 5. vers. rursus,* vbi extendit supradictū textum. *l. tam dementis.* ad Actuarium, *& in constit. Hi, qui notab. 18.* Boer. *decis. 325. lib. 2.* Par de Puteo. *in tract. syndicat. verb. expensa*, & Alii.

De reliquis circa Praxim defendendi Reos, vid. infr Sect. 15. vbi de Aduocatis sermo erit; nunc verò secundum solitum nostram transeamus ad modum practicū formandi processum criminalem.

PRAX. PROCESSVS

79 Quoniam, vt in principio præsentis Sectionis, præsertim *num. 8.* dictum est, quod formato processu informatiuo ad Iudicis, & Curiæ instructionem, fieri debet publicatio ipsius processus contra Reum formati, quæ est de substantialibus Iudicii criminalis, ad effectum vt possit Reus se defendere: Ideo prosequendo examen Rei, qui constituitur, vt in præcedenti Sectione, infrascripto, vel simili modo formari potest publicationis decretum, videlicet.

Forma Decreti publicationis Processus, cum termino defensionum.

Tunc Perillustris ac Reuerendiss. D. *Vicarius Generalis N. &c.* (vel tunc Dominus) *sedens, &c. acceptatis, &c. fauorabilibus pro fisco, &c. examen dimisit, & mandauit Constitutum ipsum poni ad largam, publicationemque processus informatiui fieri, cum termino dierum trium* (vel sex aut octo, plus, minusuè secundum stylum curiæ) *ad faciendum suas defensiones, & copiam processus decreuit; habitis tamen priùs testibus pro ritè, & rectè receptis, & legitimè examinatis; saluis exceptionibus, & repetitione, &c. ac sine præiudicio vlterioris processus, & examinis, &c. & ita, &c. omni meliori modo, &c.*

Vbi verò timeretur de fuga carcerati ad largam positi, addi poterunt verba sequentia post verbum: *examinis: & præstita per ipsum constitutum idonea cautione scutorum tot, &c. de habendo publicum carcerem pro tuto, & securo, stante illius mala qualitate, &c. & ita &c. omni meliori &c.*

Cuius cautionis forma habetur in superiori *sect. 8. num 95. cum seqq.*

Solent à quibusdam addi alia verba, videlicet.

Ac reseruato iure Reo opponendi, & excipiendi, ac iterum repetendi, quatenus, &c. & ita &c. omni, &c. N: Actuarius, &c.

In quibusdam verò Curiis fit huiusmodi decretum sub alia forma, videl.

Forma supradicti decreti alio modo.

Qui, &c. sedens, &c. prædicta, &c. & visis, &c. acceptatis, &c. processum publicari mandauit, prout publicauit. & aperuit, & pro publicato, & aperto haberi voluit, & declarauit, copiāque illius petenti decreuit, & dari mandauit cum termino trium dierum ad faciendum suas defensiones, si quas habet, &c. Habitis priùs testibus Fisci pro ritè, & rectè receptis, & examinatis in forma, &c. Saluo tamen, ac reseruato iure Fisco vlterioris processus, & examinis, & dicto Reo opponendi, & excipiendi, ac iterum repetendi, quatenus, &c. & ita, &c. omni, &c.

Vel (vt omnibus satisfaciam) alio modo, prout sequitur, videl.

Per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium N. habita lite pro legitimè cōtestata fuit datus terminus dierum octo supradicto N. Inquisito ad se defendendum, & Fisco, ac parti ad impugnandum, & pinguius probandum, &c. & ita per hoc suum, &c. Prouisum N. die, &c.

80 Quo decreto intimato Reo, & facta per Cursorem Curiæ relatione intimationis ipsius; fieri solet per Reum, vel instantia, quod repetantur testes contra ipsū examinati; vel quod habet illos pro repetitis; & tunc talis declaratio fit sequenti, vel simili modo, videl.

Forma declarationis Rei pro repetitione, & legitimatione processus.

Incontinenti supradictus N. inquisitus præsens, &c. non vi, dolo &c. sed sponte &c. declarat, se velle habere, prout habui, testes pro Curia in causa con ra ipsum receptos, & examinatos, pro ritè, & rectè receptis, & examinatis, quoad citationes, & iuramenta tantum, &c. Saluo tamen sibi iure excipiendi, & opponendi, tam contra personas, quam contra eorum dicta, ac repetendi, quatenus, &c. præter mortuos, & absentes, &c. & ita, &c. iurans tactis, &c. super quibus, &c. omni, &c.

Actum in loco N. præsentibus N. & N. testibus habitis, &c. N. Not sine Actuar. &c.

81 Quando occurret fieri citationem, ad effectum, vt pars offensa, seù accusator possit se resoluere, an voluerit, necnè facere

cere partem in Iudicio contra Reum, talis citatio fit hoc, vel simili modo, videl.

Forma citationis offensi, vtrum velit Fisco adhærere, & partem facere in Iudicio.

N. de N. Vicarius Gener. N. &c.

Per vnum ex seruientibus nostræ, vel quarumnis Curiarum, &c. ad omnem instantiam, & requisitionem Domini N. Promotoris Fiscalis, siuè, &c. citetur, moneatur, & requiratur N. de N. vt infra triduum, præcisè, &c. legitimè comparcat coram Nobis, & nostra Curia ad declarandum, si intendat facere partem in iudicio, cantra prædictum N. in causa inquisitionis contra ipsum N. in eadem Curia formatæ de homicidio cum gladio in personam N. prænominati, & aliàs, vt in actis, &c. Necnon, & cum continuatione ad omnes, & singulos actus gradatim, & successiuè in eadem Curia faciendos in dicta causa, vsque ad decreti diffinitiui prolationem, illiusque exequutionem inclusiuè, &c. aliàs, &c. Quoniam, &c. Citetur, & referatur, &c. Datum, &c.

82 Exequuta dicta citatione, & facta relatione sequuntur alii actus, secundum facti contingentiam. Vel etiam ante dictam citationem, aut præfatam declarationem, regulariter fieri solet à Reo, post terminum sibi assignatum ad se defendēdum, instantia pro habendis copiis indiciorum; atque similiter replicatio fisci, quod non dentur petitæ copiæ indiciorū, seù capitulorum, infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma instantiæ nomine Rei pro habendis copiis Indiciorum.

Die, &c. mensis, &c. anni, &c. in loco, &c.

Pro

N. de N. de loco N.

Contra

Curiam N. & eius D. Promotorem Fiscalem, &c.

Comparuit legitimè in Curia, seù officio coram, &c. N. de N. tamquam vnus de Populo defensor, & exculpator dicti N. asserti inquisiti, & in termino eidem assignato ad faciendum suas defensiones à prætensis per Curiam, & Fiscum rationibus, & causis, de quibus supra in præsenti processu, ad quem impugnatiuè, &c. & præuia protestatione nullitatis actorum, & agendorum. & acceptatis fauorabilibus, si quæ, &c. petijt, & instetit, prout petit, & instat dicto N. copiam indiciorum, si quæ, &c. tradi, cum termino competēti ad se exonerandum, & defendendum, &c. offerens dictum suum principalem promptum, & paratum declarationem de habendo testes, &c. facere, &c. Saluo iure, &c. saluis, &c. Alias, &c. omni, &c.

Post istam istantiam solet fieri per Fiscum alia instantia, quod non dentur copiæ petite, prout sequitur, videl.

Ex officio pro parte Fisci fuit institutum, & petitum copias processus per prædictum N. inquisitum non fore, nec esse tradendas, nisi toto processu completo, & legitimato, atque captis in omnibus informationibus, & quatenùs traderentur, institum fuit, per dictum N. declarari habere testes Curiæ pro ritè, & rectè receptis, & examinatis, & saluo iure vlterioris processus, & examinis; aliàs de nullitace dicit, & protestatur, &c. omni, &c.

83 Prædictis hinc inde absolutis fit decretum, si ita Iudici expedire videbitur, quod concedantur copiæ repertorum, infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma decreti concessionis copiæ repertorum.

Qui, &c. sedens, &c. prædicta, &c. concedi mandauit, prout concedit petitas copias processus præfato N. inquisito ad finem se defendendi, cum nominibus, & cognominibus testium Curiæ contra ipsum examinatorum, ex quo ipse N. habet illos pro citatis, iuratis, ritè, ac rectè receptis, ac legitimè repetitis, &c. omni, &c.

Vel sub alia formalitate, vt fit in quibusdam Curiis, videl.

Per Reuerendiss. D. Generalem Vicarium N. fuit concessa, prout conceditur N. inquisito, vt in actis, petita copia repertorum cum nominibus, & cognominibus, ex quo ipse N. habet testes fisci pro citatis, iuratis, & legitimè repetitis: & ita per hoc suum, &c. Prouisum N. dic, &c.

84 Facto supradicto decreto, per quod concessa fuit copia procesus, seù Inditiorum, (siuè vt alibi dicitur capitulorū) Reo inquisito, formantur capitula infrascripto vel simili modo, variatis variandis, secundum diuersitatem delictorum, videl.

Forma Capitulorum in causa Homicidii.

Capitula Specialis Inquisitionis formatæ, & formandæ ex officio Curiæ Episcopalis N. contra & aduersus N. de N. de nonnullis delictis, & criminibus per eum commissis, & signanter, quod homicidium perpetrauit in personam quondam N. cum duobus eius famulis, & de alijs, vt informationibus, & actis dictæ Curię latius continetur. Instante D. Promotore Fiscali, & petente per dictam Curiam contra eumdem debitè, & diligenter inquiri debere, & repertum culpabilem condigna pœna puniri, prout Iura, & Sacri Canones, ac Pontificiæ Constitutiones volunt,

lunt, & mandant; & in casu semiplenæ probationis prædictum N. cogi, & compelli Iuris, & facti remedijs opportunis ad eruendam ab eo de prædictis veritatem; super quibus omnibus, &c. Quæ omnia, &c. Et protestatur, &c. Non se astringens, &c. & infra particulariter describere, &c. omni meliori modo, &c.

In primis inquirendum est, quod regnantibus, &c. dominante, &c. sub præsulatu, &c. Vicariatu, &c. de anno tali, mense tali, die tali, in loco N. & propriè in loco loci, vbi dicitur N. talis N. de N. & N. & N. Alij Alijs auxilium dantes, temerè dolosè, scienter, & appensatè, animo, & intentione occidendi N. de N. prout iam occiderunt communicato consilio ipsum N. insiluerunt, & aggressi fuerunt, pluribus, & diuersis ictibus, & percussionibus, tum sclopo, tum ensibus percusserunt, & vulnerauerunt; ita, & taliter, vt ex vulneribus, & percussionibus illicò mortuus fuit, & est; idque Alij Alijs, & alter alteri assistentes, vt habilius, & commodius maleuolum suum animum effectui traderent. pront iam tradiderunt. Quapropter inciderunt in pœnam à Iuribus, & Sacris Canonibus, & Pontificijs constitutionibus in tales statutam, & ordinatam, &c. quod inquirendum est, &c. Quod fuit, &c.

Item, quod antequam sequeretur homicidium prædictum dictus N. de N. plures minatus fuerat velle dictum N. occidere ex causa cuiusdam litis, quam cum ipso habebat super possessione quorundam bonorum, &c. quod inquirendum est, &c. Quod fuit, &c.

Item inquirendum est, quod post obtentam sententiam fauorabilem per dictum N. de N. ipse, N. de N. cum ægrè tulerit, amplius illum alloquutus non fuit, nec actus amicabiles erga ipsum exercuit; Sed è contrario potius animum hostilem signis externis declarauit. Quod fuit, &c.

Item inquirendum est, quod ante homicidium prædictum fuit per ipsum N. cum prædictis N. & N. factus tractatus de occidendo dictum N. & in condicto die fuerunt præparati equi ad effectum commodius, & celerius fugiendi. Quod fuit, &c.

Item inquirendum est, quod sequuto homicidio, cū prædicti, N. & N. fugam arriperent erga domū dicti N. vbi erant equi præparati, fuerunt per ministros Curiæ capti: Et illicò ad domum prædicti N. se conferentes inuenerunt duos equos cum habenis, et Ephyppijs instructos, ad effectum prædictum. Quod fuit, &c.

Item inquirendum est, quod ipse N. est solitus delinquere, minas effectui demandare, & est malæ famæ, conditionis, &c. de quibus omnibus, &c. Quod fuit, &c.

Et sic sequuntur alia capitula super alijs indicijs, si fuerint, prout facti qualitas postulauerit, cum certa methodus tradi non possit, est tamen aduertendum, quod quādo plures sunt Rei homicidii, vel vulnerum, vel aliorum delictorum, in quibus alter alteri auxilium dedit, dici debet in capitulis alii aliis auxilium dando, non alter alteri auxilium dando, aliàs causaretur nullitas capitulorum, & inquisitionis, vt aduertit Angel. *de malefic. in verb. dicto maleficio semper astitit. in fin.*

Et similiter aduertendum est, quod in quolibet crimine fiunt diuersa capitula, quoad accidentia particularia; sed tamen quoad substantialia, & ordinaria sunt ferè semper eadem.

85 Vice versa pro parte Rei inquisiti ad elidenda, & eneruanda indicia, quæ contra ipsum per Fiscum & Curiam inquirenda proponuntur, fieri possunt plures defensiones, de quibus dictum est supra, sed pro Tyronibus non erit inutile sequētem practicam inserere. Defensiones igitur, quæ excipiendo contra indicia prædicta opponi possunt, super quibus testes examinandi, & aliæ probationes faciendæ sunt infrascripto, vel huic simili modo formantur, videl.

Forma Defensionum, exempli gratia in crimine Homicidii.

Exceptiones, & defensiones, quæ probandæ offeruntur in Curia Episcopali N. (siuè alibi, &c.) *per N. de N. in causa vertente inter ipsum assertum Inquisitum* (siuè accusatum, &c.) *ex vna de, & super prætenso homicidio, vt ponitur, commisso in personam N. de N. & D. N. Curiæ Promotorem ex altera* (siuè N. quærelantem, & accusantem ex altera) *super quibus omnibus instatur, & petitur examinari testes producendos semotim, in secreto, vt moris. & Iuris est, quibus examinatis ex nunc pro tunc petitur publicationem fieri, qua facta, quatenus opus est, petitur terminus ad vberiùs probandum; terminus ad repulsam; Publicationem fieri in repulsa; audiri cum Aduocatis super discussione indiciorum, & gradatim, conditionaliter, & successiuè audiri in omnibus, non se astringendo, etc. et protestatur, etc. omni, &c.*

In primis reuocat omnes confessiones factas per eum in Iudicio, & extra in parte, & partibus contra se facientes, & non aliter.

Et è contra acceptat omnes quomodolibet factas per dictum N. quærelantem, & Curiæ coadiutorem in parte, & partibus pro se facientes, & non aliter, &c.

Item excipiendo probare vult, quod numquam minatus fuit contra prædictum N. occisum, & quatenus appareret ipsum minatum fuisse, quod non est solitus minas executioni demandare, neque contra inimicos, quod fuit, &c.

Item probare intendit, quod non obſtante ſententia fauorabili obtenta per dictum N. occiſum contra ipſum articulantem, & excipientem, ipſe excipiens eumdem allocutus fuit, & ſalutauit, quoties illi obuiam veniebat etiam poſt prædictam ſententiam; quod fuit,&c.

Item,quod dicti N.& N. eius famuli,qui contra ipſum exeipientem depoſuerunt, ſunt homines malæ conditionis, & vt tales fuerunt ab eius ſeruitio eiecti; vnde ad ſe vindicandum talia mendacia contra ipſum depoſuerunt. quod fuit,&c.

Item, quod licet equi inuenti fuerint in eius domo præparati, poſt occiſionem dicti N. hoc tamen caſu euenit, quia ſæpiſſimè occurrit equos ſic inſtructos in ſtabulo habere, vt poſſit ſua negotia tam extra Ciuitatem, quam intra peragere; Quod,&c.

Item, quod ipſe N. excipiens eſt bonæ vitæ, famæ,& conditionis,& quod numquam delicta ſimilia commiſit,&c. Quod,&c.

Et ſic ſequuntur aliæ defenſiones,& exceptiones, iuxta criminis oppoſiti qualitatem, & circumſtantiarum diuerſitatem. Et ſuper vnoquoque prædictorum examinandi ſunt teſtes modo, & forma, vt in ſuperioribus dictum eſt.

86 Cæterum quia in multis Curiis Rei interrogantur ſuper capitulis ad effectum conteſtandi litem cum eo; ideò vbi talis practica viget, notandum eſt,quod formatis capitulis ſuper delicto, de quo inquiritur, ducitur Reus ante Iudicem pro tribunali ſedentem, ſolutus vinculis; & illo ibi exiſtente leguntur capitula per Notarium, ſiuè per Iudicem, quæ vulgariter ſunt illi in ſpecie declaranda; & ſuper vnoquoque interrogatur, & eius reſponſio in pede vniuſcuiuſque ipſorum in ſcriptis redigitur. Quibus peractis in fine ipſorum capitulorum, & reſponſionum, ſcribitur actus litis conteſtationis infraſcripto, vel ſimili modo, videl.

Forma litis conteſtationis, ſecundum ſtylum quarumdam Curiarum in criminalibus.

Die,&c. Menſ.&c. Ann.&c.

Inſtante D. N. promotore Fiſcali Epiſcopalis Curiæ N. (ſiuè,&c.) *præſentia capitula exhibita, & præſentata; dicta, & diuulgata de verbo ad verbum dicto N. Inquiſito conſtituto coram Perilluſtri, & Reuerendiſſimo Domino Generali Vicario N. pro Tribunali ſedente adhuc actum; Iſq; idem Inquiſitus ſolutus vinculis, & catenis, & cum ſuper eis, & vnoquoque ipſorum interrogaretur, litem conteſtando, & animo conteſtandi,reſpondit prout in pede eorum, & vniuſcuiuſque ipſorum continetur. Tunc Dominus acceptatis omnibus confeſſionibus, mendaciis, & variationibus dicti inquiſiti, & quatenus pro ſe faciunt,& non aliter, nec alio modo, & è contra reuocat omnes, & quaſcumque confeſſiones, propoſitiones, ac inſtantias quomodolibet ſibi nociuas, & non aliter, nec alio modo, &c. examen dimiſit,&c.* Cum alii prout habentur in decreto publicationis preceſſus cum termino ad faciendum defenſiones *n.79.* In quibuſdam vero aliis Curiis non ſeruatur talis ſolemnitas litis conteſtationis, ſed cum reus conſtituitur, per interrogationem Iudicis, & reſponſionem Rei cenſetur facta litis conteſtatio, vt ſuprà ſuo loco dictum fuit.

87 Eſt autem notandum in materia defenſionum, quod Iudex interrogare debet Reum, num habeat Aduocatum, et Procuratorem? & ſi reſponderit negatiuè; tenetur ipſe ex officio de illis eum prouidere expenſis Curiæ, ſi ſit pauper, et miſerabilis perſona, quæ aliàs ſe defendere non poſſet, ne quodammodo pereat indefenſus; quod omnia Iura abhorrēt; imò defenſionum Reorum cauſam quamplurimum fouent, vt ex dictis in ſuperioribus clarè apparet.

Notandum ſecundò, quod quando in capitulis fuit dictum, commiſſum fuiſſe delictum ab aliquo cum aliis ſociis, vel mandantibus, aut mandatariis, poteſt inquiſitus petere, vt nominentur complices in ſpecie, quia alias ſuas defenſiodes facere non poſſet; tali caſu tenetur Iudex illos declarare, alias reſultaret nullitas, et grauamen Rei, ſi non fieret talis declaratio. Marſil. *conſ.*49.*&* 50.

Notandum tertiò, quod ſi opponantur exceptiones per Reum tempore, quo ſuas defenſiones facit, ſuſpenditur terminus illi præfixus, et non currit, donec, et quouſq; fuerit ſuper eis pronunciatum, illas habere locum, et proinde procedendum eſſe ad vlteriora, vel ſuperſedendum; alias inferretur ſimiliter grauamen; Bald. *in l.quandiù vlt.ff.de acquir.hæred.*

88 Sed quæritur, an Reus poſſit renunciare termino ad ſe defendendum?

Reſpond, cum diſtinctione: Aut enim renunciat ſimpliciter, et ſic non poteſt: Aut renunciat dicendo, quod ex certa ſcientia, et ſciens non habere defenſiones, imo carere omninò defenſionibus,et ideo renunciat termino ad ſe defendeddum, et tunc talis renunciatio valet. ita Bald. *in l.raptores C. de Epiſcop. & Cler.* Angel. *de malefic. in verb.qui Iudex ſtatut. termin. nu.*14. et ibi Auguſt. vbi ait, quod ſi verè poterat ſe defendere, et pœnituit, poteſt adhuc ſe defendere, vid. plenè Marſil. *in pract. crim. §. examinanda per tot.* et Hieron. Gabriell. *conſil.*173.*nu.*18. vbi declarat, poſſe Reum dictam

dictam defensionum renunciationem reuocare re integra existente, ante habitam copiam indiciorum;' & ratio est, quia in his, quæ publici iuris sunt, non procedit regula: *Quod semel placuit, amplius displicere non potest. cap. quod semel 21. de regul. iur. in sexto. & l. sicut. C. de action.* vide Clar. *in §. fin. q. 49. vers. quaro nunc.* & Foller. *in pract. crim. for secul. 3 p. tertiæ partis, ver. & si confitebuntur num. 57.*

SECTIO XI.

De Repetitione Testium.

SVMMARIVM.

1 *Repetitio Testium necessariò facienda.*
2 *Numerus Testium non supplet defectus.*
3 *Repetitio testium fieri debet per Iudicem. Requisita repetitionis.*
4 *Repetitio fieri potest per alium ex pluribus causis.*
5 *Repetitio, qualiter facienda sit?*
6 *Testes repetendi, si non sint integri, torqueri debent.*
7 *Tortura testis repetendi non integri, leuis est.*
8 *Citatio facienda Reo in repetitione, qualis?*
9 *Repetitio, quando facienda?*
10 *Repetitionis ordo, qualis?*
11 *Repetitio fit per extensum, non relatiuè ad primum examen.*
12 *Primum examen, an testi repetendo legendum?*
13 *Repetitio fieri debet ante conclusionem in causa.*
14 *Repetitio ad instantiam accusatoris, quando facienda.*
15 *Testis citatus ad repetendum, fugiens redditur suspectus de falso.*
16 *Expensæ in repetitione faciendæ, per quem suppeditandæ?*
17 *Repetitio testium, ad cuius instantiam fiat?*
18 *Remissoriales aliquando conceduntur, si testes repetendi absentes fuerint.*
19 *Aliquando verò mittitur Commissarius. Vnde constat esse in Iudicis arbitrio.*
20 *Testes ante publicationem addere, vel detrahere possunt ex eorum testimonio.*
21 *Causa scientiæ reddi debet in repetitione testium.*
22 *Testis dicens in repetitione, se non recordari, an fidem faciat.*
23 *Testis dicens se non ita dixisse, vt scriptum reperitur, non est audiendus.*
24 *Testis varians à primo dicto, torqueri potest, vt declaret in quo dicto persistat.*
Tortura in repetitione, quando inferri possit testi.
25 *Repetitio fit cum lectione prioris examinis.*
26 *Repetitio; aut confrontatio testium est arbitraria.*
27 *Confrontatio est Reis valde præiudicialis. Damna, quæ oriuntur Reis ex confrontatione.*
28 *Repetitio in pluribus casibus non fit. Declaratio Rei, quod habeat testes pro repetitis, stat loco repetitionis. Casus, in quibus repetitio non est necessaria.*
29 *Contumacia inducit repetitionem.*
30 *Confrontatio testium cum Reo habetur loco repetitionis.*
31 *Confessio Rei stat pro repetitione.*
32 *Testes mortui ante repetitionem, an probent?*
33 *Probationes in criminalibus esse debent luce meridiana clariores.*
34 *Probationes in criminalibus esse debent concludentes.*
35 *Mortui testis dictum facit inditium ad torturam.*
36 *Declaratio prioris dicti testis fieri potest sine repetitione.*
37 *Læsæ maiestatis crimen, an requirat repetitionem.*
38 *Hæresis crimen, an admittat repetitionem?*
39 *Assassinij crimen, an repetitionem requirat?*
40 *Crimina atrocia requirunt, vt fiat repetitio.*
41 *Repetitionis forma, qualis?*

1 QVoniam post publicationem processus informatiui, & dationem termini defensiui, quando Reus in examine, vel negat delictum, de quo contra ipsum inquiritur; & in termino sibi assignato ad faciendum suas defensione, non vult declarationem facere, quod habeat testes Curiæ pro ritè, & rectè examinatis, & legitimè repetitis, prout in quibusdam Curiis seruatur fieri; Vel si habeat pro legitimè examinatis, instat quod repetantur nihilominus iidem testes; Vel quando secundum stylum quarumdam Curiarum fuit publicatus processus informatiuus, & datę Reo defensiones, fine clausula: *vt testes Curiæ habeantur pro repetitis.* Ideo pro legitimando processu, ad effectum ritè, ac rectè procedendi ad vlteriora contra Reum, fieri debet repetitio testium examinatorum ad Curiæ informationem, ipso Reo non citato, cum citatione ipsius Rei ad videndum repeti, & iurare, vt infra dicetur; aliàs nullam probationem contra illum facerent, non solum ad condemnandum; verum etiam neque ad torquendum; quamuis enim huiusmodi testium depositio sufficiēs sit ad inquirendum de delicto, & acquisitis indiciis, ad

ad carcerandum: non tamen satis est ad torquendum, vel condemnandum, si agatur de Reo præsente, cum priùs tales testes examinati sint ipsa parte non citata, & propterea ipsam non afficiunt. Marsil. singular. 24. *& 30.* Decian. *respons.* 91. *num.* 13. *lib.* 3. Gabr. *cons.* 78. *nu.* 32. *lib.* 1. Clar. *in pract. crim. q.* 11. *vers. item quæro q.* 45. *vers. cæterum si reus & q.* 50. *vers. item quia.* Foller. *in pract. cr. for. sec.* 1. *p.* 2. *partis. verb & dem. repet. test. Cur. num.* 1. Honded. *in cons.* 101. *num.* 5. *volum.* 1. Vulpell. *respons.* 29 *nu.* 1. Bertaz. *cons.* 24. *n.* 23. *& cons.* 81. *nu.* 10. Farinac. *in pract. crim. q.* 72. *num.* 87. vbi de communi testatur. Petr. Caball. *in quæstion. crim. cas.* 269. *num.* 1. *cent.* 3. & Alii apud Illos.

Quæ conclusio ampliatur, vt tales testes ad Curiæ informationem examinati, sine partis citatione, probationem neque faciat in fauorem Fisci. Petr. de Surd. *consil.* 328. *nu.* 3. *vol.* 1. vbi de communi. Baiard. *in dicta q.* 45. Clar. *nu.* 55. Personal. *de indic. & tortur. num.* 19. *vers. & hæc.* latè Mascard. *de probat. conclus.* 496. *nu.* 11. *lib.* 1. Scaccia *de iudic. lib.* 1. *c.* 98. *n.* 7. & Alii, quos allegat Farinac. *in d. q.* 72. *n.* 103. *& seqq.*

2 Ampliatur secundo, vt tales testes examinati parte non citata non probent, etiam si essent mille. Grammat. *decis.* 11. *nu.* 7. *circ. fin.* Decian. *respons.* 93. *n.* 33. *vol.* 2. Roland *cons.* 12. *nu.* 36. Bursat. *cons.* 201. *n.* 44. *vol.* 2 Honded. *d. cons.* 101. *num.* 16. Baiard. *vbi sup. num.* 14. *&* 56. Farinac. *cons.* 55. *nu.* 2. & ratio est, quia numerus testium non supplet defectus. Viu. *com. opin.* 931. *n.* 17. *vol.* 3. Baiard. *d. q.* 47. *n.* 41.

Quinimò nec indicium aliquod præstat ad inducendam probationem. Caputaq. *dec.* 207. *num.* 2. *p.* 2. & ita seruat Rota Romana, vt testatur Farinac. *cons.* 79. *num.* 12. & Guazzin. *defens.* 24 *cap.* 9. *num.* 6. vbi alios cumula t. Io. de Amic. *cons.* 73. *num.* 16. Viu. Honde & Alii *vbi proximè*.

Qua propter in præsenti Sectione agendum remanet de Repetitione testium pro legitimatione processus; & sic breuiter de more plura per nos tangenda erunt; & Primò, quæ requisita habere debeat repetitio, vt valida sit. Secundò, cuius expensis fieri debeat. Tertiò, an pro repetitione facienda, si testes absentes fuerint, transmitti debeat Commissarius ad partes, in quibus testes repetendi degunt. Quartò, an dentur casus, in quibus repetitio non sit necessaria.

3 *Quoad primum*, notandum erit, quod adhoc vt Repetitio testium dicatur legitimè facta habere debet multa requisita.

Quorum primum est, vt fiat per ipsummet Iudicem regulariter; non per Notarium, seu Actuarium Curiæ, ipso Iudice absente; prout dictum fuit supra *de examin. test. sect.* 4. & probatur *in cap.* 1. *de testib. cogend. in fin. & in l. & quoniam, & Authent. apud elo. quentissimum. C. de fid. instrum. & in §. & quoniã, vbi Gloss. in verb. obseruationibus. Authent. de testib.* Bursat. *cons.* 192. *num.* 35. *lib.* 2. Baiard. *ad Clar. q.* 15. *nu.* 13. *in princ.* Boccac. *in tract. de remissorial. c.* 2. *n* 5.

Quod locum habet, etiam si testes priùs examinati fuissent ab ipsomet Iudice; & ratio est, tùm quia Iudex videre debet faciem testium ad finem obseruandi motus ipsorum, & an trepident, vel sine alteratione deponant super interrogatoriis Rei, iux. tradita *in Iuribus præcit.* tùm quià testium repetitio est meri, & mixti imperii, & ea, quæ sunt meri, & mixti imperii alteri delegari minimè possunt. *l.* 1. *ff. de offic. eius, cui mandat. est iurisdict.* tùm etiam quia tales testes repetendi iurare debent, vt mox dicemus. Notarius autem, imò neque Fiscus deferre possunt iuramentũ; vt aliàs supra diximus, vnde eorum depositiones haberentur, tamquam factæ sine iuramento, & sic non probarent. DD. *cit.* & Alii communiter.

4 Fallit tamen Primò si Iudex esset legitimo impedimento detentus, ex causa, scilicet infirmitatis, iustæ absentiæ, necessitatis non affectatæ, & huiusmodi. Vel si testes repetendi essent alterius iurisdictionis, & sibi non subiecti, quia tunc per necesse est alteri demandanda hæc repetitio. Angel. *de malefic. in verb. quia in statut. termin. num.* 23. Marsil. *in pract. crim.* §. *nunc videndum num.* 3.

Fallit secundò, si testes fuerint in dignitate constituti, senes, valetudinarii, aliquo morbo vexati; iusta causa occupati, aut aliquo legitimo impedimẽto detenti; quia tunc committi debet repetitio, quamuis regulariter in criminalibus examen testium committi non possit, vt aliàs in superioribus diximus. *sup. sect.* 4. *num.* 54. *& seqq.* Clar. *q.* 26. *vers. sed quæro.* Gramm. *cons.* 41 latè Carauit. *super Rit. Magnæ Cur. Vicar.* 137. *num.* 11. Afflict. *in constit. incip. Inquisitiones & in constit. Iustitiarios, & in constit. In pecuniarijs.* & habetur *in Rit. Magnæ Cur. Vic. incipient. Item seruat ipsa Curia alicui*, & in alio *Rit. incip. Item seruat ipsa Curia quod quamuis & in d. constit. In pecuniarijs.*

5 *Secundum requisitum* est, quod fiat repetitio cum omnibus qualitatibus, & circumstantiis necessariis, & solitis, æquè ac si testes repetendi, numquam priùs examinati fuissent. Clar. *in d. q.* 45. *præcit. vers. cæterum si reus.* Honded. *d cons.* 101. *numer* 30. Ambrosin *lib.* 3. *c* 2. *num.* 16. Guaz. *d. defens.* 25. *cap.* 1.

25. cap. 1. num. 8. latè Caualcan. *de testib. p. 5. num. 200. sed numquid*.

Quamobrem citandus est in primis, & ante omnia Reus ad videndum repeti testes & ad dandum interrogatoria, quatenus dare voluerit: & ad videndum iuramenta testium repetendorum. Datis verò per Reum interrogatoriis: vel elapso termino ad illa dandum præfixo citantur, & vocantur testes aliàs in processu informatiuo examinati, ad comparendum in Iudicio coram Iudice, & Notario, seù Actuario causæ, & ad se subijciendum examini. Quibus citatis, & relatis, atque cõparentibus defertur per Iudicem iuramẽtum veritatis dicendæ, perindè atque nũquam iurassent. *cap. fraternitatis in fin.* vbi DD. communiter *de testib.* præsertim Bald. *num.* 1. Butr. *num.* 4. Soccin *num.* 6. Paris. *n.* 5. Aemil. *in tract. de testib. in verb. testis ambiguè deponens nu.* 12. *fol mihi* 152. Farinac. *in pract. crim de test ib. q.* 74. *nu.* 47. & toties iurare tenerẽtur, quoties repeti necesse erit: Caualc. *de testib q.* 3. *sub num.* 56. *vers. vlterius.* Et similiter quando confrontatur testis cum Reo. vt tradit Chart. *in prax. inter reo. lib* 3. *cap.* 3. *num.* 28. Guazzin. *in d tract. ad defens. reor. defens.* 2. *cap.* 20 *num.* 5. & Nos *diximus supra vbi de confrontat. egimus*.

Fallit si non repetitur, sed inducitur tãtùm ad declarandum primum dictum, nã tunc non tenetur iurare Bald. *in Auth. hoc Sacramentum numer.* 1. *C. de iureiur. propt. cal.* Gaill. *obseru.* 191. *num.* 16. *litt. B.* Viuius *opin.* 931. *num.* 16. Aemil. *vbi sup. num.* 12. Baiard. *ad Clar. in §. falsum num.* 61. vbi ponit quatuor casus, in quibus non requiritur iuramentum. Fallit secundò si primò iurauerit dicere veritatem super tota causa. secundum Butr. *in d. cap. fraternitatis num.* 4. Imol. *ibid. num.* 4. Aretin. *num.* 6. Felin. *nu.* 2. sed de hoc valde dubitatur per Doctores, quos refert Farinac. *d. q.* 74. *num.* 52. vbi tamen resoluit faciẽdo quasdam distinctiones. Et tunc præstito iuramento quilibet testis separatim interrogatur priùs super interrogatoriis per Reum datis, iuxta quæ respondere debet, deinde super examine aliàs ab ipsomet teste facto, ita tradunt communiter DD. præsertim Cardinal. *in cap. de accusatione col.* 37. 2. *q.* 8. Honded. *cons.* 101. *nu.* 30. *lib.* 1. Boss. *de indic. & tortur n.* 128. *& in tit. de lit. contest.* Clar. *vbi sup. d. q.* 45. *vers. caterum.* ibi: *& aduerte*.

Est tamen aduertendum circa interrogatoria per Reum danda, quod in multis Curiis seruatur, vt non dentur, vt alibi dixi supra, quia datur repulsa; vt aduertit Carauit. *sup. Rit. Magnæ Cu. Vic.* 258. *num.* 3. Foller. *in pract. crim. for. sec.* 1. *par. secunda partis in verb. recip. defens. Reor. num.* 32. & Clar. *in §. fin. q.* 23. *vers. item quæro*.

Debet autem repetitio fieri per Iudicẽ, legendo cuique testi suam depositionem aliàs factam, in secreto, & separatim ab aliis testibus, ne ad inuicem instruantur, vt habetur in sacra Scriptura. Daniel. *cap.* 13. *num.* 50. & 51. *litt. E.* & refertur *in cap. nos si incompetenter. §. item Daniel.* 2. *q.* 7. aliàs non valeret, vt inferiùs dicemus.

6 Et est notandum hic, quod si testis, qui repetiti debet, esset ex illis, qui, non faciunt probationem, nisi irrogetur eis tortura ad purgandam infamiam; prout sunt socii criminis, infames, & similes, vtique torquendus erit, etiam si primum examen fuisset factum in tortura; quia requiritur, vt denuo iuret, & perseueret in primo dicto in hac secunda tortura, quæ fit in repetitione. Et ratio est, quia tam tortura, & iuramentum prius præstitum, quam omne aliud gestum, antequam contestaretur lis cum Reo inquisito, nullius roboris, & momenti sunt, quoad Reum torquendum, vel condemnandum; sed tantum sufficiunt pro inditio ad inquirendum, vt supra dictum est, *in princ.* & aduertit Clar. *dict. q.* 45. *vers. caterum circ. med.* ibi: *Item si sunt tales*.

7 Ista autem tortura in repetitione nõ debet esse multum grauis, sed leuis, vt communiter tradunt DD. præsertim Boss. *in tit. de mand. ad homicid. num.* 31. & quando locum habeat, vide Farinac. *de indic. & tortur. q.* 40. *in fin. num.* 27. *& qu.* 86. *num.* 57. Nota tamen, quod in leuibus causis, & criminibus non est ad torturam deueniendum ita de facili, sicut fieri solet in magnis criminibus. *l. leuia. ff de accusation.* vbi Bart. Salicet. *in l. non ideo col.* 3. *C. de accusat.* Cason. *in Prax. crim. tit. de torment. cap.* 8 *nu.* 3. Grilland. *de torment. q.* 5. *n.* 4 *& cap.* 7. *in princ.* Quidquid asserat Clar. *in d. §. fin. q.* 64. *vers. præterea debet circ. fin.* vbi ex Alber. *in l edictum n.* 4. *C. de quæst.* tenet, etiam in leuibus delictis posse torturam inferri.

Imò ista secunda tortura non est inferenda, nisi prior depositio facta in tormentis ratificata fuerit per ipsum testem sociũ criminis extra tormenta, vt fieri solet in Reo deponente in tormentis, quia ratificare tenetur extra tormenta, *vt dicemus infr. sect. seq.* ita aduertit Bursat. *consil.* 201. *post n.* 58. *vol.* 2.

8 *Tertium requisitum* est, vt quando facienda est, citetur prius Reus, an velit habere testes pro ritè, & rectè examinatis, aliàs ad videndum mandari repeti, & ad dandum interrogatoria, quatenus dare intendat, aliàs ad videndum repeti sine illis:

illis; & ita seruatur in hac Alma Vrbe, prout testantur etiam Farinac. q. 66. n. 201. in princ. Ambros. lib. 3. cap. 1. nu. 47. Guaz. defens. 25. c. 1. num. 3. post Corn. cons. 68. vol. 2. Ruyn. cons. 46. vol. 4. Vulpell. respons. 65. in princ. Baiard. ad Clar. q. 45. num. 24. Sed nota, quod hæc praxis Curiæ, non est eadem in omnibus aliis, extra Vrbem; cum in omnibus non vigeat cõsuetudo, vt Reus declaret habere testes pro legitimè examinatis, & ideo testes examinati pro informatione Curiæ, examinãdi iterum sunt, citato ipso Reo. Bursat cons. 201. n. 48. vol. 2. Scacc. lib. 1. de iudic. cap. 86. num. 67. Caualcan. de brach. Reg. p. 3. nu. 4. in princ. alias non probarent contra Reum quia examinati fuerunt ipso non citato. Clar. Foller. Farinac. & Alii allegati vbi supra nu. 1. etiam si essent mille testes, nam adhuc non probarent, vt dictũ est per DD. ibidem allegatos. Quam ob rem tutius erit, si citetur Reus ad videndum induci, repeti, & iurare testes, & ad dandum interrogatoria, vt optimè admonet Honded. cons. 101. n. 24. vol. 1. & Guazz. d. def. 25. c. 1. n. 5.

9 *Quartum requisitum* est, quod fiat postquam nomen Rei receptum fuerit inter Reos; & sic post litis contestationem cap. qualiter. 2 de accus. & post publicatas attestationes; Imò & postquam Reus habuit copiam processus, vt possit facere interrogatoria, quæ alias non benè facere posset, nisi testificata contra ipsum videret, secundum Caualcan. de testib. p. 5. num. 202. & Farinac. q. 66. nu. 310. & seqq. & ita seruatur de Iure Canonico, & in Vrbe, & in terris Ecclesiæ, vt testatur Farinac. vbi sup. Cartar. in pract. interrog. reo. lib. 3. cap. 3. num. 60. 67. & 69. & Marant. in spec. aur. p. 6. de inquisit. num. 10. quamuis secus sit de Iure Ciuili, per quod repetitio testium fieri debet ante publicatas attestationes. Marant. vbi sup. num. 8. in fin. Foller. in pract. crim. for. facul. verb detur copia capitulor. nu. 1. Clar. q. 49. vers. item scias Bursat cons. 311. n. 7. Bonacos. commun. opin. p. 1. ver. Indiciorum copia. Honded. d. cons. 101. n. 2 vol. 1. vid. Genuens. in Prax. Arch. Neap. c. 28. n. 11. in fin.

10 *Quintum requisitum* est, quod prius fiat repetitio super interrogatoriis Rei, & postea super examine primo loco facto ad Curiæ informationem, vt supra dictum est, & inferius demonstrabo, aliàs testes probationem non facerent contra Reum. Bursat. cons. 20. num. 65. lib. 1. cons. 201. n. 145. lib. 2. & latiùs cons. 311. num. 4. & seqq. lib. 3. Honded. d. cons. 101. num. 28. Petr. Caball. in quæst. crim. cas. 269. num. 19 centur. 3. Mascard. de probat. conclus. 685. num. 4. vol. 1. Et si testis respondere recusauerit super interrogatoriis, repulsari potest, tamquam suspectus, & fidem non facit in eo, super quo deposuit. Dec. in l. Is apud nu. 45. C. de edend. Caualcan. de brach. Reg. p. 3. n. 71. Et quando Iudex non admitteret interrogatoria, vel super eis non interrogaret, Reus appellare poterit. Caball. cons. 50. n. 2.

Sextum requisitũ est, quod fiat tali modo, vt testes affirment esse vera, ea quæ in primo examine dixerũt alias si dicerent nõ recordari vera esse primò testificata, non probarent. Foller. in d pract. crim. ver. & demum repetantur testes Curia n. 7. Honded. d. cons. 101. num. 32. vers. præterea. Baiard. d. q. 45. num. 18. vbi etiam dicit primam depositionem esse legendam vnicuique testi separatim. Cuius formam habes inferius ad saturitatem.

11 *Septimum* est, quod testis repetatur formiter per extensum, & non referat se ad primum examen; alias non probaret, cum primum factum fuerit parte non citata, & sic non sufficeret ad condemnandum, ex defectu citationis. Bald. in l. fin. ff. de testib. Mascard. de probation. conclus. 1368. num. 5. lib. 3. Honded. loc. cit. num. 31. & seq. Caualc. de testib. d. p. 5. num. 207. Osasc. decis. 129. num. 7. Mazzol. cons. 77. n. 36. Farin. d. q. 66. n 62. Marot. resp. 69. n. 42.

Et quamuis reperiantur multi Doctores, qui asserant, posse testem se referre ad primum examen, maximè si se subscripserit, vt post Bart. in l. eos num. 6. in fin. & Marsil. n. 5. ff. de fals. tenet Crot. de testib. nu. 374. Tindar cod. tit. p. 3. cap. 1 num. 1. Boss. de tortur. test. num. 34. & de oppos. cont. pers. est n. 8. Bocr. decis. 108. n. 5. & Alii, apud Farinac. d q. 66. num. 36. 37. & 43. Veritas tamen est, quod eorum dictum procedit in ciuilibus; secus in criminalibus, vt optimè consuluit Corn. cons. 56. col. fin. vers. item testis lib. 1. Crauet. cons. 115. num. 8. Brunor. à Sol. in cons. crim. vnic. num. 58. vbi Alios allegat. Monticell. in Pract. crim. in repet test. rubr. testes in cr. quan. recip. fol. 257 col. 2 vers. & melius. Thom. Triuis. decis. 46. per tot præsertim. num. 5. & 6. Et nota, quod si testis in repetitione noluerit de nouo respondere ad interrogatoria Iudicis, nisi prius ipsi legatur prima depositio, dicitur suspectus de falso, vt probatur per Auenion. decis. 1. nu. 5. vers. caterum vt aperte Caualc. de testib. d. p. 5. n. 207. in fin. Farin. d. q. 66. num. 55. vbi de communi.

12 Est benè verum, quod si testis in progressu examinis petierit sibi legi primam depositionem ad melius se recordandum, vtique non est ei denegandum, & ita passim hodie practicatur. iuxta doctrinam Bart. in d. l. eos num. 6. & Mars. num. 4. ff. de fals. Mascard. de probat. d. conclus. 1368. nu. 5.

Me-

Menoch *de arbitr. cas.* 109. *nu.* 3. *&* 12. Crot. *de testib. num.* 375. vbi de communi. Farinac. *vbi sup. num.* 49. Honded. *ibid. num.* 31. *vers. & saltem.* Caualcan. *de test. d. p.* 5. *n.* 27. *in fin.* Alioquin cogi non posset ad repetendum, nisi ei prima depositio legatur. Boer. *decis.* 108. *p.* 1. vbi fusè, & Seacc. *de iud. cap.* 86. *n.* 48. *&* 55.

13 *Octauum requisitum* est, quod fiat repetitio ante conclusionem in causa; & à fortiori ante sententiam, quia tunc Fiscus nullum habet ius repetendi testes. Foller. *in praecit. pract. crim.* 3. *p.* 3. *partis ver. & si confitebuntur num.* 46. *& in ver. & demum repetantur testes nu.* 12. Honded. *d. conf.* 101. *n.* 24. Baiard. *d. q.* 45. *num.* 21. Capic. *decis.* 35. *in fin.* Grammat. *decis.* 28. *n.* 6. Addent. ad Magon. *decis. Lucens* 74. *litt. B.* Quidquid asserat Moscar. *in tr. de cog. seu prob. delict. rubr. de iniur. n.* 36. *cum plurib. seqq.* & Vincen. de Franchi. *decis.* 668. *p.* 4.

14 *Nonum requisitum* est, quod si repetitio fiat ad instantiam accusatoris, non sint publicatæ attestationes; quamuis enim ad instantiam Rei; ac etiam Fisci; si procedatur ex officio fieri possit repetitio dictis testificatis, non tamen fieri potest ad instantiam Accusatoris, neque, quando proceditur ex officio, & ad quærelam partis simul. Gloss. *in cap. cum clamor. de testib.* & ibi Host. *n.* 1. 4. *& seqq.* & Innoc. *num.* 1. Bald. *num.* 2. Aret. *num.* 5. Abb. *n.* 3. Felin. *num.* 4. & Alii. Gaill. *de pat. publ. lib.* 1. *cap.* 18. *nu.* 7. 9. *&* 18. Ant. Gabr. *de testib. conclus.* 21. *num.* 95. Farinac. *d. q.* 66. *num.* 306. *& num.* 310. vbi aduertit, hoc esse intelligendum, quando prima vice testes fuissent formiter examinati, secus si nulliter, & reo non citato; nam tunc indistinctè omnes admittuntur ad repetitionem, etiam publicatis attestationibus. Idē tradit Franc. *decis.* 728. *num.* 8. *&* 9. Ad defensam tamen ante, & post publicationem attestationum fieri potest repetitio, tam Iudicis officio, quam ad instantiam partis. Felin. *in cap. cum clamor. num.* 5. & Anan. *num.* 3. *de testib.* latè Farinac. *vbi sup. n.* 316. & latius Caualc. *in pract. de test. p.* 5. *n.* 200.

15 Sed quæritur, an testis examinatus si citetur ad repetendum, fugiat, reddatur suspectus de falso?

Respondetur affirmatiuè, etiam si non fugiat, sed se occultauerit, vel non accesserit ad confirmandum primum examen. Angel. *de malefic. in ver. compareant dicti inquisiti num.* 7. vbi etiam dicit, quod ex tali fuga præsumi potest innocentia inquisiti; sequitur Baiard. *ad Clar. d. q.* 45. *num.* 45. Imò præsumptio falsitatis in vno teste inducit præsumptionem in aliis, vt probatur *in decis Auenion.* 33. *num.* 1. *& decis.* 53. *nu.* 4. prout è contra veritas in teste inhabili circa plura præsumptionem inducit veritatis in omnibus. Decian. *respons.* 48. *nu.* 34. *vol.* 3.

16 *Quoad secundum*, scilicet cuius expensis fieri debeat repetitio, notandum est, quod quando Reus facit declarationem, se habere testes Curiæ pro ritè, & rectè examinatis, saluo iure illos repetendi, quia non vult illos habere pro legitimè repetitis: si voluerit illos repeti facere, expensas omnes in repetitione necessarias subministrare teneretur, vt obseruat Honded. *in suo praecit. celebri conf.* 101. *n.* 27. *lib.* 1. Put. *decis.* 317. *n.* 2. *lib.* 2. Quando verò Reus noluit habere testes pro ritè, & rectè examinatis, quia repetitio fit ad instantiam Fisci, vt possit vti testium depositionibus, contra Reum, tunc Fiscus subministrabit expensas; & ita seruari vidi in Alma Vrbe, cum protestatione tamē, quod intendit illas recuperare ab ipso Reo. Sed in hoc stādum censeo locorum consuetudinibus; nam alicubi seruatur, vt expensæ erogande in repetitionibus faciendis, quando est transmittendus commissarius ad alium locum, in quo sunt testes repetendi, subministrentur in communi per Fiscum, & Fisco adhærentem, seu quærelantem: Alibi verò, vbi Reus dare solet interrogatoria, vt supra dictum est, & testes sunt repetendi cum dictis interrogatoriis, tunc Reus tenetur medietatem expensarum suppeditare, quia alias commodum sentiret ex sua malitia, præsertim si noluit habere testes pro repetitis, quod absurdum esset. *iuxta tradita in l. secundum naturam. ff. de regul. iur.* vbi Dec. *in princ.* & Fiscus ex Rei malitia grauaretur, quod fieri non debet, *secundum text. in l. cum proponas l. si quis maior, & l. vbi partum. C. de transact.* Alibi tandem seruatur, vt omnes, & quascumque expensas erogare cogatur Reus, si in culpa sit, quando est soluendo; aliàs illas subministrabit accusator, vel pars aduersa; & in eius defectu Fiscus; ita tenet Angel. *conf.* 32. vbi multa curiosa congerit. Azyn. *in Prax.* §. 31. *cap.* 2. Boer. *decis.* 203. vid. Put. *decis.* 427. *lib.* 1. Decian. *resp.* 51. *n.* 122. *lib.* 2. Gabr. *concl.* 118. *n.* 69. *lib.* 2. Honded. *loc. cit.*

17 Sed quæri potest, an repetitio facienda sit ad instantiam Fisci, an verò ad instantiam ipsius Rei?

Respondetur, quod in quibusdam Curiis, in quibus Rei tenentur facere declarationem prædictam, quod habent testes pro ritè examinatis, saluo iure repetendi, fieri debet instante ipso Reo. Honded. *d. conf.* 101. *num.* 26. *lib.* 1. In aliis verò Curiis, in quibus Rei non coguntur habere testes

pro ritè, & rectè receptis, & examinatis, prout seruatur in Vrbe, distinguendum est; aut enim Reus dixit expressè, se nolle habere testes Curiæ pro ritè examinatis; aut declarauit, se velle illos habere pro ritè examinatis, saluo iure repetendi: Primo casu repeti debent ad instantiam Fisci: secundo verò, ad instantiã ipsius Rei. Honded. *loc.cit.* vbi *num.23.* agit de obseruantia Vrbis.

18 *Quoad tertium* nimirum, an pro ratificatione facienda, si testes absentes fuerint, transmittendus sit commissarius ad partes, in quibus testes repetendi degunt, notandum est, quod tali casu diuersimodè seruari solet; aliquando enim conceditur commissarius; aliquando dantur litteræ remissoriales, vt fit in causis ciuilibus, de quo dixi *sup.plenè in Pract.ciuil.p.2.sect.2. subsect.7.d n.31.cum seqq.* & aliquando compelluntur testes accedere ad Curiam. Quod quidem totum remittitur arbitrio Iudicis, qui considerare debet numerum, & qualitatem testium, ipsorum impedimentum, propter quod ad Curiam accedere non possunt, & alias circumstantias, & iustas causas, vt tradit Boccar. *in tract.de litteris remissorialib. cap.3. num.49* Cassador. *decis.3.de dilationib. num.3.* Boss *in tit.de oppos. contr.test. num.26.* August. ad Angel. *de malefic.in ver. qui Iudex statuit. circ.fin.* Clar. *in d. §.fin.q.26.vers.sed quæro,& q 45.vers.cæterum circ.fin.ibi: quod nota.* Asyn. *in Prax.§.21.cap.2. cum plur. seqq.* vbi latè de hac materia, & Alii apud *præcitatos DD.* & mox dicemus.

19 Quomodocumque autem procedatur, aduertendum erit, quod citari debet Reus ad videndum destinari commissarium ad partes: Vel ad videndum deputari Iudicem in partibus, & expediri litteras remissoriales pro repetendis testibus, & alia necessaria faciendum, &c. prout seruatur in Romana Curia, à qua sumere debent normam procedendi in causis cæteræ omnes Curiæ Ecclesiast. de quo vid. Seuerol. *de remissor. cap.21. n.3.* Quod autem hoc remittatur arbitrio Iudicis, attẽtis qualitatibus, & circumstantiis *præcedenti num.8.* enunciatis probatur etiam authoritate, & exemplo Romanæ Curiæ, quæ aliquando transmisit commissariũ, *vt in vna Viterbien. falsitatis coram A. C. per acta Grimaldi postea Catalani*, & in Alia *Perusina excessuum coram Domino Gubernatore Vrbis per acta Charitatis*. Aliquando verò fuerunt per eamdem Curiam concessæ litteræ remissoriales, prout in vna *Materatensi falsitatis coram A. C. per acta Belgij*, & in Alia *coram eod. A.C. per acta Cellij*.

Aliquando autem fuerunt coacti testes ad Curiam accedere, *prout in vna Melphitana excessuum coram A. C. per acta Grmaldi, postea Catalani*, & in alia *Arianen. pariter excessuum coram eod. A. C. per acta eiusdem Grimaldi*. In quibus casibus, fuerunt testibus euocatis à Prouinciis Regni Neapolitani, erogatæ expensæ necessariæ ad iter faciendum ab ipsismet inquisitis, qui petierunt illos ad Vrbem vocari. Ex quibus constat, quod totum arbitrio Iudicis remittitur, vt dicit Boccar. *d tr.de litt.remissor.cap.3. num.49.* & Cassador. *dict.decis.3. de dilat.n.3.*

20 Sed quæritur, an testes possint aliquid addere, vel detrahere, primis depositionibus?

Respondetur affirmatiuè, ante publicationem, vel confrontationem, neque per hoc tenentur docere de errore. Abb. *in cap. præterea de testib. cogend.* vel antequam loquuti fuerint cum parte producente. Innoc. *in cap.cum dilecti de accusat.* vel eadem die, qua deposuerunt, in qua possunt etiã se corrigere, *vt in Authent. & qui semel*, vbi Gloss. *in verb. productionem C.de probat.* Et in quocumque casu, si aliquid addant, vel detrahant primis depositionibus, semper releuãt, vel aggrauant inquisitos. *cap.per tuas*, & ibi Abb. *de testib.* Capic. *decis.61.*

21 Quæritur secundò, an in repetitionibus faciendis Iudex interrogare debeat testes de causa scientiæ, vt faciant indiiium ad torturam, vel probationem ad condemnationem?

Respondetur affirmatiuè, cum Marsil. *in prax.crim.§. diligenter n.31.* quia in criminalibus testes, etiam non interrogati rationem reddere debent de suis dictis, ad plenam probationem faciendam. Salic. *in l.fin. C.de probat.*

22 Quæritur tertiò, an probationem faciat testis, qui in repetitione dicit, se non recordari ita dixisse, ac in primo eius dicto reperitur?

Respondetur affirmatiuè, ex traditis *in l.cum precibus C. de probat.* & per Bart. *in l.in exercendis vers quæro quid si testes C.de fid.instr.* vbi tamen loquitur in ciuilibus, sed magis expressè habetur per Bald. *in l. fin. col.1. in fin C.de re iudic.* & Io. Millc. *in sua Prax. fol.83. in Glos.non recordaretur*.

23 Quæritur quartò, quid Iuris, si in priori examine testis se subscripsit, & in repetitione dicat, se non ita deposuisse, an ei credendum sit, vel potius standum erit primo dicto?

Respondetur, quod standum erit primo dicto; quia non præsumi debet de falsitate contra Notarium, ex traditis per text. Gloss.& DD. *in l.Caius. ff. de pignorat. action.* Salicet. *in l. fin. C.plus val. quod agit.* Grammat,

mat. *in consil.* 47. Capic. *decis.* 61. *num.* 3. quibus in locis præfati DD. faciunt quasdam distinctiones, prout nouissimè notat Zuffus *de legitim. proc. lib.* 3. *q.* 109. Foller. tamen *in pracit pract. prima part. secunda partis ver. & demum repet. test cur. nu.* 16. ait, talem testem torqueri posse ex præsumptione, quod velit veritatem celare, examinatis prius duobus, vel tribus testibus de verisimilitudine illius primi dicti, & quod nunc negat sine rationabili causa; & similiter super legalitate, & bona fama Notarii, seù Actuarii. Imò Sanfelicius *decis.* 231. *num.* 6. ait testem deponentem coram Iudice, & Notario puniri posse de falso, si postea dixerit, se non deposuisse, vt Notarius scripsit. ita etiam Farinac. *consf.* 139. *n.* 2.

24 Idem dicendum erit de teste, qui variat à primo dicto, nam ex quo Bald. *in l. fin. C de re iudic.* dicit primum dictum corruere, cum sit nullum absque repetitione, vt dictum est supra; quia in repetitione variat; nec primum, nec secundum dictũ probant. vt tradit Foller. *vbi sup n.* 17.

Ideo torqueri debet, ad effectum videndi in quo dicto persistere voluerit, cum reperiatur inter duo iuramenta; & tunc necesse nõ est, vt citetur pars; & stabitur dicto in tortura emanato. Boss *in tit. de opposit contr. test. num.* 1. quem sequitur Cauale. *de testib. p.* 3. *sub num.* 77. *vers. nec citatur pars, & p.* 4. *num.* 149. Quando verò testis in secundo examine allegaret iustam, & legitimam causam, quare à primo dicto recedat, tunc torqueri minimè poterit, vt benè aduertit Bertaz. *in consf.* 153. *num.* 5. & 7. *lib.* 1. vbi cõcordantes allegat. faciunt notata per Guazzin. *defens.* 19. *cap.* 1. *nu.* 11. vbi allegat, Boss. *de public. process. num.* 29. *in fin. & num.* 31. Foller. *in verb. captat information. num.* 19. *circ. fin. &* Farinac. *q.* 79. *num.* 19.

25 Quæritur secundo, an valeat repetitio testium, si non fuit ipsis realiter lecta eorũ depositio, & subscripta per proprias manus, quando scribere sciunt, vel signata signo crucis, cùm scribere nesciunt?

Respondetur negatiuè; cum Bald. *in l. fin. C. plus valet quod agitur.* Ex quo priùs legi debent ipsis testibus eorum depositiones, & postea illos repetere. Chart. *in prax. inter Reo. lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 28. Farinac. *q.* 66. *num.* 9. Vnde colligitur, non benè facere quosdam Iudices, qui non lectis depositionibus testium dicunt eis, an referant se ad priora dicta, & ipsi dicunt, quod sic; quia nõ valeret talis repetitio, si hoc modo fieret. Vnde ne Tyrones in munere iudicandi errare possint, legitimam formulam hic subiungam inferiùs.

26 Quæritur tertio, an sit in Iudicis arbitrio testes repetere, vel potius cõfrontare?

Respondetur affirmatiuè cum Farinac. *de testib. q.* 72. *num.* 139. *in princ.* vbi expressè firmat conclusionem, esse in Iudicis potestate testes pro Curiæ informatione examinatos, vel repetere citato Reo cum eius interrogatoriis; vel ad eius faciem confrontare, prout melius expedire iudicabit. Idem tenent Vermigliol. *consf.* 257. *num.* 1. Loccatell. *in suis quæstionib. Iudic. inspection.* 5. *num.* 136. *vers. cum sit.* Scanarol. *de visitation. carcerator. lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 1. *circ. med. vers. cum in potestate.* Est benè verum, quod cum arbitrium Iudicis regulari debeat à iure, vt aliàs diximus, nõ importat liberam facultatem, sed obseruare tenetur regulas iuris. Menoch. *consf.* 69. *num* 4. & 5. Tusch. *tom.* 1. *practicar. conclus. litt. A. conclus.* 470 *nu.* 2. Ideo non semper indistinctè, & in omnibus casibus deuenire debet ad confrontationem sed valdè raro, acmagna maturitate, & circũspectione: cõsideratis circumstantiis, & qualitatibus delictorum, Personarum, temporum, & locorum, exceptis quibusdam casibus, in quibus necessariò ea vtendum erit quos enumerauimus supra Sect. 9. num. 72. Idem tenere videntur Carpzouius *in suis quæst crim q.* 114. *num.* 76. *lib.* 3. & Guazzinus *defens.* 20. *cap.* 19. *num.* 6. Quidquid asserat Ambrosin. *de mod. form proc inform. lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 5. *vers & ego.* Et ratio desumi potest ex duplici capite.

Primò quia, vbi habemus duo remedia, vnum ordinarium, & alterum extraordinarium, & subsidiarium, debemus potiùs vti ordinario, quam extraordinario, sed confrontatio est remedium extraordinarium, vt omnes Doctores fatentur, & aliàs per Nos dictum fuit; ergo vti debet repetitione, quæ est remedium ordinarium, & tunc tantùm deuenire ad confrontationem, cùm necessitas vrgeat; & ex aliqua causa fieri nequeat repetitio: & tali casu adhibenda est forma tradita à Chartar. *in prax. interrog Reo. lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 83. quam suprà Ego tradidi. Sect. 9. num. 69. per text. *in l. si postulauerit.* §. *si quæstioni ff. de adulter.*

27 Secundò, quia ex confrontatione multa damna, & præiudicia resultare solent Reis.

Quorum primum est, quod tolluntur quodammodo Reis defensiones, vel saltẽ non possunt facilè se defendere, quia vt plurimum confrontatio fieri solet, quando Rei sunt adhuc in secretis (quod fieri non deberet,) carceribus; vnde alloqui non possint cum suis Aduocatis, & Procuratorib. Guaz. *pracit. defens.* 20. *c.* 19. *n.* 12.

Secundum est, cum sit nimis difficilè habere testes pro facienda confrontatione cum Reis; interim ipsi detinentur in secretis carceribus, in quibus non parum patiuntur. Chartar. *d. lib. 3. c. 30. num. 5. vers. ne ergo reum*.

Tertium est, quod ob timorem, & verecundiam aliquando Rei nō benè interrogant testes de quibusdam circumstantiis ad eorum defeasionem facientibus, & sic postea non facilè se defendere possunt. Guazzin. *defens. 20. c. 21. n. 4*.

Quintum est, quod aliquando (sed malè) non permittitur Reis multum immorare in interrogandis testibus, & sic euacuare nequeunt indicia contra se facientia, vnde remanent expositi manifesto periculo condemnationis. Guazzin. *d. cap. 21. nu. 5. circ. fin*.

Sextum est, quod Iudices videntes Reorum mutationes in vultu redduntur erga eos crudeliores, & seueriores. Guazzin. *ibid. num. 6*. Ex quo in quibusdam Iudicibus indoctis & parum Deum timentibus euenire solet, vt non permittant testes interrogari cum interrogatoriis in scriptis, vt fieri deberet.

28 *Quoad quartum*, an scilicet dentur casus, in quibus repetitio non sit necessaria notandum est, quod multi sunt casus, in quibus Fiscus non indiget repetitione testium in processu informatiuo examinatorum, ex eo quia suam habet intentionem fundatam; & processum legitimatum, ex quo deuenire potest ad condemnationem, vel absolutionem, absque alia repetitione. Quorum

Primus est, quando Reus declaratione fecit habere testes pro ritè, & rectè examinatis, de qua declaratione latè agit Guazzin. *defens. 24. per tot. præsertim cap. 6. & 9* ita aduertunt Vulpell. *resp. 68. num. 7*. Bursat. *cons. 38. num. vlt. vol. 4*. Baiard. *q. 11. n. 5. & d. q. 45. n. 25*. vbi Alios citat.

29 Secundus casus ast, quando Reus fuisset condemnatus in contumaciam, de quo dicemus inferiùs *sect. 18. et 19*. tunc enim non fit testium repetitio, etiam si per Principem admitteretur ad nouas defensiones Mascard. *de probat. conclus. 497. nu. 13. vol. 1*. Cartar. *de exec. sent cap. fin. n. 116*. Clar. *q. 11. vers. item quæro circ. med. & q. 45. vers. ceterum si reus circ. fin*. ibi: *in hoc autem* Farin. *q. 11. num. 105*. Petr. Caball. *in quæst. crim centur. 2. cas. 110. num. 36*. Guazzin. *d. defens. 24. cap. 9. num. 14*. vbi tamen *in vers. licet de Iure* adducit Scacc. *de iudic. lib. 1. cap. 68 sub n. 7*. & Farinac. *cons. 22. num. 25. in fin*. & Alios allegatos per Caball. *d. n. 36*. contrarium tenentes. Quod probari potest ex communi regula textus *in c. factū legitimè de reg. iur. in 6*. vbi habetur, quod legitimè factum nō vitiatur, si deueniat ad casum, à quo incipere non potest. vnde sententia condemnatoria fundata in ficta confessione non reuocatetur, quia actus legitimè factus, iam consumatus existit.

30 Tertius casus est, quando testes confrontati fuerunt cum Reo. Clar. *q. 45. vers. sed in proposito*. Bursat. *cons. 587. in fin. vol. 1*. Bonacos. *commun. opin. lib. 1. vers. si Iudex* & Alii penes Guazz. *d. defens. 20. cap. 21. n. 2*. & Nos *dix. sup. sect. 9*.

31 Quartus est, quando Reus confessus fuisset delictum, quia tunc neque requiritur, vt fiat repetitio testium. Cartar. *de' in errog. reis lib. 4. cap. 2. num. 29*. Sed ex eius confessione condemnari potest cùm tunc partes Iudicis non sint, nisi in condemnādo, vt tenent Gomez. *de delict. cap. 12. nu. 3. & 8*. Clar. *q. 65. vers. 1*. vbi de communi. Bertaz. *cons. 541. num. 1 & 449. num. 1. lib. 2*. Farinac. *q. 81. num. 3*. Quod tamen intelligendum est sano modo, quando scilicet Reus confessus habuit terminum ad se defendendum legitimato processu informatiuo et nihil deduxit contra propriam confessionem: alias secus, cum multa opponi possint contra illam, vt in precedenti sectione dictum est, et latè tradit Guazzin *defens. 32. per tot. vbi per 36. sex*. capita materiam ad saturitatem examinat. Alioquin si Reus ex processu tantum informatiuo torqueretur, et confiteretur delictum, illius confessio illi non noceret, quia esset nulla. Corn. *cons. 68. vol. 1*. Ruin. *cons. 145. vol. 4*. Vulpell. *respons. 95. in princ*. Baiard. *q. 35. numer. 14. & 55*. vbi Alios allegat. et Nos *infer*.

32 Quintus est casus, quando testes in processu informatiuo examinati, mortui essent, quia tunc huiusmodi testes probarent, absque eo, quod repeti non possent, et Ratio est, quia mors habet vim iuramenti, secundum Gomez. *vbi sup. cap. 1. num 27*. Bursat. *cons. 7. num. 10. vol. 1*. vbi ait, quod probant æquè, ac examinati fuissent parte citata. Farinac. *q. 72. num. 129*. vbi de communi. Lamberteng. *in tr. de contract. reor glos. 11. n. 20*. et Alios.

Sed contrarium defendunt quamplures Alii Doctores asserentes, quod testes mortui examinati in processu informatiuo sine partis citatione, in criminalibus faciunt solum indicium ad inquirendum, non plenam probationem. Natta. *consil. 394. & seq. num. 21*. Honded. *d. cons. 101. num. 12. & 22. lib. 1*. Foller. *in d. pr. cr. 1. p. 2 partis ver. & dem. repet. test. cur. num. 6*. Grammat. *decis. 11. num. 13*. Bursat. *cons. 322. num. 10. lib. 3*. vbi de communi testatur. Osasc. *decis. 79. n. 18*.

Fari-

Farinac. *ubi sup.nu.*133.*& in conf.*183. Petr. Caball. *in qq.crimin.caf.*269. *num.*8. *centur.*3. vbi concordantes allegat. Quorum sententiam ego libenter amplector, ea ratione, quia probationes ad condemnandum esse debent plenæ, probatio autem resultans ex dicto testis non repetiti, probationem non facit, nisi ad inquirendum, vt dicunt DD.allegati *sup.n.*1. ergo,etc.

Neque obstat textus *in l fin C.de testib.* vbi habetur, quod si testes mortui fuerint, probant saluo Iure ipsi Reo opponendi exceptiones contra personas, et dicta eorum, prout idem firmatur per Castrensf. *ibidem*, et per Milleum. *in sua Prax. fol.*84 *num.*17. Nam respondetur, textum illum habere locum in causis ciuilibus, vt clarè patet ex verbis eiusdem textus, et notant ibidem DD.

33 Non autem in criminalibus, in quibus probationes esse debent luce meridiana clariores. *cap. sciant 2.quæst.*8. quæ est *l. fin. C. de probat.* et ibi DD. communiter *cap. nos in quenquam* 2.*q.*1.*cap.Epiphanium* 5. *q.*6. *cap.a Tor* 6. *q.vlt cap est iniusta* 23.*q.*4.*& l.dolum C. de dol.* Castrensf. *in cons.* 199. Bofs. *in tit de conuictis num.*6. Et non per præsumptiones, nisi sit violentæ. Speculat. *de præsumpt.lib.* 2.§.2.*n* 3.*&* 4.

34 Hinc est, quod in criminalibus probationes esse debent omninò concludentes, ad effectum condemnandi. *l.matrem*, et ibi Bald.*C.de probat.l non hoc.C.vnde cognat.* Imò concludentes de necessitate, non de possibili. *l. ad probationem* 2. et ibi Bald. *C.de probat. verf.ex quo noto*. Et testes esse debent omni exceptione maiores, vt aduertit Bofs. *vbi sup.n.*25. DD. communiter et Nos *alias dixim.*

Neque obstat secundò, quod dicunt quidam Doctores affirmatiuam sententiam tenentes, inter quos adest Farinac. *in d.q.*72.*nu.*120. vbi Alios allegat. *& conf.*55. *num.*37. Burfat. *d. conf.*7. *num.*10. *lib.*1. Baiard.ad Clar. *d. q.*45. *num.*22. et Alii', quos refert, sed non sequitur Guazzin. *defens.*24. *d.cap.*9.*num.*16. ea ratione moti, quia non est imputandum ad culpam Fisci, vel partis, si ipsi testes mortui non repetantur. Respondetur enim, quod eorum sententia est etiam intelligenda in causis ciuilibus, non verò in criminalibus, prout benè aduertit idem Farinac. *in precit.q.*72.*num.*133. *in fin.* quem sequitur Centulin. *in addit. ad conf.eiusdem conf* 55.*litt.D.*

35 Non negatur tamen, quod dictum testis mortui, licet non probet, quoad condemnationem; facit tamen inditium quoad torturam. Quia regulariter quod in ciuilibus facit semiplenam probationem, in criminalibus facit inditium ad torturam. Bartol. *in l fin.in fin ff.de in lit.iur.* Abb. *in cap. fin. de testib.* Imò communis opinio Doctorum est, quod testes mortui non probent sufficienter ad condemnandum, sed solum modo aliqualem probationem faciant, prout testatur Centulin. *vbi sup.* Farinac. *d. q.*72.*num.*133. *in fin.* Honded. *d. conf.*101. *n.*2. Bertazzol. *conf.*70. *num.*3.*lib.*2. *diuerfer* Natta. *d. conf.*594. *num.*21. Burfat. *conf.*322.*num.*10.*lib.*3. Ofasch. *decif.*79.*n.*18. Grammat. *decif.*11. *n.*13. Caball. *d.caf.*269. *num.*8. vbi concordantes plena manu cumulat, et Guazzin. *d.cap.*9.*num.*16.*in fin.*

36 Sextus casus est, quando agitur de declaratione tantum depositionis testium, nam tali casu non requiritur citatio partis, nec repetitio formiter facta. Ruin. *consil.*382. sequitur Bofs. *in tit. de opposit. contr. test.num.*35. Baiard. *d. q.*45 *n.*30 Clar. *q.*61. *verf.quæro numquid*, vbi etiam firmat, quod tunc non possunt testes aliquid mutare, vel addere, sed tantum declarare primum dictum. sequitur Farinac. *q.* 66. *num.* 113. *& seqq.*

37 Septimus est, secundum aliquos Doctores, quando agitur de criminibus atrocissimis, prout est crimen lesæ maiestatis. DD.adducti per Farinac. *d.q.*72.*n.*120. *& seq.* Hoded.*d. conf.*101. *num* 14. sed contrarium tenet Idem Farinac *vbi sup. n.*137. Mascard.*de probat.concl.*683.*num.*9.*volum.*1. Honded. *d.conf.*101. *num* 14. *vol.*1. Caball. *caf.*264.*num.*8.*in fin.* latè Baiard.*ad Clar.dict. q.*45.*num.*34. vbi omnes tenent, quod semper requiritur repetitio testium parte citata.

38 Octauus casus est, in crimine hæresis, secundum DD.cumulatos per Farin. *in d.q.*72.*num.*115.*& seqq.& conf.*55. *num.*2. *& conf.*79. *num.*13. Petr. de Surd. *conf.*328. *num.*3.*vol.*1.Caualc. *de testib.p.*4.*sub n.*77.

30 Nonus casus est in crimine Assassinii, in quo propter eius acerbitatem testes sine partis citatione, secundum quosdas DD. plenè probant. Petr. à Plaz. *in epitom. delictor.cap.*19.*num.*17. Mascard. *de probat. concl.*136. *num.*2.*vol.*1. Honded. *vbi sup.n.*13. Ant.Gabr.*de citat.concl.*1.*n.*21. Baiard.*vbi sup.num.*19.

Idem firmant in Disrobatoribus viarũ, & in aliis enormibus delictis. Angel. *de malefic. in ver. fama publica col.* 2. Marsil. *in pract. crim.* §.*nunc videndum num.* 29. Foller. *in pract.crim.for. fec. in* 3.*p. tertiæ partis. verb. & si confitebuntur num.*41. *cum plurib.seqq.* & Alii apud illos.

40 Contrarium tamen, & veriùs tenent cæteri Doctores, vt etiam in supradictis casibus, & in quibuscumq; aliis atrocissi-

cissimis criminibus repeti debeant testes, ac dari debeat Reo copia indiciorum, antequam torqueatur, cum competenti termino ad faciẽdum suas defensiones; prout in crimine læsæ maiestatis tradit Bart. *in extrauag. ad reprimendum in verb. & figura. num.* 15. Gig. *in tit. qualiter in crimin. proced. q.* 19. *num.* 3. Osasc. *decis.* 79. *num.* 12. Vulpell. *respon.* 21. *num.* 3. Personal. *de indic. numer.* 22. In crimine hæresis tenent Bald. *in cons.* 95. *vol.* 1. Boss. *de haret. nu.* 9. Paris. *cons.* 2. *n.* 155. *lib.* 4. Personal. *loc. pracit.* Vulpell. *ibid.* In crimine Assassinii firmatur per plures *in decis. Auenion.* 15. In crimine parricidii. Grammat. *vot.* 30. *num.* 2. In crimine sodomiæ. Farinac. *q.* 30. *num.* 111. In atrocissimis occultis Personal. *de indic. num.* 23. Et generaliter in omnibus atrocibus, & enormissimis. Marsil. *in §. diligenter nu.* 157. *&* 177. Grammat. *vot.* 54. *in fin.* & Peregr. *in cons.* 2. *num.* 144. *lib.* 2. vbi de communi testatur, & respondet ad contraria; & de veriori dicit Caualc. *de testib. p.* 5. *n.* 200.

PRAX. PROCESSVS

---

41 Continuando processus compilationem, & connectendo sequentia antecedentibus, præsertim his, quæ posuimus in præcedenti sectione; dico, quod facta priùs Reo citatione ad videndum repeti testes, & eorum iuramenta, ac ad dandũ interrogatoria, vbi practicatur, vt per Reũ dentur interrogatoria, Repetitio fit, vt sequitur, videlicet.

Forma Repetitionis Testium.

Die.... mens.... Ann... in loco N &c.

Examinatus fuit *per Perillustr. & Reuerendiss. D. Generalem Vicarium N. Meque, &c. Assistente D. N. Promotore Fiscali eiusdem Curiæ, &c. in cubiculo tali, &c. N. de N. testis aliàs pro Curiæ informatione examinatus, qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. iurauit, fuit prius, iuxta interrogatoria data pro parte N. Inquisiti interrogatus, & Primò*

Iuxta primum: *Respondit, &c.* & scribitur per Notarium, seu Actuarium causæ vulgari sermone totum id, quod testis respõdet, nihil penitùs immutando, prout in superioribus dictum est ad saturitatem. Deinde prosequitur eodem ordine, iuxta secũdum, iuxta tertium, & sic de reliquis. Absolutis autem Interrogatoriis prædictis continuatur examen, sequenti modo, videlicet.

Tunc fuit per Dominum interrogatus præfatus N. de N. testis, an ea, quæ alias deposuit in præsenti causa in alio examine per ipsum facto sub die tali.... etc. In loco N. etc. coram, etc. fuerint, & sint vera, illaque pro veritate dixerit, et deposuerit.

Respondit: *Signor sì, che quello, ch'io dissi nel mio esame fatto li giorni passati, che non mi ricordo del dì preciso, ma fù del mese N. prossimo decorso innanzi à V. S. Reuerendiss. nelle sue proprie stanze, è vero, e lo dissi per la verità.*

Et lecto sibi per me de mandato, &c. de verbo ad verbum dicto eius examine alta, & intelligibili voce ad claram ipsius intelligentiam, & per ipsum bene audito, & intellecto, (prout asseruit,) fuit per Dominum.

Interrogatus, *an ea, quæ in præsentiarum legi audiuit, fuerint ab ipso dicta, & deposita eo, quo iacent; modo, sitque istud eius examen, de quo supra mentio facta fuit.*

Respondit, *Signor sì, che questo, che m'hauete letto adesso, è il mio medesimo essame fatto giorni sono; e quanto si contiene in esso, è stato detto, e deposto da me nel modo che hò sentito leggere adesso.*

Interrogatus, *an prædictis intendat aliquid addere, vel demere, dictumque examen in toto, vel in parte reuocare, an verò illud potiùs confirmare, & ratificare pro veritate in omnibus, & per omnia.*

Respondit, *Io non voglio aggiungere, nè sminuire cos'alcuna à detto mio essame, nè quello reuocare in parte alcuna; Anzi intendo e voglio ratificarlo, & approuarlo per vero; sì come per tale l'approuo, e ratifico in tutto, e per tutto.*

Tunc Dominus sedens, etc. examen dimisit, & ipsum testem licentiauit; iniuncto prius eidem, vt se propriâ manu subscriberet, prout se subscripsit, vt infrà videlicet.

Io N. de N. confermo quanto di sopra, etc.

Vel si scribere ignorauerit, dicatur: *Iniuncto priùs illi, vt propria manu signum crucis apponeret, quia scribere nescit, vt asseruit, prout fecit, vt infrà, videlicet.*

† *Signum crucis propriæ manus dicti N. de N. testis repetiti, & ratificantis, etc. scribere nescientis, &c.*

N. Vicarius Generalis, vel Iudex, &c.

N. Actuarius, &c.

SE-

SECTIO XII.

De Publicatione Processus Defensiui.

SVMMARIVM.

1 *Publicatio in causa defensionum, quando fiat.*
2 *Effectus predicta publicationis, qualis.*
3 *Post publicationem istam non ligantur manus Iudicis in totum.*
4 *Percunctatur processus post huiusmodi publicationem defensiuam, ad effectum reprobandi testes Curia.*
5 *Iudex ex officio potest post hanc publicationem testem examinare, vt primum dictum declaret.*

1 DEmum peractis, & absolutis defensionibus, examinatisque testibus super eis, ad euacuanda indicia contra ipsos Reos in processu existentia, admissisque omnibus iuribus, quæ per illos producuntur ad eorum defensiones pro eneruandis indiciis; super quo multũ elaborare debent Aduocati, & Procuratores illorum, ne tempus amittatur in exceptionibus non releuantibus, quæ etiam si probarentur concludenter, adhuc inditia remanerent; elapsoq; termino dato ad probandum, seù defendendum, fieri solet in quibusdam Curiis, tam Ecclesiasticis, quã laicalibus publicatio in causa defensionũ, siuè ad instantiam Rei, siuè quærelantis, siuè Fisci; cuius forma erit similis publicationi processus offensiui; quæ habetur *in sectione* 10. *nu.*79. mutatis tamen mutandis, vel omissis omittendis; quæ quidem licet non fieret, non vitiaretur processus; ex quo regulariter in rubrica defensionũ, & exceptionum fuit iam facta instantia publicationem fieri, vt *in eadem section.* 10. *num.* 85. *habetur,* terminum concedi ad vberius probandum, terminum ad repulsam, publicationem in repulsa, audirique cum Aduocatis super discussione indiciorum; necnon auditi in omnibus gradatim, & successiuè, &c. Et insuper non est de substantia, quia Acta semper sunt nota Iudici. Clar. *in* §. *fin.q.* 61. *in princ.* & Guaz. *in defens.*35. *c.*2.*n.*1.

2 Nihilominus si fiat dicta publicatio magnum producit effectum ad Reorum fauorem, quia ipsi Rei possunt producere testes, tam super antiquis, quam super nouis iuribus etiam post dictam publicationem, ad defensam: Fiscus verò, seù Fisco adhærens non possunt ad offensam, nisi super nouis iuribus, & capitulis. Salic. *in l. fin.C.de quæstion col.vlt.* Marsil. *in prax. crim.* § *sequens nu.*8. Carer *in pract.fol.*627. *n.*128. *in fin.* Bosl *de public process num.*3. Clar. *q.*61. *vers sed quæro.* Et dix. sup. *d. sect.* 16. *num.* 20. Debet autem fieri dicta publicatio citato inquisito; vel ipso præsente, & acceptante; ac citato quærelante, si adsit. Bald. *in l.gesta. C.de re iudic.col* 2. *vers.quæro qualiter*; aliàs non valeret.

3 Est bene verum, quod per eam non ligantur manus Iudicis ad agendum ea, quæ ex officio facere debet, & ideo potest gerere multa, etiam post publicationem, vt tradit Bald. *in l. data opera. col.*11. *vers. item nota etsi.C. qui accus.non poss.* Aretin. *in capit. fraternitatis. num* 36.*de testib.* Villalob.*in commun.opin.litt. T. num.*86. Carauit. *sup.rit.*69. *Magnæ Cur.Vic.circ.fin.*

4 Facta verò publicatione in causa defensionum, quæ quamuis non sit de substantia processus, *vt dixim. supra, & sect.* 10. *num.*8.*vers. quod fallit in fin.* est tamen expediens, vt fiat publicatio processus defensiui, præsertim si adsit accusator, ad effectũ vidcndi, an voluerit aliquid aliud in contrarium deducere: percunctari solet processus per Aduocatos, & Procuratores Reorum, ad finem videndi, an euacuata sint indicia contra ipsos existentia; & tunc si expediens iudicauerint, petere solent terminũ ad reprobandum, seù ad repulsandum testes; qui terminus ad repulsam est omninò concedendus, si petatur, quia est species defensionis, quæ semper competit Reis, etiam post publicationem processus defensiui, vt supra dictum est. Et hac ratione non fit conclusio in causis criminalibus, quia agitur in eis, vel de vita hominis, vel de alio graui præiudicio ipsius; ideo conueniens est, vt semper se defendere possit. Marsil. *in pract. crim.* §.*sequens. num.*1.

5 Hinc seruatur in practica, vt Iudex possit iterum examinare testes, vt primum dictum declarent, etiam post publicatas attestationes; ex officio tamen, non ad instantiam partis, vt de cõmuni tenet Conrad. *in sua pract.fol.*130.*post n.*37. Tyndar.*de testib. lib.*1.*c.*4.*n* 6. Aretin. *in cap. cum clamor. col.*2.*notab.*2.*de test.* Clar. *d.q.*61.*vers.quæro nũquid.* & dix.sup. *p.*2.*in Pract.Ciuil.sect.*2.*subsect.*8.*num.*33. *& hæc ead.p.*4. *d.sect.*10. *nu.*20. *in fin.*

SECTIO XIII.

De Repulſa Teſtium.

SVMMARIVM.

1 Repulſa teſtium, ſi petatur, concedenda eſt. Repulſa non datur Fiſco, et quare?
2 Non conceſſa tamen, non fieret nullitas.
3 Requiſita Repulſæ, quæ?
4 Teſtes reprobatorij, quid deponere debeant?
5 Oppoſita contra teſtes debent eſſe in ſpecie
6 Tempus præſens eſt in inſpiciendum in Repulſa.
7 Crimen oppoſitum teſti probandum eſt.
8 Repulſari poſſunt teſtes ex triplici capite.
9 Tempus petendi repulſam, quale?
10 Terminus repulſæ, qualis? Terminus non currit impedito.
11 Repulſa repulſæ datur, etiam in Criminalibus.
12 Repulſa aliquando non conceditur. Teſtes non integri, quando admittantur.
13 Repulſa criminalis in Regno Neapolitano, quando fiat.
14 Inimicitia, qualis eſſe debeat, vt poſſit ex ea repulſari teſtis.
15 Scripturæ, quomodo reprobentur.
16 Teſtis aliàs inductus pro ſe, reprobari aliquando poteſt.
17 Teſtes omnes repulſandi, aliàs torqueri poteſt
18 Teſtes ad defenſam examinari poſſunt, etiam poſt ſententiam in criminalibus. Remiſſoria conceditur etiam pro repulſandis teſtibus.
19 Reus proteſtari debet contra teſtes in examine.
20 Proteſtari debet reus, quod crimina teſtium non opponit animo iniuriandi.
21 Teſtes inhabiles reprobari debent per Iudicem ex officio.
22 Teſtes repulſari poſſunt ex omnibus cauſis inhabilitatis.
23 Poſt repulſam, quid agendum.
24 Datur etiam alia dilatio, ſecundum ſtylum Curiarum Vrbis.

1 QVoniam. *vt in præced. ſect.* dictum eſt; quod facta publicatione proceſſus defenſiui, & percunctatis Actis per Aduocatos, & Procuratores Reorum, ſolet aliquando in multis Curiis per Reum inſtari, & peti Repulſa contra Perſonas, & dicta teſtium pro Curia examinatorum, præſertim quando ex defenſionibus factis non fuerunt eneruata inditia in totum; ideo de ea agendum nobis erit in præſenti, & ſic ſecundum noſtrum ſolitum plura videnda erunt. Primò, an ſit neceſſariò concedenda. Secundò, qualiter fieri debeat. Tertiò, quot modis fieri poſſit repulſa. Quartò, quando peti debeat. Quintò, quantus ſit terminus ad repulſam. Sextò, an in criminalibus detur repulſa repulſæ, ſicut in ciuilibus. Septimò, an aliquando deneganda ſit repulſa.

Quoad primum notandum eſt, quod ſi petatur repulſa per Reum inquiſitum, eſt quidem concedenda, quia eſt ſpecies, & pars principalis defenſionis, vt docet Bart. *in extrauag. ad reprimendum. in verb. & figura indicij.* Menoch. *de arbitrar. lib. 1. q. 32. num. 1.* Honded. *conſil. 100. num. 36. vol. 1.* Scaccia. *de iudic. lib. 1. c. 97. n. 91. verſ. ex quo eſt ſpecies ſenſionis.* Guazzin. *defenſ. 28. cap. 7. n. 3.* Clar *in pract. crim. q. 23. verſ. item quero circ. med. &, q. 53. in princ. & per tot.* vbi tradit exceptiones, quæ opponi poſſunt contra teſtes. Ex noſtris Regnicolis pro regula tradunt Marant. *in ſpec. aur. p. 6. act. 13. n. 16. in fin.* Carau. *in Rit. Magnæ Cur. Vic. 144. num. 8.* Foller. *in Pract. crim. for. ſec. 1. p. 2. partis verb. concedatur repulſa num. 1. & 2.* Afflict. *in deciſ. 351. & in conſtit. Regni incip. ſi quis in poſterum notab. 10. & in conſtit. peſſimam notab. 8.* Par. de Put. *in tract. de ſyndicat. verb. tortura verſ. & an ſi quis dixerit col. 2.*

In Curia autem Romana in materia repulſæ alio modo proceditur, nam in primis articulis factis pro inquiſito in termino ad faciendum ſuas defenſiones, opponuntur etiam exceptiones contra teſtes. Qui ſtylus eſt directò contrarius illi Regni noſtri Neapolitani, vbi non conceditur repulſa in primis articulis; imò dicerentur articuli impertinentes, niſi repulſare vellet ex capite inimicitiæ, vt inferiùs dicemus, *per ritum Magnæ Cur. Vic.* incip. *item ſeruat ipſa Curia, quod exceptionibus.* & aduertit Marant. *in ſpec. d. act. 13. n. 8.* & tunc renunciare debet futuræ repulſæ. Carauit. *in rit. 282. num. 2. & 3.* Scagliol. *in rit. 73. nu. 7.* Foller. *vbi ſup. num. 8. & num. 13.* vbi dicit, quod non obſtante Ritu Regni quocumque tempore petatur repulſa teſtium, conceditur pro defenſione Rei. Idem firmat Baiard. *ad Clar. q. 49. num. 40. & 43.*

Sed nota, quod quamuis Reo concedenda ſit repulſa, vt ſupra dictum eſt, ſi petatur; Fiſco tamen non conceditur contra teſtes examinatos ad defenſionem Rei. Et ratio eſt, quia Fiſcus facit interrogatoria in receptione examinis teſtium ad defenſam, quæ maiorem habent vim, quam repulſa, vt aduertit Carauit. *in rit. 258. n. 3.* Par. de Put. *in tract. ſyndicat. verb. inquiſitio cap. 2. num. 1. in fin. fol. mihi 201.* ſequitur Clar. *in pract. q. 23.* ibid. Foller. *vbi ſup. num. 2. in fin.*

fin. verf. tamen non datur Fisco. Scagliol. *in rit.* 276. *num.* 3. Fallit tamen conclusio, si adesset Accusator, seu Instigator Fisco adhærens, quia tunc daretur ei, & Fisco terminus ad repulsandum testes Rei. Clar. *in d. q.* 23. *verf. item quæro.* ibi: *quæ tamen ratio.* Foller. Par. de Put. & Scagliol. *in loc. præc.* Honded. *conf.* 101. *n.* 4.

2 Nota secundò, quod licet repulsa danda sit per Iudicem, si per Reum petatur; si tamen non concederetur; non per hoc fieret nullitas processus; quia etiam testes repulsati sufficiunt ad torturam, quãuis non ad condemnationem; & ideo etiã non concessa posset Reus torqueri, existentibus inditiis, & eius confessio valida esset. Gloss. *in l. fin. C. de his quib. vt indign.* Bald. *in l. cunctos populos C. de sum. Trinit. & fid. cathol.* Ludou. *conf.* 451. *col.* 2. Grammatic. *conf.* 1. *& conf.* 33. *n.* 44. *& in vot.* 25. *& decis.* 11. *nu.* 9. *& decis.* 34. *num.* 51. Brun. *de indic. & tortur. col.* 3. Merend, *conf.* 90. *num.* 42. *tom.* 2. *crimin.* vid. latè super hoc Abbat. *in cap. cum in iuuentute de probat. & in cap. qualiter; & quando de accusat.* qua confessione postea stante procedi posset ad sententiam, & sententia valeret, quamuis Riminald. Iun. *conf.* 361. *n.* 45. *vol.* 4. dicat testes repulsatos, neque ad torturam indicium facere.

3 *Quoad secundum*, qualiter scilicet repulsa fieri debeat, notandum est, quod regulariter continere debet omnes circumstantias, quæ necessariæ sunt accusationi, de quibus *in l. libellorum C. de accusation.* vt tradit Bart. *in l.* 3. §. *lege Iulia. ff. de testib.* Angel *de malef. in ver. qui stat. term. ad oppon. contr. prob. in fin.* Roman. *consil.* 290. & Boer. *decis.* 321. *p.* 2. Bald. *verò in l. edita C. de eden. col.* 8. *ver. opponitur, & in Auth. si dicatur C. de testib. in fin.* contrarium tenet; prima tamen sententia est magis recepta, & communis.

4 Sed est notandum, quod in repulsa prædicta, quæ fit contra testes criminosos, necessaria sunt plura: Et primò necesse est, vt testes reprobatorij deponant, se non esse criminosos, ita de communi tradit Gramat. *decis.* 11. vbi plenè de materia repulsæ, & Rot. *decis.* 28. alias 255. *de testib. in nouis.*

5 Secundò, quod quando opponitur aliquid contra personas testium, proponatur in specie, non in genere defectus ille, quem obijcere intẽdit oppones ipse, prout si excipiatur, quod sint periuri, infames, fures, adulteri, Homicidæ, & similes, specificandus est præcisè locus, tempus delicti & aliæ circumstantiæ, *vt colligitur ex cap. præsentium* §. *testes verb. singillatim de test. in* 6. Bald. *in l.* 1. *q.* 2. *C. de test.* Lud. Roman. *consil.* 290. Gloss. *in clem. in constitutionem ver. cir.*

cumstantiarum de elect. & in l. turpia. vbi etiam Bart. & Bald. *ff. de legat.* 1. Boer. *d. decis.* 321. *num.* 2. & Grammat. *decis.* 24. *num.* 49. Foller. *vbi sup. num.* 11. *in fin.* Caualcan. *de testib. p.* 4. *nu.* 22. Cæuall. *com. contr. commun. q.* 162. vbi latè Addent. Guazzin. *defens.* 28. *cap.* 8. *num.* 2. & Alii apud Illos.

6 Tertiò opponi debet exceptio respiciens tempus præsens, præsertim tempus testimonij lati, non tempus præteritum, quia si pars contraria probaret bonam famam testium de præsenti, licet de præterito fuerint infames, repulsa nihil obstaret Soccin. *conf.* 54. *col.* 2. *vers item, & tertio.* Ann. *consil.* 309. Et præsertim referenda erit ad tempus iuramenti, quod tempus consideratur, vt testes repulsari possint. *l.* 1. & ibi Bart. *C. de testam. l. si arbiter C. de sentent. l. ad testium* §. *conditione C. qui testam. fac. poss.* Baiard. *ad Clar. q.* 84. *sup. num.* 81. Guaz. *loc. cit. num.* 5. Sed tamen quando opponeretur de præterita criminositate testium, & pars aduersa non probaret bonam famam de præsenti, valeret repulsa ex communi regula; *semel malus semper præsumitur malus cap. semel. de reg. iur. in* 6. *cap. scribam. de præsumpt. l. filius* §. 1. vbi Bart. *ff. de accusat.* Item ex alia, quæ dicit; quod *olim criminosus, præsumitur, et hodie criminosus. l. quisquis C. ad leg. Iul maiest.* Sed quando probaretur de bona fama præsenti, non procederet, quod dictum est. Felin. *in cap. fin. num.* 15. *vers. fallit quarto de præsumption.* vid. Farinac. *in q.* 62. *limit.* 12. *nu.* 266. *& seqq.* vbi ponit sex conclusiones in hoc articulo.

7 Quartò requiritur, quod excipiens contra testes, habeat in promptu probationes criminum oppositorum; quia si non probaret, teneretur actione iniuriarum; vt de communi testatur Boss. *de iniur. n.* 21. licet enim regulariter opponens alicui crimen in iudicio, siuè agendo, siuè excipiendò, si illud probet, non teneatur; vt tradunt omnes DD. de quibus Boer. *conf.* 4. *nu.* 37. attamen si illud non probet, tenetur. Idem *dict. num.* 37. *in fin.* etiam si excipiendo proponatur.

8 *Quoad tertium*, nimirum quot modis repulsa fieri possit, notandum est, quod ex triplici capite potest contra testes opponi exceptio. Primò, ex persona ipsorum testium. Secundò, ex ipsorum testimonio non legitimè recepto. & Tertiò, ex eorum dicto non concludenter deposito. Primum igitur caput personas respicit testiũ, vt si dicatur fuisse in habiles ad examen ferendum, quia sunt infames, periuri, & similes, qui repelluntur à testimonio ferendo, de quibus latè egimus *sup. sect.* 4. *de test. à num.* 1. *vsque ad num* 54. ideo ad ibi dicta me

me remitto. Vnum tantum ſubdam hic, quod excipiens, verbi gratia, quod teſtis ſit infamis, non tenetur probare, illum communi omniunm opinione reputatum eſſe pro tali; ſed ſufficit probare eſſe infamem ex tali, vel tali cauſa Alex. *conſ.* 152. *n.*16.*lib.*5. Crottus *de teſtib.n.*4.*in fin.* quamuis contrarium teneat Bart. *in l.*1.*num.*4.C. *de teſtam.* & Iaſon.ibid.& Abb. Io. Andr. ac Butr. *in cap. fraternitatis de teſtib.* Sed magis communis opinio DD. admittit ſententiam Alex. & Crot.

Secundum Caput reſpicit proceſſum potius, quam perſonas, quia fortè teſtes minus legitimè recepti fuerunt; vnde eorum teſtimonia corruunt, prout ſi depoſuerunt ſine iuramento, vel non ſeruatis ſolemnitatibus, de quibus plenè agit Clar. *in lib.*2.§. *teſtis*; Et ego dixi in ſuperibus. Vel quia licet legitimè examinati, non tamen fuerunt repetiti, & ſic non probant, *vt dix.ſup.ſect.*11.*in princ.*

Tertium caput reſpicit dicta, & depoſitiones ipſorum teſtium, puta quia ſunt falſi, varij, contrarij, ſingulares, non concludentes, & huiuſmodi, quibus etiam dix. *in d.ſect.*4. Et quę opponi, vel non opponi poſſunt contra teſtes; vltra dicta *in d.ſect.*4. vide Angel.*in trac.de malef.ver. qui iuxta term. ad oppo.* vbi fusè, &Clar. *in* §.*fin.q.*53.*per tot.*

9 *Quoad quartum*, ſcilicet quando repulſa peti debeat, notandum eſt, quod ſecundum Aliquos petenda eſt intra decem dies numerandos à die conſignationis copiarum proceſsus, vt fit in ciuibus, præſertim in Curiis Regni Neapolitani *per Ritum Magna Cur.Vicar.incip. item quod facta*, vt aduertit Foller. *loc.pracit.num.*13. ſed communiter ſeruari vidi contrarium, & benè, quia agitur de vita hominis, vt plurimũ, in criminalibus, & propterea etiam poſteà concedẽda erit, ſi petatur, maximè ſi in rubrica defenſionum, & exceptionum fuit petita, vt fieri ſolet.

10 *Quoad quintum*, nimirum quantus ſit terminus ad repulſam in criminalibus, notandum erit, quod regulariter eſt medietas primi termini dati ad defenſam, ad exemplum cauſarum ciuilium, in quibus terminus repulſę eſt medietas termini probatorij, de quo vide, quæ dixi *in Practic. Ciuil.ſup.p.*2.*ſect.*2.*ſubſect.*9. & in Regno eſt *Pragm.incip. curſu dilationum.*

Et licet dictus terminus in Curijs eiuſdem Regni *per praallegatum Rit. Item, quod facta* currat de momento ad momentum, quia repulſa eſt odioſa & ſic teſtes debent citati, iurare, & examinari intra terminum, alias vltra illum non examinantur: hoc tamen locum non habet, quando quis legitima cauſa impeditus non potuit teſtes examinari facere; prout ſi Iudex noluit, vel non potuit illos examinare; vel ſi teſtes renuerunt examini ſe ſubycere, & per Reum fuit inſtitum, vt cogerentur captis pignoribus; vel ex alia iuſta cauſa; quia tunc per ipſum non ſtetit, quominus examinarentur, & ſic terminus currere non debet in eius præiudicium, ſine ſua culpa, ſed eſt ei reſtituendus, *per tex. in l.de quibus diebus in princ.ff.*[*de condit. & demonſtr.* & probatur *in prac.rit.in fin.*

11 *Quoad quintum*, an ſcilicet in criminalibus detur repulſa repulſæ, ſicut in ciuilibus, notandum eſt, quod ſicut datur reo inquiſito repulſa, ad effectum ſe defendendi, & reprobandi teſtes, & dicta eorum: ita conceditur Accuſatori aduerſus teſtes examinatos ad defenſionem Rei; æquè ac fieri ſolet in cauſis ciuilibus, in quibus poſt repulſam datam Reo conuento, conceditur repulſa repulſę Actori, vt poſſit reprobare teſtes Rei examinatos ad reprobationes teſtium ipſius Actoris, de quibus ego ipſe egi ſuprà *in Practic.ciuil.p* 2.*ſect.*2.*d. ſubſect.*5.*&* 10. Et ita ſeruatur in Curijs Regni Neapolitani, *vt habetur in cap. Regni incip.in generalibus inquiſitionibus*, & tradit Marant. *in ſpec. d. act.*13. *num.*1. *in fin.* & non amplius, ne detur proceſſus in infinitum. Burſat. *conſ.*358. *num.*21. *vol.*1. Foller. *vbi ſup.d.verb. concedatur repulſa num.*21. & Par. de Put. *in tract.de ſyndicat.ver.inquiſitio in verſic.& aduerte*, vbi etiam aduertit, quod licet detur Accuſatori, non tamen datur Fiſco, ſi procedatur per inquiſitionem. Quæ quidem Praxis ſeruatur etiam in multis aliis Curiis extra Regnum, & meritò ex optima ratione, ſupra adducta *n.*1.

12 *Quoad ſextum*, an ſcilicet aliquando denegari poſſit repulſa, notandũ eſt, quod in multis caſibus non conceditur. Quorũ

Primus eſt, in crimine læſæ Maieſtatis Diuinæ, ideſt hæreſis, & in crimine læſæ Maieſtatis humanæ, ideſt perduellionis, nam in his non conceditur, niſi ex capite inimicitiæ tantum, non ex alia cauſa. *cap. per tuas de ſimon. cap. cum P. Manconella de accuſ.arg.l famoſi,& l.in quæſtionibus*, & ibi Bart. *ff.ad leg.Iul. maieſt.* Par. de Put. *de ſyndicat. in verb.condemnatio verſ.an poteſtas col.*3. Io. Arnon. *in commentarijs commentar.*136.

Et ratio eſt, quia in dictis criminibus admittuntur omnes teſtes, etiam ſi ſint ſocij criminis, *vt in l.*1.§.*diuus ff.de quaſt.l.quoniam liberi C.de teſtib.* Item etiam ſi ſint minores, infames, aut aliàs inhabiles, & eorum dicta legitimum faciunt inditiũ. Bart. *in l. famoſi. ff.ad leg. Iul.Maieſt.* Alex. *conſ.*11. *incip. circa primum col.*2. *vol.*1. Marſil. *conſ.*1. *num.*27.

num.27.cum plur seqq. lib.1. vbi latè de hoc.

Secundus casus est; in crimine blasphemiæ, in hoc enim neque concedi solet repulsa ex alio capite, quam ex prædicto capite inimicitiæ. *arg d.l.famosi, et l.in quæstionibus.ff.ad leg. Iul maiest.* & aduertit Bart. *ibid.* Par.de Put. *loc.cit.* Grammat. *conf.15.n.12.* & plenè Boer. *decis.301.p.2.* Quia hoc crimen æquiparatur crimini hæresis, & perduellionis, vt alibi dixi.

13 Sunt tamen in huiusmodi materia repulsæ criminalis aduertenda quædam necessaria. Quorum Primum est, quod in tribunalibus Regni nostri Neapolitani opponi non possunt exceptiones repulsatoriæ testium in termino dato ad faciendas defensiones, nisi ex causa inimicitiæ capitalis, *vt habetur in Rit. Magnæ Cur. Vicar. incip. Item seruat ipsa Curia, quod in exceptionibus*, vel nisi Reus inquisitus renunciauerit futuræ repulsæ, & ita pluriès practicari vidi in multis Curijs eiusdem Regni.

Quando autem fit repulsa ex capite inimicitiæ, formari debet in specie, non in genere, vt notat Iason. *in l.1. C. de testa.* vbi plenè.

14 Quæ verò inimicitia repellat testē à testimonio ferendo, & quæ non, ad effectū illum repulsandi, arbitrio Iudicis remittitur. Abb. *in cap. repellantur de accusation.* per text. *in cap. inquisi ionis §. an fides eod tit.* In quo aduertat Iudex, ne causa inimicitiæ sit affectata per inquisitū, ad finem repulsandi, vel an proueniat ex causa graui, vel leui, & sic de alijs circumstansijs; vt tradit Gloss. *in l.3.ff. de test. per text. in §. si vero quis dicat. Authent. de test. & l.1. §. quæstionum. ff. de quæstion.*

Sed quæritur, an sit iusta causa inimicitiæ, & repulsandi testem, quia alias contra eumdem Inquisitum in causa criminali deposuit?

Respondetur, cum distinctione: Aut enim idem testis venit spōtè ad ferendum testimonium contra eumdem Reum repulsantem; & præsumitur inimicus, & consequenter repulsari potest: Aut fuit coactus per Iudicem ad ferendum nouum testimonium contra eumdem Reum; & tunc repulsari non potest ex capite prædicto, ita Abb. *in cap. cum P. Manconella in fin. & in cap. meminimus, de accusation.* Dicunt tamen contrarium multi DD. *in c. per tuas de simon.* Bart. *in l in quæstionibus.ff. ad leg. Iul. maiest.* & Arnon. *in commentar. 136.* quod testis repulsari potest, etiam ex præsumpta inimicitia.

15 Secundò aduertendum est, quod repulsa non conceditur regulariter contra scripturas, sed bene allegari potest, quod sint falsę, de quo in Regno extat Ritus *Magnæ Curiæ Vicar. incip. Item seruat dicta Curia non concedere.* Marant. *d.ass.13.num.10.* Foller. *d.verb concedatur repulsa num.11.* Afflict. *decis.115.* Capic. *decis.68.* Scagliol. *in rit.276. num.54.*

16 Tertiò aduertendum est, quod testis productus ab aliquo in alia, vel in eadem causa pro se, si postea inducatur à Fisco, vel Accusatore contra primò producentem, regulariter repulsari nōn potest, sed fallit conclusio si ex noua causa reprobare voluerit, puta ex familiaritate, vel cōsanguinitate contracta cum parte offensa, vel ex subornatione per Fiscum, vel ratione criminis; vel ratione sui dicti, probando factum aliter se habere; vel probando illum falsum; non verò ratione infamiæ ciuilis, vt tradit Innoc. *in cap. cum venerabilis de except num.7.* Bald. *in Margarit. verb. testis.* Et hæc à fortiori procedunt, quando sunt diuersæ causæ, vel capita, super quibus talis testis deponit ad instantiam inquisiti, & Fisci DD. *cit.* & Salicet. *in l. si quis testibus C. de testam.* Capic. *decis.62.* & plenè Boer. *decis.245.*

17 Quartò aduertendum est, quod repulsandi sunt omnes testes deponentes contra Reum; tam si deposuerunt de visu: quam si de fama; aliàs si Reus solùm repulsauerit deponentes de visu, & non deponentes de fama; potest contra eum procedi ad torturam, quia adhuc remanent illæsa inditia pro Fisco contra eum. vt ex Butr. notat Alber. *in l.3. §. eiusdem ff. de testib.* sequitur Calc. *in conf. 106. col. pen.* & Grammat. *decis.34.n.54.*

18 Sed quæritur, an in repulsa, quæ fit in criminalibus, prohibitum sit Reo articulanti ponere idem in articulis repulsæ, quod fuit positum, & articulatum in primis articulis, si fuerint aliàs facti, vel idem, aut de directò contrarium articulis partis aduersæ?

Respondetur negatiuè, quia quamuis hoc non liceat facere in ciuilibus; in criminalibus tamen licet, etiam post sententiam, examinare testes ad defensam, tam super nouis, quā super veteribus iuribus, *vt dictū est sup. sect.12.n.2.* secus ad offensā, quia post publicationē nō licet examinare testes super eisdem, vel de directo contrarijs, sub speciæ repulsæ, quia esset fraudē facere legibus, si per accusatorem poneretur idem, vel de directo contrarium. *vt colligitur ex cap. confraternitatis*, vbi Gloss. *de testib.* Hinc fit, quod si Caius repulsauerit testes à Titio productos, poterit Titius repulsare Testes repulsatorios Caii, & approbare suos per eosdem articulos Caii,

vel de directo contrarios. Capic. *decis.62.* Et nota, quod ad Rei defensionem pro repulsandis testibus conceditur etiam Remissoria, vt aliàs dix. & notat Baiard. *ad clar. q.16. num.12.* Farinac. *q.77. num. 114.* Guazz. *defens. 15. cap.1. nu. 11. & defens.28. cap 10. num 5.*

19 Quintò aduertendum est, quod inquisitus, ad cuius faciem examinantur, vel confrontantur testes; vel si citatur ad videndum iuramenta testium, quando repetuntur, protestari debet contra personas, & dicta testium, ne videatur in illos consentire; & præcludatur ei via repulsandi. Salicet. *in l. si quis de testibus. C. de testib.* Quod & aduertere debet, dum examinatur, & interrogatur de testibus contra se examinatis, vt numquam illos approbet, quia non posset postea repulsare. Bald. *cons 316. incip. præsupposito statuto vol.4.* Boer *decis.321 in fin. par.2.* Ideo expedit ei semper se protestari contra eos, vt liberũ sit illi quandocumq; repulsare, tam quoad personas, quam quoad eorum dicta, itaut, etiam si deponant de visu, possit eos reprobare, probando in repulsa negatiuã coarctatam loco, & tempore, & aliis modis, de quibus dictum est *sup sect. 10. per tot.* ita tradunt Salicet. & Capic. *loc citat.* Quòd si, dum examinatur inquisitus, approbauerit testes, & non protestatus fuerit contra illos ex capite ignorantiæ, poterit nihilominus postea repulsare, probata ignorantia, Boer *d decis.321. & 101. nu.12. p.2.*

20 Quando verò per inquisitum opponuntur aliquæ exceptiones contra testes, expedit quidem, ut præmittat protestationem, quod id, quod ponit, & excipit aduersus testes contra se examinatos, non est animo iniuriandi; sed pro defensione sua, & pro tuitione suorum iurium, & non aliter, nec alio modo, vt aduertunt Bart. *in l eum ff de iniur.* Roman. *in l. fin. ff. quod quisque iur.* plenè Boer. *decis.245. in fin. part. 2.*

21 Sextò aduertendum est, quod Iudex ex officio tenetur reprobare testes inhabiles ad testimonium ferendum; etiam si inquisitus non repulsauerit per repulsam ordinariam, dummodo constet ex eisdem actis de eorum inhabilitate, prout si testes ipsi in eorum depositionibus dixerint, se esse familiares, vel consanguineos accusatoris, vel fuisse ex aliquo delicto graui punitos, vel infames, & huiusmodi; quia tunc non facerent probationem ad condemnandum sufficientem. Bart. & Marsil. *in l. maritus. ff de quæstion* Laur. Calcagn. *in cons.64. num.16.* vid. Felin. *in cap. intimauit. de testib.* & Butr. *in cap. bonæ. col.6. de elect. & in cap cum dilectus col.10. de consuet.* vbi dicit hoc procedere in testibus omninò inhabilibus, prout sunt infames, hæretici, & similes, secus si non essent omninò inhabiles; qui tacito, vel expresso consensu habilitari possunt, prout sunt Proxenetæ, domestici, vel consanguinei partis aduersæ, & similes. Tu verò cogita; mihi tamen magis placet opinio Bartoli, & Marsilii. *vbi supra*,

22 Septimò aduertendum est, quod testes in repulsa reprobari possunt ex omnibus illis capitibus, ex quibus sunt inhabiles ad testimonium ferẽdum in iudicio, *de quibus dixi sup. sect.4. ferè per tot.* Hinc est, quod laici deponentes contra clericos repulsari possunt. *cap. de cætero, de testib.* vbi Abb. limitat pluribus modis, scilicet in criminibus notoriis; Item in his, in quibus non erant clerici; Item quod sufficiant ad inquirendum, et inditium faciendum, non autem ad plenam probationem & ad condemnandum. Imò in materia repulsæ testes reprobatorii repelluntur, nõ solum propter exceptiones graues, vrgentes, & magnas; sed etiam propter quemcumque leuissimum defectum, vel minimam exceptionem Gramm. *cons.12. nu.31. & cons.32. num.10.* Petr. de Surd. *cons. 132. num.44. volum.1.* Farinac. *cons.44. num.8.* vbi dicit, quod testes reprobatorii esse debent sine vlla prorsùs macula, & in superlatiuo gradu inculpabiles.

23 Tandem aduertendum erit, quod de stylo communi ferè omnium Curiarũ, præsertim Regni Neapolitani facta repulsa testium, fit publicatio in causa repulsæ; & si accusator, vel alio modo pars aduersa petierit terminum ad reprobandum testes repulsatorios, conceditur; & sic danda esset repulsa repulsæ, vt fit in causis ciuilibus; sed tamen in his terminis concedẽdis standum erit styloCuriarum, & consuetudinibus locorum; vbi autem cõcederetur repulsa rapulsæ, seruatur sicut in causis ciuilibus, de quibus dix. *in Pract meaCiuil. p. 2. sect. 2. d. subsection 9. & 10.* vbi habentur etiam decreta necessaria pro facienda repulsa, & pro publicatione eiusdem; quæ mutatis paucis verbis deseruire possunt etiam in criminalibus, ideo ad ibi posita me remitto. Vnde facta publicatione etiam in repulsa repulsæ, vt fit in ciuilibus; conceditur terminus ad percunctandum acta, & processum; quo elapso citari solet Reus inquisitus, & eius procurator ad discutiendum inditia, & ad dicendum causam, quare non debeat ex inditiis contra se existentibus torqueri; quæ citatio fieri debet cum assignatione termini competen-

tentis, vt colligitur ex traditis *in l.custodias,* vbi Bart. *& DD.ff. de public.iudic.*& in Regni Tribunalibus hęc citatio semper fit in criminalibus, sicut in ciuilibus, in quibus datur terminus quindecim dierum, vt habetur *in Rit.Magna Cur. Vicar. incip.Item facta publicatione dicta repulsa*, nam si citatio ad dicendū fit in ciuilibus, cur non faciēda erit in criminalibus causis,in quibus vt plurimū agitur de vita hominis? Est benè verum,qnod si hæc citatio non fieret,nec audirentur Aduocati, & Procuratores, antequam reus torturæ esset applicandus, & tamen tortus delictum confiteretur; nō per hoc confessio ipsius inualidaretur, vt tradit Bart. *in d.l.custodias.* argum. eorum, quæ not. *in l.1.C.de sentent. contr.Fisc.lat. retract.*

24 Est autem notandnm, quod de stylo Romanæ Curiæ dari solet alter terminus ad producendum omnia; & similiter alius ad dicendum contra producta, quibus terminis seruatis, & elapsis proceditur ad vlteriora,& successiuè ad sententiam, vel condemnatoriam, vel absolutoriam.

Verùm quia aliquando ex defensionibus, etiam in repulsæ termino per Reos factis, non remanent omninò eneruata, & elisa inditia contra ipsos existentia, sed adhuc salua, & illæsa permanent; Vnde deueniendum erit ad torturam pro veritate omninò eruenda: ideo de illa agendum erit in sequenti Sectione,ne quidquā huic Practicæ desit, quod ad perfectam iustitiam in criminalibus ministrandam, necessarium iudicatur.

SECTIO XIV.

De Tortura Reorum.

SVMMARIVM.

1 *Tortura, cur infligenda?*
2 *Tortura descriptio.*
3 *Clerici torqueri possunt.*
4 *Presbyteri, an torqueri valeant.*
5 *Clerici leuiter torquendi.*
6 *Torturæ modus vbi præscribatur.*
Ius ciuile seruatur,quando per Ius Canonicum non est correctum.
7 *Tempus torturæ communiter est vnius horæ.*
8 *Clerici à quo ministro torquendi, numquid à Laico?*
9 *Probatur conclusio exemplo Moysis.*
10 *Laicus minister torquens Clericum, non excommunicatur.*
11 *Gradus torturæ, quot?*
12 *Tortura inferri nequit, absque inditijs.*
13 *Inditia ad torturam,qualia esse debeant?*
14 *Tortura iustè inferenda, alias Iudex punitur.*
15 *Requisita ad torturam,quę?*
16 *Tortura inferri non potest, quando delictum est plenè probatum.*
17 *Infertur tamen ad effectum manifestandi cōplices,etiam si plenè constet de delicto.*
18 *Quando torquetur Reus, cuius delictum plenè probatum est, ad manifestandum complices, fit protestatio sine præiudicio probati criminis.*
19 *Tortura est remedium subsidiarium.*
20 *Tortura non infertur sine corpore delicti.*
21 *Personæ priuilegiatæ torqueri nequeunt.*
22 *Indicia legitima ad torturam, in quocumque crimine requiruntur.*
23 *Copia indiciorum danda est Reo ante torturam.*
24 *Indicia ad torturam non debent esse eneruata per Reum.*
25 *Litis contestatio præcedere debet torturam.*
26 *Instantia ad torquendum, an requiratur?*
27 *Iuramentum calumniæ ante torturam, quando requiratur?*
28 *Iudex torquens merum imperium habere debet.*
29 *Interlocutio, quod Reus torqueatur, est necessaria.*
30 *Tortura, in quibus diebus inferri debeat.*
31 *Aduocati Rei audiendi sunt ante torturam.*
32 *Tortura non infertur ad corpus delicti manifestandum.*
33 *Minor,quomodo torquendus.*
34 *Torquendus esse debet sanus, & integer corpore.*
35 *Torquendus debet esse ieiunus per 10. horas.*
36 *Torquendi inspiciendi sunt ante torturam, & quare?*
37 *Clerici torqueri nequeunt, non præcedente infamia.*
38 *Personæ, quæ de Iure torqueri non possunt, quæ?*
Doctores non torquentur in statu Mediolanensi.
39 *Dignitatem aliquam obtinent neq; torquetur.*
40 *Milites de Iure neque torquentur, sed declaratur.*
41 *Nobiles de Iure torqueri neque possunt,sed de consuetudine aliter seruatur.*
42 *Decuriones neque de Iure,sed secus de consuetudine.*
43 *Minores 14.annis neque regulariter.*
44 *Senes decrepiti neque torquentur.*
45 *Mulier prægnans, ac lactans neque.*

Signa

Signa prægnantiæ, quæ?

46 *Torqueri omnes possunt Regulariter, nisi expressè in Iure prohibitum non sit de aliquo.*

47 *Iudex dubitans, an torturam inferre possit, quid facere debeat.*

48 *A torturæ Decreto, appellari an semper liceat.*
Appellatio à tortura, an detur.

49 *Decretum de torquendo, quando interponendum, ne ab illo appellari possit.*

50 *Reus, qui non habuit terminum defensionum, antequam torqueatur, petere potest copiam indiciorum.*

51 *Quando plures sunt torquendi, à quo incipi debeat.*

52 *Physonomia mala alicuius indicat malos mores.*
Nomen turpe præstat initium malum.

53 *Tortura, an inferri possit die festiuo.*

54 *Dum Reus torquetur, non intersunt Aduocati, & Procuratores illius de consuetudine.*

55 *Tortura inferenda est, iuxta morem Regionis; alias Iudex puniretur.*

56 *Tortus in tortura moriens, præsumitur mortuus culpa Iudicis modum excedentis.*

57 *Tortura non inferenda, nisi post decem horas comestionis Rei.*

58 *Tortura, qualiter inferatur.*

59 *Suggestiua interrogatoria omninò vitanda in Tortura.*

60 *Actus omnes Rei torti scribendi sunt.*

61 *Maleficia Reorum, ne veritatem fateantur, quid causent in tortura.*

62 *Remedia multa contra dicta maleficia Doctores quidam enumerant.*

63 *Remedia prædicta sex ponuntur ex potioribus.*

64 *Diabolus, etiam naturaliter effectum remediorum causare solet aliquando.*

65 *Negans delictum absolui debet regulariter.*

66 *Ratificatio confessionis in tortura, quomodo, & quando fieri debeat.*

67 *Ratificatio confessionis in tortura fit die sequenti, ne videatur facta metu tormentorum.*

68 *Ratificationis locus, qualis esse debeat?*

69 *Antequam Reus tortus ratificet, vbi ponendus sit?*

70 *Confessio metu tormentorum facta, quando dicatur?*

71 *Post ratificationem dari debet Reo terminus ad se defendendum.*

72 *Reus confessus interrogari potest, quare delictum commiserit.*

73 *Interrogari etiam potest de alijs delictis, si sit suspitio, quod ipse commiserit.*

74 *Interrogatur quoque de socijs criminum.*

75 *Ratificatio qualiter fiat; & quando facta censeatur.*

76 *Casus, in quibus ratificatio non est necessaria.*

77 *Reus confessus ratificare renuens, iterum torquetur.*

78 *Tortura ter inferri potest Reo confesso ratificare nolenti, non amplius.*

79 *Torturæ repetitio, quando Reus negauit est arbitraria.*

80 *Tortura repetita solet esse magis leuis.*

81 *Arbitrium Iudicis regulatur à Iure in materia torturæ.*

82 *Repetitio torturæ nō in omnibus casibus licita*
Confessio indebitè torti est nulla.

83 *Torturæ inferendæ forma, qualis? cum Decreto.*

84 *Annotatio verborum, & actuum Rei torti qualiter formetur.*

85 *Depositionis Rei torti à tortura Decretum.*

86 *Torturæ finis forma.*

87 *Forma describendi actus Rei in tortura deficientis.*

88 *Forma adhibendi Medicos, dum tortus deficit in tortura.*
Medici relatio prædicto casu, qualiter formanda.

89 *Torturæ prosequutionis Decretum, si defectus torti fuit fictus.*

90 *Decretum desistendi à tortura pro tunc.*

91 *Ratificationis confessionis in tortura forma.*

92 *Torturæ pro vlteriori veritate forma, & decretum, cum protestatione.*

93 *Si tortus negauerit, etiam delictum iam confessum prius, quid agendum?*

94 *Idem ferè ordo seruatur in condemnatis in contumacia.*

95 *Si sic tortus fateatur aliqua delicta, ratificatio confessionis necessaria erit.*

1 ABsolutis omnibus dilationibus, & terminis concessis Reis per Iudicem, tam de Iure communi, quam de stylo Curiarum, & consuetudine locorum, de quibus dictum est in fine præcedentis sectionis, si ipsi Rei nihil, vel quid non releuans deduxerint in termino ad faciendum suas defensiones, & non obstante repulsa, ac aliis dilationibus, seù terminis de benignitate, & æquitate Iudicis ipsis concessis, adhuc suspiciones, & inditia ex processu contra eos resultantia, illæsa permanent; & probationes non sunt adeo claræ, & apertæ, vt per eas deueniri possit ad sententiam condemnatoriam, cum in criminalibus, *vt dixi sup. sect.* 11. *num.* 33. Luce meridiana clariores esse debeant; Neque ad sententiam absolutoriam, quia vigēt inditia; Necessariò, ad finem eruendi veritatem, deueniendum est ad tormēta contra eosdem Reos; vt tradunt communiter DD. Scapp. *de iure non script. lib.* 5. *cap.* 109.

cap. 109. *num.* 20. Personal. *in tract. de indit. & tortur. num.* 11. & Alii. meritò in præsenti sectione agendum duxi de tortura Reis infligenda. Licet enim plura dentur genera tormentorum ad veritatem eruendam; quia tamen tortura tantùm in Curiis ecclesiasticis frequens, & in vsu est, cum aliæ species tormentorũ ad Iudices laicos pertineant, de ista tantum quædam necessaria, iuxta solitum examinabimus. Et Primò, quid sit tortura. Secundò, An Clerici torqueri possint. Tertiò, A quo torquendi, num à laicis, vel ab aliis clericis. Quartò, Quot sint gradus tormenti torturæ. Quinto, An possit inferri tortura, non præcedentibus inditiis. Sextò, An à decreto de torquendo appellari possit. Septimò, quid agendum, dum Reus torquetur.

2 *Quoad primum*, notandum est, quod tortura nihil aliud est, quam inquisitio, & indagatio veritatis per tormentum corporis, & cordis dolorem, vt colligitur. *ex l. item apud labeonem.* §. *quæstionem. ff. de iniur. & l.* 1. §. *quæstionem. ff. ad sillanian. & l.* 1. *in fin. C. de iuram. calum.* Vel est cruciatus corporis ad eruendam veritatem repertus. Abb. *in cap. cum inter. de reg. iur.* Marsil. *in rubr. ff. de quæst.* vbi latè. Gandin. *in trbct de malef. rubr. de quæst in princ.* Grilland. *in tract. de torment. num.* 3. Caball. *in Constit. March. lib.* 4. *cap.* 24. *litt. A. num.* 1. Sebast. Medic. *in tract. de diffinitionib. p.* 2 *fol.* 182. *nu.* 2. Ista autem tortura, quæ hodie est magis in vsu in iure dicitur quæstio, *vt in tit. Digestorum, & C. de quæstionib.* & fit per applicationem Rei inquisiti ad funem; Videlicet ducitur Reus ad locum torturæ, despoliatur vestibus, ponuntur manus post terga, magna cum diligentia, itaut partes superiores manuum simul iungantur; ligantur postea cum quadam subtili funicula in pulsibus, aptatis interim digitis simul; auriculari cum auriculari; anulari cum anulari; medio cum medio; Indice cum indice; & pollice cum pollice vtriusque manus, & ministri iustitiæ artis torquendi peritiam habentes ligant prædictos digitos diligentimè, ne damnum patiatur torquendus, accommodando tali modo, vt iuncturæ digitorum æqualiter ligatæ existãt; postea ligatur in eodẽ loco, idest in ligatura pulsuum cum corda grandiori, & sic eleuatur in aera per duos, tres, vel quatuor passus supra terrã, pendendo totum corpus ex brachiis, ita retortis post terga in fune ligatis. Huiusmodi tortura dicitur regina tormentorũ, & hodie est magis in vsu. Modus autem taliter torquendi inuentus fuit à iure Ciuili, vt testatur Bursat, *cons.* 201. *nu.* 203. *vers. & si quispiam. vol.* 2. & dicitur licitus, vt colligitur *ex l. nullus. C. ad leg. Iul. Maiest.* & à consuetudine approbatus, vt post Brun. *de indic.* testantur Clar. *in Pract. crim. q.* 64. *vers. debet igitur Iudex.* & Farinac. *q.* 38. *num.* 61. Caualcan. *et brach. reg. p.* 1. *num.* 57. & tortura appellatur communiter per DD. Regina tormentorum; quãuis sæculares Iudices aliis tormentorum generibus vtantur; per quæ multi Innocentes maximum ex illis dolorem sentiẽtes, nec ferre valentes, confitentur crimina, de quibus interrogantur, quæ numquam cõmiserunt; eligentes potiùs semel mori, quam illã continuatam ferè mortẽ per aliquot horas in doloribus acerbissimis permanentes sustinere. Ideo Christiani Iudices, ne tam inhumaniter in Reos sæuiant, sed recordentur, se esse baptismo insignitos, & lege Christi imbutos, quę in benignitate, & pietate firmata est, de quo aliàs supra alia occasione dix. In iure non reperitur aliud tormentum, quam istud, quod chorda infertur; *vt in l. nullus C. ad leg. Iul. maiest.* & aduertit Bonif. *in tit. quæ deb. praeced. tort.* In hoc tormento obseruatum est, quod tortus maiorem dolorẽ sentit, quando chorda est subtilis, quam quando est grossa, vt dicit etiam Salicet. *in d. l. nullus.* & Par. de Put. *in tract. syndicat. verb. tortura. il* 3. *vers. de repetitione.*

3 *Quoad secundum*, An scilicet Clerici torqueri possint, notandum erit, quod concluditur affirmatiuè per text. *in c. illi, qui.* 5. *q.* 5. vbi Gloss. & DD. *et in cap fraternitatis* 12. *q.* 2. *& in cap.* 1. 23. *q.* 5. *& ibid.* Gloss. & DD. præsertim Præposit. *in d. cap. fraternitatis. in summ.* 45. *dist. & cap. fin.* 35. *dist.* Abb. *in cap. post cessionem, & in capit. cum in contemplatione, per illos text. de regul. iur.* Felin. *in cap. veniens* 2. *col. fin. ver. nota de testib. & in cap. vniuersitati. de sent. ex comm* vbi de communi testatur. Villalob. *in collect. commun. opin. litt. C. num* 86. Viuius *in lib. commun. opin. in verb. Clerici non possunt*, Clar. *lib.* 5. §. *fin. Pract. crim. q.* 64. *vers. sed an clerici* Boss. *in tit. de indit. num.* 35. & Alii communiter.

Quod quidem procedit, vt non solum torqueri possint Clerici pro delicto ad veritatem fatendam, verum etiam quando agitur de testimonio ferendo, vt habetur *in d. cap. illi, qui* 5. *q.* 5. & ibi Glos. & Ego dixi sup. *sect.* 5. *num.* 40.

4 Secundò ampliatur, vt locum habeat, etiam in presbyteris, nam & ipsi torqueri possunt, sicut clerici in minoribus, vt de communi dicit Abb. *in d. cap. cum in contemplatione. post num.* 6. *de reg. iur.* Diaz. *in prima impress. suæ Pract. crimin. canon cap.* 117. *num.* 1. cum in alia impressione liber sit multum alteratus. Boss. *de indit. num.* 103. Par. de Put. *de syndicat. fol.* 474. *cap.* 3. *post n.* 7.

Viuius

Viuius *vbi sup.* & Alii. Neque obstat doctrina Bartoli *in l.ex libero. in princ.ff.de quastion.* vbi tenet de Iure Canonico presbyteros torqueri non posse. Nam respondetur eius dictum procedere, vt torqueri nequeant à Iudicibus laicis, sed benè possunt torqueri à suo Iudice Ecclesiastico, vt cōmuniter asserunt DD. Capic. *dec.* 142. & ita seruatur in Practica. *vt dix in d sect.* 5. *n.*40.

5 Est benè verum, quod Clerici non sunt adeò acriter torquendi, sicut laici; nam aliqua debet esse differentia inter illos, & in hoc etiam sunt priuilegiati. Abb. *in d.cap.cum in contemplatione. post num.* 6. *de reg. iur.* quem sequitur Diaz. *in d. cap.*117. *post num.*5. *præsertim num.*13. Prædosit. *in dict. cap.illi, qui.*5.*q.*5. vbi dicit non valere consuetudinem in contrarium; & idem dicit Archid. *ibid.* Viu. *loc.præcit.* Quod quidem intelligendum est, quantum ad tempus, non quoad modum, & qualitatem simplicis torturæ, quæ eadem est in clericis, ac in laicis. Dixi simplicis torturæ, quia Iudices laici habent quosdam modos alterādi modum torquendi, puta fundendo aquam frigidam in dorso Rei pendentis in chorda; apponendo Arietem, vel pondera in pedibus eiusdem; scindendo carnes vngulis ferreis, & similibus, diabolicis potius inuentis, quam humanis. Hæc tamen media ad eruendam veritatem nō omnes Iudices indistinctè adhibere possunt, sed tantum supremi, & qui per speciale supremi Principis priuilegium, permissionem habent, vt est in Romana Curia Illustris. D. Gubernator Vrbis; in Ciuitate Neapolis Magna Curia Vicariæ, & similes. Neque in omnibus passim delictis, sed in quibusdam atrocioribus.

6 Vbi aduertendum est, quod modus torquendi habetur *in l. quæstionis modum. ff. de quæstion.* in qua Iudicis arbitrio remittitur, *& in l.de minore.* §.*tormenta. ff. eod. tit.* & ideo dispositum in illis seruari debet, etiā à Iudicibus Ecclesiasticis, cum cōtrarium non reperiatur cautum specificè in Iure Canonico; vnde vt alias dixi, seruandum est Ius Ciuile, quando contrarium non est sacris Canonibus definitum. *cad.* 1. *&* 2. *cap.suscipitis, cap.si in adiutorium, & cap. quis aut.m.* 10. *dist.* Quapropter arbitrari debet quilibet Iudex, & diligenter perpendere grauitatem, vel leuitatem delicti; qualitatem indiciorum, an leuia, vel grauia, aut maxima sint; an plura, vel simpliciter vnicum; necnon statum personæ torquendæ, an sit iuuenis, vel senex; an sanus, vel infirmus; an fortis, & robustus, vel debilis, & delicatus; an sit maior, vel minor; & sic de reliquis; quia quilibet Iudex tenetur reum indemnem conseruare, vel ad illum absoluendum, vt innocentem, vel ad illū condemnandum vt nocentem, *vt in dict.l. quæstionis modum habetur*; aliàs animam suā damnabit, vt ait Angel. *de malef. in verb. fama publica. q.*7. Anan. *in d.cap.cum in contemplatione. de reg.iu.*. Bald. *cons.*275. *in fin. lib.*2. Gandin. *in tract.de quæstion.& tort.*& Alii.

7 Hinc est, quod ne Iudices miseros inquisitos in tormēto funis diù pati faciāt, inoleuit praxis apud timoratæ conscientię Viros, vt quando torturam inferunt, Horologium pulueris, (vulgò dictum *Ampullettam*) cum quartus distinctis, adhibeant, sed in loco, in quo per Reum videri non possit; vt cognoscant, & sciant tempus torturæ; & quidā scribere faciunt in Actis per Notarium, quando incipit tormentū, & erigitur Ampulletta; & similiter quando finem torturę imponunt. Cartar. *de interrog.reis. lib.*4.*cap.*1. *num.*13. Bernardin. *in schol.ad Ambros. de mod.form proc. inform.lib.*4. *cap.*3.*num.*6. Cumian. *in pract. syndicat.cap.*1. *num.* 23. Maur. Burg. *in tract.de mod. proced.ex abrupt.q.*42.*num.*21. Caualcan. *de bracb. reg. p.*3.*num.*60. quia non est ampliùs torquenquendus reus, nisi per horam de consuetudine omnium ferè tribunalium, et rarò infertur per duas, vel tres horas à Iudicibus laicis, nisi in atrocioribus criminibus; alias tenerentur in syndicatu, et si excedendo modum, et tempus torturæ, tortus moriatur in tortura, aut paulò post, puniretur, vt homicida. secundum Cyn. *in l.*3.*C.de adulter.* sequitur Angel. *d.tract. de malef.in verb. fama publica. col.antepen.q.*8.

8 *Quoad tertium* scilicet à quo torquēdi sint clerici, num ab alijs clericis, vel à laicis, notandum est, quod torqueri possunt per laicos, vt ministros Prælatorum Ecclesiasticorum. Pręposit. et Cardinal. *in d.cap.illi, qui.*5.*q.*5. Abb. *in cap.vt famæ.nu.*8. *de sent. excomm.* quem refert Diaz. *in pract. præcit. crim.canon. d. cap.*117. *num.*6. Simancas. *de hæretic. cap.*63. *num.*29. Quidquid in contrarium asserant Anton. et Ancharan. *in d.cap.vt famæ. de sent. excomm.* et Rip. *in c. decernimus num.* 39. *de iudic.* vbi dicit communem DD. sententiam esse, quod non possint Iudices, et ministri laici clericos torquere, etiam de mandato Episcopi proprii; nam si huiusmodi sententia procederet, numquam clerici in casibus, in quibus de iure torquendi sunt, torquerentur, quia Clerici non exercent artem ministri iustitiæ, quæ est ignominiosa, vt omnibus liquet, et sic impuniti remanerent de delictis commissis; vnde malè etiam in hoc loquutus fuit Abb. *in d.cap.vt famæ.* quod sit mala obseruantia, vt clerici per laicos

laicos torqueantur. Quia aliàs sequeretur absurdum prædictum, quod numquam torquerentur, sed melius locutus est Præpos. *in d. cap. Illi qui* quod scilicet talis obseruantia, & consuetudo sit satis bona, æqua, & Iuri consona, quia aliter veritas quorumdam delictorum nullo pacto inueniri posset; sequitur Foller. *in Pract. crim. canon. cap.* 31. *num.* 11. vbi ait, hoc esse verũ, etiam quoad Deum in foro conscientiæ; & sic non peccare Iudices Ecclesiasticos, qui clericos torqueri faciunt per ministros laicos, vt quidam malè fortasse putant.

9 Quod probari potest ex Sacra Scriptura *Exod.* 33. vbi Deus præcepit Moysi, vt puniret Populum Iudæorum, qui adorauerat vitulum aureum in deserto, & Moyses præcepit filijs Leui, vt iniuriam Dei vindicarent, dicens: *Hæc dicit Dominus Deus Israel, ponat vir gladium super femur suum, ite, & redite de porta vsque ad portam per medium castrorum, & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum. Feceruntque filij Leui, iuxta sermonem Moysi, occideruntque die illa quasi triginta tria millia hominum, &c.* vnde apparet, quod licet Deus, vel Moyses per se potuisset occidere, tamen vti voluit ministerio filiorum Leui, quia quamuis punitio Populorum in Terris resideat penes Ecclesiæ Prælatos, eorumq; personas; possunt nihilominus per Laicos talem potestatem exercere.

10 Neque per hoc peccarēt, sicut non peccauit Moyses; neque peccarent Laici, sicut non peccauerunt filij Leui, quibus dictum fuit à Moyse: *Consecrastis manus vestras hodie Domino, vnusquisque in filio, & in fratre suo, vt detur vobis benedictio.* Et ratio est, quia tunc Laici opus illud faciunt, nõ ex seipsis, ac propria voluntate, sed tamquam ministri, & de mandato proprij Prælati; alias inciderent in excommunicationem Canonis *si quis suadente diabolo* 17. *q.* 4. quam quidem certum est non incurrere.

Probatur etiam ex Diu. Dionys. *de cœlest. Hierarch. cap.* 12. ex Diu. August. *lib.* 1. *de ciuit. Dei.* & ex Diu. Thom. *in* 2. 2. *q.* 64. *art.* 3. vbi asserunt, non licere priuatæ personæ hominem occidere, & proinde peccare, si occidat tamquam ex se; secus tamen si faciat de mandato superioris talem potestatem habentis; quia tunc licet talis occideret, materialiter tantum se haberet, & superior occisionem iubens, occidere dicitur. Et quibus firma remanet conclusio, quod possit Prælatus Ecclesiasticus suos Clericos subditos per ministros Laicos punire; vt patet, tum de Iure Diuino, & positiuo Ecclesiastico, tum etiam ex communi obseruantia, & consuetudine omnium Curiarum. (Et si pauca hæc cuidam amico N. hanc communem veritatem neganti non satisfaciant, plura subiungam in Apologia, quam ad partes pro defensione prædictæ meæ sententiæ breui, Deo dante, in lucem proferam. Nunc autem ad alia progrediamur, quamuis in hoc aliquantisper moram traxerimus occasione prædicta, quia dum hæc scriberem, talis controuersia mihi accidit cum quodam causidico valde familiariter coniuncto; qui cum illius dictis, sine rationibus assertis morem gerere renuissem, antiquam amicitiam rumpere non erubuit, quamuis rationes humaniter, & modestè illi insinuare conarer, & eius obiectis placidè, ac debito respectu responderem.)

11 *Quoad quartum*, nimirum quot sint gradus tormenti torturæ? notandum erit, illos esse quinque; Quorum Primus est, territio, & minæ de torquendo: Secundus est, conductio ad locum tormentorũ: Tertius spoliatio, & ligatio: Quartus eleuatio in equuleo. Quintus est, quassatio, seu ictus. secundum quosdam DD. qui sic asserunt ex traditis per Bald *in l. interpositas circa fin. C. de transact.* Marsil. *in l.* 1. *num.* 15. *ff. de quæstion. & in pract. crim.* §. *expedita nu.* 2. Alij verò aliter distribuunt gradus prædictos, quamuis etiam quinque asserant esse, vt facit Paul. Grillan. *in tr. de quæst. & tort. q.* 4. vbi plenè. vid. Guaz. *def.* 30. *c.* 5.

Quorum *Primus*, est terror ille, quem Iudex infert reo, dum minatur illi torturam, & de facto ducit ad locum tormenti, & ligari facit illum, & iste primus gradus inferri potest, etiam personis, quæ de Iure torqueri non possunt, vt tradit Grillan. *ibid.* præcedentib. tamen inditiis. Guaz. *ibid.*

Secundus torturæ gradus est, secundum eundem, si Reus, vt supra, chordæ ligatus eleuatur aliquantulum supra terram, & breuissimo, ac momentaneo temporis spatio, puta quantum diceretur: *Aue Maria, etc.* si c suspensus teneretur. Qui quidem gradus, quia secundum Grillan. *vbi supra*, dicitur verè tortura, numquam est inferendus, nisi præcedentibus inditiis; quamuis Baldus *in l.* 2. *C. quor appellat.* dicat istum secundum gradum non esse verè torturam.

Tertius gradus est, quando Reus suspensus detinetur in tortura per spatium temporis; *Miserere*, idest per quantum temporis recitaretur semel miserere, vel aliquanto plus, dummodo non detur quassatio, seu ictus, vel impulsus chordæ. Et ad istum gradum deueniri potest per Iudicem quotiescumque Reus est multum de crimine suspectus, & indicia contra ipsum sunt plenè probata, delictum verò non est de atro-

cioribus. Grillan. *ibid.* sequitur Foller. *in Pract. crim. for. secul. prima parte secundæ partis ver. Rei indur. torq. n. 17.*

Quartus est, quando Reus in tortura eleuatus, detineretur sic suspensus per quartam partem vnius horæ, vel per tertiam, aut mediam, aut per integram horam, iuxta criminis grauitatem, Indiciorum sufficientiam, & Rei suspicionem. Et in hoc gradu aliquando per Iudices Laicos in delictis atrocibus, & vrgentibus inditijs, adhiberi solent vnus, aut duo ictus, seu tractus chordæ.

Quintus torturæ gradus est, quando post aliquod temporis spatium, in quo Reus suspensus permansit, & post aliquos tractus, seu ictus chordæ, adhuc persistit in negatiua; & appenduntur pedibus ipsius pondera quædam. Qui quidem gradus non solet adhiberi, nisi a Iudicibus Secularibus, & neque ab omnibus, sed tantum à supremis, & neque semper, sed valde rarò, & neque in omnibus criminibus, sed in atrocioribus tantum, prout in crimine hæresis, læsæ maiestatis, proditionis Patriæ, & similium. In nullo tamen casu licet hoc torturę gradu vti Iudici Ecclesiastico, à quo abesse omninò debet, non solum rigor istius tormenti; verum etiam omne aliud, & quodcumque genus noui tormenti, & suspitio crudelitatis.

Sunt autem qui asserant, torturę gradus esse tantū tres, vt facit Clar. *vbi sup. q. 64. vers. nunc de gradibus circ. fin. ibi, & audiui.* Quorum Primus est territio, seu timor incussus, seu minę de torquendo; conductio ad locum termētorum, spoliatio, & ligatura ad chordam. Secundus est eleuatio ipsius Rei in altum, & illum interrogando, & in tormentis tenendo sic eleuatum per aliquod temporis spatium. Tertius est, illius tortura cum quassationibus seu ictibus funis, etiam si sit vnicus tantum. Qui tamen gradus omnes in idem ferè coincidunt, quamuis diuersimodè describantur, & enumerentur.

12 *Quoad quintum*, an scilicet inferri possit tortura non præcedentibus inditijs, notandum est, quod non licet Iudici Reū aliquem torquere, antequam illi legitimè cōstet per probationes in processu, quod adsint contra eum legitima inditia. *l. 1* & ibi Gloss. *ff. de quæstion.* cum non sit à tortura incipiendum, vt ait Zasius *in consil. 19. num. 31. in fin. lib. 1.* alias si Iudex torqueret aliquem, sine inditijs, et esset Secularis, teneretur in syndicatu, Clar. *in §. fin. d. q. 64. vers. dixi etiam*, vbi subdit, quod etiam si post illatam torturam superuenirent legitima inditia, non legitimaretur tortura illata, sine inditijs præcedentibus, et idem dicit Brun. *de indit. & tort fol. 73. n. 5.* et Alij inferius citandi *in 14. requisito.*

13 Neque sufficientia essent quælibet inditia, nisi essent legitimè probata; Vnde si quodlibet indicium non probetur, saltem per duos testes legitimè examinatos; certè non diceretur legitimum. Io. de Amicis *consil. 127. n. 10.* vbi de communi testatur; quod ante eum dixerat Gloss. *in l. fin. ver. vel indicijs C. famil. hercisc.* vide Alios apud Clar. *q. 22. per tot.* Imò neque sufficerent inditia legitimè probata, nisi etiam copulatiuè essent sufficientia ad torturam inferendam; ad quod aduertere multum debent Iudices, alias grauissimè peccarent, et si essent Laici tenerentur in syndicatu Clar. *d. q. 64. vers. dixi quoque*, Gramm. *vot. 32. num. 9.* Vnum tamen inditium coadiuuatum sufficeret. DD. communiter, quos citat Clar. *d. q. 64. vers. sed quæro.*

14 Tortura enim est iustè inferenda, alias nullo modo inferri debet, et si aliter faceret Iudex Secularis, et iniustè aliquem torqueret, secundum Ius ciuile, esset capite puniendus, vt ait Marsil. *in l. quæstionis modum num. 73. ff. de quæst.* vbi de communi *& in l. 1. §. præterea num. 7. in fin. ff. ad leg. Corn. de sicar. in Pract. crim. § expedita num. 87. in fin.* Boss. *in tit. de tortur. num. 31.* Apostill. *ad Riminald. consil. 6. num. 18.* et ad Cror. *de testib. num. 96. in fin. verb. modica.* Hodiè tamen hęc pęna capitalis Iudicis iniustè torquentis, quando tortus mortuus non fuerit in tortura, est arbitraria Clar. *d. q. 64. vers ante quam tamen.* Et in Regno Neapolitano punitur carceris biennalis pœna, et publicationis tertię partis bonorum Iudex, iniustè aliquem torquens, vt notat Grammat. *consil. 15. in fin.*

15 Vt autem tortura iusta sit, ad effectum, vt ritè, & rectè infligi possit, et legitima dicatur, plura requisita habere debet Quorum

Primum est, vt Iudex cōsideret, an delictū sit tale, pro quo Reus de Iure possit tormētis subiici, nam vbi delictum non esset puniendum pęna corporali, sed tantum pecuniaria, vel alia corporis non afflictiua, non posset ad torturam deuenire; *DD. cit.*

16 *Secundum requisitum* est, vt consideret, an delictum sit plenè probatum, vel semiplenè; quia si de delicto constet plenè in processu, non potest torturam inferre, vt tenent communiter DD. et notat Marsil. *in l. 1. in princ. num. 7. ff. de quæst. & in pract. crim. §. nunc videndum num. 25. & cons. 51. n. 52.* Iodoc. *in sua pract. crim. cap. 35 nu. 3.* Et Ratio est, quia tortura est remedium subsidiarium ad eruendam veritatem, quādo alias

ha-

haberi nequit, sed quando iam plenariè constat de delicto, non est ad torturam deueniendum; quæ fuit inuenta in subsidium Bart. *in l.edictum.ff.de quæst.* Angel. *de malefic. in verb.fama publica col.*18. *in fin & in l.fin.nu.*4. *in fin.C. de quæstion.* Foller. *in pract. crim. for. secul. prima parte secunda partis verb. Rei indur. torq. num.*8. Clar. *d.q.*64. *vers.debet etiam*, Boer. *decis.*163. *num.*1. et Alij communiter. Vnde Iudices torquendo Reos, quando plenè constaret de delicto, grauiter peccarent, et tenerentur in syndicatu. Bald. *in l.milites C.de quæst.* Didac. *practicar. quæst.*q.23. *fol.*166. *col.*3. Conrad. *in Practic. fol.*288. *nu.*2. Marant. *in spec. aur.p.*6. *act.*14. *num.*11.

17 Est benè verum, quod vbi constaret de delicto, possent Iudices Reos torquere, non ad probationem delicti, ne daretur occasio appellādi ab iniusto decreto de torquendo, quod facere possent, vt dicit Bald. *in l.*1.*n.*9. *C.de iureiur. propt.calumn. & in l. obseruare* 2. vbi etiam Cyn. *C. quor. appellat.non recip.* Sed solum ad manifestandum complices, et socios delicti. Innoc. *in cap.*1.*de constit.* Marsil. *in l.*1. *in ff.de quæst.* et est cōmunis opinio DD. vt dicit Grammat. *vot.*1.*n.*3.*& cons.*1. *nu.*3. Boer. *decis.*10. *p.*1. Foller. et Clar. *loc. citat.* et latè Afflict. *in const.it Regni si damna clandestina*.

18 Nota tamen hic, quod quando Iudices torquent reos ad effectum prædictū, vt confiteantur socios, & cōplices delicti, vel super aliis delictis, de quibus indiciati existunt, prius protestari debent, quod illos torquent sine præiudicio confessi, vel conuicti criminis, vel condemnationis (si in contumaciam, vel alias condemnati fuerint,) alioquin si interrogarentur super crimine ipso, de quo confessi, vel conuicti essent, sine tali protestatione, et in tortura negarent, et in negatiua persisterent, condemnari amplius non possent; sed absoluendi, quia iam inditia, et probationes contra eos existentes, purgatæ remanserūt. Alberic. *in rubr. C. de quæst.post n.*9. vbi dicit, quod fatuus esset Iudex, qui torqueret aliquem, quando delictum probatum esset, super sociis, et complicibus, sine prædicta protestatione. Et est communis sententia vt dicit Cæpoll. *cons.*32. *col.pen. vers.nec.potest dici*, Gomes. *cap.*13. *delictor. post.num.*20. *vers.& in tantum.* Boss. *in tit.de sent.n.*70.

19 *Tertium* est, vt veritas facti aliundè haberi non possit, quam per torturam, vt iam pluries dictum est, cum tortura sit remedium subsidiarium. Marsil. *de quæstion. in princ. num.*10. Boss. *de indic.num.*29. Clar. *q.*64 *d.vers.*5. vbi de cōmuni testatur. Boer. *decis.*163. *num.*1. Vulpell. *respons.*4. *num.*13. Personal. *in tract. de indic. & tortur. nu.*1. vbi dicit, Iudicem debere exprimere in decreto de torquendo, quod veritas aliter haberi nequit, alias Iudex Laicus teneretur in syndicatu; Quod prius dixerat Marsil. *loc. cit.* Card. Tusch. *in litt.T. conclus.*326.*num.*8. Costa *de subsidiar. remedijs rem.*26.*num.*3. latè Maur.Burg. *de mod.proced.ex abrupt.q.*4.*n.*27. si enim adessent testes deponentes delictū deuisu, inferri non debet tortura. Gramm. *consil.*12. *num.*22. Gomez. *de delict. cap.*13.*in princ.* Farinac. *de ind.& tort.q.*38.*num.*4. vbi Alios cumulat. Ceuall. *in tr.commun. contra comm q.*365. Caualcan. *de brach. reg. p.*3.*numer.*116. Decian. *vol.*3. *respons.*115. *n.*1. vbi etiam ait, quod neque torqueri debet, si confessus fuerit, latè Baiard. *ad Clar.d.q.*64. & Alii, apud Illos. vel conuictus. Caualc. *vbi sup.n.*10.*cum seqq.*

20 *Quartum requisitum* est, vt prius constet de corpore delicti commissi; alias deueniri non potest ad torturam, vt in superioribus dictum est. Brun *de indic. & tortur. fol.*57. *nu* 11. *in fin.* Clar. *q.*4. *& q.*55. *vers. potest etiam*, & latè prosequitur Pesonal. *in d.tract.de indic. & tortur. num* 11. Ant.Gabr. *conclus.*17.*nu* 1. Mar.Antonin. *variar. resol. lib.* 3. *resol.*44. *nu.*4. Farinac. *d.q.*38. *n.*2. Caualcan. *d.p.*3.*n.*10. Ant de Nigr. *sup.constit. Regni c.* 146.*num.*50.

21 *Quintum* est, vt persona torquenda non sit ex priuilegiatis, quæ torqueri nequeunt, nam si sit talis, torqueri minimè potest, etiam præcedentibus indiciis legitimis. Tusch. *d.litt.T.conclus.*326.*num.*12. Farinac.*d. q* 38.*nu* 5. vbi Alios allegat; Personæ autem quæ torqueri non possunt plures sunt, de quibus Clar. *d.q.*64 *vers.vbi subsint cum seqq* & Nos dicemus inferius *n.* 38.

22 *Sextum requisitum* est, vt præcedant legitima indicia ad torquēdum *l.*1.*in princ. ff.de quæstion* Marsil. *singul* 117. Clar. *d.q.*64. *vers.dixi etiam,& vers.dixi quoque,& vtrobique* Baiard. *latè* Menoch *de arbitr.lib.*1.*q.*84.*n.*1. *& de arbitr.lib.*2.*cas* 270.*n.*3. Bursat. *cons.*144. *n.*6.*vol.*2. Farinac. *d.q.*38.*num.*1. Petr. Pella *in tract.de tortur. q.*3.*nu.*5. Honded. *cons.*102. *num.*7. *& cons.*107. *num.*23. *lib.*1.*& consil.*88. *num.*83.*& cons* 98. *num.*8.*vol.*2. vbi de communi testatur, & firmat procedere in quocumque crimine, vt sine legitimis indiciis præcedentibus nemo torqueri possit. & Anton. de Nigr. *d.cap.*146 *num.*53. idem dicit in crimine læsæ maiestatis.*& in c.*147. *n.*15. Caualcan. *de brach. reg.p.*3.*pract.n.*74. *&* 117. Quinimò indicia esse debet talia, quod sola confessio delinquentis deesse videatur; vnde non sufficiunt quælibet indicia, *vt dictum est sup. num.*13. *per d.l.*1.*vers. vt sola confessio.ff. de quæst.* Bald. *cons.*469.*n.*6. *vol.*1.

vol. 1. Sed concludentia, & ad delictum rantum inferentia. Menoch. *loc. pracit.* Farinac. *consil.* 37. *num.* 22. & 21. & *cons.* 56. *n.* 14. Mazzol. *cons.* 87. *nu.* 89. *vers. ad oppositionem*. Quod inductum fuit, ne Iudices, tam facilè torturam inferant, quia de salute hominis agitur, & sic caute procedendum erit, vt aduertit Farinac. *in d. q.* 37. *num.* 4. & Bertaz. *consil.* 3. *vol.* 1. Vnde sicut ad condemnãdum requiruntur probationes luce meridiana clariores, ita ad torturam in genere suo requiruntur indicia luce meridiana clariora, vt sint apta ad plenè persuadendũ. Brunor. à Sol. *in suo vnic. cons. crim. num.* 136. Personal. *de indic. num.* 53. *vers. hoc tamen intelligat.* Farinac. *d. q.* 37. *num.* 5. Quę conclusio adeò vera est, vt neque Princeps mandare possit, vt aliquis torqueatur absque legitimis indiciis; & si hoc mandaret, Iudex nõ teneretur obedire, alias puniri deberet in Syndicatu. Gramm. *cons.* 45. *n.* 35. & *vot.* 32. *num.* 2. & *sup. constit. Regni tit. de pugnis sublatis num.* 19. Clar. *q.* 64. *dixi quoq;* Farinac. *d. q.* 37. *num.* 74.

23 *Septimum requisitum* est, vt antequam Reus torqueatur, detur illi copia indiciorum, & processus, facta prius publicatione, & dato termino ad se defendendum, & præcedentibus omnibus aliis, de quibus supra. Boss. *de indic. & considerat. ante tortur n.* 74. & 75. Clar. *q.* 49. *in princ. cum versic. seq.* vbi Baiard. *num.* 3. & *seqq.* Decian. *cons.* 8. *n.* 102. *lib.* 1. Io. Ant. de Nigr. *sup. cap. Regni* 146. *num.* 46. latè Farinac. *cons.* 103. *per tot.* & *q.* 38. *num.* 8. & *q.* 39. *num.* 12. Scanarol. *de visit. carcerat. lib.* 2. *c.* 3. §. 6. *n.* 8.

Et ita seruatur in Vrbe per Bullam Pauli III 58. vbi reuocata fuit Bulla Leonis X. in qua dabatur ampla facultas Domino Gubernatori Vrbis circa hoc; & per Bullam Pij IV. 85. neque valet consuetudo in contrarium.

Fallit tamen conclusio, quando quis repertus fuit inflagranti crimine, cui non datur copia indiciorum, & processus, ob notorietatem criminis, quia in notoriis ordo est ordinẽ non seruare. Bald. *cons.* 31. *n.* 6. *vol.* 2. Grammatic. *decis.* 36. Caualcan. *de brach. Reg. p.* 3. *num.* 4. & *p.* 4. *nu.* 124. Cæphal. *cons.* 47. *num.* 17. Quinimò non solum danda est Reo copia indiciorum ante torturã, verum etiam post illam sed ante sententiã. *iuxta l. desertorem* §. *ad diem ff. de re milit.* Chartar. *de interrogat. Reor. lib.* 4. *cap.* 155. & ita in practica seruari testatur Farinac. *d. q.* 39. *numer.* 32. & Scanarol. *vbi sup. lib.* 2. *cap.* 5. §. 10. *num.* 2. Et ratio est, quia Reus confessus potest multas exceptiones opponere aduersus propriam confessionem, vt fusè demonui suprà *sect.* 10. *n.* 21. & 22.

24 *Octauum requisitum* est, vt indicia Fisci contra Reum, quamuis vrgentia, concludentia, & ad torturam sufficientia, non fuerint eneruata, ac elisa per alia indicia defensiua eiusdem inquisiti. Farin. *d. q.* 38. *num.* 110. *et seqq.* quem allegat. Guaz. *def.* 30. *cap.* 4. *num.* 23. vbi aduertit Aduocatum pro Reo, vt opponat, quod inditia Fisci faciunt pro reo, & sic euitabit torturam, donec discutiantur. post Grammat. *vot.* 3. *num.* 20. Roland. *cons.* 7. *num.* 38. *lib.* 1. Rim. Iun. *cons.* 704. *num.* 37. *lib.* 6. Honded. *cons.* 93. *num.* 83. *lib.* 2. & Marsil. *singular.* 22. *vers. teneas tamen menti*, vbi dicit, quod si Reus haberc poterit fidem vulnerati, quod ipse non fuit ab eo vulneratus, sed ab alio, torqueri minimè debet.

25 *Nonum requisitum* est, vt lis contestata sit cum ipso inquisito loquendo. Bart. *in l. is qui reus. ff. de public. iudic.* Cæpoll. *consil.* 31. *num.* 16. vbi de communi. Pella *in d. tract. de tortur. q.* 3. *n.* 12. Maur. Burg. *de mod. proced ex abrupt. q.* 100. *nu.* 104. *in fin.* imò requiritur, vt nomen Rei receptum sit inter Reos. Bart. *cons.* 41. *num.* 8. Marsil. *in pract. crim.* §. *nunc videndum nu.* 28. & *in tit. de quæst. num.* 14. Grammat. *cons.* 36. *num.* 4. Guazz. *vbi sup num.* 14. *vers. necnon requiritur*. Quomodo autem fiat litis contestatio in criminalibus; & quando dicatur nomen Rei receptum inter Reos, dictum fuit in superioribus.

26 *Decimum requisitum* est, quod Accusator, vel Fiscus instet apud Iudicem, vt Reus torqueatur. Marsil. *in d.* §. *nunc. videndum num.* 2. & *num.* 25. vbi ait, quod teneatur iurare, se non habere alias probationes. Sed contrarium seruatur de consuetudine totius Italiæ, in qua Rei torquentur absq; tali instantia Accusatoris. Card. Tusch *conclus.* 326. *nu.* 13. Gomez. *de delict. cap.* 13. *n.* 22. Clar. *q.* 64. *vers. vbi nihil.* de Nigr. *d. cap.* 146. *nu.* 55. Burgos *de mod. proced. ex abrupt. q.* 42. *num.* 24.

27 *Vndecimum requisitum* est, vt Reus non petierit, quod Accusator iuret de calumnia, nam tunc inferri non potest tortura, nisi prius præstito dicto iuramento. Vital. *de malefic. rubr. quid sit accusatio n.* 9. Secus si huiusmodi iurantum calumniæ petitum non fuerit, cum tacitè remitti possit, vt suo loco diximus. Bald. *cons.* 102. *num.* 20 *vol.* 4. Corn. *cons.* 142. *n.* 9. *vol.* 3. Bursat. *cons.* 106. *num.* 15. vbi de communi.

28 *Duodecimum requisitum*, est vt Iudex habeat merum imperium, alias si esset inferior, & aliquẽ torqueret, teneretur actione iniuriarum, & puniri posset de priuato carcere. Brun. *de indic. p.* 2. *q.* 7. *num.* 3. Foller. *in pract. pract. crim. for. sec.* 3. *p.* 3. *partis verb.* & *si con-*

si confitebuntur n.79. quia potestas torquendi est meri imperii. *l.defensores C.de defensor. ciuit.* Farinac. *q.38.n.100.* Io. Ant. de Nigr. *sup.pract. cap. Regni* 146. *num.*30. Caualcan. *de brach.Reg.p.2. num.*1. *& p.3.num.*137. Vnde inferunt, quod locumtenens alicuius Potestatis, vel simplex Assessor Iudicis pedanei minoris torquendi facultatem non habent. Marsil. *in l pen.n 9.ff.de quaest.*

20 *Decimum tertium requisitum* est, vt Iudex interloquatur, quod Reus torqueatur post factam processus publicationem, & causae discussionem cum Aduocatis Rei. Gomez *de delict.cap.*13.*num.*21. *in fin.* & fusiùs *num* 23. Card. Tusch. *litt.T. concl.*326. *num.*2. Rim.Iun. *cons.*289.*n.*6. *vol.*3. Non requireretur autem tale decretum, si Iudex haberet facultatem procedendi ex abrupto. Maur. Burg. *de mod.proc. ex abrupt.q.*100. *num.*102. vbi refert octo priuilegia talis facultatis. De Nigr. *d. cap.*146. *n.*57. Quare si quis torqueretur nullo praecedente Iudidis decreto, tortura diceretur nulliter, & indebitè illata, & consequenter puniri posset Iudex; & multò magis diceretur indebitè, illata quando inflicta esset contra formam decreti ipsius Iudicis, Farinac. *cons.*24.*n.*19. De quo decreto inferendae torturae habebis formam inferiùs *in praxi formadi process.* in quo fit epilogus indiciorum, & ipsa in vnum recolliguntur: quamuis in processu dispersa inueniantur, succinctè tamē, ac hortando reum ad veritatem fatendam quia ob tot indicia contra ipsum existentia, illam negare amplius non potest, vt obseruat Farinac. *pract.q* 38.*num.*8. et Alii.

30 *Decimumquartum* est, vt tortura non inferatur in diebus feriatis in honorem Dei, et Sanctorum, sed in diebus iuridicis. nisi ageretur de grauibus delictis, non de leuibus. Clar. *quaest.*64.*vers quaero an tutura in princ.* Villagut. *in pr.crim lib.*8.*cap.*6. *concl.*1. *in princ. vbi latè*, et Farinac. *d.q* 38.*n.*107. *& seqq.* Et ita obseruant Iudices Deum timentes. Vnde malè, et perperam agerent, qui secus facerent.

31 *Decimumquintum* est, vt antequam inferatur tortura, audiantur Procuratores, & Aduocati Rei, & benè discutiatur an ipse Reus torqueri debeat, vel non. Clar. *d.q.*64.*vers. quaero nunc*, vbi Baiard. *nu.*104. ait ita seruari in Regno Neapolitano. Sed hodie malè obseruatur à Iudicibus, qui torturam inferunt, sine tot solemnitatibus quamuis per multos Anos Iudices audiantur Aduocati, sed actui torturae non interueniunt, & ita seruari Mediolani testatur Clarus *vbi sup. circ fin.* & in statu Ecclesiastico similiter Baiard. *ibid.num.*305. Tusch. *litt.T conclus.*326. *num.*18. & etiam in Vrbe sic seruari refert Caualcan. *de brach reg. in fragmentis fragm.* 66. quando agitur de persona insigni. Idem firmat Guaz *d.def.*30. *cap.*4.*n* 27.*circ.med.* vbi etiam dicit, quod de Iure neq: Procurator Fiscalis interuenire deberet torturae, sed de consuetudine seruatur vt interueniat, ad tollendas eius exclamationes. Baiard. *n.*101.

32 *Decimumsextū requisitū* est, vt tortura nō inferatur ad propalandū corpus delicti, quod constare prius debet, vt dictum est supra *in quarto requisito nu.*20. Sed ad sciendum Authores, & Reos delicti: Necnon in casibus, in quibus confessio consonare possit in delictum. Rim.Iun. *cons.*683.*n.*25. *vol.*6. Sim.de Pret. *cons.*50.*n.*8. *&* 9.

33 *Decimum septimum* est, vt si Reus torquendus sit minor 25.annis, Iudex det illi curatorem, aliàs eum torquere non posset, Angel. *de malefic.in verb.comparent dicti inquisiti. vers.necnon sis benè cautus.* Marsil. *in pract crim.d* §.*nunc videndū n.*31.*& cons.*31. *num.*19.*& de quaestion.num.*17. Io.Anton. de Nigr. *sup.d.cap.Regni* 146. *num.*54. vbi limitat, nisi iurasset non venire contra processum. Battandier *in pract.crim.reg.*5. *in princ.* Et si minor tortus sine constitutione Curatoris fateretur delictum, eius confessio, esset nulla. *l.clarum.* & ibi DD. communiter *C.de authorit praestan* August. ad Angel, *de malefic. in verb. confitetur totum. num.* 13. Grammat. *cons.*52.*num* 16. Clar.*q.*50.*vers.*1. *in princ.* vbi Giach *in* 1. *addit. in princ.* limitat, si ageretur cōtra absentem contumacem. Est bene verum, quod hodie aliter seruatur de consuetudine generali, dummodo Reus sit maior 14. annis; vt post Bald. *in l.* 1. *num.* 59. C. *de confess.* tradunt Pract.Papiens. *in form.inquisition.verb.contra, & aduersus. num.*2. Boss. *de confess.num.*69.& Clar. *vbi supra.*

34 *Decimum octauum requisitum* est, vt Reus torquendus sit sanus, & integer corpore, non aliquo mēbro debilitatus: aliàs si torqueretur, & confiteretur, eius confessio esset nulla, & nihil illi noceret. Laderch. *cons.*183. *num.*1. Idem dicendum si morbo gallico laboret, vel aliquod vulnus in pectore passus sit; aut difficultatem respirandi, aut malum Erniae, vel rupturae, aut aliud simile malum habeat. Cartar. *de interrog.reor.lib.*4.*cap.*1. *nu.*112. *in fin.* Farinac.*d.q.*38.*num.*22.*in fin.*latè Caualcan. *de brach. reg. p.*3. *num.*141. vbi tradit, quomodo se gerere debeat Iudex in similibus casibus; nimirum quod adhibere tenetur Medicos, & Peritos, & iuxta illorum consilium in actis redactum procedere.

35 *Decimum nonum requisitum est*, vt non inferatur tortura, nisi post nouem, vel decem

cem saltem horas, postquam Reus comederit, & non ante. Marsil. *in l.1. in princip. num.81.ff. de quaestion.* vbi rationem reddit Cartar. *de interrog. Reis d.lib.4.cap.1.num.74.* Clar. *q.64. vers. decreta tortura* Card.Tusch. *in litt.T. d.conclus.326. n.17.* Peguer. *in pract. crim cap.12.§.11.num.1.* Burgos. *de mod.proced.ex abrupt.d.q.100. nu.152.* Farinac. *q.39. num.32.* vbi tenet sufficere horas octo, in quibus fit digestio cibi. Nouell. verò *in tract.ad defens. cap.3.num.20.* dicit sufficere quinque, vel sex horas. Et Ambrosin *lib.5. cap.1.num.39.* tenet sufficere septem horas. Sed prima sententia Marsilii est magis tuta, quia aliàs si reo, dum torquetur, euenirent defectus, seù accidentia, tenebitur Iudex saecularis in syndicatu; & Alii apud Superiores. Bald. *cons.241.num.8. vol.2.*

36 *Vigesimum requisitum* est, vt non omnes Rei aequaliter torqueantur; nam Alii leuiùs; Alii verò grauiùs sunt torquendi, quamuis legitima precedant indicia, etiā si simul deliquerint, attentis circumstantiis delicti, indiciorum, & qualitate Personarum. Menoch. *de arbitrar. lib.2. cas.271. per tot.* vbi latè Clar. *d.q.64. vers. nunc de gradibus.* Decian *respons.93.num.136.* Cartar. *de inter Reis d.lib.4.cap.1.nu.122.in fin.* Farinac. *d.q.38. num.23.* De Nigr *sup. cap. Regni cap. frequens tit. de test.public.num.38.circ.fin.* Vnde Iudex cōsiderare debet per inspectionem ipsorū, an torquēdus sit nobilis, vel ignobilis; sanus, vel infirmus; robustus, vel debilis; fortis, vel delicatus; senex, an iuuenis, & huiusmodi.

37 *Vltimum requisitum* respicit Clericos torquendos. Ipsi enim torqueri non possunt, nisi, vltra supra enumerata, quae locum habent in quolibet torquendo, praecedat infamia delicti. Farinac. *cons.38. nu. 16. in princ* latè Granut. *theorem.15. per tot.* & Alii adud illos.

38 Notandum est insuper, quod Iudex scire debet, quae personae torqueri nequeant, cum in iure plures sint, quae torqueri non possunt. Et Primò Doctores torqueri minimè valent, vt de cōmuni tradit Carer. *in Pract. crim. fol.145. num.180. in fin. vers. excipiuntur,* Boss. *in tit. de indic. nu.111.* Par. de Put. *in tr. de syndicat. fol.238. num.9. in fin.* Iacob. de Beluis. *in pract.crim.de quaestion. n.17.* quidquid in contrarium afferat Gandin. *de malef. rubr. de quaest. num 38.* & Alii, apud Clar. *dict q 64. vers. quaero an Doctores,* vbi testatur de obseruantia Ducatus Mediolani, in quo numquam Doctores tormentis subijciuntur. sed de consuetudine aliter seruatur.

39 *Secundò* torqueri non possunt personae indignitate constitutae; vt de communi dicit Boss. *in tit. de tortura testium num.7.* sequitur Clar. *vbi sup. vers. item quaero.* vbi ait, Senatum Mediolanensem non permisisse torqueri quemdam Feudatarium inquisitum de graui crimine.

40 *Tertiò* de Iure communi torqueri nequeunt milites, *vt habetur in l.milites C.de quaestion.* quod licet intelligendum esset de militibus antiqui temporis, tamen etiam ad hodiernos extendit Grilland. *de quaestion. et tortur.q.6.in princ.n.3.* & Boss. *de indit.n.104.* sed Clar. *in lib.2.§.miles,* et Boss. *loc cit.n.108.* declarant, hodie tantummodò locum habere in his militibus, qui appellantur Equites, in Ductoribus exercitus, ac in Capitaneis, et alijs officialibus maioribus, nō in militibus priuatis. Et ita ego seruari vidi, tam Neapoli, quam Romae.

41 *Quartò* nobiles de Iure non essent torquendi, *per tex.in l.nullus C.ad leg. Iul. Maiestat.* sed hodie contrarium seruatur de consuetudine ferè omnium tribunalium, prout etiam ipse seruari vidi in Alma Vrbe, et Neapoli, et similiter non seruari in Francia testatur Gul. de Bened. *in cap. Raynutius fol.97. num.222.* et Tiraquel. *de nobilitat.cap.20.num.134.* Quamuis Didac. *lib.2. resol. cap.9.nu.4.* dicat in Hispania seruari primam opinionem; *secundum d.l.nullus.* Sed in hoc puto seruandam esse consuetudinem Regionis.

42 *Quintò* Decuriones Ciuitatum neque de Iure torqueri possent. *per tex.in l.decuriones C.de quaestion.* Sed de consuetudine contrarium seruatur. August. ad Angel. *de malef. in verb. quod fama publica post num.103.* Iac.de Beluis. *in pract.crim.de quaestion.num.18.* Caepoll. *cons.crim.40. dub.1.* Brun. *de indit. & tortur.fol.80. num.20.* Put. *de syndicat. fol.238. num.4.*

43 *Sextò* Minores 14. annis de Iure neque torqueri possunt. *l.1.§. impubes.ff. ad Syllanian.* sed tantum terrentur; et caeduntur ferula, vel virgis. Anan. *in cap.1.num.10. de delict. pueror.* Ant. Gomes. *cap.1. delictor. n.67.* Quod esse indubitatum dicit Igneus *in l.excipiuntur num.49.ff. ad Syllan.* Fallit in crimine laesae maiestatis, in quo torqueri possūt. *l.de minore ff. de quaest.* Guaz. *def.30.c.11*

44 *Septimò* Senes decrepiti non sunt torquendi. *l.3.§.ignoscitur.ff.ad Syllan.* notat Paul.Grilland. *de diuers.crimin.lib.3. q.6.n.5.* Viuius *in lib.commun.opin.verb. senex aetatis.* Vbi tamen senex non esset decrepitus; sed infra decrepitatem, et esset robustus, torqueri posset, vt ait Grammatic. *decis. 34. col.1.* & Alii apud Guaz. *d.def.30.c.12.*

45 *Octauò* Mulier praegnans torqueri neque potest, *vt habetur in l.praegnantis.ff.de poenis,* et ibi Gloss, et Bart. Imò seruatur, vt neque

neque post partum torqueatur, nisi labantur quadraginta dies purgationis. Et similiter neque torquentur mulieres lactantes, vt sic seruari per Senatum Mediolanēsem testatur Clar. *d.q.64. vers. quæro modo.* Sunt & aliæ personæ de quibus sparsim per Doctores. vid. Guaz. *d. def.30 c.14.& 15.*

Sed quæritur, quomodo cognosci possit, an mulier sit prægnans, præsertim in primis mensibus?

Respondet. quod multa ad cognoscendum prægnantiam adsūt signa apparentia, inter alia sunt sequentia, videlicet. Primo, an habuerit appetitum rerum extrauagantium, puta carbonum, laterum, arenatorum, terræ coctæ, cinerum. Item rerum agrestium, fructuum acerborum, & huiusmodi. Item rerum quas antea abhorrebat. Et ratio est, quia retentio in matrice corrupti sanguinis, quem prius purgare, & expellere solebat, participat malam illius qualitatem stomacho, quì alteratus ab illa corrumpit gustum, qui tunc abhorret bonos cibos, & appetit res sibi conformes malas, & extraordinarias. Secundò, quando obstetrix immittendo digitum ad vuluam pertingere non potest cum eo ad collum matricis adeo interius attractum, vt vix tangere valeat. Tertiò, quando purgationes menstruæ iam cessarunt. Quartò, si inpleatur eius pectus, vel inflentur mammæ, aut lac ex illis profluat, si emungantur. Quintò, si in facie superueniant maculæ quædam, tamquam lentis. Sextò, si circa oculos videatur liuidum quoddam. Septimo, si videatur eius caro languida. Octauò, si vrina appareat coloris crocei cū quadam crassitie. Nonò, si vrina vino albo mixta euadat turbida instar brodij fabarum. Decimò, si in die magno grauetur somno. Vndecimò, si difficulter tussit, & tussis respondeat in parte ventris. Duodecimò, si ei accidant sincopæ, vel veniat vomitus, præsertim, quando accedit ad mensam. Decimotertio si deficiat, dum surgit à cubili: ita Fernellus *in suis vniuersal. medicina tom. 1. de partium morbis, et symptom. lib.6. cap.17.* vbi latè. Paul. Aeginet. *lib. 1. de arte medendi cap. 1.* & latiùs Paulus Zacchias *in suis quæstion. Medicolegalib. tom. 1. tot. 3. q. 1.* vbi reprobat. Cagnol. *in l. si quis prægnans. ff. de reg. iur.*

46 Regula tamen constituenda erit in huiusmodi materia torturæ, quod omnes torqueri possunt, nisi prohibitum reperiatur de aliquo in Iure; vt aduertit Ant. Gomez. *cap. 13. delictor. n. 3.* Brun. *de indit. & tort. q.4. princip.* Angel. *de malef. in ver. fama publica vers. videamus q.6.*

47 Est autem aduertendum, quod in illis casibus, in quibus dubitatur, an Iudex torquere possit, vel non; tenetur interloqui, procedendum esse contra eum ad torturam, oppositis non obstantibus. Neque citandus est prius accusator, vt dicit Cason. *in sua pract. crim. fol. 81. num. 1.* nam contrarium seruatur, vt scilicet sine tali requisitione accusatoris torqueatur Reus.

48 *Quoad sextum principale*, an à decreto de torquendo appellari possit, notandum erit, quod à tali decreto appellare potest Reus, & statim post appellationem interpositam ligantur manus Iudicis, etiam non expectata inhibitione superioris, secūdum Angel. *de malefic. in verb. fama publica vers. aduertas tamen* Guid. Pap. *decis. 74.* Foller. *in pract. crim. for. fac. 3. p. 3. partis verb. & si confitebuntur nu. 50.* Clar. *in §. fin. præcit. q. 64. vers. sed quid agendum*. Quod ampliatur, vt appellati possit, non solum à decreto de tortura, *vt in l. 2. ff. de appellat. recipiend.* vbi DD. communiter. Anton. Gomez. *de delict. cap. de tortur. reor. num. 23.* vbi de communi Farinac. *q. 38. nu. 10* Franc. Marc. *decis. 60. num. 5.* Guazzin. *defens. 30. cap. 1. num. 5.* latè Muscatell. *de appellat. glos. 1. sentent. num. 16.* verum etiam à comminatione facta de torquendo, vt dicit Carauit. *super Rit. Magnæ Cur. Vicar. 259. num. 14. in fin.* & Gramm. *sup. cap. Regni si iustè fol. 133. n. 4. in fin.* Et hoc procedit de plano, si appellatio iustè interponatur, vt communiter omnes fatentur; sed vbi interposita esset iniustè, ad dilatandum iudicium, præsertim quando per Iudicem fuerunt datæ defensiones, repulsa, & omnia ritè, & rectè, facta, tunc nō esset recipienda appellatio, per ea, quæ tradunt DD. allegati à Foller. *vbi sup.* Guazzin. *d. cap. 1. num. 13.* vbi Alios cumulat. & habetur *in cap. Regni incip. si iustè*, & ibi Seb. Neapod. Carauit. *loc. cit. n 10.*

Quando verò à decreto de tortura iustè, & legitimè appellatur, admittenda erit appellatio, etiam sine insertione grauaminis. Franc. Marc. *d. decis. 60. num. 5.* Carauit. *vbi sup. nu. 11.* Clar. *d. q. 64. vers. sed quid agendum* Cartar. *in pract. de interrog. reis lib. 4. cap. 1. numer. 57. 70. & 77.* Scaccia *de appellat. q. 17. limit. 47. membr. 1. num. 147.* Pella. *de tortur. q. 3. num. 139.* Guazzin. *defens. 30. d. cap. 1. num. 2.* Io. Ant. de Nigr. *in cap. Regni 246. num. 35.* vbi de communi. Et idem dicendum in repetitione torturæ, quando in prima tortura non fuit appellatum. Rot. Auenion. teste Laurent. *in decis. 60. in fin.* Caualcan. *de testib. p. 4. num. 159.* Et in tali appellatione, quamuis ab interlocutorio interposita, supersederi debet per Iudicem à tortura, etiam ante inhibitionem, quia agitur de damno irreparabili Scaccia *vbi sup. n. 144. & in*

*& in q.5.num.*112. Franc. Marc. *decis.6.nu.5.* De Nigr. *d.cap.Regni* 146. *num.36.* Carauit. *in rit.*259.*n.*12. Quod locum habet, etiam in tortura pro habenda responsione negatiua, vel affirmatiua. Carauit. *ibid.* Lancellott. *de attent,cap.*12.*limit.*1. *nu.*93.*&* 98. Farinac. *d.q.*38.*nu.*11. Imò, (quod plus est) non potest Iudex aliquid innouare, neque pendente termino ad appellandum, & sic per decem dies post decretum de torquẽdo. Gomez. *de delict.cap.de tortur.reor.nu.*23. Lancellot. *de pendent. term. ad appell. cap.*11. *num.*33. sed de consuetudine aliter seruatur, vt ait Seaccia. *de appellat. d.q.*17.*lim.*47. *membr.*1. *num.*149. vbi Alios congerit. Et in Delphinatu idem seruari testatur Guid. Pap. *decis.*74. Baiard. *ad d.Clar. q.*64.*n.*84.

49 Solent tamen Iudices, ne reo detur aditus ad impediendum cursum iustitiæ per subterfugia, & calumnias, interponere decretum de torquendo non palàm, & ante tempus torturæ; sed constituendo Reum, & ipsum hortando ad veritatem fatendam, faciendo illi epilogum indiciorum, iuxta praxim in superioribus traditã, & aduertit Chartar. *in pract.crim.lib.*4. *c.*1. *num.*59. *& seq.* si adhuc perseuerauerit in negatiua, interponitur decretum de torquendo, & vnico contextu deuenitur ad torturam nulla mora interposita. Et tunc si reus appellauerit, non erit audiendus; quia iam tortura incepta erat, prout sic seruari in Senatu Parisiensi testatur Paponius *lib*t24. *tit.*9. *arrestu.* 13. & in statu Mediol. dicit Clar. *d.q.*64.*vers.sed quid agendum in fin.* & in Regno tenet Marant. *in spec. aur. p.*6.*act.*13.*de quæst.n.*14.

Et in statu ecclesiastico refert Cartar *de inter.re.d.lib.*4.*cap.*1.*num.*68.69. *&* 77. *in fin.* Et idem seruari in Vrbe, & toto statu Ecclesiastico, vt non admittatur appellatio à decreto torturę sic interposito, tradit Scaccia *de iudic.lib.*1.*cap.*97. & Guazzin. *d.defens.* 3.*cap.*1.*nu.*8.*in princ.* Et quod sit in arbitrio Iudicis, si velit admittere appellationem, vel non, tradit Baiard. *in d.q.*64.*n.*84.*in fin.* Idem tenet Caualc. *de testib. p.*4. *num.* 159. vbi dicit, quod Iudex torqueat, quia appellatio nõ datur à facto, sed à verbis. latè Burgos. *de modo proc.ex abrupt.q.*100.*n.* 115.

Quidquid autem sit de consuetudine, & stylo Curiarum, aliter procedendũ esset de iure, & si essem iterum Iudex, numquã interponerem decretum torturæ sic furtiuè quodammodo, sed palam, & expressè, vt ait Bart. *in suo celebri. cons.* incipient *punctus quæstionis.* quem refert, & sequitur etiã Brun. *de indic.& tortur.col.*4 & Arnon. *in singular.*39. ad effectum, vt Reus appellare, & se defendere posset; quia talis affectata cautela interponendi decretum torturę modo, quo supra, tendit potius ad auferẽdam Reo defensionem, quam ad rectam iustitiæ administrationem; cum Reus appellare possit de iure, non solum à decreto torturæ, & ab eius comminatione, vt supra dictum est: verum etiam quando est funi applicatus, imò postquam fuit in altũ eleuatus, vt tradit Guaz. *d.defens.*30. *cap.*1. *nu.*9 *vers.qua cautela.* vbi talem Iudicis cautelam appellat inanem, ac friuolam, prout facit etiam Arnon. *vbi supr.* Baiard. *in d.q.*64.*n.*85.*in fin.* vbi illã appellat insipidã, & eandem reprobat Farin. *in d. q.*38.*nu.*22. & Seaccia *lib.*1.*de iud.d. cap.*97.*num.*59. Ex rationibus supra adductis, cum Iudex non debeat anhelare sanguinem Reorum, sed eorum correctionem potiùs. Nisi aliter seruandum esset per statutum particulare, aut stylum Curiæ, vbi ius dicitur.

50 Et erit notandum, quod si Reus torquendus non habuerit priùs terminum ad se defendendum, & copiam inditiorum; & cum decernitur tortura contra illum, petierit sibi consignari copiam prædictam cum termino ad se defendendum; vtique danda erit, & interim supersedendum, vt docent Alber. *in l. vnius §. cogniturum nu.*3. *ff de quæst.* Iason. *cons.*175.*col.fin.vers.secundò allego lib.*1. Foller. *d. ver. & si confitebuntur. n.*51. vbi plures allegat idem sentientes.

51 Sed quæritur, cui nam priùs inferenda sit tortura, quando plures Rei eiusdem criminis torquendi fuerint?

Respondetur, regulam generalem esse, vt incipiat Iudex torquere magis suspectũ, vbi omnes æqualiter suspecti non fuerint. Decian. *respons.*115.*num.*2.*vers.sed primò, & num.*5. *vol.*3. aliàs si fuerint masculus, & fœmina torquendi, incipi debet à fœmina, quæ est timidior masculo, & sic citius illo veritatem fatetur. Tusch. *litt.T.conclus.*327. *num.*2. Burg. *de mod.proced.ex abr.q.*42.*num.*9. si verò omnes sint masculi, incipiendum erit à minori, vel à timidori, vel à debiliori, vt probatur. *in l.vnius in princ. ff. de quæst.* & notatur per Gloss. *in cap. paruuli* 22. *q.*5. Bart. *in l.*1.*ff.de quæstion.* Angel. *in l.fin.nu.*4. *vers.secundò quando plures.ff. eod. tit.* Gandin. *in tr.de malef tit.de quæst.& tort.col.*2. Cardin. Tusch. *vbi sup.* Clar. *d.q.*64.*vers.quæro si plures* Decian. *resp.*115.*n.*5.*vol.*3.

Et si torquendi essent pater, & filius, incipi deberet à filio in præsentia patris, quia pater magis torquetur in persona filii, quã in persona propria. *l.isti quidem §.fin. ff.quod met. caus.* Gandin. *loc. cit.* Guid. de Suz. *in tract.de indic.& tortur. num.*7. *&* 22. Baiard. *ad Clar.in d.q.*64.*num.*9. *&* 10. vbi Alios allegat. Caualcan. *de brach. Reg.p.*3. *num.*131.

Fari-

Farinac. q. 28. num. 23. Guazzin. *defens.* 30. *cap.* 19. *num.* 4. *vers. ac etiam si in eodem.* Andr. de Isern. *in cap.* 1. §. *publici latronis: de pac. tenend. & eius violator. in vsib. Feud.* Quorum opinio licet non seruetur, vel saltem nimis raro; si casus occurreret, & pater confiteretur delictum ob torturam filij, vel è contra, requireretur ratificatio formiter: Bald. *in l. fin. C. si rector prouinc. in* 2. *lect.* Tiraquel. *in l. si vmquam in præfat. num.* 8. *C. de reuoc. donat.* vbi ponit multa exempla. Scac. *de iudic. lib.* 1. *cap.* 83. *sub num.* 3. Boss. *de exa. min. reor. nu.* 4. vbi refert, quendam patrem innocentem fassum fuisse ob dolorem filij; & ob id Iudex sciens veritatem criminis ingressus fuit Religionem Capuccinorum; & sanctissimè vixit per plures annos, & sic mortuus fuit.

52 Et vbi essent plures torquendi, & essent æqualiter suspecti, incipiẽdum esset ab his, qui haberent malam physonomiã & aspectum; vel qui turpe nomen retinerẽt, quia lex multum præsumit contra tales, quod sint mali homines, & delinquentes. Pacian. *de probat. lib.* 2. *cap.* 15. *num.* 17. Marsil. *in pract. crim.* §. *expedita. num.* 52. & *singular.* 84. Gerard. *singular.* 85. Carer. *in pract. c. habitis indicijs. fol.* 88. *in princ.* Farinac. *q.* 52. *n.* 166. Scac. *de iudic. lib.* 1. *c.* 86. *n.* 29. *et* 30. Dicitur autem turpe nomen, si quis vocaretur Saltalamacchia, Mazzafette, Tagliabosco, Scarampino, Pizzaguerra, & huiusmodi. Villagut. *in pract. crimin. cap.* 9. *lib.* 7. Pacian. *d. cap.* 15. *num.* 17. Petr. Pella *de tortur. q.* 5. *n.* 5. Burg. *de mod. proc. ex abrup. q.* 42. *num.* 9. latè Caualcan. *de Brach. reg. p.* 3. *num.* 85. vbi multa exempla adducit de turpi nomine, prout facit *in num.* 84. de his, qui habent malam phisonomiam, & Caball. *sup. constit. march lib.* 4. *cap.* 29. *litt. A. n.* 31. dummodo alia concurrant indicia contra tales. E contra verò si quis vocetur Carolus, præsumitur bonus, quia dicitur habere pulcrum nomen, Addent. ad Dyn. *in regul. seu cap. in penu. de reg. iur. in* 6. Iacob de Sancto Georg. *in prælud. feudor. in verb. Carolus pulcherrimum nomen.* Pella. *d. q.* 5. *num.* 5. *in fin.* sequitur Guaz. *d. def.* 30. *cap.* 19. *num.* 3. *vers. ac etiam si sit incipiendum.*

53 Quæritur secundò, an tortura inferri possit die feriato in honorem Dei?

Respondetur cum distinctione. Aut enim sumus in delictis atrocibus, aut in leuibus: In illis potest inferri, *vt habetur in l. nemo C. de episcopal audient. & in l. Prouinciarum. C. de fer.* In istis verò non; vt tradit Brun. *in tr. de indit. & tortur.* 2. *p. q.* 6. *num.* 52. *vers. quæro vlterius*; & in Regno adest super hoc *cap. incip. Item prouisa iuris sanctio.* vid. DD. quos allegaui suprà in requisitis ad torturam. *num.* 30.

54 Quæritur tertiò, an quando Reus torquetur, possit esse præsens eius Aduocatus, vel Procurator?

Respondetur negatiuè de consuetudine ferè omnium Curiarum, vt dicit Alber. *in rubric. C. de quæst. in fin. & in l. si postulauerit.* §. *quæstioni. ff. de adulter.* Angel. *in l. custodias ff. de public. iudic.* Clar. *in d. q.* 64. *vers. quæro nunc.* Foller. *in pract. crim. sar. fac. in fragment. de quæstion. num.* 216. sed de iure communi deberet interuenire, vt colligitur ex text. *d. l. si postulauerit.* §. *quæstioni ff. de adulter.*

55 Debet tamen Iudex in materia torturæ seruare consuetudinem regionis, & stylum Curiæ, vbi ius dicit, tam in modo, quam in circumstãtijs; aliàs puniri posset, iuxta excessum, tam de dolo, quam de culpa. Bart. *in l. quæstionis modum num.* 1. *ff. de quæst.* quem sequuntur omnes, vt dicit Marsil. *in pract. crim.* §. *expedita num.* 89. *in fin.* Bellon. *cons.* 84. *nu.* 12. Brun. *de indit. & tortur. fol.* 109. *num.* 52. Boss. *de tortur. n.* 30.

56 Ideo, ne officialis torquens aliquod patiatur damnum, si reus tortus moriatur in tortura, vel post, curare debet, vt Notarius, seu Actuarius causæ describat in actis processus omnes particularitates, tam circa modum torquendi, quam circa quãtitatem temporis, vt semper apparere possit, an excesserit modum, necne; & ita communiter fit, & consulit Ant. Gomes. *in cap.* 13. *delictor. post num.* 16. *vers. si verò Iudex*; & sic non solum euitabit peccatum, & pœnas iudiciales, sed etiam furorem Populi; qui aliquando sæuire solet in Iudicem, ob mortem fortasse rei torti, vt refert Brun. *vbi supra*, quod euenit Perusij contra Iudicem, qui torxerat quemdam reum via, & modo ordinarijs, sine vllo excessu, & tamen quia casu mortuus fuerat reus, & Populus credebat mortuum fuisse culpa Iudicis, magno impetu, & furore aggressus fuit Palatium, vt illum trucidaret, & vix cum quibusdam stratagemmis occultè aufugere potuit, aliàs non euasisset Populi furorem.

57 Inter alia verò, quæ obseruare tenetur Iudex in tortura inferenda, est, quod antequam Reum torturæ applicet, non permittat, vt comedat, aut bibat eo die, quo torquetur per decem horas ante, & ita communiter seruatur, ne aliquod malum illi eueniat, vt dicit Marsil. *in l.* 1. *in princ. num.* 29. *ff. de quæstion.* Par. de Put. *de syndicat. fol.* 455. *num.* 11. Milleus *in Pract. crim. fol.* 103. *num.* 52. Alii tamen dicunt, sufficere si per septem horas ante torturam nihil prorsus comederit, vel biberit Reus; quia tale tempus sufficiens est

ad anterioris cibi concoctionem, nec malum aliquod euenire potest ex causa cibi; sed melius est conformare se cōmuni Doctorum sententiæ, ne malum, quod fortasse casu accideret Reo alia de causa, ipsi Iudici imputetur, quod non facta digestione torxerit, et ex tali causa pœnis subiaceat, *de quo vid. DD. allegat sup. n. 35.*

58 *Quoad septimum principale*, quid scilicet agendum, dum Reus torquetur, notandum est, quod post monitiones Reo per Iudicem factas, vt veritatem fateatur super his, de quibus est inditiatus, epilogando breuiter omnia inditia contra ipsum existentia, si obstinatè negauerit, fit decretum de torquendo cum circumstantiis, de quibus inferius, quod nimirum Reus ducatur ad locum tormenti, despolietur vestibus, ligetur, & funi applicetur, &c. Qui dum sic ligatus existit, est iterum interrogandus, & si in negatiua perseuerauerit, mandare debet in altum eleuari; Quo eleuato, dum pendet in tormentis prosequi debet Iudex illum interrogare super eisdem, de quibus contra ipsum extant inditia.

59 Hoc autem tempore, plus quam omni alio, studere debet, ne ex suis interrogationibus cogatur reus quodammodo fateri, quod numquam commisit; ideo abstinere omninò tenetur à suggestionibus quibuscumque; de quibus supra dictum est *sectionibus præcedentibus*, & aduertit Chartar. *in Pract. de interrog. Reo lib. 4. cap. 1. num. 94.* & Clar. *in §. fin. q. 21. verf. retenta igitur circ. fin.* quia multotiès ex suggestiuis interrogatorijs multi Innocentes, vt à tormentis liberarentur, fassi sunt delicta numquam ab ipsis commmissa, sed nec excogitata quidem: Imò non solum abesse debet omnis suggestio tali tempore, sed etiā quæuis suspitio suggestionis; Vt autem euitetur suggestio, fieri debēt interrogationes in genere, non in specie, puta an commiserit talia delicta, et quę an habuerit alios socios, & quos, & similes: in specie interrogando, quia sunt interrogationes suggestiuæ, à quibus, tamquam à Peste est fugiendum. Brun. *de indit. & tortur. q. 5. num. 59. in secunda quæstione*; nisi adsint inditia, ex quibus possit in specie interrogari, nam tunc, ex quo indicia essent sufficienter probata, licitum est Iudici Reum in specie interrogare ad magis illum conuincendū, et ad disponendum, veritatem fateri; quia iam præcesserunt interrogatoria generalia, sine vitio suggestionis. Scaccia. *de indicijs cap. 86. num. 38.* Farinac. *q. 83. num. 97.* Bursat. *conf. 201. nu. 82.* Boss. *de exam. Reor. n. 12.* Spada *conf. 76. n. 3. & 4.*

Neque obstat, quod cum suggestio sit omni Iure prohibita, vt notant Addent. ad Farinac. *conf. 83. verb. suggestiones*; ideo facienda non sunt interrogatoria in specie, vt euitetur suggestionis periculum. Farinac. *conf. 185. n. 10.*

Respondetur enim, quod hæc intelligēda sunt, quando interrogatoria suggestiua fierent per Iudicem in principio constituti, in quo deuentum non fuit ad epilogationem inditiorum in processu informatiuo contra reum existentium; Secùs autem post, quia tunc non prohibetur Iudex in specie interrogare. Imò ex communi consuetudine malè faceret, si non interrogaret in specie, ad effectum inducendi illum ad veritatem patefaciendam. per ea, quæ tradit Farinac. *q. 72 n. 130. verf. verum quando Iudex.* & vlterius *conf. 226. num. 45.* vbi citat Ambrosin. *de process. inform lib. 2. cap. 5. n. 23. & seqq.* et Alios DD.

Neque secundò obstat textus *in l. 1. §. qui quæstionem, ff. de quæstionib.* in illis verbis: *qui quæstionem habiturus est, non debet specialiter interrogari, quia hoc magis suggerentis, quam requirentis videtur.* Ex quibus verbis Doctores communiter constituunt illam vulgarem regulam, quod cōfessio per interrogationem suggestiuam facta, siuè in tortura, sinè extra, non est sufficiens ad condemnandum.

Nam respondi potest, hæc intelligenda esse, quando interrogaretur Reus in specie, non interrogatus in genere; Sed quando præcesserunt interrogatoria generalia, vtiq; interrogari potest in specie, existentibus iam indiciis ritè probatis. vt tradit Chartar. *vbi sup. lib. 3. cap. 1. num. 73. & seqq.* quo in capite. *à num. 54. verf. præcauere, cum multis sequentibus* latè agit de materia suggestionis.

Sed quęritur, quare post interrogatoria generalia possit Iudex specialiter interrogare reum, sine vitio suggestionis, & non ante?

Respondetur, hoc esse, quia ante, si in specie reus interrogaretur, esset potiùs illū instruere ad respondendum secundùm ea, de quibus interrogaretur, quam secundū veritatem delicti, vt colligitur ex text. *in dict. l. 1. §. in causa, verf. qui quæstionem, ff. de quæstion.*

Habemus enim duplicem formam interrogandi Reos. Prima est per modum requirendi: Secunda verò per modum instruendi. Per modum requirendi fit, quando Iudex ordine seruato Reum interrogat prius in genere de aliquibus generalibus circumstantiis; & posteà maturè, & ordinatè descendit ad specialia; ad finem illum

illum ortandi, & conuincendi ad veritatem fatendam. Quod quidem non solum non est Iudici prohibitum: verum etiam est ei permissum facere; dummodo prius habuerit sufficientia indicia ex processu in formatiuo; nam tunc vt cogat Reum ad veritatem fatendam; potest, imò, vt supra dixi, debet illi omnia inditia patefacere cum omnibus circumstantiis, & qualitatibus in processu existentibus, & probatis. *ita prac. DD.* Per modum verò instruendi, tunc fit, quando non seruatur ordo prædictus, sed statim ad specialia inditiorum deuenitur; vt si in principio examinis, seù constituti, statim Iudex Reum interrogaret de delicto, & eius circumstātiis, ac qualitatibus, vt ex illis instrui possit ad respondendum. Et iste modus interrogandi dicitur propriè, suggestio, quia suggerit quodammodo, materiam ad respondendum, iuxta interrogata; quod est omninò prohibitum, vt *in dict. l. 1.* & traditur per Bart. *ibid. n. 2.*

60 Est tamen aduertendum, quod scribi debent in actis processus per Notarium, seù Actuarium causæ, non solum omnes respōsiones, quas reus seriatim per eadem verba facit: verum etiam omnes motus, suspiria, lachrymæ, quærelæ, & omnes alij actus, fideliter illos, ac diligenter annotando, prout inferius suo loco demonstrabitur; ita docet Chartar. *de interrog. reor. lib. 4. cap. 1. num. 94. & cap. 3. n. 82.* Et præsertim si Reus deficiat in tortura; aut illi guttur intumescat, itaut respiratio impediatur, aut aliud accidens eueniat, ex quo periculum vitæ oriri potest, nam tunc statim esset deponendus. Benè verum est, quod in huiusmodi casibus non debet esse nimis credulus Iudex, nec multum obstinatus; sed adhibeat peritos medicos, adhoc, vt cognoscant, an sint defectiones, & syncopes naturales, vel affectatæ, vt torturam euadere tali industria possit; & medio iuramento recipiantur eorum depositiones, & in actis similiter redigantur. Dixi non debero Iudicem in his casibus esse, neque credulum, neque obstinatum, ne nimis credulus commentitiis morbis decipiatur, & nec obstinatus, ne sua obstinatione aliquādo quis verè patiatur, & ipse sit causa mortis; cuius pœnam, si in culpa fuerit, non effugiet; vt alibi dixi.

61 Aliquando autem Rei torquendi, ne veritatem fateantur, ad euitandam torturam, procurare solent quædam remedia, siue naturalia, siuè diabolica per malefices illis subministrata, per quæ causantur infirmitates, defectus, somnus, taciturnitas, & similia. Permittit enim Deus suo imperscrutabili iudicio hæc per diabolum fieri in quibusdam casibus, & effectum suum multoties sortiri compertum est, prout experientia docet; & notant Marsil. *in Pract. crim. §. nunc videndum col. fin. n. 38.* Paul. Grilland. *in tract. de quæstion. & tort. q. 4. num. 13. & seq.* Sim. de Pret. *cons. 105. num. 8.* vbi ait de Iure ciuili talia sumentes pœna mortis puniri. Huiusmodi autem maleficia; (quæ remedia per ipsos Reos appellantur) consistunt, vt plurimum, in quibusdam verbis aut characteribus ignotis, aut numero crucium, & similibus in chartula aliqua papiri, seù membrana, quam, virginem appellant, descriptis, & signatis, quas chartulas postea inuoluunt, vel in cera includunt, & in aliqua parte corporis abscondent, puta in capillis, auribus, ore pudendis, Ano, Vulua, vestimētis, vel in alia parte corporis secreta, & multoties illas deglutiūt; quæ operantur, Deo sic permittente, vt vel Reus in tormentis somno opprimatur, adeo vehementi, vt torturæ dolorem non sentiat; aut tacitus ita euadat, vt ne verbum quidem proferat; aut corpus ita intumescat, vt breuiter periturū quilibet credat; aut spumam ex ore in magna quantitate, vel sudorem maximum ex toto corpore profluere, cum apparenti vitæ periculo, aut alia id genus efficiant.

62 Quare cum Iudex torquendo Reū talia fieri, vel similia euenire viderit, studere debet, quantum in se fuerit, maleficia inania reddere, vt aduerit Chartar. *in Pr. interrog. Reo. lib. 4. cap. 1. num. 220. vbi num. 222. vers. tuuabit,* Septem anthydota, & remedia contra talia maleficia recenset, prout facit etiam Cason. *de sortileg. c. 10.* & Scapp. *in tract. de Iure non descript. lib. 5. cap. 120. nu. 5. & seqq. ac Cateri apud eos* & Iac. Nouell. *in tract. ad defens. cap. 2. num. 21. & seqq.* Multa alia tradit Sprenger. *in Malleo Malef. part. 3. q. 14. & 15.* Et ex eo Alii; Eymeric. *in Directior. Inquisitor. p. 3.* vbi Pegna. *comment. 39.* Grilland. *de tortur. q. 4. n. 12. cum seqq.* Caualcan. *de brach. reg. p. 3. num. 156. cum seqq.* vbi dicit nullum adesse fortius remedium contra dicta remedia, quam rectam mentem ipsius Iudicis, dirigendo illam ad viā veritatis, & Iustitiæ tantum, & rogando Deum, qui est via, veritas, & vita, vt sibi propitius sit; non autem respiciendo lucrum, aut humanam gloriam. De aliis similibus remediis ad sciendum futura, vid. Petr. Caball. *in cent. 3. cas. 223. per tot.*

63 Vt autem Iudices, qui prædictorum Doctorum libros præmanibus non habent, nec de facili habere possunt, his maleficiis occurrere valeant ex tempore; si casus occurrat, vt pluries accidit mihi, dum

dū Vicariatus Generalis officio fungerer, cum quibusdam reis torquendis, notandum est, quod bonum experitur remediū, de quo Scapp. *vbi sup. n.5.* vt scilicet Reus in alio tormenti genere, si fieri possit, ponatur, & sit Iudex Laicus.

Secundò ad obuiandum prædictis maleficiis, poterit Iudex Reum torquendum ex improuiso poni facere in alio carcere, seù loco separato ab aliis carceratis, qui vt plurimum vti solent huiusmodi secretis, seù remediis, vt ipsi asserunt, contra torturam, expresse tamen precipiendo, ne secum ex carcere quidquam deferat. Chartar. *vbi sup. n. 222. vers. tertio mutare*.

Tertiò mandare poterit, vt Reus despolietur omnibus vestimentis, ne quidem subuculam illi relinquendo; & nudus prorsus existens aliis vestibus superinduatur. Chartar. *d. num. 222. vers. quartò omnes*.

Quartò diligenter inuestigare, & perquirere faciat omnes corporis partes, putà, os, foramina narium, vel aurium, etiam anum, (vel vuluam, si sit mulier torquenda, per alias mulieres) ne absconditam habeat aliquam cartulam plicatam, vel granulum cereum, aut aliud simile maleficium; imò & cauterium, si habeat, proiiciendo pallulam, seù cicer, & aliud nouū imponendo, vel pro tunc vacuum relinquendo; & similiter perquiri debet, an in aliqua parte corporis habeat aliquam incisionem, nam multoties ponunt quosdam paruas chartulas, aut pilulas infra pellem, & carnem. Chart, *vbi proximè*.

Quintò abradi facere poterit Iudex omnes capillos capitis, & pilos totius corporis ipsius Rei torquendi; & huiusmodi abrasio est potentissimum anthydotum contra prædicta maleficia, vt testatur Scapp. *dict. tract. de Iur. non script. lib. 6. cap. 20. nu. 6*

Sextò permittere non debet, vt aliquid deforis ipsi torquendo ab amicis, vel consanguineis comedendum, vel bibendum, aut vestimenta noua, aut vetera subministrentur, aut deferantur, imò omninò prohibeat, ne aliquis cum eo alloquatur, ne illum instruat, vel discat aliqua verba superstitiosa, quæ recitata à torquendo statutis horis, habent virtutem, taciturnitatem causandi, aut dolorem non sentiendi. & similiter quædam pocula, aut vestes superstitiosis incantationibus commaculatę, vt experientia docet. Chartar. *loc precit. d. n. 222. vers. sextò*.

Plura alia remedia contra dicta maleficia, ne rei delicta confiteantur, ponit, vltra præcitatos. DD. Scaccia *de iurisdict. Iudic. cap. 12.* & Martin. del Rio. *Disquisition. magicar. lib. 5. sect. 9.* Sed pro defensione Reorum talia maleficia sumentium. vid. Laderch. Imol. *in consf. 203. n. 5. & sequ.*

64 Quæritur modò, vtrum possit diabolus hanc virtutem; seù fortitudinem Reo torquendo tribuere, itaut nullo modo delictum in tormentis fateatur?

Respondetur affirmatiuè, Deo sic permittente, vt præcitati DD. asserunt, presertim Martin. del Rio, *vbi suprà*, Scaccia, & Scapp. *ibid.* & Binsfeld. *in l. 7. C. de malefic. q. 1. conclus. 15.* Quod contingere potest artificio ipsius diaboli etiam naturaliter pluribus modis. Primò, non faciendo illi sentire dolorem, & non permittendo loqui, conciliando somnum causis mere naturalibus, præbendo illi torquendo medicamenta soporifera, vel quid simile; & sic profundo somno oppressus dolorem torturę non sentit, & silet, quia loqui non potest.

Secundò taciturnitatem, & silentium præbere solet non per somnum, sed quia illi aufert facultatem loquendi, impedimentum aliquod, etiam causis naturalibus ori ipsius applicando, & quamuis dolorem sentiat, loqui non potest.

Tertiò reddit aliquando Reum torquendum robustiorem, & fortiorem ad dolorem perferendum, quamuis & illum sentiat, & loqui possit. Vt autem non sentiat dolorem, solet Dęmon adhibere quasdam res naturales vim obstupefactiuam habentes, quibus sensus notabiliter sopiuntur, & sic dolor minuitur, & toleratur, de quo plenè Idem Del Rio. *loc. cit. lib. 2. q. 21. per tot.* vbi multa curiosa congerit.

Quartò solet aliquando, etiam naturaliter, Imaginatiuam patientis Rei notabiliter deprauare, itaut per fixam imaginationem ad aliud, quasi extra se raptus, dolorem non sentiat.

Quintò aliquando pondera ipsi Reo appensa Dęmon inuisibiliter leuat, vel omninò aufert; vel corpus ipsum subleuat, vel funes, quibus ligatus existit, aliquantulum laxat. Aliquando ea, quæ corpori infligi, vel infundi videntur, ipse aliò auertit, aut eorum vim antequā ad corpus perueniant, tollit, aut aliud corpus solidū, & densum intermediat, ne illum contingant.

Sextò aliquando corpus ipsius Rei ex eculeo tollit, & aliud consimile ex aere condensato substituit, omnium oculos decipiendo, quod quidem raro Omnipotens Deus permittit. DD. precit. sed de his satis hactenus.

165 Quæritur insuper, quid agendum erit, Iudici, si Reus tortus negauerit, se delictum commisisse, & nihil prorsus fateatur, quod præiudicium inferre possit?

Respondetur, quod tali casu tenetur Iu-

dex

dex Reum non confessum absoluere, & liberare; quia remanent purgata indicia per torturam, cum videatur puram veritatem in tormentis dixisse; ita tenent communiter DD. vt testatur Alber. *in rubr. C. de quaest. num. 9. & in l. edictum num. 2. ff. eod tit.* Caepoll. *cons crim. 32 col. 1. vers. nec potest dici.* Marant. *in spec. aur. p. 6. act. 14. num. 16.* Clar. *in prac. q. 64. vers. illata reo tortura*, Boer. *decis. 163. num. 12.* & Grammat. *decis. 8. nu. 10. & decis. 96. nu. 2.* Et dicunt quidam ex praecitatis, hoc procedere, etiam si delictum fuisset plenè probatum cōtra tortum. Marsil. autem *in l. repetitio nu. 24. ff. de quaest. & in Pract. crim. §. quoniam num. 49.* dicit, talem Reum negantem in tormentis debere relaxari sub fideiussoribus ex hactenus deductis. sed Anton. Gomez. *in cap. 13. delictorum num. 19.* tenet liberandum esse simpliciter. Clar. *verò vbi sup. & in q. 62. vers. forma autem* dicit, quod vbi inditia contra Reum sunt valde vrgentia, quamuis negauerit in tortura, adhuc cōdemnatur ad aliquam poenam extraordinariam; & ita seruari in Statu Mediolanensi testatur; prout etiam seruari Neapoli refert Grammat. *in d. decis. 8. & consil. crim. 12. in fin.* Boer. *d. decis. 163.* Farinac. *in q. 40. num. 13. & seq.* vid. latè congesta per Guaz. *def. 30. cap. 40. n. 1. & seqq. & cap. 44. per tot.*

66 Quod si Reus in tormentis positus veritatem delicti à se commissi fateatur, non statim ex illa confessione in tormentis facta condemnari potest ad pœnam ordinariam, nisi in ea perseuerauerit, & illam ratificauerit extra tormenta. Vnde die sequenti debet Iudex vocare ipsum Reum ad Bancum Iuris, & confessionem per ipsum factam in tormentis ratificare faciet extra tormenta, alias non posset illum cōdemnare, quamuis confessus fuerit delictum. *vt habetur in l. 2. C. de custod. reor.* & tradunt Bar. *in l. 1. ff. eod. tit. de custod. reor. in fin.* Abb. *in cap. qualiter, & quando 2. de accusat. & in cap. cum in contemplatione num. 7. de reg. iur.* & Alii.

67 Ratio autem, quare ratificatio praedicta fieri debeat non eodem die, quo reus torqueretur, sed die sequenti, est, quia labi debet spatium 24. horarum saltem, inter torturā, & ratificationē; ita vt si de mane fuerit tortus, de mane die sequenti ratificare debeat apud acta, alias diceretur facta metu tormentorum, si fieret antea ita asserunt DD. cōmuniter, vt inquit Ant. Gom. *d. c. 13. delictor. n. 24.* sed in hoc dicit Bart. *in d. l. 1. §. Diuus seuerus n. 4. ff. de qu.* standum esse arbitrio Iudicis, dummodo aliquod notabile tempus lapsum sit; vt etiam tenet Simancas. *de haeretic. cap. 63. num. 42.* At verò communis obseruantia est, vt fiat die sequenti. Clar. *d. q. 64. vers. & circa hanc*; post Angel. *in d. l. 2. n. 1. C. de cust. reor.* Marsil. *in Pract. crim. §. quoniam. num. 1.* plenè Chart. *in pract. prac. interrog. Reo. lib. 4. cap. 1. num. 145. cum seqq.*

68 Neque fieri debet huiusmodi ratificatio in carcere secreto, aut alio loco, ex quo carcerem videre possit, sed in banco Iuris, secundum Bart. *in d. l. 1. § diuus seuerus n. 3. ff. de q.* & Bald. *cons. 85. in fin. lib. 1.* Vel alio loco opportuno, dummodò in eo nō inferatur tortura; vel vnde illum videre non possit, aut instrumenta torturae, quia aliàs adhuc diceretur facta ratificatio metu tormentorum, & esset nulla, ita communiter tenent DD. vt ait Io. Andr. *in d. cap. cum in contemplatione de reg. iur.* August. ad Angel. *de malefic. in verb. fama publica numer. 138.* Et nota, quod Reus in ipsa ratificatione debet iterum iurare. Doctor. apud Maur. Burg. *de mod. proc. ex abrupt. q. 100. n. 11.* Guaz. *def. 30. c. 36. n. 2.*

69 Ne autem Reus post torturam instruatur ab aliis carceratis, ad confessionē iam factā in tormentis non ratificandum, sed potius ad illam negandā, vt pœnā euadat, poni debet in alio loco carceris separato ab aliis carceratis, quia isti solent, vt plurimum esse multum instructi; & aliquando minis, aliquando verbis iniuriosis, & aliis modis illum adeo auertunt à ratificatione facienda, vt potius confessionem factam neget, quam confirmet. Nam experientia patet, quod quando Reus tortus non fuit confessus, sed torturam sustinuit, & negauit, omnes carcerati tripudiant, voces laetitiae attollunt, & magnum faciunt festum, ac certatim illum recipiūt, blandiuntur, amplectuntur, adiuuant, ouis recentibus reficiunt, rebus dulcibus confortant, & similia faciunt, vt pluties fieri audiui, dum essem Vicarius. Idcirco habita confessiones Rei nō permittat Iudex, illum duci ad eumdem carcerē; quantum fieri poterit; sed poni curet in aliquo loco separato, vt dixi, donec, & vsquequò ratificauerit confessionem de quo Scapp. *de iur. non script. lib. 5. cap. 101. in fin.* Andr. de Isern. *super c. p. constitutionum, Regni rubr. 27. col. 6.* vbi etiam Afflict. *n. 44. in fin.* & Par. de Put. *in tract. syndicat. fol. 45. cap. 1. num. 2.* Et vbi fuerit aliqua suspitio, vel timor, quod aliquod malum sibi inferre procurabit, ne pœnam delicti patiatur, poterit illi assignare custodiam Birruariorum, aut aliorum virorum fidelium, qui corrumpere ipsum nō possint, vt carcerati facerent, aut auferre omnia, quibus sibi mortem procurare posset in loco, vbi ponitur, aut aliud

aliud facere, prout melius expedire videbitur.

70 Sed quæritur, quando nam confessio, seu ratificatio facta, dici possit extorta metu tormentorum, & sic inualida reddatur?

Respondetur, quod hoc arbitrio Iudicis relinquitur. Bart. *in l. interposita. col. 1. verb. vlterius nota. C. de transact.* Angel. *de malefic. in verb. fama publica in fin.* Cyn. & Salic. *in l. 2. C. de cust. reor.* Alex. *in l. 1. §. diuus. ff. de qu.* Vnde secundum Aliquos, si quis fuit spoliatus, vt torqueretur, sed non fuit ligatus, & confiteretur, confessio diceretur metu tormentorum extorta. Salic. *in d. l. 2.* sed contrarium dicit Nicol. de Neap. *in l. nouissimè ff. de eo, qui falsi. tut. author.* Idem tenet Bart. *in d. l. 1. §. diuus seuerus. ff. de quæst.* quem refert Foller. *in pract. crim. for. secul. 3. p. tertiæ partis. verb. & si confitebuntur num. 113.* vbi Alios allegat: quia nisi quis ligetur in tormentis, non potest dici metus tormentorum incussus despoliatio tantum. Alii tamen aliter asserunt, quod qualitercumque terreatur Reus de torquendo, si confiteatur, confessio metu tormentorum extorta dicitur. Gandin. *de malefic. in rubr. de quæst. & tort.* sequitur August. ad Angel. *de malef. in verb. fama publica col antepen.* Brun. *de indic. & tortur. p. 2. q. 2. in princ.* Marsil. *in prax. crim. §. expedita n. 10.*

71 Vbi autem Reus confessus fuerit in tormentis, & confessionem ratificauerit extra tormenta, vt supra dictum est, seruatis seruandis; tunc Iudex debet illi breuem terminum duorum, vel trium dierum assignare ad faciendum omnes suas defensiones, & ad producendum omnia, quæ habet contra suam confessionem, ne ex aliqua parte indefensus remaneat; & iste terminus in omnibus ferè Curiis seruari solet, vt aduertit Salicet. *in d. l. 2. C. de cust. reor.* per text *in l. 4. §. si ad diem. ff. de re milit. & l. si non defendantur. ff. de pœnis.* Afflict. *in constit. Regni. incip. si damna col. 9.* Clar. *d. q. 64. vers. sin autem*; & ratio est quia, *vt in superiori sect. 10. num. 22.* diximus, Reus potest multa probare aduersus propriam cõfessionem, imò etiam ratificationem reuocare, vt dicit Grammat. *super constit. Regni fol. 23. num. 23.* & Clar. *q. 55. vers. sed pone.* Quod si Reus in dicto termino illi assignato ad suas defensiones proponendas, nihil probauerit; ex tali sua confessione condemnari poterit, vt de communi sententia tradit Bald. *in d. l. 2. num. 3. C. de custod. reor.* quem sequitur Afflict. *sup. 1. p. constit. Regni rubr. 27. num. 43.* & communiter Alij DD. apud Caualcan *de brach. Reg. q. 4. per tot.*

72 Et est notandum, quod si Reus fassus sit delictum, de quo contra eum extabant inditia, interrogari potest de causa, propter quam motus fuit ad delinquendum. Chartar. *d. pract. inter re. lib. 4. cap. 1. num. 83.* quia potest esse, quod iustam habuerit causam; & sic illi prodesset talis interrogatio.

73 Potest similiter interrogari de aliis delictis, de quibus licet non adsint inditia, adest tamen suspitio, quod ipse commiserit, quia fortassis solitus est delinquere, vel est aliquo modo suspectus. Angel. *de malefic. in verb. fama publica nu. 120.* Scapp. *de iure non script. l. 5. c. 60.* Clar. *d. q. 64. v. successiuè quæro*, vbi in fine dicit, quod contrarium Mediolani seruatur, vt non interrogetur de aliis, nisi in criminibus assassinii, furti, falsi, & amnonæ; quia secundum iura regulare est, vt non interrogetur, nisi adfuerint inditia. *l. 1. in princ. ff. de quæst.* & Vitalin. *de malefic. rubr. quæ indicib. & c. num. 6. & sequent.* ait, quod Iudices aliter facientes, malè faciunt, prout dicit etiam Farinac. *de indic. q. 37. num. 169. & seq.* vbi plenè hanc conclusionem examinat. Contrarium tamen de communi cõsuetudine seruatur, vt scilicet semper interrogetur de aliis delictis in tota ferè Italia, vt dicit Gandin. *de malefic. tit. de quæst. num. 19.* Marsil. *in pract. crim. §. constante num. 14. & cons. 53. num. 9.* Diaz. *in pract. crim. canon. cap. 117. num. 3. in fin.* Foller. *in pract. crim for. sec. 1. p. secundæ partis ver. Rei indur. torqu num. 6. & in tertia parte, tertiæ partis verb & si confitebuntur num. 35.* & Grammat. *vot. 13. num. 2. & decis. 34. num. 34. & decis. 48.* dicit procedere in omnibus delictis, & sic seruari Neapoli.

74 Item potest interrogari de sociis, & complicibus ad delictum committẽdum, præsertim quando est de illis, quæ committi nequeunt, sine sociis. Anton. Gomez. *cap. 12. delictor. num. 16. in fin.* Clar. *in §. fin. q. 21. vers. dictum socij.* Et quamuis regula communis sit negatiua de iure, *per tex. in l. qui de se. ff. de quæst. & l. fin. C. de accusat.* tamen de consuetudine semper rei torti, & confessi interrogantur de sociis. Blanc. *de indit. num. 374.* Par. de Put. *de syndicat. fol. 460. cap. 4. num. 2.* De his tamen interrogãdus erit in genere, non in specie, vt suggestiones euitentur. Glos. *in d. l. fin.* & ibi Salic. Brun. *de indit. & tortur. quæst. 5. 2. q. nu. 56.* plura ponit Scacc. *cap. 8. 1 tit. de socii criminis extra torturam, & in tortura in princ.*

75 Quando autem Reus ratificare debet confessionem in tormentis factam, ducendus erit, vt dictum est, ad aliquem locum separatum, & interrogandus erit, an recordetur de his, quæ dixit hesterna die in tormentis, & si respondeat affirmatiuè,

ne, iniungi ei debet, vt in substantia repetat quod dixit & deinde erit illi legenda sua confessio per Notarium clara voce, & postea interrogandus est, an ea, quæ legi sibi audiuit, ipse fassus fuerit, illaque modo ratificare, & approbare voluerit, an aliquid addere, vel reuocare; vt aduertit Marsil. *in pract. crim. §. quoniam num. 1. fol. mihi* 67. & fusiùs Chartar. *d. pract. interrog. reo. lib. 4. cap. 1. num.* 145. *cum seqq.* & vbi dixerit, se velle iam dicta confirmare, et ratificare, ac nolle addere, aut detrahere, iam perfecta erit ratificatio confessionis priùs factæ, vt ait Marsil. *d. num. 1. in fin.*

Et nota quod huiusmodi confessio ratificata, verificanda erit, cum omnibus suis circumstantiis, de quibus dictum est supra, et notat Marsil. *loc. citat.*

76 Aduertendum est autem, quod in multis casibus ratificatio non est necessaria, et *Primo*, quando confessio fuit sponte facta extra tormenta. Carrer. *in sua pract. fol. 9. num.* 29.

Secundo, quando agitur contra Reum in flagranti crimine deprehensum. Chart. *vbi sup. lib. 4. cap. 1. num.* 152. *vers. quæ quidem, in fin.*

Tertio, quando quis fuit leuiter tortus, quia appellatione torturæ, secundum Aliquos, non venit Leuis tortura, *arg. l. Scio. ff. de in integr. restit.* Chartar. *vbi sup. num.* 154. Quod tamen mihi non placet, quia attentis gradibus torturæ, de quibus supra dictũ fuit, non est dubitandum, quod taliter tortus, fuerit reuera tortus, & sic cofessio illius esset ratificanda, aliàs non valeret.

Quartò, non requiritur adeò strictè ratificatio in teste torto, sicut in Reo. Farinac. *de inditijs, & tortur. quæst.* 39. *num.* 139. *& seq.*

Quintò, non est adeo necessaria in depositione socii criminis contra alium, declarando tamen, vt per Scacciam. *cap. 81. n. 9. vers. quinto dubitatur*, vbi respondet ad contraria argumenta, quem vide, si casus occurret, quia non est conclusio multum certa.

Est autem necessaria ratificatio socii criminis, quando grauauit aliũ sociũ, sed in faciẽ nominati, & in tortura, vt tradit Scac. *cap. 86. n. 68. vers. & cum in tortura*, vbi tradit modum, & praxim. Farinac. *q. 43. n.* 140. & Ego *dix. sup.*

77 Sed quæritur, quid agendum si Reus confessionem in tormentis factam ratificare noluerit, imò potius reuocare intendat?

Respondetur, quod tali casu est iterum torquendus, ut ad confessionem iam factam reuertatur, etiam si alia noua inditia non superuenerint, quia confessio facta in tormentis facit nouum inditium, quod sufficit ad nouam torturam inferendam. Bart. *in l. unius §. reus in fin. ff. de quæst.* quem sequuntur omnes communiter, vt dicit Blanc. *de indic. nu.* 219. Boss. *in sua Pract. tit. de tortur. num.* 43. Clar. *in §. fin. q. 21. vers. vlterius quæro*, Simanc. *de hæretic. cap. 65 n.* 43. & Alii.

Ex eo autẽ, quod DD. asserunt, posse Reũ torqueri, ad effectum reuertendi ad primam confessionem, inferri non debet, quod possit Iudex tandiù illum in tortura detinere, quousque ratificauerit; sed quod possit solum iterum torturam inferre, tamquàm si nouum inditium superuenisset. August. ad Ang. *de malefic. in verb. comparuerunt, & confitentur totum. post num.* 10. Pegna *in Director. Inquisitor. p. 3. vers. tertio schol.* 54.

78 At verò ponamus casum, quod iste Reus positus in tortura secunda vice, quia cõfessionem iam in prima tortura factam ratificare noluit; in hac secunda tortura iterum cohfessus fuerit, sed requisitus, vt ratificet, similiter negauit, num iterum torqueri possit?

Respondetur affirmatiuè; quia eadem est ratio in hac tertia tortura, sicut in secũda; Est benè verum, quod si in hac tertia tortura confiteretur, & in ratificatione negaret, non esset amplius torquendus, ne daretur processus in infinitum, sed potiùs absoluendus ex hactenus deductis, & rebus sic stantibus; vt tradit Par. de Put. *in tract. syndicat. in ver. tortura fol. mihi* 482. *c. 6. num.* 2. vbi ait hunc ei casum de facto accidisse; Boer. *decis. 163. p. 2.* Gomez. *variar. resolut. tom. 3. cap. 13. num.* 27. Foller. *in pracit. pract. crim. for. sec. 3. p. tertia partis vers. et si confitebuntur n.* 109. & Clar. *d. q. 21. vers. vlterius quæro in fin.*

Dicit tamen, super hunc casum, singulariter vnum Chartar. *in d. pr. inter. re. lib. 4. c. 1. num.* 163. quod scilicet possit Iudex, etiam quarta vice torquere talem reum tertio confitentem, & in ratificatione negantem, ex quo inditium variationis non remaneret prorsus purgatum; quod quidem mihi non placet, ne Iudex appareat carnifex in immanitate, & crudelis in tormentandis hominibus, de quo Boss. *vbi sup. de tortur. num.* 44.

Conclusio autem eorum, quæ modò iam diximus, quod scilicet tortura ter repeti possit, locum habet, quando Reus cõfessus est in tortura, & posteà non vult ratificare extra tormenta.

79 Sed quid, si in prima tortura negauit, an sit locus repetioni torturæ?

Respondetur affirmatiuè, si sic Iudici vide-

videbitur iustis existentibus causis; quæ solent esse criminis immanitas, conditio Rei, grauitas, vel leuitas torturæ iam illatæ, inditia vehementia non dum euacuata, & similes. Scapp. *de iure non script. lib. 5. cap. 108. num. 14. & 15.* Vnde secundum communem DD. sententiam, de qua Clar. *in d. q. 64. vers. vltimò videndum*; dicendum videtur, quod repetitio torturæ est arbitraria, ex doctrinam Bart. *in l. vnius §. reus n. 1. ff. de quæst.* Boer. *d. decis. 163. n. 10.* Grammatic. *consil. 21. num. 25.* Et ita seruatur in Practica, vt colligi potest ex communi, obseruantia Curiarum, in quibus, quando, infertur tortura, solet Iudex in decreto deponendo Reum à tortura, opponere illam clausulam: *Animo tamen, &c.* prout quando Reus stetit in tortura per spatium vnius horæ, cum amplius permanere non debeat, *vt dix. sup.* & deponendus erit, fit decretum, quod leuiter de tortura deponatur, dissoluatur, brachia ei reaptentur, reuestiatur, & ad locum suum reponatur, *Animo tamen, &c.* ista enim clausula, importat animum repetendi torturam, quatenus opus fuerit, vt aduertit Chartar. *d. lib. 4. cap. 1. num. 116. & seqq.* vbi de vi dictę clausulę plenè agit.

80 Et vbi locus est torturæ repetitioni, seruari solet per Iudices timoratæ conscientiæ, vt semper tempus detentionis in illa sit minuendum, vbi prima vice reus fuerit acriter tortus; sed si leniter, secus. Scapp. Chartar. Clar. & Alii *locis citatis.* Neque inferri, & repeti potest vltra tertiã vicem, vt supra dictum est. Et si perseuerauerit in negatiua, absoluendus esset, quia iam purgata remanent inditia; vt supra similiter dixim. Quod limitatur, vbi adhuc inditia non essent purgata, sed essent vrgentissima, & reus esset famosus, nam tunc non obstanre negatiua, condemnari potest ad aliquam pœnam, non ordinariam, sed extraordinariam, iuxta tradita per DD. quos refert, et sequitur Clar. *d. q. 64. vers. illata verò, & vers. Et in hoc proposito, seq.* et Foller. *vbi proximè. num. 10.* Et Alii quos Ego adduxi *sup. d. num. 40. in fin.*

81 Insuper notandum erit, quod licet repetitio torturę sit arbitraria, iuxta supra notata, arbitrium tamen debet esse regulatum à Iure, vt pluries censuit Rot. Rom. præsertim. *decis. 179. num. 1. & dec. 235. nu. 1. & dec. 547. nu. 1.* apud Farinac. *in pract. crim. q. 38. num. 18.* et Ego alibi *sup. dix.*

82 Hinc est, quod non debet Iudex in omnibus casibus, etiam leuibus Reum bis torquere. Et vbi repetenda erit tortura, non debet infligi vltra tres vices; Neque in die feriata ad honorem Dei, et Sanctorum, quantum fieri potest; Neque nomis non interuenientibus inditiis; et quæ sint potentiora primis, et diuersi generis. Neque repetenda est debili, infirmo, aut aliquo modo impedito; Neque eodem die, sed diuersis diebus, Farinac. *dict. q. 38.* Quod si tortura indebitè repetatur, et reus confessus fuerit, illa confessio ei non nocebit. Farinac. *ibid. nu. 78.* et Marsil. *in pract. crim. §. quon am num. 42.* Et in casu dubio an sit repetenda, necne, semper negatiuè pro non repetenda tortura pronunciandum erit. De reliquis circa materiam repetitionis torturę. vid. Farinac. *vbi sup.* et Menoch. *de arbitrar. iudic. cas. 272.* vbi plenè, & *cas. 269.* vbi exemplis conclusionẽ exornat.

PRAX. PROCESSVS

83 Absolutis omnibus, ac generaliter in hac tam importanti materia torturæ, tãquam in speculo magis necessariis præmissis, deueniendum est, secundum propositum institutum ad practicam formãdi processus. Quapropter continuando subsequentia cum præcedentibus, dico quod in illis casibus, in quibus inferenda erit Reo tortura ad veritatem delicti commissi eruendam, quia fortè sunt inditia euidentia, et probata, luce meridiana clariora, in specie, certa, nõ dubia, nec æquiuoca, sed concludentia, et à Iure approbata, ita vt sola confessio Rei torquendi desit videatur, adhoc, vt possit illum condigna pœna cõdemnare; tunc prosequẽdo examen, seu constitutum ipsius Rei, de quo in superioribus dictum est; si pluries interrogatus, et monitus, vt veritatem fateatur, facto epilogo, quàm breuissimè fieri poterit, omnium inditiorum contra ipsum existentium, confiteri noluerit; debet Iudex proferre decretum torturæ cum suis necessariis clausulis, et circumstãtiis, vt scilicet Reus ducatur ad locum tormẽti, despolietur, ligetur, et funi applicetur, et quod postquam fuerit sic funi applicatus, cum adhuc in negatiua persisteret, fuit mandatum in altum eleuari, etc. cuius forma magis vsitata, et communis erit, quæ sequitur, videl.

Forma procedendi ad Torturam; eiusque Decretum.

Interrogatus, *& monitus, vt velit tandem recedere à tot mendaciis, subterfugiis, & inueri-* *simi-*

similibus responsionibus; cum ex iam deductis possit ipse cõstitutus clarè animaduertere sibi nullum negandi modum esse relictum.

Respondit: *io hò detto la verità fin'adesso; Non hò che dir più, nè mi resta altro; Nè hò detto buggia veruna.*

Et Domino dicente, & ipsum constitutum benignè monente ad veritatem super præmissis tradendam, quam adhuc minimè dixit; nec expectet, quod pro illa habenda deueniatur contra ipsum ad opportuna Iuris, & facti remedia, prout deuenietur, nisi ad dictam veritatem super præmissis fatendam se disponat.

Respondit: *io hò detto la verità; e se vorrete far' altro, fete il padrone. Sò che mi farete torto; & io hauerò patienza; e non hò altro che dire.*

Decretum.

Tunc Dominus sedens, &c. Visa pertinacia, & obstinatione ipsius Constituti, Visisque, & confederatis indicijs contra ipsum existentibus, & signanter depositionibus N. de N. & N. de N. qui asserunt vidisse ipsum constitutum occidisse N. de N. cum ense, multis vulneribus inflictis, & vna simul cum eo adfuisse duos suos famulos N. de N. & N. de N. Visis litteris & Armis penes ipsum constitutum repertis, Visis confessionibus eorumdem prædictorum famulorum, attenta fuga per ipsum cõstitutum arrepta postquam Curia familiam vidit, per quam ipsa non obstante fuit captus, consideratis, &c. (& sic poni possunt alia inditia, si quæ adsint variatis verbis, prout varia illa fuerint; & si fuerit persona vilis apponatur: *stante vilitate personæ* & si fuerit solitus delinquere, dicatur: *Considerata mala ipsius qualitate*. Si malum habuerit nomen, vel physonomiam, subiungatur: *Attento malo nomine*, vel *mala physonomia*, & sic de reliquis) *Alijsque inditijs contra dictum constitutum vrgentibus, & ex processu resultantibus, pro veritate habenda super homicidio prædicto, quę aliter haberi non potest, mandauit ipsum constitutum adduci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari.*

Qui sic adductus, dum spoliaretur, & ligaretur fuit per Dominum benignè monitus, & hortatus, vt tandem liberè veritatem dicat & recedat ab eius pertinacia, nec expectet, quod in funem eleuetur, prout eleuabitur, quatenus adhuc in eius obstinatione persistat.

Resp. *Signore io non posso dir'altro.*

Tunc Dominus, cum videret ipsum constitutũ omninò recusare veritatem fateri, eumdem tam spoliatum, ligatum, & funi applicatum mandauit in altum eleuari.

Qui sic eleuatus cœpit clamando dicere; ohimè ohime son morto, oh Dio, oh Madonna santissima aiutatemi; Non posso soffrir più.

84 Vbi verò necesse fuerit Reum, ob aliquam legitimam causam, puta robustitatem, & similes aliquantulum grauare in tormento; et aliquando iusta de causa ipsum tantisper deponere de tortura, tunc annotanda sunt omnia verba per ipsum prolata, omnesque motus, signa, & actus, quos facit. Quod quidem pluribus modis, fieri solet per Iudices seculares, vel mãdando moueri funem, vel dari ictus, vel apponi pondera, & similibus, de quibus nihil ad Nos, cum versemur in Tribunalibus Ecclesiasticis, in quibus benignitas, & misericordia resplendere debet magis, quam crudelitas. In quibusdam tamen atrocibus delictis, solet tantum moueri funis, quando Reus est vir fortis, & non multum sentit dolorem; & tali casu prosequendo examen, infrascripto, vel simili modo est procedendum, videl.

Forma annotandi actus, verba, & motiua in tortura occurrentia.

Interrogatus, *& monitus, vt non patiatur se vltertus in tormento detineri, sed veritatem liberè fateatur.*

Respondit, *Io non posso dir'altro, ancorche stassi qui appeso fin'ad hoggi ad otto.*

Tunc Dominus cum videret ipsum constitutũ torturam paruipendere, & ob eius robustitatem quasi non sentire, mandauit funem modicũ quassari, & moueri, absque ictibus.

Quę sic mota, & quassata ipse constitutus dixit; fate quanto volete, e sapete oprare, che tutto farà in vano; mentre io non hò altro che dire.

Et monitus, vt veritatem dicat.

Respondit; *io non sò, che cosa hò da dire di vantaggio. Non posso dir'altro.*

Et Domino subiungente, vt veritatem dicat super præmissis; quomodo se habeat.

Respondit. *Signore io mi sento morire quà sopra, mettetemi giù, che voglio dir'ogni cosa.*

Et sibi dicto, vt incipiat dicere, & postea deponetur.

Respondit. *Se non mi farete calar giù, io non posso dir cos'alcuna quà sù però vi prego, che mi facciate calare che così dirò ogni cosa, fate presto; pluries dicta verba replicando.*

Tunc Dominus, stante promissione prædicta, et ad effectum prædictum tantùm, non aliter, &c. animo tamen, &c. quatenus, &c. mandauit ipsum constitutum leuiter de tortura deponi, & super scamno ligneo accommodari.

Qui sic depositus, & super scamno ligneo accommodatus, fuit per Dominum interrogatus, vt modò pollicitam veritatem fateatur.

Respondit, *che vole:e che dica? io non hò fatto male alcuno; e mi stratiate à torto.*

E monitus, vt recedat ab huiusmodi subterfugijs, & pollicitam veritatem dicat, quia alias cõtinuabuntur tormenta, & sic in altum iterum eleuabitur.

Respondit; *Fate pur quelche vi pare; voi ste il padrone; ma auuertite,che mi fate torto,perche son'innocente.*

Et tunc Dominus mandauit ipsum constitutum in altum eleuari denuò.

Qui sic eleuatus, cæpit alta voce clamare: ohime, ohime. Non posso più, ob Maria Vergine del Carmine; Et postea omninò tacuit. Deinde post aliquantulum temporis dixit: *Mettetemi giù, perche mi vien voglia di andar del corpo calatemi, che mi sento crepare.*

85 Quandocumque euenit casus, vt deponatur ad effectum euacuandi corpus, vel dicendi veritatem, vel alia de causa illum deponendi, semper erit interloquendum, vt supra mox dictum fuit, vel vt sequitur, videlicet.

Forma deponendi Reum ad effectum leuandi corpus, vt dixit.

Tunc Dominus ad effectum prædictum, vt euacuaret, & leuaret corpus, mandauit ipsum constitutum leuiter de tortura deponi; Animo tamen iterum, &c.

Qui sic depositus, & facta sibi per Dominum facultate euacuandi corpus; mox reductus coram eodem Domino, dixit: Signor Vicario prego V.S. Reuerendiss. à non trauagliarmi di vantaggio, perche non posso più. Ohimè che volete far più adesso; habbiate misericordia della mia persona. per esser'innocente, e non ho altro che dire. Se poi volete che dica qualche cosa, ditemela, ch'io la dirò.

Et tunc Dominus, cum videret sibi verba dari, mandauit dictum constitutum iterum in funem eleuari pro continuatiõne tormentorum.

Qui sic eleuatus, fuit per Dominum interrogatus, an sit modo dispositus veritatem fateri.

Respondit: *io vi hò detto che non ho che dire* Et nihil amplius dixit. Et licet pluries *per Dominum fuisset interrogatus, & monitus, vt tandem veritatem fateatur, nihil tamen vnquam respondit, nec aliquid amplius dicere curauit. Quæ Ego, &c.*

86 Quòd si occurrat aliud, describatur; aliàs si deueniendum sit ad finem torturæ, fieri debet decretum infrascripto, vel simili modo, videl.

Finis Torturæ.

Et cum stetisset sic in torturam eleuatus per spatium vnius horæ integræ ad horologium pulueris, Dominus mandauit ipsum constitutum leuiter deponi, disligari, brachia reaptari, reuestiri, & ad locum suum reponi; animo tamen, &c.

Qui sic depositus, dum disligaretur, & brachia sibi accomodarentur, clamabat fortiter: ohimè, ohimè, fate piano per amor di Dio. Et similia verba proferebat. Quæ ego, &c.

Si non accidat defectus aliquis, dum Reus torquetur, fit ratificatio extra tormenta, de qua inferiùs.

87 Occurrente autem casu, vt Reus in tortura deficiat, prout sæpissimè accidit; Tunc diligens esse debet Iudex, & cautus; obseruando omnia accidentia talis defectus, an vera sint, vel affectata, vt si spumam ex ore emittat; si nimium sudorem per corpus fluere cernat; si magno pallore primum faciei colorem mutare dignoscat, & huiusmodi; quia sicut realiter, & effectiuè accidere aliquando compertum est: ità multoties affectatè, & malitiosè euenire experientia docet: Ideo, ne decipiatur Iudex, laicus, vti poterit aliquibus diligentiis, vt certior fiat, nimirum potest illum vrgere vehementiùs ad respondendum; quassare fune; suffumigia sulphuris, panni linei, aut cartæ in igne positæ eius naribus applicare, & huiusmodi, ad effectum dignoscendi, an reuera tortus ipse defecerit, an verò defecisse dissimulauerit; nam si defectus non est simulatus, non sentit prædicta sibi fieri, aliàs secus. Idem faciendum, quando Reus dormiet, vel dormire finget. Aduertere tamen debet Iudex, ne dum dictas diligentias adhibuerit, interim Reus in tortura moriatur; proinde tutiùs erit peccare in facilitate credendi, quam in duritie, & obstinatione non credendi, cum periculo vitæ torti, de qua rationem reddere teneretur, non solum Deo; sed etiam Superioribus suis; præsertim si non fuisset præsens, sed alteri vices suas commisisset: quod facere non debet; sed potius, quando iusto impedimento detineretur, differre torturam ad aliud tempus studeat. Cum igitur Reus deficere in tormentis videatur, annotandi sunt omnes actus, & circumstantiæ occurrentes, dum examen prosequitur, infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma describendi actus, dum Reus in tormentis deficere videtur.

Et cum dictus constitutus videretur in tormētis deficere, &c. Dominus mandauit ipsum leuiter de tortura deponi, & super sede lignea accommodari.

Qui sic depositus; & super sede lignea accommodatus, cum licet pluries interrogatus, commotus, & quassatus responsum nō daret, nec ad animum rediret; imò semimortui imaginem præseferret, Dominus mandauit in eius faciem aquam frigidam guttatim inspergi, Vel *eius frontem,*

& tem-

& tempora, ac nares, & pulsus aceto rosaceo madefieri. Vel: *Nares ipsius sulphure, aut petijs lineis accensis suffumigari, &c.*

. *Quibus peractis præfatus constitutus in se rediens fuit per Dominum interrogatus*: *Quomodo se habeat*.

Resp. *Mi sento bene per gratia del Signore; Il gran dolore, che sentiuo, m' haueua fatto venir meno*.

88 Vt autem possit Iudex determinare, an desistere debeat à tortura, vel potius ad vlteriora procedere, cautiùs aget, si medicos adhibeat, qui videãt ipsum Reũ; & si postea dixerint, posse sine periculo procedi ad vlteriorẽ torturam, facta prius per illos fide in scriptis medio iuramento, vel ipsis formiter examinatis. Quo casu fieri debet sequens, vel simile decretum, videlicet.

Forma adhibendi Medicum ad finem videndi Reum tortum, & referendi, an adsit periculum.

Tunc Dominus mandauit vocari N. de N. Doctorem Physicum, & duci ad carceres, ad effectum inspici faciendi dictum constitutum, numquid reuera, & effectiuè aliqua accidentali infirmitate laboret, quominus vlterius torqueri valeat.

Qui N. Phisicus vocatus, & adductus delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. iurauit, ac sibi per Dominum iniuncto, vt præsentem constitutum benè inspiciat, ac obseruet; & an sine periculo ad vlterius ipsum torquendũ procedi possit, referat; dictoque constituto per ipsum N. bene viso, & inspecto, eiusque pulsibus, fronte, & pectore, manu pertentatis, non tantum semel, verum, & pluries. Ad opportunas Domini interrogationes.

Resp. *Signore io hò visto, e ben'osseruato N. de N. qui presente sostenuto, come mi si dice, mentre staua sù la corda; e riferisco con giuramento, che secondo li precetti dell'Arte medicinale, non mi pare, che habbia male alcuno, per quello posso giudicare dalli polsi, dalla fronte, dal cuore, & altre parti del corpo, che hò toccato; onde stimo, che sia stato più tosto atto finto, che sincope, ò altro male: e però trouandosi libero affatto da ogni sorte d'infermità, non scorgo in lui pericolo alcuno; e questo è quanto posso, e deuo dire in conscienza. Questo di, &c. del mese, &c.*

Io N. de N. Dottor Fisico faccio fede come sop.

Tunc Dominus Visis, & auditis prædictis mãdauit, ipsum constitutum denuò in funem eleuari, Qui sic eleuatus, *fuit per Dominum interrogatus, an velit modo amplius persistere in suis subterfugijs, vel potius veritatem fateri.*

Resp. *Io non sò che dire, e voi mi stratiate à torto. Ne hauete compassione di me pouer' innocente.*

89 Et prosequitur examen more solito. Simile decretum fieri potest, quando fuit per Iudicem detecta malitia, & facta experientia, quod defectus non fuit verus, sed affectatus, vt deponeretur à tormento, & tunc tale, vel simile esse solet decretum, videlicet.

Forma decreti vlterioris torturæ, quando defectus fuit fictus.

Tunc Dominus Visis, & pertentatis, &c. cum videret dictum constitutum nullo morbo grauari, sed ipsum commentitias causas, malitiosa signa, & affectata media fraudulenter, & dolosè ad torturam euitandam excogitare, demonstrare, & inuenire, mandauit eumdem in funem denuò eleuari. Qui sic eleuatus, *&c. fuit per Dominum interrogatus, &c.*

Respondit, &c. Et sic prosequitur examen, prout facti qualitas postulauerit.

90 Quod si adhibito Physico, vel alio, ad experiendum, an verus sit defectus, siuè animi deliquium, & affirmatiuè testatus fuerit, non erit ad vlteriorem torturam procedendum; sed fit solitum decretum, videlicet.

Forma decreti de amplius pro tunc Reo non molestando.

Tunc Dominus visis, &c. & auditis prædictis, &c. mandauit ipsum constitutum disligari, eius brachia reaptari, reuestiri, & ad locum suũ reponi, animo tamen, &c. cum stetisset in torturã eleuatus spatio media hora non integrã ad horologium pulueris, &c.

Qui sic depositus, *&c. quæ ego, &c.* prout supra fieri solet.

91 Vbi verò torquendo Reum, non occurret animi deliquium, vt supra dictũ est, sed Reus de plano confessus fuit delictum, ad hoc vt ex eius confessione deueniri possit ad sententiam condemnatoriã, necesse erit, vt illam extra tormenta die sequenti ratificet; quæ quidem confessionis in tortura ratificario solet sub infrascripta, vel simili verborum forma fieri, videlicet.

Forma Ratificationis confessionis factæ per Reum in Tortura.

Die.... mensis... anni.... in loco N. &c.

Constitutus *personaliter N. de N. coram Perillustri, & Reuerendiss. D.N. de N. Vicario Generali, N. in tali loco N. qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. iurauit fuit per Dominum.*

Interrogatus, *an vltra ea, quæ superiùs dixit in alijs suis constitutis, & præsertim ea, quæ fassus fuit in examine hesterno, occurrat, sibi aliquid aliud ex seipso dicere, & quid*

Resp. *Signor nò, che non hò altro che dire di più, &c.*

Interrogatus, *an ea omnia, quæ hesterna die in tormentis fassus fuit, vera fuerint, & sint, eaque pro veritate dixerit, & fassus fuerit.*

Resp. *Signor si, che tutto quello, che hieri dissi nella corda, fù verità, e come tale lo confessai, e non altrimente.*

Interrogatus, *an hodie sit paratus, & velit in præsenti extra tormenta ea omnia approbare, & ratificare.*

Resp. *Signor si, che son pronto di ratificare, & approuare quanto dissi hieri nella corda, adesso senza corda.*

Interrog. *vt modò summatim, & in substantia recenseat omnia, quæ fassus fuit in dicto suo examine hesterna die in tormentis facto.*

Respondit: *Io confessai hieri per la verità, come mesi sono in compagnia di due miei seruitori N. & N. ammazzai N. de N. mio nemico, &c.* & sic de reliquis, prout facti series fuerit; & ipse dixerit, non plus, nec minus, ne animã suam æternis cruciatibus illaqueet.

Et lecto sibi per me, &c. de mandato Domini dicto eius examine de verbo ad verbum, prout iacet ad claram ipsius Constituti intelligentiam, eoq; per ipsum benè audito & intellecto, vt asseruit, fuit per Dominum.

Interrog. *&c. vt infrà.*

Vel sic alio modo; loco verborum: *Et lecto sibi, &c.* dicatur

Tunc Dominus mandauit mihi Notario, vt ad claram ipsius cõstituti intelligentiam sibi legerem dictum eius examen de verbo ad verbum, prout iacet. Vel *In ea parte incipiendo* ibi: *Signore la verità è di questa maniera, &c.* vsque ibi: *Signor vi sia raccommandato, che non posso più, calatemi, &c.*

Quo lecto, & per ipsum constitutum bene audito, & intellecto, vt asseruit, fuit per Dominum.

Interrog. *an prædicta, quæ modo legi audiuit, fuerint à se dicta, & deposita modo, & forma, prout iacent in dicto examine.*

Resp. *Signor sì, che quanto m'hauete letto adesso, e l'istesso, ch'io dissi nel mio esamme di hieri giusto come da me fù detto.*

Interrog. *an prædictis velit aliquid addere, vel demere, an verò intendat potiùs ea omnia ratificare, & approbare; & an eum effectu prædicta omnia, tamquam vera, & à se pro veritate dicta, & confessata modò approbet, & ratificet.*

Resp. *Signore, io non ho che aggiungere, nè che leuare à quanto ho detto, ma intendo approuare il tutto, come in effetto approuo, e ratifico per verità.*

Et Domino dicente, & ipsum constitutum monente, vt benè aduertat, an aliquid in dicto examine fuerit per ipsum constitutum dictum, quod verum non sit; vel aliquid tacitum, aut omissum, quod verum sit, vt illud addat, vel corrigat pro veritate, & si veritatem fassus fuit, non dubitet istam ad præsens ratificare; si vero illam minimè dixit, non terreatur metu tormentorum, quo minus illa improbet, quæ vera non sint, præsertim si aliquem indebitè nominauit, considerans, quod de eius præiudicio tractatur; licet non sit vmquam desperandum de benignitate superioris.

Resp. *Signore tutto quello, che hò detto, è vero, e lo confermo, nè voglio aggiungere, nè leuare cos'alcuna; nè ho grauato, ne nominato alcuno indebitamente. Del resto faccia Dio; quanto hauerò da patire, lo pigliarò in pena delli miei peccati.*

Interrog. *an ergo prædicta approbet, & ratificet in omnibus, & per omnia, prout iacent.*

Resp. *Signor sì, ch'io ratifico, & approuo in tutto, & per tutto quanto hò detto di sopra, nel medesimo modo, che stà scritto, e m'hauete letto.*

Tunc Dominus sedens, &c. & acceptatis, &c. examen dimisit, & mandauit ipsum constitutum poni ad largam, copiamque dictæ suæ confessionis & constitutorum volenti decreuit, cum termino trium dierum ad faciendum suas defensiones, &c. omni modo, &c

Si Reus ductus ad ratificandum confessionem iam factam in tormentis, ratificare noluerit, sed potiùs illam reuocare conatus fuerit; tunc est illi repetenda iterum tortura, etiam absque alijs inditijs, quia sufficiens inditium est cõfessio illa in tortura facta. Tali casu forma iterum torquendi, & ratificandi, desumi poterit ex formis in præcedentibus numeris annotatis. Et similiter, si in secunda tortura iterum fateatur, sed ductus ad ratificandum hanc secundam confessionem, adhuc reuocare contendat. Item si tertia vice hoc faciat, cum amplius non sit locus repetitioni turturæ, vt supra dictum fuit.

92 Aliquando verò accidit, quod habita ratificatione solet delinquens denuò torqueri pro habenda confessione aliorũ delictorum, vel vt propalet cõplices, socios criminis, mandantes, fautores, consulentes, & similes; præsertim in illis casibus, in quibus delicta sunt talia, quæ sine alijs cõmitti non possunt: & tunc facta protestatione, quod hoc fiat, sine præiudicio Iurium Fisco acquisitorum, repetitur tortura infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma

Forma inferendæ torturæ pro habenda vlteriori veritate super complicibus, & alijs delictis, &c.

Die....mensis.... anni.....&c.

Constitutus personaliter N. de N. præfatus coram Reuerendiss. Domino N. &c. qui delato iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. iurauit, fuit per Dominum.

Interrog. *an vltra ea, quæ in præcedentibus suis constitutis fassus fuit, dispositus sit modò dicere vlteriorem veritatem super alijs, de quibus verisimiliter est informatus.*

Resp. *Signor sì, che son pronto à dire la verità sempre che mi domãdarete cose che io sappia.*

Interrog. *vt iam quod est dispositus veritatem fateri, modò dicat quos socios ipse constitutus habuerit, complices, fautores, vel participes in homicidio præfati N. de N. prout aliàs asseruit occidisse. Et pariter dicat, quæ alia delicta commiserit.*

Resp. *Quando io ammazzai N. de N. mio nemico, erano in mia compagnia due miei seruitori chiamati N. & N. solamente, e non vi fù altra persona. Benuero che fui animato, e consigliato ad ammazzarlo da N. de N. & è certo che per le sue suggestioni mi risoluei ad ammazzarlo, altrimente forse non l' hauerei fatto. Nè hò fatto mai altri delitti di sorte alcuna.*

Et Domino dicente, non esse verisimile, quod Alij complices non habuerit, cum præsertim tale facinus non potuerit committi à tribus personis tantum, prout quilibet sanæ mentis considerare potest ex qualitate facti, eiusque circumstantijs; tanto magis quod in processu constat alios interuenisse (si ita cũ effectu constet, aliàs dici nõ debet,) *dicto delicto vna cũ ipso constituto; ideo illos nominet. Et pariter dicat, quæ alia delicta commisit validis contra ipsum ad opportuna Iuris & facti remedia deuenietur.*

Resp. *Io vi hò già detto; che con me non ci è stato altro, che questi due miei seruitori, che v'hò nominati, quando commisi il delitto sudetto; e così non posso, ne deuo nominar'e, chi non ci è stato. Quanto poi ad altri delitti, pure mi pare d'hauerui detto, che non hò fatto altro. Se con tutto ciò mi volete stratiare, fete padrone.*

Tunc Dominus Visis, & consideratis prædictis, viso processu, ex quo apparet in eodem delicto Alios duos interuenisse, vltra ipsum constitutum, et duos famulos nominatos per eumdẽ; stante etiam qualitate delicti commissi in loco, vbi præfatus occisus erat associatus, & bene custoditus à duobus personis armatis; & proinde non est verisimile voluisse aggredi eumdem in propria domo benè custoditum, solummodò cum illis duobus famulis, vt quisque prudens coniecturare potest. Attenta etiã qualitate personæ ipsius constituti, qui à multis annis citra habuit, et retinuit in sua domo et seruitio, vltra præfatos famulos, alios facinorosos, et solitos delinquere. Vnde credendum est, quod alia commiserit delicta, mediantibus prædictis, & alijs facinorosis hominibus, qui diù stare nõ solent, sine nouis delictis committendis; & in illis habere alios socios, fautores, auxiliatores, & complices; & ideo pro habendis ab ipso constituto alijs delictis per ipsum verisimiliter commissis, alijsque complicibus, fautoribus, & auxiliatoribus, postquam prædicta aliter ab eo haberi non possunt, mandauit ipsum cõstitutum adduci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari. Et hoc sine præiudicio omnium, & quorumcumque Iurium Fisco quomodocumque, & qualitercumque competentium, & hucusque acquisitorũ, ac citra præiudicium omnium, & quorumcumque inditiorum contra ipsum constitutum, & Alios in processu existentium, de quibus ipse constitutus esset conuictus, vel confessus, super quibus nullo modo Dominus intendit ipsum torquere; quinimò explicitè protestatur ipsum super illis se non torquere, & huiusmodi protestationem in quolibet actu repetitam fore, & esse dixit, & intendit, & quod pro repetita semper habeatur; sed tantùm ipsum torqueri facere vult, & intendit pro vlteriori veritate habenda super dictis complicibus, socijs, fautoribus, & auxiliatoribus; ac alijs delictis per ipsum cõstitutum verisimiliter commissis, & non aliàs, aliter, nec alio modo, de quo solemniter, & expressè, ac omni meliori modo protestatus fuit, & protestatur.

Quo spoliato, ligato, & funi applicato monuit ipsum constitutum ad completam veritatem dicendam super dictis socijs, complicibus, fautoribus, & auxiliatoribus; alijsque delictis, quæ verisimiliter commisit; nec expectet, quod contra ipsum ad tormenta deueniatur.

Resp. *Io non hò altro che dire di più di quello chò detto poco fà; e potete fare quello che vi piace, perche sete il padrone; ma certo mi fate torto.*

Tunc Dominus repetita protestatione, de qua supra, illique firmiter inhærendo mandauit ipsum constitutum in altum eleuari.

Qui sic eleuatus cæpit dicere: ohime, oh gran dolore è questo che sento. S. Antonio aiutami, & posteà tacuit.

Et monitus per Dominum, vt veritatem dicat super dictis socijs, complicibus, fautoribus, & auxiliatoribus, ac alijs delictis, & recedat ab obstinatione, & mendacijs.

Resp. *Io la verità già l'hò detta, che non hò hauuto altri compagni, che quelli due miei seruitori, nè ci è stato altro, che m' habbia aiutato in detto homicidio. Nè hò fatto altri delitti.*

193 Si verò dum de prædictis interrogatur loco veritatis super his, de quibus interrogatur, negauerit etiam delictum, de quo iam est confessus, absque eo, quod de illo interrogetur, sed ex se subiungens; dicendo.

Io

Io non hò fatto mal nessuno, anzi nè meno hò ammazzato detto N. de N. ancorche habbia detto d'hauerlo ammazzato, per il gran dolore che sentiuo nella corda, e però hò detto vna gran buggia, laquale adesso conosco benissimo.

Tali casu fieri debet sequens interrogatio, videlicet.

Et Domino dicente, quod non interrogatur amplius super dicto homicidio; quia iam ipse constitutus super hoc est confessus, & conuictus, & cōfessionem suam non potest amplius reuocare; sed tantummodò pro habendis responsionibus super aliis sociis criminis, fautoribus, & auxiliatoribus; ac super aliis delictis. Ideo ad hæc tantum respondeat, vt veritatem fateatur.

Resq. *Io non hò fatto mai mal'alcuno al mondo, e quelche hò detto sin'hora, è buggia; e dite pure, o fate quanto volete, che sempre mi farete torto.*

Fiunt aliæ interrogationes, secundum occurentiam, & postea finitur examen sequenti modo.

Tunc Dominus acceptatis, &c. cum aliud ab ipso constituto habere non posset, mandauit illum leuiter de tortura deponi cum permansisset in ea suspensus, sine aliqua quassatione per spatium trium quadrantium horæ ad horologium pulueris, dissolui, brachia reaptari, reuestiri, & ad largam poni cum termino trium dierum ad dicēdum causam, quare condemnari non debeat ad pœnam ordinariam homicidij.

Qui constitutus sic depositus, dum ei brachia reaptarentur, clamabat: ohime, son morto. deinde dum vestiretur, submissa voce conquerebatur, dicendo: *ohime, ohime, &c.*

Præsente D.N. Promotore Fiscali, & præmissas confessiones in parte, & partibus tantum acceptante, petenteque ad vlteriora, & reiterationem tormentorum, vel ad grauiora tormenta, quatenus, &c. ad effectum prædictum tantum, & non aliter, alias, nec alio modo contra dictum constitutum procedi; cum leuissimè, nec sufficienter fuerit tortus; & demum contra eundem ad sententiam, eiusque exequutionem deueniri, alias, &c. & ita dicit, & fieri petit, omni meliori modo, &c.

94 Idem ferè ordo seruatur in condēnatis in cōtumaciam mutatis quibusdam paucis verbis facientibus pro exequutione sententiæ condamnatoriæ, de quibus latè per Chartar. *in sua Pract. in tract. de execution. sentent. cap. 2. à num. 57. cum seqq.* vbi *num. 59. & 65. vers. verum nihil,* ait, quod si sic tortus ad nominandos socios, &c. delictum iam confessum negaret, & in negatiua perfisteret, non posset condemnari ad pœnam ordinariam, sed extraordinariā; & idem *ibid. num. 68.* aduertit huiusmodi torturam debere esse valde moderatam, non grauē; & *num. 70. & seqq.* dicit non debere Iudicem in tali tortura interrogare de delicto principali, quia tunc videretur recedere à prima protestatione per contrarium actum. Et tandem. *num. 76. 77. 82. & 89.* aduertit non debere Iudicem in tali tortura vti modis illis, ac formis verborum periculosis, vt supra diximus, videlicet. *Ad opportunam interrogationem*, vel *opportunè interrogatus, &c.* ob vitium suggestionis euitandum, ideo semper interrogationes fieri debent clarè, & in genere, neminem nominando. Et si fortasse Reus, qui torquetur super sociis, & aliis delictis, delictum, de quo est cōfessus, negauerit, talem respōsionem Notarius nō debet scribere, tamquam ex interrogatorio Iudicis factam; sed quia tenetur illam omninò scribere, vtique scribat, tamquam à Reo ex se, & spontè prolatam, nimirum *subdens*, vel *dicens ex seipso*, vel *deinde dixit ex se ipso. Io non hò fatto detto homicidio, e quelche hò detto sin'hora, è stato buggia, &c.* ita idem Chartar. *d. cap. 2. num. 89. in fin.*

94 Semper autem Iudicem monitum volo, quod tunc infertur tortura super sociis, & aliis delictis, quando veritas aliunde haberi non potest, cum tortura sit remedium subsidiarium, *vt sup. dictum est*, si verò alia via, & mediis veritas haberi possit, Reus super his non esset torquendus.

Item aduertendum censeo, quod si Reus sic tortus fatebitur alia delicta, tunc recipi ab eo debet ratificatio super eis die sequenti, extra tormenta, cum omnibus qualitatibus, & circumstantiis, iuxta superiùs tradita.

SECTIO XV.

De Citatione ad sententiam; & ad allegandum in Iure, & in facto cum Aduocatis, & Procuratoribus.

SVMMARIVM.

7 *Ani-*

7 *Anima præfertur corpori.*
8 *Citatio ad sententiam, qua ratione facienda?*
Connictus dicitur pluribus modis.
9 *Causa cognitio per citationem habetur.*
10 *Aduocati Partium audiendi sunt ante sententiam.*
11 *Aduocatorum officium nobilissimum est.*
12 *Aduocati ad offensam non sunt multum laudabiles.*
13 *Vestes Aduocatorum, quales?*
14 *Aduocati, vt benè defendant Partes, scripturam Iurium facere debent.*
15 *Personæ, quibus veritas per partes aperienda est, sunt Confessarius. Medicus, & Aduocatus.*
Veritas quibus aperienda.
16 *Aduocati bonum Ius partis inspicere tenentur, quod nisi habeat, patrocinare non debent.*
17 *Laudes alicuius, qualiter formandæ?*
18 *Verba æquiuoca pro Aduocatis laudare volentibus.*
19 *Aequiuoca verba pro eisdem vituperare volentibus.*
20 *Aduocati patienter se ad inuicem audire debent.*
Honor est honorantis.
Quod tibi non vis, alteri ne feceris.
21 *Salutare similiter se adinuicem debent Aduocati contrarij.*
Legibus certandum est Aduocatis, non verbis.
22 *Modi, quibus argumentari potest, sunt Ratio, Ius & exemplum.*
Ira impedit, ne quis verum discernat.
23 *Rethorica Aduocatis necessaria est, vt benè causas defendant.*
24 *Aduocatus Rei, qualiter defendere debeat.*
25 *Coniectura, quot partes habeat.*
Tempus aggrauat delictum.
Locus similiter.
26 *Pallor, vel rubor faciei Rei non semper sunt signa commissi delicti.*
27 *Instantiæ Fisci forma, vt procedatur ad sententiam.*
28 *Decreti forma, iuxta petita Fisci.*
29 *Citationis ad sententiam forma.*
30 *Relationis forma super citatione prædicta.*
31 *Instantia Fisci forma denuò facta eodem modo.*
32 *Notabilia duo valde necessaria.*

1 QVoniam formato processu informatiuo, ipsoque legitimato, ac peractis omnibus, quæ de Iure, vel consuetudine facienda sunt, Iudex deuenire debet ad sententiæ prolationem, per quam, vel condemnatur Reus, si culposus reperiatur, vel absoluitur, si innocens detegatur: Ideo ne in tam ardua re, tantoque negotio, in quo de graui præiudicio agitur, præcipitanter procedatur, fieri debet de æquitate Iuris Canonici citatio ad audiendam sententiam; ad effectum, vt possit Reus omni defensionum genere defendi per Auocatos, & Procuratores, antequam condemnetur; aliàs Iudex peccatum grauissimum committeret, quia præcipitatio sententiæ, præsertim punitiuæ, continetur sub vitio Imprudentiæ, quod quidem vitium opponitur virtuti, & dono Consilij. Diu. Gregor. *in 2. moral.* & D.Thom. *in 2.2.q.53.art 3.* Vnde secundū solitum nostrum institutum percurrenda erunt hic quædam in huiusmodi materia magis necessaria, ad Praxim conducibilia.

Et Primò, An Reus ante condemnationem sit necessariò citandus ad sententiam, & ad dicendum & allegandum in Iure, & in facto, cum Aduocatis, & Procuratoribus: Secundò, Quare fieri debeat huiusmodi citatio. Tertiò, Quæ Aduocatis necessaria sint ad effectum prædictum.

2 *Quoad primum*, notandum est, quod cum citatio, ante condemnationem, sit de Iure Diuino, vt aliàs dixi; nam Dominus Deus punire volens Adam, ob præcepti transgressionem de non comedendo de ligno, quod erat in medio Paradisi terrestri, citauit illum, dicens: *Adam vbi es?* Genes. c.3. qui postquam respondisset: *Abscondi me, eo quod nudus essem*: cum Dominus illum reprehendisset, respondit: *Mulier, quam dedisti mihi sociam, decepit me, & comedi.* Tunc Deus citauit etiam Euam, dicens: *quare hoc fecisti.* Ipsa respondens ait: *Serpens decepit me, &c.* Idem fecit cum Cain, qui fratrem suum Abel occiderat, dicens: *vbi est Abel frater tuus?* qui respondit: *Numquid custos fratris mei Abel ego sum?* Genes. *c.4. & cap. serpens. de pænit. dist. 1.* Postquam autem illos citauit, sententiam protulit, dicens Adam: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo, &c.* & Euæ dixit: *In dolore partes, etc.* Cain verò ait: *quia hoc fecisti, eris vagus, & profugus in terra, &c.* Idem tradit Vantius *de nullitat. ex defect. citation. num. 82.* & Gratios. Vbert. *de citationib. tom. 1. cap. 8. numer. 17. in fin.*

Ideò præcedere omninò debet citatio ad sententiam, *vt in præcitat. loc. sacræ Script.* habetur, & de iure communi probatur *ex cap. 1. de caus. possess. & propr.* vbi Glos. & DD. & expressiùs *in Clementin. sæpè §. sententiam de verb. sign. & in Clement. pastoralis. §. cæterum. de re iudic. & in l. accusatore. §. 1. ff. de public. iudic.* Tantò magis, quod citatio facienda est in singulis actis iudiciarijs. *l. de vno quoque*

que. ff. de re iudicat. l. nam ita Diuus. ff. de adopt. & l. fin. C. si per vim, vel alio. mod. Scaccia. *lib. 1. de iudic. cap. 88 nu. 1.* vbi plures cumulat, & de communi dicit. Verum quia vnus ex præcipuis actis iudiciariis est sententia diffinitiua. Ideo citandus est Reus antequam condemnetur; aliàs sententia sine citatione præcedente nulla esset, & nō noceret Reo, si condemnaretur. vt tradunt communiter DD. & Salicet. *in l. 1. num 4. C. si aduers. rem. iudic.* Coccin. *dec. 244. num. 1. p. 2. tom. 1.* Buratt. *decis. 584. num. 34. p. 2. tom. 2.*

Imò non solum necessaria est citatio ante sententiam, verum etiam si Reus cōdemnandus reperiretur in carceribus detentus, postquam citatus fuit ad audiendā sententiam; sententia ipsa proferri debet in præsentia, & in facie ipsius Rei, vt ait August. ad Angel. *de malefic. in verb. qui Iudex commisit, L. praconi. circ. fin.* vbi post Angel. *ibid. l. pen. §. ad crimen. col. 3. ff. de public. iudic. & in l. reos. C. de accusat.* dicit ita totū Mundum seruare, prout facit Foller. *in Pract. for. secul. 4. p. 3. partis verb. pœnis debit. seriantur. num. 85.*

Et quando Reus esset absoluendus per sententiam diffinitiuam, citandus esset accusator, & Fiscus, vt tali die compareant ad audiendam sententiam. Scaccia *d. lib. 1. de iudic. c. 94. nu. 2. & seqq.* vbi etiam tradit, quid agendum, si non compareant.

Quæ conclusio, quod sententia sit nulla, sine præcedenti citatione, procedit etiā si citatio interuenerit, sed illa non fuit legitimè facta; vel si legitima, non fuit legitimè exequuta. Ias. *in rubr. ff. de in ius vocan. num. 7. & 8.* Afflict. *decis. 182. num. 4.* nam adhuc locum habet dispositio prædictorum Iurium, quia idem est aliquid nō fieri, vel fieri, sed nulliter. *l. quoties ff. qui satisdar. cogant. & l. vnic. C. de rei vxor. action.* Et similiter procedit, tam si sententia fuerit diffinitiua, quam interlocutoria. Necnō si fuerit Prouisionalis, quando ex ea proueniret aliquod præiudicium parti. Gloss. *in Clement. sæpè per illum tex. §. nos vsum. vers. sententiam verò. in verb. ad id. de verbor. signif.* Vant. *vbi sup. num. 56.* Gratios. Vbert. *de citat. tom. 3. cap. 13. num. 23. & 26.* Item procedit, etiam si fieret, sed non secundum stylum Curiæ, quia tunc esset nulla, *vt dixim. sup. sect. 2. num. 75.*

Quinimò est adeo necessaria citatio ad sententiam, cum ad substantiam iudicij pertineat, vt etiam si citaretur quis ad informandam Curiam de sua iustitia intra tot dies, aliàs ipsis elapsis determinabitur causa, prout de Iure, dicta citatio non operaretur effectum citationis ad sententiam. *d. Clement. sæpè de verbor. signif.* Philip. Pirouan. *decis. Roman. 486. numer. 7. part. 2. tom. 1.*

3 Hæc tamen conclusio, secundum Aliquos, limitatur in Ciuilibus, quando fuit facta conclusio in causa, nam tunc non esset nulla sententia, ob non factam citationem; quia conclusio vicem obtinet citationis ad sententiam, de quo latè agit Borrell. *in summ. decision. vniuers. tit. 26. n. 40. cum plurib. seqq. tom. 2.*

4 Neque obstat, quod quidam asserant, de consuetudine non citari Reum ad sententiam, inter quos sunt Foller. *vbi suprà d. num. 85.* & Clar. *in ead. pract. qu. 44. vers. qui allegat* Angel. *in tract. de malefic. ver. Qui Iudex commisit. L. praconi numer. 2. & 3.* Idem dicit Card. *in cap. de accusatione col. 41. vers. & prædicta 2. q. 8.* Marant. *in spec aur. p. 6. membr. 1. vbi de cit. num. 10.* vbi ait in sacro Consilio non fieri citationem, quia feruntur nomine Regio.

Respondetur enim, illos loqui propriè in Curiis sæcularibus, in quibus sententię, vt plurimum, proferuntur de consuetudine in præsentia Reorum, vt patet ex verbis eiusdem Foller. *vbi sup.* Secus tamen est in quibusdam Curiis Ecclesiasticis, in quibus non profertur sententia in præsentia Reorum.

5 Quod quidem per me probatur sic: sententia in Ciuilibus ferri debet in die, & hora, in qua facta est citatio ad sententiā, aliàs si ferretur ante, vel post terminum citationis, non valeret, tamquàm lata parte non citata, *vt habetur in l. aut qui aliter. in princ. & in l. si vicem. §. fin. & vtrobique per* Bart. *ff. quod vi. aut clam; & l. cum non eo die C. quando prouocar. non est necess. & notatur* per DD. communiter *in cap. consuluit. de offic. delegat.* quod tamen intelligi debet, quando citatus non fuit contumax in comparendo in termino præfixo; quia si fuit contumax, poterit Iudex ferre sententiam quādocumque post terminum, sine alia citatione, cum propter contumaciam semper sit in mora. Bald. *in d. l. cum non eo die.* Sed si tantus rigor seruatur in ciuilibus causis, in quibus agitur solùm de interesse circa bona fortunæ, quorum iactura potest aliquando reparari, quamuis sint secundus sanguis hominis. Iason. *in l. nec quidquam. §. vbi decretum. num. 2. in fin. ff. de offic. proconf.* quantò magis procedere debet fortiori ratione rigor prædictus in causis Criminalibus, in quibus, vt plurimum agitur de præiudicio inferēdo circa personam, & vitam hominis, qua nihil est carius. Vasq. *Controuersiar. illustr. lib. 1. cap. 18. num. 9.* maximè quia huiusmodi iactura

ctura non facilè reparari potest.

6 Eò fortiùs, quod corpus debet præferri bonis. *Lex hac ff. si quadrup. pauper. fecis. dicat:* vbi habetur, quod liberum corpus æstimationem non recipit. Idem habetur *in l. 1. §. sed cum. ff. de his, qui deiecer. vel effud.* Vbi dicitur, quod quando homo liber perit, damni æstimatio non fit in duplum, quia in homine libero nulla corporis æstimatio fieri potest; idem probatur *in l. vlt. ff. eod. tit.* vbi dicitur *cum liberi homini corpus, ex eo, quod deiectum, vel effusum quid erit, læsum fuerit, Iudex computet mercedes medicis præstitas, &c.* & paulò inferius. *Cicatricum autem, aut deformitatis nulla fit æstimatio, quia liberum corpus nullam recipit æstimationem.*

Quod probatur etiam ex sacra Scriptura *Exod. c. 21.* vnde sumptum est *caput primum de iniur. & damn. dat.* vbi habetur, quod si quis aliquem percusserit, & non moriatur, recompensare tenetur expensas factas in medicos; nulla mentione facta de cicatricibus ex eadem ratione, quia damnū naturale corporis reparari non potest bonis temporalibus, quæ numquam condignam restitutionem facere possunt pro damno naturali; secundum Glos. *in d. c. 1. ver. operas. de iniur. & damn. dat.* Couarr. *lib. 2. variar. resol. c. 10. n. 7.* & expressè Petr. Nauar. *de restit. lib. 4. c. 1. dub. 10. n. 81.*

7 Vnde sicut Anima pretiosior est corpore, vt habetur *Math. c. 5. & Luc. c. 12. & cap. sedulò 38. dist. cap. præcipimus 2. q. 11. cap. cum infirmitas circ. fin. de pœnit. & remiss. & l. sancimus, C. de sacrosanct. Eccles.* quia vt ait Aristot. *lib. 1. de Anim. c. fin.* corpus animi causa constitutum est; & ideo omnibus rebus præferenda. *d. cap. præcipimus, & d. l. sancimus*; Abb. *conf. 63.* & ego ipse *in meo Museo Historico-legal. lib. 2. miscellan. 4. num. 2. & num. 93.* Ita corpus est pretiosius rebus, & illis præferendum, vt alibi alia occasione dixi. Ex quibus omnibus firma remanet conclusio, quod sicut in Ciuilibus fit citatio ad sententiam, de qua egimus sup. *in Pract. ciuil p. 2. sect. 2. subsect. 13. per tot.* ita fieri debet in criminalibus fortiori ratione, vt dictum est.

8 *Quoad secundum*, quare scilicet fieri debeat huiusmodi citatio, notandum est, quod pluribus ex causis, & rationibus fieri debet, potissima autem (meo arbitratu) dici potest, quod sit ista, ne sententia fiat sine causæ cognitione: quia semper sententiam præcedere debet causæ cognitio, & matura deliberatio, aliàs esset nulla, vt habetur *in l. prolatam. C. de sentent. & in l. nec quidquam. §. vbi decretum ff. de offic. Procons.* Bald. *in l. 2. C. si per vim, vel alio mod. & in l. 1. §. item cum ex edicto, & in l. 1. §. item ff. quæ sent. sin. appell. rescind.* Calder. *conf. 8. de re iudic.* Ancharan *conf. 212.* & ibi Cacher. *decis. 146. num. 5.* Grammat. *decis. 65. num. 3. vbi in fin. d. num. 3.* dicit, quod etiam si feratur à supremo Principe sententia, sine causæ cognitione, nulla, & inualida est, vt probatur *in d. clement. pastoralis, §. cæterum. de re iudic.* sequitur Capic. *decis. 69. num. 26.* Roman. *conf. 478.* Marant. *vbi sup. p. 6. memb. 1. num. 10. vers. quarto limita*, & Alij.

Quod quidem à fortiori procedit in criminalibus, in quibus præcedere debet causæ cognitio in iudicando; *vt habetur in cap. Nos in quemquam 2. q. 1.* vbi dicitur. *Nos in quemquam sententiam ferre non possumus, nisi aut in conuictū, aut sponte confessum.* vbi Glos. *in verb. cōuictum*, notat quemlibet conuinci quatuor modis. Primò, Iure scilicet instrumentis, vel testibus. Secundo, facti euidentia. Tertio, Iuris interpretatione, vt sæpiùs citatum esse reum. & Quarto violenta suspicione, seu præsumptione. Idem probatur *in cap. Iudex criminosum. ead. 2. q. 1.* vbi dicitur. *Iudex criminosum discutiens non ante proferat sententiam, quam aut reū ipse se confiteatur, aut per innocentes testes conuincatur.* Idem probatur *in cap. nihil contra ead. caus. & q.* vbi habetur, quod Dominus noster Iesus Christus, quamuis sciret, quod Iudas esset fur; noluit tamen illum condemnare, quia non erat, qui eum accusaret; & sic nō poterat procedere cum causæ cognitione.

9 Hæc autem causæ cognitio haberi nequit per Iudicem, nisi præcedat huiusmodi citatio, & discussio inditiorum, ac matura super illis consideratio, & inquisitio; vt etiam in Ciuilibus tradit Gratios. Vber- *de citat. tom. 2. cap. 10. num. 144.* Quæ vt accuratiùs fiat, citari debet etiam Accusator, vbi adsit, vel pars aduersa, aut Fiscus; & tunc dici posset sententia maturè, & rectè prolata; ipsę enim partes interesse habentes comparendo per suos Aduocatos, & Procuratores reassument omnia inditia, præsumptiones, coniecturas, verisimilitudines, & cæteras probationes; & è contrario ex parte defensoris examinabūtur per Aduocatos singulæ exceptiones, probationes, iura, & causę pro ipso Reo facientes, & à pœna excusantes. Ideo necesse erit monere ambas partes, vt compareant cum eorum Aduocatis ad discutiendum merita processus, siuè contra Reum, siue pro eodem. Et vbi talis stylus non fuerit, Introduci deberet. Semper autem audiendus erit Aduocatus accusatoris, seu Fisci primo loco, & deinde Aduocatus Rei, sicut fit in Ciuilibus, vt dicit

dicit Bald. *in l. qui prior ff. de iudic.*

10 Quod autem audiendi sint Aduocati partium in discussionibus causarum, & meritorum processus, innuit Plato. *de legib. dialog.* 9. ibi: *Suffragiorum autem, sententiæque modum nostri officij est lege præscribere. Manifestè igitur ista ferantur, sed ante hæc coram accusante, defendenteque, quam proximè seruata ipsorum dignitate Iudices sedeant, vbi ciues, qui otio abundant, omnes adsint, taliaque iudicia diligenter audiant, in quibus cum prima oratio ab accusatore fuerit habita: Defensor alteram dicat. Deinde senior de Iudicibus, quæ dicta sunt, omni adhibita diligentia sufficienter examinet, post cum cæteri omnes considerent; quodcumque ab aduersarijs dictum, vel non dictum perquirendum singuli putant; qui autem nihil discussione sua dignum censet, alteri examinationem ipsam relinquat. At tandem in Vesta sacrario scripta, quæ tunc conclusa fuerunt, insertis omnium Iudicum signis, deponantur. Postridiè rursus eodem in loco congregati, eodem modo examinent, iudicentque, & signis appositis omnibus, quæ dicta fuerint, deponant. Cumque hoc similiter tertiò fecerint, signis testibusque sufficienter assumptis, Sacrum singuli ferentes suffragium iureiurando per Vestam verè, iustèque pro viribus se iudicaturos affirment, atque ita huic iudicio finem imponent, &c.*

Quæ quidem formalia verba, ideo per extensum apponere volui, quia in se continent omne id, quod facere deberent omnes Iudices, præsertim Ecclesiastici, antequam sententias proferre deberent, neque tam ineptè inconsideratè, ac præcipitanter, sine vlla Iurium discussione, & meritorum causæ cognitione, tamque inconsideratè iudicare præsumant. Sed maturè, & circumspectè procedere discant; præsertim in criminalibus, in quibus de tanto personarum, & corporum præiudicio agitur, vt supra dictum est; & ne vinci permittant ab Ethnicis in moralibus; & in æquitate Canonica.

11 Verum, quia Iura, & probationes per Aduocatos discuti debent, infertur, quod Aduocatorum officium nobilissimũ est. *l. aduocati. C. de aduocat. diuers. iudic.* Ipsi enim, vt eiusdem legis verbis vtar, *ambigua facta causarum dirimunt, suæque defensionis viribus in rebus sæpè publicis, ac priuatis lapsa erigunt, fatigata reparant; non minus prouident humano generi, quam si prælijs, ac vulneribus patriam, parentesque saluarent. Militant namque causarum patroni, qui gloriosæ vocis confisi munimine in laborantium spem, vitam, & posteros defendunt.* Hinc fit, quod dicuntur Sacerdotes *in l. 1. ff. de iustit. & iur.* & vt tales honorandi. Vnde de illis quædam pauca in medium proferre, erit Aliquibus fortasse gratum, & vtile; ad hoc, vt possit quisque aliquid vtilitatis ex his meis lucubrationibus suo statui conueniens haurire. Quod, & speculator Pater Practicæ *in lib. 1. tit. de aduocato* satis plenè fecit; & cum imitati sunt etiam Follerius, & Alii Scriptores.

12 *Dico igitur, quoad tertium principale* spectat, quod Aduocatorum officium in criminalibus, in duobus versatur, scilicet in defendendo partes Reorum; & in defendendo partes Accusantium; hoc autẽ secundum, cum secum necessariò trahat offensionem Reorum, non est tam honestum, patrocinium præstare ad offensam, sicut ad defensam postulare, vt inquit *Cicer. in Verrem.* Vnde, quia sunt de directo contrarij, & vnus alium supplantare studet, & quasi hostes simul pugnare videntur, cum quilibet argumenta contra partem, quam defendit, adducta, erga alterũ retorquere semper conetur: Ideo necesse erit prius aliqua præmittere in genere, & deinde in specie.

13 Quare notandum est *Primo*, quod Aduocati accedere debent ad iudicium coram Iudice ad exercendum aduocationis officium, cum vestibus suo officio cõnienitibus, *argum. l. fin. C. de postuland.* Vestes autem debent esse talares, quoad fieri poterit; Regionis tamen, in qua sunt, morẽ seruent, & his, cum quibus viuunt, se cõforment. *cap. quisquis 41. dist. cap. illa 12. dist. cap. qui contra 8. dist. cap. si quis virorum 30. dist.* Vnde prodiit adagium in illis versibus:

Vir bene vestitus pro vestibus esse peritus,
Creditur à mille, quamuis idiota sit ille.
Si careat veste, nec sit vestitus honestè,
Nullius est laudis, quamuis sciat omne quod audit.

Ita Roffred. *sup. constit. de suffrag.* & Specul. *de aduocat.* §. 2. *num.* 1.

14 *Secundò* expedit multum Aduocatis habere scripturam super narratione facti, quod defendere volunt, vt promptas, & paratas habeant probationes, quatenus opus fuerit. *cap. actor. 5. q. vlt. l. qui accusare. C. de edend. & l. negantes. C. de action. & oblig.* prout etiam dix. *in Pract. Ciuil. d. sect. 2. subsect. 13.* Vbi enim probationes adsunt, securè agitatur iudicium, & defenditur causa. *l. 1. C. de testib.* Deficientibus autem probationibus, vindictæ ratio conquiescit. *c. christiana 32. q. 5.*

15 Ideo debent à clientibus omnem veritatem exquirere, & isti tenentur omnes abditus aperire sincerè, & verè, aliàs sibi imputent, si causæ victoriam non reportauerint; quia tres sunt personæ, quibus omnimoda veritas sincerè aperienda est, & nihil eis prorsùs celandum, nimirũ

Con-

Confessarius. *cap. cum humilitatis 22.q.2.cap. inter hæc bircum. de pænit. dist. 3.*

Medicus. *cap. omnis §. Sacerdos; & cap. cum infirmitas. de pænit. & remiss. cap. tua. de homicid. cap. disciplina in princ. 45. dist.*

Et Aduocatus. *cap. 1. ver. iudiciaria. de pænit. dist. 6.* Ratio est, quia si causam in aliquo ignorent, benè defendere nõ possunt; cũ sæpè facti ignorantia peritissimos quoque fallit. *l. 2. ff. de iur. & fact ignor.* nam breuissima facti mutatio totum ius aliquando mutat. *l. si Is. ff. de excusat tutor. l. hoc legatum & l fin. ff. de legat. 3. l. si in emptione. §. pen. in fin. & l. cum ab eo, & l. qui fundum ff. de contrah. empt.*

16 *Tertio* considerare debent, an bonum ius foueant, aliàs patrocinium relinquere tenentur. *l. 1. ff. de inoffic. test.* nam defendi non debet, quod ratione vti non potest. *cap. si habes 24. q. 3. cap. deinde 26. dist. & cap. Corepiscopi. 68. dist.* quia nemo debet malam causam, et desperatum ius defendere, vel suis allegationibus colorare. *l. rem non nouam. §. patroni. C. de iudic.*

17 *Quartò* cauti esse debent Aduocati erga Alios Aduocatos, siuè alterius partis, siuè eiusdem, nihil opprobrii contra eos imponendo, et iniuriosa verba proferendo; nisi defensionis causa, si quis contra eum aliqua inhonesta prorumpat. Ideo quilibet Aduocatus benignè, et blandis verbis Alium tractet: et quando eius dictis respondere debet, parum, et superficialiter laudet, nec eius laudibus multum se extẽdat, vt aduertit Senec. *de formula honestæ vitæ, aliàs de quatuor virtutibus in fin. prima col.* dicens: *lauda parcè, vitupera parciùs.* Et ratio est, quia poterit esse, quod aliquando reprehendere illum, aut in aliquo necessariò vituperare debeat; et sic si priùs laudauerit, esset sibi ipsi contrarius, et vt talis à limine Iudicij repellendus esset. *cap. quod autem 23. q. 7. cap. sollicitudinem. in fin. de appell. et l. si procuratorio. §. 1. ff. quand. appell. sit.* Vnde studere debet illũ laudare per verba æquiuoca, et quæ ad diuersos intellectus extendi possint. *cap. relatum. vers. sunt enim multa. & cap. dicens. 37. dist.*

18 Quorum verborum in Iure plura habentur exempla. *Primum*, si dicatur: Domine mi scientia tua, et doctrina manifesta est, et commendatione non eget, quia seipsam ostendit. *l. 1. ff. de in integr. rest. & l. 1. in princ. ff. de exercitor. actio.*

Secundum est: opera vestra, vel fructus vestri vos manifestant. *cap. quod Dei in princ. de stat. monac. c. 2. de reg. iur.*

Tertium est, si dicatur: Domine mi Rerum veritas latere non potest. *l. 1. C. sint se ab hered. abstin.*

Quartum, si dicatur: Domine: opus laudat artificem, ideo laude non indiget? *§. Hinc cogendum col. 1. Authentico de monachis.*

Quintum est, si dicatur: Non laudo Dominationem vestram, quia demonstrata, non sunt amplius demonstranda. *l. 1. §. si qui vxori. in fin. ff. de dot. præleg. cap. 1. de postula, & cap. quod dicitis 16. dist.*

Sextum, si dicatur: Domine mi loquela tua manifestum te facit. *c. legimus, in princ. 93. dist. & cap. nobilissimus 97. dist.*

Hæc, et similia verba duplicem sensum habentia, cum laudare voluerit, adhibere poterit Aduocatus, vt semper possit contrarium dicere, si necessitas ita postulauerit.

19 Quòd si ex iusta causa eum reprehendere necessarium fuerit, poterit similiter sub quodam honesto colore hoc facere, et de huiusmodi artificio sunt etiam in Iure quædam alia exempla. Quorum *Primum* est, si dicatur: Dominus meus sapientissimè perorauit, ideo ne animum vestrum verborum multitudine aggrauẽ, cementum sine arena, vel arenam sine cemento, non ligabo. *vt in cap. facientis 86. dist.*

Secundum est, si dicatur: Cum sciam Domine mi Iudex, prudentiam nolle verbis prosperari, sed moribus, paucis vtar. *c. ecce 99 dist.*

Tertium, si dicatur: quod veritatis radix consideranda sit, non verborum folia. *cap. marchion. 1. q. 1.*

Quartum est, si dicatur: Quia scientia præferri debet verbis, sicut anima corpori. *cap. fadulo. 38. dist.* ideo rationibus innitendum.

Quintum est, si dicatur: Non esse de verborum viribus disputandum, quia Iuris scientia regulis Prisciani non subiacet. *cap. indignum 38. dist.* Nam sępè dum verborum proprietas attenditur, sensus veritatis amittitur. *cap. prætereo. de verb. sign.*

Et verborum disputatio pertinacibus est relinquenda, secundum Ciceronem, et curiosis, qui de his, quibus non expedit, facilè disputant. *cap. Abbate sanè prop. fin. de re iudicat. in 6.*

Hęc, et similia verba adhiberi possunt, vbi necessitas redarguendi Aduocatum partis aduersę sic postulauerit. Semper tamen, vt fortiora sua dicta reddat, concludi debet tali, vel simili modo: Sed certè excusari meretur Dominus meus, quia hęc dixisse noscitur non voluntate, sed potius extrema necessitate, ob defectum Iuris, et inopiam rationum. *cap. qui de mensa. in fin, &c. 1. 37. dist. & c. si in adiutorium. 10. dist.*

Cautè tamen hoc agere debet, quia tali casu Aduocatus partis aduersæ assurgere potest, & retorquere argumenta maiori acritate, & verborum mordacitate, de quibus, vide Speculator. *de exordijs, & Arrengis aduocator. sub tit. de Aduocat.* §.6. *à num.* 16. *vsq; ad* 34. vbi multa curiosa cumulat.

20 *Quintò* debent Aduocati patienter vnus alterum audire: aliàs si dum Tu loqueris, alter non audiat, aut susurret, aut strepitum faciat. Tu, dum loquitur ille, fac similiter. Et si te patienter audierit, sic Tu illum patienter audi; quia honorem non meretur, qui non honorauit; iuxta illud adagium: *Cur te habebo in Principem, cum me non habeas in Senatorem. cap. esto.* 95. *dist.* Quia quod quis sibi nō vult fieri, Aliis facere non debet. *cap. Ecclesiam* §. *quibus autem* 13. *q.* 1. *& in proœm. Decretor. & in c. dilecti de maior. & obed.*

21 *Sextò* debent ad inuicem se honorare in salutationibus Aduocati contrarij, & honorem, quem quis sibi fieri cupit, alteri impendat. *cap. qui scit se* 2. *q.* 6. *& cap. quorundam* 84. *dist.* Et maximè cauere debent, ne ad inuicem verbis dissentiant; nam legibus certandum, non probris contendendum, nec subdolè loquendum est. *cap. Infames* §. *si quis adeò* 3. *q.* 7. *& l. quisquis* §. 1. *C. de postuland.*

22 *Septimò*, si alter Aduocatus videatur Te cum allegationibus superare, vel quia Ius tibi deficit, vel ratio, vel exemplum, qui sunt modi, quibus potest quis argumentari. *vt in cap. nouit. de iudic. & cap. forus de verb. signific.* tunc vt honorem tuū repares, ne videaris responsionis penuria declinare, prudenter eum eludere poteris, Te ad aliam materiam transferendo. *cap. in mandatis in fin.* 43. *dist.* Vel poteris aliqua indirectè, & ad Curialium morem læta, & ridicula verba proferre, si sit Ioualis naturæ; aut dura, & acria, si sit malinconicus ad effectū, vt ad iram moueatur, quia tunc non poterit benè suum ordinare sermonē. Ira enim animum impedit, ne possit verū cernere, & commotionis tempore iustum putat esse omne, quod dicit, & facit. *cap. illa, & cap. Ira sæpè* 11. *q.* 3. *& cap. si quis fratres* 2. *q.* 3.

Cum autem hæc omnia supradicta ad Artem Rhetoricæ spectent, necesse est, vt Aduocati hanc calleant, aliàs in multissimos errores certissimè incidere necesse est, vt experientia passim probatur. Quapropter vt magis ordinatè, ac maturiùs ad particularia descēdere valeamus nō absrè & inutile fortasse Aliquibus existimo aliqualem notitiam prædictæ artis Rhetoricæ in fine præsentis practicæ subiungere, cum illa, vt innuimus, sit ne dum Iureconsultis omnibus perutilis: verum etiam Iudicibus, & Aduocatis non parum necessaria.

23 Vt igitur ad antiqua studia aliquātulum me diuertam animi gratia, atque vt Theoria ad Praxim, cum opus fuerit, coniungamus, breuissimè omnem fere Rhetoricam fusè per alios conscriptam, paucis præceptis, perfectas conclusiones continentibus perstringere, & includere studebo. Aristotele tamen, Demostenem, Quintilianum, Tullium, ac Alios huius artis Scriptores secutus; sicq; omnes Rhetoricæ orationis partes breui methodo percurrere, succinctèque enunciare procurabo. Notandum est autem in huiusmodi materia, quod modus, ac Praxis defendēdi Reos, vel contra ipsos faciendi, non est eadem & in omnibus Curiis, ac Tribunalibus vniuersaliter communis; nam diuersimodè seruatur, iuxta Regionum, ac Prouinciarum diuersitatem; propterea sequi debet mos, & consuetudo loci, ac stylus illius Curiæ, in qua Ius dicitur. In multis enim Tribunalibus non sic ordinatè peroratur, vt infra in Praxi Rhetoricæ notabimus; sed tantummodò per Aduocatos allegatur in Iure, & in facto, tam contra Reum, quam pro eo. In multis verò aliis obseruatur praxis perorandi formiter. Et tūc vbi talis modus exercetur, sicut Aduocatus Accusatoris, vel Fisci, qui primus est in faciēdo partes cōtra Reum, acriter prosequutus fuit singula argumēta cōtra Reū faciētia, quæ Iudicis animum mouere, & incitare valent ad ipsius punitionem: Sic Aduocatus Rei, ad illius defensionem, imputatique criminis exculpationē, contrarium probare, & adeò artificiosè perorare debet, vt Animum Iudicis iam iratum ex dictis contra Reum, omninò placatum reddat; & sic quodammodo, si fieri posset, ad veniam illius non solùm disponat, sed & impellat pro viribus.

24 Vnde in exordio sumere argumēta studeat ad beneuolentiam conciliandā, maiori, quo potuerit, artificio. In narratione sit cautus; nam omnia ea, quæ aliquo modo lędere possunt, vel amputanda, vel omninò relinquenda sunt. In Cōfirmatione confutare debet omnia argumenta per Aduersarium adducta, aut saltem elidere, obscurare, aut digressionibus obruere. In Peroratione verò conetur ea adducere argumenta, quę ad pietatem mouendam, atque ad commiserationem comparandam conducere iudicauerit; adhoc, vt Iudicis Animum ad veniam Reo concedendam moueat; & alliciendo quodammodo compellat, & cogat.

Ali-

Aliquando tamen Aduocatus Rei, ex quo turpem causam habet, malumque ius fouet, quia forsan talem reum defendit, qui turpe aliquod scelus patrauit; exordiri potest, sine magno verborum apparatu; sed tantum insinuatione vtendo, dicere; quod homo spectandus est; non crimen, nec causa, nec res attendendæ. Presertim si reus ipse sit Reipublicæ aliquo modo vtilis; vt legitur de M. Aemilio Scauro accusato de pecunijs repetundis, qui cum apud Senatum Romanum nullam exculpationem, quam proponere posset, haberet; nihilominus absolutus fuit ob vetustissimam nobilitatem, ac recentem Patris, ipsiusque factorum memoriam. Idem seruari potest, si defendatur homo solitus delinquere, Infamis, Vilis, & omnibus exosus. Exordiri enim cogatur ab argumentis ad pietatem mouere valentibus; dicendo, quod misericordia, & æquitas; non hominis crimen, ac sceleritas spectari necesse est: neque ipsius rei gratia miserendum esse; sed potius ipsiusmet misericordiæ, ac pietatis intuitu, vt legitur apud Valer. Maxim. *lib.8. c.2.* de Sergio Galba accusato pro Rostris à Libone tribuno plebis, qui similiter nihil habens in sui defensionem, quod adducere, & allegare posset, paruulos quosdam filios suos flens commendare cæpit, quorum miseratione commoti Iudices eum libertati donarunt, quamuis aliàs seuerè punire decreuerint. Eamdem obtinuit absolutionem A. Gabinius à Memmio accusatus, qui cum neque excusationem haberet, Sisenna eius filius ad Memmij pedes supplex prouolutus, veniam patris consequutus fuit.

In narratione autem non multum insistat; nisi confutando argumenta, rationes, & præsumptiones adductas ab Aduocato accusatoris, vel Fisci, extenuando illas, quantum fieri poterit; maximè si perorauit in constitutione coniecturali, probando non omnes suspiciones admittendas esse contra præsumptum reum, quia, vt dicit Cicero *lib. 2. ad Herenn. c. 1.* sæpe accidit, Aliquos condemnatos fuisse ex vehementibus præsumptionibus; & tamen postea repertum fuisse Alios delitta præsumpta commisisse, & ipsos innocentissimè fuisse de alienis delictis punitos; de quo infinita adduci possent exempla, quæ videri possunt penes Ciceronem *vbi sup.* Valer. Max. *lib.8. c.1.* Alios; quibus addi potest Paris de Pureo *in tract. syndicat. verb. tortura,* vbi refert, quod quidam Iuuenis minatus fuerat cuidam meretrici velle illius faciem deformare; quo ab alia meretrice audito, quæ eius inimica erat, statim eamdem vulnerari fecit à suo Amasio, non solum in facie, sed & in capite, & in pettore, pro quibus vulneribus, cum mortua esset, captus fuit ille Iuuenis, qui minatus fuerat, & ex illis inditiis condemnatus fuit, sed postea veritas facti detecta est, attamen eius innocentia parum illi profuit, quia iam sententia mortis contra eumdem exequutioni demandata fuerat. Similiter allegari poterit contrariũ eius, quod Aduocatus ex aduerso probauit; & tunc confugiendum erit ad causas excusantes delinquentem, de quibus satis dictum est supra *cap. 10. de defensionib. reor. per tot.*

In Confirmatione confutare debet omnes coniecturas, quibus innixus fuit Aduocatus ex aduerso, puta signa, argumenta, probabile, & huiusmodi de quibus, *infrà vbi agimus de confirmat. & confutat.* & causa exempli hæc pausa subiungam.

25 Coniectura igitur per signa, secundũ Ciceronem *lib. 2. ad Herenn. c. 17.* diuiditur in sex partes, nimirum in locum, tempus, spatium, occasionem, spem perficiendi, & spem celandi.

Locus, quamuis aggrauet delictum, & præcogitationem ostendat. *arg. text. in l. aut facta §. locus ff. de pœnis,* Blanc. *in l. fin. n. 200. ff. de quæstion.* & Alberic. *in quæst. statut. q. 64. p. 3.* & proinde si Aduocatus contra reum dixit, præsumendum esse contra illum, quia repertus fuit in loco solitario, &c. tamen Aduocatus pro Reo potest vti argumento à contrario, nimirum, non esse verisimile voluisse ibi delictum committere, quia videri, aut audiri poterat, &c. de quo Cicer. *vbi sup.* & Par. de Put. *ibid. in ver. mandauit in fin.* faciunt tradita per Bart. *in l. de pupillo §. si quis ipsi: ff. de nou. oper. nunciat.*

Tempus licet aliquando aggrauet delictum, scilicet an fuerit de nocte, vel de die; tali, vel tali hora: tamẽ aliquãdo exonerat delinquentem; de quo vide Blanc. *in d l. fin n. 198. & seq.* Bart. *vbi sup.* & Alios.

Spatium similiter sicut est signum aggrauans delictum, vt si quis rixatus fuerit cum alio, & post paruum spatium temporis sequutum fuit homicidium, præsumitur factum ab illo, qui rixatus fuit; sic etiam est signum defensiuum, & exonerans reum, quia fuit forsan factum calore iracundiæ, in primo motu, & ad defensam; & simil.

Occasio aggrauat similiter, vnde si Aduocatus contra Reum fundauit suam intentionem super illa: Aduocatus pro reo dicere poterit, nullam fuisse occasionem, aut eã extenuare conabitur aliqua ratione

Spes

Spes perficiendi aggrauat delictum; vnde si Aduocatus contra reum fundauit se super viribus, pecunijs, consilio, scientia, potentia, & similibus: Aduocatus Rei retundere illa potest, fundando se super imbecillitate, inopia, stultitia, imprudentia, impotentia, & similibus; quæ confirmare poterit exemplis.

Spes celandi aggrauat similiter delictũ. Vnde si Aduocatus contra reũ fundauerit se super suspicione clandestinitatis, & spe occultationis delicti, iuxta rubricam *de clandestin. desponsat. per tot.* & Glos. *in l.* 1. *C. de interdict. matrimonio*; *vbi etiam DD.* Aduocatus Rei minuere debet illius argumenta per contrarias præsumptiones.

Præterea coniecturas per argumenta Aduocati Accusatoris, vel Fisci, poterit similiter Aduocatus Rei per contraria contare argumenta. Nam argumentum, ex quo sumitur suspitio delicti contra reum fundatur supra tria tempora, nimirum supra præteritum, instans, & consequens, iuxta tradita per Ciceron. *lib.* 2. *ad Herenn. cap* 7.

Ex tempore præterito sumitur argumentum ex conuersatione, quam reus habuit, *argum. l.* 3. §. *nullus ff. de excus. tut. & l. edilis.* §. *pedius ff. de edilit. edict.* ex loco, vbi fuerit, vbi visus fuit præter solitum, quia transitus insolitus suspicionem inducit. Bart. *in l. fin. col.* 2. *ff. de quæst.* & tunc si Aduocatus contra reum fundauerit se super talibus coniecturis; Aduocatus pro reo probabit contrarium, puta quia locus nõ erat suspectus, & quod reus solitus erat per illum transire, &c. Ex tempore instanti confutabitur per argumenta, quod non est verisimile, vt tempore delicti non fuerit visus illud committere, quod nõ fuerit clamatũ, vel factus aliquis rumor, aut alio modo obseruatus, per aliquem ex sensibus corporis.

Ex tempore consequenti, sumptum argumentum contra reum, quod quis inuentus, repertusq; fuerit mortuus ex veneno, vel suffocatione, prout ex signis apparet, confutari potest contrarijs argumentis, de quibus Cicer. *vbi sup.* & latè Foller. *in Pract. crim. for. sacul. p.* 1. 2. *partis vers. Dentur capitula quod suffocauit vxorem, & v. item quod sororem veneranit. per tot.*

26. Et similiter si Aduocatus contra reum fundauerit se in pallore consequenti; in rubore faciei Rei post delictum; in titubatione locutionis inconstantis, &c. quæ quidem sunt signa commissi delicti, iuxta text. *in l. de minore* §. *plurimum ff. de quæst. & ibi* Bart. & Bald. *in l. presbyterũ C. de episc. & cler.* & notat Cicer. *vbi sup. c.* 17. Aduocatus pro reo versa vice confutare poterit prædicta argumenta, dicendo, quod pallor, rubor, titubatio, & similia euenerunt illi ex magno periculo, in quo reperiebatur; non autem ex conscientia patrati criminis, vt asseritur. Cæterũ alijs omissis, breuitatis causa, ne plusquã proposui, prolixior euadam, si singula percurrere voluero; Ideo paucis me expediendo, dico, quod cõfutare debet Aduocatus defendẽs reũ omnia, quę opponuntur per Aduocatũ contra reũ, eodẽ modo, quo adducuntur. Et sic confutabit testes cum aliis testibus; argumenta cum contrariis argumentis: Rumores, & Famam cum contrario rumore, & fama. Et sic de reliquis iuxta inferius notatãda, vbi de conclusionis, & cõfutationis præceptis in Rethorica agemus.

In conclusione denique, seù peroratione, sicut Aduocatus contra reum conatus fuit mouere Animum. Iudicis ad iracundiam, & seueritatem, accommodando verba, & rationes ad crudelitatem prouocantes, vt patebit in exemplo inferius adducendo in genere Iudiciali: ita Aduocatus defens reum studere debet perorationem perficere verbis omninò ad misericordiã, & pietatem accommodatis, & quibus ad clementiam, & veniam mouere valeat eiusdem Iudicis, & Auditorum Animos; vt illis mediantibus obtinere valeat intentam absolutionem Rei, quem defendit. Et hæc pauca pro tyronibus dixisse sufficiat. Reliqua præcepta Rhetoricæ aduocatis necessaria in calce præsentis practicæ criminalis videri possunt; curiositatis gratia.

PRAX. PROCESSVS

27. Continuando nunc compilationem processus, vt in superioribus sectionibus factum est, deueniendũ erit ad modum practicum decernendi citationem ad sententiam, quæ quidem tali ordine fieri solet in aliquibus Curiis: primò enim fit instantia à Promotore Fiscali, quod procedatur ad vlteriora in causa; & Iudex interloquitur, fore, & esse procedendum ad relaxationem citationis ad sententiam; & deinde expeditur citatio, vt in sequentibus patebit. Instantia igitur Fisci erit talis, vt sequitur, vel huic similis, videlicet.

Forma instantiæ Fisci, vt procedatur ad sententiam.

Die ... *Mensis* .... *Anni* .... *In loco N.* .. *Pro Curia, & Fisco, &c.* Contra *N. de N. &c.* Com-

Comparuit D. N. de N. Promotor Fiscalis Curiæ N. vt aliàs, &c. in causa, quam supradictus N de N. habet cum Fisco, occasione homicidij patrati in personam quondam N. de N. & aliàs, vt in actis, &c. seruatis seruandis, auditisque Aduocatis, & Procuratoribus in iure, & in facto, non solum semel, & bis: verum, & pluries, lapsis tandem omnibus, & singulis dilationibus eidem N. de N. reo concessis ad se defendendum, & exculpandum, cum nihil vsque modo deductum fuerit, quod ipsum releuaret: Instetit ad vlteriora procedi in causa, vsque ad sententiæ prolationem, eiusque exequutionem inclusiuè, stante præsertim lapsu multorum dierum post vltimum terminum sibi assignatum, &c. Alias, &c. protestatus, &c. & prædicta, &c. omni meliori, &c.

28. Qua instantia præsentata, & admissa, fieri solet infrascriptum, vel simile decretum, videlicet.

Forma decreti iuxta prædicta.

Qui perillustris, & Reuerendissimus Dominus Generalis Vicarius sedens, &c. prædicta, &c. Visis, &c. mandauit, prædictum N. de N. formiter citari pro crastina die de mane hora tali .... ad videndum ferri sententiam in præsenti causa, prout in actis, &c. offerens se paratum pro Iustitia, &c. & ita, &c. omni, &c.

29. Et tunc in vim prædicti decreti, expeditur citatio ad sententiam tali, vel simili modo, videlicet.

Forma citationis ad sententiam.

Die prædicta, &c.

De mandato, &c. Instante Fisco, &c. commissa, & facta fuit citatio in scriptis per me, &c. contra supradictum N. de N. vt infra, videlicet:

De mandato perillustris, & Reuerend. Domini Generalis Vicarij, N. Instante Domino N. Promotore Fiscali huius Curiæ, &c. siuè, &c. Citetur N. *de N. pro crastina die de mane hora tali .... &c. ad audiendum tenorem sententiæ ferendæ contra eum in præsenti causa, occasione homicidij per eumdem patrati in personam quondam N. de N. & aliàs, prout latiùs in actis, & processu, &c. & mandatum quodcumque decerni, & relaxari, &c. In quorum, &c. Datum, &c. N. Notarius, &c.*

Vel, vt in quibusdam Curijs practicatur, fieri potest sequenti alio modo, videlicet.

N. de N. Illustrissimi & Reuerendissimi Domini N. Episcopi N. in spiritualibus & temporalibus Vicarius & officialis Generalis, &c.

Seruientibus nostræ, vel quarumuis Curiarum in solidum, &c. Committimus, & mandamus, quatenus receptis præsentibus ad omnem instantiam; & requisitionem Domini N. Promotoris Fiscalis huius Curiæ N. siuè, &c. Citent, moneant, & requirant N. de N. vt ad primam iuris præcisè, & peremptoriè, &c. hora solita, &c. legitimè compareat coram Nobis, & Nostra Curia ad dicendum & allegandum in iure, & in facto; in scriptis, vel oretenus, cum suis Aduocatis, & Procuratoribus quidquid dicere, & allegare voluerit, &c. Et deinde in anteà cum continuatione ad audiendū tenorem diffinitiuæ sententiæ per Nos proferendæ in causa in eadem Curia hucusque agitata, occasione homicidii per ipsum commissi in personam quondam N. de N. & aliàs, vt in actis, &c. Aliàs, &c. Citent, & referant, &c. Quoniam, &c. Datum, &c.

N. Vicarius Generalis, &c. N. Actuarius, &c.

30. Exequuta Citatione ad sententiam fieri debet relatio per Nuncium seu Cursorem Curiæ, quod Reum citauit, quæ esse solet, vt sequitur, vel huic similis, videlicet:

Relationis forma.

Eadem supradicta die, &c.

N. de N. ordinarius seruiens, & nuncius huius Curiæ N. retulit mihi Notario infrascripto cum iuramento, &c. præsentasse supradictam Citationem in personam supradicti N. de N. existentis in carceribus N. & in eius manibus copiam illius dimisisse, ad effectum, &c. prout habuit in mandatis, &c. super quibus, &c. Omni, &c.

N. Notarius, &c.

31. Et successiuè Promotor Fiscalis instare solet iterum, vt procedatur ad sententiæ condemnatoriæ prolationem contra eumdem Reum iam citatum infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Instantia Fisci pro condemnatione.

Die .... Mens.... Ann.... &c.

Pro Curia, et Fisco, etc. Contra N. de N. etc. Comparuit Dominus N. Promotor Fiscalis huius Curiæ N. ut alias, etc. in termino Citationis personaliter exequutæ contra supradictum N. de N. pro hac die, et hora, etc. vt supra retulit N. publicus nuncius Curiæ, etc. accusataque illius contumatia, etc. instetit contra eumdem ferri sententiam condemnatoriam, prout Iuris, etc. et mādatum quodcumque desuper necessarium, et opportunum decerni, et relaxari, etc. alias, etc. protestans, etc. omni, etc.

32. Sunt tamen hic aduertenda duo: Primum est, quod licet prænotetur supradictus ordo, qui est frequentior in vsu multarum Curiarum: non ponitur tamen, tamquam necessaria methodus, & inuariabilis praxis, ita vt variari, & mutari non possit, sed tantum adnotatur præsens ordo iudiciarius ad aperiendam mentem Iuuenum, vt possint rectè operari; cū de facto multissima alia acta occurrant fieri

fieri in Iudicio, secundum variationem circumstantiarum, quę hic non apponuntur; neque apponi congruenter possunt. Secundum est, quod in quibusdam Curiis seruatur, vt ante prædictam citationem ad sententiam, fiat separatim, monitio ad dicendum, & allegandum cum Aduocatis, & Procuratoribus; & postea fit citatio ad sententiam. In Aliis verò neutra pręmittitur, sed tantùm post lapsum terminum datum Reo ad se defendendum, discussoque super indicijs, deuenitur ad sententiam sine alia citatione, quia profertur in pręsentia eiusdem Rei. Ideo ne Iudex in errorem incidat, in his, quę ordinatoria processus concernunt, conformet se stylo Curię, in qua ius dicit, & cõsuetudini loci, in quo existit; vt pluriès supra monui.

SECTIO XVI.

De Sententia Condemnatoria.

SVMMARIVM.

Cir-

Circumstantiæ delicti consideranda per Iudicem in sententiando, quæ?

44 *Pœnarum genera de Iure Canonico, quæ?*

45 *Pæna mortis de Iure Ciuili æquiualet excommunicatio de Iure Canonico.*

46 *Depositio ab officio, vel beneficio æquiparatur pænæ amputationis capitis.*

47 *Pænarum genera de Iure Ciuili, quæ?*

48 *Verberum pæna, an detur de Iure Canonico.*

49 *Pæna Clericis infligenda est secundum Ius Canonicum; aliquando tamen secundum Ius Ciuile.*

50 *Leges Ciuiles in auxilium Sacrorum Canonũ sumendæ.*

51 *Pænæ delinquentibus, quare imponantur.*

52 *Pæna correspondere debet delicto, aliàs peccat Iudex, si indulgeat delinquenti.*

53 *Seueritas Iudicis miscenda misericordiæ est.*

54 *Rigor pænarum, quando exercendus per Iudicem.*

55 *Condemnatio Rei minorem laudem Iudici affert, quam absolutio illius.*

56 *Punitus ab vno Iudice inferiori mitiori pæna non potest iterum à superiori idem puniri grauius pro eodem delicto.*

57 *Sententia condemnatoria, an exequi possit ante decem dies ad appellandum concessos.*

58 *Conuictus, vel confessus, an appellare possit.*

59 *Appellans, quando est quis confessus, allegare debet errorem confessionis.*

60 *Degradandus est Clericus Curiæ sæculari tradendus.*

61 *Degradatio actualis fit cum certo Episcoporum numero.*

62 *Degradatio verbalis, quid sit?*

63 *Degradationis pæna pro quibus criminibus imponatur.*

64 *Occidere hominem malum ex iustitia bonum est.*

65 *Sententiæ condemnatoriæ ad triremes forma.*

66 *Sententiæ publicatio.*

67 *Relatio Ministrorum Curiæ super conductione condemnati ad carceres.*

68 *Exequutionis sententiæ decretum.*

69 *Mandatum seu prouisionales literæ pro exequutione sententiæ, qualiter formetur?*

70 *Relatio ministrorum Curiæ super transmissione condemnati ad alienos carceres pro exequutione sententiæ.*

71 *Traditionis condemnati Curiæ sæculari sententia.*

72 *Degradationis sententia, qualis?*

73 *Degradatio actualis, quomodo fiat.*

74 *Recommendatio degradati, an sit superflua.*

75 *Exilij sententia qualiter concipienda.*

1 Absolutis omnibus, vt supra præmissum est; debet Iudex necessariò deuenire ad sententiæ prolationem; quæ quidem, vel est condemnatoria, vel absolutoria. Quapropter, vt continuetur methodicus ordo procedendi hucusque obseruatus, etiam in sequentibus, in præsenti agemus de sententia condemnatoria, in sequenti verò Sectione de sententia absolutoria. Ideo de more plura erunt per nos examinanda, de quibus actum nõ fuit suprà *in Pract. Ciuil. p. 2. sect. 3. subsect. 1. per tot.* vbi egimus de sentẽtia in causis ciuilibus; & de eius requisitis, ac de aliis multis, quę necessaria sunt etiam in sententia criminali; qua propter ad ibi dicta me refero. Hoc autem loco reliqua prælibabimus: & Primo, quid agere debeat Iudex, antequã sentẽtiam in criminalibus causis proferat. Secundò, An possit Iudex pro sententia, siuè pro officio exercendo aliquid accipere à Partibus. Tertiò, Quibus in casibus sententia condemnatoria proferatur pęnis ordinariis reum condemnando. Quarto, Quæ sint pœnarum genera de Iure Canonico.

Quoad primum, notandum est, plura debere Iudicem facere antequam sententiam proferat. Primo enim debet benè perpendere merita causæ, & circumstantias delicti; ac magna diligentia examinare probationes, & exceptiones oppositas per Reum, atque cuncta rimari, iuxta *c. iudicantem 30. q. 5. & cap. graue 35. q. 9.* quia in criminalibus maior circumspectio requiritur, quam in ciuilibus, cum hic de bonis agatur: ibi verò de corpore, vt alibi diximus. Propterea non præcipitanter, sed maturè procedere ad punitionem debet, ne imprudentię notam incurrat; quę quidem in se continet præcipitationem; & cum imprudentia sit vitium oppositum virtuti prudentiæ, & dono Consilii, secundum D. Gregor. *lib. 2. moral.* & D. Thom. *in 2. 2. q. 53. art. 3.* peccatum grauissimum est, (vt etiam in Pract. Ciuili dictũ fuit,) quia ex præcipiti, & inconsiderata sententia, infinita ferè mala oriuntur.

2 Offenditur enim Deus, qui iustus est, & iustitiam diligit, cum scriptum sit: *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum,* vt inquit Dauid Prophet. *in Psalm. 118. nu. 137.* offenditur pars, quæ iniustitiam recipit, quia seruare tenetur æquitatem inter partes. *cap. fin. de transaction. cap. reuera. 3. q. 9. cap. ea vindicta. 23. q. 4. & cap. qui rectè 11. q. 3.* Offenditur Respublica, quia non distribuitur ius suum vnicuique, iuxta text. *in l. iustitia ff de iust. & iur.* & tandem offenditur idem ipse Iudex, qui malè iudicat, quia tenetur ex officio rectè iudicare, & non præcipitanter, vt indocti faciunt; iuxt. tradita

dita per D.Thom. 1.2. *q.76.art.2.* S. Antonin *p.3.tit.9.cap.2. in princ.* Caietan. *in summ. Verb. Iudicis peccata*, Nauarr. *in cap.si quando. except.12. cum trib. seqq. de rescript. & in manual. cap. 24. num. 12.* Hinc est, quod iudicare tenetur, secundum opinionem probabilem circa factum pro Reo, relicta probabiliori pro Fisco, vt diximus suprà *in Prac.Ciuil.p.2.sect.3.subsec.1.n.49.et 50.* quod quidem benè perpedere debet, antequam sententiam proferat; aliter peccatum grauissimum committeret, si præcipitanter iudicaret.

3 Imò non solum grauiter peccat Iudex pręcipitanter, & non rectè iudicans; verum etiam tenetur parti lęsę ad refectionē omnium damnorum, & interesse, quæ patitur, & restitutioni obnoxius remanet, etiam in expensis; vt habetur in Instit. *de obligation. quæ ex quas.delict.nascunt.* & tenēt communiter Theologi, & Canonistæ omnes, sine aliqua contradictione.

4 Secundò debet Iudex adhoc, vt rectè iudicet, vitæ puritatem habere. Quę quidem dupliciter consideratur, interior scilicet, & exterior. Interior est illa, quā habere debet in ferenda sententia ex mero zelo iustitię, ipsiusque amore, & inclinatione; non verò ex odio, aut amore partium; neque ex cupiditate, auaritia, aut alia animi passione, aliàs grauiter peccaret, iuxta grauitatem materię, in qua deficit. Hęc autem puritas in eo consistit, vt non iudicet contra iustitiam, sed secundū merita causę, ac secundū allegata, & probata, aliàs iniquum iudicium ferret, & cōtra iustitiam, & consequenter mortiferè peccaret, vt docet S.Thom. *2.2.q.60. art.2.* quem sequūtur multi Doctores. Quomodo autem hoc intelligendum sit, secundū Alios ad satietatem, Ego Ipse dixi. suprà *p.2. in Pract.Ciuil.d.section.3.subsect.1.num.56. cum seqq.*

5 Exterior verò puritas est illa, quam Iudex habere debet in manibus, idest quod abstineat se à muneribus, & sordibus. *arg. cap.statutum §. insuper. de rescript. in 6.* Et similiter consistit in abstinentia à verbis cōtumeliosis, & iniuriosis. Contra vtramq; puritatem exteriorem faciēdo Iudex, semper peccaret; nam si aliquem iniuriaret, aut verberaret, vtra peccatum, teneretur in syndicatu, si esset Iudex laicus, qui hoc faceret. *per text. in l.nec magistratibus ff.de iniurijs.* Et aduertit Par. de Put. *in tract. syndic.* Quinimò in multis locis seruatur, vt Iudex huiusmodi crimina committendo, remoueatur ab officio. Contra puritatem verò manuum peccaret Iudex concussione. *vt in tit. ff. de concussion.*

6 Est autem concussio, quando Iudex venalem dat sententiam, aliàs non daturus; Aut non dat, aliàs daturus; Aut minatur alicui, quod nisi talem pecuniarum summam dederit, vel aliud pro eo fecerit, sententiam pro se non proferet, aut aliud faciet. *cap.iubemus, cap.in eum. cap.concussionis 1.q.1. cap.militare.23.q.1.l.1. & 2. ff.de concussion.* & talis Iudex ex Concussione pecuniam extorquens, furtum committit, ac proinde restituere tenetur; & similiter tenetur ad omnia damna, si ex causa pecuniæ conditę sibi non traditę, vlterius iustitię cōplementum ministrare recusauerit. *vt in d l 1.&2.* vbi DD.notant, & Summistę *in verb. Concussio*, Gabriel. *in 4. dist. 15. q.6. art.1.notab.4.& seqq.*

7 Sed quęritur hic, an Iudex sententiam proferendo, & Aliquem iudicando, dū in peccato mortali existit, peccet mortaliter?

Respondetur, in hoc duas esse Doctorū sententias. Prima affirmatiua est: secunda verò negatiua: Qui primam sequuntur asserentes, Iudices siuè Ecclesiasticos, siuè sęculares in peccato mortali existentes, mortaliter peccare, iudicando, sunt quāplures ex Theologis, pręsertim de Ecclesiasticis Iudicibus, S.Thom. *in 4.dist.19. q 2. art.2.quæst.2.* Paludan. *ead. dist.19. q.3.art.3.* Alex. de Ales. *p.3.sum.q.4.membr.3.* Syluest. *verb correctio q.16.*

Mouentur autem hac ratione, quia Iudex in peccato iudicans, indignę officium, & munus suum exercet, & ideo peccat, iuxta illud Ioan. *c.8.* vbi Christus in causa adulterę inquit: *Qui sine peccato est vestrum primus in illam lapidem mittat*

Accedit auctoritas D. Pauli Apostoli *ad Roman.c.2.* vbi habetur, Inexcusabilem esse, qui alium iudicat: *In quo enim alterum iudicas, te ipsum condemnas, id enim facis, quod iudicas.* Ex quo colligitur, non licere peccatori iudicare.

Secundo, quia *in cap. vlt.de temporib.ordinat.* habetur, Prælatum in mortali existentem, suspensum dici, quoad se, & quoad Deum, vt ait Paludan, *vbi suprà*. Hanc sententiam sequendo Vuiclefus ad suum errorem extendere conatus fuit, asserens non solum talem Iudicem sic iudicando peccare, verum etiam iurisdictionem omnem amittere, & auctoritatem, existimans potestatem Ecclesiasticam, vel ciuilem fundatam esse in gratia, quę quidem per peccatum amittitur; Sed hic error damnatus fuit in Concilio Constantien. *sess.8. art.15.* contra quem latè disputat Thom. Vualdens. *tom.1. lib 2.cap.81. & tom.2.lib.1. cap.8*

8. Se-

8 Secunda verò sententia negatiua, est communis omnium ferè DD. quod scilicet Iudex, siuè Ecclesiasticus, siuè laicus, quamcumque iurisdictionem exerceat in peccato existens, non peccat mortaliter, simpliciter loquendo, nisi in quibusdam casibus, de quibus infra. ita Sanct. Thom. 2.2.*q.33.art.5.* & *q.60. art.2.* & *ibid.* Caietan. Salon. Arragon. & Bannes. Sot. *lib.3.de iustit.q.4.art.2.* Valentia *tom 3.disp.6. q.4.pun.2.* Petr.Nauar. *de restit.lib.2.c.4. p.4. dub.4, num.455.* latè Sayr. *lib.2. de Sacram. in commun.c.7.q.4.dub.2.* Mart.Nauarr. *in comment.rubric.de iudicijs. num.42. vers.tertium*, & Alij communiter; quibus Ego libenter adhæreo, ex quo fortioribus nituntur rationibus.

Hæc sententia intelligenda est in foro exteriori, extra confessionem, alios iudicando; non in confessione; nam tali casu, si quis in foro conscientiæ in mortali existens aliquem absolueret, mortaliter peccaret, vt in confesso est apud omnes DD. & nos infra *dicem.p.5.tom.2.Prax... num...* Secundò declaratur, vt intelligi debeat, quando Iudex siuè Ecclesiasticus, siuè laicus est in peccato mortali occulto, nam tunc alios iudicando, dummodo alia ad iudicium necessaria obseruet, non peccabit mortalitar, *vt precit. DD.* asserunt. Et Ratio est, quia peccatum mortale ex se non se opponit rectitudini requisitę ad iudicium, nimirum lumini rationis, vel inclinationi ad ius suum alteri tribuendum; quæ quidem benè stare possunt cum peccato; aliàs sequeretur, non benè dixisse Diuum Augustinum *in libris de Ciuitate Dei*, in quibus sępissimè laudat, & iustissima dicit iudicia Priscorum Romanorum, qui cum Gentiles essent, mortaliter peccare Alios iudicando, cum fide, & gratia carerent, nemo est, qui neget; quod dici non potest, nam Sanctus prefatus eorum iudicia iusta, & laude digna affirmat.

9 Secus tamen dicendum, si Iudex esset in peccato publico, & scandaloso; nam tunc mortaliter peccaret, sententiā ferendo, etiam iustam, vt ait S. Thom. *d. q.60.art.2.* vbi Caietan. & Alij citati. Et ratio est, quia in hoc casu oritur scandalum Aliorum, & iustitia vilipenditur, maximè si alios iudicaret de illis criminibus, quibus ipse innodatus existit.

Ad contraria verò respondetur, & Primo ad rationem, nam licet indignè vtatur suo officio priuatiuè, hoc est quia priuatus est conditione, vt officium dignè exerceat: non tamen vtitur officio contrariè, hoc est non agit directè contrarium iusto iudicio, vt sic; vnde remoto scandalo nō peccat mortaliter. Et ad illud Apostoli *ad Roman.2.* respondetur, quod non ex eo, quod in peccato existit, alios iudicando de peccato, in quo ipse est, nouum peccatum committit; sed quia ex illo iudicio ostendit seipsum similiter condemnabilē, propter idem, vel simile peccatum. S.Th, *vbi supra art.2. ad 3.*

Ad illud verò Ioannis 8. respondetur, quod intelligendum est, quoad confusionem Iudæorum, vt crimen propriū agnoscerent; non tamen quod necessarium sit ad rectè iudicandum sine peccato, vt in gratia existat; sed quod omninò deceat Iudicem immunem esse à crimine sub aliquali peccato.

Ad *caput* tandem *fin. de temp. ordin.* respondetur, quod ille textus non loquitur, quoad actum iudicandi alios, sed de actu, & exercitio ordinis sacri, quem exercens Prælatus in peccato existens, mortaliter peccat, quia in ordinatione gratiam suscepit, vt dignè Sacramenta administret; ideo nisi illa in gratia exerceat, mortaliter peccaret. Quod non procedit in actu iurisdictionis, exercēdo in peccato. Ergo, &c.

10 Est benè verum, quod melius faceret Iudex, si antequam sententiam proferret, sacramentalem confessionem præmitteret, non solum vt prorsùs quodcumque peccatum, aut scandalum euitet; verum etiam vt sic faciendo, iustitiæ, & iudicij actum meritoriè exercere valeat, cum assistentia diuinæ gratiæ. De quo vide omninò. *cap.1.* & *per tot. 3. q.7.* & non displicebit, cum multa curiosa ibi reperiantur testimonia sacræ Scripturæ, ex quibus colligitur, quod malus Iudex sententiam proferendo, non ex hoc illam inualidam redderet, sed alia ratione.

11 *Quoad secundum*. An scilicet possit Iudex aliquid accipere à Partibus pro sententia ferenda, siuè pro exercendo iustitię officio, notandum est, quod hoc locum habet tam in ciuilibus, quam in criminalibus, & ad tria reduci potest. *Primo ad stipèdium*, quod Iudici datur pro officio exercendo. *Secundo ad expensas* pro impenso labore: & *Tertio ad munera*, quæ quidem aliquando dicuntur sportulæ, aliquando xenia.

12 Vt autem conclusio clarior euadat, atque vberior appareat, supponendum est, quod sportulæ sicut olim dicebantur omnia ea, quæ à Magnatibus dari solebāt in cibo, vel in pecunia his, qui eos officij gratia Comitati sunt, vel salutati: sic nūc *sportulæ* in generæ sumptæ dicuntur quæ-

cumque munera, vel in cibo, vel in pecunia consistentia, quę Iudicibus à Partibus litigantibus dantur, vltra stipendium ipsis debitum, vt colligitur. *ex cap. non sanè. 14. q. 5. cap. cum ab omni de vit. & honest. cleric. Authent. sed hodie. C. de episc. & cleric & in §. ne autem. Auth. de iudic. collat. 6.* sed communiniter dicuntur in specie *stipendia* solùm dari solita pro sententiis ferendis.

13 *Xenia* verò dicuntur modo omnia ea, quæ Iudicibus dantur, consistentia in esculentis, vel poculentis tantùm, quæ intra duos, vel tres ad summum dies consumi possunt; ita enim appellabantur olim munera hospitibus dari solita. *cap. statutum §. insuper. de rescr. in 6.* His suppositis dicendum est.

14 *Primò circa stipendium*, non esse prohibitum Iudicibus, siuè Ecclesiasticis, siuè sæcularibus aliquid accipere pro iustitiæ officio exercendo loco stipendii, absque labe simoniæ, quia licet opus exercendi iustitiam sit opus spirituale, vel ecclesiasticum; illud tamen non recipit pro illo opere iustitiæ, sed pro obligatione officii exercendi, quæ obligatio ad aliquid faciẽdum, est quid temporale, & pecunia æstimabile. Accedit, quod si non habeat stipendium sibi assignatum, quia opus exercendi iustitiam requirit studium, laborem, & industriam, ad quę exercenda nemo gratis obligatur, vtique potest aliquid accipere à litigantibus loco stipendii.

Limitatur tamen, quãdo Iudex haberet stipendium certum sibi assignatum à lege, Principe, vel conuentione, nam tunc nihil recipere posset ab ipsis litigantibus; & si reciperet, teneretur ad restitutionem, nisi consuetudine excusaretur, & ratio est manifesta, quia iam receptum, non esset ampliùs loco stipendii, sed vltra mercedem sibi debitam reciperet. ergo peccaret contra iustitiam commutatiuam.

15 Quapropter Iudices Ecclesiastici habentes Beneficium ecclesiasticum, cui annexa est iurisdictio, nihil accipere possunt à litigantibus, loco stipendii, quia beneficium datur, propter officium, & consequenter loco stipendii, & ideo ex obligatione officii tenentur gratis illud exercere, adeoq; non possunt quidquam aliud à litigantibus recipere; tam si sint Iudices ordinarii, quam si sint Delegati, ita communiter Theologi, & Canonistę. Gabriel. *in 4. dist 15. q. 6. art. 2. concl. 4.* Alex. de Ales *p. 3. q. 40. membr. 6. art. 3. §. 2. suæ sum.* Syluest. *verb Iudex 1 q. 10 vers. primum.* Tabien. *eod. vers sexto.* S Antonin. *p. 3 tit. 9. c. 2. §. 8.* Nauarr. *in manual. cap. 25. num. 12.* Ioan. Andr & Abb. *in cap. cum ab omni num 9. de vit. & honest cleric.* Azor. *3. par. lib 12. cap. 23. vers. dubium.* Bonac. *tom. 2. circa octauum Decalog præceptum disp. 10. q. 2 punct. 8. num. 2.* Quæ quidem cõclusio locum habet, etiam si beneficium sit tenuè, quia sua culpa non debet aliis nocere; nõ debebant enim illud acceptare, si sufficiens non erat ad illos alendos. Gabr. *vbi sup. litt. G.*

16. *Dicendum est secundò circa expensas* pro impenso labore, quod Iudex delegatus à Papa, etiam si habeat beneficium, tuta conscientia poterit aliquid accipere pro compensandis expensis, quando reuera aliquas facit; & quidem moderatas, extra domum propriam; vt si iter facere necesse sit; nam tunc pro vecturis equorum, & famulorum victu potest aliquid moderatum recipere, iuxta locorum consuetudinem, vt colligitur *ex cap statutum §. insuper. de rescript. in sexto*, vbi latè Glos. & DD. & *cap. cum ab omni de vit. & honest. cleric. cap. caritatem 12. q. 2.*

Sed quæritur, an talis delegatus extra domum suam proficiscens ad officium exercendum, teneatur deducere expensas, quas domi facturus esset, quando eas à partibus repetit?

Respondetur negatiuè, secundum Glos. *in d. cap. statutum §. in super. verb moderatas, &* ibi Franc. Abb. *in d. cap cum ab omn. num 13. de vit. & hon. cler.* S. Anton. *d. p. 3. tit. 9. c. 2. §. 8.* Gabriel. *in 4. dist. 15. q. 6. ar. 2. concl. 4. litt. G.* Syluest. *verb Iudex. 1. q. 9. vers secundum*, Tabien. *eod. verb. vers. vndecimò*, Angel. *eod. §. 13.*

Quod locum habere dicunt Glos. Abb. Syluest. & Tabien. etiam si delegatus beneficium habeat pingue, nam adhuc expensas pro victualibus, & vecturis petere potest, quia Pontifex *in d. cap. statutum, & cap. cum ab omni* indistinctè loquitur. Et ratio est, quia beneficium datur pro iurisdictione ordinaria, non delegata: Hostiens. tamen, & Glos. *in d. cap. cum ab omni*, & alii tenent debere Iudicem deducere expensas, quas domi facturus esset.

17. Sed quid, si iter faciendo occasione causæ, Iudex ipse delegatus, vel aliquis ex famulis à latronibus despolietur; aut alicubi infirmetur, ex cuius occasione longiorem moram facere conetur, & sic maiores expensas elargiri; Aut aliquis equus moriatur, numquid possit huiusmodi expensas à partibus repetere?

Respondetur negatiuè: *per l. inter causas §. non omnia ff. mandat.* quia quæ casu fortuito eueniunt, partibus imputari non debent.

18 Quę

18. Quæ conclusio, vt possit expensas Iudex delegatus petere, locum habet, etiã si assumere necesse sit Assessorem partibus tamen non suspectum; nam tunc potest illi salarium à partibus repetendum assignare; si verò non indigeat Assessore, tunc si illum assumat, tenetur de proprio satisfacere, vt expressè cauetur *in d. cap. statutum §. Assessorem de rescr. in sexto.*

19. Nota hic, quod tam in causis ciuilibus, quam in criminalibus Assessor Iuris peritus assumi potest per Iudicem, qui legum Doctor non sit, vt ei assistat, & instruat in his, quæ Iuris fuerint, vt colligitur ex text. *l. 2. C. de assessorib.* Assessor autem Is est, quem ille, qui iudicandi potestatem habet, sibi associat, vt ei assideat, & assistat, & ad rectè causam dicendam eum instruat, *vt ex d. l.* 1. notat Azo. *in summ. C. de assessor. n.* 1. Speculat. *lib.* 1. *de assessor.* §. *assessoris est*; quos sequitur Dec. *in rubric. ff. de offic. assessor. n.* 1.

20. Ex qua descriptione desumi potest, quod Assessoris officium versatur circa plura. Et Primò, vt inuigilet ad veritatem indagandam, & quid Iuris sit, Iudicem instruat. *d. l.* 1. *C. de assessor.* Hinc fit, quod postquam Iudex illum elegerit, & ipse acceptauerit; tenetur de Iniustitia Iudicis, nisi protestationem in Actis fecerit, quod ipse non consentit, cùm videt Iudicem iniustè agere. Bald. *in l. quoniam notab.* 1. *C. de appell.* Dec. *vbi proximè n.* 3. Boss. *in tit. de sentent. n.* 3. Par. de Put. *in tract. syndic. c.* 1. *n.* 12. Secundò, vt admittat, vel reiiciat libellos, prout Iuris fuerit, inspiciendo an benè confecti fuerint: vel de re illicita. *vt in l. fin. C. vt nem. priuat. tit prad. suis.* Tertio, vt perpendat petionem partis, an illi competat actio; & an Iuris ordinem in petitione seruauerit. *vt in l. nequidquam §. obseruare ff. de offic. proconsul.* Quarto, vt consideret, & benè disponat decreta interponenda in causis coram eo Iudice, cui assistit, vertentibus; vt colligitur ex tex. Glos. & DD. *in l.* 1. *ff. de offic. assessor.* Quintò, vt videat & diligenter consideret edicta, & alia, quæ à Iudice promulgantur, an iuridica fuerint; & si contra, vel præter Ius esse cognouerit, prohibeat, ne publicentur. Par. de Put. *in d. tract. de syndicat. vers. Assessor. c.* 1. *n.* 26.

21. Sed quæritur, an Assessor aliquam habeat iurisdictionem aliquando?

Respondetur affirmatiuè, participat enim de iurisdictione Iudicis. *d. l.* 1. *ff. de offic. assess.* præsertim quando Iudex est impeditus ex aliqua publica causa; secus in causa appellationis, in qua nullam habet iurisdictionem. Bald. *in Auth. ad hæc num.* 1. *in fin. C. de iudic.* Steph. Gratian. *decis. Mareb.* 145. *num.* 15. Vnde non potest Assessor. in iudicis absentia sententiã ferre in causis criminalibus, etiam si fuerit Vicarius ab ipso Iudice cõstitutus, vt ex Angel. *de malefic. in ver. hæc est quadam sententia* aduertit Foller. *in Pract. crim. for. sæ. ver. pœnis debit. ferriant. num* 87.

22 Eligi potest Assessor de consuetudine ab ipso Iudice. Speculat. *de assessor.* §. *eligitur in princ.* Menoch. *de arbitrar. Iudic. cas.* 253. *nu.* 3. *in fin.* nisi aliter ex statuto particulari seruetur. In quibusdam verò locis eligitur de consensu partium; & tunc melius est, quia non facilè recusari potest, vt suspectus; & de eius facto Iudex non obligatur, sicut quando ab ipsomet eligitur. *d. l.* 1. *& l. nullus Iudicum. C. de assessor.* Par. de Put. *in d. cap.* 1. *num.* 11. & quia participat de iurisdictione Iudicantis, vt sup. dictum est, potest ab eo appellari, si aliquem grauauerit. Speculat. *vbi sup.* §. *debet autem.*

23 Cum verò eligitur Assessor, vtique eligi debet, qui nõ sit turpitudine, aut infamia notatus. *l.* 2. *ff. de offic. Assessor.* Nec partibus, aut alteri ipsarum suspectus, aliàs recusari potest; *vt in d. l.* 1. *ff. de offic. Assess.* & Specul. *d.* §. *debet autem.* Neque maiori excommunicatione ligatus, quia tales ab officijs publicis repelluntur. DD. apud Megal. 3. *p. Instit. lib* 2. *cap.* 5. *num.* 13. Neque, qui non sit peritus in eo genere, in quo ius dicere debet. Vnde, vt idoneus sit, eligi debet peritus in Iure Canonico, si iudicare debet in causis Canonicis; si verò in causis Ciuilibus, esse debet peritus in Iure Ciuili; aliàs si tunc fuerit solum Canonista, vel Theologus, recusari poterit, vt tradunt DD. communiter. & Lap. ac Domin. *in cap. statutum. de rescript. in* 6. Dec. *in capit. sciscitatus num.* 60. *& seqq. de rescr. & in cap. decernimus. de iudic. num.* 139. Est benè verùm, quod qualis peritiæ esse debet in ea facultate, in qua iudicat, Iudicis arbitrio relinquitur. *vt habetur in d. cap statutum* §. *assessorem. de rescr. in* 6. & notat Menoch. *in dicto cas.* 253. *num.* 3. vbi *num.* 5. *in fin.* post Salic. *in l.* 1. *C. de pœn. Iud. malè iudic.* & Purpur. *in l.* 1. *num.* 72. *& ibid.* Bolognett. *num.* 13. *ff. de offic. assessor.* dicit, sufficere illum esse peritum, & versatum, quamuis priuilegium Doctoratus non habeat,

24 Sed quæritur, an possit esse Assessor Generalis alicuius Iudicis Ecclesiastici, Aliquis, qui non sit Clericus, sed laicus?

Respondetur affirmatiuè cum Hostien. Butr. Abb. & Alijs *communiter in præcit. cap. statutum* §. *Assessorem de rescr. in* 6. & Dec. *in d. cap. dece rnimus num* 131. *vbi vsque ad n.* 135.

impu-

impugnat rationes Andreę Siculi ibidem contrarium tenentis, & dicit ita seruari in praxi. Et idem tenet *in cap. si pro debilitate. num 72. de offic. deleg & in rubr. ff. de offic. assessor. in fin.* vbi de communi DD. sententia testatur. Quidquid afferat Gemin. *in d. §. assessorem*. & And. Sicul. *in d. cap. decernimus de iudic.*

Sed quid è contra, num Clericus esse possit Assessor generalis in Curia sæculari?

Et respondetur negatiuè, cum Decio. *in d cap. decernimus. num* 142. & ratio est, quia cum sit officium sæculare publicum, non potest Clericus illud exercere. *l. placet. C. de episc. & cleric. cum concordantibus.* Accedit, quod in multis causis sanguinis interuenire deberet, tam consulendo, quam iudicando; quod facere non potest. *cap. sententiam. ne cleric vel monac.* & fusiùs dicemus *in 2 tom.* posset tamen esse Assessor particularis in vna causa tantum, quæ pœnam sanguinis non infligat. Dec. & Alii. *vbi sup.*

25 Quæritur secundò, An Delegatus ab alio Ordinario, quam à Papa possit similiter expensas moderatas à partibus, vt supra, repetere?

Respondetur affirmatiuè, tam pro victualibus, quam pro vecturis equorum; Nisi esset delegatus ad vniuersitatem causarum. Vel ad vnam tantum cum fraude, vt dici posset delegatus particularis, quia in his duobus casibus teneretur ordinarius delegans de proprio expensas illi subministrare; ratio est, nam tunc dici debet ordinarius non delegatus; extra verò prædictos duos casus potest licitè expensas recipere, si proficiscatur extra suam propriam domum; vt traditur per Gloss. *in d. cap statutum. §. insuper verb. moderatas. de rescript. in 6.* Abb. *in d cap. cum ab omni. nu.* 13. vbi etiam Innoc. *de vit. & honest. cleric.* Angel *verb Iudex.* §. 11. Tabien. *eod. verb. vers. nonò*, Gabriel. *in 4 dist.* 15. *q.* 6. *art.* 2. *concl.* 4. *litt. G.* quidquid in contrarium asserant Gloss *in d cap. cum ab omni verb. prater expensas*, & Syluest *in verb. Iudex.* 1. *q* 9. *vers. tertium*. Et ratio est, quia si Papa, qui est ordinarius ordinariorum omnium(*arg. cap. cuncta per mundum.* 9. *q.* 3. non subministrat expensas suo delegato, sed illę suppeditantur ei à partibus; quare non erit idem dicendum de aliis ordinariis inferioribus, in quibus militat eadem ratio? ergo licitè talis delegatus ab ordinario expensas recipere poterit, cum nullibi in Iure Canonico prohibitum hoc reperiatur.

26. Quæritur tertio, An Iudex Ecclesiasticus ordinarius iter faciendo per loca suæ iurisdictionis, extra tamen locum proprii domicilii, possit expensas huiusmodi à partibus accipere?

Respondetur negatiuè, quia habet redditus iurisdictionis, loco stipendii, quibus onera, & expensas conpensare potest. Glos. *in d. cap cũ ab omni. verb. prater expensas*, Abb. *ibid. n.* 12. *de uit. & hon. cler.* Angel. *verb. Iudex.* §. 12. Syluest. *verb Iudex.* 1. *q.* 9. *vers. quartum.* Tabien. *eod. verb. vers. decimò*, Gabriel *vbi supra*, & Alii.

Fallit tamen prędicta conclusio in duobus casibus: Primo quãdo Episcopus Diœc. suæ iurisdictioni subiectam visitat, nam tunc licitè expensas recipere potest. *cap. cum apostolus de censib. & cap. exigit eod. tit. in sexto.*

Secundò fallit, si Episcopus proficiscatur extra locum sui domicilii pro consecratione alicuius ecclesiæ. *cap. cum sit romana de simon.*

27. Idem dicendum est, si Iudex ordinarius Ecclesiasticus Assessorem recipiat, nam tunc de propriis bonis illum prouidere debet, quia tenetur iustitiam gratis ministrare, & peritiam iudicandi habere, vnde si indigeat Assessore, vel aliàs ei placuerit illum assumere, debet ex redditibus sibi assignatis expensas illi suppeditare. Abb. *in d. cap. cum ab omni. n.* 13. *de vit. & hon. cler* Gabriel. *in* 4. *d. concl.* 4. *lit. G.* Angel. *verb. Iudex* §. 16. Syluest. *verb. Iudex* 1. *q.* 10. *vers. secundum.* Tabien. *eod. verb. vers. decimoquartò, & communiter omnes Alii.*

28 Bene tamen verum est, secundũ Ius canonicum & ciuile, ac DD. cõmuniter, quod quilibet Iudex siuè Ecclesiasticus, siuè sæcularis; siuè ordinarius, siuè delegatus accipere potest xenia, idest esculenta, & poculenta, quæ intra paucos dies consumi solent, vt expressè dabetur *in cap. statutum §. insuper de rescript. in sexto. l. solent. ff. de offic proconf & l plebiscita ff. de offic. præsid.* Gabriel. *in* 4. *dist.* 15. *prac. q.* 6. *art.* 2. *concl.* 4. *litt. G.* Alex. de Ales. *p.* 3. *q.* 40. *membr.* 6. *ar.* 3. §. 2. Caietan. *in summ. verb. Iudicis peccata in in fin.* Tabien. *verb. Iudex* 1. *vers. sextò*, Syluest. *eod. verb. q.* 8. *vers. secundum*, Angel. *ver. eod.* §. 8.

Et tamen aduertendum, quod huiusmodi Xenia debent esse moderata, non excessiua, hoc est quod possint intra duos, aut ad summũ tres dies cõsumi; Et quod dentur ex mera liberalitate, non quod aliquo modo directè, aut indirectè exigantur, aut aliquo prætextu, quasi coactione petantur. *arg. cap. de eulogys dist.* 18. & colligitur per Gloss. *in d. cap statutum §. insuper. in verb. paucis de rescript. in sexto, & DD. pracitat.* Multa enim licitè recipi possunt quæ tamen peti prohibentur. *cap. placuit, & cap.*

cap. quam pio 1. *q.* 2. *& cap. quæsta est Nobis* 13. *q.* 2.

29. Tandem quoad expensas prædictas notandum est, quod Iudex sæcularis, tam si sit ordinarius, quam si delegatus, licitè illas petere potest, quando extra proprium domicilium proficiscitur, sicuti potest, & testis, extra suum domicilium, causa ferendi testimonii iter faciens. Et Ratio est, tùm quia æquitas naturalis dictat, vt tales expensæ compensentur: tùm quia nullibi de Iure ciuili prohibitum reperitur, ne petantur; sicut de Iure Canonico *arg. cap. ad Apostolicam de Simon.* Angel. *verb. Iudex* §. 10. Syluest. *ver. Iudex* 1. *q.* 9. *versic. primùm.* Tabien. *eod. verb. versic.* 8. & Alii.

30. *Tertiò circa Munera*, & sportulas plura notanda succedunt, quorum primum est, quod Iudex Ecclesiasticus ordinarius habens beneficium, cui annexa est iurisdictio, nullo modo potest à litigantibus munera, & sportulas accipere; & si contrarium faciat, restitutioni obnoxius remanet. Ita Ioan. Andr. & Abb. *in practt. cap. cum ab omni n.* 9. *de vit. & honest. cleric.* Alex. de Ales. *p.* 3. *q.* 40. *membr.* 6. *art.* 3. §. 2. Sanct. Antonin. *p.* 3. *tit.* 9. *c.* 2. §. 8. Gabriel *in* 4. *dist.* 15. *q.* 6. *art.* 2. *concl.* 4. Syluestr. *in verb. Iudex* 1. *q.* 8. *vers. tertium*, Tabien. *eod. verb. vers. sextò* & Alii, qui hanc cõclusionem procedere, vt supra dictum est, asserunt, non obstante quod *in d. cap. cum ab omni & in cap. statutum* §. *insuper. de rescr. in sexto.* sermo sit de Iudice delegato, non de ordinario; quia ratio prædictorum Iurium potior consideratur in Iudice ordinario, quam delegato; Cum & ipsi detur beneficium, vt ius reddant subditis illius iurisdictionis beneficio annexæ; ergo à fortiori ordinarius tenetur abstinere, sicut delegatus; vnde si recipiat, restituere tenetur.

31. Secundum est; Iudex Ecclesiasticus delegatus à Papa habens Beneficium, cui annexa est iurisdictio, neq; potest munera accipere, vt dictum est de Iudice Ecclesiastico ordinario, & expresè cautũ reperitur *in d cap. cum ab omni, & in cap. statutum prae.* vbi Abb. & Alii, S. Antonin. *d.* §. 9. Tabien. *d. vers. sextò*, Syluest. *loc. cit.* Caietan. *in sum. verb. Iudicis peccata in fin.* Quod, procedit etiam in delegato ab Alio ordinario, & non à Papa; quia licet in *d. cap. statutum* agatur solum de delegato à Papa, & non de delegato ab alio ordinario; ratio tamẽ videtur esse eadem in omnibus, pro quo facit *prænot. cap. cum ab omni.* vbi summus Pontifex Innocentius III. indistinctè loquitur, Delegatum non posse munera accipere; ergo indistinctè de omnibus intelligi debet. *vulgat. iurib. cap.* 1. *dist.* 19. *c. sunt nonnulli* 1. *q.* 1. *cap. solitæ de maior. & obed.*

Quæ conclusio, vt delegatus Ecclesiasticus aliquod munus recipere non possit, si beneficium habeat, procedit etiam si illud sit tenue, quia sibi imputare debet, quare acceptauit beneficium tenue. ita Gabriel. *in* 4. *d. dist.* 15. *q.* 6. *art.* 2. *concl.* 4. *litt. G. in fin.* Angel. *in verb. Iudex.* §. 14. & Siluest. *verb. Iudex* 1. *q.* 8. *vers. tertium in fin.* nisi propter talem causam impediretur exercere aliquod honestum opus, de quo mediocriter, & honestè viuit; Abbas tamen in *d. cap. cum ab omni num.* 11. *de vit. & hon. cleric.* absolutè tenet in tali casu posse licitè accipere cum moderatione.

32 Tertium est, quod delegatus à Papa, si munera occasione iustitiæ ministrandæ accipiat, ad restitutionem acceptorum tenetur; neque suffragaretur ei remissio facta per partem dantem, vt expresè habetur *in d. cap statutum.* §. *si quid autem de rescript. in* 6. vbi Gloss. *in verb. remissione* dicit vnum notabile, quod si Iudex prædictus munera restituet parti danti finita lite, & pars ipsa tunc redonaret, quod esset valida ipsa donatio; secus si hæc restitutio fieret ante litẽ finitam. Idem tenet Syluest. *in verb. Iudex* 1. *q.* 8. *vers. secundum*, & Angel. *eod. verb.* §. 8. *in fin.* Et ratio est, quia finita lite cessat suspitio fraudis, ac subornationis; & quilibet potest voluntarie rem suã in alium transferre, vt *in* §. *per traditionem. Institut. de rer. diuis.*

33 Sed quæritur, an consuetudo accipiendi munera excusare possit Iudicem Ecclesiasticum, siuè ordinarium, siuè delegatum, itaut absque peccati reatu, & restitutionis obligatione aliquid recipere valeat?

Respondetur affirmatiuè, cum Cardin. *in clement. statutum. de elect.* si consuetudo aliquid accipiendi ortum habuit à libera donatione; secus si ab exactione. Idem videtur tenere Speculat. *in lib.* 1. *tit. de salarijs* §. 1. *nu.* 13. quia consuetudo, vt aliquid percipiatur, valida esse potest, *vt in* §. *Hæc autẽ omnia ver. nam etiam, &* §. *sic igitur vers. sciat enim. Authent. Vt Iudic. sin. quoque suffrag. collat.* 2. *& arg. cap. dilectus. de offic. ordin. & arg. l. sic publicanus. ff. de public. & vect.* Vnde satis probabile mihi videtur, posse Iudicem munera recipere in locis, in quibus consuetudo adesset aliquid recipiendi hac ratione supra posita; quia iura possunt contraria consuetudine abrogari. Alij tamen vt S. Antonin. *in* 3. *p. tit* 9. *cap.* 2. §. 8. *circ. med. vers. verumtamen, & in fin.* Abb. *in prae. cap. cum omni. num.* 10. *de vit. & hon. cler.* Syluest. *verb. Iudex.* 1. *q* 8. *vers. quartum.* Angel. *verb. Iudex eod. ver.* §. 15. tenent partem negatiuam,

nam, & docent, consuetudinem in contrarium non valere. Nihilominus cum prima sententia sit probabilis, & sequi possit, quia nititur optima ratione, ego non tam facilè damnarem Iudicem aliquod munus moderatum recipientem, iuxta loci consuetudinem, vbi talis adesset.

Difficultas tamen maior esse potest, an iura contrarium disponentia censeantur de facto abrogata, vel legitima? In qua dicendum mihi videtur, quod vbicumq; consuetudo talis obseruetur sciente Principe, & non contradicente, vel puniendo, vel contrarium præcipiendo, tali casu cõsuetudo licita esset, dummodò moderatè recipiantur munera.

34 Quæritur secundò, an repeti possit à Iudice, quod recepit, vbi prædicta consuetudo non adesset?

Respondetur cũ distinctione: Aut enim datum fuit ab aliquo scienter, nomine sumptuum, & tunc negatiuè respondetur: *l.cuius ff. de regul.iur.* Aut ignoranter, & tũc affirmatiuè tenendum est. *cap.prohibeas, de magistr.cap.procurationes. in fin. de censib. & l. ea lege. ff. de reg.iur.* Aut gratis, datum fuit, & repeti non potest. *cap. de eulogiis. dist.* 18. Aut tandem per extorsionem, & tunc in quadruplum data restituuntur. *cap. quoniã quidem. in fin.* 18. *dist.cap.in eum* 1. *q.*1. *& cap. sancimus* 1.*q.*7.*& in §. scriptum est* 2.*vers.sicut enim. Authent.vt iud.sin.quoq.suffr.collat.*2. *& l.fin.C.de crim. concuss.*

35 Quæritur tertio, quam pœnam incurret Iudex, si aliquid recipiat, vt iniquã sententiam proferat?

Respondetur, quod est suspensus per annum ab officio, & si fuerit Iudex ecclesiasticus & durante suspensione diuinis se immiscuerit, irregularitatem incurrit Sũmo Pontifici reseruatam; Et similiter tenetur ad restitutionem receptæ rei, vel pecuniæ, quę quidem restitutio fieri debet non danti, sed pauperibus, vel parti læsæ, in cuius iniuriam, & damnum data fuit, vt expressè habetur *in cap. cũ æterni §. si quis autem. de sent. & re iudic. in sexto.* vbi Gloss. & DD. latè. S. Antonin. *d.p.*3.*tit.*9. *c.*2.*§.*8.*circa med.vers.debet illam.* Ratio autem quare pluribus pœnis puniatur talis Iudex traditur ab Innocentio Quarto *in d.cap.cum æterni. in fin.* quia qui in pluribus præsumit offendere Deum, Iustitiam, officij debitum, & naturam ipsam, hoc est proximum, dignus etiam est, vt multiplici pœna castigetur.

36 Hinc est, quod Iudex vendens aliquo modo sententiam, aliquid accipiendo, vel vt contra iustitiam illam proferat, vel vt celerius contra iura decernat; vel vt contra rectitudinem iustitiæ illam differat, non solum grauissimè peccat; verũ etiam ad rei acceptæ restitutionem tenetur, vt colligitur communiter per DD. *ex cap. non licet.* 11. *q.*3.*& cap.non sanè* 14. *q.*5. & habetur *in d.cap.statutũ §. si quid autem. de rescript. in* 6. *& cap.cum ab omni. de vit. & hon. cler.* Et ratio est, tum quia donans aliquid tali modo, non dat voluntariè, & gratuitò, sed coactè, & inuitè: tum etiam quia est contra Ius Diuinum, & Positiuum; habetur enim *Deutoron.cap.*16. vbi de Iudicibus agitur: *Non accipies personam, nec munera, quia munera excæcant oculos sapientũ, & mutant verba iustorum. Iustè quod iustum est, persequeris, etc.* Idẽ habetur Leuit. 19. Exod. 23. & Ecclesiast. 20. dicitur *Xenia, & dona excæcant oculos Iudicum, & quasi mutus in ore auertit correptiones eorum.* Idem probatur ex *cap. cum ab omni prae.* vbi habetur *iustum iudicium Iudici vendere non licet, & venales sententiæ ab ipsis etiam sæcularibus legibus reprobantur*; & in *d.cap statutum. §. Insuper* habetur: *gratis & cum omni puritate iudicium procedat, nullum munus accipiat, &c. & in dd. cap.non licet & cap. non sanè* ex S. August. *epist.*154. *ad Macedonium.* habetur *non licet Iudici vendere iustum iudiciũ, & si liceat Aduocato vendere iustum patrociniũ, Iurisconsulto iustum consilium, & in cap. rectè.* 11.*q.*3. ex Diuo Gregorio habetur. *Qui rectè iudicat, & premium remunerationis expectat, fraudem in Deum perpetrat, quia iustitiam, quam gratis impartiri debuit, acceptione pecuniæ vendidit, &c.*

Ex quibus omnibus clarè patet non licere Iudici iniustum iudicium vendere, vt sup. dictũ est. Imò neq; licet Iudici aliquid accipere, vt iustè iudicet, aliàs recipiendo, peccaret, & acceptum restituere teneretur, prout similiter testis aliquid accipiens pro veritate dicenda, vt habetur *in præcit. cap. non sanè* 14.*q.*5. Sanct. Augustin. *epist.*54. *ad Macedon.* Aragon. *in* 2.2.*q.*75.*art.*4. Less. *de iustit.lib.*2.*cap.*14. *dub.*9. Sot. *eod.tract.de iustit. lib.*4. *q.*7. *art.*1. *ad secundum* Azor. *p.*3. *lib.*4. *cap.*21. *q.*6. Rebell. *lib.* 18. *q.*10.*num.*8. Petr. Nauarr. *lib.*4.*cap.*2.*num.*34. Martin. Nauar. *in manual.cap.*17.*num.*34.*&* 96. Sayr. *in clau. Reg.lib.*10.*tract.*5.*cap.*3. *num.*6. *vers. quo circa.* Tolet. *lib.*5.*sum.cap.*21. *num.*5. & Alij.

Scio tamen Io. Fran. Suarez. *in Enchiridio casum conscientiæ lib.*5. *§. cui restituendum ver. quod accepisti, & lib.* 10. *§. iudicium ver. Iudex potest,* & Dian. *p.*3. *tr.*6. *resol.*4. contrarium sententiam tenere, dicunt enim posse Iudicem aliquid accipere pro iusta sententia ferenda, dummodò non detur ad redimẽdam vexationem; Sed solùm ad alliciendum ipsius animum ad iustam ferendam sententiam, aut ex mera liberalitate, quia tali

tali casu posset recipere, nec ad restitutionem teneretur; Sed prima sententia mihi magis placet; quia Iudex tenetur ex debito Iustitiæ iustam sententiam ferre, vnde si aliquid reciperet, peccaret contra iustitiam, ad quam ministrandam tenebatur gratis; & dans, inuoluntariè dare censetur.

Qua retenta sententia dubitari potest, an restitutio accepti in tali casu facienda sit statim, sine Iudicis condemnatione, aut partis repetitione, an verò post sententiam, aut repetitionem? Et respondetur cum communi, restitutionem faciendam esse statim ei, qui dedit, nulla expectata sententia, quia cum contra iustitiam receperit, vtique restituere statim debet, nam retinere non potest, ideo non requiritur sententia, aut repetitio partis. ita Domin. Bannes *in 2.2.q.62.art.5. controuers.3.concl.3.* Adrian. *de restit. q.16.* Petr. Nauar. *d.cap.2. q.12. num.98.* Molin. *tom.1. de iustit. tract.2. disp.88.* S. Antonin. *p.2.tit.2.cap.5.§.1.* Sayr. *d.cap.3. num.8. vers. Alij verò, & num.9.* vbi plures congerit. Quidquid aliter senserint Sot. *lib.4.de iust.q.7. art.1. ad secundum versic. primus modus.* Eman. Rodriquez. *p.2. c.40. conclus.8.* Ludouic. de Beia. *p.1. responsf cas. consc. cas.1. & 31.* & Alij, qui dicunt Iudicem teneri restituere post sententiam.

37 Quæritur insuper, an possit Iudex in causa vtrinque probabili aliquid accipere ab vna ex partibus pro ferenda sententia, ad eius fauorem?

Respondetur negatiuè, per nouissimam constitutionem Sanctissimi Domini Nostri Alexandri VII. *die 24. Septempris* 1665. edita super reprobatione 28. opinionum diuersorum Doctorum, in ea enim. §.26. reprobando opinionem Doctoris talem opinionem tenentis habentur hæc formalia verba: *Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest Iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in fauorem vnius præ alio.* Vnde satis rectè Tannerus *in 2. 2. disp.3.q.6. dub.10. num.290.* etiam ante præfatam constitutionem Pontificiam reprobauerat opinionem Lessij *libr. 2. cap. 14. dub.9. num.65.edit.Parisien ann.1618.* asserentis, Iudicem aliquid accipientem ab eo, in cuius fauorem, secundum opinionem probabilem, quando duæ extabant opiniones æqualiter probabiles, altera pro vna parte, altera verò pro alia parte, & in sua libertate erat vtramlibet sequi, non peccare contra iustitiam, nec teneri ad restitutionem; & ratio, quam assignat, est, quia non tenetur plus vnam, quam alteram opinionem sequi, & proinde quod accipit, non est pro iustitia sententiæ; sed pro eo, quod præfert vnam opinionem alteri, ad quod non tenetur. Moderat tamen hoc suum dictum, dicens habere tantum locum attento Iure naturali, nam si Ius positiuum attendatur, neque hoc fieri permissum est. Quod tamen etiam de Iure naturali oppositum tenendum est cum Tannero vbi suprà; maximè verò hodie post præfatam constitutionem Alexandrinam, per quam res est omninò explicita, & contrarium assere, saperet hæreticam prauitatem. Hanc sententiam Lessij refert Dian. *p.3. tract.5. res.55.* & illam sequi videtur; quamuis non expresse se explicet; sed se retractat postea. *p.6.tract.6. resol.59.*

38 Sed quid dicendum, si Iudex aliquid acciperet ab aliquo, vt potius vnam causam prius expediat, quam aliam, quando simul ad ipsum delatæ fuerunt, vtrum peccet contra iustitiam? Hoc dubium examinat Paul. Layman. *in Theol.moral.lib. 3. sect.5. tract.4. cap.4. num.9.* cuius verba formalia per extensum ponit Dian. *d. p.3. tr.6.res.45.* & concludit, quod seclusо scandalo, & attento Iure naturali, quando litigantes iure temporis æqualiter gaudent, potest aliquid recipere, vt vnam causam ante aliam expediat, quia in hoc nulli infert iniuriam; & quia in gratiam eius, qui aliquid dedit, se obligauit causam ipsius ante alias expedire, potest aliquid sumere, quia talis obligatio est pretio æstimabilis; quamuis, vt ipsemet Layman. dicit, res ista periculo non vacat. Quod si aliquid reciperet pro expedienda causa posterius ipsi delata, ante alias prius introductas, dubitari non potest, quod peccaret, cum hoc facere non possit, quia quodammodo ius acquisiuit ad celerius eius causæ expeditionem pars, cuius causa prius in iudicio introducta fuit.

39 Posset tamen Iudex in rigore, & secluso scandalo, & periculo iniustitiæ aliquid accipere à litigante instar muneris liberalis, vt maiorem adhibeat diligentiam in causa, quam aliàs adhibere solet; vel vt alliciatur ad diligentius causam intra iustitiæ limites expediendam; secundum Lessium. *de iust.d.lib.3.cap.14.dub.9.num.64.* & Molin. *de iust.tom.1.tr.2.disp.88.num.6.*

40 *Quoad tertium*, nimirum quibus in casibus sententia condemnatoria proferatur pœnis ordinariis reum condemnando, notandum est, quod nemo quantumuis reus cuiuscumque delicti condemnari potest, nisi sit testibus conuictus, vel ore proprio confessus. *l.qui sententiam C. de pœn.* Quod est adeo verum, vt non possit quisquam neque ex præsumptione violenta,

aut inditiis indubitatis criminaliter damnari, Gandin. *in tract. maleficior. sub rubr. de præsumption. & indic. indub.* Paul. de Castr. *consil. 197. incip. visa inquisitione col. vlt. in princ.* Angel. *in l. 2. ff. de furt.* Cæpoll. *consil. 6. incip. veritatis in 3. col.* latè Marsil. *in consil. 96. n. 10.* Hæc autem conclusio intelligenda est regulariter, & in casibus, in quibus ordo Iuris requiritur in procedendo contra inquisitos, vt pœna ordinaria puniri possint, quamuis bene puniri valeant pœna extraordinaria, & mitiori, secundum Bald. *in Margarit. verb. pœna in vlt. col. vers. pœna ordinaria,* sequitur Marsil. *in sua pract. crim. §. constante num.* 100. Secus tamen est in certis quibusdam casibus, in quibus ordo est ordinem non seruare, vt in delictis notoriis, læsæ maiestatis, & similibus, de quibus aliàs supra diximus. quia in illis poterit Iudex maiori seueritate vti.

41 In his verò delictis, in quibus proceditur ex officio Iudicis, non ad quærelã partis, poterit vtique minorare pœnam ordinariam à legibus statutam, iuxta tradita per Hostiens. *in cap. in Archiepiscopatu de raptor.* quem sequitur Bald. *vbi supra in secunda col. vers. pœna legalis,* Marsil. *ibid. n. 84. & in l. 1. §. diuus. ff. de sicar. in princ.* vbi hoc dictum procedere dicit, quando causa ex qua Iudex vult minorare pœnam, non est approbata à Iure, vt ex ea possit, & debeat minorari pœna; alias cogetur minorare, etiam quando proceditur ad quærelam.

Sed numquid, quando Iudex minorauerit pœnam ordinariam, teneatur inserere causam in sententia, quare à pęna ordinaria recedit, vid. Angel. *de malefic. in verb. quasi non soluerit;* de quo nos supra alia occasione diximus.

Vtrum verò teneatur Iudex condemnare Reum ad pœnam ordinariam, si secũdum allegata, & probata in iudicio nocens appareat: quamuis ipsemet Iudex sciat priuata scientia illum esse innocentem; vel è contra possit illum absoluere si ipsi constet certa scientia esse nocẽtem; sed secundum allegata, & probata, apparet nocens; vide quæ dixi supra *in Pract. ciuil. p. 2. sect. 3. subsect. 1. num. 56. cum sequentib.* vbi latè de hoc.

42 Est similiter notandum circa impositionem pœnarum, an scilicet reus habuerit iustam causam delinquendi, an non; vt si quis se defendendo aliquem occiderit; Sed tamen moderamen inculpatę tutelę excessit; vel an deliquerit magno dolore motus, & similibus, nam tunc non pęna ordinaria puniendus esset, sed mitiori, vt habetur *in l. si adulterum cum incestu. §. Imperatores. ff. de adulter.* Angel. *de malefic. in verb. & dictus Titius se defendendo. versic. aduertas* Aretin. *consil. 165. incip. sicut col. vlt.* & plenè Marsil. *in d. l. 1. num. 58. ff. de sicar.*

Idem dicendum est in casu incertitudinis, vt si plures aliquem vulneribus affecerunt, ex quibus vulneratus mortuus est, sed ignoratur quis inspecie vulnus lethale inflixit; Vel si plures fuerunt in rixa, & vulneratus non habet, nisi vnicum vulnus & ignoratur quis illud dederit; tunc nemo ipsorum puniri debet pœna ordinaria sed mitiori extraordinaria, Gloss. *in l. item Mela §. sed si seruum. ff. ad leg. Aquil.* & plenissimè Marsil. *in d. l. 1. num. 71. limitat. 16. ff. de sicar.* secus si data opera concorditer plures occiderent, quia tunc omnes pœna ordinaria punirentur. Grammatic. *consil. 4.*

Neque condemnari debet pœna ordinaria occidens aliquem, si occisus alias cõtra legem deliquisset, verbi grat. si pater occideret filium, qui vnam de causis ingratitudinis contra eum commisit, & sic de simil. secundum Bart. *in l. Diuus. ff. ad leg. Pomp. de parric.* sequitur Marsil. *in d. l. 1. numer. 100. ff. de sicar.*

43 Notandum est præterea, quod in pœnis imponendis debet Iudex plurium rerum rationem habere; *Primò* enim personarum qualitatem attendere debet, cõtra quas delictum commissum fuit, quia alteratur pœna plus, vel minus, iuxta ipsarum qualitatem. Vnde si quis occiderit Clericum, plus punitur, quam qui Laicum. Glos. *in cap. sicut qui 17. q. 4.*

Secundò, si quis occiderit seruum alicuius, magis punitur, quam si liberum occidisset; quia vltra pœnam, *ff. de sicar.* tenetur reficere interesse Domino ipsius serui, & aliquando in duplum, *vt in l. 2. & l. si seruus §. huius, & l. Neratius §. hæc actio ff. ad leg. Aquil. & in §. fin. Instit. eod. tit.*

Qui verò occiderit liberum, tenetur solum *de sicar.* nam liberum corpus æstimationem non recipit. *l. pen ff. si quadrup. pauper. fecisse dicat. & l. fin. ff. de his qui deiecer. vel effud.* de quo latè Speculat. *lib. 4. tit. de iniur. & damn. dat. §. 2. per tot.*

Tertiò, si quis occideret infantem, maiori pœna puniendus esset, quam si virum perfectæ ætatis occidisset, vt tradit Salic. *in l. pen. C. de sicar.*

Quartò attendi debet, an data opera, vel casualiter commissum sit delictum; nam in priori casu maior pœna imponi deberet, quam in secundo. DD. communiter *in l. Diuus. ff. de sicar.* vbi Bart. *& in l. si quis seruo C. de furt.*

Quintò, attendenda sunt instrumenta, qui-

quibus vsus est, qui delictum commisit, quia si quis aliquem baculo percuteret, & ex illa percussione moreretur, mitiori pœna esset puniendus, quia non præsumitur habuisse animum occidendi, sed verberandi tantum. Bald. *in proœm. ff. col.* 3. Quod tamen intelligendum est, si percussio non fuit facta in capite, quia tunc cum vulnera in capite ex se lethalia sint, præsumitur voluisse occidere, & sic pœna ordinaria esset puniendus. Angel. *in l.* 1. *§. sed si claua ff. de sicar. & de malefic. in verb. scienter, & dolosè* Felin. *in cap. significasti de homicid.* & Bart. *in l.* 1. *§. diuus C. de emendat. seruor.*

Sextò, si quis percuteret aliquem cum lapide, & ex illa percussione moriatur, percussor mitiori pœna puniri deberet, ob eādem rationem, quia præsumeretur non habuisse animum occidendi. *l. omnes delictum § si quis commilitonem, ff. de re iudic.*

Idem dicendum est si quis in ludis publicis manu tantum, sine armis colludentem; vel colluctantem percuteret, & ex percussione occideret. *l. qua actione §.* 1. *ff. ad leg. Aquil.* vbi Bald. *& in cap.* 1. *§. iniuria. col. vlt. de pac. iuram. firmat. in Vsib. feud.*

Item, quando quis habens ensem, illum non euaginaret, sed tātummodò percuteret aliquem cum ipso non euaginato, vel cum ipsius manubrio, si ex illa percussione sequeretur mors, puniendus esset mitiori pœna, non ordinaria, quia adhuc præsumeretur non habuisse animum occidendi, vt habetur *in l. eum, qui C. de sicar.* vbi communiter omnes scribentes; Angel. *de malefic. in verb. scienter vers. pen.* Socin. *in consil.* 178. *incip. primo aspectu*; Quod dictum procederet, nisi percussisset in capite, vt supra dictum est, prout tenet Angel. *loc. cit.* de quo vid. Cæpol. *in cons.* 36. & Grammatic. *in vot.* 23. *n.* 10. *cum seqq.*

44 *Quoad quartum*, quæ scilicet sint pœnarum genera de Iure Canonico, notandum est, plura esse, nimirum suspensionem, depositionem, excommunicationem, intrusionem, carcerationem, & verberationem, secundum Archid. *in cap. circumcelliones* 23. *quæst.* 5. de quibus *in secundo tomo* latè agemus, quarum quidem aliquæ æquiualent pœnis, quæ de Iure ciuili imponuntur.

45 Hinc fit, quod quando in Iure Canonico inuenitur imposita pœna mortis, intelligi debet de excommunicatione, nam sicut homo per mortem priuatur vita corporis: ita per excommunicationem priuatur vita animæ, idest spiritualibus Ecclesiæ bonis, vt habetur *in cap. venerabilem §. rationibus circ. fin. vers. mori præcipitur qui si-*

lij sint legit. & notat Abb. *in cap.* 1. *de furt.* Quod quidem Gulielm de Benedict. *in cap. Raynuntius in quæstione de homicidio num.* 10. *de testament.* intelligendum tenet in delictis, in quibus mors esset imponenda per Iudicē Ecclesiasticum, qui non potest eam imponere per tex. *in cap. sententiam, & cap. Clericum. ne Cleric. vel monac. & cap. ex his de excess. prælat.* Secus tamen quando mors veniret imponenda per Iudicem Sęcularem.

46 Similiter, quando in Sacris Canonibus inuenitur imposita pœna amputationis linguæ, intelligitur de priuatione officij; & quando imposita pœna amputationis capitis, intelligitur de depositione, vel amissione dignitatis. Præpos. *in cap. delatori* 5. *q.* 6. Abb. *in cap.* 1. *de homic. voluntar. & in cap. cum furatur. de furt.*

47 Vt autem plenior de his habeatur notitia, notandum est, quod de Iure ciuili septem pœnarum genera reperiuntur imposita, quarum singulis correspondent pœnæ de Iure Canonico; Istarum autem tres sunt capitales, quatuor verò non capitales.

Prima ex tribus capitalibus est mors corporis, hoc est separatio animæ à corpore, quę per leges ciuiles pluribus modis infertur, de quibus nihil ad Nos. Huic autem de Iure Canonico correspondet, vt diximus, excommunicatio; vel degradatio, & traditio Clerici Iudici Sæculari, vt ab ipso puniatur.

Secunda capitalis, & morti proxima, est pœna metalli, quæ multipliciter olim inferebatur: Alij enim condemnabantur in metallum simpliciter, & hi grauioribus vinculis præmebantur: Alij in opus metalli, & hi leuioribus; sed ambo libertatem, & ciuitatem amittebant: Alij verò condemnabantur in ministerium metalli, idest vt seruirent damnatis in metallum, & hi ciuitatem tantum, non libertatem amittebant, & si damnabantur in perpetuum, fiebant serui, aliàs non, *l. aut damnum §. inter eos, §. quisquis, & §. in ministerium. ff. de pœnis, & in §. cum autem in fin. Instit. quib. mod. ius patr. pot. soluit.* vbi Gloss. *in verb. metallum in fin.* dicit huiusmodi pœnas hodie non esse in vsu. Huic pęnæ Iuris Ciuilis correspondet de Iure Canonico pœna carceris, quæ pro grauissimis delictis infligitur.

Tertia capitalis est deportatio, & in opus publicum damnatio, nō tamen metallum. Et huic correspondet de Iure Canonico pęna, quando condemnatur quis ad seruiendum Curiæ, vel alicui pio loco, vt alicubi fieri solet, pro grauissimis delictis.

Ex reliquis quatuor pęnis non capitali-

bus Iuris ciuilibus. *Prima* est relegatio ad tempus, vel in perpetuum.

Cui correspondet pœna detrusionis in monasterium de Iure Canonico, quamuis Gloss. *fin in cap. publico 32. q. 1.* hanc dicit succedere loco pœnæ mortis, de quo vid. Felin. *in c. qualiter 2. de accus.*

Secunda est infamia; & hæc locum habet etiam de Iure Canonico, nam qui ex delicto efficitur infamis de Iure ciuili, est etiam talis, secundum Sacros Canones, *vt in cap. infames 6. q. 1.*

Tertia est dignitatis amissio, vel interdicta aspiratio ad dignitatem, officium, vel forū. Et huic correspondet pœna Iuris Canonici, quando prohibetur quis, ne ad aliquam dignitatem assumatur; Vel quod in aliqua Ecclesia non ordinetur, aut ordines exerceat; Vel quod ad superiores ordines non promoueatur; Vel si suspendatur ad tempus, aut in perpetuum ab officio, aut beneficio; Vel quando interdicitur quis ab ingressu Ecclesiæ.

48 *Quarta* pœna ciuilis non capitalis est verberum, hoc est fustigationis, & hæc quidem in grauioribus criminibus etiam de Iure Canonico seruatur, sed diuersimodè, vt habetur *in cap. cum Beatus. 45. dist.* vbi Gloss. *in verb. grauioribus* alios textus allegat. Hæc supradicta latè examinat Innocent. *in cap. qualiter, & quando 2. de accusation.* vbi etiam Abb. & Felin. & Diaz. *in Pract. crim. Canonic. cap. 133.* ac Felin. *in d. cap. qualiter*, qui ait, Ius Canonicum vltra supradictas pœnas, alias habere; prout est tormentum funis: *cap. illi qui. 5. q. 5.* de quo *in cap. vt fama. de sent. excomm.* Item est priuatio cingulí militaris. *cap. nullus secundo 11. q. 1.* Item depositio Comitatus Palatini. *cap. preceptum. verf. palatina dignitatis. 22. q. 5.* Alias pœnas prosequitur. Sayr. *de censur. lib. 5. cap. 20. nu. 2.*

49 Sed quæritur, an Clericus per suū Iudicem Ecclesiasticum condemnari possit pro crimine ad pœnas à Iure Ciuili inflictas; vel potius ad eas, quæ de Iure Canonico imponuntur?

Respondetur cum distinctione: Aut enim pœna pro illo crimine inuenitur expressè imposita à Iure Canonico, & non à Iure Ciuili: Aut eadem imposita est à Iure Canonico, & Ciuili. In priori casu non est dubium, quod imponenda sit pœna Iuris Canonici. *cap. de causis. de offic. delegat.* In secundo verò casu est etiam pœna Canonica imponenda. Prepos. *in cap. dignum 3. q. 9.* Aut tandem per Ius Canonicum non est imposita certa pœna, sed benè per Ius Ciuile, & tunc subdistinguendum est: Aut enim illa pœna prohibita est à Iure Canonico, & non est imponenda: Aut non est prohibita, & tunc imponi potest. Prepos. *vbi sup.*

50 Et ratio est, quia Iudex Ecclesiasticus, & quilibet alius vti potest legibus in auxilium Canonum. *cap. si in adiutorium dist. 10.* vbi verò leges Ciuiles contrariantur sacris Canonibus, seruandæ non erūt. *cap. lege Imperatorum. ead. dist.* sed sacri Canones, quia ciuiles leges non dedignantur sequi sacros Canones. *cap. Euthemium. §. hinc colligitur 2. q. 3. cap. clerici. de iudic. & l. leges sacratissima, cum concordantib. C. de episc. & cleric.*

51 Quæritur secundo, cur pœnæ imponantur Reis, qui delictum commiserunt?

Respondetur cum Platone. *de legib. dialog. 12.* illas imponi, non quia peccauerūt solum; cum facta pro infectis haberi nequeant. *l. in bello §. facti ff. de capt. & postlim. reuers. & l. verum est. ff. de reg. iur.* sed vt in futurum, & ipsi Rei delinquentes similia delicta non committant; & Alij, qui iniquitates puniri vident, iniustitiam oderint, scelera nō admittant, & pœnas pertimescant; vel saltem minus in simili vitio peccent, cum proximè punitum recordentur. *DD. communiter; ex iuribus mox citandis.*

52 Et est aduertendum ad vnum valde singulare, nimirum, quod non debent Iudices Ecclesiastici esse nimis indulgentes in pœnis Reis imponendis pro commissis criminibus, quasi plus Deo placeat, eius clementiam imitando, quam seueritatem sectando pœnarum. Nam peccatum grauissimum committunt Iudices, qui sub specie charitatis, & pietatis delinquentes, impunitos dimittunt; quia qui parcit malis, bonos offendit, secundum textum *in c. sed illud 45. dist.* vbi Archid. & Alii, vt probatur exemplo Achor filij Saræ, qui solus furatus fuerat regulam auream de Hiericontino anathemate, & tamen quia Sacerdotes Dei, qui Populo præerant, vt beneuoli viderentur, illum castigare neglexerunt, Ira Dei descendit super omnem Populum, *de quo Numer. cap. 11. & cap. Ecclesia §. item peccato Ciuium. Et §. item ex peccato. 1. q. 4.* Ideò publicè peccantes publicè etiam sunt puniendi, vt cæteri metum habeant, & scandalum auferatur, cum delicta puniri vident. *cap. si mala. 2. q. 4. cap. quapropter. 2. q. 7. cap. ita planè 23. q. 4. cap. peruenit 18. q. 2 & cap. vlt. 11. q. 3.* Imitari potius debent Diuum Paulum Apostolum, qui hominem peccantem puniuit, tradendo illū Sathanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus fieret: *vt habetur 1. ad Timot. 1. & 5.* & Moysem, qui Populum Dei sancto zelo dili-

diligens, cum idolatrare vidisset, inultum non dimisit, sed idolatras occidi fecit, & tamen ardentissimè diligebat. Et erga eos magnam misericordiam exercebat, quia Deum pro eis orabat, vt habetur *Exod. 32.* de quo *in cap. quid crudele 23. q. 4.*

Aliàs cum misericordes videri voluerint erga delinquentes, iram Dei in se cõcitabunt, nam ex vno peccatore, nisi corrigatur, totus populus polluitur *. cap. sed illud vite. fin. 45. dist.* sicut ex vna oue morbida, nisi ex grege eiciatur, totus grex inficitur. *cap. fertur 1. q. 1. & cap. resecanda. 24. q. 3.* iuxta illud: *Morbida facta pecus totum corrũpit ouile.*

53 Sed non per hoc assero, quod non debeant Iudices Ecclesiastici, esse misericordes potiùs, quam seueri; benè tamen dico, quod misericordia non sit tam excessiua, vt omninò criminosi euadant impuniti; sed iuncta sit seueritati; cum in actibus administrationis iustitiæ imitari Deum teneantur, qui cum misericors sit, & miserationis eius nõ sit numerus; iustitiam tamen exercere non desistit. Miscenda erit igitur lenitas cum seueritate, faciendo ex vtroq; quoddam temperamentum, vt neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate soluantur, vt inquit text. *in cap. disciplina 45. dist.* vbi etiam habetur hoc voluisse innuere Deum in Arca tabernaculi, vbi cum tabulis legis asseruabatur virga simul, & māna, quia in boni Iudicis pectore virga districtionis, & manna dulcedinis esse debet. Propterea Dauid *Psalm. 22.* ait: *Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt*; virga enim percutit, & baculus sustentat. Quare dicit Diuus Greg. *lib. 20. moral. p. 4. cap. 11.* vnde sumptum est. *d. cap. disciplina*: quod esse debet districtio iustitiæ, quæ feriat, & consolatio baculi, quæ sustentet; Item amor, sed non emolliens: rigor, sed non exasperans: zelus, sed non immoderatè sæuiens: & Pietas, sed non plusquam expediat; parcens.

54 Ex quibus deducitur, debere Iudices semper sequi, & seruare mediocritatẽ, maximè verò in iudicando. *arg. cap ex parte de censib. cap. 1. de offic. cust. l. si seruus ff. de pignor. act. & l. nec supina ff. de iur. & fact. ignor.* Melius tamen esset, si sequerentur æquitatem, quam rigorem: ac si peccarẽt potiùs in pietate, quam in seueritate; vt inquit textus *in cap. alligant autem 26. q. 7.* & habetur *in l. placuit. C. de iudic.* Quod quidem admittit. Gloss. *in d. cap. alligant autem. verb. melius est,* quando seruando æquitatem, & misericordiã, est spes correctionis; secus, quando nõ est talis spes, quia tunc potius seruari debet rigor, quam misericordia; vt *in cap. est iniusta. 23. q. 4.*

55 Extra autem hunc casum incorrigibilitatis generosior, & gloriosior erit actus pietatis, quam rigoris; & magnificentior actus absoluendi, quam condemnandi, secundum Paul. de Castr. *in consil. 97. incip. visa condemnatione. in fin.* faciunt tradita per Anchar. *in cons. 23. incip. visa inquisitione*, vbi reprehendit Iudices anhelantes ad condemnationem. Et Bald. *in cons. 403. incip. quidam fuit. vol. 3.* ait, quod iustius peccatur in absoluendo, quam in condemnãdo. *per l. item Mela §. si plures ff. ad leg. Aquil.* Idem tenet Decius *in cons. 175. incip. in causa falsitatis. col. vlt.* & latè Marsil. *in Pract. crimin. §. occurrunt. in fin.* claue tamen non errante in iustitia ministranda.

56 Tandem menti tenẽdum est, tamquam corollarium ex prædictis, quod si aliquod delictum puniri potest pluribus pœnis per diuersas leges inflictis; & aliquis Iudex condemnault Reum talis criminis ad pœnam mediocrem, & mitiorem, quãuis puniri posset grauiori pœna, non tamen per hoc poterit alius Iudex, siuè superior, siuè qui etiam æqualiter super eum iurisdictionem haberet, maiorem, vel minorem pœnam eidem irrogare pro eodem delicto; vt latè traditur per Boer. *dec. 289. p. 2. per tot.* Et Ego *in seq. sect. latè.*

57 Sed quæritur, an sententia cõdemnatoria exequi possit statim, vel expectandum sit tempus decem dierum, qui conceduntur Reo ad appellandum?

Respondetur in hoc dissentire Doctores inter se, Baldus enim, & quidam Alii *in l. addictos. C. de episcop. audient.* & Bart. *in l. non tantum ff. de appell.* & Dyn. *ibid.* ac Anan. tenent, posse sententiam exequi statim, non expectatis decem diebus, intra quos appellari potest, quando non est statim appellatum per ipsum condemnatum, vel alium eius nomine. Alij verò contrariũ tenentes asserunt, expectandum esse, vt lābatur decemdium. ita Imol. *in d. l. non tantum,* & idem Bart. *in l. qui vltimo. in fin. ff. de pœn.* & Alii. Quorum quidem sententia negatiua mihi magis placet, cum sit magis æqua; & Iuri consona, iuxta tradita per me *in Prax. Ciuil. sup. p. 2.*

Quamuis autem hæc sententia sit verior de Iure, & in Curiis Ecclesiasticis seruetur, attamen de consuetudine contrarium seruatur in Curiis sæcularibus, sed malè meo arbitratu, nam etiam ante decem dies, quando pro parte condemnati non est appellatũ, ducitur Reus ad supplicium, & exequitur sententia cõdemnationis, vt aduertit Alber. de Rosat. *in l. 1. ff.* de

de except. rei iudic. Paul. de Castr. *in d. l. addictos*, & Angel. *de malefic. in verb. & ibi caput à spatulis amputetur col.* 4. Est enim contra expressum. *tex. in d. l. addictos C. de episcop. aud. in fin. & in Authentic. in princ. de appellat. collat.* 4. in quibus Iuribus cõceduntur decem dies ad appellandum;

58 Fallit tamen, quãdo reus esset conuictus, & confessus, nam tunc si condemnatus appellauerit, sententia exequi debet, non obstante appellatione. DD. communiter *in l. obseruare. C. quor. appellat. non recip.* Sed si sit solùm conuictus, vel solùm confessus, tunc in delictis enormibus neque admittitur appellatio, secundum Gloss. *in d. l. obseruare verb. propria*, & habetur *in l. constitutiones. ff. de appellat.* vbi Bart. Alber. & Angel. *in pen. col. vers. secundò non auditur, & in l. 1. C. de rapt. virg.* vbi etiã Marsil. & Speculat. *lib.* 2. *§.* 2. *num.* 3. qui tamen loquuntur in Ciuilibus, non in Criminalibus.

59 Quòd si quis fuit confessus, & tunc condemnatus appellauerit, debet in appellatione exprimere causam iustam, vel errorem confessionis, quæ si sit legitima, & talis, vt possit confessionem infringere, admittatur appellatio; At si non allegatur error, vel iusta causa, sed appellatur simpliciter; tunc si per Iudicem superiorem non fuit inhibitum, sententia exequi potest, non obstante appellatione secundum Speculat. *vbi sup.* Ioann. Andr. *in cap. Romana §. fin autem de appell. in sexto in Gloss.* Abb. *in cap. cum speciali §. porro de appell.* vbi etiam Franc. *in 2. col. concl. 2.* Bald. *in d. l. addictos C. de ep. aud.* & Imol. *in l. constitutiones, & in l. C. creditor. § iussus ff. de appell.*

60 Et est notandum hic, quod accidit aliquoties in Curiis Ecclesiasticis, vt condemnari debeat aliquis Reus pro criminibus enormibus, prout est hæresis, & similia ad tradendum, & consignandum illum Curiæ Sæculari pro punitione; tali casu si Reus consignandus prædictæ Curiæ, sit Clericus in sacris, vel etiam in minoribus ordinibus constitutus, degradari debet per Iudicem Ecclesiasticum, ante traditionem ipsius, iuxta formam & solemnitatem in Cæremoniali Episcoporum traditam, quæ sumpta fuit ex *cap. 2. de pœnis in 6.* de qua *in cap. nouimus de verbor. signific.* & latè Gulielm. de Bedict. *in cap. Raynutius in process. prauentionali de testam.* & Archid. *in cap. Episcopus*, & ibi etiam Præpos. 11. q. 3. & Abb. *in cap. cum non ab homine de iudic. & in cap. non potest*, vbi etiam Gloss. *de sent. & re iudic.* & Gloss. *in cap. 1. verb. canonibus de hære. in 6.* fusè Sayr. *de censur. lib. 5. cap. 29. per tot.* vbi *num. 6.* ait degradationem actualem priuare Clericum exequutione legitima officiorum, & beneficiorum ex toto, absque spe restitutionis, & vtroque clericali priuilegio, tùm fori, tùm Canonis, quæ quidem actualis degradatio est exequutio depositionis verbalis, vt tradit Sayr. *ibid. n.* 10.

61 Requiritur autem in degradatione certus Episcoporum numerus, nimirum si degradandus sit Episcopus, requiruntur duodecim Episcopi, quę quidem reseruata est Summo Pontifici; si Sacerdos; sex alij Episcopi, vltra Episcopum, degradantem; si Diaconus, vel Subdiaconus, tres Episcopi; si Clericus in minoribus, sufficit solus Episcopus proprius. Abb. *in d. cap. non potest, & in d. cap. cum non ab homine*, conuocatis Abbatibus, Prælatis, & aliis litteratis suæ Diœcesis, *vt habetur in cap. 1. de hæretic. in 6.* Hic autem numerus Episcoporum requiritur in degradatione verbali, quando fit ad effectum deueniendi ad degradationem actualem, aliàs solus Episcopus verbaliter tantum degradare poterit, si deueniendum non sit ad actualem, vt dicit Abbas; Geminian. & Ancharan. *in cap. 2. de pœn. in 6.* & hoc de generali consuetudine, pro quo facit text. *in cap. at si Clerici de iudic. cap. cum non ab homine de for. comp. & cap. postulasti de heret.*

62 Dicitur verò verbalis degradatio, quando per sententiam priuatur quis à legitima executione ordinum, & graduum Ecclesiasticorum, quæ & depositio dici solet: Actualis verò est exequutio depositionis verbalis, sicut traditio Curiæ Sæculari est executio actualis degradationis, de qua *in cap. cap. nouimus de verb. signific.* & per Abb. *in cap. qualiter 2. num. 10. de accus. & in cap. at si Clerici. §. de adulteriis num. 14. de iudic.* & Alii, penes Sayr. *dict. lib. 5. cap. 20. num.* 10.

63 Quæritur in quibus casibus imponatur pœna degradationis actualis?

Respondetur, tres præcisè casus enumerari in Iure Canonico, in quibus locũ habet degradatio, vt tenet Gloss. *in cap. ad abolendam verb. relinquatur de heret.*

Quorum Primus est, crimen hæresis, *d. cap. ad abolendam, & cap. 1. §. damnati de heretic. & cap. 1. eod. tit. in 6.*

Secundus est, falsificatio litterarũ Apostolicarum. *cap. ad falsariorum de crimin. fals.* Gloss. *in cap. si quis Sacerdotum ver. mox. 11. quæst. 1.*

Tertius est, coniuratio contra Episcopum *c. si quis Sacerdotum 11. q. 1.* supradictos tres casus enumerat etiam Sayr. *lib. 5. de censur. c. 20 n. 10. 17. & 18.* Glosa tamẽ ait *in d. cap. ad abolendam*, in his tantum debere Clericos degradari; in aliis verò non, quamuis tradantur Curiæ Sæculari, tamquam incorrigibi-

gibiles. *cap. cum non ab homine de sent. excom*nam tunc criminosus primò deponitur, secundò si est incorrigibilis, excômunicatur: tertiò si perseuerat in incorrigibilitate, anathematizatur; & tamdem si induratus adhuc perseueret, traditur Curiæ Sæculari; Quam Glosam licet aliqui sequantur: tamen Anchar. *in cap. ea quæ de reg. iur.* & Abb. *in cap. a; si Clerici de iudic.* meritò impugnant, dicentes, quod in effectu in casu homicidii qualificati, puta cum qualitate assassinij, Clericus esset actualiter degradandus, & Curiæ Sæculari tradendus,

Item, si interfecit Sacerdotem proditoriè cum spoliatione bonorum.

Item, si committat parricidium.

Item, si Ecclesiam incenderit.

Item, si Ecclesiam rebus ad seruitium Diuinum deputatis spoliauerit.

Item, si molitus fuerit prodere patriam.

Item, si commiserit plura homicidia, vel latrocinia, aut falsitates, aut plura crimina atrocia.

Item, si exercuerit sodomiam, de quo vid. Sayr. *d. lib. 5. cap. 20. num. 21. cum seqq.* In his omnibus supradictis casibus, secundum prædictos DD. Anchar. scil. & Abb. *vbi proximè, & in alijs relatis à Sayr. vbi sup. num. 22. cum seqq.* Clerici degradari actualiter debent, & Curiæ Sęculari tradi, asserentes non habere locum in dictis grauissimis delictis. *cap. cum non ab homine de iudic.* vt sufficiat sola depositio. Hanc sententiam sequitur Gulielm. de Benedict. *in cap. Raynutius de testam. in quæstione de homicid.* vbi latissimè materiam examinat, & similiter ponit formam degradationis, eamdem sequuntur Felin. Socc. Dec. & multi Alii *in d. cap. at si clerici de iudic.* & Diaz. *in pract. canon. cr. vers. Parricidæ*, & Boer *in decis. 69. num. 16. p. 1.* dicit ita pluries fuisse iudicatum. Idem tenet Foller. *in pract. crim. can. cap. 33. num. 25. in fin.* vbi ait, quod quando delicta sunt atrocia, orirerur scandalum, si non punirentur atroci pęna, ergo Clerici talia committêtes degradandi, & Curiæ Sęculari tradendi sunt.

64 Probatur auctoritate S. Thom. *in secunda secundæ q. 64. art. 2.* vbi ait, quod laudabiliter homo malus occiditur, vt bonum commune conseruetur; nam sicut malum est occidere hominem bonum, ita bonum est occidere hominem peccatorem, tumquam occidere bestiam, quia homo malus peior est, quam bestia, cum pluribus noceat. Idem Sanctus Doctor. *vbi sup. art. 4. in fin.*

Neque obstat, quod Clericis de Iure Canonico non permittitur pęna sanguinis & mortis naturalis, *vt in d. c. in Archiepiscopatu de raptor.* vbi cõmuniter DD. quia repræsentant Christum, qui mansuetus erat, & cum percuteretur, non repercutiebat, *vt in 1. Petr. 2.*

Respondetur enim, quod *in d. cap. in Archiepiscopatu* prohibetur, ne possint per se talem pęnam exercere, sed possunt benè per alios eorum authoritate, si grauis sit excessus, & habetur etiam *in 23. quæst. 5. per tot.*

PRAX. PROCESSVS

65 Prosequendo nunc actus ordinarios processus, & continuando quæ sequũtur ad pręcedentia more solito, peractis his, de quibus dictum est supra in fine pręcedentis sectionis *num. 27. in Prax. Process.* ponimus quasdam formulas sententiarum condemnatoriarum, vt ex his aperiatur mens Iudicis ad similes conficiendas, variatis variandis, & additis, vel demptis his, quæ necessaria erunt addenda, vel auferẽda, secundum factorum, & criminum diuersitatem. Erit igitur sententia condemnationis talis, vt sequitur, vel huic similis, videlicet.

Forma sententiæ ad triremes.

In Christi nomine Amen.

Nos N. de N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus, ac Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini N. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & officialis Generalis, &c. In causa, & causis inquisitionis formata per hanc Episcopalem Curiam nostram N. contra Clericum N. de N super homicidio per ipsum patrato in personam miserabilis N. de N. & alias vt latius in Actis, &c. Visa accusatione contra ipsum porrecta per N. de N. Visa citatione ad informandum, visis testium depositionibus, confessionibus, defensionibus, visa citatione ad dicendum, & ad sententiam; Auditoque in omnibus cum Aduocatis, & procuratoribus, in Iure, & in facto, oretenus, & in scriptis: Visis instantijs D. Promotoris Fiscalis auditis similiter in omnibus; viso demq; ac rimato toto processu, ac visis, & consideratis omnibus alijs videndis, & de Iure considerandis, solum Deum, & iustitiam præoculis habentes, in hunc, qui sequitur modum, sententiam ferimus, pronunciamus, declaramus, & promulgamus. Christi nomine humiliter repetito, & inuocato dicimus, pronunciamus, declaramus, & sententiamus, supradictum N. Reum conuentum fore, & esse condemnandum, prout Nos ipsum condemnamus in pœnam Triremium Pontificiorum per septennium, ita vt per dictum

dictum tempus septem annorum deseruiat pro forçiato ad remigandum super dictis Triremibus Sũmi Pontificis,etc. et ad effectum prædictum quodcumque mandatum necessarium, & opportunum fieri,& relaxari decernimus, declaramus,relaxamus, ac exequi mandamus. Et ita dicimus, pronunciamus,declaramus,ac diffinitiuè sententiamus non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, &c.

Ita est ego N. Vicarius Generalis N. &c.

Vel

Ita pronunciaui Ego N. &c.

66 Fit Publicatio sententiæ, prout sequitur,

Forma publicationis sententiæ, &c.

Lata, Data, lecta,&c. ac in his scriptis sententialiter promulgata fuit suprascripta sententia per præfatum Perillustrem, & Reuerendissimum Dominum N. Vicarium Generalem N. &c. pro tribunali sedentem,&c. lecta vero, & stipulata fuit per me Notarium infrascriptum sub Annis Domini Nostri Iesu Christi 1665.inditione 15.Sanctissimi Domini Nostri Alexandri VII. Pontificatus vndecimo, Præsulatus vero Illustrissimi, ac Reuerendissimi Domini Episcopi N. ann. quinto die autem nona mensis Iunij de mane hora decimatertia, &c. Præsentibus N. N. & N. testibus ad prædicta adhibitis, ac vocatis, &c.

Et Ego N. Apostolica authoritate Notarius rogatus, &c.

67 Facta publicatione sententiæ, vt supra, & intimata Reo more solito, ducitur Idem Reus ad carceres per seruientes Curiæ, ad effectum prædictum, quo ducto fit relatio talis actus per Cursorem,seù per eosdem ministros Curiæ, infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma relationis Cursoris.

Die... Mens... Ann... &c.

N. de N. ac N.de N.carcerarius,& exequutor Curiæ N. respectiuè, medio eorum iuramento retulerunt mihi infrascripto Notario,&c. se hodie prædicto,die vna cum N. & N. socijs conduxisse N.de N. suprascriptũ ad carceres Episcopales N. cõdemnatum ad triremes,ad effectum illum transmittendi ad Triremes Sanctissimi Domini N. Papæ Alexandri VII. vigore sententiæ, &c. ac mandati,&c. super quibus.&c. ...,&c.

N. Notarius, &c.

68 Quando verò exequenda erit sententia, in aliquibus Curijs fieri solet infrascriptum, vel simile decretum pro eius exequutione, videlicet.

Forma Decreti pro sententiæ exequutione, &c.

Qui Perillustris, & Reuerendissimus Dominus,&c. Visis actis,&c. decreuit, quod sententia diffinitiua alias per eamdem Curiam Episcopalem N. lata sub die tali, &c. stante lapsu decemdij ad appellandum, exequatur, prout præsenti decreto, iuxta eius seriem,continentiam,& tenorem exequi mandauit,&c. & expediantur necessaria mandata,&c. omni,&c.

N. Vicarius Generalis,&c.

Datum, &c. in Ciuitate N. die... mens... ann... &c. Cur. Pro. Trib. Sed.&c. præsentibus pro testibus N. N. & N. rogatis,&c.

N. Notarius, &c.

Vel alio modo, videl.

Et per Episcopalem Curiam N. eiusque Reuerendiss. Dominum Generalem Vicarium,&c. Visis actis,&c. fuit prouisum, & decretum,quod sententia diffinitiua alias per eamdem Curiam,cõtra N. de N.sub die... mens..; eiusdem anni lata, stante lapsu temporis decem dierum ad appellandum concessi, exequatur, prout præsenti decreto iuxta sui seriem, continentiã, & tenorem debitæ exequutioni mandatur, &c. & expediantur debitę prouisiones in forma, &c. & ita per hoc suum,&c. N. Vicarius Generalis, &c.

Prouisum die,&c. vt supra,&c.

69 Deinde expediuntur Prouisiones, seù mandatum pro sententiæ exequutione infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma mandati, seù prouisionalium litterarum pro sententiæ exequutione, &c.

De mandato Perillustris, & Reuerendissimi Domini Generalis Vicarij N. &c. & ad instantiam Domini N.Promotoris Fiscalis eiusdem Curiæ,&c. Mandatur vobis exequutoribus, subexequutoribus, & Alijs quibuscumque ministris, ad quos spectat, &c. quatenus statim visis, & receptis præsentibus sub 500.ducator.&c. alijsq; &c. pœnis,&c. debeatis N. de N. Reum conuentum, ac ad Triremes Pontificias per septem annos ad remigandum pro forçiato condemnatum pro causa, & causis, vt in actis, & in nostris carceribus Episcopalibus ad effectum prædictum detentum, &c. extrahere ex his, & eumdem cautè, modestè & diligenter ducatis ad carceres Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini Episcopi N. (cui eumdem quamplurimum in Domino commendamus, offerentes Nos, & Nostram Curiam ad similia,& multò maiorà paratissimos, &c.) ad finem illum cum alijs per eius tribunal condemnatis transmittendi quam primum ad Triremes prædictas,&c. In vim sententiæ per Nos, & Curiam nostram latæ sub die... mens... &c. & decreti sub die... &c. quibus relatio, &c. & alias, prout in actis, &c. & ita mandauit hac die... &c.

Loco † sigilli. N. Vicarius Generalis, &c.

N. Notarius, &c.

Vel

Vel alio modo, vt in quibusdam Regni Tribunalibus, posito prius titulo, videlicet.

Abbas N. de N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus, ac Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini N. Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius, & officialis Generalis, &c.

Seruientibus nostris, vel quarumuis Curiarum in solidum, &c. significamus qualiter in nostra Curia lata fuit sententia diffinitiua tenoris sequentis, videlicet (& inferatur tenor sententiæ, prout supra num 65. à Verbis: *Christi nomine, &c.* vsque ad illa: *Et Ego N. Apostolica auctoritate Notarius rogatus fui, &c.* inclusiuè) *& postea interpositum fuit decretum tenoris sequentis, videlicet* (& inferatur tenor decreti, prout num. 68.) *Vnde nos, &c. volentes debitè prouidere, pro exequutione sententiæ suprascriptæ vni ex prædictis seruientibus committimus, & mandamus, quatenus receptis præsentibus, vocatis, & rogatis quibuscumque alijs seruientibus, birruarijs, ac alijs quibuscumque nostræ iurisdictioni subiectis necessarijs, & opportunis, &c. ad omnem instantiam, & requisitionem Domini N. Promotoris Fiscalis nostræ Curiæ Episcopalis N. educat N. de N. ex carceribus nostris, & omni, qua statui Clericali, modestia, conuenit, cautè & diligenter ducat, & transportet ad Ciuitatem N. dictumque N. in carceribus Illustrissimi Domini N. Episcopi, siue, &c. relinquat, ad finem, & effectum illum transmittendi quamprimum occasio venerit, ad Triremes Pontificias pro fortiato per septennium. &c. sub pœnis, &c. Al as, &c. Et referatur, &c. Datum, &c. die, &c. mensis, &c. Anni, &c. N. Vicarius Generalis, &c.*

Locus † sigilli. N. Notarius, &c.

70 Sequitur relatio seruientis, seu exequutoris sub infrascripta, vel simili forma, videlicet.

Forma Relationis exequutoris.

Die.... Mensis.... Anni.... In Ciuitate N. N. de N. seruiens, ac cursor huius Episcopalis Curiæ N. & N. de N. Barigellus, & exequutor eiusdem, medio eorum iuramento retulerunt mihi infrascripto Notario, &c. se vna simul cum alijs eorum socijs sub die tali præsentis mensis N. & anni &c. conduxisse ad carceres Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini Episcopi N. supradictum N. de N. condemnatum ad Triremes Pontificias, eumque consignasse N. de N custodi carcerum prædicti Domini Episcopi de mandato eiusdem, &c. ad effectum illū transmittendi ad Triremes Sanctissimi Domini Nostri Papæ Alexandri VII. (nunc regnantis) vigore mandati, &c. & alias prout latius. in commissis, &c. & ex fide de recepto suprascripti apparet, &c. super quibus, &c. omni, &c. N. Notarius, &c.

71 Quod si Reus condemnandus sit pro crimine hæresis, homicidii, vel alterius delicti, pro quo tradendus esset Curiæ Sæculari, tunc fit sententia sub eadem forma prout sup. num. 65. vsque ad verba *declaramus, & sententiamus supradictum, N. Reū conuentum fore, & esse* condemnandum, cuiūs loco dici debet: *fore, & esse Curiæ Sæculari tradendum, seruata forma Sacrorum Canonum, & Apostolicarum Constitutionum, prout nos illum tradimus, & tradi mandamus; præsertim Illustrissimo Domino Gubernatori Ciuitatis, vel loci N. cui eundem multum in Domino commendamus, &c. Et ad effectum prædictum mandatum quodcumque necessarium, & opportunum fieri, & relaxari decernimus, &c.* prout in eadem sententia d. num. 65 vsque ad finem, cum eius publicatione ibidem posita, &c.

72 Ante tamen traditionem, si talis Clericus degradandus erit, & Curiæ Seculari tradendus, tali casu prius ferri debet sententia depositionis verbalis cum numero prædictorum Episcoporum, qui etiā omnes subscribere debent sententiam, quia assistunt, vt Iudices, non vt Assessores tantum, vt communiter DD. tradunt; & ideo in principio ponuntur Nomina omnium Episcoporum Assistentium, videl.

Forma sententiæ degradationis, seù depositionis verbalis.

In Christi, &c. Nos *Episcopus N. Episcopus, N. et Episcopus N. &c.* In causa, etc. & ponatur series inquisitionis; & in reliquis fieri potest, vt in alia forma tradita suprà n 65. vsque ad verba: *fore, & esse condemnandum* quorum loco apponenda erunt verba: *fore, & esse deponendum, ac omni officio, & beneficio Ecclesiastico, ac clericali priuilegio degradandum, prout nos deponimus, ac degradamus. Idcirco authoritate Dei omnipotentis Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, ac nostra te præfatum N. de N. omni officio Ecclesiastico, & vtroque clericali priuilegio, tùm fori, tùm Canonis sententialiter, & perpetuo in his scriptis priuamus, teque ab illis verbo deponimus, & pronunciamus realiter, & actualiter, sicuidum Sacrorum Canonum traditionē te fore, & esse deponendum, & degradandum, prout nos per hanc nostram sententiam, quam in his scriptis more maiorum proferimus, pro tribunali sedentes deponimus, & degradamus. Et ita dicimus, declaramus, deponimus, degradamus, ac diffinitiuè sententiamus; non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, &c.*

Et subscribuntur omnes Episcopi, vt supra dictum est; & legitur sententia præsente Reo.

73 Deinde deuenitur ad actualem degradationem, quæ fieri solet tali ordine,

prout annis præteritis seruari vidi in degradatione cuiusdam Domini N. de N. Preparatur tabulatum altum aliquo Atrio magno, siuè Platea alicuius Ecclesiæ, vel in alio congruo loco, & ponuntur in dicto tabulato duo scamna, vnum à parte dextra cum tapeto pro Illustrissimis Dominis Episcopis, ac Vicario Generali ordinarii; & aliud à parte sinistra pro Dominis Gubernatore,& Aliis ministris Iustitiæ Sæcularis. Ante verò scamnum dictorum Episcoporum, & Vicarii apponitur tabula munita ad modum Altaris, & decenter parata, cum candelabris; in quibus sunt candelæ ceræ rubeæ extinctæ, cum calice, & patena cum hostia, cum duabus paruis phialis,seù ampullis;altera vino,altera aqua repletis,cum Missali,seù libro Euangeliorũ, & vestibus omnibus Sacerdotalibus. Quibus sic dispositis assurgũt Episcopi vestibus Pontificalibus induti, & Vicarius vestibus suo statui decentibus similiter indutus, & asportato Reo coram eis vestitur per ceremoniarum magistros, siuè alios Clericos huic functioni destinatos vestibus Sacerdotalibus (si sit Sacerdos; aliàs vestibus suo ordini conuenientibus) ante altare prædictum, & tunc sic Sacris vestibus indutus, & manibus tenens calicem præparatum, ac si ad celebrandum pergeret, vel si non sit Sacerdos, tenens vas, aut instrumentum, vel ornamentum ad suum ordinem spectans, ac si in suo officio deberet solemniter ministrare, adducitur ad præsentiam sui Episcopi, qui coram omni Populo adhũc effectum pro maiori terrore congregato,declarat alta, & intelligibili voce, qualiter dictus Reus, tale,vel tale delictum commisit, ex quo indignum tali gradu se reddidit. Quo facto prædictam sententiam verbalis degradationis actualiter, effectiuè, ac realiter exequendo, incipit illi auferre omnia insignia, ornamenta, ac vestimenta ei in ordinatione data ordine retrogrado, incipiendo ab vltimis gradatim, vsque ad vestem in prima tonsura sibi datam. In singulis autem vestibus vtitur Episcopus quibusdam terribilibus verbis omninò oppositis his, quæ in collatione ordinum prolata fuerunt.

Primò enim dum aufert ab illius manibus calicem cum patena, & hostia superposita,dicit Episcopus: *Calix iste fuit tibi traditus in signum ministerij Passionis Christi, & potestas per eum tibi fuit collata gratia, & illustratione Spiritus Sancti ad resistendum Diabolo, & operibus suis; ad audiendũ fidelium confessiones, absoluendũ, & remittendum peccata cõfitentium; ac offerendũ sacrificum Deo, tam pro viuis, quam pro Defunctis; Sed quia Christus Dominus noster dixit ex præcepto: Non occides, & iussit homicidas à suo Altari arceri, ejcs, & auelli, cum Tu contra præceptum Decalogi, & Dei, ac Sanctæ Matris Ecclesiæ determinationem, proprijs manibus N. de N. occidere non es veritus, meritò à celebratione missarum te omninò remouemus, & potestatem confessiones audiendi, absoluendi, & remittendi peccata tibi similiter auferimus. De manibus tuis calicem cum patena, & hostia superposita, tamquam indignum à participatione tanti Sacramenti auferimus.* Et aufert illi calicem.

Secundo abradũntur eidem Reo quatuor digiti manuum, nempe pollex, & index vtriusque manus leuiter eum frustro vitri, absque sanguinis effusione,dicendo: *Quia in vnctione, & consecratione manuum collata tibi fuit potestas consecrandi, & benedicendi: Ideo pariter te eadem potestate priuamus, & à te omninò remouemus.*

Tertiò aufertur ab eo Casula; dicendo: *Quia hæc vestis sacerdotalis est, & salutis signũ, & per eam radix omnium virtutum designatur, & tibi concessa fuit, vt in omnibus virtutibus sanctissimè exercendo proficeres; sed cum suadente diabolo charitatem à te abieceris, & ingratum erga Deum, & proximum, præsertim contra præfatum N. de N. te reddidisti, illum occidendo, cõtra omnem caritatem, meritò auferimus à te vestem sacerdotalem, & te honore sacerdotali priuamus.*

Quartò ponitur in manibus liber Euangeliorum, & postea illi aufertur, dicendo: *Quia fuisti ordinatus ad sacros ordines Diaconatus, & Subdiaconatus, & in ipsa ordinatione fuit tibi collata potestas legendi Euangelia, & Epistolas in Ecclesia sancta Dei, in quibus continentur præcepta, & mandata legis nostræ nouæ, & antiquæ: sed quia illa, quæ cantasti, & legisti, non obseruasti, & minus opere adimpleuisti; imò seruiendo Diabolo, homicidium perpetrasti; meritò illa potestate te priuamus, & priuatum esse declaramus; & librum Euangeliorum, & Epistolarum tollimus, auferimus, et à te amouemus: quia iste non competit, nisi dignis.*

Quinto, Aufertur illi stola, quam manibus tenendo, dicunt: *Ista stola candida, & immaculata tradita tibi fuit, vt officium tibi iniunctum adimpleres; sed quia iugum Domini per istam stolam signatum turpiter abiecisti: ideo tandem stolam à te amouemus, & auferimus, & te inhabilem reddimus ad omne sacerdotale officium exercendum.*

Sextò, Aufertur ei Manipulus, dicendo: *Manipulus iste fuit tibi traditus, per quem designatur fructus omnium bonorum operum, quę per manus exercentur: sed quia tu proprijs manibus execrabile homicidium commisisti, indignũ ad deferendum manipulum te constituisti: Ideo iure merito eum tibi auferimus.*

Septimò, Aufertur illi cingulum, dicendo:

do: *Quia iste cingulus signum denotat mansuetudinis, & patientiæ, & tu illas non conseruasti: meritò eum à te tollimus.*

Octauò, Aufertur Alba, seu Camisus, dicendo: *Ista vestis fuit tibi tradita ad puritatem, quam denotat, conseruandam; sed quia tu puritatem abiecisti, meritò à te tamquam puritatis inimico, illam auferimus, & amouemus.*

Nonò, Aufertur Amictus, dicendo: *Amictus iste, per quem designatur castigatio vocis ad malum, fuit tibi traditus ad fugiendum quodcũq; mali genus; verum quia tu non castigasti vocem tuam ad malum operandum; ideo illum à te, tãquam ab indigno, auferimus.*

Decimò, Aufertur ab eo generaliter potestas intrandi sacrarium, tangendi pallas, vasa, & alia indumenta sacra, auferendo ex eius manibus duo candelabra priùs illi tradita; Claues Ecclesię similiter sibi cõsignatas: postea ponitur in suis manibus liber exorcismorum, & similiter aufertur; & deinde traduntur illi ampullæ cum vino, & aqua, & similiter ab eo auferuntur, ac in singulis ablationibus prædictorum instrumẽtorum dici debent quædam verba ad terrorem, omninò opposita illis, quę in singulorum ordinum collatione prolata fuere, ad similitudinem eorum, quę retulimus suprà.

Tandem spoliato ipso Reo omnibus supradictis vestimentis, & eodem superpelliceo dumtaxat induto continuatur functio degradationis per Episcopum, dicendo eidem Reo: *Quoniam ignominiam sæcularis habitus abiecisti; & coronam, in tuo capite, quod est regale signum sacerdotij, recepisti, ob quam causam in sortem Domini fuisti electus, & successiuè ad ordinem presbyteratus assumptus: sed quia non obseruasti sanctitatem, iustitiam, & multò minus charitatem. Ideo auctoritate Dei omnipotentis, Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, ac nostra auferimus à te habitum Clericalem, & nudamus te Religionis ornatu, atque deponimus, degradamus, & exuimus te omni ordine, officio, beneficio, ac priuilegio clericali, & tamquam ab ordine, gradu, & professione clericali; & Ecclesiastica indignum eijcimus, & expellimus, atque in ignominiam & seruitutem habitus, & status sæcularis te reddimus, & restituimus.*

Quibus prolatis aufertur ab eo superpelliceum, & remanet in habitu sæculari. Et tunc Episcopus accipit in suis manibus forbices, quibus aliquot capillos ex ipsiusmet Rei capite recidit; & illicò Barbitonsor sequitur abrasionem totius capitis, redendo illud adeò, vt nullum prorsùs prioris coronæ, seu tonsuræ clericalis vestigiũ remaneat in eodem. Et Episcopus subiungit: *Et Te velut ingratum filium à sorte Domini, ad quam vocatus fueras, abijcimus: ac coronam tui capitis, regale quidem signum Sacerdotij de tuo capite amouemus, propter tui regiminis prauitatem.*

Et tunc prædictis omnibus absolutis induitur Reus quadam veste laicali crocei coloris; & Episcopus vertendo terga ad ipsum Reum, erga Dominos Iustitię temporalis ministros cõuersus, stando omnes, tam Episcopi, quam officiales sæculares, dicit: *Domini Iudices rogamus vos cum omni affectu, quo possumus, vt amore Dei, pietatis, & misericordiæ intuitu, & nostri interuentu miserrimo huic, quem vobis commendamus, nullum mortis, vel mutilationis membri periculum inferatis, sed illum in vestrum forum benignè recipiatis, & tractetis; quia Imago Dei est; & quamuis peccatum graue commiserit, ob quod indignum se reddidit in Ecclesiastico ordine permanere; tamen sicut Petrus Apostolus negauit Christum, & postea pęnitendo, Principatum inter Apostolos obtinere meruit, & similiter Maria Magdalena, & Alij; ita iste pœnitentiam agendo, & virtutibus se exercendo, dignum se vestræ protectioni reddere potest; quapropter enixè eum charitati vestræ commendamus, &c.*

Quibus peractis capitur Reus à Ministris iustitiæ sæcularis, & ad alium locum ducitur. Et Episcopi descendunt à Catafalco cum aliis assistentibus, & ministris sæcularibus, despoliantur vestibus Pontificalibus, & quilibet ad locum suum pergit.

74 Neque dicas cum Hostiens. *in summa lib. 5. tit. de hæretic. §. qua pœna feriatur n. 9.* huiusmodi recommendationem Episcopi, quam facit Ministris sæcularibus pro Reo degradato, esse potius vocalem, & fictam: quam realem, & veram; quia iam scitur, quod talis degradatio fit ad hoc vt Reus pęna mortis puniatur.

Respondetur enim cum Abb. *in cap. nouimus de verbor. signific. & in d. §. qua pœna feriatur. num. 9.* quod tale suppositum non est verum per se, quia in *d. c. nouimus* habetur, quod effectiuè, & efficaciter pro Reo intercedi debet. Vnde quamuis Ecclesia illum punire potuerit mitiùs, & non tradere Iudici sęculari: quia tamen delictum est tam graue, Ecclesia non vult amplius illum in suo foro retinere; & eum degradat, tùm pro sua cõfusione, & resipiscentia: tùm etiam ad Aliorum terrorem, & exemplum. Verùm quia post degradationem, Reus non est amplius de foro ecclesiastico, & consequenter non amplius spectat ad Ecclesiã illum punire. Ideo pro eo intercedit apud proprium Iudicem sæcularem, qui sua iurisdictione vtitur, prout delicti qualitas requirit.

75 Si verò procedendum erit contra Reum, non ad sententiam triremium, vel

degradationis, de quibus supra; sed tantũ ad exulandum per certum aliquod tempus, vel ad soluendum aliquam pecuniarum quantitatem locis piis applicandam, fieri potest sententia infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma sententiæ ad exulandum, &c.

In Dei nomine Amen.

In causa Inquisitionis formatæ per hanc Episcopalem Curiam N. contra Clericum N. de N. loci N. nostræ Diœcesis, de, & super vulneribus illatis per ipsum N. de N. nec non super fractura carceris, & aliis, vt in Actis, &c. fuit prouisum, vt infra.

Per Episcopalem Curiam N. eiusque Reuerendiss. Dominum N. Generalem Vicarium Christi nomine repetito, viso processu desuper formato, visis defensionibus per ipsum factis, visa citatione ad dicendum, & ad sententiam, audito in omnibus D. Curiæ Promotore Fiscali, visis videndis, & consideratis de Iure considerandis fuit prouisum, & diffinitiuè decretum, dictum Clericum N. de N attenta eius longa carceratione, fore, & esse condemnandum ad exulandum à dicta Ciuitate *N. & à tota Diœcesi nostra per annos septem. Nec non ad soluendum ducatos tot.. .. applicandos ad beneficium, & reparationem fabricæ Ecclesiæ N. quibus solutis Procuratoribus dictæ Ecclesiæ non esse de cætero molestandũ, prout præsenti diffinitiuo decreto condemnatur, & de cætero non molestari mandatur. Et ita per hoc suum, & c N. Vicarius Gener:*

Prouisum in Ciuitate N. die...mens...ann... præsentibus pro testibus N. N. & N. de N. rogatis, &c. Et in fidem, &c.

N. de N. *Actuarius, &c.*

Vel alio modo prout sequitur, videl.

IESVS.

Per Episcopalem Curiam N. *eiusque D. Reuerendissimum Generalem Vicarium N. Visa Inquisitione formata contra Clericum N. de homicidio,* (siue de alio delicto) *in personam N patrato, & aliâs, vt in actis, &c. Visis citationibus, & defensionibus per ipsum factis, audito pluries cum Procuratoribus, & Aduocatis, oretenus, & in scriptis, visoque & rimato toto processu desuper formato. Audito etiam in omnibus Promotore Fiscali huius Curiæ, visis videndis, & consideratis de iure considerandis fuit processum & diffinitiuè decretum, dictum* Clericum *N. de N. fore, & esse condemnandum ad exulandum à dicta* Ciuitate *N. & tota Diœcesi per annos tot.... &c. prout præsenti diffinitiuo decreto condemnatur, &c & ita, &c. Hoc suum, &c.*

Vel concipi potest sub alia forma verborum, secundum stylum propriæ Curiæ, & consuetudinem loci, in quo iurisdictio exerceetur. Nam supradictæ formulæ ponuntur solum ad exemplum, non pro forma necessariò obseruanda; vt alias dixi.

SECTIO XVII.

De Sententia Absolutoria.

SVMMARIVM.

1 *Absolutoria sententia, quot modis fiat?*
2 *Reus liberatus, tamquam innocens, molestari non potest denuo pro eodem delicto.*
3 *Absolutus per collusionem potest iterum puniri.*
4 *Collusio, quomodo præsumatur.*
5 *Tertius pro suo interesse potest iterum Reum absolutum accusare, si primam accusationem ignorauit.*
6 *Ignorantia accusationis alterius, quomodo probanda.*
7 *Reus absolutus, potest iterum puniri, si delictum erat qualificatum, & ipse simpliciter absolutus fuit.*
Qualitas alterans delictum, quæ?
8 *Reus absolutus ex hactenus deductis, potest iterum accusari, nouis superuenientibus indiciis.*
9 *Stylus Romanæ Curiæ in absoluendo Reum ex hactenus deductis.*
10 *Absolutoria sententia ab obseruatione iudicij, quid continere debeat, ne censeatur diffinitiua.*
11 *Absolutus ex defectu probationum, an possit reaccusari.*
12 *Purgatio Canonica, quid sit?*
13 *Purgatio Canonica, qualiter fiat?*
14 *Purgatio prædicta aliquando fit cum compurgatoribus.*
15 *Purgatio Canonica, quando indicenda.*
16 *Infamatus de delicto suspenditur ab officio, vel beneficio ad tempus, quousque purgetur infamia.*
17 *Scandalum semper vitandum.*
18 *Infamatus de crimine, deficiens in purgatione, pro conuicto habetur.*
19 *Transactio delinquentis cum Accusatore inita, impedit, ne iterum accusari possit ab illo.*
20 *Transactio cum parte non impedit Iudicem, vt ex officio iterum procedat contra inquisitum.*
21 *Absolutus à crimine via exceptionis deducto, iterum accusari potest.*
22 *Absolutus à crimine deducto per viam denũciationis potest reaccusari.*

23 Abso-

VIsum fuit in præcedenti proxima Sectione circa prolationem sententiæ condemnatoriæ, quando Reus vel cōfessus fuit delictum; vel de eo per legitimas probationes conuictus remansit. Verum quia aliquando necessariò absoluendus est, ex quo neque confessus, neque conuictus fuit: Ideo in præsenti de more, quædam alia pauca breuiter nobis percurrenda supersunt, circa sententiam absolutoriam. Et Primò, quot modis Reus absoluatur per sententiam. Secundò, an sic absolutus possit iterum molestari pro eodem crimine.

1 *Quoad primum*, notandum est, quod multipliciter quis absolui contingit: *Primò* enim absoluitur seruatis seruandis, factisque defensionibus, tamquam repertus innocens: *Secundò* absoluitur ab obseruatione iudicij, & ex hactenus deductis in processu. *Tertiò* absoluitur ex defectu probationum indiciorum, facta tamen purgatione ab infamia. *Quartò* absoluitur vigore transactionis, aliisq; modis, de quib. infrà. In priori casu procedit realiter sententia absolutoria per pronunciationem diffinitiuam, quæ quidem importat, vt reus sic liberatus non possit de eodem crimine amplius molestari, prout si quis inquisitus de homicidio, factis defensionibus, apparet, homicidium fuisse ab alio commissum, nec ipsū aliquo modo illius participē fuisse; tunc absoluendus erit per diffinitiuam sententiam, tamquam Innocens. *iuxt. text. in cap. de his de accusat.* vbi Gloss. *in verb. replicare*, Abb. & Alij *& l. 1. §. pen. & fin. & l. si cui. ff. naut. caupon. & stabular.* vbi Bart. & Alii. Boss. *in tit. de sentent. num.* 60. Decian. *in tract. crimin. tom. 1. lib. 3. cap. 30. num. 1.* Clar. *in pract. crim. q. 57. vers. 1.* & ibi Addent. latè. Card. Tusc. *litt. S. conclus. 179. num. 1.* Couarruu. *lib. 2. variar. resol. cap. 10. in princ.* Farinac. *latè in prat. crimin. q. 1. num. 51. & q 4. num. 31.* vbi Alios allegat, & de communi testatur, *& in consil. 5. num. 17.* Scaccia. *de iudic. lib. 1. cap. 12.* Bertaz. *cons. 396. num. 1. vol. 2.* Petr. Caball. *in quæst. crim. cas. 93. nu. 1.* Caualc. *de prach. Reg. p. 4. num. 273.*

2 Quæ conclusio locum habet, tàm si processum fuit per viam accusationis, quam inquisitionis, & tam de Iure Ciuili, quam de Iure Canonico. Caball. *vbi sup. num. 2.* Decian. *ibid num. 5.* vbi latè. Guazz. *ad defens. Reor. defens. 2. cap. 7. num. 3. cum seqq.* vbi fusissimè, *& in defens. 35. cap. 11. num. 1. & seqq.* & ibi Alios congerit. Et ratio est, quia ex sententia oritur exceptio rei iudicatæ, *vt in l. 2. C. de except. rei iud. l. 1. C. quand. prouoc, non est necess. & in l. si cui §. ijsdem. ff. de accusat.* & ibi Bart. & Alii communiter, & de Iure Canonico habetur *in d. cap. de his de accusation.* vbi communiter DD. Marant. *in spec. aur. p. 6. vers. & peruenitur aliquando numer. 49. & seqq.* & Alii, apud Illos.

3 Limitatur tamen, si absolutus esset per collusionem, vel præuaricationem, siuè cum Iudice, siuè cum accusare facta sit, nam tunc docto de collusione, seu præuaricatione posset vlterius accusari, & inquiri, vt probatur *in d. l. si cui §. hisdem. ff. de accusat. & in cap. intantum de collus.* & notatur per Abb. *ibid.* latè Marant. *vbi sup. numer. 45. & 50.*

4 Præsumitur autem inuenisse collusionem, aut præuaricationem, si Accusator conuersabatur cum accusato. Farinac. *d. q. 4. num. 13.* vbi Alios cumulat. & Guazz. *d. defens. 2. cap. 7. num. 44.* quia regulariter, ex accusatione criminali oriri solent inimicitiæ capitales. *l. 1. & l. si inimicitia. ff. de his quib. vt indign.* ita docet Bart. *in l. 1. §. præuaricationem. ff. ad Turpil.* Vel si Iudex imponeret minorem pœnam, quam per leges tenebatur, vt si pro homicidio imponeret pęnam pecuniariam. Clar. *in d. q. 57. vers. dictum est.* Farinac. *d. q. 4. num. 2. in fin.* Guaz. *d. def. 2. c. 7. num. 26.*

5 Limitatur secundo, quando superueniret aliquis, qui vellet Reum absolutum accusare, vt propriam iniuriam prosequatur; sed probare tenetur, se ignorasse accusationem propositam per alium; nam tali casu audiendus esset, non obstante sententia absolutoria, & sic iterum ab eo accusari posset, *vt in d. l. si cui §. hisdem, & l. maritus §. si antè. ff. de adulter.* de quo latè agit Felin. *in cap. de his fallent. 8. & 9 de accusation.* Ant. Gomez. *de delict. cap. 1. num. 26. in fin.* Farinac. *d. q. 4. num. 20.* Carauit. *in rit. 272. num. 23. & seq. vers. sed non obstant. & vers. dici etiam* Guaz. *d. cap. 7. num. 46.*

6 Pro-

6 Probabitur autem ignorantia per proprium iuramentum. *arg. cap. nulli de electión. in 6.* Item demonstrando fuisse absentem à proprio loco, tempore accusationis. Item quod tunc erat in minori ætate constitutus. *vt in cap. fin. Qui matrim. accusar. possi* Abb. *in d. cap. de his. de accusat.* Decian. *d. cap. 30. num. 23. in fin.* Farinac. *d. q. 4. num. 21.* Guaz. *d. cap. 7. num. 47.* vbi ponit alios modos probandi ignorantiam.

7 Limitatur tertiò, quando quis fuit accusatus, vel inquisitus de simplici delicto, & de illo sic proposito fuit absolutus per sententiam, sed delictum erat qualificatum; vt si absolutus fuit ab homicidio simplici, & illud erat cum qualitate assassinij, vel proditionis, & huiusmodi; dummodò qualitas alteret delictum; nam tunc non obstante sententia absolutoria, poterit iterum molestari, ob illam qualitatem alterantem. Bart. *in l. denunciasse. §. quid tamen ff. de adulter.* vbi tradit, quæ dicatur qualitas alterans, & quę non. vid. Bald. *in l. quicumq; col. 4. C. de seru. fugit. & in l. 2. §. in tutela. in fin. ff. de tutel. & ration. distrah.* vbi disputat articulum pro, & contra, & tandem videtur concludere negatiuè. Sed sententia Bartoli *in d. l. denunciasse.* videtur magis recepta, qui tamen in *l. senatus ff. de accusat.* distinguit, an qualitas fuerit proposita ante nomen receptum inter Reos, aut post; si ante, tenet posse iterum prosequi accusationem super qualitate; si post, secus. Et idem tenet Salic. *in l. qui de crimine C. de accusat.*

8 *Secundo verò casu*, quando absoluitur quis ab obseruatione Iudicij ob ineptitudinem libelli, vel accusationis, secundum Specul. *lib. 3. de abolit. & purgat. §. 1. n. 6. in fin.* Decian. *d. c. 30. n. 27.* Guaz. *d. def. 2. c. 7. n. 53.* Vel ex hactenus deductis in processu, potest regulariter iterum accusari superuenientibus aliis indiciis, quia ista sententia absolutoria non producit exceptionem peremptoriam rei iudicatæ, *vt probatur in cap. libellorum 2. q. 8.* vbi canonizata est *lex. libellorum. ff. de accusat.* facit text. *in cap. cum P. de accusat.* docent Abb. *in d. cap. de his de accusat.* Glos. *final. in l. si qui adulteri C. de adulter.* & latè Paul. Grillan. *in tract. de relaxat. carc. in secunda quæstione principal. sub. n. 2.* & Marant. *loc. cit. nu. 52.* Thesaur. *decis. 122. num. 13.* Boss. *de sent. num. 95.* Foller. *in pract. crim. canon. cap. 35. num. 9.* Couarr. *lib. 1. var. res. cap. 1. num 8. vers. quarto constat.* Farinac. *d. q. 4. n. 23.* Caball. *d. cas. 93. nu. 8.* Canalcan. *d. p. 3. num. 277.* Guazz. *d. def. 2. cap. 7. n. 7.* Imo in tali casu admittitur ad iterum accusandum, non solum quilibet alius: sed etiam illemet, qui prius accusauit, *vt habetur in cap. prohibentur 2. q 1.* & ibi Gloss. & DD.

Est tamen aduertendum, quod in tali casu tempus ad iterum accusandum, durat, iuxta naturam temporis concessi ad accusandum prima vice, vt dicit Præpos. *in d. cap. prohibentur*, secundum Gloss. *in d. l. libellorum.* vid. Alexandr. *in consil. 64. dub. 5. vol. 1.*

9 Stylus autem procedendi ad sententiam absolutoriam ab obseruatione iudicis in Romana Curia est, vt præcedant quatuor citationes; Primò enim citatur accusator ad videndum procedi, prout de Iure ad primam. Instante, &c. Secundò iterum citatur ad videndum procedi, prout de iure ad primam pro secunda dilatione. Tertiò citatur ad videndum procedi, prout de iure ad primam pro tertia dilatione. Et quartò iterum citatur ad videndum procedi, prout de iure ad primam pro quarta dilatione; & ex tunc elapso termino, si accusator non procedit ad vlteriora, conceditur absolutoria. De quo diximin *Pract. Ciuil. p. 2.*

10 Sed non erit omittendum singulare dictum Abbatis *in cap. examinata de iud.* quod scilicet in sententia ab obseruatione iudicij exprimi debet causa prædicta, nimirum abseruatione Iudicii; aliàs censeretur sententia diffinitiua; quæ pareret exceptionem rei iudicatæ. Imò Butrius in *eod. cap. examinata* tenet, necessariò exprimēdam esse causam, aliàs sententia non valeret; & idem tenet Io. Andr. *in cap. fin. de dol. & contum.* pro quo facit textus, iuncta Gloss. *in l. properandum §. illo in princ. C. de iudic.* sequitur Corset. *in repertor.* Abb. *verb. absolutio*, vbi dicit, expressionem causæ esse de necessitate, aliàs sententia esset nulla. *per tex. in l. 2. §. Senatus ff. de iur. fisc.* vbi Gloss. *& in l. filius familias. §. Diui*, & ibi Glos. *ff. de legat. 1.*

11 *Tertio verò casu*, quando scilicet quis absoluitur ex defectu probationum indiciorum, facta tamen purgatione ab infamia, an possit iterum accusari, disceptatur inter Doctores, vt ait Abb. *in capit ex tuarum. de purgat. canonic.* Firmatur autem conclusio cum tali distinctione: Aut purgatio nō fuit canonicè præstita, & admittitur accusatio, non obstante purgatione: Aut fuit canonicè præstita; & tunc iterū subdistinguendum: aut enim interuenit accusator, sed quia defecit in probationibus, fuit per Iudicem indicta purgatio, & regulariter non admittitur amplius accusatio: aut nō interuenit accusator: & tunc iterum subdistinguendum: aut enim fuit præfixus terminus omnibus accusare volentibus, cum clausula, quod elapso termino

mino non audietur amplius accusator; & tunc non est admittenda accusatio. *arg. cap.fin. Qui matrim.accus.poss.* aut non interuenit talis clausula; & tunc si purgatio est præstita, sed non est adhuc absolutus, & potest iterum accusari. *arg.l.admonendi. ff.de iuretur.* aut absolutus fuit; & tunc: aut accusator vult accusatum onerare onere se purgandi; & non potest reaccusari; aut vult suscipere in se onus probandi; & admittitur ad iterum accusandum, non obstante sententia absolutoria; & ratio est, quia absolutoria concessa fuit ex defectu probationum; sed quando absoluitur quis ex non integris probationibus; repertis denuò integris probationibus, non obstat absolutio prius facta. *l.admonendi. ff. de iuretur.* Præposit.verò, & Archid. *in cap. habet 2. q.4.* latiùs distinguunt casum cum Hostiens. *in d.cap. ex tuarum. de purg. can.* Quorum distinctiones breuitatis causa omitto.

Regulariter autem post purgationem receptam admittitur tertius ad iterum accusandum, si suam prosequatur iniuriam, & probet se nesciuisse purgationem indicendam, aliàs non. *vt in l.si cui §.hisdem.ff. de accusat.cap.de his.de accusat.cap.habet hoc. 2. q.4.* vbi Glos. *in verb.dubietas; & l.licet.in fin. ff.naut.caup.& stabul.* Vel si probet interuenisse collusionem. *vt in cap. ex tuarum. de purg.canon.l.eum, qui §.in popularibus. ff.de iuretur.* aut præuaricationem inter priorem accusantem, & accusatum. *vt in l.3. ff. de præuaric.*

Et nota, quod licet purgatio canonica non sit hodie tam frequens, vt erat antiquitùs, quia vel adsunt indicia ad torturã cõtra Clericum Inquisitum,& torquetur: Aut non adsunt,& liberatur simpliciter,vt plurimũ: Nihilominus, quando Reus impuratus, nõ obstante absolutoria, tãquam innocens, adhuc remaneret infamatus de crimine, solent Ecclesiastici Iudices indicere,vt se purget, vt sic probetur innocẽs. vt habetur. *in cap.si quis de gradu in fin. cap.si presbyter.cap.quoties. de purgat.canon.*

12 Sed quæritur, quid nam sit purgatio canonica?

Respondetur, illam esse, quando aliquis infamatus existit de aliquo crimine, sed non est neque conuictus, neque confessus de illo; quamuis contra eum actum sit,siuè per inquisitionem Iudicis, siuè per accusationem partis, & quamuis probatum non sit crimen: nihilomis mala fama adhuc perdurat, & in certus rumor circumfertur. *vt habetur in d.cap. habet hoc, & cap. presbyter 2. q.4.* & ibi Gloss. *cap.cum P. cap.pen.& cap. fin. & tot.tit. de purgat.canonic. & cap. tam litteris de testib,* Hostiens. *in sum.* *de purgat.canonic. num.3.* Petr Gregor. *in syntagm.at.iur. lib.31. cap.29. num.13.* Quæ quidem purgatio canonica iniungi solet, non solum quando quis infamatur de delicto, verum etiam de defectu natalium. *cap. accedens,* vbi Glofs. *verb. purgatione de purg. can* vbi ait purgandum esse per testes, sed Butr. *ibid.num.9.* illam reprobat,dicens sufficere per iuramentum, prout reprobat etiam Abb. *n.4.*

13 Quæritur secundò,qualiter fieri debeat purgatio Canonica?

Respondetur, quod ille, qui, vt dictum est, infamatur de aliquo crimine, conuenitur per Iudicem Ecclesiasticum ad se purgandum. Et sic iurare debet corporaliter super Sacrosancta Dei Euangelia, se immunem esse à crimine, super quo dicitur infamatus. *cap.accepimus; & cap. constitutus de purgat.canon.* Et si delictum sit tale, quod potuerit per aliũ cõmitti suo nomine,vt est crimen Simoniæ, & similia, iurare debet,quod pro tali re spirituali, nec ipse per se, nec per interpositam personam, nec alius pro eo, se sciente, pretium temporale recepit,vel dedit; neque recipi, aut dari mandauit, aut consensit. *cap.quoties de purg. canon.* Neque consilium tale dedit, aut auctoritatem præstitit, aut ratum habuit. *cap. si quis viduam 50. dist. cap. auditum 2.q.5.& d. cap.quoties.* latè Præposit. *in cap.1. & cap. habet hoc 2. q.4.* & Speculat. *lib.3.tit de abolition. & purgat. §.2. num.1. cum seqq.* Quod procedit, etiam si vouisset nõ iurare.Ioan. Andr. *ad Spec. vbi sup. in verb. iurabit.*

14 Assumuntur aliquando compurgatores. *vt in cap. legitimi 2. q. 4.* in quo ex Concilio Agatensi determinatus fuit numerus, nimirum si fuerit Sacerdos, vt adhiberentur septem Sacerdotes: Si Diaconus cum tribus Diaconis. Quamuis huiusmodi numerus hodie non seruetur; sed Iudices Ecclesiastici arbitrio remittitur, quia talis solemnitas sublata fuit per Concilium Hilerdense. *vt in cap. presbyter. si d plebe, & d e.omnibus. 2.q.4.* & vtrobiq; Glos. & DD.Abb. *in cap.1. de purgat. canon.* Vnde cum numerus prædictus sit arbitrarius, vt inquit Glos. *in d.cap omnibus, & in cap. inter sollicitudines. verb.quatuordecim.de purg.canon.* & Hostiens.*in d.sum num 4.§.quoties numerus vers.sed certè.* attendere debet conditionẽ, & qualitatem personarum; quantitatem infamiæ, & atrocitatem delicti, *vt in d cap. omnibus.* Quando verò adhibentur testes compurgatores, iurare similiter debent super sancta Dei Euangelia, quod ipsi credunt,illum verum iurasse; vel quod secũdum eorum conscientiam ille sit immunis

nis ab illo crimine, & quod bonum exhibuit iuramentum. *d. cap. constitutus, & cap. quoties. de purgat. canon.* Vel quod credunt, illum, qui purgatur, dicere veritatem, & esse bonæ famæ. *cap. de testib. eod. tit. de purg. can.* Huiusmodi purgatio erat in frequentiori vsu apud Priscos Romanos, teste Blondo *lib. 4. de gestis Romanor.*

15 Et nota, quod non est indicenda purgatio, nisi facta diligenti perquisitione ad inueniendam veritatem delicti. *cap. Accedens. de purgat. canon.* Præposit. *in cap. 1. 2. qu. 4.* Sed si factis diligentiis non oriuntur inditia, ex quibus deueniri possit ad torturam, aut condemnationem; & infamatus de delicto non est confessus, neq; conuictus; tunc quia remanet nihilominùs aliqua infamia, quæ præsertim in Clericis, importare solet aliquod scandalum, inducitur huiusmodi purgatio per Ecclesiasticum Iudicem ad prorsùs eliminandam ab eo omnem infamiam. *cap. presbyter. 2. q. 4. & cap. 1. cum seqq. de purgat. canon.*

Quinimò neque à quocumque Iudice iniungitur, sed solùm ab eo, qui cognoscit, vel cognoscere debet delictum, de quo quis est infamatus, aliàs infamatum non releuaret. Petr. Gregor. *in synt. Iur. vniuers. lib. 48. cap. 15. num. 19. per text. in cap. cum dilectus in fin. de purg. canon. cap. ad audientiam. de consuetud. & cap. licet de offic. legat.*

16 Medio autem tempore, quo Iudex Ecclesiasticus inquirit super delicto, de quo Clericus est infamatus, suspenditur ab officio, & beneficio ad tempus, quousque veritas apparuerit, quando atrocitas criminis ita postulauerit; aut aliàs oriretur scandalum, si permitteretur, infamatum in ipsis perseuerare. *cap. inter. de purg. can.* Item, quando delictum non est atrox, neque oriretur scandalum, si factum esset successiuum, puta adulterium, fornicatio, & huiusmodi, infamatus debet tèr moneri, vt se corrigat, & si fama adhuc perdurat, nec ille se correxit quantum debebat, vt mala fama auferretur, vsque ad purgationem; adhuc suspendendus erit ab officio. *d. cap. presbyter,* & ibi Gloss. *latè 2. q. 4. cap. 2. de purgat. canon.*

Quod si infamatus post monitiones sibi factas ita virtutibus inhæserit, vt mala fama purgata remanserit; vel factis diligẽtiis; licet delictum probari non potuerit; tamen adhuc infamia remansit; purgatione indicta restituitur ad officium, & beneficium, de quo suspensus fuerat. Abb. *in cap. 2. de purg. canon.* quia contraria contrariis curantur. *cap. 1. de pœnit. dist. 2.*

17 Et ratio est, quia aliàs sequeretur scandalum, quod quantum fieri potest, euitari debet, vt habetur Matth. *c. 8. & 1. Corinth. 8. & in cap. 1. § item sicut. 23. q. 3.* Vnde D. Thom. *in 2. 2. q. 43. art. 7.* ait, quod ratione scandali, etiam spiritualia aliquãdo omittenda, aut occultanda, vel ad tẽpus differenda sunt, quousque scandalum cesset; dummodo spiritualia illa non sint de necessitate salutis. *cap. de his, verò. 50. dist.* Hinc est, quod Christus Dominus, & Redemptor noster, cum nulli subiectus esset legibus, ratione scandali soluit tributum, vt habetur Matth. 17. *& in cap. inter verba. § 1. 11. q. 3.* Item ad euitanda scandala seruari debent aliquando à personis nõ subditis consuetudines Regionum; dummodo non sint contra salutem Animæ. *capit. illa 12. dist.* Item ratione scandali ad sacros ordines promouentur aliquando, qui aliàs non promouerentur. *cap. aliquantos. 51. dist.* Et ratione scandali permittebatur presbyteris olim chrisma conficere. *cap. presbyteros. 95. dist.* Sic ratione scandali vitandi remouentur à beneficiis Clerici de aliquo delicto infamati. *d. cap. de his verò. 50. dist.* Item ratione scandali vitandi dantur defensiones inquisitis de hæresi, & conceduntur reperta sine nominibus testium. *cap. fin. de hæret. in 6.* Et tandem, vt euitetur scandalum, receditur aliquando à regulis iuris. *cap. non potest. 23. q. 4.* quia scandalis obuiandum est. *clement. 1. de offic. ordinar. clement. 1. de immunit. clement. 1. de sent. excom. & clem. pen. in princ. eod. tit.* & ibid. Cardinalis plenè notat.

18 Vlteriùs est notandum, quod in materia purgationis, si fortè infamatus, cui per Prælatum indicta fuit purgatio, defecerit in purgatione, habetur pro conuicto de illo crimine, de quo est infamatus, & vt talis puniri potest. Abb. *in cap. cũ P. de purg. canon.* Hostiens. verò *in summ. de purg. canon. § quæ sit pena. in fin.* & Anan. *in cap. accedens. de accusat.* tenent, quod talis deficiens in purgatione puniri debet pœna arbitraria, non pœna ordinaria, ob rationes, quas ibidem afferũt. Quomodo autem feratur sententia purgationis canonicæ, & iuramẽti forma, vide inferiùs. *n. 30. et seqq.*

19 *Quarto verò casu*, in principio proposito, quando scilicet absoluitur quis per sententiam, vigore transactionis, vt si quis accusatus de aliquo crimine transegit, seù cõposuit se cũ accusatore; tunc non potest iterùm accusari ab eodem accusatore pro eodem crimine, si transactio valida est. *l. transigere. C. de transaction.* Decian *in d. c. 20. num. 10.* Farinac. *d. q. 4. num. 31.* vbi latè. Ab Alio tamen tertio benè accusari poterit, quia transactio cum accusatore facta, tertio non præiudicat, iuxta tradita. *in d. l. trã-*

sigere,

figere, & ibi per DD. & fusè Marant. *in specul. aur. d. par.6 verf.& peruenitur aliquando. num.55.cum feqq.*

Si autem transactio non valeret, accusari vtique iterum poterit à tertio; sed ab eodem accusatore, cum distinctionibus & declarationibus allatis à Felino, & Abb. *in cap. de his. de accusat.* & Bart. *in l. si maritus. §. si negauerit. ff de adulter.*

20 Sed numquid poterit Iudex ex officio procedere, non obstante transactione, seù compositione facta cum accusatore?

Respondetur affirmatiuè, cum Speculator. *in lib. 3. tit. de abolition. & purgat. §. 1. n. 9.* per tex. *in l. licitatio. §. quod illicitè ff. de publ. & l. iustissimos. C. de offic. Rector. Prou. verf. censura nostra vigore.* Et hoc, ne crimina remanerent impunita, contra dispositionem textus *in cap. vt famæ. de sent excomm. & l. ita vulneratus ff. ad leg. Aquil.* Quod quidem intelligendum est in crimine publico, vel in quo non licet transigere; in aliis verò nō poterit Iudex procedere. Specul. *vbi sup. num* 10. & nos alibi supra alia occasione latiùs diximus.

21 Quid autem Iuris, si quis absolutus fuerit à crimine deducto in Iudicio per viam exceptionis, num possit iterum accusari?

Respondetur affirmatiuè, cum Abb. & Imol. *in d. cap. de his. de accusat.* Bart. *in l. si cui §. 1. num. 5. ff de accusat.* Decian. *in d. tract. crimin. lib. 3 cap. 30. num. 3,* quia cum crimen deducitur via exceptionis, non punitur pœna ordinaria ipsius. *cap. 1. de except. c. cum dilectus. §. fin. de ordin. cognit.* Marant. *vbi sup. num.* 85. Clar. *q. 19. verf. per exceptionem.* ibi: *Benè verum est.* Limitatur, quando opponeretur crimen, quod puniendum esset pœna ordinaria; vt ait Abb. *in d. cap. cum dilectus col.* 16. vbi latè post Alios declarat, quando hoc sit, & Felin. *in d. cap. de his. de accusat.*

22 Idem dicendum erit, quando quis absolutus fuit à crimine deducto in iudicio per viam denunciationis: nam tunc iterum accusari poterit sic absolutus ob eamdem rationem, quia non fuit punitus pęna ordinaria, cum causa ad emendationem, non ad pęnam tendat. *cap. 2. de accusat.* Marant. *loc. cit. num.* 86. Quod limitatur, quando Iudex, vigore denunciationis, ordinariè processit, & seruatis seruandis sententiam protulit. Felin. *in d. cap. de his limit.* 4. Abb. *in cap. innotuit. col. antepen. de iudic.* Salicet. *in l. ea quidem C. de accusat.*

23 Idem quoque dicendum veniret, quando quis absolutus fuisset à crimine deducto in iudicio ciuiliter tantum, puta ad recuperationem propriæ rei; nam tunc sic absolutus posset iterum accusari criminaliter. *l. 1. C. quando ciuil. act. criminal præiud.* Marant. *latè vbi sup. nu. 96. & seq.* vbi Alios citat.

Limitatur tamen, quando vtraque pœna tenderet ad vindictam. *l. quod senatus, & l. prætor edixit. §. 1. ff. de adulter.*

Limitatur secundo, quando fuisset pronunciatum, quod delictum commissum non fuit, secus si fuisset dictum, quod non fuit probatum; nam in priori casu ab eodem accusari non posset. *l. si quis cum totum ff. de except. rei iudic.* sed à tertio benè poterit accusari. *l. qui de crimine C. qui accus. non poss.* & ibi Gloss. Felin. *in d. cap. de his limit. 6. de accus.*

24 Sed quæritur, an absolutus à crimine in foro pęnitentię, possit iterum accusari in foro fori?

Respondetur affirmatiuè, *per text. in cap. admonere te,* & ibi Gloss. *in verb. pœnitentia 33. q. 2. cap si quis omnem 1. quæst 7. cap. quoniam multa 48 dist. & cap. peruenit 50. dist.* tradunt Gloss. Abb. & plenius Felin. *in d. cap. de his limit.* 5. quem allegat Marant. *vbi supra. num.* 87. vbi de communi. Menoch. *de arbitr. cent. 6. cas. 539. num. 31.*

25 Quæritur secundò, an si quis absolutus, vel punitus fuerit in foro Sæculari possit iterum accusari, & puniri, vel absolui in foro Ecclesiastico, & è contra?

Respondetur Affirmatiuè, quando delictum esset mixti fori, & de eo cognoscere posset Iudex Ecclesiasticus, & Sæcularis, vt est vsura, blasphemia, & similia, de quibus latè agemus *in 2. tom. p. 5 prax.* 10. quandò sufficienter punitus non fuisset à primo Iudice. ita Abb. *in cap. tuæ de proc.* plenè Felin. *in d. cap. de his limit.* 11. *de accus.* Bald. *in l. placet. C. de Sacrosf. Eccles. & in l si quis in hoc genus. C. de Episc. & Cler.* latè Cyn. Salicet. & Idem Bald. *in l. qui sepulcra C. de sepulcr. viol.* Roman. *in cons.* 375. sequitur Clar. *in q. 57. verf. sed quæro,* & ibi Baiard. late. Et ratio est, quia cum diuersæ pœnæ imponuntur per diuersas leges, vna non tollitur per aliam, *vt est text. in cap statutmus,* & ibi Abb. *de maledic. & in cap. felicis §. super hoc de pœn. in 6.* Idem Abb. *in d. cap. tuæ de procur.* & latè Afflict. *in constitution. Regni incipient. Multæ leges in secundo notab.* latiùs vero conclusionem præfatam examinat Farinac. *in d. q. 4. num. 7. cum seqq.* & latissime Scaccia. *de iudic. lib. 1. cap. 12. num. 81. cum plurib. seqq.* vid. Guazz. *defens. 2. d. cap. 7. num. 55. & defens 35. cap. 11. num. 2. & 3.*

26 Quæritur tertiò, an Reus per viam inquisitionis, si fuerit postea absolutus, possit iterum accusari?

Respond. cum distinctione; aut enim loquimur de Iure Canonico: aut de Iure Ciuili. In priori affirmatiuè concluditur, quia secundum Ius Canonicum non imponitur pœna ordinaria, quando proceditur per viam inquisitionis, sed delicta puniuntur pœna extraordinaria. *cap. inquisitionis de accusation.* Vnde ad effectum puniendi pœna ordinaria, iterum accusari potest. In secundò verò casu concluditur negatiue, quia de Iure Ciuili imponitur pœna ordinaria, etiam si procedatur per inquisitionem. Bart. *in l. 2. §. si publico. ff. de adulter.* Felin. *in d. cap. in his de accus.*

27 Vltimò quæritur, an Vicarius Episcopi ex Generali mandato tantum, nisi etiam speciale habeat, possit Reos subditos absoluere?

Respondetur negatiuè, per text. *in cap. licet de offic. vicar. in 6.* vbi Archid. et Alii. Quidquid dicat Marian. *in cap. qualiter 2. de accusat.* Sandè. *in cap. non potest col. 3. de re iudic.* quos sequitur Diaz. *in pract. crim. canon. ver. officiali, ac Vicario*, qui dicunt posse Vicarium absoluere, quamuis non condemnare. per text. *in l. fin C. vbi senator. vel clariss.* Et ratio primæ sententiæ, (quam ego sequor innixus auctoritati Doctorum, quos retuli suprà *p. 1. sect. 2. subsect. 2. num. 64.*) est, quia in *d. cap. licet* permittitur solum Vicario ex vi generalis mandati, vt possit inquirere, ad effectum referendi Episcopo, non autem ad effectum puniendi, ergo sicut non potest punire sine mandato speciali, sic neque absoluere, aliàs frustrà permitteretur relatio, si posset absoluere. Ad textum verò. *d. l. fin. C. vbi senator.* respondetur, quod non est eadem ratio *l. fin. cum dicto cap. licet*, nam ibi agitur de casu speciali reseruato à principe; ob eminentiam dignitatis; hic vero agitur de casu generali, quia in omnibus ablata est potestas condemnandi.

28 Vnde firma remanet conclusio illa quod qui non potest condemnare, non potest absoluere. *l. nemo qui condemnare. ff. de reg. iur.* Menoch. *de arbitr. Iud. lib. 1. q. 43. n. 2. vers. altera est negatiua, & n. 26. cum seqq.* Card. Tusch *practicar. conclus. litt. A. conclus. 40. n. 1.* Eadem enim est potestas ligandi: atque soluendi. *cap. verbum de pœnit. dist. 1. cap. cum inferior. de maior. & obed.* Et è contrario ille, qui potest condemnare, potest etiam absoluere. *l. 3. ff. de re indic.* Felin. *in cap. auditis num. 20. in fin. de præscript.* quia absoluere, & condemnare conuertibilia sunt; vnde qui potest vnum, potest & aliud. Farinac. *in Fragment. crimin. p. 1. litt. A. num. 7.* Felin. *in cap. cum inferior. n. 4. de maior. & obed.* Menoch. *d. q. 43. in princ.*

PRAX. PROCESSVS

29 Quoniam quæ dicta sunt in præcedenti Sectione, signanter, *à nu. 59. cum seqq.* de sententia condemnatoria, magna ex parte accommodari possunt, & effectiuè adaptari solent, etiam in sententia absolutoria: ideo non multum in illis insistemus, sed tantum propriam formam sententiæ absolutoriæ subiungemus in præsenti Sectione, ne sicco vestigio prætererire videamur; erit igitur eius forma, prout sequitur vel huic similis, videlicet.

Forma sententiæ Absolutoriæ.

In Christi Nomine Amen.

Nos N. de N. V. I. D. Prothonotarius Apostolicus (si talis sit) *ac Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini Episcopi N. in spiritualibus, & temporalibus Vicarius Generalis, &c.* (siuè Gubernator, seù Iudex talis, &c.) *Cognitor, decisor, & Iudex ordinarius causę, & causarum* (siuè in causa, & causis,) *quæ versę sunt, & vertuntur inter Dominum Promotorem Fiscalem huius Episcopalis Curiæ N. ex vna, & N. de N. loci N. reum conuentum partibus ex altera, super imputatione, quod dictus N. homicidium commisit in personam N.* (siuè quod vulnerauerit N. vel commercium Carnale habuit cum N. vel aliud tale, vel tale delictum commisit: & hic inseratur tota series facti prout facta fuit inquisitio in processu) *& alias, prout latius in actis, & processu, &c. quibus, &c. Visa longa carceratione dicti N. Visis testium depositionibus, visa eiusdem N. negatione, in qua etiam in tortura perseuerauit; Viso termino ad se defendendum illi da:o, visis eiusdem defensionibus, testiumque depositionibus ad eius defensam examinatis, ac perpensis; visis omnibus rationibus, & iuribus pro eius parte deductis, & allegatis, oretenus, & in scriptis; auditoque in omnibus Curiæ Promotore Fiscali; Viso tandem toto processu, visisque omnibus aliis videndis, & consideratis de Iure considerandis; Visa denique monitione, & citatione, parti aduersæ, ac eidem facta pro hac die, & hora ad audiendam sententiam.*

Christi nomine reperito pro tribunali sedentes, &c. ac solum Deum præoculis habentes, dictum N. culpabilem non repertum ex hactenus deductis, &c. nec de Iure punibilem hac nostra diffinitiua sententia, quam in his scriptis; ferimus; absoluimus, & liberamus, ac pro absoluto, et liberato haberi volumus, & mandamus; Fisco pro hac causa, vt supra, perpetuum silentium imponendo,

do,&c. & ita dicimus,declaramus,pronunciamus, liberamus,absoluimus,ac diffinitiuè sententiamus, & amplius non molestari mandamus, non solum isto, sed omni alio meliori modo, &c.

Ita pronunciaui Ego N. Vicarius Generalis, &c. siuè Gubernator, &c.

Lata,data,&c. prout in præcedenti Sectione *num.*66.

30 Vbi verò fieri necesse erit purgationem Canonicam, vt supra dictum est, seruatis prius seruari solitis in aliis iudiciis quoad acta ordinatoria, proferēda est sententia, prout infra, vel huic similis, videl.

Forma sententiæ Purgationis Canonicæ.

Christi nomine inuocato. Nos N. de N. &c. vt supra. (si verò fuerit superior Regularis, cum & ipse purgationem indicere possit suis Religiosis subditis; dici poterit:) *Nos Abbas Monasterij N.* vel *Prior*, seù *Guardianus, &c. talis Religionis*. vel *Iudex Delegatus in hac causa,prout in actis,&c. Visis,auditis, & maturè consideratis omnibus, de quibus N. de N. &c. fuerat inquisitus, ob infamiam*; vel *accusationem*; vel *denunciationem*, verbi gratia. *Illum carnale commercium habuisse cum N. de N. muliere loci N.* vel *occidisse*, vel *vulnerasse N.&c. & cum infamia contra ipsum exorta probationem veram, seù certam non habeat, sed tantum rumor vagus, & incertus circumferatur: Ex quo aduersus illum talis infamia scandalum generat,ob probabiles quasdam coniecturas in processu non purgatas; ipsoque audito; Auditisque eis, quæ ab eius Aduocatis,& Procuratoribus ad suam defensam adducebātur, ne fama eius sic maculata remaneat, Deum præoculis habentes, vt de illius vultu nostrum iudicium prodeat, & oculi nostri videant æquitatem, per hanc nostram diffinitiuam sententiam, quam in his scriptis ferimus. Christi nomine repetito pro tribunali sedentes,&c. sententiamus,declaramus, & pronunciamus dicto N. de N. iniungendam esse Canonicam purgationem, prout illi per hanc nostram sententiam iniūgimus,ratione asserti delicti,de quo est imputatus, et diffamatus, vt supra,et ipse negauit commisisse, et mandantes, vt infra tot dies coram nobis iusiurandum prabeat ad Sancta Dei Euangelia, manibus illa tangendo, se à prædicto delicto esse immunem, et crimen ipsum nullo modo attentasse, ac vt vna cum ipso septem alij Sacerdotes,* seù *Religiosi eiusdem ordinis, ac probatæ vitæ,* (quando placuerit illos adhibere, vt supra dictū fuit) *et nulla exceptione maiores pari modo iurent, se credere illum verum iurasse. Reseruantes nobis potestatem,iuxta Canonicas Sanctiones proferendi aliam sententiam punitoriam, si integrè purgationem non præstiterit; vel absolutoriam, si præstiterit. Ita pronunciaui Ego N. Vicarius Generalis,* siuè *Abbas N.*siuè *Prior,*siuè *Guardianus ordinis N. etc.*

Lecta, lata, et publicata fuit hæc sententia pro tribunali sedentes in tali loco N. die... mensis... anni... præsentibus pro testibus adhoc specialiter vocatis N. N. et N. N. Notarius,etc.

31 Post quam sententiam fieri debet purgatio intra terminum in ea præfixum, quæ talis erit, vt sequitur.

Forma faciendi purgationem Canonicam.

Die... Mensis... Anni... Constitutus personaliter N.de N. coram Perillustri, et Reuerendissimo Domino Vicario Generali Episcopi N. vel *coram Adm. R. P. Abbate N. monasterij N.* seù *coram P. N. Priore conuentus N. Religionis N. &c. reuerenter,& humiliter exposuit,se paratum esse, Diuina ope, præstare purgationem Canonicam, iuxta formam, & modum illi in sententia præscriptum per ipsum D. Iudicem, siue, &c. Quam oblationem ipse D. Iudex admisit, si, & in quantum, &c. asserens se paratum ad eam suscipiendam, iuxta Canonicas Sanctiones. Et statim aperto libro Euangeliorum dedit ei iuramentum de veritate dicenda, & dictus N. de N. manibus tangendo Euangelium, dixit: Ego N. per hoc Sacrum Dei Euangelium iuro, me esse immunem,& non commisisse homicium, vel adulterium, siuè,&c. de quo sum suspectus,& infamatus.* Et sic se subscribat. *Ego N. de N. iuraui, prout supra, & propria manu me subscripsi, &c.*

32 Quòd si Iudici placuerit adhibere compurgatores, qui esse debent homines probatæ vitæ, & omni exceptione maiores & qui experientiam habeant, anteactæ vitæ, & morum infamati, *vt in c. cum P. manconella,* vbi Gloss. *& cap. cum dilectus de purg. cano.* Et eisdem ordinibus insigniti, sicut infamatus, *vt in c. si legitimi & c. si mala fama 2.q.4.& in c. inter sollicitudines de purgat.can. et* notatur per Hostiens. *in sum. de purgat. can. n.5.* vbi etiam ait, quod si haberi nequeũt adhiberi possunt, etiam Laici, deficientibus Clericis, imò etiam fœminæ, si homines commodè haberi non possint. *arg.cap. in decima 18.q.2. tunc post præstationem prædicti iuramenti, iuxta tenorem in sententia sibi præscriptum, septem obtulit compurgatores Sacerdotes*, si fuerit Sacerdos Sæcularis, vel *eiusdem ordinis*, si Regularis, vel *tres* si fuerit Diaconus,vel Subdiaconus,&c. *quos omnes, tamquam idoneos prædictus D. Iudex admisit. illisque accersitis manifestauit eis N. de N. esse suspectum, & infamatum commisisse adulterium cum tali muliere, siuè homicidium in personam N. siuè,&c.& iurasse per Sancta Dei Euangelia,*

se esse immunem à tali delicto, . *Ipsosque iurare debere* , *se credere verum iurasse*. Quibus per ipsos auditis, *& affirmantibus se promptos, statim aperto libro Euangeliorum*, *vnusquisque eorum manibus super Euangelio positis*, *vnus post alium sic iurauit* : *Ego N. de N. vocatus in compurgatorem pro N. de N. iuro per hoc Sanctum Dei Euangelium me credere illum verè iurasse*,& quilibet eorum sic se subscribat :*Ego N. de N. iuraui, prout supra*, *& propria manu me subscripsi,&c.* *N. Notarius,&c.*

33 Quibus peractis citari debet in scriptis Reus infamatus , qui se purgauit , vel oretenus per Iudicem moneri, vt tali die, & tali hora compareat ad audiendam sententiam expeditionis suæ causæ ; & huiusmodi monitio,vel citatio redigitur in actis cum relatione Cursoris, & in illa die, & hora præscriptis , proferenda est sententia, tali, vel simili modo, videl.

Forma sententiæ Absolutoriæ infamati, post purgationem canonicam.

Christi nomine innocato. *Nos,&c*. vt suprà. *Cum in sententia per Nos lata die....mensis...præsentis anni ...... indicta fuerit purgatio Canonica N. de N. super asserto crimine adulterij eum tali muliere*, siue *homicidio N. &c. quod , etsi ipse illud commisisse negauerit ; quia tamen infamia*, *& suspicione laborabat*, *prædictam purgationem illi indiximus* , *quam cum coram Nobis præstitisset infra terminum,& iuxta modum sibi assignatum* . *Qua visa, & considerata* , *considerataque dispositione SacrorumCanonum ; discussisque maturè omnibus, quæ erant discutienda ; Deum præ oculis habentes* , *vt de illius vultu iudicium nostrum prodeat, per hanc sententiam , quam in his scriptis ferimus . Christi nomine repetito dicimus, declaramus, pronunciamus , & diffinitiuè sententiamus d.N. de N. purgationem ei impositam canonicè perfecisse ; ideoque in posterum illum existimandum, & habendum esse à supradicto adulterio, siue homicidio, &c. immunem , ac innocentem; & omnem suspicionem , & infamiam fuisse, & esse sublatam ; & quatenus expedit , & opus est, eum absoluimus, & liberamus, nō solum præmisso, sed omni meliori modo , quo de Iure fieri potest* . *N. de N.ita pronunciaui, &c.*

Lecta, lata,etc. vt supra, etc.

Quando verò infamatus deficeret in purgatione, secundum quosdam Doctores, condemnandus erit pœna ordinaria , vt diximus. *sup.num.* 18. sed Hostiens. *ibid. supralle gatus* ait, hoc procedere posse , si agatur via accusationis ; aliàs pæna esset arbitraria, quæ semper est minor ordinaria . Abb. *in cap.accedens num.*5.*de excusat.*

De reliquis quilibet Iudex ex se decernere poterit , secundum diuersitatem factorum occurrentium .

SECTIO XVIII.

De modo , & forma procedendi ad sententiam contra Reum absentem in contumacia .

SVMMARIVM.

1 *Requisita necessaria ad transmittendam inquisitionem Reo absenti, quæ sint ?*
Corpus delicti in primis constare debet .
2 *Indicia legitima requiruntur ad transmittendam inquisitionem* .
3 *Indicia legitima ad inquisitionem , quæ dicantur ?*
4 *Inquisitio , seu citatio Rei absentis , qualis esse debeat ?*
5 *Inquisitio transmitti debet Reo absenti in domo solita habitationis* .
6 *Statuta loci seruanda in transmissione inquisitionis, seu citationis* .
7 *Persona Ecclesiastica regulariter nō ligantur statutis laicorum* .
Statuta Principis sæcularis non ligant Clericos .
8 *Ordinatoria processus seruare tenentur,etiam Clerici, si sint laicalia* .
9 *Bannum continere debet pœnam,sed qualem ?*
10 *Fuga alicuius est indicium delicti commissi*.
11 *Ordo procedendi contra contumaces non est vbique idem* .
12 *Inquisitio, quid continere debeat ?*
13 *Stylus Curiæ seruandus in omnibus , præsertim in inquisitione Reo transmittenda*.
14 *Monitorium in Romana Curia contra Inquisitum, qualiter formetur* .
15 *Citationum forma iuxta stylum Romanæ Curiæ* .
16 *Inquisitionis forma, quæ ?*
17 *Citatio eum insertione inquisitionis* .
17 *Citatio sine inserta forma inquisitionis* .
19 *Citatio ad aliquem banniendum, qualis priùs esse debeat* .
20 *Banni Decretum, quale ?*
21 *Bannum, quid continere debeat ?*
22 *Bannum , qualiter formandum ; & eius publicatio* .
23 *Banni intimatio qualiter fiat* .
24 *Banni Relatio,qualiter facienda*.
25 *Instantia Fisci pro cōdemnatione Rei,qualis ?*
26 *Citationis ad sententiam decretum,quale ?*
27 *Citatio ad sententiam, qualis ?*
28 *Relatio Nuncij super citationis executione* .
29 *Instantia Fisci nouiter facta pro condemnatione* .
30 *Sententia in contumaciam,qualiter formanda*.

31 *Pu-*

31 *Publicatio sententiæ, qualis?*
32 *Relatio intimationis sententiæ, qualis?*
33 *Ordinationes Sacræ Consultæ circa acta contumacialia, quæ?*
Acta contumacialia qualiter fiant?
34 *Declarationes earundem.*

IN superioribus dictum fuit de modo legitimè proceeendi, & formandi processum contra Reum delinquentem in fortijs Curię existentem, qui per Diffinitiuam sententiam, vel condemnatur, vel absoluitùr, secundum merita causę, iuxta allegata, & probata in Actis. Verum quia euenit aliquando, vt procedi necesse sit contra Reum absentem in contumaciam, quia fortè post captas contra ipsum informationes per Iudicem super delicto, se absentauit, ne carceraretur: Ideo in præsenti videndum remanet, quomodo formãdus sit processus contra Reum in cõtumacia, ad effectum, vt ritè, & rectè deueniri possit ad sententiæ prolationem contra eundem. Quare pauca nobis de more breuiter prælibanda offeruntur. Et Primò, quę requirantur ad ritè, & rectè procedendum ad sententiam contra contumacem. Secundò, an vbique seruetur idem ordo procedendi in contumaciam.

1 *Quoad primum*, notandum est, plura requisita præcedere debere, adhoc, vt cõtra Reum absentem deueniri possit ad sententiam condemnatoriam in contumaciam.

Quorum Primum est, vt Iudex informationes capiat de delicto, formando processum, siuè procedat per Accusationem, siuè denunciationem, inquisitionem, siuè per alium modum, examinando testes pro Curiæ instructione. Et ante omnia constare faciat in processu de corpore delicti, iuxta notata *in l 1. §. item illud ff. ad Syllanian.* vbi DD. *& dix. supra sect. 1. num. 35. cum seqq.* & aduertunt Rimin. Iun. *cons. 683. num. 14. vol. 6.* Farinac. *consil. 89. n 55.* vbi ait, quod sententia cõtumacialis non supplebit corpus delicti; *& in quæst. 2. num. 1.* vbi Alios cumulat. Fab. Turret. *cons. 57. num. 8.* vbi inuehit contra quosdam Iudices imperitos procedentes contra reum sine probatione corporis delicti, & Decian. *in respons. 96. n. 19. vol. 3.* vbi ait, hoc verum esse, etiam vbi adesset statutum, vt contumax haberetur pro confesso.

2 *Secundum requisitum* est, vt si Reus sit ab aliquo accusatus, vel contra illum alio modo procedatur, habeat contra se sufficientia inditia in actis redacta, quia alias inquisitio, seù citatio, siuè monitorium contra ipsum transmissum, vt patebit inferius, erit nullum. Plot. *consil. 52. num. 17.* & desumitur ex traditis per Clar. *in pract. cr. q. 5. vers. scias etiam, & q. 6. in princ. & ferè per tot. & q. 20. vers. ad formandam*, vbi de communi testatur. Boss. *de inquis. num. 21.* Grat. *cons. 50 num. 10. vol. 2.* Farinac. *in pract. crim. q. 11. num. 4.* Scaccia. *in tract. crim. lib. 1. c. 84. num. 3. et 57.* & latè *in cap. 97. nu. 198.* Guaz. *defens. 9. cap. 1. num. 2.* & Chart. *in pract. de exc sent. cap. fin. num 59* Idem statutum est etiam per *Bullam* Pij V. 137. & 40. incip. *licet alias*, vbi similiter habetur, quod Rei condemnati in contumaciam audiri non possunt, si compareant, nisi in carcere constituti. Imò sententia contumacialis substineri non posset, nisi præcesserint legitima inditia, saltem sufficientia ad inquirendum Andr. Facchin. *in controuers. iur. lib. 9. cap. 40* latè Magon. *decis. Lucen. 22. num. 2 et 4.* vbi etiam habetur hoc verum esse, siuè procederetur per viam inquisitionis ex dispositione Iuris communis, siuè municipalis. Idem firmat Clar. *loris præcit.*

Quod est adeo verum, vt si Iudex in ipsa inquisitione, seù citatione, quæ Reo absenti transmittitur, dicat Reum fuisse de crimine diffamatum, adhuc ei non credatur, nisi legitimè constiterit, quia eius assertioni non staretur. Menoch. *de arbitr. lib. 1. q. 76. n. 8.* Magon. *d. decis. 22. n. 2. et 5.* Clar. *q 31. vers fama publica.* Imò neque valeret citatio prædicta sine præcedentibus inditijs, etiam si fieret vigore cuiuscumque arbitrij Iudicis concessi à Principe Supremo. Rolan. *consi. 3. num. 11. lib. 1.* Grat. *consil. 97. num. 8. lib. 1.* Magon. *ibid. num. 8.* vbi Addent. *litt. B.* Farinac. *d. q. 11. n. 43.* Et ratio est, quia Princeps mandare non potest vt transmittatur citatio non præcedentibus legitimis indiciis. Boss. *de inquisit. nu. 23.* Plot. *cons. 60 num. 2. in fin. & num. 4 lib. 1.* Caualcan. *in pract. de testib p. 3. num. 109.* Turret. *cons 66. num. 2.* Farinac. *vbi sup num. 41.* Magon & Addent. *d. lit. B* Quamuis Bald. *in l. nullus num. 1. C ad leg. Iul maiest* contrarium teneat, quem refert Angel. *de malefic. in vers. quod fama publica num. 5.* potest tamen intelligi dictum Baldi, quando Princeps motu proprio, & ex certa scientia diceret sibi constare de crimine, quia tunc scientia Principis supplet omnem defectum. Clar. *d. q. 64. vers fama publica*; & ibi Addent. Plot. *d. cons. 60. num. 6.* Magon. *d. dec. 22 n 7.* Secus si fiat citatio ad instantiam partis, quia tunc non præsumitur scietia. August. ad Angel *vbi sup.* quem refert, & sequitur Guazzin. *d. defens. 9. cap. 1. num. 9.* Farinac. *d q. 1. num. 42.* & latè Scacc. *in tract. crimin. lib 1. cap. 84. num. 20.* vbi Alios allegat. Et hæc conclusio, vt præcedere debeant legi-

tima

tima inditia ipsam inquisitionem, locum habet etiam in crimine læsæ maiestatis. Angel. *de malefic. in ver. che hai tradito la tua patria in princ.* Decian. *respons* 18. *n.* 52. *vol.* 1. Roland. *cons.* 57. *num.* 10. *&* 14. *lib.* 4. Farinac. *d. q.* 15. *num.* 44. Alioquin Iudex procedes ad inquisitionis seù citationis transmissionem, sine legitimis indiciis præcedentibus, si esset Laicus, teneretur in syndicatu ad resarcienda damna, & interesse per partem passa. Rolan. *cons.* 94. *num.* 13. *lib.* 4. *& cons.* 17. *nu.* 6. *lib.* 3. Farinac. *ibid.* Magon. *d. decis.* 22. *num.* 13. & ibi Addent. *dict. litt. B. in fin.*

3 Sed dubium est, quæ indicia dicantur legitima ad effectum transmittendi Reo absenti inquisitionem, seù citationem, cum in hoc plurimum discordent Doctores inter se, vt testatur Farinac. *ind. q.* 1. *num* 45. & Fachin. *controuers. iur. lib* 9. *cap.* 15. *in princ.* vbi enunciant quinque opiniones, prout facit etiam Turret. *consil.* 9. *num* 11. vbi Alios cumulat; ad quod respondetur breuiter, omissis disputationibus, cum Chartar. *in pract. tit. de exec. sent. præcit. cap. fin. num.* 69. Farinac. *in d. q.* 11. *sub. num.* 17. *vers. aduerte primò*: Scaccia. *d. lib.* 1. *cap.* 84 *num.* 8. Guazzin. *d. def.* 9. *cap.* 2. *num.* 1. & Aliis; quod sufficiat omne illud, quod à Iure approbatum est *l. legitima. ff. de pactis.* Item omne illud, quod legitimum à Doctoribus communiter existimatur. Vnde de firmatur conclusio, non requiri indicia necessaria ad inferendam torturam, vt tenent Natt. *cons.* 594. *num.* 14. *lib.* 3. Beccan. *cons.* 11. *num.* 7. Addent. ad Pract. Papiens. *in form. inquisit. glos.* 1. *verb. contumax*, & Alii; sed leuiora sufficere ad transmittendam inquisitionem, seù citationem, vt tenent Decian. *respons.* 18. *num* 57. *vol.* 1. Menoch. *de præsumption. lib.* 1. *q.* 88. *num.* 2. *& seqq. p.* 1. Farinac. *d q.* 11. *num.* 47. vbi de communi testatur. Cartar. *d. cap. fin. num.* 138. quam sententiam vti certiorem sequitur Scacc. *in d. cap.* 84. *num.* 6. *vers. contrariam sententiam.* Et ratio est, quia citatio non est tanti præiudicii, prout est tortura. Plura indicia sufficientia ad transmittendam inquisitionem ponit Scacc. *in d. cap.* 86. vbi dicit esse in Iudicis arbitrio, quæ indicia sufficiant, Menoch. verò *in præcit. q.* 88. *num.* 21. sex indicia recenset sufficientia ad transmittendam inquisitionem particularem, vel iam transmissam substinere. latè de illis agit Fachin. *d. lib.* 9. *controuers. iur. cap.* 15. & Marcab. ab Anguill. *in consil.* 50. *nu.* 14. *cum plurib. seqq.* Nota tamen, quod dictum socii criminis non sufficit ad formādam inquisitionem contra nominatum ab illo, vt de communi testatur Plot. *in consil.* 47. *num.* 3. *& consil.* 52. *nu.* 20. latè Chartar. *in d. cap. fin. num.* 74. *& seqq.* vbi Alios concordantes cumulat, & respondet ad Boss. *tit. de inquisit. n.* 44. contrarium tenentem.

4 *Tertium requisitum* est, vt formato processu præcedentibus legitimis indiciis, & constito de corpore delicti, si de persona Reus inquisitus haberi non possit, quia vel malitiosè latitauerit, vel fortè, nè carceraretur, aufugit; transmittatur contra illum citatio, quæ communi vocabulo appellatur inquisitio; & in ea inseri debet tota series delicti, de quo inquiritur, *vt citatum fuit sup. section.* 2. *num.* 77. & dicemus *inferius num.* 17. & cum præfixione termini competentis ad comparendum, & se excusandum à delicto, seù delictis in inquisitione, seù monitorio, (vbi per viam monitorii proceditur) contentis, & connotatis; alias, opponere posset, quod licet fuisset citatus, non potuit tamen se exculpare, quia non fuit citatus cum inserta forma tenoris inquisitionis. vt tradunt Angel. *de malefic. in verb. Iudex commisit. num.* 3. Clar. *in d. q.* 31. *vers. quæro numquid.* Villagut. *in pract. crim. lib.* 1. *cap.* 4. *conclus* 6. *in fin.* Plot. *consil.* 72. *num.* 26. *tom.* 2. *crim.* Chartar. *de execut. sentent. cap.* 1. *num.* 387. *& seqq.* Farinac. *d. q.* 11. *num.* 40. & Scacc. *in tract. crim. lib* 1. *cap.* 39. *num.* 7. vbi dicunt ita communiter ferè vbique seruari; nisi adsit contraria consuetudo, vel statutum particulare, vel seruetur Ius commune, vt ait Chartar. *vbi sup num.* 388. Farinac. *ibid. num.* 49. *vers. benè verum est*, & latè Scacc. *loc. cit. num.* 7. & Caualcan. *de brach. reg. p.* 2. *n.* 299. *& p.* 4. *num.* 36.

5 *Quartum requisitum* est, vt dicta citatio cum inserta forma tenoris inquisitionis transmittatur Reo absenti in domo suę solitæ habitationis; relicta copia ipsius in manibus domesticorum, ad effectum illi notificandi omnia in ea contenta, ne causam ignorantiæ allegare valeat; Clar. *in d. q.* 31. *vers dictum est, cum vers. seq.* Chartar. *de exeq. sentent. dict. cap. fin. num.* 59. *&* 139. & Ego ipse *supr. sect.* 6. *num.* 12. *cum seqq.* alias contra illum deueniri non posset ad sententiam condemnatoriam; Secus si sic citatus, & relatus non comparuerit infra terminum sibi assignatum; nam tunc proceditur ad condemnationem in contumaciam seruatis reliquis, de quibus inferius, iuxta comminationem in citatione, seù inquisitione sibi factam, Clar. *in d. q.* 31. *in princ.* Scaccia latè *in tract. de indic. crimin. cap.* 58. *in fin. & cap* 97. Natt. *cons.* 394. *nu.* 14. *vol.* 3. Ambros. *lib.* 4. *process. informat. cap.* 1. *num.* 4.

6 *Quintum requisitum* est, vt in citatio-

ne

ne, seù inquisitione transmittenda seruetur forma statuti loci, si fortè adsit; aliàs si non seruaretur ad vnguem circa modū procedendi, & citandi, corrueret inquisitio, & totus processus desuper fabricatus. Plot. *cons.* 52. *num.* 21. *lib.* 1. Soccin. Iun. *cons.* 37. *num.* 5. *vol.* 2. Farinac. *cons.* 86. *num.* 56. & Marcabr ab Anguill. *d. cons.* 50. *num.* 1. *cum plurib. seqq.* vbi latè; & Alii mox allegandi. *num seq.* Proinde ad euitandas nullitates, maximè in Statu Ecclesiastico, afferam inferius in praxi processus formulam terminorum cōtumacialium, quam *Barberinam Constitutionem* vocant, & eam secum habere, ac sine vlla diminutione obseruare tenentur omnes Iudices prædicti Status, quę emanata fuit per sacram Congregationem Consultæ anno 1641. Et quia processus in contumaciam fieri solent nō solum à Iudicibus Sæcularibus: verum etiam ab Ecclesiasticis, qui aliquando iurisdictionem temporalem in aliquibus locis habēt, operæ pretium duxi illam de verbo ad verbū subnectere cum omnibus alijs necessarijs ad huiusmodi effectum. *n.* 33.

7 Sed quæritur, an Episcopi Status Ecclesiastici, qui iurisdictionem temporalem non habent, sed spiritualem tantùm, seruare teneantur præfatam Barberinam Constitutionem contra Clericos contumaces, vel contra sæculares, qui in eorum Tribunalibus vti contumaces condemnari debent?

Respondetur affirmatiuè, quamuis prima facie potius negatiuè videretur respōdendum, cum talis constitutio sit merè laicalis, quæ non ligat Clericos, & Ecclesiasticas personas. *can. benè quidem* 96. *dist. cap. continua* 11. *q.* 1. *cap. a si clerici. cap. clerici, & cap. qualiter. de iudic. cap.* 2. *de for. compet. cap. non minus, & cap. aduersus. de immunit. Eccles. cap. quamquam. de censib. in* 6. *cap.* 1. *cap. clericis, & cap. fin. de immunit. Eccles. in* 6. *cap. quæ in Ecclesiarum, & cap. Ecclesia S. Mariæ de constitutionib.* & vtrobiq; communiter DD. omnes, *& Authem cassa & irrita. C. de sacrosanct. Eccles.* Carol. de Graff. *de effectib. clericat. effect.* 2. *num.* 2. *&* 3. vbi quadraginta Doctores cumulat; & ratio dubitandi prouenit ex eo, quia Sacra Congregatio Consultæ, (cuius Præfectus tunc temporis erat Eminentissimus ac Reuerendiss. D. Cardinalis Franciscus Barberinus,) est Tribunal merè laicale, vt omnibus patet, & statuta Principum sæcularium non afficiunt Ecclesiasticos, vt in dictis iuribus probatur. Sed his non obstantibus contrariam partem affirmatiuam in hoc casu sequi non dedignor. Moueor duplici ratione. Primo, quia prædicta Constitutio Barberina respicit publicum, & commune Reipublicæ bonum, & quando statutum laicale afferre potest Clericis commodum, & auferre incommodum, dicitur rationabile, & comprehendit etiam Clericos. Abb. *in d. cap. Ecclesia S. Mariæ num.* 13. *de constit.* Bart. *in l.* 1. *C. de summ. Trin. & Fid. Cathol.* Tiraquel. *in tract. de retract. lignag.* §. 1. *glos.* 13. *num.* 4. Baiard. *ad Clar. q.* 77. *num* 34. Carol. de Graff *d. eff.* 2. *nu.* 130. quia tunc dici non potest contra libertatem Ecclesiasticam. Medices *in tract. de legib. & statut. par.* 4. *q.* 6. *num.* 5. *vers. fauorabilis dicitur*; Secundò, quia sicut Delegatus seruare debet leges, & statuta loci, vbi est delegatus. Bald. *in cap. de causis num.* 4. *vers. quæro vtrum Iudex delegatus de for. compet.* ita Episcopi nam licet habeāt Tribunal separatum à Tribunali sæculari, prout delegatus à Tribunali ordinarij; nō faciunt tamen Curiam separatam. Bald. *in l. si quis in hoc num.* 2. *C. de episc. & cleric.* ideo seruare tenentur statuta laicorum, in quorum Territorijs habent Episcopatus, si sint bona, & æqua, nec repugnent Ecclesiasticæ libertati. Bald. *in l. omnes populi num.* 28. *ff. de iust. & iur.* prout est, dicta Constitutio Barberina, quæ concernit directionem actorum contumacialium, qui ordo potius fauorabilis est, quam præiudicialis iurisdictioni, & libertati Ecclesiasticæ, & proinde seruandus. *arg. tex. in l.* 1. *C. quæ sit long. consuetud.*

8 Confirmatur, quia prædicta Barberina Constitutio respicit solum ordinatoria iudicij, quæ etiam Clerici seruare tenerentur, si litigarent coram Iudice sęculari. *cap. illud* 12. *dist. & d. l.* 1. *C. quæ sit lon. consu. & l.* 3. *in fin. ff. de test.* Imò etiam si litigarent coram Episcopo tenerentur statuta laicorum seruare in ordinatoriis iudicii. *cap. cū venissent, vers. vellent procedere. de eo, qui mitt. in poss. rei. ser. cau.* Bart. *in l. cunctos populos numer.* 30. *C. de summ. Trin. & Fid. cath.* Capyc. *decis.* 66. *num.* 4. & ratio est, quia tunc huiusmodi statuta laicorum non respiciunt personam Clericorum, sed causas circa modum procedendi. Abb. *in cap. quod clerici. num.* 11. *de for. com.* Alyn. *in tract. de execut. sent.* §. 1. *cap.* 78. *num.* 13. Graff. *d. effect.* 2. *num.* 132. *& seqq.* vbi Alios cumulat, et Pignatell. *centur.* 2. *controuers. forens. capit.* 33. *num.* 30. *lib.* 2.

9 Quæritur secundo, an Bannum, quod vigore dictę Constitutionis Barberinæ, vel aliàs transmittitur contumaci, continere debeat pœnam?

Respondetur affirmatiuè; ferendæ tamē, non latæ sententiæ, tam si habeatur respectus ad Ius commune; quam ad dictam Cōstitutionem Barberinam; quia est species

cies decreti interlocutorii, quod expectat aliam sententiam. *arg.tex.in l.1. ff. de requir-reis. & in Auth. item nulla. C.de sacrof. Eccles.* Bald. *in l.si quis filio. §.eius qui ff.de inoffic. testam.* & ideo continere debet pœnam per viam comminationis ferendæ sententiæ aliàs non valeret; ad effectum vt Reus timore pœnæ incurrendæ perterritus se disponat ad comparendum, & se purgandū à delictis sibi in Banno enunciatis. Hoc patet ex verbis eiusdē Banni, quod inferiùs ponetur. & notatur per August.ad Angel. *de malefic in verb.qui dom.Iud.commiss. num.5.* Chartar. *in pract.de exec.sent.cap bannit.cap.fin. num.294.* Farinac. *pracit. q.11. num.44. vers. differt autem.*

Neque obstat, quod dicit Scaccia. *de iudic.cap.97.num.38.& seqq.* vbi, quærit de Iure communi an Bannum sit sententia diffinitiua, vel interlocutoria, vbi plures DD. adducit diffinitiuæ vim habere tenētes. Quamuis ipse contrariam sequatur sententiam eorum, qui dicunt habere vim interlocutoriæ; prout facit etiam Caballus. *in qq.crim. cas.181. num.4.* Respondetur enim tales Doctores intelligendos esse de Banno emanato per modum pœnæ, non per modum comminationis; vt est in casu nostro; & notatur per Chartar. *vbi sup. c.1, num.443.* quia Iudex non habet animū condemnandi contumacem in ipso Banno, sed per sententiam. Quapropter non exequi potest bannū contra cōtumacem, sed sententia, quæ sequitur post illud, secundum pœnam in eo comminatam, vt aduertit Bald. *in l.1.post num.12. C. de hæred. instit.* Chartar. *in d.cap.1.nu.441. & in d cap. fin. n.294.* & Alii.

10 Quæritur tertio; an sola fuga prætensi Rei præstet indicium sufficiens ad transmittendam inquisitionem?

Respondetur affirmatiuè, si concurrāt alia inditia. Clar. *in q.20.vers.ad formandam. in fin.& q.21. vers. fuga delinquentis*, vbi latè de materia fugę. Quod autem fuga præbeat inditium, tradit Menoch. *de præsumpt. lib.1.præsumpt.89.num.6. cum plurib.seqq.* Mascard. *de probat. conclus. 819. lib.2.* Farinac. *lib.2.de indic.& tortur. q.48. per tot.* Nota tamen quod quidam Iudices in hac materia facere solent, an benè, vel malè ipsi videant. Scientes enim non adesse contra aliquem inditia vndequaque legitima pro transmittēda inquisitione, seù monitorio, citant illum ad comparendum ad informandam Curiam sub certa quadam pena pecuniaria, & si non comparuerit infra terminum illi assignatum, mulctare solent redigendo hæc omnia in Actis Curiæ; & tunc quia censetur verè contumax, & cōstare dicitur de eius fuga, coadiuuando hoc inditium supradicto modo, transmittunt postea citationem cum inserta forma inquisitionis.

11 *Quoad secundum*, notandum est, quod in procedendo contra contumaces diuersimodè seruatur; in multis enim tribunalibus Episcopalibus, quæ habent iurisdictionem, vti Domini temporales, proceditur iuxta stylum Romanæ Curiæ: in multis verò aliis diuerso modo. In Romana Curia fit monitorium cum inserto tenore inquisitionis, in quo apponitur nomen, & officium Iudicis inquirentis, nomen inquisiti; terminus, qui datur ad cōparendum; Pœna, sub qua comparere tenetur; series delicti, cum annotatione temporum, & locorum, & aliarum circumstantiarum, prout constant in processu informatiuo. Item modus exequendi comminatio procedendi ad vlteriora, si reus non compareat; tempus, & locus, in quo formatur, & subscriptio ipsius Iudicis de quibus omnibus Angel. *in tract. de malefic. in verb. Hæc est quædam inquisitio per tot.* Chartar. *vbi sup. de execut. sentent. in præfat. num. 115.& in cap. fin. num.149.* Decian. *tr. crim. t.lib.5.cap.26. nu.9.vers.nota etiam* Clar. *vbi sup.q.31.per tot.* Papiens. *in pract.tit. de forma inquisitionis*, Marian. *in cap qualiter, & quando de accusation.à nu. 187. vsque ad n 212.* & Foller. *in pract.crim.for.sæcul.parte 1.secundæ partis, ver. vel eos verbaliter citari faciat per tot.* & Ego dixi *sup.d.sect.2.num.74.*

Post exequutionem monitorii, fit relatio exequutionis illius per nuncium, apud acta Curiæ, *prout etiam dix.supr.d. sect.2.n.78. & 79.* Deinde expectatur, quod transeat tempus assignatum ad comparendum, quo lapso, fiunt aliæ citationes ad docendum de paritione mandati, & monitorii pœnalis contra eumdem Reum formati, executi, & in actis reproducti, & ad dicendum contra, & tandem citatur ad sententiam.

12 Vbi verò non seruatur prædictus stylus Romanæ Curiæ, non fit monitoriū: Sed tantummodo inquisitio, quæ ad idem coincidit, quamuis sub diuerso nomine; & similiter continere debet nomen Iudicis inquirentis, & eius officium; nomen inquisiti; seriem delicti, tempus, & locum; in quo formatur, & subscriptionem Iudicis inquirentis, iuxta tradita per DD. præcit præsertim Clar. *in d.q.31.vers.quaro etiam numquid in fin.* Angel. *vbi sup.* Papiens. *ibid.* & per Foller. *loc. cit. num.4.* Quæ scribitur in Actis Curiæ; Et cum transmittitur citatio Reo contumaci, vel absenti, eius tenor inseritur in ipsa citatione, *vt in dict. sect.2.*

num. 77. cuius copia dimittitur domi, vt dictum est, in manibus domesticorum, vel aliorum, prout fieri potest, cum assignatione termini ad comparendum, & respondendum inquisitioni; Necnon cum comminatione, quod ad vlteriora procedetur, non obstante, quod ipse non comparuerit, iuxta notata per Foller. *vbi sup. n. 3.*

Quibus absolutis in quibusdam Curiis Ecclesiasticis est stylus, vt si non comparuerit Reus ficcitatus, excommunicetur præcedentibus tamen citationibus ad dicendum, quare excommunicari non debeat, iux. trad. *in 2. tom. p. 5. prax. 7.* In quibusdam verò Curiis sęcularibus, ac etiā ecclesiasticis, seruatis seruādis, ponitur in banno, nisi infra certum terminum comparuerit. Foller. *in pract. crim. 1. par. secundæ partis verb. Bannmantur*, & si post terminū in contumacia perseuerauerit, citatur ad sententiam pro certa die, et deinde in antea ferri potest sententia condemnatoria, quamuis Chartar. *de exec. sent. cap. 1. num. 430.* teneat huiusmodi citationem post bannum non esse necessariam.

13 Sed in hoc attendenda erit loci cōsuetudo, et stylus Curiæ, vt dicunt DD. quos allegat Clar. *vbi sup. q. 31. vers. dictum est, & vers. quaro modo, & q. 44. vers. item quæro,* & Chartar. *d. num. 430. vers. subdit tamen*, plura de obseruantia styli cumulat Mascard. *de probat. conclus. 1339.* Aflict. *decis. 391. nu. 5.* Menoch. *lib. 3. præsumpt. 8. col. pen. & vlt.* & Caualcan. *in indice suar. decis. verb. stylus.*

PRAX. PROCESSVS

14 Ad habendam continuationē Praxis formandi processum criminale, subiungā hocloco formulas necessarias fieri solitas in Curiis, tum sæcularibus: tum etiam Ecclesiasticis, quæ aliquando habent iurisdictionem temporalem in quibusdam Castris, & oppidis, vt sunt multi Episcopatus Italiæ, præsertim Regni Neapolitani, et etiam extra Italiam, ad effectum procedendi contra Reum delinquentem in contumacia perseuerantem. Quando enim proceditur ad sententiam condemnatoriam contra Reum contumacem per viam monitorii, iuxta stylum Romanæ Curiæ, vt dictum est suprà, formari solet, vt sequitur, videl.

Forma monitorii, seù citationis, quę transmittitur Reo contumaci.

Tibi N. de N. loci N. ex aduerso principali auctoritate nostri officij, necnon ad magnifici Domini N. Promotoris Fiscalis huius Curiæ instantiam; tenore præsentium præcipimus, & expressè mandamus, quatenus, infra triduum proximum ab executione præsentium computandum, cuius primus dies pro primo, secundus, pro secundo, & tertius pro tertio. & vltimo peremptorio termino tibi assignatur, sub pœnis confessatorum criminum, & delictorum, de quibus imputaris, Triremium, & confiscationis omnium bonorum tuorum, mobilium, & immobilium, iurium, & actionum, præsentium, & futurorum, &c. vbique locorum existentium, debeas coram nobis, seù nostræ Curiæ Notario personaliter per te ipsum comparuisse, & te præsentasse ad te excusandum, exculpandum & defendendum ab infrascriptis criminibus, & & excessibus per te commissis, & patratis, & signanter super eo, Quod cum alias de anno. . . . Mens. . . . N. de N. reperiretur in loco N. &c. (& inseruntur, vt in inquisitione, quæ habetur supra *in d. sect. 2. de inquisition. num. 76.* ab illo vers. *Quod cum alias, &c.* vsque ad verba: *super quibus omnibus, & singulis, &c.* inclusiue. Deinde prosequatur) *Alioquin, &c. Volumus autem præsens nostrum monitorium tibi personaliter, si persona tua commodè haberi poterit, sin autem domi tuę solitæ habitationis, & ad valuas Curiæ nostræ, dimissis ibi illius copiis affixis præsentari, & intimari; Illudq; sic exequutum ita te arctare, & afficere, ac si personaliter, & magis legitimè exequutum foret. Certificantes nihilominus te, quod si in dicto termino non comparueris; Nos, siuè infrascriptus Curiæ Nostræ Notarius seruatis quatuor terminis in similibus seruari solitis, iuxta stylum Curiæ nostræ, ad declarationem incursus pœnarum prædictarum, illarumque legitimam exequutionem contra te procedemus, siuè procedet, contumacia, & absentia tua, ac aliis in contrarium forsan facientibus non obstantibus quibuscumque. In quorum, &c. Datum in Palatio nostræ solitæ residentiæ hac die. . . mens. . . ann. . .*

N. Iudex, &c. *Locus † sigilli.*
N. Notarius, &c.

15 Exequuto deinde dicto monitorio fit relatio exequutionis per Nuncium, seù Baiulum Curiæ apud acta more solito. Postea expectatur Reus per triduum assignatum ad comparendum, quo elapso idem reus citatur quatèr ad docendum se paruisse monitorio pœnali, &c. & in actis reproducto, & ad dicendum contra ad primam diem, &c. tali modo, videl.

Forma citationum iuxta stylum Romanæ Curiæ.

Prima Citatio.
Illustrissimo Domino N. Gubernatore, &c. Citetur N. ex aduerso principalis ad docendum se pa-

se paruisse monitorio pœnali contra eum formato, exequuto, et in actis legitimè reproducto, ad dicendum contra primò pro prima dilatione ad primam diem. Instante Fisco, &c.

N. Notarius exequuta, &c.

Hęc prima citatio solet annotari in actis pro die, qua fit relatio per Nuncium, quod illam exequutus fuit more solito, quod fit etiam, in aliis tribus citationibus, illicò Promotor Fiscalis instat accusari cõtumaciam tali modo: videlicet.

Comparuit N. Promotor Fiscalis, & accusauit contumaciam, ac instetit mandari citari secundò pro secunda, &c. omni, &c.

Secunda citatio fit post duos dies, ita vt si prima facta fuerit die octaua: ista fiat die decima: Et ita fit etiam tertia post alios duos dies, & sic die duodecima, & quarta tandem citatio ad sententiam fit die decima quarta mensis, eodem modo, videlicet.

Secunda Citatio.

Illustrissimo Domino N. &c.

Citetur N. exaduerso principalis, &c. vt supra, sed in fine additur) *secundo pro secunda dilatione ad primam diem Instante Fisco, &c.*

N. Notarius, &c. Exequuta, &c.

Comparuit Promotor Fiscalis, &c. & obtinuit citari tertio pro tertia, &c.

Tertia Citatio.

Illustrissimo Domino N.

Citetur, (&c. vt supra, & in fine additur) *tertio pro tertia dilatione ad p. d. Instante Fisco, &c. N. Notarius. Exequuta, &c.*

Comparuit, &c. (vt supra deinde) *& obtinuit citari quarto pro quarta, et superabundanti, etc.*

Quarta Citatio.

Illustrissimo Domino, &c.

Citetur N. exaduerso principalis ad videndum deferri iuramentum in supplementum plenæ probationis, quatenus opus sit, concludendum, concludique videndum, & audiendum sententiam diffinitiuam, & loco sententiæ videndum declarari se incidisse in pœnis in monitorio contra eũ formato, e equuto, in actis legitimè reproducto contentis, &c. & pro præmissorum exequutione mandatum quodcumque desuper necessarium, & opportunum decerni, & relaxari, ad primam diem instante Fisco, &c.

N. Notarius, &c. Exequuta fuit, &c.

Comparuit Promotor Fiscalis, &c. & accusata contumacia obtinuit declarari, vt supra, &c.

Et tunc Iudex proferre solet sententiam condemnatoriam, iuxta superius dicta, cuius formam habebis paulo post inferius *num.* 21. Benè verum est, quod ex recenti Praxi Curialium Criminalistarũ Vrbis seruatur, vt hæ citationes fiant ordine successiuo, videlicet. die 8. ad 9 pro prima, 9. ad 10. pro 2. 10. ad 11. pro 3. & 11. ad 12. pro 4. & superabundanti dilatione, & randem die 14. pro 15. ad sententiam. Sed in hoc standum est loci consuetudini, & stylo Curiæ. In quilibet autem citatione, vt supra, fit etiam relatio exequutionis per Nuncium, & instantia Fisci, vt mãdetur iterum citari, prout annotaui supra, & facta tandem relatione executionis citationis ad sententiam Idem Fiscus instat, quod feratur sententia, quam Iudex profert, iuxta inferius dicenda, & hæc vbi seruatur stylus Romanæ Curiæ.

16 Vbi verò non seruatur stylus prędictus, fit inquisitio in forma solita, videl.

Forma Inquisitionis.

Hæc est quædam inquisitio, siuè titulus inquisitionis, quæ fit, & fieri intenditur per D. N. Iudicem, &c. ex eius mero officio, auctoritate, potestate, arbitrio, atque balia, (*ad querelam*) *& ad instantiam Domini N. Promotoris Fiscalis, &c.* (*vel ad denunciam, &c.*) *contra, & aduersus.*

N. de N. Terræ N. homicidam, &c. In, de, & super eo, quod fama publica præcedente, & clamorosa insinuatione sic referente, non quidem à maleuolis, & suspectis, sed potius ab honestis, & veridicis hominibus, & personis, non semel tantum, sed sæpè, & sæpius ad aures, & notitiam dicti Domini Iudicis, per modum notorij auditu, relatuque peruenit: Quod cum alias de anno.... mense.... N de N. (& inseratur hic totus tenor inquisitionis, quam posui supra *in d. sect. 2. de inquisitione num.* 76. ab illis verbis:) *Quod cum alias de anno.... &c.* vsque ad finem inclusiuè, nullo prorsus verbo omisso. Variantur tamen huiusmodi inquisitiones, secundum varietatem, & diuersitatem delicti, ac factorum circumstantias. Quod remittitur arbitrio practici Iudicis, siuè Notarij, sufficit tamen hic opponere clausulas magis necessarias in principio, & fine, ad effectum, vt quilibet ex se formare possit inquisitionem, prout facti qualitas postulabit, colligendo ex his generalia, & necessaria, tamquam si hauriret aquam ex communi fonte pro proprii victus commoditate.

17 Formata prædicta inquisitione citari solet Reus, vel cum inserto tenore inquisitionis, vel sine insertione illius, secundum cuiusque Curiæ stylum; & huiusmodi citatio fit bis cum competenti termino quatuor dierum inter vnam, & aliã, vt mox dicam, si fiat cum inserto tenore inquisitionis, erit vt sequitur, videlicet.

For-

Forma primæ citationis, cum insertione inquisitionis.

Die 8. verb. grat. *Mensis N. anni N. De mandato Illustrissimi Domini N. Iudicis, &c. Instante Domino N. Promotore Fiscali, &c.*

Citetur N. de N. ex aduerso principalis, quatenus infra sex dies proximè currentes post præsentium exequutionem, quorum duos primos pro primo, duos pro secundo, & reliquos duos pro tertio, & vltimo peremptorio termino eidem assignamus, &c. personaliter compareat coram eodem Illustrissimo Domino Iudice ad respondendum inquisitioni contra eum formatæ In, de, & super eo, quod cum alias de anno .... &c. (sequere vt supra in inquisitione *num præcedenti* vsque ad finem, deinde concluditur) *Alioquin, &c. In quorum, &c. Datum, &c. die..., mens... ann... quibus supra, &c. N. Iudex, &c. N. Notarius, &c.*

18 Si verò non inferitur tenor inquisitionis, fit vt sequitur, videl.

Forma Citationis sine insertione Inquisitionis.

Die... Mens... Ann... Demandato, &c. vt supra.

Citetur N. de N. ex aduerso principalis, quatenus infra sex dies proximos à præsentium exequutione computandos, quorum duo primi pro primo, duo pro secundo, & duo pro tertio & vltimo peremptorio termino ei assignantur, personaliter compareat ad respondendum inquisitioni contra ipsum formatæ occasione homicidij per eum commissi in personam N. de præsenti anno, &c. prout lattius in ea, ad quam habeatur relatio, &c. Datum, &c. N. Iudex, &c. N. Notarius, &c.

19 Exequuta citatione prædicta fit relatio per Nuncium, seù Baiulum Curiæ more solitò, quam in huiusmodi materia annotaui supra *in d. sect. 2. num. 79.* Post verò secundam citationem, eiusque exequutionem, ac relationem, proceditur ad banniendum Reum, & tunc ante Bannum secunda citatio erit, prout sequitur, vel huic similis, videlicet.

Forma secundæ citationis.

Die 12. *mensis* .... N. *Ann.... De mandato, &c.* vt supra.

Citetur N. de N. ex aduerso principalis, quatenus infra triduum compareat personaliter ad respondendum inquisitioni contra ipsum formatæ tenoris, prout in ea, ad quam, &c. aliàs, &c. In quorum, &c. Datum, &c. Fit intimatio per Cursorem, & postea relatio solita, *de qua in d. sect. 2. nu. 79.* Seruatur tamen de stylo, quod inter vnam, & aliam citationem intercedat tempus quatuor dierum, vt dictum est, ita vt si prima facta fuerit die octaua mensis N. secunda fiat die duodecima eiusdem; Bannum verò postea fit elapso biduo, & sic die decimaquinta, quia dies termini non computatur in termino. *vulg. iurib.*

20 Deinde fit instantia per Fiscum, & declaretur contumax & ad vlteriora contra eum procedatur, & præsertim, quod in Bannum ponatur, &c. & in calce talis instantiæ Fisci, fit decretum, vt sequitur, vel huic simile, videlicet.

Forma decreti contumaciarum, & Banni.

Qui Perillustris Dominus, &c. sedens, &c. & visis citationibus ad comparendum, & contumacia eiusdem N. comparere nolentis ad se defendendum, &c. eumdem supradictum N. de N. contumacem declarauit, & in Bannum poni mandauit, & ita, &c. omni, &c.

21 Bannum verò continere debet nomen Iudicis; nomen, & cognomen Rei, qui bannitur; causam, propter quam bannitur; diem, mensem, & annum, & subscriptionem Iudicis. Chartar. *de execut. sent. cap fin num.* 186. *vers. prout etiam*, Foller. *vbi sup. ver. banniantur. num* 5. In condendis Bannis elaborare multùm debet Iudex, vt seruet stylum Curiæ, & formam statutorũ loci, aliàs resultaret nullitas. vt tradunt Farinac. *in pract. crim. q.* 11. *num.* 37. Chartar. *d. num.* 186. *vers. prout, cum vers. seqq.* & Scacc. *de iudic. crim. cap.* 97, *num.* 32. *vers. secundò quæro.* Et cum Bannum sapiat naturam sententiæ interlocutoriæ, si Reus compareat infra terminum in Banno præfixum, ipsũ resoluitur in vim simplicis citationis. Farinac. *d. q.* 11. *num.* 101. & Scaccia *d. cap.* 97. *num.* 38.

22 Forma verò Banni esse solet vt sequitur, vel huic similis, mutatis mutandis, secundum facti diuersitatem, videl.

Forma Banni.

In Dei nomine Amen.

Di ordine e commissione espressa del Sig. Gouernatore di N. &c. & ad instanza del Magnifico N. Procurator Fiscale, &c.

Si deduce à notitia di tutti, qualmente hauendo N. de N. della Terra N. dell'anno prossimo passato d'dì tanti.... del mese tale N. commesso homicidio in persona di N. del detto luogo, seù Terra N. in compagnia di N. e d'altri da nominarsi à suo luogo, et empo, &c. e con qualità, &c. come più ampiamente appare da gli atti, alli quali, etc. & essendosi perciò reso contumace, non curando com-

comparire à rispondere all' Inquisitione contro di lui formata nel termine delle citationi fattegli. Però si mette in banno in pena della Galera, e confiscatione di tutti, e singoli suoi beni, &c. E si prohibisce, che nessuno debbia ricettarlo, nè dargli consiglio, aiuto, nè fauore; ma più tosto perseguitarlo, &c. sotto le medesime pene. Et in tanto s'assegna termine di giorni noue al detto N. de N. à comparire à difendersi dal detto banno. Altrimente passato detto tempo, da adesso per all'hora si cita per il primo giorno giuridico immediatamente seguente à vedersi condannare nelle sudette pene, e rilasciare qualsuoglia mandato necessario, & opportuno, &c. In quorum, &c. Dat. &c. die..... mens.... ann.....

N. Gubernator, &c. *N. Notar. &c.*

Fit publicatio banni, & relatio publicationis, vt sequitur.

Die, & anno, quibus supra, &c.

Publicatum, & exequutum fuit bannum prædictum in publica platea N. ad locum solitum, etc. per N. de N. publicum Præconem Vniuersitatis, alta, & intelligibili voce per dictum N. sic referentem, me Notario omnia dictante de mandato, &c. præsentibus N. N. & N. testibus habitis, & rogatis ad supradicti banni publicationẽ, omni, &c.

23 Deinde intimatur eidem Reo domi, vel personaliter, prout fieri potest, cuius intimationis forma erit sequens, vel huic similis, videl.

Forma intimationis Banni.

De mandato Domini Gubernatoris loci N. instante Fisco, &c. intimetur N de N. qualiter fuit in banno positus, & eidem assignatus terminus nouem dierum ad comparendum, & se defendendum Alias, &c. In quorum, &c. Datum, &c. die, etc. mens. &c. ann. &c.

N. Gubernator, &c. *N. Notarius, &c.*

24 Fit relatio intimationis prædictæ hoc, vel simili modo.

Forma relationis intimationis Banni.

Dicta die. &c.

Intimatum fuit supradictum Bannum præfato N. de N. dimissa copia in forma &c. cum insertione totius tenoris dicti Banni per me Notarium facta, & tradita N. publico Baiulo Curiæ, ad effectum illam exequendi, prout ipsemet N. Baiulus retulit mihi infrascripto Notario, & se incontinenti discessisse, & personaliter se contulisse ad domum dicti N de N. & præsentasse, ac reliquisse in manu N. fratris dicti N. simul in eadem cohabitantis copiam supradictæ intimationis, &c. super quibus, &c. omni, &c.

25 Successiuè Fiscus instare solet, vt procedatur ad vlteriora, præsertim ad condemnationem, iuxta comminationem tali, vel simili modo, videl.

Forma instantiæ Fisci pro condemnatione.

Pro Curia, & Fisco.

Contra

N. de N. &c.

Comparuit Magnificus D. N. Promotor Fiscalis, vt alias, &c. In causa, quam suprascriptus N. de N. habet cum Fisco occasione cuiusdam inquisitionis contra ipsum formatæ, ob homicidium patratum in personam N. & alias, vt in actis, &c. accusata illius contumacia nihil deducentis in termino ipsi assignato ad se defendendum, institit ad vlteriora procedi, præsertim ad sententiæ condemnatoriæ prolationem, &c. alias, &c. protestatus fuit, &c. & prædicta, &c. omni, &c.

26 Sequitur decretum, quod citetur ad sententiam tali, vel simili modo, videl.

Forma decreti citationis ad sententiam.

Qui Perillustris Dominus, &c. Sedens, &c. prædicta, &c. & visis, &c. mandauit prædictum N. de N. formiter citari pro crastina die de mane hora tertiadecima, ad videndum ferri sententiam condemnatoriam, prout Iuris, &c. offerens se paratum pro iustitia, &c. & ita, &c. omni, &c.

27 Et expeditur citatio ad sententiam, prout sequitur, vel huis similis, videlicet.

Forma citationis ad sententiam.

Prædicta Die ... Mensis ... Anni ...

De mandato, &c. Instante Fisco, &c. commissa, & facta fuit citatio in scriptis per me, &c. contra infrascriptum N. de N. vt infra, videlicet.

De mandato Perillustris Domini, &c. Instante Domino Promotore Fiscali, &c.

Citetur N. de N. pro crastina hora decimatertia, &c. ad audiendum contra eum ferri sententiam condemnatoriam, iuxta formam inquisitionis, & comminationis, alias factæ, tenoris, prout in eis, &c. & quandocumque singulis diebus, & horis, &c. ideo, &c. alias, &c. In quorum, &c. Datum, &c. die, &c.

28 Expedita prædicta citatione consignatur Baiulo, seu Nuncio, qui postquam exequutus fuerit, iuxta commissionem, relationem facit more solito, vt infra, videlicet.

Eadem prædicta die, &c.

N. de N. publicus Baiulus Curiæ, &c. retulit mihi infrascripto Notario cum iuramento, &c. se hodie ad instantiam Domini Promotoris Fiscalis, & de mandato, &c. se contulisse ad domum prædicti N. de N. & ibi affixisse citationem prædictam, relinquendo etiam ex superabundanti eius copiam in manibus N. de N. consanguinei dicti N. de N.

de N. *et in eadem domo cohabitantis, etc. et alias prout habuit in mandatis, etc. super quibus, etc. omni, etc.* N. Notarius, etc.

29 Exequuta, vt supra prædicta citatione, & elapso termino ibidem assignato, & nemine comparente, Fiscus instat denuò pro condemnatione, prout infra, videlicet.

Instantia Fiscî pro condemnatione.

Die, &c.

Pro Curia, & Fisco, &c. Contra N. *de* N. *&c.*

Compauit Magnificus D. N. *Promotor Fiscalis, vt alias, &c. in termino citationis domi contra* N. *de* N. *exequuto pro hesterna die, & hora, &c. vt supra retulit* N. *publicus Curiæ Baiulus, &c. accusata illius contumacia institit contra eumdem ferri sententiam condemnatoriam, declarando illum incurrisse in pœnas per bannum comminatas, & in actis deductas; & mandatum quodcumque desuper necessarium, & opportunum decerni, & relaxari, alias, etc. protestatus, etc. omni, etc.*

30 Deinde interloqui solet pro sententia ferenda tali modo, videl.

Qui Perillustris Dominus, etc. Sedens, etc. prædicta omnia, etc. visis, etc. suam protulit sententiam, tenoris sequentis, videl.

Forma sententiæ in contumaciam.

In Christi Nomine Amen.

Nos N. de N. Vtriusque Iuris Doctor Gubernator N., etc. Iudex ordinarius, Visor, cognitor, et decisor omnium causarum, quæ versa fuerunt, et vertuntur inter Dominum N. Promotorem Fiscalē huius Curiæ ex vna, et N. de N. Reum conuentū, inquisitum, processatū, et contumacem partibus ex altera, etc. In, de, et super eo, etc. quod, etc. non quidem, etc. sed, &c. non semel, &c. sed sæpè, &c. etiā per viam notorij, &c. quod cum alias de anno, &c. (& inferatur totus tenor Inquisitionis, prout supra num. 17. vsque ibi: *Rebusque alijs, &c.* inclusiuè, deinde sequitur) *sedentes, &c. sequentes, &c. & sequi volentes, &c. Deumque, ac iustitiam præ oculis habentes, Visa cadaueris supradictis N. visitatione, et recognitione, visis testium depositionibus, visa inquisitione contra eum formata, cum citatione in forma, etc. visa supradicti N. contumacia, quam pro vera, et legitima confessione haberi volumus, et mandamus Viso Banno, et illius publicatione, ac intimatione, visa citatione ad sententiam cadentem pro hac die, et hora iuris; Viso denique toto processu, ac instantijs Domini Promotoris Fiscalis; et Visis omnibus alijs videndis, ac maturè consideratis de Iure considerandis, etc.*

Christi Nomine repetito, à quo bona cuncta procedum, etc. Dicimus, pronunciamus, declaramus, et sententiamus supradictū N. de N. Reum conuentū, et contumacem fore, et esse condemnandum, prout ipsum condemnamus in pœnam Triremiū per decemnium, et medietatis omniū, et singulorum eius bonorum, quæ Cameræ Episcopali N. applicamus, et pro applicatis, et incorporatis haberi volumus, et mandamus, etc. Mandantes, quod si vllo vmquam tempore dictus N. *de* N. *in manibus, et fortijs Curiæ deuenerit, ducatur, & duci debeat ad Triremes Pontificias Sanctissimi Domini Nostri Papæ N. ad remigandum per decemnium pro forziato, vt ipsi condigna sit pœna, & in aliorum transeat exemplum, decernentes, & relaxantes super præmissis omnibus, & singulis omne, & quodcumque mandatum, siuè mandata desuper necessaria, & opportuna, & ita dicimus, pronunciamus, declaramus, sententiamus, condemnamus, applicamus, decernimus, & relaxamus, etc. singula singulis, etc. non tantum, etc. Sed omni meliori modo, etc.*

Ita pronunciaui Ego N. talis Iudex, etc.

31 Forma Publicationis sententiæ.

Lata, data, lecta, et in his scriptis sententialiter promulgata fuit suprascripta sententia per D. N. de N. Gubernatorem, siue Iudicem N. ante dictū, etc. Sedentem, etc. ad Bancum Iuris N. sub annis Domini Nostri Iesu Christi.... Indictione.... Sanctissimi Domini Nostri N Papæ N. Pontificatus.... Præsulatus Reuerendissimi Domini Episcopi N. ann. ... Die verò.... Mensis.... Præsentibus ibidem N. N. et N. testibus habitis, etc.

Ego N. Notarius, et Cancellarius rogatus interfui, etc.

32 Relatio intimationis sententiæ prædictæ, videlicet.

Eadem die, etc.

Intimata fuit supradicta sententia præfato N. in eius domo solitæ habitationis, dimissa copia in scriptis totius tenoris illius in manibus N. eius matris per N. de N. publicum Curiæ Baiulum, siuè Nuncium, etc. prout mihi infrascripto retulit medio iuramento, etc. super quibus, etc. omni, etc.

N. *Notarius, et Cancellarius, etc.*

33 Quia verò, vt dictum fuit supra, Iudices, & Officiales status Ecclesiastici in ferendis sententiis contumacialibus tenentur seruare ad vnguem omnia ea, quæ per supremum Tribunal Sac. Consultæ emanata fuerunt anno 1641. existente illius Præfecto Eminentissimo, ac Reuerendissimo Domino Cardinali Francisco Barberino: ideo illa de verbo ad verbum, prout iacent, imprimi curabo ad vtilitatem, & commodum singulorum, quæ sunt, vt sequuntur, videlicet,

ORDI-

ORDINI

Sopra i termini sustantiali, da osseruarsi dalli Officiali dello Stato Ecclesiastico nelle cause contumaciali.

Considerando l'Eminentissimo, & Reuerendissimo Sig. Cardinal Francesco Barberino Sopraintendente Generale dello Stato Ecclesiastico i graui pregiuditij, che nascono dalle Nullità delle sentenze, che si danno in contumacia contro li Rei nelli Tribunali dell'istesso Stato, causate spesse volte per la mala osseruanza de' termini sustantiali, che deuono precedere le sentenze, per le quali Nullità s'impediscono poi l'essecutioni dell'istesse sentenze: & volendo Sua Eminenza prouedere à questi inconuenienti tanto con prescriuere certa forma da osseruarsi in ciascun Tribunale dello Stato Ecclesiastico immediato, & mediato, eccetto di Roma, Bologna, Ferrara, e suo Ducato, Auignone, e Beneuento, nelle quali Città, & luoghi si douerà osseruare lo stile, che si è vsato sin' hora, quanto ancora col timor delle pene, che incorreranno li trasgressori, d'ordine espresso della Santità di Nostro Sig. ordina, & statuisce l'infrascritte Prouisioni.

1 *Et prima, che quando alcun Reo querelato, denuntiato, ò inquisito d'alcun delitto, & contumace sarà talmente inditiato, che l'inditij siano sufficienti à formare, & trasmettere l'inquisitione al Reo, si formi l'inquisitione con l'espressione, e circostanze del delitto, del quale il Reo sarà inditiato. & l'inquisitione si distenda, & descriua in vn libro particolare, quale si doura chiamare il libro delle Inquisitioni, & sotto ciascuna Inquisitione si noti poi la commissione delle Citationi.*

2 *Formata contro il Reo l'Inquisitione si citi dal Cursore. Nuntio, ò Balio l'istesso Reo alla casa della sua solita habitatione, à respondere all' Inquisitione contro di lui formata, & à difendersi da quella, in termine di cinque giorni, assignandoli tre di quelli per il primo, e gl'altri due per il secondo, e peremptorio termine, con trasmetterli la copia dell'inquisitione inserta nella citatione: & essequita che sarà, dourà il Cursore, Nuntio, ò Balio fare la relatione in voce al Caponotaro, o Cancelliero criminale, ò altro Notaro della Cancellaria, ò vero offitio criminale di hauer essequito la citatione alla casa della solita habitatione del Reo con la dimissione della copia dell'inquisitione, come sopra: & la relatione daurà notarsi sotto la commissione della citatione, alla qual relatione, & all'altre, che si faranno, come si dirà dalli Cursori, Nuntij, Balij, & Trombetti, & si notaranno dal Caponotaro, Cancelliere, ò Notaro, vuole Sua Signoria Emmentiss. si dia piena fede, se bene non saranno fatte, & prese alla presenza de Testimonij.*

3 *Passato il termine di cinque giorni prefisso nella citatione, si formi il Bando, il quale dourà essere sottoscritto dal Giudice, & Caponotaro, o Cancelliero criminale, ò Notaro, & nel Bando si esprima sõmariamente, et in sostanza il delitto per il quale il Reo si pone in bando, et la pena del delitto, nella quale dourà esser cõdannato nella sentenza contumaciale: & in quello se gl'assegni il termine di cinque giorni à comparire, e defendersi dal detto Bando, e s'inserisca la citatione à sentenza per il primo giorno giuridico immediatè seguente doppo spirato il termine delli detti cinque giorni.*

4 *Il qual Bando con l'inserta citatione à sentenza si dourà publicare ad alta voce dal Cursore, Nuntio, Balio, ò Trombetta alla porta del Palazzo del Gouernatore, Podestà, Commissario, ò altro offitiale, auanti il quale pende la causa, & oltre la sudetta publicatione s'intimi ancora il bando con l'inserta citatione à senteza alla casa della solita habitatione del Reo, con lasciarui la copia dell'intimatione, & del Bando.*

5 *Et della publicatione, & intimatione del bando, & della dimissione della copia di esso in quelle, chi l'haucrà publicato, & intimato farà la relatione in voce al Caponotaro, ò Cancelliero criminale, ò Notaro, quale douerà annotare la relatione come sopra.*

6 *Spirato il termine di cinque giorni prefisso nel Bando, da computarsi dal giorno dell'intimatione sudetta, dourà il Giudice nel giorno giuridico, nel quale caderà la citatione à sentenza, proferir la sentenza contumaciale da scriuersi, e sottoscriuersi nel libro delle sentenze, con il rogito, e publicatione di quella.*

7 *Et perche spesso si sogliono commetter delitti da forastieri, se non constarà in processo che siano tali, ordina Sua Eminenza che precedendo la relatione del Cursore, Nuntio, ò Balio della diligenza da esso fatta di trouar la casa della solita habitatione del Reo, & non hauerla trouata, contro li sudetti s'esseguiscano le citationi, & intimatione alla porta del Palazzo del Gouernatore, Podestà, Commissario, o altro offitiale auanti al quale pende la causa, o altro luogo solito, con affigere non solo la copia delle citationi, & intimationi, ma ancora dell'inquisitione, & del bando. Ma constando in altro modo legitimamente in processo che sieno forastieri, non occorrerà fare la sodetta perquisitione, & contro li medemi forastieri si esseguiranno le citationi, & intimatione, & affigeranno assieme con l'inquisitione, e bando come sopra.*

8 *Et se occorrendo il termine come sopra prefisso al Reo nella citatione à respondere all' inquisitione, ouero nell'intimatione del bando à difendersi, o a sentenza comparirà alcuno a domandar il termine à perquirere, certiorare, e far comparire l'Inquisito; e gl'assegni tal termine ad arbitrio del Giudice; qual termine spirato, s'intimi di nuouo al Reo il termine circondotto, ò fosse a respon-*

spondere all'inquisitione, o a defenderſi, & a ſentenza nell'intimatione del bando, & ſi proceda poi auanti come ſopra ſi è ordinato.

9 *Dichiarando che ſeruati che ſaranno li termini contumaciali ſecondo il modo, come ſopra eſpreſſo nelli preſenti ordini, non ſi poſſino ſotto alcun preteſto, o colore chiamar nulle le ſentenze, ancorche dalle Conſtitutioni della Marca, ſtatuti particolari de luoghi confirmati ancora dalli Sommi Pontefici, ſi diſponeſſe altrimente, o dalla longa conſuetudine, ancorche immemorabile, fuſſe indotto, a quali per ordine eſpreſſo di N. Sig. in queſta parte ſi deroga.*

10 *Et accioche ciaſcun Giudice, Caponotaro, Cancelliero, & Notaro ſia più accurato, & auuertito in oſſeruare queſti Ordini, commanda Sua Eminenza, che ſe li Giudici, che pronuntiaranno le ſentenze contumaciali, & li Caponotari, Cancellieri, e Notari, che ſe ne rogaranno, mancaranno in coſa alcuna nell'oſſeruanza de' predetti Ordini, incorrino in pena di ſcudi 500. di moneta, d'applicarſi alla Reuerenda Camera Apoſtolica, & della priuatione dell'offitio.*

11 *Et ſotto l'iſteſſa pena commanda Sua Eminenza alli Caponotari, Cancellieri, che debbano regiſtrare, & ſeruare queſti Ordini nelli libri delle Cancellarie di ciaſcuna Città, Terra, Caſtello, & luogo del detto Stato, & tenerli attaccati ancora in luogo publico nelli Offitij loro, ò Cancellarie criminali, & notificarli alli Gouernatori, Podeſtà, Commiſſarij, Luogotenenti, Auditori, & altri offitiali nell'ingreſſo de i loro governi, & offitij, & farne apparire il rogito.*

12 *Dichiarando che ſe bene non ſarà fatta la detta affiſſione, e notificatione, ſiano nondimeno li Giudici obligati all'oſſeruanza delli preſenti Ordini, e traſgredendo, incorrino nelle pene ſopradette: perche vuole, & dichiara Sua Eminenza, che la publicatione delli preſenti Ordini da farſi in Roma nel luogo ſolito di Campo di Fiore da vno de' Curſori di Sua Santità, leghi, & obleghi qualſiuoglia perſona di qualſiuoglia ſtato, grado, e conditione, in tutte le Città, Terre, Caſtelli, & luoghi dello Stato Eccleſiaſtico immediato, & mediato, à capo di 15. giorni dopo la detta publicatione, come ſe in tutti li ſudetti luoghi particolari, & à ciaſcuno ſolennemente, & perſonalmente foſſe ſtato intimato. Dato in Roma alli 25. di Maggio 1641.*

F. Card. Barberino.

Felice Contelori Secr.

Die, anno, & Indictione quibus ſupra ſuit prædictum Bannimentum affixum, & publicatum fuit ad valuas Cameræ Apoſt. in acie Campi Floræ, & alijs locis ſolitis, & conſuetis Vrbis per me Dominicum Varreſium Sanctiſs. D.N. Papę Curſ.

Pro D. Mag. Curſ. Io. Ioſephum de Groſſis Curſ.

FORMVLA

Omnium terminorum contumacialium in Statu Eccleſiaſtico ſeruandorum, pro huius Barberinæ Conſtitutionis obſeruatione.

PRimò Inquiſitio, quæ Reo legitimis præcedentibus indicijs tranſmittenda eſt, formari, & conſcribi debet in peculiari inquiſitionum libro, ad hoc præcipuè conſtituto, atque ibidem ſingillatim adnotandæ ſunt citationes, quæ committi debent iuxta formam prædictæ Conſtitutionis, & alij termini, de quibus datur infraſcripta formula per extenſum.

Formula Inquiſitionis.

Inquiratur ex officio Curiæ ad inſtantiã Fiſci, & ad querelam NN. de tali loco (*ſi fuerit porrecta*) in, de, & ſuper eo quod &c. ſeu, Hæc eſt quædam Inquiſitio, quę fit, & fieri intenditur contra, & aduerſus NN. in eo, & ſuper eo quod &c. *& hic inſeratur tota delicti ſeries, cum eis circumſtantijs, de quibus Reus erit inditiatus. Deinde concludatur verbis, videlicet.*

Et prędicta omnia &c. ſuper quibus &c. *& benè faciet Iudex ſi eam ſubſcribet.*

Poſthac ſubnectatur dies, menſis, & annus, in quibus fuit formata, & inchoata, vt ſequitur.

Die menſis anni

Inchoata, facta, & formata fuit, &c.

Deinde committatur citatio ad reſpondendum Inquiſitioni cum tranſmiſſione totius tenoris inquiſitionis prædictæ, quæ commiſſio in dicto libro adnotetur prout infra.

Forma Commiſſionis citationis ad reſpondendum inquiſitioni.

Inſtante Fiſco commiſſa fuit citatio cõtra dictum N. Inquiſitum ad reſpondendum Inquiſitioni prædictæ infra terminũ quinq; dierum cum tenore totius Inquiſitionis in ea inſerto.

Et ſcribatur tenor prædictæ citationis in libro prædicto, qui erit infraſcriptus, videl.

Forma citationis ad reſpondendum inquiſitioni.

De mandato D.N. Gubernatoris &c. Inſtante D. Procuratori fiſcali.

Citetur N. N de tali loco exaduerſo principalis ad perſonaliter comparendum coram eodem D. & reſpondendum infraſcriptæ inquiſitioni cõtra ipſum formatæ, & ab ea ſe defendendum, infra terminum quinque dierum, quorum tres primi pro primo, reliqui verò duo pro ſecundò, & vltimo peremptorio termino ſibi aſſignãtur alioquin &c. In quorum &c. Dat. &c. hac die,

Cuius

Cuius inquisitionis tenor talis est, qui sequitur, videl. Inquiratur ex officio, &c.

Et hic inseratur totus tenor inquisitionis, & eo trasmittatur subscripta à Notario Cancell.

Forma relationis executionis supradictæ citationis.

Die mensis anni

Executa fuit supradicta citatio contra dictum N.N. Inquisitum domi suæ solitæ habitationis in Ciuitate N. dimissa copia citationis prædictę cũ toto tenore inquisitionis in ea inserto per N. publicum mandatarium Curiæ, vt mihi retulit, &c. in fidem, &c.

N. N. Notarius, et Cancellarius rogatus.

Elapsis integrè dictis quinque diebus, nõ computato die, quo fuit facta executio; Reus praedictus, nisi quid obstet, ponatur in banno, & commissio banni pariter adnotetur in eodem libro inquisitionum, vt infra sequitur.

Forma commissionis banni.

Die mensis anni

Commissio banni Fisco instante contra dictum N. N. inquisitum cum citatione ad sententiam pro prima iuridica iuxta formam dictæ Constitutionis.

Bannum etiam erit pariter adnotandum in libro prædicto, & sic concipiendum, videl.

Forma Banni.

Essendo stato citato N.N. del tal luogo &c. à rispondere all' inquisitione contra di lui formata, per hauere, etc. *& hic substantia delicti apponatur concludendo*, e come meglio apparisce, e si legge nel processo cõtra di lui formato, et inquisitione transmessa al medesimo, alli quali s'habbia relatione, ne essendo mai comparso, però

D'ordine del Sig.N.Gouernatore si pone in pena, etc. *& hic apponatur pœna, qua Reus inquisitus erit puniendus, deinde prosequendo dicatur*. Et in tanto se li assegnano altri cinque giorni di termine à comparire, e difendersi dal presente bando, qual termine passato, e non comparendo, si cita e chiama adesso per il primo giorno giuridico immediatamente seguente, ad vdire la sentenza condennatoria, da darseli in detta causa, non ostante la sua assenza, e contumacia. In fede, etc. Dat. hac die

Hæc est necessaria subscriptio Iudicis, & Notarij iuxta formam dictæ Constitutionis: & bannum est publicandum ad valuas Palatij D. Gubernatoris, seu Iudicis, coram quo causa pendet.

Forma relationis publicationis banni.

Die mensis anni

Bannum prędictum publicatum fuit ad valuas Palatij D.Gubernatoris, seu in loco solito, etc. alta, et intelligibili voce, me Notario legente per N.N.publicum mandatarium, seu tubicinem vt etiam mihi retulit, in fidem, etc.

N.N. et Notarius Cancellarius rogatus

Post publicationem banni prædicti committitur intimatio, cuius forma erit infra videl.

Forma commissionis intimationis banni.

Die mensis anni

Instante Fisco commissa fuit intimatio banni prædicti cum insertione eiusdem banni, et citatione ad sententiam, vt in banno prædicto continetur.

De mandato D. N. Gubernatoris, etc. Instante D. Procuratore fiscali.

Intimetur N. N. de tali loco, etc. exaduerso principali, qualiter fuit positus in banno, et eidem assignatus terminus quinque dierum ad cõparendum, et se defendendum ab eo, tenoris sequentis, videl.

Et hic inseratur tenor banni, in quo inest citatio ad sententiam pro prima die iuridica.

Forma relationis executionis intimationis banni

Die mensis anni

Executa fuit supradicta intimatio contra supradictum N. N. inquisitum domi suæ solitæ habitationis in Ciuitate N. dimissa copia dictę intimationis cum toto tenore banni, et citatione ad sententiam in ea insertis per N. publicum mandatarium dictæ Ciuitatis, vt mihi retulit, etc. in fidem, etc.

N. N. Notarius, & Cancellarius rogatus, etc.

Transactis quinque diebus post intimationem executam, prima die iuridica immediatè sequenti feratur sententia condemnatoria stipulanda coram testibus per Notarium Cancellarium in libro peculiari sententiarum.

Quod si Reus inquisitus citandus erit forensis, sed non constabit in processu, quod sit forensis, tunc mandatarius Curiæ debet facere diligentias reperiẽdi domum dicti Inquisiti, & si illam non reperierit factis diligentiis, referre debet à se nõ fuisse repertam, & tunc ad valuas Palatij Gubernatoris, seu in loco solito dictam citationem, cum inquisitione, et successiuè bannum, et illius intimationem eum affixione copiæ exequi debebit, et referre, prout in formula infrascripta. Prefatæ tamen diligentiæ non exiguntur, si eundem Reũ inquisitum ex processu legitimè constet esse forensem.

Foma relationis executionis citationis ad respondendum inquisitioni contra forensem qui post diligentias citatur per affixionem ad valuas Palatij Gubernat.

Die mensis anni

N.publicus mandatarius Ciuitatis N. retulit

tulit mihi Notario, et Cancellario infrascripto se fecisse diligentias reperiendi domum solitę habitationis supradicti N. Inquisiti, et illam non reperisse, ideo prædictam citationem cũ toto tenore inquisitionis in ea inserto executum fuisse per affixionem ad valuas Palatii D. Gubernatoris, seu in loco solito, ibique copiam dimisisse, et ita retulit mihi, etc. isto, et omni, etc.

N. N. Notarius, et Cancellarius rogatus, etc.

Forma relationis intimationis banni per affixionem vt supra contra forensẽ executæ.

Die mensis anni

N. publicus mandatarius Curię Ciuitatis N. retulit mihi, etc. die prædicta contra dictum N. Inquisitum executum fuisse intimationem cum toto tenore banni, et citatione ad sententiam in ea inserta ad valuas Palatii D. Gubernatoris, etc. ibique copiam affixisse, et dimisisse, prout habuit in mandatis, et ita retulit, etc.

N. N. Notarius, et Cancellarius rogatus, etc.

Ad supradicta, ne qua imposterum Iudicibus circa has materias difficultas exoriri queat, libet hic nonnulla quasi pro corollario, ac veluti appendicis in modum attexere.

Primò, si ad alicuius instantiam infra terminum citationis ad respõdendum inquisitioni, seu intimationi banni, concessa fuerit dilatio ad perquirendum, seu certiorandum ipsum Reum: illa elapsa iterũ exequenda erit citatio, seu intimatio prędicta, et in libro Inquisitionum erit pariter adnotandum, fuisse iterum executam dictam citationem, seu intimationem, eo quod altera circumducta fuerit.

Secundò, si contingat, quod prima dies post lapsum termini intimationis banni, sub qua cadit citatio ad sententiam, fuerit feriata ad cultum Dei, vel Sanctorum, et propterea pronunciari non possit, adnotãdum erit in libro Inquisitionum, sententiam non fuisse latam prima die post transactum terminum quinque dierum; quia erat feriata in honorem, &c.

Tertiò, si plures eiusdem criminis correi sint citandi, quorum alter distet à loco Curiæ inquirentis, alter verò ibi commoretur, erit animaduertendum, vt citationes cadant in eam die, ne plures in eadem causa ferri sententias contingat, si tamen hoc commodè fieri poterit.

Quartò, et quatenus per incuriam Iudicis, vel Notarii, vel alia de causa non feratur sententia die iuridica, in qua cadit citatio, tunc poterit cõmitti particularis citatio pro prima die iuridica ad sentẽtiam,

et fieri debebit relatio, vt suprà absque eo quod de nouo trãsmittatur bannum cum insertione citationis ad sententiam.

Romæ, ex Typographia Reu. Cam. Apost. 1641.

34 Post quæ, cum plura dubia orta fuissent super obseruatione prędictorum, emanatæ fuerunt sequentes declarationes eiusdem Sacræ Consultæ anno 1656. existente illius Præfecto Eminentiss. & Reuerendiss. D. Card. Sacchetto, videl.

DICHIARATIONE
CON AGGIVNTA

Degli ordini sopra i termini sostantiali da osseruarsi da gli Offitiali dello Stato Ecclesiastico nelle cause contumaciali.

Essendosi in prattica sperimentato, che l'osseruanza letterale degli ordini promulgati li 25. Maggio 1641 sopra li termini sostãtiali da osseruarsi nelle cause criminali, che si fanno contro li contumaci, porta grauissime difficoltà nell'eseguire contro delinquenti le sentenze contumaciali, onde per lo più dopo essere capitati in mano della Corte, rimangano esenti da i meritati castighi.

Quindi è, che l'Eminentiss. & Reuerendiss. Sig. Card. Sacchetti volendo prouedere a questo inconueniente d'ordine espresso della Santità di N. Sig. statuisce, e dichiara.

1 *Prima che suffraghino gli atti contumaciali, ancorche sieno in fogli volanti, e non descritti, e non registrati in libro alcuno.*

2 *Che l'essecutioni delle citationi si a rispondere all'inquisitioni, come à sentenza, & anco dell'intimatione del Bando si presummo fatte alla casa della solita habitatione del Reo, ancorche nella relatione del Nuncio riferito d'hauer eseguito a casa del detto Reo con esprimere la Città, Castello, Terra, Villa, ò altro simil luogo, doue sia posta la casa, nella quale sarà stata fatta l'essecutione.*

3 *E che così anco si præsumerà essere state le citationi sudette eseguite, con hauerne lasciata la copia a casa del Reo, ancorche nella relatione dell'esecutione non fusse espresso essere state eseguite dimissa copia.*

4 *E che così anco si presumerà, che le citationi eseguite contro l'inquisiti, che non haueranno habitatione sotto la giurisdittione del Giudice inquirente, come sopra siano state eseguite per affissione di esse citationi alla Porta del Palazzo del Gouernatore, o Giudice inquirente, o alla Porta della Chiesa Cathedrale della Città, ouero della Chiesa Matrice, o Parochiale del luogo, doue residerà il Gouernatore, o Giudice della causa, ancorche nelle relationi dell'esecutioni di dette citationi non fosse espresso essere le citationi medesime*

 state

state eseguite per affissione, purche apparisca in detta relatione essere state le citationi sudette eseguite alla porta del Palazzo, ò della Chiesa.

5 *Che le relationi da farsi in voce da Cursori, Nuncio, ò Balio, al Cancelliere criminale, ò altro Notaro vagliano, ancorche non notate sotto la commissione delle citationi, ò nel libro dell'inquisitioni, bastando, che dal detto Cancelliere, ò Notaro si ritrouino notate in qualsiuoglia luogo de l. ro atti, ancorche in fogli volanti purche siano fatte con dichiaratione tale, che inferisca l'esecutioni di quell'atto particolare.*

6 *Che tanto l'inquisitioni, quanto il bando suffraghino, ancorche non sottoscritti dal Notaro, bastando per loro validità, che siano, ò sottoscritte dal Giudice, ò che n'apparisca la commissione precedente del medesimo Giudice, di modo che essendoci, o la sottoscrittione, o la commissione, vna di esse basti per la loro validità, & à questo effetto si stimerà constare della commissione, mentre apparisca notato nelle citationi essersi fatte le medesime d'ordine del Giudice.*

7 *E che parimente non s'attribuirà à vitio di nullità, se nelle citationi sopradette nõ sarà notato il giorno della data di esse, purche nelle relationi dell'esecutione delle medesime citationi sia apposto il giorno, nel quale saranno state eseguite. E che ne anco indurrà nullità, se non apparirà notato il giorno, nel quale sij incoata, fatta, & formata l'inquisitione contra il Reo, ma solo basterà, ch'apparisca notato il giorno dell'esecutione della citatione à rispondere all'inquisitione come in proposito di questa, e dell'altre citationi s'è detto di sopra.*

8 *Che la publicatione del Bando con l'inserta citatione a sentenza possa farsi non solo ad alta voce, ma ancora per affissione, ò altro modo equipollente.*

9 *Che suffraghi la sentenza, benche non registrata nel libro delle sentenze, e che ogni volta che sia sottoscritta dal Giudice, e che si troui il foglio d'essa nella Cancellaria, ouero appresso al Notaro della causa, si presuma, e s'habbia per letta, & publicata.*

10 *E perche molte volte è stata da Rei allegata la nullità degl'atti per essersi decretati, o eseguite le citationi, o intimationi, o fattane la relatione in giorno non giuridico, vuole Sua Eminenza, ch'alle pene apposte nelli detti ordini soggiacciano li Giudici, Fiscali, Notari, & altri, che faranno, o faranno fare, o noteranno la commissione, o esecutione, o la relatione d'alcune delle citationi, o intimationi prescritte dagli ordini medesimi in giorno di festa, la quale, o per precetto di Santa Chiesa, ò per consuetudine, o constitutione particolare del luogo debba in honore di Dio, o de Santi osseruarsi. Et oltre le dette pene vuole, che li Caponotari, Notari, e loro Sostituti, che contrauerranno al presente capitolo, incorrano nella pena della galera per dieci anni da eseguirsi irremissibilmente.*

11 *Si vole in oltre, che per le precedenti dichiarationi non siano liberati li Gouernatori, & Podestà de'luoghi, Notari, Cancellieri, & altri, à chi spetta, dall'osseruanza puntuale di tutte, e singole cose ordinate nelli detti ordini publicati sotto li 25. Maggio 1641. ma che tutti, e singoli officiali in essi compresi siano tenuti, & obligati in riguardo del loro offitio osseruarli, e porli in esecutione sotto le medesime pene contenute in essi, all'esecutione de'quali ordina Sua Eminenza, che si venga irremissibilmente, (come se le precedenti dichiarationi non fussero state publicate come quelle che si fanno per più facile esecutione delle sentenze contumaciali, e non per introdurre maggior trascuragine negli officiali. E perche si vuole di più, che particolarmente li Giudici, e Notari siano diligenti nell'inuigilare all'osseruanza delle cose dette, si dichiara parimente, ch'ogni volta che si trouarà in qualsiuoglia processo alcun'atto fatto contro la dispositione de gli ordini medesimi, o del presente Editto, si procederà alle pene poste di sopra contro il Giudice, che haurà commessa, o sottoscritta l'inquisitione, o citatione, o bando, o pure haurà sottoscritta la sentenza contumaciale, e contro il Notaro, che si sarà rogato di qualsiuoglia degli atti nominati di sopra, e contro il Caponotaro, o Cancelliere dell'offitio, ancorche il fisco non proui, che il difetto sia stato fatto con ordine, o con participatione d'alcuno di essi.*

Dichiara in oltre Sua Eminenza, che la publicatione delle presenti dichiarationi da farsi nel luogo solito di Campo di Fiore obblighi dentro 15. giorni qualunque persona di qualsiuoglia stato, grado, o conditione, & in qualsiuoglia luogo dello Stato Ecclesiastico mediato, o immediato, come se in ciascun luogo, & à ciascuna persona fossero state publicate, & intimate. Dat. in Roma questo di 10. Maggio 1656.

G. Card. Sacchetti.

Cesare Rasponi Segr.

Die, mense, & Anno quibus supra præsens declaratio affixa fuit in Acie Campi Floræ, ac aliis locis solitis, & consuetis Vrbis per me Petrum Paulum de Grassis Apostolicum Cursorem.

Pro Mag. Curs. A. Castruccius Curs.

SECTIO XIX.

De forma procedendi ad exequutionem sententiæ contra Reum condemnatum in contumacia.

SVMMARIVM.

1 *Identitas personæ condemnati in contumacia necessaria pro executione sententiæ.*

2 *Re-*

2 *Recognitio Rei delinquentis, quando erit necessaria.*
3 *Recognitio condemnati in contumaciam dupliciter fit.*
4 *Reus recognoscendus, de quibus interrogari debeat.*
5 *Modus recognoscendi condemnatum diuersus à primò.*
6 *Recognitio Rei per testes, qualiter fiat.*
7 *Reus in contumacia condemnatus, negans postea se esse eumdem, quando torqueri possit.*
8 *Indicia contra negantem Identitatem personæ qualiter acquirenda.*
9 *Negans identitatem personæ, absoluendus est.*
10 *Mutus condemnatus in contumacia, qualiter recognoscendus.*
11 *Interpretes pro examine mutorum, quando facienda.*
12 *Reus num semper interrogari possit de socijs criminum.*
13 *Protestatio ante torturam Rei in contumaciam damnati, quid operetur.*
14 *Suggestio interrogatoriorum fugienda. Interrogatoria breuia fieri non debent, & quare.*
15 *Tortus super complicibus, negans delictum, an relaxandus.*
16 *Recognitionis forma, qualis? per confessionem.*
17 *Protestationis forma in recognitione facienda.*
18 *Lectio sententiæ in contumaciam latæ, qualiter Reo facienda.*
19 *Recognitionis acceptatio, qualiter fieri debeat.*
20 *Recognitionis forma per exhibitionem sententiæ.*
21 *Decretum, quod legatur sententia in actis producta.*
22 *Recognitionis forma magis compulsiua.*
23 *Recognitio per testes, qualiter fiat.*
24 *Testis recognoscens, qualiter examinandus.*
25 *Interrogationes Reo faciendæ, si recognitus per testes, adhuc negauerit.*
26 *Tortura Rei pro habenda ab illo identitate suæ personæ, qualis?*
27 *Recognitionis forma per signa, vel per interpretes.*
28 *Recognitionis forma per scripturam eiusdem Rei loqui non valentis, sed scribere callentis, qualis?*
29 *Recognitionis forma per interpretes eiusdem nationis, cuius est Reus recognoscendus.*
30 *Torturæ forma pro habenda vlteriori veritate super socijs criminis.*
31 *Torturæ pro habendis socijs criminis Conclusio.*
32 *Sententia in exequutionem alterius in contumaciam lata, qualiter formanda.*

1 Visum est in proxima præcedenti sectione de forma procedendi contra Reum contumacem, vel absentem; in præsenti verò successiuè videre necesse erit, quomodo procedendum sit contra talem Reum condemnatum in contumaciam, si ad manus Iudicis deuenire contigerit; quia non statim, ac talis condemnatus in fortijs Curiæ deuenerit, procedi poterit contra illum ad sententiæ exequutionē; sed prius formandus erit nouus processus super recognitione personę illius rei, qui condemnatus fuit in contumacia, vt legitimè constet, illum esse eumdem, qui in sententia descriptus est; hæc enim personæ identitas necessaria est, tamquam extremum necessarium, alias sententia condemnatoria exequi non potest. Chart. *in Pract. cr. tit. de execut. sent. capto Bannito cap. 2. in princ.* Clar. Scac. Ambros. & Alii citandi.

2 Hæc autem recognitio multis in casibus pernecessaria est, præsertim quando processum fuit ad sententiam contra aliquem delinquentem, cuius nomen ignorabatur, quia fortè erat aduena, & peregrinus, & ideo in processu informatiuo descriptus fuit per signa prout per vestimēta, staturam, barbam, & similia; ex quibus processum fuit postea seruatis seruandis ad condemnationem in contumacia; de quo Chartar. *vbi sup. dict. cap. 2. 4. et 5. per tot.*

Secundò, si in sententia fuisset erratum in nomine, cognomine, patria, vel alia demonstratione in inquisitione descripta.

Tertio, quando qualitates capti, de quo agitur super executione sententię, videntur esse diuersæ ab illis, quæ inueniuntur descriptæ in sententia.

Quartò, quando in loco, vel patria Rei condemnati reperiuntur plures eiusdem nominis, & cognominis; vel similes qualitates genericas habentes, Chart. *d. c. 2. à n. 4. vsque ad 14.*

3 Ista recognitio Rei condemnati in contumacia pluribus modis fieri potest, ad effectum exequendi sententiam contra illum in contumaciam latam; sed duo tantum seruantur in practica. Primus enim est ille, per quem Reus condemnatus proprio ore confitetur, se esse eumdem, & sic per propriam confessionem ipsius condemnati. Ad hunc ergo effectum constituitur condemnatus nouiter captus coram Iudice, & absque vlla expressione nominis describitur à Notario causæ illius statura, effigies, barba, vestimenta, & alias id genus demonstrationes. Deinde statim post prędicta, antequam interrogetur reus, defertur eidem iuramentum veritatis di-

 cen-

cendæ; & præmittitur protestatio, quod per interrogationes, & responsiones faciẽdas, vel per quamcumque alium actum Iudex non intendit vllo modo præiudicare sententiæ condemnatoriæ, & Iuribus Fisco competentibus; quibus in scriptis redactis modo, & forma inferius describẽdis *n.17. et seq.* proceditur ad vlteriora, interrogando Reum de nomine, cognomine, prænomine, patria, exercitio, & aliis qualitatibus in sententia, seu banno expressis, & si illius responsiones concordauerint cũ nomine, & aliis qualitatibus prædictis, & fatebitur se esse eumdem in sententia descriptum; tunc habebitur pro sufficienter recognito, & consequenter poterit contra eum sentẽtia executioni mãdari, nisi aliud obstet. ita Bart. *in l. Diuus n.5. ff de custod. reor. et in l. inter stipulãtem §.1. n.13. ff. de verb. oblig.* quem refert Salicet. *in l quicumque. post n.2. C. de requir. reis* Ang. *in d. l. inter stibulantem* §.1. *num.*4. vbi de communi testatur. Ioan. Arnon. *in commentar.42. et in Epitom.37. incip. ponam casum*, Boss. *in Pract. crimin. tit. Banniti quid amittant num.*18. Rolan. à Vall. *consi.*60. *num.*26. *tom.*2. Farinac. *in pract. crimin. q.*11. *num.*14.

4 In Practica tamen seruatur, quod tali casu vlterius interrogetur idem Reus sic confessus, an in eodem loco, vnde se oriundum esse fatetur, reperiatur Aliquis alius eiusdem nominis, & cognominis, vel alias prædictas qualitates habens; & si responderit, quod non; tunc ad ipsius constituti claram intelligentiam, Iudex mandare debet sibi legi per Notarium causæ, seu Actuarium vulgari sermone sententiam condemnatoriam contra ipsum latam, *vt infra num.*18. & deinde interrogabitur, an ille sit illemet, re, corpore, & substantia, qui in sententia descriptus, & nominatus est, ac de delicto in ea contento inculpatus, & si responderit, quod sic; tunc perfecta est recognitio, quamuis negauerit, se commisisse delictum. Chartar *loc. cit. d. cap.2. à num.15. vsque ad num.27.* quia non est necesse, vt fateatur, se illud delictum commisisse, cum iam in eo habeatur pro confesso per contumaciam. Idem Chattar. *vbi sup. num.26. vers. sed verior.* Clar. *in Pract. crim. lib.5. §. fin. q.96. vers. sed numquid.* His peractis vtile est, sed non necessarium, quod Iudex statim acceptando dictã recognitionẽ, declaret illam fuisse legitimè factam, *prout infra n.*14. & suis loco, & tempore sentententiam fore exequendam. Farinac. *d. q.11. num.25. vers. amplia quintò.*

5 Alter modus, quo fieri solet huiusmodi recognitio, est, quod compareat Promotor Fiscalis, vel alter pro eo, coram Iudice, & exhibeat sententiam, siuè originalem, siuè illius copiam authẽticam non cassam, nec aliquo modo vitiatã, ac petat quod præuia ipsius condemnati recognitione, vel ipso torto super complicibus, fautoribus, ac aliis delictis, sententia contra condemnatum exequutioni demandetur, cum eadem protestatione, quod per quemcumqe actum faciendum non inferatur aliquod præiudicium dictę sententię, seu aliis sententiis forsan contra condemnatum latis, & iuribus Fisco acquisitis; Et pariter producit processũ in parte, & partibus petens, sibi ius, & iustitiam administrari, pront habetur *num.20. per tot.* Post quam comparitionem Iudex pronunciat se paratum suis loco, & tempore iustitiam facere. Deinde condemnatus constituitur, & examinatur, modo, quo supra dictum est.

Vel altiùs exordiendo examen, eò constitutum ipsum interrogationibus statim ducat, vt postquam nomen, cognomen, & alias qualitates supranotatas propalauerit, & confessus fuerit, etiam se contumacem, & banditum, fateri cogatur, & tũc habita confessione, saltem nominis, cognominis, & aliarum circumstantiarum, quãuis negauerit esse bãnitum, legitur, & vulgarizatur illi sententia, & deinde interrogatur, an ipse sit illemet re, corpore, & substantia, de quo loquitur sententia. Et si affirmauerit, perfecta iam erit recognitio personę, ad finem exequendi sententiam, & Iudex acceptat illam, ac declarat fuisse legitimè factam, & sententiam suis loco, & tempore exequendam fore, & esse, vt dictum est pauló ante; de quo infra *n.* 22.

6 Quòd si Reus in contumacia condemnatus, & in fortiis Curiæ detentus negauerit, se esse illũ, qui in sententia nominatur, tali casu si haberi possunt testes, qui illũ recognoscant, & conuincant; quod sit idem qui in sentẽtia nominatus fuit, & de crimine in ea contento inquisitus sit, monetur per Iudicem, vt aduertat veritatem fateri, quia adsunt testes, qui illum recognoscere possunt, & cum adhuc negauerit Iudex mandabit ad locum examinis adduci tres alios magis similes constituto, quoad fieri poterit, & inter illos in ordine poni constitutum, & successiuè ad illorum faciem vocari vnum ex testibus, cui delato iuramento veritatis dicendæ interrogabit eum, an cognoscat N. de N. de loco *N.* & qua de causa illũ cognoscat, & à quanto tempore citra illum non viderit; & an si modò illum videret, recognosceret: & ipso teste dicente, quod sic; demõstrantur

ei

ei quatuor illi homines, inter quos est reus prædictus in ordine positus, iuxta practicā; quam tradit Chart. *vbi sup. d. cap. 2. num. 36. & seqq.* & post eum Tranq. Ambros. *de mod. form. proc. inform. lib. 6. cap. 3. n. 4.* & Nos inferius ponemus *num. 22.* Deinde Iudex dictum testem interrogare debet, an inter illos adsit dictus *N.* de *N.* qui inculpatur de homicidio; quia non sufficit, si dicat, quod illum cognoscit, & vocatur talis de tali, nisi etiam asserat, quod est ille, de quo in sententia mentio fit, & inculpatur de delicto in ea contento. Chartar. *vbi sup. num. 40. & seqq.* Et si testis dixerit, quod inter illos quatuor adest ille N. de N. de quo prius interrogatus fuit; tūc Iudex dicat ei, vt illum ostendat, manu eūdem tangēdo; quo per testem tacto, & in suo dicto, ac recognitione perseuerante, illum licentiabit. Et successiuè alios testes eodem ordine, & modo vocabit, & examinabit.

Porrò post dictam recognitionem poterit constitutus interrogari vlterius ad habendam recognitionem, etiam per propriam confessionem.

Notandum præterea, quod licet constitutus non confiteatur, se esse illummet, qui in sententia reperitur descriptus, dummodò tamen testes in sufficienti numero deposuerint se illum cognoscere per nomen, & cognomen, & eum esse eumdem in sententia mentionatum, nam de vtroque deponere debent copulatiuè. Chart. *d. num. 40.* Imo reddere debent testes causam scientiæ, quare cognoscant, & quod sit idem in sententia nominatum, proinde legenda est eis sententia condemnatoria, vt statuit Sac. Congr. Consulte die *23. Septemb. 1634.* per Epistolam directamDomino Gubernatori Anconæ. Tali enim casu tamquam contra conuictum sententia exequutioni demandari poterit absque alia confessione; sed testes esse debent omni exceptione maiores, quia de magno præiudicio agitur. Farinac. *d. q. 11. n. 25. vers. amplia quarto.*

Quod si huiusmodi Reus vocaretur pluribus nominibus, sed condemnatus fuit sub vno tantum; tunc sufficeret, quod sub eodem nomine recognosceretur à testibus. Farin. *ibid. n. 15. vers. & si pariter,* vbi Alios allegat.

7 Item aduertendum erit, quod si talis reus condemnatus, & postea captus negauerit se esse illummet, de quo loquitur sententia; & per testes, qui eum recognoscant, conuinci non poterit in numero sufficienti; tunc si adsit, saltem vnicus testis illum recognoscens; vel adsint aliqua inditia acquisita ex ipsiusmet confessione, vel aliunde, vtique poterit Iudex deuenire ad remedium subsidiarium torturę, pro habenda confessione super identitate personæ, & illius recognitione. de qua infra *num. 25.* & late tradunt Farinac. *dicta quæst. 11. num. 25. vers. amplia rursus* Chart. *de exec. sent. d. cap. 2. num. 32. & seqq.* Roland. *in cons. 60. num. 27. lib. 2.* Nellus *de bannitis in tertia parte primi temporis quæst. vlt.* Clar. *dict. q. 96. versic. quæro numquid circ. med.* Scacc. *de iudic. q. 62. num. 125. vers. & hanc quidem, & q. 97. num. 175. vers. si est semiplenè,* vbi ait, quod recognitus ab vno teste potest in summo gradu tormentari. Vel tortura omissa poterit Iudex sententiam exequi, cum mitigatione tamen pœnæ. Et si tortus in negatiua persistat, nec, vt supra, testibus conuinci potuerit, erit absoluendus; vel cum fideiussione de se repræsentando quandocumque relaxandus.

8 Ad acquirenda verò indicia ex confessione eiusdemmet condemnati, Iudex poterit illum interrogare, non solum de nomine, cognomine, patria, parentibus, & aliis qualitatibus: verum etiam de aliis circumstantiis, quæ opportunæ videbūtur, donec sibi videantur adesse inditia sufficientia ad torturam; Verbi gratia interrogando de discessu à patria, quo tempore, vbi postea fuerit, quare discesserit; an cognouerit N. de N. qua occasione, an esset illi amicus, vel inimicus, qua de causa; An sciat vbi ad præsens reperiatur, an dici audiuerit, quod fuerit interfectus, à quo, seù quibus, quando, in quo loco, quo genere armorum; An sciat quis fuerit de tali homicidio inculpatus, vel inquisitus, citatus, bannitus, condemnatus, & similibus, secūdum factorum diuersitatem, & eiusdem rei examinati responsiones; vt dictum fuit per Nos *supra section. 9. num. 2. cum seqq.* & aduertit Chartar. *de exec. sentent. capt. Bannit d. cap 2. num. 33.* Acquisitis postea ex talibus interrogatoriis, & Rei responsionibus, indiciis ad torturam sufficiētibus; ac facta monitione, vt veritatem dicat, super tali recognitione Iudex mandabit constitutum duci ad locum torturæ, & funi applicari, & tandem si in negatiua persistat in altum eleuari; addita tamen supradicta protestatione, quod torturam inferat, sine preiudicio sententię, & iurium Fisco acquisitorum.

9 Et si tortus fateretur tamdèm, quod ipse esset illemet, qui in sententia nominatus, & de delicto inculpatus est, & talem confessionē extra tormentum more solito ratificauerit, Iudex sententiam condemnatoriā exequi poterit; quamuis negauerit quod delictum commisisset, vt trad. Chartar.

tar. *vbi proximè num.* 26. quia vt supra dictum est, iam habetur pro confesso, quoad delictum, per contumaciam. At verò si torturam sustinendo, in negatiua persisterit, relaxandus, & absoluendus erit. Farinac. *dict quæst.* 11. *num.* 25. *vers. amplia rursus in fin.*

10 Quòd si condemnatus in contumacia, vel bannitus, & postea captus loqui non valeat, vel natura, vel casu, vel dolo malo, amputando sibi linguam, ne se, & complices detegeret, credens, quod nisi ipsemet confiteatur ore proprio, puniri non posset; tunc examinandi sunt testes super impedimento loquelæ, & quod scribere callet, vel non, & constito, quod sciat scribere; cogendus erit talis mutus, vel surdus respondere interrogatoriis scriptis, etiam per responsiones manu propria scriptas. Et tunc si scribere recusaret, poterit Iudex eum compellere ad scribendū per torturam. Chartar. *de execut.sent.præcit. cap.* 2. *num.* 43. 44. & 45. Sicut cogere potest Reos, qui loqui valent, & respondere renuunt, de quibus dictum est in superioribus. *Sect* 9. *per tot.* Quod si scribere nesciat, tunc interrogandus est per nutus, & signa; & ille similiter per signa, & nutus respondere tenetur. Idem Chartar. *loc.citat. num* 45. Et tunc si Notarius, seu Actuarius causæ benè intelligat, ipse interpretabitur; Annotando in principio constituti, quod ipse Reus examinandus est mutus, vel surdus, & similiter annotare debet signa, et nutus, tum Iudicis interrogantis: tùm Rei constituti respondentis, videlicet quod interrogatus per opportunos nutus, an tale, vel tale quid ita sit: Respondit, quod sic, caput inclinando: vel quod non, capite renuendo; sic de reliquis.
Si verò Notarius signa non intelligeret, tunc deputandi sunt Interpretes Idonei, prout sunt consanguinei, vicini, et amici eiusdem Rei muti, qui signa, et nutus illius intelligant; et si plures haberi nō possint, sufficiet vnus. Ipsis autem Interpretibus præstandum erit iuramentum præsente Reo de fideliter interpretando signa, & nutus, & Notarius scribet, quod tale signum fuit sic per interpretes adhibitos interpretatum; Et in fine examinis dicti interpretes debent se subscribere, vt tradit Chart. *vbi sup. n.* 50. 55. & 56.

11 Hæc autem interpretum deputatio fieri debet in principio examinis præsente eodem Reo examinando, vt docet Bartol. *in l.* 1. *§.eadem.ff.de verb.oblig.* Et quod dictū est de surdo, vel muto, quibus ad respondendum dantur interpretes, procedit etiam in Reis bannitis exteris, qui neque latinam neque illius regionis linguam intelligerent; nam si Notarius illam non calleret, adhibendi essent interpretes, modo, quo supra, quamuis Iudex ipse eius linguam intelligeret, cum non possit illam interpretari. Chartar. *ibid.num.* 52. & *seq.* Scacc. *de indic. q.*97.*nu.*176.*vers. sexta difficultas* de quibus omnibus habetur forma infra. *num.* 27. & *seqq.* Est tamen valde aduertendum in huiusmodi recognitionibus mutorum, & surdorum, vt si recognosci possint per testes, non fiat recognitio per nutus, & signa, nisi in subsidium, cum sit valde periculosa, ad effectum exequendi sententias contra eos in contumaciam latas.

12 Præterea notandum est, quod facta recognitione personæ delinquentis in contumaciam condemnati aliquo ex modis supra notatis; solent aliquando Iudices non statim sententiam condemnatoriam exequutioni demandare, sed Reum condemnatum vlteriùs vrgere pro veritate habenda super socis criminum, fautoribus, auxiliatoribus, receptatoribus, & similibus; necnon super aliis criminibus. Farinac. *q.*13. *de indic.* & *tort. num.*131. *vers. sublimata primò.* Chart. *de exec. sent. d.c.* 2. *n.* 57. maximè quando agitur de delictis, quæ verisimiliter, sine sociis, vel auxiliatoribus committi nequeunt, præcedentibus tamen aliis indiciis legitimis; quia regulariter nō potest reus interrogari super sociis, nisi præcedant legitima inditia. Scaccia *d.q.*97. *num.*180. Clar. & Alii per ipsum allegati *in Pract.crim.§.fin. q.*64. *vers. successiuè quæro in fin.* latè Farinac. *de inditijs q.*37. *num.* 169. & *seq.* Vupell. *conf.*4. *num.*12. quod tamen limitatur in criminibus atrocibus, puta, assassinii, furti, asportationis annonæ, & similium; quia talis reus posset interrogari de sociis, & aliis, vt supra, sine indiciis. DD. cit. Et si talis reus super huiusmodi interrogatus, negauerit, poterit Iudex illū torquere, vt socios, fautores, & alios propaler, & alia delicta confiteatur. Chartar. *d.cap.*2.*num.*59. & *nu.*68. vbi aduertit, quod tortura ad huiusmodi effectum detegendi socios, & alios, esse debet leuis, & moderata, non grauis, & excessiua. Forma verò huiusmodi torturæ habetur infra. *num.* 29.

13 Præmittenda est tamen protestatio per Iudicem, modo, quo supra, quod scilicet torturam illi infert, sine præiudicio sententiæ, recognitionis, rei iudicatæ, & iurium quomodocumque Fisco competentium; aliàs si reus tortus negaret delictum sine prædicta protestatione, & in negatiua persisteret, absoluendus esset, etiam si de delicto esset plenè cōuictus. Chartar. *d.cap.* 2.

d. cap. 2. num. 59. & seqq. vel saltem pœnam ordinariam euaderet.

Hæc autem protestatio non suffragaretur, si Reus in tormentis positus interrogaretur super delicto principali, & ipse negaret, quia videtur recessum ab ea, per actum contrarium. Chartar. *d. cap. 2. n. 70. & seq.*

14 Item aduertendum erit, ne Reus, qui super complicibus torquetur, interrogetur modis illis breuioribus, de quibus aliàs in superioribus diximus. *d. sect.* 9. videlicet: *opportunè interrogatus*: Vel: *Ad opportunam Domini interrogationem*. Vel: *Subdens interrogatus*, & similes; tales enim modi interrogandi sunt valde præiudiciales, tum quia si tunc Reus respōderet, negando delictum principale, subintraret disputatio, num iuribus antea Fisco acquisitis, per talem responsionem præiudicatum sit; tum etiam quia modi prædicti præseferunt vitium suggestionis, quod est omni studio fugiendum, vt aliàs diximus. & notat Chartar. *d. cap. 2. num.* 81. Debet igitur tortus ad hunc effectum interrogari simpliciter, & in genere de sociis, & aliis criminibus non specificando delicta neque Aliquem nominando. Chartar. *ibid. n.* 82. *cum plurib. seqq.* vt suggestio euitetur.

15 Postremò aduertendum erit, quod si Reus tortus super complicibus, & aliis criminibus, legitimè super his interrogatus respondeat, se non commisisse delictū principale, de quo iam condemnatus est; tunc Iudex cautus esse debet in annotatione huiusmodi responsionis; nam si Notarius scriberet talem negatiuam simpliciter in interrogatorio, præiudicium inferret Iuribus Fisci, & sic sententia exequi non posset. Ideo talem responsionem Iudex scribere faciat per Notarium, tanquam ex seipso datam, non ad Interrogatorium, sic verbi gratia: *Dicendo ex se ipso*. Vel: *Subdens ex se*. Vel: *Deinde dixit ex se ipso. Io non hò fatto tal homicidio, & à torto vengo di ciò imputato, perche non hò fatto mai mal' à nessuno, etc.* ita aduertit Chartar. *in d. cap. 2. num. 89. in fin.* & Alii Criminalistæ. Tandem finito examine, & Reo arbitrio Iudicis tormentato, moderatè tamen, mandabit de tortura deponi, & ad largam mitti cum termino cōpetenti ad dicendum causam, quare sententia, contra ipsum lata exequutioni demandari non debeat, vt meliùs apparebit ex infra notandis. In fine postea examinis huiusmodi comparere solet Promotor Fiscalis, & instare ad reiterationem tormenti, seù ad grauiùs torquendum, & ad grauiora tormenta contra eumdem procedendum. Quibus absolutis, & maturè perpensis deueniri solet ad sententiæ exequutionem, prout mox infra dicemus.

PRAX. PROCESSVS

---

16 Continuando, etiam in hac vltima Sectione, ordinem vsque modo in superioribus obseruatum, exponam omniū oculis formulas necessarias pro habenda recognitione Rei in cōtumaciam condēnati; nā postea quā talis ad manus Iudicis peruenerit, ad effectum exequendi sententiam contra ipsum absentem latam, quæ sine recognitione personæ eiusdem in sententia mentionati, quibusdam præcedentibus solemnitatibus, vt supra dictum est, minimè exequi potest: Ideo cum facienda erit recognitio Rei, cuius nomen cognitum non erat, dum processus informatiuus compilabatur, secundum dicta *sup. n. 2. & seq.* eius forma talis erit, videl.

Forma constituti, seù examinis pro recognitione Rei condemnati in contumaciam per eius confessionem.

Die... Mens... Ann... In loco N. &c.

Constitutus personaliter in carceribus N. coram Perillustri, seù, &c. Domino Iudice, seù Gubernatore, &c. Meque Notario infrascripto, &c. Assistente, Domino N. Promotore Fiscali, &c. Siuè, &c.

Quidam homo proceræ staturæ ætatis suæ, prout ex suo aspectu dignosci poterat, annorum tot.... incirca, cum barba coloris nigri, seù rufi, seù vt vulgò dicitur castagnaccia, habens quamdam mediocrem cicatricem in fronte, à parte dextera tendentem versus auriculam dexteram, indutus vestimentis panni coloris rubei, siuè crocei, siuè berettini, & similium, tibialibus sericis coloris viridis, seù, &c. caligis corduanæ nigræ cum pileo in capite filtri semualbi cum pennis rubeis ad modum militis, &c. qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout iurauit tactis, &c.

17 *Præmissa prius per Dominum prædictum Iudicem, seù, &c. protestatione, quod non intendit per quamcumque interrogationem à se faciendam, vel responsionem à dicto constituto dandam, aut quemuis alium actum desuper adhibendum sententiæ, siuè sententijs contra dictum Constitutum latis, Iuribusque Fisco vsque modo acquisitis, & quomodolibet competentibus præiudicium aliquod inferre, de quo solemniter, & expressè, ac omni meliori modo protestatus fuit, & protestatur, Hancque protestationem semper, & quandocumque, ac in quolibet actu ex nunc pro tunc repetit, & pro*

& pro repetita haberi vult,& intendit, ac vltimo loco in omnibus , tum in principio , tum in fine cuiuslibet actus apposita censeatur , & non alias, &c. Ita etiam instante Domino N. Promotore Fiscali,&c.

Ad oportunas Domini præfati interrogationes dixit,& deposuit, prout infra,videl.

Interr. *quomodo ipse constitutus nominetur,et cognominetur.*

Resp. *Io mi chiamo N. de N.*

Interr. *an habeat agnomen, aut pranomen ,& ex quo loco est oriundus.*

Resp. *Io non hò ne sopranome , ne agnome , che sappia , e la mia patria, doue son nato, si chiama N.*

Interrogat. *an in ditta sua Patria sit aliquis alius , qui habeat idem nomen , & cognomen.*

Respond. *Signor nò , che non ciè altro , che si chiami , come mi chiamo Io, che sappia.*

Interregat. *An habeat patrem, matrem, fratres, sorores, & quæ sint eorum nomina , ac exercitia.*

Respond. *Mio patre , quale ancora viue in detto luogo, si chiama N.de N. mia matre si chiamaua N. de N. quale adesso non è più viua ; Hò tre fratelli chiamati il primo N. il secondo N. & il terzo N. & hò solamente vna sorella chiamata N. Mio patre campaua di sue entrade, non hauendo alcun'arte , conforme nè meno Io.* Vel si habeat exercitium, explicetur, quod est, &c. Et si Iudici videbitur alias opportunas interrogationes facere , illas facere poterit, prout facti qualitas requiret. Postea mandabit sibi legi sententiam condemnatoriam,modo,quo infra,videl.

18 *Tunc Dominus Iudex mandauit per me, &c. ad omnem bonum finem,& effectum exhiberi,legi,vulgarizari, ac proprio vernaculo sermone exponi ipsi constituto ad claram eiusdem intelligentiam quamdam sententiam condemnatoriam ad triremes per septemnium , siue,&c. & confiscationis bonorum latam contra ipsum per Dominum N. sub die. . . . mensis. . . . ann. . . . sub rogitu mei Notarij , &c. prout in libro actorum criminalium folio . . . .*

Qua sibi per me lecta , & vulgari sermone exposita de verbo ad verbum, prout iacet, alta,& intelligibili voce, & per ipsum benè audita,& intellecta , prout asseruit , fuit ipse Constitutus per eundem Dominum.

Interrogatus , *an ipse sit illemet N. de N. filius N. de N. loci N. re, corpore , & substantia, de quo explicitè cantat sententia; & qui in ea reperitur condemnatus pro homicidio in pœnam triremium per septemnium , & confiscationis bonorum,* siuè aliarum pœnarum,&c.

Respond. *io son N. de N. figlio di N. de N del luogo N. in corpo,& in anima ; ma però non, ho mai fatto tal delitto ; e resto molto marauigliato, come sia stato condannato à tali pene innocentemente, &c.*

Interrog. *an de prædicta sua familia sit aliquis alius, qui vocetur N. de N.prout ipse.*

Respond. *nella mia famiglia N. non ci è altro che si chiami N. come mi chiamo io.*

19 Quo facto statim proceditur ad decretum infrascriptum , acceptando recognitionem. vt sequitur.

Tunc Dominus huiusmodi recognitionē ipsius Constituti acceptauit,illamque fuisse, fore. & esse ritè, ac legitimè factam, atque sententiam prædictam suis loco,& tempore, prout iuris fuerit,exequendam pronunciauit. omni meliori.&c,

Io N.de N. hò deposto come di sopra,&c.
N. Iudex &c. N.Actuar.&c.

20 Potest etiā fieri huiusmodi processus sub alia forma recognitionis rei condēnati in cōtumaciam, per exhibitionē scilicet sententiæ à Fiscali ; & per confessionem ipsius Rei in sententia mentionati.*iuxta notata sup.num. 5.* & fit infrascripto , vel simili modo, videlicet.

Diuersa forma recognitionis Rei per exhibitionem sententiæ, & per ipsius confessionem.

Die . . . Mensis . . . . Anni . . . . &c.

Coram Perillustri Domino N. Iudice,seù Gubernatore N. &c. Meque, &c. Comparuit Dominus N. Promotor Fiscalis huius Curiæ N. & facto exhibuit,atque produxit quoddam instrumentum, seù transumptum in publicam formam redactam per D. N. de N. Notarium, non cassum, non cancellatum,nec in aliqua parte vitiatum cuiusdam sententiæ latæ per eundem Dominum N. Gubernatorem,&c. siuè per D. N. &c. ac rogatum per me, &c. siuè per N. Notarium, &c. de anno.... & mense.... die verò eiusdem mensis ..... tenoris, prout in ea, &c. contra N.de N. de Terra N. ad præsens carceratum in carceribus N. huius ciuitatis N. in qua dictus N. de N. reperitur condemnatus in pœnam Triremium per septemnium, & confiscationis bonorum siuè alterius pœnæ,&c. *occcasione homicidij , de quo in dicta sententia, & petijt , ac instetit , prius debita persona recognitione dicti N. de N. ac ipso super alijs complicibus, & delictis, iuxta solitum, Iuris, & facti remedijs examinato,ad debitam dictæ sententiæ exequutionem, iuxta Sacrorum Canonum . Apostolicorum,(& Sinodalium, si quæ sint) constitutum, banimentorum,ordinationum, ac statutorum formam deueniri , alias, &c. Præmissa semper protestatione , quod per quascumque interrogationes dicto N. faciendas,& responsiones ab eodem dandas nullum censeatur præiudicium fieri supradictæ , sententiæ , ac iuribus Fisco quomodocumque , & qualitercumque hactenus acquisitis ; alijsque sententijs vbique locorum contra eundem*

dem forsan latis, de quibus, &c. omni, &c.

Et insuper exibuit, & produxit, in parte tamen, & partibus pro Fisco, & Curia facientibus & non alias, aliter, nec alio modo, quemdam processum, siuè copiam Authenticam processus fol. tali... fabricatum per eumdem Dominum Gubernatorem, siuè, &c. incipientem sic .... &c. & finientem sic .... &c, sub rogitu mei, &c. tenoris, prout in eo, &c. & petijt, ac institit dictum processum diligenter videri, & super contentis in eo dictum aduersarium, cum protestatione, de qua supra, diligenter examinari, & sibi comparenti ius, & iustitiam administrari, &c. alias, &c. omni meliori modo, &c.

Qui Dominus, &c. Visis supradicta sententia, & processu, ac auditis præmissis obtulit se paratum suis loco, & tempore ius, & iustitiam administrare, omni, &c.

Successiuè.

Constitutus personaliter, &c. prout annotum est suprà *nu.* 16. vsque ad *num.* 17. postea dicatur.

Interrogat. *Quomodo nominetur, & cognominetur.*

Resp. &c. vt sup. vsque ad *nu.* 18. postea subiungitur.

Interrog. *An ipse constitutus fuerit vmquam processatus, inquisitus & condemnatus pro aliquo delicto, & quatenus sic, pro quo.*

Respond. *Io non son stato mai processato, inquisito, nè condemnato per delitto alcuno, che sappia.*

Et monitus, vt benè aduertat, nec dicat se numquam fuisse inquisitum, nec condemnatum pro aliquo delicto, quia Curiæ benè constat contrarium, quod fuerit inquisitus, & condemnatus de quibusdam delictis, & certè non est verisimile, quod ipse notitiam aliquam non habuerit, & non habeat de omnibus, & singulis, &c.

Respond. *Signore mi creda, che non hò hauuto mai notitia alcuna di quanto al presente sento per vostra bocca, del che molto mi marauiglio.*

21 *Tunc Dominus ad conuincendum ipsum constitutum de mendacio, ac ad omnem alium bonum, ac meliorem finem, & effectum exhibuit eidem constituto sententiam triremium,* (vel, &c.) *de qua supra, &c. per D. N. Promotorem Fiscalem productam; latam, & promulgatam per eumdem Dominum Gubernatorem,* (vel, &c.) *& mandauit per me illam ad claram ipsius constituti intelligentiam legi, & vulgari sermone exponi à principio vsq; ad finem.*

Quæ per me lecta, & sibi vulgariter exposita, & benè per ipsum audita, et intellecta, vt asseruit, fuit per Dominum.

Interr. *an ipsemet constitutus sit illemet N. de N. loci N. filius N. re, corpore, & substantia, de quo mentio fit in sententia, & qui condemnatus fuit propter homicidium in pœnam triremium, & alias prout in ea, cui, &c.*

Resp. *Signor sì, che Io sono N. de N. della Terra N. figlio di N. in corpo, e sostanza, mà non però si trouarà mai con verità, che habbia commesso tal delitto d'homicidio, nè è possibile, che sia stato così falsamente condemnato in galera per ditta causa.*

Interrogat. *An de sua familia N. sit aliquis alius, qui nominetur N. de N. sicut ipse Constitutus.*

Resp. *Signor nò, che non ciè altro nella mia famiglia, che si chiami N. come mi chiamo Io, che sappia.*

Tunc Dominus, &c. prout habetur supra *num.* 19.

22 Poterit Iudex huiusmodi recognitionem facere, vtendo alia æquipollenti, sed altiori forma, nam post protestationem, de qua supra *num. precedent. in princ.* & post descriptionem personæ Rei condemnati, necnon post interrogationes super nomine, cognomine, patria, exercitio, & ętate, interrogabit eundem de loco, in quo fuit captus, quomodo, à quo, quando, cum quibus erat, an erat armatus, solus, vel associatus, & cum quo, seù quibus, quomodo cum illis erat, à quanto tempore: Quid faciebat in illo loco, quomodo viuebat, in domo cuius habitabat, an proprijs expensis, vel alienis, & cuius, cum quo, seù quibus ibi conuersabatur, quanto tempore ibi habitauerat, quantum ibidem permanere intendebat, quare, & cætera similia interrogatoria faciendo, ad effectū, vt constitutus proprio ore se inuoluat, & quasi non aduertens contumaciam suam confiteatur; Et tali casu post confessionem propriam exibenda erit ei sententia contra ipsum lata, iuxta formam superius traditam. *num.* 19. *vel num.* 21. vel, vt infra, videlicet.

Et exhibita ipsi constituto per me de mandato Domini, &c. quadam sententia condemnatoria ad triremes, & ad bonorum confiscationem, siuè, &c. contra ipsum constitutum lata sub die tali... mensis N. ann.... per eumdem Illustriss. Dominum Gubernatorem, (siuè Alium) *sub rogitu mei, etc.* (vel alterius) *tenoris, &c. & eidem per me vulgariter exposita, & per eumdem constitutum benè vt asseruit, audita, & intellecta, fuit per Dominum.*

Interrogat. *An ipse sit illemet, &c.* prout supra *dictis numeris* 18. & 21. *vsque ad finem*, & cum decreto posito similiter *sup. numer.* 19.

23 Fieri solet similiter huiusmodi recognitio personæ Rei in contumaciam condemnati, & post sententiam ad manus Iudicis ducti, & in fortijs Curiæ detenti, ad

effectum exequẽdi sententiam taliter contra eum latam, per testes idoneos, qui ipsum recognoscant, & deinde etiam per suammet confessionem; & tali casu forma ipsius constituti erit, vt infra, videl.

Forma Recognitionis Rei in contumaciam condemnati, per Testes, & vlterius per ipsiusmet confessionem.

Die.... Mensis.... Ann.... &c.

Constitutus personaliter, &c. prout supra num.16. cum protestatione. num.17. & opportunis interrogationibus factis, si negauerit, se esse eumdem in sententia mentionatum, monetur infrascripto modo:

Interrog. *& monitus, vt benè aduertat dicere veritatem, quia non desunt testes, qui recognoscere poterunt ipsum Constitutum vocari N. de N. non autem N. de N. vt ipse fingit, & esse illum eumdem, de quo agitur, & fit mentio in sententia, & qui in ea est condemnatus.*

Resp. *Quali testimonij potranno dire, che Io sia quello, che non sono? Io mi chiamo N. e non N. del quale si fà mentione nella sententia, e del resto ogn'vno potrà dire quello, che li piacerà.*

24 *Tunc Dominus ad conuincendum constitutum ipsum de mendacio, & ad illum disponendum ad veritatem fatendam, & ad omnem alium meliorem finem, & effectum mandauit ad locum examinis adduci tres alios homines, qui magis similes etate, statura, & effigie ipsi constituto reperiri poterunt.*

Quibus adductis Idem Dominus mandauit eos in ordine poni, & inter illos collocari etiam ipsum constitutũ, & ad illorũ faciem successiuè mandauit vocari N. de N. Testem, qui ad faciem illorum adductus, & sibi delato iuramento veritatis dicendæ, prout iurauit, tactis, &c. fuit per Dominum.

Interr. *An cognouerit, & cognoscat N. de N. Terra N.*

Resp. *Signor sì che hò conosciuto, e conosco N. de N. della Terra N.*

Interrogat. *Qua occasione, à quanto tempore citra, quandiù est, quod ipsum non viderit.*

Resp. *L'hò conosciuto, perche andauamo spesso insieme à spasso per la città, & hebbi la sua amicitia da tre anni in qua; Vltimamente non lo viddi più da sei mesi incirca à questa parte, è si disse publicamente, ch'era fuggito, per hauer veciso N. de N. per il che era stato condannato in galera.*

Hic fieri poterunt aliæ interrogationes, si Iudici videbitur, prout facti qualitas postulabit, et deinde subiungatur.

Interr. *An si modo dictum N. de N. videret, illum recognosceret.*

Resp. *Signor sì, che lo riconoscerei subito.*

Et Domino dicente, vt modo inspiciat istos quatuor, qui sibi ante oculos exhibentur sic in ordine dispositi, & dicat pro veritate, an inter dictos quatuor adsit, & reperiatur ille N. de N. de quo paulo ante interrogatus fuit, & qui dicebatur, quod occiderat N. de N. & qui condemnatus fuerat ad triremes.

Resp. *Io hò visto, e vedo benissimo questi quattro huomini posti in fila, e tra essi vi riconosco N. de N. del quale poco fà m'hauete domandato; e di chi si mormoraua d'hauer veciso N. de N. e che perciò era stato condanato in galera.*

Et Domino subiungente, vt dicat, & designet quisnam ex dictis quatuor hominibus sit ille N. de N. & illum manu tangat.

Resp. mouens se de loco ad locum, et manu tangens constitutum tertium in ordine positum, *Signore: questo, qui ch'è il terzo nella fila, & hora tocco, è propriamente quel medesimo N. de N. di chi sin'hora m'hauete domandato, & Io vi hò risposto,*

Præsente dicto N. de N. constituto, & dicente: Signore costui bisogna, che sia imbriaco, ò pazzo, che opera così à caso; ò pure l'hauete voi insegnato, che toccasse mesmentre Io non mi chiamo N. ma N. e mai hò visto quest'huomo, ne lui hà potuto veder me.

Replicante tamen dicto N. de N. Teste adducto, & dicente: Io non sono, nè imbriaco, ne matto, ne meno instrutto dal Signor Giudice, nè da altri; e però vi dico Signore, che quello vol negare il suo essere, egli si chiama N. de N. e non N. de N. come finge, e così si facea chiamare l'anni à dietro quãdo Io l'hò conosciuto, e così lo chiamauano tutti, fra quali molti suoi paesani, sicome egli medesimo diceua d'esser tali.

Et cum vterque persisteret in suo dicto Dominus licentiauit adductũ, et successiuè ad magis conuincendum ipsum constitutum de mendacio, & ad magis disponendum ad veritatem fatendam, & ad omnem meliorem finem, & effectum mandauit adduci N. de N. loci N.

Qui adductus, & delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout tactis, &c. iurauit, fuit per Dominum.

Interr. *an cognoscat N. de N. &c.*

25 Et prosequatur ordine supraposito cum primo teste *in præced. num.24.* et sic eodem modo procedetur cum aliis testibus adducendis pro recognitione facienda.

Et quando Reus perseuerauerit in negatiua, non obstante quod tot testes illum recognouerint, et Iudex voluerit eumdem vlterius interrogare, vt si possibile erit, habeat etiam confessionem à Reo ex ore proprio, tunc potest prosequi post examen vltimi testis, modo, quo infra, videl.

Et cum vterque persisteret in suo dicto Dominus licentiauit dictum N. vltimo loco adductum, sicut licentiauerat prius alios quatuor adductos, et suc-

successiuè prosequendo examen cum ipso constituto, eumdem.

Interrogauit, *quomodo audeat negare, se esse N. de N. de quo loquitur sententia sibi iam lecta, cũ videat, quod per tot testes fide dignos fuerit recognitus pro veritate pro N. de N. & non pro N. de N. vt ipse fingit.*

Resp. *Signore Io non sò che si dicano questi testimonij falsi, sò bene che non son quello che essi dicono, perche Io sono N. de N., non N. de N.*

Interr. *quare velit, quod prædicti testes dicerent ipsum constitutum nominari, & esse N. de N. si reuera nominaretur, & esset N. de N. prout ipse fingit.*

Resp. *Io non sò perche dicano vna cosa per vn' altra; sò si bene che non sono quello, che loro dicono.*

Hoc in loco fieri possunt aliæ interrogationes, si opportunæ, et necessariæ videantur, et deinde examen compleri, modo, quo supra *n.19.* et contra eumdem procedi potest ad sententiæ condemnatoriæ exequutionem, tamquam contra conuictum: Et est notandũ, quod si reuera reus plura haberet nomina, et in sententia fuit condemnatus sub vno ex illis; sufficiet, si per testes idoneos recognosceretur sub codẽ nomine, vt dictum est sup. *n.6. in fin.*

26 Quando verò non reperiuntur testes in numero sufficientes, & idonei, qui huiusmodi Reum condemnatum in contumacia, & postea captum non recognoscant; & ipse persistit in negatiua, quod non est ille, de quo loquitur sententia cõdemnatoria; tunc si adsunt indicia sufficientia, vel saltem vnus testis illum recognoscens, modo, quo supra *num.24.* vtique poterit Iudex ipsum torquere pro habenda ex proprio ore confessione super identitate personæ, & eius recognitione, ad effectum exequendi sentẽtiam; tali autem casu modus torturæ erit infrascriptus, vel huic similis, videlicet.

Forma inferendæ torturæ Reo condemnato in contumaciam pro habenda confessione idemtitatis Personæ.

Die.... mens.... ann.... &c.

Constitutus personaliter, &c. prout supra *num.* 16. & 17. & deinde interrogatur super omnibus aliis, de quibus dictum fuit etiam supra *num.* 8. ac ipso persistente in negatiua, subiungitur, continuando examen.

Interrogatus, *& monitus per Dominum, vt tandem à tot mendacijs abstineat, & se disponat veritatem dicere, an ipse sit illemet N. de N. de quo loquitur sententia, & in ea condemnatus reperitur ad pœnam triremium, cum iam videat, se non posse aliquo modo negare; aliàs deuenietur cõtra ipsum ad opportuna iuris, & facti remedia.*

Respondit, *io non hò detto altrimente bugia, che mi chiamo N. di N. e non N. de N. e però nõ sò cha vogliate più da me; e se mi strapazzarete di vantaggio, potrete farlo, perche hauete il braccio lungo per l'officio, che esercitate, ma sappiate, che mi fate torto, e n'hauete da rendere conto à Dio benedetto.*

Tunc Dominus sedens, &c. Visis, &c. & visa obstinatione ipsius Constituti, stante depositione N. de N. &c. & eius confrontatione facta eum ipso Constituto, qui in eius faciem asseuerauit, ipsũ Constitutum nominari N. de N. non autem N. de N. Attentis etiam variationibus ipsius Constituti, mendacijs, & inuerisimilibus responsionibus, de quibus supra, ad habendam tantummodo confessionem super idemtitate personæ ipsius Constituti, & an ipse reuera sit ille N. de N. nominatus in dicta sententia, cum aliter ab ipso haberi non possit, & non aliter, aliàs, nec alio modo, &c. ac sine præiudicio prædictæ sententiæ, ac iurium Fisco quomodocumque & qualitercumque acquisitorũ, & vsque modo competentium, repetitis semper protestationibus, de quibus supra de verbo ad verbum, & iuxta illarum formam, & non alias, etc. Mandauit, ipsum Constitutum duci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari.

Qui dum sic ductus spoliaretur, ligaretur, & funi applicaretur, fuit per Dominum benignis verbis monitus, vt veritatem dicat.

Respondit: *Signore, io la verità già l'hò detta fin'hora, e però non sò, nè posso dir' altro.*

Tunc Dominus, cum videret Constitutum ipsum omninò recusare veritatem fateri, eumdem iam spoliatum, ligatum, & funi applicatum mãdauit in altum eleuari.

Qui sic eleuatus cœpit clamare, gemere & dicere: Ohime, Sig. Iddio aiutami; Madonna Santiss. soccorrimi.

Interrog. *vt veritatem dicat, an ipse sit illemet N. de N. in prædicta sententia mentionatus.*

Resp. *Signor nò che non son quello, ma son bene N. de N. come v' hò detto di sopra.*

Interrog. *& monitus, vt tandem desistat continuare tot mendacia, eum iam videat se esse conuictum per testes, quod sit idem in sententia mentionatus, & non ille N. de N. quem se fingendo facit.*

Resp. *Io hò detto, e dico la verità, e li testimonij dicono vna grandissima buggia, e però Dio m'aiutarà.*

Deinde fieri possunt aliæ interrogationes, secundum temporis, & facti opportunitatem; & vbi euenerint aliqua accidentia in huiusmodi tortura inferenda, recurre ad superiùs dicta in simili materia. *Sect. 14. de tortur. Reor. à num.55. cum seqq.* Et tandem

dem, si deueniendum sit ad finem torturę, fieri solet infrascriptum decretum, videl.

Tunc Dominus acceptatis, &c. cum aliud à Constituto habere non posset, cum stetisset sic in torturam eleuatus per spatium mediæ horæ ad horologium pulueris, mandauit ipsum Constitutum leuiter deponi, disligari, brachia reaptari, reuestiri, & ad largam, vt moris est, reponi, cum termino dierum trium ad dicendum causam, quare dicta sententia contra ipsum alias lata exequi non debeat, &c.

Qui sic depositus, dum disligaretur, & brachia sibi reaptarentur, cępit fortiter dicere: Ohime, ohime, fate piano per amor di Dio; hæc, & similia verba proferendo. Quæ ego, &c. Præsente D.N. Promotore fiscali, &c. prout inferius n.31.

Vbi verò in tortura confessus fuerit, & opus erit, ob aliquam causam necessariã, cõfessionem ratificari facere, extra tormentum, quomodo in ea procedendum sit, vide supra *ead. pract. Sect. 14. num. 62.* Sed regulariter in huiusmodi tortura non adhibetur ratificatio; quia agitur tantùm de recognitione super identitate personæ, ad effectum exequendi sententiam, & non aliàs.

27 Quòd si casus acciderit, vt Reus in contumaciam condemnatus, & qui recognosci debet, sit mutus, vel surdus, & loqui non valeat; vel sit exterus; cuius Idioma non intelligitur; nec ipse latinam, aut vernaculam linguam calleat; in his casibus fieri debet recognitio, vt dictum est supra *num. 10. & 11.* per signa, & nutus; vel per scripturam; vel per interpretes infrascripto, vel simili modo, videl.

Forma recognitionis Rei in contumaciam condemnati, qui loqui non valet, per signa, & nutus; vel per scripturam, vel per Interpretes.

Die... mens... ann... &c.

Constitutus personaliter, &c. prout supra *num. 16.* describendo personam eodem modo, quo ibidem fit; & cum protestatione annotata similiter *num. 17.* deinde subiungitur:

Ad opportunas Domini interrogationes per nutus, & signa, cum mutus, aut surdus esset, vel linguam amputatam haberet, ita quod loqui, aut audire non possit, nisi per nutus, & signa, quæ ego Notarius, seù Actuarius causæ non intelligebam; ideo idem Illustriss. D. mandauit vocari N. N. & N. ipsius Constituti consanguineos, qui asseruerunt intelligere dictos nutus, & signa, quæ fiebant per dictum Constitutum, & cum eo loqui solere nutibus, & signis. Quos sic ad faciem dicti Constituti adhibitos, & deductos Dominus deputauit Interpretes, mandando ipsis, vt quæ ipse Dominus interrogaret, dicto Constituto nutibus, & signis solitis exponerent, et ea, quæ d. C. nutibus, et signis responderet, sibi, et mihi Notario vulgari sermone referrent; & delato illis iuramento de fideliter omnia interpretando; Item & ipsi Constituto de veritate dicenda, prout iurauerunt tactis, &c. Præmissa per Dominum protestatione, &c. (& inseratur protestatio, quæ habetur suprà *num. 17.*)

Idem Constitutus ad opportunas Domini interrogationes vt supra, vulgarizatas per eumdem Dominum, & per dictos N. N. & N. Interpretes, vt supra deputatos, præsentes, & assistentes ipsi Constituto interpretatas, dixit, & deposuit nutibus, & signis per eosdem Interpretes ipsi Domino, & mihi Notario declaratis, prout infra, videlicet.

Interrog. *Primo per Dominum latinè, & deinde vulgariter, & per dictos N. N. & N. Interpretes per nutus, & signa de nomine, cognomine, patria, parentibus, & exercitio.*

Resp. *per nutus, & signa per eosdem N. N. & N. Interpretes ipsi Domino, & mihi vulgariter exposita. Io mi chiamo N. figlio di N. la patria è N. deinde quibusdã signis faciendo, manibus actum suendi calceamenta, se declarauit super eius exercitio, prout dictum actum præfati N. N. & N. interpretati sic fuerunt: Il mio mestiero: è di calzolaro.*

Interrogatus, &c. & sic prosequatur examen vsque ad finem, faciendo interrogatoria, quæ necessaria erunt eodem ordine supra exempli gratia notato; præsertim *num. 17. 18. & 19.* Deinde completo examine Interpretes se subscribant sic:

Io N. de N. ho interpretato il presente esamine nel modo, che stà scritto di sopra, &c. & eodem modo se subscribãt Alii Interpretes, si plures adhibiti fuerint. Et hæc quoad mutum, aut surdum, aut alio modo impeditum loqui non valentem, neque scribere scientem.

28 Si verò huiusmodi Reus mutus, vel surdus, aut loqui impeditus scribere sciat, seruato in omnibus eodem ordine, quo supra à principio Constituti *pracit. numer. 16.* quoad descriptionem personæ Cõstituti; ac etiam quoad annotationem protestationis; deinde subiungatur:

Et cum mutus, aut surdus esset, (vel linguam amputatam haberet) ita quod loqui, aut audire non posset,

Ad opportunas Domini interrogationes dixit, & deposuit proprijs manibus scribendo, prout infra, videlicet. & Primo.

Interrog. *de nomine, cognomine, Patria, parentibus, & exercitio.*

Resp. *dictum interrogatorium inscriptis redactum prius legendo, deinde sua propria manu calamo*

lamo accepto scribendo, vt infra. Io mi chiamo N. *de* N. *son figlio di* N. *e di* N. *legitimi consorti; la mia Patria è* N. *& il mio mestiero è di Procuratore.*

Deinde eodem modo prosequitur examen iuxta practicam interrogatoriorum supra positam *num.* 17. 18. *&* 19. extendēdo alia interrogatoria, & responsiones, ac exhibendo sententiam, & accipiendo recognitionem, prout ibidem notatur, paucis tamen quibusdam, vel mutatis, vel additis, ob causam dicti impedimenti.

29 Quòd si Reus recognoscendus aliud habeat linguæ impedimentum, quia fortè sit vltramontanus, puta Germanus, Polonus, Gallus, Hispanus, & simil., qui linguam latinam, aut Italicam vernaculam non calleat; tunc adhibendi sunt Interpretes eiusdem rationis, vel alterius vtrāq; linguam intelligentes, prosequendo examen eodem modo, prout supra *num.* 27. paucis tantùm verbis mutatis, aut additis, exempli gratia.

Ad opportunas Domini interrogationes, cum esset Germanus, Polonus, vel &c. & nesciret latinè, aut vulgari Italico sermone loqui, & ego Notarius *dictam linguam non intelligerem, Dominus Iudex mandauit vocari* N. de N. *&* N. de N. *mercatores incolas in Platea* N. *natione Germanos, Polonos, & simil., qui Germanam linguam, vel &c. & vulgarem Italicam se callere dixerunt. Quos sic ad faciem dicti Constituti deductos, & adhibitos, Idem Dominus deputauit Interpretes, mandando eis, vt quæ ipse Dominus interrogaret, dicto constituto lingua Germanica, vel simili, &c. exponerent, & quæ ipse constitutus eadem sua lingua responderet, sibi, & mihi Notario vulgari sermone referrent. Et delato illis iuramento, &c.* vt supra. *d. num.* 26. mutatis verbis. *nutibus, & signis* in: *suo sermone Germanico per eosdem interpretes, &c.* Deinde.

Interr. *per Dominum latinè, & postea vulgariter, & per dictos N. & N. interpretes earum lingua Germanica de nomine, patria, &c.*

Resp. *Suo sermone Germanico per eosdem N. & N. Interpretes ipsi Domino, & mihi vulgariter exposito. Io mi chiamo N. la mia patria è N.* et sic de reliquis; Tandem expleto examine interpretes se subscribant eodem modo, quo supra notatum est *præfat. n.* 27. *in fin.*

30 Vbi verò post factam recognitionem Rei in contumaciam condemnati, altero ex modis supra expositis deueniendum erit ad torturam eiusdem Rei, vt propalet complices criminis, fautores, auxiliatores, et alia delicta, interim suspensa exequutione sententiæ condemnatoriæ; tunc prosequendo examen modo, quo supra *n.* 16. *& seqq.* si interrogatus super socijs, vel de aliis criminibus, negaret, posset successiuè moneri, vt veritatem fateatur, &c. & persistente in negatiua, procedi contra ipsum ad solitum decretum torturæ, vel si examen super recognitione personæ iā perfectum fuit, tunc potest iterum constitui idem Reus ad effectum prædictum propalandi alia delicta, socios, auxiliatores, & similes, præmissa protestatione, & aliis, de quibus in sæpè cit. *nu.* 16. *&* 17. habetur & si in negatiua persistēs, dictos socios, &c. negauerit, proceditur contra eum ad torturam infrascripto, vel simili modo, videlicet.

Forma inferendæ torturæ pro habenda vlteriori veritate super complicibus, & aliis delictis, &c.

Die.... Mensis.... Anni.... &c.

Constitutus personaliter, N. de N. coram Illustri Domino N. Iudice, &c. Meque, &c. Assistente Domino N. Promotore Fiscali, &c. qui delato sibi iuramento veritatis dicendæ, prout iurauit tactis, &c. Præmissa prius per Dominum protestatione, &c. prout habetur supra *num.* 17. deinde subiungitur.

Interr. *vt modo dicat, quot socios ipse constitutus habuerit, complices, & participes in dicto iam homicidio commisso in personam N. & pariter dicat, quæ alia delicta commiserit.*

Resp. *Io non hebbi compagno alcuno nel detto homicidio, oltre N. & N. mie seruitori, come già sapete, mentre ancor essi si trouano carcerati per la medesima causa. E non hò fatto altri delitti in vita mia, eccetto che questo.*

Et Domino dicente, non esse verisimile, quod alios complices non habuerit, præsertim, quia tale facinus committi non potuerit ab ipsis tribus solum, quod apertè colligitur, ex circumstantijs, & qualitate facti; Ideo nominet, & pariter quæ alia delicta commisit; alias contra ipsum deuenietur ad opportuna Iuris, & facti remedia.

Respondit. *Io vi ho già detto che non ho hauuto altri compagni, e non ho commesso altri delitti, che questo; se poi mi volete strapazzare di vantaggio, e tormentarmi senza raggione, fete patrone, & Io pigliarò il tutto per i miei peccati.*

Tunc Dominus sedens, &c. Visis, & consideratis prædictis; Visa etiam supradicta sententia, in qua Alij, vltra ipsum constitutum, & duos suos famulos reperiuntur condemnati sub littera N. & N. quorum nomina aliter, quam ab ipso constituto, difficillimè haberi possunt; stante etiam qualitate delicti commissi, quod omnino quisque prudens iudicabit non potuisse à tribus tantum personis committi, attenta etiam qualitate personę ipsius constituti, qui à tribus annis citra bannitus, & condemnatus reperitur; Vnde credendum verisi-

verisimiliter est, quod alia cõmiserit delicta, & quod plures habuerit fautores, Receptatores, & auxiliatores, cum huiusmodi delinquentes sine illis diù salui esse non possint, pro habendis nominibus complicum in homicidio prædicto, & qui sint Alij in sententia condemnatoria designati sub dicta littera N. ac pro habendis ab ipso constituto alijs delictis per ipsum verisimiliter commissis, alijsque complicibus, fautoribus, auxiliatoribus, & receptatoribus, postquam prædicta aliter ab eo haberi non possunt, mandauit ipsum constitutum adduci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari; & hoc sine præiudicio quorumcumque iurium fisco quomodocumque, & qualitercumque competentium, & acquisitorum, & citra præiudicium sententiæ condemnatoriæ supra exhibitæ & recognitionis personæ ipsius Constituti in ea contētæ, ac omnium, & quarumcumque aliarum sententiarum contra dictum Constitutum latarum, si quæ, &c. ac rei iudicatæ, & notorietatis criminis inde resultantis, & aliorum omnium, de quibus idem Constitutus esset confessus, vel conuictus, super quibus modo vllo Dominus non intendit ipsum torquere, quinimò explicitè protestatur ipsum super illis se non torquere; & huiusmodi protestationem in quolibet actu repetitam fore & esse dixit, & intendit, & quod pro repetita semper habeatur, sed tantum ipsum torqueri facere intendit pro vlteriori veritate habenda super dictis nominibus, complicibus, fautoribus, auxiliatoribus, & receptatoribus; ac alijs delictis per ipsum Constitutum verisimiliter commissis, & non aliàs, aliter, nec alio modo, de quo solemniter, & expressè, ac omni meliori modo protestatus fuit, & protestatur.

Quo sic adducto, spoliato, ligato, & funi applicato Dominus monuit ipsum Constitutum ad completam veritatem dicendam super dictis fautoribus, auxiliatoribus, & receptatoribus; ac alijs delictis, quæ verisimiliter commisit, dum fuit contumax, bannitus, vel alias, &c. ac ad probandum nomina aliorum in dicta sententia cõdemnatorum sub littera N. nec expectet, quod contra ipsum ad tormenta deueniatur.

Respondit: *Io non ho altro che dirui di più, perche hò detto di sopra à bastanza tutto quello doueuo dire, però se mi volete trauagliare così à torto, sete padrone.*

Tunc Dominus repetita protestatione, de qua supra, illique firmiter inhærendo, mandauit ipsum Constitutum in altum eleuari.

Qui sic eleuatus cœpit dicere: ohime Signore Iddio, Maria Vergine, S. Antonio aiutatemi, & deinde tacuit.

Et monitus per Dominum, vt relinquat obstinationem, & dicat veritatem super dictis fautoribus, &c. ac alijs delictis.

Resp. *Io non hò hauto altri compagni, nè fautori; nè fatto altri delitti. Non sò che volete più da me, oh Dio, ohime.*

Deinde dixit ex se ipso: Io non hò fatto male nessuno, anzi ne meno hò ammazzato N. de N. come balordamente dissi mesi sono, perche forse ero impazzito, e stordito per li strapazzi fattimi à torto; e però hauendo detto vna così gran buggia, adesso mi disdico.

Et Domino dicente, quod non interrogatur amplius super dicto homicidio, quia de hoc est iam confessus, conuictus, & condemnatus, sed tantummodo interrogatur super complicibus, fautoribus, & auxiliatoribus, ac alijs delictis: & cum confessionem suam non possit amplius in dubium reuocare; ideo cum ad effectum prædictum, & ad habendum nomina in sententia condemnatorum sub litt. N. tantummodo torqueatur, ad hæc solùm respondeat.

Respon. *Io ho detto quelche poteuo, e doueuo dire, e se mi teneste qui cent'anni, non diro altro.*

31 Deinde fiunt alia interrogatoria, ad arbitrium Iudicis, secundum opportunitatem, attento spatio temporis, quo reus in tortura permanere debet, & tandem absoluto examine fit decretum, quod deponatur cum termino ad dicendum, quare sententia exequi non debeat, cuius tenor erit sequens, videl.

Forma conclusionis examinis Rei in Tortura facti pro vlteriori veritate, &c.

Tunc Dominus acceptatis, &c. cum aliud à dicto Constituto habere non posset, mandauit leuiter de tortura deponi, (cum permansisset in ea suspensus, sine aliqua quassatione per spatium medię horæ,) dissolui, brachia reaptari, reuestiri, & ad largam poni, cum termino trium dierum ad dicendum causam, quare dicta sententia exequutioni contra ipsum demandari non debeat.

Qui Constitutus sic depositus, dum dissolueretur, ac brachia reaptarentur submissa voce ob dolorem dicebat, ohime, fate piano fratello, oh Dio e che dolore è questo, & similia.

Quibus absolutis solet Promotor Fiscalis instare pro exequutione sententiæ, & infrascripto, vel simili modo scribitur per Notarium causæ, videl.

Præsente Domino N. Promotore fiscali, et prædictam recognitionem, et alias confessiones in parte, & partibus tantum acceptante, petenteque ad vlteriora, & reiterationem tormentorum, vel grauiora tormenta ad effectum prædictum tantum, et non aliter, aliàs, &c. contra dictum Constitutum procedi, cum leuissimè, nec sufficienter fuerit tortus. Et demum contra eumdem ad exequutionem sententiæ prædictæ deueniri, aliàs, &c. omni, &c.

32 Vltimo loco, transacto triduo, & nihil releuans pro parte rei recogniti deducto; solet citari ad sententiam pro die, & ho-

& hora certis, de qua *in d. sect. 18. num. 18.* qua exequuta, & per Baiulum facta relatione, deuenitur ad prolationem sententiæ executiuæ alterius sententiæ cōtra reū in contumaciam alias latę, *de qua in præcedenti sect. 18. numer. 21.* Solet autem hæc esse talis, prout sequitur, vel huic similis, videlicet.

Forma sententiæ triremium in exequutionem alterius sententiæ in contumaciam latę.

In Christi Nomine Amen.

Nos N. *de* N. *V.I.D. Gubernator* N. *seù, etc. Iudex ordinarius, Visor, Cognitor, et decisor causarum omnium cuiuscumque generis, quæ versæ fuerunt, et vertuntur inter* D. N. *Promotorem Fiscalem, et Curiam dicti loci* N. *ex vna, et N. de N. loci N. Reum conuentum, inquisitum, processatum, et in eius contumacia condemnatum ad triremes per septemnium, & bonorum confiscationem, pro homicidio commisso per ipsum in personam quondam N. de* N. *et alias prout latius in actis, et sententia, quibus, etc. et demum captum, carceratū, et legitimè recognitum parte ex altera. Vnde Nos qui supra, &c. Visis processibus, ac sententia,* (seù sententijs, si plures fuerint) *contra dictum N. de N. lata sub die . . . . mensis . . . . ann. . . . in qua condemnatus fuit ad pœnam triremium per annos septem, & bonorum omnium confiscationis, &c. Visa captura de eo facta, & recognitione eius personæ legitimè sequuta; Viso termino eidem dato ad dicendum causam, quare supradicta sententia* (seù sententiæ) *exequi non debeat, & quod in eo nihil penitùs deduxit, quod illum releuaret; Visa citatione ad sententiam pro hac die, & hora iuris, omnibusque alijs, &c. Visis videndis, et consideratis de Iure considerandis,* (Habito verbo cum Illustrissimo Domino Episcopo N. si taliter procedendum sit, vel habito voto Dominorum Congregationis, seù Concistorii criminalis Curiæ, si fuerit, siuè, &c.)

Christi Nomine repetito solum Deum, & iustitiam præ oculis habentes dicimus, declaramus, pronunciamus, & diffinitiuè sententiamus, supradictam sententiam, (seù sententias) *ad triremes, vt supra latam contra supradictum N. de N. debitæ exequutioni demandandas fore, & esse, prout demandari mandamus, & adhunc effectum, eundem N. de N. ad triremes Sanctissimi Domini Nostri Papæ ad remigandum pro sortiato per spatiū, & tempus decemnij, in dicta sententia expressum transmitti mandamus, ac medietatem eius bonorum confiscandam fore, & esse, & Cameræ N.* (siuè pio loco N. siuè piis vsibus, &c.) *applicamus, prout confiscari, & applicari volumus, & mandamus, & pro confiscatis, & applicatis haberi declaramus, &c. & mandatum* (seù mandata) *quodcumque desuper necessarium, et opportunum decernimus, & relaxamus, ac exequi mandamus, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo, &c.*

Ita est Ego N. Iudex, &c. seù Gubernator, &c.

Vel

Ego N. de N. Iudex, seù Gubernator ita pronunciaui, &c.

Lata, Data, lecta, &c. prout supra *sect. 18. num. 22.*

Deinde expediuntur mandata necessaria, & opportuna pro exequutione effectiua prędictę, sententię, tum pro transmissione Rei condemnati ad triremes: tum pro confiscatione bonorum; & vbi seruatur, vt sententia intimetur condemnato, vel interloquatur pro exequutione illius, vel adsit alius stylus, ille seruari debet; de quibus omnibus multa habentur sup. *sect. 16. à n. 54. cum seqq.*

Quibus omnibus absolutis, ac peractis fit relatio apud acta Curiæ, per nuncium, seù exequutores, & ministros Curiæ super exequutione sententiæ, quæ scribitur per Notarium, seù Actuarium causę in processu, qui conseruandus erit in Archiuio ad futuram rei memoriam; Cuiusquidem relationis formam, si quis videre cupiat, reuideat supracit. *sect. 16. nu. 57.* vbi per extensum inueniet; & illā inuenisse non pœnitebit.

Et his hactenus. Ad laudem, & gloriā Omnipotentis Dei, Beatissimęq; Virginis MARIAE, & Omnium Sanctorū. Amen.

Monitio ad Lectorem.

Quæ hìc apponenda putabatur, *Appendix de Rhetorica* Aduocatis, atq; Causidicis necessaria (*sup. sect. 15. n. 26. in fin. promissa*) exin, gliscente nimium operis mole, consultiùs omittenda, seù potiùs transferenda visa fuit; Eò vel maximè, ne huius Tomi editio in longum protraheretur, contra studiosorum vota, pluribus ex locis quotidie opus expostulantium. Illam, Deo auspice, iam congestam, dabimus Tomo sequenti, post diuersas, omnigenasque Practicas, quibus Suada Facultas vsui esse potest. Interim his fruere, Deoque Optimo Maximo pro me, ex operis complemento, grates repende; Typographorumq; erroribus ignosce.

FINIS.

In Conceptione Tua Virgo Immaculata Fu sti Ora Pro Nobis Patrem, Cuius Filium Peperisti.

INDEX MATERIARVM OMNIVM,

Quæ in hoc Primo Tomo Praxis continentur.

Prior numerus paginam indicat; posterior vero marginalem numerum.

A

Appel-

B

Bra-

C

Car-

Con-

Copia

D

Dele-

Dispen-

E

Exa-

F

Falsus

Forma

Consi-

G.

H

I

Instan-

Inti-

M

N

No.

O

Pœna

Index Materiarum.

Praxis,

Pro-

Q

R

T

Ter-

S

Ser-

Te-

V

Vica-

F I N I S.

ERRATA potiora, *omissis leuioribus*, sic Corrige:

Errata . Corrige .

In serie partium . Partis secundæ Sectio prima . De ordinarijs. De ordinatorijs .
Pag.8.col.2.num.21.lin.2.*Notarij. Notarijs.*
p.8.c.2.n.22.l.10.decis.212. *decis.212.in antiquis.*
p.9.c.2.n.1.l.8.*finitiones. definitiones*
p.12.c.1.n.11. *Vicedomius . Vicedominus .*
p.12.c.1.n.13. *introductum . introductus.* Et præterea eiusdem numeri materiam inuenies p.14. sect.2.
p.13.c.2. l.20.lib.pract. lib.1.pract.
p.13.c.2. l.21. Cum cnim 2.Cum enim
p.15.c.1.n.3.l.4.clausuræ. clausulæ .
p.29.c.1.n.1.l.antepen.Vicarius. Vicariatus
p.31.c.1.n.10. suspensionis . suspicionis
p.31.c.1. In summario deficit integrum summarium num.12. & num.72. 13.
p.32.c.2.n.1.l.1.teneantur. teneatur
p.41.c.2.n.6.Ciuitatuum. Ciuitatum
p.43.c.1.n.14. Quod. Quid
p.49.c.2.n.33.l.6. immorare. inmorari
p.59.c.1.n.23. Prouincialem. Prouinciale
p.64.c.2.n.16.l.6. 3614. 1614.
p.65.c.1.n.4. 5607. 1607.
p.65.c.1.n.7. Velletrana. Veliterna
p.76.c.2.n.26. declaratur. declarantur
p.69.c.2.n.5. dari. dare
p.69.c.2.n.7.l.6. ad Capitulum. Capitulum
p.73.c.2.n.57. vsque ad n. 67. adest transportatio materiarum,quarum numeri non correspondent numeris summarij .
p.74.c.2.n.6. subrogatum. subrogatus
p.76.c.1.n.10.l.2. expirant. expirant
p.78.c.2.n.16.l.29. §. si filij. §. si filius
p.85.c.2. deficit summarium numeri 12. supple 12. Item per mortem Episcopi .
p.87.c.2. deficit summatium numeri 10. supple 10. Vicarius Apostolicus non potest recusari à Capitulum non obstante quocumque prætextu .
p.90.c.2.n.19.l.6. executione. erectione .
p.92.c.1.n.8.l.11. lib. lib.2.
p.93.c.2.n.15.l.2. quod ad. quo ad
p.95.c.2.n.5. in vtraque foro. in vtroque foro
p.95.c.2.n.1.l.intelligendi. infligendi
p.97.c.1.n.12. practicetur. practicam habeat;
p.102.c.1.n.1. non bt potens. non est potens
p.104.c.2.n.1.l. 12. de prescript. de rescript.
p.106.c.2.n.8. ad se ipsum. ad eundem
p.106.c.2.n.12.l. 23. impedire. in gerere
p.111.c.2.n.33.l.1. Vicarij. Vicariæ
p.112.c.2.n.6.l.8. 1597. 1567.
p.122.c.2.n.18. repulatio. repulsatio
p.125.c.1.n.2. vita, vetito
p.126.c.2.n.10.l.15. sumus huiusmodi. sumus in huiusmodi
p.127.c.1. l.1.verba. verbo
p.147.c.1.n.31.l.22. exequtione. exequtioni
p.147.c.2. l.18.attentarum. attentatorum
p.161.c.1.n.16.l.1. locus. forus
p.169.c.1.n.8.l.1.executionis. excussionis
p.171.c.1.n.11.l.20.Papianus. Papinianus
p.173.c.2.n.25.l.6. ff de euictioo. ff.de iuditijs
p.176.c.2.n.3.l.13. 108. 180.
p.181.c.1.n.23.l.12.effect.8. effect.7.
p.199.c.2.n.13.l.2.probationis. probationes
p.199.c.2.n.17.Iudicijs. Iudicij
p.199.c.2.n.18. Iuditijs. Iudicij
p.199.c.2.n.27.l.1.Parte. Partes
p.199.c.2.n.31.l.1.amitti. omitti
p.199.c.2.n.34.n.1.termini. terminis
p.199.c.2.n.36.l.1.substantialis. substantiales
p.199.c.2.post num.40. 41.In summarijs primus actus fieri solitus post litis cõtestationem in ordinarijs,habetur loco contestationis .
p.201.c.1.n.4.l.54.
p.201.c.2. l.45.repere. repetere
p.207.c.1. 24. 27.& sic sequere vsq; ad finem, ita vt 27.sit 28.& sic de reliquis .
p.220.c.1.n.20. formanda. formandæ
p.230.c.1.n.26.l.1.obligans. ebligarus
p.226.c.2.n.5.l.3.Dicatur. Dicuntur
p.230.c.2.n.22.l.18.si & quantũ. si & in quantũ
p.239.c.1.n.25.l.13.inrari. iurare
p.239.c.2.n.27.l.17.iurari. iurare
p.139.c.2.n.28.l.7.iurari. iurate
p.241.c.1. l.9. iurari. iurare
p.241.c.2.n.35.l.12.iurari. iurare
p.248.c.2. l.2.causa. causa
p.251.c.2. 4. Dominis. Dominationis
p.253.c.2. l.20. Vnde. 27. Vnde
p.254.c.2. l.41. potuerit. poterit
p.256.c.2.n.48.l.21.verbo. de verbo
p.257.c.2.n.50.l.13.in actibus. in actis
p.262.c.2.n.27.l.3.Delegatio. Declaratio
p.264.c.1. l.1.proteftio. protestatio
p.265.c.2.n.17.l.54. nimicitiæ. inimicitiæ
p.267.c.1. l.1.Turuisina. Taruisina
p.274.c.2.n.4.l.14.l.n.causæ. l.in causæ
p.277.c.1.n.21.l.1.Quod Quoad
p.283.c.2.n.51.l.5.depositam. depositatam
p.289.c.2. de Conclusione causa. de Conclusione in causa
p.297.c.1.n.1.l.17. ccurrate. accuratè
p.302.c.2.3.n.2.valent. valet
p.304.c.2.n.8.l.4. n.& seqq. n.1.& seqq .
p.310.c.2.n.35.l.7.probaliter. probabiliter
p.310.c.2.n.35.l.19.pingebit. pigebit
p.311.c.2.n.41. l.1.& 2. speculatiũ. speculatiuum
p.316.c.2.n.60.l.16. aut. vt
p.317.c.1.n.62.l.24. ab. ob
p.320.c.1.n.8.l.13.mer. temer.
p.320.c.1.n.8.l.30.curiosus. furiosus .
p.321.c.1. l.3.dientiam. audientiam
p.322.c.1.n.93.l.10.ff.inoff. ff.de inoff.
p.325.c.1.n.108.l.16.de iure posterum. de iure in posterum .
p.338.c.1.n.42.l.5.in tutela. in tela
p.339.c.1. l.12.inqua. iniqua
p.339.c.2.n.48.l.6.si. sit
p.341.c.1. l.3.causis. casus
p.360.c.2. l.4.absolitum. abolitum.
p.361.c.2.n.13.l.18. 217. 237.
p.363.c.2.n.5.l.9.instituitur. instituatur .
p.365.c.1.n.16.l.19. illi. illis
p.366.c.2.n.25.l.3.opponatur. apponatur
p.367.c.1.n.30.l.13. 387.la 1. 387.
p.381.c.2. 10.l.a testore. l.a testatore
p.390.c.2.n.6.l.29. semo. sermo
p.393.c.2 l.16. datos. datorum.
p.393.c.1.l.4.requiritur. requiruntur

p.393.

Errata Corrige.

Pag.393.col.2.num.3.lin.5. mutuatos. mutuata
p.393.c.2.l.52. mutuatos. mutuatis
p.396.c.1.n.8.l.11. defundi. defuncti
p.396.c.1.n.8.l.15. ff de litem. ff de in litem
p.399.c.2.n.2.l.6. prſtoralijs. paſcoralis
p.405.c.2.n.6.l.10. boborum. bonorum
p.407.c.2. l.25. poſſeduntur. poſſidentur
p.415.c.2. l.3.& 4. in l.dum. in l.ſciendum
p.417.c.1. l.1. immobilibus. mobilibus
p.424.c.1.n.5.l.6. & ad aliud. & aliud
p.424.c.2.l.4 Menoch.de qno. Menoch.de recup.
p.428.c.1.n.31.l.5. in iudicanda. iniucunda
p.430.c.2.n.40.l.36. C. edict. C.de edict.
p.431.c.2.l.8.ad Greg.503. ad Gregor.deciſ.503.
p.434.c.2.n.55.l.33. dicta ſit. dicta ſint
p.439.c.2. l.7. omnem. omnium
p.441.c.2. l.vlt. rationalibus. rationabilis
p.443.c.n.2.4.l.4. 1. 1. ff. l.1. ff.
p.454.c.2.n.58.l.5.Scacc.appell. Scacc.de appellat.
p.461.c.1.n.101.l.17. vt in dicta quamuis. vt in d.Clem.quamuis
p.461.c.2.n.104.l.12. præcta. prædicta.
p.462.c.1.n.108.l.3: Apoſtolus. Apoſtolos
p.462.c.2.n.110.l.4. §. quoad. §. quod
p.462.c.2.n.111.l.19. ſic non. ſi non
p.464.c.1.n.114.l.4 ſiuè continenti. ſiuè incontinenti
p.466.c.1.n.123.l.27. Reuerendiſſimũ Dominum. Reuerendiſſime Domine
p.468.c.1. l.7. dixi. dixit
p.468.c.2.n.1.l.2.interpoſitæ. interpoſita
p.469.c.1.n.8.l.9. 185. 189.
p.477.c.2.n.22.l.5. Iudicis. Iudici
p.480.c.2.n.2.l.4. originem. originem habeat.
p.482.c.1.n.10.l.6 eſt Tribunali. eſt Tribunal
p.483.c.1.n.15.l.4. C.de integr. C.de in integr.
p.484.c.1.n.21.l.2. bent. prout.
p.484.c.2.n.1.l.4 ſtitim. ſtatim
p.484.c.2.n.1.l.7. impulit. impulit
p.485.c.1.n.13.l.20. opponi. apponi
p.488.c.2. l.22. offitij. officio
p.490.c.2. l.20. per eum. per eum captæ
p.495.c.1.n.4.l.2. Oſeæ. Oſeæ
p.495.c.2. l.10. reuolendi. reuoluendi
p.495.c.2. l.56. it. at.
p.496.c.2.n.8.l.8. Titi. Tito
p.528.c.1.n.48.l.22. cominiſſe. commiſiſſe
p.528.c.2.n.52.l.1. opponantur. apponatur.
p.530.c.1.n.58.l.4. ſolum obſeruatione. ſolum ab obſeruatione
p.531.c.2.n.65.l.24. Vn- Vnde
p.532.c.1.n.68.l.32. deberi. debere
p.537.c.1. l.1.ſi comparcat. ſi non compareat
p.537.c.1. l.8. quodo. quomodo
p.538.c.1.n.74.l.1. poſt. poteſt
p.539.c.1.n.5.l.24. lati. relati
p.540.c.2. l.37. conſudo. conſulendo
p.542.c.2.n.25.l.20. Alij pro- Alij propter
p.543.c.2. l.1. alſo. falſo.
p.543.c.2.n.21.l.3. de accſuat. de accuſat.

Errata Corrige.

p.545.c.1.n.30.l.2. appellatione. accuſatione
p.546.c.1.n.41.l.7. ombus. omnibus
p.551.c.1.n.66.l.13. depoſione. depoſitione
p.556.c.1.n.8.l.86.commiſſe. commiſiſſe
p.556.c.1.n.87.l.10. Iudis. Iudicis
p.557.c.1. l.20. ex eo. ex ea
p.564.c.2. l.55.corporalir. corporaliter.
p.566.c.1. l.15. ff.de iniur. ff.de iureiur.
p.566.c.1.n.11.l.16. ciuiler. ciuiliter
p.566.c.2. l.33. cognoda. cognoſcenda
p.567.c.2.n.18.l.2. Curiales. Curiæ ſeruientes
p.573.c.1.n.43.l.4. nec. ne
p.573.c.2.n.51.l.8. numen. nomen
p.575.c.1.n.55.l.14. ad accendum. ad accedendũ
p.582.c.2 l.38 miniſtraturi. miniſtraturos
p.583.c.1.deficit n.4. cum ſummario, tu verò ſupple. 4 De iure verò canonico cogi nequeũt, ſed tantùm moneri.
p.592.c.1.n.40.l.6. Bartoldus. Baldus
p.592.c.2.n.41.l.10 quia tenetur. quia nõ tenetur
p.612.c.1. l.14. opponendus. apponendus
p.612.c.1. l.47.petere. patere
p.617.c.1.n.20.l.18. quid. quis
p.623.c.2. l.18. in ſolitum. in ſolidum
p.628.c.2. l.32. competendo. comparendo
p.634.c.2.n.46.l.4. dictione. diſtinctiono.
p.636.c.1. l.5. ſi quis vocat. ſi quis in ius vocat.
p.651.c.2.n.30.l.2.carecrari. carcerare
p.652.c.1.n.33.l.3.an ad verò. an vero ad
p.652.c.2.n.34.l.12.vel pertui. perpetui
p.658.c.2 l.11.aut fugiant. aufugiant
p.661.c.1.n.76.l.4.diſdicendo. diſcedendo
p.664.c.2.n.90.l.10.Domine. Dominatione
p.667.c.1. l.18.diſcendi, diſcedendi,
p.668.c.1.ante n.7. in requiſitis Iudicis ſub n.28. poſitis deficit ſummarium n.6 requiſitorum, quem ſupple. 6. Reum ſtantem examinet, & ſic ſummarium n.6. vbi dicitur. Maieſtatem ſeruare debet. ponitur ſub num.7. & ſic numeri requiſitorum præpoſterantur.
p.678.c.2. l.15.ſextus, ſexus
p.692.c.2. l.24.ſacietur. ſaucietur
p.696.c.1. l.30.ſignatur. ſignanter
p.698.c.1.n.79.l.36.ſcripturam. ſcripturarum
p.709.c.2.n.9.l.12.quibus. quibuſdam
p.706.c.2.n.9.l.15.tenet DD. tenent DD.
p.713.c.2 l.10.in ſi quis. in l.ſi quis
p.715.c.1. l.24.capiter. capitaliter
p.720.c.1. l.31. Multis. Multas
p.727.c.2.n.6.l.2.repetiti. repeti
p.742.c.1.n.52.l.3.initium. inditium
p.744.c.2.n.7.l.26.C.de aduiter. C. de adulter
p.760.c.1. l.16.opponere. apponere
p.774.c.1. l.19.contare. confutare
p.797.c.1. In ſummario deficit num.24. ſupple. 24.Abſolutus à crimine in foro conſcientiæ accuſari iterum poteſt in foro fori
p.802.c.2.n.29.l.6.inbſtemus. inſiſtemus
p.810.c.2.n.16.lin.28.opponere. apponere
p.829.c.1.n.29.l.6.rationis, nationis,

REGESTVM.

§. §§. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz.
Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sſs Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz.
Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh Iiii Kkkk Llll Mmmm Nnnn Oooo Pppp Qqqq Rrrr Sſſs Tttt Vuuu Xxxx Yyyy Zzzz.
Aaaaa Bbbbb Ccccc Ddddd Eeeee Fffff Ggggg Hhhhh Iiiii Kkkkk Lllll Mmmmm.
a b c d e f g. Omnes ſunt Duerniones.